C. M. EKBOHRN

100,000

FRÄMMANDE ORD OCH NAMN M. M.

II.

FÖRKLARINGAR ÖVER

100,000 FRÄMMANDE ORD OCH NAMN M. M. I SVENSKA SPRÅKET

TILLIKA MED DERAS HÄRLEDNING OCH UTTAL

AV

C. M. EKBOHRN

NY, OMARBETAD OCH TILLÖKAD UPPLAGA

SENARE DELEN

L—Ö

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1936

L.

L, såsom romerskt taltecken = 50, L̄ = = 50,000.

L l. **l**, förk. för *lat. lector*, läsaren, *legio*, legion, *lex*, lag, *liber*, bok, *libra*, skålpund, *licentiatus*, se *Licentiat*, *linea*, linje, *locus* (se d. o.) m. fl.

L, förk. för *ital. lira* (se d. o.), *fr. livre* (se d. o.), *lettres*, växelbrev, växlar på kurssedlar.

L l. **£**, förk. för *eng. pund sterling* (se *Sterling*).

L såsom mynttecken för Frankrike betecknar Bayonne.

L., vid växtnamn förk. för Karl von Linné.

l., officiell förk. för *liter*.

l. a., på recept förk. för *lat. le'ge a'rtis*, enligt konstens regler.

La, *kem.*, atomtecken för *Lantan*.

La., förk. för *lat. littera*, bokstav, *ital. lettera*, brev, växel.

La., förk. för nordamerikanska staten *Louisiana*.

La, *tonk.*, i romanska land namn på tonen *a*.

Laasebrev, *da.* (*l.* låse-), kungligt brev på förut svävande jordäganderätt.

Laat l. **Laatt** (*l.* låt), *no.*, se *Slaat*.

Labadi'ster, en av den franske mystikern *Labadie* i 17:e årh. grundad reformert sekt.

La'ban, hebreiskt mansnamn, vit. Buret av Rebeckas broder, patriarken Jakobs svärfader.

La barre, *fr.*, (*l.* -barr), se *Bore, fys.*

La'barum, *lat.*, fornromerskt fälttecken; kejsar Konstantin den stores korsfana; senare även namn på korset som "segertecken".

Labben, *zool.*, en måsfågel, *Stercora'rius parasi'ticus*.

Labbi, invid järnbrukens verkstad fordom anordnad lokal, där arbetarna kunde tillbringa sina vilskiften.

Labdaki'der, avkomlingar av sagokungen *Labdakos* i det forngrekiska Tebe.

Label, Labelsystem, se *Union Label*.

Labe'll (*lat. labe'llum*, av *la'bium*, läpp), eg. liten läpp; kläpp, flik; *bot.*, läpplik förlängning på blomdelar.

La belle ferronière se *Ferronière*.

La belle jardinière, *fr.*, (*l.* la bäll sjardinjä'r), "den vackra trädgårdsmästarinnan", en madonnabild av Rafael.

Labe'llum, *bot.*, det största kronbladet, läppen, hos orkidéerna.

Labe'nt (*lat. la'bens*, av *la'bi*, sjunka), sjunkande; glidande.

La'beo, *lat.*, tjockläppad.

La'ber (*ty.* och *holl. labber*), *sjöv.*, kallas vinden, då den ej är starkare, än att alla segel kunna föras.

Laberda'n l. **Labberda'n** (av *Aberdeen*), *ty.*, färsksaltad kabeljo. Se *Aberdeenfisk*.

Labia, *lat.*, pl. av *Labium* (se d. o.). — **L. pudenda'les majo'res** och **L. p. mino'res**, *anat.*, stora och små blygdläpparna.

Labia'l (av *lat. la'bium*, läpp), som angår eller hör till läpparna. — **Labial-bokstav**, sådan, som uttalas med tillhjälp av läpparna. — **Labia'ler**, *språkv.*, läppljud, huvudsakligen medelst läpparna bildade språkljud. De indelas i *labio-labialer* eller *bi-labialer* (se d. o.) och *labiodentaler* eller *dentilabialer* (se d. o. [under *Dens*]). — **Labilalise'ring**, läpparnas medverkan vid bildning av ett språkljud. — **Labialpipor**, *tonk.*, pipor i vilka luftströmmen bryter sig mot en skarp kant. — **Labia'lpa'lper**, se *Palper*.

Labia'tæ l. **Labia'ter**, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Nuculi'feræ*. Blomma med tvåläppig krona. Omkring 3,000 arter kända. Indelas i följande underfamiljer: *Aju'geæ, Mona'rdeæ, Nepe'teæ, Sature'ieæ* och *Stachy'deæ*. Många arter äro officinella, andra krydd-, parfym- l. prydnadsväxter.

Labiatiflo'ræ, *bot.*, underfamilj av fam. *Compositæ* (se d. o.).

Labi'l (*lat. la'bilis*, av *la'bi*, falla), benägen att falla, osäker. — **Labilite't**, osäkerhet, brist på jämvikt.

La'bio-denta'ler och **La'bio-labia'ler**, se *Labialer*.

Labiologi' (av *lat. la'bium*, läpp, och *gr. lo'gos*, lära), läran om huru man av läpparnas rörelser skall kunna *se* vad en person säger.

Labiovela'r, velar (se d. o.), som samtidigt med tungartikulationen l. som ett efterslag därtill har läppartikulation. Jfr *Labialer*.

La'bium, *lat.*, läpp; *tonk.*, benämning på tvenne kanter å orgelns labialpipor (se d. o.). — **L. lepori'num** (av *lat. le'pus*, *gen. le'poris*, hare), *med.*, harläpp, harmynthet, medfödd kluvenhet hos överläppen.

Labi'za, ett slags välluktande gummi från Amerika.

La'blab-bönor, *bot.*, frön av *Do'lichos la'blab*. Se *Dolichos*.

Labora'nt, Labora'tor, Laborato'rium, se under *Laborera*.

Labordi'n, se *Analgin*.

La'bor di'tat, *lat. ordspr.*, arbete gör rik.

Labore'mus, *lat.*, "låtom oss arbeta", förening av studenter och kroppsarbetare, bildad i Uppsala 1902.

Labore'ra (*lat. labora're*), eg. arbeta; anställa kemiska försök. — **Laborera med**, dragas med, lida av (t. ex. en sjukdom,

ekonomiska svårigheter o. d.). — **Labora'nt** l. **Labora'tor,** person, som sysslar med kemiska försök. — **Laboratio'n,** utförande av praktiskt naturvetenskapligt arbete. — **Laborato'rium,** arbetslokal för anställande av kemiska eller andra naturvetenskapliga försök; byggnad för tillverkning av ammunition. — **Laboriosite't,** sträng verksamhet. — **Laboriö's,** arbetsam; mödosam.

La'bor i'mprobus o'mnia vi'ncit, *lat. ordspr.*, ihärdigt arbete övervinner allt; trägen vinner (Vergilius ”Georgica”).

Laborio'sa juventu'tis stu'dia jucu'nda sunt, senectu'tis o'tia, *lat. ordspr.*, ungdoms möda är ålderdoms lust; vad man sår som ung, får man skörda som gammal.

Laboriö's, se under *Laborera.*

Labour depa'rtment, *eng.* (*l.* le'bör-), arbetsdepartement. — **L. party,** se *Independent labour party.*

Labrado'r, *miner.*, ett slags efter halvön *Labrador* uppkallad natronkalkfältspat, varav vissa varieteter för sitt färgspel brukas till smycken. — **Labradori't** l. **Labradorsten,** *petrogr.*, se under *Gabbro.*

La'brax lu'pus, *zool.*, havsabborre.

La'bridæ, La'brinæ, *zool.*, läppfiskar, bergfiskar. Se *Labrus.*

La'brum, *lat.*, kallbadsbäcken i de fornromerska baden.

La'brus, *zool.*, berggyltor, ett fisksläkte av fam. *Läppfiskar.* — **L. berggylta,** berggyltan. — **L. ossi'fragus,** blågyltan.

Labu'rnum, *bot.*, syn. *Cytisus* (se d. o.).

Labyri'nt (*gr. laby'rinthos*), en stor, av många, varandra korsande gångar bildad byggnad eller trädgård; irrgång; *fig.*, trassel, bryderi; *anat.*, inneröråts hålor och rör. — **Labyri'ntisk,** villsam, intrasslad, invecklad. — **Labyrinttätning,** tätningsanordning, som bl. a. användes för att hindra ångläckage vid axelboxarna på ångturbiner.

Labyrinthi'tis, *med.*, inflammation i öronlabyrinten.

Labyrintodo'nter (av *gr. laby'rinthos*, irrgång, och *odu's*, tand), *paleont.*, en till urvärldens fauna hörande grupp av groddjurens ordning.

Lac, *lat.*, mjölk. — **L. arge'nti,** silverklorid. — **L. mercu'rii,** merkuroklorid. — **L. su'lphuris,** *kem.*, ”svavelmjölk”, fällt svavel. — **L. vacci'num,** komjölk. — **L. vi'rginis,** jungfrumjölk = *Tinctura benzoës* (se d. o.).

Lac, *fr.* (*lat. lacus*), sjö, insjö.

Lacadie're, *astr.*, en av småplaneterna.

La'cca, *lat.*, beteckning för lack (hartser, fernissor). — **L. florenti'na,** florentinlack.

La'ccalusen, *zool.*, *Co'ccus la'cca*, en ostindisk sköldlus, som frambringar *gummilacka* (se d. o.).

La'cca mu'sica = *Lackmus* (se d. o.).

Lacca'tus, *bot.*, lackfärgad, lackerad.

Lac-dye, se *Lack-dye.*

Lacera'tus, *lat.*, söndersliten. Se *Lacerera.*

Lacere'ra (*lat. lacera're*), sönderslita; *fig.*, förtala, nedsvärta. — **Lacera'bel,** som kan sönderslitas. — **Laceratio'n,** sönderslitning. — **Lacerati'v,** sönderslitande.

Lace'rna, *lat.*, ett slags mantel.

Lace'rta, *astr.*, stjärnbilden Ödlan å n. hemisfären.

Lace'rta, *zool.*, ett släkte ödlor, varav två arter finnas i Sverige. — **L. a'gilis,** sandödla. — **L. vivi'para,** skogsödla.

Lace'rtidæ, *zool.*, kräldjursfamiljen Egentliga ödlor.

Lacerti'lia, *zool.*, kräldjursordningen Ödleartade kräldjur.

La'cerus, *bot.*, sargad, flikad. — **Laceri-fo'lium,** *bot.*, med sargade blad.

Lacet, *fr.* (*l.* lassä'), snöre, snörband.

Lach, se *Lech.*

Lachaise, se *Père-Lachaise.*

Lâche, *fr.* (*l.* la'sj, av *lat. la'xus*, vid, slak), slapp, matt; trög; efterlåten; vårdslös; veklig; feg; feg stackare, pultron. — **Lachera** (*l.* -sje'ra), släppa efter, lossa; giva efter; *spelt.*, släppa, ej sticka över. — **Lâcheté** (*l.* lasjte'), slapphet, svaghet; tröghet; efterlåtenhet; feghet; låghet.

La'cher, galiziska slättbor.

Lache'ra, se under *Lache.*

La'chesis, *gr. myt.*, en av de tre moirerna. Se *Moira.*

La'chesis, *zool.*, sydamerikanskt huggormssläkte. — **L. lanceola'tus,** lansorm. — **L. mu'tus,** buschmeister.

Lâcheté, se under *Lache.*

Lachmi'der, arabisk dynasti omkr. 400—602.

Lachter, äldre längdmått (omkr. 2 m.) vid de tyska bergverken.

Lacinia'ta, *lat.*, *bot.*, flikig.

Lack, se *Lak.*

Lack (av *pers. lak*, röd färgvätska), *kem.*, sigillack, en av harts, jordartade kroppar och något färgämne bestående blandning, som nyttjas till förseglande av brev. — **Lacke'ra,** *tekn.*, med lackfernissa (se nedan) eller något slags lack överstryka ett föremål samt därefter slipa och polera den glänsande påläggningen. — **Lackfernissa,** harts (oftast gummilacka) löst i sprit, terpentin, olja l. d. — **Lackfärger,** *kem.*, fasta eller degformiga, vid finare målning brukade färger, som bestå av lerjord, krita, tennoxid o. s. v., blandat med ett organiskt färgämne, såsom färnbock, krapp, konsjonell eller anilinfärger.

Lack-dye, *eng.* (*l.* lä'ckdäj), *tekn.*, ett av det röda färgämnet i gummilacka berett preparat, vilket brukas i st. f. konsjonell. — **Lack-lack,** ett slags mindre god lackdye.

Lacke'ra, se under *Lack.*

Lackerade blad, *bot.*, blad, som äro över-

dragna med ett transpirationsnedsättande hartsämne.

La'ckmus, *tekn.*, *La'cca mu'sica*, ett av lavar, tillhörande släktena *Roccella*, *Usnea*, *Lecanora*, *Ramalina* m. fl., berett blått färgämne, som brukas till färgning av papper, vin, likörer m. m. samt såsom kemiskt *reagens* (se d. o.). — **Lackmuspapper**, filtrerpapper, doppat i lackmustinktur, färgas rött av syror och blått av alkalier.

Lackporslin, porslinsföremål, överdragna med lackering med inläggningar i olika färgad pärlemor. Tekniken från Kina.

Lackviol, *bot.*, se *Cheiranthus*.

La'cmus, se *Lackmus*.

La'crima l. **La'cryma**, *pl.*, **La'crimæ**, *lat.*, tår. — **La'crimæ Chri'sti**, Kristi tårar, namn på ett ädelt, högrött likörvin, pressat av druvor, som växa på sluttningen och vid foten av Vesuvius. — **Hinc i'llæ lacri'mæ**, härifrån dessa tårar, däri ligger det, där ligger hunden begraven (*Terentius*).

Lacrimo'sa, *astr.*, en av småplaneterna.

Lacry'mans, *bot.*, gråtande.

Lacs, *fr.* (*l.* la; *lat.* *la'queus*), snöre, snara, giller. — **Lacs d'amour** (*l.* - damo'r), valknut; i varandra slingade bokstäver, snören o. d.

Lac su'lphuris, se under *Lac*, *lat.*

Lactacidoge'n, *kem.*, se *Zymofosfat*.

Lacta'goga, *med.*, mjölkdrivande medel.

La'ctans, *lat.*, ammande.

Lacta'ntius, latinskt mansnamn (av *lacta're*, dia).

Lacta'rius, *bot.*, ett svampsläkte. — **L. delicio'sus**, blodriskan, en av våra bästa matsvampar. — **L. flexuo'sus**, buktriska l. vågig pepparling. — **L. he'lvus**, lakritsriska l. rödgul brötling. — **L. pa'llidus**, blek brötling. — **L. pipera'tus**, skarp pepparling. — **L. ru'fus**, pepparriska. — **L. tormino'sus**, skäggig pepparling. — **L. tu'rpis**, svartriska l. bister pepparling. — **L. velle'reus**, luden pepparling. — **L. vole'mus**, mild eller guldgul brötling.

Lacta's, *kem.*, se *Laktas*.

La'ctas, *lat.*, *kem.*, laktater, mjölksyrade salter. — **L. ca'lcicus**, kalciumlaktat. — **L. ferro'sus**, *farm.* mjölksyrad järnoxidul, nyttjas som stärkande medel. — **L. zi'ncicus**, mjölksyrad zinkoxid, nyttjas vid tvättningar av sårnader m. m.

La'ctes, *lat.*, mjölke.

Lactesce'nt l. **Lactesce'rande** (av *lat.* *lac*, mjölk), som lämnar mjölksaft. — **La'cteus**, mjölklik, mjölkfärgad. — **Vi'a la'ctea**, eg. mjölkgatan; *astr.*, Vintergatan. — **La'ctisk feber**, *med.*, mjölkfeber. — **Lactisu'gium**, mjölksugare, mjölkpump.

La'cteus, -a, -um, *bot.*, mjölkvit. — **Lactiflo'rum**, *bot.*, med mjölkvita blommor. — **Lacti'fluus**, *bot.*, mjölkavsöndrande.

Lactobacilli'n, se *Yoghurt*.

Lactoli'n, *kem.*, lösning av surt mjölksyrat kali (50 %). Användes vid krombetning av ull i stället för vinsten.

La'ctuca, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. — **L. mura'lis**, skogssallat, allmän i stenig skog. — **L. sati'va**, sallat, huvudsallat, allmänt odlad köksväxt. Den intorkade mjölksaften officinell. Se *Lactuca'rium*. — **L. scari'ola**, taggsallat, stundom odlad, som vild sällsynt. — **L. viro'sa**, giftsallat, tillfällig i Sverige. Giftig. Se *Lactucarium*.

Lactuca'rium (av *lat.* *lac*, mjölk), *farm.*, intorkad mjölksaft av några *Lactu'ca*-arter, tillhörande fam. *Compo'sitæ*, brukades förr som sömngivande medel.

Lactuci'n, *farm.*, den verksamma beståndsdelen i *Lactuca'rium*.

Lacune, *fr.* (*l.* -ky'nn [hårt k], av *lat.* *lacu'na*, öppning), lakun, lucka i en text.

Lacuno'sa, *lat.*, *bot.*, gropig.

La'cus, *lat.*, sjö. — **L. asphalti'tes**, Döda havet. — **L. bena'cus**, Gardasjön. — **L. briganti'nus**, Bodensjön. — **L. Lema'nus**, Genèvesjön.

Lacu'stris, *bot.*, växande i l. vid sjöar.

Lac vacci'num, **Lac vi'rginis**, se under *Lac*, *lat.*

La dame aux camélias, *fr.* (*l.* la damm å kamelia'), se *Cameliadam*.

La dame blanche, *fr.* (*l.* la damm blangsj), "vita frun".

La'danumharts l. **La'danum**, *farm.* hartset av flera *Cistus*-arter på de östliga öarna i Medelhavet. Ansågs i forntiden kunna skydda mot pesten och bota en mängd sjukdomar.

Laddevin (förvrängn. av *fr.* *eau de vie*), *no.*, spritdryck av brännvin, essenser och vin.

Ladesteder, *no.*, lastageplatser (köpingar) utan stadsprivilegier.

La devi'sa, *sp.*, en i de för tjurfäktning bestämda tjurarnas hud fäst bandros, vars färg angiver de betesmarker, varifrån djuren kommit.

Ladgerd, *nord. myt.*, norsk sköldmö.

Ladgunn, *nord. myt.*, en i Valundssången omnämnd valkyria.

Ladies, *eng.* (*l.* lä'dis), pl. av *Lady* (se d. o.).

Ladi'nerna, benämning på den rätoromanska befolkningen i Engadindalen (i Schweiz) och i Tyrolen.

Ladi'no, en från judarna på Pyreneiska halvön utgången jargon (se d. o.). — **Ladinos**, *sp.*, döpta indianer och mestizer i Centralamerika.

Ladi'nska språket, flera i alptrakterna norr om Lombardiet och Venezia inhemska romanska munarter.

Laditå (av *ty.* *Lott' ist todt*, Lotta är död), *dansk.*, svensk folkdans. Inkom från Tyskland på 1860-talet och är av tjeckiskt ursprung.

Ladusvalan, *zool.*, *Che'lidon ru'stica* l. *Hiru'ndo ru'stica*, vår allmännaste svala.

Lady, *eng.* (*l.* le'di; av *angl. hlæfdige,* eg. brödutdelarinna; husmoder), urspr. titel för gifta, sedermera även för ogifta damer av hög rang, numera för bildade kvinnor i allmänhet. Jfr *Lord* och *Mylady.* — **Ladylike,** (*l.* -läjk), som angår och kännetecknar en verkligt fin dam. — **Ladyship** (*l.* -sjipp), en ladys titel och stånd. — **Our lady** (*l.* a'or -), jungfru Maria. — **Lady-chapel** (*l.* -tjä'ppl), Mariakapellet i engelska katedralers kor. — **Lady-day** (*l.* -dä'i), Vårfrudagen.

Læde'ra (*lat. lædere*), skada; förolämpa.

Lae'rtes, *gr. sag.*, fader till Odysseus.

Læsio'n, se *Lesion.*

Læstadiani'sm, en extatisk religiös riktning i Norrland, som till upphovsman har L. L. Læstadius.

Læstrygo'ner, se *Laistrygoner.*

Læta're, *lat.*, fröjda dig, kallas midfastosöndagen, emedan den förr inom romersk-katolska kyrkan den dagen brukliga ingångspsalmen började med orden *Lætare Jerusalem.*

Læti'color, *bot.*, med ljus färg. — **Lætivi'reus,** *bot.*, livligt grön.

Læti'tia, kvinnonamn (av *lat. læti'tia,* glädje); *astr.*, namn på en asteroid.

Læ'va ma'nu, *lat.*, *tonk.*, med vänstra handen.

Læviga'tus, -a, -um, Læ'vis, *lat.*, lätt; glatt l. slät. — **Læviro'stris,** *lat.* (av *ro'strum,* näbb), *bot.*, med slätt spröt.

Lafitte, *fr.* (*l.* -fi'tt), ett slags Bordeauxvin.

La Flèche, *fr.* (*l.* la fläsj), gammal, högt skattad fransk hönsras.

La Fontaines fabler (*l.* - fångtä'ns -) äro författade av den franske fabeldiktaren *Jean de la Fontaine* (d. 1695).

La force prime la droit, se *Macht geht vor recht.*

La France marche à la tête etc., se under *France.*

La garde meurt et ne se rend pas, *fr.* (*l.* - gard mör e nö sö rang pa), gardet dör, men giver sig icke, ett yttrande, som säges vid Waterloo hava fällts av general Cambronne, befälhavare för en division av Napoleon I:s gamla garde.

La'ge, fornsvenskt mansnamn, kamrat, följeslagare.

La'ge, *jur.*, detsamma som *Agio* (se d. o.).

Lage'na, *lat.*, flaska, butelj; tårflaska, i vilken vid begravningar hos de gamla romarna gråterskornas tårar samlades. — **Lageni't,** *miner.*, flasksten.

Lagena'ria vulga'ris, *bot.*, flaskkurbits, gurkväxt i Ostindien, vars vedhårda fruktskal allmänt användes till flaskor.

Lagenorhy'nchus, *zool.*, ett släkte delfiner. — **L. acu'tus,** vitsidingen, är allmän utanför Norges kust. — **L. albiro'stris,** vitnosen, går ända ned i Öresund.

Lager, *bot.*, *Lau'rus no'bilis,* till fam. *Laura'ceæ* hörande, i södra Europa odlat träd. Av dess frukter, lagerbär, *Fru'ctus lau'ri* eller *Ba'ccæ lauri,* pressas lagerolja, *O'leum lauri,* vilkens huvudbeståndsdel är *laurostearin.* Bladen, s. k. lagerbärsblad, *Fo'lia lauri,* brukas vid matlagning. Lagern var i forntiden helgad åt Apollon, och ännu brukas lagerkransar såsom en utmärkelse för konstnärer m. fl.

Lagermanspress, *boktr.*, helautomatisk svensk digelpress, konstruerad av A. Lagerman.

Lagermetall = *Antifriktionsmetall* (se d. o.).

Lagerolja, se *Lager.*

Lagerpoppel, *bot.*, se *Populus.*

Laggdike, se *Backdike.*

La'go, *ital.* (*lat. lacus*), sjö.

Lago'a Sa'nta-rasen, förmodat förindiansk ras i Brasilien.

Lagochi'lus l. **Lago'stoma,** *gr.* (av *lago's,* hare, *che'ilos,* läpp, och *sto'ma,* mun), *med.*, kluven överläpp, harmynthet. — **Lagoftalmi'** (av *gr. ofthalmo's,* öga), harögdhet, fel på ögonlocken, så att dessa ej kunna slutas.

Lagochi'lus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ* i Orienten. — **L. ine'brians,** ger b a n g i d e i v a n a, ett berusningsmedel som tillredes med socker och honung.

Lagoftalmi' l. **Lagofta'lmus** (av *gr. lagofthalmo's,* "haröga", emedan haren ansågs sova med öppna ögon), *med.*, felaktig ställning av ögonlocket, så att ögat ej kan slutas.

Lagono ponos, *gr.* (av *lago'n,* sida), *med.*, håll och styng i sidan.

Lago'pus, *zool.*, ripsläktet. — **L. lagopus,** dalripan. — **L. mu'tus,** fjällripan. — **L. sco'ticus,** moripan.

Lagoskautschuk, se *Funtumia.*

Lago'stoma, se *Lagochilus.*

Lago'thrix, *zool.*, ullapor.

La grammaire qui sait régenter jusqu'aux rois, *fr.* (*l.* la gramä'r ki sä resjangte' sjy'skå råa'), grammatiken, som sträcker sitt välde till och med över konungarna. (*Molière.*)

Lagrimo'so, *ital.*, *tonk.*, klagande.

La grippe, *fr.* (*l.* - gripp), influensa (se d. o.).

Lagu'n (*ital. lagu'na,* av *lat. lacu'na,* fördjupning), *geol.*, grund strandsjö; låg, sumpig, från havet genom smala landremsor avstängd kuststräcka, bildad av öar och kanaler. Venezias laguner äro ryktbara. Jfr *Haff.* — **Lagunstaden,** benämning på Vene'dig.

Lagu'rus ova'tus, *bot.*, ett gräs från Medelhavsområdet, ofta odlat som prydnadsväxt.

Lahn, *ty.*, äkta l. oäkta, till smala band utvalsad guld- l. silvertråd. Användes till snörmakeri m. m.

Lahnda', Lahnida', "västerns språk", indoariskt språk i v. Punjab.

La haute volée, se under *Volée.*

La'hti, *fi.*, vik, bukt.

Lai, *pl.* **Lais,** *fr.* (*l.* lä; *eng. lay,* av *kelt.*

laidh, vers, visa), fornfranskt namn på romans (se d. o.) av berättande innehåll; visa i allmänhet; visa av folklig karaktär. Jfr *Chanson.*

La'ici, se följ. ord.

La'icus, *pl.,* **La'ici,** *lat.* (*gr. laiko's,* till folket hörande, av *lao's, folk*), som ej tillhör prästeståndet, lekman; oinvigd, olärd.

Laine, *fr.* (*l.* län), ull.

Laingbueteak, ett birmanskt tekträ med vriden växt och därför mindervärdigt.

Laios, *gr. sag.,* Oidipus' fader.

Laird, *skotsk.* (*l.* lärd), godsägare, adelsman = *Lord* (se d. o.).

Lai's, namn på två forngrekiska hetärer, ryktbara för skönhet och penninglystnad.

Laisser aller, Laisser faire l. **Laisser passer,** *fr.* (*l.* lässe' alle', - fär l. pase'), låta gå, låta saken hava sin gång; (*laisser-aller*), lättsinne, besinningslöst följande av intryck; öppet, otvunget väsen.

Laistrygo'ner (*gr. laistrygo'nes, lat. læstry'gones*), *gr. sag.,* ett folk av människoätande jättar.

Lajos (*l.* la'sjås), ungersk form för Ludvig.

Lak, Lack l. **Lakh** (eng. *lac*), indisk talbeteckning = 100,000. En lak = 100,000 rupier.

Lak, en lesgisk folkstam.

Lakarpi't, *petrogr.,* en dioritliknande bergart av natronrikt hornblände vid Lakarps gård i Östergötland.

Lake, *eng.* (*l.* lejk; *lat. la'cus*), sjö.

Lakedaimo'nier = *Lakoner* (se d. o.).

Lake'j (*fr. laquais*), livréklädd betjänt; *fig.,* krypande människa.

Laken, *zool.,* se *Lota.*

Lake-poets, *eng.* (*l.* lejk-på'its), ”sjöskalder”, benämning på medlemmar av *Lake-school* (se d. o.).

Lake-school, *eng.* (*l.* lejkskol), eg. sjöskolan; namn på en grupp engelska diktare, vars förnämsta medlemmar, Wordsworth, Coleridge och Southey, bodde vid sjöarna (*the lakes*) i Westmoreland. — **Laki'ster** (*l.* lejk-), medlemmar av denna skola.

La'kesis, *gr. myt.,* en av moirerna.

Lakh, se *Lak.*

Lakka's, *kem.,* ett ämne i mjölksaften av lackträdet, *Rhus vernici'fera,* vilket anses vara ett *enzym* (se d. o.).

Lakkedi'viska, dravidiskt språk på Lakkadiverna.

Lakko'l, *kem.,* en polyfenol i mjölksaften hos *Rhus vernici'fera.* Se *Lakkas.*

Lakkoli'ter (av *gr. la'kkos,* fördjupning, och *li'tos,* sten), *petrogr.* bergartsmassor, som i glödflytande tillstånd pressats upp i jordskorpan men ej nått ytan utan stelnat under ett mer eller mindre mäktigt täcke av befintliga bergarter.

Lakmé, kvinnoroll, indisk bramandotter, i operan med samma namn av Delibes.

Lakmoi'd l. **Resorci'nblått,** *kem.,* färgämne, som erhålles genom upphettning av resorcin med natriumnitrit. Användes som indikator på syra vid titreringar.

Lako'ner l. **Lakedaimo'nier,** invånare i Lakonien (*gr. Lakonike'* l. *Lakeda'imon*), Sydgreklands sydöstligaste landskap. — **Lako'nisk,** kort och eftertrycklig (i tal eller skrift), som lakonerna; fåordig. — **Lakoni'sm** (*gr. lakonismo's*), det egendomliga hos den i Lakonien talade dialekten; kort, fyndigt och kärnfullt uttryck, överensstämmande med lakonernas sätt att yttra sig; ordknapphet.

La'krits (*lat. liquiri'tia,* av *gr. glyky'rrhiza,* av *glyky's,* söt, och *rhi'za,* rot; *ty. Lakritze*), eg. sötrot. Se *Radix glycyrrhizæ.* — **Lakritskakor,** se *Trochisci glycyrrhizæ.* — **Lakritspasta,** se *Pasta glycyrrhizæ.* — **Lakritsvin med opium,** se *Vinum glycyrrhizæ thebaicum.*

Lakshmi', *ind. myt.,* Vishnus gemål, välgångens och skönhetens gudinna.

Laktacida's, se *Lactacidas.*

Laktago'l, *farm.,* näringspreparat ur mjöl av bomullsfrö.

Lakta'l, *kem.,* sött smakande substans, framställd ur mjölksocker.

Laktami'dsyra, se *Alanin.*

Lakta's, se under *Enzym.*

Lakta'ter (av *lat. lac,* mjölk), *kem.,* salter av mjölksyran.

Laktatio'n, (av *lat. lac,* mjölk), avsöndring av mjölk; digivning. — **Laktationsperiod,** den tid efter förlossning, under vilken modern avsöndrar mjölk.

Lakta'tor (av *lat. lacta're,* mjölka), mjölkningsapparat.

Laktei'n l. **Laktoli'n** (av *lat. lac,* mjölk), en genom avdunstning av mjölk vunnen gräddlik massa. — **Lakteinkakor,** av skum- eller kärnmjölk samt havregröpe och några andra fodermedel beredda foderkakor.

Lakti'sma (av *gr. lakti'zein,* trampa med fötterna), *med.,* fostrets märkbara rörelser i moderlivet.

Laktobacilli'n, *kem.,* produkt av bakterieverksamheten i mjölk, som föranleder mjölksyrejäsning.

Laktobutyrome'ter, ett slags mjölkprovare.

Laktodensa't, *lat., kem.,* ett mjölkpreparat. — **Laktodensime'ter,** en mjölkprovare.

Laktofeni'n l. **Laktofenetidi'n,** *med.,* ett av fenol, behandlad med salpetersyra, mjölksyra m. m., bestående rogivande och feberfördrivande medel.

Laktokri't (av *lat. lac,* mjölk, och *gr. kri'nein,* åtskilja), apparat, som angiver fetthalten i mjölk.

Laktoli'n, se *Laktein.*

Laktome'ter, se *Galaktometer.*

Lakto'ner, *kem.,* ett slags anhydrider (se *Anhydrid*) av vissa oxisyror.

Laktopepsi'n, *farm.,* preparat av pepsin och mjölksyra mot dyspepsi och diarré hos barn.

Lakto's, *gr.*, *kem.*, mjölksocker, en i mjölk förekommande sockerart.

Laktoseri'n, *lat.*, *kem.*, ett som näringsmedel använt mjölkpreparat.

Laktosko'p (av *lat. lac*, mjölk, och *gr. skope'in*, se) l. **Galaktoskop**, instrument, varmed mjölken värderas efter sin grad av ogenomskinlighet.

Laktosuri', *med.*, mjölksockerutsöndring i urinen.

Laktuci'n, *kem.*, den verksamma beståndsdelen i *lactucarium* (se d. o.).

Laktu'k, *bot.*, *Lactu'ca*, ett till fam. *Compo'sitæ* hörande växtsläkte. Bland dess arter märkas *L. viro'sa*, vars mjölksaft brukas till drogen *lactucarium* (se d. o.), samt köksväxten *L. sati'va*, sallatslaktuk, huvudsallat.

Laku'n (*lat. lacu'na*), eg. grav, fördjupning; lucka, utelämnat ställe (särskilt i en text). — **Lakuna'rietak**, *byggn.*, ett av bjälkar i mindre fält, kassetter (se *Kassett*), delat innantak. — **Lakunä'r**, försedd med lakuner. — **Lakunärt blodsystem** föreligger hos vissa lägre djur, i det att blodkärlen stundom utmynna i större l. mindre kroppshåligheter, som utan egna väggar förekomma mellan andra organ.

Lakustri'n (av *lat. la'cus*, sjö), som har med sjöar att göra, har sitt ursprung ur sjöar.

La la, *fr.* (*l.* la'la'), så där; någorlunda; efter omständigheterna; nå nå, vackert.

Lalandeska priset (*l.* lala'ngska -), pris, som utdelas av franska vet. akad. för astronomiska arbeten. Instiftades 1802 av J. J. L. de Lalande.

Lala'nggräset, se *Imperata Kœnigii.*

Lalitavistara, de i Nepal boende buddhisternas heliga skrifter.

Lalla Rookh, *eng.*, (*l.* lä'llö rok), "tulpankind", huvudpersonen i Thomas Moores romantiska berättelse med samma namn.

Lalla'tio, *med.*, högsta grad av stamning.

Lallema'ntia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **L. ibe'rica**, vild i främre Orienten, odlas kring Kiev. Fröna ge en fet olja, L a l l e m a n t i a o l j a, brukbar som matolja, ypperlig till oljefernissa.

Lalo, de torkade bladen av baobabträdet, användas som föda. Se *Adansonia.*

Lalofobi', *med.*, rädsla att tala på grund av stamning l. smärtor i talorganet.

Lalopati' (av *gr. lale'*, talande, och *pa'thos*, lidande), *med.*, talrubbning.

L. A. M., förk. för *lat. liberalium artium magister*, se *Artium lib. magister.*

La'ma (*tibetanska blama*), eg. överhuvud; lärare, herre, titel för de buddhistiska prästerna i Tibet och Mongoliet. Jfr *Bogdo Lama* och *Dalai Lama.* — **Lamai'sm**, de buddhistiska tibetanernas och mongolernas religion. — **Lamai't** l. **Lamai'st**, anhängare av lamaismen.

La'ma, ett kardullstyg, som liknar flanell; *zool.*, lamadjur. Se *Laman.*

Lamai'sm m. fl., se under *Lama.*

La'man, *zool.*, *Auche'nia la'mas*, ett till kameldjurens ordning hörande lastdjur, inhemskt i Peru och Chile.

Lamanti'nen l. **Amerikas mana't**, *zool.*, en art sjöko, *Mana'tus america'nus l. Tri'cheus mana'tus*, av sirendjurens ordning.

Lama'rckia, *bot.*, ett grässläkte. — **L. aure'a** (syn. *Chrysu'rus cynosuroi'des*), g u l d - s v a n s, från Medelhavsländerna, är ett omtyckt prydnadsgräs.

Lamarcki'sm, den franske naturforskaren *Lamarcks* biologiska teori, en föregångare till den moderna utvecklingsläran.

Lamarque (*l.* -mar'k), ett gott bordeauxvin.

La marseillaise, se *Marseljäsen.*

La'mbda, benämning på bokstaven *l* (λ) i grekiska alfabetet. — **Lambdaci'sm**, ett visst felaktigt uttal av bokstaven *r;* lallande, sluddrande. — **Lambdasöm**, *anat.*, nacksömmen.

Lambeau, *fr.* (*l.* lambå'), lösryckt stycke; *med.*, delar som vid operation lösgöras i skikt men alltjämt sammanhänga med organismen.

La'mbert, forntyskt mansnamn (av *Land*, land, och *perth*, *berth*, bjärt, glänsande).

Lambe'rta, *astr.*, en av småplaneterna.

Lambertsmässa kallades i Sverige förr den 17 september till åminnelse av Lambert, biskop i Maastricht, mördad i början på 700-talet.

Lambertska teoremet l. **Lamberts ekvation** (*Eulers teorem*), *astr.*, *mat.*, viktig sats ang. en komets rörelse i en parabolisk bana.

La'mbertsnötter, *bot.*, frukterna av hasseln *Co'rylus tubulo'sa.*

Lambethkonferensen (*l.* lä'mbeth-), pananglikansk konferens av episkopalkyrkans biskopar, som tidtals samlas i det ärkebiskopliga palatset i London, Lambeth palace.

Lambic (*l.* -bi'k), ett surt, självjäst belgiskt öl.

Lambrequin, *fr.* (*l.* langbrökä'ng), *herald.*, hjälmtäcke; *konstt.*, flikigt draperi, anbragt över fönster, kring sängtak o. s. v. eller brukat som dekoration i keramisk slöjd.

Lambris, *fr.* (*l.* langbri'), panelning; beklädning med bräder eller marmor; gipsning; gipstak. — **Lambrise'ra**, panela, gipsa.

Lambå', se *Lambeau.*

Lamei'a, *astr.*, en av småplaneterna.

Lame'll (*lat. lame'lla*), tunn skiva, blad; *bot.*, benämning på de skivor, som bilda underlaget för skivsvamparnas sporbädd. — **Lamella'r** l. **Lamellformig**, formad som en skiva eller ett blad.

Lamellico'rnia, *zool.*, bladhorningar, en grupp skalbaggar, omfattande fam. *Scarabæ'ide.* Hit höra Dyng-, Guld- och Jättebaggar samt Ollonborrar.

Lamelliro'stres, *zool.*, andfåglarnas grupp.

Lamenta'bile, *ital.* (av *lat. lamenta'ri,* högljutt klaga), *tonk.*, klagande.

Lamenta'bili sane e'xitu, *lat.*, beklagansvärd var i sanning utgången av . . ., inledningsord till en bekant syllabus (se d. o.).

Lamente'ra (*lat. lamenta'ri*), jämra sig, högljutt klaga. — **Lamenta'bel,** jämmerlig, beklaglig. — **Lamentatio'n,** jämmer, veklagan.

Lamento'so = *Lamentabile* (se d. o.).

Lame'tta, ett högglansigt slag av *Lahn* (se d. o.).

Lami (av tonerna *la* och *mi,* se d. o.), *tonk.*, missljud.

Lami'a (*lat. La'mia*), *gr. myt.*, en libysk konungadotter, som, då Hera berövade henne de barn hon födde åt Zeus, i förtvivlan dödade andra mödrars barn. — **La'mior,** *pl.*, häxor, kvinnliga spöken, vilka lockade till sig ynglingar för att likt vampyrer utsuga deras blod. Jfr *Empusa.*

La'mina, *lat.*, *pl.* **La'minæ,** *anat.*, tunn skiva, lamell. — **L. cribro'sa,** silbenets övre, perforerade benplatta. — **L. cricoi'dea,** ringbroskets platta del. — **L. ela'stica ante'rior** och **poste'rior,** skikt i ögats hornhinna. — **La'minæ medulla'res cerebe'lli,** lilla hjärnans i blad uppdelade märgsubstans. — **La'mina membrana'cea tu'bi auditi'vi,** trumhinnan. — **L. papyra'cea,** silbenslabyrintens yttre vägg. — **L. suprachorioida'lis,** ögats åderhinnas yttersta skikt. — **L. vi'trea,** inre skiktet i platta ben.

Lamina'ria, *bot.*, ett släkte brunalger vid västkusten. — **L. digita'ta,** fingertång ger s. k. *Laminariastänglar.* — **L. sacchari'na,** bladtång.

Laminaria'ceæ, *bot.*, en familj bland brunalgerna. Se *Laminaria.*

Lamina'riastift, Lamina'riastänglar, se *Stipites laminariæ.*

Laminektomi', *med.*, friläggande av ryggmärgen genom avlägsnande av skivor ur ryggkotornas bågar.

Lamine'ra, *nylat.* (av *la'mina,* tunt bleck, tunn plåt), utsmida eller utvalsa metall till tunna plåtar; i spinnerier sträcka bomullen.

Lamiodo'nter (av *gr. lami'a,* haj, och *odu's,* gen. *odo'ntos,* tand), *pl.*, *paleont.*, förstenade hajtänder.

La'mior, se under *Lamia.*

La'mium, *bot.*, plister, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* De flesta arterna allmänna trädgårds- och ängsogräs. — **L. a'lbum,** vitplister, krona vit. — **L. amplexica'ule,** mjukplister, krona röd. — **L. galeo'bdolum,** gulplister, gulsuga, skogsplister. Krona gul. — **L. purpu'reum,** rödplister. Krona röd.

La'mna, *zool.*, se *Håbranden* under *Hå.*

La'mnidæ, *zool.*, håbrandshajar. Se *Lamna* och *Hå.*

Lamo'nträ, ett slags rödholts.

La Morgue, se *Morgue.*

Lampa (av *gr. lampa's,* fackla), apparat för belysningsändamål.

Lampada'rius (av *gr. lampa's,* fackla), lamp- eller fackelhållare; en ställning, som uppbär en hänglampa.

Lampadodromi'a (av *gr. lampa's,* fackla, och *dromi'a,* löpande) l. **Lampadofo'rier** av *gr. fo'rein,* bära), nattliga kapplöpningar med facklor i det forna Aten. — **Lampadofo'res,** deltagare i en dylik kapplöpning.

Lampadomanti' (av *gr. lampa's,* fackla, och *mante'ia,* spådom), konsten att spå efter facklors låga.

La'mpas, *pl.*, målade ostindiska och kinesiska sidentyger.

Lampe'tia, *astr.*, en av småplaneterna.

Lampe'tt (på franskt vis bildat förminskningsord av *lampa, fr. lampe*), på en vägg eller spegelram anbragt lampa eller ljusstake.

Lampion, *fr.* (*l.* langpiå'ng), liten lampa eller lykta, brukad särskilt vid illumination eller fackeltåg.

Lampons, *fr.* (*l.* langpå'ng; av *lamper,* stjälpa i sig bräddfulla glas), *pl.*, dryckessånger.

La'mprecht, tyskt mansnamn = *Lambert* (se d. o.).

Lampridi'der, *zool.*, glansfiskar (fam. *Lampri'didæ*).

Lamprick, *zool.*, *Petromy'zon mari'nus,* havsnejonögat.

Lampris, *zool.*, se *Glansfisken.*

Lampri'ter (av gr. *lampro's,* glänsande), *miner.*, de tunga metallernas arsenik-, antimon-, vismut- och svavelföreningar.

Lamprofoni' (av *gr. lampro's,* klar och *fone',* röst), klar stämma.

Lamprofy'r, *petrogr.*, gemensamt namn på gångformigt uppträdande eruptivbergarter.

La'mpropus, *lat.* (av *gr. lampro's,* klar, och och *pus,* fot), *bot.*, med glänsande fot. — **Lamprospe'rma,** *lat.* (av *gr. spe'rma,* frö), *bot.*, med blanka frön.

Lampsa'na, *bot.*, se *Lapsana.*

Lampsnäckor (*eng. lampshells*), *zool.*, ett namn på armfotingar, en musselliknande djurgrupp, som rikligt förekommer under äldre geologiska perioder och varav några representanter ännu kvarleva i haven.

Lampu'ner l. **Lapuhu,** ett folkslag på Sumatra.

Lampy'ridæ, *zool.*, lysmaskfamiljen.

La'mpyris noctilu'ca (av *gr. la'mpein,* lysa), *zool.*, en skalbagge, vars hona är den s. k. lysmasken.

Lamuter, se *Havstunguser.*

Lana, säckformigt nät för ålfångst i forsar.

Lana, *lat.*, ull. — **L. gossy'pii,** bomull. — **L. philoso'phica,** *lat.*, "de lärdes ull", kallade alkemisterna zinkoxid. — **L. vi'tri,** glasull.

Lanacy'lblått, Lanacy'lviolett, *kem.*, sura azofärgämnen, som färga ull i surt bad.

Lanafuchsi'n, *kem.*, ett violettrött azofärgämne.

Lana'tus, -a, *lat.*, *bot.*, ullig.

La'ncashiresmide (*l.* -sjir-), *met.*, en på 1830-talet hos oss från engelska grevskapet *Lancashire* införd smidesmetod.

Lancashiresvin, gammal engelsk svinras.

Lancastermetoden l. **Bell-Lancasterska undervisningsmetoden,** växelundervisningsmetoden, monitörsystemet, ett av engelsmannen *Bell* uppfunnet och av engelsmannen *La'ncaster* först tillämpat sätt att på en gång undervisa en större mängd barn genom att fördela dem i smärre grupper samt använda de mera försigkomna bland lärjungarna som underlärare (*monitörer*). — **Lancasterskola,** skola i vilken lancastermetoden tillämpas.

Lancasterska huset, regerande gren av huset Plantagenet i England.

Lancasterska undervisningsmetoden, se *Lancastermetoden.*

Lancelot du lac, *fr.* (*l.* langsölå dy lack), Lancelot från sjön, en av "riddarna av det runda bordet". Jfr *Table ronde.*

Lanceola'tum, *lat.* (av *la'ncea*, lans), *bot.* lansettlik. — **Lancifo'rmis,** *lat.* (av *fo'rma*, form), *bot.*, lansspetslik, lansettlik.

Lance'ra (*l.* langs-; *fr. lancer*, av *lat. la'ncea*, lans), slunga, kasta, avskjuta; utslunga (t. ex. en beskyllning); sätta i gång; hjälpa en person fram i världen; *sjöv.*, låta ett skepp löpa av stapeln. — **Lançade,** *fr.* (*l.* -sa'dd), lansstyng, utfall; skryt; *ridk.*, bågformigt luftsprång av en häst. — **Lanceur** (*l.* -sö'r), **Lanceuse** (*l.* -sö's), person, som lancerar, särskilt om kvinnor som mot betalning lancera nya moder.

Lance'tt, Lancettbåge, Lancettfisk, se *Lansett.*

Lancié, *fr.* (*l.* langsie'), ett bourgognevin.

Lancier l. **Lansiär,** *fr.* (*l.* langsie', *sv.* uttal: langsiä'r; av *lance*, lans), *krigsk.*, ryttare, väpnad med en lans. — **Lancierkadrilj** (*fr. quadrilles des lanciers*), *dansk.*, en av fyra par utförd kontradans.

Lancine'rande smärtor (av *lat. la'ncea*, spjut), *med.*, häftiga, stickande smärtor.

Land act, *eng.* (*l.* länd äkt), jordlag.

Landamma'nn, i vissa schweiziska kantoner benämning på regeringspresidenten. Jfr *Ammann.*

Landau, se *Landå.*

Landbo, (pl. även l a n d b ö n d e r), äldre benämning på arrendator.

Landbote, *ty.*, (*l.* -bå'te), i historiska verk använd benämning på adelsfullmäktig vid den forna polska riksdagen.

Landemoder, *da.*, (*l.* -måder), landsmöten, de årliga danska stiftssynoderna.

Landeri', på en stads donerade jord beläget lantställe med jordbruk.

Landesvater, *ty.*, (*l.* -fa'ter), "landsfader"; hyllningssång till landsfursten vid tyska studentkommerser.

Landgille, i de forna danska landskapen bruklig benämning på visst slags avgift för brukande av annans jord.

Landjobber, *eng.* (*l.* lä'ndjåbbör), egendomsmäklare. — **Landlady** (*l.* -le'di), godsägarinna; hyresvärdinna; värdshusvärdinna. — **Landlord,** (*l.* -lård), godsägare, egendomsherre; hyresvärd; värdshusvärd.

Landna'm, *isl.*, besittningstagande av land. — **Landna'mabok,** en isländsk medeltidsskrift, som skildrar nybyggarnas besittningstagande av Island. — **Landna'msmän,** nybyggare. — **Landnamstiden,** tiden för Islands bebyggande.

Lando'lphia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Apocyna'ceæ* i tropiska och södra Afrika. Samtliga arter ge kautschuk. — **L. owarie'nsis,** har frukter, vilka användas som citroner.

Landrensning, se *Rumpning.*

Landrygg l. **Lantrygg,** geografisk och karttopografisk beteckning på låga höjdsträckningar av berg l. (vanligare) moräner och åsar.

Landvide, *nord. myt.*, guden Vidars boning.

Landå (*fr. landau* [*l.* langdå'], *ty. La'ndauer*), en lätt, fyrhjulig, efter tyska staden *Landau* uppkallad vagn, vars kur är delad i två hälfter, av vilka den ena kan fällas ned fram-, den andra bakåt. — **Landåle'tt,** en liten landå.

Laner, *vet.*, den tandfria delen av hästens underkäke.

Langage, *fr.* (*l.* langga'sj), språk; stil; sätt att tala; tal.

La'ngeleik l. **La'ngleik,** ålderdomligt norskt stränginstrument.

Langerhanska cellöar, *anat.*, i bukspottkörteln strödda mikroskopiska cellgrupper, som äro bärare av organets inre sekretion, d. v. s. alstra insulin.

Lange'tt (hårt g; av *fr. languette*, liten tunga, udd), ett slags broderi, som företrädesvis användes å uddar. — **Langette'ra,** brodera med langett.

Langfanter, *no.*, zigenare.

Langoba'rder, se *Longobarder.*

Langue, *fr.* (*l.* langg), tunga; språk. — **Langue d'oc,** (*l.* då'ck; av *provençalska oc*, ja), den sydfranska (provençalska) dialekten. — **Langue d'oïl** l. **d'oui** (*l.* - doi', av *oui*, ja), den nordfranska dialekten, varur den moderna franskan framgått. — **Langue verte,** *fr.* (*l.* - värt), eg. grönt språk; *jargon* (se d. o.).

Langue'ndo, Langue'nte l. **La'nguido,** *ital.* (av *lat. langue're*, vara matt), *tonk.*, smäktande, längtansfullt, klagande. — **Languissant,** *fr.* (*l.* langgissa'ng) l. **Langvi'd** (*lat. la'nguidus*), matt, svag; smäktande, trånande.

Languette, *fr.* (*l.* -ä'tt; av *langue*, tunga), liten tunga (t. ex. på en våg); klaff (på

blåsinstrument); randlist, tunga, udd eller flik på kläder. Se vidare *Langett.*

Langueur, *fr.* (*l.* langgö'r; *lat.* *la'nguor*) l. **Langvidite't** (se *Langvid* [under *Languendo*]), matthet, svaghet; trånfullhet.

Langue verte, se under *Langue.*

La'nguido, Languissant, Langvi'd, se under *Languendo.*

Langu'rer, *zool.*, apor av släktet *Semnopithe'cus.*

Langustsläktet, *zool.*, *Palinu'rus*, ett släkte bland kräftdjuren. Vanliga langusten, *P. vulga'ris*, förekommer i haven vid Europas södra och västra kuster och ätes som hummer.

Langvidite't, se *Langueur.*

Lanie'ra (*lat.* *lania're*), sönderslita. — **Laniatio'n,** sönderslitning.

Lani'idæ, *zool.*, fågelfamiljen *Törnskator.* se *Lanius.*

La'nius, *zool.*, törnskatesläktet. — **L. collu'rio,** vanlig törnskata. — **L. excu'bito,** varfågeln.

Lansa'd (av *fr.* *lancer*, kasta), *ridk.*, ett skolsprång; ofta även benämning på ett störtsprång av okynne.

Lanse'ra, se *Lancera.*

Lanse'tt (*fr.* *lancette*, av *lat.* *la'ncea*, spjut, lans), *kir.*, ett instrument, förr brukat vid åderlåtning, nu företrädesvis vid vaccinering. — **Lansettbåge,** *byggn.*, en spetsbåge, vars vinkel är mindre än 60 grader. — **Lanse'ttfisken,** *zool.*, *Amphi'oxus* l. *Branchio'stoma*, lägsta typen av ryggradsdjur. — **Lansettlikt,** *bot.*, kallas ett blad, som är 3 à 4 gånger så långt som brett och spetsigt i båda ändarna.

Lansie'r l. Lansiä'r, se *Lancier.*

Lansja (*sp.* *lancha*), *sjöv.*, ett slags transport- eller arbetsbåt.

Lansorm, *zool.*, se *Bothrops.*

Lanta'n, *kem.*, ett i många sällsynta mineral förekommande, till jordmetallerna hörande grundämne.

Lanta'na, *bot.*, växtsläkte av fam. *Verbena'ceæ*, buskar i tropiska och subtropiska Amerika. — **L. cama'ra,** odlas i kruka för sina vackra röda, vita l. orangefärgade blommor.

Lantankarbi'd, *kem.*, förening av kol och lantan, ger med vatten acetylengas.

Lante'rna (*lat.* *lante'rna* l. *late'rna*), lykta. Jfr *Laterna magica.* — **Lanterni'n** (*fr.* *lanternon*), *byggn.*, å ett tak, en kupol eller ett torn anbragt överbyggnad i form av en lykta.

Lantförsvarsdeparteme'ntet, *förv.*, fordom det av svenska statsförvaltningens departement, som handlade ärenden ang. lantförsvaret.

Lantmarska'lk, se under *Marskalk.*

Lantrygg, se *Landrygg.*

Lanugino'sa, *lat.* (av *lanu'go*, fjun), *bot.*, ullig.

Lanu'go (*lat.* ”ull”), hullhår, en fin hårbeklädnad, som bekläder fostrets och det nyfödda barnets kropp, för att under loppet av första levnadsåret ersättas av den vanliga rudimentära hårbeklädnaden. Lanugon kvarblir genom livet hos s. k. hundmänniskor.

Lanzline, dets. som *Ultramarin* (se d. o.).

Lao l. Laua, folkstammar i Bortre Indien. — **Lao-pung-dam,** svartbukiga lao (emedan männen tatuera magen). — **Lao-pung-kah,** vita lao.

Laoda'meia (*lat.* *Laodami'a*), *gr. sag.*, en dotter av Bellerofon; Protesilaos maka, ryktbar för sin äktenskapliga kärlek.

Lao'dica, *astron.*, en av småplaneterna.

Lao'dike (*lat.* *Lao'dice*), *gr. sag.*, en dotter av Priamos; en dotter av Agamemnon.

Laoko'on (*lat.* *Lao'coon*), *gr. sag.*, en trojansk präst, som jämte en av sina båda söner kvävdes av två jätteormar, sända av Apollon. — **Laokoongruppen,** ett detta ämne framställande, ryktbart konstverk från antiken, utfört av de grekiska bildhuggarna Agesa'ndros, Athenodo'ros och Polydoros.

Laokrati' (av *gr.* *lao's*, folk, och *krate'in*, härska), folkvälde.

Laome'don (*lat.* *Lao'medon*), *gr. sag.*, Priamos' fader.

Lapa'ktisk, (av *gr.* *lapa'zein*, uttömma), *med.*, lindrigt avförande.

La Parisienne, se *Parisienne.*

Laparoce'le, *gr.* (av *lapa'ra*, veka livet), *med.*, underlivsbråck. — **Laparohysterotomi'** (av *gr.* *hyste'ra*, livmoder, och *tomi'*, snitt), kejsarsnitt. Se *Sectio cæsarea.* — **Laparoskopi'** (av *gr.* *skope'in*, skåda), undersökning av underlivet. — **Laparotomi',** öppnande av underlivet.

Lapi'cida, *lat.* (av *la'pis*, sten), *bot.*, stenhuggare-.

Lapida'rie (av *lat.*, *la'pis*, sten), stenslipare, ädelstenslipare.

Lapida'rskrift (av *lat.* *la'pis*, sten), i sten huggen skrift, stenskrift. — **Lapidarstil,** stenstil, imitation av uttryckssättet i de romerska steninskrifterna; kort och innehållsrikt uttryckssätt.

Lapi'li (*pl.* av *lat.* *lapi'llus*, liten sten), *geol.*, smärre lavastycken, utkastade ur vulkaner. — **L. cancro'rum,** kräftstenar.

La'pis, *lat.*, sten. — **L. bapti'stæ,** täljsten. — **L. calamina'ris,** *farm.*, galmeja. — **L. ca'ncri,** kräftsten. — **L. ca'usticus,** ett frätmedel, som består av i stänger gjutet kaliumhydrat. — **L. cru'cifer,** *miner.*, är en form av andalusit. — **L. divi'nus,** en sammansmält blandning av kopparvitriol, alun, salpeter och kamfer, som begagnas vid ögonsjukdomar. — **L. hæmati'tes,** *miner.*, hematit eller röd blodstensmalm (se under *Blodsten*). — **L. hepa'ticus,** hematit. — **L. hy'stericus,** orsten. — **L. inferna'lis,** *farm.*, se *Nitras argenticus.* — **L. la'zuli** l. **Lasu'rsten,** *miner.*, ett dyrbart mineral av vacker blå färg, sedan gammalt brukat till prydnadsföremål. — **L. ly'ncis,**

druid- eller åsksten, ett slags förstenade cefalopoder (se *Cephalopoda*). — **L. ophta'lmicus**, blåsten. — **L. philosopho'rum**, de vises sten. Se *Alkemi*. — **L. pu'micis**, pimpsten (se d. o.). — **L. smi'ridis**, smärgel (se d. o.). — **L. sola'ris**, Bolognesiska lysstenen. — **L. specula'ris**, Marienglas (se d. o.). — **L. sui'llus**, orsten. — **L. tiburti'nus**, travertin.

La'pis sæpe volu'tus non obdu'citur mu'sco, *lat. ordspr.*, på rullande sten växer ingen mossa.

Lapi'ter (*gr. lapi'thai*), *gr. sag.*, ett tessaliskt jättefolk, kentaurernas besegrare.

Laplaces hypotes, (*l.* lapla'ss -), se *Kant-Laplaces hypotes.*

Lappa, *bot.*, syn. *Arctium* (se d. o.).

Lappakoniti'n, *kem.*, *Akonitin.*

Lapparv, *bot.*, se *Cerastium.*

L'appétit vient en mangeant, *fr.* (*l.* lappeti' viä'ngt ang mangsja'ng), aptiten kommer, medan man äter.

Lappets (*l.* lappe'), mönstrat muslin, ofta med genombrutet mönster mellan två upphöjda ribbor.

Lappfingerört, *bot.*, se *Potentilla.*

Lappi, *fi.*, lapp, Lappland.

Lappkattfot, *bot.*, se *Antennaria.*

Lappkloärt, *bot.*, se *Oxytropis.*

Lappljung, *bot.*, se *Phyllodoce.*

Lappmesen, *zool.*, en norrländsk art av messläktet, *Pa'rus ci'nctus.*

Lappo'nicus, Lappo'num, *lat.*, *bot.*, lapsk, lapp-.

La'ppri (av *mlty.*, *lapperei*, fuskverk), obetydligheter, småsaker.

Lapprör, *bot.*, en lappländsk art *Calamagrostis* (se d. o.).

Lappsalva (*ty. labsalben*), *sjöv.*, insmörja tacklingens ”stående gods” med en tjärblandning, som även kallas ”lappsalva”; figurligt: ge stryk.

Lappskojs, se *Lobscouse.*

Lappsmörblomma, *bot.*, se *Ranunculus lapponicus.*

Lappsparv, *zool.*, se *Calcarius.*

Lappspira, *bot.*, se *Pedicularis.*

Lapptåtel, *bot.*, se *Vahlodea.*

Lappugglan, *zool.*, en vitgrå, brunstreckad art uggla *Syri'num* l. *Strix lappo'nicum.*

La'ppula, *bot.*, växtsläkte av fam. *Boragina'ceæ.* Blommor ljusblå, lika *Myoso'tis.* Frukter kroktaggiga. — **L. defle'xa**, norrlandspiggfrö. — **L. echina'ta**, piggfrö.

Lappvide, *bot.*, se *Salix.*

La propriété c'est le vol, *fr.* (*l.* la pråppriete' sä lö våll), egendom är stöld, yttrande av den franske socialisten *Proudhon.*

La'psana commu'nis, *bot.*, harkål, allmänt ogräs. Fam. *Compo'sitæ.*

La'psi (av *lat. la'bi*, falla), *pl.*, de fallna, avfällingar; så kallades under den kristna kyrkans första århundraden de, som under hedningarnas förföljelser avföllo från den kristna tron.

Lapskojs, se *Lobscouse.*

La'psus, *lat.*, fall; fel, förbiseende. — **L. ca'lami**, skrivfel. — **L. li'nguæ**, felsägning. — **L. memo'riæ**, minnesfel.

Lapu'ta l. **Konungariket Laputa** betecknar efter den engelske satirikern *Swifts* roman ”Gulliver's travels” ett samhälle med upp och nedvända förhållanden. Jfr *Abderiter.*

Laquedem (*l.* lakede'm), I s a a c, flandriskt namn på ”den vandrande juden”.

La'queus la'queum ca'pit, *lat. ordspr.*, list mot list.

La'ra, Lare'ntia l. **Laru'nda**, *rom. myt.*, en underjordisk gudinna, larernas moder, vars dyrkan stod i samband med kulten av l a r e r n a (se d. o.).

Lara'lia, Lara'rium, se under *Larer.*

L'arc de triomphe (*de l'Etoile*), *fr.* (*l.* lark dö triå'ngf [dö letåa'll]), triumfbågen på *Place de l'Etoile* i Paris.

Lardelleri't, *miner.*, vitaktigt, monoklint ammoniumborat.

Laren, *zool.*, se *Hylobates.*

Lare'ntia, se *Lara.*

La'rer (*lat. la'res*), *pl.*, *rom. myt.*, skyddsandar; (*la'res familia'res*), husgudar. Jfr *Penater.* — **Lara'rium**, ett å härden stående skrin, i vilket bilder av larerna förvarades. — **Lara'lia**, *pr.*, larernas fest.

La'rga ma'nu, se under *Largus.*

Larghe'tto, *ital.*, *tonk.*, tämligen brett, tämligen långsamt. Jfr *Largo.*

Larghe'zza, *ital.*, bredd; frikostighet; *handelst.*, överflöd av penningar på en växelplats.

Largi'n, *farm.*, silveräggvitepreparat, utvärtes antiseptikum; medel mot gonorré.

Largi'tur qui'sque ex alie'nis, *lat. ordspr.*, det är lätt att skära breda remmar ur en annans hud.

La'rgo, *ital.*, *tonk.*, brett, långsamt. — **Largo assa'i** l. **Largo di mo'lto**, mycket långsamt, ytterst långsamt.

La'rgus, *lat.*, bred, vid; riklig; frikostig. — **La'rga ma'nu**, rundligen, rikligt.

La'ridæ, *zool.*, familjen Måsfåglar.

Larifa'ri, *ty.*, prat, snicksnack, sliddersladder.

La'rix, *bot.*, växtsläkte tillhörande underfam. *Abieta'ceæ* av fam. *Coni'feræ.* Hithörande barrträd ge s. k. v e n e t i a n s k t e r p e n t i n. Av skogseld angripna stammar ge ett gummi, *Gu'mmi Orenburge'nse*, som exporteras från Uralbergen. I Frankrike insamlas ett slags manna, *Manna larici'na*, som de unga kvistarna i form av små korn utsöndra. — **L. deci'dua** l. **europæ'a** (syn *Pi'nus la'rix*), lärk, lärkträd, i Sverige inplanterat barrträd från Sydeuropas alptrakter. — **L. sibi'rica**, sibirisk lärk, i Sverige inplanterat barrträd från nordöstra Ryssland och Sibirien.

Larka-Kolh, en indisk folkstam.

Larm (*fr. alarme*, av *ital. all'arme*, till vapen!), lystrings- l. uppbrottssignal, buller, stoj.

Larmoyant, *fr.* (*l.* larmåaja'ng), gråtande, sorglig, tårmild; som lockar till tårar. Jfr *Comédie larmoyante.*

La'rolim, se *Brumatalim.*

Larousse (*l.* -ro'ss), benämning på ett flertal franska encyklopedier, efter förläggaren *P. A. Larousse.*

Lars, se *Laurentius.*

L'art nouveau, *fr.* (*l.* lar novå'), fransk stilriktning i anslutning till den tyska Jugendstilen (se d. o.).

L'art pour l'art, *fr.* (*l.* lar por lar), "konsten för konstens egen skull", slagord, som innebär, att konsten icke skall ha andra mål än rent konstnärliga och icke får bedömas ur andra synpunkter än sitt eget konstnärliga värdes.

Laru'nda, se *Lara.*

La'rus, *zool.*, fågelsläktet måsar. — **L. argenta'tus**, gråtruten. — **L. ca'nus**, fiskmåsen. — **L. fu'scus**, sillmåsen. — **L. gla'ucus**, vittruten. — **L. mari'nus**, havstruten. — **L. minu'tus**, dvärgmåsen. — **L. ridibu'ndus**, skrattmåsen.

Larv, *zool.*, ungstadiet hos de djur, vilka utveckla sig under metamorfos (se d. o.).

La'rva, *lat.*, *pl.*, **La'rvæ**, spöke, fantom, ond ande; ansiktsmask. — **Larve'ra**, dölja, maskera. — **Larverad**, *med.*, dold, maskerad frossa.

Larva'tus, *lat.*, larverad.

Larviki't l. **Laurviki't**, *petrogr.*, en för s. Norge karakteristisk eruptivbergart.

Larynga'la ljud (av *gr. la'rynx*, struphuvud), *språkv.*, strupljud.

Laryngea'l, som avser struphuvudet.

Laryngektomi', **Laryngi'sm**, **Laryngotomi'** m. fl., se under följ. ord.

La'rynx, *gr.*, *anat.*, struphuvudet, övre delen av luftstrupen. Jfr *Farynx.* — **Laryngektomi'** (av *gr. ektomi'*, bortskärande), bortopererande av ett förstört struphuvud. — **Laryngi'sm** l. **Laryngi'smus**, *med.*, kramp i stämbanden eller i glottis (se d. o.). — **Laryngi't** l. **Laryngi'tis**, inflammation i struphuvudet. — **Laryngi'tis stri'dulus** = *Laryngism.* — **Laryngoce'le**, svulstlik utbuktning å struphuvudet på sidan av halsen. I regel medfödd. Framträder vid hosta o. d. — **Laryngofissu'r**, operativ klyvning av struphuvudet i mittlinjen. — **Laryngofti'sis**, struplungsot. — **Laryngologi'**, läran om struphuvudets funktioner och sjukdomar. — **Laryngopatologi'**, läran om sjukdomar i svalget och strupen. — **Laryngorrhagi'**, blödning ur luftstrupen. — **Laryngosko'p** (av *gr. skope'in*, se), strupspegel. — **Laryngoskopi'**, undersökning med hjälp av strupspegeln. — **Laryngospa'sm**, stämbandskramp hos vuxna. — **Laryngosteno'sis**, förträngning av luftstrupen. — **Laryngotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), kirurgiskt öppnande av struphuvudet. — **Laryngotrachei'tis**, slemhinnekatarr i struphuvud och angränsande del av luftstrupen. — **Laryngotrakeotomi'**, operation av struphuvudet jämte luftstrupen. Jfr *Trakeotomi.* — **Larynxparalysi'**, stämbandsförlamning. — **Larynxsteno's** = *Laryngostenosis.* — **Larynxöde'm**, vattensvullnad i slemhinnan kring struphuvudets ingång eller inuti detta.

Larza'crasen, en i franska depart. Aveyron förekommande fårras, av vars mjölk *Roquefortost* (se d. o.) beredes.

L. a. s., förk. för *fr. lettre autographe signée*, av författaren egenhändigt skrivet och undertecknat brev.

Lasare'tt (*ital. lazzare'tto*, av *La'zarus*, den i bibeln omtalade spetälske tiggaren), sjukhus. — **Lasarettsfeber**, *med.*, fläcktyfus, en akut infektionssjukdom.

Lasari'ster, se *Lazarister.*

La'sarus, se *Lazarus.*

Lasarusorden l. **Mauritius och Lasarusorden**, en italiensk orden.

Lasciate ogni spera'nza, vo'i ch'entra'te, *ital.* (*l.* lasja'te å'nji - ken-), I som inträden, låten hoppet fara, inskrift över ingången till *Inferno* (se d. o.) i *Dantes "Divina Commedia"* (se d. o.).

Laschi'ter = *Laski* (se d. o.).

Laschitz, pälsverksimitationer av färgat kaninskinn.

Lasciv (*l.* -sji'v; *lat. lasci'vus*), lättsinnig, självsvåldig; slipprig, otuktig. — **Lascivite't** (*lat. lasci'vitas*), lättsinnighet, självsvåld; slipprighet, otuktighet.

Lasen, *anat.*, bladmagen hos idisslare.

Laser, invånare i det vid Svarta havet belägna området *Lasistan.*

Lase'ra, *målark.*, övermåla med *lasurfärger* (se d. o.).

Laserpi'tium latifo'lium, *bot.*, spenört, högväxt umbellat, allmän å lövängar.

Lasioca'mpidæ, *zool.*, en fam. spinnarfjärilar.

Lasioca'rpa, *bot.*, med luden frukt (fruktgömme).

Lask (*ty. Lasche*), söm, fog; skarv, kil i klädesplagg; *skeppsb.*, två timmers sammanfogning till en längd. — **Laskade sömmar**, stickade (ej kastade) sömmar i handskmakeriet. — **Laskade hattar**, ett slags tunna damstråhattar.

Laska'rer (av *pers. laschkar*, krigshär), indiska matroser på engelska ostindiefarare.

La'skaris, härskarätt i Nicæa, 1206—61.

La'ski, *ry.*, *pl.*, benämning på mårdskinn i ryska pälshandeln.

Lasovia'ker, "skogsbor", benämning på en del av Galiziens befolkning.

Lass, se *Brayette.*

Lassallea'ner, anhängare av den tyske socialisten *Ferdinand Lassalle.* — **Lasalleani'sm**, dennes lära.

Lassitude, *fr.* (*l.* lassity'dd), trötthet; övermättnad.

La'sso (*sp. lazo*, av *lat. la'queus*, snara), kastsnara, en med en kula i änden försedd lång rem av läder, med vilken bufflar och

vilda hästar fångas på Pampasslätterna i Sydamerika.

Lassu, *magyar.*, långsam; *tonk.*, andante-inledningen till en csardas.

Lastage (*l.* lasta'sj; av *sv.* *lasta* och en fransk ändelse), *sjöv.*, in- och urlastande av skeppsvaror. — **Lastageplats,** till lastnings- eller lossningsplats för större fartyg brukad hamn; godsstation.

Lastcertifika't, se under *Certifikat.*

La'sting, *eng.*, eg. varaktig; ett atlasartat, glättat ylletyg.

Last, not least, *eng.* (*l.* - nått list), sist, men icke sämst ("Julius Cæsar" och "King Lear" av *Shakespeare.*)

Lastpenningar, *sjöv.*, en av fartyg vid deras in- eller utgående erlagd avgift.

Lastre'a, *bot.*, syn. *Aspi'dium.*

La Superba, *ital.*, (*l.* sopä'rba), "den kostliga", tillnamn på Genua.

Lasu'r, *målark.*, anbringande av lasurfärger över andra färger; ett sålunda behandlat ställe å en tavla. — **Lasurblått** = *Ultramarin* (se d. o.). — **Lasurfärger,** genomskinliga färger, anbragta över andra. — **Lasursten,** se *Lapis lazuli.*

Lani'sta, *lat.*, fäktmästare, ledare för en grupp gladiatorer.

Lankå, *sanskr.*, Ceylon.

Lankastermetoden, se *Lancastermetoden.*

Lanoli'n (av *lat.* *la'na*, ull, och *o'leum*, olja), *kem.*, ett av fårullsfett berett fettämne, vilket brukas som grundbeståndsdel i vissa plåster och hudmedel.

Lans (*lat.* *la'ncea*), av rytteriet buret vapen, motsvarande fotfolkets spjut l. pik.

Lat., förk. för *latin, latinsk* och *latitud.*

Latabia- l. **Ladikije-tobak,** en av de yppersta turkiska tobakssorterna. Från trakten av Beirut i Syrien.

Latah, ett slags tarantism (se d. o.), som förekommer hos malajerna.

La Tèneperioden (*l.* -tän), *ark.*, en efter en plats vid Neuchatelsjön uppkallad del av den äldre järnåldern (den förromerska järnålderns yngre del).

Late'nt (*lat.* *la'tens*, av *late're*, vara dold), dold, hemlig. — **Latent feber,** *med.*, ett feberaktigt tillstånd, som ej företer vanliga febersymtom. — **Latent värme,** *kem.*, bundet värme, värme, som ej är märkbart för känseln och ej inverkar på termometern. — **Late'nstid,** *med.*, inkubationstid (se d. o.).

Late'ral, Lateralarvingar, Latera'ler m. fl., se under *Latus.*

Latera'nen, en öppen plats i Rom. — **Laterankyrkan,** påvens därstädes uppförda katedral, Roms äldsta kyrka. — **Lateranpalatset,** påvens vid Lateranen belägna palats; numera museum. — **Lateransynoder** l. **Laterankoncilier,** i Laterankyrkan hållna kyrkomöten.

Laterifo'lia, *lat.* (av *latera'lis*, sido-), *bot.*, med blommor från sidorna.

Lateri'ter, *geol.*, inom tropikerna och subtropikerna utbredda röda jordarter av eluvial karaktär. Se *Eluvial.*

Lateri'tius, *lat.* (av *la'ter*, tegelsten), *bot.*, tegelröd.

Late'rna, se *Lanterna.* — **L. ma'gica,** *fys.*, trollykta, optisk apparat, med vilken man på en vit skärm i ett mörkt rum framställer förstorade bilder av mindre föremål.

La'tet a'nguis in he'rba, *lat.*, en orm ligger gömd i gräset, d. v. s. det ligger något därunder, där ligger en hund begraven.

Lathre'a squama'ria, *bot.*, vätteros, en till fam. *Scrophularia'ceæ* hörande, vårblommande parasit på rötter av hassel, asp m. fl.

Lathyroi'des, *bot.*, lik *Lathyrus* (se d. o.).

La'thyrus, *bot.*, vial, växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **L. heterophy'llus,** hundvial, vingvial, stundom odlad. — **L. mari'timus,** strandärt. — **L. palu'stris,** sumpvial. — **L. prate'nsis,** gulvial. — **L. silve'stris,** backvial. — **L. sphæ'ricus,** vårvial. — Bland de många som prydnadsväxter odlade arterna må nämnas: — **L. cirrho'sus,** flerårig, härdig (Pyrenéerna). — **L. grandiflo'rus,** purpurröd, svagt doftande, flerårig (södra Europa). — **L. latifo'lius,** rosa l. mörkröd (var. *splendens*), klättrande, ända till tre meter hög (södra Europa). — **L. odora'tus,** luktärt, latyrus, den förnämsta praktväxten av släktet, med välluktande blommor, odlas i en oändlig mängd form- och färgvarianter (södra Europa, Orienten). — **L. tingita'nus,** mörkt purpurröd, klättrande, ettårig (Afrika). — **L. rotundifo'lius,** rosenröd, klättrande med 2 à 3 meter långa grenar, flerårig (Taurien). — Odlad för sina ätliga jordstamknölar är **L. tubero'sus,** knölvial.

Laticla'vii, *lat.* (av *latus*, bred, och *cla'vus*, bård), kallades de romare, som till tecken på sin senatorsvärdighet buro breda purpurkanter på tunikan i motsats mot *angusticlavii* (av *angu'stus*, smal), som till tecken på sin riddarvärdighet buro smala purpurkanter.

Latifo'lium, *lat.* (av *la'tus*, bred, och *fo'lium*, blad), *bot.*, bredbladig. — **Latifrons,** *lat.* (av *frons*, bål), *bot.*, med bred bål.

Latifu'ndium, *lat.* (av *la'tus*, vidsträckt, och *fu'ndus*, jordegendom), stort lantgods; särskilt de gamla romarnas vidsträckta komplexer av jordagods.

Lati'n l. **Lati'nska språket** (efter det italiska landskapet *Latium*), de gamla romarnas språk, en munart av det italiska språket (se *Italiska språk*). — **Lati'nare,** lärjunge å latinlinjen (se nedan). — **Lati'ner,** invånare i det italiska landskapet *Latium.* — **Latinise'ra,** göra till latin, giva latinsk form åt. — **Latini'sm,** latinsk språkegenhet, brukad i ett annat språk. — **Latini'st,** kännare av latinska språket. — **Lati'nitas culina'ria,** kökslatin (se d. o.). — **Latinite't,** latinska språket och litteraturen; studiet av dessa. — **Latinlinje,** en undervis-

ningslinje med latin till huvudämne.)(Reallinje. — **Latinläroverk,** läroverk, där huvudvikten lägges på undervisningen i de gamla språken, d. v. s. grekiska och latin.)(Realläroverk. — **Latinsegel,** *sjöv.*, trekantigt båtsegel. — **Latinseglare,** med dylika segel försedda båtar. — **Lati'nsk,** som har avseende på *Latium;* romersk; västerländsk.)(Österländsk (= grekisk, bysantinsk, östromersk); romersk-katolsk.)(Österländsk (= grekisk-katolsk). — **Latinska kejsardömet,** det välde, som av västerländska korsfarare år 1204 upprättades i Konstantinopel. — **Latinska kyrkan,** romersk-katolska kyrkan. — **Latinsk rätt,** den rätt, vilken invånarna i Latium åtnjöto såsom de förnämsta av Roms italiska bundsförvanter. — **Latinsk stil,** *boktr.*, = *Antikvastil* (se d. o.). — **Latinskt kors** l. **Passio'nskors,** ett kors, vars armar i rät vinkel utgå ovan stammens mitt (den västerländska kyrkobyggnadens grundform).

Lati'nus, sagokung över latinerna, dyrkad som gud.

Latiro'stra, *lat.* (av *la'tus,* bred, och *ro'strum,* näbb), *pl.*, *zool.*, brednäbbade fåglar.

Latitu'd (*lat. latitu'do,* av *la'tus,* bred), bredd, utsträckning; spelrum; *jur.*, mellan det högsta och det lägsta straffet för ett visst brott åt domaren överlåtet straffutrymme (t. ex. de mellanliggande åren mellan av lagen stadgat 5 till 10 års fängelse); *geogr.*, geografisk bredd, en orts avstånd från ekvatorn; *astr.*, en himlakropps vinkelavstånd från ekliptikan. — **Latitudina'rier,** i England under Karl I ett frisinnat parti inom engelska episkopalkyrkan; i moral och religion föga stränga personer.)(Rigorister. — **Latitudinari'sm,** latitudinariernas lära. — **Latitudsystem,** *jur.*, det system, som åt domaren överlåter en viss *latitud* (se ovan) för utmätande av straff.

Lato'mier (*gr. latomi'ai,* av *la's,* sten och *te'mnein,* skära, hugga), stenbrott; till fängelse brukade stenbrott; även frimureri. — **Lato'm** (*gr. lato'mos*), stenbrytare; frimurare.

Lato'na, se *Leto.*

Latour (*l.* -to'r), ett bordeauxvin.

La Trappe, *fr.* (*l.* - trapp), se *Trappistorden.*

La'trax, *zool.*, se *Havsuttern.*

Latri' (*gr. latrei'a*), tillbedjan, dyrkan. Mest brukligt i sammansättningar, t. ex. *angelolatri* och *idololatri* (se d. o.).

Latri'n (*lat. latri'na*), avträde; avträdesorenlighet, spillning.

Latroci'nium, *lat.*, stråtröveri.

Lats, lettiskt mynt = 1 guldfranc.

Latter-day saints, *eng.* (*l.* lä'ttö-dä'i-sä'ints), "de yttersta dagarnas heliga", mormonerna.

Latticinio (*l.* -tji'niå), en art filigran.

Lattuka l. **Latuka,** en negerstam.

La'tum, stundom använt namn på mässing.

La'tun (av *fr. laiton,* mässing), mässingsbleck. — **Latunverk,** ställe, där mässingsplåtar utvalsas.

La'tus, -a, -um, *lat.*, bred.

La'tus, *lat.*, *gen.* **La'teris,** *pl.* **La'tera,** sida. — **Ad latus,** vid sidan, till bistånd, till hjälp. — **A la'tere,** från sidan. — **Latera'l** (*lat. latera'lis*), som hör till sidan, sido-. — **Lateralanförvanter,** sidosläktingar. — **Lateralarvingar,** sidoarvingar. — **Latera'ler,** *språkv.*, sidoljud, ljud, vid vilkas frambringande talströmmen viker åt sidan. — **Lateralsklero's** (av *gr. sklero's,* hård), *med.*, en sjukdom i ryggmärgens sidosträngar, som gör dessas vävnad hård.

Latwe'rge, *ty.*, mosartat medikament.

La'tvija, officiella namnet på republiken Lettland.

Laty'rus, *bot.*, se *Lathyrus.*

Laua, se *Lao.*

Laubani't, *miner.*, se *Laumonit.*

Lauda'bel (*lat. lauda'bilis,* av *lauda're,* berömma), berömvärd. — **Lauda'bilis,** förtjänt av beröm. Jfr *Haud illaudabilis.* — **La'uda Sion Salvato'rem,** lova, Sion, återlösaren, en vid Kristi lekamens fest i romersk-katolska kyrkan sjungen hymn. — **Lauda'tor,** lovprisare. — **Laudator te'mporis a'cti,** lovtalare över gångna tider. ("De arte poetica" av *Horatius.*) — **Lauda'tur,** han (eller hon) berömmes, berömlig, det högsta av de tre huvudbetygen. Jfr *Approbatur* och *Cum laude.* — **Laudatur ab his, culpa'tur ab illis,** berömmes av somliga, klandras av andra. — **Laude'ra,** berömma; giva betyget laudatur; *tekn.*, olja in; giva glans åt kläde medelst bomolja.

Laudani'n, *kem.*, en kvävehaltig växtbas, som framställes ur opium.

Lauda'num, *farm.*, ett opiumvin med tillsats av vissa aromatiska ämnen.

Lauda'tor, Lauda'tur, Laude'ra, se under *Laudabel.*

La'udes, se under *Laus.*

La'udi, *ital.*, *tonk.*, fromma, hymnartade enstämmiga körsånger under senare medeltiden. — **Laudi'sti,** *ital.*, sångargille i Florens, som plägade sjunga laudi.

Laufey l. **Nal,** *nord. myt.*, jätten Farbautes maka, Lokes mor.

Laumonti't, Laubani't, *miner.*, zeolitarter. Se *Zeoliter.*

La'ura, kvinnonamn (av *lat. la'urus,* lager, eller en förkortning av *Eleonora,* se d. o.). Buret av den italienske skalden Petrarcas älskade.

Laura, *astr.*, en av småplaneterna.

La'ura l. **La'vra,** *gr.*, eg. gränd, hålväg, grekisk-katolska kloster där munkarna leva för sig i celler, i motsats till *Koinobion,* där de ha arbets- och matsalar gemensamt.

Laura'ceæ, *bot.*, lagerträd, växtfamilj av serien *Rana'les.* Se *Laurus.*

Laurea'tus, *lat.* (av *la'urus,* lager), lagerkrönt. — **Poe'ta laureatus,** lagerkrönt

skald; vid engelska hovet benämning på hovskalden. — **Laureatio'n,** bekransning med lager = *Promotion* (se d. o.).

Laurence (*l.* låra'ngs), franskt kvinnonamn = *Laurentia* (se *Laurentius*).

Laurent (*l.* låra'ng), franskt mansnamn = *Laurentius* (se d. o.).

Laure'ntia, *astr.*, en av småplaneterna.

Laure'ntiska formationen l. **Laurentiska systemet,** *geol.*, äldre delen av Kanadas urberg.

Laure'ntius och **Laure'ntia,** mans- och kvinnonamn (av *lat. la'urus*, lager), den lagerkransade. Mansnamnet buret av ett katolskt helgon, i Sverige kallat Sankt Lars. Förkortningar eller efterbildningar av Laurentius äro: *Lore'nzo, Lo'rens* och *Lars.*

Laurette (*l.* -ätt), diminutiv av *Laura* (se d. o.).

Laurifo'lia, *lat.*, *bot.*, med blad som lager.

Lauri'n, *kem.*, en glycerinester av laurinsyra i lagerbärsolja.

Lauri'n, Laura'n, Luari'n, dvärgakungen i Tyrolen, hjälten i ”Der Rosengarten”, tyskt epos från 1200-talet.

Laurine'kamfer, *kem.*, vanlig *kamfer* (se d. o.).

Lauri'nsyra, *kem.*, fettsyra i kokosnötolja. Jfr *Laurin.*

Lauri't, *miner.*, svavelrutenium.

Lauro, den brasilianska benämningen på *Avocatoträ* (se d. o.).

Laurostearin, se *Lager.*

La'urus, *lat.*, se *Lager.*

La'us, *lat.*, beröm; pris. — **La'udes,** *pl.*, lovsånger; morgonböner, föreskrivna de katolska andliga. — **Laus De'o,** ära vare Gud. — **Cum la'ude,** se *Cum laude.*

Lautari't, *miner.*, ett jodmineral i Atacamaöknens salpeterlager.

Law, *eng.* (*l.* lå), lag; rättsvetenskap. — **Lawyer** (*l.* lå'ier), rättslärd; sakförare, advokat.

La'va, *ital.* (av *lat. lava're*, skölja), *geol.*, i glödhett, smält tillstånd ur vulkaner utflutna bergarter.

Lava, *ry.*, *krigsk.*, av kosackerna använd formering i spridd ordning.

Lava'bo, *lat.*, ”jag skall tvätta”, de katolska prästernas handtvagning vid mässan; kanna och bäcken därtill.

Lava'crum, *lat.* (av *lava're*, tvätta), svalare rum i det romerska badet för dess andra tempo, tvagning och tvålning.

Lavage, *fr.* (*l.* -va'sj), tvättning.

Lavanda'ia, *ital.* (av *lat. lava're*, tvätta), tvätterska.

Lava'ndula, *bot.*, lavendel, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **L. officina'lis,** blommor och olja officinella. — **L. spi'ca,** allmän trädgårds- och kyrkogårdsväxt, stundom förvildad.

Lavanta'lrasen, österrikisk alpboskapsras.

Lavar, *bot.*, se *Lichenes.*

Lavate'ra thuringi'aca, *bot.*, poppelros, en från Thüringen och Tatariet införd, ofta förvildad prydnadsväxt, tillhörande fam. *Malva'ceæ.* Flera andra arter odlade, t. ex. i växthus den trädlika **L. arbore'a,** med purpurröda blommor, och **L. trime'stris.**

Lavatio'n (av *lat. lava're*, tvätta), tvagning. — **Lavato'rium,** tvättfat.

La've, fornnordiskt mansnamn, sannolikt förkortning av *Lavardr*, härskare, beskyddare.

Lavema'ng (*fr. lavement*, av *lat. lava're*, tvätta), *med.*, insprutning i ändtarmen av någon sköljande eller avföring framkallande vätska, av flytande läkemedel eller av lämpliga näringsmedel. Jfr *Klistir* och *Enema.*

Lave'lla, *text.*, ett tyg med varp av färgad bomull eller silke och inslag av svart alpackaull.

Lave'ndel, se *Lavandula.* — **Lavendelolja,** se *Oleum lavandulæ.* — **Lavendelspiritus,** se *Spiritus lavandulæ.* — **Aromatisk lavendeltinktur,** se *Tinctura lavandulæ aromatica.*

Lave'ra (*fr. laver*, av *lat. lava're*, tvätta), *målark.*, späda ut, förtunna en pålagd färg; belägga en teckning med en färglösning t. ex. tusch, sepia, kaffe o. s. v. — **Lave'ring,** laverad teckning. — **Lavis,** *fr.* (*l.* lavi'), en på nämnda sätt, *au lavis* (*l.* å lavi'), utförd teckning.

Laveracksetter, en hundras.

Lave'rna, *rom. myt.*, det nattliga mörkrets, senare även tjuvars och bedragares skyddsgudinna.

Lave'tt, *krigsk.*, ett hjulfordon, vanligen bakvagnen av ett kanonfordon; på fästningar och skepp: ställning, varpå en kanon vilar. — **Lavettage** (*l.* -ta'sj; *fr. affutâge*), underlaget för ett tungt eldvapen.

Lavi'n (*mlat. lavi'na, labina*, av *lat. la'bi*, falla, skrida), snöskred.

Lavi'nius, latinskt mansnamn (av *lava're*, tvätta, rena). Motsvarar kvinnonamnet **Lavi'nia.**

Lavis, se under *Lavera.*

Lawn billiard, *eng.* (*l.* lån bi'ljörd), *spelt.*, ett friluftsspel, som å en jämn gräsplan utföres med klubbor och klot men utan bågar. Jfr *Crocketspel.*

Lawn tennis, *eng.* (*l.* lån -), *spelt.*, sällskapsspel, som utföres med boll och slagträn (*rackets*) på en genom ett nät avdelad plan.

Lavoa'r (*fr. lavoir*, av *laver*, tvätta), större kommod, tvättställ.

Law officers of the crown, *eng.* (*l.* lå å'ffisörs åvv - kra'un), kronjurister, ministeriets juridiska rådgivare.

Law of nations, *eng.* (*l.* lå åvv nä'sjöns), folkrätt.

La'vra, se *Laura.*

Lavskrikan, *zool.*, se *Eractes.*

Lawso'nia, *bot.*, se *Alkanna.*

Lavstigare, se *Stigare.*

Lawyer, se under *Law.*

Lax (*lat. la'xus*), vid, rymlig; slapp, slö; obestämd. — **La'xum, -a, -us,** *bot.*, slak, lös. — **Laxiflo'ra,** *lat.* (av *flo's*, blomma), *bot.*, slakblommig. — **Laxifo'lia,** *lat.* (av *fo'lium*, blad), *bot.*, slakbladig. — **Laxi'sm,** slapphet i sedliga grundsatser. — **Laxite't,** vidsträckthet; slöhet; obestämdhet; *med.*, slapphet.

Laxá, *isl.* (*l.* laksau), ”laxå”, på Island vanligt namn på vattendrag.

Laxans, *pl.* **Laxa'ntia** l. **Laxati'v** m. fl., laxermedel.

Laxen, *zool.*, se *Salmo.*

Laxe'ra (av *lat. laxa're*, lossa, lösa), *med.*, upplösa, avföra, rena; genom laxermedel framkalla avföring. — **Laxe'rolja,** *farm.*, *ricinolja* (se d. o.). — **Laxa'ntia, Laxati'v** l. **Laxe'rmedel,** avförande medel. — **Laxatio'n,** medikamentös avföring.

Laxfiskar, *zool.*, *Salmo'nidæ*, en familj benfiskar. Svenska släkten: *Arge'ntina, Core'gonus, O'smerus, Sa'lmo* o. *Thyma'llus.*

Laxi'sm och **Laxite't,** se under *Lax.*

La'xum (*neutr.* av *lat. la'xus*, slapp), *med.*, *laxitet* (se d. o.), lös och slapp beskaffenhet hos vävnaderna. Jfr *Lax.*

Laxöringen, *zool.*, se *Salmo.*

Lazare'tt, se *Lasarett.*

Lazarillo de Tormes (*l.* lathari'ljå de tå'rmes), spansk skälmroman från 1500-talet, urtypen för de s. k. pikareskromanerna.

Lazari'n, ett som ”sårmedel” utgivet s. k. hemligt medel, som varken till pris eller sammansättning motsvarar reklamens utfästelser.

Lazari'ster, *pl.*, en fransk andlig orden, stiftad 1624 av Vincent de Paul för missionsverksamhet, folkundervisning och sjukvård.

La'zarus, hebreiskt mansnamn (förkortning av *Elea'sar*, Gud hjälper). Buret av brodern till Maria och Marta i Betanien samt av bibelns spetälske, vid den rike mannens dörr liggande tiggare, numera i katolska kyrkan de sjukas skyddspatron. — **Lazaruskors,** klöverbladskors, d. v. s. ett kors med treflikiga armar. — **Lazarusorden,** S:t, en i Palestina under korstågen stiftad riddarorden med uppgift att vårda sjuka pilgrimer. Jfr *Lasarusorden.*

Lazer = *Laser* (se d. o.).

La'zo, *sp.*, se *Lasso.*

Lazuli't, *miner.*, ett av aluminium, järn- och magnesiumfosfat bestående blått mineral.

Lazuri't = *Azurit* (se d. o.).

Lazu'rsten = *Lasursten* (se *Lapis lazuli*).

Lazzaro'ner (*ital. lazzaro'ni*, av *Lazarus*, se d. o.), Neapels fattigaste befolkning.

Lazzi, *ital.* (*l.* la'dsi), *pl.*, löjliga åtbörder, putslustiga infall utom rollen; tokroliga upptåg i italienska lustspel.

L. B., förk. för *lat. lecto'ri bene'vole*, till den gunstige läsaren, *Liber Ba'ro*, friherre, *Lugdu'ni Batavo'rum*, i Leiden (på boktitlar).

Lb (av *lat. libra*, se d. o.), förk. för eng. viktenheten *pound.*

l. c., förk. för *lat. lo'co cita'to*, på det anförda stället.

L./C., *handelst.* = *Loro conto* (se d. o.).

Ld., förk. för *eng. limited* (se d. o.).

Ld., förk. för *eng. Lord* (se d. o.).

L. D. (E. G.), förk. för *lat. la'us Deo* (*et glo'ria*), pris (och ära) vare Gud.

Ld'or, förk. för *Louisd'or* (se d. o.).

Le = *Hler* (se d. o.).

Lea, *eng.* (*l.* li), engelskt garnmått motsvarande *pasma* (se d. o.).

Le'a, hebreiskt kvinnonamn, den trötta. Buret av Labans äldsta dotter, Rakels syster.

Leader, *eng.* (*l.* li'der, av *lead*, leda), ledare; konsertmästare; ledande artikel i en tidning. — **Leading characters** (*l.* - ka'raktörs), de ledande rollerna, huvudrollerna i ett drama.

League, *eng.* (*l.* lig), engelskt längdmått = 3 *miles* = 4,828 m.

League of Nations, *eng.* (*l.* lig åvv nä'sjöns), Nationernas förbund.

Lea'nder, *lat.* (*gr. Le'iandros*), *gr. sag.*, Heros älskade.

Lear (*l.* lir), en keltisk sagokonung, hjälte i den engelske skalden *Shakespeares* sorgespel ”King Lear”.

Leasehold, *eng.* (*l.* lis-hå'uld), arrendejord.

Leatherine, ett ämne som gör läder vattentätt, hållbart och smidigt.

Le beau reste, *fr.* (*l.* lö bå rest), eg. den vackra återstoden; kvarlevorna.

Le'bemann, *ty.*, goddagspilt, vivör.

Lebensbruder, sannolikt i Sverige gjord tysk ordbildning med betydelse vivör, festprisse.

Le'bensgrösse, *ty.*, naturlig storlek, kroppsstorlek.

Le'ben und le'ben la'ssen, *ty.* (*l.* - ont -), leva och låta leva, d. v. s. varken missunna sig själv eller andra livets njutningar och möjligheter.

Le'berreime, *ty.* (*l.* ra'jme), ”leverrim”, grötrim.

Leblancprocessen (*l.* löbla'ng-), *kem. tekn.*, process för framställning av soda och pottaska.

Le Boulengés kronograf (*l.* lö boulangsje's-), ett slags hastighetsmätare.

Lecano'ra, *bot.*, ett artrikt lavsläkte, med skorplik, helt fastvuxen bål.

Lech l. **Lach,** enligt sagan polackernas ”stamfader”, sedermera liktydigt med polack.

Leci'dea, *bot.*, ett artrikt lavsläkte. Liknar *Lecanora* (se d. o.).

Leciti'n, *kem.*, ett vaxlikt ämne, som förekommer i äggula samt i hjärnan och många andra organ.

Leclanchés stapel (*l.* löklangsje's -), *fys.*, ett slags galvanisk stapel.

Leçon, *pl.* **Leçons,** *fr.* (*l.* lösåʼng av *lat. le'c-*

tio, läxa), läxa; lektion; övningsstycke (särskilt i musik).

Le congrès danse, mais il ne marche pas, *fr.* (*l.* lö kånggrä' dangs, mä'sill nö marsj pa), "kongressen dansar, men kommer ej ur fläcken", hertigens av Ligny omdöme om Wienkongressens många festligheter men till en början klena arbetsresultat.

Lecteur, *fr.* (*l.* lektö'r), lektör, läsare. — **Avis au lecteur,** se under *Avis.*

Lecti'ca, *lat.* (av *le'ctus*, bädd), bärstol. — **Lectica'rius,** *pl.* **-a'rii,** bärstolsbärare.

Le'ctio, *lat.*, läsning; i den äldre kristna kyrkan till gudstjänsten hörande uppläsning av stycken ur den heliga skrift. — **Lectiona'rium,** evangeliebok, ur lectio uppkomna liturgiska handböcker med söndagstexterna.

Lectiste'rnium, *lat.*, eg. bord-soffbäddning; gudamåltid hos de gamla romarna, varvid präktiga rätter framsattes för gudarnas å soffor framför bord placerade bilder.

Le'ctor, *lat.*, uppläsare, särskilt av *Lectio* (se d. o.).

Lecto'rium, *lat.* (av *le'gere*, läsa), en pulpet av trä, varifrån evangelium och episteln lästes i den gammalkristna kyrkan. Den ersattes senare av ambonerna (se *Ambоner*).

Le'ctrix, *lat.*, uppläserska, särskilt i Birgittinerklostren.

Lecturer, *eng.* (*l.* lä'ktjörö), föreläsare, lärare vid engelska universitet som uppbär arvode men ej tillhör akademiska senaten; föreläsare vid colleges i Oxford och Cambridge.

Lecy'this, *bot.*, trädsläkte av fam. *Myrta'ceæ* i tropiska Amerika. Den mycket hårda, tunga och täta veden ger ett utmärkt skepps- och kajbyggnadsvirke, *Kakaralli.* Nötterna, s a p u c a j a n ö t t e r , ätas allmänt. — **L. ama'ra,** lämnar ett virke kallat *Amnaträ.*

Le'da, *gr. sag.*, den spartanske konungen Tyndareus' gemål, moder till Klytaimnestra, Kastor, Polydeukes och Helena. De tre sistnämndas fader var Zeus, som i svangestalt besökte Leda.

Le'da, *astr.*, en av småplaneterna.

Lede'ra (*lat. lædere*), såra, skada; förolämpa, förfördela.

Ledfossil, *geol.*, fossil, som endast förekomma i vissa geologiska system eller lager och därför kunna ge ledning vid bestämmandet av dessa lagers relativa ålder.

Ledgräs, *bot.*, se *Hippuris.*

Leding l. **Ledung** (*isl. leiðangr*), fordom i Skandinavien krigstjänst till sjöss. — **Ledingslame** l. **Ledungslame,** en de år, då leding ej påbjöds, till konungen erlagd skatt, som senare blev beständig.

Ledita'msyra, *kem.*, ett garvämne i skvattram. Se *Ledum.*

Ledmoti'v (*ty. Leitmotiv*), *tonk.*, ett flera gånger upprepat, för ett begrepp, en personlighet eller en situation karakteristiskt motiv. Ledmotivet har använts förnämligast av den tyske kompositören *Richard Wagner.*

Ledresektio'n (av *lat. rese'ctio*, bortskära), *kir.*, avmejsling i en led av sjukligt förändrade benändar (vilka sedan växa ihop).

Ledsyn, *med.*, minskad synförmåga, som dock möjliggör vägledning.

Le'dum palu'stre, *bot.*, skvattram, skogskärrväxt, tillhörande fam. *Erica'ceæ*, allmän i hela Sverige. Avkok på de blommande årsskotten verkar exciterande och narkotiskt.

Ledung och **Ledungslame,** se *Leding* och *Ledingslame.*

Ledvang, se *Levang.*

Lefaucheux (*l.* löfåsjö'), fransk konstruktör av ett på sin tid mycket omtyckt jaktgevär samt en revolver.

Le feu sacré, se under *Feu.*

Leffelanden (av *ty. Löffel*, sked), *zool.*, ett namn på skedanden.

Leg., *tonk.*, förk. för *legato* (se d. o.). och *legitimerad* (se d. o.).

Lega'bile, *ital.*, *tonk.*, bundet.

Lega'l (*fr. légal*, av *lat. lex*, lag), laglig, lagenlig. — **Legalise'ra,** förklara för laggill, göra laglig. — **Lega'liter,** *lat.*, på lagligt sätt, lagenligt. — **Legalite't,** laglighet, laggillhet.

Legala annonser, sådana kungörelser, meddelanden m. m., som enligt lag l. föreskrift skola offentliggöras i Post- och Inrikestidningar, ortstidning eller bådadera.

Legali'ster, det författningstrogna partiet i Venezuela på 1890-talet.

Lega'lservitu't, *jur.*, lagstadgad begränsning av ägares rådighet över fast egendom, t. ex. genom byggnadsstadgan.

Legal tender, *eng.* (*l.* li'gål te'ndör), sedlarnas egenskap av lagligt betalningsmedel.

Leg. apotekare, förk. för *legitimerad apotekare*, se under *Apotek.*

Lega't (*lat. lega'tum*), förordnande, stiftelse eller gåva genom testamente. — **Legata'rie** l. **Legatä'r** (*lat. legata'rius*, *fr. légataire*), person, som fått ett legat. — **Lega'tor,** person som gjort ett legat.

Lega't (*lat. lega'tus*), utskickad; hos de gamla romarna: ett statens sändebud; biträde åt fältherrar och ståthållare; kejserlig ställföreträdare i vissa provinser; nu med särskilt uppdrag försett påvligt sändebud (jfr *Nuntie*); påvens ombud i den forna Kyrkostatens provinser. — **Lega'tus a la'tere,** eg. sändebud från påvens sida; legat (se ovan). — **Legatus perpe'tuus,** "ständigt sändebud", för längre tid ackrediterat sändebud, i motsats till diplomat i tillfällig beskickning. — **Legatio'n** (*fr. légation*), alla vid en diplomatisk beskickning anställda personer; en sådan

beskicknings ämbetslokal; benämning på områden inom den forna Kyrkostaten. — **Legationspredikant,** vid en diplomatisk beskickning anställd prästman. — **Legationsråd,** en diplomatisk beskicknings till rangen förnämste tjänsteman. — **Legationssekreterare,** sekreterare vid en diplomatisk beskickning. — **Legatu'r,** en legats värdighet eller ämbete.

Legatine, *fr.* (*l.* -ti'nn), ett slags halvsidentyg.

Legatio'n m. fl., se under *Legat* (*lat. lega'tus*).

Lega'to l. **Liga'to,** *ital.* (av *liga're,* binda), *tonk.,* med bundet föredrag. — **Legati'ssimo,** mycket bundet.

Lega'tor, se under *Legat* (*lat. legatum*).

Lega'tum, *lat.,* se *Legat* (*lat. legatum*).

Legatu'r, se under *Legat* (*lat. legatus*).

Lega'tus, se *Legat* (*lat. legatus*).

Legatä'r, se under *Legat* (*lat. legatum*).

Le'ge a'rtis, se under *Lex.*

Lege'nd (av *lat. lege'ndus,* som bör läsas), berättelse om ett helgons eller en martyrs öden; saga, sägen; inskrift eller omskrift på ett mynt; underskrift på ett porträtt o. dyl.; *tonk.,* ett musikverk, vars text utgöres av en helgonsaga. — **Lege'nda** l. **Legenda'rii,** *pl.,* av katolska kyrkan auktoriserade samlingar av helgon- och martyrberättelser.

Léger, *fem.* **Légère,** *fr.* (*l.* lesje', lesjä'r), lätt, ledig, otvungen; ytlig, lättsinnig, flyktig. — **Légèrement** (*l.* lesjärma'ng), lätt, ledigt etc. — **Légèreté,** lätthet; vighet; flyktighet; av lättsinne eller tanklöshet begånget fel; otvunget behag.

Lege'ra (av *lat. liga're,* sammanbinda), *tekn.,* beskicka, sammansmälta olika metaller. — **Lege'ring** l. **Loje'ring,** sammansmältning av olika metaller, metallblandning.

Le'ges, se *Lex.*

Legföhre, *ty., bot.,* se *Pinus.*

Legg, *tonk.,* förk. för *leggiero.*

Legger, *holl.,* ett för arrak avsett fat, som rymmer från 552 till 588 l.

Leggie'ro, Leggierame'nte, Con leggere'zza, *ital.* (*l.* ledj-), *tonk.,* lätt, otvunget. — **Leggieri'ssimo,** mycket lätt.

Le'ggings l. **Le'ggins,** *eng.,* höga damasker av läder, gummi l. segelduk.

Leghorn, *eng.* (*l.* leg-hå'nn), Livorno.

Leghornsrasen, en mycket spridd hönsras av de s. k. medelhavsraserna.

Le'gifer, *lat.,* "lagstiftare", övers. av det svenska ordet lagman.

Le'gio, *lat.,* eg. urval, häruppbåd; legion (se följ. ord); stor skara, mängd. — **Le'gio fulmina'ta,** "tordönslegionen", benämning på 12:e legionen i romerska hären under Augustus.

Legio'n (*lat. le'gio*), hos de gamla romarna en häravdelning av 3,000—6,000 man; värvad främlingskår; stor härskara. — **Légion d'honneur,** *fr.* (*l.* lesjiå'ng dånnö'r), hederslegionen, Frankrikes enda militär- och civilorden, stiftad 1802. — **Légion étrangère,** *fr.* (*l.* - etrangsjä'r), främlingslegionen, en 1831 av franska regeringen bildad, huvudsakligen under franskt befäl stående och för tjänst i Algier avsedd kår av män (mest desertörer) från olika länder. — **Legionä'r** (*lat. legiona'rius*), soldat i en legion; medlem av Hederslegionen.

Legislatio'n, se under följ. ord.

Legislati'v (hårt g; *fr. législatif,* av *lat. le'gis la'tio,* lagstiftning), lagstiftande, till lagstiftningen hörande. — **Legislatio'n,** lagstiftning. — **Legisla'tor,** lagstiftare. — **Legislatu'r,** innehavare av lagstiftningsmakten; representation, lagstiftande församling. — **Legislaturperiod,** den tid, för vilken representationsmedlemmarna väljas. — **Legi'st,** lagkunnig; lärare i romersk rätt.)(D e k r e t i s t och K a n o n i s t.

Legiti'm (hårt g; *lat. legi'timus,* av *lex,* lag), laglig; rättmätig, rättsenlig; äkta, född inom äktenskapet.)(I l l e g i t i m. — **Legi'tima po'rtio,** *lat.,* laglott. — **Legitimatio'n,** styrkande av behörighet eller laglighet; erkännande av "oäkta barn"; godkännande av ett diplomatiskt sändebuds fullmakt. — **Legitimationspapper,** attester, brev o. s. v., som ådagalägga en persons identitet. — **Legitime'ra** (*fr. légitimer*), förklara rättmätig; göra laglig, erkänna "oäkta barn". — **Legitimerad apotekare,** se under *Apotek.* — **Legitime'ra sig,** ådagalägga sin behörighet. — **Legitimi'st,** anhängare av legitimitetsprincipen. — **Legitimi'ster** (*fr. légitimistes*), ett franskt politiskt parti, den äldre bourbonska linjens anhängare, av vilka de flesta efter tronpretendentens död förenat sig med *orléanisterna* (se d. o.) till ett rojalistiskt parti. — **Legitimi'stisk,** tillgiven legitimitetsprincipen eller den ärftliga styrelsen. — **Legitimi'sm,** legitimisternas grundsatser. — **Legitimite't** (*fr. légitimité*), laglighet; rättmätighet; äkta börd; en regents eller tronpretendents lagliga rätt till kronan. — **Legitimitetsprincipen,** grundsatsen om oinskränktheten och oföränderligheten av den ärftliga monarkien.)(N a t i o n a l i t e t s p r i n c i p e n.

L'eglise réformée française, *fr.* (*l.* legli's refårme' frangsä's), franska reformerta kyrkan (församlingen).

Legno, *ital.* (*l.* le'njå; *lat. li'gnum*), trä. — **Col legno,** *tonk.,* med träet av stråken (icke med taglen).

Le'goa, *port.,* **Le'gua,** *sp.,* mil = 5,000 m.

Legua'nsläktet, se *Iguana.*

Legule'jus (av *lat. lex,* lag), dålig sakförare, lagvrängare; rabulist.

Legu'men, *lat., bot.,* skidfrukt, balja (ärt- eller fröbalja). — **Legumi'n,** *kem.,* växtkasein, ett äggviteämne, som förekommer i baljväxternas frön. Jfr *Kasein.*

Legumino'sæ l. **Leguminoséer,** *bot.*, ärtväxter, baljväxter, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Över 12,000 arter kända. Uppdelas stundom på följande underfamiljer: *Cæsalpinia'ceæ, Mimosa'ceæ* och *Papiliona'ceæ.*

Legy'mer (hårt g; *fr. légumes*), grönsaker.

Legä'r, se *Léger.*

Lehigh (*l.* li'haj), *astr.*, en av småplaneterna (efter Lehigh university).

Le'hmannska metoden, en metod för avbildande av markens lutning på kartor i stor skala.

Lei, *pl.* av *Leu* (se d. o.).

Le'iandros = *Leander* (se d. o.).

Leicesterfår (*l.* le'sstör-), får från det engelska grevskapet *Leicester.*

Leich, *fhty.* (av *got. laiks,* dans), eg. spelad melodi; under medeltiden ett slags sångbar dikt med genomkomponerad melodi (i motsats mot den strofvis likformade visan).

Leid, *isl.*, tingssammankomst.

Le'idenflaskan, se *Leydenflaskan.*

Le'idenfrostska fenomenet, *fys.*, den klotform, som vissa vätskor antaga vid beröring med till en viss temperatur upphettade metaller m. fl. kroppar.

Leif, fornnordiskt mansnamn. — **Leif hin heppni,** *isl.*, Leif den lycklige, son till Erik Röde, Grönlands förste landnamsman.

Leik, *no.*, se *Slaat.*

Leila, arabiskt kvinnonamn (av *laîlû,* natt).

Leioca'rpum, *bot.*, med glatt frukt. — **Leiopla'ca,** *bot.*, med slät bål. — **Leiphæ'mia,** *bot.*, blek, blodfattig.

Leioko'm = *Dextrin* (se d. o.).

Leipothymi'a (av *gr. le'ipein,* lämna, och *thymo's,* livskraft), *med.*, svindel, vanmakt.

Leipt l. **Lei'ptr,** *nord. myt.*, en av underjordens floder, vid vilken eder svärjas.

Leipzigdisputationen l. **Leipzigkollo'kviet,** det offentliga meningsutbytet om kyrkans läror mellan katoliken Johan Eck och protestanterna Luther och Karlstadt i Leipzig 1519.

Leipzigergrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).

Leiser, *ty.* (*l.* la'j-), på folkspråket avfattade, medeltida, religiösa folkvisor, ersättande det omtyckta "Kyrie eleison" (se d. o.) och ofta med detta som omkväde (stundom förk. *Kyrieleis*).

Leishma'nia, *bot.*, ett mikrobsläkte. Se *Ka'laa'zar.*

Leiturgi' (*gr. leiturgi'a*), vissa naturaprestationer, som de förmögnare medborgarna i antikens Grekland måste fullgöra mot det allmänna.

Lejd (av *mlty. leide,* följe), försäkran om personlig trygghet och frihet, vilken ges en person som onödd beger sig i annans våld (för att underhandla, svara inför rätta l. d.).

Le'jdare (*ty. Leiter*), *sjöv.*, med tvärpinnar av trä försedd repstege; namn på flera olika tåg.

Lejlendning, *no.*, arrendator.

Lejoko'm = *Leiokom* (se d. o.).

Lejonet l. **Stora Lejonet,** *astr.*, *Le'o* l. *Le'o ma'jor,* en av djurkretsens stjärnbilder.

Lejonet, *zool.*, *Fe'lis le'o,* kallat "djurens konung", är numera utbrett i Afrika, Mesopotamien, Persien och (sällsynt) i Indien. Dess utbredning, som förr var mycket större än nu, inskränkes alltmera av civilisationen.

Lejongap, *bot.*, se *Antirrhinum.*

Lejongapväxter, *bot.*, svenskt namn på fam. *Scrophularia'ceæ.*

Lejonorden, *Nederländska,* en holländsk civilförtjänstorden. Se även *Zähringer-Lövenorden.*

Lejontand (da. *Lövetand*), *bot.*, ett namn på maskros, särskilt dess som kaffesurrogat använda rot. Se *Taraxacum.*

Lekatten, *zool.*, dets. som *Hermelinen* (se d. o.).

Lekman (*nylat. la'icus,* av *gr. la'os,* folk), till prästerskapet icke hörande församlingsmedlem.

Lektio'n (*lat. le'ctio,* av *le'gere,* läsa), undervisning, undervisningstimme; det av läroämnet, som genomgås under en undervisningstimme; läxa. — **Lektiona'nt,** lektionstagare. — **Lektiona'rium,** se *Lectionarium.* — **Lektionskatalog,** uppgift om lärotimmar och läroämnen. — **Le'ktor** (*lat. le'ctor*), eg. föreläsare; lärare i övre klasserna vid högre allmänna och vissa andra läroverk samt vid universitet. — **Lektora't** l. **Lektu'r,** en lektors befattning. — **Lektri's** (*fr. lectrice*), föreläserska. — **Lekty'r** (*fr. lecture*), läsning;läsestoff. — **Lektö'r** (*fr. lecteur*), föreläsare.

Lele'ger (*gr. le'leges*), ett förhistoriskt folk, bofast i de sedermera av grekerna bebodda landen.

Le Mansrasen (*l.* lö mang-), storväxt fransk hönsras från staden Le Mans.

Le mieux est l'ennemi du bien, *fr.* (*l.* lö mjö ä lennömi' dy bjäng), det bättre är fiende till det goda, d. v. s. en god sak kan förstöras genom okloka försök att förbättra den.

Le'mma, *gr.* (av *lamba'nein,* emottaga), devis (se d. o.), valspråk, överskrift; *log.* och *mat.*, en ofta från en annan vetenskap lånad sats, som, utan självständigt värde, försvaras för att underlätta bevisandet av en annan sats.

Lemminkä'inen, *fi. myt.*, "kärlekens son", en av de manliga huvudpersonerna i *Kalevala* (se d. o.).

Le'mmus, *zool.*, lämmelsläktet.

Le'mna, *bot.*, andmat, sv. växtsläkte av små flytande vattenväxter. Tillhör fam. *Lemna'ceæ.* Vanligast äro: **L. mi'nor,** andmat, och **L. trisu'lca,** korsandmat.

Lemna'ceæ, *bot.*, växtfamilj av små, flytande vattenväxter, tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Spirode'la* och *Le'mna.*

Le'mnerjord l. **Le'mnisk jord** (efter grekiska ön *Lemnos* = *Bolus* (se d. o.).

Lemona'd = *Limonad* (se d. o.).

Lemni'scus, *lat.*, slynga.

Lemniska'ta, *mat.*, en algebraisk kroklinje av fjärde graden med ungefärligt utseende av en åtta. Den är så beskaffad att rektangeln av sammanbindningslinjerna mellan en godtycklig punkt på densamma och två givna punkter alltid är lika med kvadraten på halva avståndet mellan de givna punkterna.

Lemon, *eng.* (*l.* li'mmön), citron. — **Lemon squash** (*l.* - skoå'sj), "citronurkram", dryck av citronsaft, socker och vatten.

Lemona'rier, med salt och kryddor inlagda citroner från Västindien.

Le monde oriental, *fr.* (*l.* lö mångdåriängta'll), "Den östra världen", i Uppsala utgiven tidskrift för "Öst-Europas och Asiens historia och etnografi, språk och litteraturer, religioner och folkdiktning".

Lemosite't, *lat.*, *med.*, varsamling i ögonvrårna.

L'empire c'est la paix, se under *Empire.*

Lempo, *fi. myt.*, en ond ande.

Le'mur, *zool.*, ett släkte av halvaporna. — **Lemu'rerna**, *Lemu'ridæ*, en till halvapornas avdelning hörande familj.

Lemu'rer (*lat. le'mures*), *rom. myt.*, avlidnas andar, spöken. Jfr *Larva.* — **Lemu'ria**, nattlig fest till blidkande av lemurerna och andra demoniska väsenden.

Lemu'ria l. **Gondwanaland**, en hypotetisk kontinent i Indiska havet, som konstruerats för att förklara vissa geologiska, botaniska, djurgeografiska relationer mellan Madagaskar, Ostindien och Australien.

Le'naia, *gr. myt.*, "vinpressningsfesten", en forngrekisk fest till Dionysos' ära. — **Le'naion** (av *gr. leno's*, vinpress), ett åt Dionysos helgat område i det gamla Aten.

Lena'pen, se *Delawares.*

Lendemain, *fr.* (*l.* langdömä'ng), den följande dagen; i synnerhet efter bröllopet.

Lenici't, *kem.*, basiskt aluminiumacetat som användes i en del kosmetiska preparat.

Le'niens, *lat.*, mildrande, uppmjukande.

Lenie'ntia, *lat.* (av *leni're*, mildra), *pl.*, *med.*, lindrande medel.

Lenigallo'l, *farm.*, framställes genom acetylering av gallussyra. Användes mot eksem hos barn.

Lenini'sm, V. I. U. Lenins kommunistiska samhällsåskådning.

Le'nis, *pl.* **Le'nes**, *lat.* mjuk, svag. — **Leniti'v**, lindrande; även = *Palliativ* (se d. o.). — **Leniti'va** l. **Reme'dia leniti'va**, *pl.* = *Lenientia* (se d. o.); även lindrigt lösande eller avförande medel.

Le'nnart, mansnamn, se *Leonhard.*

Lenigallo'l, ättiksyreförening av pyrogallol, användes i salvor mot eksem.

Lenni lenape, se *Delawares.*

Le'no, *lat.*, kopplare, bordellvärd.

Lens, *lat.*, lins. — **Lenti'gera**, *bot.*, linsbärande.

Lens culina'ris, *bot.*, syn. *Ervum lens* (se d. o.).

Le'nta (av *lat. le'ntus*, långsam, långvarig), *med.*, en mer än vanligt långvarig och med föga framstående symtom förlöpande nervfeber.

Lenta'ndo l. **Lenta'nte**, *ital.*, *tonk.*, långsamt, dröjande.

Lentement, *fr.* (*l.* langtöma'ng), långsamt.

Lentesce'rande, *med.*, kronisk, långsamt förlöpande.

Lentibularia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Labiatiflo'ræ.* Insektätande växter, spridda över nästan hela världen. I Sverige två släkten: *Pingui'cula* och *Utricula'ria.*

Lenti'cula, *lat.*, liten lins.

Lenti'go, *pl.* **Lenti'gines**, *lat.* (av *lens*, lins), *med.*, linsstor fläck vid hudutslag.

Lentikula'rglas användas i glasögon; de äro smärre linser i glasram för minskande av glasens vikt.

Lentikulä'r (*lat. lenticula'ris*, av *lens*, lins), linsformig.

Lenti'n, *farm.*, metafenylendiaminhydroklorid. Användes mot akut diarré.

Lenti'nus, *bot.*, ett släkte korkartade hattsvampar. — **L. lepi'deus**, syllsvamp, järnvägssvamp, växer på trä, varför järnvägssyllar, broar m. m. bruka skyddsimpregneras mot dess åverkan.

Le'nto, *ital.*, *tonk.*, långsamt. — **Lento assa'i** och **Lento di mo'lto**, mycket långsamt.

Le'ntus, *lat.*, *bot.*, seg.

Lentåtel, *bot.*, se *Holcus.*

Lenzi'n, *tekn.*, för användning inom pappersfabrikationen avsedd, fin, slammad kaolin.

Le'o, *lat.*, lejon; mansnamn, buret av sex östromerska kejsare och tretton påvar; *alkem.*, guld; *astr.*, en av djurkretsens stjärnbilder. Se *Lejonet.*

Leoka'dia, grekiskt kvinnonamn (av *gr. levko's*, vit).

Léon (*l.* leå'ng), franskt mansnamn = *Leo* (se d. o.).

Leona (*l.* leå'na), *astr.*, en av småplaneterna.

Le'onard, se *Leonhard.*

Leonardkoppling (*l.* leåna'r-), kombination av två likströmsmaskiner för möjliggörande av stora hastighetsförändringar.

Leo'nem mo'rtuum e'tiam ca'tuli mo'rdent, *lat. ordspr.*, på ett dött lejon kunna även valpar pröva sina tänder, eller ett dött lejon kan även en åsna sparka.

Le'onhard l. **Le'onard**, mansnamn (av *lat. le'o*, lejon, och *got. hairtô*, hjärta), lejonhjärta. Förkortas hos oss till *Lennart.*

Leoni'derna, *astr.*, efter stjärnbilden Lejonet (se *Leo*) uppkallade, vissa år omkring

d. 14 nov. inträffande periodiska stjärnfall.

Leonie (*l.* -i'), franskt kvinnonamn (av *lat. le'o*, lejon).

Leoni'nskt sällskap (*lat. soci'etas leoni'na*), eg. lejonsällskap, ett samfund, där en eller flera medlemmar, liksom lejonet i Aesopus' fabel, på de övrigas bekostnad tillskansa sig oproportionerligt stora fördelar.

Leoni'nsk vers, *metr.*, hexameter eller pentameter, vars slutstavelse och i mitten befintliga huvudcesur (se *Cesur*) rimma med varandra.

Leo'niskt l. **Lyo'niskt guld** l. **silver** (efter det forna spanska konungariket *Leon* eller den franska staden *Lyon*), oäkta guld, oäkta silver, ett slags förgylld eller försilvrad metall, oftast koppar, som brukas till galoner, paljetter m. m. — **Leoniska blommor,** konstgjorda blommor, förfärdigade av oäkta guld- eller silvertråd. — **Leoniska varor** l. **Lyonvaror,** oäkta gulddrageriarbeten av åtskilliga slag.

Leoni'sm, kättersk lära, driven av en viss *Leo* i början av 300-talet.

Leono'ra, kvinnonamn = *Eleonora* (se d. o.).

Leono'rauvertyrerna, *tonk.*, tre uvertyrer av Beethoven till hans opera F i d e l i o l. L e o n o r e.

Leonti'asis, *gr.*, *med.*, ett slags spetälska, som gör den sjukes ansikte knöligt och likt ett lejons. Jfr *Elefantiasis.*

Leo'ntice, *bot.*, växtsläkte av fam. *Berberida'ceæ.* Örter med blommor i gula klasar. — **L. chrysogo'num,** i östra Medelhavsländerna, har knölformiga rotbihang, som ätas. — **L. leontopa'talum,** Sydeuropa, Orienten, har ett rhizom, som användes till såpa och i medicinen.

Leo'ntius, latinskt mansnamn (av *le'o*, lejon). Motsvarar kvinnonamnet **Leonti'na** och **Leontine** (*l.* -ti'n).

Leo'ntodon, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Två inhemska arter, andra tillfälligt inkomna med frö o. d. — **L. autumna'lis,** höstfibla. Allmän på gräsmark o. d. — **L. hi'spidus,** sommarfibla.

Leontopo'dium, *bot.*, edelweiss, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ,* närsläktat med sv. släktet *Gnapha'lium.* — **L. alpi'num,** Alpernas edelweiss, är världsbekant, men måste numera i Schweiz skyddas mot utrotning.

Leonu'rus cardi'aca, *bot.*, hjärtstilla, krona ljusröd med vitullig överläpp. Tämligen vanlig kring gårdar. Fam. *Labia'tæ.*

Leopa'rden, *zool.*, *Fe'lis pa'rdus,* en kattdjursart, till vilken räknas den i Afrika hemmahörande egentliga leoparden, *F. pardus antiquo'rum,* den asiatiska pantern, *F. pardus panthe'ra,* och Sundapantern, *F. pardus variega'tus,* från stora Sundaöarna.

Leopardsnok, *zool.*, se *Colubeo.*

Le'opold, tyskt, österrikiskt och belgiskt furstenamn (av *ty. Leute,* folk, och *pold, pald, bald,* stark, modig, båld). Motsvarar kvinnonamnet **Leopoldi'na.**

Le'opoldsorden, en belgisk och en österrikisk förtjänstorden.

Lepi'deus, *lat.*, *bot.*, fjällig.

Lepidomy'ces, *lat.*, *bot.*, fjällsvamp.

Lepi'dium, *bot.*, krasse, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ.* Jämte de inhemska förekomma i Sverige ett stort antal tillfälligt införda arter. — **L. campe'stre,** Salomos ljusstake. — **L. draba,** välsk krasse. — **L. rudera'le,** gatkrasse. — **L. sati'vum,** kryddkrasse, odlad som kryddväxt.

Lepidoca'rpa, *lat.* (av *gr. karpo's,* frukt), *bot.*, med sirliga frukter.

Lepidode'ndron (av *gr. lepi's, gen. lepi'dos,* skal, fjäll, och *de'ndron,* träd), *paleont.*, ett urvärldens flora tillhörande träd, av vilket lämningar påträffas i avlagringar från devon-, stenkols- och permiska perioderna. — **Lepidokroki't,** *miner.*, fjällig *pyrrhosiderit* (se d. o.). — **Lepidoli't,** litionglimmer (se *Litium*). — **Lepidomela'n,** en svart magnesiaglimmer. — **Lepidophlo'ios,** *paleont.*, en med *Lepidodendron* (se ovan) besläktad växt från stenkolsperioden. — **Lepidophy'llum,** *paleont.*, sporofyller av *Lepidodendron.* — **Lepido'ptera,** *zool.*, fjärilar, en till insekternas klass hörande ordning. — **Lepido'pteris,** *paleont.*, en ormbunke från trias- och juraperioden. — **Lepidopteroceci'dier,** *bot.*, av fjärilar förorsakade gallbildningar på växter. — **Lepidosa'uria,** *zool.*, benämning på fjällreptilier. — **Lepidosi'ren,** *zool.*, en ållik lungfisk i Amasonfloden. — **Lepido'steus,** *zool.*, kaimanfiskar. — **Lepido'tus,** *paleont.*, ett fossilt fisksläkte från mesozoiska perioden.

Le'pidus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, angenäm, vacker.

Lepio'ta, *bot.*, fjällskivlingar. Här anförda arter goda matsvampar. — **L. proce'rus,** stolt fjällskivling. — **L. rhaco'des,** rodnande fjällskivling.

Leponti'nska språket, ett italiskt fornspråk.

Lepore'llo (diminutiv av *ital. lepre,* hare), i den tyske kompositören *Mozarts* opera "Don Juan" namn på hjältens fege och putslustige betjänt.

Lepo'res du'os i'nsequens ne'utrum ca'pit, *lat. ordspr.*, den, som på en gång jagar två harar, får ofta ingendera, eller den, som gapar över mycket, mister ofta hela stycket.

Lepo'ridæ, *zool.*, hardjuren, en till gnagarna hörande familj. — **Lepori'der,** avkomlingar av harar och kaniner.

Lepori'nus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, harlik, har-.

Le'pra, *gr.*, *med.*, spetälska, en uråldrig infektionssjukdom, fordom ett människosläktets plågoris, numera inskränkt till vissa endemiska härdar i de olika världsdelarna, såsom i Europa till Gävleborgs

län, en sträcka av norska kusten, delar av Spanien, Portugal m. fl. länder. — **Le'pra greco'rum**, *med.*, psoriasis. — **Lepro'm**, spetälskeinfektionens svulstartade infektionsvävnad. — **Leproseri'** l. **Leproso'rium**, *pl.* **Leprose'rier** l. **Leproso'rier**, sjukhus för spetälska. — **Leprö's**, spetälsk.

Lept, *nord. myt.*, en flod i underjorden.

Lepta', plur. av *Lepton* (se d. o.).

Leptini't = *Granulit* (se d. o.).

Lepti't (av *gr. lepto's*, fin), förr **Euri't**, **Granuli't**, beteckning för de mycket finkorniga gnejsartade bergarter, som i mellersta Sverige utmärkas genom talrika malm- och kalkstensinlagringar. — **Lepti'tformatio'nen**, *geol.*, den till urberget hörande komplex i mellersta Sverige, där leptiter äro förhärskande.

Leptoca'rdii, *zool.*, lansettfiskar, den lägsta gruppen bland ryggradsdjuren.

Leptoce'phalus (av *gr. lepto's*, tunn, fin, och *kefale'*, huvud), smalt huvud. — **Leptofoni'** (av *gr. fone'*, röst), späd, tunn stämma. — **Leptogra'fisk** (av *gr. gra'fein*, skriva), fint, smått skriven. — **Leptologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), spetsfundighet. — **Leptomeningi'tis** (av *gr. menings*, hinna), *med.*, inflammation i hjärnans eller ryggmärgens mjuka hinnor. — **Leptome'ninx**, de mjuka hjärnhinnorna. — **Leptotrichi'**, tunn-, finhårighet. — **Lepto'trix**, se *Leptothrix*.

Lepto'n, *pl.* **Lepta'**, ett grekiskt skiljemynt = ungefär 0,7 öre.

Leptosi'phon, *bot.*, prydnadsväxtsläkte från Kalifornien av fam. *Polemonia'ceæ*. — **L. androsa'ceus**, har blå l. röda blommor med vit pip. — **L. densiflo'rus**, omkring halvmeterhög, rikblommig, har först ljusröda, sedan rosenröda, slutligen blå blommor.

Lepto'thrix, *bot.*, trådformiga bakterier, som normalt leva i munhålan.

Leptu'rus filifo'rmis, *bot.*, ormax, ett svenskt saltängsgräs.

Leptyni't, *petrogr.*, synonym för granulit (särskilt i Tyskland). Se *Leptit*.

Le'pus, *astr.*, se *Haren*.

Le'pus, *zool.*, harsläktet. — **L. europæ'us**, tyska haren. Flerstädes inplanterad i Sverige. — **L. ti'midus**, haren.

Le quart d'heure de Rabelais, *fr.* (*l.* lö kar dör dö Rabölä'), Rabelais' kvart, d. v. s. det kritiska ögonblick, då den franske författaren *Rabelais*, som var utan pengar, skulle betala en värdshusräkning, men tack vare en lysande idé drog sig ur klämman.

Le revers de la médaille, *fr.* (*l.* lö rövä'r dö la meda'j), medaljens frånsida.

Lergök, ett leksaksinstrument. Jfr *Ocarina*. — **Lergökskandidat**, sprängkandidat vid riksdagsval.

Lerjord, *kem.*, aluminiumoxid. — **Lerjordshydrat**, aluminiumhydrat. — **Lerjordssalter**, aluminiumsalter.

Lerjärnsten = *Clay iron-stone* (se d. o.).

Lermärgel, *geol.*, en av kolsyrad kalk och lera eller lerartade beståndsdelar bestående berg- eller jordart.

Lernei'der, *zool.*, en familj på fiskar parasiterande kräftdjur.

Lernei'ska hydran, se under *Hydra*.

Le roi est mort, vive le roi, *fr.* (*l.* lö råa' ä må'r, vivv lö råa'), konungen är död, leve konungen, rop, som fordom i Frankrike vid en konungs död av en härold höjdes inför folket.

Le roi règne et ne gouverne pas, *fr.* (*l.* lö råa' renj e nö gove'rn pa), *lat. Rex re'gnat sed non gube'rnat*, konungen regerar men styr icke (personligen), politisk grundsats för konstitutionell monarki, förfäktad av A. Thiers (1830).

Lerskäddan, *zool.*, en art flundror, *Hippoglossoi'des platessoi'des*.

Les beaux esprits se rencontrent, se under *Esprit*.

Le'sbier, invånare på den grekiska ön *Lesbos*. — **Le'sbisk**, till denna ö hörande. — **Lesbisk kärlek**, tribadi (se d. o.).

Les boutons jaune, *fr.* (*l.* lä bottå'ng sjån), "de gula knapparna", politiskt sällskap bland hattpartiets medlemmar på 1740-talet. Namnet av en gul knapp, som bars i hatten.

Le'sche, forngrekisk benämning på i vissa stater förekommande offentliga lokaler för umgänge och samspråk mellan medborgarna.

Les cent jours, se under *Cent*, *fr.*

Le'sen (av *ty. Lese*, stick i spel), *pl.*, *spelt.*, de flesta sticken i piketspel, d. v. s. över sex.

Les extrêmes se touchent, se under *Extrem.*

Le'sger, **Lesghier**, **Lesgher**, folkstammar i Kaukasus.

Lesgis, *turk.*, lätt turkiskt rytteri.

Les goinfres, *fr.* (*l.* lä gå'ängfr), "frossarna" ordenssällskap, som skall ha funnits i Sverige under senare 1600-talet.

Les honneurs, se under *Honneur*.

Lesio'n (*lat. læsio*), *med.*, skada, åkomma; förfördelande, förolämpning.

Les moutons de Panurge, *fr.* (*l.* lä motå'ng dö pany'rsj), Panurges får, ett från den franske författaren *Rabelais*' roman "Pantagruel" hämtat uttryck, som betecknar personer, vilka blint följa andras exempel.

Le'sso l. **Le'sto**, *ital.*, *tonk.*, muntert, lätt.

Leste, *port.* (*l.* lä'sjte), öster, östanvind; torr, het, stoftförande vind på Madeira.

Lestrygi'ner, se *Laistryginer*.

Le style c'est l'homme, *fr.* (*l.* lö stil sä låmm), stilen är mannen, av stilen kan man sluta till författarens karaktär.

Leta'l (*lat. leta'lis*), dödlig. — **Letalite't**, dödlighet.

Letargi' (*fr. léthargie*, av *gr. le'the*, glömska, och *argi'a*, lättja, bedövning), *med.*, sjuklig dvala eller slöhetstillstånd; *fig.*,

andlig tröghet, försoffning. — **Leta'rgisk,** slö, försoffad; försjunken i dvala.

L'état c'est moi, se under *Etat.*

Le'ter (*lat. læti*), benämning på vissa barbariska folk från vänstra Rhenstranden, vilka gjorde krigstjänst hos romerska kejsardömet.

Le'the, *gr. myt.*, glömskans flod i underjorden.

Letisimulatio'n (av *lat. le'tum,* död, och *simula're,* låtsa, känna), *zool.*, vissa djurs, särskilt insekters vana att vid skrämsel eller fara låtsas vara döda.

Leto' (*lat. Lato'na*), *gr. myt.*, en titans dotter, älskades av Zeus och blev genom honom moder till Apollon och Artemis (Diana); *astr.*, en av småplaneterna.

L'Étoile rouge, se *Röda stjärnan.*

Letrilla, *pl.* **Letrillas,** *sp.* (*l.* -tri'lja, *dimin.* av *letra,* skrift, sångtext), ett slags spanska romanser.

Letstigen, gammal färdväg från Värmland till Närke.

Letter, *eng.* (*l.* le'ttö), *pl.* **Letters** (*l.* le'ttös), brev. — **L. of marque** (*l.* - åvv mak), kaparbrev.

Le'tter, den inhemska befolkningen i Lettland och större delen av Kurland. — **Le'ttiska språk,** gemensam benämning på lettiskan (letternas språk), litaviskan och fornpreussiskan. — **Lettland,** förr Livlands sydligaste del, numera självständig republik. — **Lettosla'visk,** se *Lituslavisk.*

Le'ttera, *ital.*, brev; *handelst.*, växelbrev, växel. — **Lettera di ca'mbio,** se *Cambio.* — **Lettera ferma,** se *Ferma.*

Lettermetall (av *fr. lettre,* bokstav), gammal benämning på stilmetall, stiltyg.

Letternholts, veden av *Bro'simum Aube'nti* från Västindien. Antar mycket vacker polityr.

Letterstål, Letterverk, se *Lettra.*

Le'ttiska språk, Lettosla'visk m. fl., se under *Letter.*

Le'ttner, *ty.* (av *lat. lecto'rium*), korskranket i tyska romanska kyrkor.

Lettra l. **Littra,** förse kanten på ett mynt med en bokstavsskrift l. räfflor till skydd mot åverkan. — **Letterstål,** graverade stålstampar för kantprägling av mynt. — **Letterverk,** maskin för kantprägling av mynt.

Lettre, *fr.* (*l.* lättr), brev. — **Lettre autographe signée,** (*l.* - åtågra'ff sinje'), se *L. a. s.* — **Lettre d'affaires** (*l.* -daffä'r), affärsbrev. — **Lettre de cachet,** se under *Cachet.* — **Lettre de change** (*l.* - dö sja'ngsj), växel. — **Lettre de créance** (*l.* - krea'ngs; av *lat. cre'dere,* sätta tro till) = *Kreditiv* (se d. o.). — **Lettre de marque** (*l.* - ma'rk) eller **Lettre de représailles** (*l.* - röpresa'j), kaparbrev, av regeringen utfärdad tillåtelse till sjöröveri under krigstid. — **Lettre de provision** (*l.* - pråvisiå'ng), konsuls fullmakt. — **Lettre de rapelle** (*l.* - rape'll), rapell, brev som återkallar ett diplomatiskt sändebud. — **Lettre de recréance** (*l.* - rökrea'ngs) = *Rekreditiv* (se d. o.). — **Lettres grises** (*l.* - gri's), *pl.*, eg. grå bokstäver; öppen, blott till konturerna angiven skrift under kopparstick. — **Lettres italique** (*l.* - ittali'ck), kursivstil. — **Lettre signée** (*l.* - sinje'), undertecknad i brev. — **Après la lettre, Avant la lettre, Avec la lettre,** se *Après, Avant, Avec la lettre.* — **Gens de lettre,** *fr.* (*l.* sjang dö lä'ttr), vetenskapsmän, skriftställare.

Lettsomi't l. **Kupfersamterz,** *miner.*, sammetsliknande, emaljblått kopparaluminiumsulfat.

Le'tty, kvinnonamn, en engelsk förkortning av *Lætitia* (se d. o.).

Leu (*l.* le), *pl.* **Lei,** Rumäniens myntenhet = 72 öre (pari).

Le'uca (*lat. le'uga*), kelternas vägmått = 1,500 rom. *passus* = 2,22 km.

Leucade'ndron, *bot.*, växtsläkte av fam. *Protea'ceæ.* Träd l. buskar i Kaplandet. — **L. arge'nteum,** silverträd, har praktfullt silvergrå blad, som användas till prydnadsföremål och utgöra en handelsvara. Även virket är värdefullt.

Leuca'ntha, Leuca'nthemum, *lat.* (av *gr. levko's,* vit), *bot.*, vitblommig.

Leuca'spius delinea'tus, *zool.*, groplöja.

Leuce, *gr.* (*l.* lev-; av *levko's,* vit), *med.*, spetälska. — **Leuci'n** = amidokapronsyra (se d. o.). — **Leuci't,** *miner.*, ett i vissa lavor och basalter m. m. förekommande bisilikat. — **Leucitbasalt,** *geol.*, en vulkanisk bergart, som innehåller leucit. — **Leuci'tis,** *med.*, inflammation i vitögat. — **Leucitofy'r** l. **Leucitporfyr,** en av leucit, augit, magnetit m. m. bestående vulkanisk bergart.

Leuchs' Adressbücher (*l.* låjsjs-), en internationell handelskalender, utgiven i Nürnberg.

Leuci'n, *kem.*, α-aminoisobutylättiksyra, förekommer i äggviteämnen, och frigöres då dessa fullständigt spjälkas.

Leuci'scus, *zool.*, mörtsläktet. — **L. albie'nsis,** färnan. — **L. erythro'phthalmus,** sarven. — **L. grisla'gine,** stämmen. — **L. idba'rus,** iden. — **L. ru'tilus,** mörten.

Leuci't, Leucitofy'r m. fl., se under *Leuce.*

Leuci'ter, *bot.*, dets. som *Leukoplaster* (se d. o.).

Leuciti't, *petrogr.*, vulkanisk bergart av leucit och pyroxen.

Leucoce'phalus (av *gr. levko's,* vit, och *kefale',* huvud), *bot.*, vithuvad.

Leuco'ïum vernum, *bot.*, snöklocka, klosterlilja, prydnadsväxt med vit, klocklik blomma.

Leucome'las, *bot.*, vit och svart.

Leucophæ'a, *bot.*, askgrå.

Leucoplaci'a oris, *med.*, åkomma med vitgrå eller gulgrå fläckar på munnens slem-

hinna. Framkallas genom retning av vassa föremål eller skarpa ämnen, nikotin, alkohol, syfilis m. m. Kallas även *Terato'sis, Tylo'sis, Psoria'sis, Pityria'sis, Ichtyo'sis oris et lingue.*

Leuco'rchis a'lbidus, dets. som *Habenaria albida* (se d. o.).

Leucospe'rmum, *bot.*, vitfröig (-sporig).

Leuco'stoma, *bot.*, med vit mynning.

Leuco'thites, *bot.*, vitaktig.

Le'uka, folkstam i Honduras.

Leukadeni' (*l.* levk-; av *gr. levko's*, vit, och *ade'n*, körtel) = *Lymfosarkom* (se d. o.). — **Leukæthi'opes,** vita negrer, negeralbinos (se *Albinos*). — **Leukangi'tis** (av *gr. a'ngos* eller *angei'on*, kärl, blodkärl), inflammation i lymfkärlen. — **Leukanili'n,** *kem.*, rosanilinets leukoförening (se d. o.). — **Leukemi'** (av *gr. haima*, blod), **Leukocytemi'** l. **Leukocyto's** (av *gr. kyto's*, ihålighet), en sjuklig ökning av de vita blodkropparna på de rödas bekostnad. — **Leukoba'ser,** *kem.*, basiska färgämnens leukoföreningar (se d. o.). — **Leukocy't,** vit blodkropp. — **Leukocytemi', Leukocyto's,** se *Leukemi.* — **Leukode'rma** l. **Leukopathi'** (av *gr. de'rma*, hud, l. *pa'thos*, lidande), minskning av hudens färgämne. Jfr *Albinism* och *Vitiligo.* — **Leukofa'n,** *miner.*, ett olivinmineral. — **Leukoföreningar,** *kem.*, ämnen, som uppstå genom reduktion av färgämnen, vilka upptaga två väteatomer och samtidigt avfärgas och bli vita. De kunna lätt åter oxideras till färgämnen. — **Leukoge'n,** *kem.*, natriumbisulfit. — **Leukokrat,** *petrogr.*, en eruptivbergart av ljusa fältspater och kvarts. — **Leuko'm,** *med.*, en ögonsjukdom, som består däri, att en vit fläck bildar sig på hornhinnan. — **Leukomori',** svårmod, melankoli, mjältsjuka. — **Leukopathi',** se *Leukoderma.* — **Leukoplaki'** (av *gr. plax*, upphöjd fläck), upphöjda vita fläckar i munhålan. — **Leukopeni',** minskning av antalet vita blodkroppar. — **Leukopla'ster** (av *gr. plasse'in*, bilda), *bot.*, ofärgade celler, som utvecklas ur färgkropparna vid celldelning. — **Leukorre'** (av *gr. rhe'in*, flyta), vit fluss. — **Leukosy'rer** (*gr. leukosy'roi*, vita syrer), grekisk benämning på de assyriska nybyggarna s. om Svarta havet. — **Leukothe'a,** den vita gudinnan = *Ino* (se d. o.); *astr.*, en av småplaneterna. — **Leukoxe'n,** *miner.*, sönderdelningsprodukt av titanit.

Leuteratio'n, *nylat.* (*l.* lev-), *jur.*, av mildrande omständigheter föranledd nedsättning i ett lagstadgat straff.

Leuzi'n, finpulveriserad anhydrit (se d. o.), använd som fyllnadsämne i papper.

Lev (eg. "lejon"), pl. **Leva,** bulgarisk myntenhet = 72 öre (pari).

Lev., förk. för *Leviticus* (3:e Mosebok).

Leva'd, *ridk.*, en förberedelse till *pesad* (se d. o.).

Leva'na (av *lat. leva're*, lyfta), *rom. myt.*, nyfödda barns gudinna.

Levande ko'nto = *Personalkonto* (se *Personalkonti*).

Le'vang l. **Ledvang,** å smärre fartyg tvärsöver däck gående båge av rundjärn, på vilken skotblocken till storsegel m. fl. löpa.

Leva'nte, *ital.*, namn på östvinden.

Leva'nten (*ital. il levante*, av *lat. leva're*, lyfta, höja), eg. soluppgången; österlandet; Medelhavets asiatiska kust; även Turkiet, Grekland, Egypten och västra Asiens närmast Europa belägna delar. Jfr *Orienten.* — **Levanti'n,** ett slags ursprungligen i Levanten tillverkat sidentyg. — **Levanti'ner,** ättlingar av européer och levantinska mödrar. — **Levantinthaler** = *Maria-Theresiathaler* (se d. o.). — **Levantisk,** österländsk, som angår Levanten. — **Levantisk handel,** handel med produkter från Levanten. — **Levantisk pest,** se *Bubonpesten.* — **Levantnötter,** kockelkärnor (se *Kockelbär*).

Levatio'n (av *lat. leva're*, upplyfta), upplyftning. — **Leva'tor,** *anat.*, lyftmuskel. — **Levato'rium,** *med.*, kirurgiskt lyftverktyg.

Leve'che, spanskt namn på sydvästvinden från Medelhavet.

Levée, *fr.* (*l.* löve'), upplyftande; uppbörd; värvning av trupper, uppbåd. — **Levée en masse** (*l.* - ang mass), resning i massa; massuppbåd.

Levellers, *eng.* (*l.* le'vellörs), av *level*, jämn yta; jämlikhetssträvare, en radikal politiskt-religiös riktning i England på 1640-talet.

Levenehästen, hästras i Västergötland av Clydesdalehärstamning.

Lever, *fr.* (*l.* löve'), uppgång, uppstigning; uppstigningstid; morgonmottagning; morgonuppvaktning vid hov. — **Lever-Dieu** (*l.* - djö), under katolska mässan upplyftandet av hostian (se d. o.). — **Lever du rideau** (*l.* - dy ridå'), ett mindre, obetydligare teaterstycke, som gives före den egentliga, större föreställningen.

Leve'ra (*fr. lever*), *handelst.*, protestera, avgiva protest av en oinlöst, förfallen växel.

Leveraloë, se *Aloë.*

Levera'ns, Leverantö'r m. fl., se under *leverera.*

Leveratrofi', *med.*, förminskning av levern. Oftast en akut sjukdom. — **Levercirrho's,** en inflammationsprocess i levern, vanligen med bindvävsbildning.

Leverbalsam, se *Ageratum.*

Levere'ra (*fr. livrer*), avlämna sålda varor. — **Leverera batalj,** *krigsk.*, hålla fältslag, inlåta sig i drabbning. — **Levera'ns** (*l.* även -ra'ngs), avlämning eller anskaffande av varor o. d., vanligen på bestämd tid och till visst pris; även det levererade. — **Leveransauktion,** auktion, som rör avtal om varors anskaffande. — **Leveranshan-**

del, köp eller försäljning av någonting, som mot visst pris framdeles vid någon bestämd tidpunkt skall levereras. — **Leveranskontrakt,** skriftlig avhandling, innehållande villkoren för en avtalad leverans. — **Leverantö'r,** person, som åtagit sig en leverans.

Leverigel, *zool.*, se *Distomum.*

Leverki's, *miner.*, en varietet markasit.

Levermossor, *bot.*, en klass, *Hepa'ticæ,* av *Bryophy'ta* bland kärlkryptogamerna. I Sverige omkring 150 arter.

Leverstärkelse, se *Glykogen.*

Levertran, se *Oleum jecoris aselli.*

Le'vi, hebreiskt mansnamn, trogen, hängiven. Buret av patriarken Jakobs tredje son och aposteln Matteus.

Levia'tan (av *hebr. livjatân,* som slingrar sig), namn på ett i Gamla Testamentet omtalat djur, troligen en krokodil.

Le'vicovatten, arsenikhaltigt järnvatten från Levico i Tyrolen.

Levigatio'n, *lat.*, glättning, krossning, söndermalning till pulver.

Le'vir, *lat.*, svåger. — **Levira'tsäktenskap,** i den judiska lagen påbjudet äktenskap mellan en änka och hennes döde mans broder.

Le'vis, *lat.*, lätt. — **Le'vius fit patie'ntia quidquid corri'gere est ne'fas,** lättare blir genom tålamod vad icke är tillåtet att ändra.

Levi'sticum officina'le, *bot.*, libsticka, en till fam. *Umbelli'feræ* hörande ört, vars förr officinella rot, *ra'dix levi'stici,* ännu brukas i djurmedicinen. Syn. *Ligusticum.*

Le'viter, *lat.* (av *le'vis,* lätt), lätt, ytligt.

Levi'ter, *hebr.*, medlemmarna av *Levi* stam, bland vilka Arons ättlingar voro präster och de övriga förrättade tempeltjänsten, undervisade folket och voro domare; i katolska kyrkan medhjälpare åt en präst.

Levi'ticus, *lat.*, den levitiska boken, levitboken, gudstjänstboken, tredje Mosebok, som innehåller föreskrifter om de kyrkliga bruken, offren m. m.

Levkoja l. **Lövkoja,** *bot.*, *Mathi'ola,* en till fam. *Siliquo'sæ* hörande prydnadsväxt, vars arter *M. a'nnua* och *M. inca'na* allmänt odlas hos oss.

Levkothe'a = *Ino* (se d. o.).

Levogy'r (av *lat. læ'vus,* vänster, och *gyra're,* vrida), *fys.*, vänstervridande (vid polarisation).

Levuli'nsyra, *kem.*, en γ-ketonsyra, som bildas ur många kolhydrat vid inverkan av kokande, utspädda syror.

Levulo's l. **Frukto's,** *kem.*, fruktsocker, en i söta frukter och växtsafter samt honung förekommande sockerart.

Levureti'n, *farm.*, ett preparat av bryggeriunderjäst. Användes mot furunkulos och körtelsjukdomar.

Levy'n, *miner.*, en zeolit (se *Zeoliter*).

Lex, *pl.* **Le'ges,** *lat.*, folkbeslut; föreskrift, lag. — **Co'ntra leges,** mot lagarna. — **Le'ge artis,** enligt konstens regler; på recept (förkortat *l. a.*): efter farmakopéns föreskrift. — **Lex agra'ria,** se *Agrarisk lag.* — **L. alamanno'rum,** allemannernas lag. — **L. anglio'rum et verino'rum,** anglernas och verinernas lag. — **L. bajuvario'rum,** bajrarnas lag. — **L. burgundio'num,** burgundernas lag. — **L. cæsa'rea,** kejsarlagen. — **L. civita'tis,** statens lag. — **L. commisso'ria,** avtalslag ang. patent, vilka lämnats i pant. — **L. domici'lii,** lagen i boningsorten. — **L. duo'decim tabula'rum,** de tolv tavlornas lag, antogs under romerska republiken år 449 f. Kr. — **L. fo'ri,** lagen i rättegångsorten. — **L. frisio'num,** frisernas lag. — **L. fundamenta'lis,** grundlag. — **L. in ca'su,** tillfällighetslag, undantagslag. — **L. ju'lia,** juliska lagen. — **L. lo'ci celebratio'nis,** lagen på äktenskapsorten. — **L. lo'ci contra'ctus,** lagen på det ställe, där avtal ingåtts. — **L. lo'ci executio'nis,** lagen på verkställighetsorten. — **L. lo'ci solutio'nis,** lagen på upplösningsorten. — **L. natu'ræ,** naturlag. — **L. non scri'pta,** oskriven lag; sedvanerätt. — **L. pa'triæ,** fäderneslandets lag. — **L. poste'rior de'rogat prio'ri,** senare lag upphäver en äldre (i samma sak). — **L. re'gia,** se *Kongeloven.* — **L. re'i si'tæ,** lagen på platsen för sakens befintlighet. — **L. ripua'ria** l. **L. ripuario'rum,** ripuarernas lag. — **L. sa'lica,** de saliska frankernas lag. Se vidare *Saliska lagen.* — **L. saxo'num,** sachsarnas lag. — **L. si'ne exsecutio'ne est qua'si campa'na sine pisti'llo,** lag utan verkställighet är som en klocka utan kläpp. (Efter *Seneca*). — **L. talio'nis,** vedergällningens lag, lika för lika. — **L. Ve'neris,** benämning på lagen mot spridning av könssjukdomar (1918). — **L. wisigotho'rum,** västgoternas lag.

L'exactitude est la politesse des rois, *fr.* (*l.* lägsacktity'dd ä la pålitä'ss dä råa'), punktlighet är konungarnas hövlighet. (*Ludvig XVIII.*)

Lexia'rk, atensk ämbetsman, som förde röstlängderna.

Lexika'lisk, Lexikogra'f m. fl., se under följ. ord.

Le'xikon (*gr. lexiko'n*), *pl.* **Le'xika,** ordbok. — **Lexika'lisk,** i form av ordbok, ordboks-. — **Lexikogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), ordboksförfattare. — **Lexikografi',** ordboksförfattande.

Lex in ca'su, Lex non scri'pta m. fl., se under *Lex.*

Lexipy'reta, *gr.* (av *le'gein,* stilla, och *py'r,* eld), *pl., med.*, feberstillande medel.

Lex sa'lica, Lex talio'nis, se under *Lex.*

Le'ydenflaska, *fys.*, laddflaska, en flaskformig kondensator för elektricitet.

Leys d'amors (*l.* lejs damo'rs), kärlekslagar. Se *Jeux floraux.*

lgd., förk. för *longitud* (se d. o.).

L'habit ne fait pas le moine, *fr.* (*l.* labbi' nö fä pa lö moa'nn), se *Habitus non facit monachum.*

L. H. C., förk. för *eng. Lord high chancellor,* lordkansler.

Lherzoli't, *petrogr.,* en till olivinstenarnas grupp hörande bergart.

L'hombre, *fr.* (*l.* långbr), se *Hombre.*

L'homme propose et Dieu dispose, *fr.* (*l.* lämm pråpå's e djö' dispå's), människan spår, men Gud rår.

L. H. T., förk. för *eng. Lord high treasurer,* storskattmästare.

Li, *kem.,* atomtecken för *Litium.*

Li, kinesisk mil = 575,5 m.; kinesiskt mynt och kinesisk vikt = *kasj* (se d. o.).

Liaison, *fr.* (*l.* liäså'ng), förbindelse, intim bekantskap; flyktig kärleksförbindelse.

Lia'ner (av *fr. lier,* binda), *bot.,* växter med lång och smal stam, som måste ha andra växters stöd för att skaffa sig tillträde till ljuset. Sin högsta utveckling nå de i tropikerna.

Lianeskiffer, *geol.,* en skifferartad bergart, som förekommer i Dalsland.

Liang, kinesiskt mynt och kinesisk vikt = *Tael* (se d. o.).

Liantra'l, *farm.,* stenkolstjära, som genom bensolbehandling befriats från olösta beståndsdelar. Användes tillsammans med fetter eller tvålmassa mot psoriasis m. m.

Liard, *fr.* (*l.* lia'r), gammalt franskt mynt.

Lias, *eng.* (*l.* lä'jas), *geol.,* den undre eller svarta juraformationen. Se *Jurasystemet.*

Lia'tico, ett vitgult malvoisirvin från trakten av Neapel.

Liatrisblad l. **Vaniljblad,** se *Liatris odorata.*

Lia'tris odora'ta, *bot.,* nordamerikansk ört av fam. *Compo'sitæ.* Användes på grund av sin höga kumarinhalt till parfymering av röktobak.

Li'banoncedern, se *Ceder.*

Libano'tis (*lat.,* med lukt av krydda), *bot.,* örtsläkte av fam. *Umbelli'feræ.* — **L. monta'na,** säfferot, förekommer sparsamt i Sverige. Är ett omtyckt medel i schweizisk folkmedicin.

Libatio'n (*lat. liba'tio,* av *liba're,* utgjuta), fordom dryckesoffer; nu dryckeslag.

Li'bbra, *ital.,* = *Libra, lat.*

Libeccio, *ital.* (*l.* libe'ttjå), benämning på sydvästvinden.

Libe'll (*lat. libe'llus, dimin.* av *li'ber,* bok), flygskrift; smädeskrift, paskill (se d. o.); *jur.,* vadeinlaga. — **Libe'llus famo'sus,** eg. ryktbar skrift; smädeskrift. — **Libelli'st,** skandalskrivare, författare av smädeskrifter.

Libe'll (*lat. libe'lla, dimin.* av *li'bra,* våg, viktskål), vattenpass. — **Libellkvadrant,** *krigsk.,* ett instrument, som begagnades vid riktandet av stora artilleripjäser.

Libella'tici, *lat.* (av *libe'llus,* liten bok, attest), *pl.,* kristna, som räddade sig undan kristendomsförföljelserna genom att av myndigheterna tillhandla sig ett intyg, att de iakttogo statsreligionens föreskrifter.

Libelli'st m. fl., se under *Libell* (*lat. libe'llus*).

Libe'llula, *zool.,* trollslända, ett till sländornas ordning bland insekterna hörande släkte.

Li'ber, *lat.,* fri.

Li'ber, *lat.,* bok, skrift. — **L. catena'tus,** fastkedjad bok, benämning på de i äldre tider vid murar eller pulpeter till skydd mot stöld fastlänkade skrifterna. — **L. da'ticus,** gåvobok, under medeltiden en anteckningsbok, vari till kyrkor eller kloster skänkta gåvor m. m. uppskrevos. — **L. Levi'ticus,** se *Leviticus.* — **L. libro'rum,** ”böckernas bok”, bibeln. — **L. plena'rius** l. **plenarium,** medeltida handskrifter av Nya Testamentet eller av den fullständiga katolska mässboken. — **L. pontifica'lis,** se *Gesta pontificum romanorum.*

Li'ber, *rom. myt.,* vinets gud = *Backus* (se d. o.). — **Li'bera,** hans gemål, växtlighetens och fruktsamhetens gudinna. — **Libera'lier,** i Rom firad fest till Libers ära.

Li'bera, *lat.* (*imperat.* av *libera're,* befria), dödsbönen hos katolikerna, uppkallad efter första ordet i densamma.

Li'bera chiesa in libera sta'to, *ital.* (*l.* -kie'-), fri kyrka i fri stat.

Libera'l (*lat. libera'lis*), frisinnad; frihetsälskande; fördomsfri; vän av framåtskridande; frikostig.)(I l l i b e r a l, K o n s e r v a t i v. — **Liberala unionister,** en från det stora liberala partiet i England avsöndrad partigrupp. — **Libera'les a'rtes,** se *Artes liberales.* — **Liberalise'ra,** göra frisinnad; spela liberal. — **Liberali'sm,** frisinnat tänkesätt, kärlek till fri samhällsförfattning. — **Liberalite't,** ädelt sinnelag; frikostighet.

Liberatio'n, Libera'tor, se under *Libertas.*

Libera'trix, *astr.,* en av småplaneterna.

Libe'riakaffe, se *Coffea.*

Li'beri po'stumi, se under *Postum.*

Libe'rius och **Libe'ria,** se *Liborius.*

Li'ber studio'sus, *lat.,* fri student.

Libert, mansnamn (av *lat. li'ber,* fri).

Libertador, *sp.* (*l.* -då'r), befriare.

Libe'rtas, *lat.,* frihet; *rom. myt.,* frihetens gudinna. — **Liberatio'n,** befrielse. — **Libera'tor,** *lat.,* **Libertado'r,** *sp.,* befriare. — **Liberté,** *fr.,* frihet. — **Liberté, égalité, fraternité,** se under *Egal.*

Libertin, *fr.* (*l.* libertä'ng, *sv.* uttal: -ti'n, av *lat. liberti'nus,* frigiven slav), vällusting, utsvävande, liderlig man. — **Libertinage** (*l.* -a'sj), utsvävning, liderlighet, lättsinne. — **Liberti'ner,** en i Nya Testamentet omnämnd judisk synagogförsamling i Jerusalem; i 16:e århundradet en panteistisk antinomistisk (se *Antinomism*) sekt i Frankrike och Schweiz; även ett parti i Genève, föregångare till reformationen. — **Libertini'sm,** lösa grundsatser.

Liberty, *eng.* (*l.* li'bbörti), frihet; ett slags tunn silkessatin.
Li'berum arbi'trium, *lat.*, fri vilja; fritt val; godtycke.
Li'berum ve'to, *lat.*, eg. det fria "jag förbjuder"; i det forna konungariket Polen en varje riksdagsmedlem tillkommande rättighet att förbjuda ett honom misshagligt riksdagsbeslut.
Libetheni't, *miner.*, basiskt kopparfosfat i rombiska kristaller.
Li'bhaber, se *Liebhaber.*
Libidibi = *Dividivi* (se d. o.).
Libidini'st, Libidinosite't, se under följ. ord.
Libidinö's (*fr. libidineux*, av *lat. libi'do*, åtrå, begärelse), lättfärdig, lösaktig. — **Libidini'st,** vällusting. — **Libidinosite't,** lättfärdighet; lösaktigt levnadssätt.
Libi'do, *lat.*, begär. — **L. sexua'lis,** könsdrift.
Libiti'na, *rom. myt.*, begravningsgudinnan. — **Libitina'rier** (*lat. libitina'rii*), Libitinas präster; begravningsentreprenörer.
Li'bitum l. **Lu'bitum,** *lat.* (av *li'bet*, det behagar), välbehag, godtycke. — **Pro li'bito** = *Ad libitum* (se d. o.).
Libo'notus, *lat.*, sydsydvästvinden.
Libo'rius l. **Libe'rius,** mansnamn (av *lat. li'ber*, fri). Motsvarar kvinnonamnen **Libo'ria** och **Libe'ria.**
Li'bra, *lat.*, våg, vågskål; en hos romarna förekommande vikt = 327,5 gr.; förr enheten i den svenska medicinalvikten = 356,3 gr.; *astr.*, stjärnbilden Vågen.
Libra'rius, *lat.*, **Libraire,** *fr.* (*l.* -brä'r; av *lat. li'ber*, bok), under medeltiden bokavskrivare; senare bokhandlare. — **Librairie,** *fr.* (*l.* -bräri'), bokhandel; förr bibliotek.
Libratio'n (av *lat. libra're*, väga, sväva), svängning; *astr.*, det periodiska framträdandet och försvinnandet av delar av månens kant.
Libre-esprit, *fr.* (*l.* libr äspri'), fritänkare.
Libreri' (av *fr. librairie*, se under *Librarius*), förr hos oss boksamling, bibliotek.
Libre'tt (*ital. libre'tto*), eg. liten bok, textbok till ett sångverk; operatext. — **Libretti'st,** författare av operatexter. — **Libre'tto,** se *Librett.*
Li'bro d'o'ro, *ital.*, gyllene boken, adelsmatrikel i Venedig, i vilken rådsherreätternas namn voro upptecknade.
Librosklerei'd, *bot.*, långsträckt stencell med spricklika porer, ofta förekommande i fröskal.
Libs, *lat.* (*gr. lips*, eg. libysk), antik benämning på sydvästvinden.
Libsticka, se *Levisticum.*
Libu'rna, *pl.* **Libu'rnæ,** *sjöv.*, ett snabbseglande illyriskt fartyg.
Libussa l. **Libuse** (*l.* -bosje), *astr.*, en av småplaneterna.
Li'byska språk, hamitiska språk, som talas av två folkslag i norra och mellersta Afrika.
Lic., förk. för *lat. licentiatus*, se *Licentiat.*
Lica'riaolja, en från Cayenne kommande eterisk olja, som med vattenånga destilleras av vit ceder, *Licaria canali.*
Licence, *fr.* (*l.* lisa'ngs), *handelst.*, fribrev; tillåtelse att från utländsk ort införa vissa varor, som eljest äro till införsel förbjudna. Jfr *Licens.*
Licencié-ès-lettres, *fr.* (*l.* lisangsie'-äs-lättr), filosofie licentiat (se *Licentiat*).
Lice'ns (*lat. lice'ntia*), tillåtelse; frihet; av patentinnehavaren erhållen nyttjanderätt till den patenterade uppfinningen; avgift för rättigheten att utöva ett yrke. — **Lice'nt,** i äldre svenskt förvaltningspråk benämning på en tullavgift. — **Lice'ntia conciona'ndi,** tillåtelse att predika. — **L. doce'ndi,** frihet att undervisa; rätt att hålla offentliga föreläsningar vid en högskola. — **L. poe'tica,** poetisk frihet, skaldens rätt att på grund av konstnärliga hänsyn avvika från det strängt faktiska; blott i poesien tillåten frihet i behandlingen av språket.
Licentia't (av *lat. lice'ntia*, tillåtelse), eg. berättigad att hålla föreläsningar; i Sverige och Finland person, som tagit andra lärdomsgraden i någon av de fyra fakulteterna. — **Licentiatexamen,** universitetsexamen, varigenom licentiatvärdigheten vinnes. — **Licentie'ra** (*fr. licencier*), meddela *licens* (se ovan); tillåta, bevilja; befria; avskeda.
Li'cet, *lat.*, det är tillåtet.
Lichas, *gr. sag.*, Herakles' tjänare.
Li'chen, *lat.*, *med.*, benämning på en kronisk hudåkomma.
Liche'nes, *sing.* **Li'chen,** *lat.*, *bot.*, lavar, ett slags bålväxter. — **Lichen Caragheen,** se *Caragheen.* — **L. isla'ndicus,** *farm.*, islandslav (orätt kallad "islandsmossa"), *Cetra'ria isla'ndica*, tillhörande fam. *Parmelia'ceæ.* Brukades förr i form av gelé, islandsmossgelé, mot lungsjukdomar. — **Licheni'n,** *kem.*, lavstärkelse. — **Licheno-lo'g** l. **Likenolo'g,** lavkännare. — **Lichenologi',** läran om lavarna.
Licitatio'n (av *lat. lice're*, vara till salu), offentlig försäljning av något till den mestbjudande; auktion. — **Licitationsbank,** bank för inkassering av osäkra papper, på vilka innehavaren i förskott av banken erhåller större eller mindre summor. — **Licite'ra,** sälja till den mestbjudande, auktionera.
Li'citum, *lat.*, något tillåtet. — **L. mora'le,** *fil.*, en såsom moraliskt indifferent av sedelagen tillåten handling.
Li'cium, *lat.*, solv, knut; textilatelјé i Stockholm.
Li'ctor, se *Liktor.*
Li'do, *ital.* (*lat. li'tus*), havsstrand, särskilt benämning på den långa, smala ö, som skiljer Venedigs laguner från havet.

Li'dskjalf, Hlidskjalf l. **Lidskälf,** *nord. myt.*, asarnas utsiktstorn, från vilken Oden såg allt, som hände i världen.
Lié, *fr.*, *tonk.*, bundet. Se *legato.*
Liebeneri't (*l.* li-), *miner.*, pseudomorfoser av eleolit.
Liebens jodoformprov (*l.* li-), *kem.*, metod att påvisa små mängder alkohol.
Lieberkühns körtlar (*l.* li'-), *anat.*, tarmslemhinnans körtlar.
Liebers kryddor, *farm.*, se *Galeopsis grandiflora.*
Liebesknoten, Liebesschleife, *ty.*, "kärleksknut", valknut (se d. o.).
Liebfraumilch, *ty.* (*l.* libfra'o-), ett fint rhenskt vin från trakten av Worms.
Liebhaber, *ty.* (*l.* lib-, av *Liebe*, kärlek), person, som har utpräglad förkärlek för ett visst slags ting (böcker, konstverk l. d.). — **Liebhaberi',** sysslandet med eller samlandet av dylika favoritföremål.
Liebigi't, *miner.*, äppelgröna konkretioner av uranhaltigt kalciumkarbonat.
Liebigs köttextrakt (*l.* li'b-), uppkallat efter den tyske kemisten *Justus von Liebig*, beredes av finhackat kött, som utkokas med vatten, varpå den från äggviteämnen och fett befriade vattenlösningen inkokas till extraktkonsistens.
Lieblings-, *ty.* (*l.* lib-), älsklings-, favorit-, t. ex. lieblingsrätt, älsklingsrätt.
Lied, *ty.* (*l.* lit), *tonk.*, sång, visa. — **Lieder ohne Wo'rte** (*l.* li'der-), sånger utan ord, titel på en följd kompositioner av den tyske kompositören *Mendelssohn;* korta melodiska instrumentalstycken av nämnda art. — **Wo man singt, da lass' dich ruhig nieder; Böse Menschen haben keine Lieder,** där man sjunger slå dig lugnt till ro; onda människor hava inga sånger.
Liederbrüder, *ty.* (*l.* li-), "sångarbröder", medlemmar i en *Liedertafel* (se d. o.).
Liedermeister, *ty.* (*l.* li- maj-), anförare av en *Liedertafel* (se d. o.).
Liedertafel, *ty.* (*l.* lid-), manssångförening.
Liederteorien, teori för uppkomsten av de stora folkliga eposen, främst de homeriska, uppställd av *K. Lachmann.*
Liedervater, *ty.* (*l.* li- fa-), ordförande i en *Liedertafel* (se d. o.).
Li'en, *lat.*, *anat.*, mjälten. — **L. mo'bilis,** *med.*, vandrande mjälte. — **Liena'tis,** som avser mjälten.
Lieni'tis (av *lat. li'en*, mjälte), *med.*, mjältinflammation.
Lienteri' (av *gr. le'ios*, glatt, och *e'nteron*, tarm), *med.*, ett slags svår diarré, varvid näringsämnena hastigt bortgå osmälta.
Liepaja, lettiska namnet på *Libau.*
Lie'ra (*fr. lier*), förbinda, förena. Jfr *Liaison.* — **Lierad,** nära förbunden, förtrogen.
Li'etuva, inhemska namnet på *Litauen.*
Lieue, *kelt.* (*l.* liö'; *lat. leuca*), fransk mil = 10 km.
Lieutenant, *fr.* (*l.* liötöna'ng, av *lieu*, ställe, och *tenir*, innehava), urspr. ställföreträdare; löjtnant (se d. o.).
Life, *eng.* (*l.* lajf), "Livet", Förenta staternas mest spridda skämttidning. Utgives i New York sedan 1881.
Life and work, *eng.* (*l.* lajf änd oö'rk), "liv och gärning", mottot för 1925 års allmänkyrkliga möte i Stockholm.
Life-preserver, *eng.* (*l.* lajf prisö'rvör), eg. livbevarare; försvarsvapen i form av en kort, elastisk käpp med blyklump i ena eller bägge ändarna. Jfr *Casse-tête.*
Lift, *eng.*, lyftning; hävstång; hiss.
Li'ga, (*ital. le'ga*, *fr. ligue*, av *lat. liga're*, binda), förbund, förening. — **Ligan,** ett 1576 i Frankrike bildat katolskt parti, lett av släkten Guise. Jfr *Katolska ligan.* — **Ligi'st** (hårt g), medlem av en liga. — **Ligi'stisk,** som angår en liga.
Ligame'nt (*lat. ligame'ntum*, av *liga're*, binda), *anat.*, kallas av bindväv och elastisk vävnad bestående band, som sammanhålla kroppens delar eller organ.
Liga'to = *Legato* (se d. o.).
Ligatu'r (*lat. ligatu'ra*, av *liga're*, binda), *kir.*, omknytning av blodkärl för att stilla blödning; det därtill brukade materialet; *tonk.*, bindning mellan noter, betecknad genom en båge; *boktr.*, en typ, som består av förenade skrivtecken, t. ex. ff.
Li'ger, *lat.*, romarnas namn på floden Loire.
Lige'ra (av *lat. liga're*, binda), *fäktk.*, slå vapnet ur handen på motståndaren.
Lige'rica, *lat.*, *bot.*, från Loire (*lat. Li'ger*).
Ligi'st, Ligi'stisk, se under *Liga.*
Liggklöver, *bot.*, se *Trifolium.*
Ligna'tilis, *bot.*, växande på ved.
Ligne, *fr.* (*l.* linj), linje, rad. — **Ligne de bataille** (*l.* - dö bata'j), *krigsk.*, slagordning.
Ligni'n, Ligno'n l. **Vedämne,** oxiderivat av cellulosa, som förekommer i förvedade celler hos växterna.
Ligni't = *Brunkol* (se d. o.).
Lignocellulo'sa, *kem.*, den förening, som utgör jutefibern (se *Jute*).
Lignografi', sätt att framställa färgtryck på tunna träplattor.
Ligno'n, se *Lignin.*
Ligno'ser, *bot.*, se *Vedväxter.*
Lignosulfi't, lut från cellulosafabriker, vilken prövats som medel mot lungsot utan nämnvärt resultat.
Li'gnum, *lat.*, trä, ved. — **L. aloës,** aloëved, den som rökverk högt värderade veden av *Excæca'ria Aga'llocha.* — **L. campechia'num,** *farm.* kampeschträ (se d. o.). — **L. citri'num,** *tekn.*, gul bresilja (se *Bresilja*). — **L. cœru'leum** = *Lignum campechianum* (se ovan). — **L. colubri'num,** ormved (av *Stry'chnos colubri'na*). — **L. fernambuci** = *Färnbock* (se d. o.). — **L. guaja'ci,** *farm.*, guajakved (se d. o.). — **L. juni'peri,** enträ, veden av roten till *Juni'perus commu'nis*, är ett blodrenande medel. — L.

muri'num, *bot.*, hårt träslag, som genom sin lukt lockar råttor. Se *Albizzia.* — **L. nephri'ticum,** jasminträ. — **L. qua'ssiæ,** kvassia (se d. o.). — **L. pava'num,** sassafrasträ. — **L. Rho'dii,** ett slags rosenträ (se d. o.). — **L. sa'nctum** = *L. guaja'ci* (se d. o.). — **L. sa'ntali citri'num,** vitt l. gult sandelträ (se d. o.). — **L. santali ru'brum,** rött sandelträ (se d. o.). — **L. sassafras,** se *Sassafras.* — **L. suberi'num,** kork (se d. o.). — **L. vitæ,** livsträ, pockenholts. (Se *Metrosideros.*)

Ligny'otus, *bot.*, rökig, sotig.

Ligroi'n, *kem.*, petroleumeter, gasolja.

Ligue du bien public, *fr.* (*l.* ligg dy bjäng pybli'ck), ligan för det allmänna bästa, ett mot den franske konungen Ludvig XI riktat förbund av vasaller; även = *Patriotligan* (se d. o.). Jfr *Liga.*

Li'gula, *lat.*, tunga, *bot.*, bladsnärp.

Ligula'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ* i tempererade Asien. — **L. Kæ'mpferi** från Japan, med gulfläckiga blad, odlas som prydnadsväxt (syn. *Farfu'gium gra'nde*).

Ligu'lidæ, *zool.*, en familj inälvsmaskar.

Liguliflo'ræ, *bot.*, underfamilj av fam. *Compositæ* (se d. o.). Syn. *Cichoria'ceæ.*

Liguoria'ner = *Redemptorister* (se d. o.).

Ligu'rerna, ett forntidsfolk, som bebodde *Ligurien* i norra Italien.

Ligu'ria, *astr.*, en av småplaneterna.

Ligu'ster, *bot.*, *Ligu'strum,* ett till fam. *Olea'ceæ* hörande växtsläkte.

Ligusterväxter, *bot.*, svenskt namn på fam. *Olea'ceæ.*

Ligu'sticum, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **L. levi'sticum,** libsticka, manshög, förr odlad som medicinalväxt. — **L. sco'ticum,** strandfloka (Västkusten).

Ligustri'næ, *bot.*, växtordning, tillhörande de sympetala dikotyledonerna. Omfattar familjerna *Jasmina'ceæ* och *Olea'ceæ.*

Ligu'strum vulga're, *bot.*, liguster, liten odlad prydnadsbuske, vild i Bohuslän. Tillhör. fam. *Olea'ceæ.*

Lik, *sjöv.*, längs ytterkanterna på ett segel fastsydda smala trossar.

Likalkaloi'der, Likgift, *kem.*, vissa giftiga ämnen, som förekomma i lik och ruttnande äggvita.

Likario'l, *kem.*, se *Linalool.*

Likariolja, se *Licariolja.*

Likatropi'n, *kem.*, ett farligt likgift.

Likeni'n, *kem.*, lavstärkelse.

Likenolo'g, Likenologi', se under *Lichenes.*

Likgift, se *Likalkaloider.*

Likin, en mycket betungande kinesisk inlandstull, som upptages vid varje större plats längs transportvägarna.

Likkurari'n, Likmuskari'n, *kem.*, likgifter. Se *Likalkaloider.*

Likta, *sjöv.*, lossa ett fartyg med hjälp av liktare. — **Liktare** (*ty. Lichter,* eg. något, som lättar), *skeppsb.*, lastbåt, pråm, medelst vilken last föres till eller från ett fartyg.

Li'ktor, *pl.* **Likto'rer** (*lat. li'ctor*), ett slags tjänare, vilka, väpnade med *fasces* (se d. o.), gingo framför de högsta fornromerska ämbetsmännen.

Likva'bel, *lat.*, smältbar. — **Likvatio'n** (*lat. liqua'tio*), smältning; *kem.*, förrättning, varigenom man vid sakta värme skiljer en lätt smältbar metall från en annan mycket mindre lättsmält. — **Likvefaktio'n,** smältning. — **Likve'nt,** flytande, klar. — **Likvesce'nt** (*lat. lique'scens*), smältande, stadd i upplösningstillstånd. — **Likvesce'ra,** smälta, upplösas.

Likvax, *kem.*, likfett. Se *Adipocire.*

Likvefaktio'n, Likvesce'nt m. fl., se under *Likvabel.*

Likvi'd (*lat. li'quidus*), flytande; klar, ostridig; *handelst.*, uppgörelse, betalning. Jfr *Likvidation.* — **Likvida'nt,** fordringsägare, som stämmer för sin fordran. — **Likvida't,** stämd gäldenär. — **Likvidatio'n,** klargöring; utredning av räkenskaper; avveckling; sluträkning; betalning. Jfr *Likvid.* — **Likvidationstermin,** se *Connotationstermin.* — **Likvida'tor,** utredningsman. — **Likvide'ra,** göra klar, bringa i ordning, utreda; betala. — **Likvidite't,** flytande tillstånd; förmåga att betala.

Likvori'ststriden (av *lat. li'quor,* vätska), lärotvist under Erik XIV:s regering angående bruket av vin i nattvarden.

Likö'r (hårt k; *fr. liqueur,* av *lat. li'quor,* vätska), namn på flera av sprit, socker och aromatiska ämnen beredda drycker. De sockerrikaste, vilka äro tjockflytande nästan som olja, kallas *crêmes* (l. krä'm). Jfr *Ratafia.* — **Likörviner** kallas mera sockerhaltiga viner, såsom spanska, ungerska o. s. v.

Lila, av *fr. Lilas* (*l.* lila'), syren, syrenträd; syrenfärgad, blekviolett.

Lila'ca, *astr.*, en av småplaneterna.

Lila'cea, *lat.*, *bot.*, gridelin. — **Lila'cinus,** *lat.*, *bot.*, blekgridelin.

Lilia'ceæ l. **Liliace'er,** *bot.*, liljeväxter, en familj bland monokotyledonerna.

Lilia'go, *bot.*, liljelik, liljeört.

Liliiflo'ræ, *bot.*, växtserie bland monokotyledonerna. Omfattar *Juncace'er, Liliace'er* och *Iridace'er.*

Li'lit, namn på en av judendomen ur babylonisk folktro övertagen stordemon (av sumeriskt *lil,* storm); enligt judendomen även Adams första hustru och moder till demonerna på jorden.

Li'lium, *bot.*, liljor, ett till fam. *Lilia'ceæ* hörande växtsläkte. — **L. bulbi'ferum,** brandgula liljan. — **L. ca'ndidum,** vita liljan. — **L. ma'rtagon,** krollilja, kejsarkrona.

Lilja, norrönalitteraturens förnämsta religiösa dikt, författad av den isländske munken Östen Åsgrimsson (d. 1361). — **Lilju-**

lag, *metr.*, det versmått, varpå dikten Lilja är skriven.
Lilja, *bot.*, se *Lilium* och *Iris*.
Liljebane'ret, en med gyllene liljor beströdd vit fana, symbol för bourbonerna (se *Bourbon*).
Liljekonvalje, *bot.*, se *Convallaria*.
Lilla, Lilli l. **Lili,** kvinnonamn, förkortning av *Karolina* eller *Julie* (se d. o. [det senare under *Julius*]).
Lilla ententen (*l.* - angta'ngten), sammanslutning mellan Jugoslavien, Rumänien och Tjeckoslovakiet för upprätthållande av det efter världskriget uppkomna förhållandet i Centraleuropa.
Lillbessemerprocessen, modifikation av den stora bessemerprocessen (se d. o.), som funnit användning i gjuterier för framställning av stålgjutgods av tackjärn.
Li'lliput, ett i Gullivers resor (se d. o.) omtalat sagoland. — **Lilliputerna,** de sex tum långa inbyggarna i detta land.
Lillryska språket, som talas av lillryssarna, tillhör de slaviska språkens östra grupp. — **Lillryssarna,** en i södra Ryssland samt Galizien och Ungern boende slavisk folkstam.
Lim., förk. för *eng. limited* (se d. o.).
Lim., *mat.*, förk. för *lat. limes*, gränsvärde.
Lim, *kem.*, glutin, fås därigenom, att limgivande ämnen ur djurriket, t. ex. senor, läderhud, ben och brosk, utkokas med vatten. Det renaste limmet, *gelatin*, tillverkas av kalvskinn.
Limabark, en art. kinabark.
Limabönor, Kratokbönor l. **Månbönor,** *bot.*, frö av den brasilianska baljväxten *Phase'olus luna'tus*, var. *inamœ'na*, som odlas i tropikerna. Ätas av djur och människor men innehålla en glykosid, *faseoluna'tin*, som utvecklar blåsyra. Fall av dödlig förgiftning äro kända. *Acheryärt*, den på Réunion odlade formen, lär vara helt giftfri.
Limaille, *fr.* (*l.* lima'j, av *lat. lima*, fil), filspån.
Limakografi' (av *gr. le'imax, lat. li'max*, snigel, och *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning av sniglar och snäckor. — **Limakologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om sniglar och snäckor.
Lima'ner, *ry.* (*gr. lime'n*), lagunartade stranddammar vid Svarta havet, inneslutna av sandvallar.
Limanchi' (av *gr. limo's*, hunger, och *a'nchein*, strypa, plåga), hungersdöd.
Limaolja, petroleum från Ohio och Indiana.
Limatio'n (av *lat. lima*, fil), filning.
Li'maträ, *tekn.*, ett rött färgträ, som erhålles från västkusten av södra Amerika.
Limatu'r, *lat.* = *Limaille* (se d. o.).
Limatu'ra fe'rri, *lat.*, järnfilspån. — **L. sta'nni,** tennspån.
Limb (av *lat. li'mbus*, kant, bård), den på astronomiska o. a. instrument förefintliga graderade cirkelringen.
Limbu, ett av *Himalayafolken* (se d. o.).
Limburgrasen, belgisk rödbrokig låglandsras från provinsen Limburg.
Limburgi't, *petrogr.*, ett slags vulkanisk bergart.
Limburgost, ostsort, som fått sitt namn från belgiska staden Limburg i provinsen Liège.
Li'mbus, *lat.*, eg. remsa, kant, bräm, bälte; enligt romersk-katolska läran benämning på två delar av underjorden (se följ. ord); *anat.*, söm, valk. — **L. infa'ntum,** barnens bälte, den för barn, som dö utan dop bestämda avdelningen av underjorden. — **L. pa'trum,** fädernas bälte, dylik ort, avsedd för Gamla Testamentets fäder före Frälsarens nedstigande till helvetet.
Limerickvers, ett slags skämtsamt epigram med ett eller flera halsbrytande rim, oftast på geografiska namn.
Li'mes, *lat.*, gränsvärde; *arkeol.*, romerska rikets befästa gränslinje mot barbarländerna.
Lime'tter = *Lumier* (se d. o.).
Limi'cola, *zool.*, myrsnäppa, en vadarfågel.
Limi'colæ, *zool.*, småvadare, en underordning av V a d a r f å g l a r n a.
Li'mina apostolo'rum, *lat.*, "apostlatrösklarna", kalla katolikerna Roms kyrkor. Det åligger en katolsk biskop att periodvis besöka dem (och samtidigt avlägga rapport hos påven).
Limi't (*fr. limite*), gräns, begränsning.
Limitatio'n, Limitati'v, se under *Limitera*.
Li'mited, *eng.* inskränkt, begränsad; *handelst.*, säges om bolag med begränsad ansvarighet, d. v. s. till teckningssumman inskränkta bolag.
Limite'ra (*lat. limita're*), begränsa, inskränka. — **Limitatio'n,** inskränkning, begränsning. — **Limitati'v,** inskränkande, begränsande.
Limite'rade preferensaktier, preferensaktier (se d. o.) med begränsad utdelning.
Li'mitum, *lat.*, **Li'mito,** *ital.*, **Limite,** *fr.* (*l.* limi'tt), *handelst.*, ett bestämt, yttersta pris.
Limma (*gr. le'imma*), *tonk.*, diatonisk halvton.
Li'mnæa, *geol.*, dammsnäckor.
Li'mnæahavet, *geol.*, det mindre salta skede i Baltiska havets efteristidsutveckling, som efterträdde L i t o r i n a h a v e t (se d. o.). Avlagringar från denna tid innehålla bräckvattensformer, såsom *Limnæa ovata*, i st. f. Litorinahavets mera saltfordrande arter.
Limnantha'ceæ, *bot.*, liten växtfamilj av serien *Sapinda'les*. Se *Limnanthes*.
Limna'nthemum nymphaoi'des, *bot.*, sjögull, gulblommig vattenväxt med små, näckrosliknande blad. Tillhör fam. *Gentiana'ceæ*. Odlad. Flerstädes förvildad i Götaland.

Limna'nthes, *bot.*, kaliforniskt växtsläkte av fam. *Limnantha'ceæ.* — **L. Dougla'sii,** ettårig prydnadsväxt med gula blommor.

Limne'tisk, *biol.*, som lever i eller härstammar från sjöar (sötvatten).

Limna'd (av *gr. li'mne*, sjö), *gr. myt.*, vattennymf.

Limnigra'f l. **Limnime'ter** (av *gr. li'mne*, sjö, och *me'tron*, mått), vattenhöjdsmätare. — **Limnimetri',** vattenhöjdsmätning (en gren av *Hydrografien*). — **Li'mnisk,** sötvattens-. — **Limniska bildningar,** *geol.*, se *Telmatiska bildningar.* — **Limnokalci't,** *petrogr.*, sötvattenskalk. — **Limnologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), sötvattnens naturlära.

Limno'bium, Limno'bier, *bot.*, se *Amblystegium.*

Limnopla'nkton, sötvattnens *plankton* (se d. o.).

Limogesarbete l. **Limogesemaljer** (*l.* -må'sj), förr i franska staden *Limoges* utförda emaljer. — **Limogesmönster,** från nämnda emaljer lånade mönster.

Limoktoni' (av *gr. limo's*, hunger, och *kto'nos*, död), hungersdöd. — **Limoterapi'** (av *gr. therape'ia*, behandling), *med.*, svältkur.

Limo'n (*ital. limo'ne*), *bot.*, sur citron, frukten av citronträdet, *Citrus limonum.*

Limon, *fr.* (*l.* limå'ng), vangstycke (se d. o.).

Limona'd (*fr. limonade, ital. limonata*, av *limo'ne*, citron), läskedryck av citron- eller annan fruktsaft, vatten och socker. — **Limonade gazeuse,** *fr.* (*l.* -a'dd gasö's), musserande eller med kolsyra försatt limonad. — **Limonadier** (*l.* -die'), limonadförsäljare. — **Limonadpulver** består av socker med vinsyra, dubbelt kolsyrat natron eller natriumkarbonat, apelsin-, citron- eller annan fruktessens och färgämne. Brukas som tillsats i vatten.

Limone'n, *kem.*, ett kolväte, som anses utgöra huvudbeståndsdelen i *cedroolja* (se d. o.).

Limoni't, *miner.*, brun järnockra.

Limo'nium vulga're, *bot.*, syn. *Statice limonium* (se d. o.).

Limo'sa, *lat.*, *bot.*, växande i dy.

Limo'sa, *zool.*, långnäbbesläktet bland småvadarfåglarna. — **L. lappo'nica,** myrspov. — **L. limo'sa,** rödspov.

Limose'lla aqua'tica, *bot.*, dyört, vitblommig ört av fam. *Scrophularia'ceæ.*

Limosi'ner = *Limogesemaljer* (se *Limogesarbete*).

Limosite't, se under *Limös.*

Limoterapi', se under *Limoktoni.*

Limousinboskap (*l.* limossä'ng-), fransk nötkreatursras från provinsen Limousin. — **Limousinhästen,** ädel, fransk hästras från Limousin. — **Limousinsvinet,** fransk gödsvinsras från Limousin. Framtill vit, baktill svart.

Limousine (*l.* limossi'n), heltäckt typ av automobilkarosseri.

Limpi'd (*lat. li'mpidus*), klar, ljus, genomskinlig. — **Limpidite't,** klarhet, genomskinlighet.

Limpurgrasen, gulfärgad höglandsboskap från Würtemberg (forna grevskapet Limpurg).

Limtypi', limtryck, fotomekanisk reproduktionsmetod, varvid en kromgelatinrelief direkt användes som tryckform.

Limu, folkstam i Kina.

Limula'tus, *lat.* (av *li'ma*, fil), *bot.*, smått filad.

Limö's (*lat. limo'sus*, av *limus*, slam), slammig, sumpig. — **Limosite't,** slammighet, sumpighet.

Li'mulus, *zool.*, ett släkte spindeldjur (havsdjur), som uppträdde redan under triasperioden.

Lin, *bot.*, *Linum usitati'ssimum*, tillhör fam. *Lineæ*, tros härstamma från Asien och har alltsedan den förhistoriska tiden varit odlad över större delen av jorden. Av stjälkarnas bastceller fås ett viktigt vävnadsmaterial. Hjärtbladens olja, *O'leum lini*, användes i tekniken och medicinen, de utpressade fröna brukas till boskapsfoder.

Lin (isl. *Hlin*), *nord. myt.*, binamn på Frigg.

Li'na, kvinnonamn, förkortning av *Karolina* (se d. o.); *astr.*, en av småplaneterna.

Lina'ceæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande ordn. *Gruinales* av de choripetala dikotyledonerna. Se *Linum.*

Linæi't = *Koboltkis* (se d. o.).

Linaloëolja, *tekn.*, en inom parfymfabrikationen använd flyktig olja, som fås av det mexikanska trädet *Ela'phrium grave'olens.*

Linaloo'l l. **Likario'l,** *kem.*, en terpenalkohol som uppträder flerstädes i naturen, t. ex. i bergamottolja, orangeblomolja och rosenolja.

Liname'nt, *lat.* (av *linum*, lin) = *Charpi* (se d. o.).

Lina'ria, *bot.*, flugblomster, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* Många odlade prydnadsarter från södra och mellersta Europa, Afrika m. fl. Fyra svenska arter. — **L. cymbala'ria,** syn. *Cymbalaria* (se d. o.). — **L. elati'ne** (syn. *Kickxia*), spjutsporre, nedliggande ört med gul krona och violett överläpp. Skåne, Gotland. — **L. mi'nor,** småsporre. Krona violett och gulvit. Grusiga ställen. — **L. re'pens,** strimsporre, krona blåstrimmig, gulfläckig. Grusiga ställen. — **L. vulga'ris,** gulsporre, allmän å torrmark. Krona gul.

Lincolnrasen, engelsk långullig fårras.

Lincolns inn, se *Inns of court.*

Li'nctus, *lat.* (av *li'ngere*, slicka), saft; *med.*, benämning på tjockflytande läkemedel, i vilka sirup eller honung, stundom även fet olja, ingår. — **L. bibora'tis na'trici,** borax, löst i renad honung. — **L. ca'lcis chlora'tæ** består av klorkalklösning, destil-

lerat vatten och renad honung. — **L. oleo'sus**, emulsion av gummi arabicum, utspätt bittermandelvatten, mandelolja och altésirup. — **L. oleo'sus aci'dulus** består av gummi arabicum, destillerat vatten, olivolja och citronsyresirup. — **L. pectora'lis**, bröstsaft.

Lind, *bot.*, *Tilia*, ett till fam. *Tilia'ceæ* hörande trädsläkte, vars blommor äro officinella och brukas till s. k. lindblomsté.

Lindare, *zool.*, se *Sutare.*

Linding, *zool.*, äldre benämning på puppa.

Lindormen (av *isl. linnr*, orm), i medeltidens sagor en i ormhamn uppträdande förtrollad prins eller prinsessa; *herald.*, en drakfigur.

Lindådra, *bot.*, se *Camelina.*

Lindöi't, *petrogr.*, en gångbergart av kalifältspat. Förekommer komplementärt till S ö l v s b e r g i t e n i Oslotrakten.

Line, *eng.* (*l.* lajn), linje, engelskt längdmått = $^1/_{12}$ inch = 2,12 mm.

Li'nea, *lat.* (av *linum*, lin), eg. lintråd; rad, streck, linje (se d. o.). — **Linea a'lba**, *anat.*, "vita linjen", det vertikala, smala mittpartiet av bukbetäckningen under huden. — **Linea caroli'na**, ett slags av Stiernhielm förfärdigad rikslikare för alnmåttet, nu i Stockholms rådhus. — **Nu'lla di'es si'ne li'nea**, ingen dag utan en rad. (*Apelles.*) — **Linea'l** (uttalas vanl.: linja'l), se *Linjal.* — **Lineame'nt**, grunddrag; ansiktsdrag. — **Lineamenter**, *pl.*, linjer i handen. — **Linea'r** (*lat. linea'ris*), utförd efter linje eller i linje; linjeformig. — **Linea're**, *bot.*, jämnbred. — **Linearperspektiv**, *konstt.*, ett perspektiv (se d. o.), som avser ett föremåls punkter och linjer. — **Lineartecknin**g, konturteckning. — **Lineä'r**, som består av eller angår linjer; *mat.*, kallas en storhet, som äger endast längd.

Linga l. **Lingam** (av *sanskr. linga*, tecken), *ind. myt.*, manslemmen, sinnebild av *Siva* (se d. o.) och naturens alstringskraft. — **Lingai'ter**, en sivaitisk sekt i Sydindien.

Lingerie, *fr.* (*l.* längsjöri'), linnehandel, linneskåp.

Li'ngoa, dets. som *Amboinaträ* (se d. o.).

Lingon, *bot.*, se *Vaccinium.*

Lingo'ner, en forngallisk folkstam.

Li'ngua, *lat.*, tunga; tungomål, språk. — **Lingua fra'nca**, eg. ett blandspråk, som begagnas i Levanten mellan österlänningarna och européerna; blandspråk i allmänhet. — **Lingua geral**, *portug.*, (*l.* - sjera'll), "allmänt språk", indianskt handelsspråk kring Amasonfloden. — **Lingua'les** (med underförstått *li'tteræ*, bokstäver), se *Lingvaler.* — **Lingua roma'na ru'stica**, det fornromerska allmogemålet. — **Lingua volga're**, italienska talspråket.

Lingva'l (av *lat. li'ngua*, tunga), tung-, till tungan hörande. — **Lingva'ler**, se *Kakuminaler.*

Lingvi'st (av *lat. li'ngua*, tunga, språk), språkforskare, språkkännare. — **Lingvisti'k**, språkvetenskap, språkforskning. Jfr *Filologi.* — **Lingvi'stisk**, språkvetenskaplig.

Li'ngvo-fauka'la språkljud, Se *Faukala.*

Linia'l, Li'nie, Linie'ra m. fl., se *Linjal* o. s. v.

Linifo'lium, *lat.* (av *li'num*, lin, och *fo'lium*, blad), *bot.*, med blad som lin. — **Linoi'des**, *bot.*, lik lin.

Linime'nt, se följ. ord.

Linime'ntum, *lat.* (av *lini're*, stryka på), *med.*, liniment, mer eller mindre tjockflytande blandningar, som nyttjas till ingnidning å huden. — **L. ammoniaca'tum**, ammoniakliniment, består av olivolja och ammoniak. — **L. ammoniacato-camphora'tum**, kamferliniment (se d. o.). — **L. a'nglicum**, engelskt liniment, består av tvålsprit, koncentrerad sprit, kamfer, kloroform, opiitinktur och ammoniak. — **L. ca'lcicum**, kalkliniment (se d. o.). — **L. Cantharidis cum Eupho'rbio**, spansktflugliniment med prustkåda, innehåller även rå terpentinolja, användes i veterinärmedicinen. — **L. chlorofo'rmii**, kloroformliniment. — **L. opode'ldoc**, opodeldok (se d. o.). — **L. sapo'nis camphora'tum**, tvålliniment, är en med utspädd sprit beredd lösning av kamfer, silkestvål och rosmarinolja. — **L. terebi'nthinæ aceta'tum**, Stokes' liniment, består av äggula, vatten, terpentinolja och ättiksyra.

Lini'n, *biol.*, se *Akromatin.*

Linja'l (av *lat. li'nea*, linje), instrument, med hjälp varav räta linjer uppdragas.

Li'nje (*lat. li'nea*, se d. o.), rad, streck; *mat.*, en geometrisk storhet, som äger endast längd; efter decimalsystemet = $^1/_{10}$ tum; *krigsk.*, en formering, varvid en trupps på led uppställda avdelningar ställas bredvid varandra. — **Linjen**, *krigsk.*, den aktiva hären; stundom hären utom gardestrupperna; *sjöv.* = *Ekvatorn* (se d. o.). — **Linjebatteri**, *fys.*, stapel, som utsänder den elektriska strömmen genom telegraftråden. — **Linje'ra**, uppdraga linjer, förse med linjer. — **Linjeskepp**, *skeppsb.*, benämning på ett slags förr brukliga opansrade krigsfartyg av trä. — **Linjesystem**, *tonk.*, de fem linjer, varpå noterna anbringas.

Linke, D i e, *ty.* (*l.* di -), vänstern (i politiken).

Linkrustatapeter, bestå av oxiderad linolja, utvalsad i tunna skikt, beströdda med korkpulver och pressade mot ett underlag av lärft eller tjockt papper.

Linnæ'a, *bot.*, växtsläkte av fam. *Caprifolia'ceæ*, uppkallat efter *C. v. Linné.* — **L. borea'lis**, linnéa, med ofta meterlång liggstam, krona vitaktig, invändigt gul- och rödflammig, välluktande.

Linnæ'eæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Caprifolia'ceæ* av ordn. *Rubiinæ.*

Linné, *astr.*, ett mycket bekant ringberg på månen, hos vilket man trott sig iakttaga förändringar.

Linnéa, *bot.*, se *Linnæa.*

Linnean Society of London, *eng.* (*l.* lini'ön såsa'jiti åvv lö'ndön), "Londons Linnésällskap", stiftat 1788 till främjande av naturhistoriska studier, äger Linnés efterlämnade herbarium, bibliotek m. m. Se *Burlington House.*

Linnei't, se *Koboltkis.*

Lino'leum (av *lat. li'num,* lin, och *o'leum,* olja), *tekn.*, en av pulveriserat korkträ samt kokt och oxiderad linolja bestående massa, som fastpressas på grov jutevävv, vilken sedan brukas till golvmattor.

Linolja, se *Lin.*

Linon l. **Linong,** *fr.* (*l.* -å'ng, av *lin,* lin), ett slags fin, genomskinlig vävnad av lin eller bomull.

Li'nos (*lat. Li'nus*), *gr. sag.*, en ung, skön herde, till minne av vars död sjöngos klagande sånger.

Linosy'ris, *bot.*, avdelning av släktet *Aster.* Saknar strålblommor.

Lino'ta, *zool.*, hämplingssläktet av fam. Finkfåglar. — **L. cannabi'na,** hämplingen. — **L. flaviro'stris,** gulnäbbade hämplingen.

Linoto'l, ett golvbeläggningsmedel.

Linotype, *eng.* (*l.* la'jnåta'jp), typografisk radsättningsmaskin.

Linpolygo'n, *mek.*, den rätliniga figur, som uppstår av en böjlig, viktlös lina, som i vissa punkter påverkas av givna krafter.

Lins, *bot.*, se *Ervum, Vicia.*

Lins, *fys.*, ett av två buktiga eller en buktig och en plan yta begränsat stycke glas eller annat genomskinligt ämne; *anat.* = *Kristall-lins* (se d. o.). — **Linsformig,** urspr. formen av ett linsfrö, i dagligt tal kropp med form av en bikonvex lins. Jfr *Lentikulär.* — **Linsfyrapparat,** en kring fyrlågan anbragt s. k. trumma, vars många fack innehålla var sin sektor av en ringformig eller en hel plan lins eller av sammansättningar utav bägge. — **Linspyrheliome'ter,** ett slags även i blåsväder brukbar *pyrheliometer* (se d. o.).

Linsangen, *zool.*, ett ginstkatten närstående ostindiskt rovdjur. *Prio'nodon pardi'color.*

L'Institut, *fr.* (*l.* längstity'), se *Institut de France.*

Linsilke, *bot.*, se *Cuscuta.*

Linssocker, *kem.*, se *Glykokoll.*

Lint, *eng.*, från fröskal befriad bomull; *charpi.* Jfr *Linteum.*

Li'nteum ca'rptum, *lat.*, repat linne.

Linum, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Lina'ceæ,* ord. *Gruinales.* — **L. catha'rticum,** vildlin. — **L. usitati'ssimum,** lin, en av världens viktigaste spånadsväxter. — **L. grandiflo'rum,** purpurlin (Algier), odlas som prydnadsväxt jämte ett stort antal röd-, blå- l. gulblommiga arter.

Li'nus, se *Linos.*

Lin-ål, *zool.*, en larvform av nejonöga.

Lion, *fr.* (*l.* liå'ng), lejon; *fig.*, firad, uppseendeväckande person; även modenarr. — **Lion du jour** (*l.* - dy sjo'r), *fig.*, lejonet för dagen.

Lionel, *fr.* (*l.* lione'll), *eng.* (*l.* lä'jonel), mansnamn, den lejonlike.

Lipaciduri' (av *gr. li'pos,* fett, *lat. a'cidus,* sur och *uri'na,* urin), *med.*, utsöndring av fettsyror i urinen.

Lipani'n, *farm.*, ett av olivolja och fri oljesyra (6 %) bestående ersättningspreparat för fiskleverolja.

Lipari' (av *gr. li'pos,* fett), *med.*, fett; klibbighet. — **Liparoce'le** l. **Lipoce'le,** fettbråck. — **Lipemi'** (av *gr. ha'ima,* blod), vid vissa sjukdomar förekommande fetthaltigt blod. — **Lipo'm** l. **Lipo'ma,** fettsvulst. — **Lipoma'tosis,** fettsot. — **Lipo'mphalus,** fettsvulst vid naveln. — **Lipuri'** (av *gr. ure'in,* låta sitt vatten), fetthaltig urin.

Lipari'dini, *zool.*, familjen Sugfiskar. Se *Liparis.*

Li'paris Loese'lii (syn. *Malaxis*), *bot.*, myggnycklar, kärrorkidé med ljusa, gröngula blommor.

Li'paris, *zool.*, sugfiskar. — **L. liparis,** vanliga sugfisken. Förekommer på öst- och västkusten. — **L. monta'gui,** Montagues sugfisk. Förekommer på västkusten.

Lipari't l. **Kvartstraky't,** *petrogr.*, en vulkanisk bergart, som förekommer bl. a. på *Lipariska öarna.* — **Liparit-andesit** = *Dellenit* (se d. o.).

Liparoce'le, se under *Lipari.*

Lipa's, Lipaser, enzym som spjälka fetter och oljor i fettsyror och glycerin.

Lipa slovanska, "den slaviska linden", det slaviska Böhmens första politiska förening, stiftad 1848.

Lipemi', se *Lipari.*

Lipi'dterapi', *med.*, sjukdomsbehandling med fetter.

Lipobla'ster, *anat.*, fettvävceller.

Lipoce'le, se *Liparocele.*

Lipodystrophi'a progressi'va, *med.*, fettvävsatrofi i övre och fettansamling i nedre kroppshalvan.

Lipofibro'm, *med.*, fettvävshaltigt fibrom (se d. o.).

Lipogramma'tisk (av *gr. le'ipein,* lämna, och *gra'mma,* bokstav), avfattad med avsiktligt undvikande av vissa bokstäver. — **Lipogram,** litterärt verk, i vilket en l. flera bokstäver icke få förekomma.

Lipoi'der (av *gr. li'pos,* fet, och *e'idos,* beskaffenhet), *kem.*, fettliknande beståndsdelar av olika konstitution, ingående i djur- och växtceller.

Lipojodo'n, *farm.*, dijodbrassidinsyreetylester. Användes som *jodostari'n* (se d. o.).

Lipokro'mer, *kem.*, färgämnen i fetter.

Lipoly's, *kem.*, spjälkning av fett genom *lipas* (se d. o.).

Lipo'm, Lipomato'sis, Lipo'mphalus, se under *Lipari.*

Lipomeri', *med.*, medfödd brist på extremiteter. — **Liposphygi',** *med.*, pälslöshet.

Lipopsyki' (av *gr. le'ipein,* lämna, och *psyche',* själ), *med.*, vanmakt.

Lipotymi' (*gr. leipothymi'a*) = *Lipopsyki* (se föreg. ord).

Lippova'ner = *Filipponer* (se d. o.).

Li'psana (av *gr. le'ipsanon*), *pl.*, reliker. — **Lipsanografi'** (av *gr. gra'fein,* beskriva), relikbeskrivning. — **Lipsanote'k** (av *gr. the'ke,* förvaringsrum), relikgömma, relikskrin.

Li'psia, nylatinskt namn på den tyska staden Leipzig.

Lipuri', se under *Lipari.*

Lipy'l, *kem.*, radikal, vars oxid bildar huvudämnet i de feta oljorna.

Liq., på recept förk. för *Liquor* (se d. o.).

Li'quet, *lat.* (av *lique're,* vara klar), det är klart. — **Non liquet,** förkortat **N. L.,** saken är ej klar.

Liqueur, se *Likör.*

Li'quida, *pl.* **Liquidæ,** *lat.*, *språkv.*, flytande konsonant eller halvvokal (l, m, n, r). Jfr *Muta.*

Liquida'mbar, *bot.*, växtsläkte av fam. *Hamamelida'ceæ.* Högväxta träd. — **L. formosa'na,** i s. Kina och på Formosa, lämnar välluktande harts och virke. — **L. orienta'lis,** skogbildande i Mindre Asien, lämnar s t y r a x. — **L. styracifu'ga,** i Central- och ö. Nordamerika, lämnar s w e e t - g u m, som allmänt tuggas i hemlandet.

Li'quidus, *lat.*, flytande.

Liquiri'tia l. **Glycyrrhi'za,** lakritsrot (se *Radix glycyrrhizæ*).

Li'quor, *lat.*, vätska; *farm.*, blandningar av olika flytande ämnen; namn på vissa lösningar. — **L. aceta'tis alumi'nici,** lösning av ättiksyrad lerjord. Nyttjas på sår såsom antisepticum. — **L. acetatis ammo'nici pyroleo'si,** prinsens droppar, består av ättiksyra, hjorthornssalt, rektificerad bärnstensolja och destillerat vatten. — **L. acetatis ka'lici** består av kaliumbikarbonat, ättika, sockersyrup och destillerat vatten. — **L. a'cidi hypochloro'si,** fläckvatten, blekvatten, består av natriumbikarbonat, löst i destillerat vatten och i lösningen inledd klorgas. — **L. a'cidus Halle'ri,** Hallers sura droppar (se d. o.). — **L. arseni'itis ka'lici,** Fowlers arseniklösning, består av arseniksyrlighet, kaliumkarbonat, destillerat vatten och lavendelsprit. — **L. Bellosti** = *Solutio nitratis hydrargyri* (se d. o.). — **L. ca'lcis chlora'tæ,** klorkalklösning. — **L. citra'tis ka'lici,** en lösning av kaliumcitrat med sockersyrup. — **L. fe'rri dialysa'ti,** en lösning av mycket basisk järnklorid. — **L. formaldehy'di sapona'tus,** formalinsåpa. — **L. fuli'ginis alkali'nus,** alkalisk sotlösning, alkaliska sotdroppar. — **L. fuliginis foe'tidus** = *Marodördroppar* (se d. o.). — **L. holla'ndicus,** etylenklorid (jfr *Etylen*). — **L. kreoso'li sapona'tus,** kreosolsåpa. — **L. nervi'nus Ba'ngii,** *med.*, Bangs nervdroppar, kamferdroppar, består av renad kamfer och Hoffmans droppar. — **L. pectora'lis,** består av lakritsextrakt, fänkålsvatten och anishaltig ammoniaksprit. — **L. pyroace'ticus,** aceton (se d. o.). — **L. pyrotarta'ricus,** vinstensspiritus. — **L. succina'tis ammo'nici pyroleo'si,** prinsens gula droppar, består av renad bärnstenssyra, destillerat vatten och hjorthornssalt. — **L. supercarbona'tis ammo'nici pyroleo'si,** en lösning av hjorthornssalt med brandolja.

Li'quor a'mnii, *lat.*, se *Barnvatten.*

Li'quor cerebrospina'lis, *lat.*, se *Cerebrospilvätska.*

Li'ra, *pl.* **Li're,** italienska myntenheten = 1 franc (se d. o.).

Lîra, turkiskt guldmynt = 100 piaster = omkr. 16 kr.

Li'ra (*ital. lira tedesca*), *tonk.*, ett föråldrat, om nyckelharpan (se d. o.) påminnande instrument, vars toner frambringas medelst ett roterande hjul.

Lirac, *fr.* (*l.* -ra'ck), ett slags rött franskt vin.

Liran, *zool.*, se *Puffinus.*

Lire'lla, *lat.* (av *lira,* rygg mellan fåror, vret), *bot.*, med små streck.

Liriode'ndron, *bot.*, trädsläkte av fam. *Magnolia'ceæ.* — **L. tulipi'fera,** tulpanträdet, från atlantiska Nordamerika, odlas ofta.

Liri'ope, *astr.*, en av småplaneterna.

Lis, *lat.*, *jur.*, tvist, rättegång. — **Lis pe'ndens,** ännu oavgjord rättssak. — **Lis sub ju'dice,** målet hos domaren, frågan oavgjord. — **Li'te pende'nte,** under pågående rättegång, innan tvistefrågan ännu är avdömd. — **Litigatio'n,** rättegång, process. — **Litige'ra** (*lat. litiga're*), tvista; föra rättegång. — **Litigiö's,** stridig; grälsjuk, processlysten. — **Li'tis conso'rtes,** *pl.*, litiskonsorter, medlemmar av ett *litis consortium* (se följ. ord). — **Litis conso'rtium,** förbund i process. — **Litis contesta'tio,** se *Contestatio litis.* — **Litis denuncia'tio,** svarandepartens åtgärd att inkalla en av kärandeparten ej instämd person. — **Litiskonso'rter,** se *Litis consortes.* — **Litispende'ns,** ett måls anhängighet vid domstol.

Li'sa, Li'sbet, Li'sen och **Lisétte** (*l.* -ä'tt), kvinnonamn, förkortningar av *Elisabet* (se d. o.).

Lisage, *fr.* (*l.* -sa'sj), mönsterläsning, förarbete till vävning bestående i inflätning av dragsnören mellan vävrustningens vertikala korder, så att en grov vävnad i det önskade mönstret bildas.

Lisboa (*l.* li'sjbåa), portugisiska namnet på Lissabon.

Liscio, *ital.* (*l.* li'sjio), *tonk.*, flytande.

Lise'ner, *byggn.*, i den romanska byggnads-

konsten brukade, å ytterväggarna anbragta, smala, föga framspringande pilastrar.

Lisfrancs operation (*l.* -fra'ngs -), *kir.*, avlägsnande av samtliga tår med tillhörande mellanfotsben.

Lisière, *fr.* (*l.* -iä'r), list, kant, infattning.

Li's pe'ndens, se under *Lis.*

Lispund (*fornsv. lifspund*), eg. liviskt pund; en förr använd viktualievikt = 8,5 kg.

Lissajous kurvor (*l.* -sjo's -), *fys.*, kurvor, som uppstå, om man med optiska medel sammanställer samtidiga vibrationer från tvenne stämgafflar.

Lisse'ra (*fr. lisser*), glätta, glanska (särskilt tryckpapper efter tryckningen). Jfr *Satinera.*

Lisses, *fr.* (*l.* liss), se *Haute-Lisse.*

Lisso'triches (av *gr. lisso's*, slät, och *thrix*, hår), släthåriga (människoraser).

Lis sub ju'dice, se under *Lis.*

Li'sta, *mlat.* (*fr.* liste), förteckning.

Li'stera l. **Liste'ra,** *bot.*, allmänt svenskt orkidésläkte med två nästan motsatta stjälkblad. — **L. corda'ta,** spindelblomster, liten, med brungröna blommor. — **L. ova'ta,** tveblad, storväxt med gulgröna blommor.

Li'sterska förbandet, *kir.*, den antiseptiska sårbehandlingsmetoden, upptäckt av den engelske läkaren *J. Lister.*

L'iste'sso te'mpo, *ital.*, *tonk.*, samma takt (som förut).

Li-su, folkstam i Kina.

Lit, *nord. myt.*, den dvärg, som Tor, då Balder brändes, sparkade in i bålet.

Lit., förk. för *litografi* (se d. o.).

Litani'a, *lat.* (*gr. litane'ia*), eg. bön, åkallan; en inom såväl den katolska som den lutherska kyrkan brukad högtidlig, i korta satser uppdelad bön, med responsorier (svar från menigheten) vid varje bönepunkt eller grupp av dylika; *fig.*, lång, klagande berättelse, klagovisa.

Li'tas, litavisk myntenhet, stabiliserad till 0,1 dollar (37 öre).

Lita'uer, den inhemska befolkningen i det forna storfurstendömet *Litauens* ryska och preussiska delar, nuvarande republiken Litauen. — **Lita'uiskan,** folkspråket i Litauen. Jfr *Lettiska språk.* — **Litauisk-slavisk** = *Lituslavisk* (se d. o.).

Litchiplommon (*l.* li'tji), **Ly-cheeplommon** (*l.* lajtji) l. **Kinesiska plommon,** frukterna av *Litchiträdet* (se följ. ord).

Litchiträdet (*l.* li'tji), **Ly-cheeträdet** (*l.* lajtji) l. **Longa'nträdet,** *bot.*, *Nephe'lium Li'tchi* och *N. longa'num*, tillhör fam. *Sapinda'ceæ*, har ätliga frukter, vilka betraktas som en läckerhet i Kina.

Lit de justice, *fr.* (*l.* li dö sjysti'ss), eg. domartron; i parlamentet i Paris konungens högtidssäte; högtidligt parlamentssammanträde. — **Lit de parade** (*l.* - para'dd), paradsäng, bädd, på vilken furstliga personer efter döden utställas till allmänt beskådande.

Li'te pende'nte, se under *Lis.*

Li'ter (*fr. litre*), enheten i metersystemets rymdmått = 1 kbdm. = 0,3821 kanna. — **Kiloliter** = 1,000 liter. — **Hektoliter** = 100 liter. — **Dekaliter** = 10 liter. — **Deciliter** = $^1/_{10}$ liter. — **Centiliter** = $^1/_{100}$ liter. — **Milliliter** = $^1/_{1000}$ liter.

Li'ter, benämning på halvfria, vid jorden bundna landbönder hos franker, friser, saxare och angelsaxare.

Li'tera l. **Li'ttera,** *lat.*, bokstav. — **Ad li'teram,** efter bokstaven. — **Litera aspira'ta** = *Aspirata* (se d. o.). — **Litera cani'na** (av *lat. ca'nis*, hund), bokstaven *r*, vars ljud liknar en hunds morrande. — **Literæ ency'clicæ** = *Encyklika* (se d. o.). — **Literæ te'nues,** se under *Tenuis.* — **Litera'l,** bokstavlig.

Litera't, Literatu'r, Literatö'r, Literä'r, se *Litterat* o. s. v.

Literatmosfär, *fys.*, energienhet, den energimängd, som åtgår för att vid konstant tryck av en atmosfär komprimera en gasmassa till en liter mindre volym än förut (= 10,33 mkg.).

Li'teris et a'rtibus, se *Litteris et artibus.*

Li'tha, *gr.* (av *li'thos*, sten), *med.*, stenpassion, stenbildning. — **Lithago'ga,** *pl.*, stenavförande, stendrivande medel. — **Lithago'gon,** *kir.*, ett instrument, varmed sten uttages ur urinblåsan. — **Lithanthraci'ter,** *paleont.*, växtförsteningar i stenkol. — **Litha'nthranx,** *miner.*, stenkol.

Litha'rgyrum, *kem.*, blyglete, blyoxid, silverglitt.

Litha'uer = *Litauer* (se d. o.).

Lithi'asis, *gr.* (av *li'thos*, sten), *med.*, stenpassion. — **Li'thica,** *pl.*, medel som verka på urinavföringen.

Li'thion, se *Lition.*

Li'thium, se *Litium.*

Litholi't, en stenimitation. Jfr *Cajalit, Marmorit.*

Litholapaxi', *med.*, se under *Litoklastik.*

Lithopæ'dion (av *gr. li'thos*, sten, och *paide'ion*, foster), *med.*, utanför livmodern utvecklat, till en stenartad massa förvandlat foster.

Lithospe'rmum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Borragina'ceæ.* — **L. arve'nse,** sminkrot, vårväxt med vita blommor. — **L. officina'le,** stenfrö, krona gulvit, frukt porslinsvit, blank.

Litho'stea, *gr. pl.*, benförsteningar.

Litho'stratum, *gr.*, mosaikgolv.

Litho'xylon, *gr.*, förstenat trä.

Lithozo'on, *pl.*, **Lithozo'a,** *gr.* (av *li'thos*, sten, och *zo'on*, djur), *zool.*, stendjur, koralldjur.

Lithurgi', *gr.*, stenhuggeri. — **Lithurgi'k,** konsten att bearbeta stenar.

Lithuri', *gr.*, *med.*, en sjukdom, som består däri, att grus avgår med urinen.

Litigatio'n, Litigie'ra, Litigiö's, se under *Lis.*

Li'tion, se *Litium.* — **Litionglimmer,** *miner.*, en rosenröd, litionhaltig glimmerart.

Litis conso'rtes, Litis conso'rtium, Litis contesta'tio, Litis denuncia'tio, Litiskonso'rter, Litispende'ns, se under *Lis.*

Li'tium, *kem.*, ett till alkalimetallernas grupp hörande, silvervitt grundämne, som är lättare än något annat fast ämne. Oxiden och hydratet kallas *li'tion.* — **Litiumbromi'd,** *farm.*, användes mot sömnlöshet och nervositet. — **Litiumcitra't** o. **Litiumjodi'd,** *farm.*, användas mot njur- och blåssten. — **Litiumkarbonat,** kolsyrad litiom eller kolsyrad litiumoxid, ett vitt, kristalliniskt pulver, användes inom medicinen och fotografien m. m. — **Litiumklori'd,** *farm.*, användes mot reumatism samt njur- och blåssten.

Litocy'st, *bot.*, cell, innehållande en cystolit.

Litofa'ger (av *gr. li'thos*, sten, och *fage'in*, äta), *zool.*, sådana musslor (ex. borrmusslor) som förmå borra sig in i sten.

Litofani' (av *gr. li'thos*, sten, och *fano's*, genomskinlig), i en skiva av halvgenomskinligt biskviporslin inpressad bild, som ses först då skivan hålles upp mot ljuset.

Litofraktö'r, ett sprängämne, liknande dynamit.

Litofy'llon (av *gr. li'thos*, sten, och *fy'llon*, blad), *paleont.*, förstenad växtlämning.

Litofy's, *petrogr.*, sfärolit.

Litofy't (av *gr. li'thos*, sten, och *fy'estai*, växa), *zool.*, stenkoraller; *paleont.*, växtförsteningar; *bot.*, sådana klippväxter, som växa på stenens yta.

Litogly'f (av *gr. li'thos*, sten, och *gly'fein*, urholka), sten med inristade bilder. — **Litoglyfi'k** l. **Litoglypti'k,** stensnidarkonst. — **Litogly'pt,** stensnidare.

Litogra'f (av *gr. li'thos*, sten, och *gra'fein*, skriva), stentecknare, stentryckare. — **Litografe'ra,** teckna på sten; utföra ett stentryck. — **Litografi',** konsten att teckna på sten, stentryckerikonsten; avtryck av en stenteckning, stentryck. — **Litogra'fisk,** som har avseende på stentryck. — **Litografisk sten,** *geol.*, en lerhaltig kalkstensart, som bättre än andra stensorter lämpar sig för stentryck. — **Litografiskt bläck,** av lampsot, schellack, tvål, talg, vax och sandarak berett bläck, varmed litografisk teckning eller skrift utföres. — **Lito'grafon,** stenskrift.

Litoke'lyphus, *med.*, ägghylleförkalkning (vid *Lithopædion*, se d. o.).

Litokla's (se följ. ord), *geol.*, äldre benämning på sprickbildningar i berggrunden.

Litoklasti'k (av *gr. li'thos*, sten, och *kla'ein*, krossa) l. **Litolapaxi',** *med.*, stenkrossning.

Litokolle'tisk, *gr.*, utsirad med fastkittade ädelstenar. — **Litokolle't,** ett konstverk, sammansatt av fastkittade ädelstenar.

Litokromi' (av *gr. li'thos*, sten, och *chro'ma*, färg), litografiskt färgtryck.

Lito'labon, *gr.*, *kir.*, det redskap, varmed läkaren uttager stenar ur blåsan.

Litolapaxi', se under *Litoklastik.*

Litolatri', *gr.*, dyrkan av stenar.

Litolit, se *Litholit.*

Litologi' (av *gr. li'thos*, sten, och *lo'gos*, lära), läran om bergarter. Jfr *Petrografi.* — **Litolo'g,** person som är kunnig i litologi.

Litoly's, *med.*, upplösning av stenar i organen medelst lösande medel.

Litomanti' (av *gr. li'thos*, sten, och *mante'ia*, spådom), konsten att spå efter vissa stenars beskaffenhet.

Litomo'rfer, (av *gr. li'thos*, sten, och *morfe'*, gestalt), sällsamt formade stenar.

Litone'phros, *med.*, njurstenssjuka.

Litontri'ptica (av *gr. li'thos*, sten, och *tri'bein*, krossa), *farm.*, stenlösande medel.

Litopo'n, *kem.*, vit målarfärg av bariumsulfat och zinksulfid.

Litopo'nier = *Email ombrant* (se d. o.).

Lito'ptera, *zool.*, uddatåiga hovdjur.

Litora'l (av *lat. li'tus, gen. li'toris*, strand), *geol.*, som tillhör kusten.

Litora'la regionen, *oceanogr.*, *biol.*, strandregionen i havet, d. v. s. ned till ett djup av 400 m.; även beteckning för blott själva kustområdet mellan högsta flod och lägsta ebb. Jfr *Abyssiska regionen* och *Pelagiska regionen.*

Litora'lis, -e, *bot.*, växande på havsstränder.

Litore'lla uniflo'ra, *bot.*, strandpryl, liten strandväxt med syllika blad. Fam. *Plantagina'ceæ.*

Litori'na, *zool.*, ett släkte havssnäckor, av vilket flera arter finnas vid vår västkust. Se följ. ord.

Litori'nahavet, *geol.*, det hav som under postglaciala tiden upptog Östersjöbäckenet. Som det stod i förbindelse med världshavet, var dess salthalt större än nu, vilket framgår därav att typiska havssnäckor som *Litorina* m. fl. trivdes däri.

Litori'nalera = *Postglaciallera* (se d. o.).

Litosfä'r (av *gr. li'thos*, sten, och *sfa'ira*, klot), den fasta jordkroppen, till skillnad från *Hydrosfären* (vattenhöljet) och *Aerosfären* (lufthöljet).

Lito'skop, *med.*, instrument för diagnos av sten i organen.

Litostroton, se under *Gabbata.*

Litota'mnier, *bot.*, kalkalger.

Lito'tes, *gr.*, *talk.*, förmildrande, oftast nekande omskrivning, t. ex. ”icke snällt” i st. f. ”styggt”. Jfr *Eufemism.*

Litotlibi', se *Litotriti.*

Litotomi' (av *gr. li'thos*, sten, och *te'mnein*, skära, sönderdela), *kir.*, stensnitt, uttagning av sten ur urinblåsan. — **Litotomi'st,** person, som förrättar stenoperationer.

Litotripsi' (av *gr. li'thos*, sten, och *tri'bein*, krossa), *med.*, stenkrossning. — **Litotri'ptika,** *pl.*, medel, som upplösa sten i blåsan

l. njurarna. — **Litotri'ptor** l. **Litotri'pter,** verktyg, varmed stenkrossning utföres.

Litotriti' (av *gr. li'thos,* sten, och *lat. te'rere,* krossa) l. **Litotlibi'** (av *gr. thli'bein,* krossa), *med.,* stenkrossning. — **Litotri'tor,** verktyg till stenkrossning.

Litotypografi' (av *gr. li'thos,* sten, och *typografi,* se d. o.), mångfaldigande av bokstavstryck genom stentryck.

Litrome'ter, *fys.,* instrument, med vilket flytande varors specifika vikt kan noga bestämmas.

Litt., förk. för *Littera.*

Li'ttera, *lat.,* bokstav. — **Li'tteræ,** *pl.,* brev, skrifter; litteratur; vetenskaper. — **Litteræ non erube'scunt,** brevet rodnar icke, d. v. s. många saker kunna lättare meddelas skriftligen än muntligen. — **Littera'l,** bokstavlig. — **Litterali'sm,** bokstavlighet, fasthållande vid bokstaven. — **Litterali'st,** ordryttare, hårklyvare. — **Littera'lmetod,** bokstaveringsmetod. — **Littera scri'pta ma'net,** den skrivna bokstaven står kvar, det skrivna är vida mera bindande än det muntliga ordet. — **Littera't** (*lat. litera'tus*), skriftställare med vetenskaplig underbyggnad; akademiskt bildad person. — **Littera'tor,** boklärd person. — **Litteratu'r** (*lat. literatu'ra*), eg. bokstavsskrift, språkkunskap; bokvärlden; sammanfattningen av hela människosläktets eller ock av ett folks, ett lands eller ett tidevarvs litterära alster; vitterhet. — **Litteraturhistoria,** vetenskaplig skildring av litteraturens, särskilt skönlitteraturens eller den vittra litteraturens, utveckling. — **Litteratö'r** (*fr. littérateur*), yrkesskriftställare, skriftställare. — **Littere'ra,** beteckna med bokstäver (i stället för siffror). — **Litterä'r,** hörande till litteraturen; boklig, vitter. — **Per li'tteras,** skriftligen, i brev.

Li'tteris et a'rtibus, *lat.,* för vetenskap och konst, inskrift å en av *Karl XV* (som kronprins) instiftad, för vetenskapsmän och konstnärer avsedd belöningsmedalj; även benämning på själva medaljen.

Litterä'r, se under *Littera.*

Littora'l, se *Litoral.*

Littra, Littring, se *Lettra.*

Littori'na, se *Litorina.*

Litu'r (*lat. litu'ra,* av *li'nere,* överstryka), utplånande av något skrivet.

Litu'rg (*gr. leiturgo's,* av *lei'tos,* folk, och *e'rgein,* verka), eg. person, som utför ett allmännyttigt arbete; gudstjänstledare, tjänstförrättande präst. — **Liturgi'** (*gr. leiturgi'a*), eg. offentligt värv; den offentliga gudstjänstens samtliga handlingar; dennas formulerande beståndsdelar; ritual (se d. o.). — **Litu'rgicum,** kyrkohandbok i grekiska kyrkan. — **Liturgi'k,** läran om den kristna gudstjänstens inrättning. — **Litu'rgisk,** som hör till gudstjänsten.

Litusla'visk kallas tillsammans den slaviska och den lettiska grenen av den indo-europeiska språkstammen.

Li'tuus, *lat.,* krumstav; krökt blåsinstrument.

Liv och **Livtråse,** *nord. myt.,* ett i Hoddmimes hult (se d. o.) dolt människopar, från vilket det efter Ragnarök levande människosläktet härstammar.

Li'va, *arab.* (*turk. sandjak,* fana), underavdelning av ett turkiskt vilajet.

Live'do, *lat., med.,* en blåröd hudfläck.

Li'ver, de ursprungliga invånarna i *Livland.* — **Li'viska språket,** det av liverna talade språket.

Livery, *eng.* (*l.* li'vöri), röst- och borgarrätt i Londons city. — **Livery companies** (*l.* ka'mpönis), gillen av hantverksmän, vilka ännu fortleva i London och äro en kvarleva av medeltidens skråämbeten. — **Liveryman,** skråmedlem, borgare och valman i Londons city.

Livet, *fr.* (*l.* livä'), *spelt.,* den siste spelaren i biljardspelet.

Livgedi'ng (*ty. Leibgedinge*), förr till underhåll för en änkedrottning avsett område.

Livi'd (*lat. li'vidus*), blyfärgad, svartblå (om huden); gulblek, likblek. — **Lividite't,** egenskapen att vara blyfärgad eller svartblå, gulblek eller likblek.

Livingstonemedaljen (*l.* -stön-), utdelas av geografiska sällskapet i Edinburgh till minne av Afrikaforskaren *D. Livingstone.*

Li'viska språket, se under *Liver.*

Livisto'na, *bot.,* ett palmsläkte med solfjäderlika blad. — **L. austra'lis** och **L. chine'nsis** odlas allmänt i växthus och boningsrum.

Livländska orden = *Svärdsriddarorden* (se d. o.).

Livo'nia, *nylat.,* Livland.

Li'vor *lat., pl.* **Livo'res,** blek och blåaktig färg. — **Livo'res mo'rtis,** *lat.,* likblånader, likfläckar.

Livraison, *fr.* (*l.* livräsä'ng), leverans; bokhäfte.

Livre, *fr.* (*l.* livr, av *lat. libra,* se d. o.), skålpund, franskt vikt = 489,5 gr.; franskt mynt = ungefär 1 franc (se d. o.). — **Livre sterling,** *eng.* (*l.* li'vör stö'rling) = *Pound sterling* (se d. o.).

Livre, *fr.* (*l.* li'vr; *lat. liber*), bok. — **A livre ouvert** (*l.* - ovä'r), vid första läsningen, utan förberedelse, på fri hand. — **Livre de depense** (*l.* - dö depa'ngs), utgiftsbok. — **Livre de mise et de recette** (*l.* - dö mis e dö rösä'tt), inkomsts- och utgiftsbok.

Livré (*fr. livrée,* av *livrer, mlat. libera're,* lämna, utdela), eg. åt tjänaren av husbonden skänkt dräkt; betjäntdräkt.

Livret, *fr.,* (*l.* -rä'), liten bok. — **L. d'identité** (*l.* didangtite'), identitetskort. — **L. d'ouvrier** (*l.* dovrie'), arbetsbok.

Livselixi'r, se *Alkemi.* — **Hjärnes livselixir,** se *Hjärnes beska elixir.*

Livsträd, *bot.*, se *Thuja.*
Livtråse, se *Liv.*
Livtursa, *nord. myt.*, en av åsynjorna.
Lixi'vium, *lat.*, lut.
Lizka, ett berömt Tokajvin.
Ljóðahattr, *metr.*, ett av de fornnordiska versslag, som gemensamt blivit kallade *fornyrdalag* (se d. o.).
Ljor l. **Lyre** (*fornnord. ljo'ri*), öppning mitt i taket för insläppande av ljus och utsläppande av rök.
Ljudfysiologi', fonetik (se d. o.).
Ljung, *bot.*, se *Calluna.*
Ljungby horn och pipa, ett silverbeslaget dryckeshorn och en elfenbenspipa från medeltiden, vilka förvaras å Trolle-Ljungby i Skåne. Enligt en gammal sägen skola de härröra från trollen och ha rövats av en riddare, som likväl dog vid hemkomsten med rovet.
Ljungpiparen l. **Brockfågeln,** *zool.*, *Chara'drius aprica'rius*, en vadarfågel. Häckade förr allmänt på Öland, där den kallas Alvargremla.
Ljungsilke, *bot.*, se *Cuscuta.*
Ljusalfer, se *Alf.* — **Ljusalfhem,** *nord. myt.*, ljusalfernas hem.
Ljusets absorption, se *Absorbera* o. följ.
Ljusår, *astr.*, den väglängd ljuset tillryggalägger på ett år. Ljusets hastighet är 300,000 km. i sekunden.
L. K. P. R., förk. för *Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt.*
l. l., förk. för *lat. lo'co lauda'to*, på det anförda stället, l. *lo'co le'cto*, på det lästa stället.
Llama, *sp.* (*l.* lja'ma), *zool.*, lamadjur. Se *Laman.*
Llan, *wales.* (*l.* län), kyrka, vanligt i sammansatta walesiska namn.
Llaneros, *sp.* (*l.* ljane'rås), *pl.*, herdar på *Llanos* (se följ. ord).
Llanos, *sp.* (*l.* lja'nås), *pl.*, slätter; vidsträckta, skoglösa sträckor i norra delen av södra Amerika.
LL. D., förk. för *lat. le'gum do'ctor, eng. doctor of law*, den engelska motsvarigheten till juris utriusque doctor (se under *Jus*).
LL. OO. prof (adj., doc.), förk. för *lat. lingua'rum orienta'lium professor (adjunctus, docens)*, professor (adjunkt l. docent) i orientaliska språk.
Lloyd (*l.* låjd) firmanamn på i ett flertal städer upprättade sjöförsäkrings- och rederibolag, uppkallade efter irländaren *Edward Lloyd*, vars kaffehus i London i slutet av 17:e och början av 18:e årh. var samlingsplats för skeppsmäklare, sjökaptener och andra av sjöfart intresserade affärsmän. — **Lloyds-lista,** skeppslista, som utgives i London. — **Amerikanska Lloyd,** ett skeppsklassifikationsbolag. — **Engelska Lloyd,** sjöförsäkringsbörs i London. — **Nordtyska Lloyd,** grundat i Bremen, världens största ångfartygsbolag.
Lloyds våg (*l.* låjds -), *fys.*, ett slags *variationsinstrument* (se d. o.).
lm., förk. för *löpmeter.*
L. m., *tonk.*, förk. för *læva manu*, med vänstra handen.
ln, *mat.*, förk. för naturlig logaritm.
Lo, ett slags kinesisk gong-gong; ett tunt kinesiskt tyg (gas); andra personen i den kinesiska lyckogudinnans triad; förökelsens och familjebeståndets gud.
Lo, *zool.*, lodjur. Se *Lynx.*
Lo'a, *sp.*, eg. lovtal; i den äldre spanska dramatiken ett slags prolog.
Load, *eng.* (*l.* låd), laddning, börda; engelskt mått, olika för olika slags varor, t. ex. för vete 40 bushels, för virke 40 à 50 kubikfot.
Loafer, *eng.* (*l.* lå'för), ”luffare”, beteckning för kringstrykande, löst folk i Amerikas och Australiens hamnar.
Loasa'ceæ, Loasacéer, *bot.*, växtfamilj av serien *Parieta'les* bland choripetalerna. Ett flertal släkten lämna omtyckta prydnadsväxter.
Lob (*gr. lobo's*, flik), *anat.*, huvuddel av ett flikigt organ.
Loba'tus, -a, -um, *lat.*, flikig.
Lobby, *eng.* (*l.* lå'bbi), förmak, väntrum, korridor, vestibul; brukas i parlamentsspråk efter omröstningskorridorerna i engelska underhuset.
Lobe'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Lobelia'ceæ.* Ett mycket stort antal arter odlade som prydnadsväxter. Inhemsk är en art. — **L. dortma'nna,** notblomster, tämligen sällsynt, i sjöar med sandbotten. — **L. infla'ta** (n. Amerika) brukas mot bröstsjukdomar emedan örtståndet är starkt narkotiskt. — **L. E'rinus,** som infattningsväxt odlad, mångformig art. — **L. fu'lgens,** prydnadsväxt med lysande röda blommor.
Lobelia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Campanulinæ* (se d. o.). Se *Lobelia.*
Lobeliatinktur, se *Tinctura lobeliæ.* — **Lobeli'n,** *kem.*, en giftig alkaloid, som förekommer i den nordamerikanska växten *Lobe'lia infla'ta.*
Lobe'rat (av *gr. lo'bos*, flik), *bot.*, kallas ett blad med trubbiga och runda, föga djupa inskärningar (ex. ek).
Lobi, se *Lobus.*
Loblinje, *anat.*, suturlinje, sammanväxningslinje mellan lober. Jfr *Lob.*
Loboi't, *miner.*, en varietet av *idokras* (se d. o.).
Lobscouse, *eng.* (*l.* lå'bskaus; av *lob*, bondtölp, tjock massa, och *course*, förfaringssätt), lappskojs, en maträtt av kött, potatis och fläsktärningar.
Lo'bulus, *lat.*, *pl.* **Lo'buli,** *anat.*, liten lapp. — **L. auri'culæ,** örlappen.
Lobulär pneumoni', *med.*, hårdformig lunginflammation.
Lo'bus, *lat.*, *pl.* **Lo'bi,** *anat.*, lob, lapp (jfr *Lo'bulus*). — **L. fronta'lis,** pannloben. — **L. occipita'lis,** nackloben. — **L. parieta'lis,**

hjässloben. — **L. tempora'lis,** tinningloben. — **L. olfacto'rius,** luktloben.

Local government board, *eng.* (*l.* lå'köl gö'vörnment bå'rd), i England högsta myndigheten för den inre förvaltningen.

Local option, *eng.* (*l.* lå'köl å'ppsjön), omröstning om rusdrycksförbud.

Loca'lis, *lat.* (av *lo'cus,* ställe) = *Lokativ* (se d. o.).

Loca'nda, *ital.* (av *loca're,* hyra ut), värdshus, hotell, rum för resande.

Locate'llis lampa, *fys.*, oljelampa med fyrkantig veke och reflektor men utan lampglas.

Loca'tio et condu'ctio, *lat.*, legoavtal.

Locati'vus, se *Lokativ.*

Loce'ra, se under *Locus.*

Loch, *skotsk.* (*l.* låck), sjö, fjord. Jfr *Lough.*

Lochaber (*l.* låcha'bö), gammaldags skotsk stridsyxa.

Locha'g (*gr. lochago's*), anförare för en *lochos* (se d. o.).

Lo'chier (av *gr. lo'chia,* barnsängskvinnas rening), *med.*, den under några veckor efter ett barns födelse pågående flytningen från barnsängskvinnans livmoder. — **Lochiome'tra** (av *gr. me'tra,* livmoder), ansamling av lochier i livmodern. — **Lochiorrhagi** (av *gr. rhe'in,* flyta), för ymnig sådan flytning.

Lochlann (*l.* lå'chlänn), fjordlandet, forniriskt namn på de skandinaviska länderna, särskilt Norge. — **Lochlannach,** man från Lochlann. — **Finnlannaigh,** norrmän. — — **Dubhlochlannaigh,** daner.

Lo'chos, *gr.*, underavdelning inom det gamla Greklands härar.

Lo'ci commu'nes, se under *Locus.*

Locka'ut, försvenskning av *Lock-out* (se d. o.).

Lockbetel, huggjärn för träbearbetning, med större tjocklek än bredd.

Lockes vätska (*l.* låks), *kem.*, lösning av blodets mineralbeståndsdelar i samma koncentration som i blodet. Användes vid fysiologiska undersökningar.

Lo'cket, *eng.* (av *lock,* lås), litet lås; häkta; klenod; armband; medaljong.

Lockhammare (av *ty. Loch,* hål), för hålslagning avsedd smideshammare.

Lock-out, *eng.* (*l.* låcka'ut), eg. avspärrning, utestängning; en av arbetsgivaren föranledd nedläggelse av arbetet, som kampmedel i fråga om löne- l. arbetsvillkor.

Lockpulka, dets. som *Låhkek* (se d. o.).

Lo'co, *ital., tonk.*, "på sin plats" (upphäver ett föregående 8va, tecknet för oktav).

Lo'co, Locohandel m. fl., se under *Locus.*

Loculici'd, *bot.*, se *Septicid.*

Lo'culus, *lat.*, "liten plats", gravnisch i katakomberna.

Lo'cus, *lat.*, ort, ställe. — **Lo'ci,** *pl.*, ställen i böcker. — **Loci commu'nes,** allmänna fraser, vardagliga uttryck. — **Locus a quo,** *handelst.*, platsen, där växelgivaren vistas. — **Locus ad quem,** platsen, där en växel skall betalas. — **Locus De'i,** kloster. — **Lo'cus mino'ris resiste'ntiæ,** *lat., med.*, ställe med mindre motståndskraft. — **Lo'cus re'git a'ctum,** *jur.*, (avslutnings-)orten är bestämmande för (rätts-)handlingen. — **Lo'co,** på stället, i stället för; *handelst.*, här på platsen, på försäljningsplatsen; för närvarande. — **Loco cita'to,** på anförda stället. — **Locofi'x,** ortfast, fäst vid ett ställe. — **Locohandel,** en handel, inskränkt till boningsplatsen. — **Locopris,** närvarande pris. — **Loco sigi'lli,** i stället för sigill. — **Hoc loco,** på denna ort. — **Hu'jus loci,** denna orts. — **In loco,** på ort och ställe; här, på platsen. — **Lo'cum te'nens,** ställföreträdare; ståthållare. — **Ad hunc locum,** till denna ort. — **Loce'ra,** ställa eller sätta på en ort; uthyra, förpakta.

Locu'sta, *zool.*, vårtbitare.

Locuto'rium, *lat.*, samtalsrum i kloster.

Lod, äldre svensk vikt = $^1/_{32}$ skålpund = 13,3 gr.; mått på silvrets finhet uttryckt i sextondelar, (d. v. s. rent silver 16-lödigt).

Lodbro'karkviða, se *Kråkumál.*

Loddan, *zool.*, se *Mallotus.*

Loddfafnesmal, senare delen av *Hávamál* (se d. o.).

Loden, *ty.* (*l.* lå'-), melerat streichgarnstyg till sportkläder.

Lodewijk (*l.* lå'devejk), holländsk namnform för Ludvig.

Lodiserost = *Parmesanost* (se d. o.).

Lodja (*l.* la'dja), **Lo'dka, Lodo'tjka,** rysk typ av grundgående roddfartyg på 1600- och 1700-talen.

Lodjuret, *zool.*, se *Lynx.*

Lodoi'ska, polskt kvinnonamn, folkbeskyddarinna.

Lodur, *nord. myt.*, en åsagud, som jämte Oden och Höne skapade de första människorna. Det var han som skänkte dem blod och livsfärg.

Lo'dyn, se *Hlodyn.*

Lofah, ett till frottering vid bad använt preparat, som utgöres av den från de köttiga delarna befriade frukten av en egyptisk kurbitsart.

Lofar, *nord. myt.*, stamfader för en stor dvärgsläkt.

Lofn, *nord. myt.*, den av åsynjorna, som förenar älskande, mot vilkas förbindelse hinder uppresa sig.

Loft (*isl. loptr*), *nord. myt.*, ett binamn till Loke.

log., *mat.*, funktionstecken för logaritm. Jfr *ln.*

Logae'diska verser, *metr.*, verser, som från daktylisk rytm övergå till trokaisk eller från anapestisk till jambisk. Jfr *Daktyl, Troké, Anapest* och *Jamb.*

Logania'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Contortæ* (se d. o.). Tropiska, i allmänhet mycket giftiga växter, t. ex. *Strychnos* och *Ignatia.*

Logani't, *miner.*, brun omvandlingsprodukt av hornblände.

Logari'tm (av *gr. lo'gos*, förhållande, och *arithmo's*, tal), *mat.* Med ett tals logaritm förstås den exponent, till vilken ett annat tal, "basen", måste upphöjas för att giva det förstnämnda talet. — **Logari'tmisk**, som har avseende på logaritmer. — **Logaritmisk linje** l. **Logari'tmika**, *mat.*, en kroklinje, där i varje punkt abscissan är logaritm till ordinatan. — **Logaritmtabeller**, förteckning över logaritmer för hela tal eller trigonometriska funktioner.

Logaritmomanti' (av *logaritm* och *gr. mante'ia*, spådom), metod att spå, varvid bokstäverna i ett namn gåvos talvärden, som hopsummerades till enkla tal, vilka vart och ett hade sin mystiska betydelse.

Loge (*l.* låge), *nord. myt.*, eldens härskare, en son av jätten Fornjot. Mansroll i musikdramat R h e n g u l d e t av *R. Wagner.*

Loge, *fr.* (*l.* låsj; *ital. loggia*, se d. o.), litet avskilt rum (teaterloge, klädloge); avdelning av ett ordenssällskap; en sådan avdelnings samlingsplats och sammankomst. — **Logement** (*l.* -öma'ng; *sv.* uttal: -eme'nt), bostad, hemvist; *krigsk.*, kasernrum; befäst löpgrav. — **Logera** (*l.* -sje'ra), härbärgera, inhysa; bo (särskilt för tillfället). — **Loge'rare**, inneboende. — **Logis** (*l.* -sji'), bostad (särskilt för tillfället), härbärge. — **Au logis** (*l.* å -), hemma.

Loge'ion, *gr.*, "talplats" (av *lo'gos*, ord, tal), den plats på forngrekiska teatern, där skådespelarna uppträdde.

Logement, Logera m. fl., se *Loge.*

Logg (*eng. log*), *sjöv.*, instrument till bestämmande av skepps hastighet. — **Logga**, medelst logg mäta ett skepps hastighet. — **Loggbok**, skeppsjournal, dagbok på fartyg.

Lo'ggert (*holl. logger, ty.* o. *eng. lugger*), *skeppsb.*, ett litet tremastat fartyg.

Loggia, *ital.* (*l.* låddja; besläktat med *ty. Laube*, lövsal), täckt, åt ena sidan öppen gång utmed övre våningen av ett hus; svale, veranda; galleri (stundom självständigt). — **Vatika'nens loggier** i Rom äro ryktbara för sin av den italienske målaren *Rafael* utförda praktfulla dekoration.

Logi = *Logis*, se under *Loge, fr.*

Logi'k (av *gr. lo'gos*, ord, tal, förnuft), tankeläran; i populär mening: förmågan att tänka, att draga riktiga slutsatser; vetenskapen om lagarna för tänkandet. — **Lo'gicus** l. **Lo'giker**, person som är bevandrad i logiken. — **Logikkalkyl** l. **Matematisk logik**, logiska slutsatsers dragande med tillhjälp av symboler. — **Lo'gisk**, till logiken hörande eller därmed överensstämmande. — **Logi'sm** (*gr. logismo's*), slutledning. — **Logi'ster**, ett slags ämbetsmän i det gamla Aten. — **Logisti'k**, räknekonst, särskilt konsten att räkna med bokstäver (se *Algebra*); *krigsk.*, läran om taktiska rörelser. — **Logofo'r**, språkrör. — **Logogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), benämning på de äldsta grekiska historieskrivarna. — **Logogry'f** (av *gr. gri'fos*, gåta), gåta, där man har att gissa såväl huvudordet som ett antal andra, av detsamma bildade ord. — **Logolatri'** (av *gr. latrei'a*, dyrkan), överdrivet uppskattande av ordet eller förnuftet. — **Logomachi'** (av *gr. ma'che*, strid), ordstrid. — **Logome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), mätstång till mekanisk lösning av trigonometriska uppgifter. — **Logosofi'** (av *gr. sofi'a*, vishet), ordkännedom. — **Logotypi'** (av *gr. ty'pos*, avtryck), ett sätt att trycka med i trä utskurna eller galvanoplastiskt bildade typer, som innehålla hela ord eller stavelser.

Logis, se under *Loge, fr.*

Logokloni', *med.*, krampaktigt upprepande av ordens sista stavelser vid tal.

Lo'gos, *gr.*, ord, förnuft; lära; i den stoiska filosofien: världsförnuftet; i den judisk-alexandrinska religionsfilosofien: den från Gud utgångna, men av evighet hos Gud av sig själv bestående tanken; det gudomliga skaparordet. — **Logosläran**, läran om "logos" eller Kristi gudomliga natur. Jfr *Aloger.*

Logosofi, se under *Logik.*

Logote't, *gr.*, en hög ämbetsman i det gamla bysantinska riket.

Logotypi', se under *Logik.*

Logrolling, *eng.* (*l.* lågg-rå'uling), eg. stockrullning, amerikansk benämning på politikernas sed att ömsesidigt befrämja varandras privata intressen (enligt principen: "Om du rullar fram en stock åt mig i dag, skall jag rulla fram en åt dig i morgon.").

Logwood, *eng.* (*l.* lå'ggoodd), blåholts, kampeschträ (se d. o.).

Lohan (*kin., jap. rakan*, av *sanskr. arhant*), buddhistiska heliga, med förkärlek framställda i östasiatisk konst.

Lo'hengrin (av *Garin de Loherin*, hjälten i en fransk *chanson de geste*, se d. o.), tysk medeltidsdikt; svanriddaren, hjälten i denna dikt och i den tyske kompositören *Richard Wagners* opera med samma namn.

Lo'hensteinska skolan, en efter den tyske författaren *Daniel von Lohenstein* (d. 1683) uppkallad, av svulst kännetecknad smakriktning inom tyska litteraturen.

Lohitafolken l. **Bramaputrafolken**, namn på en mängd indiska folkstammar.

Loi, *fr.* (*l.* låa'; *lat. lex*), lag.

Loimia'ter (av *gr. loimo's*, pest, och *iatro's*, läkare), pestläkare. — **Loimologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om smittosamma sjukdomar. — **Loimo'pyra**, pestfeber.

Lointain, *fr.* (*l.* låångtä'ng), avlägsen; *målark.*, bakgrund.

Loiscleu'ria, *bot.*, syn. *Agaba* (se d. o.).

Loja'l (*fr. loyal*, av *loi*, lag), lagenlig; laglydig; vän av den bestående samhällsordningen; redlig, rättskaffens; äkta, oförfalskad.)(Illojal. — **Lojalite't** (*fr. loyauté*), lagenlighet; laglydighet; rättskaffenshet, redbarhet.

Loje'ra = *Legera* (se d. o.). — **Loje'ring** = *Legering* (se d. o.).

Lok, förk. för *lokomotiv.*

Loka'l (av *lat. lo'cus*, se d. o.), ortlig, som tillhör en viss ort; läge; ett till något visst ändamål inrättat rum; lägenhet. — **Lokalattraktio'n,** *geol.*, lokala avvikelser i jordens attraktion, beroende på närheten av bergmassor l. d. — **Lokalbad,** bad av endast en del av kroppen, t. ex. sittbad. — **Lokalbana,** järnväg för närtrafik. — **Lokalbrev,** brev, som utlämnas av samma postanstalt, där det avlämnats. — **Lokalfärg,** *målark.*, ett föremåls färg vid normal belysning. — **Lokalhistoria,** ortshistoria. — **Lokalisatio'n, Lokalise'ring,** begränsning till viss lokal; bestämmande av platsen för en sjukdoms säte. — **Lokalise'ra,** lämpa efter någon viss ort; göra hemmastadd; begränsa till ett visst område. — **Lokali'sm,** förhärskandet eller inflytandet av ensidiga, för en viss ort utmärkande åsikter. — **Lokalite't,** ett ställes ortliga beskaffenhet. — **Lokalmissvisning,** *fys.*, magnetnålens avvikning, som beror därav, att de magnetiska polerna icke sammanfalla med nord- och sydpolen. — **Lokalpatrioti'sm,** ensidigt förfäktande av den egna hemortens intressen och betydelse. — **Lokalsinne,** ortminne; lätthet att orientera sig (se d. o.). — **Lokaltecken,** de förnimmelseelement, som för oss möjliggöra en uppfattning av tingens rumsförhållanden. — **Lokaltid,** *astr.*, ortstid, medelsoltiden på ett ställe. — **Lokalt veto,** en kommuns rättighet att avgöra, om spritdrycker få försäljas inom densamma. — **Lokaltåg,** tåg som ombesörja närtrafik.

Lo-Kao, se *Kinagrönt* under *Kina.*

Lokasenna, *isl.*, Loketrätan, en av Eddans sånger, vilken skildrar trätan mellan Loke och gudarna å Äges gästabud.

Lokatellbalsam, *Ba'lsamum Locate'lli, farm.*, beredes av venedisk terpentin, matolja, gult vax, alkannarot och perubalsam.

Lokation (av *lat. lo'cus*, se d. o.), uthyrning; utarrendering.

Lokati'v (*lat. locati'vus*), *språkv.*, i vissa språk kasus för rums- och tidsbestämningar.

Lokatä'r (*fr. locataire*), hyresgäst.

Loke (*l.* låke; troligen besläktat med *isl. lu'ka*, tillsluta), *nord. myt.*, Åsa-Loke, gudarnas fiende och jättarnas vän, eldens härskare, falskhetens och all annan ondskas upphov, fader till Fenresulven, Midgårdsormen och Hel; Utgårda-Loke (se d. o.), Utgårds härskare.

Loketrätan, se *Lokasenna.*

Lokoköp, platsköp, köp varvid sändande av vara från ort till ort förekommer.

Lokomobi'l (av *lat. lo'cus*, ställe, och *mo'bilis*, flyttbar), en vid lantbruks- och byggnads- m. fl. arbeten använd flyttbar ångmaskin jämte ångpanna. — **Motorlokomobi'l,** lokomobil, som drives av en motor (i st. f. ångmaskin).

Lokomotio'n (av *lat. lo'cus*, ställe, och *mo'tio*, rörelse), ställförflyttning. — **Lokomoto'risk,** som rör ställförflyttning.

Lokomoti'v (av *lat. lo'cus*, ställe, och *move're*, flytta), en vagn, som medelst en kraftmaskin framdrager andra vagnar, vanligen på järnväg.

Lokomoto'risk, se under *Lokomotion.*

Lokrer, invånarna i det forngrekiska landskapet *Lokris.*

Lo'kus (av *lat. lo'cus*, ställe), skämtsam benämning på matställe, restaurang l. d., matlokus, stamlokus.

Lokutio'n (*lat. locu'tio*), talesätt, uttryck.

Lokvacite't (*lat. loqua'citas*, av *lo'quax*, talträngd), talträngdhet, pratsjuka.

Lola, *astr.*, en av småplaneterna.

Lolia'cea, *bot.*, lik *Lolium* (se d. o.).

Lo'lium, *bot.*, repe, sv. växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **L. multiflo'rum,** borstrepe, italienskt rajgräs, odlat. — **L. pere'nne,** engelskt rajgräs, ofta odlat.

Lolla'rder l. **Lollha'rder** (troligen av *holl. lollen, lullen*, lalla, gnola, småsjunga), ett i 14:e årh. grundat brödraskap för sjukvård och avlidnes jordande; även namn på anhängarna till den engelske reformatorn *J. Wycliffe* (d. 1384).

Lolo, infödingsfolk i bergstrakterna i de kinesiska provinserna Kueichou, Yünnan och s. Sïchuan. Lolospråket är närmast besläktat med tibetanskan.

Lomba'rd, invånare i *Lombardiet;* benämning på de norditalienska affärsmän, som under medeltiden slogo sig ned i olika städer och där bedrevo affärer; därav lånbank, pantinrättning. — **Lo'mbardaffärer** l. **Lo'mbardlån,** lån mot säkerhet i varor l. vissa värdepapper, vanligen aktier och obligationer. — **Lo'mbardränta,** räntan å lombardlån. — **Lombardiska järnkronan** (*ital. coro'na di fe'rro*), en krona, bestående av en med ädelstenar prydd guldring, som innesluter en smal järnring, enligt sagan smidd av en spik i Kristi kors. Med denna krona kröntes de romerska konungarna som regenter över *Lombardiet.* — **Lombard street,** *eng.* (*l.* lå'mbörd strit), gata i Londons city, där lombarderna slogo sig ned och där ett stort antal banker nu ligga. Figurligt användes namnet om Londons hela penninghandel l. penningmakt.

Lo'mber (*fr. l'hombre*), se *Hombre.*

Lomenta'ceæ, *bot.*, en underfam. av *Cruci'feræ.*

Lomenta'rius, *lat.*, *bot.*, ledlikt insnörd.
Lo'mia, *astr.*, en av småplaneterna.
Lommar, *zool.*, en familj sjöfåglar, *Colymbifo'rmes*. Omfattar lommar (*Coly'mbus*) och doppingar (*Po'diceps*).
Lomme, *bot.*, se *Capsella*.
Lo'na, kvinnonamn = *Leonie* (se d. o.).
Lonchi'tis, *lat.*, *bot.*, lanslik.
Londa, gren av bantuspråken.
Londi'nium, *lat.*, London.
Londi'num gotho'rum, latiniserade namnet på L u n d.
Londonclay, *eng.* (*l.* lö'ndönklä; av *clay*, lera), *geol.*, ett slags lera i sydöstra England.
Londres, *fr.* (*l.* långdr), *sp.* (*l.* lå'ndris), London; även namn på ett slags små Havannacigarrer.
Lone, *nord. myt.*, en dvärg.
long, förk. för *longitud* (se d. o.).
Longa, *lat.*, "den långa", *tonk.*, i mensuralmusiken (se d. o.) den största notvalören näst maximan.
Longævite't, *lat.*, lång levnad.
Longanimite't, *lat.*, långmod.
Longa'nträdet, se *Litchiträdet*.
Longchamp l. **Longchamps**, *fr.* (*l.* långsja'ng), se *Hippodrome de Longchamp*.
Longe, *fr.* (*l.* långsj), *ridk.*, löplina för hästar. — **Longera** (*l.* -sje'ra), rida en häst för lina, rida in en häst.
Lo'nge peti'tum, *lat.*, långsökt.
Longhand, *eng.* (*l.* lå'nghänd), vanlig engelsk skrivstil.)(S h o r t h a n d (stenografi).
Lo'ngidens, *lat.* (av *longus*, lång, och *dens*, tand), *bot.*, långtandad. — **Longifo'lium**, *lat.* (av *fo'lium*, blad), *bot.*, långbladig. — **Lo'ngipes**, *lat.* (av *pes*, fot), *bot.*, med lång fot. — **Longise'ta**, *lat.* (av *se'ta*, borst), *bot.*, långborstig. — **Longi'ssima**, *lat.*, *bot.*, mycket lång.
Longima'n, *lat.*, långhänt.
Longimetri' (av *lat. lo'ngus*, lång, och *gr. metre'in*, mäta), *mat.* längdmätning, den del av geometrien, som handlar om linjer och deras egenskaper.
Longipe'nnes, *zool.*, långvingar, fågelfamiljen M å s f å g l a r. Omfattar måsar, labbar, trutar och tärnor.
Longi'ssimus, *lat.*, mycket lång.
Longitu'd (*lat. longitu'do*), längd; *geogr.*, den vinkel, som bildas av en orts meridian och en annan bestämd meridian (räknas vanligen från Greenwichs observatorium i England); *astr.*, vinkeln mellan en stjärnas latitudcirkel och den genom vårdagsjämningspunkten gående latitudcirkeln. — **Longitudina'l-**, som angår längd, utsträckt på längden, längd-. — **Longitudinalgrad**, *geogr.*, längdgrad. — **Longitudinalgördlar**, *byggn.*, längdbågar, förstärkningsbågar, som sträcka sig parallellt med byggnadens längdriktning.)(T r a n s v e r s a l g ö r d l a r. — **Longitudinalsvängningar**, *tonk.*, luftsvängningar i blåsinstrument ävensom i strängar, när de senare strykas i längdriktningen.)(T r a n s v e r s a l s v ä n g n i n g a r.
Longmyndetagen (*l.* lå'ngmajnd-), *geol.*, äldsta delen av kambrium i England.
Longoba'rder l. **Langoba'rder**, ett forngermanskt folk av svevisk stam.
Lo'ngo sed pro'ximus interva'lla, *lat.*, närmast, men på långt avstånd, ett från *Vergilius* hämtat uttryck, vilket tillämpas på en person, som strävar till en föregångares mål, men icke fyller dennes mått.
Long ton, se *Ton*.
Longuette, *fr.* (*l.* långätt [hårt g]), *kir.*, lång förbandsremsa.
Lo'ngum i'ter per exe'mpla, bre've per præce'pta, *lat.*, lång är vägen genom exempel, kort genom regler.
Longö'r (hårt g; *fr. longueur*), långrandighet, vidlyftighet.
Loni'cera l. **Lonice'ra**, *bot.*, busksläkte av fam. *Caprifolia'ceæ* med om aftnar och nätter välluktande blommor med lång pip. — **L. alpige'nia**, alptry, odlad, med mörkröda blommor och rött bär. — **L. caprifo'lium**, kaprifol, odlad, med vit till gulvit krona och gult bär. — **L. cœru'lea**, blåtry, med gulvit krona och blått bär. — **L. pericly'menum**, vildkaprifol, stundom odlad. — **L. symphorica'rpus**, snöbär, odlad, kronan liten, vitröd, bär vitt. — **L. tarta'rica**, rosentry, odlad, krona ljusröd, bär rött. — **L. xylo'steum**, try, krona vitgul, bär rött, tämligen allmän i ängsbackar och skogsbryn.
Lonice'reæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Caprifolia'ceæ* av ordn. *Rubi'inæ*.
Lonke, *bot.*, se *Calitriche*.
Lonkesärv, *bot.*, se *Elatine*.
Lood, *holl.* (*l.* låd), lod = $^1/_{32}$ pond (gammalt holländskt skålpund); numera = 10 gr.
Loof, i Östersjöprovinserna ett sädesmått, vars rymd på olika orter varierar mellan 42,4 och 68,9 l.
Looping the loop, *eng.* (*l.* lo'ping the lop), art av konstflygning, varvid flygplanet beskriver en ögla i vertikalplanet. Vid toppunkten har flygaren alltså huvudet nedåt. Utfördes ursprungligen som cirkusnummer med cykel l. automobil i en ögleformad bana.
Lophi'idæ, *zool.*, fiskfamiljen M a r u l k a r. Se *Lophius*.
Lophi'odon, *paleont.*, fossilt däggdjurssläkte av de opartåiga hovdjuren. Många arter i Europa under tertiärtiden.
Lo'phius piscato'rius, *zool.*, marulken. Se *Lophii'dæ*.
Loppfrön, *bot.*, *Se'mina psy'llii*, fröna av den i södra Europa växande *Planta'go psy'llium*, tillhörande fam. *Plantagina'ceæ*, voro förr officinella i Sverige. Nyttjas till appretyr å siden, duktyger o. s. v.
Loppört, *bot.*, se *Erige'ron* och *Pulica'ria*.

Lopt, *nord. myt.*, binamn till Åsa-Loke.

Loquat, *bot.*, se *Eriobo'trya.*

Lora, *nord. myt.*, en jättekvinna, Tors fostermoder.

Lorantha'ceæ l. **Lorantacéer,** *bot.*, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Se *Viscum.*

Lorcha, typ av handelsfartyg på Kinas sydkust, med kinesisk rigg och västerländskt skrov.

Lord, *eng.* (*l.* lård; *skotsk laird,* av *angl. hlåford, isl. la'varðr,* brödvårdare), herre, husbonde; titel för peererna (se *Peer*), ledamöterna av engelska överhuset (se *House of lords*), en hertigs eller markis' yngre söner, en earls äldste son samt vissa högre ämbetsmän; benämning på Gud och Frälsaren. Som tilltalsord till en lord brukas *mylord* eller *your lordship.* Jfr *Lady.* — **Lord chief justice** (*l.* - tjif djö'stis), lordöverdomaren, ordföranden i en avdelning av Englands högsta domstol. — **Lord high almoner,** *eng.* (*l.* - häj a'lmönör), lord-översteallmoseutdelare, en hög ämbetsman i England, vanligen en biskop. Jfr *Aumônier.* — **Lord high chancellor of England** och **Lordrikskansler,** se under *Chancellor.* — **Lord high steward,** se under *Steward.* — **Lord high treasurer,** se under *Treasure.* — **Lord-lieutenant** (*l.* -leffte'-nönt), förr vicekonungen av Irland. — **Lordmayor** (*l.* - me'ör), titel för förste borgmästaren i London, Dublin och York. — **Lordship** (*l.* -sjipp), lordskap. — **Lords spiritual** (*l.* - spi'ritjuöl), andliga lorder, ärkebiskopar och biskopar med säte i överhuset. — **Lords te'mporal,** världsliga lorder i överhuset.

Lordo's (*gr. lo'rdosis*), svankrygg. — **Lordo'tisk,** som sammanhänger med svankrygg.

Lordo'tisk albuminuri' (av *lordo's,* ryggradskrökning), *med.*, se *Albuminuri.*

Lore, *eng.* (*l.* lå'ör), eg. lära. Ingår i sammansättningen folklore (se d. o.).

Lorelei l. **Lurlei,** (av *mhty. Lei, Leie,* klippa, sten), en brant klippa vid Rhen, där enligt sagan en sjöjungfru med samma namn genom sin bedårande sång lockar sjöfarande i fördärv.

Lorelei, *astr.*, en av småplaneterna.

Lo'rens, Lo'rents, Lo'renz och **Lore'nzo** = *Laurentius* (se d. o.).

Loreti'n, *farm.*, jodoxikinolinsulfonsyra. En förening av loretin och vismut, gives mot diarré hos lungsjuka.

Lore'tt (*fr. lorette*), glädjeflicka. Benämningen härledd från det beryktade kvarteret *Notre-Dame-de-Lorette* i Paris.

Lo'reum, *lat.*, (av *lo'rum,* rem), *bot.*, remformig.

Lorgnera (*l.* lårnje'ra; *fr. lorgner*) l. **Lorgnette'ra,** betrakta genom lorgnett. — **Lorgnett** (*l.* lårnje'tt; *fr. lorgnette*), ögonglas utan bågar. Benämningar på olika slags lorgnetter äro *binockel* och *monockel* (se d. o.).

Lorgnon, *fr.* (*l.* lårnjå'ng) = *Monockel* (se d. o.).

Lo'ri, *zool.*, benämning på en papegojart.

Lo'riapor l. **Lo'rier,** *zool.*, en grupp halvapor.

Lori'ca, *lat.*, bröstharnesk, pansar. — **Lorice'ra** (*lat. lorica're*) bepansra; *kem.*, omgiva glaskärl med lera o. d., för att de ej må springa sönder vid användning i eld.

Lorica'ta, *lat.*, ”pansarklädda”; *zool.*, en benämning på bältdjuren o. krokodildjuren.

Lorisi'næ, *zool.*, Loriapor (se d. o.).

Loristi'k = *Folkloristisk* (se d. o.).

Lornje'ra, Lornjette'ra, Lornje'tt, se *Lorgnera* o. s. v.

Lo'ro co'nto, *ital.*, *handelst.*, eder räkning.

Lo'rride, se *Hlorridi.*

Lort, *met.*, benämningen på slaggen vid härdsmide och kopparsmältning.

Lortskrika, allmogebenämning på nötskrika.

Loschmidtska talet, *fys.*, anger, hur många molekyler det finnes på en grammolekyl av en gas.

Losofa'n, *farm.*, metakreosoltrisulfid, användes i salvor mot skabb o. d.

Losslinje l. **Lossvattenlinje,** den vattenlinje, på vilken ett fullt rustat fartyg utan last ligger.

Lossna l. **Släppa,** *bergsv.*, liten spricka i malm eller gångart, efter vilken denna är lätt att bryta.

Losta, *bot.*, se *Festuca.*

Lot, hebreiskt mansnamn, den mörkfärgade. Buret av patriarken Abrahams brorson.

Lot l. **Loth,** *ty.*, lod. I guld-, silver- och myntvikt = $^1/_{16}$ av kölnermarken.

Lo'ta, *zool.*, laksläktet. — **L. lo'ta** l. **L. vulga'ris,** laken, är vår enda sötvattenstorskfisk.

Lota'rio, italiensk namnform för Lothar.

Loth, se *Lot.*

Lothaho, *Agar-agar* (se d. o.) från Japan.

Lo'thar l. **Lu'ther,** forntyskt mansnamn (av *hlut,* ära, rykte, och *hari,* här), franskt, italienskt och tyskt furstenamn. Under den senare formen som familjenamn buret av reformatorn *Martin Luther.*

Lo'thringska korset har två par lika långa tvärarmar, som dela stammen i tre ungefär lika stora delar.

Lotio'n, *lat.*, tvättning; badning.

Lotis, *astr.*, en av småplaneterna.

Lotofa'ger (*gr. lotofa'goi*), lotusätare, ett av Homeros omtalat sagofolk, vilket huvudsakligen närde sig av lotusträdets frukter (se *Lotusträd*).

Lots (*holl. loots,* av *loot, ty. Loth,* sänklod), person, som användes till att föra in- eller utlöpande fartyg genom vissa farleder. — **Lotsa,** föra ett fartyg i egenskap av lots.

Lo'tta, kvinnonamn, förkortning av *Charlotta* (se d. o.).

Lo'ttchen, tyskt kvinnonamn, förkortning av *Charlotta* (se d. o.).

Lotteri' (*fr. loterie, ital. lo'tto*), ett slags hasardspel, där spelarna för en viss insats, d. v. s. köpandet av en lott, få utsikt eller möjlighet till vinst. Jfr *Klasslotteri* och *Nummerlotteri.* — **Lotterilån,** se *Premielån.*

Lotto, *ital.*, (*l.* lå'ttå), lott; ett sällskapsspel.

Lo'tus, *bot.*, käringtand, svenskt växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **L. cornicula'tus,** käringtand, omfattar även **L. tenuifo'lius,** smalbladig käringtand, och **L. uligino'sus,** storkäringtand. — **L. siliquo'sus,** syn.*Tetragonolobus* (se d. o.). — **L. jacobæ'us,** är en från Afrika införd, hela året blommande krukväxt, med bruna till gula blommor.

Lotusblomman, *Nymphæa Lo'tus*, en i Nilfloden växande, praktfull, vit blomma, fordom helgad åt Isis. — **Lotuskapitäl,** *byggn.*, en i den egyptiska konsten förekommande kapitälform, vars motiv är hämtat från den egyptiska näckrosen, *Ne-lu'mbium speciosum.* — **Lotusträ,** ved av arter tillhörande släktet **Ce'ltis** (ett slags alm). — **Lotusträd,** *Zi'zyphus Lo'tus*, tillhörande fam. *Rha'mneæ*, ett nordafrikanskt träd eller buske med välsmakande, plommonlika frukter.

Lough, *irl.* (*l.* låck), insjö, havsvik. Jfr *Loch.*

Lo'uhi, *fi. myt.*, Pohjolafolkets trollkunniga värdinna.

Louis (*l.* -i'), franskt mansnamn = *Ludvig* (se d. o.); även förkortning av *louisd'or* (se d. o.). — **Louis XII** (*l.* - do's), Ludvig den tolftes stil. — **Louis XIII** (*l.* - träs), Ludvig den trettonde. Se *Style Louis XIII.* — **Louis XIV** (*l.* - katå'rrs), Ludvig den fjortonde. Se *Style Louis XIV.* — **Louis XV** (*l.* - kängs [hårt k]), Ludvig den femtonde. Se *Style Louis XV.* — **Louis XVI** (*l.* - sä's), Ludvig den sextonde. Se *Style Louis XVI.*

Louisd'or, *fr.* (*l.* loidå'r), ett franskt guldmynt, präglat första gången under Ludvig XIII. — **Louis blanc** (*l.* - blang), ett franskt silvermynt från Ludvig XIII:s tid.

Louis douce, *fr.* (*l.* loi' do's), Ludvig den tolftes stil.

Louise (*l.* -i's), franskt kvinnonamn, bildat efter *Louis* (se *Ludvig*). Buret av franska och tyska furstinnor.

Louisette l. **Louison,** *fr.* (*l.* loise'tt, loiså'ng), fallbila, äldre namn på giljotin.

Louisianamossa, se *Tillandsia.*

Louisine, *fr.* (*l.* loisi'n), mjukt sidentyg med matt yta.

Louison (*l.* -iså'ng), franskt kvinnonamn, diminutiv av *Louise* (se d. o.). Se även *Louisette.*

Louis-quatorze, *fr.* (*l.* loi'-katå'rrs), Ludvig den fjortondes stil. — **Louis-quinze** (*l.* -kängs), Ludvig den femtondes stil. — **Louis-seize** (*l.* -säs), Ludvig den sextondes stil. — **Louis-treize** (*l.* -träs), Ludvig den trettondes stil.

Louku'm, *turk.* (*gr. luku'mia*), konfekt av socker, gummi och fruktsaft.

Loup, *fr.* (*l.* lo, av *lat. lu'pus*, varg), ulf, varg; en svart sammetsmask. — **Loupe** (*l.* lop), lupp, förstoringsglas.

Lourderie, *fr.* (*l.* lordöri'), plumphet, grovhet, tölpaktighet.

Loure, *fr.* (*l.* lour), *tonk.*, ett föråldrat instrument, likt säckpipan; även en gammal fransk dans i långsamt tempo.

Loutze', kinesisk folkstam.

Louvre, *fr.* (*l.* lovr), det forna konungapalatset i Paris, numera Frankrikes nationalmuseum; även stort modemagasin i Paris. — **Louvrestil,** fransk renässansstil omkring år 1600.

Lo'vart (*holl. loef, loefwaarts*), *sjöv.*, vindsidan. Jfr *Lä.*

Low church party, *eng.* (*l.* lå tjörtj pa'rti), den engelska episkopalkyrkans s. k. lågkyrkliga parti, för vilket ett kristligt liv är huvudsaken.

Lovelace (*l.* lö'vless), efter hjälten i den engelske författaren *S. Richardsons* roman "Clarissa Harlowe" benämning på en oemotståndlig och hänsynslös erövrare av kvinnohjärtan.

Lowells batterikanon (*l.* lå'ells -), *krigsk.*, ett slags kulspruta.

Love'ra (*holl. laveren*), *sjöv.*, kryssa.

Lower house, *eng.* (*l.* lå'uer ha'os), underhuset i engelska parlamentet.

Love's labour's lost, *eng.* (*l.* lövs le'börs låsst), kärt besvär förgäves; namn på ett av den engelske skalden *Shakespeares* lustspel.

Lo'viatar, *fi. myt.*, en av Tuonis (dödsgudens) döttrar, upphov till sjukdomar och andra plågor.

Lovi'sa, tyskt kvinnonamn (se *Ludvig*). Buret av svenska, danska och tyska furstinnor.

Loxa'rtros, *gr.* (av *loxo's*, skev, sned, och *a'rthon*, lem, kroppsdel), *med.*, snedväxthet.

Lo'xia, *zool.*, finksläktet K o r s n ä b b a r. — **L. curviro'stra,** mindre korsnäbb. — **L. pityopsi'ttacus,** större korsnäbb.

Loxodro'm (av *gr. loxo's*, sned, och *dromos*, lopp) l. **Loxodro'misk linje,** *mat.*, snett löpande linje; spirallinje, som man tänker sig dragen omkring jorden på så sätt, att den skär alla dess meridianer under en och samma sneda vinkel. — **Loxodro'miska tabeller,** tabeller, medelst vilka man vid varje tid kan bestämma ett ständigt i samma väderstreck sig rörande skepps longitud.

Loxoftalmi' (av *gr. loxo's*, sned, och *ofthalmo's*, öga), *med.*, skelögdhet.

Loxokla's, *miner.*, en natronortoklas.

Loyal, *fr.* (*l.* låaja'll), se *Lojal.*

Loyauté, *fr.* (*l.* loajåte'), egenskapen att vara lojal (se d. o.).

Loyolit (*l.* låjåli't), anhängare av jesuitordens stiftare, *Igna'tius Loyo'la;* jesuit.

l. p., förk. för *lo'co pasto'ris*, i kyrkoherdens ställe, d. v. s. som tjänstförrättande kyrkoherde.

L. S., förk. för *lat. Lo'cus sigi'lli*, sigillets plats, *lo'co sigi'lli*, i stället för sigill, *lo'co secreta'rii*, som t. f. sekreterare.

L. S., *elektrotekn.*, förk. för *likström.*

L. s., förk. för *fr. lettre signée*, brev, varav författaren egenhändigt skrivit blott namnteckningen.

L. st., förk. för *eng. livre sterling*, pund sterling (se *Sterling*).

Ltd, förk. för *eng. limited* (se d. o.).

Lu, *kem.*, atomtecken för *Lutetium.*

Luaran l. **Luarin**, se *Laurin.*

Lu'at in co'rpore (qui non ha'bet in a'ere), *lat.*, *jur.*, den må betala med kroppen (som icke kan betala med penningar).

Lubben, *zool.*, se *Brosmen.*

Lu'bitum, se *Libitum.*

Lubrica'ntia, *lat.* (av *lu'bricus*, hal, slipprig), *pl.*, *med.*, slippriggörande medel. — **Lubricite't** (*fr. lubricité*), slipprighet; lösaktighet, lättfärdighet. — **Lubrika'tor**, en automatisk smörjapparat på maskiner.

Lu'bricus, *bot.*, slipprig.

Luc (*l.* lyck), franskt mansnamn = *Lucas* (se d. o.).

Luca'nus ce'rvus, *zool.*, ekoxen, vår största skalbagge.

Lucarne, *fr.* (*l.* lyka'rn), *byggn.*, takfönster; vindsglugg.

Lu'cas (Lu'kas), **Lucia'nus** och **Lu'cius**, mansnamn (av *lat. lux, gen. lu'cis*, ljus), det förstnämnda buret av en av evangelisterna, det sistnämnda av tre påvar. Motsvarar kvinnonamnen **Luci'a**, **Luci'ana**, *lat.*, och **Lucie**, *fr.* (*l.* lysi').

Lu'ceres, en av de tre romerska stamtribus (*ramnes, tities, luceres*).

Luce'rn, *bot.*, *Medica'go sati'va*, blåklöver, en förträfflig foderväxt.

Lucernmögel, *bot.*, sjukdom på lucernklöver m. fl. baljväxter, förorsakad av bladmögelsvampar, *Perono'spora æstiva'lis, prate'nsis, trifolio'rum* m. fl.

Luce'tius, *lat.* (av *lux*, ljus), tillnamn åt Jupiter som ljusets gud.

Luchssafi'r, *miner.*, benämning på rena varieteter av *cordierit* (se d. o.).

Luci'a, *astr.*, en av småplaneterna.

Luci'adagen, den 13 december, firas till minne av helgonet *Lucia*, som omkr. år 304 led martyrdöden i Syrakusa.

Luci'd (*lat. lu'cidus*), lysande, klar. — **Lucidite't**, klarhet, genomskinlighet.

Lu'cida interva'lla, se under *Intervall.*

Lucida'rus (av *lat. elucida're*, sprida ljus över), benämning på ett slags medeltida läroböcker i den kristna historien. Jfr *Katekes.*

Lucidite't, se under *Lucid.*

Lucido'l, *kem.*, bensoylperoxid, användes som blekmedel.

Lu'cidus, -a, -um, *bot.*, glänsande.

Luci'evatten, ett medel mot mygg av bärnstensolja och ammoniak i sprit.

Lu'cifer, *lat.* (av *lux, gen. lu'cis*, ljus, och *fe'rre*, bära, bringa), ljusbringaren, morgonstjärnan; i den kristna medeltidstron benämning på mörkrets furste, djävulen.

Luci'fera (av *lat. lux*, ljus, och *fe'rre*, bära), *rom. myt.*, binamn till Diana.

Lucifera's, *kem.*, ett *enzym* (se d. o.).

Luciferia'ner, en antikyrklig sekt, stiftad av biskop *Lu'cifer* i Cagliari (d. 371).

Luci'lla, *text.*, alpackatyg med varp av enfärgad bomull l. silke.

Lucime'ter, *lat.-gr.*, *fys.*, ljusmätare. Se *Fotometer.*

Luci'na, *rom. myt.*, binamn till Juno och Diana; *astr.*, en av småplaneterna.

Luci'nda, kvinnonamn (av *lat. lux, gen. lu'cis*, ljus).

Luciope'rca lucioperca, *zool.*, gösen, vår största och värdefullaste abborrfisk.

Lu'cis meti'tur progre'ssibus, *lat.*, "mäter efter ljusets framsteg", omskrift kring en solvisarbild på Vitterhetsakademiens jeton de présence. (Se *Jeton.*)

Lu'cium, *kem.*, ett genom ytterbium m. fl. ämnen förorenat *yttrium* (se d. o.).

Lucraba'nolja, se *Chaulmoograolja.*

Lucre'tia (*l.* -t-ia), latinskt kvinnonamn (av *lu'crum*, vinst). Buret av en skön och kysk romarinna, vilken dödade sig själv, sedan Sextus, son av konung Tarquinius Superbus, våldfört henne. Betecknar efter henne en dygdig kvinna. Motsvarar mansnamnet **Lucre'tius.**

Lucre'tia, *astr.*, en av småplaneterna.

Lu'cri causa, *lat.*, se under *Lucrum.*

Lu'crum, *lat.*, vinst. — **Lucrum ce'ssans**, förlust, som uppkommer genom uteblivandet av en vinst. — **Lu'cri ca'usa**, för vinnings skull.

Luculla'n, se *Lukullan.*

Lucu'llus, en fornromersk släkt, vars medlem *Lu'cius Lici'nius Lucullus* gjorde sig känd som sin tids mest raffinerade finsmakare. Se vidare *Lukullisk.*

Lu'cumo, *lat.*, benämning på de tolv etruskiska stormän, som stodo i spetsen för var sin av förbundsstaterna.

Lu'cus a non luce'ndo, *lat. ordspr.*, eg. lund kommer av att icke vara ljus, d. v. s. ordet lund heter på latin *lucus*, därför att där *non lucet* (icke är ljust), ett uttryck, som betecknar orimliga härledningar av ord.

Lu'ddenätter l. **Lu'ddinätter**, allmogenamn på sju vanligen kalla nätter omkr. den 1 maj.

Ludder, finkardad bomull, indränkt med mjölkrut och sprit. Användes i fyrverkeriet till antändningsmedel.

Luddhavre, *bot.*, se *Avena.* — **Luddkloärt**, *bot.*, se *Oxytropis.* — **Luddlosta**, *bot.*, se *Festuca.* — **Luddmålla**, *bot.*, se *Bassia.* — **Luddtåtel**, *bot.*, se *Holcus.* — **Luddvicker**, *bot.*, se *Vicia.* — **Luddvårel**, *bot.*, ett namn på *Arabis hirsuta* (se d. o.).

Luder, *jaktt.*, äldre benämning på åtel.
Lu'di, *lat.* (*pl.* av *lu'dus*, lek), lekar, skådespel.
Lu'di magi'ster l. **Ludimagi'ster,** *lat.*, skollärare.
Ludlow-etagen (*l.* la'ddlåu-), *geol.*, yngsta översilur (*Gotla'ndium*) *i England.*
Ludmi'la, slaviskt kvinnonamn (*böhm. Ludmila*, nu *Lidmila*, av *fhty. liút*, folk, och *milti*, mild).
Ludolf l. **Ludolph,** forntyskt mansnamn (av *hlud*, *hlut*, ära, rykte, och *wolf*, ulf).
Ludolfska talet, *mat.*, förhållandet mellan omkretsen och diametern i en cirkel beräknades intill 35:e decimalen av holländaren *Ludolf;* betecknas vanligen med den grek. bokstaven π.
Ludovi'cus och **Ludovi'ca,** mans- och kvinnonamn med latinsk ändelse = *Ludvig* och *Lovisa* (se *Ludvig*).
Ludovi'ca, *astr.*, en av småplaneterna.
Ludovicium l. **Ludovika-akademien,** krigsskola i Budapest.
Ludus, *lat.*, se *Ludi.*
Lu'dvig, forntyskt mansnamn (på *frankiska Chlodwig*, av *hlud*, *hlot*, rykte, och *wic*, *wig*, strid, slag), den berömde kämpen. Buret av franska, tyska, polska, ungerska, italienska och holländska furstar. Efter detta namn äro mansnamnen *Ludovicus* och *Louis* samt kvinnonamnen *Louise, Lovisa* och *Ludovica* bildade. Ludvig förkortas stundom hos oss till *Ludde.*
Ludvig XIII:s stil, se *Style Louis XIII.*
Ludvig XIV:s stil, se *Style Louis XIV.*
Ludvig XV:s stil, se *Style Louis XV.*
Ludvig XVI:s stil, se *Style Louis XVI.*
Ludvigsorden, en fransk kunglig militärorden; en bajersk och en hessisk förtjänstorden.
Lu'es, *lat.*, *med.*, smitta, smittsam sjukdom (särskilt syfilis). — **Lues heredita'ria,** medfödd (ärvd) syfilis. — **Lues pe'corum,** boskapspest, — **Lues vene'rea,** venerisk smitta.
Lue'tiker, *med.*, av syfilis smittad person. — **Lue'tisk,** syfilissmittad.
Lufah = *Lofah* (se d. o.).
Luffa, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cucurbitaceæ*, vars genom maceration frigjorda kärlknippen användas som badsvamp, "luffasvamp".
Luffasvamp, se *Luffa.*
Luftalger, *bot.*, alger som leva i luft liksom lavarna.
Luftgas, gasolingas.
Luftkompre'ssor, apparat för komprimering av luft.
Luftlins, *fys.*, mellanrummet mellan två från varandra skilda linser.
Luftpensel l. **Aerogra'f,** apparat, med vilken flytande färg med tillhjälp av luft utsprutas över en yta. Användes särskilt till retuscharbete.
Luftperspekti'v, *konstt.*, ett perspektiv (se d. o.), som avser återgivandet av luften, färgerna och reflexerna.
Luftpumpen, *astr.*, se *Antlia.*
Luftpyrome'ter, *fys.*, en apparat för uppmätning av mycket hög temperatur.
Luftsalpeter, se *Kalksalpeter.*
Luftträ, se *Amarantträ.*
Luftvävnad, *bot.*, se *Aërenkym.*
Lug, engelskt längdmått = 5,5 yards = 5,029 m.
Lugdu'num l. **Lugudu'num,** latinskt namn på städerna L e i d e n, L y o n m. fl.
Lu'gger = *Loggert* (se d. o.).
Lugu'ber (av *lat. lu'gubris*, *fr. lugubre*, *l.* lygy'bbr), sorglig, bedrövlig, dyster. — **Lugubre,** *ital.* (*l.* logo'bre), *tonk.*, dystert. — **Lugubrite't,** sorglighet, dysterhet.
Luigi (*l.* lo'dji), italiensk namnform för Ludvig; **Luigia,** Lovisa.
Luis (*l.* loi's), spansk namnform för Ludvig; **Luisa,** Lovisa.
Lui'senorden, preussisk kvinnoorden.
Luiz (*l.* loi'sj), portugisisk namnform för Ludvig. — **Luiza,** Lovisa.
Lujavri't, *petrogr.*, en nefelinsyenit, först anträffad vid Lujavrurt på Kolahalvön.
Lu'kas, se *Lucas.*
Lukasgille, efter evangelisten Lukas, målarnas skyddspatron, benämning på målarskråna.
Luka'sj-jakt, yrkesmässigt bedriven drevjakt på varg i Ryssland. — **Luka'sjer,** ryska yrkesvargjägare.
Lukrati'v (*lat. lucrati'vus*, av *lu'crum*, se d. o.), indräktig, lönande. — **Lukre'ra,** vinna, hava fördel; ockra.
Luktborre, *bot.*, se *Agrimonia.* — **Luktmönja,** *bot.*, se *Agrimonia.* — **Luktnypon,** *bot.*, se *Rosa.* — **Luktsalvia,** *bot.*, se *Tanacetum.* — **Luktsporre,** *bot.*, se *Habenaria* och *Gymnadenia.*
Luktuö's (*lat. luktuo'sos*, av *lu'ctus*, sorg), sorglig, klagande.
Luktven, *bot.*, se *Cinna.* — **Luktvicker,** *bot.*, se *Vicia.* — **Luktviol,** *bot.*, se *Viola.* — **Luktärt,** *bot.*, se *Lathyrus.*
Lukubre'ra (*lat. lucubra're*), arbeta vid ljus om natten. — **Lukubratio'n,** nattarbete vid ljus.
Lukule'nt (av *lat. lux*, ljus), klar, ljus.
Lukulla'n l. **Lukulli't,** *geol.*, en svart kalksten, som användes i arkitekturen.
Luku'llisk, yppig, överflödig (särskilt om måltider), efter den romerske frossaren *Lucullus* (se d. o.).
Lukulli't, se *Lukullan.*
Lullef, *hebr.*, palmblad, vari adamsäpplen äro förpackade.
Lu'llula arbore'a, *zool.*, trädlärkan. Skogsfågel i mell. och s. Sverige.
Lumachello, *ital.* (*l.* -källå [hårt k]), *geol.*, musselmarmor, en brun marmorart med vackert färgspel.
Lumba'go, *lat.*, *med.*, ryggskott.
Lumba'l, se under *Lumbus.*

Lumbi'ni, *ind. relig.*, Buddhas mormor; den lund i vilken Buddha föddes.

Lumbrica'lis, *lat.*, masklik. — **Lumbricoi'des,** daggmasklik.

Lu'mbus, *lat.*, länd. — **Lumba'l,** som angår länderna. — **Lumba'lpunktio'n,** instick mellan ländkotorna i ryggmärgskanalen nedanför ryggmärgens slut för uttappande av cerebrospinalvätska (se d. o.) l. insprutande av bedövningsmedel.

Lu'men, *lat.*, ljus; ljusöppning; snille; *anat.*, ihåligt rum i körtlar, kärl o. d.; *astr.*, en av småplaneterna. — **Lumenme'ter,** *fys.*, fotometer (se d. o.). — **Lumen mu'ndi,** världens ljus. — **Luminö's,** ljus, klar; upplyst; förträfflig.

Lu'mier, söta citroner med tjockt skal och sött, gult eller rödgult kött.

Lumina'l, *farm.*, fenyletylbarbitursyra, ett sömnmedel.

Luminesce'ns (av *lat. lu'men*, ljus, *l.* -sje'ns), *fys.*, ljusstrålning, som ej framkallas av hög temperatur. — **Fotoluminesce'ns,** framkallas av bestrålning och omfattar *fluorescens* och *fosforescens* (se d. o.). — **Triboluminesce'ns,** framkallas av gnidning l. sönderstötning. — **Kemisk luminesce'ns,** framkallas av kemiska reaktioner, ex. biologisk fosforescens. — **Elektroluminesce'ns,** uppstår vid elektriska urladdningar.

Luminice'ller, en art pomeransliknande citroner.

Luminisce'ns, rättare *Luminescens* (se d. o.).

Luminö's, se under *Lumen.*

Lummer, *bot.*, se *Lycopodium.*

Lump, *ty.*, stackare. — **Nur die Lumpe sind bescheiden,** endast stackare äro blygsamma (*Goethe*).

Lumpacivagabu'ndus (av *ty. Lump*, stackare, och *lat. vagabu'ndus*, kringströvande), lösdrivare.

Lumpe'nus, *zool.*, långebarn, ett släkte slemfiskar.

Lumpfisk, *zool.*, ett namn på s t e n b i t.

Lumpsocker (av *eng. lump*, klump), *kem.*, socker, berett av moderluten till melissocker (se d. o.).

Lumpull, konstgjord ull. Se *Mungo* och *Shoddy.*

Luna, järnbeslagen sparre, använd som hävstång vid stenbrytning.

Lu'na, *lat.*, måne; *alkem.*, silver; *rom. myt.*, månens gudinna (se *Selene*). — **Luna'r-** l. **Luna'risk,** *astr.*, som angår månen. — **Lunardistans,** måndistans, månens vinkelavstånd från vissa stjärnor. — **Luna'rium,** en apparat, som visar månens gång kring jorden. — **Luna'tikus** l. **Lunambuli'st,** *med.*, sömngångare. — **Luna'ticus mo'rbus,** sömnvandring; fallandesot. — **Luna'tisk,** som är beroende av månen; månadsrasande. — **Lunatio'n,** månskifte.

Luna'ria, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **L. a'mma** l. **L. bie'nnis,** judaspenning, peterspenning, vacker prydnadsväxt från mell. Europa. — **L. redivi'va** l. **L. odora'ta,** månviol, silverblad, ofta odlad, välluktande svensk växt med gråblå eller blekvioletta blommor.

Luna'rium, se under *Luna.*

Luna'rius, -a, *lat.*, *bot.*, månlik. — **Lu'nula,** *bot.*, liten måne.

Luna'tikus, Lunation, se under *Luna.*

Lunch, *eng.* (*l.* lönnsj) l. **Luncheon** (*l.* lönnsjn), eg. brödbit, gaffelbit; lätt måltid, mellanmål mellan frukosten och middagen. — **Quick-lunch** (*l.* koi'ck -), lunch av färdiglagade rätter, som snabbt kunna serveras och förtäras.

Lunda'nis, *bot.*, se *Pimpinella.* — **Lundbräsma,** *bot.*, se *Cardamine.* — **Lundgröe,** *bot.*, se *Poa.* — **Lundnagelört,** *bot.*, se *Draba.* — **Lundvia'l,** *bot.*, se *Lathyrus.* — **Lundviva,** *bot.*, se *Primula.*

Lune de miel, *fr.* (*l. lynn* dö mie'll), eg. honungsmåne; smekmånad.

Lunel, *fr.* (*l.* lyne'll), ett sött franskt vin.

Lune'tt l. **Lyne'tt** (*fr. lunette, dimin.* av *lune*, måne), synglas; *byggn.*, runt eller halvmånformigt fönster; halvmånformigt fält över en dörr eller ett fönster; *befästn.*, försvarsverk av två halvmånformiga förskansningar.

Lunga'si, negerstam i Kamerun.

Lungauerboskap, skäckig bergsras i Salzburg.

Lunglav, Lungmossa, *bot.*, en på stenar och stubbar växande, bladlikt utbredd lav, *Sti'cta pulmona'ria.* Användes förr som husmedicin mot förkylning.

Lungprov, *med.*, i rättsmedicinskt syfte anställt prov för att utröna, om ett nyfött, dött barn levat och andats eller ej. I förra fallet flyter nämligen dess lunga vanligen på vatten, i senare fallet sjunker den oftast.

Lungrot, *bot.*, se *Chenopodium.*

Lungsten l. **Bronkoli't,** *med.*, en konkrementbildning i lungan.

Lung-tsiian-yao, *kem.*, se *Seladonporslin.*

Lungört, *bot.*, se *Pulmonaria.*

L'union fait la force, *fr.* (*l.* lyniå'ng fä la fårs), ”endräkt gör styrka”, devis på belgiska vapnet och Leopoldsorden.

L'union internationale de droit pénal, *fr.* (*l.* lyniå'ng ängternasiåna'll dö dråa' pena'll), internationella kriminalistföreningen, undersöker vetenskapligt brottsligheten och därmed sammanhängande förhållanden.

Lu'nkentus, en svensk folkbok, vars första upplaga utgavs 1785.

Lunnefågel, *zool.*, se *Fratercula.*

Lunnkälke, kort släpkälke för timmer.

Lu'nula, *lat.* (*dimin.* av *lu'na*, måne), eg. liten måne; *anat.*, den vita, halvrunda fläcken vid nagelroten.

Luo'gotene'nte, *ital.*, ståthållare, ställföreträdare.

Luo'ja, *fi. myt.*, skapare, gud. Jfr *Jumala.*

Luo'nnottaret l. **Luo'nnon ty'ttäret,** *fi. myt.*, luftandar och skogsjungfrur.
Lupana'rium, *lat.* (av *lu'pa*, varginna, sköka) = *Bordell* (se d. o.).
Luperca'lia, se under följ. ord.
Lupe'rcus, *lat.*, *rom. myt.*, vargfördrivaren, ett binamn till *Faun* (se d. o.). — **Luperca'lia,** *pl.*, fornromersk fest till Lupercus' ära.
Lupi'n, *bot.*, se *Lupinus.*
Lupi'nkaffe, ett kaffesurrogat, som beredes av fröen av *Lupi'nus angustifo'lium*, tillhörande fam. *Legumino'sæ.*
Lupino's, sjukdom hos boskapsdjur, särskilt får, alstrad av ett giftigt ämne i lupinens frön och gröna delar.
Lupi'nus, *bot.*, lupin, växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ*, odlat i ett stort antal arter, former och färger. — **L. angustifo'lium,** kaffelupin, odlad som prydnadsväxt och kaffesurrogat. Ofta förvildad.
Lupp (*fr. loupe*), *fys.*, ett förstoringsglas för undersökning av små föremål.
Lupuli'n, äldre benämning på *Glandulæ lupuli* (se d. o.).
Lupuli'na, *bot.*, lik humle.
Lu'pus, *astr.*, V a r g e n, stjärnbild på s. halvklotet.
Lu'pus, *lat.*, varg. — **Lupus vulga'ris,** *med.*, hudtuberkulos. — **Lupus erythemato'des,** *med.*, en icke tuberkulös hudsjukdom som liknar lupus. — **Lupus in fa'bula,** eg. vargen i sagan, eller när man talar om trollet, är det i förstugan.
Lurendreja (av *lty. lurrendrejen*), smuggla. — **Lurendrejare,** smugglare.
Lurer, en iransk folkstam.
Lu'ridus, -a, *lat.*, *bot.*, askgrå, smutsfärgad.
Lurlei = *Lorelei* (se d. o.).
Lusci'nia, se *Aedon.*
Luscite't, *lat.*, *med.*, skelögdhet. — **Luscosite't,** närsynthet.
Luse'rn, *bot.*, se *Medicago.*
Lusfrö, se *Sabadilla.*
Lu'shai, ett indiskt folk.
Lusi'adas, *port.* = *Lusitaner* (se d. o.). — **Os Lusi'adas,** se följ. ord.
Lusia'derna (*port. Os Lusi'adas*), eg. Lusus' söner, lusitanerna (se d. o.); namn på en berömd episk dikt av den portugisiska skalden *Camoes* (*l.* -å'ngis).
Lusinga'ndo, *ital.*, *tonk.*, smekande.
Lusita'ner, invånarna i Lusitania, portugiserna i äldre tider. — **Lusita'nia,** *lat.*, Portugal.
Lussedagen = *Luciadagen* (se d. o.).
Lustgas, *kem.*, kvävoxidul, en färg- och luktlös, icke brännbar gas, förr brukad som bedövningsmedel vid tandoperationer, nu därvidlag ersatt av brometyl.
Lustratio'n (*lat. lustra'tio*), reningsceremoni.
Lustre, *fr.* (*l.* lystr), lyster (se d. o.), ljusglans; glimmer, prakt; anseende; ljuskrona. — **Lustre'ra** (*lat. lustra're*), rena, inviga; mönstra, betrakta; upplysa, göra klar.
Lu'strum, *lat.*, reningsoffer; tidrymd av fem år.
Lu'sus, *lat.* (av *lu'dere*, leka), lek, spel. — **Lusus inge'nii,** förstånds- eller tankespel. — **Lusus natu'ræ,** naturens lek; slump, tillfällighet.
Lusättika, se *Sabadilla.*
Lu'ta (*fr. luth, ital. liuto, sp. laud,* av *arab. al'ûd*, tonverktyg), *tonk.*, ett gammalt, med gitarren och mandolinen besläktat stränginstrument.
Lutdroppar, *farm.*, gammalt namn på lösning av kaliumkarbonat.
Lutei'ner l. **Lipokro'mer,** *kem.*, gula färgämnen i äggula, blodserum, mjölkfett m. fl.
Luteni'st,, gammal benämning på lutspelare.
Luteoli'n, *kem.*, ett gult färgämne, som framställes ur *Rese'da Lute'ola.*
Lute'ra (*lat. luta're*), *kem.*, tillkitta eller tätgöra kärl. — **Lutatio'n,** tillkittning, tätgöring. Jfr *Lutum.*
Lutera'n, se *Lutheran.*
Lute'scens, *lat.* (av *lu'teum*, gul), *bot.*, gulnande. — **Lu'teus, -a, -um,** *bot.*, rent gul. — **Lu'tea alba,** *bot.*, gulört. — **Lute'olus,** *bot.*, gulaktig.
Lute'tia, *astr.*, en av småplaneterna.
Lutetia'na, *lat.*, *bot.*, parisisk.
Lute'tia Parisio'rum (av *lat. lu'tum*, gyttja, lera), de gamla romarnas benämning på staden Paris.
Lute'tium (*l.* -tsium), *kem.*, grundämne tillhörande de sällsynta jordmetallerna.
Lu'ther = *Lothar* (se d. o.). — **Luthera'n,** anhängare eller bekännare av kyrkoreformatorn *Martin Luthers* lära. — **Luthera-ni'sm,** den protestantiska läroriktning, som företrädes av Luther. — **Lu'thersk,** som angår Luthers lära. — **Lutherska kyrkan,** sammanfattningen av de kyrkor, som bildats i överensstämmelse med Luthers uppfattning av kristendomens sanningar, sådan denna är framställd i Konkordiebokens skrifter (se *Konkordieboken*). Jfr *Evangelisk-lutherska kyrkan.*
Lu'tra, *zool.*, uttersläktet. — **L. lutra** l. **L. vulga'ris,** uttern, förekommer i hela Sverige och är högt värderad för sitt skinn.
Lutre'ola, *zool.*, flodillrar.
Lutrin, *fr.* (*l.* lyträ'ng), sångpulpet i kyrkor.
Lutri'næ, *zool.*, rovdjursfamiljen U t t r a r. Se *Lutra.*
Lyru'rus, *zool.*, orrsläktet. — **L. tetrix,** orren, allmän skogsfågel i hela landet. Bastard mellan orrtupp och tjäderhöna kallas R a c k e l h a n e.
Lutro'n, *gr.*, badrum.
Lutterstall, *vet.*, hästsjukdom med ymnig urinavsöndring och stark törst. Orsakas av unket hö.
Lu'tum, *lat.*, kitt, klister.
Lux, *gen.* **Lu'cis,** *lat.* ljus. — **Ante lu'cem,** före dagens inbrott. — **Lux in te'nebris,**

ljus i mörkret. — **Ex orie'nte lux**, ljuset kommer från östern. — **Fi'at lux**, varde ljus.

Luxatio'n (*lat. luxa'tio*), *med.*, ledvrickning, varvid ledytorna fullständigt avlägsnats från varandra. Jfr *Distorsion.*

Luxe, *fr.* (*l.* lyx; *lat. lu'xus*), se *Lyx.* — **Luxuriö's** (*lat. luxurio'sus*), yppig, överflödig; praktfull; vällustig, okysk. — **Luxuö's** (*fr. luxueux*), lyxuös, yppig; praktlysten; slösande, frossande.

Luxe'ra, *med.*, dra ur led. Jfr *Luxation.*

Luxljus, fotogenglödljus.

Luxurierande granulationer, *med.*, dödkött.

Luxuriö's, Luxuö's, se *Luxe.*

Luze'rn, *bot.*, se *Medicago.*

Lu'zula, *bot.*, fryle, sv. växtsläkte tillhörande fam. *Junca'ceæ.* — **L. campe'stris**, knippefryle, och **L. pilo'sa**, vårfryle, äro allmänna vårväxter.

Lx., förk. för *lyxtelegram.*

LXX (romerskt taltecken för 70, *septuaginta*), beteckning för alexandrinska bibelöversättningen, den s. k. s e p t u a g i n t a.

Lya'ios (*lat. Lyæus*), *gr. myt.*, eg. han som löser sorgerna, binamn till Dionysos.

Lycæ'na, *zool.*, fjärilsläktet B l å v i n g a r.

Lycæ'us, se *Lykaios.*

Lycée, *fr.* (*l.* lise'), lyceum (se d. o.).

Lyceto'l, *farm.*, vinsyrans dimetylpiperacinsalt. Användes mot gikt och reumatism.

Lyce'um, *lat., se Lykeion;* högre läroanstalt.

Ly'chnea, *lat.* (av *ly'chna*, lampa, lykta), *bot.*, glänsande. — **Ly'chnitis**, *bot.*, lik ett ljus.

Ly'chnis (*syn. Mela'ndrium, Visca'ria*), *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **L. album**, se *Melandrium.* — **L. alpina**, se *Viscaria.* — **L. ape'talum**, se *Melandrium.* — **L. calcedo'nica**, studentnejlika, odlad. — **L. dio'ica rubra**, se *Melandrium.* — **L. flos cucu'li**, gökblomster. — **L. visca'ria**, se *Viscaria.*

Ly'cium ba'rbarum, *bot.*, bocktörne, odlad, något tornig buske med violetta blommor. Fam. *Solana'ceæ.*

Lycoperda'ceæ, *bot.*, röksvampar, en svampfamilj bland gasteromyceterna.

Lycoperdoi'des, *bot.*, lik lycoperdon. — **Lycopodioi'des**, *bot.*, lik lycopodium.

Lycope'rdon, *bot.*, röksvampsläktet. — **L. bovi'sta**, stor röksvamp. — **L. gemma'tum**, vårtig röksvamp. — **L. giga'ntium**, jättelik röksvamp.

Lycope'rsicum, *lat.*, vargpersika.

Lycope'rsicum escule'ntum, (*syn. Sola'num lycope'rsicum*), *bot.*, tomat, kärleksäpple, odlas i många former för sina stora, röda (eller gula), läckra frukter.

Lycopodia'ceæ, Lycopodiacéer, *bot.*, lummerväxter, en växtfamilj bland kärlkryptogamerna. Se *Lycopodium.*

Lycopo'dium, *bot., farm.*, lummersläktet, tillhörande fam. *Lycopodia'ceæ.* Av *L. clava'tum, L. anno'tinum* och *L. complana'tum* fås *nikt* (se d. o.). Av de långrevade arterna flätas dörrmattor.

Lyco'psis arve'nsis (*syn. Anchusa arvensis*), *bot.*, rast, åkerogräs med ljusblå blommor. Fam. *Borragina'ceæ.*

Ly'copus europæ'us, *bot.*, strandklo, vitblommig med röda prickar, allmän strandväxt. Fam. *Labia'tæ.* Förr omtyckt frossmedel, k i n a ö r t, i folkmedicinen.

Lyddi't, sprängämne, som förr användes i granater inom engelska armén.

Ly'derna, invånarna i det forna landskapet *Lydien* i Mindre Asien. — **Ly'disk**, som har avseende på Lydien. — **Lydisk sten** l. **Lydi't**, *miner.*, probersten, kiselskiffer, varmed guld- och silverhaltiga legeringar provas. — **Lydisk tonart**, *tonk.*, autentisk tonart på *f* (f g a h c d e).

Ly'dia, grekiskt kvinnonamn, som betyder en kvinna från *Lydien* (se *Lyderna*); *astr.*, en av småplaneterna.

Ly'disk tonart, Lydi't m. fl., se under *Lyderna.*

Ly'geum spa'rtum, *bot.*, se *Esparto.*

Lyka'ios (*lat. Lycæ'us*), *gr. myt.*, binamn till Zeus (efter berget *Lykaion* i Arkadien).

Lykakoniti'n, *kem.*, se *Akonitin.*

Lykantropi' (av *gr. ly'kos*, varg, och *a'nthropos*, människa), *med.*, ett slags vansinne, under vilket den sjuke tror sig förvandlad till en varg. — **Lykorexi'**, varghunger.

Lyka'on, *gr. sag.*, en konung i Arkadien, som, till straff för det han bjudit Zeus på människokött, liksom sina söner förvandlades till varg.

Lyke'ion (*lat. lyce'um*), vid det gamla Aten ett gymnasium, där Aristoteles lärde.

Ly'keios, *gr. myt.*, ljusguden l. vargfördrivaren, ett av Apollons binamn.

Lykome'des, enligt grekiska sagan konung på Skyros. Förklädd till kvinna doldes Akilles före Trojanska kriget av sin mor bland Lykomedes döttrar. Hans upptäckt genom Odysseus är ett omtyckt motiv i konsten.

Lykopodiacéer, *bot.*, se *Lycopodia'ceæ.*

Lykorexi', se under *Lykantropi.*

Ly'kos, *gr.*, varg.

Ly'mfa (*lat. ly'mpha*), *anat.*, hos ryggradsdjuren förekommande vätska, som genom särskilda kärl, *lymfkärl*, föres till blodet. Jfr *Chylus.* — **Lymfadeno'm** =*Lymfosarkom* (se nedan). — **Lymfago'ga**, lymfdrivande medel. — **Lymfangio'm**, lymfkärlssvulster. — **Lymfangi't**, *med.*, inflammation i lymfkärlen. — **Lymfa'tiska kärl** l. **Lymfkärl**, *anat.*, de kärl, som föra lymfa. — **Lymfatiska systemet** l. **Lymfsystemet**, sammanfattningen av lymforganen. — **Lymfkörtlar**, små runda eller ovala kroppar, genom vilka lymfan passerar. — **Lymfocy'ter**, de små, encelliga vita blodkropparna. — **Lymfocyto'm**, av lymfocy-

ter uppbyggda svulster. — **Lymfocyto's,** ökning av lymfocyterna i blodet. — **Lymfoge'n,** härstammande från l. spridande sig med lymfkärlen. — **Lymfogla'ndulus,** *lat.*, *anat.*, lymfkörtel. — **Lymfoi'da organ,** till stor del av lymfvävnad uppbyggda organ. — **Lymfo'm,** ansvällning av en körtel. — **Lymfopeni',** minskning av lymfocytantalet i blodet. — **Lymfopoe's,** lymfans och lymfocyternas härstamning. — **Lymforragi',** *med.*, lymfflytning. — **Lymfosarko'm,** en sjukdom, varvid lymfkörtlarna svälla och nya körtelsvulster bildas. Påminner i vissa fall om *leukemi* (se d. o.). — **Lymfosta's,** lymfstockning.

Ly'nceus, se *Lynkevs.*

Ly'ncha, se under följ. ord.

Lynchlag (*l.* lynk-; *eng. lynch law* [*l.* linsj lå]), en i Nordamerika förekommande egenmäktig rättskipning av folket, varvid grova brottslingar på stället dömas och avrättas eller på annat sätt bestraffas. Detta förfarande anses uppkallat efter en förpaktare i Virginien, *John Lynch*, som levde i 17:e årh. och av sina medborgare var beklädd med oinskränkt makt gentemot rövare och förrymda slavar. — **Ly'ncha,** skipa rättvisa på nämnda sätt.

Lüneburgerboskap, låglandsras av korsad ost- och västfrisisk ras.

Lüneburgi't, *miner.*, vattenhaltigt magnesiumboratfosfat.

Lyne'tt, se *Lunett.*

Lyng, *da.*, ljung. Föreslaget svenskt namn för släktet *Erica* (se d. o.).

Lynka, Lynklag, se *Lyncha, Lynchlag.*

Lynkeiosko'p, fabriksnamn på ett fotografiskt objektiv.

Lynke'vs (*lat. Ly'nceus*), *gr. sag.*, en av Aigyptos' söner, gift med en av danaiderna.

Lynx, *astr.*, L o d j u r e t, stjärnbild på norra hemisfären.

Lynx, *zool.*, lo-undersläktet, en avdelning av kattsläktet. Dit hör lodjuret, *Fe'lix lynx*, som förekommer i Sverige, Norge, Schweiz, Ryssland m. fl. länder.

Lyonblått (*l.* liå'ng-), se *Bleu de Lyon.*

Lyo'niskt guld = *Leoniskt guld* (se d. o.).

Lyonvaror = *Leoniska varor* (se d. o.).

Lypemani' (av *gr. ly'pe*, sorg, och *mani'a*, galenskap), *med.*, melankoli (se d. o.).

Lypto'l, fabriksnamn på en patentmedicin.

Ly'ra, *gr.* och *lat.*, hos de gamla grekerna ett stränginstrument, som spelades med plektron (se d. o.); en sinnebild av skaldekonsten. — **Lyran,** *astr.*, stjärnbild på norra himlavalvet. — **Lyri'derna,** *astr.*, stjärnfallssvärm, som uppträder omkring 25 april. — **Lyri'k l. Ly'risk poesi,** den huvudart av skaldekonst, varigenom skalden omedelbart framställer sina egna känslor. — **Ly'riker,** skald, som diktar lyrisk poesi; *fig.*, stämningsmänniska. — **Ly'risk,** lämplig för en lyrisk dikt; stämningsrik; känslofull. — **Lyrisk musik,** musik, som huvudsakligen skildrar subjektiva stämningar. — **Lyrisk scen,** musikscen, operascen.

Lyrblomma, *bot.*, se *Dicentra.*

Lyre, se *Ljor.*

Lyren l. Lyrtorsken, *zool.*, *Ga'dus polla'chius.* Finnes på hela västkusten. Är som matfisk ej så god som torsken.

Lyrofo'n, ett slags grammofon.

Lys, *da.*, ljus.

Lysargi'n, *farm.*, kolloidalt silver.

Lyse, *no.*, tran av fisklever.

Lysima'chia, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Primula'ceæ.* — **L. nemo'rum,** gularv. — **L. nummula'ria,** penningarv — **L. thyrsiflo'ra,** syn. *Naumburgia* (se d. o.). — **L. vulga'ris,** videört.

Lysime'ter (av *gr. ly'sis*, lösning, och *me'tron*, mått), *hydrogr.*, apparat för bestämning av regnvattens nedträngningsförmåga i jord.

Lysin, *kem.*, diaminokapronsyra, en basisk aminosyra, som ingår i de basiska äggviteämnena.

Ly'sis, *gr.*, lösning, *med.*, avtagande, upphörande av en sjukdom.

Lyskula, *krigsk.*, en med starkt lysande sats fylld järnkarkas, som fordom kastades ur mörsare för att belysa någon del av stridsfältet.

Lysofo'rm, blandning av formalin, såpa och sprit för desinfektion och rengöring.

Lyso'l, *kem.*, ett kraftigt desinfektionsmedel, som består av *kreosol* (se d. o.) samt harts- och oljetvål.

Ly'ssa l. Ly'tta, *gr.*, *med.*, vattuskräck. — **Lyssode'gma, Lyssode'gmus,** l. **Lyssode'xis,** en galen hunds bett. — **Lyssode'kt,** av en galen hund biten person. — **Lyssofobi',** fruktan för vattuskräck.

Lys-sten, se *Bononisk fosfor.*

Ly'ster (*fr. lustre*, se d. o.), eg. glans; ljuskrona; armstake; spegelkula (för trädgård). — **Lysterfärger,** *tekn.*, inom keramiken färger, som efter bränningen skimra i metallglans. — **Lystergarn,** engelskt kamullsgarn med stark glans. — **Lystertyg,** flera glänsande tygsorter.

Lyte'ria, *gr.*, *pl.*, *med.*, förebud till en lycklig vändning i en sjukdom.

Lystre'ra, göra glänsande genom pressning.

Lysved, se *Uggleved.*

Lythra'ceæ l. Lytraceer, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Myrtiflo'ræ.* Örter, buskar, träd. Mest i tropikerna. I Sverige *Lythrum* och *Peplis.*

Lythrum salica'ria, *bot.*, fackelros, allmän å kärrängar och stränder. Någon gång odlad, särskilt en form med stora, rosenröda blommor. Tillhör fam. *Lythra'ceæ.*

Lytiskt serum, *med.*, serum mot höfeber.

Ly'tta, se *Lyssa* och *Cantharides.*

Lyx (*fr. luxe*, av *lat. lu'xus*, slöseri, prakt), överflöd; yppighet, prakt. — **Lyxuriö's,** se

Luxe. — **Lyxuö's, Lyxyö's** (*fr. luxueux*), se *Luxe.*
Lyylikki (*l.* ly'likki), *fi. myt.*, en konstfärdig tillverkare av skidor.
Lågtyska l. **Plattyska**, det språk, som talas i nordtyska låglandet från Rhen till Kurisches Haff.
Låkkek, *lapsk.* = *Ackja* (se d. o.).
Låla l. **Låra**, sjunga låtar på vallskog.
Långan, *zool.*, se *Molva.*
Långa papper, *handelst.*, växlar och reverser, vilkas förfallotid inträffar först efter 1—3 månaders förlopp eller ännu senare.
Långbensgrodan, *zool.*, en grodart, *Rana a'gilis*, som förekommer på Öland och närliggande delar av fastlandet.
Långsalning, *sjöv.*, se *Salning.*
Lång sikt, *handelst.*, uttryck, som förekommer i växelhandeln och betyder, att den sålunda betecknade växeln skall betalas först efter en längre tid (vanligen $1^1/_2$ à 3 månader) från dess uppvisande till accept.
Lånke, *bot.*, se *Calitriche, Montia* och *Peplis.*
Lånkesärv, *bot.*, se *Elatine.*
Låra, se *Låla.*
Lårding, ett slags sjömansgarn.
Låring, *sjöv.*, aktersta tredjedelen av fartygssidan (akter ut från mesanmasten på en tremastare).
Låsgräs, *bot.*, se *Botrychium.*
Låspulka, dets. som *Låkkek* (se d. o.).
Låveni't, *miner.*, en zirkonpyroxen.
Lä, *nord myt.*, se *Hler.*
Lä (*eng. lee*), *sjöv.*, det håll, vartåt vinden blåser. Jfr *Lovart.*
Läbard, *nord. myt.*, en jätte. Ordet betydde även L e o p a r d.
Läckage (*l.* -a'sj; *ty. Leckage, fr. coulage*), *handelst.*, den förlust, som uppstår å våta varor genom kärlets otäthet.
Läck och bräck, *Fri från*, *handelst.*, ett å konnossement antecknat förbehåll, varigenom skeppsbefälhavare fritaga sig från ansvar för sådana skador å fraktgodset, som kunna uppstå utan skeppsfolkets förvållande.
Läde'ra, *lat.*, såra, skada; förfördela. — **Läsio'n**, skada; förfördelande.
Läderlappar, *zool.*, en däggdjursfamilj, *Vespertilio'nidæ.* Svenska släkten äro: *Barbaste'lla, Epte'sicus, Myo'tis, Ny'ctalus, Pleco'tus, Pipistre'llus* och *Vesperti'lio.*
Lädermosai'k l. **Läderinta'rsia**, med läderbitar utförd inläggning. — **Läderplasti'k**, punsning i läder.
Läding, *nord. myt.*, den boja, varmed Fenresulven skulle fängslas.
Lä'månar, se *Vigflekar.*
Lä'ndler, *ty.*, österrikisk runddans, *tyrolienne* (se d. o.).
Lärft, tät tvåskaftvävnad, ursprungligen av hellinne, senare halvlinne l. enbart bomull. — **Lärftbindning**, *textil.*, taft- l. tvåskaftbindning.
Lärk, Lärkgran, Lärkträd, *bot.*, se *Larix.*
Lärka, *zool.*, se *Alauda.*
Läråd (*fornnord. Læráðr*), *nord. myt.*, ett träd, som beskuggar Valhall.
Läsio'n, se under *Lädera.*
Läst, ett rymdmått = 19,8 hl.
Lättfjät, *nord. myt.*, en av åsagudarnas hästar.
Lättmatros, *sjöv.*, yngre sjöman på ett handelsfartyg.
Löfflers baciller, *med.*, difteribaciller. — **Löfflers blodserum**, närsubstrat för odling av difteribaciller m. fl.
Löfö, *nord. myt.*, Lokes moder.
Löja, *zool.*, se *Alburnus.*
Löjrom, rommen av siklöjan.
Lö'jtnant (*fr., ty.* och *eng. lieutenant*), *krigsk.*, namn på arméns och flottans två lägsta officersgrader. Jfr *Lieutenant.*
Lökgrodan, *zool.*, *Pelo'bates fuscus*, förekommer på Gotland och i Skåne.
Löksuga, *bot.*, se *Teucrium.*
Löktrav, *bot.*, se *Allia'ria.*
Löllingi't, *miner.*, dets. som *Arsenikjärn* (se d. o.).
Lönn, Lönnsocker, *bot.*, se *Acer.*
Löpande reve'rs, *handelst.*, skuldsedel, som är ställd att betalas till innehavaren eller till viss person eller order.
Löpande räkning, *handelst.*, räkning, som fortgår från år till år utan att under tiden avslutas.
Löpande ränta, *handelst.*, ränta, som betalas för den tid, varå förskrivningen lyder.
Löpe, den inre delen av spädkalvens löpmage. Användes vid ostberedning. Se *Kymosin.*
Löpna, *kem.*, säges om en löst kolloid när den övergår till halvfast form.
Lösa boli'ner, *sjöv.*, säges man segla för, då man seglar för god vind.
Lösk (*fornsv. lösker*), ej bofast. — **Lösker man**, lösdrivare.
Löss, *ty., geol.*, ljusgul till ljusbrun, kalkhaltig, finkornig sand av kvartär ålder, som av vindarna medförts från ökenområden. — **Lössmännchen** l. **Lösskindchen**, kalkkonkretioner i löss.
Löve, *da.*, lejon. — **Den norske löve**, "det norska lejonet" (i riksvapnet); en norsk orden.
Löwes färgringar, *fysiol.*, ett optiskt fenomen, vilket ter sig som violetta ringar.
Lövetand, *da.*, maskros. Ett av maskrosrötter framställt kaffesurrogat, som mycket brukas i Danmark.
Lövgrodan, *zool.*, *Hy'la arbo'rea*, förekommer i s. och ö. Skåne.
Lövhyddohögtiden, se *Chag ha-sukkoth.*
Lövkoja, *bot.*, se *Cheiranthus.*
Lövsångaren, *zool.*, se *Phylloscopus.*

M.

M, såsom romerskt taltecken 1,000, **MM,** 2,000, $\overline{M}$, 1,000,000.

M., förk. för *magister, magnus, mark, martyr, mater, manual, metronom, monsieur.*

M såsom mynttecken betecknar en stats tolfte myntningsort, således för Frankrike Toulouse, för Spanien Madrid, för Italien Milano.

M', förk. för *Mac* (se d. o.).

m, officiell svensk förk. för meter; **m²** och **m³**, vanliga förk. för kvadratmeter och kubikmeter.

m., förk. för *maskulinum,* på recept *misce,* blanda, l. *misceatur,* bör blandas, *manu* l. *main,* hand, *middag* m. fl.

M. A., förk. för *lat. magister artium,* se *Artium magister; eng. master of arts* (se d. o.).

MA, förk. för milliampère.

Ma, *ital., tonk.,* men, t. ex. *allegro, ma non troppo,* hastigt, men icke för mycket.

Ma., förk. för nordamerikanska staten *Minnesota.*

Ma, *kem.,* atomtecken för *Masurium.*

Ma, *myt.,* gudinna, som dyrkades i forntidens Mindre Asien. Hon var en form av *Magna mater,* "den stora modern", naturens livgivande kraft.

Maa (med fem. artikel *Maa'-t*), *egypt. myt.,* den enande, måttgivande kraften i världsalltet, sanningens och rättfärdighetens dömande gudinna.

Maa (*l.* ma), *fi. myt.,* jorden, modern jorden.

Maahinen, *pl.* **Maahiset** (*l.* ma'h-), *fi. myt.,* namn på ett slags dvärglika andeväsenden.

Maaka l. **Maakatéerna,** en arameisk folkstam i det forntida Palestina.

Maalaispartiet, (*fi. maalais-liitto, l.* ma'lajsliitto), "lantmannapartiet", vanligen kallat a g r a r p a r t i e t , finskt politiskt parti, bildat 1908.

Maalstræv l. **Målsträv,** *no.,* i Norge en språkrörelse, som avser att höja ett av de norska bygdemålen bildat språk, det s. k. landsmålet, till litteraturspråk.

Maamme, *fi.* (*l.* ma'me), finska namnet på Runebergs "Vårt land", som är Finlands folksång.

Maar (*l.* ma'r), *geol.,* explosionskrater, bildad utan framtransport i dagen av eruptionsprodukter.

Maarib, *hebr.,* den israelitiska aftonbönen.

Maasswerk, se *Massverk.*

Maa'-t, se *Maa.*

Maatje (*l.* ma't), holländskt rymdmått = $^1/_{10}$ l.

Maatschappij, *holl.* (*l.* matschappe'j), eg. kamratskap; handelssällskap; bolag. Jfr *Maskopi.*

Mab, *eng.* (*l.* mäbb), l. **Queen Mab** (*l.* koi'n-), drottning Mab, älvornas drottning.

Maba, ett afrikanskt negerfolk (i Wadai).

Ma'ba, *bot.,* tropiskt växtsläkte av fam. *Ebena'ceæ.* Träd och buskar med guldgula, ätliga bär.

Mabein, *arab.,* eg. mellanrum; den del av ett turkiskt hus, som ligger mellan harem och mottagningsrummen. — **Mabein-i-umajûn,** "kejserliga mabein", sultanens audienssal; *fig.,* turkiska hovet.

Mabe'lla, *astr.,* en av småplaneterna.

Mabille, *fr.* (*l.* -bi'll), i Paris trädgård med en beryktad danslokal, undanröjd på 1880-talet.

Mabinogion (*l.* mäbinå'gjön), en samling fornwalesiska hjältesagor.

Mabofrön, se *Mahognynötter.*

Ma bonne, *fr.,* tilltalsord för en *bonne* (se d. o.).

Mabu'ia, *zool.,* ett artrikt släkte ödlor i Asien, Afrika och Sydamerika.

Mac (*eng.* uttal: mäck, *skotskt:* mack), förk. **M'** och **Mc,** son. Förekommer ofta i skotska namn, t. ex. *Mac, M'* l. *Mc Clintock.*

Macabre, se *Danse macabre* och *Makaber.*

Macairia'der (*l.* -kär- [hårt k]), poetiska alster, som hava till hjälte en person, vilken ej skyr något brott. Uppkallade efter *Rob. Macaire,* en person i det franska skådespelet "Le chien d'Aubry".

Maca'o, *ung., spelt.,* ett ungerskt hasardspel.

Macaro'ni, oriktig form för *ital. maccaroni* l. *maccheroni,* makaroner (se d. o.).

Maca'ssarolja, se *Makassarolja.*

Macbe'th, skotsk medeltidskonung, hjälte i ett efter honom uppkallat sorgespel av den engelske skalden *Shakespeare.*

Maccaro'ni, *ital.,* makaroner (se d. o.). — **Maccaro'nisk poesi,** se *Makaronisk poesi.*

Macchia, *ital.* (*l.* ma'kia), svårgenomtränglig snårskog.

Macchiavelli'sm, Macchiavelli'st m. fl., se *Machiavellism* o. s. v.

Ma'ccus, *lat.,* en stående mask (narraktig tölp) i atellanerna (se *Atellaner*).

Macduff (*l.* mäkda'f), skotsk sagogestalt, en av huvudpersonerna i skådespelet M a c b e t h av *Shakespeare.*

Mace, *eng.* (*l.* mäs), stav eller klubba som symbol för ämbetsmakt. Särskilt bekant är den i engelska underhuset.

Mace, kinesiskt mynt = 22,5 öre (nom.).

Macedonia'ner, en efter biskop *Macedonius* i Konstantinopel uppkallad kristen sekt.

Macedo-valaker = *Tsintsarer* (se d. o.).

Macefronde (*l.* masfrå'ngd), se *Machefronde.*

Macere'ra (*lat.* macera're), uppmjuka, urlaka, upplösa; *kem.,* med vatten, sprit,

alkohol eller eter vid vanlig rumsvärme ur växter utdraga hartser, flyktiga oljor m. fl. lösliga ämnen; befria ett kadaver från dess organiska beståndsdelar, så att blott skelettet kvarstår; *fig.*, plåga, späka. — **Maceratio'n**, *kem.*, det vid ovannämnda åtgöranden använda förfaringssättet; *fig.*, köttets späkning.

Machæ'rium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*. Träd och klätterbuskar i tropiska Amerika. Veden kallas j a k a r a'n d a. — **M. lega'le**, ger s. k. s v a r t j a k a r a n d a. — **M. Schombu'rgkii** ger s. k. t i g e r t r ä.

Machæ'rodus l. **Macha'irodus**, *palent.*, ett till urvärldens fauna hörande kattsläkte, av vilket somliga arter nått en tigers storlek och varav lämningar finnas i Europas, Asiens och Amerikas tertiära bildningar.

Macha'on, *gr. sag.*, son till Asklepios och deltagare i trojanska kriget.

Macha'onfjäriln l. **Parasollfjäriln**, *zool.*, en vacker svensk dagfjäril, *Papi'lio macha'on*.

Mâche, *fr.* (*l.* ma'sj), som sallatsväxt odlad vårsallat (*Valeriane'lla olito'ria*).

Mâchecoulis, *fr.* (*l.* masjkoli') l. **Mâchicoulis** (*l.* masji-), *pl.*, *krigsk.*, ett slags skottgluggar.

Mache-enhet, *fys.*, enhet för emanationshalten i radioaktivt vatten.

Mâchefronde, *fr.* (*l.* ma'sjfrångd), l. **Macefrond**, *krigsv.*, forntida kastmaskin för att med sten beskjuta fientliga försvarsverk.

Ma chère, *fr.* (*l.* ma sjär), ”min kära”, min bästa fröken l. fru.

Macheti'k (av *gr. ma'che*, fäktning), fäktkonst.

Machiavelli'sm (*l.* mak-), den egennyttiga och samvetslösa politik, som i skriften ”Il principe” (Fursten) förfäktas av den italienske statsmannen och författaren *Machiavelli* (d. 1527). — **Machiavelli'st**, anhängare av en dylik statskonst. — **Machiavelli'stisk politik**, en politik, som överensstämmer med Machiavellis politiska grundsatser.

Mâchicoulis, se *Mâchecoulis*.

Ma'china, *lat.*, maskin (se d. o.). — **De'us ex machina**, se under *Deus*. — **Machine'ra**, stämpla, smida ränker. — **Machinatio'n**, stämpling, ränker, konstgrepp.

Machlo'syne, *gr.* (av *machlo's*, okysk) = *Nymfomani* (se d. o.). — **Machlo'tes**, okyskhet, kättja.

Machso'r, *hebr.*, astronomisk cykel; böneller handbok. — **M. gado'l**, stora machsor, den 28-åriga solcykeln. — **M. kato'n**, lilla machsor, den 19-åriga måncykeln.

Macht geht vor recht, *ty.*, ”makt går före rätt”, yttrande, som tillskrives Bismarck men som denne upprepade gånger förnekat. Satsen är fransk: *La force prime le droit* (*l.* la fårs prime lö dråa').

Ma'chwerk, *ty.* (av *machen*, göra, tillverka), fuskverk, underhaltigt arbete; hantverksmässigt utfört konstverk.

Machä'rion och **Machä'ris**, *gr.*, *kir.*, redskap, som användes vid operationer.

Ma'cies = *Emaceration* (se d. o.).

Macile'nta, *bot.*, utmagrad.

Macis (*l.* maci'), dets. som *Muskotblomma*.

Mackabéer, se *Makkabéer*.

Mackintosh (*l.* mäcki'ntösj), ett efter uppfinnaren, en skotsk kemist, uppkallat vattentätt tyg eller därav förfärdigad regnrock.

Macleaya l. **Macleya**, *bot.*, växtsläkte av fam. *Papavera'ceæ*. — **M. corda'ta** (syn. *Bocco'nia c.*), flerårig prydnadsväxt.

Maclu'ra, *bot.*, växtsläkte av fam. *Mora'ceæ* i n. Amerika. — **M.auranti'aca**, ett tornigt träd, har mycket hård ved, b o w - w o o d. Dess fruktställningar, o s a g e o r a n g e, äro ätliga. På bladen lever silkesmasken.

Macluri'n, *kem.*, aromatiskt gulfärgat keton, som förekommer i gulholts.

Maçon, *fr.* (*l.* maså'ng), murare; frimurare. — **Maçonnerie** (*l.* masånnöri'), murararbete; frimureri.

Maconaträd (*l.* -kå'-), *bot.*, *Sympho'nia globuli'fera* av fam. *Gutti'fera* i tropiska Västafrika och tropiska Amerika. Lämnar ett svartaktigt harts, m a n i c a - n a n i, vilket användes som beck.

Macra'nthelum, *bot.*, med utdragen blomställning.

Macroca'rpus, *lat.* (av *gr. makro's*, lång, och *karpo's*, frukt), *bot.*, med stora frukter.

Macrolepi'deum, *lat.* (av *gr. le'pis*, skal), *bot.*, storfjällig.

Ma'cropus, *lat.* (av *gr. pus*, fot), *bot.*, med stor rot. — **Macrorhizus**, *lat.* (av *gr. rhi'zoma*, rot), *bot.*, med stor rot.

Macrospo'rus, *lat.*, *bot.*, med stora sporer.

Macrosta'chya, *bot.*, med stort ax.

Macrocy'stis pyri'fera, *bot.*, en i haven på södra jordhalvan växande alg, vilken når en längd av 100 m.

Ma'cropus, *zool.*, se *Kängurusläktet*.

Macrorha'mphus gri'seus, *zool.*, beckasinsnäppan.

Macrosce'lides, *zool.*, hoppande näbbmöss, afrikanskt däggdjurssläkte av ordn. insektätare.

Macru'ra, *zool.*, tiofotingar, en grupp tiofotade kräftdjur.

Ma'cte, *lat.*, lycka till! hell dig!

Ma'cula, *pl.* **Ma'culæ**, *lat.*, fläck. — **Macula co'rneæ**, hornhinnefläck. — **M. germinati'va**, groddfläcken hos ägg. — **M. lu'tea**, gula fläcken i ögats näthinna. — **Maculæ hepa'ticæ**, leverfläckar. — **M. margarita'ceæ**, pärlfläckar i ögonen. — **M. mate'rnæ**, födelsemärken. — **M. te'ndinæ**, senfläckar på hjärtepikardium. — **M. vene'reæ**, veneriska fläckar.

Macula'tus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, fläckig. — **Maculifo'rmis**, *lat.*, fläckformig. — **Maculo'sum**, *bot.*, fläckrik.

Mad, sank gräsmark.

Mad, ett berömt Tokajvin.

Madaga'sser l. **Madega'sser** = *Malagasi* (se d. o.).
Madaga'ssiska = *Malagassiska språket* (se d. o.).
Mada'm, se följ. ord.
Madame, *fr.* (*l.* mada'mm), *pl.* **Mesdames** (*l.* mäda'mm), min fru, fru, i Frankrike fordom titel för gifta adliga kvinnor, numera för varje gift kvinna. Under bourbonernas tid företrädesvis benämning på franske konungens äldsta dotter. Hos oss kallades förr särskilt arbetarhustrur *madam*.
Madapola'm, *fr.*, ett slags bomullstyg, uppkallat efter en indisk by med samma namn.
Madaro'sis, *gr.* (av *madaro's*, skallig), *med.*, hårets (särskilt ögonhårens) avfallande; den därav orsakade kalheten.
Mada'ska (bildat av *madame*, se d. o.), ett av den svenske skriftställaren *August Blanche* skapat ord med betydelsen underhållet fruntimmer.
Madd, *bot.*, se *Sherardia.*
Madder-akka, *fi. myt.*, djurens och människornas upphov.
Madega'sser = *Malagasi* (se d. o.).
Madega'ssiska = *Malegassiska språket* (se d. o.).
Made in Germany, se under *Germany.*
Made'ira, *port.* (*sp. Made'ra*) l. **Madeiravin**, på ön *Madeira* berett förträffligt vin.
Madeiramahogny, dets. som *Avocatoträ* (se d. o.).
Madelaine (*l.* -ölä'n), franskt kvinnonamn = *Magdalena* (se d. o.).
Madeleintid (*l.* madlä'n-), *fr. E'poque magdale'nienne*, *arkeol.*, benämning på sista avdelningen av den äldre stenåldern i Europa (efter Madeleinegrottan i Tursac, Dordogne, Frankrike).
Madelon (*l.* madölä'ng), franskt kvinnonamn, diminutiv av *Madelaine* (se d. o.). Namn på en populär fransk krigsvisa under världskriget.
Madelonette, *fr.* (*l.* -ölånä'tt), glädjeflicka, som i ett kloster gör bot för sina synder. — **Madelonettes** (*l.* -ätt), *pl.*, i Paris tukthus för kvinnor (fordom kloster för botfärdiga lösaktiga kvinnor): magdalenanunnor (se d. o.).
Mademoiselle, *pl.* **Mesdemoiselles**, *fr.* (*l.* madömåasä'll, mädömåasä'll), fröken, i Frankrike förr titel för ogifta adliga kvinnor, nu för ogifta kvinnor i allmänhet. Under bourbonernas tid företrädesvis benämning på äldsta dottern till franske konungens äldste broder. Hos oss förr under formen *mamsell* titel för alla ogifta damer av ofrälse stånd.
Made'ra, se *Madeira.*
Mader-akka = *Madder-akka* (se d. o.).
Made'sis =*Madarosis* (se d. o.).
Ma'dhvasekten l. **Brahmasamprada'yinsekten**, en sydindisk vishnuitisk sekt.
Madi, ett centralafrikanskt negerfolk.
Ma'diaolja, fås av fröna av den i Chile inhemska *Ma'dia sati'va*, tillhörande fam. *Compo'sitæ*. Brukas mest för tekniska ändamål. — **Madiakakor**, tillverkas av pressrester av madiafrön. Användas som gödfoder men innehålla giftämnen.
Madiaran (*l.* -ra'ng), ett starkt, fylligt rödvin från franska dep. Hautes-Pyrenées.
Ma'didans, *lat.*, fuktande.
Ma'didus, *lat.*, *bot.*, fuktig.
Madja'rer, se *Magyarer.*
Madoere'siska språket (*l.* -dur-), malajsk-polynesiskt språk, som talas på ön Madoera (Nederl. Ind.).
Mado'nna, *ital.* (av *ma*, min, och *do'nna*, *lat. do'mina*, fru), eg. min fru; brukas blott som benämning på den heliga Jungfrun. — **Madonnabild**, en bild av Jungfru Maria, vanligen med Jesusbarnet.
Madra, *bot.*, se *Asperula* och *Sherardia.*
Madra's, ett slags halvsiden.
Madrashampa, se *Sunn.*
Madrasmyrobala'ner, *bot.*, se *Myrobalaner.*
Ma'drasrädisa, *bot.*, se *Raphanus.*
Madrass (*mlat. matra'tium*, *fr. matelas*, *ty. Matratze*), sängunderlag. — **Madrasssutu'r**, *med.*, fortlöpande söm.
Madrepo'ra, *zool.*, ett korallsläkte, varav korallreven till stor del bestå. — **Madrepo'rmönster**, en glassort med korallknoppar i mönstret.
Madrepo'rplåt, **Madrepo'rskiva**, *zool.*, genomborrad kalkskiva å hudytan hos tagghudingarna, genom vilken vattnet strömmar in i deras ambulakralsystem (se d. o.).
Madriga'l (*ital. madrigale*), eg. herdedikt; kort lyriskt skaldestycke av erotiskt innehåll; *tonk.*, förr ett slags konstsång.
Madrileña, *sp.* (*l.* madrile'nja), *dansk.*, en spansk nationaldans.
Madrör, *bot.*, se *Calamagrostis.*
Madu'rafot l. **Myceto'ma**, *med.*, ett slags benröta i foten, gängse företrädesvis i *Madura* i Indien. Jfr *Chionyphe Carteri.*
Madure'siska språket, se *Madoeresiska språket.*
Madu'ro, *sp.*, eg. mogen; benämning på mörka cigarrer; även ett slags starkt portvin.
Madu'sa (förvridning av *Medu'sa*, se d. o.), svenskt allmogeuttryck, som betecknar en tjock och ful l. argsint kvinna.
Maestà, *ital.* (*l.* majsta'), eg. majestät; beteckning i konsten av den på en tron sittande frälsaren l. madonnan.
Maësto'so, *ital.* (*l.* majstå'så), *tonk.*, majestätiskt, med värdighet.
Maestrale, *ital.* (*l.* majstra'le), nordvästvinden.
Maestro, *ital.* (*l.* ma'jstrå, av *lat. magi'ster*, se d. o.), mästare, lärare (i synnerhet i musik); *meteor.*, nordvästvinden på Adriatiska havet. — **M. di cappella**, kapellmästare. — **M. della nave**, lots. — **M. di spada**, fäktmästare.

Maffia, se *Mafia.*

Mafflien (*l.* maffliä'ng), *arkeol.,* mellersta delen av den förpaleolitiska stenåldern i Europa.

Ma'fia l. **Ma'ffia,** *ital.,* eg. höghet, ädelhet; på Sicilien en vitt utbredd liga, som med våldsamma medel gör de lagliga myndigheterna makten stridig.

Mafiosi (*l.* -å'si), medlemmar av *Mafian* (se d. o.).

Mafi'ti, Mafi'tu, Masi'tu, Mavi'ti, zulustam vid Nyassasjön.

Ma foi, *fr.* (*l.* -fåa'), på min ära.

Mafue'iraträdet, *bot.,* se *Mafuratalg.*

Mafu'ratalg, *bot.,* växtfett ur fröna av M a f u e i r a t r ä d e t, *Trichi'lla eme'tica,* i tropiska Afrika. Användes i tvål och stearin.

Mag., förk. för *magister.*

Ma'gadhaspråket l. **Ma'gadhi,** sanskritnamnet på den prakritdialekt som anses ha talats i landet Magadha i v. Bengalen på Buddhas tid.

Ma'gadis, *gr., tonk.,* ett stränginstrument hos de gamla grekerna.

Magalhäeska molnen l. **fläckarna** (*l.* magalja'sj-), *astr.,* se *Kapmolnen.*

Magar, ett av *Himalayafolken* (se d. o.).

Magasi'n (*fr. magasin, ital. magazzino, sp. almace'n*), förrådshus; förrådsrum; handelsbod; titel på vissa periodiska skrifter; *krigsk.,* ammunitionsrum å *magasinsgevär* (se nedan). — **Magasinage** (*l.* -a'sj), inläggning i förrådshus, upplag; tid och avgift därför. — **Magasine'ra,** upplägga i förråd(shus). — **Magasinsgevär,** *krigsk.,* gevär med ”magasin” eller förvaringsrum för patronerna, vilka genom en mekanism automatiskt föras till patronläget.

Magazini'tis = *Kleptomani* (se d. o.).

Ma'gdalarött, *tekn.,* en naftalinfärg.

Magdale'na, *astr.,* en av småplaneterna.

Magdale'na, hebreiskt kvinnonamn, som betyder: från staden Magdala. Binamn till den i Bibeln omnämnda botfärdiga synderskan, och efter henne benämning på ångerfulla fallna kvinnor. Förkortas till *Male'na, Ma'lin, Ma'lla* och *Le'na.* — **Magdalenahem,** räddningsanstalt för fallna kvinnor. — **Magdalenanunnor** (*ty. Magdaleneri'nnen, fr. madelonnettes*), nunneordnar med syfte att upprätta fallna kvinnor; ordensföreningar av botfärdiga fallna kvinnor.

Magdalenienne, *fr.* (*l.* -leniä'nn), *arkeol.,* se *Madeleinetid.*

Ma'gdeburgerbrunt, *kem.,* krombrunt.

Ma'gdeburgercenturierna, se *Centuriæ magdeburgenses.*

Ma'gdeburgska halvkloten l. **Magdeburgska hemisfärerna,** *fys.,* två ihåliga halvklot, som i förbindelse med luftpump tjäna till att åskådliggöra luftens tryck.

Magelo'ne (*fr. Maguelonne*), hjältinna i en medeltidsroman, som införlivats med de flesta europeiska länders folklitteratur.

Mage'nta, *tekn.,* fuchsin, en röd anilinfärg.

Mage'ntabrons, *kem.,* de violetta kristallerna av volframsyrat volframoxidkali.

Ma'ger l. **Ma'gier** (*gr. ma'goi, lat. ma'gi*), *pl.,* hos kaldéerna, mederna och perserna medlemmar av den lärda kasten (förnämligast präster); sedermera astrologer, teckentydare, spåmän, trollkarlar, svartkonstnärer. — **Magi'** (hårt g), trolldom, häxeri, svartkonst, teckentydning, spådomskonst. Med *vit magi* förstås trolldom, utövad med hjälp av goda andar, med *svart magi* dylik, understödd av onda andar, med *naturlig magi* taskspeleri. — **Ma'giker,** person, som är kunnig i magi, trollkarl. — **Ma'gisk,** som hör till magien; *fig.,* trolsk, övernaturlig, tjusande.

Ma'geskifte, *da.* (av *mage,* maka, lika), byte, särskilt av fast egendom.

Magflen, äldre benämning på magsyra och magkatarr.

Maggipreparat, av I. Maggi uppfunna konserver i kapselform av köttextrakt, grönsaker och kryddväxter.

Maggiola'ta, *ital.,* (*l.* maddjå-) eg. majsång; kärlekssång, sjungen under den älskades fönster.

Maggiordo'mo, *ital.* (*l.* maddjår-), överhovmästare, särskilt vid det påvliga hovet. Jfr *Major domus.*

Maggiore, *ital.* (*l.* maddjå're; *fr. majeur*), större; äldre; *tonk.,* dur.)(M i n o r e.

Ma'ghrib, *arab.,* väster. — **El Maghrib,** ”västern”, norra Afrika utom Egypten. — **M. el-a'ksa,** ”den yttersta västern”, Marocko.

Maghzen, *arab.,* urspr. förrådshus, magasin (som kommer av detta ord); benämning på regeringen i Marocko.

Magi', Ma'giker, Ma'gisk, se under *Mager.*

Magi'nus, *astr.,* ett av de största ringbergen på månen.

Magi'ster, *lat.* (av *ma'gis,* mer), eg. förman, mästare, lärmästare; förr filosofie doktor; nu titel (*filosofie magister*) på den som avlagt *filosofisk ämbetsexamen;* även titel för de skickligaste simmare (*simmagister*). — **M. admissio'num,** överhovceremonimästare. — **M. a'rtium libera'lium** = *Artium liberalium magister* (se d. o.). — **M. convi'vii** = *Arbiter bibendi* (se d. o.). — **M. do'cens,** äldre titel för *docent* (se d. o.). — **M. e'quitum,** romerska rytteriets chef. — **M. mathe'seos,** eg. matematikens mästare; gammal benämning på *pythagoreiska lärosatsen* (se d. o.). — **M. mi'litum,** fältmarskalk. — **M. mo'rum,** censor (se d. o.). — **M. po'puli,** folkets chef, diktatorn (se *Diktator*). — **M. sa'cri palatii** (*l.* -la'tsii), eg. mästare i det heliga palatset: palatsmästare, förr en påvlig ämbetsman. — **M. schola'rum,** chef för en klosterskola. — **Magisterpromotion** l. **Filo-**

sofie-doktors-promotion, den akademiska högtidlighet, vid vilken filosofie-doktorsvärdigheten utdelas.

Magiste'rium, *lat.* (av *magi'ster*, se d. o.), eg. mästerstycke; magistervärdighet; vid Köpenhamns universitet benämning på skolämbetsexamen; *alkem.*, mästerpulver, de vises sten (se *Alkemi*); *kem.*, benämning på vissa preparat. — **M. bismu'thi**, basiskt vismutnitrat. — **M. co'rnus ce'rvi**, benaska. — **M. jala'pæ**, jalapaharts (se d. o.). — **M. ta'rtari**, ättiksyrat kali. — **M. vitri'oli Ma'rtis**, järnoxid.

Magistra'l (av *lat. magi'ster*, se d. o.), som hör till en mästare; viktig, huvudsaklig; *meteor.* = *Mistral* (se d. o.). — **Magistralformel**, *farm.*, läkarrecept. Jfr *Officinell formel.* — **Magistrallinje**, *befästn.*, å planformen för en fästning eller ett fältverk den linje, efter vilken de övrigas läge bestämmes.

Magistra't (*lat. magistra'tus*, av *magi'ster*, se d. o.), hos de gamla romarna vissa ämbetsmän samt dessas befattningar; stadsöverhet; hos oss förr en kommunal, nu en till statsförvaltningen hörande myndighet. — **Magistratsperson**, överhetsperson; rådsherre; rådman; borgmästare. — **Magistra'tur**, överhetspersoners ämbete, ämbetsmakt och ämbetsvärdighet.

Magi'stri sententia'rum, se *Sententiarii.*

Magi'strum non præce'dat disci'pulus, *lat. ordspr.*, lärjungen är icke förmer än mästaren.

Ma'glemosekulturen l. **Mullerupkulturen**, *arkeol.*, en kultur från ett tidigt skede i nordisk äldre stenålder, uppkallad efter en boplats i en torvmosse vid Mullerup på Själland.

Ma'gma, *gr.*, *farm.*, sv. *pl.* **Ma'gmor**, hopknåpad, knådbar massa; salva; bottensatsen av ett urlakat ämne; *geol.*, av gasrika silikatsmältor bestående glödflytande massa, som förekommer i jordens inre.

Ma'gna cha'rta, *lat.* (*eng. The great charter*), den stora kartan, det stora frihetsbrevet. Se vidare under *Charta.*

Ma'gna ci'vitas, magna solitu'do, *lat.*, stor stad, stor öken.

Ma'gna Græ'cia, *lat.*, Storgrekland, antikens benämning på de grekiska kolonierna i s. Italien.

Magna'lium, legeringar av aluminium och magnesium.

Ma'gna ma'ter, se under *Mater.*

Magnaneri' (av *magnan*, silkesmask enligt sydfranskt folkspråk), byggnad för förvaring och uppfödande av silkesmask.

Magnani'm (av *lat. ma'gnus*, stor, och *a'nimus*, sinne), högsint, upphöjd, själsstor. — **Magna'nimi pre'tium**, den högsintes belöning (devis på danska elefantorden). — **Magnanimite't**, högsinthet, själsstorhet.

Magna't (av *lat. ma'gnus*, stor), i Ungern ledamot av överhuset; i Polen förr riksråd eller medlem av högadeln; storman, rik och mäktig man.

Ma'gne, *nord. myt.*, Tors son med jättekvinnan Järnsaxa, sin faders överman i styrka.

Magne'sia, *kem.*, magnesiumoxid, talkjord, ett vitt, ytterst svårsmält pulver, som erhålles genom glödgning av magnesiumkarbonat. Brukas till eldfasta deglar, till konstgjord sten, i medicin m. m. — **M. a'lba**, *med.*, se *Hydratocarbonas magnesicus.* — **M. anima'lis**, *farm.*, dets. som *Album græcum* (se d. o.). — **M. calcina'ta**, felaktig benämning på magnesiumkarbonat. — **M. ci'trica**, se *Citras magnesicus.* — **Engelsk magnesia**, se *Oxidum magnesicum ponderosum.* — **Magnesiaglimmer**, se *Biotit.* — **M. le'niter u'sta**, se *Oxidum magnesicum leve.* — **M. med järn**, se *Hydras ferrico-magnesicus.* — **M. ni'gra**, brunsten, mangansuperoxid. — **M. sulphu'rica**, se *Sulphas magnesicus.* — **M. u'sta**, bränd magnesia.

Magnesiacement, till golvbeläggning använd blandning av bränd magnesia, sågspån och jordfärg.

Magnesian limestone, *eng.* (*l.* maggni'sjön lä'jmstån), *geol.*, ett slags talkhaltig kalksten.

Magne'sicus, *kem.*, latinska benämningen på magnesiumsalter.

Magnesi't, *miner.*, magnesiaspat, som består av kolsyrad magnesia. Användes vid beredning av kolsyrade vatten.

Magne'sium, *kem.*, en i naturen i förening med syre eller klor ymnigt förekommande silvervit metall, som kan hamras och dragas till tråd. Användes till signaleldar och fyrverkeripjäser samt vid fotografering (se nedan). — **Magnesiumaceta't**, ättiksyrad magnesia, användes som desinfektionsmedel. — **Magnesiumblixt**, ett genom förbränning av metalliskt magnesium framkallat, skarpt och blixtlikt ljus, som brukas till belysning vid fotografering. — **Magnesiumkarbona't**, kolsyrad magnesia, användes mot magsyra, som tand- och polerpulver m. m. — **Magnesiumtartra't**, vinsyrad magnesia, användes vid mjältsjukdomar.

Magne't (*gr. magne'sios li'thos*), *fys.*, benämning på kroppar, vilka i likhet med vissa järnmalmer hava egenskapen att draga till sig och fasthålla järnstycken. *Konstgjorda magneter* bestå av härdat stål, som genom magnetisering erhållit magnetiska egenskaper. — **Magnetise'ra**, meddela stålstycken magnetisk kraft; *med.*, försänka i magnetisk sömn. Jfr *Hypnotisera* och *Hypnotism.* — **Magne'tisk**, som angår magneter eller magnetism; *fig.*, tilldragande. — **Magnetisk axel**, se under *Axel.* — **Magnetisk azimut**, se *Azimutkompass.* — **Magnetisk sömn**, äldre benämning på *hypnotism* (se d. o.). — **Magnetiskt fält** l. **Magnetfält**, område in-

om vilket magnetiska krafter äro verksamma. — **Magnetiskt spektrum,** genom olika stor avböjning i ett magnetfält särskiljda partiklar av olika laddning i ett kanal-, katod- l. α-strålknippe. — **Magneti'sm,** kraften hos en magnet, egenskapen att draga till sig och fasthålla järn och järnhaltiga kroppar; *fig.*, dragningskraft. — **Anima'l magnetism** l. **Djurmagnetism,** *med.*, förr benämning på de fenomen, som framkallas genom hypnotisk inverkan. Jfr *Hypnotism.* — **Jordmagnetism,** jordklotets magnetiska inverkan, som är orsak till, att en fritt upphängd magnetnål antager en bestämd ställning. Jfr *Deklination* och *Inklination.* — **Magnetisö'r,** person, som sysselsätter sig med att hos andra framkalla magnetisk sömn. Jfr *Hypnotisör.* — **Magneti't,** *miner.*, magnetisk järnmalm. — **Magnetkis,** ett magnetiskt mineral, som består av järn och svavel. — **Magne'toelektricitet,** *fys.*, benämning på medelst magnet framkallad elektricitet. — **Magneto-elektrisk,** som har avseende på magneto-elektricitet. — **Magnetogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), självregistrerande apparat, som angiver förändringar i jordmagnetismens styrka. — **Magnetologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om magneten och magnetismen. — **Magnetome'ter** (av gr. *me'tron,* mått), *fys.*, apparat för uppmätning av magnetisk fältstyrka. — **Magneto'n,** *fys.*, minsta kvantum magnetiskt moment. — **Magnetooptik,** läran om magnetiska krafters inverkan på optiska fenomen. — **Magnetostriktio'n,** sammandragning l. utvidgning av en kropp vid magnetisering. — **Magnetpoler,** de ställen (nord- och sydpolen) på en magnet, där den magnetiska kraften är störst. — **Magnetsten,** *miner.*, naturlig magnet, magnetisk järnmalm.

Magne'ter (*gr. ma'gneter*), invånare i tessaliska landskapet Magnesia.

Magnethjul, se *Rotor.*

Ma'gnhild, fornnordiskt och forntyskt kvinnonamn (av *magn,* kraft, och *hild,* strid).

Ma'gni, *lat.* genitiv av M a g n u s , latinisering av Magnusson.

Magni'ficat, *lat.*, eg. han lovprisar; efter begynnelseorden, *magni'ficat a'nima me'a do'minum* (min själ prisar storligen Herran), uppkallad evangelisk lovsång.

Magnifice'ns, se *Magnificus.*

Magni'ficus, *lat.* (av *ma'gnus,* stor, och *fa'cere,* göra), magnifik, storartad, härlig, ståtlig, präktig. — **Re'ctor magnificus** l. **Magnifice'ns** (*fr. magnificence*), titel för universitetsrektorer. — **Magnifi'k** (*fr. magnifique*), se *Magnificus.*

Magnilokve'ns, *lat.*, storordighet, skryt.

Ma'gni no'minis u'mbra, *lat.*, skuggan av ett stort namn.

Magnitud (av *lat. magnitu'do,* storlek), *astr.*, storleksordning (för stjärnorna).

Ma'gno cona'tu nu'gas, *lat.*, obetydligheter (till resultat) av stora ansatser.

Magnofevri't, *miner.*, ett slags *spinell* (se d. o.).

Magno'lia, *bot.*, ett släkte till fam. *Magnolia'ceæ* hörande träd och buskar med präktiga, välluktande blommor, av vilka parfym beredes. — **M. conspi'cua** och **M. obova'ta** från Östasien samt **M. grandiflo'ra** och **M. gla'uca** (bäverträd) från Nordamerika odlas som prydnadsväxter men uthärda ej gärna vårt vinterklimat annat än i Skåne.

Magnolia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Rana'les* bland de frikronbladiga dikotyledonerna. Som prydnadsväxter odlas arter av *Magno'lia och Liriode'ndron.* Vissa arter ha användning i medicinen och parfymfabrikationen.

Magno'liametall, legering av bly, aluminium och koppar samt spår av arsenik, fosfor, järn och koppar. Lagermetall.

Ma'gnum bonum (*lat.*, stor och god), en omtyckt potatissort.

Ma'gnus, *lat.*, stor, den store. — **Ca'rolus Magnus,** Karl den store.

Ma'gnus, mansnamn (eg. *lat. adj. ma'gnus,* se föreg. ord). Svenskt, norskt, danskt och tyskt furstenamn. Förkortas till *Manne, Masse* och *Måns.*

Ma'gnus est in ve'rbis; in fa'ctis nu'llus habe'ris, *lat. ordspr.*, stor i orden, men liten på jorden.

Magog, se *Gog och Magog.*

Mago'nia, *bot.*, se *Barbasco.*

Mago'ten, *zool.*, se *Inuus.*

Maguey (*l.* -ge'j), se *Agave* och *Chagual.*

Magunti'acum, *lat.*, Mainz.

Ma'gus, *lat.*, se *Mager.*

Magyarer (*l.* madja'rer), ungrare, huvudbefolkningen i Ungern. — **Magya'riska språket,** magyarernas modersmål, en gren av de finsk-ugriska språken.

Magyarorszag, *ung.* (*l.* ma'djarårsag), Ungern.

Maha'-, *sanskr.*, stor. Förekommer i en mängd sammansättningar. — **Mahade'va,** *ind. myt.*, den stora guden, benämning på Siva. — **Mahara'dja,** storkonung, titel för vissa indiska furstar, särskilt de infödda härskarna i Lahore. Jfr *Radja.*

Maha'bha'rata, fornindisk hjältedikt, som består av mer än 100,000 verser.

Mahade'va, Mahara'dja, se under *Maha-.*

Mahaleb-Körsbärsträdet, dets. som *Weichselträ* (se d. o.).

Maha'lla, *arab.*, rastställe i Marocko, härläger, krigshär.

Mahara'ja, *sanskr.*, se *Maharadja* under *Maha-.*

Mahara'stri, sanskritnamnet på en prakritdialekt i v. Indien.

Maharatter, se *Maratter.*

Mahatma, *ind.*, ”stor ande”, enligt teosofernas uppgift medlem av ett i moraliskt och

intellektuellt hänseende utomordentligt högt stående, tibetanskt brödraskap.

Ma'dhi (av *arab. ha'da,* vägleda), eg. vägledd (av Gud); enligt muhammedanernas tro en profet, som skall komma för att fullborda Muhammeds verk. Bland dem, som gjort anspråk på denna värdighet, må nämnas *Muhammed Ahmed,* ledaren av upproret i egyptiska Sudan (1881—1885). — **Mahdi'ster,** anhängare till en mahdi.

Mah-jong, *kin.,* ”vunnet spel”, ett urgammalt kinesiskt spel.

Mah-mal, *arab.,* eg. bärställning, en smyckad ställning, som årligen med pilgrimskaravanen på en kamel föres till Mekka.

Mahmi'l, *arab.,* den heliga kamel, som bar turkiska sultanens skänker till Mekka.

Ma'ho, se *Mako.*

Maho'gny l. **Maho'gni,** *tekn.,* ett förträffligt möbelvirke, som fås av det till fam. *Melia'ceæ* hörande, i Centralamerika inhemska mahogniträdet, *Swiete'nia Mahago'ni* m. fl. andra träd av samma familj. På senare tid ha många andra värdefulla vedslag förts i handeln under benämningen mahogny.

Mahognynötter l. **Mabofrön,** *bot.,* de fettrika stenfrukterna av arter tillhörande släktet *Parina'rium* (av fam. *Rosa'ceæ*); tropiska Afrika.

Maho'li, *zool.,* se *Jalago.*

Ma'homed l. **Ma'homet,** rättare *Muhammed* (se d. o.).

Maho'nia, *bot.,* se *Berberis.*

Mahout (*l.* mäha'ut), *ind. maha'wat,* elefantdrivare, som sitter på elefantens rygg och styr honom med sin *ankus,* pikstav. — **Mahouts** l. **Mahoods,** fina lätt valkade halskläden.

Mahratter, se *Maratter.*

Mahwasmör = *Bassiaolja* (se d. o.).

Maia, *gr. myt.,* Hermes' moder, en av *plejaderna* (se d. o.); *rom. myt.,* en vårgudinna, vars fest inföll den 1 maj.

Maibowle, *ty.,* se *Maitrank.*

Maida'n l. **Meidan,** *arab., pers.,* ”öppen plats”; kapplöpningsbana i Konstantinopel; även torg.

Maiden, *eng.* (*l.* mä'dön), eg. jungfru, häst, som aldrig vunnit något 1:a pris. — **Maiden speech** (*l.* -spitj), jungfrutal, förstlingstal, inträdestal (t. ex. i parlamentet). — **Maiden trip,** en oceanångares första provresa.

Maieuti'k, se *Majevtik.*

Maigre, *fr.* (*l.* mägr), franskt namn på havsgösen.

Maikens-heering l. **Ma'tjessill,** eg. jungfrusill, ännu icke könsmogen sill, den bästa av holländsk sill, fångas i juni och juli månader.

Maiko'ngen l. **Savannernas schakal,** *zool.,* en sydamerikansk varg, *Ca'nis tho'us.*

Mail, *fr.* (*l.* maj) l. **Mailspel,** ett spel, vilket likt krocket spelas med klot och klubba.

Mail, *eng.* (*l.* mäl), brevväska. — **Mail-coach** (*l.* -kå'tj), postvagn; stor, täckt fyrspännare med platser även på taket.

Mailand (*l.* ma'jlant), tyskt namn på Milano. — **Majlandsguld,** på ena sidan förgylld plattråd till broderier.

Mail-coach, se under *Mail.*

Main, *fr.* (*l.* mäng), hand. — **M. droite** (*l.* - dråa't), högra handen. — **M. gauche** (*l.* - gå'sj), vänstra handen.

Maina'der = *Menader* (se d. o.).

Mainelagen (*l.* men-; *eng. Main liquor law*), en i staten *Maine* i Nordamerika rådande lag (av 1846 och 1851), enligt vilken av rusgivande drycker endast cider får tillverkas och försäljas inom staten.

Main-gauche, *fr.* (*l.* mäng-gåsj), ”vänsterhänta”, tyska och italienska dolkar, som på 1600- och 1700-talen fördes i vänster hand för att parera motståndarens vapen.

Main morte, *fr.* (*l.* mäng må'rt; *lat. ma'nus mo'rtua, ty. todte Hand*), död hand, död mans hand, uttryck, vilket betecknar kyrkor, kloster och fromma stiftelser såsom ägare för alla tider av åt dem skänkt egendom.

Maino'ter, invånare på den grekiska halvön *Maina.*

Mainprise, *eng.* (*l.* mä'npräjs), försättande på fri fot mot borgen.

Maintene'ra (*l.* mäng-; *fr. maintenir*), bibehålla, bevara; understödja.

Ma'inzfluss = *Strass* (se d. o.).

Maioni'den, *gr.,* den från Maionien (Lydien) stammande, benämning på Homeros, som möjligen var från Smyrna.

Maio'tis l. **Meo'tis,** antikens namn på Asovska sjön.

Maire, *fr.* (*l.* mär; *eng. mayor,* av *lat. ma'jor,* större), mär, ämbetsman, som står i spetsen för en kommun; borgmästare; byfogde. — **Mairie** (*l.* märi'), märsämbetet; en märs ämbetslokal l. verksamhetskrets.

Maison, *fr.* (*l.* mäså'ng, av *lat. ma'nsio,* vistelseort), hus, boning. — **M. de campagne** (*l.* - dö kangpa'nj), lantställe. — **M. de force** l. **M. de correction** (*l.* - dö fårrs, - dö kårrecksiå'ng), tukthus. — **M. de santé** (*l.* - dö sangte'), privat vårdanstalt för sinnessvaga. — **M. de ville** (*l.* -dö vi'll), stadshus, rådhus. — **M. du roi** (*l.* - dy råa'), de franska konungarnas hov, hovstat. — **M. garnie** (*l.* - garni') och **M. meublée** (*l.* - möble'), rum för resande, hotell. — **M. militaire** (*l.* - militä'r), de franska konungarnas ”hustrupper”.

Maitrank l. **Maibowle,** *ty.,* vin, kryddat med myskmadra, *Aspe'rula odora'ta.*

Maître, *fr.* (*l.* mätr), herre, husbonde, mästare, lärare. — **M. de conférences** (*l.* - dö kångfera'ngs), universitetslärare som leder vetenskapliga diskussionsövningar. — **M. d'hôtel** (*l.* - dåte'll), hovmästare. —

M. de plaisir (*l.* - dö pläsi'r), festanordnare, marskalk. — **Maîtresse** (*l.* mäträ'ss), härskarinna, matmoder; mätress, älskarinna. — **M. en titre** (*l.* - ang titr), **M. déclarée** (*l.* - deklare') l. **M. du roi** (*l.* - du råa'), benämning på den franske konungens älskarinna under den gamla monarkiens tid.

Ma'itreya, den fjärde av de fem buddhaer eller frälsare, som skola uppträda under den nuvarande världsåldern.

Maîtrise, *fr.* (*l.* mätri's), *tonk.*, benämning på de sång- och musikskolor som funnos vid alla större kyrkor i Frankrike före revolutionen.

Maiz del monte, se *Balanoporaceæ.*

Maize'na, ett amerikanskt majsmjöl.

Maj (*lat. Ma'jus*), årets femte månad, blomstermånaden. Jfr *Maia, rom. myt.*, och *Majus.*

Ma'ja, *astr.*, en av småplaneterna.

Ma'ja = *Maia, rom. myt.* (se d. o.).

Ma'ja, *ind. myt.*, eg. sken, bländverk; världsmodern, kärleksguden Kamas och, enligt buddhisterna, Buddhas moder.

Maja'lis, *bot.*, blommande i maj.

Maja'nthemum bifo'lium, *bot.*, ekorrbär, en liten välluktande, svensk skogsväxt tillhörande fam. *Lilia'ceæ.* Bär slutligen röda. Roten förr officinell som svettdrivande medel.

Majbaggen, *zool.*, se *Cantharidæ.*

Majbräken, *bot.*, ett namn på ormbunken *Athy'rium fe'lix fe'mina.*

Maje'sta = *Maia, rom. myt.* (se d. o.).

Maje'stas, *lat.*, majestät, personlig höghet eller värdighet. — **M. persona'lis,** personligt majestät. — **M. po'puli,** folkets majestät. — **M. rea'lis,** statsföreningens majestät.

Majestä't (*lat. maje'stas*), höghet, härlighet, sublimitet; titel för kejsare och konungar samt deras gemåler. — **Majestätsbrev** (*ty. Majestätsbrief*), namn på vissa urkunder, utfärdade av tysk-romerska kejsare. — **Majestätsbrott,** se *Crimen læsæ majestatis.* — **Majestä'tisk,** upphöjd, härlig, sublim.

Majeuti'k, se *Majevtik.*

Majeur, *fr.* (*l.* -sjö'r), större; äldre; myndig; *tonk.*, dur.)(M i n e u r. Jfr *Maggiore.*

Majevti'k, *gr., med.*, förlossningskonst; även den sokratiska undervisningsmetoden. — **Maje'vtiker,** person, som vid sin undervisning begagnar denna metod. — **Maje'vtisk,** som sammanhänger med majevtik.

Majfisken l. **Stamsillen,** *zool.*, en sillart, *Clu'pea alo'sa,* som om våren stiger upp i floderna för att leka. Den anträffas även i Östersjön men är av mindre ekonomisk betydelse.

Ma'jken, kvinnonamn, bildat av *Maria* (se d. o.).

Majo, *sp.* (*l.* ma'sjå), *fem.* **Maja** (ma'sja), "fint utstyrd", benämning på bergsbor, i synnerhet de andalusiska, som uppträda i brokiga dräkter och med stora later. — **El majo,** är oförvägen och företagsam. — **La maja,** är en eldig och smidig danserska.

Majo'lika, *ital.* (efter ön *Majo'rca*), mångfärgade lergodstillverkningar, speciellt italiensk fajans.

Majonnaise, Majonnä's, se *Mayonnaise.*

Majo'r (av *lat. ma'jor*, större, äldre), *krigsk.*, i flertalet arméer lägsta regementsofficersgraden. — **Major du jour,** *fr.* (*l.* masjå'r dy sjor), stabsofficer, som för dagen har uppsikten över vakter och poster. — **Generalmajor,** se under *General.* — **Platsmajor,** officer, som är en kommendants närmaste biträde. — **Tambu'rmajor** (*fr. tambour-major*), regementstrumslagare.

Ma'jor, *lat.*, större, äldre (jfr *Senior*); även = *Propositio major* (se under *Proponera*). — **Majo'ra** (näml. *vo'ta*), de flesta rösterna. — **Majora't** (*mlat. majora'tus*), *jur.*, arvsföljd, enligt vilket arvet odelat tillfaller den äldsta arvingen.)(M i n o r a t; även den sålunda ärvda egendomen. Jfr *Fideikommiss.* — **Major do'mus,** överhovmästare; hos de gamla frankiska konungarna titel för den förnämste stats- och hovämbetsmannen. Jfr *Maggiordomo.* — **Majorennite't,** myndighet, myndighetsålder.)(M i n o r e n n i t e t. — **Ma'jor e longi'nquo revere'ntia,** vördnaden är större på långt håll, vördnaden växer med avståndet. — **Majorite't,** flertal (särskilt av röster), pluralitet. Jfr *Minoritet.*

Majora'na horte'nsis, *bot.*, syn. *Origanum majorana* (se d. o.).

Majora't, Ma'jor do'mus m. fl., se under *Major.*

Majorennite't, se under *Major.*

Majori'stiska striden, en genom läran, att salighet ej vinnes utan goda gärningar, av den tyske teologen *Georg Major* (d. 1574) framkallad strid.

Majorite't, se under *Major.*

Majs, *bot.*, *Ze'a mais,* tillhörande fam. *Grami'neæ,* är ett från Sydamerika härstammande, även i Europa odlat, värdefullt sädesslag. Brukas även som prydnadsväxt. — **Majsari'n,** kraftfoder av majskli och melass.

Majse'na, dets. som *Maizena* (se d. o.).

Majsjuka l. **Flyglamhet,** sjukdom hos bin, visande sig i att dessa skjuta ut ur kupan, men falla till marken, där de dö. Sannolikt förorsakad av någon parasit.

Majsolja, olja av majsfrö. Har mångsidig teknisk användning.

Majsstift, *farm.*, *Sti'gmata Mai'dis,* de före befruktningen insamlade stiften av majsens honblommor. Användas mot blåssjukdomar.

Ma'jus, *rom. myt.*, manlig motsvarighet till *Maia* (se d. o.). Efter honom är månaden *maj* uppkallad.

Maju'skel (av *lat. maju'sculus, dimin.* av *ma'jor*, större), stor bokstav, begynnelse-

bokstav, initial, versalbokstav.)(Minuskel. — **Majuskelskrift,** skrift, tryckt med endast stora bokstäver, s. k. versaler (VERSALER).

Majviva, *bot.*, se *Primula.*

Mak, äldre förk. för gemak (jfr förmak).

Maka'ber (*fr. macabre*), kallas en situation, dikt m. m., som innebär en skärande kontrast mellan döden och livsglädjen i en eller annan form.

Makada'm l. **Makadamise'ring,** ett efter den skotske ingenjören *Mac Adam* uppkallat sätt att belägga vägar. Dessa täckas med slagen smästen och jämnas med sand. — **Makadamise'ra,** utföra dylik vägbeläggning.

Makadanni't, legering av aluminium, zink och koppar.

Maka'ker, *zool.*, ett släkte smalnäsiga apor, *Maca'cus,* i Asien (en art på Gibraltar och i Nordafrika). Hit höra bl. a. Hattapan och Bundern.

Makalaka, en sydafrikansk folkstam.

Maka'm, i arabiska litteraturen ett slags rimmad prosa.

Maka'na, *etnol.*, klubba av trä med skarpa stenskärvor, hos malajer, azteker m. fl.

Makara'ta, östliga njamnegerstammar.

Ma'kari l. **Ko'toko,** negerstam i Bornu.

Maka'rios l. **Maka'rius,** mans-, och **Maka'ria,** kvinnonamn (av *gr. ma'kar,* salig).

Makarismer (av *gr. ma'kar,* salig), de åtta "saligheter", som nämnas i Jesu bergspredikan.

Makaro'ner (av *ital. maccheroni, maccaroni,* antagl. av *macca're,* krossa), ett av fint vetemjöl berett näringsmedel, i form av rör, stjärnor eller trådar. Jfr *Nudlar* och *Vermiceller.*

Makaro'nisk poesi, en från Italien härstammande komisk diktart, vars verser äro avfattade på ett modernt, med latinska ord och böjningsändelser uppblandat språk.

Ma'kartbukett, dekorationsbukett av torkade, blekta eller färgade växter, uppkallad efter den österrikiske målaren *Hans Makart.*

Makassa'rer l. **Mangkassa'rer,** malajfolk på Celebes.

Maka'ssarolja, även **Mangkassar-** l. **Mankassarolja,** ett slags rödfärgad, efter staden *Maka'ssar* på ön Celebes uppkallad olivolja, förr prisad som ett ypperligt hårmedel. Jfr *Antimakassar.*

Maki'mono, *jap.*, se under *Kakemono.*

Maki', *zool.*, se *Lemur.*

Makkabéer, en efter *Judas Makkabi* uppkallad judisk präst- och konungasläkt. — **Makkabéernas böcker,** två av bibelns apokryfiska böcker, som avhandla makkabéernas historia.

Makluri'n, *kem.*, en glykosid, som finnes i gulholts (se d. o.). — **Maklurinbläck,** ett grönsvart bläck, som beredes genom avkok av gul bresilja och ammoniumvanadat.

Ma'ko, Macko l. **Ma'ho,** fin, lång, något brunaktig egyptisk bomull av fin kvalitet. — **Makogarn,** garn av egyptisk bomull.

Makololo, ett betsjuananegerfolk.

Makramé, ett slags konstknytning, som användes till fransar, väskor m. m.

Makrencefali', *med.*, hjärnhypertrofi, hjärnförstoring.

Makrillfiskar, *zool.*, *Sco'mbridæ,* en familj taggfeniga fiskar. Se *Scomber.*

Makrillen l. **Mackrilen,** *zool.*, se *Scomber.*

Makrillgäddor, *zool.*, en familj näbbgäddfiskar, *Scombreso'cidæ.* Hit höra Näbbgäddan, Makrillgäddan o. Flygfiskarna.

Makrillhajen, *zool.*, en håbrandshaj, *Isu'rus oxyrhy'nchus,* i Atlanten och Medelhavet.

Makrillmoln, *meteor.*, dets. som *cirro-cumulus* (se d. o.).

Ma'kro- (av *gr. makro's*), i sammansättningar: lång, stor.

Makrobioka'rp (av *gr. karpo's,* frukt), *bot.*, kallas en växt, vars frukter kvarsitta på moderväxten under flera år.

Makrobi'osis, *gr.* (av *bi'os,* liv), lång levnad. — **Makrobioti'k,** konsten att förlänga livet. — **Makrobio'tisk,** långlivad; som angår konsten att förlänga livet.

Makrocefali' (av *gr. kefale',* huvud), *med.*, abnorm storlek hos huvudskålen. — **Makrocefa'ler,** personer med abnormt stora eller till en avlång form hoptryckta huvud.

Makrocheili', *med.*, läpphypertrofi, läppförstoring.

Makrocheiri', *med.*, förstoring (hypertrofi) av händerna.

Makroco'lon, *med.*, medfödd för stor grovtarm.

Makrocy'ter (av *gr. ky'tos,* cell), abnormt stora, röda blodkroppar, som förekomma vid vissa sjukdomar.

Makrodaktyli', *med.*, stark förstoring hos fingrar.

Makroestesi', *med.*, känselrubbning, varvid föremålen förefalla större än de äro.

Makrofoni' (av *gr. fone',* ljud), egenskapen att hava en hög, klar stämma. — **Makrofone'tisk,** högröstad.

Makrofotografi', dets. som *makrografi* (se d. o.).

Makro'ftalmos, storögdhet. — **Makrofta'lmisk,** storögd.

Makrofy'llisk, storbladig.

Makrogame't (av *gr. makro's,* stor, och *game'tes,* gemål), *bot.*, honlig könscell, äggcell. Jfr *Mikrogamet.*

Makroglossi' (av *gr. glo'ssa,* tunga), abnorm tillväxt av tungan.

Makrografi' (av *gr. gra'fein,* skriva), reproduktionsförfarande för framställning av bilder i mycket stort format.

Makroko'sm (av *gr. ko'smos,* värld), den stora, yttre världen, världsalltet, betraktat som en mänsklig organism. Jfr *Mikrokosm.* — **Makroko'smika,** de yttre tingen.

— **Makrokosmologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om de yttre tingen.

Makrologi', pratsamhet, mångordighet.

Makromeli', *med.*, abnorm tillväxt hos kinden.

Makroparasi'ter, *med.*, för blotta ögat skönjbara parasiter.

Makropodi', *med.*, abnorm tillväxt av fötterna.

Makroprosopi', *med.*, abnorm förstoring av ansiktet.

Makrosma'tiska däggdjur, *zool.*, ha starkt utbildat luktorgan och däremot svarande luktförmåga. Jfr *Osmatiska däggdjur.*

Makro'ner (*fr. macarons*), ett slags små kakor av finstött mandel, hos oss ofta kallade "biscuiter".

Makronosi' (av *gr. no'sos*, sjukdom), *med.*, långvarig sjuklighet.

Makropnoie, djup och långsam andhämtning.

Makropo'der, *pl.*, långfotade djur. — **Makropo'disk**, storfotad.

Makropsi' (av *gr. o'psis*, syn, företeelse), *med.*, felaktighet i synen, som gör att föremålen se större ut, än de äro.

Makro'sis, förlängning.

Makrosko'pisk (av *gr. makro's*, stor, och *skope'in*, se), som kan ses med blotta ögat.)(Mikroskopisk.

Makrosomi' (av *gr. so'ma*, kropp), jätteväxt.

Makrospo'rer (av *gr. makro's*, lång, stor, och *spor*, se d. o.), *bot.*, storsporer, honorgan hos rhizocarpéerna. Jfr *Mikrosporer.* — **Makrospora'ngium**, sporgömme, som alstrar makrosporer.

Makrostomi', *med.*, "stor mun", missbildning med från mun kluven kind.

Makrostruktu'r (av *gr. makro's*, stor, och *struktu'r*, se d. o.), *geol.*, för blotta ögat synbar anordning, byggnad.)(Mikrostruktur.

Makrosty'la, *bot.*, kallas blommor, som hava pistillens märke högre än ståndarknapparna. Jfr *Heterostyli.*

Makroti'n, se *Actæa racemosa.*

Ma-kua, en bantustam.

Maku'ba, en fin snussort, med lukt av violrot.

Makulatu'r, se under följ. ord.

Makule'ra (*lat. macula're*, av *ma'cula*, fläck), fläcka, smutsa, göra till makulatur. — **Makulatu'r**, smutsat, feltryckt eller på annat sätt skadat papper, som endast duger till omslag.

Mal, *fr.* (*lat. ma'lus*, ond), dålig, ond; sjukdom, ont; i sammansättningar: miss-, o-, van-. — **Mal caduc** (*l.* -kady'kk) och **Mal comitial** (*l.* -kåmmisia'll), fallandesjuka. — **Mal de caderas** (*l.* - dö kaderra'), trypanosomsjukdom hos häst (i Sydamerika). — **Mal de montagne** (*l.* - dö mångta'nj), bergsjuka, vid tillfällig vistelse å höjder av bergsluftens ringa syregrad framkallat illamående. — **Mal de los pi'ntos, Mal pinta'do**, fläcksjuka. — **Mal de Naples** (*l.* - dö napl), eg. neapolitanska sjukan; äldre namn på *syfilis* (se d. o.). — **Mal perforant** (*l.* -fåra'ng), brand med sårbildning. — **Mal petit** l. **Petit mal**, fallandesjuka. — **Mal sacré** (*l.* sakre'), fallandesjuka.

Mal, *petrogr.*, grovt grus.

Ma'la aurantia, *lat.*, *pl.*, pomeranser. — **M. a'urea**, guldäpplen, kärleksäpplen, *tomater* (se d. o.). — **M. ci'trea**, citroner. — **M. pu'nica**, granatäpplen.

Malaba'riska språket, det dravidiska språk, som talas på *Malabarkusten* å Västra indiska halvön.

Mala'ceæ, *lat.*, *bot.*, mjuk.

Malachit (*l.* -ki't [hårt k]), se *Malakit.*

Mala'chium aqua'ticum, *bot.*, syn. *Stellaria aquatica* (se d. o.).

Mala'chius, *bot.*, gridelin (med färg av malvablommor).

Malaci' l. **Malaki'** (av *gr. malate'ia*, uppmjukning), vekhet, förvekligande; *med.*, sjuklig uppmjukning av kroppens vävnader eller organ; förr även = *Pica* (se d. o.).

Malacopterry'gii, *zool.*, benfiskordningen Lax- och Sillfiskar.

Malade, *fr.* (*l.* -a'dd), sjuk, sjuklig, opasslig. — **Maladie** (*l.* -i'), sjukdom, opasslighet. (Se nedan.) — **Malade imaginaire** (*l.* - imasjinä'r), inbillad sjukdom. — **Maladrerie** (*l.* -dröri'), förr sjukhus för spetälska.

Maladie bleu (*l.* malladi' blö), blåsot (vid medfött hjärtfel). — **M. bronzée** (*l.* - brångse'), dets. som *Addisons sjuka* (se d. o.). — **M. de Bamberger**, danssjuka. — **M. de Basedow**, Basedowska sjukan (se d. o.). — **M. de Beale**, paralysie générale. — **M. de Beard** (*l.* - dö börd), neurasteni. — **M. de Birmer** (*l.* - bi'rmer), progressiv perniciös anemi. — **M. de Bretonneau** (*l.* - brettånnå'), difteri. — **M. de Graves** l. **Graves sjukdom** (*l.* - grä'iv), dets. som Basedowska sjukan (se d. o.). — **M. de Hansen**, spetälska. — **M. de Landry** (*l.* - langdri'), ryggmärgsförlamning. — **M. de Menière** (*l.* - meniä'r), svindel, öronsusning och kräkning vid affekter på öronlabyrinten. — **M. de Paget** (*l.* - pasje'), kräfta i brösten. — **M. de Pavy** (*l.* - pavi'), albuminuri. — **M. de caisson** (*l.* - dö kässå'ng), dykarsjukan.

Maladresse, *fr.* (*l.* -drä'ss), oskicklighet, tölpaktighet. — **Maladroit** (*l.* -dråa'), oskicklig, tafatt, tölpaktig.

Mala fi'de, *lat.*, trolöst, bakslugt, i ond avsikt, mot bättre vetande.)(Bona fide.

Ma'laga, ett sött vin från den spanska provinsen *Malaga.*

Malagaolja, ett slags bomolja.

Malagasi, Malagasch l. **Malgasch**, malajerna på Madagaskar.

Malaga'sser, den infödda befolkningen på Madagaskar.

Malaga'ssiska språket l. **Madega'ssiska språ-**

ket, det språk, som talas av infödingarna på Madagaskar. Jfr *Malajiska språk.*

Malagma, *gr.* (av *mala'ssein,* uppmjuka), *med.,* lindrande eller uppmjukande läkemedel, t. ex. grötomslag.

Malagueña, *sp.* (*l.* -goe'nja), spansk dans, identisk med fandango.

Malaguettapeppar (*l.* -ge'tta [hårt g]), *bot.,* paradisfrön, Guineakorn, fröna av de till fam. *Zingibera'ceæ* hörande *Amomum Melegueta* och *Amomum gra'num paradisi* på Guineakusten. Brukas som krydda.

Malahattr, *metr.,* ett av de fornnordiska versslag, som gemensamt blivit kallade *fornyrdalag* (se d. o.).

Mala he'rba non i'nterit, *lat. ordspr.,* ogräs är icke lätt att utrota.

Malaise, *fr.* (*l.* mallä's), illamående.

Malaja'lam, Malaya'lim, dravidiskt språk på Malabarkusten.

Mala'jer, till malajiska rasen hörande infödingar å en mängd av Indiska arkipelagens öar. — **Malajiska rasen** l. **Malajisk-polyne'siska rasen** omfattar befolkningen på öarna i Indiska och Stilla haven samt på halvön Malakka (utom australierna och papu'a). — **Malajiska språk** omfatta, utom malajiskan (malajernas språk), javanskan, tagalaspråken, malagassiska språket m. fl. — **Malajo-kineser** = *Indo-kineser* se d. o.).

Malajisk solbjörn, se *Bruan.*

Malajufti, *ry.,* äkta ryssläder av sekunda slag.

Malaka'ner, se *Molokaner.*

Malaki', se *Malaci.*

Malaki'as, mansnamn (*hebr. Maleachi,* förkortning av *maleachi'ja,* Herrens sändebud). Buret av en av de mindre profeterna.

Malaki'n, *farm.,* kondensationsprodukt av fenetidin och salicylaldehyd. Användes mot feber och reumatism.

Malaki't (hårt k), *miner.,* ett av basiskt kopparkarbonat bestående mineral av smaragdgrön till spanskgrön färg. Fås från koppargruvorna i Ural. Brukas till lyxartiklar, pelare m. m. — **Malakitgrönt,** *tekn.,* en vacker grön tjärfärg.

Malakkatenn, se *Straits tin.*

Malakode'rmer (av *gr. malako's,* blöt, mjuk, och *de'rma,* hud), *pl., zool.,* blötdjur. — **Malakofi'l** (av *gr. fi'los,* vän), *bot.,* växter som pollineras av snäckor. — **Malakoli't** (av *gr. li'thos,* sten), *miner.,* ett slags augit (se d. o.). — **Malakologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om de lägsta djurklasserna. — **Malako'n,** *miner.,* benämning på vissa varieteter av *zirkon* (se d. o.). — **Malakoplaki',** inflammation med sårbildning i urinblåsan. — **Malakosarko's,** *med.,* person, som lider av pussighet, löst kött. — **Malako'steon,** benuppmjukning. — **Malakozoologi',** läran om blötdjuren. — **Malakozo'on,** blötdjur.

Mala'mbobark, *bot., Co'rtex Mala'mbo, farm.,* barken av det sydamerikanska trädet *Cro'ton Mala'mbo.* Användes mot rödsot, gula febern o. s. v. Förväxlas ofta med T a p i r b a r k (av magnoliacéen *Dri'mys Wi'nteri*), som av tapiren skulle brukas mot diarré och därmed ha lärt infödingarna att uppskatta malambobarken.

Malandria, *gr., vet.,* en hästsjukdom, rots.

Malandri'no, *ital.,* stråtrövare.

Mal à propos, *fr.* (*l.* mall apropå'), i otid, olägligt, opassande, olämpligt.

Mala'ria (av *ital. mala a'ria,* dålig luft), **Klimatfeber, Kustfeber,** *med.,* febersjukdomar, frossa, förorsakade av ett hos malariamyggorna (*Anopheles*) parasiterande urdjur, *Plasmodium.*

Malariabehandling, *med.* Paralysie générale behandlas numera framgångsrikt med en kombination av neosalvarsan och malariainfusion l. tuberkulin, tyfusvaccin, mjölk, svavel m. m.

Malariakakexi', *med.,* blodbrist och avmagring m. m. vid långvarig malaria.

Mala't, *kem.,* äpplesyrade salter.

Mal au coeur, *fr.* (*l.* mall å kör), kväljningar, kräkningar. — **Mal de mer** (*l.* - dö märr), sjösjuka.

Malaxe'ra (*lat. malaxa're, gr. malaki'zein*), *med.,* uppmjuka, göra smidig, knåda, mjuk. — **Malaxatio'n,** en sjuk kroppsdels uppmjukande genom knådning. Jfr *Massage.*

Mala'xis, *bot.,* småväxt svenskt orkidésläkte med löklika, gröna stamknölar. — **M. Loese'lii,** se *Liparis.* — **M. monophy'lla,** se *Achroantes.* — **M. paludo'sa,** myggblomster.

Malayer = *Malajer* (se d. o.).

Mal caduc, se *Mal.*

Malchus, se *Malcus.*

Malcolm (*l.* mä'llköm), skotskt mansnamn (möjligen av *mac,* son, ättling, *cola,* hjälte, och *mar,* lik, liknande). Buret av skotska konungar.

Malco'lmia, *bot.,* växtsläkte från Medelhavsområdet av fam. *Cruci'feræ.* — **M. bi'color** och **M. mari'tima,** med röda l. vita, välluktande blommor odlas som prydnadsväxter.

Mal comitial, *med.,* se *Mal.*

Mal de Caderas, se *Mal.*

Malcontent, *fr.* (*l.* malkångta'ng), missnöjd.

Malcus l. **Malchus,** hebreiskt mansnamn (av *me'lech,* konung).

Mal de montagne, se *Mal.*

Mal de los pintos, Mal pinta'do l. **Pi'nta,** *sp., med.,* fläcksjuka, en smittsam hudsjukdom, som förekommer i Amerikas heta länder.

Mal de Naples, se *Mal.*

Maldonit (*l.* måldöni't), *miner.,* vismutguld (från Maldon i Victoria).

Male, *lat.,* illa, dåligt. — **Maledice'ra** (*lat. maledi'cere*), smäda, förbanna. — **Male-**

diktio'n (*lat. maledi'ctio*), smädelse; förbannelse. — **Male qui'dem,** illa nog.
Male bamboo, se *Dendrocalamus.*
Malediktio'n, se under *Male.*
Maledi'viskt guld (efter öarna *Maledіverna*) = *Kauri* (se d. o.).
Malefa'cere qui vult, nu'squam non ca'usam inve'niet, *lat. ordspr.*, den, som vill göra ont, finner alltid anledning därtill.
Malefi'cium, *lat.*, illgärning, förbrytelse.
Malefika'nt, *lat.*, förbrytare, missdådare.
Malen, *zool.*, se *Silurus.*
Malencontre, *fr.* (*l.* mallangkå'ngtr), missöde, olycka.
Malentendu, *fr.* (*l.* mallangtangdy'), missförstånd, misstag.
Ma'le pa'rta ma'le dilabu'ntur, *lat.*, "det som är förvärvat med orätt, tager en ända med förskräckelse".
Male'ttobark, se *Malletbark.*
Malevole'ns, *lat.*, illvilja, motvilja. — **Malevole'nt,** illvillig, motvillig.
Malfaçon, *fr.* (*l.* mallfaså'ng), fel i ett arbete; dåligt uppförande; bedräglighet, svek.
Malfaisance, *fr.* (*l.* mallfösa'ngs), illvilja, elakhet. — **Malfaisant** (*l.* -fösa'ng), illvillig, elak.
Malgasch = *Malagasti* (se d. o.).
Mal gré, se under *Gré.*
Malhabi'l (*fr. malhabile*), oskicklig. — **Malhabileté** (*l.* mallabilöte'), oskicklighet.
Malheur, *fr.* (*l.* mallö'r), olycka; ledsamhet, förtret. — **Le malheur est une bêtise** (*l.* lö - ät ynn bäti's), olyckan (eller oturen) är en dumhet (*Kardinal Richelieu*). — **Par malheur** l. **Malheureusement** (*l.* -örösma'ng), olyckligtvis. — **Malheureux** (*l.* -örö'), olycklig.
Malhonne'tt (*fr. malhonnête*), opassande, oanständig; ohövlig; oredlig; dålig. — **Malhonnêteté** (*l.* mallånnätöte'), oanständighet; ohövlighet; oredlighet; nedrighet.
Malice, *fr.* (*l.* mali'ss; av *lat. ma'lus*, ond), malis, elakhet, onda tungor. — **Maliciö's** l. **Malitiö's** (*fr. malicieux, lat. malitiosus*), elak; försmädlig.
Mali'gn (*lat. mali'gnus*), *med.*, svårbotlig, elakartad.)(B e n i g n. — **Malignite't** (*lat. mali'gnitas*), elakhet, skadelystnad. — **Malignt lymfo'm** = *Lymfosarkom* (se d. o.). — **Malignus mo'rbus,** elakartad sjukdom.
Malijje', *turk.* (av *arab. mal*, pengar, egendom), som tillhör finansväsendet. — **Malijje' na'zyr-y,** finansministern.
Malik, *myt.*, dets. som *Molok* (se d. o.).
Mali male pe'reunt, *lat. ordspr.*, dåliga människor få ett dåligt slut.
Ma'lin och **Malla,** kvinnonamn, förkortningar av *Magdalena* (se d. o.).
Malinconi'a, *ital.*, *tonk.*, melankoli, svårmod. — **Malinco'nico** l. **Malinconicame'nte,** svårmodigt.
Mali'nga, ett negerfolk.
Malini'ter, Good Templarordens engelska gren, som städse hyllat principen, att alla människor hava rätt till inträde i orden. Jfr *Hickmaniter.*
Mali's, se *Malice.*
Malisso'rer, en albansk folkstam.
Malitio'sa dese'rtio, *lat.*, *jur.*, egenvilligt övergivande.
Malitiö's, se under *Malice.*
Maljong (*fr. maillon*, kedjelänk), *text.*, solvöga av metall.
Ma'lkasten, *ty.*, "färglådan", samlingslokal för konstnärerna i Düsseldorf.
Malkontant (av *fr. malcontent*, missnöjd), oense, osams. Jfr *Kontanta.*
Malkonte'nter (*fr. malcontents*), missnöjda, i flera lands historia benämning på politiska partier, tillhörande oppositionen.
Mall (av *holl. mal*, mått), tunn träskiva, med vars tillhjälp kroklinjer uppritas.
Malle, *fr.* (*l.* mall), koffert; postväska. — **Malleposte** (*l.* -på'sst), postvagn; brevpost.
Mallea'bel (*fr. malléable;* av *lat. ma'lleus*, hammare), *fys.*, som låter uthamra sig, smidbar. — **Malleabilite't,** smidbarhet.
Mallea's, *farm.*, i antiformin lösta rotsbaciller, till immunitetsreaktion. Jfr *Mallein.*
Mallei'n, *farm.*, ett ämne, åstadkommet genom renodling av rotsbaciller och använt mot sjukdomen rots.
Malle'olus (*lat.* telning, liten knöl), *anat.*, benämning på vissa benknölar, ss. fotknölarna.
Malletbark (*l.* mä'llit-) l. **Malettobark,** *bot.*, garvbark av *Eucaly'ptus occidenta'lis* från Australien.
Ma'lleus, *lat.*, hammare; *anat.*, ett av hörselbenen.
Mallo'tus villo'sus, *zool.*, loddan, en laxfisk i Nordatlanten. Användes till agn. Ätes av polarfolken.
Mallrickor l. **Marlekor,** *geol.*, i leror inneslutna konkretioner av stenhård, kalkhaltig lera.
Malm, *eng.* (*l.* mam), *geol.*, vit jura, en av jurasystemets avdelningar. Jfr *Jurasystemet.*
Malmsylta, se *Sylta.*
Malo-, Malyj-, Malaja-, Malaje- m. fl., *slav.*, liten (i geogr. namn).
Malocchio, *ital.* (*l.* -å'ckiå), eg. ont öga; "onda ögon", enligt folktron vissa människors förmåga att genom sin blotta blick bringa andra i olycka. Jfr *Gettatore.*
Ma'lo mo'do, *lat.*, på dåligt sätt.
Malo'nsyra, *kem.*, organisk syra, som förekommer i vitbetor, bildas vid oxidation av äppelsyra och kan framställas av ättiksyra.
Ma'lope tri'fida, *bot.*, praktmalva, en odlad, rikt varierande prydnadsmalvacé från Spanien och Algier.
Malo'peæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Malva'ceæ.*

Malorossija, *ry.* (*l.* malarå'ss-), Lillryssland. — **Malorossija'nin**, lillryss.

Malo'rum conso'rtia fu'ge, *lat. ordspr.*, fly dåligt sällskap.

Mal perforant, se *Mal.*

Mal petit, se *Mal.*

Malpighia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av träd och buskar, oftast lianer, tillhörande serien *Gerania'les.* Omkr. 500 arter. Många innehålla garvämnen. *Bryso'nima*-arternas stenfrukter, B a r b a d o s k ö r s b ä r, äro ätliga.

Malpi'ghiska kroppar, *anat.*, njurkropparna; mjältens lymffoliklar.

Malpi'ghiska kärl, *zool.*, ett slags utsöndringsorgan hos vissa leddjur.

Malpi'ghiska lagret, *anat.*, ett efter den italienske anatomen *Marcello Malpighi* uppkallat lager av huden.

Mal pintado = *Mal de los pintos* (se d. o.).

Malplace'ra (av *fr. mal*, illa, och *placer*, giva plats), sätta på orätt ställe. — **Malplacerad**, satt på orätt plats; använd illa, olämpligt, i otid.

Malproper (*l.* -prå'per, *fr. malpropre*), osnygg.)(P r o p e r. — **Malpropreté** (*l.* -pröte'), osnygghet.

Mal sacré, se *Mal.*

Maltafeber, *med.*, en för Medelhavsländerna säregen infektionssjukdom, förorsakad av en bacill, *Microco'ccus melite'nsis*, i den sjukes mjälte och blod. Överföres genom mjölk och fetter.

Maltakors, se *Malteserkors.*

Malta's, *kem.*, enzym, som spjälkar maltos i glykos l. druvsocker.

Malte'ser, invånare på ön *Malta.* — **Malteserhundar** = *Bologneshundar* (se d. o.). — **Malteserkors**, ett kors som är sammansatt av fyra med spetsarna mot varandra vända trianglar med inskurna baser. — **Malteserorden** och **Malteserriddare**, se *Johanniter.*

Malte'sersvamp, *farm.*, se *Cynomorium.*

Maltextrakt, *farm.*, beredes genom flera timmars digestion av malt och varmt vatten samt därpå följande kokning, klarning och avdunstning, det senare vid högst + 50° C. Nyttjas mest som födande och stärkande medel (isht med järnfosfat).

Ma'ltum, *lat.*, malt.

Malthusia'ner, anhängare av *malthusianismen* (se nedan). — **Malthusiani'sm**, den av den engelske nationalekonomen *Thomas Malthus* (d. 1834) framställda läran, att folkstockens tillväxt i det allmännas intresse bör inskränkas genom sena giftermål och återhållsamhet inom äktenskapet. — **Nymalthusiani'sm**, läran att genom konstlade medel förebygga kvinnans befruktning.

Malo l. Ra'jmahali, ett dravidiskt språk kring staden Rajmahal vid Ganges.

Maltodextri'n, *kem.*, ett slags dextrin, som åstadkommes genom inverkan av malt på stärkelseklister.

Malto'nviner, vinliknande drycker av med vinjäst förjäst maltextrakt.

Malto's, *kem.*, maltsocker, en sockerart, som bildas genom inverkan av maltextrakt (diastas) på stärkelse.

Maltraitera (*l.* -träte'ra, *fr. maltraiter*) l. **Malträte'ra**, illa hantera, misshandla, förfördela.

Malty'l, ett pulverformigt maltextraktpreparat.

Malukang, se *Aukalaki.*

Ma'lum, *pl.* **Ma'la**, *lat.*, något ont, olycka; skada, plåga, sjukdom. — **Malum co'xæ seni'le**, *med.*, en hos äldre personer förekommande sjukdom i höftlederna. — **M. dome'sticum**, huslig olycka. — **M. invetera'tum**, se under *Inveterera.* — **M. mo'rtuum**, ett dödligt ont. — **M. neapolita'num**, eg. neapolitanska sjukan; syfilis. — **M. necessa'rium**, ett nödvändigt ont. — **M. occipita'le** och **M. suboccipita'le**, deformerande tuberkulos i de två översta halskotorna. — **M. pe'rforans pe'dis**, en sjukdom med lokal vävnadsdöd och sönderfall i hålfoten.

Ma'lus, *astr.*, se *Skeppet Argo.*

Ma'lus, *bot.*, apel. Ett undersläkte av *Pyrus* (se d. o.), varav många arter odlas som prydnadsträd.

Malus' lag (*l.* maly's -), *fys.*, den av den franske fysikern *Etienne Malus* upptäckta lagen för ljusets polarisation vid reflexion.

Ma'lva, *bot.*, kattost, växtsläkte, tillhörande fam. *Malva'ceæ.* I Sverige sju arter, de flesta även odlade. — **M. alce'a**, rosenkattost. — **M. cri'spa**, krusbladskattost, inhemsk i Syrien. — **M. maureta'nia**, odlad och förvildad, inhemsk i Medelhavsländerna, halvannan meter hög. — **M. moscha'ta**, desmeros. — **M. negle'cta** l. **M. rotundifo'lia**, kattost. — **M. silve'stris**, röd kattost.

Malva'ceæ l. **Malvacéer**, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Columni'feræ.* Viktigaste underfamiljer äro *Hibi'sceæ, Malo'peæ, Ma'lveæ* och *Ure'neæ.* Viktigaste hithörande växter äro bomullsväxterna (*Gossypium*).

Malvaglia, *ital.* (*l.* -va'lja), en italiensk vinsort.

Malva'les, *bot.*, växtordning av dikotyledonerna, omfattande fam. *Malva'ceæ, Bombaca'ceæ, Sterculia'ceæ* och *Tilia'ceæ.*

Malvasi'r (*fr. malvoisie*), ett sött grekiskt vin; även ett slags *Madeiravin* (se *Madeira*).

Malva'strum cape'nse, *bot.*, "flitiga Lisa", odlad, rödblommande krukväxt av fam. *Malva'ceæ.*

Ma'lveæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Malva'ceæ.*

Malverse'ra (*fr. malverser*), begå underslev,

försnilla. — **Malversatio'n,** otrogen förvaltning, försnillning.

Malvi'na, keltiskt kvinnonamn (av *mala,* ögonbryn, ögonhår, och *min* eller *minn,* ljuv, mild).

Malvoasi'r = *Malvasir* (se d. o.).

Malväxten, *bot.,* se *Plectranthus.*

Malö'r, se *Malheur.*

Malört, se *Herba absinthii.* — **Malörtextrakt,** *farm.,* se *Extractum absinthii.* — **Malörttinktu'r,** se *Tinctura absinthii* och *Tinctura absinthii composita.*

Mamalu'cos, *sp., pl.,* i Brasilien avkomlingar av vita och indianer.

Mame, ett i Centralamerika talat indianspråk.

Mamelu'cker = **Mamluker** (se d. o.); förr även benämning på ett slags flickbyxor.

Mamers, den fornitaliska benämningen på guden Mars. — **Mamerti'ner** (*lat. mamerti'ni*), eg. Mamers' (Mars') söner; hos fornitaliska folk skaror av unga krigare, vilka på grund av ett löfte åt krigsguden sändes till främmande land för att söka sin lycka.

Mame'rtus, latinskt mansnamn (av *Mamers,* se d. o.).

Mamey (*l.* mämme'i), se *Mammea.*

Mami'll (*lat. mami'lla, dimin.* av *ma'mma,* se d. o.), *anat.,* bröstvårta; napp.

Mamilla'ria, *bot.,* ett kaktussläkte med över 600 arter.

Mamilla'rlinjen, en tänkt linje genom bröstvårtan, parallell med kroppsmedellinjen och använd för vissa lägebestämningar. — **Mamilla'rreflex,** bröstvårtans erektion (se d. o.) vid retning från vårtgården.

Mamlu'ker (av *arab. mamlûk,* slav), den egyptiske sultanens på 1200-talet upprättade garde av slavar.

Ma'mma, *lat.* och *gr., anat.,* kvinnobröst, moderbröst; (*fr. maman, ty. Mama'*), moder. — **Mamma'lia,** *lat., pl., zool.,* däggdjur, en av ryggradsdjurens klasser.

Mammæfo'rmis, *lat.* (av *ma'mma,* bröst, spene, och *fo'rma,* form), *bot.,* lik en bröstvårta.

Mamme'a, *bot.,* trädsläkte av fam. *Gutti'feræ.* — **M. america'na,** m a m e y, har välsmakande frukter, som även användas till likör- och vinberedning.

Mammila'tus, *bot.,* vårtbärande.

Mammi'n, *farm.,* ett preparat på mjölkkörtlar av ko.

Ma'mmon, *arameiska,* rikedomens gud, den personifierade rikedomen; jordiska ägodelar, för så vitt man anser dem som livets högsta goda. — **Mammoni'sm,** kapitalets herravälde på arbetarnas bekostnad. — **Mammoni'st,** mammonsdyrkare, mammonsträl.

Mammo'sus, *bot.,* vårtrik.

Mammut (av *tatariska mamma,* moder, jordklot), *zool., Elephas primige'nius,* en utdöd elefantart, av vilken tid efter annan skelett hittas i Sibirien och Nordamerika. Av mammutdjurens betar fås s. k. fossilt elfenben. — **Mammuthålan** l. **Mammutgrottan,** en berömd droppstensgrotta i Kentucky. — **Mammutträdet,** *bot., Wellingto'nia* (l. *Sequoia*) *gigantea,* tillhörande fam. *Coni'feræ,* förekommer i Kalifornien och är ryktbart för sina kolossala dimensioner.

Ma'mon = *Mammon* (se d. o.).

Mampolo, *zool., Cyno'gale bene'tti,* ett litet rovdjur på öarna i Indiska arkipelagen.

Mamse'll, förk. av *Mademoiselle* (se d. o.).

Man. (förk. av *mani'pulus* [se *Manipel*]), på recept: en handfull.

Man, *sanskr. manas,* sinne, själ.

Man, turkisk och persisk handelsvikt. Se *Batman.*

Ma'na, *fi. myt.,* härskaren över de underjordiska. — **Ma'nala,** Manas hemvist. — **Ma'nalainen,** binamn till Mana.

Ma'na, melanesisk beteckning för det "ovanliga" l. "övernaturliga" hos vissa personer, föremål o. s. v., nära besläktat med det polynesiska tabu (se d. o.).

Manager, *eng.* (*l.* mä'nädjör), handledare, föreståndare, direktör; regissör (se d. o.).

Ma'nala, Ma'nalainen, se under *Mana.*

Mana'sse, hebreiskt mansnamn, buret av Josefs son, patriarken Jakobs sonson, ättefader för den efter honom uppkallade Manasse stam, samt av en konung av Juda rike. — **Manasse bön,** namn på en av Gamla testamentets apokryfiska böcker.

Mana'tel, *zool.,* se *Tricheus.*

Manati'on, *lat.,* utflöde.

Manc., förk. för *mancando.*

Manca'ndo, *ital., tonk.,* avtagande i styrka, bortdöende.

Manceaux' mitraljös (*l.* mangså's -), *krigsk.,* ett slags kulspruta.

Mances metod (*l.* mä'nsis -), *fys.,* metod för uppmätning av det inre motståndet i galvaniska element.

Manche, *fr.* (*l.* mangsj), skaft, handtag; halsen på en violin, gitarr l. d. instrument.

Manchester, *eng.* (*l.* mä'ntjästör), ett sammetslikt bomullstyg, uppkallat efter den engelska staden med samma namn. — **Manchester Guardian** (*l.* - ga'rdiön), Englands främsta och självständigaste liberala tidning. — **Manchestergult** = *Jaune d'or* (se d. o.). — **Manchesterpartiet** l. **Manchesterskolan,** ett ur *anticornlaw-league* (se d. o.) framgånget, nationalekonomiskt parti, som yrkar på, att handel och industri må få fritt utveckla sig utan statens ingripande.

Manchesterbrunt, dets. som *Vesuvin* (se d. o.).

Manchestersammet, ett slags bomullssammet.

Manche'tt, se *Manschett.*

Mancine'llaträdet, *bot.,* se *Hippomane.*

Mancipa'tio, *lat.* (av *mancipa're*, gripa med handen), *jur.*, mancipation, överlåtande av äganderätt under iakttagande av rättsliga formaliteter. — **Mancipe'ra,** i föreskriven form överlämna något såsom egendom; sälja. — **Manci'pium,** äganderätt; egendom; livegen.

Ma'nco, *ital.* (av *lat. ma'ncus*, stympad, ofullständig), *handelst.*, felaktighet; kassabrist; brist i vikt, förminskning i beloppet av varor.

Mandala, *sanskr.* (*l.* malndala), eg. krets, namn på de tio större avdelningarna i Rigveda.

Mandall, *etnol.*, dajakernas svärd.

Mandame'nto, *ital.*, domsaga, krets.

Manda'mus, *lat.*, vi befalla; benämning på vissa engelska förordningar utfärdade av *King's bench division.*

Manda'ner, nordamerikansk indianstam av *Dakotas* (se d. o.).

Manda'nt (av *lat. manda're*, uppdraga), *jur.*, uppdragsgivare, person, som uppdrager åt en annan att för hans räkning utföra ett rättsärende. — **Manda't** (*lat. manda'tum*), ett dylikt uppdrag eller avtal (särskilt ett genom val ålagt offentligt värv, t. ex. medlemskap av en lagstiftande församling o. d.); mannadat, manlig bragd. Se även *Territorialmandat.* — **Ad manda'tum,** på befallning, i uppdrag. — **Ad manda'tum Sereni'ssimi,** på högsta befallning. — **Mandata'rie** l. **Mandata'rius,** uppdragstagare; fullmäktig, ombud. — **Mandatsprocess,** kort process, vari en befallning utfärdas till svaranden ensamt på kärandens framställning. — **Manda'tum cum li'bera,** oinskränkt fullmakt. — **Mandement,** *fr.* (*l.* mangdöma'ng), påbud, förordning; en biskops herdabrev.

Mandari'n (av *sanskr. mantrîn*, rådgivare), européernas benämning på kinesiska statsämbetsmän; namn på ett slags små apelsiner från Malta och Sicilien liksom på ett slags större tekoppar. — **Mandaringult,** *tekn.*, en naftalinfärg.

Mandarinand, se *Aix.*

Mandari'nte, en svart kinesisk tesort.

Mandarintryckta tyger, ett slags tryckta tyger med blått mönster (tygets färg) på gulaktig botten.

Manda't, Mandata'rius m. fl., se under *Mandant.*

Ma'nde, ett negerspråk i Sudan. — **Mandenegrer** l. **Mande'nga,** den negerstam, som talar nämnda språk. — **Mandespråk,** en grupp sudanesiska negerspråk, till vilka mande hör.

Mandéer = *Johanneskristna* (se d. o.). — **Mande'iska språket,** en babylonisk dialekt, på vilken mandéernas heliga skrifter äro författade.

Mandel, se *Amygdalæ.* — **Mandelblomma,** *bot.*, se *Saxifraga.* — **Mandelemulsio'n,** *farm.*, *Emu'lsio amygdali'na*, består av i vatten stött sötmandel och sockersirup. — **Mandelgummi,** *Ammoniakgummi* (se d. o.) i sammanklibbade korn. — **Mandelkli,** pulveriserad, från fet olja befriad bittermandel, användes till hudens förskönande. — **Mandelolja,** se *Oleum amygdalarum.* — **Mandelpil,** *bot.*, se *Salix.* — **Mandelsirup,** se *Syrupus amygdalinus.*

Mandement, se under *Mandant.*

Mandenegrer, Mandenga, Mandespråk, se under *Mande.*

Mandi'bel (*lat. mandi'bula*), *anat.*, underkäke; insekternas övre käkpar. Jfr *Maxill.*

Mandingo = *Mandenga* (se under *Mande*).

Mandio'cca l. **Mandio'kstärkelse,** se *Manihot* och *Arrowrotstärkelse.*

Mandoli'n (*ital. mandoli'no*), *tonk.*, ett litet, 4—6 par strängar försett instrument, som liknar en luta. Brukas i Italien, särskilt i Neapel.

Ma'ndorla, *ital.*, *konstt.*, en mandelformig gloria, som omgiver Frälsarens hela gestalt.

Mandra'gora, se *Alrun, bot.*

Mandri'llen, *zool.*, en i Guinea hemmahörande stor babian med stora kindvalkar samt röd och blå ansiktshud. Se *Mandrillus.*

Mandri'llus, *zool.*, ett västafrikanskt babiansläkte. — **M. leuco'pheus,** drill. — **M. sphinx,** mandrill.

Mandri'n, *med.*, en fastare kärna, som införes i mjuka katetrar för säkrare ledning vid införandet; användes även för rengöring av rörformiga instrument.

Mandri't (av *gr. ma'ndra*, fårstall, kloster), klosterföreståndare. Jfr *Arkimandrit.*

Mandschu, Mandsju l. **Mandsjuer,** Mandsjuriets ursprungliga invånare. — **Mandsjuspråket,** mandsjuernas modersmål, tillhör den altaiska språkstammen.

Mandu'bier, keltisk folkstam i det forna Gallien.

Mandukatio'n (*lat. manduca'tio*), tuggningar; brödets mottagande i nattvarden. — **Manducato'ris,** *pl.*, *anat.*, tuggmuskler.

Manége, *fr.* (*l.* mane'sj; av *lat. ma'nus*, hand), eg. hästdressyr; ridbana, ridskola, ridhus.

Ma'ner, se *Manes.*

Mane'r (*fr. manière*, av *lat. ma'nus*, hand), sätt, vis; en persons sätt att uppföra och skicka sig; *konstt.*, stil, individuellt framställningssätt; tillgjordhet, förkonstling, rutinmässig enformighet (jfr *Manierérad, Manierist*); *tonk.*, musikaliska prydnader, såsom förslag, drillar m. m. — **Mane'rlig,** hanterlig, smidig, böjlig; medgörlig; bildad, belevad.

Mane'rlighet, *psykiatr.*, se *Schizofreni.*

Ma'nes, *lat.*, *pl.*, *försv.* **Ma'ner,** de avlidnas andar; även underjorden, skuggornas rike.

Ma'nes, en frygisk gudomlighet.

Mane'ssiska handskriften, ett berömt manuskript med poesi och porträttbilder av en

mängd tyska minnesångare. Finnes i Heidelberg.

Mane'ter (av *fornsv. mar*, hav och *net*, nässla), *zool.*, *Acale'phæ*, geléartade, klock- eller skivlika polypmedusor. Vid våra kuster förekomma den blåaktiga öronmaneten, *Aure'lia aurito*, och den gulröda hårmaneten, *Cya'nea capilla'ta*, som vid beröring framkallar sveda.

Ma'nfred, tyskt mansnamn (fordom *Maghinfrid*, av *maghin*, *isl. magn*, storhet, kraft, och *frid* med samma betydelse som nu).

Ma'nga, *sp.* (av *lat. ma'nica*, ärm), mexikansk mantel.

Manga, negerfolk i nordvästliga Bornu.

Ma'nga, *zool.*, en liten japansk makakapa, *Si'mia specio'sa*.

Manga'ïba, *bot.*, *Hanco'rnia specio'sa*, tillhörande fam. *Asclepia'deæ*, i Brasilien, är bekant för sina välsmakande frukter.

Mangabe'irakautschuk, se *Hancornia*.

Manga'ber, *zool.*, se *Cercocebus*.

Mangal, *turk.*, kolbäcken av koppar, som användes inomhus mot den mest bitande kölden.

Mangaliczasvinet (*l.* mangali'tsa-), Ungerns yppersta svinras.

Manga'n, *kem.*, ett i naturen, merendels i förening med syre, tämligen allmänt förekommande metalliskt grundämne av grå-vit färg. Användes i legeringar, företrädesvis med järn. — **Manganalbumina't**, *farm.*, ett äggvitepreparat med mangan. Användes vid blodbrist. — **Manganandalusi't**, *miner.*, en gräsgrön varietet av andalusit. — **Manganapati't**, *miner.*, en manganrik apatit. — **Mangana'ter**, mangansyrade salter. — **Manganblände** l. **Alabandi'n**, *miner.*, förening av mangan och svavel. — **Manganbrons**, vanlig brons av koppar och tenn med någon halt av mangan. — **Manganepido't**, *miner.*, en varietet av epidot. — **Mangane'sium**, ett annat, obrukligt namn på mangan. — **Mangani'n**, legering av mangan, koppar och nickel. — **Mangani't**, ett grått mineral, som består av manganoxidhydrat. — **Manganjärn**, *met.*, tackjärn med halt av mangan. — **Röd mangankisel**, *miner.*, ett av kiselsyrad manganoxidul bestående mineral. — **Mangankoppar**, legering av koppar och mangan. — **Mangannysilver**, legering av mangan, koppar och zink. — **Manganofy'll**, *miner.*, svart, jordartat manganmineral av hausmannitens sammansättning. — **Manganosi't**, *miner.*, ljusgrönt, rubinskimrande mineral av manganoxid. — **Manganoxid** förekommer såsom mineralet *braunit* (se d. o.). — **Manganspat**, ett av manganoxidul och kolsyra bestående mineral. — **Manganstål**, stål med 10—14 proc. manganhalt. — **Mangansuperoxid** = *Brunsten* (se d. o.).

Mangba'ttu, centralafrikanskt folk.

Ma'ngel, *ty.*, brist.

Mangi'fera, *bot.*, mangoträd, tropiskt trädsläkte av fam. *Anacardia'ceæ*. — **M. i'ndica**, är tropikernas viktigaste fruktträd med gula, välsmakande stenfrukter. Kärnorna, barken och bladen äro officinella. — **M. iauri'na**, i Indiska arkipelagen har likaledes välsmakande frukter, m a n g o - p l o m m o n.

Mangkassa'rer = *Mankassarer* (se d. o.).

Manglebark, se *Mangrovebark*.

Ma'ngo, *lat.*, hästbytare, hästpranglare, månglare, som putsar upp gamla saker för att sedan sälja dem med vinst; slavhandlare. — **Mangoni'**, förfalskning av läkemedel.

Ma'ngo l. **Ma'ngoträd**, *bot.*, se *Mangifera*.

Ma'ngold, *bot.*, se *Beta*.

Mangosta'ner, de välsmakande apelsinliknande frukterna av *Garci'nia mangosta'na*, tillhörande fam. *Gutti'feræ*, i det tropiska Asien.

Ma'ngoträd, *bot.*, se *Mangifera*.

Mangrove (*l.* -grå'v), *bot.*, tropisk växtformation, vars med luftrötter försedda träd och buskar i vatten med dybotten bilda osunda s. k. *mangroveskogar*. Mangrovefloran tillhör bl. a. familjerna *Combreta'ceæ*, *Myrsina'ceæ*, *Rhizophora'ceæ* och *Verbena'ceæ*. — **Mangrovebark** l. **Manglebark**, garvämnesrik bark av mangroveträdet *Rhizo'phora mangle*. — **Mangroveträ**, den vackra veden av åtskilliga mangroveträd.

Mangu'ba, *bot.*, se *Hancornia*.

Mangu'stsläktet, *zool.*, *Herpe'stes*, ett släkte, som hör till skunkdjurens familj. Dess mest bekanta art är *ichneumon* (se d. o.).

Manhattan (*l.* mänhä'tn), utdöd indianstam, som bebodde ön Manhattan i New Yorkviken.

Manhem (*fornsv. Manheimar*), *nord. myt.*, = *Svithjod* (se d. o.); senare även = *Midgård* (se d. o.).

Mani' (av *gr. mani'a*, raseri, ursinne), galenskap, förrycktheт; orimlig, okuvlig förkärlek för något, vurm.

Mani'a, *gr.* (av *mai'nesthai*, rasa), *med.*, mani, ursinne, raseri. — **Maniaka'lisk**, lidande av mani. — **Mania'ker**, av mani behärskad person.

Ma'nia, *rom. myt.*, en underjordisk gudinna, moder till spöken och fantom.

Maniaka'lisk, Mania'ker, se under *Mania*, *gr.*

Ma'nica (*lat.* av *ma'nus*, hand), ärm, filtrerduk. — **Ma'nica Hippo'cratis**, *lat.*, eg. Hippokrates' ärm; *med.*, filtrum eller påse, varigenom flytande läkemedel silas.

Ma'ni cana'ni, se *Maconaträd*.

Manichéer, se *Manikéer*.

Manicure, *fr.* (*l.* -ky'r; av *lat. manus*, hand, och *cu'ra*, vård), vård av händerna (naglarna). — **Manicurist**, person, som har manicure till yrke.

Maniement, *fr.* (*l.* manima'ng; av *lat. ma'nus*, hand), hanterande; handlag, handgrepp; förvaltning. — **Manie'ra** (*fr. manier*), hantera; styra, leda; behandla. — **Maniere'rad** (*fr. maniéré*), som har ett eget, sökt maner; tvungen, konstlad, sökt, affekterad. — **Manieri'st,** konstnär, som stelnat i maner, som idkar konsten rutinmässigt; självlös efterhärmare.

Manière noire, *fr.* (*l.* maniä'r nåa'r), svarta maneret, svartkonstgravyren, *mezzotintogravyren* (se d. o.).

Maniere'rad, Manieri'st, se under *Maniement.*

Manife'st (av *lat. manife'stus*, handgriplig; uppenbar), offentlig förklaring, varigenom en regent, en stat, ett visst parti etc. redogör för sitt handlingssätt i någon viktig angelägenhet, för ett beslut eller en åsikt; offentligt tillkännagivande i allmänhet; *handelst.*, skeppsdokument, innehållande namnen på laddningens avsändare och emottagare, varornas märke och innehåll, fraktens belopp o. s. v. — **Manifestatio'n** (*lat. manifesta'tio*), uppenbarelse; förkunnande; offentliggörande; opinionsyttring. — **Manifestationsed** (*lat. jurame'ntum manifestatio'nis*), *jur.*, ed, varigenom en gäldenär bekräftar den uppgift, han meddelat om sin förmögenhet. — **Manifeste'ra** (*lat. manifesta're*), uppenbara, offentligt tillkännagiva.

Maniho't l. **Manio'k,** *bot.*, *farm.*, *Ia'tropha*, ett till fam. *Euphorbia'ceæ* hörande, mest i Brasilien och Västindien förekommande växtsläkte med omkr. 130 kända arter. Av roten till *M. utili'ssima* (*I. maniho't*) males *kassavamjöl*, varav de västindiska och brasilianska näringsmedlen *kassavabröd* och *mandiocca* beredas. — **Maniokstärkelse** l. **Brasiliansk arrowstärkelse** fås av roten till *Maniho't utili'ssima* (se ovan).

Manikéer, anhängare av persern *Manes*, *Ma'ni* l. *Manichæ'us* (d. 276), som lärde, att två gudomliga urväsenden, ett gott och ett ont, finnas. — **Manikei'smen,** Manes' lära.

Mani'lacigarrer (*l.* -ilj-) l. **Mani'llacigarrer,** spanska cigarrer från Filippinernas huvudstad, *Manila.* — **Manilaelemi',** *tekn.*, ett harts, som fås av ett träd på Filippinerna. Se *Icica.* — **Manillahampa** l. **Manilahampa,** *bot.*, beredes av bananväxterna (se *Bananer*) samt av *Mu'sa texti'lis* m. fl. *Musa*-arter från Filippinerna och Moluckerna. — **Manillapapper,** papper av oblekt sulfitcellulosa.

Manille, *fr.* (*l.* mani'j), *spelt.*, manilj, näst högsta trumfen i lomberspel.

Manilu'vium, *lat.* (av *ma'nus*, hand, och *lu'ere*, tvätta), handbad, handtvagning.

Manio'k, Maniokstärkelse, se *Manihot.*

Mani'pel l. **Mani'pulus,** *lat.* (av *ma'nus*, hand, och *ple're*, fylla), på recept: en hand full (t. ex. av kryddor); hos de gamla romarna en underavdelning av legionen (se *Legion*). — **Manipulatio'n,** användning av riktiga handgrepp; beröring, bestrykning, händernas konstmässiga bruk vid magnetisering o. s. v.; *handelst.*, varors bearbetning med händerna. — **Manipule'ra,** behandla med händerna, beröra, bestryka, bearbeta. — **Mani'pulum,** ett handkläde, som det grekisk-katolska prästerskapet begagnar till torkning av händerna och de heliga kärlen; i romersk-katolska kyrkan urspr. en till mässkruden hörande svettduk; sedermera ett band att bäras kring högra handloven.

Ma'nito, betecknar på algonkindianernas språk den hemliga ”makt”, som bor i vissa föremål, personer o. s. v., och som åtnjuter viss religiös dyrkan.

Manjafnaðr, *nord. fornk.* (eg. manjämnad, jämförelse män emellan), en bland våra förfäder bruklig dryckestävlan.

Ma-njema l. **Ma-njuema,** ett av Bantufolken (se *Bantu*).

Mankassa'rer, ett folk på ön Celebes.

Manka'ssarolja = *Makassarolja* (se d. o.).

Ma'nkatten, en svanslös ras av tamkatten från ön Man.

Mankema'ng (*fr. manquement*), fel urakt-låtenhet, försummelse; brist.

Manke'ra (*fr. manquer*), fela; försumma; fattas, brista.

Manki'll (hårt k; av *eng. man*, man, och *kill*, döda, dräpa), ett av valfiskben flätat vapen med en i övre änden innesluten blykula.

Manku'tu, afrikanskt namn på *Batater* (se d. o.).

Manmatha, *ind. myt.*, ett av de många namnen på kärleksguden. Se *Kama.*

Man merkt die Absicht etc., se under *Absicht.*

Ma'nna, *farm.*, ett gemensamt namn för flera söta, i luften stelnande växtsafter, förnämligast den, som fås av den i Medelhavsländerna förekommande mannaasken *Fra'xinus o'rnus*, tillhörande fam. *Olei'neæ.* Denna nyttjas som avförande medel. Den i bibeln omtalade mannan var laven *Lecano'ra escule'nta* och *L. affi'nis*, som växer på Sinaihalvön och i norra Afrika samt vid fuktig väderlek bildar en ätbar, geléartad massa. — **Ma'nnagryn,** *bot.*, eg. fröna av mannagräset, *Glyce'ria flu'itans*, tillhörande fam. *Grami'neæ;* oftast ryska gryn, beredda av vete. — **Mannagräs,** *bot.*, se *Glyceria.* — **Mannaklöver,** Äkta, *bot.*, se *Akagi.* — **Mannasocker** = *Mannit* (se d. o.).

Ma'nna metallorum, *farm.* = *Kalomel* (se d. o.).

Mannamor, fabriksnamn på ett utpuffat näringspreparat.

Ma'nne, svenskt mansnamn, förkortning av *Emanuel.*

Ma'nneh, *turk.*, en sinnebildligt ordnad bukett.

Ma'nneken pis (av *nederl.*, *ma'nneken*, liten man), en bekant vattenkonst i Bruxelles.

Mannekä'ng (hårt k), se följ. ord.

Mannequin, *fr.* (*l.* mannökä'ng [hårt k]; *holl. manneken, ty. Männchen*), eg. liten människa; mannekäng, leddocka, människofigur med rörliga leder, vilken målare och bildhuggare begagna för att å densamma anbringa och studera draperier och kostymer; levande skyltdocka för uppvisning av toaletter. — **Mannequinage** (*l.* -kina'sj [hårt k]), bildhuggeriarbete på byggnader.

Ma'nnesmannverken, en av Tysklands största järnindustrikoncerner, med säte i Düsseldorf. — **Ma'nnesmannrör,** ett slags helvalsade järnrör.

Ma'nnheimguld, en legering av koppar, tenn och zink.

Ma'nnheimskolan, *tonk.*, grupp av tonsättare, vilken under 1700-talet i Mannheim verkade för genomförandet av den nya instrumentalstil, som med Haydn, Mozart och Beethoven nådde sin fulla utveckling.

Manni't, *kem.*, mannasocker, en sockerart, som förekommer i *manna* (se d. o.).

Ma'nnlichergeväret, *krigsk.*, ett av tysken *Mannlicher* konstruerat repetergevär, antaget av Tyskland, Österrike, Italien m. fl. länder.

Manno's, *kem.*, en sockerart, som framställes ur dadlar, vegetabiliskt elfenben m. m.

Ma'nnus, *germ. myt.* (eg. människa), den av jorden födde guden Tuiscos son, vars tre söner voro stamfäder till germanernas huvudstammar (enligt Tacitus).

Ma'no, *ital.* (*lat. ma'nus*), hand, — **Mano de'stra l. dritta,** *tonk.*, högra handen. — **Mano sini'stra,** vänstra handen.

Manodepressi'v sinnessjukdom (av *gr. mani*, se d. o., och *lat. depre'ssio*, nedslagenhet), form av sinnessjukdom, vid vilken symtom av exaltation och depression förekomma om varandra.

Manoel (*l.* -noe'l), portugisisk namnform för *Emanuel.*

Man of war, *eng.* (*l.* män åvv oå'), örlogsman.

Manome'ter (av *gr. mano's*, tunn, och *metre'in*, mäta), *fys.*, kompressionsmätare, instrument till mätande av ångans eller andra gasers tryck.

Manon (*l.* manå'ng), franskt kvinnonamn, diminutiv av *Marie* (se *Maria*). — **Manon Lescaut** (*l.* - läskå'), berömd roman av Prevost d'Exiles, 1733.

Ma non tro'ppo, se under *Ma, ital.*

Manor, *eng.* (*l.* mä'nnör), eg. länsgods; adelsgods.

Ma'no sini'stra, se under *Mano.*

Manque de touche, *fr.* (*l.* mangk dö to'sj), *spelt.*, felstöt i biljardspel. — **Manquement** (*l.* mangköma'ng), mankemang (se d. o.).

Mansarde, *fr.* (*l.* mangsa'rd), *byggn.*, efter den franske arkitekten *François Mansard* benämning på vindskupa, vindsrum. — **Mansardtak** (*l.* -sa'r-), brutet tak, vars nedre del lutar starkare än den övre och vanligen är försedd med fönster.

Mansblod, *bot.*, se *Hypericum.*

Mansche'tt (*fr. manchette, dimin.* av *manche*, ärm), bred remsa av stärkt linne eller spetsar, som bäres kring handleden; ljusstaksskyddare.

Mansion, *eng.* (*l.* ma'nnsjön), bostad, vistelseort. — **Mansion house** (*l.* - ha'os), ämbetsbostad för lord mayorn i London.

Mansions, *fr.* (*l.* mangsiå'ng), hus, kallades på den medeltida scenen de hus, som angåvo de olika lokaliteterna i ett drama.

Ma'nsongr, *isl.*, "kärleksvisa", enligt fornisländsk lag straffbelagd smädedikt mot en kvinna.

Manso'nia Ga'gei, *bot.*, burmanskt träd av fam. *Sterculia'ceæ.* Dess högt värderade virke kallas *Kalanutträ.*

Mansskölds, *bot.*, se *Androsaæ.*

Mansu'r, *arab.*, segerrik; namn, antaget av många arabiska furstar.

Ma'ntel (*lat. mante'lum*, hölje, eg. handkläde), vid ytterkappa utan ärmar, brukad av många fornfolk.

Manteldjur, *zool.*, *Tunica'ta*, en grupp marina blötdjur. Hit höra t. ex. S j ö p u n g a r och S a l p o r.

Mantelet, *fr.* (*l.* mangtölä'), liten mantel l. kappa; läderskärm på vagnar; *krigsk.*, stormtak; lucka för styckeportar.

Manti' l. **Manti'k** (*gr. mantike' mante'ia*), spådomskonst, spådomsgåva.

Ma'ntidæ, *zool.*, en familj r ä t v i n g a r. Hit höra bl. a. b ö n s y r s a n och de s. k. v a n d r a n d e p i n n a r n a, insekter, utmärkta genom en egendomlig "skyddande likhet".

Manti'k, se *Manti.*

Manti'lj (*sp. mantilla, fr. mantille*), en av spanjorskorna buren slöja, som betäcker huvud och bröst; ett lätt fruntimmersöverplagg av siden och spetsar.

Manti'ssa, *lat.*, eg. tillökning; decimalsiffrorna i en logaritm. Jfr *Karakteristika.*

Ma'nto, *gr. sag.*, den tebanske siaren Teiresias' med spådomsgåva utrustade dotter.

Ma'ntovavasen = *Mantuavasen* (se d. o.).

Mantra, *sanskr.*, eg. tankemedel, tanke; vedahymnernas inspirerade idé; offerspråk i vedahymnerna; skriftställen och formler för offertekniken; i hinduismen de särskilda sekternas lösenord; hemlig rådplägning i allmänhet.

Mantua'nska korset, ett *grekiskt kors* (se d. o.), vars armar på alla sidor begränsas av en hålkäl.

Ma'ntuavasen, en efter den italienska sta-

den *Mantua* uppkallad antik vas, tillverkad av en enda onyx.

Ma'nu, *ind. myt.*, solens son, människosläktets stamfader.

Manua'l, se under *Manus.*

Manua'ler, *tonk.*, de klaviaturer i ett orgelverk, som spelas med händerna. — **Manua'liter,** *tonk.*, att spela på manualerna. Förk. m a n.

Manu'bier, *lat.*, *pl.*, byte; procentarvinst.

Ma'nu brevi, Manu'brium, Manuduce'ra, Manuduktio'n, Manue'l m. fl., se under *Manus.*

Manuel, portugisisk namnform för *Emanuel.* — **Manuelstilen,** se under *Emanuel.*

Manue'll, som utföres med händerna.

Manufaktu'r (av *lat. ma'nus*, hand, och *fa'cere*, göra), förr verkstad; nu fabrik. — **Manufakturer,** vävnadsindustri; vävnadsvaror. — **Manufakturdiskont,** offentlig låneinrättning för industriidkare. — **Manufakturi'st,** person, som tillverkar manufakturvaror eller driver handel med sådana. — **Manufaktursmide,** järnvaror, som förfärdigas dels med maskin i förening med handkraft, dels blott med hammare. — **Manufakturvaror,** alster av vävnadsindustrien.

Manukaptio'n (av *lat. ma'nus*, hand, och *ca'pere*, taga), skriftlig borgensförbindelse.

Manule'ktor (av *lat. ma'nus*, hand, och *le'gere*, läsa) = *Psykograf* (se d. o.).

Manultryck (*l.* -no'l-), fotomekanisk metod att framställa tryckplåtar för boktryck efter tryckt original.

Manumissio'n, *lat.*, en slavs frigivande.

Ma'nu pro'pria, se under *Manus, lat.*

Ma'nus, förk. för *manuskript.*

Ma'nus, *lat.*, hand; *fig.*, husfaderlig myndighet. — **Ma'nus arma'ta,** med vapen i hand, med vapenmakt. — **Manus fe'rrea,** *lat.*, se *Corvus.* — **Manus fi'rma,** eg. fast hand, skriftlig försäkran. — **Manus ma'num la'vat,** den ena handen tvättar den andra, d. v. s. lika för lika, tjänst mot tjänst. — **Manus mo'rtua,** död hand. — **Manus va'ra,** *med.*, medfödd klumphand. — **Manu bre'vi,** genast, utan vidare. — **Manu pro'pria,** med egen hand, egenhändigt. — **Manu stipula'ta,** med handslag. — **In manu,** i handom, vid hand. — **Manum de ta'bula,** eg. handen från tavlan; bort med händerna, rör icke. — **Manua'l, Manue'll** l. **Manue'l,** som angår handen; som utföres med händerna. — **Manua'l,** handbok; *handelst.*, dagbok, kladd, memorial (se d. o.); *tonk.*, benämning på de med händerna spelade klaviaturerna i orgeln. — **Manual-kirurgi,** läran om de kirurgiska handgreppen. — **Manual-lexikon,** handlexikon, mindre ordbok. — **Manu'brium,** *tonk.*, handtag, knapp på orgelregister; registertangent. — **Manu'brium ste'rni,** *anat.*, översta delen av bröstbenet. — **Manuduce'ra** (av *lat. du'cere*, föra), eg. leda vid handen; vägleda under examensläsning. — **Manuduce'nd,** studerande, som erhåller ledning vid examensläsning. — **Manuduktio'n,** handledning; vägledning vid examensläsning. — **Manuduktö'r,** lärare, som vägleder vid examensläsning. — **Manus inje'ctio,** *jur.*, handpåläggning; hos de gamla romarna gäldexekutionens begynnelseakt. — **Manus mo'rtua,** se *Main morte.*

Manuskri'pt (av *lat. ma'nu scri'ptum*, skrivet med handen), handskrift, det skrivna, efter vilket något tryckes. — **Tryckt som manuskript,** ej tillgängligt för allmänhet, utan blott för en intim krets (om tryckalster).

Manustupratio'n = *Masturbation* (se d. o.).

Manutene'ns l. **Manutentio'n,** *lat.*, skydd, särskilt för äganderätt.

Manx, det på ön *Man* talade keltiska tungomålet.

Manzaneros (*l.* -nje'r-), patagonisk folkstam.

Manzanilla (*l.* -i'lja), *sp.*, benämning på vissa lätta och torra sherryviner.

Manzani'lla- l. **Manceni'ljträdet,** *bot.*, se *Hippomane.*

Ma'nzel l. **Manzi'll,** *arab.*, härbärge för resande i Persien.

Manö'ver (*fr. manoeuvre*, av *lat. ma'nus*, hand, och *o'pera*, arbete), handgrepp; förfaringssätt; *krigsk.*, rörelse av en trupp; *sjöv.*, rörelse av ett fartyg. — **Manöverkrig,** rörligt krig. — **Manövre'ra,** företaga manövrer med en trupp eller ett skepp; träffa anstalter.

Mao, kinesiskt ytmått = 3,7 kvm.

Maori, Nya Zeelands inhemska befolkning.

Mappe, *fr.* (*l.* mapp; *lat. ma'ppa*), eg. bordduk; väska; portfölj. — **Mappemonde** (*l.* må'ngd), världskarta.

Mappila, se *Mopla.*

Maquereau, *fr.* (*l.* makörå'), eg. makrill; kopplare.

Maquette, *fr.* (*l.* -kä'tt [hårt k]), liten modell till ett skulpturverk.

Mar., förk. för *lat. mari'tus*, make, gemål.

Mar, flygsandskulle.

Mar, *syrisk.*, "min herre"; i Syrien och Palestina lika med "sankt" framför helgonnamn.

Mara (*ty. Mahr, Alp* l. *Alpdrücken, eng. nightmare, fr. cauchemar, lat. i'ncubus, gr. efia'ltes*), *med.*, kvävningssymtom eller ängslande tyngd över bröstet, som påkommer under sömnen; enligt folktron ett kvinnligt troll, som rider grensle över de sovandes bröst ("marritt"). — **Markvast** = *Häxkvast* (se d. o.). — **Markyss,** bläddror, som plötsligt uppstå på läpparna. — **Martovor,** sammantrasslingar i manen på hästar som "ridits av maran".

Ma'ra, *sanskr.*, dödande, död, dråp, pest; *ind. myt.*, buddhismens djävul; den sinnliga kärlekens, vällustens gudomlighet.

Ma'rabufjädrar, vilka brukas till damtoaletten, fås av marabustorksläktet, *Lepto'ptilus*, som är hemmahörande i Asien och Afrika.

Marabu't (*fr. marabout*, av *arab. mura'bit*, asket), fordom medlem av en inflytelserik muhammedansk sekt i Nordafrika, nu muhammedanskt helgon, eremit; ett sådant helgons grav.

Maraca'ibobalsam, *kem.*, ett slags kopaivabalsam (se d. o.).

Maraga'tos, en kvarleva av de keltiberiska folken i spanska landskapet Leon.

Marais, *fr.* (*l.* marä'), träsk; under franska revolutionen spenamn på Nationalkonventets moderata parti. Jfr *Montagne*.

Mara'len, *zool.*, namn på den k a u k a s i s k a k r o n h j o r t e n, *Ce'rvus ma'ral*.

Ma'ran, *zool.*, en harliknande patagonisk gnagare, *Dolicho'tis patago'nica*.

Mara'ner = *Marraner* (se d. o.).

Mara'nnos, se *Marranos*.

Mara'nsis, *gr.*, *med.*, krafternas avtagande, avtyning; vissnande. — **Marantisk**, avtynande; vissnande.

Mara'nta arundina'cea, *bot.* (*eng. Arrowrot*), se *Arrowrotstärkelse*.

Mara'ntastärkelse = *Arrowrotstärkelse* (se d. o.).

Maranta'ceæ, Marantacéer, *bot.*, växtfamilj av serien *Scitami'neæ* i tropiska Afrika och Amerika. Odlade som prydnadsväxter äro arter av *Calathe'a*, *Tha'lia* m. fl. Se *Marantha*.

Mara'ntisk, *med.*, beroende på *marasm* (se d. o.).

Maraschino, *ital.* (*l.* -ski'nå [hårt k]), en dalmatisk körbärslikör.

Mara'sm (av *gr. mara'inein*, borttorka, vissna), *med.*, avmagrande, borttvinande, avtyning. — **Seni'l mara'sm**, se *Marasmus*.

Mara'smius, *bot.*, brosksvampsläktet. — **M. fœnicula'ceus**, fänkålsbrosksvamp. — **M. orea'des**, nejlikbrosksvamp. — **M. scorodo'nius**, lökbrosksvamp. — **M. u'rens**, skarpa brosksvampen.

Mara'smus, se *Marasm*. — **Marasmus seni'lis**, ålderdomssvaghet.

Marasquin, *fr.* (*l.* -skäng [hårt k]) = *Maraschino* (se d. o.).

Mara'thi = *Marattiska språket* (se d. o.).

Ma'ratonlöpning, tävling vid de moderna Olympiska spelen i fotlöpning den distans, 42,167 m., som enligt legenden tillryggalades av Miltiades' budbärare till Aten om segern vid Maraton.

Mara'tter kallas de hinduer, som tala marattiska språket. — **Marattiska språket**, ett indiskt språk, som talas i vissa delar av Dekhan.

Marattia'ceæ, Marattiacéer, *bot.*, en familj ormbunkar inom tropikerna.

Maraude, *fr.* (*l.* -rå'd), snattande; plundring, marodering (se *Marodera*).

Maraugi' (*gr. maraugi'a*, av *ma'irein*, skimra), *med.*, skimmer för ögonen.

Marave'di, *arab.-sp.*, ett spanskt kopparmynt av växlande värde.

Marba'chia, *astr.*, en av småplaneterna.

Marbut = *Marabut* (se d. o.).

Marc, franskt mansnamn = *Marcus* (se d. o.).

Marc, *fr.* (*l.* mark), äldre fransk vikt = 0,5 *livre* (se d. o.).

Marca'ndo l. **Marca'to**, *ital.*, *tonk.*, med eftertryck, markerat.

Marcellia'ner, anhängare till biskop *Marce'llus* i *Ancyra* (d. omkr. 373), som bekämpade arianerna (se *Arianer*).

Marcelli'n (*fr. marcelline*), glatt sidentyg.

Marcelli'nus och **Marce'llus**, fornromerska mansnamn, dimin. av *Marcus* (se d. o.).

Marcesce'ra (*lat. marce'scere*), vissna. — **Marci'd** (*lat. ma'rcidus*), vissen, murken.

Marchand, *fr.* (*l.* marsja'ng), köpman, handlande. — **Marchande'ra**, köpslå; pruta, länge betänka sig. — **Marchandise** (*l.* -di's), handelsvara; handelsrörelse, handel.

Marcha'ntia, *bot.*, ett släkte levermossor. — **M. polymo'rpha**, lungmossa, allmän å jord och stränder.

Marche, *fr.* (*l.* marsj), se *Marsch*. — **Marche forcée** (*l.* -fårrse'), forcerad marsch, ilmarsch. — **Marche funèbre**, se under *Funèbre*.

Marcheschvan = *Cheschvan* (se d. o.).

Marchese, *fem.* **Marchesa**, *ital.* (*l.* -ke'se, ke'sa [hårt k]), markis (se d. o.).

Ma'rchia, *lat.*, markgrevskap. — **Ma'rchio**, *lat.*, markgreve.

Ma'rchica, *lat.*, *bot.*, från Mähren.

Marchioness, *eng.* (*l.* ma'rtsjöness), hustru till en engelsk *marquess*. Se *Markis*.

Marcia, *ital.* (*l.* ma'rtja), *tonk.*, marsch. — **Marcia funèbre**, se under *Funèbre*. — **Marcia'le** l. **Alla marcia**, i marschtakt.

Marci'd, se under *Marcescera*.

Marcioni'ter, anhängare till gnostikern *Ma'rcion* (omkr. 150 e. Kr.).

Marcipa'n, se *Marzipan*.

Ma'rco, se *Al marco*.

Marcobru'nner, *ty.*, ett av de mest värderade rhenska vinerna, uppkallat efter en brunn i närheten av Mainz.

Marco'nitelegrafen, en inrättning för trådlös telegrafi. — **Marconirigg** l. **Bermudarigg**, segelbåtsrigg, vars i trekant skurna storsegel saknar gaffel.

Marcus, romerskt mansnamn (möjligen av *Mars*, krigsguden, eller av *mas*, *gen. ma'ris*, man). Buret av en romersk kejsare. Se vidare *Markus*.

Mardall l. **Mardoll**, *nord. myt.*, den från havet härstammande, binamn till Fröja.

Marde'ller, *arkeol.*, runda, flatbottnade gropar, vilka anses ha tjänat som magasin l. bostäder under yngre stenåldern.

Mardi' gras, *fr.* (*l.* -gra'), fettisdagen.

Mardoll, se *Mardall*.

Ma'rduk, *babyl. myt.*, Babels skyddsgud, det babyloniska rikets förnämsta gud.

Ma're, *lat.*, hav. — **M. Ægeʹum,** Egeiska havet. — **M. A'fricum,** havet mellan Afrika och Sicilien. — **M. Balea'ricum,** mellan Balearerna och Spanien. — **M. Ba'lticum,** Östersjön. — **M. Brita'nnicum,** Engelska kanalen. — **M. Carpa'thium,** mellan Kreta och Rhodos. — **M. Ca'spicum,** Kaspiska havet. —**M. cla'usum,** slutet hav, hav, där fri sjöfart ej är tillåten.)(M a r e l i b e r u m. — **M. Cre'ticum,** mellan Kreta och Cykladerna. — **M. Erythræ'um,** Röda havet. — **M. Germa'nicum,** Nordsjön. — **M. Hyrca'num,** Kaspiska havet. — **M. Ica'rium,** mellan Rhodos och Chios. — **M. infe'rnum,** Tyrrhenska havet. — **M. inte'rnum,** Medelhavet. — **M. Ive'rnicum,** Irländska sjön. — **M. li'berum,** fritt hav.)(M a r e c l a u s u m. — **M. Ligu're,** Liguriska havet. — **M. Mediterra'neum,** Medelhavet. — **M. Paci'ficum,** Stilla oceanen. — **M. Si'culum,** havet öster om Sicilien. — **M. Sue'bicum,** Östersjön. — **M. Su'perum,** Adriatiska havet. — **M. Tu'scum** l. **Tyrrhe'num,** Tyrrhenska havet.

Marea, ett afrikanskt folk av arabiskt ursprung.

Mare'ca, *zool.*, syn. *Anas.*

Maréchal, *fr.* (*l.* maresja'll), eg. hovslagare; marskalk (se d. o.). — **Maréchal de camp** (*l.* -dö kang), i Frankrike förr konnetablens närmaste man. — **Maréchal de France** (*l.* - frangs), under Napoleon I: **M. de l'empire** (*l.* - langpi'r), marskalk av Frankrike, fältmarskalk. — **Maréchaussée** (*l.* -sjåsse'), marskalks ämbete och myndighetsområden.

Marée, *fr.* (*l.* -e'; av *lat. ma're*, hav), tidvatten. — **Basse marée** (*l.* bass -), ebb. — **Haute marée** (*l.* åt -), flod.

Mareflundra, Skärflundra, *zool.*, *Pleurone'ctes cynoglo'ssus*, torgföres ofta som ”sjötunga”, i Skåne ”Jydetonga”.

Marekani't, *miner.*, en obsidian.

Mareld (av *fornsv. mar*, hav), havsvattnets fosforescerande ljus, som framkallas av vissa i havet levande djur, såsom urdjuret *Noctilu'ca milia'ris* och till släktet *My'sis* hörande kräftdjur.

Ma're li'berum, *lat.*, se *Mare.*

Ma're ma'gnum, *lat.*, eg. stora havet; benämning på en påvlig bulla av år 1413 med stadgar och privilegier för birgittinkloster.

Mare'mmer (av *lat. mari'tima*, sjö-, belägen vid havet), sumpiga och osunda kusttrakter i Italien.

Mareogra'f (av *lat. ma're*, hav, och *gr. gra'fein*, skriva), vattenståndsmätare. Se *Pegel.*

Mareti'n, *farm.*, karbaminsyremetatolylhydracid, ett antipyreticum.

Mareys polygra'f (*l.* marä's -), en apparat, som brukas vid fysiologiska o. a. undersökningar.

Marfik, *astr.*, stjärna i stjärnbilden O r m b ä r a r e n.

Marfo'rio, *ital.*, en stympad bildstod av en flodgud, upptäckt på *Ma'rtis fo'rum* i Rom. På densamma uppklistrades fordom liksom på den mittemot uppställda *Pasquino* (se d. o.) allehanda paskiller (se *Paskill*).

Marg = *Marginal* (se d. o.).

Margali't, ett slags *bakelit* (se d. o.).

Margare'ta, Margre'ta l. **Margre't,** kvinnonamn (av *lat. margari'ta*, pärla). På franska **Marguerite** (*l.* margri'tt [hårt g]). Förkortas till *Gre'ta, Mä'rta* och *ty. Gre'tchen.* Buret av två romersk-katolska helgon samt av svenska, norska, danska, franska, italienska, engelska och österrikiska furstinnor. Namn på hjältinnan i den tyske skalden *Goethes* tragedi ”Faust”.

Margari'n (av *gr. ma'rgaron*, pärla), *kem.*, blandning av stearin och palmitin; konstsmör, d. v. s. en smörliknande vara vari ingår fett, som ej framställts ur mjölk. — **Gräddmargarin,** beredes av oleomargarin med tillsats av grädde. — **Oleomargarin,** det vid 30° C. utpressade, lättsmälta fettet ur talg. — **Växtmargarin,** beredes av växtfett, främst kokossmör, i st. f. oleomargarin. — **Margárinost,** framställes ur mjölk, som blandats med oleomargarin.

Margarinlagen, förordningen om kontroll över tillverkning och handel med margarin (se d. o.).

Margari't, i grekiska kyrkan ett kärl till förvarande av hostian.

Margari'ta, *astr.*, en av småplaneterna.

Margari'tæ, *lat.*, eg. pärlor; konstgjorda ädelstenar från 1200-talet, tillverkade i Venezia.

Margaux, *fr.* (*l.* margå'), ett vin från den franska byn *Margaux.*

Margeri'ter, se *Marguerite.*

Margherita (*l.* -geri'ta), italiensk form för Margareta.

Margina'l (av *lat. ma'rgo*, brädd, rand), den otryckta eller oskrivna kanten av sidorna i ett tryckalster eller en skrift. — **Margina'lier** l. **Marginalnoter,** anmärkning, förklaringar i kanten av en skrift. — **Margina'la språkljud,** *fonet.*, konsonanter, vid vilkas uttalande tungspetsen hålles bakom undre kanten av de övre framtänderna. — **In ma'rgine** l. **Ad ma'rginem,** i kanten.

Marginal utility, *eng.* (*l.* ma'djinöll joti'lliti), *nationalekon.*, gränsnytta.

Margi'tes, *gr. sag.*, en personifikation av inbilskhet och egenkärlek; även namn på en forngrekisk komisk hjältedikt.

Ma'rgo, *lat.*, rand.

Margo'sabark l. **Nimbark,** *farm.*, barken av det i södra Asien växande trädet *Azadirachta indica.* Innehåller ett bitterämne,

som användes mot feber. — **Margo'saolja** l. **Nimolja,** *farm.*, fås ur fröna av samma träd. Användes såväl medicinskt som tekniskt.

Margot och **Margoton** (*l.* margå' och margåtå'ng), franska kvinnonamn, diminutiver av *Marguerite* (se *Margareta*).

Marguerite, *fr.* (*l.* margri'tt), se *Margareta;* tusensköna, prästkrage.

Marguillier, *fr.* (*l.* -gije'), kyrkvärd; kyrkrådsmedlem.

Margå, se *Margaux.*

Marhalm, *bot.*, se *Ammophila.*

Mari'a, *fr.* **Marie** (*l.* -ri'), *eng.* **Mary** (*l.* me'ri), kvinnonamn (av *hebr. Mirjam,* trotsighet, bitterhet). Förkortas till *Ma'ja, Ma'jken, Mi'a* och *Ma'rjo.* Namn på Jesu moder, Maria Magdalena (se *Magdalena*) och Lazarus' ena syster. Buret av svenska danska, engelska, skotska, franska, portugisiska, ryska, spanska, österrikiska och ungerska furstinnor. — **Mariakult, Marialatri'** (av *gr. la'tris,* tjänare), dyrkan av den heliga jungfrun. — **Maria Magdalena,** församling i Stockholm.

Maria, *astr.*, en av småplaneterna.

Mariage, *fr.* (*l.* maria'sj), giftermål, äktenskap; bröllop; *spelt.*, ett slags kortspel. — **M. d'amour** (*l.* - damo'r), äktenskap av kärlek. — **M. de conscience** (*l.* - dö kångsia'ngs), samvetsäktenskap, äktenskap, som ingås utan iakttagande av lagliga former, hemligt äktenskap. — **M. de raison** (*l.* - räså'ng), äktenskap av beräkning, förståndsgiftermål.

Ma'riagonder, folkstam. Se *Gond.*

Mariahoferrasen (*l.* -håf-), gul österrikisk alpboskapsras.

Mariahymner, fyra katolska sånger till Jungfru Marias lov, som användas var och en under sin särskilda del av kyrkoåret.

Mariakult, Marialatri', se under *Maria.*

Mariali't, *miner.*, ett slags *skapolit* (se d. o.).

Mari'a-Lovi'saorden, spansk kvinnoorden.

Maria'na, *fr.* **Marianne** (*l.* -a'nn), kvinnonamn, bildat medelst sammandragning av namnen *Maria* och *Anna* (se d. o.).

Maria'ner, den heliga Jungfruns riddare, medlemmar av Tyska ordens frivilliga sjukvårdsförening.

Marianna, *astr.*, en av småplaneterna.

Marianne (*l.* -a'nn), se *Mariana;* populär personifikation av Frankrike; även ett franskt socialdemokratiskt sällskap, stiftat 1850.

Mari'a-Tere'siaorden, österrikisk militärorden.

Mari'a-Tere'sia-tha'ler, äldre österrikiskt silvermynt.

Mariatistel, *bot.*, se *Carduus.*

Maria Viktoriaorden, spansk orden.

Mariavi'ter, en av Rom oberoende, katolsk kongregation.

Mari'cagasell, *zool.*, en gasellart, *Gaze'lla mari'ca,* i Arabiens öknar.

Marie, se *Maria.*

Marié-Davys stapel, *fys.*, en särskilt inom läkekonsten förr använd galvanisk stapel.

Mari'enbadervatten, hälsovatten från Marienbad i Böhmen. Mot magsjukdomar.

Mari'englas, *miner.*, kristalliniskt storbladig, pärlemorglänsande gipsspat, som låter klyva sig i tunna skivor. Förr använd till madonnabilder.

Mari'entistel, *bot.*, se *Carduus.*

Maries sjukdom (*l.* mari's -), *med.*, kronisk förstoring av fingrarnas och tårnas yttersta leder vid kroniska lung- och hjärtsjukdomar.

Mariettes (*l.* -riä'tt) l. **Mariottes** (*l.* -riå'tt), fransk benämning på små medeltida bilder av Jungfru Maria, från vilka *marionetterna* (se d. o.) leda sitt ursprung.

Marika = tyskarnas **Mari'echen** och vårt **Majken,** diminutiv av *Maria* (se d. o.).

Mari'n (av *lat. mari'nus,* hörande till havet, av *ma're,* hav), sjöväsende; sjömakt; örlogsflotta (örlogsmarin); handelsflotta (handelsmarin); *målark.*, sjöstycke. — **Mari'na,** *ital.*, i italienska och levantinska städer benämning på hamnen och hamnområdet med dess anordningar. — **Marina'd** (*fr. marinade*), maträtt, som är marinerad (se *Marinera*); själva konserveringsvätskan. — **Marina gränsen,** *geol.*, svensk benämning på det senglaciala havets (yoldiahavets) äldsta strandlinje. — **Marinattaché,** sjömilitär fackman vid beskickning i främmande land. — **Marine'ra** (*fr. mariner*), inlägga fisk eller kött i saltlake eller vitt vin och ättika, vanligtvis med tillsats av kryddor m. m. — **Marine'rad,** se föreg. ord; även genomdränkt och fördärvad av havsvatten. — **Marinmålare,** målare, som framställer havet. — **Marinmålning,** sjömålning, målning, som framställer havet och dess liv.

Mari'na, kvinnonamn (av *lat. mari'nus, -a, -um,* som tillhör havet).

Marina'd, Marine'ra, se under *Marin.*

Marinette, *fr.* (*l.* -nä'tt), kallas i en omkr. 1190 författad dikt ett instrument, som sjöfarande använde till kompass, vilket är äldsta kända omnämnandet av detta instrument i Europa.

Marini'sm, den efter upphovsmannen, den italienske skalden *Marini* (d. 1625), benämnda svulstiga och konstlade smakriktning, som länge härskade inom den italienska litteraturen. — **Marini'st,** anhängare av marinismen.

Mari'nlim, *tekn.*, en lösning av kautschuk, schellack och asfalt i stenkolstjärolja, med tillsats av kalk av ostronskal. Motstår vattnets inverkan.

Mari'nmetall, en legering av bly, antimon och kvicksilver.

Mari'nmålare, Mari'nmålning, se under *Marin.*

Mari'nsåpa l. **Mari'ntvål,** en kokossåpa, som är lämplig även till tvätt i havsvatten.

Mari'nus, *bot.*, växande i havet. — **Mari'timus,** *bot.*, växande vid havet.

Mariologi' (av *gr. lo'gos*, lära), den dogmatiska vetenskapen om Jungfru Maria.

Marion (*l.* mariå'ng), franskt kvinnonamn, diminutiv av *Marie* (se *Maria*); *astr.*, en av småplaneterna.

Mario'nett (*fr. marionette*, av *mariole*, liten Mariabild), benämning på leddockor, som sättas i rörelse medelst trådar, mekanik o. d.; *fig.*, lekdocka, karaktärslös människa, som går i andras ledband. Jfr *Mariettes.* — **Marionett-teater,** dockteater, scen, där marionetter uppföra skådespel.

Mariottes, se *Mariettes.*

Mariottes fläck (*l.* -riå'tts -), *anat.*, blinda fläcken i ögat.

Mariotteska lagen (*l.* -riå'ttska -), *fys.*, den av den franske fysikern *Mariotte* upptäckta lagen, att, vid konstant temperatur, volymen av en gas är omvänt proportionell mot trycket eller, med andra ord, att produkten av gasens tryck och volym alltid har samma konstanta värde.

Mari'ster, ett franskt missionssällskap, stiftat 1816.

Mariti'm (*lat. mari'timus*, av *ma're*, hav), hörande till havet, skeppsfarten eller sjömakten. — **Maritimt klimat,** *meteor.*, kustl. öklimat.)(K o n t i n e n t a l k l i m a t.

Marivaudage (*l.* -våda'sj), efterbildning av den speciella stil, som utvecklades av den franske författaren *Marivaux* (1688—1763).

Ma'rjatta, i finsk folkdiktning benämning på Jungfru Maria.

Ma'rjo, kvinnonamn, bildat av *Maria* (se d. o.).

Mark (*isl. mörk* av *fhty. Mark*, kontrollmärket å viktstycken), förr hos oss enheten för guld-, silver, mynt- och viktualievikten; i Finland myntenheten = 100 penni; i Tyskland myntenheten (även *Reichsmark*, riksmark) = 100 Pfennige.

Mark (*fr. marque*), märke, tecken; *spelt.*, spelmark, räknepenning i spel. — **Marka'nt,** iögonfallande, anmärkningsvärd. — **Marke'ra** (hårt k; *fr. marquer*), märka, beteckna; antyda; med eftertryck framhålla; *spelt.*, räkna och anteckna huru ett spel står. — **Markerad,** skarpt framträdande, utpräglad; full av karaktär. — **Mark om mark,** *handelst.*, byta eller dela, med iakttagande av vederbörliga proportioner. — **Markö'r** (hårt k; *fr. marqueur*), person, som räknar och antecknar spelets gång i biljard o. d. spel.

Marka'b, *astr.*, stjärna i stjärnbilden P e g a s u s på n. hemisfären.

Markasi't, *miner.*, vattenkis, rombiskt mineral av svavelkisens sammansättning.

Markattor, *zool.*, *Cercopithe'cus*, ett släkte smalnäsiga apor.

Ma'rke, *ty.*, varumärke.

Marke'ra, se under *Mark.*

Markete'ntare, *fem.* **Markete'nterska** (*ital. mercatante*, av *lat. merca'ri*, driva handel), person, som åtföljer trupper i fält och tillhandahåller dem näringsmedel m. m. — **Markententeri',** en marketentares affär; det ställe, där denna bedrives.

Marketeri' (*fr. marqueterie*, av *marqueter*, göra spräcklig, fläckig), inlagt arbete, särskilt fransk trämosaik. Jfr *Intarsia.*

Markgreve (av *ty. mark*, gräns), urspr. titel för styresmän över ett gränsland, sedermera i Tyskland för en klass av riksfurstar. Brukas numera ej. — **Markgrevskap,** ett av en markgreve styrt gränsland.

Markhoor (*l.* mak-ho) l. **Skruvget,** *zool.*, en getart, *Ca'pra falcone'ri*, i Himalaya.

Marki's (hårt k; *fr.* uttal: -ki'; *fr.* och *eng. marquis, ital. marchese*, af *fhty. Marcha*, gräns), fordom markgreve (se d. o.); numera en hög adelstitel i Frankrike, England, Italien, Spanien och Portugal i rang mellan hertig och greve. — **Markisa't** (*fr. marquisat*), en markis' värdighet och jordagods. — **Markisi'nna** (*marquise*), en markis' maka.

Marki's (hårt k; *fr. marquise*), solskärm av tyg, som fälles ned utanför fönster.

Ma'rkka, *fi.*, mark (mynt).

Marklära, se *Pedologi.*

Ma'rkobrunner, se *Marcobrunner.*

Ma'rkomanner (*fhty. marchaman*, av *Marcha*, gräns), eg. gränsmän, gränsbor; benämning på flera forngermanska gränsfolk.

Ma'rkscheider (*l.* -sja'jder, av *ty. mark*, gräns, och *scheiden*, skilja), äldre benämning på gruvmätare. — **Markscheideri',** gruvmätning.

Marktschreier, *ty.* (av *Markt*, marknad, och *schreien*, skrika), marktschrejer, benämning på kvacksalvare, som fordom uppträdde vid marknader och på torget ropade ut sina varor.

Ma'rkus, mansnamn (se *Marcus*). Buret av en av de fyra evangelisterna.

Markyss, se *Mara.*

Markör, se under *Mark* (*fr. marque*).

Marlboroughvisan (*l.* ma'rlbörå- l. målbrå-), en om den engelske härföraren *Marlborough* diktad, vittbekant fransk visa, vars början lyder så: *Marlborough s'en va-t-en guerre, mironton, mironton, mirontaine* (*l.* - sang vatta'ng gä'r, mirångtå'ng - mirångtä'n).

Marlekor = *Mallrickor* (se d. o.).

Marli', *fr.*, en gles, nätartad vävnad.

Marma'rosdiamanter l. **Dragomi'ter,** *miner.*, slipade, stora bergkristaller från Ungern.

Marmela'd (*fr. marmelade;* av *gr. meli'melon*, honungsäpple), ett slags halvflytande fruktgelé; även fastare dylikt (*pasta*).

Marmeladträdet, *bot.*, se *Vitellacia.*

Marmennil, *nord. myt.*, ett havstroll, upptill skapat som en människa, nedtill som en fisk.

Marmite, *fr.* (*l.* -mi'tt), gryta; *kokk.*, namn på vissa soppor; fabriksnamn på ett köttextrakt.

Marmiton, *fr.* (*l.* marmitå'ng; av *marmite*, gryta), kökspojke.

Ma'rmo africa'no, *ital.*, *geol.*, en marmorart med svart grund och grå, gröna, röda eller vita fläckar.

Marmoli't, *miner.*, ädel *serpentin* (se d. o.).

Ma'rmor (*gr. ma'rmaros*, av *marma'irein*, glänsa), *geol.*, fin, hård, vit, färgad, fläckig eller ådrig kalksten som kan poleras. Brukas i byggnads- och bildhuggarkonsten. — **Marmorcement** beredes genom indränkning av bränd gips med alunlösning och en därpå följande bränning av massan. — **Marmore'ra,** måla med marmorlika fläckar, ådror eller strimmor. — **Marmori't,** en komposition, imiterande olika stenarter. Jfr *Cajalit, Litholit.* — **Marmorkrönikan,** se *Pariska krönikan.*

Marmori'tglas, annat namn på *alabasterglas* (se d. o.).

Marmotte, *fr.* (*l.* -må'tt; *ital. marmo'tta*), murmeldjur.

Marmo'ttolja, den feta olja, som pressas ur fröna av *Pru'nus armeni'aca.* Brukas som matolja och vid parfymtillverkning.

Marode'ra (*fr. marauder*), *krigsk.*, utan tillstånd lämna sin trupp och ströva omkring för att plundra (om soldater). — **Marodö'r** (*fr. maraudeur*), soldat, som maroderar. — **Marodördroppar,** *med.*, *Li'quor fuli'ginis fœ'tidus*, sotdroppar med dyvelsträck.

Maroillaiserasen (*l.* maroallä's-), flandrisk nötkreatursras.

Maro'kkogummi l. **Mogadorgummi,** *tekn.*, som kommer från sultanatet *Marocko*, erhålles antagligen av *Aca'cia nilo'tica.*

Marokäng (hårt k; *fr. maroquin*, av *Maro'cko*) = *Saffian* (se d. o.).

Ma'ron, *gr. myt.*, en sonson (enligt yngre sagor en son) av Dionysos.

Maro'nbrunt, *tekn.*, kastanjebrunt, en brun färg.

Maro'ner, se *Marro'ner.*

Maronia'nsk (efter *Ma'ro*, den romerske skalden Virgilius' familjenamn), vad som liknar eller tillhör Virgilius, virgiliansk.

Maroni'ter, en kristen sekt på berget Libanon och i andra delar av Syrien. Uppkallad efter helgonet *Johannes Maron.*

Maro'nnegrer (*fr. marrons*, av *sp. cimarron*, vild, förvildad), rymda negerslavar och deras efterkommande.

Maro'nplommon, *bot.*, se *Flacourtia.*

Maroquin, *fr.* (*l.* maråkä'ng), se *Marokäng.*

Maro'tse, en bantunegerstam.

Marotte, *fr.* (*l.* -å'tt), narrstav, narrspira, narrdräkt, narrkåpa med bjällror; *fig.*, dårskap, narraktighet; älsklingsteori, "käpphäst".

Maroufle, *fr.* (*l.* maro'ffl), maruffel, slyngel, lymmel.

Marquartporslin (*l.* marka'r-), högeldfast porslin till pyrometrar, kemiska och fysiska apparater m. m.

Marque, *fr.* (*l.* mark), märke. — **M. de commerce,** l. **M. de fabrique** (*l.* - dö kåmmä'rs, - fabri'ck), varumärke, fabriksmärke.

Marquess, *eng.* (*l.* ma'rkoiss), markis (se d. o.).

Marqueterie, *fr.* (*l.* markötöri'), se *Marketeri.*

Marquis (*fr.* uttal: marki', *eng.* uttal: ma'rkoiss), se *Markis.*

Marra'ner (*sp. marra'nos*), i Spanien och Portugal benämning på döpta judar, som misstänktes att i hemlighet fasthålla vid sin förra tro.

Marrisp, *bot.*, se *Statice.*

Marro'n, *kem.*, handelsnamn på vissa bruna tjärfärgämnen.

Marro'ner (av *fr. marron*, kastanje), ett slags stora äkta kastanjer.

Marro'nnegrer, se *Maronnegrer.*

Marru'bium vulga're, *bot.*, kransborre, torrmarksväxt i s. Sverige. Fam. *Labiatæ.*

Marruci'ner, ett italiskt folk.

Mars, *rom. myt.*, krigets gud (se *Mamers*); *fig.*, krig; (*lat. Ma'rtius*, helgad åt guden Mars); vårmånaden, årets tredje månad; *astr.*, namn på en planet; *alkem.*, benämning på järn. — **Marsfältet,** se *Campus Ma'rtius* och *Champ de Mars.* — **Martia'lisk** (*lat. martia'lis*), som tillhör guden Mars; som anstår en krigare, krigisk, tapper. — **Martia'llagar,** krigslagar. — **Ma'rtis-son,** modig krigare, soldat, hjälte.

Marsa'la, ett slags vin från staden *Marsala* på Siciliens västkust.

Marsca'leus, *lat.*, se *Marsk.*

Marsch (*fr. marche*), gång, tåg; väg; förfaringssätt; *krigsk.*, en trupps förflyttning; *tonk.*, musik, avsedd att reglera ett flertal människors gång och därför alltid i samma takt (*te'mpo di ma'rcia*). — **Marsch!** (*fr. marche! imperativ* av *marcher*, gå), *krigsk.*, framåt! — **Marschlinje,** den ordning, i vilken en krigsflottas skepp uppställas. — **Marschordning,** den ordning, i vilken en trupp eller krigshär skall tåga. — **Marschroute** (*l.* -ro'tt; av *fr. route*, väg), **Marschrut, Marschruta,** väg, som följes; *krigsk.*, väg som en trupp färdas; plan för en sådan färd. — **Marschera,** gå, tåga, företaga marscher.

Marschall, *ty.* (*l.* ma'r-), marskalk (se d. o.); (*l.* -a'll), hos oss benämning på en i jorden fastsatt illuminationsfackla.

Marsche'ra, se under *Marsch.*

Ma'rschland, se *Marskland.*

Ma'rschlinje, Marschordning, Marschroute, -rut l. **-ruta,** se under *Marsch.*

Marsdagarna l. **Marsupproren,** i mars må-

nad 1848 utbrutna revolutionära rörelser inom flera tyska stater.

Marsdencellulo'sa, *kem.*, ett slags av majsstrånas märg fabricerad cellulosa, som absorberar vatten i ofantligt hög grad.

Marsde'nia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Asclepiada'ceæ.* — **M. condura'ngo,** en lian i Equador och Columbia, lämnar den officinella k o n d u r a n g o b a r k e n.

Marseljä'sen (*fr. La marseillaise* [*l.* - marsäjä's]), efter franska staden *Marseille* uppkallad fransk revolutionssång, numera Frankrikes nationalhymn, år 1792 diktad och komponerad av den franske officeren *Rouget de Lisle* (*l.* rosjä' dö lil). Se vidare *Allons enfants de la patrie.*

Ma'rser, ett italiskt folk; ett forngermanskt folk.

Marsgult, *kem.*, järnorange.

Marsh'ska provet (*l.* ma'rsj-), *kem.*, ett av den engelske kemisten *James Marsh* uppfunnet sätt att upptäcka små arsenikmängder.

Marsi'c, *astr.*, stjärna i stjärnbilden H e r k u l e s på n. hemisfären.

Marsi'lia, *bot.*, ett särskilt i Australien rikt företrätt ormbunkssläkte. — **M. hirsu'ta,** n a r d u, och **M. salva'trix,** "den räddande" ha näringsrika, ätbara sporgömmen. Den senare har fått sitt namn av att den räddade engelsmännen Burke och Wills från hungersnöd, då de genomströvade Australien.

Marsipa'n (*fr. massepain, ital marzapane,* troligen av *Marzo,* den förste tillverkarens namn, och *pane,* bröd), sockerbröd, bakverk av mandel, socker och rosen- eller orangeblomvatten.

Marsk (förkortning av *marskalk,* se följ. ord), i de skandinaviska landen urspr. ämbetsman med en stallmästares åligganden; sedermera ledare av krigsväsendet, högste anförare i krig.

Marskalk (*l.* -sjalk; *ty. Ma'rschall, fr. maréchal,* av *fhty. marah,* häst, och *scalc,* tjänare), urspr. stalldräng; stallmästare; titel för vissa höga ämbetsmän (jfr *Maréchal*); tillsyningsman och anförare vid allmänna högtidligheter; deltagare i ett brudpars följe. — **Marskalka't,** en marskalks ämbete. — **Marskalkstav,** tecknet på en marskalks myndighet. — **Marskalktaffel,** hovtaffel, där hovmarskalken intager högsätet. — **Fältmarskalk,** en armés högste befälhavare. — **Hovmarskalk,** högste tillsyningsman över ekonomien vid ett hov. — **Lantmarskalk,** under ståndsriksdagarna titel för ridderskapets och adelns talman. — **Riksmarskalk,** chefen för konungens hov, fordom kallad *överstemarskalk.*

Marskland (*ty. Marschland,* av *holl. marsch,* lågt beläget ställe), flackt, fruktbart, av översvämningar hemsökt kustland. Jfr *Geest.*

Marsrevolutio'nen, Marsupproren, se *Marsdagarna.* Även den ryska revolutionen i mars 1917, varigenom tsardömet störtades, kallas marsrevolutionen. N o v e m b e r r e v o l u t i o n e n s. å. förde bolsjevismen till makten.

Marsrött, *kem.*, engelskt rött.

Marsso'nia radio'sa, *bot.*, en svamp som stundom svårt härjar de odlade rosorna.

Marstall, *ty.* (av *fhty. marah,* häst), hovstall.

Marsupia'lia, *zool.*, pungdjur.

Marsvin, *zool.*, se *Cavia.*

Marsvinstran, tran av delfin.

Marsviol, *bot.*, se *Viola.*

Marsy'as (*lat. Ma'rsyas*), *gr. myt.*, urspr. en flodgud; en halvgud, som tävlade i flöjtspel med Apollon och till straff för sin förmätenhet fick huden avflådd.

Ma'rta, hebreiskt kvinnonamn, matmor, husets härskarinna. Namn på Lazarus' ena syster; *astr.*, en av småplaneterna. — **Martas bekymmer,** *fig.*, jordiska omsorger, onödiga bekymmer.

Martelé (av *fr. marteler,* uthamra), *tekn.*, kallas guldsmedsgods, som ytbehandlats med puns.

Martella'to, *ital.*, *tonk.*, "hamrat"; i pianospel: anslaget med stor kraft ("armstaccato"); i violinspel: strängarna skola anslås med bågens spets.

Martellement, *fr.* (*l.* -tällma'ng), *tonk.*, det upprepade angivandet av en och samma ton på en harpa.

Marte'llotorn (av *ital. martello,* eg. hammare), *befästn.*, små runda, välvda, fasta eller vridbara, bestyckade torn, som fordom begagnades på kusterna av Sicilien och Korsica till försvar mot sjörövare.

Ma'rter, Marte'ra, se under *Martyr.*

Ma'rtes, *zool.*, mårdsläktet (syn. *Mu'stela*). — **M. fo'ina,** stenmård. — **M. ma'rtes,** mård, skogsmård.

Martha l. Marknaden i Richmond, komisk opera av *Flotow.*

Martia'lia, *med.*, järnmedel, medel, i vilka järnpreparat ingå.

Martia'lisk, se under *Mars.*

Ma'rtin, mansnamn av *Martinus.* Buret av den kristne reformatorn *Martin* (Mårten) *Luther,* vars födelsedag, d. 10 november, bär hans namn, av fem påvar samt av Frankrikes skyddspatron, biskop *Martin av Tours* eller den helige Mårten, vars dödsdag, d. 11 november, är uppkallad efter honom. — **Martina'lia,** *lat.*, Mårtensmässan, kristlig festdag (d. 11 november) till minne av Martin av Tours (se föreg. ord). Jfr *Mårtens afton* och *Mårtens gås.*

Ma'rtingal (*fr. martingale*), *ridk.*, språngtyglar; språngrem; *spelt.*, den av en *martingaleur* (se följ. ord) verkställda fördubblingen.

Martingaleur, *fr.* (*l.* martänggalö'r), *spelt.*,

faraospelare, som fördubblar sin insats, vare sig hans kort förlorar eller vinner.

Marti'ni-He'nrygeväret = *Henry-Martinigeväret* (se d. o.).

Martini'ster, anhängare av de franske svärmaren *Claude de Martin* (1743—1803).

Martinmetoden (*l.* martä'ng-), *met.*, en av fransmännen bröderna *Martin* uppfunnen järnförädlingsmetod.

Martins metall, *met.*, en metall, som erhålles genom sammansättning av råjärn och smidesjärn.

Marti'nus, mansnamn (av *Mars*, romarnas krigsgud), krigisk. Förkortas till *Ma'rtin* och *Mårten* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet **Marti'na.**

Ma'rtis-son, se under *Mars.*

Marti't, *miner.*, pseudomorfos efter svavelkis eller magnetit.

Ma'rtius, *lat.*, Mars' månad. Se *Mars.*

Ma'rtius' gult, se *Jaune d'or.*

Ma'rtiusträ, *tekn.*, ett slags *bresilja* (se d. o.).

Martorn, *bot.*, se *Eryngium.*

Martova, se *Mara.*

Marty'r (*gr. ma'rtyr*), eg. vittne; blodsvittne, sanningsvittne; person, som lider döden för sin religion; person, som lider för sin övertygelse. — **Ma'rter,** pina, plåga, kval. — **Marte'ra,** pina, plåga; lägga på sträckbänk eller plåga med andra pinoredskap. — **Marty'rium,** martyrdöd, martyrskap; en martyrs grav; kyrka, invigd åt en martyr. — **Martyrolo'gium** (av *gr. lo'gos*, förteckning), se *Calendarium sanctorum.*

Maru'ffel, se *Maroufle.*

Marulken, *zool.*, se *Lophius.*

Maru'ter, *ind. myt.*, stormens och ovädrets andar, åskguden Indras följeslagare.

Marvatten (av *fornsv. mar*, hav), säges ett fartyg ligga i, om det är vattenfyllt men likväl flyter.

Marviol, *bot.*, se *Calkile.*

Marxi'sm, socialistisk åskådning formulerad av tysken *Karl Marx.* — **Marxi'st,** anhängare av marxismen.

Mary, engelskt kvinnonamn, se *Maria.*

Marylandsgran, *bot.*, *Pi'cea maria'na*, odlas i parker. Är i Sverige härdig upp till Ångermanland.

Marylandstobak, *bot.*, en art tobak, *Nicotia'na macrophy'lla.*

Marzia'le, *ital.*, *tonk.*, krigiskt.

Marzipa'n, se *Marsipan.*

Marä'ng (*fr. merinque*), ett slags bakelse av äggvita och socker.

Mas, eg. *Mats*, ett slags kortspel.

Mas (*fr. masse*), *spelt.*, ett slags käpp, som begagnas vid biljardspel i st. f. *kö* (se d. o.); även storändan av en biljardkäpp.

Masai l. **Oigole,** ett folk i s. Ekvatorialafrika.

Masar, *hebr.*, Egypten.

Masca'ra l. **Mascaret** (*l.* -re'), se *Bore, fys.*

Mascarenha'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Apocyna'ceæ* i Östafrika och på Madagaskar. — **M. ela'stica,** lämnar m g o a - k a u t s c h u k.

Mascaret, *fr.*, se *Mascara* och *Bore.*

Mascarille (*l.* -ri'j), en betjänttyp (intrigör och skälm), i den franske författaren *Molières* komedier.

Mascaron, *fr.* (*l.* -rå'ng), se *Maskaron.*

Mascarpo'ni, *ital.*, *pl.*, gräddost från Lombardiet.

Masch-Alla'h, *arab.*, "som Gud vill", utrop av förvåning l. beundran; turkisk benämning på opium.

Maschukulu'mbe, se *Masjukulumbe.*

Ma'scot l. **Ma'skått** (av *fr. mascotte*, häxa), ting, som anses bringa ägaren lycka och därför medföres som ett slags talisman.

Ma'scula, *bot.*, manlig.

Masculi'num, se *Maskulinum.*

Masdei'sm, se *Mazdaism.*

Mase'r, *hebr.*, den tiondel av inkomsterna, som varje israelit enligt lagen skulle avstå åt prästerna och de fattiga.

Ma'sha, ostindisk juvel- och guldvikt = 8 R u t t e e om c:a 1 gram.

Ma-simba, en sydafrikansk bantustam.

Masi'tu, se *Mafiti.*

Masjukulu'mbe, ett sydafrikanskt bantunegerfolk.

Mask., förk. för *maskulinum.*

Mask (*fr. masque, mlat. masca, masca'ra, ital. ma'schera, sp. ma'scara*, av *arab. maskharat*, gyckel), falskt ansikte, lösansikte av papp, siden eller något annat ämne; maskeraddräkt; maskerad person; gipsavgjutning av en död persons ansikte; ansiktsskydd vid fäktning; skådespelares genom smink m. m. efter de olika rollerna förändrade ansikte; maskaron (se d. o.); maskerad biljardboll; täckmantel, falskt sken. — **Maskaro'n** (*fr. mascaron, ital. mascherone*), *konstt.*, ett i byggnadskonsten och konstslöjden brukat ornament av ett ofta förvridet och grinande människoansikte. — **Maske'ra,** sätta mask för ansiktet, förkläda, göra oigenkännlig; *fig.*, dölja, skyla, bemantla. — **Maske'rad,** *spelt.*, säges en boll vara, när mellan densamma och spelarens boll ligger en tredje boll (*mask*). — **Maskerad blomkrona,** *bot.*, ett slags läppformig blomkrona. — **Maskera'd** (*fr. mascarade, ital. mascherata*), förklädning under mask; samling av maskerade personer; danstillställning för dylika. — **Maske'ring,** anläggning av mask; *zool.*, skyddande förklädnad (se *Mimicry*); *befästn.*, åtgärder, vidtagna för att dölja en fältbefästning för fienden. — **Maskspel,** folklustspel; allegoriskt sångspel; benämning på hovföreställningar under 16:e och 17:e årh.

Maskelyni't, *miner.*, i en del meteoriter förekommande färglösa, långsträckta kristaller av kemisk sammansättning som labradorit.

Maske'ra, Maskera'd m. fl., se under *Mask.*

Maskfrön, *farm., Flo'res ci'næ,* de icke utslagna blomkorgarna av den i Turkestan växande *Artemi'sia Ci'ne.* Medel mot spolmask.

Maskfröolja, se *Maskörtolja.*

Maski'n (*fr. machine, lat. machina,* av *gr. mechane',* medel), ett enklare eller mera sammansatt redskap, som, påverkat av en drivkraft, utför ett visst arbete och därigenom minskar handens arbetsmöda. — **Maskine'll,** som hör till l. utföres med maskin, maskin-. — **Maskineri',** den inre sammansättningen av en maskin; flera för ett ändamål förenade maskiner, vilka samverka; den mekaniska apparaten å teatrar; *fig.,* sammansatt och invecklad apparat; förekomsten av övernaturliga väsenden i epik och dramatik (jfr *Deus ex machina*). — **Maskini'st,** ledare eller vårdare av en maskin eller ett maskineri.

Maskopi' (av *holl. maatschappij,* handelssällskap), handelsförbindelse på vinst och förlust; bolag med bedrägliga syften; hemligt samråd.

Maskot, se *Mascot.*

Maskova'd l. **Moskova'd** (*fr. moscouade,* av *port. mascava'do,* orenad, av sämre slag), råsocker.

Maskpulver, se *Pulvis amarus ferratus.*

Maskros, *bot.,* se *Taraxacum.*

Masks, *eng.* (*l.* mä'sks), maskspel.

Maskspel, se under *Mask.*

Maskuli'n (*lat. masculinus,* av *mas,* man), av mankön, till det manliga könet hörande. — **Maskuli'num,** det manliga; *språkv.,* mankön; ord av manligt kön.

Maskått, se *Mascot.*

Maskörtolja l. **Maskfröolja,** *farm.,* den flyktiga välluktande oljan ur m a s k f r ö av *Artemi'sia Ci'na.*

Ma'slach, ett slags ungerskt vin.

Ma'sljanitsa, *ry.,* smörveckan, veckan före fastan.

Masmästare, *bergsv.,* förman, som leder arbetet vid en masugn. — **Masmästeri,** läran om tackjärnstillverkning i masugn.

Masochi'sm (efter den österrikiske författaren *Sacher-Masoch*), en sinnessjukdom, varvid den sjuke, en älskande, finner sin tillfredsställelse i att pinas av den älskade. Jfr *Sadism.*

Masore'ter, se *Massoreter.*

Masque de fer, *Le, fr.* (*l.* lö mask dö fä'r), järnmasken, benämning på en hemlighetsfull fransk statsfånge (död å Bastiljen år 1703), som blivit uppkallad efter den svarta, med stålfjädrar försedda sammetsmask han alltid bar.

Masr, *arab.,* Egypten.

Mass., förk. för nordamerikanska staten *Massachusetts.*

Ma'ssa, *lat.* (av *gr. ma'ssein,* knåda), deg, mängd, ämne, klump. Se även *Konkursmassa.* — **Massa pilula'rum,** *farm.,* deg, varav piller skola formas. — **Massi'v** (*fr. massif*), fast, tät, tjock; solid, gedigen, alltigenom av samma ämne. — **Massivite't,** fasthet, täthet; soliditet.

Ma'ssa (förvrängning av *eng. master,* herre), på negerspråket: herre, husbonde.

Ma'ssa, nordarabisk folkstam.

Massacre of the innocents, *eng.* (*l.* mä'ssakör åvv the i'nnåsent), ”blodbadet på de menlösa”, barnamordet i Betlehem, skämtsam beteckning för massavlivande av motioner mot sessionstidens slut i engelska parlamentet.

Massage, se under *Massera.*

Massage'ter, i forntiden ett asiatiskt nomadfolk.

Massa'i, ett namn på råkautschuk.

Massai, se *Masai.*

Massa'ker (*fr. massacre*), blodbad, nedsabling, massmord. — **Massakre'ra,** nedhugga, nedsabla, slakta.

Massali'a, det grekiska namnet på Marseille; *astr.,* en av småplaneterna.

Massalia'ner = *Messalianer* (se d. o.).

Masse'ra (*fr. masser, lat. massa're, gr. ma'ssein*), *med.,* medelst strykning, gnidning, knådning m. fl. manipulationer bota vissa sjukdomar. — **Massage** (*l.* -a'sj), dylik behandling. — **Massagör** (*l.* -sjö'r) l. **Massö'r,** man, som ger massage. — **Massö's,** kvinna, som ger massage.

Masse'ter (*gr. masete'r*), eg. den tuggande; *anat.,* tuggmuskel. — **Massete'risk,** som har avseende på tuggmuskeln.

Massicot, *fr.* (*l.* -sikå'), *kem.* blyoxid, blyglete.

Massi'lia, *lat.,* Marseille. Jfr *Massalia.*

Massilia'ner l. **Massilie'nser,** ett efter staden *Massilia* (Marseille) benämnt religiöst parti, sedermera kallat *semipelagianer* (se d. o.).

Massi'v, Massivite't, se under *Massa.*

Masso'ia, *bot.,* växtsläkte av fam. *Laurea'ceæ.* — **M. aroma'tica,** Nya Guinea, ger en mycket aromatisk krydda, M a s s o i - b a r k.

Massole'ra (*fr. massoler,* av *massue,* klubba), ihjälslå med klubba, ett fordom i Italien och Spanien brukligt dödsstraff.

Masso'ra, *hebr.,* eg. tradition; benämning på en gammal samling kritiska och förklarande anmärkningar till Gamla Testamentet. — **Massore'ter,** män, som sysslat med utarbetandet av massora; gammaljudiska rabbiner. — **Massore'tisk,** som hör till eller har avseende på massora.

Masspsyko's, se *Psykos.*

Massu't, *ry.,* rest vid destillation av bergolja.

Ma'ssverk, oriktig form för *Maswerk* (se d. o.).

Massö'r, Massö's, se under *Massera.*

Ma'staba, *arkeol.,* en i det forntida Egypten bruklig rektangulär gravbyggnad av sten

l. soltorkat tegel, med sneda väggar och platt tak.

Mastalgi' (av *gr. masto's*, bröst, särskilt kvinnobröst, och *a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i bröstet. — **Mastatrofi'**, kvinnobröstens borttvinande. — **Masti'tis**, bröstböld. — **Mastodyni'** (av *gr. ody'ne*, smärta) = *Mastalgi* (se ovan). — **Masto'ncus**, svullnad på kvinnobröstens sugvårtor. — **Mastorrhagi'**, blödning ur kvinnobröst. — **Mastozoologi'**, *zool.*, läran om däggdjuren.

Master, *eng.* (*l.* mastör; av *lat. magi'ster*, (se d. o.), herre; mästare, husbonde; ledare; junker; unge herr (framför dopnamn), herr (framför tillnamn; i detta fall uttalas ordet som *mi'stör* och förkortas i skrift *Mr*). — **Master of arts** (*l.* - åvv arts), filosofie doktor.

Masticato'ria, *lat.* (av *mastica're*, tugga), *pl.*, *med.*, läkemedel, som skola tuggas. — **Mastikatio'n** (*lat. mastica'tio*), tuggning.

Mastiso'l, *farm.*, lösning av mastix i bensol. Användes till sårförband i krigskirurgien.

Masti'tis, se under *Mastalgi.*

Ma'stix, se *Resina mastix.* — **Mastixcement**, *tekn.*, stenkitt, en konstgjord stenmassa som nyttjas till ornamenter, takbeläggning m. m.

Ma'stodon (av *gr. masto's*, bröstvårta, juver, och *odu's*, *gen. odo'ntos*, tand), *paleont.*, ett till urvärldens fauna hörande gigantiskt däggdjur, som liknar elefanten, men har raka betar. Lämningar av detta djur hava påträffats i Europa, Asien och Amerika. — **Mastodonsa'urus** (av *gr. sa'uros*, ödla), en fossil jätteödla.

Mastodyni' m. fl., se under *Mastalgi.*

Masto'rsky, *ry.*, äkta ryssläder l. juft av bästa sort.

Masturbatio'n l. **Manustupratio'n** (av *lat. ma'nus*, hand, och *stupra're*, befläcka), självbefläckelse. Se *Onani.*

Masuta-manché, se *Chelingue.*

Ma'sur, *bot.*, kallas en hos vissa trädslag, såsom björk, lönn o. s. v., förekommande missbildning av årsringarna eller vedlagren. Brukas till piphuvud m. m.

Masurbjörk, *bot.*, se *Betula.*

Masu'rek = *Mazurka* (se d. o.).

Masu'rer, slaverna i den del av det gamla polska riket, som kallades **Masovien.**

Masu'rium, *kem.*, metalliskt grundämne, närbesläktat med mangan. Atomtecken Ma.

Masu'rka, se *Mazurka.*

Ma'sut, se *Massut.*

Ma'swerk, *ty.*, *byggn.*, sir- eller rosverk, en art av gotisk ornering, vanligen sammansatt av geometriska figurer och använd företrädesvis till utsmyckande av spetsbågsfönster.

Ma't (*holl. maat*), kamrat; *sjöv.* underordnad medhjälpare.

Matabe'le l. **Matebele**, en gren av sulukafferna.

Matador, *sp.* (*l.* -då'r; av *sp. mata'r*, *lat. mactu're*, slakta), eg. slaktare; vid de spanska tjurfäktningarna den *torero* (se d. o.), som med sin värja giver tjuren dödsstöten; *spelt.*, i vissa kortspel benämning på de högsta korten; *fig.*, inflytelserik, mäktig eller rik man; stolt man, som förhäver sig över sin framgång. — **Faux-matadors**, *fr.* (*l.* fåmatadå'r), *pl.* eg. falska matadorer; *spelt.*, trumf, som följa efter varandra med frånvaro av den högsta.

Matala'n, *ind.*, flöjt, med vars toner bajadärernas dans ackompanjeras.

Matamo'ros, se *Agavefiber.*

Ma'tarsjivan, *ind. myt.*, gudomlighet, som än identifieras med eldens, än med vinets gud.

Matassin, *fr.* (*l.* -sä'ng), gyckeldansare. — **Matassina'd**, gyckelupptåg, löjliga åtbörder.

Matata'n, ett slags trumma, som begagnas av indianer och negrer.

Match, *eng.* (*l.* mätsj), parti, spel, tävlan, vad (särskilt mellan två personer eller lag).

Matchi'che (*port. maxice*), *dansk.*, en tangoliknande brasiliansk dans.

Mât de Cocagne, se *Cocagne.*

Ma'te, Mate' (brasilianskt skrivsätt *Ma'tte*) l. **Paraguay-te**, *bot.*, de torkade bladen av flera i Sydamerika växande arter av släktet *Ilex;* den av dessa blad beredda drycken.

Matebele, se *Matabele.*

Matelassé, *fr.* (*l.* mattlasse'; av *matelas*, madrass), eg. madrasserat tyg, en fasonerad dubbelvävnad av kamgarn, silke eller halvsiden, vars mönsterfigurer uppstå genom att rätsidans varptrådar på vissa ställen neddragas av avigsidans inslag.

Matelot, *fr.* (*l.* mattlå'), matros. — **Matelots** (*l.* -å'), *pl.*, sjömansbyxor. — **Matelote** (*l.* mattlå'tt), en fiskrätt; matrosdans. — **A la matelote**, på sjömansvis.

Matemati'k (av *gr. mathematiko's*, hörande till vetenskaperna, av *ma'thema*, kunskap, vetenskap), storhetsläran, vetenskapen om storheter, deras egenskaper och de lagar, av vilka deras förhållande till varandra beror. — **Matema'tiker** l. **Matema'tikus**, person, som är kunnig i matematiken. — **Matema'tisk**, till matematiken hörande; *fig.*, viss, ovederlägglig. — **Mathe'mata**, *pl.*, sammanfattningen av matematiken och de därpå grundade vetenskaperna. — **Mathe'seos**, se följ. ord. — **Mathe'sis** (*gen. mathe'seos*), *lat.*, matematik. — **Mathesis applica'ta**, matematik, använd på andra vetenskaper. — **Mathesis pu'ra**, ren matematik, som betraktar storheterna i och för sig själva.

Ma'ter (*gen. ma'tris*), *lat.*, moder. — **A'lma mater**, se under *Alma.* — **Mater De'i**, Guds moder. — **M. doloro'sa**, den smärtfyllda modern, benämning på bilder av Jungfru

Maria vid Kristi kors. — **M. fami'lias,** familjemoder, husmoder. — **M. glorio'sa,** den ärorika modern (betecknar särskilt Jungfru Maria). — **Du'ra mater,** *anat.*, hårda hjärnhinnan. — **Ma'gna mater,** den stora modern; *rom. myt.*, benämning, under vilken Rhea dyrkades i Rom. — **Pi'a mater,** mjuka hjärnhinnan. — **Mate'rn,** moderlig. — **Mate'rna,** *pl.*, möderne-arv. — **Maternise'ra,** behandla moderligt. — **Maternite't,** moderskap, moderlighet. — **Maternitetsprincipen,** *jur.*, den rättssats, att ett s. k. oäkta barn skall njuta underhåll av sin moder.

Mate'ria l. **Mate'rie** (*lat. mate'ria, mate'ries,* av *ma'ter,* moder), världens grundstoff, urämne; ämne, innehåll, i motsats till form; den i rummet befintliga verkligheten; inbegrepp av det, som tillhör det jordiska, ändliga, i motsats till det himmelska, oändliga; *med.*, var (i ett sår). — **M. chiru'rgica,** läran om yttre kroppskadors botande. — **M. me'dica,** läran om läkemedlen och deras verkningar. — **M. pe'ccans,** sjukdomsämnet. — **M. pri'ma,** grund- eller urämnet till den materiella världen. — **Materia'l,** *pl.* **Materia'lier,** ämne, varav något förfärdigas eller sammansättes; stoff eller hjälpmedel, som erfordras för utförandet av ett visst arbete; tillbehör. — **Materia'lia,** *pl.*, *språkv.*, ämnesnamn, substantiv, som beteckna ett ämne. — **Materia'lbestämning** = *Realbestämning* (se d. o.). — **Materialkonstant,** konstant, som uttrycker en fysisk egenskap hos ett ämne. — **Materialprincip,** *teol.*, läran om människans rättfärdiggörelse genom tron på grund av Kristi förtjänst. Jfr *Formalprincip.* — **Materialise'ra,** förkroppsliga, ikläda något andligt mänsklig form, förvandla det till materie. — **Materialise'ring** l. **Materialisatio'n,** förkroppsligandet av en ande, en andes iklädande av mänsklig gestalt. — **Materiali'sm,** filosofisk åsikt, enligt vilken materien är alltings yttersta grund, orsak till både andliga och kroppsliga fenomen. — **Materiali'st,** person, som hyllar materialismen; person, som åsidosätter det ideala i livet och endast eftersträvar sinnliga njutningar; krass, cynisk människa. — **Materiali'stisk,** till materialismen hörande; krass, cynisk. — **Materia'liter,** vad innehållet eller väsendet beträffar. — **Materialite't,** kroppslighet. — **Materie'l,** sammanfattningen av de för utövandet av någon verksamhet nödiga redskapen o. d., såsom järnvägs-, krigs- och undervisningsmateriel m. m. — **Materie'll** l. **Materie'l,** till materien hörande; som har avseende på innehållet; kroppslig; sinnlig; väsentlig. — **Mate'ries mo'rbi,** *med.*, sjukdomsämnet.

Mate'rna, Maternite't m. fl., se under *Mater.*

Mathe'mata, Mathe'seos, Mathe'sis, se under *Matematik.*

Mathe'sis, *astr.*, en av småplaneterna.

Matho'n gera'sko, *gr.*, ”jag åldras lärande mig”, d. v. s. ”jag lär, så länge jag lever”. Ett uttryck, som tillskrives Solon.

Mathuri'ner, efter den helige *Mathurinus'* kyrka i Paris benämning på medlemmarna av *Trinitariernas orden* (se d. o.).

Mati'as, mansnamn = *Matteus* (se d. o.). Förkortas till *Matts* eller *Mattis.*

Matica (*l.* ma'titsa), eg. moder, vise; gemensamt namn på många folkbildningsförbund i de slaviska länderna före världskriget.

Matici'n, se under följ. ord.

Mati'co, *farm.*, drog, bestående av blad av en pepparart (*Piper angustifo'lium*) från Peru, vars verksamma beståndsdel, *maticin,* är ett bitterämne, som verkar sammandragande och exiterande.

Matiére, *fr.* (*l.* -tiä'r; *lat. mate'ria*), ämne; *med.*, var (i sår).

Matikoblad, se *Matico.*

Matilda l. **Mathilde** (*l.* -i'ld), tyskt kvinnonamn (*fhty. Mechtild,* av *macht,* makt, och *hilta,* strid). Buret av tyska och engelska furstinnor. Förkortas till *Tilda.*

Matilda, *astr.*, en av småplaneterna.

Matin, Le, (*l.* lö matä'ng), ”Morgonen”, Frankrikes mest spridda dagliga tidning. Politiskt färglös.

Matiné (*fr. matinée,* av *matin,* morgon), eg. förmiddag; morgondräkt för damer; konsert eller teatralisk föreställning före middagen. Jfr *Soaré.*

Matines parisiennes (*l.* -ti'n -siä'nn), ”parisiska ottesången”, franskt namn på *Bartolomeinatten.*

Mati'sia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bombaca'ceæ* i Colombia. — **M. Casta'ñon,** lämna ett slags choklad. — **M. corda'ta,** har ätliga frukter.

Ma'tjes l. **Ma'tjes-heering,** se *Maikensheering.*

Matlag l. **Rök,** *kamer.*, hushållet såsom grund för vissa legala förhållanden, vissa skatter och besvär på landet l. d.

Matlami'tlo, *zool.*, en afrikansk groda, *Ra'na adspe'rsa.*

Matra'lia, se under *Matuta.*

Matriarka't (av *lat. mater,* moder, och *gr. arche',* herravälde), eg. modersherravälde; det hos vissa halvvilda folk rådande förhållandet, att barnen ärva moderns i st. f. faderns namn, stånd o. s. v. — **Matriarka'lisk,** som avser matriarkat.

Matrica'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **M. chamomi'lla,** sötblomster, kamomill, starkt kryddluktande ört. Innehåller bitterämne och eterisk olja och är därför officinell (Kamomillte). — **M. discoi'dea,** gatkamill, saknar kantblommor. Införd från n. Amerika i förra århundradet. Nu mycket utbredd. Starkt kryddluktande. — **M. inodo'ra,** baldersbrå, allmänt ogräs. En avart med fyllda blommor odlad. — **M. suave'olens,** syn. *M. discoi'dea.*

Matrice, *fr.* (*l.* -tri'ss), se *Matris.*

Matrici'da, *lat.*, modermördare. — **Matrici'dium,** modermord.

Matri'kel (*lat. matri'cula, dimin.* av *ma'trix,* moder, lista), inskrivningsbok, namnförteckning på medlemmarna av ett sällskap eller en kår. — **Matriku'lera,** införa i matrikel.

Matrimonia'l, se under följ. ord.

Matrimo'nium, *lat.*, äktenskap. — **M. ad morgana'ticam,** morganatiskt äktenskap (se d. o.). — **M. cla'udicans** (eg. haltande), ofullkomligt äktenskap. — **M. conscie'ntiæ,** samvetsäktenskap (utan lagliga former); hemligt äktenskap. — **M. legi'timum,** lagligt äktenskap. — **M. illegi'timum,** olagligt äktenskap. — **Matrimonia'l,** äktenskaplig, som har avseende på äktenskap.

Matri's (av *lat. ma'trix,* moder), en fördjupad form, i vilken arbeten gjutas, präglas l. d.

Ma'trix, *lat.* (av *mater,* se d. o.), moder; upphov, ursprung; lista; *anat.*, livmoder.

Matro'na, *lat.* (av *mater,* moder), urspr. ärbar gift kvinna; hos oss fetlagd gift kvinna, något till åren. — **Matrona'lia,** *pl.*, *rom. myt.*, matronalier, en fornromersk fest, som varje år den 1 mars firades till Junos ära. — **Matrona'lis,** *bot.*, fru-. — **Matrone'um,** i gammalkristna kyrkor en plats, bestämd för förnäma damer.

Matro's (*holl. matroos*), simpel sjöman, sjöman, som gör allmän skeppstjänst ombord.

Ma'tte, se *Mate.*

Matter, *eng.* (*l.* mättör), sak, angelägenhet. — **M. of fact** (*l.* - åvv fäckt), faktum. — **No matter** (*l.* nå -), det gör ingenting, skadar icke.

Matte'us, latinskt namn (av *hebr. matthai,* gåva, och detta av *mâthan,* giva), Guds gåva. Buret av en evangelist och apostel.

Matthio'la, *bot.*, se *Cheiranthus annuus.*

Mattia'ker, ett forngermanskt folk.

Matti'as l. **Mati'as** = *Matteus* (se d. o.). Namn på en apostel (vald efter Judas Iskariot). Tyskt och ungerskt furstenamn.

Mattina'ta, *ital.*, morgonmusik. Jfr *Aubade.*

Ma'ttram, *bot.*, ett namn på *Chrysa'nthemum Parthe'nium.*

Ma'turadiamant, zirkon från trakten av Matura på Ceylon.

Maturantia, Maturatio'n, Maturati'v, se under följ. ord.

Mature'ra (*lat. matura're*), bringa till mognad. — **Maturatio'n,** mognande, mognad. — **Matura'ntia,** *pl.*, *med.*, medel, som påskynda mognaden av en svulst. — **Maturati'v,** åstadkommande mognad. — **Maturesce'ra,** mogna. — **Maturite't** (av *lat. matu'rus,* mogen), mognad; moget omdöme. — **Maturitetsexamen,** mogenhetsexamen.

Maturi'nus, mansnamn (av *lat. matu'rus, -a, -um,* mogen). På franska **Mathurin** (*l.* matyrä'ng), motsvarande kvinnonamnet **Mathurine** (*l.* -ri'nn).

Maturite't, Maturitetsexamen, se under *Maturera.*

Matu'ta l. **Ma'ter Matu'ta,** *rom. myt.*, morgonrodnadens och barnsbördens gudinna. — **Matra'lia,** en till hennes ära firad fest.

Matuti'na, *lat.*, matutinen, morgonmässan i katolska kyrkan, den första av *horæ canonicæ* (se d. o.). — **Matutina'l,** som tillhör morgonstunden, tidig.

Mauchamp-får (*l.* måsja'ng-), en stam av merinosfår (se *Merinos*).

Maud (*l.* må'd), engelsk namnform för Matilda.

Maund, *eng.* (*l.* ma'nd), indisk handelsvikt av växlande storlek; brittisk ostindisk tullvikt = 37,3 kg., faktorivikt = 33,87 kg.

Maura'ndia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ* i Mexico. — **M. Barclaya'na** och **M. sca'ndens** odlas ofta som prydnadsväxter.

Maure (*l.* må'r) och **Maurice** (*l.* måri'ss), franska mansnamn = *Maurus* och *Mauritz* (se *Mauritius*).

Ma'urer (*lat. ma'uri*), forntida benämning på de inhemska folken i norra Afrika. — **Maureta'nien,** romersk benämning på det av maurerna bebodda landet.

Mauri'nerna, se *Sankt Maurus' kongregation.*

Mauri'tia (*l.* -tsia), *bot.*, palmsläkte i tropiska Sydamerika. — **M. flexuo'sa,** m o r i c h e - l. i t a p a l m e n ger ett slags sagomjöl, i p u r u m a. Av saften beredes palmvin. — **M. vini'fera** är likaledes en berömd brasiliansk vinpalm.

Mauri'tius, Ma'uritz, Ma'urus, Mo'ritz, mansnamn (av *lat. ma'urus,* mörklagd).

Mauritiushampa, se *Fourcroya.*

Mauritius- och La'zarusorden, en italiensk förtjänstorden.

Mauri'tiuscykloner l. **Mauritiusorka'ner,** *meteor.*, tropiska cykloner i Indiska oceanen med namn av ön Mauritius, som de stryka förbi.

Ma'urus, *bot.*, svart (morian).

Ma'usche (judetyskt uttal) = *Moses* (se d. o.); liksom **Ma'uschel** spenamn för judar. — **Ma'uscheln,** *ty.*, mauschla, tala på de polska schackerjudarnas språk.

Ma'usergeväret, *krigsk.*, ett av bröderna *Mauser* i Württemberg uppfunnet bakladdningsgevär.

Mausi, *ind. relig.*, se *Aya-samaj.*

Mausim, *arab.*, monsun (se d. o.).

Mausole'um (*gr. mauso'leion, fr. mausolée*), mausolé, präktig gravvård, dyrbart gravmonument. Benämningen härstammar från den minnesvård, som drottningen av Karien, Artemisia, i Halikarnassos lät uppföra åt sin avlidne gemål, konung *Mauso'lus.*

Mauvais plaisant, *fr.* (*l.* måvä'pläsa'ng),

osmaklig, ohövisk eller misslyckad skämtare.

Mauvais sujet, *fr.* (*l.* måvä'sysjä'), eg. dåligt subjekt; utsvävande sälle, omoralisk person; odugling.

Mauve, *fr.* (*l.* måv), malva, stockros; malvafärgad. — **Mauvein** (*l.* måvei'n) = *Perkins violett* (se d. o.).

Mavi'ti, se *Mafiti.*

Ma'vors, *rom. myt.*, namn på krigsguden *Mars.*

Mavroda'phne, berömt grekiskt vin från Achaja.

Max, mansnamn, förkortning av *Maximilian* (se d. o.).

Ma'xice, *port.*, se *Matchiche.*

Maxi'll (*lat. maxi'lla*), *anat.*, käke (vanligen den övre); insekternas undre käkpar. Jfr *Mandibel.* — **Maxilla'r** (*fr. maxillaire*), som hör till käken.

Maxilla'rpa'lper, se *Palper.*

Maxi'm (*fr. maxime*, av *lat. ma'xima*, högsta [regel l. d.]), grundsats, levnadsregel, rättesnöre för ens handlingar.

Ma'xima, *lat.*, störst, högst; *tonk.*, i gammal musik den längsta noten, som bestod av åtta hela takter. — **M. cum la'ude,** se *Distinktionsbetyg.* — **M. debe'tur pu'ero revere'ntia,** man är skyldig barnet den största hänsyn. (*Juvenalis.*)

Maxima'l (av *lat. ma'ximus*, störst, högst), i sammansättningar: det största, det högsta.)(Minimal. — **Maximalarbetsdag,** se *Normalarbetsdag.* — **Maximali'ster,** vänstra flygeln av ryska socialrevolutionära partiet. — **Maxime'ra,** se under *Maximum.*

Maxime, *fr.* (l. maxi'm), bekant nattkafé i Paris, som mest besökes av resande.

Maxi'mgeväret l. **Maxims kulspruta,** *krigsk.*, en av amerikanen *Maxim* 1833 uppfunnen automatisk kulspruta, den första i sitt slag.

Maximi'lian (förkortat **Max**), mansnamn, en sammandragning av *Ma'ximus* (se d. o.) och *Aemilia'nus* (jfr *Emil*). Tyskt och österrikiskt furstenamn. Motsvarar kvinnonamnet **Maximilia'na.**

Maximilia'na, *bot.*, ståtligt palmsläkte i Sydamerika. — **M. re'gia** ger en ypperlig palmkål. Frukterna ätas och användas som bränsle, vid vars rök kautschuksaften torkas.

Maximi'liansorden, bajersk orden för lärda och konstnärer.

Maximi'lianstorn, *befästn.*, ett slags fästningstorn.

Ma'ximilön, högsta tillåtna lön.

Maximi'nus, latinskt mansnamn (av *ma'ximus*, se. d. o.). Buret av romerska kejsare.

Ma'ximipris, av staten fastställt pris, som ej får överskridas.

Ma'ximiproblem, *mat.*, problem som röra bestämmandet av maxima för en viss funktion.

Ma'ximitermometer, *fys.*, termometer, vilken angiver den högsta värmegrad, som uppnåtts inom en viss tidrymd. Jfr *Minimitermometer.*

Ma'ximum, *lat.*, *pl.* **Ma'xima,** det högsta eller det största; största värdet; högsta talet; högsta priset; yttersta gränsen.)(Minimum. — **Maximumtermometer** = *Maximitermometer* (se d. o.). — **Maximum reme'dium i'ræ dila'tio est,** det bästa medlet mot att låta hänföra sig av vrede är att giva sig tid. (*Seneca.*) — **Maxime'ra,** driva till sin höjd, fastställa ett maximum.

Ma'ximus, *lat.* (*superl.* av *ma'gnus*, stor), störst; mansnamn, den störste. Buret av romerska kejsare.

Max-Josefsorden, bajersk militärorden.

May (*l.* mäi), *astr.*, en av småplaneterna.

Maya, *med.*, se *Yoghurt.*

Maya, *sp.* (*l.* ma'ja), majdrottning; vackert prydd flicka. — **Mayo,** sprätt, modelejon av medelklassen.

Ma'ya, *sanskr.*, förblindelse, tomt sken.

Ma'ya l. **Mayafolken,** benämning på flera med varandra besläktade indianstammar i Centralamerika och Mexiko. — **Mayaspråken,** de språk, som talas av mayafolken.

Mayflower, *eng.* (*l.* mäifla'oö), ”majblomma”, namnet på det fartyg som förde de första engelska kolonisterna till Amerika.

Mayonnaise, *fr.* (*l.* majånnä's), majonnäs, en sås av olja, äggula, ättika, salt och peppar; en maträtt (fågel, fisk, hummer l. d.) med nämnda sås.

Mayor, *eng.* (*l.* mä'ör), mär, borgmästare. Jfr *Lord-mayor* och *Maire.* — **Mayoress** (*l.* mä'öress), borgmästarinna.

Mayora'l, *sp.*, överherde för en fårhjord; föreståndare för ett mejeri; konduktör, postiljon.

Mayoru'na, till panoernas grupp hörande indianstam i Sydamerika.

Mayschloss, ett rött vin från Ahrdalen.

Mayuay-gummi, se *Chagual.*

Mazaga'nböna, *bot.*, en varietet av *Fa'ba vulga'ris*, välsk böna, tillhörande fam. *Legumino'sæ.*

Mazagran, *fr.* (*l.* -sagra'ng), i glas serverat, kallt, svart kaffe, uppkallat efter byn *Mazagran* i Algeriet.

Ma'zandara'ni, kaspisk dialekt bland de nypersiska folkspråken.

Mazarinades, *fr.* (*l.* masarina'dd), mazarinader, de under *Fronden* (se d. o.) författade skrifterna mot och för kardinal *Mazarin.*

Mazari'ner, ett slags pastejformade bakelser av mördeg med fyllning av mandel och socker.

Mazdai'sm l. **Mazdei'sm** (av pers. gudsnamnet *Ma'zda*, den allvise), den på Zarathustras religiösa reform grundade forniranska religionen.

Mazu'rka l. **Masu'rek,** *dansk.*, polsk nationaldans.
Mazzes, *hebr.* (av *mazzáh,* något sött eller osyrat), *pl.*, judarnas osyrade påskbröd.
Mazze'tta, *ital.*, påvens axelkrage.
M-benga, en bantustam.
m. b. h. (*l.* emm, be, ha), förk. för *ty. mit beschränkter Haftung* (med begränsad ansvarighet).
m. b. p. a., förk. för *med begränsad personlig ansvarighet.*
Mbret l. **Mpret,** *alban.*, furste, härskare.
M. C., förk. för *eng. member of congress,* medlem av den nordamerikanska kongressen.
Mc, se *Mac.*
M. c. l. **MC** = *Mio conto* (se *Conto mio* under *Conto*).
M. D., förk. för *medicine doktor.*
M. d. l. **m. d.,** *handelst.*, månaders dato (på växlar).
m. d., *tonk.*, förk. för *ital. mano destra, fr. main droit,* högra handen.
Md., förk. för nordamerikanska staten *Maryland.*
Mdes, förk. för *fr. mesdames,* se *Madame.*
m. d. s., på recept förk. för *lat. misce, da, signa,* blanda, utlämna, påteckna.
Me, förk. för nordamerikanska staten *Maine.*
Me'a cu'lpa, se under *Culpa.* — **M. gra'tia,** för min skull, mig till behag. — **M. memo'ria,** se under *Memoria.* — **M. pa'rvitas,** min ringhet.
Mea'nder, *pl.* **Mea'ndrar,** *konst.*, ett efter den slingrande asiatiska floden *Maiandros* uppkallat ornament i form av ett band, utlagt i räta vinklar. — **Mea'ndrisk,** buktig, slingrande.
Measurement ton, *eng.* (*l.* me'sjör-), enhet, som anger fartygs lastförmåga i fråga om skrymmande gods = 40 eng. kubikfot.
Meat preserve, *eng.* (*l.* mit-prisö'v), ett konserveringsmedel.
Mea'tus, *anat.*, gång. — **M. acu'sticus,** hörselgången. — **M. na'si,** näsgången.
Mécanique, *fr.* (*l.* meckani'ck), mekanik. — **M. céleste,** *fr.* (*l.* - selä'st), den celesta mekaniken l. fysiska astronomin, som studerar himlakropparnas verkliga rörelser.
Mecena't (*fr. mécène*), efter *Mæce'nas,* gunstling hos kejsar Augustus, benämning på frikostiga gynnare och befordrare av konster och vetenskaper. — **Mecenatexemplar,** rikt utstyrt exemplar av en bok l. d., avsett att överlämnas åt någon av författarens beskyddare.
Mechanics institute, *eng.* (*l.* mekä'nnicks i'nstitjo't), engelsk benämning på arbetarinstitut.
Méchant, *fr.* (*l.* mesja'ng) elak, illasinnad. — **Méchanceté** (*l.* -ste'), elakhet.
Me'cheln, en hönsras.
Mechitari'ster, en katolsk armenisk kongregation, uppkallad efter stiftaren *Mechitar.*
Me'chtild, se *Matilda.*
Mécompte, *fr.* (*l.* mekå'ngt), misstag.
Meco'nium, *lat.* (av *gr. me'kon,* vallmo), barnbeck, nyfödda barns första avföring; ett namn på opium.
Me'cos, folkstam, tillhörande det nordligaste av de mexikanska urfolken.
Med., förk. för *medium* (se d. o.), *medicine* (doktor etc.).
Meda'lj (*fr. médaille, ital. medaglia,* av *lat. meta'llum,* metall), skådepenning, minnespenning; prispenning; benämning på antika mynt. — **Medalje'ra,** belöna med medalj. — **Medalji'st** (*fr. médailliste*), medaljsamlare; medaljkännare. — **Medaljong** (*fr. médaillon, ital. medaglione*), stor medalj; målning eller relief i oval eller rund form; kapsel till bevarande av något minne, en hårlock, ett miniatyrporträtt l. d. — **En médaillon,** *fr.* (*l.* ang medajå'ng), i form av en medaljong. — **Medaljö'r,** stämpelskärare, medaljgravör; person, som erhållit en medalj.
Meda'rdus, tyskt mansnamn med latinsk ändelse, den omvände.
Medda'h (*arab.*, lovtalare, *turk.*, lovtalare, sagoberättare), en ofta med stor talang utrustad person, som håller till på orientens kaffehus, där han underhåller gästerna med sina berättelser och lever på deras gåvor.
Mede'a (*gr. Me'deia*), *gr. sag.*, konung Ætes' i Kolchis trollkunniga och grymma dotter, Iasons gemål, som för att hämnas på sin trolöse make mördade sina barn med honom; *astr.*, en av småplaneterna.
Medelhavspass, se *Sjöpass.*
Medelhavsrasen, se *Kaukasiska rasen.*
Mede'n a'gan, *gr.*, ingenting för mycket, d. v. s. håll måttan.
Mede'simo te'mpo och **M. mo'do,** *ital.*, *tonk.*, i samma takt som förut.
Me'dia, *pl.* **Me'diæ,** *lat.*, *språkv.*, medier, medelljud, svagt utandade konsonanter (*b, d, g*); *anat.*, mellersta hinnan i blodkärlen. — **Mediæva'l, Mediævi'ster,** se *Medieval, Medievister.* — **Media'l** (*lat. media'lis*), hörande till *medium* (se d. o.); befintlig i mitten.
Media'n (*lat. media'nus*), befintlig i mitten; medelmåttigt stor. — **Media'na, Media'nen,** *anat.*, mellersta armvecksvenen. — **Media'na språkljud,** *fonet.*, i munnens mittlinje bildade konsonanter. — **Medianpapper,** papper av medelstorlek. — **Media'nplan,** *bot.*, plan genom huvudaxeln, blomaxeln och stödbladets mitt. — **Mediansymme'trisk,** kallas en växt, om dess symmetriplan sammanfaller med medianplanet. — **Media'nt,** *tonk.*, medeltonen mellan grundtonen och dess kvint.
Mediasti'num, *lat.*, *anat.*, den av ryggraden, bröstbenet, lungorna och mellangärdet begränsade delen av brösthålan. — **Mediastini'tis,** *med.*, inflammation i mediastinum.

Media't (av *lat. me'dium,* mellanlänk), medelbar; beroende; så kallades i det gamla tyska riket en landsdel, stad l. d., som ej lydde direkt under kejsaren, utan närmast under en annan tysk furste. — **Media'te,** medelbart. — **Mediatio'n,** bemedling. — **Mediationsakt,** bemedlingsurkund; särskilt benämning på den författning Schweiz erhöll 1803 genom Napoleon I:s bemedling. — **Mediatise'ra,** göra mediat, beroende, ställa självständiga landsstyrelser under en överstyrelse; i det forna tyska riket det förfaringssätt, varigenom självständiga furstar, städer o. s. v. blevo undersåtar under en större stats regent. Jfr *Immediatisera.* — **Mediatise'ring** l. **Mediatisatio'n,** riksomedelbarhetens upphävande; en självständig stats förvandling till en osjälvständig. — **Mediatiserade furstar,** furstar över mediatiserade länder. — **Media'tor** l. **Mediatö'r,** medlare, skiljeman.

Medica'go, *bot.,* lusern, luzern, växtsläkte tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **M. falca'ta,** svensklusern. — **M. lupuli'na,** humlelusern, humleväppling. — **M. mi'nima,** taggsnäckväppling. — **M. sati'va,** blåsmäre, luzern (i Amerika alfalfa). Även odlad som foderväxt.

Medicame'ntum, *lat.,* läkemedel.

Medica'ster, se under *Medicus.*

Medicéerna = *Medici* (se d. o.).

Medice'iska stjärnor, *astr.,* av Galilei till huset Medicis ära använd benämning på Jupiters månar.

Medice'iska Venus, en förr i *villa Medici* i Rom, nu i Florens befintlig, berömd Venusstaty, skulpterad av den grekiske bildhuggaren Kleomenes.

Medici, *ital.* (*l.* me'ditji), medicéerna, en ryktbar florentinsk adelssläkt, berömd för storartat mecenatskap. Bland dess medlemmar märkas *Lorenzo de' M.,* med binamnet *il magnifico* (den praktälskande), och den franska drottningen *Katarina av Medici.*

Medici'n m. fl., se under följ. ord.

Me'dicus, *pl.* **Me'dici,** *lat.,* medikus, läkare. — **Medicus me'dicum o'dit,** läkare hatar läkare, den ene läkaren hatar den andre. — **Medici'n** (*lat. medici'na*), läkekonst, läkarevetenskap; läkemedel. — **Medici'ne doktor** (*lat. do'ctor medici'næ*), doktor i läkarvetenskapen. — **Medici'na fore'nsis,** rättsmedicin, läkekonsten använd vid rättsliga undersökningar. — **Medici'na lega'lis** = *Medicina forensis* (se ovan). — **Medici'na me'ntis,** eg. själens läkemedel; förnuftslära, tankekonst. — **Medicina'l,** till läkekonsten hörande, läkarvetenskaplig. — **Medicinalråd,** ledamot av medicinalstyrelsen (se följ. ord). — **Medicinalstyrelsen,** ämbetsverk, som står i spetsen för det svenska medicinalväsendet. — **Medicinalvikt,** apoteksvikt, vikt, som apotekare bruka vid vägning av läkemedel. Utgjordes förr av skålpund, lod, uns, kvintin (drakma), skrupel och gran. Består nu av kilogram, hektogram, gram, decigram, centigram och milligram. — **Medicinalväxter,** växter, som lämna läkemedel. — **Medici'nare,** medicine studerande, studerande, som ämnar bliva medicine doktor. — **Medicine'ra,** begagna läkemedel. — **Medici'nman,** hos Nordamerikas indianer läkare, trollkarl och siare. Jfr *Schaman.* — **Medici'nsk,** hörande till läkekonsten eller läkarvetenskapen. — **Medicinska fakulteten,** den universitetsavdelning, som meddelar undervisning i *medicin.* — **Medika'bel,** som kan botas. — **Medika'lgymnastik,** sjukgymnastik. — **Medikame'nt** (*lat. medicame'ntum*), läkemedel. — **Medikamentö's** (*lat. medicamento'sus*), som innehåller läkemedel, t. ex. *medikamentösa bad* (tallbarrs-, gyttje-, m. fl. sorters bad). — **Medica'ster** l. **Medika'ster,** fuskare inom läkaryrket; kvacksalvare. — **Medikasteri',** kvacksalveri. — **Medikation,** föreskrift om läkemedel. — **Medikofi'lare,** studerande, som bereder sig att taga medico-filosofisk examen (*medikofilen*). — **Medikolega'l,** i behörig och laglig ordning av läkare förrättad (besiktning), till rättsmedicinen hörande. — **Mediko-mekaniskt institut,** åt mekanisk gymnastik ägnad anstalt.

Me'dico præse'nti ni'hil no'cat, *lat.,* "i läkarens närvaro skadar intet", skämtsamt uttryck, syftande på läkares benägenhet att lätta på egna föreskrifter så länge de själva äro närvarande.

Me'dier, se *Media* och *Medium.*

Medieva'l (av *lat. me'dium æ'vum,* medeltiden), eg. medeltida; *boktr.,* en boktryckarstil, som imiterar stilen i medeltidshandskrifter. — **Medievi'ster,** medeltidsmänniskor, särskilt medeltida skriftställare.

Medika'l, som avser medicin.

Medikame'nt, Medika'ster, Medikolega'l m. fl., se under *Medicus.*

Medi'mn (*gr. me'dimnos*), ett forngrekiskt rymdmått = ungefär 52½ l.

Medina'l, *farm.,* se *Veronalnatrium.*

Me'dio, *ital., handelst.,* i mitten (av månaden). Se även under *Medium.*

Médiocre, *fr.* (*l.* mediå'ckr, *lat. medio'cris*) l. **Medio'ker,** medelmåttig. — **Médiocrité** l. **Mediokrite't,** medelmåtta, medelmåttighet.

Mediola'num, *lat.,* Milano.

Medioma'triker (*lat. medioma'trici*), fornkeltiskt folk i belgiska Gallien.

Mediopalata'ler (av *lat. me'dius,* i mitten, och *pala'tum,* gom), *fonet.,* språkljud, som bildas mellan hårda och mjuka gommen.

Me'dio tuti'ssimus i'bis, *lat.,* se under *Medium.*

Mediotvist (av *eng. twist,* tvinnat garn), ett hårdtvinnat s. k. mulegarn, som användes till varp i fina bomullsvävnader.

Médisance, *fr.* (*l.* medisa'ngs, av *me'dire,* tala illa [om]), förtal, baktal. — **Medisa'nt,** förtalande, baktalande.

Meditatio'n, Meditati'v, se under följ. ord.

Medite'ra (*lat. medita'ri*), eftertänka, begrunda; hava i sinnet; överlägga; anställa betraktelser. — **Meditatio'n** (*lat. medita'tio*), eftertanke; eftersinnande, begrundande; betraktelse; andakt, bön. — **Meditati'v,** eftertänksam, begrundande, tankfull.

Mediterra'n (*lat. mediterra'neus,* av *me'dius,* befintlig mittemellan, och *te'rra,* jord, land), vidkommande Medelhavet, Medelhavs-.

Meditri'na, *rom. myt.*, läkekonstens gudinna. — **Meditrina'lia,** *pl.*, fornromersk fest till hennes ära.

Me'dium, *lat.*, *sv. pl.*, **Me'dier,** det mellersta, mittemellan befintliga; medelväg; mellanlänk; medel; *fys.*, omgivande ämne; element; *mat.*, medelvärde; *språkv.*, i grekiska språket en verbform, som närmast motsvarar den reflexiva formen; enligt spiritisterna en person, genom vilken eller med vars hjälp andar uppenbara sig. — **M. æ'vum,** medeltiden. — **M. tenue're bea'ti,** de lycklige hålla medelvägen eller lyckliga de, som hålla medelvägen. — **Me'dio,** i mitten eller vid medlet av, t. ex. *medio Junii,* vid medlet av, i mitten av juni. — **In medio consi'stit vi'rtus,** se *In medio* etc. — **Medio tuti'ssimus i'bis,** du skall gå säkrast i mitten, medelvägen är säkrast. ("Metamorphoses" av *Ovidius.*)

Me'dius, -a, -um, *lat.*, som är mittemellan, mitt-, medel-.

Medjidi'jje l. **Medschidi'je,** turkiskt silvermynt = 20 piaster = omkr. 3,20 kr. — **Medjidijjeorden,** turkisk förtjänstorden.

Me'djlis l. **Me'dschlis,** *arab.* och *turk.*, "sittning"; sammanträde, råd, kollegium, domstol; riksförsamling.

Médoc, *fr.* (*l.* -då'ck), rött Bordeauxvin från landskapet av samma namn i Frankrike. — **Médocstenar,** bergkristaller från Médoc.

Me'don, *gr. sag.*, broder till Ajax, stupade i trojanska kriget.

Me'drese l. **Medri'ssa,** *arab.*, högre lärdomsskola i Orienten.

Medschi'd = *Metsched* och *Moské* (se d. o.). — **Medschidié, Medschidiéorden** = *Medjidijje, Medjidijjeorden.*

Me'dschlis, se *Medjlis.*

Medu'lla, *lat.*, *anat.*, märg. — **M. oblonga'ta,** förlängda märgen. — **M. o'ssium,** benmärg. — **M. spina'lis,** ryggmärg. — **Medulla'r,** som avser märgen. — **Medulla'ranesthesi',** ryggmärgsokänslighet, genom insprutningar av anesthetica i ryggmärgskanalen. — **Medulla'rkancer** (av *lat. ca'ncer,* kräfta), märgkräfta. — **Medullarsarko'm,** märgsvamp. — **Medulli'n,** *bot.*, växtcellämne. — **Medulli'tis,** inflammation i ryggmärgen. — **Medullo'sa,** *paleont.*, ett slags fossila trädstammar. — **Medullö's,** märgfull.

Medullade'n, *farm.*, ett preparat på märg.

Medu'sa, *gr. myt.*, en av de tre gorgonerna (se *Gorgoner*); *zool.*, ett av skivmaneternas släkten; *astr.*, en småplanet. — **Medusahuvudet,** Medusas av Persevs avhuggna huvud, som bibehöll sin förmåga att förstena betraktaren och fästes på Pallas' sköld. — **Medusas huvud,** se *Caput medusæ.*

Meeting, *eng.* (*l.* mi'ting), möte; folkmöte, allmän sammankomst i politiskt eller socialt syfte; bönemöte; följd av kapplöpningsdagar. — **Meeting-house** (*l.* -ha'us), möteslokal; bönehus; kyrka, som tillhör en sekt.

Méfiance, *fr.* (*l.* mefia'ngs), misstroende. — **Mefiant,** misstrogen.

Mefi'sto = *Mefistofeles* (se följ. ord).

Mefisto'feles (sannolikt av grekiska orden *me,* icke, *fos, gen. foto's,* ljus, och *fi'los,* vän), den ljusskygge; den onde anden, djävulen, i sagan om *Faust* (se d. o.). — **Mefistofe'lisk,** lik Mefistofeles, avgrundslikt elak, hånfull och förnekande allt översinnligt och ädelt.

Mefi'tisk m. fl., se under *Mephitis.*

Me'ga, *gr.*, före vokal *meg-,* mycket stort; som förstavelse i namn på fysikaliska enheter = 1,000,000 gånger resp. enhet. Ex m e g a d y n = en million dyn, m e g o h m = en million ohm.

Megace'ros (av *gr. me'gas,* stor, och *ke'ras,* horn), *paleont.*, ett fossilt, jättestort hjortsläkte.

Megady'n (jfr *Me'ga*), *fys.*, 1,000,000 *dyn* (se d. o.).

Megafo'n (av *gr. me'gas,* stor, och *fone',* ljud), ropare, högtalare.

Me'gaira, se *Erinnyer.*

Megai'ra, *astr.*, en av småplaneterna.

Megalegori' (av *gr. me'gas,* stor), storordighet, skryt. — **Megale'sia,** *rom. myt.*, fornromersk årsfest, firad till ära för *Magna mater* (se under *Mater*). — **Megali't** (av *gr. li'thos,* sten), *ark.*, fornminnesmärke i form av en stor, ohuggen sten. — **Megali'tisk,** som består av stora, ohuggna stenar. — **Megali'tiska monument,** av grovt tillhuggna stenblock bestående minnesmärken från den yngre stenåldern och den äldsta bronsåldern. — **Megalobla'st** (av *gr. blasto's,* grodd, kärna), ett slags mycket stora röda blodkroppar, som normalt förekomma hos fostret och den nyfödda, men tyda på svåra rubbningar i de blodbildande organen, om de uppträda hos vuxna. — **Megalofoni'** (av *gr. fone',* ljud, röst), fulltonig, stark stämma. — **Megalogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva, måla), *målark.*, målare, som framställer stora föremål, personer i kroppsstorlek och hjältar i övernaturlig storlek. — **Megalo-**

grafi', stormåleri, målning i kropps- eller övernaturlig storlek. — **Megaloka'rpisk,** *bot.*, bärande stora frukter (om träd). — **Megalomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), *med.*, storhetsvansinne. — **Megalome'ter** l. **Megame'ter** (av *gr. me'tron,* mått), storhetsmätare; *astr.*, apparat till mätande av stora vinklar på himmelen. — **Megalopsi',** *med.*, "koögon", förstorade ögonbulber. — **Megalopsychi',** själsstorhet. — **Megalosa'urus** (av *gr. sa'uros,* ödla), *paleont.*, en urvärldens fauna tillhörande jätteödla. — **Megaphy'tum,** *paleont.*, trädartade ormbunkar från stenkolstiden. — **Megapo'dier** (av *gr. pus, gen. podo's,* fot), *zool.*, storfotingar, en till hönssläktet hörande fågelart. — **Mega'ptera,** *zool.*, fenvalsläktet knölvalar.

Mégarde, *fr.* (*l.* -ga'rd), oaktsamhet. — **Par mégarde,** oförvarandes.

Mega'riska skolan, en grekisk filosofskola, uppkallad efter den grekiska staden *Me'gara.* — **Mega'riker,** en av denna skolas anhängare.

Me'garon, *gr.*, "storstugan"; manssalen; det allra heligaste i templen.

Megasko'p (av *gr. me'gas,* stor, och *skope'in,* skåda), *fys.*, optisk apparat för återgivande av föremål i förstorad skala.

Megathe'rium (av *gr. me'gas,* stor, och *the'rion,* vilddjur), *paleont.*, ett till urvärldens fauna hörande, jättestort trögdjur, av vilket lämningar påträffats företrädesvis i Sydamerika.

Megavolt, 1,000,000 volt (se d. o.).

Mege'rg (jfr *Me'ga*), *fys.*, 1,000,000 *erg* (av *gr. e'rgon*), se d. o.

Meghaduta, *ind.*, Molnbudet, namn på en fornindisk dikt.

Megila, se *Chati.*

Megillo't, *aram.*, "bokrullar", benämning på Höga visan, Rut, Klagovisorna, Predikaren och Ester i den judiska kanon.

Megin-gjord, *nord. myt.*, Tors starkhetsbälte.

Megohm, elektrisk motståndsenhet = 1 million ohm (se d. o.).

Megrez, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Karlavagnen.

Megä'ra (hårt g; *gr. Me'gaira*), *gr. myt.*, en av furierna (se *Furier*); *fig.*, ful, elak, trätlysten kvinna.

Mehalla, *arab.*, lägerplats; infödd, väpnad trupp på strövtåg.

Me'hiläinen, *fi. myt.*, biet, såsom anskaffare av honung och andra läkemedel.

Me'hkeme, den i alla muhammedanska städer befintliga rätt, vars ordförande är en *kadi* (se d. o.).

Mehmenda'r, *pers.* = *Mihmandar* (se d. o.).

Mehri, sydarabisk dialekt.

Mehr Licht! *ty.*, mera ljus! Enligt en förskönande legend den tyske skalden Goethes sista ord i dödsminuten.

Meibomska körtlarna, *anat.*, små fettavsöndrande körtlar i ögonlockskanterna.

Meidingers stapel (*l.* ma'j-), *fys.*, en modifierad Voltastapel (se *Voltas stapel*).

Meiji, *jap.* (*l.* mäji), "lysande frid", "upplyst styrelse", det årsnamn (*nengo*), som enligt tradition såsom styrelseprogram gavs åt året för kejsar Mutsuhitos regeringstillträde och sedermera förklarades gälla för hela hans regering. Meiji är därför i Japan liktydigt med perioden för rikets moderna nydaning.

Meile, *nord. myt.*, asagud, Odens son.

Meile, *ty.* (*l.* ma'jle), tysk mil, förr vanligen = omkr. 7,500 m., nu = 10,000 m.

Meine tante, deine tante, *ty.* (*l.* ma'jne - da'jne -), "min tant, din tant", tyskt hasardspel med kort.

Meiningarna (*l.* ma'j-), populär benämning på de för sitt förträffliga ensemblespel ryktbara skådespelarna vid *Sachsen-Meiningens* hovteater.

Me inscie'nte, *lat.*, mig ovetande.

Meioba'r l. **Meioba'riskt område** (av *gr. mei'on,* mindre, och *ba'ros,* tyngd), *meteor.*, område med ett lufttryck, som genomsnittligt understiger medellufttrycket för hela jorden. — **Mesoba'r** (av *gr. me'sos,* i mitten befintlig), område med normalt genomsnittslufttryck. — **Pleioba'r** (av *gr. pleio'n,* större), område med för högt genomsnittslufttryck.

Meioni't, *miner.*, en skapolitform.

Meio'sis (av *gr. me'ion,* mindre), förminskning.

Meiostagmi'ner (av *gr. me'ion,* mindre, och *sta'gma,* droppe), *med.*, ytspänningsnedsättande kroppar som uppstå, om ett antigen blandas med ett immunserum.

Meissener proberstenar, se *Stolpenerstenar.*

Meissenporslin, berömt porslin från den 1710 grundade porslinsfabriken i Meissen.

Meistersinger l. **Meistersänger,** *ty.* (*l.* ma'j-), mästersångare, de tyska, i skrån förenade skalder av borgerlig härkomst, vilka från 14:e årh. fortsatte den av minnesångarna grundade lyriska konstdiktningen. Jfr *Minnesang* och *Minnesänger.*

Mejeri' (*ty. Meierei,* av *Meier,* förvaltare), byggnad, där smör och ost beredas. — **Mejeri'st,** person, som förestår ett mejeri. — **Mejerska,** arbeterska vid mejeri.

Mejhand, liten grind l. båge som förr allmänt (numera blott i Norrland) fästes på liens orv (skaft) för att befordra sädens avläggning i sträng vid mejningen.

Mejical l. **Mezcal** (*l.* mechka'l) l. **Pellote** (*l.* pejå'te), **Peyotl,** ett av torkade kaktusskivor (av en art *Anhalonium*) bestående berusningsmedel, som brukas av indianerna i norra Mexiko och angränsande delar av staterna. Ruset framkallas av alkaloiden *mezkalin,* som åstadkommer de mest underbara färgsensationer vid sidan av vanliga rusverkningar.

Mejico (*l.* me'sjikå), spansk form för M e x i c o.

Mejoni't, *miner.*, ett slags *skapolit* (se d. o.).

Me'jram, *bot.*, en hushållskrydda, bestående av hela det aromatiska örtståndet av *Ori'ganum majora'na*, tillhör fam. *Verticilla'tæ.*

Mekani'k (*gr. mechanike'*, av *mechane'*, verktyg, maskin), den vetenskap, som handlar om lagarna för kroppars jämvikt och rörelse. — **Praktisk mekanik,** maskinlära. — **Meka'niker** l. **Meka'nikus,** person, som är kunnig i mekanik; person, som uppfinner eller förfärdigar maskiner eller matematiska och fysiska apparater och instrument; väg- och vattenbyggnadskonstruktör. — **Meka'nisk,** till mekaniken hörande; omedveten; hantverksmässig, maskinmässig. — **Mekaniska värmeteorien,** läran om energien och dess egenskaper. Se *Termodynamik.* — **Mekanisk ekvivalent** (till värmeenheten), *fys.*, omkring 430 kilogram-meter. — **Mekanisk gymnastik,** med hjälp av maskiner bedriven gymnastik. — **Mekani'sm,** en maskins inre sammansättning; ett diktverks byggnad. — **Mekani'st,** mekaniker. — **Mekanografi'k** (av *gr. gra'fein*, skriva, måla), mekaniskt måleri. — **Mekanologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), maskinlära. — **Mekanomorfo'ser,** *biol.*, ombildningar av vävnader på grund av organens inverkan på l. anpassning till varandra. — **Mekanoterapi'** (av *gr. therape'ia*, vård), sjukgymnastik. — **Mekanurgi'** (av *gr. e'rgein*, arbeta), konsten att bygga maskiner.

Me'karbrännare, förbättrad typ av Bunsenbrännare (se d. o.), som numera ofta användes i laboratorier.

Mekbuda, *astr.*, stjärna i stjärnbilden T v i l l i n g a r n a.

Mekitari'ster l. **Mekitaritmunkar,** se *Mechitarister.*

Me'kkabalsam, *farm.*, *Ba'lsamum de Mecca*, fås av vissa *Commiphora*-arter. Ansågs förr som ett utmärkt medel mot många slags åkommor. Brukas nu icke mer i Europa.

Mekome'ter (av *gr. me'kos*, längd, och *me'tron*, mått), längdmätare.

Me'kon, *gr.*, vallmo, opium. Se *Meko'nion.*

Mekona'ter, Mekoni'n, se under följ. ord.

Meko'nion (av *gr. me'kon*, vallmo), vallmosaft, opium; *kem.* = *Mekonsyra* (se nedan); även = *Meconium* (se d. o.). — **Mekona'ter,** *pl.*, mekonsyrade salter. — **Mekoni'n,** en ur opium framställd saltbas. — **Mekoni'smus,** opiiförgiftning. — **Meko'nsyra,** en syra, som finnes i opium.

Meko'nium, se *Meconium.*

Mektubdji' (av *arab. mektu'b*, brev), turkisk statssekreterare l. sekreterare i provinsstyrelse.

Mel, *lat.*, honung. — **Mel depu'ratum,** *lat.*, renad honung.

Melæ'na (av *gr. mela'inein*, färga svart), *med.*, äldre gemensamt namn för ett flertal sjukdomar med svartaktiga uttömningar som symtom. Även kallade *Morbus niger* och *Fluxus spleneticus.*

Melafy'r (av *gr. me'las*, svart), *petrogr.*, en art basalt, äldre än tertiärtiden.

Melago'nium, *lat.* (av *gr. me'las*, svart, och *gony'*, knä), *bot.*, med mörka leder.

Melale'uca, *lat.*, (av *gr. me'las*, svart, och *levko's*, vit), *bot.*, svart och vit.

Melale'uca, *bot.*, växtsläkte av fam. *Myrta'ceæ* i Australien. Flera arter odlas som prydnadsväxter. — **M. genistifo'lia,** teträdet, ger ett i hemlandet mycket använt te. — **M. Leucade'ndron** ger k a j e p u t - o l j a.

Mela'mbo, se *Malambo.*

Melampo'dium, *lat.*, *bot.*, svart prustrot.

Melampyri't = *Dulcit* (se d. o.).

Melampy'rum, *bot.*, kovall, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* Vid torkning svartnande örter i lundar, skogsbryn o. s. v. — **M. arve'nse,** pukvete. — **M. crista'tum,** korskovall. — **M. nemoro'sum,** natt och dag, gula blommor i vecken av violetta stödblad. — **M. prate'nse,** kovete, kovall. — **M. silva'ticum,** skogskovall.

Melanasfalt, se *Albertit.*

Melancho'lia, *lat.*, se *Melankoli.* — **Melancholia amato'ria,** kärlekssorg.

Mela'ndrium l. **Mela'ndryum** (syn. *Lychnis*), *bot.*, blära, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophyla'ceæ.* — **M. album,** vitblära. — **M. ape'talum,** fjällklätt. — **M. dioe'cum** (*Lychnis dioica rubra*), rödblära.

Melanemi' (av*gr. me'las*, svart, och *ha'ima*, blod), *med.*, en vid malaria uppträdande, sjuklig förändring av blodet, vilket bemänges med svarta pigmentkorn.

Melane'sier, invånare i *Melanesien*, det inre bältet av de australiska öarna i Stilla havet. — **Melane'siska,** en av den malajisk-polynesiska språkstammens grenar.

Mélange, *fr.* (*l.* -a'ngsj), blandning. — **Melangeur** (*l.* -sjö'r), blandare, blandningskran, kallas i badtekniken den apparat, som blandar varmt och kallt vatten.

Melani'cterus (av *gr. me'las*, svart), *med.*, svartbrun hudfärg, som stundom iakttages vid gulsot (*icterus*).

Mélanie (*l.* -i'), franskt kvinnonamn (av *gr. melani'a*, svarthet), mörkhyad, mörklagd; *astr.*, en av småplaneterna.

Melani'n (av *gr. me'las*, svart), *fysiol.*, benämning på bruna eller svarta färgämnen i djurkroppen. — **Melani'sm,** abnorm rikedom på brunt l. svart pigment i huden hos djur.

Melani't, *miner.*, gul, brun l. sammetssvart järnkalkgranat.

Melankoli' (*gr. melancholi'a*, av *me'las*, svart, och *chole'*, galla), *med.*, mjältsjuka; svårmod, nedstämdhet, tungsinne. — **Melanko'liker,** person, som lider av melankoli

eller har ett melankoliskt temperament. Jfr *Temperament.* — **Melanko'lisk,** mjältsjuk; svårmodig, dyster, tungsint.

Melanobla'ster, *histol.*, de pigmentförande cellerna (kromatoforerna) under epidermis. — **Melanoblasto'm,** av melanoblaster uppbyggd svulst.

Melanocarcino'm, *med.*, dets. som *Melanosarkom* (se d. o.).

Melanoca'rpa, *lat.* (av *gr. me'las*, svart, och *karpo's*, frukt), *bot.*, med svarta frukter.

Melanoco'rypha cala'ndra, *zool.*, kalanderlärkan.

Melanode'rma (av *gr. me'las*, svart, och *derma*, hud), *med.*, se *Melasm.*

Melanoge'n, se *Melameri.*

Melanogra'mma, *lat.* (av *gr. gra'mma*, bokstav), *bot.*, svartstreckad.

Melanole'pis, *lat.* (av *gr. le'pis*, skal, fjäll), *bot.*, svartfjällig.

Melano'm l. **Melano'ma** (av *gr. me'las*, svart), en svulst, fylld med mörkt blod. — **Melanorrhagi'** (av *gr. rhein*, flyta), *med.*, blodkräkning. — **Melanosarko'm,** pigmentförande svulst. — **Melano'sis** l. **Melanö's,** se *Melasma.* — **Melano'tisk,** som har avseende på melanos eller som lider därav. — **Melanotypi'** (av *gr. ty'pos*, avtryck), konsten att framställa fotografiska bilder på järn. — **Melanuri'** (av *gr. u'ron*, urin), avsöndring med urinen av ett ämne, *melanogen*, som oxideras av luften och därvid svartfärgas.

Melanospe'rmum, *lat.* (av *gr. spe'rma*, frö), *bot.*, med svarta frön (sporer).

Mela'notes, *bot.*, svärta.

Melanoxylon, *bot.*, växtsläkte av fam. *Leguminosæ.* — **M. Bra'una,** b a r a u n a l. b r a u n a, ett brasilianskt jätteträd, lämnar ett ypperligt gagnvirke.

Melanteri' (*gr. melanteria*), metallsvärta, kopparsvärta. — **Melanteri't,** *miner.*, genom vittring uppkommen naturlig järnvitriol.

Melanuri', se under *Melanom.*

Me'lasma, **Melanode'rma** l. **Melano's,** *med.*, anhopning av intensivt brunt pigment i huden, varvid även inre organ kunna förete stark pigmentering.

Mela'ss (*fr. mélasse*, av *lat. mela'ceum*, sött, sammankokt vin, av *mel*, honung), den bruna syrup, som avflyter vid beredning av råsocker. Brukas vid tillverkning av rom och farinsocker. — **Melassfoder,** kreatursfoder, bestående av kli l. gröpe, som fått uppsuga melass.

Melastoma'ceæ l. **Melastomata'ceæ,** *bot.*, växtfamilj av serien *Myrtiflo'ræ.* Omkr. 1,800 arter kända, särskilt från tropiska Sydamerika. Många arter rika på garvoch färgämnen. Andra odlas som prydnadsväxter.

Me'latar, *fi. myt.*, en vattennymf.

Melatrofi' l. **Meratrofi'** (av *gr. me'los*, led, lem l. *me'ros*, del, och *atrofi'a*, brist på näring), *med.*, borttvinande av någon kroppsdel.

Me'lchior l. **Me'lcher,** hebreiskt mansnamn (av *me'lek* eller *me'lech*, konung, och *or*, ljus).

Melchise'dek, hebreiskt mansnamn eller konungatitel (av *me'lech*, konung, och *zede'k*, rättfärdighet). Benämning på den i Salem (Jerusalem) på Abrahams tid härskande konungen, som förebildade Kristus.

Mel depura'tum, *lat.*, *farm.*, renad honung.

Melder, en liten forngallisk folkstam.

Me'ldolas blått, Nafto'lblått, Naftyle'nblått, *kem.*, dimetylnaftofenazinklorid, ett blått bomullsfärgämne.

Meldome'ter (av *gr. me'ldein*, smälta, och *me'tron*, mått), *fys.*, apparat för bestämning av höga smältningstemperaturer.

Mele, *nord. myt.*, en av Odens söner.

Me'le, *gr.*, *med.*, sond, redskap, varmed ett sår undersökes. — **Melo'sis,** undersökning med sond, sondering.

Melea'grinæ, *zool.*, underfamiljen K a l k o n e r av hönsfåglarna.

Melea'gris, *zool.*, kalkonsläktet. — **M. gallopa'vo,** vanliga kalkonen, är stamform till tamkalkonen (*M. dome'stica*). — **M. oce'llata,** spegelkalkonen, i Centralamerika, tävlar med påfågeln i skönhet.

Mele'agros (*lat. Melea'ger*), *gr. sag.*, en argonaut, som dödade det kalydoniska vildsvinet.

Mêlée, se under *Melera.*

Meleguettapeppar (*l.* -ge'tta [hårt g]) = *Malaguettapeppar* (se d. o.).

Melek, se *Molok.*

Mele'ra (*fr. mêler*), blanda, hopblanda; inblanda, inveckla. — **Mele'rad,** av blandade färger, spräcklig. — **Mêlée,** handgemäng, slagsmål; häftig ordväxling, träta.

Me'les, *zool.*, se *Grävlingar.*

Mele'te, en av muserna; *astr.*, en av småplaneterna.

Melete'mata, *gr.* (av *meleta'n*, draga omsorg om något), *pl.*, studier, avhandlingar, betraktelser.

Melia'ceæ, Meliacéer, *bot.*, underfamilj av gräsen.

Meliantha'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Sapinda'les*, träd och buskar i tropiska Afrika. — **Melia'nthus ma'jor,** odlas som prydnadsväxt.

Melibo'ia l. **Melibe'a** = *Cloris* (se d. o.).

Meliboea (*l.* -be'a), *astr.*, en av småplaneterna.

Me'lica, *bot.*, slok, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **M. cilia'ta,** grusslok, ett efter blomningen nästan vitludet kalkbergsgräs. — **M. nu'tans,** bergsslok, allmänt lundgräs.

Melice'ris, *lat.* (av *mel*, honung), *med.*, honungsvulst, en med ett honungsartat ämne fylld svulst.

Melice'rta, kvinnonamn (av *lat. mel*, honung, och *certus*, *-a*, *-um*, trogen, pålitlig).

Melice'rtes, se *Melikertes.*
Meli'k = *Melisk poesi* (se d. o.).
Melike'rtes (*lat. Melice'rtes*), *gr. myt.*, Inos och Athamas' son
Melikra't, *gr.*, honungsvatten, honungsblandad dryck.
Melili't, *miner.*, en honungsgul stenart av kalciumaluminiumjärnsilikat i basaltiska lavor.
Melilo'tplåster, se *Emplastrum meliloti.*
Melilo'tus, *bot.*, sötväppling, växtsläkte tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **M. albus**, vit sötväppling. — **M. alti'ssimus**, sötväppling, honungsklöver. — **M. coeru'lea**, odlad för sin utsökta vällukt (Ungern, Böhmen). — **M. denta'tus**, strandsötväppling. — **M. officina'lis**, sötväppling, samlingsnamn för samtliga inhemska arter, användes förr i medicinen som ett livande medel samt i plåster och salvor.
Meli'meli, *lat.*, med socker kokt kvittensaft.
Me'linæ, *zool.*, se *Grävlingar.*
Meling, äldre jämtländskt jordmått = $^1/_6$ tunnland.
Melini't, *krigsk.*, ett för militära ändamål använt sprängämne, i vilket pikrinsyra ingår. — **Melinitgranater**, granater, laddade med melinit.
Me'linum, *lat.* (efter ön *Me'los*), l. **Me'lisk jord** = *Kadmium* (se d. o.); *med.*, en av kvittenäpplen beredd salva.
Me'lior, *neutr.* **Me'lius**, *pl.* **Melio'ra**, *lat.*, bättre. — **Melioratio'n**, förbättring. — **Meliore'ra**, förbättra.
Meli's l. **Melissocker** (av *lat. mel*, honung), en art toppsocker, sämre än raffinad.
Melise'nda, forntyskt kvinnonamn, den ljuva.
Me'lisk (av *gr. me'los*, sång), sångbar; lyrisk. — **Melisk poesi**, lyrisk poesi, avsedd att sjungas.
Me'liska Afrodi'te l. **Venus Mi'lo**, ett av antikens berömdaste konstverk, funnet på den grekiska ön *Melos* l. *Milo* och numera befintligt i *Louvre* (se d. o.).
Me'lisk jord, se *Melinum.*
Me'lisk poesi, se under *Melisk.*
Meli'sm (av *gr. me'lisma*, visa, melodi), *tonk.*, melodisk prydnad, koloratur. — **Melisma'tisk** kallas sådan sång, vid vilken flera toner sjungas på en stavelse av texten.)(S y l l a b i s k.
Meli'ssa, *bot.*, *farm.*, ett till fam. *Labia'tæ* hörande örtsläkte. — **M. officina'lis**, citronmeliss, ger drogen *He'rba meli'ssæ.*
Meli'ss-socker = *Melis* (se d. o.).
Melithemi', *med.*, ökad sockerhalt i blodet.
Melito's l. **Melitrio's**, *kem.*, en sockerart, även kallad *Raffino's* (se d. o.).
Melittafi'la blommor (av *gr. me'litta*, bi, och *fi'los*, vän), *bot.*, för pollination genom bin inrättade blommor.
Melituri', *med.*, sockersjuka.
Melkart, fenicisk nationalgud, solens, senare även handelns, gud.
Melkise'dek, se *Melchisedek.*
Melki'ter (hårt k; av *arab. melkije*, kungliga), i Syrien benämning på katoliker.
Mell, *bot.*, ett namn på molla. Se *Chenopodium.*
Mella'go, *farm.*, sirapsliknande utrivning l. lösning av extrakt. — **Mella'go gra'minis**, *farm.*, sötsmakande, tungflytande extrakt ur kvickrot, som förr användes i bröstsaft.
Melle, en negerstam.
Melle'irenes l. **Melli'ranes**, *gr.*, det gamla Spartas vuxna ynglingar.
Me'lleus, *lat.*, honungs-, *bot.*, honungsfärgad.
Mellife'risk (av *lat. mel*, honung, och *fe'rre*, föra), som innehåller eller alstrar honung. — **Melifikatio'n** (av *lat. fa'cere*, göra), honungsberedning.
Melli'ranes, se *Melleirenes.*
Melli't, *miner.*, honungsten, ett i stenkols- och brunkolslager sällsynt förekommande mineral, som kristalliserar i gula kvadratoktaedrar. — **Mellitsyra**, *kem.*, honungstensyra.
Mellituri', oriktig form för *Melituri* (se d. o.).
Mello'n, *kem.*, en rest av kvicksilverrodanid vid upphettning. Förekommer i s. k. faraoormar och andra leksaker.
Melodi' (*gr. melodi'a*, sammandraget av *me'los*, sång, och *ode'*, sång, kväde, visa), *tonk.*, tonföljd, tongång, en sammanfattning av efter hvarandra följande toner, uttryckande en musikalisk tanke; visa, tema (se d. o.). — **Melodi'k**, melodilära, läran om bildandet av melodier. — **Melo'dika**, ett gammalt orgelverk i form av en flygel. — **Melo'dikon**, ett gammalt tonverktyg med stämgafflar i st. f. strängar. — **Melo'dion**, ett föråldrat tangentinstrument. — **Melo'dium**, ett slags harmonium (se d. o.). — **Melodiö's** l. **Melo'disk**, rik på melodi; sångbar; välljudande.
Melodra'm (av *gr. me'los*, sång, och *dra'ma*, skådespel), diktning, skådespel, som ledsagas av till detsamma komponerad musik (det kallas *monodrama*, om blott en person talar, *duodrama*, om två eller flera däri uppträda); deklamation, dramatiskt föredrag, ackompanjerat av instrumentalmusik; även ett slags bulevarddram med musikackompanjemang. — **Melodrama'tisk**, som har form av en melodram; *fig.* uppstyltad, svulstig.
Me'loë, *zool.*, se *Cantharidæ.*
Meloë'idæ, *zool.*, oljebaggar. Se *Cantharidæ.*
Melofo'n (av *gr. me'los*, sång, och *fone'*, ljud), *tonk.*, ett musikinstrument, vars toner frambringas genom tungor.
Melogra'f (av *gr. me'los*, sång, och *gra'fein*, skriva), notskrivare, en maskin, som genast sätter i notskrift det, som spelas på ett piano. — **Melografi'**, notskrivning.
Melo'idæ, dets. som *Meloeidæ* (se d. o.).
Melokopi' (av *gr. me'los*, lem, och *ko'ptein*, hugga), *med.*, lemavtagning, *amputation* (se d. o.).

Melomani' (av *gr. me'los,* sång, och *mani'a,* ursinne), musikgalenskap, musikvurm. — **Meloma'n,** vurmare på musik.
Melo'meli = *Melimeli* (se d. o.).
Melo'n (av *gr. me'lon,* äpple), *bot.,* frukten av *Cu'cumis me'lo,* tillhör. fam. *Cucurbita'ceæ,* en i orienten hemmahörande, nu i alla världsdelar odlad växt.
Meloni't, *miner.,* tellurnickel i hexagonala tavlor.
Melo'nkos, *gr.* (av *me'lon,* kind), *med.,* kindsvulst. — **Meloplasti'k** (av *gr. pla'ssein,* bilda), käkbensbildning.
Melo'nträdet, se *Carica Papaya.*
Melopla'st (av *gr. me'los,* sång och *pla'ssein,* bilda), *tonk.,* tonbildare, benämning på en metod till inlärande av musikens grunder.
Meloplasti'k, se under *Melonkos.*
Me'los, *gr.,* sång, melodi: sångbar lyrisk poesi; även = *Melisk poesi* (se d. o.).
Me'los, antik namnform för *Milos.*
Meloschi'sis, *med.,* medfödd kluven kind.
Melo'sis, se under *Mele, gr.*
Melo't, *bot.,* se *Sötväppling.*
Me'lotar, *fi. myt.,* ett av Ahtobarnen (se d. o.).
Melo'tenplåster, se *Emplastrum meliloti.*
Melo'thria, växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ.* — **M. puncta'ta,** odlas som prydnadsväxt på balkonger o. d.
Melotypi' (av *gr. me'los,* sång, musik, och *ty'pos,* bokstav), nottryck.
Melpome'ne, *gr. myt.,* sorgspelets gudinna, en av de nio muserna; *astr.,* en av småplaneterna.
Mel ro'sæ, *med.,* rosenhonung, ett läkemedel, som användes i milt adstringerande gurgelvatten och till penselsaft.
Me'lton, mjukt, tvåskaftat helylletyg till manskläder.
Melubri'n, *farm.,* produkt av antipyrin och metansulfonsyrat natrium, febermedel, särskilt använt vid akut ledgångsreumatism.
Melusi'na, kvinnonamn (bildat av *lat. mel, gen. me'llis,* honung, eller av *gr. me'los,* sång). Namn på hjältinnan i en berömd fesaga, vilken såsom folkläsning vunnit insteg i de flesta land; *astr.,* en av småplaneterna.
Memalik-i-Osmanije, ”osmanländerna”, det turkiska namnet på Turkiska riket.
Member of Parliament, *eng.* (*l.* me'mbör åvv pa'rliment), medlem av parlamentet (se *Parlament*).
Membra'n (*lat. membra'na*), *anat., bot.,* hinna, tunn, fin hud; pergament; pergamenthandskrift. — **Membranfoliant,** foliant (se d. o.), inbunden i pergamentsband. — **Membranö's,** hinnformig.
Membra'na ty'mpani, *anat.,* trumhinnan.
Membrano'sus, *lat.,* hinnartad.
Membrana'ceus, -a, -um, *lat.,* hinnartad.
Membranifo'lia, *bot.,* med hinnaktiga blad.
Membratu'r, se under *Membrum.*
Membre, *fr.* (*l.* ma'ngbr), medlem, ledamot. — **Membre de l'Institut,** se under *Instituera.*
Me'mbrum, *pl.* **Me'mbra,** *lat.,* lem; medlem, ledamot; led (såsom satsled, del av en lag, ett tal o. s. v.). — **M. honora'rium,** hedersledamot. — **M. mulie'bre,** clitoris. — **M. viri'le,** penis. — **Membratu'r,** *anat.,* lemmarnas bildning hos fostret.
Meme'nto, *lat.,* tänk på, kom ihåg; även minnestecken, minneshjälp; påminnelse, varning. — **Memento mo'ri,** tänk på döden; även en målning, som erinrar om döden; påminnelse om döden. — **Memento te morta'lem e'sse,** ”tänk på att du är en dödlig”, sentens, som en till segergudinna förklädd slavgosse lär ha viskat i örat på triumferande romerska fältherrar under triumftåget.
Memfi't, *miner.,* en svart- och vitstrimmig varietet av *onyx* (se d. o.).
Memini'sse juva'bit, se *Forsan et hæc* etc.
Me'mnon, *gr. myt.,* Eos' son, konung av Etiopien, som i trojanska kriget kämpade mot grekerna. — **Memnonstoderna,** två vid den egyptiska staden Thebe befintliga kolossala sandstensstatyer, av vilka den ena sades klinga vid solens uppgång.
Memoa'rer l. **Memoirer** (*l.* måa'r-; *fr. mémoires,* av *lat. memo'ria,* minne, minnesskrift), anteckningar ur minnet om egna eller historiska personers levnadsöden, politiska tilldragelser och dylikt.
Memora'bel (*lat. memora'bilis*), minnesvärd. — **Memorabi'lia** l. **Memorabi'lier,** *pl.,* tänkvärdhet, minnesvärda händelser. — **Memora'ndum,** eg. något, som skall erinras; bok, vari dylikt antecknas; meddelande, erinringsskrivelse (rörande affärs- eller diplomatiska frågor).
Memore'ra, Memore'ring, se under följ. ord.
Memo'ria, *lat.,* minne. — **Me'a memoria,** så vitt jag vet eller minns. — **Pro memoria** (förkort. *P. m.* l. *p. m.*), till minnes, för att ihågkommas; minneslista; inlaga. — **Memoria loca'lis,** lokalsinne, ortminne. — **Memoria verba'lis,** ordminne. — **Memo'riæ pi'gnus,** pant för eller bevis på hågkomst. — **Pe'ssimæ memoriæ,** i bedrövligaste åminnelse. — **Pi'æ memoriæ,** i from åminnelse. — **In memo'riam,** till åminnelse. — **Post ho'minum memoriam,** sedan mannaminne. — **Memore'ra** (av *lat. memora're,* erinra, berätta), lära eller kunna utantill. — **Memore'ring,** lärande utantill; förmågan att minnas; ordagrann hågkomst av ett tal l. d. — **Memoria'l** (*lat. memoria'lis*), inlaga, ansökning, anmälan; betänkande; kungörelse; anteckning, promemoria; *handelst.,* dagbok, kladd, där vissa affärer först antecknas. — **Memoriali'st,** författare av memorialer. — **Memo'rier,** *pl.,* kallades fordom över martyrernas grifter uppförda kyrkor. — **Memo'riter,** ur minnet, utantill.

Memsa'hib, se *Sahib*.

Menace'ra (*fr. menacer*), hota.

Menachi'n, *kem.*, den ursprungliga benämningen på *Titan* (se d. o.).

Mena'der (*gr. Maina'des*), *pl.*, *gr. myt.*, guden Bacchus' kvinnliga följe, bacchantinnor (se under *Backus*).

Mena'do, uppskattad sort av *Javakaffe* från Menado. Se *Kaffe*.

Ménage, *fr.* (*l.* -a'sj), hushåll; hushållning; hushållsaktighet, sparsamhet. — **Ménage à trois** (*l.* - a troa'), äktenskap, där hustrun med mannens vetskap har en älskare. — **Femme de ménage** (*l.* fa'm dö -), städerska. — **Ménage-train** (*l.* -trä'ng), fältkök. — **Menagera** (*l.* -sjera), hushålla med; skona; varsamt behandla. — **Menagera sig**, vara rädd om sin person eller sin hälsa; gå försiktigt till väga. — **Menageri** (*l.* -sjeri'; *fr. ménagerie*), djursamling, särskilt djurförevisares samling av sällsynta utländska djur.

Mena'ion (av *gr. men*, månad), liturgisk bok inom grekisk-katolska kyrkan, upptagande hymner och böner för årets fest- och åminnelsedagar.

Mena'pier, forngermanskt folk vid nedre Rhen.

Menarche', *gr.* (av *men*, månad, och *arche'*, början), *med.*, menstruationens första uppträdande.

Menda'cem opo'rtet esse me'morem, *lat.*, "en lögnare måste ha gott minne".

Menda'ci ho'mini ne ve'rum qui'dem dice'nti cre'dere sole'mus, vi kunna icke tro en lögnaktig människa, ej ens när han någon gång talar sanning, (*Cicero.*)

Mendacite't (*lat. menda'citas*), lögnaktighet.

Mendai'ter l. **Mendéer**, riktigare *Mandéer* (se d. o.).

Me'ndax, *lat.*, lögnaktighet.

Mendéer, se *Mendaiter*.

Mendeli'sm, riktning inom ärftlighetsläran, som sysslar med analys av egenskapers ärftlighet enligt de av *G. J. Mendel* funna lagarna.

Mendesantilop, *zool.*, se *Addax*.

Mendika'nt (av *lat. mendica're*, tigga), tiggarmunk.

Me'ndla, åstadkomma korsningar enligt Mendelska lagarna för ärftlighet. Se *Mendelism.*

Mendozi't, *miner.*, natronalun i trådiga aggregat.

Mene'laos (*lat. Menela'us*), grekiskt mansnamn (av *me'nos*, kraft, styrka, och *la'os*, folk); *gr. sag.*, konung i Mykenai, den sköna Helenas gemål och en av de berömdaste hjältarna under trojanska kriget.

Me'nelek-thaler, abessinskt silvermynt, uppkallat efter kejsar Menelek

Mene', mene', teke'l, ufarsi'n (l. u-parsi'n), *arameiska*, räknad, räknad, vägd och styckad — ord, som, enligt profeten Daniel (*Daniels bok*, kap. 5), av en hand, utan att någon människa syntes, blevo skrivna på väggen i den babyloniske konungen *Belsasars* gästabudssal och förkunnade hans och hans rikes fall; *fig.*, högtidlig och hotande varning.

Mene'rva, se *Minerva*.

Me'nesgelb, *kem.*, amidoazobenzol, erhållen genom inverkan av tenn- eller antimonsyra på anilin.

Ménestrels (*fr. l.* -strä'll; *mlat. ministre'llus*, av *lat. mini'ster*, tjänare), *pl.*, i Frankrike under medeltiden vid hov anställda jonglörer eller i vitterhet bevandrade musikanter; ofrälse sångare och diktare. Jfr *Trubadur*.

Mene' teke'l l. **Mene' teke'l ufarsi'n**, se *Mene, mene* etc.

Ménétriers, *fr.* (*l.* -trie'), *pl.*, fordom i Frankrike stadsmusikanter.

Mengel, *tekn.*, en gul målarfärg, som beredes av mönja och salmiak.

Menglad, *nord. myt.*, "smyckeglad", binamn till Fröj och Fröja; en mö, som besjunges i *Fjölsvinnsmal* (se d. o.).

Menhadenolja, fisktran av menhaden (*Clu'pea menhaden*) vid Nordamerikas Atlantkust.

Menhidro's, *med.*, svettningar under menstruationsperioderna.

Menhir (*l.* mäni'r; av *kelt. men*, sten, och *hir*, lång), *ark.*, i Frankrike benämning på megalitiska monument (se *Megalit*).

Ménières sjukdom l. **svindel** (*l.* -niä'rs -), *med.*, en i yrsel, svindel m. m. framträdande öronsjukdom, upptäckt av fransmannen *Ménière*.

Menili't, *miner.*, en varietet av *opal* (se d. o.).

Menin, *fr.* (*l.* mönä'ng), förr adlig gosse, uppfostrad såsom lekkamrat till en prins.

Me'ninges, **Meningi'tis**, **Meningoce'le** m. fl., se under följ. ord.

Me'ninx, *pl.* **Me'ninges**, *gr.*, *anat.*, hjärnhinna. — **Meningi't** l. **Meningi'tis**, *med.*, inflammation i hjärn- eller ryggmärgshinnorna. — **Meningoce'le** (av *gr. ke'le*, bråck), hjärnhinnebråck. — **Meningoco'ccus**, den epidemiska meningitens bacill. — **Meningoencephali'tis**, inflammation i hjärnan och hjärnhinnorna. — **Meningokock-se'rum**, specifikt serum mot epidemisk meningit. — **Meningomyeli't**, inflammation i ryggmärgen och dess hinnor. — **Meningorré** (av *gr. re'in*, flyta), blodutsippring mellan hjärnhinnorna. — **Meningoty'phus**, nervfeber med starka nervsymtom.

Meni'ppe, *astr.*, en av småplaneterna.

Ménippée, se *Satyre ménippée*.

Menippe'isk l. **Meni'ppisk** (efter den forngrekiska diktaren *Meni'ppos*, satirens uppfinnare), bitande satirisk.

Meni'scus (av *gr. me'ne*, måne), *anat.*, ett halvmånformigt, konvex-konkavt brosklager mellan lederna; *fys.*, menisk, en konkav-konvex lins.

Menisk, *fys.*, se föreg. ord.

Meni'skglas, användas i glasögon av samma skäl som *Punktalglas* (se d. o.).

Menisperma'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Rana'les.* Tropiska, slingrande buskar, rika på bittra och giftiga ämnen, många använda i medicinen.

Menita'rier, en indianstam.

Me'nja, se *Fenja* och *Menja.*

Menkalinan, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Kusken.

Menka'r, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Valfisken.

Menken, *zool.*, se *Flodillern.*

Me'nninkäiset, *fi. myt.*, benämning på en grupp bland de avlidnas andar.

Mennoni'ter, benämning på en till anabaptisterna (se *Anabaptist*) hörande sekt, uppkallad efter sin stiftare, *Menno Simo'nis.*

Me'no, *ital.*, (*lat. mi'nus*), *tonk.*, mindre, t. ex. *meno forte*, mindre starkt.

Menoike'vs, *gr. sag.*, en theban, fader till Kreon och Iokaste; Kreons son, som offrade sig själv för Thebes räddning.

Menolo'gium, *lat.* (av *gr. men*, månad, och *lo'gos*, förteckning), helgonkalender, en efter dagarna i månaden upprättad grekisk-katolsk helgonlängd. Jfr *Martyrologium.*

Menopa'us l. **Menopa'usis** (av *gr. men*, månad, och *pavsis*, upphörande), *med.*, menstruationens upphörande. — **Menorragi'** (av *gr. rhegny'nai*, sönderslita), omåttlig menstruation. — **Menorré** (av *gr. re'in*, flyta), menstruation. — **Meno'schesis** l. **Meni'schesis**, utebliven månadsrening. — **Menosta's**, **Menostasi'**, uteblivande eller avstannande av månadsreningen.

Me'ns, *lat.*, själ, sinne, ande, förstånd; romersk gudinna, personifikation av klokheten. — **Mens a'gitat mo'lem**, anden sätter liv i massan, eller anden sätter materien i rörelse. (*Virgilius.*) — **Mens le'gis**, en lags andemening.

Me'nsa, *lat.*, bord; *astr*, stjärnbild på s. hemisfären. — **M. Do'mini**, Herrans nattvard. — **M. gratu'ita**, fribord, fri kost. — **Mensa'l**, bordduk. — **Mensalgods**, jordegendomar, som äro anslagna till underhåll åt en andlig eller världslig furste. — **Mensalhemman**, *kamer.*, under katolska tiden till underhåll åt sockenprästen anslagna hemman. — **Mensa'rius**, växlare, bankir.

Mensendiecksystemet (*l.* -dick-), ett för kvinnor avpassat gymnastiksystem.

Me'nses, *pl.*, *med.*, månadsrening. — **Me'nsis**, *lat.*, månad. — **Mensis curre'ntis**, se under *Current.*

Mensjevi'ker (*ry. mensjevikij*, minoritetsmän), benämning på den moderata oppositionen mot den bolsjevikiska vänstern i Ryssland.

Me'ns sa'na in co'rpore sa'no, *lat.*, en frisk själ i en frisk kropp. (*Juvenalis.*)

Me'nstrua, *lat.* (av *me'nsis*, månad), *pl.*, l. **Menstruatio'n**, *med.*, månadsrening. — **Menstrua'l**, månatlig; som har avseende på eller hör till månadsreningen. — **Menstrualkolik**, med värk och plågor förenad månadsrening. — **Menstrue'ra**, hava menstruation (se ovan).

Menstrua'tio præ'cox, *med.*, menstruation hos barn. — **M. tarda**, menstruation efter tiden för *menopaus* (se d. o.). — **M. vica'ria**, blödning från andra organ vid utebliven menstruation.

Me'nstruum, *lat.*, eg. det månatliga; *med.*, menstruation; *kem.*, utdragnings- eller lösningsmedel. — **Menstruum universa'le**, se *Alkahest.*

Mensu'r (*lat. mensu'ra*), mått; avmätning; indelning; avstånd; mätglas; *tonk.*, förhållandet mellan vidd och längd på orgelpipor, mellan tonhålen på flöjter m. fl. instrument, mellan strängarnas längd på stränginstrument m. m.; *fäktk.*, uppmätt avstånd mellan duellanter; i Tyskland studentduell. — **Ad mensu'ram**, efter mått. — **Mensura'bel**, mätbar. — **Mensurabilite't**, mätbarhet. — **Mensura'l musik** (*lat. mu'sica mensura'lis*), *tonk.*, eg. mätbar musik; musik, som har bestämda tecken för tonernas olika valörer; i inskränkt mening den notbeteckning, som användes före taktstrecks införande och ligaturernas (se *Ligatur*) försvinnande.)(Koralmusik, vars alla toner hade samma längd. — **Mensuratio'n**, *med.*, mätning av kroppsdelar, vätskemängder m. m.

Me'ntagra, *lat.-gr.* (av *lat. me'ntum*, haka), *med.*, skäggfinne; även = *Sycosis* (se d. o.).

Menta'l (av *lat. me'ntum*, haka), hörande till hakan.

Menta'l (*lat. menta'lis*, av *mens*, själ), som hör till själen; inre, i tankarna, tyst. — **Mentalite't**, självstillstånd, sinnesförfattning. — **Mentalreservation** l. **Mentalrestriktion**, tyst förbehåll.

Menta'n, *kem.*, mättat kolväte av gruppen terpener.

Me'nte ca'ptus, *lat.*, svagsint, vansinnig.

Me'ntha, *bot.*, mynta, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* Av det även i Sverige artrika släktet odlas ett stort antal former som prydnads- och medicinalväxter. — **M. aqua'tica**, vattenmynta, strandväxt. — **M. arve'nsis**, åkermynta, allmän på fuktiga ställen. — **M. cri'spa**, krusmynta, odlad medicinalväxt. — **M. genti'lis**, trädgårdsmynta, hjärtansfröjd, odlad prydnadsväxt. — **M. piperi'ta**, pepparmynta, odlad krydd- och medicinalväxt. — **M. spica'ta**, gråmynta, odlad, stundom förvildad.

Menthakamfer = *Mentol* (se d. o.).

Mentho'l, se *Mentol.*

Mention, *fr.* (*l.* mangsiå'ng), omnämnande; vitsord, intyg. — **Mention honorable** (*l.* - ånåra'bbl), hedersomnämnande, den lägsta utmärkelse, som tilldelas en tävlingsskrift l. ett expositionsföremål.

Mentning, vitgarvning av läder.

Mento'l, *kem.*, en starkt luktande och kylande beståndsdel i pepparmyntolja. Användes mot snuva. — **Mento'n,** oxidationsprodukt av mentol.

Me'ntor, *gr. sag.*, Odysseus' trogne vän, lärare för hans son Telemachos; i allmänhet en ung och oerfaren persons uppfostrare, handledare eller rådgivare.

Me'ntum, *lat.*, haka.

Mentze'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Loasa'cæ.* Flera arter odlas som praktväxter.

Me'nu, *ind. myt.* = *Manus* (se d. o.).

Menu, *fr.* (*l.* möny'; av *lat. minu'tus,* förminskad), matsedel. — **Menuaille** (*l.* mönya'j), litet mynt, skiljemynt; småsak, lappri.

Menue'tt (*fr. menuet, ital. minue'tto,* av *fr. pas menus,* små steg), *dansk.*, en från provinsen Poitou i Frankrike härstammande dans i ¾ takt och långsamt tempo; musiken till denna dans.

Menuiserie, *fr.* (*l.* mönuisöri'; av *lat. minutia're,* sönderskära i små delar), snickeriarbete.

Me'nuki, *jap.*, små metallprydnader på flatsidorna av fästet på ett japanskt svärd.

Menus plaisirs, *fr.* (*l.* möny' pläsi'r), eg. smånöjen; hand-, fick- eller nålpenningar.

Meny', se *Menu.*

Menya'nthes trifolia'ta, *lat.*, vattenklöver, bläcken, kärrväxt, tillhörande fam. *Gentiana'ceæ.* Officinell. Innehåller digestionspåverkande bitterämnen, m e n y a n t h i n.

Menyanthi'n, *kem.*, se under föreg. ord.

Meo'niden, den i *Meonien* (gammalt namn på Lydien), födde, binamn på den grekiske skalden *Homeros.* — **Meoni'der,** *gr. myt.*, binamn på muserna. — **Meo'nisk,** homerisk (se d. o.).

Me'o vo'to, *lat.*, enligt min röst, efter min önskan, såvitt det på mig ankommer.

Mephisto'pheles, Mephi'sto, se *Mefistofeles.*

Mephi'tis, *rom. myt.*, en gudinna, som rådde över och anropades mot jordens skadliga dunster; även skadlig, sjukdomsalstrande utdunstning från jorden. — **Mefitise'ra,** förpesta. — **Mefi'tisk,** kallas den luft eller gas, i vilken intet ljus kan brinna och i vilken människor och djur icke kunna andas. — **Mefiti'sm,** egenskapen att utveckla mefitiska gaser; kvävningskraft.

Mephi'tis, *zool.*, se *Chingau.*

Mépris, *fr.* (*l.* mepri'), förakt. — **Meprisa'bel** (*fr. méprisable*), föraktlig.

Méprise, *fr.* (*l.* mepri's), misstag, villfarelse; missförstånd.

mer., förk. för *meridian* (se d. o.).

Mer, *fr.* (*l.* mär), hav. — **Mer fermée** (*l.* - färme'), slutet hav. Jfr *Mare clausum.*

Mera, en indisk folkstam.

Mera'k, *astr.*, stjärna i stärnbilden K a r l a - v a g n e n.

Mera'pi, *astr.*, en av småplaneterna.

Meratrofi', se *Melatrofi.*

Mercators projektion, cylindrisk projektion av jordklotet.

Merceda'rier (av *lat. me'rces, gen. merce'dis,* köp, betalning) l. **Nola'sker,** fransk munkorden, stiftad 1223 med uppgift att friköpa slavar.

Merce'des, spanskt kvinnonamn.

Mercedo'nius, skottmånad på 22 l. 23 dagar som vartannat år insköts efter 23 febr. i den förjulianska romerska kalendern.

Mercena'rius est di'gnus merce'de, *lat. ordspr.*, arbetaren är sin lön värd.

Mercenä'r (*fr. mercenaire*), fal, mutbar.

Mercerisatio'n, Mercerise'ring, efter engelsmannen *Mercer* uppkallat förfaringssätt att genom behandling med starka alkalier giva sidenartad glans åt garn och vävnader av bomull.

Merci', *fr.* (av *lat. me'rces,* lön), tack. — **Grand merci,** se under *Grand.*

Mercoli'nt, Merculi'nt, se *Merkolint.*

Mercuria'lia, *lat.*, *pl.*, *med.*, kvicksilverpreparat, kvicksilvermedel.

Mercuria'lis, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ.* — **M. a'nnua,** granbingel, införd från mell. Europa. — **M. pere'nnis,** bingel, jämte *Eupho'rbia palu'stris* vår enda säkert inhemska euphorbiacé.

Mercurialismus = *Merkurialism* (se under *Mercurius præcipitatus*).

Mercu'rius, *rom. myt.*, gudarnas budbärare, vältalighetens och handelns gud samt tjuvarnas beskyddare (jfr *Hermes*); *astr.*, namn på den planet, som är närmast solen; *alkem.*, benämning på flyktiga ämnen. — **Mercu'rii dies,** se *Dies Mercurii.*

Mercu'rius præcipita'tus a'lbus, se *Chloretoamidetum hydrargyricum.* — **M. commu'nis,** kvicksilver. — **M. dulcis,** kalomel. — **M. vegeta'bilis,** alkohol. — **M. vi'tæ,** algarotpulver (se d. o.). — **M. vi'vus,** *kem.*, rent kvicksilver. — **Merkuria'l** l. **Merkurialisk,** kvicksilverhaltig. — **Merkuria'l-förgiftning** l. **Merkuriali'sm,** kvicksilverförgiftning. — **Merkurialmedel** = *Mercurialia* (se d. o.).

Merda'rius, *lat.* (av *merda,* träck), *bot.*, på spillning.

Mère, *fr.* (*l.* mär), mor. — **Belle-mère** (*l.* bäll-), styvmor; svärmor. — **Grand'mère,** se under *Grand.* — **Mère goutte** (*l.* - go'tt), självrunnet vin; även mycket god matolja. — **Mère noble** (*l.* nåbl), "ädel mor", äldre, värdig kvinnokaraktärsroll. Jfr *Père noble.*

Meremfra'xis, *gr.* (av *me'ros,* del, och *emfra'xis,* se d. o.), *med.*, delvis inträffande förstoppning.

Mere'nda, *lat.*, aftonvard.

Me'retrix, *lat.* (av *mere'ri,* förtjäna), sköka.
Mer fermée, *fr.,* se *Mer.*
Merga'l, *farm.,* merkurikolat, användes vid syfilis.
Me'rginæ, *zool.,* underfamiljen Skrakfåglar av andfåglarna. Se *Mergus.*
Me'rgulus, *zool.,* syn. *Alka.* Se *Alkekung.*
Me'rgus, *zool.,* skraksläktet. — **M. albe'llus,** salskraken. — **M. merga'user,** storskraken. — **M. serra'tor,** småskraken l. prackan.
Merhidro'sis, *med.,* partiell svettning, t. ex. fotsvett.
Meria, benämning på de hinduer, som fordom av gondfolket i bergen bortrövades och offrades åt jordens gudomlighet.
Merica'rpium, *bot.,* klyvfrukt.
Meridia'n (av *lat. meridia'nus,* till middagen hörande, av *meri'dies,* middag), *astr., geogr.,* middagslinje, varje storcirkel på himlavalvet eller på jorden, som man kan föreställa sig vara dragen genom polerna och lodrätt mot jordens eller himlavalvets ekvator. — **Meridiancirkel,** astronomiskt instrument till bestämmande av när en himlakropp, särskilt solen, passerar meridianen. — **Meridianhöjd,** den höjd i meridianen, till vilken en stjärna når. — **Meridianpassage,** en himlakropps passage genom en viss orts meridian.
Meri'dies, *lat.,* middag; söder. — **Ante meri'diem,** före middagen. — **Post meridiem,** efter middagen. — **Meridiona'l,** som hör till en meridian; middags-, sydlig.
Me'rier, ett utdött finsk-ugriskt folk.
Merignac (*l.* -inja'k), ett bordeauxvin.
Merimnofronti'st l. **Merimnosofi'st** (av *gr. me'rimna,* sorg, och *fronti'zein* l. *sofi'zein,* grubbla), ängslig grubblare; grillfängare.
Meri'no, fint, kyprat tyg av kamull; även ett slags tyg av oblandat bomull.
Meri'nos *sp., pl.,* l. **Meri'nosfår,** en i Spanien inhemsk fårart, utmärkt för sin fina och mjuka ull.
Meriste'm (av *gr. meri's,* del, och *ste'mon,* varp), *bot.,* bildningsväv, väv, varur andra vävnader alstras.
Meri't (*fr. mérite,* av *lat. mere'ri,* förtjäna), förtjänst. — **Merite'ra sig,** förtjäna, vara eller göra sig värd, skaffa sig meriter. — **Meritförteckning,** framställning av de examina, som en tjänsteman genomgått, de tjänster han bestritt, de utmärkelser, som tilldelats honom m. m. — **Merito'risk** kallas en objektiv behandling av en fråga i motsats till partipolitisk. — **Me'ritum,** förtjänst, förtjänstfull handling, bedrift. — **Be'ne me'ritus,** se under *Bene.*
Merja, *ry.,* dets. som *Merier* (se d. o.).
Merkanti'l (*fr. mercantile,* av *lat. merca'ri,* idka handel), som angår handel och köpmän; köpmannamässig; krämaraktig. — **Merkantili'sm** = *Merkantilsystem* (se nedan); handelsanda; krämaranda. — **Merkantili'st,** anhängare av merkantilsystemet (se följ. ord.). — **Merkantilsystemet,** det nationalekonomiska system, enligt vilket handel och industri böra uppmuntras framför andra näringar, exporten främjas och importen försvåras samt landets förråd av ädla metaller ökas. — **Merkato'risk** (av *lat. merca'tor,* köpman) = *Merkantil* (se ovan).
Merkapta'ner (förvrängning av *lat. mercu'rium ca'ptans,* som fångar kvicksilver), *kem.,* äro organiska sulfhydrater, vätskor av vidrig, lökartad lukt, vilka kunna utbyta sitt med svavel bundna väte mot metaller, varigenom deras metallsalter, *merkapti'der,* uppstå. De hava stor benägenhet att förena sig med kvicksilver.
Merkapti'der, se under *Merkaptaner.*
Merkato'risk, se under *Merkantil.*
Merkisman (*isl. merkismaðr,* av *merki,* märke, tecken, fana, och *maðr,* man), *nord. fornk.,* fanbärare, banerförare.
Merkoli'nt, *farm.,* lapp av bomullstyg, insmord med en starkt kvicksilverhaltig salva, som bäres på bröstet närmast kroppen. De uppkommande kvicksilverångorna skola genom inandning tjäna som botemedel mot syfilis.
Merku'r, försvenskning av *Mercurius* (se d. o.). — **Merkuria'l, Merkuriali'sm** m. fl., se under *Mercurius præcipitatus.* — **Merkurio'l,** *farm.,* kvicksilverpreparat för inandning av metalliskt kvicksilver vid syfilis. — **Merku'riistav,** se *Caduceus.* — **Merku'rium, Merku'rjum, Merku'rja,** hos oss allmogens benämning på arsenik. — **Merku'rius,** se *Mercurius.*
Merle'tt (*fr. merlette,* liten trast), *herald.,* paradisfågel.
Me'rlin, en i sagokretsen om kung Artur (se d. o. och *Artursagan*) skildrad trollkarl, spåman och bard.
Merlo'n (*fr. merlon*), *befästn.,* bröstvärn mellan två skottgluggar.
Merluccius (*l.* -lu'ks-), *zool.,* ett släkte torskfiskar. — **M. merlu'ccius,** kummeln, fiskas vid Bohusläns kust för sitt smakliga kött.
Meroce'le, *gr.* (av *mero's,* lår, och *ke'le,* bråck), *med.,* lårbensbråck.
Merocy'ter, *anat.,* stora celler inom det inre groddbladets (endotermets) område.
Merodak, se *Marduk.*
Merogoni' (av *gr. me'ros,* del, och *go'nos,* fortplantning), *biol.,* utveckling av genom styckning uppkomna, kärnlösa äggfragment av lägre djur till nya individer efter befruktning av en hanlig sädescell.
Mero'pe (*lat. Me'rope*), *gr. myt.,* en av oceaniderna, moder till Faëton; en av Helios' döttrar; en av Atlas' döttrar (*plejaderna*); *astr.,* en av stjärnorna i gruppen Plejaderna. — **Meropenebulosan,** *astr.,* nebulosa, som sträcker sig mot söder från Merope.
Meropi' (av *gr. me'ros,* del, och *ops,* syn), *med.,* partiell fördunkling av synen.

Mero'pidæ, *zool.*, fågelfamiljen B i ä t a r e av S k ä r r f å g l a r n a. Se *Merops.*

Me'rops apia'ster, *zool.*, biätaren, en syd- och östeuropeisk fågel, som tillfälligtvis anträffas även i Sverige.

Merovi'ngerna, Frankrikes äldsta konungaätt, som härstammade från konung *Merovæus* (d. 457).

Meroxe'n, *miner.*, magnesiumglimmer.

Merozoi'ter, *zool.*, småsporer, som bildas hos *Sporozo'a* (se d. o.).

Merry old England, *eng.* (*l.* mä'rri åld i'ngländ), "glada gamla England", ett engelskt nationaluttryck.

Merte'nsia mari'tima, *bot.*, fjärva, ostronört, nedliggande bohuslänsk havsstrandväxt av fam. *Boragina'ceæ.* Bladen smaka ostron.

Merte'nsis, *bot.*, ett slags krusbär.

Mertenstryck, se *Rotationsdjuptryck.*

Meru, *ind. myt.*, världens medelpunkt, ett berg av guld, bostad för gudarna och demonerna.

Meru'lius, *bot.*, ett porsvampsläkte. — **M. la'crymans,** hussvamp, åstadkommer svår skada på trävirke.

Me'rum (nämligen *vi'num*), *lat.*, oblandat vin.

Merveille, *fr.* (*l.* mervä'j), underverk, under. — **A merveille,** beundranvärt väl, förträffligt. — **Merveilleux,** *fem.* **Merveilleuse** (*l.* merväjö', -ö's), underbar; beundransvärd; förträfflig. — **La merveilleuse,** den underbara, benämning på en efter antikt mönster bildad kvinnodräkt under direktoriets tid. Jfr *Direktorium* och *Incroyable.* — **Les merveilleuses,** de underbara, smädenamn på damer, som buro la merveilleuse. — **Merveilleux,** *text.*, ett satinartat, mjukt sidentyg.

Meryci'sm (av *gr. merykismo's*, idisslande), *med.*, en sällsynt åkomma, som visar sig däri, att den angripne idisslar sin föda.

Mes = *Tsien* (se d. o.).

Me'sa, *sp.*, se *Mesas.*

Me'sainskriften, den äldsta och största hebreiska inskriften, härrörande från den moabitiske konungen *Mesa* (9:e årh. f. Kr.).

Mesair, *fr.* (*l.* mesä'r), *ridk.*, skolsprång med alla fyra benen på en gång under pågående skolgalopp.

Mesallians (*l.* mesallia'ngs; *fr. mésalliance*), giftermål med en person av ringare stånd, missgifte. — **Mesallie'ra,** bortgifta med en person av lägre stånd. — **Mesalliera sig,** gifta sig under sitt stånd.

Mesa'n (*ital. mezza'na*, av *mezzo*, i mitten), *sjöv.*, akterska gaffelseglet, det som föres å mesanmasten (se följ. ord). — **Mesanmast,** aktersta masten på en tremastare och en galeas.

Mesaorti't, *med.*, inflammation i aortas *media* (se d. o.). — **Mesarterii't,** inflammation i artärernas *media* (se d. o.).

Mesarte'm, *astr.*, stjärna i stjärnbilden V ä d u r e n.

Me'sas l. **Mese'tas,** *sp.*, bord, tafflar; *geogr.*, platåer, vilkas övre lager bestå av hårda bergarter, som motstått vittring, under det de underliggande vittrat och bortförts, varför ytan är genomfårad av rämnor och sprickor.

Mesca'l, Mescali'n, se *Mejical.*

Mesdames, se *Madame.*

Mesdemoiselles, se *Mademoiselle.*

Me'sdjid l. **Mesdschid,** *arab.* = *Moské* (se d. o.).

Me'se, *ital.*, månad. — **Mese cade'nte,** förliden månad. — **Per mese,** månatligen.

Mesembria'nthemum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Aizoa'ceæ,* mest i Sydafrika. — **M. cordifo'lium,** odlas som prydnadsväxt. — **M. crystalli'num,** isplantan, odlad som prydnadsväxt, även använd som spenat. — **M. edu'lis,** har ätliga frukter, h o t t e n t o t t f i k o n. — **M. tripo'lium,** från Kap, lämnar s. k. *kandiablommor,* som förr användes till vidskepligt ändamål.

Mesenky'm, *zool.*, ur mesodermet (se d. o.) under fosterstadiet utvecklade celler, som ge upphov till kroppsvävnaderna.

Mesenteria'l, Mesenteri'tis m. fl., se under *Mesenterium.*

Mesente'rica, *bot.*, tarmlik.

Mesente'rium (*gr. mesente'rion*), *anat.*, tarmkäx, kröse, ett veck av bukhinnan, som fäster tarmarna vid bukhålans bakersta vägg. — **Mesenteria'l** och **Mesente'risk,** som tillhör tarmkröset. — **Mesenteri'tis,** *med.*, inflammation i tarmkröset.

Mese'tas, *sp.*, se *Mesas.*

Mesfåglar, *zool.*, en familj tättingar, *Pa'ridæ,* omfattar m e s a r (*Pa'rus*) och k u n g s f å g l a r (*Re'gulus*).

Mesia'l, dets. som *Medial* (se d. o.).

Mésintelligence, *fr.* (*l.* mesängtellisja'ngs), missförstånd, missämja.

Mesjtsjerja'ker, ett finskt-ugriskt folk i östra Ryssland.

Mesmeri'sm, animal magnetism (se under *Magnet*), uppkallad efter den tyske magnetisören *Mesmer* (d. 1815). Jfr *Hypnotism.*

Mesnevi, *pers.*, eg. halvvers; en orientalisk versform; även namn på Persiens mest berömda didaktiska poem.

Meso- (av *gr. me'sos*, befintlig i mitten), mitt-, som ligger i mitten, som är mellerst. — **Mesoba'r** l. **Mesoba'riskt område** (av *gr. ba'ros*, tyngd), *meteor.*, trakt, där lufttrycket är av normal höjd. — **Mesobla'st,** *anat.*, det mellersta groddbladet i ägget. — **Mesocefa'l,** *anat.*, som hör till mitten av hjärnan. — **Mesoce'phalum,** mellersta delen av hjärnan. — **Mesocephali'tis,** *med.*, inflammation i mellersta delen av hjärnhinnan. — **Mesocæ'cum,** blindtarmens tarmkäx. — **Mesoco'lon,** *anat.*, grovtarmens tarmkäx. — **Mesode'rm,** embryots

mellersta groddblad. — **Mesodmi'tis**, inflammation i en mellanhinna. — **Mesofi'la** växter l. **Mesofy'ter**, *bot.*, växter som föredra mark med medelmåttig fuktighet. — **Mesofy'll**, *bot.*, bladkött. — **Mesoga'strium**, bukens mitt. — **Mesoko'lon**, tjocktarmskröset. — **Mesokra'nium**, hjässan. — **Meso'l**, *miner.*, ett med *thomsonit* (se d. o.) besläktat mineral. — **Mesola'bium**, instrument till finnande av medelproportionallinjen mellan två givna linjer. — **Mesoli'tisk**, till mellersta stenåldern hörande. — **Mesoli'tisk period**, *arkeol.*, övergångsperiod mellan äldre och yngre stenålder i Europa. — **Mesore'ctum**, ändtarmskröset. — **Mesosa'lpinx**, äggledarnas hinnartade band. — **Mesosty'lon** = *Interkolumn* (se *Intercolumnium*). — **Mesoty'p** = *Natrolit* (se d. o.). — **Mesova'rium**, äggstockens band. — **Mesozo'isk** (av *gr. zo'on*, djur), *paleont.*, adjektivisk beteckning för jordlager, som innehålla lämningar av forntida djur, vilka sluta sig till nu levande arter. — **Mesozoiska systemen** l. **Mesozoiska serien**, en mellan den kainozoiska och den paleozoiska serien belägen avdelning av de fossilförande bildningarna. Dit höra trias-, jura- och kritsystemen. Jfr *Kainozoiska* och *Paleozoiska systemen*.

Mesogo'ter, de västgoter, som bosatte sig i *Mesien*.

Mesogötiska språket, det språk, som talades av väst- och östgoterna. Jfr *Gotiska språk*.

Meso'l, Mesosty'lon, Mesoty'p, Mesozo'isk m. fl., se under *Meso-*.

Meson, *gr.*, se *Tetrakord*.

Mesone'fros, *anat.*, se *Urnjuren*.

Mesota'n, *farm.*, derivat av salicylsyrans metylester. Inpenslas löst i olja i huden vid reumatism.

Mesoto'rium, *kem.*, se *Torium*.

Me'spilus, *bot.*, buskskläkte av fam. *Rosa'ceæ*. — **M. germa'nica**, tysk mispel, har som övermogna ätliga frukter, vilka genom sin garvsyrehalt använts mot diarré.

Mesquin, *fr.* (*l.* mäskä'ng [hårt k]; *sv.* uttal: -ki'n), snål, nidsk, småaktig; knapp, dålig, snäv. — **Mesquinerie** (*l.* mäskinnöri' [hårt k]), snålhet, nidskhet, småaktighet, knussel.

Mesquitoträd (*l.* meski'tå-), se *Prosopis*.

Mesra, *arab.*, resa.

Mess. l. **Messrs.**, engelsk förk. i brevutanskrifter o. d. för *messieurs*, herrar (i firmanamn o. d.).

Mess, *eng.* (av *lat. mi'ssum*, det uppdukade), bordsällskap; *sjöv.*, *krigsk.*, med restauration vanligen förbunden samlingslokal för officerare.

Me'ssa, se *Mässa*.

Me'ssa di voce, *ital.* (*l.* - vå'tje), *tonk.*, sångtonens gradvisa till- och avtagande i styrka. Det tecknas < >.

Messalia'ner, ett i Mindre Asien på 300-talet bildat religionssamfund, vars troslära var en blandning av kristliga och hedniska element; även benämning på de första tiggarmunkarna (i 4:e årh.).

Messali'na, kvinnonamn. Buret av den romerske kejsaren Claudius' för sina skamliga utsvävningar beryktade gemål. Betecknar efter henne en liderlig gift kvinna; *astr.*, en av småplaneterna.

Messa'pier, en gren av *japygerna* (se d. o.).

Messeigneurs, se *Monseigneur*.

Messenger, *eng.* (*l.* me'ssindjör), budbärare (vanligt i namn på tidningar).

Messe're, se *Messire*.

Messia'd, benämning på epos om Messias (särskilt ett sådant av *Klopstock*).

Messiani'sm, Messia'nsk, se under följ. ord.

Messi'as (den grekiska formen av *hebr. maschiach*, oljad, smord), den smorde, i Gamla testamentet namn på den väntade Frälsaren; titel på ett religiöst epos av den tyske skalden *Klopstock*. — **Messiani'sm**, Messias' värdighet; Messias' lära. — **Messia'nsk**, adjektiviskt uttryck om de av Gamla testamentets profetior, som åsyfta Messias.

Messidor, *fr.* (*l.* -då'r), skördemånad, inbärgningsmånad, tionde månaden i det franska republikanska kalenderåret, 19 juni—18 juli.

Messieurs, se *Monsieur*.

Messire, *gammalfr.* (*l.* -si'r), *ital.* **Messe're**, nådig herre.

Messläktet, *zool.*, se *Parus*.

Messola'n (av *ital. mezzolana*, halvylle), ett slags halvylletyg.

Messrs., se *Mess*.

Mesti'z l. **Mesti's** (*sp. mesti'zo*, av *lat. mi'xtus*, blandad), i södra Amerika, Mexiko och Västindien: avkomling av vit och indian.

Mestjerja'ker, se *Mischärer*.

Me'sto l. **Mesto'so**, *ital.*, *tonk.*, sorgligt, sorgbundet.

Mesto'm, *bot.*, kärlsträng, för saftledningen utdanade element i växtkroppen.

Me'sua, *bot.*, växtsläkte av fam. *Gutti'feræ*, träd och buskar i Ostindien. — **M. ferre'a**, n a g a s t r ä d e t, odlas i hela Ostindien. Frukten ätlig. Barken officinell. Veden, c e y l o n s k t l. o s t i n d i s k t j ä r n t r ä, n a g a s t r ä, är utomordentligt hård.

Mesure, *fr.* (*l.* mösy'r), se *Mesyr*. — **A la mesure** (*l.* alla -), *tonk.*, återgående till ett förut angivet taktmått.

Mesura'bel, se under *Mesyr*.

Mesu'sa, *hebr.*, dörrpost; den av judarna vid dörrposten fästa kapseln med de tio budorden.

Mesy'r (*fr. mesure*, av *lat. mensu'ra*, mått), försiktighetsmått, mått och steg. — **Halvmesyr**, halva mått och steg, otillräcklig åtgärd. — **Mesura'bel**, mätbar.

Meta, ett i ryska Östersjöprovinserna brukligt mjöd.

Me'ta, *lat.*, målpelare, kappränningsmål.
Metà, *ital.* (*fr. moitié, lat. medietas*), hälft. — **Meta-affär,** se *A-metaaffär.* — **A metà,** *handelst.*, till hälften, med lika vinst och förlust.
Meta', framför vokal eller h **Met-,** *gr.* preposition, som i sammansättningar betyder: med, emellan, efter, till, om (förändring från ett tillstånd till ett annat).
Meta'basis, *gr.*, inblandning i ett tal av ej dithörande ämnen; övergång från ett ämne till ett annat.
Metabasi't, *miner.*, metamorfisk grönsten.
Metabole', Metaboli' (av *gr. metaba'llein*, omkasta), omkastning, förändring; *språkv.*, omkastning av bokstäver; ombyte av versform; *talk.*, framhävandet av en motsats genom omställning av ord; *med.*, förändring i en sjukdom. — **Metaboli'sm,** *fysiol.*, ämnesomsättning.
Metaca'rpus (av *gr. meta'*, emellan, och *karpo's*, handlove), mellanhand. — **Metacarpa'l,** som hör till mellanhanden.
Metace'ntrum, *skeppsb.*, ett fartygs styvhetspunkt, d. v. s. krökningsmedelpunkten för den kurva, som deplacementets tyngdpunkt beskriver, då ett fartyg kränges. — **Tvärskeppsmetacentrum,** erhålles vid krängning tvärskepps, **Långskeppsmetacentrum** vid krängning långskepps. — **Metacenterhöjd,** kallas avståndet mellan ett fartygs tyngdpunkt och tvärskeppsmetacentrum.
Metachlamy'deæ, *bot.*, dets. som *Sympeta'læ* (se d. o.).
Metachore'sis, *gr.* (av *metachore'in*, bortgå), *med.*, sjukdomsfröets förflyttning till ett annat ställe.
Metachromasi', *histol.*, föreligger då histologiska preparat färgas i annan färg än det använda färgämnets.
Meta'chrous, *bot.*, förändrande färg (efter torkning).
Metafa's, *biol.*, stadium i kärndelningen, under vilket cellkärnans kromosomer dela sig på längden. Jfr *Anafas, Telofas.*
Metafo'r (*gr. metafora'*, av *metafe'rein*, överföra), *talk.*, bildligt uttryck, figurligt talesätt. — **Metafo'risk,** bildlig, figurlig, oegentlig.
Metafra's (*gr. meta'frasis*), omskrivning, översättning; omskrivning i prosaform av ett skaldestycke. — **Metafra'st,** omskrivare, översättare. — **Metafra'stisk,** omskrivande.
Metafysi'k (av *gr. meta'*, efter, över, och *fysika'*, naturliga ting), vetenskapen om det översinnliga, läran om de yttersta grunderna för våra insikter i tingens natur, den filosofiska läran om naturen. — **Metafy'sikus** l. **Metafy'siker,** person, som är kunnig i metafysik. — **Metafysisk,** översinnlig.
Metafy'ta, *bot.*, mångcelliga växter, till motsats mot encelliga, *Protofyta.*
Metagene'r l. **Metage'nesis** (av *gr. meta'*, efter, över, och *ge'nesis*, födelse, av *gi'gnesthai*, bliva till), generationsväxling (se d. o.).
Metageometri', *fil.*, beteckning för de icke-euklidiska arterna av geometri.
Metagogi' (av *gr. meta'*, efter, över, och *a'gein*, föra), *talk.*, upprepande av samma uttryck.
Metagra'mm (av *gr. meta-gra'fein*, omskriva, avskriva), efterskrift, avskrift, översättning.
Metakine's, dets. som *Metafas* (se d. o.).
Metakriti'k (av *gr. meta'*, efter, över, och *kritike'*, se d. o.), motkritik, granskning av en annans kritik.
Metakromaty'p (av *gr. meta'*, efter, över, bakom, *chro'ma*, färg, och *ty'pos*, bild), litografisk färgtrycksbild, som tryckes på för detta ändamål berett papper och sedan överföres på porslin, metall, trä l. d. — **Metakromatypi',** sättet att åstadkomma dylika bilder.
Metakro'mfärger, antracenkromfärger (se d. o.), vid vilka färgämne och kromsalt samtidigt kunna sättas till färgbadet.
Metakroni'sm (av *gr. meta'*, efter, över, utöver, och *chro'nos*, tid), fel mot tidräkningen, varvid en händelse förlägges längre tillbaka i tiden, än då den tilldrog sig. Jfr *Anakronism* och *Parakronism.*
Métal à miroir, *fr.* (*l.* meta'll a miråa'r), spegelmetall, en metallegering, som består av 2 delar koppar och 1 del tenn med en liten tillsats av arsenik. Begagnas till förfärdigande av metallspeglar, i synnerhet teleskopspeglar.
Meta'lepsis, *gr.* eg. utbyte; *talk.*, retorisk figur, som består däri, att det till begreppet efterföljande sättes i stället för det föregående, t. ex. graven i stället för döden.
Metali'k, en turkisk besjlik (se d. o.) präglad i starkt kopparhaltigt silver.
Meta'll (av *gr. me'tallon*, eg. gruva), *kem.*, benämning på grundämnen, som vid vanlig temperatur äro fasta och ogenomskinliga, hava en egendomlig glans och äro goda ledare för värme och elektricitet; *tekn.*, beteckning för metallegeringar. — **Metallernas konung,** *alkem.*, guld. — **Metallernas kvintessens,** *alkem.*, de vises sten (se *Alkemi*). — **Metallglans,** *miner.*, mineral med glatt yta och stark glans. — **Métalliques,** *fr.* (*l.* -li'ck), *pl.*, anvisningar på metalliskt mynt. — **Metallise'ra,** reducera en metalloxid till ren metall. — **Meta'llisk,** som består av, hör till eller liknar metall. — **Metallkalker,** *kem.*, äldre benämning på metalloxider. — **Metallmikroskopi',** mikroskopisk undersökning av metaller. — **Metallmoaré,** *tekn.*, förtent järnbleck med en vattrad, om iskristallerna på en fönsterruta påminnande yta. — **Metallodyni'** (av *gr. odyne'*, smärta), *med.*, me-

tallsmärta, symtom vid bly- och kvicksilverförgiftning. — **Metallografi′** (av *gr. gra′fein*, skriva), beskrivning över metallerna; även konsten att på därtill beredda metallplåtar upphöjt framställa och avtrycka teckningar. — **Metallografie′ra**, utöva metallografi. — **Metallogra′fisk**, till metallografi hörande. — **Metalloi′der** (av *gr. e′idos*, utseende, ämne), eg. metallliknande ämnen; *kem.*, de icke metalliska grundämnena. — **Metallokemi′**, den del av kemien, som handlar om metallerna. — **Metallokromi′**, färgning av metaller på galvanisk väg. — **Metalloskopi′** (av *gr. skope′in*, se), *med.*, undersökning för utrönande av vilken metall, som skall användas vid en sjukdom, som behandlas med metalloterapi (se nedan). — **Metallotekni′k**, konsten att förarbeta metaller. — **Metallote′knisk**, som hör till eller har avseende på metalloteknik. — **Metalloterapi′** (av *gr. therape′ia*, läkedom), *med.*, en metod att bota vissa nervösa åkommor genom anbringande av metallplåtar på den sjukes hud eller genom ingivande av något lösligt metallsalt. Se vidare *Burkism.* — **Metalloxi′d**, en metalls förening med syre. — **Metallsnitt**, tryckplåt med upphöjd teckning. — **Metallstick**, gemensam benämning på i koppar, stål o. s. v. utförda stick. — **Metallsyra**, syra, vars radikal innehåller en metall i förening med syre. — **Metallurgi′** (av *gr. e′rgon*, verk), hyttkunskap, läran om framställningen av metaller ur de malmer, i vilka de förekomma. — **Metallu′rgisk**, som har avseende på metallurgi. — **Metallurgi′st** l. **Metallu′rg**, person, som är kunnig i metallurgien.

Metamatemati′ (av *gr. meta′*, efter, över, och *matematik*, se d. o.), den högre matematiken.

Metame′r, Metameri′, *zool.*, dets. som segment, segmentering. Jfr *Metameri, kem.*

Metameri′ (av *gr. meta′*, efter, över, jämte, och *me′ros*, del), *kem.*, *isomeri* (se d. o.), med samma molekylarvikt hos de isomeriska ämnena.)(P o l y m e r i. — **Metame′riska** kallas *isomeriska kroppar* (se d. o.), som hava samma molekylarvikt.

Metamo′rfiska bergarter (av *gr. metamorfu′n*, omgestalta), *geol.*, urbergarter, såsom gnejs, glimmerskiffer, eurit m. fl. — **Metamorfiska systemet, Azo′iska formationen** l. **Urformationen** omfattar de metamorfiska bergarterna. — **Metamorfi′sm**, genom värme, starkt tryck m. fl. omständigheter framkallad förändring eller omgestaltning av bergarter.

Metamorfopsi′ (av *gr. metamo′rfosis*, förändring, och *o′psis*, syn), *med.*, ett synfel, varigenom föremålen te sig i en annan form och storlek än den verkliga.

Metamorfo′s (*gr. metamo′rfosis*, förändring, förvandling, omgestaltning. — **Metamorfose′ra**, förvandla, omskapa. — **Metamorpho′ses**, titel på ett av den romerske skalden *Ovidius* författat diktverk, i vilket framställas myter om människors av gudarna åstadkomna förvandling till djur, träd, källor o. s. v.

Meta′n l. **Metha′n**, *kem.*, sumpgas, gruvgas. — **Metanderiva′t**, kemiska föreningar, som kunna härledas ur metan.

Metanefros (*l.* -frå′s), *anat.*, efternjuren.

Meta′ni, hettitiskt folkslag.

Metani′lgult, *kem.*, ett azofärgämne, som användes i sidenfärgerier.

Meta′nthesis, *gr.*, *bot.*, efterblomstring, d. v. s. förnyad blomning.

Metaplasi′, *bot.*, cellförändring, som ej är förbunden med tillväxt l. delning, t. ex. uppkomsten av klorofyll i normalt klorofyllfria celler; *zool.*, ombildning av en vävnad i en annan.

Metapla′sm (*gr. metaplasmo′s*, ombildning; *språkv.*, ett ords förändring genom utelämning av en bokstav eller en stavelse; en kasusform, som förutsätter en obruklig nominativ. — **Metapla′stisk**, ombildande; som beror av en metaplasm.

Metapo′dium (av *gr. meta′*, efter, över, och *pus, gen. podo′s*, fot), fotblad.

Metapoliti′k (av *gr. meta′*, efter, över, och *politik*, se d. o.), filosofisk statslära.

Metapsyki′k, *psykol.*, beteckning för allt som går ut över den psykologiska erfarenheten, särskilt de själsföreteelser, som höra till ockultismens område. — **Metapsy′kisk**, som går ut över den psykiska erfarenheten. — **Metapsykologi′**, psykisk forskning.

Metapto′s l. **Metapto′sis**, *gr.* (av *metapi′ptein*, slå om, kasta om), *med.*, omkastning från en sjukdom till en annan.

Metar, rymdmått = 20 l. i Tripolis och Tunis.

Metarsiologi′, *gr.* = *Meteorologi* (se d. o.).

Metasomato′s (av *gr. meta′*, efter, och *so′ma*, kropp), *miner.*, process, genom vilken mineralbildning sker under förträngning av andra mineral. — **Pneumatoly′tisk metasomatos**, föreligger, när de omvandlande ämnena uppträda i gasform, **Hydroterma′l metasomatos**, när de utgöra vattenlösningar.

Metastabi′lt, *fys.*, är ett i viss grad labilt tillstånd, t. ex. i en övermättad lösning.

Metasta′s (av *gr. meta′stasis*, förflyttning omställning), *med.*, en sjukdoms förflyttning från en kroppsdel till en annan. — **Metasta′tisk**, förändrad, omgestaltad, omflyttad.

Metastro′f (av *gr. meta′*, efter, över, och *stre′fein*, vrida, vända), tankarnas bortvändande från en sak till en annan.

Metasy′nkrisis, *gr.* (jfr *Synkrisis*), *med.*, utdrivning av osund fuktighet i huden förmedelst blåsdragande medel. — **Metasynkri′tisk**, verkande genom metasynkrisis.

Metata′rsus, *lat.* (av *gr. meta′*, efter, över, emellan, och *tarso′s*, fotsula), mellanfot.

Meta'te (av *aztekisk. metall*), benämning på den flata sten, varpå man i Mexiko malde majsen och som senare blev allmän i det spanska Amerika.

Metate's l. **Meta'tesis** (*gr. meta'thesis*), omställning; *språkv.*, omkastning, i synnerhet av bokstäver i samma ord, t. ex. Rejusalem i st. f. Jerusalem.

Metathe'ria, *zool.*, pungdjur.

Metathorax, *zool.*, insekternas mellankropp.

Meta'tus, *lat.*, avmätt.

Metaxe'n, *bot.* = *heterecisk* (se d. o.).

Metazo'a (av *gr. meta'*, efter, och *zo'on*, djur), *zool.*, gemensam benämning på alla icke encelliga organismer.

Metempsyko's (*gr. metempsy'chosis*, av *meta'*, efter, över, *en*, uti, och *psyche'*, själ), själens flyttning ur en kropp i en annan, själavandring.

Metence'phalon, *anat.*, bakre hjärnan.

Meteo'r (av *gr. mete'oros*, i höjden svävande, i luften befintlig), företeelse i atmosfären, luftfenomen; även eldkula eller större stjärnfall. — **Meteori'k** = *Meteorologi* (se nedan. — **Meteo'riska växter,** *bot.*, växter, vilkas blommor öppna och sluta sig efter väderlekens beskaffenhet. — **Meteori'sm,** *med.*, trumsjuka, bukens utspänning av gas. — **Meteori't,** *miner.*, meteorsten, järnhaltig sten av kosmiskt ursprung. — **Meteorjärn,** en huvudsakligen av järn bestående meteorit. — **Meteorofy'ter,** nederbörd av växtlika ämnen ur luften. — **Meteorognosi'** (av *gr. gno'sis*, kunskap), väderlekslära; väderleksspådom. — **Meteorogno'st,** väderleksspåman. — **Meteorogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), väderleksbeskrivare, en apparat, som av sig själv antecknar till väderleken hörande fenomen. — **Meteorografi',** beskrivning av väderleksförhållanden. — **Meteoroli't,** *miner.*, meteorsten, meteorit (se d. o.). — **Meteorolo'g,** person, som ägnar sig åt meteorologi (se följ. ord). — **Meteorologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), vetenskapen om jordatmosfärens fysiska tillstånd, om luftkretsen och dess företeelser. — **Meteorolo'gisk,** som har avseende på meteorologi; som beträffar väderleksförhållanden. — **Meteorologiska tecken,** enkla figurbeteckningar för de flesta meteorologiska företeelserna, fastställda genom internationell överenskommelse. — **Meteorologisk opti'k,** vetenskapen om i atmosfären iakttagna ljusföreteelser. — **Meteoromanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), väderleksförutsägelse, väderleksspådom. — **Meteoroma'nt,** väderleksprofet. — **Meteoronomi'** (av *gr. no'mos*, lag), läran om lagarna för väderleken. — **Meteorosko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat till bestämmande av orters longitud och latitud; apparat, som utvisar stundande förändringar i vädret. — **Meteoroskopi',** iakttagande av väderleksförhållanden. — **Meteorpapper,** se *Cladophora* och *Confervaceæ*. — **Meteorsten** = *Meteorit* (se ovan). — **Meteorstoft** = *Kosmiskt stoft* (se d. o.). — **Meteorströmmar** l. **Meteorsvärmar,** *astr.*, periodiskt inträffande stjärnfall, då resterna av någon kometsvans passera jorden. — **Meteorstål,** stål, förenat med nickel. — **Meteorvatten,** regnvatten.

Me'ter (*fr. mètre*, av *lat. me'trum*, av *gr. me'tron*, mått), mått; versmått (jfr *Metrik*); *mat.*, enheten i metersystemets längdmått, = 3,3681 fot eller, som man ursprungligen (ej fullt exakt) antog, en tiomilliondel av avståndet mellan polen och ekvatorn. — **Myriameter** = 10,000 meter (en svensk nymil). — **Kilometer** = 1,000 meter. — **Hektometer** = 100 meter. — **Dekameter** = 10 meter. — **Decimeter** = $^1/_{10}$ meter. — **Centimeter** = $^1/_{100}$ meter. — **Millimeter** = $^1/_{1000}$ meter. — **Meterampère,** enhet för en antenns strålningsförmåga. — **Metergraf** (av *gr. gra'fein*, skriva), apparat för uppmätning av tyger. Den uträknar automatiskt priset på det uppmätta stycket. — **Meterkilogram** = *Kilogrammeter* (se d. o.). — **Metersystemet,** det på metern såsom enhet grundade systemet för mått och vikt. Jfr *Meter, Kvadratmeter, Ar, Kubikmeter, Liter* och *Gram*. — **Me'trisk,** som har avseende på metersystemet. Se även under *Metrik*. — **Metrisk centner** l. **quintal** (*fr. quintal métrique* [*l.* kängta'll metri'ck]) = 100 kilogram.

Mete'rsi, *turk.*, krigare, som användes till att uppslå och fortskaffa lägertälten.

Me'tersystemet, se under *Meter*.

Me'tervinkel, *med.*, mått för konvergensvidden.

Metha'n, se *Metan*.

Me'theg, *hebr.*, eg. tygel; i hebreisk skrift ett litet lodrätt streck under den betonade stavelsen.

Metheme'risk l. **Methemeri'nsk** (av *gr. meta'*, efter, över, och *heme'ra*, dag), *med.*, dagligen förekommande (om feber).

Methemoglobi'n (av *gr. meta'*, efter, över, och *hemoglobin*, se d. o.), *fysiol.*, ett bl. a. efter vissa förgiftningar i blodet förekommande färgämne.

Metho'dius, grekiskt-latinskt mansnamn (av *gr. me'thodos*, regelmässighet, ordning).

Me'thodus socra'tica, *lat.* (jfr *Metod*), sokratisk metod (se d. o.).

Methomani' (av *gr. me'thy*, vin), okuvligt begär efter starka drycker. Jfr *Dipsomani*.

Methu'salah, se *Metusala*.

Me'ticeps, *lat.*, *bot.*, med koniskt huvud och bas.

Metier, *fr.* (*l.* metie'), hantverk, hantering, yrke. — **Jalousie de métier,** se under *Jaloux*. — **Par métier,** på dragande kall, av ämbetsplikt.

Me'tis, *gr. myt.*, klokhetens gudinna, Zeus' första gemål; *astr.*, en av småplaneterna.

Metis (*l.* meti'), ett slags bastardull av med merinofåret korsade får.

Meto'd (*gr. me'thodos,* av *meta',* efter, över, och *hodo's,* väg, *lat. me'thodus*), planmässigt förfaringssätt för att uppnå ett visst mål, sätt att gå till väga efter vissa grundsatser, i viss ordning och med ett bestämt syfte. — **Metodi'k** l. **Metodologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om metoden, anvisning om ett planmässigt sätt att gå till väga vid studiet av eller undervisningen i en vetenskap. — **Meto'dikus** l. **Meto'diker,** person, som följer en viss metod. — **Metodise'ra,** använda en metod. — **Meto'disk** (*gr. methodiko's*), som går till väga efter metod; planmässig; ordentlig, regelbunden; konstmässig.

Metodi'sm, se under följ. ord.

Metodi'ster, en av engelsmannen *John Wesley* i Oxford 1729 stiftad religiös sekt, som lägger största vikten vid ett kristligt menighetsliv. Benämningen urspr. ett spenamn, grundat därpå, att sektens medlemmar förde ett strängt regelbundet eller metodiskt levnadssätt. — **Metodi'sm,** metodisternas lära. — **Metodist-episkopalkyrkan** i Amerika är det förnämsta av de metodistiska kyrkosamfunden.

Metodologi', se under *Metod.*

Meto'iker (*gr. me'toikoi*), *pl.*, skyddsborgare, i det gamla Attika bosatta främlingar.

Metokino'n, *fotogr.*, framkallare, som är en förening av metol och hydrokinon.

Meto'l, Geno'l, Satrapo'l, *fotogr.*, framkallare som består av metyl-para-amidofenolsulfat.

Metomani', se *Methomani.*

Metonomasi' (av *gr. meta',* i överensstämmelse med, och *o'noma,* namn), namnöversättning, t. ex. *Arktander* i st. f. Nordman.

Meto'nska cykeln l. **Me'tons cykel,** se *Enneadekaëteris.*

Metonymi' (*gr. metonymi'a, lat. denomina'tio*), eg namnbyte; *talk.*, en retorisk figur, där ett ord ersättes genom ett annat, som står i nära sammanhang därmed, t. ex. läsa *Cicero* i stället för läsa *Ciceros skrifter.*

Meto'p (*gr. meto'pe*), *byggn.*, det mellan tvenne triglyfer (se *Triglyf*) å doriska byggnader befintliga mellanrummet, som vanligen är prytt med reliefer (se *Relief*).

Metopa'gus, *med.*, tvillingfoster med sammanvuxna pannor.

Metoposkopi' (av *gr. me'topon,* panna, och *skope'in,* skåda), konsten att spå efter vecken och fårorna å en persons panna.

Metoxy'l, *kem.*, envärdiga organiska radikalen OCH_3.

Me'tra, *gr.* (av *me'ter,* moder), *anat.*, livmoder. — **Metralgi'** (av *gr. a'lgos,* smärta), *med.*, smärta i livmodern. — **Metratoni',** livmoderförslappning. — **Metrektomi',** operativt avlägsnande av livmodern. — **Metri't** l. **Metri'tis,** livmoderinflammation. — **Metroblenorrhe',** varig flytning från livmodern. — **Metroce'le,** livmoderbråck. — **Metroge'n,** härstammande från livmodern. — **Metrokarcino'ma,** livmoderkräfta. — **Metrolymfangi't,** inflammation i livmoderns lymfkärl. — **Metromani'** (av *gr. mani'a,* raseri), könsdriftsraseri, sjukligt stegrad könsdrift hos kvinnor. Se även under *Metrik.* — **Metroperitoni't,** inflammation i livmoder och bukhinna. — **Metrophlebi't,** inflammation med proppbildning i livmoderns blodådror. — **Metropoly'p,** livmoderpolyp. — **Metropto'sis,** livmoderfall. — **Metrorragi'** (av *gr. rhegny'nai,* sönderslita), blodflöde ur livmodern. — — **Metrorrhe'xis,** livmoderbristning. — **Metrosko'p** (av *gr. skope'in,* skåda), livmoderspegel, instrument som begagnas vid undersökning av livmodern. — **Metroskopi',** undersökning av livmodern. — **Metroto'm** (av *gr. te'mnein,* skära), instrument som användes vid kejsarsnitt. — **Metrotomi',** kejsarsnitt.

Metraton, ett "kosmopolitiskt och magiskt", med frimureriet sammanhängande ordenssällskap på 1780-talet i Sverige.

Mètre, *fr.* (*l.* mätr), se *Meter.*

Metrete's, i det gamla Grekland mått för flytande varor = ungefär 40 liter.

Metri'k (*gr. metrike',* av *me'tron,* mått, versmått), läran om versmåtten, läran om verskonsten (verskonstens teori). — **Me'trisk,** som har avseende på versmått, som överensstämmer med metriken; i versform, i bunden stil. Se även under *Meter.* — **Metromani'** (av *gr. mani'a,* raseri), versvurm. Se även under *Metra.*

Metriopati' (av *gr. me'trios,* som har det rätta målet, och *pa'thos,* lidande), lidelsernas kuvande.

Me'trisk, se under *Meter* och *Metrik.*

Metri'tis, Metroce'le, Metrokarcino'm, se under *Metra.*

Metrologi' (av *gr. me'tron,* mått, och *lo'gos,* lära), läran om mått, vikt och mynt hos olika tiders olika folk.

Metromani', se under *Metra* och *Metrik.*

Metrome'ter = *Metronom* (se följ. ord).

Metrono'm (av *gr. me'tron,* mått, och *no'mos,* lag), *tonk.*, taktmätare, ett instrument, varmed man mäter tidsintervall. — **Metrono'moi,** vikt- och måttjusterare i det antika Atén.

Metrony'mikon, *pl.* **-ny'mika,** *gr.* (av *me'ter,* moder, och *o'nyma,* namn), ett av moderns namn härlett personnamn. Jfr *Patronymikon.* — **Metrony'misk,** uppkallad efter modern.

Metro'on (av *gr. me'ter,* moder), Rheas tempel i det gamla Aten.

Metropo'l (*gr. metro'polis,* av *me'ter,* moder, och *po'lis,* stad), moderstad, stad, i vilken en metropolit har sitt säte: huvudstad;

moderstat. — **Metropoli't**, biskop; ärkebiskop. — **Metropolita'n**, ärkebiskoplig. — **Metropolitankyrka**, moderkyrka, kyrka, där metropoliten predikar. — **Metropolitan opera house**, *eng.* (*l.* metråpå'litn å'prö ha'us), **Metropolitanoperan**, ryktbar operascen i New York sedan 1882.

Metropoly'p, **Metrorrhagi'** m. fl., se under *Metra.*

Metrosi'deros, *bot.*, träd- och busksläkte av fam. *Myrta'ceæ* på Stilla havets öar. — **M. sca'ndens**, lämnar en utomordentligt hård och motståndskraftig ved, drogisternas *lignum vitæ*, livsträ.

Metrosko'p, **Metroto'mi**, se under *Metra.*

Metro'xylon, *bot.*, palmsläkte inom indomalajiska området. — **M. læ've** och **M. Ru'mphii**, äro de bekanta sagopalmerna.

Me'trum, *lat.* (av *gr. me'tron*, mått), meter, versmått. Jfr *Metrik.*

Metsche'd, *arab.*, ett muhammedanskt bönehus. Jfr *Moské.*

Me'tsola, *fi. myt.*, skogens boning.

Metsuke, japansk polismyndighet.

Me'tsän lu'onnottaret, *fi. myt.*, skogens döttrar.

Me'tte (*fornty. mettina*, av *lat. matutina*, tidig), ottesång.

Me'ttlachplattor, genomfärgade, brända lerplattor för dekorativa ändamål.

Me'tus, *lat.*, fruktan. — **M. illa'tus**, *jur.*, (genom hotelser) injagad fruktan. — **M. reverentia'lis**, vördnad.

Metu'sala l. **Metu'salem**, hebreiskt mansnamn, vapnets man. Buret av Noaks farfader, som enligt bibeln blev 969 år gammal.

Metvurst (*ty. Mettwurst*, av *Mett*, kött, befriat från ben och fett, och *Wurst*, korv), ett slags rökt, hårt stoppad och starkt kryddad korv.

Mety'l (av *gr. meta'*, över, efter, och *hy'le*, ämne), *kem.*, en av 1 atom kol och 3 atomer väte sammansatt radikal, vilken förekommer i träsprit, ättiksyra m. fl. organiska ämnen. — **Metya'l** l. **Formal**, formaldehydens dimetyleter. Användes som hypnotikum och lokalt anestetikum. — **Metylalkohol**, träsprit, fås genom torr destillation av trä och förekommer i tjärvatten. Användes till fernissberedning och denaturering av sprit. — **Metylalu'n**, ammoniak, vars väte blivit ersatt av metyl. Bildas vid torr destillation av kvävehaltiga ämnen. — **Mety'lbensol** = *Toluol* (se d. o.). — **Metylbutadie'n**, se *Butadien.* — **Metyle'n**, ett kolväte, känt blott i förening med andra ämnen. — **Metylenblått**, *tekn.*, ett genom inverkan av järnklorid på svavelväte och amidodimetylanilin framställt färgämne. — **Metyle'ngult**, se *Tioflavin.* — **Metyle'ra**, införa metylgrupper i organiska föreningar. — **Metyle'ter**, metylalkoholens eter. — **Metylgrönt**, en grön anilinfärg, som beredes därigenom, att man upphettar metylviolett med metylklorid. — **Metylkarbino'l** = *Metylalkohol* (se d. o.). — **Metylklorid**, klormetyl, erhålles genom destillering av träsprit med koksalt och savelsyra. — **Metylmorfi'n** = *Kodein* (se d. o.). — **Metylorange** (*l.* -åra'nsj), en gul anilinfärg. Se *Tropeolin.* — **Metyloxid**, träeter. — **Metyloxidhydrat**, träsprit, träalkohol. — **Metylpropylbensol** = *Cymol* (se d. o.). — **Metylsulfona'l**, se *Trional.* — **Metylteobromi'n** = *Koffein* (se d. o.). — **Metyltiofe'n**, se *Tiotolen.* — **Metylviolett** = *Dahlia*, *tekn.* (se d. o.).

Metzca'l, se *Mejical.*

Me'tze, *ty.*, gammalt tyskt sädesmått av växlande storlek.

Meuble, *pl.* **Meubles**, *fr.* (*l.* möbbl), möbel, husgeråd. — **Meubles de boule**, se under *Boulearbete.* — **Meublement** (*l.* möblöma'ng), förkortning av *ameublement* (se d. o.).

Me'um athama'nticum, *bot.*, björnrot, starkt lakritsluktande, odlad umbellat. Roten förr officinell. — **M. mutelli'na**, värdefull foderväxt i Alperna.

Me'um est propo'situm in tabe'rna mo'ri, *lat.*, ”mig är spått, att på en krog jag skall döden möta”, ryktbar dryckesvisa från 1200-talet av A r c h i p o e t a.

Me'um et tu'um, *lat.*, mitt och ditt.

Meute, *fr.* (*l.* möt, av *lat. move're*, röra), *jaktt.*, ett koppel jakthundar, särskilt för parforce- eller vildsvinsjakt.

Mevleviorden, en på 1200-talet stiftad muhammedansk dervischorden.

Mexicaine, *fr.* (*l.* -kä'nn [hårt k]), ett slags ylletyg.

Mexican grass, se *Agavefiber.*

Mexika'nska språk, de språk, vilka talats eller talas av infödingarna i Mexikos förenta stater.

Mexikansk taggvallmo, *bot.*, se *Argemone.*

Mézair, *fr.* (*l.* mesä'r), se *Mesair.*

Mezca'l, se *Mejical.*

Mezeline, *fr.* (*l.* mesölinn), ett halvsidentyg av silke och ylle.

Mezerei'n, *kem.*, den verksamma beståndsdelen i *Cortex mezerei* (se d. o.).

Metzge'ria, *bot.*, se *Bandmossa.*

Mézièresskolan (*l.* mesiä'r-), ett först i franska staden *Mézières*, sedermera i Metz befintligt läroverk för fästningsingenjörer.

Mezka'l, **Mezkali'n**, *kem.*, alkaloid med synnerligen egendomliga giftverkningar som förekommer i vissa kaktusarter. Se *Mejical.*

Mezqui'te, se *Bouteloua.*

Mezquitegummi l. **Sonoragummi**, ett slags gummi, som fås från Mezquiteträdet, *Algarobia glandulo'sa*, tillhör. fam. *Mimosæ*, i Nordamerika och Texas.

Me'zza = *Mezza-lira* (se följ. ord); även *fem.* av *Mezzo* (se d. o.).

Mezzadri'a, *ital.* (*l.* meddsa-), hälftenbruk.

Me'zza-li'ra, *ital.*, en halv *lira* (se d. o.).

Me'zza ma'nica, se under *Mezzo.*
Mezzani'n (*ital. mezzanino*), *byggn.*, halvvåning (jfr *Entresol*); även halvfönster, litet fyrkantigt fönster över ett större.
Mezza'ro, *ital.*, slöja.
Mezza voce, se under följ. ord.
Me'zzo, *fem.* **Me'zza**, *ital.* (av *lat. me'dius,* i mitten), *tonk.*, medel-, halv-. — **Mezzofo'rte**, halvstarkt. — **Mezza ma'nica**, halv applikatur. — **Mezzo me'se**, mitt i månaden. — **Mezza voce** (*l.* - vå'tje), med halv röst. — **Mezzopia'no**, halvsvagt, tämligen svagt. — **Mezzosopra'n** (*ital. mezzo sopra'na*), kvinnostämma mellan alt och sopran. — **Mezzoti'nto**, mellanfärg; *målark.*, färg, som bildar övergången från ljus till skugga. — **Mezzotintogravyren**, *konstt.*, svartkonstgravyren, svarta manéret inom kopparsticket, saknar konturlinje och skarpa streck.
M. F., förk. för *lat. monumentum fecit,* (N. N.) gjorde minnesvården.
mf., *tonk.*, förk. för *ital. mezzo forte* (se d. o.).
m. f. p., på recept förk. för *lat. misce, fiat pulvis,* blanda, så att det blir ett likartat pulver.
Mg, *kem.*, atomtecken för *Magnesium.*
mg., förk. för *milligram.* Se *Gram.*
m. g., *tonk.*, förk. för *fr. main gauche,* vänstra handen.
Mgoa-kautschuk, *bot.*, se *Mascarenhadia.*
Mgr, förk. för *fr. Monseigneur* (se d. o.).
Mho (℧), elektrisk måttenhet för ledningsförmågan, lika med det inverterade värdet av *ohm.*
Mi, *ital.*, *tonk.*, i solmisationen namn på tonen *e.* — **Mi be'mol**, tonen *ess.*
mi, *fys.*, förk. för *mikrofarad.*
Miami, indianstam i Nordamerika.
Miamun, *fornegypt.*, ”Amons vän”, binamn för de egyptiska konungarna från 19:e dynastien.
Miao-tse, den ursprungliga befolkningen i vissa av Kinas landskap.
Miargyri't l. **Kengotti't**, *miner.*, monoklin silverantimonglans.
Mia'sm l. **Miasma** (*gr. miasma,* av *miainein,* fläcka, orena), *med.*, äldre benämning på utanför kroppen alstrat smittämne, som för att smitta måste överföras genom parasiter (myggor, ohyra). — **Miasma'tisk**, som innehåller miasmer eller är framkallad av sådana.
Mi'ca, *lat.*, smula, grand; i romanska länder samt i England och Amerika (*eng. l.* ma'jkä) benämning på glimmer.
Mica'ceus, *lat.* (av *mi'ca,* korn), *bot.*, kornig.
Micagrafi', se *Mikagrafi.*
Mi'cans, *lat.*, *bot.*, skimrande.
Micatio'n (av *lat. mica're,* röra sig hastigt), *fysiol.*, blodets omlopp inom kroppen.
Micella'rteori, *bot.*, teori, enligt vilken svällbara kroppar bestå av mycket små kroppar, *miceller,* vilka vid anfuktning omge sig med ett vattenskikt och därigenom åstadkomma svällningen.
Mice'ller, se under föreg. ord.
Mich., förk. för nordamerikanska staten *Michigan.*
Mi'cha, se *Mika.*
Mi'chael, se *Mikael.*
Michae'lisdagen, se *Mikaelisdagen.*
Michal, *hebr.*, se *Mikael.*
Mi'chel, *ty.*, mickel. — **Der deutsche Michel** l. **Vetter Michel**, ”tyska mickeln” l. ”kusin mickel”, benämning på tyska folket, antydande enfald och sävlighet, möjligen uppkommen därav, att den helige Mikael var Tysklands speciella skyddshelgon. Jfr *Mickel.*
Michelia'ner, en i senare hälften av 1700-talet av den tyske teosofen *Johann Hahn* grundad sekt.
Mickel, kortform för *Mikael,* allmän svensk benämning på räven (sedan 1500-talet). I sammansättningar, t. ex. frimickel, oxmickel, beteckning för list, lismeri, tölpaktighet. ”Den tyske Mickel”, antyder på svenska list och tjuvaktighet. Jfr *Michel.*
Mickhake = *Nickhake,* se *Nicka.*
Microca'rpa, *lat.* (av *gr. mi'kros,* liten, och *karpo's,* frukt), *bot.*, med små frukter.
Microco'ccus, se *Mikrokocker.* — **Microco'ccus prodigio'sus**, *bakter.*, se *Blödande bröd.*
Microglo'chin, *bot.*, med små uddar.
Micro'logus, *lat.* (av *gr. mikro's,* kort, och *lo'gos,* lära), vanlig medeltida titel på handböcker.
Microsco'pium, *astr.*, Mikroskopet, stjärnbild på s. hemisfären.
Microspe'rma, *bot.*, serie bland monokotyledonerna, omfattande fam. *Burmannia'ceæ* och *Orchida'ceæ.*
Microspi'ra co'mma, asiatiska kolerans bacill.
Microspo'rum, *bot.*, med små sporer.
Microsto'mum (av *gr. sto'ma,* mun), *bot.*, med liten mynning.
Micro'stomus kitt, *zool.*, bergskäddan (syn. *Pleurone'ctes kitt*). Jfr *Mikrostomi.*
Micro'tinæ, *zool.*, gnagarefamiljen Sorkdjur. Hit höra lämlar och sorkar.
Micro'tus agre'stis, *zool.*, åkersorken, ett svårt skadedjur på odlade växter.
Mi'ctio, *med.*, urinering. — **M. involunta'ria**, ofrivillig urinering.
Mid, *eng.* (*l.* midd), förk. av *midshipman* (se d. o.).
Mi'das, en frygisk *konung* (d. 695 f. Kr.), som enligt den grekiska sagan, vilken förblandar honom med en frygisk fruktbarhetsgudomlighet, av Silenos fick den farliga gåvan att förvandla allt, vad han rörde vid, till guld och som av Apollon försågs med åsneöron, då han framför gudens spel föredrog Pans. — **Mida'ion**, konung Midas klippgrav, nära Gordium. — **Midasöron**, åsneöron.
Middle temple, se *Inns of court.*

Middle West, *eng.* (*l.* middl oe'sst), ”mellersta västern”, benämning på de jordbrukande centralstaterna i Förenta staterna.

Middy, se *Midshipman.*

Midfastosöndag, 4:e söndagen i fastan. Se vidare *Dominica de rosa* och *Lætare.*

Midgård (*isl. miðgarðr*), *nord myt.*, den mellersta, åt människosläktet upplåtna delen av jordskivan. Kallas i senare skrifter stundom *Manhem* (se d. o.). — **Midgårdsormen** l. **Järmundgand,** Lokes son, broder till Fenrisulven och Hel, omsluter i skepnad av en ettersprutande orm jordskivan (Midgård).

Midi', *fr.* (av *lat. me'dius*, hälften, och *dies*, dag), middag, middagstid; söder.

Midinette, *fr.* (*l.* -nä'tt), skämtsam benämning på parisiska sömmerskor, som under middagsrasten promenera omkring i stora skaror.

Midjani'ter, det arabiska landet *Midja'ns* forna invånare.

Midljud, *språkv.*, inljud, språkljud inuti ett ord.

Midoli'n, *boktr.*, en frakturstil med avrundade former, vilken företrädesvis brukas till rubriker.

Midrasch, *pl.* **Midraschim,** *hebr.*, ett slags bibelförklaring, som tillhör den rabbinska litteraturen.

Midshipman, *eng.* (*l.* mi'ddsjipmän), *sjöv.*, eg. midskeppsman; sjökadett i engelska och nordamerikanska marinen. Förk. *Mid* l. *Middy.*

Midsommarblomster, *bot.*, se *Geranium.*

Midwater, *eng.* (*l.* middoå'tör), *sjöv.*, mittemellan en farleds sidobegränsningar.

Midvitne, *nord. myt.*, en jätte.

Miel, *fr.* (*l.* miä'll), honung.

Mi'elikki, *fi. myt.*, skogsgudinnan.

Miesbachrasen (*l.* mi's-), bajersk nötboskapsras.

Migliajo, *ital.* (*l.* millja'jå, av *lat. milliarium*, tusental, av *mille*, tusen), handelsvikt i Venezia och Livorno, motsvarande ungefär 5 centner. — **Miglio** (*l.* milljå), en italiensk mil.

Mi'gma, *gr.* (av *migny'nai*, blanda), blandning, *mixtur* (se d. o.).

Migmati't (av *gr. mi'gma*, blandning), *petrogr.*, gnejsbergart, som genom intensiv genomdränkning med granitiskt material fått en invecklad byggnad med ådror (*Ådergnejser*), band (*Bandgnejser*), nät (*Diktyoni'ter*).— **Nebuli'ter,** ”spöklika rester”, äro återstoder av en gnejsbergart, som undergått nästan fullständig uppsmältning.

Mignardera (*l.* minjarde'ra, *fr. mignarder*), bortklema; förkonstla. — **Mignardise** (*l.* -di's), fint behag; tillgjordhet; mignardiser, ett slags smala ganser med för virkning avsedda öglor å ömse sidor.

Mignon, *fr.* (*l.* minjå'ng, av *fhty. minni*, kärlek), täck, söt; gunstling, älskling; benämning på den franske konungen Henrik III:s gunstlingar (”*mignons*”); namn på en av de i den tyske skalden *Goethes* roman ”Wilhelm Meisters Lehrjahre” skildrade kvinnliga huvudpersonerna, hjältinnan även i den franske kompositören *Ambroise Thomas*' efter henne uppkallade opera. — **Mignonne** (*l.* -jå'nn), *fem.* av *Mignon* (se föreg. ord); *boktr.*, ett slags mycket fin boktryckarstil. — **Mignonette** (*l.* -jånnä'tt), ett slags ganser, = *Mignardise* (se d. o.); ett slags halvsiden.

Migos, *japan.*, benämning på de två jättestatyer av de indiska gudakonungarna Indra och Brahma, som bevaka templens yttre portar mot onda väsen.

Mi'grans, *lat.*, vandrande.

Migratio'n, Migrationsteori, se under följ. ord.

Migre'ra (*lat. migra're*), vandra, flytta. — **Migratio'n,** vandring; utvandring, emigration (se d. o.); förändring av vistelseort, i synnerhet flyttfåglarnas. — **Migrationsteori,** en teori att nya arter kunna uppstå därigenom, att enskilda individer utvandra och anpassa sig efter den nya hemorten.

Migrä'n (*fr. migraine*) l. **Hemikrani'** (se d. o.), *med.*, halvsidig huvudvärk, nervös huvudvärk, som påkommer anfallsvis och vanligen håller sig i ena sidan av huvudet. — **Migräni'n** l. **Migränopyri'n,** *farm.*, ett blandningspulver av antipyrin, coffein och citronsyra. — **Migränstift,** stänger av kamfer och tymol, med vilka som medel mot migrän panna och tinningar bestrykas.

Miguel (*l.* mige'l), portugisisk namnform för Mikael. — **Migueli'ter,** anhängare av troninkräktaren Miguel i Portugal (1828—34).

Mi'hi est propo'situm in tabe'rna mo'ri, *lat.*, se *Meum est propositum.*

Mihmanda'r, *pers.* (av *mihman*, gäst, och *dar*, hålla), i Turkiet och Persien de främmande sändebudens introduktör.

Mihra'b l. **Mikra'b,** *arab.*, den mot Mekka vettande bönnischen i en muhammedansk moské.

Mihtar, titel för fursten i Chitral.

Mija, *jap.*, shintokapell.

Mijl, *holl.* (*l.* mejl), ”mil”, holländskt längdmått, numera = 1 km.

Mijnheer, se *Mynheer.*

Mi'ka (*hebr. Micha*), mansnamn, vem är som Jehova? Buret av en av de mindre profeterna.

Mika'do, *japan.*, ”kejserliga palatset”, sedermera i överförd betydelse ”regeringen” och även ”kejsaren” (den senare dock vanligen *Tenno*). Jfr *Daïri* och *Taikun.*

Mi'kael (*hebr. Michael*), mansnamn, vem är som Gud? Namn på Israels skyddsängel, den förnämste av ärkeänglarna, på nio östromerska kejsare samt ryska, polska och siebenbürgska furstar. — **Mikae'-**

lisdagen, ärkeängeln Mikaels dag, en allmän änglafest, som hos oss firas d. 29 sept. eller, om denna infaller på en söckendag, den därpå följande söndagen, *Mikaelssöndagen*. — **Mikaelsorden**, en bajersk och en brittisk orden.

Mikagrafi′, ”glimmertryck”, färgtryck på genomskinliga blad av glimmer, gelatin, celluloid m. m., kallas i handeln ”glasmålningspapper”.

Mika′nia, *bot.*, tropiskt amerikanskt växtsläkte av fam. *Compo′sitæ*. — **M. gua′co**, b e j a d e l g u a c o, användes i hemlandet mot ormbett, vattuskräck m. m. Har även försökts mot frossa, reumatism och kolera. — **M. officina′lis** användes mot frossa och magsjukdomar. — **M. opi′fera**, e r v a d e c o b r a, anses vara ett specifikt medel mot ormbett. — **M. sca′ndens**, slingerväxt som odlas i boningsrum.

Mikani′t, ett av glimmer framställt isoleringsmedel för elektricitet och värme.

Miklegård l. **Myklegård**, *isl.* **Mikligarðr** (av *fornnord. mikil, mykil*, mycken, stor, och *garðr*, gård, stad), eg. storgården eller storstaden, fornnordisk benämning på Konstantinopel.

Mikoto, *jap.*, ”höghet”, epitet för gudar, kejsare och prinsar.

Mikra′b = *Mihrab* (se d. o.).

Mikraku′stisk (av *gr. mikro′s*, liten, och *aku′ein*, höra), ljudförstärkande.

Mikrencefali′, *med.* = *Mikrocefali* (se d. o.).

Mikri′ter, *petrogr.*, de blott med mikroskop urskiljbara beståndsdelarna i eruptiva bergarter.

Mikro-, framför vokal **Mikr-** (av *gr. mikro′s*, liten), i sammansättningar med måttsord: en milliondel av måttet.

Mikrobarogra′f, *fys.*, en mycket känslig barograf (se d. o.).

Mikrobarome′ter, *fys.*, en mycket känslig barometer (se d. o.).

Mikro′ber (*fr. microbe*, av *gr. mikro′s*, liten, och *bi′os*, liv), *pl.*, fransk benämning på *bakterier* (se d. o.); gemensam benämning på mikroorganismer.

Mikrobiologi′, mikroorganismernas l. mikrobernas (se d. o.) biologi (se d. o.).

Mikrobi′sm (se *Mikrob*), härd av bakterier.

Mikrobla′ster, *anat.*, abnormt små erythroblaster.

Mikroblephari′, *med.*, abnormt små ögonlock.

Mikrobrachi′, *med.*, abnormt små armar.

Mikrocefa′l (av *gr. mikro′s*, liten, och *kefale′*, huvud), *med.*, person som lider av mikrocefali (se följ. ord). — **Mikrocefali′**, medfödd missbildning, som består däri, att huvudskålen är för liten. — **Mikrocy′ter**, abnormt små röda blodkroppar, som uppträda vid vissa sjukdomar. — **Mikrocytemi′** (av *gr. ky′tos*, blåsa, och *ha′ima*, blod), *med.*, på mikrocyter rikt blod (vid perniciös anemi).

Mikroco′rnea, *med.*, abnormt liten hornhinna.

Mikrodactyli′, *med.*, abnormt små fingrar.

Mikrofara′d (av *gr. mikro*, se d. o.), *fys.*, en milliondels farad (se d. o.).

Mikrofo′n (av *gr. mikro′s*, liten, och *fone′*, ljud), *fys.*, ett särskilt i förbindelse med telefonen använt instrument till förstärkande av mycket svaga ljud.

Mikrofotografi′ (av *gr. mikro′s*, liten, och *fotografi*, se d. o.), fotografering av små, medelst mikroskop förstorade föremål.

Mikrofotome′ter, *fys.*, instrument för uppmätning av svärtningsgraden i olika punkter hos ett fotografiskt negativ.

Mikroftalmi′ (av *gr. mikro′s*, liten, och *ofthalmos*, öga), *med.*, en ögonsjukdom, som består däri, att ögonstenen småningom sammankrymper.

Mikrogame′t (av *gr. mikro′s*, liten, och *game′tes*, gemål), *bot.*, hanlig könscell. Jfr *Makrogamet*.

Mikrogeologi′ (av *gr. mikro′s*, liten, och *geologi*, se d. o.), beskrivning över de särskilda bergformationerna och resultaten av deras mikroskopiska undersökning.

Mikroglossi′, *med.*, abnormt liten tunga.

Mikrognathi′, *med.*, abnormt små käkar.

Mikrografi′ (av *gr. mikro′s*, liten, och *gra′fein*, skriva), beskrivning över genom mikroskop undersökta föremål.

Mikrogyri′, *med.*, abnormt små hjärnvindlar.

Mikrohenry, en milliondels henry (se d. o.).

Mikroheteroge′n, olika under mikroskop l. ultramikroskop. Jfr *Heterogen*.

Mikrohm (av *gr. mikr-* [se Mikro-] och *ohm*, se d. o.), milliondelen av en ohm.

Mikrokardi′ (av *gr. mikro′s*, liten, och *kardi′a*, hjärta), *med.*, ett hjärta, som är mindre än normalt.

Mikroke′miska analysmetoder, kemiska undersökningsmetoder, vilkas resultat avläsas under mikroskopet, måste användas, dels i fråga om ämnen som blott föreligga i ytterst ringa mängd, dels i fråga om små strukturer t. ex. i cellvävnaden.

Mikrokinematografi′, upptagning av rörliga bilder under stark förstoring.

Mikroko′cker (*gr.-lat. microco′ccus*), *pl.*, *bot.*, kulbakterier, kulformiga mikrober; även = *Bakterier* (se d. o. och *Mikrober*).

Mikrokori′, *med.*, abnormt små pupiller.

Mikroko′sm (av *gr. mikro′s*, liten, och *ko′smos*, värld), liten värld, en värld i smått; människan. Jfr *Makrokosm*. — **Mikroko′smisk**, som angår l. tillhör en mikrokosm. — **Mikroko′smiskt salt**, *kem.*, gammalt namn för fosforsyrat ammoniumoxidnatron. — **Mikrokronome′ter**, en *kronometer* (se d. o.) till bestämmande av mycket små tidsmoment. — **Mikroli′t** (av *gr. li′thos*, sten), *miner.*, mikroskopiskt liten kristall. — **Mikro′megas** (av *gr. me′gas*, stor), en obetydlig person, som gärna vill i något avseende synas stor. — **Mikromeli′**,

med., abnormt korta lemmar. — **Mikrome'ter** (av *gr. me'trein*, mäta), *astr.*, *fys.*, instrument till mätning av mycket små föremål och vinklar. Anbringas företrädesvis på mikroskop eller teleskop. — **Mikrometercirkel**, instrument, som återgiver ett taget mått i betydlig förstoring. — **Mikrometerskruv**, en liten, mycket fin skruv, som användes till mätning av små föremål och rörelser.

Mikroli'n, *miner.*, en fältspatart.

Mikromillime'ter l. **Mikro'n** (av *gr. mikro-*, se d. o.), milliondelen av en meter.

Mikromyeli', *med.*, abnormt liten ryggmärg.

Mikrone'sier, invånare i *Mikronesien*, en samling ögrupper i nordvästliga delen av Stilla havet. — **Mikrone'siska** l. **Melane'sisk-mikronesiska språken** = *Melanesiska* (se d. o.).

Mikroorchidi', *med.*, abnormt små testiklar.

Mikroorgani'sm (av *gr. mikro's*, liten, och *organism*, se d. o.), en mikroskopiskt liten organism.

Mikroparasi'ter, *biol.*, mikroskopiska organismer, särskilt bakterier, som parasitera.

Mikroperti't, *miner.*, mikroskopiskt tunna lameller av plagioklas i ortoklas.

Mikropha'ger, *med.*, småcelliga fagocyter, t. ex. leucocyter.

Mikropsi' (av *gr. mikro's*, liten, och *o'psis*, syn, företeelse), *med.*, ett fel i synen, som gör att föremålen förefalla mindre, än de äro.

Mikro'ptera, *gr.* (av *mikro's*, liten, och *pte'ron*, vinge), *pl.*, *zool.*, småvingar bland insekterna.

Mikropu's, *med.*, abnormt små fötter.

Mikropy'le (av *gr. mikro's*, liten, och *py'le*, port), *bot.*, äggpor, en liten öppning å äggcellens hylle, genom vilken spermatozoen (se *Spermatozoer*) intränger.

Mikrosko'p (av *gr. mikro's*, liten, och *skope'in*, skåda), *fys.*, "förstoringsglas", ett optiskt instrument, som i förstorad form framställer mycket små föremål. — **Mikroskope'ra**, undersöka med mikroskop. — **Mikroskopi'**, konsten att använda mikroskop; läran om dettas inrättning. — **Mikrosko'pisk**, som hör till eller angår mikroskop; synlig blott genom mikroskop.)(Makroskopisk. — **Mikroskopisk anatomi**, se under *Anatomi*.

Mikrosomati', dets. som *mikrosomi* (se d. o.).

Mikroso'mer, *bot.*, fina kornbildningar i cellplasman.

Mikrosomi' (av *gr. mikro's*, liten, och *so'ma*, kropp) l. **Nannosomi'a** (av *gr. na'nnos*, dvärg), *med.*, dvärgväxt.

Mikrospo'rer (av *gr. mikro's*, liten, och *spor*, se d. o.), *bot.*, småsporer, hanorgan hos rhizocarpéerna.)(Makrosporer. — **Mikrospora'ngium**, sporangium, i vilket mikrosporer bildas. — **Mikrospora'ngieblad** l. **Mikrosporofy'll**, mikrosporangiebärande blad.

Mikrostomi', *med.*, abnormt liten mun.

Mikrostruktu'r (av *gr. mikro's*, liten, och *struktu'r*, se d. o.), *geol.*, anordning eller byggnad, som icke är synlig för blotta ögat.)(Makrostruktur.

Mikrosty'la, *bot.*, kallas blommor, som hava pistillens märke lägre än ståndarknapparna.

Mikrotasime'ter (jfr *Tasime'ter*), instrument för uppmätandet av mycket små tryckningar.

Mikrotekni'k, vid mikroskopiska undersökningar använda fysiska och kemiska reaktioner, metoder m. m.

Mikroti', *med.*, abnormt små öronmusslor.

Mikroto'm (av *gr. mikro's*, liten, och *tome'*, snitt), instrument, avsett att utföra fina snitt.

Mikrotypi' (av *gr. mikro's*, liten, och *typos*, avtryck), konsten att medelst fotografiens tillhjälp fixera de av solmikroskopet förstorade avbildningarna av ytterst små naturföremål.

Mikstu'r, tyg av bomullsvarp med alpackainslag. Se vidare *Mixtur*.

Miktologi' (av *gr. mikto's*, blandad, och *logos*, lära), läran om blandade eller sammansatta kroppar.

Mil (av *lat. mi'lle*, tusen), vägmått. En nymil = 10 km. En gammal svensk mil = 36,000 fot = 10,688,54 m. En engelsk mil, se *Mile*. En geografisk mil = $^1/_{15}$ ekvatorsgrad = 7,420,44 m. En sjömil = $^1/_{60}$ ekvatorsgrad = 1,855,11 m.

Milanaise, *fr.* (*l.* -nä's), guldbroderi från Milano (Mailand). — **Côtelette à la Milanaise**, *fr.* (*l.* kåtlä'tt -), pannerad kalvkotlett med tomatsås.

Mile, *eng.* (*l.* majl), engelsk mil, den vanliga (*english mile*) = ungefär 1,523 m., den lagliga (*british mile*) = ungefär 1,609 m.

Mi'les, latinskt mansnamn, soldat, krigare. — **Miles glorio'sus**, *lat.*, eg. stortalig soldat; storskrävlare, en typ i den yngre attiska och den gamla romerska komedien. Jfr *Bramarbas*.

Mile'sier, invånare från Miletos; en irisk folktyp.

Mile'siska skolan, *fil.*, namn på Tales från Miletos filosofiska skola, den äldsta i Grekland.

Mile'tiska berättelser (*lat. fa'bulæ mile'siæ*), hos de gamla romarna benämning på prosaberättelser, särskilt av slipprigt innehåll.

Milha (*l.* mi'lja), portugisisk mil = ungefär 2,065 m.

Miliare'nse, ett romerskt mynt (omkr. 78 öre).

Milia'ria, *lat.* (av *mi'lium*, hirs), *med.*, frisel (se d. o.). — **Miliartube'rkel**, *med.*, kornartade vävnadsnybildningar, förorsakade av tuberkulos.

Milia'rium, se *Milliarium* under *Mille*.

Milieu, *fr.* (*l.* miliö'), eg. medelpunkt, mitt; miljö, omgivning, sfär; stånd, villkor; *spelt.*, hål vid längdvallens mitt å en biljard. — **Juste milieu**, se under *Juste*.

Mili's (*fr. milice*, av *lat. mili'tia*, krigsfolk, krigstjänst), *krigsk.*, urspr. krigsväsende, krigsmakt; nu borgarbeväpning, uppbåd till understöd av fälttrupperna. — **Militari'sm** (*fr. militarisme*), militärvälde. — **Militari'st**, anhängare av militärväldet. — **Militari'stisk**, som härrör från eller angår militarismen; överdrivet militärvänlig. — **Milita'ris**, *bot.*, soldat- (hjälm). — **Militä'r** (*fr.* militaire), *adj.*, till krigsväsendet hörande; *subst.*, krigsman; ("militären") krigsmakten. — **Militärattaché**, vid en ambassad i främmande land anställd officer, som har i uppdrag att sätta sig in i detta lands militära förhållanden. — **Militärdistrikt**, den högsta enhet, i vilken de svenska trupperna äro indelade i fredstid. — **Militä'risk**, krigisk, soldatmässig, i överensstämmelse med krigsbruket. — **Militärkoloni**, av trupper bildade kolonier med olika uppgifter. — **Militärkonvention**, mellan stater träffad överenskommelse, genom vilken en av dem får i uppdrag att ordna militärväsendet. — **Militäroftalmi'**, *med.*, egyptisk ögoninflammation.

Mi'lium, *lat.*, hirskorn, l. **Gru'tum**, *med.*, en liten vit knöl i huden, bildad av förhornat epitel.

Mi'lium effu'sum, *bot.*, hässlebrodd, ett vackert, högväxt och sirligt svenskt grässlag, allmänt i lövängar och skogsgläntor.

Milja'rd, **Miljo'n**, se *Milliard, Million*.

Miljö', se *Milieu*.

Milkacidi'n, *kem. tekn.*, ett bakteriehaltigt preparat för beredning av "bulgarisk surmjölk". Se *Yoghurt*.

Milkom, en ammonitisk gudomlighet.

Mill., förk. för *million*. Se under *Mille*.

Mill, amerikanskt räknemynt = $^1/_{10}$ cent (se d. o.).

Milla, *bot.*, ett namn på brudbröd. Se *Filipendula*.

Milla, *sp.* (*l.* mi'lja), mil.

Mille, *lat.*, tusen. — **Pro mille**, *lat.*, l. **Per mille**, *ital.*, för eller på tusendet. — **Milleflo'ri**, *ital.* (*fr. mille-fleurs*), eg. tusen blommor; tygmönster med botten av små brokiga blommor; ett slags brokig glasmosaik. — **Mille-fleurs**, *fr.* (*l.* millflör), eg. tusen blommor; ett slags parfym. Se även föreg. ord. — **Millefo'lium**, *lat.* (av *fo'lium*, blad), *bot.*, tusenblad. Jfr *Achillea*. — **Millena'rier**, *pl.*, anhängare av läran om det tusenåriga riket. — **Mille'nium**, årtusende; tusenårs-; det tusenåriga riket. Jfr *Kiliasm*. — **Millepo'rer**, *pl.*, punktkoraller. — **Millepuncta'ta**, *bot.*, tusenpunkterad. — **Mille'ri't**, *miner*, nickelkis. — **Millerole** (*l.* -rål), vinmått i Marseille, omkr. 63,5 l. — **Milli-** förekommer i sammansättningar med metersystemets mått- och viktsord, t. ex. *milligram, milliliter, millimeter*, och betecknar tusendelen av följande enhet. Jfr *Kilo*. — **Millia'd**, årtusende. — **Milliampère**, *fys.*, tusendelen av en *ampère* (se d. o.). — **Millia'rd**, tusen millioner. — **Milliardä'r**, ägare av en eller flera milliarder. — **Millia'rium**, romersk milsten. — **Milliasse**, *fr.* (*l.* -a'ss), tusen milliarder; oräknelig mängd. — **Milliba'r**, se *Bar*. — **Millier métrique**, *fr.* (*l.* milie' metri'ck), fransk ton eller skeppsvikt om 1,000 kg. — **Milligram**, se under *Gram*. — **Milligramvåg**, en liten, ytterst känslig våg, som vid belastning med 1 gr. skall giva utslag för 2 mg. — **Millili'ter**, se under *Liter*. — **Millime'ter**, se under *Meter*. — **Millimikrom** = $^1/_{1000}$ mikrom = en milliondels millimeter. — **Millio'n**, tusen gånger tusen. — **Milliona'r**, ägare av en eller flera millioner, mycket rik person. — **Millistère**, *fr.* (*l.* -stä'r) = $^1/_{1000}$ *stère* (se d. o.). — **Millivolt**, tusendels volt (se d. o.).

Millefo'lium, *bot.*, *farm.*, röllekan, *Achille'a millefo'lium*, tillhör. fam. *Compo'sitæ*. Blomkorgarna, *Flo'res millefo'lii*, utgöra en värderad folkmedicin.

Mille'niumljus, *fys.*, belysningsmedel, bestående av luftblandad lysgas, som under högt tryck pressas genom en brännare.

Milli-, **Millia'd**, **Millia'rd**, **Milligram**, **Millio'n** m. fl., se under *Mille*.

Millon's reage'ns, *kem.*, en salpetersyrlighet, vilken brukas till prov på äggvita.

Milmils, ett slags ostindiskt kattun.

Milo'riblått, *tekn.*, ett slags Berlinblått.

Milreis (*l.* -re'es), portugisiskt guldmynt = 1,000 reis = 4 kr. 3 öre; brasilianskt mynt, i guld = 2 kr. 4 öre, i silver = 1 kr. 87 öre (enligt silvervärdet blott ungefär 90 öre).

Miltonkläde, *text.*, tvåskaftat, mjukt helylletyg med mindre glans än vanligt kläde, till manskläder.

Milu l. **Père Davids hjort** (*l.* pär -), *zool.*, en kinesisk hjortart, *Elaphu'rus davidia'rus*.

Mi'lvus i'ctinus, *zool.*, se *Glador*.

Mi'm, *pl.* **Mi'mer** (*gr. mi'mos*, *lat. mi'mus*), eg. efterapare, efterhärmare; i allmänhet skådespelare; även ett slags folkskådespel hos de gamla grekerna och romarna. — **Mime'sis**, *gr.*, efterhärmning. — **Mime'tisk**, efterhärmande, efterapande. Se vidare under *Mimik*.

Mimameid, *nord. myt.*, Mimerträdet, en del av eller hela världsträdet.

Mima'nsa, *sanskr.*, filosofiskt system, vilket anser substansen för det enda verkliga.

Mima'r-aga l. **Mimar-baschi**, *turk.* (av *arab. mîmâr*, byggmästare), turkisk överintendent över byggnadsarbeten.

Mimas, *astr.*, Saturnus' innersta måne.

Mimba'r, predikstol i en moské.

Mi'me, se *Mimer, nord. myt.*

Mimeofo'n l. **Mimeogra'f** (av *gr. mime'omai*, jag efterhärmar), en konstruktion av fo-

nografen; apparat för mångfaldigande av skrift.

Mi'mer, *pl.* av *Mim* (se d. o.).

Mi'mer l. **Mi'me** (*fornn. Mimir*), *nord. myt.*, en jätte, oceanens upphov och vishetens urkälla. Hos honom satte Oden sitt ena öga i pant för att få dricka ur Mimers brunn, som inneslöt all visdom. Sedan vanerna avhuggit Mimers huvud, hämtade Oden av detta visa råd.

Mimesi' = *Pseudosymmetri* (se d. o.).

Mimesis, Mimetisk, se under *Mim.*

Mimetesi't *miner.*, arseniksyrad blyoxid av vaxgul l. gröngul färg.

Mime'tiska kristaller, kristaller som förete mimesi. Se *Pseudosymmetri.*

Mimeti't, *miner.*, dets. som *mimetesit* (se d. o.).

Mimia'mber, se *Mimjamber.*

Mimicry, *eng.* (*l.* mi'mikri; av *gr. mi'mos,* efterapare), *zool.*, efterapning, efterhärmning; av många svagare djur i tidernas längd uppnådd skyddande likhet med starkare djur eller med omgivningen.

Mimi'k (av *gr. mi'mos,* efterapare), konsten att uttrycka tankar och känslor genom minspel och åtbörder. — **Mi'micus** l. **Mi'miker,** person, som utövar mimikens konst. — **Mi'misk,** till mimiken hörande. — **Mimisk kramp,** kramp i ansiktsmusklerna. — **Mimogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), författare av mimiska skådespel. — **Mimologi'** (av *gr. logos,* ord, lära), efterhärmning av en persons tal och åtbörder. — **Mimopla'st,** person, som genom åtbördsspel framställer något plastiskt.

Mimja'mber, "mimer på jamber" (se *Mim*), forngrekiska, dramatiska smådikter på koliamber (se d. o.).

Mimogra'f, Mimologi', Mimopla'st, se under *Mimik.*

Mimos, se *Mim.*

Mimo'sa, *bot.*, ett i varmare länder förekommande växtsläkte, tillhör. fam. *Mimosa'ceæ.* Hos några av dess arter, såsom *M. pu'dica* och *M. sensiti'va,* äro bladen och bladskaften så känsliga och retbara, att de förra vika sig tillsammans och de senare böja sig nedåt vid minsta beröring; *fig.*, känslig och ömtålig person. — **Mimo'sabark, Becha'rabark** l. **Wattle** (*l.* oå'ttl), garvbark av *Acacia*-arter. — **Mimosakatechu,** se *Katechu.*

Mimosa'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Legumino'sæ.*

Mi'mulus, *bot.*, gyckelblomster, myskört, bisamört, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* Många arter från Kalifornien, Anderna o. s. v. odlade som prydnadsväxter. — **M. lu'teus,** odlad, då och då förvildad. — **M. moscha'tus,** myskört, odlad form med stark lukt av mysk. — **M. specio'sus,** vacker trädgårdshybrid. Blommor gula, vidöppna, med purpurbruna fläckar.

Mi'mus, *lat.*, se *Mim.*

Mi'musops, *bot.*, se *Balata.*

Min., förk. för *minut* (se d. o.).

Min, *egypt. myt.*, en fruktbarhets- och fruktsamhetsgud.

Mi'na, *lat.* (*gr. mna*), romersk viktenhet = ungefär 425 gr. och ett myntvärde, motsvarande nämnda vikt i silver; gammalt grekiskt mynt = ungefär 70 kr.; nygrekisk viktenhet = 1,500 drachmer = 1,5 kg.

Mi'na (*fr. mine,* av *mlat. mina're,* föra), *krigsk.*, underjordisk gång eller håla, spränggrav; sprängladdning (t. ex. landmina och sjömina). — **Mine'ra,** undergräva; anlägga minor. — **Minö'r,** mineller skansgrävare; för minkrig utbildad ingenjörsoldat.

Mina, indisk folkstam.

Mina, äldre benämning på gruva; grafitstiftet i en blyertspenna.

Mi'na, kvinnonamn, förkortning av *Vilhelmina* eller *Adamina* (se d. o.).

Minacite't (av *lat. mina'ri,* hota), hotande beskaffenhet.

Minare't (av *arab. mena're,* ett ställe, varifrån ljus kommer, fyrbåk), ett bredvid en turkisk moské uppfört torn, från vars höjd bönetimmarna utropas.

Minarge'nt, halvsilver, ett slags nysilver från Frankrike, innehåller 100 delar koppar, 70 delar nickel, 5 delar wolfram och 1 del aluminium.

Minaude'ra (*l.* minå-, *fr. minauder*), göra söta miner. — **Minauderie** (*l.* minådöri'), affekterat minspel.

Minbar = *Mimbar* (se d. o.).

Minchen, tyskt kvinnonamn, förkortning av *Wilhelmina* (se d. o.).

Minde, *da.* (*l. minne*), mynning.

Minderers spi'ritus, *farm.*, en lösning av ammoniak i ättiksyra.

Minéer, sydarabisk folkstam, som grundade ett rike i Jemen.

Mine'ra, se under *Mina* (*fr. mine*).

Minera'l, *pl.* **Minera'l** l. **Minera'lier** (*fr. minéral,* av *senlat. mina're,* gräva), eg. en uppgrävd kropp; varje enkelt ämne eller oorganisk kemisk förening, som förefinnes i jordens fasta massa. — **Mineralbad,** bad med i vattnet upplösta salter. — **Mineralbister,** se under *Bister.* — **Mineralblått,** *tekn.*, benämning på flera blå målarfärger, som bestå av metallföreningar. — **Mineralfärg,** ur mineralriket hämtad eller av en oorganisk förening bestående målarfärg. — **Mineralgrönt,** en färg av arseniksyrlig kopparoxid. — **Mineralisatio'n,** förstening, förvandling i sten. — **Mineralise'rat** kallas ett mineralvatten med avseende på myckenheten av dess salter. — **Minera'lisk,** som har avseende på eller innehåller mineral. — **Mineralisk mumie,** se under *Mumie.* — **Mineral kemi',** på mineralen tillämpad kemi. — **Mineralke'rmes,** se *Kermes mineralis.* — **Mineralkälla,** hälsokälla, en källa, vars vatten innehåller en

större mängd mineraliska beståndsdelar. — **Mineral magnetism,** uttryck, varmed den tyske magnetisören *Mesmer* betecknade magnetens mottaglighet för det i hela universum utbredda magnetiska fluidet, i motsats mot *animal magnetism* eller människokroppens mottaglighet därför. — **Mineralmålning,** se *Keims mineralmålning.* — **Mineralogi'** (av *gr. lo'gos,* lära), vetenskapen om mineralen. — **Mineralo'g,** person, som är kunnig i mineralogien. — **Mineralo'gisk,** som har avseende på mineralogien. — **Mineralolja,** *kem.,* kolväte, som fås av petroleum eller genom destillation av tjäran av stenkol, brunkol, torv samt ozokerit och vissa bituminösa skiffrar. — **Mineralriket,** stenriket, sammanfattning av mineralen. — **Minera'lspi'ritus,** *kem.,* etylalkohol, framställd av etylen. — **Mineralsvart,** en av skiffer framställd färg. — **Mineralsyror,** *kem.,* oorganiska syror, såsom svavelsyra, saltsyra o. d. — **Mineralvatten,** sådana naturliga l. konstgjorda källvatten, vilka innehålla en myckenhet upplösta salter och användas såsom läkemedel eller läskedrycker. — **Minera'lvitt,** dets. som *Annalin* (se d. o.).

Mine'rva, *rom. myt.,* vishetens och förståndets samt konsternas och vetenskapernas gudinna. Motsvarar grekernas *Athene* (se d. o.); *astr.,* en av småplaneterna. — **In-vi'ta Minerva,** *lat.* eg. mot Minervas vilja; utan anlag eller inre kallelse (företaga något, t. ex. studera). — **Minervas uggla,** *zool.,* *Athe'ne no'ctua,* en i mellersta och södra Europa samt Asien och Afrika hemmahörande daguggla som av de gamla grekerna avbildades på vishetsgudinnans hjälm.

Minette, *fr.* (*l.* -ä'tt), *petrogr.,* en syenitporfyr. — **Minettmalm,** en oolitisk järnmalm. Anses ej brytvärd.

Mineur, *fr.* (*l.* -ö'r), mindre, minderårig; *tonk.,* moll.)(M a j e u r. Jfr *Minore.*

Ming, kinesisk dynasti 1368—1644.

Minga, *bot.,* ett namn på flugsporreblomma. Se *Linaria.*

Mingre'lier, en folkstam, till vilken de flesta invånarna i det ryska området *Mingrelien* i Kaukasus höra. — **Mingre'liska,** mingreliernas språk.

Minia'tor, *lat.* (av *mi'nium,* mönja, röd färg), eg. person, som målar i mönja; miniatyrmålare. — **Miniatu'r** l. **Miniaty'r** (*fr. miniature*), eg. målning eller ritning i mönja; benämning på av medeltidens munkar i handskrifter utförda röda begynnelsebokstäver eller bilder; små målningar på pergament, elfenben o. s. v.; (oriktigt härlett av *lat. mi'nus,* mindre), i litet format. — **Miniaturi'st** = *Miniator* (se ovan). — **Miniaturmålning** l. **Miniatyrmålning** = *Miniatur* (se ovan); målning i litet format. — **En miniature,** *fr.* (*l.* ang miniaty'r), i smått, i liten skala.

Minia'tum, *lat., bot.,* mönjeröd.

Miniégevär, *krigsk.,* ett slags skjutvapen, benämnda efter uppfinnaren, fransmannen *Minié.*

Minie'ra, måla i miniatyrteknik.

Mi'nima, *lat.* (*pl.* av *mi'nimum,* se d. o.), *tonk.,* en halv taktnot.

Minima'l (av *lat. mi'nimus,* minst), sammansättningar: det minsta, det lägsta.)(M a x i m a l. — **Minimallön,** den lägsta lönen. — **Minimali'ster,** dets. som *Mensjeviker* (se d. o.). — **Minimalpris,** det lägsta priset.

Mi'nima non cu'rat præ'tor, *lat.,* ”med småsaker tar icke pretorn (domare i det gamla Rom) befattning”.

Mini'mernas orden (*lat. Mi'nimi fra'tres*), ”de ringaste bröderna”, en 1436 av italienaren *Frans av Paola* stiftad munkorden.

Mi'nimilön, Minimitermometer, se under följ. ord.

Mi'nimum, *lat.,* det minsta, det ringaste; minsta måttet; minsta värdet; lägsta graden.)(M a x i m u m. — **Minimideviatio'n,** minsta värdet av en ljusstråles avböjning genom ett prisma. — **Mi'nimilön,** den lägsta lönen. — **Mi'nimipris,** av staten fastställt pris på vara, som ej får underskridas. — **Mi'nimitermometer** l. **Mi'nimumtermometer,** *fys.,* termometer, vilken angiver den lägsta värmegrad, till vilken temperaturen nedgått under en viss tidrymd. Jfr *Maximitermometer.*

Mini'ster (*fr. ministre,* av *lat. mini'ster,* tjänare, hjälpare), titel för statens högste ämbetsmän, statsråd, och för sändebud vid främmande hov. — **Minister ad hoc,** se *Ad hoc.* — **Statsminister,** främste ledamoten i svenska statsrådet. — **Minister för utrikes ärendena,** chefen för svenska utrikesdepartementet. — **Ministèr,** se *Ministär.* — **Ministre plenipotentiaire,** *fr.* (*l.* mini'str plenipåtangsiä'r), befullmäktigad minister, diplomatiskt sändebud av 2:a rangen. — **Ministeria'lböcker,** prästerskapets anteckningar över förrättade ämbetshandlingar. — **Ministeria'ler** (*lat. ministeria'les*), förr till en länsherres hovstat hörande personer. — **Ministeriali'sm,** partiskhet för ministrarnas åtgöranden. — **Ministerie'l** l. **Ministerie'll,** som angår en minister; som hyllar ministären; regeringsvänlig (jfr *Oppositionel*). — **Mi'nisteriella mål** kallas i Sverige ärenden, som angå rikets förhållanden till andra makter. — **Ministe'rium,** regeringsdepartement; dettas ämbetslokal. Se även *Sacrum ministerium.* — **Ministerkris,** se under *Kris.* — **Ministerportfölj,** en ministers dokumentportfölj; *fig.,* en ministers ämbete. — **Ministerpresident** = *Konseljpresident* (se d. o.). — **Ministerresident,** utländskt sändebud av 2:a rangklassen. — **Ministerstatssekreterare,** ämbetsman, som föredrog finska ärenden för ryske kejsa-

ren. — **Ministertaburett,** ministersäte; *fig.*, ställningen som minister. — **Ministra'les** kallades förr inom katolska kyrkan vid altartjänsten biträdande kyrkosångare. — **Ministra'nt** (av *lat. ministra're*, betjäna), korgosse, i katolska kyrkan vid mässan biträdande gosse. — **Ministra'tor,** medhjälpare, biträde. — **Ministre'ra,** göra tjänst; gå till handa. — **Ministä'r** (*fr. ministère*, av *lat. ministe'rium*, se d. o.), konselj, kabinett, samtliga statsråden.

Minita'rier, se *Hidatsa.*

Mi'nium, *lat., kem.*, mönja (se d. o.).

Minjak-Kenangan l. **Kenanganolja,** se *Artabotrys.*

Minka, ryskt kvinnonamn = *ty. Mi'nchen*, förkortning av *Vilhelmina* (se d. o.).

Mi'nken, *zool.*, se amerikanska flodillern, *Mu'stela vison.*

Minko'pier, folkslag på Andamanerna.

Minn., förk. för nordamerikanska staten *Minnesota.*

Mi'nna, forntyskt kvinnonamn (av *Minne*, kärlek).

Mi'nnesang, *ty.* (av *Minne*, kärlek), minnessång, kärleksdiktning; den lyriska konstriktningen i Tyskland under 12:e och 13:e årh. Jfr *Mästersång.* — **Minnesänger** l. **-singer,** minnesångare, erotiska skalder, utövare av lyrisk konstpoesi i Tyskland under nämnda tid. Jfr *Meistersänger.*

Mino'isk kultur, epok i Kretas kulturutveckling, 3000—1100 f. Kr., motsvarande helladisk och mykensk kultur på det grekiska fastlandet.

Mino'na, keltiskt kvinnonamn, den ljuvt sjungande.

Mi'nor, *lat.*, mindre; ringare; yngre; även = *Propositio minor* (se d. o.). —**Minora't,** den yngres arvsrätt eller företrädesrätt till egendom.)(M a j o r a t. — **Mino're,** *ital.* (*fr. mineur*), mindre; yngre; *tonk.*, moll.)(M a g g i o r e. — **Minore'nn,** minderårig, omyndig. — **Minnorennite't,** minderårighet, omyndighet.)(M a j o r e n n i t e t. — **Mino'res o'rdines,** de fyra lägsta graderna inom katolska kyrkan. — **Minori'st,** en medlem av *Minores ordines* (se föreg. ord). — **Minori'ter** (*lat. Fra'tres mino'res* eller *Mino'res fra'tres*), eg. ringare bröder; benämning på franciskanmunkarna. — **Minorite't,** mindretal; underlägsenhet i röstantal. Jfr *Majoritet.*

Mi'nos, *gr. sag.*, ryktbar konung och lagstiftare på Kreta, domare i underjorden, son av Zeus och Europe, fader till Ariadne och Faidra. Jfr *Aiakos.* — **Mino'tavros** (*lat. Minotau'rus*), ett vidunder, till hälften människa, till hälften tjur, son av Pasifaë, Minos' gemål, och en tjur, dödades av Theseus.

Minstrels, *eng.* (*fr. ménétriers* l. *ménestrels*, se d. o.), i England under medeltiden vandrande sångare och spelmän; gatsångare, birfilare.

Mintaka, *astr.*, stjärna i stjärnbilden O r i o n.

Minue'nd, se under följ. ord.

Minus, *lat.*, mindre; brist, = *Deficit* (se d. o.); *mat.*, minustecken (—), som angiver, att ett tal skall minskas med ett annat; vid temperaturuppgifter: köldgrader, t. ex. —5 grader = 5 grader kallt.)(P l u s. — **Minus deci'pitur cui nega'tur cele'riter,** *lat. ordspr.*, bättre genast neka än lova utan att hålla. — **Minue'nd,** *lat. minue'ndus*, eg. som skall minskas; *mat.*, ett tal, från vilket ett annat skall dragas. — **Minu'skel** (av *lat. minu'sculus, dimin.* av *mi'nor*, mindre), liten bokstav.)(M a j u s k e l. — **Minu't** (*fr. minute, lat. minu'ta* [nämligen *pars*], förminskad del), $^1/_{60}$ av en timme; $^1/_{60}$ av en grad (vid vinkelmätning); *sjöv.*, nautisk mil (se d. o.). Se vidare *Minuthandel.* — **Minu'ta,** *bot.*, mycket liten. — **Minutglas,** ett litet sandur, vilket utrinner på en minut. — **Minuthandel** l. **Handel i minut,** handel i smått, d. v. s. i små partier, detaljhandel, kramhandel.)(G r o s s h a n d e l. — **Minuthandlare, Minutist** l. **Minutö'r,** person, som driver minuthandel.)(G r o s s h a n d l a r e. — **Minute'ra** l. **Utminute'ra,** sälja eller utlämna i småpartier. — **Minu'tier** (*lat. minu'tiæ*), småaktigheter. — **Minuti'ssimum,** det minsta, ringaste. — **Minuti'ssima,** *pl.*, de minsta omständigheterna (t. ex. av en händelse). — **Minutiö's** (*fr. minutieux*, av *lat. minu'tia*, småsak, lappri), småaktig, pedantisk. — **Minutvolym,** *med.*, den blodmängd som passerar hjärtat under en minut.

Miny'as (*lat. Mi'nyas*), *gr. sag.*, sagokonung, som regerade över minyerna. — **Mi'nyer,** en urgrekisk folkstam.

Minö'r, se under *Mina* (*fr. mine*).

Mioce'netagen (*l.* -eta'sjen) l. **-formationen,** *geol.*, tertiärsystemets mellersta avdelning.

Mi'o co'nto, förkortat **M. c.,** *ital., handelst.*, min räkning, för min räkning.

Mio'sis, *med.*, pupillförträngning.

Mi-parti', *fr.* (av *lat. mi-parti'tum*, halvdelar), dräkt l. del därav, delad i två olikfärgade hälfter (ofta i den medeltida mansdräkten).

Miquelets, *fr.* (*l.* mikölä'), *pl.*, bergsjägare i Pyrenéerna; ett slags gränslantvärn.

Miquelot, *fr.* (*l.* mikölå'), tiggande pilgrim.

Mir, *arab.*, förkortning av *emir* (se d. o.).

Mir, *ry.*, landskommun.

Mir (*fr. mire*), siktpunkt, avvägningsstång; *astr.*, i närheten av observatorier uppsatta stenpelare, järnkors l. d. för bestämmande av kollimationsfelet hos observatoriets passageinstrument.

Mi'ra, *astr.*, se *Mira Ceti.*

Mirabe'ller (*fr. mirabelles*), ett slags små gula, runda plommon. Se *Prunus.*

Mira'bile di'ctu, *lat.*, underbart att omtala. — **Mirabile vi'su,** underbart att skåda. — **Mirabi'lia,** *pl.*, underbara ting. — **Mirabilite't,** underbarhet. — **Mira'bilis,** *bot.*, underbar.

Mira'c, *astr.*, se *Izac.*

Mi'ra Ce'ti, *astr.*, en stjärna vid namn Mira ("den underbara") i stjärnbilden *Cetus* (Valfisken).

Mirach, *astr.*, se *Andromeda.*

Mira'dsch, *arab.*, Muhammeds himmelsfärd.

Mirage, *fr.* (*l.* -a'sj), luftspegling; hägring.

Mira'kel (*fr. miracle, lat. mira'culum*), under, underverk. — **Mirakler,** *pl.*, andliga medeltidsskådespel, som företrädesvis rörde sig om helgon och underverk. — Jfr *Moraliteter* och *Mysterier.* — **Mirakulö's,** underbar, övernaturlig.

Mira'nda, nylatinskt kvinnonamn (av *mira'ri*, beundra).

Miranha (*l.* -ra'nja), grupp av kannibaliska indianstammar i brasilianska staten Amazonas.

Mi'ratypen, *astr.*, tillhöra stjärnor, som likt *Mira Ceti* förete långsamma periodiska växlingar i ljusstyrka.

Mirba'nolja, nitrobensol. Se *Essence de Mirbane.*

Mirdi'ter, Miredi'ter l. **Miridi'ter,** en stam bland albaneserna.

Mirepoix, *fr.* (*l.* mirpå'a), ett slags soja av buljong, på kött, grönsaker, kryddor och vin.

Mirfak, *astr.*, stjärna i stjärnbilden P e r - s e u s.

Mir-i-acho'r, se *Emir-Achor.*

Mir-i-ale'm, se *Emir-Alem.*

Mi'riam, *astr.*, en av småplaneterna.

Miridi'ter, se *Mirditer.*

Mir-i-hadsch, se *Emir-Hadschi.*

Mi'rjam, hebreiskt kvinnonamn, den starka, trotsiga, bittra. Därav *Maria* (se d. o.). Buret av Moses' och Arons syster.

Mirliton, *fr.* (*l.* mirlitå'ng), rörflöjt, sävpipa; omkväde på en fransk visa.

Mirmiran, *pers.*, ståthållare.

Miroton, *fr.* (*l.* miråtå'ng), en rätt av kött och fisk.

Mi'roträ, *bot.*, veden av *Podoca'rpus ferrugine'a*, ett barrträd på Nya Zeeland. Användes till finsnickerier och byggnadsvirke.

Mirsa l. **Mirza,** *pers.* (av *arab. mir*, furste, och *zâdeh*, son), fursteson, prins; betecknar *efter* ett egennamn, att bäraren av detta är en prins av blodet, och *före* ett dylikt hög börd eller högt stånd i allmänhet, lärdom o. s. v.

Mirzam, *astr.*, stjärna i stjärnbilden S t o r a h u n d e n.

Mis., förk. för *marquis* (se d. o.).

Misa, *astr.*, en av småplaneterna.

Misandri' (av *gr. mise'in*, hata, och *ane'r*, *gen. andro's*, man), hat till män, karlskygghet. Jfr *Misogyni.* — **Misa'ndra,** *bot.*, som hatar män (emedan honblommorna sitta överst).

Misantro'p (*gr. misa'nthropos*, av *mise'in*, hata, och *a'nthropos*, människa), människohatare, folkskygg människa. Jfr *Filantrop.* — **Misantropi',** människohat, folkskygghet. — **Misantro'pisk,** människohatande, folkskygg; knarrig, vresig. — **Misantro'pen** (*fr. Le misanthrope*), karaktärskomedi av *Molière.*

Misca'nthus sine'nsis, *bot.*, ett ståtligt prydnadsgräs från s. Asien.

Mi'sce, *lat.*, på recept, blanda! — **Miscea'tur,** må blandas. — **Misce, da, signa,** blanda, giv, anteckna! — **Misce, fiat pu'lvis,** blanda, gör till pulver! — **Be'ne miscea'tur,** det må väl blandas!

Miscella'nea, *lat.* (av *misce're*, blanda), *pl.*, blandade ämnen, småskrifter av blandat innehåll.

Mischmasch, *ty.* (av *mischen*, blanda), oredig blandning, röra, smörja. Jfr *Sammelsurium.*

Mischna', den egentliga texten i *Talmud* (se d. o. och *Gemara*).

Mischä'rer l. **Mesjtjerja'ker,** en turkotatarisk folkstam, spridd kring Volga söder om Kazan.

Misci'bel, *lat.*, blandar, som låter blanda sig. — **Miscibilite't,** egenskapen att låta blanda sig.

Misdemeanour, *eng.* (*l.* -dimi'nör), eg. dåligt uppförande; *jur.*, mindre förbrytelse (jfr *Feloni*).

Mise, *fr.* (*l.* mis; av *mettre*, sätta), dräkt; insats, utsats, insättning (i spel, i handel o. s. v.). — **Mise en scène** (*l.* mis-ang-sän), ett skådespels iscensättning eller uppsättning.

Misera'bel (*lat. misera'bilis*, av *misera'ri*, hysa medömkan), ömklig, eländig, beklagansvärd, usel. — **Miserabilite't,** ömklighet, erbarmlighet.

Mi'sera contri'buens plebs, *lat.*, det stackars skattebetalande folket (citat från ungraren *Verböczi*).

Miseratio'n, *lat.*, förbarmande.

Misère, *fr.* (*l.* -sä'r; *lat. mise'ria*), elände, uselhet, nöd; *spelt.*, i vira och boston: spel, varvid man med flit icke gör några stick. — **Misère ouverte** (*l.* - ovä'rt), öppen misère, då spelaren spelar med korten upplagda på bordet. — **Grande misère** (*l.* grangd -), stor misère, då spelaren spelar med alla tretton korten. — **Petite misère** (*l.* pöti'tt -), liten misère, då spelaren spelar med tolv kort.

Misere're, *lat.*, förbarma dig; *tonk.*, katolsk kyrkosång, Davids 51:a psalm, som börjar med orden *Misere're me'i De'us*, Gud, var mig nådig; *med.*, se *Ileus.*

Miserico'rdia, *lat.*, barmhärtighet, medlidande; avvikelse, undantag från ordensreglerna. — **Miserico'rdias Do'mini,** *lat.*, "Herrens barmhärtighet", benämning på

andra söndagen efter påsk, efter begynnelseorden i den dagens katolska mässa (Davids 89:e psalm). — **Misericoʹrdier** kallas i de katolska kyrkorna stolar, i vilka äldre eller svaga andlige sitta under gudstjänsten. — **Miseʹricors,** klosterinstitution.

Mishmish, *arab.*, aprikoser; i handeln särskilt torkade aprikoser, utförda från Damaskus.

Miʹskal, se *Mitskal.*

Misla, dryck, som indianerna bereda av platanernas frukt.

Misogaʹm (*gr. misogaʹmos,* av *miseʹin,* hata, och *gaʹmos,* äktenskap), äktenskapshatare. — **Misogamiʹ,** avsky för äktenskap.

Misogyʹn (hårt g; *gr. misogyʹnes,* av *miseʹin,* hata, och *gyneʹ,* kvinna) kvinnohatare. — **Misogyniʹ,** kvinnohat, motvilja för kvinnokönet. Jfr *Misandri.*

Misokaʹpnos (av *gr. miseʹin,* hata, och *kaʹpnos,* rök), fiende till tobaksrökning.

Misoloʹg (av *gr. miseʹin,* hata, och *loʹgos,* lära), förnuftshatare, obskurant (se d. o.). — **Misologiʹ,** förnuftshat, obskurantism se d. o.).

Misoneʹism (av *gr. miseʹin,* hata, och *neʹos,* nytt), *psykol.*, medfödd motvilja mot allt nytt.

Misopadiʹ, barnhat.

Misopoʹgon, *gr.* (av *miseʹin,* hata, och *poʹgon,* skägg), skägghatare; titel på en mot Antiochias invånare riktad satirisk skrift, författad av den romerske kejsaren Julianus.

Misoponiʹ, *gr.*, hat till arbete, lättja.

Misopsychiʹ, *gr.*, levnadströtthet, livsleda.

Misoxeniʹ, *gr.*, hat till främlingar.

Mispel, *bot.*, *Meʹspilus,* ett till fam. *Pomaʹceæ* hörande busksläkte.

Misr, *turk.*, Egypten, Kairo.

Misrajim, *hebr.*, Egypten.

Miss., förk. för nordamerikanska staten *Mississippi.*

Miss, *eng.* (förkortning av *miʹstress,* se d. o.), fröken, i England titel för ogifta fruntimmer, även tillhörande den lägre adeln. Sättes framför tillnamnet, då fråga är om äldsta dottern i en familj, eljest framför dopnamnet.

Missa, *lat.*, mässa (se d. o.). — **M. pro defuʹnctis,** själamässa för döda. — **M. soleʹnnis,** högmässa.

Missaʹl (av *lat. miʹssa,* mässa), *boktr.*, ett slags grov, till boktitlar använd boktryckarstil, varmed mässböcker fordom trycktes.

Missaʹle (av *lat. miʹssa,* mässa), mässbok. — **Missaʹle romaʹnum,** romersk-katolska kyrkans sedan 1634 gällande mässbok.

Missaʹticum, *lat.*, se under *Missi dominici.*

Missed labour, *eng.* (*l.* misst läʹbö), "förlorat arbete"; *med.*, förlängt havandeskap.

Miʹssi domiʹnici l. **Missi reʹgii,** *lat.*, kungliga sändebud hos frankerna, utsända till rikets olika delar för att övervaka grevarna. — **Missaʹticum,** ett dylikt sändebuds myndighetsområde.

Missiʹlier (*lat. missiʹlia,* av *miʹttere,* sända), saker, som äro givna till spillo; mynt, som förr utkastades bland folket vid högtidliga tillfällen.

Miʹssing link, *eng.*, "felande länken", nämligen mellan apa och människa.

Missinsig, nordamerikansk indianstam.

Missioʹn (*lat. miʹssio,* av *miʹttere,* sända), beskickning, sändning; uppdrag, kall; värv, livsuppgift; utsändning av kristna lärare med syfte att omvända hedningar eller befästa kristendomen. — **Missionsalfabet,** *språkv.*, särskilda alfabet, av vilka missionärer betjäna sig för skriftligt återgivande av språk, vilka sakna egen skrift. — **Missionste,** mate (se d. o.). — **Missionäʹr,** person, som är utsänd till hedningars omvändelse eller befästande av kristendomen. — **Missioneʹra,** verka som missionär. — **Missiʹv,** sändebrev, cirkulär; förordnande (företrädesvis prästerligt). — **Missiveʹra,** sända (en prästman) till tjänstgöring inom ett visst stift.

Missne, *bot.*, se *Calla.*

Misspickel = *Arsenikkis* (se d. o.).

Mist, *nord. myt.*, en valkyria.

Mist, *eng.*, töcken, dimma. — **Mistsignaʹler,** signaler, som under tjocka givas å fartyg ute i sjön samt å fyrskepp och fyrbåkar.

Mistel, *bot.*, *Viʹscum aʹlbum,* tillhör. fam. *Loranthaʹceæ,* är en parasitisk buske, som växer på lindar, äppelträd, ekar m. fl. träd i södra och mellersta Sverige. Den har en upprepat gaffelgrenad stam, läderartade blad och vita bär. Brukades förr mot fallandesjuka. Se vidare *Mistelten* och *Mistletoe.*

Mistelten, *nord. myt.*, den av en mistel förfärdigade pil, med vilken Balder dödades.

Mister, alltid förkortat till **Mr,** *eng.* (*l.* miʹsstör; förvrängning av *master,* se d. o.), herr (sättes omedelbart framför namn).

Misterioso, *ital.* (*l.* -åʹså), *tonk.*, hemlighetsfullt, mystiskt.

Mistichaʹnza, *ital.*, *tonk.* = *Kvodlibet* (se d. o.).

Mistletoe, *eng.* (*l.* miʹssltå), mistel (se d. o.). En sådan hänges i England under julen i matsalstaket, och den kavaljer, som lyckas föra sin dam under misteln, har rättighet att kyssa henne.

Mistluʹr, Mistsireʹn, blåsinstrument, vars ljud framkallas med blåsbälg. Skall finnas ombord på varje sjögående segelfartyg för undvikande av ombordläggning i tjocka. Jfr *Mist.*

Mistraʹl, Mistraou (*l.* -aʹo), **Magistral** (*l.* masjistraʹll) (av *lat. magister,* se d. o.), nordvästvinden på franska Medelhavskusten.

Mistress, alltid förkortat till **Mrs,** *eng.* (*l.* miʹssis), fru (alltid i förbindelse med fa-

miljenamnet); matmor (uttal. mi'ströss); hushållerska i en förnäm familj; älskarinna (i poesi).
Mistsigna'ler, se under *Mist.*
Misä'r, se *Misère.*
Mitaine, *fr.* (*l.* mitä'nn), bälgvante; halvhandske.
Mita'ni, ett hettiterna närstående fornfolk kring övre Eufrat.
Mit der Dummheit kämpfen Götter selbst vergebens, *ty.*, med dumheten kämpa till och med gudar förgäves. (*Schiller* i "Jungfrun från Orleans").
Mite'lla, *lat.*, *med.*, trekantig förbandsduk.
Mi'tesser, *ty.*, bordskamrat; hudmask.
Mi'thra l. **Mi'thras,** *ind.* och *pers. myt.*, ljusets gud, solguden.
Mithrida't (av det *pers.* namnet *Mithrida'tes,* Mithras gåva), *med.*, benämning på vissa i forntiden berömda, numera ej använda universalläkemedel.
Mitiga'ntia m. fl., se under följ. ord.
Mitige'ra (hårt *g*; *lat. mitiga're,* av *mi'tis,* mild, len), mildra, lindra, dämpa. — **Mitigerat frätmedel,** *farm.*, ett med något mildare ämne försatt frätmedel. — **Mitiga'nt,** lindrande. — **Mitiga'ntia,** *pl. med.*, lindrande medel; *jur.*, mildrande omständigheter. — **Mitigatio'n,** mildring, lindring. — **Mitiga'tus,** *lat.*, försvagad.
Miti'n, grundsalva av mjölk l. emulgerat kasein och lanolin, för kosmetiska ändamål.
Mi'tis, *lat.*, *bot.*, mild. — **Miti'ssimus,** *bot.*, mycket mild.
Mi'tisgrönt (av *lat. mi'tis,* mild, len), *tekn.*, ett slags *schweinfurtgrönt* (se d. o.). — **Mitisjärn,** i degel smält, mjuk götmetall för framställning av smärre gjutgods.
Mi'to, framstående japansk fursteätt.
Mito's, *biol.*, indirekt kärndelning.
Mi'tra, *gr.* och *lat.*, långt skärp med hängande band; huvudbindel; biskopsmössa. — **Mitra hippocra'tica,** förband på huvudet. — **Mitra'lvalveln, Mitra'lisvalveln,** *anat.*, mössformig klaff mellan hjärtats vänstra förmak och kammare. — **Mitralo'stiet,** *anat.*, mynningen mellan hjärtats vänstra förmak och kammare.
Mi'tra, *ind.* o. *pers. myt.*, se *Mithra.*
Mitraille, *fr.* (*l.* mitra'j), *krigsk.*, skrot; kartescher. — **Mitraille'ra,** nedskjuta med kartescher. — **Mitrailleuse** (*l.* -ö's), mitraljös, kulspruta. — **Mitrailleuse de Meudon,** se *Canon à balles.*
Mitraljö's, se *Mitrailleuse.*
Mitra'lvalveln, se under *Mitra, gr.*
Mitskal l. **Metikal,** orientalisk vikt för pärlor m. m. = 4,5 à 4,8 gr; marokkanskt mynt = 1 kr. 7 öre.
Mitsumata, *jap.*, se *Edgeworthia.*
Mittel, *ty.*, mitt; mellerst; *boktr.*, en boktryckarstil, i storlek mellan *tertia* och *cicero* (se d. o.).
Mittens rike, *kines. Chung Kuo,* ett av de många inhemska namnen på Kina, ursprungl. en förkristen stat kring provinsen Honan.
Mi'ttimus, *lat.*, vi skicka; *jur.*, i England dels arresteringsorder, dels skrivelse, som medföljer handlingar, översända från en domstol till en annan.
Mittu, negerfolk i Afrika.
Mix, *eng.* (*l.* micks), blanda. — **Mixed** (*l.* mickst), blandad; *handelst.*, medelsort av för utskeppning sorterade bräder. Jfr *Antverp.* — **Mixed double** (*l.* mikkst döbbl), tennisspel på fyra, varav två damer och två herrar. — **Mixed pickles** l. **Pickles** (*l.* - pi'cköls; av *pick,* rensa), grönsaker, inlagda i vinättika, skarpa kryddor m. m. — **Mixer** (*l.* mi'cksör), blandare, behållare för flytande tackjärn (vid martinprocessen).
Mixoly'disk tonart, *tonk.*, autentisk tonart på *g* (g a h c d e f).
Mixotro'f (av *gr. mixo,* halv, och *tro'fis,* närd), *bot.*, växter, som ej själva helt bereda sin organiska näring, utan förskaffa sig den genom att parasitera på andra växter l. av djurvärlden (insektätare).
Mixt., förk. för *lat. mixtura.*
Mixteka (*l.* misjte'ka), en indianstam, dennas språk. — **Mixte'kerna,** de till nämnda stam hörande indianerna.
Mixter, *eng.* (*l.* mi'ckstör), blandningsmaskin inom kemiska industrien. Jfr *Mixer.*
Mixtio'n (*lat. mi'xtio,* av *misce're,* blanda), blandning. — **Mi'xtum,** något blandat. — **Mixtum compo'situm,** se under *Compositum.* — **Mixtu'r** (*lat. mixtu'ra* l. *mistu'ra*), blandning; *tonk.*, en blandad orgelstämma; *farm.*, ett läkemedel i flytande form, vilket består av i vatten lösta medicinska ämnen. — **Mixtu'ra agita'nda,** *farm.*, skakmixtur, framställes av något olösligt pulver i vätska, som omskakas före intagandet. Användes särskilt i barnpraktik. — **Mixtu'ra arsenica'lis Fowle'ri,** se *Liquor arseniitis kalici.* — **Mixtura pyrotarta'rica camphora'ta** l. **Mixtura si'mplex,** beredes av utspädd svavelsyra, vinstensspiritus, spirituös kamferlösning och blåbär. Användes mest till husmedicin. — **Mixtura Thielema'nni,** Thielemans droppar, beredes av pepparmyntolja, koncentrerad sprit, opiumvin med saffran, kräkrotsvin och valerianatinktur. Användes vid diarréer och kväljningar.
Miya, *jap.*, tempel; kejsarens palats; prins. — **Miyako,** huvudstad.
Mizar, *astr.*, dubbelstjärna i Karlavagnens stjärnbild.
Mizzoni't, *miner.*, ett slags *skapolit* (se d. o.).
M. J., förk. för *lat. Ma'ximo Jovi,* åt Jupiter, den högste.
Mjoll, *nord. myt.*, dotter av Snö och syster till Torre.
Mjollner = *Mjölne* (se d. o.).
Mjukdån, *bot.*, se *Galeopsis.*

Mjuknäva, *bot.*, se *Geranium.*
Mjälne = *Mjölne* (se d. o.).
Mjöhund, *fornsv.*, vinthund.
Mjöldagg, *bot.*, se *Erysiphe.*
Mjöldryga, *bot.*, se *Secale cornutum.*
Mjölke, *bot.*, se *Chamænerium.*
Mjölkglas, se *Benglas.*
Mjölkomler, *bot.*, gullgula, ätliga, ungskott av gran, angripna av en rostsvamp, *Chrysomy'xa Woroni'ni.*
Mjölksallat, *bot.*, se *Mulgedium.*
Mjölksocker, se *Saccharum lactis.*
Mjölksyra, *kem.*, en färglös, tjockflytande, skarpt sur organisk syra, som bildas vid jäsning av mjölk.
Mjölktistel, *bot.*, se *Sonchus.*
Mjölktvål, tvål med fyllmassa av kondenserad skummjölk.
Mjöll = *Mjäll* (se d. o.).
Mjölmask, se *Tenebrio molitor.*
Mjölne, *nord. myt.*, "krossare", "söndermalare", Tors hammare, som alltid träffade målet och återvände i ägarens hand.
Mjölon, *bot.*, se *Arctostaphylus.*
Mjölskivling, *bot.*, se *Clitopilus.*
M. K., förk. för *medicine kandidat.*
Mkani, se *Allanblackia.*
mkg., förk. för *meterkilogram* l. *kilogrammeter.*
M. L., förk. för *medicine licentiat.*
Mlat., förk. för *medeltidslatin.*
Mlle, förk. för *mademoiselle* (se d. o.).
M. M., förk. för *messieurs.* Se *Monsieur.*
mm., förk. för *millimeter.* Se *Meter.*
M. M., *tonk.*, förk. för *Mätzels metronom.* Se *Metronom;* förk. för finska sångarsällskapet *Muntra Musikanter.*
m. m., förk. för *lat. mutatis mutandis.* Se under *Mutera.*
Mme, förk. för *madame* (se d. o.).
Mn, *kem.*, atomtecken för *Mangan.*
Mna, *gr.* = *Mi'na* (se d. o.).
Mne'me, *gr.*, minne; *myt.*, en av muserna.
Mnemoni'k l. **Mnemotekni'k** (av *gr. mne'me*, minne, och *te'chne*, konst), minneskonst eller konsten att genom vissa hjälpmedel, såsom idéassociationer, understödja minnet. — **Mnemo'nisk** l. **Mnemote'knisk**, som hör till minneskonsten. — **Mnemosy'ne** (*lat. Mnemosy'ne*), *gr. myt.*, minnets gudinna, moder till de nio muserna.
Mnemoteknik = *Mnemonik* (se d. o.).
Mne'stisk, som avser minnet.
M-njamwesi, en bantunegerstam.
Mo, *kem.*, atomtecken för *Molybden.*
Mo., förk. för nordamerikanska staten *Missouri.*
M. O., förk. för *Militieombudsmannen.*
Moa, *paleont.*, se *Dinornis.*
Moab l. **Moabi'ter**, ett folk, besläktat med israeliterna.
Moabi't, stadsdel i nordvästra Berlin.
Moafiber, se *Ramie.*
Moafågel, *zool.*, se *Dinornis.*
Moallaka't, *arab.* (av *ălikă*, hänga), sju uråldriga, arabiska dikter, vilka för sin förträfflighet blevo upphängda i helgedomen *Kaba* (se d. o.) i Mecka.
Moaré (*moiré*, av *moire*, ett slags kamlott), vattrat tyg med skimrande, vågformigt eller flammigt mönster. Se vidare *Moiré* och *Metallmoaré.* — **Moare'ra**, vattra.
Moaträ, australisk teak, veden av *Fluide'rsia a'ustralis*, från tropiska Australien.
Mob, *eng.* (*l.* måbb; sammandragning av *lat. mo'bile vu'lgus*, den obeständiga hopen), **Mobile**, pack, pöbel, slödder; larmande folkskara. Jfr *Nob* och *Snob.*
Mobi'l (*lat. mo'bilis*), rörlig, flyttbar; *krigsk.*, färdig till avmarsch, försatt på krigsfot.)(I m m o b i l. — **Mo'bile**, något rörligt, en kraft, som sätter i rörelse. — **Mobile perpe'tuum**, se *Perpetuum mobile.* — **Pri'mum mobile**, det första rörliga (säges i den gamla grekiska astronomien om orsaken till himlakropparnas rörelser); den ursprungliga bevekelsegrunden, den förnämsta drivfjädern. — **Mobi'lia**, **Mobi'lier** l. **Mo'biles res**, *pl.*, husgeråd, bohag, lösören, lösegendom. Jfr *Moventia.* — **Mobi'lia perso'nam sequu'ntur**, *lat.*, lösören följa personen (en äldre regel inom den internationella privaträtten). — **Mobilier**, *fr.* (*l.* måbilie'), lösegendom, inventarier, möblemang. — **Mobilise'ra** (*fr. mobiliser*), göra rörlig; *handelst.*, förvandla fast egendom till lös; *krigsk.*, rusta, försätta på krigsfot. — **Mobilise'ring**, allmänt uppbåd till krigstjänst; rustning. — **Mobilite't**, rörlighet; behändighet.
Mo'ccakaffe, se *Mokkakaffe.*
Mo'ccasten, se *Mokkasten.*
Moccole'tti l. **Mo'ccoli**, *ital.*, *pl.*, små ljus, som begagnas vid karnevalen i Rom.
Mo'chlia (av *gr. mo'chlos*, häfstång), *med.*, en ur led vriden lems inpassande i sitt naturliga läge medelst hävstångskraft.
Mock, *eng.* (*l.* måck), falsk, oäkta. — **Mockturtle**, *eng.* (*l.* -tö'rtel), oäkta sköldpaddsoppa.
Mockant, se *Moquera sig över.*
Mockasi'ner, ett slags sandaler, som begagnas av araberna; kängor av oberedda hudar, som begagnas av Nordamerikas indianer.
Mockasi'normar, *zool.*, ett par nordamerikanska huggormsarter av släktet *Anci'strodon.*
Mockaskinn, på särskilt sätt berett getskinn till handskar, damskor, bokband m. m.
Mockasten l. **Mossagat**, se *Agat.*
Mocke'ra sig över, **Mockerad**, se *Moquera sig över.*
Mockurkalve, *nord. myt.*, en lerjätte, som jättarna skapade till hjälp åt Rugner i hans strid mot Tor.
mod., förk. för *lat. modus* (se d. o.).
Mod., *tonk.*, förk. för *ital. moderato* (se d. o.).
Mod, se *Mode, fr.*

Moda'l (*nylat. moda'lis,* av *lat. mo'dus,* se d. o.), betingad eller beroende av förhållanden. — **Modala hjälpverb,** *språkv.,* hjälpverb, som tjäna till att omskriva konjunktiven och imperativen. — **Moda'lis,** *språkv.,* en kasus, som uttrycker sätt och vis. — **Modali'ster,** en till antitrinitarierna hörande sekt, vilken lärde, att gudomens tre personer blott voro olika tillvarelsesätt för den ene guden. — **Modalite't,** sätt att vara eller visa sig på, beskaffenhet; *log.,* ett omdömes bestämdhet med avseende på graden av visshet.

Mo'de, *nord. myt.,* en av Tors söner, som, tillika med sin broder *Magne,* överlever ragnarök.

Mode, *fr.* (av *lat. mo'dus,* sätt), bruk, sed; mod, brukligt snitt; av den för tillfället härskande smaken avhängig sedvänja. — **A la mode** (*l.* -må'dd), på modet, efter nyaste modet. — **Modeartikel,** vara, som är i väsentlig grad underkastad modets växlingar. — **Modedocka,** mannekäng; kvinna, som ängsligt följer modets växlingar. — **Modedårskap,** smaklösa överdrifter i modet. — **Modejournal,** tidning, som i ord och bild framställer de nyaste klädedräktsmoderna. — **Mode'rn** (*fr. moderne*), enligt det nyaste bruket eller smaken, nymodig; nutida, nyare, som börjar i slutet av 1400-talet.)(A n t i k och M e d e l t i d a. Jfr *Romantisk.* — **Modernise'ra** (*fr. moderniser*), förändra till överensstämmelse med en nyare smak, göra modern. — **Moderni'sm,** lystnad efter det moderna; hyllande av nutidssmaken. — **Moderni'st,** anhängare av modernismen. — **Modernite't,** egenskapen att vara modern. — **Modi'st** (*fr. modiste*), modehandlerska, hattsömmerska.

Mode'll (*fr. modele, ital. mode'llo,* av *lat. mo'dulus,* mått), förebild, mönster; *målark.,* person ("levande modell"), som konstnären avbildar; *bildh.* och *byggn.,* en av lera, gips, vax o. d. formad mönsterbild av större eller mindre storlek; fördjupad form, vari något gjutes. — **Modelle'ra,** forma en modell; efterbilda, framställa i smått; *målark.,* genom skuggor, dagrar o. s. v. återgiva ett föremåls naturliga rundningar. — **Modelli'st, Modelli'sta, Modellö'rlöjtnant,** under 1700-talet svensk fortifikationsofficer, som hade till uppgift förfärdiga modeller, konstruera "allehanda nyttiga maskiner" m. m. — **Modellkammare,** en av Polhem inrättad teknisk skola; svenska flottans förvaringsrum för modeller. — **Modellmakare, Modelle'rare** l. **Modellö'r,** tillverkare av modeller. — **Modellskydd,** se *Mönsterskydd.*

Modera'dos, *sp.,* "de sansade", anhängare av det liberalt konservativa partiet i Spanien.)(E x a l t a d o s.

Modera't, Moderatio'n, Moderatö'r m. fl., se under *Moderera.*

Modera'to, *ital., tonk.,* måttligt, lagom långsamt.

Modercell, *bot.,* cell som genom delning ger upphov till flera celler, "dotterceller".

Moderdroppar, se *Du Rietz' moderdroppar.*

Modere'ra (*lat. modera'ri*), dämpa, lämpa, jämka, sakta, mildra; återhålla, hålla i skick. — **Modera'men,** ledning, styrelse; mildring. — **Moderanti'sm,** ett sansat regeringssystem; sansade tänkesätt och grundsatser i statssaker. — **Moderanti'st,** anhängare av moderantismen. — **Modera't** (*lat. modera'tus*), återhållsam, hovsam, sansad; skälig, billig. — **Moderatio'n,** återhållsamhet, hovsamhet, måtta; jämkning, minskning. — **Moderat-liberal,** *polit.,* måttligt frisinnad, "grå". — **Modera'tor,** *lat.,* l. **Moderatö'r** (*fr. modérateur*), ledare, styrare; *mek.,* del av en maskin, som modererar dennas rörelse. — **Moderatörlampa,** besparingslampa med en särskild mekanik, som modererar oljans tillflöde till veken.

Mode'rn, Modernise'ra m. fl., se under *Mode.*

Moderpassion, *med.,* förr benämning på *hysteri* (se d. o.).

Mode'st (*lat. mode'stus,* av *mo'dus,* mått), ärbar, sedesam, anständig, blygsam, anspråkslös. — **Mode'ster,** skämtsam benämning på benkläder. Jfr *Inexpressibles.* — **Modesti',** ärbarhet, sedighet; blygsamhet, anspråkslöshet; spets eller rysch i övre kanten av ett urringat klänningsliv.

Mode'stia, *astr.,* en av småplaneterna.

Modgunn, *nord. myt.,* en mö, som vaktar Gjallarbron.

Mo'di, se *Modus.*

Modifie'ra l. **Modifice'ra** (*fr. modifier,* av *lat. modifica're,* avmäta), mildra, lindra; inskränka, närmare bestämma; ändra form eller skick hos något. — **Modifikatio'n,** mildring, lindring; inskränkning, närmare bestämmande; förändring i form eller skick. — **Modifikationsbad,** se *Avivering.*

Modillon, *fr.* (*l.* mådijå'ng), *byggn.,* den konsol, som uppbär hängplattan i gesimsen på den romersk-korintiska och den s. k. kompositakolonnanordningen.

Modi'olus, *anat.,* axeln hos öronlabyrintens snäcka.

Modi'st, se under *Mode.*

Mo'dius, *lat.,* "skäppa", fornromerskt rymdmått = 8,754 l.

Modjabär, se *Bael.*

Modokindianer, en nordamerikansk indianstam.

Mo'do me'o, *lat.,* på mitt sätt, efter mitt behag. — **Modo pone'nte,** *log.,* antagande, genom att antaga. — **Modo tolle'nte,** nekande, genom att förneka. — **O'mni modo,** på alla sätt.

Modsogner, *nord. myt.,* anförare av en dvärgflock.

Modu'l = *Modyl* (se d. o.).

Module'ra (*lat. modula'ri*), *tonk.*, i sång än höja än sänka stämman. — **Modulatio'n,** i sång stämmans regelmässiga höjande och sänkande; ackordväxling; övergång från en tonart till en annan; utvikning. Jfr *Modyl.*

Mo'dus, *pl.* **Mo'di** (*sv.* **Modus**), *lat.*, mått, sätt; *språkv.*, utsägesätt, betecknar den talandes förhållande till satsens subjekt och predikat. *Finita* eller till personen bestämda modus äro *indikativus* l. *indikativ,* som utsäger något såsom verkligt, *konjunktivus* l. *konjunktiv,* som utsäger något såsom tänkt (*injunktivus,* benämning på den o ä k t a k o n j u n k t i v e n i sanskrit), *optativus* l. *optativ,* som utsäger något såsom önskat, och *imperativus* l. *imperativ,* som utsäger något som befallt. *Infinita* l. till personen obestämda modus äro *infinitivus* l. *infinitiv,* en substantivform, som betecknar handlingen eller tillståndet, *participium* l. *particip,* en adjektivform, vilken angiver handlingen eller tillståndet såsom en egenskap, och *supinum,* som jämte hjälpverbet *hava* bildar sammansatta tempus för fullbordad handling. — **M. acquire'ndi,** sätt eller medel att förvärva. — **M. ma'jor,** *tonk.*, dur. — **M. mi'nor,** moll. — **M. procede'ndi,** sätt att gå till väga. — **M. to'llens,** se under *Hornslut.* — **M. vive'ndi,** sätt att leva eller umgås på; tillfälligt ordnande av svåra förhållanden; sätt att hopjämka stridiga åsikter; tillfälligt levebröd. — **Est modus in re'bus,** det finns ett lagom i allting.

Mody'l l. **Modu'l** (*fr. module,* av *lat. mo'dulus,* litet mått), *byggn.*, måttstock för byggnadsarbeten, i synnerhet för pelares dimensioner; *mat.*, det tal, vilket användes som mått; *mek.* och *fys.*, uttryck för graden av vissa kroppars elasticitet, bärighet o. s. v.

Moëdo'r, brasilianskt guldmynt = ungefär 27 kronor.

Moehri'ngia, *bot.*, syn. *Arenaria* (se d. o.) delvis.

Moen,, *nord. myt.*, en orm, som gnager på Yggdrasil.

Moesting A. (*l.* mo'st-), *astr.*, en liten skarpt markerad månkrater, vilken valts som fixpunkt för bestämning av månens orter.

Mofett (*l.* måfä'tt; *fr. mofette*), *geol.*, ställe med rämnor i marken, ur vilka kolsyregas strömmar. Jfr *Moufette.*

Mogdakaffe, Neger- l. **Sudankaffe,** ett koffeinfritt kaffesurrogat av de rostade fröna av *Ca'ssia occidenta'lis* (fam. *Legumino'sæ*) i tropikerna.

Mogens, forndanskt mansnamn = *Magnus* (se d. o.). Förkortas till **Mons.**

Mogg, ett engelskt bomullstyg, liknande *piqué* (se d. o.).

Mogifoni', *med.*, yrkessjukdom hos talare, sångare o. d. bestående i plötslig svaghet hos rösten.

Mogigrafi' (av *gr. mo'gis,* med möda, och *gra'fein,* skriva), *med.*, skrivarkramp, skrivarsjuka.

Mogi'lalos, *gr.* (av *mo'gis,* med möda, och *lale'in,* tala), person, som har svårt att tala; stammare. — **Mogilali',** svårighet att tala, ett slags *afasi* (se d. o.); stamning.

Mogiller, gravhögar på södra Rysslands stäpper.

Mo'gul, se *Stormogul.*

Mogunti'acum, *lat.*, *Mainz.*

Moln, *meteor.*, indelas i följande grupper: *Ci'rrus* l. *Fjädermoln,* vita, tunna, ofta fjäderlika, höjd 3,000—13,000 m.; *Ci'rrocu'mulus,* vita, skivformade moln i flockar, höjd 2,200—10,400 m.; *Ci'rro-stra'tus,* nästan vita, slöjformade molnfaser, höjd 3,500—12,500 m.; *A'lto-cumulus,* mellanform mellan Cirrocumulus och Cumulus, höjd 1,000—5,700 m.; *Altostra'tus,* mellanform mellan Cirrostratus och Nimbus, höjd 2,000—5,700 m.; *Stra'tocumulus,* mörkare moln i tättliggande parallella vågor l. rullar, höjd 300—4,300 m.; *Cu'mulus* l. *Stackmoln,* upptill vita, nertill mörka moln med rundade former uppåt, höjd 510—3,600 m.; *Cu'mulo-ni'mbus, cu'mulo-stra'tus* l. *åskmoln,* täta, höga, mörka stackmoln, höjd 500—6,000 m.; *Ni'mbus,* regnmoln, mörka moln i oregelbundna massor, höjd 140—3,600 m.; *Stratus,* dunlika moln av obestämd form, höjd 170—900 m.

Mohair, *eng.* (*l.* må'här, *sv.* uttal: måhä'r; *fr. moire*), ull av angorageten; av denna ull förfärdigat tyg; imitation av detta.

Moha'mmed, Mohammeda'n, se *Muhammed, Muhammedan.*

Moha'rram, *arab.*, den första månaden i den muhammedanska kalendern.

Moha'tra (av *arab.* urspr.) l. **Contra'ctus Moha'tra,** *jur.*, skenavtal för att maskera ocker.

Mohaut = *Mohout* (se d. o.).

Mo'haves (*l.* -hevs), nordamerikanska indianer.

Mohawk (*l.* må'håk), ”människoätare”, en nordamerikansk indianstam, som hör till irokesernas grupp.

Mohawki't, *miner.*, ett slags nickelmalm.

Mo'hel, *hebr.* (av *mål,* omskära), omskärare.

Mohika'ner (*eng. mohegàn* av *algonk. mainga,* varg), ett nordamerikanskt, numera nästan utdött indianfolk.

Mohn, *ty.*, vallmo. — **Mohnkakor,** se *Vallmofrökakor.* — **Mohnkapseln,** se *Vallmokapslar.* — **Mohnsost,** se *Vallmofrö.* — **Mohnöl,** se *Vallmoolja.*

Mohout, *ind.*, elefantförare i Ostindien.

Mohr, *ty.* (*l.* mår), mor (se *Morer*); neger. — **Mohrenkopf** (*l.* må'renkåppf; av *ty. Kopf,* huvud), eg. negerhuvud; häst, som på huvud och ben har svarta hår, på den övriga kroppen dylika, uppblandade med vita.

Mohs hårdhetsskala (*l.* Mås -), *miner.*, allmänt använd skala för bestämning av minerals hårdhet.
Mo'hur, ett engelsk-ostindiskt guldmynt = omkr. 26 kr.
Mohä'r, se *Mohair.*
Moi (*annamit.*, vilde), benämning på flera vilda stammar å Östra indiska halvön.
Mo'in, se *Moen.*
Moira (*l.* må'jra), *gr. myt.*, livslott; ödesgudinna. Moirerna hette *Klotho, La'chesis* och *A'tropos.* Jfr *Parcer* och *Nornor.*
Moire, *fr.* (*l.* måa'r), se *Mohair.*
Moiré, *fr.* (*l.* måare'), moaré (se d. o.). — **M. antique** (*l.* -angti'ck), eg. antik moaré: över större ytor vattrad moaré. — **M. français** (*l.* - frangsä'), eg. fransk moaré; i strimmor vattrad moaré. — **M. métallique** (*l.* -i'ck), metallmoaré (se d. o.). — **Moire'ra,** se *Moarera.*
Moirer, se *Moira.*
Moitié, *fr.* (*l.* måatie'), hälft, halvpart; äkta hälft, maka; *dansk.*, kavaljer, dam, den, med vilken man dansar.
Moka'nt, se *Moquera sig över.*
Mokassi'ner, se *Mockasiner.*
Moke'ra sig över, modern stavning av *moquera sig över* (se d. o.). Jfr *Mokant.*
Moke'tt (*fr. moquette*), ett slags mångfärgad plysch, som användes till möbeltyg, dukar o. d.
Mo'kkakaffe, den förnämsta sorten av arabiskt kaffe, uppkallad efter den arabiska staden *Mokka.* — **Mokkasten,** *miner.*, mossagat, en kvartsvarietet med greniga, trådartade teckningar.
Mo'kscha, se under *Finsk-ugriska språk.*
Moksja, *ind. relig.*, "befrielse" (från själavandringen), lösgörande från världskretsloppets bojor.
Mokume, en japansk legering.
Mol, beteckning för en grammolekyl av ett ämne, d. v. s. ett ämnes molekylarvikt, uttryckt i gram.
Mo'la, *lat.* (*gr. my'le*), eg. kvarnsten, *med.*, månkalv, månadskalv, ett till en oformlig köttklump förvandlat foster. — **M. ca'rnea,** köttmola. — **M. hydatido'sa,** blåsmola. — **M. sa'lsa,** offermjöl, varmed hos romarna offerdjurens huvuden beströddes. — **M. sangui'nea,** blodmola.
Mola'rer (av *lat. mola,* kvarn), *anat.*, oxeltänder.
Mola'ss (*fr. molasse*), *geol.*, ett slags finkornig lös sandsten i Schweiz.
Mola'veträ, den om teak påminnande veden av *Vi'tex genicula'ta* (fam. *Verbena'ceæ*) på Filippinerna. Kallas på fastlandet M y r o l e, på Ceylon M i b e l l a.
Moldavi'ter, *geol.*, tektiter (se d. o.) från Böhmen.
Mo'le, se *Molo.*
Molek = *Molok* (se d. o.).
Moleky'l (hårt k; av *lat. moles,* tung massa), *fys.*, den minsta i fritt tillstånd förekommande del av en sammansatt kropp. Jfr *Atom.* — **Molekylarfysik,** den del av fysiken, som behandlar molekylernas byggnad. — **Molekyla'rhypotesen,** en åsikt angående djurelektricitet. — **Molekylarkrafter** l. **Molekylä'ra attraktionskrafter,** de krafter, som hålla molekylerna tillsammans (*kohesion, adhesion* och *affinitet*). — **Molekylarstruktur,** molekylarbyggnad, det sätt, varpå atomerna i en molekyl tänkas ordnade. — **Molekylarvikt,** ett tal, som angiver, huru många gånger ett ämnes molekyl är tyngre än 1 atom väte. Jfr *Atomvikt.* — **Molekylarvolym,** se *Atomvolym.* — **Molekylärt vatten** = *Kristallvatten* (se d. o.).
Mo'ler, *da.*, molera, *geol.*, bergmjöl, kiselgur.
Mo'les, *lat.*, tung massa; tyngande börda; byggnadsverk av väldiga dimensioner.
Moleskin, *eng.* (*l.* må'lskinn [hårt k]), mollskinn, engelskt skinn, ett starkt bomullstyg.
Mole'st (av *lat. mole'stus,* besvärlig), börda; besvär, omak. — **Moleste'ra,** besvära, plåga, oroa.
Mole'tt (*fr. molette*), en stålvals, som användes vid tygtryckning; löpare, varmed målare riva sina färger; *herald.*, sporrklinga.
Mo'lge, *zool.*, vattenödlor (syn. *Triton*). — **M. palu'stris,** större vattenödlan. — **M. vulga'ris,** mindre vattenödlan.
Moli'mba, negerstam i Kamerun.
Moli'nia cœru'lea, *bot.*, blåtåtel, gräs med svartviolett vippa, vanligt å mager ängsmark.
Molini'sm, den av spanske jesuiten *Molina* (d. 1600) framställda läran, att endast de bliva delaktiga av den gudomliga nåden, vilka äro fullt värdiga. — **Molini'ster,** anhängare av denna lära.
Mol-ion (av *lat. mo'las,* massa), *fys.*, gas-ion av ett 30-tal molekyler, sammanslutna till ett aggregat med en elementarladdning. Mol-ionerna spela huvudrollen vid elektricitets ledning i gaser vid omkr. 1 atmosfärs tryck.
Molioni'derna l. **Molio'nerna,** *gr. myt.*, Eurytos och Kleatos; sammanvuxna tvillingar, söner till Molione och Poseidon.
Molke, ett namn på mjölktistel. Se *Sonchus.*
Molke, *ty.*, vassla. — **Molkena'gar,** vasslaagar-agar för odling av bakterier. — **Mo'lkenkur,** *ty.*, vasslekur.
Moll (av *lat. mo'llis,* mjuk, *fr. mineur, ital. minore*), *tonk.*, vek tonart, tonart med liten ters.)(D u r; även ett fint, halvgenomskinligt bomullstyg.
Mo'lla (*arab. ma'ula* l. *me'wla*), eg. herre, gud; rättslärd, skriftlärd; turkisk överdomare.
Mollesse, *fr.* (*l.* -ä'ss), vekhet, mjukhet; mildhet; svaghet; slapphet. — **Mollie'nta,** *lat.*, *pl.*, *med.*, uppmjukande läkemedel. — **Mollifie'ra,** uppmjuka, lindra. — **Mollifi-**

katio'n, uppmjukning. — **Mollifikati'v,** uppmjukande, lindrande.

Mo'llis, *lat.*, mjuk.

Mollskinn, se *Moleskin.*

Mollu'scum, *lat.*, *med.*, benämning på två slags hudsvulster.

Mollu'scus, *lat.*, mjuk.

Mollu'sker, *zool.*, *Mollu'sca*, blötdjur, en av de stora huvudavdelningarna inom djurriket.

Mo'lly, engelskt kvinnonamn, förkortning av *Mary* (se *Maria*).

Molly Maguires (*l.* må'lli mägoa'jörs), ryktbart irländskt revolutionssällskap i mitten av 1800-talet. Medlemmarna terroriserade (ofta förklädda till kvinnor, varav namnet) de engelska skatteindrivarna med mord och misshandel.

Molmo'l, se *Commiphora.*

Molnagat, se *Agat.*

Mo'lo, *ital.* (av *lat. mo'les*, tung massa), hamnfördämning, vågbrytare.

Mo'lok, *hebr.* (eg. *mo'lek* = *melek*, konung), en semitisk gud, solens och eldens herre, som israeliterna en tid dyrkade genom att till hans ära slakta och uppbranna sina barn.

Moloka'ner l. **Malaka'ner** (av *ry. moloko'*, mjölk), eg. mjölkdrickare; en rysk sekt, vars medlemmar ej avhålla sig från mjölk under fastan.

Molo'ss l. **Molo'ssus** (*gr. molosso's*, efter landskapet *Molossi'a* i Epirus), *metr.*, versfot, som består av tre långa stavelser (— — —).

Molo'sser, ett forngrekiskt folk.

Molo'ssus, se *Moloss.*

Mo'lto, *ital.*, *tonk.*, mycket. — **Molto alle'gro** l. **Allegro di molto,** mycket fort. — **Molto anda'nte,** mycket långsamt.

Molton (*fr. molleton*), ett mjukt, långhårigt ylletyg.

Moluches (*l.* målo'tsjes), sydamerikansk indianstam.

mol. v., förk. för *molekylarvikt.*

Mo'lva, *zool.*, fisksläktet l å n g o r bland torskfiskarna. — **M. dyptery'gia,** birkelångan. — **M. mo'lva,** långan, en av våra mest välsmakande torskfiskar.

Moly, *gr. sag.*, en vitblommig trolldomsört, som Odysseus fått av Hermes till skydd mot Kirkes häxerier. Dess botaniska motsvarighet ej känd.

Molybda't (av *gr. moly'bdaina*, blymalm), *kem.*, molybdensyrat salt. — **Molybde'n,** ett metalliskt, i naturen sparsamt förekommande grundämne, silvervitt till färgen. — **Molybdenglans** l. **Molybdeni't,** *miner.*, en grafitliknande förening av molybden och svavel. — **Molybdenspat,** molybdensyrad blyoxid. — **Molybdensyra,** *kem.*, den viktigaste av molybdens föreningar, är en vit, lätt, porös, silkesglänsande substans. — **Molybdomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), spådomar efter av smält bly bildade figurer.

mom., förk. för *moment* (se d. o.).

Moma'ng, se *Moment.*

Mombi'nplommon, se *Spondias.*

Mome'nt (*lat. mome'ntum*, sammandragning av *movime'ntum*, rörelse, av *move're*, röra), momang, ögonblick, handvändning; tidpunkt, vändpunkt; punkt eller mindre avdelning (av ett lagstadgande l. d.); väsentlig beståndsdel eller omständighet; *mek.*, vad som åstadkommer rörelsen. — **Au moment,** *fr.* (*l.* å måma'ng), på ögonblicket. — **Momenta'n** l. **Momente'll** (*lat. momenta'neus*), ögonblicklig. — **Momentan ström,** *elektr.*, strömstöt, mycket kortvarig ström. — **Momentana språkljud** = *Explosivor* (se d. o.). — **Momentati'vum,** *språkv.*, tidsord, som betecknar en hastigt övergående rörelse. — **Momentfotografi,** ögonblicksfotografi, d. v. s. med högst 1/25 sekunds exponeringstid.

Mômiers, *fr.* (*l.* måmie'), *pl.*, skrymtare; öknamn på en schweizisk sekt; benämning på frireligiösa i allmänhet.

Momme, japansk viktsenhet = 3,7 gr.

Momo'rdica, *bot.*, örtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ* i tropiska Afrika och Asien. — **M. Balsami'na** och **M. Chara'ntia,** odlas som prydnadsväxter och ha ätliga frukter. Bladen användas i medicinen.

Mo'mos (*lat. Momus*), *gr. myt.*, tadlets och begabberiets gud. — **Mo'misk,** hånande, tadlande.

Mon., förk. för *lat. mone'ta*, mynt.

Mon, ett uråldrigt folk på Östra indiska halvön.

Mona'chia, *astr.*, en av småplaneterna.

Monachi'sm, Monachologi' m. fl., se under följ. ord.

Mo'nachus (*gr. mo'nachos*, av *mo'nos*, ensam), eg. person, som lever ensam; munk. — **Mo'nacha,** nunna. — **Monachi'sm,** munkväsende, munklevnad. — **Monachologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om munklivet. — **Monachomachi'** (av *gr. machesthai*, strida), bekämpande av munkväsende.

Mona'd (av *gr. mona's*, enhet, något odelbart), enhet, enkelt väsende, odelbar beståndsdel av materien; *fil.*, benämning på absolut enkla andliga väsenden, från vilka komplexen av de sinnliga företeelserna leder sitt ursprung; *bot.*, encellig svamp. — **Monadologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om monaderna.

Monade'lphia l. **Monadelphi'a** (av *gr. mo'nos*, ensam, och *adelfo's*, broder), *bot.*, sextonde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava ståndarsträngarna hopväxta i en grupp.

Monadologi', se under *Monad.*

Mona Lisa (*l.* må'nna -) l. **La Gioconda** (*l.* - dsjåkå'n-), ryktbart porträtt (nu i Louvre) av Lionardo da Vinci föreställande Mona Lisa Sherardini, hustru till

florentinske köpmannen Francesco Gioconda.

Mon ami (*l.* mångnami') och **Mon cher** (*l.* mång sjär), *fr.*, min vän.

Mona'ndria l. **Monandri'a** (av *gr. mo'nos*, ensam, och *andre'ios*, manlig), *bot.*, första klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava blott en fri ståndare.

Mona'rda, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ* i Nordamerika. Många arter ha medicinsk användning. — **M. didy'ma**, virginsk meliss, lämnar s. k. Pennsylvaniate l. Oswegote. Odlas även som krydd- och prydnadsväxt. — **M. fistulo'sa**, är en vacker prydnadsväxt. — **M. pu'nctata**, ger s. k. monardaolja l. Horse mint oil, som har medicinsk användning.

Mona'rdeæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Labia'tæ*.

Mona'rk (*gr. mona'rches*, av *mo'nos*, ensam, och *a'rchein*, härska), envåldshärskare; regent i en monarkisk stat. — **Monarki'**, envälde; statsform, där högsta utövningen av statsmakten på obegränsad tid är anförtrodd åt en oansvarig, med majestätsrätt beklädd person, monarken.)(Republik. — **Monarkia'ner**, en sekt med antitrinitariska åsikter. Jfr *Antitrinitarier*. — **Monarkise'ra**, uppträda såsom enväldig härskare; vara högfärdig. — **Mona'rkisk**, enväldig; som har avseende på en monarki eller en monark. — **Monarki'st**, anhängare av ett monarkiskt regeringssätt. — **Monarchoma'ker** (av *gr. ma'ke*, strid), en grupp radikala statsrättslärda i Västeuropa vid 1500-talets slut, som hävdade den oinskränkta folksuveräniteten och undersåtarnas rätt till motstånd mot religiöst och världsligt förtryck från monarken.

Mo'nas, *bot.*, släkte, ej kolonibildande flageller. — **M. prodigio'sa**, se *Blödande bröd*.

Monaste'rium, *lat.* (*gr. monaste'rion*, av *mo'nos*, ensam), eg. ett ställe, där man lever ensam; kloster; klosterkyrka (jfr *Münster*).

Monazi't l. **Edwardi't**, *miner.*, ett gult, rött l. grönt fosfat av cerium och andra sällsynta jordmetaller.

Monbijou, *fr.* (*l.* mångbisjo'), se *Bijou*.

Monbu'ttu l. **Mangba'ttu**, ett folk i Centralafrika.

Moncevrasen (*l.* mångsä'-), en preussisk fårras, härstammande från Negrettirasen.

Mon cher, se *Mon ami*.

Monchiquit (*l.* mångsjiki't), *petrogr.*, en mörkfärgad lamprofyr med strökorn av glimmer, hornblände, augit m. m. i en glasaktig grundmassa.

Mondami'n, ett surrogat för geléer.

Monde, *fr.* (*l.* mångd; av *lat. mu'ndus*, värld), värld; fina världen, societeten. Jfr *Beau monde* (under *Beau*), *Demimonde* och *Tout le monde*. — **Mondain**, *fem.* **Mondaine** (*l.* -dä'ng, -dä'n), mondän (*l.* mångdä'n), världsligt sinnad; världsbarn, världsmänniska. — **Monde oriental**, se *Le monde oriental*.

Mondgas, *tekn.*, en av *L. Mond* uppfunnen vattenhaltig gas, som framställes ur mindervärdig stenkol. Den tillåter hög utvinning av svavelsyrad ammoniak och blir därför mycket billig till gasmotorer och tekniska värmeändamål.

Mon dieu, *fr.* (*l.* mång diö'), min gud!

Mondi'sm, moderna strävanden till varaktig arbetsfred genom samförstånd mellan arbetsgivare och arbetare. Rörelsen är uppkallad efter sir *Alfred Mond*.

Mondprocessen, en av *L. Mond* uppfunnen metod att framställa nickel.

Mondä'n, se *Mondain* (under *Monde*).

Moneci'ster, se under *Monæcia*.

Monega'sker, invånare i furstendömet Monaco.

Mone'lmetall, *met.*, en mot vatten och syror mycket motståndskraftig legering av koppar och nickel, framställd direkt ur nickelkopparmalm.

Moneme'risk (av *gr. mo'nos*, ensam, enda, och *heme'ra*, dag), som varar eller gäller blott en dag.

Monepigra'fisk (av *gr. mo'nos*, ensam, enda, och *epigra'fein*, inrista), säges om ett mynt, som blott har inskrift, men ingen bild.

Mone'rer (av *gr. mo'nos*, ensam), *bot.*, de enklaste hittills kända organismer, som bestå av blott en enda cell och äro mikroskopiska.

Mone'siabark, *farm.*, *Co'rtex mone'siæ*, barken av det brasilianska trädet *Chrysophy'llum glycy'phlæum*, tillhör. fam. *Sapota'ceæ*. Extrakt på barken nyttjas mot mag- och lunglidande samt blödningar.

Mone'ta, *lat.*, mynt; mynthus; *rom. myt.*, binamn till Juno. — **Moneta'l** l. **Monetä'r**, som har avseende på mynt.

Money, *eng.* (*l.* mö'nni), penningar. — **Time is money** (*l.* tajm -), tid är pengar.

Monferri'na, *dansk.*, en italiensk lantlig dans.

Mongkut-Siam, siamesiska Kronorden.

Mongo'ler, ett i mellersta Asien utbrett folk, tillhörande de ural-altaiska folkslagen; även till den mongoliska rasen hörande folkslag. — **Mongo'liska rasen**, gula rasen, omfattar ural-altaiska folk, japaner, kineser, koreaner, tibetaner, himalajafolken m. fl. — **Mongoliska språket** tillhör den ural-altaiska språkstammen. — **Mongoloi'd**, besläktad med mongolerna.

Mongoli'sm, *med.*, en om kretinism påminnande konstitutionsanomali, karakteriserad genom sin likhet med de för mongolerna utmärkande rasdragen.

Moniersystemet (*l.* månje'-), en av fransmannen *J. Monier* utvecklad föregångare till nutidens konstruktioner i armerad betong.

Mo'nika, kvinnonamn (av *lat. mone're*, påminna, erinra om). På franska **Monique** (*l.* måni'ck). Buret av kyrkofadern Augustinus' moder.

Monilifo'rme, Monilifo'rmis, *lat.*, pärlbandslik.

Monimia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Rana'les*. Tropiska träd och buskar. Barken av *Pe'umus Bo'ldus* (*Bo'ldra chile'nsis*), b o l d o, användes i Chile som garvbark samt i medicinen. Frukterna äro läckra. *Laure'lia sempervi'rens*, har muskotdoftande frukter, vilka användas som krydda.

Moning, en svart kinesisk tesort.

Moni'sm (av *gr. mo'nos*, en, en enda), *fil.*, enhetslära, den lära, som uppställer endast en grundprincip, varur allt härledes.)(D u a l i s m. — **Naturvetenskaplig monism**, strävandet att på naturvetenskaplig grund uppbygga en enhetlig världsförklaring och livsåskning. — **Moni'st**, anhängare av monismen.

Moniteur universel (*l.* -tö'r ynnivärsä'll), en fransk tidning, från 1799 till 1869 regeringens officiella blad.

Monitio'n, *fr.* (av *lat. mone're*, erinra, påminna), anmaning, påminnelse, varning. — **Mo'nitor**, påminnare, förmanare; *sjöv.*, namn på ett av svensken *John Ericsson* 1862 konstruerat pansarfartyg, som i nordamerikanska frihetskriget räddade nordstaternas flotta och kuststäder; benämning på fartyg av samma typ. — **Monito'rium**, anmaningsbrev, påminnelseskrift. — **Monitö'r** (*fr. moniteur;* av *lat. mo'nitor*, uppsyningsman), förmanare, påminnare; i växelundervisningsskolor: lärjunge, tillsatt att undervisa ett visst antal av sina medlärjungar (jfr *Lancastermetoden*). — **Monitörsystemet**, se *Lancastermetoden*.

Monke, *bot.*, se *Jasione*.

Monnaie, *fr.* (*l.* månnä'), penningar.

Monnotmetall (*l.* månå'-), elektrisk ledningsmetall, utvalsad i tråd med stålkärna och kopparöverdrag.

Mono- (av *gr. mo'nos*, en), förstavelse med betydelsen en.

Mo'no, *tekn.*, en gasanalysapparat.

Mono'ceros, *astr.*, stjärnbilden E n h ö r n i n g e n på ömse sidor om himmelsekvatorn.

Mono'ceros, *zool.*, se *Narval*.

Monocho'rd, se *Monokord*.

Monochore'a, *med.*, danssjuka i blott en lem.

Monochromasi', *med.*, färgblindhet, varvid man ser allt i en färg.

Monockel, se *Monokel*.

Monocli'nia, se *Monokliner*.

Monocotyledo'neæ, Monocoty'leæ, Monocotyledo'nes l. **Monokotyledo'ner**, *bot.*, växter med ett hjärtblad, en av de båda huvudavdelningarna av fanerogamgruppen *Angiospe'rmeæ*. Jfr *Dicotyledoneæ*.

Mono'culus, *med.*, missfoster med blott ett öga; förbandsduk för ett öga.

Monocy'kel (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *ky'klos*, krets, hjul), enhjuling, ett slags velociped. — **Monocy'klisk**, *bot.*, ettårig.

Monode'lfier, *zool.*, underklass av däggdjur = *Placcuta'lia*.

Monodi' (*gr. monodi'a*, av *mo'nos*, en, ensam, och *ode'*, sång), *tonk.*, enstämmig sång; solosång med instrumentalt ackompanjemang.

Mo'nodon (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *odu's*, tand), se *Narval*.

Monodo'ra, *bot.*, växtsläkte av fam. *Anona'ceæ*. — **M. myri'stica**, k a l e b a s s m u s k o t, från Västafrika. Odlas i Västindien. Användes som muskot.

Monodra'ma, se *Melodram*.

Monæci'a l. **Monæ'cia** (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *o'ikos*, hem), *bot.*, tjuguförsta klassen av Linnés växtsystem, innefattar växter, vilka hava enkönade blommor, han- och honblommorna på samma stånd. — **Moneci'ster** l. **Monoika** (*l.* -å'jka) kallas till denna klass hörande växter.

Monofasi', *med.*, talrubbning i fråga om enstaka stavelser l. ord.

Monofoni' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *fone'*, stämma), enstämmighet, entonighet. — **Monofo'n**, enstämmig, entonig; namn på en hygienisk telefonapparat.

Monofto'ng (av *gr. mono'ftongos*, enljudande), språkljud, som uppkommit av två ursprungliga.

Monofyle'tisk (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *fyle'*, samfund, stam, klass) härstamning ha djur l. växtgrupper, som utvecklats från en gemensam stamform.)(P o l y f y l e t i s k.

Monofy'llisk (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *fy'llon*, blad), *bot.*, enbladig.

Monofysi'ter (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *fy'sis*, natur), *pl.*, ett i 5:e århundradet inom grekiska kyrkan uppkommet religiöst parti, som i Kristi person antog blott *en* natur. — **Monofysiti'sm**, monofysiternas lära.

Monoga'mer, se under följ. ord.

Monogami' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *ga'mos*, äktenskap), engifte.)(P o l y g a m i. — **Monoga'mer**, *bot.*, enkönade växter. — **Monoga'misk**, till monogamien hörande; som har *en* make.

Monoge'nesis, *gr.* (av *mo'nos*, en, ensam, och *ge'nesis*, ursprung, avlelse), en släkts härstammande från ett par; särskilt människosläktets härstammande från Adam och Eva.

Monogo'n (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *go'nos*, alstrad), född av en enda. — **Monogoni'**, könlös fortplantning.

Monografi' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *gra'fein*, skriva), utförlig beskrivning över ett särskilt föremål eller ämne; även framställning av en persons liv.

Monogra'm (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *gra'mma*, bokstav), namnchiffer, de sammanslingade begynnelsebokstäverna av en persons för- och tillnamn.

Monogy'n (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *gyne'*, kvinna), *bot.*, kallas en blomma med blott en pistill. — **Monogyni'**, äktenskap med *en* kvinna. — **Monogyni'a** l. **Monogy'nia**, *bot.*, i Linnés växtsystem den ordning, vars blommor hava blott en pistill. — **Monogy'nisk** kallas en växt, som tillhör ordningen *Monogynia.*

Monogy'na, *lat.* (av *gr. mo'nos*, en, och *gy'ne*, kvinna), *bot.*, med en pistill.

Monoidei'sm (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *ide'in*, se), själstillstånd, varvid uppmärksamheten ensidigt riktas på ett enda föremål.

Monoika, se under *Monœcia.*

Monoka'rpisk (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *ka'rpos*, frukt), *bot.*, kallas en växt, som blommar blott en gång. Jfr *Hapaxanti.*

Monoka'sium, *bot.*, ensidigt knippe.

Mono'kel (*fr. monocle*, av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *lat. o'culus*, öga), lornjett (se d. o.) för ett öga, enkel-lornjett; trälåda med ett i locket inpassat förstoringsglas till betraktande av fotografier.

Monokli'n, se under följ. ord.

Monokli'ner (*Monocli'nia*) l. **Monokli'na växter** (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *kli'ne*, bädd), *bot.*, fanerogamer med samkönade blommor. — **Monokli'nisk** l. **Monokli'n**, så beskaffad, som monoklinera. — **Monokliniskt** l. **Monoklint kristallsystem**, *miner.*, karakteriseras därav, att två av dess axlar bilda en sned vinkel mot varandra, medan den tredje är vinkelrät mot dessa.

Monoklorfeno'l, *kem.*, ett starkt antiseptiskt medel.

Monoko'cker, *bot.*, en form av bakterier.

Monoko'lon, *gr.*, en dikt, som består av blott ett versslag.

Monoko'rd (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *chorde'*, sträng), *tonk.*, med en sträng samt flyttbart stall försett tonverktyg, medelst vilket alla slags intervall kunna bestämmas.

Monokotyledo'ner, se *Monocotyledoneæ.*

Monokra't (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *krate'in*, härska) = *Monark* (se d. o.). — **Monokrati'** = *Monarki* (se d. o.).

Monokro'm (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *chro'ma*, färg), enfärgad: i nyanser av blott en färg utförd teckning eller målning. — **Monokroma'tisk**, *fys.*, som genomsläpper blott en enda färg. — **Monokromfärger**, antracen-kromfärger, där färgämnet och kromsaltet samtidigt kunna sättas till färgbadet. — **Monokromi'**, målning i en enda färg.

Monokroni'stisk (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *chro'nos*, tid), samtidig.

Monokro't puls (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *kro'tein*, slå), *med.*, puls, som vid varje sammandragning av hjärtat slår blott ett, större slag.

Monokulä'r (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *o'culus*, öga), avsedd för eller avseende blott ett öga.

Monolatri' (av *gr. mo'nos*, en, och *latre'ia*, dyrkan), dyrkan av blott en gud, utan förnekande av andra gudars existens.

Monoline, *eng.* (*l.* månåla'jn), en sättmaskin.

Monole'mma, *gr.*, *log.*, slutledning, vari en sats fattas.

Monoli't (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *li'thos*, sten), konstverk (t. ex. en pelare, kolonn o. s. v.), förfärdigat av ett enda stenblock.

Monolo'g (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *lo'gos*, ord, tal), samtal med sig själv; ett litet teaterstycke, där blott en person uppträder och för ordet.)(D i a l o g. — **Monolo'gisk**, som tillhör eller har avseende på en monolog.

Mono'm (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *no'mos*, lag), *mat.*, ett algebraiskt uttryck, som består av en enda term.

Monomaki' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *ma'che*, strid, kamp), envig, tvekamp.

Monoma'n (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *mani'a*, galenskap), *med.*, person, som behärskas av en fix idé, av monomani. — **Monomani'**, sinnessjukdom, beroende av en fix idé, såsom mord-, självmords- eller förföljelsemani o. s. v.

Monomeri' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *me'ros*, del), enkelhet, egenskapen att bestå av likartade delar. — **Monome'r**, *bot.*, fruktämne, uppbyggt av endast ett fruktblad. — **Monome'risk**, av likartade delar bestående.

Monometalli'sm (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *meta'll*, se d. o.), beteckning för enkel myntfot, d. v. s. det förhållandet, att endast en metall, guld eller silver, ligger till grund för myntväsendet.)(B i m e t a l l i s m.

Monomorfi' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *morfe'*, form, gestalt), egenskapen att hava endast en form; bildning efter en gemensam typ. — **Monomo'rf**, *bot.*, är en växt, vars alla individer ha blommor av lika slag. — **Monomo'rfisk**, som hör till eller har avseende på monomorfi.

Mono'mphalus, *med.*, dubbelfoster med gemensam navelsträng.

Mononuklea'r, *histol.*, cell med endast en kärna, t. ex. de stora leukocyterna. — **Mononukleo's**, *med.*, abnorm ökning av blodets enkärniga celler.

Monopati' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *pa'thos*, lidande), *med.*, till en enda kroppsdel inskränkt lidande.

Monopeta'l (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *pe'talon*, blad), *bot.*, enbladig (om blomkronor).

Monope'talæ, *bot.*, växtklass av dikotyledonerna. Syn. *Sympetalæ* (se d. o.).

Monophasi', se *Monofasi.*

Monophobi', *med.*, sjuklig fruktan för ensamhet.

Monophtalmi', *med.*, missbildning med blott ett öga.

Monophy'lla, *lat.* (av *gr. fyllo'n*, blad), enbladig.

Monopla'n, flygmaskin, vars samtliga bärande ytor äro anbringade i ett och samma plan.

Monoplegi', *med.*, förlamning i området för en enda nerv eller i en enda extremitets nerver.

Monopodi' (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *pus*, *gen. po'dos*, fot), *metr.*, enkelfot, en enstaka versfot; *med.*, se *Monopus.* — **Monopo'disk**, enfotad, i enkelfötter.

Monopo'l (*gr. monopo'lion*, av *mo'nos*, en, ensam, och *pole'in*, sälja), *pol. ekon.*, rättighet att ensam driva en viss rörelse, utöva en viss verksamhet. — **Monopolise'ra**, göra något till föremål för monopol; *fig.*, förbehålla sig. — **Monopoli'st**, person, som fått sig tilldelat ett monopol.

Monopsyki'sm (av *gr. mo'nos*, en, och *psyke'*, själ), *fil.*, en lära, som i de olika individualsjälarna blott ser olika företeelseformer av en enda universell själ.

Mono'pteros, *gr.* (av *mo'nos*, en, ensam, och *pte'ron*, vinge, flygel), *byggn.*, en av kolonner omgiven rundbyggnad.

Monopto'ton, *gr.*, ord med en och samma form för alla kasus.

Monopu's, **Monopodi'**, *med.*, missbildning med blott en fot.

Monorchidi' (*gr. monorchis*, av *mo'nos*, en, ensam, och *orchis*, testikel), *med.*, missbildning med blott en testikel. — **Mono'rchis**, *bot.*, med en rot. — **Monorchi't**, person, behäftad med monorchidi.

Mono's, *kem.*, beteckning på ett kolhydrat med endast en kolatom i molekylen.

Monosacchari'der, *kem.*, enkla sockerarter.

Monosexue'll, *bot.*, enkönad.

Monoso'f (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *sofi'a*, vishet), person, som tror sig ensam vara vis. — **Monosofi'**, allenavishet, tron att man själv besitter all vishet.

Monospe'rmisk (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *spe'rma*, frö), *bot.*, enfröig.

Mono'stichon, *gr.*, enradig vers.

Mono'stomum, *zool.*, en parasit av sugmaskarnas ordning. En art, som några gånger anträffats i människoögats kristallins anses numera vara en levermask (*Di'stomum*), som av blodet förts till ögat.

Monosylla'bisk m. fl., se under följ. ord.

Monosy'llabum, *mlat.* (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *syllabe'*, stavelse), *pl.* **Monosy'llaba** l. **Monosylla'ber**, enstavigt ord. — **Monosylla'bisk** (*gr. monosy'llabos*), enstavig. — **Monosyllabiska språk**, enstaviga språk, språk, som bestå av enstaviga element.

Monosymme'trisk, dets. som dorsiventral (se d. o.).

Monotei'sm (av *gr. mo'nos*, en ensam, och *theo's*, gud), tron på en enda, personlig gud såsom världens upphovsman.)(P o l y t e i s m. — **Monotei'st**, anhängare av monoteismen. — **Monotei'stisk**, som har avseende på monoteismen.

Monotele'ter (av *gr. mo'nos*, en, ensam, och *the'lein*, vilja), en i 7:e århundradet uppkommen religionssekt, som antog blott en vilja hos Kristus, nämligen den gudamänskliga. — **Monoteleti'sm**, monoteleternas lära.

Monoto'n (*gr. monoto'nos*, av *mo'nos*, en, ensam, och *tonos*, ljud, ton), entonig, enformig; tråkig. — **Monotoni'**, entonighet, enformighet; tråkighet.

Monotre'mata, se *Kloakdjuren.*

Mono'tropa, *bot.*, saprofytiskt, klorofyllsaknande växtsläkte, tillhörande fam. *Pyrola'ceæ*, underfamilj *Monotro'peæ.* — **M. hypo'pitys**, tallört. — **M. hypophe'gea**, liten tallört.

Monotro'peæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Pyrola'ceæ.*

Monotropi', *kem.*, omvandlingen från labil till stabil form hos ämnen, som förekomma i två fasta former.

Monoty'p, grafisk plantrycksmetod, där färgen pålägges för hand; djuptrycksmetod med galvanoplastiskt framställd form.

Monotype, *eng.* (*l.* månåta'jp), en sättmaskin.

Monovale'nt, *kem.*, envärdig.

Monoxi'der, *kem.*, oxider i vilka *en* syreatom ingår.

Mono'xylon, *gr.* (av *mo'nos*, en, ensam, och *xy'lon*, trä), båt, tillverkad av en enda trädstam.

Monroedoktri'nen (*l.* mö'nrå-), den år 1823 av presidenten i Nordamerikas Förenta stater, *James Monroe*, framställda grundsatsen, att ingen europeisk makt mera skulle få fast fot i Amerika eller tillåtas ingripa i amerikanska förhållanden.

Mons, *lat.*, **Mont**, *fr.* (*l.* mång), **Mo'nte**, *ital.* och *sp.*, berg. — **Mons Calva'rie**, Kalvarieberg. — **Mons pieta'tis**, *lat.*, **Monte di pietà**, **Monte pi'o**, *ital.*, **Mont de piété**, *fr.* (*l.* - dö piete'), eg. fromhetens berg; välgörande stiftelse; pantlåneinrättning i Italien och Frankrike. — **Mons pubis** = *Mons Veneris.* — **Mons Sa'cer**, heligt berg. — **Mons Ve'neris**, *anat.*, Venusberget (se d. o.).

Monseigneur, *pl.* **Messeigneurs**, *fr.* (*l.* mångsänjö'r, mäsänjö'r; av *mon*, min, och *seigneur*, hög herre), nådig herre, i Frankrike fordom titel för kungliga prinsar samt statens och kyrkans högsta ämbetsmän, nu för biskopar.

Monsieur, *pl.* **Messieurs**, *fr.* (*l.* måssiö', mässiö'; bildat genom en sammandragning av *monseigneur*, se d. o.), herr, herre, min

herre, titel för alla vuxna män; fordom titel för franske konungens äldste broder.

Monsignore, *ital.* (*l.* -sinjå're), eg. min herre, titel för högre kyrkliga ämbetsmän.

Mo'nsing l. **Må'nsing,** västgötaknallarnas hemliga språk, delvis med ordlån från zigenarspråket. Det brukas även (jämte romani) inom Stockholms förbrytarvärld.

Mo'nster (*monstre,* av *lat. mo'nstrum,* eg. järtecken), vidunder, missfoster, odjur; betecknar i sammansättningar något ofantligt stort, t. ex. monsterkoncert. — **Monstrosite't,** vidunderlighet, oformlighet; vanskaplighet, missbildning. — **Monströ's** l. **Monstruö's,** vidunderlig, oformlig, vanskaplig; avskyvärd.

Mo'nstera, *bot.,* växtsläkte av fam. *Ara'ceæ.* — **M. delicio'sa,** ofta odlad krukväxt från Mexiko (vanligen oriktigt kallad *Philode'ndron pertu'sum*).

Monstra'ns (*mlat. monstra'ntia,* av *lat. monstra're,* visa), i katolska kyrkan det kärl, i vilket hostian förvaras och visas för folket; relikgömma.

Monstro'sitas, *med.,* medfödd missbildning.

Monstrosite't, Mo'nstrum, Monstru'ös, Monströ's, se *Monster* o. följ.

Monsu'n (*eng. monsoon, fr. mousson,* av *arab. mausim,* årstid), *meteor.,* benämning på vissa vindar, särskilt de i Indiska oceanen och Kinesiska havet, vilka växla med årstiderna eller två gånger om året byta om riktning.

Mont., förk. för nordamerikanska staten *Montana.*

Mont, se under *Mons.*

Mont l. **Montu,** *egypt. myt.,* fornegyptisk gud, avbildad med sparvhuvud. Uppfattades så småningom som krigsguden.

Montafonrasen (*l.* -få'ng-), österrikisk, grå alpboskapsras.

Montage, *fr.* (*l.* mångta'sj), utrustning, uppsättning, infattning, sammansättning (av maskindelar). Se *Montera.*

Montagnards, *fr.* (*l.* mångtanja'r), *pl.,* eg. bergsbor; även medlemmar av "Berget" (*La Montagne*), det radikala partiet under franska revolutionen. Jfr *Gironde* och *Girondister.*

Montagne, *La, fr.* (*l.* la mångta'nj), eg. berget; se vidare föreg. ord. Jfr *Marais.* — **Montagne russe** (*l.* - ryss), kälkbacke; rutschbana.

Montague (*l.* må'ntägjo), *astr.,* en av småplaneterna.

Monta'n, som avser berg l. gruvor.

Montani'n, *kem.,* ett antiseptikum mot mögelsvampens utbredning på träväggar, bestående av 2-procentig kiselfluorvätesyra.

Monta'nindustri (av *lat. mons,* berg), gruvindustri och därmed sammanhängande metallindustri. Jfr *Montanpapper.*

Montani'ster, en kristen sekt, uppkallad efter sin stiftare, frygern *Montanus,* som uppträdde omkring år 150 e. Kr.

Monta'npapper, -värden, -aktier, (*ty. Montanpapiere,* av *lat. monta'nus,* berg), *handelst.,* gruvpapper, -aktier.

Monta'nus, -a, -um, *lat., bot.,* växande på berg.

Monta'nvax, *kem.,* "bergvax", erhålles ur bituminösa brunkol. Har stor teknisk användning.

Montbre'tia, *bot.,* se *Tritonia.*

Mont de piété, Monte m. fl., se under *Mons.*

Mo'nte, *ital., sp.* (av *lat. mons*), berg.

Mo'nte Carlo, namn på spelbanken i Monaco.

Mo'nte Celio, se *Cælius mons.*

Mo'nte Cristo, *Le comte de, fr.* (*l.* lö kångt dö -), greven av M. C., namn på en berömd, efter den lilla italienska ön *Monte Cristo* uppkallad roman av den franske författaren *Alexandre Dumas d. ä.*

Montefiasco'ne, *ital.,* ett muskatellvin från den italienska staden av samma namn.

Monte Gianicolo *ital.* (*l.* månte djani'kålå), se *Ianiculum.*

Mo'nter, skyltskåp. Se *Montre.*

Monte'ra (*fr. monter*), utrusta, iståndsätta; infatta (juveler, broderier m. m.); inrama; sammansätta delarna av en maskin och uppställa den till bruk; göra beriden; *krigsk.,* bestycka. Jfr *Mundera.* — **Monte'ring,** iståndsättande, utrustning; infattning. Jfr *Montage.* — **Montö'r** (*fr. monteur*), mekaniker, som uppsätter maskiner.

Monte'ro, *sp.,* jägare, kunglig livdrabant.

Monte'saorden, spansk militärorden.

Montessorisystemet (*l.* -så'ri-), metod för uppfostran av barn från omkr. 3 års ålder, utarbetat av italienska läkaren *Maria Montessori.*

Mo'ntes pieta'tis, se under *Mons.*

Montgolfière, *fr.* (*l.* månggålfiä'r), en av de franska fysikerna bröderna *Montgolfier* i slutet av 1700-talet uppfunnen luftballong, som fylldes med uppvärmd luft.

Monti, *ital.* (*l.* må'nti), pl. av *Monte,* berg.

Mo'ntia, *bot.,* lånke, växtsläkte, tillhörande fam. *Portula'ceæ.* — **M. lamprospe'rma,** käll-lånke.

Mont joie, *fr.* (*l.* mång sjåa'), medeltida benämning på franska riksbaneret; en omkr. 1180 i Palestina stiftad krigarorden.

Mon-joie Saint Denis, *fr.* (*l.* mång sjåa' säng deni'), franskt stridsrop under medeltiden.

Montmartre, *fr.* (*l.* mångma'rtr, av *lat. Mons ma'rtyrum,* martyrberget), höjd och stadsdel i Paris.

Montmartreskolan (*l.* mångma'rtr-), krets- av franska konstnärer från 1800-talets sista tid.

Montrachet (*l.* mångrasje'), ett berömt bourgognevin.

Montre, *fr.* (*l.* mångtr; av *montrer,* visa), ställning, låda eller skåp för exponering av handelsvaror, utställningsartiklar eller museiföremål; fickur.

Montu, *egypt. myt.,* se *Mont.*

Montyonska dygdepriset (*l.* mångtiå'ng-), ett av den franske mecenaten *Montyon* 1783 stiftat pris, vilket årligen utdelas av Franska akademien som belöning för en av en obemedlad fransman utförd dygdig handling.

Montö'r, se under *Montera.*

Monume'nt (*lat. monume'ntum*, av *mone're*, påminna), minnesvård, minnesmärke; gravvård. — **Monume'nta Germa'niæ histo'rica**, Tysklands historiska urkunder, ett samlingsverk, som rör Tysklands medeltidshistoria. — **Monumenta'l**, som tillhör eller har avseende på en minnesvård; storslagen och strängt stilenlig; av för alla tider beståndande värde. — **Monumentalite't**, egenskapen att vara monumental. — **Monumentomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), vurm att uppresa minnesvårdar. — **Monume'ntum æ're pere'nnius**, en minnesvård, varaktigare än bronsen. (”Odæ” av *Horatius.*)

Monä'rer = *Monerer* (se d. o.).

Moonska alfabetet (*l.* mon-), ett reliefalfabet. Se *Relieftryck.*

Moor, *ty.* (*l.* mår), kärr, moras, mosse; dy, gyttja. — **Moorbad**, gyttjebad.

Moorack-Lüsterfåret, korsning mellan sydaustralisk kamullsmerinos och Lincolnfår.

Mooreljus, belysningssystem, baserat på elektriska urladdningar i förtunnade gaser, uppfunnet av *D. Mc Farlan Moore.*

Moorwa, sansevierafiber, en art *Aloehampa.*

Moose, *eng.* (*l.* mos), amerikansk benämning på älg.

Mopla l. **Mappila**, Malabarkustens muhammedanska invånare.

Mopp (*eng. mop*), *sjöv.*, en för rengöring avsedd trästång med en klotformig ullgarnssamling i ena änden. Jfr *Svabb.*

Mops, ett slags knähund.

Moquant, se under följ. ord.

Moque'ra sig över (*l.* måcke'ra; *fr. se moquer de*), mokera sig över, gäckas med, håna; giva luft åt sin förtrytelse i spotska och hånfulla ord. — **Moquant** (*l.* -ka'ngt), mokant, spefull, gäckande, hånfull. — **Moquerad**, ”stött”, förolämpad. Jfr *Pikerad.* — **Moquerie** (*l.* -öri'), spe, hån, gäckeri. — **Moqueur** (*l.* -ö'r), bespottare, spefågel.

Moquette, *fr.* (*l.* måckä'tt), mokett, ett slags oäkta sammet.

Moqueur, se under *Moquera sig över.*

Mor, se *Morer.*

Mo'ra l. **Morra**, *ital.*, *spelt.*, ett italienskt fingerspel, varvid det gäller att ögonblickligen gissa antalet av de fingrar motspelaren utsträcker.

Mo'ra, *lat.*, dröjsmål, uppskov; paus. — **Mora solve'ndi**, underlåtelse att betala en skuld i rätt tid. — **Peri'culum in mora**, fara i dröjsmål, saken kan ej utan våda uppskjutas. — **Sine mora**, utan uppskov, ofördröjligen.

Mo'ra, *gr.*, benämning på truppenheten i Spartas här.

Morabi'ter, eremiter i Nordafrika; en arabisk folkstam i trakten av Marocko (11:e och 12:e årh.).

Mora'ceæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma dikotyledonerna, räknas som underfam. till *Urtica'ceæ.* Se *Brosimum, Dorstenia, Ficus, Humulus* och *Morus.*

Mora'l (av *lat. mora'lis*, beträffande sederna, av *mos*, *pl. mo'res*, sed), sedlighet; sammanfattningen av de på en viss tid eller hos ett visst folk gällande sedliga grundsatserna och begreppen; sedelära (jfr *Etik*); sedlig förmaning eller lärdom. — **Moralfiloso'f**, vetenskapligt bildad sedelärare. — **Moralfilosofi'**, etik (se d. o.). — **Moral insanity**, *eng.* (*l.* må'röl insä'niti), sinnessjukdom; brist på moraliska begrepp. — **Moral sense**, *eng.* (*l.* - se'ns), moraliskt sinne, samvete. — **Moralise'ra**, anställa betraktelser över sedelärans föreskrifter; predika sedlighet, hålla moralpredikningar, läxa upp någon. — **Mora'lisk**, som har avseende på moralen; sedlig, sedligt god. — **Moralisk person**, en personlig enhet av moraliskt bestämda viljor, såsom det mänskliga samhället. Jfr *Juridiska personer.* — **Morali'sm**, religiös riktning, som på dogmernas bekostnad ägnar sin uppmärksamhet åt moralen. — **Morali'st**, sedelärare; författare, som skriver om sedeläran eller skildrar seder. — **Moralite't**, en handlings sedliga beskaffenhet; sedlighet. — **Moralite'ter**, *pl.*, under senare delen av medeltiden ett slags andliga skådespel, i vilka allegoriska figurer, såsom dygder och laster, uppträdde. Jfr *Mirakler* och *Mysterier.* — **Morallagen**, sedelagen. — **Moralstatisti'k**, statistiska undersökningar rörande moraliska samhällsföreteelser. — **Moralteologi**, den vetenskapliga behandlingen av det sedliga livets problem.

Mora'nt (av *lat. mora'ri*, dröja), den part i ett obligationsförhållande, som gör sig skyldig till *mora* (se d. o.).

Morapan, *zool.*, en art markatta.

Mora's (av *mty. mōras*, av *forngerm.* mori, hav), sumpmark.

Morato'rium, *lat.* (av *mo'ra*, uppskov), *jur.*, betalningsanstånd; anståndsbrev; fribrev, varigenom överheten giver en gäldenär viss anståndstid för hans fordringsägares krav.

Mo'raträ, *bot.*, veden av *Dinopha'ndra exce'lsa* (av fam. *Cesalpi'neæ*) från Guinea. Ett viktigt snickeri- och svarverivirke.

Mora'va, tjeckiskt, **Mora'via**, latinskt namn på Mähren.

Morbi'd (*fr. morbide*, av *lat. mo'rbidus*, sjuk), sjuklig. — **Morbidite't**, sjuklighet, sjuklighetsprocent. — **Morbide'zza**, *ital.*, *bildh.*- och *målark.*, mjukhet och lenhet (om återgivandet av nakna kroppsdelar).

Morbilite't (av *lat. mo'rbus,* sjukdom), sjukdomsprocent.
Morbi'lli, *lat., med.,* mässling.
Morbleu, *fr.* (*l.* mårblö'; förvrängning av *mort de Dieu,* Guds död), anfäkta! för tusan!
Morbosite't, se under följ. ord.
Mo'rbus, *lat.,* sjukdom, sjuka. — **M. Addiso'ni,** Addisons sjukdom (se d. o.). — **M. a'nglicus,** engelska sjukan. — **M. articula'ris,** gikt. — **M. Basedo'wii,** Basedowska sjukdomen (se d. o.). — **M. Brighti,** se *Brights njursjukdom.* — **M. cœru'leus,** blåsot. Se *Cyanopati.* — **M. ga'llicus, M. hispa'nicus, M. indicus,** syfilis (se d. o.). — **M. maculo'sus Werlho'fi,** en skörbjuggsartad sjukdom med blödningar. — **M. monta'nus,** bergssjuka. — **M. nau'ticus,** sjösjuka. — **M. ni'ger,** magblödning, se *Melæna.* — **M. pa'llidus,** bleksot. — **M. re'gius,** eg. den kungliga sjukdomen; gulsot. — **M. ructuo'sus,** rapning av luftslukning. — **M. sacer,** eg. den heliga sjukan; fordom namn på *epilepsi* (se d. o.). — **M. solstitia'lis,** solstyng. — **Morbosite't,** sjuklighet.
Morche'lla escule'nta, *bot.,* vanliga ätliga toppmurklan.
Mordacite't (av *lat. mo'rdex,* bitande, av *morde're,* bita), egenskapen att vara bitande eller frätande; skärpa.
Mordants, *fr.* (*l.* mårda'ng), betmedel av olika kemisk sammansättning, som användas för att framkalla förändring av ett ämnes yta.
Morde'nt (*ital. morde'nte*), *tonk.,* musikalisk utsmyckning, pralldrill, förkortad drill utan efterslag.
Mordvi'nerna, ett i sydöstra Ryssland bosatt folk av finskt ursprung. — **Mordvi'nska språket,** tillhör finska språkstammen.
Mo're juda'ico, *lat.,* judeed, en medeltida, särskilt i Tyskland ytterst förödmjukande form för judens edgång.
More'ller (av *ital. more'llo,* svartbrun), ett slags syrliga körsbär.
Morelsjiki, en sekt inom den grekisk-ryska kyrkan.
Morels öron (*l.* må'rells -), *med.,* stora utplattade öronmusslor; degenerationstecken.
Mo're majo'rum, *lat.,* efter fädrens sed. Jfr *Mos.*
More'ndo, *ital., tonk.,* bortdöende, avtagande, försvinnande.
Mo'rer, eg. benämning på forntidens maurer (se d. o.), senare på de i Spanien över Afrika inträngande araberna. — **More'sk,** se *Arabesk.* — **Mo'risk stil,** *byggn.,* den särskilt av morerna i nordvästra Afrika och Spanien utvecklade konst, som kännetecknas av hästskobågen, sadelbågen och spetsbågen samt stalaktitvalvet och arabesker.
Mo'res, *lat.* (*pl.* av *mos,* sed), seder, goda seder, sedlighet. — **Lära någon mores,** lära någon, huru man bör uppföra sig; tillrättavisa, läxa upp någon. — **Mores casti'gat ride'ndo,** se *Castigat ridendo mores.* — **Cu'stos mo'rum,** se under *Custos.* — **O te'mpora! O mores!** O tider, o seder! (Cicero i första talet mot Catilina.)
More'sk, dets. som *Arabesk* (se d. o.).
Morfe'a, se *Morphæa.*
Morfe'm (av *gr. morfe',* form), *språkv.,* språkform, språkligt uttryck.
Morfe'vs (av *gr. morfe',* gestalt, bild; *lat. Mo'rpheus*), *gr.* och *rom. myt.,* drömmarnas gud, son av Hypnos. Jfr *Somnus.*
Morfi'n (*lat. mo'rphium,* av *Morfe'vs,* se d. o.), *kem.,* en giftig alkaloid, den viktigaste beståndsdelen av opium, brukas i medicinen som rogivande och smärtstillande medel. — **Morfini'sm,** *med., Morphi'smus,* morfinförgiftning. — **Morfini'st,** person, som gör sig skyldig till morfinmissbruk, som behärskas av morfinomani. — **Morfinomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), oemotståndligt begär efter morfin.
Morfografi' (av *gr. morfe',* form, skapnad, och *gra'fein,* skriva), beskrivning över naturföremålen efter deras former.
Morfologi' (av *gr. morfe',* form, skapnad, och *lo'gos,* lära), *zool.* och *bot.,* läran om djurens och växternas former samt om dessas utveckling; *språkv.,* formlära; läran om ett språks fonetiska förändringar. — **Morfolo'gisk,** som hör till morfologien. — **Morfometri'** (av *gr. me'tron,* mått), mätning av kroppar och kroppsdelar. — **Morfonomi'** (av *gr. no'mos,* lag), läran om lagarna för formbildningen. — **Morfo's,** *bot.,* växtorgans formförändring. Jfr *Auto-* och *Heteromorfos.* — **Morfosa'n,** *kem.,* morfinmetylbromid. — **Morfotomi'** (av *gr. te'mnein,* skära) = *Anatomi* (se d. o.). — **Morfotropi'** (av *gr. trope',* vändning, förändring), en hos en kemisk förening inträffande förändring i kristallformen, om en atom väte substitueras av en annan radikal.
Morgagnisk fuktighet (*l.* mårga'nj -), *anat.,* den efter italienaren *Morgagni* uppkallade klara vätska, som finnes mellan ögats kristallins och dess kapsel. — **Morgagniska muskler,** muskler i övre delen av näsan. — **Morgagnis fickor,** *anat.,* dets. som *Ventriculi laryngis* (se d. o.).
Morga'na, se *Fata Morgana.*
Morgana'tica, *lat., jur.,* morgongåva. — **Morgana'tiskt äktenskap,** (*mlat. matrimonium ad morgana'ticam*), en furstlig eller adlig persons äktenskap med en person av lägre börd, varvid den sistnämnda maken och barnen ej få göra anspråk på den förstnämndes rang och förmögenhet; giftermål till vänster.
Mo'rgen, *ty.,* morgon; gammalt tyskt fältmått av växlande storlek, vanligen 25,5 ar. — **Morgen, morgen, nur nicht heute! sagen immer träge Leute,** i morgon, i morgon,

blott icke i dag! säga alltid lata människor. (*Weisse.*)

Morgenbladet, norsk daglig tidning, högerns främsta organ.

Morgonstjärna, *bot.*, se *Ornithogalum.*

Morgonstjärna (*ty. Morgenstern, eng. morning star, fr. casse-tête*), *krigsk.*, en medeltida stridsklubba, vars klotformiga huvud var besatt med taggar.

Morgue, *fr.* (*l.* mårg), stolt, högdragen min; fängelserum, där nykomna fångar besiktigas. — **La Morgue,** bårhus i Paris och alla större franska städer, där lik efter okända personer bliva utställda för att igenkännas.

Moria'n (av *mor* [se *Morer*]), neger.

Moribu'nd (*lat. moribu'ndus*), döende.

Mori'chepalm, se *Mauritia.*

Morife'rmis, *bot.*, mullbärlik.

Mori'n, *kem.*, ett derivat av *flavin*, huvudbeståndsdelen i *gulholts* (se d. o.).

Mori'na, *bot.*, asiatiskt växtsläkte av fam. *Dipsaca'ceæ.* Många arter odlas som prydnadsväxter.

Mori'nda, *bot.*, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ.* — **M. citrifo'lia,** vild och odlad i Ostindien. Frukterna användas i läkekonsten. Rötter och blad ge färgämnen.

Morine'lla inte'rpres, *zool.*, roskarlen, en havsstrandvadare av underfam. Tjockfotingar.

Mori'ner (*lat. mo'rini*), fornkeltiskt folk i galliska Belgien.

Moring, *sjöv.*, grov ring i större flotte eller boj till fastgöring av båtar och fartyg. — **Moringsankare,** ankare (med endast en arm och ett fly) med vilket eller vilka en moring kvarhålles på sin plats. — **Moringsmast,** förtöjningsmast för luftfartyg.

Mori'nga, *bot.*, *farm.*, ett tropiskt trädsläkte, tillhör fam. *Moringa'ceæ.* — **M. ara'bica,** i Ostindien ger *behennötter*, vilka nyttjas i medicinen. Se vidare *Behenolja* och *Behensyra.* — **M. olei'fera,** har rötter, vilka smaka och användas som pepparrot.

Moringa'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Rhoeada'les.* Se *Moringa.*

Mo'rio, *pl.* **Morio'nes,** *lat.* (*gr. moro's*), ett slags hovnarrar hos antikens greker och romare. *Moriones* voro vanskapliga dumhuvuden i motsats mot de kvicka och slagfärdiga *Scurræ.*

Morion, *fr.* (*l.* måriå'ng), *miner.*, svart bergkristall.

Morion, *fr.* (*l.* måriå'ng), ett slags hjälm från 1500-talet.

Moripan, *zool.*, *Lago'pus sco'ticus*, en skotsk ripart, som inplanterats i s. Sverige.

Mori'sca (av *sp. morisco*, morisk), en från araberna härstammande, spansk dans.

Mori'sker (*sp. moriscos*), de döpta morerna i Spanien och deras avkomlingar.

Mo'risk stil, se under *Morer.*

Moriskt bad, detsamma som turkiskt bad.

Morisons piller (*l.* må'risöns -), ett av kalitartrat, aloë, kolokvint och gummigutta bestående arkanum (se *Arcanum*).

Mo'rits l. **Mo'ritz.** mansnamn, se *Mauritius.*

Moritu'ri te salu'tant, se *Ave imperator* etc.

Morkinskinna, en norska konungasagor innehållande pergamentkodex från 13:e årh. Finnes i Köpenhamns kungliga bibliotek.

Morkullan, *zool.*, se *Scolopax.*

Morla'cker (*ital. morlacca*), benämning på den ursprungligen romanska, numera rent slaviska befolkningen i Dalmatien med dithörande öar.

Morlaise, *fr.* (*l.* mårlä's), ett slags linnevävnad från franska staden *Morlaix.*

Morla'ker, se *Morlacker.*

Mormanga'ben, *zool.*, se *Cercocebus.*

Mormolykerna, *gr. myt.*, vampyrer, som valde sköna ynglingar till sina offer.

Mormo'ner, ”de yttersta dagarnas helige”, en av amerikanen *Joseph Smith* år 1830 i norra Amerika stiftad sekt, vars religionsurkund kallas ”Mormons bok”. Sedan 1847 bosatt i territoriet Utah, har sekten gjort sig särskilt känd genom att proklamera månggifte som en gudomlig anordning. — **Mormoni'sm,** mormonernas lära.

Mormora'ndo, Mormoro'so, *ital.*, *tonk.*, mumlande, sorlande.

Mormässa, det äldre svenska namnet för Marie födelses fest, som under katolska tiden firades 8 sept. (”Guds moders” födelsedag).

Morn (*fr. morne*), dyster, nedslagen; mulen, mörk.

Morning, *eng.* (*l.* må'rning), morgon. — **Morning Post, The** (*l.* - påst), daglig, konservativ, imperialistisk, fransk-orienterad Londontidning, grundad 1772. Den högre aristokratiens organ.

Moroci't, *miner.*, en djupblå apatit.

Moro'ne la'brax, *zool.*, havsabborren.

Mo'ros, de muhammedanska infödingarna på Filippinerna.

Morose, *fr.* (*l.* mårå's; *lat. moro'sus*), vresig, knarrig, tvär butter, trumpen. — **Morosite't** (*fr. morosité*), vresighet, knarrighet, trumpenhet, retlighet.

Moro'sis, *gr.* (av *moro's*, slö), *med.*, slöhet. — **Moroko'mium,** dårhus. — **Morosofi'** (av *gr. sofi'a*, vishet), dystert grubblande.

Morot, *bot.*, se *Daucus.*

Moroxi't, *miner.*, ett slags blågrön apatit.

Morpeppar, *bot.*, se *Xylopia.*

Morphæ'a l. **Morphœ'a,** *med.*, gammalt namn på de vid spetälska uppträdande hudfläckarna.

Mo'rpheus, se *Morfevs.*

Mo'rphium, *lat.* morfin. — **M. ace'ticum,** se *Acetas morphicus.* — **M. muria'ticum,** se *Chloretum apomorphicum.*

Morra = *Mora, ital.* (se d. o.).

Mo'rrhusolja, en illaluktande olja ur levertran.

Morrisons piller, se *Morisons piller.*

Morro, *port.* (*l.* må'rrå), kulle.

Mo'rs, *lat.* (*gen. mo'rtis*), död. — **M. algi'dus,** *med.*, se *Algid.* — **M. appa'rens** l. **spu'ria,** *med.*, skendöd. — **M. civi'lis,** borgerlig död. — **M. subita'nea,** plötslig död. — **Mo'rs æqua'bit, quos pecu'nia separ'avit,** *lat. ordspr.*, döden förenar dem, som rikedomen har åtskilt. — **Mors i'psa refu'git sæ'pe vi'rum,** själva döden viker ofta tillbaka för en man. (*Lucanus.*) — **Mors u'ltima re'rum,** döden är slutet på allt. — **Pa'llida mors æ'quo pu'lsat pe'de pa'uperum tabe'rnas regu'mque tu'rres,** den bleka döden besöker likaväl de fattigas hyddor som konungarnas slott. (*Horatius.*) — **So'mnus est ima'go mo'rtis,** sömnen är dödens avbild.

Morsealfabet (*l.* -å'-), det av Morse uppfunna, av punkter och streck bestående alfabet, som användes vid telegrafering och signalering.

Morse'ller (av *lat. mo'rsus*, bit), *farm.*, små kakor av socker, i vilka något läkemedel inmängts.

Morse'ring, signalering enligt Morsealfabetet (se d. o.).

Morsinger, *da.*, invånarna på danska ön Mors i Limfjorden.

Mo'rsus ranæ, *lat.*, *bot.*, grodbett.

Mors uvæ, *lat.*, *bot.*, krusbärsdöd.

Mort, *fr.* (*l.* mår), död; *spelt.*, fjärde, för tillfället icke spelande medspelaren i l'hombre.

Mortali'n, ett patenterat ohyresmedel.

Mortalite't (*lat. morta'litas*, av *mors*, död), dödlighet; antal av dödsfall. — **Mortalitetsstatistik,** dödlighetsstatistik. — **Mortalitetstabeller,** dödlighetstabeller.

Mortgage (*fr. l.* mårga'sj, *eng. l.* må'gidsj), *jur.*, ”död pant”, jord, som pantsatts med upplåtelse av besittningen åt borgenären, vilken i stället för ränta åtnjuter avkastningen. Motsatsen *Vifgage*, ”levande pant”, innebär att avkastningen avräknas å skulden.

Mortier, *fr.* (*l.* -tie', av *lat. morta'rium*, mortel), *krigsk.*, mörsare, bombkanon.

Mortifica'tio, *lat.*, *med.*, se *Mortifikation*, *med.*

Mortifia'nt m. fl., se under följ. ord.

Mortifie'ra (*fr. mortifier*, *lat. mortifica're*), döda, tillintetgöra; späka; förödmjuka, kränka. — **Mortifia'nt,** smärtande, förödmjukande. — **Mortifice'ra,** *jur.*, döda, förklara förlorade dokument ogiltiga. — **Mortifikatio'n,** dödande, tillintetgörande; späkning; förödmjukelse, kränkning; *med.*, bortdöende av organiska delar av kroppen; *jur.*, dödande eller tillintetgörande av den rättsliga kraften hos en skriftlig handling (en växel, en aktie l. d.).

Mo'rtimer, mansnamn, troligen av keltiskt ursprung (näml. av *mawr, mor, mer*, stor, vid, stolt, och *tigh*, hus, bostad).

Mo'rtuus, *lat.* (av *mo'ri*, dö), död. — **Civi'liter mortuus,** borgerlig död. — **Mora'liter mortuus,** moraliskt död. — **De mo'rtuis nil ni'si be'ne,** om de döda bör man icke säga annat än gott. — **Mortuus non mo'rdet,** en död biter icke, d. v. s. en död fiende behöver man icke frukta.

Moru, en negerstam.

Mo'rula, *lat.*, mullbär. Se *Morus.*

Mo'rus, *bot.*, mullbärsträd, buskskläkte tillhörande fam. *Mora'ceæ.* — **M. a'lba,** vitt mullbärsträd. Fruktställning vitaktig. Bladen utgöra silkesmaskens föda. Förr odlad även i Sverige. — **M. ni'gra,** svart mullbärsträd. Fruktställning svartröd, slutligen svart, ätlig. Hemland Persien. Odlad även i Sverige.

Morä'ner (*fr. moraines*), *pl.*, eg. ull av självdöda får; *geol.*, massor av grus, stenar och klippblock under eller på ytan (längs sidorna, mittpartiet eller nedre änden) av glaciärer. — **Morängrus,** *geol.*, krosstensgrus.

Mos, *farm.*, se *Elektuarium.*

Mos, *lat.*, *pl.* **Mo'res** (se d. o.), sed, bruk. — **Ex mo're,** efter sed och bruk. — **More consue'to** l. **so'lito,** på vanligt sätt. — **More majo'rum,** på förfädernas sätt. — **Bo'ni mores,** eg. goda seder; sedelag.

Mosa, värmländskt namn på i flotte hoplagt timmer.

Mosai'k, Musi'varbete l. **Musi'viskt arbete** (*fr. mosaïque*, *ital. musa'ico*, *lat. opus musivum*, av *gr. muse'ion*, museum), arbete, som göres av olika färgade bitar av sten, glas, bränd lera, trä, läder m. m., vilka medelst kitt så sammansättas, att ett mönster eller en framställning av figurer bildas. Jfr *Inkrustation, Intarsia, Marketeri.* — **Mosaikbastard,** bastard, hos vilken stamarternas egenskaper förekomma vid sidan av varandra. — **Mosaikfönster,** fönster sammansatt av olika färgade glasbitar. — **Mosaikguld,** en legering av 16 delar koppar, 7 delar platina och 2 delar zink. Se *Chrysorin.* — **Mosaiksjuka,** en fläcksjukdom på odlad tobak och betor. — **Mosaikteorien,** *biol.*, en teori om ärftlighetssubstansernas fördelning på de olika cellerna under den individuella utvecklingen. — **Mosai'st,** tillverkare av musivarbete. — **Musivguld,** ett av tenn, kvicksilver, svavel och salmiak berett bladguld, oäkta målarguld. — **Musivsilver,** oäkta blad- eller målarsilver, som beredes av tenn med vismut och kvicksilver.

Mosa'isk (av *Mose*, se d. o.), som angår Mose eller Mose lag; judisk. — **Mosaiska lagen,** den av Mose åt israeliterna givna lagen, vars kärnpunkt är tio Guds bud. — **Mosaiska trosbekännare,** judar. — **Mosai'sm,** Mose lära, den mosaiska eller judiska religionen. Jfr *Semitism.* — **Mosai't,** jude.

Mosai'st, se under *Mosaik.*

Mosai't, se under *Mosaisk.*

Mosca'do, ett sicilianskt muskatvin.

Moscha'ta, *lat.*, *bot.*, myskluktande. — **Moschatelli'na,** *lat.*, *bot.*, något myskluktande.
Moscholatri' (av *gr. mo'schos*, kalv, och *latre'ia*, dyrkan), den gyllene kalvens tillbedjande; guld- eller mammonsdyrkan.
Mo'schus, *farm.*, mysk (bisam, desman) kallas det starkt och egendomligt luktande ämne, som fås ur en körtel på hannen av *Moschus moschiferus*, myskdjuret, vilket lever i Centralasien. Användes i medicinen som ett kraftigt stimulerande och krampstillande medel. Brukas även vid parfymfabrikationen.
Mo'se l. **Mo'ses,** hebreiskt mansnamn (eg. *Mosche*, av *egypt. mo*, vatten, och *sedsje*, räddad; *gr. Moyse's* eller *Mose's*), den ur vattnet räddade. Buret av israeliternas lagstiftare. — **Moseböckerna,** de fem av Gamla testamentets böcker, som förr tillskrevos Mose, men nu anses författade på olika tider. Se vidare *Pentatevken*.
Moselviner (*l.* må'sel-), i trakten av floden *Mosel* odlade viner.
Mosers figurer l. **Mosers bilder** (*l.* må'sers -), *fys.*, figurer, som framträda på en glas- eller metallskiva, på vilken linjer tecknats med ett spetsigt föremål och som därefter utsättes för inverkan av andedräkten eller kvicksilverånga.
Mosers serum, *med.*, ett streptokockserum.
Mo'ses, se *Mose*.
Moses brinnande buske, *bot.*, arter av släktet *Pi'lea* (fam. *Urtica'ceæ*). Deras blommor öppna sig explosionsartat och utströ frömjölet i en sky. Odlas som krukväxter.
Mosippa, *bot.*, se *Pulsatilla*.
Moské (*fr. mosquée*, *sp. mezquita*, av *arab. ma'sdjid* l. *mesdschid*, ort. där man tillber, knäböjningsplats), muhammedanskt bönehus eller tempel.
Moski'ter (hårt k; *sp. mosquitos*, av *lat. mu'sca*, fluga), *zool.*, blodsugande myggor, som i tropiska länder äro en plåga för såväl människor som djur. — **Moskitnät,** se *Mosquitero*.
Moskova'd, se *Maskovad*.
Moskovi'ter, *pl.*, eg. invånare i staden *Moskva'*; benämning på ryssarna.
Mo'slem och **Moslemi'n,** se *Muslim*.
Moso, stam av urinvånare i kinesiska provinsen Yünnan.
Mosquite'ro, *sp.*, moskitnät, sängomhänge till skydd mot moskiter (se d. o.).
Mosquitos, *sp.* (*l.* måski'tås), svarta kariber, avkomlingar av kariber och negrer; *zool.*, se *Moskiter*.
Mossaga't = *Mokkasten* (se d. o.).
Mossdjur, *zool.*, små i havet levande, polypliknande djur, *Bryozo'a*.
Mossgarn, ett slags löst tvinnat tvåtrådigt garn av fin ull.
Mossljung, *bot.*, se *Cassiope*.
Mo'sso, *ital.*, *tonk.*, livligt, rörligt.
Mossrosor, *bot.*, se *Rosa*.
Mossrot, *bot.*, se *Peucedanum*.
Most, *ty.*, (*l.* måst), must.
Most Honourable, se *Honourable*.
Most re'verend, se under *Reverend*.
Mo'strich, *ty.*, med ättika tillredd senap.
Mosyno'iker, ett av Xenofon omtalat kaukasiskt bergfolk.
Motaci'lla, *zool.*, ärlsläktet av fam. Ärlor (*Motaci'llidæ*). — **M. a'lba,** sädesärlan. — **M. boa'rula,** gråärlan. — **M. fla'va,** gulärlan.
Motaci'llidæ, *zool.*, se under *Motacilla*.
Mota'ker (*gr. mo'thakes*), klass av frigivna heloter (se d. o.), oäkta söner av spartiater med helotkvinnor.
Mote'r, en beduinstam.
Mote'tt (*ital. mote'tto*), *tonk.*, flerstämmig kyrkosång utan ackompanjemang, med biblisk text, vanligen på latin. — **Motettpassion,** *tonk.*, passionsmusik med alltigenom flerstämmigt komponerad evangelietext (från 1500-talet).
Mo'thakes, *gr.*, se *Motaker*.
Mothallath, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Triangeln.
Motilite't (av *lat. move're*, röra), rörlighet.
Motio'n (*lat. mo'tio*, av *move're*, röra), rörelse, kroppsrörelse; förslag, framställt i en rådplägande församling av en av dess medlemmar. — **Motione'ra,** giva kroppsrörelse; väcka förslag i en rådplägande församling. — **Motionä'r,** person, som väcker ett förslag.
Moti'v (*fr. motif*, av *lat. move're*, röra), drivfjäder, bevekelsegrund; skäl, anledning; ämne, grundidé för en dikt eller ett annat konstverk; *tonk.*, melodisk sats, som förhärskar i ett musikstycke. Jfr *Ledmotiv*. — **Motive'ra,** anföra skäl, angiva bevekelsegrunder för något. — **Motive'ring,** anförande av skäl, stödjande med grunder.
Mo'to, *ital.*, rörelse. — **Con moto,** *tonk.*, hastigt. — **Moto precede'nte,** i samma takt som förut.
Motokultur l. **Motorkultur,** jordkultivering med motorer i st. f. levande djur som dragkraft.
Mo'tor, *lat.*, eg. den, som sätter något i rörelse; *mek.*, kraftmaskin, maskin, genom vilken en naturkraft utför mekaniskt arbete; stundom själva denna drivkraft. — **Motorballong,** luftskepp, drivet av motorer. — **Motorbåt,** mindre båt, driven av explosionsmotor. — **Motorcy'kel,** explosionsmotordriven velociped. — **Motordressin,** explosionsmotordriven dressin (se d. o.). — **Motorfartyg,** större fartyg, drivet med Diesel- l. Bolindermotorer. — **Motorgenerator,** motor direkt kopplad till en generator för omformning av den elektriska strömmen. — **Motorindustri,** tillverkning av motorer. — **Motorise'ra,** utrusta med motorer l. motorfordon. — **Moto'risk,** som frambringar rörelse, t. ex. *motoriska nerver*. — **Moto'risk afasi,** se *Afasi*. — **Motor-**

post, postföring med motorvagnar (automobiler) l. motorbåtar. — **Motorsläde,** med maskinkraft framdriven släde. — **Motorvagn,** automobilt åkdon (se *Automobiler*); järnvägsvagn l. spårvägsvagn, framdriven med inbyggd motor.

Motskymning, *meteor.*, se *Anticrepusculum.*

Mots savants, *fr.* (*l.* må sava'ng), lärda ord.

Mo'tto, *ital.*, tänkespråk, valspråk; sinnrikt uttryck, kort sentens av en författare, anbragt som valspråk eller överskrift i ett litterärt arbete för att antyda dess syfte.

Motu'kaflugan, *zool.*, en brasiliansk bromsart, *Ha'drus lepido'tus*, mycket fruktad för sina djupa, starkt blödande bett.

Mo'tu pro'prio, *lat.*, av egen drift, frivilligt; påvligt domslut eller påbud av ovillkorligt bindande kraft. — **Mo'tus,** *lat.*, rörelse. — **M. perista'lticus,** *fysiol.*, den masklika rörelsen hos tarmarna.

Mouchard, *fr.* (*l.* mosja'r, av *mouche*, fluga), kunskapare, spion. — **Moucharde'ra,** spionera.

Mouche, *fr.* (*l.* mosj), fluga; musch, "skönhetsfläck", liten lapp av svart taft, som damer på 1600- och 1700-talen fäste på ansiktet eller halsen för att dölja någon blemma eller förhöja hudens vithet. — **Moucheplåster,** se *Engelskt plåster.* — **Mouches volantes** (*l.* - våla'ngt), *pl.*, eg. flygande flugor; *med.*, en ögonsvaghet, under vilken små svarta punkter tyckas sväva framför ögonen och hindra patienten från att se klart. Bero oftast på mikroskopiskt små grumlingar i glaskroppen.

Moufette, *fr.* (*l.* mofä'tt), unken, stinkande lukt, t. ex. i gruvor, gravar, djupa brunnar o. s. v. Jfr *Mofett.*

Mouillera (*l.* muje'ra l. mulje'ra; *fr. mouiller*, av *lat. mo'llis*, mjuk), blöta, fukta; skölja; *fonet.*, muljera, uttala vekt, mjukt, med ett efterslag av *j*, t. ex. muljerat *l* = lj, *n* = nj o. s. v. (jfr följ. ord). — **Mouillerade språkljud,** mjuka konsonanter, konsonanter, vilka hava en viss biartikulation (t. ex. *l* i *sp. llanos* (*l.* lja'nås) och *n* i *ital. campagna* (*l.* kampa'nja). — **Mouille'ring,** muljering, nämnda förändring hos en konsonant.

Moulage, *fr.* (*l.* mola'sj), avgjutning l. modell av kroppens organ.

Mouline'ra (*l.* mo-, *fr. mouliner*, tvinna, av *moulin*, kvarn), tvinna silke — **Moulinage** (*l.* -a'sj), silkestvinning; därtill erforderlig redskap. — **Moulinégarn** (*l.* -ne'-), garner, tvinnade av två l. flera färdigspunna trådar av olika färg.

Moulinet, *fr.* (*l.* molinä'), *fäktk.*, kretsformig svängning med värjan till skydd mot flera samtidigt uppträdande motståndare.

Moulin Rouge, *fr.* (*l.* molä'ng rosj), en på Montmartre i Paris belägen, mycket besökt nöjeslokal.

Mounds, *eng.* (*l.* ma'unds), jordvall, kulle; *arkeol.*, fornlämningar i sydöstra Nordamerika, bestående av höga jordkullar för bebyggelse till skydd mot översvämningar eller som postament till plan för religiösa ceremonier. — **Mound builders** (*l.* - bi'ldörs), de folkslag, som uppburit moundkulturen.

Moulure, *fr.* (*l.* moly'r, av *moule*, modell, form), *byggn.*, gesims, list; även prydnader på bildhuggeri-, snickeri- och guldsmedsarbeten.

Mount, Mountain, *eng.* (*l.* ma'unt, ma'untin), berg. — **Mountain limestone** (*l.* - la'jmstå'n), *geol.*, bergkalk.

Mousse, *fr.* (*l.* moss), skum, fradga; *kokk.*, benämning på flera lätta mellanrätter.

Mousse'ra (*l.* moss-, *fr. mousser*), mussera, skumma, fradgas (om vin). — **Mousseux** (*l.* mossö'), skummande.

Mousson, *fr.* (*l.* mosså'ng), se *Monsun.*

Moustache, *fr.* (*l.* mosta'sj; av *gr. my'stax*, mun), mustasch, skägg på överläppen.

Moustérientiden (*l.* mosteriä'ng-), l. **Moustiertiden** (*l.* mostje'-), en del av den äldre stenåldern i Europa, bäst karakteriserad av fynd från byn Moustier i Dordogne.

Moutarde, *fr.* (*l.* mota'rd), **Mustard,** *eng.* (*l.* mö'störd; av *lat. mu'stum*, vinmust), senap. — **M. en feuilles** (*l.* - ang föj), senapspapper.

Mouton, *fr.* (*l.* motå'ng), får, fårstek; även polisspion (jfr *Mouchard*). — **Moutons d'or,** se *Agnels.* — **Revenons à nos moutons** (*l.* rövönå'ngs a nå motå'ng), eg. låtom oss återvända till våra får; låtom oss återkomma till ämnet.

Mouvement, se under *Movera.*

Move'ntia, se under följ. ord.

Move'ra (*lat. move're*), röra. — **Movera sig,** sätta sig i rörelse; bliva orolig. — **Move'ntia,** *pl.*, *jur.*, lösegendom med självrörelse, t. ex. boskap. Jfr *Mobilia.* — **Mouvement,** *fr.* (*l.* movma'ng), rörelse; oro, jäsning (i sinnena); upprorisk rörelse.

Movime'nto, *ital.*, *tonk.*, rörelse.

Mo'wrahfröolja, olja ur fröna av *Ba'ssia latifo'lia*, Främre Indien.

Mo'xa, (urspr. japanskt namn på stänglar av en art *Artemisia*, varmed terapeutisk bränning utfördes), *med.*, en vanligen av bomull beredd liten kägla, som fordom anbragtes på någon punkt av kroppen och där avbrändes, till åstadkommande av brännsår och avledande av andra sjukdomar, såsom gikt, djupt liggande varbildningar m. m. — **Moxibustio'n,** bränning med moxa.

Moyen, *fr.* (*l.* måajä'ng), medel, tillfälle, utväg. — **Moyen âge** (*l.* - a'sj), medeltiden. — **Moyens,** *pl.* (*l.* måajä'ng; stundom försv. till *mojä'nger*), medel, tillgångar, förmögenhet.

Mozara'ber (av *arab. mustariba*, oäkta araber), de kristna, som levde i Spanien under arabernas övervälde. — **Mozarabiska liturgien,** en från den äldsta kristna kyrkan

stammande liturgi, som begagnades i Spanien till slutet av 1000-talet.

Mozarteum (*l.* måtsarte'um), namn på en stiftelse i Salzburg med musikskola och museum till den österrikiske tonsättaren *Mozarts* minne.

Moze'tta, *ital.*, en liten rock utan ärmar, som begagnas av de högre andliga i Italien.

M. P., förk. för *lat. monume'ntum po'suit*, (N. N.) reste vården; *eng. member of parliament* (*l.* me'mbör åvv pa'rliment), medlem av parlamentet.

mp, *tonk.*, förk. för *ital. meno piano*, mindre sakta l. *mezzo piano*, halvsvagt.

m. p., förk. för *lat. manu propria*, egenhändigt.

M'pongwe = *Fan* (se d. o.).

Mpret, se *Impret.*

Mr, förk. för *eng. master, mister* (se d. o.), *fr. monsieur* (se d. o.).

m:r, d:r, s:r, på recept förk. för *lat. misceatur, datur, signetur*, blandas, utlämnas, påtecknas.

Mrakesch, marockansk berberstam.

Mrs, förk. för *eng. mistress* (se d. o.), *fr. messieurs* (se *Monsieur*).

Mrs Grundy, *eng.* (*l.* mi'ssis grö'ndi), i engelskt språkbruk en fingerad representant för skvallret: *"what will mrs Grundy say?"* (*l.* oätt oill - - sä), vad ska folk säga?

Ms, *pl.* **Mss,** förk. för *Manuskript.*

M. S., förk. för *lat. memo'riæ sa'crum*, helgat åt minnet.

M/S, förk. för *eng. motor ship*, motorfartyg.

Ms, förk. för *eng. miss* (se d. o.).

m. s., *tonk.*, förk. för *ital. mano sinistra*, vänstra handen.

Msambo, se *Allanblackia.*

Mscrpt, förk. för *manuskript.*

Mss, se *Ms.*

Mssrs, förk. för *fr. messieurs* (se *Monsieur*).

Mt., *pl.* **Mts.,** i geografiska namn förk. för *eng. mount*, berg.

M:t, förk. för *majestät*; i geografiska namn för *fr. mont*, berg.

Mts., se *Mt.*

Muallaka't = *Moallakat* (se d. o.).

Muang-Tai, inhemska namnet på Siam.

Muavi'n, *arab.*, "medhjälpare", egyptisk ämbetsman, medhjälpare åt en *mudir* (se d. o.).

Muc., på recept förk. för *lat. mucila'go* (se d. o.).

Mucedi'n, *kem.*, ett äggvitämne i vetekorn.

Muce'do, *lat.* (av *mu'cor*, mögel), *bot.*, möglig.

Much ado about nothing, *eng.* (*l.* möttj ädo' äba'ut nö'thing), mycket väsen för ingenting. (*Shakespeare.*)

Muchta'r, *arab.*, "utvald", egyptisk ämbetsman, medhjälpare åt en *mudir* (se d. o.).

Mu'cidus, *lat.* (av *mu'cus*, slem), *bot.*, slemmig.

Mucilagino'sa, *farm.*, slemmiga läkemedel.

Mucilaginös (*fr. mucilagineux*, av *lat. mu'cus*, slem), slemaktig.

Mucila'go, *pl.* **Mucila'gines,** *lat., farm.*, en mer eller mindre slemmig lösning av gummi eller växtslem i vatten. — **M. creta'cea** = *Emulsio carbonatis calcici* (se under *Emulsion*). — **M. cydo'niæ,** kvittenslem. slem, berett genom skakning av kvittenkärnor med rosenvatten. — **M. gu'mmi ara'bici,** gummislem, en lösning av gummi arabicum i vatten. — **M. li'ni,** linfröslem. — **M. sa'lep,** salepslem, beredes genom skakning av pulveriserad salep (se *Tubera salep*) med kokhett destillerat vatten. — **M. Tragaca'nthæ,** dragantslem (se *Dragant*). Brukas vid fabrikation av vissa sockerbagarvaror.

Muci'n (av *lat. mu'cus*, slem), *fysiol.*, slemämnen, glykoproteider, frambragta av celler i djurkroppens slemkörtlar och slemhinnor.

Mucinuri', *med.*, mucin i urinen.

Mucker, *ty.* (*l.* mo'-), lismare, hycklare, skrymtare.

Mucoce'le, *med.*, cysta, som innehåller mucin (se d. o.). — **Mucoenteri't,** *med.*, slemmig tarmkatarr. — **Mucopurule'nt,** *med.*, slemmigt varig.

Mu'cor, *bot.*, ett artrikt, ytterst allmänt släkte mögelsvampar. Flera arter äga förmåga att försockra stärkelse och ha därför industriell betydelse. De kunna även förjäsa sockret till alkohol. De vid arrackfabrikation på Java använda preparaten *ra'ggi* och *ta'pej*, härstamma från Mucorarter.

Mucori'neæ, *bot.*, mögelsvampar. Se *Mucor.*

Muco'sa, *anat.*, slemhinna.

Mucrona'ta, *lat.* (av *mu'cro*, egg, udd), *bot.*, med udd.

Mucu'na, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*. Baljorna äro tätt ludna av stickande hullingborst, som hos oss användas till s. k. k l å p u l v e r.

Mu'cus, *lat.* (*gr. my'kos*), slem. — **Mukös** (*lat. muco'sus*), slemmig, slemaktig.

Mud, *holl.* (*l.* mödd), av *lat. mo'dius*, skeppa, äldre spannmålsmått, omkr. 112 l; äldre benämning på hektoliter.

Mudar, *bot.*, *Calotro'pis gigante'a*, tillhör fam. *Asclepia'deæ*, växer i Afrika. Rotbarken nyttjas som kräkmedel och svettdrivande medel.

Mudejar (*l.* mode'sjar) = *Morisker* (se d. o.). — **Modesjarstil,** spansk blandstil av gotiska, renässans- och moriska former på 1400- och 1500-talen.

Mude'rris, *arab.*, lärare; titel på professorer vid turkiska högskolor.

Mudian, se *Bermudasbåt.*

Mudi'r, *arab.*, styresman; guvernör över en egyptisk provins. — **Mudi'rije,** egyptisk provins.

Mudlumps, *eng.* (*l.* ma'dlamps), "gyttje-

klumpar", simmande öar av drivtimmer och slam vid mynningen av Mississippi.
Mudsjelli'd, *arab.*, tillverkare av koran-etuier.
Mudsjetchi'd, *arab.*, "en som strävar", hög persisk andlig ämbetsman.
Mueddin (*l.* mue'ssin) l. **Mue'zzin**, *arab.*, person, som utropar bönestunderna från moskéernas minareter.
Muff (*lat.* *mu'ffula*, vinterhandske), ihåligt, vanligen cylinderformigt, i båda ändarna öppet klädesplagg, vari händerna instickas för att hållas varma.
Mu'ffel, *ty.* (*fr.* *moufle*), en vid metallproberingar m. fl. processer använd välvd skål av eldfast lera.
Muffelfärger, se *Smältfärger*.
Muffe'tt, se *Moufette*.
Muffins, *eng.* (*l.* ma'ffins), ett slags bakelser av kärnmjölk.
Muflo'nen, *zool.*, *O'vis musimon*, en vild fårart på Korsika och Sardinien.
Mu'fti, *arab.*, muhammedansk teolog, som deltager i kadins (se *Kadi*) domarverksamhet. — **Mufti-ul-ena'm**, **Scheik-ul-isla'm** l. **Stormufti**, muftin i Konstantinopel, förr turkiska rikets högste ämbetsman.
Mug, en med birmanerna besläktad folkstam.
Mughabo'dha, en grammatik över sanskrit.
Mugg (*ty.* *Mauke*), *vet.*, inflammationer i nedre delen av benen hos hästar och kor, orsakade av bristande hygien.
Mugian, se *Bermudasbåt*.
Mugil, *zool.*, multesläktet, ett släkte taggfeniga fiskar, flera arter med läckert kött. Några få exemplar av olika slag ha fångats på vår västkust.
Muha'djir, *arab.* (av *hedjra*, utvandring), till Turkiet invandrad muhammedan, som gratis fått sig jord upplåten.
Muha'fis, *arab.*, guvernör.
Muha'mmed l. **Moha'mmed**, mansnamn (av *arab.* *muhammad*, högtlovad). Buret av stiftaren av Islam eller den muhammedanska religionen och av fem turkiska sultaner. — **Muhammeda'n** (även **Mohammeda'n**), anhängare av den muhammedanska religionen. — **Muhammedani'sm**, Muhammeds lära eller *Islam* (se d. o.). — **Muhammeda'nsk**, som har avseende på muhammedanerna eller muhammedanismen.
Muha'rram, första månaden i det muhammedanska året.
Muid, *fr.* (*l.* mui'), av *lat.* *modias*, skäppa, äldre franskt rymdmått av växlande storlek för olika varor och länder.
Muikku, *fi.* (*l.* mo'jko), siklöja.
Muisca, **Muyskas** l. **Chibcha** (*l.* tsji'bsja), ett till Centralamerikas indianer hörande folk.
Mu'kar, europeisk benämning på en *Mukari* (se följ. ord).
Muka'ri, *arab.*, uthyrare av kameler, mulåsnor, hästar o. s. v.
Mukorinéer, *bot.*, mögelsvampar (av fam. *Mucori'neæ*).
Muko's, *kem.*, en ur mucin framställd sockerart.
Mukö's, se under *Mucus*.
Mula, *zool.*, korsning mellan hingst av åsna och sto av häst. Jfr *Mulåsna*.
Mula'gis, *turk.*, utvald ryttare.
Mula'sim, *arab.*, löjtnant.
Mulatt, *fem.* **Mulattska** (av *lat.* *mu'lus*, mulåsna), avkomling av en vit och en neger.
Mu'lciber (av *mulce're*, stryka, stilla), *rom. myt.*, binamn till Vulcanus som dämpare av eldsvåda.
Mulemaskin (*l.* mjul-) l. **Mule-Jennymaskin** (*l.* -djenni-), ett slags spinnmaskin. Se vidare *Jennymaskin*. — **Mulegarn**, **Mulgarn**, löst snott bomullsgarn (numera spunnet på selfactorspinnmaskin).
Mulge'dium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ* med mörkt till ljust violetta blommor. Ett flertal arter odlade och tillfälligt förvildade. Två inhemska. — **M. alpi'num**, tolta, sällsynt i n. Sverige. Ofta odlad och då intill meterhög. Blommor mörkvioletta. — **M. macrophy'llum**, mjölksallat, odlad, ofta förvildad. — **M. sibi'ricum**, älvtolta, sällsynt i Norrland, ofta odlad och förvildad. Blommor ljusvioletta.
Mulie'bra, *lat.* (av *mulie'bris*, kvinnlig, och detta av *mu'lier*, kvinna), *pl.*, *anat.*, de kvinnliga könsdelarna; *med.*, månadsrening. — **Muliebrite't**, kvinnlighet.
Mu'lier taceat in eccle'sia, *lat.*, kvinnan tige i församlingen (1. Kor. 14: 34).
Mulje'ra m. fl., se *Mouillera*.
Muljö'r, *sjöv.*, fällmekanism för ankare.
Mulk, *turk.*, privategendom, som är underkastad beskattning.
Mulkt (*lat.* *mu'lcta*), *jur.*, penningstraff, böter. — **Mulkte'ra**, ålägga penningböter.
Mullah, armenisk präst.
Mullbärsträd, *bot.*, *Mo'rus*, ett till fam. *Mora'ceæ* hörande trädsläkte, som, härstammande från Persien och Kina, odlas i större delen av Europa. Bladen tjäna silkesmaskarna till näring. Bären av *Morus ni'gra* brukas till sylt och syrup.
Mullerupkulturen, *arkeol.*, se *Maglemosekulturen*.
Mulligatawny, *eng.* (*l.* ma'lligötå'ni), *kokk.*, en urspr. indisk, starkt kryddad soppa på kött, vilt, fläsk, curry, grönsaker och ris.
Mullpenningar, avgift för gravplats på kyrkogård.
Mu'llus, *zool.*, ett släkte synnerligen välsmakande, taggfeniga fiskar. — **M. surmule'tus**, gulstrimmiga mullaxar, förekomma från Medelhavet till Englands kust, sällsynt på vår västkust.
Mullvaden, *zool.*, se *Talpa*. — **Mullvadsskinn** erhållas av *Talpa europæ'a*. Detta eftersökta men föga hållbara pälsverk imiteras av bisamskinn, som klippes och färgas.

Mu'lstol (av *mulåsna*), ett slags kombinerad spinnmaskin.

Mu'lsum, *lat.*, med honung blandat vin, vinmjöd.

Mu'lta, *lat.* (*pl.* av *mu'ltum*, mycket), mycket, mångahanda. — **Non multa, sed multum**, se *Multum, non multa.* — **Multa cadunt i'nter calicem suprema'que labra**, mycket kan hända, under det att man för bägaren till munnen, d. v. s. mycket händer oförmodat. — **Multæ manus o'nus re'ddunt le'vius**, många händer göra bördan lätt. — **Multa pau'cis**, mycket i få ord. — **Multa pete'ntibus de'sunt multa**, de, som fika efter mycket, sakna mycket.

Multangulä'r, *lat.*, månghörnig, mångvinklig.

Multefiskar, *zool.*, se *Mugil.*

Multer, Multor, Mylter, Snottrer, norrländska namn å hjortron.

Mu'ltesim, *arab.*, arrendator av någon statens inkomsttitel. Jfr *Iltisam.*

Multiaxia'l (av *lat. mu'ltus*, mången, och *a'xis*, axel), fleraxlig.

Multica'ulis, *lat.* (av *mu'ltus*, mången, och *ca'ulis*, stjälk), *bot.*, med många stjälkar.

Multicellula'r l. **Multicellulä'r**, mångcellig.

Multicuspida't, *anat.*, med många spetsar.

Multifi'dus, *lat.* (av *fi'ndere*, klyva), mångkluven, mångflikig.

Multiflo'rus, *lat.* (av *flos*, blomma), *bot.*, mångblommig.

Multifo'rm, *lat.*, mångggestaltad.

Multifo'rmis, *lat.* (av *fo'rma*, form), *bot.*, mångformig.

Multigra'f, detsamma som *Hektograf* (se d. o.).

Mu'ltikopapper, *fotogr.*, kopieringspapper för framställning av flerfärgade landskapsbilder.

Multikro'motryck, flerfärgstryck.

Multilatera'l (av *lat. mu'ltus*, många, och *la'tus*, sida), flersymmetrisk; *bot.*, växt, som är likformigt utvecklad runt sin huvudaxel.

Multilokulä'r (av *lat. mu'ltus*, mången, och *lo'cus*, rum), mångrummig.

Multipartia'l vaccin (av *lat. mu'ltus*, mången, och *pass*, del), vaccin med många beståndsdelar, l. **Polyvale'nt vaccin** (av *gr. poly's*, mången, och *lat. vale're*, gälla), mångvärdig vaccin, beredes av flera bakteriestammar av samma art.

Multi'pel (av *lat. multi'plus*, mångfaldig), *mat.*, mångfald; tal, vari ett annat jämnt går upp (9 är t. ex. en multipel av 3). — **Multipeletalo'n**, *fys.*, en sats motståndsrullar för uppmätande av mångfalder av den elektriska motståndsenheten. — **Multipelintegra'l**, *mat.*, integral med flera variabler, vilka successivt böra integreras. — **Multipelpunkt**, *mat.*, punkt på en kroklinje, genom vilken två l. flera grenar av linjen passera.

Mu'ltiplex, *lat.*, mångfaldig.

Multiplice'ra (*lat. multiplica're*), *mat.*, mångfaldiga, mångdubbla, föröka; av två givna tal addera det ena så många gånger med sig självt, som det andra har enheter; finna ett tal, som är en given mångfald av ett givet tal. — **Multiplika'nd**, det tal, som skall multipliceras med ett annat. — **Multiplika'tor**, det tal, varmed ett annat skall multipliceras. — **Multiplikatio'n** (*lat. multiplica'tio*), mångfaldigande, mångdubblande; den handling, varigenom man finner ett tal, som är en given mångfald av ett givet tal, eller multiplicerar ett tal med ett annat. — **Multiplikationstecken**, tecknet × eller en punkt, som sättes mellan faktorerna (multiplikanden och multiplikatorn). — **Multiplikati'v**, mångfaldigande; betecknande en mångfald. — **Multiplicite't**, mångfaldighet, mängd.

Multirotatio'n, *fys.*, förändring i vridningsförmågan för polarisationsplanet hos en lösning av ett optiskt aktivt ämne.

Multor, se *Multer.*

Multosta't, *med.*, portativ apparat för transformering av elektrisk ström till medicinska undersöknings- och behandlingsändamål.

Mu'ltum, *lat.*, mycket; skämtvis: stora ägodelar, förmögenhet. — **M. in pa'rvo**, mycket i litet. — **M., non mu'lta**, mycket, men icke mångahanda; icke mångläseri, utan djupa studier; litet, men gott. (*Plinius d. y.*)

Mu'ltum, *text.*, till yttertyg använt, ruggat *Barchent* (se d. o.).

Multu'ngula (av *lat. mu'ltum*, mången, och *u'ngula*, klöv), *zool.*, förr däggdjursordning, omfattande elefanter, tapirer, noshörningar, svindjur och flodhästar.

Mu-lua, en bantunegerstam.

Mu'lus, *lat.*, mulåsna. — **Mulomedici'n**, djurläkekonst, veterinärvetenskap.

Mulåsna, *zool.*, korsning mellan hingst av häst och sto av åsna. Jfr *Mula.*

Mumblingshammare, se *Smälthammare.*

Mu'mie (*fr. momie, ital. mu'mmia*, av *arab. mu'miya'*, harts, beck), balsamerat fornegyptiskt människo- eller djurlik. — **Mineralisk mumie**, en dyrbar, välluktande persisk bergbalsam, som av de gamla egypterna användes vid balsamering. — **Mumifie'ra**, göra till mumie; hoptorka. — **Mumifikatio'n**, förvandling till mumie; *med.*, torr brand, hoptorkande och skrumpnande av någon kroppsdel.

Mu'min, *pl.* **Mumini'n**, se *Kafir.*

Mu'mma = *Braunschweigmumma* (se d. o.).

Muna'fiku'n, *arab.*, "hycklare", benämning på dem bland Muhammeds motståndare, som av rädsla underkastade sig profeten men i hemlighet motarbetade honom.

Mund l. **Munt**, *fornnord.*, hand.

Munda, indisk folkstam.

Munda'n m. fl., se under *Mundus.*

Munda'ri, en indisk folkstam.

Mundari'n, *farm.*, en alkaloid, som förekom-

mer i *Ascle'pias gigante'a* och *A. pro'cera*, tillhörande fam. *Asclepia'deæ*.

Mundatio'n m. fl., se under *Mundum*.

Mundelföre, Mundilfare, *nord. myt.*, fader till Sol och Måne.

Munde'ra (av *lat. mu'ndus*, ren, snygg), rengöra, putsa; renskriva; (av *monte'ra*, se d. o.), *krigsk.*, bekläda (soldater). — **Munde'ring**, soldatbeklädnad. Jfr *Montering*.

Mundificantia, *lat.*, *med.*, renande läkemedel.

Mundilfare, se *Mundelföre*.

Mu'ndum, *lat.* (av *mu'ndus, -a, -um*, ren, snygg), renskrift, avskrift. Jfr *Koncept*. — **Mundatio'n**, rening. — **Mundato'risk** (*lat. mundato'rius*), renande.

Mu'ndus, *lat.*, värld. — **Mundus vult de'cipi, ergo decipia'tur**, världen vill bedragas; så må den bliva bedragen. — **Munda'n**, världslig. — **A mu'ndo co'ndito**, se *A mundo* etc. — **Mundanite't** l. **Mundani'sm**, världsligt sinne, världslighet.

Muñeira (*l.* monjei'ra), en spansk dans i måttligt tempo.

Mu'nen = *Munin* (se d. o.).

Munger, fornnordiskt mansnamn (troligen av *mund*, hand, och *ger* eller *geir*, spjut).

Mungiga (*ty. Maultrommel*, *fr. guimbarde*), *tonk.*, ett musikinstrument, som består av en ståltunga och ett järn, böjt som en hästsko. Jfr *Munharmonika*.

Mungo, negerfolk i Kamerun.

Mungo, av klädeslump o. d. framställd konstull. Jfr *Shoddy*.

Mungobo'na, se *Sansibarört*.

Mu'ngon, *zool.*, se *Herpestes*.

Munharmo'nika, *tonk.*, musikinstrument, där toner frambringas genom metalltungor.

Municipa'l, Municipalite't m. fl., se under följ. ord.

Munici'pium, *lat.* (av *mu'nus*, gåva, ämbete, och *ca'pere*, taga), kallades av de gamla romarna varje kommun i Italien, som stod under romersk överhöghet, men hade kommunal självständighet. — **Municipa'l**, som angår en stadskommun. — **Municipalråd** (*fr. conseil municipal*), i Frankrike inom varje kommun ett genom val bildat råd. — **Municipalrätt**, stadsrätt. — **Municipalsamhälle** kallas hos oss fiskelägen, stationssamhällen och med dem jämförliga delar av kommunala landområden. — **Municipalise'ra**, göra till en municipalitet. — **Municipalite't** (*fr. municipalité*), medlemmar av en stadskommuns styrelse. — **Muni'cipes**, borgare i ett municipium.

Munifice'ns (*lat. munifice'ntia*), frikostighet, mildhet, ädelmod.

Munime'nt (*lat. munime'ntum*), hjälp, stöd; skyddsmedel; *jur.*, bevisningsgrund.

Mu'nin, se *Hugin* och *Munin*.

Munitio'n (*lat. muni'tio*, av *muni're*, befästa), *krigsk.*, förråd; krigsförnödenheter. Jfr *Ammunition*.

Munk (*lat. mo'nachus*, av *gr. monacho's*, ensam), särskilt inom katolska kyrkan en man, som tillhör en andlig förening (orden), vars medlemmar leva tillsammans skilda från världen, efter vissa regler och under gudaktighetsövningar. — **Munklatin**, dålig latin, sådan, som talades och skrevs av munkarna under medeltiden. — **Munklikör** l. **Benedikti'nlikör** (*fr. Bénédictine de Fécamp*), i franska staden Fécamp tillverkad och efter benediktinklostret därstädes uppkallad likör. — **Munkskrift**, se *Gotisk skrift*.

Munk l. **Munkark**, *boktr.*, ark, som vid handpresstryckning icke noggrant överdragits med färg utan företedde ljusare fläckar (likt tonsuren på en munk).

Munkbalsam, se *Sårbalsam*.

Munkfnat, *bot.*, ett namn på *Cynoglo'ssum officina'le* (se d. o.).

Munkhätta, *bot.*, se *Arum*.

Munklatin, se under *Munk*.

Munkraba'rber, *bot.*, roten av *Ru'mex Patie'ntia* och *Rumex alpi'nus*, tillhör. fam. *Polygo'neæ*.

Munlim, ett slags lim, som beredes av gelatin och kandisocker.

Munpoma'da, *farm.*, cerat (se *Ceratum*).

Munshi, Monshi (*l.* mo'nsji), infödd indisk lärare l. sekreterare åt europé.

Munsjör (*l.* -sjö'r); *försv.* av *fr. monsieur*, (se d. o.), gunstig junker, klippare, gynnare.

Munspatel, se *Tungspatel*.

Munstege, *vet.*, instrument, som håller munnen öppen på djur vid undersökningar i munhålan.

Munte'nia, rumänska namnet för Valakiet.

Muntjaken l. **Kidangen**, *zool.*, ett ostindiskt hjortdjur, *Ce'rvalus mu'ntjac*.

Muntz' metall, mässing, som kan bearbetas i rödvärme.

Muphrid, *astr.*, stjärna i stjärnbilden B j ö r n v a k t a r e n.

Mura, *bot.*, ett namn på flera arter av släktet *Potenti'lla* (se d. o.).

Muræ'na, se *Murena*.

Muraille, *fr.* (*l.* myra'j), mur, vägg.

Mura'l, se under *Murus*.

Mura'lis, *lat.*, *bot.*, växande på murar.

Murato'riska ka'non, en fragmentarisk förteckning på latin över de kanoniska böckerna i Nya testamentet.

Murbruksstruktur, *petrogr.*, se under *Kataklastisk*.

Murchisoni't, *miner.*, efter den engelske geologen *Murchison* (*l.* mö'rtjissön), uppkallad fältspat.

Mu'rcia, *rom. myt.*, benämning på Venus.

Murdji'ter, en muhammedansk sekt.

Mure'na, *zool.*, *Muræna Helena*, en välsmakande ålart, som förekommer i Medelhavet, Indiska Oceanen och vid Australien. Ansågs av de gamla romarna som en stor läckerhet.

Mu'res, *lat.*, *pl.* av **Mus**, råtta, mus. — **M.**

articula'ris, *med.*, ledmöss, fria kroppar i en ledgång.

Murexi'd, *kem.*, uppstår, när urinsyra behandlas med salpetersyra och därefter med ammoniak. — **Murexidprov**, *med.*, ett prov för påvisande av urinsyra.

Murförband, *byggn.*, en vid murning iakttagen bestämd ordning mellan murstenarna.

Murgalt, öppen gryta, i vilken man eldar med koks i nybyggen för att torka ut murarna.

Murgröna, *bot.*, se *Hedera*.

Murgrönsnate, *bot.*, se *Ranunculus hederaceus*.

Murgrönsporreblomma, *bot.*, se *Cymbalaria*.

Mu'ria, *lat.*, saltlake.

Muria't (*fr. muriate*, av *lat. mu'ria*, saltlake), *kem.*, saltsyrat salt.

Muriazi't, *miner.*, dets. som *Anhydrit* (se d. o.).

Murica'tus, *lat.*, spetsig-, *bot.*, med små piggar.

Murici't, *nylat.*, *paleont.*, en förstenad spikklubbsnäcka.

Mu'ridæ, *zool.*, gnagarfamiljen R å t t d j u r. Omfattar i Sverige lämlar, möss, råttor och sorkar.

Muri'der (av *arab. muri'd*, lärjunge), anhängare av muridismen. — **Muridi'sm**, en religiös-politisk rörelse i Kaukasuslanden, huvudsakligen under förra hälften av 1800-talet.

Mu'rinæ, *zool.*, råttor, underfamilj av *Muridæ* (se d. o.).

Muri'num, *lat.*, *bot.*, rått-.

Mu'rium, *kem.*, ett hypotetiskt urämne, som förr ansågs ingå i saltsyra, varför denna förr benämndes *a'cidum muria'ticum*.

Murkla, *bot.*, *Morche'lla*, *Gyromi'tra* och *Helve'lla*, tre skivsvampsläkten. *Morche'lla escule'nta*, hattmurklan, och *Gyromi'tra escule'nta*, stenmurklan, betraktas som läckerheter.

Murkvadra't l. **Murkvadra'nt**, *astr.*, större kvadrant (se d. o.) uppbyggd i meridianen l. anbragt på en mur.

Murmel, se under *Murmeldjur*.

Murmeldjur, *zool.*, ett släkte ekorrdjur, *Marmo'ta*. V a n l i g a m u r m e l d j u r e t (*M. marmo'tta*) finnes i Sydeuropa ovan trädgränsen. Skinnet beredes till läder. B o b a k e n (*M. bo'bac*), på Rysslands och mell. Asiens stäpper, lämnar huvudmassan av pälsverket m u r m e l.

Murmi, ett av *Himalajafolken* (se d. o.).

Mu'rmur (av *lat. murmura're*, mullra, morra), brus, sorl, mummel; även = *Borborygmi* (se d. o.). — **M. veno'sum**, *med.*, nunnebrus, brusande ljud över stora halsvenerna hos blodfattiga.

Mu'rner, *ty.* (av *murren*, morra), kattens namn i den tyska djurfabeln, kisse, kissemurr.

Muro'rum, *lat.*, *bot.*, mur-.

Mu'rrha, en hos de gamla romarna högt skattad stenart. — **Murrhi'nska kärl** (*lat. vasa mu'rrhina*), ett slags ytterst dyrbara, i Indien av nämnda stenart förfärdigade kärl, mycket eftersökta under romerska kejsartiden.

Mursenap, *bot.*, se *Diplotaxis*.

Mu'rsjid, *arab.*, ledare, lärare, föreståndare för religiöst brödraskap.

Mu'rus, *lat.*, mur. — **Extra mu'ros**, utom stadsmurarna. — **I'ntra muros**, inom stadsmurarna. — **Mura'l**, som tillhör murar, som växer på murar.

Murva, bland krimtatarerna av hirs berett öl.

Mus, *zool.*, råttsläktet. — **M. flavi'colis**, större skogsmusen. — **M. mu'sculus**, husmusen. — **M. norve'gicus**, bruna råttan. — **M. ra'ttus**, svarta råttan. — **M. sylva'ticus**, lilla skogsmusen.

Musa, arabisk form för *Mose*.

Mu'sa, *bot.*, bananväxt, pisang, ett till fam. *Musa'ceæ* hörande, högväxt tropiskt örtsläkte. — **M. paradisi'aca**, med underarten **M. sapie'ntum**, från Ostindien, odlas numera allmänt i tropikerna. De smakliga frukterna, b a n a n e r, J a m a i c a b a n a n e r, T e n e r i f f a b a n a n e r, äro numera välkända även hos oss. Även andra arter ge ätliga frukter. Jfr *Arrowrotstärkelse*. — **M. texti'lis** ger tågvirke, s. k. m a n i l l a h a m p a. — **M. ense'te**, jättebananen, odlas som prydnadsväxt jämte flera andra arter.

Mu'sa, *gr.* och *lat.*, sånggudinna. Se *Muser*.

Musa (*eng. mouse*), *sjöv.*, med garn försäkra en hake, så att den icke kan lossgöra sig.

Musa'ceæ, **Musacéer**, *bot.*, växtfamilj av serien *Scitami'neæ*. Viktigaste släktet är *Musa* (se d. o.).

Musage'tes, se under *Muser*.

Musardkonsert (*l.* mysa'r-; efter den franske kompositören *Philippe Musard*), konsert i fria luften, promenadkonsert.

Mu'sastärkelse, se *Arrowrotstärkelse*.

Musblack, musfärgad häst.

Mu'sca, *astr.*, F l u g a n, stjärnbild på s. hemisfären.

Mu'sca, *lat.*, fluga; *zool.*, ett flugsläkte. — **M. dome'stica**, fönsterflugan. — **M. vomito'ria**, spyflugan.

Muscadins, *fr.* (*l.* myskadä'ng), *pl.*, eg. myskpastiljer; parfymerade sprättar (särskilt vissa sådana under franska revolutionen).

Mu'scæ, **Musca'rius**, *lat.*, *bot.*, flug-.

Mu'scæ volita'ntes, *lat.*, flygande flugor; *med.*, se *Mouches volantes* under *Mouche*.

Muscardine, *fr.* (*l.* myskardi'nn), en sjukdom hos silkesmaskar.

Muscardi'nus avellana'rius, *zool.*, hasselmusen, den enda svenska representanten för gnagarfamiljen H a s s e l m ö s s.

Musca'ri botryoi'des, *bot.*, pärldruva, pärlhyacint, som prydnadsväxt odlad liljeväxt.

Musch, se *Mouche.*
Muschi'k, *ry.*, bonde.
Muschi'r, *arab.*, ledamot av ett råd; en turkisk armékårs befälhavare. — **Muschira't,** en muschirs värdighet.
Muschplåster, se *Engelskt plåster.*
Musci, *lat.*, *pl.* av *Muscus* (se d. o.); *bot.*, kryptogamgruppen Mossor.
Musci'cola, *bot.*, växande bland mossor.
Muscige'nus, *bot.*, växande på mossor.
Muscoi'des, **Musco'sa,** *bot.*, mosslik.
Muscologi', *bot.*, vetenskapen om mossorna.
Muscovi't, *miner.*, kaliglimmer, den allmännaste glimmerarten.
Mu'sculus, *pl.* **Mu'sculi,** *lat.*, *anat.*, muskler. — **Mu'sculi abdo'minis,** bukmusklerna. — **Mu'sculus anconæ'us,** armbågsmuskeln. — **M. bi'ceps bra'chii,** tvåhövdade armmuskeln. — **M. b. femo'ris,** tvåhövdade lårmuskeln. — **M. brachia'lis,** armböjaren. — **M. buccina'tor,** kindmuskeln. — **M. cani'nus,** hörntandsmuskeln. — **M. cilia'ris,** ögats ringmuskel. — **M. corruga'tor superci'lii,** ögonbrynsrynkaren. — **M. crema'ster,** testikelhöjaren. — **M. deltoide'us,** deltamuskeln. — **M. diga'stricus,** tvåbukiga käkmuskeln. — **M. dilata'tor pupi'llæ,** radiära muskler kring pupillen. — **Musculi fa'ucium,** svalgets muskler. — **Musculus fronta'lis,** pannmuskeln. — **M. gastrocne'mius,** stora vadmuskeln. — **Musculi geme'lli,** tvillingmusklerna. — **Musculus genio-hyoide'us,** kindtungmuskeln. — **M. glutæ'us ma'ximus,** stora sätesmuskeln. — **M. g. me'dius** och **M. g. mi'nimus,** mellersta och lilla sätesmuskeln. — **M. graci'lis,** slanka lårmuskeln. — **M. ili'acus,** höftbensmuskeln. — **M. iliopso'as,** höftländmuskeln. — **M. intercosta'les,** mellanrevbensmusklerna. — **M. lary'ngis,** struphuvudets muskler. — **M. lati'ssimus do'rsi,** breda ryggmuskeln. — **M. leva'tor sca'pulæ,** skulderbladshöjaren. — **M. li'nguæ,** tungmusklerna. — **M. masse'ter,** tuggmuskeln. — **M. menta'lis,** hakmuskeln. — **M. my'lohyloide'us,** käktungbensmuskeln. — **M. nasa'lis,** näsmuskeln. — **M. obtura'tor exte'rnus** och **M. o. inte'rnus,** yttre och inre höftskålsmuskeln. — **M. occipita'lis,** nackmuskeln. — **M. orbicula'ris o'culi,** ögats ringmuskel. — **M. o. o'ris,** munnens ringmuskel. — **M. pectora'lis ma'jor** och **M. p. mi'nor,** stora och mindre bröstmuskeln. — **M. peronæ'us bre'vis** och **M. p. lo'ngus,** korta och långa vadmuskeln. — **M. phary'ngis,** svalgets muskler. — **M. poplite'us,** knävecksmuskeln. — **M. prosta'ticus,** prostatas muskulatur. — **M. pso'as ma'jor** och **M. p. mi'nor,** stora och lilla ländmuskeln. — **M. qua'driceps fe'moris,** lårsträckaren. — **M. re'ctus abdo'minis,** raka bukmuskeln. — **M. r. inte'rnus abdo'minis,** bukens inre snedmuskel. — **M. r. o'culi,** ögonbulbens raka muskler. — **M. sacrospina'lis,** ryggsträckaren. — **M. sarto'rius,** skräddarmuskeln. — **M. scale'nus ante'rior, me'dius** och **poste'rior,** främre, mellersta och bakre revbenshållaren. — **M. serra'tus,** sågmuskeln. — **M. so'leus,** djupa vadmuskeln. — **M. sphi'ncter,** muskel, som sluter en öppning. — **M. tempora'lis,** tinningmuskeln. — **M. te'nsor ty'mpani,** trumhinnespännaren. — **M. tibia'lis ante'rior** och **poste'rior,** främre och bakre skenbensmuskeln. — **M. tora'cis,** bröstmuskulaturen. — **M. trape'zius,** kappmuskeln. — **M. trave'rsus abdo'minis,** bukens tvärmuskel. — **M. triangula'ris,** triangulära munmuskeln. — **M. tri'ceps bra'chii,** armsträckaren. — **M. zygoma'ticus,** okbensmuskeln.
Mu'scus, *lat.*, mossa. — **M. helmintocho'rtus,** se *Helmintochorton.* — **M. isla'ndicus,** se *Lichen islandicus* (under *Lichenes*). — **M. pulmona'ceus,** se *Herba pulmonariæ arboreæ.*
Musea'l, Museolo'gisk, hörande till ett museum.
Musée, *fr.* (*l.* myse'), museum.
Muse'ion, *gr.*, museum (se d. o.).
Mu'selman (förvrängning av *arab. muslimi'n* [se *Muslim*]), muhammedan.
Mu'senalmanach, *ty.*, benämning på förr i Tyskland utgivna poetiska kalendrar.
Museografi', se under *Museum.*
Museolo'gisk, se *Museal.*
Mu'ser (*gr. mu'sai, lat. mu'sæ*), *gr. myt.*, benämning på de nio sånggudinnorna eller sångens, musikens och skaldekonstens gudinnor, döttrar till Zeus och Mnemosyne. Dessa gudinnor voro *Klei'o* (*lat. Cli'o*), representant för historien, *Kallio'pe* l. *Kallio'peia* (*lat. Calli'ope*), för hjältedikten, *Melpome'ne* (*lat. Melpo'mene*), för sorgespelet, *Tha'leja* (*lat. Thali'a*), för lustspelet, *Erato'* (*lat. E'rato*), för kärleksdikten, *Eute'rpe*, för musiken och den lyriska skaldekonsten. *Terpsicho're* (*lat. Terpsi'chore*), för dansen, *Poly'mnia* (*lat. Polyhy'mnia*), för hymnen eller den heliga sången, *Urani'a* (*lat. Ura'nia*), för stjärnkunskapen; *fig.*, sköna konster, i synnerhet skaldekonst. Jfr *Camenæ.* — **Musage'tes,** anförare för muserna. Se vidare *Apollon.*
Muse'ra (jfr *Mosaik*), pryda med mosaik. — **Muse'ring,** det brokiga mönstret på baksidan av spelkort.
Musette, *fr.* (*l.* mysä'tt), säckpipa; även en på Ludvig XIV:s och Ludvig XV:s tid omtyckt dans.
Muse'um, *lat.* (*gr. muse'ion*), en åt muserna, d. v. s. åt konster och vetenskaper, helgad plats; offentlig samling av till konst och vetenskap hörande föremål; den byggnad, vari en dylik förvaras. — **Museografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över muséer och deras konstskatter.
Musica da ca'mera, *ital.* (*l.* mo's-), kammarmusik. — **Musica divi'na** l. **M. sa'cra,**

gudomlig l. helig musik, kyrkomusik. — **M. mensura'lis**, se *Mensuralmusik.*

Musica'pa, *zool.*, tättingsläktet Flugsnappare. — **M. atricapi'lla**, svart och vita flugsnapparen. — **M. colla'ris**, halsbandsflugsnapparen. — **M. fice'dula**, grå flugsnapparen. — **M. pa'rva**, lilla flugsnapparen.

Musice'ra, se under *Musik.*

Music hall, *eng.* (*l.* mjo'sik hål), konsertsalong, varietésalong.

Mu'sicus, se *Musikus.*

Musi'k (*gr. musike'*), eg. den musiska konsten, musernas eller sånggudinnornas konst; tonkonst; även tonstycke. — **Musika'lier**, nothäften, nedskriven musik. — **Musika'lisk**, som hör till musik; som har sinne och öra för musik; välljudande. — **Musika'nt**, spelman, person som idkar musik såsom hantverk. — **Musikdirektör**, anförare för ett sällskap musikidkare; person, som tagit direktörsexamen vid en musikalisk akademi. — **Musikdrama**, urspr. liktydigt med opera; i vår tid beteckning för de försök som gjorts (främst av Wagner) att reformera den urartade operan efter enhetliga stilprinciper. — **Musikinstrument**, tonverktyg. — **Musikkonservatorium** = *Konservatorium* (se d. o.). — **Musikteori'**, sammanfattning av musikens teoretiska läroämnen (allmän musiklära, harmonilära, kontrapunkt, formlära och instrumentationslära). — **Mu'sikus** l. **Mu'siker**, tonkonstnär, person, som har musiken till sitt huvudstudium. — **Musice'ra** (*ital. musica're*), föredraga tonstycken, spela.

Mu-simba, bantunegerstam.

Mu'sis ami'ci, *lat.*, sånggudinnornas vänner.

Musi'varbete, Musi'viskt arbete, Musi'vguld, Musi'vsilver, se *Mosaik.*

Musji'k, se *Muschik.*

Musjilange, se *Basjilange.*

Musji'r, se *Muschir.*

Muskari'n, *kem.*, en giftig beståndsdel bl. a. i svampen *Amani'ta musca'ria;* ett brunviolett tjärfärgämne.

Muska't l. **Muskate'll** (av *ital. mu'sco*, mysk), eg. myskdoftande; muskat- eller muskatellvin, benämning på flera söta, kryddsmakande viner från Medelhavslanden.

Muska'tbalsam, *farm.*, förr benämning på det fett, *o'leum myri'stici*, som framställes ur muskotnötter.

Muska'tell, se *Muskat.*

Muska'tolja, *kem.*, framställes ur blommor och nötter (muskotnötter) av *Myri'stica moscha'ta.*

Muskedu'nder (förvrängning av *fr. mousqueton*, kort musköt, karbin), *krigsk.*, klumpigt gevär.

Muskegs (*l.* ma'skegs), *geogr.*, sjöar l. vitmosskärr.

Mu'skel, *pl.* **Mu'skler** (*lat. mu'sculus, dimin.* av *mus*, råtta), *anat.*, "kött", den röda massa i djurkroppen, som består av genom bindväv förenade finare och grövre trådar och som genom sin utvidgning eller sammandragning åstadkommer kroppens rörelser. — **Muskelatrofi'**, *med.*, muskelförtvining. — **Muskeldystrofi'**, skenbar förstoring med fettbildning och förlamning. — **Muskelfibri'ller**, tunna trådar i muskelvävnaden, vilka uppbära sammandragningsförmågan. — **Muskelhypertrofi'**, onormal förstoring av en muskel. — **Muskelruptu'r**, muskelbristning. — **Muskelsystem**, sammanfattningen av en kropps muskler. — **Muskula'rfjäder**, en fjäder, som åstadkommer en automats rörelser. — **Muskularite't**, musklernas beskaffenhet och verksamhet. — **Muskulatu'r**, muskelsystem. — **Muskuli'ter**, *paleont.*, *pl.*, en art förstenade musslor. — **Muskulä'r** (*fr. musculaire*), som har avseende på muskler. — **Muskulö's** (*fr. musculeux*), muskelstark. Se *Musculus.*

Muskete'rare, Musketö'r, se under *Musköt.*

Muski'ter (hårt k) = *Moskiter* (se d. o.).

Mu'skogees l. **Mu'skokis**, se *Creeks.*

Muskovi't, se *Muscovit.*

Musko'n, *kem.*, färglös, tjockflytande olja, som utgör den intensivt luktande beståndsdelen i mysk.

Mu'skot, Muskotblomma, Muskotnöt, se *Myristica* och *Semina myristicæ.*

Muskovi't, se *Muscovit.*

Muskulatu'r, Muskulä'r, Muskulö's m. fl., se under *Muskel.*

Muskö't (*ty. Muskete, fr. mousquet*), *krigsk.*, urspr. ett slags tung bössa med luntlås; senare gevär i allmänhet. — **Muskete'rare** l. **Musketö'r**, soldat till fots, beväpnad med musköt. — **Musketörer** (*fr. mousquetaires*), benämning på konungens av Frankrike adliga livgarde (1622—1815).

Musli'm, *pl.* **Muslimi'n**, *arab.*, muhammedan. Jfr *Muselman.*

Musli'n (*fr. mousseline*, efter den asiatiska staden *Mosul*), ett fint, lätt, halvt genomskinligt bomullstyg. — **Yllemuslin**, benämning på vissa tunna ylle- eller halvylletyger.

Mus mi'ser est, a'ntro qui ta'ntum cla'uditur u'no, *lat. ordspr.*, stackare den råtta, som icke har mer än ett hål att krypa in i.

Musomani', *gr.*, lidelsefull kärlek till konst, särskilt musikvurm.

Musopha'gidæ, *zool.*, bananätare, en familj ofta praktfulla afrikanska skogsfåglar.

Mu'spel l. **Mu'spelhem**, *nord. myt.*, eldens värld, en av skapelsens nio världar. — **Muspels söner**, eldandarna från Muspelhem.

Muspilli (jfr *Muspell*), kristen skildring av livets och dödens allvar (från 800-talet). Ett av den tyska litteraturens äldsta språkminnesmärken i bunden form.

Musquashskinn (*l.* mu'sskasj-), se *Bisam.*

Mussa'f, tilläggsbön, som judarna läsa på

vissa sabbats- och festdagar till minne av det offer, som på dessa ägde rum.

Mu'ssar, *geogr.*, gammalt namn på finska staden Vasa.

Mus sa'tur insi'pidam diju'dicat e'sse fari'nam, *lat. ordspr.*, när råttan är mätt, tycker hon mjölet vara beskt.

Musseli'n, se *Muslin.*

Musse'ra, se *Moussera.* — **Musse'ring,** *herald.*, gammal benämning på lövverket kring hjälmen å adliga vapen.

Mussero'ner, *bot.*, ett svampsläkte, *Tricholo'ma* (se d. o.).

Mussitatio'n, *med.*, mumlande läpprörelser hos svårt sjuka.

Musslin, se *Muslin.*

Mu'stafa, arabiskt mansnamn, utvald. Buret av fyra turkiska sultaner.

Musta'hfiz, *arab.*, landstormsman i Turkiet. — **Mustahfiza,** landstorm.

Musta'ngen (*eng. mu'stang*), ädel ridhäst i Sydamerika.

Mu'stard, se *Moutarde.*

Mustariba, *arab.*, "arabiserade", dets. som *ismaeliter* (se d. o.).

Musta'sch, se *Moustache.*

Mustecha'r, *turk.*, understatsminister.

Mu'stela, *zool.*, vesslesläktet. — **M. ermi'nea,** hermelinen l. lekatten. — **M. niva'lis,** småvesslan. — **M. puto'rius,** illern.

Muste'lidæ, *zool.*, rovdjursfamiljen M å r d - d j u r. Svenska släkten, *Gulo* (järvar), *Lutra* (uttrar), *Martes* (mårdar), *Mu'stela* (vesslor) och *Puto'rius* (illrar).

Mu'stelus, *zool.*, se H u n d h a j e n.

Mu'steus, *lat.*, *bot.*, mustig, saftrik.

Mu'stic, dotter av en vit och en mulattska.

Mustippa, *bot.*, se *Myosurus.*

Mut, *egypt. myt.*, en med Isis besläktad gudinna, Amons maka.

Mu'ta, *lat.* (av *muta're*, förändra), eg. förändra; *tonk.*, beteckning i musikstämmor för pukor, horn m. fl. instrument, när en förändring i stämning inträder.

Mu'ta, *pl.* **Mu'tæ,** *lat.* (av *mu'tus*, stum), *språkv.*, stum konsonant, konsonant, vid vars uttalande munhålan förbliver sluten, t. ex. *p, t, b, g.* Jfr *Liquida.*

Muta'bel, se *Mutera.*

Muta'bilis, *lat.*, *bot.*, föränderlig.

Mutaci'sm, Mutaci'smus, *med.*, frivillig stumhet (hos sinnessjuka).

Mu'tæ, se *Muta.*

Mutasili'ter = *Kadariter* (se d. o.).

Muta'tio, *lat.*, ombyte, förändring. — **Muta'tio ele'nchi,** *log.*, ett avsiktligt bevisande av något annat, än vad som skulle bevisas.

Mutatio'n, Muta'tis muta'ndis m. fl., se under *Mutera.*

Mute'ra (*lat. muta're*), förändra, ombyta. — **Muta'bel,** föränderlig, obeständig. — **Mutabilite't,** föränderlighet, obeständighet. — **Mutatio'n** (*lat. muta'tio*), förändring, ombyte, övergång; målbrott. — **Mutationsteori',** *De Vries*, en teori om arternas uppkomst, enligt vilken denna beror på språngartad diskontinuerlig förändring hos organismerna, som går i arv på avkomman. — **Muta'tis muta'ndis,** sedan det, som bör ändras, blivit ändrat; med nödiga ändringar. — **Mutosko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat för åstadkommande av "levande bilder". En föregångare till kinematografen.

Mutesa'rrif, *arab.*, en hög turkisk ämbetsman. — **Mutesarriflik,** dennes ämbetsdistrikt.

Mutevelli, *arab.*, förvaltare, turkisk benämning på den som förvaltar fromma stiftelsers egendomar.

Mu'ticum, *lat.* (av *mutila're*, stympa), *bot.*, trubbig. — **Mutila'tum,** *bot.*, avtrubbad.

Mu'tilans, *lat.*, *med.*, som medför stympning. Se *Mutilera.*

Mutile'ra (*lat. mutila're*), stympa; förfalska. — **Mutilatio'n,** stympning; förfalskning.

Muti'lla europæ'a, *zool.*, se *Bimyra.*

Mutin, *fr.* (*l.* mytä'ng), upprorsstiftare. — **Mutineri'** (*fr. mutinerie*), myteri, uppror.

Mu'tina, *lat.*, Modena.

Mutosko'p, se under *Mutera.*

Mutsedel, av bergmästaren utfärdad skriftlig tillåtelse att bearbeta en mineralfyndighet.

Mutter, *ty.* (*l.* mo't-), moder; livmoder; skruvmutter. — **Mutter-allein,** mol allena, mol ensam. — **Mutterwitz,** naturlig, medfödd kvickhet.

Mutton chops, *eng.* (*l.* ma'ttn tjåpps), halstrade fårkotletter.

Mu'tua confide'ntia, *lat.*, ömsesidigt förtroende.

Mutual aid, *eng.* (*l.* mjo'tjoöl ä'id), ömsesidig hjälp. Benämning på en utvecklingsteori framställd av ryssen *Krapotkin.*

Mutual instruction, *eng.* (*l.* mjo'tjoöl instru'cksjön), se *Lancastermetoden.*

Mutuali'sm, Mutualite't m. fl., se under följ. ord.

Mutue'll (*fr. mutuel, lat. mu'tuus*), inbördes, ömsesidig. — **Mutuali'sm,** i Frankrike en socialistisk lära, vars grundprincip är ömsesidigheten. — **Mutuali'st,** anhängare av denna lära. — **Mutualite't,** ömsesidighet.

Mutu'l (*lat. mu'tulus*), *byggn.*, å doriska byggnader de på kranslistens undre sida anbragta små fyrkantiga skivor, från vilka "dropparna" nedhänga.

Mu'tuum, *lat.*, penninglån.

Mu'tuus conse'nsus, *lat.*, ömsesidigt medgivande.

m. v., *tonk.*, förk. för *ital. mezza voce*, med halv röst.

My (M, μ), bokstav i grekiska alfabetet. μ förk. för mikron och förstavelsen mikro-.

Mya'grum, *bot.*, syn. *Neslea* (se d. o.).

Myabankar, *geol.*, norska avlagringar från

senglacial tid, innehållande musslan *My'a trunca'ta.*

Myalgi' (hårt g; av *gr. my's*, muskel, och *a'lgos*, smärta), *med.*, muskelsmärta.

Myall, se *Violträ.*

Myasteni' (av *gr. my's*, muskel, *a priv* [se d. o.], och *sthe'nos*, kraft, styrka), *med.*, försvagad muskelkraft. — **Myastheni'a ga'strica**, svaghet i magsäckens muskler.

Myatoni', *med.*, form av muskelsvaghet hos barn.

Myce'lium (av *gr. my'kes*, svamp), *bot.*, det vegetativa systemet hos svampar, ett vanligen mögellikt lager av fina trådar.

Myce'tes (av *gr. my'kes*, svamp), *pl.*, *bot.*, svampar. — **Myceti'sm, Myceti'smus**, *med.*, svampförgiftning. — **Mycetofa'g** (av *gr. fage'in*, äta), svampätare. — **Mycetologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om svamparna. — **Myceto'm, Myceto'ma, Myceto'masvamp**, se *Madurafot.* — **Mycetozo'a** (av *gr. zo'on*, djur), *bot.*, slemsvampar. — **Mycobacte'rium**, *bot.*, ett släkte bakterier. Hit höra bl. a. tuberkelbacillen och spetälskebacillen. — **Mycode'rma** (av *gr. de'rma*, hud), namn på vissa mikroskopiska svampar, bl. a. jästsvampen; *med.*, svampaktiga utväxter på huden. — **Myco'sis** l. **Myko's**, svampsjukdom.

Mycobakte'rium, Mycode'rma, se *Mycetes.*

Mycomyce'tes, *bot.*, gemensamt namn på de högre svamparna. *Ascomyce'tes* och *Basidiomyce'tes.*

Mycomyringi'tis aspergilli'na, *med.*, se *Aspergillus.*

Myco'sis, se under *Mycetes.*

Mydatoxi'n, *kem.*, en giftig ptomain i skämt kött och lik.

Myde'sis, *gr.* (av *myda'n*, vara fuktig eller möglig), *med.*, röta, uppkommen genom varavsöndring i ögonhålan.

Mydri'asis, *gr.*, *med.*, sjuklig utvidgning av ögonpupillen. — **Mydria'tisk**, som sammanhänger med en sådan sjukdom. — **Mydria'tica**, *pl.*, läkemedel, som utvidga ögonpupillerna (t. ex. atropin).

Myelalgi' (av *gr. myelo's*, märg, och *a'lgos*, smärta), *med.*, ryggmärgslidande, smärta i ryggmärgen. — **Myelemi'**, uppträdande av benmärgceller i blodet. — **Myelencephali't**, inflammation i både ryggmärg och hjärna. — **Myelence'phalon**, bakhjärnan. — **Myeli'n**, *anat.*, nervmärg. — **Myelinskidor**, nervernas märgskidor. —**Myeli'tis**, inflammation i ryggmärgen. — **Myelobla'ster**, ett slags märgceller, moderceller till myelocyter. — **Myeloce'le**, ryggmärgsbråck. — **Myelocy'ter** (av *gr. ky'tos*, ihålighet, cell), *pl.*, ett slags celler i vissa delar av hjärnan. — **Myelocyto'm** = *Myelom* (se d. o.). — **Myeloge'n**, härrörande från benmärgen. — **Myelografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), insprutning av jodbehandlat fett mellan ryggmärgshinnorna, för att av den skugga detta ger på röntgenbilden konstatera fel hos ryggmärgen. — **Myeloi'd, Myelo'isk**, benmärgsartad l. härrörande från märgen. — **Myelo'm, Myelo'ma**, benmärgssvulst. — **Myelomalaci'**, uppmjukning av ryggmärgen. — **Myelomeningi'tis**, inflammation i ryggmärgshinnan. — **Myelofthi'sis**, ryggmärgtvinsot. — **Myeloi'der** (av *gr. e'idos*, form) och **Myelopla'xer** (av *gr. plax*, skiva, plåt), *pl.*, *anat.*, ett slags i benmärgen m. m. förekommande celler. — **Myelopati'**, ryggmärgslidande i allm. — **Myelo'ser**, gemensamt namn på med benmärgsbildningen förbundna sjukdomar. — **Myelospo'ngus**, märgsvamp.

Myente'ricus, *anat.*, som avser tarmmuskulaturen.

Myggblomster, *bot.*, se *Malaxis.*

Myggnycklar, *bot.*, se *Liparis.*

My house is my castle, *eng.* (*l.* maj ha'us iss maj käsl), mitt hem är min borg.

Myi'asis (av *gr. myia*, fluga), *med.*, flugsjuka, består däri, att hos människan fluglarver utveckla sig under huden eller i näshålan samt uppehålla sig i matsmältningskanalen. — **Myioce'phalon**, en sjuklighet i iris (ögats regnbågshinna), uppkommen genom inflammation i hornhinnan. — **Myiodeopsi'**, skymlande av svarta punkter för ögonen, liksom av en myggsvärm. — **Myi'odes**, *bot.*, flugliknande. — **Myiologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om flugor och mygg.

Myi't (av *gr. mys*, muskel), *med.*, muskelknöl.

Myi'tis, *gr.* (av *my's*, muskel), *med.*, muskelinflammation.

Myke'niska kulturen, en period i den egiska kulturen på fastlandet, som inföll omkr. 1600—1100 f. Kr. Uppkallad efter Mykenai i Argolis.

Myklegård, se *Miklegård.*

Mykoceci'dier, *bot.*, gallbildningar på växter, förorsakade av svampar.

Mykobakterier, se *Mycobakterier.*

Mykode'rma, *gr.* (av *my'kes*, svamp, och *de'rma*, hud), se *Mycoderma.* — **Mykodoma'tier**, se *Domatier.* — **Mykoftalmi'**, en svampartad ögonsjukdom. — **Mykoli't** (av *gr. li'thos*, sten), svampsten, skenbart förstenad svamp. — **Mykologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om svamparna. — **Mykomyke'ter**, se *Mycomycetes.* — **Mykorrhi'za**, *bot.*, svamprot, symbiotisk förening mellan rötter l. andra underjordiska växtdelar och svampar. — **Myko's**, se *Mycosis.* — **Mykote'k** (av *gr. the'ke*, förvaringsrum), svampherbarium. — **Mykotha'naton**, ett av svavelsyra och koksalt berett medel mot trä- och mursvamp. — **Mykotro'f**, *bot.*, växt med mykorrhiza vilken helt l. delvis skaffar sig näring genom denna.

Mykterofoni', *gr.*, talande i näsan.

Mylace'phalus, *med.*, ett foster, liknande en

mola (se d. o.), men med antydningar till huvud och extremiteter.

Mylady, *eng.* (*l.* mile'di), nådig frun, nådig fröken, hennes nåd. Jfr *Lady*.

Mülhäuserblått (*l.* my'lhåj-), *tekn.*, ett blått färgämne, som fås genom kokning av röd anilin med en alkalisk gummilackalösning.

My'litta, fruktsamhetens gudinna hos babylonierna.

Myli'tta, *bot.*, namn på en art *Sclero'tium* (se *Sklerotium*), vars fruktifikation ej är känd.

Müllers muskel, *anat.*, den cirkulära muskeln i iris. — **Müllers vätska**, fixationsvätska för histologiska preparat.

Mylo'don, *paleont.*, ett urvärldens fauna tillhörande trögdjurssläkte, vars art *M. robu'stus* nådde en längd av över 3 m.

Myloni't, *petrogr.*, en finkornig, tryckskiffrig bergart av sönderkrossade fasta (eruptiva l. sedimentära) bergarter.

Myiord, *eng.* (*l.* milå'rd), nådig herrn.

Mylta, My'lter, se *Multer*.

Mymy ($\mu\mu$), förk. för *millimikron*. Jfr *My*.

Münchener Bierherz (*l.* my'ntjener bi'rherts), *med.*, hypertrofiskt hjärta till följd av ölmissbruk.

Münchener Neueste Nachrichten (*l.* - nå'j -), daglig Münchentidning, ett av Sydtysklands ledande konservativa organ.

Münchhausen, efter tysken baron *Hieronimus von Münchhausen* (d. 1797) benämning på en putslustig och skrävlande berättare av lögnhistorier. — **Münchhausiader**, de i boken "Baron Münchhausens sällsamma resor och äventyr till vatten och lands" förekommande lögnanekdoterna; historier av samma slag.

Mynd, runtecken.

Mynheer l. **Mijnheer**, *holl.*, (*l.* mejnhe'r), min herre; spenamn på holländarna.

Münster, *ty.* (*l.* my'nster; av *lat. monaste'rium*, kloster), eg. klosterkyrka; stiftskyrka, domkyrka, katedral.

Mynta, *bot.*, se *Elssholzia*, *Mentha* och *Nepeta*.

Myntfot (*fr. étalon, eng. sta'ndard*), det tal, som angiver, huru mycket fin myntmetall den lagliga myntenheten skall innehålla. Alltefterom myntväsendet i ett land är baserat på guld, på silver eller på båda dessa metaller, kallas myntfoten *guldmyntfot*, *silvermyntfot* eller *dubbel myntfot*. — **Myntkabinett**, vetenskapligt ordnad myntsamling.— **Myntkonvention**, mellan två eller flera stater träffad överenskommelse om gemensamt myntsystem. — **Myntrealisatio'n** l. **Myntreglering**, åtgärd, varigenom oinlösliga sedlar åter göras inlösliga. — **Myntreduktion**, mynts nedsättning i värde. — **Myntregale** (jfr *Regale*), kronans rättighet att slå mynt. — **Myntstandard** = *Myntfot* (se ovan).

Mynttecken, benämning på de av Karl XII utgivna nödmynten av koppar, som skulle gälla 1 daler silvermynt. Deras namn voro "Kronan" (av 1715), "Publica fide" (1716), "Vett och vapen" (1717), "Flink och färdig", "Jupiter", "Saturnus", "Phoebus" och "Mars" (1718) samt "Mercurius" och "Hoppet" (1718 och 1719).

Myobla'ster, *histol.*, muskelcellernas unga moderceller.

Myoca'rdium, *med.* (av *gr. mys, gen. myo's*, muskel, och *kardi'a*, hjärta), se *Myokardit*. — **Myodegeneratio'n**, muskeldegeneration. — **Myodynamome'ter**, apparat för uppmätande av muskelkraft. — **Myofibro'm** l. **Fibromyo'm**, muskelsvulst, som innehåller rikligt med bindväv. — **Myoge'n**, härrörande från muskler l. muskeläggvita. — **Myogra'f**, apparat för registrering av musklers längd och spänning. — **Myografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över muskelsystemet. — **Myogra'm**, muskelkurva, som uppritas av en myograf. — **Myokardi't** (av *gr. kardi'a*, hjärta), *med.*, inflammation i hjärtmuskeln. — **Myokloni'**, klonisk muskelkramp. — **Myologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om musklerna. — **My'oma** l. **Myo'm**, muskelsvulst. — **Myomalaci'**, muskeluppmjukning. — **Myomektomi'** (av *gr. ektomi'*, utskärning), operativt avlägsnande av myom. — **Myome'rex** (av *gr. me'ros*, del), *anat.*, muskelsegment. — **Myome'trium**, uterus' muskelvägg. — **Myoparaly's**, *med.*, muskelförlamning. — **Myopati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), muskellidande. — **Myorre'xis**, sönderslitning av muskler eller senor. — **Myosarko'm**, muskelsvulst. — **Myotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), en operation, varvid en sammandragen muskel genomskäres.

Myoktoni'n, *kem.*, se *Akonitin*.

Myomo'rphi, *zool.*, en grupp g n a g a r e, omfattande bl. a. råttor, sorkar, blindmöss och springråttor

Myong (*tonkinkines.*, vilde) = *Moi* (se d. o.).

Myopi' (av *gr. my'ein*, sluta sig, och *ops*, syn), *med.*, närsynthet. — **Myo'pisk**, närsynt.

Myopora'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Tubiflo'ræ*. Träd och buskar i Australien. — **Myopo'rum**, släkte av nyssnämnda familj. — **M. hu'mile**, odlas i växthus. — **M. slatyca'rpum**, s a n d e l t r ä d l. s o c k e r t r ä d, avsöndrar ett slags manna och ett harts, som användes till lack.

Myopo'tamus, *zool.*, sumpbäver.

Myo'pus schisti'color, *zool.*, skogslämmeln, förekommer i mellersta Sveriges skogsområden.

Myorre'xis, Myosarkom, se under *Myocardium*.

Myosi'n, *gr.*, *kem.*, ett äggvitartat ämne, som finnes i musklerna.

Myo'sis (av *gr. my'ein*, tillsluta), *med.*, sjuklig sammandragning av pupillen.

Myosi't, *med.*, inflammation i den bindväv, som omger muskelfibrillerna.

Myoso'tis, *bot.*, förgätmigej, artrikt växtsläkte av fam. *Borragina'ceæ.* — **M. arve'nsis,** åkerförgätmigej. — **M. cæspito'sa,** sumpförgätmigej. — **M. colli'na,** backförgätmigej. — **M. palu'stris** l. **M. scorpioi'des,** förgätmigej, strandväxt, med stora ljusblå blommor. — **M. silva'tica,** skogsförgätmigej, tämligen allmän i lundar och lövskog, är den oftast odlade arten av detta släkte.

Myospa'sm, *med.*, spastisk muskelsammandragning.

Myosuroi'des, *bot.*, lik *Myosu'rus* (råttsvansört).

Myosu'rus mi'nimus, *bot.*, råttsvans, mustippa, liten åkerväxt med hög, smalt kägellik pistillsamling.

Myo'tica, *med.*, pupillsammandragande medel.

Myo'tis, *zool.*, tunnörade fladdermussläktet av däggdjursordn. *Chiro'ptera* (se d. o.). Svenska arter: **M. bechste'ini,** Bechsteins fladdermus (Skåne). — **M. dasycne'me,** dammfladdermusen (Skåne). — **M. daubento'nii,** Daubentons fladdermus. — **M. mysta'cinus,** mustaschfladdermusen. — **M. nattere'ri,** fransade fladdermusen.

Myotomi', se under *Myocardium.*

Myo'xus glis, *zool.*, se *Glis.*

Myrag, *bot.*, se *Rhyncospora.*

Myrbräcka, *bot.*, se *Saxifraga.*

Myrbär, *bot.*, dets. som tranbär.

Myrce'n, *kem.*, ett terpenkolväte i oljan från *Myrica* (bay-olja) och *Lippia.*

My'rdin = *Merlin* (se d. o.).

Myria'd (*gr. myria's*), antal av 10,000; *fig.*, otalig mängd. — **Myria'den,** ett av H. Brandel utarbetat kronologiskt system för avhjälpande av det gregorianska systemets brister.

Myriagra'm (av *gr. my'rioi,* tiotusen) = 10,000 gr. — **Myriali'ter** = 10,000 liter. — **Myriame'ter** = 10,000 m. (en svensk nymil). — **Myriapo'der** l. **Myria'poda** (av *gr. pus, gen. podo's,* fot), *zool.*, tusenfotingar, en underavdelning av leddjuren. — **Myria'r** (*fr. myriare*), ytmått = 10,000 ar. — **Myria'rk,** anförare för 10,000 man. — **Myriastère** = 10,000 *stère* (se d. o.).

Myri'ca gale, *bot.*, pors, buske tillhörande underfam. *Myrica'ceæ* av hängeväxterna. Bladen hartsprickiga och starkt luktande. — **M. ceri'fera,** Nordamerika, lämnar vax. — **M. sapi'da,** m. fl. arter i s. Asien, har välsmakande frukter.

Myrica'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Amenta'ceæ,* hängeväxter. Se *Myrica.*

Myrica'ria germa'nica (*syn. Ta'marix g.*), *bot.*, klådris, strandljung, buske med barrlika blad å grusiga älv- och sjöstränder. Tillhör fam. *Tamarica'ceæ.* Barken har förr varit officinell.

Myriceti'n, *kem.*, ett ämne i barken av *My'rica na'gi* och bladen av ett flertal *Rhus*-arter.

Myrici'n, *kem.*, palmitinsyreester av myricylalkohol, en beståndsdel i bivax.

Myricitri'n, *kem.*, glykosid i barken av *My'rica na'gi.*

Myricy'lalkohol l. **Melissy'lalkohol,** *kem.*, en alifatisk alkohol i bivax m. fl. vaxarter.

Myringi'tis (av *mlat. my'rinx,* trumhinna), *med.*, inflammation i trumhinnan. — **Myringektomi',** utskärande av trumhinnan. — **Myringi't,** trumhinneinflammation. — **Myringoplasti'k** (av *gr. pla'ssein,* bilda), konsten att bilda nya trumhinnor. — **Myringotomi'** (av *gr. tome',* snitt), genomstickning av trumhinnan. — **Myrinx,** *anat.*, trumhinnan.

Myrioca'rpus, *lat.* (av *gr. my'rios,* otalig, och *karpo's,* frukt), *bot.*, med otaliga frukter.

Myriophy'llum, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Haloragida'ceæ.* Vattenväxter med kransvisa, hårfint parflikiga blad. — **M. alterniflo'rum,** hårslinga. — **M. spica'ta,** oxslinga. — **M. verticilla'tum,** kransslinga, vattenslinga.

Myriomorfoskop = *Kaleidoskop* (se d. o.).

Myriopo'der, se *Myriapoder.* Se under *Myriad.*

Myriora'ma (av *gr. my'rios,* otalig, och *hora'n,* se, skåda), ett slags kaleidoskop (se d. o.), medelst vilket olika landskapsbilder kunna sammansättas.

Myri'sma, *gr.* (av *myri'zein,* insmörja), salva. — **Myri'smus,** ingnidning med en salva. — **Myri'stica,** *bot.*, muskotträd, ett till fam. *Myristica'ceæ* hörande tropiskt trädsläkte, av vars art *M. fra'gans,* egentliga muskotträdet, fås muskotnöt, muskotbalsam och muskotblomma (se *Semina myristicæ.* — **M. officina'lis,** se *Becuhybafett.* — **Myristici'n,** muskotkamfer, en kristallinisk massa, som avsättes ur muskotolja.

Myristi'nsyra, *kem.*, alifatisk syra i många fetter, oljor och vaxarter.

Myrkottar, *zool.*, ett släkte däggdjur, *Manis,* med fjällig hudbeklädnad, i Afrika och Ostindien.

Myrkvidr, *nord. myt.*, ”mörk skog”, den skog, genom vilken Muspels söner rida.

Myrlilja, *bot.*, se *Narthecium.*

Myrmeci'sm, Myrmeci'ter, se under följ. ord.

Myrme'kia, *gr.* (av *my'rmex,* myra), *med.*, ett slags vårta, som förekommer i flata handen eller under fotsulorna. — **Myrmeci'sm(us)** l. **Myrmeki'asis,** myrkrypning, en känsla, liksom om myror kröpe över kroppen. — **Myrmeki't,** *petrogr.*, en sammanväxning mellan kvarts och plagioklas. — **Myrmeki'ter,** *pl.*, *paleont.*, förstenade myror. — **Myrmekodoma'tier,** se följ. ord. — **Myrmekofila växter** (av *gr. filo's,* vän), l. **Myrmekofy'ter** (av *gr. fyto'n,* växt),

växter, för vilkas livsföring myror spela en roll. Många av dem erbjuda särskilda boningar, myrmekodomatier, åt myrorna. Andra arter, s. k. myrmekoxener, ge speciell näring åt myrorna. Åter andra, s. k. myrmekokorer, ha frön l. frukter så utbildade att de uppsökas och spridas av myror. Dessa frukter och frön ha ett oljerikt parti, elaiosom, som ätes av myrorna. — **Myrmekofa'g** (av *gr. fage'in*, äta), myrätare. — **Myrmekofi'ler**, *zool.*, benämning på olika slags insekter, som leva hos myrorna och begagnas av dem, t. ex. bladlöss. — **Myrmekoko'rer** (av *gr. ko'ros*, gosse, bärare), se *Myrmekofila växter.* — **Myrmekologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om myrorna. — **Myrmekoxe'ner** (av *gr. xe'nos*, gäst), se *Myrmekofila växter.*

Myrmex, *gr.*, myra; *gr. myt.*, en flicka, som var nära vän till gudinnan Athena, men av denna förvandlades till en myra, då hon påstod sig ha uppfunnit plogen.

Myrmi'cinæ, *zool.*, en familj myror. Hit höra bl. a. våra s. k. ettermyror.

Myrmido'ner, en folkstam i Thessalien, över vilken Achilleus härskade.

Myrmænd, *no.*, (*l.* -män), benämning på män, som skaffat sig rösträtt genom att inköpa l. arrendera värdelösa jordlappar (myrar) under de politiska striderna på 1880-talet.

Myrobala'ner, *bot.*, *Fru'ctus myroba'lani*, frukterna av det ostindiska myrobalanträdet, *E'mblica officina'lis*, tillhörande fam. *Euphorbia'ceæ.* Brukas som näringsmedel och vid garvning.

Myroci'n, *kem.*, ett enzym i fröna av *Sina'pis alba* och *Bra'ssica ni'gra.* Se *Senap.*

Myrole, se *Molaveträ.*

Myro'nsyra (av *gr. my'ron*, balsam), *kem.*, en i senap m. fl. kruciferer förekommande syra.

Myrosi'n (av *gr. my'ron*, balsam), *kem.*, ett sockerbildande *enzym* (se d. o.), som förekommer i senap och andra kruciferer.

Myro'xylon, *bot.*, se *Perubalsam* och *Tolubalsam.*

My'rrha, *astr.*, en av småplaneterna.

My'rrha l. **My'rra**, *farm.*, *Gummiresi'na my'rrha*, välluktande balsam, som fås av arabiska och afrikanska *Commiphora*-arter. Brukades av fornegypterna vid balsamering. Användes nu som livande och stärkande medel. — **Myrrhaemulsion med järn**, se *Emulsio myrrhæ ferrata.* — **Myrrhapiller med järn**, se *Pilulæ myrrhæ ferratæ.* — **Myrrhatinktur**, se *Tinctura myrrhæ.* — **Myrrhi'n**, *kem.*, ett i myrra förekommande harts. — **Myrrho'l**, en i myrra förekommande flyktig olja.

My'rrhis odora'ta, *bot.*, körvel, odlad, kryddluktande umbellat.

Myrrhofo'rer (av *gr. my'rrha* och *fo'ros*, bärande), ”myrrabärerskor”, de kvinnor, som enligt evangelierna på påskdagsmorgonen buro kryddor till Jesu grav.

Myrsina'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Primula'les.* Hit höra bl. a. en del mangroveväxter.

Myrsi'nites, *bot.*, myrtenlik.

Myrslokar, *zool.*, en familj däggdjur i Sydamerika. Hit höra stora myrsloken (*Myrmeco'phaga juba'ta*), Kaguaren l. Tamanduan (*Tama'ndua tetrada'ctyla*) och dvärgmyrsloken (*Cyclo'turus dida'ctylus*).

Myrsyra, *kem.*, en organisk syra, som förekommer i myror, tallbarr, brännässlor m. m.

Myrta'ceæ, Myrtacéer, *bot.*, växtfamilj av träd och buskar med läderartade blad. Omkr. 3,000 arter kända. Viktiga släkten äro bl. a. *Eucaly'ptus, Jambo'sa* och *Melale'uca.* Många myrtacéer ha välsmakande frukter. Andra odlas som prydnadsväxter, t. ex. *Myrtus.*

My'rten, *bot.*, *My'rtus commu'nis*, tillhörande fam. *Myrta'ceæ*, är en buske med ständigt gröna blad och vita blommor. Odlas allmänt i Europa, söderut på kalljord, hos oss i kruka. I forntiden helgad åt kärleksgudinnan, brukas den ännu, såsom symbol av kvinnlig oskuld, till brudkronor. — **Myrtenolja**, *kem.*, olja ur bladen av *My'rtus commu'nis.* — **Myrtenvax**, *kem.*, ett vegetabiliskt vax, som fås av vissa *Myrica*-arter.

Myrti'llus, *bot.*, liten myrten. Se *Vaccinium.*

My'rtus, *bot.*, se *Myrten.*

My'sing, *nord. myt.*, en sjökonung, som, efter att hava dödat den danske konungen Frode, bortförde Grottekvarnen samt Fenja och Menja.

Mysk, se *Moschus.* Konstgjord mysk består av nitroprodukter av toluol ur stenkolstjära eller liknande ämnen. — **Myskand, Myskanka**, se *Cairina.* — **Myskbi'sam**, se *Desmana.* — **Myskbock**, se *Aromia.* — **Myskdjur**, *zool.*, *Mo'schinæ*, en grupp bland idisslarna. Se *Moschus.* — **Myskgräs**, *bot.*, se *Hierochloa.* — **Myskmadra**, *bot.*, se *Asperula.* — **Myskoxen** l. **Bisamoxen**, *zool.*, ett arktiskt slidhornsdjur., *O'vibos moscha'tus.* — **Mysknäva**, *bot.*, se *Erodium.* — **Myskträ**, *bot.*, den likt mysk luktande veden av *Trichi'lia mosca'ta*, tillhörande fam. *Melia'ceæ*, på Jamaika. — **Myskört**, *bot.*, se *Mimulus.*

Mysofobi' (av *gr. my'sos*, något som väcker avsky, och *fo'bos*, fruktan), *med.*, abnorm fruktan för vissa föremål.

My'ssika, *bot.*, se *Asperula.*

Mystacoce'ti, *zool.*, däggdjursordn. Bardvalar.

Mystago'g (*gr. mystagogo's*, *lat. mystago'gus*) = *Hierofant* (se d. o.). — **Mystagogi'**, invigning i de forngrekiska mysterierna.

My'stax, *gr.*, överläpp; mustasch.

Mystèr (*fr. mystère, lat. myste'rium, gr. myste'rion,* av *my'ein,* sluta sig, inviga), hemlighet, gåta, förborgat ting, mysterium (se nedan). — **Myste'rier** (*gr.* och *lat. myste'ria*), *pl.*, hemligheter (se föreg. ord); hos de gamla grekerna hemlighetsfulla gudstjänster och religiösa fester (jfr *Eleusinska mysterierna*); under medeltiden andliga skådespel, särskilt sceniska framställningar av bibliska ämnen. Jfr *Mirakler* och *Moraliteter.* — **Mysteriosofi'** (av *gr. sofi'a,* vishet), hemlig vishet. — **Myste'rium,** *pl.* **Myste'ria** (*sv.* **Myste'rier**), *lat.*, hemlighet, mystèr (se ovan), något som icke kan begripas av människan. — **Mysteriö's** (*fr. mystèrieux*), hemlighetsfull, förborgad, gåtfull. — **Mystici'sm,** böjelse för det underbara och hemlighetsfulla; hängivelse åt Gud med uppgivande av sin egen personlighet; åsikten att det osinnliga är givet endast i och för människans känsla. — **Mystifie'ra** l. **Mystifice'ra** (*fr. mystifier*), missbruka någons lättrogenhet för att roa sig på hans bekostnad; driva, gyckla med. — **Mystifikatio'n,** missbrukande av en persons lättrogenhet för att roa sig på hans bekostnad; gyckel, drift. — **Mysti'k,** ett försjunkande i det översinnligas och aningarnas värld; strävan att fatta det för förståndet obegripliga genom inre åskådning; den riktning, som i det yttre sinnliga och tillfälliga tror sig se något inre och översinnligt omedelbarligen uppenbarat. — **My'stiker,** anhängare av mysticismen eller mystiken; svärmisk grubblare. — **My'stisk,** som sammanhänger med mystik eller mysticism; hemlighetsfull, dunkel; underbar. — **Mystisk ci'sta** (*lat. ci'sta my'stica*), cylindrisk korg, som användes vid de antika mysterierna.

Mystä'r, se *Mystèr.*

My't (*gr. my'thos*), saga, berättelse från forntiden; gudasaga. — **Mytifie'ra,** göra något till myt, behandla som saga. — **My'tisk,** som har egenskapen av myt; sagolik, fabelaktig, uppdiktad. — **Mytogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), mytskrivare, person, som skriver eller samlar och bearbetar sagor. — **Mytologi'** (*gr. mythologi'a,* av *lo'gos,* lära), gudalära; sammanfattningen av ett folks gudasagor; vetenskapen om myter. — **Mytolo'g,** sagoberättare; person, som är kunnig i mytologien. — **Mytolo'gisk,** som har avseende på myter eller mytologi. — **Mytoteologi',** sammansmältning av gudaläran med läran om Gud.

Myteri' (*fr. mutinerie*), *jur.*, sammansvärjning och uppror, särskilt bland soldater och sjömän. — **Myteri'st,** deltagare i myteri.

Mytifie'ra, se *Myt.*

Mytili'num, *bot.*, (blå-)musslelik.

Mytilotoxi'n, *kem.*, en giftig ptomain, som förorsakar musselförgiftning.

My'tilus edu'lis, *zool.*, blåmussla.

My'tisk, Mytologi', Mytologisk m. fl., se under *Myt.*

Myu'risk (av *gr. my's,* råtta, och *ura',* svans), som har en svans lik råttornas. — **Myurisk puls,** *med.*, knappt märkbar, men mycket snabb puls. — **Myu'rus,** *bot.*, råttsvanslik.

My'xine glutino'sa, *zool.*, pirålen, är allmän vid västkusten.

Myxo'm l. **Myxo'ma** (av *gr. my'xa,* slem), slemsvulst. — **Myxomyce'ter, Myxomyce'tes** = *Mycetozoa* (se d. o.). — **Myxophy'ceæ,** *bot.*, blågröna alger. — **Myxorre'** (av *gr. re'in,* flyta), slemflytning. — **Myxosarko'm** l. **Myxosarko'ma,** slemmig utväxt, slempolyp. — **Myxothallophy'ta** = *Mycetozoa* (se d. o.). — **Myxöde'm,** *med.*, en sköldkörtelsjukdom, som fått sitt namn av den därvid uppträdande förslemningen av hudens fibrillära bindväv.

Mzabi'ter, en berbisk folkstam.

Måbb, svensk form för *Mobb* (se d. o.).

Måbär, *bot.*, se *Ribes.*

Målareanatomi', se under *Anatomi.*

Målaren (*lat. Pictor*), *astr.*, liten stjärnbild på s. hemisfären.

Målla, *bot.*, se *Atriplex* och *Chenopodium.*

Mållamara'nt, *bot.*, se *Amarantus.*

Mållväxter, *bot.*, se *Chenopodiaceæ.*

Målsträv, se *Maalstræv.*

Månadskalv, se *Mola.*

Månadsrosor, *bot.*, se *Rosa.*

Månadsstenar, ädelstenar, som enligt orientalisk folktro inverka på människans öde, var under sin månad.

Månagarm = *Månegarm* (se d. o.).

Måncy'keln (*lat. cy'clus lu'næ*), en tid av 19 år, under vilken 235 månskiften inträffa och efter vars förlopp nytändningarna återkomma på i det närmaste samma månadsdagar som 19 år förut. — **Måndistans** l. **Lunardistans,** *astr.*, månens vinkelavstånd från stjärnor i närheten av ekliptikans plan.

Måne (*isl. Ma'ni*), *nord. myt.*, Mundelföres son, som styr månens gång.

Månegarm, *nord. myt.*, månhund, den jätte i ulvhamn, som förföljer och slutligen uppslukar månen. Kallas även *Hate.*

Mångfålla, detsamma som bladmagen hos idisslare.

Månkalv, se *Mola.*

Måns, fornsvenskt mansnamn, förkortning av *Magnus* (se d. o.).

Må'nsing, se *Monsing.*

Månsten, *miner.*, en art fältspat, använd som ädelsten.

Månviol, *bot.*, se *Lunaria.*

Månår, en period av 12 *synodiska månader* (se d. o.) = 354 dagar, 8 timmar och omkring 48 minuter.

Måra, *bot.*, se *Galium.*

Mården, *zool.*, se *Martes.*
Må'rten, fornsvenskt mansnamn, se *Martinus.* — **Mården Biskop,** benämning på d. 11 november efter biskop *Martin av Tours* (se *Martin*). — **Mårtens afton** l. **Mårtens gås,** benämning på d. 10 november, Martin Luthers födelsedag, fordom förhelg till Mårtensmässan (se *Martinalia*). — **Mårtens gås,** se föreg. ord; även namn på den festmåltid (vars förnämsta rätt är gåsstek), som förtäres Mårtensafton eller Mårtensmässan och som motsvarar de hedniska germanernas höstofter. — **Mårtensmässan,** se *Martinalia.*
Måsar, *zool.*, se *Laridæ* och *Larus.*
Mäa'nder, se *Meander.*
Mä'hriska bröder, se *Böhmiska bröder.*
Mäklare, *handelst.*, personer, vilkas yrke är förmedling av affärer. — **Mäklarecertifikat,** se *Slutsedel.*
Mälbrev, *handelst.*, kontrakt mellan en skeppare och en annan person om fartygs byggande.
Mäll, *bot.*, se *Chenopodium.*
Mänader, se *Menader.*
Mängmaski'n, äldre benämning på blandningsmaskin för kemiska ändamål.
Mä'r, se *Maire.*
Märgel, *geol.*, berg- eller jordart, som består av kolsyrad kalk, talk och lera.
Märke, *bot.*, se *Sium.*
Märkrulla, *handelst.*, skeppsdokument, innehållande uppgift om fartygets namn, tontal, avgångs- och destinationsort, last m. m.
Märla (*holl. merlen,* av *meren,* surra, förtöja), *sjöv.*, tränsa, medelst en smäcker ända fånga lösare gods, t. ex. vid beslagning av kojer.
Märldjur, *zool.*, en ordning kräftdjur, *Amphi'poda.*
Märling, *sjöv.*, smäckert tvågarns tågvirke.
Märr, folklig benämning på hona (sto) av häst.
Märs, *sjöv.*, ett plank- eller ribbplan, horisontalt fäst kring en masttopp. — **Märsfall,** för märsråns upphissande avsett tåg eller talja. — **Märsgast,** i märsarna tjänstgörande sjöman. — **Märsskepp,** äldre benämning på märsförsedda segelfartyg.
Mä'rta l. **Märtha,** kvinnonamn, svensk form av *Margareta* (se d. o.).
Mäss (*eng. mess,* eg. maträtt, bordssällskap, av *lat. mi'ssum,* det från köket skickade), sällskapsrum inom militärt etablissemang l. ombord å fartyg.
Mässa (*lat. missa,* av *i'te, mi'ssa est* [näml. *co'ncio*], gån, församlingen är upplöst, med vilka ord slutet av den allmänna gudstjänsten förkunnades för de personer, som ej skulle deltaga i nattvarden), urspr. nattvardens firande; den katolska mässans musikaliska del; hos oss gudstjänst i allmänhet; större marknad eller sammankomst för affärers uppgörande. — **Mässbok,** katolsk kyrkohandbok. — **Mässfall,** på bön-, helg- eller högtidsdag inställd gudstjänst. — **Mässhake,** se *Casula.* — **Mässoffer,** se *Sacrificium missæ.* — **Mässkjorta,** se *Alba.*
Mässing, gul legering av koppar och zink i växlande mängder, vanligen 2½ à 3 delar koppar och 1 del zink. — **Mässingsvatten,** en blandning av svavelsyra och vatten, med vilken metallarbeten rengöras.
Mässling, *med.*, se *Morbilli.*
Mässoffer, Mässkjorta, se *Mässa.*
Mäster Erik, skämtsam benämning på karbasen, som blivit populärt genom Holbergs Jeppe på Bjerget.
Mästerman, äldre benämning på skarprättare.
Mästerrot, *bot.*, *Rhi'zoma imperato'riæ,* rotstocken av *Imperato'ria Ostru'thium,* tillhörande fam. *Umbelli'feræ,* brukades förr i medicinen.
Mästersven, under skråtiden benämning på en utlärd gesäll; verkmästare.
Mästersång, den ur medeltidens minnesång (se *Minnesang*), uppkomna didaktiska lyrik, som på 1300—1500-talen odlades i Tyskland, mest av hantverkare i städerna. — **Mästersångare,** se *Meistersinger.* — **Mästersångarna i Nürnberg,** komisk-romantisk opera av R. Wagner.
Mätbrev, *handelst.*, av tullkammaren utfärdat dokument över ett fartygs nationalitet, sort, namn, dräktighet m. m.
Mätismän, *jur.*, värderingsmän.
Mätre'ss (*fr. maîtresse*), härskarinna; älskarinna.
Möbel, Mö'bler, Möblema'ng, se *Meuble, Meublement.* — **Möble'ra,** förse med möbler.
Möckerkalfve, *nord. myt.*, en lerjätte, som Rungne fick till hjälp i striden mot Tor.
Mölj, *sjöv.*, vågbrytare, fördämning, skyddskaj.
Mönja, *kem.*, en till röd målarfärg, till kitt, vid glasering m. m. brukad blyoxid, som fås av blyglete eller blyvitt.
Mönsterskydd l. **Modellskydd,** rättsskydd, varigenom upphovsmannen l. hans rättsinnehavare tillförsäkras ensamrätt att begagna mönstret (modellen) till förebild vid tillverkning.
Mörkridor, *nord. myt.*, jättekvinnor, som nattetid rida omkring på ulvar.
Mörk rothgülden, *miner.*, antimonsilverblände.
Mörkveden, *nord. myt.*, se *Myrkvidr.*
Mö'rsare (*ty. Mörser*), *krigsk.*, mortelformig artilleripjäs för utslungande av granater eller bomber. — **Mörsarefartyg,** bombskepp, skepp, som för mörsare.
Mörten, *zool.*, se *Leuciscus.*
Möss, *zool.*, se *Mus.*
Mössor, Mösspartiet, namn på ett politiskt parti i Sverige under frihetstiden.

N

N som romerskt taltecken 900 (stundom 90); $\overline{N}$ = 900,000 (stundom 90,000).

N betecknar som mynttecken för Frankrike *Montpellier.*

n., förk. för *na'tio* (nation), *natus* (född), *neutrum, nomen, nominatur, numerus, netto* (se d. o.).

N, *kem.*, atomtecken för kväve (*Nitrogenium*).

Na, *kem.*, atomtecken för *Natrium.*

Na., förk. för nordamerikanska staten *Nebraska.*

Naamaz, *turk.*, turkarnas bön, som skall förrättas fem gånger om dygnet.

Naase'ner (av *hebr. na'chasj*, orm), gnostisk sekt. Jfr *Gnosticism.*

Nabatéer, ett arabiskt folk, omtalat i Gamla testamentet.

Nabbe, *nord. myt.*, en dvärg, som tillika med en annan dvärg, *Da'inn*, förfärdigade Fröjas galt Hildesvine.

Nabka, det träd, varav frälsarens törnekrona enligt sägnen var flätad (*bot. Zizyphus spina Christi*, en art guldregn).

Nabo (av *fornsv. na*, nära, och *boe*, boende), granne.

Nabo'b l. **Naba'b** (*ind. navab*, av *arab. nuwwab, sing. naib*, ställföreträdare), fordom hederstitel för provinsguvernörerna i de muhammedanska rikena (särskilt Stormoguls) i Indien; benämning på rika och ansedda infödingar i Indien, på européer, som därstädes förvärvat stora rikedomar, och i allmänhet på rika, i orientalisk lyx levande män.

Na'bu, *babyl. myt.*, gammalbabylonisk gudomlighet, skrivkonstens och lärdomens gud.

Nacaire, *fr.* (*l.* -kä'r), *tonk.*, en medeltida puka (*arab. naqa'ra*).

Nacarat, *fr.* (*l.* nakara'), ljusröd. — **Nacaratekarmi'n**, *tekn.*, kallas den bästa sorten karmin.

Na'cchere, *ital.*, *pl.*, kastanjetter (se d. o.).

Nach Belieben, *ty.* (*l.* -li'b-), efter behag.

Nach Cano'ssa gehen wir nicht, se under *Canossa.*

Na'chna'hme, *ty.*, efterkrav.

Nachsjibendorden, en av de förnämsta dervisjordnarna, stiftad på 1300-talet i Turkiet.

Na'chse'nden, *ty.*, eftersändes (om brev).

Na'chspiel, *ty.* (*l.* -spil), försv. **Nackspil**, efterspel; tillställning, som extra påspädning på en fest l. bjudning.

Na. cl., *kem.*, förk. för natriumklorid, koksalt.

Naddarna = *Luddenätter* (se d. o.).

Nade'sjda l. **Nade'schda**, ryskt kvinnonamn. hopp, förhoppning; episk dikt av *J. L. Runeberg.*

Nadi'r (*arab. nadir* l. *nazir*), mittemot, mittöver, gentemot; *astr.*, den punkt av himlavalvet, som är mitt under våra fötter, på andra sidan om jordklotet.)(Z e n i t.

Nadi'ri, persiskt mynt = 1 kr. 60 öre.

Nadori't, *miner.*, blandning av blyklorit och blyantimonat i tunna, bruna ortorombiska tavlor.

Naëgi't, *miner.*, ett av uran, tantal, ytterjord m. fl. sällsynta jordmetaller bestående mineral.

Naëma, Naëmi, hebreiskt kvinnonamn, den älskliga.

Næ'nia, se *Nenia.*

Næ'vus, *lat.*, *med.*, födelsemärke, eldmärke. — **N. pigmento'sus**, leverfläck. — **N. pilo'sus**, hårklätt födelsemärke. — **N. vasculo'sus**, eldmärke.

Nafala'n, *farm.*, ett preparat, som liknar *Naftalan* (se d. o.).

Na'fta (*gr. na'ftha, lat. na'phtha*), *tekn.*, äldre benämning på flyktiga vätskor i allmänhet, särskilt på bergolja (se d. o.) eller de flyktigare kolvätena däri.

Naftala'n, *farm.*, extrakt från kaukasisk rånafta med antiseptiska egenskaper. Användes vid många hudsjukdomar. Ett liknande preparat kallas *Nafalan.*

Na'ftali, israelitisk stam i norra Galiléen, härledd från Jakobs son N.

Naftali'n, *kem.*, ett i stenkolstjära förekommande, egendomligt luktande kolväte, vilket brukas som medel mot mal och till beredning av färger. — **Naftalingult**, se *Jaune d'or.* — **Naftalinrött** = *Magdalarött* (se d. o.).

Naftalo'l, dets. som *Betol* (se d. o.).

Naftazari'n, *kem.*, derivat av naftalin. Bildar s. k. färglacker.

Nafte'ner, *kem.*, ringformiga kolväten i rysk petroleum och nafta. — **Nafte'nsyror**, *kem.*, förekomma tillsammans med naftener i rysk bergolja.

Naftio'nsyra, *kem.*, en amido-naftalinsulfonsyra.

Nafto'l, *kem.*, kallas två fenoler av naftalin.

Nafto'lblått, se *Meldolas blått.*

Nafto'ler, *kem.*, hydroxylderivat av naftalin.

Naftoli'n, *kem.*, en smörjolja.

Naftosalo'l, dets. som *Betol* (se d. o.).

Naftylami'n l. **Ami'donaftalin**, *kem.*, bildas genom inverkan av reduktionsmedel på nitronaftalin. Användes vid tillverkning av färgämnen.

Naftyle'nblått, se *Meldolas blått.*

Na'ga, *ind. myt.*, övernaturliga väsen med ormkropp och människoansikte, vilka dyr-

kas som välgörande; inom hinduismen de lägsta asketerna bland tiggarmunkarna. De uppträda nakna och ha mycket dåligt anseende.

Na'ga, några stammar i brittiska Indien.

Naga'jka, *ry.*, ett slags kort kosackridpiska med bly i snärten.

Naga'na, *vet.*, absolut dödande trypanosomsjukdom hos häst- och nötdjur i s. Afrika. Kallas vanligen tse-tsesjukan.

Na'gari, förkortning av *devanagari* (se d. o.).

Na'gari-anpat, ett malajiskt språk.

Na'gaträdet, *bot.*, se *Mesua.*

Nagelfar, *nord. myt.*, ett skepp, byggt av döda människors naglar. På detta segla rimtussarna till ragnaröksstriden.

Nagelfare, *nord. myt.*, Natts förste make.

Nagelfluh, *ty.*, *geol.*, ett slags konglomerat.

Nagelskivling, *bot.*, se *Collybia.*

Nagelört, *bot.*, se *Draba.*

Nageoir, *fr.* (*l.* na'sjåar, av *nager*, simma), simställe.

Nagka'ssar l. **Nag Kesar**, *bot.*, gemensamt namn på aromatiska blomdelar av växter tillhörande fam. *Guttiferæ.*

Na'grindarna (av *isl. nar*, lik, död kropp), *nord. myt.*, de dödas grind, portarna till Nifelhel. Jfr *Helgrind* och *Valgrind.*

Nagy, *magyar.* (*l.* nådj), stor.

Na'hije, *turk.*, kommun.

Nahr, *arab.*, flod.

Na'hua l. **Nahuatlaca'**, aztekernas egentliga namn. — **Nahuatl**, mexikanska språket.

Nahu'm, hebreiskt mansnamn, tröstaren. Buret av en av de mindre profeterna.

Nahu'qua, karibisk indianstam i n. Sydamerika.

Nahu'r, *zool.*, dets. som *Blåfår.* Se *Pseudois.*

Na'ib, *arab.*, i Turkiet ställföreträdare; underdomare.

Nail, *eng.* (*l.* nä'il), längdmått för manufakturvaror = $^1/_{16}$ yard = 57,15 mm.

Na'in, *nord. myt.*, namn på en dvärg.

Nair l. **Nayar**, ostindisk krigarkast.

Naissance, *fr.* (*l.* nässa'ngs, av *lat. na'sci*, födas), födelse, börd, härkomst.

Nai'v (*fr. naïf*, av *lat. nati'vus*, medfödd), naturlig, okonstlad, otvungen; menlös, enfaldigt öppenhjärtig; uppriktig; som ej förefaller avsiktlig (i fråga om konstverk). — **Naiveté** l. **Naivite't**, naturlighet, öppenhjärtighet; barnslig enfald. — **Naivi'sm**, modern konstriktning som söker sina förebilder i naturfolkens l. barnets konstyttringar och härmed tror sig vinna större omedelbarhet.

Na'ja (*holl naaien*, sy), *sjöv.*, med garn l. lina fästa någonting (ett block, en ända l. d.) vid ett annat liknande föremål l. vid bom, mast l. d.

Na'ja, *zool.*, glasögonsormsläktet.

Najada'ceæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Se *Najas.*

Naja'der (*gr. naia'des*, *lat. na'iades*), *gr. myt.*, käll-, sjö- eller flodnymfer. Jfr *Okeanider* och *Nereider.*

Na'jas, *bot.*, natesärv, tämligen sällsynt vattenväxtsläkte tillhörande fam. *Najada'ceæ.* En art i Östersjön, en i Ringsjön.

Na'kara, *pers.*, stor puka. Jfr *Nacaire.*

Nakara'tkarmin, se *Nacaratekarmin.*

Nakasendo, *japan.*, den mer än tusenåriga landsvägen mellan Kyoto och Tokio.

Naki'b, *arab.* (hårt k), hederstitel i Turkiet. — **Naki'bu-l-eschra'f**, scherifernas anförare; tjänare, som anmäler besök.

Nako'ng l. **Sitatu'nga**, *zool.*, en ostafrikansk antilopart, *Limno'tragus selo'usi.*

Naksatra (*l.* -sjatra), *ind. astr.*, en dag av månens omloppstid; motsvarar djurkretsen i den grekiska astronomien.

Na'kterhus (*ty. Nacht-haus*), *sjöv.*, ett oftast som en rund eller mångkantig pelare format skåp, i vilket fartygskompasser anbringas.

Nala och Damayanti', en av de mest kända episoderna i den fornindiska hjältedikten *Maha'bha'rata.*

Na'ma, hottentottstam och språk.

Nam et i'psa scie'ntia pote'stas est, *lat.*, se *Knowledge is power.*

Namje'stnik, *ry.*, "ställföreträdare", vicekonung.

Namne'tes, fornkeltiskt folk i trakten av nuv. Nantes.

Namta'ru, *babyl. myt.*, dödsgudinnans tjänare och budbärare.

Nam tu'a res a'gitur, pa'ries quum pro'ximus, a'rdet, *lat.*, det gäller även ditt, när grannens vägg brinner.

Nan, kinesisk förstavelse i ortnamn med bet. söderifrån kommande. Jfr *Pe.*

Na'na, latinskt och grekiskt kvinnonamn, dvärginna.

Nana', **Nana'ia**, **Nane'a**, *myt.*, babylonisk gudinna, senare dyrkad i Persien, Syrien och Armenien. Av grekerna förblandad med Artemis.

Na'ncy, se *Nanny.*

Nandin, *ind. relig.*, Sivas tjur.

Na'ndu l. **Pampasstruts**, *zool.*, en strutslik fågel, *Rhe'a america'na*, i s. Sydamerika. Dess fjädrar användas till plymer.

Nani'sm l. **Nanni'sm**, (*gr. na'nnos* l. *na'nos*, *lat. nanus*, dvärg), *bot.*, dvärgväxt på grund av förminskad näringstillförsel, *med.*, dvärgväxt.

Na'nkin l. **Na'nking**, kinesiskt bomullstyg av gul eller rödgul färg, uppkallat efter den kinesiska staden *Nanking;* namn på imitationer av detta tyg. — **Nankine'tt**, ett slags oäkta nankin.

Na'nna, kvinnonamn, den verksamma eller den modiga; *nord. myt.*, blomstergudinnan, Neps dotter, Balders maka. Hon dog av sorg över Balders död och blev jämte honom bränd på bålet.

Nannar, *babyl. myt.*, annat namn på månguden Sin.

Nanni'sm, se *Nanism.*

Nanno- (av *gr. na'nnos*, dvärg), se *Nano-.*

Na'nny, Na'ncy (*l.* -i), engelska, **Nanette, Nanon** (*l.* -nä'tt, -nå'ng), franska kvinnonamn = *Anna* (se d. o.).

Nanocefali' l. **Nannocefali'** (av *gr. na'nnos* l. *na'nos*, dvärg, och *kefale'*, huvud), *med.*, abnormt liten utveckling av huvudet. Jfr *Mikrocefali.* — **Nanopla'nkton** l. **Nannopla'nkton,** de minsta formerna av plankton (se d. o.). — **Nanosomi'** l. **Nannosomi'** (av *gr. so'ma*, kropp), dvärgväxt.

Nanon (*l.* -nå'ng), *astr.*, en av småplaneterna.

Nansoques (*l.* nanså'ck), tunna vita med guld och silver broderade, urspr. ostindiska musliner.

Nante'siska edi'ktet, se under *Edikt.*

Nantoki't, *miner.*, färglös kopparklorur.

Naofo'r (av *gr. na'os*, tempel, och *foro's*, bärare), kallas en egyptisk staty, som i sin hand bär ett miniatyrtempel.

Na'os, *gr.*, skepp, gudabildens rum i antika tempel; församlingens rum i den fornkristna basilikan.

Na'nus, *lat.*, dvärg; *bot.*, dvärglik.

Napæ'a dio'ica, *bot.*, nordamerikansk ört av fam. *Malva'ceæ*, vars bastfibrer användas till tåg och rep.

Napelli'n, *kem.*, en alkaloid i *Aconitum* (se d. o.).

Nape'llus, *lat.*, *bot.*, liten rova.

Na'phtha, se *Nafta.* — **N. ace'tica,** *kem.*, ättiketer. — **N. vitri'oli,** vitrioleter, vanlig eter.

Napierska räknestavar (*l.* ne'piöska -), **Neperska** l. **Nepperska räknestavar,** efter *J. U. Napier* (l. *Neper*) uppkallat, stavformigt instrument, med vars hjälp tal kunna multipliceras utan hjälp av multiplikationstabellen.

Napobra'ssica, *bot.*, rovkål.

Napo'leon, *fr.* **Napoléon** (*l.* napåleå'ng), mansnamn (av *gr. na'pos* eller *na'pe*, dal, och *le'on*, lejon). Buret av franska kejsare och prinsar. Motsvarar kvinnonamnet **Napoleo'na,** på franska **Napoléone** (*l.* -leå'nn). — **Napoléon** l. **Napoléond'or,** *fr.* (*l.* napåleå'ng, -då'r), namn på två franska guldmynt, det ena = 20 francs = 14 kr. 50 öre, det andra = 40 franc = 29 kr. — **Napoleonmani'** (av *gr. mani'a*, raseri), lidesefull dyrkan av den franske kejsaren Napoleon I. — **Napoleoni'd,** avkomling av eller släkting till Napoleon I. — **Napoleoni'sm,** Napoleon I:s politiska system. — **Napoleoni'st,** anhängare av Napoleon I.

Na'poli, italienska namnet på Neapel.

Napolitaines, *fr.* (*l.* -tä'n), mjuka, flanelliknande hel- l. halvylletyger av glansig ull.

Nappa, en specialgarvad skinnsort, som användes till handskar. Kallas även *Glacé-do'ngola.*

Nappeuse, *fr.* (*l.* -ö's), en torkmaskin, som torkar ullen och förvandlar den till vadd.

Na'pus, *lat.*, *bot.*, rova.

Na'r, *nord. myt.*, en alv eller dvärg.

Nara, *ind. relig.*, i den hinduiska mystiken liktydigt med urväsendet, anden.

Na'rada, *ind. myt.*, en sagodemon, vilken uppträder som budbärare av nyheter från gudavärlden.

Nara'ka, *ind. myt.*, underjorden, helvetet. — **Naraka Bha'uma,** en för gudar och människor farlig jätte, son av Vishnu och jorden.

Nara'njas, *sp.*, apelsiner.

Naras, *bot.*, se *Acanthosicyos.*

Narawali', se *Cordia.*

Na'ra'yana, *ind. myt.*, poetiskt namn på en urgammal stamgud, som senare av bramanismen och hinduismen identifierats med brahman, det högsta väsendet.

Narcei'n (av *gr. na'rke*, bedövning), *farm.*, en i opium ingående alkaloid. Dess salt med saltsyra användes som morfin.

Narci'ss, se följ. ord.

Narcissfamiljen, *bot.*, namn på fam. *Amaryllida'ceæ.*

Narci'ssus, *bot.*, narciss, odlat växtsläkte med lökformig jordstam. Tillhör fam. *Amaryllida'ceæ.* — **N. poe'ticus,** pingstlilja, narciss, med vita, välluktande blommor. — **N. pseudo-narci'ssus,** påsklilja, med gula blommor. — **N. Taze'tta,** tazett.

Narci'ssus, *gr. myt.*, se *Narkissos.*

Narco'tica (av *gr. na'rke*, bedövning), *pl.*, *farm.*, narkotiska eller dövande medel, sömnmedel. Jfr *Hypnotica.*

Narcyle'n, *farm.*, acetylengas löst i aceton, bedövningsmedel vid operationer.

Nardi'nus, -a, -um, *bot.*, lik *Nardus* (se d. o.).

Nardo'stachys jatama'nsi, *bot.*, en till fam. *Vale*r*ia'naceæ* hörande, i Nepal och Bengalen växande ört, av vilken fås den välluktande drogen *Na'rdus i'ndica.*

Na'rdu, *bot.*, *Marsilia.*

Na'rdus, *bot.*, ett grässläkte. Jfr *Nardostachys.* — **N. stri'cta,** *bot.*, stagg, allmänt svenskt ogräs på fuktig mark.

Na're l. **Narfve,** *nord. myt.*, den av Lokes söner, med vars tarmar gudarna bundo Loke.

Naregami'n, *farm.*, alkaloid i roten av *Narega'mia ala'ta* (av fam. *Melia'ceæ*) i Ost- och Västindien. Användes mot malaria, rödsot, nervlidanden m. m. Blad och blommor användas utvärtes mot hudsjukdomar.

Na'res, *lat.*, *pl.*, *anat.*, näsöppningarna.

Nargi'leh l. **Nargi'le,** *vattenpipa*, orientalisk tobakspipa, vars rök medelst en lång slang ledes genom vatten. Jfr *Hookah.*

Nargo'l, *farm.*, en antiseptisk förening av silver och nukleinsyra.

Na'riolja, dets. som *Njaveolja* (se d. o.).

Narki'ssos (*lat. Narci'ssus*), *gr. myt.*, en skön yngling, som, till straff för det han försmått bergsnymfen Ekos kärlek, döm-

des att förälska sig i sin egen bild. Lutad över en källa, trånade han bort av längtan efter sig själv och förvandlades efter sin död till den blomma, som bär hans namn.

Narkofi'n, *farm.*, ett sömnmedel av narkotin, morfin och opiansyra.

Narkolepsi', se under följ. ord.

Narko's l. **Narko'sis** (*gr. na'rkosis*, av *narku'n*, göra stel, döva), *med.*, känslolöshet, domning, dvala. — **Narkolepsi'** (av *gr. lamba'nein*, fatta, gripa), sömnsjuka. — **Narkomani'**, begär efter narkotiska medel. — **Narko'tika** l. **Narko'tiska medel**, se *Narcotica.* — **Narkoti'n**, *kem.*, en i opium förekommande alkaloid. — **Narkotise'ra**, söva eller bedöva genom narkotiska medel. — **Narko'tisk**, dövande, sömngivande. — **Narkoti'sm**, förgiftning med narkotika (oftast kronisk).

Naro'dniker (*ry. narodniki*, folkvänner), en grupp ryska författare under 1860—70-talen, som ägnade sig åt folklivsskildring.

Na'rodni listy, "Nationaltidningen", tjeckisk tidning i Prag.

Narra'ta, *lat.*, *pl.*, berättelser, de anförda närmare omständigheterna vid en tilldragelse. — **Narrata re'fero**, jag anför (endast) vad som blivit mig berättat. — **Narratio'n**, berättelse. — **Narrati'v**, i berättande form. — **Narra'tor**, berättare.

Narthe'cium ossi'fragum, *bot.*, myrlilja, allmän i västra Sverige. Örtståndet giftigt. Ansågs förr åsamka boskapen benskörhet (varav namnet *ossi'fragum*, "benbräckande").

Na'rthex, *gr.*, eg. balsamdosa; *byggn.*, i den gammalkristna basilikan ett smalt, avskilt rum, där katekumenerna (se d. o.) hade sin plats.

Narv, *bot.*, se *Arenaria, Sagina, Spergularia.*

Narvalen, *zool.*, *Mo'nodon mono'ceros*, ett i Norra ishavet levande valdjur, utmärker sig genom en, stundom två ur den övre käken framskjutande betar, som lämna ett fint elfenben.

Narve, *nord. myt.*, se *Nare;* även en jätte, fader till Natt.

Narvgräs, *bot.*, se *Catabrosa.*

Nas, *pl.* **Na'sar** (*ty. Nase*), *met.*, massa av slaggjärn och svavelmetaller, som uppsamlar sig i ugnar och metallhyttor vid metallsmältning.

Nasa'l (av *lat. na'sus*, näsa), som tillhör näsan, som uttalas med näsljud. — **Nasa'ler** l. **Nasalljud**, *fonet.*, näsljud. — **Nasale'ra**, tala genom näsan, uttala med näsljud. — **Nasale'rade ljud**, språkljud, vid vilkas frambringande luften går genom både näsan och munnen. — **Nasa'lia**, *pl.*, *med.*, nysmedel. — **Nasalton**, *tonk.*, näston.

Nasa'lis larva'tus, *zool.*, näsapan.

Nasamo'ner, fornfolk i norra Afrika, som möjligen genom blandning med garamanterna givit upphov till numidierna.

Nasard, *fr.* (*l.* -sa'r), *tonk.*, dets. som *Nassat* (se d. o.).

Nasaréer = *Mandéer* (se d. o.).

Nasare'ner, *konsth.*, anhängare av den religiös-romantiska skolan inom den nyare tyska målarkonsten. — **Nasareni'sm**, nasarenernas skola.

Nassa't, *tonk.*, en vanligen täckt kvintstämma i orgeln.

Nashiji, japanskt guldlack.

Nasi'r, *pl.* stundom **Nasiréer**, *hebr.* (av *nasar*, inviga), en åt Gud invigd, helgad; hos judarna fordom en genom ett särskilt löfte åt Jehovas tjänst helgad person.

Na'sir, *arab.* (av *nazara*, betrakta, besörja), i Turkiet titel för en högre ämbetsman.

Nasi'tis (av *lat. na'sus*, näsa), *med.*, näsinflammation.

Nasle'dnik, *ry.*, efterföljare; kronprins.

Na'so, *lat.* (av *na'sus*, näsa), stornäst; i det gamla Rom binamn till flera familjer (buret av skalden *Ovidius*).

Nasolabia'lfåran, *anat.*, *Su'lcus nasolabia'lis*, fåran från näsvinkeln till mungipan.

Nasopalati'nus, *anat.*, som avser näsa och gom.

Nasra'ni, se *Isavi.*

Nasri'der, den sista muhammedanska dynastien i Spanien.

Nassi'b, *turk.*, ödet. Jfr *Kismet.*

Nasso'via, *astr.*, en av småplaneterna.

Nasti'er (av *gr. na'stos*, tryck), *bot.*, av retningsriktningen oberoende rörelser hos växterna. Jfr *Tropism.*

Na'stika, *ind. fil.*, benämning på alla icke rättrogna.)(A's t i k a, "ortodox".

Nasto'n, *med.*, ett preparat av en spetälskebakterien närstående bakterie. Användes mot spetälska och tuberkulos.

Nastrand (*isl. Na'strönd*), *nord. myt.*, likstranden, ett straff- och pinorum för de fördömda.

Nastu'rtium, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **N. amphi'bium**, vattensenap. — **N. aqua'ticum**, källkrasse. — **N. armora'cia**, se *Armoracia.* — **N. palu'stre**, sumpsenap. — **N. silve'stre**, strandsenap.

Na'sus, *lat.*, näsa.

Nata, *bot.*, se *Stellaria.*

Natagai, tatarernas högsta gudomlighet, vilken de dyrka som hela skapelsens upphovsman och upprätthållare.

Nata'l (*lat. nata'lis*), som hör till eller angår födelse eller börd.

Na'talgalläpplen, se *Bohmanötter.*

Nata'lia, kvinnonamn (av *lat. nata'lis*, som angår födelse eller börd).

Nata'lis, *pl.* **Nata'les**, *lat.* (med underförstått *di'es*, dag), födelsedag; ett helgons eller en martyrs dödsdag. — **Natalis Domi'ni**, eg. Herrens födelsedag; juldagen.

Nataloi'n, *kem.*, se *Aloë.*

Na'tan, hebreiskt mansnamn, gåva. Buret av en judisk profet på konung Davids tid.

Nata'nael, hebreiskt mansnamn, Guds gåva. Buret av en av Jesu lärjungar.

Na'tans, *bot.*, simmande.

Natatio'n (av *lat. nata're*, simma), simning. — **Nata'tor**, simmare. — **Natato'res**, *pl.*, *zool.*, simfåglar.

Natchitoches (*l.* nätsjitå'tsjes), en god snussort, som tillverkas i den nordamerikanska staden *Natchitoches.*

Natdyrkare, burmansk sekt, som med offer och ceremonier dyrkar andar, kallade *nat.* Sektens religion är en lämning av en förbuddistisk, burmansk religion.

Na'tes, *lat. pl.*, sätet, ”klinkorna”.

Natesärv, *bot.*, se *Najas.*

Nateväxter, *bot.*, se *Potamogetonaceæ.*

Nath, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Oxen. (Hänfördes förr till Kusken.)

Nathan der weise (*l.* - va'jse), ryktbar dramatisk dikt av tyske skalden *G. E. Lessing.*

Nathusius' läderlapp, *zool.*, se under *Pipistre'llus.*

Natio'n (*lat. na'tio*, av *na'sci*, födas), folk, folkslag; vid de svenska universiteten = *nationsförening*, förening av studenter från samma stad, landskap eller stift. — **La grande nation**, se under *Grand.* — **Nationa'l-**, folk-; som tillhör, har avseende på eller är egendomlig för en nation. — **Nationaldräkt**, för en viss nation utmärkande dräkt. — **Nationalekonomi**, folkhushållningslära, statsekonomi. — **Nationalfärger**, färger, vilka en nation valt såsom särskilda kännetecken, t. ex. på kokarder, fanor, ordensband o. s. v. — **Nationalförsamling**, samling av ett folks lagliga ombud, parlamentarisk församling, folkråd. — **Nationalgarde**, *krigsk.*, lantvärn, borgarbeväpning. — **Nationalise'ra**, införliva med ett folk, giva infödingsrätt. Jfr *Naturalisera.* — **Nationali'sm**, utpräglat betonande av nationalkänslan l. nationalitetsgrundsatsen. — **Nationali'ster**, förr namn på det irländska självständighetspartiet; namn på ett antirepublikanskt parti i Frankrike. — **Nationalite't**, folkegendomlighet, det karakteristiska hos en nation, nationalkaraktär; nationell självständighet; egenskapen att tillhöra en nation. — **Nationalitetscertifikat**, *jur.*, en av nationalitetshandlingarna (se följ. ord). — **Nationalitetshandlingar**, de dokument, genom vilka ett fartyg bevisar sin nationalitet. — **Nationalitetsprincipen**, grundsatsen att folkslag med samma härstamning och språk skola utgöra politiska enheter; grundsatsen om folkets självbestämmelserätt med hänsyn till valet av statsöverhuvud.)(Legitimitetsprincipen. — **Nationalkaraktär**, det skaplynne, som kännetecknar de enskilda medlemmarna av en nation. — **Nationalkollegier** (*lat. Colle'gia nationa'lia*) = *Collegia pontificia* (se d. o.). — **Nationalkonventet** (*fr. Convention nationale*), under franska revolutionen den från september 1792 till oktober 1795 bestående folkrepresentationen. — **Nationalliberal**, tillhörande det nationalliberala partiet. — **Nationalliberala partiet**, i Danmark ett frisinnat politiskt parti under konungarna Kristian VIII och Fredrik VII; i Tyskland ett politiskt parti, utbrutet ur *Fortschrittspartiet* (se d. o.). — **Nationalmuseum**, statens konstsamlingar; den byggnad, vari dessa förvaras. — **Nationalrepresentant**, folkombud. — **Nationalrepresentation**, folkrepresentation, samlingen av folkombuden. — **Nationalrådet**, schweiziska förbundsförsamlingens ena kammare. — **Nationalsociali'sm**, riktning, som åsyftar samhällets ingripande till de fattiga klassernas förmån och utsträckning av statens kontroll över statsekonomien men med stark betoning av nationell solidaritet mellan samhällsklasserna och därmed i skarp motsats mot internationell klasskampsbetonad socialism. — **Nationalteater**, skådeplats, som har till uppgift att verka för nationell dramatik. — **Nationalverkstäder**, se *Ateliers nationaux.* — **Natione'll** l. **Natione'l**, som utmärker en nation; fosterländsk, folklig, inhemsk. — **Nationsförening**, se *Nation.*

Nation, *eng.*, The (*l.* the nä'sjön), *The Nation and the Athenæum*, engelsk veckotidskrift, grundad 1921 genom sammanslagning av *The Athenænum* (gr. 1828) och *The Nation* (gr. 1907), och fullföljande ett allmänt kulturliberalt program.

Nationernas förbund, förk. **N. F.** l. **Folkförbundet** (*eng. League of Nations, fr. Sociéte des Nations, ty. Völkerbund*), svenska namnet på den permanenta sammanslutning mellan självstyrda stater, som efter världskriget upprättades med ändamål att minska krigsmöjligheterna och öka fredsgarantierna i världen.

Nation of shopkeepers, *eng.* (*l.* nä'sjön åvv sjå'ppki'pös), ”krämarfolk”, ofta begagnat, nedsättande benämning på engelsmännen. Uttrycket förekommer i Adam Smiths ”Wealth of nations”.

Nati'v (*lat. nati'vus*), medfödd, naturlig; infödd; *kem.*, i naturen förekommande i fullbildat tillstånd.

Natives, *eng.* (*l.* nä'tivs), *pl.*, infödda, namn på ett politiskt parti i Nordamerikas förenta stater; ett slags berömda engelska ostron.

Nativi'sm (av *lat. nati'vus*, medfödd), åsikten att själsegenskaperna äro medfödda.

Nativite't (*lat. nati'vitas*), födelse, födelsestund; horoskop, stjärnornas ställning vid en människas födelse; antalet födda inom en viss tid och ett visst område. — **Ställa någons nativitet**, förutsäga någons öde efter stjärnornas ställning vid hans födelse. Jfr *Horoskop.*

Natja'lnik, *ry.*, direktör; titel på adliga inspektörer över verkställigheten av Alexander II:s bondereformer.

Natmandsfolk, *da.* (*l.* nattmans-), dansk benämning på lösdrivare, tattare, skojare. Jfr *Fant.*

Nato'lien = *Anadoli* (se d. o.).

Na'trium, *kem.*, en silvervit alkalimetall, vilken förekommer i naturen dels såsom silikat, dels såsom klorid och nitrat, dels såsom borat, sulfat och karbonat. Brukas såsom reduktionsmedel vid beredning av aluminium och magnesium. — **Natriumaceta't,** ättiksyrat natron, användes i s. k. termoforer. — **Natriumamalga'm,** legering av natrium och kvicksilver. — **Natriumami'd,** ($NaNH_2$), användes som kondensations- och reduktionsmedel inom organiska industrien. — **Natriumbikarbonat,** se *Natriumkarbonat.* — **Natriumbromi'd,** bromnatrium, användes som lugnande medel. — **Natriumborat,** se *Borax.* — **Natriumfosfat,** ortofosforsyrat natron, erhålles om brända ben behandlas med svavelsyra. Användes i medicinen. — **Natriumhydrat,** kaustikt natron, framställes till största delen vid sodafabrikationen och brukas vid tvålberedning, trämassetillverkning, rening av lysoljor m. m. — **Natriumhydrosulfi't,** användes för reducering av indigo och som blekmedel. — **Natriumhydroxid,** dets. som natriumhydrat. — **Natriumhypoklorit,** klornatron, ett natriumsalt, vilket brukas som oxidationsmedel och blekvatten (se *Eau de Labarraque*). — **Natriumhyposulfit,** undersvavelsyrligt natron. Användes vid fotografi, till extraktion av metaller o. s. v. — **Natriumjodi'd,** dets. som jodnatrium. — **Natriumkarbonat,** kolsyrat natron, neutralt: soda; surt: natriumbikarbonat. — **Natriumklora't,** användes som kaliumklorat men är lättlösligare. — **Natriumklorid,** koksalt. — **Natriumnitrat** = *Chilesalpeter* (se d. o.). — **Natriumoxid,** natron, bildas genom inverkan på natriumhydrat. — **Natriumperbora't,** användes som blekmedel och antiseptikum vid sårbehandling. — **Natriumperklora't,** användes i sprängämnesblandningar. — **Natriumsalter,** natronsalter, salter av metallen natrium. — **Natriumsulfat** l. **Glaubersalt,** svavelsyrat natron, förekommer i vissa mineralkällor. Brukas vid beredning av soda. — **Natriumsulfit,** svavelsyrligt natron, användes vid blekning, till konservering av kött, vin o. s. v. — **Natriumsuperoxi'd,** användes som oxidationsmedel i tekniken. — **Natriumthiosulfa't,** användes för borttagning av fri klor.

Natrofili't, *miner.*, ett vingult mineral av natrium, mangan och fosforsyra.

Natroli't, *miner.*, ett mineral, som utgöres av natronhaltig zeolit och förekommer i basalt och fonolit.

Na'tron l. **Na'trum,** *kem.*, se *Natriumoxid.* — **Natronalun,** *miner.*, vattenhaltigt natriumaluminumsulfat. — **Natronkalk,** blandning av natriumhydrat och kalk. Absorberar koloxid. — **Natronmesotyp** = *Natrolit* (se d. o.). — **Natronmeto'den,** metod att framställa trämassa. — **Natronortokla's,** *miner.*, en ortoklas (se d. o.) med stark inblandning av natriumaluminiumsilikat (albit). — **Natronsalpeter** = *Nitras natricus* (se d. o.). — **Natronvattenglas,** kiselsyrat salt av natron.

Natt, *nord. myt.*, jätten Narves dotter, moder till dottern Jord och sonen Dag. Kör om natten hästen Rimfaxe över himlen.

Natta, *sjöv.*, övergjuta däcket med vatten för att skydda det i heta klimat.

Nattasyl, natthärbärge, anstalt för beredande av tillfälligt husrum och skydd åt medellösa och husvilla.

Nattblacka, *zool.*, ett namn på Flädermöss.

Nattbåge, *astr.*, se *Dagbåge.*

Nattens drottning, *bot.*, se *Cereus.*

Na'tterers apparat, *fys.*, en för gasers sammantryckning avsedd apparat.

Nattglim, *bot.*, se *Silene.*

Nattiné (skämtsam svensk efterbildning av *matiné*), på förnatten hållen dramatisk-musikalisk föreställning.

Natt och dag, *bot.*, se *Melampyrum.*

Nattskatta, *bot.*, se *Solanum.*

Nattskärran, *zool.*, en med tornsvalan närsläktad fågel, *Caprimu'lgus europæ'us*, allmän i Svea- och Götaland.

Nattviol, *bot.*, se *Habenaria* och *Hesperis.*

Natu'r (*lat. natu'ra*, av *na'sci*, födas), ursprunglig eller medfödd beskaffenhet hos ett ting; inbegreppet av ett föremåls egenskaper; kropps- eller själsbeskaffenhet; skaparkraften; hela den skapade världen i sin lagbundna, ej av mänskligt inflytande påverkade föränderlighet; världsordningen; den ofria och omedvetna verkligheten. — **Natu'ra a'rtis magi'stra,** naturen är konstens lärarinna, naturen övergår konsten. — **Natu'ræ convenie'nter vi've,** lev regelrätt efter naturen. — **Co'ntra natu'ram,** mot naturen; stridande mot naturlagen. — **In natura,** i naturlig beskaffenhet, i naturligt tillstånd. *Avlöning in natura*, avlöning i livsförnödenheter. — **In pu'ris natura'libus,** i naturligt tillstånd, utan beklädnad, naken. — **In re'rum natura,** i tingens väsende; i hela världen. — **Naturaprestation,** utskyld, avlämnad i spannmål eller andra naturalster, dagsverken o. d. — **Naturdyrkan, Naturkult,** helighållande av naturföremål. — **Naturfilosofi,** vetenskapen om lagarna för naturen, om naturen i dess helhet och grunden för densamma. — **Naturfärg,** varor i råmaterialets färg. — **Naturgas,** ur jorden utströmmande brännbar gas. — **Naturi'sm,** naturdyrkan. — **Naturi'stisk,** som

avser naturdyrkan. — **Naturlära,** den del av naturvetenskapen, som förklarar naturfenomenen och naturlagarna i allmänhet, således *fysiologi, kemi* och *fysik.* — **Naturprodukt,** råämne; naturalster. — **Naturreligion,** benämning på religioner, vilkas gudar äro personifierade naturkrafter och naturföreteelser. — **Naturrätt** (*lat. Jus natura'le*), den människan av naturen tillerkända rätten till skillnad från den henne av samhällslagarna medgivna. — **Natursjälvtryck** = *Fysiotypi* (se d. o.). — **Naturtoner,** *tonk.*, kallas å blåsinstrument de toner, som frambringas utan förkortning eller förlängning av ljudröret, blott medelst olika anblåsning. — **Naturvetenskap,** vetenskapen om naturen, omfattar naturalhistoria och naturlära samt beskrivande astronomi, fysisk geografi, geologi m. fl. vetenskaper. — **Natura'l-,** betecknar i sammansättningar, att något lämnas i naturligt tillstånd. — **Naturalförplägning,** *krigsk.*, utdelning av otillagade födoämnen. — **Naturalhistoria,** den del av naturvetenskapen, som beskriver naturföremålen, således *zoologi, botanik* och *mineralogi.* — **Natura'lia non su'nt tu'rpia,** naturliga ting äro icke skamliga, behöver man icke blygas för. — **Natura'lier,** *pl.*, naturalster, sådana som preparerade djur och växter, mineral, petrifikat m. m. — **Naturaliekabinett,** samling av naturalier. — **Naturalisatio'n,** tilldelandet av medborgarrätt åt en utlänning. — **Naturalise'ra,** tilldela en utlänning medborgarrätt; göra inhemsk. Jfr *Nationalisera.* — **Naturali'sm,** *fil.*, den åsikt, att människan blott genom ett förnuftsmässigt betraktande av naturen utan övernaturlig uppenbarelse kan komma till insikt av de religiösa sanningarna.)(Supernaturalism; *estet.*, utövandet av en konst eller vetenskap, icke efter givna regler, utan efter medfödda anlag; den åsikt, enligt vilken konstens uppgift är att så troget som möjligt, utan idealisering, efterbilda naturen. — **Naturali'st,** anhängare av naturalismen; naturdyrkare. — **Natural selection,** *eng.* (*l.* nä'tjöröl sile'ksjön), naturligt urval (se *Darwinism*). — **Natu'ram expe'llas fu'rca, ta'men u'sque recu'rret,** utdriv naturen med en högaffel, hon skall likväl alltjämt komma tillbaka. (*Horatius.*) — **Natu'ra natu'rans,** naturens skapande kraft. — **Natura natura'ta,** den skapande naturen. — **Natura non fa'cit sa'ltus** (l. **sa'ltum**), naturen gör inga språng, allt i naturen utvecklas sakta och gradvis. — **Natura pa'ucis conte'nta,** naturen nöjer sig med litet nog. — **Natura sa'nat, non me'dicus,** naturen, icke läkaren botar. — **Nature morte,** *fr.* (*l.* naty'r mårrt), eg. död natur; *målark.*, stilleben (se d. o.). — **Nature'l** (*fr. naturel*) l. **Nature'll,** människans naturliga tendenser, naturanlag, medfödda individualitet, som utvecklar sig efter en bestämd, lagenlig form. — **Au naturel,** *fr.* (*l.* å natyre'll), i naturlig storlek; efter naturen; på enklaste sätt (om tillagning av vissa maträtter). — **Naturi'sm,** åsikten att jorden har uppstått av sig själv. — **Naturlig,** som tillhör eller överensstämmer med naturen, medfödd, av naturen frambragt; okonstlad; oäkta (son eller dotter). — **Naturlig religion,** religion, som innehåller det gemensamma och väsentliga i alla religioner. — **Naturligt system,** se *Artificiellt system.*

Naua'rk (*gr. naua'rkos*, skeppsbefälhavare), titel på högste befälhavaren över Spartas flotta.

Naucle'a, *bot.*, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ* i tropiska Asien. — **N. grandiflo'ra** på Java ger ett fast, rött virke, a t i.

Naukraria, se *Navkraria.*

Naumachia, se *Navmachia.*

Naumanni't, *miner.*, selensilver, ett mineral, som består av selen, silver och bly.

Naumbu'rgia thyrsi'flora (*syn. Lysima'chia th.*), *bot.*, topplösa, vid vatten, i diken o. d. växande ört, tillhörande fam. *Primula'ceæ.*

Naupathi', *med.*, sjösjuka.

Na'uplios, *gr. myt.*, son av Poseidon och Amymone.

Nauru'z = *Nevrus* (se d. o.).

Nauscopy, *eng.* (*l.* nå'skåpi; av *gr. navs*, skepp, och *skope'in*, skåda), *sjöv.*, konsten att upptäcka skepp eller land på långt håll. — **Nausko'p,** instrument, medelst vilket man kan upptäcka skepp eller land på långt avstånd.

Na'usea, *lat.* (*gr. navsi'a, navti'a*), *med.*, kväljning, äckel; sjösjuka. — **Ad na'useam u'sque,** ända till äckel. — **Nauseo'sum,** *pl.* **Nauseo'sa,** medel mot sjösjuka.

Nausika'a, se *Navsikaa.*

Nautch, *eng.* (*l.* nåtsj, av *hindost. natch*), balett av bajadärer. — **Nautchgirl** (*l.* - görl), bajadär.

Nauti'k (av *gr. navs*, skepp), skeppsväsende, sjöväsende, sjövetenskap. — **Nautili't,** *paleont.*, förstenad nautilussnäcka. — **Na'utilus,** *lat.*, *zool.*, pärlbåtsnäcka. — **Na'utisk** (*lat. na'uticus*), till sjöväsendet eller sjövetenskapen hörande. — **Nautisk mil,** sjömil. Se vidare *Mil.* — **Nautisk astronomi,** med sjövetenskapen sammanhängande astronomi. — **Nautisk meteorologi,** med sjövetenskapen sammanhängande meteorologi. — **Nautodikai,** se *Navtodikai.* — **Nautomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), *med.*, ett slags vattuskräck.

Nawa'b, *ind.* (av *arab. nuwa'b*, pl. av *na'ib*, ställföreträdare), urspr. provinsstyresmän i Stora Moguls rike. Numera av angloindiska regeringen åt muhammedaner förlänad hederstitel. Jfr *Nabob.*

Navaja, *sp.* (*l.* nava'sja), kniv.

Nava'jo, en nordamerikansk indianstam.

Nava'l (av *lat. na'vis*, skepp), hörande till skeppsfarten och sjöväsendet. Jfr *Nautisk* och *Maritim*. — **Naval brass**, legering av koppar, zink och tenn. Användes till fartygsbultar. — **Navalkrig**, sjökrig.

Nava'rk (av *gr. navs*, skepp, och *a'rchein*, härska), hos de gamla spartanerna anförare för flottan; skeppsbefälhavare.

Nawatl = *Nahuatl* (se d. o.).

Naver, Naverlönn, *bot*, se *Acer*.

Navicella, *ital.*, (*l.* -tjä'lla), båt.

Navi'cula, *lat.*, båt; båtformigt rökelsekar för kyrkobruk. — **Navicula'ris**, båtformad.

Naviga'bel, se under *Navigation*.

Naviga're nece'sse est, vi'vere non est necesse, *lat.*, att segla är nödvändigt, att leva är icke nödvändigt. Uttryck (av Plutarkos tillskrivet Pompejus) för sjöfartens betydelse.

Navigatio'n (*lat. naviga'tio*, av *na'vis*, fartyg), *sjöv.*, nautik, sjömansvetenskap; seglings- eller styrmanskonst. — **Navigationsakten**, en 1651 i England antagen sjöfartslag, upphävd 1849. — **Navigationsbrev**, befälhavare- och styrmansbrev. — **Navigationsskola**, läroanstalt, i vilken sjömän teoretiskt utbildas för sitt yrke. — **Naviga'bel** (*lat. naviga'bilis*), segelbar, farbar. — **Navigatö'r**, person, som är kunnig i navigationen. — **Navige'ra** (*lat. naviga're*), styra ett fartyg. — **Navigeringsofficer**, å ett krigsskepp chefens närmaste man i fråga om navigeringen.

Na'vita de ve'ntis, de ta'uris na'rrat ara'tor, *lat. ordspr.*, sjömannen talar om vindarna, odlaren om sina oxar, d. v. s. envar talar helst om det, som ligger honom om hjärtat.

Navkrari'a, benämning på förvaltningsområden i det gamla Attika.

Navmachi'a, *gr.*, skådespel i form av en sjöstrid.

Navra'nt (av *fr. naver*, gnaga), hjärtslitande.

Navsika'a, *gr. sag.*, dotter till faiakernas härskare, hjälpte och skyddade den skeppsbrutne Odysseus.

Navtodi'kai, hos de gamla atenarna en sjöfarts- och handelsdomstol.

Navy, *eng.* (*l.* nä'vi), flotta.

Nazare'ner (efter den galileiska staden *Na'zareth*, där Jesu föräldrar voro bosatta), fordom benämning på de kristna; en på 200-talet i Palestina bildad sekt av judekristna; även = *Nasarener* (se d. o.).

Nazi'r = *Nasir, hebr.* (se d. o.).

Na'zir = *Nasir, arab.* (se d. o.).

Nazi'sm, Nazi'st, förk. av nationalsocialism, nationalsocialist (se d. o.).

n. b., förk. för *lat. nota bene*, märk väl.

Nb, *kem.*, atomtecken för *Niobium*.

N. B., förk. för nordamerikanska staten *New Brunswick*.

n. br., förk för *nordlig bredd*.

N. C., *handelst.*, förk. för *ital. nuovo conto*, ny räkning; stundom *nostro conto*, vår räkning.

N. C., förk. för nordamerikanska staten *North Carolina*.

Nd, *kem.*, atomtecken för *Neodym*.

N. D., förk. för *fr. Notre Dame*; för nordamerikanska staten *North Dakota*.

Ndongo, negerstam i Kamerun.

Ne, *kem.*, atomtecken för *Neon*.

N. E., internationell förk. för *nordöst* (*eng. North-East*); för nordamerikanska staten *New England*.

Neanderthalrasen, en ras urtidsmänniskor, varav det första, mycket omtalade skelettfyndet gjordes vid Neanderthal i närheten av Düsseldorf (1856).

Neapel, p r i n s a v, titel för italienska tronföljaren.

Nea'pelgult, *tekn.*, en vacker gul färg, som huvudsakligen består av antimonsyrad blyoxid.

Neapolitanska skolan, *tonk.*, benämning på en grupp tonsättare, som under 1700-talet verkade i Neapel (såsom operakompositörer).

Neap tide, *eng.* (*l.* nip täjd), *sjöv.*, död tid, niptid, ett slags ebb.)(S p r i n g t i d e.

Nea'rk = *Nauark* (se d. o.).

Nearktiska regionen, *zool.*, den arktiska djur- och växtgeografiska region, som omfattar Nordamerika.

Nearthro's (av *gr. ne'os*, ny, och *a'rthron*, led), *kir.*, ny ledbildning, uppkommen på abnormt sätt och abnorm plats.

Neb., förk. för nordamerikanska staten *Nebraska*.

Nebajot, anses identiska med *nabatéerna* (se d. o.).

Nebel, *hebr.*, *tonk.*, ett fornisraelitiskt lutartat instrument.

Nebii'm, profeterna och de historiska böckerna i den hebreiska bibeln. Jfr *Hagiografa* och *Tora*.

Ne bis in i'dem, *lat.*, icke två gånger mot detsamma, *jur.*, den grundsats, enligt vilken avdömd sak icke ånyo får upptagas till prövning.

Neb-Neb, se *Bablah*.

Ne'bo, en kaldeisk avgud.

Ne'bula, *lat.*, dimma. — **Nebula'rhypotesen** l. **Nebula'rteorien**, den s. k. Kant-Laplaceska hypotesen att solsystemen uppkomma ur nebulosor. — **Nebula'ris**, *lat.*, töcknig. — **Nebuli'sm**, dimmighet, obestämdhet, oklarhet i teckning, skildring, tänkande o. s. v. — **Nebuli'st**, målare, vars specialitet är skyar och luft; även målare, som flyktigt utkastar sina teckningar. — **Nebuli'stisk**, dimmig, oklar, obestämd. — **Nebu'lium**, ett hypotetiskt grundämne i gasnebulosor. — **Ne'bulo**, vindböjtel, oduglig, odåga; skurk. — **Nebulo'sa**, *astr.*, stjärndimma, ljusa fläckar på himlavalvet, bildade av ett gasartat ämne, av stjärngrupper eller solsystem. — **Nebulosite't**, töcknighet, dimmig luft; dåligt hu-

mör, vresighet. — **Nebulö's** (*lat. nebulo'sus*), töcknig, dimmig; oklar, svårfattlig.
Nebuli'ter, *petrogr.*, se *Migmatit.*
Nece'ssitas, *lat.* (av *nece'sse*, nödvändigt), nödvändighet (motsvarar grekernas *ananke* [se d. o.]). — **N. absolu'ta,** absolut nödvändighet. — **N. a'nte ratio'nem est,** nödvändigheten står över förnuftsgrunder. — **N. ca'ret le'gibus** l. **N. non ha'bet le'gem,** nöden har ingen lag. — **N. solle'rtem fa'cit,** nöden gör fintlig. — **Necessita'ti pare'ndum est,** man måste böja sig för nödvändigheten. (*Cicero.*) — **Di'ra necessitas,** den grymma nödvändigheten. (*Horatius.*) — **In ca'sum necessita'tis,** i nödfall.
Necessitatio'n, Necessite'ra, se under följ. ord.
Necessite't (*lat. nece'ssitas*), nödvändighet. — **Necessite'ra,** nödga, försätta i nödvändighet (att göra något), tvinga, driva. — **Necessitatio'n,** nödgande tvång.
Necessä'r (*fr. nécessaire*), eg. nödvändig; etui, skrin eller påse till förvarande av toalettsaker (särskilt på resor).
Nec est qui'dam etc., se under *Sub sole.*
Nec fa'sces nec o'pes, so'la a'rtis sce'ptra pere'nnant, *lat.*, varken makt eller rikedom, endast vetenskapens spira är oförgänglig. (*Tycho Brahes* inskrift över Uranienborg.)
Nechbet, *egyp. myt.*, Övre Egyptens skyddsgudinna. Framställes vanligen som en gam.
Nec plu'ribus i'mpar, *lat.*, ej för svag (att göra motstånd) mot flera.
Nec plus u'ltra = *Non plus ultra* (se d. o.).
Necrolo'gium, *lat.*, nekrolog (se d. o.).
Necro'sis de'ntium, se under *Nekros.*
Necta'ndra, *bot.*, trädsläkte av fam. *Laura'ceæ* i tropiska och subtropiska Sydamerika. — **N. Puchu'ry,** kryddböna. — **N. Rodiœ'i,** g r e n h e a r t t r ä (*l.* grinhart-), ger ett ypperligt, oerhört hårt skeppsvirke. Barken, b e r b e e r u b a r k, innehåller den kinaalkaloiderna närstående alkaloiden *berberin.*
Necta'rium, se *Nektarium.*
Ne'ctria, *bot.*, ett släkte av små i konidieformen vårtlika, gula l. röda kärnsvampar. Vissa arter äro svåra parasiter på barrträd och kulturväxter. — **N. Sola'ni,** förorsakar v i t r ö t a på lagrad potatis.
Nedda'be, *arab.*, hyrd gråterska.
Nede l. **Nide,** *nord. myt.*, en dvärg, som reglerar månskiftet n e d a n.
Nederlag, *handelst.*, rättighet att i riket införa och i magasin under statens kontroll upplägga vissa utländska varor, utan erläggande av införseltull och andra därmed förenade avgifter, förrän varorna till förbrukning eller export uttagas. — **Nederlagsgods,** på nederlag upplagda varor.
Nederländska lejonorden, se *Lejonorden.*
Nedersa'chsiska, plattyska, lågtyska (se d. o.).
Nedjd l. **Nedschd,** *arab.*, högslätt.
Neefs hammare (*l.* nefs -) l. **Wagners hammare,** *fys.*, en automatisk strömavbrytare.
Nefa'lier (*gr. nefa'lia*, av *ne'fein*, fasta), *pl.*, dryckesoffer utan vin.
Ne'fas, *lat.*, gudlös handling, brott, orätt; orättmätig inkomst. — **Per nefas,** med orätt, genom ohederliga medel. Jfr *Per fas et nefas* (under *Fas*). — **Nefa'stus di'es** l. **Dies nefastus,** olycksdag.
Nefeli'm, *hebr.*, ”jättar”, ett kanaanitiskt folk, omtalat i 1 Mos. 6: 4.
Nefeli'n, *miner.*, ett av aluminium, natrium och kalium bestående ortosilikat. En av dess varieteter kallas *elæolit.* — **Nefelinbasalt,** *petrogr.*, en varietet av *basalt* (se d. o.). — **Nefelindoleri't,** ett slags *dolerit* (se d. o.).
Nefelome'ter (av *gr. nefe'le*, moln, och *me'tron*, mått), *fys.*, instrument för bestämning av färgintensiteten hos lösningar.
Ne'fisk vindros (av *gr. ne'fos*, moln), *meteor.*, en framställning av molnigheten. — **Nefosko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat för iakttagande av molnens rörelser.
Nefralgi' (av *gr. nefro's*, njure, och *a'lgos*, smärta), *med.*, njurlidande. — **Nefratoni',** svaghet eller förlamning i njurarna. — **Nefrektomi'** (av *gr. ektome'*, utskärning) = *Nefrotomi* (se nedan). — **Nefrelko'sis,** svulst, böld i njurarna. — **Nefremfra'xis,** förstoppning av njurkärlen. — **Nefri'dier,** utsöndringsorgan hos ringmaskarna. — **Nefri't** = *Nefritis* (se nedan); *miner.*, en stenart, som består av talk och kalkjord. — **Nefri'tika,** *med.*, *pl.*, botemedel mot njurlidande. — **Nefri'tis,** njurinflammation. — **N. apostemato'sa,** varig njurinflammation. — **N. caseo'sa,** njurinflammation med tuberkulös ostvandling. — **N. gravida'rum,** njurlidande hos havande. — **N. tuberculo'sa,** tuberkulös nefrit. — **Nefroce'le,** njurbråck. — **Nefro'disk,** njurformig. — **Nefrofti'sis,** njurtvinsot. — **Nefroli't** (av *gr. li'thos*, sten), njursten. — **Nefrolithi'asis,** njurstenslidande. — **Nefrologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), njurbeskrivning. — **Nefro'ncus,** njursvulst. — **Nefropara'lysis,** njurförlamning. — **Nefropexi',** fixation av s. k. vandrande njure. — **Nefropto'sis,** njurens nedsjunkande mot bäckenet. — **Nefropyeli't,** inflammation i njurbäckenet. — **Nefropyo'sis,** varbildning i njurarna. — **Nefrorhafi'** (av *gr. rhafe'*, hopsyning), fastsyning av en njure på dess rätta plats. — **Nefrorragi'** blodflöde ur njurarna. — **Nefro's,** njurlidande. — **Nefrosklero's,** njurskrumpning. — **Nefrostomi',** operativ fistelanläggning på njuren. — **Nefrotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), njurstenssnitt (kirurgisk operation å njurarna).
Ne'ftys, *astr.*, en av småplaneterna.

Ne'ftys l. **Neb-hat,** ”husets härskarinna”, *egypt. myt.*, syster till Isis och gemål till Set.

Nega'ndo, Negatio'n, Negati'v, se under *Negera.*

Nega'nti incu'mbit proba'tio. *lat.*, ”den som förnekar något (allmänt antaget), har att bevisa sitt påstående”. Logisk och i vissa fall juridisk regel.

Negativi'sm, *psykiatr.*, se *Schizofreni.*

Negativ ta'xis, *biol.*, se *Taxier.*

Ne'ger, *pl.* **Negrer** (*fr. nègre, sp.* och *ital. ne'gro,* av *lat. ni'ger,* svart), benämning på huvudmassan av Afrikas inhemska befolkning söder om Sahara och de från Afrika genom slavhandeln utförda svarta folken. — **Negeremancipation** (jfr *Emancipation*), negrernas frigörelse från slaveri och deras höjande till rättslig likställighet med de vita. — **Negre'ss** l. **Negrinna,** negerkvinna. — **Negrofi'l** (av *gr. fi'los,* vän), negervän, ivrare för negrernas frigörelse.

Nege'ra (hårt g; *lat. nega're*), neka, förneka, upphäva, bestrida. — **Nega'ndo,** nekande, genom att neka. — **Negatio'n** (*lat. nega'tio*), förnekande; *språkv.*, ord, som frånkänner subjektet predikatet, t. ex. ej, icke, aldrig o. s. v.; nekande ord eller uttryck; frånvaro av en egenskap. — **Negati'v** (*lat. negati'vus*), nekande, upphävande.)(P o s i t i v. — **Negativ bild,** *fotogr.*, bild, där ljus och skugga visa sig omvänt. — **Negativ elektricitet,** *fys.*, hartselektricitet.)(P o s i t i v e l e k t r i c i t e t. — **Negativ enhet,** *mat.*, enhet, som, då den lägges till en annan, ger noll. — **Negativ storhet,** storhet, som låter uttrycka sig i en negativ enhet. — **Negativite't,** nekande natur eller beskaffenhet.

Negerapan, *zool.*, se *Budengen.*

Negerfrö, se *Guizotia.*

Negerhead, *eng.* (*l.* ni'görhädd), eg. negerhuvud; ett slags tuggtobak.

Negerhirs, *bot.*, gräsarten *Pennise'tum spica'tum* i tropiska Afrika, vars frön ge ett närande och välsmakande mjöl. Jfr *Durra.*

Negerkaffe, se *Mogdakaffe.*

Negerkorn, se *Durra.*

Negerpeppar, *bot.*, se *Xylopia.*

Negerrom (*l.* -rämm), sekunda sort av rom (se d. o.), som erhålles ur sockerrörsavfall.

Negle'cta, *bot.*, förbisedd.

Neglige m. fl., se under följ. ord.

Neglige'ra (*l.* neglisje'ra, *fr. négliger, lat. negli'gere*), försumma, underlåta, vårdslösa, tillbakasätta någon. — **Négligé,** *fr.* (*l.* -sje'), morgondräkt, nattdräkt; försummad, oavslutad klädsel; ett slags fruntimmersmössa. — **Negligea'bel,** som kan bortses från. Se *Quantité.* — **Négligence** (*l.* -sja'ngs), försumlighet, vårdslöshet. — **Negligence clause,** *eng.* (*l.* ne'gglidjäns klås), *handelst.*, försumlighetsklausul. — **Négligent** (*l.* -sjangt), försumlig, vårdslös. — **Negligente,** *ital.* (*l.* -dje'nte), *tonk.*, utan eftertryck.

Négoce, *fr.* (*l.* negå'ss; *lat. nego'tium*), handel. — **Negocia'bel** (*fr. négociable*) l. **Negotia'bel,** lätt att omsätta (om växlar, statspapper m. m.), säljbar. — **Negociatio'n** l. **Negotiatio'n,** underhandling, bemedling. — **Negocie'ra** l. **Negotie'ra** (*fr. négocier, lat. negotia'ri*), driva handel; underhandla; anskaffa (penningar), få (lån) till stånd, omsätta (växlar). — **Negotia'nt,** köpman, grosshandlare. — **Negotiatö'r,** underhandlare, mäklare.

Nego majo'rem, *lat.*, ”jag förnekar översatsen” (förutsättningen), **Nego mino'rem,** ”jag förnekar undersatsen” (förutsättningens konsekvens); uttryck, som användas i på latin hållna disputationer och från dem någon gång lånats i allmänt språkbruk.

Negotia'nt, Negotie'ra m. fl., se under *Négoce.*

Negotio'rum ge'stio, *lat.*, *jur.*, ersättningsfordran, som grundar sig på tjänst som någon utan anmodan l. åtagande gjort en annan till nytta.

Ne'grer, Negre'ss, se *Neger.*

Negre'tti l. **Negrettifår,** en art av merinosfåren (se *Merinos*).

Negri'llo, *ital.*, en holländsk snussort.

Negrillo, *sp.* (*l.* negri'ljå), svartaktig; dvärgneger, en ras av negritos.

Negrinna, se *Neger.*

Negri'to, *sp.* (svartaktig), en mörkhyad människoras, som förekommer på Malacka, Sumatra, Filippinerna, Nya Guinea o. fl.

Ne'gro, *ital.*, svart.

Negrofi'l, se under *Neger.*

Negrografi' (av *ital. negro,* svart, och *gr. gra'fein,* skriva), svarttryck, ett ljuskopieringsförfarande.

Negrohead (*l.* ni'gro-hedd), se *Negerhead.*

Negroi'd (av *neger* och *gr. e'idos,* utseende), negerliknande.

Ne'gros, *sp.*, *pl.*, de svarta, i Spanien i början av 1800-talet benämning på det liberala partiet Jfr *Blancos.*

Negu'ndo, *bot.*, undersläkte av *Acer* (se d. o.).

Negus, *eng.* (*l.* ni'gös), en dryck av rödvin, socker och kryddor.

Negu's nege'sti l. **Negusä nägäst,** ”konungarnas konung”, i Abessinien hederstitel för härskaren.

Ne gu'tta supe'rsit, *lat.*, ej en droppe må lämnas.

Nehalle'nnia, forngermansk sånggudinna.

Neha'rak sai'd, *arab.*, din dag vare lycklig, hälsningsord mellan muhammedaner och kristna.

Nehemi'a l. **Nehe'mja,** hebreiskt mansnamn, Jehovah tröstar. Buret av en judisk statsman, som jämte Esra efter babyloniska

fångenskapen lade grunden till Judarikets återupprättelse.

Ne'hrung, *ty.*, sandig landtunga, som begränsar en strandsjö eller vik mot havet.

Neit, *egypt. myt.*, moderskapets, moderlighetens gudinna.

Nejkon, *bot.*, se *Fragaria.*

Ne'jlika, *bot.*, se *Dia'nthus.* — **Nejlikfamiljen**, *bot.*, namn på fam. *Caryophylla'ceæ.* — **Nejlikkanel, Nejlikkassia**, *farm.*, *Ca'ssia caryophy'llata*, se *Dicypellium.* — **Nejlikolja**, *Aethero'leum caryophy'lli*, fås av det i Afrika, Amerika samt Ost- och Västindien växande kryddnejliketrädet, *Caryophy'llus aroma'ticus*, tillhör. fam. *Myrta'ceæ.* Brukas till parfymer m. m. — **Nejlikor**, se *Kryddnejlikor.* — **Nejlikpeppar**, frukten av det i Mexiko och på Antillerna växande trädet *Pime'nta officina'lis.* — **Nejlikrosor**, *bot.*, se *Rosa.* — **Nejlikrot**, se *Geum* och *Radix caryophyllatæ.* — **Nejlikträdet**, *bot.*, se *Jambosa.*

Nejonögon, *zool.*, se *Pteromyzon.*

Nekkar, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Björnvaktaren.

Nekrobio's (av *gr. nekro's*, död, avliden, och *bi'osis*, levandet), *med.*, bortdöende av vissa vävnadspartier i en levande kropp. Jfr *Nekros.* — **Nekrofili'** (av *gr. filo's*, vän), dets. som *nekromani* (se d. o.). — **Nekrofobi'** (av *gr. fo'bos*, fruktan), fruktan för döda; även fruktan för döden. — **Nekroge'n** (av *gr. ge'nesis*, födelse, uppkomst), säges om parasiter, som utveckla sig i det inre av döda växter. — **Nekrokausti'** (av *gr. ka'iein*, bränna), likbränning. — **Nekroko'm** (av *gr. kome'in*, vårda), dödsrum, där lik utställas i avvaktan på tydliga dödstecken. — **Nekrolatri'** (av *gr. latre'ia*, gudstjänst, dyrkan), dyrkan av de döda. — **Nekroli't**, (av *gr. li'thos*, sten), *miner.*, eg. dödssten; en vulkanisk stenart i Italien. — **Nekrolo'g** (av *gr. lo'gos*, ord, lära), kort levnadsteckning över en nyligen avliden person, dödsruna. — **Nekrolo'gier**, dödsböcker, i medeltidskloster förda anteckningar över de personers dödsdagar, som borde inneslutas i den offentliga förbönen. — **Nekrolo'gisk**, som hör till en nekrolog. — **Nekromani'**, likskändande otukt. Jfr *Nekrofili.* — **Nekroma'nt** (av *gr. ma'ntis*, siare, spåman), andebesvärjare, svartkonstnär. — **Nekromanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), andebesvärjelse, dödsorakel. — **Nekropo'l** (av *gr. po'lis*, stad), dödsstad, benämning på begravningsplatser i grannskapet av antikens städer. — **Nekropo'mpos**, *gr. myt.*, de dödas förare, binamn till Hermes. — **Nekropsi'** (av *gr. o'psis*, syn) l. **Nekroskopi'** (av *gr. skope'in*, skåda), *med.*, likbesiktning, liköppning, obduktion. — **Nekro's** (av *gr. ne'krosis*, bortdöende), plötsligt bortdöende av vävnadsdelar hos en levande kropp. Jfr *Nekrobios.* — **Necro'sis de'ntium**, benröta i tänderna, *caries* (se d. o.). — **Nekrospermi'** (av *gr. spe'rma*, säd), bortdöende av könscellerna i sädesblåsan. — **Nekrotise'rad**, är en vävnad, som undergått nekros. — **Nekro'tisk**, behäftad eller sammanhängande med nekros. — **Nekrotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), liköppning.

Ne'ktar, *gr. myt.*, gudarnas dryck (jfr *Ambrosia*); *bot.*, den söta honungssaft, som avsöndras av en mängd blommor; ett vin från ön Scio i grekiska arkipelagen; välsmakande dryck i allmänhet. — **Nekta'rier**, se *Nektarium.* — **Nektari'n**, ett slags persika med glatt skal. — **Nektari'nia**, *zool.*, till fam. *Melipha'gidæ* och tättingarnas ordning hörande kolibriliknande fågelsläkte. — **Nekta'risk**, ljuv som nektar. — **Nekta'rium**, *pl.* **Nekta'rier** (*lat. necta'rium*), *bot.*, honungsgömme i blommor.

Ne'kton (av *gr. ne'ein*, simma), *zool.*, i havet aktivt kringsimmande djur. Jfr *Plankton.*

Nekyi'a, *gr.* (av *ne'kys*, död kropp), dödsoffer.

Nelatons kate'ter, *med.*, kateter av mjukt gummi. — **Nelatons magsond**, *med.*, magsond av mjukt gummi.

Nelei'der, avkomlingar av *Nelevs* (se följ. ord).

Nele'vs (*lat. Ne'leus*), *gr. sag.*, Poseidons son, hade tolv söner, vilka (utom Nestor) dödades av Herakles.

Neli'der = *Neleider* (se d. o.).

Nell l. **Ne'lly**, engelskt kvinnonamn, förkortning av *Helena* och *Eleonora* (se d. o.).

Nel te'mpo, *ital.*, *tonk.*, i sträng takt.

Nelu'mbium l. **Nelu'mbo**, *bot.*, ett släkte näckrosor. — **N. lu'tea**, atlantiska Nordamerika, har gula, starkt anisdoftande blommor. Rotstockarna ätas kokta som potatis. — **N. nuci'fera**, Indien, fordom även Egypten, har ätliga, näringsrika frön. Båda arterna kallas ofta lotusblommor.

Nemanjitj, medeltida serbisk dynasti.

Nemathe'lminthes, *gr.*, *zool.*, rundmaskar. — **Nemato'des**, trådmaskar. — **Nemato'dmedel**, *med.*, maskfördrivande medel.

Nema'usa, *astr.*, en av småplaneterna.

Nema'z, *pers.*, se *Naamaz.*

Ne'meæ (av *gr. ne'ma*, tråd), *bot.*, groddtrådsväxter, dets. som kryptogamer.

Neme'iska lejonet, *gr. myt.*, ett i nejden av den grekiska dalgången *Nemea* sig uppehållande lejon, vilket ej kunde dödas med vapen, men av Herkules kramades till döds. — **Nemeiska spelen**, i Nemea (se föreg. ord) firad nationalfest.

Neme'sia, *bot.*, sydafrikanskt växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ*, varav flera arter odlas som prydnadsväxter.

Ne'mesis, *astr.*, en av småplaneterna.

Ne'mesis, *gr. myt.*, hämndens eller vedergällningens gudinna. — **Nemesis divi'na**,

Guds hämnande vedergällning. — **Neme'sius**, mansnamn, hämnaren.

Ne'met, *ung.*, tysk (i sammansatta geografiska namn).

Ne'mine contradice'nte, *lat. jur.*, om (l. när) ingen bestrider.

Ne'mo, *lat.*, ingen. — **N. a'nte mo'rtem bea'tus**, ingen må anses lycklig före sin död. — **N. ju'dex, nemo te'stis ido'neus in pro'pria ca'usa**, ingen kan vara domare eller passande vittne i egen sak. — **Nemoli't** (av *gr. li'thos*, sten) = *Dendrit* (se d. o.). — **Nemo me impu'n lace'ssit**, *lat.*, ingen utmanar mig ostraffat. Tistelordens devis. — **N. na'scitur a'rtifex**, ingen födes mästare. — **N. ni'si mors**, ingen utom döden (inskrift i *Katarina Jagellonicas* vigselring). — **N. prophe'ta in pa'tria**, ingen är profet i sitt eget land. — **N. pru'dens pu'nit, ut a'it Pla'to, qui'a pecca'tum est, sed ne pecce'tur**, ingen förnuftig människa straffar, som Platon säger, emedan det syndats, utan för att hindra att det syndas. (*Seneca.*) — **Nemorö's** (*lat. nemoro'sus*), skogig. — **Nemo sa'ltat so'brius** ingen dansar, så länge han är nykter. — **N. si'ne cri'mine vi'vit**, ingen är född utan fel.— **N. su'a so'rte conte'ntus**, ingen är nöjd med sin lott. — **Neminem læ'de**, såra ingen. — **Neminem ti'me**, frukta ingen.

Nemohæ'dus, *zool.*, se *Goralen.*

Nemo'phila, *bot.*, kärleksblomster, Prins Gustavs öga, växtsläkte av fam. *Hydrophylla'ceæ*. Flera arter från Kalifornien odlas som prydnadsväxter. — **N. atoma'ria**, har vita, svartprickiga blommor. — **N. insi'gnis**, har blå blommor.

Nemora'lis, Nemoro'sus, Nemo'rum, *lat., bot.*, växande i lundar.

Nene'tta, *astr.*, en av småplaneterna.

Nengo, *jap.*, sammanfattande benämning för viss följd av år, t. ex. en kejsares regeringstid; devis; årsnamn.

Ne'nia, *lat.*, begravningssång, klagosång, sorgekväde; vaggsång; *rom. myt.*, veklagans gudinna.

Neo- (*gr. ne'os*), i sammansättningar: ny, ung.

Neoanti'k, "nyantik", nutida efterbildning av antiken.

Neo-aristoteli'sm, *fys.*, ny-aristotelism, en filosofisk riktning, grundad på den forngrekiske filosofen *Aristo'teles*' lära.

Neocrinoi'dea, *paleont., zool.*, grupp av sjöliljor, som började under triastiden och ännu fortlever.

Neodamo'der (*gr. neodamo'des*), på grund av tapperhet i fält frigivna *heloter* (se d. o.).

Neody'm, *kem.*, en av de sällsynta jordmetallerna.

Neofi'ber Alle'ni, *zool.*, sibetråttan.

Neofobi' (av *gr. ne'os*, ny, och *fo'bos*, fruktan), avsky för nyheter, fasa för allt, som strider emot det gamla vanliga.)(Neoterism. — **Neofy't** (av *gr. fy'ein*, låta växa), eg. nyplanterad; nyinvigd, nyomvänd, nydöpt. — **Neogæ'a** (av *gr. ga'ia*, jord), benämning på den neotropiska växtregionen (se d. o.). — **Neoge'n** (av *gr. ge'nein*, födas), eg. nyfödd; *geol.*, en grupp av *tertiärsystemet* (se d. o.). — **Neogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), nystavare, person, som avviker från det vanliga stavsättet. — **Neografi'**, nystavning. — **Neografi'sm**, nyhet på rättskrivningens område.

Neofo'rm, *farm.*, trijodfenolvismutoxid, ströpulver vid sårbehandling.

Neo-greci'sm, *konstt.*, framställning av kultur- och genrebilder från antiken. — **Neo-greker**, en grupp franska målare från 1800-talets mitt.

Neohexa'l, *farm.*, hexametylentetraminsulfosalicylat, användes mot njur- och blåssjukdomar.

Neo-kantiani'sm, *fil.*, ny-kantianism, den på den tyske filosofen *Kants* lära direkt grundade filosofiska riktning, som efterträdde hegelianismen.

Neoko'm l. **Neokom-etagen** (*l.* - eta'sjen), *geol.*, en av kritsystemets bildningar.

Neoko'rer, *gr.*, "tempelfejare", tjänare, som ombesörjde rengöring o. d. i de grekiska templen.

Neokubi'sm, se under *Kubism.*

Neoli'tiska perioden, *ark.*, den yngre stenåldern.

Neolo'g (av *gr. ne'os*, ny, och *lo'gos*, ord, lära), nyhetskrämare; *språkv.*, person, som brukar nya ord och talesätt; nystavare; *teol.*, person, som på förnuftsgrunder bestrider den heliga skrifts dogmer; rationalistisk teolog. — **Neologi'**, strävan efter nyheter på det språkliga området; benämning på en under 1700-talet framträdande teologisk riktning i rationalistisk anda. — **Neologi'sm**, nybildat ord eller talesätt; i ny betydelse brukat gammalt ord; språkvidrigt bildat nytt språkuttryck.

Neo-malthusiani'sm, ny-malthusianism (se under *Malthusianism*).

Neomy's, *zool.*, vattennäbbmussläktet, tillhörande däggdjursordn. Insektätare. — **N. fo'diens**, vattennäbbmus.

Neo'n, *kem.*, ett till ädelgaserna hörande grundämne.

Ne'ophron pereno'pterus, *zool.*, asgamen, förekommer i Afrika, södra Asien och södra Europa.

Neopla'sma (av *gr. ne'os*, ny, och *pla'sma*, bildning), *med.*, svulstartad nybildning.

Neoplatoni'sm, *fil.* nyplatonism, en filosofisk skola, grundad på den forngrekiske filosofen *Platons* lära. — **Neoplato'nisk**, nyplatonisk, som hör till neoplatonismen.

Neopo'n, *farm.*, ett lecitin-mjölkpreparat. Dietiskt, stärkande medel.

Neopto'lemos, *gr. sag.*, Achilles' son, en av de förnämsta grekiska hjältarna i trojanska kriget.

Neopythagorei'sm, *fil.*, nypythagoreism, en filosofisk riktning, grundad på den forngrekiske filosofen *Pytha'goras* tallära.

Neora'ma (av *gr. neo's*, tempel, och *ho'rama*, syn), ett slags rundmålning, som i växlande belysning framställer det inre av en byggnad, där persongrupper äro anordnade och i vars mitt åskådaren tycker sig vara.

Neosalvarsa'n, se *Salvarsan.*

Neoteni' (av *gr. neo'tes*, ungdom), *biol.*, inom djurvärlden förekommande könsmognad på ett stadium, då övriga organ äro föga utvecklade eller aldrig nå full utbildning.

Neote'riker, Neote'risk, se under följ. ord.

Neoteri'sm (av *gr. neo'teros*, nyare), begär efter nytt (i synnerhet på det språkliga området).)(N e o f o b i. — **Neote'riker,** person, som åtrår allt nytt, slav av modet. — **Neote'risk,** som jäktar efter nytt; som överensstämmer med den nya smaken.

Neotro'piska växtregionen, *bot.*, det tropiska Amerika.

Neo'ttia nidus avis, *bot.*, nästrot, en helt och hållet blekbrun orkidé med fågelboliknande jordstam, saprofyt.

Neovitali'sm (av *lat. vi'ta*, liv), åsikten att livet behärskas av hittills okända krafter, som ej kunna hänföras till de fysiska l. kemiska.

Neoytte'rbium, *kem.*, se *Lutetium.*

Neozo'iska systemen l. **Neozoiska serien** (av *gr. ne'os*, ny, och *zo'on*, djur) = *Kainozoiska systemen* (se d. o.).

N. e. p. l. **Nep,** förk. för *Nya ekonomiska politiken*, den nya politik som år 1921 proklamerades av ryska sovjetunionen i st. f. den gamla "krigskommunismen".

Nepa'li', språk, som talas i det indiska konungariket *Nepal.*

Nepali'n, *kem.*, se *Pseudakonitin.*

Nepentha'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Sarracenia'les.* Se *Nepenthes, bot.*

Nepenthe's, *gr.*, eg. sorgfördrivande; *farm.*, hos de gamla grekerna ett smärtstillande och livande medel.

Nepe'nthes, *bot.*, kannväxter, ett till fam. *Nepentha'ceæ* hörande växtsläkte i det tropiska Asien. Med bladskaften sammanhänga egendomliga bildningar, liknande med lock försedda kannor eller urnor, i vilka en vätska avsöndras, som förmår upplösa kvävehaltiga djuriska delar.

Neperska räknestaven, se *Napierska räknestaven.*

Ne'peta, *bot.*, kattmynta, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* En inhemsk art, många odlade och förvildade. — **N. cata'ria,** blomma vit, rödprickig, täml. sällsynt på tomter i s. Sverige. — **N. grandiflo'ra** (n. Kaukasus), blommor blå, odlad, ofta förvildad. — **N. macra'ntha,** blåviolett, allmänt odlad som kantväxt (fr. Altai), ofta förvildad.

Nepe'teæ, *bot.* = *Nepenthaceæ* (se d. o.).

Nephe'le, *astr.*, en av småplaneterna.

Nephe'lium, *lat.* (*gr. nefe'lion*), eg. litet moln; *med.*, molnaktig fläck på ögats hornhinna. — **Nephelologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om molnen.

Nephe'lium, *bot.*, trädsläkte av fam. *Sapinda'ceæ* inom indomalajiska området. — **N. lappa'ceum,** r a m b u t a n, är ett i Indien allmänt odlat fruktträd.

Nephralgi' m. fl., se *Nefralgi.*

Nephri't, Nephri'tis, se *Nefrit, Nefritis.*

Nephro'lepis, *bot.*, tropiskt ormbunksläkte. — **N. cordifo'lia,** har ätliga rotknölar. — **N. exalta'ta** m. fl. odlas som prydnadsväxter.

Nephrolithi'asis, se *Nefrolithiasis.*

Ne'phrops, *zool.*, se *Kejsarhummer.*

Nephtys, se *Neftys.*

Ne plus u'ltra = *Non plus ultra* (se d. o.).

Ne'pomuk, slaviskt mansnamn, hjälparen.

Ne'pos, *fem.* **Ne'ptis,** *lat.*, son- eller dotterson; syster- eller brorson. — **Nepo'tes,** *pl.*, efterkommande.

Nepo't (av *lat. nepos*), yngre släkting, vanligen som föremål för *nepotism* (se följ. ord).

Nepoti'sm (av *lat. ne'pos*, se d. o.), urspr. påvarnas oförsynta gynnande av sina egna släktingar på mera välförtjänta personers bekostnad; personers strävan att förskaffa sina anhöriga inkomster och värdigheter. — **Nepotise'ra,** utöva nepotism.

Nepperska räknestavar, se *Napierska räknestavar.*

Neptu'n, svensk form av *Neptunus* (se d. o.). — **Neptuna'lia,** fornromersk fest till Neptunus' ära (23 juli). — **Neptu'nigördel,** *med.*, våtvärmande omslag. — **Neptuniorden,** en på 1700-talet i Stockholm till hjälp för behövande sjömän stiftad orden. — **Neptu'nisk,** *geol.*, som uppstått, bildats i vatten. — **Neptuni'sm,** bildning, daning i vatten; den neptunistiska teorien, enligt vilken jordens flesta berglager bildas genom avlagring i vatten. Jfr *Plutonism.* — **Neptuni'ster,** anhängare av neptunismen. — **Neptuni't,** *miner.*, glänsande svarta mineral av titanosilikater. — **Neptunsmanschetten,** *zool.*, *Retopora cellulosa*, en till mossdjuren hörande art, vars djurstockar likna en manschett. — **Neptunspost,** flaskpost (se d. o.).

Neptu'nus, *rom. myt.*, havets och sjöfartens gud (motsvarar grekernas *Poseidon*); *astr.*, den yttersta planeten i vårt solsystem.

Ne'quam, *lat.*, odåga, odugling.

Ne quid ni'mis, *lat.*, icke för mycket, lagom är bäst. (*Terentius.*)

Nequi'tier (*lat. nequi'tiæ*), *pl.*, strunt, lapprisaker; pojkstreck, skälmstycken.

Nerado't, *kem.*, ett konstgjort garvämne.

Användes även som rengöringsmedel i st. f. såpa.

Nerei'derna, *gr. myt.*, havsguden Nerevs döttrar, välvilliga havsnymfer. Jfr *Najader.*

Nerei'der, *bot.*, samfund av vattenväxter på fasta underlag nära stranden, t. ex. klippor och stenar.

Nere'vs (*lat. Ne'reus*), *gr. myt.*, en havsgud, fader till nereiderna.

Nergal, *assyr.-babyl. myt.*, en stridsgud, framställd som ett vingat lejon med människoansikte.

Neri'cius, *lat.*, från Närke.

Nerii'n, *kem.*, giftig glykosid ur bladen på *Nerium oleander* (se d. o.), möjligen identisk med digitaleinet i digitalis.

Ne'rio, *rom. myt.*, en äktenskapsgudinna.

Neri'tiskt plankton, *bot.*, *zool.*, kusternas plankton (se d. o).

Ne'rium, *bot.*, ett till fam. *Apocy'naceæ* hörande släkte av buskar eller lågväxta träd. — **N. olea'nder,** rosenlagern, en narkotiskt giftig växt med vita eller ljusröda, doftande blommor, växer vild i södra Europa och i Afrika och odlas hos oss som krukväxt. Jfr *Neriin.*

Nernstlampa, en metalloxidglödlampa, uppfunnen av tyske nobelpristagaren *W. Nernst.*

Ne'ro anti'co, *ital.* (av *lat. ni'ger*, svart, och *anti'quus*, gammal), *geol.*, en svart marmorart.

Nero'l, *kem.*, en alkohol i *Neroliolja.*

Neroli'n l. **Yara-Yara,** *kem.*, betanaftolmetyleter (stundom även betanaftoletyleter). Användes i parfymeriet.

Ne'roliolja, *farm.* = *Aqua aurantii* (se d. o.).

Nero'nisk, grym och tyrannisk som den romerske kejsaren *Nero.*

Nero'phis, *zool.*, havsålar, ett släkte fiskar av ordn. Tofsgälar. Tre arter på västkusten.

Ne'ro Strafi'no, *ital.*, ett slags mycket mörkröda ädelkoraller.

Ne'rtera, *bot.*, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ.* — **N. depre'ssa,** i Anderna, odlas som krukväxt för sina dekorativa röda bär.

Nerterologi' (av *gr. ne'rteros*, ned inunder, och *lo'gos*, lära), läran om underjordiska kroppar, om underjorden i allmänhet. — **Nerteromorfi',** underjordisk gestaltning.

Nerthus = *Hertha* (se d. o.).

Nerung, *ty.*, se *Nehrung.*

Nerv (av *lat. ne'rvus*, sena, muskel, *gr. ne'vron*, sena, nerv), *anat.*, benämning på de vita trådar, som hos högre djur utgå från hjärnan och ryggmärgen, utgrena sig till muskler och äro verktyg för intryck och rörelse; *bot.*, bladens kärlsträngar. — **Nervatio'n, Nervatu'r, Nervering,** *biol.*, nervernas fördelning i en kropp. — **Nervdroppar** l. **Bangs nervdroppar,** kamferdroppar, ett livande medel, som består av kamfer, löst i *Hoffmanns droppar* (se d. o.). — **Nervenhet,** dets. som *Neuron* (se d. o.). — **Nervfeber,** svenskt namn på *ty'phus abdomina'lis.* Se *Tyfoidfeber.* — **Nervflätor,** förenings- eller utgångspunkt för vissa nervpartier. — **Nervi'na,** *pl.*, *med.*, nervstärkande medel. — **Nervknutar,** se *Ganglier.* — **Nervosite't,** nervsvaghet, slapphet i nerverna. — **Nervsystem,** sammanfattningen av alla nerverna i de högre djurens kropp. — **Nervö's** (av *lat. nervo'sus*, senig, kraftig), som angår nerverna; nervsvag, nervretlig, sjukligt otålig och häftig.

Nervali'ntabletter, *farm.*, ett lugnande medel av natriumbromid och vändelrotextrakt.

Ne'rvier, ett fornkeltiskt folk.

Nervo'sa, *bot.*, nervig.

Nervosite't, Nervsystem m. fl., se under *Nerv.*

Ne'rvus, *pl.* **Ne'rvi,** *lat.*, sena muskel; styrka, kraft. — **N. abdu'cens,** ögats utåtförande nerv. — **N. accesso'rius,** binerv. — **N. acu'sticus,** hörselnerven. — **N. buccinato'rius,** nerv till kindens hud och slemhinna. — **N. cardi'acus,** hjärtnerv. — **Nervi Cerebra'les,** hjärnnerverna. — **Nervi cervica'les,** halsnerverna. — **Nervus coccyge'i,** svansnerven. — **N. co'cchleæ,** hörselsnäckans nerv. — **Nervi cuta'nei,** nerver till huden. — **Nervus depre'ssor,** hjärtnerv. — **N. facia'lis,** ansiktsnerven. — **N. femora'lis,** lårnerven. — **N. glossopharynge'us,** tungsvalgnerven.. — **N. hyperglo'ssus,** undertungnerven. — **N. ischia'dicus,** höftnerven. — **N. lacrima'lis,** tårnerven. — **N. liena'lis,** mjältartärens nerv. — **Nervi lumba'les,** ländnerver. — **Nervi nervo'rum,** de minsta artärernas kärlnerver. — **Nervus oculomoto'rius,** ögats rörelsenerv. — **N. olfacto'rius,** luktnerven. — **N. o'pticus,** synnerven.—**Nervi palati'ni,** svalgnerver.—**Nervus pneumo-ga'stricus,** dets. som *N. vagus* (se d. o.).—**Nervi sacra'les,** korsnerverna. — **Nervi spina'les,** ryggmärgens nerver. — **Nervus spla'nchnicus,** nerv till tarmens kärl och muskler. — **N. sympa'ticus,** gangliesystemet, sympatiska nervsystemet. — **Nervi thoraca'les,** bröstryggmärgens nerver. — **Nervus trige'minus,** trillingnerven. — **N. trochlea'ris,** örats rörelsenerv. — **N. va'gus,** lungmagnerven. — **N. re'rum (gerenda'rum),** huvuddrivfjädern för mänskliga företag (penningen); drivkraften i en sak (citat från *Cicero*). — **Pecu'nia est nervus be'lli,** pengar är det viktigaste för att kunna föra krig.

Nervö's, se under *Nerv.*

Nerz, se *Närts.*

Ne'schi, se *Neski.*

Ne'scio no'men, se *Nomen nescio.*

Ne'scit a'rtem, qui nescit ma'rtem, *lat.*

ordspr., den kan ej läkekonsten, som ej känner järnets nytta.

Ne'ski l. **Ne'schi** (av *arab. na'sacha*, av stjärnan) vet ej av (känner icke) någon nedgång (devis på svenska Nordstjärneorden).

Ne'ski l. **Ne'schi** (av *arab. na'sacha*, avskriva), den vanliga arabiska skriften.

Ne'slea panicula'ta, *bot.*, korndådra. Åkergräs.

Nesologi' (av *gr. ne'sos*, ö, och *lo'gos*, lära), den del av den fysiska geografien, som handlar om öarna. — **Nesolo'gisk**, som hör till nesologien.

Ne'ssing, en holländsk snussort.

Ne'ssos l. **Ne'ssus**, *gr. myt.*, en centaur, som, då han sökte bortföra Herakles' maka, Deianeira, fälldes av heroen medelst en förgiftad pil. Döende intalade han Deianeira, att hon genom hans blod skulle kunna bibehålla sin makes trohet. Den med Nessos' blod bestrukna klädnaden förorsakade Herakles så svåra plågor, att han själv brände sig på bål. — **Nessusklädnad**, *fig.*, lömsk och olycksbringande gåva.

Nesti'a (*gr. neste'ia*), fasta, svält. — **Nestiatri'** (av *gr. iatre'ia*, behandling) l. **Nestoterapi'**, svältkur.

Nestning, dansöskjol (eg. plaggets närmast kroppen sittande del).

Ne'stor, *astr.*, en av småplaneterna.

Ne'stor, *gr. sag.*, konung i Pylos, namnkunnig för sin vishet, deltog på sin höga ålderdom i trojanska kriget och rådfrågades därunder i alla viktiga fall av de övriga grekiska furstarna; *fig.*, gammal, vördnadsvärd och klok man; den äldste inom en kår eller en annan krets.

Nestoria'ner, anhängare av den grekiske patriarken *Nesto'rius* (d. omkr. 440), vilken icke ville erkänna Jesus såsom gudamänniska och Jungfru Maria såsom gudamoder. — **Nestoriani'sm**, denna sekts lära. — **Nestoria'nska striden**, striden för och emot nestorianismen.

Nestoterapi', se under *Nestia.*

Ne sus Mirne'rvam (näml. *doccat*), *lat.*, "ej svinet Minerva (skall mästra)", d. v. s. den okunnige skall ej lära den kunnige.

Ne su'tor u'ltra (l. **su'pra**) **cre'pidam**, *lat. ordspr.*, skomakare bliv vid din läst!

Ne'tteldduk, se *Nätteldduk.*

Ne'ttion, *zool.*, syn. *Anas.*

Ne'tto, *ital.*, eg. ren; *handelst.*, efter avdrag av allt, som bör avdragas, efter vederbörligt avdrag. Jfr *Brutto.* — **Nettobehållning** l. **Nettoprovenу'**, ren vinst, ren behållning av något på vinst beräknat företag, sedan alla omkostnader blivit avdragna. — **Nettobelopp**, återstoden av en räkning, från vilken rabatt, diskont eller provision avdragits. — **Nettopris**, en varas pris, sedan rabatten avdragits. — **Nettota'ra**, avdrag av emballagets verkliga, icke blott ungefärliga och vanligen antagna vikt; emballagets verkliga vikt. — **Nettovikt**, en varas vikt, sedan emballagets vikt frånräknats. — **Nettovinst**, ren vinst, efter avdrag av alla kostnader.

Neu-, se även *Nev-.*

Neubeuernermarmor (*l.* nå'jbåj-), *petrogr.*, en kiselkalksten från trakten av Neubeuer i Bajern. Användes till gravmonument.

Neue freie Presse, *ty.* (*l.* nå'je-), en liberal Wientidning.

Neue preussische Zeitung, *ty.* (*l.* nå'je prå'jstsait-) = *Kreuzzeitung* (se d. o.), en tysk tidning, förr agrarernas och de ortodoxas organ.

Neukreuzer, *ty.* (*l.* nå'jkråjtser), österrikiskt kopparmynt = $^1/_{100}$ Gulden = 2 Pfennige (se *Pfennig*).

Neumer l. **Ne'vmer** (av *gr. ne'vma*, vink), *pl.*, *tonk.*, den notskrift, som under medeltidens förra del användes till kyrkosången.

Neuragmi' (av *gr. ne'uron*, nerv, och *agmo's*, brytning), *med.*, en metod att studera förändringar i avskurna nerver.

Neuralgi', **Neurasteni'** m. fl., se *Nevralgi, Nevrasteni* etc.

Neuridi'n (*l.* nev-), *kem.*, en icke giftig alkaloid, som finnes i hjärnan och bildas vid förruttnelse av kött.

Neurile'm (av *gr. ne'uron*, nerv, och *e'ilema*, hölje), *anat.*, nervskida.

Neuri'n (*l.* nev-), *kem.*, en giftig bas, som bildas, när kött ruttnar.

Neuri't, *anat.*, nervtråd l. axelcylinderutlöpare från en nervcell; *med.*, inflammation i en nerv.

Neurogli'a, **Neurologi**, **Neurom** m. fl., se under *Nevralgi.*

Neuro'n l. **Nervenhet**, *anat.*, nerv- l. gangliecell med från denna utgående utskott.

Neurona'l, *farm.*, bromdietylacetamid, ett sömnmedel.

Neuro'ptera (*l.* nev-), *zool.*, nätvingade, en insektgrupp.

Neuro's, **Neuroto'tika** m. fl., se under *Nevralgi.*

Ne'ustria l. **Neustrien**, västra delen av longobardiska riket i norra Italien; se även följ. ord. Jfr *Austria.*

Ne'ustrien, västra delen av frankiska riket (jfr *Austrasien*); se även föreg. ord.

Neutr., förk. för *neutrum* (se d. o.).

Neutra'l, **Neutralise'ra**, **Neutralite't** m. fl., se under *Neutrum.*

Neutralo'n, *farm.*, syntetiskt aluminiumsilikat, använt mot magsyra.

Ne'utrum, *pl.* **Ne'utra** (*sv.* **Ne'utrer**), *lat.*, eg. intetdera; *språkv.*, det-kön, intet-kön, intetdera könet, varken han- eller honkön; ord, som varken är maskulinum eller femininum. Jfr *Genus.* — **Ve'rbum neutrum** = *Verbum intrasitivum* (se d. o.). — **Neutra'l** (*lat. neutra'lis*), *språkv.*, som till-

hör intetdera könet (*neutrum*); intransitiv; som ej tillhör något parti, partilös, opartisk; likgiltig; fredlyst; *kem.*, en kropp kallas neutral, då den varken visar sur eller alkalisk reaktion. — **Neutralisatio'n** l. **Neutralise'ring,** utjämnande av motsatta tillstånd; försättande i opartiskt tillstånd; *kem.*, förening av syror och baser i sådant förhållande, att intetdera av de båda grundämnena kan yttra sina egendomliga egenskaper, så länge föreningen varar. — **Neutralise'ra,** göra neutral; *kem.*, försätta en syra med en bas eller omvänt, tills neutral reaktion inträder; *fig.*, förlama, dämpa, betaga kraft och verkan. — **Neutrali'sm,** strävan efter neutralitet gentemot varandra bekämpande åsikter. — **Neutrali'st,** anhängare av neutralismen. — **Neutralite't** (*nylat. neutra'litas*), opartiskhet, partilöshet, det förhållande att en stat avhåller sig från direkt eller indirekt inblandning i krigförande makters fientligheter. — **Ne'utrer,** *pl.* av *Neutrum* (se ovan); partilösa, benämning på de svenska skalder, Tegnér, Wallin, Franzén m. fl., vilka tillhörde varken ”akademisterna” eller ”nya skolan”.

Neutuberkuli'n, se *Tuberkulin.*

Neuwiederblått (*l.* nå'jvider-), *tekn.*, kalkblått, en giftig blå färg. — **Neuwiedergrönt,** kalkgrönt, en ytterst giftig grön färg.

Nev., förk. för amerikanska staten *Nevada.*

New, *eng.* (*l.* nju), ny. — **News** (*l.* njus), *pl.*, nyheter. — **Newspaper** (*l.* -pä'pör), tidning.

Neva'do, *sp.* (av *neva'r*, snöa), snö- eller isberg i södra Amerika.

Ne varie'tur, *lat.*, får ej ändras; angav förr att en upplaga av en bok var slutgiltig.

Névé, *fr.*, *geol.*, den i bergstrakter ovan snögränsen år från år kvarliggande snön. Jfr *Firn.*

Ne'ver mind, *eng.* (*l.* - mäjnd), bry er icke om det; det betyder ingenting.

Neveu, *fr.* (*l.* növö', av *lat. ne'pos*, se d. o.), nevö, bror- eller systerson.

Newfoundlandshunden (*l.* njufa'unländs-), benämning på ett slags stora, starka, i simning utomordentligt skickliga hundar, av vilka de krushåriga härstamma från *Newfoundland.*

Newgate, *eng.* (*l.* nju'gät), det äldsta kriminalfängelset i London.

New Jerseyte, amerikanskt tesurrogat av *Ceanothus*-blad.

New M., förk. för nordamerikanska staten *New Mexico.*

Ne'vmer, se *Neumer.*

Nevralgi' (av *gr. ne'vron*, sena, nerv, och *a'lgos*, smärta), *med.*, nervsmärta. — **Nevrasteni',** nervsvaghet. — **Nevrektome'** (av *gr. ektome'*, utskärning), ett slags *nevrotomi* (se nedan). — **Nevridi'n,** se *Neuridin.* — **Nevrile'm,** se *Neurilem.* — **Nevrily'ma,** nervomhölje, nervslida. — **Nevri'n,** se *Neurin.* — **Nevri'ticum** l. **Nevro'ticum,** nervstärkande medel. — **Nevri'tis** l. **Nevri't,** se *Neurit.* — **Nevri'tisk,** till nervinflammation hörande; även nervstärkande, verkande på nerverna. — **Nevroba't,** lindansare. — **Nevroblaci',** känslolöshet i nerverna. — **Nevrobla'ster,** gangliecellernas moderceller. — **Nevroblasto'm,** svulst av nevroblaster. — **Nevrodermato'ser,** nervösa fenomen i huden. — **Nevrodyni',** nervsmärta. — **Nevrogami'** = *Animal magnetism* (se under *Magnet*). — **Nevroge'n,** utgående från en nerv. — **Nevrogli'a** (av *gr. gli'a*, lim), nervkitt. — **Nevroglio'm,** se *Gliom.* — **Nevrografi'** (av *gr. gra'fein*, beskriva), nervbeskrivning. — **Nevrologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om nerverna. — **Nevroly's,** nervens frigörande från omgivningens tryck. — **Nevro'm(a),** nervsvulst, nervtumör. — **Nevromyosi'tis,** inflammation i en nerv och dess tillhörande muskel. — **Nevro'n,** se *Neuron.* — **Nevrona'l,** se *Neuronal.* — **Nevroparaly's,** av nervsjukdom orsakad förlamning. — **Nevropati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), nervlidande. — **Nevropa'tisk,** som har avseende på eller sammanhänger med ett sjukt nervsystem. — **Nevropatologi',** läran om nervsjukdomarna. — **Nevroplasti'k,** transplantation av nerver. — **Nevro'pyra,** nervfeber. — **Nevrosci'rrhus,** förhårdnad nervsvulst. — **Nevro'sis** l. **Nevro's,** nervsjukdom, rubbning i nervsystemets verksamhet. — **Nevrosteni',** sjukligt förhöjd nervverksamhet. — **Nevro'tica,** nervmedel. — **Nevro'tisk,** som härrör från en nerv. — **Nevrotomi'** (av *gr. tome'*, avskärning), *kir.*, mot nevralgi vidtagen operation. — **Nevrotoni',** tänjning av en nerv.

Nevrodi'n, *farm.*, acetyl-p-oxidfenyluretan. Smärtstillande medel.

Nevru's, *pers.*, eg. nyårsdag; nyårsfest i Persien.

News, Newspaper, se under *New.*

Newto'nia (*l.* njo-), *astr.*, en av småplaneterna.

Newtons färgringar (*l.* nju'töns-), *fys.*, ett ljusfenomen med regnbågsfärgade ringar kring en mörk fläck. — **Newtons metall,** se *D'Arcets metall.*

New York Herald, *eng.* (*l.* nju'järk hä'röld), den största nordamerikanska tidningen.

Nevö', se *Neveu.*

Ne'xus, *lat.*, sammanhang, samband. — **Nexus feuda'lis,** länsförbindelse. — **Ex ne'xu,** utan förbindelse med. — **In nexu,** i förbindelse med.

N. F., förk. för *Nationernas förbund* (se d. o.); förk. för nordamerikanska staten *Newfoundland.*

N. H., förk. för nordamerikanska staten *New Hampshire.*

n. h. o. v., förk. för *namn, heder och värdighet.*
Ni, *kem.*, atomtecken för *Nickel.*
Niaiserie, *fr.* (*l.* niäsöri'), enfald, dumhet, tafatthet.
Nials saga, se *Njåls saga.*
Niam-Niam, negerfolk, se *Njam-Njam.*
Nibbuti = *Nirvana* (se d. o.).
Ni'belungenlied, *ty.* (*l.* -li't) l. **Der Nibelunge Not,** ett tyskt folkepos, samlat i 12:e årh. Det handlar om hjälten Siegfried (Nordens Sigurd Fåfnesbane), hans vasaller och krigsmän, *nibelungarna,* hans bedrifter, hans död och den därför utkrävda blodshämnden. — **Nibelungenring** l. **Der Ring der Nibelungen,** *tonk.*, en av den tyske tonsättaren och skalden *Richard Wagner* komponerad och författad trilogi, som består av förspelet "Das Rheingold" samt avdelningarna "Die Walküre", "Siegfried" och "Götterdämmerung". — **Nibelungenvers,** *metr.*, Nibelungenlieds versmått, som består av åtta huvudsakligen jambiska l. motsvariga takter med cesur efter fjärde takten. Åttonde takten utfylles med paus utom i den parrimmade fyrradiga strofens, *Nibelungenstrofens,* sista vers. — **Normaliserande Nibelungenvers** är regelbundet jambisk.
Nicæe'nsis, *bot.*, från Nizza.
Nica'ndra, *bot.*, örtsläkte av fam. *Solana'ceæ.* — **N. physaloi'des,** bladklocka, från Peru, odlas som prydnadsväxt.
Niccanas, *eng.*, se *African goods.*
Niccolò, se *Nikolaus.*
Nice (*l.* nis), franska namnet på Nizza.
Nice'nska bekännelsen (*lat. Sy'mbolum nicæ'num*), den på kyrkomötet i *Nice'a* år 325 fastställda bekännelsen, att Sonen är av evighet född av Fadern och att han sålunda ej är en skapad varelse.
Nice'phorus, se *Nikeforos.*
Ni'cer, *lat.*, romarnas namn på *Neckar.*
Nice'tas, grekiskt mansnamn (av *ni'ke,* seger), segrare.
Nic Frog (*l.* nick frågg), "Nisse Groda", skämtsam engelsk benämning på holländska folket.
Niche, *fr.* (*l.* nisj; av *ital. ni'cchio,* musselskal), nisch, fördjupning i en mur, till insättning av bilder m. m.; fördjupning i ett fönster, en kakelugn o. d.
Nichiren, *jap.*, "sol och lotus", namn på en japansk sekt och på dess stiftare.
Nicholsons areome'ter, areometer (se d. o.) för bestämning av egentliga vikten hos i vätskor olösliga fasta kroppar.
Nicht, se *Nikt.*
Nicka l. **Nickhake,** *krigsk.*, benämning på ett slags förr använda kanoner.
Nick Carter, amerikansk detektivromanförfattare, efter vilken det slags förströelselitteratur, som genom skräckscener ockrar på läsarens sensationslust, uppkallats.
Nickel, *kem.*, ett metalliskt grundämne av nästan silvervit färg, vilket i naturen vanligen förekommer i förening med arsenik och svavel eller som silikat. Brukas till mynt, till legeringar, *nysilver,* samt till överdrag å andra metaller (genom förnickling). — **Nickelantimonkis,** se *Ullmannit.* — **Nickelarsenikkis** l. **Nickelglans** = *Gersdorffit* (se d. o.). — **Nickelblomma, Nickelockra** l. **Annabergi't,** *miner.*, äppelgröna sönderdelningsprodukter av nickelkis. — **Nickelbrons,** en metallegering, som består av koppar, tenn, zink och nickel. — **Nickelgymni't,** *miner.*, ett nickelsilikat. — **Nickeli'n,** *miner.*, röd koppamickel. — **Nickelkis,** en förening av nickel och svavel. — **Nickelsmara'gd,** *miner.*, dets. som *Zaratit* (se d. o.). — **Nickelstål,** nickelhaltigt stål, har större hållfasthet än vanligt stål. — **Nickelvismutglans** l. **Kallili't,** *miner.*, blågrå massor av nickel, vismut och svavel i förening.
Nickhake, se *Nicka.*
Nickskära, *bot.*, se *Bidens.*
Nicktistel, *bot.*, se *Carduus.*
Nicode'mus, se *Nikodemos.*
Ni'col, se *Nicols prisma.*
Nicola'us, se *Nikolaus.*
Nicols prisma l. **Ni'col,** *fys.*, en dubbelbrytande prisma av kalkspat.
Nicotia'na, *bot.*, tobak, ett till fam. *Solana'ceæ* hörande örtsläkte huvudsakligen i Amerika. — **N. affi'nis,** odlas som prydnadsväxt. — **N. lati'ssima,** ger s. k. Marylandtobak. — **N. macrophy'lla,** med vita, välluktande blommor, odlas som prydnadsväxt. — **N. ru'stica,** ger s. k. bondtobak. — **N. sande'ræ,** med lysande röda blommor, odlas som prydnadsväxt. — **N. ta'bacum** är den förnämsta odlade tobaksväxten.
Nicotini'sm, *med.*, nikotinförgiftning.
Nictita'tio, *med.*, se *Niktation.*
Nidafjällen, *nord. myt.*, det berg, från vilket draken Nidhogg kommer.
Nidamenta'lkörtlar (av *lat. nidame'ntum,* bo), *zool.*, körtlar hos vissa huvudfotingar. De utmynna nära könsöppningarna och deras sekret bilda kapslar till äggen.
Nidaro's, *fornnord. geogr.*, eg. Nidåns mynning; staden Trondhejm i Norge.
Nidatio'n, *anat.*, det befruktade äggets inbäddning i den omvandlade livmoderslemhinnan.
Nidduj, *nyhebr.*, "utstötning", en mildare form av judisk bannlysning.
Nide, se *Nede.*
Nidhogg, *nord. myt.*, en drake, som vid brunnen Hvergelme gnager på Yggdrasils rötter.
Nidi'fica, Ni'dulans (av *lat. ni'dus,* näste, bo), *bot.*, bobildande.
Nidud, *nord. myt.*, den konung, som tillfångatog och lemlästade konstsmeden Valund.
Ni'dus, *lat.*, näste. — **Nidus a'vis,** fågelbo.

Nièce, *fr.* (*l.* niä's; av *lat. ne'ptis, fem.* av *nepos*, se d. o.), brors- eller systerdotter.

Niederwaldsmonume'ntet (*l.* ni'dervalts-), en på bergåsen *Niederwald* vid Rhen rest kolossalstaty av Germania (personifikation av Tyskland), till minne av tyskarnas seger i fransk-tyska kriget 1870—71.

Nielle'ra, Nielle'ring, se under följ. ord.

Nie'llo, *ital.* (av *lat. nige'llus*, svartaktig), en av koppar, bly, silver, svavel och borax bestående svart emalj, varmed svarta inläggningar göras på silverbotten. Jfr *Tuladosor.* — **Nielle'ra**, gravera i metall och utfylla linjerna med svart emalj. — **Nielle'ring**, dylikt arbete.

Nien-Lao, *kin.*, beteckning för viss tidsperiod, t. ex. en kejsares regeringstid. Jfr *Nengo.*

Niepçotypi', fotografering med hjälp av asfalt (uppkallad efter uppfinnaren, fransmannen *Niepce* [*l.* niä'pps]).

Niersteiner (*l.* nirstajn-), ett berömt rhenvin.

Ni fa'llor, *lat.*, om jag icke misstager mig.

Ni'fe, benämning på jordens kärna, som huvudsakligen anses bestå av nickel (Ni) och järn (Fe); även ett slags elektriskt torrbatteri. — **Nifesi'ma**, ett lager av jorden mellan kärnan och jordskorpan, huvudsakligen bestående av krom, nickel (Ni), järn (Fe) och kiselsyra (Si).

Nifelhel l. **Nifelhem**, *nord. myt.*, dimmans värld, Hels område, underjorden.

Nifesi'ma, se *Nife.*

Ni'flungar = *Gjukungar* (se d. o.). Jfr *Nibelungenlied.* — **Niflungaskatten**, Fafnes guld.

Nigaud, *fr.* (*l.* nigå'), dum, tölpaktig; enfaldig stackare, tölp. — **Nigauderie** (*l.* nigådöri'), dumt upptåg, tölpaktighet.

Nige'lla, *bot.*, ett till fam. *Ranuncula'ceæ* hörande örtsläkte i Medelhavsområdet. — **N. damasce'na**, j u n g f r u n i d e t g r ö n a, odlas som prydnadsväxt. — **N. sati'va**, svartkummin, ger de förr officinella fröna *Se'mina Nige'llæ*, vilka ännu stundom brukas som krydda.

Ni'ger, -ra, -rum, *lat.*, svart. — **Nigger**, *eng.*, i Amerika föraktfull benämning på negrer. — **Nigresce'ra** (*lat. nigre'scere*), bliva svart. — **Nigresce'nt**, svartaktig, svartnande. — **Ni'gricans, Nigre'scens**, *bot.*, svärtande. — **Nigri'n**, svartsten, järnhaltig *rutil* (se d. o.). — **Nigri'tien**, de svartas land, negerlandet Sudan i Afrika. — **Nigri'ties**, *med.*, svarta fläckar å huden. Jfr *Melasma.* — **Ni'gritum**, *bot.*, svärtad, svartaktig. — **Nigro-limita'tus**, *bot.*, med svart begränsning. — **Nigroma'nt** (av *gr. mante'ia*, spådom), svartkonstnär. — **Nigromanti'**, svartkonst. — **Nigrosi'ner**, *kem.*, tjärfärgämnen, härledda ur fenazin. — **Nigrum** (se *Niger*), eg. det svarta; innehållet av en skrift. — **Nigrum o'culi**, det svarta i ögat, pupillen.

Nigerfrö, Nigerkakor, Nigerolja, se *Guizotia.*

Nigger, se under *Niger.*

Nigghanta, *ind. relig.*, ”utan band”, benämning på bekännare av Mahaviras lära.

Nighantu, *ind.*, benämning på vissa efter synonyma betydelser ordnade ordlistor.

Nigresce'ra, Nigri'n m. fl., se under *Niger.*

Nigri'smus, *med.*, svarta fläckar i huden på grund av pigmenthypertrofi.

Nigrite'lla ni'gra (*syn. Saty'rium*), *bot.*, brunkulla, liten välluktande orkidé med blommor i svartrött huvud.

Nigroma'nt, Nigrosi'n, Nigrum m. fl., se under *Niger.*

Nihal, *astr.*, stjärna i stjärnbilden H a r e n.

Ni'hil l. **Nil**, *lat.*, ingenting. — **Nihil** l. **Nil (facit) ad rem**, det betyder intet, gör intet till saken. — **Nihil** l. **Nil admira'ri**, icke förundra sig över eller beundra någonting (*Horatius.*) — **Nihil a'gere dele'ctat**, det gör gott att icke hava något att beställa. (*Cicero.*) — **Nil consci're si'bi, nu'lla palle'scere cu'lpa**, veta intet (ont) med sig, hava intet brott att blekna över. — **Nihil despera'ndum**, om ingenting bör förtvivlas, man bör aldrig förlora hoppet. — **Nihil est ab o'mni pa'rte bea'tum**, ingenting är i alla avseenden lyckligt. (*Horatius.*) — **Nil habe'nti nil de'est**, den, som ingenting har, saknar ingenting. — **Nihil huma'ni a me alie'num pu'to**, jag anser intet mänskligt vara mig främmande. Jfr *Homo sum* etc. — **Nihil in intelle'ctu, quod non a'nte in se'nsu**, i förståndet finns intet, som ej förut funnits i den sinnliga varseblivningen. — **Nihil ju'vat ami'ssa cla'udere se'pta gre'ge**, det tjänar till intet att stänga buren, sedan fågeln flugit ut. — **Nil morta'libus a'rduum est**, ingenting är för högt (eller oupphinneligt) för människorna. (*Horatius.*) — **Nihil no'vi sub so'le**, ingenting nytt under solen. — **Nihil per sa'ltum**, ingenting genom språng. — **Nihil pro'bat, qui ni'mium pro'bat**, den, som bevisar för mycket, bevisar ingenting. — **Nihil sci'ri po'test, ne id i'psum qui'dem**, man kan icke veta någonting, icke ens detta (att man ingenting vet). — **Nihil sine ca'usa**, ingenting sker utan orsak. — **Nihil sub so'le stabile**, ingenting under solen är varaktigt. — **Nihil tacui'sse no'cet**, tiga skadar icke. — **Nihil vu'lgo ince'rtius**, ingenting är obeständigare än hopen. (*Cicero.*) — **De ni'hilo nihil** l. **Ex nihilo nihil fit**, av intet blir intet.

Nihiliani'sm l. **Nihili'sm** (av *lat. ni'hil*, intet), *teol.*, lärosatsen att Guds son, då han uppenbarade sig här på jorden, icke blev någonting, blott ikläddde sig mänsklig gestalt. Se även följ. ord.

Nihili'sm (av *lat. ni'hil*, intet), *teol.*, se föreg. ord; förnekandet av religionens betydelse; ett sådant fördjupande i gudomen, att den personliga individualiteten förringas eller

försvinner; *fig.*, åsikten att ingenting verkligt finnes; förnekandet av en sedlig lag eller tillvaron av något absolut sant; upphävandet av skillnaden mellan gott och ont; strävan att upplösa alla samhällsband; *polit.*, ett ryskt omstörtningsparti. — **Nihili'st,** anhängare av nihilismen (i någon av ovan anförda betydelser); person som motarbetar en viss sak, t. ex. försvaret (försvarsnihilist); förnekare, tvivlare. — **Nihili'stisk,** som sammanhänger med nihilismen. — **Nihilite't,** intighet, värdelöshet.

Ni'hilum album, *kem.*, eg. vitt intet; zinkvitt. — **Nihilum gri'seum,** eg. grått intet; den grå massa, som återstår vid zinkmalmens nedsmältande, tutia (se d. o.).

Nihon, *jap.*, *Nippon.*

Nika'nor och **Nikandros** (*lat. Nica'nder*), grekiska mansnamn (av *ni'ke,* seger, och *ane'r, gen. andro's,* man).

Nikar, se *Hnikarr.*

Nikara'guaträ = *Campèchetrå* (se d. o.).

Nika'tor, *gr.*, "segrare", binamn på attiska härskare.

Ni'ke, *gr. myt.*, segergudinnan. Motsvarar romarnas *Victoria* — **Nikete'rier,** segerfester.

Ni'ke, *astr.*, en av småplaneterna

Nikefo'ros (*lat. Nice'phorus*), grekiskt mansnamn (av *ni'ke,* seger, och *fe'rein,* föra, bringa), segerbringaren. Buret av tre östromerska kejsare.

Nikete'rier, se under *Nike.*

Ni'klas, se *Nikolaus.*

Nikode'mos l. **Nikode'mus,** mansnamn (av *gr. ni'ke,* seger, och *de'mos,* folk), folkbesegrare.

Nikolai'ter, ett parti inom Pergamons hedningkristna församling i 1:a seklet; katolska präster, vilka anse äktenskapet tillåtet för medlemmar av det andliga ståndet. — **Nikolaiti'sm,** nikolaiternas lära.

Nikola'us, mansnamn (av *gr. ni'ke,* seger, och *la'os,* folk), folkbesegrare. Buret av två helgon, fem påvar samt ryska kejsare och andra furstar. Förkortas hos oss till *Ni'klas, Nils* och *Nisse,* stundom även till *Clas* l. *Klas.* På italienska **Niccolò**; på franska **Nicole** (*l.* -kå'll), *fem.* **Nicoline** (*l.* -i'nn). — **Nikola'i** l. **Sankt Nikolai,** Storkyrkoförsamlingen i Stockholm.

Nikote'in, Nikotelli'n, Nikotemi'n, *kem.*, med *Nikoti'n* (se d. o.) närsläktade alkaloider i blad av *Nicotiana.*

Nikotiani'n, *kem.*, tobakskamfer.

Nikotiani'sm, *med.*, nikotinförgiftning (se följ. ord).

Nikoti'n, *kem.*, en i *Nicotia'na,* tobak, förekommande, ytterst giftig alkaloid med stark tobakslukt. Verkar nedsättande på hjärnans och nervernas verksamhet. Brukas sällan i medicinen.

Nikt (av *ty. nicht,* intet), *farm.*, *Se'mina Lycopo'dii,* ett fint, ljusgult pulver, bildat av sporerna av flera *Lycopo'dium*-arter (se *Lycopodium*). Brukas till inpudring, till förvaring av piller och, på grund av sitt häftiga uppflammande i eld, till teaterblixtar.

Niktatio'n (av *lat. nicta're,* blinka), *med.*, ofrivilligt, krampaktigt blinkande.

Nikud, se *Hnikarr.*

Nil, se *Nihil.* — **Nil admira'ri** m. fl., se under *Nihil.*

Nilblå'tt, *kem.*, ett tjärfärgämne.

Nilgai-antilop, *zool.*, se *Boselaphus.*

Nilhästen, *zool.*, *Hippopo'tamus amphi'bius,* flodhästen, ett av jordens klumpigaste däggdjur, lever vid Afrikas flodstränder.

Nilkisel, *miner.*, en brunfärgad jaspis i strandgrus vid Nilen.

Nillas, *pl.*, ostindiska och kinesiska halvsidentyger.

Nil morta'libus a'rduum est, *lat.*, se under *Nihil.*

Nilome'ter (*fr. nilomètre,* av *gr. me'tron,* mått) l. **Nilosko'p** (*fr. niloscope,* av *gr. skope'in,* se), Nilmätare, inrättning för mätandet av floden *Nilens* vattenstånd.

Nilo'ter, negerras kring Vita Nilens källfloder.

Nils, mansnamn, se *Nikolaus.*

Nimbark, Nimolja, se *Margosabark.*

Ni'mbus, *lat.*, moln, sky (se *Moln*); gloria, strålglans, helgonsken; *fig.*, glans, skimmer.

Ni'mis l. **Ni'mium,** *lat.*, för mycket. — **O'mne ni'mium no'cet,** allt "för mycket" skadar.

Ni'mrod, efter grundläggaren av det babyloniska riket, Noaks sonsons son, som enligt bibeln var "en väldig jägare inför Herran", skämtsam benämning för passionerade jägare.

Ni'na och **Ninon,** *fr.* (*l.* ninå'ng), kvinnonamn = *Anna* (se d. o.). Det senare buret av den ryktbara franska hetären *Ninon de Lenclos* (*l.* - dö langklå').

Ningeschow, en svart kinesisk tesort.

Ni'nib l. **Ninurta,** *babyl. myt.*, babylonisk sol-, storm- och växtlighetsgud, i Assyrien dyrkad som krigs- och jaktgud.

Ni'nina, *astr.*, en av småplaneterna.

Ni'nsing, *kin.* l. **Ninsirot,** *bot.*, *Si'um ni'nsi,* en för sin helande förmåga berömd växt i Kina.

Ninu'rta, se *Ninib.*

Nio'b, *kem.*, se *Niobium.*

Nio'be (*lat. Ni'obe*), *gr. myt.*, den tebanske konungen Amfions gemål, moder till sju söner och sju döttrar. Då hon förhävde sig över gudinnan Leto, som endast hade två barn, Apollon och Artemis, dödade dessa med sina pilar alla Niobes barn, varefter den tröstlöst sörjande modern förvandlades till sten. — **Niobi'derna,** Niobes barn.

Niobi't, *miner.*, se *Kolumbit.*

Nio'bium l. **Nio'b,** *kem.*, ett i euxenit, fergu-

sonit m. fl. sällsynta mineral förekommande metalliskt grundämne. Dess högsta syresättningsgrad kallas *niobsyreanhydrid.*

Nio-pro'ban, *mat.*, ett sätt att undersöka riktigheten av en verkställd multiplikation.

Niopunktscirkel, *mat.*, cirkel, som i en triangel går genom sidornas mittpunkter. Den går då även genom höjdernas fotpunkter samt mittpunkterna av de linjer, som gå från vinkelspetsarna till höjdernas skärningspunkt.

Niord, se *Njärd.*

Ni'pper (*fr. nippes*), grannlåter, småprydnader.

Niprör, *bot.*, en norrländsk art *Calamagrostis* (se d. o.).

Nipsippa, *bot.*, se *Pulsatilla.*

Niptid, se *Neap tide.*

NI'RA, förk. för *eng. National Industrial Recoveny Act,* amerikansk lag ang. ”den nationella industriens återhämtning” (1933).

Nirgal, se *Nergal.*

Nirva'na, *sanskr.* (av *nis,* ut, ur, och *va,* blåsa), eg. utblåsning, utsläckning; i buddhaismen urspr. förintelse; numera ett evigt, lycksaligt fortlevande i känslolöshet och oföränderlighet.

Nirvani'n, *farm.*, ett mindre giftigt ersättningsmedel för kokain, som fått användning för bedövning vid operationer.

Nisada (*l.* -sja'da), *sanskr.*, ”bebyggare”, namn, som av de i Indien inträngande arierna gavos åt den inhemska befolkningen.

Nisa'm, *turk.*, den aktiva hären i Turkiet. — **Nisa'mije,** turkiska domstolar, som tillämpa västerländska rättsregler i motsats mot *Scheri* (se d. o.), andliga domstolar, som döma efter koranen.

Nisa'n, hebreiska vårmånaden. Se vid. *Abib.*

Nisch, se *Niche.*

Nischa'n l. **Nisja'n,** *arab.*, eg. tecken; namnteckning av turkiske sultanen. — **N.-i-ifticha'r, N.-i-imtijas** och **N.-i-schefkat,** tre turkiska ordnar, den sistnämnda en kvinnoorden. — **Nischa'ndschi,** turkiske sultanens handsekreterare.

Nisen, *zool.*, ett namn på tumlaren.

Ni'si, *lat.*, om icke, såframt icke. Ett *nisi,* ett *om* l. *men,* ett villkor.—**Nisi quid no'vi,** *jur.*, såvida icke något nytt framkommer.

Ni'sjni- (*ry. nizjnij-*), nedre (i sammansatta namn).

Ni'sus, *lat.*, bemödande, strävande, ansträngning. — **N. formati'vus** l. **Nis pla'stica,** *biol.*, den övernaturliga kraft, som enligt äldre uppfattning antogs leda organismernas ändamålsenliga utveckling.

Nit (*ty. Niete,* av *holl. ni'et,* intet, icke), *spelt.*, i lotteri: nummer eller lottsedel utan vinst.

Nitberg, *nord. myt.*, berg, där skaldemjödet förvarades av jätten Suttung.

Nite'lla, *bot.*, slinke, ett släkte grönalger i såväl salt som sött vatten.

Ni'teus, *bot.*, glänsande.

Niti'd (*lat. ni'tidus*), glänsande, skinande; fin, nätt. — **Nitidite't,** glans, prydlighet.

Ni'timur in ve'titum, *lat.*, vi sträva efter det förbjudna. (*Ovidius.*)

Ni'titur in a'rdua vi'rtus, *lat.*, dygden har sitt stöd i höjden.

Nitjevo', *ry.*, ”intet”, ”det gör detsamma”, uttryck för indolent resignation och fatalism.

Nito'n, *kem.*, annat namn på *Radiumemanation* (se under *Radium*).

Nitouche, *fr.* (*l.* nito'sj, av *n'y touche,* rör icke därvid), eg. *Sainte nitouche,* skenhelig.

Nitragi'n, *bot.*, kulturpreparat av kvävebakterier i baljväxtrötter, varmed bakteriefattig jord ympas.

Nitrami'ner, *kem.*, organiska föreningar, i vilka en väteatom i aminresten ersatts av den s. k. nitrogruppen (NO_2).

Nitra'mmonmetoden, metod att oskadliggöra latrin och samtidigt förvandla den till praktiskt användbart gödningsämne.

Ni'tras, *kem.*, latinska benämningen på nitrat. — **N. ammo'nicus,** *kem.*, ammoniumnitrat. — **N. arge'nticus,** *farm.*, *lapis infernalis,* helvetessten, silvernitrat, beredes därigenom, att man löser rent silver i salpetersyra, låter lösningen avdunsta och smälter återstoden. Nyttjas i medicinen till kauterisering av sår, gurgling m. m., i tekniken vid fotografering och galvanoplastik. — **N. a. mitiga'tus,** en sammansmält blandning av 1 del lapis och 1 del kalisalpeter. Verkar mildare än föregående. — **N. a. bis mitiga'tus** innehåller dubbelt så mycket kalisalpeter som föregående och har följaktligen ännu mildare verkan. — **N. ba'ricus,** bariumnitrat. — **N. ka'licus,** kalisalpeter, kaliumnitrat, salpetersyrat kali. Nyttjas i medicinen som ett kylande medel, i tekniken till beredning av krut, som konserveringsmedel för köttvaror m. m. — **N. na'tricus,** natriumnitrat. Se vidare *Chilesalpeter.* — **N. plu'mbicus,** blynitrat. — **N. stro'nticus,** strontiumnitrat. — **N. stry'chnicus,** salpetersyrat stryknin. Användes vid ryggmärgslidande, envis magsyra m. m. — **N. ura'nicus,** uraniumnitrat. — **N. zi'ncicus,** zinknitrat.

Nitra't (av *lat. ni'trum,* se d. o.), *kem.*, salpetersyrade salter. — **Nitratbakterier,** salpeterbakterier. — **Nitra'tus,** *lat.*, med lukt av salpeter. — **Nitre'ra,** införa den s. k. nitrogruppen (NO_2) i organiska föreningar. — **Nitri'der,** kväveföreningar, som kunna anses vara derivat av ammoniak l. hydrazin. — **Nitrifikatio'n,** salpeterjäsning. — **Nitri'ler,** organiska cyanider, i vilka den s. k. nitrilgruppen (CN) är bunden vid en kolväteradikal. — **Nitrilglykosi'der,** sådana glykosider, som kunna

spjälkas i glykos och blåsyra. — **Nitri't**, salpetersyrliga salter.

Nitroba'cter, *bot.*, salpeterbakterier, bakterier som assimilera kväve ur salpeter l. ur organiska föreningar.

Nitrobensaldehy'd, *kem.*, nitroderivater av bittermandeloljan. Kondenseras med aceton och natronlut till indigo.

Nitrobensi'n l. **Nitrobenso'l**, *kem.*, mirbanolja. Se *Essence de mirbane.*

Nitrocellulo'sa, *kem.*, pyroxylin, bomullskrut, ett sprängämne, som fås därigenom, att koncentrerad salpetersyra får inverka på bomull. Brukas företrädesvis till minor.

Nitrofila växter l. **Nitrofy'ter**, *bot.*, växter, som bäst trivas på mark med rik ammoniak- och salpetersyresalthalt. Kallas även *Rudera'l-* l. *Rudera'tväxter.*

Ni'troföreningar, *kem.*, organiska föreningar, åstadkomna genom koncentrerad salpetersyras inverkan på organiska ämnen.

Nitroge'nbakterier, *bot.*, kvävebakterier.

Nitroge'nium, *kem.*, kvävgas, kväve (se d. o.).

Nitroglyceri'n, *kem.*, sprängolja, en färglös, tjockflytande, giftig vätska, som beredes därigenom att koncentrerad salpetersyra får inverka på glycerin. Verkar ungefär 4 gånger så kraftigt som krut. Bland nitroglycerinsprängämnena märkas *dynamit, ammoniakkrut, nitrolit, dualin, spränggelatin* och *sebastin.*

Nitroli't, *kem.*, se under *Nitroglycerin.*

Nitromanni't = *Knallmannit* (se d. o.).

Nitrome'ter, *kem.*, apparat för kvantitativ volymsbestämning av salpetersyra, salpetersyrlighet och nitros.

Nitromo'nas, *bot.*, ett slags bakterier.

Nitro'n, *kem.*, fenylanilohydrotriazol. Användes till analytisk bestämning av salpetersyra.

Nitronaftali'n, *kem.*, nitroderivat av naftalin.

Nitroparaffi'ner, *kem.*, de mättade alifatiska kolvätenas nitroföreningar.

Nitroprussi'dnatrium, *kem.*, ett salt, som fås därigenom, att blodlutsalt behandlas med salpetersyra, varefter lösningen neutraliseras med soda samt natrium- och kaliumnitratet avskiljes med sprit. Nyttjas som reagens på svavel i alkalisk lösning (violettblå färg). — **Nitroprussidkoppar** fås genom det förras fällning med kopparsulfat och nyttjas att upptäcka syrefria flyktiga oljor (t. ex. terpentin) i syrehaltiga.

Nitro's, *kem.*, den vätska, som uppstår då nitrösa gaser inverka på konc. svavelsyra vid blykammarprocessen.

Nitrostärkelse, *kem.*, se *Xyloidin.*

Nitrosy'l, *kem.*, benämning på atomgruppen NO.

Nitrosy'lsyra, *kem.*, undersalpetersyrlighet.

Ni'trum, *lat.* (*gr. nitro'n*), *kem.*, urspr. soda; numera salpeter. — **N. cu'bicum**, Chilesalpeter. — **N. fi'xum Schroe'deri**, kaliumsulfat. — **N. fla'mmans**, ammoniumnitrat. — **N. labula'tum**, salpeterpastiller. — **N. prisma'ticum**, kalisalpeter. — **N. stibia'tum**, ett äldre medicinskt preparat av kaliumnitrat, -nitrit, -antimonat och arseniksyra. — **N. tabula'tum**, smält och till plattor formad salpeter. — **Nitrumpapper** = *Charta nitrata* (se d. o.).

Nitrösa gaser, *kem.*, den blandning av kvävets syreföreningar, som uppstår, då kväve oxiderar l. då salpetersyra sönderdelas.

Nittonårscykeln, se under *Cyclus, Måncykel* och *Enneadekaëteris.*

Niva'lis, *lat.*, *bot.*, växande vid snö. — **Ni'veus**, *lat.*, snö; *bot.*, snövit.

Nive'acrême, *farm.*, mot brännskador använd blandning av eucerin och eteriska oljor.

Niveau, *fr.* (*l.* nivå'), nivå (se d. o.). — **Au niveau** (*l.* å -) l. **De niveau** (*l.* dö -), efter vattenpass, vågrätt, jämnhögt. — **Nivelle'ra** (*fr. niveler*), avväga med eller efter vattenpass, bestämma höjdskillnaden mellan olika punkter; göra ett plan vågrätt (horisontellt); *fig.*, likställa, utjämna olikhet, införa jämlikhet. — **Nivelle'ring**, avvägning, bestämning av höjdskillnaden mellan olika punkter; utjämning; förflackning. — **Nivellö'r** (*fr. nivelleur*), person, som förrättar avvägningar.

Niveni't, *miner.*, ett starkt uranhaltigt med yttriumjord bemängt mineral i form av svarta massor.

Nivose, *fr.* (*l.* -vå's, av *lat. nix, gen. ni'vis*, snö), snömånad, fjärde månaden i det franska republikanska kalenderåret, från 21 december—19 januari.

Nivå' (*fr. niveau*), vattenpass; vågrät yta; jämnhöjd. *På samma nivå*, i jämnhöjd, på samma ståndpunkt. — **Nivåförändring**, *geol.*, landhöjning och landsänkning i förhållande till havets yta. — **Nivåkarta**, höjdkarta. — **Nivåkurva**, linjer, som på en nivåkarta dras genom orter med samma höjd över havet.

Nix, *lat.*, snö. — **Nix antimo'nii**, *kem.*, antimonoxid, beredd genom sublimation av antimonmetall i luftström.

Nix, *ty.*, näck. — **Nixblume**, näckros.—**Nixe**, älva; sjöjungfru.

Niza'm, titel för regerande fursten i Haiderabad.

Niza'm Dschedi'd, *arab.*, det turkiska krigsväsendets europeiska inrättning.

Niza'mu-l-mulk, *arab.*, "statens ordning", "ordnare", hederstitel, som burits av flera vesirer (se d. o.).

Ni'zjnij-, *ry.*, se *Nisjni-.*

N. J., förk. för nordamerikanska staten *New Jersey.*

Njam-njam, ett kannibaliskt negerfolk med hamitisk inblandning i Centralafrika.

Nja'mplungolja, dets. som *Takamahaka.* Se *Calophyllum.*

Njargga, *lapsk.*, halvö, udde, näs.

Nja'veolja, Nja'vesmör, en olja ur fröna av *Ba'ssia Dja've* l. *toxispe'rme*, från Kamerun och Nigeria.

Njord, se *Njärd.*

Njorun, *nord. myt.*, en åsynja.

Njáls saga, se *Nials saga.*

Njärd l. **Njord**, *nord. myt.*, det farbara och fiskrika kusthavets gud, urspr. en av vanerna. Han var fader till Frö och Fröja. Hans gemål hette Skade och hans boning Noatun.

Njörun = *Njorun* (se d. o.).

Njörvasund, *fornnord. geogr.*, Gibraltar sund.

N. K. A., förk. för *Nordiska Kullager A.-B.* Se *Kullager.*

n. l., förk. för *lat. non licet*, ej tillåtet; **non liquet**, ej tydligt, låter sig ej avgöra.

nlj., *fys.*, förk. för *normalljus.*

N. M., förk. för nordamerikanska staten *New Mexico.*

N. n., förk. för *lat. no'men ne'scio*, jag känner ej namnet; namnet är mig obekant; *note'tus nomen*, här bör namnet antecknas.

N. N. E., internationell förk. för *nordnordöst.* Jfr *N. E.*

N. N. W., internationell förk. för *nordnordväst.* Jfr *N. W.*

N:o, n:r, n:ro, *pl.* **n:is, n:ris**, förk. för *lat. nu'mero, pl. numeris*, numrerad med, under det eller det numret.

N. O., förk. för nordamerikanska staden *New Orleans.*

No, *japan.*, skådespel med talad dialog, som under 1300-talet utvecklades ur de heliga danserna, *kagura*, mimiska framföranden av gamla myter.

No'a, No'anamn, religionshistorisk term, uttryckande motsatsen till tabu (se d. o.). *Noa* (*melanesiska*) äro magiskt ofarliga namn för ting l. varelser, vilkas vanliga benämningar äro tabu, t. ex. ”gullfot” l. ”gråben” för varg, ”svett” för blod.

No'a, äldre form **No'ak**, mansnamn (av *hebr. noach*, vila). Buret av människosläktets andre stamfader, som för sin fromhet skonades från syndafloden. — **Noaki'd**, en hjältedikt över Noaks historia. — **Noaki'der** l. **Noaki'ter**, Noaks söner, Sem, Ham och Jafet, och deras efterkommande. — **De noakska, noakiska** l. **noaki'tiska buden**, sju rabbinska föreskrifter (förbud mot avguderi, gudsförsmädelse, blodsutgjutelse och mord, otukt, stöld och rov, olydnad mot överheten, blods förtärande).

Noaidde-gaddse, *lapsk. myt.*, ”Nåidföljet”, andar, som enligt lapsk tro stodo i nåidens, trollkarlens, tjänst.

Noaks ark, se *Ark; meteor.*, folkligt namn på fjädermoln, vilkas långa smala band konvergera mot horisonten så att de likna bordläggningen på ett jättefartyg; satiriskt skaldeverk av *Kr. E. Fahlcrantz.*

Noaks ark, *zool.*, se *Arca Noe.*

No'anamn, se *Noa.*

Noatun, se *Njärd.*

Nob, *eng.* (*l.* nåbb; förk. av *nobleman*), adelsman. Jfr *Mob* och *Snob.*

Nob., förk. för *lat. no'bilis*, adelsman.

nob., vid växtnamn förk. för *lat. no'bis*, ”av oss”, d. v. s. namngiven av den citerande författaren.

No'bel (*fr. noble*, av *lat. no'bilis* [se d. o.]), ädel, högsint, ädelmodig; adlig, hög, förnäm. — **No'bel** (*eng. noble*), engelskt guldmynt, först präglat på 1300-talet. Kallades sedermera *rosenobel* (se d. o.). — **No'bili**, *ital.*, *pl.*, i det gamla Venedig de adliga släkter, vilka deltogo i regeringen. — **No'bilis**, *lat.*, namnkunnig; förnäm, högättad; adlig, adelsman. — **Nobilise'ra** l. **Nobilite'ra**, upphöja i adligt stånd. — **Nobi'litas**, ämbetsadel i det gamla Rom; adligt stånd, adel. — **Nobilite't**, adelskap, adelsstånd; ädelhet, berömdhet. — **No'biles**, medlemmar av nobilitas, ättlingar av dem, som beklätt något av de högre statsämbetena. — **Nobili'ssimus** (*superl.* av *nobilis*, se ovan), den mest högättade, i det gamla Rom titel för kejsarens anhöriga. — **Noble'ss** (*fr. noblesse*), adel, adelskap, adelsstånd; ädelhet; högsinthet, värdighet. — **Noblesse oblige**, *fr.* (*l.* nåblä'ss åbli'sj), adelskap förpliktar, adelskap ålägger förpliktelser, den franska hertigliga ätten *de Levis*' valspråk.

Nobelbiblioteket, se *Nobelinstitut* och *Nobelstiftelsen.*

Nobelinstitut, se under *Nobelstiftelsen.* Följande Nobelinstitut finnas f. n.: *Svenska akademiens Nobelinstitut*, varmed är förenat *Sv. akad:s Nobelbibliotek* (framför allt omfattande modern vitterhet), *Vetenskapsakademiens Nobelinstitut för fysikalisk kemi* samt *Det norske Nobelinstitut* (i Oslo).

Nobelstiftelsen (*l.* -bä'll-), institution, bildad på grundval av *Alfred Nobels* testamentariska donation (25 nov. 1895), med uppgift att främja donationens syften, som främst äro att genom pris, *Nobelpris*, belöna dem, som inom fysikens, kemiens, medicinens, litteraturens och fredssträvandenas områden ”gjort mänskligheten den största nytta”. Prisutdelningen sker genom ”*Nobelkommittéer*”, en för varje prisgrupp. Stiftelsen har även genom inrättandet av olika institutioner, *Nobelinstitut*, sökt främja donators avsikter.

Nobe'ls krut = *Ballistit* (se d. o.). — **Nobels sprängolja**, benämning på nitroglycerin (se d. o.), efter den svenske uppfinnaren *Immanuel Nobel*, vilken upptäckte detta ämnes explosiva kraft.

No'bili, No'bilis, Nobilite't m. fl., se under *Nobel.*

Nobi'lity, *eng.* (*l.* -ti), adelskap, förnäm börd; adel, adelsstånd; Englands högadel (*duke, marquis, earl, viscount* och *baron*). Jfr *Pseudonobility.*

No'bis (av *ty. Nobiskrug*, helveteskrog, av *ital. nabisso*, avgrundssvalg, av *lat. in*, i, och *aby'ssus*, avgrund), skämtsam benämning på krog eller utskänkningsställe.

Noble'ss, Noblesse oblige, se under *Nobel.*

Nobody, *eng.* (*l.* nå'böddi), ingen; en obetydlig eller karaktärslös person.

Noces vermeilles, *fr.* (*l.* nås verme'j), "röda bröllopet", fransk benämning på *Bartolomeinatten* (se d. o.).

Noch, *ty.*, ännu. — **Noch einma'l,** ännu en gång.

Noch ist Polen nicht verloren, *ty.*, än är Polen ej förlorat, begynnelseorden till Dombrowskimarschen, Polens nationalsång. Jfr *Jeszcze Polska* etc.

Noch nie da gewesenes, se *Was noch nie da gewesenes.*

Nock, *holl., sjöv.*, yttersta änden av ett föremål.

Nocka, *bot.*, se *Senecio.*

Noctiflo'ra, *lat.* (av *no'ctus*, natt, och *flo's*, blomma), *bot.*, blommande om natten.

No'cturna' versa'te manu', versa'te diu'rna, *lat. hexameter*, "bläddren i böckerna natt och dag". (*Horatius:* De arte poetica.)

Nocturne, se under följ. ord.

Noctu'rnus (näml. *ca'ntus*), *lat., tonk.*, nattlig sång i klostren. — **Noctu'rnum media'num,** klostersång vid midnatt. — **Nocturne,** *fr.* (*l.* näckty'rrn, *ital. nottu'rno*), nattlig kyrksång; nokturn, nattstycke, musikstycke av en drömmande karaktär.

Nod, *pl.* **Noder** (av *lat. no'dus*, se nedan), *fys.*, svängningsknut; *astr.*, den punkt, där himmelssfären träffas av skärningslinjen mellan två banplan. — **No'di,** *pl.*, benknölar. — **Nodi articula'res,** led- eller giktknölar. — **Nodosite't,** *med.*, knutformig svulst. — **No'dus,** *lat.*, knut, ledknöl; *med.* = *Nodositet* (se föreg. ord). — **Nodus Go'rdius,** gordisk knut (se d. o.).

Nodo'sa, *bot.*, knutig.

No'dulus, *lat.*, liten knut. Jfr *Nodus.* — **N. lymfa'ticus,** *anat.*, lymfkörtel.

No'dum in sci'rpo quæ'rere, *lat.*, "söka knut (led) på ett vasstrå" (som inga leder har), d. v. s. söka svårigheter, där inga finnas.

No'dus, *lat.*, knut, led; *bot.*, bladfäste. Jfr *Nod.*

Noël, *fr.* (*l.* nåä'll, av *lat. nata'lis*, näml. *Do'mini*, Herrens födelsedag), jul, juldagen; även julsång, julhymn.

Noëtia'ner, anhängare av *Noe'tos*, en sektledare i Smyrna omkr. 230 e. Kr.

Noëtis, *ung.*, ett slags pannkaka.

Noga'ier, ett turkiskt tatariskt folk i Sydryssland.

Nohli't, *miner.*, ett slags *samarskit* (se d. o.).

Noir, *fr.* (*l.* nåa'r), svart. — **Noir belge** (*l.* - bälsj), *miner.*, svart marmorart från Belgien. — **Noir grand antique** (*l.* - grangdanti'ck), snövit marmorart med svarta brottstycken (från Pyrenéerna).

Noktambu'l (av *lat. nox, gen. no'ctis*, natt, och *ambula're*, gå omkring), nattvandrare, sömngångare. Jfr *Somnambul.* — **Noktambuli'sm,** nattvandring, sömnvandring. Jfr *Somnambulism.*

Noktu'rn, se *Nocturne.*

Nola'na, *bot.*, ett *Solanum*-liknande örtsläkte av fam. *Nolana'ceæ.* Havsstrandväxter i Chile och Peru. Under namnet c y m b a l - b l o m s t e r odlas flera arter som prydnadsväxter.

Nola'sker, en munkorden. Se *Mercedarier.*

No'lens vo'lens, *lat.*, icke viljande eller viljande, antingen du vill eller ej, med godo eller ondo.

No'li me ta'ngere, *lat.*, rör mig icke! översättning av Jesu ord till Maria Magdalena vid deras möte efter uppståndelsen; benämning på konstnärliga framställningar av detta möte; *med.*, gammalt namn på elakartade ansiktssår; *bot.*, namn på *Impa'tiens noli tangere, Mimo'sa pudi'ca* och *Mimosa sensiti'va* (se d. o.).

Nolis, *fr.* (*l.* nåli') l. **Nolissement** (*l.* nålissma'ng, av *ital. nolo, lat. na'ulum*, frakt), *handelst.*, hyra för skepp eller båt; befraktning, certeparti (se d. o.). — **Nolise'ra,** hyra ett skepp.

No'li turba're ci'rculos me'os, *lat.*, rubba icke mina cirklar! den grekiske matematikern *Archime'des*' rop till de i hans rum inträngande fienderna.

Noll (av *lat. nu'llum*, intet), ingenting; *aritm.*, tecknet 0, som utmärker ett intet, frånvaron av någon talstorhet, gränsen mellan positiva och negativa tal.

Nolli, *astr.*, en av småplaneterna.

Nollkryss-spant, *skeppsb.*, det spant, där ett fartyg är bredast.

Nollmeridia'n, godtyckligt vald meridian, från vilken geografiska längder räknas.

No'lo, *ital., spelt.*, nolla, bud, som anger att man icke ämnar taga något stick.

Nom (*l.* nå'm), se *Nomos.*

No'ma (*gr. nome'*), *med.*, munbrand, vattenkräfta, ett slags fuktig brand, som från munvinklarna utbreder sig i ansiktet.

No'mada, *zool.*, getingbin.

Noma'der (*gr. noma'des*, av *nome'*, bete), herdefolk, folk, som förnämligast idka boskapsskötsel, vandra omkring med sina hjordar och ej hava fasta boningsplatser. — **Nomadise'ra,** leva som nomader. — **Noma'disk,** kringvandrande, saknande fast boningsplats. — **Nomadskolor** äro särskilt inrättade för de nomadiserande lapparnas barn.

No mans land, *eng.* (*l.* nå männs länd), "ingen mans land", obebodda områden, som ej tagits i besittning av någon stat;

under världskriget benämning för området mellan de fientliga skyttegravarna.

Nomanti' (av *gr. mante'ia*, spådom), spådom efter ett namns bokstäver.

Noma'rk, Nomarki', se under *Nomos*.

Nom de guerre, *fr.* (*l.* nång dö gär [hårt g]), eg. krigsnamn, soldatnamn; diktat, antaget namn, artistnamn. — **Nom de plume** (*l.* - dö plymm), eg. penn-namn; författarnamn, *pseudonym* (se d. o.).

No'men, *pl.* **No'mina**, *lat.*, namn, benämning (jfr *Agnomen, Cognomen, Prænomen*); *språkv.*, benämningsord (som säger vad eller hurudan en sak är), gemensam benämning på substantiv (*nomina substanti'va*) och adjektiv (*nomina adjecti'va*). — **N. appellati'vum**, se under *Appel*. — **N. collecti'vum**, se under *Kollekt*. — **N. est o'men**, namnet är ett förebud eller varsel. — **N. et omen**, namn och på samma gång ett förebud (säges då en persons namn och yrke överensstämma). — **N. genti'le**, folkslags namn, t. ex. svensk, fransman. — **N. materia'le**, ämnesnamn, t. ex. guld, kol, luft. — **N. ne'scio**, förk. N. N., jag känner icke namnet, namnet är mig obekant. — **N. patrony'micum**, fadersnamn, tillnamn efter fadern. — **N. pro'prium**, egennamn, namn på en person, en ort, ett land o. s. v. — **Nomenklatu'r** (*lat. nomenclatu'ra*), eg. namnförteckning; förteckning på de till en konst eller vetenskap hörande tekniska uttrycken. — **No'mina** (*pl.* av *Nomen*, se ovan), *jur.*, penningar, summor. — **Nomina acti'va**, *handelst.*, tillgångar, utestående penningar, fordringar. — **N. inexigibi'lia**, fordringar, som ej kunna indrivas. — **N. passi'va**, skulder. — **N. sunt odio'sa**, namn äro förhatliga, d. v. s. inga namn böra nämnas (i straffpredikningar, offentliga förmaningar, skandalhistorier o. d.). — **In no'mine De'i** l. **Jesu**, i Guds eller Jesu namn. — **In nomine sa'nctæ trinita'tis**, i den heliga treenighetens namn. — **Nomina'l-**, som har avseende på namnet, ej på saken.)(Real-. — **Nominalböjning**, *språkv.*, = *Deklination* (se d. o.). — **Nominaldefinition** l. **Formaldefinition**, en definition, som angiver den allmänna formen av ett föremål. Jfr *Realdefinition*. — **Nominalkatalog**, förteckning på böcker i alfabetisk ordningsföljd efter författarnas namn.)(Realkatalog. — **Nominalvärde**, namnvärde, fast, åsatt värde, som mynt, obligationer, aktier o. d. representera, det belopp, varå de lyda.)(Realvärde. Jfr *Pari*. — **Nominali'sm**, *fil.*, åsikten att de allmänna begreppen (*universa'lia*), icke äro verkliga ting (*rea'lia*) utan blott abstraktioner eller namn. — **Nominali'ster**, anhängare av nominalismen. — **Nomina'tim**, namngiven, nämnd. — **Nominatio'n** (*lat. nomina'tio*), namngivande; utnämning. — **Nominati'v** l. **Nominati'vus**, se *Kasus*. — **No'mine**, vid namn; i (någons) namn. — **Nomine'll** l. **Nomine'l** (*lat. nomina'lis*), som angår namnet; till namnet men ej i verkligheten förefintlig. — **Nominellt pris**, obestämt pris. — **Nominellt värde** = *Nominalvärde* (se ovan). — **Nomine'ra**, nämna, benämna; utnämna. — **Nomini'sm**, etisk åskådning, som åt yttre, statuariska lagar tillerkänner den absoluta auktoritet, som blott tillkommer den i människans inre andliga väsen nedlagda sedelagen. — **Nomini'stisk**, som avser nominism.

No'mion, *gr.*, sång, i synnerhet kärlekssång.

Nomofylax, *pl.* **Nomofy'lakes, Nomodida'lat, Nomografi'** m. fl., se under *Nomos*.

No'mos, *gr.*, lag; *tonk.*, tonart; tondikt jämte text. — **Nomoca'non** (av *gr. kano'n*, tros- och levnadsregel), samling av stats- och kyrkolagar — **Nomodida'kt**, lagkunnig person. — **Nomofy'lax**, lagväktare, lagbeskyddare. — **Nomogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), lagskrivare, lagsamlare. — **Nomografi'**, den skriftliga laggivningen. — **Nomoka'non**, *gr.*, levnadsregel. — **Nomokrati'** (av *gr. krate'in*, härska, styra), lagherravälde, en författning, i vilken lagen härskar.)(Autokrati. — **Nomologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), lagstiftningslära. — **Nomoteleti'k**, läran om uppfyllandet av lagarna; kyrkotukt. — **Nomotesi'** (*gr. nomothesia*, av *tithe'nai*, sätta, bestämma), lagstiftning; den givna lagen. — **Nomote't**, lagstiftare. — **Nomoteti'k**, regeringens rätt att giva lagar; laggivningskonst.

Nomo's, *gr.* (av *ne'mein*, beta), eg. betesplats; distrikt i det gamla Egypten; förvaltningsområde i våra dagars Grekland. — **Noma'rk**, styresman för något av dessa slags distrikt. — **Nomarki'** = *Nomos* (se ovan).

Non, *lat.* (*fr. non* [*l.* nång]), icke; nej. — **Nonacce'pt**, *handelst.*, vägrad accept å en växel. — **Nonlikvi'd, Nonpagame'nto**, vägrad likvid för en växel.

No'na, *lat.* (av *no'nus*, den nionde), *tonk.*, nionde tonen från grundtonen; i katolska kyrkan kl. 2—3 e. m. och den vid denna tid sjungna sången (jfr *Horæ canonicæ*); *gr. myt.*, en av *parcerna* (se d. o.).

Nona, *ital.*, *med.*, en form av sömnsjuka i Italien.

Nonacce'pt, se under *Non*.

No'næ, *lat.* (av *no'nus*, den nionde), *pl.*, hos de gamla romarna sjunde dagen i mars, maj, juli och oktober, den femte i de övriga månaderna.

Nona'gium, *mlat.* (av *lat. no'nus*, den nionde), niondedelen av en avliden persons lösegendom, som under medeltiden krävdes av prästerskapet för välgörande ändamål.

Non a quo, sed quo mo'do, *lat.*, icke av vem, utan på vad sätt, ej anseende till personen.

Non bis in i'dem, *lat.*, icke två gånger på samma sätt (kan en sak göras).

Nonchalans (*l.* nångsjala'ngs; *fr. nonchalance*, av *non*, icke, och *chaloir*, bekymra sig om), vårdslöshet, bekymmerslöshet, likgiltighet, försumlighet, slapphet. — **Nonchalant** (*l.* -la'ngt), vårdslös, bekymmerslös, försumlig, likgiltig, slapp. — **Nonchale'ra**, vårdslösa, försumma.

Non-combattants, *fr.* (*l.* nång kåmbatta'ng), se *Nonkombattanter.*

Non co'mpos me'ntis, *lat.*, eg. ej sitt förstånd mäktig; sinnessvag.

Non contemne'ndus, *lat.*, som icke bör föraktas, ej förkastlig, ganska aktningsvärd. Jfr *Haud illaudabilis.*

Non cu'ivis ho'mini conti'ngit adi're Cori'nthum, *lat. ordspr.*, det är icke var och en förunnat att komma till Korint, d. v. s. icke alla nå vad de önska.

Non da'tur te'rtium, se *Tertium non datur.*

Non est ad a'stra mo'llis e te'rra via, *lat.*, vägen från jorden till stjärnorna är icke jämn.

Non est fa'ctum, *lat.*, det har icke skett, det är icke sant. — **Non est inve'ntus,** det har icke blivit uppfunnet.

None'tt (av *lat. no'nus*, den nionde), *tonk.*, musikstycke för nio instrument eller stämmor.

Nonexiste'ns, *nylat.*, icketillvaro.

Non ex quo'vis li'gno fit Mercu'rius, *lat.*, icke av varje slags trä kan man snida en Merkurius.

Nonidi', *fr.* (*lat. no'nus*, den nionde, och *dies*, dag), nionde dagen i den republikanska veckan.

No'nie (*ty. Nonius, fr. nonnius*), *fys.*, efter portugisen *Nunez* (*Nonius, Nonnius*) uppkallad graddelare eller apparat för avläsning av en skala.

Noninterventio'n (av *lat. non*, icke, och *interveni're*, träda emellan), icke inblandning.)(Intervention. — **Noninterventioni'st,** anhängare av icke-inblandningsprincipen. — **Noninterventionspolitik,** politik som går ut på att icke *intervenera* (se d. o.).

Nonintrusioni'ster, (av *lat. non*, icke, och *intru'dere*, påtvinga), ett skotskt religiöst parti, grundare av den presbyterianska frikyrkan i Skottland.

Non-jurors, *eng.* (*l.* nåndju'rörs), eg. ickesvärjare; de engelska jakobiterna, vilka, sedan konung Jakob II blivit fördriven (1688), nekade att svärja hans efterträdare tro- och hudhetsed.

Nonkombattanter (*l.* -ta'nger; av *fr. non*, nej, icke, och *combattant*, stridande), *pl.*, *krigsk.*, "icke-stridande", vid hären anställda personer, som icke deltaga i striden, t. ex. läkare, intendenter o. s. v.)(Kombattanter.

Nonkonformi'ster (av *lat. non*, icke, och *konformi'ster*, de överensstämmande), "de icke överensstämmande". Se vidare *Conformers.* — **Nonkonformite't,** icke-överensstämmelse.

Nonlikvi'd, se under *Non.*

Non li'quet, se under *Liquet.*

Non mo'lto, *ital.*, *tonk.*, icke för mycket.

Non mu'lta, sed mu'ltum, *lat.*, icke mångahanda utan mycket; litet, men gott.

No'nnea ro'sea, *bot.*, nonnea, i Sydryssland odlad prydnadsväxt av fam. *Borragina'ceæ*, som tillfälligt inkommit och förvildats i Sverige.

No'nnengeräusch, No'nnensausen, *ty.* (*l.* -å-), *med.*, "nunnesusning", blåsljud vid auskultation av *vena jugularis.*

Non no'bis so'lum, *lat.*, ej endast för oss.

Non numera'nda, sed pondera'nda argume'nta, *lat.*, man skall icke räkna, utan väga skälen.

Non o'let, *lat.*, "det luktar ej". Vespasianus' svar till sonen Titus, då denne förebrådde honom för att ha lagt skatt på "kabinetten" i Rom. Vespasianus skall därvid ha visat en näve guldmynt, som förskrev sig från denna skatt.

Non o'mne li'citum hone'stum, *lat.*, icke allt, som är tillåtet, är hederligt (lämpligt, anständigt).

Non o'mnia po'ssumus o'mnes, *lat. ordspr.*, alla kunna vi ej allt.

Non o'mnibus do'rmio, *lat.*, jag sover icke för allt, jag tiger icke för allt.

Non o'mnis mo'riar, *lat.*, jag skall icke hel och hållen dö.

Nonpagame'nto, se under *Non.*

Nonpare'lj l. **Nonpareille,** *fr.* (*l.* nångparä'j), eg. något makalöst, utan like; säges om åtskilligt, som i sitt slag är ovanligt smått eller av ovanlig godhet; ett slags små äpplen; benämning på vissa blommor; en sorts smala band; *boktr.*, ett slags mycket fin boktryckarstil. — **Nonpareils,** *pl.* (*l.* -parä'j), se *Diamant.*

Non plu's u'ltra, *lat.*, eg. intet därutöver; gräns, varöver man ej kan gå; det högsta, yppersta, något oöverträffligt.

Non po'ssumus, *lat.*, vi kunna det icke, urspr. svar av påven Klemens VII på den engelske konungen Henrik VIII:s fordran att påven skulle skilja honom från hans gemål Katarina av Aragonien; sedermera en stående formel för att beteckna påvemaktens tillbakavisande av den världsliga maktens fordringar eller tidsandans krav.

Non quam di'u, sed quam be'ne vi'xeris, re'fert, *lat.*, det kommer icke an på huru länge, utan huru dygdigt man levat.

Non quia rece'pit, sed quia scri'psit, *lat.*, "icke för vad han mottagit, utan för vad han skrivit", nämligen på ett konossement ansvarar en fartygsbefälhavare och blir ej fri från detta ansvar genom att varan avlämnas i det skick den mottagits.

Non quis, sed quid, *lat.*, icke vem, utan vad (är frågan).

Non-resident, *eng.* (*l.* nånn-re'ssident), präst, som håller vikarie och själv bor utom sin församling.

Non-rumina'ntia, *lat.*, *pl.*, *zool.*, icke-idisslande klövdjur, t. ex. svinet.

Non scho'læ, sed vi'tæ di'scimus, *lat.*, vi lära icke för skolan, utan för livet.

No'nsens (*fr. non-sens* [*l.* nångsa'ng l. -sa'ngs]; av *lat. non*, icke, och *sens*, förstånd, mening), omening, orimlighet, tomt prat.

Non, si ma'le nunc, et o'lim sic e'rit, *lat.*, det skall icke alltid gå så illa som nu.

Non sine, förk. för *lat.* **Non sine la'ude approbatur,** icke utan beröm godkänt.

Non sum qua'lis e'ram, *lat.*, jag är icke den jag var. (*Horatius.*)

Non ta'nto l. **Non tro'ppo,** *ital.*, *tonk.*, icke för mycket.

Non tibi per ve'ntos a'ssa colu'mba ve'nit, *lat. ordspr.*, stekta duvor flyga icke någon i halsen.

No'num prema'tur in a'nnum, *lat.*, ända in på nionde året böra de (näml. litterära verk) gömmas, d. v. s. brådska ej med att offentliggöra en skrift, begagna lång tid till att putsa och fila den. (”De arte poetica” av *Horatius.*)

Nonvale'ns, *lat.*, oförmögen att betala.

Nonvaleur, *fr.* (*l.* nångvalö'r), vanvärde, värdelöshet, brist på avkastning; förlorad eller osäker fordran.

Non vo'lat in bu'ccas tu'as a'ssa colu'mba, *lat.*, inga stekta duvor flyga dig i munnen.

Noocheri' (av *gr. no'os*, förnimmelseförmåga, förstånd, och *chei'r*, hand), undertryckande eller förstöring av själskrafter. — **Noogoni'**, kännedomen eller läran om begreppens uppkomst. — **Noologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om de rena förnuftsbegreppen. — **Noolo'gisk,** kallas den bestämdhet, som ett väsende har i sin egenskap av förnimmande. — **Noologi'st,** anhängare av noologien. — **Noostere'sis,** *med.*, berövande av medvetandet genom dövande medel.

Nopine'n, *kem.*, en terpen (se d. o.).

No-popery, *eng.* (*l.* nå-påpöri), icke något påvevälde, en lösen för de episkopala i England.

Noppa, *bot.*, se *Gnaphalium.*

Nor, *nord. myt.*, en broder till Goe.

Nor, sund l. å mellan två större vattendrag.

No'ra, kvinnonamn, förkortning av *Eleonora* (se d. o.).

Norberti'ner, medlemmar av *Premonstratenserorden* (se d. o.).

Nordkaparen, *zool.*, se *Balæna.*

Nordmannsgran, *bot.*, ett barrträd från Kaukasus, *A'bies Nordmannia'na.* Odlas som prydnadsträd upp till Mälaren.

Nordre, *nord. myt.*, en av de fyra dvärgar, som uppbära himlavalvet.

Nore, *nord. myt.*, en dvärg; i litteraturen stundom en personifikation av Norge.

No'reg (av *fornnord. Noregr* ur den äldre formen *Norvegr*), *Norge* (på landsmålet).

Norfolkgran (*l.* nå'fök-), *bot.*, namn på den allmänt odlade krukväxten *Arauca'ria exce'lsa.*

Norfolkrasen (*l.* nå'fök-), engelsk helröd, kullig nötbokskapsras.

Norgesalpeter, se *Kalksalpeter.*

No'riska hästrasen, ett slags grova österrikiska hästar.

Nori't, se under *Gabbro.*

No'rium, *kem.*, hypotetiskt grundämne i norjord. — **Norjord,** benämning på en förmodad ny metalloxid som (av Svanberg 1846) antogs förekomma i vissa, särskilt norska varieteter av zirkon.

No'rki l. **No'rniki,** rysk benämning på skinn av unga rävar.

Norm (*lat. no'rma*), regel, rättesnöre, mönster; *boktr.*, en boks förkortade titel på första sidan av varje ark. — **Ad no'rmam,** efter föreskrift. — **Norma'l,** regelriktig, enligt föreskrift; som tjänar till mönster eller rättesnöre; felfri; frisk.)(A b n o r m och A n o m a l; *mat.*, en mot en rät linje eller ett plan vinkelrät linje; *meteor.*, ett meteorologiskt instrument. — **Normalarbetsdag,** den för vuxna personer i annans tjänst genom lagen fastställda längsta dagliga arbetstiden. — **Normaldräkt,** av den tyske zoologen *Gustav Jäger* (jfr *Jägerian*) föreskriven, fullständig beklädnad av ylle. — **Normalgas,** *kem.*, en ideell (tänkt) gas, vars normalvikt (molekylarvikt) är = 1. — **Normalgift,** toxinlösning, som i 1 kbcm innehåller 100 doser dödliga för marsvin. — **Normalise'ra,** genomföra enhetlighet inom något område, särskilt språkets. — **Normalite't,** regelrätt beskaffenhet. — **Normalljus,** ljuskälla, som brukas vid ljusmätningar. Jfr *Parlamentljus.* — **Normallösning,** *kem.*, lösning, som på 1 liter innehåller 1 ekvivalentvikt av något ämne. — **Normalmetod,** föreskriven lärometod. — **Normalmått,** de lagligen fastställda enheterna för längd-, yt- och rymdmåtten (i Sverige *meter, ar* och *liter*). — **Normalrätt,** naturrätt, förnuftsrätt. — **Normalse'rum,** serum, varav 1 kbcm äger förmåga att oskadliggöra 1 kbcm *normalgift* (se d. o.). — **Normalskola,** mönsterskola, för utbildande av lärarkrafter avsett läroverk. — **Normaltemperatur,** medeltemperatur. — **Normalton,** *tonk.*, stämtonen, ettstrukna a (a^1), den ton, efter vilken de andra tonernas höjd bestämmes. — **Normalur,** kronometer (se d. o.). — **Normalvikt,** den lagligen fastställda enheten för vikten (i Sverige *kilogram*); *kem.*, dets. som molekylarvikt. — **Normati'v,** tjänande till mönster eller rättesnöre. — **Norme'ra,** fastställa såsom norm, föreskriva, reglera.

No'rma, *astr.*, en av småplaneterna; stjärna

i stjärnbilden V i n k e l m å t t e t på s. hemisfären.

No'rma, *tonk.*, opera av *Bellini.*

Norma'nder l. **Norma'nner** (*mlat. normanni, fr. normands*), nordmän, skandinaviska vikingaskaror, särskilt de, som intogo det efter dem uppkallade *Normandie* samt södra Italien och England.

Norma'ndiska hästen, en hästras, bördig från *Normandie.* — **Normandiska svinet,** en ras av det långörade europeiska landsvinet, som förr förekom i Normandie. Numera högt förädlad. — **Normandisk boskap,** slaktboskap från ovannämnda trakt.

Normati'v, Norme'ra, se under *Norm.*

Norn l. **Norna,** sing. av *Nornor* (se d. o.).

Norna, *bot.*, se *Calypso.*

Norna-Gäst, *fornnord. sag.*, en hjälte, som det i vaggan spåddes av en norna, att han ej skulle leva längre, än ett bredvid honom brinnande ljus räckte. Ljuset släcktes och förvarades, tills Norna-Gäst själv efter 300 års levnad åter tände detsamma och dog, då det brunnit ut.

No'rniki, se *Norki.*

No'rnor, *nord. myt.*, ödets och tidens gudinnor, av vilka de förnämsta voro *Urd* (det förflutna), *Ve'rdandi* (det närvarande), och *Skuld* (det tillkommande), vilkas orubbliga beslut själva asarna måste hörsamma. De vattnade världsträdet Yggdrasil med vatten ur Urdsbrunnen.

Norrbagge (möjl. förvrängning av *norva'gi,* latinisering av norrmän), urgammalt spenamn på norrmännen.

Norrœn tunga l. **Norrœnt mål,** se följ. ord.

Norrönaspråket l. **Norröna tunga** (*isl. norrœnt mal* l. *norrœn tunga*), nordiskt språk, våra förfäders benämning på det äldre norsk-isländska tungomålet.

Nors l. **Slom,** *zool.*, se *Osmerus.*

Norske Veritas, se *Bureau Veritas.*

Norther (*l.* nö'thö), *meteor.*, se *Blizzard.*

Norvagi'sm (av *norva'gi,* latinisering av norrmän), norsk språkegendomlighet, brukad i ett annat språk än norskan.

Norve, *nord. myt.*, se *Nörve.*

Norve'gia, latinskt namn på Norge.

Nosa'irier l. **Nusa'rier** (av *arab. nusairi'jje,* småkristna), ett i Syrien boende folk, vars religion innehåller element av kristendomen, muhammedanismen och soldyrkan.

Nosbliser, *jaktt.*, allmoge- och jägarbenämning på sälarnas andhål i isen. De större hål, genom vilka de gå upp och ned, kallas *sälbrunnar.*

No'sce te i'psum, latinsk översättning av det grekiska ordspråket *gnothi seavton,* känn dig själv.

Nosea'n, *miner.*, en grågrön till svart beståndsdel i vissa fonoliter. Utgöres av natriumsulfat och natriumaluminiumsilikat.

Noshörning, *zool.*, se *Rhinoceros.*

Nos numeru's sumus et fruge's consu'mere nati, *lat.*, "vi äro blott ett tal och födda att äta och dricka", d. v. s. det är ej mycket bevänt med oss. (*Horatius:* Epistolæ.)

Nosoco'mium, *lat.*, se *Nosokomium.*

Nosodo'chium, *gr.* (av *no'sos,* sjukdom, och *doche'ion,* förvaringsrum, gömsle), sjukhus, lasarett. — **Nosofe'n,** *farm.*, tetrajodfenolftalein, in- och utvärtes antiseptikum. — **Nosofobi'** (av *gr. fo'bos,* fruktan), *med.*, överdriven fruktan att bliva sjuk. — **Nosoge'nesis** l. **Nosogeni'** (av *gr. ge'nesis,* födande, uppkomst), uppkomsten och utvecklingen av en sjukdom. — **Nosogeografi',** medicinsk geografi, framställning av sjukdomarnas geografiska eller klimatiska utbredning. — **Nosografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), sjukdomsbeskrivning. — **Nosogra'f,** sjukdomsbeskrivare. — **Nosoko'm,** sjukvaktare. — **Nosokomi',** sjukvård. — **Nosokomia'lfeber,** lasarettsfeber. — **Nosoko'mium,** sjukhus, lasarett. — **Nosolo'g** (av *gr. lo'gos,* lära) = *Patolog* (se d. o.). — **Nosologi',** sjukdomslära. — **Nosomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), sjuklig föreställning att man lider av någon sjukdom. — **Nosonomi'** (av *gr. no'mos,* lag), läran om sjukdomslagarna. — **Nosotrofi',** sjukkost.

Noss, se *Hnoss.*

Nossairier, se *Nosairier.*

Nostalgi' l. **Nostomani'** (av *gr. no'stos,* hemresa, och *a'lgos,* smärta, l. *mani'a,* raseri), sjukligt stegrad hemlängtan. — **Nosta'lgisk,** som angår hemlängtan.

No'stoc commu'ne, *bot.*, en till fam. *Nostoca'ceæ* hörande egendomlig, geléartad, blågrön alg, s k y f a l l s a l g, grönt slem.

No'stoi, *gr.* (*pl.* av *no'stos,* hemresa), namn på flera dikter, skildrande grekernas hemfärd från Troja.

Nostomani', se *Nostalgi.*

No'stra æta'te, *lat.* i vår tid.

Nostra't (*lat. no'stras*), en av de våra; landsman. — **Nostrifice'ra,** göra till en av de våra, upptaga i vår gemenskap, tilldela medborgarrätt. — **Nostrifikatio'n,** tilldelande av medborgarrätt.

No'stro co'nto, se *Conto nostro.*

No'strum, *med.*, liktydigt med *Arcanum* (se d. o.).

Not (av *lat. nota,* se d. o.), anteckning; en merendels under texten tryckt anmärkning eller förklaring rörande ett ställe i en bok; diplomatisk skrivelse (jfr *Kollektivnot*); *tonk.*, tontecken; ton. — **Notplan,** linjesystem, de 5 linjer, varpå noterna skrivas. — **Notväxling,** utbyte av diplomatiska skrivelser.

No'ta, *lat.*, märke, tecken, bokstav; *handelst.*, räkning över köpta och betalda varor, vilken tillställes köparen; förteckning (t. ex. tvättnota). — **Nota characteri'stica,** utmärkande kännetecken. — **Taga något ad no'tam,** se *Ad notam.* — **Com no'tis,**

med anmärkningar. — **Cum no'tis vario'rum**, med anmärkningar av flera personer.

Nota'bel, Nota be'ne, Notabilite't m. fl., se under *Notera*.

Nota cambia'ta, *ital.*, *tonk.*, växelnot (se d. o.).

No'tæ, *lat.*, *pl.* av *Nota* (se d. o.). — **N. mu'sica**, *tonk.*, noter, musikaliska skrivtecken.

Notalgi' (av *gr. no'tos*, rygg, och *a'lgos*, smärta), *med.*, rygglidande, värk i ryggen.

Notaria't, Notariatsinstrument m. fl., se under följ. ord.

Nota'rie (*lat. nota'rius*), eg. snabbskrivare; hos oss person, som vid domstol eller annat ämbetsverk för protokollet. — **Nota'rius pu'blicus**, eg. offentlig notarie; en offentlig ämbetsman, vilken det åligger att verkställa protester, upprätta vissa handlingar, bevittna redan upprättade handlingar, närvara vid utlottningar av obligationer m. m. — **Notaria'l**, som hör till eller angår en notarie och hans syssla. — **Notaria't**, en notaries ämbete; även i vissa länder sammanfattningen av notarier (personer, som äro lagligt bemyndigade att upprätta och bestyrka vissa rättshandlingar). — **Notariatsinstrument**, handling, utfärdad av notarius publicus. — **Notarie'll** l. **Notarie'l**, bevittnad av en notarie.

Nota'rius pu'blicus, se under *Notarie*.

Nota'ta, Notatio'n m. fl., se under *Notera*.

Notblomster, *bot.*, se *Lobelia*.

Notdrätt, se *Varp*.

Notencefa'l (av *gr. no'tos*, rygg, och *enke'falos*, hjärna), *med.*, missfoster, som har hjärnbråck mot ryggen.

No'ter, *tonk.*, tontecken, musikaliska skrivtecken. — **Noti'st**, *nylat.*, notskrivare.

Note'ra (*lat. nota're*), märka, anmärka; anteckna, uppskriva; bokföra. — **Nota be'ne**, förkort. **N. B.**, märk väl; anmärkning. — **Quod be'ne nota'ndum**, något, som bör noga märkas. — **Note'ring**, *handelst.*, det å börsen för dagen gällande priset på varor eller värdepapper; uppteckning av varupriser och börskurser. — **Note'tur no'men**, namnet bör antecknas. — **Nota'bel**, anmärkningsvärd; utmärkt, ansenlig, förnäm. — **Notabelförsamling**, i Frankrike förr ett av rikets herrar bestående råd, avsett att ersätta riksständerna. — **Nota'bler** (*fr. les notables*), *pl.*, de ansedda personerna i en stad eller provins; medlemmar av notabelförsamlingen. — **Notabilite't** (av *lat. nota'bilis*, märkbar, i ögonen fallande), anseende, berömdhet, utmärkthet; särdeles betydande eller högt aktad person. — **Nota't**, *pl.* **Nota'ta**, anteckning. — **Notatio'n**, antecknande; beteckning. — **No'tel**, skriftlig anteckning. — **Notes**, *fr.* (*l.* nått), *pl.*, tecken, märken; anmärkningar, anteckningar.

No'thus (*gr. no'thos*), en son, som är född utom äktenskapet, bastard. — **No'thia**, *pl.*, *jur.*, arv, arvskap för s. k. oäkta barn.

Notice, *eng.* (*l.* nå'tis), notis, meddelande. — **Notice of payment** (*l.* - åvv pä'ment), mottagningsbevis.

Notifice'ra (*lat. notifica're*, av *no'tus*, känd, och *fa'cere*, göra), kungöra, tillkännagiva; meddela en diplomatisk not. — **Notifikatio'n**, kungörande, tillkännagivande; meddelande av en diplomatisk not.

Notiologi' (av *gr. no'tios*, fuktig, och *lo'gos*, lära) = *Hygrologi* (se d. o.). — **Notiome'ter** = *Hygrometer* (se d. o.).

Notio'n (*lat. no'tio*), begrepp. — **Notio'nes commu'nes** l. **Noti'tiæ commu'nes**, *fil.*, för alla tänkande varelser gemensamma begrepp l. omdömen.

Noti's (*fr. notice*, *lat. noti'tia*), kännedom; kunskap; underrättelse; kortare meddelanden i en tidning. — **Noti'sbok**, anteckningsbok.

Noti'st, se under *Noter*.

Noti'tia, *lat.*, upplysning, förteckning. — **N. dignita'tum**, förk. titel på ett slags romersk statskalender (från år 410). — **N. regio'num**, officiell beskrivning på de områden, vari Augustus indelat Rom (från början av 300-talet).

Notogæ'a (av *gr. no'tios*, fuktig, och *ga'ia*, jorden), djurgeografiskt område, omfattande Australien och Oceanien.

Notogra'f, *lat.-gr.*, *tonk.*, notskrivare, ett instrument, som omedelbart uppskriver noterna till ett på piano spelat tonstycke.

Noto'risk (av *lat. no'tus*, känd), allmänt bekant, veterlig, uppenbar. — **Notorite't** l. **Notoriete't** (*fr. notoriété*), den omständigheten att något är allmänt bekant eller veterligt; uppenbar visshet.

No'tos, *gr.* (*lat. a'uster*), sunnanvind.

Notoungula'ta, Notoungula'ter, *paleont.*, artrik grupp fossila hovdjur i Sydamerikas pleistocena avlagringar.

Notplan, se under *Not*.

Notre Dame, *fr.* (*l.* nåttröda'mm), se under *Dame*. — **Notre Dame de Paris**, berömd kyrka i Paris; berömd roman av *Victor Hugo*.

Notsyste'm, *tonk.*, samtliga noterna; linjesystem (se d. o.).

Nottu'rno, se *Nocturne*.

Nougat, *fr.* (*l.* noga'), ett slags konfekt av socker och mandlar eller nötter.

Nou'menon l. **Nu'menon** (av *gr. nus*, kunskapsförmåga), *fil.*, det endast med förnuftet, utan hjälp av de yttre sinnena, uppfattade, den osinnliga verkligheten.

Nourriture, *fr.* (*l.* norrity'r), föda, näring.

Nous verrons, *fr.* (*l.* no verrå'ng), vi få se (tiden an l. vad som kan göras).

Nouveau riche, *fr.* (*l.* novå' risj), ”nyrik”, nedsättande benämning på person, som hastigt förvärvat förmögenhet.

Nouveauté, *fr.* (*l.* novåte'), nyhet; ny mode-

artikel; nyss utkommen bok. — **Nouvelli'sm,** nyhetssjuka. — **Nouvelli'st,** nyhetsjägare.

Notvarp, se *Varp.*

N. O. V., förk. för *Nykterhetsorden Verdandi.*

Nova, eg. **Stella nova,** "ny stjärna", *astr.*, beteckning för nyupptäckta stjärnor i en stjärnbild.

No'vaja, *ry.*, se *Novyj.*

Novanti'k (av *lat. no'vus*, ny, och *anti'quus*, gammal), eg. nygammal; halvny. — **Novantiken,** *konsth.*, benämning på *renässansen* (se d. o.)

Novarga'n, *farm.*, silverförening med äggvita. Användes mot gonorré.

Novaspiri'n, *farm.*, ett mildare preparat än acetylsalicylsyra, bestående av salicylsyrans metylencitronsyreester.

Novasuro'l, *farm.*, se *Asurol.*

Novatia'ner, anhängare av den romerske presbytern *Novatianus* (i 3:e årh.), vilken lärde, att kyrkan ej borde i sin gemenskap återupptaga dem, som avfallit från kristendomen, även om de återvände botfärdiga. — **Novatiani'sm,** novatianernas lära.

Novatio'n (av *lat. nova're*, göra ny), *handelst.*, förändring, förnyelse (t. ex. av en skuldsedel). — **Nova'tor,** förnyare; person, som inför något nytt.

Novatofa'n, Novatopha'n, se *Atofan.*

Nove'll (*fr. nouvelle, ital. nove'lla*, av *lat. no'vus*, ny), eg. nyhet; kortare prosaberättelse. — **Noveller,** *pl.* av *Novell* (se ovan); (*lat. nove'llæ*), kejserliga förordningar, som utgöra tillägg till *Corpus juris* (se d. o.); även andra lagar, som förändra redan förefintliga lagsamlingar. — **Novelle'tt,** liten novell; *tonk.*, ett litet tonstycke i fri form. — **Novelli'st,** författare av noveller. — **Novellisti'k,** novelldiktningens område. — **Novelli'stisk,** i novellform.

Nove'mber, *lat.* (av *no'vem*, nio), 11:e (efter gamla romerska kalendern 9:e) månaden i året, vintermånaden.

Novemol (*l.* -måll), *tonk.*, nio sammansatta noter, en grupp av nio, med siffran 9 överskrivna noter.

Nove'na, *ital.*, nio dagars fasta och andakt. — **Novena'ria** (av *lat. novena'rius*, bestående av nio), *pl.*, nio dagars bön, nio dagars själamässa.

Novicia't, se under *Novis.*

Novila'rainskrifterna, tre inskrifter funna vid den italienska staden Novilara och avfattade på ett hittills okänt språk.

Novilu'nium, *nylat.*, nymåne.

Novi's (*fr. novice*, av *lat. novi'cius*, nybliven), nybegynnare, nykommen; man eller kvinna, som för att bliva munk eller nunna genomgår provtid i ett kloster. — **Novicia't** l. **Novitia't,** benämning på en dylik provtid. — **Novite't** (*lat. no'vitas*) = *Nouveauté* (se d. o.).

Novi'tius, *lat.*, eg. ny, färsk; vid Lunds universitet medlem av en nationsförenings första åldersklass. Jfr *Recentior.*

Novo conto, *ital.* (*l.* nå'vo kå'ntå), *handelst.*, nytt konto.

No'voje, *ry.*, se *Novyj.*

No'voje Vre'mja, *ry.*, "nya tiden", daglig nationalistisk och konservativ Petersburgtidning 1868—1917.

Novokai'n, *farm.*, ersättningsmedel för kokain.

Novolack, en som fernissa använd lösning av *Bakelit* (se d. o.).

No'vum, *lat.*, något nytt. — **De no'vo,** ånyo. — **Novum eme'rgens,** se under *Emergera.* — **N. testame'ntum,** Nya Testamentet.

No'vus, *lat.*, ny. — **Novus ho'mo** = *Homo novus* (se under *Homo*).

No'vyj, No'vaja, No'voje, *ry.*, ny, i sammansättningar även *Nov-* och *Novo-*.

Nox, *lat.*, natt; *gr.* och *rom. myt.*, se *Nyx.*

No'xa, *lat.*, *jur.*, skadegörande handling, särskilt av slav l. djur. — **Noxa'lklagan,** *jur.*, yrkan på ersättning för liden skada eller förlust.

Noyader (*l.* nåaja'der; *fr noyades*), dränkningar i massa, ett under första franska revolutionen använt avrättningssätt.

Noyau, *fr.* (*l.* noajå'), kärna.

N. P., förk. för *Notarius publicus* (se d. o.).

n. pr., förk. för *nomen proprium* (se d. o.).

n:r, n:ris, n:ro, se *n:o.*

NRA, förk. för *eng. National Recovery Act*, amerikansk lag ang. "nationell återhämtning". Jfr *NIRA.*

N. S., förk. för *fr. Notre Seigneur*, Vår Herre (Jesus Kristus); förk. för nordamerikanska staten *Nova Scotia.*

N.sp., *bot.*, förk. för *lat. no'va spe'cies*, ny art.

n. st., i tidsbestämningar förk. för *nya stilen.*

N-strålar (efter upptäcktsorten, den franska staden *Nancy*), *fys.*, kalla, för det mänskliga ögat osynliga strålar, vilka utsändas av varje kropp, som befinner sig i tvungen molekylär jämvikt.

N. T., förk. för *Novum Testamentum, Nya Testamentet.*

Nt, *kem.*, atomtecken för *Niton* (se *Radium*).

Nto., förk. för *Netto.*

Nuance, Nuance'ra, se *Nyans, Nyansera.*

Nu'ba, nubier (se följ. ord); även benämning på vissa negerstammar. — **Nu'bier,** en grupp av befolkningen i *Nubien.* — **Nu'biska språket,** nubiernas språk.

Nube'cula, *lat.*, (*dimin.* av *nu'bes*, moln), *med.*, ett slags fläck på ögats hornhinna. — **N. ma'jor** och **N. mi'nor,** *astr.*, Kapmolnen, två på s. hemisfären belägna, för blotta ögat synliga anhopningar av svagare stjärnor och nebulosor.

Nu'bem pro Juno'ne, *lat.*, molnet i stället för Juno, d. v. s. sken i stället för verklighet.

Nubi'l (*lat. nu'bilis*, av *nu'bere*, giftas, få en man), giftasvuxen, manbar, en kvinnas äktenskapsmognad.

Nubilö's (*lat. nubilo'sus*, av *nu'bes*, moln), molnhöljd; dunkel, mörk.

Nu'biska språket, se under *Nuba.*

Nucamenta'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Cruciferæ* (se d. o.).

Nuce'llus, *bot.*, froämneskärna.

Nuces, *lat.* (av sing. *nux*), *bot.*, nötter.

Nucha, *anat.*, nacke.

Nuci'fraga caryocata'ctes, *zool.*, nötkråka.

Nuci'n, *kem.*, ett kristalliniskt ämne, som framställes ur de gröna valnötsskalen.

Nucle'olus, *bot.*, kärnkropp.

Nu'cleus, *lat.*, kärna; cellkärna. — **N. cauda'tus**, *anat.*, stora hjärnans svanskärna. — **N. lentifo'rmis**, stora hjärnans linskärna. — **N. le'ntis**, ögonlinsens centrala del. — **Nuclei ori'ginis**, neuronernas ursprungskärnor. — **N. termina'les**, neuronernas ändkärnor. — **N. tha'lami o'ptici**, synhögarna.

Nucoli'n, ett namn på renat kokosfett för hushållsändamål.

Nuculi'feræ, *bot.*, grupp av växtfamiljer av serien *Tubiflo'ræ* med klyvfrukt, bildande fyra små nötter.

Nudatio'n (av *lat. nu'dus*, naken), blottande, avhöljande. — **Nu'da ve'ritas**, *lat.*, nakna sanningen. — **Nu'dis ve'rbis**, *lat.*, "i nakna ord", den osminkade sanningen. — **Nudite't** (*lat. nu'ditas*), nakenhet; *målark.*, naken människofigur eller blottad kroppsdel; ohöljd skildring av något anstötligt.

Nudica'ulis, *bot.*, med naken stjälk.

Nu'dlar (av *isl. hnuðla*, krama, pressa genom), makaroner i form av trådar.

Nu'dus, *lat.*, *bot.*, naken.

Nue'r, ett av negerspråken.

Nueva, Nuevo, *sp.* (*l.* noe'v-), nya (i sammansatta namn).

Nuggets, *eng.* (*l.* na'ggits), *miner.*, benämning på de hopsvetsade klumpar av guld, som ofta förekomma i guldsand.

Nuisance, *eng.* (*l.* nju'säns), skada, oförrätt; offentlig förargelse.

Nujo'l, *farm.*, namn på paraffinolja, använd som milt avföringsmedel.

Nuklea'r, som avser en kärna.

Nuklea'ser, *enzymer* (se d. o.), som spjälka nukleinsyra.

Nuklei'n, *kem.*, en klass av i cellkärnor och jästsvampar förekommande proteider. — **Nuklei'nsubstanser**, äggviteämnen, som innehålla fosforsyra. De viktigaste äro *nukleoproteider* och *nukleoproteiner.* — **Nuklei'nsyror**, syror i nukleoproteider. — **Nukleoalbumi'ner** och **Nukleoglobuli'ner** äro nukleoproteiner som stå nära albuminer, resp. globuliner. — **Nukleoprotei'der**, äro nukleinsubstanser, som spjälkas i äggvita och nukleinsyra. — **Nukleoprotei'ner** äro enkla proteiner och indelas i nukleoalbuminer och nukleoglobuliner (se d. o.).

Null, *ty.* (av *lat. nu'llus*, ingen), *mat.*, noll. — **Null und nichti'g**, ogiltig, intetsägande.

Nu'lla cala'mitas so'la, *lat.*, ingen olycka kommer ensam.

Nu'lla di'es si'ne li'nea, se under *Linea.*

Nullah, *hindust.*, eg. vik, vattendrag, trång, brant fjälldal, som blott efter stark nederbörd får något vatten. Jfr *arab. Wadi.*

Nu'lla poene si'ne le'ge, *lat.* (*l.* - pe'ne -), *jur.*, intet straff utan stadgande därom i lagen.

Nu'lla ratio'ne, *lat.*, på intet vis.

Nu'lla re'gula si'ne exceptio'ne, *lat.*, ingen regel utan undantag.

Nullifie'ra, Nullifikatio'n, se under *Nullitet.*

Nullipa'ra, *lat.*, *med.*, kvinna som ej fött barn.

Nu'lli si'ne ma'gno ve'nit fa'ma labo're, *lat.*, utan mycken möda skördas föga ära.

Nulli'ssimo, *ital.* (*l.* no- -må), *spelt.*, bud i flera spel, varigenom man förklarar sig icke skola taga något stick.

Nullite't (*fr. nullité*, av *lat. nu'llus*, ingen, betydelselös), ogiltighet; intighet, obetydlighet, bagatell; obetydlig människa. — **Nullifie'ra**, upphäva, förklara för ogiltig. — **Nullifikatio'n**, upphävande, ogiltighetsförklaring. — **Nulli'us mome'nti**, av ingen vikt, obetydande.

Nu'llum viole'ntum diutu'rnum, *lat.*, stränga herrar regera icke länge.

Nu'llus stu'ltus tace're po'test, *lat.*, ingen narr kan hålla munnen på sig.

Nu'men, *lat.*, försyn, gudamakt, gudaväsen. Jfr *Noumenon.*

Nume'nius, *zool.*, spovsläktet. — **N. arqua'tus**, storspoven. — **N. phæ'opus**, småspoven.

Nu'menon, se *Noumenon.*

Numera'lia, Nu'meri, Nume'risk, Nu'mero m. fl., se under följ. ord.

Nu'merus, *lat.*, nummer, tal, antal, mängd; *språkv.*, talform, den grammatiska kategori, som betecknar ett antal. Jfr *Singularis, Pluralis, Dualis.* — **Numerus rotu'ndus**, runt tal, ett tal, som lätt låter dela sig. — **Numera'lia**, *pl.*, *språkv.*, räkneord. — **Numeratio'n**, räkning. — **Numera'tor**, *aritm.*, täljaren i ett bråktal. — **Nu'meri** (*pl.* av *nu'merus*, se ovan), talen; fjärde Mose bok, vari det berättas om den judiska folkräkningen. — **Nume'risk**, som har avseende på bestämda tal eller som kan bestämmas genom tal. — **Numeriskt förhållande**, talförhållande. — **Numeriskt värde**, blotta talvärdet. — **Nu'mero**, *pl.* **Nu'meris**, numrerad med, under det eller det numret; på recept: antal det eller det. — **Numerosite't**, stort antal, mängd; rytmiskt välljud i tal eller musik. — **Numerä'r**, antal; som har avseende på taleller blotta penningvärdet. — **Numerö's**, talrik, som förekommer i mängd; välljudande.

Nu'mida, *zool.*, pärlhöns.

Numismati'k (av *lat. numi'sma*, *gr. no'misma*, mynt), vetenskapen om mynt och

medaljer. — **Numisma'ticus** l. **Numisma'tiker,** person, som är kunnig i numismatiken. — **Numisma'tisk,** som har avseende på numismatiken. — **Numismatografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), mynt- och medaljbeskrivning. — **Numismatogra'f,** myntbeskrivare. — **Numismatogra'fisk,** som hör till numismatografien. — **Numofyla'cium,** myntsamling. — **Numome'ter,** mynträkningsmaskin.

Numma'risk (av *lat. nu'mmus,* mynt), som har avseende på penningar.

Nu'mmer (*lat. nu'merus*), antal, siffra; *handelst.,* siffermärke, sifferbeteckning å vissa varor. — **Nummerhäst,** *krigsk.,* häst vid trupp, där hästar skola finnas på stat. — **Nummerlotteri,** ett slags lotteri, där spelaren äger att välja mellan numren 1—90. Jfr *Lotteri* och *Klasslotteri.* — **Numre'ra** (*lat. numera're*), beteckna med siffror.

Nummula'ria, *bot.,* penningört.

Nummuli'tes (av *lat. nu'mmus,* mynt, och *gr. li'thos,* sten), *pl., paleont.,* nummuliter, penning- eller linsstenar, ett slags försteningar. — **Nummuli'tgruppen** l. **Nummulitformationen,** *geol.,* en formation av kalk- och sandsten, som kännetecknas av en myckenhet nummuliter. — **Nummulitkalksten,** ett slags byggnadssten.

Nu'mmus, *lat.,* mynt.

Numofyla'cium, Numome'ter, se under *Numismatik.*

Nu'mquam retro'rsum, *lat.,* "aldrig tillbaka", den romerske statsmannen Ciceros, det welfiska husets valspråk och hannoveranska Georgordens devis.

Nu'mquam ti'bi fide'les pu'res fore, quos pre'tio corrupi'sti, *lat. ordspr.,* tro aldrig, att de skola bliva dig trogna, vilka du bestuckit med penningar.

Numre'ra, se under *nummer.*

Nunata'ker, grönländskt namn på isfria fjällpartier i inlandsisen.

Nunatio'n, riktigare form för *Nunnation* (se d. o.).

Nunc dimi'ttis se'rvum tu'um, *lat.,* "nu låter du din tjänare fara i frid"; Vulgataövers. av Luk. 2: 29.

Nunc est bibe'ndum, *lat.,* nu skall här drickas. (*Horatius'* ode ang. segern vid Aktion.)

Nu'ncius, Nunciatu'r, se *Nuntie, Nuntiatur.*

Nu'ndinæ, *lat.,* den var nionde dag återkommande marknads- och torgdagen i det gamla Rom.

Nu'nna (*lat. no'nna,* av *koptiska na'ne,* den rena, eller av *lat. non nu'pta,* ogift), klosterjungfru, kvinna, som avlagt klosterlöftet.

Nunnan, *zool.,* en spinnarfjäril, *Psilu'ra* (l. *Lyma'ntia*) *monacha,* vilken är en svår skadeinsekt på skog.

Nunnatio'n (av gr. bokstavsnamnet *nu*), *språkv.,* nasalt ljud i allmänhet. Användes vetenskapligt endast inom arabiska grammatiken och betecknar utvidgning av ett ord med *n,* som har ett speciellt tecken och i allmänhet betecknar obestämd form.

Nunnesusning, se *Bruit de diable.*

Nunneört, *bot.,* se *Corydalis.*

Nuntiatu'r, se under följ. ord.

Nuntie (*l.* nu'ntsie; *lat. nu'ntius*), påvligt sändebud, påvens ordinarie ambassadör på en ort. Jfr *Legat.* — **Internuntie,** nuntie av lägre grad. — **Nuntiatu'r,** en nunties ämbete och värdighet. — **Nu'ntium,** meddelande mellan österrikisk-ungerska parlamentsutskott.

Nuo'vo co'nto, se *Conto nuovo.*

Nuphar, *bot.,* växtsläkte tillhörande fam. *Nymphæa'ceæ.* — **N. lu'teum,** gul näckros. Av blommorna beredes i Turkiet en kylande dryck, p u f e r   c i c e g h i. — **N. pu'milum,** dvärgnäckros.

Nu'pta, *lat.,* gift kvinna. — **Nu'ptiæ,** bröllop, äktenskap. — **Nuptiæ clandesti'næ,** hemligt äktenskap. — **Nuptiæ nefa'riæ,** förbjudet äktenskap. — **Nuptia'l,** som angår bröllop eller äktenskap. — **Nupturie'nter** (*lat. nupturia're*), personer, som ämna ingå äktenskap.

Nura'ger (*ital. nuraghi*), bikupformiga fornminnesmärken på Sardinien, antagligen uppförda som försvarsverk.

Nur die Lumpe sind bescheiden, se under *Lump.*

Nursery-tales, *eng.* (*l.* nö'rsöri täls), amsagor, barnkammarsagor. — **Nursery-rhymes** (*l.* - ra'jms), barnrim, ramsor.

Nus, *gr.,* förnuft.

Nusairier = *Nosairier* (se d. o.).

Nusalaut, ett malajiskt språk.

Nusku, *myt.,* babylonisk gudomlighet.

Nu'squam tu'ta fide's, *lat. ordspr.,* trohet är en sällsynt dygd.

Nut, *egypt. myt.,* himlarymdens gudinna.

Nu'tans, *bot.,* lutande.

Nutatio'n, se under *Nutus.*

Nutharts, dets. som *Akaroidharts* (se d. o.).

Nu'tkacypre'ss, *bot.,* namn på *Chamæcy'paris nutkaë'nsis.* Odlas som prydnadsväxt.

Nutrami'ner, dets. som *vitaminer* (se d. o.).

Nutriaskinn, ett dyrbart skinn, som fås av sumpbävern, *Myopto'amus coypus,* i södra Amerika.

Nutrie'ra (*lat. nutri're*), nära, uppamma. — **Nutrie'ntia,** *pl., med.,* närande medel. — **Nutrime'nt** (*lat. nutrime'ntum*), näringsmedel. — **Nutritio'n,** näring. — **Nutriti'v,** närande. — **Nutri'tor,** den som närer eller föder. — **Nutrito'rium,** sammanfattning av djurkroppens näringsorgan. — **Nu'trix,** amma.

Nu'tus, *lat.,* vink. — **Ad nu'tum,** på någons vink. — **Nutatio'n,** nickande, vinkande; *astr.,* den genom månens attraktion åstadkomna periodiska lutningen av jordaxeln

mot himmelspolen; *bot.*, blommornas lutning mot solen.

Nuwa, *astr.*, en av småplaneterna.

Nux, *pl.* **Nuces**, *lat.*, nöt. Jfr *In nuce.* — **Nux Are'cæ**, arekanöt. — **Nux Colæ**, kolanöt. — **Nux moscha'ta**, se *Semina myristicæ.* — **Nux vo'mica**, se *Semina nucis vomicæ.*

N. W., internationell förk. för *nordväst* (*eng. North-West*).

N. v., *bot.*, förk. för *lat. no'vum vari'etas*, ny varietet.

Ny, *ν*, grekisk bokstav motsvarande *n.* — **Nyn efelkystiko'n**, ett för välljudets skull efterhängt *ν*.

Ny, *nord myt.*, en dvärg.

N. Y., förk. för nordamerikanska staten *New York.*

Nya'lan, *zool.*, en sydafrikansk antilopart, *Nya'la anga'si.*

Nyam-nyam = *Njam-njam* (se d. o.).

Nyans (*l.* -a'ngs; *fr. nuance*), färgskiftning; skiftning; *fig.*, benämning på mindre olikheter i begrepp. — **Nyanse'ra**, skugga, åstadkomma färgskiftningar; återgiva fina olikheter och skiftningar.

Ny-aristoteli'sm, se *Neo-aristotelism.*

Nya stilen, se *Gregorianska kalendern.*

Nya Sydwales-stärkelse, se *Arrowrotstärkelse.*

Nya'ya, filosofisk skola i Indien, stiftad av *Gotama* i 2:a årh. e. Kr.

Nyblått, *tekn.*, en vid blåning av tvätt använd färg, som består av indigokarmin (eller Parisblått), ultramarin och stärkelse.

Nyckelharpa l. **Knaverharpa**, *tonk.*, ett gammalt nordiskt stråkinstrument.

Nyckelindustrier (*eng. key-industries*), ett lands huvudindustrier.

Nyckelpigor, *zool.*, en familj skalbaggar, *Coccine'llidæ.*

Nyckelroman, roman, vars huvudpersoner äro mer l. mindre trogna porträtt av verkliga personer.

Nycklar, *bot.*, se *Orchis.*

Nyctagina'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Phytolacci'neæ* i varmare länder. Viktiga släkten äro *Bougainvi'llea, Boerha'via, Mira'bilis, Nee'a* m. fl.

Ny'ctala fune'rea, *zool.*, pärluggla. I mellersta och norra Sveriges skogar.

Ny'ctalus, *zool.*, smalvingade fladdermussläktet av däggdjursordn. *Chiro'ptera.* Svensk art **N. no'ctula**, stora fladdermusen.

Nycta'nthes, *bot.*, träd- l. busksläkte av fam. *Olea'ceæ.* — **N. a'rbor tri'stis**, har blommor och frön, som i hemlandet, Indien, användas som nervlivande medel. Kronpipen användes till färgning av maträtter.

Ny'ctea scandi'aca, *zool.*, fjällugglan.

Nyctere'ntes procyoni'des, *zool.*, t v ä t t - b j ö r n s h u n d e n, ett östasiatiskt hunddjur.

Nye, *nord., myt.*, en dvärg, som råder för det månskifte, vilket kallas *ny.*

Nygult = *Massicot* (se d. o.).

Nyholländsk mahogny, *bot.*, ved av *Eucalyptus* (se d. o.).

Nying, brasa av två på varandra lagda stockar med spånor och ris emellan. Användes av timmerflottare och skogsarbetare.

Ny-israeli'ter, under förra hälften av 1800-talet en engelsk sekt, som väntade, att Messias skulle födas på nytt.

Ny-kantiani'sm, se *Neo-kantianism.*

Ny-klassici'sm, *konsth.*, en på studium av antiken grundad smakriktning, som representeras av *gustaviansk stil* och *empirestil* (se d. o.).

Nyktalo'p (*gr. nyktalo'ps*, av *nyx*, natt, och *ops*, öga), *med.*, en ögonsjuk, som ser bättre om natten än om dagen. — **Nyktalopi'**, dagblindhet. — **Nyktegersi'**, sömnlöshet, nattvak; uppsprittande ur sömnen. — **Nykthe'meron**, natt och dag, ett dygn. — **Nyktiga'm** (av *gr. ga'mos*, bröllop), växt, vars befruktning sker under natten. — **Nyktina'stisk** (av *gr. nasto's*, tryckande) l. **Nyctitro'pisk** (av *tro'pa*, vändning), kallas de s ö m n r ö r e l s e r, som växter utföra på grund av ljusväxlingen mellan dag och natt. Jfr *Tropism.* — **Nyktobate'sis**, gående i sömnen. — **Nyktofy'ter**, *bot.*, växter, som öppna sig om natten eller efter solnedgången. — **Nyktofobi'**, mörkrädsla. — **Nykturi'**, *med.*, den starkare urinutsöndringen under natten.

Ny-lutherani'sm, ett gammallutheranskt parti, som ogillade utträdet ur Evangeliska unionen.

Nyläst, gammal vikt = 100 centner.

Ny-malthusiani'sm, se under *Malthusianer.*

Nymf (*gr. ny'mfe*, brud), *gr. myt.*, benämning på ungdomliga halvgudinnor, som representerade naturens alstrande krafter (se vidare *Dryad, Najader, Nereider, Okeanider* och *Oreader*); glädjeflicka. — **Nymfeacéer**, *bot.*, se *Nymphea'ceæ.* — **Nymfago'g**, *gr.*, brudförare. — **Nymfer**, *pl.*, *anat.*, de små blygdläpparna. — **Nymfomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), *med.*, livmoderraseri, sjuklig könsdrift hos kvinnor. Jfr *Satyriasis.* — **Nymfonani'**, kvinnlig självbefläckelse. —**Nymfo'ncus**, svullnad eller svulst på blygdläpparna.

Nymil, se *Mil.*

Ny'mphæ, *anat.*, se *Nymfer* under *Nymf.*

Nymphæ'a, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Nymphæa'ceæ.* — **N. a'lba**, vit näckros. — **N. a'lba f. ro'sea**, har rosa- l. purpurfärgade blad. Förekommer i några sjöar på Tiveden. — **N. ca'ndida**, nordnäckros, liknar vit näckros. — **N. lo'tus**, vit lotusblomma, och **N. ceru'lea**, blå lotusblomma, äro de allbekanta egyptiska blomster, som i konsten stiliserats till det under namnet p a l m e t t kända ornamentet. De odlas

ofta i växthus och dammar som prydnadsväxter.

Nymphæa'ceæ l. **Nymfeacéer**, *bot.*, näckrosväxter, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Svenska släkten *Nymphæ'a* och *Nuphar*.

Nymphæoi'des, *bot.*, lik näckros (*Nymphæ'a*) till bladen.

Nymphæ'um, *lat.*, helgedom, invigd åt nymferna.

Nympha'lidæ, *zool.*, en familj dagfjärilar.

Ny-platoni'sm, se *Neo-platonism.* — **Ny-plato'niker**, anhängare av nyplatonismen.

Nypon, *bot.*, se *Rosa.*

Ny-provençalska skolan, se *Félibreförbundet.*

Ny-pythagorei'sm, se *Neo-pythagoreism.*

Ny-rationali'sm, *teol.*, en med *rationalismen* (se d. o.) besläktad riktning, vilken verkar förnämligast genom kritik över och utläggning av de bibliska skrifterna.

Nyrenässansen, se *Renässansen.*

Nürnbergerdockan, *tonk.*, enaktsopera av *Adam.*

Nürnberggrönt, *kem.*, kromoxid. — **Nürnbergrött**, *kem.*, röd bolus.

Nürnbergkram, leksaker och galanterivaror från den tyska staden *Nürnberg.*

Ny'roca, *zool.*, dykandsläkte. — **N. feri'na**, brunanden. — **N. fuli'gula**, viggen. — **N. ma'rila**, berganden.

Nyromanti'k kallas hos oss romantikens efterblomstring, särskilt inom vitterheten i början av 1800-talet, i Sverige företrädd av *Nya* eller *Nyromantiska skolan.* Jfr *Romantik.*

Nyråd, *nord. myt.*, en dvärg.

Nysa, *astr.*, en av småplaneterna.

Nysa'iska nymfer = *Hyader* (se d. o.).

Nysblad, *bot.*, namn på hästfibla. Se *Arnica.*

Nysebasti'n, *tekn.*, ett sprängämne, som består av nitroglycerin, natronsalpeter och träkol.

Nysilver l. **Argenta'n** (av *lat. arge'ntum*, silver), en till hushållsartiklar mycket använd, gulaktig och smidig legering av koppar, nickel och zink. Bland olika slags nysilver märkas *alfenid* och *alpaka* (se d. o.).

Nyspulver, *bot.*, se *Veratrum.*

Ny'ssa, *bot.*, växtsläkte av fam. *Corna'ceæ* i Ostindien, Östasien och atlantiska Nordamerika. Ur rotveden av nordamerikanska arter förfärdigas s. k. typelostift, vilka i kirurgien användas som *Stipites Laminariæ* (se d. o.).

Nysta'gmus l. **Nysta'xis**, *gr.* (av *nysta'zein*, nicka, inslumra), eg. nickande, inslumrande; *med.*, krampaktigt rullande med ögonen.

Nysört, *bot.*, se *Achillea.*

Nyviole'tt, *tekn.*, en anilinfärg, beredd genom inverkan av jodmetyl eller jodetyl på rosanilin.

Nyx, *gr.* (*lat. Nox*), natt; *myt.*, nattens gudinna.

Ny'xis, *gr.* (av *ny'ssein*, sticka), *med.*, styng, stickning.

Nyyrikki (*l.* ny-), *fi. myt.*, skogsgudens son, en jaktgud.

Ny-zeeländska linet, fås av bladen av den å *Nya Zeeland* inhemska beklädnadsväxten *Pho'rmium te'nax*, linliljan. — **Ny-zeeländsk spenat**, se *Tetragonia.*

N. Z. l. **N. Zeal.**, förk. för *New Zealand* (Nya Zeeland).

Någrind = *Nagrindarna* (se d. o.).

Nåid, *lapsk.*, trollkarl, lapparnas "schaman".

Nåidföljet, *lapsk myt.*, se *Noaidde-gaddse.*

Nål (*fornn. Nal*), *nord myt.*, Lokes moder. Kallas även *Löfö.*

Nålginst, *bot.*, se *Genista.*

Nålkörvel, *bot.*, se *Scandix.*

Nåstrand = *Nastrand* (se d. o.).

Nålsärv, *bot.*, se *Scirpus.*

Nålzeoli't = *Natrolit* (se d. o.).

Näbbdjur, *zool.*, till kloakdjuren hörande däggdjur, *Ornithorhy'nchus anati'nus*, i södra Australien. Djuret lägger ägg, som ruvas i boet.

Näbbgäddan, *zool.*, en havsfisk, *Belo'ne belo'ne*, av fam. Makrillgäddor. Den har gott kött men dess grönaktiga skelett avskräcker mången.

Näbbmöss, *zool.*, se *Sorex.*

Näbbvalen, *zool.*, *Hypero'odon restra'tus* l. *H. di'odon*, förekommer flockvis i Atlanten. Ett förirrat exemplar strandade vid Furusund i Stockholms skärgård 1879. — **Näbbvalolja, Döglingolja, Döglingtran**, tran av *Hyperoodon restratus.* Användes bl. a. i salvor.

Näcken (*isl. nykr*), enligt folktron en elementarande, som lever i sjöar och strömmar.

Näckhår, *bot.*, se *Cladophora.*

Näckros, *bot.*, se *Nymphæa* och *Nuphar.*

Näckrosväxter, *bot.*, se *Nymphæaceæ.*

Näktergalen, *zool.*, se *Aedon.*

Närts, Närz, Nerts (*ty. Nörz*), handelsnamn på flodillerns päls.

Näsbjörnar, *zool.*, ett släkte björndjur, *Nasa'lis*, i Mexiko, Mellan- och Sydamerika.

Nässelsilke, *bot.*, se *Cuscuta.*

Nästepify'ter, se under *Epifyter.*

Nästrot, *bot.*, se *Neottia.*

Nätgurka, *bot.*, se *Luffa.*

Nättelduk (*ty. Nesseltuch*, av *Nessel*, nässla, och *Tuch*, tyg), av brännässlornas stjälkar vävt tyg; ett slags löst muslin.

Nättingen, *zool.*, dets. som *nejonöga* (se d. o.).

Nätvide, *bot.*, se *Salix.*

Nätvingar l. **Florvingar**, *zool.*, en insektordning, *Neuro'ptera.* Hit höra bl. a. nattsländor, myrlejonsländor, florsländor m. fl.

Näva, *bot.*, se *Geranium* och *Erodium*.
Nödfallsadre'ss, *handelst.*, en på växlar skriven anvisning till en s. k. *nödfallsadressa't*, d. v. s. en person, som åtager sig att godkänna eller betala växeln, i den händelse trassaten skulle vägra att göra detta.
Nörel, *bot.*, se *Alsine*.

Nörve, *nord. myt.*, Natts fader, även kallad *Narve* (se d. o.).
Nörz, se *Närts*.
Nöst l. **Naust**, *no.*, båthus med båtar och fiskeredskap.
Nötkråka, *zool.*, se *Nucifraga*.
Nötskrika, *zool.*, se *Garrulus*.
Nötväcka, *zool.*, se *Sitta*.

O.

O såsom romerskt taltecken = 11, O' l. Ō = 11,000.
O, *kem.*, atomtecken för *syre* (*Oxyge'nium*).
O, förk. för *lat. offi'cium, syssla; officina*, verkstad; *o'mnis*, all, hel; *o'ptimus*, bäst; *o'ptio*, val; *o'pus*, verk; *o'ssa*, ben.
O, på äldre franska mynt betecknar myntningsorten *Riom*, på österrikiska *Oravicza*, på nordamerikanska *New Orleans*.
O' framför irländska släktnamn, t. ex. *O'Connel*, betecknar adlig börd och motsvarar det engelska *of* (*ty. von*), av. Jfr *Fitz, Mac, Ua*.
Ō, *jap.* (*l.* å), framför japanska titlar är ett hedrande prefix. Den med ō förlängda titeln följes ofta av ett *san* (herre, fru, fröken), t. ex. *O Kami san*, den ärade fru värdinnan.
O., förk. för nordamerikanska staten *Ohio*.
Oaks, The, *eng.* (*l.* the åks), en av de största engelska kapplöpningarna (i Epsom, uteslutande för ston).
O. A. (M.) D. G., förk. för *lat. Omnia ad (majorem) Dei gloriam*, allt till (större) ära för Gud.
Oa'nnes, enl. grekerna ett i babylonisk mytologi förekommande urtidsväsen av blandad fisk- och människogestalt, sannolikt identiskt med fiskguden *Hanni*.
Oa'rion, *gr.* (*dimin.* av *oo'n*, ägg), ett litet ägg; äggstock (se *Ovarium*). — **Oario'ncus**, *med.*, svulst i äggstockarna. — **Oari'tis**, äggstocksinflammation.
Oars, *eng.* (*l.* års), *sjöv.*, tvåårad roddbåt på Themsen.
Oartikule'rad, otydlig (i fråga om uttalet), ej tydligt framhävd.
O'as, *pl.* **Oa'ser** (*gr. o'asis; koptiska uahe*), fruktbar, bevattnad plats i stora öknar.
Oath of allegiance och **Oath of supremacy**, se *Allegiance*.
Oats, *eng.* (*l.* åts), eg. havre, fabriksnamn på havregryn av flera slag.
ob., förk. för *lat. o'biit*, avled; död.
Ob, *lat.*, för, för skull. — **Ob-**, i sammansättningar framför *c* l. *k*: **Oc- (Ok-)**, framför *f*: **Of-**, framför *p*: **Op-**, emot, omvänt; an-, över-, be- och för-.
Oba dets, som *Dikafett* (se d. o.).
Oba'dia, hebreiskt mansnamn, Herrens tjänare. Buret av en av de små profeterna.

Obalanserad, saknande jämvikt, ostadig, lättledd av stundens infall.
Obang, förr det största guldmyntet i Japan = ungefär 65 kr.
Obbligo (*l.* å'bligå), se *Obligo*.
Ob defe'ctum, *lat.*, i brist av, på grund av brist.
Obdiplostemo'n, se *Diplostemon*.
Obduce'nt, se under följ. ord.
Obduce'ra (*lat. obdu'cere*), eg. föra fram; *med.*, öppna och vetenskapligt besiktiga ett lik. — **Obdu'cens**, *bot.*, överdragande. — **Obduce'nt**, den läkare, som verkställer en liköppning. — **Obduktio'n** l. **Obduce'ring**, av läkare verkställd öppning och besiktning av ett lik. — **Obduktionsprotokoll**, skriftlig berättelse om en obduktion.
Obdure'ra (*lat. obdura're*), hårdna; förhärda, förstocka. — **Obduratio'n**, förhårdning; stockning av vätskor; halsstarrighet, obotfärdighet.
Obedie'ns (*fr. obédience, lat. obedie'ntia*), lydnad, disciplin; särskilt klosterlydnad; skriftligt tillstånd för en munk l. nunna att företaga en resa l. att gå i ett annat kloster; klosterbefattning. — **Obedie'nsbrev** (*fr. lettre d'obédience*), åt en medlem av någon andlig undervisningsorden genom en katolsk biskop skriftligen meddelat tillstånd att undervisa. — **Obedie'ntia cano'nica**, den obetingade lydnad för överordnade, som krävs i kloster.
Obeli'sk (*gr. obeli'skos, dimin.* av *obelo's*, spett, spjut), *byggn.*, hög, fyrsidig, av en enda sten huggen, uppåt i en pyramidliknande spets (ett s. k. *pyramidion*) slutande pelare, ett slags fornegyptiskt minnesmärke. Jfr följ. ord.
Obelo's, *gr.*, **O'belus**, *gr.-lat.*, (eg. spett, stekspett), l. **Obeli'sk**, vid misstänkta l. som oäkta betraktade ställen i äldre upplagor av klassiska författare anbragt tecken i form av ett liggande spjut.
O-ben (*ty. O-beine*), hjulbenthet.
Oberammergauspelen, se *Passionsspel*.
Obergespa'n, *ty.*, föreståndare för ett *komitat* (se d. o.).
O'beron (*fr. Auberon, fty. Alberîch*), älvornas konung, förmäld med Titania; *astr.*, en av planeten Uranus' månar.

Obesite't (*lat. obe'sitas*), fetma, korpulens; *med.*, fettsot.

Obi, *jap.*, se *Kimono.*

Obi, i negerspråket på Afrikas västkust benämning på en *fetisch* (se d. o.). — **Obiman,** trollkarl.

O'biit, *lat.* (av *obi're*, dö), han l. hon dog (brukas vid inskrifter o. d.).

Obio'ne peduncula'ta, *bot.*, saltmålla, sydsvensk strandväxt, tillhörande fam. *Chenopodia'ceæ.*

Obitua'rium, *mlat.*, dödsförteckning; själamässbok.

obj., förk. för *objekt.*

Obje'kt (av *lat. obje'ctum*, något, som är beläget mittemot), föremål för en verksamhet; *log.*, det ting, som ligger till grund l. är föremål för en föreställning; *språkv.*, det föremål, varpå subjektets verksamhet är riktad (*ackusativobjekt*), l. det föremål, åt l. för vilket något sker l. är (*dativobjekt*). — **Objektio'n,** invändning, inkast. — **Objektiona'bel,** som kan bli föremål för invändningar. — **Objekti'v,** som har avseende l. grundar sig på föremål utanför oss; verklig, handgriplig, sann; allmängiltig; opartisk; *språkv.*, som har avseende på l. hör till satsens objekt. Jfr *Subjektiv.* — **Objektivatio'n,** *fil.*, övergång till objektiv verklighet. — **Objektivt predikativ,** predikativ (se d. o.) som tillägges ett ackusativobjekt. — **Objektiv l. Objektivglas,** *fys.*, den lins i en kikare l. ett mikroskop, som är längst från den betraktandes öga och vänt mot det föremål, som skall betraktas. Jfr *Okular.* — **Objektive'ra,** betrakta något objektivt, som föremål för föreställningar; förverkliga, åskådliggöra. — **Objektive'ring,** objektivt betraktande; förverkligande, åskådliggörande. — **Objektivi'sm,** erkännande av tillvaron av teoretiska sanningar l. praktiska handlingsnormer, vilka äro objektiva i betydelse av allmängiltiga principer.)(Subjektivism. — **Objektivite't,** inbegreppet av allt objektivt (sakligt, verkligt); egenskapen att vara objektiv; en objektiv, nykter, av subjektiva känslor och stämningar opåverkad betraktelse l. framställning av ett föremål. — **Objektivlins, Objektivspegel** = *Objektiv, fys.* (se ovan).

Objektivskatt, skatt som utgår i förhållande till skatteobjektets värde oberoende av ägarens skatteförmåga t. ex. på fastighet.

Objets d'art, *fr.* (*l.* åbsje' dar), konstföremål l. konstindustriella alster av verkliga konstnärer och större konstnärligt värde.

Objunktio'n, *språkv.*, samordnande konjunktion.

Objurgatio'n, *lat.*, förebråelse, tadel.

Obko'nisk, *nylat.*, i form av en omvänd kägla.

O'blastj, *ry.*, område. Benämning på forna ryska provinser, i vilka på grund av talrik främmande befolkning vissa lokallagar gällde. — Förvaltningsdistrikt i det forna Montenegro.

Obla't (av *lat. obla'ta*, det framsatta, eg. det framsatta brödet, vilket de kristna i de äldsta tiderna medförde till sina kärleksmåltider), brödet till nattvarden (jfr *Hostia*); *farm.*, medikamentsomslag av ojäst vetedeg; munlack. Se även *Oblatus.* — **Oblatio'n,** framräckande, erbjudande; offer, gåva. — **Oblato'rium,** *pl.* **Oblato'rier,** *handelst.*, cirkulärbrev, tryckt tillkännagivande om upprättandet av ett handelshus l. om några med ett sådant timade viktigare förändringar. — **Obla'tus** l. **Obla't,** *pl.* **Obla'ti** l. **Obla'ter,** eg. den åt Gud offrade; i romersk-katolska kyrkan klosterlärling som av sina föräldrar bestämts för klosterlivet; lekbroder l. leksyster (i klostren). — **Den heliga Franci'scas oblater,** en kvinnlig sjukvårdskongregation.

Obliga't (*ital. obliga'to*, av *lat. obliga'tus*, förpliktad, förbunden, oumbärlig), omistlig, väsentlig, som icke kan umbäras; *tonk.*, så kallas en ackompanjemangstämma, som är konsertartat behandlad och därför ej kan utelämnas (t. ex. obligat flöjt, obligat violin). — **Obligat recitativ,** se under *Recitera.*

Obligatio'n, Obligato'risk m. fl., se under följ. ord.

Obligera (*l.* åblisje'ra, *fr. obliger*, av *lat. obliga're*, binda), förbinda, förplikta; göra tjänster, göra förbunden; nödga. — **Obligerad** (*l.* -sje'-), förbunden. — **Obligatio'n,** förbindelse, plikt, åliggande; *handelst.*, skuldförbindelse l. förskrivning, utställd av staten l. enskild korporation och löpande med ränta. — **Obliga'tio natura'lis,** *jur.*, naturlig förpliktelse. — **Obligationshandel,** handel med värdepapper. — **Obligationslån,** lån mot visst antal numrerade skuldförbindelser (obligationer), upptaget i allmänna marknaden av stat, kommun, korporation l. affärsföretag. — **Obligationsrätt,** *jur.*, den del av förmögenhetsrätten, som handlar om personers rätt till andra personers prestationer. — **Obligato'risk,** förpliktande, bindande, tvingande, ovillkorligen föreskriven, icke valfri.)(Fakultativ. — **Obligeant** (*l.* -sja'ngt), förbindlig, artig. — **Obligence,** *fr.* (*l.* -sja'ngs), förbindlighet, artighet. — **Obligo,** *ital.*, ansvar, förbindelse; *handelst.*, förbindelse till en annan på grund av förskott l. växelgiro. *Stå i obligo*, vara skyldig. *Utan min obligo*, utan ansvar l. förpliktelse å min sida.

Obli'k (av *lat. obli'quus*, sned, indirekt), skev, sned, krum, böjd, krokig. — **Oblika kasus** (*lat. casus obli'qui*), *språkv.*, indirekta kasus, alla kasus utom nominativ och vokativ. Jfr *Kasus.* — **Oblikt tal** (*lat. oratio obli'qua* l. *indire'cta*) = *Indirekt anföring* (se d. o.). — **Oblikvitet,** *astr.*, ekliptikans oblikvitet är detsamma som

ekliptikans (se d. o.) lutningsvinkel mot ekvatorns plan.
Oblime'ra (*lat. oblima're*, av *li'mus*, dy, gyttja), överdraga med gyttja; uppslamma.
Obli'quus, -a, -um, *lat.*, sned, indirekt. Jfr *Oblik*.
Oblitere'ra (*lat. oblitera're*), utplåna. — **Obli'terans**, *lat.*, förödande, utplånande. — **Obliteratio'n**, utplånande, utskrapande, i synnerhet av skrift; *med.*, sammanväxning av naturliga gångar l. kaviteter.
Oblivio'n, *lat.*, förgätenhet, glömska.
Oblokutio'n l. **Oblo'quium**, *lat.*, invändning, motsägelse.
Oblomov (*l.* ablå'måf), namn som, efter hjälten i den ryske författaren *Gontjarovs* så benämnda roman, betecknar en oförbätterligt sorglös och lättjefull person.
Oblon'g (*lat. oblo'ngus*), avlång. — **Oblonga'tus, -a**, *bot.*, avlång. — **Oblo'ngum**, avlång fyrkant, rektangel.
Oblo'quium, se *Oblokution*.
Obnubile'ra (av *lat. nu'bes*, moln), hölja med moln; förmörka, fördystra. — **Obnubila'tio**, *lat.*, **Obnubilatio'n**, omtöçkning, svindel vanmakt.
O'boe (*fr. hautbois*, eg. högt trä), *tonk.*, ett blåsinstrument av trä, besläktat med klarinetten. — **Oboi'st**, person, som blåser oboe.
Obo'l (*gr. obolo's*, forngrekiskt mynt = omkr. 11 öre. Grekerna stucko ett sådant i munnen på sina döda som färjlön åt *Charon* (se d. o..
O'bolus, *paleont.*, fossilt släkte armfotingar. — **O. Apolli'nis**, från Östersjöprovinserna, har givit namn åt o b o l u s s a n d s t e n e n.
Obongo, ett Kongofolk. Se *Abongo*.
Obotri'ter, Abodri'ter, Bodri'tjer, ett vendiskt folkslag i Holstein och Mecklenburg (v. grenen av de baltiska slaverna).
Obova'l, *lat.*, omvänt äggrund.
O. B. Q., se *O. E. B. Q.*
Obre'novitj, en serbisk regentfamilj.
Obrepe'ra (av *lat.*, *re'pere*, krypa), smyga sig på, lista sig till; bedraga. — **Obreptio'n**, svekfullt tillskansande; bedrägeri.
Obroge'ra (*lat. obroga're*), delvis l. helt och hållet upphäva en gammal lag genom nya lagstadganden. — **Obrogatio'n**, förslag till upphävande l. förändring av en bestående lag.
Obrok, *ry.*, koppskatt, kapitationsavgift (se *Kapitation*).
Obru'ssa, *lat.*, eldprov för guld. — **Obru'ssum**, det finaste guld.
obs., förk. för *observera* l. *observandum*; stundom även för *obsole'tum*, föråldrat (uttryck).
Obs, gammalt ingermanländskt jordmått = 30 tunnland.
Obscen (*l.* -sje'n; *lat. obsce'nus*, av *lat. cænum*, smuts), oanständig, som sårar blygsamheten, slipprig, skamlös. — **Obscenite't**, oanständighet, slipprighet, skamlöshet.
Obscu'r, se *Obskur*.
Obscu'ro, *sp.*, eg. mörk; namn på mörka cigarrer.
Obsede'ra (*lat. obside're*), belägra, besvära genom efterhängsenhet, bestorma med böner.
Obsekratio'n (*lat. obsecra'tio*), besvärjelse, trägen bön. — **Obsekre'ra**, besvärja, enträget bedja.
Obsekve'ra (av *lat. se'qui*, följa), hörsamma, lyda, foga sig. — **Obsekve'ns**, hörsamhet fogligbet, eftergivenhet. — **Obsekve'nt**, hörsam, foglig, eftergiven.
Obse'kvier l. **Obse'quiæ** (*l.* -kvie), *nylat.* (*fr. obsèques*) = *Exekvier* (se d. o.). — **Obsekvia'l** l. **Obsequia'le** (*l.* -kvia'le), kyrkohandbok.
Obse'quium ami'cos ve'ritas o'dium pa'rit, *lat.*, eftergivenheten skapar vänner, sanningen alstrar hat.
Observa'ndum, Observa'ns, Observatio'n, m. fl., se under *Observera*.
Observatio'nes strengne'nses, *lat.*, "i Strängnäs utarbetade anmärkningar", en 1601 företagen revision av 1541 års svenska bibelöversättning.
Observa'tor, Observato'rium, se under *Observera*.
Observer, T h e, *eng.* (*l.* the åbsö'rvör), Londons förnämsta söndagstidning (grundad 1791). Konservativ.
Observe'ra (*lat. observa're*), bemärka, varsebliva; iakttaga, giva akt på; anmärka; efterleva. — **Observa'bel**, värd att iakttagas. — **Observabi'lia**, *pl.*, sinnligt förnimbara, åskådliga föremål. — **Observa'ndum**, *pl.* **Observa'nda**, något, som bör iakttagas, som är värt att beaktas. — **Observandum, non imita'ndum**, något som bör observeras, men ej imiteras. — **Observa'ns**, iakttagelse; strängt iakttagande av kloster- l. ordensregler; kloster- l. ordensstadga. — **Observa'nter**, franciskanmunkar, som efterleva de strängare ordensreglerna. — **Observanti'ner**, minoriter. — **Observanti'nnor**, klarissinnor (se d. o.), som efterleva ordens strängare regel. — **Observatio'n** (*lat. observa'tio*), iakttagelse; rön; anmärkning; betraktelse. — **Observationsarmé** l. **Observationskår**, *krigsk.*, armé l. truppstyrka, som har till ändamål att iakttaga fiendens rörelser. — **Observationsjournal**, *sjöv.*, dagbok, vari chefen å ett örlogsfartyg för anteckningar över detsamma. — **Observationsprocent**, *förv.*, anmärkningsprocent, åt anmärkaren anslagen procent av de medel, som genom hans anmärkningar tillfallit en allmän kassa. — **Observa'tor** l. **Observatö'r**, iakttagare, åskådare; person, som gör vetenskapliga iakttagelser. — **Observato'rium**, byggnad, bestämd för astronomiska, me-

teorologiska l. andra vetenskapliga iakttagelser.

Obsessio'n, *lat.*, besättning; tvångsföreställning, besatthet, galenskap. — **Obse'ssus,** besatt.

Obsidia'n, *geol.*, ett slags mörk, glasaktig lava, som brukas till mindre prydnadsföremål. — **Obsidianporfyr,** obsidian med inblandade vita fältspatkorn.

Obsidio'n, *lat.*, belägring. — **Obsidiona'lmynt,** belägringsmynt, nödmynt, slagna inom belägrade fästningar.

Obsignatio'n, *lat.*, beseglande, fastställande, bekräftande.

Obsiste'ra (*lat. obse'stere*), motstå. — **Obsiste'ns,** motstånd.

Obsku'r l. **Obsky'r** (hårt *k*; *lat. obscu'rus*), mörk; dunkel, otydlig; obekant, obemärkt; av låg börd l. ringa samhällsställning. — **Leva in obscu'ro,** leva i stillhet, föra ett obemärkt liv. — **Obskura'nt,** en ljusets fiende, hatare av allmän upplysning. — **Obskuranti'sm,** ljusskygghet, hat till allmän upplysning, strävan att undertrycka tankefriheten. — **Obskuratio'n,** fördunklande; *med.*, fördunkling av ögats hornhinna. — **Obskurite't,** mörker; dunkelhet, otydlighet; ringa stånd, obemärkt levnad.

Obsole't (*lat. obsole'tus*), föråldrad, som kommit ur bruk.

Obsta'kel (*lat. obsta'culum*), hinder, svårighet; motstånd.

Obstetri'k (*lat. ars obstetri'cia,* av *o'bstetrix,* barnmorska), barnförlossningskonst. — **Obstetri'cisk** l. **Obste'trisk,** som hör till barnförlossningskonsten. — **Obste'triker,** läkare med specialutbildning i obstetrik.

Obstina't (av *obstina'tus,* av *obstina're,* envisas), halsstarrig, tredsk, egensinnig, envis. — **Obstinatio'n,** halsstarrighet, egensinnighet, tredska.

Obstipatio'n, *lat., med.*, förstoppning.

Obstri'kt, Obstriktio'n, se under följ. ord.

Obstringe'ra (*lat. obstri'ngere*), förbinda, förplikta, göra förbunden. — **Obstri'kt,** förbunden, skyldig. — **Obstriktio'n,** förpliktelse, förbindelse.

Obstrue'ra (*lat. obstru'ere*), eg. bygga för, tillstänga; tillspärra, förorsaka stockning; *med.*, förstoppa. Jfr *Obstruktion.* — **Obstrue'rad,** förstoppad. — **Obstrue'ntia,** *pl.*, stoppande läkemedel. — **Obstruktio'n,** tillspärrning, stockning; *med.*, förstoppning; *polit.* (*eng. obstruction*), taktiken att på olika sätt hindra l. fördröja avgörandet av en riksdagsfråga. — **Obstruktioni'ster,** det irländska parti inom engelska underhuset, som 1877 började använda obstruktion vid parlamentsförhandlingarna. — **Obstrukti'v,** stoppande, hindrande.

Obtempere'ra (*lat. obtempera're*), hörsamma, giva efter, foga sig. — **Obtemperatio'n,** eftergivenhet hörsamhet.

Obtenebratio'n, *lat.*, förmörkelse.

Obtentio'n, *lat.*, uppnående av ett syfte.

Obteste'ra (*lat. obtesta'ri*), besvärja, häftigt l. enträget bedja. — **Obtestatio'n,** besvärjelse, ivrig bön.

Obtine'ra (*lat. obtine're*), erhålla, ernå, driva igenom.

Obtrekte'ra (*lat. obtrecta're*), förringa; svärta, smäda, förtala. — **Obtrektatio'n** (*lat. obtrecta'tio*), smädelse, förtal; ärekränkning. — **Obtrekta'tor,** smädare, baktalare, äreskändare.

Obtrunkatio'n (av *lat. obtrunca're,* avskära), avskärning, stympning.

Obtunde'ra (*lat. obtu'ndere*), göra slö, förslöa; göra matt; döva. — **Obtunde'ntia,** *pl., med.*, förslöande medel, medel, som användas för att mildra verkningarna av andra, starkare läkemedel.

Obturatio'n (av *lat. obtura're,* tilltäppa), *med.*, tilltäppning av ett hål (i t. ex. en tand). — **Obtura'tor,** ett föremål, varmed ett hål tilltäppes.

Obturbatio'n, *lat.*, störande, förvirring.

Obtu's (*lat. obtu'sus*), trubbig; dum, trög; slö. — **Obtus-angulä'r,** trubbvinklig.

Obtu'sus, -a, *bot.*, trubbig. — **Obtusa'te,** *bot.*, trubbad. — **Obtusiflo'rus,** *bot.*, trubblommig. — **Obtusifo'lium,** *bot.*, trubbladig.

Obumbre'ra (av *lat. u'mbra,* skugga), överskugga.

Obventio'n, *lat.*, tillmötesgående; inkomst; frivillig gåva. Jfr *Subvention.*

Obvolutio'n (*lat. obvolu'tio*), *med.*, omveckling med bindlar.

Oc, *provençalska* (*l.* åck; av *lat. hoc,* detta; *fr. oui*), ja.

O'ca, *peruanska, bot.*, en sydamerikansk växt, *O'xalis tubero'sa,* vars rötter äro närande och smakliga.

Oca'pia, *zool.*, se *Okapi.*

Ocari'na l. **Okari'na** (*ital. occari'na,* av *o'cca,* gås), *tonk.*, ett musikinstrument av lera med flöjtliknande toner.

Occallesce'ns, *lat.* (av *ca'llus,* valk, hårdnad hud), *med.*, förhårdning i huden, valk.

Occa'sio, *lat.*, tillfälle, tillfällighet. — **Occa'sio fa'cit fu'rem,** *lat. ordspr.*, tillfället gör tjuven. — **Ca'usa occasiona'lis,** tillfällig anledning. Jfr *Ockasionalism.*

Occasio'n (*lat. occa'sio*), tillfälle, lägenhet; anledning. — **Par occasion,** *fr.* (*l.* -åckasiå'ng), tillfälligtvis. — **Occasionali'sm,** se *Ockasionalism.* — **Occasione'll** (*fr. occasionnel*), tillfällig; föranledande.

Occidenta'l, Occidenta'lisk, se under följ. ord.

Occide'nten (*lat. o'ccidens,* den nedgående, av *occi'dere,* gå ned [om sol, stjärnor]), västern, västerlandet, Europa.)(Orienten. — **Occidenta'l** l. **Occidenta'lisk,** västlig, västerländsk.)(Orientalisk. — **Occidentaliska diamanter,** små bergkristaller. — **Occidentalisk turko's,** se *Odontolit.*

O'cciput, *lat., anat.*, bakhuvud. — **Occipita'l,** hörande till l. beträffande bakhuvudet.

Occisio'n (av *lat. acci'dere,* döda), mord, dråpslag.

Occita'niska språket (*fr. langue d'oc*, av *langue*, språk, och *oc* [se d. o.]), provençalska språket.

Occlude'ra (*lat. occlu'dere*, av *cla'udere*, tillsluta), tillsluta, stänga, hämma, avspärra. — **Occlusio'n**, avstängande, hämmande, tillspärrande. — **Occlusi'vförband**, förband som helt avstänger infektion utifrån. — **Occlusivpessa'r**, medel för yttre livmodermunnens avstängande i konceptionshindrande syfte.

Occore'nza, *ital.*, tilldragelse; tillfällighet. — **All'occorenza**, *handelst.*, tillfälligtvis, vid lämpligt tillfälle.

Occu'lta, *lat.*, *pl.*, förborgade ting, hemligheter. — **Occultatio'n, Occulte'ra, Occulti'sm**, se under *Ockult*. — **Occulta'tor**, döljare (i synnerhet av ett brott). — **Occu'lte**, hemligen, lönnligen. — **Occu'lti mo'rbi**, *pl.*, hemliga sjukdomar.

Occumbe'ra (*lat. occu'mbere*), falla, sjunka, duka under. — **Occumbe'ns**, dukande under; åliggande, förpliktelse.

Occupe'ra, Occupatio'n, se *Ockupera, Ockupation*.

Occure'ra, Occure'ns, Occure'nt, se *Ockurera, Ockurens, Ockurent*.

Ocea'n (*lat. oce'anus*), hav, världshav. Jfr *Okeanos*. — **Oceani'der**, se *Okeanider*. — **Ocea'nien**, Stilla havets samtliga öar och ögrupper. — **Ocea'nisk**, som hör till l. angår världshavet. — **Oceanografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), havsbeskrivning, läran om haven. — **Oce'anus**, se *Okeanos*.

Ocea'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Oceanfosfa't, råfosfat från Gilbertöarna.

Oceano'droma, *zool.*, stormsvalor.

Oce'llus, *lat.* (*dimin.* av *o'culus*, öga), litet öga; prick, punkt. — **Oce'ller**, småögon hos vissa insekter; ögonfläckar på påfågelns fjädrar. — **Ocelle'rad**, punkterad, prickig.

Ochlokrati', se *Oklokrati*.

Ocho'cofett, dets. som *Myristicafett* (se d. o.).

Ochra'na, se *Ohrana*.

Ochra'sea, *bot.*, ockragul. — **Ochrochlo'rus**, *bot.*, gulgrön. — **Ochrole'ucus**, *bot.*, gulvit.

O'chrea, *bot.*, stipler.

O'chro, fröna av *Hibi'scus escule'ntus*. Se *Bisamfrö*.

Ochroca'rpus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Gutti'feræ* i tropiska Asien och Afrika. — **O. Africa'nus**, har gula, ätliga frukter och ett mycket uppskattat virke. — **O. longifo'lius** har blommor, som användas vid sidenfärgning. — **O. madagascarie'nsis**, har ätliga frukter.

Ochrole'chia, *bot.*, ett släkte lavar med skorplik bål. — **O. palle'scens** och **O. tarta'rea** lämna lackmus och orselj.

Ochro'ma, *bot.*, trädsläkte av fam. *Bombaca'ceæ*. — **O. lago'pus**, b a l s a m t r ä d e t, i tropiska Amerika, har en lätt svampig ved, använd till flaskkork och flottar l. båtar som ej kunna sjunka. Fruktullen användes till stoppningsmaterial.

Ocimoni'deæ, *bot.*, en underfamilj av *Labia'teæ*.

O'cimum, *bot.*, örtsläkte av fam. *Labia'tæ*. Alla arter starkt luktande av flyktiga oljor. — **O. Basi'licum**, basilika, basilikört, inhemsk och odlad i tropiska Asien och Afrika. Det nejlikdoftande örtståndet förr officinellt. Användes nu stundom som krydda. — **O. grati'ssimum**, ger en eterisk olja, varav chartreuseliknande likörer framställas. Örtståndet användes i medicinen, oftast som te.

Ockasionali'sm (av *lat. occa'sio*, tillfälle), *fil.*, läran att Gud överallt verkar omedelbart ingripande samt genom en fortsatt skapelse oupphörligt åstadkommer överensstämmelsen mellan själsrörelserna och det kroppsliga tillståndet och verksamheten. — **Ockasionali'ster**, anhängare av ockasionalismen. — **Ockasione'll**, tillfällig.

Ocklusio'n (av *lat. occlu'dere*, tillsluta), *med.*, tillslutning; *fys.*, metallers förmåga att absorbera gaser. — **Ocklusionsförband**, ögonförband.

Ockra, *miner.*, vanligt järnoxidhydrat (brunockra och gulockra); *tekn.*, en gul till brun målarfärg.

Ocku'lt (*lat. occu'ltus*, av *occulta're*, dölja), dold, förborgad, osynlig, hemlig. — **Ockultatio'n**, döljande, förhemligande; *astr.*, en fixstjärnas l. planets undanskymmande genom månen. — **Ockulte'ra**, dölja, förhemliga. — **Ockulti'sm**, läran om *occu'lta* (se d. o.), om hemliga själskrafter, hittills oförklarade naturfenomen, andar o. s. v.

Ockupatio'n, Ockupato'risk, se under följ. ord.

Ockupe'ra (*lat. occupa're*), *krigsk.*, intaga, besätta, bemäktiga sig; sysselsätta. — **Ockuperad**, besatt (om en ort); sysselsatt, överhopad med göromål. — **Ockupatio'n**, besittningstagande besättande, intagning; sysselsättning, göromål. — **Ockupato'risk**, som avser besittningstagande.

Ockurre'ra (*lat. occu'rrere*), möta, hända, förefalla. — **Ockurre'ns**, händelse, tilldragelse. — **Ockurre'nt**, förefallande, inträffande.

Ocllo, *astr.*, den av småplaneterna, vars bana är mest excentrisk av alla kända planeter.

Ocne'ria mo'nacha, *zool.*, syn. *Psilura* (se d. o.).

O'creæ, *lat.*, benskenor (som ingingo i de romerska legionärernas utrustning).

Octa'ndria l. **Octandri'a**, se *Oktandria*.

O'ctans, *astr.*, O k t a n t e n, stjärnbild på s. hemisfären.

Octa'va (jfr *Oktav*), *tonk.*, ett orgelflöjtverk.

Octa'va, *lat.*, katolska kyrkofester med liturgi, som sträcker sig över åtta dagar, t. ex. jul, påsk, pingst.

Octa'vius l. **Octavia'nus** och **Octa'via,** mans- och kvinnonamn (av *lat. octa'vus,* den åttonde). Mansnamnet buret av den förste romerske kejsaren (Augustus), kvinnonamnet av triumviren Antonius' maka och kejsar Neros gemål.

Octidi', *fr.* (av *lat. o'cto,* åtta, och *di'es,* dag), åttonde dagen i den franska republikanska veckan.

Octi'duum, *lat.,* en tid av åtta dagar. — **I'ntra octiduum,** inom åtta dagar.

Octopeta'la (av *gr. octo',* åtta, och *pe'talon,* kronblad), *bot.,* med åtta kronblad.

O'ctodon (av *gr. okto',* åtta, och *odu's,* tand), *zool.,* gnagarsläktet buskråttor.

O'ctopus (av *gr. okto',* åtta, och *pus,* fot), *zool.,* ett släkte huvudfotingar bland blötdjuren. — **O. vulga'ris,** havspolypen, allmän i Medelhavet, saluföres i Italien bland "frutti di mare" (havsfrukter).

Octroi, *fr.* (*l.* åcktråa'), oktroj (se d. o.); accis (se d. o.).

Ocu'bavax, ett växtvax, som erhålles av ett brasilianskt träd, *Myri'stica officina'lis* l. *M. seba'cea.* Användes vid ljusfabrikationen.

O'culi, *lat., pl.,* ögon; tredje söndagen i fastan, så kallad efter början av ingångspsalmen till den på densamma brukliga katolska mässan. — **Oculi mei semper,** "Mina ögon se alltid till Herran" (Ps. 25:15).

O'culi ca'ncri, *farm.,* kräftstenar.

Oculumoto'rius, *lat., anat.,* ögats rörelsenerv.

O'culus a'nimi in'dex, *lat. ordspr.,* ögat är själens spegel.

O cu'ras ho'minum, o qu'antum est in re'bus ina'ne, *lat. hexameter,* "strunt är människornas id och tomma världens intressen" (Persius' satirer).

Ocymoi'deæ, *bot.,* underfamilj av fam. *Labia'teæ.* Hit hör *Ocimum.*

O'cymum, *bot.,* syn. *Ocimum* (se d. o.).

Od, *nord. myt.,* Fröjas make, som drog bort från henne till främmande land.

Od, benämning på ett magnetiskt ljusfenomen, som tysken *Reichenbach* trodde sig ha upptäckt och som skulle förnimmas av vissa, särskilt känsliga personer.

O. D., förk. för studentsångsällskapet *Orphei Drängar* i Uppsala.

Oda', *turk.,* ett kompani soldater.

Odainsakr, *nord. myt.,* odödlighetsåkern, odödlighetslandet, vars inv. sades leva i evighet.

O'dal l. **Odaljord,** *fornsv.,* med full äganderätt innehavd fastighet på landet. — **Odalbonde,** ägare av odaljord. — **Odalby,** gammal by. — **Odalfasta** och **Odalgods,** odaljord (se ovan). — **Odalman,** odalbonde (se ovan); lantman.

Odali'n, ett hårväxtmedel, som innehåller glycerin, borax och garvsyra; ett medel mot sträv och sönderspruckeh hud.

Odali'sk (*turk. odalik,* av *ôda,* rum), eg. rumskamrat; vit slavinna, som står i intimt förhållande till sin herre. Föder hon ett barn åt denne, blir hon frigiven och barnet räknas som äkta. — I sultanens harem benämning på slavinnor, vilka betjänade de över dem i rang stående haremsdamerna. Bland odaliskerna uttogos härskarens legitima hustrur.

Odaxe'smus, *gr., med.,* smärta vid tandsprickningen.

Odd, fornnordiskt mansnamn, udd, spets, spjut, pil.

Oddfellows, *eng.* (*l.* åddfe'llås), eg. besynnerliga bröder l. underliga kurrar; ett i England under förra hälften av 1700-t. stiftat, hemligt ordenssamfund, vars organisation påminner om frimurarordens.

Odds, *eng.* (*l.* ådds), ojämnhet, olikhet, åtskillnad; *sportt.,* ojämnt vad (då den ene håller l. riskerar mera än den andre). Jfr *Totalisator.*

O'de (*lat. o'de, gr. ode'*), hos de gamla sång; lyrisk dikt i allm.; numera högstämd lyrisk dikt av världsligt l. religiöst innehåll. — **Odesymfoni,** *tonk.,* symfoni (se d. o.), med kör. — **Ode'um** l. **Ode'on** (*gr. ode'ion*), *pl.* **Ode'er,** eg. sångsal; hos de gamla grekerna en byggnad, vari musikaliska tävlingar anställdes; i medeltidskyrkorna den upphöjning, där sångkören hade sin plats; i nyare tider benämning på vissa teatrar och konsertlokaler, stundom även på en diktsamling. — **Odéon,** *fr.* (*l.* ådeå'ng), odeum (se föreg. ord); även namn på en av de förnämsta teatrarna i Paris.

Odelsrätt, äganderätt.

Odelstinget, *no.,* den ena avdelningen av norska stortinget.

O'den l. **O'din** (*isl. Oðinn, fhty. Wodan, Wuotan*), *nord. myt.,* gudars och människors fader, vishetens och stridens gud, den högste och mäktigaste av åsarna. Gudinnan Frigga är hans maka. Hans högsäte heter Lidskjalf, hans borg Gladshem. I salen Valhall samlar han i strid fallna hjältar.

Ode'on, Odéon, Ode'um, se under *Ode.*

O'derint, dum me'tuant, *lat.,* må de hata mig, blott de frukta mig, yttrande av den romerske kejsaren Cali'gula. — **Oderint, dum pro'bent,** må de hata, om de blott godkänna.

O'desymfoni, se under *Ode.*

Ode'um, se under *Ode.*

Odeur, *fr.* (*l.* ådö'r, *lat. o'dor*), lukt; vällukt; även stank.

Odile (*l.* ådi'll), franskt, **Odi'lia,** forntyskt kvinnonamn = *Ottilia* (se d. o.).

O'din, se *Oden.*

Odini't, *petrogr.,* gångbergart av basaltisk sammansättning.

Odio'sa, *lat., pl.,* förhatliga, vidriga saker. — **No'mina sunt odiosa,** se under *Nomen.* —

Odiö's (*lat. odio'sus*), förhatlig, vidrig, olidlig; förtretlig.

O'di profa'num vu'lgus et a'rceo, *lat.*, jag avskyr den oinvigda hopen och håller den borta från mig. (*Horatius.*)

Odisputa'bel, *lat.*, oomtvistlig, obestridlig.)(Disputabel.

O'dium, *lat.*, hat. — **O. implaca'bile**, oförsonligt hat. — **O. me'dicum**, medicinskt hat. — **O. theolo'gicum**, teologiskt hat, prästhat; oförsonligt, fanatiskt hat.

Odiö's, se under *Odiosa.*

Odji, Oji, Otshi, det i Asjanti på Guldkusten härskande språket.

Odo'l, fabriksnamn på ett hygieniskt munvatten.

Odome'ter, se *Hodometer.*

Odon, *bot.*, se *Vaccinium.*

Odontago'gum (av *gr. odu's, gen. odo'ntos*, tand, och *a'gein*, draga, utdraga), *med.*, ett tandutdragningsinstrument, tandtång. — **Odo'ntagra** (av *gr. a'gra*, jakt), tandvärk, åtföljd av kindens ansvällning; även tandtång. — **Odontalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), tandvärk. — **Odonti'asis**, svår tandsprickning hos barn. — **Odo'ntica**, *pl.*, medel mot tandvärk. — **Odonti'n**, namn på olika medel mot tandvärk och på tandkonserveringsmedel. — **Odontinoi'd**, mindre *Odontom* (se nedan). — **Odonti'tis**, tandinflammation. — **Odontobla'ster** (av *gr. bla'ste*, grodd), de celler, som bekläda tandpulpans yttersida och förmedla övergången till det omgivande tandbenet. — **Odontogeni'** (av *gr. ge'nesis*, uppkomst, bildning), tändernas och tandsäckarnas bildning l. uppkomst. — **Odontoi'disk** (av *gr. ei'dos*, utseende), tandlik, tandformig. — **Odonto'l**, munvatten och värkstillande medel. — **Odontoli't** (av *gr. li'thos*, sten), tandsten, vinsten. — **Odontologi'** (av *gr. logos*, lära), läran om tänderna. — **Odonto'm**, tandsvulst. — **Odontoplasti'k** (av *gr. pla'ssein*, bilda), konsten att förfärdiga tandproteser, d. v. s. tandersättningspjäser. — **Odontopo'ros** (av *gr. po'ros*, por), medfödda l. förvärvade onormala håligheter i tandbenet. — **Odonto'rnithes** (av *gr. o'rnithes*, fåglar), *paleont.*, tandfåglar, en grupp utdöda fåglar, vilka voro försedda med tänder. — **Odontotekni'k** (av *gr. te'chne*, konst), tandläkarkonst, företrädesvis med avseende på den mekaniska behandlingen. — **Odontote'kniker**, tandläkare, dentist. — **Odontote'knisk**, som hör till tandläkarkonsten. — **Odontoterapi'** (av *gr. therape'ia, bot*), tandläkarkonst.

Odonte'lla, *bot.*, småtandad.

Odonti'tes, *bot.*, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* — **O. ru'ber**, rödkulla, åker, gräsmark. — **O. litora'lis**, strandkulla, strandängar vid havet.

Odonto'ceti, *zool.*, däggdjursordn. Tandvalar (Spermacetivalar och delfiner).

Odontoglo'ssum, *bot.*, orkidésläkte i Sydamerikas bergstrakter. — **O. cri'spum** och **O. gra'nde**, odlas allmänt i växthus för sin rika blomsterskrud.

Odontoli't, Benturko's, Tandturkos, Occidenta'lisk turkos, turkosliknande stenar, förfärdigade av fossila ben och tänder, vilka vid fossilifieringen blåfärgats av järnfosfat.

Odonto'pteris, *paleont.*, fossilt ormbunkssläkte från stenkols- och permiska systemet.

Odonto'pteryx, *paleont.*, släkte utdöda fåglar med sågtandlika naggar i såväl översom underkäken.

Odontospe'rmum pygmæ'um, *bot.*, Jerikoros.

O'dor, *lat.*, lukt; vällukt; även stank. — **Odora'nt**, välluktande, doftande. — **Odora'ta**, *pl.*, välluktande saker. — **Odorati'ssima**, *bot.*, högst välluktande. — **Odori'ferum** (*neutr.* av *odo'rifer*, luktförande), *bot.*, artnamn för vissa växter; *farm.*, bestämning för vissa tinkturer m. m. — **Odorifice'ra**, göra välluktande.

Odry'ser, ett forntraciskt folk.

Odrörer, *nord. myt.*, ett av de trenne kärl, vari skaldemjödet förvarades.

Odscha'k, *turk.*, janitschartrupp.

Odsji, se *Odji.*

Odysséen (*gr. Odysse'ia*), den grekiske skalden *Homeros'* berömda hjältedikt om sagohjälten *Odysseus'* underbara och äventyrliga hemfärd från Troja och hans hemkomst till Ithaka.

Odysse'us (*lat. Uli'xes* l. *Uly'sses*), *gr. sag.*, Ithakas för tapperhet och förslagenhet ryktbare konung, en av de mest frejdade hjältarna under trojanska kriget, huvudperson i hjältedikten *Odysséen* (se föreg. ord).

Odö'r, se *Odeur.*

O'dört, *bot.*, se *Conium.*

Œ-, se även *Ö.*

O. E. B. Q., förk. för *lat. O'ssa e'jus be'ne quie'scant*, må (hans, hennes) ben vila i frid.

Œcus, *lat.* (*l.* e'kus), praktfull matsal i förnämare romerska boningshus.

Œde'ma l. **Œde'm** (*l.* ed- l. öd-; av *gr. o'idema*, svulst), *med.*, ödem, lokal vattusot. — **Œdema cardia'le**, ödem på grund av hjärtfel. — **Œ. fu'gax**, hastigt uppkommande och övergående ödem av nervösa orsaker. — **Œ. mali'gnum**, sårinfektion med brand och ödem kring såret. — **Œdemati'** hudsvullnad. — **Œdemsjuka**, uppträdande av ödem än här, än där men av andra orsaker än hjärt- l. nervlidanden.

Œdicne'mus œdicne'mus, *zool.*, tjockfoten, en vadarfågel, som lever på torra fält.

Œdipus (*l.* e'dipus), se *Oidipus.*

Œil, *fr.* (*l.* öj), öga. — **Œ. de bœuf** (*l.* - dö böff), oxöga, runt l. ovalt fönster (särskilt takfönster). — **Œ. de perdrix** (*l.* - perdri'), eg. rapphönsöga; ett slags ljusrött champagnevin; även ett slags fransk

likör. — **Chronique de l'œil de bœuf** (*l.* kråni'ck dö löj -), skandalhistorier (efter hovkavaljerernas genom ett oxöga upplysta väntsal i Versailles). — **Œillade** (*l.* öja'dd), förstulen blick, sidoblick, blinkning åt någon. — **Œillère** (*l.* öjä'r), skygglapp (på hästar).

Œkologi' (*l.* eko-), se *Ekologi.*

Œla'ndicum, *lat., bot.,* öländsk.

Œn, *nord. myt.,* en dvärg.

Œna'nthe, *bot.,* vattenörtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **Œ. aqua'tica,** stäkra, anses giftig. Frukterna användas flerstädes i medicinen. — **Œ. fistulo'sa,** pipstäkra.

Œna'nth-eter (*l.* en-; av *gr. o'inos,* vin, *a'nthos,* blomma, och *lat. æther,* eter), vinblommeeter l. vinblommesprit, bildas vid jäsning av vin samt betingar till en del dettas smak och bouquet.

Œneus (*l.* e'neus), se *Oinevs.*

Œnoca'rpus, *bot.,* palmsläkte i tropiska Sydamerika. — **Œ. bata'na,** patavapalmen, har i hemlandet mångsidig användning. Fruktoljan drickes. Bladskaftens kärlsträngar användas till pilar o. s. v.

Œnografi' (*l.* en-; av *gr. o'inos,* vin, och *gra'fein,* skriva), beskrivning om viner. — **Œnologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om vinodling samt om viners beredning och behandling. — **Œnolo'g,** vinkännare. — **Œnomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), *med.,* periodiskt supbegär. — **Œnome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), vinmätare, instrument till att pröva vinets styrka. — **Œnopo't,** vindrickare.

Œnone (*l.* enå'ne), *astr.,* en av småplaneterna.

Œnothe'ra, *bot.,* växtsläkte, tillhörande fam. *Onagra'ceæ.* Många arter odlade som prydnadsväxter. — **Œ. bie'nnis,** gulltrav, vår enda inhemska art, med stora gula blommor i ax, är även den ofta odlad. Rötterna ätliga.

Œnothera'ceæ, *bot.,* syn. *Onagraceæ* (se d. o.).

Œno'trer (*l.* en-), grekernas benämning på ur-invånarna i sydvästligaste Italien, *Oinotria,* "vinlandet".

Œso'phagus, *gr.-lat.,* l. **Œsofag** (*l.* es-), *anat.,* matstrupe. — **Œsofagi'sm,** *med.,* kramp i matstrupen. — **Œsophagi'tis** l. **Œsofagi't,** inflammation i matstrupen. — **Œsofagomalaci',** uppmjukning och upplösning av matstrupens slemhinna. — **Œsofagoplasti'k,** plastisk operation på matstrupen. — **Œsofagosko'p,** instrument för okulär undersökning av matstrupen. — **Œsofagospa'sm,** dets. som œsofagism. — **Œsofagoto'm,** instrument för operativt ingrepp i matstrupsstrikturer. — **Œsofagotomi'** (av *gr. tome',* skärning), *kirurg.,* inskärning i matstrupen för avlägsnande av någon främmande kropp.

Œstridæ (*l.* e'str-), *zool.,* styngflugor, ett slags flugor, vilkas larver leva som parasiter hos vissa däggdjur.

Œuf, *fr.* (*l.* öff), *pl.* **Œufs** (*l.* ö), ägg, äggrätt.

Œuvre, *pl.* **Œuvres,** *fr.* (*l.* övr), *pl.,* verk, skrifter.

O. F., förk. av *Oddfellows* (se d. o.).

Offa Helluantii, *farm.,* består av ammoniumbikarbonat. Nyttjas till pastiller, pulverblandningar etc.

Offenbachia'd, lätt och uppsluppen operett, i samma stil som den tysk-franske kompositören *Offenbachs* alster.

Offende'ra (*lat. offe'ndere*), angripa, förolämpa, såra. — **Offensio'n,** angrepp, anfall; förolämpning. — **Offensi'v,** angripande; *krigsk.,* till anfall tjänlig, anfalls-; anfall. — **Offensive,** *fr.* (*l.* offangsi'v), anfall. — **Offensiv- och defensivallians,** anfalls- och försvarsförbund. — **Offensivkrig,** anfallskrig. — **Offensivställning,** anfallsställning, d. v. s. en sådan, som förbereder ett plötsligt angrepp; även en sådan, varigenom man vill locka fienden att anfalla.

Offe'ntlig (*ty. öffentlich*), allmän.)(Privat. — **Offentlighet** (*ty. Öffentlichkeit*), allmänhet.

Offer (av *lat. offe'rre, fr. offrir*), som religiös handling åt en övernaturlig makt l. gudom framburen gåva. — **Offere'ra,** tillbjuda, erbjuda, hembära. — **Offe'rt,** *handelst.,* erbjudande, anbud, förslag. — **Offertbrev,** brev, vari något utbjudes. — **Offerto'rium,** offerpenningar; offerskål; det i katolska mässan förekommande upplyftandet och framvisandet av den heliga hostian; den sång, som ledsagar denna ceremoni.

Office, *eng.* (*l.* å'ffiss), kontor, byrå.

Office'r (*fr. officier,* av *lat. offi'cium,* se d. o.), *krigsk.,* gemensam benämning för härens och flottans högre befäl.

Officia'l, Officia'nt, Officie'll, Officie'ra, Officiö's, se under *Officium.*

Officier, *fr.* (*l.* åffisie'), officer. — **O. de l'académie** (*l.* - dö lackademi'), en hederstitel, som utdelas för förtjänster på vetenskapligt område. — **O. de santé** (*l.* - dö sangte'), militärläkare. — **O. du jour** (*l.* - dy sjor), tjänstgörande officer.

Offici'n (*lat. offici'na*), eg. verkstad, fabrik; lokal, där fabrikat av annan beskaffenhet än hantverksprodukter framställas (i synnerhet apotek och boktryckeri). — **Officina'lia,** *pl.,* läkemedel, apoteksvaror. — **Officina'lis, -e,** *bot.,* använd som läkemedel. — **Officine'l** l. **Officine'll** (*lat. officina'lis*), som enl. lag finnes och tillhandahålles på apotek; som tjänar att användas till läkemedel. — **Officinell formel,** *farm.,* i farmakopén meddelad föreskrift rör. beredningen av läkemedel. Jfr *Magistralformel.*

Offi'cium, *pl.* **Offi'cia,** *lat.,* plikt, åliggande; tjänst, ämbete, ämbetsplikt, ämbetsför-

rättning; uppvaktning. — **Bona officia,** välvilliga tjänster; bemedlingar regeringar emellan. — **Ex offi'cio,** på tjänstens l. ämbetets vägnar. — **Offi'cium absolu'tum,** ovillkorlig plikt. — **O. divi'num,** gudstjänst enl. katolska ritualen. — **O. humanita'tis,** en mänsklighetens plikt. — **O. imperfe'ctum,** ofullkomlig plikt, plikt, som ej betingas av yttre tvång. — **O. ju'dicis,** domarens plikt, rättens hjälp. — **O. officio provoca'tur,** den ena tjänsten är värd den andra. — **O. perfe'ctum,** fullkomlig plikt, tvångsplikt. — **O. ple'num,** fullständig, högtidlig gudstjänst, högmässa. — **O. sa'crum,** eg. heliga ämbetet; *inkvisitionen* (se d. o.). — **Officia'l,** hos de gamla romarna en rättsperson; i katolska kyrkan biskopens vikarie, som dömer i vissa viktiga frågor, särskilt äktenskapsmål. — **Officia'nt,** person, som tjänstgör; tjänstförrättande (vid en orden), tjänstgörande präst. — **Officie'l** l. **Officie'll,** tillkommen å ämbetets vägnar, ämbets-; utfärdad l. kungjord av regeringen; som innehåller direkta meddelanden av regeringen. — **Officie'll tidning,** regeringens organ. — **Officie'ra,** tjänstgöra (i synnerhet förrätta gudstjänst). — **Officiosite't,** tjänstaktighet, tjänstvillighet. — **Officiö's** (*fr. officieux*), eg. tjänstaktig, tjänstvillig; halvofficiell, indirekt meddelad av regeringen.

Offrande, *fr.* (*l.* -ra'ngd), offer, gåva.

O'ffset, *eng.*, eg. överföring, tryckmetod enl. vilken färgen från en tryckrulle först upptas på en med gummiduk överspänd cylinder och från denna överföres till pappersytan.

Offside, *eng.* (*l.* å'ffsajd), den avlägsnare sidan; *sportt.*, ur spelet.

Ofia'ner, se under följ. ord.

Ofi'asis, *gr.* (av *o'fis,* orm), *med.*, ormformiga kala fläckar på huvudet. — **Ofikalci't,** *geol.*, ett slags kalksten. — **Ofiklei'd,** *tonk.*, ett till bygelhornens klass hörande basinstrument. — **Ofiodo'nter,** *paleont.*, förstenade ormtänder. — **Ofiofa'g,** ormätare. — **Ofiolatri'** (av *gr. latre'ia,* tjänst) l. **Ofiti'sm,** ormdyrkan. — **Ofioli'ter** (av *gr. li'thos,* sten), ormförsteningar. — **Ofiologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om ormarna. — **Ofiotoxi'n,** ormgift. — **Ofi't,** *miner.*, serpentin (se d. o.). — **Ofi'ter** l. **Ofia'ner,** ormbröder, namn på vissa gnostiska sekter (2:a—6:e årh.), som dyrkade ormar.

Ofne, *nord. myt.*, namn på en orm; binamn till Oden.

Oftalmalgi' (av *gr. ofthalmo's,* öga, och *a'lgos,* smärta), *med.*, ögonlidande, ögonvärk. — **Oftalmi',** inflammation i ögats yttre delar. — **Oftalmi'a ægypti'aca,** *lat.*, egyptisk ögonsjukdom. — **Oftalmia'ter** (av *gr. iatro's,* läkare), ögonläkare. — **Oftalmiatri'** l. **Oftalmiatri'k,** ögonläkekonst. — **Ofta'lmica** l. **Ofta'lmiska medel,** ögonmedel, såsom ögonvatten, ögonsalva o. s. v. — **Ofta'lmisk,** som angår ögonen. — **Oftalmi'tis,** inre ögoninflammation. — **Oftalmobioti'k,** ögonvård. — **Oftalmoblennorré** (av *gr. ble'nna,* var, och *re'in,* flyta), slemflytning ur ögonen. — **Oftalmoce'le,** ögonbråck. — **Oftalmoduli',** ögontjänst. — **Oftalmodyni',** ögonsmärta. — **Oftalmofanto'm,** en konstgjord efterbildning av ögat till övning i ögonoperationer. — **Oftalmofto'sis,** ögonstenens framskjutning l. framfallande. — **Oftalmofy'ma,** svulst på ögonstenen. — **Oftalmo'golos,** ögontjänare. — **Oftalmografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), beskrivning över ögonens inre och yttre byggnad. — **Oftalmologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), vetenskapen om ögat. — **Oftalmolo'g,** ögonläkare. — **Oftalmoly'ma,** förstöring av ögonstenen. — **Oftalmome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), instrument för mätande av hornhinnans krökning. — **Oftalmo'ncus,** hård ögonsvulst. — **Oftalmonosologi',** läran om ögats sjukdomar. — **Oftalmophlebotomi',** se *Phleboftalmotomi.* — **Oftalmoplegi',** förlamning av ögonmusklerna. — **Oftalmoponi',** ögonlidande. — **Oftalmorré** (av *gr. re'in,* flyta), ögonfluss. — **Oftalmorréxis** (av *gr. rexis,* bristning), sönderslitande av ögat. — **Oftalmosko'p** (av *gr. skope'in,* se), ögonspegel. — **Oftalmoskopi',** undersökning av ögon. — **Oftalmospa'smus,** ögonkramp. — **Oftalmospektrosko'p** = *Spektrokolorimeter* (se d. o.). — **Oftalmostere'sis,** förlust av ett l. bägge ögonen. — **Oftalmoterapi',** ögonläkekonst. — **Oftalmotomi'** (av *gr. te'mnein,* skära), sönderdelning av ögat för vetenskaplig undersökning.

Ofuda, *jap.*, ”sedel”, ett slags amulett av papper med språk ur de heliga skrifterna, invigd i ett tempel.

Ogam, en svårtydd fornkeltisk skrift. Dess alfabet kallas *bethluisnin,* av begynnelsebokstäverna *b* (*beith,* björk) och *l* (*luis,* rönn).

Ogene'rad (*l.* -sje-), otvungen, fri, ledig. Jfr *Genera.*

Ogham, en gallisk gud, kraftens och vältalighetens personifikation; även = *Ogam* (se d. o.).

Ogive, *fr.* (*l.* åsji'v), *byggn.*, medeltida benämning på det kors, som uppstår då två diagonalbågar i ett korsvalv skära varandra; senare liktydigt med spetsbåge. — **Arc ogive,** *fr.* (*l.* ark -), spetsbåge. — **Ogiva'l,** spetsbågig. — **Style ogivale,** *fr.* (*l.* stil -va'l), spetsbågestilen, den gotiska byggnadsstilen.

Ogi'ver, *geol.*, linjer och bågbildningar i glaciäris, beroende på olika avsmältningshastighet hos de växlande lagren av blåsrik och luftfri is.

Ogo'rer, dets. som *Avarer* (se d. o.).

Ograve'rad, *jur.*, säges en förmögenhet, särskilt en fastighet vara, när inga sakrätter (inteckningar) häfta vid den.

Ogre, *fem.* **Ogresse,** *fr.* (*l.* åggr, åggrä'ss), varulv.

Ogu'lnia, *lat.*, *Lex ogulnia*, romersk lag från 300 f. Kr., som gav plebejerna tillträde till de mest ansedda prästämbetena.

Ogurdscha'ler, ett turkmenskt folk.

Ogus, ett turkiskt folk.

O'gyges, *gr. sag.*, den konung i Beotien, under vilken den *ogygiska vattenfloden* säges hava hemsökt landet. — **Ogy'gisk,** urgammal; ärevördig.

Ogy'gia, *gr. myt.*, se *Kalypso*.

Ogy'gia, *paleont.*, ett trilobitsläkte i undersiluriska bildningar.

Ohe', jam sa'tis est, *lat.*, hallå, nu kan det vara nog. (*Horatius.*)

Ohemu'l, urspr. olaglig, oförsvarlig; nu obehörig, orättmätig, som ej kan bevisas.

Ohio (*l.* åhä'jå), *astr.*, en av småplaneterna.

Ohm (*l.* åm), *fys.*, den efter den tyske fysikern *Ohm* uppkallade praktiska enheten för det elektriska ledningsmotståndet. Motsvarar 1,000,000,000 absoluta motståndsenheter. — **Ohmska lagen,** den lag, enl. vilken den av en strömkälla alstrade strömstyrkan är direkt proportionell mot den elektromotoriska kraften och omvänt mot summan av ledningsmotstånden.

Ohokimi, *jap.*, storhövding.

Ohrana l. **Ochrana,** *ry.* (*l.* achra'na), det tsaristiska Rysslands hemliga politiska polis med spionericentraler och "uppviglingsagenter" bland de revolutionära.

O. H. S. S., förk. för *lat. Ossa hic sita sunt*, benen vila här.

Oide'ma, se *Œdema*.

Oide'mia, *zool.*, svärtor, ett andfågelsläkte. — **O. fu'sca,** svärtan. — **O. ni'gra,** sjöorren.

Oi'dium a'lbicans, *bot., med.*, torsksvampen. — **Oidiomyko's,** *med.*, slemhinneaffektion, förorsakad av torsksvamp.

Oidi'pus (*lat. Oedipus*), *gr. sag.*, konung av Tebe, son av Laios och Iokaste, hade utan kännedom om denna släktskap dödat sin fader och äktat sin moder. Då sanningen uppdagades, utstack han i förtvivlan sina ögon och irrade sedan fridlös omkring, kärleksfullt ledd av sin dotter Antigone. Oidipussagan är av *Sofokles* behandlad i skådespelen "Konung Oidipus" och "Oidipus på Kolonos". Jfr *Antigone*.

Oigob, en masaistam.

Oihonna, en av huvudpersonerna i *J. L. Runebergs* dikt "Kung Fjalar".

Oiltransfer, *eng.* (*l.* å'jltra'ns-), en fotografisk kopieringsmetod för överföring av oljepigmenttryck på nytt papper.

O imitato'res, se'rvum pe'cus, *lat.*, o, efterapare, slaviska fänad. (*Horatius.*)

Oin, *nord. myt.*, en alf l. dvärg.

Oine'vs (*lat. Œneus*), *gr. sag.*, konung i Kalydon och fader till Meleagros.

Oino'choë (av *gr. o'inos*, vin, och *che'in*, gjuta), mindre forngrekisk kanna för servering av vinet.

Oinomani' = *Œnomani* (se d. o.).

Oinome'ter = *Œnometer* (se d. o.).

Oino'ne, *gr. sag.*, nymf på berget Ida, den trojanske Paris' första maka.

Oino'tria, se under *Œnotrer*.

Oirad, kalmuckernas inhemska namn.

Oiron-fajans, se *Henri deux-fajans*.

O'isian, Oisin, mansnamn, se *Ossian*.

Oji, se *Odji*.

Ojibway = *Chippeway* (se d. o.).

OK (*l.* åkä'i), amerik. utt. som betyder "allt riktigt", sannolikt av choctawindianskt *oke*, "det är så" (ej av *eng. all correct*).

Oka' l. **Okka,** äldre turkisk viktsenhet = omkr. 1,28 kg.; i Turkiet numera benämning på kilogram. Jfr *Okka*.

Oka'nda, negerfolk i franska Kongo.

Oka'pi, *zool.*, ett sällsynt afrikanskt giraffdjur, *Oka'pia johnsto'ni*.

Okari'na, se *Ocarina*.

Okda', *astr.*, se *Kaitan*.

Okeani'der, se under följ. ord.

Okeano's (*lat. Oce'anus*), *gr. myt.*, världshavets härskare. — **Okeani'der,** Okeanos' döttrar.

Okella (*arab. wakkâle*), europeisk benämning på väldiga, fyrkantiga, till varunederlag använda byggnader i Egyptens större städer.

Oken (*l.* å'ken), levantisk vikt, oftast = $^1/_{44}$ kantar (se d. o.).

Okisaki, *jap.* (*l.* å'-), benämning på kejsarinnan l. änkekejsarinnan.

Okka, arabisk vikt = 1,237 kg. Jfr *Oka*.

Okla., förk. för Nordamerikanska staten *Oklahoma*.

Oklokrati' (av *gr. o'chlos*, folkmassa, och *krate'in*, härska), massherravälde, pöbelvälde. Jfr *Demokrati*. — **Oklokra'tisk,** som hör till oklokratien. — **Oklokra't,** anförare för pöbeln.

O'knos, *gr. myt.*, gestalt i dödsriket, vilken, liksom Sisyfos dömd till ett fruktlöst arbete, tvinnar på ett halmrep vars andra ände ständigt uppätes av en åsna.

Okolija, *bulg.*, förvaltningsdistrikt.

Okolner (*isl. O'kolnir*), *nord. myt.*, det aldrig kalla landet, ett av namnen på Mimers underjordiska rike.

Okra, *bot.*, se *Hibiscus*.

Okra'na, se *Ohrana*.

Okrosjka, *ry.* (*l.* akrå'-), *kokk.*, kall soppa av mjölk, grädde l. kvass, som slås över tärningar av kött, hårdkokta ägg, gurkskivor, lök, dill och dragon (ev. fisk, grönsaker l. frukt).

Okrug, *ry.*, distrikt.

Oktaeder (av *gr. okto'*, åtta, och *he'dra*, yta), *geom.*, en av åtta liksidiga och lika stora trianglar innesluten solid figur.

Oktaëte'ris (av *gr. okto'*, åtta, och *e'tos*, år),

kronol., stundom brukad benämning på *ennaëteris* (se d. o.).

Oktako'rd (av *gr. okto'*, åtta, och *cho'rde*, sträng), *tonk.*, tonverktyg med åtta strängar.

Okta'n, *kem.*, ett till paraffinerna hörande kolväte.

Okta'ndria l. **Oktandri'a** (av *gr. okto'*, åtta, och *ane'r*, man), *bot.*, åttonde klassen i Linnés växtsystem, innefattande växter, vilkas tvåkönade blommor hava åtta fria ståndare.

Okta'ngel, *lat.*, åttahörning. — **Oktangulä'r**, åttakantig.

Okta'nt (av *lat. o'cto*, åtta), *astr.*, ett vinkelmätningsinstrument, som brukas mest av sjöfarande.

Okta'nten, *astr.*, stjärnbild på s. stjärnhimmeln.

Okta'nter, *astr.*, månrörelsen mellan de fyra månlägen som äro mittemellan nymånen och första och sista kvarteren samt emellan fullmånen och första och sista kvarteren.

Oktapla' (av *gr. oktaplu's*, åttafaldig), på åtta språk och i åtta jämsides uppställda spalter tryckt bibel.

Okta'stylos l. **Oktosty'l** (av *gr. okto'*, åtta, och *sty'los*, pelare), byggnad med åtta pelare på framsidan.

Okta'v (*ital. otta'va*, av *lat. octa'vus*, den åttonde), *tonk.*, åttonde tonen uppåt l. nedåt från en antagen grundton; hela omfånget av åtta toner i den diatoniska skalan (jfr *Intervall*); format av en bok, där arket är viket i åtta blad. — **Okta'vflöjt**, pickolaflöjt. — **Okte'tt** (*ital. otte'tto*), åttastämmigt tonstycke.

Okta'vius l. **Oktavia'nus** och **Okta'via**, se *Octavius*.

Oktavo'n (av *lat. octa'vus*, den åttonde), avkomling av en kvarteron (se d. o.) och en vit.

Okte'tt, se under *Oktav*.

Oktillio'n, åttonde potensen av en million, en million septillioner (se d. o.). Skrives med fyrtioåtta nollor efter 1.

Okto'ber (*lat. octo'ber*, av *o'cto*, åtta), hos de gamla romarna den 8:e, hos oss den 10:e månaden i året, slaktmånaden. — **Oktoberhästen** (*lat. octo'ber e'quus*), fornromersk skördefest, 15 okt.

Oktobri'ster, ryskt centerparti av moderatliberala agrarer, bildat 1905 och uppkallat efter tsarens kort förut utfärdade oktobermanifest om dumans lagstiftningsmakt, vilket de godkände.

Oktode's (av *lat. okto'decim*, aderton), format av en bok, där arket är viket i aderton blad.

Oktogo'n (av *gr. okto'*, åtta, och *goni'a*, hörn), *geom.*, regelbunden åttasidig figur, åttahörning; *byggn.*, en åttahörnig byggnad. — **Oktogo'nisk**, åttasidig.

Oktona'r (*lat. octona'rius*), *metr.*, vers som består av åtta fötter.

Oktosty'l, se *Oktastylos*.

Oktro'j (*fr. octroi* [*l.* åckträå'], av *lat. aucto'ritas*, vilja, beslut, myndighet), *jur.*, särskild handelsrätt, privilegium; hos oss särskilt av regeringen åt ett aktiebolag beviljat tillstånd att på viss tid idka bankrörelse. — **Oktroje'ra** (*fr. octroyer*), meddela ett dylikt tillstånd; egenmäktigt förordna; påtränga, påtvinga. — **Oktrojerad** lag l. **författning**, en av regeringen av egen maktfullkomlighet utan representationens samtycke utfärdad lag l. författning.

Oku'bavax, *bot.*, vax av *Myri'stica ocu'ba*. Se *Myristica*.

Oku'meharts, ett slags *Elemi* (se d. o.).

Okula'r (*lat. ocula'ris*, av *o'culus*, öga), *fys.*, den mot ögat vända linsen i en kikare l. ett mikroskop (jfr *Objektiv*); även = *okulär* (se nedan). — **Okularinspektion**, besiktning. — **Okularmikrome'ter**, mikrometer (se d. o.), kombinerad med avläsningsmikroskop. — **Okulartaxatio'n**, ögonmåttsuppskattning av en skogs virkesvärde. — **Okule'ra**, *trädg.*, förädla, taga ett öga (knopp) av en ädel plantvarietet och insätta detta i en till en besläktad, mindre ädel art hörande stam. — **Okulatio'n**, detta tillvägagångssätt. — **Okulä'r** l. **Okular**, som angår ögonen, ögon-, åsyna.

Okuli'st, äldre benämning på ögonläkare.

Okulä'r, se under *Okular*.

Okygrafi' (av *gr. oky's*, snabb, och *gra'fein*, skriva), snabbskrivning, *stenografi* (se d. o.).

Okype'te, *gr. myt.*, en av harpyorna.

Ol., *kem.*, *farm.*, förk. av *lat. o'leum*, olja.

Ol, danskt styckemått för sill och ägg = 4 tjog = 80 stycken.

Ola, kortform av *Olof*.

Olaca'cæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Santala'les*. Träd l. buskar i tropikerna. Många lämna värdefull ved, t. ex. *Co'ula* och *Xime'nia*.

Ola'us l. **Ola'vus**, mansnamn = *Olof* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet **Ola'va** l. **Ola'via**.

Olav, se *Olof*. — **Olavsorden** l. **Sankt Olavs orden**, en norsk orden.

Ola'vus, äldre form för *Olaus*.

O'lax ceyla'nica, *bot.*, stinkträd, ett till fam. *Olaci'neæ* hörande, i Ostindien växande träd, vars stinkande ved brukas som medel mot febrar.

Olberska kometen, *astr.*, av W. Olbers 1815 upptäckt komet med 74 års omloppstid.

Old, *eng.* (*l.* åld), gammal. — **O. boy**, idrottsman, som har rätt att tävla i särskild klass, emedan han uppnått den ålder, över vilken man i allm. icke längre kan utvecklas i kraft och spänstighet. — **O. Jack** (*l.* - djäck), gamle Jakob, skämtnamn på engelska flaggan. — **O. Nick**, gamle Nikolaus, populär benämning på djävulen.

Oldenburgska hornet, ett dryckeshorn av guld, förfärdigat åt danske konung Kristian I av en westfalisk guldsmed. (Nu på Rosenborgs slott i Köpenhamn.)

Oldenburgska huset, en av Europas äldsta och mest förgrenade furstesläkter, härstammande från de medeltida grevarna av Oldenburg.

Oldfieldia (*l.* -fi'-), *bot.*, växtsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ.* — **O. africa'na,** ett västafrikanskt träd, lämnar mycket uppskattad s. k. afrikansk ek.

Oldfru, se *Åldfru.*

Oldhami't, *miner.*, ett av kalciumsulfid bestående mineral, som förekommer i meteoriter.

Old Jack, se under *Old.*

Old Nick, se under *Old.*

Oldnordisk, *da.*, fornnordiska.

Oldnorsk, *no.*, fornnorska.

Old pelton main, *eng.* (*l.* å'uld pe'ltn mä'in), ett slags engelska kol.

Olea'ceæ, Oleacéer, Olivfamiljen, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Ligustri'neæ.* Mest från Nordamerika. Ex. *Fra'xinus, Ligu'strum, Jasmi'nium, O'lea, Syri'nga.*

O'lea europæ'a, *bot.*, se *Olivträdet.*

Olea'nder = *Nerium* (se d. o.). — **Oleandri'n,** *kem.*, ett ämne, som förefinnes i nerium.

Olea'ster, *bot.*, *O'lea oleaster,* vilt oljeträd.

Olea'ter, *kem.*, föreningar mellan oleinsyra och en bas.

Olecra'non, *anat.*, stora armpipans övre ändknöl.

Olefi'ner l. **Alkyle'ner,** *kem.*, alifatiska kolväten, såsom etylen, butylen, propylen o. s. v.

Olefi'niska kamferarter, *kem.*, alifatiska terpenalkoholer, en del högre, omättade alkoholer, t. ex. geraniol, nerol.

Olefi'niska terpe'ner l. **Alifatiska terpener,** *kem.*, omättade kolväten med öppen kedja.

Oleg, rysk namnform för *Helge.*

Olei'n = *Elain* (se d. o.). — **Oleinsyra,** *kem.*, oljesyra.

Ole'nidæ, *paleont.*, en familj kambriska trilobiter. — **Oleni'dskiffer** l. **Ole'nusskiffer,** en mörk, fossilförande, kambrisk alunskiffer i Skåne, Öster- och Västergötland.

Ole'nos, *gr. myt.*, en son till Zeus.

O'leo, dets. som *Oleomargarin* (se d. o.).

Oleokalkografi' (av *lat. o'leum,* olja, och *kalkografi,* se d. o.), kopparstick med oljefärger. — **Oleomargari'n,** *kem.*, en lösning av stearin, palmitin och olein; även ett halvfabrikat i margarinfabrikationen, även kallat O l e o. — **Oleome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), oljemätare, apparat för undersökning av oljors godhet. — **Oleonafta,** vissa fraktioner av rånafta.

Olera'ceæ, *bot.*, se *Chenopodiaceæ.*

Olera'ceus, Olito'rius, *lat.*, *bot.*, hörande till grönsaker.

O'leum, *lat.*, olja. — **O. absi'nthii,** malörtolja. — **O. amo'ni,** pimentolja. — **O. amy'gdalæ** l. **O. amygdala'rum,** *farm.*, mandelolja, verkar emollierande, i större doser milt avförande. — **O. ane'thi,** dillolja. — **O. ange'licæ,** angelicaolja. — **O. anima'læ,** hjorthornsolja. — **O. ani'si,** anisolja. — **O. anisi stella'ti,** stjärnanisolja. — **O. a'nthos,** en flyktig olja i drogen *Folia rosmarini* (se d. o.). — **O. anti'quum ve'rum,** ett slags hårolja. — **O. arachi'dis,** jordnötolja. — **O. a'rnicæ,** arnicaolja. — **O. aspha'lti,** asfaltolja. — **O. aura'ntii,** pomeransolja. — **O. aurantii flo'rum,** orangeblomolja. — **O. berga'miæ** l. **O. bergamo'ttæ,** bergamottolja (se *Bergamott*). — **O. be'tulæ,** björktjära. — **O. ca'cao,** kakaoolja, framställes ur kakao (se d. o.). — **O. cadi'num** = *Pyroleum oxycedri* (se d. o.). — **O. cajepu'ti,** kajeputolja (se d. o.). — **O. ca'lami,** kalmusrotolja. — **O. camphora'tum,** kamferolja (se d. o.). — **O. ca'nnabis,** hampolja, fås av hampfrö, *Fru'ctus ca'nnabis.* — **O. capillo'rum,** hårolja. — **O. carbo'licum,** karbololja. — **O. cardamo'mi,** kardemummaolja. — **O. caryophy'lli,** nejlikolja. — **O. ca'ssiæ,** kanelolja, består huvudsakligen av kanelaldehyd. — **O. ce're,** vaxolja. — **O. cetace'i,** spermacetiolja. — **O. Chabérti,** Chaberts olja, beredes av hjorthornsolja och terpentinolja. — **O. chamomi'llæ,** kamomillolja. — **O. chemico'rum Hollandico'rum,** etylenklorid. — **O. chænoce'ti,** näbbvalolja. — **O. chi'næ,** kinolin. — **O. chlorofo'rmii,** kloroform. — **O. ci'næ,** maskfröolja. — **O. cinere'um,** gråolja, med fet olja utspädd gråsalva. — **O. cinnamo'mi,** kanelolja. — **O. ci'tri,** citronolja. — **O. citrone'llæ,** citronellolja. — **O. co'cos,** kokosnötolja. — **O. coria'ndri,** korianderolja. — **O. co'rnu-cervi,** hjorthornsolja. — **O. cro'tonis,** krotonolja (se d. o.). — **O. Cube'bæ,** kubeberolja. — **O. cumi'ni,** kumminolja. — **O. de ce'dro,** cedroolja (se d. o.). — **O. empyreuma'ticum,** tjära. — **O. eucaly'pti,** eukalyptusolja. — **O. flo'rum na'phæ,** orangeblomolja. — **O. fœni'culi,** fänkolsolja. — **O. ga'di,** torsklevertran. — **O. gaulthe'riæ,** vintergrönolja. — **O. gera'nii,** geraniumolja. — **O. gossy'pii,** bomullsfröolja. — **O. gynoca'rdiæ,** chaulmografett (se d. o.). — **O. Haarlame'nse,** Haarlemolja. — **O. heliotro'pie,** heliotropolja. — **O. hyoscy'ami infu'sum** beredes av sprit, *folia hyoscyami* (se d. o.) och matolja. — **O. hype'rici,** hyperikum- l. perikumolja. — **O. iri'dis,** violrotolja. — **O. jasmi'ni,** jasminolja (se *Jasmin*). — **O. je'coris ase'lli,** torsklevertran, fiskleverolja, beredes av levern av flera torskarter. Brukas mot skrofler och engelska sjukan och i lungsot. — **O. jugla'ndis,** valnötolja. — **O. juni'peri,** enbärsolja. — **O. juniperi empyreuma'ticum,** envedstjära. — **O. la'uri,** lagerolja (se *Lager*). — **O. lava'ndulæ,** flyktig lavendelolja, fås av blommorna till *Lava'ndula officina'lis.* — **O. li'gni rho'dii,** rosenträolja. — **O. ligni santa'li,** sandelträolja. — **O. li'ni,** se *Lin.* — **O. litha'ntracis,** stenkolstjära. — **O. lu'puli,** humleolja. — O.

maci'dis, muskotolja. — O. **majora'næ,** mejramolja. — O. **ma'rtis,** koncentrerad lösning av järnklorid. — O. **medu'llæ,** märgolja. — O. **meli'ssæ,** melissolja. — O. **me'nthæ cri'spæ,** krusmyntolja. — O. **menthe pipera'thæ,** pepparmyntolja. — O. **mo'rrhue,** torsklevertran. — O. **moscha'tæ,** muskotnötolja. — O. **myri'cæ a'cris,** barrolja. — O. **myri'sticæ** l. O. **nu'cis moscha'tæ,** muskotbalsam, fås av muskotnöten (*Semina myri'sticæ*). — O. **nero'li,** orangeblomolja. — O. **nucis jugla'ndis,** valnötolja. — O. **oli'væ** l. O. **oliva'rum,** olivolja (se *Olivträdet*). — O. **ori'gani cre'tici,** se *Humle, Spansk.* — O. **ovo'rum,** ägguleolja, beredes av äggulor och eter. — O. **pa'lmæ,** palmolja (se d. o.). — O. **palmæ ro'sæ,** ett slags geraniumolja (se d. o.). — O. **papa'veris,** vallmoolja, fås av vallmofrön. — O. **pe'dum, ta'uri,** klövfett. — O. **pelargo'nii ro'sei,** ett slags geraniumolja (se d. o.). — O. **pe'træ** = *Pyroleum petræum* (se d. o.). — O. **phela'ndri,** fänkålsolja. — O. **philosopho'rum,** tegelstensolja. — O. **phosphora'tum,** fosforolja. — O. **pi'cis,** tjära. — O. **pi'ni,** terpentinolja. — O. **pi'peris,** pepparolja. — O. **provincia'le,** olivolja. — O. **pule'gii,** poleiolja. — O. **ra'pæ** l. O. **rapa'rum,** rovolja. — O. **Rese'dæ,** resedaolja. — O. **rho'dii,** flyktig olja av rosenträ (se d. o.). — O. **ri'cini,** ricinolja (se d. o.). — O. **ro'sæ,** rosenolja (se d. o.). — O. **rosmari'ni** = *Oleum anthos* (se ovan). — O. **ru'sci,** björktjära. — O. **ru'tæ,** rutaolja. — O. **sabi'næ,** sävenbomolja. — O. **salvi'æ,** salviaolja. — O. **sa'nctum** beredes av frukterna av *O'lea olea'ster* (se *Oleaster*). — O. **sa'ntali citri'num,** sandelolja, beredes av vissa slags sandelträ (se d. o.). — O. **sassa'fras,** sassafrasolja. — O. **serpy'llii,** timjanolja. — O. **se'sami,** se *Sesamolja.* — O. **sina'pis,** senapsolja. — O. **spermace'ti,** spermacetiolja. — O. **spi'cæ,** spikolja, fås av *Lava'ndula spi'ca.* — O. **steari'ni,** stearinolja. — O. **su'ccini empyreuma'ticum** = *Pyroleum succini crudum* (se d. o.).—O. **sulphura'toterebinthina'tum,** jesuitdroppar, Haarlemdroppar, Tillydroppar (se d. o.). — O. **tanace'ti,** renfaneolja. — O. **templi'ni,** tallbarrolja. — O. **terebi'nthinæ,** terpentinolja (se d. o.). — O. **thy'mi,** timjanolja. — O. **ti'gli,** krotonolja. — O. **uno'næ,** ylang-ylangolja. — O. **valeria'næ,** valerianolja. — O. **vaseli'ni,** paraffinolja. — O. **verbe'næ,** verbenaolja. — O. **vi'ni,** vinolja. — O. **vi'olæ,** violoija. — O. **virgi'neum,** jungfruolja, den först utpressade, finaste olivoljan (se *Olivträdet*).—O. **vitrio'li,** vitriololja (rå svavelsyra). — O. **zingi'beris,** ingefärsolja.

O'leum et o'peram pe'rdidi, *lat.*, jag har förspillt min salva (olja) och min möda, jag har ansträngt mig förgäves (*Plautus.*)

Olfacto'rius, *lat.*, *anat.*, luktnerven. — **Olfaktime'ter,** apparat för mätning av luktsinnet. — **Olfa'ctus,** luktsinnet.

Olga, ryskt furstinnenamn (*ry. Oljga, nord. Helga*), den upphöjda. Buret av ett ryskt helgon; *astr.*, en av småplaneterna.

Olgaorden, würtembergsk orden.

Olger dansk = *Holger danske* (se d. o.).

Oli'banum, se *Gummi-resina olibanum.*

Olifa'nt, *fornfr.*, eg. elefant l. elfenben; ett medeltida jakthorn; särskilt i Rolandssången (se d. o.) namn på hjältens elfenbenshorn; olifantpapper (se följ. ord). — **Olifantpapper** (eg. elefantpapper), ett i flera färger förekommande papper, som användes till omslag på broschyrer o. s. v.

Oligarki' (*gr. oligarchi'a*, av *oli'goi*, få, och *a'rchein*, härska), fåvälde, regering av få personer. — **Oliga'rk,** medlem en sådan regering. — **Oligarkisk,** till fåväldet hörande. — **Oligemi'** l. **Oligocytemi'** (av *gr. ky'tos*, blodkropp, och *ha'ima*, blod), *med.*, sjuklig minskning av de röda blodkropparna. — **Oligoce'n,** *geol.*, en avdelning av tertiärsystemet (se d. o.). — **Oligochæ'ta, Oligochæ'tæ** (av *gr. cha'ite*, hår, borst), daggmaskar. — **Oligochyli',** *med.*, brist på *chylus* (se d. o.). — **Oligochy'lisk,** som ger föga *chylus* (se d. o.). — **Oligochymi',** saftbrist. — **Oligochy'misk,** föga saftgivande. — **Oligocytemi',** se *Oligemi.* — **Oligoda'krya,** brist på tårar. — **Oligodyna'misk,** *bot.*, kallas den skadeverkan, som gifter utöva på växter i så stark utspädning att de ej kunna påvisas på kemisk väg. — **Oligogali'** l. **Oligogalakti',** brist på mjölk vid amning. — **Oligohydra'mnion,** minskad mängd fostervatten. — **Oligokopri',** för ringa avföring. — **Oligokla's** (av *gr. kla'sis*, sönderbrytande, brott), *miner.*, en blandning av natron- och kalkfältspat. — **Oligoklasporfyr,** *geol.*, ett slags porfyr. — **Oligokrati'** (av *gr. krate'in*, härska) och **Oligokra't** = *Oligarki* och *Oligark* (se ovan). — **Oligokro'nisk,** som varar en kort tid. — **Oligone'ura,** *zool.*, gallmyggor. — **Oligopioni',** brist på fett, magerhet. — **Oligopisti',** svag tro, klentrogenhet. — **Oligopsyki'** (av *gr. psyche'*, själ), själssvaghet, själsfattigdom. — **Oligosiali',** salivbrist, spottbrist. — **Oligospermi',** brist på ”frö” i sädesvätskan. — **Oligotrichi',** hårbrist, tunnhårighet. — **Oligotro'f,** *bot.*, se *Eutrof.* — **Oligotrofi',** bristande matlust, fastande. — **Oligouri'** l. **Oliguresi',** sjukligt förminskad urinavsöndring. — **Oligozoospermi',** minskad avsöndring av sädeskroppar.

Olisipo (*l.* ålisi'på), äldsta namnet på Lissabon.

Olito'risk (av *lat. o'lus*, köksväxt), växande i l. hörande till en köksträdgård.

O'lium est pu'lvinar dia'boli, se under *Pulvinar.*

Oli'v, se *Olivträdet.*

Oli'va, kvinnonamn, se *Olivia.*

Oliva'cea, *bot.*, olivgrön. — **Olivaceo-a'lbus,** *bot.*, olivgrön och vit.

O'liver, engelskt mansnamn, eg. odlare av oljeträd; *fig.*, fredstiftare.

Oliveta'ner, en gren av benediktinorden, uppkallad efter berget *Monte Oliveto* (Oljoberget) i Toskana.

Olive'tter (*fr. olivettes*), *pl.*, olivformade, till slipning olämpliga koraller; avlånga glaspärlor, använda som bytesmedel i Afrika.

Oli'vfamiljen, *bot.*, se *Oleaceæ.*

Oli'via l. **Oliva,** kvinnonamn, eg. odlarinna av oljeträd; *fig.*, fredstifterska.

Olivi'n, huvudämnet i oliver; *miner.*, ett i många bergarter förefintligt mineral, som består av kiselsyra, magnesia och järnoxidul. — **Olivingabbro,** se under *Gabbro.* — **Olivinsten,** en huvudsakligen av olivin bestående bergart.

Oli'volja, se under följ. ord.

Oli'vträdet l. **Oljeträdet,** *bot.*, *O'lea europæ'a,* tillhörande fam. *Olea'ceæ,* ett högt träd med gragrönt bladverk, känt sedan forntiden och odlat överallt i Medelhavstrakterna. Av frukten, oliven, pressas olivolja, *O'leum oliva'rum,* som brukas i matlagningen och i medicinen. Jfr *Bomolja, Oleum virgineum* och *Provenceolja.*

Olja, se *Ætheroleum* och *Oleum.*

Oljepalm, *bot.*, *Elae'is guiinee'nsis,* en palmart i Västafrika och ö. Sydamerika. Fruktköttet ger p a l m f e t t. Ur fruktkärnorna pressas l. extraheras p a l m k ä r n o l j a. Pressresterna, p a l m k ä r n k a k o r, och extraktionsresterna, p a l m k ä r n m j ö l, användas som fodermedel.

Oljeraps, *bot.*, se *Brassica.*

Oljerättika, *bot.*, se *Raphanus.*

Oljesocker, *kem.*, en stundom använd benämning på glycerin.

Oljesyra l. **Olei'nsyra,** *kem.*, ingår som beståndsdel i fett och feta oljor och erhålles som biprodukt vid stearinfabrikationen.

Oljetryck, i litografiskt oljefärgtryck reproducerad oljemålning.

Oljeträdet, se *Olivträdet.*

Olla, *lat.*, kruka, gryta.

O'lla be'ne fe'rvet, *lat.*, grytan kokar förträffligt, man lever i överflöd. — **Olla ma'le fervet,** grytan kokar illa, man lever i knappa omständigheter.

Olla podri'da, *sp.* (*l.* å'lja -; av *olla,* gryta, och *podri'da,* rutten, multnad), spansk nationalrätt, som består av småskuret, starkt kryddat kött av flera slag, grönsaker och buljong; (*fr. potpourri*), kruka, innehållande en blandning av torkade välluktande örter; litterärt varjehanda; mischmasch, sammelsurium.

Ollonborren, *zool.*, en skalbagge, *Melolo'ntha vulga'ris,* som stundom uppträder som ett skogsförhärjande skadedjur.

Ollonfläsk, se *Ollongäld.*

Ollongäld, skatt, som i de södra landskapen under goda ollonår erlades för svinbetesrätt på kronans ollonskogar. Den erlades urspr. i svin, *Ollonfläsk,* sedermera i pengar.

Ollonkaffe, ett kaffesurrogat av rostade ekollon. — **Ollonkakao,** preparat av kakao och finmalda, rostade ekollon. Dietdryck vid magsjukdomar.

O'llula, *lat.*, liten kruka, liten gryta. Jfr *Olla.*

Olmen, *zool.*, ett ödleliknande, blint groddjur, *Pro'teus angui'nus,* i de underjordiska sjöarna i Dalmatiens och Krains grottor.

Olmerduk, kyprad, treskaftad, tät bomullsväv till madrassöverdrag.

Ologra'f (av *gr. ho'los,* hel, och *gra'fein,* skriva), helt och hållet skrivet av undertecknaren.

Olov l. **Olav,** fornnordiskt mansnamn, svenskt, norskt och danskt konunganamn enl. somliga = *ty. Olf* l. *Ulf, eng. Wolf,* ulv; enl. andra av *angl. os, fornnord. as,* gud, den från gudarna härstammande).

Olvon, *bot.*, se *Viburnum.*

Oly'mpen, *gr. myt.*, gudarnas boning, som troddes belägen på berget *O'lympos* (*lat. Oly'mpus*) i Tessalien. — **Oly'mpia** l. **Oly'mpias,** grekiskt kvinnonamn, den olympiska, himmelska. — **Oly'mpisk,** till Olympen hörande, himmelsk. — **Olympiska,** himmelska, kallades de gudamakter, som tänktes dväljas i himmeln.)(K t o n i s k a. — **Olympiska spelen,** till den olympiske Zeus' ära vart fjärde år i staden *Olympi'a* (*lat. Oly'mpia*) firade, berömda forngrekiska tävlingsspel i förening med andra högtidligheter; moderna internationella idrottstävlingar som sedan 1896 hållits vart fjärde år (inställda 1916) på olika platser i världen, i Stockholm 1912. — **Olympia'd,** den tid av fyra år, som förflöt mellan varje sådan nationalfest och som (från år 776 f. Kr.) brukades i den forngrekiska tidräkningen.

Oly'mpier, gemensam benämning på de forngrekiska gudarna, särskilt Zeus.

Olympioni'kes, *gr.*, hederstitel för en "segrare i de olympiska spelen" i det gamla Grekland.

Oly'mpisk fot, forngrekiskt längdmått, en sexhundradel av ett olympiskt stadion, vilken mätte 192,27 m.

O. M., förk. för *lat. o'ptimus ma'ximus,* den bäste och högste; *o'ptime me'ritus,* av utmärkt förtjänst.

Omadjaka, ett annat namn på det afrikanska folket *njam-njam* (se d. o.).

O'magra, *gr.* (av *o'mos,* skuldra), *med.*, gikt i skuldrorna. — **Omalgi'** (av *gr. a'lgos,* smärta), lidande i skuldran. — **Omarthri'tis,** inflammation i skulderleden. — **Omarthroca'ce,** inflammation i skulderleden.

Oma'guas, sydamerikanska indianstammar.

Omajja'derna, en i det av Muhammed grundade kalifatet härskande dynasti (661—750).

Omakas, nordamerikansk indianstam av *Dakotas* (se d. o.).
Omalgi', se under *Omagra.*
Omar, arabiskt mansnamn (av *amara,* leva länge).
Omarthro'cace, se under *Omagra.*
Oma'sum, *zool.,* idisslarnas bladmage.
Ombrage, *fr.* (*l.* ångbra'sj), skugga; misstanke, misstroende. — **Ombres** (*l.* ångbr), *pl.,* skuggor. — **Ombres chinoises** (*l.* - sjinåa's), kinesiskt skuggspel.
Ombre'ra (*fr. ombrer,* av *lat. u'mbra,* skugga), beskugga; skugga. — **Ombrerat tyg** (*fr. étoffe ombrée*), ylletyg med färgade ränder, vilka äro mörkast i mitten och ljusna åt sidorna.
Ombrofi'l (av *gr. o'mbros,* regn, och *fi'los,* vän), *bot.,* kallas en växt, som fördrar lång tids befuktning genom regn. — **Ombrofo'b** (av *gr. fo'bos,* fruktan), kallas växter, som förekomma i regnfattiga trakter och ofta, genom vaxöverdrag o. d., äro skyddade mot fuktighet. Även växter i regnrikare trakter, som genom särskilda anordningar (rörelser l. droppspets hos bladen m. m.) skydda sig mot nederbörden.
Ombrome'ter (av *gr. o'mbros,* regn, och *metre'in,* mäta), regnmätare. — **Ombrometrogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), självregistrerande regnmätare.
Omdrev, omloppstid i skogshushållningsplan.
Ome, *nord. myt.,* ett av Odens namn.
Ome'ga, *gr.* (eg. *O me'ga,* stort *O*), det långa o l. å, sista bokstaven i det grekiska alfabetet. Jfr *Alfa och Omega.*
Omej, se *Omi.*
Omele'tt (*fr. omelette*), ett slags äggkaka; pannkaka. — **Omelette au confitures** (*l.* - å kångfity'r), syltäggkaka. — **O. au lard** (*l.* - å lar), fläskpannkaka. — **O. aux fines herbes** (*l.* - å finnse'rb), grönsaksäggkaka. — **Tant de bruit pour une omelette,** se under *Bruit.*
O'men, *pl.* **O'mnia,** *lat.,* tecken, varsel, förebud. — **Omen acci'pio,** jag mottager varsein, jag anser det som ett gott förebud. — **Omen fa'ustum,** lyckligt förebud. — **Omine'ra,** förebåda, spå. — **Ominö's,** förebådande, betydelsefull; olycksbådande; aningsfull.
Omenta'l, som avser *Omentum* (se d. o.).
Omen'tum, *lat.,* ister; *anat.,* nätet, ett dubbelveck av bukhinnan. — **Omenti'tis,** inflammation i nätet.
Ometsuke, *jap.* (av *o,* ärad, och *me-tsuke,* shogunernas poliskår), japansk polismyndighet.
Omfaci't, *miner.,* en grön *pyroxén* (se d. o.).
Omfa'le, *gr. myt.,* en lydisk drottning, som så bedårade Herakles, att han, klädd i kvinnodräkt, spann på hennes slända.
Omfalelko'sis, *gr.* (av *omfalo's,* navle), *med.,* navelsvulst. — **Omfali'tis,** navelinflammation. — **Omfaloce'le** (av *gr. ke'le,* svulst), navelbråck. — **Omfalofy'ma,** mjuk navelsvulst. — **Omfalomanti'** (av *gr. mante'ia,* spådom), föregiven konst att av utseendet hos en nyfödds navle förutsäga hans l. moderns öden. — **Omfalo'ncus,** hård navelsvulst. — **Omfalone'uron,** navelsträng. — — **Omfalopsyki'ter** (av *gr. psyche',* själ), benämning på *hesykasterna* (se d. o.), vilka försatte sig i ett hypnotiskt tillstånd genom att sitta nedhukade och fixera sin egen navle. — **Omfalo'ptron,** ett navel- l. linsformigt slipat förstoringsglas. — **Omfalopropto's,** navelframfall. — **Omfalorragi'** (av *gr. re'in,* flyta), blodflöde ur naveln. — **Omfalo's,** *gr.,* marmorkägla i Delfis Apollontempel, som ansågs vara ”jordens navle” (medelpunkt). — **Omfalota'xis,** reposition av framfallen navelsträng. — **Omfalotomi'** (av *gr. te'mnein,* skära), avskärning av navelsträngen. — **Omfaloto'm,** instrument till att avskära navelsträngen.
Omi l. **Omej,** *myt.,* det västkinesiska gudaberget, till vilket Buddha säges ha kommit på en elefant och stannat.
Omichi, *jap.,* ”den stora vägen”, japanskt längdmått = 3,927 m. (= 1 *ri*). Jfr *Komichi.*
Omikro'n, *O, o,* femtonde bokstaven i grekiska alfabetet.
Ominö's m. fl., se under *Omen.*
Omissio'n m. fl., se under följ. ord.
Omitte'ra (*lat. omi'ttere*), uraktlåta, underlåta, försumma. — **Omissio'n** (*lat. omi'ssio*), uraktlåtande, försummelse. — **Omissionssynd,** se *Peccatum omissionis.* — **Omi'ssium,** *pl.* **Omi'ssa,** utelämnad punkt l. sats.
Omladi'na, *serb.,* eg. ungdom; en litterär och politisk serbisk studentförening; det ungserbiska partiet i allm.
Omlöpning, upprepad brunst efter skedd betäckning, vanligen på grund av utebliven befruktning.
Ommatofy'llon, *gr.* (av *o'mma, gen. o'mmatos,* öga, och *fy'llon,* blad), *med.,* hinna l. fläck på ögat.
O'mne, *pl.* **O'mnia,** *lat.,* allt. — **Omne ni'mium no'cet,** all överdrift skadar. — **O. princi'pium gra've,** all början är svår — **O. promi'ssum ca'dit in de'bitum,** den, som går i borgen, går även i sorgen. — **O. ra'rum ca'rum,** allt sällsynt är dyrbart. — **O. si'mile cla'udicat,** varje liknelse haltar. — **O. tri'num perfe'ctum,** alla goda ting äro tre. — **O. tu'lit pu'nctum, qui mi'scuit u'tile du'lci,** den vinner allas bifall, som vet att förena det nyttiga med det nöjsamma. (*Horatius.*) — **O. vi'vum ex o'vo,** allt levande (utvecklas) ur ägg (frö). — **Omnes eo'dem co'gimur,** vi tvingas alla till samma ställe (underjorden, dödsriket). (*Horatius.*) — **O. e'xeunt,** se under *Exit.* — **O. u'na ma'net nox,** en och samma natt (döden) väntar alla. (*Horatius.*) — **Omni**

mo'do, se under *Modo meo.* — **O. te'mpore**, vid varje tid. — **Omnia ad majo'rem De'i glo'riam**, allt till större ära för Gud. (Jesuiternas valspråk.) — **O. cona'ndo do'cilis solle'rtia vi'cit**, läraktig flit har alltid nått målet genom ivrig strävan. — **O. cum De'o**, allt med Gud. — **O. me'a me'cum po'rto**, allt mitt (allt, vad jag äger) för jag med mig. (*Bias.*) — **O. muta'ntur, ni'hil i'nterit**, allting förändras, men intet förgår. (*Ovidius.*) — **O. nu'mmis vena'lia**, allt är falt för penningar. — **O. re'rum princi'pia pa'rva sunt**, alltings början är ringa. (*Cicero.*) — **O. su'o te'mpore et lo'co**, allting har sin tid och sin plats. — **O. vi'ncit Amor**, kärleken besegrar allt. (*Virgilius.*) **O'mnis a'mens a'mens**, varje älskande är dåraktig. — **O. ce'llula a ce'llula**, varje cell härstammar ur en cell. — **O. disce'ssus gra'vis**, all skilsmässa är svår. — **O. pote'stas a De'o est**, all makt är av Gud, ett av Gustav I:s valspråk. — **O. quæ'stio est periculo'sa**, allt frågande är farligt.

O'mnibus, *lat.*, eg. för alla; ett slags rymlig täckvagn med säten på längden; bil för stort antal personer. — **Omni'bus est no'men, sed non est omnibus o'men**, alla vilja hava namnet, men få göra gagnet.

Omnifa'g (av *lat. o'mne*, allt, och *gr. fage'in*, äta), allätare.

Omnigra'f, hjälpapparat vid gravering på plåt l. sten för litografiskt tryck.

Omniko'lorförfarandet, metod att framställa transparenta färgfotografier.

Omni'no, *lat.*, alldeles, visserligen, utan tvivel.

Omniparite't, *lat.*, allmän likhet.

Omnipote'ns (*lat. omnipote'ntia*), allmakt.

Omniprese'ns (*lat. omnipræse'ntia*), allestädes närvaro.

O'mnis, se under *Omne.*

Omniscie'ns (*lat. omniscie'ntia*), allvetenhet.

O'mnium conse'nsu, *lat.*, ”med allas samstämmiga bifall”, i enlighet med allmänna meningen.

Omnivo'r (av *lat. omni'vorus*, allätande) l. **Polytro'f** (av *gr. poly's*, mången, och *trofe'*, näring), *bot.*, kallas de parasitiska l. saprofytiska växter, som kunna hämta näring ur många olika substanser l. organismer.

Omni'vora, *lat.*, *pl.*, *zool.*, allätare, djur, som hämta sin föda ur både djur- och växtriket.

Omoalgi' = *Omalgi* (se d. o.). — **Omodyni'**, dets. som *omoalgi.* — **Omofo'rion**, *gr.* (av *o'mos*, skuldra, och *fo'ros*, bärande), rikt broderat och juvelbesatt axelkläde med fram och bak nedhängande flikar, tillhörande den östromerska kejsarskruden samt den bysantinska mässkruden. — **Omoko'tyle**, *anat.*, skulderledfogningen. — **Omo'plata**, skulderbladet. — **Omoplatoskopi'**, *gr.* (*lat. scapulima'ntia*), ”skulderbladsprofetia”, uråldrig vidskepelse, som ännu kvarlever t. o. m. i England och Tyskland. Skulderbladet av ett djur kastas i elden och ur de figurer, som uppstå i det glödande benet, söker man spå väder för kommande årstid.

Omofa'g (av *gr. omo's*, rå, omogen, och *fage'in*, äta), person, som äter rått kött. — **Omotoki'**, *med.*, missfall, förtidig barnsbörd.

Omoko'tyle, Omo'plata, se under *Omoalgi.*

Omotoki', se under *Omofag.*

Omphalelko'sis, Omphali'tis m. fl., se under *Omfalelkosis.*

Omphalo'des (av *gr. omfalo's*, navle), *lat.*, navlelik.

Omphalo'des, *bot.*, prydnadsväxtsläkte från s. Europa, av fam. *Borragina'ceæ.* — **O. linifo'lia**, ”vit förgätmigej”, och **O. verna**, ormöga, ögonblomma, äro stundom förvildade i Sverige.

Omra, *arab.*, mindre pilgrimsfärd till Mekka.

Omslagsreve'rs, *handelst.*, ett skuldebrev, för vilket ett annat skuldebrev utgör säkerhet.

Omvändningstermome'ter, *fys.*, instrument för uppmätning av temperaturen på havsdjupet.

On., förk. för nordamerikanska staten *Oregon.*

Ona, argentinsk indianstam.

Ona'ger, *lat.*, ett slags fornromersk ballist.

Ona'gern, *zool.*, se *Equus.*

Onagra'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Myrtiflo'ræ*, utbredd över nästan hela jorden. — Se *Chamene'rium, Ci'rcæa, Epilo'bium, Œnothe'ra* och *Trapa.*

Onagracia'ceæ, *bot.*, syn. *Onagraceæ* (se d. o.).

Onani' l. **Onani'sm** (efter *Onan*, omtalad i 1 Moseb. 38: 9), självbefläckelse. — **Onani'st** l. **Onani't**, självbefläckare.

Onar, *nord. myt.*, Natts make, fader till Jord.

Onayoteka, se *Oneida.*

Onbaschi, *turk.*, ”huvudman för tio”, underofficer i turkiska hären.

Onça, *port.* (*l.* å'nsa), uns, i Portugal och Brasilien en handelsvikt = $^1/_{16}$ arratel, och en guld-, silver- och myntvikt = 28,7 gr.

Once, *fr.* (*l.* ångs), gammal fransk viktsenhet = $^1/_{16}$ *livre* handelsvikt = $^1/_{12}$ *livre* medicinalvikt = 30,6 gr.

Onchesti'a, forngrekisk fest med hästkapplöpning, som firades för Poseidon vid hans tempel i den beotiska staden Onchestos.

Onci'dium, *bot.*, artrikt orkidésläkte. Centralamerika. Flera arter allmänt odlade i växthus.

Oncle, *fr.* (*l.* ångkl), onkel, farbror, morbror. — **Grand-oncle**, se under *Grand.*

Oncoca'lamus acanthocne'mis, *bot.*, en västafrikansk klätterpalm, vars stam användes som rotting.

Oncospe'rma, *bot.*, ett släkte kålpalmer.

O'ncus, *lat.* (*gr. o'nkos*), *med.*, hård, fast svulst l. bulnad. — **Onkologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om svulsterna. — **Onkotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), uppskärning av en bulnad.

Onda'traskinn, se *Bisam.*

Ondeggiare, Ondeggiamente, *ital.* (*l.* ånndeddja're, -djame'nte), *tonk.*, vågformig rörelse, böljande.

Ondés, *fr.* (*l.* ångde'), moaréartat siden- l. ylletyg.

On dit, *fr.* (*l.* ång di), eg. man säger; sägen, rykte, skvaller.

Ondule'ra (av *fr. onduler*, gå i vågor), göra vågigt (om hår). Jfr *Undulera.*

Oneida l. **Onayoteka,** det viktigaste av de irokesiska språken. Se *Irokeser.*

Oneirodyni' (av *gr. o'neiros*, dröm), sjukliga, ängsliga drömmar. — **Oneiro'gmus,** pollutioner. — **Oneirologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om drömmar; drömtyderi. — **Oneiro-lo'g,** drömtydare. — **Oneiroma'nt** (av *gr. ma'ntis*, spåman), drömtydare. — **Oneiromanti',** drömtydning. — **Oneiroskopi'** (av *gr. skope'in*, skåda), aktgivande på drömmar.

One'iros, *gr.*, gudomlig personifikation av drömmen.

O'nera, Onere'ra m. fl., se under *Onus.*

One-step, *eng.* (*l.* o'ön-stepp), "ett steg", *dansk.*, amerikansk sällskapsdans med gående steg i $^2/_4$ takt och hastigt tempo.

Ongoke'olja, se *Isanolja.*

Oniomani', *med.*, sjuklig lust att köpa.

Oni'scus, *zool.*, gråsugga.

Onkel (*l.* å'ngkel; *fr. oncle*, av *lat. avu'nculus*, morbror), farbror, morbror.

Onkel Sam (*eng. uncle Sam*), skämtnamn på nordamerikanerna.

Onkologi', Onkotomi', se under *Oncus.*

Onlik, *turk.*, ett mynt = paras (se *Para.*).

Onobaiogift, se *Acocanthera.*

Onobry'chis viciifo'lia, *bot.*, esparsett, odlad foderväxt med mörkstrimmig, rosenröd krona. Stundom förvildad.

Onocle'a, *bot.*, strutbräken, ett släkte svenska ormbunkar.

Onokefa'l (av *gr. o'nos*, åsna, och *kefale'*, huvud), åsnehuvud. — **Onolatri'** (av *gr. latre'ia*, dyrkan), åsnetillbedjan, ett avguderi, som de gamla romarna förevitade först judarna och senare de kristna.

O'noma, *gr.*, namn, nomen.

Onoma'stikon, *gr.* (av *o'noma*, namn, och *sti'chos*, rad), ordförteckning, förteckning på namn l. ord, ordnade efter ämnet, icke alfabetiskt; födelsedagsdikt.

Onomati'k l. **Onomatologi'** (av *gr. o'noma*, namn, och *lo'gos*, lära), läran om namn, vetenskapen om bildningen och betydelsen av namn.

Onomatolali', *med.*, tvångsmässigt upprepande av ord.

Onomatomani' (av *gr. o'noma*, namn, och *mani'a*, raseri), *med.*, ord- l. namnvansinne, ett sjukligt letande efter ord l. namn, som fallit ur minnet.

Onomatomanti' (av *gr. o'noma*, namn, och *mante'ia*, spådom), konsten att spå personer efter deras namn.

Onomatopei' (*gr. onomatopoii'a*, av *o'noma*, namn, och *poie'in*, göra), ordbildning efter naturljud; teorien att språket uppstått genom ljudhärmning. — **Onomatopoe'tisk,** ljudhärmande. — **Onomatopoie'tikon,** ord, bildat genom ljudhärmning. — **Onomato-te't** (av *gr. ti'themi*, jag sätter), uppfinnare av nya namn l. andra ord.

Ononi'n, *kem.*, en glykosid i busktörne. Se *Ononis.*

Ono'nis, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **O. arve'nsis,** stallört. — **O. spino'sa,** busktörne. — **O. re'pens,** puktörne.

Onopo'rdon aca'nthium, *bot.*, ulltistel, tistelborre, en ofta manshög ört av fam. *Compo'sitæ.* Förekommer sparsamt kring hus och vägar i Sverige. Odlas stundom som prydnadsväxt jämte ett antal andra arter av samma släkte. Roten förr officinell.

Ono're di le'ttera, *ital.*, *handelst.*, inlösning av en växel.

Ono'sma echio'ides, *bot.*, o r s a n e t t e, en sydfransk ört av fam. *Borragina'ceæ*, vars rot användes till rödfärgning.

Ono'tica, *bot.*, lik ett åsneöra.

On revient toujours à ses premiers amours, *fr.* (*l.* ång röviä'ng tosjo'r a sä prömie's amo'r), man återvänder alltid till sin första kärlek.

Ont., förk. för kanadensiska provinsen *Ontario.*

Ontariopoppel, *bot.*, se *Populus.*

Ontogeni' l. **Ontogoni'** (av *gr. ta o'nta*, det som verkligen är, och *ge'nein*, uppkomma), individens utveckling, *ontogenesen*, från ägget till fullt utbildat stadium. Jfr. *Embryologi.* — **Ontografi'** (av *gr. gra'fein*, beskriva), beskrivning över de varande tingen. — **Ontologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om det varande, om tingens sammanhang; *med.*, läran om sjukdomens väsende. — **Ontolo'gisk,** till denna lära hörande. — **Ontologiska beviset,** *teol.*, det bevis, som från den i människans förnuft existerande föreställningen om en Gud sluter till dennes tillvaro. — **Ontostati'k,** läran om tingens jämvikt.

Onu'ris, *egypt. myt.*, fornegyptisk sol- och krigsgud, lokalgud i This.

O'nus, *pl.* **O'nera,** *lat.*, börda, last; skatt, avgift; besvär, pålaga, skyldighet. — **Onus persona'le,** personlig avgift. — **O. proba'ndi,** bevisningsskyldighet. — **O. rea'le,** saklig l. vid fast egendom häftande avgift, grundskatt. — **Onera pu'blica,** allmänna besvär. — **Onera'bel,** skattskyldig. — **Oneratio'n,** beskattning. — **Onere'ra,** betunga, belasta, påbörda. — **Onerosite't,**

tunga, besvär. — **Onerö's**, tung, besvärlig, betungande, betungad av skatter.

Onychalgi' (av *gr. o'nyx*, nagel), *med.*, smärtor från naglarna. — **Onycha'uxis**, nagelhypertrofi. — **Ony'chia**, inflammation kring naglarna. — **Onychoatrofi'**, nagelatrofi. — **Onychogrypho'sis**, av vanvård gynnad nagelhypertrofi. — **Onychokriti'** l. **Onychomanti'**, konsten att spå en person efter naglarnas utseende. — **Onycho'm**, svulstlik hyperplasi hos tånaglar. — **Onychomyco'sis**, svampinfektion i naglarna (av *Fa'vus tricho'phyton*). — **Onychophagi'**, ovanan att tugga på naglarna. — **Onychorhe'xis**, skörhet hos naglarna. — **Onycho'sis**, rubbning i nagelbildningen.

O'nyx, *gr.*, eg. fingernagel; *miner.*, en halvädelsten, ett slags i olika färger randad kalcedon, som användes mest till kaméer och gemmer; *med.*, en bulnad under ögats hornhinna. — **Onyxmarmor**, en mexikansk kalkbergart av aragonit l. kalkspat. Slipas till prydnadsföremål.

Onza, *sp.*, uns, i Spanien och det forna spanska Amerika en guld-, silver- och myntvikt = 28,7 gr. — **Onza de oro** = *Dublon* (se d. o.).

Onze et demi, *fr.* (*l.* ångs e dömi'), elva och en halv, halv tolv; *spelt.*, namn på ett hasardspel.

Oo, *zool.*, en fågelart, *Acruloce'rcus no'bilis*, på Hawaiiöarna.

Oocy'sta (av *gr. oo'n*, ägg, och *ky'ste*, blåsa), äggcysta. — **Oofori't** l. **Oofori'tis** (av *gr. fe'rein*, bära), *med.*, inflammation i äggstocken. — **Oogame't** l. **Oosfer**, honcellen hos vissa alger och svampar. — **Oogami'** (av *gr. ga'mos*, bröllop), äggcellsbefruktning, befruktningsform hos vissa alger och svampar, varvid o o g a m e t e r n a, som äro inneslutna i ett o o g o n i u m befruktas av de fritt kringsimmande hancellerna. Befruktningens resultat, o o s p o r e n, utvecklar sig till nytt individ. — **Oogo'nium** (av *gr. go'nios*, alstringsduglig), *bot.*, honorganet hos vissa alger och svampar. — **Ookini't**, ett utvecklingsskede hos sporozoer. — **Oole'mma**, ägghylle. — **Ooli't** (av *gr. li'thos*, sten), *geol.*, romsten, ett slags kalksten. — **Oolitformationen** l. **Oolitsystemet**, *geol.* = *Jurasystemet* (se d. o.). — **Oologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), ägglära, läran om fågelägg och fågelbon. — **Oolo'g**, äggkännare. — **Ooly's**, *bot.*, missbildning, varvid fruktblad och fröämnen ombildas till gröna örtbladlika blad. — **Oomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), spådom efter ägg. — **Oomyce'tes**, *bot.*, svampgrupp, utmärkt av *oogami* (se d. o.). — **Ooni'n**, äggviteämne. — **Oophorektomi'**, bortopererande av äggstock, ovariotomi. — **Oophori'n**, preparat av äggstockar från djur. — **Oophori'tis**, se *Ooforit*. — **Oophorosalpingoektomi'**, bortopererande av äggstock och äggledare. — **Oophoron**, ovarium, äggstock. — **Oosfe'r**, **Oospo'r**, se under *Oogami*. — **O'ospora**, *bot.*, svampsläkte av fam. *Hymenomyce'tes*. — **O. fu'rfur**, ger upphov till *pityri'asis vesi'color*. — **O. tonsu'rans**, skäggsvamp, orsakar hårlöshet. — **O. Schönle'inii**, ger upphov till ondskorv.

Oolong, en gråbrun kinesisk tesort.

Oomanti', **Oomyce'tes** m. fl., se under *Oocysta*.

Oopak, en svart kinesisk tesort.

Oorga'nisk, som ej är organisk (se d. o.). — **Oorganisk kemi**, handlar om ämnen av oorganiskt ursprung.

Oosfe'r, **Oospo'ra** m. fl., se under *Oocysta*.

Oospo'r (av *gr. oo'n*, ägg, och *spo'ros*, säd), *bot.*, av ett *oogonium* (se d. o.) alstrad äggspor. — **Oospora'ngium** (av *gr. ange'ion*, kärl), sporgömme.

Op., förk. för *lat. opus* (se d. o.).

Opacite't, se *Opak*.

Opa'cus (se *Opak*), *bot.*, mörk.

Opa'k (av *lat. opa'cus*, skuggig), grumlig, ogenomskinlig. — **Opacite't**, ogenomskinlighet.

Opa'l (*lat. o'palus*, *gr. opa'llios*, av *sanskr. upala*, ädelsten), *miner.*, en färglös l. färgad, mer l. mindre genomskinlig sten, som består av kiselsyra. Bland dess varieteter må nämnas *ädelopal*, *eldopal*, *jaspopal*, *hyalit* och *hydrofan*. — **Opalesce'ns**, ljusspridning i ämnen, vilkas brytningsindex varierar oregelbundet inom mycket små områden. Ett dylikt ämne synes i påfallande ljus blåaktigt, i genomfallande rödaktigt. Jfr *Opalisera*. — **Opalglas**, ogenomskinligt, opaliserande glas, framställt genom tillsats av flusspat till massan. — **Opalise'ra**, vara halvgenomskinlig och spela i flera färger.

Opa'rtisk (*jfr Partisk*), oväldig.

O'pe et consi'lio, *lat.*, med råd och dåd.

Open, *eng.* (*l.* å'pen), *sportt.*, "öppen", anger, att villkoren i en tävling äro lika för alla.)(H a n d i c a p.

O'pera, *lat.* (*pl.* av *o'pus*, se d. o.), verk, arbeten (särskilt skrifter). — **O. o'mnia**, samlade verk, en författares samtliga skrifter. — **O. po'stuma**, efterlämnade verk, en författares efter hans död utg. skrifter. — **O. quæ supe'rsunt**, ännu existerande verk, ännu i behåll varande skrifter av en viss författare. — **O. supererogatio'nis**, överloppsgärningar, särskilt Kristi och helgonens, på grund av vilka påven säges kunna utdela avlat.

O'pera, *lat.*, *sing.*, arbete, möda, tjänst, flit. — **Opera et stu'dio**, med flit och nit.

O'pera, *ital.* (av *opera in musica*, musikaliskt verk), *tonk.*, musikaliskt drama, avsett att uppföras på scenen. — **Opera bu'ffa**, komisk opera. — **Opéra comique**, *fr.* (*l.* åpera' kåmi'ck) = *Opera buffa* (se ovan). — **Opéra lyrique**, *fr.* (*l.* - liri'ck), lyrisk opera. — **Opera se'ria**, *ital.*, den stora, all-

varliga l. tragiska operan. — **Opera semise'ria**, opera, vars libretto är halvt skämtsam, halvt allvarlig. — **Opere'tt** (*ital. operetta*), mindre opera av lättare art, sångspel. — **Operi'st**, operasångare.

Opera'bel, Operation' m. fl., se under *Operera.*

Operati'sm, *lat.*, tron på kraften av s. k. *opera opera'ta* (*pl.* av *opus operatum*, se under *Opus*).

Operati'v, se *Operera.*

Operatri's, *fem.* av *Operatör* (se d. o.).

O'pere pie, *ital.*, fromma stiftelser, som i Italien utöva hela fattigvården.

Opere'ra (*lat. opera'ri*), verka, uträtta, gå tillväga; *med.*, utföra en operation (se d. o.). — **Opera'bel**, tillgänglig för operativt ingrepp. — **Operatio'n**, handling i allm., arbete, förrättning, företag, förfarande; *med.*, läkarens mekaniska ingripande på en människo- l. djurkropp vare sig med instrument l. med blotta händerna för botande av någon åkomma; *mat.*, förändring av en matematisk storhet; *krigsk.*, krigsrörelse. — **Operationsbas**, stödjepunkten för krigsrörelserna. — **Operationslinje**, de vägar, som föra från operationsbasen till målet för krigsrörelserna. — **Operati'v**, verksam; som avser operationer. — **Operativ läkekonst**, kirurgi. — **Opera'torkalkyl**, *mat.*, metod, vid vilken vissa operationstecken behandlas som storhetstecken, o p e r a t o r e r, för att efter räkningens slutförande återfå sin eg. betydelse. — **Operatö'r**, person, som förrättar kirurgiska operationer.

Opere'tt, Operi'st, se under *Opera, ital.*

Periodisk variation, *meteor.*, föränderlighet hos ett meteorologiskt element (lufttryck, temperatur o. s. v.), som icke är bunden vid någon viss tidslängd (dygn, månad o. s. v.).

Ope'rkel (*lat. ope'rculum*, lock), *paleont.*, en av ett l. flera stycken bestående bildning, som hos en del fossila koraller likt ett lock täcker polypariets mynning.

Operme'nt = *Auripigment* (se d. o.).

Ophe'lia, *astr.*, en av småplaneterna.

Ophi'asis, *med.*, hårkalhet i form av ett band från öra till öra.

Ophi'dia, *zool.*, kräldjursordningen O r m a r.

Ophidi'sm, Ophidi'smus, *med.*, ormgiftförgiftning.

Ophioglossa'ceæ, *bot.*, en familj ormbunkar med svenska släktena *Botry'chium*, låsgräs, och *Ophioglossum* (se d. o.).

Ophioglo'ssum, *bot.*, ormtunga, ormbunkssläkte av fam. *Ophioglossa'ceæ*, med helbräddad skiva och långt, skaftat ax.

Ophiopo'gon, *bot.*, ett släkte liljeväxter i Japan och Himalaya. Ett par arter odlas som prydnadsväxter.

Ophiosa'urus, *zool.*, ödlesläkte av samma familj som ormslån (*Angu'idæ*). — **O. a'pus**, p a n s a r s l å n l. s c h e l t o p u's i k e n, finnes i s.ö. Europa, s.v. Asien och n. Afrika.

Ophiotoxi'n, *kem.*, glasögonsormgift.

Ophistobra'nchia, *zool.*, en ordning marina snäckor.

Ophiu'chus l. **Serpenta'rius**, *astr.*, Ormkarlen l. Ormbäraren, en stjärnbild, som tillsammans med stjärnbilden Ormen (*lat. Se'rpens*) ligger på ömse sidor om ekvatorn.

O'phrys myoi'des, *bot.*, flugblomster, en liten sällsynt svensk orkidé med flugliknande blommor. Några arter i mell. och s. Europa lämna drogen S a l e p.

Ophta'lmia egy'ptica, *med.*, egyptisk ögoninflammation.

Ophthalmi', Ophta'lmica m. fl., se *Oftalmica.*

Opia'n, Opia't, se under *Opium.*

O'pica, forntida namn på Italien. — **O'piker**, ett italiskt folk.

O'piitinktur, se *Opiumtinktur.*

O'piker, se *Opica.*

Opina'nt, se under följ. ord.

Opine'ra (*lat. opina'ri*), säga sin mening, avgiva sin röst, deltaga i en opinionsyttring (jfr *Opinion*). — **Opina'nt**, person, som säger sin mening l. avgiver sin röst.

Opiniâtre, *fr.* (*l.* åpinia'tr; av *lat. opi'nio*, mening), hårdnackad, halsstarrig, egensinnig. — **Opiniâtreté** (*l.* -tröte'), halsstarrighet, styvsinthet, egensinne.

Opinio'n (*lat. opi'nio*), mening (särskilt den offentliga), tanke, tänkesätt, omdöme. — **Opinionsnämnden**, en av ledamöter från den svenska riksdagens bägge kamrar bestående nämnd, som yttrar sig om, huruvida Högsta domstolens ledamöter gjort sig förtjänta av att bibehållas vid sina ämbeten.

Opiofa'g, se under *Opium.*

Opisthocœ'la (av *gr. o'pisthe*, bakom, baktill), *zool.*, ryggradskotor med främre änden konvex och bakre konkav. — **Opistho'domos**, *gr.*, ett rum, som stundom fanns bakom posticum (se d. o.) i de antika templen. — **Opistogna't** (av *gr. gna'thos*, käke), *antropol.*, bakåtkäkig. — **Opistogra'phum** (av *gr. gra'fein*, skriva), en handskrift, vars blad äro beskrivna även på baksidan. — **Opistokra'nion**, *anat.*, nacken, bakersta delen av hjärnskålen. — **Opistho'tonus** (av *gr. te'ino*, jag utsträcker), *med.*, stelkramp, varvid kroppen böjes bakåt.

O'pium, *lat.* (*gr. o'pion, dimin.* av *opo's*, mjölksaft), *farm.*, den intorkade mjölksaften från de omogna fruktkapslarna av vallmo, *Papa'ver somni'ferum*, tillhörande fam. *Papavera'ceæ*, vilken växt för skörd odlas i Mindre Asien, Ostindien, Kina, Egypten m. fl. länder. Bland alkaloiderna i opium märkas *morfin, narkotin* och *kodein.* Opium brukas som rogivande och smärtstillande medel. Opiumrökning förekommer mest i Kina och Indien. — **Opium depura'tum** bereder man genom att extra-

hera opium med vatten och låta det avdunsta till torrhet. — **Opiumprepara't,** läkemedel, i vilka opium ingå. — **Opiumtinktur** = *Tinctura thebaica* (se d. o.). — **Opiumvin** = *Vinum thebaicum* (se d. o.). — **Opia'n** = *Narkotin* (se d. o.). — **Opia't,** opiumhaltigt preparat, läkemedel, vars viktigaste beståndsdel är opium. — **Opiofa'g** (av *gr. fage'in,* äta), opiumätare.

O. P. N., förk. för *lat. ora pro nobis,* bed för oss.

Opoba'lsamum ve'rum, se *Mekkabalsam.*

Opode'ldok, *farm., Linime'ntum opode'ldoc,* ett mot reumatism brukat liniment, som består av kamfer, smörtvål, sprit, ammoniak, rosmarinolja och timjanolja.

Opoli'tisk, som ej är *politisk* (se d. o.).

Opoltje'nije, *ry.* (*l.* apal-), landstormen.

Opo'ponaxgummi l. **Opo'ponax** (*gr. opopa'nax,* av *opo's,* mjölksaft, och *pa'nax,* panaxväxten), rättare **Opopanax,** *farm.,* ett gummiharts, som består av mjölksaften av roten till *Opo'ponax chiro'nium,* tillhörande fam. *Umbelli'feræ,* i Mindre Asien och s. Europa. Brukades förr i medicinen, användes nu i tvålfabrikationen.

Opo'rtet est ma'la he'rba, *lat.,* "måste" (tvång) är en dålig sak.

Opo'rtet imperato'rem sta'ntem mo'ri, *lat.,* "en riksfältherre (kejsare) skall dö i upprätt ställning". Yttrande som tillagts Vespasianus och antyder, att den högt uppsatte ända in i sista stund måste öva självbehärskningens konst.

Opo'ssum, *zool.,* virginiska pungråttan, *Dide'lphys marsupia'lis,* ett köttätande pungdjur i Amerika. — **Australisk opossum** är skinnet av ett australiskt pungdjur, r ä v k u s u n (*Trichosu'rus vulpi'nus*).

Opoterapi' (av *gr. opo's,* saft, och *terape'ia,* behandling), *med.,* användning av vävnadssaft l. organextrakt som terapeutiskt medel vid sjukdomar som antagas bero på rubbningar i den inre sekretionen.

Opp., förk. för *lat. opera* (*pl.* av *opus,* se d. o.).

opp., förk. för lat. *oppositum,* motsatt.

Oppa'via, *astr.,* en av småplaneterna.

Oppidan, *eng.* (*l.* å'ppidön, av *lat. o'ppidum,* stad), eg. stadsbo; halvpensionär; engelsk collegelärjunge, som bor ute i staden.

Oppilatio'n (*lat. oppila'tio,* av *pila're,* sammantrycka), *med.,* förstoppning.

Oppletio'n (av *lat. opple're,* fylla) magens överlastande.

Oppone'nt, se under följ. ord.

Oppone'ra (*lat. oppo'nere*), eg. ställa emot; motsätta sig något, motsäga, göra invändningar; vara opponent vid en akademisk disputation. — **Oppone'nt** (*lat. oppo'nens*), motståndare, motsägare, granskare; vid en akademisk disputation den person, som gör invändningar mot avhandlingen i fråga. — **Oppositio'n** (*lat. opposi'tio*), motstånd, motsättning, motsägelse; *polit.,* motstånd mot styrelsen, motparti mot regeringen, oppositionsparti; *astr.,* tvenne himlakroppars ställning mittemot varandra, betraktad från en tredje himlakropp, som är belägen mellan de förstnämnda.)(K o n j u n k t i o n. — **Oppositione'll,** som hör till oppositionen, som befinner sig i opposition. Jfr *Ministeriell.* — **Oppositionsman,** person, som hör till oppositionen. — **Oppo'situm,** *pl.* **Oppo'sita,** motsats.

Opportu'n (*lat. opportu'nus*), läglig, för tillfället tjänlig, som passar för tillfället, bekväm. — **Opportuni'sm,** nyttighetssinne, av ändamålsenlighetsskäl ledda tänkesätt; *polit.,* den politiska riktning, som tager hänsyn till omständigheterna och söker få genomfört, vad som för tillfället har största utsikt att kunna åstadkommas. — **Opportuni'st,** person, som förstår att begagna sig av omständigheterna. — **Opportuni'stisk,** som tager hänsyn till omständigheterna. — **Opportunite't,** läglighet, gynnande tillfälle; anlag, disposition (t. ex. för en sjukdom).

Oppositifo'lia, *bot.,* med motsatta blad.

Oppositio'n, Oppositione'll m. fl., se under *Opponera.*

Oppressio'n, Oppressi'v, se under följ. ord.

Opprime'ra (*lat. oppri'mere*), förtrycka, undertrycka, nedtrycka. — **Oppressio'n,** förtryck, undertryckande, nedtryckande, beklämning. — **Oppressi'v,** undertryckande, dämpande.

Oppro'brium, *lat.,* skymf, förolämpning.

Oppugne'ra (av *lat. pu'gna,* strid), bekriga, angripa, anfäkta. — **Oppugnatio'n,** angrepp, bekämpande.

Opriorite'rad fordran l. **fordringsägare** (jfr *Prioritesfordringar*), *handelst.,* fordran l. fordringsägare utan förmånsrätt till betalning.

Ops, *rom. myt.,* Saturnus' gemål, gudinna för jordens fruktbarhet.

O'psci, se *Opiker.*

Opsigoni' (av *gr. opsi'gonos,* senfödd), *bot.,* utveckling på hösten av en växts *proventivknoppar* (hos ettåriga växter anlagda sommarknoppar, som borde slagit ut tidigare). Den genom opsigoni framkallade efterblomningen kallas *Metanthesis.*

Opsomani' (av *gr. o'pson,* lagad mat, och *mani'a,* raseri), frosserigalenskap. — **Opsofa'g** (av *gr. fage'in,* äta), läckergom, frossare.

Opsoni'ner (av *gr. o'pson,* tillagad mat), *bakteriol.,* kallas i immunitetsläran vissa ämnen i blodet, som göra att detta har en större l. mindre motståndskraft mot toxiner och bakterier. — **Opsoninterapi',** insprutning av små, ofarliga mängder dödade bakterier i blodet för att öka dess opsoninhalt. — **Opsoninindex,** tal, som an-

ger blodets opsoninhalt. — **Opsonoge'n**, stafylokokkvaccin mot furunkulos.

Opta'bel (*lat. opta'bilis*), önskvärd. — **Optatio'n**, önskan. — **Optati'v** l. **Optati'visk**, önskande; önskad; se även följ. ord. — **Optati'vus** l. **Optati'v**, se *Modus*.

Optanni'n, *farm.*, medel mot diarré av basisk garvsyrad kalk.

Opta'nt, se under *Optera*.

O'ptat ephi'ppia bos pi'ger, optat ara're caba'llus, *lat.*, lat oxe önskar sig sadeln, lat häst önskar sig för plogen.

Optatio'n, Optati'v m. fl., se under *Optabel*.

Opta'tus, latinskt mansnamn (av *opta're*, önska), den önskade.

Opte'ra (*lat. opta're*), välja, utvälja, önska; begagna sig av *optionsrätt* (se nedan). — **Opta'nt**, person, som opterar. — **Optio'n** (*lat. o'ptio*), val, fritt val; valrätt, valfrihet. — **Optionsrätt** (*lat. jus optio'nis*), valrätt; särskilt rättigheten för inv. i en annekterad provins att välja vilket land, det gamla l. det nya, de för framtiden önska tillhöra.

O'ptica, O'pticus, se under följ. ord.

Opti'k (*gr. optike' te'chne*), *fys.*, ljuslära, läran om ljuset och lagarna därför. — **O'ptica**, *pl.*, *med.*, läkemedel för ögonen. — **O'pticus**, *anat.*, synnerven. — **O'ptikus** l. **O'ptiker**, person, som är kunnig i optiken; person, som förfärdigar optiska instrument. — **Optilo'gion**, apparat, varigenom man sättes i stånd att meddela sig med dövstumma. — **O'ptisk**, till optiken hörande; som avser ljuset och seendet. — **Optiska instrument**, instrument, som förstärka seendet, såsom kikare, glasögon m. fl. — **Optisk axel**, se under *Axel*. — **O. telegraf**, telegraf, som använder tecken för synen. — **O. villa**, synvilla. — **Optome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), instrument för bestämmandet av synförmågan. — **Optoty'per** (av *gr. ty'pos*, skrivtecken), stilskala för prövning av synskärpan.

Optima'ter l. **Optima'tes**, se *Boni viri*.

O'ptime, *lat.*, på bästa sätt, mycket bra. — **Optime cogita'ta pe'ssime sæ'pe ca'dunt**, välment får ofta skam till tack. — **Optimi'sm**, *fil.*, den tyske filosofen Leibnitz' lära om den bästa världen, d. v. s. åsikten att denna värld är den bästa möjliga; böjelsen att se allt i den ljusaste dagern. Jfr *Pessimism*. — **Optimi'st**, anhängare av optimismen; person, som ser allt i ljus dager.)(Pessimist. — **Optimi'stisk**, som hör till optimismen. — **Optimite't**, förträfflighet. — **O'ptimum**, det tillstånd hos ett föremål, under vilket en process inom detsamma (kemisk, fysisk, fysiologisk) bäst försiggår. — **Optimum ci'bi condime'ntum est fa'mes**, hungern är bästa matkryddan. — **O'ptimus, -a, -um**, bäst. — **O. Vir**, se *O. V.* — **O. ma'ximus**, den bäste och störste, tillnamn för Jupiter. — **In o'ptima fo'rma**, i bästa form, fullständigt korrekt.

Optio'n, Optionsrätt, se under *Optera*.

O'ptisk, Optome'ter, Optoty'per m. fl., se under *Optik*.

Optoki'n, *farm.*, etyldihydrocuprein, antiseptikum vid ögonsjukdomar.

Opule'ns (*lat. opule'ntia*), rikedom, överflöd. — **Opule'nt**, rik, praktfullt utstyrd.

Opu'ntia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cacta'ceæ*, underfam. *Opuntioi'deæ*. Omkr. 150 arter. — **O. fi'cus i'ndica**, indiska fikon l. kaktusfikon, odlas för sina hönsäggstora, välsmakande frukter. Flera arter odlas som prydnadsväxter.

Opuntioi'deæ, *bot.*, se under *Opuntia*.

O'pus, *pl.* **O'pera** (se d. o.), *lat.*, verk, arbete, särskilt litterärt, konstnärligt l. musikaliskt arbete. — **O. acu pictum**, "med nålen målat arbete", konstsömnad. — **O. alexandri'num**, mosaikarbete. — **O. anglica'num**, eg. engelskt arbete; ett slags medeltida konstsömnad. — **O. franci'genum**, tysk benämning på (den i Frankrike uppkomna) unggotiken. — **O. ince'rtum**, *byggn.*, murverk av otillhuggna stenar i murbruk. — **O. iso'donum**, murverk av kvadersten i jämnhöga skift. — **O. la'udat arti'ficem**, verket prisar mästaren. — **O. ma'llei**, drivet l. punsat metallarbete; art av kopparstick. — **O. mi'xtum**, murverk av huggen sten och tegel. — **O. mora'le**, god gärning; god sed. — **O. musi'vum**, mosaik. — **O. opera'tum**, eg. gjord gärning; gärningen i och för sig (utan avseende på motiv); en gärning, som ej har något inre värde, och vid vars utövande man avser blott den yttre formen, t. ex. katolikernas fastor och vallfärder; ett skrymtaktigt utövande av s. k. goda gärningar. — **O. phry'gicum**, eg. frygiskt arbete; konstsömnad. — **O. pluma'rium**, plattsöm, schattersöm. — **O. pluvina'rium** (av *lat. pluvi'nar*, kudde), söm på medeltida möbeldynor (tapisserisöm). — **O. po'stumum**, efterlämnad, först efter författarens död utg. skrift. — **O. quadra'tum**, murverk av fyrsidigt huggen sten (kvadersten). — **O. reticula'tum**, nätverk, murverk av stenar, ställda på hörn. — **O. r'usticum**, se *Rustik*. — **O. se'ctile**, mosaikarbete. — **O. spica'tum** (av *lat. spi'ca*, ax), murverk, vars stenar äro anordnade som småblommor i ax. — **O. supererogatio'nis**, överloppsgärning. Se vid. *Opera supererogationis*. — **O. tessala'tum** (av *lat. te'ssera*, tärning), mosaikarbete i tärninglika bitar. — **O. vermicula'tum** (*lat. vermis*, mask), masklikt mosaikarbete (där mönstrens ytterlinjer äro särskilt markerade). — **Opu'sculum**, *pl.* **Opu'scula**, litet verk, liten skrift.

O, qua'ntum est in re'bus ina'ne, *lat. ordspr.*, o, huru stor är ej tomheten här i världen! (*Persius*.)

Or, ett persiskt skiljemynt.

Or., förk. för nordamerikanska staten *Oregon.*

O'ra, *lat.* (av *ora're,* tala, bedja), bed! — **O. et labo'ra,** bed och arbeta! — **O. et labora Deoque commi'tte futu'ra,** bed och arbeta samt anförtro framtiden åt Gud! — **O. pro no'bis,** bed för oss! — **Ora'te,** bedjen! — **Ore'mus,** låtom oss bedja!

Ora'kel (*lat. ora'culum,* av *ora're,* tala, bedja), gudasvar, i den klassiska forntiden svar, som å gudarnas vägnar av prästerna gåvos de spörjande; stället, där dessa svar meddelades; gåtlikt l. såsom ovederläggligt framställt uttalande; profetia i allm.; klok och ansedd rådgivare; högvis person. — **Orakelmässig,** hemlighetsfull, dunkel, tvetydig.

Ora'l (av *lat. os, gen. o'ris,* mun), muntlig; *zool.,* i munnens närhet liggande. Jfr *Anoral* och *Aboral.* — **Orala språkljud,** *språkv.,* språkljud, vid vilkas frambringande luften går blott genom munnen. — **Ora'le** l. **Rano'ne,** påveskrudens huvudduk.

Ora'ndum est, meus sa'na in co'rpore sa'no, se *Mens sana in corpore sano.*

Orange, *fr.* (*l.* åra'nsj, *ital. arancia,* av *nylat. po'mum aura'ntium,* guldäpple), *bot.,* pomerans, apelsin; en rödgul färg. — **Orangeade** (*l.* årangsja'dd), pomeransvatten, en dryck av pomeranssaft, socker, vin och vatten. — **Orangelette** (*l.* -ölä'tt), torkad pomeranskart. — **Orangeri** (*l.* -eri'), växthus, drivhus. — **Orangeträdet,** *Ci'trus aura'ntium Risso,* ett till fam. *Aurantia'ceæ* hörande, i s. Europa odlat träd, vars frukt kallas orange l. apelsin. — **Orangör** (*l.* -ö'r), föreståndare för ett orangeri.

Orangeflowery-pecco, se *Pecco.*

Orangister (*l.* -sji'ster), anhängare av huset *Oranien* i Nederländerna; medlemmar av ett engelsk-protestantiskt parti i Irland.

Orangit (*l.* -sji't), *miner.,* gulröd *torit* (se d. o.).

O'rang benu'a, *malaj.,* "landets män", ociviliserade malajer. — **Oranglant,** *malaj.,* sjömän. — **Orang mala'ja,** äkta civiliserade malajer. — **Orangu'tan** l. **Orangu'tang,** *malaj.,* vildmän, skogsmän.

Orangutang (av *malaj. o'rangu'tang,* skogsmänniska), *zool.,* en till de människolika aporna hörande apa, som lever på Sumatra och Borneo.

Orangö'r, se under *Orange.*

Ora'nia, *bot.,* ett släkte högväxta palmer.

Orante, *ital.* (*l.* åra'nte), "bedjande", kallas en särskilt i den fornkristna konsten förekommande gestalt i böneställning (med lyfta armar och öppna händer).

Oraon = *Uraon* (se d. o.).

O'ra pro no'bis, se under *Ora.*

Ora'tio, Oratio'n, Ora'tor, Orato'rium m. fl., se under *Orera.*

O'rbicans, *lat., bot.,* rundad. — **Orbicula'ris, -e,** *lat., bot.,* cirkelrund.

Orbikulä'r (*lat. orbicula'ris*), kretsformig, rund, ringformig.

O'rbis, *lat.,* krets, cirkel, ring; jordklotet; himmeln; hela världen. — **O. pi'ctus,** den målade världen, världen framställd i bilder, titel på den år 1657 av den tyske pedagogen *Come'nius* utgivna lärobok, som inledde åskådningsundervisningen. — **O. terra'rum,** hela jorden.

O'rbita, *lat.* (av *o'rbis,* krets), bana; *astr.,* en planets bana; *anat.,* ögonhåla. — **Orbita'l,** som har avseende på ögonhålan. — **Orbitoli't,** *paleont.,* en art förstenad korall av nästan cirkelrund form.

Orbite't (av *lat. o'rbus,* fader- och moderlös); barnlöshet; föräldralöshet.

Orbitoli't, se under *Orbita.*

Orcei'n, *kem.,* en beståndsdel av orseljfärgen (se *Orselj*).

Orchesiografi' (av *gr. orche'isthai,* dansa, och *gra'fein,* skriva), läran om danskonsten. — **Orche'stra,** eg. dansplats; *orkester* (se d. o.).

Orchialgi', Orchichori' m. fl., se under *Orchis.*

Orchida'ceæ, Orchi'deæ l. **Orkidéer,** *bot.,* en för egendomlig form, skönhet och doft berömd växtfamilj, till vilken höra mer än 15,000 arter, de flesta tropiska, många odlade och högt skattade som prydnadsväxter.

Orchidalgi', Orchidoce'le m. fl., se under *Orchis.*

O'rchis, *gr., anat.,* testikel (se d. o.); *bot.,* nyckelblomster, ett till fam. *Orchi'deæ* hörande örtsläkte. — **Orchialgi'** l. **Orchidalgi'** (av *gr. a'lgos,* smärta), lidande i testiklarna. — **Orchichori',** testikelns upprepade upp- och nedstigande rörelser. Symtom av onani. — **Orchidi'n,** ett organterapeutiskt preparat. — **Orchido'ncus,** hård testikelsvulst. — **Orchidoce'le,** pungbråck, s. k. falskt bråck i testikelpungen. — **Orchipexi',** fixation av testikel. — **Orchi'tis,** *med.,* inflammation i testiklarna. — **Orchitomi'** (av *gr. tome',* snitt), snöpning, kastrering.

Orchis, *bot.,* nycklar, vårt artrikaste orkidésläkte. — **O. incarna'ta,** ängsnycklar, blommor röda. — **O. macula'ta,** Jungfru Marie hand, Herrans händer, blommor blekvioletta, blad brunfläckiga. — **O. ma'scula,** Sankt Pers nycklar, blommor rödvioletta. — **O. sambuci'na,** Adam och Eva, blommor violettröda l. vitgula. — **O. ustula'ta,** krutbrännare, blommor svartröda.

Orchi'tis, Orchitomi', se under *Orchis.*

Orci'n, *tekn.,* ett rött färgämne, som erhålles ur åtskilliga lavarter och utgör en beståndsdel av orselj (se d. o.).

O'rcinus, *zool.,* valsläktet S p ä c k h u g g a r e. — **O. o'rca,** vanliga späckhuggaren, allmän i Atlanten.

O'rcus, *rom., myt.,* underjordens konung, döden; underjorden, dödsriket.

ord., förk. för *ordinarie*; på recept för *ordinerat av*.

Orda'l, se *Ordalier*.

Ordalieböna, *bot.*, se *Kalabarbönor*.

Orda'lier, *pl.* av **Orda'l** l. **Orda'lium**, *mlat.* (av *angl. ordâl, ty. Urtheil*, dom), gudsdomar, ett under medeltiden använt sätt att anställa farliga prov (t. ex. eld- och vattenprovet) med anklagade, för att därigenom liksom bereda försynen tillfälle att genom en lycklig l. olycklig utgång fria l. fälla.

Orden (av *lat. o'rdo*, rad, ordning), världslig l. andlig förening, stiftad för något särskilt ändamål och bunden genom vissa regler, ordensregler; samfund, vars enda föreningsband utgöres av ett av landets regent åt medlemmarna utdelat utmärkelsetecken. — **Ordensbiskop**, en av konungen vanligen bland stiftsbiskoparna, utnämnd biskop, som å Serafimerordens stora högtidsdag förrättar gudstjänst i slottskapellet i Stockholm. — **Ordensgeneral**, titel för jesuitordens högste styresman. — **Ordenshistoriograf**, en av ämbetsmännen i Serafimer-, Svärds-, Nordstjärne- och Vasaordnarna. — **Ordensinsignier**, ordenstecken. — **Ordenskansler**, en av storofficianterna (de högsta ämbetsmännen) inom nämnda ordnar. — **Ordenskapitel**, församling av en ordens medlemmar. — **Ordenskaplan**, biträde till ordensbiskopen.

Ordentlig, *da.*, *no.*, ordinarie, lagtima.

O'rder (*fr. ordre*, av *lat. o'rdo*, ordning), förordning, befallning, uppdrag; *krigsk.*, av förman utfärdad befallning; *handelst.*, beställning, tingande av varor; ombud, rättsinnehavare, person, på vilken en skuldsedel överlåtes.

Order in council, *eng.* (*l.* å'rdör in ka'unsill), kunglig befallning, utfärdad av regenten på tillstyrkan av hans råd.

Order of the garter, *eng.* (*l.* å'rdör åvv the ga'rter) = *Garterorden* (se d. o.).

Ordina'lia, **Ordina'ntier**, **Ordina'rie**, **Ordine'ra**, **Ordinä'r** m. fl., se under följ. ord.

O'rdo, *pl.* **O'rdines**, *lat.*, rad, ordning, avdelning, klass, stånd; kyrkoämbetet. — **Ordines majo'res et mino'res**, "de högre och lägre kyrkliga ämbetena", ett slags rangordning inom katolska kyrkan. — **Ordina'lia** l. **Ordina'ltal**, *pl.*, *språkv.*, ordningstal. — **Ordina'nd** l. **Ordina'ndus**, person, som skall vigas till präst. — **Ordina'ntia**, *nylat.*, kyrklig förordning. — **Ordinaria't**, en ordinarius' ämbete; en av biskopen vald myndighet, som jämte honom utövar den andliga rättskipningen inom stiftet. — **Ordinarie** (*lat. ordina'rius*), vanlig, fastställd, stadgad i lag; på stat anställd (ämbets- l. tjänsteman). Jfr *Extraordinarie*. — **Ordina'rio**, *ital.*, *tonk.*, på vanligt sätt. — **Ordina'rius**, eg. till vanliga ordningen hörande; benämning på en romersk-katolsk biskop. — **Ordina'ta**, *mat.*, se *Koordinater*. — **Ordinatio'n**, förordnande, föreskrift (given av läkare); invigning till prästämbetet.—**Ordine'ra** (*lat. ordina're*), förordna, föreskriva (t. ex. medicin); inviga till prästämbetet. — **Ordinä'r** (*lat. ordina'rius*), vanlig, bruklig, alldaglig; medelmåttig.

Ordonnans (*l.* årdånna'ngs; *fr. ordonnance*, av *lat. ordina're*, förordna), eg. befallning, anordning, föreskrift; hos en överordnad l. vid ett ämbetsverk anställd militärperson, vars uppgift är att utföra tjänsteuppdrag. — **Ordonnansofficer**, officer, anställd som ordonnans. — **Ordonnatö'r**, person, som förordnar, anvisar. — **Ordonne'ra**, befalla, förordna, påbjuda.

Or doublé, *fr.* (*l.* år doble'), guldpläterad koppar l. mässing.

Ordovi'cium, **Ordovi'ciska systemet**, *geol.*, motsvarar det som vanligen kallas undersilur.

Ordre, *pl.* **Ordres**, *fr.* (*l.* årdr), order (se d. o.), förordning, befallning; uppdrag. — **Ordre de bataille** (*l.* - dö bata'j), slagordning. — **O. de la légion d'honneur**, se *Légion d'honneur*. — **O. de la toison d'or** (*l.* - dö la tåaså'ng dår), Gyllene skinnet, österrikisk och spansk riddarorden. — **O. du Saint-Esprit** (*l.* - dy sängt äspri'), Helgeandsorden, förr en fransk riddarorden. — **Ordres** (*l.* årdr), *pl.*, *handelst.*, ombud, rättsinnehavare, person, på vilken en skuldsedel överlåtes. — **Beordra**, uppdraga, förordna; avgiva order, beställa, rekvirera.

Ordu', *turk.*, "läger"; turkisk armékår.

Orea'der (*gr. oreia'des*, av *o'ros*, berg; *lat. orea'des*), *gr. myt.*, bergnymfer.

Orea'des, *lat.* (av *gr. o'ros*, berg), *bot.*, på berg. — **Oreoseli'num**, *bot.*, bergs-*Selinum* (se d. o.).

Oreg., förk. för nordamerikanska staten *Oregon*.

Oregonceder, se *Cupressus*.

Oregonfolken (*l.* å'rrigån-), en grupp av Nordamerikas indianer.

Orei'd, en metallegering, bestående av koppar och zink.

Ore'ithyia, *gr. sag.*, en attisk prinsessa, bortrövad och äktad av Boreas (nordanvinden).

Orelli'n, *kem.*, ett gult färgämne, som innehålles i drogen *orleana* (se d. o.).

Ore'mus, *lat.*, låtom oss bedja. Inledningsord till alla katolska kyrkoböner.

Orenda, irokesiskt ord för *Manito* (se d. o.).

Oreoci'ncla, *zool.*, guldtrast.

Oreodo'ntidæ, *paleont.*, en utdöd familj partåiga hovdjur.

Oreodo'xa, *bot.*, palmsläkte i Västindien och Sydamerika. — **O. olera'cea**, Antillernas kålpalm. — **O. re'gia**, kungspalm.

Ore'ra (*lat. ora're*), tala, hålla tal. — **Ora'tio**, *lat.*, tal, bön. — **O. domi'nica**, Herrens

bön, Fader vår. — **O. obli'qua**, se *Indirekt anföring*. — **O. re'cta**, se *Direkt anföring*. — **Oratio'n**, tal, högtidligt, vältaligt föredrag. — **Ora'tor**, talare, vältalare. — **Oratoria'ner** l. **Orato'riepräster**, en på 1500-t. i Rom stiftad andlig orden. — **Oratori'k**, talkonst. — **Orato'risk**, som angår talkonsten, som överensstämmer med dess regler. — **Orato'risk accent**, se under *Accent*. — **Orato'rium**, eg. bönsal i ett kloster; *tonk.*, komposition för sång med orkesterackompanjemang (oftast över ett bibliskt ämne).

Ore'steia, dramatisk trilogi av den grekiske tragöden *Aiskylos*. Den avhandlar Orestessagan och omfattar tragedierna *Agamemnon*, *De gravofferbärande* och *Eumeniderna*.

Ore'stes, *gr. sag.*, son till Agamemnon och Klytemnaistra, dödade sin moder för att hämnas sin mördade fader. Förföljd av erinyerna, försvarades han av Apollon och frikändes från skuld av Athene. Berömd är vänskapen mellan Orestes och hans fosterbroder Pylades.

Oreta'ner, ett fornfolk i Spanien.

Orexi' (*gr. o'rexis*), *med.*, glupskhet, onaturlig matlust.

Orexi'n, *farm.*, fenyldihydroxikinolin, ett fabrikspreparat, som rekommenderas mot aptitlöshet.

Orfani', se *Orphani*.

Orfani'ter, ett parti bland husiterna. Se *Husiter*.

Orfèvre, *fr.* (*l.* årrfä'vr), guldsmed. — **Orfèvrerie** (*l.* -vröri'), guldsmedskonst; guldsmedsarbete.

Orfe'vs (*lat. O'rpheus*), *gr. sag.*, ryktbar sångare och lyrspelare, som med sina toner tämjde vilda djur och satte träd och klippor i rörelse. Av kärlek till sin gemål Evrydike nedsteg han efter hennes död till underjorden för att återfå sin maka. — **O'rfisk**, som har avseende på Orfevs. — **O'rfikernas sekt** l. **Den o'rfiska sekten**, en omkr. år 600 f. Kr. uppkommen mystisk sekt, för vilken enl. sägnen Orfevs varit huvudmannen. — **Orfi'sm**, orfikernas lära.

Orga'n (*gr. o'rganon*), verktyg, redskap; sinnesredskap, hos ett djur l. en växt varje del, som i viss mån utgör något helt för sig och utför en särskild livsfunktion; självständigt verkande del av något helt; röst, tal- l. sångstämma; person, genom vilken man låter säga l. uträtta något; tidning l. tidskrift, som är språkrör för vissa åsikter l. intressen. — **Organise'ra**, förse med organ l. redskap för livsfunktionerna; åstadkomma en organisation; ändamålsenligt bilda, ordna, inrätta. — **Organisatio'n** l. **Organise'ring**, bildandet av ett levande helt med samverkande delar; inre anordning l. byggnad, inrättning; själs- och kroppsbeskaffenhet; samfundsordning; författning. — **Organisato'risk**, som åstadkommer organisation. — **Organisatö'r**, person, med förmåga att organisera. — **Orga'nisk**, försedd med organ l. redskap för livsfunktionerna; som har avseende på dylika organ; som utmärker levande varelser; till djur- l. växtriket hörande; ägande inre sammanhang. — **Organisk kemi**, den del av kemien, som behandlar organiska föreningar (se följ. ord). — **Organiska föreningar**, *kem.*, kallas sådana, som finnas i den levande naturen l. ur dem kunna uppstå genom metamorfos. — **Organiska lagar**, *jur.*, lagar, som ingripa i statens inre liv. — **Organi'sm**, ett organiskt väsendes hela inrättning; sammanhanget mellan det helas enskilda delar; ett med livsorgan försett väsende (djur l. växt); ett helt i allm. — **Organognosi'**, kännedomen om organiska kroppar och deras beskaffenhet. — **Organografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över organiska varelser och deras inre byggnad; *tonk.*, beskrivning över musikinstrument. — **Organoi'd**, organliknande. — **Organologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), organläran, läran om djurs och växters organ; *med.*, läran om instrumenters användande vid barnförlossningar. — **Organonomi'** (av *gr. no'mos*, lag), läran om lagarna för det organiska livet. — **Organoplasti'k**, organbildning. — **Organoskopi'** (av *gr. skope'in*, se), undersökning av organiska kroppar. — **Organoterapi'**, sjukdomsbehandling med läkemedel, som framställas av djurkroppens organ.

Organdi'n l. **Orga'ndy** (*fr. organdi*), ett ostindiskt bomullstyg, liknande muslin.

Orga'nisk, Organi'sm, se under *Organ*.

Organi'st, se *Orgelnist*.

Organi'strum, *lat.*, *tonk.* = *Lira* (se d. o.).

Organocho'rdium, *tonk.*, ett med pianot och orgeln besläktat musikinstrument.

Organografi', Organoi'd, Organologi' m. fl., se under *Organ*.

O'rganon, *gr.*, verktyg, redskap; titel på den grekiske filosofen *Aristoteles'* logiska skrifter och vissa andra lärda verk. Jfr *Organum*.

Organoterapi', se under *Organ*.

Organsensationer, *psyk.*, förnimmelser, som hänföra sig till kroppens organ, såsom hunger, törst.

Organsi'n l. **Organsi'nsilke** (*ital. organzino*), varpsilke, dubbeltvinnat silke av bästa material.

O'rganum, *lat.* (*gr. o'rganon*), redskap; organ; *tonk.*, musikinstrument; orgel; medeltidens äldsta och mest primitiva flerstämmiga musik.

Orga'smus (av *gr. orga'n*, svalla), *med.*, svallning, stark rörelse i blodet l. andra kroppsvätskor; även svällande överfyllnad, stark drift, högsta vällustkänsla. — **Orga'stisk**, beroende av häftig svallning, svällande.

Orgeade, *fr.* (*l.* årsja'dd; av *orge*, korn), maltdryck; mandelmjölk; läskedryck av apelsin, vatten och socker.

O'rgel, O'rgor, Orgverk (av *gr. o'rganon*, verktyg; *lat. o'rganum, fr. orgue, eng. organ*), *tonk.*, det största och mäktigaste av alla tonverktyg. — **Orgelbössa,** en mångpipig kulspruta. — **Orgelharmonium** = *Harmonium* (se d. o.). — **Orgelpipmetall,** en blandning av tenn och bly. — **Orgelpunkt,** en i flera ackorder bibehållen grundton. — **Orgelregister,** se *Register.* — **Orgelton** = *Kor-ton* (se d. o.). — **Orgelni'st** l. **Organi'st** (*lat. organi'sta*), orgelspelare.

Orgia'sm, Orgia'st, Orgia'stisk, se under följ. ord.

O'rgier (av *gr. o'rgia*, hemliga religionsbruk, i synnerhet de till Backuskulten hörande mysterierna), *pl.*, nattliga gillen l. gästabud i förening med vilda utsvävningar. — **Orgia'sm,** rus av hänförelse, särskilt ett, som framkallats genom fysiska medel. — **Orgia'st,** den invigde, som deltager i orgiernas firande. — **Orgia'stisk,** som avser l. påminner om Backusfesterna; som vittnar om vild hänförelse.

Orielwindow, *eng.* (*l.* å'rriel-oi'ndå), erker (se d. o.).

Orienta'ler, Orienta'lisk, Orientali'st m. fl., se under följ. ord.

Orie'nten (av *lat. o'riens*, den uppgående solen), östern, österlandet, särskilt Asien och n.ö. Afrika.)(O c c i d e n t e n. — **De orie'nte lux,** ljuset kommer från östern. — **Orienta'ler,** österlänningar, Orientens inbyggare. — **Orientalise'ra,** göra orientalisk. — **Orienta'lisk,** österländsk, som har avseende på Orienten. — **Orientaliska frågan,** *polit.*, frågan om Turkiets och dess vasallstaters framtid. — **Orientaliska språk,** österländska språk (asiatiska, afrikanska, australiska och polynesiska språk). — **Orientalisk ametist,** se *Korund.* — **O. almandin,** *miner.*, mycket mörkt färgad rubin l. rubinspinell. — **O. pest** = *Bubonpest* (se d. o.). — **O. topas,** se *Korund.* — **Orientali'sm,** österländsk språkegenhet; österländska seder och idéer. — **Orientali'st,** kännare av österländska språken och litteraturen. — **Orientalistkongress,** internationellt möte av orientalister.

Oriente'ra sig, eg. söka öster för att sådedelst finna även de övriga väderstrecken; finna sig till rätta; göra sig bekant med en ort; göra sig hemmastadd med ett ämne. — **Oriente'ring,** tillrättafinnande; kort, klarläggande framställning av ett ämne. — **Orienteringslöpning,** kapplöpning till fots i obekant terräng.

Orifi'cium, *anat.*, mynning.

Oriflamme, *fr.* (*l.* åriflа'mm; av *mlat. a'uriflamma*, den gyllne flamman, av *lat. a'urum*, guld, och *fla'mma*, flamma, låga, vimpel), den forna franska riksfanan (urspr. ett stycke eldrött taft, fästat vid en förgylld kopparlans).

Ori'ganum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **O. majora'na,** mejram, odlad kryddväxt med vit krona. — **O. smyrnæ'um** m. fl., spansk humle, odlas i s. Europa som kryddväxt. — **O. vulga're,** konig, tämligen allmän i backar och busksnår. Krona röd.

Origeni'sm, kyrkofadern *Origenes*' lära. — **Origeni'stiska striderna,** av den grekiske kyrkofadern *Ori'genes*' skrifter framkallade strider inom den österländska kyrkan.

Origin (*l.* -sji'n), se *Origine* under *Original.*

Origina'l (*lat. origina'lis*, av *ori'go*, ursprung), det som är ursprungligt och icke efterhärmat, urbild, urskrift; ett av konstnären själv utfört verk (jfr *Kopia* och *Reproduktion*); egendomlig l. besynnerlig människa. — **In origina'li,** i urskrift. — **Originaldjur,** rasrena djur från rasens urspr. hemort. — **Originalgeni,** på ett ursprungligt, självständigt sätt skapande snille. — **Originalite't,** ursprunglighet, egendomlighet, vetenskapligt l. konstnärligt skapande förmåga; egenhet, besynnerlighet. — **Originalupplaga,** en boks första upplaga. — **Originalspråk,** det språk, på vilket en bok är författad. — **Origine,** *fr.* (*l.* årisji'nn), ursprung, upphov; orsak, början; härkomst. — **Origine'l** l. **Origine'll,** ursprunglig, egendomlig; egen, besynnerlig, ovanlig. — **Originä'r,** ursprunglig.

Ori'go, *lat.*, ursprung, början, begynnelsepunkt.

Orillon, *fr.* (*l.* årijå'ng), *krigsk.*, ett mindre förskansnings- l. bålverk, övre delen av flanken på ett fästningsverk; *byggn.*, hörnsirat, förkroppning av en gesims.

Ori'olus ga'lbula, *zool.*, sommargyllingen, en tätting av fam. *Orio'lidæ* (Gyllingar).

Ori'on (*lat. Ori'on*), *gr. myt.*, en väldig jägare, som älskades av Eos och dräptes av Artemis; *astr.*, en stjärnbild på ömse sidor om ekvatorn. — **Orions bälte,** tre i rad sittande stjärnor, även kallade De tre vise männen l. Jakobsstaven i stjärnbilden Orion.

Oriya' l. **Uriya',** ett indiskt språk.

Orka'n (*fr. ouragan, eng. hurricane*; av *karaib. huracan*, virvelstorm), våldsam storm.

Orke'ster (hårt k; av *gr. orche'stra*, se d. o.), hos de gamla grekerna den plats å teatern, där kören brukade dansa och sjunga; hos romarna den plats framför scenen, där senatorerna sutto; nu den plats å en teater l. i en konsertsal, där instrumentspelarna hava sin plats; samtliga musiker, som utföra ett musikverk. — **Orkesti'k,** danskonst. — **Orkestra'l,** orkesterliknande, orkestermässig. — **Orkestre'ra,** anordna för orkestermusik, instrumentera. — **Orkestre'ring,** instrumentation (se d. o.). —

Orke'strion, ett slags orgel; ett slags medelst urverk spelat, större positiv.
Orkidéer, se *Orchidaceæ.*
Orkidéolja, dets. som *Ylang-ylang* (se d. o.).
Orknöingarnas saga, se *Jarlasagor.*
Orla'ndo, italienskt mansnamn = *Roland* (se d. o.). — **O. furio'so,** "den rasande Roland", berömd hjältedikt av den italienske skalden *Ariosto.* — **O. innamora'to,** "den förälskade Roland", riddardikt av den italienske skalden *Bojardo.*
Orlea'na, *farm.,* en drog, som fås av det i tropiska Amerika inhemska trädet *Bi'xa orella'na,* tillhörande fam. *Bixa'ceæ.* Innehåller färgämnena bixin och orellin.
Orleani'ster, se under följ. ord.
Orléans, *fr.* (*l.* årrlea'ng), hertigliga ätter, grenar av franska konungahuset; ett slags glatt tyg av halvylle. — **Orleani'ster,** anhängare av huset Orléans och särskilt av den av Ludvig Filip av Orléans år 1830 grundade "julimonarkien".
Orli'n, namn på tygsorten *Orléans* (se d. o.).
Orlov, *ry.* (*l.* arlå'ff), benämning på en ryktbar diamant i ryska kejsarspiran.
Orlovare l. **Orlovtravare,** rysk travarhäst av korsad arabisk och holländsk ras.
Ormax, *bot.,* se *Lepturus.*
Ormazd, oriktigt **Ormuzd,** den senare iranska formen för mazdaismens gudsnamn Ahuramazda.
Ormbär, *bot.,* se *Paris.*
Ormbäraren l. **Ormkarlen,** *astr.,* se *Ophiucus.*
Ormen, *astr.,* se *Ophiucus.*
Ormen långe, Olof Tryggvessons ryktbara drakskepp, som skall ha haft 34 "rum" och 600 mans besättning.
Ormgran, *bot.,* se *Picea.*
Ormgurka, *bot.,* se *Cucumis.*
Or moulu, *fr.* (*l.* år moly'), "malet guld", äkta guldbrons.
Ormrot, *bot.,* se *Polygonum.*
Ormslå, l. **Kopparorm,** se *Anguis* och *Anguidæ.*
Ormt, *nord. myt.,* en flod, som Tor vadar över under sin dagliga vandring till asken Yggdrasil.
Ormtunga, *bot.,* se *Ophioglossum.*
Ormuzd, se *Ormazd.*
Ormvråken, *zool.,* se *Buteo.*
Ormöga, *bot.,* se *Omphalodes.*
Orname'nt, Orna't m. fl., se under *Ornera*
Orname'nta, *astr.,* en av småplaneterna.
Orne'ra (*lat. orna're*), pryda, smycka, sira. — **Orname'nt** (*lat. orname'ntum*), prydnad, utsirning. — **Ornamente'ra,** förse med ornament. — **Ornamenti'k,** läran om användningen av ornament; orneringskonst; grupp av ornament med samma slags egendomligheter; samtliga ornament på ett enskilt föremål. — **Orna't** (av *lat. orna'tus,* utstyrsel, prydnad), högtids- och ämbetsdräkt, särskilt högtidlig prästskrud. — **Ornatu'r,** utsmyckning, utsirning.
Ornitho'galum, *bot.,* odlat växtsläkte tillhörande fam. *Lilia'ceæ.* — **O. umbella'tum,** stjärnlök, morgonstjärna. — **O. nu'tans,** aftonstjärna.
Ornithopo'dus, *bot.,* lik en fågelfot.
Orni'thopus, *bot.,* klovicker, växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **O. perpusi'llus,** klovicker, havsstrandväxt. — **O. sati'vus,** serradella, odlad foderväxt, stundom förvildad.
Ornithorhy'nchus, *zool.,* se *Näbbdjur.*
Ornitofi'l (av *gr. o'rnis,* fågel, och *fi'los,* vän) l. **Ornitoga'm** (av *gr. ga'mos,* bröllop), *bot.,* fågelblommig, kallas en växt, som är anpassad för befruktning genom fåglar, oftast kolibrier och honungssugare.
Ornitoli't (av *gr. o'rnis,* fågel, och *li'thos,* sten), *paleont.,* förstening av fågel. — **Ornitologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), *zool.,* beskrivning om fåglarna. — **Ornitolo'g,** person, som är kunnig i ornitologien. — **Ornitomanti'** (av *gr. mante'ia,* spådom), spådom efter fåglars flykt. — **Ornithorhy'ncus,** *zool.,* näbbdjurssläktet. — **Ornithosa'uria** = *Pterosauria* (se d. o.). — **Ornitotropi',** fågelavel.
Oro, *bot.,* inhemska namnet på ett sannolikt till fam. *Euphorbia'ceæ* hörande träd i Sierra Leone, varav det mycket giftiga extraktet *Agoomoo* l. *Agumu* erhålles.
Orobancha'ceæ, *bot.,* växtfamilj av ordn. *Labiatiflo'ræ.* Klorofyllfattiga, ej gröna parasiter, som ofta göra stor skada på kulturväxter. Svenska släkten: *La'thræa, Oroba'nche* och *Pheli'pæa.*
Oroba'nche, *bot.,* snyltrot, växtsläkte av fam. *Orobancha'ceæ.* — **O. a'lba** l. **epi'thymum,** timjansnyltrot, parasit på *Thymus serpyllum* (se d. o.). — **O. ma'jor,** klintsnyltrot, parasit på arter av *Centaurea* (se d. o.). — **O. pallidiflo'ra** l. **reticula'ta,** tistelsnyltrot, parasit på *Circium heterophyllum* (se d. o.). — **O. purpu'rea,** syn. *Phelipæa* (se d. o.).
Oroboi'des, *bot.,* lik *O'robus.*
O'robus, *bot.,* växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **O. ni'ger,** vippärt, med purpurröda blommor, stundom odlad. — **O. tubero'sus** (syn. *Lathy'rus monta'nus*), gökärt, gökmat. — **O. ve'rnus,** vårärt, med violettröda blommor, stundom odlad. — Införda arter äro **O. atropurpu'reus,** med hängande klasar av purpurröda blommor (Algier), och **O. lathyroi'des,** med violettblå klasar (Sibirien). Båda fleråriga.
Orogene'tiska rörelser (av *gr. o'ros,* berg, och *ge'nein,* uppkomma), *geol.,* sammanfattande benämning på alla bergbildande rörelser. — **Orogenetisk period,** *geol.,* bergbildande period.)(A n o r o g e n e t i s k. — **Orognosi'** (av *gr. gno'sis,* kunskap), kunskapen om bergen. — **Orogno'stisk,** som tillhör orognosien. — **Orografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), bergbeskrivning. — **Orogra'fisk,** som hör till

orografien. — **Orologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om bergen. — **Orometri'** (av *gr. me'tron,* mått), läran om mätandet av bergens höjd.
Orogy'ner, se *Tanguter.*
Oro'ngo, *zool.,* se *Chiru.*
Orotjer och **Orotonger,** tungusiska stammar.
Orphani' (av *gr. orfano's,* föräldralös, värnlös), föräldralöshet, värnlöst tillstånd. — **Orphanotro'phium** (av *gr. trofe',* fostring, vård), barnhus, välgörenhetsanstalt för värnlösa barn.
Orphéon, *fr.* (*l.* årfeå'ng; *lat. orphe'um,* av *gr. o'rfeios,* som har avseende på *Orfevs,* se d. o.), benämning på vissa franska sångföreningar av män; förlustelselokal.
Orphe'um, se föreg. ord.
O'rpheus, se *Orfevs.* — **O'rphika,** *tonk.,* ett slags stränginstrument.
Orpho'l, *farm.,* Beta-naftolvismut, invärtesmedel vid åtskilliga mag- och tarmsjukdomar.
Orpime'nt = *Auripigment* (se d. o.).
Orpingtonrasen, engelsk ankras; stor kraftig engelsk hönsras.
Orren, *zool., Lyru'rus te'trix.* Se *Orrfåglar.*
Orre'rium = *Planetarium* (se d. o.).
Orrfåglar, *zool.,* en familj hönsfåglar, *Tetrao'nidæ.* Hit höra svenska släktena *Lagopus* (ripor), *Lyru'rus* (orren), *Tetra'o* (tjädern) och *Tetra'stes* (järpen).
Orrho's, *gr., med.,* mjölkvatten, blodvatten, den vattenhaltiga beståndsdelen av mjölk i. blod. — **Orrhochezi',** vattenaktig l. mjölkaktig avföring.
O'rrmulum, en efter författaren, munken *Orrm,* uppkallad engelsk dikt från 1200-t.
Orsats apparat, användes för analys av skorstensgaser.
Orse'lj = *Cudbear* (se d. o.).
Orsi'nibomber, handgranater, uppkallade efter italienaren *Orsi'ni,* vilken deltog i ett med dylika utfört mordattentat mot den franske kejsaren Napoleon III.
Orsoglio (*lat.* -så'ljå), bästa sortens organsinsilke.
Orsten, *petrogr.,* antrakonit, bituminös kalksten, som vid mekanisk åverkan avger en stinkande lukt. Förekommer i alunskiffer.
Ort (av *nedersachsiska Ort,* ord), en vikt = 4,25 gr.
Orthagori'scus mola, *zool.,* klumpfisken.
Orthi'a, *gr. myt.,* ”den upprättstående”, det namn, under vilket Artemis dyrkades i Sparta.
O'rthis, *paleont.,* fossilt släkte armfotingar. — **O'rthisskiffer,** *petrogr.,* silurisk skiffer, som innehåller lämningar av *Orthis.* Förekommer i Skåne.
Ortho-, se även *Orto-.*
Orthocerati'tes, se *Ortoceratitkalksten* under *Ortobiotik.*
Orthodo'xa confe'ssio, *lat.,* ryska katekesen.
Orthopne' (av *gr. ortho's,* rät och *pne'o,* jag andas), *med.,* högsta grad av andnöd.
Orthorhy'nchum, *bot.,* med rakt spröt.
Orthosi'phon, *bot.,* växtsläkte av fam. *Labiatæ* i tropikerna. — **O. stamine'us,** ger drogen javate, som innehåller glykosiden *ortosifonin.*
Orthospe'rmæ, *bot.,* underfamilj av fam. *Umbelli'feræ.*
O'rthros, *gr. myt.,* vidunder i form av en tvåhövdad hund, ”Cerberus' broder”, som vaktade Geyrons hjordar och dödades av Herkules.
Orti't, *miner.,* ett mineral, vars sammansättning liknar epidotens, med hög halt av sällsynta jordarter, särskilt cerium.
Orto-, se även *Ortho-.*
Ortobioti'k (av *gr. ortho's,* riktig, rätt, sann, och *bi'un,* leva), konsten att leva på det rätta och mest ändamålsenliga sättet. — **Ortocefa'l** (av *gr. kefale',* huvud), *anat.,* räthuvad. — **Ortocerati'tkalksten** l. **Ortoce'rkalk** (av *gr. ke'ras,* horn), *geol.,* kallas det undersiluriska kalklagret, som innehåller mängder av det fossila blötdjurssläktet *Orthoce'ras* l. *Orthocerati'tes.* — **Ortodiagra'f** l. **Ortoröntgenograf,** apparat, som tillåter bestämning av den verkliga storleken hos en på fluorescensskärmen uppfångad röntgenbild. — **Ortodiagrafi',** metod att i naturlig storlek avteckna ett föremål (organ), som vid röntgenundersökning uppfångas på en fluorescensskärm. — **Ortodiagra'm,** en på ortodiagrafisk väg åstadkommen bild (se föreg. ord). — **Ortodonti',** vetenskapen om behandling av avvikelser från normal tandställning. — **Ortodo'x** (*gr. ortho'doxos,* av *gr. do'xa,* mening), renlärig, rättroende.)(H e t e r o d o x. — **Ortodoxi',** renlärighet.)(H e t e r o d o x i. — **Ortodoxi'sm,** för långt gående, fanatisk ortodoxi. — **Ortodromi'** (av *gr. dro'mos,* lopp), ett skepps kurs efter något av de fyra himmelsstrecken. — **Ortoepi'** (*gr. orthoe'peia,* av *e'pos,* ord), läran om det rätta uttalet; lärobok i detta ämne. — **Ortofo'rm,** *farm.,* amidooxibensoesyremetylester, ersättningsmedel för kokain. — **Ortofosforsyra,** *kem.,* vanlig fosforsyra. — **Ortogeni'** (av *gr. ge'nein,* uppkomma), fel i tandradernas inbördes ställning. — **Ortogna't** (av *gr. gna'thos,* käke), *antropol.,* rätkäkig. — **Ortogo'n** (av *gr. goni'a,* hörn), rätvinklig figur. — **Ortogona'l** l. **Ortogo'nisk,** rätvinklig. — **Ortogona'l trajekto'ria,** *mat.,* se *Trajektoria.* — **Ortografi'** (*gr. orthografia,* av *gra'fein,* skriva), *språkv.,* rättskrivning, rättstavning. — **Ortografi'k,** rättskrivningslära. — **Ortogra'fisk,** som angår l. överensstämmer med ortografien. — **Ortokla's** (av *gr. kla'sis,* sönderbrytande, brott), *miner.,* vanlig fältspat. — **Ortokro'm,** *fotogr.,* tjärfärgämne, som användes vid rödsensibilisering av pankromatiska plåtar. — **Ortokromasi',** den fotografiska plåtens förmåga att

rätt återge färgvalörer. — **Orto'l**, en fotografisk framkallare. — **Ortomorfi'**, regelbunden, normal bildning. — **Ortomo'rfisk**, regelbundet, normalt bildad. — **Ortopedi'** (av *gr. pai's, gen. paido's*, barn), *med.*, vetenskapen om behandlingen av missbildningar i människokroppens bensystem. — **Ortope'd**, läkare, som ägnar sig åt dylik behandling. — **Ortope'disk**, som angår l. hör till ortopedien. — **Ortopediskt institut**, anstalt, där missbildningar i bensystemet behandlas. — **Ortopne'** (av *gr. pne'in*, andas), *med.*, andnöd. — **Ortotoni'**, riktig betoning av orden.

Ortola'nsparven, *zool.*, en art fältsparv, *Emberi'za hortula'na*, utbredd över buskmarker i hela landet. Utgör som "kramsfågel" en viktig handelsvara i s. Europa.

Orto'tisk albuminuri', se *Albuminuri*.

Ortotro'p (av *gr. trope'*, vändning), *bot.*, benämnes ett upprätt organ. — **Hemiortotro'pt** (av *gr. he'mi*, halv), är varje symmetriskt organ, som i naturläge har ett vertikalt symmetriplan. — **Klinotropt** (av *gr. kli'nein*, vrida), är ett snedstående organ, som saknar vertikalt symmetriplan. — **Plagiotro'pa** (av *gr. pla'gios*, sned), gemensam benämning på Hemiortotropa och Klinotropa.

Ortrud, *astr.*, en av småplaneterna.

Ortsten, *geol.*, dets. som *al* (se d. o.).

Ortygi'a (*lat. Orty'gia*), *gr. myt.*, binamn för Artemis, som ansågs född på ön Delos, vilken likaledes kallades så.

Orvar Odd, *fornnord, sag.*, Pil-udd, en norsk hjälte, Hjalmar den hugfulles fosterbroder, Arngrimssönernas besegrare i holmgången på Samsö.

Orvieta'n, *farm.*, *Orvieta'num*, ett slags *teriak* (se d. o.).

Orycto'lagus, *zool.*, se *Kaninen*.

Oryktogeni' (av *gr. orykto's*, uppgrävd, och *gi'gnesthai*, födas, alstras), uppkomsten av stenar. — **Oryktognosi'** (av *gr. gno'sis*, kunskap, kännedom), mineralogi. — **Oryktogno'stisk**, som angår mineralogien. — **Oryktografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), läran om bergarternas mineralogiska beskaffenhet. — **Oryktokemi'**, mineralkemi, kemisk undersökning av stenarter. — **Oryktologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), mineralogi; även läran om försteningarna och deras tillkomst. — **Oryktolo'gisk**, som angår oryktologien.

O'ryx, *zool.*, ett antilopsläkte. — **O. be'isa**, beisa. — **O. callo'tis**, tofsörad beisa. — **O. gaze'lla**, gemsbock. — **O. leuco'pheus**, blåbock.

Ory'za, *bot.*, ris, se *Leersia*.

Os, *kem.*, atomtecken för *Osmium*.

Os, *lat.* (*gen. o'ris, pl. o'ra*), mun. — **Uno o're**, med en mun, enstämmigt. — **Os lepori'num**, harmynthet. — **Os u'teri**, *anat.*, livmodermun.

Os, *lat.* (*gen. o'ssis, pl. o'ssa*), *anat.*, ben (i skelettet). — **O. calca'neum** l. **O. ca'lcis**, fotlagsben. — **O. carpa'le**, handrotens sju korta ben. — **O. coccy'gis** l. **co'ccyx**, svansbenet. — **O. costa'le** l. **Costa**, revben. — **O. Co'xæ** l. **Co'xa**, höftbenet. — **O. Cuboi'deum**, tärningsbenet. — **O. cuneifo'rme**, småben i tarsen. — **O. ethmoida'le** l. **O. ethmoi'deum**, silbenet. — **O. fronta'le**, pannbenet. — **O. hyoi'deum**, tungbenet. — **O. i'lium**, tarmbenet. — **O. incissi'vum** l. **O. intermaxilla're**, mellankäksbenet. — **O. i'schii** l. **O. ishia'dicum**, sittbenet. — **O. lacrima'le**, tårbenet. — **O. mandibula'ne**, underkäken. — **O. metacarpa'le**, mellanhandsben. — **O. metatarsa'le**, mellanfotsben. — **O. nasa'le**, näsbenet. — **O. occipita'le**, nackbenet. — **O. palati'num**, gombenet. — **O. parieta'le**, hjässbenet. — **O. pu'bis**, blygdbenet. — **O. pyramida'le**, pyramidbenet. — **O. sa'crum**, eg. det heliga benet, korsbenet. — **O. scaphoi'deum**, båtbenet. — **O. sphenoda'lis** l. **O. spenoi'deum**, kilbenet. — **O. tempora'le**, tinningbenet. — **O. zygoma'ticum**, ok- l. kindbenet. — **Ossa caracoi'dea**, korpbenen. — **Ossa interspina'lia**, mellantaggsben. — **Ossi'cula audi'tus**, de små hörselbenen.

Os (*fornsv. oss*), älvmynning. Vanligt i sammansättningar, t. ex. Nidaros, Simreoshamn (Simrishamn).

Osage orange (*l.* å'ssädsj å'ränsj), se *Maclura*.

Osager, en nordamerikansk indianstam.

O sa'ncta simpli'citas, *lat.*, o, heliga enfald! yttrande, som den böhmiske kyrkoreformatorn *Johannes Hus* lär hava fällt, när han såg en bondkvinna framsläpa bränsle till det bål, varå han brändes.

Osazo'ner, *kem.*, karakteristiska ämnen som uppstå genom inverkan av fenylhydrazin l. derivat därav på sockerarter. Avlägsnas fenylhydrazinresterna ur osazonerna, uppstå s. k. *osoner*.

O. S. B., förk. för *Ordinis Sancti Benidicti*, av den heliga Benediktorden.

Osbac, dets. som *Ammoniakgummi* (se d. o.).

Osbe'ckia, *bot.*, tropiskt växtsläkte i Gamla världen av fam. *Melastome'ceæ*. — **O. a'spera**, på Ceylon och Deccan, har ätliga frukter. Blommorna äro omtycka som hårprydnader. Bark och blad av flera arter användas i hemlandet i medicinen.

Osbe'ker, se *Usbeker*.

O'sbert, forntyskt mansnamn, husära. Motsvarar kvinnonamnet **Osbe'rta**.

Osborne-domen (*l.* å'sbön-), *eng. The Osborne judgment*, engelskt högsta domstolsutslag, enl. vilket det är olagligt av fackföreningar att pålägga sina medlemmar obligatoriska avgifter för politiska ändamål.

Oscar, se *Oskar*.

Osce'do, *lat.*, *med.*, ett slags krampaktig gäspning.

Oschak, dets. som *Ammoniakgummi* (se d. o.).

Oschei'tis l. **Oschi'tis**, *gr.* (av *o'scheon*, testikelpung), *med.*, inflammation i testikelpungen. — **Oscheoce'le** (av *gr. ke'le*, bräck), bråck i testikelpungen. — **Oscheoplasti'k**, testikelpungsbildning.

Oschur, se *Sodomsäpple.*

O'sci, *lat.*, osker (se d. o.).

Oscille'ra (*lat. oscilla're*), svänga fram och tillbaka, göra svängningar. — **Oscillatio'n** (*lat. oscilla'tio*), svängning fram och tillbaka på ömse sidor om ett bestämt jämviktsläge. — **Oscillato'risk**, svängande. — **Oscillogra'f**, instrument, varmed formen hos elektriska strömmar kan iakttagas; instrument, varmed ett fartygs rörelser i sjögång automatiskt registreras.

Osci'n l. **Skopoli'n**, *kem.*, se *Skopolamin.*

Oscita'tio, *lat.*, gäspning.

Osculato'rium (av *lat. o'sculum*, kyss), kysstavla, en liten tavla med bibliska bilder, som i katolska kyrkan framräcktes till kyssning åt nattvardsgäster.

O'sculum, *lat.*, kyss. — **O. carita'tis**, kärlekskyss. — **O. Ju'dæ**, judaskyss. — **O. pa'cis**, fredskyss.

Oscuro, *sp.* (*l.* åsko'rå), mörk.

Oselo'ten, *zool.*, se *Felis.*

Osfresiologi' (av *gr. o'sfresis*, luktsinne, och *lo'gos*, lära), *fysiol.*, läran om lukten och luktorganet.

Osfyalgi' (av *gr. osfy's*, höft, och *a'lgos*, smärta), *med.*, höftvärk.

Osger, fornnordiskt mansnamn = *Oskar* (se d. o.).

Osi'ris, *egypt. myt.*, solens gud, världens skapare, gemål och broder till Isis. — **Osirispelare**, *byggn.*, i egyptiska tempel ett slags pelare, framför vilka är placerad bilden av en konung med Osiris' attribut.

Osjeba = *Fan* (se d. o.).

O'skar, gæliskt mansnamn, svensk-norskt konunganamn, enl. olika tolkningar: gudaspjut; djärv, ryktbar; bergens son. Buret av sonen till den forniriske krigshövdingen *Ossian* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet *Oska'ra.*

Oske, *nord. myt.*, ett av Odens binamn.

Osker, ett italiskt folk. — **Oskiska språket**, ett italiskt, efter oskerna uppkallat språk.

Oskopner (*isl. O'skopnir*) = *Vigrid* (se d. o.).

Oskorei (sannolikt av *fornnord. genit. oskur*, fasa), "skräckritten", det rätta namnet på *Asgårdsrejen* (se d. o.).

Oskule'ra (*lat. oscula're*, av *o'sculum*, kyss), kyssa; ansluta sig så nära som möjligt; *geom.*, tangera, beröra (om kroklinjer l. buktiga ytor). — **Oskulatio'n**, kyssning; nära beröring; *geom.*, beröring, tangering (mellan kroklinjer l. buktiga ytor).

Oslaf = *Olav* (se *Olof*).

Os ma'gna sonatu'rum, *lat.*, en mun, mäktig av väldiga toner. (*Horatius.*)

Osma'ner, kallas efter den turkiske sultanen *Osma'n I*, grundläggaren av osmanska l. turkiska riket, de i Europa och Mindre Asien boende turkarna. — **Osmaniéorden**, en turkisk orden. — **Osma'nli** = *Osmaner* (se ovan); även det osmanska språket l. det europeisk-turkiska tal- och skriftspråket. — **Osma'nsk**, se *Ottomansk.* — **Osmanska riket**, se *Ottomanska riket.* — **Osmanska språket**, se *Osmanli.*

Osma'tiska däggdjur, *zool.*, däggdjur, med utbildat luktorgan och luktförmåga. Jfr *Anosmatiska däggdjur.*

Osma'z l. **Osmazo'm** (av *gr. osma'sthai*, lukta), *kem.*, det ämne, som förlänar köttsoppa lukt och smak.

O'smerus eperla'nus, *zool.*, norsen l. slommen, en liten laxfisk, allmän vid vår östkust och dit utfallande sötvatten.

Osmidro'sis, *med.*, svett med säregen lukt.

Osmiri'dium, *miner.*, naturlig legering av osmium och iridium.

O'smium (av *gr. osme'*, lukt), *kem.*, ett med platina l. iridium förbundet, blåvitt metalliskt grundämne, vars viktigaste förening kallas *överosmiumsyra.*

Osmo's, *gr.*, trängande, drivande; *fys.*, vätskors och däri lösta ämnens förmåga att genomtränga vissa membraner. Diffunderar vätskan l. det däri lösta ämnet ur ett kärl ut till en omgivande vätska, talar man om *exosmos*, diffunderar den in i kärlet om *endosmos*. Osmosen strävar att åstadkomma samma koncentration av varje ämne på båda sidor om membranen. Om en lösning av ett ämne inneslutes av en för det lösta ämnet men ej för lösningsvätskan ogenomtränglig membran, vilken på andra sidan omgives av det rena lösningsmedlet, diffunderar detta in i lösningen och gör den mera utspädd. Om kärlet är slutet uppstår härvid ett inre övertryck, s. k. *osmotiskt tryck.* Två lösningar med samma osmotiska tryck kallas i s o t o n i s k a. — **Osmome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), instrument för mätandet av osmotiskt tryck. — **Osmota'xis**, *biol.*, retbarhet gentemot ändringar i osmotiska trycket. — **Osmoterapi'**, sjukdomsbehandling genom intravenös injektion av vätskor med högre osmotiskt tryck än blodet. — **Osmotiskt tryck**, se under *Osmos.*

O'smund, forntyskt mansnamn, husets beskyddare.

Osmu'nda re'gia, *bot.*, safsa, kungsbräken, en högväxt svensk ormbunke.

Osmundsmide, se *Blästerverk.*

Oso'ner, *kem.*, se under *Osazoner.*

Osphra'dium, *zool.*, luktorgan hos blötdjur.

O'sphren-ence'phalon, *anat.*, hjärnans luktlob.

Osramlampa, glödlampa, vars lystråd består av wolfram med tillsats av osmium (varav namnet).

O'ssa, *lat.* (*pl.* av *os*, *gen. o'ssis*), *anat.*, ben (i skelettet). Jfr *Os.* — **Ossa nu'dat**, eg.

det visar nakna knotorna; betecknar skelettartad magerhet. — **Ossa'rium** l. **Ossua'rium**, benhus, förvaringsrum för de dödas ben. — **Ossatu'r**, benbyggnad. — **Ossei'n**, benämne, benets limgivande ämne. — **Ossifie'ra**, förbena, bliva till ben. — **Ossifikatio'n**, *med.*, förvandling till ben, benbildning, förbening. — **Ossile'gium**, bensamling. — **Ossivo'r**, benfrätande.

Ossa, *gr. myt.*, ryktets gudinna. Motsvarar romarnas *Fama*.

O'ssa ejus bene quie'scant, *lat.*, se *O. E. B. Q.* — **Ossa hic sita sunt**, se *O. H. S. S.*

Ossatu'r, Ossei'n, se under *Ossa, lat.*

Ossei'n, *kem.*, den med kollagen identiska, limgivande substansen i ben.

Os se'piæ, *farm.*, valfiskfjäll, ett skal, beläget på ryggen av bläckfisken, *Se'pia officina'lis.*

Osse'ter, ett i Kaukasus boende iranskt folk. **Osse'tiska språket**, osseternas språk.

Ossia, *ital.* (*l.* åssi'a), ”eller”; *tonk.*, beteckning för ändringsförslag l. alternativ läsart i en komposition.

O'ssian, på gæliska **O'isian** (*l.* å'sjian), mansnamn. Buret av en fornirisk hövding och bard, enl. sägnen författare till Ossians sånger. — **Ossians sånger, Oisians sånger** l. **Ossia'nska sångerna**, keltiska bardsånger, vilkas huvudperson är Ossians fader, Fingal, furste av Morven.

Ossi'culum, *pl.* **Ossi'cula**, *anat.*, småben. Se under *Os.*

Ossifie'ra, Ossifikatio'n, se under *Ossa, lat.*

Ossifra'gum, *bot.*, benbrytande.

Ossua'rium, se under *Ossa.*

Ostara (*l.* å's-), *astr.*, en av småplaneterna.

Ostario'physi, *zool.*, fiskordningen Karp- och Malfiskar.

Ostealgi' (av *gr. oste'on*, ben, och *a'lgos*, smärta), *med.*, benvärk. — **Oste'itis**, beninflammation, inflammation i bensubstansen.

Ostensi'bel (av *lat. oste'ndere*, visa), som kan visas, sevärd, värd att tagas i betraktande. — **Ostensio'n** l. **Ostentio'n**, förevisning; hos katolikerna utställning av helgonreliker till de troendes uppbyggelse. — **Ostensi'v**, visande något på ett slående, åskådligt sätt; iögonfallande; skrytsam, prålande. — **Ostenso'rium** = *Monstrans* (se d. o.).

Ostente'ra (*lat. ostenta're*), utställa till åskådande; skryta, pråla. — **Ostentatio'n**, skrytsamt l. tillgjort framhållande; prål, skryt, flärd. — **Ostentati'v**, skrytsam; iögonfallande; avsiktligt framhävd.

Osteoce'le, *gr.* (av *oste'on*, ben, och *ke'le*, svullnad, bråck), *med.*, förbenat bråck. — **Osteochondri't**, ben- och broskinflammation. — **Osteodenti'n** (av *lat. denti'na*, tandben), bildningsfel, varvid verkliga benceller uppträda i tandbenet. — **Osteode'rmer**, *zool.*, broskfiskar. — **Osteodia'stasis**, *med.*, benens åtskiljande vid benbrott. — **Osteodyni'**, benvärk. — **Osteofy'ma**, mjuk bensvulst. — **Osteofy't** (av *gr. fyto'n*, växt), *med.*, uppträdandet av härdformiga nybildningar på skelettets yttre. — **Osteogangre'na**, benröta. — **Osteoge'n**, härrörande från ben. — **Osteogeni'** l. **Osteogenesi'** (av *gr. gi'gnesthai*, bliva), läran om benens uppkomst. — **Osteografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning om benen i människokroppen. — **Osteoi'd** (av *gr. ei'dos*, gestalt, form), nybildad, oförkalkad benväv, bensvulst. — **Osteokemi'**, läran om benens kemiska beståndsdelar. — **Osteoklasi'**, operativt avbrytande av ben för att korrigera krökningar m. m. — **Osteo'klasis**, benbrott. — **Osteokondri't**, vid medfödd syfilis uppträdande inflammation i de rörformiga benen och revbenen. — **Osteokra'nium**, den beniga delen av kraniet. — **Osteoli't** (av *gr. li'thos*, sten), av fossila benrester bildad fosforit. — **Osteologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), benlära. — **Osteolo'g**, person, som är kunnig i osteologi. — **Osteo'm**, av benväv bildad svulst. — **Osteomalaci'** (av *gr. malako's*, mjuk), benuppmjukning, benskörhet. — **Osteometri'** (av *gr. me'tron*, mått), mätning av människobenen (i skelettet). — **Osteomyeli'tis** (av *gr. mye'lo's*, märg), benmärgsinflammation. — **Osteo'ncus**, bensvulst. — **Osteonekro'sis**, torr benröta. — **Osteopatologi'**, läran om bensjukdomar. — **Osteope'dion**, förbenat foster. — **Osteoperiosti't**, inflammation i ben och benhinna. — **Osteophlebi't**, inflammation i benens vener. — **Osteoplasti'k**, operativa ingrepp, varvid benvävnad flyttas till ställen, där sådan saknas. — **Osteoporo's**, försvampning av bensubstansen. — **Osteopsatyro's**, benskörhet. — **Osteopyo'sis**, varbildning i benen. — **Osteorafi'** (av *gr. rafi's*, nål), sammansyning l. förening av ändarna i ett brutet ben. — **Osteosarko'm**, ett sarkom, som innehåller benvävnad. — **Osteosarko'sis**, benens förvandling till en köttlik massa. — **Osteosci'rrhus**, benkräfta. — **Osteosklero'sis**, benförhårdning. — **Osteotomi'** (av *gr. te'mnein*, stycka), benens sönderstyckning. — **Osteoto'm**, bensåg. — **Osteo'tylus**, benvalk. — **Osto'ma**, uppkomsten av en förbening. — **Osto'sis**, förbening.

Osteri'a, *ital.* (av *lat. ho'spes*, gäst, värd), vinkrog, värdshus, gästgivargård.

Ostfa'ler, en av de fornsachsiska huvudstammarna.

Ostfriesisk boskap (*l.* -fri's -), till den holländska rasen hörande, svart- och vitfläckig boskap.

Ostheimer weichsel, *ty.* (*l.* å'sthajmer va'jksel), ett slags körsbär.

Ostia'rius, *lat.*, dörrvaktare; i forna tider ett slags kyrkotjänare.

Ostina'to, *ital.*, *tonk.*, ”envist”, är det tekniska uttrycket för det ständiga återvän-

dandet av ett tema, med städse förändrade kontrapunkteringar. Jfr *Basso ostinato*.

Ostindisk arrowrot, se *Arrowrotstärkelse*.

Osti'tis = *Osteitis* (se d. o.).

O'stium, *lat.*, dörr, ingång; mynning.

Ostja'ker, folkstammar i Sibirien.

Osto'ma, Osto'sis, se under *Osteocele*.

Ostpreussiska rasen, svartbrokig nötboskap av korsad holländsk och ostfrisisk ras.

Ostraci'sm (*gr. ostrakismo's*, av *o'strakon*, skärva, snäckskal, mussla), en i det gamla Grekland fordom bruklig omröstning med skärvor, å vilka skrevos namnet på personer, vilka såsom farliga för folkfriheten ansågos böra landsförvisas. Jfr *Petalism*.

O'strea edu'lis, *zool.*, vanliga ostran, förekommer i Atlanten, Medelhavet m. fl. hav samt även i Sveriges vatten. Anses som en läckerhet.

Ostrea'tus, *bot.*, med (ostronlika) fjäll.

Ostrei'smus, *med.*, ostronförgiftning.

Ostron, *zool.*, se *Ostrea*.

Ostronskivling, *bot.*, se *Pleurotus*.

Ostronört, *bot.*, se *Mertensia*.

O'strya, *bot.*, trädsläkte av fam. *Amenta'ceæ*. — **O. carpinifo'lia**, humlebok, i s. Europa och Orienten, och **O. virginia'na**, i Nordamerika, lämna ett värderat snickerivirke.

O'svaid, forntyskt mansnamn, husföreståndare, förvaltare.

Oswego-te (*l.* åssoe'gå-), se *Monarda*.

O'svin, forntyskt mansnamn, husvän.

O'syris, *bot.*, ett släkte halvparasitiska buskar av *fam. Santala'ceæ*. — **O. tenuifo'lia**, Ostafrika, lämnar ett välluktande träslag.

Ota'bafett, *bot.*, se *Virola*.

Otafo'n (av *gr. us, gen. oto's*, öra, och *fone'*, röst), dets. som *otofon* (se d. o.). — **O'tagra**, *med.*, örsprång, värk i öronen. — **Otakusti'k**, konsten att stärka hörselsinnet. — **Otalga'n** (av *gr. a'lgos*, smärta), preparat mot inflammation i mellanörat av opium, acetylsalicylsyra och glycerin. — **Otalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), örsprång, öronvärk. — **Ota'lgica**, *pl.*, l. **Ota'lgiska medel**, medel mot öronlidande. — **Otapho'n**, se *Otofon*. — **Otelko'sis**, varflytning ur öronen. — **Otematho'm**, öronblodsvulst. — **Ote'nchyta**, öronspruta. — **Otiatri'** l. **Otriati'k** (av *gr. iatro's*, läkare), öronläkekonst. — **Otia'ter**, öronläkare. — **O'tica**, *pl.*, medel mot öronkrämpor. — **O'ticus**, som hör till örat. — **Oti'tis**, öroninflammation. — **Otocy'st** (av *gr. ky'stis*, blåsa), hörselblåsa. — **Otodyni'**, öronsmärta. — **Otofo'n**, ett hörselredskap för lomhörda. — **Otoge'n**, som härstammar från örat. — **Oto'glyphis** och **Oto'glyphon**, örslev. — **Otografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över örat. — **Otoli't** (av *gr. li'thos*, sten), öronsten. Se *Staticyst*. — **Otologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om örat. — **Otomyco'sis aspergilli'na**, *med.*, se *Aspergillus*. — **Otomyko's**, svampsjukdom i örat. — **Otoplasti'k**, öronbildning. — **Otopyorre'**, varig öronflytning. — **Otorragi'** (av *gr. re'in*, flyta), blodflöde ur öronen. — **Otorre'**, öronfluss. — **Otoskle'ros**, kronisk inflammation med förbening i mellanörat. — **Otosko'p** (av *gr. skope'in*, se), öronspegel, instrument för undersökning av örat. — **Ototomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), sönderstyckning av örat för vetenskapliga undersökningar.

O'tava, *fi. myt.*, Karlavagnen. — **O'tavatar**, Otavas dotter.

Otelje'l, *ry.* (*l.* at-), delning, avdelning.

Otelko'sis m. fl., se under *Otafon*.

Otemato'm, se under *Otafon*.

O te'mpora, o mo'res, *lat.*, o tider! o seder! (*Cicero.*)

Oter, se *Utter*.

O ter quate'rque bea'ti!, *lat.*, "trefalt och fyrfalt lyckliga". (*Vergilius.*)

Otfried (*l.* å'tfrid), forntyskt mansnamn (av *ot, isl. auðr*, egendom), egendomsbeskyddare.

Othe'llo, moren i Venedig, hjälte i den engelske skalden Shakespeares drama med samma namn; *fig.*, svartsjuk äkta man.

O'tia dant vi'tia, *lat.*, fåfäng gå lärer mycket ont.

Otiatri', O'tica, Oti'tis m. fl., se under *Otafon*.

Oti'didæ, *zool.*, trappfåglar. — **O'tis ta'rda**, stortrappen. — **O. te'trax**, småtrappen.

Otino'l (av *gr. us, gen. oto's*, öra, och *lat. o'leum*, olja), *farm.*, medel mot inflammation i mellanörat av kokain, adrenalin, eucupin, fenol och sockerlösning.

O'tis, *zool.*, se *Otididæ*.

O'tium, *lat.*, ledighet, fritid; frihet från ämbetsgöromål; enskilt liv; lugnt liv. — **Otium cum dignita'te**, en hedervärd ämbetsfrihet, ett stilla liv med värdighet (efter en verksam levnad). (*Cicero.*)

Otodyni', Otofo'n, Otografi', Otoli't, Otologi' m. fl., se under *Otafon*.

O'tomi = *Hiaihiu* (se d. o.).

Otoplasti'k, Otorragi', Otosko'p m. fl., se under *Otafon*.

Otr, *nord. myt.*, en son till Reidmar, som i en utters gestalt dödades av Loke.

Otshi, se *Odji*.

Ottar, *nord. myt.*, med tillnamnet h e i m s k i, den enfaldige, son till Sunstein.

Otta'va, *ital.* (av *lat. octa'vus*, den åttonde), oktav (se d. o.). — **All' ottava**, i oktaven, en oktav högre. — **Alta ottava** l. **Alt' ottava**, en oktav högre, än noten angiver. — **Ottava ri'ma**, *pl.* **Ottave ri'me**, *metr.*, stansen, en strof av åtta femfotade jambiska verser med rimföljden *abababcc*. — **Ottavi'na**, liten oktav. — **Otte'tt** = *Oktett* (se d. o.).

Ottawa (*l.* å'ttäoa), en nordamerikansk indianstam och dennas språk.

Otta'va ri'ma, *pl.* **Otta've ri'me** m. fl., se under *Ottava*.

Otti'lia, se under *Otto*; *astr.*, en av småplaneterna.

Otting, gammalt danskt rymdmått för öl = 16,424 l.; smörvikt = 14 kg.

O'tto l. **O'do**, forntyskt mansnamn, den rike, den lycklige. Buret av ett tyskt helgon samt tyska konungar och romerska kejsare. Motsvarar kvinnonamnet **Otti'lia** och **Ottilia'na.**

O'ttokar, tyskt mansnamn, böhmiskt konunganamn, den egendomsvärnande.

Ottomaker, sydamerikansk indianstam.

Ottoma'n (av det arabiska mansnamnet *Othma'n* [*l.* Otma'n l. Osma'n]), turkisk vilobädd l. soffa (utan rygg). — **Ottoma'nsk** l. **Osma'nsk**, turkisk. — **Ottomanska porten** = *Porten* (se d. o.). — **Ottomanska** l. **Osmanska riket**, turkiska riket.

O'ttomar l. **O'tmar**, forntyskt mansnamn, den för sin rikedom namnkunnige.

Ottreli't, *miner.*, vattenhaltigt järnlerjordsilikat.

Ottwurz, *ty.*, dets. som *Alantrot* (se d. o.).

Oublie'tter (*fr.* *oubliettes*, av *oublier*, glömma), fängelsehålor med falluckor, genom vilka fångar, som man för alltid ville göra sig av med, nedstörtades.

Où est la femme, se under *Femme.*

Oui, *fr.* (*l.* oi'), ja. Jfr *Oc.*

Ounce, *eng.* (*l.* a'uns), uns.

Où peut-on être mieux etc., se under *Familj.*

Our Lady, *eng.* (*l.* a'ur lä'di), Vår Fru, Jungfru Maria. — **Our Lord**, Vår Herre.

Out of place, *eng.* (*l.* aut åvv pläs), ej på sin plats, olämpligt, obehörigt. — **Out of sight, out of mind** (*l.* - sajt - majnd), "borta ur åsyn, borta ur hågen". Jfr *Aus den Augen, aus dem Sinn.*

Outrage, *fr.* (*l.* otra'sj), skymf, grov förolämpning. — **Outragera** (*l.* -sje'ra), skymfa, grovt förolämpa.

Outremer, *fr.* (*l.* otreme'), dets. som *Ultramarin* (se d. o.).

Outre'ra (*fr.* *outrer*, av *lat.* *u'ltra*, ytterligare, mer), överdriva, driva till ytterlighet.

Outrigger, *eng.* (*l.* a'utriggör), *sportt.*, ett slags kaproddsbåt med årklykor, som skjuta fram utanför relingen.

Outsider, *eng.* (*l.* a'utsäjdör), en oinvigd, "lekman", *sportt.*, en häst, som ej har utsikt att vinna; *polit.*, valkandidat, som man ej väntat sig; icke edsvuren fondmäklare; producent, som står utom en kartell i sin egen bransch.

Ouvert, *fr.* (*l.* ovä'r), öppen; uppenbar; öppenhjärtig. — **Ouvertement** (*l.* -tömа'ng), öppet, fritt, uppriktigt. — **Ouverture** (*l.* -ty'r), öppning, början; *tonk.*, uvertyr, ett instrumentalstycke, som utgör inledning till en opera, ett oratorium o. s. v.

Ouvrage, *fr.* (*l.* ovra'sj), verk, arbete. — **Ouvrier** (*l.* -vrie'), hantverkare, arbetare. — **Ouvrière** (*l.* -ä'r), arbeterska.

O. V., förk. för *lat.* *optimus vir*, en utmärkt man.

Ova-herero' = *Herero* (se d. o.).

Ova'l (*av lat.* *o'vum*, ägg), äggrund, avlångt rund; äggrund l. avlångt rund figur.

O'valaträd, se *Pentaclethra.*

Ovalbumi'n, äggvita i hönsägg.

Ova-mpo l. **Ova-mbo**, sydafrikansk negerstam.

Ova'ria, *pl.* av *Ovarium* (se d. o.).

Ovaria'lhormo'n, hormon från ovarier och placenta. Insprutad på unga hondjur påskyndar den könsmognaden och framkallar snabbt brunst hos könsmogna djur.

Ovaria'lsjukdom, Ovari'sm, Ovari'tis, Ovariotomi', se under följ. ord.

Ova'rium, *lat.* (av *o'vum*, ägg), *anat.*, äggstock; *bot.*, fruktämne. — **Ovarialgi'** l. **Ovari'sm**, nervsmärtor i äggstockarna. — **Ovaria'lsjukdom**, *med.*, äggstockssjukdom. — **Ova'ria sicca'ta**, torkade äggstockar av ko i tablettform. — **Ovari'ntabletter**, *farm.*, innehålla äggstockssubstans från nötkreatur. De ha fått användning vid ett flertal kvinnosjukdomar. — **Ovari'sm**, åsikten att allt levande utvecklas ur ägg. — **Ovari'tis**, inflammation i äggstocken. — **Ovarioce'le**, bråck med äggstock i bråcksäcken. — **Ovariocente's**, punktion av ovarialcystor. — **Ovariomani'**, själssjukdom på grund av äggstockslidanden. — **Ovariotomi'** (av *gr.* *tome'*, snitt), äggstocksoperation, utskärning av äggstocken.

Ovatio'n (*lat.* *ova'tio*), hos de gamla romarna en mindre högtidlig triumf, varvid den triumferande fältherren var till fots l. till häst och i st. f. en oxe offrades ett får (*o'vis*); nu stormande hyllning, jublande ärebetygelse, ägnad någon betydande person.

Ova'tus (jfr *oval*), *bot.*, äggrund.

Overalls, *eng.* (*l.* å'uvörå'ls), eg. ytterbyxor för arbetsfolk, en av blus och byxor i ett bestående överdragsdräkt av grovt bomullstyg.

Over e'vne, *no.*, över förmåga. Titel på ett bekant skådespel av *B. Björnson.*

O'vibos, *zool.*, se *Myskoxen* under *Mysk.*

Ovidu'kt, se under *Ovum.*

Ovi'n, ett äggkonserveringsmedel.

Ovino'la (av *lat.* *o'vis*, får), *veter.*, fårkoppor.

Ovinus, -a, *bot.*, får-.

Ovi'para, se under *Ovum.*

O'vis, *zool.*, fårsläktet. — **O. a'rgali**, argalifåret. — **O. a'ries**, tamfåret. — **O. a. palu'stris**, torvfåret. — **O. arkal**, arkalfåret — **O. a. hispa'nica**, merinofåret. — **O. a. platyu'ra** och **O. a. strepsice'ros**, fettsvansfår. — **O. mu'simon**, mufflonfåret. — **O. m. leptu'ra**, marskfåret. — **O. po'li**, kaschgaren. — **O. trage'laphus**, manfåret. **O. t. pharao'nis**, faraofåret.

Ovo's, ett vegetabiliskt äggviteextrakt.

Ovovitelli'n, *kem.*, dets. som *Vitellin* (se d. o.).

Ovovivi'para, se under *Ovum.*

O'vula, Ovulatio'n, Ovuli'st m. fl., se under *Ovum.*

Ovuli'sm, se under *Preformationsteorien.*

O'vum, *lat.*, ägg. Jfr *Ab ovo.* — **Ovidu'kt** (av *lat. du'ctor*, ledare), *anat.*, äggledare. — **Ovipara** (av *lat. pa'rere*, föda), *pl.*, *zool.*, äggläggande djur. — **Ovologi'** = *Oologi* (se d. o.). — **Ovovivi'para** (av *lat. vi'vus*, levande, och *pa'rere*, föda), *pl.*, djur, vilkas ungar i äggledaren l. omedelbart efter utträdet därifrån bryta sig ur ägget. — **O'vula**, *anat.*, äggstock. — **Ovulatio'n**, äggets avgång från äggstocken under menstruationen. — **Ovuli'st**, *fysiol.*, anhängare av den åsikten, att ägget spelar huvudrollen vid befruktningen.)(Animalkulist. — **Ovuli'ter**, *paleont.*, förstenade äggformiga snäckor. — **O'vulum**, äggcell, fröämne. — **Ovum dat nu'lli, ni'si sit retribu'tio pu'lli**, snålvargen ger ett ägg för att i gengåva erhålla en höna.

O'xalas cero'sus vena'lis, *kem.*, oxalsyrad ceroxidul.

Oxala't, *kem.*, salt av oxalsyra. — **Oxalatsten**, *med.*, av oxalsyrad kalk bestående blåssten l. njursten.

Oxalida'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Gruinales* av de choripetala dikotyledonerna. Talrikast i s. Afrika och s. Amerika.

O'xalis, *bot.*, surklöver, växtsläkte, tillhörande fam. *Oxalida'ceæ*, ordn. *Gruinales.* — **O. acetoce'lla**, harsyra, vår enda inhemska art. — **O. cornicula'ta**, brunsyra, odlad form med mörkbruna blad och gula blommor. — **O. Deppe'i**, ljusgrön med röda blomflockar (Mexiko). — **O. ro'sea**, lik föreg. (Chile). — **O. stri'cta**, klöversyra, odlad form med gula blommor. Stundom förvildad. — Rotknölarna av **O. escule'nta** äro ätliga.

Oxali't = *Humboldtin* (se d. o.).

Oxa'lsyra, *kem.*, efter örten harsyra, *O'xalis acetose'lla* (se *Oxalis*), benämning på en syra, som framställes genom upphettning av sågspån med natron och kaustikt kali. Nyttjas vid kattuntryckning.

Oxaluri', *med.*, ökad oxalsyrehalt i urinen.

Oxami'nsyra, *kem.*, oxalsyrans monoaminoderivat. — **Oxaminfärgämnen**, färgämnen som framställas ur oxaminsyreföreningar.

Oxbär, *bot.*, se *Cotoneaster.*

Oxel, *bot.*, se *Sorbus.*

Oxen, *astr.* (*lat. ta'urus*), stjärnbild på n. hemisfären.

Oxety'lgrupp, *kem.*, benämning på organiska atomgruppen — OC_2H_5.

Oxford marbles, *eng.* (*l.* å'ksförd ma'rbels), en samling antika konstverk, som tillhör Oxfords universitet.

Oxfordrörelsen, från Oxford utgången, modern, religiös rörelse, som i personlig handling vill omsätta kristendomens läror.

Oxford University Press, se *Clarendon Press.*

Oxhuvud, *pl.* även **Oxhövden**, gammalt rymdmått = ½ pipa = 90 kannor = 2,35 hl.

Oxiantrakino'ner l. **Oxantrakinoner**, *kem.*, derivat av antracen l. dess oxidationsprodukt, antrakinon.

Oxibromi'd, *kem.*, förening av en radikal med brom och syre.

Oxicellulo'sa, *kem.*, cellulosa, som blivit syrsatt av kaliumdikromat och svavelsyra.

Oxi'd (av *oxyge'nium*, se d. o., av *gr. oxy's*, skarp, sur), *kem.*, förening av ett ämne med syre. — **Oxida'ser**, enzym, som påskynda oxidationsprocesser. — **Oxidatio'n**, syrsättning. — **Oxide'ra**, syrsätta. — **Oxidhydra't**, förening av en oxid med vatten. — **Oxidsalter**, ur oxider härledda metallsalter. — **Oxidu'l**, den syrefattigaste bland de oxider ett grundämne kan bilda. — **Oxidulsalter**, ur oxiduler härledda metallsalter.

Oxido'l, fabriksnamn på en vattenlösning av vätesuperoxid. Jfr *Oxygenol.*

O'xidum arge'nticum, silveroxid. — **O. bismu'thicum**, vismutoxid. — **O. ca'lcicum**, bränd kalk, osläckt kalk, kalciumoxid. Nyttjas i medicinen och i tekniken. — **O. coba'lticum**, koboltoxid. — **O. cu'pricum**, kopparoxid. — **O. fe'rrico-ferro'sum**, järnoxidoxidul. — **O. fe'rricum albumina'tum**, järnalbuminat. — **O. fe'rricum sachara'tum**, järnsocker. — **O. hydrargy'ricum**, röd kvicksilveroxid. — **O. hydrargyricum præcipita'tum**, fälld kvicksilveroxid. — **O. hydrargyro'sum**, kvicksilveroxidul. — **O. magne'sicum le've**, lindrigt bränd magnesia. — **O. magnesicum pondero'sum**, tung magnesia, engelsk magnesia. — **O. plu'mbicum**, blyglete, blyoxid, silverglitt. Nyttjas till beredning av plåster, blyättika, fernissor, färger m. m. — **O. sta'nnicum**, stannioxid, tennoxid. — **O. zi'ncicum**, zinkoxid. Nyttjas som beståndsdel i läkesalvor för sår. — **O. zincicum vena'le**, zinkvitt.

Oxigena'ser, *kem.*, en grupp *oxidaser* (se d. o.).

Oxihemoglobi'n, *kem.*, hemoglobin, som innehåller löst bundet syre.

Oxikamfer, *farm.*, framställes genom oxidation av kamfer. Användes mot andnöd.

Oxiklori'd, *kem.*, en radikals förening med syre och klor.

Oxi'mer, *kem.*, organiska ämnen, som uppstå genom inverkan av hydroxylamin på aldehyder (*aldoximer*) l. ketoner (*ketoximer*).

Oximetylantrakino'ner, *kem.*, organiska ämnen, som kunna härledas ur aromatiska kolvätet *antracen.*

Oximi'd, *kem.*, den tvåvärdiga radikalen N OH.

Oxindo'l, *kem.*, ett derivat av *indigo* (se d. o.).
Oxismörsyrealdehy'd, *kem.*, se *Aldol.*
O'xisyror, *kem.*, föreningar, som på samma gång äro både alkoholer l. fenoler och syror.
Oxkommunism, vedernamn på den till tredje internationalen oförbehållsamt anslutna kommunistiska riktningen.
Oxlägga, *bot.*, se *Primula.*
Oxo'nia, *lat.*, Oxford.
Oxo'niumsalter, *kem.*, salter, i vilka syret är fyrvärdigt.
Oxtail soup, *eng.* (*l.* å'ckstäl -), oxsvanssoppa.
Oxtunga, kort italienskt svärd med mycket bred, avsmalnande klinga. Allmänt i bruk på 1400-t.
Oxtunga, *bot.*, se *Anchusa.*
Oxtungsvampen, *bot.*, en porsvamp, *Fistuli'na hepa'tica*, med tunglikt utseende, på stammar och stubbar av ek. Utmärkt matsvamp.
O'xus, antikens namn på Amu-Darja.
Oxyaca'ntha, *bot.*, vasstornig.
Oxycellulo'sa, se *Oxicellulosa.*
Oxyco'ccus (syn. *Vacci'nium*), *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Erica'ceæ.* — **O. quadripe'talus**, tranbär, tränjon, allmän å myrar och kärr. — **O. microca'rpus**, dvärgtranbär.
Oxyda'ser, *kem.*, dets. som *Oxidaser* (se d. o.).
Oxyde'rcea l. **Oxido'rcea**, *gr.* (av *de'rkein*, se), *pl.*, *med.*, medel till förstärkande av synförmågan. — **Oxyderki'** l. **Oxydorki'**, skarpsynthet. — **Oxyeko'ie**, sjukligt stegrad hörselförmåga. — **Oxyflegmasi'**, häftig, snabbt tilltagande inflammation. — **Oxygevsi'**, sjukligt känsligt smaksinne. — **Oxygo'n**, en spetshörning, en spetsvinklig figur. — **Oxyopi'** (av *gr. o'ptein*, se), skarpsynthet; *med.*, sjuklig känslighet i ögonen. — **Oxyosfrasi'**, skarpt utbildat luktsinne. — **Oxyregmi'**, magsyra, sura uppstötningar, halsbränna.
Oxyge'nium (*latiniserat* ord, av *gr. oxy's*, sur, och *genna'n*, bilda) l. **Oxyge'n**, *kem.*, syre. — **Oxygeno'l**, treprocentig lösning av vätesuperoxid.
Oxygevsi', **Oxygo'n**, se under *Oxydercea.*
Oxyhemoglobi'n = *Oxihemoglobin* (se d. o.).
Oxykefali', *med.*, spetshuvud.
Oxyklori'd = *Oxiklorid* (se d. o.).
Oxyli't, *kem.*, på elektrokemisk väg framställd natriumsuperoxid.
O'xymel (av *lat. oxy's*, sur, och *me'li*, honung), *med.*, ättikhonung, en feberdryck, som består av ättiksyra och renad honung. — **O. æru'ginis** bereder man genom att reducera spanskgröna med honung. Användes såsom ett renande, retande och frätande medel. — **O. sci'llæ**, blandning av sjölöksättika och renad honung. Användes som slemlösande medel och till gurgling.
Oxymo'ron (*gr. oxy'moron*, av *oxy's*, skarpsinnig, och *moro's*, dum), eg. ett kvickt yttrande, som i första ögonblicket förefaller dumt, en skarpsinnig tanke, som innebär en skenbar motsägelse.
Oxyopi', **Oxyregmi'** m. fl., se under *Oxydercea.*
Oxy'ria digy'na, *bot.*, fjällsyra, fjällväxt tillhörande fam. *Polygona'ceæ.*
Oxyto'kicum, *med.*, medel, som befordrar födselvärkarna.
Oxy'tonon, *gr.* (av *oxy's*, skarp, gäll, och *to'nos*, ton), *metr.*, ord, vars sista stavelse har hög ton. Jfr *Barytonon* och *Perispomenon.*
Oxy'tropis, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **O. campe'stris**, fältkloärt. — **O. lappo'nica**, lappkloärt. — **O. pilo'sa**, luddkloärt.
Oxyu'ris vermicula'ris, *zool.*, ängern l. springmasken, en inälvsmask, som förekommer hos barn.
Oxöga, *bot.*, se *Buphthalmum*; *byggn.*, se *Œil de bœuf.*
Oz., förk. för *eng. ounce*, uns.
Ozæ'na (av *gr. o'zaina*), *med.*, stinknäsa, ett stinkande sår i näsan.
Ozeloten, *zool.*, se *Pantern.*
Oze'tbad, dets. som *Ozonbad* (se d. o.).
Ozobromtryck, ett fotografiskt kopieringsförfarande för framställning av pigmenttryck.
Ozokeri't (av *gr. o'zein*, lukta, och *kero's*, vax), *miner.*, jordvax, bergvax, ett brännbart, huvudsakligen av paraffin sammansatt mineral, som träffas vid Kaspiska havet, i Galicien m. fl. ställen.
Ozo'n (av *gr. o'zein*, lukta), *kem.*, en allotropisk modifikation av syre, som utmärker sig genom sin egendomliga lukt och sin kraftiga oxidationsförmåga. — **Ozo'nbad**, badform med på kemisk väg inblandat syre i vattnet. — **Ozoni'der**, *kem.*, ämnen, som uppstå genom inverkan av ozon. — **Ozonisa'tor**, apparat för framställning av ozon genom elektriska urladdningar i syrgasatmosfär.
Ozotypi', fotografiskt kopieringsförfarande för framställning av pigmenttryck.
Oäkta gulholts, dets. som *Fisetträ* (se d. o.).
Oäkta porslin, dets. som *Fajans* (se d. o.).

P.

P som romerskt taltecken = 400; $\bar{P}$ = 400,000.

P, *kem.*, atomtecken för fosfor (*Phosphorus*).

P, förk. för *papa* (se d. o.); *pars* (se d. o.); *pastor*; *pater*; *pontifex* (se d. o.); *professor*; på kurssedlar *utbjudna papper* (växlar, obligationer o. s. v.); i franska kursuppgifter *Papier* (pappersmynt, i svenska kurslistor *S*, i motsats till *A*, *argent*, klingande mynt, i svenska kurslistor *K*).

P såsom mynttecken betecknar för Österrike *Prag*, för Frankrike *Dijon*, för Portugal *Porto*, för Kyrkostaten *Perugia*.

p, förk. för *pagina*, sida i en bok; *paragraf*, *pars* (se d. o.); *per*, genom, med, på, för; *pinxit*, har målat den (det); *post*, efter; *posuit*, har rest den (vården); *pro*, för, i stället för; *procent*; *piano*; *più* (se d. o.); *poco* (se d. o.).

p, *mat.*, tecken för Weierstrass p-funktion.

Pa, *kem.*, atomtecken för *Protaktinium*.

Pa., förk. för nordamerikanska staten *Pennsylvania*.

p. a., förk. för *par amitié*, av vänskap; *pro anno*, om året, årligen; *per adress*, att avlämnas hos.

Paalstav, *da.* (*l.* pål-), *arkeol.*, skaftcelt, bronsyxa utan skafthål.

Paalydende, *da.* (*l.* på-), nominell(a-värdet hos ett papper).

Paara (*l.* pa'ra) = *Para* (se d. o.).

Paatverk (av *platty. paten*, plantera), levande häckar i Slesvig till utmärkande av rågångar.

Paca'rabark, **Paca'rafrukter**, se *Enterolobium*.

Paca'tor, *lat.* (av *pax*, fred), fredstiftare.

Paccanari'ster, en efter stiftaren, *Paccanari*, uppkallad, förtäckt jesuitisk orden.

Pa'cco, *ital.*, *handelst.*, varubal, packe med inlagt gods.

Pace, *eng.* (*l.* päs), *subst.*, steg; *ridk.*, gång; gående skritt; *verb*, gå, skrida fram; *sport.*, uppträda som *pacemaker* (se följ. ord). — **Pacemaker** (*l.* pä'smäkör), *eg.* steggörare; *sportt.*, person, som i en tävling åker l. löper tätt före en tävlande för att hålla denne vid friskt mod, minska luftens motstånd, visa vägen o. s. v.

Pa'cem, *lat.* (*ack.* av *pax*, fred), frid, fridshälsning; även = *Osculatorium* (se d. o.). — **Pa'ce tu'a**, med din tillåtelse.

Pacha'ring, se *Pajaring*.

Pachome'ter (av *gr. pa'chos*, tjocklek, och *me'tron*, mått), instrument, varmed tjocklek (t. ex. av belagt spegelglas) mätes.

Pacht, *egypt. myt.*, den lidelsefulla kärlekens gudinna, avbildad med katthuvud.

Pachto l. **Puchto**, afganernas språk.

Pachyble'faron och **Pachyblefaro'sis**, *gr.* (av *pachy's*, tjock, och *ble'faron*, ögonlock), *med.*, förhårdning, valkar på ögonlocken. — **Pachycholi'**, gallförtjockning. — **Pachychymi'**, förtjockning av vätskorna. — **Pachyde'rmata** (av *gr. de'rma*, hud), *zool.*, tjockhudingar, tjockhudade djur. — **Pachydermi'**, hudförtjockning. — **Pachyde'rmus**, med tjock hud. — **Pachyemi'** (av *gr. ha'ima*, blod), *med.*, blodförtjockning. — **Pachye'misk**, tjockblodig. — **Pachymeni'**, förtjockning av huden. — **Pachymeningi'tis**, inflammation i den hårda, hjärnan l. ryggmärgen beklädande hinnan. — **Pachyme'ninx**, hårda hjärnhinnan. — **Pachy'ntica**, *pl.*, blodet l. vätskorna förtjockande läkemedel. — **Pa'chypus** (av *gr. pus*, fot), tjockfotad. — **Pachy'tes**, tjockhet, uppsvälldhet, pussighet. — **Pachythe'rium** (av *gr. the'rion*, vilt djur), *paleont.*, ett fornvärldens fauna tillhörigt däggdjur, besläktat med tjockhudingarna. — **Pachytro'p** (av *gr. tro'pos*, vändning), *fys.*, en apparat för ordnande av ett galvaniskt batteris element.

Pachylo'bus, *bot.*, trädsläkte av fam. *Bursera'ceæ*, i Västafrika och på Antillerna. Flera arter ha ätliga frukter. — **P. hexa'ndrus**, ger rikligt med harts, som brukas till facklor.

Pachyrrhi'zus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Legumino'sæ*. — **P. bulbo'sus**, yambönan, i tropiska Amerika och Asien, odlas för sina stora, välsmakande rötter.

Pacific, *eng.* (*l.* pässi'fick), fredlig. — **Pacific ocean** (*l.* - å'sjön), Stilla havet.

Pacifice'ra (*lat. pacifica're*, *fr. pacifier*), stifta fred; bilägga, förlika; dämpa. — **Pacifikatio'n**, fredstiftande, biläggning. — **Pacifikatö'r** l. **Pacifika'tor**, fredsstiftare. — **Pacifi'sm**, fredskärlek, fredssträvanden, fredsrörelsen. — **Pacifi'st**, fredsvän. — **Pacifi'stisk**, fredlig, som har avseende på pacifismen.

Pacifi'kbanan, en av de i Nordamerika mellan Atlantiska och Stilla havet (*Pacific ocean*, se d. o.) byggda sex järnvägslinjerna (*Pacific railroads*).

Paci'niska småkroppar (uppkallade efter den italienske läkaren *Pacini* [*l.* patji'ni]), *anat.*, ett slags små kolvformiga kroppar, med vilka nerver avslutas i huden.

Pacisce'ra (*lat. paci'sci*), ingå en förlikning, försona sig, göra fred. — **Pacisce'nt**, deltagare i ett fredslut.

Pack, engelsk allvikt = 240 lbs. = 108,862 kg.

Packis, av storm l. ström hopdriven och därefter sammanfrusen drivis.

Pa'co, mansnamn (av *lat. paca're*, göra underdånig, l. av *pax*, *gen. pa'cis*, fred).

Pacotille, *fr.* (*l.* pakåti'j), resbagage; *handelst.*, bilast; de varor, som skeppare och besättning å ett fartyg medföra och försälja för egen räkning. — **Pacotillehandel,** bihandel; handel, som ett fartygs skeppare och besättning driva för egen räkning.

Pacta, *pl.* av *Pactum* (se d. o.).

Pacto'lus ti'bi flu'at, *bot.*, för dig flyte en *Paktolo's* (en guldförande flod i Lydien, från vilken Kresus sades hava hämtat sina rikedomar).

Pa'ctum, *lat.*, *jur.*, paktum (se d. o.), överenskommelse; avtal; fördrag. — **P. addictio'nis in di'em,** handelsfördrag, varigenom bestämmes, att ett avslutat köp skall kunna återgå, ifall säljaren inom en viss tid får högre anbud från annat håll. — **P. antenuptia'le,** äktenskapsförord. — **P. tu'rpe,** neslig överenskommelse. — **P. unio'nis pro'lium,** mellan äkta makar slutet fördrag, enl. vilket deras barn i föreg. äktenskap skola äga lika arvsrätt med dem, som därefter födas. — **Pa'cta conve'nta,** *pl.*, punkter i fördrag l. överenskommelse. — **Ex pa'cto,** efter avtal.

Pa'ddel l. **Paga'j,** *sjöv.*, en kort, bredbladig åra, som brukas på kanoter, piroger m. fl. smala farkoster. — **Paddla,** ro med en dylik åra.

Paddfot, *bot.*, se *Asperugo.*

Padding, *eng.* (*l.* pä'dd-), ett ylletyg. — **Paddingmaskin,** en maskin till tvättning och stärkning av linnevävnader.

Paddla, se under *Paddel.*

Paddock, *eng.* (*l.* pä'ddöck), inhägnad, vanligen vid ett stall, där hästar fritt kunna röra sig.

Paddy (*l.* pä'ddi), i Ostindien benämning på oskalat ris.

Paddy (*l.* pä'ddi; förk. av *Patrick,* Irlands skyddshelgon), i England och Nordamerika spenamn på irländarna.

Pa'discha'h (*pers. pad scha,* härskare, kejsare, av *schah,* herre-konung), eg. konungarnas herre; kejsare, storherre; sultan l. storsultan, titel för turkiske sultanen och persiske schahen. Jfr *Pascha.*

Padma', *ind. myt.*, "lotus", ett binamn på *Lakshmi* (se d. o.).

Padogg, se *Batock.* — **Pado'gger,** *pl.*, ryska prygelkäppar.

Padova'na, se *Pavana.*

Pa'dre, *ital.* och *sp.*, fader; pater.

Padro'ne, *ital.* (av *lat. patro'nus,* beskyddare), herre, husbonde, patron; beskyddare, gynnare.

Pa'dua, *astr.*, en av småplaneterna.

Pa'duan, *sjöv.*, ett slags malajiskt fartyg.

Padua'na, Padova'na, *dansk.*, en dans. Se *Pavana.*

Padua'ner, en ras urspr. holländska höns, tillhörande tofshönsen.

Pa'dus, *lat.*, *Po.*

Pæ'an, se *Paian.*

Pædatrofi' (av *gr. pa'is, gen. paido's,* barn, och *atrofi',* se d. o.), avtäring av sjukdom hos barn. — **Pæderasti',** se *Pederasti.* — **Pædiatri',** se *Pediatri.*

Pædogami' (av *gr. pa'is, gen. paido's,* barn, och *ga'mos,* bröllop), *bot.*, kopulation mellan två gameter, som uppkommit genom delning av en och samma cell.

Pædophili'a ero'tica, *med.*, abnorm kärleksyttring mot barn oberoende av kön.

Pæma'ner, dets. som *Eburoner.*

Pæ'nula, *lat.*, fornromersk mantel.

Pæ'on, se *Paion.*

Pæo'nia, *bot.*, pion, bondros, i Sverige i hundratals arter och former odlat prydnadsväxtsläkte, tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ.* — **P. albiflo'ra,** Kina, Sibirien, med vita l. rosenröda blommor. — **P. anoma'la,** s. Europa, Turkestan, purpurröda blommor med fransade kronblad. — **P. arboræ'a,** Kina, Japan, trädartad. — **P. officina'lis,** vanlig pion, bondros, pingstros, från s. Europa, m. fl.

Pæoni'cæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Ranuncula'ceæ.*

P. æq., på recept förk. för *partes æquales,* lika delar.

Pæte, non dolet, se *Arria och Pætus.*

Pæ'tus, se *Arria och Pætus.*

Pa'fisk, som är från *Pafos* (en forngrekisk stad); som avser *Afrodite* (vilken gudinna efter sin födelse säges hava uppstigit ur havet vid Pafos).

pag., *pl.* **pagg.,** förk. för *pagina,* sida i en bok.

Pa'ga, *ital.* (av *lat. paca're,* tillfredsställa), lön, sold; avräkningsbok, motbok för arbetare vid fabriker.

Paga'j och **Paga'ja** = *Paddel* och *Paddla* (se d. o.).

Pagame'nt, *nylat.*, betalning; anstånd med betalning; skiljemynt; en blandningsmetall; omyntat silver; gammalt guld och silver, bestämt till nedsmältning.

Pagana'lia (av *lat. pa'gus,* by, landsbygd), en fest i det gamla Rom, vilken firades med offer till Tellus och Ceres. — **Paganalier,** lantliga fester.

Pagani'sm (av *lat. paga'nus,* hedning, av *pa'gus,* landsbygd), hedendom. — **Paganise'ra,** göra hednisk. — **Pagani'stisk,** hednisk.

Paga'nus, *lat.*, medlem av en *pagus* (se d. o.); (*fr. païen*), hedning.

Pagat l. **Spagat,** *ty.*, segelgarn.

Page, *fr.* (*l.* pasj; *mlat. pa'gius; ital. paggio; gr. pai's, gen. paido's,* gosse), adlig yngling, som betjänar furstliga personer; gosse, som förrättar kammartjänaresysslor hos en förnäm man.

Pageant, *eng.* (*l.* pä'dsjönt), dramatisk föreställning, lysande skådespel, procession, parad, festtåg.

Page'llus, *zool.*, pageller, ett släkte benfiskar av fam. Havsrudor.

Pagenstechers salva, *farm.*, se *Uguentum oxidi hydrargyrici flavi.*

Pagets mammakancer, *med.*, en form av bröstkörtelkräfta.

pagg., se *Pagina.*

Pa'gina, *lat.* (förk. *pag.*, *pl. pagg.* l. *p.*, *pl. pp.*), sida i en bok. — **Pagine'ra,** med siffror beteckna sidorna i en bok.

Paglia'ccio l. **Paglia'zzo** = *Pajazzo* (se d. o.).

Pago'd (av *sanskr. bhagavati*, heligt hus, *dravid. pagodi*), tempel i Indien och Kina; även själva gudabilden; kinesisk porslinsdocka med rörligt huvud; ett indiskt guldmynt = ungefär 6 kr.; en indisk guld-, silver- och juvelvikt = 3,4 gr. — **Pagodi't** l. **Pagodi'n** = *Agalmatolit* (se d. o.).

Pagoplexi' (av *gr. pa'gos*, is, frost), *med.*, lamhet till följd av förkylning.

Pa'gus, *lat.*, by, landsbygd, landskommun, landskap.

Pa'ha Pa'hala'inen l. **Pa'hola'inen,** *fi. myt.*, en ond ande.

Pahlavi = *Pehlevi* (se d. o.).

Paia'n l. **Paie'on** (*lat. Pæ'an*), *gr. myt.*, en hälsogivande gudomlighet; tillnamn till Apollon m. fl. gudar; bönesång, religiös hymn; stridsbön.

Paille, *fr.* (*l.* paj), halm. — **Paillegul,** halmgul. — **Paillasse** (*l.* paja'ss), halmmadrass. — **Paillette** (*l.* pajä'tt), se *Paljett.* — **Paillon** (*l.* pajå'ng), ett slags större paljett; silverblad som folie (se d. o.) för ädelstenar.

Paio'n (*lat. pæ'on*), *metr.*, en av en lång och tre korta stavelser bestående versfot; *gr. myt.* = *Paian* (se d. o.).

Pair, *fr.* (*l.* pär), se *Pär.* — **P. et impair** l. **P. ou non** (*l.* - e ängpä'r, - o nång), eg. jämnt och udda; udda l. jämnt. — **Au pair** (*l.* å -) = *Al pari* (se d. o.). — **Pairs de France** (*l.* pär dö frangs), se *Pärsdomstolen.* — **Pairie** (*l.* päri'), se *Pärskap.*

Paisible, *fr.* (*l.* päsi'bbl, av *paix*, *lat. pax*, fred), fredlig, lugn, saktmodig.

Paixhans, *fr.* (*l.* päsa'ng), *krigsk.*, benämning på ett slags mörsare med kägelformiga krutkamrar.

Paj (av *eng. pie*, pastej), *kokk.*, efterrätt av smördeg med inkråm av frukt, bär l. d.

Pa'ja, dets. som *Pajareto* (se d. o.).

Pa'jamas l. **Pyja'mas,** sovdräkt av byxor och rock.

Pajarete, *sp.* (*l.* pasjare'te), ett slags fin *sherry* (se d. o.).

Paja'ring l. **Pacha'ring,** *sjöv.*, äldre benämning på sammankomst av fartygsbefälhavare ombord på ett flaggskepp för rådplägning l. ordermottagning.

Pa'jas, se följ ord.

Paja'zzo, *ital.*, **Baja'zzo** l. **Pa'jas** (*fr. paillasse*, av *ital. pagliaccio*, halmmadrass), komisk personage i det italienska folklustspelet; gycklare i akrobatsällskap; upptågsmakare. *Pajazzo* är namnet på en berömd opera av Leoncavallo.

Pajoni'sm, läran om Guds nåd (i motsats till predestinationsläran), uppkallad efter den franske reformerte teologen *Pajon* (*l.* pasjå'ng).

Pajsbergi't = *Rhodonit* (se d. o.).

Pa'kan, *zool.*, ett med marsvinen besläktat piggsvinsdjur, *Cœlo'genys paca*, i Sydamerika.

Pake't (*fr. paquet*), packa, bunt, i pappersomslag inlagt föremål. — **Pakete'ra,** inpacka, slå in i paket. — **Paketbåt** (*fr. paquebot*, *eng. packet-boat*), *sjöv.*, ångare, som gör regelbundna resor med post, gods och passagerare.

Pakfong l. **Packfong,** kinesiskt namn på nysilver (se d. o.).

Pa'kkanen l. **Pakko,** *fi. myt.*, köldens herre.

Pa'kon, *zool.* = *Alpacka* (se d. o.).

Pakoull, dets. som *Alpackaull* (se d. o.).

Pakt, se *Pactum* och *Paktum.*

Paktolo's, se *Pactolus tibi fluat.*

Pa'ktum (*lat. pa'ctum*, av *paci'sci*, avtala), *jur.*, överenskommelse, avtal; särskilt äktenskapsförord.

Paku-kidang, se *Barometz.*

Pakutch, se *Babutcha.*

Paky-, se *Pachy-.*

Pala, *zool.*, se *Æpyceros.*

Paladi'n (av *lat. pala'tium*, palats), till kejsar Karl den stores hovstat och krigsfölje hörande riddare; riddare av det runda bordet (se *Table ronde*); vandrande riddare; *fig.*, ridderlig beskyddare. Jfr *Palatin.*

Palæ'mon, se *Palaimon.*

Palæochœ'rus, *paleont.*, utdött svinsläkte.

Palæolo'gerna, se *Paleologerna.*

Palæo'phonus, *paleont.*, fossilt skorpionsläkte, funnet i Gotlands översiluriska lager.

Palæothe'rium, *paleont.*, utdött noshörningsliknande däggdjurssläkte.

Palagoni't, *miner.*, en hartsliknande, svart, brun l. gul glassubstans, som finnes i vulkaniska trakter.

Palæ'stra, se *Palestra.*

Pala'imon, *gr. myt.*, namn på den till en havsgud förvandlade Melikertes.

Palaiolo'g, Palaiolo'gerna, se *Paleolog, Paleologerna.* — **Palaio'logos,** *gr.*, som följer den gamla läran, binamn för flera kejsare i Konstantinopel.

Palais, *fr.* (*l.* palä'; *lat. pala'tium*), palats, slott; präktig byggnad. — **Palais-Royal** (*l.* -råaja'll), ett av kardinal Richelieu uppfört, ryktbart palats i Paris. — **Palais de justice** (*l.* - dö sjysti'ss), justitiepalatset i Paris.

Palai'stra, se *Palestra.*

Palamede'idæ, *zool.*, värnfåglar.

Palame'des, *gr. sag.*, en tapper och rättrådig hjälte, anklagades falskeligen av Odysseus för förräderi och stenades av grekerna utanför Troja.

Palamoute = *Rakahu* (se d. o.).

Palampores (*l.* -på'rs), stickade l. sydda orientaliska sängtäcken.
Pala'nder (*ital. pala'ndra*), *sjöv.*, ett slags på Medelhavet brukat, flatbottnat fartyg; bombarderfartyg.
Palanki'n (*port., fr.* och *eng. palanquin*, av *sanskr., parjanka*, vilobädd), ett slags ostindisk bärstol, som ofta brukas till resor.
Pala'saträd, se *Butea.*
Palata'ler (av *lat. pala'tum*, gom), *fonet.*, konsonanter, som bildas mellan tungan och gommen.
Pala'tia, *astr.*, en av småplaneterna.
Pala'tii co'mes, *lat.*, pfalzgreve (se d. o.).
Palati'n (*lat. palati'nus*, av *pala'tium*, palats, härskarborg), urspr. benämning på varje ämbetsman, som hörde till den romerske kejsarens palats; under medeltiden benämning på till härskarens omgivning hörande stormän (jfr *Paladin* och *Pfalzgreve*); fordom polsk provinsståthållare; förr titel på den förnämste bland de ungerska magnaterna; (*fr. palatine*), pälskrage för damer. — **Palatina't**, en palatins värdighet; pfalzgrevskap.
Palati'nkromfärger, dets. som *Antracenkromfärger* (se d. o.).
Palati'nska berget l. **Palati'nen** (*lat. Mons Palati'nus*), den av Roms sju höjder, där de kejserliga palatsen uppfördes. — **Pala'tium**, urspr. namn på Palatinska berget, sedermera på det där uppförda kejserliga residenset. Jfr följ. ord.
Palati'nus, *lat., anat.*, som rör gommen.
Palato-plasti'k (av *lat. pala'tum*, gom), *med.*, plastiska operationer på gommen.
Palatoschi'sis (av *lat. pala'tum*, gom, och *gr. schi'zein*, klyva), *med.*, missbildning med kluven gom.
Pala'ts (*ty. Palast, fr. palais, ital. pala'zzo*, av *lat. pala'tium* [se d. o.]), furstligt slott, storartad praktbyggnad. — **Palatsrevolution**, av regenten l. hovet tillställd revolution.
Pala'tum, *lat.*, gom. — **P. du'rum**, hårda gommen. — **P. fi'ssum**, kluven gom. — **P. molle**, mjuka gommen.
Palaver, *eng.* (*l.* pälä'vör; *port. pala'vra, sp. pala'bra*, av *lat. para'bola*, liknelse, ord), hos negrerna sammankomst för rådplägning; stället där en dylik äger rum; samkväm i allm.
Pala'zzo, *ital.*, palats (se d. o.).
Pale, *eng.* (*l.* päl), blek, svagt färgad (om viner). Jfr *Pale ale.*
Pale, *eng.* (*l.* päl), gränspåle, avgränsat område. — **English pale** (*l.* i'nglisch -), den del av Irland, som engelsmännen under medeltiden behärskade.
Pa'le, *gr.*, brottning.
Pa'lea, *bot.*, agn, fjäll, skärmfjäll.
Pale ale, se *Ale.*
Palearktiska regionen, djurgeografisk region, som omfattar Europa, n. Afrika (till Sahara) och n. Asien (till Himalaya).
Palefroi, *fr.* (*l.* palfråa'), paradhäst; medeltida paradutstyrsel för häst.
Paleoantropologi' (av *gr. palaio's*, forntida, och *antropologi'*, se d. o.), vetenskapen om fossila människokvarlevor och om föremål, frambragta av forntidsmänniskor. — **Paleobotani'k**, växtpaleontologi, vetenskapen om växtvärldens utdöda former. — **Paleoce'n**, *geol.*, den äldsta delen av tertiärsystemet. — **Paleodoxi'** (av *gr. do'xa*, tro), tro på det gamla sättet, rättrogenhet. — **Paleofytologi'** (av *gr. fyto'n*, växt) = *Paleobotanik* (se ovan). — **Paleogeografi'**, de geologiska periodernas geografi. — **Paleografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), fornskriftskunskap, kännedomen om det i forntiden brukade skrivsättet. — **Paleogra'fisk**, som angår forntida skrivsätt. — **Paleoklimatologi'**, läran om de geologiska periodernas klimat. — **Paleolit'iska perioden** (av *gr. li'thos*, sten), *arkeol.*, ett skede av stenåldern. — **Paleolo'g** (av *gr. lo'gos*, lära), *teol.*, gammaltroende, person, som omfattar den gamla läran.)(Neolog. — **Paleolo'gerna**, det östromerska rikets sista dynasti (1259—1453). — **Paleologi'**, den gamla läran.)(Neologi; fornforskning. — **Paleontologi'** (av *gr. on*, väsende, varelse, och *lo'gos*, lära) l. **Paleontografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), försteningslära, läran om försteningarna av forntida (utdöda) djur och växter. Omfattar *paleozoologi* (vartill hör *paleoantropologi*) och *paleofytologi.* — **Paleontolo'g**, person, som studerar paleontologien. — **Paleontolo'gisk**, som har avseende på paleontologien. — **Paleothe'rium** (av *gr. the'rion*, vilt djur), *paleont.*, ett till urvärldens fauna hörande däggdjurssläkte, liknande tapiren. — **Paleotro'pisk**, är en växt, som härstammar från gamla världens tropiska regioner. — **Paleoty'per** (av *gr. ty'pos*, avtryck, skrivtecken) = *Inkunabler* (se d. o.). — **Paleoty'piskt alfabet**, ett fonetiskt alfabet, bildat av de vanliga latinska typerna. — **Paleozo'iska systemen** l. **formationerna** (av *gr. zo'on*, djur), *geol.*, omfatta kambriska, siluriska, devoniska, karboniska och permiska systemen. Jfr *Kainozoiska* och *Mesozoiska* systemen. — **Paleozoologi'**, läran om djurvärldens utdöda former.
Pa'les, *rom., myt.*, herdarnas och boskapshjordarnas beskyddarinna; *astr.*, en av småplaneterna. — **Pali'lia**, *pl.*, en fest, som firades till Pales' ära.
Pâles couleurs, *fr.* (*l.* pal kolö'r), *med.*, bleksot.
Pale'stra (*lat. palæ'stra, gr. pala'istra*), brottnings- l. fäktarbana; brottnings- l. fäktskola; gymnastikhus. — **Palestri'k**, brottningskonst; fäktkonst; gymnastik.
Palestrina-stilen, *tonk.*, en av *G. Palestrina* (1526—94) fulländad riktning inom den italienska tonkonsten.

Paletnologi' (av *gr. palaio's*, forntida, *e'tnos*, folk, och *lo'gos*, lära), läran om kulturutvecklingen hos stenåldersfolken.

Paletot, *fr.* (*l.* palötå'), se *Paletå*.

Pale'tt (*fr. palette, ital. pale'tta*, av *lat. pa'la*, spade), *målark.*, bräde l. skiva, varpå målare utlägga sina färger.

Paletå' (*fr. paletot*, av *holl. paltsrok.*, grov klädesrock), lång ytterrock l. kappa, särskilt säckformig sådan.

Pa'li (av *sanskr. pâli*, mått, måttstock), en sanskritdialekt, som utgör kyrkospråk för buddhisterna på Ceylon.

Palicoure'a, *bot.*, buskläkte av fam. *Rubia'ceæ*, närstående kaffebusken. Flera arter ha medicinsk användning.

Palifikatio'n (av *lat. pa'lus*, påle), pålning, stärkande av en byggnadsgrund medelst pålars nedslående.

Palika'rer (av *nygr. palika'ri*, kraftfull yngling, ung hjälte), *pl.*, förr grekiska och albanesiska legotrupper i turkisk tjänst; nu irreguljära grekiska trupper. Jfr *Armatoler*.

Pali'lia, se under *Pales*.

Palillogi' (*gr. palillogi'a*, av *pa'lin*, åter, och *lo'gos*, tal), *talk.*, kraftfullt upprepande av ett ord l. en mening från en föreg. period vid början av en ny sådan.

Palimbacchiu's, se *Antibacchius*.

Palimpse'st (*gr. pali'mpsestos*, av *pa'lin*, åter, och *psa'ein*, skava, skrapa, *lat. co'dex rescri'ptus*), pergament, vars urspr. skrift blivit utskrapad och som sedan ånyo fullskrivits.

Palindro'm (av *gr. pali'ndromos*, tillbakalöpande), gåta över ett ord, vilket har olika betydelse, om det läses rättfram l. baklänges, t. ex. stol, lots; ord, som har samma betydelse, om det läses rättfram l. baklänges, t. ex. amma; vers, som företer samma ord, vare sig man läser fram- l. baklänges, t. ex. de djävulen tillskrivna orden: *Si'gna te, signa, te'mere me ta'ngis et a'ngis* (korsa dig, korsa dig fritt, mig varken rör l. ängslar du). — **Palindromi'** = *Recidiv* (se d. o.).

Palingene's, se *Cænogenes*.

Palingenesi' (*gr. palingenesi'a*, av *pa'lin*, åter, och *ge'nesis*, födelse), återfödelse, pånyttfödelse.

Palingrafi' (av *gr. pa'lin*, åter, och *gra'fein*, skriva), ett slags övertryck för kopparsnitt, träsnitt o. d.

Palinodi' (*gr. palino'dia*, av *pa'lin*, åter, och *ode'*, sång), återkallandet av en dikt genom en sång i motsatt anda; återtagandet av skymfliga tillmälen o. d.

Palinu'rus, se *Langustsläktet*.

Palisa'nderträ, Pali'xanderträ, se *Jakarandaträ*.

Palissa'd (*fr. palissade*, av *lat. pa'lus*, påle), *befästn.*, skanspåle; pålverk, befästning av skanspålar. — **Palissade'ra,** förse med skanspålar. — **Palissadmur,** tunn ringmur. — **Palissadvävnad, Palissadparenky'm, Palissadceller,** *bot.*, vävnad, resp. celler i bladens hud.

Palissandre violet (*l.* -sa'ngdr viåle'), se *Violträ*.

Palissy-fajanser (*l.* palissi'-), av den franske konstnären *Bernhard Palissy* (på 1500-t.) utförda fajanser.

Palixanderträ, se *Jakarandaträ*.

Palje'tt (*fr. paillette*, av *lat. pa'lea*, agn, blomfjäll), en liten tunn, glänsande, vanligen rund, med ett hål i mitten försedd metallskiva. Med paljetter broderas klänningar och solfjädrar.

Paljgul, se *Paillegul*.

Pa'lla, *lat.*, lång överklädnad, som de fornromerska kvinnorna brukade, när de gingo ut. — **P. corpora'lis,** det kläde, som under den katolska mässan betäcker brödet och kalken på altaret.

Palladian style, *eng.* (*l.* pälle'diön stajl), **Palladiani'sm,** *byggn.*, engelsk renässansstil, utgången från Palladio. — **Pallladia'nsk,** som avser Palladianismen.

Palla'dium, *lat.* (*gr. palla'dion*), en i Troja förvarad helig bild av gudinnan *Pallas*, vilken, så länge den fanns i staden, troddes göra denna ointaglig; skyddsbild, skyddshelgedom; *fig.*, sak l. institution, som anses skydda det allmänna bästa.

Palla'dium, *lat.*, *kem.*, ett i rå platina förekommande, silvervitt och smidigt grundämne, som hör till platinametallerna. Brukas till skalor på instrument och till fästande av konstgjorda tänder. — **Palladiumguld,** *miner.*, en brasiliansk guldvarietet, som innehåller palladium.

Palladiumkloridpapper, *kem.*, ett reagenspapper (se d. o.), som svartfärgas av koloxid.

Pallæsthesi', *med.*, vibrationssensibilitet.

Pallampores, *eng.* (*l.* pä'llampårs), se *African goods*.

Pa'llas l. Pa'llas Athe'ne, *gr. myt.*, vishetens, de sköna konsternas och fältherresnillets gudinna. Motsvarar romarnas *Minerva*. Se vid. *Athene*. — **Pallas Velle'tri,** antik, i Louvren befintlig bild av Pallas Athene.

Pa'llas, *astr.*, en av småplaneterna.

Pallasch (*ry. pala'sch*), *krigsk.*, lång huggvärja för ryttare.

Pallasi'ter, ett slags meteoriter, uppkallade efter P. S. Pallas.

Palle, fornnordiskt mansnamn.

Pa'lleus, Pa'llidus, *bot.*, blek. — **Palle'scens,** *bot.*, bleknande. — **Pallidiflo'ra,** *bot.*, med bleka blommor.

Pallia'ta fa'bula, *lat.* (efter *pa'llium*, grekisk mantel), hos de gamla romarna lustspel i grekisk anda.

Palliatio'n, Palliati'v m. fl., se under *Pallium*.

Pallidite't (av *lat. pa'llidus*, blek), blekhet.

Pallika'rer, se *Palikarer*.

Pallioni'mbus (av *lat. pa'llium*, täcke, och

ni'mbus, moln), *meteor.*, över hela himmeln utsträckt täcke av regn- l. snömoln.

Pallisa'd, se *Palissad.*

Pallisy'a, *paleont.*, ett fossilt barrträdsläkte.

Pa'llium, *lat.*, täcke, hölje, mantel, särskilt den grekiska manteln (*gr. himation*); biskopsmantel, sedan 6:e årh. av påven tilldelad nyvalda ärkebiskopar; *anat.*, hjärnmanteln, stora hjärnans hemisfärer. — **Pallium carita'tis**, den kristliga kärlekens mantel. — **Palliatio'n**, bemantlande, förskönande; iklädande av pallium; *med.*, ytligt helande av ett sår. — **Palliati'v** l. **Palliativmedel**, *med.*, ett bemantlande medel; medel, som lindrar, men ej botar det onda; hjälp för ögonblicket, förhållningsregel, som för tillfället dämpar missnöjet. — **Palliativkur**, en behandling, som verkar lindrande och hämmande, men ej botar det onda.)(R a d i k a l k u r.

Pall mall, *eng.* (*l.* päll mäll; av *ital. palla*, boll, kula, och *maglio*, hammare, klubba), mailspel (se *Mail, fr.*); till detta spel buklig klubba; spelplatsen; i London en gata, där fordom mailspel idkades. Jfr *Pêlemêle.* — **Pall Mall gazette** (*l.* - gasä'tt), en frisinnad Londontidning.

Pa'llor och Pavor, *rom. myt.*, ”blek förfäran” och ”skräck”, krigsguden Mars' följeslagare.

Pallotti'ner, romersk-katolsk missionskongregation, stiftad 1835.

Palm, ett längdmått, i England = 0,076 m., i Holland = 0,094 m.

Palm, *bot.*, se *Palmer.*

Pa'lma, *astr.*, en av småplaneterna.

Palma (*holl. palmen*), *sjöv.*, flytta händerna förbi varandra växelvis längs ett tåg vid hissning l. halning.

Palmaci't, *paleont.*, förstenad palmstam.

Palmæ, se *Palmer.*

Palmæ'rfosfa't, som gödsel använt dikalciumfosfat.

Palma'rio, *lat.*, som rör hålhanden.

Palma'rium, *lat.*, segerlön; gåva till en sakförare, som vunnit en rättegång.

Palmaro'saolja, ett slags geraniumolja (se d. o.) av bladen från *Andropogon Martini.*

Palma'rum (nämligen *di'es*, dag), *lat.*, palmsöndagen.

Palma'ta, *bot.*, handlik.

Palme, fornnordiskt mansnamn, den bäste, den ypperste.

Pa'lmengarten, *ty.*, urspr. växthus med palmer; numera stadsträdgård, stadspark.

Pa'lmenorden, *ty.*, Palmorden, ett språksamfund i Tyskland på 1600-t.

Palmer, *bot.*, *Pa'lmæ*, i heta zonen hemmahörande träd, som bilda en egen familj, av vilken mer än 1,000 arter äro kända. Endast en art, *Chamæ'rops hu'milis*, dvärgpalmen, växer vild i Sydeuropa. Palmerna äro utomordentligt nyttiga växter (jfr *Areca, Dadelpalmen, Kokospalmen* och *Sago*). Gälla sedan urminnes tider såsom symbol av seger och frid.

Palmer, ofta i svenskt folkmål benämning på hängena av pilträden (*Salix*), varmed kyrkorna förr pryddes på palmsöndagen.

Palmes academique, *fr.* (*l.* palms akademi'k), ”den akademiska palmen”, fransk ordensdekoration.

Palme'tt (*fr. palmette, dimin.* av *palme*, palm), *byggn.*, ornament i form av stiliserade palmblad; *trädg.*, ett slags spaljéträd med raka parallella grenar. — **Verrierpalmett**, spaljéträd med horisontellt riktade, sedan vinkelrätt uppåt böjda grenar.

Palmi, *lat.* och *ital.*, *pl.* av *Palmus.* Se d. o. och *Palmo.*

Palmi't, palmmjöl, palmmärg.

Palmiti'n, *kem.*, palmstearin, en i oljor (särskilt palmolja) och flera slags fett förekommande fettart. Brukas vid ljusfabrikationen. — **Palmitinsyra**, en organisk syra, som fås av fett. Brukas till stearinljus.

Palmkakor, Palmoljekakor, oljekakor av pressrester vid framställning av palmoljor.

Palmkapitä'l, *byggn.*, ett inom den egyptiska byggnadskonsten förekommande kolonnhuvud med kransställda palmblad kring en bägarformig kärna.

Palmkateku', se under *Katechu.*

Palmkål, se *Brassica* och *Euterpe.*

Palmkärnkakor, Palmkärnmjöl, Palmkärnolja, se *Oljepalm.*

Palmlilja, *bot.*, se *Yucca.*

Palmo, ett längdmått, i Spanien = 0,209 m., i Nizza = 0,261 m.

Palmolja, *farm.*, *O'leum pa'lmæ*, fås förnämligast av i Afrika och Sydamerika växande *Elæis*-arter. Huvudbeståndsdelar äro palmitin och elain. Brukas vid ljus- och tvålfabrikationen, till palmoljekakor (ett fodermedel), m. m.

Palmoljekakor, se föreg. ord.

Palmorden, se *Palmenorden.*

Pa'lmos, *gr.*, *med.*, hjärtats klappande, pulsslag. — **Palmoskopi'** (av *gr. skope'in*, se), iakttagelse av pulsslagen.

Palmospa'sm, *med.*, krampskakning.

Palmsocker, Jaggery l. **Jaggarasocker** fås av saften ur vissa palmers stammar l. blomkolvar.

Palmsöndag (*lat. dies* l. *domi'nica palma'rum*), firas till minne av Jesu infärd i Jerusalem, då folket beströdde hans väg med palmblad.

Palmus, *lat.*, tvärhand, handsbredd; ett fornromerskt längdmått = 0,074 m.

Palmvax avsöndras från stammen av *Co'rypha*- och *Cero'xylon*-arter.

Palmvin beredes genom jäsning av saften av vissa palmarter, särskilt dadelpalmen.

Palmyraträ, ett om *Vacapoaträ* (se d. o.) påminnande, brasilianskt träslag.

Palmyre'nska språket, en dialekt av det ara-

meiska språket, använd till inskrifterna på den syriska staden *Palmy'ras* minnesmärken.

Palnatoke, en dansk sagohjälte, stiftare av Jomsborgs vikingasamfund.

Palne l. **Palnir,** fornnordiskt mansnamn.

Palo'lomasken, *zool.*, en märklig ringmask (*Eu'nice viri'dis*), som lever i Stilla havet och vars svärmningsperioder stå i intimt samband med månens faser.

Palombi'no, *ital.*, mjölkvit marmor.

Palp, se *Palper.*

Palpa'bel, Palpabilite't m. fl., se under *Palpera.*

Pa'lpebra, *lat.*, ögonlock. — **Palpebra'l** (*lat. palpebra'lis*), som tillhör ögonlocken.

Pa'lper, *lat.*, *zool.*, känseltrådar, känselspröt. — **Labia'lpalper,** äro fästa på insektens underläpp (*labium*). — **Maxilla'rpalper,** äro fästa på insektens underkäke (*maxilla*).

Palpe'ra (*lat. palpa're*), beröra lätt, känna på, stryka över. — **Palpa'bel** (*fr. palpable*), handgriplig, tydlig och klar. — **Palpabilite't,** handgriplighet. — **Palpatio'n,** *med.*, en undersökningsmetod, som består i berörande av huden för att därav sluta till underliggande delars tillstånd och beskaffenhet.

Palpite'ra (*lat. palpita're*), rycka, klappa, spritta. — **Palpitatio'n,** klappande, sprittning; pulsslag; hjärtklappning. — **Palpita'tio co'rdis,** *med.*, hjärtklappning, sjukligt stegrad hjärtverksamhet.

Palsar, torvkullar, som förekomma på vissa tundror. — **Palstundra,** tundra (se d. o.), på vilken palsar förekomma.

Palsternacka, *bot.*, se *Pastinaca.*

Palsydroppar = *Tinctura lavandulæ aromatica* (se d. o.).

Paltar, se *Separationsvakten.*

Paludame'ntum, *lat.*, överklädnad; officers- och fältherremantel.

Paludi'cola, Paludo'sus, *bot.*, växande i kärr.

Paludisme, *fr.* (*l.* -lydi'sm), *med.*, malaria.

Palustris, *lat.*, *bot.*, kärr-, växande i kärr.

Palvoinen = *Tuuri* (se d. o.).

Palä', se *Palais.*

Pame'la, kvinnonamn, som, efter hjältinnan i den engelske författaren *Richardsons* så benämnda roman, betecknar ett kvinnligt dygdemönster.

Pamfi'l, *skeppsb.*, ett slags *dromon* (se d. o.).

Pamfle'tt (*eng.* och *fr. pamphlet*), flygskrift, ströskrift, politisk stridsskrift; smädeskrift. — **Pamfletti'st,** pamflettskrivare, smädeskrivare.

Pamfy'ler, *gr.*, en av dorernas tre stammar.

Pami'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Pamp, huggvärja; tjock människa; dryg l. inflytelserik person.

Pampangaspråket, ett tagaliskt språk.

Pa'mpas (av *peruanska pampa*, slätt), *pl.*, vidsträckta, trädlösa slätter i Sydamerika. — **Pampasgräset,** *bot.*, ett högt, silverglänsande gräs, som växer vilt på pampas. Odlas annorstädes som prydnadsväxt. Se *Cortaderia.* — **Pampashjorten,** *zool.*, en sydamerikansk hjortart, *Ce'rvus campe'stris.* — **Pampashöns,** en argentinsk hönsfågel, *Rhyncho'tus rufe'scens,* som tämjts och införts till Europa. Tål ej vårt klimat. — **Pampaskatt,** *zool.*, se *Felis.* — **Pampasstruts,** dets. som *Nandu.*

Pampe'ro, *meteor.*, en i Brasilien och Argentina blåsande s.v. storm.

Pamplegi' (av *gr. pan,* allt, helt och hållet, samt *ple'ge,* slag), *med.*, fullständig förlamning genom slaganfall.

Pampu'scher, se *Babuscher.*

Pan-, *gr.*, all-, hel-, universal-, förekommer i en mängd sammansättningar.

Pan, *gr. myt.*, herdarnas, hjordarnas och skogarnas gud, avbildad med bockben och bockhorn. Genom att identifiera hans namn med det grekiska ordet *pan* (allt, det hela, universum), fick man längre fram föreställningen, att han var hela naturens gud, skapare av världsalltet, ”den store Pan”. — **Panflöjt** l. **Panpipa,** se *Syrinx.* — **Pani'k** = *Panisk förskräckelse* (se följ. ord); *handelst.*, blint alarm; en plötslig och allmän rubbning av förtroendet i kreditförhållanden. — **Pa'nisk förskräckelse** (*fr. terreur panique*; *lat. pa'nicus te'rror*), plötslig skräck, i skogens ensamhet framkallad av Pans mäktiga stämma; plötslig, häftig instinktmässig förskräckelse, som (ofta omotiverat) griper en mängd människor. — **Pani'sker,** Pans barn.

Pan, polsk titel på adlig godsherre.

Pan, *zool.*, schimpans, inom vilket apsläkte man numera särskiljer ett flertal arter, bl. a. kulukamban.

Panacé (av *gr. pan,* allt, och *a'kos,* läkemedel), botemedel mot alla sjukdomar, universalmedel; betecknar hos oss stundom kaffe med konjak l. brännvin. Jfr *Panchrestum.*

Panace'a, se *Panakeia.*

Panace'a lapso'rum, *lat.*, se *Arnikatinktur.*

Panache, *fr.* (*l.* pana'sj), se *Panasch.* — **Panache'ra,** pryda med olika färger. — **Glace panachée** (*l.* glass panasje'), mångfärgad glace.

Pana'd, Panade, se under *Panera.*

Panagi'a = *Panhagia* (se d. o.).

Panakeia (*lat. Panace'a*), *gr. myt.*, Asklepios' dotter, personifikationen av läkekonsten.

Panama'bark, se *Quillajabark.* — **Panamaessence** (*l.* -essa'ngs), tinktur på quillajabark. Nyttjas till tvättning. — **Panamahatt,** hatt förfärdigad av bladen till den sydamerikanska växten *Carludovi'ca palma'ta,* tillhörande fam. *Panda'neæ.* — **Panamapalmen,** se föreg. ord.

Panama's, halvylletyg med tretrådig varp och dubbelt inslag.

Panama'skandalen, den svindel, som i Frankrike bedrevs av aktiebolaget för anläggning av *Panamakanalen* i Amerika (påbörjad 1882), och som (1889) ledde till bolagets konkurs.

Panamerikani'sm (av *gr. pan,* allt, och *Amerika*), strävan att sammansluta Amerika till ett helt. — **Panamerika'nsk,** som rör hela Amerika.

Pananglika'nsk, som berör hela det engelska väldet.

Panar, indiskt folkslag.

Panarabi'sm, en rörelse för politisk sammanslutning av alla folk av arabisk härstamning och kultur.

Panari'cium, Panari'tium l. **Panari'tis,** *med.,* inflammation i fingrarna, nagelböld, fulslag.

Panarterii't, *med.,* inflammation genom alla tre lagren i artärväggen.

Panarthri't, *med.,* inflammation i samtliga leder l. i en leds samtliga delar.

Pana'sch (*fr. panache*), hjälm- l. fjäderbuske.

Panathenéer (*gr. Panathe'naia*), *pl.,* eg. alla atenares fest; hos de gamla atenarna den förnämsta av alla fester till gudinnan *Athenes* ära.

Pa'nax, *bot.,* ett till fam. *Aralia'ceæ* hörande släkte, vars rötter i Kina och Japan brukas i medicinen.

Pancardi't, *med.,* inflammation genom hjärtväggens samtliga lager.

Pañcatantra (*l.* pantja-), *sanskr.,* "femboken", ett av den klassisk-indiska litteraturens mest berömda verk, utgörande en i fem böcker indelad samling fabler och berättelser inom en ramberättelse.

Panchre'stum (av *gr. pan,* allt, och *chresto's,* brukbar), läkemedel, som säges bota alla sjukdomar. Jfr *Panacé.*

Panchymago'ga, *gr.* (av *pan,* allt, *chy'mos,* saft, vätska, och *a'gein,* föra, utdriva), *med.,* medel till osunda vätskors avförande. — **Panchymago'gum minera'le** = *Kalomel* (se d. o.).

Pancra'tium, *bot.,* sydeuropeiskt lökväxtsläkte. — **P. mari'timum,** användes i medicinen.

Pa'ncreas, se *Pankreas.*

Pandan l. **Kattbjörnen,** *zool.,* ett till småbjörnarna hörande rovdjur (*Ailu'rus fu'lgens*) i bergsskogarna s. om Himalaya. Jagas för det praktfulla skinnets skull.

Pandana'ceæ, *bot.,* växtfamiljen skruvpalmer. — **Pa'ndanus,** viktigaste släktet av nyssnämnda familj. Flera arter lämna ätliga frukter samt textilfiber.

Pande'kterna (*lat. pandectæ,* av *gr. pande'ktes,* som innefattar allt), den viktigaste delen av den östromerske kejsaren Justinianus' lagsamling. — **Pandekti'st,** kännare av pandekterna; i Tyskland professor i romersk rätt.

Pandemi' (av *gr. pan,* allt, och *de'mos,* folk), *med.,* allmän farsot. — **Pande'misk,** allmän, som rör hela folket; allmänt utbredd, t. ex. pandemiska sjukdomar.

Pandemo'nium (av *gr. pan,* allt, och *dai'mon,* ande, demon), alla övernaturliga väsen tillsammantagna; de onda andarnas hemvist; samling av onda människor.

Pa'ndemos, *gr.,* för hela folket, offentlig, allmän; *gr. myt.,* den allmänna, ett binamn till Afrodite såsom den fala kärlekens gudinna.

Pandermi't l. **Princei't,** *miner.,* vattenhaltigt, porslinsliknande kalciumborat. Användes vid framställning av borax.

Pande'ro, de spanska gitanos (zigenarnas) benämning på *tamburin* (se d. o.).

Pandestruktio'n (av *gr. pan,* allt, och *destruktio'n,* se d. o.), anarkismens teori om våldsam allförintelse.

Pa'ndion halia'ëtus, *zool.,* fiskgjusen.

Pandi'ter = *Punditer* (se d. o.).

Pandjabi = *Pendjabi* (se d. o.).

Pando'ra, grekiskt kvinnonamn (av *pan,* allt, och *do'ron,* skänk), den med allt begåvade; *gr. myt.,* en av gudarna skapad, skön och förförisk kvinna, som av den genom eldens bortrövande vredgade Zeus sändes människorna till deras fördärv. Pandora medförde nämligen en ask, som inneslöt alla sjukdomar och olyckor, och när hon lyfte på locket, flögo dessa ut över världen, lämnande endast hoppet kvar; *astr.,* en av småplaneterna. — **Pandoras ask,** se föreg. ord; *fig.,* källan till allt ont.

Pando'ra, *tonk.,* se *Pandura.*

Pa'ndrosos, *gr. myt.,* daggens gudinna.

Pandu'r (efter byn *Pandur* i Ungern), ungersk soldat till fots. — **Pandu'rer,** på 1700-t. irreguljära österrikiska trupper.

Pandu'ra l. **Pando'ra,** *sp., tonk.,* ett med mandolinen besläktat instrument.

Pandu'rer, se *Pandur.*

Panegyri'k (*gr. panegyriko's,* av *pan,* allt, och *a'gyris,* församling), offentligt festtal i en större församling; personligt lovtal. — **Panegy'risk,** lovtalande, prisande. — **Panegy'riker** l. **Panegyri'st,** lovtalare, författare av en panegyrik.

Pane'l l. **Pane'lning** (*mlat. pane'llus,* av *lat. pa'nnus,* tygstycke), brädbeklädnad på nedre delen av väggarna i ett rum.

Pa'nem et circe'nses, se under *Cirkus.*

Panemo'rer, ett slags vindhjul, så inrättade, att de sättas i rörelse från vilket håll än vinden kommer.

Panentei'sm (av *gr. pan,* allt, *en,* i, *och theo's,* gud), *fil.,* åskådning, som uppfattar allt såsom varande i gud (men utan identifiering som *Panteismen*).

Pane'ra (*fr. paner,* av *lat. panis,* bröd), beströ med rivebröd. — **Pana'd** l. **Panade,** *fr.* (*l.* -a'dd), köttsoppa med rivet bröd.

Panflöjt, se under *Pan.*

Panfobi', Panofobi', se *Pantofobi.*

Pangdang, se *Pendang.*

Pange'nesisteorien (av *gr. pan*, allt, och *ge'nesis*, ursprung), i *darwinismen* (se d. o.) den lära, att organiska väsenden med ärvda egenskaper framgått ur en gemensam urcell.

Pangeometri' (av *gr. pan*, allt, och *geometri'*, se d. o.), ett geometriskt system.

Pangermani'sm (av *gr. pan*, allt, och *lat. Germa'nia*, Tyskland), de tyska stammarnas strävan att sammansluta och förena sig till ett helt. — **Pangermani'st**, anhängare av pangermanismen.

Pa'ngium, *bot.*, trädsläkte av fam. *Flacourtia'ceæ.* — **P. edu'le**, på Malajiska öarna, har frön som utveckla cyanväte. Sedan detta utdragits äro de ätliga.

Panglo's (av *gr. pan*, allt, och *glo'ssa*, tunga), person, som talar många språk; pratmakare.

Pango'lin, *zool.*, en art myrkott, *Ma'nis pentada'ctyla.*

Pangse', se *Pensé.*

Panhagi'a, *nygr.* (av *pan*, allt, och *ha'gios*, helig), den allheliga, i grekisk-katolska kyrkan benämning på Jungfru Maria.

Panharmo'nikon (av *gr. pan*, all, hel, och *harmoni'a*, samklang), *tonk.*, ett musikinstrument, vilket verkar som en orkester. — **Panharmo'nisk**, fullt överensstämmande.

Panhelle'nios (av *gr. pan*, allt, och *he'llenes*, greker), *gr. myt.*, alla grekers gud, ett av Zeus' tillnamn. — **Panhelle'nion**, ett på ön Egina till Zeus' ära upprest tempel. — **Panhelle'nia**, en fest, som firades därstädes.

Panhelleni'sm, rörelse för allgrekisk samling, som i det moderna Grekland framträtt med krav på att alla av greker bebodda områden borde uppgå i Grekland.

Paniberi'sm, rörelse för stärkande av samhörighetskänslan mellan de spanska länderna i Europa och Amerika.

Panice'a, *bot.*, hirsartad.

Panicula'ta, *bot.*, med blomvippa.

Pa'nicum, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **P. crus ga'lli**, se *Echinochloa.* — **P. ita'licum**, se *Setaria.* — **P. sanguina'le**, blodhirs. — **P. viri'de**, se *Setaria.*

Panier, *fr.* (*l.* -ie'), eg. korg; styvkjortel, kjortel med fjädrar l. fiskben i, fiskbensskört.

Pani'k, se under *Pan.*

Panikonografi' (av *gr. pan*, allt, *eiko'n*, avbild, och *gra'fein*, skriva), en metod att för bokpressen framställa upphöjda bilder på zinkplåtar.

Pa'nis, *lat.*, bröd.

Pani'sker, **Pa'nisk förskräckelse**, se under *Pan.*

Panislami'sm, enhetssträvande rörelse bland muhammedanerna.

Pankardi't, se *Karditis.*

Panklasti't (av *gr. pan*, allt, och *kla'zein*, spränga), ett kraftigt sprängämne, bestående av undersalpetersyra och kolsvavla l. gasolja.

Pankra'tion, *gr.* (av *pan*, allt, och *kra'tos*, kraft), brottning i förening med knytnävsstrid. — **Pankratia'st**, brottare och knytnävskämpe. — **Pankra'tisk**, *fys.*, i hög grad förstorande; säges en optisk kombination vara, då dess förstoring kan kontinuerligt ändras.

Pa'nkreas, *gr.*, *anat.*, bukspottkörteln. — **Pankreasachyli'**, nedsatt l. upphävd avsöndring av bukspott. — **Pankreasapoplexi'**, blödning i bukspottkörteln. — **Pankreasdiabe'tes**, sockersjuka, uppkommen genom förändringar i bukspottkörteln. — **Pankreasdiasta's, Pankreaslipa's, Pankreastrypsi'n**, enzymer i bukspotten. — **Pankreatalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i bukspottkörteln. — **Pankreati'n, Pankreo'n**, *kem.*, preparat av bukspottkörtel av nötkreatur. — **Pankreati'tis**, inflammation i bukspottkörteln. — **Pankreato'ncus**, svullnad i bukspottkörteln.

Pankromasi' (av *gr. pan*, allt, och *chroma*, färg), *fotogr.*, den fotografiska plåtens förmåga att i riktiga svarta och vita valörer återge föremålens skiftande färger. — **Pankromatisk plåt**, *fotogr.*, fotografisk plåt, som (i förening med lämpligt ljusfilter) äger stor *pankromasi.*

Panlogi'sm, *fil.*, åskådning, vilken fattar världsprocessen som uttryck för ett förnuftigt sammanhang, varigenom utvecklingen får plan och mening.

Panmelo'dion, *tonk.*, ett tonverktyg.

Panmixi' (av *gr. pan*, allt, och *mi'xis*, blandning), term som betecknar blandningen av nedärvda goda och dåliga anlag.

Pannationa'l (av *gr. pan*, allt, och *lat. na'tio*, folk), som angår ett helt folk.

Panneau, *fr.* (*l.* pannå'), se *Pannå.*

Panni'culus, *lat.*, fast hud. — **P. adipo'sus**, underhudsfettväven.

Panno'sa, *lat.* (av *pa'nnus*, duk, filt), *bot.*, filtartad.

Pannotypi' (av *lat. pa'nnus*, tygstycke, och *gr. ty'pos*), bild, äldre fotografisk metod med mörk vaxduk som underlag för den ljuskänsliga hinnan. — **Pannoty'p**, i pannotypi utförd bild.

Pa'nnus, *lat.*, tygstycke; *med.*, fläck; förmörkning av ögats hornhinna. — **P. cuta'neus**, hudfläck. — **P. o'culi**, fläck på ögat.

Pannå' (*fr. panneau*), *byggn.*, inramat fält i en dörr, en panel, en vägg o. s. v.; målning på dylikt fält l. en lös träskiva.

Panochi', *gr.*, *med.*, ljumskböld.

Panofobi', *gr.*, *med.*, i sömnen påkommen panisk förskräckelse.

Panopæ'a, *astr.*, en av småplaneterna.

Panophtalmi', *med.*, inflammation i ögats samtliga lager. — **Panostei'tis** l. **Panosti'-**

tis, *med.*, inflammation i ett bens samtliga lager. — **Panoti'tis**, *med.*, inflammation i hela innerörat. — **Panphobi'**, sjuklig rädsla för allt.

Panopli' (*fr. panoplie*, av *gr. pan*, allt, och *ho'plon*, vapen), *krigsk.*, en tungt beväpnad krigares fulla rustning; vapensamling (särskilt då den är anbragt som dekoration i ett rum). — **Panopli't** (*gr. panopli'tes*), fullt och tungt beväpnad krigare; staty i full rustning.

Pano'ptikon l. **Pano'ptikum** (av *gr. pan*, allt, och *optiko's*, som angår seendet), byggnad, vars inre kan överskådas från alla dess olika punkter; benämning på stora, för undervisning avsedda samlingar; vaxkabinett, där kända personligheter äro framställda.

Panora'ma (av *gr. pan*, allt, och *ho'rama*, syn, utsikt), rundmålning, framställande landskap l. scener, i vars mitt åskådaren har intryck av att vara; rundutsikt; vidsträckt utsikt från en hög punkt.

Panormita'na, *lat.*, *bot.*, från Palermo.

Panoty'p = *Pannotyp* (se d. o.).

Panpipa, dets. som *Panflöjt* (se d. o.).

Panplegi', *med.*, allmän muskelförlamning.

Panpneumati'sm (av *gr. pan*, allt, och *pne'uma*, anda), *fil.*, åsikt, som uppfattar den sanna verkligheten såsom enhet av tänkande och vilja (*Hartmann*).

Panpsyki'sm (av *gr. pan*, allt, och *psyche'*, själ), *fil.*, åsikt, som bestrider möjligheten av själlösa ting i universum, och antar att all verklighet är besjälad.

Panrussi'sm (av *gr. pan*, allt, och *ryssar*), strävan att förena alla slaviska folk under ryskt välde.

Pa'nsar (*ty. Panzer*), *krigsk.*, den del av en rustning, som skyddar själva bålen; metallbeklädnad på krigsfartyg (pansarfartyg), bröstvärn o. d. — **Pansarskjorta**, brynja (se d. o.).

Pansardäckskryssare, **Pansarkryssare**, se under *Kryssare*.

Pansarhjärta, *med.*, form av förkalkning hos hjärtat.

Pansarsimpor, *zool.*, se *Agonidæ*.

Pansatani'sm (av *gr. pan*, allt och *Satan*), *fil.*, benämning på Schopenhauers och Hartmanns pessimistiska uppfattning av världsprocessen som produkt av en demoniskt osalig ”världsvilja”.

Pansfygmogra'f (av *gr. pan*, allt), *med.*, ett slags *sfygmograf* (se d. o.).

Panslavi'sm (av *gr. pan*, allt, och *slaver*, se d. o.), strävan att till ett helt förena alla slaviska folk. — **Panslavi'st**, anhängare av denna strävan. — **Panslavi'stisk**, som angår panslavismen.

Pansofi' (av *gr. pan*, allt, och *sofi'a*, vishet), *fil.*, benämning för den encyklopediskt inriktade filosofi i nyplatonistisk anda, som utvecklades av *Commenius*.

Panspermi'hypote'sen (av *gr. pan*, allt, *spe'rma*, frö, och *hypotes*), hypotes, enl. vilken det organiska livet i form av små ”livsfrön” (sporer) alltid befinner sig på transport i världsrymden, buret av ljusets strålningstryck. Hypotesen har tillgripits för att förklara livets uppkomst på jorden.

Pa'nta, *gr.*, allt. — **Pa'nta re'i**, allt flyter. (*Heraklit.*)

Pantago'ga, *gr.* (av *pan*, allt, och *a'gein*, driva), *pl.*, *med.*, avförande medel.

Pantaléon (*l.* pangtaleå'ng), *tonk.*, benämning på ett klavérliknande instrument, som utgjorde en förbättring av *hackbrädet* (se d. o.).

Pantalo'ne, en i *commedia dell' arte* (se d. o.) förekommande figur, som bar långa benkläder (efter honom benämnda *pantalonger*). — **Pantalo'nger** (*fr. pantalon*), långbyxor.

Pa'nta re'i, se under *Panta*.

Pantatypi', *gr.*, zinketsning med upphöjd teckning till boktryck.

Pante l. **Panthai**, muhammedanerna i kinesiska provinsen Yünnan.

Pantei'sm (av *gr. pan*, allt, och *theo's*, gud), *fil.*, den åsikt, enl. vilken Gud och universum, skaparen och det skapade, äro ett. — **Pantei'st**, anhängare av denna åsikt. — **Pantei'stisk**, som har avseende på l. sammanhänger med panteismen. — **Panteologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om alla gudar.

Pantelegra'f (av *gr. pan*, allt, och *gra'fein*, skriva, teckna), allskrivare, en 1856 uppfunnen telegraf, medelst vilken man kan återgiva avsändarens egen handstil.

Panteli'sm (av *gr. pan*, allt, och *ete'lein*, vilja), *fil.*, åsikt, vilken betraktar viljan såsom tillvarons yttersta grund.

Pantelleri't, *petrogr.*, porfyrisk gång- l. ytbergart av kvarts, anortoklas och egirin.

Panteologi', se under *Panteism*.

Pa'nteon, se *Pantheon*.

Pantern, **Panterkatten**, *zool.*, se *Felis*.

Panthai, se *Pante*.

Pa'ntheon, *gr.* (av *pan*, allt, och *theo's*, gud), helgedom för alla gudar; himlavalvet; hos de gamla romarna ett åt alla gudar helgat tempel; numera en byggnad med minnesvårdar över berömda personer.

Pantheri'nus, *bot.*, panterfläckig.

Pantherspränget, benämning på Tysklands åtgärd att 1911 avsända kanonbåten ”Panther” till Agadir för att ernå förhandlingar om fransk kompensation i Marockofrågan.

Pantofa'g (av *gr. pan*, *gen. panto's*, allt, och *fage'in*, äta, förtära), allätare.

Panto'ffel, *ty.* (*fr. pantoufle*), toffel; i Skåne: potatis (av *ty.* och *da. Kartoffel*, se d. o.). — **Pantoffelheld**, toffelhjälte, person, som står under toffeln. — **Pantoffelregiment**, toffelvälde.

Pantofobi' (av *gr. pan*, *gen. panto's*, allt, och

fo'bos, fruktan), *med.*, fruktan för allt, människoskygghet.

Pantogra'f (av *gr. pan, gen. panto's*, allt, och *gra'fein*, skriva, teckna), allskrivare, alltecknare, ett instrument, varmed teckningar, porträtt m. m. kopieras i förminskning l. förstoring. — **Pantografi'**, en med pantograf utförd kopia. — **Pantokrati'** (av *gr. krate'in*, härska), herravälde över alla. — **Pantokra't**, allhärskare. — **Pantome'ter** (av *gr. metre'in*, mäta), höjd-, längd- och vinkelmätningsinstrument. — **Pantomi'm** (*lat. pantomi'mus*, av *gr. mi'mos* [se *Mim*]), skådespel, som utföres utan ord, blott med åtbörder, och minspel, ofta i förening med musik och dans. — **Pantomi'misk**, som angår en pantomim. — **Pantoplasti'k**, konsten att kopiera en plastisk originalmodell i förstorad l. förminskad skala. — **Pantopo'n**, *farm.*, ett ur opium framställt läkemedel, vilket användes som morfin. — **Pantosko'p** (av *gr. skope'in*, se), *fotogr.*, ett fotografiskt objektiv, avsett för byggnadsverk och interiörer.

Pantry, *eng.* (*l.* pä'ntri), se *Penteri*.

Pantsjata'ntra, se *Pañcatantra*.

Panturani'sm l. **Panturaniani'sm**, rörelse för politisk samling av alla folk av turansk härstamning.

Pa'nu, *fi. myt.*, elden; eldens gud.

Panu'rg (*gr. pan-u'rgos*, av *pan*, allt, och *e'rgein*, göra, verka), förslagen människa, inpiskad skälm. — **Panurgi'**, list, förslagenhet. — **Panu'rgisk**, illistig, förslagen.

Panuttaret, *fi. myt.*, eldgudinnorna. Jfr *Panu*.

Panzooti' (av *gr. pan*, allt, och *zo'on*, levande väsen), *veter.*, allmän farsot bland djur.

Pa'olo, *ital.* (av *Paulus*), ett gammalt italienskt silvermynt = 36 öre.

Pa'pa, *lat.* (*gr. pa'ppas*), fader, påve, titel för den heliga fadern, överhuvudet för den romersk-katolska kyrkan. — **Papa'bilis**, kardinal, som kan komma i fråga vid påveval. — **Papa'l**, påvlig. — **Papali'ni** l. **Papali'ster**, de italienska anhängarna av påvens världsliga makt. — **Papali'sm** l. **Papalsystem**, läran om påvens absoluta maktfullkomlighet. — **Papa't**, den påvliga värdigheten, påvedömet. — **Papimani'** l. **Papomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), fanatisk påvedyrkan. — **Papima'n** l. **Papoma'n**, fanatisk dyrkare av påven. — **Papi'sm**, romersk-katolska kyrkan; påveläran, läran om påven som Kristi ståthållare och om hans ofelbarhet. — **Papi'st**, påviskt sinnad person, anhängare av påvedömet. — **Papisteri'**, fasthållande vid påven, påviskt åskådningssätt, tillgivenhet för påveläran. — **Papi'stisk**, påviskt sinnad; som angår påven. — **Papocæsareani'sm**, påvens världsliga herravälde; påvens ingripande i världsliga furstars rätt.

Papaga'llo, *ital.*, papegoja; även ett slags fisk.

Papage'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Papage'no och **Papage'na**, ett par personer i *Mozarts* opera ”Trollflöjten”, muntra, sorglösa naturbarn med fågelfjädrar på kroppen.

Papaïn, se *Papayotin*.

Papa'l, Papa't m. fl., se under *Papa*.

Papalister, se *Episkopalister* under *Episkopal*.

Papa'ver, *bot.*, vallmo, växtsläkte tillhörande fam. *Papavera'ceæ*. Ett stort antal arter med varierande färger och fyllda blommor odlade som prydnadsväxter, t. ex. **P. alpi'num**, Sibirien, mell. Europa, **P. bractea'tum**, Sibirien, Ryssland, **P. ca'mbricum**, England, Frankrike, **P. commuta'tum**, Kaukasus, **P. orienta'le**, Armenien, **P. somni'ferum**, se nedan. — **P. argemo'ne**, spikvallmo, styvhårig, lågväxt. — **P. du'bium**, rågvallmo, allmån åkerväxt. — **P. radica'tum**, fjällvallmo, med gula blommor. — **P. rhoeas**, kornvallmo. — **P. somni'ferum**, opievallmo, odlad i många former, den viktigaste *P. somniferum*, var. *album*, orientalisk vallmo, vars intorkade mjölksaft är *opium*.

Papavera'ceæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Svenska släkten: *Chelidonium, Corydalis, Dicentra, Fumaria, Glaucium* och *Papaver*.

Papaveri'n, en alkaloid, som framställes ur opium.

Papa'yaträdet, *bot.*, melonträdet. Se vid. *Carica Papaya*. — **Papayace'er**, melon- l. pumpartade växter. — **Papayoti'n, Papaïn** l. **Papayaci'n**, *kem.*, ett *enzym* (se d. o.), som förekommer i papayaträdets mjölksaft och till sina verkningar liknar pepsin.

Papegojor, *zool.*, *Psitta'cidæ*, en till klätterfåglarnas ordning hörande, i alla världsdelar (utom Europa) inhemsk familj, av vilken ungefär 400 arter äro kända. Papegojorna äro berömda för klokhet och förmåga att efterhärma ord samt för lysande fjäderskrud.

Papego'jgrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).

Pa'pel = *Papula* (se d. o.).

Papeli'ta, *sp.*, cigarrett, papperscigarr.

Papeterie, *fr.* (*l.* -öri'), pappershandel; även kartong med brevpapper och kuvert.

Pape'to, *ital.*, ett gammalt italienskt silvermynt = ungefär 77 öre.

Papier-mâché, *fr.* (*l.* papie'masje'), eg. tuggat papper; grov, pressad pappersmassa till dosor, askar m. m.

Papi'lio, *lat.*, fjäril. Se *Papilionidæ*. — **Papiliona'ceæ**, *bot.*, en växtfamilj, utmärkt genom fjärilslika blommor, underfamilj av *Legumino'sæ*. — **Papilionace'er**, till denna familj hörande växter.

Papiliona'ceus, *bot.*, fjärilslik.

Papilio'nida, *zool.*, äkta dagfjärilar. — **Papilio'nidæ**, en familj dagfjärilar, omfattande

det artrika släktet *Papi'lio*. Kända svenska arter äro apollofjäriln (*P. mnemosy'ne*) och *machaonfjäriln* (*P. macha'on*).

Papiljo'tt (*fr. papillotte*, av *papillon*, fjäril), pappers- l. skinnrulle, kring vilken håret viras för att bli lockigt. — **Papiljotte'ra**, locka medelst papiljotter.

Papi'll (*lat. pa'pilla*), *pl.* **Papi'ller** (*lat. papillæ*), *med.*, vårta; *anat.*, bröstvårta. — **Papi'llæ circumvalla'tæ**, tungans runda papiller. — **P. filifo'rmes**, tungans trådfina papiller. — **P. fungifo'rmes**, tungans hattsvamplika papiller. — **Papilla ne'rvi o'pticæ**, låg papill vid synnervens inträde i ögat. — **Papilla Vate'ri**, njurpyramidernas i njurbäckenet inskjutande delar. — **Papilla'r** l. **Papillifo'rm**, vårtformig. — **Papillarkropparna**, bindvävens kärlförande, i överhuden uppskjutande papiller. — **Papillarmusklerna**, koniska muskelbuntar mellan hjärtmuskelväggen och segelklaffarna. — **Papilli't**, inflammation i synnervspapillen. — **Papillocarcino'm**, papillförsedd kräftsvulst. — **Papillo'm** l. **Papilla'rsvulst**, knottrig, utväxt vårta. — **Papillö's**, vårtig.

Papillon, *fr.* (*l.* papijå'ng), fjäril.

Papima'n, Papimani', se under *Papa*.

Papins gryta (*l.* papä'ngs -), ett av den franske fysikern *Papin* konstruerat, hermetiskt tillslutet, med säkerhetsventil försett kokkärl i vilket vatten kan uppvärmas till mer än 100° och således benknotor o. a. svårlösliga ämnen kunna upplösas.

Pa'pio, *zool.*, babianer, ett afrikanskt apsläkte. — **P. anu'bis**, anubisbabian, ostafrikansk art. — **P. cynoce'phalus**, babian, abessinisk art. — **P. hama'dryas**, kapbabian. — **P. porca'rius**, chaema, från s. Afrika.

Papi'r, *da.*, papper.

Papi'sm, Papi'st, Papisteri', Papi'stisk, Papocæsareanism m. fl., se under *Papa*.

Papjemaschė, se *Papiermâché*.

Pa'ppa, *lat.*, barnvälling. — **Pa'ppas**, fostrare.

Pappata'cifeber, *med.*, en febersjukdom i Adriatiska havets n. kustländer, möjligen identisk med Dengue- och Phlebotomusfeber.

Pa'ppea, *bot.*, trädsläkte av fam. *Sapinda'ceæ*. — **P. cape'nsis**, kap-plommon, har läckra frukter.

Pa'ppenheimarna (*l.* -hajm-), under trettioåriga kriget ett efter sin anförare, greve *Pappenheim*, uppkallat, för sin tapperhet ryktbart regemente kyrassiärer. — **Daran erkenn' ich meine Pappenheimer**, *ty.*, därpå igenkänner jag mina pappenheimare. ("Wallensteins Tod" av *Schiller*.) Uttrycket användes ironiskt i följ. ordalag: jag känner mina pappenheimare.

Papper (*fr. papier*, *ty. Papier*, *eng. paper*, av *lat. papy'rus*, se d. o.), en tunn filt, oftast framställd av växternas cellvävnad. Utgör det mest använda materialet för skrivning och tryckning.

Pappersblomma, *bot.*, se *Xeranthemum*.

Papperskol l. **Dysodi'l**, *geol.*, ett slags brunkol.

Pappersmullbärsträdet, *bot.*, *Broussone'tia papyri'fera*, av fam. *Mora'ceæ*, är ett ostasiatiskt träd, vars bastvävnad användes till beredning av ett mjukt, starkt, böjligt papper, *kodzo-* l. *kozapapper*. Odlas numera ofta i Europa.

Papperssnäcka, *zool.*, en art huvudfotingar, *Argona'uta a'rgo*.

Pappersvikt, *sportt.*, dets. som f l u g v i k t i boxning.

Pappus, en stående figur (självklok och njutningslysten narr) i *Atellanerna* (se d. o.).

Pa'prika, *ung.*, spansk peppar. Se vid. *Fructus capsici*.

Papu'a (av *malaj. papu'wah*, krusig), en krushårig människoras, som förekommer på Nya Guinea, Palauöarna och de andra melanesiska ögrupperna samt i Mikronesien.

Pa'pula l. **Pa'pel**, *med.*, hudutslag i form av en upphöjd fläck. — **Papulö's** säges en så beskaffad hudsjukdom vara.

Papulo'sus, *lat.* (av *papi'lla*), *bot.*, småvårtig.

Papyra'ceus, *lat.*, papperstunn.

Papyri'n, vegetabiliskt pergament, pergamentpapper, beredes genom inverkan av svavelsyra l. en klorzinklösning på olimmat papper.

Papyri'nus, *bot.*, papperstunn. Jfr *Papyrus*.

Papyrogra'f (av *papy'rus*, se d. o. och *gr. gra'fein*, skriva), ett slags hektograf (se d. o.).

Papyroli'n, ett slags gles bomullsväv belagd med papper. Användes till kuvert och omslagspapper.

Papyroli't, ett slags golv- och väggbeklädnadsmassa av asbest, magnesiumklorid, pappersmassa m. m.

Papyrologi', vetenskapen om papyrer. Se *Papyrus*.

Papyross (*l.* -rå'ss; *ry. papiro'sa*, av *lat. papy'rus*, papper), cigarrett.

Papy'rus, *bot.*, ett till fam. *Cypera'ceæ* hörande växtsläkte. Av arten *Cype'rus papy'rus*, papyrusväxten, i Egypten, förfärdigades i forntiden papyrus (*gr. pa'pyros*), egypternas skrivmaterial, motsvarande vårt papper. — **Papyrusrulle**, bokrulle, kring en stav rullad handskrift på papyrus.

Paquelins brännare (*l.* pa'ckölängs -), *med.*, instrument för genombränning av vävnader.

Paquitta, *sp.*, damcigarr.

Par., förk. för *paragraf*.

Par, *fr.*, genom, av, till.

Par, *lat.*, jämn, lik; ett par.

Pa'ra, *fi. myt.*, en skyddsande.

Para, ett turkiskt koppармynt = 0,4 öre; serbiskt skiljemynt = 1/100 dinar.

Para- (*gr. para'*, bredvid), i sammansättningar lika med bi-, sam-, jämte.

Paraamidofeno'l, *kem.*, aromatisk förening, vars klorhydrat, *rodinal*, användes som fotografisk framkallare.

Para'balsam, ett slags *Kopaivabalsam.*

Paraba'nsyra, *kem.*, ett slags syra, som bildar sig, då salpetersyra och urinsyra upphettas med varandra.

Paraba's (*gr. para'basis*, av *para'*, bredvid, avsides, och *basis*, gång), i den gamla grekiska komedien ett mitt i stycket infört, ej med detta sammanhängande parti, som bestod i körens tilltal till åskådarna i sitt eget l. i författarens namn. — **Parabati'sk**, kallas en ur sammanhanget lösgjord, direkt till läraren riktad sats i en dikt, en novell l. d.

Para'bel (av *gr. parabole'*, sammanställning), genomförd liknelse, som hämtar sin bild ur det dagliga livet; *geom.*, en av de koniska sektionerna, utgörande en kroklinje så beskaffad, att varje punkt på densamma har lika avstånd från en given rät linje och en given punkt (brännpunkten). — **Parabolise'ra**, tala genom liknelser. — **Parabo'lisk**, som innehåller liknelser; *geom.*, som har form av en kroklinje, vilken kallas parabel.

Parable'psis, *gr.*, *med.*, felseende, förbiseende.

Parabola'n (av *gr. para'bolos*, närsittande, vågsam), våghals; sjukvårdare.

Parabolise'ra, **Parabo'lisk**, se under *Parabel.*

Paraboloi'd, *mat.*, buktig yta, uppkommen därigenom att en parabel rör sig parallellt med sig själv, så att dess spets beskriver en annan parabel.

Parabouli', **Parabuli'**, *med.*, sjuklig inriktning av viljan.

Paraby'sma l. **Parabysti'** (av *gr. by'ein*, fullstoppa), *med.*, överfyllnad; fullproppning.

Paraca'ra, se *Enterolobium.*

Par accident, *fr.* (*l.* - acksida'ng), tillfälligtvis. — **P. acclamation** (*l.* - acklamasiå'ng), enstämmigt. — **P. accord** (*l.* -ackå'r), genom överenskommelse.

Paracefa'l (av *gr. para'*, felaktigt, miss-, och *kefale'*, huvud), *med.*, missfoster, vars huvud är vanskapligt.

Paracente'sis l. **Paracente's** (av *gr. para'*, igenom, och *kente'in*, sticka), *kirurg.*, instickandet av ett vasst instrument i en kroppskavitet, t. ex. underlivet l. bröstet, för att uttappa däri befintliga sjukliga vätskor l. gaser.

Parace'ntrisk, *gr.-lat.*, befintlig, belägen kring en medelpunkt.

Paracholi', *med.*, gallans inträde genom leverns blodkärl i st. f. genom gallvägarna.

Parachute, *fr.* (*l.* parasjy'tt), fallskärm i en luftballong.

Paracoro'lla, *lat.*, bikrona.

Paracyna'nche, *gr.*, *med.*, inflammation av svalgsidorna.

Paracysti't, *med.*, inflammation i urinblåsans bindvävshölje.

Para'd (*fr. parade*, av *parer*, pryda, och *lat. para're*, bereda), glans, prakt; högtidlig uppvisning; *krigsk.*, högtidlig truppmönstring; *fäktk.*, avböjande av en stöt l. ett hugg; *ridk.*, det korta, plötsliga innehållandet av en häst, varvid denne stegrar sig. Se även *Paraddräkt.* — **Paraddagar**, högtidsdagar, å vilka det flaggas. — **Paraddräkt**, militär högtidsdräkt (stor parad, liten parad), som bäres vid paraden.—**Paradmarsch**, vid en parad truppernas marsch förbi befälhavaren; marsch, som blåses l. trummas för kungliga personer, för flaggan l. fanan. — **Paradsäng**, se *Lit de parade.* — **Parade'ra**, prunka, ståta; defilera (se d. o.); vara uppställd till parad.

Parade'ntium, *anat.*, vävnaderna kring tandhalsen. — **Paradenti't**, inflammation i paradentium. — **Paradento'ser**, upplösningsprocesser i paradentium.

Paradi'dymis, *anat.*, rest av urnjuren, motsvarande biäggstockarna hos kvinnan.

Paradi'gm (*gr. para'deigma*), exempel, mönster; *språkv.*, ord, vars alla böjningsformer äro angivna och som sålunda kan tjäna som förebild för böjning av andra, likartade ord. — **Paradigmatise'ra**, undervisa genom uppställda exempel.

Paradi's (*lat. paradi'sus*; *gr. para'deisos*; *sanskr. paradeça*; *hebr. parde's*), park, lustgård; det ställe, där det första människoparet vistades före syndafallet; de saligas himlaboning; i Hades (se d. o.) vistelseort för de trogna; härlig trakt; saligt välbefinnande. — **Pa'radise lost**, *eng.* (*l.* -däjs låst), det förlorade paradiset, och **Paradise regained**, *eng.* (*l.* - rigä'ned), det återvunna paradiset; titlar på två berömda epos av den engelske skalden *Milton.* — **Paradisfikon**, dets. som *Banan.* — **Paradisfrön**, se *Grana paradisi.* — **Paradisfåglar**, *zool.*, *Paradise'ini*, till kråkfåglarnas familj hörande, i allm. praktfullt färgade fåglar, hemmahörande i Australien. — **Paradiskorn**, fröna av ingefärsväxten *Amo'num melegue'tæ.* Användes i djurmedicinen. Se *Apus.* — **Paradi'so**, *ital.*, ”paradiset”, tredje delen av Dantes *”Divina commedia”.* — **Paradisormen**, *bot.*, se *Cereus.* — **Paradisträ** = *Aloëträ* (se d. o.). — **Paradisträd** = *Oleaster* (se d. o.). — **Paradisäpple**, *bot.*, frukten av *Py'rus ma'lus paradisi'aca*, paradisäppleträdet, som växer vilt i s. Europa. — **Paradi'sisk**, ljuv, säll, lycksalig. — **Paradi'sus** l. **Atrium**, *byggn.*, i gammalkristna basilikor en förgård, där de ur kyrkan utstötta och till offentlig botgöring dömda vistades under gudstjänsten.

Para'dmarsch, se under *Parad.*

Parado'x (*gr. para'doxon*, av *para'*, emot, i strid med, och *do'xa*, mening), stridande

mot den allmänna meningen; orimlig; osannolik; sats, som skenbart strider mot den allmänna meningen; orimlighet; osannolikt påstående. — **Parado'xa,** *bot.*, av besynnerligt utseende. — **Paradoxa'l,** som har avseende på l. innehåller en paradox. — **Paradoxologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), talandet l. skrivandet i paradoxa satser. — **Paradoxomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), överdriven benägenhet att yttra sig på ett ovanligt sätt l. framställa ovanliga läror och åsikter.

Para'dsäng, se under *Parad.*

Para'f (förk. av *gr. para'grafos*; se *Paragraf*), släng vid namnteckning; penndrag; bomärke. — **Parafe'ra** (*fr. parapher*), sätta bomärke på; förse med namnteckning; göra ett penndrag.

Parafasi', se *Afasi.*

Paraferna'lier l. **Paraferna'legendom,** *lat.* (*gr. para'ferna*, av *para'*, jämte, och *ferne'*, hemgift), den förmögenhet, som en furstes maka för mig sig i boet utom själva hemgiften.

Paraffi'n (*fr. paraffine*, av *lat. pa'rum*, föga, och *affi'nis*, befryndad), *kem.*, en blandning av i bergolja, ozokerit m. m. förekommande fasta kolväten. Användes vid ljusberedningen och som vax samt ingår i smörjmedel, salvor m. m. Jfr *Belmontin* och *Vaselin.* — **Paraffininsprutning,** insprutning av paraffin under huden såsom förskönande medel. — **Paraffinljus,** av paraffin beredda ljus, vilka likna mattslipat glas och brinna med klar låga. — **Paraffinolja,** smörjolja, ett tjockflytande destillat, som innehåller paraffin. — **Paraffinpapper,** tunt, fast, med paraffin genomdränkt papper.

Parafoni' (av *gr. para'*, bredvid, och *fone'*, ljud, röst), fel i rösten l. stämman; en obehaglig röst. — **Parafoni'st,** *tonk.*, person, som tar upp l. leder sången.

Para'fora, *gr.* (av *parafe'rein*, vilseleda), *med.*, sinnessvaghet, ringa grad av vansinne.

Parafra's (*gr. para'frasis*), förklarande och tydliggörande; utförligare omskrivning av en text; utläggning; *tonk.*, transkription (se d. o.), fantasi l. d. med variationer och omskrivningar. — **Parafrase'ra,** omskriva, förklara genom omskrivning; *tonk.*, transkribera (se d. o.). — **Parafra'st,** omskrivare; utläggare, tolkare. — **Parafra'stisk,** omskrivande, förklarande.

Parafrenesi' l. **Parafreni'tis,** *gr.* (av *fren, pl. fre'nes*, mellangärde), *med.*, inflammation i mellangärdet och därav följande vansinne.

Parafrone'sis, *gr.*, *med.*, vansinne.

Parafy'ser (av *gr. para'*, bredvid, och *fy'sis*, alstring), *bot.*, hårbildningar mellan könsorganen hos mossorna.

Paraga'nglier, *med.*, körtlar, vilka stå i samband med det sympatiska nervsystemet och äro mycket viktiga för den inre sekretionen. — **Paragangli'n,** *med.*, extrakt på binjuremärg.

Parage'nesis, *gr.* (av *para'*, bredvid, och *ge'nesis*, uppkomst), *miner.*, det sätt, varpå mineral förekomma tillsammans.

Paragevsi' *gr.* (av *para'*, bredvid, emot, och *ge'vein*, smaka), *med.*, brist på smakförmåga; dålig smak i munnen.

Paraglo'sse, *gr. med.*, tungans framfallande mellan tänderna; inflammation i tungmusklerna.

Paragoge' (av *gr. para'*, bredvid, och *a'gein*, leda), *språkv.*, tillsats av en bokstav l. stavelse i slutet av ord, ordförlängning, t. ex. *straxt* i st. f. strax.

Paragomfo'sis, *gr.*, *med.*, fosterhuvudets inkilande i bäckenet.

Parago'n, *sp.* (av *para con*, i jämförelse med), mönster; det yppersta av sitt slag; ett slags svart marmor; en ovanligt stor pärla; *boktr.*, ett slags boktryckarstil. Se även *Diamant.*

Paragoni't, *miner.*, natronglimmer i finfjälliga, täta massor.

Paragra'f (*gr. para'grafos*), en mindre, med paragraftecknet (§) försedd avdelning av en skrift l. en bok.

Paragrafi', *med.*, form av *agrafi* (se d. o.), varvid man skriver ett annat ord än det avsedda.

Paragra'm (av *gr. para'*, bredvid, och *gra'mma*, det skrivna, bokstav), en tillsats, inflickning i en skrift; bokstavs- l. sifferförändring; förfalskning i en skrift.

Paragrêle, *fr.* (*l.* -grä'l; av *parer*, avvärja, skydda, och *grêle*, hagel), hagelavledare.

Para'gräs, se *Piassabapalmen.*

Paraguay-roux, *fr.* (*l.* -gä'-ro), *farm.*, *Tinctu'ra spila'nthis olera'ceæ compo'sita*, en av den sydamerikanska örten *Spila'nthes olera'cea*, bertramsrot (se *Radi'x pyrethri*) och sprit beredd tinktur mot tandvärk. — **Paraguay-créosoté,** ett av paraguay-roux och kreosot berett medel mot tandvärk, kraftigare än det föreg.

Paragua'y-te, se *Mate.*

Paraheliotropi'sm, *bot.*, rörelser hos vissa växter, varigenom de vid stark belysning ställa sina bladskivor i ljusets riktning. Jfr *Tropismer.*

Parahidro's, *med.*, kemiskt förändrad svett, t. ex. blodsvettning.

Parakasei'n, *kem.*, en spjälkningsprodukt, som uppstår, när mjölkkasein undergår löpning.

Para'kautschuck, se *Hevea.*

Parakine's, *med.*, rörelserubbningar på grund av inre nervinflytelser.

Parakle't (*gr. para'kletos*, av *parakale'in*, kalla till hjälp), försvarare, förespråkare, hugsvalare; i Nya Testamentet beteckning för Kristus och den Helige ande.

Parakle'tus, mansnamn (av *gr. parakale'in*, kalla till hjälp), försvarare, förespråkare.

Para'kme l. **Para'kmasis,** *gr.* (av *para'*, bredvid, och *akme'*, spets, kulminationspunkt), *med.*, en sjukdoms avtagande, efter det den nått sin höjdpunkt.

Para'kope, *gr.* (av *parako'ptein,* slå bredvid; förfalska), *med.*, övergående sinnesförvirring under sjukdom, feberyra.

Parakrasse, *bot.*, *Spila'nthes olera'cea,* tillhörande fam. *Compo'sitæ,* härstammar från Sydamerika. Drogen *Herba spila'nthis olera'ceæ* är huvudbeståndsdelen i *paraguay-roux* (se d. o.).

Parakromatopsi', *gr.*, *med.*, oförmåga att skilja mellan olika färger.

Parakroni'sm (av *gr. para'*, förbi, miss-, och *chro'nos,* tid), det fel i tidsbestämningen, då en händelse förlägges till en senare tid än den, då den verkligen passerat. Jfr *Anakronism* och *Metakronism.*

Parakusi' (av *gr. paraku'ein,* höra illa), *med.*, felaktig hörsel; susning i öronen.

Parakymosi'n, *kem.*, det löpnande enzymet i människans mage. Står mycket nära *Kymosi'n.*

Paralali', *med.*, felaktigt ljuduttal. — **Paralambdaci'sm,** språkfel då l uttalas som d, n o. s. v.

Parala'mpsis, *gr.*, *med.*, en vit, glänsande fläck på ögats hornhinna.

Paraldehy'd, *farm.*, ett sömnmedel, med vida mindre giftig verkan än kloral.

Paraldo'l, *kem.*, se *Aldol.*

Para'ler (*gr. pa'raloi*), "de vid havet boende", folkklass i fornattiska staten.

Paralexi', *med.*, förväxling av ord vid läsning.

Paralgesi', *med.*, känselrubbning med omkastade kvaliteter, så att t. ex. smärta kännes angenäm.

Paralipo'mena, *lat.* (*gr. paraleipo'mena,* av *parale'ipein,* utesluta, utelämna), eg. något, som är uteslutet; bihang, tillägg till ett större arbete; benämning på Krönikeböckerna. — **Paralipophobi',** *med.*, tvångsföreställning att ha åstadkommit stor skada genom att icke utföra en handling, vanligen av obetydligaste art.

Parali'ps (*gr. para'leipsis,* av *parale'ipein,* förbigå; *lat. præteri'tio*), *talk.*, en retorisk figur, varvid man genom att säga sig vilja förbigå något, så mycket kraftigare framhåller detta.

Para'llage, *gr.*, omväxling, förväxling; *med.*, sinnesförvirring.

Paralla'ktisk, se under följ. ord.

Paralla'x (av *gr. para'llaxis,* omväxling, förändring, förflyttning), eg. avvikelse; den skenbara förflyttning, som ett föremål undergår, då betraktaren ändrar plats; *astr.*, den vinkel, under vilken jordens l. jordbanans radie synes från en himlakropp. — **Paralla'ktisk,** som angår parallaxen. — **Paralla'ktisk linjal,** se *Triquetrum.*

Paralle'l l. **Paralle'll** (*gr. para'llelos* av *para'*, bredvid, och *alle'lon,* varandra), löpande i samma riktning, jämnlöpande, stående jämsides; likalydande, i allt väsentligt lika; jämförelse mellan likheter och olikheter hos två ting, två personer l. två tidevarv; *geom.*, två räta linjer sägas vara parallella, då de i alla punkter äro lika långt från varandra och icke träffas, hur mycket de än utdragas; *krigsk.*, benämning på de löpgravar, som de belägrande skjuta fram mot en fästning; *tonk.*, en i orgeln befintlig trälist, försedd med hål. — **Parallellcirklar,** *geogr.*, cirklar, på jord- l. himmelsgloben dragna parallellt med ekvatorn. — **Parallellklasser,** särskilda, samma kurser följande avdelningar av en läroverksklass. — **Parallellrörelse,** *tonk.*, två musikstämmors fortskridande i samma riktning. — **Parallellställen,** varandra liknande ställen (särskilt i bibeln). — **Parallelltrape'ts,** rätlinig fyrsiding med blott två sidor parallella. — **Parallellteorien,** *Den psykofysiska* = *Duplicism* (se d. o.). — **Parallelltonarter,** *tonk.*, tonarter med samma förteckning. — **Parallelltrape'zium,** se *Parallelltrapets.* — **Parallellise'ra,** sammanställa, jämföra. — **Paralleli'sm,** linjers l. ytors egenskap att vara parallella; jämförelse; överensstämmelse; likhet mellan vissa ställen i bibeln l. andra skrifter (*parallellställen, parallellverser*). — **Parallellipipe'd,** solid figur, som inneslutes av sex parallellogrammer, av vilka två och två äro parallella och kongruenta. — **Parallellodro'm,** *bot.*, parallellnervighet hos blad. — **Parallellogra'm** (av *gr. gra'fein,* skriva), fyrsidig, rätlinig figur, vars motstående sidor äro parallella.

Paralle'la, *bot.*, med parallellstående fruktgömmen.

Paralogise'ra, se under följ. ord.

Paralogi'sm (*gr. paralogismo's,* av *para'*, emot, och *lo'gos,* beräkning), ofrivilligt felslut, felaktig slutledning. — **Paralogise'ra,** göra felaktiga slutsatser.

Paralyse'ra, se under följ. ord.

Paralysi' (*gr. para'lysis,* av *paraly'ein,* lösgöra, försvaga), *med.*, lamhet. — **Paralyse'ra,** göra lam; förlama, försätta i overksamhet. — **Paraly'sis a'gitans,** lamhet med darrning. — **P. genera'lis** (*fr. paralysie générale* [*l.* -lisi' sjenera'll]), sinnessjukdom som medför lamhet. — **P. infa'ntum,** barnförlamning. — **P. saturni'na,** blyförlamning. — **Paraly'tiker, Paraly'tikus,** person som lider av förlamningar. — **Paraly'tisk,** träffad av slag, förlamad.

Paramœ'cium, *zool.*, ett släkte infusionsdjur, varav en art, *P. co'li,* stundom parasiterar i människans grovtarm.

Paramagne'tiska kroppar (av *gr. para'*, hän till), sådana kroppar som dragas av magneten.)(D i a m a g n e t i s k a k r o p p a r.

Paramatta, halvylleimitation av *merino* (se d. o.).

Parame'nt (av *lat. para're*, utrusta, utstyra), prästskruden och samtliga vid gudstjänsten brukade till en kyrkas textila ornering hörande föremål, såsom altarklädseln, kalkkläden m. m. — **Paramenti'k**, läran om parament.

Parame'ria, *bot.*, liansläkte i Kochinkina. Lämnar kautschuk.

Parame'ter (av *gr. parametre'in*, avmäta), *mat.*, en rät linje, varav man betjänar sig för att mäta krokiga linjer och angiva beskaffenheten av en kägelavskärning.

Parametri'tis (av *gr. para'*, bredvid, och *me'tra*, livmoder), *med.*, inflammation i bindvävnaden mellan bäckenorganen och livmoderbanden. — **Paranephri'tis** (av *gr. nefro's*, njure), inflammation i den kring njuren befintliga cellväven.

Paramidofeno'lklorhydrat, se *Rodinal.*

Paramimi', *med.*, bristande överensstämmelse mellan tal och mimik.

Parami'ntpastiljer, *med.*, innehålla paraformaldehyd och användes mot katarrer i svalg- och luftstrupe.

Paramnesi' (av *gr. mne'me*, minne), *psyk.*, ”minnesförfalskning”, den företeelsen, att en ny förnimmelse förefaller såsom förut bekant.

Pa'ramo, *sp.*, kal, naken hed, öde fält. — **Pa'ramos**, *pl.*, högslätterna på Anderna i Sydamerika.

Paramyti' (av *gr. paramythi'a*, uppmuntran), lärorik berättelse med anslutning till någon myt.

Paranefri'n, *farm.*, dets. som *Adrenalin* (se d. o.).

Paranephri'tis, se under *Parametritis.*

Paranestesi', *med.*, dubbelsidig känselförlamning.

Parangong, *fr.* (*l.* parangå'ng) = *Paragon* (se d. o.).

Para'noia, *gr.* (av *para'*, ifrån, och *nus*, förstånd), *med.*, förståndsförvirring, förrycktheт. — **Paranoi'd**, lik paranoia. — **Parano'iker**, person som lider av paranoia.

Paranomi' (av *gr. para'*, emot, och *no'mos*, lag, rättesnöre), lagstridighet.

Parant, *fem.* **Parante**, *fr.* (*l.* para'ng, para'ngt; av *parer*, pryda, smycka), prydlig; iögonfallande.

Paranthe'lier (av *gr. pa'ranta*, åt sidan, och *he'lios*, sol), *meteor.*, ett halofenomen i form av ofärgade ljusa fläckar på 120° avstånd från solen.

Parany'mfus (av *gr. para'*, bredvid, och *ny'mfe*, brud), brudförare.

Para'nötter, *bot.*, brasilianska nötter, de välsmakande, nästan trekantiga, med träartat skal försedda fröna av det sydamerikanska trädet *Bertholle'tia exce'lsa*, tillhörande fam. *Myrta'ceæ.* — **Paranötolja** beredes genom pressning av paranötter.

Parape't (*ital. parapetto*, av *para're*, skydda, och *petto*, bröst), bröstvärn å en bro, en balkong o. s. v.

Parapeta'sma, *gr.* (av *peta'nnymi*, jag utbreder), förhänge.

Parapherna'lia, *lat.*, se *Parafernalier.*

Paraphi'mosis, *gr.*, *med.*, förhudens förträngning bakom ollonet.

Paraphoni', *med.*, stämmans svängningar i tonläge vid målbrottet.

Paraplana't, aplanatiskt fotografiobjektiv.

Paraplegi' l. **Paraplexi'** (*gr. paraplegi'a* l. *paraplexi'a*), *med.*, lamhet i någon kroppsdel efter slag. — **Paraple'ktisk**, förlamad genom slag.

Parapleuri'tis, *gr.*, *med.*, lindrigare inflammation i brösthinnan.

Paraplexi', se *Paraplegi.*

Parapluie, *fr.* (*l.* -plui', av *parer*, avvärja, och *pluie*, regn), paraply, regnskärm.

Paraply, se föreg. ord.

Parapo'ntisk, *gr.*, simmande på vattnet. — **Parapo'ntisk stol**, ett slags simstol.

Parapoplexi', *gr.*, *med.*, lindrigare slaganfall.

Parapraxi', *med.*, oförmåga att rätt bruka föremål.

Parapsykologi', tysk benämning på *Metapsykik* (se d. o.).

Para'rata'nia, rataniarot (se d. o.) av *Krame'lia arge'ntea.* Jfr *Brasilratania.*

Pararhotaci'sm, *med.*, talrubbning, varvid r uttalas som annat ljud.

Parasa'ng, fornpersisk mil = 4,5 km. Jfr *Agatsch.*

Parasce'nium (*gr. paraske'nion*), sidorum i en teater, klädloge.

Parasce've, *lat.* (*gr. paraskere'*), eg. tillrustning, förberedelse; hos judarna fredagen (dagen före sabbaten); långfredagen.

Parasele'ne (av *gr. para'*, bredvid, och *sele'ne*, måne), *meteor.*, bimåne.

Parase'ma, *bot.*, utmärkt.

Parasigmati'sm, *med.*, oförmåga att rätt uttala s.

Parasi't (*gr. para'sitos*, av *para'*, bredvid, och *si'tos*, föda), hos de gamla grekerna person, som bespisades på offentlig bekostnad; sedermera snyltgäst; *zool.* och *bot.*, djur l. växt, som lever på l. i andra djur l. växter och hämtar sin näring ur dem. (Kallas även *Antibios* [av *gr. anti'*, mot, och *bios*, liv] l. *antagonistisk symbios.*) Jfr *Entofyt*, *Epifyt* och *Saprofyt.* — **Parasitsteklar**, *zool.*, steklar, vilkas larver leva i ägg, larver l. puppor av andra insekter. — **Parasite'ra**, snylta, leva som parasit. — **Parasitici'd**, parasitdödande. — **Parasitiferi'sm**, vanföreställningen att hysa djur som parasiter i kroppen. — **Parasi'tisk**, snyltande. — **Parasiti'sm**, snyltdjurs l. -växters liv på l. i främmande organismer och på deras bekostnad. — **Parasitologi'**, läran om djur och växter, vilka leva som parasiter. — **Parasitä'r**, parasitisk, snyltande.

Parasjer (*hebr. perischo't*, av *para'sj*, söndra,

dela), de avdelningar, i vilka Moseböckerna äro indelade i den hebreiska bibeln.

Paraso'll (*fr. parasol; ital. paraso'le* av *para're,* avvärja, och *sole,* solen), solskärm. — **Parasole'tt,** liten solskärm. — **Parasollfjäriln,** *zool.,* se *Machaonfjäriln.* — **Parasollväxter** = *Umbellater* (se d. o.).

Paraspadi' (av *gr. paraspa'ein,* draga åt sidan), *med.,* urinrörets utmynnande på sidan av manslemmen. Jfr *Epispadi.*

Parasta't (av *gr. pari'stamai,* jag står bredvid), *byggn.,* bipelare; stöd.

Parasternum, *zool.,* se *Abdominalsternum.*

Parastre'mma l. **Parastro'f,** *gr., med.,* krampaktig förvridning av l. konvulsiviska ryckningar i munnen l. ögonen.

Para't (*lat. para'tus*), beredd, färdig, rustad. — **Ad utru'mque para'tus,** *lat.,* beredd på både det ena och det andra.

Parata'ktisk satsförbindelse, se under följ. ord.

Parata'x, Parata'xis, *gr.* (av *para',* bredvid, och *ta'xis,* ställning), *språkv.,* satsers samordning. — **Parata'ktisk satsförbindelse,** satsbildning, förbindelse av samordnade satser.

Parathre'sis l. **Parathre'ma,** *gr., med.,* ledvrickning.

Parathymi', *gr., med.,* modfälldhet, nedstämning.

Paratofa'n, *farm.,* se *Atofan.*

Paratoni', *gr., med.,* sjuklig, överdriven spänning.

Paratonnerre, *fr.* (*l.* -tånnä'r), åskledare.

Paratrofi' (av *gr. para',* emot, och *trofe',* näring), oregelmässigt intagande av föda.

Paratropi' (av *gr. paratre'pein,* bortvända), *med.,* en kroppsdels genom vrickning åstadkomna felaktiga läge.

Paraty'fus, *med.,* akut infektionssjukdom, som synes likna köttförgiftning, men överföres genom direkt smitta, vatten, is m. m.

Parauretra'l, Paravagina'l, *med.,* belägen bredvid urinröret, resp. slidan.

Parava'n (*eng. paravane,* av *gr. para',* bredvid, och *eng. vane,* vinge), skyddssvep, som skyddar fartyg mot minexplosioner.

Paravent, *fr.* (*l.* -va'ng; *ital. paravento,* av *para're,* avvärja, och *vento,* vind), vindskärm, avdelningsskärm.

Paravertebra'l, *med.,* belägen bredvid en ryggkota.

Paravilhana, ett karaibfolk.

Parazo'nium, *lat.* (av *gr. para',* bredvid, och *zo'ne,* bälte), utmärkelsetecken för Roms krigstribuner i form av ett kort svärd i bred dolkform.

Parbhu, indisk samhällsklass.

Parbleu, *fr.* (*l.* -blö; av *par Dieu,* vid Gud), kors, för tusan!

Par bricole, *fr.* (*l.* -kå'll), på omvägar, genom omsvep; (förk. **P. B.**), ett backanaliskt ordenssällskap. Se vid. under *Bricole.*

Parc aux cerfs, *fr.* (*l.* parkåsä'r), hjortparken, urspr. en jaktpark vid Versailles; sedermera en därstädes uppförd byggnad, där unga flickor höllos i förvar till den franske konungen Ludvig XV: s skamliga orgier.

Parce'll (*fr. parcelle,* av *lat. parti'cula, dimin.* av *lat. pars,* del), bit, smådel; jordlott, mindre del av en stor lantegendom, som blivit styckad. — **Parcelle'ra,** dela en större lantegendom i jordlotter. — **Parcelli'st,** ägare av en dylik jordlott.

Pa'rcer (*lat. pa'rcæ*), *pl., rom. myt.,* ödets gudinnor, motsvarande grekernas moirer (se *Moira*).

Pa'rcere subje'ctis et debella're supe'rbos, *lat.,* skona de undergivna och tukta de trotsande.

Pa'rchent, se *Barchent.*

Par ci, par là, *fr.,* här och där, hit och dit.

Pa'rcival, Pa'rzival l. **Pa'rsifal,** en av Artursagornas hjältar, medlem av Runda bordet och vårdare av den heliga *graal* (se d. o. och *Graalsagan*), huvudpersonen i den tyske kompositören *Richard Wagners* opera "Parcifal".

Par conséquent, se under *Consequens.*

Par couvert, *fr.* (*l.* - kovä'r), i omslag (om brev).

Par curiosité, se under *Curiosité.*

Pardchong l. **Padre souchong,** en svart kinesisk tesort.

Par dépit, se under *Dépit.*

Pardessus, *fr.* (*l.* -dö'ssy), överrock.

Par dieu, se under *Dieu.*

Pardon, *fr.* (*l.* -då'ng), förlåtelse, tillgift; om förlåtelse, ursäkta! — **Sans pardon** (*l.* sang -), utan pardon (se följ. ord), utan förskoning.

Pardo'n (av *fr. pardon,* förlåtelse, tillgift), nåd, benådning, förskoning. — **Pardonsplakat,** förordning om efterskänkt straff åt avvikna personer. — **Pardonna'bel,** förlåtlig, ursäktlig. — **Pardonne'ra,** förlåta; benåda, skona. — **Generalpardon,** allmän benådning, amnesti.

Parego'rica, *gr.* (av *paregorein,* trösta, mildra), *pl., med.,* mildrande, lindrande, smärtstillande medel.

Pare'irarot, Grusrot, *bot.,* roten av den sydamerikanska slingrande buskväxten *Chondrode'ndron tomento'sum.* Användes som febermedel. I England även i dekoktform mot blåskatarr, blåssten o. d.

Parelli'ps, *gr.,* utelämnandet l. bortfallandet av en bokstav.

Paremiogra'fer (av *gr. paroimi'a,* ordspråk, och *gra'fein,* skriva), benämning på medeltida skriftställare, som samlade grekiska ordspråk.

Parempto'sis, *gr.* (av *empi'ptein,* falla in), *med.,* blodets inträngande i organ, dit det icke hör.

Parence'phalis, *gr., anat.,* lilla hjärnan. — **Parencephali'tis,** inflammation i lilla hjärnan.

Parenky'm (hårt k; av *gr. para'*, bredvid, och *e'nchyma*, ingjutning), *anat.*, grundsubstansen i mjuka, saftrika organ (såsom mjälten och njurarna), i motsats mot den omslutande hinnan; *bot.*, cellvävnad av korta, vanligtvis avrundade celler. — **Parenkymatö's**, som hör till parenkymet. — **Parenkymgifter**, cellgifter. — **Parenkymstråle**, märgstråle.

Parenta'lia, *lat.*, själafest.

Parentatio'n, Parenta'tor, se under *Parentera.*

Parente'l (*lat. parente'la*, av *pa'rens*, fader l. moder), släktskap, härstamning från samma stamfader; en stamfaders samtliga ättlingar.

Parente'ra (av *lat. parenta're*, hembära dödsoffer åt en avliden, av *pa'rens*, fader, moder l. släkting), hålla liktal. — **Parentatio'n**, åminnelsetal, liktal. — **Parenta'tor**, person, som håller åminnelsetal l. liktal.

Parentera'l (av *gr. para'*, bredvid, och *e'nteron*, tarm), *med.*, kallas sådan införsel av ämnen i kroppen som ej sker genom matsmältningskanalen (t. ex. injektioner).

Parente's (av *gr. pare'nthesis*, insättning bredvid), genom parentestecken, ( ), klammer, [ ], l. tankstreck före och efter avskilt ord l. uttryck, som är inskjutet i en sats l. satsförbindelse utan att stå i grammatiskt samband med det föregående l. efterföljande; även = parentestecken (se ovan). — **Parente'tisk**, som rör l. har avseende på en parentes. — **In pare'nthesi**, *lat.*, i parentes, i förbigående.

Pare'ra (*fr. parer*, av *ital. para're*, avhålla), *fäktk.*, undvika, avböja, avvärja (ett hugg l. en stöt). Jfr *Parad*; (*fr. parier*, av *lat. paria're*, göra lika), slå vad; hålla för l. emot någon av dem, som spela l. tävla; (av *lat. pare're*, visa sig, lyda), *jur.*, inställa sig (inför domstol). — **Pari'**, vad.

Parère, *fr.* (*l.* -ä'r), **Parére**, *ital.*, *handelst.*, ett av sakkunniga köpmän givet utlåtande om handelsförhållanden, vilka, i brist på lagliga bestämmelser, måste avgöras enl. usancer (se *Handelsusancer*).

Pare'rga, *gr.* (*pl.* av *pare'rgon*, biverk), ”smärre skrifter”.

Pare'rstång, Pare'rplåt, anordningar till skydd för handen på en värja l. florett. Jfr *Parera.*

Pa'res, *lat.*, likar. — **Primus inter pares**, den främste bland likar.

Pare's l. **Pa'resis**, *gr.* (av *pari'emi*, jag efterlåter, släpper efter), förslappning; *med.*, ofullständig lamhet. — **Pare'tisk**, eftergivande, slapp; lindrigt lam.

Paresse, *fr.* (*l.* parä'ss), lättja. — **Paresseux** (*l.* parässö'), lätting.

Parestesi' (av *gr. para'*, bredvid, och *ai'stesis*, känsel), abnorm känselförnimmelse i vissa områden av huden.

Par est fortu'na labo'ri, *lat. ordspr.*, lycka skön, mödans lön.

Par et impa'r, *lat.*, udda l. jämnt, ett slags spel.

Pare'tisk, se under *Pares.*

Par excellence, se under *Excellera.*

Par exemple, *fr.* (*l.* - egsa'ngpl), till exempel.

Parfait, *fr.* (*l.* parfä'), fullkomlig; perfektum; en i direkt form frusen glace. — **Parfait d'amour** (*l.* - damo'r), en likör. — **Parfaitement** (*l.* parfätöma'ng), fullkomligen.

Par force, Parforcejakt, Parforsjakt, se under *Force.*

Parfy'm (*fr. parfym*, av *par*, igenom, och *fu'mer*, röka), vällukt; luktvatten, välluktande essens; rökelse. — **Parfyme'ra**, göra välluktande, indränka med parfym. — **Parfymeri'**, parfymtillverkning; parfymhandel. — **Parfymö'r**, parfymtillverkare; parfymhandlare.

Pargasi't, *miner.*, ett grönaktigt hornblände.

Par hasard, *fr.* (*l.* - asa'r), se under *Hasard.*

Parhe'lier (av *gr. para'*, bredvid, och *he'lios*, sol), *pl.*, *meteor.*, bisolar. — **Parhe'lisk ring**, *meteor.*, halofenomen i form av ett ofärgat, horisontellt ljusband.

Parhonneur, se under *Honneur.*

Pari', se under *Parera.*

Pa'ri l. **Al pa'ri**, *ital.*, *handelst.*, av lika värde. Betecknar vid bestämmandet av kursen å statspapper, aktier, växlar o. d., att det verkliga värdet (dagens pris) är lika med det nominella värdet (se *Nominalvärde*); vid jämförelse mellan olika myntsorter betecknar det, att lika mycket ädel metall finnes i en myntsort som i en annan därmed jämförd. — **Under pari** säges priset på statspapper, aktier, växlar o. d. vara, då det verkliga värdet understiger det nominella. — **Över pari** säges priset på statspapper, aktier, växlar o. d. vara, då det verkliga värdet överstiger det nominella.

Pa'ria, *pl.* **Pa'rias** (av *sanskr. paharya*, bergsbo), en av de ringare kasterna i Indien; ur samhället utstött, föraktad människa; medlem av det lägsta samhällslagret. — **Paria-arack**, i Ostindien brukad, starkt rusande arack.

Paria'n (efter den för sin vita marmor kända grekiska ön *Paros*), ett slags gulvitt, till statyetter, vaser o. d. mest använt porslin, som liknar parisk marmor (se d. o.). — **Pariancement**, med borax härdad gips.

Paria'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Pa'ria vo'ta, *lat.*, lika många röster.

Pa'ridæ, *zool.*, fågelordningen M e s f å g l a r.

Pa'ries, *lat.*, vägg. — **I'ntra pari'etes priva'tos**, mellan fyra väggar.

Parieta'l (av *lat. pa'ries*, vägg), hörande till kroppsväggen l. en kroppsdels yttre begränsning. — **Parietalorgan, Hjässöga**, en ögonlikt utbildad utstjälpning från epifysen hos ett stort antal ödlor, en del fiskar m. fl.

Parieta'ria, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Urtica'ceæ.* — **P. officina'lis**, blidnässla, sällsynt i Skåne. — **P. ramiflo'ra**, vägggröna, införd från s. Europa.

Parieti'na, *bot.*, växande på väggar.

Parifice'ra (av *lat. par*, lik), göra lika, likställa. — **Parifikatio'n**, åstadkommande av likhet l. likställighet. — **Pa'ri passu**, med lika steg.

Pa'rilis, -e, *lat.*, *bot.*, lik.

Parilli'n, se *Sarsapari'll* och *Smilacin.*

Parillsaponi'n, se *Sarsaparill.*

Parina'rium, *bot.*, tropiskt trädsläkte av *fam. Chrysobalanoi'deæ.* — **P. exce'lsum**, Västafrika, har ätliga frukter, gråplommon. — **P. macrophy'llum**, Västafrika, bär s. k. ingefärsplommon.

Pa'ris, *gr. sag.*, konung Priamos' av Troja son, avgjorde skönhetstävlan mellan gudinnorna Hera, Athene och Afrodite till den sistnämndas förmån och framkallade trojanska kriget genom att bortröva konung Menelaos' gemål, den sköna Helena.

Pari'sblått, *tekn.*, renaste slag av Berlinblått. — **Parisgrönt** = *Schweinfurtgrönt* (se d. o.). — **Parisgult**, kromgult. — **Parisrött** = *Crocus Martis* (se d. o.); även kromcinnober och blycinnober.

Pari'shymnen, se följ. ord.

Parisienne, *La*, *fr.* (*l.* -siä'nn), den s. k. Parishymnen, som år 1830 under Julirevolutionen författades av *Casimir Delavigne* och som börjar med orden: *"Peuple français, peuple des braves"* (franska folk, de tappres folk).

Pari'siska blodsbröllopet, se *Bartolomeinatten.*

Pa'riska krönikan l. **Arundelska marmortavlan**, en av den engelske arkeologen *A'rundel* funnen antik tavla av parisk marmor, å vilken tilldragelser i Greklands historia äro antecknade.

Pa'risk marmor, gulvit marmor från ön *Paros* i grekiska arkipelagen.

Pari'skommunen (*fr. Commune de Paris*) l. **Kommunen**, skräckregeringen i Paris 1792—94; upprorsregeringen därstädes från 26 mars 1871 till 29 maj s. å.

Paris quadrifo'lia, *bot.*, ormbär, i lövskog och lundar allmän liljeväxt med fyra kransställda blad och ett, slutligen blåsvart, giftigt bär.

Pari'sthmia, *gr.*, *pl.*, *anat.*, de på ömse sidor om svalget befintliga mandlarna; inflammation i mandlarna.

Paris vaut bien une messe, *fr.* (*l.* pari' vå bjäng ynn mäss), Paris är väl värt en mässa, yttrande, som den franske konungen *Henrik IV* säges hava fällt, då han övergick till katolicismen.

Parisylla'bisk (av *lat. par*, lika, och *sy'llaba*, stavelse), som innehåller lika många stavelser.

Pa'riter, *lat.*, på samma sätt.

Parite't (*lat. pa'ritas*), likhet i rättigheter, rang o. s. v. — **Parite'tisk**, likaberättigad; gemensam. — **Paritetiska kyrkor**, kyrkor, där olika trosbekännare efter avtal kunna hålla gudstjänst. — **P. skolor**, gemensamhetsskolor, skolor, där barn av såväl den evangeliska som den katolska bekännelsen undervisas (i religion på skilda avdelningar). — **P. stater**, stater, där undersåtar av olika trosbekännelser hava samma medborgerliga rättigheter.

Park (*fr. parc*, av *lat. pa'rcus*, inhägnad plats), inhägnad skogstrakt till jakt- l. promenadplats; med träd planterad promenadplats i en stad; uppsättning av vagnar; *krigsk.*, en samling artillerimaterial (artilleripark). — **Parke'ra**, uppställa de till en kolonn hörande fordonen i bivack l. läger; uppställa fordon, särskilt automobiler. — **Parkeringsplats**, plats, som är särskilt upplåten för parkering av automobiler.

Parkesi'n, *kem.*, ett gummilikt, av vulkaniserat bomullskrut berett ämne, som brukas till galanterivaror m. m.

Parkes' silverliknande legering består av koppar, mangan, zink och nickel.

Parke'tt (*fr. parquet*), den i jämnhöjd med scenen, bakom orkestern befintliga delen av en teatersalong. Jfr *Parterr.* — **Parkettgolv**, av trärutor bildat golv. — **Parkettloge** (*l.* -lå'sj), under första raden, i jämnhöjd med parkett befintliga teaterloger. — **Parkette'ra**, lägga parkettgolv.

Parki'a africa'na, *bot.*, douraträdet, en i tropiska zonen levande växt, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* De rostade fröna utgöra s. k. *sudankaffe.* Utgöra råa ett viktigt födoämne för negrerna. — **P. Roxbu'rghii**, på Indiska öarna, har även högt skattade frön.

Parklind, *bot.*, se *Tilia.*

Parkolvon, *bot.*, se *Viburnum.*

Parkum, ett slags som kypert vävt, tjockt bomullstyg.

Parlame'nt (*fr. parlement*, *eng. parliament*, *mlat. parlamentum*, av *parlare*, *fr. parler*, tala), i Frankrike före revolutionen benämning på högsta domstolen i en provins; i England brittiska rikets representation; rådplägande församling; riksdag, nationalrepresentation. — **Parlamenta'risk**, som angår l. hör till ett parlament. — **Parlamentari'sm**, det politiska system, enl. vilket parlamentet l. riksdagen har en väsentlig del av makten; särskilt ett sådant system, där regeringsmakten automatiskt utövas av parlamentets flertalsparti. — **Parlamente'ra** (*fr. parlamenter*), underhandla, dagtinga. — **Parlamentljus**, ett engelskt ljus, vilket hos oss användes som *normalljus* (se d. o.). — **Parlamentä'r**, officer, som i krig skickas till fienden att underhandla om vapenvila, fästningars uppgivande o. s. v. — **Parlamentärflagg,**

ett särskilt fredstecken, vanligen en vit flagg, som föres av en parlamentär.

Parla'ndo l. **Parla'nte,** *ital.*, "talande"; *tonk.*, ett slags recitativartat deklamatoriskt sångföredrag.

Parle'ra (*fr. parler*), tala, prata. — **Parlato'rium,** samtalsrummet i kloster. — **Parlour,** *eng.* (*l.* pa'rlör), samtals- l. vardagsrum. — **Parlö'r** (av *fr. parleur*, pratmakare, språksam människa), samling av talövningar på ett främmande språk.

Parm (av *isl. farmr*, last), gammalt svenskt hömått av växlande storlek; (i Stockholm 1728 = 677 kbf. = 17,72 kbm.). — **Parmmätare,** person, som mätte upp böndernas hö vid stadstullen.

Par malheur, *fr.* (*l.* - mallö'r), olyckligtvis.

Parmarasen, rödbrun l. vit nötboskapsras från trakten av Parma.

Par mégarde, *fr.* (*l.* - mega'rd), oförvarandes.

Parmelack, *tekn.*, en rödviolett färg.

Parme'lia, *bot.*, lavsläkte med platt utbredd, bladlik bål, lätt fäst vid underlaget. — **P. saxa'tilis,** färglav, "färgmossa", användes till färgning.

Parmesa'n- l. **Lodi'serost,** ett slags efter staden *Parma* uppkallad, halvfet, av saffran gulfärgad italiensk ost.

Parnassen (efter det grekiska berget *Parnasso's*, som var helgat åt Apollon och muserna), benämning på den upphöjning, där doktorsdiplomet och lagerkransarna utdelas vid doktorspromotionerna; betecknar även skaldekonst. — **Bestiga parnassen,** erhålla filosofie doktorsgraden; idka skaldekonst. — **Parnassi'der** = *Muser* (se d. o.). — **Parnassien,** *fr.* (*l.* -iä'ng), eg. som tillhör parnassen; beteckning för vissa franska skalder, vilkas dikter utmärka sig genom glänsande, fulländad form.

Parna'ssia palu'stris, *bot.*, slåtterblomma, ängsväxt, tillhörande fam. *Saxifraga'ceæ.*

Parnelli'ter, politiskt parti på Irland, som fasthöll vid *Parnell,* "Irlands okrönte konung", efter dennes brytning med Gladstone 1890.

Par no'bile fra'trum, *lat.*, ett snyggt (eg. ädelt) brödrapar, av den romerske skalden *Horatius* fällt yttrande, som användes i ironisk bemärkelse.

Par no'bis, se *Distinktionsbetyg.*

Par occasion, *fr.* (*l.* - åckasiå'ng), tillfälligtvis, av en händelse.

Parodi' (*gr. parodi'a*, av *para'*, bredvid, och *ode'*, sång), eg. bisång; förlöjligande ombildning av ett allvarligt tal l. en allvarlig dikt, i det formen bibehålles, men ämnet utbytes mot ett av alldaglig art. Jfr *Travesti.* — **Parodie'ra,** göra en parodi av ett tal l. en dikt; förvränga. Jfr *Travestera.* — **Paro'disk,** förvrängande. — **Parodi'st** parodiförfattare.

Parodos, *gr.* (av *hodo's*, gång), körens första sång i den grekiska tragedien.

Parodyni', *med.*, falska födslovärkar.

Paroimi'a, *gr.* (av *para'*, bredvid, och *oi'mos*, väg), ordspråk.

Paroini'a, *gr.* (av *oi'nos*, vin), dryckessång.

Parokia'lkyrka (av *mlat. paro'chia*, församling), moderkyrka, en församlings huvudkyrka.

Parole, *fr.* (*l.* -å'll), ord, löfte; *krigsk.*, paroll, fältrop. — **Parole d'honneur** (*l.* - dånnö'r), hedersord; på min ära! — **La parole a été donnée à l'homme, pour déguiser sa pensée** (*l.* - dånne' a låmm por degise' - pangse'), människan har fått ordet (talet) för att kunna dölja sina tankar. (*Talleyrand.*)

Paroli, *sp.*, *spelt.*, fördubbling av första vunna insatsen i faraospel; veck på kortet till tecken därav.

Paro'll, se *Parole.*

Paromfaloce'le, *gr.*, *med.*, ett bråck, nära navlen.

Paro'moion, *gr.*, eg. tämligen likt; flerfaldigt upprepande av samma l. likaljudande ord.

Paromologi' (*gr. paromologi'a*), *talk.*, skenbar eftergift för motståndarens skäl.

Paronomasi' (*gr. paronomasi'a*, av *para'*, bredvid, och *o'noma*, namn, benämning; *lat. annomina'tio*), annomination, likhet i ljud emellan ord av olika betydelse; ordlek, som grundar sig på en sådan ljudlikhet.

Paronychi', *med.*, inflammation i nagelfalsen. — **Paronycho's,** nagelbildning på fel ställe.

Parony'chia (av *gr. o'nyx*, nagel), *med.*, nageltrång, inväxt nagel.

Paronychi'eæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Caryophylla'ceæ.*

Parony'mer (av *gr. o'noma*, namn), *pl.*, besläktade, från varandra härledda ord. — **Paronymi'k,** läran om ordens härledning; kunskapen om likaljudande, men till skrivsätt och betydelse skiljaktiga ord. — **Parony'misk,** besläktad, härledd; likaljudande.

Paroo'foron l. **Parova'rium,** *anat.*, biäggstock (en rest av urnjuren).

Paro'pium, *gr.* (av *ops*, öga, syn), ögonskärm; skygglapp. — **Paro'psis,** *med.*, ett fel på synen.

Paropte'sis (av *gr. o'ptan*, steka), bad i varm aska l. sand.

Parorchidi', *gr.*, *med.*, felläge hos testikeln. — **Parorchi'dium,** *gr.*, *med.*, ljumskböld.

Par ordre, *fr.* (*l.* - årrdr), på befallning.

Parorexi', *med.*, havande kvinnors abnorma lust efter ovanliga, t. o. m. oätliga ämnen.

Parosmi' (av *gr. para'*, bredvid, och *osme'*, lukt), *med.*, sjukdom, som yttrar sig i luktförnimmelser utan verklig orsak.

Parosto's, *med.*, benbildningar utanför skelettet.

Paro'tis, *pl.* **Paro'tides** (av *gr. para'*, bredvid, och *us*, *gen. oto's*, öra), *anat.*, spottkörteln.

— **Paroti'tis,** *med.*, inflammation i parotis. — **P. epide'mica,** påssjuka.

Parova'rium, se *Parooforon.*

Paroxy'sm (*gr. paroxysmo's,* av *paroxy'nein,* upphetsa), eg., upphetsning; *med.*, häftigt anfall av en sjukdom.

Paroxy'tonon, *gr.* (av *para',* bredvid, och *oxy'tonon,* se d. o.), *språkv.*, ord, vars näst sista stavelse har hög tonvikt.

Par pa'ri refe'rtur, *lat. ordspr.*, lika mot lika.

Par précaution, *fr.* (*l.* - prekåsiå'ng), av försiktighet.

Par préférence, *fr.* (*l.* - prefera'ngs), företrädesvis; framför alla andra.

Par procuration, *fr.* (*l.* - pråkyrasiå'ng), genom fullmakt; genom ombud l. ställföreträdare (t. ex. vid furstliga giftermål, då den ene kontrahentens ställföreträdare giver och mottager äktenskapslöftet). Jfr *Per procura.*

Parquet, *fr.* (*l.* parkä'), se *Parkett.*

Par raillerie, *fr.* (*l.* - rajöri'), på skämt.

Par renommée, *fr.* (*l.* - rönåmme'), ryktesvis, efter ryktet, till namnet.

Parrhesi' (*gr. parrhesi'a,* av *pan,* allt, och *rhe'sis,* talande), otvungen frimodighet i tal.

Parrici'da, *lat.* (av *pa'ter,* fader, och *cæ'dere,* döda), fader- l. modermördare; hustrumördare; furstemördare; landsförrädare. — **Parrici'dium,** fader- l. modermord; hustrumord; furstemord; landsförräderi.

Pars, *pl.* **Partes,** *lat.*, del. Se vid. *Partes.*

Parse'c, *astr.* (sammandragning av *parallax* och *sekund*), det avstånd, som motsvarar en årlig parallax (se d. o.) av 1″ = 206,265 jordbaneradier = 30,836,617,500,000 km. Ett ljusår = 0,31 parse'c.

Parser = *Guebrer* (se d. o.).

Pa'rsi, medelpersiska språket.

Parsifal', se *Parcival.*

Parsi'sm, parsernas lära (se *Parser*).

Pars pro to'to, *lat.*, delen i st. f. det hela; *talk.*, retorisk figur, där en del av föremålet brukas för att beteckna det hela, t. ex. härd i st. f. hem.

Part (*lat. pars*), del, andel; *jur.*, person, som ligger i rättegång med en annan.

Part., förk. för *particip, partikel.*

Parta, *magyar.*, de ungerska flickornas nationalhuvudbonad.

Partage, *fr.* (*l.* parta'sj), delning; lott, andel. — **Partagera** (*l.* -sje'ra), dela, skifta; tilldela.

Partant pour la Syrie, *fr.* (*l.* parta'ng por la siri'), ”Åstad till Syrien”, begynnelseord till det andra franska kejsardömets nationalsång, vartill melodien komponerats av den franske kejsaren Napoleon III:s moder, drottning *Hortense* av Holland.

Parte, *ital.*, del, andel; *tonk.*, avdelning av ett musikstycke; ”stämma”, parti; roll.

Partenogene's (av *gr. parte'nos,* jungfru, och *ge'nesis,* födelse), jungfrufödsel; utveckling av en honcell till fullvuxet individ utan befruktning med hancell. — **Partenogene'tisk,** som har med partenogenes att skaffa. — **Partenokarpi'** (av *gr. karpo's,* frukt), utbildning av en frukt utan frön. — **Partenoka'rp,** som är utbildad utan frön.

Parthenoci'ssus, *bot.*, *syn. Psedera* (se d. o.).

Parter, inbyggarna i det forna *Partien.*

Parte'rr (*fr. parterre*), blomsterplan; på teatern urspr. *parkett* (se d. o.), numera bakre delen av parkett. — **Parterrgymnastik,** gymnastik, som utföres på golvet; gymnastik, vartill icke särskilda apparater användas.

Pa'rtes, *lat.* (*pl.* av *pars,* del), vad man har att tala l. uträtta vid något givet tillfälle; roll, förrättning, åliggande, värv. — **P. æqu'ales,** lika delar. — **P. oratio'nis,** *språkv.*, ordklasserna.

Partheni' (*gr. partheni'a*), jungfrudom. — **Parthe'nier,** *pl.*, jungfrusöner, i det gamla Sparta en klass medborgare, som voro frukten av en tillfällig förbindelse mellan ogifta spartanskor och heloter; i det gamla Grekland sånger, sjungna av dansande jungfrur; *med.*, mödomsmärken. — **Parthe'nios,** eg. jungfrusjukdom; bleksot. — **Parthenoge'nesis,** se *Partenogenes.* — **Parthenon,** eg. jungfrubur; Pallas Athenes tempel på Akropolis i Aten. — **Parthe'nope,** *gr. myt.*, en siren; *astr.*, en asteroid. — **Parthenope'iska republiken** (efter *Parthe'nope,* det grekiska namnet på Neapel), den republik, till vilken konungariket Neapel ombildades under franska revolutionen.

Parthe'nium, *bot.*, amerikanskt växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **P. argenta'tum,** i Mexiko ger riklig kautschuk.

Parti' (*fr. partie, parti,* av *lat. parti'ri,* dela, skifta), del, andel; fördel; större varumängd; en utflykt l. ett sällskapsnöje; även deltagarna i ett dylikt; beslut (taga sitt parti); äktenskap; till äktenskap ledig person; meningsflock; *tonk.*, roll i en opera; stämma i musik; *spelt.*, ett avslutat spel. — **Partigängare** (*ty. Partiegänger*), anförare för ett parti; ivrig anhängare av ett dylikt; *krigsk.*, en liten kår, som på egen hand företager strövtåg mot fienden. — **Parti pris,** *fr.* (*l.* partipri'), taget parti, fattat beslut. — **Partisk,** ledd av väld. — **Partiskhet,** väld.

Partia'l (av *lat. pars,* del), som utgör en del av ett helt. Jfr *Partiel.* — **Partialaccept,** *handelst.*, accept för någon del av ett växelbelopp. — **Partialantige'ner,** *med.*, på kemisk väg utvunna beståndsdelar av tuberkelbaciller, vilka vid insprutning i kroppen ge upphov till immunkroppar. — **Partia'linfloresce'nser,** *bot.*, de enkla blomställningar varav en sammansatt blomställning är byggd. — **Partialobligationer,** enskilda, i mindre delar avdelade och med

fortlöpande nummer försedda förskrivningar på ett lån. — **Partialite't**, partiskhet, väld.

Partici'p, se *Modus*.

Participatio'n, Participationsräkning m. fl., se under följ. ord.

Participe'ra (*lat. participa're*, av *pars*, del, och *ca'pere*, taga), taga del av något, vara delaktig. — **Participa'nt**, deltagare i ett företag. — **Participating debentures** (*l.* pati'ssipäting dibe'nntjöss), ett slags bolagsaktier l. andelsbevis, som medföra utdelning i ett bolags vinst, men ej rösträtt. — **Participatio'n**, deltagande, delaktighet. — **Participationsaffärer**, bolagsaffärer. — **Participationsräkning**, enskild räkning för en bolagsman i en firma. — **Participia'lkonstruktion** = *Attributiv satsförkortning* (se d. o.).

Partici'pium, se *Modus*.

Parti'cula, *lat.* (*dimin.* av *pars*, del), liten del; *språkv.*, partikel (se d. o.).

Particula'riter, Particula'tim, se under följ. ord.

Particulier, *fr.* (*l.* -kylie'), särskild; egen; privat; partikuliär (se d. o.). — **En particulier** (*l.* ang -) = *Particulièrement* (se följ. ord); även: som privatman. — **Particulièrement** (*l.* -iäröma'ng), *lat.* **Particula'riter** l. **Particula'tim**, särskilt, i synnerhet.

Partido, *sp.* (*l.* -ti'då), distrikt.

Partie égale, *fr.* (*l.* -ti' ega'll), jämnt spel, samma villkor.

Partiel, *fr.* (av *lat. pars*, del), l. **Partie'll**, som angår blott en del, utgör en del av ett helt, äger rum blott delvis. Jfr *Partial*.

Partie remise, *fr.* (*l.* -ti' römi'ss) = *Remis* (se d. o.).

Parties honteuses, *fr.* (*l.* parti' ångtö's), *pl.*, födslodelar; *fig.*, skamfläckar, skändligheter.

Parti'gängare, se under *Parti*.

Parti'kel (*lat. parti'cula, dimin.* av *pars*, del), liten del, ett grand; *språkv.*, ett av de s. k. småorden; adverb, prepositioner, konjunktioner, interjektioner.

Partikula'rbaptister (jfr *Partikularism*), ett baptistparti, som omfattar läran om det särskilda nådavalet. Jfr *Free-will-baptister*.

Partikularise'ra (*fr. particulariser*), avsöndra, särskilja; omständligt framställa. — **Partikulari'sm** (*fr. particularisme*, av *lat. particula'ris*, särskild), enskild fördel, egennytta; den mosaiska religionens uppfattning av Gud såsom speciellt och framför allt judafolkets gud; *teol.*, den reformerta kyrkans lära, att Gud förutbestämt vissa människor till salighet och de andra till evig fördömelse; *polit.*, hos de enskilda staterna i ett statsförbund framträdande självständighet uti l. motarbetande av en närmare sammanslutning inom förbundet. — **Partikulari'st**, anhängare av någon av ovannämnda riktningar. — **Partikularite't** (*fr. particularité*), enskildhet, särskild omständighet. — **Partikuliä'r** (*fr. particulier*), underlig, sällsam; enskild, privat person. — **P. accept**, *handelst.*, godkännandet av en del av en trasserad penningsumma, under det betalning vägras för den återstående delen. — **P. konkurs**, konkurs, som kan hållas över en gäldenärs egendom på annan plats än den, under vars jurisdiktion gäldenären eg. hör; konkurs över fartyg, då redaren icke kan hålla det med nödig proviant. — **Partikuliärt haveri**, förluster och omkostnader, som under sjöresa uppstå och drabba antingen rederiet l. varuägarna ensamt. — **Partikulä'r** (*lat. particula'ris*), som rör en del av ett föremål. — **Partikulärfred**, fred, som avslutas med blott en av motståndarna.

Pa'rtim, *lat.*, delvis; lika mycket av vart slag. — **Partimskola**, samskola.

Partime'nto, *ital.*, *tonk.*, besiffrad basstämma; ackompanjemang efter generalbasens regler.

Parti'nium, legering av aluminium och volfram. Användes i bilindustrien.

Partisan, *fr.* (*l.* -sa'ng), anhängare; partigängare; fribytare; även = *Bardisan* (se d. o.).

Partisk, Partiskhet, se under *Parti*.

Pa'rtisk pil, glåpord, som någon slänger efter sig, när han går, i likhet med parterna, som avsköto pilar bakom sig, då de låtsades fly.

Parti'tio, *retor.*, indelning i huvudstycken.

Partitio'n (*lat. parti'tio*), delning, indelning; *log.*, angivande av ett föremåls beståndsdelar; *mat.*, uppdelning av tal i en summa av hela addender.

Partiti'v, *nylat.* (av *pars*, del), delande, betecknande en del av ett helt. — **Partitivartikel** (*fr. article partitif*), *språkv.*, franska språkets delningsartikel.

Partitu'r (*ital. partitura, fr. partition*), *tonk.*, översikt över alla till ett flerstämmigt musikstycke hörande stämmor, ordnade under varandra. — **Partiturspel**, utförandet på pianot av ett musikstycke efter partituret.

Pa'rtner, *eng.*, deltagare; bolagsman, kompanjon, meddansare medspelare.

Partout, *fr.* (*l.* parto'), överallt, allestädes, var som helst; ovillkorligen, till varje pris. — **Partoutbiljett**, biljett, som berättigar innehavaren till att på en teater l. d. övervara alla representationer och sitta på vilken plats han behagar.

Parturitio'n (av *lat. partu'rio*, jag skall föda), *med.*, stadiet närmast före fostrets framträdande i födsloakten.

Partu'riunt mo'ntes, nasce'tur ridi'culus mus, *lat.*, bergen äro i födslovånda, och en löjlig liten råtta kommer till världen; mycket väsen för ingenting. ("De arte poetica" av *Horatius*.)

Pa'rtus, *lat.*, *med.*, nedkomst; foster. — **P. aborti'vus**, för tidig nedkomst, missfall. — **P. immatu'rus**, ej fullgånget foster. — **P. præcipita'tus**, störtförlossning. — **P. præmatu'rus**, förtidig börd av livsdugligt foster. — **P. sero'tinus**, för sen nedkomst.

Paru'lis, *gr.* (av *u'lis*, tandkött), *med.*, svullnad i tandköttet, tandböld.

Pa'rum re'fert, *lat.*, det gör icke mycket till saken.

Parure, *fr.* (*l.* pary'r), se *Paryr*. — **En parure** (*l.* ang -), i galadräkt, i högtidsdräkt.

Paruri' (av *gr. ure'in*, kasta sitt vatten), *med.*, urinstämma; sjuklig förändring i urinen.

Pa'rus, *zool.*, fågelsläktet m e s a r. — **P. a'ter**, svartmes. — **P. atricapi'llus** talltitan. — **P. ci'nctus**, lappmes. — **P. cœru'leus**, blåmes. — **P. crista'tus**, tofsmes. — **P. ma'jor**, talgoxe. — **P. palu'stris**, kärrmes.

Parusi' (av *gr. parusi'a*, närvaro, ankomst), Kristi tillkommelse, Kristi återkomst.

Pa'rvati', *ind. myt.*, Sivas gemål, naturmoder och världsförstörerska.

Parveny' (*fr. parvenu*, av *parvenir*, framkomma, göra lycka), uppkomling, en medelmåtta, som kommit sig upp i världen.

Parviflo'ra, *lat.* (av *parvus*, liten, och *flos*, blomma), *bot.*, med små blommor.

Parvis, *fr.* (*l.* -vi'), förgård; platsen framför porten till en kyrka.

Parvite't, *lat.*, litenhet, obetydlighet.

Parvoli'n, *kem.*, en av kol, väte och kväve bestående bas, som framställes ur stenkolstjära.

Pa'rvulus, *lat.*, *bot.*, mycket liten.

Pary'r (*fr. parure*, av *parer*, pryda), prydnad, grannlåt; skrud, stass.

Parzival, se *Parcival*.

Pas, *fr.* (*l.* -pa), steg, danssteg; bergpass; sund. — **P. de deux** (*l.* - dö dö), **P. de trois** (*l.* - dö tråa'), eg. steg av två, av tre; en av två l. av tre personer utförd teaterdans. — **P. de quatre** (*l.* - dö kattr), eg. steg av fyra; en modern sällskapsdans. — **P. d'Espagne** (*l.* däspa'nj), en spansk trefigurig dans.

Pasacalle, se *Passacaglia*.

Pasah, se *Passa*.

Pascals sexhörning (*l.* -ka'll), *mat.*, i en konisk sektion inskriven sexhörning. De tre punkter, i vilka dess motstående sidor skära varandra, om de utdragas, ligga i rät linje. — **Pascals snäcka**, *mat.*, en art kroklinjer.

Pa'scha, *turk.* (av *pers. pa'discha'h*, se d. o.; *arab. ba'sja*, *nylat. bassa*), i Turkiet titel för ministrar, provinsguvernörer m. fl. högt uppsatta män, ävensom i allm. för män av utmärkt förtjänst. — **Paschalik** l. **Paschalika't**, en paschas område.

Pascha, se *Passa*.

Pascha'le (se *Passa*), *bot.*, lik påskris.

Paschalika't, se under *Pascha*.

Paschmi'na, kaschmirull.

Pa'scuus, *lat.*, *bot.*, betes-, på betesmark.

Pas de deux, P. de quatre, P. d'Espagne, P. de trois, se under *Pas*.

Pase'ngen, *zool.*, namn på bezoarbocken.

Pashtun, afganernas inhemska namn.

Pasifa'ë, *gr. myt.*, Minos' gemål, moder till Minotauros.

Pasigrafi' (av *gr. pasi*, för alla, och *gra'fein*, skriva), allmänskrift, universalskrift, konsten att framställa sina tankar med skrivtecken, som förstås av alla jordens folkslag. — **Pasigra'f**, person, som sysselsätter sig med pasigrafi. — **Pasilali'** (av *gr. lale'in*, prata) l. **Pasilogi'** (av *gr. lo'gos*, ord, lära), ett för hela mänskligheten gemensamt talspråk, universalspråk. Jfr *Esperanto*, *Ido* och *Volapük*. — **Pasilingvisti'k**, universellt tal- och skriftspråk.

Pasja, Pasjalika't, se *Pascha*, *Paschalikat*.

Pasjko'vtser, rysk sekt, som förnekade gärningarnas frälsningsvärde och bekämpade helgondyrkan. Uppkallad efter V. A. Pasjkov (d. 1902).

Paski'll (av *Pasqui'no*, se d. o.), smädeskrift, nidvisa. — **Paskilla'nt**, paskillförfattare.

Paskvi'll = *Paskill* (se d. o.).

Pa'sma, *gr.* (av *pa'ssein*, strö), *med.*, strömedel, pulver.

Pasma l. **Pasman** (*isl. basmir*), viss mängd hasplat bomullsgarn. Trådlängden är vanligen 840 yards = 767,8 m.

Pa'so, *sp.* (av *lat. pa'ssus*, steg), mellanhandling, mellanspel, ett slags spansk dram.

Pasqui'no, efter en på 1500-t. levande, för sin bitande kvickhet ryktbar romersk skoflickare l. skräddare med detta namn benämning på en illa medfaren antik marmorgrupp i Rom, på vilken, liksom på den mittemot uppställda *Marforio* (se d. o.), smädeskrifter brukade uppslås. Jfr *Paskill*.

Pasqvi'll, se *Paskill*.

Pass (av *lat. pa'ssus*, steg), trång väg mellan berg; trångt inlopp; benämning på för polisbetjäningen anvisade patrulleringslinjer; *byggn.*, en i den grekiska arkitekturen bruklig, genom s. k. näsor (spetsiga framsprång, bildade genom kroklinjer) åstadkommen indelning av en cirkel, en triangel o. s. v.; (*fr. passe-port*, av *passer*, passera, och *port*, genomfart), av myndighet utfärdat legitimationsdokument för resande med vederbörandes signalement; (*fr. je passe*), *spelt.*, jag spelar icke, jag begär icke, jag håller icke. — **Passa**, icke begära något spel; säga nej för hållning.

Pass., förk. för *passavium*.

Pa'ssa, Pa'sah, Pa'ssah l. **Pa'scha** (*hebr. pe'sach*, av *pasa'ch*, gå förbi; förskona), eg. förbigång, förskoning; judarnas påskfest, som firades till minne av israeliternas uttåg ur Egypten och deras barns förskonande från mordängeln.

Passa'bel (*fr. passable*), som går an, som kan få passera; hjälplig, dräglig.

Passacaglia, *ital.* (*l.* -ka'lja), **Pasacalle**, *sp.*, **Passacaille**, *fr.* (*l.* -ka'j), *dansk.*, en gammal spansk l. italiensk dans; *tonk.*, till denna dans hörande musik.

Passa'd (*fr. passade*), genomresa, kort uppehåll på en ort; passadvind; *fäktk.*, helmarsch. — **Passa'der** l. **Passadvindar** (*fr. passades*), *meteor.*, beständiga vindar, som hela året om blåsa från samma väderstreck. Förekomma särskilt mellan vändkretsarna i Atlantiska och Stilla havet samt s. delen av Indiska oceanen.

Passage, *fr.* (*l.* -a'sj, av *passe'r*, gå förbi, fara igenom), genomfart, förbifart, överfart; en två gator förenande, glastäckt gång, bildande ett slags basar med talrika butiker; *astr.*, genomgång; *tonk.*, ur ett musikstycke lösryckt ställe. — **Passage-instrument**, *astr.*, ett instrument, som består av en tub, vilken kan vridas vinkelrätt kring en vågrät axel. — **Passage'rare** (*fr. passager*), vägfarande; resande. — **Passagerbefästning** (*l.* -sjä'r-; av *fr. passager*, tillfällig), *krigsk.*, fältbefästning, tillfällig befästning. — **Passagesystem**, *krigsk.*, befordringssystem, enl. vilket personalen förflyttas från kår till annan och ej såsom vid *karriärsystemet* gör hela sin karriär vid en och samma kår.

Pa'ssah, se *Passa*.

Passame'zzo, *ital.*, *dansk.*, gammal italiensk dans.

Passariller (*l.* -ri'ljer; *fr. parrasilles*), ett slags förträffliga spanska russin.

Passa'to, *ital.*, *handelst.*, sistlidne (månad).

Passe, se *Basse*.

Passé, se *Passerad*.

Passeparole, *fr.* (*l.* passparå'll), *krigsk.*, löporder, befallning, som meddelas i spetsen av en truppavdelning och upprepas från man till man.

Passepartout, *fr.* (*l.* passparto'), huvudnyckel; dubbelnyckel, dyrk; fribiljett, som lämnar tillträde till en teaters alla föreställningar; fotografiram av papper.

Passepied, *fr.* (*l.* passpie'), *dansk.*, en gammal fransk dans.

Passepoil, *fr.* (*l.* passpåa'll), passpoal, snöre, insytt i sömmar på kläder och av annan färg än dessa.

Passeport, *fr.* (*l.* passpå'r), pass (respass).

Pa'sser, *zool.*, se *Gråsparvar*.

Passe'ra (*fr. passer*, *ital. passare*, av *lat. pa'ssus*, steg), gå l. fara igenom, förbi, över; förflyta, förgå; duga, gå an; anses, gälla för; tillbringa; tilldraga sig, hända. — **Passera linjen**, överskrida ekvatorn. — **Passe'rad** (*fr. passé*), utblomstrad, vissnad; utnött. — **Passe'rsedel**, *krigsk.*, skriftlig tillåtelse för någon att passera genom förpostlinjen. — **Passervikt** (*ty. Passirgewicht*), den minsta vikt, som guldmynt måste hava för att såsom fullviktiga få vara i omlopp.

Pa'sseres, *zool.*, fågelordningen Tättingar.

Passervillas (*l.* -i'lj-), ett slags russin.

Passetemps, *fr.* (*l.* passta'ng), tidsfördriv.

Passevola'ns (av *fr. passe-volant*, understucken karl vid mönstring), *krigsk.*, förr hos oss den förpliktelse befälet iklätt sig att anskaffa och underhålla för krigsmakten nödiga persedlar m. m.; ersättningen för utförandet av detta värv. — **Passevolantö'r**, person, som åtagit sig ett dylikt uppdrag. — **Passevolanskontrakt**, skriftlig överenskommelse ang. fullgörandet av en passevolans.

Passglas, *ty.*, gammaltyskt, högt, cylindriskt, med vågräta linjer i pass (mått) avdelat dryckesglas.

Passgång (av *lat. pa'ssus*, steg), *ridk.*, det sätt att gå, varvid hästen samtidigt lyfter fram- och bakfoten på samma sida. — **Passgångare**, en häst, som går passgång.

Passia'r, *da.* (möjligen av *sp. pasear*, spatsera, l. av *ital. pazziare*, göra narrstreck), prat. — **Passia're**, prata.

Passi'bel, *lat.*, mottaglig för intryck; känslig.

Passiflo'ra, *bot.*, växtsläkte av fam. *Passiflora'ceæ*. Många arter odlade som prydnadsväxter, andra i varma länder för sina ätliga frukter (badea, grenadilla).

Pa'ssim, *lat.*, här och där; huller om buller.

Passio'n (*lat. pa'ssio*, av *pa'ti*, lida), lidelse; böjelse; begär, åtrå, lidelsefull kärlek; iver, häftighet; lidande, sjukdom, plåga; Kristi lidande; sammanhängande konstnärliga framställningar av Kristi pinas historia; även passionsmusik (se nedan). — **Passione'rad**, lidelsefull häftig. — **Passionsblomma**, *bot.*, *Passiflo'ra*, även kallad korsblomma, ett förnämligast i det tropiska Amerika växande örtsläkte, tillhörande fam. *Passiflo'reæ*. I blomkronan har vidskepelsen trott sig finna avbilder av passionsverktygen (se nedan). — **Passionsbröderna**, **Passionsbrödraskapet**, se *Confrérie de la passion*. — **Passionshistorien**, Kristi pinas historia, framställd av evangelisterna. — **Passionskors**, se *Latinskt kors*. — **Passionsmusik** l. **Passion**, *tonk.*, dramatisk kyrkomusik, vars text är Kristi pinas historia. — **Passionspelare**, efterbildning av den pelare, vid vilken frälsaren gisslades. — **Passionspredikningar**, under fastan hållna predikningar över passionshistorien (se ovan). — **Passionsspel** (*ty. Passionsspiele*), under medeltiden ett slags andliga skådespel, som uppfördes vanligen på långfredagen och framställde scener ur Kristi pinas historia. Ännu uppföras dylika vart tionde år i den bajerska byn *Oberammergau*. — **Passionstid**, fastan. — **Passionsveckan**, påskveckan. — **Passionsverktygen**, de i Kristi pinas historia omnämnda redska-

pen: passionspelaren (se ovan), riset, gisslet, svettduken, törnekronan, korset, spikarna, hammaren, röret med svampen, lansen m. fl., ofta framställda såsom sinnebilder av Kristi lidande. — **Passiona'ler**, *ital.*, medeltida uppbyggelseskrifter, framställande Jesu lidande. — **Passiona'rii**, *lat.*, berättelser om martyrernas lidanden. — **Passiona'to**, *ital.*, *tonk.*, lidelsefullt. — **Passioni'ster**, eg. lidandesbröder; en italiensk andlig orden, stiftad på 1700-t. av *Paolo della Croce.*

Passi'v (*lat. passi'vus*, av *pa'ti*, lida), lidande, emottaglig för intryck; liknöjd, trög, overksam, viljelös.)(Aktiv. — **Passi'va**, *pl.*, *handelst.*, skulder.)(Aktiva. — **Passiv bolagsman**, icke namngiven bolagsman, *kommanditär* (se d. o.). — **P. form** l. **Passi'vum**, se *Verb.* — **P. handel**, ett lands genom utländska medel och arbetskrafter åstadkomna in- och utförsel. — **P. rörelse**, kallas inom sjukgymnastiken rörelse som utföres av patienten utan egen medverkan. — **Passi'vt motstånd**, består i att man endast med motsträvighet och inför hot om våld men dock utan att någonsin skrida till öppet motstånd, böjer sig för en föreskrift. Som politisk metod har det passiva motståndet praktiserats t. ex. i Finland gentemot tsarismen. — **Passivite't**, overksamt tillstånd; liknöjdhet, tröghet; *fys.*, ett egendomligt tillstånd hos vissa metaller (särskilt järn), i vilket de motstå inverkan av syror och alkalier.

Passkarta, sjökort.

Passkula, *krigsk.*, kula, som måste lindas i en fettlapp för att utfylla loppet i en gevärspipa. En helt utfyllande kula kallas *"trångkula"*.

Passpoa'l, se *Passepoil.*

Pa'ssulæ, *lat.*, *pl.*, russin. — **P. majo'res**, stora russin. — **P. mino'res**, korinter.

Pakukidang, namn på *Barometz* (se d. o.) från Java.

Passus, *lat.*, steg; ett romerskt längdmått = 1,5 m.; mindre del av en skrift, ställe l. yttrande i en sådan.

Pa'sta, *lat.*, deg; *farm.*, en av gummi, socker, vatten m. m. beredd, degartad massa, i vilken läkemedel inblandas; av gips, sigillvax l. d. bestående, deglik massa, i vilken mynt, medaljer o. s. v. avtryckas. Jfr *Marmelad.* — **P. althæ'æ**, altépasta, gummipasta, jungfruskinn. Beredes av altérot (roten av *Althæ'a officina'lis*), arabiskt gummi, socker, vispad äggvita och pomeransvatten. Användes vid heshet och hosta. — **P. amygdala'rum**, mandelmassa. — **P. ca'cao**, chokoladkaka. — **P. dentifri'cia**, tandpasta. — **P. glycyrrhi'zæ**, lakritspasta, regliss, består av extrakt av lakritsrot, arabiskt gummi och socker. — **P. guara'na** = *Guarana* (se d. o.). — **P. liquiri'tiæ** = *Pasta glycyrrhizæ* (se ovan). — **P. oxi'di zi'ncici**, zinkoxidpasta.

Paste'j (*ital. pasticcio*, av *pa'sta*, deg), ett slags bakverk med fyllning av kött, fisk l. d.

Paste'll (*ital. pastello*, av *pa'sta*, deg), *målark.*, färgdeg av finmalen gips l. bränd alabaster, mineraliska färgstoffer och honungsvatten; ett av dylik deg format färgstift; pastellmålning, målning med sådana torra färgstift. — **Pastellfärger**, torra, kritartade färgstift till pastellmålning. — **Pastellage** (*l.* -a'sj), deglik massa, som brukas till upphöjda ornament på ramar m. m.

Pasteurinstitutet, *fr. Institut Pasteur* (*l.* pastö'r), ett av världens förnämsta biologiska och experimentellt medicinska forskningsinstitut, upprättat till minne av *Louis Pasteur.*

Pasteurise'ring (*l.* pastör-), **Pastörise'ring**, en efter uppfinnaren, den franske vetenskapsmannen *L. Pasteur*, uppkallad metod att oskadliggöra bakterierna i öl, vin och mjölk genom att uppvärma dessa vätskor till viss temperatur.

Pasteurmedaljen (*l.* pastö'r-), av Svenska läkaresällskapet 1892 instiftad guldmedalj, som överlämnades till *L. Pasteur* på dennes sjuttioårsdag. Utdelas vart tionde år till framstående forskare inom bakteriologien och hygienen.

Pastiche, *fr.* (*l.* -sti'sj; *ital. pasticcio* [eg. pastej], av *pa'sta*, deg), målning, dikt l. musikverk, medvetet imiterande någon mästares l. konstriktnings maner. — **Pastichö'r**, konstutövare, som åstadkommer pasticher.

Pastilj l. **Pasti'll** (av *lat. pasti'llus*, liten kaka), *farm.*, liten cirkelrund kaka av socker, fruktsafter l. något medikamentöst ämne.

Pastillage (*l.* -a'sj) = *Pastellage* (se d. o.).

Pastina'ca sati'va, *bot.*, palsternacka, för sin köttiga, vita rot odlad umbellat.

Paston letters, *eng.* (*l.* pästn le'ttörs), en kulturhistoriskt och språkligt synnerligen värdefull samling brev från och till medlemmar av engelska familjen Paston (1422—1509). Nu i British museum.

Pa'stor, *lat.*, eg. herde; själasörjare, kyrkoherde; titel för prästmän i allm. (särskilt lägre). — **P. fi'dus anima'rum fide'lium**, en trogen herde för troende själar. — **P. lo'ci**, kyrkoherden i församlingen, på platsen. — **P. prima'rius**, förste kyrkoherde, överkyrkoherde, kyrkoherde av första rangen; hos oss titel för kyrkoherden i Stockholms Storkyrkoförsamling. — **Pastora'l** (*ital. pastorale*), *subst.*, herdekväde, herdedikt (jfr *Idyll*), herdespel, herdestycke, sångspel l. musikstycke av idyllisk karaktär; *adj.*, idyllisk, lantlig, herdemässig; som angår en kyrkoherde och hans ämbete. — **Pastoralbrev**, herde-

brev; benämning på aposteln Paulus' brev till Timoteus och Titus. — **Pastoralexamen,** förr hos oss ett prästmän föreskrivet prov, vars genomgående medförde rätt att söka och erhålla vissa prästerliga beställningar. — **Pastora'lier,** de inkomster, som äro anslagna till lön åt en pastor (kyrkoherde). — **Pastoralring,** se *Annulus pastoralis.* — **Pastoralsymfoni',** *tonk.*, idylliskt tonstycke. — **Pastoralteologi',** vetenskaplig framställning av principerna för prästämbetets utövande, av kyrkans praktiska verksamhet. — **Pastora't,** kyrkoherdebeställning; en kyrkoherdes verksamhetsområde. — **Pastoratshandeln,** det särskilt under Gustav III:s tid florerande missbruket att avfordra en lösensumma av dem, som erhöllo regala pastorat. — **Pastorsadjunkt,** en kyrkoherdes ämbetsbiträde.

Pastora'lis, *bot.*, herde-.

Pa'stor fido, *ital.*, "Den trogne herden", bekant herdedrama av italienske skalden *Guarini.*

Pastori'ta, *lat.*, herdeflöjt.

Pasto's l. **Pastö's** (av *ital. pasto'so,* degig), *målark.*, degartad, tjockt pålagd (om färgen på en målad tavla).

Pastörisering, se *Pasteurisering.*

Patache, *fr.* (*l.* -asj), *sjöv.*, vaktskepp, tulljakt.

Pata'gium, *zool.*, flyghud.

Patare'ner l. **Patari'ner** (efter *Pataria,* lumpsamlarnas kvarter i Milano), i Italien på 1000-t. spenamn på det parti, som ivrade för att prästerna ej skulle få gifta sig.

Pata'vapalmen, *bot.*, se *Œnocarpus.*

Pata'vium, *lat.*, Padua.

Pa'tchouli, *bot.*, en starkt luktande parfym, som erhålles av den i s.ö. Asien inhemska halvbusken *Pogoste'mon pa'tchuly,* tillhörande fam. *Labia'teæ.* Drogen, *He'rba P.*, nyttjas som medel mot mal.

Pâte, *fr.* (*l.* pat; av *lat. pa'sta,* deg), deg; smält metallmassa; lergodsmassa. — **P. dure** (*l.* - dyr), hård, svårsmält, vid hög värmegrad bränd lergodsmassa. — **P. tendre** (*l.* - tangdr), vek, lättsmält, vid låg värmegrad bränd lergodsmassa. — **P. sur pâte** (*l.* - syr -), anbringandet av figurer i låg relief å keramiska alster av annan färg.

Pâté de foie gras, *fr.* (*l.* pate' dö fåa' gra), gåsleverpastej.

Patefaktio'n, *lat.*, öppnande, bekantgörande, förkunnande.

Patelin, *fr.* (*l.* patölä'ng), lismande, bedragare.

Pate'lla, *lat.*, *anat.*, knäskål.

Pate'n (av *lat. pa'tena* l. *pa'tina,* flat, skål), den tallrik på vilken *hostian* (se d. o.) lägges i nattvarden.

Pa'tens, *lat.* (jfr *patent*), *bot.*, vidöppen.

Pate'nt (av *lat. li'tteræ pate'ntes,* öppet brev), urspr. av regeringen utfärdad förordning l. kungörelse; utnämningsurkund; (*fr. brevet d'invention*), uppfinnarepatent, åt en uppfinnare av staten meddelad rätt att under en viss tid ensam tillgodogöra sig en viss uppfinning. — **Patentbrev,** den urkund, varigenom patent meddelas. — **Patentgrönt** = *Schweinfurtgrönt* (se d. o.). — **Patentgult** = *Kasselgult* (se d. o.). — **Patentmedicin** (*lat. arca'num*), patenterad medicin, vars sammansättning hemlighålles; humbugsmedicin. — **Patentunionen,** stiftad i Paris år 1883, avser att skänka internationellt skydd för den industriella äganderätten. — **Patentvitt** = *Blanc fixe* (se d. o. [under *Blanc d'argent*]). — **Patente'ra,** uttaga patent å en uppfinning. — **Patenterad** säges en uppfinning vara, när patent erhållits å densamma.

Pa'ter, *pl.*, **Pa'tres,** *lat.*, fader; kyrkofader; titel för munkar; *fig.*, upphovsman; beskyddare; välgörare. — **Patres conscri'pti,** rådsherrar. — **Pater fami'lias,** husfader, familjefader. — **P. patra'tus** (av *lat. patra're,* avsluta förbund), se *Fetialer.* — **P. pa'triæ,** fäderneslandets fader, titel, som gavs de romerska kejsarna. — **P. pecca'vi,** fader, jag har syndat (Luk. 15: 18, 21). — **Paterne'll,** faderlig. — **Paternite't,** faderskap, egenskapen att vara fader. — **Paternitetsmål,** *jur.*, mål, ang. faderskap och uppfostringshjälp till s. k. oäkta barn. — **Pater no'ster,** bönen fader vår; det radband, som av katolikerna brukas vid läsandet av denna bön; *byggn.*, ornament i form av radbandskulor. — **Paternosterverk,** en vattenuppfordringsmaskin med en av läderkulor bestående, ändlös kedja. — **Paternosterört** = *Abrus precatorius* (se d. o.).

Pa'tera, *lat.*, en flat dryckes- l. offerskål.

Pateri'ner = *Patarener* (se d. o.).

Paterne'll, Paternite't, Pa'ter n'oster m. fl., se under *Pater.*

Pâte sur pâte, Pâte tendre, se *Pâte.*

Pate'tico, *ital.*, *tonk.*, patetiskt, med lidelsefullt föredrag.

Pate'tisk m. fl., se under *Patos.*

Patience, *fr.*, **Patiens** (*l.* passia'ngs, *lat. patie'ntia*), tålamod; *spelt.*, ett kortspel, som vanligtvis spelas av blott en person och går ut på att lägga korten i en bestämd ordning.

Patient, *fr.* (*l.* passia'ng, *sv.* uttal: patsiänt; av *lat. pa'tiens,* som lider), under läkarebehandling varande sjukling.

Patie'ntia, *lat.*, tålamod; *astr.*, en av småplaneterna. — **Patientia vi'ncit o'mnia,** tålamod övervinner allt.

Patie'ntia, *bot.*, *Ru'mex patie'ntia,* en till fam. *Polygona'ceæ* hörande, hos oss odlad syreart, vilken brukas som spenat.

Pa'tina, *lat.*, eg. flat skål (jfr *Paten*); ädelärg. Se *Ærugo nobilis.* — **Patine'ra,** åstadkomma ett överdrag av ädelärg.

Patio, *sp.* (*l.* pa'tjå), gård, förgård, inhägnad.

Patisseri' (*fr. pâtisserie,* av *pâté,* pastej), fint bakverk, pastejer o. d.; pastejbakning; pastejbagarkonst. — **Pâtissier** (*l.* -issie'), pastejbagare.

Patogene's, Patogeni', Patognomi'k m. fl., se under *Patos.*

Patois, *fr.* (*l.* pattåa'), landsmål; rotvälska.

Patologi', Patolo'gisk, se under *Patos.*

Patolo'gisk regeneratio'n, se *Regeneration.*

Patootlagren, *geol.,* till Kritsystemets övre del (*Seum*) hörande lager av skiffer med rika växtfossil vid Patoot på Grönlands västkust.

Pa'tos (av *gr. pa'thos*), eg. lidande; lidelse, lidelsefull sinnesrörelse; lidelsefullt och högstämt framställningssätt i skrift l. muntligt föredrag; ironiskt; högtravande och svulstigt uttryckssätt. — **Pathe'ma,** själslidande. — **Pate'tisk,** full av patos, som bär prägeln av starka och upphöjda sinnesrörelser, lidelsefull (stundom med bibegrepp av något uppskruvat och svulstigt). — **Patetiska komedi'en,** se *Comédie larmoyante.* — **Patoge'n,** sjukdomsalstrande. — **Patogene's** (av *gr. ge'nesis,* uppkomst), *med.,* en sjukdoms orsaker och uppkomst. — **Patogeni',** läran om sjukdomars orsaker och uppkomst. — **Patognomi'k** (av *gr. gno'me,* kännetecken), läran om sjukdomars kännetecken och deras riktiga bedömande. — **Patogno'misk,** hörande till kännedomen om sjukdomarna. — **Patognomiska tecken** (*lat. si'gna pathogno'mica*), för en viss sjukdom karakteristiska kännetecken. — **Patografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), beskrivning över sjukdomsformer. — **Patologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om sjukdomar. — **Patolo'g,** person, som är kunnig i patologien. — **Patolo'gisk,** som hör till patologien; sjuklig, av samma art som det av en kropps- l. själssjukdom framkallade intrycket. — **Patologisk anatomi',** läran om de av sjukdomsprocesserna alstrade förändringarna i organen.

Patrask (*fr. patraque,* skräp), slödder, pack.

Pa'tres, se *Pater.*

Pa'tria, *lat.,* fädernesland, fosterland. — **P. est ubicu'nque est be'ne,** fäderneslandet är överallt, där det är gott att vara. — **P. pote'stas,** faderlig myndighet, fadersmakt. — **Pro patria,** för fäderneslandet; Svärdsordens devis; benämning på ett år 1798 stadfäst välgörenhetssällskap i Stockholm, som bl. a. belönar och uppmuntrar för långvarig och trogen tjänst.

Patria'rk (*gr. patria'rches,* av *patria',* släkt, och *arche',* ursprung, början), ärkefader, stamfader; benämning på stamfäderna för israeliterna (t. ex. Abraham, Isak och Jakob); titel för de fornkristna biskoparna i Rom, Konstantinopel, Alexandria, Antiokia och Jerusalem; sedermera titel för vissa överbiskopar i den österländska kyrkan; *fig.,* ärevördig gubbe. — **Patriarka'lisk,** överensstämmande med de enkla sederna hos de judiska patriarkerna; som angår en patriark och hans ställning. — **Patriarka'lkorset,** ett *latinskt kors* (se d. o.) med två par armar, det övre kortare än det nedre. — **Patriarkalkyrka,** huvudkyrka. — **Patriarka't,** en patriarks värdighet, ämbete l. ämbetsområde. — **Patriarkcitroner,** *bot., Luminicelia dolce,* ett slags söta limoner.

Patri'cia, *astr.,* en av småplaneterna.

Patri'cier (*lat. patri'cii,* av *pa'ter,* fader), i det gamla Rom medlemmarna av den äldre adeln.)(P l e b e j e r; i de forna tyska riksstäderna, ävensom förr i Schweiz storborgare, medlemmar av särskilt ansedda släkter. — **Patri'cisk,** förnäm, adlig, som har avseende på l. tillhör en patricier. — **Patricia't,** en patriciers stånd l. värdighet, borgaradel. — **Patri'cius,** titel för de forna tyska kejsarna såsom Roms skyddsherrar.

Pa'triis mu'sis, *lat.,* åt de fosterländska sånggudinnorna, inskrift å det forna operahuset i Stockholm.

Pa'trik, mansnamn (av *lat. patri'cius,* patricier, se d. o.), av adlig börd. Buret av Irlands apostel och skyddshelgon. — **Patrikorden,** en irländsk orden.

Patrimonia'l, Patrimonialjurisdiktion, se under följ. ord.

Patrimo'nium, *lat.* (av *pa'ter,* fader), fädernearv; arvgods. — **Patrimonium Pe'tri,** Petrus' arvgods, urspr. staden Rom med dess närmaste område; senare Kyrkostatens världsliga område i allm. — **Patrimonia'l,** som hör till l. har avseende på fädernearv. — **Patrimonialjurisdiktion,** *jur.,* benämning på den domsrätt, som fordom medföljde innehavandet av vissa gods.

Patrio't (av *lat. pa'tria,* fädernesland), fosterlandsvän. — **Patriotligan,** en fransk politisk förening, som bl. a. hade till mål att söka återförvärva Elsass-Lothringen. — **Patrio'tisk,** fosterlandsälskande, fosterländskt sinnad. — **Patriotiska sällskapet,** ett år 1767 stiftat sällskap i Stockholm med syfte att sprida nyttiga kunskaper.

Patripassia'ner (av *lat. pa'ter,* fader, och *pa'ssus,* som lidit), en religiös sekt (i 2:a och 3:e årh.), som lärde, att Gud Fader själv i människogestalt lidit och dött för våra synder.

Patri's (av *lat. pa'ter,* fader), en till en *matris* (se d. o.) hörande, graverad stålstämpel.

Patristi'k (av *lat. pa'tres,* kyrkofäder) l. **Patrologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om kyrkofäderna, deras liv, skrifter och lärosatser. — **Patri'stiker** l. **Patrolo'g,** en kännare av kyrkofäderna och deras skrifter. — **Patri'stisk** l. **Patrolo'gisk,** som angår läran om kyrkofäderna.

Patroci'nium, *lat.* (av *patro'nus,* beskyddare), beskydd, försvar; juridisk hjälp.

Pa'troklos (*lat. Patro'clus*), *gr. sag.*, Achilleus' vapenbroder, en av de grekiska hjältarna i trojanska kriget; *astr.*, en av småplaneterna i Jupitergruppen.

Patrologi', se *Patristik.*

Patro'n (*fr. patron,* av *lat. patro'nus,* se d. o.), beskyddare, gynnare, försvarare; skyddshelgon; skyddsherre; herre, husbonde; mönster, modell; *krigsk.*, metall- l. pappershylsa, som innehåller ammunition för ett skott. — **Patronväska** l. **Patronkök,** väska till förvaring av gevärspatroner. — **Patrone'ssa,** skyddsfru.

Patronageförening (*l.* -a'sj-; av *fr. patronage,* beskydd, hägn), fångvårdssällskap.

Patrona't, Patronatsrätt, Patrone'll, se under *Patronus.*

Patrone'ssa, se under *Patron.*

Patronisera, se under följ. ord.

Patro'nus, *pl.* **Patro'ni,** *lat.*, patron (se d. o.), skyddsherre (jfr *Klient*); ägare av patronatsrätt (*jus patrona'tus*), d. v. s. enskild person, som har rätt att välja och kalla präst till en församling. — **Patrona't,** rätten och förpliktelsen att vara patronus; en patronus' värdighet. — **Patronatsrätt,** se *Patronus.* — **Patrone'll,** som bortgives av person med patronatsrätt. — **Patronellt pastora't,** pastorat, i vilket patronatsrätt förefinnes. — **Patronise'ra,** beskydda; vara l. uppträda som patronus.

Patrony'mikon, *pl.* **-ny'mika,** *gr.* (av *pate'r,* fader, och *o'nyma,* namn), *språkv.*, ett av faderns namn härlett personnamn, t. ex. *Peliden* (*Pelevs' son*). Jfr *Metronymikon.*

Patru'll (*sp. patrulla, fr. patrouille*), *krigsk.*, mindre soldatavdelning, som har i uppdrag att undersöka fiendens ställning, terrängförhållandena, vaktposternas tjänstgöring o. s. v. — **Patrullbåt,** båt, som förrättar bevakningstjänst för krigsfartyg. — **Patrulle'ra,** förrätta dylik tjänst; gå fram och tillbaka för att giva akt på något.

Pa'tschuli = *Patchouli* (se d. o.).

Patt (*fr. pat,* av *ital. pa'tto,* förlikning), *spelt.*, kallas i schack den spelare, som endast har kungen kvar och ej kan flytta honom, utan att han kommer i pris.

Pattes, *fr.* (*l.* patt), steg. — **P. de mouche** (*l.* - dö mosj), ”flugsteg”, kråkspark. — **P. d'oie** (*l.* - dåa'), ”gåsfötter”, rynkor i ögonvrån.

Pattinsone'ring, *metall.*, en efter uppfinnaren, engelsmannen *Pattinson,* uppkallad metod att koncentrera verkblyets silverhalt.

Pa'tulus, *lat.*, *bot.*, öppen, utbredd.

Pauciflo'rus, *lat.* (av *paucus,* fåtalig, och *flos,* blomma), *bot.*, fåblommig.

Pa'uk-komment, se *Komment.*

Pa'ul, mansnamn = *Paulus* (se d. o.). Buret av fem påvar och en rysk kejsare. — **Paula,** motsvarande kvinnonamn. Jfr *Paulinus.*

Paula'ner, se *Barnabiter.*

Paulette, *fr.* (*l.* pålä'tt), förr i Frankrike en årlig avgift för köpta ämbeten; senare benämning på ämbetsköp. Namnet efter sekreteraren *Ch. Paulet.*

Paul et Virginie, *fr.* (*l.* påll e virsjini'), berömd berättelse av den franske författaren *Bernardin de Saint-Pierre.*

Paulicia'ner, en i Armenien omkr. 660 stiftad sekt, vilken icke erkänner någon annan apostel än *Paulus.*

Pauli'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Pauli'ner = *Barnabiter* (se d. o.).

Paulini'sm, aposteln *Paulus'* lära (i motsats till judekristendomen). — **Pauli'nsk,** som angår aposteln Paulus och hans lära. — **Paulinska breven,** aposteln Paulus' i Nya Testamentet upptagna brev.

Pauli'nska kongregationen (efter påven *Paul V,* som stadfäste orden), benämning på *piaristerna* (se d. o.).

Pauli'nus, mansnamn = *Paulus* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnen **Pauli'na,** *fr.* **Pauline** (*l.* påli'nn).

Pauli't, *miner.*, ett slags *hypersten* (se d. o.).

Paulli'nia, *bot.*, se *Barbasco.*

Paulu'n (av *fr. pavillon,* eg. tält), sänggardin, hängande nedifrån sängtaket l. fästad vid en stång; även imperialsäng (se d. o. [under *Imperator*]).

Pa'ulus l. **Pa'ul** (se d. o.), latinskt mansnamn (*gr. Pavlos*), liten, ringa. Buret av ”hedningarnas apostel”. Förk. till *Pål* och *Pålle.* Motsvarar kvinnonamnet **Pa'ula.**

Pauly, *astr.*, en av småplaneterna.

Paupe'ribus re'ges mors, sce'ptra, ligo'nibus æ'quat, *lat. ordspr.*, fattiga och rika dödens hand gör lika.

Pauperi'sm (av *lat. pa'uper,* fattig), över ett större område utbrett armod.

Pa'uper non est, cu'i re'rum su'ppetit u'sus, *lat.*, fattig är ej den, som har vad han behöver.

Paupe'rtas, *lat.*, torftighet, fattigdom, armod. — **Paupertas e'xcitat a'rtes,** fattigdomen är en god lärmästarinna.

Pa'uper ubi'que ja'cet, *lat.*, den fattige dukar överallt under.

Pauro'poda, *zool.*, en ordning tusenfotingar.

Pa'us (*lat. pa'usa, gr. pavsis,* av *pave'in,* upphöra), uppehåll, avbrott, vila; *tonk.*, tystnadstecken; tillfälligt upphörande av en l. flera stämmor. — **Generalpaus,** *tonk.*, tillfälligt upphörande av samtliga stämmor. — **Pause'ra,** göra en paus, tystna för en stund. — **Pausförfarande** = *Cyanotypi* (se d. o.).

Pausilippotuff, en cementartad vulkanisk produkt från trakten av Neapel.

Pauvre, *fr.* (*l.* påvr; *lat. pa'uper*), fattig, arm, stackars; eländig, ömklig. — **Pauvres honteux,** se under *Honteux.* — **Pauvreté** (*l.* påvröte', *lat. paupe'rtas*), fattigdom; elände.

Pava'na, *sp.*, **Padova'na,** *ital.* (efter italienska staden *Pa'dova, Pa'dua*), en gammal allvarsam och högtidlig, italiensk l. spansk dans.

Pavé, *fr.* stenläggning, stengata.

Pavia'n, *ty.*, babian.

Paviljo'ng (*fr. pavillon*, av *lat. papi'lio*, lusttält), eg. tält, tälthus; byggnad, vars tak är tältformigt; lusthus; byggnad, som liknar ett lusthus; flagga. — **Paviljongsystem,** *byggn.*, det system, enl. vilket kasern- och hospitallokaler förläggas i småbyggnader.

Pa'vlova, rysk namnform för *Paula.*

Pa'vlovahöns, rysk, guld- l. silvertoppig hönsras, anses som stamform för tofshönsen.

Pawnee (*l.* på'ni), ett nordamerikanskt indianfolk.

Pavo, *astr.*, Påfågeln, stjärnbild på s. hemisfären.

Pa'vo crista'tus, *zool.*, påfågeln.

Pavonce'lla, *zool.*, se *Brushane.*

Pa'vor, se *Pallor och Pavor.*

Pa'vor noctu'rnus, *med.*, nattskräck.

Pax (*gen. pa'cis*), *lat.*, fred, frid, enighet; fred! håll! var stilla!; även *osculatorium* (se d. o.); *rom. myt.*, fredens gudinna; *astr.*, en av småplaneterna. — **P. De'i,** se *Treuga Dei.* — **P. roma'na,** ”romersk fred”, det tillstånd av inre fred, som rådde inom den romerska världen under kejsardömet. — **P. brita'nnica,** den inre fred, som råder i Indien under engelsmännens välde. — **P. (Do'mini) vobi'scum,** (Herrans) frid vare med eder! — **P. te'cum,** frid vare med dig!

Paxi'llus, *bot.*, ett hattsvampsläkte. — **P. involu'tus,** pluggskivling, allmän och ätlig, men föga njutbar.

Paya'tarata'nia, se *Rataniarot.*

Paye'na, *bot.*, indomalajiskt trädsläkte av fam. *Sapota'ceæ.* — **P. Leerii,** på Borneo och Sumatra lämnar värderad guttaperka.

Paysage, *fr.* (*l.* päisa'sj), landskap; landskapsmålning. — **Paysagist** (*l.* päisasji'st), landskapsmålare.

Pays-Bas (*l.* päiba'), franska namnet på Nederländerna.

Pays de Cocagne, se under *Cocagne.*

Pa'zend = *Parsi* (se d. o.).

Pazona'les = *Paramos* (se d. o.).

Pa'zzo, *ital.*, narr, vansinnig.

Pb, *kem.*, atomtecken för bly (*Plumbum*).

P. B., se *Par bricole.*

P. C., förk. för *lat. patres conscri'pti*, de fornromerska senatorerna; *poë'ta cæsa'reus*, kejserlig skald; *pone'ndum cura'vit*, lät resa (vården).

p. c., förk. för *procent*; *pro copia*, för avskrift; *par couvert*, under omslag; *pour condoler*, för att beklaga sorgen.

p. Chr. n., förk. för *lat. post Christum natum*, efter Kristi födelse.

Pd, *kem.*, atomtecken för *Palladium.*

Pe-, i kinesiska namn betyder nordlig. Jfr *Nan-.*

p. e., förk. för *fr. par exemple*, till exempel.

Pe, *kem.*, atomtecken för *pelopium.*

Peabodygeväret (*l.* pi'båddi-), *krigsk.*, amerikanskt bakladdningsgevär.

Peace, *eng.* (*l.* pis), fred. — **Peace with honour** (*l.* - oi'th å'nnör), fred med ära.

Péage, *fr.* (*l.* pea'sj), tullavgift, bropenningar.

Peak, *eng.* (*l.* pik), bergstopp.

Pe'an, *gr.*, sång till och åkallan av någon gudomlighet vid en hotande fara; jubelrop, jubelhymn.

Péan l. **Péans klämmare** (*l.* pea'ng), *med.*, instrument för hopklämning av blodkärl.

Peanuts, *eng.* (*l.* pi'nats), *bot.*, benämning på frukterna av *Ara'chis hypogæ'a.*

Pearlhardening, *eng.* (*l.* pö'rlha'rdning), syntetiskt kalciumsulfat, använt som fyllnadsämne i papper.

Peaux de daims, se *Daims.*

Peaux de rosette, *fr.* (*l.* på dö råsä'tt), huden av flera mindre hajfiskar.

Pe'bersvend, *da.* (*l.* -svänn), ogift man, gammal ungkarl (efter hansestädernas agenter i Köpenhamn, som till magistraten måste erlägga ett pund peppar och som skulle vara ogifta). — **Pebermö,** ogift kvinna, gammal mö.

Pébrine, *fr.* (*l.* -bri'nn), fläcksjuka, en bakteriesjukdom hos silkesmasken.

Pecca'tum, *pl.* **Pecca'ta,** *lat.* (av *pecca're*, fela), fel, förseelse; synd. — **P. actua'le,** verksynd. — **P. commissio'nis,** överträdelsesynd, synd genom en begången handling. — **P. omissio'nis** l. **venia'le,** underlåtenhetssynd. — **P. ori'ginis** l. **P. origina'le,** arvsynd. — **Peccata morta'lia,** dödssynder.

Pecca'vi, *lat.*, jag har syndat.

Pecci (*l.* pe'ttji), italiensk grevesläkt, bland vars medlemmar märkes påven *Leo XIII.*

Pecco, Pekko l. **Pekoe,** en svart kinesisk tesort; allmän benämning på ostindiska tesorter, sorterade i följande kvaliteter: *Orangeflowery-pecco, Flowery-pecco, Pecco, Broken-pecco, Pecco-dust, Pecco-souchong, Souchong, Broken tea, Congu* och *Dust.* — **Pekko-burung, Pecco-rynen,** javanska tesorter.

Pechblände, *miner.*, becksvart mineral av blyhaltig uranoxidul. Radioaktivt. Den viktigaste radium- och uranmalmen.

Pechsten (*ty. Pechstein*), *geol.*, en vulkanisk bergart av vattenhaltigt, naturligt glas.

Pechy'agra, *gr.* (av *pechy's*, armbåge), *med.*, armbågsgikt.

Peck, ett engelskt rymdmått för spannmål = 2 gallons (omkr. 9 l.). I Förenta staterna = ¼ bushel = 8,81 l.

Pe'cora (av *lat. pe'cus*, boskap), *zool.*, avdelningen Boskapsdjur bland idisslarna.

Pecora'le, Pecora'lia m. fl., se under *Pecus.*

Pe'cten, *lat.*, kam; *zool.*, kammusslan. Av

detta musselsläkte förekomma många arter i fossilt tillstånd inom olika geologiska system. — **Pectina'tus,** *bot.*, kamlikt, grenad.

Pectora'le, Pectora'lia, se under följ. ord.

Pe'ctus (*gen. pe'ctoris*), *lat.*, bröst. — **P. carina'tum,** *med.*, gåsbröst, en missbildning av bröstkorgen, bestående däri, att bröstbenet skarpt framstår, på grund av att revbenen äro intryckta från sidorna. — **P. fa'cit theo'logum,** det är hjärtat, som gör prästen. — **Pectora'l,** som tillhör bröstet. — **Pectora'le** l. **Pektora'lkors,** bröstkors, biskopskors. — **Pectora'lia,** *pl.*, ting, som höra till bröstet; *med.*, medel mot bröstlidande; även beteckning för bröstsjukdomar i allm.

Pecu'lium, *lat.* (av *pe'cus*, boskap), l. **Pekulia'rförmögenhet,** självförvärvad egendom.

Pecu'nia, *lat.* (av *pe'cus*, boskap), **Peku'nier,** egendom, gods, förmögenhet, penningar. — **Pecunia depo'sita,** deponerade penningar. — **P. est ne'rvus be'lli,** se under *Nervus.*

Pe'cus, *gen.* **Pe'coris,** *lat.*, boskap, fänad. — **Pecora'le,** *pl.* **-a'lia,** *nylat.*, l. **Pekora'l,** *pl.* **Pekora'lier,** tal l. skrift, som vittnar om fäaktig dumhet. — **Pekorali'st,** upphovsman till pekoralier.

Ped., *tonk.*, förk. för *pedal* (se d. o.).

Pedago'g (*lat. pædago'gus, gr. paidagogo's*, av *pa'is*, barn, gosse, och *a'gein*, leda), barnuppfostrare, skolmästare; hos oss lärare vid en enklassig pedagogi. — **Pedagogi',** uppfostringsanstalt; hos oss vissa en- l. tvåklassiga, allmänna läroverk. — **Pedagogi'k** (*gr. paidagogike'*), uppfostringslära; uppfostringskonst. — **Pedago'gisk,** som angår uppfostran, som har avseende på undervisning. — **Pedago'gium,** uppfostringsanstalt, bildningsanstalt.

Peda'l (av *lat. pes*, fot), mekanisk utlösningsanordning som skötes med foten; *tonk.*, på orgeln och pedalflygeln den klaviatur, som spelas med fötterna; på harpan den fotklaviatur, som tjänar till att höja tonen; på pianot såväl den tramp, som stärker tonerna, som den, vilken dämpar dem (*forte-pedal* och *piano-pedal*); en velocipeds trampinrättning. — **Pedalflygel,** flygel med fotklaviatur. — **Pedalharpa,** harpa med fotklaviatur.

Pedala'ceæ, *bot.*, växtfamilj, vars viktigaste art är oljeväxten *Sesamum* (se d. o.).

Peda'nt (*ital. peda'nte*, av *gr. paide'vein*, undervisa barn), skolfux; uppblåst och narraktig lärd; själlös formalist, som med pinsam noggrannhet fasthänger vid givna former l. åsikter; bokstavsdyrkare. — **Pedanteri'** l. **Pedanti'sm,** skolfuxeri; löjlig noggrannhet och stränghet i småsaker; bokstavsdyrkan. — **Peda'ntisk,** som härrör av pedanteri; ensidig; småaktigt noggrann.

Peda'ta, *lat.* (av *pes*, fot), *bot.*, fot-.

Pedatrofi', *gr.*, *med.*, atrofi hos barn.

Pede'll (*mlat. pedellus* l. *bidellus*, av *fty. bidal, pital*, den som inbjuder), rättstjänare; vaktmästare vid ett universitet l. konsistorium.

Pe'der, den danska formen av namnet *Peter* (se d. o.).

Pedera'st (*gr. paidera'stes*, av *pa'is*, gosse, och *era'n*, älska), person, som hängiver sig åt pederasti; gosseskändare. — **Pederasti'** (*gr. paiderasti'a*), eg. gossekärlek; intimt kärleksförhållande mellan vuxna män och ynglingar; gosseskänderi; onaturlig tillfredsställelse av könsdriften mellan män.

Peder Paars (*l.* - pårs), namn på en komisk hjältedikt av den danske komediförfattaren *Ludvig Holberg.*

Pedestriani'sm, Pedestrini'sm, se under följ. ord.

Pede'strisk (av *lat. pes*, fot), varande till fots. — **Pedestrisk staty,** staty till fots. — **Pedestriani'sm,** lust för fotvandringar. — **Pedestrini'sm,** konsten att rimma på stående fot.

Pedete'ntim, *lat.*, fot för fot, steg för steg; så småningom.

Pedeute'rium, *gr.-lat.*, gosskola; klosterskola. — **Pedeuti'k,** *gr.*, uppfostran till dygd.

Pedi'ades, *lat.* (av *pe'dum*, herdestav), *bot.*, på slätter.

Pedialgi' (av *lat. pes*, fot., och *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, nervös fotvärk.

Pedia'ter, se under följ. ord.

Pediatri' (av *gr. pa'is*, barn, och *iatre'ia*, läkedom), behandling av barnsjukdomar. — **Pediatri'k,** läran om barnsjukdomarna. — **Pedia'triker** l. **Pedia'ter,** barnläkare. — **Pediome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), apparat för bestämmande av nyföddas vikt och längd samt storleken av deras huvud.

Pedicella'ta, *bot.*, med blom- l. fruktskaft.

Pedi'cterus, *gr.*, *med.*, gulsot hos barn.

Pedicula'ris, *bot.*, spira, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* Är denna familjs nordligaste företrädare. — **P. fla'mmea,** brandspira, **P. hirsu'ta,** polarspira, **P. lappo'nica,** lappspira, och **P. Œde'ri,** Jämtlandsspira, äro samtliga högfjällsväxter. — **P. palu'stris,** kärrspira, allmän å kärrängar i hela landet. — **P. sce'ptrum caroli'num,** Kung Karls spira, kronor gula med mörkt violettröda flikar, tämligen allmän i fjällen, eljest sällsynt.

Pedicula'ris mo'rbus, *lat.*, *med.*, lussjuka.

Pedicula'ti, *zool.*, en familj taggfeniga benfiskar. Hit hör marulken (*Lo'phius*).

Pediculo'sis, *med.*, lussjuka, se *Ftiriasis.*

Pedi'culus, *lat.*, lus; *zool.*, löss. — **Pedi'culi ca'pitis,** huvudlöss. — **P. pu'bis,** flatlöss. — **P. vestime'nte,** klädlöss.

Pedicure, *fr.* (*l.* -ky'r), se *Pedikur.*

Pedifo'rmis, *lat.* (av *pes*, fot, och *fo'rma*, form), *bot.*, fotlik.

Pedigree, *eng.* (*l.* -gri'), stamtavla över avkomman i flera släktled av ett djurpar l.

ett växtindivid. — **Pedigreedjur,** djur av ren ras med stamtavlebestyrkt härstamning. — **Pedigreekultur** l. **-förädling,** renodling av avkomman efter *ett* växtindivid (motsats: massurval).

Pediku'r l. **Pediky'r** (*fr. pedicure,* av *lat. pes,* fot, och *cura're,* vårda), fotvård. — **Pedikuri'st** l. **Pedikyri'st,** yrkesmässig utövare av pedikur.

Pedila'vium, *lat.* (av *pes,* fot, och *lava're,* tvätta), fottvagning (en ceremoni vid påsktiden inom katolska kyrkan).

Pediome'ter, se under *Pediatri.*

Pedisse'quus, *lat.*, en tjänare, som följer efter sin herre.

Pe'dites, *lat.*, *pl.*, fotknektar.

Pe'dlar, *eng.*, kringvandrande krämare, gårdfarihandlare.

Pedogene's (av *gr. pa'is,* barn, och *ge'nesis,* uppkomst), *zool.*, partenogenetisk fortplantningsföreteelse utmärkt därav att fortplantningen sker, innan individen nått full utveckling i övrigt.

Pedologi' (av *gr. pa'is,* barn, och *lo'gos* lära), gemensam benämning på de olika vetenskaper som handla om barnet, dess fysiska och psykiska natur och utveckling.

Pedologi' (av *lat. pes,* fot, och *lo'gos,* lära), marklära.

Pedome'ter (av *lat. pes,* fot, steg, och *gr. me'tron,* mått), stegräknare. Jfr *Hodometer.*

Pedotrofi' (av *gr. pa'is,* barn, och *tre'fein,* nära), närande, uppfödande av barn.

Pe'dro, den spanska och portugisiska formen av namnet *Peter* (se d. o.). Buret av brasilianska kejsare samt av spanska och portugisiska konungar.

Pe'dro Jimenes (*l.* - sjime'nes), ett slags Malagavin.

Pedro-orden, en brasiliansk orden.

Pe'dum, *lat.*, en fornromersk herdestav. — **Pedum episcopa'le,** biskopsstav.

Peduncula'tus, *lat.*, stjälkad; *bot.*, med blom- l. fruktskaft. — **Pedu'nculus,** *lat.*, stjälk.

Peer, *eng.* (*l.* pir; av *lat. par,* jämlike), ledamot av överhuset i Englands parlament; lord; medlem av den engelska, skotska l. irländska högadeln. Jfr *Pär.* — **Peeress** (*l.* pi'ress), en peers maka. — **Peerage** (*l.* pi'ridj), en peers värdighet; samtliga lorder i överhuset.

Peer Gynt (av *no. gynt,* underlig kurre), norsk sägenfigur, om vilken *Asbjörnsen* gjort uppteckningar; huvudfigur i *H. Ibsens* drama med samma namn.

Pegamoi'd, *kem.*, en lösning, genom vilken tyg, läder o. a. ämnen göras vattentäta och skyddas mot mal. Brukas även till förfärdigande av skinnimitationer.

Pe'ganum, *bot.*, örtsläkte av fam. *Zygophylla'ceæ.* — **P. Harma'la,** från Gamla världens torra områden, har frön som sedan antiken använts i österländsk medicin. Av turkarna användas de som matkrydda. De innehålla dessutom *harmalin,* ett vackert, mycket beständigt färgämne, tekniskt viktigt under namnet ”turkiskt rött”.

Pega'sen, se under *Pegasus.*

Pegasia'ner, motståndare till *sabinianerna* (se d. o.).

Pe'gasus (*gr. Pe'gasos*), *gr. myt.*, Poseidons och Medusas son, en bevingad häst, som genom ett hovslag öppnade källan Hippokrene, vilken helgades åt muserna; *fig.*, den poetiska inspirationen; *astr.*, stjärnbild på n. himlavalvet. — **Sadla** l. **rida Pega'sen,** försöka sig som skald, skriva vers.

Pegel (*ty. Pegel, holl. pegel* l. *peil*), vertikalt riktad mätstång för bestämmande av vattenståndet vid slussar, bryggor och kvarnar.

Pe'ggi (*l.* -gi), engelskt kvinnonamn, förk. av *Margareta* (se d. o.).

Pegiatri' (av *gr. pege',* hälsokälla, och *iatre'ia,* läkekonst), brunnskur. — **Pegologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om hälsokällor.

Pegmati't, *petrogr.*, skriftgranit, granit med teckningar, som likna bokstäver.

Pegni'n, *farm.*, pulverformigt, lättlösligt löpeenzym framställt ur djurmagar. Hindrar ostämnet att utfällas klumpvis i magen hos svaga personer.

Pe'gnitzorden, ett i Nürnberg på 1600-t. stiftat vittert sällskap.

Pegologi', se under *Pegiatri.*

Pehlevi, urspr. ett persiskt skrivsätt; medelpersiskan, språk, som brukades mellan forn- och nypersiskan.

Pehliva'n l. **Pehluva'n,** *pers.*, krigare.

Pei l. **Poi,** folkstam i Kina.

Peignoir, *fr.* (*l.* pänjåa'r; av *peigner,* kamma), penjoar, kamkofta, badkappa, morgonklänning.

Peintre-graveur, *fr.* (*l.* pängtr gravö'r), måleregravör, konstnär, som efter egen teckning raderar l. sticker i koppar.

Peinture mate, *fr.* (*l.* pängty'r matt), *målark.*, målning, utförd med terpentinfärger på ogrunderad duk.

Peire'skia, *bot.*, buskskläkte av fam. *Cacta'ceæ.* — **P. aculea'ta,** på Antillerna, har välsmakande, syrliga bär, ”amerikanska krusbär”.

Peiri'thoos, *gr. sag.*, lapiternas konung, Theseus' vapenbroder.

Peitho', *gr. myt.*, övertalningskonstens gudinna; *astr.*, en av småplaneterna.

Pe'jla (av *holl. peil* [se *Pegel*]), *sjöv.*, med hjälp av kompassen finna den riktning, i vilken man ser ett föremål; med hjälp av lod och lodlina bestämma vattnets djup. — **Pejling,** riktning från ett fartyg till ett observerat föremål. Om två föremål inpejlas, erhålles en bestämning av fartygets läge, s. k. *Krysspejling.* — **Pejlkvadrant,** akter ut på segelfartyg placerat instrument, varmed kölvattnet pejlas för uppmätning av avdriften.

Pejore'ra (*lat. pejora're*, av *pe'jor*, sämre), försämra; försämras. — **Pejoratio'n**, försämring. — **Pejorati'v**, nedsättande.

Peka'nen, *zool.*, en mårdart.

Pe'kannö't, *bot.*, den valnötliknande frukten av ett amerikanskt träd, *Ca'rya olivæfo'rmis.*

Peka'ri, *zool.*, navelsvin.

Peke'sch (*po. bekiezza*), en polsk överrock, prydd med snören.

Pekingankan, i Sverige omtyckt vit ankras, stor och härdig köttras.

Peking-Bantams, kochinkinaliknande kinesiska dvärghöns, numera även spridda i Sverige.

Pekko, Pekoe, se *Pecco.*

Pekora'l, Pekora'lier, Pekorali'st, se under *Pectus.*

Pekta's, enzym (se d. o.), som åstadkommer koagulering av pektinämnen.

Pektina's, *kem.*, ett koagulerande enzym.

Pekti'nämnen, *kem.*, kolhydraten närstående ämnen, som förekomma i frukter och rötter.

Pe'ktis, *gr.*, *tonk.*, ett forngrekiskt stränginstrument, som liknade *kitharan* (se d. o.).

Pektoli't, *miner.*, ett av kalk och natron bestående bisilikat.

Pektora'lkors, se under *Pectus.*

Pektorilokvi' (av *lat. pe'ctus*, bröst, och *lo'qui*, tala), *med.*, diagnostiskt tecken, varvid rösten vid lyssnandet på bröstkorgen höres så tydlig, som om den komme direkt från bröstet.

Pekto's, *kem.*, ett pektinämne (se d. o.).

Pekulia'rförmögenhet, se *Peculium.*

Peku'nier (*lat. pecu'nia*), pengar (skämtsamt uttryck). — **Pekuniä'r**, som består i l. har avseende på pengar.

Pel, se *Päl.*

Pelade, *fr.* (*l.* -ladd), *med.*, håravfall.

Pelagia'ner, *pl.*, anhängare av pelagianismen (se nedan). Jfr *Semipelagianer.* — **Pelagiani'sm** kallas den av den engelske munken *Pela'gius* (5:e årh.) förfäktade läran, att människans egen fria verksamhet är av större betydelse för hennes frälsning än den gudomliga nåden. Jfr *Semipelagianism.*

Pela'gisk (av *gr. pe'lagos*, hav), som hör till havet, havs-.

Pela'giska regionen, *oceanogr. biol.*, öppna havet ned till 400 m. djup. Jfr *Abyssiska regionen* och *Litorala regionen.*

Pelagosko'p (av *gr. pe'lagos*, hav, och *skope'in*, se, skåda), ett slags vattenkikare l. apparat till att med blicken genomforska havsdjup.

Pe'lamis, *zool.*, plattormar, ett släkte havsormar.

Pela'ms, *pl.*, ett slags kinesiska l. ostindiska sidentyger.

Pela'rarbete, se under *Pelarer.*

Pelare (*lat. pila'rium*), *byggn.*, arkitektoniskt stöd med samma funktion som en kolonn men av icke-cylindrisk form; även cylindriskt stöd av mycket stor diameter, s. k. rundpelare.

Pela'rer, trästolpar, mellan vilka en häst under dressyren bindes för inlärande av vissa rörelser, s. k. *pelararbete.*

Pelargo'nium, *bot.*, ett till fam. *Gerania'ceæ* hörande örtsläkte, inhemskt i Kaplandet och Australien. Många arter odlas som prydnadsväxter. — **Pelargo'nsyra**, *kem.*, förekommer i bladen av *Pelargo'nium ro'seum* och uppstår genom oxidation av många fettarter, oljesyra m. m.

Pelarhelgon, se *Stylit.*

Pela'sger, Greklands urinvånare. — **Pela'sgiska murar** l. **Cyklo'piska murar**, rester av urgamla, utan bindemedel uppförda, grekiska stadsmurar.

Peleca'nidæ, *zool.*, familj av Pelikanfåglar. — **Peleca'nus**, pelikansläktet.

Peleia'des, se *Dodonas ek.*

Pêle-mêle, *fr.* (*l.* päl-mä'l; av *pelle*, skyffel, och *mêler*, blanda), huller om buller, om vartannat.

Peleri'n (*fr. pèlerine*, av *pèlerin*, pilgrim), pilgrimskrage; damytterplagg i form av en stor kappkrage.

Pele'vs (*lat. Pe'leus*), *gr. sag.*, härskare i Iolkos, make till havsgudinnan Thetis och fader till Achilleus.

Pe-lian-kiao, *kin.*, "vita vattenliljan", hemligt kinesiskt sällskap med ändamål att fördriva mandsjudynastien.

Peli'as, *gr. sag.*, farbroder till Jason, förmådde denne till argonautfärden.

Peli'den (*gr. Pele'ides*), Pelevssonen, efter fadern, *Pelevs*, binamn till Achilleus.

Peli'gner, en folkstam i det gamla Italien.

Pelika'rsläktet, *zool.*, *Peleca'nus*, ett i varma land hemmahörande simfågelsläkte, som kännetecknas av den vid näbben fästade, säcklika hud, i vilken fågeln förvarar fisk.

Pelio'ma, *med.*, blödande hudfläckar (t. ex. vid nervfeber).

Pelio'sis, *gr.*, *med.*, en oftast av reumatism l. skörbjugg framkallad hudsjukdom, som visar sig i fläckformiga blödningar i huden.

Peli's (*fr. pelisse*, av *lat. pe'llis*, skinn), pälsfodrad damkappa. — **Pelissier** (*l.* pölissie'), en nedtill vid överrock med vida ärmar.

Peli't, *geol.*, generellt namn för leror, och ur leror uppkomna bergarter.

Pe'lla l. **Pe'llis**, *anat.*, hud.

Pella'gra (av *gr. pe'lla*, hud, och *a'gra*, smärta), *med.*, en i medelhavsländerna och Nordamerika uppträdande utslagssjukdom som synes åtfölja ensidig majsdiet.

Pellervo, Pellervoinen, se *Sämpsä.*

Pelleterie, *fr.* (*l.* pälltöri'), pälsverk; pälshandel.

Pelletieri'n l. **Punici'n**, *kem.*, alkaloid ur granatträdets rotbark. Dess salter användas mot binnikemask.

Pellido'l, *med.*, diacetylamidoazotoluol, användes i salva vid sårbehandling.

Pe'llis, se *Pella.*

Pellote, se *Mejical.*

Pelloti'n, *kem.*, alkaloid, framställd ur blad av vissa kaktusarter, använd som sömnmedel. Förekommer jämte Mezkalin i Pellote. Se *Mejical.*

Pelluci'd (*lat. pellu'cidus*), genomskinlig. — **Pellucidite't**, genomskinlighet.

Pelo fila'to, *ital.*, löst tvinnat silke, som användes till underlag å galoner o. d.

Pelopi'der, *gr. sag.*, *Pelops*' ättlingar, ryktbara för brott och tragiska levnadsöden.

Pelo'pium, *kem.*, ett grundämne, som (oriktigt) ansetts förekomma i kolumbit.

Pe'lops, *gr. sag.*, Tantalos' son, dödades av sin fader och anrättades som måltid åt gudarna, vilka återskänkte honom livet. Med Hippodameia hade han sönerna Atrevs och Thyestes.

Pelo'rus, *sjöv.*, ett instrument för pejling.

Pelo'tt, *fr.*, eg. nystan; *med.*, bråckband.

Pelouse, *fr.* (*l.* pelo'ss), gräsmatta; *sportt.*, inre kretsen av billiga åskådarplatser på kapplöpningsbana.

Pelta (*gr. pe'lte*), *krigsk.*, en liten rund, grekisk sköld. — **Pelta'st**, spjutkastare; forngrekisk, med pelta (se föreg. ord) beväpnad fotsoldat.

Pelta'tus, *bot.*, sköldlik.

Peluche, *fr.* (*l.* plysj), se *Plysch.*

Pelu'do, *zool.*, borstbälta. Se *Chætophractus.*

Pelusker, *bot.*, gråärt. En fordom allmänt odlad form av åkerärt.

Pelveo-, **Pelvi-**, se under följ. ord.

Pe'lvis, *lat.*, *anat.*, bäcken. — **P. na'na**, förträngt bäcken. — **P. rena'lis**, njurbäcken. — **Pelveoperitoni'tis** = *Perimetritis* (se d. o.). — **Pelvime'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *med.*, bäckenmätare. — **Pelvimetri'**, bäckenmätning. — **Pelvitomi'**, genomsnitt av bäckenben. — **Pelviperito'neum**, bäckenserosan.

Pe'mbrokeshirerasen (*l.* -bråksjir-), ett nötboskapsslag från Wales.

Pe'mfix, se *Pemphigus.*

Pe'mmikan, torkat och sönderstött l. i tunna skivor skuret kött av bisonoxen l. älgen; ett slags engelska konserver av oxkött.

Pe'mphigus, *lat.*, l. **Pe'mfix**, *gr.*, *med.*, ett blåsartat hudutslag.

Pen, *sjöv.* (av samma ordstam som *pinne*), främre timret å gallion å segelfartyg, på vilket vanligen gallionsbilden är anbragt.

Peña, *sp.* (*l.* pe'nja), klippa.

Pena'l, **Pena'llag**, se under *Pœna.*

Penali'sm, se *Pennalism.*

Penalite't (*eng. penalty*, straff, vite), tilläggsvikt vid hästtävlingar, där hästen skall vara belastad med viss minimivikt.

Pena'ter (*lat. pena'tes*), *pl.*, *rom. myt.*, i det gamla Rom statens och de enskilda familjernas skydds- l. husgudar; *fig.*, hus och hem, den egna härden.

Pence, *eng.* (*l.* pens), *pl.* av *Penny* (se d. o.).

Penchant, *fr.* (*l.* pangsja'ng, av *pencher*, luta, vara böjd för), lust, benägenhet, böjelse, förkärlek.

Pendant, *fr.* (*l.* pangda'ng; av *lat. pende're*, hänga ned), l. **Pendang**, hänge, hängprydnad; motstycke, sidostycke, make; person l. sak, som liknar och väl passar tillsammans med en annan.

Pe'ndel (av *lat. pe'ndulus*, hängande, av *pende're*, hänga), *fys.*, svängtyngd, en tyngd, upphängd så att den, då den sättes i rörelse, fritt svänger fram och tillbaka; svängtyngd på ur. Jfr *Perpendikel.* — **Pendelur**, ur, vilkas gång regleras genom en pendel.

Pendeloque, *fr.* (*l.* pangdölå'ck), något nedhängande; örhänge; prisma på en ljuskrona.

Pendenti'v, *fr. pendentif* (av *lat. pende're*, hänga), *byggn.*, svickel, buktigt, tresidigt fält mellan ett valvs kupor.

Pendja'bi, ett nyindiskt språk, som talas i *Pendjab.*

Pe'ndula, **Penduli'num** (se *pendel*), *bot.*, hängande. — **Penduliflo'rus**, *bot.*, med hängande blommor.

Pendyl (*l.* pangdy'l, *fr. pendule*, av *lat. pende're*, hänga), väggur, bordstudsare.

Pene'lope, *astr.*, en av småplaneterna. Se följ. ord.

Penelo'peia l. **Penelo'pe** (*lat. Pene'lope*), *gr. sag.*, Odysseus' trofasta gemål. Under sin makes tjuguåriga bortovaro hårt ansatt av pockande friare, föregav hon, att hon, före sitt inträde i nytt äktenskap, måste sluta en påbörjad väv. Men vad hon vävde om dagen, rev hon upp om natten.

Penepla'n (av *lat. pæ'ne*, nästan, och *pla'nus*, jämn), *geol.*, den så gott som plana yta, som uppstår om erosionen under längre tid ostörd får påverka jordytan.

Pene'ster (*gr. pene'stai*), den livegna lantbefolkningen i forngrekiska landskapet Tessalien.

Penetra'bel, **Penetra'le**, **Penetratio'n** m. fl., se under *Penetrera.*

Pe'netrans, *bot.*, genomträngande.

Penetre'ra (*lat. penetra're*), genomtränga; intränga i; utgrunda, utforska. — **Penetra'bel**, genomtränglig. — **Penetra'le**, det innersta av en fornromersk boning; det innersta av ett tempel. — **Penetra'lia**, *pl.*, det innersta, det hemligaste djupet av en sak. — **Penetra'nt**, genomträngande; skarpsinnig. — **Penetra'ntia**, *pl.*, *med.*, starka, genomträngande läkemedel. — **Penetratio'n**, genomträngande förstånd, skarpsinne. — **Penetration pacifique**, *fr.* (*l.* penetrasjå'ng passifi'ck), "fredlig genomträngning", den metod Frankrike an-

vänt för att så småningom utan krig erövra Marocko.

Penghawar Djambi, *bot.*, *Agnus Christi*, hårlika fjäll av några trädlika ormbunkar på Sumatra och Java samt i Kina. Nyttjas som blodstillande medel.

Peni'a, *gr.*, fattigdom; armod; *gr. myt.*, armodets gudinna.

Peni'bel (*fr. pénible*), mödosam, plågsam, besvärlig.

Penicillifo'rmis, *bot.*, pensellik.

Penici'llium, *bot.*, penselmögel.

Peni'nsula, *lat.* (av *pæ'ne*, nästan, och *i'nsula*, ö), halvö. — **Peninsula'risk,** som har avseende på en halvö l. är skapad som en sådan.

Pe'nis, *lat.*, *anat.*, manslemmen.

Penite'ns (*fr. pénitence*, *lat. pœnite'ntia*), ånger), bot och bättring, botövning, syndabot, kyrkoplikt. — **Penite'nt,** en ångrande; en botfärdig; person, som blivit ålagd penitens. — **Penitentia'rius,** se *Pœnitentiarius*. — **Penitentiä'r** (*fr. pénitentiaire*), som avser fängelseväsendet och särskilt fångarnas förbättring. — **Penitentiärkongress,** fångvårdskongress. — **Penite'ra,** ångra.

Penja'bi = *Pendjabi* (se d. o.).

Penjoa'r, se *Peignoir*.

Penn., förk. för nordamerikanska staten *Pennsylvania*.

Pe'nna, *lat.*, fjäder.

Penna'l (antagligen av *ho'mo penna'lis*, en pennans man), fordom benämning på en ”nybakad” student. Jfr *Beanus*. — **Pennali'sm** l. **Pennalväsende,** kamratförtryck, den skymfliga misshandling, som fordom äldre studenter, gymnasister, kadetter m. fl. tilläto sig mot de yngre nykomna kamraterna.

Penna'ta, *bot.*, fjäderlik.

Pennay-poon (*l.* pe'nnä-pon), dets. som *Takamahakaolja* (se d. o.).

Pe'nni, finskt skiljemynt = $^1/_{100}$ mark.

Pennice'tum, *bot.*, fjäderborstgräs. Flera arter odlade som prydnadsväxter. — **P. america'num,** dochan, duchn, negerhirs, Centralafrikas viktigaste sädesslag. Odlas även i Arabien och Ostindien.

Penni'n, *geol.*, en varietet av klorit.

Penningarv, *bot.*, se *Lysimachia*.

Penninggräs, *bot.*, se *Thlaspi*.

Pennskaft, skämtsam benämning på kvinnlig journalist.

Pennsylva'niasystemet, se *Cellsystemet*.

Pennsylvania-te, se *Monarda*.

Penny, *pl.* **Pence,** *eng.* (*l.* pe'nni, pens), engelskt skiljemynt = $^1/_{12}$ shilling = 7 ½ öre. Förkortningstecknet för myntet är *d.* (av *lat. dena'rius* [se *Denar*]).

Penny magazine, *eng.* (*l.* pe'nni mä'gäsinn), benämning på folkläsningsserier, av vilka vart häfte kostade 1 penny.

Pennyweight, *eng.* (*l.* pe'nnioe't), engelsk vikt = 24 grains = 0,0648 gr. Förk. *dwt.*

Pe'nsa, se *Pensum*.

Pensé (*l.* pangse'; *fr. pensées*), *bot.*, styvmorsblomman, en till fam. *Viola'ceæ* hörande ört. — **Penséer** (*fr. pensées*), *pl.* av *pensé* (se föreg. ord); tankar, betraktelser.

Penseroso (*l.* -å'så, av *ital. pensieroso*), eftertänksam; bekymrad; tankfull; begrundande.

Pension, *fr.* (*l.* pangsiå'ng; *sv.* uttal: pangsjo'n; av *lat. pe'nsio*, betalning), enskild uppfostringsanstalt för barn; årligt understöd för avskedade tjänstemän etc., ävensom för delägare i *pensionskassor*, *pensionsföreningar* o. s. v. — **Pensiona't** (av *fr. pension*), inackorderingsställe. — **Pensione'ra,** giva någon pension. — **Pensionä'r** (*fr. pensionnaire*), barn som åtnjuter undervisning i en pension, lärjunge; person, som erhåller pension, understödstagare.

Pensiv (*l.* pangsi'v, *fr. pensif*), tankfull.

Pe'nsum, *pl.* **Pe'nsa,** *lat.*, eg. det, som blivit avvägt; det uppgivna, det bestämda; förelagt arbete, uppgift, läxa; det kunskapsmått, som fordras för någon viss examen.

Pentacle'thra, *bot.*, tropiskt trädsläkte av fam. *Legumino'sæ*. — **P. macrophy'lla,** ovala trädet (i Västafrika), har frön, som ätas, såsom dikabröd, och vilkas olja användes till ljusberedning.

Pentacy'clicæ, *bot.*, femkransade, underklass av *Sympetalæ* (se d. o.). — **Pentacy'klisk,** femkransad.

Penta'd l. **Pe'ntas,** *gr.* femtal.

Pentade'sma, *bot.*, trädsläkte av fam. *Gutti'feræ*. — **P. butyra'ceum,** smörträdet (i Sierra Leone och flerstädes), har frukter, vilkas saft användes som smör.

Pentadi'k (av *gr. pe'nte*, fem), räknesystem, vars grundtal är fem.

Pentae'der (av *gr. pe'nte*, fem, och *he'dra*, yta), *mat.*, femsidig solid figur.

Pentaglo'tt (av *gr. pe'nte*, fem, och *glo'ssa* l. *glo'tta*, språk), en bok, i synnerhet en bibel, på fem olika språk.

Pentago'n (av *gr. pe'nte*, fem, och *goni'a*, hörn), *mat.*, regelbunden femhörning. — **Pentago'ndodekae'der,** kristallform, begränsad av tolv symmetriska femhörningar.

Pentagra'm (av *gr. pe'nte*, fem, och *gra'mma*, inristat tecken), alvkors, ett magiskt tecken i form av en femuddig stjärna, som under medeltiden betraktades såsom ett kraftigt skyddsmedel mot trolldom.

Pentagyni'a l. **Pentagy'nia** (av *gr. pe'nte*, fem, och *gyne'*, kvinna), *bot.*, hos Linné benämning på den ordning, som kännetecknas därav, att pistillernas antal är fem.

Pentako'rd (av *gr. pe'nte*, fem, och *cho'rde*, sträng), *tonk.*, ett tonverktyg med fem strängar.

Pentakro'stikon (av *gr. pe'nte,* fem, och *akrostikon,* se d. o.), femradig namndikt.

Penta'l, *med.,* trimetyletylen, har försökts som sömnmedel, men medför därvid omedelbar livsfara genom andningsförlamning.

Penta'lfa = *Pentagram* (se d. o.).

Pentame'r (av *gr. pe'nte,* fem, och *me'ros,* del), *bot.,* kallas en blomma, som har femtaliga kransar.

Penta'meruskalk, *geol.,* en mörk silurisk kalksten, uppkallad efter brachiopodsläktet *Pentamerus,* och förekommande i Norge, Jämtland och s. Lappland.

Penta'meter (av *gr. pe'nte,* fem, och *me'tron,* mått), *metr.,* eg. femfotad vers; ett distikons slutvers som har följande schema: — ◡◡ — ◡◡ — — ◡ ◡ — ◡ ◡ —. — **Pentame'trisk,** i femfotade verser.

Penta'ndra, *bot.,* med fem ståndare.

Pentandri'a l. **Penta'ndria** (av *gr. pe'nte,* fem, och *ane'r,* man), *bot.,* femte klassen i Linnés växtsystem, innefattande växter, vilkas tvåkönade blommor hava fem fria ståndare.

Penta'ner, *kem.,* till metanserien hörande kolväten med fem kolatomer.

Pentangulä'r (av *gr. pe'nte,* fem, och *lat. a'ngulus,* hörn), *mat.,* femvinklig.

Penta'rk (av *gr. pe'nte,* fem, och *a'rchein,* härska), medlem av en femmannaregering. — **Pentarki',** femmannavälde.

Pe'ntas, se *Pentad.*

Penta'stikon, *gr.,* femradig dikt.

Pentasto'mum, *zool.,* en ordning inälvsmaskar.

Pentasty'l (av *gr. pe'nte,* fem, och *sty'los,* kolonn), *byggn.,* byggnad, som å framsidan har fem kolonner.

Pentasy'llabum, *lat.* (av *gr. pe'nte,* fem, och *syllabe',* stavelse), femstavigt ord. — **Pentasylla'bisk,** femstavig.

Pentate'vken (*gr. penta'tevchos,* av *pe'nte,* fem, och *tevchos,* bok), de fem Moseböckerna i Gamla Testamentet.

Pe'ntathlon, *gr.* (av *pe'nte,* fem, och *a'thlos,* kamp), femkamp, i det gamla Grekland en tävlingskamp i fem kroppsliga idrotter.

Pentato'midæ, *zool.,* sköldskinnbaggar.

Pentato'nisk skala (av *gr. pe'nte,* fem, och *to'nos,* ton), *tonk.,* skala bestående av fem tonsteg, utan halvtonsteg. Utgör den äldsta påvisbara skalformen i såväl Österson Västerlandet.

Penteko'ntoros, *gr.* ”femtiroddare”, forngrekiskt fartyg med tjugufem roddare på vardera sidan.

Pentekoste', *gr.,* eg. den femtionde, nämligen dagen efter påsk; pingst.

Pente'lisk marmor, vit marmor från berget *Pentelikon,* varav Atens praktbyggnader under antiken uppfördes. Den brytes alltjämt.

Pente'meron, *gr.,* en tid av fem dagar.

Pente'ner, *kem.,* till etylenserien hörande kolväten med fem kolatomer.

Penteri' (*eng. pantry,* av *lat. pa'nis,* bröd), *sjöv.,* skafferi på ett fartyg.

Pe'nterlina, *sjöv.,* en för ankarets fällning avsedd kätting.

Penthemi'meris, *lat.* (av *gr. pe'nte,* fem, *hemi',* halv, och *me'ros,* del), *metr.,* den i en hexameter förekommande cesuren; den genom densamma avskurna versleden (fem halva versfötter).

Penthesi'leia (*lat. Penthesile'a*), *gr. sag.,* amasonernas drottning, som av Achilleus dödades utanför Troja; *astr.,* en av småplaneterna.

Penthe'vs (*lat. Pe'ntheus*), *gr. sag.,* konung av Thebe, motståndare till Dionysoskulten, blev söndersliten av backantinnor.

Pentime'nt (*ital. pentime'nto*), märken efter i en målning l. d. vidtagna ändringar.

Pento'ser, *kem.,* ett slags sockerarter med fem kolatomer.

Pentosa'ner, *kem.,* kolhydrat, sammansatta av pentoser, ingå i cellväggarna i äldre växtdelar, såsom ved, halm och kli.

Pentosuri', *med.,* uppträdande av pentoser i människans urin.

Pe'ntry (av *eng. pantry,* skafferi, av *lat. pa'nis,* bröd), kokvrå. Se *Penteri.*

Penu'ltima, *lat.* (av *pæ'ne,* nära, och *u'ltima,* den sista), näst sista stavelsen i ett ord.

Penu'mbra (av *lat. pæ'ne,* nära, och *u'mbra,* skugga), halvskugga; *astr.,* halvskugga; grå kant, som omger det inre, mörkare partiet i en solfläck.

Pénurie, *fr.* (*l.* -yri'; *lat. penu'ria*), tryckande fattigdom, ytterligt armod.

Peo'n, se *Paion.*

Peo'n, *sp.,* daglönare; underbetalt daglönare i spanska Amerika. — **Peonage** (*l.* peåna'sj), slaveriartat arbete, som peonerna hållas i på godsen för att avbetala skulder, ärftliga från far till son och ådragna på grund av för låg avlöning.

People, *eng.* (*l.* pi'pöl), folk, nation. — — **People's charter** (*l.* pi'pöls tja'rtör), folkets karta. Se vid. *Chartism.* — **People's palace** (*l.* - pa'llös), folkets palats, benämning på i London o. a. storstäder upprättade, storartade billighets- l. gratisetablissemang med tillfälle till förlustelser, sällskapsliv och undervisning för arbetarbefolkningen.

Pepa'sticum, *pl.* **Pepa'stica,** *gr., med.,* mognadsbefrämjande läkemedel.

Peperi'n l. **Peperi'no,** *geol.,* ett slags grångrå tuffsten, som av de gamla romarna brukades till byggnader.

Pepero'mia, *bot.,* artrikt tropiskt växtsläkte av fam. *Pipera'ceæ.* Flera arter odlas som prydnadsväxter.

Pépinière, *fr.* (*l.* -iä'r; av *pépin,* kärna), trädskola; *fig.,* plantskola, bildningsanstalt; förr i Berlin en skola för fältläkare.

Pepi'te, *ital.*, klump, korn.

Pe'plis po'rtula, *bot.*; rödlonke, rödlånke, liten, oftast nedliggande ört i diken, vattengropar o. d. Tillhör fam. *Lythra'ceæ.*

Peploi'des, *bot.*, lik *Peplus* (se d. o.).

Pe'plos, *gr.*, l. **Pe'plum,** *lat.*, en forngrekisk, vid, lätt praktklädnad för kvinnor.

Pe'po, *lat.*, *bot.*, pumpa.

Peposa'kaankan, mångfärgad lyxankras, införd från Sydamerika.

Peppar, se *Piper.*

Pepparling, *bot.*, dets. som riska. Se *Lactarius.*

Pepparmynta, *farm.*, *He'rba me'nthæ piperi'tæ*, en drog, som består av den blommande örten av pepparmynta, *Me'ntha piperi'ta*, tillhörande fam. *Labia'tæ.* — **Pepparmyntkakor,** se *Trochisci menthæ piperitæ.* — **Pepparmyntolja,** *Æthero'leum me'nthæ piperi'tæ*, användes i medicinen såsom smakförbättrande medel m. m. — **Pepparmyntvatten,** *A'qua me'nthæ piperi'tæ*, brukas i mixturer såsom lösningsmedel för illasmakande ämnen.

Pepparrot, *bot.*, se *Armoracia.*

Pepparrör l. **Sockerrör,** bamburör med tätt sittande, skarpt framträdande knutar. Jfr *Tonkin.*

Pe'ppo, italienskt mansnamn = *Josef* (se d. o.).

Pepsi'n (av *gr. pe'psis*, kokning, matsmältning), *kem.*, ett *enzym* (se d. o.), som förekommer i magsaften och tillsammans med syra löser äggvita, vilken därvid förvandlas till *pepton* (se d. o.). Pepsin, beredd av magslemhinnan av får l. svin, brukas i vissa magsjukdomar.

Pe'psis, *gr.* (av *pe'ssein, pe'ptein*, koka, smälta), kokning; *med.*, matsmältning. — **Pe'ptica,** *pl.*, matsmältningen befordrande medel.

Pepta'ser, *kem.*, enzym som spjälka peptoner.

Pepti'der l. **Polypepti'der,** *kem.*, äggvitans lägsta spjälkningsgrader.

Pepto'ner, *kem.*, äggvitas första klyvningsprodukter. — **Peptonise'ra,** klyva äggvita i peptoner.

Peptonuri', *med.*, förekomsten av pepton i urinen.

Pepusia'ner = *Montanister* (se d. o.).

Per, mansnamn = *Peter* och *Petrus* (se d. o.).

Per, *lat.* och *ital.*, genom, på, för; *handelst.*, brukas i handelsböcker i betydelsen av *debet* (se d. o.). Jfr *An.*

Per abu'sum, *lat.*, genom missbruk.

Per accide'ns, se under *Accidens.*

Per acquit, *lat.-fr.* (*l.* aki'), *handelst.* betalt, kvitteras.

Pera'ctis perage'ndis, *lat.*, sedan det, som skall verkställas, blivit verkställt.

Peracu't, *lat.*, mycket akut, mycket häftig.

Per adre'ss, att avlämnas hos; förk. *p. a.*

Pera'ga, *astr.*, en av småplaneterna.

Peraktio'n, *lat.*, genomförande, fulländning.

Per amba'ges, *lat.*, på omvägar; med omsvep.

Perambule'ra (*lat. perambula're*), genomvandra. — **Perambula'tor,** varvräknare, en apparat, som angiver, hur många varv ett hjul svängt omkring och således även den tillryggalagda vägens längd. Jfr *Cyklometer* och *Hodometer.*

Perame'les, *zool.*, punggrävlingar.

Perame'lia (av *gr. pero's*, lam, och *ame'lia*, se d. o.), *med.*, medfödd förkrympning av extremiteterna.

Per angu'sta ad augu'sta, *lat.*, genom trångmål till härlighet, genom mödor till heder.

Per a'num, *lat.*, *med.*, bakifrån, genom stolgången (om lavemanger l. avföringar).

Per appoint, Per appu'nto, se *Appoint.*

Per a'spera ad a'stra, *lat.*, uppför branter till stjärnorna, genom kamp till seger.

Pera'ter l. **Pera'tiker,** en i 2:a årh. stiftad gnostisk sekt.

Per a'ures, *lat.*, vid öronen; *fig.*, på stående fot, oförberett.

Per ava'l, *lat.-fr.*, *handelst.*, såsom borgen, enligt borgen.

Per aversio'ne, se *Aversione.*

Per Ba'cco, *ital.*, vid Backus!

Perbora't, *kem.*, uppstår vid inverkan av vätesuperoxid på borat, och användes som tvätt- och desinfektionsmedel.

Pe'rca, *zool.*, abborrsläktet. — **P. fluvia'titis,** abborren.

Per ca'pita, *lat.*, efter huvudtal, efter personernas antal.

Per ca'ssa, *ital.*, se under *Kassa.*

Percepti'bel (*fr. perceptible*, av *lat. perci'pere*, märka, begripa), förnimbar, märkbar, begriplig; även som äger förmåga att fatta, begripa. — **Perceptibilite't,** förnimbarhet, fattbarhet, begriplighet. — **Perceptio'n** (*lat. perce'ptio*), förnimmelse; föreställning. — **Percipie'ra,** uppfatta, förnimma.

Perce'soces, *zool.*, ordningen M u l t e f i s k a r.

Pe'rceval, se *Parcival.*

Perch l. **Pearch,** *eng.* (*l.* pörtj), gammalt engelskt längdmått = 5,03 m.

Pe'rcha, *lat.*, guttaperka. — **P. in baci'llis,** guttaperka i stavar. — **P. lamella'ta,** guttaperka i skivor.

Perche, *fr.* (*l.* pärsj), gammalt franskt längdmått av växlande storlek.

Percheron, *fr.* (*l.* pärsjörå'ng), l. **Percheronhästen,** namn på ett slags starkt byggda arbetshästar, urspr. från landskapet *Perche* i Frankrike.

Percipie'ra m. fl., se under *Perceptibel.*

Percival (*l.* pö'rsivāll), engelskt mansnamn. Förk. till *Percy* (*l.* pö'rsi).

Per conseque'ntiam, *lat.*, följaktligen.

Per conta'nte, *ital.*, *handelst.*, mot reda penningar, mot kontant betalning.

Per co'nto, se under *Conto.*

Per cru'cem ad lu'cem, *nylat. ordspr.*, eg. genom korset till ljuset, d. v. s. genom lidande till himmelen, genom mörker till ljus.

Percuta'n, *med.*, genom huden.

Percy, se *Percival.*

Perde'ndo l. **Perde'ndosi,** *ital.*, *tonk.*, försvinnande, avtagande, bortdöende.

Per dia'brosin l. **Per rhe'xin,** *med.*, säges en extravasation (utträngning av blod ur blodkärlen) ha uppstått om den beror på en skada i kärlväggen genom yttre våld l. sjukliga processer. — **Per diape'desin,** säges liknande blödning ha uppstått, om kärlväggen icke visar någon med blotta ögat upptäckbar skada.

Perdi'cinæ, *zool.*, fågelfamiljen R a p p - h ö n s.

Per Di'o, *ital.*, vid Gud!

Perditio'n (*lat. perdi'tio,* av *pe'rdere,* fördärva), fördärv; fördömelse. — **Perdu,** *fr.* (*l.* perdy'), förlorad.

Pe'rdix, *zool.*, rapphönssläktet. — **P. pe'rdix** (*P. cinere'a*), rapphönan.

Perdrigon, *fr.* (*l.* -gå'ng), ett slags franska plommon.

Perdrix, *fr.* (*l.* pärdri'), rapphöna. — **Toujours perdrix** (*l.* tosjo'r -), alltid rapphöns, d. v. s. alltid detsamma!

Perdu, se under *Perdition.*

Perdue'llio, *lat.*, högförräderi.

Perdura'bel (av *lat. perdura're,* vara, räcka), varaktig. — **Perdurabilite't,** varaktighet, uthållighet. — **Perdure'ra,** fortvara, hålla ut.

Père, *fr.* (*l.* pär), fader. — **Père Duchesne** (*l.* - dysjä'n), fransk farstyp av butter och grovkornig rättframhet; namn på en fransk revolutionstidning. — **Père-Lachaise** (*l.* -lasjä's), en ryktbar kyrkogård i Paris, uppkallad efter Ludvig XIV: s biktfader, *François de Lachaise.* — **Père noble** (*l.* - nåbbl), aktör, som utför fadersroller i tragedier och finare komedier.

Pe'reat, *lat.*, må han (hon, det) gå under! Bort med, ned med, död över honom!)(V i v a t.

Père Davids hjort, se *Milu.*

Père Duchesne, se under *Père.*

Peregrinatio'n, Peregrine'ra m. fl., se under följ. ord.

Peregri'nus, *lat.*, främling, vandringsman; även ett mansnamn, motsvarande kvinnonamnet **Peregri'na.** — **Peregrinatio'n,** utländsk resa l. uppehåll i främmande land. — **Peregrina'tor,** resande, vandrare. — **Peregrine'ra,** leva l. resa utomlands. — **Peregrinomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), vurm att företaga utrikes resor.

Pere'irate'mperafärger, innehålla även lim och hartslösning. Se *Temperamålning.*

Pereiri'n, *farm.*, se *Geissospermum.*

Perekvatio'n, *lat.*, jämnt fördelande.

Père-Lachaise, se under *Père.*

Peremto'risk (*lat. peremto'rius*), slutlig, avgörande, orygglig. — **Peremptio'n,** avgörande besked; förfall.

Pere'nn (*lat. pere'nnis,* av *per,* igenom, och *a'nnus,* år), *bot.*, mångårig, flerårig. — **Perenne'ra,** övervintra, vara flerårig (om växter). — **Perenne'rande,** övervintrande, flerårig.

Père noble, se under *Père.*

Pères blancs, *fr.* (*l.* pär blang), Vita fäder (se d. o.).

Pere'tter, ett slags päronformiga, blekgula, tämligen söta citroner.

Per exe'mplum, *lat.*, till exempel.

Per expre'ssum, *lat.*, genom särskilt bud.

perf., förk. för *perfektum.*

Per fas et ne'fas, se under *Fas.*

Perfe'kt (*lat. perfe'ctus,* av *perfi'cere,* fullborda), färdig, fullbordad; fullkomlig, fulländad. — **Perfekti'bel,** som kan fullkomnas. — **Perfektibilite't,** egenskapen att kunna fullkomnas. — **Perfektibili'sm,** tron på människosläktets oavbrutna framåtskridande och fullkomning. — **Perfektibili'st,** person, som omfattar denna tro. — **Perfektio'n,** fullkomning, fulländning. — **Perfektione'ra,** fullkomna, fullända, utbilda. — **Perfektioni'ster** l. **Bibliska kommuni'ster,** en i Amerika på 1830-t. stiftad kommunistisk sekt. — **Perfe'ktum,** se *Tempus.*

Perfektiv, *språkv.*, övergångsverb, sådana verb, som uttrycka att en verksamhet börjar, l. ett tillstånd inträder.)(D u r a t i v l. I n p e r f e k t i v (Fortgångsverb).

Pe'rfer et obdu'ra, *lat. ordspr.*, bär och fördrag! (*Ovidius,* Ars amandi.)

Perfi'd (*lat. pe'rfidus*), trolös, förrädisk. — **Perfidite't,** trolöshet, förräderi.

Perfolia'ta, *bot.*, stjälkomfattande.

Pe'rforans, *bot.*, genomborrande. — **Perfora'tum,** *bot.*, genomborrad.

Perfore'ra (*lat. perfora're*), genomborra, genomstinga. — **Perforatio'n,** genomborrning; *med.*, genombrott av magsäcken, en tarm o. s. v. — **Perforati'v,** som genomborrar. — **Perforato'rium,** instrument för operativ perforation.

Perfrige'rium, *lat.*, *med.*, stark frosskänning under febersjukdom. — **Perfrikatio'n,** stelnande av köld.

Perfusio'n (av *lat. perfu'ndere,* hälla över), övergjutning.

Pergame'nt (av *lat. pergame'na charta,* papper från staden *Pergamon* i Asien [där pergament först bereddes]), till skrivmaterial beredd djurhud, företrädesvis av får och get; på dylikt skinn skrivet dokument. — **Pergamentpapper,** läderartat, pergamentliknande papper, beredes därigenom, att koncentrerad svavelsyra får inverka på vanligt papper, som därefter avsköljes i vatten. — **Pergamentsbrev,** urkund, skriven på pergament.

Pergamentskinn, stundom handelsbenämning på s. k. friska l. vinterbäverskinn.

Pergamott, ett slags päron = *Bergamott* (se d. o.).
Pergamy'npapper, tätt, glasigt sulfitpapper till omslag för matvaror.
Pe'rge, *lat.*, fortsätt! vidare!
Pe'rgola, *ital.*, eg. vinlöv; valvlikt överväxt trädgårdsgång; i en byggnad en öppen hall.
Per gra'dus, *lat.*, gradvis, steg för steg, så småningom.
Per hono'r, se under *Honneur.*
Perhydro'l, fabriksnamn på en lösning av 30 % vätesuperoxid i vatten.
Pe'ri (*pers. peri'*, av *per*, vinge), *pers. myt.*, fagra, mot människorna välsinnade, från fallna andar härstammande féer, som trängta till det för dem slutna paradiset.
Peri', grekisk preposition med grundbetydelsen om, omkring. Betecknar stundom i sammansättningar en stegring l. förstärkning.
Periadeni't, *med.*, inflammation i bindväven kring körtlar.
Perialgi' (av *gr. peri*, omkring, och *a'lgos*, smärta), *med.*, häftig och vitt utbredd smärta.
Peria'nt, *bot.*, blomhylle.
Periarthri't, *med.*, inflammation kring en led.
Peria'stron, *astr.*, kallas den punkt i en elliptisk dubbelstjärnbana, där drabanten befinner sig på minsta avstånd från huvudstjärnan. Den punkt där avståndet är störst kallas för *Apo'astron.*
Perible'm, *gr.*, överklädnad.
Perible'psis, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *ble'pein*, blicka), *med.*, en vansinnigs ängsliga kringblickande.
Peri'bolos, *gr.* (av *periba'llein*, kasta omkring), de antika templens helgade område, med heliga källor, lundar, minnesmärken o. d.; kyrko- l. klostergårdar.
Peribronki't (av *gr. peri'*, omkring, och *bro'nchos*, luftrör), *med.*, inflammation i den fina hinnan kring bronkernas grenar.
Peribro'sis, (av *peri'*, omkring, och *bibroskein*, fräta), *med.*, ett utslag på ögonlocken.
Pericardi'tis, *med.*, hjärtsäcksinflammation.
Perica'rdium, se *Perikardion.*
Perica'rpium, se *Perikarpion.*
Perichondri'tis, se under följ. ord.
Pericho'ndrium (av *gr. peri'*, omkring, och *cho'ndros*, brosk), *anat.*, broskhinna. — **Perichondri'tis,** *med.*, inflammation i broskhinnan.
Pericly'menum, *bot.*, omslingrande.
Pericoli't, *med.*, inflammation i grovtarmens ytterlager l. omgivande bindväv.
Pericra'nium, se *Perikranion.*
Peri'culum, *lat.*, fara. — **Periculum in mo'ra,** se under *Mora.* — **Periklite'ra,** vara i fara. — **Perikulosite't,** farlighet. — **Perikulö's,** farlig.
Pericysti't, *med.*, inflammation i en blåsas (ex. urinblåsans) yttre lager.
Peride'rma (av *gr. peri'*, omkring, och *de'rma*, hud, läder), *bot.*, läderkork, korkvävnad kring bokens och björkens stam.
Perido't = *Olivin* (se d. o.).
Peridoli'ter, *petrogr.*, fältspatfria bergarter, i vilka olivin utgör en huvudbeståndsdel.
Peridro'm (*gr. peri'dromos*, av *peri'*, omkring, och *dro'mos*, lopp), *byggn.*, galleri l. pelargång omkring en byggnad.
Perie'gesis, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *hege'istai*, föra, visa vägen), kringförande av främlingar under utpekande av ett ställes sevärdheter; ort- och landbeskrivning; resehandbok. — **Periege't,** vägvisare, förare, förevisare; författare av resehandböcker.
Perifaci'tis l. **Perifaki'tis** (av *gr. peri'*, omkring, och *fa'ke*, lins), *med.*, inflammation i den kapsel, som omgiver ögonlinsen.
Periferi' (av *gr. perife'reia*, kringgående, omkrets), *mat.*, en cirkels l. annan kroklinig figurs omkrets. — **Periferivinkel,** en vinkel, som har sin spets på en cirkels periferi och vars ben gå genom ändpunkterna på en viss cirkelbåge. — **Perife'risk,** som angår periferien; som hör till omkretsen, ytan; *fig.*, ytlig.
Perifolliculi't, *med.*, inflammation omkring hudens talgkörtlar.
Perifra's (*gr. peri'frasis*), *talk.*, omskrivning. Jfr *Parafras.* — **Perifrase'ra,** tala vidlyftigt och med omsvep.
Perifri'xis, *gr.* (av *fri'ssein*, rysa, skälva), *med.*, feberrysning.
Perige'um (av *gr. peri'*, omkring, och *ge'a*, jorden), *astr.*, jordnärhet, den punkt i månens bana, där avståndet från jorden är kortast.)(A p o g e u m. Jfr *Apsider.*
Periglo'ttis, *gr.*, *med.*, den hud, som betäcker tungan.
Perigo'n, *bot.*, blomkalk.
Périgordtryffel (*l.* -gå'r), tryffel från det forna franska landskapet *Périgord.* — **A la Périgord** l. **Périgueux** (*l.* -gö' [hårt g]; efter huvudstaden i nämnda landskap), på matsedlar förekommande uttryck, som betyder: med tryffel.
Périgourdine (*l.* perigordi'n), gammal fransk dans från landskapet Périgord.
Perigy'n (av *gr. peri'*, omkring, och *gyne'*, pistill), *bot.*, kallas ett blomhylle, vars hylleblad sitta på en utbredd blombotten, som ej är sammanvuxen med fruktbladen.
Perihe'lium (av *gr. peri'*, omkring, och *he'lios*, sol), *astr.*, en planets ställning på sin omloppsbana, då den kommer solen närmast.)(A p h e l i u m. Jfr *Apsider.*
Perihepati't (av *gr. peri'*, omkring, och *he'par*, lever), *med.*, inflammation i hinnan kring levern.
Perika'rdion, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *kardi'a*, hjärta), *anat.*, hjärtsäcken. — **Perika'rdisk,** till hjärtsäcken hörande. — **Perikardi't** l. **Perikardi'tis,** *med.*, hjärtsäcksinflammation.

Perika'rpion, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *karpo's,* frukt), *bot.*, frukthylle, fruktvägg.

Perikla's, *miner.*, mineral, som till största delen utgöres av talkjord.

Peri'klasis, *gr.* (av *peri-kla'ein,* bryta omkring l. av), *med.*, benbrott.

Perikli'n, *bot.*, kallas en cellvägg, vars yta är parallell med växtens yta.

Perikli'n, *miner.*, ett slags natronfältspat.

Periklite'ra, se under *Periculum.*

Perikoli', *gr.*, *med.*, övermått av galla, gallsjuka.

Perikondri't = *Perichondritis* (se d. o.).

Periko'per (*lat. peri'copæ, gr. perikopai'*, av *gr. periko'ptein,* kringskära), eg. avskurna stycken, avsnitt; predikotexter, utvalda stycken ur den heliga skrift, vilka skola uppläsas och förklaras vid gudstjänsterna.

Perikra'nion (av *gr. peri'*, omkring, och *kra'nion,* huvudskål), *anat.*, den huvudskålen utvändigt beklädande benhinnan.

Perikulosite't, Perikulö's, se under *Periculum.*

Perikyma'tier, *anat.*, tvärfåror på tandemaljen.

Peri'lla, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **P. ocimoi'des,** ofta odlad som infattningsväxt. Fröoljan av denna art, perillaolja, soo-zoo-olja, har i Japan och Ostindien teknisk användning.

Perily'mpha, *anat.*, den serösa vätskan i örlabyrinten.

Perilymphangi't, *med.*, inflammation i lymfvägarnas bindvävshöljen.

Perimada'risk (av *gr. madaro's,* kal), *med.*, hudfördärvande, som åstadkommer kalhet.

Perime'ter (*gr. peri'metron,* av *peri'*, omkring, och *me'tron,* mått), *mat.*, omkrets, omfång, den sammanfattade längden av alla en figurs begränsninglinjer; *fys.*, ett instrument, varmed ögats excentriska synförmåga mätes.

Perimetri'tis (av *gr. peri'*, omkring, och *me'tra,* livmoder) l. **Pelveoperitoni'tis** (av *lat pe'lvis,* bäcken), *med.*, inflammation i bukhinnan kring livmodern.

Perimorfo's, kallas en kristall med ett tunt skal av kristallens eget material under det dess inre är ett med främmande material utfyllt maskverk.

Per impacco, se under *Impacco.*

Perimyeli't, *med.*, perifer ryggmärgsinflammation.

Perimy'sium (av *gr. peri'*, omkring, och *mys,* muskel), *anat.*, den bindvävshinna, som omger musklerna.

Perinæ'um l. **Perine'um** (*gr. perina'ion* l. *peri'neon*), *anat.*, bäckenbotten, det kroppsparti, som ligger mellan könsdelarna och analöppningen. — **Perinæoce'le,** *med.*, bråck i denna kroppsdel. — **Perinea'l,** som har avseende på perinæum.

Peri'nde ac cada'ver, ”liksom en död kropp”. Citat ur jesuitordens ”Constitutiones” (VI: 1), angivande blind åtlydnad, ”kadaverlydnad”, för överordnad.

Perinephri'tis (av *gr. peri'*, omkring, och *nefro's,* njure), *med.*, njurkapselinflammation.

Perine'um, se *Perinæum.*

Perine'urium (av *gr. peri'*, omkring, och *ne'vron,* nerv), *anat.*, nervslida. — **Perineuri't,** inflammation i nervslida.

Per inspiratio'nem, *lat.*, till följd av ingivelse.

Per intere'sse, *lat.*, av egennytta, för vinnings skull.

Per intervalla, *lat.*, tid efter annan, med mellanskov, stötvis.

Periny'ktides = *Epinyktides* (se d. o.).

Peri'ocha, *lat.*, sammandrag.

Perio'd (*gr. peri'odos,* av *peri,* omkring, och *hodo's,* väg), tidevarv, tidsförlopp, tidrymd, tidsskede; *kronol.*, en•följd av år, efter vilken vissa kronologiska förhållanden återinträffa; *astr.*, en planets regelbundna omlopp kring solen; *mat.*, en i samma ordning städse återkommande grupp av storheter; *språkv.*, ett antal sammanhörande satser, oftast genom punkt skilda från de föregående och efterföljande; *tonk.*, en i viss mån avslutad musikalisk tanke, tillhörande ett större helt; *fysiol.*, menstruation (se d. o.). — **Periodicite't,** periodiskt inträdande, regelbundet omlopp; återkomst efter vissa tidrymder. — **Periodi'k,** *språkv.*, periodbyggnad. — **Perio'disk,** som på vissa tider regelbundet återkommer; omväxlande, övergående. — **Periodiska systemet,** *kem.*, Mendelejevs uppställning av grundämnena efter storleken av atomvikterna. — **Periodisk blomma,** *bot.*, blomma som öppnar och sluter sig en gång om dagen under flera dagar. — **Periodisk skrift,** skrift, av vilken häften l. delar regelbundet utgivas på bestämda tider. — **Periodologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om periodbyggnad i tal l. skrift. — **Periodomformare,** motorgenerator, där växelström av visst periodtal införes och uttas i form av växelström av annat periodtal. — **Periodtal,** antalet perioder per sekund hos en elektrisk växelström. — **Periodtransformator,** apparat för höjning av en växelströms periodtal.

Periodonti't, *med.*, inflammation i tandrothinnan.

Peri'odos, *gr.* ”kringfärd”, titel på flera geografiska arbeten under antiken.

Periodyni' (av *gr. peri'*, omkring, och *ody'ne,* smärta), *med.*, häftig smärta i hela kroppen.

Perio'iker (*gr. peri'oikoi*), eg. de kringboende; i det gamla Lakonien en fri, men från politiska rättigheter utesluten klass, som idkade handel och näringar.

Perionychi'a, *med.*, inflammation kring naglarna.

Perioophori't, *med.*, inflammation i äggstockshöljena.

Perioptri'k (av *gr. peri'*, omkring, och *ops*, syn), omstrålningslära, läran om ljusstrålarnas böjning vid ytan av kroppar.

Periora'ma (av *gr. peri'*, omkring, och *hora'n*, se, skåda), rundmålning, panorama (se d. o.).

Periorchi't, *med.*, inflammation i testikelhyllet.

Perio'steum (*gr. perio'steon*, av *peri'*, omkring, och *oste'on*, ben), *anat.*, benhinna. — **Periosti't** l. **Periosti'tis,** *med.*, inflammation i benhinnan. — **Periosto's,** *med.*, utbredd förtjockning av ben.

Peripate'ticus l. **Peripate'tiker** (av *gr. peripate'in*, vandra omkring), eg. spatsergångare; anhängare av den peripatetiska skolan (se följ. ord). — **Peripate'tiska skolan,** den av den forngrekiske filosofen *Aristoteles* stiftade filosofiska skolan. Namnet har uppkommit därav, att skolans stiftare brukade vandra omkring, under det han höll föredrag för sina lärjungar.

Peripeti' (av *peripe'teia*, av *peripi'ptein*, slå om), plötsligt omslag, oförmodad växling; vändpunkten (i skådespel, romaner etc.).

Periphaci'tis, se *Perifacitis.*

Periplero'ma, *gr.*, fullbordan.

Peri'plus, *pl.* **Peri'ploi,** *gr.* (av *peri'*, omkring, och *plo'os*, *plus*, sjöfart), kringsegling; kustbeskrivning. Se *Periodos* och *Portolan.*

Peripneumoni' (*gr. peripnevmoni'a*), *med.*, lunginflammation.

Peripro'kt (av *gr. peri'*, omkring, och *prokto's*, anus), *anat.*, analöppning. — **Periprokti't,** *med.*, inflammation i bindväven kring ändtarmen.

Periprostati't, *med.*, inflammation i prostatakapseln.

Peripsy'xis, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *psy'xis*, kyla), *med.*, en stark rysning, som gör huden knottrig liksom gåsskinn.

Peri'pteros, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *ptero'n*, vinge; pelarrad), *byggn.*, byggnad, med fristående kolonner runtomkring.

Peripto'sis, *gr.*, *med.*, den avgörande vändpunkten i en sjukdom.

Perirena'l, *med.*, omkring njuren.

Perirrigatio'n, *med.*, genomspolning av en håla.

Perisalpingi't, *med.*, inflammation i äggledarnas ytterhöljen.

Perisko'p (av *gr. periskope'in*, se runtomkring), synrör med prismor och linser, vari horisonten kan betraktas utan att observatören själv är synlig, t. ex. på U-båtar. — **Perisko'pisk,** omkringskådande. — **Periskopiskt glas,** konvex-konkavt l. kupigt glas, med vilket man ser lika bra genom ytterpartierna som genom mitten.

Perispleni't, *med.*, inflammation i mjältens kapsel.

Perispo'menon, *gr.* (av *to'nos*, ton), *metr.*, ett ord som har bruten ton på sista stavelsen. Jfr *Barytonon* och *Oxytonon.*

Perispri't (av *gr. peri'*, omkring, och *lat. spi'ritus*, ande), i spiritisternas lära en andlig, förklarad lekamen, en mellanlänk mellan kropp och själ.

Perissoda'ctyla, *gr.*, *zool.*, uddatåiga hovdjur.

Peristalti'k = *Peristaltisk rörelse* (se d. o.).

Perista'ltisk (av *gr. peristaltiko's*), sammantryckande. — **Peristaltisk rörelse** (*gr. dy'namis peristaltiko's*, *lat. motus perista'ltikos*), *fysiol.*, vågformigt fortskridande sammandragning av väggen i rörformiga organ, varigenom innehållet framföres, t. ex. i tarmarna. Är denna rörelse motsatt den normala, kallas den *antiperistaltisk.*

Perista'tisk (av *gr. peri'stasis*, omständighet), omständlig, utförlig.

Periste'rion, *gr.* (*dimin.* av *peristera'*, duva), ett i somliga katolska kyrkor brukat, till förvarandet av hostian avsett kyrkokärl, i form av en över altaret svävande duva.

Peri'stole, *gr.* = *Peristaltisk rörelse* (se d. o.).

Peri'stoma, *gr.* (av *peri'*, omkring, och *sto'ma*, mun), *anat.*, munrand, mynningskant.

Peristro'f (*gr. peristrofe'*), *talk.*, vändning, varigenom motståndarens bevisföring brukas som vapen mot honom själv.

Peristrumi't, *med.*, inflammation i omgivningen av en struma.

Peristy'l (*lat. peristy'lium*, *gr. peri'stylon*, av *gr. peri'*, omkring, och *sty'los*, pelare), *byggn.*, pelargång; pelarsal; kolonngång invändigt kring en gård l. ett rum; framför en byggnad uppförd kolonnad.

Perisy'stole, *gr.*, *med.*, tiden mellan tvenne pulsslag l. två sammandragningar av hjärtat.

Periteno'nium, *anat.*, senskida.

Perithe'cium, *bot.*, fruktkroppen hos vissa svampar och lavar.

Perithe'l, *anat.*, cellförband av hinnceller i vissa artärers saftrum.

Perithri'ca bakterier, *biol.*, bakterier med cilier runt cellen.

Peritone'um (*gr. perito'naion*, av *perite'inein*, spänna över), *anat.*, bukhinna. — **Peritonea'l** l. **Peritone'isk,** som hör till bukhinnan. — **Peritoni'sm,** symtom av peritonit utan att sådan föreligger. — **Peritoni't** (*lat. peritoni'tis*), *med.*, inflammation i bukhinnan.

Peritonsilla'r, *med.*, som avser öronmandelns kapsel.

Peritto'ma, *gr.* (av *perittos*, överflödig), kvarleva, överskott; *med.*, exkrement; återstod av sjukdomsämne i en kropp, som håller på att tillfriskna.

Peri'tus, *lat.*, erfaren. — **P. a'rtis,** konsterfaren. — **P. ju'ris,** lagerfaren, lagkunnig.

Perityphli'tis (*jfr Typhlitis*), *med.*, från blindtarmens masklika bihang utgående inflammation; blindtarmsinflammation.

Periuretra'l, *med.*, utanpå urinröret. — **Periuretri't**, *med.*, inflammation i urinrörets bindvävshölje.

Perizo'ma, *gr.* (av *perizony'nai*, omgiva, omgördla), eg. gördel, bälte; *med.*, navelbråckband; *anat.*, mellangärde.

Perjuratio'n, Perjure'ra, se under följ. ord.

Perju'rium, *lat.*, l. **Perjuratio'n**, mened, falsk ed. — **Perjure'ra**, svära falskt, begå mened; bryta sin ed. — **Perjuriö's**, menedig. — **Perju'rus**, menedare,

Perka'l (*fr. percale*), ett slags fint ostindiskt bomullstyg; även ett slags grövre, kattunliknande tyg.

Perka'n, en tygsort. Se *Berkan.*

Perkantnötter, ett slags *hickorynötter* (se d. o.).

Per kassa, se under *Kassa.*

Pe'rkele, *fi. myt.*, den onde.

Perkini'sm, en av amerikanen *Perkins* uppfunnen, nu övergiven kurmetod, varvid de sjuka kroppsdelarna beströkos med två nålar av olika metall.

Pe'rkins violett, *tekn.*, en violett anilinfärg.

Perklora't, *kem.*, överklorsyrans salter.

Perkole'ra (*lat. percola're*), sila. — **Perkolatio'n**, silning. — **Perkola'tor**, apparat för perkolation.

Per kontant (se *Kontant*), *handelst.*, betalning med penningar; betalning inom trettio dagar.

Perku'nas = *Perun* (se d. o.).

Perkurre'ra (av *lat. per*, genom, och *cu'rrere*, löpa), genomlöpa, flyktigt genomse, genombläddra. — **Perkursio'n**, genomseende, flyktig överblick.

Perkussio'n (*lat. percu'ssio*, av *percu'tere*, slå), stöt, slag, sammanstötning; *med.*, en undersökningsmetod, varvid läkaren genom knackning med handen l. med en liten hammare på någon del av patientens kropp sluter till underliggande organs beskaffenhet. — **Perkussionshammare**, *med.*, se *Perkussion.* — **Perkussionsinstrument**, *tonk.*, slaginstrument, t. ex. puka, trumma. — **Perkussionslås**, *krigsk.*, slaglås, gevärslås, inrättat för antändning med slagkrut. — **Perkussionsmaskin**, stötmaskin, en apparat, som åskådliggör lagarna för stötar. — **Perkussionsrör**, *krigsk.*, ett slags antändningsrör. — **Perkute'ra**, skaka, stöta; genomborra; *med.*, undersöka medelst perkussion. — **Perkutö'r**, instrument för perkussion av stenar.

Perkuta'nt tuberkulinprov, *med.*, ingnidning av tuberkulinsalva i huden.

Perkvire'ra (*lat. perqui'rere*), undersöka, efterforska. — **Perkvisi't**, noggrant undersökt; uppenbar, klar. — **Perkvisitio'n**, rättslig undersökning. — **Perkvisitionsprotest**, *handelst.*, växelprotest, som avgives, då det vid växelns förfallotid ej är kunnigt, var trassaten uppehåller sig. — **Perkvisi'tor**, efterforskare, undersökare.

Per labo'res i'tur ad hono'res, *lat.*, genom mödor går man till äreställen.

Perlaffen, *ty.*, handelsbenämning på gråa skinn av *budengen* l. *negerapan* (*Semnopi'tecus maurus*) från Java. Jfr *Scheilaffen.*

Perla'tus, *lat.* (av *la'tus*, bred), *bot.*, mycket bred.

Per li'tteras, *lat.*, genom brev.

Perlude'ra, *lat.*, förespegla, föregyckla. — **Perlusio'n**, förespegling. — **Perluso'risk**, förespeglande, föregycklande; skenbar, dårande.

Perlustre'ra (*lat. perlustra're*), genomse, noga genomgå och besiktiga. — **Perlustratio'n**, genomseende, besiktning.

Perm, *geol.*, förk. av permperioden l. permiska systemet.

Perma, *kem.*, tjärvatten.

Per mandata'rium, *lat.*, genom bemyndigat ombud.

Permane'ns (av *lat. permane're*, förbliva, fortfara), fortvaro, varaktighet, beständighet. — **Permane'nt**, fortvarande, beständig, oavbruten, fast. Se även *Inkoercibel.* — **Permanentvitt**, se *Blanc fixe.*

Permangana't, *kem.*, övermangansyrat salt.

Permansi'v, ett tempus i kilskriftspråk, som betecknar tillstånd.

Permea'bel (*lat. permea'bilis*), genomtränglig. — **Permeabilite't**, genomtränglighet.

Permebrev = *Pergamentsbrev* (se d. o.).

Per me'se, se under *Mese.*

Pe'rmier, se *Permiska folk.*

Per mille, *ital.*, *handelst.*, för tusendet, för tusen stycken. Tecknas ‰. — **Per-milleavgift**, avgift av en tusendedel l. $^1/_{10}$ procent.

Pe'rmiska folk, de i n.ö. Ryssland bosatta *permierna, syrjänerna* och *votjakerna.* — **P. språk**, de av nämnda folk talade språken. — **P. systemet** l. **P. formationen** (efter guvernementet *Perm* i Ryssland, där denna formation framträder starkt), *geol.*, det yngsta av de *paleozoiska systemen* (se d. o.).

Permissgeld, *ty.*, *handelst.*, förr vissa slags mynt; nu växelpenningar.

Permissio'n, Permissioner, se under följ. ord.

Permitte'ra (*fr. permettre, lat. permi'ttere*), tillåta, bevilja; giva orlov; hemförlova. — **Permissio'n**, tillåtelse, lov; tjänstledighet. — **Permissioner**, *pl.*, skämtsam benämning på byxor. — **Avec permission**, *fr.* (*l.* ave'ck permissiå'ng), med tillåtelse, med förlov.

Permixtio'n, *lat.*, sammanblandning.

Permove'ra (*lat. permove're*), sätta i rörelse; uppröra, upphetsa, reta; beveka.

Permucken, *zool.*, dets. som S k ä r l å n g a n.

Permuta'bel, Permutatio'n, se under följ. ord.

Permute'ra (*lat. permuta're*), ombyta, utbyta, förväxla. — **Permuta'bel**, som kan ombytas, förbytas. — **Permutatio'n** (*lat. permuta'tio*), utbyte, ombyte, förväxling;

mat., de olika sätt på vilka ett antal element kunna ordnas.

Permuti't, en art konstgjord zeolit.

Pernege'ra (*lat. pernega're*), alldeles förneka, helt och hållet bestrida.

Perniciö's (*lat. pernicio'sus*, av *perni'cies*, fördärv), fördärvlig, skadlig; *med.*, elakartad, dödsbringande.

Pernio'ner, *lat.*, *pl.*, *med.*, frostknölar på fötterna.

Pernokte'ra (*lat. pernocta're*, av *per*, genom, och *nox*, natt), kvarstanna över natten, övernatta.

Pero-, *gr.*, i sammansatta ord förkrympt, förlamad.

Perobra'chius (av *gr. peros*, lam, och *brachion*, arm), *med.*, missfoster med medfödd förkrympning av armarna.

Per occasio'nem, *lat.*, vid tillfälle; tillfälligtvis.

Peroda'ctylus, *med.*, missfoster med medfödd förkrympning av fingrarna.

Perode'll, *miner.*, ett slags topas.

Perodyni' (av *gr. pe'ra*, säck, och *odyne'*, smärta), *med.*, magplågor.

Perogrullo (*l.* -ågro'llå), en spansk nationaltyp för dumbom, som omständligt framställer självklara saker, som om de vore nya, oanade upptäckter.

Pe'rcidæ, *zool.*, fiskfamiljen Abborrfiskar. Hit höra svenska släktena *Aceri'na*, *Luciope'rca* och *Pe'rca*.

Pero'ma, *gr.*, *med.*, stympning av någon lem, av något sinnesorgan.

Perome'lus, *med.*, missfoster utan extremiteter.

Perone'us (*gr. pero'ne*), *pl.*, **Peronéer**, *anat.*, muskel, som hör till vadbenet.

Peroni'n, *farm.*, bensylmorfinklorid, verkar svagare än morfin och användes som hostlindrande medel.

Perono'spora, *bot.*, se *Lucernmögel.*

Peronospora'ceæ, *bot.*, en familj parasitsvampar, vilka utveckla s. k. bladmögel på många kulturväxter.

Perora'l, **Peroratio'n**, se följ. ord.

Perore'ra (*lat. perora're*), med kraft och eftertryck hålla ett tal l. ett föredrag. — **Perora'l**, genom munnen. — **Peroratio'n**, ett skolat, formfulländat tal; även avslutningen av ett tal, där dettas huvudpunkter i korthet och med eftertryck upprepas.

Per orname'nto, *ital.*, till prydnad; för syns skull.

Per os, *med.*, genom munnen.

Pero'sis, *gr.*, *med.*, stympning av en kroppsdel.

Perovski't, *miner.*, svarta, röda l. gula, diamantglänsande kristaller av kalk och titansyra.

Peroxi'd, *kem.*, dets. som *Superoxid* (se d. o.).

Peroxida'ser, *kem.*, enzym (se d. o.), vilka förmedla överförande av syre från en superoxid till ett annat ämne men ej direkt verka oxiderande. Förekommer i animala organ och vävnader.

Per pe'des, *lat.*, till fots. — **Per pedes apostolo'rum**, till fots (såsom apostlarna), med "apostlahästarna".

Perpende'ra (*lat. perpe'ndere*), väga, avväga, överväga.

Perpendicular style, *eng.* (*l.* pörpöndi'kkjolör stajl), se *Perpendikularstil.*

Perpendi'kel (*lat. perpendi'culum*, av *perpe'ndere*, avväga), lodrät linje; sänklod, vattenpass; svängtyngd l. pendel i ett pendelur. — **Perpendikularite't**, lodräthet, lodrätt läge. — **Perpendikula'rstil**, *byggn.*, kallas i England den därstädes under 1400-t. rådande sengotiken, som bl. a. karakteriserades av lodräta linjer i fönster m. m. — **Perpendikulä'r**, lodrät.

Perper, montenegrinskt mynt, på sin tid motsvarande en österrikisk Krone (75 öre).

Perpetre'ra (*lat. perpetra're*), begå, föröva; fullborda, bringa till slut. — **Perpetratio'n**, fullbordan.

Perpe'tua, kvinnonamn, motsvarande mansnamnet *Perpetuus*. *Perpetua* och hennes tjänarinna *Felicitas* ledo martyrdöden under Septimius Severus' regering och dyrkas av katolikerna som helgon (7 mars). P. är huvudpersonen i *Stagnelius'* dramatiska dikt "Martyrerna".

Perpetue'll (*lat. perpe'tuus*), sammanhängande, oavbruten, stadigvarande, oupphörlig, beständig. — **Perpetue'ra**, ständigt fortvara. — **Perpetuite't**, ständig fortvaro. — **Perpe'tuum** l. **Perpe'tuo**, för evigt. — **Perpetuum mo'bile**, beständigt rörligt ting, särskilt en mekanisk inrättning l. maskin, som genom egen kraft skulle kunna ständigt hålla sig i rörelse. — **P. sile'ntium**, evig tystnad.

Perpe'tuus, latinskt mansnamn, den beständige. Motsvarar kvinnonamnet *Perpe'tua*.

Perple'x (av *lat. perple'xus*, invecklad, förvirrad), förbryllad, häpen, bestört, rådvill. — **Perplexite't**, bestörtning, förvirring, rådvillhet.

Per po'sta, *lat.*, med posten.

Per pri'mam (intentio'nem), *med.*, sårläkning genom direkt hopläkning av sårränderna. Jfr *Per secundam.*

Per procu'ra, *ital.*, l. **Per procuratio'nem**, *lat.* (förk. **p. p.**), genom ombud, genom befullmäktigad. Se vid. *Prokura.*

Perpusi'llus, *lat.*, *bot.*, mycket liten.

Perquisi'tio dome'stica, *lat.*, husundersökning.

Per re'ctum, *med.*, genom ändtarmen.

Per re'gio, *lat.*, *handelst.*, förvaltning; såsom principalsandel.

Per rhexin, se *Per diabrosin.*

Per ri'sum mu'ltum de'bes cogno'scere stu'ltum, *lat.*, narren igenkännes på sitt myckna skratt.

Perro'ng (*fr. perron*, av *pierre*, sten), eg.

översta planet av en trappa utanför ett hus; plattform, avstigningsplan längs spåren vid järnvägsstationer. — **Perrongbiljett**, järnvägsbiljett, som blott berättigar till inträde på perrong.

Perrotine, *fr.* (*l.* pärråti'nn), en efter uppfinnaren *Perrot*, uppkallad tygtryckningsmaskin, medelst vilken samtidigt kan tryckas med tre färger.

Per rus, *handelst.*, för det hela.

pers., förk. för *personligt.*

Per saldo, *ital.*, *handelst.*, för överskott, genom tillgodohavande.

Persan, *fr.* (*l.* -a'ng), perser; *byggn.*, en manlig gestalt såsom bärare av gesimser o. s. v. Jfr *Atlas* (= *Atlant*) och *Karyatid.*

Per se, *lat.*, i och för sig; av sig själv.

Pe'rsea, *bot.*, växtsläkte av fam. *Lauri'neæ.* — **P. alba** m. fl. arter ger *avocatoträ* (se d. o.). — **P. grati'ssima**, ger *avocatopäron* (se d. o.). — **Pe'rseabark**, garvbark av Perse'a li'ngue från Chile.

Per secu'ndam (intentio'nem), *med.*, sårläkning med granulationsvävnad mellan sårränderna. Jfr *Per primam.*

Perse'del (*fr. parcelle, ital. particella, lat. parti'cula*), smådel; enskilt föremål av ett förråd, varor, kläder, husgerådssaker o. s. v.; *kamer.*, jordebokspersedlar, de jordbruks-, bergsbruks- o. a. produkter, å vilka förr ränta utgjordes till staten. — **Persedelränta**, i persedlar bestämd grundskatt.

Persefo'ne (*lat.*, *Prose'rpina*), *gr. myt.*, Plutons gemål, underjordens härskarinna.

Persei'der, *astr.*, kallas den meteorström, som årligen den 10 aug. passeras av jorden och då visar sig i svärmar av stjärnfall, vilka tyckas utgå från stjärnbilden *Perseus.*

Perseite't (av *lat. per se*, i och för sig, av sig själv), tillvaron för sig själv; *teol.*, Guds egenskap att vara till genom sig själv.

Persekute'ra (*fr. persécuter*) l. **Persekve'ra** (*lat. perse'qui*), förfölja; ligga över, besvära, plåga. — **Persekuta'nt, Persekuti'v** l. **Persekuto'risk**, förföljande; efterhängsen, besvärlig. — **Persekutio'n**, förföljelse; efterhängsenhet, besvärlig enträgenhet. — **Persekutionsidéer**, *med.*, förföljelseidéer. — **Perseku'tor**, förföljare; efterhängsen person.

Persekve'ra, se *Persekutera.*

Persepho'ne, *astr.*, en av småplaneterna.

Pe'rseus, *gr. myt.*, se *Persevs*; *astr.*, en på n. himlavalvet belägen stjärnbild.

Perseva'nt (av *fr. persuivant* l. *poursuivant*, medföljande), under riddartiden en härolds ledsagare och biträde.

Persevera'ns, se under följ. ord.

Persevere'ra (*lat. persevera're*), hålla ut, framhärda, fortfara. — **Persevera'ns** (*lat. persevera'ntia*), ihärdighet, ståndaktighet, uthållighet. — **Perseveratio'n**, *psykol.*, en benägenhet hos själsfunktionerna att kvarstå i medvetandet, sedan det framkallade intrycket upphört, och att under en tid framträda, så snart medvetandet icke är upptaget av annat aktuellt innehåll.

Perse'vs (*lat. Pe'rseus*), *gr. myt.*, Zeus' och Danaës son, dödade Medusa och räddade Andromeda från ett havsvidunder. Dyrkades som halvgud.

Persia'n, lammskinn av fettsvansfåret, en högt värderad pälsvara. Jfr *Astrakan.*

Persie'nn (*fr. persienne*), eg. persiska; spjäljalusi, fönsterskärm av rörliga, parallella träribbor.

Persiflage, se under följ. ord.

Persifle'ra (*fr. persifler*), håna, förlöjliga, ironisera. — **Persiflage** (*l.* -fla'sj), hån, förlöjligande, spe, gäckeri. — **Persiflö'r**, hånare, bespottare.

Pe'rsica, *lat.*, *bot.*, persisk.

Persica'ria, Persicifo'lia, *bot.*, till bladen lik persikoträdet. — **Persici'na**, *bot.*, persikofärgad, gredelin.

Pe'rsika, *bot.*, den ludna, välsmakande frukten av *Pe'rsica vulga'ris* (*Amy'gdalus persica*), ett till fam. *Amygdala'ceæ* hörande, från Persien härstammande, i s. Europa allmänt odlat träd. — **Pe'rsiko**, en likör, beredd av oljan ur persikokärnor l. bittermandel. — **Persikoessens** (*l.* -essa'ngs), en på kemisk väg beredd essens, som bl. a. innehåller persiko-olja.

Persi'l, ett perborathaltigt tvättmedel av tvål och soda.

Persi'lja, *bot.*, *Petrose'linum sa'tivum*, en till fam. *Umbelli'feræ* hörande ört, vars blad brukas vid matlagningen. — **Prata persilja**, prata strunt. — **Persiljekamfer** = *Apiol* (se d. o.).

Persi'mon, Persi'monträ, *bot.*, ett slags ebenholts av *Diospy'ros virginia'na*, från ö. Nordamerika.

Pe'rsio = *Cudbear* (se d. o.).

Pe'rsisk, som angår *Persien* l. härstammar därifrån. — **Persiska hästen**, är nära besläktad med den arabiska, men större och mera högbent. — **P. höns**, en i Europa vanlig, stjärtlös hönsras, som förr ansetts härstamma från Persien. — **P. språket**, persernas modersmål, ett ariskt språk. — **Persiskt blått**, *tekn.*, en grönblå l. mörkblå färg. — **P. gult** = *Auripigment* (se d. o.). — **P. insektpulver**, se *Insektpulver.* — **P. rött**, kvicksilverkromat; även basiskt blykromat.

Persiskt manna, *bot.*, se *Alhagi.*

Persiste'ns, Persiste'nt, se under följ. ord.

Persiste'ra (*lat. persi'stere*), vidbliva, vidhålla, stå fast vid, framhärda. — **Persistance**, *fr.* (*l.* -sta'ngs), l. **Persiste'ns**, ihärdighet, uthållighet; hårdnackenhet, envishet. — **Persiste'nt**, uthållig, framhärdande; envis.

Perskribe'ra (*lat. perscri'bere*), uppteckna,

nedskriva, förteckna. — **Perskriptio'n,** nedskrivning, upptecknande, skriftlig avfattning.

Perskru'tera (*lat. perscruta'ri*), genomforska, genomsöka, noga undersöka. — **Perskrutatio'n,** noggrann undersökning.

Persmässan, förr i Karlstad på Petrusdagen hållen marknad.

Perso'n (av *lat. perso'na*, se d. o.), människa, mänsklig individ; en människas karakteristiska egenskaper; *språkv.*, i grammatiken kallas den talande (jag, vi) *första personen*, den tilltalade (du, I, ni) *andra personen*, den omtalade (han, hon, den, det, de) *tredje personen*; *teol.*, se *Hypostas.* Se även *Juridiska personer* och *Moralisk person.* — **Perso'nliga pronomen** (*lat. pro-no'mina persona'lia*), *språkv.*, pronomen, som beteckna en bestämd person: den talande (första personen), den tilltalade (andra personen) l. den omtalade (tredje personen).

Perso'na, *lat.*, eg. skådespelarmask; skådespelarroll; personlighet, karaktär; person, människa. — **P. gra'ta,** omtyckt, gärna sedd person, person, som står väl hos vederbörande. — **P. ingra'ta,** illa omtyckt, ogärna sedd, misshaglig person. — **P. mora'lis,** moralisk person (se d. o.). — **P. pu'blica,** person, som har ett offentligt ämbete; även allmänt fruntimmer, sköka. — **P. quæstio'nis,** se under *Quæstio.* — **P. suspe'cta,** misstänkt person. — **In persona,** personligen. — **Pro persona,** för var person. — **Personage** (*l.* -asj; *fr. personnage*), person, som beter sig underligt l. väcker misstankar. — **Persona'l** (*fr. personel*), sammanfattning av de vid ett ämbetsverk, vid en teater, i en affär l. d. anställda personerna. — **Persona'lier,** personligheter, personliga förolämpningar; i en likpredikan framställningen av den avlidnes personliga omständigheter. — **Personalise'ra,** göra personliga l. spetsiga anmärkningar. — **Personali'sm,** självviskhet; *fil.*, den åsikten att allt, som är verkligt, är personligt och självmedvetet. — **Personali'st,** person, som det rent personligen tillkommer en viss rättighet. — **Personalite't,** personlighet, egenskapen att vara en person. — **Personalite'ter,** personliga förolämpningar l. anspelningar. — **Personalkonti,** *handelst.*, levande konti, konti för personer.)(I m p e r s o n a l k o n t i. — **Personalunion,** förening av en l. flera i andra avseenden självständiga stater under ett statsöverhuvud.)(R e a l - u n i o n. — **Persone'll** (*fr. personnel*), personlig. — **Personifie'ra** (*fr. personnifier*), framställa allmänna begrepp, egenskaper, livlösa föremål, naturkrafter etc. såsom personer; förkroppsliga, te sig som en avbild av något. — **Personifie'ring,** handlingen att personifiera. — **Personifikatio'n,** personliggörande, förkroppsligande, bild, genom vilken något opersonligt framställes som en person. Jfr *Allegori.* — **Perso'nliga pronomen,** se under *Person.* — **Personlig ekvation,** *astr.*, vid observationer uppträdande fel, som bero på olika personers olika metoder. — **Personlighet,** en till självständig karaktär utvecklad människa; närgångenhet. — **Personlighetsfördubbling** l. **Personlighetsklyvning,** *psykol.*, abnormt tillstånd, varvid människan förlorar kontinuiteten i jagmedvetandet, så att det förefaller, som om två av varandra oberoende personer omväxlande bodde i samma kropp utan att veta något om varandra och ofta med mycket olika karaktär. — **Personnage,** *fr.* (*l.* persånna'sj), misstänkt person, personlighet; skådespelarroll. Se även *Personage.*

Persona'lexekutio'n, *jur.*, se *Realexekution.*

Persona'tæ, *bot.*, syn. *Scrophularia'ceæ* (se d. o.).

Persona'tus, *bot.*, maskerad.

Perspekti'v (*fr. perspective*, av *lat. perspi'cere*, se in i), noggrann avbildning av en solid figur, sedd från åskådarens synpunkt; konsten att avbilda föremålen, så som de, sedda från en viss punkt, te sig för åskådarens öga (jfr *Linearperspektiv* och *Luftperspektiv*); utsikt för framtiden. — **Fågelperspektiv,** föreligger, då föremålen ses rakt l. snett uppifrån och ned. — **Grodperspektiv,** föreligger, då föremålen ses snett nedifrån. — **Perspektivläran,** teorien för nämnda konst, reglerna för perspektivet. — **Perspektivsnäckan,** *zool.*, *Tro'chilus perspecti'vus*, lever i Indiska oceanen. — **Perspekti'visk,** som hör till perspektiv; återgiven i överensstämmelse med perspektivläran; tecknad l. målad på avstånd. — **Perspektogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), instrument, varmed perspektivbilder mekaniskt uppritas.

Perspice'ra (*lat. perspi'cere*), genomskåda, besiktiga. — **Perspika'bel,** synlig, märkbar. — **Perspikacite't** (*lat. perspica'citas*), skarpsinnighet; skarpsynthet. — **Perspikuite't** (*lat. perspicu'itas*), genomskinlighet, klarhet, tydlighet, begriplighet.

Perspiratio'n, Perspirato'risk, se under följ. ord.

Perspire'ra (*lat. perspira're*), utdunsta, utsvettas. — **Perspire'rad,** tonlös, om språkljud. — **Perspiratio'n,** utdunstning, svett. — **Perspirato'risk,** som främjar utdunstning, svettning.

Perstringe'ra (*lat. perstri'ngere*), eg. beröra; genomdraga; genomhäckla, skarpt tadla.

Persulfa't, *kem.*, salt av översvavelsyra.

Persvade'ra (*lat. persuade're*), övertala, intala, söka förmå. — **Persvasi'bel,** överbevisande, övertalande; även lätt att övertala. — **Persvasio'n,** övertalning, intalan. — **Persvaso'rier,** övertalningsmedel, övertalningsgrunder.

Pert, se *Pärt*.

Perte, *fr.* (*l.* pärt), förlust, skada; *handelst.*, avdrag, indragningskostnader; den förlust, som en remittent måste vidkännas, när han vid en utländsk växelremissa icke kan insända sina penningar utan under pari.

Pertinacite't, se under följ. ord.

Pe'rtinax, *lat.*, envis, hårdnackad. — **Pertinacite't**, envishet, halsstarrighet.

Pertine'ns (*lat. pe'rtinens*, av *perti'nere*, höra till), tillhörighet, tillhörande. — **Pertine'nt**, hörande till saken; behörig, passande, lämplig. — **Pertine'ntier** (*lat. pertine'ntia*), *pl.*, tillbehör, mindre jorddelar, som tillhöra en större egendom. — **Cum pertine'ntiis**, med tillbehör.

Perti't, *miner.*, intim sammanväxning mellan kali- och natronfältspat i kalifältspatens form. Ett mineral, där natronfältspaten överväger och bestämmer formen, kallas *antipertitiskt*.

Pertone'rad (av *lat. per*, genom, och *tona're*, dundra), tonande (om språkljud).

Per tot discri'mina rerum, *lat.*, ”genom så många faror”. (*Vergilius.*) Jfr *Per varios casus*.

Perturbe'ra (*lat. perturba're*), förvirra, bringa i oordning; oroa. — **Perturbatio'n**, förvirring, omvälvning; sinnesrörelse, oro; *astr.*, avvikelse i planeternas elliptiska bana; *fys.*, oregelbundenhet i jordmagnetismen.

Per tu'rnum, *lat.*, i tur.

Pertu'ssis, *lat.*, *med.*, kikhosta. — **Pertussi'n**, *farm.*, starkt sötat extrakt på timjan. Hostlindrande.

Peru'balsam, *farm.*, *Ba'lsamum peruvia'num*, fås av det till fam. *Papiliona'ceæ* hörande trädet *Myro'xylon Pere'iræ* i Centralamerika och på Ceylon. Brukas mot lungkatarr och skabb.

Peru'k (*fr. perruque, ital. parrucca, sp. peluca*, av *lat. pilus*, hår), huvudbeteckning av löshår. — **Perukstil**, *konsth.*, överlastad, urartad barockstil (från slutet av 1600- till början av 1700-t.). — **Perukstock**, redskap, å vilket peruker förfärdigas; tjockskalle, person med gammalmodiga åsikter.

Peru'ka'pan, *zool.*, se *Hamadryader*.

Per u'ltimo, *ital.*, på sista dagen i månaden.

Peru'n, *slav. myt.*, åskans gud.

Per unani'mia (vo'ta), *lat.*, enstämmigt, med en röst.

Peru'rata'nia, se *Rataniarot*.

Peru'si'lver, försilvrat nysilver.

Peruvienne, *fr.* (*l.* päryviä'nn), ett slags blommigt sidentyg.

Pervage'ra (*lat. pervaga'ri*), genomströva.

Per va'rios ca'sus, per tot discri'mina re'rum, *lat.*, genom skiftande äventyr, genom så många faror. (”Æneiden” av *Virgilius.*)

Perwenetz, ryskt mansnamn, den förstfödde.

Perve'rs, Perversite't m. fl., se under följ. ord.

Perverte'ra (*lat. perve'rtere*), förvända, förvrida, förleda. — **Perve'rs** (*lat. perve'rsus*), förvänd, abnorm; *med.*, sjukligt förvänd (om en drift). — **Perversio'n**, förvärring, försämring. — **Perversite't** (*lat. perve'rsitas*), förvändhet, abnormitet; vrånghet, ondska, sedefördärv; *med.*, abnormt läge av organ; sjuklighet, förvändhet hos en drift.

Pervestige'ra (*lat. pervestiga're*), genomströva, genomforska. — **Pervestigatio'n**, genomsökande, uppspårande.

Per vi'as natura'lis, *lat.*, *med.*, på naturliga vägar.

Pervigi'lier (*lat. pervigi'liæ*, av *pervigi'lium*, eg. nattvak), nattliga fester, som av de gamla romarna firades till Ceres', Venus' l. någon annan gudoms ära. — **Pervigi'l**, sömnlös. — **Pervigi'lium**, *med.*, sömnlöshet.

Pervolve'ra (*lat. pervo'lvere*), genombläddra, undersöka; grundligt studera.

Per vo'stro, *ital.*, *handelst.*, för er och eder räkning.

Per vo'ta majo'ra, *lat.*, genom övervägande röstantal.

Pervulge'ra (*lat. pervulga're*, av *vu'lgus*, allmänhet, pöbel), göra allmänt bekant, utsprida. — **Pervulgatio'n**, utspridande, kungörande.

Pes, *pl.* **Pe'des**, *lat.*, fot; *metr.*, versfot. — **P. equi'nus**, *med.*, hästfot, klumpfot. — **P. excava'tus**, hålfot. — **P. pla'nus** plattfot. — **P. va'lgus**, höggradig plattfot. — **P. va'rus**, klumpfot.

Pesa'd (*fr. pesade*), *ridk.*, stegring.

Pesa'nte, *ital.*, *tonk.*, tungt, långsamt, med värdighet.

Pesato'ri, *ital.* (av *pesa're*, väga), vågpenningar.

Pe'schelrör, ett slags svartlackerade, elektriska isoleringsrör.

Pescherä'er, eldsländare, infödingar i Eldslandet.

Peschitto, *syr.*, eg. den trogna, ordagranna; benämning på den äldsta syriska bibelöversättningen.

Pese'ta, *sp.*, den spanska myntenheten = 100 centimos = 1 franc (se d. o.). Jfr *Peso, sp.*

Pesjerä'er, se *Pescheräer*.

Pesji'tto, se *Peschitto*.

Pe'so, *ital.*, *handelst.*, tyngd, vikt. — **P. gro'sso**, tung l. svår vikt. — **P. sotti'le**, lätt vikt.

Pe'so, *sp.*, vikt, stycke; även = **Peso du'ro, Peso fuërte, Du'ro** l. **Pia'ster**, spanskt silvermynt = 5 pesetas (se *Peseta*); myntenhet i vissa av Amerikas stater = ungefär 5 francs (se *Franc*).

Pessa'r, Pessa'rium, *lat.*, *med.*, livmoderring, apparat, som avser att kvarhålla livmodern i dess riktiga läge l. dit återföra densamma.

Pe'ssimæ memo'riæ, se under *Memoria.*

Pessimi'sm (av *lat. pe'ssimus,* sämst), åsikten att världen överhuvudtaget är ond och att människolivet är utan allt värde; även böjelsen att se allt i den mörkaste dagern. Jfr *Optimism.* — **Pessimi'st**, anhängare av pessimismen; person, som ser allt i den mörkaste dagern.)(Optimist. — **Pessimi'stisk**, som har avseende på pessimism; som ser allt i svart; bitter.

Pest l. **Pestile'ns** (*lat. pe'stis, pestile'ntia*), *med.*, förr varje härjande, dödlig farsot; nu böldpesten, *bubonpesten* (se d. o.). — **Peste'ra** (*fr. pester*), svärja, dundra, fara ut mot. — **Pestilentia'lisk**, pestartad. — **Pestserum**, *med.*, ett preparat av döda pestbakterier, som, insprutat under huden på människor, gör dessa omottagliga för pestsmitta.

Pestalo'zzistiftelser, i Schweiz och Tyskland efter den schweiziske pedagogen *Pestalozzi* uppkallade uppfostringsanstalter.

Peste'ra, se under *Pest.*

Pester Lloyd (*l.* pä'sjter låjd), tyskspråkig, frisinnad tidning i Budapest, grundlagd 1853.

Pestilens, Pestserum, se under *Pest.*

Pestilensrot, *bot.*, se *Petasites.*

Pes va'lgus, se under *Pes.*

Pe'tala ro'sæ, *farm.*, *Flo'res ro'sæ*, kronbladen av *Ro'sa centifo'lia*, tillhörande fam. *Rosa'ceæ.* På de färska l. saltade bladen destilleras rosenvatten, och genom att krossa de färska bladen med socker till ett mos får man rosenkonserv, *Conse'rva ro'sæ.*

Petali'sm (av *gr. pe'talon*, blad), i det forna Syracusa femårig landsförvisning, tilldömd av folket genom allmän omröstning, varvid rösterna avgåvos på olivblad. Jfr *Ostracism.*

Petali't, *miner.*, ett sällsynt mineral, som består av lerjord, natron och lition.

Petaloi'des, *bot.*, spadlik.

Petaloidi' (av *gr. pe'talon*, blad), *bot.*, missbildning, som består däri att ett organ antar utseende av ett kronblad.

Pe'talon, *gr.* **Pe'talum**, *pl.* **Pe'tala**, *lat.*, *bot.*, blad, särskilt kronblad.

Petar, serbisk namnform för *Peter.*

Peta'rd (*fr. pétard*, av *péter*, explodera), *krigsk.*, en kägelformig sprängkropp, vilken begagnades till sprängning av portar, murar o. s. v. — **Petarde'rare**, överfyrverkare.

Petasi'tes, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* I Sverige fyra arter. — **P. ova'tus**, skråp, pestilensrot. Odlades under medeltiden som medel mot pest. Sedan dess förvildad vid gårdar. — **P. japo'nicus**, fuki, odlas i Japan som köksväxt.

Pe'tasus, *lat.* (*gr. pe'tasos*), hatt med stora brätten; Merkurius' bevingade hatt.

Petauri'st (av *gr. petauri'tzein*, dansa på lina), lindansare.

Pete'cher l. **Pete'chier** (*lat. pete'chiæ*), *pl.*, *med.*, röda fläckar, som uppstå på huden vid vissa sjukdomar. — **Petechia'lfeber**, fläckfeber, fläcktyfus.

Pe'ter, mansnamn = *Petrus* (se d. o.). Buret av korstågens upphovsman, *Peter Eremiten* l. *Peter av Amiens* (*l.* ami'äng), och av ryska kejsare.

Peter-båt, kort, grundgående fiskebåt på floderna Thames och Medway i England. Typen urspr. från Skandinavien.

Pe'ter-Paulsfesten (*lat. Fe'stum apostolo'rum Petri et Pauli*) firas inom katolska kyrkan den 29 juni till åminnelse av apostlarna *Petrus* och *Paulus.*

Peterspenning, *bot.*, se *Lunaria.*

Pe'terspenningen (*lat. dena'rius bea'ti Pe'tri*), se *Denarius Petri.*

Petille'ra (*fr. pétiller*), skumma, sprudla, porla.

Petimä'ter, se *Petit-maître.*

Petine't (*fr. pétinet*), en fin, florlik, vävnad av silke, linne l. bomull; tyll. — **Petinetglas**, filigranglas (se d. o.).

Peti'olus, *lat.*, *bot.*, skaft, stjälk.

Petiotise'ra (*l.* -tiåt-), framställa rödvin av resterna efter vinpressning enl. en av fransmannen *Petiot* uppfunnen metod. — **Petiotise'ring**, benämning på denna metod.

Peti'ta, önskemål, framställningar till riksdagen om anslag l. d.

Petit, *fr.* (*l.* pöti'), liten, ringa, obetydlig; (*l.* peti't), *boktr.*, ett slags boktryckarstil. — **Petit bleu** (*l.* - blö), ”litet blått (brev)”, som befordrades med Paris rörpost. — **Petit-Bourgogne** (*l.* -borgå'nj), ett franskt rödvin. — **Petit-crevé** (*l.* -kröve'), sprätt, sprätthök. — **Petit duc** (*l.* -dyck), ett slags vagn. — **Petite misère**, se under *Misère.* — **Petite'ss** (*fr. petitesse*), småsak, obetydlighet; småaktighet; låghet. — **Petit-grain** (*l.* -gräng), ett slags *gros de Tours* (se under *Gros*).

Petitio'n (*lat. peti'tio*, av *pe'tere*, söka), begäran, ansökan; ansökningsskrift, böneskrift. — **Petition of right**, *eng.* (*l.* piti'sjön åvv räjt), ansökan om rättigheternas återställande, benämning på en av engelska parlamentet 1628 till Karl I överlämnad besvärsskrift. — **Petitionsrätt**, rätt att inlämna böneskrifter; särskilt folkrepresentationens rätt att vända sig till regeringen med andraganden, besvär l. förslag. — **Peti'tio princi'pii**, *log.*, ett felslut, varvid man såsom bevisgrund anför det, som självt bör bevisas. — **Petitione'ra**, inkomma med ansökningar och böneskrifter. — **Petitionä'r**, en ansökande; person som deltager i l. undertecknar en petition. — **Peti'tor**, person, som framställer en ansökan. — **Petito'risk**, ansökande, som angår en ansökan. — **Peti'tum**, *pl.* **Peti'ta**, ansökan.

Petit journal, Le, *fr.* (*l.* lö pöti' sjorna'll), en mycket spridd daglig tidning i Paris.

Petit-loup, *fr.* (*l.* pötilo'), eg. liten varg; en halvmask, som blott täcker ögon och näsa.
Petit-maître, *fr.* (*l.* pötimä'tr), l. **Petimä'ter,** eg. liten herre; sprätt, modenarr; småpetig person.
Petit mal, *fr.* (*l.* pöti' mall), fallandesot.
Peti'tor, Petito'risk, Pe'titum, se under *Petition.*
Petit Parisien, Le, (*l.* lö pöti' parisiä'ng), stor partilös nyhetstidning i Paris, grundlagd 1876.
Petits choux, *fr.* (*l.* pöti' sjo), eg. små kålhuvuden, bakelser, som klyvas och fyllas med grädde.
Petjene'ger, förr ett turkisk-tatariskt folk.
Petræ'a, *lat.* (av *gr.* *pe'tros,* berg), *bot.,* växande på klippor. — **Petro'phila,** *lat.* (av *gr.* *fi'los,* vän), *bot.,* stenälskande.
Petrarki'sm, litterär stilriktning, som sökte efterlikna italienaren Petrarca (1304—74). — **Petrarki'st,** Petrarcaefterbildare.
Petravalli, se *Anamirta.*
Petrefa'kt (av *gr.* *pe'tra,* sten, och *lat.* *fa'cere,* göra), förstening.
Petre'isk (av *gr.* *pe'tra,* sten), stenig, klippig.
Petre'iska Arabien (efter staden *Petra*), Steniga Arabien, Sinaihalvön.
Petri, latinisering av Peters l. Pers son, d. v. s. Petersson, Persson.
Pe'tri ca'thedra (*lat.* *Fe'stum Ca'thedræ Pe'tri*), en kyrkofest till minne av aposteln Petrus' uppstigande på biskopsstolen (22 febr.).
Petrifice'ra (av *gr.* *pe'tra,* sten, och *lat.* *fa'cere,* göra), förstena, förvandla till sten; *fig.,* göra orörlig, förlama (genom någon sinnesrörelse). — **Petrifika't** l. **Petrefa'kt,** förstening, förstenad kropp. — **Petrifikatio'n,** förstening, förvandling till sten; *med.,* inkrustation l. förkalkning av organiska vävnader.
Pe'tri fängslande (*lat.* *Fe'stum S. Pe'tri ad vi'ncula*), kyrkofest till minne av aposteln Petrus' fängslande och befrielse (1 aug.).
Petri'na, *astr.,* en av småplaneterna.
Petrina'l, ett av medeltidens första handeldvapen, med järnskaft, som stöddes mot bröstet.
Petri'ner (efter aposteln *Petrus*), katolska andliga, som icke tillhöra någon munkorden och som mot betalning förrätta gudstjänst i slotts- och huskapell. — **Petrini'sm,** den av aposteln Petrus representerade läran om den urspr. judekristendomen. Jfr *Paulinism.* — **Petri'nsk,** som härrör från l. på annat sätt angår aposteln Petrus.
Petrissage, *fr.* (*l.* -sasj), den massageform, som kallas knådning.
Petri stol, påvestolen, påvemyndigheten, av vilken aposteln Petrus anses ha varit förste innehavare såsom biskop i Rom.
Petrobrusia'ner l. **Brusia'ner,** en av den franske prästen *Petrus de Bruys* i 12:e årh. i Sydfrankrike stiftad religiös sekt.
Petrografi' (av *gr.* *pe'tros,* berg, och *gra'fein,* skriva), läran om bergarterna. — **Petrologi'** (av *gr.* *lo'gos,* lära), läran om stenarterna.
Petroko'rier (*lat.* *petroco'rii*), ett av de galliska folken.
Petro'l (av *gr.* *pe'tros,* berg, och *lat.* *o'leum,* olja), *tekn.,* sågspån, som i förening med stenkolsstybb brukas till briketter. — **Petroli'n,** se *Aurora-olja.* — **Petro'leum,** bergolja (se d. o.). — **Petroleum-eter,** se *Gasolin.*
Petrologi', se under *Petrografi.*
Petrolö'r, *fem.* **Petrolö's** (*fr.* *pétroleur, pétroleuse*), benämning på de mordbrännare och mordbrännerskor, som under Pariskommunen 1871 begöto offentliga byggnader med petroleum för att sedan sticka dem i brand.
Petromy'zon, *zool.,* nejonöga.
Petro'nius, mansnamn = *Petrus* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet **Petrone'lla,** som förk. till *Pella.*
Petroseli'num horte'nse l. **P. sati'vum,** *bot.,* persilja, som kryddväxt odlad umbellat. — **P. hortense** *β* **crispum,** kruspersilja.
Petrosi'lex (av *gr.* *pe'tros,* berg, och *lat.* *si'lex,* flinta), *petrogr.,* hälleflinta; felsit.
Petrosola'rolja, ur petroleum erhållen *solarolja* (se d. o.).
Pe'trus, latinskt mansnamn (av *gr.* *pe'tros,* berg, klippa, hälleberg). Buret av Jesu förste apostel, enl. romersk-katolska kyrkans tradition påvedömets grundläggare. Hos oss *Per, Pär, Peter* l. *Petter, dimin. Pelle; fr. Pierre; ital. Pietro; sp. Pedro.* — **Petrus cathedra'tus** = *Petri cathedra* (se d. o.). — **Petruskors,** ett upp- och nedvänt *latinskt kors* (se d. o.).
Petschaft, se *Pitschaft.*
Pe'tticoatreformen (*l.* -kåt-), av *eng.* *petticoat,* underkjortel) = *Bloomerism* (se d. o.).
Pe'tto, *ital.* (*lat.* *pe'ctus*), bröst, barm; hjärta, själ. — **Hava in petto,** hava inom sig, hålla hemligt, förtiga.
Pétulance, *fr.* (*l.* petyla'ngs, *lat.* *petula'ntia*), oförskämdhet; lättsinnighet; påflugenhet; sprittande livlighet, häftighet. — **Petula'nt,** oförskämd; lättsinnig; påflugen; sprittande livlig, häftig.
Pe'tum, *nylat.* (*fornsp., petu'n*), tobak.
Petu'nia, *bot.,* ett i det tropiska Amerika inhemskt, till fam. *Solana'ceæ* hörande örtsläkte, av vilket många arter hos oss odlas som prydnadsväxter.
Petzi't, *miner.,* en viktig guldmalm, bestående av tellurguldsilver (se d. o.).
Petöfisällskapet (*ung.* *Petöfita'rsasa'g*), litterär förening, stiftad 1876 i Budapest till minne av skalden *S. Petöfi.*
Peu à Peu, *fr.* (*l.* pö a pö), l. **Peu om Peu,** småningom, efter hand.
Peucedani'n, *kem.,* ett i mästerroten förekommande skarpt ämne.

Peuce'danum, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **P. oreoseli'num,** backsilja, och **P. palustre,** mossrot, ha förr varit använda i medicinen.
Peuci'ner, forngermansk folkstam.
Pe'umus, *bot.*, se *Monimiaceæ.*
Peuple, *fr.* (*l.* pöppl), folk; befolkning. — **Peuple français, peuple des braves** (*l.* - frangsä', - dä bravv), franska folk, de tappres folk, begynnelseorden till Parishymnen (se *Parisienne*). — **Tout pour le peuple, rien par le peuple** (*l.* to por lö -, riäng - lö -), allt *för* folket, intet *genom* folket, yttrande, som tillskrives den franske kejsaren *Napoleon I.* — **Peuplera** (*l.* pöple'ra; *fr. peupler*), befolka.
Peutingerska kartan (*lat. Tabula peutingeriana*), en från 1200-t. stammande kopia från Agrippas karta över militärvägarna i Västromerska riket. Har tillhört tyske humanisten Konrad Peutinger, varav namnet. Nu i Wien.
Pewter, *eng.* (*l.* pju'tör), benämning på flera slags legeringar, den bästa av tenn och något koppar.
p. ex., förk. för *fr. par exemple*, till exempel.
Pe'xis, *gr.* (av *pegny'nai*, göra styv, hård), *med.*, ystning, löpning (om blod, vätskor o. s. v.).
p. expr., förk. för *lat. per expressum*, med ilbud l. extra bud.
Peyerska körtlarna, *anat.*, i tunntarmarnas slemhinna befintliga lymfkörtlar.
Peyo'te, Peyo'tl, se *Mejical.*
Pezi'za, *bot.*, bägar- l. skålsvamp. De större arterna, t. ex. **P. ono'tica,** haröra, äro ätliga.
Pe'zza, *ital.* (*fr. pièce*), stycke, bit. — **Pe'zzo,** stycke; stund. — **P. di do'nna,** en duktig kvinnsperson. — **P. d'uo'mo,** en storväxt karl.
pf, förk. för *ital. più forte, poco forte* (se d. o.).
p. f., förk. för *fr. pour féliciter*, för att lyckönska.
P. f. a. f., förk. för *lat. Pa'stor fi'dus anima'rum fide'lium*, de trogna själarnas trogna herde.
Pfaffengasse, *ty.*, "prästgatan", äldre geografisk benämning på den av biskopsstift och kyrkliga områden överfyllda vänstra Rhenstranden mellan Chur och Köln.
Pfa'lz (*lat. pala'tium pu'blicum*), urspr. slott, palats; särskilt benämning på hovborgarna i Tyskland, på vilka kejsaren omväxlande uppehöll sig för att skipa rätt; det till dessa borgar hörande området; den därstädes upprättade domstolen. — **Pfalzgreve** (*ty. Pfalzgraf, lat. co'mes pala'tii*), urspr., en hög ämbetsman vid det frankiska hovet; sedermera den tyske kejsarens hovdomare; förvaltare av *pfalzerna* (kronans gods); slutligen blott en titel. — **Pfalziska katekesen** = *Heidelbergkatekesen* (se d. o.).
Pfe'nnig, tyskt skiljemynt = 0,01 Mark.
Pfiffig, *ty.*, fiffig, knepig.
P. F. S. S., förk. för *lat. Pater, Filius, Spiritus sanctus*, Fadern, Sonen och den Helige ande.
Pfund, *ty.*, skålpund.
p. f. v., förk. för *fr. pour faire visite*, för att göra besök.
Ph-. De med *f-ljud* började ord, som ej återfinnas under *Ph-*, torde sökas under *F.*
Phace'lia, *bot.*, prydnadsväxtsläkte från Kalifornien av fam. *Hydrophylla'ceæ.* Blommor ljusblå i klasar. — **Ph. tanacetifo'lia,** facelia, har parbladiga blad. Odlas som foder åt bin. Stundom förvildad.
Phædra (*l.* fe'dra), *astr.*, en av småplaneterna; *gr. myt.*, se *Faidra.*
Phænoty'pisk, som företer såväl de rent ärftliga som de förvärvade karaktärerna.
Phæo (*l.* fe'å), *astr.*, en av småplaneterna.
Phæophy'ceæ, *bot.*, brunalger.
Pha'et, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Columba på s. hemisfären.
Pha'ëton, *gr. myt.*, se *Faëton.* — **Phaëton,** *fr.* (*l.* faëtå'ng), öppen, lätt, tvåhjulig vagn.
Phaëtu'sa, *astr.*, en av småplaneterna.
Phagæ'na, *lat.* (*gr. fa'gaina*, av *fage'in*, äta), *med.*, onaturlig hunger; överdriven matlust.
Phagedæ'na, *lat.* (*gr. fage'daina*), *med.*, fortskridande, stinkande vävnadsbrand. — **Ph. profu'nda,** djupgående stinkbrand.
Phagocy'ter, se *Fagocyter.*
Phagofobi', *med.*, fruktan för att svälja.
Phaki't, *med.*, ögonlinsinflammation. — **Phakoce'le,** *med.*, linsbråck.
Phakoli't, *miner.*, ett slags zeolit (se *Zeoliter*).
Phala'cra, se *Falakra.*
Phalange, *fr.* (*l.* falla'ngsj), falang (se d. o. och *Fourierism*).
Phala'nger, *anat.*, finger- l. tåleder. — **Phalangi't,** fingerledinflammation.
Phalanstère, *fr.* (*l.* falangstä'r), falangstèr. Se *Fourierism.*
Pha'lanx, se *Falang.*
Phala'rika, *gr.*, brandfackla, eldbrand.
Pha'laris, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **Ph. arundina'cea** (syn. *Thyphoides, Baldinge'ra*), rörflen. — **Ph. canarie'nsis,** kanariegräs. Lämnar fågelfrö, "kanariefrö".
Phalari'smus (efter tyrannen *Pha'laris*, som regerade i Agrigent på Sicilien i 6:e årh. f. Kr.), grym, tyrannisk regering.
Phalaro'pus, *zool.*, simsnäppor.
Phalli'tis, *gr.*, *med.*, inflammation i manslemmen. — **Phallokampsis,** onaturlig krökning av nämnda lem. — **Phallokarcino'ma,** kräfta i denna kroppsdel. — **Phallorragi',** blodflytning ur densamma.
Pha'llus, *lat.*, l. **Fallo's,** *gr.*, *anat.*, manslemmen; en avbildning av densamma, vilken av flera forntida folkslag, bl. a. grekerna,

såsom en symbol av mannakraft och av naturens alstringsförmåga kringbars i religiösa processioner.

Pha'llus, *lat.*, *bot.*, ett till stinksvamparnas familj hörande svampsläkte, vars art, **Ph. impudi'cus**, gikt- l. stinkmurkla, sprider en vidrig, genomträngande stank.

Phaneroga'mæ, se *Fanerogamer.*

Phansiga'rer = *Thugs* (se d. o.).

Phanta'sma, *lat.*, hjärnspöke, fantom (se d. o.).

Pha'rao, se *Farao.*

Pharbi'tis, tropiskt växtsläkte med flera i trädgårdar odlade arter. — **Ph. hi'spida**, "blomman för en dag".

Pha'rma-, läkemedels-. Se *Farma.*

Pha'rmaca præpara'nda, se *Præparanda.*

Pharmacopœ'a, se *Farmakopé.*

Pharo'macrus, *zool.*, se *Kvesalen.*

Pha'rus, se *Farus.*

Pharyngi'tis, Pha'rynx, se *Farynx.*

Phase'olus, *bot.*, odlat växtsläkte tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **Ph. vulga'ris** frön kallas "bruna" l. "vita" bönor; odlas i flera former, såsom: **Ph. cocci'neus**, rosenböna, allmän prydnadsväxt; **Ph. commu'nis**, stångböna, störböna, högväxt; **Ph. nanus**, krypböna, lågstammig.

Phasi'cinus, *zool.*, fasansläktet.

Ph. D., förk. för *philosophiæ doctor.*

Phæoce'phalum, *lat.*, brunhuvad.

Phe'eda, *astr.*, stjärna i Karlavagnen.

Phego'pteris, *bot.*, ormbunkssläkte med fyra svenska arter.

Phella'ndrium, se *Fructus phellandrii.*

Phenaki't, *miner.*, ett sällsynt mineral, bestående av basisk kiselsyrad berylljord.

Phe'nix, se *Fenix.*

Philadelphes, *fr.* (*l.* filade'lf; av *gr. fila'delfos*, den som älskar sin broder), *pl.*, filadelfer, inom den franske kejsaren Napoleon I:s här ett hemligt sällskap med syfte att återupprätta republiken.

Philade'lphus corona'rius, *bot.*, schersmin, odlad prydnadsbuske, med välluktande, vita blommor, tillhörande fam. *Saxifraga'ceæ.*

Philago'ria, *astr.*, en av småplaneterna.

Philale'thes (av *gr. fi'los*, vän, och *alethe's*, sannfärdig), sanningsvän.

Philatélie, *fr.* (*l.* -li'), se *Filateli.*

Phile'mon, grekiskt mansnamn (av *fi'lema*, kyss), den älskande. Se vid. *Filemon.* — **Philemon och Ba'ucis**, se *Filemon och Baukis.*

Phi'lia, *astr.*, en av småplaneterna.

Philipp, tysk, **Philippe** (*l.* fili'pp), fransk namnform för *Filip.*

Phili'ppica, se *Filippik.*

Phili'ppus, se *Filippus.*

Phili'ster, se *Filister.*

Philipsi't, *miner.*, kalkharmotom, ett slags zeolit (se *Zeoliter*).

Philobi'blon eller om kärleken till böcker, titel på ett verk av *R. de Bury*, biskop av Durham (d. 1345), kallat "bibliofiliens äldsta urkund", med värdefulla upplysningar i medeltida bokhistoria.

Philo'choros (av *gr. fi'los*, vän, och *choro's*, dans), namn på en i Uppsala bildad förening med syfte att bevara svenska nationaldanser.

Philode'mus, latinsk-grekiskt mansnamn (av *fi'los*, vän, och *de'mos*, folk), folkvän.

Philode'ndron, *bot.*, tropiskt amerikanskt klätterväxtsläkte, varav flera arter odlas i växthus för de vackra bladens skull. Jfr *Monstera.*

Philœ'nus l. **Philö'nus** (*gr. filoi'nos*, av *fi'los*, vän, och *oi'nos*, vin), vinälskare; dryckeskämpe.

Philogy'nes, *gr.* (av *fi'los*, vän, och *gyne'*, kvinna), kvinnoälskare, kvinnovän.

Philolo'gia, se *Filologi.*

Philome'des, latinskt-grekiskt mansnamn (av *gr. fi'los*, vän, och *meida'n*, le, småle).

Philome'la, *astr.*, en av småplaneterna.

Philome'la, *lat.*, se *Filomele.*

Philo'nium (*gr. filo'nion*), *med.*, ett smärtstillande medel.

Philosa'mia cy'nthia, *zool.*, se *Ailantusfjäril.*

Philosophi'a, *astr.*, en av småplaneterna.

Philö'nus, se *Philœnus.*

Phi'mosis, *gr.*, *med.*, förhudens förträngning framför ollonet. — **Phimosis femina'rum**, förträngning av moderslidan.

Phi'ntias, se *Damon och Fintias.*

Phiole l. **Fiole**, *fr.* (*l.* fiå'll; förvrängning av *gr. fia'le*, liten skål, urna), en av kemisterna brukad, rund, bukig flaska med lång och smal hals.

Phi'ppsia a'lgida (syn. *Agrostis a.*), *bot.*, snögräs, högfjällsgräs.

Phla'sis (av *gr. fla'ein*, sönderkrossa, sönderstycka), *med.*, ett slags benbrott.

Phlebektasi', *lat.* (av *gr. fleps*, blodåder), *med.*, blodåderutvidgning. — **Phlebektomi'**, operativt ingrepp i en blodåder. — **Phlebemphra'xis**, stockning i blodådrorna. — **Phlebeury'sma**, blodåderutvidgning. — **Phle'bion**, en liten blodåder. — **Phlebi't, Phlebi'tis**, inflammation i någon blodåder. — **Phlebo'disk**, åderrik; även åderlik. — **Phleboftalmotomi'** l. **Oftalmophlebotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), åderlåtning vid ögat. — **Phleboge'n**, från venerna, venös. — **Phlebografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), blodåderbeskrivning. — **Phlebogra'm**, venpulskurva. — **Phleboli't** (av *gr. li'thos*, sten), stenartad bildning i blodådrorna. — **Phlebolithi'asis**, bildning av grus i blodådrorna. — **Phlebologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om blodådrorna. — **Phlebopali'**, blodåderpuls. — **Phleborragi'** (av *gr. re'in*, flyta), och **Phleborre'xis** (av *gr. rexis*, bristning), sönderbristning av en blodåder; åderbråck. — **Phleboskléro's**, venförkalkning. — **Phleboto'm** (av *gr. tome'*, snitt), instrument, med vilket åderlåtningar företagas. — **Phlebotomi'** l.

Phleboto'mia, åderlåtning. — **Phlebotomi'st,** åderlåtare. — **Phlebotomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), överdriven böjelse för åderlåtningar. — **Phlebotra'uma,** sår på en blodåder.

Phledoni', *gr.*, eg. pladder; *med.*, vansinnigt tal; vansinne. — **Phledono'des,** person, som talar i yrsel l. vansinne.

Phle'gethon, se *Flegethon.*

Phle'gma, *gr.*, se *Flegma; kem.*, den vattenhaltiga återstoden efter en destillation. — **Phlegmago'ga,** *pl.*, *med.*, slemavförande l. slemfördelande medel. — **Phlegma'pyra** l. **Phlegmato'pyra,** slemfeber. — **Phlegmasi',** inflammation. — **Phlegmati',** vatten- l. slemsvulst. — **Phlegma'tia alba do'lens puerpera'rum,** en av hämning i blodomloppet framkallad svulst på låret l. annan del av benet hos barnsängskvinnor. — **Phlegmatorragi'** l. **Phlegmatorre'** (av *gr. re'in,* flyta), slemflytning. — **Phlegmymeni'tis,** inflammation i någon slemhinna.

Phle'um, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **Ph. Bœhme'ri,** flenkampe, ett tämligen allmänt backgräs. — **Ph. prate'nse,** timotej, vårt viktigaste fodergräs ("hö").

Phlogoge'n, *med.*, inflammationsväckande.

Phlogopi't (av *gr. flogopo's,* eldlik), *miner.*, ett slags magnesiaglimmer.

Phlogo'pyra, *gr.*, *med.*, inflammationsfeber.

Phlo'gosis, *med.*, inflammation.

Phlox, flamblomster, höstsyren, *bot.*, prydnadsväxtsläkte från n. Amerika, av fam. *Polemonia'ceæ.* Odlas i ett stort antal arter och varianter. — **Ph. Drummondii,** praktfull sommarväxt med blommor i alla färger och nyanser. — **Ph. panicula'ta,** omkr. meterhög med rosafärgade l. ljusgredelina blommor. — **Ph. subula'ta,** tuvig, blommor mörkröda med vit botten.

Phlyctæ'na (*gr. fly'ktaina*), *med.*, ett slags hudblåsa.

Ph. M., förk. för *Philosophiæ magister.*

Phobodi'psos, *gr.* (av *fo'bos,* fruktan, och *di'psa,* törst), *med.*, person, som är törstig, men icke vågar dricka; vattenskygg. — **Phobodi'pson,** vattuskräck, *rabies* (se d. o.).

Pho'bos, *astr.*, en av planeten Mars' månar.

Pho'ca, *zool.*, sälsläktet. — **Ph. barba'ta,** storkobben l. storsälen, är näst valrossen det största av Nordens säldjur. — **Ph. hi'spida,** ringlade sälen. — **Ph. vituli'na,** knubbsälen.

Phocæ'a, *astr.*, en av småplaneterna.

Phocæ'na, *zool.*, tumlare.

Pho'cidæ, *zool.*, säldjur.

Phoco-me'lus, *med.*, missfoster med händer och fötter fästa direkt vid bålen (som hos sälarna, *Phoca*).

Phœbe (*l.* fe'be), se *Foibe*; hos romerska skalder ett binamn för Diana; *astr.*, den yttersta av planeten Saturnus' månar.

Phœbus (*l.* fe'bus), se *Foibos.*

Phœnico'pterus, *zool.*, se *Flamingo.*

Phœnix (*l.* fe'nix), se *Fenix; astr.*, stjärnbild på s. hemisfären; *bot.*, dadelpalmsläktet (se *Dadelpalmen*). — **Phœnixolja,** se *Globolja.*

Phœnixpress, *boktr.*, modern tysk digelpress (se d. o.).

Pholio'ta, *bot.*, ett skivsvampsläkte, tofsskivlingar. Ätliga men knappast smakliga.

Phon-, Phono-, ljud. Se *Fon-.*

Phono'la, se *Fonola.*

Pho'rcys, se *Forkys.*

Pho'rmio, lustspel av *Terentius,* som ligger till grund för Molières "Les fourberies de Scapin" och (genom tysk förmedling) för Fr. Hedbergs "Advokaten Kniving".

Pho'rmium, se *Ny-zeeländska linet.*

Pho'sphas, *gr.* och *lat.*, fosfat, fosforsyrat sot. — **Ph. code'icus,** *farm.*, kodeinfosfat. — **Ph. na'tricus,** *farm.*, fosforsyrat natrium, nyttjas i medicinen som lindrigt avförande medel, i tekniken vid fabrikation av glas och porslin m. m.

Pho'spho-energo'n, *farm.*, ett av hjärn- och nervsubstans framställt nervläkemedel.

Phospho'reum, *bot.*, lysande i mörker.

Pho'sphoros (jfr *Fosforos*), se *Fosforism.*

Pho'sphorus = *Fosforos* (se d. o.); *kem.*, fosfor (se d. o.).

Photo-, ljus-. Se *Foto-.*

Photobacte'rium, *bot.*, bakterier, som fosforescera.

Photogra'phica, *astr.*, en av småplaneterna.

Pho'xinus, *zool.*, elritsan.

Pho'xus, *lat.*, **Fo'xos,** *gr.*, *med.*, en människa med ovanligt tillspetsat huvud.

Phragmi'tes commu'nis, *bot.*, vass, bladvass, Sveriges högsta gräs, allmänt i landets sjöar och vattendrag. Användes till nötkreatursfoder och rörmattor.

Phre'nicus (av *lat. fre'nes,* mellangärde), *anat.*, en nerv för vardera halvan av mellangärdet.

Ph. S., förk. för *Pharmacopæa suecica.* Se *Farmakopé.*

Phtah, se *Ptah.*

Phthia (*l.* fti'a), *astr.*, en av småplaneterna.

Phthiri'asis, se *Ftiriasis.*

Phthi'sis, *gr.* (av *fthi'ein, fthi'nein,* tyna, tvina, vissna), *med.*, ftisis (se d. o.), tvinsot, utmärgling. — **Ph. abdomina'lis,** tvinsot till följd av förstörd matsmältning. — **Ph. bronchia'lis,** tvinsot till följd av sjukdom i luftstrupen. — **Ph. bu'lbi,** ögonglobsskrumpning. — **Ph. caseo'sa,** tuberkulos med ostvandlade härdar. — **Ph. caverno'sa,** tuberkulos med utbredda kaverner. — **Ph. fibro'sa,** tuberkulos med bindvävsskrumpningar. — **Ph. flo'rida,** galopperande lungsot. — **Ph. hepa'tica,** tvinsot till följd av lidande i levern. — **Ph. lary'ngea,** tvinsot, uppkommen genom sjukdom i struphuvudet. — **Ph. pulmona'lis,** lungsot. — **Ph. rena'lis,** tvinsot, alstrad genom sjukdom i njurarna. — **Ph. uteri'na,** tvin-

sot i följd av moderpassion. — **Phthisiologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om tvinsot. — **Phthisiopneumoni'**, inflammatorisk lungsot med varbildning. — **Phthi'sisk**, som har avseende på tvinsot. — **Phthisiuri'**, sockersjuka.

Phtho'ra, *gr.* (av *fthe'irein*, fördärva, förstöra), fördärv, förstörelse, ödeläggelse. — **Phtho'ricum** (*gr. fthoriko'n*), *med.*, fosterfördrivande medel.

Phu'lwara, fröna av *Ba'ssia butyra'cea*. Se *Fulvasmör*.

Phu'lvasmör, se *Fulvasmör*.

Phu'rud, *astr.*, stjärna i S t o r a H u n d e n.

Phyci't (av *gr. fy'kos*, sjötång), *paleont.*, förstenad sjötång.

Phycomyce'tes, *bot.*, algsvampar (vattensvampar).

Phygantropi', se *Fygantropi*.

Phyge'thlon, *gr.*, *med.*, inflammatorisk hudsvulst; även ett rosartat hudutslag.

Phy'lax, se *Fylax*.

Phylla'nthum, *lat.* (av *gr. fy'llon*, blad, och *a'nthos*, blomma), *bot.*, bladblommande, d. v. s. med groddknoppar. — **Phyllo'philus**, *lat.* (av *gr. fi'los*, vän), *bot.*, lövälskande.

Phylla'nthus, *bot.*, artrikt tropiskt träd-, busk- och örtsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ*. — **Ph. e'mblica**, bär på garvämnerika frukter, myrobalaner. Fröna ätliga.

Phy'llis, kvinnonamn (av *gr. fy'llon*, blad), mycket brukat i herdedikter; *astr.*, en av småplaneterna; *gr. myt.*, en konungadotter, som, då hon av sorg över sin älskades bortfärd berövat sig livet, av gudarna förvandlades till ett mandelträd.

Phylloca'ctus, *bot.*, kaktussläkte med många odlade varieteter och hybrider. Blomma ofta doftande. Frukterna välsmakande.

Phyllo'doce cœru'lea, *bot.*, lappljung, fjällljung, dvärgbuske, tillhörande fam. *Erica'ceæ*. Allmän hedmarks- och fjällväxt.

Phyllopo'da, *zool.*, bladfotingar, en ordning av de lägsta kräftdjuren.

Phyllo'pteryx e'ques, *zool.*, se *Algfisk*.

Phyllosco'pus, *zool.*, lövsångarsläktet.

Phyllosta'chys, *bot.*, ett buskartat bambugrässläkte i Östasien. Användes bl. a. till käppar (pepper canes).

Phyllostomati'dæ, *zool.*, bladnäsor l. vampyrer, en familj fladdermöss i tropiska Amerika.

Phyllo'xera, *gr.* (av *fy'llon*, blad, och *xero's*, torr), *zool.*, ett bladlössläkte, vars art, *P. vasta'trix*, vinlusen, hemmahörande i Amerika, genom att angripa vinstockarnas rötter i hög grad skadat vinodlingen i s. Europa, särskilt i Frankrike.

Phy'ma, *med.*, svulst.

Physago'ga, *gr.*, *pl.*, *med.*, väderdrivande medel.

Phy'salis, *gr.*, *med.*, blåsa, vattenblåsa.

Physa'lis peruvia'na, *bot.*, se *Ananaskörsbär*.

Physe'ma l. **Physe'sis**, *gr.*, *med.*, uppblåsthet, uppsvälldhet, trumsjuka.

Physe'ter macroce'phalus, se *Cetaceum*.

Physia'ter, *gr.*, naturläkare, en läkare, som överlämnar botandet åt naturen. — **Physiatri'**, naturläkekraft.

Physio'logus (*lat.*, "den naturkunnige"), en under medeltiden mycket använd allegorisk naturalhistoria.

Physocaly'mna scabe'rrimum, *bot.*, tropiskt, sydamerikanskt träd, vars hårda och tunga, i konstsnickeriet högt skattade ved utgör det äkta l. brasilianska rosenträet.

Physocoeli', *gr.*, *med.*, väderstinnhet. — **Physo'des** = *Emphysem* (se d. o.); *bot.*, blåslik. — **Physome'tra**, väderspänningar i livmodern. — **Physo'ncus**, vädersvulst. — **Physospa'smus**, kramp, förorsakad av väderspänningar. — **Physotho'rax**, vädersvulst i bröstet.

Physostigma, se *Kalabarbönor*.

Phyte'lephas, se *Elfenbenspalmen*.

Phyte'uma, *bot.*, blåblommigt växtsläkte av fam. *Campanula'ceæ*. Flera arter odlade som prydnadsväxter. En inhemsk. — **Ph. ni'grum**, blårapunkel, här och där på myrlänt ängsmark. — **Ph. spica'tum**, rapunkel, odlad, då och då förvildad.

Phytolacca'ceæ, *bot.*, tropisk växtfamilj, av vilken ett fåtal arter ha användning. Släktet **Phytola'cca** har bär (*Bacca Phytola'ccæ*), som användas till färgning.

Phyto'phtora infe'stans, *bot.*, svampart, som förorsakar potatissjukan.

Phytoterapi', *gr.*, växtläkekonst. — **Phytotopi'**, konsten att förädla och mångfaldiga växter. — **Phytotrofi'**, växternas näring. — **Phyturgi'**, växtodlingskonst.

Pi, *Π*, *π*, den grekiska bokstav, som motsvarar vårt *p*; *mat.*, det tal (3,14159...), som uttrycker förhållandet mellan en cirkels periferi och dess diameter.

Pi'a ca'usa, se under *Pius*.

Piacere, *ital.* (*l.* piatje're), behag, gottfinnande.

Piacevole, *ital.* (*l.* piatje'våle), *tonk.*, efter behag.

Pi'a co'rpora, *pl.* av *Pium corporum* (se d. o.).

Pia'culum, *lat.* (av *pia're*, försona), försoningsoffer.

Pi'a deside'ria, se under *Desiderium*.

Pi'æ memo'riæ, se under *Memoria*.

Pia'ff (*fr. piaffe*, prål, ståt), *ridk.*, trav på stället. — **Piaffe'ra**, utföra piaff; otåligt stampa; under gående lyfta framfötterna så högt som möjligt och plötsligt med kraft sätta ned dem på samma plats.

Pi'a fra'us, se under *Fraus*.

Pi'a ma'ter, *lat.*, eg. den fromma modern; *anat.*, mjuka hjärnhinnan.

Pia'n, *sp.*, *med.*, en företrädesvis i Afrika samt på stora Sundaöarna och Antillerna förekommande hudsjukdom.

Piangendo l. **Piangevolme'nte** (*l.* -dje'ndå, -djevåll-), *ital.*, *tonk.*, klagande.

Piani'no, *ital.*, *tonk.*, ett mindre, upprättstående pianoforte.

Piani'ssimo, Pianist, se under följ. ord.

Pia'no, *ital.*, *tonk.*, sakta, svagt; pianoforte, fortepiano, hammarklaver, ett tangentinstrument, vars strängar anslås genom hammare. Se vid. *Flygel, Pianino* och *Taffel.* — **Piano éolien,** *fr.* (*l.* pianå' eåliä'ng), dets. som *anemokord* (se d. o.). — **Piani'ssimo,** mycket svagt. — **Piani'st,** pianospelare. — **Piani'stisk,** som har avseende på pianofortets klang l. spelteknik. — **Pianoforte,** se *Piano.* — **Piano'la,** självspelande piano. — **Pianopedal,** se *Pedal.*

Piari'ster l. **Pia'rer** (*lat. Pa'tres pia'rum schola'rum,* de fromma skolornas fäder), en i början av 17:e årh. i Rom stiftad katolsk munkorden, vars medlemmar kostnadsfritt undervisade fattiga och föräldralösa barn.

Piassa'bapalmen, *bot.*, *Atta'lea funi'fera,* i Brasilien, har frukter, *coquillanötter,* som lämna en värderad olja och vilkas stenhårda skal förarbetas till knappar, radbandskulor m. m. Av bladslidsfibrerna, *piassava* l. *paragräs,* tillverkas tåg, kvastar och borstar.

Piassa'va l. **Piassa've,** se föreg. ord.

Piaster (*ital piastra,* av *mlat. plastra,* metallplåt), spanskt silvermynt, *peso* (se d. o.); även turkiskt silvermynt = 16 öre.

Piasterna, polsk regentätt (800—1300-t.).

Pi'astärkelse, se *Arrowrotstärkelse.*

Piatio'n, *lat.*, försoning.

Pia'tti, *ital.*, *tonk.*, tallrikar, musikinstrument i form av skålformigt urholkade metallskivor.

Pia'zza, *ital.* (av *lat. pla'tea,* gata), offentlig plats, torg; bred gata. — **Piaze'tta,** litet torg.

Pibroch, *skotsk.* (*l.* päjbråck l. pi'bråck; av *gael. piob,* säckpipa), *tonk.*, högskottarnas säckpipa; på denna utförd krigsmusik.

Pic, se *Pico.*

Pi'ca, *lat.*, *zool.*, skatsläktet; *med.*, den lystnad efter vissa till föda otjänliga ämnen, som stundom förefinnes hos havande kvinnor och av bleksot lidande flickor.

Picaca (*l.* pitja'ka), ondartade demoner (enl. indisk folktro).

Pica'ceus, *lat.* (av *pix,* beck), *bot.*, beckfärgad.

Picacho, *sp.* (*l.* pika'ttjå), bergspets. Jfr *Pico.*

Picado'r, *sp.* (av *pica'r,* sticka, reta), vid de spanska tjurfäktningarna en lansbeväpnad ryttare, som har till uppgift att reta tjuren.

Pica'rder (troligen förvrängning av *beghar-der* [i betydelsen kättare]), en i Böhmen och Mähren på 1400-t. uppträdande adamitisk sekt. Se vid. *Adamiter.*

Picardie (*l.* -di'), en fransk vinsort.

Picare'skroman l. **Pica'risk roman,** se *Pikareskroman.*

Pica'ro, *sp.*, odåga, skälm, spetsbov, landsvägsriddare.

Piccadilly (*l.* pi'kködilli), en av Londons förnämsta gator, från Haymarket till Hyde park.

Picco, se *Pico.*

Piccolaflöjt, se under *Piccolo.*

Piccoli'ni, *ital.*, små oliver.

Pi'ccolo, *ital.*, liten; *tonk.*, piccolaflöjt (se följ. ord); gosse, som passar upp (på hotell). — **Piccolaflöjt, Flauto piccolo** l. **Piccolo,** liten flöjt (en oktav högre än den vanliga), oktavflöjt. — **Violi'no piccolo,** halvstor fiol.

Pice, se *Pie.*

Pi'cea, *bot.*, växtsläkte tillhörande underfam. *Abieta'ceæ* av fam. *Coni'feræ.* — **P. a'bies** l. **P. exce'lsa** (syn. *Pi'nus abies, Pinus excelsa*), gran. Vårt viktigaste skogsträd. — **P. canade'nsis,** vitgran. — **P. vimina'lis,** häng- l. slokgran. — **P. virga'ta,** ormgran, en varietet med få grenar och långa, enkla kvistar.

Picei'n, *kem.*, en glykosid, som förekommer i granbarr.

Pi'cidæ, *zool.*, hackspettar.

Pickelhuva (*ty. Pickelhaube*), *krigsk.*, kask l. hjälm med uppstående spets.

Pickelhäring (*ty. Pickelhering, holl. pickelheering, eng. pickleherring*), eg. spickesill; gycklare, narr, *hanswurst* (se d. o.); namn på en komisk figur i 1600- och 1700-t:s folkdrama.

Pickles, *eng.* (*l.* pi'cköls), försvenskat **Pi'ckels,** se *Mixed Pickels.*

Picknick (*eng. picnic, fr. piquenique*; av okänd härledning), utflykt l. annan lustbarhet (vanligen i det fria och åstadkommen genom sammanskott av deltagarna).

Pickolaflöjt, se under *Piccolo.*

Pi'ckpocket, *pl.* **Pi'ckpockets,** *eng.* (av *pick,* plocka, samla, snatta, och *pocket,* ficka), ficktjuv.

Pickwick club, *eng.* (*l.* pi'ckoick klöbb), Pickwickklubben, förk. titel på en ryktbar humoristisk roman av den engelske författaren *Charles Dickens.*

Pico, *sp.*, **Pic,** *fr.*, **Pi'cco,** *ital.*, bergspets; högt, spetsigt berg.

Picot, *fr.* (*l.* -kå'), öglor, som kanta formarna på sydda spetsar; liten kantornering i allm.

Picpusföreningen (*l.* pickpy'ss-), en 1805 stiftad fransk kongregation med syfte att utbreda den katolska läran.

Picra'mnia, *bot.*, se *Tariri.*

Picro'sma, *bot.*, trädsläkte i varma länder med mycket bitter bark och ved. Se *Kvassia.*

Picris, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* En inhemsk art, andra tillfälligt inkomna. — **P. hieracioi'des,** bittermjölke, gulblommig torrvallsväxt.

Pict., förk. för *lat. pictus,* målad l. ritad av.

Pi'ctor, *astr.*, Målaren, stjärnbild på s. hemisfären.

Pi'ctus, *lat.*, målad, målad l. ritad av.

Picu'mnus, se *Pilumnus.*

Pi'cus, *rom. myt.*, en skogsgud, fader till Faunus (se *Faun*).

Pi'cus, *zool.*, gröngölingar.

Pidgin-engelska (*l.* pi'djin-; kinesisk förvrängning av *eng. business*, affärer), en engelsk-kinesisk munart, som talas i Ostasiens sjöstäder.

Pie (*l.* päj), *pl.* **Pice** (*l.* päjs), ett indiskt kopparmynt = $^1/_{12}$ anna = ungefär 0,9.

Pièce, *fr.* (*l.* piä's), pjäs (se d. o.). — **P. de circonstance** (*l.* - dö sirkångsta'ngs), för scenen skrivet tillfällighetsstycke. — **P. de résistance** (*l.* - dö resista'ngs), eg. stycke, som gör motstånd; huvudrätten vid en måltid; *fig.*, det väsentligaste; det, som å en utställning, en teaterföreställning l. d. ådrager sig största uppmärksamheten; "räddningsplanka".

Pied, *fr.* (*l.* pie'), fot; även ett äldre franskt längdmått av växlande storlek.

Pied de bœuf, *fr.* (*l.* pie' dö böff), eg. oxfot; *bot.*, läckra rörsoppen, *Bole'tus edu'lis.*

Piedesta'l (*fr. piédestal*), **Pjedestal,** fotställ (under en stod, en pelare, en vas etc.). Jfr *Postament.*

Piemonte'siska rasen, gulfärgad, köttproducerande italiensk nötboskap.

Piemonti't = *Manganepidot* (se d. o.).

Pie'no, *ital.* (av *lat. ple'nus*, full), *tonk.*, full, fullständig, fullstämmig. — **Co'ro pieno,** full kör, blandad kör (både mans- och kvinnoröster). — **Pieno o'rgano** l. **Organo pieno,** fullt verk, med orgelverkets alla stämmor. — **A voce pieno** (*l.* -vå'tje-), med full röst.

Pie'ridæ, *zool.*, en fjärilsfamilj, vitvingar.

Pieri'der, *gr. myt.*, binamn på muserna, efter landskapet *Pieria* i Makedonien, som sades hava varit deras urspr. hemvist. — **Pie'riska gudinnor,** pieriderna (se föreg. ord).

Pie'ro, italienskt mansnamn = *Peter, Petrus* (se d. o.).

Pierre, *fr.* (*l.* piä'r), sten; även den franska formen för namnet *Peter, Petrus* (se d. o.).

Pierre'tta, *astr.*, en av småplaneterna.

Pierrette, se följ. ord.

Pierrot, *fr.* (*l.* pierrå'; *dimin.* av *Pierre, Peter*), löjlig och dum figur i den franska pantomimen. Motsvarar den kvinnliga masken **Pierrette** (*l.* -rätt).

Pietà, *ital.*, fromhet, barmhärtighet; *konstt.*, inom den bildande konsten framställning av Jungfru Maria, sörjande vid Frälsarens lik; framför andra berömd är Michelangelos Pietà i Peterskyrkan i Rom.

Pie'tas, *lat.*, plikttrohet; fromhet, gudsfruktan; föräldra-, barna-, syskon- l. fosterlandskärlek.

Piete't (av *lat. pietas*, se d. o.), eg. fromhet; vördnadsfull tillgivenhet l. tacksamhet (för l. mot föräldrar, välgörare, traditioner o. s. v.), hänsynsfullhet, samvetsgrannhet, aktsamhet. Jfr *Impietet.*

Pieti'sm (av *lat. pietas*, fromhet), en religiös riktning, vilken betraktar människonaturen såsom fördärvad och allt gott, som uträttas av människorna, blott som verk av omedelbar gudomlig nåd, på samma gång den ensidigt betonar vikten av fromhet och rent liv. — **Pieti'st,** anhängare av pietismen; sjukligt religiös person. — **Pietistisk,** som tillhör l. har avseende på pietismen.

Piéton, *fr.* (*l.* pietå'ng), fotgängare.

Pieto'so, *ital.*, *tonk.*, andäktigt, högtidligt.

Pieuvre, *fr.* (*l.* piö'vr), bläckfisk.

Pie'zoelektricitet (av *gr. pie'zein*, trycka), av tryck uppstående elektricitet.

Pie'zometer (av *gr. pie'zein*, trycka, och *me'tron*, mått), *fys.*, instrument för mätning av vätskors sammantrycklighet.

Piffera, Piffera'ri, se följ. ord.

Pi'ffero, Pi'ffera, *ital.*, pipa, skalmeja. — **Piffera'ri,** *pl.*, skalmej- l. säckpipblåsare; särskilt abruzziska herdar, som under adventstiden sjunga och musicera framför madonnabilderna i Rom.

Pigeon, *fr.* (*l.* pisjå'ng), duva; ett slags äpplen; ett slags franskt papper; en dans. **Pigeon-engelska,** felaktig form för *Pidgin-engelska* (se d. o.). — **Pigeonnier** (*l.* pisjånnie'), duvslag.

Piggfrö, *bot.*, se *Lappula.*

Pigghaj, *zool.*, se *Squalus.*

Pigghajar, *zool.*, se *Spinacidæ.*

Piggrör, *bot.*, en art *Calamagrostis* (se d. o.).

Piggsvin, *zool.*, en familj gnagare, *Hystri'cidæ.*

Piggtistel, *bot.*, se *Carduus.*

Piggvar, *zool.*, se *Bothus.*

Pigme'nt (*lat. pigme'ntum*, av *pi'ngere*, måla), färgämne, särskilt sådant, som förekommer inom djurorganismen, t. ex. i huden och håret. — **Pigmente'ra,** färga. — **Pigmenttryck,** ett fotografiskt kopieringsförfarande. — **Pigme'ntum ca'rmini,** *tekn.*, karmin l. karminsyra, färgämnet i konsjonell. — **Pigmentum i'ndicum** = *Indigo* (se d. o.).

Pignon à redans, *fr.* (*l.* pinjå'ng a reda'ng), trappgavel (se d. o.).

Pignoratio'n (av *lat. pignus, pl. pignora*, pant), pantsättning; panttagning. — **Pignora'tor,** pantsättare; panttagare. — **Pignore'ra,** pantsätta; taga i pant.

Pignus, *lat.*, pant, underpant; panträtt. — **Pignus amo'ris,** kärlekspant.

Pihli't, *miner.*, ett slags glimmer.

Pi'is ma'nibus, *lat.*, åt den fromme hädangångne (i inskrifter).

Pik (*nygr. pike*), nygrekiskt längdmått = 1 m.; (*fr. pic, sp.* och *port. pico, eng. peak*), hög, spetsig bergstopp.

Pik (*fr. pique*), *krigsk.*, gammalt spjut med

långt skaft. — **Pikene'rare** (*fr. piquier*), med pik beväpnad fotsoldat.

Pikado'r, se *Picador.*

Pikant (*l.* -ka'ngt; *fr. piquant*), stickande; starkt kryddad; *fig.*, skarp, spetsig; retande; fängslande genom sprittande livlighet. — **Pikante'ri,** kvickhet, smålorighet, originalitet. — **Pike'ra** (*fr. piquer*), sticka, reta, förarga; udda ut ett tyg i kanten. — **Pike'rad,** förnärmad, stucken. Jfr *Moquerad.*

Pika'rder, se *Picarder.*

Pikardi'ter = *Taboriter* (se d. o.).

Pikardon (*l.* -då'ng; *fr. picardant*), ett franskt muskatvin.

Pikare'skroman (*sp. estilo picaresco*, av *picaro*, odåga, skälm), skälm- l. tiggareroman, benämning på en litterär genre, som uppkom i Spanien vid 1500-t:s mitt.

Pike, *nygr.*, se *Pik.*

Piké (*fr. piqué*, av *piquer*, sticka), tätt vävt bomullstyg med upphöjt mönster.

Piké, se *Piket.*

Pikébarchent l. **Flosspiké,** *textil.*, ett slags *Barchent* (se d. o.) med fyrkantiga, pikéartade upphöjningar.

Pikene'rare, se under *Pik.*

Pike'ra, Pike'rad, se under *Pikant.*

Piket (*l.* -ke'; *fr. piquet*), *spelt.*, ett franskt kortspel, som spelas av två personer.

Pike't (*fr. piquet*), *krigsk.*, truppavdelning, beredd till omedelbar utryckning vid behov; *sjöv.*, förpost, bevakningsfartyg. — **Piketofficer,** officer, som icke har vakt, men måste vara till hands för möjligen inträffande extra tjänstgöring. — **Piketpåle,** ett vid utstakning av batterier m. m. använt redskap.

Piknome'ter = *Pyknometer* (se d. o.).

Pikoli'n, *kem.*, en flyktig ammoniakbas.

Pikoti't, *miner.*, svart *spinell* (se d. o.).

Pikra'tkrut, krut, i vilket ingår pikrinsyrat kali i st. f. svavel.

Pikri'nsyra (av *gr. pikro's*, bitter), *kem.*, pikrinsalpetersyra, trinitrofenol, beredes därigenom, att salpetersyra får inverka på fenol, indigo m. m. Användes vid färgning. Pikrinsyrat kali ingår i pikratkrut.

Pikrocho'lisk (av *gr. pikro's*, bitter, och *cho'los*, galla), *med.*, gallsiktig; hetsig, snarsticken. — **Pikrofy'll** (av *gr. fy'llon*, blad), *miner.*, ett talkjordssilikat. — **Pikrogly'cin** (av *gr. glyky's*, söt), *kem.*, växtbas som finnes i kvesved, *Sola'num dulcama'ra.* — **Pikromeri't,** *miner.*, ett magnesiumkaliumsulfat. — **Pikrosmi'n,** ett talkjordssilikat. — **Pikrotoxi'n** (av *gr. toxiko'n*, gift) = *Cocculin* (se d. o.). Jfr *Anamirta.*

Piktank l. **Trimtank,** *sjöv.*, vattenbarlasttank för ett fartygs trimning, belägen i för- och akterskepp.

Pikter (av *lat. picti*, de målade), ett keltiskt folk i Kaledonien (Skottland).

Piktografi' (av *lat. pi'ngere*, måla, och *gr. gra'fein*, skriva), bildskrift.

Piktu'r (av *lat. pictu'ra*, teckningskonst), handstil.

Pikul, kinesisk vikt = 60,4 kg.

Pikö'r (*fr. piqueur*), *jaktt.*, den som har hand om hundarna vid parforsjakt.

Pil, *bot.*, se *Salix.*

Pila'ff, se *Pilau.*

Pila'ster (*fr. pilastre*, *ital. pilastro*, av *lat. pi'la*, pelare), *byggn.*, halvpelare, blott delvis framspringande från bakgrunden.

Pila'tus, latinskt mansnamn (av *pi'lum*, spjut). Buret av den romare, *Pontius Pilatus*, landshövding över Judeen och Samarien, som fällde dödsdomen över Kristus.

Pilau, Pila'w, Pila'ff, *turk.*, ris, kokat med kött, fett och kryddor.

Pilblad, *bot.*, se *Sagittaria.*

Pilchard, *eng.* (*l.* pi'ltjörd), sardin (se d. o.).

Pi'lea, *bot.*, se *Moses brinnande buske.*

Pilgrim (*ital. pellegrino*, av *lat. peregri'nus*, främling), vandringsman; person, som vallfärdar till någon avlägsen helig ort. — **Pilgrimfa'thers,** *eng.*, pilgrimsfäderna, engelska puritaner, som 1621 landade vid Massachusetts i Amerika och grundade Plymouth.

Pilgrimskrasse, *bot.*, se *Tropæolum.*

Pi'lgrim's pro'gress, *The*, *eng.*, eg. pilgrimens resa; titel på en av den engelske baptistpredikanten *John Bunyan* författad berömd allegori, översatt på svenska under namnet ”En kristens resa”.

Pi'li, *lat.*, *pl.*, hår. — **Pili amula'ti,** lockar.

Pili'ferum, *lat.* (av *pi'lus*, hår), *bot.*, hårbärande. — **Pilose'lla,** *bot.*, hårört. — **Pilo'sus,** *bot.*, hårig.

Pilimiktio'n (av *lat. pi'lus*, hår, och *mi'ngere*, pinka), *med.*, närvaro av hår i urinblåsan.

Pili't, *miner.*, strålstensartad hornbländevarietet.

Pi'ller, se *Pilulæ.*

Piller, *fr.* (*l.* pije'), plundra, roffa; rusa på och bita (om hundar). — **Pille** (*l.* pij), *försv.*: pil), rusa på och bit! — **Pillerie** (*l.* pijöri'), plundring, rofferi.

Pillory, *eng.* (*l.* pi'llöri), skampåle; halsjärn.

Piloca'rpus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ruta'ceæ.* Flera arter innehålla **Pilokarpi'n,** se *Jaborandi.*

Pilong, en japansk garvbark av *Aca'cia lencaphle'a.*

Pilos, namn på i Levanten, Italien m. fl. land brukliga stenkärl, i vilka oljor förvaras.

Pilot, *eng.* (*l.* päjlö'tt) l. **Pilote,** *fr.* (*l.* pilå'tt), styrman, lots; ballong- l. flygmaskinsförare. — **Pilotage,** *fr.* (*l.* -ta'sj), lotsavgift; nedslående av pålar. — **Pilote'ra,** lotsa; nedslå pålar.

Pilsneröl, urspr. en ölsort från staden *Pilsen* i Böhmen.

Pi'lulæ, *lat.*, *pl.*, *farm.*, piller, läkemedel, formade som små kulor och ämnade att nedsväljas hela. — **P. a'loës ama'ra,** beska

aloëpiller. — **P. a'loës croca'tæ**, aloëpiller med saffran. — **P. ammoni'aci theba'icæ**, ammoniakpiller med opium. — **P. asia'ticæ**, arsenikpiller. — **P. Blanca'rdi** = *Pilulæ jodeti ferrosi* (se nedan). — **P. Bla'udii** = *Blauds piller* (se d. o.). — **P. chlore'ti hydrargy'rici**, frätande kvicksilverkloridpiller, sublimatpiller. — **P. colycy'nthidum compo'sitæ**, kolokvintpiller, laxerpiller. — **P. ferra'tæ** = *Blauds piller* (se d. o.). — **P. foeti'dæ succina'tæ**, sammansatta dyvelsträckpiller. — **P. gu'ttæ aloë'ticæ**, gummiguttapiller med aloe. — **P. hydra'rgyri**, kvicksilverpiller. — **P. jode'ti ferro'si**, järnjodurpiller. — **P. my'rrhæ ferra'tæ**, myrrhapiller med järn. — **P. sapo'nis**, tvålpiller. — **P. sty'racis theba'icæ**, styraxpiller med opium.

Piluli'fera (se *Pilulæ*), *bot.*, pillerbärande.

Pi'lum, *lat.*, *krigsk.*, ett romerskt kastspjut.

Pilu'mnus, *rom. myt.*, en havsgud l. semon, som lärde landsbefolkningen stöta sönder säden i mortel (*Pilum*). Hans broder var *Picumnus*, som uppfunnit konsten att gödsla åkrarna.

Pilört, *bot.*, se *Polygonum.*

Pimeli't (av *gr. pime'le*, fett, och *li'thos*, sten), *miner.*, fettsten, en stenart, bestående av nickel, kiselsyra m. m.

Pime'nt (av *pimienta*, peppar), *farm.*, kryddpeppar, jamaikapeppar, de torkade bären av *Pime'nta officina'lis* (syn. *Euge'nia pime'nta*) i Västindien. — **Pime'nta officina'lis**, västindiskt och centralamerikanskt träd av fam. *Myrtaceæ.*

Pimperne'll (*ty. Bibernell*) l. **Pimpine'lla**, *bot.*, den förr som krydda i rött vin brukade roten av den till fam. *Rosa'ceæ* hörande växten *Sanguiso'rba mi'nor.* Jfr följ. ord.

Pimpine'lla, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **P. ma'jor**, lundanis. — **P. saxi'fraga**, backanis, bockrot. Roten officinell (*Radix pimpinella*).

Pimpinellatinktur, se *Tinctura Pimpinellæ.*

Pimpinellifo'lia, *lat.* (av *fo'lium*, blad), *bot.*, med blad som *Pimpine'lla.*

Pimpinellrosor, *bot.*, se *Rosa.*

Pimplei'der, *gr.*, *pl.*, binamn på muserna, efter den åt dem helgade källan *Pimpleia* i landskapet Pieria.

Pimpsten l. **Pimsten** (*ty. Bimsstein, lat. pu'mex*), *geol.*, en porös, svampartad, vulkanisk produkt, så lätt, att den flyter på vatten. Brukas vid polering av träarbeten, vid grövre oljemålningar, till radérpulver, till cement, i förening med kalk o. s. v.

Pina'ceæ, *bot.*, se *Abietaceæ.*

Pinaflavo'l, **Pinakro'm**, **Pinaverdo'l**, *kem. fotogr.*, färgämnen, som användas vid sensibilisering av pankromatiska plåtar.

Pina'kel (*fr. pinacle, lat. pinna'culum*), *byggn.*, fial (se d. o.).

Pinakoi'd, *krist.*, ändyta, den yta i en kristall, som går parallellt med två axlar och vinkelrätt mot den tredje.

Pinakote'k (av *gr. pi'nax*, tavla, och *the'ke*, förvaringsrum), tavelsamling, tavelgalleri.

Pinakro'm, se *Pinaflavol.*

Piñas, *sp.* (*l.* pi'njas), en tygsort av ananashampa.

Pina'ss (*fr. pinasse*), *sjöv.*, rodd- och segelbåt, som hör till ett örlogsfartyg; låringsbåt, liten slup.

Pina'stri, *bot.*, växande på gran, tall (*Pinus*).

Pinatypi' (av *gr. pi'nax*, tavla, och *ty'pos*, avtryck), *fotogr.*, ett fotografiskt färgkopieringsförfarande.

Pinaverdo'l, se *Pinaflavol.*

Pincé, *fr.* (*l.* pängse'), *tonk.*, pizzicato (se d. o.); mordent (se d. o.). — **Instruments à cordes pincées** (*l.* ängstryma'ng ackå'rd pängse'), *pl.*, knäppinstrument, t. ex. luta, harpa o. s. v.

Pincené l. **Pincenez**, *fr.* (*l.* pängsne'; av *pince*, kniptång, klämma, och *nez*, näsa), eg. näsklämma; binockel (se d. o.).

Pincette, *fr.* (*l.* pängsä'tt; av *pincer*, knipa, nypa), liten tång till att fasthålla små föremål med. Brukas av anatomer, kirurger m. fl. — **Pince'ring**, *trädg.*, avknipning av skott, särskilt på frukt- och spaljéträd.

Pinchbeck, *eng.* (*l.* pi'ntjbek; *försv.*: pinsback), en av 90 delar koppar och 10 delar zink bestående legering, som liknar guld.

Pi'ncius mons, den nordligaste av det gamla Roms sju kullar, nu *Monte Pincio.*

Pinda'rer l. **Pinda'ris**, förr beridna rövare i brittiska Indien.

Pindarise'ra, imitera *Pi'ndaros*, den störste forngrekiske lyrikern; även tala l. skriva högtravande. — **Pinda'risk**, liknande Pindaros; även högtravande, svulstig. — **Pindari'sm**, imitation av Pindaros' skrivsätt.

Pi'nden (*lat. Pi'ndus*, *gr. Pi'ndos*), ett åt Apollon och muserna helgat berg i det forna Grekland.

Pinea'l, *anat.*, som rör tallkottkörteln.

Pine-apple-ale, *eng.* (*l.* päjn-äppl-äl), en med ananasessens aromatiserad citronlimonad.

Pine'n, *kem.*, en terpen i terpentinolja ur ett stort antal barrträdskådor.

Pinerolorasen (*l.* -rå'lå-), gråfärgad italiensk nötboskap, mest använd som dragdjur.

Pine'ta, *ital.*, barrträdsskog.

Pine'ti, *lat.*, *bot.*, växande i barrskog.

Pi'neum, *bot.*, gran-.

Pineytalg, *bot.*, det utkokade fettet ur fröna av *Vale'ria i'ndica*, tillhörande fam. *Dipterocarpa'ceæ.* Nyttjas till beredning av ljus, tvål m. m.

Pinga'doträ, se *Pyengaduträ.*

Ping-lau, dets. som *Arekanötter* (se d. o.).

Ping-pong, *spelt.*, bordstennis, lawntennis i miniatyr, spelas på ett bord. Namnet syftar på det ljud, som uppkommer, då bollen träffas av racketen.

Pingst (*ty. Pfingsten, fr. pentecôte,* av *gr. pentekoste',* den femtionde [dagen efter påsk]), en av de kristnas och judarnas förnämsta religiösa fester, firad av de förra till minne av den Helige andes utgjutande, av de senare till erinran om lagens utgivande på Sinai.

Pingstlilja, *bot.,* se *Narcissus.*

Pingstros, *bot.,* se *Pæonia officinalis.*

Pingue'do, *lat.* (av *pi'nguis,* fet), fetma; *med.,* överflödig fetma. — **Pingui'cula,** fettbildning i ett öga.

Pinguicu'la, *bot.,* tätört, insektätande växtsläkte av fam. *Lentibularia'ceæ.* Användes vid framställning av tätmjölk. — **P. alpi'na,** fjälltätört. — **P. villo'sa,** dvärgtätört, fjällväxt. — **P. vulga'ris,** tätört, tämligen allmän på fuktig gräsmark.

Pi'nguis, *bot.,* fet.

Pingvi'nerna (av *lat. pi'nguis,* fet), *zool., Aptenodytidæ,* en å s. halvklotet levande, till de gumpfotade simfåglarna hörande familj, som utmärkes genom förkrympta vingar och ofullkomliga fjädrar.

Pinheiro, *bot.,* se *Araucaria.*

Pi'ni, *bot.,* tall. — **Pinito'rqua,** *bot.,* som vrider (missbildar) tall.

Pini'cola, *zool.,* tallbitsläktet.

Pi'nie l. **Pi'nje,** *bot., Pi'nus pi'nea,* ett i s. Europa allmänt, med tallen besläktat träd, vars frön, som även kallas pinier, äro ätliga.

Pini't, *kem.,* ett starkt sockerhaltigt ämne, som framställes ur ett i Kalifornien växande barrträd, *Pi'nus lambertia'na; miner.,* ett vattenhaltigt lerjordssilikat.

Pinja (*l.* pi'nja) = *Ananashampa* (se d. o.). — **Pinjas** = *Ananaslärft* (se d. o.).

Pi'nje, se *Pinie.*

Pink, *eng.* (*fr. pinque*), *sjöv.,* ett som en fregatt tacklat fartyg med smal akterstäv och flat botten.

Pinkcolour, *eng.* (*l.* -kö'llör [hårt k]), **Pinkkulör,** *tekn.,* en vacker nejlikröd färg, som nyttjas vid porslinsmålning.

Pinkoffi'n, *tekn.,* en violett färg, som framställes genom inverkan av överhettad vattenånga på garancin.

Pinksalt, *ty.,* ett dubbelsalt av tennklorid och klorammonium. Nyttjas i färgerier.

Pinnatifi'da, *bot.,* parflikig. — **Pinna'tum,** *bot.,* med parvis ordnade (småax).

Pinnay-olja (*l.* pi'nnä-), dets. som *Takamahaka.* Se *Calophyllum.*

Pinnipe'dia, *lat., zool.,* säldjur.

Pinntorpafrun, en i folksägnen förekommande omänskligt sträng och snål, efter sin död spökande slottsfru, möjligen identisk med Beata v. Yxkull, på 1600-t. slottsfru på Eriksberg (förr Pinntorp).

Pinoli'n, *kem.,* hartssprit, en lättflyktig olja.

Pinsback, se *Pinchbeck.*

Pinschern (*eng. pincher* [*l.* pi'ntjör]), rått-hunden.

Pint, *eng.* (*l.* päjnt), engelskt rymdmått = 0,568 l.; amerikanskt rymdmått för torra varor = 0,550 l., för flytande varor = 0,473 l.

Pinta = *Mal de los pintos* (se d. o.).

Pinta'dos, *sp., pl.,* ostindiska målade bomullstyger.

Pi'nus, *bot.,* växtsläkte av underfam. *Abieta'ceæ* av fam. *Coni'feræ.* I Sverige en inhemsk och ett flertal inplanterade arter, vilka samtliga lämna ett värdefullt virke. — **P. a'bies,** se *Picea abies.* — **P. ce'mbra,** brödtall, cembratall, från Ryssland och Alperna. Har ätliga frön av en liten nöts storlek. — **P. exce'lsa,** se *Picea abies.* — **P. la'rix,** se *Larix decidua.* — **P. lappo'nica,** nordsvensk tall, en nordlig ras av vår vanliga tall. — **P. monta'na,** dvärgtall, planteras vid kusterna som flygsandbindare och skyddsträd. — **P. mugo,** bergtall (*ty. Bergföhre*), inplanterad från Mellaneuropa. — **P. nigra,** svarttall (*ty. Schwarzföhre*), inplanterad från Mellaneuropa. — **P. pi'cea,** se *Abies Alba.* — **P. pumi'lio,** knätall (*ty. Legföhre*). — **P. septentriona'lis,** sydsvensk ras av vår vanliga tall. — **P. silve'stris,** tall, fur. Jfr *P. lapponica* och *septentrionalis.* — **P. stro'bus,** Weymouthtall, inplanterad från Nordamerika. — **P. uligino'sa,** högt träd från Mellaneuropas bergstrakter.

Pinx., förk. för *pinxit* (se d. o.).

Pi'nxit, *lat.,* "har målat det" (tecknas på tavlor efter konstnärens namn).

Pinzgauhästen = *Noriska hästrasen* (se d. o.).

Pinzgaurasen, en i Tyrolen och Bayern förekommande, till huvudfärgen gul nötboskapsras.

Pi'o, italienskt mansnamn = *Pius* (se d. o.).

Pio'mbi, *ital.* (av *lat. plu'mbum,* bly), *pl.,* blyplåtar, blytak; blykamrarna (beryktade statsfängelser) i Venedig.

Pio'n, se *Pæonia.*

Pioniär l. **Pionjär** (*fr. pionnier*), *krigsk.,* skansgrävare; i Tyskland till ingenjörstrupperna hörande soldat; *fig.,* föregångsman, banbrytare.

Pio'phila ca'sei, *lat., zool.,* ostflugan, hör till de tvåvingade insekterna (*Di'ptera*). Dess larver kallas ostmaskar.

Piosko'p (av *gr. pi'on,* fet mjölk, och *skope'in,* se), mjölkprovare, ett instrument, som bestämmer mjölkens värde efter dess färg.

Pip, *bot.,* den nedre, smala delen av en sambladig blomkrona. Jfr *Bräm.*

Pipa, gammalt svenskt rymdmått för flytande varor = 4,71 hl.; spanskt vinmått = 4,35 hl.; spanskt oljemått = 4,33 hl.

Pipare, *tonk.,* äldre benämning på träblåsare.

Pipdån, *bot.,* se *Galeopsis.*

Pipe, *eng.* (*l.* päjp), engelskt vinmått = 5,724 hl.; nordamerikanskt rymdmått = 4,769 hl.

Pi'per, *bot.*, *farm.*, pepparrankan, ett till fam. *Pipera'ceæ* hörande släkte av klätterbuskar. Mest bekant är den å Malabarkusten inhemska **Pi'per ni'grum**, av vilken fås svartpeppar (de omogna bären) och vitpeppar (de mogna). — **P. æthio'picum**, se *Xylopia*. — **P. a'lbum**, vitpeppar. — **P. hispa'nicum** = *Fructus capsici* (se d. o.). — **Piperidi'n**, *kem.*, en flyktig ammoniakbas, som fås genom destillation av piperin med kalk. — **Piperi'n**, en kristallinisk växtbas, som framställes ur peppar. — **Piper jamaice'nse**, jamaikapeppar (se *Piment*). — **P. lo'ngum**, långpeppar, brukas i djurmedicinen. — **P. tu'rcicum** = *Fructus capsici* (se d. o.).

Pipera'tus, *bot.*, pepprad.

Piperazi'n, *kem.*, dietylendiamin, vätska med ammoniakalisk lukt, har användning som urinsyrelösande medel.

Piperidi'n, *kem.*, hexahydropyridin, bildar med piperinsyra alkaloiden **Piperi'n**, som förekommer i peppar.

Piperona'l l. **Heliotropi'n**, *kem.*, ett välluktande ämne, som förekommer i den flyktiga oljan hos *Spiræa ulmaria* (älggräs) och användes i parfymindustrien.

Pipe'tt (*fr. pipette, dimin.*, av *pipe*, pipa), sugrör, stickhävert, ett glasrör, varmed vätskor uppsugas och uppmätas.

Pipfloka, *bot.*, se *Pleurospermum*.

Pipi'n l. **Pippi'n** (*lat. Pi'pinus*), gammaltyskt mansnamn, frankiskt furstenamn, blåsare, flöjtspelare.

Pi'ntos, negrer, som lida av *albinism*.

Pipkrake, den isbildning, som uppstår i fuktig ytjord vid omväxlande tö och frost.

Piplera, *geol.*, ljus, fet, plastisk lera, som i stark eld förglasas och bränner sig vit.

Pippi'n, se *Pipin*.

Pi'pping (*holl. pipping, pupping*), namn på ett slags välsmakande äpplen.

Pipistre'llus, *zool.*, tjocköraде fladdermussläktet av däggdjursordn. *Chiro'ptera* (se d. o.). Svenska arter äro: **P. nathu'sii**, Nathusius' läderlapp (Skåne). — **P. nilsso'ni**, nordiska fladdermusen. — **P. no'ctula**, se *Nyctalus*. — **P. pipistre'llus**, dvärgfladdermusen.

Piplärkor, *zool.*, se *Anthus*.

Pipranka, *bot.*, se *Aristolochia*.

Piprör, *bot.*, se *Calamagrostis*.

Pipstäkra, *bot.*, se *Œnanthe*.

Piqué, *fr.* (*l.* pike'), se *Piké*.

Piquet, *fr.* (*l.* pikä'), se *Piket*.

Piqueur, *fr.* (*l.* -kö'r [hårt k]), pikör, ridande jägare; förridare.

Pir, *pers.*, gubbe; andlig ordensföreståndare; helig man.

Pir (*eng. pier*), hamnarm; vågbrytare.

Pira't (*lat. pira'ta, gr. peirate's*), sjörövare, fribytare; förr hos oss benämning på en arbetsväska l. sypåse. — **Piratupplaga**, tjuvtryck, avtryck av ett arbete utan vederbörligt tillstånd.

Pire'uslejonet, antik marmorskulptur från Piræus (sedan 1687 i Venedig som krigsbyte) med tvenne runslingor ristade omkr. 1070 över en väring, Horse, av dennes kamrater i östromerske kejsarens sold. Över samme Horse finnes även en runsten rest vid Ulunda nära Enköping.

Pirigua'ia, se *Anchietea*.

Pirifo'rmis, *lat.*, päronformad.

Piro'g (*fr. pirogue*), *kokk.*, smördegspastej med fyllning av kött, fisk, ägg, svamp l. kål m. m.; *sjöv.*, indiansk kanot.

Piroplasmo's, *veter.*, en malariaartad husdjurssjukdom, framkallad av en blodparasit av släktet *Piroplasma*.

Pi'ru, *fi. myt.*, den onde.

Pirue'tt (*fr. pirouette*), eg. snurra; *dansk.*, svängning runtomkring på fotspetsen; *ridk.*, hästens kretsvändning på en fot. — **Piruette'ra**, göra piruetter.

Pi'rum (efter ett fordom i närheten av Heidelberg befintligt värdshus, som kallades *Pirus*), berusad, överlastad.

Piräl, *zool.*, västkustfisk av ordn. Rundmunnar. Gör stor skada på fisket.

Pis-aller, *fr.* (*l.* pisalle'), det värsta, som kan hända. — **Au pis-aller** (*l.* å -), i värsta fall, i nödfall.

Pisa'ng, *bot.*, *Musa paradisi'aca* och *Musa sapie'ntum*, en till fam. *Musa'ceæ* hörande tropisk ört, vars frukter, bananer, äro smakliga och närande.

Pisa'ngstärkelse, se *Arrowrotstärkelse*.

Pisarasen (*ital. razza pisana*), en svartgrå nötboskapsras i Italien.

Pi'sces, *lat.*, *zool.*, fiskar, en till ryggradsdjuren hörande klass; *astr.*, ett av djurkretsens tecken; en stjärnbild.

Pisci'na, *lat.* (av *pi'scis*, fisk), fiskdamm; simbassäng; dopbassäng.

Pi'scis austra'lis, *astr.*, stjärnbilden Södra fisken. — **Piscis vo'lans**, *astr.*, stjärnbilden Flygfisken på s. hemisfären.

Pisé (av *fr. piser*, stampa), murverk av sammanstampad småsten, lerjord och kalk, som användes till de moriska byggnaderna.

Pisifo'rmis, *bot.*, ärtlik (se *Pisum*).

Pisoli't (av *gr. pisum*, ärta, och *li'thos*, sten), *geol.*, ärtsten, ett slags *oolit* (se d. o.).

Pissoa'r (*fr. pissoir*), kur l. rum, där man kastar sitt vatten.

Pist (av *fr. piste*, spår), plattform l. matta, på vilken tävling i fäktning äger rum; spåret i vilket hästarna galoppera på kapplöpningsbanan.

Pistache, *fr.* (*l.* -sta'sj), **Pista'sch**, pistaciekärna (se *Pistacier*); även ett slags konfekt av pistaciekärnor. — **Pistachekärnor**, se följ. ord.

Pi'stacier, **Pista'ciemandlar** l. **Pistachekärnor** (*l.* -sta'sj-), *bot.*, *Se'mina pista'ciæ*, *Amy'gdalæ vi'rides*, "gröna mandlar", de välsmakande och som dessertfrukt använda fröna av det i Medelhavsländerna

odlade trädet *Pista'cia ve'ra*, tillhörande fam. *Anacardia'ceæ*.

Pistaci't, Pistagi't, *miner.*, grön epidot (se d. o.).

Pista'sch, se *Pistache*.

Pisteodike' (av *gr. pistis*, tillit, tro, och *dike*, rätt, rättfärdighet), rättfärdiggörelse genom tron. — **Pisteologi'** (av *gr. logos*, lära), troslära. — **Pisti'k**, troslära; trosförsvar.

Pisti'll (av *lat. pisti'llum*, mortelstöt), *bot.*, växternas honliga organ. — **Pistilla'rius**, *bot.*, lik en mortelstöt (pistill). — **Pistillodi'**, *bot.*, pistillfruktbladens ombildning till kronbladliknande organ.

Pi'stis Sofi'a, *gr.*, ”tron, som är visheten”, ett märkligt gnostiskt arbete, troligen tillkommet i Egypten under början av 200-t.

Pisto'l (av *pistole*, *sp.* och *ital. pistola*), ett gammalt franskt guldmynt = omkr. 13 kr.; ett italienskt guldmynt, även kallat *doppia* (se d. o.); (*fr. pistolet*), *krigsk.*, urspr. jaktkniv, dolk; sedermera ett kort eldhandvapen, numera ersatt av revolvern.

Pisto'la, *ital.*, se *Pistol*.

Pistolet, *fr.* (*l.* pistålä'), *krigsk.*, pistol (skjutvapen); *spelt.*, ett spelsätt i biljard, då man icke begagnar något stöd för biljardkäppen.

Pisto'ng (*fr. piston*), *mek.*, kolv, pumpstock, den upp- och nedgående huvudstången vid en ångmaskin; *tonk.*, en i vissa bleckblåsinstrument anbragt cylinder l. ventil.

Pi'sum, *bot.*, som näringsväxter odlat växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ*. — **P. arve'nse**, gråärt, grågumman, pelusker. — **P. sati'vum**, ärter, odlade som åker- och trädgårdsväxter i ett stort antal former. — **P. sativum**, var. **sacchara'tum**, sockerärt.

Pit, *eng.*, gruva, gruvhål; grop, fördjupning.

Pi'ta, Pi'tahampa, se *Pite*.

Pitafibrer, se *Domingohampa* och *Pite*.

Pita'nga, se *Eugenia*.

Pitch, *eng.* (*l.* pittj), *tonk.*, tonhöjd, stämning. — **Pitchpipe** (*l.* pi'ttjpäjp), stämpipa (användes i st. f. stämgaffel).

Pitch, *eng.*, beck. — **Pitchpine** (*l.* -pajn), virke av *Pinus australis*.

Pite, *fr.* (*l.* pitt) l. **Agavehampa** fås av bladen av vissa *Agave*-arter från Amerika.

Pitekoi'd (av *gr. pitekos*, apa), apliknande, apartad.

Pitheca'ntropus ere'ctus, *paleont.*, se *Apmänniska*.

Pithecolo'bium, *bot.*, träd- och busksläkte av fam. *Legumino'sæ*. Flera arter ha värdefullt virke och välsmakande frukter. Se *Kamatschilbark*. — **P. parvifo'lium** i Sydamerika ger ett vackert orangegult färgämne, *algarovilla*.

Pithome'ter (av *gr. pi'thos*, fat, och *metre'in*, mäta), fatmätare, ett instrument, varmed innehållet (kannrymden) i ett fat mätes. — **Pithometri'**, fatmätning.

Pi'thya, *bot.*, växande på tall.

Pitotska röret (*l.* pitå'ska -), ett instrument, varmed rinnande vattens hastighet uppmätes.

Pitoyable, *fr.* (*l.* pittåaja'bbl), ömklig, jämmerlig, usel.

Pitpan, *sjöv.*, ett slags västindisk kanot.

Pi'tprops, *eng.* (av *pit*, gruva, håla, och *prop*, stöd, påle, stötta), *pl.*, gruvstöttor, gruvstolpar.

Pitscha'ft l. **Pitsche'r** (*ty. Petschaft*), sigill. — **Pitsche'rstickare**, sigillgravör.

Pitt, benämning på en ryktbar diamant bland de preussiska kronjuvelerna.

Pittakal l. **Pittakall**, *tekn.*, ett vid tjärbränning erhållet blått färgämne, som, i förening med alun och tennoxid, begagnas till blåfärgning av bomull och linne.

Pittako's, se *Greklands sju vise*.

Pi'tti, en av Florens förnämsta ätter under medeltiden.

Pittizi't (av *gr. pitta*, beck), svavel- och arseniksyrat järn.

Pittore'sk (*fr. pittoresque*, *ital. pittoresco*, av *ital. pitto're*, målare, av *lat. pi'ngere*, måla), som kan l. är värd att målas, målerisk, skön, romantisk.

Pittsbu'rghia, *astr.*, en av småplaneterna.

Pituglando'l l. **Pituitri'n**, *farm.*, preparat från hypofysens bakre del, befordrar värkarna och stillar blödning från livmodern vid förlossning.

Pitui'ta, *lat.*, slem. — **Pituitö's** (*lat. pituito'sus*), slemmig.

Pituitri'n, se *Pituglandol*.

Pituri'n, *kem.*, en giftig alkaloid, som fås av den australiska växten *Duboisia Hopwoodii*, sannolikt identisk med nikotin.

Pity'rea, *bot.*, med grovmjöligt överdrag.

Pityri'asis, *gr.*, *med.*, fin, mjölig avfällning från huden. Jfr *Porrigo*. — **P. ca'pitis**, mjäll. — **P. ro'sea**, av en svamp orsakad, lätt övergående hudsjukdom. — **P. rubra Hebræ**, svårartad, ofta dödlig hudinflammation. — **P. versi'color**, ett hudutslag i form av fjällande, gulbruna fläckar.

Più, *ital.* (*lat. plus*), mer. — **P. alle'gro**, *tonk.*, mera fort. — **P. fo'rte**, mera starkt. — **P. le'nto**, mera långsamt. — **P. mo'sso**, mera rörligt.

Pi'um co'rpus, *pl.* **Pi'a co'rpora**, *lat.*, from stiftelse.

Pi'um deside'rium, *pl.* **Pi'a deside'ria**, se under *Desiderium*.

Più mo'sso, se under *Più*.

Piuri = *Jaune indien* (se d. o.).

Pi'us, -a, -um, *lat.*, from. — **Pi'us**, mansnamn, den fromme. Buret av nio påvar. — **Pius u'sus**, fromt, gudligt bruk. — **Piusföreningar** (*ty. Pius-vereine*), efter påven *Pius IX* uppkallade föreningar i Tyskland med syfte att verka för den katolska kyrkans självständighet. — **Piusorden**, en av påven Pius IX stiftad orden. — **Pia ca'usa**, fromt, välgörande ändamål; from stiftelse.

Pivot, *fr.* (*l.* pivå'), tapp, nagel l. stift, kring vilket något vrider sig.

Pivå' = *Pivot* (se föreg. ord).

Pix, *lat.*, beck, tjära. — **P. a'lba,** se *Resina pini flava.* — **P. burgu'ndica,** burgundiskt beck, berett av grankåda. — **P. canade'nsis,** se *Canadabalsam.* — **P. liquida,** se *Pyroleum pini.* — **P. nava'lis,** skeppsbeck. — **P. ni'gra,** svart beck. — **P. pi'ni** l. **P. so'lida,** beck.

Piz, *rätoroman.*, bergstopp, pik.

Pizzica'to, *ital.*, *tonk.*, i musik för stråkinstrument: med knäppningar av fingret (i st. f. begagnandet av stråken).

Pizzo, *ital.*, bergstopp, pik.

Pjedesta'l, se *Piedestal.*

Pjes, se *Pjäs.*

Pjo'lter, *no.*, grogg.

Pjotr, rysk namnform för *Peter.*

Pjärrå', svensk form av *Pierrot* (se d. o.).

Pjäs (*fr. pièce*), eg. stycke, del; teaterstycke; mera ansenlig husgerådssak; *krigsk.*, kanon; *spelt.*, schackspelsfigur.

Pjäxa (*fi. pieksu*), s. k. käng- l. bandsko, ett i övre Norrland allmänt skoplagg med skaft, som medelst ett långt ylleband hopbindes med benkläderna.

Pjön, i vissa trakter benämning på ungar av fisk, använda som agn.

pl., förk. för *pluralis.*

P. L., förk. för *lat. Pastor loci,* ställets pastor; *Poëta laureatus,* lagerkrönt skald; *Professor logices,* professor i logik.

Placage, *fr.* (*l.* -ka'sj), inlagt l. fanerat träarbete; *befästn.*, plackning (se d. o.).

Place, *fr.* (*l.* plass), plats; torg. — **P. d'armes** (*l.* -darm), vapenplats; parad- l. exercisplats. — **P. de la Concorde,** se under *Concorde.* — **Placemajo'r** (*fr. major de place*), se *Platsmajor.*

Place'nta (av *gr. plaku's, plako'eis,* flat), *med.*, moderkaka; *bot.*, fröfäste; *farm.*, presskakor (av frörester). — **Placenta'l** l. **Placenta'r,** vad som hör till l. angår placentan. — **Placenta'lia,** däggdjur, hos vilka fosternäringen förmedlas av en placenta. — **Placentation,** *med.*, bildandet av näringsförbindelsen mellan livmoder och foster; *bot.*, fröfästets läge i fruktämnet.

Place'ra (*fr. placer*), ställa, sätta, lägga; anvisa plats; anbringa på sitt ställe; förskaffa tjänst l. bärgning; insätta penningar. — **Place'rad,** *ridk.*, kallas vid kapplöpning en häst vars pats i förhållande till segraren offentliggöres.

Pla'cet, *lat.*, det behagar; det medgives. — **Placet** l. **Place'tum re'gium,** kunglig stadfästelse. — **Qua'ntum placet,** så mycket man behagar, efter behag.

Pla'cidus, mansnamn (av *lat. place're,* behaga), behaglig, blid, vänlig. Motsvarar kvinnonamnet **Pla'cida** l. **Placidia.**

Pla'citum, *lat.* (av *place're,* behaga), gottfinnande, mening, råd; förordning, föreskrift. — **Pla'cita** (*pl.* av *pla'citum*) l. **Pla'cita regis,** stormansmöten l. herredagar i det frankisk-karolingiska riket.

Plackning (*ty. Plackwerk, fr. placage*), *befästn.*, betäckning av ett bröstvärn med ris, halm, torv o. d., som tillstampas hårt.

Placode'rmata l. **Placode'rmi,** *paleont.*, benämning på en del fisklika djur från paleozoisk tid.

Pladaro'ma l. **Pladaro'sis,** *gr.* (av *pladaro's,* våt), *med.*, ett slags svulst, i synnerhet på ögonlocket.

Plafond, *fr.* (*l.* plafå'ng; *försv.*: plafå'ngd), platt innantak; innantak i allm., särskilt ett som är smyckat med stuckarbete l. målningar. — **Plafondmålning,** takmålning. — **Plafonne'ra,** bekläda innantak med stuckarbete l. sniderier.

Plaga'la l. **Plaga'liska tonarter** (av *gr. pla'gios,* sned, åt sidan), *tonk.*, kyrkotonarter, vilka hade samma intervall och sluttoner som de autentiska (se *Autentiska tonarter*), men oktavomfånget en kvart lägre.

Plage, *fr.* (*l.* pla'sj), strand, strandbädd; badstrand; promenadplats å stranden vid havsbadorter.

Plagia't (av *lat. pla'gium,* människostöld), stöld ur andra författares l. kompositörers arbeten, litterär stöld. — **Plagia'tor** l. **Plagia'rius,** eg. människorövare; person, som ur andras skrifter stjäl ämnen, uttryck l. d. och utgiver dessa som sina egna; litterär tjuv. — **Plagie'ra,** begå plagiat. Jfr *Kompilera.*

Plagiokla's (av *gr. pla'gios,* sned, åt sidan, och *kla'sis,* sönderbrytande, brott), *miner.*, en grupp fältspatarter.

Plagioni't, *miner.*, ett av svavelbly och svavelantimon bestående mineral.

Plagio'stomi, *zool.*, hajfiskar.

Plagiotro'pa, se under *Ortotrop.*

Pla'gium, *lat.*, människostöld.

Plagosko'p (av *gr. pla'gos,* trakt, och *skope'in,* skåda), väderflöjel.

Plaid, *eng.* (*l.* plädd l. pläd), lång, grov, rutig l. randig ylleschal (beståndsdel av den högskotska nationaldräkten); pläd, ett liknande resplagg.

Plaidera (*l.* pläde'ra; *fr. plaider*), tvista, processa; plädera, hålla ett försvarstal inför rätta; tala ivrigt till förmån för något l. någon. — **Plaideur** (*l.* plädö'r), sakförare. — **Plaidoyer** (*l.* plädåaje'), försvarstal inför rätta.

Plain chant, *fr.* (*l.* pläng sjang), l. **Ca'nto pia'no,** *ital.* (*lat. ca'ntus planus*), *tonk.*, den gregorianska kyrkosången, koralsång.

Plaisant, *fr.* (*l.* pläsa'ng; av *plaire, lat. place're,* behaga), behaglig, angenäm; rolig, skämtsam; löjlig. — **Plaisanterie** (*l.* pläsangtöri'), skämt, narri, löjligt upptåg. — **Par plaisanterie,** på skämt, på narri. — **Plaisanterie à part** (*l.* - appa'r), skämt åsido, på fullt allvar. — **Plaisir** (*l.* pläsi'r), nöje, tidsfördriv; välbehag, godtycke, gottfinnande. — **Avec plaisir** (*l.* aväck -), med

nöje. — **Maître de plaisir** (*l.* mä'tr dö -), rolighetsminister. — **Mon plaisir** (*l.* mång -), mitt nöje, stundom namn på landställen och villor. — **Adieu mon plaisir** (*l.* adjö' -), farväl med nöjet, nu är det slut med det roliga. — **Tel est notre plaisir** (*l.* täll ä nåttr -), det är vårt gottfinnande, så behagar det oss, formel, som förekom i slutet av förordningar, utfärdade av de gamla franska konungarna.

Plaît-il, *fr.* (*l.* pläti'll), vad behagas? vad befalls? huru?

Plaka'bel (*lat. placa'bilis*), försonlig.

Plaka't (*fr. placard,* av *plaquer,* beslå), anslag, kungörelse, kunglig förordning; (antagligen av *lat. placa'tus,* bragt till ro), starkt berusad.

Plake'tt (*fr. plaquette, dimin.* av *plaque*), liten, vanligen fyrkantig metallplatta med bildframställning i relief.

Plan (*lat. planus*), *adj.*, jämn, slät, flack; *mat.*, som har utsträckning i två av rummets dimensioner; *subst.* (*lat. planum*), jämn yta, slät och jämn plats; grundritning; utkast, förslag; *mat.*, plan yta, yta, som ligger jämnt mellan sina gränslinjer. — **Planritning** l. **Plan projektion,** ritning, som framställer ett föremål hänfört till ett plan.

Plana'r, ett sammansatt fotografiskt objektiv.

Planche, *fr.* (*l.* plangsj), se *Plansch.* — **Planchette** (*l.* plangsjä'tt), se *Planschett.*

Planed boards, *eng.* (*l.* pländ bårds), hyvlade bräder.

Plane'ra (*lat. plana're*), jämna, släta, glätta; i hemlighet arbeta för en sak, planlägga. — **Plane'rstång,** *tekn.*, apparat vid koksberedning.

Plane't (av *gr. planeto's,* kringirrande), *astr.*, himlakropp, vilken i sig själv är mörk, rör sig omkring solen och av henne erhåller ljus. — **Planeta'risk,** som hör till l. har avseende på en planet. — **Planetarisk nebulosa,** nebulosa (se d. o.), som i tuberna visar ett utseende, påminnande om den lysande skiva en planet framställer. — **Planetariskt år,** den tid, som en planet behöver för sitt omlopp kring solen. — **Planeta'rium,** apparat, som visar planeternas och deras månars rörelse. — **Planetesima'lhypotesen,** uppställd av Chamberlain, härleder planeters ursprung från små, i den urspr. kaotiska massan ingående planetkärnor (*planetesimals*) och ej från kondensation av nebulös materia. — **Planetoi'der,** småplaneter, asteroider (se d. o.). — **Planetsystem,** de kring vår sol kretsande planeternas rörelser och inbördes ställning.

Planfilm, fotografiskt material, där emulsionen är gjuten på celluloid l. acetylcellulosa i st. f. på glas.

Planiglo'b l. **Planiglo'bium** (av *lat. planus,* jämn, och *glo'bus,* klot), plankarta över jordgloben l. dess ena hälft.

Planime'ter (av *lat. planum,* jämn yta, och *gr. me'tron,* mått), instrument till bestämmande av plana figurers ytinnehåll. — **Planimetri',** läran att beräkna ytinnehållet av plana figurer.

Plani'pedes, romersk benämning på mimiska skådespelare.

Planisfä'r (av *lat. planus,* jämn, och *gr. sfai'ra,* klot), plankarta över himlagloben.

Plank., *handelst.*, sågat virke av minst 2 eng. tums tjocklek och 9 tums bredd.

Plankonka'v, se under *Konkav.*

Plankonve'x, se under *Konvex.*

Planktologi', vetenskapen om *Plankton* (se d. o.). — **Planktolog,** den, som sysslar med planktologi.

Pla'nkton (av *gr. plankto's,* kringdrivande), sammanfattningen av de ofta mikroskopiska växt- och djurorganismer, vilka passivt driva omkring i världshav och insjöar. — **Plankto'nter** l. **Plote'riska organismer,** organismer som tillhöra plankton.

Planogame'ter, *gr., bot.*, rörliga befruktningsceller.

Plano'rbis, *zool.*, skivsnäcka, ett släkte lungsnäckor, hos vilka vindlingarna ligga i samma plan.

Planparalle'll, kallas en platta, vars båda sidor äro exakt plana och parallella.

Planritning, se under *Plan.*

Plans, se *Plants.*

Plansch (*l.* plangsj; *fr. planche,* av *lat. pla'nca,* bräde), eg. graverad plåt l. skiva; avtryck av en dylik, koppar- l. stålstick, träsnitt o. s. v.; illustration, framställd på ett särskilt blad. — **Planschett** (*l.* plangsjä'tt; av *fr. planchette,* liten plåt), i snörliv insydd stålskena med knäppinrättning.

Pla'nta, *lat.*, växt, ört; även = *Planta pedis* (se d. o.). — **Plantage,** *fr.* (*l.* -a'sj), ägor i främmande land (särskilt Ost- och Västindien), där något visst växtslag odlas, såsom kaffe, socker, tobak, bomull o. s. v. — **Planta'rium,** trädskola. — **Plante'ra,** sätta en växt i jorden l. så frön; odla. — **Plante'rdamm,** fiskdamm, som begagnas till fiskodling. — **Planteur** (*l.* plangtö'r), **Plantö'r,** växtodlare; plantageägare.

Plantage'n, konstgödselblandning, innehållande kväve, fosforsyra och kali.

Plantagenet (*eng.* uttal: plänntä'ddjenätt, *fr.* uttal: plangtasjönä'; av *lat. pla'nta geni'stæ,* ginst), engelsk konungaätt (1154—1485).

Plantagina'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Labiatiflo'ræ.* Svenska släkten: *Plantago* och *Litorella.*

Plantagi'nea, *bot.*, lik *Plantago* (se d. o.).

Planta'go, *bot.*, växtsläkte av fam. *Plantagina'ceæ.* Blommor i ax, blad i rosett. — **P. coro'nopus,** kråksutt, saltängsväxt. — **P. lanceola'ta,** spetsgrodblad. — **P. ma'jor,** grodblad, allmänt ogräs. — **P. mari'tima,**

sutt, allmän å havsstränder. — **P. me'dia,** kämpar, allmän på gräsmark. — **P. psy'l-lium,** loppfrö, är en sydeuropeisk art, vars fröskal ger ett vid appretering av tyger använt slem.

Plantai'nstärkelse, se *Arrowrotstärkelse.*

Planta'n, bananträd.

Pla'nta pe'dis, *lat.*, fotsulan. — **Planta'r,** som har avseende på fotsulan.

Planta'rium, Plante'ra m. fl., se under *Planta.*

Plantés stapel (*l.* plangte's -), *fys.*, ett slags galvanisk stapel.

Plantigra'da (av *lat. pla'nta,* fotsula, och *gradi,* stiga, gå), *zool.*, hälgångare.

Plants l. **Plans** (av *ty. Plantsche*), ten av ädel metall.

Planuri' (av *gr. pla'nos,* omkringirrande, och *u'ros,* urin), *med.*, en sjukdom, under vilken urinen avsöndras på därför ej avsedda vägar.

Plaque, *fr.* (*l.* plack), plåt; ordenskraschan.

Plasa, *rumän.*, distrikt.

Pla'sma, *gr.* (av *pla'ssein,* bilda), *anat.*, blodvätska; *miner.*, grön kalcedon; *bot.*, förk. av *protoplasma* (se d. o.). — **Plasma di smeraldo,** smaragd. — **Plasmo'dium,** *bot.*, vegetativt stadium hos slemsvamparna.

Plasmodio'phora, *bot.*, klumprotsvamp, en slemsvamp, som åstadkommer stor skada på odlad kål, vars rötter den angriper.

Plasmo'dium mala'riæ, *biol.*, gemensamt namn på olika malariaparasiter.

Plastei'n, *kem.*, spjälkningsprodukt av naturliga äggviteämnen.

Plasteli'na, se *Plastilina.*

Plastici'sm, Plasticite't, se under *Plastik.*

Plasti'd, *bot.*, kromatofor.

Plasti'k l. **Pla'stisk konst** (av *gr. pla'ssein,* bilda), bildhuggarkonst; konsten att föra sig väl. — **Plastici'sm,** bildningsdrift. — **Plasticite't,** bildbarhet. — **Plastili'n,** en plastisk massa, som nyttjas vid modellering. — **Pla'stisk,** till plastiken hörande; formbar, bildbar; framställd i en bild av fast ämne; formande, bildande; skönt avrundad; uttrycksfull, åskådlig (om stil). — **P. bild,** bild, som genom stereoskopisk verkan ger intryck av ett rymdföremål. — **P. dans,** vedertaget namn på den nya form av konstnärlig dans, som omkr. 1900 började undantränga den slentrianmässiga baletten. — **P. lera,** *geol.*, lera, som i fuktigt tillstånd är mjuk och formbar. — **P. operation,** *kirurg.*, operation, som går ut på att med hjälp av material, som oftast tages från den skadade, ersätta en förlorad kroppsdel.

Plastografi' (av *gr. pla'ssein,* bilda, och *gra'fein,* skriva), förfalskad, efterhärmad skrift. — **Plastolo'g** (av *gr. lo'gos,* ord), lögnare.

Pla'stron l. **Plastro'ng** (*eng.* och *fr. plastron*), bröstharnesk; *fäktk.*, läderdyna l. tunn madrass, vilken fäktare bära på bröstet som skydd; bred herrhalsduk, som täcker hela västöppningen.

Plata'lea, *zool.*, skedstork.

Plata'nen, *bot.*, *Pla'tanus orienta'lis,* ett till fam. *Plata'neæ* hörande, i s. Europa växande träd med handflikiga blad lika lönnens.

Platanoi'des, *bot.*, lik en platan.

Platanthe'ra, *bot.*, se *Habenaria.*

Plateau, *fr.* (*l.* -å; av *plat,* platt, flat), bricka; borduppsats; platå (se d. o.).

Platere'sk-stil (av *sp. plate'ro,* silversmed), *konstt.*, en om rikt guldsmedsarbete erinrande spansk dekorationsstil från 1500-t.

Platia'smus (*gr. plateiasmo's,* av *plateia'zein,* tala brett), brett uttal.

Plati'na, *sp.* (*dimin.* av *plata,* silver), *kem.*, ett vitt, glänsande, smidigt och ytterst svårsmält metalliskt grundämne, som förekommer sparsamt och alltid i gediget tillstånd. Brukas till kemiska apparater m. m. — **Platinametaller,** metallerna *rutenium, rodium, palladium, osmium* och *iridium,* som äro besläktade med platinan och åtfölja denna i naturen. — **Platinamo'r** l. **Platinasvart,** finfördelad metallisk platina. — **Platinasa'lmiak,** platinans ammoniumsalt. — **Platinasvamp** består av fint fördelad, svampig platina, beredd genom glödgning av platinasalmiak. — **Platine'ra,** överdraga med platina. — **Platini't,** nickelstål.

Platitude, *fr.* (*l.* -ty'dd, *försv.*: -ty'd), platthet, platt uttryck, osmakligt l. meningslöst yttrande.

Pla'to, *astr.*, ett av de största bland de ringformiga månbergen.

Plato'niker, lärjunge till den forngrekiske filosofen *Platon;* anhängare av hans filosofiska system. — **Platonise'ra,** följa Platons exempel; älska platoniskt. — **Plato'nisk,** som angår Platon; som överensstämmer med hans lära; ideell, fri från sinnlighet; beundrande på avstånd. — **P. kärlek,** ren, från all sinnlighet fri kärlek. — **P. republik,** mönsterstat, sådan den framställts av Platon. — **Platoniskt år,** *astr.*, antik benämning på den tidrymd, under vilken himmelstecknen fullborda ett omlopp kring ekliptikans pol. — **Platoni'sm,** Platons filosofi.

Plats du jour, *fr.* (*l.* pla dy sjor), *pl.*, rätterna för dagen, matsedel.

Platsköp l. **Lokoköp,** köp, varvid varan omedelbart överlämnas till köparen.)(Distansköp.

Platsmajo'r, se under *Major.*

Platsspe'ser (jfr *Speser*), *handelst.*, kostnader, som drabba en införskriven vara på avsändningsplatsen. — **Platsusancer** (*l.* -ysa'ngser; av *fr. usance,* vedertaget bruk), vedertagna handelsbruk, som gälla ensamt för en viss handelsplats. — **Platsväxlar,** växlar, vilkas trassent och trassat bo på samma plats.

Platterdings, *ty.*, alldeles, helt och hållet.

Plattfo'rm (*fr. plate-forme*, av *plat*, jämn, och *forme*, skapnad), jämn yta, som höjer sig över marken; upphöjt golv; *perrong* (se d. o.); på järnvägs- och spårvagnar utbyggnad för på- och avstigning; (i Amerika) talartribun; partiprogram.

Plattfötter, *sjöv.*, se *Glas.*

Platting, *sjöv.*, ett slags platt tågvirke.

Plattneri't, *miner.*, plumbioxid i tetragonala kristaller.

Plattyska = *Lågtyska* (se d. o.).

Platycefa'l (av *gr. platy's*, bred, och *kefale'*, huvud), bredskallig.

Platyphy'lla, *lat.* (av *gr. pla'tys*, bred, och *fyllo'n*, blad), *bot.*, bredbladig.

Platå' (av *fr. plateau*, av *plat*, platt, flat), högslätt; ett slags smörgåsbricka.

Pla'udite, *lat.*, klappen i händerna, uttryck, varmed de fornromerska komedierna plägade avslutas. — **Plaudite, ami'ci**, klappen i händerna (applåderen mig), mina vänner, lär den romerske kejsaren *Augustus* hava yttrat på dödsbädden.

Plausi'bel (av *lat. plausi'bilis*, omtyckt), som synes förtjäna bifall; antaglig, sannolik. — **Plausibilite't**, skenbarhet, sannolikhet. — **Pla'usus**, bifall, applåd.

Pla'utus, *zool.*, syn. *Alea* (se d. o.).

Playas (*l.* pla'jas), *geogr.*, periodiska sjöar i New Mexico.

Play or pay, *eng.*, se under *Forfeit.*

Plaza de toros, *sp.* (*l.* pla'tha de tå'rås), tjurfäktningsarena.

Pleasure-yacht, *eng.* (*l.* ple'sjur-jått), *sjöv.*, lustjakt.

Plebe'jer (*lat. plebe'ji*), i det gamla Rom medlemmarna av *plebs*, d. v. s. den del av befolkningen, som ej tillhörde de gamla ätterna och ej hade politiska rättigheter.)(P a t r i c i e r; numera menige man; personer med simpelt uppträdande l. lågt tänkesätt. — **Plebe'jisk**, som tillhör plebejståndet; ofrälse; tarvlig, simpel, pöbelaktig. — **Plebisci't** (*lat. plebisci'tum*), i det gamla Rom ett av *plebs* (se *Plebejer*), fattat beslut; sedermera folkbeslut, allmän folkomröstning. — **Plebokrati'** (av *gr. kra'tos*, välde), pöbelvälde. — **Plebs**, se *Plebejer*; även simpelt folk, pöbel.

Pleco'tus, *zool.*, långörare fladdermussläktet av däggdjursordn. *Chiro'ptera*. Svensk art **P. auri'tus**, långörade fladdermusen.

Plectogna'thi, *zool.*, fiskordningen F a s t - k ä k a r.

Plecto'ptera, *zool.*, dagsländor.

Plectra'nthus frutico'sus, *bot.*, malväxt, odlad prydnadsväxt av fam. *Labia'tæ*, från Goda Hoppsudden.

Plectropte'ridæ, *zool.*, andfåglar.

Ple'ctrum, *lat.*, l. **Ple'ktron**, *gr.* (av *ple'ssein*, slå), *tonk.*, stav av elfenben, metall l. d., varmed forntidens tonkonstnärer knäppte strängarna på sina instrument; även slagverktyg för moderna slaginstrument.

Plein-air-måleri, *fr.* (*l.* plänä'r-), friluftsmåleri.)(A t e l i e r m å l e r i.

Plein pouvoir, *fr.* (*l.* pläng povåa'r), se *Plenipotens.*

Pleioba'r (av *gr. ple'ion*, mer, och *ba'ros*, tyngd), *meteor.*, område med ett lufttryck, som överstiger det normala.)(M e i o - b a r.

Pleiocy'klisk l. **Polycyklisk**, *bot.*, dets. som plurienn.

Pleioka'sium, *bot.*, mångsidigt knippe.

Pleja'den (av *gr. Pleia's*, sjustjärnan), en grupp forngrekiska författare; (*fr. La pléiade*), en grupp franska skalder på 1500-t.

Pleja'derna (*gr. Pleia'des*), *gr. myt.*, Atlas' och Pleiones sju döttrar, *Elektra*, *Maia*, *Taygete*, *Alkyone*, *Kelaino*, *Sterope* och *Merope*, vilka av Zeus försattes bland stjärnorna; *astr.*, sjustjärnan, en i Oxens stjärnbild belägen stjärngrupp.

Ple'jone, *astr.*, en av stjärnorna i *Plejaderna* (se d. o.).

Plekte, råd av äldste i Albanien.

Ple'ktron, se *Plectrum.*

Ple'me, *montenegr.*, stam, ätt.

Plemmyri', *gr.*, *med.*, överflöd av vätska l. saft i människokroppen.

Plena'rförsamling l. **Plenarkongress** (av *lat. ple'nus*, full), sammankomst, i vilken vederbörande korporations alla medlemmar deltaga; fulltalig församling.

Plena'rium, *lat.*, mässbok.

Plena'rsammanträde, dets. som *Plenum* (se d. o.).

Pleni'ceps, *bot.*, fullhuvad.

Plenilu'nium, *lat.* (av *ple'nus*, full, och *lu'na*, måne), fullmåne.

Ple'nimål l. **Ple'niärenden**, de mål och ärenden, som vid domstol l. i ämbetsverk avgöras *in pleno* (se *Plenum*).

Plenipote'ns, *lat.* (*fr. plein pouvoir*), full makt och myndighet, oinskränkt fullmakt.

Plénipotentiaire, *fr.* (*l.* -påtangsiä'r), befullmäktigad; befullmäktigat sändebud. Jfr *Ministre plénipotentiaire.*

Pleni'sm (av *lat. ple'nus*, full), läran att intet tomrum finnes i naturen. — **Pleni'st**, anhängare av denna lära.

Ple'no cho'ro, *lat.*, med full kör, med alla stämmor.

Ple'num (av *lat. ple'nus*, full), fulltalig församling l. sammankomst.—**Plenum pleno'rum**, förr alla ståndens sammankomst på rikssalen; gemensamt sammanträde (av riksdagens båda kamrar). — **In ple'no**, i fulltalig sammankomst; fulltaligt.

Ple'nus ve'nter non stu'det libe'nter, *lat. ordspr.*, full mage studerar ej gärna.

Pleofa'g, *bot.*, kallas en parasitsvamp, som angriper olika, med varandra ej närbesläktade värdväxter.

Pleokroni'sm (av *gr. ple'on*, mera, och *chro'ma*, färg), *fys.*, den egenskap hos dubbelbrytande, färgade mineral, att de

spela i olika färger, allteftersom ljuset går igenom dem i ena l. andra riktningen.
Pleomo'rfa bakteriearter, se *Bakterier.*
Pleomorfi' (av *gr. ple'on* många, och *morfe'*, form), *bot.*, det fenomenet att olika blommor förekomma på olika individ av samma växt. Ex. Heterostyli (se d. o.).
Pleona'sm (*gr. pleonasmo's*, av *pleona'zein*, överflöda), *talk.*, överflödigt uttryck; ordöverfyllnad; ett (stundom effektrikt) hopande av liktydiga uttryck för samma begrepp. Jfr *Tavtologi.* — **Pleona'stisk**, som innehåller pleonasm; överflödig.
Pleona'st, *miner.*, svart spinell (se d. o.).
Pleona'stisk, se under *Pleonasm.*
Pleonexi' (av *gr. ple'on*, överflöd, och *e'chein*, hava), vinningslystnad, snikenhet; omättlighet. — **Pleone'kter**, *pl.*, vinningslystna, snikna l. omättliga personer.
Pleora'ma (av *gr. ple'in*, segla, och *ho'rama*, syn), ett slags rörligt panorama, som föreställer ett strand- l. sjöparti, vilket åskådaren tycker sig segla förbi.
Plero'm, *bot.*, det innersta cellagret i en stamspets.
Ple'roma, *gr.* (av *pleru'n*, uppfylla, göra fulltalig, fullända), eg. fullhet; hos gnostikerna: ett av eoner bestående system; det ljushav, i vilket Gud vistas.
Pleo'spora, *bot.*, ett parasiterande svampsläkte, som bl. a. förorsakar sjuka på korn.
Plero'sis, *gr.*, *med.*, återställandet av krafterna efter en sjukdom. — **Plero'tika**, *pl.*, stoppande medel.
Ple'siosa'urus (av *gr. ple'sios*, nästan, och *sa'vros*, ödla), *paleont.*, svanödla, en till fornvärldens djurarter hörande havsödla med litet huvud, lång hals och fenlika extremiteter.
Plessime'ter (av *gr. ple'ssein*, slå, stöta, och *me'tron*, mått), *med.*, slagmätare, en vid *perkussion* (se d. o.) stundom bruklig skiva av elfenben, metall l. d.
Plessy's grönt, *tekn.*, en färg, som består av surt bromsyrat kali, kalciumdifosfat och socker.
Pletho'ra, *gr.* (av *ple'thein*, fylla sig), *med.*, blodfullhet, blodöverfyllnad. — **Pletho'risk**, blodöverfylld.
Ple'thron, ett forngrekiskt längdmått = 100 fot; ett forngrekiskt ytmått = 10,000 kvf.
Pletj, *ry.*, en tresnärtig piska, som i Ryssland ersatte den egentliga knutpiskan.
Pleura, *gr.*, *anat.*, lungsäcken.
Pleuralgi' (av *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, håll och styng i sidan.
Pleuresi', **Pleurit** l. **Pleuri'tis**, lungsäcksinflammation. — **Pleuri'tisk**, som har med lungsäcksinflammation att göra.
Pleureuses, *fr.* (*l.* plörö's), se *Plöröser.*
Pleuri'tis, se *Pleuresi.*
Pleurodyni' = *Pleuralgi* (se d. o.).
Pleurone'ctes, *zool.*, flundresläktet. — **P. cynoglo'ssus**, marsflundra, ”jydetonga”, ”sjötunga”. — **P. fle'sus**, skrubbflundra. — **P. kitt**, bergskädda, ”rödtunga”. — **P. lima'nda**, sandflundra, sandskädda, slätta. — **P. plate'ssa**, rödspätta.
Pleurone'ctidæ, *zool.*, flundrefiskar.
Pleuropneumoni' (av *gr. pne'vmon*, lunga), *med.*, bröst- och lunginflammation.
Pleuropye'sis, varbildning på lungsäcken.
Pleurorre', samling av vätskor i lungsäcken.
Pleurorthopne', högsta grad av astma, varvid den sjuke blott i upprätt ställning kan andas.
Pleurospa'smus, kramp i sidan l. smärta i lungsäcken.
Pleurospe'rmum austri'acum, *bot.*, pipfloka, en manshög umbellat i Östergötland—Södermanland.
Pleurosto'sis, förbening av lungsäcken.
Pleurotho'tonus l. **Pleuro'tonus**, stelkramp, varvid kroppen böjes åt ena sidan.
Pleuro'tus, *bot.*, ostronskivling, en seg, ätlig men föga smaklig skivsvamp.
Plevr-, **Plevro-**, se *Pleur-*, *Pleuro-*.
Ple'xus, *lat.*, fläta; *anat.*, lymfkärls-, ven- l. nervfläta. — **P. cœlia'cus**, bukhjärnan. — **P. sola'ris**, eg. solfläta; den i bukhålan belägna fläta, i vilken ganglienerverna förena sig.
Pli, *fr.* (av *lat. plica're*, vecka), eg. veck; vana, skick; god hållning, korrekt uppträdande; lätt och hurtigt sätt. — **Plie'ra**, vika, böja; *ridk.*, bibringa en häst böjlighet i halsen.
Pli'cæ, *lat.*, *pl.*, *anat.*, veck.
Plica polo'nica, *lat.*, *med.*, polsk fläta, martova, ett slags hårsjukdom.
Plica'tilis, *bot.*, veckad, rynkad.
Plie'ra, se under *Pli.*
Plikt (*holl. plecht*), *sjöv.*, med en lucka tillslutet förrådsrum i en båt. — **Plikta**, loda. — **Plikthuggare**, *sjöv.*, den l. de två främsta roddarna i en av flera man rodd båt. — **Pliktåra**, den l. de två främsta årorna i en båt med flera par åror.
Plimsollare, sjöodugligt fartyg. Se följ. ord.
Pli'msoll-lagen, en i England 1876 av parlamentsledamoten *Samuel Plimsoll* genomdriven lag mot användandet av sjöodugliga fartyg till sjöss. — **Plimsollmärke**, å engelska fartyg ett målat märke, som alltid bör synas i l. över vattenytan.
Plint (av *gr. pli'nthos*, tegelsten), kvadratisk platta, som tjänar till underlag för en kolonnbas, staty l. d.; fotskiva, fotplatta; ett gymnastikredskap för hopp.
Plioce'netagen (*l.* -eta'sjen) l. **-formationen**, *geol.*, tertiärsystemets yngsta avdelning.
Plissé (av *fr. plisser*, rynka, vecka), en i fina, regelbundna veck anordnad tygremsa, som brukas till garnityr på damkläder. — **Plisse'ra**, vecka, lägga i fina remsor.
Plister, *bot.*, se *Lamium.*
Plomb (*l.* plåmb; av *lat. plu'mbum*, bly), blysigill, blystämpel; i en skadad tand inlagd fyllning av guld, cement l. d.; *fr.* (*l.* plång),

även bly, blyhagel, blylod. — A plomb, *fr.* (*l.* aplå'ng), lodrätt; *fig.*, rakt, alldeles, helt och hållet. Jfr *Aplomb.* — **Plombage** (*l.* -ba'sj), försegling med bly. — **Plombe'ra,** förse med blystämpel; förse en ihålig tand med en plomb.

Plommon, *bot.*, de saftiga stenfrukterna av plommonträdet, *Pru'nus dome'stica.* Bland plommon av olika slag märkas *bruneller* l. *pruneller, katrinplommon, mirabeller* och *reineclaude.*

Plongera (*l.* plångsje'ra; *fr. plonger*), doppa, nedsänka, dyka; *krigsk.*, skjuta från en högre punkt till en lägre. — **Plongeur** (*l.* -sjö'r), dykare.

Plon Plon, *fr.* (*l.* plånplån'g), under andra franska kejsardömet spenamn på prins *Napoleon,* son till kejsar Napoleon I:s broder Jerôme Bonaparte.

Plora'bel, *lat.*, begråtansvärd.

Plote'riska organismer, se under *Plankton.*

Ploti'na, romerskt kvinnonamn.

Plo'tus, *zool.*, ett släkte med skarvarna besläktade tropiska fåglar, varibland den amerikanska a n h i n g a n och den afrikanska o r m h a l s f å g e l n.

Ployera (*l.* plåaje'ra; *fr. ployer*), böja, kröka, vika; hoplägga. — **Ploye'ring,** *krigsk.*, hopläggning, en kolonnbildning.

Plumage, se under *Plume.*

Plumbagina'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Pri'mulæ.* Se *Armeria* och *Statice.*

Plumba'go, *lat.*, blyerts, grafit.

Plumba'go, *bot.*, sydeuropeiskt halvbusksläkte med blåsdragande saft.

Plu'mbeus, *bot.*, blyfärgad.

Plumbokalci't, *miner.*, ett bly- och kalciumkarbonat.

Plu'mbum, *lat.*, bly. — **P. ace'ticum,** blyacetat. — **P. carbo'nicum,** blykarbonat. — **P. chro'micum,** blykromat. — **P. hyperoxida'tum,** blysuperoxid. — **P. joda'tum,** blyjodid. — **P. oxyda'tum,** blyoxid. — **P. subace'ticum li'quidum,** blyättika. — **P. sulfu'ricum,** blysulfat. — **P. ta'nnicum,** blytannat.

Plume, *fr.* (*l.* plymm), fjäder, plym; skrivpenna. — **Plumet** (*l.* plymä'), plym, fjäderbuske. — **Plumage** (*l.* plyma'sj), fjäderbeklädnad; fjäderbuske; *plymage* (se d. o.).

Plumie'ra, *bot.*, tropiskt amerikanskt träd- och busksläkte. — **P. a'lba,** det västindiska f r a n g i p a n t r ä d e t har blommor som användas i "parfum éternel". — **Plumierabark,** japansk drog mot diarré av *P. acutifo'lia.*

Plumpudding, *eng.* (av *plum,* plommon, russin, och *pudding,* se d. o.), plommon- l. russinpudding, en engelsk nationalrätt, som består av vetemjöl, njurtalg, ägg, suckat, russin, korinter och åtskilliga kryddor.

Plu'mula, *lat.*, liten fjäder; *bot.*, stamknoppen i embryo.

Plundra, *krigsk.*, uttaga ammunitionen ur ett skjutvapen.

Plura'le tantum, *pl.* **Plura'lia tantum,** *lat.*, *språkv.*, substantiv, som förekommer endast i pluralis.

Plura'lis, *lat.*, flertal; *språkv.*, form för uttryckandet av flertal, ordens flertalsform.)(S i n g u l a r i s. — **P. majesta'tis** (**majesta'ticus**) l. **P. excelle'ntiæ,** majestäts- l. härlighetspluralis, av en furste begagnad flertalsform, t. ex. "vi" i st. f. "jag". — **P. mode'stiæ,** anspråkslöshetspluralis, av en skriftställare begagnad flertalsform, t. ex. "vi" i st. f. "jag". — **Plurali'sm,** den av mormonerna proklamerade rättigheten att hava flera hustrur. — **Kosmologisk pluralism,** åsikten att stjärnorna äro världar, bebodda av levande och tänkande väsen. — **Plurali'st,** anhängare av pluralismen. — **Plura'liter,** i flertalet. — **Pluralite't** (*lat. plura'litas*), flertal; särskilt flertal röster, största röstantal.

Plura'n, *kem.*, en i platina från Uralbergen förekommande metall.

Plurie'nn (av *lat. plus,* mer, och *a'nnus,* år), *bot.*, växt som blommar och sätter frukt blott en gång men först efter en flerårig tillväxtperiod.

Pluri'ma vo'ta valent, *lat.*, de flesta rösterna gälla (bestämma beslutet).

Plus, *gen.* **Plu'ris,** *lat.*, mer; överskott; *mat.*, plustecken, additionstecken (+), som utmärker, att ett tal skall adderas till ett annat; vid temperaturuppgifter: värmegrader, t. ex. + 5 gr. = 5 gr. varmt.)(M i n u s. — **Plus mi'nus,** mer l. mindre, ungefär så mycket.

Plus-fours, *eng.* (*l.* plass fårs), "plus fyra", vida, löst fallande byxor som spännas till strax nedom knäet (uppkallade efter lägsta handicap i golf).

Pluskvamperfe'ktum, se *Tempus.*

Plutark l. **Plutarch** (efter den grekiske författaren *Plu'tarchos* [*lat. Pluta'rchus*]), benämning på samlingar av levnadsteckningar över namnkunniga personer.

Plu'to, se *Plu'ton.*

Plutokra't, Plutokrati', Plutologi', se under *Plutos.*

Plu'ton (*lat. Plu'to*), *gr. myt.*, underjordens gud (Hades). — **Pluto'nisk,** *geol.*, bildad under jordytan, frambragt genom en vulkanisk verksamhet. — **Plutoni'sm,** teorien att de flesta bergarter uppstått av glödande massor. Jfr *Neptunism.* — **Pluto-ni'ster,** anhängare av plutonismen.

Pluto'n (*fr. peloton*), *krigsk.*, underavdelning av ett kompani l. en skvadron.

Plu'tos, *gr.* (*lat. Plu'tus*), *gr. myt.*, rikedomens gud. — **Plutokrati'** (av *gr. krate'in,* härska), penningvälde, de rikes herravälde. — **Plutokra't,** penningfurste. — **Plutologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om rikedomen.

Pluvia'le, *mlat.* (av *lat. plu'via,* regn), regn-

kappa; korkåpa. — **Pluvia'lperio'd,** *geol.*, regnrik period, framkallad av istidens temperatursänkning i trakter, som äro regnfattiga.

Pluvia'lis, *bot.*, växande i regnvatten.

Pluviome'ter (av *lat. plu'via*, regn, och *gr. me'trein*, mäta), regnmätare, instrument, varmed nederbörden mätes.

Pluviôse, *fr.* (*l.* plyviå's; av *lat. pluvio'sus*, regndiger), regnmånaden, femte månaden i det franska republikanska kalenderåret, 20 jan.—18 febr.

Plu'vius, *lat.*, regnig; regngivaren, ett binamn till Jupiter.

Plv., på recept förk. för pulver.

Plym (*fr. plume*, av *lat. plu'ma*, fågelfjäder), hattfjäder; fjäder- l. tagelbuske. — **Plymage** (*l.* -a'sj; *fr. plumage*) l. **Plyma'sch,** å uniformshattar anbragt kantgarnityr av dunfjädrar. — **Plymasche'rad,** försedd med plymer l. plymasch.

Plymaschkål, *bot.*, se *Brassica.*

Plymouthbröder (*eng. Plymouth brethren l.* pli'mmöth bre'thrön), en på 1820-t. i Irland uppkommen religiös sekt, som fått sitt namn efter den engelska staden *Plymouth.*

Plysa, uppluckra ullflockar före kardningen; bortplocka främmande fibrer ur ylleväv.— **Plysmaskin,** maskin, som användes för att plysa ull, inolja ullmassan (*Inoljningsplys*) l. blanda olika ullsorter (*Blandplys*).

Plysch l. **Plys** (*fr. peluche*, av *lat. pi'lus*, hår), ylle-, silkes- l. bomullstyg, likt långhårig sammet.

Plywood, *eng.* (*l.* pla'jood), ”kryssträ' l. kryssfanér, fanér, framställt genom uppsvarvning av trästockar och hoplimmat i tre till fem lager med fibrerna kryssvis.

Plå'ster, se *Emplastrum* och *Tela.*

Pläd, Plädd, se *Plaid.*

Pläde'ra, se *Plaidera.*

Pläner, *miner.*, ett slags kalksten.

Pläter (*ty. plattirte Arbeit*, av *sp. plata*, silver; *fr. plaqué*), en med dyrbar metall belagd plåt av billigare dylik. — **Pläte'ra,** försilvra, överdra med metall.

Plörö'ser (*fr. pleureuses*, av *pleurer*, gråta), vita batistremsor, som förr fästes på ärmuppslagen under djup sorg; sorgkanter på papper; plymer, som genom skarvning erhållit ett mjukare fall.

P. M., förk. för *lat. Po'ntifex ma'ximus*, överstepräst, påve; *piæ memo'riæ*, i vänlig hågkomst; *piis ma'nibus*, med fromma händer; *post meri'diem*, efter middagen; *post mo'rtem*, efter döden; *promemoria* (se d. o.).

P. N., förk. för *lat. pro notitia*, till underrättelse.

P. n. b., förk. för *på nådigaste befallning.*

Pneome'ter (av *gr. pne'in*, andas, och *me'tron*, mått), andedräktsmätare, apparat, medelst vilken lungornas rymlighet mätes.

Pne'uma, *gr.* (av *pne'in*, andas), fläkt, vind; andedräkt; ande, själ; *teol.*, den Helige ande. — **Pneumaticite't,** *zool.*, den egenskap hos fågelskelettet, att vissa av dess ben äro fyllda med luft i st. f. märg. — **Pneumati'k** = *Ærodynamik* (se d. o.). — **Pneuma'tisk,** som har gemenskap med andedräkten l. med luften; som innehåller luft; som drives med luft. — **Pneumatiska organ,** andningsorgan. — **Pneumatiska ur,** ur, som drivas med komprimerad luft. — **Pneumati'sm** = *Spiritualism* (se d. o.). — **Pneumato'd,** *med.*, en tungbröstad person. — **Pneumatofo'r,** lufttillförare. — **Pneumatokemi',** kemisk behandling av gasarter. — **Pneumatoko'rd,** vindharpa, eolsharpa. — **Pneumatologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om andar, andeväsenden. — **Pneumatoly'tisk metasomato's,** se *Metasomatos.* — **Pneumatomach,** *teol.*, person, som bestrider den Helige andes gudom. — **Pneumatomachi',** förnekandet av den Helige andes enhet med Gud; även förnekandet av det andliga hos människan. — **Pneumatoma'ker,** *kyrkoh.*, hemliga arianer (se d. o.). — **Pneumatome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), en apparat till att mäta lungornas muskelkraft vid ut- och inandningen. — **Pneumatoterapi',** metoden att medelst inandning av komprimerad luft l. luften å högt belägna ställen bota sjukdomar i luftvägarna.

Pneumoco'ccus l. **Pneumokock,** *bot.*, en mikrob, som antagligen förorsakar lunginflammation.

Pneumome'ter (av *gr. pne'vmon*, lunga, och *me'tron*, mått), lungmätare, andedräktsmätare, apparat till att bestämma den luftkvantitet, som lungorna kunna upptaga i sig. — **Pneumonalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, lunglidande. — **Pneumonemfra'xis,** lungförstoppning. — **Pneumoni',** lunginflammation. — **Pneumo'nika,** *pl.*, medel mot lunginflammation. — **Pneumo'nisk,** som angår lungorna. — **Pneumoni'tis** = *Pneumoni* (se ovan). — **Pneumonoce'le,** lungbråck. — **Pneumonofti'sis** l. **Pneumonotho'ë,** lungsot. — **Pneumonoga'strisk,** som angår lungorna och magen. — **Pneumonografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), lungbeskrivning. — **Pneumonolithi'asis,** stenbildning i lungorna. — **Pneumonologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om lungorna.— **Pneumonomalaci',** en sjuklig uppmjukning av lungorna. — **Pneumonomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), lungprov (se d. o.). — **Pneumonome'ter** = *Pneumometer* (se ovan). — **Pneumonomyko's** (av *gr. my'ke*, svamp), *med.*, svamp i lungorna. — **Pneumonoparaly'sis,** lungslag, lungförlamning. — **Pneumonopati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), lunglidande. — **Pneumonopleuri'tis,** inflammation i lunghinnan. — **Pneumonorragi'** (av *gr. re'in*, flyta), blodflöde ur lungorna. — **Pneumonorré,** blodspottning. — **Pneumono-**

sci'rrhus, lungförhårdning. — **Pneumonospa'smus,** lungkramp. — **Pneumorragi', Pneumorré, Pneumospa'smus,** se *Pneumonorragi, Pneumonorré* och *Pneumonospasmus.* — **Pneumotho'rax,** samling av luft i lungsäcken. — **Pneumotomi'** (av *gr. te'mnein,* skära), *kirurg.*, operation, varvid bröstväggen öppnas till lungorna.

Pneumona'nthe, *lat.* (av *fr. a'nthos,* blomma), *bot.*, lungblomma.

Pne'umus bo'ldus, *bot.*, se *Boldoblad.*

Pnevma-, Pnevmo, se *Pneuma-, Pneumo.*

Pnom (*kambodj.*, vilde) = *Moi* (se d. o.).

Pnyx, *gr.*, folkförsamlingsplats i det gamla Aten; även själva folkförsamlingen.

Po, *kem.*, atomtecken för *Polonium.*

Poa, *bot.*, gröe, art- och formrikt svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **P. a'nnua,** vitgöe, vanligt ogräs å lös jord. — **P. bu'lbosa,** knölgröe, med axgroende vippa. — **P. compre'ssa,** berggröe, med hoptryckta strån. — **P. nemora'lis,** lundgröe. — **P. prate'nsis,** ängsgröe.

Poa'ya, se *Borreria.*

Poa'ya bra'nca, se *Hybanthus.*

p. occ., förk. för *par occasion,* tillfälligtvis.

Pochade, *fr.* (*l.* påsja'dd), raskt utförd teckning, skiss.

Poche, *fr.* (*l.* på'sj), ficka. — **Dictionnaire de poche** (*l.* dixiånnä'r dö -), ficklexikon. — **Pochette** (*l.* -sjä'tt), eg. liten ficka; *tonk.*, fickfiol, ett slags liten fiol.

Pochissimo, *ital.* (*l.* -ki'ss [hårt k]), *tonk.*, mycket litet.

Poci'llum, *lat.*, *bot.*, liten bägare.

Po'ckenholz (*ty. Pockholz*) = *Guajakved* (se d. o.).

Po'cker (*da. Pokker,* av *isl. pu'ki,* ond ande; *eng. puck*), den onde.

Pocket, *eng.*, eg. ficka; mindre urholkning innehållande guld i guldförande lager.

Pocket dictionary, *eng.* (*l.* på'ckit di'ksjönöri), ficklexikon.

Po'co, *ital.*, *tonk.*, något litet, föga. — **Poco a poco,** småningom. — **Un poco,** en smula. — **P. alle'gro,** något fort. — **P. fo'rte,** något starkt. — **P. le'nto,** något långsamt. — **P. me'no,** något mindre. — **P. pia'no,** något svagt. — **P. piu',** något mer. — **P. pre'sto,** något raskt.

Poconchi, en till *Maya* (se d. o.) hörande indianstam.

Po'culum, *pl.* **Pocu'la,** *lat.*, bägare, pokal; dryck. — **P. hilarita'tis,** glädjebägare. — **P. vomito'rium,** dryckesbägare, förfärdigad av spetsglans, fordom brukad, då man ville åstadkomma kräkning. — **I'nter po'cula,** i dryckeslag, bland dryckesbröder.

Poda'ger (*gr. po'dagra,* av *pus, gen. podo's,* fot), *med.*, gikt i fötterna. — **Podagri'st,** person, som lider av podager.

Podagra'ria, *bot.*, giktört.

Podalgi', *med.*, fotsmärta.

Poda'rge, *gr. myt.*, en av harpyorna.

Podarthri'tis = *Podager* (se d. o.).

Podestà, *ital.* (av *lat. pote'stas,* makt), stadsdomare, borgmästare.

Po'dex, *lat.*, bakdelen av kroppen, sätet.

Po'diceps, *zool.*, doppingar. — **P. crista'tus,** skäggdoppingen.

Po'dium, *lat.* (*gr. po'dion*), trappsteg; hos de gamla romarna de förnämsta platserna på amfiteatern l. cirkus; nu den del av scenens golv, som når utom den nedfällda ridån; fotplatta, sockel.

Podoca'rpus tota'ra, *bot.*, träd på Nya Zeeland, tillhörande fam. *Taxaca'ceæ.* Lämnar ett ypperligt möbelvirke.

Podocne'mis, *zool.*, sydamerikanskt sköldpaddsläkte, vars ägg av infödingarna ätas l. användas till oljefabrikation. — **P. expa'nsa,** arrausköldpadda. — **P. unifi'lis,** terrekaysköldpadda.

Podofylli'n, se *Rhizoma podophylli* och *Podophyllum.*

Podologi' (av *gr. pus, gen. podo's,* fot, och *lo'gos,* lära), läran om foten. — **Podome'ter** (av *gr. metre'in,* mäta), stegmätare, vägräknare; instrument för uppmätning av hästens hov.

Podophy'llum, *bot.*, amerikanskt växtsläkte, tillhörande fam. *Berberida'ceæ.* — **P. pelta'tum,** med vackra, sköldlika blad, odlas som prydnadsväxt. Innehåller alkaloiden *Podofylli'n,* ett kraftigt avförande medel, även kallat *Vegetabiliskt kalomel.*

Podso'l l. **Podzo'l,** *geol.*, den i kallt, regnigt klimat, särskilt i barrskog vanliga jordmånen.

Poe'm (*gr. poi'ema,* av *poie'in,* göra), eg. det gjorda; dikt, skaldestycke.

Pœna, *lat.* (*l.* pe'na), straff, bot. — **P. capita'lis,** livs- l. dödsstraff. — **P. ecclesia'stica,** kyrkobot. — **P. pecunia'ria,** penningstraff. — **P. talio'nis,** straff, som innebär en vedergällning. Jfr *Jus talionis.* — **Pro pœna,** till straff. — **Sub pœna,** under straff (av). — **Pœnitentia'rius** (*l.* pe'n-; av *pœnite'ntia,* bot), biktfader, som ålägger botövningar. — **Pœnologi',** kriminalpolitik. — **Pena'l,** som angår l. hör till straff; straffande. — **Pena'llag,** strafflag.

Poesi' (*gr. poi'esis*), diktkonst, skaldekonst; diktning; arbete på vers, i motsats till prosa; något som väcker stämning, rör känsla och fantasi. — **Poesier,** dikter, smådikter. — **Poésies fugitives,** *fr.* (*l.* påesi' fysjiti'vv), eg. flyktiga smådikter; rimbrev, epigram och liknande diktalster. — **Poe't** (*lat. poe'ta, gr. poiete's*), skald, diktare. — **Poe'ta laurea'tus,** se under *Laureatus.* — **Poëta na'scitur, non fit,** man födes, men göres ej till skald. — **Poeta'st** (*ital. poetastro*), versmakare, rimsnidare. — **Poetasteri',** versmakeri, rimsnideri. — **Poeti'k,** läran om skaldekonsten, diktkonstens teori. — **Poetise'ra,** göra vers. — **Poe'tisk,** som hör till l. överensstämmer med skaldekonsten; avfattad på vers;

stämningsfull; som har anlag för skaldekonst.

Poe'ticus, *bot.*, poesiens (narciss).

Poets' corner, *eng.* (*l.* på'ets kö'nö), "skaldernas vrå", den del av W e s t m i n s t e r a b b e y i London, där engelska författare ha minnesvårdar.

Pogonofi'l (av *gr. po'gon*, skägg, och *fi'los*, vän), skäggälskare, vän av långt skägg. — **Pogonoto'm** (av *gr. tome'*, snitt), barberare.

Pogo'st, *ry.* (ryskt uttal pagå'st), socken; i ö. Finland och Ingermanland under svensktiden även underavdelning av ett fögderi.

Pogoste'mon, se *Patchouli.*

Pogrom, *ry.* (*l.* pagr'åm, av *grom*, åska, dunder), härjning, massaker, blodbad; i spec. mening beteckning för de särskilt mot judar riktade våldsamheter, vartill befolkningen under tsartiden av styrelsen uppeggades.

Pogsons formel, *astr.*, en av engelske astronomen *Pogson* uppställd formel för förhållandet mellan ljusstyrkorna hos två stjärnor av given storleksordning. — **Pogsonska talet**, en i Pogsons formel ingående koefficient (= 0,4).

Po'hja, *fi. myt.*, landet n. om Kalevala.

Po'hjanma, *sjöv.*, ett slags skärgårdsfartyg.

Po'hjola = *Pohja* (se d. o.).

Poi, *ital.*, *tonk.*, därefter, sedan. — **P. la coda**, därefter (tages) codan. — **P. segue**, sedan följer.

Poignet, *fr.* (*l.* påanjä'), handlove.

Poiki'le l. **Poiki'le stoa**, *gr.*, eg. brokig sal; i det gamla Aten en med väggmålningar av Greklands ryktbaraste konstnärer prydd pelarsal. Jfr *Stoicism.*

Poikilote'rma djur (av *gr. poiki'los*, skiftande, brokig), *zool.*, se *Homeoterma djur.*

Poil de chèvre, *fr.* (*l.* påa'll dö sjävr), gethår; *mohair* (se d. o.).

Poilu, *fr.* (*l.* poaly'), populär benämning på den franske soldaten under världskriget.

Point, *fr.* (*l.* påä'ng; *lat. pu'nctum*), punkt; öga på tärningar; *spelt.*, poäng, överenskommen enhet för vinst- och förlustberäkning. — **P. d'appui** (*l.* - pui'), stödjepunkt. — **P. de vue** (*l.* - dö vy), synpunkt. — **P. d'honneur** (*l.* - dånnö'r), hederskänsla. — **P. du tout** (*l.* - dy to), alldeles icke, för ingen del. — **Mal en point** (*l.* mallang -), illa däran. — **Points** (*l.* påä'ng), *pl.*, uddar, spetsar. — **P. d'Alençon** (*l.* - dallangså'ng), Alençonspetsar (se d. o.). — **P. d'Angleterre** (*l.* - danglötä'r), engelska spetsar, ett slags knypplade spetsar. — **P. de France** (*l.* - dö frangs), franska spetsar. — **P. de Venise** (*l.* - dö vöni's), venetianska spetsar (se d. o.).

Pointe, *fr.* (*l.* påä'ngt), spets, udd; udden av en kvickhet, ett epigram, en anekdot. — **Pointe'ra**, framhäva, tillspetsa, pikant betona. — **Pointilleux** (*l.* påängtijö'), spetsfundig, granntyckt, kitslig.

Pointe sèche = *Dry point* (se d. o.).

Pointer, *eng.* (*l.* på'jntör), släthårig rapphönshund.

Pointillé, *Au*, *fr.* (*l.* å påängtije'; av *pointe*, spets, udd), *målark.*, säges en målning, teckning l. d. vara utförd, då dess modellering är framställd genom grupper av punkter. — **Pointilli'sm**, metod inom målarkonsten att lägga färgen oblandad på duken i prickar, som på avstånd sammanflyta. — **Pointilli'st**, anhängare l. utövare av pointillismen.

Points m. fl., se under *Point.*

Poissarde, *fr.* (*l.* påassa'rd, av *poisson*, fisk), fiskmånglerska; ohyfsad, pöbelaktig kvinna. — **Poissard** (*l.* påassa'r), pöbelaktig.

Poisson sans boisson est poison,• *fr.* (*l.* påasså'ng sang båasså'ng ä påaså'ng), fisk (maträtten) utan dryck är gift.

Poix, *fr.* (*l.* påa'), beck.

Po'jaman = *Pohjanma* (se d. o.).

Po'jas, *ry.*, livgördel.

Po'jema = *Pohjanma* (se d. o.).

Poka'l (av *lat. po'culum*, se d. o.), dryckeskärl, bägare med fot. — **Pokule'ra**, dricka om, öva dryckjom.

Poker, *eng.* (*l.* på'kör), *spelt.*, ett slags kortspel.

Pokule'ra, se under *Pokal.*

Pokunt, athabaskernas namn på *Manito* (se d. o.).

Pol (av *gr. po'los*, axel), vardera ändpunkten av en rotationsaxel; *geogr.*, benämning på de punkter (nord- och sydpolen), där jordens rotationsaxel träffar jordytan; *fys.*, benämning på de två punkter på en magnet, där den magnetiska kraften är störst; ett elektriskt batteris kraftpunkter. — **Polcirkel** l. **Polarcirkel**, den med ekvatorn parallella cirkel- på jord- l. himmelsgloben, som löper på ett avstånd från polen av 23 ½°. — **Polhöjd**, en orts geografiska bredd. — **Polstjärnan** l. **Polarstjärnan** = *Polaris* (se nedan). — **Pola'r**, **Pola'risk** l. **Polä'r**, beträffande poler; belägen i grannskapet av en av jordens poler. — **Polardag**, de sex månader av året, då polen är belyst av solen. — **Polardimma**, *meteor.*, den dimma, som uppträder i polartrakterna under den varmare årstiden. — **Polardista'ns** l. **Poldista'ns**, *astr.*, vinkeln emellan synlinjen till en stjärna och till himmelspolen. — **Polarexpedition**, färd med en av jordens poler som mål; resa i arktiska l. antarktiska trakter. — **Polarhav**, ishav. — **Polarime'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *fys.*, apparat för bestämmande av polarisationsgraden hos delvis polariserat ljus. — **Polari's**, *astr.*, polstjärnan, en stjärna i stjärnbilden Lilla björnen. — **Polarisatio'n**, meddelandet av polaritet (se nedan); mottagandet av dylik; en genom

vissa fysikaliska processer framkallad modifikation hos naturligt ljus och strålande värme. — **Polarisa'tor**, apparat, medelst vilken naturligt ljus polariseras. — **Polarisko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat, medelst vilken polariserat ljus skiljes från opolariserat. — **Polari'ssima**, *astr.*, den fixstjärna, som ligger närmast polen. — **Polarite't**, egenskapen att bilda poler; *bot.*, motsats mellan spets och bas. — **Polarland**, de landområden, som äro belägna inom polcirklarna. — **Polarmänniskor**, polarländernas inv. — **Polarnatt**, de sex månader av året, då polen icke är belyst av solen. — **Polarsken**, norr- l. sydsken. — **Polarström**, från polerna mot ekvatorn riktad strömning i luften l. havet. — **Polarur**, ett slags solvisare. — **Polografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), polbeskrivning. — **Polä'r**, som avser en pol.

Pola'ber, ett utdött slaviskt folk i Tyskland. — **Pola'biska**, detta folks språk.

Pola'cca = *Polonäs* (se d. o.).

Pola'cker, *sjöv.*, ett större Medelhavsfartyg.

Pola'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Polandkinarasen, en i Nordamerikas Förenta stater allmän svinras.

Polands, *eng.* (*l.* på'länds), gängse benämning på tofshöns.

Pola'r, Pola'ris, Pola'risk, Pola'rdistans, Pola'rexpedition, Polarisatio'n, Polarite't, Polcirkel m. fl., se under *Pol.*

Polargröe, *bot.*, en art *Poa* (se d. o.).

Pola'ris, *bot.*, växande i polartrakter.

Polariserat relä, se under *Relä.*

Pola'rnarv, *bot.*, se *Arenaria.*

Pola'rspira, *bot.*, se *Pedicularis.*

Pola'rur, se *Solur.*

Poldans, *no.*, en norsk springdans. Jfr *Slaat.*

Po'lder, *holl.*, i Nederländerna och å Tysklands Nordsjökust benämning på landsträckor, som genom konst vunnits från havet och skyddas mot detta genom fasta dammar.

Poldista'ns, se under *Pol.*

Pole, *eng.* (*l.* pål), gammalt engelskt längdmått = *perch* (se d. o.).

Polei'olja, *farm.*, olja av myntan, *Me'ntha pule'gium*, i Medelhavstrakterna.

Polema'rk (*gr. pole'marchos*), krigsöverste, i det gamla Aten benämning på den tredje av de nio arkonterna. — **Polemarki'**, överbefäl i krig.

Polemi'k (av *gr. po'lemos*, krig), litterär fejd, vetenskaplig strid. — **Pole'miker**, stridslysten person. — **Polemise'ra**, föra polemik; författa stridsskrifter. — **Pole'misk**, som har avseende på polemik; stridslysten. — **Polemografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), krigsbeskrivning.

Polemonia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Tubiflo'ræ*. Mest i v. Nordamerika. Odlade som prydnadsväxter äro bl. a. *Cobæa*, *Phlox*, *Polemo'nium* m. fl. Svenskt släkte *Polemonium.*

Polemo'nium, *bot.*, växtsläkte av fam. *Polemonia'ceæ*. — **P. campanula'tum**, övre Norrland å ängsmark. — **P. cæru'leum**, blågull, ängsmark i Norrland, ofta odlad som prydnadsväxt. — **P. hu'mile** och **P. re'ptans**, blåljus, äro ofta odlade prydnadsarter från n. Amerika.

Pole'nta, *ital.* (av *lat. pole'nta*, korngryn), gröt av kastanje- l. majsmjöl, smör, olja och parmesanost.

Pole'ra (*lat. poli're*), göra jämn, blank, glatt, glänsande; *fig.*, hyfsa, göra städad, artig, belevad. — **Pole'rad**, glättad, glansslipad; *fig.*, hyfsad, städad, belevad, artig. Jfr *Polityr.* — **Pole'rduk**, duk av lärft, försedd med ett lager polermedel. — **Polerkalk**, se *Wienerkalk.* — **Pole'rkedja**, kedja av stål för polering av till hästens mundering hörande ståldelar. — **Pole'rmaskin**, maskin med roterande puts- och polerskivor. — **Pole'rmatta**, kedjematta av stål, använd liksom polerkedjan (se d. o.). — **Pole'rrött**, se under *Crocus.* — **Pole'rskiffer**, *geol.*, en bergart, varmed glas och metaller poleras. — **Pole'rtrumma**, roterande trumma, vari smärre föremål jämte polermedel inneslutas för att vid rörelsen avslipas. — **Pole'rtvål**, puts- l. polermedel inblandat i någon fet massa.

Pole'ter (*gr. poletai'*, försäljare, auktionister), atenska ämbetsmän, som på auktion försålde arrenderätten till tulluppbörd, statens bergverk, domäner m. m.

Polhöjd, se under *Pol.*

Poliani't, *miner.*, ett slags brunsten.

Polia'nthes, *bot.*, ett till fam *Lilia'ceæ* hörande tropiskt örtsläkte. — **P. tubero'sa**, tuberos, har vita, välluktande blommor och odlas hos oss i drivhus.

Polia's, *gr. myt.*, stadsgudinnan, ett binamn till Pallas Athene.

Police, *fr.* (*l.* påli'ss), försäkringsbrev (polis).

Polichine'll (*fr. polichinelle, ital. pulcine'lla*), löjlig mask i det italienska lustspelet, vid karnevaler och å marionetteatrar. Motsvarar engelsmännens *Punch* och tyskarnas *Hanswurst* (se d. o.).

Policuivre, *fr.* (*l.* pållikuivr), en blandning av alun, svavelsyra och vatten. Nyttjas till skurning av koppar.

Poliklini'k (av *gr. po'lis*, stad, och *kli'nein*, ligga, vila), eg. stadsklinik; undervisning i medicinens praktiska grenar genom behandling av patienter, som infinna sig för tillfället. Jfr *Klinik.*

Poli'n, *kem.*, en i platina från Uralbergen förekommande metall.

Poli'nja, se *Polynja.*

Poliomyeli'tis (av *gr. polio's*, grå, och *myelo's*, märg), *med.*, barnförlamning.

Poliorce'tes, *gr.* (av *poliorkein*, belägra en stad), stadsbelägrare, stadsbetvingare.

Polio'sis, *gr.*, *med.*, hårets grånande.

Poli's l. Politi' (*ty. Polizei, fr. police*, av *gr.*

polite'ia, statsförvaltning, stadsordning), *jur.*, av staten bedriven verksamhet med syfte att upprätthålla ordning och säkerhet.

Poli's (*fr. police*), försäkringsbrev.

Polisbatong, se *Batong*. — **Polisbricka**, igenkänningstecken för icke uniformerad polisman.

Po'liska blåsor, *zool.*, lymfkörtlar inom tagghudingarnas ambulakralsystem (se d. o.).

Poliso'ng (av *fr. polisson*, tjuvpojke; *fr. favori*, *eng. whiskers*), kindskägg. — **Polissonnerie** (*l.* pålissånöri'), tjuvpojkstreck.

Polisprefe'kt, chef för Parispolisen.

Po'lita, *lat.* (jfr *polera*), *bot.*, glatt.

Polite'ss (*fr. politesse*, av *polir*, polera), artighet, belevenhet, fint levnadsvett.

Politi', se *Polis*. — **Politimål**, ekonomimål (se *Ekonomiska mål*). — **Politirådman**, medlem av magistraten. Jfr *Justitierådman*. — **Politistat**, en stat, där polisen har för stor makt, tillåter sig övergrepp.

Politi'k (*gr. politike'*, med underförstått *te'chne*, konst, av *poli's*, stad, stat), statslära, statskonst; tilldragelser i statslivet; statsklokhet; världsklokhet; slughet, list. — **Politika'ster**, politisk kannstöpare (se d. o.); förslaget huvud. — **Politiken**, en i Köpenhamn utgiven, mycket spridd vänstertidning. — **Politi'kerna** (*fr. les Politiques*), under hugenottkrigen i Frankrike (16:e årh.) ett medlande parti, bestående av såväl katoliker som protestanter. — **Poli'tikus** l. **Poli'tiker**, statsman; statskunnig person; slug människa. — **Politise'ra**, tala om statsangelägenheter; kannstöpa (se d. o.). — **Poli'tisk**, stats-, som har avseende på statsläran l. statskonsten; statsklok; världsklok, listig, slug, slipad. — **P. ekonomi**, nationalekonomi. — **P. förbrytelse**, högförräderi, uppror l. annat angrepp mot staten, utfört av någon medlem av denna. — **P. rättighet**, rättighet att väljas till riksdagsman l. på annat sätt deltaga i statsverksamheten.

Polity'r l. **Politu'r** (*lat. politu'ra*), glansslipning; glans, glatthet; möbelfernissa; förfining, hyfsning, belevenhet. Jfr *Polera*. — **Polityrsprit**, med kamfer l. terpentinolja denaturerad alkohol, använd vid polering och framställning av polityr.

Po'lje, *pl.* **Poljor** (*slav.*, fält), jämna, breda, av berg omslutna dalar i Sydeuropas karstområden.

Polk, *ry.*, regemente. — **Polko'vnik**, regementschef (överste).

Po'lka (av *böhm. pulka*, halv), *dansk.*, en i Böhmen uppfunnen dans i $^2/_4$ takt. — **Polke'tt**, svensk, folklig variant av polka. — **Polkagrisar**, ett slags röd- och vitrandiga karameller med tillsats av pepparmynta. — **Polkahår**, kortklippt, vid nackens övergång i halsen rakt avstubbat hår.

Polkovnik, se under *Polk*.

Poll, *eng.* (*l.* pål), eg. huvud; röstlista; omröstning vid val av parlamentsledamöter. — **Polltax**, koppskatt, kapitationsavgift (se d. o.).

Pollaka'nt (av *gr. polla'kis*, flera gånger, och *anthe'in*, blomma), *bot.*, kallas en växt, som blommar under flera vegetationsperioder, d. v. s. fleråriga växter.)(H a p a x a n t.

Pollakisuri', **Pollakiuri'**, se *Polyuri*.

Pollanti'n, *med.*, serum mot höfeber.

Po'llare, pjäs å däck l. kaj för beläggning av ändar.

Po'llen, *lat.*, *bot.*, frömjöl. — **Pollenanalys**, undersökning av fossilt pollen i olika jordarter. — **Pollenblomma**, blomma, vars frömjöl lockar besökande insekter som föda. — **Pollinatio'n**, frömjölets överförande från ståndarknapparna till pistillens märke.

Polle'tt (av *lat. po'llet*, den gäller), stämplat kort l. märke, som berättigar till någon förmån. — **Pollette'ra**, å järnvägsstation låta mot kvitto inregistrera resgods.

Po'llex, *gen.* **Po'llicis**, *lat.*, tumme. — **Po'llice pre'sso**, med nedåtvänd tumme, det tecken, varmed åskådarna vid de romerska gladiatorsstriderna skänkte en besegrad gladiator livet. — **Pollice ve'rso**, med uppåtvänd tumme, det tecken, varmed åskådarna antydde, att en övervunnen, som bad om nåd, skulle dödas av sin besegrare.

Pollina'ria, *lat.* (se *pollen*), *bot.*, beströdd med frömjöl.

Pollinatio'n, se under *Pollen*.

Pollopa's, kolloidalt ämne, framställt genom kondensation av karbamid och tiokarbamid med formaldehyd. Pollopas är färglöst, genomskinligt, något mjukare än glas, motståndskraftigt mot syror, väder och vind, samt uthärdar temperaturer upp till 280° C.

Pollutio'n (av *lat. pollu'tio*, orenande), *med.*, ofrivillig sädesuttömning under sömnen.

Po'llux (*gr. Polyde'vkes*), se *Dioskurerna*; *astr.*, en stjärna av 1:a storleken i stjärnbilden Tvillingarna; *miner.*, ett bisilikat av lerjord, cæsiumoxid, natron och lithion.

Polly (*l.* på'lli), engelskt kvinnonamn.

Po'lo, boll. — **Polospel**, ett slags bollspel. — **Hästpolo**, bollspel till häst.

Polografi', se under *Pol*.

Polo'nium, *kem.*, ett av de grundämnen som uppstå ur radium.

Polonä's (*fr. polonaise*, *ital. pola'cca*), *dansk.*, polsk dans i ¾ takt, av pompös karaktär; även ett slags damkappa av päls; ett slags överklädning.

Poloponny, *sportt.*, oegentlig benämning på de små, ädla hästar som ridas vid polospel.

Polo'vtser = *Kumaner* (se d. o.).

Polpapper, *fys.*, preparerat papper, som genom att anta olika färg anger, vid vilken elektrisk pol det hålles. — **Polplatta**, skivformig elektrod.

Polska, *tonk.*, en svensk folkdans, vanligen i ¾ takt.

Polska höns, äldre benämning på de holländska tofshönsen.

Polska mössan, *med.*, se *Tinea polonica.*

Polsk bank, ett hasardspel med kort.

Polstjärnan, se *Polaris.*

Po'lterabend, *ty.*, bröllopsafton, aftonen före bröllopsdagen, då bekanta till brudparet enl. tysk sed tillställa bullrande upptåg utanför brudens fönster.

Poltina (*l.* palti'na), ryskt silvermynt = 50 kopek = ungefär 1 kr. 50 öre. — **Polupolti'nnik** (*l.* -pal-), ryskt silvermynt = 25 kopek = omkr. 75 öre.

Polvera'ra padua'ner, en från medeltiden stammande italiensk, svart och vit tofshönsras.

Polu'schka, ryskt kopparmynt = ¼ kopek = ej fullt 1 öre.

Poluvali, *ry.*, äkta ryssläder av gott slag.

Polyade'lphia l. **Polyadelphi'a** (av *gr. poly's*, mången, och *adelfo's*, broder), *bot.*, adertonde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava ståndarsträngarna sammanvuxna i flera än två grupper.

Polyandri' (av *gr. poly's*, mången, och *andre'ios*, manlig), det slags månggifte, då en kvinna lever i äktenskap med flera män på en gång.

Polya'ndria l. **Polyandri'a** (av *gr. poly's*, mången, och *andre'ios*, manlig), *bot.*, trettonde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava flera än 12 fria ståndare, fästa på fruktfästet.

Polya'nthus, Polya'nthemus, *lat.* (av *gr. poly's*, mången, och *a'nthos*, blomma), *bot.*, mångblommig.

Polyargi't, *miner.*, ett silikat av lerjord och kali.

Polyark, *bot.*, kallas en rot med fem l. flera vedsträngar.

Polyarki' (av *gr. poly's*, mången, och *arche'*, välde), mångvälde. — **Polya'rkisk,** som har avseende på mångvälde.

Polyartri't (av *gr. poly's*, mången, och *a'rtron*, led), ledgångsinflammation.

Polybasi't, *miner.*, svart, metallglänsande rombisk stenart av silver, antimon och svavel.

Poly'bius, mansnamn (av *gr. poly's*, mången, och *bio's*, liv), den långlivade. Motsvarar kvinnonamnet **Poly'bia.**

Polyblenni' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *ble'nna*, slem), *med.*, slembildning.

Polyca'rpus, mansnamn (av *gr. poly's*, mången, och *karpo's*, frukt), den fruktsamme. Buret av ett helgon, lärjunge till aposteln Johannes.

Polyca'rpus, -a, *lat.* (av *gr. poly's*, mången, och *karpo's*, frukt), *bot.*, med många frukter.

Polycholi', *med.*, förstärkt gallflöde.

Polychre'st l. **Polychre'stisk** (av *gr. poly's*, mången, mycket, och *chresto's*, brukbar), användbar till mycket. — **Polychrest-** l. **Duplika'tsalt,** *kem.*, neutralt svavelsyrat kali.

Polychroi't, *kem.*, glykosid, som förekommer i *saffran* (se d. o.) och är uppbyggd av dess färgämne *crocin* (se d. o.).

Polychro'n, grekiskt mansnamn (av *poly's*, mången, mycken, och *chro'nos*, tid), varaktig, gammal.

Polyco'cca, *gr.-lat.*, *bot.*, mångkornig.

Polycytemi' (av *gr. poly's*, mången, *cyte*, blåsa, och *ha'ima*, blod), *med.*, blodsjukdom, varvid blodet innehåller ett större antal röda blodkroppar pr volymenhet än normalt.

Polydacty'lia (av *gr. poly's*, mången, och *da'ktylos*, finger), *med.*, mångfingrighet, förekomst av för många fingrar l. tår.

Polyde'vkes, se *Pollux.*

Polydipsi' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *di'psa*, törst), *med.*, sjukligt stegrad törst.

Polydo'rus, mansnamn (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *do'ron*, gåva), den frikostige. Motsvarar kvinnonamnet **Polydo'ra.**

Polydynami' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *dy'namis*, kraft, styrka), kraftfullhet.

Polye'der (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *he'dra*, yta), *mat.*, kropp, som begränsas blott av plana ytor. — **Polyedri',** en ytas egenskap att vara bruten i flera fält. — **Polye'drisk,** som har flera plana ytor. — **Polyedrometri'** (av *gr. me'tron*, mått), läran om polyedrar.

Polyembryoni', *bot.*, förekomst av flera embryoanlag i samma fröämne.

Polyfag (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *fage'in*, äta), storätare, frossare; mångätare, som använder växlande slags föda. — **Polyfagi',** frosseri, glupskhet.

Polyfarmaci' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *fa'rmakon*, läkemedel), användning av många läkemedel, ometodisk blandning av läkemedel.

Polyfa'rmakon, *gr.* (av *poly's*, mången, mycken, och *fa'rmakon*, läkemedel), *med.*, ett på många sätt sammansatt l. till många ändamål nyttigt läkemedel.

Poly'femos (*lat. Polyphe'mus*), *gr. sag.*, Poseidons son, en människoätande cyklop, som överlistades av Odysseus.

Polyfili' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *file'in*, älska), kärlek till många.

Polyfo'n (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *fone'*, ljud, röst), *tonk.*, flerstämmig; *språkv.*, som har två l. flera ljudvärden; även namn på ett självspelande musikinstrument. Jfr *Homofon.* — **Polyfoni',** flerstämmighet. — **Polyfo'nisk,** flerstämmig.

Polyfyle'tisk (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *fyle'*, samfund, stam, klass), kallas den

teori, enl. vilken organismernas huvudklasser härstamma från flera lågt stående, levande väsenden.)(Monofyletisk.

Poly'gala, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Polygala'ceæ*. Svenska arter: **P. amare'lla**, rosettjungfrulin. — **P. como'sa**, toppjungfrulin. — **P. vulga'ris**, jungfrulin. — Bland utländska arter må nämnas **P. sene'ga**, senegarot (n. Amerika), använd som expectorans, samt **P. chamæbu'xus** (Alperna), **P. cordifo'lia** och **P. specio'sa** (Goda Hoppsudden), vilka odlas som krukväxter.

Poly'gala butyra'cea, se *Aukalaki*.

Polygala'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Æsculi'næ*, tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Se *Polygala*.

Polygala'ctia, *med.*, dets. som *Galaktorré* (se d. o.).

Polygami' (*gr.* *polygami'a*, av *poly's*, mången, mycken, och *ga'mos*, äktenskap), månggifte, en persons, mans l. kvinnas, äktenskapliga förbindelse med flera personer på en gång.)(Monogami. — **Polyga'mia** l. **Polygami'a**, *bot.*, tjugutredje klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, som hava dels enkönade, dels tvåkönade blommor på samma l. skilda stånd. — **Polyga'misk**, som har avseende på polygami. — **Polygami'st**, person, som lever i månggifte; *bot.*, mångbyggare, växt, som hör till klassen polygamia.

Polygeni'sm, människosläktets härstamning från flera människoarter.

Polyglobuli' = *Polycytemi* (se d. o.).

Polyglo'tt (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *glo'tta*, tungomål), litterärt arbete, återgivet på flera språk. — **Polyglottbibel**, bibelupplaga med översättning till flera språk. — **Polyglottlexikon**, ordbok över flera språk.

Polygo'n (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *goni'a*, hörn), *mat.*, månghörnig figur. — **Polygona'l** l. **Polygo'nisk**, månghörnig, mångvinklig, mångsidig. — **Polygonaltal**, månghörningstal, serier av *figurerade tal* (se d. o.), som motsvara de olika regelbundna polygonerna. — **Polygonmurar** = *Cyklopiska murar* (se d. o.). — **Polygonometri'** (av *gr.* *me'tron*, mått), läran om polygoner och beräkningen av deras storlek.

Polygona'ceæ (syn. *Vagina'les*), *bot.*, slideknäväxter, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Svenska släkten: *Fagopyrum*, *Kœnigia*, *Oxyria*, *Rheum*, *Rumex* och *Polygonum*.

Polygo'natum, *lat.*, med många knän; *bot.* (syn. *Convalla'ria*), rams, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Lilia'ceæ*. — **P. officina'le** (syn. *C. polygo'natum*), getrams, jordstammen kallas ”Salomos sigill”. — **P. multiflo'ra**, storrams.

Polygonifo'lia, *bot.*, med blad som *Polygonum* (se d. o.).

Polygo'nium, *bot.*, mångkantig.

Poly'gonum, *bot.*, artrikt växtsläkte tillhörande fam. *Polygona'ceæ*. I Sverige ett tjugutal arter och former. — **P. amphi'bium**, grodpilört. — **P. avicula're**, trampgräs, kollektivnamn för ett flertal väl skilda arter. — **P. convo'lvulus**, åkerbinda. — **P. fagopy'rum**, se *Fagopyrum*. — **P. hydropi'per**, bitterblad, jungfrutvål, vattenpeppar, av brännande smak. — **P. persica'ria**, pilört. — **P. vivi'parum**, ormrot.

Polygra'f (*gr.* *poly'grafos*, av *poly's*, mången, mycken, och *gra'fein*, skriva), mångskrivare, alltför produktiv författare; även kopiermaskin. — **Polygrafi'**, mångskriveri.

Polygra'mmus (av *gr.* *poly's*, mången, och *gra'mma*, bokstav), *bot.*, mångstreckad.

Polygyni' (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *gyne'*, kvinna), det slags månggifte, då en man har flera hustrur på en gång.

Polyhali't, *miner.*, en bildning av svavelsyrad kalk, talk, kali och vatten.

Polyhidri' (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *hidro's*, svett), *med.*, överdrivet stark svettning.

Polyhi'stor (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *hi'stor*, kännare), månglärd person, en lärd, som är bevandrad i många vitt skilda vetenskaper.

Polyhy'mnia, se *Muser; astr.*, en av småplaneterna.

Polyka'rp (av *gr.* *poly's*, mången, och *karpo's*, frukt), *bot.*, kallas en växt, som bär frukt under flera vegetationsperioder. Jfr *Pollakant*.

Polykladi' (av *gr.* *poly's*, mången, och *kla'dos*, gren), *bot.*, på grund av sårning (t. ex. klippning) uppkommen månggrenighet.

Polykotyledo'ner, *gr.*, *bot.*, växter med flera än två hjärtblad.

Polykra's, *miner.*, ett niobotitanat.

Polykra'tes (*lat.* *Poly'crates*), grekiskt mansnamn, månghärskare, mäktig härskare. Buret av en för exempellös framgång och därpå följande ofärd känd envåldshärskare på ön Samos, av den tyske skalden *Schiller* besjungen i dikten ”Der Ring des Polykrates”.

Polykro'm (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *chro'ma*, färg), mångfärgad, färgrik; *kem.* = *Æsculin* (se d. o.). — **Polykromi'**, färgrikhet, färgväxling; *konsth.*, färgläggning av byggnadsalster och skulpturverk.

Polylali' (av *gr.* *poly's*, mången, mycken, och *lale'in*, tala), mångtalighet; härmning av flera stämmor; buktaleri.

Polymasti' (av *gr.* *poly's*, mången, och *masto's*, bröst), *med.*, förekomst av övertaliga bröstkörtlar, vanligen förkrympta och hos människan placerade under de normala brösten.

Polyma't (*gr.* *polyma'thes*, av *poly's*, mången, mycken, och *mantha'nein*, lära), mångkun-

nig person. — **Polymati'**, mångkunnighet; mångsidig lärdom.

Polymeri' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *me'ros*, del), ett slags *isomeri* (se d. o.), varvid de isomeriska ämnenas molekylarvikter äro olika.)(M e t a m e r i. — **Polyme'risk**, bestående av många delar.

Polymetri' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *me'tron*, mått), *metr.*, mångfald av olika meter.

Poly'mnia, se *Muser.*

Poly'mnoon, *bot.*, mycket korthårig.

Polymo'rf l. **Polymo'rfisk** (av *fr. poly's*, mången, mycken, och *morfe'*, form, gestalt), mångformig, mångestaltad. — **Polymorfi'** l. **Polymorfi'sm**, mångformighet, formrikedom; *miner.*, förmågan att kristallisera i flera olika kristallformer; *språkv.*, möjligheten att frambringa samma ljud under olika ställning av språkorganen.

Polymo'rpha (av *gr. poly's*, mången, och *morfe'*, form), *bot.*, mångformig.

Polymyosi'tis, *med.*, muskelinflammation.

Polyne'ikes (*lat. Polynices*), se *Eteokles.*

Polyne'sier, *Polynesiens* (= *Oceaniens*) malajiska befolkning; en av denna befolknings huvudgrupper (jfr *Melanesier* och *Mikronesier*). — **Polyne'siska språk**, de språk, som talas i det egentliga Polynesien (en huvudgrupp av Stilla havets öar).

Polyneuri't, *med.*, degeneration och inflammatoriska processer i perifera nerver, varvid flera sådana angripas samtidigt.

Poly'nja, *ry.*, vak; det isfria hav, som lär finnas kring nordpolen.

Polyno'm l. **Polyno'mium** (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *no'mos*, lag), *mat.*, algebraiskt uttryck, som består av flera termer, förenade genom tecknen + l. —. — **Polyno'misk**, mångdelad; sammansatt av många storheter.

Polynukleä'r, *med.*, flerkärnig.

Polyono'm (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *o'noma*, namn), person, som har många namn. — **Polyonomi'**, mångnamnighet.

Polyopi', *med.*, dubbel- l. mångdubbelseende.

Polyo'ser, *kem.*, dets. som *Polysackarider* (se d. o.).

Poly'p (*gr. poly'pus*, (av *poly's*, mången, mycken, och *pus*, fot), eg. mångfotad, mångarmad; *zool.*, förr benämning på bläckfisken; rörformigt, med ena änden fastsittande kavitetsdjur, vars tentakler sitta i krans kring munöppningen; *med.*, på skaft sittande tumör.

Polypa'rium, *lat.*, korallernas och några andra djurgruppers skelett.

Polype'talæ (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *pe'talon*, blad), **Polypeta'ler**, *bot.*, växter med blommor, vilka bestå av flera fria blad.

Polyphe'mus, se *Polyfemos.*

Polyphy'lla (av *gr. poly's*, mången, och *fyllo'n*, blad), *bot.*, mångbladig.

Polypodioi'des, *lat.*, *bot.*, lik *Polypodium* (se d. o.).

Polypo'dium vu'lgare, *bot.*, bergsöta, en till ormbunksläktet *Polypodium*, stensöta, hörande art, vars rot kan brukas som bröstmedel.

Polypora'ceæ, *bot.*, porsvampar, rörsvampar.

Poly'porus, *bot.*, ticka, ett svampsläkte bland hattsvamparna. — **P. co'nfluens**, tuvig ticka. — **P. giga'nteus**, jätteticka. — **P. ovi'nus**, fårticka.

Polyposi' (av *gr. poly's*, mycken, och *po'sis*, dryck), *med.*, sjukligt begär att dricka. — **Polypo'sis**, *med.*, ansamling av polyper.

Polypragmasi', mångsyssleri.

Polypri'sma (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *prisma*, se d. o.), *fys.*, ett instrument, som visar brytnings- och dispersionsförhållanden hos olika ämnen.

Poly'pterus bichir, *zool.*, se *Bichir.*

Polyre'm (av *gr. poly's*, mången, och *lat. re'mus*, åra), *sjöv.*, fartyg, som framdrives med många par åror.

Polyrhi'za, *bot.*, med många rötter.

Polyrytmi'k, blandning av olika rytmer i samtliga stämmor.

Polysackari'der, *kem.*, äro bildade av flera molekyler enkla sockerarter genom anhydrisering under vattenavspjälkning.

Polysarki' l. **Polysarko's** (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *sarx, gen. sarko's*, kött), överdriven fetma; muskelstyrka.

Polysko'p (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *skope'in*, skåda), synglas, som mångfaldigar föremålen.

Polysomati' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *so'ma*, kropp) = *Polysarki* (se d. o.).

Polyspermi' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *spe'rma*, frö), *bot.*, mångfröighet. — **Polyspe'rmisk**, mångfröig.

Polyspe'rmum, *bot.*, mångfröig.

Polysta'chyum, *bot.*, med många ax.

Poly'stichum, *bot.*, skogsbräken, ett släkte vackra svenska ormbunkar.

Polysty'l (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *sty'los*, kolonn), *byggn.*, byggnad, som har många kolonner på framsidan.

Polysy'llabum (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *syllabe'*, stavelse), flerstavigt ord.

Polysyllogi'sm (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *syllogismo's*, slutledning), *log.*, sammansatt slutledning.

Polysymme'trisk, flersymmetrisk.

Polysy'ndeton, *gr.* (av *poly's*, mången, mycken, och *sy'ndetos*, sammanbunden), retorisk figur, som består i ett upprepande av bindeordet mellan varje led i en samordning av ord l. satser, t. ex. jag kom, och jag såg, och jag segrade.)(A s y n d e t o n.

Polysynodi' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *sy'nodos*, sammankomst), ofta upprepad sammankomst.

Polysynte'tisk (av *gr. poly's*, mången, myc-

ken, och *sy'nthetos*, sammansatt), mångfaldigt sammansatt. — **Polysyntetiska språk**, *språkv.*, införlivande språk, språk, i vilka alla satsdelar förefinnas i verbet.

Polytei'sm (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *theo's*, gud), månggudери, dyrkan av flera gudar; religion, som antager tillvaron av flera gudar)(M o n o t e i s m. — **Polytei'st**, person, som dyrkar flera gudar.

Polytekni'k (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *te'chne*, konst), samtliga de insikter och färdigheter, som fordras för att på ett tillfredsställande sätt kunna utöva olika slags hantverk och konst. — **Polyte'kniker**, person, som äger dylika insikter och färdigheter; lärjunge vid en polyteknisk skola. — **Polyteknisk**, som angår l. har avseende på polyteknik. — **Polyteknisk skola** l. **Polyte'knikum**, teknisk högskola.

Polytheli' (av *gr. poly's*, mången, och *thele'*, bröstvårta), *med.*, förekomst av övertaliga bröstvårtor.

Polytomi (av *gr. poly's*, mången, och *te'mnein*, dela), *log.*, indelning med flera indelningsled.

Polyto'n, *tonk.*, tonsättning, i vilken samtidiga stämmor föras i olika tonarter.

Poly'trichum, *bot.*, ett släkte allmänna bladmossor. — **P. commu'ne**, björnmossa.

Polytro'f, *bot.*, se *Omnivor*.

Polytrofi' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *trofe'*, näring), *med.*, för mycken och för stark föda.

Polytro'p, *bot.*, mångformig.

Polytypi' (av *gr. poly's*, mången, mycken, och *ty'pos*, avtryck), mångfaldigande av trycksaker.

Polyuri' (av *gr. poly's*, mången, och *u'ron*, urin), *med.*, sjuklig ökning av urinmängden pr dygn, symtom vid sockersjuka och vissa nevroser. Ej liktydigt med *Pollakisuri* l. *Pollakiuri*, som betecknar täta urinuttömningar.

Polyvale'nt, flervärdig.

Polyvalent serum, blandserum från olika djurslag, varigenom dess verksamhetsgrad sannolikt ökas.

Polyvale'nt vaccin, se *Multipartial vaccin*.

Polyxe'ne (*lat. Poly'xena*), *gr. sag.*, dotter av konung Priamos i Troja, begärdes av Achillevs till maka och offrades efter Trojas fall på hans grav.

Poly'xo, *astr.*, en av småplaneterna.

Polä'r, se *Polar*.

Po'ma, se *Pomum*.

Poma'ceæ, *bot.*, (av *lat. po'mum*, äpple), äppelfruktväxter, underfamilj av fam. *Rosa'ceæ*.

Poma'da (*fr. pommade, ital. pomma'ta, lat. ungue'ntum pomadi'num*, av *po'mum*, äpple), kosmetisk salva, särskilt hår- l. skäggsalva.

Pomade de Gondret, *fr.* (*l.* påma'd dö gångdre'), *farm.*, se *Unguentum ammoniacale*.

Poma'ker, till muhammedanismen övergångna bulgarer.

Pomera'ns (*lat. po'mum aura'ntii*), *farm.*, frukten av det från Asien härstammande pomeransträdet, *Ci'trus vulga'ris*. — **Pomeransblomvatten**, *A'qua aura'ntii*, beredes genom destillering av de färska pomeransblommorna. — **Pomeransknopp**, se *Fructus aurantii immaturi*. — **Pomeranstinktur**, se *Tinctura aurantii*.

Pomeridia'n (*lat. pomeridia'nus*, av *post*, efter, och *meri'dies*, middag), eftermiddags-; *bot.*, säges om en blomma, som öppnar sig om eftermiddagarna.

Pome'rium, *lat.*, den fridlysta markremsa, på vilken stadsmuren hos etrusker och romare anlades; staden Roms sakrala gräns.

Pomi'fera, *bot.*, med äpplelik frukt. — **Pomifo'rmis**, *bot.*, äppellik.

Pomme, *fr.* (*l.* påmm), äpple. — **P. d'amour** (*l.* - damo'r), kärleksäpple, tomat, namn på frukten av den från Sydamerika härstammande örten *Sola'num lycope'rsicum*. — **P. de Chine** (*l.* - dö sjinn), apelsin. — **P. de terre** (*l.* - tärr), potatis.

Pomo'ker = *Pomaker* (se d. o.).

Pomolo'g (av *lat. po'mum*, äpple, och *gr. lo'gos*, lära), fruktkännare. — **Pomologi'**, läran om ätliga trädfrukter, särskilt äpplen och päron.

Pomo'na, *rom. myt.*, frukträdens gudinna; *astr.*, en av småplaneterna.

Pomp (av *lat. po'mpa, gr. pompe'*, upptåg, fest- l. sorgtåg), ståt, prakt, prunkande ceremonier; ordprål, svassande tal. — **Pompes funèbres**, *fr.* (*l.* pångp fynä'br), begravningsståt. — **Entrepreneur de pompes funèbres** (*l.* angtröprönör dö -), begravningsentreprenör. — **Pompö's**, *ital.* **Pompo'so**, ståtlig, praktfull, prunkande; svassande, högtravande.

Pompadour (*l.* pångpado'r), en liten sypung l. arbetspåse, uppkallad efter den franske konungen Ludvig XV:s mätress *markisinnan de Pompadour*.

Pompe'ja, *astr.*, en av småplaneterna.

Pompeja'nsk stil, *konsth.*, en särskilt i innerväggarnas dekorering framträdande, fantasirik och behagfull stil, uppkallad efter den år 79 e. Kr. av Vesuvius förstörda italiska staden *Pompe'ji*, där den var förhärskande.

Pompe'jus, en fornromersk plebejisk släkt, vars mest namnkunnige medlem var *Cnejus Pompejus Magnus*, Julius Cæsars medtävlare om makten.

Po'mpelmu's, *holl.*, ett slags stora apelsiner, frukten av det västindiska trädet *Ci'trus decuma'na*.

Pompes funèbres, se under *Pomp*.

Pompie'rer (*fr. pompiers*, av *pompe*, pump), brandsoldater.

Pompo'ng (*fr. pompon* [*l.* pångpå'ng]), benämning på bollar av ull l. silke, som bru-

kas till prydnad å damtoaletter och militära huvudbonader.

Pompo'so, *ital.*, se *Pompös* (under *Pomp*); *tonk.*, praktfullt, pompöst.

Pompö's, se under *Pomp.*

Pomri'l, läskedryck, beredd av torkade äpplen.

Po'mum, *pl.* **Poma,** *lat.*, äpple. — **Pomum Ada'mi,** Adamsäpple, paradisäpple; *anat.*, se *Adamsäpple.* — **Poma amo'ris,** kärleksäpplen. — **P. aura'ntia,** eg. guldäpplen; pomeranser. — **P. ci'tri me'dica,** citroner. — **P. ma'li,** vanliga äpplen.

Poncas, nordamerikansk indianstam av *Dakotas* (se d. o.).

Ponceau, *fr.* (*l.* pångså'), ponsoröd (se *Ponso*).

Ponceletmedaljen (*l.* pångslä'-), utdelas av Franska vetenskapsakademien för förtjänster inom de matematiska och fysiska vetenskaperna.

Poncera (*l.* pångse'ra, *fr. poncer*), med en påse, fylld med sot l. pulveriserad krita, överfara en teckning, vars drag man genomstungit med en nål, för att överföra desamma på annat papper; slipa, glätta med pimpsten.

Poncho, *sp.* (*l.* på'ntsjå), en urspr. arabisk, av sydamerikanska *gauchos* (se d. o.) brukad mantel, som består av ett fyrkantigt stycke tyg l. kläde med ett hål i mitten för huvudet.

Ponci'ner, *pl.*, en art stora omvänt äggformiga, vid basen räfflade limoner.

Pond, holländsk vikt = 1 kg.

Pondera'bel, Ponderabi'lia, Ponderatio'n m. fl., se under *Pondus.*

Ponderomoto'risk kraft, *fys.*, se under *Pondus.*

Pondero'so, *ital.*, *tonk.*, tungt, med eftertryck.

Pondroli't, *tekn.*, ett sprängämne.

Pondus, *lat.*, vikt, tyngd; eftertryck, styrka; myndighet, anseende. — **Pondus inu'tile terræ,** en onyttig börda på jorden, d. v. s. en overksam, onyttig människa. — **Pondera'bel** (*lat. pondera'bilis*), *fys.*, vägbar. — **Ponderabi'lia,** *pl.*, vägbara ämnen. — **Ponderabilite't,** vägbarhet. — **Ponderatio'n,** vägning, avpassning; *målark.*, jämvikt i en figurs ställning. — **Pondere'ra,** avväga; överväga, överlägga. — **Ponderomoto'risk kraft,** *fys.*, eg. kraft, som åstadkommer rörelse, spec. kraft, som påverkar en kropp i ett elektriskt l. magnetiskt fält. — **Ponderosite't,** tyngd, viktighet. — **Ponderö's,** tung; eftertrycklig.

Po'ne gu'læ me'tas, ut sit ti'bi lo'ngior æ'tas, *lat. ordspr.*, den, som vill nå en hög ålderdom, bör alltid leva måttligt.

Pone'ra (*lat. po'nere*), förutsätta, antaga.

Ponerologi' (av *gr. ponero's*, dålig, ond, och *lo'gos*, lära), läran om det onda; dåligt rykte.

Po'nganboskap, en mörkfärgad österrikisk nötkreatursras.

Pongo, *port.*, *geogr.*, förträngning i ett flodlopp.

Ponny, försvenskad form av eng. *Pony* (se d. o.).

Pono'rer, se *Katavotrer.*

Pons a'sini l. **Pons asino'rum,** *lat.*, eg. åsnebrygga; hjälpmedel för okunniga och svaga huvuden; upplaga av klassiska författare med förklaringar även över självklara förhållanden; 5:e propositionen i 1:a boken av *Euklides'* "Elementa".

Ponsbach, en legering av koppar och zink.

Po'nso (*fr. ponceau*, av *lat. pœ'nicus* l. *pu'nicus*, purpurröd), *tekn.*, en bjärt, vallmoröd färg.

Pons Va'roli, se *Varols brygga.*

Pontac, *fr.* (*l.* pångta'ck), po'ntak, ett franskt, mörkrött vin, numera av lägre klass.

Po'nte co'rvo, *ital.*, eg. den buktiga bron, valvbron; namn på ett italienskt furstendöme, som av den franske kejsaren Napoleon I år 1806 skänktes åt marskalk *Bernadotte*, stamfader för det i Sverige regerande konungahuset.

Po'nte de' sospi'ri, *ital.*, suckarnas bro i Venedig, över vilken de livdömda fördes till avrättsplatsen.

Po'ntia, se under *Pontius.*

Ponticello, *ital.* (*l.* -tjä'llå, av *lat. pons*, bro), *tonk.*, stallet på stråkinstrument. — **Sul ponticello,** med stråken nära stallet. Förk. *Sul p.* l. *s. port.*

Po'ntifex, *pl.* **Pontifices,** *lat.* (av *pons*, bro, och *fa'cere*, göra), överpräst, i det gamla Rom medlem av det översta prästkollegiet. — **Pontifex ma'ximus,** överstepräst, främste mannen inom detta kollegium; senare prästfurste, påve. — **Pontifica'le,** en katolsk biskoplig ritualbok. — **Pontifica'lia,** *pl.*, biskopsskrud; högtids- l. ämbetsdräkt. — **Pontifika't** (*lat. pontifica'tus*), prästerlig värdighet; en överstepräst värdighet; påvevärdighet; en påves regeringstid. — **In pontifica'libus,** i full prästerlig skrud; i högtids- l. ämbetsdräkt.

Po'ntius, mansnamn (av *gr. po'ntos*, hav), havsman, sjöman. Se vid. *Pilatus.* Motsvarar kvinnonamnet **Po'ntia,** vilket var ett tillnamn till Afrodite såsom den ur havet uppstigna.

Po'nto (*fr. ponte*), *spelt.*, i lomberspel: hjärter- l. ruteräss såsom fjärde trumfen, då man spelar i dessa färger.

Ponton (*l.* pånntå'n), *krigsk.*, pråm av trä l. stålplåt, som brukas vid anläggning av krigsbryggor. — **Pontonage** (*l.* -a'sj), bropengar, färjpengar. — **Pontondocka,** flytdocka. — **Pontoniä'r** l. **Pontonjär,** broslagningssoldat, brobyggare.

Ponto'ng, se *Ponton.*

Pontonjä'r, se *Ponton.*

Pontopolli't, ett sprängämne, som består av nitroglycerin och nitronaftalin.

Po'ntos (*lat. Po'ntus*), *gr. myt.*, världshavet.

Po'ntus, mansnamn = *Pontius* (se d. o.).

Pony, *pl.* **Ponies**, *eng.* (*l.* på'nni, på'nnis), ponny, namn på ett slags små hästar från skotska höglanden och Shetlandsöarna, motsvarande våra ölänningar.

Pools, *eng.* (*l.* pols), i Förenta staterna benämning på mer l. mindre varaktiga sammanslutningar inom börslivet, samfärdsväsendet l. industrien med ändamål att helt behärska viss gren av marknaden. — **Göra en pool**, uppköpa allt som finnes av en viss vara i marknaden (i spekulationssyfte).

Poonträ (*l.* pon-), dets. som *Takamahakträ* (se d. o.).

Pop, *ry.* (*l.* påp; av *gr. pappas*, fader), grekisk-katolsk präst i Ryssland.

Popcorn, *eng.* (*l.* på'pkårn), rostad majs.

Popeli'n (*fr. popeline*), ett slags halvsiden; en ylleimitation av detta.

Poplar, *eng.* (*l.* på'plör), Londons fattigaste stadsdel (i East End).

Po'ples, *lat.*, *anat.*, knäveck.

Popoffka, *ry.* (*l.* papå'ffka), *sjöv.*, ett bepansrat, flytande batteri.

Popola'no, *ital.* (av *lat. po'pulus*, folk), folkvän, anhängare av folkpartiet. — **Popola'ni**, *pl.*, medborgare; lägre folk. — **Po'polo**, folket. — **Popolo d'Italia**, tidning i Milano, grundad 1914 av Mussolini, fascismens huvudorgan.

Popovstjina, *ry.* (*l.* papå'ffstjina), "de gammaltroendes" kyrkosamfund i Ryssland. — **Popo'vtser**, "gammaltroende", rysk sekt, som under 1600-t. bröt sig ut ur statskyrkan.

Popp (*fr. poupe*, av *lat. pu'ppis*, bakstam), **Pupp**, *sjöv.*, överbyggnad akter ut på ett fartyg.

Poppel, *bot.*, se *Populus*.

Poppelros, *bot.*, se *Lavatera*.

Poppy, *eng.* (*l.* på'ppi), vallmo. — **Poppyoil** (*l.* -o'jl), vallmoolja. — **Poppy seed** (*l.* - sid), vallmofrö.

Popula'res, **Popularise'ra**, **Popularite't**, **Popula's** m. fl., se under *Populus*.

Popu'leum, **Populi'na**, **Popu'lneum**, *bot.*, poppel-.

Populi'n, *kem.*, ett ämne, som finnes i bladen och barken av flera poppelarter.

Po'pulus, *lat.*, folket. — **Populus Roma'nus**, romerska folket. — **Popula'res**, *pl.*, folkpartiet i Rom i motsats mot optimaterna (se *Boni viri*). — **Popula'rfilosofien**, en filosofisk riktning i Tyskland, besläktad med Rousseaus filosofi. — **Popularise'ra** (*fr. populariser*), göra begriplig för folket, framställa i lättfattlig form. — **Popularite't**, folkynnest, folkgunst. — **Popula's** (*fr. populace*, *ital. popolazzo*), pöbel, pack. — **Populatio'n**, befolkning; *biol.*, blandbestånd. — **Populationisti'k**, befolkningsstatistik. — **Popule'ra**, befolka. — **Populosite't**, talrik befolkning. — **Populä'r** (*fr. populaire*), allmänt omtyckt, som står väl hos folket; lämpad efter allmänhetens begrepp, lättfattlig. — **Populö's**, folkrik.

Po'pulus, *bot.*, poppel, svenskt trädsläkte tillhörande underfam. *Salica'ceæ* av H ä n g e v ä x t e r n a. Odlade som parkträd äro: **P. a'lba**, silverpoppel, blad under vitludna; **P. balsami'fera**, balsampoppel, knoppar och blad som yngre starkt luktande; **P. ca'ndicans**, Ontariopoppel, en balsampoppel; **P. ita'lica**, pyramidpoppel; **P. laurifo'lia**, lagerpoppel, en balsampoppel; **P. ni'gra**, svartpoppel. — **P. tre'mula**, asp.

Populä'r, **Populö's**, se under *Populus*.

Porche, *fr.* (*l.* pårsj; av *lat. po'rticus*, portik), pelarhall, förhall till kyrkor o. a. större byggnader.

Po'rcus babiru'ssa, *zool.*, hjortsvinet.

Po'rer (av *gr. po'ros*, genomgång), *fys.*, öppningar l. mellanrum mellan en kropps smådelar; *anat.*, fina hål i organiska vävnader, körtelmynningar. — **Porosite't**, egenskapen att vara försedd med porer. — **Porö's**, försedd med porer, full av små håligheter, svampaktig, svampig.

Porfy'r (av *gr. porfy'reos*, purpurfärgad), *geol.*, en hård bergart med röd, grönaktig l. brunaktig grundmassa, som innehåller kristaller l. kristalliniska delar av fältspat, kvarts, glimmer o. s. v. — **Porfyri'sma**, *med.*, scharlakansfeber. — **Porfyri't**, en art porfyr av dioritisk l. diabasisk sammansättning. — **Porfyroi'd**, *geol.*, benämning på hälleflinta m. fl. liknande bergarter, vilka äro bemängda med kvarts och fältspat. — **Porphyroge'nitus**, *lat.*, **Porfyroge'nnetos**, *gr.*, den i purpur födde, i det forna grekiska kejsardömet titel för kejserliga prinsar, som blivit födda under faderns regeringstid.

Pori'sma, *gr.*, följdsats, *korollarium* (se d. o.).

Porkupineträ (*l.* på'rkjopa'jn-), piggsvinsträ, ett hårt virke av äldre kokospalmstammar, till promenadkäppar m. m.

Pornografi' (av *gr. po'rne*, sköka, och *gra'fein*, skriva), otuktig, slipprig litteratur. **Pornogra'fisk**, otuktig, liderlig, slipprig. — **Pornokrati'**, skökoregemente, tiden för påvedömets djupaste förfall (10:e årh), då sedeslösa adliga kvinnor beklädde sina älskare med påvevärdigheten.

Porodi'na mineral, *miner.*, äro amorfa mineral, som framgått ur ett urspr. geléartat tillstånd.

Poro'g, *ry.*, eg. tröskel, vattenfall (i Dnjepr).

Porogami' l. **Akrogami'**, *bot.*, befruktning, varvid pollenslangen växer direkt in till fröämnet genom mikropylen.

Pororo'ca = *Bore*, *meteor.* (se d. o.).

Poro'sis, *gr.* (av *po'ros*, tuffsten, slagg), förhårdning; *med.*, oriktig sammanväxning av avbrutna benknotor; porös utväxt.

Porosite't, se under *Porer.*
Porpezi't = *Palladiumguld* (se d. o.).
Porphy'ra, *bot.*, se *Bangiales.*
Porphy'rius, *bot.*, purpur-.
Porphyroge'nitus, se under *Porfyr.*
Porpori'no = *Hematinon* (se d. o.).
Porridge, *eng.* (*l.* på'rridj), soppa, välling; gröt.
Po'rrigens, *bot.*, framspärrande.
Porri'go, *gr.*, *med.*, namn på ett flertal hudutslag. Jfr *Pityriasis.* — **Porrigo deca'lvans**, hårets avfallande fläckvis. — **Porriginö's**, skorvig.
Pors, *bot.*, se *Myrica.*
Porsli'n (*ty.* *Porzellan*, *fr.* *porcellaine*, av *ital.* *porcellana*, porslinssnäcka), en hårdbränd, halvt förglasad keramisk produkt, vars huvudbeståndsdel är *kaolin* (se d. o.); därav tillverkade varor. Jfr *Biscuit*, *Fajans*, *Parian* och *Sèvresporslin.*—**Porslinsblomma**, *bot.*, se *Hoya.* — **Porslinsjaspis**, *geol.*, en stenart, som liknar porslin l. jaspis. — **Porslinslera**, se *Kaolin.* — **Porslinssnäckor**, *zool.*, *Cypræ'a*, ett släkte snäckor med vackert tecknat och färgat, avlångt, inrullat skal. Arten *C. mone'ta* brukades förr i österlandet som skiljemynt (jfr *Kauri*).
Porsvampar, *bot.*, se *Polyporaceæ.*
Port, *fr.* (*l.* pår), *eng.* (*l.* pårt), **Po'rto**, *ital.* (*lat.* *po'rtus*), hamn.
Po'rta, *lat.*, ingång, port. — **Porta triumpha'lis**, triumfbåge.
Porta'bel (av *lat.* *porta're*, bära), som kan bäras, flyttas. — **Porta di voce**, se *Portamento.* — **Portage** (*l.* -a'sj), bärande, förande; bärarlön, forlön; bagage, som resande få medföra avgiftsfritt; även = *Pacotille* (se d. o.).
Porta'l (*fr.* *portail*, av *lat.* *po'rta*, port), *byggn.*, huvudport, praktport, konstnärligt smyckad huvudingång till en monumental byggnad.
Portame'nto l. **Porta' di voce**, *ital.* (*l.* - våtje; *fr.* *port de voix* [*l.* pår dö våa']; av *lat.* *pota're*, bära), *tonk.*, glidande över från en ton till en annan, tonernas sammansmältande med varandra.
Portati'v (*fr.* *portatif*, av *porter*, bära), lätt, bekväm att bära.
Porta'to, *ital.*, *tonk.*, buret, med brett föredrag (men utan bindning).
Port d'armes, *fr.* (*l.* pårda'rm; av *porter*, bära, och *arme*, vapen), bärande av vapen; rättighet att bära vapen.
Port de voix, se *Portamento.*
Porte-chaise, *fr.* (*l.* pårtsjä's; av *porter*, bära, och *chaise*, stol), eg. bärare av en bärstol; hos oss även bärstol, portschäs (*fr.* *chaise à porteurs*). — **Portecrayon** (*l.* pårtkräjå'ng), ritstift. — **Porte-épée** (*l.* pårtepe'), *krigsk.*, eg. värjehäng; sabelhandrem, prydd med tofs av guld- l. silvertråd. — **Porte-épée-fänrik**, i Tyskland förr näst högsta underofficersgraden.—**Porte-feuille** (*l.* pårtfö'j), portfölj, brevväska; plånbok; ministerportfölj, ministerpost.— **Porte-lettre** (*l.* pårtlä'ttr), brevväska, portfölj. — **Porte-manteau** (*l.* pårtmangtå'), klädhängare. — **Portemonnaie** (*l.* pårtmånnä'), se *Portmonnä.*
Portée, *fr.* (*l.* pårte'), skottvidd, bärvidd; fattningsförmåga.
Porten, Höga porten l. **Ottoma'nska porten** (*turk.* *ba'b-i-humajûn* l. *bâb-i-âli*), turkiska regeringen.
Portento'sus, *bot.*, vidunderlig.
Porte'ntum, *pl.* **Porte'nta**, *lat.* (av *porte'ndere*, förebåda), järtecken, varsel.
Portepé, se *Porte-épée.*
Porter, *eng.* (*l.* på'rtör), eg. bärare; en stark, besk, mörkbrun ölsort.
Porte'rad (*fr.* *porté*), böjd, hågad, fallen för.
Porte-voix, *fr.* (*l.* pårtvå'a), ropare.
Portfö'lj (*fr.* *porte-feuille*, av *porter*, bära, innehålla, och *feuille*, blad, ark), pappersväska, brevväska, förvaringsfodral för papper och dokument; förråd av en viss sorts värdepapper i en bank; en ministers ämbete.
Portia tree, se *Gabunträ.*
Portier, *fr.* (*l.* pårtie'; *ital.* *portie're*; *sp.* *porte'ro*, av *lat.* *porta*, port), portvakt, särskilt i ett hotell. — **Portière** (*l.* pårtiä'r), portvakterska; vagnsdörr; dörrförhänge.
Porti'k (*fr.* *portique*, *lat.* *po'rticus*), utåt öppen gång l. galleri, vars tak uppbäres av pelare l. kolonner.
Portio'n (*lat.* *po'rtio*), del, andel; avmätt del. — **Portione'ra ut**, avdela i portioner.
Portiä'r, dörrförhänge. Jfr *Portière.*
Portlakeväxter, *bot.*, *Portula'ceæ*, en örtfamilj. Hos oss odlas den från s. Europa härstammande *Portula'ca olera'cea*, portulak, vilken brukas som spenat l. sallat.
Portland arrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*
Po'rtlandcement, cement, bränt av Portlandsten, ett slags kalksten från den engelska ön *Portland* (*l.* på'rtländ), l. av lera och kalk.
Portlandrosor, *bot.*, se *Rosa.*
Po'rtlandvasen, förr kallad **Barberinivasen**, ett i mitten av 17:e årh. i Rom funnet antikt glaskärl, uppkallat efter hertigen av Portland, som förvärvade det av Barberiniska biblioteket i Rom. Tillhör numera British museum i London.
Portmonnä' (*fr.* *porte-monnaie*, av *porter*, bära, innehålla, och *monnaie*, mynt), liten penningväska.
Po'rto, *ital.* (av *lat.* *porta're*, bära), eg. fraktpengar; postbefordringsavgift, särskilt den, som erlägges vid mottagandet av befordrat brev l. paket. Jfr *Franko.* — **Porto-franco**, frihamn. — **Porto-mo'rto**, eg. död hamn, d. v. s. en hamn, i vilken det är köpmansskepp förbjudet att inlöpa. — **Portomärke**, märke som användes för redovisning av postbefordringsavgift, vil-

ken, icke erlagd av avsändaren, krävs av adressaten.

Portoga'lli, portugisiska apelsiner.

Portola'n (*ital. portolano, gr. peri'plus*), kustbeskrivning; sjökort, skepparekarta.

Portomo'rto, Po'rtomärke, se under *Porto.*

Portori'co, namn på ett slags tobak från den västindiska ön med samma namn. — **Portoricobark,** ett humlesurrogat, som fås av *Colubri'na reclina'ta,* tillhörande fam. *Rhamna'ceæ,* på Antillerna.

Portprosely'ter, se under *Proselyt.*

Portrait parlé, *fr.* (*l.* pårtre' parle'), ”porträtt i ord”, signalementsystem för igenkännande av brottslingar.

Porträ'tt (*fr. portrait,* av *lat. protractum,* något, som blivit bragt i dagen), plastisk, målad l. på annat sätt utförd avbildning av en person. — **Porträtte'ra** (*fr. portraire*), avbilda, avmåla. — **Porträttö'r,** porträttmålare.

Portschä's, se *Porte-chaise.*

Portugale's, portugisiskt guldmynt = omkr. 30 kr.

Po'rtugalolja, apelsinolja.

Portugi'ser, inv. i Portugal.

Portugi'sisk lök, en varietet av rödlöken, *A'llium ce'pa.*

Portugisisk tackling, rigg med gaffelsegel, vars gaffel är nästan parallell med masten.

Portula'ca, Portulak, se *Portlakeväxter.*

Portula'ceæ, *bot.,* växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Se *Montia.*

Portulan, *fr.* (*l.* pårtyla'ng), *sjöv.,* gradbok, som angiver kusternas och hamnarnas läge.

Portu'mnus l. **Portu'nus,** *rom. myt.,* hamnguden.

Po'rtus, *lat.,* hamn.

Portvin, ett starkt rött, portugisiskt vin, uppkallat efter sin exporthamn, *Oporto.*

Portö'r (av *fr. porteur,* bärare), ett slags blecklåda, i vilken botanister under sina exkursioner samla växter.

Porö's, se under *Porer.*

pos., förk. för *positivus.*

Posa'da, *sp.,* värdshus, gästgivaregård. — **Posade'ro,** värdshusvärd.

Posamente'rvaror (av *fr. passementier,* snörmakare), snörmakeriarbeten.

Po'scimur, *lat.,* jag känner mig uppfordrad (t. ex. att gripa till ordet). (”Odæ” av *Horatius.*)

Pose, *fr.* (*l.* pås; av *poser,* ställa), för avmålning l. porträttering lämpad ställning; utstuderad, effektfull ställning. — **Posé** (*l.* påse'), stadgad, allvarlig, betänksam. — **Pose'ra,** antaga en *pose,* söka verka, spela viktig, vilja synas.

Poseidon', *gr. myt.,* havets gud (motsvarar romarnas *Neptunus*).

Pose'ra, se under *Pose.*

Positio'n (*lat. posi'tio,* av *po'nere,* sätta, ställa), ställning, läge; levnadsvillkor; ansedd samhällsställning; *krigsk.,* fast ställning, där en stridande part skrider till l. inväntar anfall; *tonk.,* läge; *dansk.,* fotställning; *fäktk.,* gardställning (se *Positur*). — **Positionsartilleri,** grovt artilleri. — **Positionskrig,** krig, som rör sig kring befästa ställningar. — **Positionslanterna,** *sjöv.,* ett slags lanterna med vitt sken. — **Positionslista,** uppgift på redeeriernas utevarande fartyg, deras ankomst- och avgångstider till och från hamnar m. m.

Positi'v (*lat. positi'vus,* av *po'nere,* sätta, ställa, antaga), viss, bestämd, fastställd; verklig, faktisk; uttrycklig, befallande, tvärsäker; *språkv.,* se *Positivus; log.,* jakande.)(N e g a t i v; (*fr. orgue de barbarie, ty. Dreh-orgel*), *tonk.,* urspr. ett slags kammarorgel; portativ orgel, handorgel, vevorgel. — **Positivt bevis,** direkt bevis. — **Positiv bild,** *fotogr.,* en med originalet fullkomligt överensstämmande bild, som erhålles genom avtryck av den negativa bilden. — **P. elektricitet,** *fys.,* glaselektricitet, den elektricitet, som glas genom gnidning erhåller. — **P. religion,** uppenbarad religion, på uppenbarelse grundad religion.)(N a t u r l i g r e l i g i o n. — **P. rätt,** lagstadgad rätt.)(N a t u r r ä t t. — **P. storhet,** *mat.,* med tecknet + försedd storhet. — **P. ta'xis,** *biol.,* se *Taxier.* — **Positivi'sm,** den filosofiska riktning, som erkänner blott det positivt vissa, det av sinnenas vittnesbörd intygade; den religionsfilosofiska åsikt, som står på den positiva l. uppenbarade religionens ståndpunkt. — **Positivi'ster,** anhängare av den skola, som grundats av den filosofiska positivismens främste målsman, fransmannen *Auguste Comte.* — **Positivite't,** visshet, handgriplighet.

Positi'vus, se *Komparationsgraderna.*

Po'sito, *lat.,* förutsatt, antaget. — **Posito, sed non conce'sso,** antaget, men icke medgivet.

Positu'r (*lat. positu'ra*), ställning, kroppsställning; försvarsställning; *fäktk.,* utgångsställning (gard- l. färdigställning). — **Sätta sig i positur,** bereda sig till något, hålla sig färdig, sätta sig i försvarställstånd.

Pospoli'ten (*po., postolite ruszenie*), allmänt krigsuppbåd.

poss., förk. för *possesivus.*

Po'sse, *ty.,* fars, burleskt lustspel.

Po'sse, *lat.,* kunna, förmå. — **A posse ad e'sse,** *log.,* ett felslut, varvid från en saks möjlighet slutes till dess verklighet. — **Ultra posse ne'mo obliga'tur,** ingen kan förpliktas att göra något, som går över hans förmåga.

Posse'rlig (*ty. possierlich*), putslustig, tokrolig.

Possessio'n (*lat. posse'ssio,* av *posside're,* äga), besittning, innehavande; gods, lantegendom. — **Possessiona't** (ett hos oss bildat ord), godsägare, ägare av en större lantegendom.

Possessi'v (*lat. possessi'vus*, av *posside're*, äga, besitta), *språkv.*, som angår l. utmärker ett ägande. — **Possessiv genitiv**, genitiv, som betecknar, vems något är l. till vem något hör. — **Possessi'vum** l. **Possessivt pronomen**, pronomen, som utmärker ett ägande.

Posse'ssor, *lat.*, ägare, innehavare. — **Possesso'risk process**, *jur.*, process om själva besittningen (ej besittningsrätten) till en sak.

Possi'bel (*lat. possi'bilis*), möjlig. — **Possibilite't**, möjlighet. — **Possibili'ster**, benämning på en grupp franska socialister, som under 1880-t. sökte utan revolutionära medel nå "det möjliga" i avvaktan på den socialistiska idealstatens förverkligande. Efter sin ledare även kallade *Broussister*.

Posside'ra (*lat. posside're*), äga, vara i besittning av, innehava.

Post, *lat.*, efter, efteråt.

Post (*fr. le poste*, av *lat. po'situs*, ställd), ställe, där man har att fullgöra sin plikt; beställning, syssla; försänt varuparti; varje i räkning upptagen vara, arbete l. d. samt penningbelopp därför; budskap; mellanbalk i ett fönster; en dörrs sidoinfattning; (*ty. Posten, ital. posto*), *krigsk.*, skiltvakt; plats, där en skiltvakt är utställd; (*ty. Post, fr. la poste, ital. posta*), allmän anstalt för fortskaffande av brev, paket och personer från ett ställe till ett annat mot fastställd avgift; en dylik anstalts lokaler; de genom posten befordrade försändelserna. — **Posta'l** l. **Posta'lisk**, som angår postväsendet. — **Poste'ra**, utställa på en post, anvisa en plats. — **Poste'ring**, vakthavande trupp.

Post., *herald.*, se *Flaue dextre.*

Postage, *eng.* (*l.* på'stidj), brevporto. — **Postagestamp**, frimärke.

Postame'nt (av *lat. po'nere*, ställa), fotställ för en staty, en vas l. d.

Postanvisning, *handelst.*, ett slags postförsändelse, varvid penningar inbetalas å en postanstalt och genom postverkets försorg utbetalas till adressaten å en annan plats.

Post Chri'stum na'tum, *lat.*, efter Kristi födelse.

Post cœnam sta'bis, seu pa'ssus mi'lle mea'bis, *lat.* (*l.* - se'nam -), efter måltiden skall du stå l. ock tusen steg gå.

Postdate'ra (*fr. postdater*, av *lat. post*, efter, efteråt, och *da'tum* (se d. o.), åsätta ett senare datum än det rätta. — **Postdatum**, senare datum än det rätta, åsatt en handling.

Postdenta'ler (av *lat. post*, efter, efteråt, bak, och *dens*, tand), *fonet.*, språkljud, vid vilkas bildande tungspetsen tryckes mot de övre framtändernas baksida.

Postdiluvia'nsk (av *lat. post*, efter, efteråt, och *dilu'vium*, översvämning), som uppstått efter syndafloden. Jfr *Antediluviansk.*

Poste'ra, Poste'ring, se under *Post.*

Poste'j l. **Baste'j** (*ty. Bastei*), *krigsk.*, rundel, ett i fästningsvall ingående runt försvarstorn med plats för artilleripjäser, ex. Kalmar, Vadstena.

Poste restante, *fr.* (*l.* påsst resta'ngt), till kvarliggande på posten, till avhämtning (angiver å postförsändelser, att dessa skola å posten avhämtas av adressaten).

Po'steri, *lat.*, *pl.*, de efterkommande. — **Posterite't**, efterkommande, eftervärld. — **Posterio'ra**, *pl.*, det senare, det ersta; bakdel, stjärt. — **Posteriori'sm**, *fil.*, det filosofiska system, som söker nå till kunskap på erfarenhetens väg. — **Posteriorite't**, senare tillvaro.

Postexiste'ns (av *lat. post*, efter, efteråt, och *existere*, uppstå), livet efter detta, tillvaron efter döden.

Post fe'stum, se under *Festum.* — **Post festum veni're mi'serum est**, *lat. ordspr.*, den sist kommande få alltid dålig plats.

Postfi'x, *språkv.*, affix (se d. o.), som står i slutet av ett ord. Jfr *Prefix.*

Postflora'l, *bot.*, kallas en företeelse, som uppträder efter blomningen.)(Preflora'l.

Postfloratio'n, *bot.*, överblomning, blomdelarnas förhållande efter blomningen till skydd för fruktämnet.

Postförskott, *handelst.*, ett slags postförsändelse, vid vars mottagande adressaten har att erlägga ett visst belopp, som därefter å inlämningspostanstalten utbetalas till avsändaren.

Postglacia'l, *geol.*, bildad efter glacial- l. istiden. — **Postglacial-lera**, i den postglaciala tidens hav bildad lera.

Postglacia'la havet, *geol.*, sammanfattande benämning på *Litorinahavet* (se d. o.) och *Tapeshavet* (se d. o.).

Posthi't (av *gr. po'sthe*, förhud), *med.*, förhudsinflammation.

Post hoc, e'rgo pro'pter hoc, *lat.*, *log.*, efter detta, alltså till följd av detta (en mot tackelagarna stridande slutledning).

Post ho'minum memo'riam, se under *Memoria.*

Posthu'm, Po'sthumus, se *Postum.*

Posthypno'tisk, benämnes en suggestion, som först blir verksam efter en viss mellantid.

Postiche, *fr.* (*l.* påsti'sj), understucken, falsk, oäkta, lös (om hår, tänder etc.).

Posti'cum, *lat.*, *byggn.*, den del av ett antikt tempel, som låg bakom *cellan* (se d. o.).

Postilj'on (*fr. postillon*), postkusk, gammal titel för vissa postbetjänte.

Posti'lla, *lat.* (av *post i'lla*, efter dessa [nämligen *ve'rba te'xtus*, textens ord]), under medeltiden utläggning av den heliga skrift; nu predikosamling, avsedd för husandakt. — **Postilla'nt**, författare av en postilla. — **Postille'ra**, förklara den heliga skrift.

Postillon, *fr.* (*l.* påstijå'ng), postiljon (se d. o.). — **Postillon d'amour** (*l.* - damo'r), kärleksbud, överbringare av kärleksbrev.

Posti'this, *med.*, se *Posthit.*

Postla'gernd, *ty.*, dets. som *Poste restante* (se d. o.).

Postlimi'nium, *lat.*, *jur.*, inträdande i gamla rättigheter; återinträdande av ett förut rådande rättstillstånd.

Postlu'dium (av *lat. post*, efter, efteråt, och *lu'dere*, spela, leka), *tonk.*, efterspel på orgel, utgångsstycke. Jfr *Preludium.*

Post meri'diem, se under *Meridies.*

Post mo'rtem, *lat.*, efter döden.

Post, non pro'pter, *lat.*, efter, icke till följd av. Jfr *Post hoc, ergo propter hoc.*

Post nu'bila Phœbus, *lat.* (*l.* - fe'bus), efter regn kommer solsken.

Postnumera'ndo, *lat.*, *handelst.*, att betala efteråt, genom betalning efteråt.

Po'sto, *ital.*, fast ställning, försvarsställning.

Postpalata'la språkljud (av *lat. post*, efter, efteråt, bak, och *pala'tum*, gom), *fonet.*, mellan mjuka gommen och tungan bildade konsonanter.

Postpone'ra (*lat. postpo'nere*), sätta efter, tillbakasätta, akta ringare. — **Postpositio'n,** tillbakasättande, åsidosättande; *jur.*, myndighets förklaring, att en inteckning skall flyttas efter en annan, som den förut varit likställd med l. haft företräde framför.

Postpo'rto (jfr *Post* och *Porto*), postbefordringsavgift.

Postpositio'n, se under *Postponera.*

Postpositi'v, *språkv.*, efterställd, d. v. s. styrande ett föreg. ord.

Post prœ'lia præmia, *lat.*, efter striderna komma belöningarna.

Postrega'le (jfr *Regal*), kronans rätt att upprätthålla ett lands postväsende.

Postremissväxel, *handelst.*, en avistaväxel, utfärdad av en bank på utställaren själv l. på andra banker.

Postremite't, se under följ. ord.

Postre'mo, *lat.*, slutligen, till sist. — **Postremite't,** det yttersta, slutet. — **Postre'mum,** det sista, sista ordet.

Post Ro'mam co'nditam, *lat.*, efter Roms grundläggning.

Postsce'nium, *lat.*, rummet bakom scenen på antikens teatrar.

Postskriptum l. **Postskript** (*lat. postscri'ptum*, av *postscri'bere*, skriva efteråt), efterskrift, vad som i ett brev tillägges efter namnunderskriften.

Posttertiä'rformationen, *geol.*, de kvartära bildningarna.

Post Trinita'tem, *lat.*, efter Trinitatis l. trefaldighetssöndagen.

Postula'nt (av *lat. postula're*, fordra), sökande, aspirant. — **Postula't** (*lat. postula'tum*), eg. fordran, påstående; *fil.*, sats, som icke kan, men ej heller behöver bevisas; *mat.*, enkel uppgift, vars lösning ej fordrar bevis. — **Postule'ra,** yrka, påstå, förutsätta.

Postu'm, ej **Posthum** (*lat. po'stamus*, riktigare än *po'sthumus*), född efter faderns död; först efter författarens död utg. (skrift). — **Li'beri po'stumi,** *pl.*, barn, födda efter faderns död. — **O'pera po'stuma,** se under *Opera*, *pl.* av *Opus.* — **O'pus po'stumum,** se under *Opus.*

Post u'rbem co'nditam, *lat.*, efter stadens (Roms) grundläggning.

Pot, *da.* (*l.* pått), gammalt danskt rymdmått = 0,9661 l.

Pot, *fr.* (*l.* på), kruka, kanna, gryta. — **Pot au feu des gourmets** (*l.* påttåfö dä gormä'), fin köttsoppa. — **Manger à la fortune du pot** (*l.* mangsje' - fårrty'nn dypå'), eg. äta efter grytans lycka; hålla till godo med vad huset förmår.

Potage, *fr.* (*l.* påtasj), soppa, köttsoppa. — **Potage à la julienne,** se *Julienne.* — **Jean Potage,** se *Jean Potage.*

Potamoge'ton, *bot.*, nate, släkte av vattenväxter tillhörande fam. *Potamogetona'ceæ.* I Sverige ett tjugutal arter, många mycket allmänna i såväl sött som salt vatten. — **P. grami'neus,** gräsnate. — **P. na'tans,** gäddnate. — **P. pectina'tus,** borstnate. — **P. perfotia'tus,** ålnate.

Potamogetona'ceæ (syn. *Fluvia'les*), *bot.*, familj av vattenväxter, tillhörande de angiosperma monokotyledonerna. Svenska släkten: *Potamoge'ton, Ru'ppia, Zanniche'lia* och *Zoste'ra.*

Po'tamogra'f (av *gr. potamo's*, flod, och *gra'fein*, skriva), person, som beskriver floder. — **Potamografi',** flodbeskrivning. — **Potamologi'** (av *gr. logos*, lära), läran om floder.

Potamopla'nkton, flodernas plankton (se d. o.).

Pota'ssa, *lat.*, *kem.*, pottaska. — **Potassa calcina'ta,** rent kolsyrat kali. — **Pota'ssium,** äldre namn på kalium.

Pota'tes l. **Pota'tis** (*eng. potato, sp. bata'ta, fr. pomme de terre, ty.* och *da. Kartoffel*), *bot.*, stjälkknölarna av den i Chile och Peru inhemska växten *Sola'num tubero'sum*, tillhörande fam. *Solana'ceæ.* — **Potatesskalbaggen** = *Coloradoskalbaggen* (se d. o.).

Potatio'n, *lat.*, dryckeslag. — **Pota'tor,** *lat.*, drinkare.

Potemkin-byar (*l.* patjå'mkin-), skönmålningar till fördöljande av en krass verklighet bakom tillfälliga kulisser, såsom Potemkin säges ha bokstavligen gjort vid Katarina II:s resa till det av honom förhärjade Krim.

Pote'ns (*lat. pote'ntia*), förmåga, makt, livskraft, alstringskraft, avlingsduglighet (jfr *Impotens*); form l. grad av potentialitet; *mat.*, produkten av ett antal lika faktorer, vilkas antal utvisas av exponenten; *mek.*, benämning på de enkla delar (t. ex.

trissan, skruven, kilen), av vilka sammansatta maskiner bestå. — **Potenslinje** = *Kordal* (se d. o.). — **Pote'nt** (*lat. po'tens*), mäktig, förmående. — **Potenta't** (*mlat. potenta'tus*), maktinnehavare; mäktig och högt ansedd man; suverän, krönt huvud. — **Pote'ntia**, *fil.*, till möjligheten. — **Potentia'l**, *fys.*, som har verkande kraft. — **Potentialfunktion**, *mat.*, en funktion, som brukas till beräkning av en kropps attraktion på en annan kropp. — **Potentia'lis**, *språkv.*, det modus av ett verb, som angiver något såsom möjligt, under en oviss l. osannolik förutsättning. — **Potentialite't**, eg. möjlighet; egenskapen att existera blott i möjligheten, i en lägre, outvecklad form. — **Potentie'll**, som äger potentialitet; *med.*, säges om läkemedel, vilka verka medelbart l. först efteråt.)(A k t u e l. — **Potentie'ra**, förhöja, förstärka, stegra kraften l. värdet; *mat.*, upphöja till potens.

Potent, mansnamn (av *lat. po'tens*, mäktig). Motsvarar kvinnonamnet **Pote'ntia**.

Potentialite't, Potentie'll, Potentie'ra m. fl., se under *Potens.*

Potenti'lla, *bot.*, artrikt växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Sentico'sæ*. Bland odlade, utländska arter märkas: **P. alba**, vitblommig (Österrike). — **P. ambi'gua** (Himalaya). — **P. atrosangui'nea**, med blodröda blommor (Nepal). — **P. aure'a** (Alperna). — Bland inhemska arter märkas: **P. anseri'na**, gåsört, silverört. — **P. arge'ntea**, femfingerört. — **P. ere'cta**, blodrot. — **P. fragaria'strum**, smultronfingerört. — **P. frutico'sa**, tok. — **P. ni'vea**, lappfingerört. — **P. re'ptans**, revfingerört. — **P. rupe'stris**, trollsmultron. — **P. verna**, vårfingerört, mångformig.

Potentiome'ter, *elektrotekn.*, spänningsdelare, anordning för uttagande av blott en viss del av elektrisk spänning.

Poterie, *fr.* (*l.* påttöri'; av *pot*, kruka), krukmakararbete.

Pote'rn (*fr. poterne*), *befästn.*, portvalv, välvd gång under en fästningsvall.

Pote'stas, *lat.*, makt, välde, förmåga, ämbetsmyndighet. — **P. cla'vium**, makt över nycklarna (löse- och bindenyckeln). — **P. dat jus**, makt ger rätt (att handla godtyckligt). — **P. pa'tria**, se *Patria potestas.*

Pothenots problem (*l.* påtenå's -), uppgiften att bestämma en punkts läge genom att från punkten observera riktningarna till tre till sitt läge kända, men som otillgängliga betraktade punkter.

Pothos, *gr. myt.*, åtrån, med Eros besläktad gudomlighet.

Potichomani' (av *fr. potiche*, kinesiskt porslinskärl, och *gr. mani'a*, raseri, vurm), en metod att utsmycka glaskärl genom att invändigt bekläda dem med färglagda figurer, vilkas baksida övermålas med oljefärg.

Potin, *fr.* (*l.* påtä'ng), gulkoppar, en metallblandning av koppar, bly, tenn och gallmeja.

Potio, *lat.* (av *pota're*, dricka), dryck; *med.*, ett blandat, flytande medikament. — **P. morti'fera**, dödsdryck, giftdryck. — **P. Rive'ri** l. **Rive'rs dryck**, en blandning av kaliumkarbonat, citronsaft, vatten och sirap. Brukades förr mot kväljningar och kräkningar.

Po'tior te'mpore, portior ju're, *lat.*, företräde i tid skänker företräde i rätt; den, som först kommer till kvarnen, får först mala.

Potjo'mkinbyar, se *Potemkinbyar.*

Potkes l. **Potkäs** (*l.* påttjä's, *ty. Pottkäse*, av *Pot*, kruka, och *Käse*, ost), tillagas av riven ost, grädde l. smör, konjak och kryddor.

Potografi' (av *gr. poto'n*, dryck, och *gra'fein*, skriva), beskrivning om drycker. — **Potologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om drycker. — **Potolo'gisk**, som hör till potologien. — **Potomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), dryckenskapslast.

Potomocho'erus, *zool.*, Afrikas och Madagaskars flod- l. busksvin. — **P. chæropo'tamus**, boschvark, Sydafrikas busksvin. — **P. Edwa'rdii**, Edwards busksvin, en art på Madagaskar. — **P. po'rcus**, rött flodsvin, västafrikanskt busksvin.

Potpourri' l. **Potpurri'** (*l.* pått-; *fr. pot-pourri* [*l.* påpo'ri'], av *pot*, kruka, gryta, och *pourri*, rutten), luktkruka, flera slags välluktande blommor och örter, blandade i ett kärl; anrättning av olika slags kött, hopkokat med grönsaker (jfr *Olla podrida*); arbete av blandat och osammanhängande innehåll; mischmasch; litet av varje; *tonk.*, sammanställning av kända melodier, förenade genom små mellanspel.

Pott (av *holl. pot*, lerkärl), av alla spelare gjord insats (eg. den skål, vari denna placeras). Jfr *Pot.*

Pottaska, *kem.*, *Carbo'nas ka'licus*, kaliumkarbonat, kolsyrat kali, ett salt, som beredes på ungefär samma sätt som soda. Brukas till glas, såpa m. m. samt inom färgnings- och blekningsindustrien.

Pottawatomies (*l.* patöoå'tömis), nordamerikansk indianstam.

Pottery, *eng.* (*l.* på'ttöri), lerkärl; fabrik för lerkärl. — **Potteries** (*l.* på'ttöris), lerkärlsfabriker; i England huvudorten för den engelska porslinsindustrien.

Pottfisken l. **Pottvalen** = *Spermaceti'valen* (se *Kaskeloter*).

Pottkä's, se *Potkes.*

Pottle, *eng.* (*l.* påttl), engelskt rymdmått = ½ gallon (se d. o.).

Pottska sjukan, *med.*, *Spondyli'tis*, en ryggradssjukdom, som förorsakar puckel.

Po'tus, *lat.*, dryck.

Potzdonner! Haben wir das Alles gethan!, *ty.*, För tusan, hava vi gjort allt detta?, yttrande, som tillskrives den svenske konungen *Fredrik I.* — **Potztausend**, för tusan, för tusan hakar!

Poucet, *fr.* (*l.* pose'), Tummeliten.

Pouchong, en svart kinesisk tesort.

Poudre, *fr.* (*l.* podr), stoft, damm; *med.*, pulver; puder. — **Poudre de riz** (*l.* - döri'), rispuder. Jfr *Puder.*

Poulain, *fr.* (*l.* polä'ng), föl; *med.*, venerisk ljumskböld.

Poulan, se *Pulang.*

Poula'rd l. **Poularde**, *fr.* (*l.* pola'rd; av *poule*, höna), kastrerad höna. Jfr *Kapun.* — **Poularderie** (*l.* -öri'), hönsgård, där fjäderfän uppfödas och gödas.

Poule, *fr.* (*l.* pol), benämning på en grupp fäktare vid tävlingar.

Poultry, *eng.* (*l.* po'ltri), fjäderfä.

Pound, *eng.* (*l.* pa'ond), den engelska viktenheten i handelsvikt = 453,59 gr., i guldvikt = 373,24 gr. — **Pound sterling** (*l.* - stö'rling), pund sterling (livre sterling, förk. £) = 20 schillings = 18 kr. 16 öre. Präglas numera som mynt blott under benämningen *sovereign* (se d. o.). Jfr *Sterling.* — **Poundage** (*l.* paondä'dj), ett slags tull.

Pounxa (*l.* po'n-), förr namn på naturlig borax.

Pour, *fr.* (*l.* por), för, för att. — **P. acquit** (*l.* - aki' [hårt k]) = *Per acquit* (se d. o.). — **Pourboire** (*l.* -båa'r; av *boire*, dricka), drickspenningar. — **Pour condoléance** (*l.* kå'ngdåleangs), för att beklaga sorgen. — **P. faire visite**, förk. **P. f. v.** (*l.* - fär visi'tt), för att avlägga besök l. göra sin uppvaktning. — **P. féliciter** (*l.* - felisite'), för att lyckönska. — **P. le mérite** (*l.* - lö meri'tt), eg. till lön åt förtjänsten; en preussisk och en engelsk orden. — **P. moi** (*l.* - måa'), för min del, vad mig angår. — **Pourparler** (*l.* -parle'), underhandling, överläggning. — **Pour passer le temps** (*l.* - passe' löta'ng), för att fördriva tiden, till tidsfördriv. — **P. prendre congé**, förk. **P. p. c.** (*l.* - prangdr kångsje'), för att taga avsked. — **P. rendre visite** (*l.* - rangdr visi'tt), för att avlägga motbesök.

Pour la rareté du fait, se under *Rar.*

Poursuive'ra (*l.* porsvi-; *fr.* *poursuivre*), bedriva, fullfölja.

Pousse'ra, se *Pussera.* — **Pousse-café** (*l.* posskafe'), *fr.*, ett litet glas konjak, som drickes till kaffet; likör.

Pouvoir, *fr.* (*l.* po'våar), makt, förmåga; våld; fullmakt. — **P. exécutif** (*l.* - äggsekyti'ff), verkställande makt. — **P. judiciaire** (*l.* - sjydisiä'r), dömande makt. — **P. législatif** (*l.* - lesjislati'ff), lagstiftande makt. — **Plein pouvoir** (*l.* pläng -), se *Plenipotens.*

Poveri'no, *ital.*, en fattig stackare.

Power loom, *eng.* (*l.* pa'oör lom), eg. kraftstol, ett slags mekanisk vävstol.

Povo'nda, afgansk folkstam.

Po'zzi, *ital.* (av *lat.* *pu'teus*, brunn), *pl.*, cementkamrar, fängelsehålor i Venedig.

Pozzuola'njord = *Puzzuolanjord* (se d. o.).

Poä'ng, se *Point.*

pp = *pagg.*, sidor; förk. för *per procurationem*, genom ombud; *pianissimo* l. *più piano* (se d. o.).

P. P., förk. för *lat.* *pastor primarius* (se d. o.), *publice proponit*, skall offentligen framställas (på latinska disputationer).

P. P. l. **Pr. Pr.**, som överskrift i brev i st. f. titel, namn och adress, *præmi'ssis præmitte'ndi* (utan titlar).

p. p. l. **p. pr.**, förk. för *per procurationem*, genom ombud.

p. p. c., förk. för *pour prendre congé* (se under *Pour*).

Pr. *kem.*, atomtecken för *Praseodym.*

P. R., förk. för *lat.* *Populus romanus*, det romerska folket.

pr., förk. för *procent.*

Prackan, *zool.*, se *Mergus.*

Pra'ctica, se *Praktika.*

Pra'do, *sp.* (av *lat.* *pra'tum*, äng), promenadplats i l. vid en stad; parkanläggning i Madrid. — **Pradomuseet** i Madrid är Spaniens och ett av världens största konstmuseer.

Præ, *lat.*, före. — **Præ'ter**, förutom. De flesta med dessa partiklar sammansatta ord skrivas hos oss vanligen med *e* i st. f. med *æ* och sökas följaktligen under *Pre-*, *Preter-*.

Præadami'ter, se *Preadamiter.*

Præa'ltum, *bot.*, mycket hög.

Præa'mbulum, *lat.*, ingång, företal, inledning; förspel, omsvep.

Præce'ptor, se *Preceptor.*

Præci'se, *lat.*, noga, bestämt; ofördröjligen; punktligt. — **Præcise me'dio**, alldeles mitt i månaden. — **Præcici'sm**, kallas den av puritanismen i början av 1600-t. i Holland framkallade religiösa rörelsen.

Præco'rdia, *lat.* (av *præ*, invid, och *cor*, *gen.* *co'rdis*, hjärta), *pl.*, *anat.*, bröstgrop (hjärtgrop, maggrop); hjärttrakten. — **Prekordia'l**, till dessa delar hörande.

Præ'cox, *lat.*, *bot.*, *med.*, tidig, brådmogen, brådstörtad.

Præf., förk. för *lat.* *præfatio* (se följ. ord); *præfectus*, prefekt.

Præfa'tio, *lat.*, företal, inledning.

Præfe'ctus, **Præfectu'ra**, se *Prefekt*, *Prefektur.*

Præhami'ter, en förhistorisk människoras.

Prælo'ngum, *lat.*, *bot.*, mycket lång.

Præmatu'rus, *med.*, mogen i förtid.

Præmi'ssis præmitte'ndis, *lat.*, eg. förutskickat vad förutskickas bör; förk. **P. P.** l. **Pr. Pr.** (som överskrift i brev i st. f. adressatens titel, namn och adress), utan titlar.

Præmo'rsa, *bot.*, avbiten.
Præmorta'l, *med.*, före döden.
Præmuni're (*lat. præmo'nere*, varna), benämning på flera engelska medeltidslagar samt med dem förknippade processer l. straff.
Præno'men, *lat.*, förnamn. Jfr *Agnomen*, *Cognomen*, *Nomen*.
Prænumera'ndo, se *Prenumerando*.
Præpara'nda l. **Pha'rmaca præparanda** (av *lat. præpa'rare*, bereda), äldre benämning på de läkemedel som lagenligt skulle tillredas på apoteken i Sverige, till skillnad från sådana medel, som kunde hemköpas färdiga.
Præpo'situs, *lat.* (av *præpo'nere*, sätta framför), förman, föreståndare; prost.
Præpu'tium, *lat.*, *anat.*, förhud.
Præ'sens, *pl.* **Præse'ntes**, *lat.*, närvarande. Se vid. *Presens* (under *Tempus*). — **Præse'ntia**, närvaro.
Præ'sens est ce'rtior ho'ra, *lat. ordspr.*, blott det närvarande ögonblicket är fullt tillförlitligt, man vet vad man *har*, men icke vad man kan *få*.
Præsenta'tum, *lat.*, uppvisat, inlämnat, överlämnat.
Præse'ntia, se under *Præsens*.
Præse'nti me'dico ni'hil nocet, se *Medico præsenti* etc.
Præse'pe, *astr.*, Krubban, en grupp stjärnor i Kräftans stjärnbild; *målark.*, benämning på avbildningar av Jesu födelse.
Præses, se *Preses*.
Præsta'nda, se *Prestandum* (under *Prestera*).
Præstat inju'riam fe'rre quam inferre, *lat. ordspr.*, bättre orätt lida än orätt göra.
Præsta'tio evictio'nis, se under *Evincera*.
Præstat tace're quam ma'le lo'qui, *lat. ordspr.*, bättre tiga än illa tala.
Præstigiatio'n, **Præstigia'tor**, se under följ. ord.
Præsti'gium, *pl.* **Præsti'giæ**, *sv. pl.* **Presti'gier**, *lat.*, bländverk, trolleri. — **Præstigiatio'n**, taskspeleri. — **Præstigia'tor**, *pl.* **Præstigiato'rer**, taskspelare i det gamla Rom. — **Præstigiö's**, full av bländverk.
Prætene'rum, *bot.*, mycket späd.
Præter, se under *Præ*.
Præte'rea ce'nseo Cartha'ginem e'sse dele'ndam, se *Ceterum censeo* etc.
Præte'ritum, se *Preteritum*.
Præter plu'ra, *lat.*, förutom annat, med mera.
Præter pro'pter, *lat.*, ungefär, tillnärmelsevis, mer l. mindre.
Præte'xta, *lat.*, försedd med bräm; även benämning på ett slags fornromersk tragedi. — **Prætexta to'ga**, se *Toga prætexta*.
Præto'ræ, se *Pretor*. — **Præ'tor ma'ximus**, *lat.*, diktator (se d. o.). — **Præto'rium**, fältherretält; pretoriangardet (se *Pretorianer*); högkvarter.
Prævigi'lia, *nylat.* (av *lat. vigi'lia*, vaka), dagen före en helgdagsafton.
Pra'ger Pre'sse, tyskspråkig tidning i Prag sedan 1921. Tjeckoslovakiskt regeringsorgan.
Pragerstenar, ett slags fina böhmiska brynstenar.
Pra'gma, *gr.* (av *pra'ssein*, göra, verkställa), det gjorda, gärningen, saken. — **Pragmati'k**, affärsduglighet, sakkunskap. — **Pragma'tisk** (*gr. pragmatiko's*), eg. driftig; affärsduglig, kunnig i statsvärv; klok, erfaren; saklig, allmännyttig, lärorik. — **P. historieskrivning**, historieskrivning, som framställer och förklarar tillstånd och tilldragelser i deras sammanhang, i deras egenskap av orsak och verkan. — **P. sanktion**, en allmännyttig landsförordning i statssaker l. kyrkoärenden; benämning på vissa tronföljdslagar, särskilt den, som 1724 utfärdades av den österrikiske kejsaren Karl VI. — **Pragmati'sm**, *fil.*, filosofisk och pedagogisk riktning, som anser att ett omdöme endast äger "sanning", om det leder till konsekvenser, vilka äro nyttiga för vårt liv. Den pedagogiska riktningens program går ut på att lära genom att handla.
Praguerie, *fr.* (*l.* -göri' [hårt g]; efter staden *Prag* [med anledning av husitoroligheterna därstädes]), ett uppror i Frankrike 1440 mot konung Karl VII.
Praha, *tjeck.*, Prag.
Prairial, *fr.* (*l.* präria'll; av *prairie*, äng), hömånaden, 9:e månaden i det franska republikanska kalenderåret, den 20:e maj —18:e juni.
Prairie, *fr.* (*l.* präri'; *lat. pra'tum*), äng. Jfr *Präri*.
Praja'pati, *ind. relig.*, en personifikation av skaparkraften.
Pra'krit (av *sanskr. prâkrita*, allmän), benämning på olika dialekter i Indien; namn på det gamla indiska folkspråket. Jfr *Sanskrit*.
Praktand, se *Anas*.
Prakti'k (av *gr. praktiko's*, duglig till handling), tillämpning i handling, i livet.)(T e o r i; utövning, verkställande; erfarenhet, övning, vana; verksamhetskrets, kundkrets (i synnerhet en läkares l. advokats); utövning av läkar- l. advokatyrket. — **Pra'ktika** (*lat. pra'ctica astrolo'gica*), bondepraktika, en kalendarisk skrift, som innehåller förutsägelser om kommande års kometer och förmörkelser, väderlek och årsväxt m. m. Se även *Prognostikon* och *Pratika*. — **Praktika'bel**, verkställbar; användbar; gång- l. farbar. — **Praktikabilite't**, utförbarhet, möjlighet. — **Pra'ktiker** l. **Pra'ktikus**, *pl.* **Pra'ktici**, sakkunnig utövare av en konst l. ett yrke; person, vars insikter grunda sig företrädesvis på erfarenhet och övning. Jfr *Teoretiker*. — **Praktise'ra**, utöva, verkställa, tillämpa; driva en konst l. ett yrke (i synnerhet en läkares l. advokats); lämpligen förflytta

något från ett ställe till ett annat. — **Pra'ktisk**, utövande, verksam, som framträder i handling; som rör tillämpningen; användbar, ändamålsenlig, som har tillämplighet i allmänna livet; händig; klok. Jfr *Teoretisk.*

Prali'ner (av *fr. pralines*, brända mandlar), halvkulor av choklad, fyllda med vanilj l. socker.

Pra'lldrill (*ty. Pralltriller*), se *Mordent.*

Pram, *sjöv.*, eka.

Pra'mniskt vin, ett starkt, torrt vin från trakten av Smyrna.

Pra'ndium, *lat.*, hos de gamla romarna andra måltiden på dagen, motsvarande engelsmännens *lunch* (se d. o.). Jfr *Cœna* och *Jentaculum.*

Prase'm, *miner.*, en halvgenomskinlig, lökgrön kvartsvarietet.

Praseody'm, *kem.*, ett grundämne, en av de sällsynta jordmetallerna.

Praseoli't, *miner.*, ett genom vittring av cordierit uppkommet mineral.

Prasoi'd, *miner.*, en ljusgrön *krysopras* (se d. o.).

Prasopa'l, *miner.*, en äppelgrön opalart.

Prasu, kanot hos papuas.

Prate'nsis, *lat.* (av *pra'tum*, äng), *bot.*, växande på ängar.

Pra'tern (av *sp. pra'do*, se d. o., *lat. pra'tum*, äng), Wiens förnämsta park och promenadplats.

Pra'tika l. **Pra'ktika** (*ital. pratica, sp. practica*), för fartyg under karantän utfärdat sundhetsbetyg.

Pra'timoksja, *ind. relig.*, buddistisk skrift med ordensregler för munkar och nunnor.

Prati'ncola rube'tra, *zool.*, buskskvätta.

Pratyeka-Buddha, *ind. relig.*, klass av buddhaer, som för egen räkning funnit vägen till nirvana, men icke kunna meddela andra densamma.

Pra'vda, *ry.*, *serb.*, rättvisa, sanning; daglig Moskvatidning, kommunistiska partiets huvudorgan; serbisk tidning.

Pra'vda ru'sskaja, se *Russkaja pravda.*

Pravite't (*lat. pra'vitas*), dålighet, elakhet, förvänd natur.

Pravosla'va kyrkan (av *serb. pravoslavan*, rättrogen, ortodox), den ortodoxa kyrkan i Jugoslavien (sedan 1919).

Praxe'dis, *astr.*, en av småplaneterna.

Pra'xis, *gr.* (av *pra'ssein*, göra, handla, verkställa), utövande; bruk, vedertaget sätt, vanligt förfaringssätt; rättssedvänja; praktik. — **In pra'xi**, *lat.*, "i praxis", i utövningen, i tillämpningen, i det praktiska livet.

P. R. c., förk. för *post Romam co'nditam*, efter Roms grundläggning.

Pr. cop., förk. för *pro copia*, för avskrift.

Preadami'ter (av *lat. præ*, före, och *Adam*, se d. o.), eg. föradamiter; människor, som förmenas hava levat före Adam.

Prea'nger, uppskattad sort av *Javakaffe.* Se *Kaffe.*

Prebenda'rius, se under följ. ord.

Prebe'nde (*lat. præbe'nda*), kosthåll; en viss årlig inkomst av en andlig stiftelse l. ett kyrkogods. — **Prebendehemman**, *kamer.*, till lön åt präster l. lärare anslaget f. d. domkapitelhemman. — **Prebendepastorat**, pastorat, vars kyrkoherdetjänst är förenad med ett annat kyrkligt ämbete. På tre undantag när äro de svenska prebendena indragna sedan 1923. — **Prebenda'rius**, innehavare av ett prebende.

Précaire, *fr.* (*l.* prekä'r), se *Prekär.*

Preca'rio mo'do, *lat.*, genom gunst l. böner. — **Preca'rium**, tillåtelse.

Precede'ns, **Precedensfall** m. fl., se under följ. ord.

Precede'ra (*lat. præce'dere*), gå före; hava företräde; övergå, överträffa. — **Precede'ns** (*fr. précédence*), företräde (i rang), försteg. — **Precedensfall**, *jur.*, rättsfall, vilket kan tjäna som rättesnöre i ett senare, liknande fall. — **Precedenstvist**, rangstrid. — **Precessio'n**, *astr.*, det förhållande att vårdagjämningspunkten rör sig i motsatt riktning mot solen. — **Prece'ssor**, företrädare i ett ämbete.

Precelle'ra (*lat. præce'llere*), göra sig gällande, utmärka sig, överträffa.

Prece'ptor (*lat. præce'ptor*, av *præci'pere*, lära, undervisa), lärare, lärmästare; informator. — **Preceptora't**, läroämbete.

Precessio'n, **Prece'ssor**, se under *Precedera.*

Precici'sm, se *Præcisism.*

Précieuses, *fr.* (*l.* presiö's), *pl.*, preciösa, utsökta, dyrbara; benämning på de tongivande vittra damerna i Frankrike (särskilt i *Hôtel de Rambouillet* i Paris) under 1600-t:s förra hälft; betecknade sedermera sippa, tillgjorda, förlästa kvinnor. Jfr *Pretiös.* — **Les précieuses ridicules** (*l.* lä - ridiky'll), de löjliga preciösa damerna; titel på en komedi av den franske författaren *Molière*, som däri förlöjligar den av nämnda damer representerade, uppskruvade och krystade litteraturriktningen.

Precio'sa, *astr.*, en av småplaneterna.

Precio'sa, *tonk.*, namn på ett tyskt nationellt romantiskt sångspel av *C. M. von Weber.*

Précipice, *fr.* (*l.* presipi'ss, *lat. præcipi'tium*), bråddjup, brant, avgrund. — **Precipita't**, fälld lösning, bottensats. — **Precipitatio'n**, överilad brådska, förhastande, obetänksamhet; *kem.*, fällning. — **Precipite'ra**, nedslå, fälla; falla till marken, sjunka; förhasta, överila sig; *kem.*, fälla till bottnen.

Precipita'ndo, **Precipito'so**, *ital.*, *tonk.*, ilande, påskyndande, brådstörtande.

Precipiti'ner (av *lat. præcipita're*, nedstörta), specifika antikroppar, som bildas om äggvita från blod, mjölk, växter, djurorgan, bakterier insprutas på djur.

Preci's (*fr. précis*, av *lat. præci'sus*, tvärt av-

skuren, knapphändig), noggrann, bestämd, noga avpassad, punktlig. — **Précisement,** *fr.* (*l.* presisöma'ng) l. **Preci'st,** noga bestämt, på pricken, alldeles, just, riktigt. — **Precise'ra,** noga och skarpt bestämma, klart och bestämt formulera, tydligt angiva detaljerna. — **Precisio'n,** noggrannhet, bestämdhet; punktlighet; skarp uppfattning. — **Precisionsinstrument,** instrument för noggranna mätningar. — **Precisionsmätningsmaskin,** maskin för fabrikation och kontroll av precisionslängdmått. — **Precisionsvikt,** se *Medicinalvikt.* — **Precisionsvåg,** ett slags känslig våg, som brukas å apotek.

Preciö's, se *Précieuses.*

Précoce, *fr.* (*l.* prekå'ss; *lat.* *præ'cox,* av *præco'quere,* koka förut), brådmogen, tidig, förtidig, som bär förtidig frukt. — **Précocité,** brådmogenhet, tidig mognad.

Preco'rdia, Prekordia'l, se *Præcordia.*

Prede'lla, *ital.*, pall, trappsteg; *byggn.*, sockel för en altarbild l. ett altarskåp.

Predestinatio'n, Predestinationsläran m. fl., se under följ. ord.

Predestine'ra (*lat. prædestina're*), förutbestämma, på förhand utvälja, utkora. — **Predestinatio'n** (*lat. prædestina'tio*), förutbestämmelse; (*prædestina'tio universa'lis*), *teol.*, allmän förutbestämning, nådaval, det förhållande att Gud av evighet skulle hava bestämt vissa människor till evig salighet, andra till evig fördömelse. — **Predestinatia'ner,** anhängare av predestinationsläran. — **Predestinationsläran,** läran om Guds nådaval.

Predetermine'ra (av *lat. determina're,* begränsa, bestämma), förutbestämma, på förhand besluta. — **Predeterminatio'n,** förutbestämmelse. — **Predetermini'sm,** läran att människan är förutbestämd till lycka l. olycka, dygder l. laster, salighet l. fördömelse. — **Predetermini'st,** anhängare av denna lära.

Predice'ra (av *lat. prædica're*), förkunna, utsäga.

Predi'ka (av *lat. prædica're,* förkunna), förkunna; vid en gudstjänst l. annat uppbyggelsesamkväm tolka Guds ord; hålla ett strafftal, ett förmaningstal. — **Predika'bel** (*fr. prédicable*), som kan sägas om något l. tilläggas det. — **Predikabi'lier,** *fil.*, hos skolastiken (se d. o.) beteckning för begreppen *ge'nus* (släkte), *spe'cies* (art), *differe'ntia* (åtskillnad), *pro'prium* (väsentlig egenskap) och *a'ccidens* (oväsentlig egenskap). — **Predikame'nt,** tillstånd, läge; lynne, sinnesförfattning; egenskap, som kan tilläggas något. — **Predi'kan,** förkunnande av Guds ord för den församlade menigheten; avhandling över något bibliskt ämne; straff- l. förmaningstal. — **Predika'nt,** person, som predikar; titel för vissa präster. — **Predi'kareboken** l. **Salomos predikare,** en av Gamla Testamentets kanoniska böcker. — **Predikarebröder** l. **Predikaremunkar,** dominikan- och franciskanmunkar. — **Predika't** (*lat. predica'tum*), *språkv.*, det utsagda, vad som utsäges om någon l. något. — **Predikati'v** (av *lat. prædicati'vus,* som har avseende på predikatet) l. **Predikatsfyllnad,** den satsdel, som jämte predikatsverbet bildar ett sammansatt predikat. — **Predi'kosjuka,** extatisk religiös rörelse i Sverige på 1840-t., besläktad med tungomålstalandet. — **Predikstol,** den upphöjda plats i kyrkan, där predikan hålles. — **Predikstolshemman** = *Mensalhemman* (se d. o.).

Prediktio'n (av *lat. prædi'cere,* förutsäga), förutsägelse, spådom, profetia.

Predilektio'n (av *lat. præ,* framför, och *dile'ctio,* kärlek), förkärlek.

Predispone'ra (av *lat. præ,* framför, i förväg, och *dispone'ra,* se d. o.), förut anordna, förbereda, småningom göra mottaglig l. böjd för. — **Predispositio'n,** förberedelse; redan förhandenvarande benägenhet, böjelse, mottaglighet för något; sjukdomsanlag.

Predomina'nt m. fl., se under följ. ord.

Predomine'ra (*fr. prédominer,* av *lat. præ,* framför, och *domina'ri,* härska), vara förhärskande, hava överhand l. övervikt. — **Predomina'nt,** härskande, rådande. — **Predominatio'n,** överherrskap, övervikt, överhand.

Preemine'ns (*lat. præemine'ntia*), företräde; företrädesrättighet. — **Preemine'nt,** framstående, överlägsen.

Preemtio'n (av *lat. præ,* före, och *e'mere,* köpa), förköp.

Preexiste'ns, Preexistentiani'sm m. fl., se under följ. ord.

Preexiste'ra (*fr. préexister,* av *lat. præ,* före, och *exi'stere,* uppkomma, vara till), vara till förut. — **Preexiste'ns,** föruttillvaro, människosjälens tillvaro före avlelsen; personlig tillvaro i en livsform före den nuvarande. — **Preexistentia'ner,** anhängare av preexistentianismen. — **Preexistentiani'sm,** *teol.*, läran att alla själar vid världens begynnelse skapades av Gud och sedermera i födelsen förenas med kroppar.

Prefe'kt (*lat. præfe'ctus*), eg. föreståndare, uppsyningsman; hos de gamla romarna titel för en ämbetsman såsom ledare l. befälhavare; i Frankrike och Italien styresman för en provins l. ett departement. — **Prefektu'r,** en prefekts ämbete, ämbetslokal, verksamhetsområde.

Preference, Preference-aktier m. fl., se under följ. ord.

Prefere'ra (*lat. præfe'rre*), föredraga, värdera högre. — **Prefera'bel** (*fr. préférable*), som förtjänar företräde, som bör föredragas. — **Preferens** (*l.* -ra'ngs; *fr. préférence*), företräde; förmånsrätt; *spelt.*, ett

kortspel, som spelas av tre l. fyra personer; högsta ”budet” i detta spel. — **Preference-** l. **Prefere'ns-aktier,** *handelst.*, aktier med företrädesrätt. — **Par préférence,** företrädesvis.

Prefige'ra (*lat. prefi'gere,* fästa framför), *språkv.*, sätta framför som prefix.

Prefi'sso, *ital.*, *handelst.*, växelbetalning utan uppskov, betalning vid sikt.

Prefi'x (av *lat. præfi'xus,* fäst framför), *språkv.*, förstavelse, tillsats i början av ett ord. Jfr *Postfix* och *Suffix.* — **Prefixio'n,** sättande framför; *språkv.*, tillsats av en förstavelse till ett ord.

Preflora'l, *bot.*, se under *Postfloral.*

Prefloratio'n (av *lat. præ,* före, och *flos, gen. flo'ris,* blomma), *bot.*, dets. som *æstivation* (se d. o.).

Prefoliatio'n (av *lat. præ,* före, och *fo'lium,* blad), *bot.*, bladläge.

Preformatio'nsteorien, se under följ. ord.

Preforme'ra (*lat. præforma're*), förutforma, förutdana. — **Preformatio'n,** förutformande, förutbildande. — **Preformations-** l. **Evolutio'nsteorien,** åsikten att den utbildade organismens alla delar finnas förebildade i miniatyr redan i könscellerna. Teorien innehåller två riktningar, *Animalkuli'smen,* som lär att miniatyrbilden föreligger i den hanliga könscellen, och *Ovulismen,* som lär att miniatyrbilden föreligger i ägget.

Preghièra, *ital.*, bön.

Preglacia'l (av *lat. præ,* före, och *gla'cies,* is), *geol.*, bildad före glacial- l. istiden.

Pregna'ns, se under följ. ord.

Pregna'nt (av *lat. præ'gnans,* havande, dräktig), betydelsefull, innehållsrik; sinnrik, slående, starkt utpräglad. — **Pregna'ns,** rikedom på tankar i sammanträngd form; klarhet, sinnrikhet; kärnfullt uttryckssätt.

Preguste'ra (*lat. prægusta're,* av *gu'stus,* smak), smaka förut, kredensa. — **Pregusta'tor,** vid det romerska kejsarhovet en person, som, innan en rätt serverades, smakade på denna för att visa, att den ej var förgiftad.

Prehisto'ria (av *lat. præ,* före), förhistoria (omfattande skedet före den historiska tiden). — **Prehisto'risk,** förhistorisk.

Prehni't, *miner.*, halvädelsten av ett grönaktigt lergods- och kalksilikat. — **Prehnitoi'd,** ett slags *skapolit* (se d. o.).

Preisselbeeren, *ty.* (*l.* pra'j-), *pl.*, lingon.

Pre'ja (*ty. preien*), *sjöv.*, från fartyg l. land meddela sig med ett främmande fartyg. — **Prejbåt,** båt, som från land utsändes för att preja ett fartyg. — **Prejskott,** först löst, sedan skarpt, avskjutes av örlogs- l. tullman, vars prejningssignal ej åtlydes av ett fartyg.

Prejudice (*l.* -di's; *fr. préjudice,* av *lat. præjudi'cium,* eg. dom i förväg), orätt, skada; intrång, förfång. — **Prejudice'ra** (*lat. præjudica're*), döma på förhand; bibringa en fördom; skada, förnärma; göra förfång l. intrång. — **Prejudi'cerad,** *handelst.*, säges en växel vara, när regressen å densamma förlorats. — **Prejudicia'l, Prejudicie'll,** *jur.*, som skall avgöras före huvudfrågan. — **Prejudicialsak,** en tvistefråga, som måste avgöras före huvudfrågan. — **Prejudika't** (*lat. præjudica'tum*), utslag, fällt av högsta instansen och lämpligt att tjäna som rättesnöre i liknande fall. — **Prejudika'tdispens** (*l.* -spangs), *jur.*, av regeringen lämnat tillstånd att för prejudikats vinnande i Högsta domstolen fullfölja ett mål i fall, då talan eljest icke får fullföljas.

Préjugé, *fr.* (*l.* presjysje'), fördom; prejudikat (se d. o.).

Prekambriska bildningar (av *lat. præ,* före), *geol.*, huvudsakligen sedimentära formationer bildade mellan urberget och kambrium (se d. o.).

Preka'rium (av *lat. præca'rius,* som erhålles genom böner), medeltida form av förläning.

Prekati'v (av *lat. preca'ri,* bedja), *språkv.*, ett modus i sanskrit.

Prekautio'n, se under följ. ord.

Prekave'ra (*lat. præcave're*), se sig för, akta sig för; förekomma, förebygga. — **Prekautio'n** (*fr. précaution*), försiktighet, varsamhet; försiktighetsmått.

Preklude'ra (*lat. præclu'dere*), stänga; utesluta; *jur.*, förklara någon förlustig rätten till vidare talan l. anspråk. — **Preklusio'n,** uteslutande; *jur.*, förlust av en rätt, som ej i behörig tid gjorts gällande. — **Preklusi'v,** uteslutande, avvisande.

Prekordi'al, se under *Præcordia.*

Prekä'r (hårt k; *fr. précaire, lat. preca'rius,* av *pre'ces,* böner), som äges l. njutes av gunst och nåd; beroende av andras godtycke; vansklig, osäker, otrygg, vacklande; bekymmersam, pinsam. — **Prekärhandel,** *handelst.*, den handel, som ett neutralt folk idkar med en krigförande makt.

Prela't (av *lat. præla'tus,* föredragen, satt framför), präst av hög rang (särskilt inom katolska kyrkan); högt uppsatt, despotisk präst. — **Prelate'nsisk,** som kännetecknar prelater; utpräglat högkyrklig. — **Prelatio'n,** företräde, företrädesrätt. — **Prelatu'r,** en prelats värdighet.

Prelibe'ra (*lat. præliba're*), dricka l. smaka förut, kredensa; dricka någon till. — **Prelibatio'n,** kredensning; tilldrickning.

Preliminari'st, se under följ. ord.

Preliminä'r (*fr. préliminaire,* av *lat. præ,* före, och *limen,* tröskel, gräns), föregående, förberedande, inlednings-.)(D e f i n i t i v. — **Preliminärer,** förberedelser, inledningar; allmänna punkter, som vid en underhandling böra avgöras, innan man skrider till den definitiva, detaljerade överenskommelsen. — **Preliminärexamen,**

förberedande examen (särskilt förr den juridiska, den s. k. *prillan*). — **Preliminari'st**, person, som förbereder sig till preliminärexamen.

Preludie'ra (*fr. préluder, lat. prælu'dere*), *tonk.*, inleda med ett förspel; fantisera. — **Prelu'dium** (*fr. prélude, lat. prælu'dium*), inledning, förberedelse; *tonk.*, förspel; fri fantasi.

Prematu'r m. fl., se under följ. ord.

Prematurite't (av *lat. præ*, för, och *matu'rus*, mogen), brådmogenhet. — **Prematu'r**, brådmogen. — **Prematu're'ra**, brådmogna; driva till brådmogenhet.

Premedite'ra (*lat. præmedita're*), förut betänka, förut överlägga med sig själv. — **Premeditatio'n** (*lat. præmedita'tio*), föregående överläggning med sig själv.

Pre'mie (*lat. præ'mium*), pris, belöning; försäkringsavgift; bivinst i lotteri- och dylika spel; statsbelöning för export av någon vara. Jfr *Premium*. — **Premiehandel**, *handelst.*, ett köp av statspapper på leverans och till bestämd kurs, varvid köparen förbehåller sig att vid förfallotiden antingen taga papperen till dagens kurs l., mot erläggande av premien, avstå från handeln. — **Premielån**, statslån, som återbetalas genom lottning, varvid vinst tillfaller varje obligation. — **Premielärft**, finare svensk linneväv från senare hälften av 1700-t., till näringens uppmuntran premierad av regeringen. — **Premieobligationer**, skuldförskrivningar, för vilka särskilda vinster äro utsatta. — **Premie'ra**, tillerkänna pris. — **Premie'ring**, tillerkännande av pris.

Premier, *fem.* **Première**, *fr.* (*l.* prömie', prömiä'r; *lat. prima'rius*), förste, främste, förnämste. — **Première** l. **Premiä'r**, se föreg. ord; de förnämsta teaterplatserna; premiär, första uppförandet av ett sceniskt verk. — **Jeune premier**, *fem.* **Jeune première** (*l.* sjönn -), aktör (aktris), som spelar första-älskare- (första-älskarinne-) rollerna. — **Premiä'rpublik**, samtliga de åskådare, som bruka bevista premiärföreställningar. — **Premiä'raktör**, *fem.* **Premiä'raktris**, fordom till högsta pensionsklassen berättigad skådespelare l. skådespelerska vid Stockholms kungliga teatrar. — **Premiärlöjtnant**, *krigsk.*, löjtnant. Jfr *Sekundlöjtnant*. — **Premiärminister**, förste minister, ministerpresident, konseljpresident, den ledande ministern i en ministär.

Premi'ss (*lat. præmi'ssum*, av *præmi'ttere*, skicka förut), något förutskickat l. förutsatt; *log.*, benämning på såväl över- som undersatsen i en slutledning; förutsättning (jfr *Konklusion*). — **Premitte'ra**, förutskicka.

Pre'mium (*lat. præ'mium*), belöning, utmärkelse; särskilt benämning på i skolor för flit utdelade gåvor.

Premiä'r m. fl., se *Première*.

Premola'rer, *mat.*, de av mjölktänder föregångna kindtänderna.

Premonitio'n (av *lat. præmone're*, på förhand erinra om, varna), varning; erinran i förväg.

Premonstrate'nser, på 1100-t. av den helige *Norbert* stiftad munkorden, vars första kloster anlades i Frankrike och kallades *Prémontré* (av *lat. præmonstra'tum*, förutsägelse).

Premonstre'ra (*lat. præmonstra're*), visa förut, giva undervisning l. vägledning. — **Premonstratio'n**, visande i förväg; vägledning.

Premune'ra (*lat. præmu'nire*), förskansa, förut befästa, förvara. — **Premunitio'n**, förskansning; förbehåll.

Prenez garde, *fr.* (*l.* pröne' gard), akta er! giv akt! pass på! — **Prenez garde aux enfants** (*l.* - ås angfa'ng), eg. pass på barnen; små grytor hava också öron.

Prenotio'n (*lat. præno'tio*), förkunskap, förbegrepp.

Prensa're ma'nus, *lat.*, trycka någons händer; skaffa sig beskyddare; värva röster.

Pre'ntis (*eng. apprentice*), *sjöv.*, skeppslärgosse.

Prenumera'ndo, Prenumera'nt m. fl., se under följ. ord.

Prenumere'ra (av *lat. præ*, före, och *numera're*, räkna, betala), betala på förhand, särskilt för en tidningsårgång l. en i häften utkommande skrift. Jfr *Abonnera* och *Subskribera*. — **Prenumera'ndo**, genom på förhand erlagd betalning. — **Prenumera'nt**, person, som prenumererat. — **Prenumeratio'n**, betalning på förhand, särskilt för tidningar och häftevis utkommande skrifter. — **Prenumeratio'nsköp**, *handelst.*, köp, varvid betalningen erlägges på förhand.

Preockupe'ra (*lat. præoccupa're*), förut intaga, förekomma, komma först; ingiva fördom. — **Preockupatio'n**, förutintagning (om en ort); förutfattad mening, fördom.

Preopina'nt (av *lat. præ*, förut, och *opinari*, mena), den, som äger att först yttra sin mening l. avgiva sin röst.

prep., förk. för *preposition*.

Prepalata'ler (av *lat. præ*, framför, och *pala'tum*, gom), *fonet.*, mellan främre delen av gommen och tungan bildade konsonanter.

Prepara'nd, Prepara't, Preparatio'n m. fl., se under följ. ord.

Prepare'ra (*lat. præpara're*), förbereda, bereda; förberedande behandla l. genomgå (t. ex. en läxa); tillreda, anrätta; göra ett preparat. — **Preparan'd**, person, som skall förberedas till något; lärjunge i en preparandskola. — **Preparandskola**, förberedelseskola; läroverk, som förbereder till inträde vid ett seminarium. — **Prepara'nt**, person, som tillreder något, särskilt läkemedel på ett apotek. — **Prepara't**, eg.

något tillrett; något på kemisk väg framställt fabrikat. Se vid. följ. ord. — **Anatomiskt preparat,** för studium avsedd del av en växt l. ett djur, behandlad så, att den kan förvaras. — **Preparatio'n,** förberedelse; förberedande genomgång (av en läxa); tillredning; anrättning. — **Prepara'tor,** dets. som *Konservator* (se d. o.). — **Preparato'rier,** förberedande åtgärder. — **Preparato'risk** l. **Preparati'v,** förberedande, inledande. — **Prepare'rsalt,** *kem.*, tennsyrat natron, nyttjas i färgerierna som betningsmedel.

Prepondera'ns (av *lat. præ,* före, och *po'ndus,* vikt) l. **Prepondérance,** *fr.* (*l.* prepångdera'ngs), övervikt (i makt, anseende o. s. v.). — **Prepondera'nt,** övervägande. — **Prepondere'ra,** hava övervikten.

Prepositio'n (*lat. præposi'tio,* av *præpo'nere,* sätta framför), *språkv.*, förord, partikel, som sättes framför ett substantiv l. substantiviskt ord för att angiva dess förhållande till andra ord i satsen.

Prepo'situs, se *Præpositus.*

Prepostere'ra (*lat. præpostera're*), ställa det eftersta främst; handla bakvänt. — **Preposterite't,** omvänd ordning; bakvändhet.

Prepote'nt (*lat. præpo'tens*), övermäktig, överlägsen.

Prepu'tium, se *Præputium.*

Prerafaeli'ter, *konsth.*, eg. den italienske målaren *Rafaels* föregångare i Italien på 1400-t.; nutida målare (särskilt engelska), vilka tagit deras konst till förebild; benämningen har även använts om en grupp tyska konstnärer samt om en grupp engelska målare (omkr. 1550), som sökte gå 1400-talsmålarnas väg i sin framställning. — **Prerafaeli'tisk,** som hänför sig till prerafaeliterna och deras konst. — **Prerafaelitiska brödraskapet,** grupp av engelska målare vid mitten av 1800-t. (se ovan).

Prerogati'v (*fr. prérogative,* av *lat. prærogati'va,* rätt att rösta först), företrädesrätt; företräde, förmån.

Pres., förk. för *presens* (se d. o.).

Presbyopi (av *gr. pre'sbys,* gammal, och *ops,* öga), långsynthet.

Pre'sbyter (av *gr. presby'teros,* äldre), menighets- l. kyrkoföreståndare, en apostels medhjälpare l. ställföreträdare hos de första kristna. — **Presbyteria'lförfattning** l. **Synoda'lförfattning,** den reformerta kyrkans författning, enl. vilken kyrkliga angelägenheter avgöras genom ett kollegium av såväl lekmän som andliga. — **Presbyteria'ner,** de reformerta, som äro anhängare av presbyterialförfattningen. — **Presbyteriani'sm,** presbyterianernas lära. — **Presbyteria't,** en presbyters ämbete. — **Presbyte'rium,** föreståndarskap, samtliga presbyterer i den äldsta kristna kyrkan; kyrkoråd; prästerskapet på en ort; *byggn.*, den del av den gammalkristna basilikan, där de andliga hade sina platser.

Prescie'ns (*lat. præscie'ntia*), *teol.*, förutvetande (Guds).

Présence, *fr.* (*l.* presa'ngs; *lat. præse'ntia*), närvaro. — **Présence d'esprit,** se under *Esprit.*

Prese'nning (*holl. pressening*), *sjöv.*, tjärad, oljad l. impregnerad segelduk till skydd mot väta.

Pre'sens, se *Tempus.*

Prese'nsbibliotek (av *fr. présence,* närvaro), bibliotek, vars böcker endast får användas inom bibliotekslokalerna.

Prese'nt (*fr. présent,* av *présenter,* framräcka), skänk, gåva, föräring. — **Prese'nta,** skänka. — **Presenta'bel,** som kan visas l. föreställas; hygglig till utseendet. — **Presenta'nt,** *handelst.*, uppvisare av en växel för erhållandet av accept l. likvid. — **Presentatio'n,** företeende, uppvisande (t. ex. av en växel); föreställande av personer för varandra; förslag (i fråga om tillsättande av en plats). — **Presentatio'nsrätt,** viss korporationsrätt att upprätta förslag vid tillsättandet av en befattning. — **Presenta'tum,** se *Præsentatum.* — **Presente'ra,** framte, uppvisa; framräcka, bjuda, giva; föreställa personer för varandra; uppvisa en växel för erhållande av accept l. likvid. — **Presentera sig,** föreställa, visa sig; taga sig (väl l. illa) ut. — **Presente'rbricka,** bricka, på vilken något överräckes l. kringbjudes.

Prese'ntes, Prese'ntia, se *Præsens.*

Preservali'n, ett slags konserveringsmedel av tvivelaktigt värde.

Preservatio'n, Preservati'v, Prese'rver, se under följ. ord.

Preserve'ra (*lat. præserva're*), skydda, bevara, förebygga. — **Preservatio'n,** förvaring, beskydd. — **Preservati'v,** skyddsmedel, förvaringsmedel. — **Prese'rver,** födoämnen, som bevaras med oförändrad hållbarhet genom tillsats av vissa ämnen. — **Preserve'ringsmedel,** medel, som tillsättas födoämnen för att öka deras hållbarhet. Jfr *Konservering.* — **Prese'rvsalt,** ett preserveringsmedel, bestående av natriumsulfit.

Pre'ses (*lat. præ'ses,* av *præside're,* sitta främst), ordförande i en rätt, ett konsistorium l. en akademi; ledare av en akademisk disputation. — **Preside'nt,** statsöverhuvudet i en republik; chefen för vissa ämbetsverk; ordföranden i en kongress l. d. Se även *Konseljpresident.* — **Presidentu'r** l. **Presidentskap,** en presidents ämbete, verksamhetsområde, tjänstetid. — **Preside'ra,** sitta främst, stå i spetsen för; föra ordet. — **Presidia'l,** som sammanhänger med ordförandeskap. — **Presi'dium,** ordförandeskap.

Presidency, *eng.* (*l.* pre'sidensi), presidentskap.

Presi'dio, *pl.* **Presi'dios,** *sp.* (av *lat præsidium,* vakt, fästning), befäst plats; fängelse; särskilt benämning på fyra spanska deportationsorter i Nordafrika.

Presi'dium, se under *Preses.*

Preskribe'ra (*lat. præscri'bere*), föreskriva, förordna, befalla; *jur.*, förklara någon en rättighet förlustig. — **Preskripti'bel,** hävdvunnen. — **Preskriptio'n** (*lat. præscri'ptio*), föreskrift, befallning; *jur.*, förlust av en rättighet, därför att man inom behörig tid icke gjort något bruk därav; fördel, som genom en dylik uraktlåtenhet blivit en annan person tillskyndad. — **Preskriptionstid,** tid, inom vilken en förbindelse måste för uppfyllandet vara lagligen behandlad och efter vilken rättigheten därtill går förlorad.

Press (av *lat. pre'ssus,* pressad, tryckt), arbetsmaskin för formförändring av metaller, läder m. m.; tryckpress; växtpress. — **Pressen** (*fr. presse*), sammanfattande benämning på alla inom ett land utgivna tidningar. — **Världspressen,** de stora ländernas press. — **Pressattaché,** vid vissa beskickningar anställd tidningsman. Kallas för svenskt vidkommande **Pressombud.** — **Pressbyrån,** avdelning inom Utrikesdepartementet för informationer som inkomma l. skola utgå genom tidningarna i in- och utlandet. — **Pressdomstol,** skiljedomstol i saker som röra tidningspressen. — **Pressfrihet,** tryckfrihet.

Pre'ssa (*eng. press*), *sjöv.*, under krigstid med våld tvinga sjöfolk till tjänst å örlogsfartyg.

Pressant, se under *Pressera.*

Pressattaché, se under *Press.*

Pre'ssen, Pressdomstol, Pressfrihet, se under *Press.*

Pressentiment, *fr.* (*l.* pressangtima'ng; av *lat. præse'ntire,* känna förut), aning, förkänsla.

Presse'ra (*fr. presser, lat. pressa're*), pådriva, nödga; jäkta, påskynda. — **Pressant** (*l.* -a'ng), brådskande, tvingande, trängande; envis, enträgen.

Pressfoder, se *Ensilage.*

Pressio'n (*lat. pre'ssio*), tryck; påtryckning, tvång. — **Pressu'r** (*lat. pressu'ra*), tryck, besvär, i synnerhet genom inkvartering av militär.

Pressluft, se *Tryckluft.*

Pressombud, se *Press.*

Presspa'n (*ty. Press-span*), brun, glansig, seglimmad, hård papp, använd såsom elektriskt isoleringsmedel.

Presta'bel, se under *Prestera.*

Prestabile'ra, *nylat.* (av *præ,* före, och *sta'bilis,* fast, stadig), bestämma på förhand. — **Prestabilerad harmoni,** se *Harmonia præstabilita.* — **Prestabili'sm,** läran om att Gud på förhand bestämt allting.

Presta'f l. **Presta'v** (av *ry. pri'stav,* ledsagare), person, som i spetsen för en likprocession bär en florbehängd stav; själva staven. — **Prestafe'ra** l. **Prestave'ra,** gå främst i en likprocession.

Presta'ndum, Prestatio'n m. fl., se under *Prestera.*

Presta'v, se *Prestaf.*

Preste'ra (*lat. præsta're*), fullgöra, åstadkomma; erlägga, betala. — **Presta'bel,** som kan fullgöras, åstadkommas; som kan fullgöra, åstadkomma något. — **Presta'ndum,** *pl.* **Prestanda,** åliggande, vad som skall fullgöras l. betalas. — **Prestera prestanda,** göra sin skyldighet, betala vad man är pliktig. — **Presta'ns** (*lat. præsta'ntia*), förträfflighet; försteg, företräde i rang. — **Præ'sta te vi'rum!** visa att du är en man! — **Prestatio'n,** vad som fullgöres, åstadkommes l. betalas; konstnärlig framställning; skatt, utskyld. Jfr *Naturaprestation.* — **Præsta'tio da'mni,** skadeersättning. — **Præstatio'nes pu'blicæ,** *pl.*, allmänna utlagor. — **Præsta'tis præsta'ndis,** efter fullgjord skyldighet.

Prestidigitatö'r (*fr. prestidigitateur* [*l.* -sjittatö'r]; av *ital. presto,* hastig, och *lat. di'gitus,* finger), person, som har fingerfärdighet; taskspelare.

Prestige, *fr.* (*l.* presti'sj; av *lat. præsti'gium,* bländverk, trolleri), bländverk, häxeri; trollmakt; anseende, inflytande, uppnått genom verklig l. inbillad överlägsenhet; nimbus.

Presti'ssimo, se under *Presto.*

Prestitue'ra (*lat. præstitu'ere,* av *statu'ere,* uppställa, fastställa), på förhand fastställa, bestämma.

Pre'sto, *ital., tonk.*, fort, mycket hastigt. — **Presti'ssimo** l. **Presto assa'i,** ytterst hastigt, så fort som möjligt. — **Presto prestissimo,** i högsta grad hastigt.

Pre'stonsalt, ett slags engelskt luktsalt.

Presume'ra (av *lat. præsu'mere,* taga i förväg), förmoda, föreställa sig, förutsätta, förvänta. — **Presuma'bel,** antaglig, trolig. — **Presumtio'n,** förutsättning, förmodan, gissning; sannolikhetsskäl; misstanke. — **Presumti'v,** förmodad, förväntad, sannolik; blivande, närmast i ordningen till. — **Presumtiv tronföljare,** den prins, som antagligen senare kommer att bestiga tronen. — **Presumtuö's** (*fr. présomptueux*), inbilsk, självklok, förmäten.

pret., förk. för *preteritum* (se d. o.).

Preta (*sanskr.* ”död”, ”bortgången”), *ind. relig.*, benämning på de avlidnas andar, medan de sväva kring dödsplatsen, tills begravningsceremonierna utförts.

Pretende'nt, se under följ. ord.

Pretende'ra (*fr. prétendre,* av *lat. præte'ndere,* framsträcka), fordra, göra anspråk på, eftersträva; föregiva. — **Pretende'nt** (*fr. prétendant*), sökande; person, som gör anspråk på något; prins, som påstår sig hava rättighet till en tron. — **Pretention** (*l.* -tangsjo'n; *fr. prétention*), fordran, på-

stående, anspråk; inbilskhet. — **Pretentiö's** (*l.* -tangsjö's; *fr. prétentieux*), anspråksfull, förmäten, inbilsk.

Preteri'to-pre'sens, *språkv.*, kallas i germanska språk ett verb, vars presens till formen är ett gammalt *preteritum* (se d. o.).

Prete'ritum (*lat. præte'ritum*), förfluten tid; *språkv.*, benämning på de tempusformer, som uttrycka förfluten tid: imperfektum, perfektum och pluskvamperfektum.

Preternatura'l l. **Preternature'll,** *lat.*, naturvidrig, stridande mot naturen.

Prete'xt (av *lat. præte'xere*, eg. bebräma framtill), förevändning, svepskäl. — Sub **præte'xtu**, under förevändning, under föregivande. — **Pretexte'ra,** föregiva, förebära.

Pretio'sa, *lat.*, dyrbarheter, smycken, kostbara prydnadsföremål. — **Pretiö's** (*fr. précieux, lat. pretio'sus*), dyrbar; tillgjord, konstlad, överdrivet fin. Jfr *Précieuses.*

Pre'tium, *lat.*, värde, varupris; lön, belöning. — **P. affectio'nis,** affektionsvärde, kärleks-, vänskaps- l. minnesvärde. — **P. virginita'lis,** brudgumsgåva till brud i ersättning för jungfrudomen, ex. morgongåvan i det germanska äktenskapet.

Pretiö's, se under *Pretiosa.*

Pre'tor (*lat. præ'tor*), i det gamla Rom urspr. föreståndare, förman, anförare; sedermera titel för konsulerna och diktatorn (se *Prætor maximus*), ämbetsman, som ledde den civila rättskipningen. — **Pretoria'ner** (*lat. prætoria'ni*), de romerska kejsarnas livvakt. — **Preto'rium,** högkvarter. — **Pretu'r,** en pretors ämbete.

Preusseri', militär drill, militäröversitteri, överdriven militarism.

Preussisk aln = 0,6669 m.

Preussiska språket (*l.* prå'js-), ett utdött lettiskt språk, som talades av de gamla preussarna.

Preussische Ja'hrbücher (*l.* prå'jsisje ja'rbysjer), 1858 i Berlin grundad månadsskrift för politik, historia och litteratur.

Prevale'ns, Prevale'nt, se under följ. ord.

Prevale'ra (*lat. prævale're*), vara överlägsen, hava övervikt. — **Prevalera sig,** *handelst.*, göra sig betald för en fordran; skaffa sig ersättning för utlagda penningar; begagna sig av tillfället. — **Prevale'ns,** överlägsenhet, övervikt. — **Prevale'nt,** överlägsen, övermäktig.

Prevarikatio'n (*lat. prævarica'tio*, av *prævarica're*, gå på tvären, gå snett), trolöshet; pliktförgätenhet; förräderi. — **Prevarika'tor,** en trolös, pliktförgäten, förrädisk person.

Prévenance, *fr.* (*l.* prevöna'ngs), förekommande artighet, förbindlighet. — **Prèvenant** (*l.* -a'ng), förekommande artig, förbindlig.

Prevene'ra (*lat. præveni're*), förekomma, förebygga, hindra; förbereda; förut intala. — **Prevene'rad,** förut underrättad, förut beredd. — **Preve'nter,** *eng.*, *sjöv.*, borg, som förstärkning tillsatt tåg, kätting l. d. — **Preventio'n,** förutfattad mening; fördom. — **Preventionsteorien,** *jur.*, den åsikt, att straffets ändamål är att förekomma vidare brott. — **Preventi'v,** förekommande, förebyggande. — **Preventiva medel,** *med.*, medel l. åtgärder till förebyggande av sjukdom; medel l. åtgärder till förebyggande av att kopulation medför befruktning. — **Preventi'vlagen,** svensk lag mot utställande l. förevisande av, muntlig l. skriftlig agitation för samt salubjudande av preventiva medel (18 kap. 13 § strafflagen).

Preve't, se *Privet.*

Previgi'lier, se *Prævigilia.*

Previsio'n (av *lat. prævide're*, förutse), förutseende (av kommande ting).

Prévôt, *fr.* (*l.* prevå'; av *lat. præpo'situs*, föresatt), föreståndare; fogde; ordningsman; prost; profoss. — **Prevota'ldomstol,** före franska revolutionen ett slags utomordentlig kriminaldomstol i Frankrike.

Prévoyance, *fr.* (*l.* prevåaja'ngs), förutseende, försiktighet. — **Prévoyant** (*l.* -a'ng), förutseende, omtänksam.

Pria'mel (antagligen av *lat. præa'mbulum*, kort musikalisk improvisation), kort, folklig, gnomisk dikt, vanlig i det medeltida Tyskland.

Pri'amos (*lat. Pri'amus*), *gr. sag.*, den siste konungen i Troja.

Pria'p, bild av fruktbarhetsguden *Priapos* (se d. o.).

Pria'pisk, Priapi'sm m. fl., se under följ. ord.

Pria'pos (*lat. Pri'apus*), *gr.* och *rom. myt.*, vingårdarnas samt fruktbarhetens och yppighetens gud (avbildad med en utomordentligt stor manslem). — **Pria'pisk,** som har avseende på Priapos; otuktig, liderlig. — **Pria'piska sånger** l. **Priape'ia,** otuktiga, liderliga sånger; särskilt en samling slippriga latinska dikter, tillägnade Priapos. — **Priapi'sm,** *med.*, sjukdom, som består i manslemmens ständiga och plågsamma erektion. — **Priapi'tis,** inflammation i nämnda kroppsdel. — **Priapoli't,** *paleont.*, ett slags sten, som liknar manslemmen.

Pricei't, *miner.*, se *Pandernut.*

Prick, *sjöv.*, mindre sjömärke. — **Prickrulla,** förteckning över alla sjömärken inom visst område.

Pri'llan, se *Preliminärexamen.*

Prillarhorn (av *no. prilla*, finger), blåsinstrument av boskapshorn med fingerhål som på en flöjt.

Prim, Pri'ma, Primado'nna, Prima'rius, Primiti'v m. fl., se under *Primus.*

Pri'mrose league, *eng.* (*l.* -rås lig), gullviveligan, en i England 1884 stiftad konservativ förening, till minne av den engelske statsmannen *Benjamin Disraeli Beaconsfield* (*l.* - bi'könsfild).

Primstav, se *Runstav.*

Pri'mula, oxlägga, viva, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Primula'ceæ.* Ett fåtal inhemska arter. Odlad i hundratals med avseende på gestalt och färger varierande arter från Europa, Asien och Amerika. — **P. auri'cula,** aurikel, den allmännast odlade arten, är inhemsk i Alperna. — **P. ela'tior,** lundviva (Skåne). — **P. farino'sa,** majviva, med rödgredelina blommor. — **P. sco'tica,** fjällviva. — **P. sibi'rica,** strandviva. — **P. stricta,** smalviva. — **P. ve'ris,** gullviva.

Primula'cea, *bot.*, växande på *Primula.*

Primula'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Primulinæ.*

Pri'mus (-a, -um), *lat.*, först, främst; den förste l. överst sittande bland lärjungarna i en skolklass (jfr *Dux*); den främste l. den de flesta betygsenheterna tillerkände *promovendus* (se d. o.) vid en doktorspromotion (jfr *Ultimus*). — **P. inter pa'res,** den främste bland sina likar. — **P. motor,** första upphovet till en rörelse l. ett skeende. — **Prim,** *tonk.*, se *Intervall; fäktk.*, första fäktställningen; benämning på en stöt. — **Prima** (*fem.* av *Primus,* se ovan), första l. lägsta klassen i ett läroverk (i Tyskland den översta l. högsta); i ett kloster bönestunden kl. 6 f. m.; *boktr.*, ett tryckarks första sida; *handelst.*, förstklassig, det finaste, av bästa sort; bästa slaget av för utskeppning sorterade bräder (jfr *Antverp*). — **Primado'nna,** *ital.*, första sångerskan (sopransångerskan) l. skådespelerskan vid en teater. — **Pri'ma do'nna assolu'ta,** första koloratursångerska. — **Pri'mæ se'dis epi'scopus,** den främste i rang av biskoparna i en kyrkoprovins. — **Primæ vi'æ,** *pl., anat.*, de första vägarna, digestionskanalens början. — **Prima ele-me'nta, P. princi'pia** l. **P. rudime'nta,** begynnelsegrunderna. — **Primage,** *fr.* (*l.* -a'sj), *handelst.*, vissa procent av frakten, som tillfaller redaren l. skepparen. — **Prima insta'ntia,** första instansen. — **Prima me'nsis,** första dagen i månaden. — **Prima'n,** lärjunge i prima (se ovan). — **Prima'nblomma,** *bot.*, avslutar huvudaxeln i en cymös blomställning. — **Prima no'ta,** *ital., handelst.*, kladd, dagbok, memorial; de första anteckningarna om de löpande affärerna. — **Prima'rius,** den första, översta, förnämsta. Jfr *Pastor primarius.* — **Pri'mas,** *pl.* **Prima'tes,** den första, förnämsta; hederstitel för ärkebiskopar = *Primæ sedis episcopus* (se ovan). — **Prima't** en primas' värdighet; den högsta ställningen inom kyrkan; överhöghet; främsta rangen. — **Prima'tes,** *zool.*, benämning på högsta ordningen inom djurriket, omfattande halvapor, eg. apor och människan. — **Prima'tisk,** överst; ärkebiskoplig. — **Prima vi'sta,** se *A prima vista* och *A vista.* — **Prima volta** (*I: ma, 1.*), *ital., tonk.*, del av tonstycke som leder tillbaka till början av en repris, och som överhoppas, när fortsättningen skall spelas. — **Primaväxel,** *handelst.*, första exemplaret av en i flera exemplar utfärdad växel. — **Prime'ra,** vara den förste, utmärka sig. — **Primfakto'rer,** *mat.*, de i ett helt tal ingående faktorer, som äro *primtal* (se nedan). — **Primiceria't,** en primicerius' värdighet. — **Primice'rius,** den äldste inom en ämbetsmannaklass; påvens förnämste juridiske ämbetsman. — **Primidi',** *fr.* (av *lat. di'es,* dag), första dagen i den republikanska veckan. — **Primi'para,** förstföderska. — **Primi'tiæ** l. **Primi'tier,** *pl.*, första frukterna, första arbetet. — **Primiti'v** (*lat. primiti'vus*), först av sitt slag, ursprunglig; i sitt första utvecklingsstadium; enkel, enfaldig. — **Primitiva ord,** *språkv.*, rot- l. stamord. — **Primitivkyrkan,** den ursprungliga kyrkan. — **Primitivite't,** ursprunglighet. — **Primklocka,** i katolska kyrkan klocka som anger ögonblicket för Kristi lekamens förvandling under mässan. — **Pri'mo,** *ital.*, den förste; *handelst.*, första dagen i månaden (jfr *Medio* och *Ultimo*); *tonk.*, först; förste spelaren, diskanten. — **Primo** l. **Pro primo,** *lat.*, först, för det första. — **Primo amoro'so,** *ital.*, förste älskaren vid en teater. — **Primogenitu'r,** förstfödslorätt. Jfr *Sekundogenitur.* — **Primoge'nitus,** förstfödd. — **Primo intu'itu,** se under *Intuitus.* — **Primo occupa'nti,** åt den, som först tar i besittning. — **Primo violi'no,** *tonk.*, första violinen. — **Primo'rdium,** *pl.* **Primo'rdia,** begynnelse, upphov. — **Primordia'l,** ursprunglig. — **Primordialblad,** *bot.*, de blad, som närmast följa på hjärtbladen. — **Primordialcell,** *bot.*, naken cell. — **Primordialfaunan,** *geol.*, de äldsta bildningar, som innehålla fossilier. — **Primordialsäcken** l. **Primordialhinnan,** *bot.*, protoplasmans yttersta lager. — **Primordialite't,** ursprunglighet. — **Primsigning** (av *lat. pri'mum si'gnum,* första tecknet), i den gamla kristna kyrkan vigning med korstecknet före dopet. — **Primskott,** *bot.*, det av stamknoppen vid groning uppkommande skottet. — **Primstav** (av *isl. prim,* nymåne, av *lat. pri'mus,* förste), runstav. — **Primtal,** *mat.*, ett helt tal, vilket ej kan uppdelas i heltalsfaktorer, t. ex. 2, 3, 5, 7 o. s. v. *Relativa primtal* kallas två tal, vilka hava endast 1 till gemensam faktor. Jfr *Primfaktorer.* — **Pri'mum e'sse, tum philosopha'ri,** först vara (en verklig människa), sedan filosofera. (*Seneca*). — **Primum mo'bile,** se under *Mobil.* — **Primviolin** (*ital. violino primo*), *tonk.*, första violinen. — **Primä'r** (*fr. primaire*), ursprunglig, som bildar första grundlaget; begynnelse-; förberedande.)(Sekundär. — **Primärblad,** *bot.*, dets. som *Primordialblad* (se d. o.). — **Primärelement,** ej omladdnings-

bart galvaniskt element. — **Primär sjukdom,** *med.*, sjukdom, som ej är en följd av en annan, utan uppstår självständigt. — **Primärskola** (*fr. école primaire*), i Frankrike, Belgien och Schweiz folkskola. — **Primö'r** (*fr. primeur*), förstling (t. ex. av årets skörd); förstahandsnjutning av något.

Prince-Consort, *eng.* (*l.* prins kå'nsårt), "prinsen-gemålen", titel på drottning Viktorias av England make, prins Albert av Sachsen-Koburg-Gotha.

Pri'nceps, *pl.* **Pri'ncipes,** *lat.* (av *pri'mus*, den första, och *ca'pere*, taga), eg. den, som går i spetsen för något; den första, yppersta; ordförande; överhuvud, anförare; furste. — **Principa't** (*lat. principa'tus*), företräde; främsta platsen; övervälde; högsta värdigheten i en stat l. inom en krigshär. — **Principa'tet,** den romerska kejsartidens författning.

Princeto'nia, *astr.*, en av småplaneterna.

Princi'p (*fr. principe*, av *lat. princi'pium*, början), första orsak; ursprung, grund; grundämne; grundkraft; grundsats, levnadsregel; grundregel, grundsanning, enklaste element. — **Principryttare,** person, som handlar ensidigt och hänsynslöst efter sina principer. — **Principie'll,** stödd på grundsatser; grundväsentlig.

Principa'l (av *lat. principa'lis*, förnämst), huvudperson; chef, herre, husbonde, arbetsgivare; *tonk.*, huvudstämman i en orgel. — **Principalstämma,** huvud- l. solostämma. — **Principala't,** huvudmans makt och myndighet. — **Principalatstriden,** kallas den på 1740-t. aktuella frågan, huruvida folket ägde principalat gentemot riksdagsmännen l. ej. — **Principalatsläran** förfäktades av mösspartiet, men förkastades av hattpartiet och förklarades 1747 grundlagsstridig. — **Principa'liter,** förnämligen, företrädesvis, i synnerhet. — **Principalite't** (*lat. principa'litas*), förträfflighet; övervälde, överlägsenhet, övermakt.

Principa't, se under *Princeps.*

Principe, *ital.* (*l.* pri'ntjipe), furste, prins. — **Principessa** (*l.* -tjipe'ssa), furstinna, prinsessa. — **Il principe,** fursten; titel på en berömd bok av den italienske statsmannen *Machiavelli.*

Pri'ncipes, se *Princeps.* — **Principes morta'les, respu'blica æte'rna,** *lat. ordspr.*, regenterna äro dödliga, staten är evig.

Princi'pia cogitatio'nis, se under *Principium.*

Principie'll, se under *Princip.*

Princi'piis o'bsta, *lat.*, motstå (ett ont) i begynnelsen. (*Ovidius*).

Princi'pium, *pl.* **Princi'pia,** *lat.* (av *pri'nceps*, förnämst), det första, början, upphov; grund; grundkraft; grundbegrepp; grundsats, princip. — **Principium causalita'tis,** *log.*, en tillämpning på ting av *principium rationis sufficientis* (se nedan), vilken tillämpning lyder så: all verkan förutsätter en orsak. — **P. cognosce'ndi,** kunskapsgrund. — **P. contradictio'nis,** motsägelsens lag, enl. vilken ingenting kan vara vad det icke är. — **P. esse'ndi,** realgrund. — **P. exclu'si te'rtii,** lagen för det uteslutna tredje, enl. vilken av två kontradiktoriska motsatser den ena måste jakas, den andra nekas. — **P. identita'tis,** överensstämmelsens lag, enl. vilken allt är vad det är. — **P. ratio'nis sufficie'ntis,** den tillräckliga grundens lag, enl. vilken inom allt verkligt ett nödvändigt sammanhang finnes mellan grund och följd. — **Principia cogitatio'nis,** tankelagar.

Principryttare, se under *Princip.*

Prins (*fr. prince*, av *lat. pri'nceps*, den förste, förnämste), konungason, fursteson, manlig, icke regerande medlem av ett furstehus. — **Prins av blodet** (*fr. prince du sang*), medlem av en regerande härskarätt. — **Prins av Wales** (*l.* - oä'ls), engelske kronprinsens titel. — **Prinse'ssa** (*fr. princesse*), konunga- l. furstedotter.

Prinsens droppar, se *Liquor acetatis ammonici pyroleosi.* — **Prinsens gula droppar,** se *Liquor succinatis ammonici pyroleosi.*

Prinsens knoppar, *bot.*, se *Ranunculus repens,* var. *flore pleno.*

Prinsesedler, *no.*, benämning på de sedlar som 1814 utfärdades av prins Kristian Fredrik.

Prinse'ssa, se under *Prins.*

Prins Gustavs öga, se *Nemophila.*

Prinsmetall, se *Bristolmetall* och *Bathmetall.*

Prio'nace gla'uca, *zool.*, blåhaj.

Prio'nodon, *zool.*, se *Linsangen.*

Pri'or, *lat.*, eg. den främre, föreståndare; den förnämste klosterbrodern näst efter abboten; föreståndare för ett kloster, där ingen abbot finnes. — **Priora't** l. **Priori',** en priors l. priorinnas ämbete och värdighet. — **Priori'nna,** i nunnekloster den klostersyster, som motsvarar priorn i munkkloster.

Priorite'rad, Prioriterade fordringar, se under följ. ord.

Priorite't (*fr. priorité*, av *lat. pri'or*, främre, äldre), företrädesrätt, förmånsrätt. — **Prioritetsaktier** = *Preference-aktier* (se d. o.). — **Prioritetsfordringar** l. **Priorite'rade fordringar,** *handelst.*, fordringar, som i en konkurs utgå med förmånsrätt. — **Prioritetsrätt,** företrädesrätt. — **Priorite'rad,** som har förmånsrätt.

Pris (*fr. prix*), värde, för vilket en vara säljes l. köpes; belöning. — **Prisi'ndex,** sifferuppgifter, vilka angiva förändringarna i prisnivån i förhållande till vissa perioder (basperioder) betraktade såsom normal. — **Priskura'nt** (av *fr. courant*, eg. löpande; gångbart pris), *handelst.*, förteckning över en firmas varor och deras pris; prislista.

Pris (*fr. prise*, av *prendre*, taga), fångst, byte; nypa snus; *sjöv.*, ett erövrat fartyg,

sjökrigsbyte. — **Prisdomstol,** domstol, som skall pröva rättmätigheten av en gjord pris.

Pri'sca, *lat.*, forntida tilldragelser. — **Prisca fi'des fa'cto, sed fa'ma pere'nnis,** saken troddes i forntiden, och dess minne varar. (”Æneiden” av *Virgilius.*)

Prisci'lla, nylatinskt kvinnonamn, den åldriga.

Priscillia'ner l. **Priscilliani'ster,** en av spanjoren *Priscillia'nus* i Spanien under 4:e seklet stiftad kristen sekt. — **Priscilliani'sm,** den av priscillianerna omfattade läran.

Pri'scus, latinskt mansnamn, den gamle. Motsvarar kvinnonamnet *Prisca.*

Prisdomstol, se under *Pris* (*fr. prise*).

Priskurant, se under *Pris* (*fr. prix*).

Pri'sma, *gr.* (av *pri'zein,* såga), *mat.*, en polyeder, som begränsas av två kongruenta, parallella grundytor och lika många parallellogrammer, som det finns sidor på grundytorna; *fys.*, en kropp av glas, på två sidor begränsad av plan, vilka bilda vinkel med varandra. Nyttjas till undersökning av ljusbrytningen. — **Prismacirkel,** ett instrument för mätande av vinklar. — **Prismakorset,** ett fältmätningsinstrument. — **Prismakikare,** kikare i vilken omvändningen av bilden sker med tillhjälp av ett system prismor. — **Prismalins,** en prismaliknande kropp med sfäriska begränsningsytor. — **Prisma'tisk,** formad som ett prisma. — **Prismatiska färger,** regnbågsfärger, färger, som uppkomma av ljusets brytning genom ett glasprisma. — **Prismatisk salpe'ter,** kalisalpeter, se *Salpeter.* — **Prismoi'd** l. **Prismatoi'd,** en kropp med parallella grundytor och parvis parallella kanter. — **Prismatoi'disk,** som liknar ett prisma. — **Prismatologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om de prismatiska färgerna.

Prison, *fr.* (*l.* -så'ng), fängelse, arrest.

Prisvända, *sjöv.*, se *Uggla.*

Priva't (*lat. priva'tus,* av *priva're,* beröva, skilja från), enskild; privatperson (som ej bekläder något ämbete); personlig; huslig; hemlig.)(O f f e n t l i g. — **Privatbank,** enskild bank. — **Privatföreläsning,** enskild föreläsning, som en akademisk lärare håller mot betalning av åhörarna. — **Privatkorrespondens,** enskild brevväxling. — **Privatliv,** det husliga livet; ledighet från alla befattningar. — **Privaträtt,** sammanfattningen av de rättsbestämmelser, som avse enskildas förhållanden till varandra. — **Privatier,** *fr.* (*l.* -tie'), privatperson, som lever av sin förmögenhet. — **Priva'tim,** enskilt, för sig själv; utan vittnen; mellan fyra ögon. — **Privatise'ra,** leva utan ämbete, som privatman. — **Privati'ssime,** alldeles ensam. — **Privati'ssimum** (nämligen *colle'gium*), en alldeles enskild föreläsning, föreläsning för en enda l. helt få åhörare. — **Privatio'n,** berövande, avhändande; saknad, brist. — **Privati'st,** lärjunge, som ej besöker något allmänt läroverk, utan av enskilda lärare beredes till mogenhetsexamen. — **Privati'v** (*lat. privati'vus*), berövande; förnekande; avsöndrad. — **Privativ rätt,** uteslutande rätt. — **Privati've,** uteslutande.

Prive't l. **Preve't** (*fr. privé*), avträde, avträdeshus.

Privilegie'ra m. fl., se under följ. ord.

Privile'gium, *sv. pl.* **Privile'gier,** *lat.* (av *privus,* enskild, och *lex, gen. le'gis,* lag), undantagslag; företrädesrätt; enskild rättighet. — **Privilegium exclusi'vum,** uteslutande rättighet, ensamrätt, monopol. — **Privilegieår,** nådår. — **Privilegie'ra,** tilldela någon privilegier. — **Privilegie'rad,** som åtnjuter ett privilegium; befriad från samhällsbördor.

Privy council, *eng.* (*l.* pri'vi ka'unsil), hemliga rådet, i England det officiella statsrådet. — **Privy seal,** *eng.* (*l.* - sil), ”hemliga sigillet”, Englands mindre rikssigill.

Prix, *fr.* (*l.* pri), pris; belöning. — **P. coutant** (*l.* - kota'ng), inköpspris. — **P. de vertu** (*l.* - dö värty'), dygdepris (jfr *Montyonska dygdepriset*). — **P. fixe,** se under *Fix.* — **Grand prix, G. p. de Paris, G. p. de Rome,** se under *Grand.*

Pro, *lat.*, för; i stället för.

Proa, *sjöv.*, en i Indiska och Stilla haven brukad kanot.

Proa'nthesis, *bot.*, förblomstring.

Proapo'dosis, *gr.*, en ordsammanställning, som börjar och slutar med samma ord.

Pro a'ris et fo'cis, *lat. ordspr.*, för altaren och härdar, för hus och hem.

Pro'ba, *lat.*, prov; arrest; förr skol- och universitetsfängelse (”prubba”).

Proba'bel (*lat proba'bilis*), sannolik, trolig, antaglig. — **Probabili'sm,** *fil.*, sannolikhetslära, den lära, enl. vilken kunskap ej beror på visshet, utan endast på sannolikhet: läran att blotta åsikten att en handling är riktig och god rättfärdigar denna. — **Probabili'st,** anhängare av probabilismen. — **Probabilite't,** sannolikhet. — **Probabilitetsberäkning,** sannolikhetsberäkning. — **Probabilitetskalkyl,** *mat.*, sannolikhetsräkning, läran om den matematiska sannolikheten. — **Proba't** (*lat. proba'tum*), prövad, försökt, godkänd; beprövad. — **Probatio'n,** prov, prövning, undersökning. — **Probati'v,** bevisande. — **Proba'tor,** person, som prövar, undersöker. — **Probatoria'lvittne,** bevisvittne. — **Probato'rium,** prov; provskrift; duglighetsbevis. — **Proba'tum est,** det är prövat, godkänt, ändamålsenligt. — **Probe'ra** (*lat. proba're*), försöka, pröva, prova; undersöka en legeringshalt av ädel metall. — **Probe'rbagge,** bagge, som blott användes att uppleta de brunstiga tackorna i en hjord. — **Proberhingst** användes för att pröva mottaglig-

heten hos ston, som skola betäckas. — **Proberkonst** l. **Proberingskonst**, konsten att bestämma halten av i mineralier, malmer, metallegeringar o. s. v. ingående ämnen. — **Probernål**, en vid probering av guld- och silverhaltiga legeringar brukad metallnål. — **Probersten**, *miner.*, en svart, tät och jämn varietet av kiselskiffer, som nyttjas vid dylika prov; prövosten.

Probenreuter, *ty.* (*l.* prå'benråjter; av *Probe*, varuprov, och *Reiter*, ryttare), ”provryttare”, reseexpedit, handelsresande.

Probe'ra, Probe'rkonst m. fl., se under *Probabel.*

Probieren ist keine Kunst, *ty.* (*l.* pråbi'ren -), probera är ingen konst, det går an att försöka.

Pro'bitas lauda'tur et a'lget, *lat.*, dygden berömmes och fryser. (*Juvenalis.*)

Probite't (*lat. pro'bitas*), redlighet, rättskaffenshet.

Proble'm (*gr. pro'blema*, av *proba'llein*, framkasta), uppgift, särskilt en vetenskaplig (matematisk) dylik; tvivelaktigt l. vanskligt spörsmål; gåta. — **Problema'tisk**, tvivelaktig, obevisad; tvetydig, gåtfull. — **Problematiskt omdöme**, *log.*, utsäger något såsom möjligt. — **Problematische Naturen**, *ty.*, problematiska naturer, vacklande, obestämda naturer. — **Proble'mlitteratur**, litteratur ”som sätter problem under debatt”, benämning på den skandinaviska naturalistiska litteraturen.

Pro bo'no pu'blico, *lat.*, för det allmänna bästa.

Probosci'dea, *bot.*, snabelformig; *zool.*, elefantdjur.

Pro'brachys, *gr.* (av *pro*, förut, och *brachy's*, kort), *metr.*, versmått, som består av en kort och fyra långa stavelser.

Probrosite't (av *lat. pro'brum*, skam, vanära), skändlighet. — **Probrö's** (*lat. probro'sus*), skändlig.

Pro'bus, latinskt mansnamn, rättskaffens.

proc., förk. för *procent.*

Proc., förk. för *lat. proconsul.*

Procancella'rius, se *Prokansler.*

Procede'ra (*lat. proce'dere*), eg. framgå; förfara, gå till väga. — **Procedu'r** l. **Procedy'r** (*fr. procédure*), rättegångssätt, rättegångsordning; förfarande, sätt att gå till väga, mått och steg. — **Proce'ss** (*lat. proce'ssus*), fortgång, utvecklingsgång, förlopp; *kem.*, av olika ämnens inverkan på varandra framkallad reaktion; *jur.*, rättegångsförfarande; rättegång, rättstvist. Jfr *Civilprocess, Exekutivprocess* och *Kriminalprocess.* — **Processlagstiftning**, *jur.*, lagstiftning om rättegångsväsendet. — **Processjuka** l. **Processvansinne**, *med.* (*Para'noia quæ'rulans*), själssjukdom visande sig i överdrivna rättsanspråk och lystnad att göra dem gällande. — **Proce'ssus**, *anat.*, benutskott. — **P. summa'rius**, summarisk process (se d. o.). — **P. verba'lis**, *fr.* **Procès verbal** (*l.* pråssä' verba'll), verbalprocess (se d. o.). — **P. vermifo'rmis**, *anat.*, ett masklikt bihang till blindtarmen. — **Proce'ssa**, hava l. föra en rättegång. — **Processua'liter**, rättegångsvis, genom rättegång. — **Processue'll**, som angår en process. — **Processio'n**, högtidligt tåg, festtåg, liktåg. — **Processionskors**, korskrönt stav som bäres vid processionerna i den katolska gudstjänsten. — **Processionsstav**, stav med hållare för ljus, som bäres i katolska processionerna.

Proceleusma'tiker, *metr.*, antik versfot, bestående av fyra korta stavelser.

Procella'ria, *zool.*, stormfågelsläktet.

Proce'nt (av *lat. pro*, för, och *ce'ntum*, hundra), eg. räknat efter hundra; hundradel; *handelst.*, för l. efter hundra, avgift l. vinst för vart hundratal. Tecknas oftast %. — **Proce'nta**, ockra. — **Proce'ntare**, ockrare. — **Procenteri'**, ocker. — **Procentareometer**, se *Areometer.*

Pro'ceres, *lat.*, *pl.*, de förnämsta i en stad l. ett land; medlemmar av överhuset l. första kammaren i Spanien; *zool.*, strutsfåglar. — **Procerite't**, hög växt, reslighet. — **Pro'cerus**, *lat.*, slank, tunn; hög.

Proce'ss, Proce'ssa, Processio'n m. fl., se under *Procedera.*

Prochi'la l. **Prochili'dia**, *gr.* (av *cheilos*, läpp), *pl.*, *anat.*, läppkanter.

Pro co'pia, *lat.*, se *p. c.*

Procti'tis (av *gr. prokto's*, anus [se d. o.]), *med.*, ändtarmsinflammation.

Proctodæ'um (av *gr. prokto's*, anus), *zool.*, bakersta delen av tarmkanalen.

Pro'cul, *lat.*, fjärran, långt borta. — **P. a Jo've, p. a fu'lmine**, *lat. ordspr.*, fjärran från Jupiter, fjärran från blixten; d. v. s. i obemärkthet lever man tryggast, faran är mindre på avstånd. — **P. e'ste profa'ni**, de oinvigde skola hålla sig borta.

Procu'mbens, *lat.*, *bot.*, nedliggande.

Pro cu'ra, se under *Cura.* — **Procu'ra**, se *Prokura.*

Procurado'res, Procureur m. fl., se under *Prokura.*

Pro'cyon, *astr.*, stjärna av 1:a storleken i stjärnbilden Lilla hunden; *zool.*, sjubbsläktet.

Procö'l (av *lat. procœ'lius*), *zool.*, ”med utstående mage”, konvex framtill.

Prode'sse, *lat.*, gagna. — **Et prodesse vo'lunt et delecta're poëtæ**, skalder vilja gagna och roa.

Prodigalite't (*lat. prodiga'litas*), slöseri, slösaktighet.

Prodigiosi'n (av *lat. prodi'gium*), se *Blödande bröd.*

Prodi'gium, *lat.*, **Prodige**, *fr.* (*l.* -di'sj), under, underverk; järtecken; vidunder, missfoster. — **Prodigiö's**, underbar; vidunderlig; oerhörd.

Proditio'n (*lat. prodi'tio,* av *pro'dere,* förråda), förräderi.—**Prodito'risk,** förrädisk.

Pro do'lar, *lat.,* tyvärr.

Pro'domos, *gr.,* förhus, försal.

Prodro'm (av *gr. pro'dromos,* förelöpare), förebud; *med.,* vissa sjukdomstecken, som förebåda en sjukdom. — **Prodromstadiet,** det sjukdomsstadium, som kännetecknas av prodromer.

Produce'nt, se under följ. ord.

Produce'ra (*lat. produ'cere,* av *du'cere,* föra), framföra, framlägga; uppvisa; frambringa, avla, föda; alstra, bära, avkasta; åstadkomma genom arbete, tillverka. — **Produce'nt,** tillverkare, var och en, som frambringar något genom arbete, t. ex. en odlare, fabrikant.)(Konsument. — **Produ'kt,** det frambragta, alster (natur-, konst-, etc.); avkastning; *kem.,* ett ämne, som uppkommit genom kemisk reaktion; *mat.,* det tal, som erhålles genom en multiplikation. — **Produkthandel,** handel med oförarbetade naturalster. — **Produktkarta,** en karta, på vilken landets produkter äro angivna. — **Produktplakatet,** svensk sjöfartsförordning av 1724, tillämpande merkantilsystemet på fraktandet av varor för införsel i riket. — **Produktio'n,** frambringande, framalstring; tillverkning; sammanfattningen av det framalstrade l. tillverkade.)(Konsumtion. — **Produktionsföreningar,** kooperativa föreningar (se d. o.), som för samtliga medlemmars räkning driva någon ekonomisk produktion. — **Produktionsskatt,** ett slags konsumtionsskatt, först erlagd av varuproducenten, i andra hand av konsumenterna. — **Produktionstermin,** *jur.,* den tid, inom vilken alla för en rättegångs avslutande nödiga bevis skola företes. — **Produkti'v,** med lätthet frambringande; skapande, verksam; bördig, fruktbar; lönande, som lämnar behållning. Jfr *Improduktiv.* — **Produktivite't,** alstringsförmåga, skaparkraft; fruktbarhet; skapande verksamhet.

Proe'drer (*gr. pro'edroi,* försittare, av *pro,* före, och *hedra,* säte), ett slags ledande utskott inom rådet och folkförsamlingarna i det gamla Aten. — **Proedri',** den åt framstående personer givna företrädesrätten till de främsta platserna på den antika grekiska teatern.

Proegu'mena, *gr.* (av *prohegei'sthai,* gå förut och visa vägen), *pl., med.,* förberedande orsaker till sjukdom.

Proe'mbryo = *Prothallium* (se d. o.).

Proemine'ns (av *lat. emine're,* framstå), egenskapen att vara framstående del av ett föremål. — **Proemine'nt,** utmärkt, framstående.

Proe'mium, *gr.-lat.,* företal, inledning.

Proenzy'mer, enzymernas förstadier, som aktiveras till enzymer.

Pro et co'ntra, *lat.,* för och emot.

Pro exerci'tio, *lat.,* för övnings skull.

Profa'n (*lat. profanus,* av *pro,* framför, utanför, och *fanum,* helgedom), ohelig; oinvigd; världslig (i motsats mot kyrklig); lekmanna- (i motsats mot prästerlig); vanvördig. — **Profanbyggnad,** byggnad, avsedd för världsligt bruk. — **Profanhistoria,** statshistoria, politisk historia. — **Profanatio'n,** vanhelgande, ohelgande; missbruk. — **Profane'ra,** vanhelga, ohelga, oskära; missbruka (något dyrbart). — **Profa'num vu'lgus,** den oinvigda hopen. Jfr *Odi profanum vulgus* etc.

Pro'fasis, *gr.* (av *profa'inein,* förevisa, låta synas), förevändning, undflykt; avlägsen l. dold orsak; *med.,* avlägsen l. dold sjukdomsorsak.

Profere'ra (*fr. proférer,* av *lat. proferre*), framföra, framsäga, uttala.

Proferme'nt = *Proenzym* (se d. o.).

Profe'ss (*nylat. profe'ssus,* av *lat. profite'ri,* förklara offentligen, bekänna), bekännelse; ordenslöfte, som avlägges av noviser, innan de upptagas i ett kloster. — **Professeur,** *fr.* (*l.* pråffessö'r), lärare i allm. — **Profe'ssi** l. **Profe'sser,** *pl.,* eg. de som avlagt trosbekännelsen; jesuiter, som äro invigda i alla jesuitordens hemligheter och bekläda dess högsta ämbeten. — **Profe'ssio fi'dei tridenti'næ,** tridentinska trosbekännelsen, en av den romersk-katolska kyrkans förnämsta bekännelseskrifter. — **Professio'n** (*lat. profe'ssio*), eg. offentlig bekännelse; yrke; fack; hantering, hantverk, näringsfång; även = *Professorat* (se nedan). — **Professional,** *eng.* (*l.* pråfe'sjönöll), yrkesmässig; *sportt.,* person, som idkar idrott som yrke l. som mist sitt amatörskap genom överträdelse av amatörreglerna. — **Professione'll,** yrkes- l. hantverksmässig, yrkes-. — **Professioni'st,** hantverkare. — **Exprofe'sso,** se *Ex professo.* — **Profe'ssor,** överlärare vid en högskola, särskilt universitet och akademier; hederstitel för framstående utövare av en konst l. vetenskap. — **Professor eme'ritus,** universitetsprofessor, som tagit avsked vid pensionsålderns inträde. — **Professora't** l. **Professu'r,** en professors ämbete; anställning som professor.

Profe't (*lat. prophe'ta, gr. profe'tes*), talare, förkunnare, siare, spåman; hos israeliterna med siaregåvor utrustade sede- och religionslärare. — **Profete'ra,** förutsäga tillkommande ting; spå. — **Profeti'a** (*lat. propheti'a, gr. profete'ia*), gudomlig uppenbarelse, meddelad muntligt l. skriftligt; förutsägelse, spådom. — **Profe'tisk,** förutsägande; aningsfull. — **Profeti'ssa,** kvinna, som förutsäger kommande ting, sierska, spåkvinna. — **Profettistel,** *bot.,* se *Carlina.*

Pro fi'de, *lat.,* för tron.

Pro fi'de et christiani'smo, se *Societas svecana pro fide et chistianismo.*

Profi'l (*ital. proffilo,* av *lat. pro,* för, fram, och *fi'lum,* tråd, kontur), ett föremåls kontur; sidobild, ett huvud l. en figur sedd från sidan; lodrät tvärgenomskärning av en byggnad, en maskin o. s. v. — **Profile'ra,** avteckna från sidan; teckna l. framställa i tvärgenomskärning. — **Profile'ring,** framställning av ett föremåls kontur. — **Profilställning,** *bot.*, bladens ställning vid dagsömn. — **En profil,** *fr.* (*l.* ang pråfi'll), sedd från sidan, i genomskärning.

Profi't (*fr. profi't,* av *profi'cere,* göra framsteg, vinna), vinst, förtjänst; fördel, gagn. — **Profita'bel,** fördelaktig, nyttig. — **Profite'ra,** vinna, förtjäna; draga fördel av, hava gagn av; förkovras.

Proflige'ra (*lat. profliga're*), nedslå, överväldiga, i grunden förstöra. — **Profligatio'n,** överväldigande, tillintetgörelse.

Proflue'ra, *lat.*, framvälla, framflyta. — **Proflu'vium,** *med.*, sjukligt, utflöde.

Pro fo'rma, se under *Form.* — **Profor'rmaväxel,** *handelst.*, en sådan, som iklädes endast formen av en trasserad växel, ehuru ingen verklig växelaffär ligger till grund därför.

Profo'ss (*fornfr. provos, nyfr. prévôt,* av *lat. præpo'situs,* föresatt), eg. föreståndare, förman; *krigsk.*, förr övervakare av militära straff; verkställare av kroppsbestraffningar.

Pro'fugus, *lat.*, flykting, landsförvist.

Profu'nd (*lat. profu'ndus*), djup, djupsinnig, grundlig. — **De profu'ndis,** se *De profundis.* — **Profundite't,** djup grundlighet.

Profu's (*lat. profu'sus*), omåttlig, slösande; ymnig, riklig. — **Profusio'n,** slöseri; överflödande, ymnighet.

Pro futu'ro, se under *Futurum.*

Profylakti'k l. **Profyla'x** (av *gr. profyla'ssein,* bevara för något), förebyggande av något ont; *med.*, läran om att förekomma sjukdomar genom undanrödjande av deras orsaker. — **Profyla'ktika,** *pl.*, läkemedel, som avse att förebygga sjuklighet. — **Profyla'ktisk,** skyddande, förebyggande.

Progenere'ra (*lat. progenera're*), frambringa, framalstra. — **Progeneratio'n,** framalstring. — **Progeni',** framskjuten underkäke.

Proglotti'der, *zool.*, binnikemaskens leder.

Progna't (av *gr. pro,* fram, och *gna'thos,* käke), *antropol.*, framkäkig.

Progno's (*lat. progno'sis,* av *gr. pro,* förut, och *gno'sis,* kunskap), förebud, förutsägelse; *med.*, bedömandet på förhand av utvecklingen och förloppet av en sjukdom. Jfr *Diagnosis.* — **Progno'st** l. **Progno'stiker,** förutskådare, förutsägare; läkare, som ställer en sjukdoms prognos. — **Prognostice'ra,** ställa prognos. — **Prognosti'k,** konsten att förutsäga l. förutbestämma; läran om en sjukdoms utgång. — **Progno'stikon,** förutsägelse; förebud; ett slags barometer; även = *Praktika* (se d. o.). — **Progno'stisk,** förutsägande, förutbestämmande.

Pro gra'du, *lat.*, för vinnande av filosofiska graden.

Progra'm (*gr. pro'gramma,* av *progra'fein,* utfärda en kungörelse), eg. offentlig kungörelse; inbjudningsskrift till en högtidlighet vid ett universitet l. ett läroverk; tryckt förteckning över numren och de uppträdande vid en konsert, en teaterföreställning l. d.; *polit.*, de ledande principerna för ett politiskt parti l. en ministär. — **Programmata'rius,** person, som utfärdar ett program. — **Programma'tisk,** strängt (parti-) programtrogen. — **Programmusik,** *tonk.*, tonmålning, som avser att skildra en viss (ofta genom text) angiven stämning, situation l. händelse. — **Programsymfoni',** se *Symfonisk dikt.*

Progredie'ra (av *lat. pro'gredi,* skrida fram), fortskrida. — **Progredi'ent,** framåtskridande.

Progre'ss (*fr. progrès, lat. progre'ssus*), framåtskridande, fortgång; tillväxt, förkovran; utveckling. Jfr *Kulmen* och *Regress.* — **Progressi'bel,** som kan göra framsteg l. utvecklas. — **Progressio'n** (*lat. progre'ssio*), fortgående, framåtskridande; tillväxt i proportion; *mat.*, en serie storheter, av vilka varje efterföljande enl. en viss lag är bildad av varje föregående; *tonk.*, upprepandet av en melodisk figur genom olika tonarter. — **Progressi'st,** framstegsman; medlem av ett radikalt politiskt parti i Spanien. — **Progressi'stisk,** som hör till framstegspartiet. — **Progressi'v,** fortgående, tillväxande, gradvis stigande. — **Progressiva systemet,** se *Irländska systemet.* — **Progressiv muskelatrofi,** *med.*, gradvis fortskridande förtvining av och lamhet i muskler. — **Progressiv skatt,** inkomstskatt med högre skattefot för kapitalförmögenhet och större inkomster än för mindre dylika. — **Progressivt bevis,** *log.*, går från det allmänna till det enskilda (deduktivt bevis).

Progressi'stas, se *Rotativos.*

Progymna'sium, *gr.*, förgymnasium, en skola, som förbereder till inträde vid ett gymnasium.

Prohibe'ra (*lat. prohibe're*), avvända, hindra, hämma, förbjuda. — **Prohibitio'n,** hinder, förbud, inställande. — **Prohibitioni'sm** l. **Prohibitionssystemet,** det system, som eftersträvar rusdrycksförbud. — **Prohibitioni'st,** anhängare av nämnda system; förbudsvän. — **Prohibitioni'stisk,** som avser prohibitivsystemet l. prohibitionismen. — **Probihiti'v,** tillbakahållande, hindrande, inskränkande, avspärrande, förbjudande. — **Prohibitivsystemet,** det nationalekonomiska system, som söker skydda den inhemska industrien och förebygga utländsk konkurrens genom höga tullar l. införselförbud. — **Prohibito'risk** = *Pro-*

hibitiv (se ovan). — **Prohibito'rium,** förbud mot in- l. utförsel av vissa varor.

Projekt (*l.* -sjäckt; *fr. projet,* av *lat. proji'cere,* framkasta), utkast, förslag, plan. — **Projektmakare,** person, som framkommer med det ena förslaget efter det andra av mindre värdefull beskaffenhet. — **Projektera** (*l.* -sjäckte'ra), föreslå, göra utkast till, uppgöra en plan; hava för avsikt, tillärna. — **Projektil** (*l.* -sjäckti'l), kastkropp. — **Projektio'n** (av *lat. proje'ctio,* framkastande, utkast), framkastning; hänförande av en geometrisk storhet till ett plan l. en linje; avbildning i allm. — **Plan projektion,** se *Planritning.* — **Projektionsapparat,** se *Skioptikon.* — **Projektionsplan,** plan, på vilket man projicierar. — **Projekti'visk geometri,** läran om de projektiviska egenskaperna hos rumstorheter. — **Proje'ktor** l. **Projektö'r,** elektrisk ljus- l. strålkastare; *skioptikon* (se d. o.). — **Projektu'r, Proje'kta** (*pl.*), *byggn.,* utsprång. — **Projicie'ra,** utföra en projektion. — **Projicierande linjer** l. **Projektionslinjer,** perpendiklarna mot projektionsplanet l. -linjen.

Pro jo'co, *lat.,* ”för löjet”; namn på ett vittert sällskap i Stockholm vid början av 1800-t.

Pro ju're et po'pulo, *lat.,* för rätt och folk, ett av konung Sigismunds valspråk.

Prokacite't (av *lat. pro'cax,* oförskämd), oförskämdhet, fräckhet.

Prokansler (av *lat. pro,* i stället för, och *kansler,* se d. o.), vice kansler; hos oss ställföreträdare för universitetskanslern.

Proka'rp, *bot.,* honorganet hos *Florideerna* (se d. o.).

Prokatale'psis, *gr.* (av *lambanein,* taga), borttagande i förväg, föregripande; *talk.,* ett retoriskt konstgrepp, varigenom talaren väder anklagelsepunkten så, att den blir till förmån för den anklagade.

Prokatale'xis, *metr., katalexis* (se d. o.) i slutet av ett kolon inuti en antik vers. Vers som innehåller en prokatalexis kallas *Asynarte'tisk,* ”osammanbunden”.

Prokla'ma m. fl., se under följ. ord.

Proklame'ra (*lat. proclama're*), utropa, kungöra, göra allmänt bekant. — **Prokla'ma,** *jur.,* offentlig stämning, varigenom fordringsägarna i en konkurs kallas att på viss dag uppgiva och bevaka sina fordringar; årsstämning. — **Proklamadag,** den genom proklaman bestämda dagen för fordringars bevakning i konkurs. — **Proklamatio'n,** högtidlig och offentlig kungörelse, upprop från regeringen l. annan myndighet. — **Proklama'tor,** utropare vid auktioner.

Prokli'tika, *subst.,* **Prokli'tiska,** *adj.* (av *gr. prokli'nein,* böja sig fram), *pl., språkv.,* kallas de ord, som kastat sin betoning på det följ. ordet och således själva äro obetonade.

Proklori't, *miner.,* gröna, hexagonala kristaller, bildade genom omvandling av fältspat, granat m. fl. i gnejsgraniter och kloritskiffrar. Kallas även *ripidoli't.* Vridna pelare av proklorit kallas *helminth.*

Pro'kne, *gr. sag.,* Terevs' gemål, syster till Filomele, bistod denna i hennes hämnd mot Terevs och förvandlades av gudarna till en svala.

Pro'kne, *astr.,* en av småplaneterna.

Proko'nsul (*lat. proco'nsul*), i det gamla Rom provinsståthållare, som förut varit konsul l. pretor. — **Prokonsula't,** en prokonsuls ämbete och värdighet.

Prokrastine'ra (av *lat. cra'stinus,* hörande till en följande dag), uppskjuta till morgondagen. — **Prokrastinatio'n,** uppskjutande till morgondagen.

Prokrea'tor, Prokrea'trix m. fl., se under följ. ord.

Prokree'ra (*lat. procrea're*), frambringa, avla, alstra. — **Prokreatio'n,** frambringande, avlande, fortplantning. — **Prokrea'tor,** frambringare; fader. — **Prokrea'trix,** frambringerska; moder.

Prokroni'sm (av *gr. chro'nos,* tid), ett fel i tidsbestämningen, varvid något uppgives hava tilldragit sig förr, än det verkligen skett. Jfr *Anakronism.*

Prokru'stes (av *gr. prokru'ein,* uthamra, utsträcka), *gr. sag.,* en rövare i Attika, vilken avlivade alla främlingar, som föllo i hans händer, på så sätt, att han lade de långa i en kort säng och stympade dem, tills de fingo plats, de korta i en lång säng, och sträckte ut dem efter sängens mått. Dödades av Thesevs. — **Prokrustessäng,** *fig.,* en godtycklig form, i vilken man med våld intvingar ett föremål; ett ytterligt pinsamt l. obekvämt läge.

Pro'ktagra, *gr.* (av *pro'ktos,* ändtarm), *med.,* giktartat lidande i ändtarmen. — **Proktalgi'** (av *gr. a'lgos,* smärta), värk i ändtarmen. — **Proktatresi',** förstoppning i ändtarmen. — **Prokti'tis,** inflammation i nämnda kroppsdel. — **Proktoce'le,** ändtarmsbråck l. ändtarmens utfallande. — **Prokto'nkus,** svulst i ändtarmen. — **Proktopto'ma** = *Proktocele* (se ovan). — **Proktorragi'** (av *gr. re'in,* flyta), blodflöde ur stolgången. — **Proktosko'p,** instrument för beseende av ändtarmen. — **Proktosta's,** envis anhopning av exkrement i ändtarmen. — **Proktosteno'sis,** förträngning av ändtarmen.

Prokuleja'ner, motståndare till *sabinianerna* (se d. o.) i kejsartidens Rom.

Proku'ra (*ital. procura,* av *lat. pro,* för, och *cu'ra,* vård, bestyr, förvaltning), förvaltning; *handelst.,* den av en köpman åt en annan person, *prokuristen,* lämnade uppdraget att i den förres namn uppgöra affärer och för detta ändamål teckna hans firma. — **Kollektivprokura,** prokura åt flera personer, som blott gemensamt kunna begagna den. — **Per procu'ra,** förk.

pp. l. ppr., genom ombud, genom befullmäktigad, de ord, som utmärka prokuran (se ovan) och tilläggas vid tecknandet av firman. — **Per prokuratio'nem**, genom ombud. Jfr *Par procuration.* — **Procurado'res**, *sp.*, *pl.*, valda folkombud, medlemmar av Spaniens andra kammare. — **Prokura'nt** = *Prokurist* (se nedan). — **Prokuratio'n**, fullmakt, ställföreträdarskap. — **Prokura'tor** (*lat. procura'tor*), eg. den, som förvaltar något för en annan; i det gamla Rom ett slags advokat; även en kejserlig förvaltare; sedermera åklagare, ombudsman, syssloman. — **Prokurato'rium**, fullmakt för en sakförare. — **Prokuratu'r**, förvaltning; sakförarskap. — **Procureur**, *fr.* (*l.* pråckyrö'r), allmän åklagare. — **Procureur de la république** (*l.* - dö la repybli'ck), advokatfiskal. — **Prokuri'st**, innehavare av *prokura* (se ovan).

Prola'bium, *sv. pl.* **Prola'bier**, *lat.*, *anat.*, den yttersta, röda kanten av läpparna.

Prola'ps (*lat. prola'psus*), *med.*, framfall, ett inre organs utträngande ur sin naturliga ställning. — **Prola'psus a'ni**, ändtarmens utfallande. — **Prolapsus u'teri**, moderfall, livmoderns nedsjunkande.

Prolatio'n (*lat. prola'tio*), uppskov; *tonk.*, förlängning av tonen på en stavelse; ökning av en nots värde.

Pro le'ge, re'ge et gre'ge, *lat.*, för lagen, konungen och folket.

Prolego'mena, *gr.*, *pl.*, förutskickade anmärkningar; lärd och vidlyftig inledning till en skrift.

Prole'psis, *gr.*, *bot.*, för tidig bladsättning l. blomning (t. ex. på hösten); *talk.*, vederläggning på förhand av ett ev. inkast; anticipation; *med.*, förutinträffande. — **Prole'ptisk**, förekommande; på förhand vederläggande.

Proletaria't, se under följ. ord.

Proletä'r (*fr. prolétaire, lat. proleta'rius*, av *pro'les*, avkomma), i det gamla Rom en fattig, till den lägsta klassen hörande borgare, som ej erlade skatt och endast genom sin avkomma ansågs gagna staten; numera en egendomslös person utan fast arbete och med knappt nödtorftig utkomst. — **Proletaria't**, samtliga proletärer; deras levnadsvillkor. — **Proletariatets diktatur**, styrelseform, då blott de kroppsarbetande klasserna ha makten.

Pro li'bito = *Ad libitum* (se d. o.).

Pro'lifer, *bot.*, skottalstrande.

Prolifere'ra (av *lat. pro'les*, avföda, och *fe'rre*, frambringa), verb till *Prolifikation* (se d. o.). — **Proliferatio'n** *fysiol.*, celldelning och därigenom skeende vävnadsutbildning.

Prolifice'rande blommor, se under följ. ord.

Prolifi'k (*fr. prolifique*, av *lat. pro'les*, avföda, alster, och *fa'cere*, göra), som skjuter skott; avlingskraftig; som befordrar fruktsamhet. — **Prolifikatio'n** alstrande av skott; befruktning. — **Prolifere'rande** l. **Prolifice'rande blommor**, *bot.*, genomväxande blommor, blommor, som ur mitten av sina kalkar alstra nya. Jfr *Proliferera.*

Proli'x, vidlyftig. — **Prolixite't**, vidlyftighet, mångordighet. — **Proli'xum, -a, -us**, *lat.*, *bot.*, vitt utbredd.

Prolo'g (*gr. pro'logos*), inledningstal; ett före uppförandet av ett skådespel l. någon annan festlig föreställning till åskådarna ställt tal, oftast i bunden stil; sceniskt förspel till ett skådespel.

Prolonga'bel, Prolonge m. fl., se under följ. ord.

Prolonge'ra (*lat. prolonga're*), förlänga, uppskjuta; bevilja uppskov med. — **Prolongerad växel**, *handelst.*, en växel, vars betalningstid blivit förlängd. — **Prolonga'bel**, som kan förlängas. — **Prolongatio'n**, förlängning, anstånd, uppskov; framflyttning av förfallotiden. — **Prolonge**, *fr.* (*l.* prålå'ngsj), *krigsk.*, dragtåg, ett tåg, som brukas vid fortskaffandet av artilleripjäser.

Prolusio'n, *lat.*, förspel.

Pro'machos, *gr.*, förkämpe, förfäktare, försvarare, försvararinna; *gr. myt.*, ett binamn till Pallas Athene.

Promemo'ria, förk. **P. M.** (av *lat. pro*, för, och *memo'ria*, minne), minnesanteckning; inlaga till en myndighet. Jfr *Memorial.*

Promene'ra (*fr. se promener*), eg. föra sig framåt; spatsera, lustvandra. — **Promena'd**, lustvandring, spatsertur; åt allmänheten upplåten spatserplats. — **Promenoa'r**, täckt promenadplats; promenadkorridor å teater.

Prome'ss (*fr. promesse*, av *promettre*, lova, av *lat. promi'ttere*, lova, utlova), löfte, förbindelse; av innehavaren av en lottsedel utfärdad skriftlig förbindelse att överlämna den ev. vinsten vid en viss dragning åt en annan person.

Prome'ssförsäkring, ett slags blandad kapital- och livförsäkring, varvid premien samlas i en sparkassa.

Prome'sspel, dets. som *Promess* (se d. o.).

Prome'thevs (*lat. Prome'theus*), *gr. myt.*, titanen Iapetos' son, stal elden från himmeln och skänkte människorna densamma. Till straff därför blev han på Zeus befallning fastsmidd vid en klippa, där en gam hackade hans ständigt åter tillväxande lever. Befriad av Herakles, upptogs han slutligen i Olympen. Adj. *Promete'isk.*

Pro mi'lle, se under *Mille.*

Promine'us, *med.*, framskjutande del, egenskapen att vara **Promine'nt**, framskjutande.

Pro ministe'rio *lat.*, för predikoämbetet.

Promi'scue, *lat.* (av *misce're*, blanda), blandat, om vartannat, utan åtskillnad l. ordning. — **Promiskuite't**, oinskränkt gemenskap; kvinnogemenskap.

Promi'ssa ca'dunt in de'bitum, *lat.*, löfte gör skuld.

Promissa'rie (av *lat. promi'ttere*, lova), person, som erhåller ett löfte. — **Promissio'n,** löfte, tillsägelse. — **Promisso'risk,** lovande, försäkrande. — **Promisso'rium,** skriftligt löfte. — **Promitte'nt** l. **Promi'ssor,** person, som avlägger ett löfte.

Promonto'rium, *lat.*, udde; *anat.*, korsbenets översta ände.

Promotio'n, Promo'tor m. fl., se under *Promovera.*

Promotoria'l (av *lat. promove're*, befordra), från en myndighet till en annan ställd skrivelse med uppmaning att avgöra ett ärende.

Promove'ra (*lat. promove're*), eg. föra fram, befordra; tilldela någon den högsta akademiska lärdomsgraden (doktorsvärdigheten). — **Promove'ndus,** person, som skall promoveras. — **Promotio'n** (*lat. promo'tio*), akademisk akt, vid vilken doktorsvärdigheten utdelas. — **Promo'tor,** promotionsförrättare. — **Promo'tus,** person, som blivit promoverad.

Prompt (av *lat. pro'mptus*, flink, villig), genast, ofördröjligen; ovillkorligen. — **Promptitu'd** (*fr. promptitude*), skyndsamhet; behändighet, färdighet. — **Promptua'rium,** handbok; rådgivare, hjälpreda. — **Hava in pro'mptu,** hava i beredskap, till hands.

Promulge'ra (*lat. promulga're*), göra allmänt bekant, kungöra, utfärda (t. ex. en lag). — **Promulgatio'n** (*lat. promulga'tio*), kungörande (t. ex. av en lag). — **Promulgationslag'** särskild lag, som reglerar sättet för en annan, större lags genomförande, t. ex. genom övergångsbestämmelser.

Pro mu'ndi vi'ta, *lat.*, för världens liv.

pron., förk. för *prono'men.*

Prona'os l. **Prona'on** (*gr. pro'naos*, av *na'os*, se d. o.), tempelgård, förgård till ett tempel; *med.*, främre delen av moderslidan.

Pronatio'n (av *lat. pro'nus*, nedåtlutande), *anat.*, den rörelse av underarmen och handen, genom vilken handflatan vid utsträckt arm vändes nedåt. — **Prona'tor,** muskel, som åstadkommer denna vridning. Jfr *Supination.* — **Prone'rad,** säges handen vara vid *pronation.*

Prone'fros, *anat.*, första stadiet i njurens fylogenetiska utveckling. Försvinner tidigt hos människan. Jfr *Urnjuren.*

Prone'ra (*fr. prôner*, av *lat. præco'nium*, lovtal), överdrivet berömma l. prisa, höja till skyarna; på ett tråkigt sätt moralisera. — **Prone'rad,** se *Pronation.* — **Proneur,** *fr.* (*l.* -ö'r), lovtalare; tråkig moralpredikant.

Prono'men, *pl.*, **Prono'mina,** *sv. pl.* **Pronomen,** *lat.*, *språkv.*, ersättningsord, ord, som står i st. f. andra ord, särskilt substantiv och adjektiv. — **Pronomina demonstrati'va,** demonstrativa pronomen (se *Demonstrativum*). — **P. determinati'va,** determinativa pronomen (se d. o.). — **P. indefini'ta,** indefinita pronomen (se d. o.). — **P. interrogati'va,** interrogativa pronomen (se d. o.). — **P. persona'lia,** personliga pronomen (se d. o.). — **P. possessi'va,** possessiva pronomen (se *Possessivum*). — **P. recipro'ca,** reciproka pronomen (se d. o.). — **P. reflexi'va,** reflexiva pronomen (se d. o.). — **P. relati'va,** relativa pronomen (se d. o.). — **Pronomina'l** l. **Pronomine'll,** som har avseende på ett pronomen. — **Pronomina'lia,** *pl.*, vissa till pronomen hänförliga adjektiv. — **Pronominatio'n** (*lat. pronomina'tio*), *talk.*, utbyte av en persons namn mot en omskrivning.

Prononce'ra (*fr. prononcer*, av *lat. pronuntia're*, kungöra, utropa), uttala; tydligt angiva. — **Prononcerad,** skarpt utpräglad, tydligt framträdande; avgjord. — **Prononciatio'n,** uttal. — **Pronunciame'nto,** *sp.*, mot regeringen riktad upprorsförklaring.

Pro noti'tia, *lat.*, till underrättelse. Förk. **P. N.**

Pro'nuba, *lat.* (av *nu'bere*, giftas), *rom. myt.*, binamn till Juno såsom stiftarinna av äktenskap.

Pro nunc, *lat.*, för ögonblicket, nu; tills vidare.

Pronunciame'nto, se under *Prononcera.*

Proof spirit, *eng.* (*l.* prof spi'rrit), ”provsprit”, utspädd etylalkohol, som enl. engelsk lag) vid 51° F väger $^{12}/_{13}$ av en lika stor volym vatten.

prop., förk. för *proportione'llt.*

Propaga'nda, Propagatio'n m. fl., se under följ. ord.

Propage'ra (*lat. propaga're*), fortplanta; utvidga, utbreda, mångfaldiga. — **Propaga'nda,** utbredande av vissa, i synnerhet teologiska l. politiska läror; sällskap med syfte att utbreda dylika läror. — **Göra propaganda,** söka vinna anhängare för en sak l. för vissa åsikter. — **Propaga'ndan,** se *Congregatio de propaganda fide.* — **Propaga'ndisk,** i överensstämmelse med en propaganda. — **Propagandi'sm,** en propagandas grundsatser och handlingssätt; iver att utbreda sina åsikter. — **Propagandi'ster,** anhängare av en viss propaganda. — **Propagatio'n** (*lat. propaga'tio*), fortplantning; utbredande; en rörelses framskridande. — **Propagati'v,** utbredande, fortplantande. — **Propaga'tor,** fortplantare; utbredare. — **Propage'ringsapparat,** apparat för framställning av renodlad bryggerijäst.

Propa'n, *kem.*, ett kolväte, som finns i petroleum.

Proparoxy'tonon, *gr.*, *språkv.*, ett ord, vars tredje stavelse från slutet har hög tonvikt. Jfr *Oxytonon* och *Paroxytonon.*

Pro pa'tria, se under *Patria.* — **Propa'tria,** *tekn.*, ett pappersformat, 34×43 cm.

Propedevti'k (av *gr. pro*, i förväg, och *paide'-*

vein, undervisa), förberedande undervisning; förkunskaper i en vetenskap. — **Propede'vtisk**, förberedande, som förskola tjänande. — **Filosofisk propedevti'k**, beteckning för undervisningsämnet logik och psykologi vid läroverken. — **Propede'vtiska kurser**, lämna vid universiteten den grundläggande undervisningen i de olika vetenskaperna.

Prope'll l. **Prope'ller** (av *lat. prope'llere*, driva framåt), *mek.*, ett till ett båtmaskineri hörande skruvhjul, som genom att verka på vattnet driver båten framåt; har även funnit användning i flygmaskiner av olika slag.

Prope'mtikon l. **Prope'mticum** (av *gr. prope'mpein*, ledsaga), en avskeds- l. resedikt, som av en kvarblivande ägnas en bortfarande.

Propensio'n, *lat.*, böjelse, fallenhet.

Propepto'n, *kem.*, övergångsform mellan äggvita och pepton vid matsmältningen. Se *Hemi-albumos*.

Proper (*l.* prå'-; *fr. propre*), snygg, renlig, vårdad.)(M a l p r o p e r. — **Propreté**, snygghet, renlighet, omvårdnad.

Properispo'mena, *gr.*, *språkv.*, ord, vars näst sista stavelse har sammansatt tonvikt.

Pro perso'na, *lat.*, för varje person, per man.

Pro'phasis, se *Profasis*.

Prophe'ta ex eve'ntu, *lat.*, profet efter (händelsernas) utgång; efterklok.

Prophyla'ctica, se *Profylaktika*.

Pro pi'is me'ritis, *lat.*, för fromma förtjänster; en österrikisk orden.

Propi'na, *lat.*, dryckesstuga; drickspenningar. — **Propinatio'n**, tilldrickning, skål.

Propi'nqui, *lat.*, *pl.*, de närmaste anförvanterna. — **Propinkvite't**, närhet; släktskap.

Propio'nsyra, *kem.*, fettsyra, som finnes i svett, rå träättika m. m.

Propionylfenitidi'n, *kem.*, se *Trifenin*.

Propitia'bel (*lat. propitia'bilis*, av *propitia're*, försona, mildra), försonlig. — **Propitiatio'n** (*lat. propitia'tio*), försoning, mildring.

Propla'sma, *gr.*, mönsterbild, modell av lera, efter vilken en konstnär skapar ett verk. — **Proplasti'k**, modelleringskonst.

Propoeti'der (*l.* -pe-; *gr. propoitides*, *lat. propoetides*), enl. sagan Cyperns invånarinnor, som förnekade Afrodites makt och av gudinnan straffades med kärleksvansinne.

Pro'polis, *gr.*, förstad. — **Propoli'tisk**, som tjänar till grundval för politiken.

Propo'lium (av *gr. propole'in*, köpa i förhand), förköp; förköpsrättighet. — **Propoli'st**, förköpare; person, som köper varor i första hand.

Propo'ma, *gr.* (av *po'ma*, dryck), frukostdryck.

Propona'l, *farm.*, dipropylbarbitursyra, lugnande och sömngivande medel.

Propone'ra (*lat. propo'nere*), föreslå; utbringa. — **Propone'nt**, förslagsställare. — **Propos**, *fr.* (*l.* pråpå'; *lat. propo'situm*), l. **Propå'**, yttrande, utlåtande, förslag. Jfr *A propos* och *Mal à propos*. — **Proposi'tio**, *lat.*, framställning. — **P. ma'jor**, *log.*, översats. — **P. mi'nor**, undersats. — **Propositio'n** (*lat. proposi'tio*), förslag, tillbud; framställning; *mat.*, benämning på elementargeometriens lärosatser; *statsr.*, förslag att avgöra en viss fråga på ett visst sätt; av regeringen till överläggning för riksdagen gjord framställning.

Proportio'n (*lat. propo'rtio*), förhållande; jämnmått, riktigt förhållande; överensstämmelse; dimension, form; *mat.*, det förhållande mellan tvenne storheter, att den ena kan uttryckas i den andra såsom enhet. — **Proportionslära**, läran om egenskaperna hos proportioner och proportionella storheter. — **Proportiona'l**, en av storheterna i en proportion. — **Proportionalcirkel**, instrument för besvarande av vissa räknefrågor utan kalkyl. — **Proportionalstorheter**, storheter, som till varandra hava samma proportion. — **Proportiona'liter**, i proportion, i jämn mån. — **Proportionalite't**, överensstämmelse i förhållandena. — **Proportione'll** (*lat. proportiona'lis*), avpassad, stående i jämnt förhållande; *mat.*, fyra storheter sägas vara proportionella, när måtetalet mellan den första och den andra är detsamma som mellan den tredje och den fjärde. — **Proportionella val**, val, vid vilka de personer anses valda, som framför andra erhållit röster till ett antal, motsvarande den kvotsiffra, vilken uttrycker förhållandet mellan antalet av rösterna och antalet av de representanter, som skola väljas. — **Proportione'ra**, inrätta proportionerligt; iakttaga proportionerna; avpassa. — **Proportionerad** l. **Proportione'rlig**, som företer de rätta proportionerna; riktigt avpassad; väl inrättad; välväxt, välbyggd.

Propo'rtz (av *lat. propo'rtio tri'pla*), livlig efterdans till 1500-t:s tunga, högtidliga huvuddanser.

Propos, Propositio'n m. fl., se under *Proponera*.

Propo'sta, *ital.*, anbud, förslag; *tonk.*, första kören i växelsånger; huvudstämman.

Pro præse'nti, *lat.*, för det närvarande.

Pro præte'rito, *lat.*, för det förflutna.

Propre, Proprete', se *Proper*.

Propre'tor (*lat. propræ'tor*), hos de gamla romarna provinsståthållare.

Pro'pria ca'usa, *lat.*, i egen sak.

Pro'pria la'us so'rdet, *lat. ordspr.*, eget beröm luktar alltid illa.

Pro'pria ma'nu, *lat.*, egenhändigt.

Pro'priebalans (av *lat. pro'prius*, egen), *handelst.*, brist i redogörares redovisning av omhänderhavda medel, då bristen är föranledd av underlåten redovisning av det influtna. — **Pro'prieborgen**, borgen såsom för egen räkning.)(K o m m i s -

s i o n s h a n d e l. — **Propriekonto,** konto för principalens egen person.

Propriété, *fr.* (*l.* pråpriete'), egendom. — **La propriété c'est le vol** (*l.* - sä lö våll), egendom är stöld. (*Proudhon.*)

Propriete't (*lat. propri'etas*), egendom; även egendomlighet. — **Proprietä'r** (*fr. propriétaire*), godsägare, egendomsherre.

Pro pri'mo, se *Primo* (under *Primus*).

Pro'prio, se *Ex propriis.* — **P. ma'rte,** av egen kraft. — **P. mo'tu,** se *Motu proprio.*

Pro'prium = *Nomen proprium* (se d. o.).

Pro'prius, -a, -um, *lat.*, egen; egendomlig.

Props, se *Pit-props,* under *Pit.*

Propsteiergåsen (*l.* pråpsta'jer-), Schleswig-Holsteinsk gåsras.

Propugna'culum, *lat.*, skyddsvärn, förmur. — **Propugna'tor,** förkämpe, försvarare.

Propulse'ra (*lat. propulsa're*), fördriva, driva tillbaka, avvända, avvärja. — **Propulsatio'n,** tillbakadrivande, avvärjande.

Propy'l, *kem.*, en kolväteradikal, som genom upptagande av vattnets radikal bildar **Propylalkohol.** — **Propylami'n,** en vattenklar, i vatten lätt löslig vätska, som vid antändning brinner med lysande låga.

Propylé (*lat. propylæ'um, gr. propy'laion,* av *pro,* framför, och *py'le,* port), förgård; praktingång till ett tempel l. ett palats. — **Propyléerna** (*gr. ta propy'laia*), den praktfulla, med kolonnrader smyckade ingången till Akropolis i det gamla Aten.

Propyle'n, *kem.*, ett kolväte.

Propå, se under *Proponera.*

Pro quo'ta, *lat.*, *handelst.*, efter vars och ens andel, i bestämd proportion.

Pro ra'ta l. **Pro rata pa'rte,** *lat.*, i proportion efter vars och ens andel, proportionsvis.

Pro re'ge, le'ge, gre'ge, *lat.*, för konung, lag och folk.

Pro re'ge sæ'pe, pro pa'tria semper, *lat.*, "för konungen ofta, för fäderneslandet alltid" (franske statsmannen Colberts devis).

Prore'ktor (av *lat. pro,* i stället för, och *re'ktor,* se d. o.), vicerektor; ställföreträdare för en universitetsrektor.

Pro re na'ta, *lat.*, på grund av sakens natur.

Proroge'ra (*lat. proroga're*), uppskjuta, framflytta, förlänga, ställa på framtiden. — **Prorogatio'n,** uppskjutande, framflyttande, förlängande, ställande på framtiden; *jur.*, utsträckning, på grund av parternas avtal, av en domstols kompetens till mål som i regel icke höra till dess område. — **Prorogatio'nsrätt,** parters rätt att avtala om viss domstols behörighet (är i svensk rätt utan verkan).

Prorumpe'ra (*lat. proru'mpere*), frambryta. **Proruptio'n,** utbrott.

Pro'sa, *lat.* (av *prorsa* [nämligen *ora'tio*], framåt riktat tal l. rättframt tal), obundet tal; obunden stil.)(P o e s i; förr = *Sekvens, tonk.* (se d. o.); vardagsbestyr; vardaglighet, torrhet, nykterhet. — **Prosa'iker, Prosai'st** l. **Prosatö'r,** författare, som skriver på prosa. — **Prosa'isk,** på prosa; vardaglig, torr, nykter, opoetisk. — **Prosaiska krönikan,** svensk 1400-talskrönika på prosa, författad på uppdrag av Karl Knutsson. — **Prosai'sm,** för prosastilen utmärkande egendomlighet.

Prosce'nium, *lat.* (*gr. proske'nion*), skådebana; den närmast rampen liggande delen av skådebanan.

Prose'cco, se *Reinfall.*

Pro secu'ndo, *lat.*, för det andra.

Prose'ktor (*lat. prose'ctor,* av *proseca're,* skära före), eg. förskärare; den anatom, som på en anatomisal dissekerar l. leder dissektionerna.

Prosekutio'n, Proseku'tor, se under följ. ord.

Prosekve'ra (*lat. prose'qui*), fortsätta, fullfölja; åklaga. — **Prosekutio'n,** fullföljande, fortsättning; åklagande. — **Proseku'tor,** fullföljare av en sak; åklagare.

Prosely't (*gr. prose'lytos*), eg. en person, som nalkas; en nyomvänd, person, som övergår från en religion till en annan. — **Proselytmakare,** person, som ivrar för att göra proselyter. — **Prosely'tmakeri** l. **Proselyti'sm,** strävan att göra proselyter, omvändelsenit. — **Portproselyter** l. **Portens proselyter,** de till judendomen omvända hedningar, vilka ej helt slutit sig till den judiska församlingen och därför måste stanna vid porten till templets inre förgård. — **Rättfärdighetsproselyter** l. **Rättfärdighetens proselyter,** de till judendomen omvända hedningar, som helt slutit sig till den judiska församlingen.

Prosemina'rium, *gr.*, förseminarium, ett lägre seminarium.

Proseminatio'n (av *lat. pro-semina're,* utså), fortplantande genom frön.

Prosenky'm, *gr.* (hårt k), *bot.*, cellväv av långa, spetsiga celler. Jfr *Parenkym.*

Pro se'nsu commu'ni, *lat.*, för vanligt förstånd l. för sunda förnuftet.

Proserpi'n, *tekn.*, "svart diamant", glasmassa i briljantslipning, använd till billiga smycken. Kallas i Tyskland även *Rheinstein.*

Prose'rpina, se *Persefone.*

Prosfero'mena, *gr., pl., med.*, utifrån verkande läkemedel.

Pro'sfysis, *gr., med.*, lemmars sammanväxning.

Prosi'miæ, *zool.*, halvapor.

Pro'sit, *lat.*, eg. må det gagna; Gud hjälp, väl bekomme! (hövlighetsformel till nysande); i Tyskland även: skål! — **P. Mahlzeit,** *ty.*, smaklig måltid! — **P. Neujahr,** gott nytt år!

Proske'nion (hårt k), se *Proscenium.*

Proskribe'ra (*lat. proscri'bere*), lysa i bann; förklara fridlös l. i akt; landsförvisa. — **Proskriberad,** bannlyst; fridlös; landsflyktig. — **Proskriptio'n** (*lat. proscri'ptio*), aktförklaring; fridlöshetsförklaring; landsförvisning.

Proskyne'sis, *gr.*, knäfall och beröring av jorden med pannan.

Prosodi' l. **Prosodi'k** (*gr. prosodi'a*, av *pros*, till, och *ode'*, sång), *språkv.*, den del av fonologien (se d. o.), som behandlar språkljudens sonoritet, kvantitet, intensitet och tonalitet. — **Proso'dion,** hymn. — **Proso'disk,** som hör till prosodien l. prosodiken.

Prosopalgi' (av *gr. pro'sopon*, ansikte, och *a'lgos*, smärta), *med.*, ansiktsvärk. — **Prosoplegi'** (av *gr. ple'ssein*, slå), lamhet i ansiktet. — **Prosopologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om ansiktet.

Proso'pis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Leguminosæ* i varma länder. — **P. a'lba,** ger ett utmärkt virke. — **P. juliflo'ra,** mesquiteträdet, i Texas och Kalifornien, lämnar ett gummi (mesquito- l. sonoragummi) liknande arabiskt gummi. — **P. ruscifo'lia,** innehåller alkaloiden *vinalin*, som i hemlandet (Argentina) användes mot ögonsjukdomar.

Prosoplegi, se *Prosopalgi.*

Prosopologi, se *Prosopalgi.*

Prosopope' (*gr. prosopopoii'a*, av *pro'sopon*, ansikte, och *poie'in*, göra) = *Personifikation* (se d. o.).

Prospe'kt (*lat. prospe'ctus*), anblick, utseende, utsikt; teckning, som föreställer det yttre av en byggnad etc.; tryckt anmälan om planen för en bok, en tidning, en skola l. något annat företag; *tonk.*, benämning på de pipor, som bilda orgelfasaden.

Pro'sper, mansnamn (av *lat. pro'sperus*, lycklig). — **Prospere'ra** (av *lat. prospera're*, göra lycklig), ha lycka l. framgång; trivas, förkovras. — **Prosperite't,** lycka, framgång.

Pro'ssimo, *ital.*, *handelst.*, se under *Proximitet.* — **P. passa'to,** nästlidne (månad). — **P. ventu'ro,** nästkommande (månad).

Prost (*ty. Probst* l. *Propst*, av *lat. propo'situs* l. *propo'stus*, föreståndare), eg. föreståndare; titel för särskilt ansedda kyrkoherdar, för en domkyrkoförsamlings kyrkoherde (*domprost*) och för den kyrkoherde, som visiterar församlingarna i ett kontrakt (*kontraktprost*). — **Prosteri',** finsk benämning på ett kontrakt.

Prostasi' l. **Pro'stasis,** *gr.* (av *prosthe'nai*, stå framför), högre rang, företräde. — **Prosta't** (*gr. prosta'tes*, *lat. pro'stata*), anförare, föreståndare; skyddspatron. — **Prosta'ta,** *anat.*, en kring mannens urinrör belägen körtel, vilken avsöndrar ett flytande ämne, ej att förblanda med säden. — **Prostatalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), smärta i denna körtel. — **Pro'statahypertrofi',** sjuklig ansvällning av prostata hos äldre personer. — **Prostati'tis,** inflammation i denna körtel.

Prosterne'ra (*lat. proste'rnere*), kasta sig ned; falla till fota; knäböja. — **Prosterna-tio'n,** nedkastande; underkastelse; knäfall.

Prosterni'dium, *gr.-lat.*, *med.*, bröstplåster.

Pro'sthesis, se *Prothesis.*

Prosthe'tis, *gr.* (av *ste'thos*, bröst), *med.*, köttsvulst, som förekommer på mannens bröst.

Prosti'bula, Prosti'bilis l. **Prosti'bulum,** *lat.*, (av *prosta're*, vara fal), glädjeflicka.

Prostitue'ra (*lat. prostitu'ere*), eg. utställa, utbjuda, hålla till salu; offentligen skymfa, vanära, blottställa, prisgiva åt otukt. — **Prostitue'rad kvinna,** sköka. — **Prostitutio'n,** offentligt skymfande, vanärande, blottställande, prisgivande åt otukt; skökoväsende; falhet. — **Reglemente'rad prostitution,** genom inskrivning vid vissa byråer, obligatorisk läkareundersökning m. m. övervakad prostitution.

Prostratio'n, *med.*, kraftförfall. — **Prostra'tio vi'rium,** *lat.*, *med.*, kraftnedsättning, avmattning.

Pro stu'dio et labo're, *lat.*, för flit och arbete.

Prosty'l (*gr. pro'stylos*, av *pro*, framför, och *sty'los*, kolonn), *byggn.*, pelarport, pelaringång, byggnad med kolonner på framsidan. Jfr *Amfiprostyl.*

Pro substra'ta mate'ria, se under *Substrat.*

Prosyllogi'sm (av *gr. pro*, före, och *syllogismo's*, slutledning), se *Episyllogism.*

Prot-, Pro'to- (av *gr. pro'tos*, den förste), betyder i sammansatta ord den förste, den främste; motsvarar svenska förstavelsen ur-.

Protago'n, *kem.*, ett i hjärnan, ryggmärgen, blodkropparna m. m. förekommande fosforhaltigt ämne.

Protagoni'st (*gr. protagoniste's*, av *pro'tos*, först, och *agoniste's*, tävlingskämpe), den förste kämpen; den förste talaren i folkförsamlingen; den skådespelare, som utför huvudrollen.

Protakti'nium, *kem.*, ett radioaktivt grundämne, som uppstår ur Uran 4 och under α-strålning ger upphov åt *Aktinium.*

Protami'ner, *kem.*, basiska äggviteämnen (i mjölken hos fiskar).

Prota'ndrisk = *Proterandrisk* (se d. o.).

Protanopi' (av *gr. proto*, framför, *an*, icke, och *ops*, öga), art av färgblindhet, som karakteriseras som rödblindhet.

Protargo'l, *farm.*, en starkt antiseptiskt verkande förening av silver och äggviteämnen.

Pro'tasis, *gr.*, *språkv.*, försats; även första delen av ett skådespel, där intrigen börjar.

Protea'ser, äggviteklyvande enzym.

Protegera (*l.* pråtesje'ra; *fr. protéger*, av *lat. prote'gere*, eg. betäcka), beskydda, försvara; gynna omhulda. — **Protegé** (*l.* pråtesje'; *fr. protégé*), skyddsling. — **Protektio'n** (*lat. prote'ctio*), beskydd, försvar; gynnarskap. — **Protektioni'sm,** skyddstullsystem, det system, som genom skyddstullar söker värna den inhemska industrien mot konkurrens från utlandet. — **Protektioni'ster,** förfäktare av höga tull-

satser till inhemska näringars skydd, skyddstullsivrare. — **Protektionistiska tullar,** skyddstullar. — **Protekti'v,** beskyddande. — **Prote'ktor** (*lat. prote'ctor*), beskyddare, gynnare; skyddsherre; riksföreståndare. — **Protektora't,** en protektors ämbete, värdighet l. styrelsetid; skyddsvälde, skyddsherreskap. — **Protekto'rium** l. **Protektur** = *Protektorat* (se ovan); även skyddsbrev; för en viss tid gällande fribrev; beskärm.

Protei'ner, Protei'nämnen (*nylat. protei'num,* av *gr. pro'tos,* den förste), *kem.,* sammansatta och enkla äggviteämnen. — **Proteinkorn** = *Glutenmjöl* (se d. o.). Se även *Aleuronkorn.*

Prote'isk, se under *Protevs.*

Protektio'n, Protektioni'sm, Protektioni'ster, Prote'ktor m. fl., se under *Protegera.*

Pro te'mpore, *lat.,* för närvarande.

Protensio'n (*lat. prote'nsio*), utsträckning, varaktighet. — **Protensi'v,** varaktig.

Proteoly'tiska enzy'm, *kem.,* dets. som äggvitespjälkande enzym.

Protera'ndrisk (av *gr. pro'teros,* den förre, och *andre'ios,* manlig), *bot.,* kallas en *dikogamist* (se d. o.), i vilken ståndarna utveckla sig före pistillen.

Proteroba's, *geol.,* ett slags eruptiv bergart.

Proterogy'n (av *gr. pro'teros,* den förre, och *gyne',* kvinna), *bot.,* kallas en *dikogamist* (se d. o.), i vilken pistillen utvecklar sig före ståndarna.

Proteoly's, *kem.,* äggvitans klyvning i enklare ämnen.

Pro te'rtio, *lat.,* för det tredje.

Prote's = *Prothesis* (se d. o.).

Protesilaos (*lat. Protesila'us*), *gr. sag.,* konung av Tessalien, den förste grek, som stupade i trojanska kriget.

Prote'st (av *lat. prostesta'ri,* offentligen vittna, intyga), bestridande, motsägelse; *jur.,* förklaring, varigenom man bestrider något för att hålla sin rätt l. talan öppen; förklaring att en förfallen växel icke blivit inlöst och att presentanten förbehåller sig alla anspråk, som kunna göras på trassaten. — **Protesta'nt,** person, som protesterar; anhängare av protestantismen. — **Protestanti'sm,** efter den av reformationens förkämpar avgivna protesten mot katolikernas riksdagsbeslut i Speier 1529 benämning på den kyrkliga riktning, som representeras av den lutherska och den reformerta kyrkan.)(K a t o l i c i s m. — **Protesta'ntisk,** som har avseende på protestantismen l. protestanterna. — **Protesta-to'rium,** dokument, varigenom man tillbakavisar l. bestrider vissa anspråk. — **Proteste'ra,** bestrida, förklara missnöje med, avgiva en protest; genom protest bevara en växels exekutiva egenskap.

Prote'tisk, verkställd genom *prothesis* (se d. o.).

Pro'teus, se *Protevs.*

Protevange'lium (av *gr. pro'ton,* det första), det första evangeliet, ur-evangelium, den första profetian om Messias, i 1 Mos. 3: 15.

Prote'vs (*lat. Pro'teus*), *gr. myt.,* en havsgud, som ägde förmågan att antaga de mest olika gestalter; *fig.,* en människa som hastigt skiftar gestalt, karaktär l. åsikter. — **Prote'isk,** protevsartad, som uppträder i många olika skepnader.

Protha'llium l. **Proe'mbryo,** *bot.,* förbrodd, ormbunkarnas första generation.

Prothemi'n (av *gr. pro'to,* framför, och *ha'ima,* blod), *farm.,* ett av blod framställt näringspreparat.

Pro'thesis, *gr., språkv.,* tillsats av en stavelse l. en bokstav i början av ett ord; *med.,* konstgjord ersättning av förlorade kroppsdelar l. transplantation.

Prothymi' (*gr. prothymi'a*), ynnest, bevågenhet.

Pro'thyrum (*gr. pro'thyron,* av *thy'ra,* dörr, port), plats framför en dörr l. port; förgård; förstuga, vestibul.

Protigi'nbergarter, *geol.,* bergarter bildade utefter presszoner i berggrunden och bestående av krossade l. deformerade mineralkorn jämte vissa nybildade mineral.

Proti'striket (*lat. re'gnum proti'sticum,* av *gr. pro'tistos,* den allraförste), sammanfattningen av på gränsen mellan växt- och djurriket stående organismer. — **Protister,** dylika organismer.

Pro'tium, *bot.,* tropiskt amerikanskt trädsläkte av fam. *Bursera'ceæ.* Flera arter äro rika på harts med medicinsk användning.—**P. cara'na** ger *caranna-* l. *karannaharts.* — **P. icicari'ba** ger elemiharts.

Proto-, i sammansatta ord, se *Prot-.*

Protoco'ccus, *lat., bot.,* ett slags alger. — **P. pluvia'lis** bildar ett rött lager på vattnet (s. k. blodregn). — **P. niva'lis** färgar alp- och polarsnön blodröd (s. k. röd snö).

Protodo'risk (av *gr. pro'tos,* den förste), *byggn.,* kallas ett slags egyptisk kolonn- l. pelarform.

Protoeleme'nt, *astrokem.,* ämnen, vilkas linjer i stjärnspektra överensstämma med de spektra, som kunna iakttagas hos metaller utsatta för ytterst starka gnisturladdningar. De kallas *protojärn, protomangan* o. s. v.

Protoepify'ter, se under *Epifyter.*

Protoetru'skisk järnålder, *arkeol.,* tiden 1100—900 f. Kr.

Protofluo'r, *astrokem.,* hypotetiskt grundämne i solkoronan. Jfr *Protoelement.*

Protofy'ta, *bot.,* se *Metafyta.*

Protofy'ter, se *Protophyta.*

Protogæ'a, *gr.* (av *pro'tos,* den förste, och *ga'ia,* jord), jordens första gestalt; urjorden.

Proto'gala, *gr.* (av *pro'tos,* den förste, och *ga'la,* mjölk), *med.,* förstlingsmjölk, den första (moders-)mjölken.

Protogene'ia, *astr.,* en av småplaneterna.

Protoge'nisk (av *gr. pro'tos,* den förste, och *ge'nos,* börd), först avlad, förstfödd. — **Protogeome'triska tiden,** tiden före den *geometriska stilens tid* (se d. o.), d. v. s. före 900 f. Kr. — **Protogi'ngneis,** *petrogr.,* en varietet av gneis. — **Protografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva, teckna), första teckningen; första skriften; utkast, grundritning; förskrift. — **Protogy'n,** *bot.,* dets. som *proterogyn* (se d. o.). — **Protokle'ft,** *nygr.,* rövaranförare.

Protokateku'syra, *kem.,* dioxibensoesyra. Modersubstans till *vanili'n, heliotropi'n,* m. fl. Framställes ur hartser och växtextrakt, såsom *katechu* (se d. o.).

Protoko'll (*gr. proto'kollon, lat. protoco'llum,* av *gr. pro'tos,* den förste, och *ko'lla,* lim), skriftlig uppteckning över förhandlingarna vid en domstol, ett sammanträde etc. — **Ad protoco'llum,** till protokollet (taga l. anteckna). — **Ex protocollo,** utdrag ur protokollet. — **In fi'dem protoco'lli,** till bestyrkande av protokollets trohet och sanningsenlighet. — **Protokolla'risk,** i överensstämmelse med protokollet. — **Protokolli'st** l. **Protokolla'nt,** protokollförare. — **Protokollsekreterare,** titel för vissa tjänstemän i nedre justitierevisionen och i hovexpeditionen.

Protomarty'ren (av *gr. protos,* den förste), den förste martyren, binamn till den helige Stefanus, kristendomens första blodsvittne.

Pro'tome (*gr. protome'*), bröstbild, byst. — **Protomote'k** (av *gr. the'ke,* förvaringsrum), samling av bröstbilder.

Protome'diska, *språkv.,* hypotetiskt språk, som förekommer i kilskrift (se d. o.).

Proto'n, *gr.,* det första; *kem.,* benämning på väteatomens positivt laddade kärna. Alla atomer anses uppbyggda av proton och elektroner; *tekn.,* mjölkäggviteämne, ett koncentrerat näringsmedel, som framställes av mjölk.

Protone'ma, *bot.,* förgrodd.

Protonota'rie (av *gr. pro'tos,* den förste, och *lat. nota'rius,* skrivare), hos oss förr titel på vissa tjänstemän. — **Protonota'rius,** i grekisk-katolska kyrkan den högste andlige näst patriarken i Konstantinopel. — **Protonotarius aposto'licus,** titel för sju höga andliga ämbetsmän i Rom.

Pro'ton pse'vdos, *gr.,* eg. det första en lögn; grundvillfarelse; *log.,* falsk översats i en slutledning.

Protopa'tisk = *Idiopatisk* (se d. o.).

Protophy'ta (av *gr. pro'tos,* den förste, och *fyto'n,* växt), eg. de första växterna, urplantor; *bot.,* mikroskopiska växter med aktiv rörelseförmåga.

Protopla'sma, *gr.* (av *pro'ton,* det första, och *pla'ssein,* bilda, dana), eg. det först danade l. bildade; *bot., zool.,* urslem, grundmassan, den viktigaste beståndsdelen i växt- och djurcellen. — **Protopla'ster,** de först skapade människorna, urmänniskor. — **Protoplastisk,** urbildlig, urmänsklig.

Protopo'p l. **Protopre'sbyter** (av *gr. pro'tos,* den förste), ett slags grekisk-rysk präst.

Protorenässansen = *Förrenässansen* (se under *Renässansen*).

Protorgani'smer = *Protozoa* (se d. o.).

Prototy'p (av *gr. pro'tos,* den förste, och *ty'pos,* form, förebild), urtyp, urbild, urskrift; första förebild, mönster; första avtryck. — **Prototy'pisk,** förebildlig.

Protozo'a l. **Protozo'er** (av *gr. pro'tos,* den förste, och *zo'on,* djur), *pl., zool.,* urdjur, de lägst stående av alla djur.

Protraktio'n (*lat. protra'ctio*), framdragande; fördröjande.

Protuberans, se under följ. ord.

Protubere'ra (*lat. protubera're*), svälla fram. — **Protubera'ns,** utsprång; *astr.,* höga, röda, av glödande gaser bestående utsprång l. utströmningar vid solranden; *med.,* upphöjning l. utväxt på huvudskålen.

Pro'tus, mansnamn (av *gr. pro'tos,* den förste), förstfödd.

Protu'tor, *lat.* (av *pro,* i stället för, och *tu'tor,* förmyndare), medförmyndare.

Pro'typus l. **Pro'typon,** *gr.* (av *ty'pos,* form, förebild), förebild, mönster, modell.

Prousti't, *miner.,* arseniksilverblände. Viktig silvermalm.

Prouts hypote's (*l.* pra'uts -), *kem.,* den av *William Prout* 1815 uttalade åsikten, att alla grundämnen skulle vara uppbyggda av väteatomer.

Provença'ler l. **Provensa'ler** (*l.* -vangs-), *pl.,* inv. i det franska landskapet *Provence;* provençalska diktare, trubadurer. — **Provença'lska språket,** språk, som talas i s. Frankrike och n.ö. Spanien. — **Provenceolja** (*l.* -va'ngs-), den finaste olivoljan från Provence.

Provenie'ns (av *lat. proveni're,* uppkomma), uppkomst, härkomst. — **Provenie'nsprinci'pen,** *arkivvetensk.,* ”ursprungsprincipen”, tillämpas vid moderna arkiv, i det man ordnar och sammanhåller som ett helt alla från en viss offentlig institution härrörande handlingar.

Provensa'ler m. fl., se *Provençaler.*

Proventivknoppar, *bot.,* se under *Opsigoni.*

Proveny' (*fr. provenu,* av *lat. proveni're,* komma fram, lyckas), avkastning, inkomst, fördel, belopp; överskott. Jfr *Reveny.*

Prove'rb (*fr. proverbe*), ordspråk; enaktskomedi, som grundar sig på ett ordspråk l. rör sig kring en enda situation. — **Proverbia'lisk** (*lat. proverbia'lis*), som angår ordspråk, ordspråks-. — **Proverbia'liter,** ordspråksvis. — **Prove'rbium,** *pl.* **Prove'rbia,** ordspråk, tänkespråk. — **Proverbiö's,** rik på ordspråk.

Provia'nt (*ital. provia'nda,* av *lat. provide're,* förutse; förse, besörja), munförråd, livs-

medel, särskilt sådana, som äro anslagna till underhåll av soldater och sjöfolk. — **Proviantmagasin**, förvaringshus för livsmedel. — **Proviantmästare**, *sjöv.*, å örlogsfartyg person, som sköter provianten. — **Proviante'ra**, anskaffa livsmedel, förse med proviant.

Provide'ns (*lat. provide'ntia*, av *provide're*, förutse), förutseende, omsorg, försyn (särskilt den gudomliga). — **Providenti'ell**, skickad av försynen. — **Provide'ra**, förutse; förse; hos katolikerna tilldela sista smörjelsen. — **Provisio'n** (av *lat. provi'sio*, förutseende, omtanke), *handelst.*, gottgörelse åt en mellanhand vid affärers uppgörande; kommissionsarvode. — **Provisionskonto**, räkning för kommissionsarvoden. — **Provisionsresande**, resande handelsagent, som beräknar sin provision efter vissa procent å värdet av de varor han försäljer. — **Provisione'll** l. **Proviso'risk** (*fr. provisionel, provisoire*), som sker, beslutes l. vidtages tills vidare; övergångs-. — **Provi'sor**, apotekarbiträde. — **Proviso'rietiden** kallas i Danmark de år (1885—94), då den av konseljpresidenten och finansminstern *Estrup* bildade ministären i strid mot folketingets önskan utfärdade en mängd provisoriska bestämmelser ("provisorier"), särskilt provisoriska finanslagar. — **Provisorisk regering**, under en revolution tills vidare upprättad styrelse. — **Proviso'rium**, tillfälliga mått och steg; provisoriskt tillstånd; provisorisk regering.

Provi'ncia Da'cie l. **Daniæ**, se *Dacia*.

Provi'ns (*fr. province, lat. provi'ncia*), landskap, förvaltningsområde; landet l. landsorten i motsats till huvudstaden; kyrkligt område med en ärkebiskop i spetsen; avdelning inom frimurar- och jesuitordnarna; flera till samma orden hörande kloster, styrda av en provinsial (se nedan). — **Provinsia'l**, som tillhör en provins; styresmannen över en klosterprovins (se *Provins*). — **Provinsia'ldeputation**, landskapsrepresentation i Spanien. — **Provinsiali'sm**, ord l. uttryck, som är hämtat från talspråket i en viss provins och införlivat med riksspråket. — **Provinsialläkare**, av staten avlönad läkare, som har bestämt tjänstgöringsområde inom ett län. — **Provinsialmöten**, förr hos oss ständersammankomster i de särskilda landskapen. — **Provinsialråd**, landskapsrepresentationen i Italien, Spanien m. fl. land. — **Provinsialständer**, landskapsrepresentation i Preussen m. fl. land. — **Provinsie'll**, som avser en provins; landsorts-, småstadsaktig. — **Provinsrosor** (*l.* pråvä'ngs-), rosor, som härstamma från staden Provins i Frankrike. — **Provinsständer**, de nederländska provinsernas representation.

Provisio'n, Provi'sor, Proviso'risk, Proviso'rium m. fl., se under *Providens*.

Provoce'ra (*lat. provoca're*), utmana; trotsa; reta, egga. — **Provoka'nt**, utmanare; den, som uppfordrar till klagomål. — **Provoka't**, den utmanade; den anklagade. — **Provokatio'n** (*lat. provoca'tio*), utmaning; trots; retelse, eggelse; vädjande. — **Provokato'risk**, utmanande, provocerande. — **Provokatorisk rättegång** l. **talan**, *jur.*, fastställer att käranden icke är förpliktigad fullgöra viss prestation. — **Provokatö'r**, utmanare, förledare, person, som förleder annan till brott för att kunna oskadliggöra honom.

Proxene't, *gr.*, underhandlare, mäklare. — **Proxene'ticum**, mäklararvode.

Proxeni', *gr.*, gästvänskap mellan stater; i det gamla Grekland ett slags konsulsinstitution. — **Pro'xenos**, offentlig gästvän; i det gamla Grekland ett slags konsul; hedersborgare.

Pro'xima, Proxima'l, se under följ. ord.

Proximite't (av *lat. pro'ximus*, närmast), närhet, grannskap; nära släktskap. — **Pro'xima**, *handelst.*, den närmaste tiden, som en växeltrassent bestämmer. — **Proxima'l**, som ligger närmast. — **Pro'ximo** (nämligen *me'nse*), *lat.*, l. **Pro'ssimo**, *ital.*, i nästa månad. — **Pro'ximus**, den närmaste. — **P. eccle'siæ se'mper vult u'ltimus e'sse**, *nylat. ordspr.*, den, som bor närmast kyrkan, kommer vanligtvis sist dit. — **P. est sibi quisque**, var och en är sig själv närmast. — **P. sum e'gomet mihi**, jag är mig själv närmast.

Prozymi'ter (av *gr. zy'me*, surdeg) kallades fordom de grekisk-katolska kristna, som vid nattvarden begagnade syrat bröd. Jfr *Azymiter*.

Pr. Pr., se *P. P.*

Pru'bba, förvrängning av *Proba* (se d. o.).

Prude, Pruderie, se *Pryd, Pryderi*.

Prude'ns (*fr. prudence, lat. prude'ntia*), klokhet, försiktighet. — **Prude'nter**, klokt, försiktigt. — **Prude'ntlig**, förnumstig; smånätt, behändig, näpen.

Prude'ntia, *astr.*, en av småplaneterna.

Prud'homme, *pl.* **Prud'hommes**, *fr.* (*l.* prydå'mm; av *fornfr. prud*, hederlig, klok, och *homme*, man), sakkunnig man, förtroendeman, medlem av fabriksdomstol i Frankrike l. Belgien.

Pruina'tus, *bot.*, finpudrad.

Pruliers (*l.* prylie'), ett omtyckt Bourgognevin.

Pruna'stri, *bot.*, växande på *Prunus* (se d. o.).

Prune, *fr.* (*l.* prynn), plommon; även en vacker violett färg.

Prune-coton, se *Chrysobalanus*.

Prunel, *fr.* (*l.* pryne'll), se *Brunel*.

Prune'lla, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ*. — **P. grandiflo'ra**, ängar på kalkgrund, särskilt på Öland och Gotland. — **P. vulga'ris**, brunört, allmän å ängsmark.

Prune'ller (*fr. prunelle, dimin.* av *prune, lat. pru'num*, plommon), se *Bruneller*.

Prunes de Brignoles, *gr.* (*l.* prynn dö brinjä'll) = *Pruneller* (se föreg. ord).
Prunifo'rme, *bot*, körsbärslik.
Pru'nus, *lat.*, växtsläkte tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Drupaceæ*. — **P. a'vium**, fågelbär. — **P. avium**, var. **duraci'na**, bigarråer. — **P. ce'rasus**, körsbär. — **P. cerasus**, var. **auste'ra**, morell. — **P. dome'stica**, plommon, katrinplommon. — **P. insiti'tia**, krikon. — **P. insititia**, var. **italica**, ”reine claude”. — **P. insititia**, var. **syri'aca**, mirabell. — **P. maha'leb**, weichselrör, odlas i mell. och s. Europa. De kumarinluktande kvistarna användas till cigarr- och pipmunstycken, käppar m. m. — **P. pa'dus**, hägg. — **P. spino'sa**, slån.
Pruri'go, *lat.* (av *pruri're*, klia), *med.*, ett slags envis, kliande hudsjukdom.
Pruri'tus, *lat.*, klåda.
Pru'ssia, *lat.*, Preussen. — **Prussofi'l** (av *gr. fi'los*, vän), vän till preussarna.
Prustkåda, se *Euphorbium*. — **Prustrot**, *bot.*, roten av till växtsläktet *Helle'borus* hörande arter. Svart prustrot, *Radix helle'bori nigri*, var för officinell. Prustrotens pulver retar till nysning.
Prute'nisk, preussisk. — **Prute'niska planettabellerna**, *astr.*, upprättades i mitten av 1500-t. av *Erasmus Reinhold*.
Prutgåsen, *zool.*, se *Branta*.
P. r. v., förk. för *fr. pour rendre visite* (*l.* por ra'ngdrö visi'tt), för att avlägga besök.
Pryd (*fr. prude*, av *lat. pro'bus*, rättskaffens, dygdig, l. *pru'dens*, klok), tillgjordt blygsam, sipp. — **Pryderi'** (*fr. pruderie*), tillgjord blygsamhet, sipphet.
Prygu'ner, rysk sekt. Se *Molokaner*.
Pry'mno, *astr.*, en av småplaneterna.
Pry'ssing, gammal svensk benämning på preussiskt öl.
Prytanée militaire, se under följ. ord.
Prytane'ion, *gr.* (*lat. Prytane'um*), i vissa forngrekiska stater den byggnad, där ledamöterna av regeringen, *prytanerna*, sammanträdde och, jämte många andra förtjänta medborgare, bespisades på allmän bekostnad. — **Pryta'ner**, se föreg. ord. — **Prytanée militaire**, *fr.* (*l.* pritanne' -tä'r), en fransk militärskola, där söner av fattiga l. i krig stupade officerare uppfostras på statens bekostnad. — **Prytani'** (*gr. prytane'ia*), tjänstgöringstid för en *prytan*. Se *Prytaneion*. — **Prytani'st**, person, som för litterära l. konstnärliga förtjänster åtnjuter vissa förmåner av staten.
Präri' (*fr. prairie*) l. **Prä'rie**, eg. äng; benämning på de vidsträckta, skoglösa, bördiga slätterna i Nordamerika v. om Mississippifloden.
Präst (*ty. Priester*, *fr. prêtre*, av *gr. presby'teros* [se *Presbyter*]), kyrklig ämbetsman, som förrättar den offentliga gudstjänsten. — **Prästgäll**, pastorat (se d. o.).
Ps., förk. för *psalm* och *Psaltaren*.
P. S., förk. för *lat. plebisci'tum*, folkbeslut, och *post scri'ptum* (se d. o.).
Psafaro'sis l. **Psatharo'sis**, *gr.* (av *psafa'ros* l. *psatharo's*, lucker, spröd), *med.*, benens skörnande.
Psalette, *fr.* (*l.* -lä'tt), korgosseskola.
Psaligrafi' (av *gr. psali's*, sax, och *gra'fein*, skriva, teckna), konsten att klippa silhuetter.
Psallio'ta, *bot.*, champinjoner. Alla arter utmärkta matsvampar. Champinjonerna skiljas från flugsvamparna genom sin behagliga doft, sin aldrig klibbiga hatt, sina snart mörknande (rodnande) skivor och sitt svartbruna fröstoft. Deras fotbas är aldrig löklik och bär aldrig fri kant, fjällfransar, vårtgördlar l. strumpa. — **P. arve'nsis**, snöbollschampinjon. — **P. augu'sta**, kungs- l. kejsarchampinjon. — **P. campe'stris**, ängschampinjon. — **P. horte'nsis**, odlad trädgårdschampinjon. — **P. silva'tica**, blodchampinjon.
Psalm (av *gr. psalmo's*, sång till strängaspel, av *psa'llein*, rycka, knäppa), *tonk.*, sång ur Psaltaren (se nedan); from, högtidlig sång, avsedd att sjungas vid gudstjänsten. — **Psalmi'st**, författare av psalmer; psalmsångare. — **Psalmisten**, benämning på konung David. — **Psalmodi'**, psalmmelodi, psalmsång, psalmton; *antifoni* (se d. o.). — **Psalmodie'ra**, tonsätta l. sjunga psalmer. — **Psalmo'dikon**, ett förbättrat *monokord* (se d. o.). — **Psa'ltare** (*gr. psalte'rion*), ett slags i forntiden av hebréer, greker och romare brukat, harpliknande stränginstrument. — **Psa'ltaren**, en av Gamla Testamentets böcker, som innehåller 150 psalmer (kallas även *Davids psalmer*). — **Psalte'rium**, *lat.*, psaltare (se ovan).
Psammism, se under *Psammos*.
Psammi't (av *gr. psa'mmos*, sand), *petrogr.*, sand och ur sand uppkomna bergarter. — **Psammi'tstruktu'r**, *petrogr.*, sandstensstruktur.
Psammofi'l l. **Psammofy't** (av *gr. psa'mmos*, sand, och *fi'los*, vän l. *fyto'n*, växt), *bot.*, sandälskande växt.
Psammomanti', se under följ. ord.
Psa'mmos, *gr.*, sand; *med.*, grus i urinblåsan. — **Psammi'sm**, avgång av grusig urin; även varmt sandbad. — **Psammomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), spådom i sand.
Psa'mmopus (av *gr. pus*, fot), *bot.*, med sand (små gryn) på foten.
Psatharo'sis, se *Psafarosis*.
Pscha'uer, kaukasiskt folkslag med georgisk dialekt.
Pse'dera quinquefo'lia, *bot.*, vildvin, odlad prydnadsbuske, införd från Nordamerika. Tillhör fam. *Ampelida'ceæ*.
Pse'ffsma, *gr.* (av *pse'fos*, liten rund sten, omröstningssten), folkbeslut, fattat genom omröstning med stenar. — **Psefi't**, *petrogr.*, grus och av grus bildade bergarter, konglo-

merat (se d. o.). — **Psefitstruktu'r,** konglomerat l. brecciestruktur.

Pselli'sm (av *gr. pselli'zein,* stamma), stamning.

Pseud-, Pseudo- l. **Psevd-, Psevdo-** (av *gr. psevde's,* ljugande, bedräglig) brukas i en mängd sammansättningar i betydelsen falsk, oäkta, föregiven, bedräglig o. s. v. — **Pseudakoniti'n** l. **Hepali'n,** *kem.,* med akonitin närbesläktad, giftig alkaloid, framställd ur *Aconitum ferox.* — **Pseudartro's** (av *gr. a'rthron,* led), *med.,* falsk ledgång. — **Pseudepigra'pha** l. **Pseudepigra'fer,** *pl.,* eg. falskt överskrivna; från den uppgivne författaren icke härrörande skrifter. — **Pseudiso'domon,** *gr.* (*lat. -mum*), *byggn.,* mur av olikstora kvaderstenar i skikt av olika höjd. Jfr *Isodomon.* — **Pseudoapostel,** falsk apostel. — **Pseudoba'ser,** *kem.,* organiska föreningar, som först efter omlagring kunna bilda salter. Jfr *Pseudosyror.* — **Pseudobasilidia'ner,** anhängare av en art gnosticism, vilken förvandlat denna till ren mani och spöktro (omkr. 180 e. Kr.). — **Pseudobrookit** (*l.* -broki't), *miner.,* ett mörkbrunt mineral av järn- och titanoxider. — **Pseudodipteros,** *byggn.,* oäkta *dipteros* (se d. o.), ett dipteraltempel, där halvkolonner delvis ersätta kolonnerna. — **Pseudodoxi'** (av *gr. do'xa,* mening), irrlära. — **Pseudodoxologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), *teol.,* läran om vissa irrläror. — **Pseudofti'sis,** *med.,* skenbar tvinsot. — **Pseudografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), skriftförfalskning. — **Pseudohermafroditi'sm,** föreligger hos enkönade individer med falsk utveckling av vissa anatomiska könskaraktärer. Jfr *Hermafrodit.* — **Pseudohypertrofi',** *med.,* förstoring av en kroppsvävnad genom nybildning av en för denna vävnad icke karakteristisk cellbeståndsdel. — **Pseudoisido'riska dekretalerna** (*lat. Pseudo-Isido'rus*), en samling kyrkolagar och påvliga brev, som sanningslöst tillskrivits biskop *Isidorus av Sevilla* (d. 636). — **Pseudokla'ssisk** l. **Franskklassisk** kallas den i Europa under större delen av 17:e och 18:e seklen härskande vittra smakriktning, som utgick från Frankrike och imiterade den antika litteraturen. — **Pseudokri'sis,** *med.,* ofullständig sjukdomskris. — **Pseudokru'p,** ett slags lindrig strupinflammation. Jfr *Krup.* — **Pseudo-levkemi'** = *Lymfosarkom* (se d. o.). — **Pseudologi'** (av *gr. lo'gos,* ord, lära), falskt tal; falsk lära. — **Pseudomembra'n** (av *lat. membra'num,* hinna), *med.,* den beläggning, som vid difteri och krup bildas i luftvägarna. — **Pseudomeri',** *kem.* = *Desmotropi* (se d. o.). — **Pseudomessi'as,** en falsk Messias (se d. o.). — **Pseudomonokoty'l,** *bot.,* är en dikotyledon, som endast utvecklar ett hjärtblad vid groningen. — **Pseudomorfo's** (av *gr. morfe',* form), sjuklig bildning; falsk gestalt; *miner.,* efterkristall, kristalliniskt l. amorft mineral som uppträder i en för ett annat mineral egendomlig kristallform. — **Pseudomuskari'n,** *kem.,* se *Kolin.* — **Pseudo-nobility,** *eng.* (*l.* sju'då -ti), Englands lågadel (*baronet* och *knight*). Jfr *Nobility.* — **Pseudony'm** (av *gr. o'noma,* namn), diktat författarnamn; som bär ett diktat namn. Jfr *Anonym* och *Signatur.* — **Pseudonymite't,** begagnande av diktat namn; den okändhet, som ett diktat namn medför. — **Pseudoparasi'ter,** snyltplantor l. -djur, som leva på andra levande organismer, men icke hämta sin näring av dem. — **Pseudopella'gra,** *med.,* en lindrig form av *Pellagra* (se d. o.). — **Pseudoperi'pteros,** *byggn.,* oäkta *peripteros* (se d. o.), där kolonnerna ersättas av halvkolonner. — **Pseudopla'sm** (av *gr. pla'sma,* det bildade), *med.,* sjuklig nybildning. — **Pseudopleuri'tis,** skenbar *pleuresi* (se d. o.). — **Pseudopneumoni'tis,** skenbar lunginflammation. — **Pseudoromanti'k,** skenromantik. — **Pseudosfä'risk,** *mat.,* kallas varje buktig yta, som har konstant och negativt krökningsmått. — **Pseudosko'p** (av *gr. skope'in,* se), *fys.,* en optisk apparat, som visar föremålen annorlunda, än de verkligen äro, konkava i st. f. konvexa och tvärtom. — **Pseudosko'pisk** kallas en genom en synvilla uppkommen företeelse. — **Pseudosymmetri',** *miner.,* säges råda hos kristaller, som äro mera symmetriska än deras eget kristallsystem. — **Pseudosy'ror,** *kem.,* organiska föreningar, som skenbart äro syror, men dock först efter förändring i konstitutionen kunna bilda salter. — **Pseudotha'natos** (av *gr. tha'natos,* död), skendöd. — **Pseudotuberkulo's,** husdjurssjukdom, uppträdande som gråvita knutor på vissa inre organ. De påminna om tuberkulos men förorsakas av mögel- l. jästsvampar, zooparasiter l. bakterier.

Pseu'dois naya'ur, *zool.,* blåfåret, en centralasiatisk övergångsform mellan får och getter.

Pseudokleistoga'ma växter, se under *Kleistogami.*

Pseudo-nobility, se under föreg. ord.

Pseudotri'quetrum, *bot.,* falskt trekantig.

Psi'dium, *bot.,* trädsläkte i Sydamerika och Västindien av fam. *Myrta'ceæ.* Flera arter odlas för de välsmakande frukterna under benämning *Ara'ça, Guaya'va, Gua'va.*

Psilo'i, *gr.,* det lättast väpnade manskapet i den forngrekiska hären.

Psilo'ma, *gr.* (av *psilo's* kal, naken), *med.,* flintskallighet.

Psilomela'n l. **Svart glaskopf,** *miner.,* ett slags brunsten.

Psilu'ra, *zool.,* se *Nunnan.*

Psitta'cidæ, *zool.,* papegojor.

Psitta'cinus, *bot.,* papegojgrön.

Pso'a, *gr., anat.,* länd- och njurtrakten. —

Pso'as, ländmuskel. — **Psoas-absce'ss,** *med.*, bulnad i ländmuskeln. — **Psoi'tis,** inflammation i nämnda kroppsdel.

Pso'ra, *gr.* (av *psoe'in*, klå, riva), *med.*, skabb, skorv. — **Psori'asis,** skorvbildning. — **Psoria'sma,** skorv, smitta. — **Pso'rika,** *pl.*, läkemedel mot skabb. — **Pso'risk,** skabbartad. — **Psoroftalmi',** klåda i ögonlocken, ögonskabb. — **Psoromia'sma,** skabbsmittämne.

Psora'lea, *bot.*, sydamerikanskt ört- och buskläkte av fam. *Legumino'sæ*. — **P. coryli-fo'lia** (Ostindien), användes i parfymerier. — **P. escule'nta,** asfaltklöver (Medelhavsländerna), har ätliga rotknölar. Användes förr mot frossa.

Psorospe'rmier = *Gregariner* (se *Gregarin*).

Psyche', *gr.*, l. **Psy'ke** (*lat. Psy'che*), eg. andedräkt; själ, ande; *gr. myt.*, personifikation av människosjälen, under bild av en fjäril l. en ung skön flicka med fjärilsvingar (Eros' [Amors] älskade); en större toalettspegel. — **Psychago'gos** l. **Psychopo'm-pos,** *gr. myt.*, själsledsagare. Jfr följ. ord. — **Psykago'g,** själasörjare. — **Psykago'ga** l. **Psykago'gika,** *pl.*, *med.*, medel mot vanmakt och skendöd. — **Psykagogi',** själavård. — **Psykago'gisk,** som angår själavården. — **Psykasteni',** *med.*, form av neurasteni, som huvudsakligen berör själslivet. — **Psykentoni',** överdriven själsansträngning. — **Psykento'nisk,** själsansträngande. — **Psykia'ter** (av *gr. iatro's*, läkare), läkare, som ägnar sig åt botande av sinnessjukdomar. — **Psykiatri'** (av *gr. iatre'ia*, läkning, kur), läran om sinnessjukdomar och sätten att bota dem. — **Psykia'trisk,** som angår sinnessjukdomar. **Psy'kisk** (*gr. psychiko's*), själslig, andlig, som angår själen och själslivet.)(F y s i s k. — **Psykisk forskning,** gren av psykologien, som söker förklara vissa egendomliga fenomen såsom telepati, kristallskådning, varsel o. s. v. — **Psyki'sm,** läran om själens liv; läran att själen är något rent andligt l. översinnligt. — **Psyki'st,** anhängare av endera av sistnämnda läror. — **Psykoanaly's,** av J. Breuer och S. Freud utformad metod att uppspåra tillståndskomplexer i det undermedvetna själslivet. — **Psykofi'l,** *bot.*, kallas blommor, som äro tillpassade för pollination av dagfjärilar. — **Psykofysi'k,** läran om förhållandet mellan kropp och själ, om sammanhanget mellan vissa kroppsliga och själsliga funktioner. — **Psykofy'siska parallellteorien** = *Duplicism* (se d. o.). — **Psykoge'n** kallas inom psykiatrien en sinnessjukdom, vars orsakssammanhang är av väsentligen psykisk art. — **Psykoge'nesis** (av *gr. ge'nesis*, ursprung), läran om den psykiska utvecklingen hos människan och djuret. — **Psykognosi',** kännedom om själsförmögenheterna. — **Psykognosti'k,** praktisk människokännedom. — **Psykogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), skrivapparat, brukad av spiritisterna för mottagande och återgivande av meddelanden från andevärlden. — **Psykografi',** den psykologiska forskning, som inriktar sig på beskrivning och analys av en enskild individs själsliv och utveckling. — **Psykogra'm,** genom psykografi erhållen karakteristik av en persons individualitet. — **Psykologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), självlära, vetenskapen om människosjälen. — **Psykolo'g,** person, som studerar psykologi; kännare av själslivet. — **Psykolo'gisk,** som angår själen och läran om densamma. — **Psykologi'sm,** *fil.*, åsikt, som grundar filosofien på psykologien, emedan all verklighet är för oss given såsom psykologiska fakta. — **Psykoma'nt** (av *gr. mante'ia*, spådom), andebesvärjare. — **Psykomanti',** andebesvärjelse. — **Psykometri'k,** benämning för de delar av psykologien, där själslivets yttringar mätas med matematiska metoder. — **Psykomoto'risk,** kallar man själslivets förmåga att påverka de motoriska centra i hjärnan i impulser till rörelse- och viljeyttringar. — **Psykomotorisk hallucinatio'n** orsakas av retningstillstånd i hjärnans motoriska centra. — **Psykoneuro's,** *med.*, nervlidande med väsentligen psykiskt ursprung. — **Psykonomi'** (av *gr. no'mos*, lag), läran om lagarna för själslivet. — **Psykonosologi'** l. **Psykopatologi'** (jfr *Nosologi* l. *Patologi*), läran om sinnessjukdomar. — **Psykopa't,** sinnessjuk. — **Psykopati',** sinnessjukdom. — **Psykopa'tisk,** som har med sinnessjukdom att göra. — **Psyko's,** sinnessjukdom, i vidare bemärkelse upprört sinnestillstånd med stark mottaglighet för suggestion, t. ex. masspsykos. — **Psykosofi',** psykologisk teori, grundad på religiösa och sedliga livsintressen och ej på empiriska studier av själslivet. — **Psyko'tisk,** som har med psykos att göra. — **Psykotekni'k,** psykologiens praktiska användning i kulturuppgifternas tjänst. — **Psykoterapi',** psykisk läkekonst, särskilt använd vid vissa nerv- och sinnessjukdomar.

Psydra'cium, *lat.*, *med.*, en kliande vattenblåsa l. hettblemma.

Psy'kisk, Psykolo'g, Psykologi', Psyko's m. fl., se under *Psyche*.

Psykrofobi' (av *gr. psychro's*, kall, kylig, och *fobe'in*, frukta, hava avsky för), fruktan l. avsky för köld, i synnerhet för kallt vatten. — **Psykrofo'b,** person, som lider av dylik fruktan. — **Psykrolusi'** (av *gr. lou'ein*, bada), *med.*, utvärtes bruk av kallt vatten som läkemedel. — **Psykroklini'** (av *gr. kli'nein*, böja), *bot.*, det fenomenet att bladen hos vissa örter (ex. Geum urbanum), böja sig ned mot marken vid låga temperaturer över 0°, varigenom transpirationen nedsättes och sålunda faran för förfrysning minskas. — Psykro-

me'ter (av *gr. metre'in*, mäta), ett slags *hygrometer* (se d. o.). — **Psykrote'rium,** eg. kallrum; avkylningsrum; förfriskningsställe.

Psy'ktika (av *gr. psy'chein*, andas på, avkyla), *pl.*, *med.*, kylande medel. — **Psy'xis,** avkylning; förkylning.

Pt., *kem.*, atomtecken för *Platina*.

p. t., förk. för *pro tempore* (se d. o.).

P. T., signalflagga i kommersiella signalboken, som hissas i st. f. lotsflagga för att påkalla lotshjälp.

Ptah l. **Phtah,** *egypt. myt.*, skaparen av urämnet, lokalgud i Memfis.

Pta'rmika (av *gr. ptai'rein*, nysa), *pl.*, nysmedel. — **Ptarmisk,** som framkallar nysning.

Pteri'dium l. **Pte'ris,** *bot.*, ett ormbunkssläkte, varav **P. aquili'na,** örnbräken, är en av våra allmännaste ormbunksarter.

Pteridofy'ter, Pterido'phyta, *bot.*, ormbunksväxter.

Pteroca'rpus, *bot.*, tropiskt trädsläkte av fam. *Legumino'sæ*. — **P. dra'co,** ger ett rött harts (drakblod). — **P. marsu'pium,** ger drogen *kino*. — **P. santali'nus,** ger s. k. *rött sandelträ* l. *caliaturträ*, som dels är ett värderat virke, dels användes i färgindustrien. — **P. Soyauxii,** ger *afrikanskt sandelträ* (barwood).

Pteroda'ktylus (av *gr. ptero'n*, vinge, och *da'ktylos*, finger), *zool.*, ett till ödlegruppen *Pterosauria* (se d. o.), hörande släkte.

Pteromy'zon, *zool.*, nejonögon, ett släkte R u n d m u n n a r bland fiskarna. — **P. fluvia'tilis,** vanliga nejonögat, allmän runt kusterna. Stiger upp i älvarna för att leka. Dess larvform, l i n å l e n, ansågs förr vara en särskild art (*Ammocœtes*). B ä c k n e j o n ö g a t är en förkrympt form, allmän i sött vatten. — **P. mari'nus,** havsnejonögat, finnes på västkusten och i s. Östersjön.

Pte'ropus, *zool.*, däggdjurssläkte av ordn. *Chiro'ptera*, fladdermöss. — **P. vampy'rus,** kalongen l. Indiens flygande hund, och **P. giga'nteus,** Ostindiens flygande räv äro svåra fiender till sina hemtrakters fruktträdgårdar.

Pterosa'uria (av *gr. ptero'n*, vinge, och *savro's*, ödla), *paleont.*, flygödlor, en till fornvärldens fauna hörande ödlegrupp med utseende likt fåglarnas.

Ptery'gium (av *gr. ptery'x*, vinge), *med.*, en sjuklig nybildning på ögats horn- och bindehinna.

Pti'nus, *zool.*, borrbill l. borrbagge, ett släkte skalbaggar. — **P. fur,** bokborrbillen, anträffas i gammalt trä i skåp o. d. Dess larver förstöra uppstoppade djurskinn, pälsverk, naturaliesamlingar, böcker m. m.

Ptisa'n (*gr. ptisa'ne*, *lat. pti'sana*, *fr. tisane*), eg. kornvatten; *med.*, hälsodryck, innehållande medikamentösa ämnen.

Ptochia'ter (av *gr. ptocho's*, tiggare, och *iatro's*, läkare), fattigläkare.

Ptolemæ'us, latinskt, **Ptolema'ios,** grekiskt mansnamn (av *gr. pto'lemos* = *po'lemos*, krig, strid). Buret av egyptiska konungar. — **Ptolemæus Aulete's, P.** ”flöjtblåsaren”. — **P. Epifane's,** P. ”den lysande”. — **Ptolemaios Euerge'tes,** P. ”välgöraren”. — **P. Fila'delfos,** P. ”den brodersälskande”. — **P. Filome'tor,** P. ”den modersälskande”. — **P. Filopa'tor,** P. ”den fadersälskande”. — **P. Fy'skon,** P. ”isterbuken”. — **P. sote'r,** P. ”räddaren”.

Ptoleme'iska lärosatsen, *mat.*, den av Klaudios Ptolemaios (grekisk astronom, f. omkr. 100 e. Kr.) uppställda lärosatsen att summan av rektanglarna av de motstående sidorna av en i en cirkel inskriven fyrhörning är lika med rektangeln av diagonalerna. — **Ptolemeiska världssystemet,** *astr.*, ett efter Klaudios Ptolemaios uppkallat världssystem enl. vilket jorden var universums medelpunkt.

Ptomai'ner (av *gr. ptoma*, död kropp, lik), *kem.*, likalkaloider, giftiga alkaloider, som uppstå i förruttnade kroppar genom bakteriers inverkan på äggviteartade ämnen.

Pto'sis, *gr.* (av *pi'ptein*, falla), *med.*, nedfallet, slappt hängande övre ögonlock.

P. Tr., förk. för *post trinitatem* (se d. o.).

Ptyalago'ga, *gr.* (av *pty'alon*, spott, och *a'gein*, driva), *pl.*, *med.*, spottbefrämjande medel. — **Ptyali'n,** *kem.*, ett enzym (se d. o.) i spott. — **Ptyali'sm,** spottflöde, ymnig spottavsöndring. — **Pty'sis,** spottning. — **Pty'sma,** spott. — **Ptysmago'ga** = *Ptyalagoga* (se ovan).

Pu, kinesiskt längdmått = 1,228 m.; kinesiskt och japanskt ytmått = 2,8 kvm.

Pu l. **Punamu,** det kinesiska namnet på *Nefrit* (se d. o.).

Puberte't (*lat. pube'rtas*), manbarhet, könsmognad, utveckling till man l. kvinna med fortplantningsförmåga. — **Pu'bes,** *anat.*, blygd l. födslodelarna. — **Pube'scens,** *bot.*, småluden. — **Pubesce'ra,** bliva manbar. — **Pu'bis,** blygdregionen.

Pubifo'lius, *bot.*, med småludna skivor (lameller).

publ., förk. för *lat. publi'ce*, offentligen, l. *pu'blicus*, offentlig.

Pu'blica auctorita'te, Publice'ra, Publici'st, Publicite't m. fl., se under följ. ord.

Pu'blicus, -a, -um, *lat.* (*fr. public, publique*), urspr. som angår folket l. staten; allmän, offentlig; uppenbar, känd; världsbekant. — **Pu'blica auctorita'te,** med överhetens tillstånd, med myndigheternas tillåtelse. **P. fa'ma non se'mper va'na,** ingen rök utan eld. — **P. fi'de,** genom allmänhetens förtroende; ett i Stockholm 1716 präglat nödmynt. — **Res pu'blica,** se *Republik*. — **Ad publica'ndum,** till allmän efterrättelse. — **Publica'tio bono'rum,** offentligt indragande, konfiskation av egendom. — **Publica'-**

tum, kungjort, offentliggjort. — **Pu'blice,** offentligen. — **Publice'ra** (*lat. publica're*), offentliggöra, kungöra, utsprida; utgiva (böcker o. s. v.). — **Publici'st,** tidningsskrivare, tidningsman; i utlandet även statsrättslärd; utgivare av urkunder. — **Publicisti'k,** statsrättslära, statsvetenskap. — **Publici'stisk,** som har med tidningsväsendet att göra. — **Publicite't,** offentlighet; tidningsväsende; tidningsmannaskap. — **Publicitetsprincipen,** *jur.*, grundsatsen, att inskrivning av fastighetsförvärv skall ske i offentligt register l. fastighetsbok för att bli rättsligt gällande. — **Publi'k** (*fr. public, lat. pu'blicus*), allmän, offentlig; publikum, den stora allmänheten; läsare-, åhörare- l. åskådarekrets. — **Publika'n** (*lat. publica'nus*), hos de gamla romarna en förpaktare av vissa statsinkomster, t. ex. av tullmedlen; även entreprenör av offentliga arbeten. — **Publikatio'n,** offentliggörande, utgivande (av böcker o. s. v.); en utgiven skrift. — **Publi'k internatione'll rätt,** *jur.*, dets. som folkrätt. — **Publi'kum,** se *Publik.*

P. u. c., förk. för *lat. post urbem co'nditam,* efter stadens (Roms) grundläggning.

Puccine'llia, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **P. di'stans** (syn. *Glyceria d., Poa d.*), saltgröe. — **P. mari'tima** (syn. *Glyceria m.*), strandgröe.

Pucelle, *fr.* (*l.* pysä'll; av *lat. pu'llus,* ung), mö, jungfru. — **Pucelle d'Orleans** (*l.* -darlea'ng), Jungfrun av Orleans, Jeanne d'Arc (*l.* sjan dark). — **Pucelage** (*l.* pysölla'sj), mödom; svendom.

Pucheri't, *miner.*, hyacintrött l. brunt vismutvandanat i rombiska kristaller.

Puchto, se *Pachto.*

Puck (besläktat med *isl. pu'ki,* ond ande), i den germanska mytologien en tomte, känd som en skälmsk och retsam upptågsmakare.

Puck, *sportt.*, trissa (i hockey).

Pud, rysk vikt = 16,38 kg.

Pudding, *eng.*, maträtt, som består av mjöl, mjölk, ägg, smör och kryddor jämte kött, fisk, potatis l. d. — **Puddingspulver** kallas olika pulverformiga blandningar, som enbart vid utröring med vatten giva olika slag av puddingar. — **Puddingsten,** *petrogr.*, konglomerat av flintbollar i en grågul bindesubstans. Användes i England som gatsten men även till vaser etc.

Puddla (*eng. puddle*), *met.*, färska järn. — **Puddling,** färskning av järn. — **Puddlingsugn,** flammugn, där järn färskas.

Pu'deln, en till silkeshundarna hörande hund.

Pude'nda, *lat., pl., anat.*, födslodelar, blygd. — **Pudeur,** *fr.* (*l.* pydö'r), blygsel; blyghet; blygsamhet.

Pu'der (*fr. poudre,* av *lat. pu'lvis,* stoft, damm), fint pulver, merendels av stärkelse, som strös i håret l. med en pudervippa anbringas på huden. — **Puderdosa,** *krigsk.*, dosa för mjölkrut, varmed stubinerna till bomber inpudrades. — **Pudersocker** = *Farinsocker* (se under *Farina, lat.*). — **Pudervatten,** uppslamning av pulver i en vätska, som efter anbringandet på huden avdunstar och kvarlämnar pudret jämnt utbrett. — **Pudervippa,** för pudring avsedd knippa av fjädrar l. dun. — **Pu'dra** (*fr. poudrer*), beströ med puder.

Pudeur, se under *Pudenda.*

Pudicite't (av *lat. pu'dicus,* kysk), kyskhet, ärbarhet. — **Pudici'tia,** kyskhet, ärbarhet; *rom. myt.*, kyskhetens gudinna.

Pu'dra, se under *Puder.*

Pudrett (*fr. poudrette,* av *poudre,* pulver), ett gödningsämne, som består av torkade och pulveriserade människoexkrement.

Pue'blo, *sp.*, befolkad ort, by, köping. — **Pueblos** l. **Puebloindianer,** flera folk i Arizona och Nya Mexiko.

Pue'lla, *lat.*, flicka.

Puella'ris, *bot.*, flick-.

Pu'er, *lat.*, gosse, barn. — **Sunt pueri pueri, pueri pueri'lia tractant,** pojkar äro pojkar, och pojkar hava pojkaktigheter för sig. — **Pueri'l** (*lat. pueri'lis*), barnslig; barnsligt enfaldig; pojkaktig. — **Pueri'lia,** *pl.*, barnsligheter, pojkstreck. — **Puerilite't,** barnslighet; pojkaktighet. — **Pueri'tia,** barndomen; gossåldern; *fig.*, oskuldens tid.

Puerpe'ra, *lat.* (av *pu'er,* barn, och *pa'rere,* föda), *med.*, barnaföderska, barnsängskvinna. — **Puerpera'l,** som sammanhänger med barnsäng. — **Puerperalfeber,** barnsängsfeber. — **Puerpe'rium,** barnsbörd, barnsängsperioden.

Puerto (*l.* poe'rtå), *sp.* (*lat. po'rtus*), hamn.

Puff, *eng.*, överdrivet offentligt beröm, tidningsreklam; utstående, pösig veckning på klänningsärm; låg, helt stoppad stol l. mindre soffa utan ryggstöd. — **Puffa för,** överhopa med oförtjänta lovord.

Puffert (*ty. Puffer*), liten pistol.

Pu'ffinus, *zool.*, liresläktet, av fam. S t o r m f å g l a r.

Pugila'tio l. **Pugila'tus,** *lat.*, knytnävestrid. — **Pugili'sm,** boxning, boxningskonst. — **Pugili'st,** knytnävskämpe, boxare. — **Pugilisti'k,** boxningskonst. — **Pugili'stisk,** som sammanhänger med knytnävestrid.

Pugnacite't, *lat.* (av *pu'gna,* strid), stridslystnad. — **Pugna de la'na capri'na,** eg. strid om gethår; tvist om kejsarens skägg.

Puissance, *fr.* (*l.* -sa'ngs), makt, välde, herravälde, myndighet; kraft, förmåga.

Pu'ja', *sanskr.*, ärebetygelse, dyrkan.

Pu'ka (*ty. Pauke*), *tonk.*, ett slaginstrument i form av en med skinn överspänd kopparkittel.

Puke, enl. folktron ond ande, som nattetid suger kraft ur de sovande. Pukarna äro trollkvinnornas tjänare och visa sig i form av grå ullgarnsnystan. Jfr *Puck.*

Puktörne, *bot.*, se *Ononis.* — **Pukvete,** *bot.*, se *Melampyrum.*
Pul, sing. av *Fulbe* (se d. o.).
Pulang (*gr. poulan*), *spelt.*, insats i kortspel ("pullan").
Pulas, se *Ramie.*
Pulawarasmör, se *Bassiasmör.*
Pu'lcher, *lat.*, vacker. — **Pulcheri'n,** ett hudförsköningsmedel.
Pulche'rius och **Pulche'ria,** mans- och kvinnonamn (av *lat. pu'lcher*, vacker).
Pulche'rrimum, *bot.*, mycket vacker. — **Pu'lchrum,** *bot.*, vacker.
Pulcinella (*l.* -tji'-), se *Polichinelle.*
Pulear, *ind. myt.*, äktenskapets gud.
Pu'lex, *lat.*, loppa.
Pulica'ria prostra'ta (syn. *Inula p.*), *bot.*, loppört, sällsynt i s. Sverige. Tillhör fam. *Compo'sitæ.* — **Pulica'ris,** lopp-.
Puli'cidæ, *zool.*, loppor.
Puligny, *fr.* (*l.* pylinji'), omtyckt Bourgognevin.
Pulk, *po.*, en trupp kosacker.
Pulka, se *Ackja.*
Pulla'rier (*lat. pulla'rius*, av *pu'llus*, kyckling), hönsvaktare; hos de gamla romarna personer, som vårdade de heliga hönsen. — **Pullomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), spådom efter hönsens sätt att äta.
Pulla'stræ, *zool.*, duvfåglar.
Pu'llmanvagnar, komfortabla sov- och restaurangvagnar, infördes i järnvägsdriften av amerikanen G. M. Pullman (1831—97).
Pulmo, *lat.*, *anat.* lunga. — **Pulmona'l** l. **Pulmona'r,** som hör till l. angår lungan. — **Pulmoni',** *med.*, lungsot. — **Pulmo'nisk,** lungsiktig. — **Pulmo'tor,** *med.*, apparat för konstgjord andning.
Pulmona'ria, *bot.*, förr officinellt växtsläkte av fam. *Borragina'ceæ.* Vårväxter med först röda, sedan violettblå kronor. Ett antal arter från s. Europa med skiftande blomfärger odlas som prydnadsväxter. — **P. angustifo'lia,** smalbladig lungört. — **P. officina'lis,** lungört.
Pulmona'ta, *zool.*, lungsnäckor.
Pulmo'tor, se *Pulmo.*
Pulo, *malaj.*, ö (ofta i geografiska namn).
Pulpa, *lat.*, kött; den köttiga massan av vissa frukter; *anat.*, tandens mjuka del; *farm.*, mos, berett av krossade och kokade frukter och rötter. — **P. colocy'nthidum,** se *Kolokvint.* — **P. tamarindo'rum cru'da,** se *Tamarind.* — **Pulposite't,** köttfullhet. — **Pulpö's** (*lat. pulpo'sus*), köttartad.
Pulpe't (*lat. pu'lpitum*), skrivbord l. ställ med sluttande skiva, skolbänk. — **Pulpettak,** *byggn.*, halvtak, blott åt en sida sluttande yttertak.
Pu'lpitum, se *Pulpet.*
Pulposite't, Pulpö's, se under *Pulpa.*
Pulpo'sus, *bot.*, saftig.
Pulque, *sp.* (*l.* -ke), en mexikansk rusdryck, beredd av den jästa saften av *Agave*-arter. — **Pulque de Mahio,** en rusdryck, beredd av majs.
Puls, hjälpredskap, varmed fisken skrämmes på nät l. kvar i notar.
Puls (av *lat. pu'lsus*, stöt, slag, av *pe'llere*, stöta, slå), *med.*, rytmiskt upprepad stöt av hjärtat (hjärtpuls) och av pulsådrorna l. artärerna (artärpulsar), särskilt den på handledens insida. — **Pulshammaren,** *fys.*, ett instrument, som visar tryckets verkan på kokpunkten. — **Pulslära,** se *Sfygmologi.* — **Pulsmätare,** se *Sfygmometer.* — **Pulsåder** = *Artär* (se d. o.). — **Pulsa'tio a'urium,** bultande i öronen. — **P. ca'pitis,** bultande i huvudet l. tinningarna. — **P. co'rdis,** hjärtklappning. — **Pulsatio'n** l. **Pulse'ring,** slag, slående (hjärtats l. pulsens). — **Pulsati'v,** slående, klappande. — **Pulse'ra** (*lat. pulsa're*), slå, klappa. — **Pulsimanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), spådom efter blodet vid åderlåtning. — **Pulsime'ter** (av *gr. me'tron*, mått), pulsmätare, *sfygmometer* (se vid. d. o.). — **Pulsio'n,** *fys.*, vågformig rörelse, stöt, slag. — **Pulsome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), ett slags ångsugpump.
Pulsati'lla, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ.* — **P. pa'tens,** nipsippa. — **P. prate'nsis,** fältsippa. — **P. verna'lis,** mosippa. — **P. vulga'ris,** backsippa, backvippa.
Pulsati'llakamfer, se *Anemonin.*
Pulsa'tor, en mjölkningsmaskin av sugmaskintypen.
Pulse'rande likström, *elektrotekn.*, likström med periodiska styrkevariationer.
Pulsi-, Pulso-, se *Puls.*
Pultifa'g (av *lat. puls*, gröt, och *gr. fa'gein*, äta), grötätare.
Pultifo'rmsalva, kvicksilveroxidsalva (merkurioxid blandad med lanolin l. vit vaselin).
Pultost l. **Gammelost,** en art surmjölksost.
Pultro'n (*fr. poltron*), feg stackare, mes, "kruka". — **Pultroneri'** (*fr. poltronnerie*), feghet, mesaktighet.
Pulu, namn på *Barometz* (se d. o.) fr. Sandwichöarna.
Pulver (av *lat. pu'lvis*, stoft, damm), *farm.*, ett genom malning, stötning l. siktning fint fördelat ämne. — **Pulverem ob o'culus aspe'rgere,** eg. strö sand i ögonen på någon; slå blå dunster i ögonen på någon. — **Pulverisatö'r** l. **Pulverisa'tor,** maskin för pulverisering av hårdgods; eau-de-colognes-dusch, *rafraîchissör* (se vid. d. o.). — **Pulverise'ra,** förvandla till pulver, stöta l. mala fint.
Pulvera'cea, *bot.*, pulverformig.
Pulvi'llus, *lat.*, *med.*, en liten kudde, som begagnas vid förbindning av sår.
Pulvina'r l. **Pulvina'rium,** *lat.* (av *pulvi'nus*, kudde, bolster), ett med kuddar betäckt läger l. säte. — **Pulvina'ria medica'ta,**

kryddpåsar. — **O'lium est pulvinar dia'boli,** lättjan är djävulens huvudkudde.
Pulvina'ta, *bot.*, bildande dynor.
Pu'lvis, *pl.* **Pu'lveres,** stoft, damm; *farm.*, pulver. — **Pulvis adsperso'rius,** ströpulver. — **P. aëro'phorus,** fräspulver. — **P. alu'minis kinosa'tus** beredes av kino, aromatiskt pulver och alun. Brukas vid passiva blodflöden m. m. — **P. ama'rus ferra'tus,** ett maskmedel, beredes av kardemummafrön, svavelsyrad järnoxidul, maskfrö och renfana. — **P. a'ri alkali'nus,** ett magstärkande pulver, beredes av rent kolsyrat kali, vitkanel, kalmusrot, pimpinellarot och dansk ingefära. — **P. aroma'ticus,** aromatiskt, smakförbättrande pulver, beredes av kardemummafrön, ingefära och äkta kanel. — **P. bicarbona'tis na'trici tarta'ricus** l. **P. effervescens compo'situs,** laxerande fräspulver, består av fräspulver och vinsyrat kalinatron. — **P. dentifri'cius,** tandpulver. — **P. efferve'scens,** fräspulver, vilket, löst i vatten, brukas som läskedryck. Består av natriumkarbonat och vin- l. citronsyra. — **P. glycyrrhi'zæ compo'situs,** lakritspulver. — **P. gummo'sus,** ett lenande pulver, göres av althérot, gummi arabicum och raffinerat socker.—**P. gummo'sus stibia'tus,** bröstpulver. — **P. hæmosta'ticus Bonafoux,** Bonafoux' blodstillande pulver, består av växtkol, gummi arabicum och harts. — **P. ipecacua'nhæ theba'icus,** kräkrotspulver med opium, beredes av levantiskt opium, kräkrot och svavelsyrat kali. — **P. jala'ppæ hydrargyra'tus,** ett kraftigt avföringsmedel, beredes av kalomel och jalapparot. — **P. magne'siæ aroma'ticus,** Roséns ammpulver, beredes av fänkål, det gula av pomeransskal, mjölksocker och vit magnesia. Gives åt kvinnor, som giva di, dels mot magsyra, dels för att göra mjölken alkalisk. — **P. magne'siæ cum rhe'o,** barnpulver, rabarberpulver, med magnesia, består av fänkål, magnesia, socker och rabarber. Gives åt dibarn mot magsyra. — **P. magnesiæ tarta'ricus** beredes av vinsyra, magnesia, socker och pepparmyntolja. — **P. ni'tri tartaricus,** kylande pulver, beredes av magnesia, vinsyra, salpetersyrat kali och socker. — **P. py'rius,** krut. — **P. scillæ boraxa'tus,** ett urindrivande pulver, beredes av sjölök, borax, socker och *Tartarus depuratus.* — **P. taraca'næ,** se *Kackerlackor.* — **P. ta'rtari compo'situs,** tandpulver, beredes av konsjonell, citronsaft, violrot, myrrha electa, kino, cremortartari och nejlikolja.
Pulvis et u'mbra su'mus, *lat.*, vi äro stoft och skugga. ("Odæ" av *Horatius.*)
Pu'man = *Kuguaren.* Se *Felis.*
Pu'milus, -a, -um, *lat.*, *bot.*, dvärg-, liten.
Pumpa, *bot.*, se *Cucurbita.*
Pu'mpernickel, ett slags grovt, klihaltigt rågbröd, som ätes i Westfalen.
Pumpsot (av *holl. pompsood*), *skeppsb.*, trummor kring sugrören till länspumparna i ett fartygs lastrum.
Punamu, se *Pu.*
Pu'nas, *geogr.*, ödsliga, kala högslätter i Sydamerikas Ander.
Punch, *eng.* (*l.* pöntj; av *ital. Pulcinella* [se *Polichinelle*]), "Kasper", den lustiga personen på Englands Kasperteatrar; namn på en berömd engelsk skämttidning, grundad 1841; punsch (se d. o.).
Puncheon, *eng.* (*l.* pö'ntjen), engelskt rymdmått, för vin omkr. 3,8 hl., för öl 2,27 hl.
Puncta'tus, *bot.*, punkterad. — **Punktifo'rme,** *bot.*, punktformig.
Puncticula, Pu'ncto m. fl., se under följ. ord.
Pu'nctum, *lat.* (av *pu'ngere,* stinga, pricka), punkt (se d. o.). — **P. cæ'cum,** *anat.*, den blinda fläcken i ögat. — **P. sa'liens,** den sprittande punkten; *med.*, första märkbara spåret av hjärtverksamhet hos fostret; *fig.*, huvudpunkten, det väsentliga. — **Puncto** l. **In puncto,** angående, beträffande. — **Puncto sexti** l. **In puncto puncti,** beträffande sjätte budet. — **Puncti'culæ,** *pl.*, *med.*, små punkter.
Pund = *Lispund* (se d. o.); dansk viktenhet = 500 gr.; turkisk och egyptisk myntenhet = 100 piaster; pund sterling (se *Pound sterling*).
Pundigtal, kalibern å en artilleripjäs, bestämd efter skålpundsvikten av den till pjäsen passande järnkulan.
Pundi'ter, *ind.*, brahminska skriftlärda i Indien; asiater, som av engelska regeringen utbildas i geodesi och för européernas räkning företaga upptäcktsfärder till Tibet o. a. svårtillgängliga trakter.
Pund ste'rling, se *Pound sterling.*
Pu'ner (*lat. pæ'ni*), fenicier och kartager. — **Pu'nica,** *bot.*, ett till fam. *Myrta'ceæ* hörande busk- l. trädsläkte. Av dess art *Punica grana'tum,* granatträdet, fås granatäpplen. — **Pu'nisk** (*lat. pu'nicus* l. *pæ'nicus*), fenicisk; kartaginensisk. — **Puniska språket,** det feniciska tungomål, som talades i Kartago och dess besittningar. — **Puniska äpplen,** granatäpplen. — **Punisk trohet,** se *Fides punica.*
Pung (*arab.-turk. kîs*), turkisk myntenhet: en pung silver = 500 piaster = ungefär 80 kr.; en pung guld = 30,000 piaster = ungefär 4,900 kr.
Pungdjuren, *zool.*, *Marsupia'lia,* en ordning inom däggdjurens klass. Hithörande djur föda sina ungar i mycket ofullgånget skick. Under tillväxttiden förvaras de i en pung på moderdjurens buksida, varav namnet. De flesta pungdjuren tillhöra Australiens fauna.
Pungkräfta, *zool.*, se *Birgus.*
Pu'nica, Pu'nisk, Puniska språket m. fl., se under *Puner.*
Puni'cens, *bot.*, purpurfärgad.
Punici'n, se *Pelletierin.*

Punitio'n (*lat. puni'tio*), straff, tuktan. — **Punissa'bel,** straffvärd. — **Puniti'v,** straffande, tuktande.

Punje'tter (av *fr. poignet*, handlove) = *Plöröser* (se d. o.).

Pu'nka, Pu'nkah (av *hindost. pankha*, solfjäder), en i taket fäst fläkt, som användes av engelsmännen i Indien vid hög hetta. Den drives av en *punkah-boy*, punkaman, l. av elektromotor.

Punkt (*lat. pu'nctum*, av *pu'ngere*, stinga, pricka), eg. det stuckna; styng, prick; *språkv.*, skiljetecken (.), som brukas vid slutet av en period; förkortningstecken (såsom i "t. ex."); uteslutningstecken (...); *mat.*, gränsen för en linje mot en annan rumsstorhet; multiplikationstecken; divisionstecken (:); *tonk.*, (över l. under noten), *staccato* (se d. o.); (efter noten), förlängning av dennas värde med hälften; (två punkter [:]), *repris* (se d. o.); *boktr.*, typografisk måttenhet (= $^1/_{12}$ linje = $^1/_{27}$ cm.) för bestämning av stilkägeln; även stycke, avdelning; omständighet, föremål; huvudfråga; ögonblick, bestämd tid; bestämt ställe. — **Punkta'lglas** användes i glasögon för minskande av olägenheterna av en genom glasen gående sned blickriktning. — **Punktatio'n,** utkast; fördragspunkter; även ett slags spådom efter vissa i bestämd ordning satta punkter. — **Punkte'ra** (*fr. pointer*), beteckna med punkter l. prickar, pricka; *handelst.*, jämföra räkningsposter och beteckna de riktiga med punkter. Jfr *Interpunktera;* få brott på luftslangen i ett bilhjul. — **Punkte'ring,** beteckning med punkter l. prickar; genomstickning av luftslangen i pneumatiska hjul. — **Punkteringsmaner** l. **Punkter'maner,** inom kopparstickskonsten modellering medelst punkter; *målark.*, färgernas påläggning punktvis. — **Punkte'rkonst,** ett slags spådomskonst efter punkter, förenade till figurer. — **Punktgravy'r,** se *Punkteringsmaner.* — **Punktio'n** l. **Punktu'r,** stickning, styng; *kirurg.*, operation medelst instick; blåsstick. Jfr *Akupunktur* och *Elektropunktur.* — **Punktstil** l. **Punktskrift,** ett slags *relieftryck* (se d. o.). — **Punktuali'st,** en särdeles punktlig person. — **Punktualite't,** punktlighet, synnerlig noggrannhet. — **Punktuatio'n,** beteckning med punkter, prickning. — **Punktue'll** (*fr. ponctuel*), punktlig, noggrann. — **Pu'nktum,** punkt. *Därmed punktum,* nog därom, ej ett ord vidare om saken. — **Punktu'r** = *Punktion* (se ovan); *boktr.*, ett redskap, medelst vilket det på ett arks ena sida tryckta inpassas på den andra sidans tryck. — **Punktögon,** *zool.*, kallas insekternas osammansatta ögon. Jfr *Facettögon.*

Puns (*ty. Punzen* l. *Bunzen, ital. punzone*), verktyg, som i metall- och läderarbeten åstadkommer fördjupningar, framställande figurer l. ornament. — **Punsa,** arbeta med puns. — **Punsning,** arbete med puns.

Punsch (*eng. punch*, av *hindi panch, sanskr. panca*, fem, efter de urspr. fem beståndsdelarna: sprit, vatten, socker, citronsaft och krydda), en svensk nationaldryck, beredd av socker, arrak och vatten; även namn på andra likörartade drycker. — **Punschkopp,** dets. som *Krämkopp.* — **Punschskatt, Punschstämpel,** skatt på punsch, i form av på kärlet fastlimmad beläggningsstämpel.

Punsning, se *Puns.*

Punte'llo, *ital., byggn.*, en ofta på byggnads- l. skulpturverk befintlig stötta.

Pu'nta, *sp.*, hamn, hamnstad.

Punto, *ital., tonk.*, punkt. — **Punto d'a'rco,** se *A punto d'arco.*

Pupi'll (av *lat. pu'pillus*, föräldralös gosse, *fem. pupi'lla*), myndling; (av *lat. pu'pilla*, ögonsten), *anat.*, det cirkelrunda hålet i ögats regnbågshinna. — **Pupillkassa,** kassa, ur vilken avlidna medlemmars omyndiga barn erhålla understöd. — **Pupillkollegium,** förmyndarkammare. — **Pupilla'r,** som har avseende på ögats pupill l. en myndling. — **Pupillarite't,** minderårighet.

Pupp l. **Popp,** överbyggnad akterut på de svenska 1700-talsgalärerna.

Pu'ppa (av *lat. pupa*, liten flicka, docka), *zool.*, det vilostadium i insekternas utveckling som ligger mellan larvtillståndet och den fullbildade insekten.

Pu'ppis, *astr.*, se *Skeppet Argo.*

Pu'pula, *lat., bot.*, pupill (se d. o.).

Pupunha (*l.* popo'nja), se *Bactris.*

Pur (*lat. pu'rus*), ren, oblandad; oförfalskad, äkta; idel.

Pura'na (av *sanskr. purâ*, fordomdags), en samling fornindiska diktverk.

Puré l. **Pyré** (*fr. purée*, av *purer*, avskumma, avsila och detta av *lat. pu'rus*, ren, rensad), ärt-, höns-, kräft- l. annat slags soppa, vars fasta beståndsdelar frånsilats; även potatis l. andra grönsaker i form av mos.

Purée, *fr.* (*l.* pyre'), se föreg. ord; *kem.*, indiskt gult (se *Jaune indien*).

Purga', sibirisk snöstorm.

Purga'ntia, Purgatio'n, Purgato'rio, Purgato'rium m. fl., se *Purgera.*

Purgati'n l. **Purgato'l,** *kem.*, antrapurpurindiacetat. Användes som avföringsmedel samt som betmedel vid garvning.

Purge'n, *farm.*, fenolftalein, använt som avföringsmedel.

Purge'ra (*lat. purga're*), rena, rensa; luttra; urskulda, rättfärdiga; *med.*, laxera, använda avförande medel. — **Purge'rande medel,** avförande medel. — **Purgernötter,** se *Iatropha.* — **Purgernötolja,** se *Curcasolja.* — **Purga'ntia,** *pl.*, l. **Purgati'v,** avförande medel. — **Purgatio'n,** rening, avföring; rättfärdiggörelse. — **Purgato'rio,**

ital., skärselden; titel på andra avdelningen av Dantes ”*Commedia divina*” (se d. o.). — **Purgato'rium**, *lat.*, skärselden; *jur.*, värjemålsed.

Puri, en brasiliansk folkstam.

Purifa'ctio Marie m. fl., se under följ. ord.

Purifie'ra (*lat. purifica're*), rena, rensa, luttra. — **Purifa'ctio Mariæ**, Marias renselsedag, Jungfru Marias kyrkotagning, *kyndelsmässan* (se d. o.). — **Purificato'rium**, reningskläde, i katolska kyrkan den linneduk, varmed nattvardskalken avtorkas. — **Purifikatio'n**, rening, rensning, luttring. — **Puri'sm**, språkrensning, strävan att befria ett språk från ord av främmande ursprung. — **Puri'st**, språkrensare. — **Puri'stisk**, språkrensande. — **Purite't** (*lat. pu'ritas*), renhet, oskuld.

Pu'rim, *hebr.* (av *pers. pûr*, lott, del), l. **Purimfesten**, en judisk fest, som firas i mars till minne av huru drottning Ester räddade israeliterna undan Hamans stämplingar.

Puri'n, *kem.*, kvävehaltig organisk förening, som bildar modersubstans till de s. k. *purinbaserna*, t. ex. urinsyra, kaffein, tein, teobromin m. fl. — **Purinba'ser**, se föreg.

Puri'sm, Puri'st, se under *Purifiera*.

Purita'ner (*eng. puritans*, av *lat. pu'ritas*, renhet), från slutet av 1500-t. benämning på de engelska protestanter, som ivrade för att i kyrkan återinföra hela den urspr. asketiska renheten.

Purite't, se under *Purifiera*.

Purjolök, *bot.*, se *Allium*.

Pu'rkinjes fenome'n, *fys.*, kallas det förhållandet att blå och gröna ytor ännu kunna iakttagas vid så svag belysning att röda ytor te sig alldeles färglösa.

Purohita (*sanskr.*, ”ställd i spetsen”), *ind. relig.*, furstlig huspräst.

Purple ore, *eng.* (*l.* pörpl år), ”purpurmalm”. Se *Kisbränder*.

Purpur (*lat. pu'rpura*, av *gr. porfy'ra*, eg. purpursnäcka), en dyrbar röd färg, i forntiden beredd av purpursnäckans saft, numera tillverkad av anilin och alizarin; även purpurdräkt, purpurmantel; *fig.*, makt, glans, prakt; furstlig, konungslig värdighet. — **Pu'rpura**, *zool.*, se *Purpursnäcka*; *med.*, fläckvis uppträdande blödningar i huden. — **Purpura'ter**, de i purpurmantlar klädda kardinalerna. — **Purpura'scens**, *bot.*, purpurrodnande. — **Purpurblått** = *Indigopurpur* (se d. o.). — **Purpurbräcka**, *bot.*, se *Saxifraga*. — **Purpu'reus**, *bot.*, purpurröd. — **Purpuri'n**, *kem.*, trioxiantrakinon, ett av krapprotens färgämnen. — **Purpuri'no**, *ital.*, ett slags konstgjord, oftast röd glasmassa, varmed byggnader prydas. — **Purpuri't**, *paleont.*, förstenad purpursnäcka. — **Purpurli'n**, *bot.*, es *Linum*. — **Purpuroxanti'n**, *kem.*, dioxiantrakinon. Jfr *Purpurin*. — **Purpursnäcka**, *zool.*, benämning på de till bukfotingarna hörande släktena *Murex* och *Pu'rpura*, vilka ur en körtel avsöndra en saft, som under inverkan av ljus och luft blir starkt röd (purpurfärgad). — **Purpursyra**, *kem.*, en ur urin framställd syra. — **Purpurträ**, se *Amaranthträ*.

Purra, *sjöv.*, väcka sovande. — **Purrkvart**, tid för klädsel vid purrning nattetid.

Purrée, se *Purée*.

Purrhavre, *bot.*, se *Avena*.

Pur sang, *fr.* (*l.* pyr sang), fullblod; av renaste vatten.

Purse seine, *eng.* (*l.* pörs sen), ett slags fisknot.

Purule'nt (*lat. purule'ntus*, av *pus*, *gen. puris*, var), *med.*, som innehåller var. — **Purule'nta**, *pl.*, medel, som befordra varbildning. — **Purule'ntia**, mognad, varbildning.

Pu'rus, *lat.*, ren (se *pur*).

Purusha, *ind. myt.*, en urjätte, av vars kropp världen byggdes.

Pus, *gr.*, fot.

Pus, *lat.* (*gen. pu'ris*), *med.*, var.

Puseyism (*l.* pjusii'sm), den av den engelske teologen *Pusey* (*l.* pju'si) i 19:e årh. framkallade religiösa rörelse, som sökte närma den engelska statskyrkan till katolicismen. — **Puseyi'stisk**, som har avseende på puseyismen. — **Puseyi't**, anhängare av denna rörelse.

Pu'shan, *ind. myt.*, ”födaren”, ”uppehållaren”, en specialgud för boskapen.

Pushball, *eng.* (av *push*, knuffa, och *ball*, boll), avart av fotboll, där bollens diameter är 1,5 m.

Pusillani'm (*lat. pusillani'mis*), klenmodig, försagd. — **Pusillanimite't**, klenmodighet, försagdhet.

Pusillus, **-a**, *bot.*, liten.

Pusjto' = *Pasjto* (se d. o.).

Pu'ssel, försvenskning av *Puzzle* (se d. o.).

Pusse'ra (*fr. pousser*), eg. stöta; knuffa; hjälpa, driva l. skuffa fram; (*fr. bosseler*), driva i metall. — **Pussera sig**, komma sig upp, armbåga sig fram.

Pu'sta, försvenskning av *Puszta* (se d. o.).

Pu'stel, l. **Pu'stula**, *sv. pl.* **Pustler**, *med.*, en finne l. annan med var fylld upphöjning i huden. — **Pustula mali'gna**, mjältbrandskarbunkel. — **Pustula'ntia**, *pl.*, blåsdragande medel. — **Pustula'tus**, *bot.*, med blåsor l. bläddror. — **Pustulö's** (*lat. pustulo'sus*), som har hudutslag, finnig.

Pustertalrasen, nötboskapsras från österrikiska Alperna.

Puszta, *magyar.* (*l.* pu'sta), ungersk lantgård; hed, stäpp.

Puta'men, *lat.*, *bot.*, skal; det köttiga lagret på en stenfrukt; *farm.*, droger av frukt- l. fröskal.

Putatio'n, *lat.*, mening, förmodan. — **Putati'v**, förmodad, förment.

Puti'llus, *lat.*, *bot.*, (liten) gosse.

Putney, *eng.* (*l.* pa'ttni), stadsdel i s.v. London, huvudstation för stadens roddidrott.

Puto'rius, *zool.*, illersläktet. — **P. fu'ro,** fretten, hålles ofta tam för kaninjakt. — **P. puto'rius,** illern.

Putre'do, *lat.*, *med.*, ruttenhet, röta. — **Putrefie'ra** l. **Putrefice'ra,** ruttna; bringa till förruttnelse. — **Putresce'ns** l. **Putrefaktion,** förruttnelse. — **Putresci'n,** *kem.*, tetrametylendiamin, organisk bas, som stundom uppstår vid äggviteförruttnelse. **Putri'd,** rötartad, rutten. — **Putridfeber,** brandfeber, rötfeber. — **Putridgift,** förruttnelsegift. — **Putridite't,** tillstånd av förruttnelse.

Puts (*ty. Putz*), kalk-, cement- l. gipsbeläggning på murar, väggar, innantak m. m.

Puttees, *eng.* (*l.* po'ttiss), benlindor.

Pu'tti, *ital.* (*pl.* av *pu'tto,* pys), *konstt.*, amoriner, genier i form av oftast nakna barngestalter.

Putto, se *Putti.*

Puys, *fr.* (*l.* pyi'), *geogr.*, benämning på slocknade vulkankäglor.

Puzzelspel (*eng. puzzle*), sju geometriska skivor med vilka figurer läggas; läggspel av i bitar skurna tavlor l. d.

Puzzuola'njord, *geol.*, i trakten av den italienska staden *Puzzuo'li* förekommande vulkanisk jord (en trakyttuff), av vilken cement beredes.

pxt., förk. för *lat. Pinxit* (se d. o.).

Pyekchysis (av *gr. py'on,* var), *med.*, varutgjutning. — **Pyemi'** (av *gr. ha'ima,* blod), varfeber, blodförgiftning genom var. — **Pye'misk,** som har avseende på varfeber. — **Pye'sis,** varbildning.

Pyeli't l. **Pyeli'tis** (av *gr. py'elos,* kar, bäcken), *med.*, inflammation i njurbäckenet.

Pyemi', Pye'sis, se under *Pyekchysis.*

Pyenga'duträ, Pinga'doträ, Sa'mbea (*l.* -bi), **Yeru'l,** träslag för hus- och skeppsbyggnad från Bortre Indien av osäkert botaniskt ursprung.

Pygmæ'us, -a, *bot.*, dvärglik.

Pygmali'on (*lat. Pygma'lion*), *gr. myt.*, av en konung på Cypern förfärdigad kvinnobild av elfenben, som han förälskade sig uti och som Afrodite på hans bön skänkte liv.

Pygméer (*gr. pygmai'oi, lat. pygmæi,* av *gr. pygme',* knytnäve), ett dvärgfolk, som omtalas av den forngrekiske skalden *Homeros.*

Pygo'pagus (av *gr. pyge',* bakdel, och *page'is,* förenad), *med.*, med sittbenet sammanvuxna tvillingar. — **Pygo'podes,** *zool.*, gumpfotade fåglar. — **Pygosty'l** (av *gr. sty'los,* pelare), *anat.*, plogbillsliknande skelettdel, som hos de flesta nu levande fåglar bildar ryggradens slut.

Pyja'mas l. **Pa'jamas** (av *pers. paejama,* ett slags vida byxor), nattdräkt, bestående av byxor och jacka.

Pyk, *fi.*, av bästa beskaffenhet, prima vara.

Pykni't (av *gr. pykno's,* tjock, tät), *miner.*, en art topas. — **Pyknome'ter** l. **Pyknosko'p** (av *gr. me'tron,* mått, l. *skope'in,* se), *fys.*, täthetsmätare, en apparat, för bestämmande av den eg. vikten hos vätskor och pulverformiga kroppar. — **Pykno's,** förtätning, förtjockning. — **Pykno'stylon,** *byggn.*, byggning med pelare, som stå tätt intill varandra. — **Pykno'tisk,** förtjockande, förtätande.

Pyla'des, *gr. sag.*, Orestes' vapenbroder och Elektras make; *fig.*, en trogen vän.

Pylaiska amfiktyonien, se under *Amfiktyoner.*

Pyllnavatten, *farm.*, ett bittervatten från Brüx i Böhmen.

Pylo'ner (*gr. pylo'nes,* av *pyle',* dörr), *byggn.*, två tornlika byggnader på ömse sidor om huvudportalen till fornegyptiska tempel.

Pyloro's, *gr.* dörr- l. portvakt. — **Pylo'rus,** *lat.*, *anat.*, nedre magmunnen, magsäckens nedre öppning. — **Pylo'risk** (*lat. pylo'ricus*), som tillhör pylorus.

Py'ndare (av *lat. po'ndus,* vikt), ett slags besman med fast upphängningspunkt och efter den längre, graderade armen flyttbar vikt.

Pynt (*holl. punt*), spets, t. ex. på ett ankarfly. — **Pynt** l. **Pyntning,** klädd, konisk spets på ändan av en tross. — **Py'nta,** förse trossar med pyntning.

Pyocarcino'ma (av *gr. py'on,* var), *med.*, kräfta med varbildning. — **Pyoce'le,** varbråck. — **Pyoceno'sis,** varuttömning. — **Pyochezi',** varavgång vid avföringen. — **Pyocœli',** varsamling i underlivet. — **Pyocy'stis,** varböld. — **Pyoftalmi',** ögoninflammation med varflytning. — **Pyoge'n,** varbildande. — **Pyogena bakterier,** varbildande bakterier. — **Pyoge'nesis,** varbildning. — **Pyohæmi'** = *Pyemi* (se d. o.). — **Pyome'tra,** varsamling i livmodern. — **Pyoperica'rdium,** var i hjärtsäcken. — **Pyorré** (av *gr. re'in,* flyta), varflytning.— **Pyosa'lpinx,** var i äggledarna. — **Pyotho'rax,** var i lungsäcken. — **Pyova'rium,** var på äggstockarna.

Pyokta'mium, *kem.*, ett färgämne, metylviolett.

Pyra'cea, *bot.*, på *Pyrus* (se d. o.).

Pyralloli't, *miner.*, ett svart talk- och kalkjordssilikat.

Pyrami'd (*gr. pyrami's*), *byggn.*, benämning på de egyptiska konungagravarna, vilkas fyra i höjden snett uppstigande sidor förena sig i en spets; *mat.*, en *polyeder* (se d. o.), som begränsas av en månghörnig figur (basen) och så många i en punkt sammanträffande trianglar, som basen har sidor; *spelt.*, ett biljardspel, där bollarna i början ligga ordnade som en pyramid. — **Pyramida'lis,** *bot.*, pyramidlik. — **Pyramida'lisk,** pyramidformig; *fig.*, utomordentlig, ofantligt stor. Jfr *Succès pyramidal.* — **Pyramidboj** l. **Pyramidflotte,**

sjöv., ett flytande pyramidformigt sjömärke. — **Pyrami'dion,** pyramidformig spets på en obelisk. — **Pyramido'n,** *farm.*, dimetylamidoantipyrin, feber- och smärtstillande medel. — **Pyramidpoppel,** *bot.*, se *Populus.* — **Pyramidsuga, Blåsuga,** *bot.*, se *Ajuga.* — **Pyramidtak,** *byggn.*, tälttak, åt fyra sidor sluttande yttertak. — **Pyramidtal,** *mat.*, ett slags figurtal (se *Figurerade tal*). — **Pyramidträd,** *trädg.*, frukt- l. prydnadsträd, uppdragna i pyramidform. — **Pyramidyta,** *krist.*, kristallyta, som skär alla tre kristallaxlarna.

Py'ramus och Thisbe, i en babylonisk kärlekssaga ett älskande par, som förföljdes av olycksöden.

Pyrargilli't, *miner.*, ett slags *cordierit* (se d. o.).

Pyrargyri't, *miner.*, antimonsilverblände, en viktig silvermalm.

Pyraso'l, *kem.*, ett derivat av pyrol, som ger upphov till antipyrin.

Pyrauli'k (av *gr. pyr*, eld, och *avlo's*, rör), läran om eldens rörelse.

Pyré, se *Puré.*

Pyrena'icum, *bot.*, pyreneisk.

Pyrenomyce'tes, *bot.*, kärnsvampar.

Py'rethrum, *bot.*, ett till fam. *Compo'sitæ* hörande örtsläkte, synonymt med *Chrysanthemum.* Se vid. *Insektpulver.*

Pyre'tika, *gr.* (av *py'retos*, feberhetta), *pl.*, *kem.*, febermedel. — **Pyre'tion,** lindrig feber. — **Pyre'tisk,** feberaktig. — **Pyretologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om febrar.

Pyretri'n, den skarpa, verksamma beståndsdelen i *Bertramrot* (se d. o.).

Pyrheliome'ter (av *gr. pyr*, eld, *he'lios*, sol, och *me'tron*, mått), *fys.*, apparat för mätande av strålningens intensitet genom dess värmeverkningar.

Py'ria, *gr.* (av *pyr*, eld), *med.*, torrt svettbad, d. v. s. varmt sand- l. ångbad.

Pyri'cola, *bot.*, på *Pyrus* (se d. o.).

Pyridi'n, *kem.*, ett i stenkolstjära och benolja förekommande ämne; användes till denaturering av alkohol; även som inandningsmedel vid hjärtsjukdom och astma.

Pyrifle'gethon, se *Flegethon.*

Pyrifo'rme, *bot.*, päronformig.

Pyri'nus, -a, -um, *bot.*, på *Pyrus* (se d. o.).

Pyriodo'rus, *bot.*, päronluktande.

Pyri't, *miner.*, svavelkis.

Pyroauri't, *miner.*, vattenhaltig, blekgul, i eld guldfärgad järnmanganoxid.

Pyroelektricitet = *Kristallelektricitet* (se d. o.).

Pyrofa'g (av *gr. pyr*, eld, och *fage'in*, äta), eldätare.

Pyrofa'n, *miner.*, en varietet av opalen

Pyrofo'n, ett slags orgel, där tonerna frambringas av i rör av olika längd brinnande gaslågor.

Pyrofo'rer (av *gr. pyr*, eld, och *fe'rein*, föra), *kem.*, benämning på porösa ämnen, som så begärligt upptaga syre ur luften, att de upphettas till glödgning l. antändning. — **Pyrofo'risk,** adj. till föreg. ord.

Pyrofosfa't, *kem.*, salter av *Pyrofosforsyra* (se d. o.).

Pyrofosforsyra, *kem.*, en fyrbasisk fosforsyra. — **Pyrofosforsyrat järnvatten,** ett konstgjort järnvatten, som innehåller ferripyrofosfat.

Pyrofylli't, *miner.*, ett pärlemorglänsande lerjordssilikat.

Pyrofysali't, *miner.*, oädel topas.

Pyrogallussyra l. **Pyrogallo'l,** *kem.*, en giftig och starkt antiseptisk syra, framställes genom torr destillation av galläpplesyra och användes inom fotografien.

Pyro'galus, *bot.*, med brännande mjölk.

Pyrokateki'n, *kem.*, ortodioxibensol, användes som fotografisk framkallare.

Pyrokla'stisk, *geol.*, benämnes ofta en vulkanisk brottstyckesbergart, s. k. tuff.

Pyroklo'r, *miner.*, ett niobotitanat.

Pyrokroi't, *miner.*, ett vitt, pärlemorglänsande, i luften svartnande manganmineral.

Py'rola, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Pyrola'ceæ.* Sex svenska arter. — **P. chlora'nta,** grönblommig vintergröna. — **P. me'dia,** klockvintergröna. — **P. minor,** småvintergröna. — **P. rotundifo'lia,** vintergröna. — **P. secu'nda,** björkvintergröna. — **P. umbella'ta,** syn. *Cimaphila* (se d. o.). — **P. uniflo'ra,** ögonljus.

Pyrola'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Bicores.* Svenska släkten: *Cima'phila, Monotropa* och *Py'rola.*

Pyrolatri' (av *gr. pyr*, eld, och *latre'ia*, gudsdyrkan), eldsdyrkan. — **Pyro'lea** (av *lat. o'leum*, olja), *pl.*, *kem.*, vidbrända oljor. — **Pyrole'in,** med mönja kokt rovolja.

Pyro'leæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Pyrola'ceæ.*

Pyro'leum anima'le cru'dum, *farm.*, hjorthornsolja, en destillation av raspade hjorthorn. — **P. benzi'num,** bensin (se d. o.). — **P. be'tulæ,** björktjära. — **P. ce'ræ,** vaxolja. — **P. cha'rtæ,** papperstjära. — **P. colopho'nii,** hartsolja (av Pinusarter). — **P. fa'gi,** bokvedstjära. — **P. lithanthra'cis,** stenkolstjära, beredes genom torr destillation av stenkol. Brukas till beredning av färgämnen, karbolsyra, asfalt o. s. v. — **P. oxyce'dri,** envedstjära, fås genom torr destillation av veden till *Juniperus oxycedrus.* Nyttjas vid vissa hudsjukdomar. — **P. papy'ri,** pappersolja. — **P. petræ'um,** petroleum, bergolja (se d. o.). — **P. pi'ni,** tjära, beredes genom torr destillation av hartsrika rot- och vedstycken av *Pinus silve'stris* och *A'bies exce'lsa.* — **P. ru'sci,** björktjära. — **P. su'ccini cru'dum,** rå bärnstensolja, beredes genom torr destillation av bärnsten. Nyttjas som tillsats till liniment och salvor.

Pyrologi' (av *gr. pyr*, eld, och *lo'gos*, lära), läran om elden.

Pyrolusi't, *miner.*, brunsten (se d. o.).

Pyromachi'ter (av *gr. pyro'machos*, oförbrännelig), *pl.*, *miner.*, fältspatartade mineralier.

Pyromani' (av *gr. pyr*, eld, och *mani'a*, raseri), *med.*, mordbrandsmani. — **Pyroma'n,** en med denna mani behäftad person.

Pyromanti' (*gr. pyromante'ia*, av *pyr*, eld, och *mante'ia*, spådom), spådom efter eld.

Pyromeri'd, *petrogr.*, klotporfyr, porfyr, som innehåller kulor av annan sammansättning.

Pyrome'ter (av *gr. pyr*, eld, och *metre'in*, mäta), *fys.*, eldmätare, ett instrument, varmed mycket höga värmegrader kunna mätas.

Pyromorfi't, *miner.*, ett mineral av klorbly och fosforsyrad blyoxid.

Pyro'p (av *gr. pyropo's*, eldfärgad), *miner.*, mörkröd granat från Böhmen.

Pyropissi't, *miner.*, ett hartsartat ämne, av vilket fås paraffin.

Pyrorti't, *miner.*, ett slags *ortit* (se d. o.).

Pyrosi'n, se *Erythrosin.*

Pyro'sis (av *gr. py'rosis*, inflammation), *med.*, halsbränna, magsyra.

Pyrosko'p (av *gr. pyr*, eld, och *skope'in*, se) = *Pyrometer* (se d. o.).

Pyrosmali't, *miner.*, ett av järn- och manganoxidul bestående mineral.

Pyrostibni't, *miner.*, antimonblände.

Pyrosyror, *kem.*, dels organiska syror, bildade genom torrdestillation av andra syror, dels oorganiska syror, bildade genom vattenavspjälkning av vanliga syror.

Pyrotekni'k (av *gr. pyr*, eld, och *te'chne*, konst), fyrverkerikonst; fyrverkeri. — **Pyrote'kniker,** fyrverkare. — **Pyrote'knisk,** till fyrverkerikonsten hörande.

Pyrothoni'd, *kem.*, pappersolja.

Pyro'ticum, *pl.* **Pyro'tica** (av *gr. pyr*, eld), *med.*, bränn- l. frätmedel. — **Pyro'tisk,** brännande, frätande.

Pyrotypi' (av *gr. pyr*, eld, och *ty'pos*, prägel, bild), ett sätt att tillverka träornament.

Pyroxe'n, *miner.*, benämning på en grupp gröna, glänsande mineral, som ha rombisk l. monoklin kristallform och utgöra enkla silikat av järn, mangan, magnesium och kalcium.

Pyroxeni't, *petrogr.*, en huvudsakligen av *pyroxener* (se d. o.) bestående bergart.

Pyroxyli'n = *Nitrocellulosa* (se d. o.).

Pyrrha, se *Devkalion.*

Pyrrhiche, *gr.*, en forngrekisk vapendans.

Pyrrhi'chius (*gr. pyrrhi'chios*), *metr.*, en av två korta stavelser bestående versfot.

Pyrrhoni'sm, en av den forngrekiske filosofen *Py'rrhon* framställd lära, som förnekar möjligheten av varje kunskap. Jfr *Skepticism.*

Py'rrhos (*lat. Py'rrhus*), *gr. sag.* = *Neoptolemos* (se d. o.).

Pyrrhosideri't l. **Göthi't,** *miner.*, ett slags järnoxidhydrat.

Pyrrhosseger, se *Pyrrosseger.*

Pyrrhoti'n = *Magnetkis* (se d. o.).

Py'rrhula, *zool.*, domherresläktet.

Py'rrhusseger, se *Pyrrosseger.*

Pyrro'l (av *gr. pyrrho's*, eldröd, och *lat. o'leum*, olja), *kem.*, en färglös olja, som förekommer i stenkolstjära.

Py'rrosseger, Pyrrhusseger, efter konung *Pyrrhos* (*lat. Py'rrhus*) *av Epirus*, som efter en av sina segrar över romarna utbrast: ”En sådan seger till, och jag är förlorad!” beteckning för en dyrköpt framgång, en seger, som försvagar segraren mera än den besegrade.

Pürschjakt, *jaktt.*, smygjakt på kronhjort.

Pyrus, *bot.*, trädsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Poma'ceæ*. De viktiga arterna äppel- och päronträd odlade i en oerhörd mångfald former. — **P. bacca'ta,** införd från Sibirien. — **P. commu'nis,** päronträd. — **P. malus,** äppelträd, apel.

Pythagoré, anhängare av den forngrekiska filosofen *Pythago'ras* (*lat. Pytha'goras*). — **Pythagore'isk,** som har avseende på Pythagoras och hans lära. — **Pythagoreiska filosofien,** Pythagoras' lära, enl. vilken talen utgöra tingens väsentliga form och de element, av vilka tingen bestå. — **P. lärosatsen,** *mat.*, satsen att i en rätvinklig triangel summan av kvadraterna på kateterna är lika med kvadraten på hypotenusan. — **P. tabellen,** multiplikationstabellen. — **Pythagoreiskt kors,** gaffelkors, ett som bokstaven Y format kors.

Pythi'a (*lat. Py'thia*), Apollons prästinna i Delfi, vilken förkunnade orakelsvar. — **Py'thisk,** som har avseende på Apollon, som är helgad åt honom. — **Pythiska spelen,** i det gamla Grekland en nationalhögtid, som vart fjärde år firades vid Delfi till minne av Apollons seger över draken *Python.* — **Py'thius,** *gr. myt.*, den pytiske, binamn till Apollon såsom segrare över Python. — **Py'thon,** en fruktansvärd orm l. drake, som dödades av Apollon. — **Pythonormarna,** *zool.*, *Pythoni'dæ*, en familj av de giftlösa jätteormarna i Gamla världens heta länder. Har likt boaormarna förkrympta bakre extremiteter, i olikhet med dem framtänder i överkäken.

Pyulki' (av *gr. py'on*, var, och *he'lkein*, draga), *med.*, uttömning av var. — **Pyuri'** (av *gr. u'ron*, urin), var i urinen.

Pyxida'tus, *bot.*, trattlik.

Py'xis l. **Pyxi'd** (av *gr. pyxi's*, dosa, ask), dosa l. kärl, vari katolikerna bevara *hostian* (se d. o.).

Py'xis, *astr.*, stjärnbilden Skeppskompassen på s. hemisfären.

Py'xkailax, *gr.*, med händer och fötter, av alla krafter.

Påfågeln, *astr.*, se *Pavo.*

Pål, svensk namnform för *Paulus.*

Påsk (*hebr. pe'sach*, av *pasa'ch*, skonande gå förbi; *gr.* och *lat. pascha*), en judisk högtid (se vid. *Passa*); en kristen högtid, som firas till minne av Kristi uppståndelse. — **Påskcykel,** *kronol.*, en tidrymd av 532 år.
Påsklilja, *bot.*, se *Narcissus.*
Påve (av *lat. pa'pa, gr. pa'ppas*, fader), benämning på Roms biskop såsom den romersk-katolska kyrkans andliga överhuvud. — **Påvekorset,** ett *latinskt kors* (se d. o.) med tre par armar, det översta kortast, det nedersta längst. — **Påvlig** l. **påvisk** (*fr. papal*), som har avseende på påven l. påvedömet. — **Påvliga reservationer,** se under *Reservera.*
På'ver, se *Pauvre.*
Pä'ivä, *fi. myt.*, solen såsom en fruktbarheten befordrande gudom. — **Päivätär,** Päiväs dotter. — **Päivilä,** ett fjärrbeläget, härligt sagoland.
Päl, kallades de små knappar av silver inuti silverdryckeskannor, som angåvo måttet. Härav uttrycket att ”tömma ett dryckeskärl till sista pälen”. Jfr *Pegel.*
Päll (*mlty. pelle*, urspr. av *lat. pa'llium*, mantel, täcke), rektangulär duk, som enl. gammalt svenskt bruk hölls över brudparet vid vigsel (*Brudpäll*), över kistan vid begravning (*Gravpäll*), l. spändes upp över en person som man särskilt ville hedra.
Pär (*fr. pair, eng. peer*, av *lat. par*, jämlike), urspr. titel för en länsherres vasaller, vilka dömdes blott av sina likar, senare för medlemmar av den engelska och franska högadeln (i England: hertigar, markiser, earler, viscounter och baroner, vilka såsom pärer hava säte i överhuset). — **Pärsdomstolen,** fordom i Frankrike konungens domstol, där hans omedelbara vasaller (*pairs de France*) voro bisittare. — **Pärskammaren,** Frankrikes pärsinstitution, upphävd 1848. — **Pärskap** (*fr. pairie, eng. peerage*), en pärs värdighet och politiska rättigheter.
Pärk, *spelt.*, ett gotländskt bollspel, som spelas utan sällträn.
Pärl, se under följ. ord.
Pärla (av *mlat. pe'rula, dimin.* av *pi'rum*, päron), i pärlmusslans inre förekommande, hård, rundad, pärlemorskimrande bildning av fosforsyrad och kolsyrad kalk. — **Pärl** l. **Pärlstil** = *Halvkorpus* (se d. o.). — **Pärlaska,** ett slags vit aska, beredd av pottaska. — **Pärlbambu** l. **Whangee,** en art bamburör med tjocka väggar och smalt hålrum. — **Pärlbandsförmörkelse,** *astr.* Om vid total solförmörkelse sol- och måndiametrarna äro mycket nära lika varandra, händer det någon gång att solkanten som en rad lysande punkter lyser fram mellan bergen på månranden. Härav namnet. — **Pärldiaba's,** *miner.*, se *Variolit.* — **Pärldruva, Pärlhyacint,** *bot.*, se *Muscari.* — **Pärlemor** (*ty. Perlmutter*), det hårda, regnbågsskimrande ämne, som utgör insidan av pärlmusslans skal. — **Pärlemorglas,** se *Brokadglas.* — **Pärlessens** (*l.* -essa'ngs) = *Essence d'Orient* (se d. o.). — **Pärlmossa,** se *Caragheen.* — **Pärlmussla,** *zool.*, benämning på de musslor, som frambringa äkta pärlor. Den förnämsta pärlmusslan, *Meleagrina margaritifera*, finnes i Indiska havet och Persiska viken. Den europeiska flodpärlmusslan, *Margarita'na margaritifera*, förekommer hos oss i vattendrag med stenig botten. — **Pärlsot,** *veter.*, ett slags tuberkulos hos djur. — **Pärlstav,** *byggn.* = *Astragal* (se d. o.). — **Pärlstil** = *Pärl* (se ovan). — **Pärlsvulst,** *med.*, benämning på små hårda, vita, pärlliknande hudknölar. — **Pärluggla,** *zool.*, se *Nyctala.* — **Pärlvitt,** se *Blanc de perle* och *Vismutvitt.*
Päronträd, *bot.*, se *Pyrus.*
Pärsdomstolen, Pärskammaren, Pärskap, se under *Pär.*
Pärt (*holl. paard*, eg. häst), *skeppsb.*, stående tackling å bommar, rår m. m. till stöd för manskapet vid arbete till väders.
Pärta (*fi. päre*), stugubloss; till taktäckning brukad lång, tunn spjäla.
Pätin, Päti'na (*ry. pjati'na*), ”femting”, benämning på de fem distrikt, i vilka republiken Novgorod var delad. Ingår i svenska konungatiteln under 1500-t.
Pö'bel (av *fr. peuple, lat. po'polus*, folket), pack, slödder, det lägre folket.
Pö'rte (*fi. pi'rtti*), en finsk bondes dagligstuga.
Pösmunkar, i munkpanna gräddade och med sylt serverade bakverk av vetemjöl, sur grädde, ägg, smör och socker.

Q.

De ordförklaringar, som icke äro upptagna under Q, torde sökas under **K.**
Q som romerskt taltecken 500, $\bar{Q}$ = 500,000.
Q, förk. för *Quintus* m. fl. latinska namn.
Q såsom mynttecken betecknar på äldre franska mynt Chalons, på nyare Perpignan.
q, förk. för *lat. quadrans* (fjärde delen), *farthing* (se d. o.).
Q. B., förk. för *eng. Queens bench* (se d. o.).
Q. B. F. F. S. l. **Q. B. F. F. Q. S.,** förk. för *lat. quod bonum, faustum felix que sit* (se d. o.).
Q. C., förk. för *eng. Queens Counsel* (se under *Counsel*).

Q. D. B. V., förk. för *lat. quod Deus bene vertat*, Gud styre detta till det bästa.

Q. E., förk. för *lat. quinta essentia*, kvintessens.

q. e., förk. för *lat. quod est*, vilket är, vilket betyder. — **q. e. d.**, förk. för *lat.* **quod erat demonstrandum**, vilket skulle bevisas.

Q. I. P., förk. för *lat. quiescat in pace*, vile i frid.

q. l., förk. för *lat. quantum libet*, efter behag.

Q. M. O., förk. för *lat. qui mortem obiit*, som avled.

q. p., förk. för *lat. qua'ntum, pla'cet*, så mycket som behagas, *quantum pro'diit*, så mycket som utkommit (i bokkataloger).

q. s., förk. för *lat. qua'ntum sa'tis* l. *qua'ntum su'fficit*, så mycket som erfordras, tillräckligt, lagom.

Qu., förk. för *Quintus* m. fl. latinska namn.

Qua, *lat.*, som i egenskap av.

Qua'di, *lat.*, kvader (se d. o.).

Quadrage'na, *lat.*, tidrymd om 40 dagar; vanlig botövningsperiod inom katolska kyrkan.

Quadragena'rius, *lat.*, en fyrtioårig man.

Quadrage'sima, *lat.*, den fyrtionde (nämligen *di'es*, dag), fyrtionde dagen före långfredagen, sjätte söndagen före påsk, som av katolikerna även kallas *Invocavit* (se d. o.), första dagen i fyrtiodagsfastan. — **Quadragesima'lfastan**, se *Kvadragesimalfastan*.

Quadra'ngulum, *bot.*, fyrkantig.

Qua'drans, *lat.*, en fjärdedel; romerskt mynt = 1/4 as; vikt = 3 uns. — **Quadrans honora'rius**, *herald.*, figur som upptager högst en fjärdedel av en vapensköld samt är av annan färg än denna.

Quadra'trix, *lat.*, *mat.*, benämning på en kroklinje som av greken Deinostratos användes för lösningen av cirkelns kvadratur. Jfr *Quadratura circuli.*

Quadra'tum, *lat.*, *mat.*, kvadrat, kvadratben. **Quadratum geome'tricum**, *astr.*, medeltida arabiskt instrument för uppmätning av zenitdistanser.

Quadratu'ra ci'rculi, *lat.*, *mat.*, cirkelns förvandling till kvadrat; bestämmande av ytan av en cirkel, då radiens längd är given.

Quadra'tus ho'mo, *lat.*, kort, undersätsig man; duktig man.

Quadrie'nnium, *lat.* (av *qua'ttuor*, fyra, och *a'nnus*, år), tid av fyra år.

Quadrifo'lia, *bot.*, fyrbladig.

Quadri'ga, *lat.* (av *quadri'juga*, fyrspann), en med fyra hästar bredvid varandra förspänd antik krigs- l. kappkörningsvagn. — **Quadriga'tus**, *lat.*, romersk *denar* med en quadriga i prägeln.

Quadrille, *fr.* (*l.* kadri'j), *dansk.*, kadrilj, ett slags *fransäs* (se d. o.); *spelt.*, lomberspel, spelat på fyra man hand.

Quadrilo'ba, *bot.*, fyrflikig.

Quadrinomium, *lat.*, en storhet, som består av fyra delar. — **Quadriparti'tus**, delad i fyra delar.

Quadrire'm, *lat.*, fyrroddarskepp.

Quadri'vium, *lat.* (av *qua'ttuor*, fyra, och *vi'a*, väg), korsväg, ställe, där fyra vägar stöta tillsammans; i medeltidsskolorna benämning på geometri, astronomi, aritmetik och musik, vilka jämte grammatik, dialektik och retorik (*trivium*), utgjorde de s. k. sju fria konsterna.

Quadru'mana, *lat.* (av *qua'ttuor*, fyra, och *ma'nus*, hand), *zool.*, fyrhänta, en till däggdjurens klass hörande ordning.

Quadru'peda, *lat.* (av *qua'ttuor*, fyra, och *pes*, fot), *zool.*, fyrfotadjur.

Quæ a pu'ero discuntur, tena'cius hærent, *lat. ordspr.*, barnaminnet är troget.

Quæ no'cent do'cent, *lat. ordspr.*, eg. det, som skadar, ger lärdom; av skadan blir man vis.

Quæ non posui'sti, nec to'llas, *lat. ordspr.*, den, som ingenting sår, har ingenting att skörda.

Quæ, qua'lis, quanta, *lat.*, vad, hurudan, huru stor? de tre huvudfrågorna med avseende på ett föremåls egenskaper. Brukas även som ett uttryck av förvåning.

Quære adole'scens, u'tere se'nex, *lat. ordspr.*, ungdoms sådd blir ålderdoms skörd.

Quærit deli'rus quod non respo'ndet Home'rus, *nylat. ordspr.*, en narr kan fråga mer, än tio vise kunna besvara.

Quæsi'tis u'tere, *lat.*, *ordspr.*, njut vad du har; tag dagen sådan den kommer.

Quesi'tor, *lat.*, rannsakare; bland romarna en av folket förordnad ”undersökningsdomare”.

Quæ'stio, *lat.*, fråga; undersökning. — **Q. an**, frågan huruvida, den tvistiga frågan. — **Q. facti**, frågan efter det faktiska. — **Q. ju'ris**, rättsfråga. — **Q. quo'modo**, frågan på vad sätt. — **Perso'na quæstio'nis**, personen i fråga.

Quæ'stor, Quæstu'ra, se *Kvestor, Kvestur.*

Quai, *fr.* (*l.* kä [hårt k]), kaj (se d. o.). — **Quai d'Orsay**, *fr.* (*l.* d'årsä'), strandgata i Paris. Franska utrikesministeriet är beläget vid denna gata och plägar därför ofta benämnas med gatans namn.

Quaker oats, *eng.* (*l.* koä'kö åts), engelskt och amerikanskt namn på ångpreparerade havregryn. Jfr *Quakers.* — **Quaker rice**, *eng.* (*l.* - rais), ångpreparerat ris. — **Quaker wheat**, *eng.* (*l.* - oi't), ångpreparerat vete.

Quakers, *eng.* (*l.* koä'körs), kväkare.

Qua'lis rex, ta'lis grex, *lat. ordspr.*, sådan konung, sådana undersåtar, sådan herre, sådan dräng. — **Q. quæ'stio, tale respo'nsum**, sådan fråga, sådant svar; som man ropar i skogen får man svar. — **Q. vir, talis ora'tio**, sådan man, sådant tal.

Qua'litas, *lat.*, kvalitet.

Qualité, *fr.* (*l.* kalite'; *lat. qua'litas*), egenskap, beskaffenhet; böjelse, fallenhet; god

egenskap; stånd, anseende, värdighet; titel. Jfr *Kvalitet.* — **Gens de qualité** (*l.* sjang dö -), förnämt folk. — **Homme de qualité** (*l.* åmm -), förnäm man.

Qua'liter ta'liter, *lat.*, på vilket sätt det vara må.

Quamasch, den ätbara roten av den amerikanska växten *Anthe'ricum escule'ntum.*

Quand même, *fr.* (*l.* kangmä'm), även om, trots allt, kosta vad det vill.

Quando'que bo'nus dormi'tat Home'rus, *lat.*, stundom slumrar den förträfflige Homerus; även stora författare kunna begå fel. (*Horatius.*)

Quang, *kin.*, mandarin (se d. o.).

Quânon, se *Kanun.*

Quanti, se under *Quantus.*

Quanti'lla prude'ntia, *lat.*, ”med huru litet förstånd”, förk. av det Axel Oxenstierna utan grund tillskrivna yttrande: *An ne'scis mi fi'li quanti'lla prude'ntia mu'ndus rega'tur?* (Vet du då icke, min son, med huru litet förstånd världen styres).

Quantité, *fr.* (*l.* kangtite'), kvantitet. — **Quantité négligeable** (*l.* - neglisjea'bl), storhet, som kan lämnas ur räkningen; något l. någon, som ej spelar någon roll.

Qua'nto su'mus superio'res, tanto nos gera'mus submi'ssius, *lat.*, ju högre vi stå desto ödmjukare böra vi skicka oss. (*Cicero.*)

Qua'ntum, se under följ. ord.

Qua'ntus, -a, -um, *lat.*, huru stor, huru mycket? — **Quantum,** se *Kvantum.* — **Q. in me,** såvitt jag förmår, såvitt på mig ankommer. — **Q. li'bet, Q. placet** l. **Q. vis,** så mycket som behagas, så mycket man vill. — **Q. muta'tus ab i'llo,** huru mycket har han icke förändrats sedan dess. — **Q. sa'tis** l. **Q. su'fficit,** så mycket som behövs, tillräckligt, lagom. — **In quantum,** såvida, såtillvida. — **Qua'nti** (nämligen *pre'tii*), vad är priset, vad kostar det?

Quapaws (*l.* kjoapå's), nordamerikansk indianstam av *Dakotas* (se d. o.).

Quarantaine, *fr.* (*l.* karangtä'n), se *Karantän.*

Quaranti'a, *ital.* (*l.* kva-), ”fyrtiomannadomstol”, högsta domstolen i den forna republiken Venezia.

Qua're non, *lat.*, varför icke?

Quart, *eng.* (*l.* koå't), engelskt rymdmått = 1,136 l. I Förenta staterna = 0,946 l.

Qua'rta, se *Kvarta.*

Quarta'liter, *lat.*, kvartalsvis, vart kvartal.

Quarter, *eng.* (*l.* koå'rtör), eg. fjärdedel; ett rymdmått för torra varor, i England = 290,7 l., i Nordamerikas Förenta stater 121 l.

Quarterly review, *eng.* (*l.* koå'rtöli rivjo'), en i London från 1809 utg. engelsk tidskrift.

Quarte'ro, ett spanskt rymdmått för flytande varor.

Quartetto, *ital.* (*l.* kvarte'ttå), *tonk.*, kvartett.

Quartidi, *fr.* (*l.* kartidi'; av *lat. qua'rtus,* fjärde, och *di'es,* dag) fjärde dagen i den republikanska veckan.

Quartier latin, *fr.* (*l.* kartie' latä'ng), eg. det latinska kvarteret; benämning på studentkvarteret i Paris.

Quartillo (*l.* kvarti'ljå), ett spanskt koppar-mynt = 8 ½ *maravedi* (se d. o.).

Qua'rto, *lat.*, för det fjärde. — **In quarto,** se *In quarto.*

Quartodecima'ner (av *lat. quartus decimus,* fjortonde), benämning på en sekt som firade åminnelsen av Jesu död enl. judarnas kalender på den 14 Nisan oberoende av på vilken veckodag den inföll (alltså ej på en fredag, som i vår påsk).

Qua'si, *lat.*, liksom (se vid. *Kvasi*); *ital., tonk.*, liksom, nästan som. — **Quasi'modo** (*fr.* uttal: kasimådå'), namn på huvudpersonen i den franske författaren *Victor Hugos* roman ”Notredame de Paris”. Se även följ. ord. — **Quasimodoge'niti** l. **Quasi'modo,** första söndagen efter påsk. Benämningen härleder sig från begynnelseorden, ”*Quasi modo geniti infantes*” (såsom nyfödda barn), i den nämnda dag i katolska kyrkan avsjungna mässan.

Qua'ssia, se *Kvassia.*

Quate'mberfastan, se *Kvatemberfastan.*

Quate'rnio termino'rum, *lat., log.*, termernas fyrfald, ett felslut, varvid i slutledningen ingå flera än tre termer.

Quatrain, *fr.* (*l.* katrä'ng; av *lat. qua'ttuor,* fyra), *metr.*, en strof, som består av fyra versrader.

Quatre, *fr.* (*l.* kattr; *lat. qua'ttuor*), fyra. — **Q. mains,** se *A quatre mains.* — **Q. mendiants** (*l.* - mangdia'ng), eg. fyra tiggare; dessert, bestående av nötter, fikon, russin och mandel. — **Quatretour** (*l.* katttröto'r), *spelt.*, ett parti biljard, vari fyra spelare deltaga. — **A quatre épingles** (*l.* - epä'ngl), eg. med fyra knappnålar; putsad, utstyrd, i full ståt. — **En quatre couleurs** (*l.* ang - kolö'r), *spelt.*, i alla fyra färgerna.

Quatrici'nium, *lat., tonk.*, ett fyrstämmigt tonstycke.

Quatri'duum, *lat.*, en tid av fyra dagar.

Quattrocento, *ital.* (*l.* -tje'ntå), fyra hundra; i den italienska litteratur- och konsthistorien benämning på ungrenässansens period, 1400-t. — **Quattrocenti'ster,** italienska konstnärer och skalder under denna period.

Qua'ttuor l. **Qua'tuor,** *lat.*, fyra; *tonk.* = *Kvartett* (se d. o.).

Qua'ttuor spe'cies, se under *Species.*

Quebracho (*l.* kebratsjå, av *sp. quebrar,* bryta, och *hacha,* yxa, d. v. s. ”yxbrytande”), ved av flera träd från Västindien och Sydamerika. — **Q. bla'nco,** vit quebracho fås av *Aspidosperma quebracho* i Argentina. — **Q. colora'do,** röd quebracho, fås av *Schinopsis balansæ* (Paraguay) och *Sch. Lorenzii* (Argentina). — **Quebrachi'n,**

kem., en alkaloid ur quebracho. — **Quebrachi't**, *kem.*, en sockerart ur quebracho. — **Quebrachobark**, *farm.*, barken av den vita quebrochon. — **Quebrachoextrakt**, ur quebracho utdragna garvämnen. — **Quebracho'l**, *kem.*, en alkohol ur quebracho.

Quechua, dets. som *Quichua* (se d. o.).

Que diable allait-il faire dans cette galère, se under *Galér.*

Queen, *eng.* (*l.* koi'n), drottning. — **Queen Mab**, se *Mab.* — **Queen's bench** (*l.* koi'ns bentj), eg. drottningbänk. Se vid. *King's bench.* — **Q. counsel**, se under *Counsel.* — **Q. evidence**, se *King's evidence.* — **Q. heads** (*l.* - hedds), *filat.*, benämning på de första engelska frimärkena emedan de buro en bild av drottning Victorias huvud. — **Queensmetall**, en metallblandning av antimon, bly, vismut och tenn. — **Q. pipe** (*l.* - päjp), eg. drottningens tobakspipa; benämning på en vid Londons dockor uppförd ugn, där fördärvade, förfalskade l. konfiskerade varor uppbrännas.— **Q. ware** (*l.* - oä'r), drottningens lergods, ett slags fin engelsk fajans.

Queenslandshampa (*l.* koi'ns-), se *Chikan-Kadia.*

Queenstowniter (*l.* koi'nstaoni'ter), *astr.*, ett slags glasmeteoriter, tektiter (se d. o.) från Tasmanien.

Queens ware, *eng.* (*l.* koi'ns oä'r), se *Wedgewood.*

Que faire, *fr.* (*l.* kö [hårt k] fär), vad är att göra?

Quemade'ro, *sp.* (*l.* ke'-), brandställe; plats, där inkvisitionen lät bränna kättare.

Quem De'us pe'rdere vult, deme'ntat pri'us, *lat. ordspr.*, den, som Gud vill störta, slår han först med vanvett.

Que'ndel, *ty.*, timjan.

Quene'ller (*fr. quenelles*, *l.* ke-), små klimpar av fin färs, kokta i salt vatten. Användes i soppor och som garnityr.

Querceti'n, *kem.*, citrongult färgämne, som erhålles ur *Quercitrin* (se d. o.).

Que'rcina, *bot.*, eklik (till bladen), växande på ek.

Quercitri'n, *kem.*, glykosid, som finnes i *Quercitron* (se d. o.), humle, te m. fl.

Quercitro'n kallas barken av den nordamerikanska, i Sydeuropa odlade ekarten *Quercus tinctoria*, som lämnar ett värdefullt, gult färgämne.

Que'rcus, *bot.*, växtsläkte tillhörande underfam. *Faga'ceæ* av Hängeväxterna. — **Q. fastigia'ta**, pyramidek, och **Q. pe'ndula**, hängek, trädgårdsformer av *Q. robur.* — **Q. robur**, ek. — **Q. sessiflo'ra**, vinterek, sydligare än föreg.

Quere'la, *lat.*, klagan, besvär, klagomål. — **Q. Hunga'riæ**, ”Ungerns klagan”, försvarsskrift (1619) för Bethlen Gabors uppror. — **Q. nullita'tis**, *jur.*, nullitetsklagan (besvär över domvilla). — **Querelle**, *fr.* (*l.* köräll [hårt k]), tvist, gräl, käbbel. — **Querula'nt**, kverulant, person, som ständigt klagar; *jur.*, kärande. — **Querulantvansinne**, se *Kverulantvansinne.*

Querque'dula, *zool.*, syn. *Anas.*

Queue, *fr.* (*l.* kö [hårt k]), svans, stjärt; stjälk; *kö* (se d. o.).

Qui be'ne disti'nguit, be'ne do'cet, *lat. ordspr.*, den, som urskiljer väl, lär väl.

Qui be'ne vult fa'ri, de'bet præmedita'ri, *lat. ordspr.*, den, som önskar tala väl, måste först lära sig tänka väl.

Quiché (*l.* kitsje'), en indianstam i Guatemala; det av denna stam talade språket.

Quichua, *sp.* (*l.* kitsju'a), infödingarna i Ecuador, Peru, Bolivia och n. Chile; det av dem talade språket.

Qui ci'to dat, bis dat; qui ta'rdat mu'nera, nil dat, *lat. ordspr.*, snart givet är dubbelt givet; sent givet är föga (eg. ingenting) givet.

Quick-Lunch, se under *Lunch.*

Quicu'nque, *lat.*, var och en som, eho; benämning på *Athanasianska symbolum* (se d. o.) efter begynnelseordet i detsamma.

Quid, *lat.*, vad. — **Q. ad me**, vad angår det mig? — **Q. ad te**, vad angår det dig? vad går åt dig?

Qui'dam, *lat.*, någon, en viss person, en onämnd.

Qui'dditas l. **Quiddite't** (av *lat. quid*, vad), väsende; vad en sak är i och för sig.

Quid do'rmiunt libe'nter, sine lu'cro et cum da'mno quiscunt, *lat.*, de som gärna vilja sova, vakna ofta med förlust (”flygande fågel får något, sittande alls intet”).

Qui de'serit occasio'nem, dessere'tur ab i'lla, *lat. ordspr.*, den, som icke griper tillfället i flykten, hinner det aldrig.

Quid facie'ndum, *lat.*, vad är att göra?

Quid hoc si'bi vult, *lat.*, vad betyder detta?

Quid ju'ris, *lat.*, vad som är rätt.

Quid juvat ami'sso ela'ndere septa grege, *lat. ordspr.*, vad tjänar det till att stänga stallet, sedan hjorten är borta?

Quid le'ges si'ne mo'ribus, quid mo'res sine ope'ribus, *lat.*, vad gagna lagar utan seder, vad seder utan gärningar?

Quid no'vi, *lat.*, vad nytt?

Quidproquo', se *Qui pro quo.*

Qui'dquid a'gis, prude'nter a'gas et re'spice fi'nem, *lat.*, vadhelst du gör, gör det med förstånd och tänk på utgången.

Qui'dquid deli'rant re'ges, plectu'ntur Achi'vi, *lat.*, undersåtarna få plikta för regenternas fel. (*Horatius.*) ”Herresot, bondeblot.”

Qui'dquid id est, ti'meo Da'naos et do'na fe're'ntes, *lat.*, ”huru det är, jag grekerna fruktar, om också de skänka” (*Vergilius'* ”Æneis” II: 49), d. v. s. den, som är misstänkt, bör man ej tro, om hon också söker ställa sig in.

Quid Saulus i'nter prophe'tas, *lat.*, vad har Saul att göra bland profeterna?

Quid sit futu'rum cras, fu'ge quæ'rere, *lat.*,

grubbla ej över vad som skall hända i morgon.

Quiescat in pa'ce, *lat.*, må han (hon, det) vila i frid!

Qui êtes-vous?, *fr.* (*l.* kiätvo'), fransk biografisk uppslagsbok, motsvarande den svenska ”Vem är vem?”

Quie'to, *ital.*, *tonk.*, lugnt, stilla.

Qui'etus, *lat.*, *bot.*, mild.

Qui fa'cile cre'dit, facile deci'pitur, *lat. ordspr.*, den lättrogne blir ofta bedragen.

Qui le'viter spo'ndet, promi'sso elu'dit ina'ni, *lat. ordspr.*, den, som lovar runt, håller tunt.

Qui'libet fortu'næ su'æ fa'ber, *lat. ordspr.*, envar är sin lyckas smed.

Qui'libet præsu'mitur bo'nus, do'nec probe'tur contra'rium, *lat.*, man bör om var och en tro, att han är god, till dess motsatsen bevisas.

Quili'sma, *lat.* (*gr. ky'lisma*, av *kyli'ndein*, rulla), *tonk.*, drill.

Quilla'jabark l. **Panama'bark,** *farm.*, barken av *Quilla'ya sapona'ria*, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, i Chile. Innehåller myckct *saponin* (se d. o.) och brukas vid tvättning av ylle och silke.

Quimab, en hög kvalitet av indisk hampa.

Qui mo'rtem o'biit, *lat.*, som avled.

Qui multitu'dini se'rvit, be'lluæ se'rvit multo'rum ca'pitum, *lat.*, den, som vill tjäna hopen, ger sig i tjänst hos ett månghövdat vidunder.

Quina l. **Quina-quina** (*l.* kina, med hårt k), indianskt namn på baljor av *Myroxylon*-arter, vilka i gamla tider troddes lämna kinabark, varför namnet överfördes på denna. — **Quina blanca,** *farm.*, benämning på drogen i *Kopalkibark* (se d. o.).

Quina'rius, *lat.* (av *quini*, fem i sänder), fornromerskt silvermynt, hälften av en *denarius* (se d. o.).

Quincaillerie, *fr.* (*l.* kängkaijöri [hårt k]), kramvaror av järn, stål, koppar, mässing o. s. v.; galanterivaror.

Quince-seeds, *eng.* (*l.* koi'ns-sids), kvittenkärnor.

Qui'ncunx, *lat.*, **Quinconce,** *fr.* (*l.* kängkå'ngs [hårt k]), träds plantering i form av en tärningsfemma; ett romerskt mynt = $^5/_{12}$ as. — **Quincuncia'lställning,** den romerska legionens uppställning. — **Quincunxia'l,** *bot.*, är bladställningen i en femtalig knopp, om två blad äro fria, två helt täckta och det femte har en fri och en täckt kant.

Quindekago'n (av *lat. qui'ndecim*, femton, och *gr. goni'a*, hörn), *mat.*, femtonhörning.

Qui ne'scit simula're, nescit regna're, *lat.*, den, som icke förstår att förställa sig, förstår icke att regera.

Qui ni'hil sci'at, nihil du'bitat, *lat. ordspr.*, den, som ingenting vet, kan icke tvivla på något.

Qui ni'mis asce'ndit, plus ju'sto desce'ndit, *lat. ordspr.*, den högt vill kliva, faller ofta ned.

Qui ni'mium pro'bat, ni'hil probat, *lat. ordspr.*, den, som bevisar för mycket, bevisar ingenting.

Quini'n, *lat.* = *Kinin* (se d. o.). — **Quini'sm,** *med.*, kinaförgiftning.

Quinise'xtum, *lat.*, benämning på kyrkomötet i Konstantinopel 692 i dess egenskap av komplement till 5:e och 6:e ekumeniska mötena.

Quino'a, *bot.*, *Chenopo'dium quino'a*, ett sydamerikanskt sädesslag. Se *Kvinoa*.

Quinologi', se *Kinologi*.

Qui non ha'bet in ære, lu'at in co'rpore, *lat.*, den, som ej kan betala med pungen, måste betala med kroppen.

Qui non labo'rat, non mandu'cet, *lat.*, den, som icke vill arbeta, han skall icke heller äta.

Qui non ve'tat pecca're, cum possit, jubet, *lat.*, den, som när han kan det, icke förhindrar en ond gärning, han gör sig till deltagare däri. (*Seneca.*)

Quinquage'sima, femtionde dagen före påsk, fastlagssöndag.

Quinqua'trus, *lat.*, i det gamla Rom en fest till Minervas ära.

Quinquedenta'ta, *bot.*, femtandad. — **Quinquefo'lia,** *bot.*, fembladig. — **Quinquepa'rtitus,** *bot.*, femdelad.

Quinque'nnium, *lat.* (av *qui'nque*, fem, och *a'nnus*, år), tid av fem år. — **Quinquenna'l,** femårig, som inträffar vart femte år. — **Quinquenna'les,** romerska ämbetsmän, som vart femte år hade att upprätta listor över stadsfullmäktige i städerna. — **Quinquillio'n,** en million gånger en kvadrillion l. femte potensen av en million.

Quinquere'mis, *skeppsb.*, femroddare.

Quinqui'na, se *Quina* och *Kina*.

Qui'nta, *lat.* (*fem.* av *qui'ntus*, den femte), se *Kvinta*. — **Quintal,** *fr.* och *sp.* (*fr.* uttal: kängta'll [hårt k], *sp.* uttal: kinta'l), centner, förr i Frankrike = 49 kg., i Spanien = 46 kg. — **Me'trisk quintal,** dubbelcentner, nu bruklig vikt = 100 kg.

Quinte'rn, se *Kvintern*.

Quintero'n, *sp.*, se *Kvinteron*.

Quintessence, *fr.* (*l.* kängtessa'ngs [hårt k]), se *Kvintessens*.

Quinte'tto, *ital.*, *mus.*, se *Kvintett*.

Quintidi, *fr.* (*l.* kängtidi'; av *lat. qui'ntus*, femte, och *di'es*, dag), femte dagen i den republikanska veckan.

Quintilhas, *port.*, dets. som *Quintillas* (se d. o.).

Quinti'lis, *lat.*, äldre namn på månaden juli, enl. julianska kalendern årets femte månad.

Quintillas, *sp.* (*l.* kinti'ljas), *metr.*, en femradig strof med enversigt motto och en fyraradig glossa, bruklig på Pyreneiska halvön sedan 1400-t.

Quintille, se *Cinquille*.

Quintomonarkia'ner, ”femte monarkiens män”, puritansk sekt i England, som trodde att Cromwell skulle förbereda

Kristi tusenåriga rike på jorden l. den femte monarki, som omtalas i Dan. 2: 44 och följ.

Qui'ntus, *lat.*, den femte, romerskt mansnamn.

Qui nucleum vult e'sse, nu'cem fra'ngat, *lat. ordspr.*, den som vill äta kärnan, måste även krossa skalet.

Qui nunquam ma'le, nunquam be'ne, *lat. ordspr.*, den, som aldrig gör ont, gör ej heller något gott.

Qui o'mnia sci're si'mulant, nil quidquam sci'unt, *lat.*, de, som låtsa sig veta allt, veta ofta alls intet.

Qui pi'cem ta'ngat, inquina'bitur ea, *lat.*, den som rör vid tjära, han blir besmittad därav.

Quipos l. **Quipu** (*l.* ki'pos; *peruanska quipu*), peruanernas *knutskrift* (se d. o.).

Qui pri'or est te'mpore, po'tior est ju're, *lat. ordspr.*, den, som först kommer till kvarnen, får först malet.

Qui pro'ficit in a'rtibus et de'ficit in mo'ribus, plus deficit, quam pro'ficit, *lat.*, den, som förkovras i vetande, men försämras i goda seder, han försämras mer, än han förkovras.

Qui pro quo, Quiproquo', Qviproqvo' l. **Quidproquo',** *lat.* (av *qui*, någon, l. *quid*, något, *pro*, i stället för, och *quo*, ett annat, en annan), eg. ett i st. f. något annat; förväxling, misstag.

Quirina'len, Quirina'lia, Quirina'lis, se under följ. ord.

Quiri'nus, fornromerskt mansnamn (av *sabinska qui'ris*, spjut), *rom. myt.*, en sabinsk gud, motsvarande romarnas Mars; namn på den till gud upphöjde romerske konungen Romulus. — **Quirina'lia,** *lat.*, *pl.*, en romersk fest till Romulus' ära. — **Quirina'len** l. **Quirina'lis,** Kvirinalen (se d. o.). — **Co'llis quirinalis,** de sju kullar, på vilka det gamla Rom var byggt.

Quiri'tes, *lat.*, l. **Quiri'ter,** de lansbeväpnade, hedersnamn för de fornromerska medborgarna.

Qui s'excuse s'accuse, se under *Excusera.*

Quisisa'na (av *ital. qui si sa'na*, här bliver man frisk), efter ett italienskt lustslott med detta namn benämning på badhotell, villor, restauranger o. s. v.

Qui'sque si'bi pro'ximus, *lat. ordspr.*, envar är sig själv närmast.

Quisque suo'rum verbo'rum inte'rpres, *lat.*, envar tolkar själv bäst sina egna ord.

Quisquis a'mat ra'nam, ranam putat esse Dia'nam, *lat.*, den som älskar en padda, tycker att paddan är en gudinna, ”kärleken är blind”.

Qui ta'cet, conse'ntit, *lat. ordspr.*, den, som tiger, han samtycker.

Qui-va-là *fr.* (*l.* ki [hårt k] va la), eg. vem går där; *krigsk.*, vem där? tillrop av skiltvakter.

Qui va pia'no, va sa'no, *ital.*, den som går långsamt, går säkert.

Qui vive, *fr.* (*l.* ki [hårt k] vivv), eg. för vem skall det ropas leve; *krigsk.*, vem där? tillrop av franska skiltvakter.

Qui vivra', verra', *fr.* (*l.* ki [hårt k] -), den, som lever, får se.

Quo'ad, *lat.*, beträffande, angående. — **Quoad to'rum et me'nsam,** eg. (skilda) från säng och bord; (skilda) till säng och säte.

Quocunque mo'do, *lat.*, på vad sätt som helst.

Quod be'ne nota'ndum, *lat.*, vad väl är att märka.

Quod bo'num, fe'lix faustu'mque sit, *lat.*, må det vara gott, lyckligt och i en gynnsam stund företaget!

Quod ci'to fit, cito pe'rit, *lat.*, det, som uppstår fort, förgår också fort.

Quod De'us be'ne ve'rtat, *lat.*, Gud styre detta till det bästa.

Quod diffe'rtur, non aufe'rtur, *lat. ordspr.*, gömt är icke glömt.

Quod du'bitas, ne fe'ceris, *lat. ordspr.*, gör aldrig något, vars framgång du betvivlar.

Quod e'rat demonstra'ndum, *lat.*, vilket skulle bevisas.

Quod e'sse ta'citum vis, i'pse si'leas, *lat. ordspr.*, tig själv, om du vill, att andra skola tiga.

Quod est, *lat.*, det vill säga.

Quo'dlibet, se *Kvodlibet.*

Quod li'cet Jo'vi, non licet bo'vi, *lat.*, vad som tillåtes Jupiter, tillåtes icke en oxe; de stora taga sig opåtalt friheter, vilka klandras hos de små.

Quod natu'ra ne'gat, re'ddere ne'mo po'test, *lat. ordspr.*, vad naturen själv förvägrar, kan ingen dödlig giva.

Quod non est in a'ctis, non est in mu'ndo, *lat. jur.*, det, som ej finnes i rättshandlingarna, finnes icke i världen (d. v. s. existerar icke för domaren).

Quod ti'bi non vis fi'eri, a'lteri ne fe'ceris, *lat. ordspr.*, vad du icke vill, att andra skola göra mot dig, bör du ej göra mot dem.

Quod tua ni'hil re'fert, ne cu'res, *lat.*, bekymra dig icke om det, som ej angår dig.

Quod vide, *lat.*, ”se detta ord”, förk. *q. v.*

Quo fa'ta vo'cant, *lat.*, dit ödet kallar.

Quo'modo, *lat.*, på vad sätt.

Quo'rum, *lat.*, av vilka.

Quo'rum pars ma'gna fu'i, *lat.*, i vilka (händelser) jag själv spelat en stor roll. (”Æneiden” av *Virgilius.*)

Quos de'us pe'rdere vult etc., se under *Deus.*

Quos e'go, *lat.*, vilka jag minsann skall — en avbruten hotelse, av Neptunus utslungad mot vindarna. (”Æneiden” av *Virgilius.*)

Quousque ta'ndem (*patie'ntia no'stra abu'tere Catili'na*), *lat.*, huru länge ännu (skall du missbruka vårt tålamod, Catilina?) — begynnelseorden i den romerske vältalaren *Ciceros* första tal mot upprorsstiftaren *Catilina.* — **Quousque tandem,** en skandinavisk förening med syfte att förbättra språkundervisningen.

Quot ca'pita, tot se'nsus, *lat.*, så många huvuden, så många sinnen.

Quot ho'mines, tot sente'ntiæ, *lat.*, så många människor, så många olika meningar. (*Terentius.*)

Quotidien, Le (*l.* lö kåtidiä'ng), daglig radikalsocialistisk Paristidning, grundad 1922.

Quo va'dis, *lat.*, vart går du?

Quovismo'do, *lat.*, på vilket sätt som helst.

Qv-, se i allmänhet *Kv-*.

q. v., förk. för *lat. quod vide* (se d. o.) l. *qua'ntum vis*, så mycket du vill.

Qverk, *isl.*, *veter.*, kvarka.

Qvinkuncia'lställning, se under *Quincunx.*

Qviproqvo', se *Qui pro quo.*

Qvirina'len, se *Kvirinalen.*

Qvobar, *meteor.*, se *Kvobar.*

R.

R såsom romerskt taltecken = 80; $\bar{R}$ = 80,000.

R, *fys.*, Boltzmans konstant = $1{,}37 \cdot 10^{-10}$ erg/grad; i temperaturuppgifter förk. för *Reaumurs termometer* (se d. o.); *fys.*, *kem.*, beteckning för den s. k. gaskonstanten; *kem.*, atomtecken för *Radium* (se d. o.).

R, *mat.*, förk. för *rätvinkel.*

R på äldre franska mynt beteckning för myntningsorten *Orléans*; på portugisiska för *Rio de Janeiro*; på påvliga *Rom.*

R förk. för *lat. rarus* (rar, sällsynt), *recipe*, tag! (på läkarerecept), *regina*, *regius*, *regnum*, *respublica*, *restitutor*. *reverendus*, *reverendissimus*, *rex*, *Rufus* o. s. v. (se d. o.); framför judiska namn förk. för *Rabbi* (se d. o.); förk. för *fr. retarder*, sakta (på rucktavlan till fickur); *rek.*, rekommenderat (på brevkuvert); i tonk. *ty. rechte* (höger hand) och *ital. ripieno* (se d. o.); om mynt *revers*, baksidan; *riddare* (i svenska ordensuppgifter).

r förk. för *lat. recte*, rätt; i bibliografiska uppgifter för *lat.* (*folio*) *recto*, på högra sidan av ett blad; *bot. res*, sak, saker; *eng. royal* (se d. o.).

Ra, *egypt. myt.*, solens gud.

Ra, *kem.*, atomtecken för *Radium* (se d. o.).

Ra, *no.*, *geol.*, se *Raer.*

Raba'b, *arab.*, *tonk.*, den arabiska violinen.

Raba'lder, *da.*, *no.*, buller, oväsen, larm, spektakel. — **Raba'lderpolitik** säges det parti bedriva, som av egoistiska hänsyn högljutt pockar på, att en fråga av ringa vikt skall tillmätas stor betydelse.

Raba'rber, se *Radix rhei.*—**Rabarberextrakt,** *farm.*, *Extra'ctum rhe'i*, fås därigenom, att sönderskuren rabarberrot utdrages med vatten. — **Rabarbervin,** se *Vinum rhei.* — **Alka'lisk rabarberinfusion,** *Infu'sum rhe'i alka'linum*, beredes sålunda, att rabarbern behandlas med destillerat vatten, koncentrerad sprit och natriumkarbonat. — **Besk rabarbertinktur,** se *Tinctura rhei amara.*

Rabarberi'n = *Krysofansyra* (se d. o.).

Raba'tt (*ital. ribasso*, *fr. rabais*, av *rabattre*, nedslå, nedsätta), *handelst.*, nedsättning i pris, avdrag; avkortning; (av *fr. rabat*, krage, uppslag), trädgårdssäng, blomstersäng. — **Rabatträkning,** *mat.*, det räknesätt, varigenom rabatten på en skuldsumma bestämmes. — **Rabatte'ra** (*fr. rabattre*), sätta ned priset, göra avdrag, avkorta.

Rabb, *skeppsb.*, verktyg för drivning av fartygs bordläggning och däck.

Rabbani'ter, rabbinismens bekännare (se *Rabbinism*), judar, som antaga traditionen jämte den skrivna lagen. Jfr *Karaiter* och *Samariter.*

Ra'bbi, *hebr.* (av *rab*, mycket), fordom hederstitel för en judisk lärd. — **Rabbi'n,** judisk präst och religionslärare. — **Rabbina't,** en rabbins ämbete och värdighet. — **Rabbini'sm,** rabbinernas lära, den judiska skrift- l. religionsläran. — **Rabbini'ter** = *Talmudister* (se d. o.). — **Rabbi'nsk,** som angår rabbinismen. — **Rabbinska språket,** nyhebreiskan. — **Rabbinsk bibel,** benämnes ett bibelverk som jämte grundtexten, till dennas förklaring innehåller vissa arameiska parafraser samt de förnämsta rabbinska kommentarer. Ett flertal dylika verk finnas. — **Rabbinsk skrift,** en förenklad form av den hebreiska kvadratskriften. — **Rabbo'th,** den gamla judiska uttolkningen av de bibliska böckerna, särskilt Mose böcker. — **Rabbu'ni,** vår lärare, vår herre och mästare, lärjungarnas tilltal till Jesus.

Ra'bbia, *ital.* (*lat. ra'bies*), raseri; vattuskräck. — **Rabbia'to,** *fem.* **Rabbia'ta,** *ital.*, vansinnig, rasande. Se *Rabiat.*

Rabbi'n, Rabbini'sm, Rabbi'nsk, Rabbo'th m. fl., se under *Rabbi.*

Rabdologi' (av *gr. rha'bdos*, stav, och *lo'gos*, lära), konsten att räkna med stavar. — **Rabdomanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), konsten att spå efter kvistar, att medelst slagruta upptäcka i jorden förborgade ting. — **Rabdoma'nt,** en utövare av denna konst.

Ra'benschlacht, en forntysk hjältedikt.

Rabia't, se följ. ord.

Ra'bies, *lat.*, eg. raseri; *med.* = *Rabies cani'na*, vattuskräck, hundgalenskap. — **Rabia't,** ursinnig, rasande. Jfr *Rabbia.*

Ra'bitz-puts, en vanligen å galvaniserad järntråd slagen puts av kalkgipsbruk med tillsats av nöthår.

Rabuli'st (av *lat. ra'bula*, skrikig talare), uppviglare, upprorsmakare; skrävlande radikal politiker. — **Rabulisteri'** l. **Rabuli'sm**, uppvigling mot regeringen; utbredande av upproriska meningar.

Racahout des arabes, *fr.* (*l.* rakao' däs ara'bb), se *Rakahu.*

Racaille, *fr.* (*l.* raka'j), pack, slödder; skräp, avskrap, utskott.

Raccomode'ra (*fr. raccomoder*), laga, lappa, åter sätta i stånd; sätta i ordning; rätta, förbättra. — **Raccomodage** (*l.* -a'sj), iståndsättning, iordningsättning, förbättring.

Race, *fr.* (*l.* rass), ätt, släkt, stam; ras, avel; art, slag.

Race, *eng.* (*l.* räs), kapplöpning, kappridning, kappkörning. — **Race course** (*l.* -kårs), kapplöpningsbana. — **Racer** (*l.* rä'ser), kapplöpare, velociped, bil, båt m. m., avsedd för hastighetstävlingar.

Racema't, *fys. kem.*, se *Racemisk blandning* under följ. ord.

Racematio'n (av *lat. race'mus*, druvklase), efterskörd (särskilt i vinbergen). — **Racemipa'r diafy's**, *bot.*, genom centras genomväxning missbildad blomma, vars förlängda blomaxel bär sidoställda blommor. — **Race'misk**, dets. som *Racemös* (se d. o.). — **R. blandning**, *fys. kem.*, kallas den inaktiva blandningen av lika mängder av två kemiskt identiska ämnen med motsatt optisk aktivitet. Den kristalliserar antingen i olika former för höger- resp. vänstervridande modifikation av ämnet, l. också (vid högre temperatur) i lika kristaller som ett slags dubbelsalt som kallas *racemisk förening* l. *racema't*. — **R. förening**, se föreg. ord. — **Racemö's** (*lat. racemo'sus, fr. racémeux*), druvlik, i form av en klase.

Racemo'sus, -a, *bot.*, med klasar.

Racer, se *Race, eng.*

Racha l. **Raka**, *hebr.* (eg. *râkâ*, spott), ett förr bland judarna begagnat skymford, som betyder dumhuvud, odugling.

Ra'chel l. **Ra'hel**, hebreiskt kvinnonamn, eg. lamm, får; den tåliga. Buret av patriarken Jakobs hustru, Josefs och Benjamins moder.

Ra'chel, *astr.*, en av småplaneterna.

Rachialgi' (av *gr. rha'chis*, ryggrad, och *a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i ryggraden. — **Rachialgi'tis**, inflammation i ryggmärgen. — **Rachiofy'ma**, ryggradssvulst. — **Rachiokyfo'sis**, ryggradskrökning bakåt. — **Rachiolordo'sis**, ryggradskrökning framåt. — **Rachiomyeli'tis**, ryggmärgsinflammation. — **Rachioparaly'sis**, ryggmärgsförlamning. — **Rachioplegi'**, förlamning av ryggmärgsnerverna. — **Rachiorrhe'uma**, smärta i korsryggen. — **Rachisa'gra** (av *gr. agra, affektion*), gikt i ryggen. — **Rachi'tis** (av *gr. rhachitis*, hörande till ryggen), engelska sjukan, en sjukdom, genom vilken benen i kroppen bliva sköra, mjuka och missbildade. — **Rachi'tisk**, behäftad med rachitis. — **Rachito'l**, *farm.*, tabletter av binjuresubstans mot engelska sjukan.

Rachimburger, se under *Echevin.*

Ra'chis, *gr.* ryggrad; *bot.*, huvudaxeln i en blomställning l. ett parbladigt blad. — **Rachi'tis**, se *Rachialgi.*

Rack, *sjöv.*, en stropp l. en läderbeklädd järnring, som fasthåller en rå, en gaffel l. d. vid en mast l. stång; även ett slags större släde.

Rackare (*mlty. rakker*, av *rakken*, skaffa bort orenlighet), urspr. hudavdragare, bödel, nattman. Numera skymford.

Rackarock, ett amerikanskt sprängämne, som består av rödfärgat kaliumklorat i patron, vilket vid användningen doppas i nitrobensin.

Rackelhane, *zool.*, bastard av orrtupp och tjäderhöna.

Ra'cket, *pl.* **Rackets**, *eng.*, *spelt.*, i *tennis* (se d. o.) brukat slagträ med flätad skiva.

Racky, ett österrikiskt plommonbrännvin. Jfr *Sliwowitza.*

Racleur, *fr.* (*l.* raklö'r), birfilare.

Racoons, *eng.* (*l.* rako'ns), handelsnamn på skinn av tvättbjörn.

Racu'nda, annat namn på *Nutria* (se d. o.).

rad., förk. för *lat. radix*, rot.

Radama'ntys, *gr. myt.*, en av de gudar, som döma de döda i Hades.

Radani'ter, judiska köpmän som under 800- och 900-t. förmedlade handelsförbindelserna mellan den kristna europeiska och den muhammedanska asiatiska världen.

Raddolce'ndo, *ital.* (*l.* -tjä'ndå), *tonk.*, mildrande, behagfullt.

Raddoppia'to, *ital.*, *tonk.*, fördubblat.

Radegast, *slav. myt.*, en vendisk krigsgud.

Rade'ra (*lat. ra'dere*), avskava l. utskrapa något skrivet l. ritat; teckna med rade'rnål för etsning. — **Rade'ring**, etsning, avtryck av en raderad och etsad plåt. — **Rade'rgummi**, kautschuk, som utplånar blyerts- l. bläckskrift. — **Rade'rpulver**, pulver, varmed ett raderat papper åter glättas.

Ra'desyge, *no.* (av *rada*, elak, ond), en i Norge först iakttagen sjukdom av syfilitisk natur.

Ra'dha, *ind. myt.*, en av de herdinnor, bland vilka Krishna tillbragte sin lyckliga ungdom.

Radi, *ind. myt.*, dravidisk form för *Rati*, kärleksgudens hustru.

Radia'l, **Radia'nt**, **Radia'rier** m. fl., se under *Radie.*

Radia'n, *mat.*, en vinkelenhet, den vinkel, vilken som medelpunktsvinkel står på en båge, vars längd är lika med radien (ungefär 57° 18′).

Radia'ta, *lat.*, *zool.*, stråldjur. — **Radia'tæ**, *bot.*, strålblomstriga. Dets. som *Compo'sitæ.*

Radiatio'n, **Radia'tor**, se under *Radie.*

Radia'tus, *bot.*, strålformig.
Radical, Le (*l.* -ka'll), daglig parisisk morgontidning, uppsatt 1869.
Radicalement, *fr.* (*l.* -kallma'ng) l. **Radica'liter**, *lat.* (av *ra'dix*, rot), med roten, i grund, helt och hållet.
Radical reformers, *eng.* (*l.* räddiköl rifå'rmörs), *pl.*, namn på ett engelskt folkparti, som strävar efter att i grund förändra statsförfattningen.
Ra'dicans (se *Radix*), *bot.*, rotslående. — **Radica'tus**, *bot.*, med lång rot. — **Radici'cola**, *bot.*, på rötter. — **Radico'sus**, *bot.*, med rot. — **Radi'cula**, *bot.*, liten rot; rotämne. Se *Nasturtium*.
Ra'die (*lat.* *ra'dius*), eg. stråle, hjuleker; *mat.*, rät linje, som drages från en cirkels medelpunkt till periferien. — **Radie'ra**, utstråla; utsända pr rundradio. — **Radia'l** l. **Radie'll**, strålformig, som har strålar; som har avseende på en radie. — **Radia'rier**, *paleont.*, förstenade stråldjur. — **Radiation**, utstrålning, strålkastning; även utstrykning, överkorsning av en post i en räkning. — **Radiationspunkt** l. **Radia'nt**, *astr.*, den punkt på himlavalvet, från vilken meteorer l. stjärnfall i grupper utstråla. — **Radia'tor**, en mejeriapparat, medelst vilken smör beredes direkt av mjölken. — **Radiome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), "ljuskvarn", en apparat, som utvisar styrkan av ljus- och värmestrålar; gradbåge, ett instrument, med vilket polhöjden mätes. — **Radiä'r**, utstrålande, strål-. — **Radiö's**, strålande.
Radika'l (av *lat. radix*, rot), som har avseende på roten; som går till roten av något; grundlig, genomgripande; ytterlig; *polit.*, som vill omgestalta det bestående efter grundsatserna om frihet och jämlikhet; som hör till yttersta vänstern; *kem.*, atom l. atomgrupp, som kan antagas förekomma i en molekyl av någon kemisk förening; *mat.*, storhet, framställd under formen av en rot till en annan storhet. — **Radikalaxel** = *Kordal* (se d. o.). — **Radikalkur**, *med.*, en kur, som grundligt botar en sjukdom. Jfr *Palliativ*. — **Radikalont**, *teol.*, arvsynd. — **Radikalprincip**, *kem.*, grundämne. — **Radikalstavelse**, *språkv.*, rotstavelse. — **Radikaltecken**, *mat.*, rottecken. — **Radikali'sm**, de radikalas strävan och grundsatser.
Radika'nd, *mat.*, det varur en rot skall dragas.
Ra'dio (av *lat. ra'dius*, stråle), betecknar som självständigt ord i dagligt tal radioanläggning l. radioapparat, särskilt mottagare; i sammansättningar betecknar ordet vad som tillhör dels strålning (radium), dels trådlös telefoni och telegrafi (radiotelefoni, rundradio, radiotelegrafi).
Radioakti'nium, *kem.*, radioaktiv sönderfallsprodukt av *Actinium* (se *Radium*).
Radioaktivite't, *kem.*, ett grundämnes (elements) egenskap att spontant och under strålning omvandlas i andra grundämnen (element). Se *Radium*. — **Radioakti'va bergarter, element, grundämnen, vatten** o. s. v. innehålla ämnen, som besitta radioaktivitet.
Radioakti'vt vatten, innehåller radioaktiva ämnen, vanligen *radiumemanation* (se d. o. under *Radium*).
Radiobly, *kem.*, ett långsamt sönderfallande radioaktivt ämne, utgörande en omvandlingsprodukt av *Radium* (se d. o.).
Radio-dermati't, *med.*, dermatit (se d. o.) hos läkare och sköterskor som handskas med radium- och röntgenstrålar.
Radiofo'n (av *lat. ra'dius*, stråle, och *gr. fone'*, ljud) = *Fotofon* (se d. o.).
Radiofo'r (*l.* -få'r, av *gr. foro's*, bärare), radiumbärande.
Ra'diofyr, se *Radiopejling*.
Radiografi' (av *gr. gra'fein*, skriva), fotografi med *Röntgenstrålar* (se d. o.). — **Radiogra'm**, *fys.*, medelst *röntgenstrålar* (se d. o.) framkallad bild på en fotografisk plåt.
Radiogoniome'ter, instrument för avläsande av den (vinkel-)riktning varifrån ett radiomeddelande mottages. Se *Radiopejling*.
Radi'ola linoi'des, *bot.*, dvärglin, liten svensk ört tillhörande fam. *Lina'ceæ*.
Radioli't, *lat.-gr.*, *miner.*, ett slags strålig natrolit.
Radiologi' (av *gr. lo'gos*, lära), läran om radioaktiva, röntgen-, katod- och kanalstrålar. — **Medicinsk radiologi**, ovan nämnda strålningsföreteelsers användning i läkekonstens tjänst; omfattar *Röntgendiagnostik* (se *Röntgenfotografering*) och *Radioterapi* (se d. o. under *Fysioterapi*).
Radioluminisce'ns, av radioaktiv strålning framkallad luminiscens (se d. o.).
Radiome'ter, se under *Radie*.
Radiomikrome'ter, *fys.*, instrument för mätning av strålningsintensitet.
Radiopejling, pejling med tillhjälp av trådlösa signaler. På korta distanser användes s. k. riktad sändning från *radiofyren* i land. Eljest utsändas signaler från pejlstationer i land och avläsas å fartygen medelst en vridbar ramantenn, vars plan är vinkelrätt mot bärningen från avlyssnad station vid minimum av ljudstyrka.
Radioskopi', se *Röntgenfotografering*.
Radio'sum, *bot.*, med strålar i kanten (fransar).
Radiotekni'k, den del av elektrotekniken, som behandlar trådlös telefoni och telegrafi.
Radiotelefoni', trådlös telefoni. — **Radiotelegrafi'**, trådlös telegrafi. — **Radiotelegra'm**, trådlöst telegram.
Radiotellu'r, *kem.*, grundämne, som visat sig vara identiskt med *Polonium* (se d. o. och *Radium*).
Radioterapi', se under *Fysioterapi*.

Radioto'r är fabriksnamnet på glödgad *toriumoxid.* Användes som kontrastmedel vid röntgenundersökningar av matsmältningskanalen.

Ra'dium, *kem.*, ett 1898 upptäckt grundämne, det viktigaste av de radioaktiva ämnena. Radium (och andra radioaktiva ämnen) utsänder tre olika slags strålning: *α-strålar,* vilka utgöras av *α-partiklar* (som äro heliumatomer med dubbel positiv kärnladdning), *β-strålar,* som bestå av elektroner, samt *γ-strålar,* som äro av samma natur som ljus- och röntgenstrålar. — **Radiumemanation** är en ädelgas, som bildas i luft som en längre tid varit utsatt för strålning från ett radioaktivt salt. (Atomtecken *Em,* även *Nt* = niton, l. *Rn* = radon.) Vid sönderfall utsänder radiumemanation α-strålar och omvandlas till *radioaktivt belägg,* som avsätter sig på omgivande kroppar. Detta belägg förvandlas under fortsatt α-strålning stegvis till *Radiobly, Polonium* och *Uranbly.*

Radiumbehandling, Radiumterapi', se *Radioterapi* under *Fysioterapi.*

Radiumemanatio'n, *kem.*, ett till ädelgaserna hörande grundämne. Se *Radium.*

Radiumhemmet, sjukhus i Stockholm för radium- och röntgenbehandling; ledes av Svenska Cancerföreningen.

Radiumterapi', radioterapi med användning av radiumstrålning.

Ra'dius, *lat.*, eg. stråle; *anat.*, strålbenet, lilla armpipan. — **Radia'l,** *anat.*, liggande på samma sida som strålbenet. — **Radius ve'ctor,** *mat.*, en av koordinaterna i ett polärt koordinatsystem.

Ra'dix, *pl.* **Radi'ces,** *lat.*, rot. — **Radix aco'niti,** *farm.* = *Tubera aconiti* (se d. o.). — **R. actæ'æ,** svartrot. — **R. alka'nnæ,** alkannarot (se d. o.). — **R. althæ'æ,** altearot (se *Althæa*). — **R. ange'licæ,** angelikarot, roten av *Archange'lica sati'va.* — **R. a'nymos,** gelsemiumrot (se *Gelsemium sempervirens*). — **R. a'ri,** arumrot l. aronsrot (se *Arum maculatum*). — **R. aristolo'chiæ** = *Tubera aristolochiæ* (se d. o.). — **R. armora'ciæ,** pepparrot. — **R. a'rnicæ,** hästfiblerot, fås av *Arni'ca monta'na,* tillhörande fam. *Compo'sitæ.* — **R. artemi'siæ,** gråborot, rottrådarna av *Artemi'sia vulga'ris,* tillhörande fam. *Compo'sitæ.* — **R. asa'ri,** hasselrot (se *Asarum*). — **R. barda'næ,** kardborrerot. Se *Arctium.* — **R. bellado'nnæ,** belladonnarot (se *Belladonna*). — **R. bisto'rtæ,** se *Rhizoma bistortæ.* — **R. bryo'niæ,** roten av *Bryo'nia a'lba* och *B. dio'ica,* tillhörande fam. *Cucurbita'ceæ.* — **R. cai'ncæ** = *Caincarot* (se d. o.). — **R. calagua'læ** fås av *Polypo'dium crassifo'lium* i Peru. — **R. ca'lami,** kalmusrot (se *Acorus*). — **R. calu'mbæ,** kalumba- l. kolumborot (se d. o.). — **R. cana'ria** l. **R. ca'ricis arena'riæ,** kvickrot. — **R. cariophy'llatæ,** nejlikrot, roten av *Ge'um urba'num,* tillhörande fam. *Rosiflo'ræ.* — **R. carli'næ** l. **cardopa'tiæ** fås av *Carli'na acaulis* i s. Europa. — **R. chelido'nii,** skelörtsrot (se *Chelidonium*). — **R. chi'næ** = *Tubera chinæ* (se d. o.). — **R. christophorianæ** fås av *Actæa racemosa* (se d. o.). — **R. cicho'riæ,** se *Cichoria.* — **R. cimici'fugæ** = *Radix christoforianæ* (se ovan). — **R. co'lchici,** tidlösarot (se *Colchicum*). — **R. colu'mbæ,** kolumborot (se d. o.). — **R. columbrinæ** = *Radix serpentariæ* (se nedan). — **R. conso'lidæ majo'ris** l. **sy'mphyti,** roten av *Sy'mphytum officina'le,* tillhörande fam. *Borragina'ceæ.* — **R. cu'rcumæ,** se *Gurkmeja.* — **R. cynoglo'ssi,** hundtungerot, roten av *Cynoglo'ssum officina'le,* tillhörande fam. *Borragina'ceæ.* — **R. da'uci,** morot. — **R. dicta'mni,** stjälkborrerot. — **R. e'nulæ** = *Radix inulæ* (se nedan). — **R. fi'lices,** ormbunksrot (roten av *Aspi'dium filix mas*). — **R. gala'ngæ,** galangarot (se d. o.). — **R. ge'i urba'ni** = *R. cariophyllatæ* (se d. o.). — **R. gelse'mi,** gelsemiumrot (se *Gelsemium sempervirens*). — **R. gentia'næ** fås av *Gentiana lu'tea* m. fl. *Gentiana*-arter, tillhörande fam. *Conto'rtæ.* — **R. ginseng,** ginsengrot (se *Ginseng*). — **R. glycyrrhi'zæ,** *Liquiritiæ radix,* lakritsrot, fås av den i s. Europa växande, till fam. *Legumino'sæ* hörande växten *Glycyrrhi'za glabra.* Lakrits, vattenextrakt på denna rot, avdunstat och utrullat till stänger, brukas mot strup- och lungkatarrer. — **R. gra'minis,** gräsrot. — **R. grana'ti,** granatrot, rotbark av *Granatträdet* (se d. o.). — **R. hele'nii** = *Radix inulæ* (se nedan). — **R. hellebo'rii,** *Prustrot* (se d. o.). — **R. hirundina'riæ** l. **vinceto'xici,** rotstocken av *Cyna'nchum vinceto'xicum.* — **R. imperato'riæ** = *Mästerrot* (se d. o.). — **R. inulæ,** ålandsrot, fås av *I'nula Hele'nium,* tillhörande fam. *Compo'sitæ.* Nyttjas vid mag- och bröstlidanden. — **R. ipecacua'nhæ,** kräkrot, som fås av den i Brasilien inhemska halvbusken *Cephaëlis ipecacuanha,* tillhörande fam. *Rubia'ceæ,* nyttjas som kräkmedel och i ”bröstsafter”. — **R. iri'dis,** violrot (se *Rhizoma iridis*). — **R. ivarancu'sæ,** roten av gräset *Andropo'gon ivarancu'sæ* i Ostindien. — **R. jala'pæ,** jalaparot (se d. o.). — **R. levi'stici,** roten av *Levi'sticum officina'le,* tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **R. liquiri'tæ,** lakritsrot (se d. o.). — **R. nana'ri** l. **sarsapari'llæ orienta'lis,** ostindisk *sarsaparill* (se d. o.), fås av *Hemide'smus i'ndicus,* tillhörande fam. *Asclepiada'ceæ.* — **R. ni'nsi,** ginsengrot (se *Ginseng*). — **R. ononi'des,** stallörtrot (se *Ononis*). — **R. ostru'thii** = *Mästerrot* (se d. o.). — **R. pa'lmæ chri'sti,** saleprot (se *Tubera salep*). — **R. pare'iræ bra'væ** fås av *Cissa'mpelos Pare'ira,* tillhörande fam. *Menisperma'ceæ.* — **R. petroseli'næ,**

persiljerot. — **R. pimpine'llæ a'lbæ**, pimpinellarot, fås av *Pimpine'lla saxifraga*, tillhörande fam. *Umbelli'feræ*. Nyttjas vid katarrer i respirationsorganen m. m. — **R. podophy'lli**, se *Rhizoma podophyllii*. — **R. polypo'dii**, stensötarot (se *Polypodium*). — **R. pyre'thri**, bertramsrot, roten av *Anacy'clus officina'rum*, tillhörande fam. *Compo'sitæ*. Nyttjas vid tandvärk och till att giva ättika starkare smak. — **R. rata'nhiæ**, ratanhiarot, roten av *Krameria triandra* i Peru och Bolivia. Begagnas mot slemflöden och blödningar. — **R. rhe'i**, rabarberrot, den utvändigt gula roten av några i Asien växande örter. Den officinella rabarbern, *asiatisk rabarber*, kommer från Kina. Nyttjas vid magåkommor. — **R. ru'biæ tincto'rum**, se *Krapp*. — **R. saleb**, se *Tubera saleb*. — **R. sapona'riæ**, såprot, pålrötterna av *Saponaria officinalis*, tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ*. Brukas vid lungkatarrer. — **R. sarsapari'llæ**, sarsaparillrot, rottågorna av flera *Smilax*-arter, tillhörande fam. *Smila'ceæ*. Nyttjas vid hudsjukdomar, syfilis, kronisk reumatism m. m. — **R. sa'ssafras**, sassafrasrot, roten av *Sa'ssafras officina'le*, tillhörande fam. *Lauri'neæ*. Nyttjas mot hudsjukdomar, gikt och reumatism. — **R. scamo'niæ**, skammoniarot (se *Skammonium*). **R. sci'llæ** = *Bulbus scillæ* (se d. o.). — **R. scopo'liæ**, skopoliarot, roten av *Scopo'lia carnio'lica*, närmast släkt med bolmört. — **R. scrophula'riæ**, flenörtrot (se *Scrophularia*). — **R. se'negæ**, senegarot, fås av en i Nordamerika växande ört, *Poly'gala Se'nega*, tillhörande fam. *Polyga'leæ*. Nyttjas vid bröstkatarrer. — **R. serpenta'riæ**, serpentariarot, fås av *Aristolochia serpentaria*, tillhörande fam. *Aristolochia'ceæ*. Nyttjas vid bröståkommor m. m. — **R. spige'liæ** (se *Spigelia*). — **R. su'mbuli**, myskrot (roten av *Dore'ma ammoni'acum*). — **R. sy'mphyti**, se *R. consolidæ*. — **R. tara'xaci**, maskrosrot, roten av *Tara'xacum officina'le*, tillhörande fam. *Compo'sitæ*. — **R. tormenti'lla**, blodrot (se *Potentilla*). — **R. tu'rpethi**, fås av *Convo'lvulus Tu'rpethum*, tillhörande fam. *Convolvula'ceæ* i Ostindien. Nyttjas som laxermedel. — **R. valeria'næ**, valerianarot, vändelrot, knölstam och rottrådar av *Valeriana officinalis*, tillhörande fam. *Valeriana'ceæ*. Nyttjas som kramp- och smärtstillande medel, vid nervsjukdomar m. m. — **R. warne'riæ**, rot av *Hydrastio* (se d. o.). — **R. vera'tri**, vit *prustrot* (se d. o.). — **R. vetive'ri**, vetiveriarot (se d. o.). — **R. vinceto'xici**, se *R. hirundinariæ*. — **R. zedoa'riæ**, se *Zittwerrot*. — **R. zingi'beris**, ingefära.

Radiä'r, Radiö's, se under *Radie*.

Radja l. **Raja** (av *sanskr. radj*, vara glänsande), eg. konung, hövding; i Indien titel för infödda hinduiska furstar samt vissa rika och förnäma personer. Jfr *Maharadja*.

Radjpu'ter (*eng. rajpoots*, av *sanskr. radjaputra*, kungason), ett indiskt folkslag.

Rado'n, *kem.*, annat namn för *Radiumemanation* (se under *Radium*).

Radote'ra (*fr. radoter*), tala osammanhängande, prata galenskaper, pladdra, jollra, skrävla. — **Radotage** (*l.* -asj), **Radoteri'** l. **Radomonta'der**, tanklöst prat, sliddersladder, snack. — **Radotö'r**, svamlare, pratmakare, skrävlare.

Radouce'ra (*fr. radoucir*), mildra, uppmjuka; blidka.

Ra'dscha, se *Radja*.

Ra'dula, *lat., bot.*, rasp, rivjärn.

Ra'dula, *zool.*, kallas den med kitintänder försedda skiva för födans söndermalande, som förekommer på den s. k. tungan hos alla blötdjur utom musslorna.

Ra'er, *no., geol.*, randbildningar kring Oslofjorden.

Rætoroma'nska = *Ladinska språket* (se d. o.).

Ra'fael, hebreiskt mansnamn, Gud helar. Buret av en av de fyra förnämsta ärkeänglarna samt av den italienske målaren *Raffaello Santi*. — **Rafaels bibel**, *konsth.*, benämning på takmålningar med bibliska ämnen, under Raffaello Santis ledning utförda i en av Vatikanens loggior. — **R. kartonger**, av Raffaello Santi tecknade mönster för haute-lisse-tapeter, avsedda för *Sixtinska kapellet* (se d. o.). — **Rafaelsporslin**, förr benämning på italiensk majolika med motiv från Rafaels målningar. — **Rafae'lisk**, som en Rafael, på en Rafaels sätt; idealskön.

Rafae'llifärger, oljefärger i fast form, liknande pastellkritor, uppfunna av franske målaren *Raffaelli*.

Rafe' (av *gr. rafe'*, söm), *bot.*, navelstrimma, linje l. upphöjning på fröskalet, uppkommen genom frösträngens partiella sammanväxning med detta.

Ra'ffel (*fr. rafle*), *spelt.*, ett hasardspel med tre tärningar.

Raffelgarn, dets. som *shoddy* (se d. o.).

Ra'ffiabast, se *Rafiabast*.

Raffina'd, Raffinaderi', Raffinema'ng m. fl., se under följ. ord.

Raffine'ra (*fr. raffiner*), göra finare och renare; rena, luttra, förfina. — **Raffine'rad**, förfinad, renad, luttrad; utsökt, överdrivet förfinad; utstuderad, genomdriven; spetsfundig, illslug. — **Raffina'd** l. **Raffinadsocker**, *kem.*, renat socker. — **Raffinaderi'** l. **Raffineri'**, sockerraffineringsverk. — **Raffinadö'r** l. **Raffinö'r** (*fr. raffineur*), person som sysselsätter sig med sockerraffinering l. d. — **Raffinage** (*l.* -a'sj), renande, luttring. — **Raffinement** (*l.* raffinöma'ng) l. **Raffinemang**, överdriven förfining, utsökthet; spetsfundighet. — **Raf-**

fine'ring, rening. — **Raffino's**, *kem.*, en i bomullsfrön, korn m. fl. växter förekommande sockerart.

Raffle'sia, *bot.*, ett till fam. *Rafflesia'ceæ* hörande parasitsläkte, som växer på rötterna av *Ci'ssus angustifo'lia* m.fl. *Cissus*-arter å Sumatra och Java och bär blommor av ända till 1 m. i genomskärning.

Ra'fiabast, fås av bladen från den ostafrikanska palmen *Ra'phia peduncula'ta* l. *ru'ffia*.

Rafi'der (av *gr. rafi'o*, nål), långa nålformiga kalciumoxalatkristaller i särskilda celler hos vissa växter (t. ex. liljeväxterna) till skydd mot växtätande djur.

Rafraîche'ra (*l.* -fräsj-; *fr. rafraîchir*), förfriska; svalka, avkyla; uppliva, uppfriska. — **Rafraîchissant** (*l.* -a'ng), uppfriskande, kylande. — **Rafraîchissement** (*l.* -sjissma'ng), förfriskning; avkylning. — **Rafraîchissementer** (*l.* -mange'r), förfriskningar. — **Rafraîchissö'r** (*fr. rafraîchisseur*), benämning på apparater, som pulverisera vätskor. Brukas inom läkekonsten samt för att sprida svalka och vällukt.

Ra'fters, kallas i Östersjön furubräder av 1,25—2 m. i längd, 15—18 cm. i bredd och 3 cm. i tjocklek.

Raga'der (av *gr. raga's*, rämna), smärtande sprickor i huden, särskilt vid gränsen till slemhinnor.

Raga'ta, elak, trätgirig kvinna.

Rage, *fr.* (*l.* rasj), raseri, ursinne; häftigt begär efter något. — **En rage** (*l.* ang -), i raseri.

Ragged school, *eng.* (*l.* räggd skol), "trasskola", skola för mycket fattiga barn i England.

Ra'ggi, *javansk jäst*, preparat, som utom jästsvampar innehåller en med mögel besläktad svamp, *Clamydomu'cor Ory'zæ*, vilken försockrar stärkelse. Användes vid arrakfabrikation.

Ragging, *eng.* (*l.* rä'gging), benämning för pennalism i England.

Raggion, se följ. ord.

Ragione, *ital.* (*l.* raddjå'ne), *handelst.*, handelsbolag, firma. — **Ragionbok**, på större handelsplatser en till allmän eftersyn tjänande bok, i vilken varje handelshus inskriver sin firma.

Raglan, *eng.* (*l.* rä'gglän), ett slags rymlig överrock med vida ärmar.

Ragn l. Re'gin, *fornnord.*, gudar, de styrande, makter, förborgade krafter.

Ragnar, fornnordiskt mansnamn (av *ragn*, se föreg. ord), gudarnas man, gudomlig. Buret av en nordisk sagohjälte med tillnamnet *Lodbrok*.

Ragnarök, *nord. myt.*, gudarnas skymning, världsdomen, denna tidsålders och dess makters slut.

Ragnhild, fornnordiskt kvinnonamn (av *ragn* l. *regin* [se d. o.] och *hild*, strid, kamp).

Ragnvald, fornnordiskt mansnamn (av *ragn*, se d. o., och *vald*, makt, välde).

Ragoûtant (*l.* ragota'ng; av *fr. ragoûter*, återväcka matlusten), som retar aptiten, smaklig, läcker.

Rag-time, *eng.* (*l.* rägg tajm, av *rag*, eg. trasa, ett slags dans, och *time*, takt), en särskilt i modern dansmusik (jazz m. m.) använd teknik, utmärkt av häftiga synkoperingar, som bryta l. upphäva rytmen.

Ragu' (*fr. ragoût*, av *ragoûter*, återväcka matlusten), stuvad, väl kryddad kötträtt av blandat innehåll. — **Ragupulver**, se *Curry*.

Raguet, *fr.* (*l.* ragä' [hårt g]), ett slags kabeljo.

Ragu'pulver, se under *Ragu*.

Raguse'ra, anrätta som *ragu* (se d. o.).

Ragusi'no, ett mynt i Ragusa = omkr. 2,66 kr.

Ragvald, annan form för *Ragnvald*.

Ragörret, *no.*, laxöring, inlagd som surströmming.

Ra'hel, se *Rachel*.

Rahman, *arab.*, "förbarmaren", Gud.

Rai, en indisk senapsväxt, *Bra'ssica ju'ncea*.

Raid, *eng.* (*l.* räd), plundringståg till häst.

Raido-kieris, *lapsk.*, se *Ackja*.

Rail, *pl.* **Rails**, *eng.* (*l.* räl, räls), "räl", järnvägsskena. — **Railway** (*l.* rä'loä), järnväg.

Raillerie, *fr.* (*l.* rajöri'), skämt, narri, gyckel. — **Raillerie à part** (*l.* -apa'r), skämt åsido, allvarsamt talat.

Raison, *fr.* (*l.* räså'ng; *lat. ra'tio*), förnuft, förstånd; grund, skäl, orsak. — **R. d'être** (*l.* - dätr), skäl att existera; existensberättigande.

Raison sociale, *fr.* (*l.* räså'ng såcia'll), firma (se d. o.).

Raitser, några serbiska stammar.

Raiz de azougue vegetal, *port.*, se *Anchietea*.

Raja, utländsk, *pl.* **Rajas**, *arab.*, kallas de av Turkiets undersåtar, som ej äro muhammedaner; engelsk form för *radja* (se d. o.).

Raja, Rajah, se *Radja*.

Ra'ja, *zool.*, rockor.

Raja Yoga, *sanskr.* (*l.* ra'dja jå'ga), "kungliga föreningen", religionsfilosofiskt uttryck för människans mystiska förening med gudomen; teosofiskt uppfostringssystem, använt av mrs *Tingley* i Point Loma.

Rajas, se *Raja*.

Rajgräs, *bot.*, se *Lolium*.

Ra'jidæ, *zool.*, rockor.

Rajkom, förk. av *ry. rajonnijkomitet*, distriktskommitté, namn på bolsjevikiska verkställande organ under centralförvaltningen i städerna.

Rajole'ring (*ty. rajo'len*, av *fr. rigole*, ränna, fåra), *lantbr.*, djupplöjning.

Rajputa'ner l. **Rajpu'ter** (av *sanskr. ra'japutra*, kungason, *eng. rajpoots*), ostindiskt folkslag med huvudcentrum i Rajputana,

härstammande från den urariska krigarkasten.

Rak, orientaliskt namn på ett flertal spritdrycker; i best. form *Al rak,* arrak.

Raka, se *Racha.*

Rakahu' (*fr. racahout des arabes*) l. **Palamoute,** ett urspr. av araber och turkar brukat näringsmedel, som utgöres av ollonen av *Que'rcus ballo'ta* samt socker och kryddor och varav en närande dryck beredes; ett fabrikat, som består av choklad, salep, stärkelse m. m.

Rakan, *kin., jap.,* se *Lohan.*

Ra'kankatekesen, se *Rakowkatekesen.*

Ra'kel, se *Rachel.*

Rake't (*ty. Rakete, eng. rocket, fr. raquette,* av *ital. rocche'tta,* eg. liten spinnrock), en fyrverkeripjäs, som består av en med drivsats fylld pappers- l. bleckhylsa, fäst vid en stång. Brukas utom vid fyrverkerier till signalering och till räddning av skeppsbrutna; (*ital. rachetta, fr. raquette*), *spelt.,* sällträ, ett redskap, varmed man slår fjäderboll l. spelar tennis. Jfr *Racket.* — **Raketkista,** en mängd samtidigt avbrända raketer. — **Raketstång,** se under *Raket.* — **Brandraket,** i krig brukad raket för antändande av fartyg och byggnader.

Rakhaing l. **Mug,** folkstam i Arakan, Birma.

Raki, *arab.,* brännvin. Jfr *Rak, Al rak, Arrak.*

Raki'tis, se *Rachitis.*

Rakitzer (*l.* -ki'ts-), benämning på vissa kvaliteter av Rigalin. Se *Lin.*

Raknö'rel, *bot.,* se *Alsine.*

Rakóczi (*l.* ra'kåtsi), siebenbürgisk furstesläkt. — **Rakóczi-marschen,** den ungerska nationalhymnen, uppkallad efter *Frans Rákóczi II*; melodien av zigenaren *Mihály Barna,* utarbetad till marsch av violinisten *Ruzsitska,* världsbekant i orkestreringar av *Berlioz* och *Liszt.*

Rákowkatekesen, de polska socinianernas (se d. o.) viktigaste bekännelseskrift.

Ra'kshasa, *sanskr.,* demon; *ind. myt.,* benämning på en grupp mot gudarna fientliga demoner.

Ra'ky, *slav.,* plommonbrännvin.

Raljant (*l.* -a'ngt), skämtsam, gycklande, skalkaktig. — **Ralje'ra** (*fr. railler*), skämta, gyckla, driva gäck med. — **Raljeri'** (*fr. raillerie*), skämt, gyckel. — **Raljö'r** (*fr. railleur*), spefågel, gyckelmakare.

Rall., förk. för *Rallentando* (se d. o.).

Rallenta'ndo, *ital., tonk.,* avtagande i hastighet.

Ra'llidæ, *zool.,* sumphöns.

Rallie'ra (*fr. rallier,* av *lat. re,* åter, och *fr. allier,* förena), återförena, återsamla. — **Ralliement** (*l.* -ma'ng), återförening; samlande av skingrade trupper l. fartyg.

Ra'llus, *zool.,* rallsläktet. — **R. aqua'ticus,** vattenrallen.

Rally, *eng.* (*l.* rä'lli), eg. skämt, gyckel; samling, samlingsplats; stortävling mellan bilister, som från olika startorter köra mot ett gemensamt mål.

Ralph, engelskt mansnamn = *Rudolf* (se d. o.)

Ralstoni't, *miner.,* en sällsynt, grönländsk stenart.

Ram l. **Ramn,** fornnordiskt mansnamn, korpsvart (ramsvart).

Ra'ma, *ind. myt.,* jämte Krisjna den betydelsefullaste gudomligheten i hinduismen, framställes liksom denna som en inkarnation av Visjnu; sagohistorisk konung, huvudpersonen i den episka dikten *Ra'ma'jana.*

Ramada'n l. **Ramasa'n,** *arab.* (av *ra'mida,* vara het), eg. den heta månaden; fastemånaden, nionde månaden i muhammedanernas år; islambekännarnas stränga fastetid.

Ramagemönster (*l.* -ma'sj, av *fr. ramage,* lövverk), tyg med mönster av sammanhängande lövverk l. grenar, ofta med utströdda kvistar och blommor.

Rama'jana l. **Rama'yana,** *ind. myt.,* episk hjältedikt på sanskrit (se *Rama*) från 500-t. f. Kr., omdiktad under 1500-t. Är nu en av de viktigaste religiösa urkunderna i Indien, vördad av omkr. 100 mill. människor.

Ramali'na, *bot.,* ett släkte oregelbundet greniga lavar. — **R. calica'ris,** se *Brosklav.*

Ramante'nn, spole av stora dimensioner upplindad på en ram. Användes vid radiomottagning på grund av sin utpräglade riktverkan.

Ra'maskri, våldsamt skri, bitter klagan. Enl. Jeremias 31: 15 hördes i staden Rama klagan och bitter gråt över Israels rikes förstöring.

Ramasse'ra (*fr. ramasser*), återsamla, återförena; hopsamla, hoprafsa. — **Ramasse'rad,** undersätsig, grovlemmad, stark.

Rama'yana, se *Ramajana.*

Rambatt, kommandobrygga för ut på de svenska sjuttonhundratalsgalärerna.

Ra'mbla, *sp.,* en för sin skönhet bekant gata i Barcelona (ett slags aveny genom hela staden).

Rambouillet, *Hôtel de, fr.* (*l.* åte'll dö rangbojä'), under förra hälften av 1600-t. den förnämsta av Paris' vittra salonger. Jfr *Précieuses.* — **Rambouillet-får,** en i franska staden *Rambouillet* befintlig fårstam av merinorasen. — **Rambouillet-äpplen,** ett slags vita, rödstrimmiga franska äpplen.

Rambour-äpplen (*l.* rangbo'r-), ett slags efter den franska byn *Rambour* uppkallade äpplen.

Rambuta'n, *bot.,* se *Nephelium.*

Ramea'lis (av *lat. ra'mus,* gren), *bot.,* på grenar. — **Ramo'sum, -a,** *bot.,* grenig.

Rameh, se *Ramie.*

Ra'melsloh-höns (*l.* -lå-), vit l. gul hönsras

från byn Ramelsloh i Hannover, mycket spridd i Tyskland.

Ramesse'um, av den fornegyptiske konungen Ramses II uppförd tempelbyggnad i Tebe.

Ramie (*av malaj. rami*, planta; rätt uttal *ramie'*, sv. uttal *rami'*), **Bœhme'riafiber** l. Kinagräs, basttågor av nässelväxten *Bœhme'ria nive'a*, i Kina och Japan samt på de ostindiska öarna; användes till repslagerivaror och (efter kottonisering) till trikåvaror. Andra, ofta brukliga handelsnamn på ramie äro: *Rheofiber*, *Rameh*, *Kaukhura* l. *Kaukhara* (i Bengalen), *Pulas* (Sumatra), *Calve* (Siam), *Moafiber* (Japan), *Kaluihampa* m. fl. — *Roafibrer* äro de något grövre fibrerna av nässelväxten *Piptu'rus arge'nteus* från Java.

Ramifikatio'n (av *lat. ra'mus*, gren, och *fa'cere*, göra), förgrening; *anat.*, förgrening av nerver, blodkärl o. s. v.

Rami'sm, den franske filosofen *Pierre de la Ramées* (*Petrus Ramus*') lära. — **Rami'ster**, anhängare av ramismen; även anhängare av den franske musikern *Jean Philippe Rameaus* musikaliska system.

Ramla, *jaktt.*, para sig (om harar). — **Ramlare**, harhane, kaninhane (eg. under parningstiden). — **Ramling, Ramlingstid**, parningstid (för harar och kaniner).

Ramlösavatten, ett kolsyrat, alkaliskt bordsvatten från hälsobrunnen Ramlösa i Skåne.

Ramm (*eng. ram*, *ty. Ramm*), vädur, bagge; *sjöv.*, förstäven å de örlogsfartyg, som kallas ramm- l. vädursfartyg; även benämning på själva dessa fartyg; *metall.*, ett slags järnspett. — **Ramma**, *sjöv.*, söka med rammen stöta ett fartyg i sank; *metall.*, med järnspett (rammar) ordna ett smältrum för blåsning. — **Ramning**, *metall.*, ett dylikt förfarande.

Ramma, *jaktt.*, hunden rammar bytet, då den griper det vid hetsjakt.

Ramma'n l. **Ada'd**, "dundraren", urspr. västsemitisk, senare babylonisk-assyrisk väder- och åskgud.

Rammelsbergi't, *miner.*, mineral av samma sammansättning som reguljär *kloantit* (se d. o.).

Rammfartyg, se under *Ramm*.

Rammollition, *med.*, uppmjukning.

Rammskopf, se *Ramskopf*.

Rammstäv, se under *Ramm*.

Ramn, se *Ram*.

Ra'mnes, enl. traditionen namnet på en av de tre stammar (*tribus*), som bildade det romerska folket efter Roms grundläggning.

Ramning, se under *Ramm*.

Ramollisant, *fr.* (*l.* -mållisa'ng), uppmjukande. — **Ramolliti'v**, uppmjukande medel.

Ramo'sus, *lat.*, *bot.*, grenig, förgrenad.

Ramp (*fr. rampe*), eg. sluttning; sluttande uppfartsväg till en byggnad; den av lampor l. lågor kantade avsatsen mellan scenen och åskådarerummet å en teater; rad av lampor l. lågor å en husfasad l. d. — **Rampfeber**, rädsla inför offentligt uppträdande, särskilt å scenen.

Rampone'ra (av *ital. rampognare*, tillrättavisa, giva en skrapa), skada, sönderbryta.

Ram-ra'ja, "överkonung" bland maratterna. Jfr *Raja*.

Rams, *bot.*, se *Polygonatum*.

Ra'msays blekvätska (*l.* -säs -), innehåller magnesiumhypoklorit och framställes genom omsättning av klorkalk med magnesiumsulfat.

Ra'mses, egyptiskt mansnamn, den av solen födde. Buret av tolv egyptiska konungar.

Ramskopf, *ty.*, eg. bagghuvud; en båglik form av hästens ansiktslinje.

Ramslök, *bot.*, se *Allium*.

Ramtillfrö, Ramtillolja, se *Guizotia*.

Ra'muli, *lat.* (*sing. ra'mulus*), kvistar och smågrenar. — **R. sabi'næ**, *farm.*, grentopparna av *Juni'perus Sabina*, sävenbom, en sydeuropeisk enart. — **R. thu'jæ**, grentoppar av *Thu'ja occidenta'lis*.

Ra'mulus, *lat.*, se *Ramuli*.

Ran, *isl.*, **Ran** l. **Rån**, *nord. myt.*, Ägirs maka, havets människofientliga härskarinna.

Ra'na, *dimin.* **Ra'nula**, *lat.*, eg. padda, liten groda, *med.*, grodsvulst, tungböld. — **Rana in fa'bula**, paddan i fabeln (vilken blåste upp sig, tills hon sprack). — **Quisquis amat ra'nam, ranam pu'tat e'sse Dianam**, den, som älskar en padda, tycker, att paddan är en gudinna.

Ra'na, *zool.*, grodsläktet. I Sverige fyra arter. — **R. a'gilis**, långbensgrodan. — **R. arva'lis**, åkergrodan. — **R. escule'nta**, ätliga grodan. — **R. tempora'ria**, vanlig groda.

Rana'les, *bot.*, växtserie bland dikotyledonerna.

Ranch, *eng.* (*l.* ransj), dets. som *Rancho* (se under *Rancheros*).

Rancheros, *sp.* (*l.* -tje'ros), *pl.* eg. inv. i en *rancho* (stor lantegendom, huvudsakligen för kreatursuppfödning); lantfolk i Förenta staterna och spansk-amerikanska länder, utmärkta ryttare, jägare och boskapsskötare.

Rancho (*l.* -tjå), se föreg. ord.

Ranci'd (*lat. ra'ncidus*), härsken.

Ra'ncio (*l.* -thiå), benämning på ungt sherryvin; ett ädelt navarravin; ett av ekspån tillverkat alkoholiskt extrakt, som tillsättes ung konjak för att ge den utseende av lagrad.

Rancune, *fr.* (*l.* rangky'nn), agg, groll.

Ra'ndalist, "strandbor", livernas inhemska namn.

Randberg, *geogr.*, bergskedja, som begränsar en högslätt. — **Randbildningar**, *geol.*, moräner och skiktade sand-, grus- och rullstensavlagringar, bildade vid randen av den avsmältande landisen.

Randglo'ssa (av *gr. glossa*, tunga, tungomål), kort förklaring, lärd anmärkning.

Randgrid, *nord. myt.*, en valkyria.

Randpirk, annat namn på *Johannisört* (se *Hypericum*).

Randstaterna, kallas sedan världskriget de fordom ryska områden i väster, som frigjorde sig och bildade självständiga stater (Finland, Estland, Lettland, Litauen och stundom Polen).

Randstråle, *fys.*, stråle, som träffar nära kanten av en lins l. spegel.

Randvinkel, dets. som gränsvinkel.

Rane, fornnordiskt mansnamn (av *isl. rán*, rån, byte, rånat gods).

Rang, *fr.*, rad, led; ordning; behörig plats; av börd, ämbete, tjänst l. d. betingad värdighet l. företrädesrätt. — **Rangordning,** förordning, som bestämmer rangförhållandet mellan de olika ämbetena. — **Rangregementen,** *krigsk.*, förr hos oss vissa regementen, vilkas officerare hade rang framför andra officerare. — **Rangrulla,** en över krigsmaktens officers- och civilpersonal utfärdad förteckning. — **Rangskepp,** för den egentliga striden avsedda krigsskepp. — **Rangera** (*l.* rangsje'ra), ställa, lägga l. sätta i ordning; städa, ordna; räkna till en viss klass l. ordning; sammansätta l. uppdela ett järnvägståg. — **Range'rad,** stadgad, ordentlig (i uppförande, i affärer), i goda omständigheter. — **Range'rbangård,** bangård l. del därav, å vilken tåg rangeras. — **Range'ring,** uppställning på led.

Rangfolie (*l.* -fålli'), brun muskotblomma. Se *Muskotnöt.*

Ra'ngifer, *zool.*, rensläktet. — **R. tara'ndus,** vilda fjällrenen.

Rangiferi'na, *bot.*, ren-. — **Rangifo'rmis,** *bot.*, renhornslik.

Rangoon-teak l. **Iravad-teak,** är ett ljusgult tekträ, som utföres i stora block.

Ra'niceps, *zool.*, paddtorsk.

Ra'nidæ, *zool.*, kräldjursfamiljen G r o d o r. Se *Rana.*

Ranime'ra (*fr. ranimer*), återliva, uppmuntra, uppfriska.

Ranka, *bot.*, klänge, klätterväxt l. gren av dylik.

Rankfotingar, *zool.*, en ordning kräftdjur, *Chirripe'dia.*

Rankspenat, *bot.*, se *Hablitzia.*

Ranqueles (*l.* -ke'-), en sydamerikansk indianstam.

Ranrike, sagokungen Ranes rike, det äldsta namnet på Bohuslän.

Ranso'n (*fr. rançon*, av *lat. rede'mptio*, lösepenning), lösesumma; (förvrängning av *ration*, se d. o.), *sjöv.*, dagskost, matportion. — **Ställd på ranson,** underkastad minskning av provianten. — **Ransone'ra** (*fr. rançonner*), frigiva mot lösen; ställa på minskad kost. — **Ransone'ring,** utportionering; bestämd fördelning av förnödenheter vid knapphet l. brist på dylika.

Ra'nters, *eng.*, "svulstiga skrikare", "svärmare", engelsk sekt under Cromwells tid.

Ra'nula, se *Rana.*

Ranuncula'ceæ, *bot.*, en växtfamilj, för vilken örtsläktet *Ranu'nculus*, ranunkel, solöga, utgör typen.

Ranuncu'leæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Ranuncula'ceæ.*

Ranunculoi'des, *bot.*, lik *Ranunculus.*

Ranu'nculus, *bot.*, smörblomma, artrikt växtsläkte, tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ.* Ett stort antal såväl inhemska som utländska former äro omtyckta prydnadsväxter. — **R. aconitifo'lius,** stjärnöga, från mell. Europa, förekommer även sparsamt i fjällen från Värmland till Jämtland, har rent vita, som odlad ofta fyllda blommor (var. *flo're ple'no*). — **R. a'cris,** smörblomma, allmän ängsväxt, var. *flore pleno*, odlad. — **R. africa'nus** (var. av *R. asia'ticus*), romersk ranunkel, odlad praktväxt i många färgnyanser. — **R. alpe'stris** och **R. amplexica'ulis,** odlade former från Alperna resp. Pyrenéerna, med rent vita blommor. — **R. aqua'tilis** (syn. *Batra'chium a.*), grodnate, samlingsnamn för ett antal vattensmörblommor med vita blommor och hårfint grenade blad. — **R. asia'ticus,** sedan urminnes tider odlad praktranunkel med enkla, halv- l. helfyllda blommor i alla möjliga nyanser och schatteringar. — **R. auri'comus,** majsmörblomma, allmän ängsväxt. — **R. bulbo'sus,** knölsmörblomma, med lökformig stjälkbas, allmän. Var. *flore pleno*, med fyllda blommor, odlad. — **R. circina'tus,** hjulbladsnate, och **R. confervoi'des,** hårbladsnate, varieteter av *R. aquatilis* (se d. o.). — **R. fica'ria** (syn. *Fica'ria ve'rna*), svalört, allmän vårväxt. — **R. fla'mmula,** ältgräs, ältöga, allmän kärrväxt. — **R. fl. reptans,** krypöga, allmän strandväxt. — **R. glacia'lis,** renblomma, fjällväxt med rosenröd blomma. — **R. grami'neus,** gräsranunkel, odlad alpväxt med gräslika blad och gula blommor. — **R. hedera'ceus,** murgrönsnate. — **R. hyperbo'reus,** jordsmörblomma, fjällväxt. — **R. illy'ricus,** ullsmörblomma, från Österrike, Illyrien, sällsynt på Öland, med stora, citrongula blommor. Odlad (även i kruka). — **R. lappo'nicus,** lappsmörblomma, kärrmark i lägre fjäll. — **R. li'ngua,** åmöga, meterhög vattenväxt, ofta odlad. — **R. niva'lis,** fjällsmörblomma. — **R. parnassiæfo'lius,** odlad alpväxt med vita blommor. — **P. paucistami'neus** och **R. pelta'tus,** grodnate, varieteter av *R. aquatilis* (se d. o.). — **R. platanifo'lius,** syn. *aconitifolius* (se d. o.). — **R. polya'nthemus,** lik *R. acris*, men med smalare bladflikar. — **R. re'pens,** revsmörblomma, allmänt åkerogräs; var. *flore pleno*, prinsens knappar, med fyllda, höggula blommor, ofta odlad i allmogens trädgårdar. — **R. reptans,** se *R. flammula.* — **R. scelera'tus,** vattensmörblomma, allmän dyjordsväxt.

Ranu'nkel, se föreg. ord.
Ranz des vaches, *fr.* (*l.* rangs dä vasj) = *Kuhreigen* (se d. o.).
Raoul, franskt mansnamn = *Rudolf* (se d. o.).
Rapa, *lat.*, *bot.*, rova.
Ra'pakivi, *geol.*, självfrätsten, ett slags lätt vittrande granit.
Ra'pax, *lat.*, rovgirig. — **Rapacite't** (*lat. rapa'citas*), rovgirighet, glupskhet.
Rapé l. **Rappé**, *fr.*, ett slags snus.
Raperd, Rapert, Rappert l. **Sjörappert**, äldre benämning på lavetter till fartygspjäser.
Rapfolie (*l.* rappfåli'), brun muskotblomma. Jfr *Rangfolie.*
Raphaël, se *Rafael.*
Raphae'la, *astr.*, en av småplaneterna.
Rapha'nia, *med.*, se *Ergotism.*
Raphani'strum, *bot.*, lik *Ra'phanus* (rättika).
Ra'phanus, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **R. raphani'strum**, åkerrättika. — **R. sa'tivus**, från Asien införd odlad art i varieteterna **R. niger** l. **R. vulga'ris**, rättika, **R. radi'cula**, rädisa, och **R. olei'fera**, oljerättika (ej odlad i Sverige). — **R. cauda'tus**, madrasrädisa, har över 30 cm. långa, köttiga frukter, vilka i varmare länder ätas som rädisor.
Raphia, se *Rafia.*
Rapi'd (*lat. ra'pidus*), snabb, hastig; strid. — **Rapidame'nte** l. **Rapido**, *ital.*, *tonk.*, hastigt, snabbt. — **Rapidite't** (*lat. rapi'ditas*), snabbhet, hastighet. — **Rapids**, *eng.* (*l.* rä'ppids), *pl.*, strömvirvlar i de stora amerikanska floderna. — **Rapidstål**, dets. som snabbstål.
Rapière, *fr.* (*l.* rapiä'r), **Rappier**, *ty.* (*l.* rapi'r), *krigsk.*, lång stickvärja; fäktsabel, florett.
Rapo'ntikarot, dets. som *Rabarberrot.*
Rapp (*ty.* rappe), svart häst.
Ra'ppakalja (av *fi. rapakalja*, osilat spisöl), strunt, smörja.
Rappa ut, *sjöv.* (av *mlty. rapen*, rafsa till sig), hala ur en lina l. tross ur ett block l. ett öga.
Rappé, se *Rapé.*
Rappe'll (*fr. rappel*), återkallelse; *krigsk.*, förgaddring, signal för samlande av en större styrka. — **Rappellskrivelse**, skrivelse, genom vilken en ambassadör hemkallas från sin post. — **Rappelle'ra** (*fr. rappeler*), återkalla, hemkalla; slå förgaddring.
Rappen, schweiziskt skiljemynt = 0,72 öre.
Rapper, se *Wrapper.*
Rappert, se *Raperd.*
Rapphönan, *zool.*, en svensk hönsfågel. *Pe'rdix cinere'a.*
Rappier, se *Rapière.*
Rappister, efter sektens stiftare, tysken *Rapp*, namn på *harmonisterna* (se d. o.).
Rappoltsweiler (*l.* ra'ppåltswa'iler), ett vin från Elsass.
Rapport (*l.* -på'rt; *fr. rapport* [*l.* -på'r]), berättelse, anmälan; ämbetsintyg, utlåtande; angivelse; (med franskt uttal [se ovan]), överensstämmelse, gemenskap, förhållande; *ornamentik*, ett regelbundet upprepande av ett motiv i ett mönster; *textil.*, den utsträckning, som en vävnads färgställning, bindning l. mönster har i bredd, höjd l. bådadera, tills upprepning därav följer lika helt igenom. — **Rapporte'ra**, berätta, avgiva berättelse om; ananmäla; *jaktt.*, säges hönshunden göra, då han för sin herre till funnet, skjutet vilt. — **Rapportö'r** (*fr. rapporteur*), person, som avgiver berättelse om något; meddelare; angivare.
Rapproche'ra (*fr. rapprocher*), närma, åter närma sig. — **Rapprochement** (*l.* -ma'ng), närmande, sammanfogning, sammanställning.
Raps, *bot.*, *Bra'ssica na'pus*, kålraps, Gotlandsrova, och *B. ra'pa*, rovraps, till fam. *Cruci'feræ* hörande olje-, köks- och foderväxter. Av fröna beredes rovolja samt gödningsämnet och boskapsfodret rapskakor. *Rutaboga* är namnet på en som foderväxt odlad form av *B. napus.* — **Rapsa'tkål**, kålraps (se föreg. ord). — **Rapskakor**, se under *Raps.* — **Rapsmjöl**, erhålles ur raps och rova, då oljan utlöses med kolsvavla. — **Rapsolja**, dets. som *Rovolja.* Se *Raps.*
Rapso'd (*gr. rhapsodo's*, av *raptein*, hopsy, sammanfoga, och *ode'*, sång), i det gamla Grekland benämning på kringvandrande sångare, vilka föredrogo skaldestycken, särskilt de homeriska sångerna o. a. episka dikter. — **Rapsodi'**, en rapsods föredrag; större avdelning av Iliaden l. Odyssén; till ett helt förbundna sånger, berättelser l. d.; *tonk.*, instrumentalfantasi, företrädesvis över folkvisor. — **Rapso'disk**, som har avseende på en rapsod l. en rapsodi; osammanhängande, lösryckt. — **Rapsodi'st** = *Kompilator* (se d. o.).
Raptato'res, *zool.*, fågelordningen rovfåglar enl. äldre systematik.
Ra'ptim, *lat.* (av *ra'pere*, röva), i hast, skyndsamt, flyktigt. — **Rapti'ssime**, i största hast. — **Ra'ptus**, eg. bortryckande, rov; anfall av raseri l. galenskap; förtjusning, hänförelse; även = *Crimen raptus* (se d. o.). — **Raptus melancho'lici**, *med.*, av melankoli framkallat, våldsamt och omotiverat utbrott.
Rapunculoi'des, *bot.*, lik *Rapu'nculus*
Rapu'nkel, *bot.*, se *Phyteuma.*
Rapunkelklocka, *bot.*, se *Campanula.*
Raquette, se *Raket.*
Rar (*lat. rarus*), sällsynt, ovanlig. — **Ra'ra avis**, en sällsynt fågel; något sällsynt. — **Rarefacie'ntia**, *pl.*, *med.*, svettdrivande medel, som vidga porerna. — **Rarefa'ctio** l. **Rarefaktio'n**, porernas vidgning; *fys.*, förtunning; *med.*, förtunning av vävnad (särskilt benvävnad) genom atrofi. —

Rario'res libri, *pl.*, sällsynta böcker. — **Rari'ssime**, mycket sällsynt. — **Rarite't** (*fr. rareté*), sällsynthet; ovanligt och märkvärdigt föremål. — **Pour la rareté du fait**, *fr.* (*l.* por - rarte' dy fä'), för ovanlighetens, kuriositetens skull.

Rariflo'ra, *bot.*, glesblommig.

Ras (*fr. race*, av *fhty.*, *reiza*, linje), stam, släkt, art, avart, varietet o. s. v. av människor l. djur.

Râs (*arab.* huvud), hög abessinsk titel, ”furste”.

Ras Algethi, *astr.*, stjärna i H e r k u l e s.

Rasama'la, storaxbalsam av *Liquida'mbur althingia'num* från Java, Sumatra och Bortre Indien.

Rasans (*l.* -a'ngs, av *fr. rasant*, raserande), *krigsk.*, flacka kulbanors egenskap att vara raserande l. bestrykande.

Rasarbete kallas arbete i äldre, igenrasade delar av en gruva.

Rasava'hini', buddistisk sagosamling från 1100-t. av munken *Vedehathera*.

Rasbiologi', vetenskapen om de faktorer, som påverka rasens utveckling. — **Rashygie'n**, **Rasförädling**, **Raskultur**, sammanfattningen av de åtgärder, som på rasbiologisk grund söka främja en gynnsam utveckling av rasen. Kallas även *Eugeni'k* (som förr betecknade den riktning som blott tog hänsyn till ärftlighetsfaktorerna).

Rasbrytning, dets. som *Rasarbete* (se d. o.).

Rasch = *Rask* (se d. o.).

Ra'schel (av *ty. rascheln*, rassla), en varptrikåmaskin, ett slags stickmaskin.

Raschiskrift = *Rabbinskt skrift* (se d. o.).

Rase'ra (*fr. raser*, av *lat. ra'dere*, bortskrapa, skava), raka; *krigsk.*, nedriva, jämna med marken. — **Raserande kulbanor**, se *Rasans*. — **Rase'ring**, nedrivning, jämnande med marken.

Rasförädling, se *Rasbiologi*.

Rash, *eng.* (*l.* räsj), *med.*, benämning på flera slags hudutslag, särskilt *roseola* (se d. o.).

Rashygie'n, se *Rasbiologi*.

Rasi, Ghazi l. **Gazi** (av *arab. ra'za*, göra ett lyckligt plundringtåg på fientligt område), hederstitel för turkiska militärer.

Rasibus, *fr.* (*l.* -by'ss), tätt förbi.

Rask (*ty. Rasch*, *fr. ras*, av *lat. ra'sus*, rakad, kortklippt), ett slags tunt, glatt, kyprat ylletyg.

Rasko'lniker (*ry. rasko'lniki*), *pl.*, eg. avfällingar, kättare; gemensam benämning på inom den rysk-grekiska kyrkan förekommande sekter.

Rasko'lnikov (*l.* -åff), titeln på en berömd roman av *F. M. Dostojevski*.

Raskultur, se *Rasbiologi*.

Raso'res, *zool.*, ordn. hönsfåglar enl. äldre systematik.

Rasori'sm, *med.*, dets. som *Contrastimulism* (se d. o.), medicinsk teori uppställd av italienaren *Rasori*.

Rasp, träfil, fil med grova haktänder för trä, läder o. a. mjukare ämnen.

Rasp, *veter.*, en form av *mugg* (se d. o.).

Raspato'rium, *med.*, instrument för avlyftning av benhinnan vid operationer. — **Raspatu'r**, *mlat.*, *med.*, avskavning, avrivning.

Rasphuset, dansk straffanstalt (till 1850), där män sysselsattes med raspning av färgträ. — **Rasp- och spinnehus**, i Sverige under 1700-t. inrättade arbetshus för tiggare, vanartiga gossar m. fl. (sysselsatta med raspning av färgträ) samt för vanartiga kvinnor (sysselsatta med linberedning, spånad o. d.).

Raspi't, *miner.*, en klart brungul, australisk blyvolframit.

Raspu'ter, *sanskr.*, *pl.*, indier, som tro på själavandringen.

Rassel, *med.*, svensk term för det knastrande l. knäppande ljud, som uppstår, då luften passerar genom slem l. annan vätska i luftrör l. lungvävnad. — **Sega rassel** l. **Ronchi** (*l.* rå'nki), äro pipande l. brummande ljud i grövre bronker l. luftstrupen.

Rasstambok, stambok över avelsdjur; föres av lantbruksstyrelsen över de raser av nötkreatur, får och svin, som äro föremål för renavel i Sverige. — **Häststambok**, rasstambok över hästar.

Ra'ssulus, *astr.*, stjärna i stjärnbilden L e j o n e t.

Rassurant, *fr.* (*l.* rassyra'ng), stärkande, lugnande, uppmuntrande.

Rast, fordom benämning på viss väglängd till lands. Jfr *Vika*.

Rast, *bot.*, se *Lycopsis*.

Rast, *metall.*, del av masugn, som förbinder ställets underkant med bukens överkant.

Rastacouère l. **Rastaquouère**, *fr.* (*l.* -koä'r), främling som lever högt utan att man känner källan till hans rikedom (efter en viss don Jago Rastacuere, som en tid spelade en stor roll inom Paris' kaféliv; möjligen dock av *sp. rastacuero*, ”läderpåhäng”, sydamerikanskt öknamn på nykomlingar inom läderbranschen).

Ra'ster, en med korn, enkla l. korsade linjer försedd glasplatta, som i reproduktionstekniken användes vid upptagandet av negativ efter halvtonsoriginal. Bilden på plåten uppdelas härigenom i olika stora punkter, vilka i den positiva kopian på zinkplåten ge olika stora tryckytor, varigenom skilda toner kunna återges.

Rastern, *ty.*, se *Bore*, *fys.*

Rastra'l (av *lat. ra'strum*, kratta), linjerstift, varmed notlinjer uppdragas.

Rasu'r, *lat.* (av *ra'dere*, skrapa, skava), utskrapning, radering. — **Rasu'ra**, *farm.*, små uppraspade delar av droger m. m. — **R. co'rnus ce'rvi**, uppraspat hjorthorn. — — **R. sta'nni**, uppraspat tenn. — **R. succi'ni**, uppraspad bärnsten.

Ra'ta l. **Ra'te,** *lat.*, vars och ens proportionerliga andel l. bidrag.

Rata'fia (av *malaj. arack*, se d. o., och *tafia*, sockerbrännvin, rom), likör av fruktsafter (tillverkas i Rom).

Rata'niaextrakt, *Extra'ctum Rata'niæ*, erhålles genom urlakning och inkokning av *Rataniarot*. — **Rataniagarvsyra,** det verksamma ämnet i *Rataniarot*. — **Rataniarot,** *Radix rataniæ* (se d. o.), roten av den i Peru växande ärtväxten *Krame'ria tria'ndra*. — **Rataniarött,** brunrött färgämne, som uppstår genom sönderdelning av *Rataniagarvsyra*. — **Rataniatinktur,** se *Tinctura rataniæ*.

Rataplan, *fr.* (*l.* -pla'ng), ord, som härmar trumslagets ljud.

Ratapoil, *fr.* (*l.* ratapåa'll; eg. *rat-á-poil*, råtta med hår), spenamn på inbitna bonapartister under Napoleon III.

Ratatosk, *nord. myt.*, en ekorre, som oavbrutet löper upp och ned i världsasken Yggdrasil.

Rataträ, s. k. järnträ (se d. o.), av hängeträdet *Casuari'na* samt flera arter av fam. *Myrta'ceæ*, från Ostaustralien, Nya Zeeland och Sumatra. Användes till snickeriarbeten, slipers, hamn- och skeppsbyggnad.

Ratbitefever, *eng.* (*l.* rätt-bajtfe'vör), "råttbettsfeber", en särskilt i Japan vanlig febersjukdom, förorsakad av en spirochet hos råttor.

Ra'te, *lat.*, se *Rata*.

Rate, *eng.* (*l.* rät), försvenskad pluralis *Rater*, portion, mått; bidrag; *handelst.*, pris, kostnad; frakttaxa; *sjöv.*, klass, rang. — **A ship of the first rate** (*l.* ä sjipp åvv the först -), ett skepp av första rangen.

Rati', *sanskr.*, lust, *ind. myt.*, kärleksguden Kamas hustru.

Ratifice'ra (*fr. ratifier*, av *lat. ra'tus*, fast, giltig, och *fa'cere*, göra), bekräfta, stadfästa. — **Ratifice'ring** l. **Ratifikatio'n,** bekräftelse, stadfästelse; särskilt stadfästelse av en traktat, å en statsmakts vägnar avslutad av ett befullmäktigat ombud.

Ratihabitatio'n (*lat. ratihabi'tio*), *jur.*, godkännande; förklaring, varigenom en utfästelse, gjord av därtill obehörig person, förlänas giltighet.

Rati'n, en buljongkultur av bakterier, vilken brukas som medel att utrota råttor.

Rati'n (*fr. ratine*), ett slags noppigt ylletyg till överrockar. — **Ratine'ring,** metod att genom frisering förse ett tyg med en uppruggad, krusig, vågig, mönstrad o. s. v. yta.

Ra'tio, *lat.*, uträkning; förstånd, förnuft; skäl. — **R. le'gis,** laglig grund. — **R. suffi'ciens,** tillräcklig grund. — **U'ltima ratio,** sista avgörande skälet. — **Co'ntra ratio'nem,** mot förnuftet. — **Ratio'ne conscie'ntiæ,** för samvetets skull. — **R. offi'cii,** för ämbetets l. pliktens skull. — **Ratio'nes decide'ndi,** *pl.*, avgörande skäl. — **R. dubita'ndi,** orsaker till tvivel. — **R. pro et co'ntra,** skäl för och emot.

Ratiocinatio'n (*lat. ratiocina'tio*), **Ratioci'nium,** *lat.*, *log.*, slutsats, förnuftsslut.

Ratiolatri', se under följ. ord.

Ratio'n (av *lat. ra'tio*, se d. o.), *mat.*, förhållande; *krigsk.*, ranson, viss mängd av foder, som dagligen tilldelas varje häst i armén. — **Ratiolatri'** (av *gr. latreia*, dyrkan), förnuftsdyrkan. — **Rationa'bel,** förnuftsenlig. — **Rationabilite't,** förnuftsenlighet. — **Rationalise'ra,** förståndsmässigt uppfatta och behandla; på ett förnuftigt sätt inrätta, genom besparande metoder förbättra. — **Rationali'sm,** *fil.*, åsikten att människan äger såväl osinnlig som sinnlig kunskap och att det jämte den sinnliga verkligheten gives en osinnlig; *teol.*, grundsatsen att icke antaga någon trossats utan förnuftsmässig prövning; åsikten att det mänskliga förnuftet är den högste domaren i religionssaker (förnuftstro, förnuftsreligion). — **Rationali'st,** anhängare av rationalismen. **Rationalisti'k,** förståndsmässigt behandlings- l. förklaringssätt. — **Rationali'stisk,** som har avseende på rationalismen; förståndsmässig, förnuftstroende. — **Rationalite't,** förnuftighet, förnuftsenlighet; *mat.*, egenskapen att kunna noggrant uträknas l. uttryckas. — **Ratione'll,** förstånds l. förnuftsenlig; vetenskapligt grundad; förståndig, väl planlagd; *mat.*, som kan noggrant uttryckas genom ett talförhållande. — **R. formel,** *kem.*, kemisk formel, som angiver, huru atomerna tänkas binda varandra i en molekyl. — **R. funktion,** *mat.*, funktion, vari ingå blott hela potenser av den oberoende variabeln. — **Rationellt tal,** tal, som kan noggrant uträknas l. uttryckas genom helt tal l. bråk.

Ra'tio suffi'ciens, Ratio'nes pro et co'ntra m. fl. se under *Ratio*.

Ra'tis, en ostindisk diamant- och pärlvikt = 121 mg.

Ratna'vali', *sanskr.*, pärlhalsbandet, ett indiskt drama från 600-t.

Ratri', *sanskr.*, natten, *ind. myt.*, himmelens dotter och morgonrodnadens syster, personifierande av den ljusa stjärnenatten.

Ratsia, se *Razzia*.

Ratt (*ty. Steuerrad*, av *Rad*, hjul), en maskindel, med hjälp varav en axel vrides. Brukas i fartygs styrinrättning, å automobiler, flygmaskiner m. m.

Rattrape'ra (*fr. rattraper*, av *re*, åter, och *attraper*, fånga, överraska), åter fånga l. ertappa; upphinna; återfå, återvinna.

Ratts, ett svenskt råttutrotningsmedel.

Ra'tum l. **De ra'to,** *lat.*, något beslutet, bifallet. — **Ratum et gra'tum,** bifallet och stadfäst.

Rauce'do l. **Ra'ucitas**, *lat.*, *med.*, heshet.
Rauchwacke, *petrogr.*, dolomit.
Rauda'l, *sp.*, ström, fors; i Sydamerika även vattenfall.
Rauenthaler, ett omtyckt Rhenvin.
Råufiber, se *Tespesia.*
Rauhes Haus, *ty.* (*l.* ra'oes ha'os), vilda huset", uppfostringsanstalt nära Hamburg för fattiga och värnlösa barn.
Rauhfrost, *ty.*, *meteor.*, frostdimma.
Raukar, *geol.*, gotländska kustbildningar. Se *Abrasion* och *Abrasionsvittnen.*
Raun, *no.*, stenig sandbank i havet.
Raura'ker, en keltisk folkstam.
Rauschbrand, se *Charbon symptomatique.*
Rauschgelb, *ty.*, *kem.*, arseniktrisulfid. — **Rauschgold**, oäkta bladguld.
Rauschkvint l. **Rauschflöte**, *tonk.*, en tvåtonig, blandad orgelstämma.
Rautenkroneorden, en sachsisk orden.
Rauzan, ett bordeauxvin.
Rav, torkade och saltade fenor och i smala strimlor skuret kött av hälleflundran. *Hippoglo'ssus ma'ximus.*
Rav, dansk(-skånsk) benämning på bärnsten.
Ravage, *fr.* (*l.* rava'sj), ödeläggelse. — **Ravagera** (*l.* -sje'ra), härja, ödelägga. — **Ravageur** (*l.* sjö'r), härjare, ödeläggare.
Ravaillac, *fr.* (*l.* ravaja'ck), fransk konungamördare, avrättad 1610. I svenskan förekomma uttrycken ”en riktig R.” l. ”en gammal R.” i betydelsen festprisse, utsvävande sälle o. d.
Ra'vana, *ind. myt.*, de onda demonernas hövding på Ceylon.
Ravanastron, *tonk.*, ett gammalt indiskt stråkinstrument.
Ravaudage, *fr.* (*l.* ravåda'sj), lappning, stoppning, lagning. — **Ravaudeur** (*l.* ravådö'r), lappskräddare.
Raveli'n (*fr. ravelin*, *ital. rivellino*), *befästn.*, ett av tvenne sidor, som bilda en utstående vinkel, sammansatt utanverk av en fästning.
Ravena'la, *bot.*, ett släkte palmlika växter av fam. *Musa'ceæ.* — **R. madagascarie'nsis**, är det från Madagaskar bekanta ”de resandes träd”, som samlar regnvatten i sina bladslidor.
Ra'venduk (möjligen av *Ravenna*), segelduk hampa.
Ravenna'tiskt kapitäl, *konstt.*, en självständig kapitälbildning, som tillhörde den i den italienska staden *Ravenna* utvecklade formen av den gammalkristna basilikan.
Ravensworth castle, *eng.* (*l.* re'vnsoört kasl), engelskt slott i Durham med stor tavelsamling.
Ravigote, *fr.* (*l.* -gå'tt), tillredes av körvel, krasse, dragon, pimpinell, persilja, gräslök m. m. — **Ravigotesmör**, ravigote med tillsats av smör. — **Ravigotesås**, kall sås av buljong och ravigotesmör till fisk l. grönsaker.
Ravi'n (*fr. ravin* och *ravine*), hålväg.
Ravioli (*l.* -å'li), *ital.*, klimp av deg l. makaroni med fyllning av färs.
Ravissement, *fr.* (*l.* -ma'ng), bortrövande; hänryckning, förtjusning.
Rayah, *pl.* **Rayas** = *Raja, Rajas* (ickemuhammedanska turkiska undersåtar).
Rayés (*l.* räje'), *fr.* (av *rayé*, randig), ett slags fina, smalrandiga, tvåskaftade vävnader.
Rayne-Vigneau (*l.* rän-vinjå'), ett bordeauxvin.
Raynaudska sjukdomen (*l.* ränå'ska -), *med.*, nervsjukdom som yttrar sig i smärtor i händer och fötter samt med brand förenad hudförändring.
Rayon, *fr.* (*l.* räjå'ng; av *lat. ra'dius*, stråle), stråle; radie; räjong, område.
Ray society (*l.* rä såsa'jti), *eng.*, engelskt sällskap stiftat 1844, med namn efter *John Ray* l. *Rajus*, som utger nya upplagor av sällsynta verk i botanik och zoologi.
Razi'je, *pl* **Rawa'zi**, offentliga danserskor i Orienten. Jfr *Alme.*
Razzia, *fr.* (*l.* rasia'; *sv.* uttal: ra'tsia; av *arab. razwa*, plundringståg), l. **Ra'tsia**, plundringståg; av polismyndighet anbefalld skallgång efter misstänkta personer; räfst.
Rb, *kem.*, atomtecken för *Rubi'dium* (se d. o.).
R. C., förk. för *lat. Romana civitas*, den romerska staten.
R. D., förk. för *lat. Revere'ndus do'minus*, högärevördige herre.
Re-, latinsk och romansk förstavelse, som i sammansättningar betyder: emot, tillbaka; åter, ånyo o. s. v.
Re, *ital.* (*lat. rex*), konung. — **Re galantuo'mo**, konungen-hedersmannen, binamn på konung *Victor Emanuel* av Italien.
Re, *tonk.*, solmisationsnamnet på tonen *d.*
Re, *egypt. myt.*, annan form för *Ra* (se d. o.).
Re, *kem.*, atomtecken för *Rhenium* (se d. o.).
Re'a, **Rea Silvia**, se *Rhea, Rhea Silvia.*
Reader, *eng.* (*l.* ri'dö), läsare, engelsk titel för universitetslärare; läsebok; lärobok.
Readopte'ra (av *lat. adopta're*, upptaga), återupptaga.
Reage'ns, **Reage'ntier**, se under *Reagera.*
Reakta'ns (av *lat. re-*, åter, och *a'gere*, verka), *fys.*, den förlustfria delen av *impedansen* (se d. o.).
Reage'ra (av *lat. re*, åter, och *a'gere*, driva, handla), återverka; motverka; utöva mottryck, göra motstånd; kemiskt inverka. — **Reage'ns**, *pl.* **Reage'ntia** l. **Reage'ntier**, tillbakaverkande medel; *kem.*, kemikalier, som vid en kemisk analys användas för att upptäcka vissa ämnen. — **Reage'nspapper**, filtrerpapper, impregnerat med vissa ämnen, som av andra ämnen förändras till färgen (t. ex. lackmus-, fernbocks- och gurkmejpapper). — **Reagensrör**, provrör. — **Reaktio'n**, återverkan; motverkan, mot-

stånd; bakslag; strävan att återinföra föråldrade förhållanden; *kem.*, kemisk inverkan av ett ämne på ett annat; *polit.*, avsiktligt hindrande av statslivets framåtskridande; frihets- och reformfientlighet. — **Reaktionari'sm**, reaktionär anda l. åskådning. — **Reaktio'nsfärger**, framkallnings- l. kypfärgämnen. — **Reaktio'nsisoko'r**, *fys. kem.*, formel, som anger sambandet mellan den fria energien, konstanten för massverkans lag och temperaturen. — **Reaktionskineti'k**, de fysikaliska lagar, enl. vilka en reaktion förlöper. — **Reaktionskraft**, *fys.*, se *Reaktionsprincipen.* — **Reaktionsprinci'pen**, *fys.*, lagen om verkan och motverkan, Newtons tredje rörelselag, som säger, att om en kropp påverkar en annan med viss kraft, den senare påverkar den förra med lika stor kraft (reaktionskraften), riktad åt motsatt håll. — **Reaktio'nstid**, *psykol.*, den tid, som förflyter mellan mottagandet av ett sinnesintryck och utförandet av en handling, som skall utföras snabbast möjligt efter dess mottagande. — **Reaktionstorn**, inom kemiska tekniken brukad apparat för lösning av gaser i vätskor. — **Reaktionsvärme**, *fys.*, vid en kemisk reaktion frigjort värme. — **Reaktionä'r**, återverkande; motverkande; som innebär reaktion; som hyllar reaktionen.

Reaktive'ra, *lat.*, åter försätta i verksamhet. — **Reakti'v**, motverkande. — **Reaktiv effekt**, *elektrotekn.*, den effekt, som i växelströmkretsar oscillerar fram och åter mellan olika maskiner. Kallas även **Re'effekt**, **Inakti'v effekt** l. **Wattlös effekt.** — **Reaktivite't**, förnyad verksamhet; kraft till motverkan.

Rea'l, *sp.* (av *lat. rega'lis*, kunglig), i Spanien ett silvermynt = $^1/_8$ peso (se d. o.) och ett kopparmynt = $^1/_{20}$ peso; i Portugal ett räknemynt = 40 reis (se d. o.); i Batavia en guld- och silvervikt = 37,3 gr.

Rea'l (*lat. rea'lis*, av *res*, sak, faktum), som angår sak l. väsende, sak-, saklig, verklig.)(F o r m a l -, I d e a l -, N o m i n a l -, P e r s o n a l - och V e r b a l -. — **Rea'le** (*lat.*, det verkliga), *fil.*, de enkla, immateriella, oföränderliga väsenden, av vilka verkligheten enl. *Herbart* består. — **Realbestämning** l. **Materia'lbestämning**, bestämning, som angiver vad en sak är (dess innehåll i motsats till form). — **Realdefinition**, definition, som angiver, vad ett föremål är med avseende på innehållet. — **Realencyklopedi** = *Encyklopedi* (se d. o.). — **Realexekution**, *jur.*, domverkställighet, bestående i ett ingrepp i en persons förmögenhet.)(P e r s o n a' l - e x e k u t i o n, som riktar sig direkt mot personen i fråga. — **Realfilologi'**, filologi (se d. o.) berörande fornfolken, men avhandlande realia, d. v. s. filologiska discipliner, som arbeta med annat material än språkminnesmärkena. — **Realgenus**, *språkv.*, denkön, kön för de substantiv, i vilkas ställe kan sättas ordet *den.* — **Realia** m. fl., se nedan. — **Realidealism** (*Idealrealism*), *fil.*, åsikt, som fattar det ideella och reella på samma gång. — **Realindex** l. **Realregister**, innehållsförteckning. — **Realinjurie**, se under *Injurie.* — **Realkatalog**, efter vetenskapsgrenar ordnad bokförteckning.)(N o m i n a l - k a t a l o g. — **Realkonkordans**, se *Konkordans.* — **Reallexikon**, ordbok med förnämligast sakliga förklaringar. — **Reallinje**, undervisningslinje (utan latinstudium) med naturvetenskap, matematik och moderna språk som huvudämnen.)(L a - t i n l i n j e. — **Realpålaga** l. **Realbörda**, pålaga, som det åligger en fastighetsinnehavare att årligen utgöra.—**Realläroverk**, läroverk, där ej grekiska och latin, läsas, utan huvudvikten lägges på naturvetenskap, matematik och moderna språk.)(L a t i n l ä r o v e r k. — **Realpolitik**, politik, som tar sikte på verklighetens mer omedelbara krav med undanskjutande av ideella synpunkter. — **Realskepp**, regalskepp (se d. o.). — **Realskola**, de allmänna läroverkens nederstadium; numera även självständiga skolor med samma omfattning. — **Realskoleexamen**, avgångsexamen vid realskola, inrättad 1904. — **Realunion**, verklig förening mellan två l. flera stater.)(P e r s o n a l u n i o n. — **Realvetenskap**, sakvetenskap. — **Realvärde**, mynts verkliga halt l. metallvärde; aktiers, obligationers o. a. värdepappers verkliga värde.)(N o m i n a l v ä r d e. — **Reala läroämnen**, naturvetenskap, matematik och moderna språk. — **Reale**, något verkligt. — **Rea'lia**, *nylat.*, *pl.*, verkliga ting; vetenskaper om konkreta ting. — **Realisa'bel**, som kan förvandlas i penningar, säljbar. — **Realisatio'n**, verkställande, förverkligande; förvandling i klingande mynt; försäljning till nedsatt pris, slutförsäljning. — **Realise'ra**, verkställa, förverkliga, utföra, uppfylla; förvandla (egendom) i penningar; förvandla papperspenningar i klingande mynt; sälja till nedsatt pris, slutförsälja. — **Reali'sm**, *fil.*, läran att tingen finnas till, oberoende av våra föreställningar; åsikten att allt verkligt är kroppsligt l. bestämningar hos något kroppsligt.)(I d e a l i s m; åsikten att de abstrakta begreppen äga självständig verklighet, oberoende av de ting, hos vilka de utgöra bestämningar.)(N o m i n a l i s m; *estet.*, den konstriktning, enl. vilken natursanning är konstens mål.)(I d e a l i s m. — **Reali'st**, anhängare av realismen; en nykter, praktisk människa; lärjunge i realläroverk l. på reallinje. — **Rea'liter**, verkligen, i själva verket, vad själva saken beträffar. — **Realite't**, verklighet.

Realga'r, *kem.*, arsenikrubin, en röd massa, som fås därigenom, att arseniksyrlighet och svavel sammansmältas.

Rea'lkatalog, Reallexikon, Realisatio'n, Realise'ra, Reali'sm, Reali'st m. fl., se under *Real.*

Realska pressen, ett slags extraktpress.

Rearadmiral, *eng.* (*l.* ri'ör ä'dmiröl), konteramiral.

Reassume'ra, *lat.*, återupptaga. — **Reassumtio'n**, återupptagande.

Reassura'ns (av *fr. re*, tillbaka, och *assurance*, försäkring mot fara l. skada), återförsäkring. — **Reassure'ra**, återförsäkra. — **Reassuradö'r**, beviljare av återförsäkring.

Rea'tus, *lat.* (av *re'us*, anklagad), anklagelsetillstånd. — **Sub rea'tu**, under tilltal.

Réaumurska porslinet (*l.* reåmy'r-), ett slags av den franske fysikern *Réaumur* uppfunnet mjölkvitt glas.

Réaumurs termometer, se *Termometer.*

Reba'b, se följ. ord.

Rebec, *fr.* (*l.* röbäck; *arab. reba'b*), *tonk.*, ett arabiskt stråkinstrument med högst tre strängar.

Rebe'cka, hebreiskt kvinnonamn (av *kald. reba'k*, klavbinda), den fängslande. Buret av patriarken Isaks hustru, Esaus och Jakobs moder.

Rebe'cka, *astr.*, en av småplaneterna.

Rebeckai'ter, benämning på deltagarna i ett upplopp i Wales år 1839.

Rebe'll (*lat. rebe'llis*, av *re*, åter, och *be'llum*, krig), upprorsman. — **Rebelle'ra**, göra uppror. — **Rebellio'n**, uppror, folkresning; uppstudsighet. — **Rebe'llisk**, upprorisk; uppstudsig.

Rebi', *arab.*, eg. våren; benämning på 3:e och 4:e månaderna i arabiska kalendern.

Re'blaus, *ty.*, *Phyllo'xera vastatrix* (se *Phylloxera*).

Rebrousseme'ntskant, *fr.* (*l.* -bross-), *mat.*, kroklinje bildad genom de successiva skärningspunkterna mellan en developpabel ytas generatriser.

Re'bus (av *lat. re'bus, ablat. pl.* av *res*, sak), eg. genom l. medelst saker; bild- l. teckengåta, ett slags bildskrift, som innehåller en gåta.

Re'bus sic sta'ntibus, *lat.*, så som sakerna stå.

Rebut, *fr.* (*l.* röby'), avvisning, föraktfullt avslag; utskott, avskrap. — **Rebutant** (*l.* -a'ng), motbjudande, frånstötande, vidrig. — **Rebute'ra**, avvisa, förkasta; avskräcka, nedslå; *handelst.*, avskilja det odugliga l. skadade av en vara.

Rec., förk. för *lat. rece'nsuit*, har omsorgsfullt granskat.

Rec., på recept förk. för *lat. re'cipe*, tag!

Recall, *eng.* (*l.* rikå'l), en i flera av Förenta staterna bestående rätt att entlediga folkvalda representanter. Jfr *Revocera.*

Reca'mbio, se *Ricambio.*

Reca'pito = *Ricapito* (se d. o.).

Recede'ra (av *lat. rece'dere*, vika tillbaka), åter avstå, åter överlämna.

Receiver, *eng.* (*l.* risi'vör), kompoundmaskin.

Re'cens, *lat.*, färsk, nyinträdd. Se *Recent.*

Recense'nt, Recensio'n, se under följ. ord.

Recense'ra (*lat. recense're*), kritiskt granska och bedöma en bok, en teaterföreställning, en konsert l. d. — **Recense'nt**, person, som recenserar, teater-, musik- l. litteraturkritiker. — **Recensio'n**, kritisk granskning, utförligt bedömande. — **Rece'nsuit**, *lat.*, har omsorgsfullt granskat.

Rece'nt (*lat. re'cens*), ny, färsk, frisk, modern. — **Rece'ntior**, *pl.* **Recentio'rer**, eg. nyare; vid Uppsala universitet medlem av en nationsförenings första åldersklass. Jfr *Novitius.*

Recepi'sse (av *lat. reci'pere*, återtaga; emottaga), eg. att hava mottagit; *handelst.*, skriftligt erkännande, att man emottagit något, mottagningsbevis.

Rece'pt (av *lat. reci'pere*, taga, emottaga, återtaga), föreskrift för tillredandet av något; särskilt en läkares föreskrift om tillagning av ett läkemedel. — **Recepta'culum**, kärl för uppsamlande av vatten l. andra vätskor; *bot.*, föredningsdelar. — **Recepta'rius** l. **Recepta'rie**, den person, som å apotek expedierar läkarerecept. — **Rece'pta sente'ntia** l. **Rece'ptum ju'ris**, den antagna l. gällande rättsregeln. — **Receptio'n** (*lat. rece'ptio*), mottagning; upptagning, intagning i ett sällskap, en orden; uppflyttning i en högre ordensgrad. — **Receptionsstycke**, konstverk, som enl. föreskrift företes av en konstnär, då han intages i en konstakademi l. liknande samfund. — **Recepti'v** l. **Recepti'bel**, mottaglig. — **Receptivite't** l. **Receptibilite't**, mottaglighet för intryck; förmåga att med lätthet tillägna sig kunskaper. — **Rece'ptor**, mottagare, mottagningsorgan; *bakter.*, delar av den normala cellen, som förmedlar upptagning av bl. a. bakteriegifter. — **Recepto'risk**, verkande som receptor. — **Receptu'r**, eg. mottagning; den disk i ett apotek, vid vilken receptarien bereder läkemedlen.

Rece'ss (av *lat. rece'ssus*, återgång, återtåg, tillbakaträdande), överenskommelse, fördrag; riksdagsbeslut; lag. — **Recessi'v**, eg. tillbakadragen, kallas inom ärftlighetsläran en egenskap, som vid korsning icke dominerar. — **Rece'ssus**, *anat.*, ficka, utbuktning.

Recessio'nsmoräner (se *Recess*), *geol.*, årsmoräner, låga, smala men ofta långa ändmoräner, som avlagrats under vinterstilleståndet i landisens avsmältning.

Recessi'v, se *Recess.*

Rece'tt (*fr. recette*, av *lat. reci'pere*, emottaga), uppbörd, inkomst; särskilt inkomsten av en teaterföreställning l. d., då den anslagits åt någon av de uppträdande.

Receveur, *fr.* (*l.* rösövö'r; av *lat. reci'pere,* emottaga), uppbördsman, kassör.
Recha, *astr.*, en av småplaneterna.
Rechange, *fr.* (*l.* rösja'ngsj), *handelst.*, utbyte av protesterad växel.
Réchaud, *fr.* (*l.* resjå'; av *re,* åter, och *échauder,* värma), fyrfat, fyrpanna; matvärmare.
Recherche, *fr.* (*l.* rösjärsj), efterforskning, undersökning; utsökthet, överdriven prydlighet. — **Recherche'ra,** eftersöka, efterforska. — **Recherche'rad,** utsökt, utvald.
Réchtsanwalt, *ty.*, praktiserande (auktoriserad) advokat.
Recidi'v (av *lat. reci'dere,* återfalla), *med.*, återfall i l. nytt anfall av en sjukdom. — **Recidive'ra,** återfalla; återkomma (om sjukdomar). — **Recidivi'st,** *jur.*, förbrytare, som återfallit i samma brott.
Recief, *holl.*, l. **Reci'v,** *handelst.*, mottagningsbevis, skriftligt erkännande av skeppare l. forman över till befraktande mottagna varor.
Re'cipe, *lat.*, (på recept) tag!
Recipia'ngel, Recipie'nd, Recipie'nt, se under följ. ord.
Recipie'ra (av *lat. reci'pere,* intaga), upptaga i ett sällskap l. en orden; uppflytta någon i en högre ordensgrad. — **Recipie'nd** (*lat. recipie'ndus*), person, som skall recipieras. — **Recipie'nt,** *kem.*, kärl, vari vid destillering o. d. flyktiga ämnen uppsamlas; *fys.*, gasklocka vid en luftpump. — **Recipia'ngel** l. **Recipia'ngulum,** instrument för mätande av vinklar; ett slags transportör.
Reciproce'ra, se under följ. ord.
Reciprocite't (av *lat. reciprocus,* tillbakagående, tillbakaverkande, ömsesidig), ömsesidighet, ömsesidigt förhållande, växelförhållande. — **Reciproce'ra,** besvara, vedergälla. — **Recipro'k,** omvänd, ömsesidig, inbördes, motsvarig — **Reciproka pronomen,** *språkv.*, pronomen, som uttrycka en växelverkan mellan två l. flera. — **Recipro'k trajekto'ria,** se *Trajektoria.* — **Reciprokt verb,** verb, som uttrycker en växelverkan. — **Recipro'kum,** ord, som uttrycker en ömsesidighet.
Reci'sa, *bot.*, avskuren.
Reci't, se under *Recitera.*
Recital, *eng.* (*l.* risä'jtl), uppläsning; berättelse; *tonk.*, soloföredrag av konsertstycken på piano.
Recitatio'n, Recitati'v, Recitati'vo m. fl., se under följ. ord.
Recite'ra (*lat. recita're*), med vårdat föredrag uppläsa ur minnet, föredraga, framsäga. — **Reci't,** berättelse. — **Recita'ndo,** *ital.* (*l.* -tji-), *tonk.*, föredrages som recitativ. — **Recitatio'n,** vårdat uppläsande ur minnet. — **Recitati'v** (*fr. récitatif, ital. recitativo*), sångform, som bildar en överövergång mellan tal och sång med naturlig betoning av orden. — **Recitati'visk,** som har form av ett recitativ. — **Recitativo accompagna'to,** *ital.* (*l.* retjitati'vå -), recitativ med ackompanjemang. — **R. parla'nte,** recitativ, som ledsagas av bas. — **R. se'cco** l. **se'mplice** (*l.* - plitje), recitativ, som ledsagas av blott huvudackorden. — **R. stromenta'to** l. **Obligat recitativ,** recitativ, där ackompanjemanget utföres av flera instrument. — **Recita'tor, Recitatö'r,** uppläsare. — **Recitatri's,** uppläserska.
Reci'v, se *Recief.*
Reck, *ty.*, tvärstång, bom; gymnastikapparat, bestående av en på två fasta stöd vilande stång, på vilken olika rörelser utföras.
Re'clam, stor tysk bokförläggare i Leipzig.
Reclina'tio, *lat.*, *anat.*, böjning åt ryggsidan, bakåtböjning. — **Reclinatio'nsbädd,** gipsbädd till stöd för patienter med Potts puckel.
Reclus sjukdom (*l.* rökly's -), *med.*, mångcystig degeneration av kvinnans bröstkörtlar.
Recoarovatten (*l.* -kåa'rå-), järnhaltigt hälsovatten från italienska brunnsorten Recoaro.
Reco'gnitum, *bot.*, igenkänd.
Recollets, *fr.* (*l.* rökållä'), kallas medlemmar av en reformkongregation av franciskanerorden.
Reconnaissance, *fr.* (*l.* rökånnäsa'ngs; av *reconnaître,* igenkänna, erkänna), erkänsla, tacksamhet; *handelst.*, mottagningsbevis, kvitto. — **R. de l'estomac** (*l.* -dö leståma'k), eg. magens tacksamhet, otillbörligt hänsynstagande till en person, ett samfund l. en nation, därför att man varit dess gäst. — **Reconnaissant** (*l.* rökånnäsa'ng), erkännsam, tacksam.
Record, *eng.* (*l.* ri'kård), se *Rekord.*
Recorder, *eng.* (*l.* rikå'rdör), protokollssekreterare, registrator.
Record office, *eng.* (*l.* re'kård å'ffis), engelska riksarkivet i London. Jfr *Records.*
Records, *eng.* (*l.* re'kårds), *pl.*, *jur.*, vissa offentliga handlingar.
Recreme'ntum, *lat.*, *med.*, avsöndrad kroppsvätska, orenlighet o. s. v.
Recrudesce'ns (av *lat. recrude'scere*), *med.*, vissa febersjukdomars egenskap att periodiskt återuppträda.
Recta'l, *med.*, som rör ändtarmen (*rectum*).
Rectascensio'n, se *Rektascension.*
Re'cta via l. endast **Recta,** *lat.*, raka vägen; rättfram, utan omsvep.
Re'cte, *lat.*, rätt, riktigt.
Re'cti, *lat.*, *pl.* av *Rectus* (se d. o.).
Rectilinea'r (av *lat. re'ctus,* rak), ett fotografiskt objektiv, dets. som aplanat.
Re'cto fo'lio l. endast **Recto,** *lat.*, på riktiga, d. v. s. första sidan av ett blad.
Re'ctor illustri's, se *Illustris.* — **Rektor magni'ficus,** se under *Magnificus.*
Re'ctum, *lat.*, *anat.*, ändtarmen.
Re'ctus, *lat.*, rak.

Recueil, *fr.* (*l.* rökö'j [hårt k]), samling. — **Recueillera** (*l.* rököje'ra), samla.
Recul, *fr.* (*l.* röky'll [hårt k]), se *Rekyl.* — **A reculons** (*l.* - å'ng), baklänges, i kräftgång.
Recu'rrens, *lat.*, som går och kommer tillbaka. Se *Rekurrent.*
Recurva'tus, Recu'rvus, *lat.*, tillbakaböjd.
Red., förk. för *redaktör.* Se *Redigera.*
Reda, *metall.*, iordningställa härden för en blåsning vid smältning av lättsmälta memetaller. Jfr *ställa, ramma.*
Rédacteur en chef, se under *Chef.*
Redaktio'n, Redaktri's, Redaktö'r, se under *Redigera.*
Redan, *fr.* (*l.* röda'ng) = *Flesch* (se d. o.).
Redare, *handelst.*, person, som utrustar fartyg för egen skeppning l. för att med dem idka fraktfart som yrke. — **Redarebalk,** avdelning om rederiförhållandet i 1667 års sjölag. — **Rederi',** en redares affär. — **Rederibolag,** ett bolag för bedrivande av sjöfart.
Redate'ra, *nylat.*, giva en skrivelse ett annat datum.
Red beds, *eng.* (*l.* redd bedds), *geol.*, benämning för en serie till triassystemet hörande röda sandstenar vid Rocky mountains i Nordamerika.
Redberry, *eng.* (*l.* redd be'rri), *farm.*, se *Ginseng.*
Red-cap, *eng.* (*l.* redd-käpp), engelsk hönsras med stor röd kam.
Red crag, *eng.* (*l.* redd krägg), *geol.*, röd, järnhaltig sand, tillhörande pliocensystemet i England.
Redd (*mlty.* *rêde*, möjligen av *rêden*, utmota), ankarplats med ringa skydd för storm och sjöhävning, utanför en hamn l. öppen kust.
Reddingi't, *miner.*, vattenhaltig manganfosforoxid.
Redditio'n, *lat.*, återlämnande.
Rede, *metall.*, fordom benämning på förråd av malm, kol o. s. v. vid masugnar.
Redegast = *Radegast* (se d. o.).
Redemptio'n (*lat.* *rede'mptio*), befrielse, utlösning; återlösning. — **Rede'mptor,** återlösare, frälsare. — **Redemptorister,** *pl.*, medlemmar av "Den helige återlösarens förening", stiftad 1732 av det katolska helgonet *Liguori.*
Rederi, Rederibolag, se under *Redare.*
Rederijker, *holl.* (*l.* -rejk-; *fr.* *rétoricien*), retoriker, talkonstnär. — **Rederijkkamers,** i Holland på 1400-t. stiftade föreningar för främjande av poesi och vältalighet.
Redevable, *fr.* (*l.* rödöva'bbl), l. **Redeva'bel,** gäldbunden, skyldig; förbunden. — **Redevance** (*l.* -va'ngs), grundränta, årlig skatt av gods l. förläning.
Redgarn, ett slags glansigt, strävt kamgarn av engelsk ull.
Redhibe'ra, *lat.*, återgiva, återtaga. — **Redhibitio'n,** återlämnande, återställande; *handelst.*, återkallande av ett köp, då varan ej motsvarar provet. — **Redhibito'risk,** som angår ett återlämnande l. återtagande.
Redi'f, *arab.*, "efterföljare", reservtrupper i turkiska hären.
Redigera (*l.* -sje'ra; *fr.* *rédiger*, av *lat.* *redi'gere*, samla, sammanbringa, leda), samla, ordna och utgiva skriftliga arbeten; utarbeta, giva lämplig form åt ett litteraturalster. — **Redaktio'n,** en redaktörs arbete och verksamhet; samtliga de personer, som redigera en tidning l. tidskrift; lokalen för denna verksamhet. — **Redaktione'll,** som utgår från en redaktion; som sammanhänger med redigering. — **Redaktö'r,** *fem.* **Redaktri's** (*fr.* *rédacteur, rédactrice*), person, som leder utgivandet av en tidning l. tidskrift.
Rediky'l (*fr.* *réticule*, av *lat.* *reti'culum*, litet nät), arbetsväska.
Redime'ra, *lat.*, friköpa, lösa. — **Pro redime'nda ri'xa,** *jur.*, till biläggande av stridigheterna.
Redingot (*l.* rödänggått l. re'dinggått; av *eng.* *riding coat* [*l.* räjdingkåt], ridrock), livrock.
Redintegra'tio, *lat.*, l. **Redintegratio'n,** förnyelse; *talk.*, upprepning av ett ord.
Rediskonte'ra, återdiskontera (d. v. s. belåna diskonterade växlar hos annan bank). — **Redisko'nto,** räntefoten vid rediskontering.
Re'ditus, *lat.*, återkomst; *pl.*, inkomster. — **Reditus a'nnui,** årliga inkomster.
Redivi'vus, *fem.* **Redivi'va,** *lat.* (av *re*, åter, och *vi'vus*, levande), åter upplevande, återuppstånden.
Redlige svenskar, sällskap till nytta och nöje, stiftat i Stockholm 1810 till minne av Bernadottes val till tronföljare. Upphörde i mitten av 1800-t.
Redmar, *nord. myt.*, Fafnes fader, som av Oden, Höne och Loke, vilka dödat hans son Utter, tilltvang sig guld, rövat från dvärgen Andvare.
Re'do, *kem.*, kalciumhydrosulfit.
Redondillas, *sp.* (av *redondo*, rund, *l.* -di'ljas), *metr.*, klassisk spansk och portugisisk versform, bestående av åttastaviga versrader med slutrim l. *assonans* (se d. o.).
Redopp'era, *fr.*, *ridk.*, vända hästen medelst en halv volt.
Redouble'ra, *fr.*, fördubbla, förstärka.
Redoul (*l.* rödo'll), se *Coriaria.*
Redoutable, *fr.* (*l.* rödota'bbl), fruktansvärd.
Redoute, se *Redutt.*
Re'dowa, *dansk.*, en böhmisk dans, oftast i trippeltakt.
Red polled cattle, *eng.* (*l.* redd påld kättl), engelsk nötkreatursras, även kallad *Norfolkras.*
Redresse'ra (*fr.* *redresser*), bringa något åter i ordning. — **Redressio'n** (*fr.* *redressement*), *kirurg.*, ingrepp för att åter-

föra en felaktigt ställd kroppsdel (t. ex. ryggraden) till normalt läge.

Red Rhode Island, *eng.* (*l.* redd råud a'jländ), hönsras, som numera sällan förekommer i Sverige.

Redruthi't, *miner.*, kopparglans (se d. o.).

Redsche'b, *arab.*, den sjunde månaden i muhammedanska kalendern.

Red star line (*l.* - lajn), belgiskt ångfartygsbolag, stiftat 1872.

Redubblera, se *Redoublera.*

Reduce'ra (av *lat. redu'cere,* återföra), återbringa; inskränka, indraga; minska, avkorta; *fys.*, uttrycka ett visst mått i normalmått; *kem.*, beröva en oxid l. syreförening dess syre l. borttaga klor (brom, jod) och svavel från dessa grundämnens föreningar med metaller; *mat.*, förvandla en större sort till en mindre l. tvärtom; förkorta bråk. — **Reduce'rad,** se föreg. ord; *fig.*, avsigkommen, utarmad. — **Reducerade språkljud,** *språkv.*, språkljud, som ej äro fullständigt bildade. — **Reduce'ring,** metod att åstadkomma en (oftast förminskad) kopia av en modell vid framställning av stampar till mynt o. d. — **Reduceringsmaskin,** maskin för reducering (se föreg. ord). — **Reduci'bel, Redukti'bel,** som kan återställas, framställas. — **Redu'ctio in absu'rdum,** *lat.*, återförande till orimlighet; indirekt vederläggning av ett påstående genom en därom dragen falsk slutsats. — **Reduktio'n,** återbringande; inskränkning, indragning; minskning, avkortning; *fys.*, *kem.*, *mat.*, handlingen att *reducera* (se ovan); *polit.*, återindragning av från kronan avsöndrade gods och räntor. — **Reduktionscirkel,** *mat.*, passare med på andra sidan föreningspunkten förlängda ben, vilka även ha spetsar. Användes för att överföra mått från en skala till en annan. — **Reduktionsdelning,** *biol.*, form av kärndelning, som går före bildningen av könscellerna och varvid dottercellerna blott erhålla hälften så många kromosomer som moderkärnan. — **Reduktionskollegium** och **Reduktionskommission,** ämbetsverk, som inrättades för att genomföra 1600-t:s reduktioner. — **Reduktionskur,** avmagringskur. — **Reduktionslåga,** *kem.*, låga, som verkar reducerande genom sin höga halt av kol l. kolväten. — **Reduktionsmedel,** *kem.*, ämnen, som äro användbara för reduktion av kemiska föreningar. — **Reduktionspassare,** dets. som *reduktionscirkel* (se d. o.). — **Reduktionspotential,** *kem.*, måttet på ett reduktionsmedels reducerande förmåga. — **Reduktionstabell,** tabell för jämförelse och förvandling i olika sorter av mynt, mått och vikter. — **Reduktionstal,** *mat.*, det tal, varmed ett tal av viss sort skall multipliceras l. divideras för att överföras i annan sort. — **Reduktö'r,** maskin för reproduktion av bildhuggeriarbeten.

Réduit, *fr.* (*l.* -dui'), *krigsk.*, mindre fästning, anlagd i en större.

Redukta'ser, *kem.*, reducerande enzymer.

Reduktio'n m. fl. se under *Reducera.*

Redunda'ns, *lat.*, överflöd; vidlyftighet.

Reduplice'ra (*lat. reduplica're*), fördubbla, upprepa. — **Reduplikatio'n** (*lat. reduplica'tio*), fördubbling, upprepning; *språkv.*, fördubbling av en bokstav l. en stavelse, upprepning av ett ord. — **Reduplika'tor,** apparat för mångfaldigande av något.

Redu'tt (*fr. redoute*), *krigsk.*, fältskans, liten sluten förskansning.

Reduvi'idæ, Redu'vius, *zool.*, rovskinnbaggar.

Redwater, *eng.* (*l.* reddoå'tö), dets. som *Texasfeber* (se d. o.).

Redwood, *eng.* (*l.* redd-oo'dd), ”rödved”, amerikansk benämning på veden av barrträdet *Sequo'ia sempervi'rens* i Kalifornien.

Redwoods viskosime'ter (*l.* redd-oo'ds -), i England föreskriven viskosimeter (se d. o.).

Re'effekt, se *Reaktiv effekt.*

Reefs, *eng.* (*l.* rifs), rev, *geogr.*, benämning på de stora korallreven utanför Australiens kust.

Reel, *eng.* (*l.* ril), *dansk.*, en gammal engelsk, skotsk och irländsk dans.

Ree'll (*fr. réel,* av *lat. res,* sak, faktum), verklig, faktisk; väsentlig, försvarlig; (vanligt uttal: reje'l), redbar; grundlig; god (om beskaffenheten av varor o. s. v.). — **Reella storheter,** *mat.*, verkliga storheter i motsats till de *imaginära* l. tänkta.

Reengagera (*l.* reanggasje'ra; *fr. réangager*), åter giva anställning. — **Réengagement** (*l.* reanggasjöma'ng), förnyad anställning.

Re et co'rpore, *lat.*, till egendom och liv.

Réexpédier, *fr.* (*l.* -ie'), eftersända (om postförsändelser).

Reexporte'ra (*fr. réexporter,* av *lat. re,* åter, och *exporta're,* utföra), *handelst.*, utföra förut inkomna varor. — **Reexpo'rt,** utförsel av förut införda varor.

Refai'ter l. **Refae'er,** namn på urinvånarna i Palestina och trakten ö. om Jordan.

Refaktio'n, *fr.*, l. **Refa'ktie,** *holl.*, *handelst.*, ersättning, gottgörelse, betalningsavdrag för skadade varor.

Refektio'n (av *lat. refi'cere,* återupphjälpa, vederkvicka), vederkvickelse; måltid, förfriskningar (i kloster). — **Refekto'rium** (*fr. réfectoire*), matsal i kloster.

Refera't, Referenda'rie, Refere'nser, Refere'nt m. fl., se under följ. ord.

Refere'ra (*fr. référer,* av *lat. refe'rre,* återföra), hänföra till; hänvisa till, åberopa sig på; föredraga, redogöra för, avlägga berättelse om. — **Refera't,** berättelse om, omständlig redogörelse för. — **Referenda'rie,** hos oss förr titel för vissa kansli-

tjänstemän. — **Refere'ndum**, ämnet för ett referat; folkomröstning rör. viktigare statsangelägenheter. — **Ad refere'ndum**, skall hänskjutas (till vederbörande). — **Refere'nser** (*eng. references*), personer, till vilka andra hänvisas för att få upplysningar rör. en platssökande l. en affärsfirma; rekommendationer. — **Referensbibliotek**, samling av lexikon, encyklopedier o. d. arbeten, som ofta anlitas. — **Refere'nt**, föredragande; person, som refererar.

Reficie'ra, *lat.*, återställa, vederkvicka. — **Reficie'ntia**, *pl.*, *med.*, stärkande läkemedel.

Reflekte'ra (av *lat. refle'ctere*, tillbakaböja, återkasta), återkasta, återspegla, återstråla; betänka, begrunda, överväga; fästa avseende vid. — **Reflekte'rad**, överdrivet förståndsmässig, kallt bedömande, nykter. — **Refle'ktor** (*fr. réflecteur*), *fys.*, strålbrytare, speglande föremål, som kraftigt återkastar ljuset; spegelteleskop. Jfr *Refraktor*. — **Reflekto'risk**, som kan avgiva reflexer, återspeglande. — **Refle'x**, tillbakakastning; återsken, återspegling; återverkan; *fysiol.*, ofrivillig och omedveten rörelse, framkallad genom retning av centripetala nerver. — **Reflexepilepsi'**, *med.*, ett slags fallandesot. — **Reflexförlamning**, ett slags särskilt i de nedre extremiteterna uppträdande förlamning. — **Reflexgalvanometer**, *fys.*, en vid telegrafering under vatten använd mottagningsapparat. — **Reflexhämning**, hindrandet av viss reflexrörelse. — **Reflexkramp**, *med.*, genom reflex från retningen på en känselnerv framkallad kramp. — **Reflexrörelse**, *fysiol.*, se *Reflex*. — **Reflexi'bel**, som kan återkastas. — **Reflexibilite't**, ljusstrålarnas egenskap att kunna återkastas. — **Reflexio'n**, återkastning, återspegling, återstrålning; betraktelse, begrundande; tyst anmärkning; yttrande, tanke. — **Reflexionsgalvanometer**, spegelgalvanometer. — **Reflexionslyrik, Reflexionspoesi**, tankelyrik, lyrik, som innehåller betraktelser över livet. — **Reflexionsmoral**, åsikt enl. vilken den sedliga viljans motiv uppfattas av förståndet.)(Känslomoral. — **Reflexionsprisma**, prisma, som i optiskt instrument användes i st. f. en plan spegel för att ge en ljusstråle en annan riktning. — **Reflexionspsykologi**, riktning inom psykologien som utgår från begreppsmässiga utredningar i st. f. erfarenhetsrön. — **Reflexionsspegel**, fönsterspegel, som återgiver föremål i en viss riktning; bakom belysningsapparater anbragt spegel, som återkastar ljuset. — **Reflexi'v**, återverkande, tillbakasyftande; *språkv.*, ord, som syfta på satsens subjekt. — **Reflexi'va pronomen**, återvisande pronomen, pronomen, som syfta på subjektet i samma sats. — **Reflexivt verb**, verb, vars handling återgår på subjektet.

Refle'xum, *bot.*, tillbakaböjd.

Reflue'ra (*lat. reflu'ere*), flyta tillbaka. — **Reflu'xus**, ebb: *fysiol.*, blodets återströmmande från de övriga kroppsdelarna till hjärtat.

Refo'rm, Reformatio'n, Reforma'tor m. fl., se under *Reformera*.

Reforma'tio in ca'pite et me'mbris, *lat.*, ”förbättring till huvud och lemmar”, fordrade 1400-t:s reformatorer hos påvemakten och kyrkan.

Reforme'ra (*lat. reforma're*, av *re*, åter, och *formare*, forma, dana), ombilda, giva ny form åt, nydana, förbättra. — **Refo'rm**, ombildning, nydaning, förbättring. — **Reformbanketter**, benämning på de i Frankrike 1847 och 1848 av oppositionen anordnade politiska möten, vid vilka en reform av vallagen avhandlades och som föranledde februarirevolutionen. — **Reformdräkt**, en under slutet av 1800-t. skapad kvinnodräkt, som främst tog sikte på hygieniska krav och lancerades i strid mot det rådande modet. — **Reforma'ter**, franciskanmunkar, som efterleva den strängare klosterregeln. — **Reformatio'n** (*lat. reforma'tio*), omskapning, förbättring; särskilt den i 16:e årh. genom Luther och hans medhjälpare åstadkomna kyrkoförbättringen, varigenom den rena kristna läran återinfördes. — **Reformationens jubileumsgåva**, en till reformationens jubileum 1917 företagen nationalinsamling å över 4 mill. kr., som fördelades mellan kyrkliga utbildningsanstalter. — **Reformationsdag** kallas vår andra bönedag, vilken sedan 1888 firas som reformationshögtid. — **Reforma'tor**, ombildare, förbättrare; religions- l. samhällsförbättrare. — **Reformato'ria sente'ntia**, *jur.*, dom, som ändrar en förut fälld. — **Reformatoriska kyrkomöten**, kallas konsilierna i Pisa 1409, Konstanz 1414—18 och Basel 1431—43, vilka hade till avsikt att reformera katolska kyrkan men blevo utan nämnvärt resultat. — **Reforme'rad officer**, förr officer, vars befattning indragits och som åtnjöt lägre lön i avvaktan på ny fast anställning. — **Reforme'rt**, medlem av den reformerta kyrkan. — **Reformerta kyrkan**, det av reformatorerna *Zwingli* och *Calvin* i Schweiz på 1500-t. grundade protestantiska kyrkosamfundet. — **Réformés, Les**, *fr.* (*l.* lä refårme'), benämning på franska reformerta. — **Reformi'st**, anhängare av åsikten att politiska och sociala missförhållanden kunna efter hand avhjälpas på reformernas väg. — **Reformjudar**, anhängare av den liberala judendomen. — **Reformkatolici'sm**, anhängare av en modern riktning inom romerska kyrkan. — **Reformliv**, en mera hygienisk ersättning för korsett. — **Reformpartiet**, danskt poli-

tiskt vänsterparti (*Venstrereformpartiet*) 1895—1910. — **Reformvänner,** benämning på vänner av en svensk representationsreform på grundsatsen om samfällda val (under 1840- och 1850-t.).

Refra'ctus, -a, -um, *lat.* (av *refri'ngere,* bryta av, bryta tillbaka), bruten.

Refrain, se *Refräng.*

Refra'kta doser (se *refractus*), *med.*, små, ofta upprepade läkemedelsdoser.

Refraktio'n (av *lat. refri'ngere,* bryta), brytning; strålbrytning, ljusstrålarnas brytning. — **Refraktionsanomalier,** dets. som *astigmatism* (se d. o.). — **Refraktome'ter,** *fys.*, apparat för bestämning av brytningsindex. — **Refra'ktor,** en stor kikare för astronomiska undersökningar, vilken endast innehåller linser. Jfr *Reflector.*

Refrakture'ra, *kirurg.*, på nytt bryta upp en fel hopläkt bendel.

Refraktä'r (*fr. refractaire*), motspänstig, uppstudsig; person, som undandrager sig värnplikten; oemottaglig för retning.

Refrangi'bel (*fr. réfrangible,* av *lat. refri'ngere,* bryta), som kan brytas, brytbar. — **Refrangibilite't** (*fr. réfrangibilité*), egenskapen att kunna brytas, brytbarhet.

Refrene'ra, *lat.*, tygla, göra spak.

Refrigera'ntia, *lat.* (av *refrigera're,* avkyla), *pl., med.*, kylande medel. — **Refrigeratio'n,** avkylning, förkylning. — **Refrigera'tor,** kylapparat. — **Refrigerato'rium,** kylfat.

Refrä'ng (*fr. refrain*), omkväde.

Refuge, *fr.* (*l.* röfy'sj; *lat. refu'gium*), tillflykt, tillflyktsort, fristad; undanflykt, förevändning; trottoarliknande upphöjning för fotgängare å livligt trafikerade gator och platser. — **Réfugiés** (*l.* refysjie'), *pl.*, flyktingar; benämning på de reformerta, som efter dragonaderna och Nantesiska ediktets upphävande (1685) flydde från Frankrike.

Refu'gium, *lat.*, tillflyktsort.

Refulge'ns (*lat. refulge'ntia*), återsken; strålande skimmer, glans.

Refunde'ra (av *lat. refu'ndere,* gjuta tillbaka), återgälda, betala tillbaka.

Refus, *fr.* (*l.* röfy'), avslag, vägran. — **Refuse'ra** l. **Refyse'ra** (*fr. refuser*), avslå, vägra; förkasta, försmå.

Refusio'n (av *lat. refu'ndere,* gjuta tillbaka), tillbakagivande, ersättning.

Refute'ra (*lat. refuta're*), vederlägga. — **Refutatio'n** (*lat. refuta'tio*), vederläggning.

Refyse'ra, se *Refusera.*

Rega'l (*lat. rega'lis,* av *rex,* konung), kunglig; *tonk.*, ett slags portativ orgel; bokhylla. — **Regalpapper,** kungspapper (ett slags papper av stort format till kartor, kopparstick etc.). — **Regalskepp, Realskepp, Roy'alskepp,** benämning på svenska flottans största skepp under 1600-t. — **Regalt pastorat,** pastorat, vars kyrkoherde utnämnes av K. M:t. — **Rega'le,** *pl.* **Rega'lier** (av *lat. jus rega'le,* kunglig rättighet), en konungen l. kronan särskilt förbehållen inkomstgivande rättighet såsom *grundregale* (rätt till allmänningar, större vattendrag, malmstreck o. s. v.), *jaktregale* (konungens ensamrätt till jakt å vissa djur), *postregale* (monopol på postväsendet), *tobaksregale* (tobaksmonopol), *saltregale* (saltberedningsmonopol) m. fl. — **Rega'lia** l. **Regalier,** se *Regale;* även riksregalier l. sinnebilder av konungamakten (kronan, spiran, äpplet, svärdet och nyckeln). — **Regalite't,** kronans rätt att ära regalier.

Rega'l (av *mlat. rega, ty. Reihe,* rad), *boktr.*, skåp, vari sättskeppen (sättregal) och sättbrädena (formregal) förvaras; ställning, på vilken sättkasterna äro placerade (kastregal), bokhylla.

Re galantuo'mo, *Il,* se under *Re.*

Rega'le, se under *Regal* (*lat. regalis*).

Rega'lecus glesne, *zool.*, sillkonungen, en ända till 6 m. lång djupvattensfisk vid västkusten.

Regale'ra (*fr. régaler,* antagligen av *re,* åter, och *fornfr. galer,* roa sig), präktigt undfägna, traktera.

Regali'a, *sp.*, namn på ett slags stora och starka Havannacigarrer.

Rega'lier, Regalite't, Rega'lpapper, Rega'lskepp, Rega'lt pastorat, se under *Regal* (*lat. regalis*).

Rega'lis, *bot.*, kunglig.

Regard, *fr.* (*l.* röga'r), eg. åskådande; ögonkast; avseende, hänseende. — **Regarde'ra,** varsebliva, betrakta; lägga märke till; angå, beträffa. — **Regardez-moi** (*l.* rögarde' måa'), eg. se på mig; ett smycke, som bäres på pannan. — **En regard** (*l.* ang -), mittemot, sida mot sida.

Rega'ts l. **Rega'ttes,** smal, lång halsduk med sydd knut.

Rega'tta, *ital., sjöv.*, större kapprodd l. kappsegling; bomullstyg med smala ränder på botten av annan färg.

Re'gel (*fr. règle, lat. re'gula*), rättesnöre, föreskrift; grundsats; det vanliga förhållandet; *fys.*, lag. — **Regler,** *pl.* av *Regel* (se föreg. ord); även = *Menstruation* (se d. o.). — **Regle'ra** (*fr. régler*), ordna, inrätta efter föreskrift; stadga, bestämma. — **Regle'ring,** ordnande, klargörande, utredning; *med.*, menstruation (se d. o.). — **Re'gula de tri** (eg. *regula de tri'bus,* regeln om tre), *lat., mat.*, det räknesätt, medelst vilket ur tre givna storheter kan bestämmas en fjärde. — **R. fa'lsi,** *lat.*, räknesätt med felaktigt tal, l. **R. positio'nis,** *lat.*, räknesätt med antagande; *mat.*, äldre räknesätt, där man försöksvis antar ett l. två värden på det sökta talet och därefter ur de erhållna värdena beräknar rätta värdet. — **R. fi'dei,** *lat.*, trosregel, sammanfattning av den katolska kyrkotron. — **R. ju'ris,** rättsföreskrift; rättsgrund. —

Regula'res, *pl.*, personer, som följa en viss ordensregel, medlemmar av en andlig orden. — **Regula'ris,** den, som meddelar vissa bestämda föreskrifter. — **Regula'riter,** regelbundet, i regeln. — **Regularite't,** regelbundenhet. — **Regulatio'n,** avpassande. — **Regulati'v,** reglemente, ordnande bestämmelser. — **Regula'tor,** eg. ordnare; *mek.*, apparat av olika slag, som tjänar till att giva maskineriet en jämn, regelbunden gång; *urm.-t.*, riktskiva; även ett mycket säkert gående ur, efter vilket andra ställas. — **Regulato'rer** (*eng. regulators*), eg. ordnare; ett i Nordamerika på 1830-t. grundat hemligt sällskap, vars medlemmar genom lynchning bestraffade brott mot äganderätten. — **Regulier, Reguljär** (*l.* -iä'r; *fr. régulier*), regelbunden, punktlig. — **Regulierabbot** l. **Regularabbot,** andlig abbot. Jfr *Sekularabbot.* — **Reguljära trupper,** *krigsk.*, organiserade trupper. — **Reguljärt prästerskap,** till en andlig orden hörande prästerskap. — **In re'gula,** i regel, vanligen.

Regelatio'n (av *lat. re,* åter, och *gela'tio,* frysning), *fys.*, återfrysning, det fenomen, att smältande isstycken, som tryckas mot varandra, sammanfrysa.

Regelstång, dets. som *Spanjolett* (se d. o.).

Regelyta, *mat.*, linjerbar yta, yta, som kan tänkas uppkommen vid kontinuerlig rörelse av en rät linje, *generatri's* l. *alstringslinje.*

Regeme'nte, Regementsauditör m. fl., se under *Regera.*

Régence, *fr.* (*l.* resja'ngs), riksförvaltning, regentskap; (*La régence*), hertig Filips av Orléans för sedeslöshet beryktade regering i Frankrike, 1715—23. — **Régence-stilen,** *konsth.*, förra avdelningen av *style Louis XV* (se d. o.).

Regenerado'res, se *Rotativos.*

Regenera't, produkt av regeneration. Se *Regenera.*

Regeneratio'n, Regenera'tor m. fl., se under följ. ord.

Regenere'ra (*lat. regenera're*), pånyttföda; omskapa, förnya. — **Regeneratio'n,** pånyttfödelse; *med.*, *zool.*, förnyande, återbildning av någon förstörd del av organismen. Nybildning av ett annat organ än det förstörda kallas *heteromorfo's.* Om ett djur, såsom många kräldjur, frivilligt avskiljer stjärten, t. ex. för att undgå greppet av ett rovdjur, talar man om *autotomi'* l. självstympning, som alltid är förbunden med regeneration. Utom dylik *restaurati'v* l. *patolo'gisk regeneration* förekommer även *fysiolo'gisk regeneration* av t. ex. fjädrar, hår och horn, som normalt fällas och återbildas. *Bot.*, bildning av nya individ ur några få celler hos moderväxten. — **Regenerati'v,** omskapande, pånyttfödande. — **Regenerativapparat,** mjölkpasteuriseringsapparat, i vilken den upphettade mjölken användes till förvärmning av ny mjölk före pasteuriseringen. — **Regenerativ koppling,** *radiotekn.*, återkoppling. — **Regenera'tor,** återupprättare, förnyare; *metall.*, ett värmemagasin. — **Regeneratorsugn,** en ugn, genom vilken en mycket hög värmegrad kan uppnås.

Regensburgeri'nterim (se *Interim*), av kejsar Karl V år 1541 i Regensburg framlagd religionsstadga, med ändamål att slita den mellan katoliker och protestanter uppkomna konflikten.

Rege'nt, Regentskap m. fl., se under *Regera.*

Rege'ntsen, i Köpenhamn ett berömt *kommunitet* (se d. o.), stiftat 1569.

Regents park, *eng.* (*l.* ri'djönts pak), stor park i Londons Westend.

Rege'ra (*lat. re'gere,* av *rex,* konung), härska, behärska, styra, leda en stats angelägenheter; *fig.*, väsnas. — **Regeme'nte** (*lat. regime'ntum, fr. régiment*), styrelse, regering; *krigsk.*, häravdelning, som består av 1,000—2,000 man och vars chef vanligen är överste. — **Regementsauditör,** regementschefens biträde i ekonomiska, civila och juridiska mål. — **Regementsintendenten** l. **Regementskommissarien** sköter regementets ekonomi. — **Regementskva'rtermästare,** regementschefens adjutant. — **Regementsofficer,** överste, överstelöjtnant l. major. — **Regementsskrivare,** en tjänsteman vid flottans civilstat. — **Regementsstab,** den till regementschefens biträde förordnade personalen. — **Regementstrumslagare,** befälhavare över musikpersonalen vid ett infanteriregemente. — **Regementsväbeln** sköter polisgöromålen vid regementet. — **Rege'nt,** styresman, statschef, landsherre; en monarks tillförordnade ställföreträdare. — **Regenten,** benämning på hertig Filip av Orléans (jfr *Régence*); även namn på diamanten *Pitt* (se d. o.). — **Regentskap,** riksföreståndarskap. — **Regentskapet** (*fr. La régence*), se under *Régence.* — **Regentstycke** (*holl. regentenstuk,* av *regent,* styrelsemedlem), grupporträtt, framställande medlemmarna i en korporations styrelse. Särskilt vanliga äro bilder av skyttegillen, även kallade *doelenstuk.* — **Rege'ring,** styrelse, utövning av högsta makten inom en stat; den l. de personer, som utöva denna makt; den tid, under vilken en bestämd person utövat denna makt. — **Regeringsform** (*lat. fo'rma regi'minis*), eg. styrelseform; *statsr.*, statsförfattning, grundlag; särskilt namn på den förnämsta av Sveriges grundlagar. — **Regeringsråd,** ledamot av *Regeringsrätten.* — **Regeringsrätten,** en i Sverige år 1909 inrättad administrativ högsta domstol.

Rege'rverk, *tonk.*, hela den mekaniska inrättning i ett orgelverk, varigenom luft införes i piporna.

Rege'sta, *lat.* (av *rege'rere,* införa på sin

plats), l. **Rege'ster,** kronologiskt ordnad förteckning över och sammandrag av dokument.

Regi (*fr. régie, l.* resji'), förvaltning; ledning; sammanfattningen av de sysslor, som åligga en teaterregissör (se *Regissör*).

Re'gia, *lat., bot.,* kunglig.

Re'gia maje'stas, *lat.,* kunglig höghet.

Re'gibus lo'ngæ sunt ma'nus, *lat., ordspr.,* konungar hava långa armar.

Regici'dium, *lat.* (av *rex,* konung, och *cæ'dere,* döda), konungamord.

Regie, se *Regi.*

Regierungsbezirk, *ty.* (*l.* -gir [hårt g]), regeringsområde.

Regi'm l. **Regime** (*l.* resji'm; *fr. régime, lat. re'gimen*), styrelse; förvaltning; statsförvaltning; styrelsesätt; levnadsordning; föreskrift rör. levnadsordningen. — **Ancien régime,** *fr.* (*l.* angsiä'ng -), den forna styrelsen, det gamla styrelsesättet; det samhällsskick, som störtades av den första franska revolutionen. — **Régime de la calotte** (*l.* - dö la kalå'tt), kalottvälde, prästvälde under restaurationen i Frankrike.

Re'gimen diaphore'ticum, *lat., med.,* av läkare given föreskrift, huru den sjuke efter intagande av svettdrivande medel bör förhålla sig.

Re'gimen ecclesia'sticum, *lat.,* kyrkoregemente.

Régiment de la calotte, *Le, fr.* (*l.* lö resjimang dö la kalå'tt), humoristiskt sällskap vid Ludvig XIV:s hov. Se vid. *Calottister.*

Re'gin, fornnordiskt mansnamn = *Ragn* (se d. o.); *nord. myt.,* broder till Fafne, råkade i oenighet med denne om faderns guld. Sedan han förmått Sigurd att döda Fafne, dräptes han själv av den unge hjälten.

Regi'na, latinskt kvinnonamn, drottning.

Regi'na, *astr.,* en av småplaneterna.

Reginhild, *astr.,* en av småplaneterna.

Reginleif, *nord. myt.,* en valkyria.

Re'gio, *lat., anat.,* område (av kroppen, mindre än en s. k. kroppsdel), t. ex. *regio axilla'ris,* axelhålstrakten. Jfr *Region.*

Regio'n (*lat. re'gio*), trakt, område, landsträcka; luftkrets, rymd. — **Regiona'l,** som hänför sig till ett område. — **Regionali'sm,** strävan l. tendens till uppdelning av något helt i regioner, i grupper efter geografisk samhörighet o. d.; partikularism; (i Frankrike) hembygdskonst. — **Regionä'r bedövning,** *med.,* dets. som lokal bedövning.

Regipa'n, *farm.,* stärkande medel, innehållande jäst, hämoglobin och glycerinfosforsyrad kalk.

Regissör (*l.* resjissö'r; *fr. régisseur,* av *lat. re'gere,* styra), förvaltare, styresman; vid en teater anställd person, som har iscensättningen m. m. om hand.

Regi'ster (*mlat. regi'strum, lat. rege'sta,* av *rege'rere,* införa, inskriva), förteckning, innehållsförteckning; *boktr.,* motsvarighet mellan rader och kolumntitlar på båda sidor av ett ark; *tonk.,* namn på de olika orgelstämmorna; namn på människoröstens olika klangfärger (bröströst och huvudröst). — **Registerandrag,** andragsknapp för ett orgelregister. — **Registered letter,** *eng.* (*l.* re'ggistöd le'ttö), rekommenderat brev. — **Registerpapper,** starkt papper i stora ark till kontorsböcker. — **Registerskepp,** spanskt handelsskepp med laglig befogenhet till handel i Amerika. — **Registerton** (*l.* -tånn), *pl.* **tons** (*l.* -tånns), ett rymdmått till mätande av fartygs lastdryghet = 2,8316 kbm. Jfr *Ton.* — **Registratio'n,** införande i ett register. — **Registra'tor,** kanslitjänsteman, som bl. a. för register över handlingar m. m. — **Registratu'r,** inskrivningsbok, avskriftsbok, kopiebok. — **Registre'ra,** införa i register, upprätta register över. — **Registre'rapparat,** apparat för registrering av observerade tider. — **Regi'strum,** förr kopiebok för ut- och ingående skrivelser.

Re'gis volu'ntas supre'ma lex, *lat.,* ”Konungens vilja högsta lag”, absolutismens grundsats.

Re'gius mo'rbus, *lat.,* eg. den kungliga sjukdomen; *med.,* gulsot.

Reglementa'risk, se under följ. ord.

Regleme'nte (*fr. règlement,* av *lat. re'gula,* rättesnöre), förordning, stadga, föreskrift. — **Reglementa'risk,** föreskriftsmässig, som stöder sig på detaljerade föreskrifter. — **Reglemente'ra,** ordna genom detaljerade föreskrifter. — **Reglemente'ring,** se *Prostitution.*

Re'gler, Regle'ra m. fl., se under *Regal.*

Regle'tt (*fr. réglet,* av *lat. re'gula,* rättesnöre), *boktr.,* metallplåt, varmed raderna spärras från varandra.

Réglisse, *fr.* (*l.* -i'ss), *med.,* lakritspasta, ett bröstmedel.

Regnard (*l.* röna'r), franskt mansnamn = *Reinhard* (se d. o.).

Regnauld och **Renaud** (*l.* rönå'), franska mansnamn = *Reinhold* (se d. o.).

Re'gnum, *lat.* (av *rex,* konung), konungadöme, regering; rike. — **R. anima'le,** djurriket. — **R. minera'le,** stenriket. — **R. natu'ræ,** naturriket. — **R. vegeta'bile,** växtriket.

Regnvisaren, *bot.,* se *Calendula.*

Regredie'ns (av *lat. re'gredi,* återgå), återvändande, återgång. — **Regredie'nt,** *handelst.,* person, som kräver ersättning av tredje man. Jfr följ. ord.

Regre'ss (*lat. regre'ssus*), återgång, tillbakagång till ett lägre stadium (jfr *Progress*); *handelst.,* återgångstalan, rättighet till ersättning av tredje man. — **Regressarvinge,** person, som äger rättighet att ärva i det fall, att arvet ej tillfaller någon bröstarvinge. — **Regressa't,** den person, mot vilken återgångstalan (*regress*) anställes. — **Regressio'n,** *geol.,* havets tillbakagång; betecknar strandlinjens rörelse vid land-

höjning; *med.*, tillbakagång i vissa cellers livskraft. — **Regressionslag,** *psyk.*, den lag, som säger, att vi först glömma, vad vi senast inhämtat, under det vi minnas vad vi lärt för länge sedan. — **Regressi'v,** återgående, verkande tillbaka. — **Regressiv metod,** analytisk metod (se d. o.). — **Regresstalan,** återgångstalan.

Regre'ssus in infini'tum, se under *In infinitum.*

Regret, *fr.* (*l.* rögrä'), saknad, sorg; harm, förtrytelse; ånger. — **Regretta'bel,** som förtjänar att saknas; även beklagansvärd. — **Regrette'ra,** sakna, sörja, harmas över; ångra.

Re'gula de tri, Regularite't, Regula'tor, Regulier m. fl., se under *Regel.*

Reguli'n, *farm.*, avföringsmedel, innehållande extrakt på frangulabark (s. k. sagradaextrakt) och agar-agar.

Regu'linæ, *zool.*, kungsfåglar.

Reguli'nisk, se under *Regulus.*

Regulja'r, se *Regulier* (under *Regel*).

Re'gulus, *lat.* (*dimin.* av *rex*, konung), eg. liten konung; *astr.*, stjärna av första storleken i stjärnbilden Lejonet; *metall.*, fullt ren metall; *zool.*, kungsfågeln. — **R. antimo'nii,** ren antimonmetall. — **R. arse'nici,** ren arsenik. — **Reguli'nisk,** ren, renad.

Re'gum, *lat.* (*gen. pl.* av *rex*, konung), eg. konungarnas böcker; *Konungaböckerna* (se d. o.).

Regurgitio'n, *med.*, upphostning av födan omedelbart vid sväljning.

Reha'beam, hebreiskt mansnamn, folkutvidgaren. Buret av Juda rikes förste konung.

Rehabilite'ra (*fr. réhabiliter*, av *lat. re*, åter, och *habi'litas*, lämplighet), *jur.*, åter insätta någon i en honom förut berövad värdighet, rättighet l. ställning. — **Rehabilite'ring** l. **Rehabilitatio'n,** återinsättning i en förlorad värdighet, rättighet l. ställning; upprättelse.

Rehauts, *fr.* (*l.* röå'), *pl.*, *målark.*, ljusare ställen i målningar.

Rehearsal, *eng.* (*l.* rihö'rsöl), uppläsning; repetition.

Rehibitio'n (*lat. rehibi'tio*), köps återkallande l. återgång.

Reichsacht, *ty.* (*l.* ra'jchsakt), riksakt. — **Reichsanzeiger,** *Deutscher, ty.* (då'jtsjer -), en daglig Berlintidning, fordom preussiska regeringens officiella organ. — **Reichsgericht,** *ty.*, tyska rikets högsta domstol, med säte i Leipzig. — **Reichskassenscheine,** *ty.*, rikskassesedlar, utgivos av tyska riket enl. lag av 1874. — **Reichsmark,** *ty.*, riksmark (se d. o.).

Reidgoter, *isl.* (*l.* rä'jd-), forngermansk benämning på östgoterna. — **Reidgotaland,** i senare isländsk litteratur *Jylland.*

Reidmar l. **Reimar,** fornnordiskt mansnamn (av *reid*, ritt, och *mar*, berömd, namnkunnig).

Reif, *ty.* (*l.* rajf), *meteor.*, frostdimma.

Reigin, fornnordiskt mansnamn, den egensinnige.

Reimprima'tur, *lat.* (*l.* re-im-), eg. ”får åter tryckas”; tillstånd att åter få utgiva en skrift från trycket.

Reine, *fr.* (*l.* rän), drottning. — **Reine-claude** (*l.* ränklå'd; hos oss förvridet till ”renklor”), eg. drottning Claude; namn på ett slags plommon, uppkallade efter drottning *Claude,* den franske konungen Frans I:s gemål.

Re'ineke Fuchs, *ty.*, Mickel räv, en av den tyske skalden *Goethe* verkställd bearbetning av djursagan.

Reinette, *fr.* (*l.* ränä'tt), se *Renetter.*

Reinfall (*l.* ra'jn-), berömt mörkrött vin från Österrike. Kallas även *Prosécco* efter tillverkningsorten.

Reinfektion, *med.* (*l.* re-in-), förnyad smitta.

Reinhard (*fty.*, *Reginhart*), tyskt mansnamn, slug rådgivare.

Reinhold, tyskt mansnamn = *Reinwald* (se d. o.). Motsvarar kvinnonamnet **Reinholdi'na.**

Reini't, *miner.*, svartbrunt järnvolframat.

Reinkarnatio'n (*l.* re-in-), (*lat. reincarna'tio*), återfödelse till jordelivet.

Reinplantatio'n, *med.* (*l.* re-in-), återinläkning av nyss förut bortskuren del.

Reinstalle'ra (*l.* re-in-; jfr *Installera*), återinsätta någon i ett ämbete. — **Reinstallati'on,** återinsättande i ämbete.

Reinwald, forntyskt mansnamn, den kraftigt styrande.

Reinversio'n, *med.* (*l.* re-in-), återställande av kroppsdel som inverterats.

Reis (*l.* re'-is; *arab. reis*, av *ras*, huvud), huvudman, chef, president, kapten. — **Reis-efe'ndi,** förr titel för den turkiske utrikesministern. — **Reis-pa'scha,** premiärminister.

Reis (*l.* re'es; *pl.* av *rea'l*, se d. o.), före 1911 portugisiskt räknemynt = ungefär 0,4 öre. 1,000 reis kallas 1 milreis.

Reitere'ra (*l.* re-it-; *lat. reitera're*), återupprepa, förnya. — **Reiteratio'n,** återupprepande, förnyande.

Rejl, *sjöv.* (förvrängning av *eng. royal top gallarat*), över- l. bovenbram.

Réjouissance, *fr.* (*l.* resjoissa'ngs), glädjebetygelse; lustbarhet.

Rejs l. **Rejjis, Rejs efe'ndi, Rejs pa'scha,** se *Reis, Reis-efendi, Reis-pascha.*

Rejäl, se *Reell.*

Rek l. **Rik,** fornnordiskt mansnamn; rik; även modig, tapper.

Rek., förk. för *rekommenderat* (brev).

Rekabi'ter, ett på 800-t. f. Kr. av Jonadab (av Rekabs släkt) stiftat religionssamfund i Palestina. Medlemmarna skulle som protest mot Baalsdyrkan avstå från vin- och sädesodling samt bo i tält.

Rekabi'terorden, engelsk nykterhetsorganisation.

Rekalesce'ns (av *lat. recali'scere,* åter bli varm), *fys.*, det fenomenet att järn, som upphettats till ljus rödglödgning (varvid det under bindande av värme förlorar sina magnetiska egenskaper), när det avkylts till mörk rödglödgning, plötsligt åter ökar sin värmegrad till ljus rödglödgning (emedan det vid avkylningen återgår till sin magnetiserbara modifikation och därvid frigör det förut bundna värmet).

Rekapite'ra, se *Rikapitera.*

Rekapitula'nt, Rekapitulatio'n, se under följ. ord.

Rekapitule'ra (av *lat. re,* åter, och *capi'tulum,* huvudpunkt), återgiva huvudinnehållet av ett anförande, i sammandrag upprepa ett dylikt; *krigsk.*, på nytt taga värvning. — **Rekapitula'nt,** soldat, som på nytt tager värvning. — **Rekapitulatio'n,** upprepande av huvudinnehållet i ett anförande; förnyad värvning.

Rekaulescens (av *lat. re,* åter, och *ca'ulis,* stjälk), *bot.*, sammanväxning mellan ett blad och skottet i dess vinkel.

Rekla'm, Reklamatio'n m. fl., se under följ. ord.

Reklame'ra (av *lat. reclama're,* ideligen ropa), återfordra, göra anspråk på; anföra besvär, protestera; bedriva *Reklam* (se d. o.). — **Reklamatio'n,** återfordran, ersättningsanspråk; besvär, protest. — **Rekla'm** (*fr. réclame*), verksamhet, som avser att genom opersonlig övertalning l. suggestion (annonsering, skyltning o. s. v.) påverka människor att handla i en viss riktning. — **Reklamchef,** person inom ett affärsföretag, som sköter dettas reklam. — **Reklampsykologi',** gren av den tillämpade psykologien, som sysslar med reklamens verkningssätt. — **Rekla'ma** = *Reklamation* (se ovan); *sjöv.*, rättslig återfordran av ett genom kaperi uppbringat fartyg. — **Reklama'nt,** person, som återfordrar något.

Rekline'ra (*lat. reclina're*), böja tillbaka. — **Reklinatio'n,** tillbakaböjning; *med.*, ett slags starroperation.

Reklude'ra (*lat. reclu'dere*), innesluta, inspärra. — **Reklusio'n,** inspärrning, instängning.

Rekognitio'n, Rekognitionsskog m. fl., se under följ. ord.

Rekognosce'ra (*lat. recogno'scere*), eg. känna igen; *krigsk.*, utforska, speja, undersöka fiendens ställning, terrängen o. s. v. — **Rekognosce'ring,** handlingen att rekognoscera. — **Rekognosceringsbrigaden** l. **Rekognosceringskåren,** år 1770 i Finland upprättad kår för försvarstopografiskt arbete. — **Rekognoscö'r,** spanare. — **Rekognitio'n,** eg. igenkännande; erkännande i rättslig form av en person, en handstil o. s. v.; benämning på vissa avgifter.—**Rekognitionsavgift,** kronoarrendeavgift. — **Rekognitionshemman,** å rekognitionsskog skattlagda hemman, som kunde skatteköpas av rekognitionsgivaren under förbehåll om oskiljaktighet från det bruk, varunder det lydde. — **Rekognitionsskog,** åt hammarverk, hyttor o. s. v. mot rekognitionsavgift upplåten kronoskog.

Rekolle'kter l. **Rekollektio'ner** (av *lat. recolli'gere,* återsamla), inom vissa munkordnar särskilda föreningar, som fordra sträng efterlevnad av klosterreglerna.

Rekommenda'bel, Rekommendatio'n m. fl., se under följ. ord.

Rekommende'ra (*fr. recommander,* av *lat. re,* åter, och *commenda're,* anförtro), anbefalla; förorda, prisa, tillstyrka; erlägga stadgad avgift för ett brev, som innehåller värdeförsändelse. — **Rekommenderat brev,** brev, som innehåller värdeförsändelse och för vilket särskild avgift blivit erlagd. — **Rekommenda'bel,** värd att anbefallas; prisvärd. — **Rekommendatio'n,** förordande, förord; erläggande av stadgad avgift för ett rekommenderat brev. — **Rekommendationsbrev,** skrivelse, i vilken någon anbefalles i en annans bevågenhet.

Rekomparatio'n, *nylat.* (av *re,* åter, och *compara're,* förvärva), återförvärvande; återköp.

Rekompe'ns (*fr. récompense*), belöning, lön, ersättning, vedergällning; skadestånd. — **Rekompense'ra,** belöna, ersätta, vedergälla, hålla skadeslös.

Rekomplette'ra (*fr. recomple'ter*), åter göra fullständig.

Rekompone'ra (*fr. recomposer, lat. recompo'nere*), åter sammansätta. — **Rekomponi'st,** person, som rekomponerar. — **Rekompositio'n,** förnyad sammansättning, återförening.

Rekoncilie'ra (*lat. reconcilia're*), återförena, försona. — **Rekoncilia'bel,** försonlig. — **Rekonciliatio'n** (*lat. reconcilia'tio*), försoning; en kättares återupptagande i kyrkans sköte.

Rekonstitue'ra (*fr. reconstituer*), på nytt stifta, grunda l. inrätta. — **Rekonstitutio'n,** återgrundande, återinrättande.

Rekonstrue'ra (av *lat. re,* åter, och *constru'ere,* bygga, uppbygga), återuppbygga, återställa något i dess urspr. form. — **Rekonstruktio'n,** återuppbyggande.

Rekonvalesce'ns = *Konvalescens* (se d. o.). — **Rekonvalesce'nt** = *Konvalescent* (se d. o.).

Rekonventio'n (av *lat. re,* åter, och *conve'ntio,* stämning), *jur.*, motklagan, kontrastämning, en anklagad persons yrkande om ansvar å anklagaren för otillbörlig beskyllning l. d.

Rekord (*l.* rekå'rd), *sportt.*, bästa uppnådda resultat i en tävling i viss idrottsgren. — **Världsrekord,** världsmästerskap, det bästa resultatet i världen inom viss idrottsgren.

Reko'rderskrift l. **Slangskrift,** förr använd telegrafskrift, grundad på en uppfinning,

sifonrekordern, av W. Thomson (1867), vilken möjliggjorde kabeltelegrafering på mycket stora avstånd.

Rekrastinatio'n, *lat.*, uppskjutande till morgondagen.

Rekreatio'n, Rekreati'v, se under *Rekreera*.

Rekrediti'v (jfr *Kreditiv; fr. lettre de créance*), skrivelse, som ett återkallat diplomatiskt ombud från sin regering överlämnar åt regeringen i det land, där han varit anställd.

Rekree'ra (*lat. recrea're*, av *re*, åter, och *crea're*, skapa), förlusta, roa; vederkvicka, stärka. — **Rekreatio'n**, tidsfördriv, förströelse; vederkvickelse. — **Rekreati'v**, roande, muntrande; vederkvickande, stärkande.

Rekreme'nt, se *Recrementum*.

Rekrimine'ra (*fr. récriminer*, av *lat. re*, åter, och *cri'men*, brott), göra motbeskyllningar. — **Rekriminatio'n**, motbeskyllning, genstämning.

Rekrudesce'ns, *lat.*, *med.*, återförsämring under tillfriskningsstadiet.

Rekry't (*fr. recrue*, av *recroître*, återväxa), *krigsk.*, soldat, som håller på att utbildas. — **Rekryte'ra**, värva manskap; *fig.*, komplettera, göra fulltalig. — **Rekryte'ring**, värvande av manskap. — **Rekryteringsmöte**, möte, vid vilket värvning av manskap äger rum.

Re'ktaendosseme'nt, se *Rektaväxel*.

Re'ktaklausu'l, se *Rektaväxel*.

Rekta'ngel (av *lat. re'ctus*, rät, och *a'ngulus*, vinkel), *mat.*, fyrsidig, rätvinklig figur, vars motstående sidor äro parallella. — **Rektangulä'r**, formad som en rektangel.

Re'ktapapper (av *lat. re'cta*, rättfram, omedelbart), *jur.*, skuldebrev, utställt att betalas endast till viss person och blott mot papperets uppvisande.

Rektascensio'n (*lat. asce'nsio re'cta*), eg. rakt uppstigande; *astr.*, en stjärnas rektascension är den båge av ekvatorn, som upptages mellan vårdagjämningspunkten samt en storcirkel genom världspolen och stjärnan.

Re'ktaväxel, *handelst.*, växel, som icke får växelrättsligt överlåtas. Detta angives i texten genom orden ”icke till order” l. liknande (*re'ktaklausu'l*). Om rektaklausulen är införd i endossementet (se d. o.), kallas detta *re'ktaendosseme'nt*.

Rektifice'ra l. **Rektifie'ra** (av *lat. re'ctus*, rät, och *fa'cere*, göra), eg. göra rät; *mat.*, bestämma en kroklinjes längd; *kem.*, omdestillera. — **Rektifikatio'n** l. **Rektifice'ring**, *mat.*, bestämmandet av en kroklinjes längd; *kem.*, omdestillering. — **Rektifikati'v**, beriktigande. — **Rektifika'tor**, beriktigare.

Rektilinea'r, dets. som *Aplanat* (se d. o.).

Rektio'n (av *lat. re'ctio*, styrelse), *språkv.*, förbindelse mellan styrande och styrda ord; ordens beroende av varandra.

Rektoce'le (av *lat. re'ctum*, ändtarm, och *gr. ke'le*, bråck), *med.*, ändtarmsframfall.

Re'ktor (*lat. re'ctor*), eg. styresman, ledare; styresman för ett läroverk. Jfr *Illustris, Konrektor, Prorektor, Rector magnificus*. — **Rektora't**, en rektors syssla, rektorsämbete. — **Rektori'st**, lärjunge i rektorsklassen l. de forna trivialskolornas högsta klass. — **Rektorsprogram**, med anledning av någon universitets- l. läroverkshögtidlighet av rektor utfärdad inbjudningsskrift.

Rektosko'p (av *lat. rectum*, ändtarm, och *gr. skope'in*, se), *med.*, rörformigt instrument för undersökning av ändtarmen. — **Rektovagina'lfistel**, abnorm förbindelse mellan ändtarmen och slidan (*va'gina*), oftast uppkommen vid förlossning.

Rekuperatio'n, *lat.*, återförvärvande. — **Rekuperati'v**, återförvärvande. — **Rekupera'tor**, *metall.*, ett slags *regenerator* (se d. o.).

Rekurre'ns (av *lat. recu'rrere*, löpa ånyo, upprepas), upprepning; *geol.*, förekomst av ett (djur-)fossil l. en fauna på olika nivåer i en lagerföljd. — **Rekurre'nt**, återkommande. — **R. feber**, se *Febris recurrens* (under *Feber*). — **R. serie**, *mat.*, serie, där varje term med hjälp av en *rekursio'nsformel* är uttryckt som funktion av närmast föreg. termer och ordningsnumret. — **Reku'rs** (*fr. recours, lat. recu'rsus*), *handelst.*, tillflykt, ersättningstalan; *regress* (se d. o.); *jur.*, vädjan till en högre myndighet. — **Rekursväxel**, återväxel, motväxel.

Rekursio'n (se *Rekurrens*), upprepning. — **Rekursionsformel**, *mat.*, se *Rekurrent serie*.

Rekusa'bel, Rekusatio'n, Rekusa'nter, se under följ. ord.

Rekuse'ra (*lat. recusa're*), vägra, avslå, förkasta. — **Rekusa'bel**, förkastlig. — **Rekusatio'n**, vägran, avslag. — **Rekusa'nter**, i 16:e årh. en engelsk sekt, som vägrade att avlägga religionseden.

Re'kviem, se *Requiem*.

Rekviesce'ra (*lat. requie'scere*), vila, lugna sig; ställa till freds. — **Rekvieto'rium**, viloplats, grav.

Rekvire'nt, se under följ. ord.

Rekvire'ra (av *lat. requi'rere*, söka efter, begära), *handelst.*, beordra, beställa, införskriva; *krigsk.*, utskriva leveranser. — **Rekvire'nt**, person, som rekvirerar. — **Rekvisitio'n**, order, beställning; på beställning levererade varor; begäran om hjälp, handräckning; utskrivning av leveranser; i fiendeland utkrävd pålaga för härens underhåll. — **Rekvisitionssystem**, system, enl. vilket en här i fiendeland underhålles genom utskrivna leveranser. — **Rekvisito'rium**, en hos vederbörlig myndighet framställd skriftlig begäran om handräckning l. d. — **Rekvisi'tum**, *pl.* **Rekvisi'ta**, er-

forderlig sak; tillbehör, förnödenhet. — **Rekvisitö'r**, person, som anskaffar erforderliga tillbehör (t. ex. vid en teater).

Reky'l (*fr. recul*), *krigsk.*, tillbakastudsning vid avlossandet av ett skott (om eldvapen). — **Rekyle'ra**, återstudsa. — **Rekylarbete** l. **Rekylenergi**, *krigsk.*, den rörelseenergi, det rekylerande systemet har, då projektilen lämnar ett eldvapens mynning. — **Rekylbana**, *krigsk.*, den glidbana, på vilken eldröret å en artilleripjäs rekylerar och åter föres fram. — **Rekylfjäder**, *krigsk.*, fjäder, som å artilleripjäser har till uppgift att åter framföra eldröret efter rekyl. — **Rekylgevär**, *krigsk.*, automatgevär, vars mekanism sättes i funktion genom rekyl hos pipan. — **Rekylhastighet**, *krigsk.*, den hastighet rekylen äger i det ögonblick, då projektilen lämnar mynningen å en artilleripjäs. — **Rekylhämningsinrättning**, *krigsk.*, de inre rekylhämningsmedlen å ett eldvapen. — **Rekylhämningsmedel**, *krigsk.*, medel att hämma rekylen å ett eldvapen. De äro i allm. av hydraulisk natur. — **Rekylkil**, *krigsk.*, kilar, som sättas under lavetten på en artilleripjäs för att hämma rekylen. — **Rekylmantel**, *krigsk.*, cylindriskt stålrör, som omsluter eldröret på en artilleripjäs l. pipan på kulsprutor och gevär och som styr dessas rekyl. — **Rekylmätare**, apparater för mätning av rekylen hos eldvapen. — **Rekylpistol**, automatisk pistol, vars mekanism bringas att fungera genom rekylen hos pipan.

Relabe'ra (*lat. rela'bi*), återfalla.

Relâche, *fr.* (*l.* rölä'sj; av *lat. la'xus*, vid, slak), rast; uppehåll, vila. — **Relâchement** (*l.* rölasjöma'ng), nedspänning, slakhet, slapphet; mildring, lindring. — **Relache'ra**, nedspänna, göra slak; släppa efter, efterskänka.

Relais, *fr.* (*l.* rölä'; av *rélayer*, avlösa i arbete), hästombyte; *kem.*, förlag, recipient. Se vid. *Relä.* — **Relais-hästar**, ombyteshästar, hållhästar.

Rela'psus, *lat.*, återfall; person, som återfallit (i synd l. kätteri).

Rela'ta re'fero, *lat.*, jag berättar vad som blivit mig berättat (underförstått: jag ansvarar icke för sanningen). Latinsk version av *Herodatos*' grundsats om historieskrivningen.

Relate'ra (*fr. relater*, av *lat. rela'tus*, berättad), berätta, förtälja. — **Relatio'n**, förhållande; beröring, förbindelse; bekantskap, person, som man umgås med; berättelse. — **Relationer**, inflytelserika bekantskaper, gynnare. — **Relationsbegrepp**, begrepp vilka utsäga en viss relation, t. ex. höger, fader, orsak. — **Relationslagar**, *psyk.*, lagar, som gälla förhållandet mellan olika psykiska funktioner.

Relati'v (*lat. relati'vus*), som hänför sig till l. är beroende av något annat (jfr *Absolut*); som är underkastad föränderlighetens lag. — **Relativ folkmängd**, folkmängdstäthet. — **Relativa primtal**, se *Primtal.* — **R. pronomen**, *språkv.*, hänförande pronomen, pronomen, som hänföra sig till någon l. något. — **R. äktenskapshinder**, *jur.*, hindra en person blott att gifta sig med viss annan person. *Absoluta äktenskapshinder*, hindra en person att överhuvudtaget gifta sig. — **Relati'vt**, jämförelsevis; i förhållande till. — **Relativi'sm**, *fil.*, den åsikten att all kunskap l. all värdesättning är grundad på tillfälliga relationer mellan elementen ur vår erfarenhet och saknar allmängiltig karaktär. — **Relativi'stisk**, kallas relativismens uppfattning. — **Relativite't**, egenskapen att vara relativ. — **Relativitetsteori'**, *fys.* Den *speciella relativitetsteorien* antager att ingen absolut rörelse utan endast rörelse i förhållande till (relativt till) vissa kroppar kan påvisas. Den *allmänna relativitetsteorien* antager detsamma om accelerationen (se d. o.).—**Relati'vum**, relativt pronomen (se ovan).

Relaxa'ntia, Relaxatio'n m. fl., se under följ. ord.

Relaxe'ra (*lat. relaxa're* av *lat. la'xus*, vid, slak), göra slak, slapp; utvidga; befria; lätta, vederkvicka, mildra. — **Relaxa'ntia** = *Laxantia* (se under *Laxera*). — **Relaxatio'n** (*lat. relaxa'tio*, slapphet; eftergift, lättnad, mildring; partiellt dödande av inteckning. — **Relaxationsmetoden**, *skeppsb.*, en konstruktionsmetod, som avser välsegling. — **Relaxationstid**, *fys.*, den tid, inom vilken spänningen på en uppladdad, ofullkomligt isolerad kondensator sjunker till $^1/e$ av sitt urspr. värde. Uttrycket användes även i andra fall, i vilka en storhet avtar efter en exponentialfunktion av tiden.

Relega'tio cum infa'mia m. fl., se under följ. ord.

Relege'ra (*lat relega're*), avlägsna, förvisa (från ett läroverk). — **Relega'tio cum infa'mia**, skymflig förvisning från ett läroverk. — **Relegatio in perpe'tuum**, förvisning för alltid. — **Relegatio'n** (*lat. relega'tio*), förvisning (från ett läroverk).

Releva'nt, Relevatio'n, Relevé, se under följ. ord.

Releve'ra (*lat. releva're, fr. relever*), framhäva; förhöja, upphjälpa. — **Releva'nt**, viktig, maktpåliggande. — **Relevatio'n**, framhävande; förhöjande, upphjälpande. — **Relevé**, *fr.* (*l.* rölöve'), mellanrätt med pikant, aptitretande smak.

Reli'cta, *lat.*, den efterlämnade (makan), änka.

Relief, *fr.* (*l.* röliä'ff; *ital. rilievo*, av *lat. releva're*, upphöja), upphöjt arbete, arbete i sten, metall, papper l. d., som framträder upphöjt mot ett underlag; *fig.*, förhöjd glans, ökat anseende, egenskapen att

framträda och falla i ögonen. — **Basrelief** (*l.* ba-), låg- l. planrelief, upphöjt arbete, vars figurer blott obetydligt höja sig över ytan. — **Demirelief** (*l.* dömi'-), halvrelief, upphöjt arbete med från ytan något starkare framträdande bilder. — **Hautrelief** (*l.* å-), högrelief, upphöjt arbete med från ytan starkt framspringande bilder. — **Relieffotografi,** en på fotografisk väg åstadkommen relief. — **Reliefglob** och **Reliefkarta,** framställningar av jordklotet l. delar av detsamma, där höjdförhållandena återgivas i relief. — **Reliefmaskin,** en maskin till att kopiera reliefer genom kopparstick l. litografisk gravering. — **Reliefskrift,** blindskrift. — **Reliefspetsar,** venetianska spetsar med upphöjda blommor och ornament. — **Relieftryck,** upphöjt tryck, avsett för blinda.

Religieux, se under *Religion.*

Reli'gio li'cita, *lat.* (av staten) tillåten religion.

Religio'n (*lat. reli'gio,* av *lat. rele'gere,* ofta återkomma till, l. *religa're,* binda vid), kunskap om och dyrkan av en gud; läran om Gud, troslära; kärlek till Gud, gudsfruktan. — **Religionsbrott,** *jur.,* förbrytelse, som på något sätt står i samband med religionen l. dess utövande. — **Religionsedikt,** av myndigheterna utfärdad bestämmelse ang. religionen och dennas utövning i staten. — **Religionsfilosofi,** vetenskapen om religionen. — **Religionsfreden,** kallas, särskilt i Frankrike och Tyskland, ett stort antal freder, ingångna under reformationstidevarvet. — **Religionsfrihet,** *jur.,* rätt för en stats medborgare att utan hinder från statsmaktens sida fritt bestämma över sin religion och dess utövning. — **Religionshistoria,** vetenskapen om jordens olika religioner och deras utveckling. — **Religionspsykologi,** gren av psykologien, som empiriskt undersöker det religiösa livets yttringsformer utan att taga ställning till det religiösa giltighetsproblemet. — **Religionssamtal** (*ty. Religionsgespräche, lat. Collo'qoia*), kallades under reformationstiden disputationer som anordnades av statsmakten för biläggande av lärostrider mellan olika riktningar. — **Religieux,** *fem.* **Religieuse,** *fr.* (*l.* rölisjiö', rölisjiö's), eg. gudfruktig; munk, nunna. — **Religiosame'nte** och **Religio'so,** *ital.* (*l.* -djå'), *tonk.,* fromt, andäktigt. — **Religio'ser** (*fr. religieux, fem. religieuses*), *pl.,* i katolska kyrkan medlemmar av en andlig orden. — **Religio'si di'es,** *lat.,* hos de gamla romarna vissa olycksdagar. — **Religiosite't,** gudsfruktan, andäktighet, fromhet. — **Religiös** (-lisjö's l. -lijö's; *fr. religieux, lat. religio'sus*), som angår religionen, religions-; from, gudfruktig, andäktig, som lever efter religionens föreskrifter.

Reli'ker (*lat. reli'quiæ*), *pl.,* eg. rester, lämningar; kvarlevor efter Frälsaren, martyrer och helgon; minnen efter berömda personer. — **Reli'kgömma, Relikvia'rium,** ett till förvaring av reliker avsett kärl av växlande form.

Reli'kt (av *lat. reli'ctum,* kvarlämnat), kvarleva, återstod; *språkv.,* ålderdomlighet, som rest av mera utbredd företeelse. — **Reliktformer,** *biol.,* djur- l. växtformer, som kvarleva inom ett område, sedan detta helt och hållet förändrat karaktär, t. ex. en sötvattenssjö som tidigare varit del av ett salt hav (*Reliktsjö*). — **Reliktsjö,** se föreg. ord. — **Reliktstruktur,** *geol.,* urspr. struktur i ett oförvandlat parti av en eljest metamorfoserad bergart. — **Glacialrelikter,** *biol.,* kallas t. ex. vissa fjällformer som äro kvarlevor av en omedelbart efter istiden invandrad flora resp. fauna.

Reling (*holl. reeling*), *skeppsb.,* översta delen av fartygssidan, begränsad av *relingslinjen,* som upptill avslutar brädgången.

Relingslinje, se *Reling.*

Relingslogg, *skeppsb.,* å relingen utmärkt avstånd för hastighetsbestämning å fartyg genom iakttagande av den tid, som ett fast l. i vattnet flytande föremål behöver för att passera igenom det å relingen utmärkta avståndet.

Reliquia'rium l. **Relikvia'rium,** *lat.,* se *Relikgömma.*

Relliani'sm, en i England på 1700-t. av *Johanna Relly* förkunnad lära, enl. vilken sakramenten äro sinnebilder. — **Relliani'ster,** anhängare av rellianismen.

Relokatio'n (*nylat. reloca'tio*), *jur.,* förnyat utlejande, särskilt i fråga om arrende l. hyresavtal.

Reluitio'n (av *lat. relu'ere,* åter inlösa), återköp. — **Reluitionskommissio'n,** arbetade 1732—34 i Pommern för återköp av de av Karl XII förpantade kronodomänerna.

Relukta'ns (av *lat. relucta'ri,* sträva emot), *fys.,* magnetiskt motstånd.

Relä' (av *relais,* se d. o.), *fys.,* elektromagnet, vars ankare, då magneten påverkas av en elektrisk ström, sluter, öppnar l. omkastar en annan strömkrets. Med tillhjälp av ett relä kan en stark ström regleras genom en mycket svag; *krigsk.,* brevpostering, hästombyte; *tonk.,* liten bälgapparat å orgel, som öppnar l. stänger tilloppet till en större bälg, vilken utför det avsedda arbetet. — **Polariserat relä,** *fys.,* består av en permanent stålmagnet, på vars ena skänkel en elektromagnet är anbragt; härigenom fungerar reläet olika vid olika strömriktningar i magnetlindningen och blir känsligare. — **Reläjordskalv** l. **Simulta'njordskalv,** *geol.,* mer l. mindre samtidiga jordskalv, som uppträda i samband med varandra, ehuru på stort inbördes avstånd. — **Relästation,** se *Rundradio.*

Rem a'cu tetigi'sti, *lat.,* eg. du har berört

saken med nålen; du har träffat huvudet på spiken.

Ré majeur, *fr.* (*l.* re masjö'r), *tonk.*, d-dur.

Rema'kska trådar, *med.*, *fysiol.*, nervtrådar, som härstamma från ganglieceller i det sympatiska nervsystemet; (beskrevos 1838 av tysken *R. Remak*).

Remane'ns (av *lat. remane're*, bliva kvar), rest. — **Remane'nt,** som återstår, som blir kvar.

Rema'rk (*fr. remarque*), anmärkning. — **Remarka'bel** (*fr. remarquable*), märklig, anmärkningsvärd; ansenlig, betydande. — **Remarke'ra** (*fr. remarquer*), anmärka; bemärka, varsebliva; iakttaga. — **Remarquetryck** (*l.* rema'rk-), avtryck, som tages av en graverad plåt, innan den förses med konstnärens namn l. annan påskrift.

Rembarkera (*l.* rangbarke'ra; *fr. rembarquer*), åter inskeppa sig, åter gå ombord.

Rembours, Remboursement, se under följ. ord.

Remboursera (*l.* rangborse'ra; *fr. rembourser*), *handelst.*, återbetala, gottgöra utlagda kostnader l. förskott. — **Remboursement** (*l.* -ma'ng; *ital. rimbo'rso*), förk. **Rembours** (*l.* -bor), återbetalning, ersättning för utlagda kostnader l. förskott. — **Rembourskredit,** i varuhandeln vanlig form av kredit, som av köparen öppnas för säljaren hos bank l. bankir, vilken mot avlastningshandlingar accepterar en av säljaren dragen växel.

Rembrandttryck, se *Rotationsdjuptryck.*

Reme'dia (se *Remedium*), läkemedel. — **R. a'cria,** häftigt retande medel. — **R. adstringe'ntia,** sammandragande medel. — **R. altera'ntia,** omstämmande (fördelande) medel. — **R. ama'ra,** bittermandel. — **R. aneste'tica,** bedövningsmedel. — **R. anale'ptica,** upplivande medel. — **R. analge'tica** l. **R. anody'na,** smärtstillande medel. — **R. anthelmi'ntica,** maskmedel. — **R. anthidro'tica,** svettnedsättande medel. — **R. antido'ta,** motgift. — **R. antidyscra'tica,** medel mot *dyskrasi* (se d. o.). — **R. antidysente'rica,** medel mot rödsot. — **R. antifebri'lia,** febermedel. — **R. antifermenta'ti'va,** jäsningshämmande medel. — **R. antigala'ctica,** medel, som hämmar mjölkavsöndringen. — **R. antilue'tica,** medel mot syfilis. — **R. antiparasi'tica,** medel mot parasiter. — **R. antiperio'dica,** medel mot periodiskt återkommande sjukdomar l. sjukdomsanfall. — **R. antiphlogi'stica,** medel mot inflammation. — **R. antipyre'tica,** febermedel. — **R. antipyro'tica,** medel mot kallbrand. — **R. antirheuma'tica,** medel mot reumatism. — **R. antiscorbu'tica,** medel mot skörbjugg. — **R. antise'ptica,** antiseptiska medel. — **R. antispasmo'dica,** medel mot kramp. — **R. antity'pica,** dets. som *R. antiperiodica* (se d. o.). — **R. antisyphili'tica,** medel mot syfilis. — **R. antizymo'tica,** dets. som *R. antifermentativa* (se d. o.). — **R. aperiti'va,** lindrigt avförande medel. — **R. aphrodisi'aca,** medel som eggar könsdriften. — **R. aroma'tica,** aromatiska medel. — **R. balsa'mica,** balsamiska medel. — **R. cardi'aca,** hjärtmedel, hjärtstärkande medel. — **R. carminati'va,** väderfördrivande medel. — **R. catha'rtica,** renande (avförande) medel. — **R. ca'ustica** l. **R. cauthe'ria,** etsande medel. — **R. cholago'ga,** galldrivande medel. — **R. corrige'ntia,** medel, som förändra smak, lukt l. utseende på medikamenter. — **R. corrosi'va,** korroderande (etsande) medel. — **R. depilato'ria,** hårborttagande medel. — **R. deriva'ntia,** avledande medel. — **R. desinficie'ntia,** desinfekterande medel. — **R. diaphore'tica,** svettdrivande medel. — **R. digesti'va,** matsmältningsbefordrande medel. — **R. diure'tica,** urindrivande medel. — **R. dra'stica,** häftigt verkande (särskilt avförande) medel. — **R. eccopro'tica,** tarmtömmande (lindrigt avförande) medel. — **R. eme'tica,** kräkmedel. — **R. emollie'ntia,** uppmjukande medel. — **R. emmenago'ga,** menstruationsbefordrande medel. — **R. epispa'stica,** hudretande medel. — **R. escharo'tica,** etsande medel. — **R. excita'ntia,** upplivande medel. — **R. expectora'ntia,** upphostningsbefrämjande medel. — **R. febri'fuga,** febermedel. — **R. galactago'ga,** mjölkavsöndringsbefordrande medel. — **R. hæmosta'tica,** blodstillande medel. — **R. hidro'tica,** svettdrivande medel. — **R. hydrago'ga,** medel, som vid vattsot avlägsna vatten genom tarmen. — **R. hypno'tica,** sömnmedel. — **R. irrita'ntia,** retmedel. — **R. laxa'ntia,** laxermedel. — **R. lentiti'va** l. **lenicu'tia,** lindrigt lösande (avförande) medel. — **R. lithontri'ptica,** stenlösande medel. — **R. martia'lia,** järnmedel. — **R. mercuria'lia,** kvicksilvermedel. — **R. mucilagino'sa,** lenande, slemmiga medel. — **R. narco'tica,** sömngivande, narkotiska medel. — **R. neuro'tica,** nervmedel. — **R. nutrie'ntia,** näringsmedel. — **R. pe'ptica,** matsmältningsbefordrande medel. — **R. prophyla'ctica,** sjukdomsförekommande medel. — **R. purga'ntia,** rensande medel. — **R. pustula'ntia,** blåsdragande medel. — **R. refrigera'ntia,** kylande medel. — **R. resolve'ntia,** fördelande medel. — **R. revulsi'va,** avledande medel. — **R. rubefacie'nta,** hudretmedel. — **R. sacchari'na,** söttsmakande medel. — **R. seda'ntia** l. **R. sedati'va,** rogivande medel. — **R. sialago'ga,** spottdrivande medel. — **R. spagi'rica,** antimonmedel. — **R. stoma'chia,** magmedel. — **R. sty'ptica,** blodstillande medel. — **R. sudori'fera,** svettdrivande medel. — **R. tempera'ntia,** avkylande, lugnande l. törststillande medel. — **R. to'nica,** stärkande medel. — **R. vermi'fuga,** maskmedel. — **R. vesica'ntia,** blåsdragande medel.

Reme'dium, *pl.* **Reme'dia,** *sv. pl.* **Reme'dier,** *lat.*, medel; lagligen tillåten avvikelse i

myntets stadgade vikt l. halt; läkemedel. — **Remedium cardina'le** l. **principa'le,** den väsentliga beståndsdelen i ett medikament. Kallas även *Basis.* — **R. a'djuvans,** beståndsdel i ett medikament, som understöder verkan av basis. — **R. consti'tuens** l. **exce'piens,** medel, som tillsättas ett medikament för att giva detta lämplig form, konsistens l. kvantitet. — **R. co'rrigens** l. **o'rnans,** medel, som tillsättes ett medikament för att förbättra dettas smak, lukt l. utseende. — **R. suspensi'vum,** *jur.*, rättsmedel, genom vilket proceduren tills vidare avbrytes. — **Remedia ju'ris,** rättsmedel.

Re'merna, en belgisk folkstam.

Remgas, se *Rengas.*

Remi', se *Remis.*

Remi'gius, mansnamn (av *lat. re'mex, gen. re'migis,* roddare).

Remigre'ra (*lat. remigra're*), vandra tillbaka, återflytta.

Re'mingtongeväret, *krigsk.*, ett av amerikanen *Remington* uppfunnet bakladdningsgevär.

Reminisce'ns (*fr. reminiscence, lat. reminisce'ntia*), erinran, ofrivillig hågkomst; tanke, utan avsikt lånad ur andra författares l. kompositörers arbeten.

Remini'scere, *lat.*, eg. tänk på; namn på andra söndagen i fastan, så kallad efter begynnelseorden av Ps. 25: 6, som utgör texten till den dagens latinska mässa.

Remis l. **Partie remise,** *fr.* (*l.* römi' l. -ti' römi's; av *remettre,* uppskjuta, avstå), *spelt.*, remi, ett parti schack, som blir oavgjort och måste börjas om, emedan ingen av spelarna kan göra den andre matt.

Remi's, *jaktt.*, konstgjorda l. naturliga tillflyktsorter för villebrådet i skog och mark.

Remise, *fr.* (*l.* römi's), uppskov, anstånd; vagnslider; *handelst.*, remiss (se d. o.).

Remi'ss, Remi'ssa, Remissio'n, Remitte'nda, m. fl., se under följ. ord.

Remitte'ra (*lat. remi'ttere*), återsända, åter tillställa, överlämna; *handelst.*, översända (penningar, växlar l. d.); eftergiva. — **Remitte'nda,** *pl.*, bokhandelsartiklar, som varit lämnade i kommission och som återsändas till ägaren. — **Remitterande** l. **Remitte'nt,** *med.*, kallas en sjukdom, som tidtals minskas, utan att dock upphöra. — **Remittent,** avsändare av en *remissa* (se nedan); växelköpare, växeltagare; *med.* = *Remitterande* (se ovan). — **Remi'ss,** återsändning; återförvisning; *statsr.*, i riksdagen förslags hänvisning till utskotten; skrivelse från K. M. till myndighet med befallning om utlåtande i visst ärende; *handelst.* = *Remissa* (se d. o.). — **Remissdebatt,** yttranden av riksdagens ledamöter vid ärendes remiss till utskott; särskilt den debatt, som plägar äga rum vid utskottsremissen av statsverkspropositionen. — **Remi'ssa,** försändelse av penningar, växlar l. d.; penningar l. växlar, som översändas. — **Remissi'bel,** som kan efterskänkas. — **Remissio'n,** återsändande; eftergift, mildring (t. ex. av ett straff); *med.*, lindring (t. ex. i en feber). — **Remissi'v,** förenad med eftergift, mildring. — **Remisslage** (*l.* -la'sj), en viss procent, som förr tillkom lanträntmästarna vid penningremisser. — **Remissoria'l** (*nylat. remissoria'les li'tteræ*), *jur.*, återförvisningsskrivelse (varigenom ett rättegångsmål av en överdomstol visas åter till en underdomstol för ny handläggning).

Remmalag, fyrhjuligt åkdon för en häst, (flakvagn) med långa fotsteg längs sidorna. I Småland även höskrinda.

Re'mmare (*ty. Römer*), ett slags pokal med klotformig skål, vanligen av grönt l. ljusbrunt glas, företrädesvis brukad till Rhenvin; sjömärke.

Remolade l. **Remoulade,** *fr.* (*l.* römåla'dd, -mo-; av *remoudre,* ommala), ett slags kryddsås (av senap, salt, peppar, olja och vinättika); skarpsås.

Remollie'ntia, *lat.* (av *remolli're,* uppmjuka), *pl.*, *med.*, uppmjukande medel.

Remonstra'ns, Remonstra'nter, Remonstratio'n, se under följ. ord.

Remonstre'ra (*lat. remonstra're*), göra invändningar, motföreställningar, protestera. — **Remonstra'ns** l. **Remonstratio'n,** invändning, motföreställning. — **Remonstra'nter** l. **Arminia'ner** (efter stiftaren *Jakob Arminius*), ett religionsparti i Holland, som 1610 till de holländska ständerna inlämnade en s. k. *remonstrans,* ett försvar, som innehöll deras förnämsta trossatser.

Remont (*l.* -må'ngt l. -må'nt; *fr. remonte,* av *remonter,* förse med, utrusta), *krigsk.*, benämning på för krigsbruk anskaffade hästar, vilkas dressyr pågår. — **Remontskola,** skola, vid vilken remonter dresseras. — **Remonta'nter,** dets. som *Remonterande växter.* — **Remontantrosor,** rosor, som blomma om igen på eftersommaren. — **Remontdepå',** uppsamlingsplats för nyanskaffade, för armén avsedda hästar. — **Remonte'ra,** förse på nytt; anskaffa hästar för krigsbehov; blomma om. — **Remonterande växter,** växter, som blomma två gånger under vart växtlighetsskede. — **Remontering,** anskaffning av hästar för krigsbehov. — **Remonteringsmöten,** möten, där de nya remonterna besiktigas och antagas. — **Remontoa'r** (*fr. remontoir*), mekanism, medelst vilken fickur uppdragas och ställas; med dylik inrättning försett fickur.

Remora'l (av *lat. remus,* åra), uppsyningsman över roddare.

Remords, *fr.* (*l.* remå'r; av *lat. remorde're,* oroa, plåga, ängsla), samvetsagg, samvetskval.

Remotio'n, se under *Removera.*

Remo'tum, *bot.*, gles.

Remoulade, se *Remolade.*

Remove'ra (*lat. remove're*), undanröja, avlägsna; avsätta. — **Remotio'n** (*lat. remo'tio*), undanröjning, avlägsnande; avsättning.

Rempake'ra (*l.* rangpack-; *fr. rempaquer*), ompacka sill i tunnor.

Rempare'ra (*l.* rangpar-; *fr. remparer*), *krigsk.*, förskansa sig. — **Rempart** (*l.* rangpa'r), fästningsvall, förskansning.

Remphan, sannolikt solen, vilken judarna, som i åtskilliga religiösa bruk efterhärmade egypterna, tillbådo under benämningen himmelsdrottningen (se Apostlag. 7: 43).

Remplacera (*l.* rangplasse'ra; *fr. remplacer*), träda i stället för, efterträda; ersätta med; omsätta penningar, placera dem på annat håll. — **Remplacement** (*l.* -ma'ng) l. **Remplace'ring,** ersättning, särskilt en avgången tjänstemans ersättande genom en ny; omsättning av penningar.

Remplage, *fr.* (*l.* rangpla'sj; av *remplir*, fylla), påfyllning, fyllning i en mur.

Remployera (*l.* rangplåaje'ra; *fr. remployer*), åter använda; åter göra (ett kapital) fruktbart, omsätta.

Remünera'bel, Remunerati'v m. fl., se under följ. ord.

Remunere'ra (*lat. remunera're*), belöna, vedergälla. — **Remunera'bel,** värd att belönas. — **Remuneratio'n,** belöning, vedergällning. — **Remunerati'v** l. **Remunerato'risk,** belönande, vedergällande.

Remu's, se *Romulus.*

Ren, *pl.* **Re'nes,** *lat.*, *anat.*, njure. — **Ren adipo'sus,** *med.*, fettnjure. — **R. arcua'tus,** hästskonjure (genom sammanväxning upptill). — **R. mo'bilis,** rörlig (”vandrande”) njure. — **Renade'n,** medicinskt preparat på njure. — **Rena'l** (*lat. rena'lis*), som har avseende på njurarna.

Renaissance, *fr.* (*l.* rönäsa'ngs), pånyttförelse, återupplivande. Se vid. *Renässansen.*

Rena'l, se under *Ren.*

Renard, franskt mansnamn (*l.* röna'r; av *ty. Reinhard*, se d. o.), eg. räv; slug, listig.

Rena'scitur, *lat.*, födes på nytt.

Rena'te, *astr.*, en av småplaneterna.

Rena'tus, mans-, och **Rena'ta** l. **Rena'te,** kvinnonamn (av *lat. rena'sci*, pånyttfödas), pånyttfödd.

Rena'tus in æte'rnum, *lat.*, pånyttfödd till evig tid.

Renblomma, *bot.*, se *Ranunculus glacialis.*

Renbly, *handelst.*, vanligt handelsbly till skillnad från råvaran verkbly.

Rencontre, *fr.* (*l.* rangkå'ngtr), oförmodat möte; oväntad sammandrabbning. — **Renkonterstrid** (*l.* -ter-), *krigsk.*, oförberedd strid.

Re'nculi, *anat.*, njurlober.

Rendant, *fr.* (*l.* rangda'ng), skattmästare, redogörare, kassaförvaltare.

Rendement, *fr.* (*l.* rangdöma'ng), avkastning, behållning; produkt; maskineffekt.

Rende'narasen, österrikisk alpboskapsras.

Rendera (*l.* rangde'ra; *fr. rendre*, av *lat. re'ddere*, återgiva), avkasta, inbringa.

Rendez-vous (*l.* rangdevo') l. **Rendevu',** eg. inställ l. infinn eder; avtalat möte; kärleksmöte. — **Rendez-vous-ställning,** *krigsk.*, grundställning.

René, franskt mans-, **Renée,** franskt kvinnonamn (*l.* röne') = *Renatus* och *Renata* (se d. o.).

Renega't (av *lat. re*, ånyo, och *nega're*, förneka), trosförnekare, avfälling, särskilt en kristen, som övergått till muhammedanska läran; politisk överlöpare.

Re'nes, *lat.*, se *Ren*, njure.

Rene'tter (*fr. reinette, rainette*), en normandisk äpplegrupp, drottningäpple.

Renfana, se *Tanacetum.* — **Flyktig renfaneolja,** *farm.*, *Æthero'leum tanace'ti*, beredes av renfana och brukas mot mask.

Renforcera (*l.* rangfårse'ra; *fr. renforcer*), förstärka.

Rengas l. **Remgas,** japansk benämning på vissa i möbelindustrien och till panelarbeten använda träsorter av släktet *Gluta* m. fl.

Renite'ns, *lat.*, motspänstighet. — **Renite'nt,** motspänstig.

Renklor, se *Reine-claude.*

Renkonterstrid, se under *Rencontre.*

Renkultur l. **Renodling** kallas odling av en art l. ras av en mikroorganism på steriliserat näringsunderlag och under säkerhet för att infektion av andra mikroorganismer ej kan äga rum. Renodling av fanerogamväxter kallas *Pedigreekultur*, av högre djur *Renavel.*

Renlav, *bot.*, en av våra allmännaste och (som renföda) viktigaste lavar, *Clado'nia rangiferi'na.*

Renlosta, *bot.*, se *Bromus.*

Re'nner, mansnamn av tysk härkomst, löpare, springare.

Rennerfelts ugn, ljusbågsugn för stålframställning på elektrisk väg, uppfunnen av svensken *Ivar Rennerfelt.*

Renodling, se *Renkultur.*

Renofo'rm, *farm.*, inom kirurgien använt, blodstillande medel, framställt ur binjurar.

Renommé (*fr. renommée*), rykte, anseende. — **Par renommée** (*l.* - rönåmme'), efter ryktet, till namnet. — **Renomme'ra,** göra ryktbar. — **Renomme'rad,** berömd, ryktbar; ansedd. — **Renommi'st,** skrävlare, slagskämpe.

Renons (*l.* -nå'ngs; av *fr. renonce*, brist på kort i en färg), *spelt.*, som ej har kort i en viss färg; blottad, läns. — **Renonse'ra,** avstå ifrån, avsäga sig alla anspråk.

Reno-rena'l reflex (av *lat. ren*, njure), *med.*, återverkan på ena njuren av rubbning i den andras funktioner. — **Renoty'phus**, nervfeber med starka symtom av njurskada.

Renovatio'n, Renova'tum, se under följ. ord.

Renove'ra (*lat. renova're*), förnya; förbättra, upphjälpa; renskriva; *handelst.*, förnya en växel. — **Renovatio'n**, förnyande; förbättring. — **Renova'tum**, en sak, som blivit förnyad l. förbättrad.

Renpest, smittsam, ofta farsotartad, vanligen dödlig sjukdom hos renar, förorsakad av en genom sår å hud och slemhinnor upptagen bacill.

Ensläktet, *zool.*, hör till fam. Hjortdjur. Omfattar blott en art, *Ra'ngifer tara'ndus*, med flera lokala varieteter.

Renta'bel (av *fr. rente*, ränta), räntebärande, vinstgivande, indräktig. — **Rentabilite't**, vinstgivande beskaffenhet, indräktighet.

Rentiden, *arkeol.*, benämning på den äldre kvartärtiden i Europa, emedan renen då var ett av de viktigaste jaktdjuren.

Rentier, försvenskat även Rentjé, *fem.* **Rentière**, *fr.* (*l.* rangtie', -tiä'r; av *rente*, ränta), person, som lever av sina penningar, räntetagare.

Rentoale'ra (*l.* rangtåa-; *fr. rentoiler*), överflytta en målning på en ny duk. *Subst.* **Rentoalering**.

Rentrant, *fr.* (*l.* rangtra'ng), *krigsk.*, ingående vinkel i en befästningslinje.

Renue'ra (*lat. renu'ere*), avslå, vägra.

Renuntiatio'n, *lat.*, avsägelse av anspråk på något. — **Renuntiationsakt**, dokument, vari man förklarar, att man avstår från en rättighet. — **Renuntie'ra**, avsäga sig, avstå från.

Renverse'ra (*l.* rang-; *fr. renverser*), vända upp och ner, omstörta.

Renvoi, *fr.* (*l.* rangvåa'), återsändning; hänvisning (i skrifter o. s. v.).

Renässa'nsen (*fr.* renaissance [l. rönäsa'ngs]), eg. pånyttfödelsen, återupplivandet; den i början av 15:e årh. uti Italien framträdande och därifrån till andra länder utbredda rörelse (särskilt inom vitterhet och konst), som strävade att återuppväcka antikens kultur. — **Förrenässansen** l. **Protorenässansen**, förebud till renässansen (före 1400-t.). — **Ungrenässansen** (*ital. quattrocento*), renässansens första utvecklingsskede (i Italien från omkr. 1420 till 1500). — **Högrenässansen** (*ital. cinquecento*), renässansens andra utvecklingsskede (i Italien från 1500—80). — **Senrenässansen**, renässansens tredje utvecklingsstadium. — **Nyrenässansen**, se *Style François I.* — **Renässansstilen**, den stilriktning, som härskade under renässansen (1400-, 1500- och in på 1600-t.).

Reobatome'ter (av *gr. rhe'os*, ström, och *batometer*, se d. o.), *hydrogr.*, instrument för undersökning av strömriktningar, hastigheter och djup i havet.

Reofo'r (av *gr. rhe'os*, ström, och *fe'rein*, föra), *fys.*, ledningstråd, som sluter den elektriska strömmen från ett galvaniskt element. — **Reofore's**, *med.*, införandet i kroppen av läkemedel med den elektriska strömmens hjälp. — **Reoko'rd** (av *gr. chorde'*, sträng), apparat, varmed det elektriska ledningsmotståndet regleras l. mätes.

Reo'l (jfr *Regal*, av *mlat. rega*), hylla, bokhylla.

Reome'ter = *Galvanometer* (se d. o.). — **Reomo'tor** l. **Rheomotor** (av *lat. motor*, se d. o.), benämnes varje källa till en elektrisk ström (batteri, dynamo o. s. v.).

Reorganise'ra (*fr. réorganiser*), omorganisera, omskapa, ombilda. — **Reorganisatio'n**, omskapning, ombildning.

Reosko'p (av *gr. rhe'os*, ström, och *skope'in*, se), *fys.*, instrument för uppspårandet av svaga elektriska strömmar. — **Reosta't** (av *gr. stato's*, ställd, stående), apparat, varmed en elektrisk ström mätes l. hålles vid konstant styrka. — **Reota'n**, *fys.*, en elektrisk motståndsmetall av koppar, nickel och zink. — **Reota'xis** (av *gr. ta'xis*, ställning), *bot.*, plasmodiers rörelse i riktning mot en vattenström. — **Reoto'm** (av *gr. tome'*, avhuggning), strömbrytare. — **Reotro'p** (av *gr. trope'*, vändning), strömvändare. — **Reotropi'sm** (av *gr. trope'*, vändning), *bot.*, krökningsrörelse hos växternas rötter mot (*positiv r.*) l. med (*negativ r.*) rinnande vatten.

Rep., förk. för *lat. repeta'tus*, förnyas (på recept).

Repa'ndum, *lat.*, *bot.*, buktbräddad.

Repara'bel, Repara'tio damni, Reparatio'n, se under följ. ord.

Repare'ra (*lat. repara're*), laga, iståndsätta, förbättra; ersätta, gottgöra. — **Repara'bel**, som kan iståndsättas, förbättras, ersättas. — **Repara'tio damni**, skadeersättning. — **Reparatio'n**, lagning, iståndsättning, förbättring. — **Réparation d'honneur**, *fr.* (*l.* reparrasiå'ng dännö'r), hedersupprättelse.

Reparte'ra (*fr. répartir*), fördela.

Repartie, *fr.* (*l.* röparti'), kvickt och fyndigt svar.

Repartise'ra (*fr. répartir*), sinsemellan lika fördela, betala lika stor andel av kostnaderna för något. — **Repartitio'n**, lika fördelning mellan flera, betalning av lika stora andelar av vissa kostnader. — **Repartitionsskatt**, *jur.*, skatt, som repartiseras mellan kommunerna l. andra områden av staten. — **Repartitionsvis**, fördelningsvis, genom sammanskott av lika stora andelar.

Repasse'ra (*fr. repasser*), resa tillbaka, åter fara genom l. förbi; åter genomgå; stryka (linne o. d.).

Repe, *bot.*, se *Lolium.*

Repeal, *eng.* (*l.* ripi'l), upphävande, avskaffande; särskilt upplösandet av föreningen mellan Irland och England.

Repelle'ra (*lat. repe'llere*), *fys.*, stöta tillbaka. — **Repelle'ntia,** *pl.*, *med.*, tillbakadrivande läkemedel.

Re'pens, *lat.* (av *repa're*, krypa), *bot.*, krypande. — **Re'ptans,** *bot.*, krypande och rotslående.

Repenti'na, *lat.*, *pl.*, angelägna rättssaker.

Reperkussio'n (*lat. repercu'ssio*), tillbakakastning, återstudsning, brytning.

Repertoa'r (*fr. répertoire, lat. reperto'rium*), förteckning över för uppförande bestämda teaterpjäser; rollförteckning, lista över de roller en skådespelare l. sångare instuderat. — **Reperto'rium,** *lat.*, förteckning, sakregister, uppslagsbok.

Repeta'tus, se *Rep.*

Repete'nt, tysk benämning på universitetslärare (docent), som föreläsningsvis genomgår examenskursen med de studerande.

Repete'ra (*lat. repe'tere*), upprepa; omsäga; företaga upprepade gånger; på nytt genomgå (en läxa l. d.); inöva (en teaterpjäs, en roll etc.); slå timslag (om ur). — **Repete'rfartyg,** se *Repetitör.* — **Repetergevär** = *Magasinsgevär* (se d. o.). — **Repeterur,** ur, som slår timslagen, när man trycker på en fjäder. — **Repeti'tio est ma'ter studio'rum,** repetitionen är studiernas moder. — **Repetitio'n,** återupprepande, omsägning; förnyat genomgående (av en läxa l. d.); inövning (av teaterpjäser etc.). — **Repetitionscirkel,** ett astronomiskt cirkelinstrument. — **Repetitionstecken,** *tonk.* = *Repris* (se d. o.). — **Repetito'rium,** föreläsning, varvid det huvudsakligaste av det förut föredragna i korthet upprepas; lärobok, som innehåller en kort sammanfattning av någon vetenskap. — **Repetitö'r** (*fr. répétiteur*), eg. upprepare; vid somliga läroverk en biträdande lärare; *sjöv.*, repeterfartyg, fartyg, som upprepar signalerna.

Repetunda'rum, *lat.*, ämbetsbrott, bestående i olovlig fördel (bestickning, utpressning o. s. v.), som någon förskaffar sig i och genom ämbetsutövningen.

Re'ping, en sort kokosfibergarn.

Répit, *fr.* (*l.* repi'), uppskov, anstånd, rådrum.

Replace'ra (*fr. replacer*), sätta, ställa l. lägga på sitt förra ställe; omsätta (penningar).

Replâtrage, *fr.* (*l.* röplatra'sj), omgipsning av en vägg l. ett tak.

Repli, *fr.* (*l.* röpli'), dubbelt veck, fåll; slingring, krökning; *krigsk.*, stödjepunkt. — **Repli'ställning,** upptagsställning.

Replica'to, se under följ. ord.

Replice'ra (*lat. replica're*), svara, genmäla; invända. — **Replica'to,** *ital.*, *tonk.*, upprepat, återtaget. — **Repli'k** (*fr. réplique*), svar, träffande svar; i ett skådespel yttrande, som framkallar l. utgör ett svar; *jur.*, skrift, varmed svaranden bemöter kärandens inlaga; *konstt.*, reproduktion av ett konstverk; *tonk.*, en musikstämmas upprepande av en musiksats; som förut återgivits av en annan stämma. — **Replike'ra,** svara, giva träffande svar; i ett skådespel fälla en replik.

Replie'ra (*fr.*, se *replier*), stödja sig på; *krigsk.*, draga sig tillbaka mot ett skyddande föremål.

Repli'k, Replike'ra, se under *Replicera.*

Reponde'ra (*l.* -pång-; *fr. répondre*), svara; försäkra, ansvara, gå i borgen för något.

Repone'ra (*lat. repo'nere*), lägga tillbaka, lägga å sido; *med.*, återföra ett bråck l. en vrickad lem i dess urspr. läge. — **Reponi'belt bråck,** bråck, som kan införas. — **Repositio'n,** återinsättning, återbringande i rätt läge. — **Reposito'rium,** ställ, bokhylla.

Repo'rt (*eng. report* [*l.* ripå'rt]), redogörelse, berättelse, rapport; *handelst.*, skillnad mellan kursen å de växlar l. statspapper, som säljas per kontant, och dem, som säljas på tid. — **Reportage** (*l.* -pårta'sj), notisjakt, nyhetsanskaffning för tidning. — **Repo'rter** (*eng. reporter* [*l.* ripå'rtör]), tidningsreferent, notisjägare. — **Reporte'ra** (*lat. reporta're*), återbära, meddela nyheter.

Repos, *fr.* (*l.* röpå'), vila, ro, rast. — **Mon repos** (*l.* mång -), min ro, namn på lustslott. — **Reposoire** (*l.* röpåsåa'r), viloplats, viloaltare för det heliga sakramentet under kyrkliga processioner.

Repositio'n, Reposito'rium, se under *Reponera.*

Reposoire, se under *Repos.*

Repousse'ra (*fr. repousser*), stöta l. driva tillbaka; tillbakaslå, fördriva; driva i metall, pussera (se d. o.). — **Repoussoir** (*l.* -såa'r), verktyg för drivning i metall.

Reprehende'ra, *lat.*, klandra, tillrättavisa.

Representant, Representatio'n, Representati'v m. fl., se under följ. ord.

Represente'ra (av *lat. repræsenta're*, förete, giva en bild av), framställa; föreställa; företräda någon frånvarande, vara någons ställföreträdare; föra stat, uppträda i överensstämmelse med sin samhällsställning. — **Representa'nt,** ställföreträdare, ombud, målsman. — **Representanternas hus,** ena avdelningen av folkrepresentationen i Nordamerikas Förenta stater. — **Representatio'n,** ställföreträdarskap; teaterföreställning; samling av representanter, särskilt en nations ombud. — **Representationsrätt,** rätt att representeras; rätt att välja representanter. — **Representati'v,** ställföreträdande; typisk; som kan representera på ett värdigt sätt; som är grundad på val av folkombud; som består av

dylika. — **Representativ statsförfattning** l. **Representativsystem,** statsförfattning, enl. vilken folket genom valda ombud deltager i statsförvaltningen och lagstiftningen.

Repressa'lier (*fr. représailles,* av *lat. reprehe'ndere,* fasthålla), vedergällning; tvångsmedel, som en stat använder mot en annan för att få upprättelse för en skymf l. ersättning för en tillfogad skada.

Repressio'n, Repressi'v, se under *Reprimera.*

Réprimand (*l.* -ma'ngd, av *fr. Reprimande*), förebråelse, tillrättavisning. — **Reprimande'ra,** förebrå, tillrättavisa.

Reprime'ra (*lat. repri'mere*), undertrycka, tillbakatränga; dämpa, hämma. — **Repressio'n,** undertryckande; avvärjande, hämmande. — **Repressi'v,** hämmande, dämpande, undertryckande. — **Repressiva åtgärder,** undertryckande, hämmande mått och steg.

Repri's (*fr. reprise,* av *reprendre, lat. reprehe'ndere,* återtaga), återtagande, återerövring; återuppförande av en förut nedlagd teaterpjäs; *tonk.,* omtagning av en sats i ett tonstycke; tecken för den del av musikstycket, som skall tagas om; *handelst.,* växelkursens l. varuprisens stigande efter ett föreg. sjunkande. — **Reprise** (*l.* -i's), *fäktk.,* förnyat anfall, återstöt.

Repristinatio'n (av *lat., re,* åter, och *pri'stinus,* föregående), återupptagande av något förutvarande.

Reprobatio'n, *fr.,* förkastelse; fördömande; motbevis.

Reproche, *fr.* (*l.* röprå'sj), förebråelse, tillvitelse. — **Reprocha'bel,** klandervärd, straffvärd. — **Reproche'ra,** förebrå, tillvita.

Reproduce'ra (av *lat. re,* åter, och *produ'cere,* framalstra), ånyo framalstra, frambringa l. förete; återkalla i minnet; trycka om, trycka av. — **Reproduktio'n,** förnyat framalstrande l. frambringande; mångfaldigande; avtryck. — **Reproduktionsgrundval** l. **Engra'm,** *psyk.,* de i centrala nervsystemet avsatta spår av sinnesintrycken, som möjliggöra minnesreproduktionen. — **Reproduktionskamera,** specialkonstruerad kamera för den fotomekaniska reproduktionstekniken (autotypi o. s. v.). — **Reproduktionsorgan,** växternas fortplantningsorgan. — **Reproduktionspiano,** mekaniskt piano. — **Reprodukti'v,** åter framalstrande; mångfaldigande. — **Reproduktivt skott,** *bot.,* blomma l. blomställning. — **Reproduktivite't** l. **Reproduktionskraft,** förmågan att ånyo frambringa l. framalstra.

Repstav, *byggn.,* en som ett rep utformad list.

Repta'ntia, *zool.,* en grupp kräftdjur av underordn. T i o f o t i n g a r. Hit höra vår vanliga kräfta, hummer, kejsarhummer och s. k. pansarkräftor.

Repti'lia, *zool.,* se *Reptilier.*

Reptiliefonden, Reptilie- l. **Reptilpress,** se under följ. ord.

Repti'lier (*lat. repti'lia,* av *re'pere,* krypa, kräla), *zool.,* kräldjur. — **Reptiliefonden** (*ty. Reptilienfonds*), spenamn på *Welferfonden* (se d. o.). — **Reptiliehjärta,** *med.,* missbildning med blott en hjärtkammare. — **Reptilie-** l. **Reptilpress,** i regeringens tjänst stående tidningar, som bekämpa hemliga statsfiender; vissa tidningar, i tjänst hos det för tillfället vid statsrodret befintliga partiet; fal och lömsk press.

Republice'ra, *nylat.* (*fr. republier*), ånyo offentliggöra; på nytt utgiva av trycket. — **Republikatio'n,** förnyat offentliggörande; förnyat utgivande av trycket.

Republi'k (*fr. république,* av *lat. res pu'blica,* det offentliga, det allmänna), fristat, folkherravälde; stat, i vilken högsta verkställande makten utövas av en för bestämd tid vald, ansvarig person.)(M o n a r k i. — **Aristokratisk republik,** republik, där makten innehaves av en med särskilda företrädesrättigheter utrustad klass. — **Demokratisk republik,** republik, där folket självt deltager i statens styrelse och i valet av dess överhetspersoner. — **Republika'n,** medlem av en republik, fristatsborgare; anhängare av republiken. — **Republikanise'ra,** göra till en fristat; göra böjd för republiken. — **Republikani'sm,** egenskapen att vara republikansk; förkärlek för republiken. — **Republika'nsk,** friborgerlig, som angår l. har avseende på republiken. — **Republikanska kalendern,** enl. vilken året indelas i 12 månader med 30 dagar i varje och var månad i 3 dekader (se *Dekad*), var i Frankrike gällande från den 5 okt. 1793 till den 1 jan. 1806.

Republikatio'n, se under *Republicera.*

Repudie'ra (*lat. repudia're,* av *pude're,* blygas), förkasta, avslå; skiljas, upplösa äktenskapet. — **Repudiatio'n,** förkastande, avslag; äktenskapsskillnad. — **Repu'dium necessa'rium,** nödvändigt, rättsligt grundad l. påbjuden äktenskapsskillnad. — **Repudium volunta'rium,** frivilligt upplösande av äktenskapet.

Repugnans, Repugnant, Repugnatio'n, se under följ. ord.

Repugne'ra (*lat. repugna're*), strida emot, sätta sig emot; vara motbjudande; känna motvilja. — **Repugnans** l. **Repugnatio'n,** motstånd, genstävighet; motvilja. — **Repugnant,** motsträvig.

Repu'ls (*lat. repu'lsum,* av *repe'llere,* stöta tillbaka), avvisande, förkastande, avslående svar. — **Repulse'ra,** avvisa, tillbakastöta, avslå. — **Repulsio'n,** tillbakastötning, tillbakastudsning. — **Repulsionsmotor,** elektrisk motor, konstruerad som en seriemotor, men med ankaret kortslutet

genom borstarnas förbindning. — **Repulsi'v** l. **Repulso'risk,** tillbakastötande.

Repusse'ra = *Repoussera* (se d. o.).

Reputa'bel, se under följ. ord.

Reputatio'n (av *lat. reputa'tio,* beräkning), rykte, anseende. — **Reputa'bel** l. **Repute'rlig,** aktningsbjudande, ansedd.

Requabatteriet, *krigsk.,* en under amerikanska inbördeskriget använd skjutmaskin.

Requête, *fr.* (*l.* rökä't [hårt k]), ansökan, böneskrift, inlaga.

Re'quiem, *lat.* (*ack.* av *lat. re'quies,* vila, ro), inom katolska kyrkan mässan för de döda, själamässan, som börjar med orden *"Re'qiucm æte'rnam do'na e'is, Do'mine"* (giv dem, Herre, den eviga vilan). — **Requie'scat in pa'ce,** förk. **R. I. P.,** vile (han l. hon) i frid! slutorden i själamässan.

Re'rer, fornnordiskt konunganamn.

Re'rum conco'rdia cu'stos, *lat., ordspr.,* endräkt är ett samhälles yppersta skyddsmakt.

Re'rum nova'rum, *lat.,* påvlig rundskrivelse, utfärdad 1891 till vägledning i kyrkans socialreformatoriska arbete.

Res, *lat.,* sak, ting. — **R. alie'na,** främmande egendom. — **R. anci'pitis u'sus,** tvetydigt gods, relativt krigskontraband. — **R. commu'nis,** gemensam egendom. — **R. du'bia,** en tvivelaktig sak. — **R. fi'sci,** en statens l. kronans egendom. — **R. illi'cita,** se under *Illicite.* — **R. immo'biles,** orörliga saker. — **R. mo'biles,** rörliga saker. — **R. natura'les,** naturliga ting. — **R. nulli'us,** ingens egendom, en sak, som ej äges av någon. — **R. nullius ce'dit occupanti,** en sak, som ej äges av någon, tillfaller den, som först sätter sig i besittning av densamma. — **R. pe'ssimi exe'mpli,** mycket dåligt exempel. — **R. præternatura'les,** övernaturliga ting. — **R. publi'ca,** det offentliga, det allmänna, staten. Jfr *Republik.*

Resar l. **Bergresar,** se *Rese.*

Resch metibta, *hebr.,* överhuvudet för de judiska högskolorna i Babylonien.

Resco'ntra, *ital., handelst.,* avräkningsbok, kontokurantbok, handelsbok, som innehåller endast levande konti.

Rese l. **Bergrese,** *nord. myt.,* jätte.

Rese'da, *bot.,* växtsläkte tillhörande fam. *Reseda'ceæ.* — **R. lu'tea,** gulreseda (Gotland). — **R. lute'ola,** vau, sandstränder i s. Sverige. Lämnar ett gult färgämne, "vau". — **R. odora'ta,** från Egypten införd trädgårdsväxt, högt skattad för sin vällukt, odlad i en mångfald former. — **Resedaolja,** eterisk olja i *R. odorata,* använd vid parfymfabrikation.

Reseda'ceæ, *bot.,* växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Se *Reseda.*

Reseförbud, förbud för gäldenär att avresa från en ort, innan han gjort rätt för sig.

Resektio'n (av *lat. reseca're,* avskära), *med.,* avskärande l. avsågande av en del av ett organ. — **Resektionstänger,** tandtänger med skarpa käftar, som vid tandutdragning avklipper även omgivande partier av käkbenet.

Rese'ner (av *lat. resi'na*), hartser.

Resenä'r, resande.

Resereglemente, K. M:ts bestämmelser ang. resekostnads- och traktamentsersättning vid förrättningar i statens ärende.

Rese'rv, Reservant, Reservatio'n m. fl., se under följ. ord.

Reserve'ra (*lat. reserva're*), undantaga, lägga undan, förvara; spara för nödfall; förbehålla. — **Reservera sig,** förklara, att man icke instämmer i ett beslut, som blivit fattat. — **Reserve'rad** (*fr. réserve*), tillbakadragen, förbehållsam; varsam, betänksam. — **Rese'rv** (*fr. réserve*), besparing, avsedd att begagnas i nödfall; *krigsk.,* truppavdelning, som under en drabbning sparas till det avgörande ögonblicket. — **Reservfond,** kapital, avsatt för att täcka möjliga förluster. — **Reserva'ndo,** med förbehåll. — **Reserva'nt,** person, som reserverat sig. — **Reserva'tio menta'lis,** *nylat.,* hemligt förbehåll. — **Reservatio'n,** förbehåll, villkor; förklaring, att man icke instämmer i ett beslut, som blivit fattat; område, som upplåtits för visst ändamål. — **Påvliga reservationer,** påvens rätt att utdela andliga ämbeten och förläningar. — **Reservationsanslag,** medel, anslagna till ett visst ändamål. — **Reservationskrav,** *förv.,* hos skattskyldig av uppbördsman anställda krav. — **Reserva'tis reserva'ndis,** med förbehåll av det, som måste förbehållas. — **Reservi'st,** i reserven tjänande soldat. — **Reservkapitalet,** 1690 bildad understödskassa för indelta kavalleriet. — **Reservnäring** l. **Upplagsnäring,** *bot.,* i vissa delar (stam, rot, stjälkknölar m. fl.) av växten upplagrad näring för framtida behov, t. ex. stärkelse, socker, inulin, fett m. fl. — **Cum reservatio'ne,** med förbehåll.

Reservoa'r (*fr. réservoir*), behållare, förvaringsrum. — **Reservoarpenna,** en med bläckbehållare i skaftet försedd penna, i vilken bläcket vid skrivning automatiskt rinner fram till spetsen.

Reside'ns, Reside'nt, se under följ. ord.

Reside'ra (av *lat. reside're,* sitta kvar), bo, vistas, hava sitt huvudsäte. — **Reside'ns** (*fr. résidence*), boningsplats, vistelseort, bostad (t. ex. för en furste l. landshövding); huvudsäte, huvudstad. — **Residensstad,** huvudstad, länsstyrelsesäte. — **Reside'nt** = *Ministerresident* (se d. o.). — **In resi'duo,** i rest, ännu övrig. — **Residua'lluft,** den luft, som kvarstår i lungan sedan normal utandning företagits. — **Residualurin,** i blåsan kvarblivande urin efter urinering. — **Resi'duum,** återstod, rest, bottensats.

Resignata'rius, Resignatio'n m. fl., se under följ. ord.

Resigne'ra (*lat. resigna're*), foga sig i sitt öde, underkasta sig; nedlägga en befattning, avstå från något. — **Resigne'rad**, tåligt undergiven, som fogar sig i sitt öde. — **Resignata'rius** l. **Resignatä'r**, person, till vars förmån en avsägelse l. ett avträdande äger rum. — **Resignatio'n**, nedläggande av en befattning, avstående från något; tålig undergivenhet, självförsakelse.

Resiliatio'n, *lat.*, tillbakaträdande; upphävande av ett fördrag.

Resilla, *sp.* (*l.* -si'lja), silkesnät, vilket av andalusiskorna bäres som hårprydnad.

Re'simus, *lat.*, *bot.*, tillbakaböjd.

Resi'na, *lat.*, harts. — **R. acaroi'des**, akaroidharts (se d. o.). — **R. a'lba**, furuharts. — **R. a'nime**, animeharts (se d. o.). — **R. be'nzoës**, *farm.*, bensoeharts, fås från Ostindien av *Sty'rax*-arter. — **R. ce'dri**, cederträharts. — **R. colopho'nium**, kolofonium (se d. o.). — **R. copa'l**, se *Kopal.* — **R. da'mmara**, se *Dammarharts.* — **R. draco'nis**, se *Drakblod.* — **R. ela'stica**, kautschuk (se d. o.). — **R. e. terebinthina'ta**, plastiskt radergummi (se *Tryckradergummi*). — **R. ele'mi**, se *Elemi.* — **R. guaja'ci**, guajakharts (se d. o.). — **R. jala'pæ**, jalapaharts (se d. o.). — **R. la'cca**, gummilacka (se d. o.). — **R. lada'num**, se *Ladangummi.* — **R. lu'tea no'væ Be'lgiæ**, gult xanthorrœaharts (se d. o.). — **R. ma'stix**, mastix, ett harts, som fås av den i Medelhavstrakterna växande busken *Pista'cia Lentiscus.* Brukas till lack, fernissor, tandkitt m. m.—**R. pi'ni fla'va**, ljust harts, *Pix a'lba*, erhålles av åtskilliga *Pinus*-arter i Europa och Amerika. — **R. podophy'lli**, podofyllin (se *Rhizoma podophylli*). — **R. sandara'ca**, se *Sandarak.* — **R. scammo'nii**, skammoniumharts (se d. o.). — **R. storax** l. **styrax**, se *Storax.* — **R. tacamaha'ca**, se *Takamahaka.* — **R. toluta'nta**, se *Tolubalsam.* — **R. xanthorrhœ'a**, se *Xanthorrhœa.* — **Resi'neon**, eterisk beckolja, erhålles därigenom, att man destillerar tjära med pottaska. — **Resinö's**, hartsartad.

Resi'næ, *bot.*, växande på kåda.

Resina't, *kem.*, hartstvål, salter av hartssyror. — **Resinatfärger**, föreningar mellan basiska färgämnen och hartssyror.

Resini't, ett slags *Bakelit* (se d. o.).

Resino'ler l. **Resino'lsyror**, *kem.*, hartssyror.

Resiste'ns, **Resiste'nt**, se under följ. ord.

Resiste'ra (*lat. resi'stere*), göra motstånd; uthärda. — **Resiste'ns** (*fr. résistance*), motstånd, fasthet. — **Resistensgebi't**, *geol.*, område av jordskorpan, som under lång tid förblivit opåverkat av veckningsrörelser. — **Resiste'nt** säges om ett ämne, som gör motstånd mot ingrepp.

Resisti'n, en elektrisk motståndsmetall.

Resi't, **Resito'l**, former av *Bakelit* (se d. o.).

Res judica'ta, *lat.*, rättssak.

Resko'ntra, se *Rescontra.* — **Reskontre'ra** = *Skontrera* (se d. o.).

Reskribe'ra (av *lat. rescri'bere*, skriva tillbaka), utfärda (en befallning). — **Reskri'pt** (*lat. rescri'ptum*), en av högre myndighet till en lägre utfärdad skriftlig befallning; en från regeringen utgången bestämmelse. — **Reskriptio'n**, *handelst.*, penninganvisning.

Reso'l, desinfektionsmedel av tjära, pottaska och metylalkohol för fäkalier; en som fernissa använd lösning av *Bakelit* (se d. o.).

Resolu't, **Resolutio'n**, **Resolve'nt** m. fl., se under följ. ord.

Resolve'ra (av *lat. reso'lvere*, upplösa), avgöra, besluta; avkunna utslag; *språkv.*, upplösa satser och redogöra för ordens böjning m. m. — **Resolu't** l. **Resolve'rad** (*fr. résolu*), beslutsam, rask, tilltagsen. — **Resolutio'n** (*lat. resolu'tio*), upplösning; *språkv.*, upplösning av satser och redogörelse för ordens böjning m. m.; beslut, sammanfattning av en diskussion; *jur.*, utslag, dom; *med.*, uppsugning av *exsudat* (se d. o.). — **Resolu'tio nervo'rum**, nervförlamning. — **Resoluti'v**, fördelande; upplösande. — **Resolve'nt**, *mat.*, en funktion av en algebraisk ekvations rötter; även benämning på resolventekvationen. — **Resolve'ntia**, *pl.*, *med.*, fördelande medel.

Reso'n (*fr. raison*, av *lat. ra'tio*, förnuft), grund, skäl; hovsamhet, billighet, skälighet. — **Resona'bel** (*fr. raisonnable*) l. **Resonlig**, förnuftig, hovsam, medgörlig, som tager skäl. — **Resonema'ng** (*fr. raisonnement*), slutledning, förnuftsslut; anförande av skäl och grunder; samtal; invändning. — **Resonemangsparti**, äktenskap, som ingås blott av förnuftsskäl. — **Resone'ra** (*fr. raisonner*), draga slutsatser; anföra skäl och grunder; samtala; göra invändningar. — **Resonö'r** (*fr. raisonneur*), person, som gärna resonerar; i moderna komedier en moraliserande och satiriserande personnage.

Resonans (*l.* -na'ngs; *fr. résonnance*, av *lat. resona're*, genljuda), återljud, genljud, åter- l. efterklingande av en ton; förståelse. — **Resonansbotten**, en å vissa musikaliska instrument anbringad träskiva, som tjänar till ljudets förstärkande. — **Resonansfigurer**, figurer, som bildas å en med fin sand beströdd resonansbotten, då strängarna vibrera. — **Resonanslåda**, lådlik resonansbotten till en stämgaffel. — **Resona'nt**, återljudande, genljudande; *fonet.*, språkljud, vars kvalitet bestämmes av resonans. — **Resona'tor**, apparat, som förstärker toners egen svängning; ledare med viss svängningsmassa, använd för att påverka en oscillators med samma frekvens utgående vågor.

Resonansteorien, *fys.*, se *Young-Helmholtz-ska teorien.*

Resonema'ng, Resone'ra, Resonö'r, se under *Reson.*

Resorbe'ra (*lat. resorbe're*), insuga, uppsuga. Jfr *Absorbera.* — **Resorbe'ntia,** *pl., med.*, insugande medel. — **Resorptio'n,** insugning. fr *Absorption.*

Resorbi'n (av *lat. resorbe're*, insuga), *farm.*, salveunderlag av vax, olja, såpa och gelatin.

Resorci'n, *kem.*, meta-dioxibensol, ett antisepticum. Brukas även till färgämnen. — **Resorcinblått, Resorcinftalei'n,** se *Fluorescein.* — **Resorcingult,** se *Tropæolin.* — **Resorcino'l,** *farm.*, brunt pulver av resorcin och jodoform, brukat mot hudsjukdomar, särskilt psoriasis.

Resorptio'n, se under *Resorbera.*

Resp., förk. för *Respondens* (se d. o.) och för *Res publica* (se d. o.).

resp., förk. för *respektive* (se d. o.).

Respe'kt (*lat. respe'ctus*, eg. tillbakablick, hänsyn, av *respi'cere*, se tillbaka), aktning, vördnad; fruktan. — **Respektdagar** = *Diskretionsdagar* (s. d. o.). — **Respekta'bel,** aktningsvärd; ansenlig; solid. — **Respektabilite't,** aktningsvärdhet. — **Respekte'ra,** bära aktning för, vörda; taga hänsyn till, skona. — **Respekti'v,** tillkommande var och en särskilt; var i sin stad; ömsesidig. — **Respekti've,** med avseende särskilt på var och en; i angiven ordning; l. också. — **Respe'ctus parente'læ,** släktvördnad.

Respira'bel, Respiratio'n, Respira'tor m. fl., se under följ. ord.

Respire'ra (*lat. respira're*), andas. — **Respira'bel,** som utan våda för hälsan kan inandas. — **Respiratio'n,** andning. — **Respirationsapparat,** apparat, som bringar frisk luft åt personer, vilka arbeta i dålig luft. — **Respirationsorgan,** *anat.*, de kroppsdelar, som medverka vid in- och utandningen. — **Respira'tor,** apparat, som anbringas framför mun och näsa för att uppvärma den luft, som inandas, l. på annat sätt skydda respirationsorganen. — **Respirato'risk,** som har med andningen att göra.

Respi'ro, *ital., handelst.*, uppskov, anståndstid, uppskjuten betalningstid. — **Respirodagar** = *Diskretionsdagar* (se d. o.).

Respi't (*l.* även -pi'; *fr. répit, ital. rispètto,* av *lat. respe'ctus,* hänsyn), uppskov, anstånd; *handelst.*, uppskov under vissa dagar efter förfallodagen med inlösen av en växel. — **Respitdagar,** anståndsdagar. Se vid. *Diskretionsdagar.*

Respo'ndens, Responde'nt m. fl., se under följ. ord.

Responde'ra (*lat. responde're*), svara; vid en disputation (se d. o.) uppträda som respondent (se följ. ord). — **Respo'ndens** l. **Responde'nt,** svarande; försvarare av en vetenskaplig avhandling (jfr *Disputation*). — **Respondentia** l. **Respondentiabrev,** *sjöv.*, sjöväxel, ett slags *bodmeribrev* (se d. o.). — **Responsa'bel** (*fr. responsable*), ansvarig. — **Responsabilite't,** ansvarighet. — **Responsi'v,** svarande, som innehåller svar. — **Responso'rium,** *tonk.*, kyrklig växelsång mellan prästen och församlingen l. kören. — **Respo'nsum,** svarsskrift, betänkande, skriftligt utlåtande.

Responsible government, *eng.* (*l.* rispå'nsöbbl ga'vernment), ”ansvarig styrelse”, beteckning för styrelsen i Englands självstyrda kolonier.

Res pu'blica, se under *Res.*

Res secu'ndæ a'nimos i'nstant, *lat. ordspr.*, lycka ger mod.

Ressemblance, *fr.* (*l.* resangbla'ngs), likhet, överensstämmelse. — **Ce qui se ressemble s'assemble** (*l.* ski sö ressa'ngbl sassa'ngbl), lika barn leka bäst, kaka söker maka.

Ressentiment, *fr.* (*l.* resangtima'ng), efterkänning, eftersläng; bitter hågkomst; agg, groll.

Ressort, *fr.* (*l.* resså'r), spänstighet; fjäder, drivfjäder (se vid. *Resårer*); domsaga. — **Ressorte'ra** (*fr. ressortir*), lyda l. höra under en domsaga l. d., sortera under.

Ressource, *fr.* (*l.* reso'rs), se *Resurs.*

rest., förk. för *lat. restaura'vit*, har återställt, förbättrat.

Rest, Resta'ntier, se under *Restera.*

Restaura'ng, Restaurant, Restauratio'n, Restauratri's, Restauratö'r m. fl., se under följ. ord.

Restaurati'v regeneratio'n, se *Regeneration.*

Restaure'ra (*lat. restaura're*), återställa, åter iståndsätta; återupphjälpa (skadade byggnadsverk, tavlor o. d.). — **Restaurant,** *fr.* (*l.* räståra'ng) l. **Restaurang,** värdshus, källare, finare matställe. — **Restaura'ntia,** *pl., med.*, stärkande medel. — **Restauratio'n** (*lat. restaura'tio*), återställande, återupprättande; återupphjälpande (av konstverk); en fördriven dynastis återuppsättande på tronen (särskilt huset Stuarts i England [1660] och huset Bourbons i Frankrike [1814]); utskänkningsställe, värdshus, enklare matställe. — **Restauratö'r,** *fem.* **Restauratri's,** person, som restaurerar (särskilt konstverk); värdshusvärd, källarmästare. — **Restaure'ring,** dets. som *Restauration.*

Reste, *fr.* (*l.* rässt), rest, återstod, kvarleva, lämning. — **Les beaux restes,** se under *Beau.*

Reste'ra (*lat. resta're*), vara l. bliva över, återstå; *handelst.*, vara utestående (om fordringar). — **Rest** (*fr. reste, ital. re'sto*), återstod, lämning, överskott; *mat.*, det, som återstår, när en subtraktion avslutats, l. när vissa andra räkneoperationer utförts så långt som möjligt. — **Restlängd,** förteckning över ej i laga ordning betalda utskylder. — **Resta'ntier,** *handelst.*, kvar-

stående l. utestående fordringar; *förv.*, vid uppbördstämman ej influten del av utskylderna.

Resti'nga, *bot.*, sandområden med låg träd- och buskvegetation på Brasiliens kuster.

Restitue'ra (*lat. restitu'ere*), återställa, återgiva; *jur.*, återinsätta i rättigheter. — **Restitutio'n**, återställande, återgivande; *handelst.*, återbetalning av erlagda tullavgifter; *jur.*, återinsättande i rättigheter. — **Restitutionsediktet**, ett av kejsar Ferdinand II år 1629 utfärdat påbud, enl. vilket de tyska protestanterna skulle till katolikerna återställa alla sedan fördraget i Passau 1552 av de förra indragna stift, kyrkor och kloster. — **Restitutionskriget**, benämning på Ludvig XIV:s krig mot Tyskland 1694. — **Restitu'tio ad i'ntegrum**, fullständig läkning. — **R. cenu defe'cto**, läkning med efterlämnad mindervärdighet. — **R. expensa'rum**, kostnadsersättning. — **R. fata'lium**, återgivande av förlusten rätt. — **R. in i'ntegrum**, återinsättande i sitt förra stånd. — **R. natura'lium**, lagligt erkännande av s. k. oäkta barn. — **Restitu'tor**, återuppbyggare, återupprättare.

Restkväve, *med.*, kväverest i blodet, sedan all äggvita praktiskt är borta.

Restladdning, *fys.*, laddning, som är kvar i en kondensator efter dess urladdning och som ger sig tillkänna så småningom.

Restlängd, se under *Restera.*

Restriktio'n, Restrikti'v, se under följ. ord.

Restringe'ra (*lat. restri'ngere*), åtdraga, inskränka. — **Restriktio'n**, inskränkning, förbehåll, villkor. — **Restrikti'v**, inskränkande.

Reststrålar, *fys.*, ljusstrålar, för vilka ett ämnes reflexionsförmåga är väsentligt större än för strålar av såväl längre som kortare våglängd.

Resu'l-Alla'h, *arab.*, Guds sändebud, ett binamn till Muhammed.

Resuli'derna, arabisk härskarsläkt i Jemen.

Resulta'nt, Resulta't, se under följ. ord.

Resulte'ra (av *lat. resulta're*, hoppa l. studsa tillbaka), härröra, uppkomma av, vara en följd av. — **Resulterande kraft**, *mek.*, resultant (se d. o.) till vissa krafter. — **Resulta'nt**, *mek.*, en kraft, som uppkommer genom sammansättning av flera givna krafter; medelkraft. — **Resulta't**, utfall, följd, slutföljd, slutlig verkan.

Resumé, se under följ. ord.

Resume'ra (av *lat. resu'mere*, ånyo taga, åter börja), i korthet upprepa, sammanfatta huvudpunkterna av. — **Resumé**, *fr.* (*l.* resyme'), **Resymé** l. **Resumtio'n**, kort översikt l. sammanfattning, anförande av huvudpunkterna. — **Resumti'va**, *pl.*, *med.*, stärkande medel.

Resupina't, Resupina'tum, *lat.*, *bot.*, nedliggande på marken.

Resupine'rad (av *lat. resupi'nus*, bakåtlutad), *bot.*, kallas en blomma l. ett blad, som vänder övre delen nedåt genom vridning av skaft, fruktämne l. skiva.

Resurge'ra (*lat. resu'rgere*), åter uppstå. — **Resurre'ctio Do'mini**, eg. Herrans uppståndelse; påskdagen. — **Resurrektio'n** (*lat. resurre'ctio*), återuppståndelse från de döda. — **Resurrektioni'ster**, en av de många katolska religiösa kongregationer som avlöst de eg. munkordnarna. — **Resurrektionsmän**, liktjuvar i England, vilka uppgräva lik för att sälja dem åt anatomerna.

Resu'rs (*fr. ressource*), hjälpmedel, utväg, tillgång.

Re'sus-apa, se *Bunder.*

Resymé, se *Resumé.*

Reså' (*fr. réseau*), *astr.*, nät av mot varandra vinkelräta linjer på fotografisk plåt, som användes för astronomiskt ändamål.

Reså'rer (*fr. ressorts*), *pl.*, spiralfjädrar i möbler och madrasser; kautschukisättningar i kläder, skodon o. s. v.

Reta'bel, Retable, *fr.* (*l.* röta'bbl) l. **Reta'bulum**, *lat.*, altaruppsats, altarskåp, skärm l. vägg bakom altaret.

Retable'ra (*fr. rétablir*), återställa, återupprätta; återinsätta (i värdighet, rättigheter etc.). — **Rétablissement** (*l.* retablissma'ng), återställande, återupprättande; återinsättning (i värdighet, rättigheter etc.).

Retalie'ra (*lat. retalia're*), vedergälla med lika. — **Retaliatio'n**, vedergällning med lika.

Retard, *fr.* (*l.* röta'r; av *lat. retarda're*, göra långsam), dröjsmål, uppskov. — **Retarda'ndo**, se *Ritardando.* — **Retarda't**, *handelst.*, utestående medel l. fordringar. — **Retardatio'n** (*fr. retardement*), dröjsmål, uppskov; avtagande i hastighet. — **Retarde'ra**, fördröja; uppehålla, försinka; sätta i långsammare gång. — **Retarde'ring**, *bot.*, konstgjord förlängning av växters vintervila.

Retaxe'ra (jfr *Taxera*), ånyo beskatta.

Re'te, *anat.*, nät, ådernät. — **Rete malpi'ghi**, *anat.*, "malpighiska lagret", det under överhuden befintliga lagret i huden.

Rete'n, *kem.*, ett kolväte, som fås vid destillation av harts l. ved, vilken innehåller mycket harts.

Retentio'n, Retenti'v m. fl., se under *Retinera.*

Retia'rier (av *lat. re'te*, nät), i det gamla Rom ett slags gladiatorer, vilka betjänade sig av ett nät för att därmed fånga och snärja sin motståndare.

Reticella, *ital.* (*l.* -tjä'lla), "litet nät", sytt spetsarbete i nätmönster, av renässanstyp.

Retice'ns, se under följ. ord.

Retice'ra (*lat. retice're*), förtiga. — **Reti-**

ce'ns, förtigande; *talk.* = *Aposiopesis* (se d. o.).

Reticula'tus, *bot.*, nätlik.

Réticule, *fr.* (*l.* -ky'll [hårt k]. av *lat. reti'culum*, litet nät), redikyl (se d. o.).

Reti'culum, *lat.*, litet nät; *anat.*, nätmage; *astr.*, stjärnbilden Nätet på s. hemisfären.

Retien, se *Rätien*.

Retikule'rat glas, filigranglas.

Retikulä'r (*fr. réticulaire*), nätformig.

Re'tina, *lat.*, *anat.*, näthinnan. — **Retini'tis**, *med.*, näthinneinflammation.

Retine'ra (*lat. retine're*, *fr. retenir*), kvarhålla, återhålla, förbehålla. — **Retentio'n**, kvarhållande, återhållande; förbehåll. — **Retentionscysta**, *patol.*, cysta, som består av naturligt sekret i en öppen gång, vars mynning blivit tilltäppt. — **Retentionskraft** = *Koercitiv kraft* (se d. o.). — **Retentionsrätt**, *jur.*, rätt för borgenär, som innehar något av gäldenärs gods, att i vissa fall kvarhålla detta, till dess betalning skett. — **Retentionstoxiko's**, *med.*, autointoxikation av kvarblivande tarminnehåll. — **Rete'ntio a'lvi**, *med.*, förstoppning. — **R. me'nsium**, menstruationens uteblivande. — **R. uri'næ**, tillbakahållande av urinen. — **Retenti'v**, återhållande, sammandragande.

Retini't, *miner.*, benämning på flera slags hartsarter, som stå bärnsten nära.

Retini'tis, se under *Retina*.

Retirade, Retiré, se under följ. ord.

Retire'ra (*fr. se retirer*), draga sig tillbaka; fly undan, anträda återtåg. — **Retirade** (*l.* rötira'dd), återtåg; tillflyktsort; avträde; *krigsk.*, förskansning bakom ett utanverk. — **Retiré**, tillbakadragen, ensam, blyg; som lever stilla för sig själv; utskottspapper. Se även *Retrié*.

Retiru'ga, *bot.*, med nätformiga rynkor.

Re'tor (*gr. rhe'tor*), talare, lärare i vältalighet. — **Retori'k** (*gr. rhetorike'*), vältalighet, talarkonst, läran om vältalighet. — **Reto'risk**, som hör till retoriken; även svassande, svulstig, prålig. — **Retoriska figurer**, uttryckssätt, som tillhöra den högre prosastilen. — **Reto'rism**, för retoriken utmärkande uttrycks- l. föredragningssätt.

Retorkve'ra (*lat. retorque're*, av *re*, åter, och *torque're*, vrida, vända), tillbakavrida; beslå en person med hans egna ord, mot sin motståndare vända hans egna skäl. — **Retorsio'n** (*fr. re'torsion*), tillbakavridning; konsten att mot sin motståndare vända hans egna skäl; den vedergällning en stat utövar mot en annan, vilken vidtagit åtgärder till skada för den förra. — **Retorsionstullar**, tullsatser, som en stat höjt mot en annan stat, till gengäld för det den senare höjt sina tullar mot den förra.

Reto'rt (*fr. retorte*, av *lat. retorque're*, böja tillbaka), *kem.*, destilleringsapparat.

Retouche, se under följ. ord.

Retouche'ra (*fr. retoucher*) l. **Retusche'ra**, eg. åter vidröra; förbättra, rätta, avhjälpa mindre fel (på en fotografi, en målning etc.). — **Retouche** (*l.* -to'sj), **Retu'sch** l. **Retouche'ring**, handlingen att retouchera. — **Retouche'rpensel**, den pensel, varmed en målare fulländar sin tavla.

Retour, se *Retur*.

Retrace'ra (*fr. retracer*), ånyo teckna; åter berätta, uppliva minnet av.

Retrahe'ra l. **Retrakte'ra** (*lat. retra'here* l. *retracta're*, *fr. rétracter*), draga tillbaka; återkalla, återtaga (sina ord etc.). — **Retra'kt** (*lat. retra'ctus*, *fr. retrait*), återköp; förköpsrätt. — **Retrakti'l** (*fr. rétractile*), som kan indragas. — **Retraktatio'n**, återkallelse (av vad man sagt). — **Retraktio'n**, hopdragning; *med.*, sammandragning av muskler l. nerver.

Retranchement, se under följ. ord

Retranchera (*l.* -trangsje'ra; *fr. retrancher*), avskära, avsöndra; inskränka, förminska; *krigsk.*, förskansa. — **Retranchema'ng** l. **Retranchement** (*l.* rötrangsjma'ng), inskränkning, avkortning; avskrankning; *krigsk.*, förskansning, förskansad linje.

Retra'tta, se *Ritratta*.

Retribue'ra (*lat. retribu'ere*), återgiva, vedergälla. — **Retributio'n**, vedergällning. — **Retributionsteorien**, vedergällningsteorien.

Retrié l. (oriktigt) **Retiré**, ”osorterat”, vid sortering av papper undantagna ark med mindre fel.

Re'tro, *lat.*, tillbaka. — **Ut retro**, se *Ut retro*. — **Retroage'ra** (av *lat. a'gere*, driva, verka), tillbakaverka. — **Retroaktio'n**, tillbakaverkning. — **Retroakti'v**, tillbakaverkande. — **Retroaktivite't**, tillbakaverkande kraft l. verksamhet. — **Retrobulbä'r**, *med.*, bakom ögongloben. — **Retrocede'ra** (av *lat. retroce'dere*, gå tillbaka), åter avträda. — **Retrocessio'n**, återavträdande. — **Retrodate'ra**, giva en skrivelse ett äldre datum. — **Retrofaryngea'l** (av *gr. fa'rynx*, svalg), *med.*, belägen bakom svalget. — **Retrofle'xa**, *bot.*, bakåtböjd. — **Retroflexio'n** (av *lat. fle'xio*, böjning), böjning tillbaka. — **Retrogra'd** (av *lat. retro'gradis*, tillbakagående), tillbakaskridande; *astr.*, försiggående i motsatt riktning mot jordens rörelse. — **Retrogradatio'n**, tillbakaskridande. — **Retrograde'ra**, skrida tillbaka. — **Retronasa'l** bakom näsan. — **Retroperitonea'l**, *med.*, belägen bakom bukhinnan. — **Retrospektio'n** (av *lat. retrospi'cere*, se tillbaka på), tillbakaseende; återblick. — **Retrospekti'v**, tillbakaskådande, tillbakablickande; som meddelar en översikt av ett förflutet skede. — **Retrosterna'l**, bakom bröstbenet. — **Retrovacci'n**, vaccin från kalvar som återinympats med mänsklig vaccin. — **Retrovaccinatio'n**,

återinympning av mänsklig vaccin på kalvar. — **Retroventitio'n**, återförsäljning. — **Retroversio'n**, tillbakaböjning.

Reträ'tt (*fr. retrait*, av *lat. retra'ctio*, tillbakadragning), *krigsk.*, återtåg; trumpetsignal, som gives, då soldaterna skola lägga sig; fristad, tillflykt. — **Reträttordning**, linjeskeppens segelordning vid reträtt. — **Reträttställning**, *sjöv.*, en vinkelformig segelordning.

Retu'r (*fr. retour*), återgång, återresa; återskickande (av brev o. s. v.). — **Vara på retur**, avtaga, förfalla. — **Returbiljett**, biljett för återresa.—**Returdiskonto**, av riksbanken åt de enskilda bankerna tidvis beviljat avdrag från det officiella diskontot (vanligen 0,5 %). — **Returfrakt**, *handelst.*, återfrakt, frakt, som en återvändande skeppare erhåller. — **Returhandel**, byteshandel. — **Returväxel**, återväxel. Se vid. *Ricambio*. — **Returne'ra**, skicka tillbaka.

Retu'sch, Retusche'ra, se *Retouche, Retouchera*.

Reumatalgi' = *Reumatism* (se d. o.).

Reuma'tisk, se under följ. ord.

Reumati'sm (*l.* revma-; av *gr. rhe'vma*, flytning, tillflöde), *med.*, en oftast av inflammation beroende ledgångs- l. muskelvärk, som vanligen flyttar sig från ett ställe till ett annat. — **Reuma'tiker**, person som lider av reumatism. — **Reuma'tisk**, som har avseende på l. sammanhänger med reumatism. — **Reumatisk pleuri't**, lungsäcksinflammation förorsakad av reumatisk infektion. — **Reumato'pyra**, reumatisk feber, akut ledgångsreumatism.

Reunio'l, *kem.*, dets. som *Geraniol* (se d. o.).

Reunio'n (*fr. réunion*), återförening; församling; förening. — **Reunionskamrar** (*fr. chambres de réunion*), några av den franske konungen Ludvig XIV inrättade domstolar, som skulle pröva, vilka orter förut tillhört Frankrike och på grund därav borde återförenas med detta land.

Re'us, *lat.*, anklagad, skyldig.

Reussera (*l.* reysse'ra; *fr. réussir*), lyckas, hava framgång. — **Réussite** (*l.* reyssi'tt), lycklig utgång, framgång.

Reuters office l. **Reuters Telegram Company** (*l.* rå'jtes åffis, - tä'lligrem kö'mpani), (förk. *R. T. C.*), i London, en av världens största nyhetsbyråer.

Rev, *med.*, bukrev, äldre namn för *kolik* (se d. o.).

Rev, äldre längdmått = 10 stänger = 100 fot = 29,7 m.

Revaccine'ra (av *lat. re*, åter, och *vaccine'ra*, se d. o.), omvaccinera. — **Revaccination**, omvaccinering.

Revale'nta ara'bica l. **Revale'scere** (av *ital. ervale'nta*, linsärter), ett under mitten av förra århundradet beryktat humbugskraftmjöl.

Revale'ra, *nylat.*, *handelst.*, göra sig betald, hålla sig skadeslös, taga *regress* (se d. o.).

Revalide'ra (*fr. revalider*), åter göra giltig.

Revanche, *fr.* (*l.* röva'ngsj) l. **Revansch**, hämnd, upprättelse; ersättning, skadestånd; *spelt.*, nytt spelparti för återvinnande av vad man tappat.—**Revansche'ra**, hämnas, vedergälla; taga sin skada igen, taga revansch.

Réveil, *fr.* (*l.* -vä'j), uppvaknande; *revelj* (se d. o.). — **Réveil du peuple** (*l.* - dy pöppl), folkets uppvaknande, namn på en fransk revolutionssång.

Revelanti'sm, Revelanti'st m. fl., se under följ. ord.

Revele'ra (*lat. revela're*), uppenbara; avslöja. — **Revelanti'sm**, uppenbarelsefilosofi. — **Revelanti'st**, uppenbarelsefilosof. — **Revelatio'n**, uppenbarelse; avslöjande.

Reve'lj (*fr. réveil*), *krigsk.*, trumpetande l. trumning till tecken att soldaterna skola stiga upp.

Revenant, *fr.* (*l.* rövöna'ng; av *revenir*, återkomma; behaga), gengångare; även täck, intagande.

Revenons à nos moutons, se under *Mouton*.

Reveny' (*fr. revenu*), avkastning, inkomst, vinst.

Re ve'ra, *lat.*, i själva verket, verkligen.

Reverbe'r (*fr. réverbère*) = *Reflektor* (se d. o.). — **Reverberugn**, ett slags flammugn. — **Reverberatio'n**, återstrålning, återsken. — **Reverbere'ra** (*lat. reverbera're*), återkasta, slå tillbaka (om ljus).

Re'verend, förk. **Rev.**, *eng.* (*lat. revere'ndus*), ärevördig, högvördig; titel för engelska präster. *Right reverend* (*l.* räjt -) kallas en biskop, *most reverend* (*l.* måst -) en ärkebiskop.

Revere'ndus, *lat.* (av *revere'ri*, bevisa vördnad), ärevördig, högvördig. — **Reverendus Do'minus**, den högvördige herrn. — **Reverendi'ssimus**, högvördigste. — **Revere'ns** (*lat. revere'ntia*), vördnad; vördnadsbetygelse, djup, aktningsfull hälsning; förr biskopstitel.

Rêverie, *fr.* (*l.* rävöri'; av *rêver*, drömma), drömmeri; *tonk.*, ett musikstycke av drömmande karaktär.

Reve'rs (av *lat. reve'rsus*, omvänd), frånsidan av ett mynt l. en medalj.)(Avers; *handelst.*, skuldebrev. — **Reversa'l**, tryckt skuldförbindelseformulär; en kort ämbetsskrivelse, innehållande uppgift om avsändning av penningar, räkenskaper l. d. — **Reversa'lier**, *pl.*, försäkran, försäkringsskrivelse, i vilken t. ex. en furste lovar att respektera sina undersåtars rättigheter. — **Reverse'ra**, erkänna genom skuldebrev, utskriva revers. — **Reversi'bel**, som återfaller; omvändbar.—**Reversibilite't**, egenskapen att återfalla. — **Reversio'n**, omvändning, omvridning; hemfall till förre ägaren.

Reve'rsi (*fr. revers*), *spelt.*, ett slags kortspel på fyra man hand.

Reversi'bel, Reversio'n m. fl., se under *Revers.*

Reversing rudder, *eng.* (*l.* rivö'sing rö'dder), *skeppsb.*, ”backroder”, mekanisk anordning för kurs- och fartförändring hos båtar utan ändring av maskineriets hastighet l. rörelseriktning.

Revertier l. **Reverquier,** *fr.* (*l.* rövertie' l. -kie'), ett slags brädspel.

Reveste'ra (*lat. revesti're*), åter ikläda, åter insätta i ett ämbete. — **Revestia'rium,** i en kyrka befintligt omklädningsrum för de andlige. — **Revestitu'r,** förnyat iklädande, återinsättande (t. ex. en prästs i ämbetet).

Revete'ra (*fr. revêtir,* av *lat. revesti're,* bekläda), *byggn.*, bekläda med, överkläda; rappa, brädfodra. — **Revete'ring,** rappning, brädfodring.

Rêveur, *fr.* (*l.* rävö'r), drömmare, grubblare.

Revfibla, *bot.*, se *Hieracium.*

Revfingerört, *bot.*, se *Potentilla.*

Revide'ra (*lat. revide're,* av *lat. re,* omigen, och *vide're,* se), åter överse, genomse, granska; *boktr.*, ånyo granska och rätta ett i pressen intaget ark (*revide'rark*). — **Revisio'n,** genomseende, granskning (särskilt av räkenskaper); *jur.*, hos oss av högsta domstolen företagen granskning av handlingarna i ett rättegångsmål; ämbetsverk (*nedre justitierevisionen*), som bereder mål och ärenden till föredragning i högsta domstolen; *statsr.*, ändring i ett fördrag o. s. v. — **Revisionsdepartementet,** i Norge ett regeringsdepartement för granskning av räkenskaper. — **Revisioni'sm,** en riktning inom den tyska socialismen, som sökt anpassa marxismen efter modern ekonomisk utveckling. — **Revisionskommissarie,** tjänsteman inom kammarrätten och arméförvaltningen. — **Revisionssekreterare,** ledamot av nedre justitierevisionen (se *Revision*). — **Revisionsskilling,** en penningsumma, som skall deponeras i hovrätten, då revision sökes. — **Revi'sor,** granskare, tjänsteman, som granskar vissa räkenskaper.

Revier (*l.* -vi'r), se *Revir.*

Revie'ring, *jaktt.*, hönshundens regelbundna sick-sack-sök på fältet.

Review, *eng.* (*l.* rivju'), litterär och kritisk tidskrift. Jfr *Revue* och *Revy.* — **Review of reviews** (*l.* - åvv rivjus), namn på en engelsk tidskrift.

Revindice'ra (av *lat. re,* åter, och *vindica're,* göra anspråk på), återkräva, åter tillägna sig (något, som blivit en fråntaget). — **Revindikatio'n,** återfordran av något fråntaget.

Revi'r (*ty. Revier,* av *ital. rivie'ra,* strandområde), skogsdistrikt; jaktområde; del av en flod, där fartyg kunna ligga för ankar.

Revisio'n, Revi'sor m. fl., se under *Revidera.*

Revivals, *eng.* (*l.* rivä'jvöls), *pl.*, eg. uppväckelser = *Metodister* (se d. o.).

Revlevermossa, *bot.*, se *Bazzania.*

Revning, *kamer.*, jordens uppmätning för värdering och skattläggning.

Revoce'ra (*lat. revoca're*), återkalla; taga sitt ord tillbaka. — **Revoka'bel,** som kan återkallas. — **Revokatio'n,** återkallelse; entledigande från uppdrag. — **Revokato'rium,** återkallelseskrivelse.

Revoir, *fr.* (*l.* rövåa'r; av *lat. revide're,* återse), genomse, granska; återseende. — **A revoir,** bör ånyo genomses, granskas. — **Au revoir** (*l.* å -), farväl så länge, vi ses igen.

Revoka'bel, Revokatio'n, Revokato'rium, se under *Revocera.*

Revo'lt (*fr. révolte*), upplopp, uppresning, uppror. — **Revolta'nt,** upprörande. — **Revolte'ra,** förleda till uppror; uppröra, upphetsa; göra uppror, resa sig.

Revolu'tus, *bot.*, tillbakarullad.

Revolutio'n, Revolutione'ra, Revolutionä'r m. fl., se under *Revolvera.*

Revoluti'v, *bot.*, tillbakarullad.

Revo'lver (av *eng. revolve,* svänga, vrida omkring), omvridningspistol, ett litet eldhandvapen med flera vridbara krutkamrar. — **Revolverpress** l. **Revolverjournalistik,** namn på den del av tidningspressen l. dess verksamhet, som genom hotelser att avslöja komprometterande hemligheter söker avpressa folk penningar.

Revolve'ra (*lat. revo'lvere*), vältra tillbaka t. ex. beskyllningar). — **Revolutio'n** (*fr. révolution*), omvälvning, omstörtning, hastig och genomgripande förändring; våldsamt naturutbrott; *polit.*, statsvälvning; *astr.*, omloppstid (för en himmelskropp). — **Revolutionskalendern,** tideräkning, införd i Frankrike 1793. — **Revolutionstribunalet** (*fr. tribunal révolutionnaire*), en politisk domstol i Frankrike (1793—95). — **Revolutionsso'lidum,** *mat.*, den solida figur, som uppstår, om en kroklinje roterar omkring en rät linje i dess plan. — **Revolutione'ra** (*fr. révolutionner*), åstadkomma en omvälvning l. statsvälvning. — **Revolutionä'r** (*fr. révolutionnaire*), som har avseende på l. sammanhänger med en revolution; person, som deltager i en statsvälvning.

Revormstörel, *bot.*, se *Euphorbia.*

Revsmörblomma, *bot.*, se *Ranunculus repens.*

Revsuga, *bot.*, se *Ajuga.*

Revue, *fr.* (*l.* rövy'), granskning, mönstring; översikt; litterär och kritisk tidskrift. Jfr *Review* och *Revy.* — **Revue des deux mondes** (*l.* - dä dö mångd), namn på en högt ansedd, litterär och politisk fransk tidskrift.

Revu'lsio, *lat.*, *med.*, borttagande, avlägsnande. — **Revulsio'n,** förnyad granskning l. genomsikt; *med.*, häftig rörelse i kroppens vätskor; avledning l. fördelning av desamma. — **Revulsi'v,** fördelande, av-

ledande. — **Revulsi'va**, avledande läkemedel.

Revy' (*fr. revue*), eg granskning, mönstring; översikt; tidskrift; *krigsk.*, parad; *dram.*, blandat tal- och sångspel, vari aktuella personer och företeelser framställas i scenfigurer och kupletter.

Revä'r (av *fr. revers*, rockuppslag), list, invävd i byxtyg; löst uniformbröststycke.

Rex, *lat.*, konung. — **R. aposto'licus**, apostolisk konung (se d. o.). — **R. bibe'ndi**, dryckeskonung. — **R. catho'licus**, katolsk konung (se *Katolskt majestät*). — **R. christiani'ssimus**, allra kristligaste konung, av påven åt konungen av Frankrike tilldelad titel. — **R. convi'vii**, eg. gästabudskonung; = *Arbiter bibendi* (se d. o.). — **R. ero'rum**, "offerkonung", högt ämbete i romerska republiken. — **R. fideli'ssimus**, allra trognaste konung, av påven åt konungen av Portugal tilldelad titel. — **R. sacrifi'culus** l. **R. sacro'rum**, offerkonung, i romerska republiken den präst, som verkställde de offerhandlingar, vilka förut tillkommit konungen.

Rex re'gnat, sed non gube'rnat, *lat.*, konungen regerar, men styr icke.

Rez-de-chaussée, *fr.* (*l.* re dö sjåsse'), jordvåning, bottenvåning.

Re'zia, *astr.*, en av småplaneterna.

Rf. l. **rfz.**, förk. för *rinforzando* (se d. o.).

R. F., förk. för *Regeringsformen* och för *Republique Française*, Franska republiken.

Rh, *kem.*, atomtecken för *Rodium.*

R. H., förk. för *eng. Right honourable.* Se *Honourable.*

Rha, antikens namn på Volga.

Rhaba'rber, se *Rabarber.*

Rhabdisto, se *Valonea.*

Rhabdi't, se *Schreibersit.*

Rhabdoca'rpa (av *gr. rha'bdos*, stav, och *karpo's*, frukt), *bot.*, med strimmad frukt (sporhus).

Rhabdomanti', se *Rabdomanti.*

Rhabdo'mer (av *gr. rha'bdos*, stav), *zool.*, rörformiga kroppar i det inre av ett fasettögas kilformiga delkroppar.

Rhachi-, i medicinska ord rygg-, ryggrads-. Jfr *Rachi-.*

Rhaco'des, **Rhaco'dium**, *bot.*, trasig.

Rhada'manthys (*lat. Rhadama'nthus*), *gr. myt.*, broder till Minos, jämte denne och Aiakos domare i underjorden.

Rhaga'des, *med.*, sprickor i huden.

Rhamna'ceæ l. **Rhamnace'er**, *bot.*, brakvedsfamiljen, växtfamilj, tillhörande ordn. *Frangu'linæ.* Buskar l. träd i varma och tempererade länder. Hos oss två arter av släktet *Rhamnus.* Många odlade l. eljest viktiga.

Rhamna'les, *bot.*, serie bland dikotyledonerna. Hit höra fam. *Rhamna'ceæ* och *Vita'ceæ.*

Rhamneti'n, *kem.*, starkt gult färgämne, som förekommer i persiska gulbär.

Rhamni'n, *kem.*, dets. som *Xantorhamnin* (se d. o.).

Rhamnino's, *kem.*, trisackarid, som ingår i glykosiden xantorhamnin och vid spaltning ger upphov till *Rhamnos* och *Galaktos* (se d. o.).

Rhamni't, *kem.*, femvärd alkohol, som erhålles genom reduktion av *Rhamnos* (se d. o.).

Rhamnoi'des, *bot.*, lik *Rhamnus.*

Rhamno's, *kem.*, sockerart av pentosernas grupp, som erhålles genom spjälkning av ett flertal glykosider, t. ex. *Xantorhamnin* (se d. o.).

Rhamnoxanti'n, *kem.*, dets. som *Frangulin* (se d. o.).

Rha'mnus, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Rhamna'ceæ.* — **R. catha'rtica**, getapel, vägtorn, tornbärande buske. — **R. fra'ngula**, brake, brakved, toste, tröske. Barken lämnar ett milt avförande medel, "frangulapiller". — Odlade äro **R. ala-te'rnus** (s. Europa), **R. grandiflo'rus** (Kaukasus) m. fl. — Gula och gröna färgämnen, "avignonkorn", fås av **R. infecto'ria** m. fl.

Rhante'rer (av *gr. rhai'nein*, fukta), *anat.*, de inre ögonvrårna.

Rha'pis, *bot.*, palmsläkte i Östasien med solfjäderlika blad. — **R. flabellifo'rmis** (Japan) odlas ofta som prydnadsväxt.

Rhapo'nticum, *bot.*, rabarber från Ponticum.

Rhapso'd, **Rhapsodi'** o. s. v., se *Rapsod, Rapsodi* etc.

Rhapsodomanti', spådom med tillhjälp av godtyckligt uppslagen vers l. sentens i en bok (särskilt Bibeln).

Rhe'a, *gr. myt.*, Uranos' dotter, Kronos' maka, moder till Zeus och Olympens andra övergudar. — **Rhea**, *astr.*, en av småplaneterna. — **Rhea Silvia**, *rom. sag.*, en vestal, som åt krigsguden Mars födde sönerna Romulus och Remus.

Rhe'a, *bot.*, se *Boehmeria.* — **Rheafibrer**, se *Rami.*

Rhe'a, *zool.*, se *Nandu.*

Rheda, *lat.*, fornromersk resvagn med fyra hjul och flera sitsar.

Rhe'gma l. **Rhe'gmos**, *gr.*, *med.*, bristning, rämna, spricka. — **Rhe'xis**, sönderslitning, sönderbristning, t. ex. av en åder.

Rhein, *ty.* (*l.* rajn), tyska namnet på floden *Rhen.* — **Rheingraf**, se *Rhengreve.* — **Rheinland**, Rhenprovinsen. — **Rheinländer**, *dansk.*, pardans av polkakaraktär, dansad av svensk allmoge under 1870- och 1880-t.

Rheinstein (*l.* rajnsjtajn), se *Proserpin.*

Rhendiamanter l. **Rhenstenar**, benämning på i Rhen hittade, till smycken slipade bergkristaller.

Rhenförbundet, förbund för landsfredens upprätthållande mellan tyska furstar och riksstäder (1254); förbund mellan väst-

tyska furstar och Frankrike mot Österrike (1658—67); förbund under Napoleon av tyska furstar, vilka bröto sig ut ur tyskromerska riket (1806—13).

Rhengreve (*ty. Rheingraf*, från 1409 eg. *Wild- und Rheingraf*), fordom titel för härskarna över vissa områden i trakten av mell. Rhen.

Rhe'nium, *kem.*, nyupptäckt metalliskt grundämne (Re), närbesläktat med mangan.

Rhenländare, se *Rheinländer*.

Rhenstenar, ett slags billiga smycken av glasmassa (proserpin); se även *Rhendiamanter*.

Rhe'nviner l. **Rhenska viner,** tyska viner från trakten kring floden *Rhen*.

Rheo-, se *Reo-*.

Rhe'um, *bot., farm.*, rabarber, ett till fam. *Polygona'ceæ* hörande örtsläkte. Bland dess arter märkas *R. rhapo'nticum*, matrabarbern, vars varietet *viktoriarabarbern* lämnar s. k. rabarberstjälkar, och den officinella *Radix rhei* (se d. o.).

Rheumartri't, *med.*, ledgångsreumatism. — **Rheumasa'n,** överfettad salicylsåpa.

Rheumati'sm, se *Reumatism*.

Rhe'xis, se under *Rhegma*.

Rigoli'n, benämning på mycket flyktig bensin.

Rhin, *fr.* (*l.* räng), franska namnet på *Rhen*.

Rhinalgi' etc., se *Rinalgi* o. s. v.

Rhina'ntheæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Scrophularia'ceæ*.

Rhina'nthus, *bot.*, höskallra, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ*. Örter med uppblåst, plattat foder och gula blommor. — **R. ma'jor** och **R. mi'nor,** allmänna gräsmarks- och åkerväxter.

Rhino'ceros (*gr. rino'keros*, av *rhis*, näsa, nos, och *ke'ras*, horn), *zool.*, noshörningsläktet, bland vars arter märkas *R. unicornis*, den indiska l. enhornade noshörningen, och *R. bicornis*, den tvåhornade spetsnoshörningen i Afrika.

Rhinoche'tus, *zool.*, se *Kagun*.

Rhino'lophus, *zool.*, hästskonäsor, däggdjurssläkte av ordn. *Chiro'ptera*, fladdermöss. En blodsugande art (vampyr) finnes i Sydeuropa, men är ofarlig för människor.

Rhinologi', Rhinoplasti'k, Rhinorrhagi'a m. fl., se under *Rinalgi*.

Rhi'zagra, *gr.* (av *rhi'za*, rot), *med.*, tandtång, verktyg till utdragande av tandrötter. — **Rhizanthe'er** l. **Rhiza'ntheæ,** *bot.*, rotblomstriga växter. — **Rhi'zias,** *med.*, av rötter berett läkemedel.

Rhizoi'd (av *gr. rhi'za*, rot, och *eido's*, utseende), *bot.*, hårliknande, som rötter tjänande bildningar hos mossor och lavar m. fl. kryptogamer.

Rhi'zoma, *gr., bot.*, rotstock. — **R. a'ri,** *farm.*, dansk ingefära, aronsrot (se d. o.). — **R. a'rnicæ,** *arnikrot* (se d. o.). — **R. a'sari** fås av *A'sarum europæ'um*, tillhörande fam. *Aristolochia'ceæ*. — **R. bisto'rtæ** fås av *Poly'gonum Bisto'rta*. — **R. ca'lami,** kalmusrot (se d. o.). — **R. chi'næ** = *Tubera chinæ* (se d. o.). — **R. cu'rcumæ,** *Gurkmejarot* (se d. o.). — **R. fi'licis,** ormbunkerot, fås av *Poly'sticum Filix mas*, tillhörande fam. *Polypodia'ceæ*. — **R. gala'ngæ,** galangarot (se d. o.). — **R. ge'i urba'ni,** *Nejlikrot* (se d. o.). — **R. gra'minis,** gräsrot. — **R. hellebo'ri,** *Prustrot* (se d. o.). — **R. hydra'stis,** *Hydrastisrot* (se d. o.). — **R. i'ridis,** violrot, fås av de i s. Europa allmänna *I'ris pa'llida, I. germa'nia* och *I. florenti'na*, tillhörande fam. *Irida'ceæ*. — **R. pimpine'lla,** *Pimpinellrot* (se d. o.). — **R. podophy'lli** fås av *Podophy'llum pelta'tum*, tillhörande fam. *Podophylla'ceæ*, i Förenta staterna. Nyttjas mest till beredning av laxermedlet *podofyllin*. — **R. rhei,** *Rabarberrot* (se d. o.). — **R. sanguina'riæ canade'nsis,** kanadisk blodrot, fås av *Sanguina'ria canade'nsis*. — **R. tormenti'llæ,** blodrot, tormentillarot, fås av *Potenti'lla tormenti'lla*, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*. Nyttjas som adstringerande medel, mest i veterinärmedicin. — **R. valerianæ,** *Valerianarot* (se d. o.). — **R. vera'tri,** prustrot (se d. o.). — **R. zingi'beris,** ingefära (se d. o.).

Rhi'zomys, *zool.*, se *Bamburåtta*.

Rhizo'phora (av *gr. rhi'zoma*, rot, och *fo'ros*, bärare), *bot.*, rotbärande, ett släkte mangroveväxter.

Rhizo'poda, *gr., zool.*, rotfotingar, en klass bland urdjuren.

Rhizopo'gon, *bot.*, falsktryffel, ett släkte tryffellika svampar.

Rhodami'n, *kem.*, namn på ett antal röda, basiska färgämnen, använda inom industrien.

Rhoda'n, se *Rodan*.

Rhodei'n, *tekn.*, en anilinfärg, som beredes av anilin med svavelväte.

Rhode'læon, *gr.* (av *rho'don*, ros, och *e'laion*, olja), rosenolja.

Rho'dia, *astr.*, en av småplaneterna.

Rhodino'l, *kem.*, en terpenalkohol i vissa växtoljor, t. ex. rosenolja.

Rhodio'la ro'sea, *bot.*, rosenrot, klippväxt med gulröda blommor och rosendoftande jordstam, tillhörande fam. *Crassula'ceæ*. (Bohuslän, Norrland.) Syn. *Se'dum ro'seum*.

Rhodi'serriddare, se *Johanniter*.

Rhodi'serträ, Rhodiumträ, rosenträ, ett fint, likt rosor luktande träslag från ön *Rho'dos* (rosenön). Se även *Aloeträ*.

Rho'diska sjölagen, den fordom på ön *Rho'dos* gällande sjörätten, som antogs i flera andra land.

Rhodi'ter, *gr., pl., paleont.*, korallförstenningar i rosenform.

Rho'dium, se *Rodium*.
Rhodochrosi't, *miner.*, en manganmalm.
Rhodode'ndron, *gr.* (av *rho'don*, ros, och *de'ndron*, träd), *bot.*, ett släkte fjällväxter, vars arter *R. ferrugi'neum* och *R. hirsu'tum*, alprosor, växa i Alperna. — **Rhodofylli'n**, *kem.*, spjälkningsprodukt av *Klorofyll* (se d. o.) vid förtvålning med alkalier. — **Rhodokrom**, *miner.*, kromhaltig *klorit* (se d. o.) av violett l. blodröd färg. — **Rhodole'ucus**, *bot.*, rödvit. — **Rhodologi'**, (av *gr. rho'don*, ros, och *lo'gos*, lära), vetenskapen om rosorna. — **Rhodome'l**, rosenhonung. — **Rhodoni't**, *miner.*, manganmalm, pyroxenvarietet av huvudsakligen mangansilikat. — **Rhodopo'lius**, *bot.*, röd och gråaktig. — **Rhodosa'charon**, rosensocker. — **Rhodosta'gma**, rosenvatten.
Rho'dope, *astr.*, en av småplaneterna.
Rhodophy'ceæ l. **Rodofycéer**, *bot.*, rödalger.
Rhodoporfyri'n, *kem.*, en spjälkningsprodukt av *Klorofyll* (se d. o.).
Rhodora'ceæ, *bot.*, alprosfamiljen.
Rhoduli'ngult, *kem.*, se *Tioflavin*.
Rhodyme'nia, *bot.*, algsläkte av gruppen R ö d a l g e r, som åtminstone förr varit ett allmänt födoämne.
Rhœadi'n, *kem.*, en växtbas, som framställes ur opium, men även förekommer i *Papa'ver rhœ'as*.
Rhomb, **Rhomboi'd** etc., se *Romb*, *Romboid* o. s. v.
Rho'mma, *gr.* (av *rhofe'in*, sörpla, smutta), *med.*, slemmig dryck för sjuka.
Rho'nchus (av *gr. rho'nchos*, snarkning), *pl.* **Rho'nchi**, *med.*, rassel, snarkning, rossling. — **R. sibila'ntes**, pipande rassel. — **R. sono'res**, sonora rassel.
Rhôneviner (*l.* rån-), franska viner från trakten kring floden *Rhône*.
Rhopa'lisk (av *gr. rho'palon*, klubba), klubb- l. kolvformig. — **Rhopalisk vers**, vers, i vilken vart ord har en stavelse mer än det näst föreg.
Rhotaci'sm, se *Rotacism*.
Rhum, se *Rom*.
Rhus, *bot.*, artrikt träd- och buskslakte av fam. *Anacardia'ceæ*. Många arter lämnar garvmedel. Andra äro beryktade för sin giftighet. — **R. aroma'tica** ger s. k. kryddsumak. — **R. coria'ria** ger sumak. — **R. semiala'ta** ger kinesiska galläpplen. — **R. succeda'nea** ger s. k. japanskt vax. — **R. toxicode'ndron**, amerikansk giftsumak. — **R. vernici'fera** ger japanskt lack.
Rhyakoli't, *miner.*, ortoklas i vattenklara, glasiga, tavelformade kristaller.
Rhyncho'spora, *bot.*, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Cypera'ceæ*. — **R. alba**, myrag, vitag, allmän å sanka myrar. — **R. fusca**, brunag; färgar hela myrmarker i grongult.
Rhyncho'tus rufe'scens, *zool.*, inambun, en sydamerikansk fågel, som ofta hålles tam under benämningen p a m p a s h ö n s.
Rhyparografi' (av *gr. rhyparo's*, smutsig, och *gra'fein*, skriva), eg. smutsmålning; sudd, klotter, klåperi. — **Rhyparogra'f**, eg. smutsmålare; kluddare, klåpare.
Rhy'ptika (av *gr. rhy'ptein*, rena från smuts), *pl.*, *med.*, blodrenande medel. — **Rhy'ptisk**, renande, blodrenande.
Rhytido'sis, *gr.* (av *rhytidu'n*, sammandraga, snörpa samman), *med.*, rynkning, hopkrympning.
Rhytm, se *Rytm*.
Rhät l. **Rhä'tiska systemet** = *Rät* (se d. o.).
Rhätizi't, *miner.*, cyanit-aggregat.
Rhätoroma'nska språket = *Ladinska språket* (se d. o.).
R. I., förk. för *lat. rex imperator*, konung och kejsare; *ital. riproduzione interdetta*, reproduktion förbjuden; officiell förk. för Nordamerikanska staten *Rhode Island*.
Ri, *skeppsb.*, smal ribba av rätkluvet kvistfritt trä, använd till uppdragning av kroklinjer å ritningar l. fartygskroppar.
Ri, japanskt vägmått = 3,927 km.
Ri'a, torkhus för säd.
Ri'a, *pl.* **Ri'as**, *sp.*, eg. flodmynning, benämning på trattformiga vikar med branta sidor, särskilt i Galicien, Spanien.
Ria'la-bej, *turk.* (av *ital. galera reale*, amiralskepp), tredje befälsgraden inom turkiska flottan, konteramiral.
Rialto, *ital.* (*l.* ria'ltå), P o n t e d i, ryktbar bro i Venedig.
Ria'sat, *arab.* (av *råsa*, tämja), självspäkning, ett slags botövning i österlandet.
Riba'sso, *ital.*, *handelst.*, prisfall.
Ribattu'ta, *ital.*, återslag, *tonk.*, tillbakaslag, en i början långsam, småningom påskyndad växling av en ton med den närmast högre, till sist närmande sig drillen.
Ribb, sågat virke av mindre dimensioner än ½ tums tjocklek och 4 tums bredd. — **Ribbbana**, järnväg, på vilken sågverksavfallet forslas till kolgården för att tillgodogöras. — **Ribb-kolare**, arbetare, som tillvaratar sågverksavfallet genom att förkola det. — **Ribbtyg**, små, avhuggna träbitar, som tillvaratas som bränsle l. för tillverkning av sulfitmassa.
Ribbon-men, *eng.* (*l.* ri'bbön-; av *ribbon*, band), en hemlig politisk förening på Irland.
Ri'bes, *bot.*, buskslakte, tillhörande fam. *Saxifraga'ceæ* (underfam. *Ribesia'ceæ*). De flesta arterna odlade för sina bär l. som prydnadsbuskar. — **R. alpi'num**, måbär. — **R. a'ureum**, gullribs (införd). — **R. grossula'ria**, krusbär, stickelbär. — **R. ni'grum**, svarta vinbär. — **R. ru'brum**, röda vinbär. — **R. sangui'neum**, rosenribs (införd).
Ribesia'ceæ, *bot.*, växtfamilj, som i allm. hänföres till fam. *Saxifragaceæ* (se d. o.).
Ribe'sium, **Ribi'cola**, *bot.*, växande på *Ribes*.

Ribhu, *ind. myt.*, gudomsartade väsen som ha med årsväxten och fruktbarheten att göra.

Ribs, *bot.*, se *Ribes.*

Ric l. **Rik,** *sanskr.*, vers, hymn.

Rica'mbio, *ital.* (av *lat. re*, åter, och *cambi're*, växla, byta), även **Rico'rsväxel** l. **Returväxel** (av *ital. rico'rso*, *fr. retour*, återgång), *handelst.*, återväxel, växel, som innehavare av protesterad tratta drager på trassenten l. en av endossenterna. — **Ricambioräkning,** räkning, som innehavare av protesterad växel avgiver till den, av vilken regress fordras.

Ricaneur, *fr.* (*l.* -nö'r), grinare, flinare.

Rica'pito, *ital.*, *handelst.*, person l. adress, dit något skall befordras.

Riccia'ceæ, *bot.*, en familj levermossor.

Ricerca'r l. **Ricerca'ta,** *ital.* (*l.* ritjä'r-), *tonk.*, ett slags fuga; förspel, preludium.

Richard, *fr.* (*l.* risja'r; av *riche*, rik), rik person av lägre stånd.

Richard, forntyskt mansnamn (*l.* ri'ckard [*fr.* uttal: risja'r; *eng.* uttal: ri'tjörd]; av *rîc*, mäktig, och *hart*, hård, kraftig). Buret av engelska konungar.

Richardso'nia, *bot.*, örtsläkte av fam. *Rubia'ceæ* i varmare länder. Vissa arters rötter ha använts som kräkrot.

Richebourg, *fr.* (*l.* risjbo'r), ett bourgognevin.

Richesse oblige, *fr.* (*l.* risjä'ss åbli'sj), rikedom förpliktar.

Richi'ssa, forntyskt kvinnonamn (av *rîc*, mäktig).

Richmanns lag, *fys.*, en av den ryske fysikern *Richmann* upptäckt regel för beräkning av blandade vätskors temperatur och blandningsförhållande.

Richteri't, *miner.*, ett bisilikat, som hör till amfibolgruppen.

Rici'n, *kem.*, äggviteämne i fröna av *Ri'cinus commu'nis*, som vid insprutning i kroppar liknar bakteriegifterna i sin verkan.

Ricinode'ndron, *bot.*, växtsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ.* Av fröna fås ett slags matolja.

Rici'nolja, *farm.*, *O'leum ri'cini*, kastor- l. laxerolja, fås ur *Ri'cinus*-frön (se *Ricinus*) och brukas som laxermedel. — **Ricinoljesyra,** *kem.*, oxidoljesyra, som erhålles vid förtvålning av ricinolja. — **Ricino'lsvavelsyra,** *kem.*, erhålles vid behandling av ricinoljesyra med koncentrerad svavelsyra. Teknisk användning som *Turkiskt-rött-olja.*

Ri'cinus, *bot.*, *farm.*, ett till fam. *Euphorbia'ceæ* hörande växtsläkte, vars frön innehålla en fet olja, ricinolja (se föreg. ord). — **R. commu'nis,** inhemsk i Afrika och Asien, odlas hos oss som prydnadsväxt.

Rickardi't, *miner.*, tellurkoppar.

Ricochet, *fr.* (*l.* rikåsjä'), studsning på vattenytan; *krigsk.*, rikoschettering (se d. o.). — **Ricochete'ra,** se *Rikoschettera.*

Rico'rso, *ital.*, återgång; inlaga. — **Rico'rsväxel,** se *Ricambio.*

Ri'cos ho'mbres, *sp.*, rikt folk, beämning på högadliga personer i Spanien.

Riddaren av den sorgliga skepnaden (*sp. el caballero de la triste figura*), benämning på *Don Quijote* (se d. o.) och efter honom på sorglustiga figurer. — **Riddarens väg,** se *Busjido.* — **Riddaren utan fruktan och tadel,** se *Chevalier sans peur et sans reproches.* — **Riddarna av runda bordet,** se *Artur* och *Artursagan.*

Riddarsporre, *bot.*, se *Delphinium.*

Rideau, *fr.* (*l.* ridå'), förhänge, gardin; ridå (se d. o.); *krigsk.*, långsluttande höjd; skyddsgrav.

Ride'ntem di'cere ve'rum, *lat.*, leende säga sanningen. (*Horatius.*)

Ri'de, si sa'pis, *lat.*, skratta, om du är förståndig.

Ridiky'l (*fr. ridicule*, *lat. ridi'culus*), löjlig. Jfr *Redikyl.* — **Ridikylise'ra,** förlöjliga.

Riding coat, se *Redingote.*

Rido'tto, *ital.*, avskilt rum, tillflyktsort; ställe, där maskerade personer öva olovligt spel.

Ridå' (*fr. rideau*, av *rider*, rynka, vecka), förhänge, teaterförhänge.

Riebecki't (*l.* ri-), *miner.*, natronamfibol i djupblå stänglar. — **Riebeckitfonoli't, Riebeckitgrani't, Riebeckittraky't,** *petrogr.*, bergarter, som innehålla *Riebeckit* som väsentlig beståndsdel.

Rie'gohymnen, spansk revolutionssång, författad av den spanske generalen *Riego.*

Rieni'st (av *fr. rien*, intet) = *Nihilist* (se d. o.).

Rienzi (*l.* -änntsi), italiensk folkledare, d. 1354, som givit ämne till en roman av *Bulwer*, en opera av *Wagner* m. fl.

Rieurs, *fr.* (*l.* riö'r), *pl.*, skrattare, ett slags *claqueurer* (se *Claque*).

Rifiorime'nti, *ital.* (av *fiore*, blomma), *pl.*, floskler, prydnader i tal l. skrift.

Rifkaby'ler, se *Kabyler.*

Rifle, *eng.* (*l.* räjfl), räffelbössa. — **Rifleman,** skarpskytt.

Riforma'ti, reformkongregation inom franciskanorden.

Rig, *nord. myt.*, det namn, under vilket Heimdall vandrade omkring på jorden. — **Rigsmål** (*isl. Rígsmál* l. *Rigsþula*), en mytisk Eddasång om Rigs vandringar på jorden och ståndens uppkomst.

Riga-aln = 0,53761 m.

Ri'gabalsam, *Ba'lsamum rige'nse*, ett medel mot sår och yttre skador, vilket består av slagvatten, *Spi'ritus apople'cticus*, tinktur på Sumatrabensoë och gurkmejtinktur, stundom även av andra blandningar.

Rigaudon, *fr.* (*l.* rigådå'ng), *dansk.*, en sydfransk dans; *tonk.*, musiken därtill.

Ri'gel, *astr.*, stjärna av första storleken i stjärnbilden *Orion.*

Rigfenid, namn på ledarna för de forniriska härföljena.

Rigg (*eng. rigging*), *sjöv.*, tackling. — **Rigga**, tackla.

Riggska sjukan, *med.*, varbildning och inflammation i benhinnan kring tandrötterna.

Ri'ghis oscilla'tor l. **radia'tor**, *fys.*, apparat för åstadkommande av elektriska vågor med kort våglängd.

Right honourable, *eng.* (*l.* rajt å'nörabl), högvälboren.

Right or wrong — my country, *eng.* (*l.* rajt år rång - maj kö'nntri), ”rätt l. orätt, mitt fädernesland”, d. v. s. fäderneslandet framför allt. Uttryck för engelsk, obetingad patriotism.

Right re'verend, se under *Reverend.*

Rigi'd (*lat. ri'gidus*, av *rige're*, stelna, vara stel), stel, styv. — **Rigidi'ster**, ett strängt parti av jansenisterna (se *Jansenist*). — **Rigidite't**, stelhet, styvhet.

Rigi'dulum, *bot.*, något styv.

Rigole'n, *kem.*, petroleumeter.

Rigole'ring (av *fr. rigole*, ränna), djupplöjning. Jfr *Rajolering.*

Rigoli'n, den lättflyktigaste fraktionen vid petroleumdestillation, omfattande kolvätten, som destillera intill 40° C.

Rigori'sm, Rigori'ster m. fl., se under *Rigueur.*

Ri'gor mo'rtis, *lat.*, likstelhet.

Rigorö's, se under *Rigueur.*

Rigsmål, se under *Rig.*

Ri'gsthula, eddadikt, antagligen från 900-t., skildrande de olika samhällsklassernas uppkomst.

Rigueur, *fr.* (*l.* rigö'r [hårt g]; *lat. ri'gor*), stränghet, hårdhet, obeveklighet. — **De rigueur** (*l.* dö -), oeftergivlig. — **Rigori'sm**, ytterlig stränghet, överdrift vid tillämpning av grundsatser l. påbud. — **Rigori'ster**, personer, som äro oböjliga i åsikter och handlingar; stränga sedelärare.)(Latitudinarier. — **Rigorosite't**, stränghet, skärpa, hårdhet. — **Rigoro'sum**, sträng prövning. — **Rigorö's** (*fr. rigoureux*) l. **Rigori'stisk**, sträng, hård, oböjlig; noggrann.

Rigve'da, eg. hymnernas *veda* (se d. o.); namn på en samling religiösa indiska hymner från 5:e årh. f. Kr.

Rijder, *holl.* (*l.* re'j-), ”ryttare”, benämning på det gamla holländska myntet dukaten = 14 gulden).

Rijksdaalder (*l.* räjksdal-), ett nederländskt mynt = 3,83 kr.

Rik, se *Ric.*

Rikapite'ra, *ital.*, *handelst.*, befordra till vederbörlig ort l. person; inlösa en växel.

Rikard, svensk form för *Richard.*

Rika'rdis, tyskt kvinnonamn.

Riki, *isl.*, benämning på en fornisländsk godes ämbete.

Rikissa, medeltida kvinnonamn.

Rikoschettera (*l.* -kåsjette'ra; *fr. ricocher*), *krigsk.*, slå ned i marken och åter studsa upp (om kulor). — **Rikoschette'ring** (*fr. ricochet*), kulors ”gräsning” l. studsning.

Riksamira'l, en av de höga riksämbetsmännen i Sverige under 1600-t. — **Riksantikvarie**, högsta vårdaren av landets fornminnen och byggnadsminnesmärken samt chef för statens historiska museum. — **Riksarkivarie** kallas chefen för landets arkivväsende och **Riksarkivet** (i Stockholm), en historisk-vetenskaplig institution, som bl. a. förvarar handlingar från K. M:ts kansli. — **Riksbibliotekarie** kallas chefen för K. biblioteket i Stockholm. — **Riksdagens revisorer** (”Statsrevisorer”), utses till ett antal av 12 av varje lagtima riksdag för att granska statsverkets, riksverkens och riksgäldskontorets förvaltning. — **Riksdagsordningen**, den andra i ordning av Sveriges grundlagar.

Riksdaler, svenska mynt av växlande värde.

Riksförbundare, medlem av jordbrukarnas riksförbund.

Riksguardin (*l.* -gar-), **Riksvärdin, Riksvardein** l. **Riksvardman** (av *ty. wardein*, värdera), sedan 1500-t. svensk ämbetsman för justering av mål och vikt, inspektion av guld- och silverarbetare samt kronans silver- och myntverk.

Riksgäldskontoret, står under riksdagens styrelse och förvaltar bl. a. statsskulden.

Rikshera'ldiker, ämbetsman, som uppgör förslag till vapen och granskar dylika, som skola anbringas å mynt, minnesmärken, offentliga byggnader m. m.

Riksinsi'gnier = *Riksregalier* (se *Regalier*).

Rikskansler, i Tyskland dets. som statsminister.

Riksklämma, förr benämning på rikets stora sigill.

Riksmark (*ty. Reichsmark*), Tysklands myntenhet (se vid. *Mark*).

Riksmarskalk, se under *Marskalk.*

Riksrega'lier, se *Regalier.*

Riksrätt, särskild domstol för mål mot statsråd l. ledamot av högsta domstolen.

Riksstad (*ty. Reichsstadt*), förr i Tyskland en riksomedelbar (i första hand under kejsaren och riket lydande) stad med säte i riksdagen.

Riksstat, den årliga planen för statsverkets inkomster och utgifter.

Rilasciando, *ital.* (*l.* -sja'ndå), *tonk.*, småningom långsammare.

Rile', *tonk.*, ett av den ryska allmogen brukat stränginstrument.

Ri'ma, *lat.*, *anat.*, springa. — **R. glo'ttidis**, springan mellan röstbanden. — **R. pude'ndi**, blygdspringan.

Rimailleur, *fr.* (*l.* rimajö'r), rimsnidare, versmakare.

Rimbegla, *isl.*, fornisländsk avhandling om tideräkningen (från 1100-t.).

Rimbo'rso, se *Remboursement* (under *Remboursera*).

Rime'di Mattei, matteimedel, hemliga läkemedel, humbugsmedicin.

Ri'me sdrucciole, se under *Sdrucciolo.*

Rime'sse = *Remissa* (se under *Remittera*).

Rimfaxe, *nord. myt.*, Natts häst.

Rimmo'n, i Bibeln namn på en i Damaskus dyrkad gud, motsvarande den babyloniska Ramma'n.

Rimor, se *Rimur.*

Rimo'sus, -a (av *Rima*, se d. o.); *bot.*, sprickfull.

Rimtursar, *nord. myt.*, frostjättar, resar, som bebo den kallaste delen av Jättehem.

Ri'mu, ved av Ny-Zeeländska trädet *Dacry'dium cupressi'num*, använd till möbler.

Ri'mur (*sv. rimor*), ett slags isländsk poesi.

Rin, japanskt längdmått och räknemynt.

Rina'ldo, italienskt mansnamn = *Reinhold* (se d. o.). — **Rinaldo Rinaldi'ni**, hjälten i en efter honom uppkallad rövareroman av tysken *Vulpius.*

Rinalgi' (av *gr. rhis*, näsa, och *a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i näsan. — **Rinenchysi'**, insprutning i näsan. — **Rinenchy'tes**, nässpruta. — **Rini'sm**, *fonet.*, tal genom näsan. — **Rini't**, *med.*, näsinflammation. — **Rinoblennorré**, slemflytning ur näsan. — **Rinocarcino'ma**, kräfta i näsan. — **Rinocne'smus**, näsklåda. — **Rinofoni'** (av *gr. fone'*, ljud, röst), snörvlande, talande i näsan. — **Rinologi'**, läran om näsan och dess sjukdomar. — **Rinoplasti'k** (av *gr. pla'ssein*, bilda), konsten att återställa skadade l. förlorade näsor l. genom parafininsprutning förändra en näsas form. — **Rinopla'st**, en utövare av rinoplastik. — **Rinorrhæ'a** (av *gr. re'in*, flyta), flytning ur näsan. — **Rinorragi'a** (av *gr. rhegny'nai*, sönderslita), näsblödning. — **Rinosklero'm**, kronisk inflammation i näsans slemhinna samt huden närmast kring näsa och mun. — **Rinoskopi'** (av *gr. skope'in*, se), med spegel verkställd undersökning av näshålorna. — **Rinosko'p**, instrument för undersökning av näskaviteterna. — **Rinostegno'sis**, näsans tilltäppning av slem, näspolyper l. d.

Rinascimento, *ital.* (*l.* -tjime'ntå), pånyttfödelse, renässans.

Rind, *nord. myt.*, en av Odens hustrur, den av vinterköld stelnade jorden, moder till Vale.

Rinforza'ndo, *ital.*, *tonk.*, starkt *crescendo* (se d. o.). — **Rinforza'to**, *ital.*, *tonk.*, kraftigt *forte* (se d. o.).

Rinfra'nco, *ital.*, *handelst.*, ersättning för utlagda penningar.

Ring, fornnordiskt mansnamn, ring; ringprydd.

Ring, *eng.*, ring, krets; i Amerika även en sammanslutning l. förening av personer, vilka för att främja egna intressen eftersträva inflytande huvudsakligen inom handelsvärlden l. i det politiska livet.

Ringbakterio's l. **Ringröta**, av bakterier förorsakad röta i kärlsträngarna hos potatis, varigenom mörka ringar uppstå i knölar och stjälkar.

Ringblomma, *bot.*, se *Calendula.* Växtens gula färgämne har under namnet *merliton* använts som smörfärg.

Ringeren, *no.*, (Ringaren), norsk veckotidskrift för modern politik, litteratur och filosofi, utg. 1898—99 av Sigurd Ibsen, under medverkan av bl. a. Björnson, Nærup och J. E. Sars.

Ringhorne, *nord. myt.*, Balders skepp.

Ringkota, *veter.*, kronisk, torr inflammation i hästens kronled, medförande långvarig hälta.

Ringkrage, *krigsk.*, vaktbricka.

Ringside, *eng.* (*l.* ri'ngsajd), de närmaste åskådarplatserna intill ”ringen” (det för boxarna avgränsade området) vid en boxningstävlan.

Ringskivling, *bot.*, se *Armillaria.*

Ringsko, *veter.*, hästsko (sjuksko), vars skänklar äro ringformigt förenade.

Rini'sm, Rini't, se under *Rinalgi.*

Rinmans grönt, se *Koboltgrönt.*

Rinnovamento, *ital.* (*l.* -nåvame'ntå), ”förnyelse”, den vaknande nationalkänslan, period i italienska litteraturen (1750—1870).

Rinologi', Rinoplasti'k, Rinoskopi' m. fl., se under *Rinalgi.*

Ri'o, *sp.* och *port.*, flod, ström.

Rió, japansk vikt och mynt.

Rioja, *sp.* (*l.* riå'sja), ett billigt spanskt vin.

Riot, *eng.* (*l.* rä'jöt), uppror, upplopp. — **Rioter** (*l.* rä'jötör), upprorsmakare.

R. I. P., förk. för *lat. requie'scat in pa'ce.* vile i frid!

Ripa, *zool.*, se *Lagopus.*

Ripa'ria, *zool.*, backsvalor.

Ripa'rium, -a (av *lat. Ri'pa*, brädd, stam), *bot.*, strand-.

Ripbär, *bot.*, se *Arctostaphylus.*

Ripidoli't, *miner.*, ett silikat, som hör till kloritgruppen.

Ripieni'st, se under följ. ord.

Ripie'no, *ital.*, *tonk.*, full, utfylld = *Tutti* (se d. o). — **Ripie'nstämma**, fyllnadsstämma, en stämma som utföres av flera.)(S o l o s t ä m m a. — **Ripieni'st**, person, vars instrument l. stämma blott tjänar till utfyllning.)(S o l o s å n g a r e.

Ripoli'n, en lackfärg av utländskt fabrikat. Motsvarande svenska färger kallas *Rivali'n* och *Svealack.*

Ripor, *zool.*, se *Lagopus.*

Ripo'so, *ital.*, vila, ro; *konstt.*, framställning av Josef och Jungfru Maria med Jesusbarnet, rastande under flykten till Egypten; även *stilleben* (se d. o.).

Riposte, *fr.* (*l.* ripå'sst; *ital. riposta*, av *lat. responde're*, svara), kvickt och hastigt

svar; *fäktk.*, efterstöt, motstöt. — **Ripostera**, svara kvickt och hastigt; *fäktk.*, giva efterstöt, under det man parerar.

Ripre'sa, *ital.*, *tonk.* = *Repris* (se d. o.); *metr.*, ett slags stanser (se *Stans*).

Rips (av *eng. rib*, revben), ett slags tyg med upphöjda ränder. — **Ripspiké**, randig bomullspiké.

Riptjäder, *zool.*, en korsning mellan dalripa och tjäder.

Ripua'rier (av *lat. ri'pa*, strand), eg. strandbebyggare; romarnas benämning på de franker, vilka bodde på ö. stranden av Rhen.

Ripvide, *bot.*, se *Salix*.

Ripört, *bot.*, se *Chamæorchis*.

Rire, Le, *fr.* (*l.* lö rir), "skrattet", känd fransk skämttidning, grundad 1894.

Ris, se *Oryza sativa*.

Ris (*mlty. rîs*, urspr. av *arab. rizma*, pappersрacke), enhet för pappersräkning. Svenskt ris innehåller 500 ark, engelskt ris 480 ark.

R. I. S. A., förk. för *lat. Roma'ni impe'rii se'mper au'ctor*, alltid vidgare av romerska riket (fordom tillägg till tyska kejsartiteln).

Risali't (*ital. risalto*), *byggn.*, framsprång.

Riscontro, *ital.* (*l.* riskå'ntrå), *reskontra* (se d. o.).

Ris de veau, *fr.* (*l.* ri dö vå), *kokk.*, kalvbräss.

Risen l. **Riset**, äldre, folklig benämning på engelska sjukan o. a. barnsjukdomar.

Risenti'to, *ital.*, *tonk.*, livligt, uttrycksfullt.

Risfodermjöl, kraftfoder av avfallsprodukter vid polering av ris.

Ri'shi, *ind.*, "siare", vis och helig man; namn på de av Brahma först skapade väsendena.

Ri'sico, *ital.*, **Risque**, *fr.* (*l.* risk), risk, fara, våda, äventyr. — **Riska'bel** (*fr. risquable*), äventyrlig, vådlig. — **Riske'ra** (*fr. risquer*), våga, äventyra, sätta på spel.

Ri'ska, se *Lactarius deliciosus*.

Riska'bel, **Riske'ra**, se under *Risico*.

Riskli, skalavfall vid polering av ris. Som fodermedel värdelöst. Jfr *Risfodermjöl*.

Riskontre'ra = *Skontrera* (se d. o.). — **Risko'ntro** = *Rescontra* (se d. o.).

Riskor, *bot.*, se *Lactarius*.

Risolu'to, *ital.*, *tonk.*, beslutsamt. — **Risoluti'ssimo**, mycket beslutsamt.

Risorgimento, *ital.* (*l.* risårdjime'ntå), "uppvaknande", benämning på perioden 1750—1870 i Italiens historia. Jfr *Rinnovamento*.

Riso'rius mu'sculus, *lat.*, *anat.*, skrattmuskeln.

Risotto, *ital.* (*l.* -å'ttå), en italiensk risgrynsrätt.

Rispapper, framställes i Kina av märgen ur en aralieväxt, *Tetrapo'nex papy'rifer*, i Japan av växlande material (i form av tätt silkespapper).

Rispo'sta, *ital.*, svar; *tonk.*, en huvudstämman efterhärmande stämma.

Risque, se *Risico*.

Rissel, grovt såll.

Rissole, *fr.* (*l.* -så'll), namn på ett slags små kött- l. fruktpastejer.

Rissla, en i Norrland bruklig åksläde.

Rist, se *Hrist*.

Ristorne'ra (*fr. ristorne* av *ital. ritorus*), *handelst.*, rätta en oriktigt införd post; återkalla en tagen assurans. — **Risto'rno**, rättande av en oriktigt införd post; återkallelse av en tagen assurans.

Ristre'tto, *ital.*, *handelst.*, huvudinnehållet av en räkning; billigaste priset på en vara.

Ri'sum tenea'tis, ami'ci, *lat.*, vänner, kunnen I hålla eder från skratt? (*Horatius.*)

Ri'sus, *lat.*, skratt. — **R. sardo'nius**, sardoniskt skratt (se d. o.).

Risvegliato, *ital.* (*l.* risvelja'tå), *tonk.*, muntert, livligt.

Risvin, se *Saké*.

rit., förk. för *ritenuto* (se d. o.).

Rit (*lat. ri'tus*, bruk, ordning), kulthandling, kyrkobruk, religiös ceremoni.

Rita, *sanskr.*, "den rätta ordningen", den kraft, som upprätthåller världsordningen.

Ritarda'ndo l. **Ritarda'to**, *ital.*, *tonk.*, dröjande, småningom långsammare.

Ri'te, *lat.*, på behörigt sätt, lagenligt, riktigt.

Ritenu'to, *ital.*, *tonk.*, återhållet, långsamt.

Riti, *ind.*, svulstig poetisk stil.

Ritorne'll (*ital. ritornello*), *tonk.*, för-, mellan- l. efterspel i sångstycken; *diktk.*, ett slags små italienska folkvisor.

Rito'rno = *Ristorno* (se d. o.).

Ritschliani'sm, *teol.*, kyrklig riktning som anslöt sig till A. Ritschl i en mot metafysik och mystik avog totaluppfattning av kristendomen.

Ri'tter, *ty.*, riddare; i Österrike titel för medlemmar av högadeln.

Ritra'tta, *ital.*, *handelst.*, återväxel. Se vid. *Ricambio*.

Ritua'l, Ritualmord, Rituali'sm, Rituali'st, Ritue'll m. fl., se under följ. ord.

Ri'tus, *lat.*, bruk, ordning; kyrkogudstjänstordning, kyrkobruk. — **Ritua'l**, den stadgade ordningen för kyrkogudstjänsten och kyrkliga förrättningar av annat slag; mässbok. — **Ritualmord** l. **Ritue'llt mord**, mord, utfört på bekännare av en annan religion i syfte att bruka blodet till offer l. d. — **Rituali'sm**, överskattning av ritualen, fasthängande vid yttre religionsbruk; även = *Puseyism* (se d. o.). — **Rituali'st**, kännare av kyrkobruk; anhängare av ritualismen. — **Ritualisti'k**, läran om kyrkobrukens anordnande. — **Ritue'll** l. **Ritue'l**, som hör till ritus.

Ritusamha'ra, *ind.*, "årstidernas växling", ett indiskt diktverk.

Ritzaus byrå, dansk telegrambyrå, grundlagd i Köpenhamn 1866.

Riva, *bot.*, se *Asperugo*.

Riva'l (av *lat. riva'lis*, eg. en person, som äger en bäck [*lat. ri'vus*], tillsammans

med en annan), medtävlare, medfriare. — **Rivalise'ra**, tävla, bestrida varandra företrädet. — **Rivalite't**, tävlan; avundsjuka, svartsjuka.

Riva'le, *lat.* (av *ri'vus*, bäck, flod), *bot.*, växande vid bäckar. — **Rivula'ris** (av *ri'vulus*, liten bäck), *bot.*, växande vid små bäckar. — **Rivulo'sus**, *bot.*, med små rännilar.

Rivale'ra, se *Revalera*. — **Riva'lso**, *ital.*, *handelst.*, handlingen att göra sig betald, att taga *regress* (se d. o.).

Rivali'n, se *Ripolin*.

Rivano'l, se *Trypaflavin*.

River, *eng.* (*l.* ri'vvör), flod, älv.

Rive'rs dryck, se *Potio Riveri*.

Rive'rso, *ital.*, omvänd; *tonk.*, beteckning, som antyder, att stället i fråga kan spelas även baklänges.

Rivesaltes, *fr.* (*l.* rivsa'llt), ett franskt muskatvin.

Rivie'r (*fr. rivière*, flod), nedre delen av en segelbar flod, där ankarplats finnes.

Rivie'ra, *ital.*, strand. — **Rivie'ran** (*ital. la Rivièra, fr. la Rivière*), kuststräckan vid Medelhavet från Cannes till Spezia.

Rivière, *fr.* (*l.* -viä'r), flod, ström. — **Rivière de diamants** (*l.* - dö diama'ng), diamanthalsband.

Rivolgime'nto, *ital.* (*l.* -våldji-), *tonk.*, stämmornas omvändning i den dubbla kontrapunkten. — **Rivolta'to**, omvänt.

Ri'xa, *lat.*, strid, tvist, träta.

Rixoli'n, ”konstgjord terpentin”, består av kamferolja och petroleum.

Rjetj, konstitutionellt-demokratiskt politiskt dagblad, uppsatt i Petersburg 1906.

R. M., förk. för *lat. re'gia maje'stas*, kunglig höghet, *revere'ndum ministe'rium*, prästämbetet.

R. M. C., förk. för *lat. revere'ndi ministe'rii candida'tus*, prästkandidat.

Rn, *kem.*, atomtecken för *Radon* (se under *Radium*).

R. O., förk. för *Riksdagsordningen*.

Roadster, *eng.* (*l.* rå'udstö), landsvägshäst; landsvägsbil, tvåsitsig bil med två dörrar.

Roafibrer, framställes på Sällskapsöarna av nässelarten *U'rtica arge'nta*. Se *Ramie*.

Roald, norskt mansnamn.

Roa'r, fornnordiskt mansnamn (av *isl. hróðr*, lov, pris, beröm).

Roaroa, *zool.*, se *Apteryx*.

Roastbeef, *eng.* (*l.* rå'stbif), se *Rostbiff*.

Rob, se *Robe* och *Roob*.

Robbentran, *ty.*, sältran.

Ro'bber l. **Ro'bbert** (av *eng. rubber*, dubbelt parti), *spelt.*, omgång i spel (då alla gjort utgång med varandra).

Robe, *fr.* (*l.* råbb; *sv.* uttal: råb), lång, släpande fruntimmersklänning; *handelst.*, så mycket tyg, som åtgår till en damdräkt; lång överklädnad, som begagnas av franska domare och advokater. — **R. de chambre** (*l.* - dö sjangbr), nattrock. — **R. de cour** (*l.* - dö kor), hovdräkt. — **Roberonde** (*l.* råbbrå'ngd), klockkjol.

Ro'bert, forntyskt mansnamn (av *fhty. hru'odi*, lov, pris, beröm, och *pert* l. *bert*, bjärt, lysande; *fr.* uttal: råbbä'r; *eng.* uttal: rå'bbört). Förk. i England till **Rob**, **Bob** och **Bobby** (*l.* råbb, båbb, bå'bbi). Buret av franska och skotska konungar. Motsvarar kvinnonamnen **Robe'rta** och **Roberti'na**.

Robe'rta, *astr.*, en av småplaneterna.

Robertsonska metoden, en s. k. praktisk metod att lära främmande språk.

Robiga'lia, se *Robigus*.

Robige'n, medel att borttaga rostfläckar på tyg. Innehåller oxalsyra och saltsyra.

Robi'gus l. **Robi'go**, *rom. myt.*, sädesbrandens gud l. gudinna. — **Robiga'tia**, fest till blidkande av sädesbrandens gudomlighet (25 april).

Robillard, *fr.* (*l.* råbbija'r), ett slags fint franskt snus.

Robi'n, *kem.*, *kem.*, toxalbumin i barken av *Robinia pseudacacia* (se d. o.).

Robin goodfellow, *eng.* (*l.* rå'bbin goddfe'llå), Nisse god dräng, *Puck* (se d. o.).

Robin Hood, *eng.* (*l.* rå'bbin hudd), en i fornengelska ballader besjungen rövare och idrottsman, länsadelns förbittrade fiende, men de fattiges beskyddare. — **Robinhood-societies** (*l.* -såssä'jitis), i England föreningar, som samlas på värdshus för att politisera.

Robi'nia pseudaca'cia, *bot.*, akacieträd, infört, litet prydnadsträd med parbladiga blad och vita, välluktande blommor i hängande klasar. Tillhör fam. *Legumino'sæ*. — **Robi'niaträ** fås av *Robi'nia pseudaca'cia*. Brukas till vagnmakararbeten, skeppsinventarier m. m.

Robin och Marion (*l.* råbä'ng - mariå'ng), herdedrama av den franske trouvèren *Adam de la Halle* (1235—87).

Robinsona'd (efter *Robinson Crusoe*, se följ. ord), äventyrsskildring, särskilt rör. skeppsbrutnas öden.

Robinson Crusoe (*sv.* uttal: kru'se), ryktbar äventyrsroman, författad och 1719 utg. av engelsmannen *Daniel Defoe* (*l.* - difå').

Robiole l. **Robioli'ni**, *ital.*, små italienska gräddostar.

Robora'ntia, **Roboratif**, se under följ. ord.

Robore'ra (*lat. robora're*, av *robur*, styrka), stärka, göra stark. — **Robora'ntia**, *pl.*, *med.*, stärkande medel. — **Roboratif**, *fr.* (*l.* -ti'ff), stärkande.

Robo't *ung.*, arbete; i det forna Österrike-Ungern benämning på dagsverksskyldighet; benämning på en fantastisk mekanisk ”människa”, tänkt såsom utförande allt arbete åt sin herre. Se *Android*.

Rob Roy, *eng.* (*l.* råbb råj), ”rödhårige Robert”, folkets benämning på en ryktbar skotsk fredlös (d. 1734).

Ro'bur, *lat.*, kraft.

Roburi't, *tekn.*, ett sprängämne.
Robu'st (*lat. robu'stus*), stark, kraftfull; härdig; grov.
Roc, *fr.* (*l.* råck), klippa, hälleberg.
Rocaille, *fr.* (*l.* råcka'j; av *roc*, *ital. rocca*, klippa, hälleberg), konstgjort grottverk, utfört av stenar, koraller, musslor, snäckor o. s. v.; stora glaspärlor till halsband. — **Rocaillefluss**, flussmedel av mönja och kvarts, använt vid porslinsberedning.
Rocambole, *fr.* (*l.* råckangbå'll), spansk *chalottenlök* (se d. o.); *spelt.*, i l'hombre ett visst antal marker, till vilket var och en, som vinner, måste bidraga och som sedan sättes ut.
Rocce'lla, *bot.*, ett på kustklippor växande lavsläkte. Flera arter från Medelhavsländerna och Australien insamlas för beredning av orselj och lackmus.
Roccelli'n, *kem.*, ett naftalinfärgämne.
Roche'a, *bot.*, som krukväxter odlat släkte av fam. *Crassula'ceæ.*
Rochellesalt (*l.* råsjä'll-), *med.*, *Ta'rtras na'tricokalicus*, vinsyrat natron-kali. Brukas som laxermedel.
Rochet, ett bordeauxvin.
Roche'tus, *nylat.*, en till biskopsskruden hörande skjorta av spetsprytt linne med snäva ärmar.
Rochons mikrometer, se *Dubbelmikrometer.*
Ro'chus, mansnamn, den upphöjde. Buret av ett franskt helgon, skyddspatron mot smittsamma sjukdomar.
Rock, **Rok** l. **Ruk**, en i österländska sagor förekommande fågel av utomordentlig storlek och styrka.
Rock, *zool.*, se under *Æpyornithes.*
Rocka'd, se under *Rockera.*
Rockefeller Foundation (*l.* rå'cköfellö faondä'sjön), en 1913 genom donation av den amerikanske "oljekungen" *J. D. Rockefeller* grundad stiftelse till mänsklighetens välfärd genom energisk kamp mot folksjukdomarna. — **Rockefellerinstitutet**, är ett av samme man grundat institut i New York för experimentell medicinsk forskning.
Rockentrav, *bot.*, se *Arabis.*
Rocke'ra (*fr. roquer*, av *roc*, [fordom] torn i schackspel), *spelt.*, i schackspel flytta kungen två steg till höger l. vänster samt det närmaste tornet från hörnrutan till den på andra sidan om kungen befintliga rutan. — **Rocka'd**, det speldrag, då man rockerar.
Rockor, *zool.*, *Batoi'dei*, en underavdelning av hajfiskarna.
Rococo, se *Rokokostilen.*
Rocu'na l. **Gravate'na**, blåsrör för jakt med förgiftad pil, som användes av flera primitiva folk.
Rod, *eng.* (*l.* rådd), "stång", engelskt längdmått om 5,5 yards.
Rodage'n, *farm.*, medel mot *Basedowska sjukdomen* ur mjölk av getter, som berövats sköldkörteln.
Roda'n (av *gr. rho'don*, ros), *kem.*, svavelcyan, en sammansatt radikal, som med väte ger *rodanvätesyra* och med metaller *rodanurer* och *rodanider.* — **Rodanammonium**, ett ammoniaksalt. — **Rodani'der** och **Rodanu'rer**, se under *Rodan* (här ovan). — **Rodankvicksilver** = *Kicksilverrodanid* (se d. o.). — **Rodanmetaller**, svavelcyans föreningar med metaller. — **Rodanvätesyra**, cyansvavla. Se under *Rodan* (här ovan).
Roden, fordom benämning på de kusttrakter av Svealand där leding utgjordes (jfr *Roslagen*).
Rode'o, *sp.*, *sportt.*, omtumlande med en häst; cowboys' tävlingar till häst; den inhägnade platsen för dylika.
Rodina'l, *kem.*, *paramidofeno'lklorhydrat*, användes som fotografisk framkallare och till färgning av pälsverk.
Ro'dium l. **Rho'dium** (av *gr. rho'deos*, rosenröd), *kem.*, en mycket hård, vitgrå, sällsynt metall, som i naturen förekommer i förening med platina. Användes till spetsar på guldpennor. — **Rodiumguld**, naturlig guldlegering med omkr. 40 % rodium (Mexiko).
Rodofyce'er, se *Rhodophyceæ.*
Rodokrosi't, *miner.*, manganspat.
Rodologi' (av *gr. rho'don*, ros, och *lo'gos*, vetenskap), *bot.*, vetenskapen om rosorna. — **Rodolo'g**, person, som idkar rodologi.
Rodomont, *fr.* (*l.* rådåmå'ng), l. **Rodomo'nte**, *ital.* (efter en övermodig kämpe med detta namn i hjältedikterna "*Orlando innamorato*" och "*Orlando furioso*" [se d. o.]), storskrytare, skrävlare. — **Rodomonta'd** (*fr. rodomontade*), skrävel, skryt. — **Rodomonte'ra**, skryta, skrävla.
Rodotili't, *miner.*, vattenhaltigt mangankalciumsilikat.
Ro'drick l. **Ro'derich**, tyskt mansnamn, rik på råd, rådgivare.
Rœderer, *fr.* (*l.* rödrä'r), världsbekant champagnevinsmärke.
Roff = *Ruff* (se d. o.).
Roga'te, *lat.*, eg. bedjen; benämning på femte söndagen efter påsk, bönesöndagen, efter begynnelseordet i dagens evangelium.
Rogatio'n, *lat.*, bön, böneskrift; förbön för döda. — **Rogatoria'les**, *pl.*, l. **Rogato'rium**, *jur.*, böneskrift.
Rogati'ster, i 4:e och 5:e årh. en kristen sekt, uppkallad efter stiftaren, *Rogatus.*
Roga'tius, latinskt mansnamn (av *roga'tus*, önskad).
Rogatoria'les, **Rogatorium**, se under *Rogation.*
Ro'ger (*fr.*, *l.* råsje'), romanskt mansnamn, den i spjutkastning berömde. Buret av italienska furstar.
Rohaltagräs, ett folknamn på *Linnæa.*
Rohan (*l.* råa'ng), en av Frankrikes förnämsta adelsätter.

Rohbau, *ty.* (*l.* rå'bau; av *roh,* rå, och *Bau,* byggnad), *byggn.,* murverk av bränt tegel utan puts.

Rohilla, det inhemska namnet på afganerna.

Roi, *fr.* (*l.* råa'), konung. — **Roi d'armes,** *fr.* (*l.* -darm), "vapenkonung", härold av högsta rangen vid det franska medeltidshovet. — **Rois fainéant,** *fr.* (*l.* råa fänea'ng), "lättjefulla konungar", benämning på de sista konungarna av merovingiska ätten. — **Roi-Soleil,** *fr.* (*l.* - sålä'j), kung Sol, benämning på den franske konungen Ludvig XIV.

Rojali'sm (*fr. royalisme,* av *roi,* konung), konungskt sinnelag, tillgivenhet för konungen l. konungadömet. — **Rojali'st** (*fr. royaliste*), anhängare av konungen l. konungadömet. — **Rojali'stisk,** konungskt sinnad.

Rok, *arab.,* se *Rock.*

Rok (*isl. Hrokr*), namn på flera nordiska sagohjältar.

Rokokostilen l. Rokoko, *fr.* (*l.* råkåkå'; av *rocaille,* se d. o., av *ital. rocca,* klippa), *konsth.,* den under förra hälften av 1700-t. rådande dekorationsstilen, som i Frankrike kallas *style Louis XV.* Den karakteriseras av lekfull oregelbundenhet, svängda former och förkärlek för musselornament.

Rol, se *Roll.*

Roland (*lat. Hruodlandus, ital. Orla'ndo,* se d. o.), forntyskt mansnamn (av *fhty, hru'odi,* beröm, heder, ära). Buret av en ryktbar sagohjälte, den mest lysande av kejsar Karl den stores paladiner. — **Rolandssagan,** en till *Karolingiska sagokretsen* (se d. o.) hörande skildring av paladinen Rolands hjältedater. — **Rolandsstod** (*ty. Roland* l. *Rolandssäule*), benämning på i vissa tyska städer på torget resta kolossalstatyer, föreställande en harneskklädd man med draget svärd, sinnebild av lagskipningen. — **Rolandssången** (*fr. La chanson de Roland*), ett i 11:e årh. diktat franskt kväde om paladinen Roland.

Rôle, *fr.* (*l.* rål), roll (se d. o.).

Rolf, fornnordiskt mansnamn (av *hróðr, fhty. hru'odi,* lov, pris beröm, och *olf,* ulv, kämpe). Buret av en dansk sagokonung med tillnamnet *Krake* (*isl. kraki,* smal, avkvistad trädstam) och av vikingen *Gånge-Rolf.*

Roll l. Rol (*l.* råll, rål; *fr. rôle*), eg. pappersrulle; uppteckning av alla de repliker, en skådespelare har att säga i en teaterpjäs; den person, han har att framställa; ett för tillfället antaget sätt och uppförande.

Roller gin, *eng.* (*l.* rå'ulö dsjin), valsegrenermaskin. Se *Egrenera.*

Rom (*l.* råmm; *ty. rum, eng. rhum*), *Spi'ritus sa'cchari,* ett slags brännvin, som fås genom självjäsning av sockerrörssaft l. melass och destillation. Mest värderas Jamaikarom.

Roma, *astr.,* en av småplaneterna.

Roma (*l.* rå'-), latinskt och italienskt namn på staden Rom. — **R. æte'rna,** *lat.,* det eviga Rom. (*Tibullus.*) — **R. locu'ta est, ca'usa fini'ta est,** Rom (=påven) har talat, och därmed är saken avgjord. — **R. non fu'it u'na di'e co'ndita,** Rom byggdes icke på en dag. — **Romæ quo'que ho'mines moriu'ntur,** även i Rom dö människorna. — **Roma vi'ctrix Græ'cia vi'cta vi'ncitur,** det segerrika Rom besegras av det besegrade Grekland. — **R. o mo'rte,** *ital.,* Rom l. döden, yttrande av Garibaldi under ett av hans tåg mot Rom. — **Roma'na ci'vitas,** *lat.,* romerska staten.

Romagnarasen (*l.* råma'nja-), nötkreatursras i n.ö. Italien.

Roma'ika, *nygr., dansk.,* nygrekisk nationaldans.

Romals, *eng.,* se *African goods.*

Roma'n (*fr. roman, eng. romance, ital. romanzo*), hos medeltidens romanska folk benämning på varje diktad berättelse på vers l. prosa av större omfång och med världsligt ämne, avfattad på folkspråket (*lingua romana*); numera namn på en med episk utförlighet framställd prosaberättelse, vars huvudsyfte är karaktärsskildringen, sedemålningen l. d.; äventyrlig kärlekshistoria. — **R. de la Rose,** *fr.* (*l.* råma'ng dö la rås), fransk dikt från 1200-t. — **R. de Renard** (*l.* - dö röna'r), fransk medeltidsdikt, avhandlande djursagan. — **Romance'ro,** *sp.,* samling av romanser. — **Roma'ner l. Roma'nska folk,** italienare, spanjorer, fransmän, portugiser m. fl. folk, som utgöra en huvudgren av den indoeuropeiska folkstammen. — **Romane'sca,** se *Gaillarde.* — **Romane'sk** (*fr. romanesque*), överdrivet svärmisk, äventyrlig, romanartad, romanlik. — **Ro'mani l. Rommani** (av *rom,* zigenare), zigenarspråket (urspr. ett sydindiskt, med sanskrit besläktat språk). Jfr *Monsing.* — **Romanise'ra,** göra romansk. — **Romani'sm,** katolicism, *papism* (se d. o.); romansk språkegendomlighet; *konstt.,* romansk stil. — **Romani'st,** person, som studerar romersk rätt l. romanska språk; anhängare av romersk-katolska läran. — **Romans** (*l.* -ma'ngs; *fr. romance*), en lyrisk-episk dikt, där det berättande elementet är övervägande, till skillnad från *ballad* (se d. o.), där huvudvikten ligger på stämningen; *tonk.,* en kompositionsform mellan visa och ballad. — **Roma'nsk,** härstammande från det forna latinska folkspråket; tillhörande de romanska språken l. folken. — **Romansk stil,** *byggn.,* rundbågsstil, en stil, som karakteriseras av rundbågen och den strängt bundna sammanslutningen av byggnadens leder. Dess grundform är det latinska korset. Den uppstod på 1000-t., nådde sin höjdpunkt på 1100-t. och efterträddes sedan av *gotiken* (se d. o.). — **Romanska språk,** de

från det fornromerska talspråket härstammande språken, nämligen italienska, spanska, portugisiska, katalanska, franska, provençalska, rätoromanska och rumänska. — **Romanti'k**, den kristna medeltidens smak i konst och litteratur. — **Nyromantiken**, hos oss benämning på den romantiska skolan. — **Roma'ntiker**, anhängare av den romantiska skolan. — **Romantise'ra**, ge en romantisk l. fantastisk prägel åt något. — **Roma'ntisk**, som överensstämmer med den kristna medeltidens smak i konst och litteratur (jfr *Antik*, *Klassisk*, *Modern*); exalterat känslofull; poetiskt skön, hänförande, som äger en vild skönhet; underbar, äventyrlig. — **Romantiska skolan**, romantikens efterblomstring, särskilt inom vitterheten, under förra hälften av 1800-t.

Roma'ncement = *Romerskt cement* (se d. o.).

Romanèche (*l.* -nä'sj), ett Bourgognevin.

Romane'sco, ett vin från trakten kring Rom.

Romane'sk, se under *Roman.*

Roma'nia, latinskt namn på Rumänien; även det forna romerska väldet.

Romani'sm, **Romani'st**, se under *Roman.*

Roma'nos, se *Romanus.*

Romanov (*l.* rama'nåff), rysk härskarätt (1613—1762).

Roma'ns, **Roma'nsk**, **Romanti'k**, **Roma'ntiker**, **Roma'ntisk** m. fl., se under *Roman.*

Roma'nus, latinskt mansnamn, romare, romersk. Buret av bysantinska kejsare.

Romarebrevet, en av Nya Testamentets böcker, författad av aposteln Paulus.

Romb (*lat. rho'mbus*), *geom.*, en parallellogram, vars alla sidor äro lika stora, men vinklarna icke räta. — **Rombdodekae'der**, solid figur, som inneslutes av tolv rombiska ytor. — **Ro'mbisk**, som har form av en romb. — **Rombiska systemet**, *miner.*, kristallsystem, som utmärkes av tre olikvärdiga, mot varandra vinkelräta axlar, samt tre mot varandra vinkelräta, vanliga symmetriplan utan huvudplan. — **Romboe'der**, solid figur, som inneslutes av sex rombiska sidor. — **Romboi'd**, en parallellogram, vars närliggande sidor icke äro lika stora och vinklarna ej räta. — **Romboi'disk** l. **Romboida'l**, som har form av en romboid. — **Romboida'lharv**, ett slags släthar v. — **Romboidiska nätet** (*lat. reti'culum*), *astr.*, stjärnbild på s. himmelshemisfären. — **Rombporfyr**, *petrogr.*, kvartsfri ortoklasporfyr, vars strökorn utgöras av kalifältspat med rombiskt tvärsnitt.

Romeo och Julia, huvudpersonerna i en ryktbar kärlekstragedi med samma namn av *Shakespeare.*

Romershausenska pressen, en apparat för beredning av extrakt.

Romerska bad, ett slags varmluftsbad; lokalerna för dessa.

Ro'merska ku'rian (jfr *Curia*), det påvliga kabinettet, sammanfattningen av de påvliga regeringskollegierna. — **R. priset** (*fr. Grand prix de Rome*), ett av konstakademien i Paris utdelat stipendium, vars innehavare äger rätt att på statens bekostnad tillbringa fem år vid *Académie de France* i Rom. — **R. siffror** äro: I (1), V (5), X (10), L (50), C (100), D (500), M l. ∞ (1,000). De övriga talen bildas av dessa på så sätt, att den mindre siffran sättes till höger om den större (t. ex. VI [6] l. tvärtom (t. ex. IV [4]). — **Romersk-katolska kyrkan**, den i Västerlandet utbildade katolska (allmänna) kyrkan, som ledes av påven, biskopen i Rom. Jfr *Grekiska kyrkan.* — **Romersk konung** (*lat. rex romano'rum*), under medeltiden titel för den tyske konungen, som efter att hava blivit krönt i Rom kallades *romersk kejsare.* — **R. ordning**, *byggn.*, en pelarordning, sammansatt av den joniska och den korintiska. — **R. stil**, en förening av det etruskiska båg- och valvsystemet med den rätliniga grekiska kolonnarkitekturen. — **R. rätt** (*lat. jus roma'num*), sammanfattningen av de i romerska riket gällande lagarna, vilka, efter att hava blivit samlade under namnet *Co'rpus ju'ris* (se d. o.), utgjorde grundvalen för de flesta europeiska lands lagstiftning. — **R. tid**, *arkeol.*, järnåldern från Kristi födelse till omkr. 400 e. Kr. — **Romerska vågen**, snällvågen, en våg, som utgöres av en olikarmad hävstång och en flyttbar motvikt. — **Romerskt cement**, framställes av naturlig hydraulisk kalk.

Rom-essens (*l.* råmm-essa'ngs), *kem.*, ananasolja (se d. o.), vilken brukas som tillsats till konstgjord rom.

Romi't, *kem.*, ett sprängämne, som består av ammoniumnitrat, paraffin, naftalin och kaliumklorat.

Ro'mmani, se *Romani.*

Rompriset, se *Romerska priset.*

Romsten, *petrogr.*, se *Oolit.*

Romualdi'norden, efter stiftaren, italienaren *Romualdo*, namn på *Camaldulensorden* (se d. o.).

Ro'mulus, *rom. sag.*, Rhea Silvias son, jämte sin broder Remus grundläggare av staden Rom, var själv dess förste konung. — **Romuli'der**, Romulus' efterkommande.

Roncegnovatten (*l.* rånse'njå-), järn- och arsenikhaltigt mineralvatten från Syd-Tyrolen.

Ro'nchi, *med.*, se *Rassel.*

Rond (*l.* rångd; *fr. ronde*), rund, kringvandring för att se efter, att allt är i sin ordning; omgång (i boxning); *krigsk.*, trupp, som gör en rund till vakter och poster.

Rondeau, *fr.* (*l.* rångdå'), *diktk.*, lyrisk dikt, som består av 12—14 versrader, fördelade i tre strofer. Inuti och i slutet av dikten förekommer ett av begynnelseorden bildat omkväde. Slutrimmen äro blott två.

Ronde'll (av *fr. rond,* rund), runt, befäst torn.
Rondi'no, se under följ. ord.
Ro'ndo, *ital., tonk.,* ett vanligen i två delar indelat musikstycke, i vilket huvudtemat flera gånger upprepas och omväxlar med ett l. flera sidotema. — **Rondi'no** l. **Rondole'tto,** ett kortare, mindre utfört rondo.
Rondpoint, *fr.* (*l.* rångpåä'ng), rund plats, vid vilken flera gator l. vägar utmynna; *byggn.* = *Apsis* (se d. o.).
Rondå', se *Rondeau.*
Rongali't, se *Eradit.*
Ronn (*isl. Hronn*), *nord. myt.,* en av havsguden Ägirs nio döttrar.
Ronnebyvatten, järnrikt hälsovatten från Ronneby brunn, där även arsenikhaltigt vatten finnes.
Ronsdorfarnas sekt, se *Ellerianer.*
Roob, *arab., farm.,* förr namn på av indunstade växtsafter berett mos. — **R. da'uci,** morotsaft. — **R. juni'pere,** enbärssaft. — **R. pruno'rum,** plommonsaft. — **R. sambu'ci,** fläderbärssaft.
Rood (*l.* rod), engelskt ytmått = 1,011,6 kvm.
Rookwoodporslin (*l.* ro'koo'd-), porslin från Amerikas mest berömda porslinsfabrik (grundad 1880).
Root- and brauch-partiet (*l.* rot än bra'usj-), puritansk riktning i England under 1600-t.
Roparerörelsen, extatisk religiös rörelse i Småland på 1840-t.
Ropt, Roptaty', se *Hroptr.*
Roquefortost (*l.* råckfå'r-; *fr. fromage de Roquefort*), en berömd ostsort, uppkallad efter tillverkningsorten, den franska byn *Roquefort.*
Roquelaure, *fr.* (*l.* råcklå'r), ett slags resl. regnrock.
Rora'rii, irreguliärt fotfolk i romerska legionen.
Rora'te, *lat.,* l. **Roratemässa,** en inom romersk-katolska kyrkan under adventstiden till Jungfru Marias ära firad morgongudstjänst, uppkallad efter inledningssångens begynnelseord *"Rorate coeli desuper"* (himlarna drype ifrån ovan).
Ro'ridus, *bot.,* daggig.
Ros, *med.,* rosfeber.
Ros, *metall.,* äldre benämning på fläckar och ojämnheter i brottet av stål.
Rosa, kvinnonamn (av *lat. ro'sa,* ros). På franska **Rose** och **Rosette** (*l.* rås, råsä'tt). Från Rosa härstamma kvinnonamnen **Rosa'lba** (vit ros), **Ro'salie** (*l.* -i) l. **Rosa'lia** (liten ros), **Rosali'nda** l. **Rosali'na** (den rosiga), **Rosamu'nda** (rosenmun), **Rosa'ura** (rosenfläkt), **Ro'sea** (som är av l. tillhör en ros) och **Rosi'na** (rosenknopp).
Rosa, *bot.,* busksläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ,* underfam. *Sentico'sæ.* Utomordentligt formrikt släkte av såväl inhemska som utländska, vilda som odlade arter och korsningar. — **R. acicula'ris,** finnros. — **R. a'lba,** vit törnros. — **R. cani'na,** nypon. — **R. centifo'lia,** äkta trädgårdsrosor, nejlikrosor. — **R. cinnamo'mea,** *bot.,* kanelrosor (vild i Norrland), odlad med fyllda blommor, "bukettrosor". — **R. damasce'na,** portlandrosor. — **R. Eglante'ria,** gul törnros. — **R. ga'llica,** ättikrosor, provinsrosor, stamform för många odlade varieteter. — **R. gla'uca,** rödbladrosor, odlad, ofta förvildad. — **R. i'ndica,** bourbonrosor, månadsrosor, terosor, tearosor. — **R. musco'sa,** mossrosor. — **R. pimpinellifo'lia,** pimpinellros, ofta odlad. — **R. rubigino'sa,** ängeltorn, luktnypon. — **R. sulphu'rea,** gul törnros. — **R. villo'sa,** sommarnypon.
Ro'sa, rosenfärgad, rosenröd. — **Sub ro'sa,** eg. under rosen (förtrolighetens symbol); i förtroende, i hemlighet.
Rosa'cea, *bot.,* rosenfärgad. — **Ro'seus,** *bot.,* med färg l. lukt av törnros. — **Rose'llus, Rose'olus,** *bot.,* nästan rosenröd. — **Ro'seopersici'na,** *bot.,* rödaktigt persikofärgad. — **Ro'seo-zona'tus,** *bot.,* med rosenfärgade bälten.
Rosa'ceæ l. **Rosacéer,** *bot.,* växtfamilj, tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Underfamiljer: *Poma'ceæ, Drupa'ceæ* och *Sentico'sæ* (*Rosaceæ* i inskränkt mening).
Rosa'lia, *astr.,* en av småplaneterna.
Rosa'lie (*ty. Schusterfleck*), *tonk.,* ett kort, på olika tonhöjder flera gånger upprepat motiv.
Rosali'ner, citroner.
Rosami'ner, *kem.,* blå trifenylmetonfärgämnen mel gul fluorescens.
Rosamunde, *astr.,* en av småplaneterna.
Rosanili'n, *kem.,* bildas vid inverkan av oxidationsmedel på en blandning av anilin och toluidin. Ger med syror salter, av vilka vackra anilinfärger beredas.
Ro'sa paragua'ta, sydamerikansk träsort, som användes till käppar och och div. svarveriarbeten.
Rosa'rium, *lat.,* eg. rosengård; rosenkrans, radband.
Ro'sa ro'rans bonita'tem, *lat.,* "ros, som dryper godhetens dagg", hymn av *Nicolaus Hermanni.*
Rosasalt, se *Pinkkulör.*
Ro'sa The'a, se *Rosa, lat., bot.*
Rosatopas, se *Topas.*
Roscoëli't, *miner.,* starkt vanadinhaltig glimmerart.
Roscra'nna, gaeliskt kvinnonamn (av *ros,* ros, och *cranna,* spjut, stråle).
Rosduntrav, *bot.,* se *Epilobium.*
Rose, *fr.* (*l.* rås; *lat. ro'sa*), ros, törnros; rosenfärg; rosenfärgad. — **Rose bengale** (*l.* -gall), bengaliskt rött, eosinfärgämne, tygfärgämne med mycket dålig ljusäkthet.
Rose-Croix (*l.* rås kråa'), fransk konstnärsorden med inslag av mysticism, stiftad 1892.

Rosei'n, *tekn.*, en röd anilinfärg.
Roseli't, *miner.*, ett rosenrött kalkkoboltarseniat.
Rosella'n l. **Rosi't**, *miner.*, ett lerjordssilikat.
Rosellefibrer (*l.* råsä'll-), dets. som *Gambohampa* (se d. o.).
Rosenaprikos, *Pru'nus tri'loba* med fyllda blommor, odlas i trädgårdar.
Rosenbergmaskin, likströmsgenerator, som trots starkt varierande varvtal l. belastning alltid ger samma strömstyrka. Uppfunnen av österrikaren *E. Rosenberg.*
Rosenbinka, *bot.*, se *Erigeron.*
Rosenborg have, parken kring Rosenborgs slott i Köpenhamn, vanligen kallad "Kongens have", omtyckt promenadplats.
Rosenbuschi't, *miner.*, ett ljusgrått silicozirkonat av natrium och kalcium.
Rosenböna, *bot.*, se *Phaseolus.*
Rosenfest, se *Fête de la rosière.*
Rosenfink, *zool.*, *Carpo'dacus erythri'nus*, en i Sverige sällsynt finkfågel.
Rosengarten, "rosengården", tysk hjältedikt från slutet av 1200-t. med motiv från Nibelungensagan.
Rosengång, "fälltäckeväv" l. "tjockväv", svensk allmogevävslag på 3 l. 4 skaft med inslag i olika färger, vilka bilda ett randigt mönster, som täcker hela varpen.
Rosenhallon, *bot.*, se *Rubus.*
Rosenhonung, se *Mel rosæ.*
Rosenkam, en hos vissa hönsraser förekommande kamform, framtill bred, baktill utdragen i lång spets, över försedd med flera rader små jämnhöga taggar.
Rosenkammaren, fordom (till 1772) en pinokällare i Stockholm vid nuv. Vallingatan.
Rosenkattost, *bot.*, se *Malva.*
Rosenkonse'rv, *med.*, *Conse'rva ro'sæ*, beredes av törnrosblad och socker.
Rosenkrans (*ty. Rosenkranz*, *lat. rosa'rium*), radband.
Rosenkrasse, *bot.*, se *Iberis.*
Rosenkreutzare (*l.* -krå'jts-; *ty. Rosenkreutzer*), ett i början av 1600-t. i Tyskland stiftat hemligt sällskap, som föregav sig åsyfta reformer i kyrka och stat; ett med frimureriet besläktat sällskap, stiftat i Tyskland omkr. 1756.
Rosenkvarts, *miner.*, en mer l. mindre rosenröd kvartsvarietet, använd till div. prydnadsföremål.
Rosenkål, se *Brysselkål.*
Rosenlager, se *Nerium.*
Roseno'bel, engelskt guldmynt (urspr. kallat *nobel*, se d. o.) = ungefär 1 pund sterling ≐ 18 kr.
Rosenolja, *farm.*, *Æthero'leum ro'sæ*, en dyrbar eterisk olja, destilleras med vatten av blombladen av *Ro'sa moscha'ta* och *Rosa damasce'na*, vilka odlas i Bulgarien, Mindre Asien, Ostindien m. fl. land. Utgör en högt skattad parfym.
Rosenribs, *bot.*, se *Ribes.*
Rosenrot, *bot.*, se *Rhodiola* och *Sedum.*
Roséns ammpulver, se *Pulvis magnesiæ aromaticus.* — **R. barnpulver**, se *Pulvis magnesiæ cum rheo.* — **R. bröstdroppar**, se *Vinum glycyrrhizæ thebaicum.*
Rosensocker, **Rosenmorseller**, morseller av socker och rosenvatten med tillsats av jalaparot, skammonium och rött sandelträ. Avföringsmedel.
Rosensteins rabarber-elixi'r, se *Vinum rhei aromaticum.*
Rosensten, se *Diamant.*
Rosenstiels grönt, dets. som mangangrönt.
Rosenstockar, de framspringande delar av pannbenet, som bära hjortdjurens horn.
Rosensöndag = *Midfastosöndag* (se d. o.).
Rosenthal, berömd porslinsfabrik i Bayern, grundad 1897.
Rosentry, *bot.*, se *Lonicera.*
Rosenträ kallas flera (ofta välluktande) träslag, vilka nyttjas vid parfymtillverkning och till snideri. Äkta rosenträ, *Li'gnum Rho'dii*, fås av *Convo'lvolus scopa'rius* på Kanarieöarna, brasilianskt rosenträ av *Physocaly'mna floribu'nda* i Brasilien.
Rosenträ från Cayenne, se *Dicypellium.*
Rosenvatten, *med.*, *Aqua ro'sæ*, beredes av färska l. insaltade kronblad av *Ro'sa centifo'lia*, vilka destilleras med vatten. Blandat med blyvatten, brukas det som ögonvatten.
Rosenättika, *Ace'tum Ro'sæ*, framställes genom maceration av rosenblad i ättika. Användes som tillsats i bad- och tvättvatten.
Rose'ola, *med.*, ett hudutslag i form av rosenröda fläckar.
Rose'ring = *Sköning* (se *Sköna*).
Roses metall (*l.* rå'sis -), en legering av vismut, bly och tenn.
Rose'tt (*fr. rosette*), eg. liten ros; bandknut, bandros; *målark.* och *byggn.*, rosformig prydnad. — **Rosettfönster** l. **Rosfönster**, ett hjulformigt fönster, vars öppning är utfylld med stav- och rosverk.
Rosette (*l.* -ä'tt), franskt kvinnonamn (av *lat. ro'sa*, ros), liten ros.
Rosettestenen (*l.* -sä'tt-), en vid Rosette i Egypten 1799 funnen sten, som gav uppslag till tydning av hieroglyfskriften.
Rosettjungfrulin, *bot.*, se *Polygala.*
Rosfönster, se *Rosettfönster.*
Rosina'nte (efter *Don Quijotes* [se d. o.] så benämnda häst), mager och dålig häst, skinkmärr.
Rosi't = *Rosellan* (se d. o.).
Roskarlen, *zool.*, se *Morinella.*
Roskilde brödre (*l.* rå'skille -), kristet vikingaförbund på Själland, stiftat omkr. 1150 mot venderna. — **Roskilde krönike**, äldsta försöket till en sammanhängande dansk historia (omkr. 1140).
Rosko'lniker = *Raskolniker* (se d. o.).
Roskva, *isl.*, "den raska", *nord. myt.*, Tors tjänarinna, syster till Tjalve.
Rosling, *bot.*, se *Andromeda.*

Rosma'ridæ, *zool.*, säldjur.

Rosmari'n, *bot.*, *farm.*, *Rosmari'nus officina'lis*, en till fam. *Labia'tæ* hörande halvbuske, som växer i Medelhavstrakterna. Bladen, *Fo'lia rosmari'ni*, äro officinella. — **Rosmarinolja,** *Æthero'leum rosmari'ni*, fås genom destillation av rosmarinblad. — **Rosmarinspiritus,** se *Spiritus rosmarini*. — **Sammansatt rosmarinspiritus,** se *Spiritus rosmarini compositus*.

Rosma'rus, *zool.*, valrossläktet.

Rosoglio, *ital.* (*l.* råså'ljå), fin italiensk likör, beredd av apelsiner l. körsbär.

Roso'l, *kem.*, salt, som bildas å polarisen vid Sibiriens kuster.

Rosola'n, *kem.*, ett azinfärgämne.

Roso'lblått = *Azulin* (se d. o.). — **Rosolsyra,** *tekn.*, ett rött tjärfärgämne.

Ro'ssia, latinskt namn på Ryssland. — **Ro's-sica,** arbeten om Ryssland.

Rossini'sm, *tonk.*, den italienske kompositören *Rossinis* musikaliska stil; även efterbildning av densamma.

Ro'ssläder (av *ty. Ross*, häst), läder, berett av hästhudens länddel.

Ro'sso anti'co, *ital.*, ”rödantik”, ett slags rödaktig italiensk marmor. — **Rosso di Leva'nte,** en grön och röd serpentinart.

Rossolis, *fr.* (*l.* råssåli'; av *lat. ros so'lis*, soldagg), en likör, beredd av brännvin, socker och bärsaft.

Rost (*mlty. Rôste*), galler i eldstäder, på vilket bränslet placeras.

Ro'stbiff (*eng. roastbeef*), på engelskt sätt stekt l. rostat oxkött, taget från länden.

Roste'llum, *zool.*, det svintrynlika utskottet på bandmaskens huvud.

Rostgummi, dets. som *dextrin* (se d. o.).

Rostjord, *lantbr.*, se *Alv*.

Ro'stra, *lat.* (*pl.* av *ro'strum*, näbb, tryne, gadd, fartygssnabel), i det gamla Rom benämning på den offentliga talarstolen på *forum* (se d. o.), vilken pryddes med fartygssnablar, tagna från erövrade skepp.

Rostra'l = *Rastral* (se d. o.).

Rostra'tum, -a (av *ro'strum*), *bot.*, med spröt.

Ro'strum, se *Rostra*.

Rosverk = *Masswerk* (se d. o.).

Roswitha, *astr.*, en av småplaneterna.

Rot, *mat.* Storhet, som upphöjd till viss dignitet ger en annan storhet, kallas rot till den senare.

Rota, *nord. myt.*, en valkyria.

Ro'ta, *ital.*, eg. hjul; den högsta påvliga appellationsdomstolen, i Rom befintlig överdomstol för hela den katolska kristenheten.

Rotaci'sm (av *gr. rho*, bokstaven *r*), *språkv.*, bruk l. missbruk av bokstaven *r*, skorrning; övergång från *s* till *r*.

Rota'l (av *arab. ratl*), marockansk handelsvikt (*pl. artol*) = 508 l. 540 gr.

Ro'tang, se *Rotting*.

Rotary club, *eng.* (*l.* rå'oterri klöbb), ”roterande klubb”, efter anglosaxiskt föredöme bildade klubbar för att sammanföra representanter för olika yrken till diskussion och sällskaplig samvaro. Religion och politik uteslutna. I varje klubb ingår endast en medlem av varje yrke.

Rota'ta, *bot.*, hjul-.

Rotatio'n (*lat. rota'tio*, av *ro'ta*, hjul), *mek.*, kretsformig rörelse av en kropp, välvning omkring en axel. — **Rotationsapparat** = *Gyroskop* (se d. o.). — **Rotationsaxel,** se under *Axel*. — **Rotationsdispersio'n,** *fys.*, skillnaden i ett ämnes förmåga att vrida polarisationsplanet för ljus av olika våglängd. — **Rotationsdjuptryck, Mertens-, Intaglio-** l. **Rembrandttryck,** djuptrycksförfarande, varvid jämte den bild, som skall etsas, ett fint kornraster inkopieras. Etsningen uppdelar därför bilden i ett stort antal olika ”färgkroppar”, skilda av väggar med samma höjd. — **Rotationsellipsoi'd,** *mat.*, yta som uppkommer, om en ellips roterar kring sin ena axel. — **Rotationsfotografi'** l. **Kilometertryck,** form av masskopiering, särskilt vid vykortsfabrikation, varvid kopieringspapperet användes i form av rulle. — **Rotationshastighet,** *fys.*, den ”vinkelhastighet” med vilken en kropp roterar. — **Rotationsmagnetism,** *fys.*, magnetism, som en metallskiva erhåller genom att kringvridas i ett magnetiskt plan. — **Rotationsmaskin** = *Gyroskop* (se d. o.); även = *Rotationspress* (se d. o.). — **Rotationsparaboloi'd,** *mat.*, den yta, som uppstår, om en parabel roterar kring sin axel. — **Rotationspress,** *boktr.*, ett slags tryckpress, som för sin hastighet särskilt användes till tryckning av tidningar l. överhuvud av arbeten, som skola utgå i stor upplaga. — **Rotationsyta,** *mat.*, yta, bildad därigenom, att en rät linje l. en kurva vrider sig kring en axel. — **Rotato'ria,** *pl.*, *zool.*, virveldjur, en underavdelning bland maskarna. — **Rotato'risk,** välvande, som svänger omkring. — **Rote'ra,** vända sig kring en axel, svänga omkring.

Rotati'vos, *port.*, öknamn på de båda politiska partier i Portugal, *regenerado'res* och *progressi'stas*, som under konungadömets sista tider oupphörligt avlöste varandra i en genom valfinter åvägabragt ”rotation”.

Rotato'res, *anat.*, muskler som vrida runt.

Rote (*ty. Rotte*, *fornfr.*, *rote*, av *mlat.*, *rutta*, *rupta*, utbruten del), eg. skara, avdelning; *krigsk.*, de män i en truppavdelnings olika led, som stå bakom varandra; *jur.*, namn på vissa områden av stad l. socken; hemman som tillsammans hålla soldat l. båtsman. — **Rotekolo'nn,** infanteriets vanliga marschordning med utryckta rotar. — **Rote'ra,** indela i rotar. — **Rote'ring,** indelning i rotar för underhåll av manskap; det

härmed sammanhängande allmänna besväret.

Rote Fa'hne, *ty.* (*l.* rå'-), Röda fanan, förr kommunistisk tidning i Berlin, grundad 1918.

Rotehållare, ägare av roteringsskyldig jord.

Ro'tel (av *mlat.* *ro'tulus*, litet hjul), *jur.*, packe av till samma mål hörande rättegångshandlingar; förteckning över de mål, som det tillkommer varje särskild tjänsteman att föredraga; domstols- l. förvaltningsavdelning.

Rote'ra, se under *Rotation* och *Rote*. — **Rote'ring**, se under *Rote*.

Roterande fält l. **Vridfält**, *fys.*, magnetfält, vars riktning ändrar sig med konstant l. pulserande hastighet men vars styrka kan vara konstant. Uppkomsten av R. utgör grundprincipen för alla växelströmsmotorer (utom kommutatormotorer).

Roterande spegel, *fys.*, apparat, som användes för observation av hastigt förlöpande fenomen.

Rother, **König Rother** l. **Ruother**, tysk medeltidsdikt.

Rothgülden, *Mörk* = *Pyrargyrit* (se d. o.).

Rothgülden, *Ljus*, *miner.*, arseniksilverblände.

Rothliegendes, *ty.* (*l.* råtli'g-), *geol.*, benämning på undre avdelningen av *permiska systemet* (se d. o.).

Rothzinkerz, *ty.*, *miner.* = *Zinkit* (se d. o.).

Roti'fera = *Rotatoria* (se d. o.).

Rotliegendes, se *Rothliegendes*.

Rotogravy'r, *boktr.*, djuptryck från på kemisk väg graverade valsar.

Ro'tolo, *ital.*, en vikt, i Turkiet = 0,56 kg., i Kairo och Alexandria vanligen = 0,44 kg., i Messina = 0,79 kg. o. s. v.

Ro'tor l. **Magnethjul**, *fys.*, roterande fält å större växelströmsgeneratorer med stillastående ankare (*Stator*).

Ro'torfartyg, av tysken *Flettner* 1923 uppfunnen segelfartygstyp, som framdrives genom vindens tryck mot en l. flera vertikala, roterande cylindrar (rotorer).

Rots l. **Snip** (*ty.* *Rotz*, eg nässlem), *veter.*, en smittsam sjukdom, som oftast angriper hästar och har sitt säte i huden, lungorna, lymfkörtlarna o. s. v.

Rotspon, *ty.*, nordtyskt namn på franskt rödvin.

Rotta, *tonk.*, medeltida stränginstrument.

Rotten boroughs, *eng.* (*l.* råttn bö'rrås), *pl.*. förfallna engelska köpingar, vilkas rättighet att välja ledamot till parlamentet upphävdes genom parlamentsreformen av år 1832.

Rottenstein, *ty.* (*l.* råttensta'jn), **Rottenstone**, *eng.* (*l.* råttenstå'n), *miner.*, dets. som *Trippel* (se d. o.).

Rottel l. **Rottoli**, turkiskt pund = 445 gr. — **Rottel attaria** = 506,9 gr., **Rottel sucki** = 568,4 gr. (i Tunis och Tripolis).

Ro'tting, *bot.*, *Ca'lamus*, ett i det tropiska Asien och Afrika inhemskt växtsläkte, tillhörande fam. *Pa'lmæ*. Stammarna av vissa arter, bl. a. *C. Ro'tang* och *C. Dra'co*, kallas rotting l. spanskt rör och brukas till käppar, möbler m. m.

Rottleri'n, *kem.*, ett gult färgämne, som fås av *kamala* (se d. o.).

Rottweiler (*l.* rå'ttvajler), tysk hundras.

Ro'tula, *bot.*, litet hjul.

Ro'tula, *pl.* **Ro'tulæ**, *lat.* (av *ro'ta*, hjul), *farm.*, pastilj. — **R. me'nthæ piperi'tæ**, pepparmyntpastiljer. — **R. saccha'ri**, sockerkakor, som användas till pastiljer.

Rotulatio'n (av *lat.* *ro'ta*, hjul), sammanhäftning av skriftliga handlingar. Jfr *Rotel*. — **Rotule'ra**, ordna och sammanhäfta skriftliga handlingar. — **Ro'tulus**, en bunt handlingar. — **R. mortuo'rum**, förteckning över avlidna, för vilka själamässor skola läsas. — **R. te'stium**, vittnesutsaga.

Rotu'nda (*fr.* *rotonde*, *ital.* *rotonda*, av *lat.* *rotu'ndus*, rund), *byggn.*, rundbyggnad; rundtempel.

Rotunda'ta, *bot.*, rundad. — **Rotundifo'lia**, *bot.*, med runda blad.

Rotu'nde, *lat.*, utan omsvep, kort och gott.

Roturier, *fr.* (*l.* råtyrie'), ofrälse, borgerlig; oborstad, ohyfsad, rå, grov; borgare, bonde.

Rotvälska (*ty.* *Rottwälsch*), eg. falsk välska (i betydelsen romanskt språk); tjuvspråk; zigenarspråk; rådbråkat språk.

Roucou (*l.* roko'), dets. som *orleana* (se d. o.).

Roué, *fr.* (*l.* roe'; av *roue*, hjul), eg. rådbråkad, steglad; under *regentskapet* (se d. o.) medlem av hertig Filips av Orléans för sedeslöshet beryktade umgängeskrets; liderlig, utsvävande person, särskilt av de högsta kretsarna. — **Aimable roué** (*l.* äma'bbl -), älskvärd odåga.

Rouenankan (*l.* roa'ng-), medelstor fransk ankras, mycket omtyckt i Sverige.

Rouge, *fr.* (*l.* rosj), röd; röd färg, rött smink. — **R. et noir** (*l.* - e nåa'r), *spelt.*, rött och svart, ett franskt hasardspel, som spelas med sex kortlekar. — **R. de Portugal** l. **R. végétal** (*l.* - dö pårtyga'll, - vesjeta'll), portugisiskt smink, berett av *safflor* (se d. o.). — **R. solide** (*l.* såli'dd), ett naftalinfärgämne.

Rouget (*l.* rosjä'), franskt mansnamn, som betyder rödfena (ett slags fisk).

Rouget du porc, *fr.* (*l.* rosjä' dy pårk), rödsjuka.

Rough boards, se *Boards*.

Rough riders, *eng.* (*l.* raff rajders), ”vilda ryttare”, amerikanskt kavalleriregemente, uppsatt av Roosevelt 1898 i kriget mellan Spanien och Förenta staterna.

Roulade, **Roulance**, se under följ. ord.

Roule'ra (*fr.* *rouler*), rulla, vara i omlopp, vara i gång. — **Roulade**, *fr.* (*l.* -a'dd), se *Rulad*. — **Roulance** (*l.* -a'ngs), penning-

omlopp, penningomsättning, ”rulljangs”. — **Roulette,** *fr.* (*l.* -ä'tt), se *Rulett.*
Roundheads, *eng.* (*l.* ra'undhedds), rundhuvuden, ett spenamn, som gavs puritanerna l. anhängarna av det mot konung Karl I i England fientliga partiet, emedan de buro kortklippt hår.
Rousillon, *fr.* (*l.* ro'sijå'ng), ett starkt och sött franskt vin.
Roussins salter (*l.* rossä'ngs -), *kem.*, invecklat sammansatta oorganiska föreningar, först framställda av fransmannen *Roussin.*
Roustignan, *fr.* (*l.* rostinja'ng), vitt franskt vin med arom av tryffel.
Rout, *eng.* (*l.* ra'ut), aftonsällskap; även upplopp, uppror.
Route, *fr.* (*l.* rott), rutt, väg, stig, farled; kosa, kurs, marschruta (se *Marschroute*).
Routine, *fr.* (*l.* roti'nn), **Routine'rad,** se *Rutin, Rutinerad.* — **Routinier** (*l.* -ie'), person, som genom lång övning l. vana vunnit färdighet l. erfarenhet.
Rova, *bot.*, se *Brassica.*
Rowdies, *eng.* (*l.* ra'udis), *pl.*, orostiftare, vagabonder i de större städerna i Nordamerika.
Rovdjur, *zool.*, *Carni'vora*, en ordning köttätande (stundom allätande) däggdjur.
Rowe (*l.* rå'o), handelsnamn på krossade galläpplen från Turkiet.
Rovolja, gemensam benämning på oljor ur frön av *Brassica*-arter.
Rovraps, *bot.*, se *Brassica.*
Rowton-house, *eng.* (*l.* rå'tönhaus), ett efter engelskt mönster inrett hem för ogifta arbetare.
Roxa'ne, *astr.*, en av småplaneterna.
Roxa'ne, grekiskt kvinnonamn, buret av Alexander den stores gemål.
Roxola'ner, ett forntidsfolk, som bodde i trakten av Azovska sjön.
Royal, *fr.* (*l.* råaja'll; av *roi*, konung), *eng.* (*l.* rå'jöl), kunglig; *textil.*, enfärgat, småfasonerat damdräkttyg; en genom försättning av s. k. tvärrips konstruerad bindning. — **Altesse royale,** se under *Altesse.* — **Royauté** (*l.* råajåte'), konungslig värdighet.
Royal exchange, *eng.*, se *Exchange.*
Royal geographical society, *eng.* (*l.* rå'jal djiågra'fikl såsa'jti), ”kungliga geografiska sällskapet” i London, världens främsta sällskap i sin art, stiftat 1830.
Royal institution, *eng.* (*l.* rå'jal institju'sjön), ”kungliga stiftelsen”, för naturvetenskaplig forskning, grundad i London 1799.
Royal Meteorological Society, *eng.* (*l.* rå'jal mitiörålå'ddjikl såsa'jti), ”kungliga meteorologiska sällskapet”, stiftat i London 1850.
Roya'lskepp, se *Regalskepp* under *Regal.*
Royal society, *eng.* (*l.* rå'jal såsa'jti), eg. kungliga samfundet; namn på tre vetenskapliga sällskap (i London, Edinburgh och Dublin).
Royal Suédois, *fr.* (*l.* råaja'll svedåa'), ”kungliga svenska” (regementet), dels ett svenskt regemente i fransk tjänst (1690—1790), dels ett franskt regemente i svensk tjänst (1813—14).
Royalty, *eng.* (*l.* rå'jelti), kunglighet; avgift för bearbetning av gruva; avgift till patentinnehavare för rätt att begagna hans patent.
Royauté, se *Royal.*
R. P., förk. för *lat. Res publica* (se d. o.) l. *Revere'ndus pa'ter*, högvördige fader.
Rp, å telegram förk. för *fr. Réponse payée*, svar betalt.
RR, beteckning för *mycket rar, mycket sällsynt.* — **RRR,** beteckning för *ytterst rar, ytterst sällsynt.*
R-salt, *kem.*, naftolderivat, som med diazoföreningar ger intensivt färgade azoföreningar.
RSFSR, förk. för *Ryska socialistiska federativa sovjetrepubliken* (*Russkaja socialistitjekaja federativnaja sovjetskaja respublika*).
R. S. V. P., förk. för *fr. réponse s'il vous plaît*, om svar anhålles.
Rt., förk. för *Right* i vissa högre engelska titlar.
R. T. C., förk. för *Reuter's Telegram Company.*
Ru, *kem.*, atomtecken för *Rutenium* (se d. o.).
Rub, *arab.*, turkiskt mynt = ¼ piaster (se d. o.).
Rubank (*ty. Rauhbank*), *tekn.*, stor hyvel.
Ruba'to, *ital.*, *tonk.*, rubbat tempo, ökad l. minskad hastighet för åstadkommande av mera uttryck.
Rubber, *eng.*, se *Robber.*
Rubefacie'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, läkemedel, som åstadkomma yttre hetta och rodnad, t. ex. senapsdeg, terpentin o. s. v.
Ru'bel (*ry. rublj*), rysk myntenhet = 100 kopek. (Numera 1 *tjervo'nets* = 10 förkrigsrubel).
Rubella'n, *miner.*, ett slags röd glimmer.
Rubelli't, *miner.*, ett slags röd *turmalin* (se d. o.).
Rube'llum, *bot.*, rödlätt. — **Ru'beus,** *bot.*, rödaktig. — **Rube'scens,** *bot.*, rodnande. — **Rubigino'sa,** *bot.*, brunröd.
Ru'ben, hebreiskt mansnamn, se en son! Buret av patriarken Jakobs och Leas förstfödde son, huvudman för den efter honom uppkallade stammen.
Rubensstickarna, *konsthist.*, de i flamländske målaren Rubens' ateljé utbildade kopparstickarna och träsnidarna, som fingo reproducera mästarens tavlor.
Rube'ola, *med.*, röda hunden, en utslagssjukdom. — **Rubeo's,** torr ansiktsrodnad (hos sockersjuka).
Ruberytri'nsyra, se *Krapp.*

Ru'bia, *bot.*, krapp.

Rubia'ceæ l. **Rubiacéer,** *bot.*, växtfamilj av ordn. *Rubii'næ*. Omkr. 4,500 arter kända, mest från tropiska och subtropiska länder. Underfamiljer: *Cincho'neæ*, *Coffei'neæ* och *Stella'teæ*.

Rubiaci'n, *kem.*, dets. som *purpuri'n*.

Rubice'll, *miner.*, ett slags rödgul *spinell* (se d. o.).

Ru'bicon, en liten, i övre Italien belägen flod (nu kallad *Pisciatello*), vars namn, efter Julius Cæsars ödesdigra övergång av densamma bevarats i uttrycket *gå över Rubicon*, d. v. s. taga ett avgörande, oåterkalleligt steg.

Rubidi'n, *kem.*, en av kol, väte och kväve sammansatt s. k. nitrilbas, som blivit framställd ur stenkolstjära.

Rubi'dium, *kem.*, en i naturen i ytterst små mängder förekommande silvervit alkalimetall, vilken anträffats såväl i mineral- som i växtriket.

Rubifo'rmis, *bot.*, lik *Ru'bus* (hallon).

Rubii'næ, *bot.*, växtordning, tillhörande de sympetala dikotyledonerna. Omfattar familjerna *Rubia'ceæ*, *Caprifolia'ceæ* och *Valeriana'ceæ*.

Rubi'n (*ital. rubino*, av *lat. ru'ber*, röd), *miner.*, röd *korund* (se d. o.), en ädelsten, näst diamanten den hårdaste och dyrbaraste. — **Rubin-aste'rier** kallas röda stjärnsafirer. — **Rubinglas,** ett slags djuprött, genomskinligt kristallglas, färgat med guldpurpur l. koppar. — **Rubinglimmer,** se *Göthit*. — **Rubinspinell,** ett slags *spinell* (se d. o.), som mycket liknar rubin. — **Rubinsvavel,** *kem.*, realgar (se d. o.). — **Brasiliansk rubin,** handelsnamn på genom glödgning rödfärgade mörkgula topaser.

Rubingiö's (*lat. rubingio'sum*), rostfärgad.

Rubiola, namn på en högt värderad ostsort från italienska staden Ceva.

Ru'bor, *lat.*, *med.*, rodnad.

Rubrice'ra, se under följ ord.

Rubri'k (av *lat. rubri'ca*, röd färg, av *ru'ber*, röd), urspr. rödmålad begynnelsebokstav l. med rött understruken titel (på en lag l. d.); numera titel, överskrift. — **Rubrice'ra,** förse med rubriker; beteckna, benämna. — **Rubrika't,** avdelning. — **Rubrika'tor,** *pl.* **Rubrikato'rer,** under medeltiden benämning på personer, som målade begynnelsebokstäver o. a. prydnader i skrivna l. tryckta verk. — **Rubrikstil,** tungt, omständigt skrivsätt; stilsort som användes till rubriker.

Rubro-margina'tus, *bot.*, rödkantad.

Ru'bus, *bot.*, hallon, art- och formrikt växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Senticosæ*. — **R. a'rcticus,** åkerbär. — **R. cæ'sius,** blåhallon. — **R. chamæmo'rus,** hjortron. — **R. frutico'sus,** björnbär, samlingsart för ett stort antal former. — **R. idæ'us,** hallon. — **R. odora'tus,** rosenhallon, odlad buske med rosenröda kronblad. — **R. saxa'tilis,** jungfrubär, stenhallon.

Ru'ctus, *lat.*, *med.*, rapning.

Rud, Ryd, Röd, -red, i svenska ort- och personnamn betyder eg. "avröjd mark".

Rudan, *zool.*, se *Cyprinus*.

Rudbe'ckia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. Högväxta örter med gula blommor. Ett tiotal arter från n. Amerika odlade som prydnadsväxter. — **R. hirta,** omkr. halvmeterhög, med 2 à 3 cm. långa kantblommor. — **R. lacinia'ta,** höstsol, guldbollar, ofta två m. hög, med fyllda korgar.

Rudbeckiusstiftelsen, 1923 grundad stiftelse med uppgift att stödja den vetenskapliga teologiska forskningen i Sverige.

Ru'dbert, forntyskt mansnamn = *Robert* (se d. o.).

Rude, *fr.* (*l.* rydd; *lat. ru'dis*), rå, sträv, grov, ohyfsad. — **Rudesse** (*l.* -ä'ss), råhet, strävhet, grovhet, brist på hyfsning.

Ru'dera, *lat.*, *pl.*, grus; spillror, ruiner.

Rudera'le, *bot.*, växande på grusiga ställen.

Rudera'tväxter l. **Rudera'lväxter** (av *rudera*, se d. o.), *bot.*, växter, som förekomma på avskrädeshögar, skräpiga odlingar o. d.

Rudimate'rie (av *lat. ru'dis*, rå, och *mate'ria*, ämne), råämne.

Rudime'nt (*lat. rudime'ntum*, av *ru'dis*, rå, oövad), början; lärospån; första grunderna av en konst l. vetenskap; grundlaget för undervisningen; *zool.* o. *bot.*, outbildat organ. — **Rudimentä'r,** som ej nått utveckling, outbildad, förkrympt.

Ru'dis, *lat.*, rå, ohyfsad; oerfaren; okunnig, obildad. — **Rudis indige'staque mo'les,** en rå och oordnad massa.

Ru'dolf l. **Ru'dolph,** tyskt mansnamn, enl. somliga: ryktbar kämpe, enl. andra: rådgivare. Buret av burgundiska, tyska och österrikiska furstar. Motsvarar kvinnonamnet **Rudolfi'na.**

Rudolfi'nska tabellerna, efter den tyske kejsaren *Rudolf II* uppkallade tabeller för beräkning av himlakropparnas rörelse, påbörjade av den danske astronomen Tyge Brahe och fullbordade av den tyske astronomen Kepler.

Rudra, *ind. myt.*, indisk gudomlighet, urspr. dödsgud, mera känd under namnet *Sjiva*.

Rue, *fr.* (*l.* ry), gata.

Rué, se *Roué*.

Rue'llia, *bot.*, artrikt buskskläkte av fam. *Acantha'ceæ*. Flera storblommiga arter omtyckta varmhusväxter.

Ru'else (besläktat med *ty. reuen*, ångra), djup ånger.

Rufa'i l. **Rufaai,** *turk.*, *pl.*, tjutande dervischer, en efter sin stiftare uppkallad, svärmisk sekt från 12:e årh.

Rufe'scens (se *rufus*), *bot.*, rodnande. — **Rufi'na,** *bot.*, svartröd.

Ruff (*holl. roef*, av *eng. roof*, tak), *sjöv.*, ett

på däck befintligt rum, hus l. fönsterförsett tak; kajuta.

Ruffia'no, *ital.*, kopplare.

Rufiga'llussyra l. **Rufigallo'l** (av *lat. ru'fus*, röd), *kem.*, brunrött ämne, som bildas vid inverkan av koncentrerad svavelsyra på gallussyra. Färgämne.

Ru'fus l. **Rufi'nus** (av *lat. ru'fus*, röd), latinskt mansnamn, den rödhårige.

Ru'gby, bollspel i stil med fotboll. Spelas (av 15 man) med både händer och fötter. Bollen är äggformig. — **Rugby school** (*l.* ru'ggbi skol), en av Englands förnämsta internatskolor, grundad 1567. Vid denna skola har bollspelet rugby utbildats.

Rugga, *textil.*, utföra ruggning. — **Ruggning,** *textil.*, appreturarbete å klädesartade vävnader, filtar, flanell m. fl. för att riva upp fibrerna från tygytan, så att denna får ett hårigt täcke.

Ru'gier, i forntiden ett germanskt folk, urspr. bosatt vid floden Oders mynningar och på ön Rügen.

Rugo'sum, *lat.* (av *ru'ga*, rynka), *bot.*, skrynklig.

Ruhmkorffs rulle, *fys.*, äldre namn på induktorium.

Rui'n (*lat. rui'na*, av *ru'ere*, rasa ned), förstöring, förfall, undergång; lämningar efter ödelagda städer l. byggnader; konkurs. — **Ruine'ra,** förstöra, ödelägga, bringa till fullkomlig undergång; utarma. — **Ruinö's** (*fr. ruineux*), ruinerande, förstörande.

Ruinaga't, se *Agat.*

Ruk, se *Rock.*

Rukmini', *ind. myt.*, en inkarnation av *Lakshmi* (se d. o.).

Ruktatio'n (*lat. ructa'tio*), *med.*, uppstötning, rapning.

Rula'd (*fr. roulade*), eg. rullning l. något hoprullat; fisk l. kötträtt, framställd i rullform; *tonk.*, hastig löpning, passage.

Rule Britannia, *eng.* (*l.* rul britä'nniä), engelsk nationalsång, uppkallad efter de bägge första orden i omkvädet, vilket, fullständigt återgivet, lyder: *Rule Britannia, Britannia rule the waves! Britons never shall be slaves* (Härska Britannia, Britannia behärska vågorna! Britterna skola aldrig bliva slavar). Komponerad av Arne till text av Thomson och Mallet (1740).

Rule'tt (*fr. roulette*, av *rouler*, rulla), *spelt.*, ett franskt hasardspel, varvid en elfenbenskula sättes i rörelse på en vridbar skiva och slutligen nedfaller i en av dennas fack, vilka äro omväxlande röda och svarta.

Rull, *no.*, en art norsk springdans. Jfr *Slaat.*

Rulla (urspr. av *mlat. ro'tulus*, pappersrulle, förteckning), förteckning å militär personal l. armén tillhöriga hästar.

Rullbjörn, ett slags låg, stark vagn för forsling av tungt gods, sten o. s. v.

Rullbomb, *krigsk.*, en med brandrör och sprängladdning försedd, skrotfylld bomb, som rullades ned för en fästnings bröstvärn.

Rullmårdar, *zool.*, ett släkte skunkdjur (*Paradoxu'rus*) av rovdjurens ordning i s. Asien. Hit hör musangen l. palmmården, *P. hermaphrodi'tus.*

Rullningsgyroskop, *sjöv.*, gyroskop (se d. o.) av stora dimensioner till minskande av fartygs rullning.

Rum, se *Rom.*

Rum, det österländska namnet på Mindre Asien.

Ruma'ner l. **Rumä'ner,** den inhemska befolkningen i *Rumanien* (*Rumänien*). — **Rumä'niens stjärna,** en rumansk orden. — **Ruma'nsk** l. **Rumä'nisk,** som har avseende på l. sammanhänger med Rumänien. — **Rumanska** l. **Rumäniska språket,** det romanska språk, som talas av den infödda befolkningen i Rumänien.

Rumboland (av *rum*, rymlig, öppen), äldre uppsvenskt namn på slättbygd.

Ru'men, *lat.*, *zool.*, våmmen.

Rume'x, *bot.*, skräppa, syra, växtsläkte tillhörande fam. *Polygona'ceæ.* — **R. aceto'sa,** ängssyra, användes som salladsväxt. — **R. acetose'lla,** bergsyra. — **R. cri'spus,** krusskräppa. — **R. dome'sticus,** gårdskräppa. — **R. hydrola'pathum,** vattenskräppa. — **R. mari'timus,** strandskräppa. **R. obtusifo'lius,** tomtskräppa. — **R. hymenose'palus,** canaigre, användes i Nordamerika som garvmedel. — **R. alpi'nus,** munkrabarber, odlades förr av munkarna i st. f. rabarber.

Rumfordmedaljen, utdelas vartannat år av Royal Society i London för viktigaste under tvåårsperioden gjorda upptäckter å värmelärans område.

Rumgitter, dets. som *Rymdgitter* (se d. o.).

Rumicoi'deæ, *bot.*, underfamilj av *Polygona'ceæ.* Hithörande arter ha ruminerad frövita. Se *Ruminat.*

Ru'mina, *rom. myt.*, diandets gudinna.

Rumina'ntia, Ruminatio'n, se under *Ruminera.*

Rumina't l. **Rumine'rad,** *bot.*, är en frövita om den på grund av fröskalets veckning i genomskärning synes marmorerad av ljusare och mörkare partier (liksom idisslarnas kindtänder).

Rumine'ra (*lat. rumina're*), idissla; *fig.*, moget överväga, begrunda. — **Rumina'ntia,** *pl.*, *zool.*, idisslare. — **Ruminatio'n** (*lat. rumina'tio*), idissling.

Rumladdning, *fys.*, i rummet kontinuerligt fördelad elektrisk laddning.

Rumo'r (*lat. ru'mor*), larm, buller, stoj. — **Rumo'rmästare,** urspr. titel för en militärisk tjänsteman, som övervakade ordningen; senare ordningsman vid en hälsobrunn; nu lustigkurre, upptågsmakare. —

Ru'mor veno'sum, *med.*, ”nunnesus”, vensusning.

Rumparasi't, *bot.*, kallas en parasit, som lever inuti sin värdorganism utan att taga näring från l. skada denna.

Rumpfi't, *miner.*, till sammansättning kloritliknande mineral i finkorniga grönvita massor.

Rumpning l. **Landrensning,** *skogsv.*, efter den årliga flottningen företagen rensning av flottleden från ilandflutet timmer.

Rumpparlame'ntet (*eng. rumpparliament*), spenamn, som gavs det engelska parlamentet, sedan Oliver Cromwell 1648 ur detta fördrivit alla icke-republikaner.

Rum sjö, *sjöv.*, säges ett fartyg befinna sig i, om vind l. kursförändring icke kan bringa det i fara för land l. grund. — **Rumskots,** seglar ett fartyg som har rum vind. — **Rum vind,** för segling gynnsam vind; vind akterligare än tvärs.

Rumste'ra, stöka, ställa till.

Rumä'ner, Rumä'nisk, se *Rumaner, Rumansk.*

Rumäni't, *miner.*, bärnsten.

Run, *eng.* (*l.* runn), rusning; allmän rusning i kristider till bank för att lyfta innestående medel; i sammansättningar, t. ex. **gå för run,** betecknar run fullständigt avsläppande l. losskastande av ett föremål, t. ex. bom l. segel.

Ru'na (av *isl. run*, hemlighet), namn på de germanska folkens äldsta bokstavstecken; *fig.*, sång, kväde; minnesteckning. — **Runmynd** (av *isl. mynd*, skapnad), runfigur. — **Runologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om runorna. — **Runolo'g** runforskare.

Ru'nar, gaeliskt mansnamn (av *run*, älskling, och *fhear*, man).

Rund, försvenskning av *rond* (se d. o.).

Runda bordets riddarskap, se *Artur* och *Artursagan.*

Rundbågsstil, se *Romansk stil.*

Rundel, *krigsk.*, se *Postej.*

Rundhorisont, en i halvcirkel anordnad, vitfärgad bakgrund å en teaterscen, antingen fast inmurad och upptill övergående i en halvkupol l. av fritt nedhängande väv.

Rundhult, *skeppsb.*, gemensam benämning på ett fartygs master, bogspröt, stänger, rår, gafflar, bommar, märsar och salningar.

Rundhuvuden, se *Roundheads.*

Rundhyvel, trähyvel för hyvling av runda ytor.

Rundhällar, *geol.*, klippor vilkas yta rundslipats av glaciärer l. inlandsis.

Rundkyrka, nordisk medeltidstyp av befästa kyrkor med runt tornliknande mittparti och vanligen halvrunt kor.

Rundlet, *eng.* (*l.* ru'nnlet), engelsk volymsenhet = 18 gallons.

Rundradio, utsändning medelst radiotelefoni från centrala sändarstationer till ett godtyckligt antal mottagare av för nytta och underhållning avsedda program.

Rundstav, en i arkitektur och konstslöjd använd list med halvcirkel- l. segmentformig genomskärning.

Rundvirke, kallas gemensamt allt runt, oarbetat virke.

Ru'ngner l. **Rungne** (*isl. Hrungnir*). *nord. myt.*, en jätte, som dödades av Tor.

Runhenda, *metr.*, ett fornnordiskt versslag med slutrim.

Runmynd, se under *Runa.*

Runn, *eng.*, saltträsk.

Ru'nnare (*eng. runner*) l. **Runslare,** eg. löpare; person, som lockar sjömän att rymma från sina fartyg, värvar kunder för värdshus o. s. v.; i Amerika person, som genom falska förespeglingar söker frånlocka invandrarna deras tillhörigheter.

Runo (av *runa*, se d. o.), *fi.*, sång, kväde.

Runologi', se under *Runa.*

Ru'nor, *pl.* av *Runa* (se d. o.); *fig.*, hemlighetsfull skrift.

Runor (av *fi. runo*, sång), namn på finska kväden. — **Runome'ter,** det versmått, varpå de finska ”runorna” diktats.

Ru'nslare = *Runnare* (se d. o.).

Runstav l. **Primstav,** ett slags kalendarium, ristat delvis med runor på en käpp l. stav.

Runsten, sten med runinskrift.

Runstycke, eg. rundstycke, kopparmynt = $^1/_{12}$ skilling.

Ruo'ta = *Rota, ital.* (se d. o.).

Ru'otsi, *fi.*, Sverige.

Rupee, *eng.* (*l.* -pi'), rupie (se d. o.).

Ru'pert, forntyskt mansnamn = *Robert* (se d. o.). — **Rupert knekt,** förr ett slags med ris beväpnad julgubbe, som skrämde barnen, innan julklapparna delades ut.

Rupe'rto-Ca'rola, *astr.*, en av småplaneterna (uppkallad efter namnet på universitetet i Heidelberg).

Ru'pes tarpe'jum, *lat.*, se *Tarpejiska klippan.*

Ru'pie (*eng. rupee*), ostindiskt guld- och silvermynt av växlande värde. Brittiska Indiens myntenhet är *kompanirupien,* ett silvermynt, sedan 1920 = 0,1 pund sterling (nominellt 1,816 kr.). — **Sicca rupie,** numera sällsynt indiskt mynt av vilket 15 är lika med 16 kompanirupier.

Ru'ppia, *lat.*, hårnate, släkte av medelstora havsväxter, tillhörande fam. *Potamogetona'ceæ.* Växa på grunt vatten upp till Roslagen.

Ru'precht, forntyskt mansnamn = *Robert* (se d. o.).

Ruptu'r (*lat. ruptu'ra. fr. rupture*), sönderbrytning; brytning, fredsbrott, uppslående av vänskap l. d.; *med.*, ett organs bristning.

Rura'l (*lat. rura'lis,* av *rus, gen. ru'ris,* landsbygd), lantlig, som hör till landet l. lantbruket. — **Rura'lis,** *bot.*, på landet.

Ru'rik l. **Rorik,** fornnordiskt mansnamn (av *hróðr*, ära, och *rik* l. *rek*, rik). Buret av

den viking, som grundade Gårdarike (se d. o.).

Rus, se *Per rus.*

Rus, den urspr. beteckningen för Ryssland; namnet har använts på flera ryska tidningar.

Rus (*l.* russ; förk. av *lat. deposi'turus*, som skall avlägga [hornen]), *pl.* **Ru'sser,** i Danmark benämning på nyblivna studenter. — **Rus-år,** första studentåret.

Rus, B r o d e r, sagofigur från slutet av medeltiden.

Rusa'lka, *pl.* **Rusa'lkor,** *slav. myt.*, skogsnymf, vattennymf.

Rusaolja, dets. som *Palmarosaolja* (se d. o.).

Ru'scus, *bot.*, släkte halvbuskar av fam. *Lilia'ceæ* i Medelhavsområdet. — **R. aculea'tus,** stickmyrten, odlas som prydnadsväxt, hos oss i kruka. Preparerade grenar användas ofta i torkade blomsterdekorationer.

Rush, *eng.* (*l.* rösj), rusning; *sportt.*, skarpt påskyndat slutlopp.

Rusi'ner = *Rutener* (se d. o.).

Ruskprick l. **Kvastprick,** sjömärke, bestående av en med kvast försedd stång.

Rusma, arseniktrisulfid blandad med tre delar släckt kalk, för borttagning av besvärande hårväxt.

Rusnia'ker = *Rutener* (se d. o.).

Ruso'l, *farm.*, stärkande bittermedel, innehållande berberin och framställt ur veden av vissa indiska *Berberis*-arter.

Rusque, garvämne ur rotbarken på *Que'rcus cocci'fera.*

Russ (besläktat med *ty. Ross*, häst), en småväxt hästras, fordom inhemsk på Gotland och Öland.

Russ, i Bohuslän benämning på jordfria gravkummel från forntiden.

Russellia'ner, en grupp *adventister* (se d. o.).

Ru'ssia, *astr.*, en av småplaneterna.

Russifie'ra l. **Russifice'ra** (av *lat. fa'cere*, göra), göra rysk, göra till ryss. — **Russifikatio'n,** förryskning. — **Russofi'l** (av *gr. fi'los*, vän), ryssvän. — **Russofo'b** (av *gr. fo'bos*, fruktan), person, som till överdrift fruktar Rysslands makt. — **Russofobi',** överdriven fruktan för Rysslands makt. — **Russomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), dyrkan av Ryssland l. ryssarna.

Ru'ssin, *bot.*, de torkade bären. vindruvor, av vinrankan, *Vi'tis vini'fera*, tillhörande fam. *Amelida'ceæ.* — **Russinstjälk,** vindruvans torkade fruktställning, sedan druvorna borttagits. Användes som krydda vid inläggningar.

Ru'sskaja pra'vda, *ry.*, Rysslands äldsta lagbok.

Ru'sskija vje'domosti, "ryska tidender", tidning, sedan 1863 utg. i Moskva. Upphörde 1917.

Russofi'l, Russofo'b, Russofobi', Russomani', se under *Russifiera.*

Ru'ssula, *bot.*, kremlor, ett hattsvampsläkte med många ätliga arter. Alla med skarp smak böra undvikas. — **R. ærugine'a,** grönkremla. God. — **R. aura'ta,** guldkremla. God. — **R. eme'tica,** skarp kremla, en giftig svampart. — **R. fla'va,** mild guldkremla. God. — **R. foetens,** stinkande kremla, giftig. — **R. grave'olens,** sillkremla. God. — **R. heterophy'lla,** gaffelkremla. God. — **R. inte'gra,** mandelkremla. God. — **R. lu'tea,** äggkremla. God. — **R. ve'sca,** kantkremla. God. — **R. vino'sa,** vinkremla. God.

Rust (av *ty. Rost*, galler, halster), *byggn.*, medelst bjälkar förenade pålar, som nedslås i sank byggnadsgrund för att giva fasthet åt denna.

Ru'stan, österländskt mansnamn av okänd härledning.

Ru'ster Ausbruch, ett vin från den ungerska staden *Ruszt.*

Ru'stica, *lat.* = *Rustik, subst.* (se d. o.).

Rusticite't (av *lat. ru'sticus*, bonde), plumpt. bondaktigt väsen. — **Ru'stico,** *ital., tonk.*, bondaktigt, tölpigt. — **Ru'sticus,** *lat.*, bonde; ohyfsad person. — **Rustifice'ra,** göra bondaktig. — **Rustifikatio'n,** antagandet av ett bondaktigt väsen.

Rusti'k (av *lat. o'pus ru'sticum*, lantligt arbete), *subst., byggn.*, eg. lantlig murning; murverk av framtill grovt l. alls icke tillhuggna stenar, vilkas fogar stundom äro släthuggna; (*lat. ru'sticus*), *adj.*, lantlig, bondaktig, ohyfsad. — **Rustice'ra,** utföra ett murverk i rustik.

Rustiques figulines, *fr.* (*l.* rysti'k figyli'n), *keram.*, lantligt lergods.

Rustlina, *sjöv.*, tåg l. kätting, varmed nedre delen av ett upphissat ankare fasthålles vid skeppssidan.

Ruszter, se *Ruster Ausbruch.*

Rut, hebreiskt kvinnonamn (möjligen av *reûth*, skönhet, av *raâh*, se). Buret av hjältinnan i *Ruts bok* i Gamla Testamentet.

Rut (*fr. route*), väg, farled, kurs.

Ruta, gammalt mått (vanligen tio famnar i kvadrat) för jordbruksbeting.

Rutaboga, se under *Raps.*

Ruta'bulum, *lat., bot.*, spade, ugnsraka.

Ruta'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Gerania'les* i varmare länder. Många arter av ekonomisk betydelse, t. ex. av släktena *Ci'trus, Polyc'arpus, Ruta, Faga'ra, Fero'nia* m. fl.

Ru'ta grave'olens, *bot.*, vinruta, en till fam. *Ruta'ceæ* hörande ört, som växer i s. Europa. Den torra örten, *He'rba ru'thæ*, nyttjades förr som magstärkande medel, vid förkylning o. s. v.

Ru'ta mura'ria, *lat., bot.*, murruta.

Rute (*l.* ro-), äldre preussisk längdenhet = 3,766 m.

Rute'ner, i vissa delar av Galizien och Ungern bosatta lillryssar. — **Rute'niskt alfa-**

bet, det av missionären *Cyrillus* uppfunna gammalslaviska alfabetet.

Rute'nium, *kem.*, en sällsynt, ytterst svårsmält, vit metall, som i naturen förekommer jämte platina. — **Rute'niumrött**, ruteniumseskviklorid, användes i ammoniakalisk lösning som reagens i den botaniska mikrokemien.

Ruter (av *mlty. rûte*, ruta, fyrhörning), en färg i den vanliga kortleken. Ingår möjligen även i uttrycket "ha ruter i sig".

Ru'tger, skotskt l. forntyskt mansnamn = *Roger* (se d. o.).

Ruth, se *Rut*.

Ruthe'nia, *nylat.*, Ryssland.

Ruthe'nium, se *Rutenium*.

Rutherfordi't, *miner.*, omvandlad uranit.

Ruti'l l. **Röd skörl**, *miner.*, ett brunrött mineral, som består av titansyra. Brukas till framställande av ett gult färgämne, som begagnas vid porslinsmålning.

Ru'tila, *bot.*, rödaktig. — **Ru'tilans**, *bot.*, rödskimrande.

Ruti'n (*fr. routine*), genom vana förvärvad skicklighet; inövad vana att göra en sak på samma sätt; *sjöv.*, på ett örlogsfartyg indelning av arbetstiden. — **Ruti'ntavla**, *sjöv.*, trätavla, å vilken den dagliga skeppsrutinen är anbragt. — **Rutine'rad**, övad, inövad, skicklig på grund av vana.

Ruti'n, *kem.*, glykosid, som särskilt förekommer i kinesiska gulbär, men även i vinruta, styvmorsviol m. fl.

Rutmark, *geol.*, utbildningsform av ytlagret i arktiska trakter, varvid de större stenarna bilda nästan regelbundna sexkantiga figurer.

Rutsch, *ty.*, jord- l. stenras. — **Rutschbahn**, rutschbana, glidbana, särskilt i gruvor bruklig bana, som sluttar nedåt och slutar med en svängning uppåt. — **Ru'tscher**, *dansk.*, livlig pardans i 2/4 takt. — **Rutschsegel**, glidbana av segelduk för livräddning vid eldsvåda.

Rutt l. **Rut**, svensk form för *route* (se d. o.).

Ruttee (*l.* ro'tti), se *Masha*.

Rutu'ler, i forntiden ett italiskt folk.

Ruvutevari't, se under *Gabbro*.

Ruzna'me, *pers.* (av *ruz*, dag, och *name*, bok), dagbok, kalender, almanack.

Rya (av *fornsv.*, *ryia*, grovt hästtäcke av häst l. nöthår), vävnad i knuten flossa, använd som sängtäcke.

Rübezahl, *ty.*, "rovsvans", ett bergtroll i tyska folksagor.

Rybs, dets. som rovraps.

Ryd, se *Rud*.

Rydbergska stiftelsen, eg. **Abraham Rydbergs stiftelse till danande av skickliga sjömän**, tillkom genom donation av grosshandlare R. och har till ändamål att gratis lämna undervisning i sjömansyrket åt ynglingar, dels vid stiftelsens egendom å Djurgården i Stockholm, dels ombord å skolfartyget "Abraham Rydberg".

Rüdesheimer, *ty.* (*l.* -hajm-), ett fint Rhenvin, uppkallat efter den tyska staden *Rüdesheim*.

Rye house plot, *eng.* (*l.* raj ha'os plåt), Rye house-komplotten, mordsammansvärjning mot engelske konungen Karl II och hans broder Jakob (1683).

Rygglinje, *krigsk.*, en befästnings bakåt vettande försvarslinje.

Ryggåsstuga, **Högstuga**, **Kroppåsstuga**, **Bålastuga**, äldre hustyp, där särskilt innertak saknas. Rummet är sålunda öppet ända till takåsen (kroppåsen l. ryggåsen).

Ryl, *bot.*, se *Cimaphila*.

Ryltåg, *bot.*, se *Juncus*.

Rym l. **Hrym**, se *Hrymr*.

Rymdgitter l. **Rumgitter**, ett i rymden befintligt, i tre olika riktningar periodiskt punktsystem, spec. atomernas lägen i kristaller.

Rymdkemi', se *Stereokemi*.

Rymdvinkel l. **Solid vinkel**, *mat.*, den del av rymden, som ligger inom en konisk yta av godtycklig form. Jfr *Kon*.

Rymma l. **Rumma**, *sjöv.*, gör vinden om den drar sig akterligare och alltså blir gynnsammare.)(S k r a l n a.

Rymnål, *krigsk.*, med ögla försedd järntråd för upprensning (rymning) av fänghålet på äldre kanoner.

Ry'no, keltiskt mansnamn (*gæliska Raoi'nne*, av *raoin*, spjutspets, l. av *ra'on*, slätt).

Ryobu-shinto, "den dubbla gudavägen", japanskt religionssystem.

Ryoli't, *miner.*, liparit med grundmassa av felsitisk struktur.

Ryotaxi't, *geol.*, massformiga eruptivbergarter, som i glödande tillstånd utbrett sig över förutvarande bergarters yta.

Rysch (*fr. ruche*, eg. bikupa), rynkad spets- l. tygremsa till garnityr på damkläder.

Ryska smällare, små pappershylsor, innehållande något sand och knallsilver, som exploderar vid stöt.

Ryska snuvan, förr i Sverige använt namn på influensa.

Ryss l. **Kolryss** (av *ryssja*), fordon med hög flätkorg för forsling av träkol.

Ryssgelb = *Realgar* (se d. o.).

Ryssgubb, **Rysskål**, *bot.*, se *Bunias*.

Ryssläder = *Juft* (se d. o.).

Ryssnarv, *bot.*, se *Arenaria*.

Ryssolja, björkolja, en olja, som tillverkas av björknäver och brukas till ingnidning av ryssläder. — **Rysstvål**, se *Sapo sebaceus*.

Ryti'na Stelle'ri, *zool.*, barkdjuret, ett förr i polartrakterna levande sjödjur, vars hud liknade ekbark.

Rytm (*lat. rhy'tmus*, *gr. rhythmo's*), likformig, taktmässigt avmätt rörelse; *språkv.*, den takt, som uppstår genom betonade och obetonade stavelsers behagliga och (i poesien) regelbundna omväxling; *tonk.*, den symmetriskt ordnade, taktmässiga

rörelse, som avser att åstadkomma en viss konstnärlig verkan. — **Rytmi'k**, läran om rytmen i språk och musik. — **Ry'tmisk**, avmätt, taktmässig, väl ordnad.

Ryttmästare (*ty. Rittmeister*), *krigsk.*, vid kavalleriet den officersgrad, som motsvarar kapten vid artilleriet och infanteriet.

Rå, i vissa landskap **Råd** l. **Rådande**, i svensk folktro en hel klass övernaturliga väsen, t. ex. Skogsrå, Sjörå, Kyrkrå, Kvarnrå.

Rå, *sjöv.*, se *Rår.*

Råborg l. **Borgstropp**, *sjöv.*, kätting varmed en rå fasthålles.

Rådbråkning (av *mlty.*, *radebraken*, av *rat*, hjul, och *braken*, bryta), dödsstraff, bestående däri, att brottslingens lemmar krossades med ett hjul. Avskaffat i Sverige 1835.

Råfett kallas vid foderanalys i eter lösliga ämnen (fett, harts, vax m. m.).

Råfiber, handelsnamn på till spånad brukade fibrer av vissa nässelarter.

Råg, *bot.*, se *Secale.*

Rågata, se *Rågång.*

Råglas, *tekn.*, oslipade, gjutna glasplattor.

Råglosta, *bot.*, se *Festuca.*

Rågvallmo, *bot.*, se *Papaver.*

Rågång, gränslinje, som skiljer jordegendomar tillhörande olika skifteslag från varandra. I rågången utsattes **Rå och rör** l. upphöggs i skogsmark s. k. **Rågata.**

Råhud, *tekn.*, halvberedd hud, ofta av svin, använd bl. a. till kuggdrev och ventilskivor.

Råhult, *sjöv.*, ett fartygs plankgång mitt för övre däckets vaterbord.

Råhu'mus, humusbildning i vattensjuk skogsmark. Jfr *Humus.*

Råka, *zool.*, se *Corvus.*

Råmateria'l, se *Råvara.*

Rån, se *Ran.*

Rån l. **Gorån** (av *god råd*; eg. välståndskaka), bakverk, som gräddas på fasonerade järn, **Rånjärn.**

Rå och rör, se *Rågång.*

Råolja, *tekn.*, icke raffinerade oljor, vanligen benämning på råpetroleum.

Råprotei'n, vid foderämnesanalys beteckning för kvävehaltiga ämnen.

Rår, *sjöv.*, rundhult, som sprida de fyrkantiga *råseglen.*

Råsegel, *sjöv.*, fyrkantiga segel, som föras på rår. — **Råseglare, Råtacklat fartyg**, fartyg med rår på någon mast.

Råskenor, *tekn.*, välljärn, som utvalsats direkt efter järnets framställning utan ny uppvärmning, med standarddimensionen 3 × ¾ tum. — **Råstänger**, råskenor med kvadratisk sektion.

Råstuga, den byggnad kring masugnens nedre del, i vilken tackjärnet gjutes.

Råtacklad, *sjöv.*, se *Råseglare.*

Råttfångaren i Hameln, tysk saga om en pipare, som med sin musik lockade bort alla staden Hamelns råttor och, när betalning härför uteblev, lockade alla stadens barn in i ett närbeläget berg.

Råttkrut, råttgift, bestående av arseniksyrlighetsanhydrid och mjöl.

Råttskinn, opossumskinn.

Råttsvans, smal rundfil.

Råttsvans, *bot.*, se *Myosurus.*

Råvacka, *geol.*, jordartad l. porös dolomit.

Råvara, Råmaterial, naturprodukt i obearbetat tillstånd; bearbetad produkt, som utgör material för tillverkning av en annan.

Räcka (*ty. recken*), smida ut ett ämne, så att det sträckes på längden.

Räckgymnastik, gymnastik på räck, vanligen en i båda ändar stödd, höj- och sänkbar, men ej vridbar, rund stålstång.

Räd, försvenskad form för raid.

Rädisa, *bot.*, se *Raphanus.*

Räjong, försvenskad form för rayon.

Räkling, se under *Håkäringen.*

Räknemynt, fingerat, som beräkningsgrund tjänande mynt.

Räkor, *zool.*, en familj kräftdjur, *Cari'didæ.*

Räl, *pl.* **Räler** l. **Räls** (*eng. rail, pl. rails*), järnvägsskena.

Ränning, *textil.*, se *Varp.*

Rännknut, överhandsknop med ögla.

Rännverkssmide, gemensam benämning på äldre metoder för framställning av smidbart järn direkt ur malmen.

Ränta, ätbart slaktavfall, såsom inälvor, fötter, huvud.

Ränta (*fr. rente, sp. renta, ital. re'ndita*, av *lat. re'ddere*, avkasta, giva inkomst), *handelst.*, inkomst av förmögenhet; efter vissa procent per år beräknad avkastning av en utlånad penningsumma. — **Ränta'bel**, se *Rentabel.* — **Räntefot**, den procent, efter vilken räntan beräknas. — **Ränteräkning** l. **Intresseräkning**, *mat.*, beräkning av räntan å ett visst kapital under viss tid.

Räntmästare, benämning på vissa tjänstemän, som förvalta offentliga kassor.

Räsvälg = *Hræsvelgr* (se d. o.).

Rät l. **Rät-lias** (efter *Rätiska alperna*) = *Infra-lias* (se d. o. [under *Infra*]).

Rä'tisk, som har avseende på l. hör till den fornromerska provinsen *Rätien* (= Tyrolen, ö. Schweiz och Bajern). — **Rätiska språket** = *Rätoromanska* (se nedan). — **Rätiska systemet** = *Rät* (se d. o.). — **Rätlias**, se *Rät.* — **Rätoladi'nsk** = *Ladinsk* (se *Ladinska språket*). — **Rätoroma'nska** = *Ladinska språket* (se d. o.).

Rät-lias (*l.* -la'jös), *geol.*, Skånes stenkolsförande formation. Jfr *Rät.*

Räto-, se under *Rätisk.*

Rätskiva, rak linjal, med vilken uppritning sker l. med vilken kontrolleras att bearbetade ytor äro plana.

Rättfärdighetsprosely'ter, se under *Proselyt*

Rättika, *bot.*, se *Raphanus.*

Rätt och sanning, Oskar I:s valspråk.

Rättsdogmati'k, se *Rättsvetenskap*.

Rättsfilosofi, den filosofiska disciplin, som har till uppgift att undersöka den positiva rättens grundläggande principer, ge rättsvetenskapen en kunskapsteoretisk grundval och pröva möjligheten av en allmängiltig måttstock för värderingen av den historiskt givna rättsordningen.

Rättshistoria, se *Rättsvetenskap*.

Rättskapacite't, rättsförmåga, förmågan att ha rättigheter och vara underkastad skyldigheter.

Rättskemi' l. **Kriminalkemi'**, tillämpning av huvudsakligen kemiska undersökningsmetoder i fråga om föremål, likdelar l. d., som stå i samband med brottsfall.

Rättslära, vetenskapen om rätten i juridisk mening. Den omfattar *rättsfilosofi* och *rättsvetenskap* (se d. o.).

Rättsmedici'n, Rätts- och statsmedici'n, den medicinska vetenskapens tillämpning för lagskipningsändamål.

Rättspra'xis, den praxis som domstolarna tillämpa vid sina avgöranden.

Rättsstatisti'k, statistik, som har till föremål rättstillämpningen genom domstolar, exekutiva myndigheter och fångvårdsanstalter.

Rättssubje'kt, den som äger l. kan äga rättigheter. Jfr *Rättskapacitet*.

Rättsti'tel, det faktum l. de fakta, varpå en viss rätts uppkomst är grundad.

Rättsvetenskap, j u r i d i' k l. j u r i s p r u d e' n s, vetenskapen om rätten i betydelsen positiv rätt, rättsordning. Den brukar indelas i *Rättshistoria*, som sysslar med rättens uppkomst och utveckling, och *Rättsdogmatik*, undersökningen och framställandet av gällande rätt.

Rätvalar, *zool.*, se *Balæna*.

Rätvingar, *zool.*, en ordning insekter, *Ortho'ptera* (bl. a. gräshoppor, syrsor och vårtbitare).

Räven (*lat. Vulpe'cula*), *astr.*, en liten, i Vintergatan belägen stjärnbild.

Rävkaka, se *Semina nucis vomicæ*. — **Rävkakextrakt**, se *Extractum nucis vomicæ*. — **Rävkaktinktur**, se *Tinctura nucis vomicæ*.

Rävmjölkstörel, *bot.*, se *Euphorbia*.

Rävsvans, *bot.*, se *Amaranthus*.

Röd (i ortnamn), se *Rud*.

Röd, som färgsymbol för vänsterradikalism härrör från den röda fana, som Parisarbetarna 1793 under franska revolutionen använde.

Röda boken, benämning på Johan III:s nya mässordning (på grund av bandets färg).

Röda garden, av revolutionära proletärskaror rekryterade garden. — **Rödgardi'st**, medlem av rött garde.

Röda hunden (*lat. Rube'ola*), *med.*, en lindrig, om mässling påminnande infektionssjukdom.

Röda korset = *Genèvekorset* (se d. o.); namn på föreningar för frivillig sjukvård i fält; rysk fruntimmersorden, belöningstecken för sjukvård i fält.

Rödalm, *bot.*, se *Ulmus*.

Röda rosen, huset Lancasters vapen och benämning på dess parti i inbördeskriget i England (1455—85).

Rödarv, *bot.*, se *Anagallis*.

Röda skenet, ett under 1880-t. uppträdande praktfullt skymningsfenomen.

Röda stjärnan (*fr. L'Étoile Rouge*), internationell allians av föreningar till bistånd åt djur i krig. Emblem: röd femuddig stjärna med inskrift: *I'nter a'rma miserico'rdia* (Barmhärtig under striden).

Röda tråden, uttryck som, efter den röda tråd, vilken är inspunnen i allt till den engelska örlogsmarinen hörande tågvirke, betecknar något, som är gemensamt för och karakteriserar alla delarna av ett helt.

Röda örns orden, en preussisk orden.

Rödbinka, *bot.*, se *Erigeron*.

Rödbladros, *bot.*, se *Rosa*.

Rödblyerts, se *Krokoit*.

Rödblära, *bot.*, se *Melandrium*.

Röd bok, se *Blue books*.

Rödbrokig boskap, från 1890-t. utbildad svensk nötkreatursras.

Rödbräcka, egenskap hos vissa järn- och stålsorter att vid bearbetning mellan omkr. 900°—750° visa kantsprickor, medan de över och under detta område låta bearbeta sig utan att spricka. — **Rödskörhet**, är samma egenskap, orsakad av syre, som inkommit i järnet vid färskningen.

Röd djuphavslera, *geol.*, avlagring av till 90 % oorganiskt material, med större utbredning än någon annan djuphavslera.

Rödfibla, *bot.*, se *Hieracium*.

Rödfloka, *bot.*, se *Torilis*.

Rödfyr, bränd alunskiffer, massavfall vid kalkbränning. Användes till cement och tegel.

Rödfärg, *tekn.*, en färg, som består av järnoxid, mer l. mindre uppblandad med andra ämnen. — **Rödkrita**, oren, brunröd järnockra. — **Rödträ** fås av en *Cæsalpi'nia*-art och några *Erythro'xylon*-arter.

Rödgods, se *Rödmetall*.

Rödguld, guldets legeringar med koppar.

Rödhaken, *zool.*, se *Dandalus*.

Röding, *zool.*, en laxart.

Rödklint, *bot.*, se *Centaurea*.

Rödklöver, *bot.*, se *Trifolium*.

Rödkulla, *bot.*, se *Odontites*.

Rödkullig boskap, hornlös, rödbrun nötkreatursras, som numera blott sparsamt förekommer i Sverige.

Rödkål, *bot.*, se *Brassica*.

Rödlakan (*fornsv. ryglakan*, eg. väggbonad, som man har bakom ryggen), en slags sydsvensk allmogevävnad, nära besläktad med kelim och gobeläng.

Rödlonke, Rödlånke, *bot.*, se *Peplis*.

Rödlök, *bot.*, se *Allium.*
Rödmetall, Rödgods, rödfärgade legeringar med hög kopparhalt.
Rödmire, *bot.*, ett namn på *Anagallis arvensis* (se d. o.).
Rödmålla, *bot.*, se *Chenopodium.*
Rödnarv, *bot.*, se *Spergularia.*
Rödolja, *kem.*, blandning av anilin med orto- och paratoluidin. Genom oxidation bildas briljant-fuksin, vars upptäckt medförde den planmässiga framställningen av tjärfärgämnen.
Rödplister, *bot.*, se *Lamium.*
Rödsjuka, *veter.*, smittsam sjukdom hos svin.
Rödskinn (*eng. redskins*), oegentlig benämning på Nordamerikas indianer.
Rödskörhet, se *Rödbräcka.*
Rödslag, *miner.*, äldre benämning på zinkmalm i Sala gruva.
Röd snö, snö, som färgats röd av vissa encelliga alger, förekommer stundom sommartid i högfjäll och arktiska trakter.
Rödsot, se *Dysenteri.*
Rödspotta, Rödspätta, *zool.*, en art flundra.
Rödsten, dets. som *orsten.*
Rödstjärt, *zool.*, en art trastfåglar, *Phœnicu'rus phœnicurus.*
Rödsvingel, *bot.*, se *Festuca.*
Rödträ, se *Benträ.*
Rödvattensträdet, *bot.*, se *Erythrophlœum.*
Rödved, av begynnande röta mörkfärgad lövträdsved.
Rödven, *bot.*, se *Agrostis.*
Rödvide, *bot.*, se *Salix.*
Rögne, *nord. myt.*, ett av Odens namn.
Rök, *kamer.*, se *Matlag.*
Rök, sädesskyl (Småland), liten sädesstack (Västergötland).
Rökanaly's, *kem.*, analys av de gaser, som jämte sot alstras vid eldning.
Rökförbränning, *tekn.*, missvisande benämning på "rökfri eldning", d. v. s. eldning med sotfri rök.
Rökgasförvärmare, *tekn.*, apparater, i vilka rökgasvärmet utnyttjas till föruppvärmning av matarvatten l. förbränningsluft i ångpannetekniken.
Rökglas, *tekn.*, färgat glas, som absorberar ljuset jämnt över hela spektrum, så att det i tunnare skikt synes rent grått, i tjockare än c:a 5 mm. svart.
Rökkvarts, *miner.*, dets. som *Röktopas.*
Röksegel, *sjöv.*, skyddssegel, som uppsättes för att hindra kabyssröken att slå ned mot fartygsdäcket.
Rökstenen, runsten vid Röks kyrka i Östergötland, med den längsta kända och mycket märkliga runskriften.
Röksvampsläktet, se *Lycoperdon.*
Röktopa's, se *Bergkristall.*
Rökvacka, *petrogr.*, porös dolomit.
Rölleka, *bot.*, se *Achillea.*
Rö'mer, se *Remmare.*
Römeri't, *miner.*, hyacintrött, monoklint järnsulfat.
Römermonat (*l.* -må'n-), "Rommånad", enhet för riksständernas krigsskatt till kejsaren i det gamla tyska riket.
Rönn, *bot.*, se *Sorbus.*
Rönn l. Ronn (*isl. Hrönn*), *nord. myt.*, en av Ägirs och Rans döttrar.
Rönnoxel, *bot.*, se *Sorbus.*
Rö'ntga, behandla l. undersöka med Röntgenstrålar. — **Röntgenanaly's,** *fys.*, undersökning av ett ämnes kristallstruktur medelst *Röntgenstrålar* (se d. o.); undersökning av vilka grundämnen, som ingå i ett preparat, genom bestämning av dettas röntgenspektrum. — **Röntgenanatomi',** vetenskapen om människokroppen sådan den ter sig i röntgenbild. — **Röntgenbehandling,** röntgenstrålarnas begagnande som läkemedel. — **Röntgenca'ncer,** hudkräfta hos personer vid röntgenlaboratorier. — **Röntgendiagnosti'k,** vetenskapen om de avvikelser från normala förhållanden, genom vilka man av en röntgenbild kan sluta till förekomsten av en sjukdom. — **Röntgendo's,** den avvägda strålningskvantitet varmed en sjukdom behandlas. — **Röntgenekse'm, Röntgendermati't,** eksem l. dermatit hos röntgenpersonal. — **Röntgenfotografi' l. Röntgenografi',** metod att medelst *Röntgenstrålar* (se d. o.) åstadkomma bilder; en medelst röntgenfotografering åstadkommen bild. — **Röntgengenomlysning, Radioskopi' l. Röntgenoskopi',** konsten att medelst röntgenstrålar åstadkomma en bild av kroppens inre på en fluoreserande skärm. — **Röntgenlavemang, Röntgenmåltid,** lavemang l. måltid som innehåller skuggande medel. — **Röntgenogra'f,** röntgenfotograf. — **Röntgenogra'm,** röntgenbild, -fotografi. — **Röntgenolo'g,** person som studerar röntgenstrålarna; läkare som använder sig av röntgenbehandling. — **Röntgenologi',** vetenskapen om röntgenstrålarna och deras medicinska användning. — **Röntgenoskopi',** se *Röntgengenomlysning.* — **Röntgenrör,** elektriska "lampor" som åstadkomma röntgenstrålar. — **Röntgenstrålar l. X-strålar,** *fys.*, ett slags av den tyske fysikern *Röntgen* 1895 upptäcka, genom elektricitet framkallade, för ögat osynliga strålar, som kunna passera genom åtskilliga ogenomskinliga kroppar och möjliggöra iakttagandet av inre kroppsdelar. Genom deras inverkan på en fotografisk plåt erhållas avbildningar av fasta inre kroppsdelar. — **Röntgenteknik,** de mekaniska och elektriska anordningar som krävas för framställandet av röntgenstrålar. — **Röntgenterapi',** röntgenbehandling.
Röppisi't, *miner.*, en fayalitvarietet.
Rör, i Sydsverige benämning på jordfria gravkummel från forntiden.
Rörek l. Rörik, fornnordiskt mansnamn = *Rodrik* (se d. o.).

Rörborr, *tekn.*, verktyg för hålslagning i tegelmurar o. d.; består av ett i ena änden tandat stålrör.
Rördrom, *zool.*, se *Botaurus.*
Rörelseenergi, dets. som "levande kraft".
Rörelsekvantite't l. **Rörelsemängd,** *fys.*, produkten av måttalen för en massa och dennas hastighet.
Rörelseterapi', sjukgymnastik. Jfr *Terapi.*
Rörflen, *bot.*, se *Phalaris.*
Rörflöjt l. **Rörkvist,** *tonk.*, benämning på en orgelstämma.
Rörosrasen (*no. röroskvæg*), med vår fjällras besläktad nötkreatursras från Röros härad i Norge.
Rörpneumati'k, *tonk.*, anordning å orglar, varvid komprimerad luft användes för utlösande av alla vid spelningen utförda rörelser.
Rörpost, anordning för transport av brev m. m. Försändelserna inläggas i tuber, vilka på pneumatisk (se d. o.) väg pressas l. sugas fram i rörledningar. Användes såväl inom större affärer, som för postbefordran i städer o. s. v.
Rörsopp, se *Boletus.*
Rörverk, *tonk.*, tungstämmorna i en orgel.
Rö'scha (av *ty. Röschen,* liten ros, rosett), *boktr.*, benämning på ett slags infattningar, ramverk o. d.
Rö'skva, *nord. myt.*, Tors tjänarinna, syster till Tjalve.
Rösmansblod, *bot.*, se *Hypericum.* Jfr *Rös.*
Röst (*holl. rust,* viloställe), *sjöv.*, av plankor hopfogad utbyggnad från ett fartygs sida, särskilt för att sprida vanten.
Röst l. **Röste,** *byggn.*, takresning.
Röstenen, *arkeol.*, ett av Sveriges äldsta och märkligaste runminnesmärken. Anträffades utanför Näbbestad i Bohuslän 1919.
Rösthugnedagen, gammalt namn på bönesöndag.
Röttisi't, *miner.*, ett grönt, vattenhaltigt nickelsilikat från Röttis i Sachsen.
Rövarkräfta, *zool.*, se *Birgus.*
Rövarsyno'den, av påven Leo I präglad beteckning för kyrkomötet i Efesos 449.
Rövarättika, *med.*, *Ace'tum qua'tuor ladro'num, Acetum prophyla'cticum,* en desinficierande vätska, beredd av åbrodd, pontisk malört, vinruta, salvia, krusmynta, rosmarin, kryddnejlikor, muskot, kamfer, vinättika m. m.

S.

S, s, som romerskt taltecken = 70, S = 70,000.
S, förk. för *lat. Sextus.*
S, förk. för *Sankt(a), Saint(e), San, Sant(a), São* (se d. o.).
s, förk. för sida; söder, syd; i engelska fickur förk. för *slower,* långsammare; internationell förk. för *sekund.*
S i svenska kurslistor = pappersmynt (sedlar).
S, s, på recept förk. för *lat. si'gna,* påteckna *signe'tur,* må påtecknas, l. *suma'tur,* må tagas.
S såsom mynttecken betecknar för Frankrike Rheims l., med krona över, Troyes, för Spanien Sevilla.
S, *kem.*, atomtecken för svavel (*lat. su'lfur*).
S, s, *tonk.*, förk. för *ital. Segno, senza, sinistra, solo, subito* (se d. o.).
SA, förk. för *ty. Sturmabteilu'ngen,* stormavdelningar (urspr. sportavdelningar), avdelningar inom det militärt organiserade nationalsocialistiska partiet i Tyskland. Benämningen har överförts även till Sverige. Eliten inom nämnda organisation benämnes **Schutzstaffel,** skyddsstaffetter (förk. *SS*) och utgör ledningens spec. skyddsvakt. — **SA-man,** medlem av en stormavdelning; medlem av nationalsocialistiska partiet.
S. A., förk. för *lat. Securitas Augusti* l. *Spes Augusti* (se d. o.); förk. för *fr. Son altesse,* hans (hennes) höghet; förk. för *eng. South-Africa,* Syd-Afrika.
Sa, *kem.*, atomtecken för *Samarium* (se d. o.).
s. a., förk. för *lat. Secu'ndum a'rtem,* konstmässigt, l. *sine anno,* utan årtal.
s:a, förk. för summa.
Sa'adi, se *Sadi.*
Sa'adi-dynastien, marockansk 1500-talsdynasti.
Saalfeldergrönt (*l.* sa'l-), dets. som *Schweinfurthergrönt* (se d. o.).
Saan, inhemska namnet på *bushmän* (se d. o.).
Saanenget (*l.* sa'n-), getras från *Saanerdalen* i Schweiz.
Saanerkäse, *ty.* (*l.* sa'n-), en ost, som tillverkas i *Saanerdalen* i Schweiz.
Saari, *fi.* (*l.* sa'ri). "ön", den sköna Kyllikkis hemvist i folkeposet "Kalevala".
Saarområdet (*l.* sa'r-), stenkolsdistrikt omkring floden Saar. Ställdes genom Versaillesfreden 1919 under Nationernas förbunds förvaltning, men återlämnades efter folkomröstning 1935 till Tyskland.
S. A. B., förk. för *Sveriges allmänna biblioteksförening.*

Saba, fordom rike i s. Arabien, residens för "D r o t t n i n g e n a v S a b a", bekant från kung Salomos historia (Kor. 1: 10).

Sabadi'lla, Sabadillfrö, Lusfrö, Husarfrö, Kapucinerfrö, *farm.*, fås av den mexikanska liljeväxten *Sabadi'lla officina'lis* (syn. *Veratrum officinale*). Fröna, *Se'mina sabadi'llæ*, innehålla den giftiga alkaloiden *veratrin* m. fl., och nyttjas mot ohyra. — **Sabadillättika, Lusättika**, är ett ättiksurt spritextrakt av sabadillfrö.

Sabadilli'n, *kem.*, giftig alkaloid i *Sabadilla* (se d. o.).

Saba'dius, se *Sabazios.*

Sabai'ter, palestinska munkar, efterföljare av eremiten *Sabas* (f. 439).

Saba'l, *bot.*, ett amerikanskt palmsläkte. — **S. mexica'na**, palmatopalmen, har blad, vilka användas till mexikanernas bredskyggiga hattar, *Sombreros de Patate.* — **S. palme'tto**, ger ett eftersökt skeppsvirke.

Sabani'llarata'nia, *farm.*, rataniarot (se d. o.) av *Krame'ria i'xna.* från Mellanamerika.

Saba'zios (*lat. Sabadius, Sebadius*), *gr.-rom. myt.*, gudomlighet, som sammanfaller med *Dionysos.*

Sabbat (*hebr. schabbâth*), eg. vila; vilodag, (hos judarna lördagen). — **Sabbatsbrott**, *jur.*, kränkning av sabbatens helgd. — **Sabbatsgräns**, den gräns, som ej fick överskridas av judarna vid sabbatsresa. — **Sabbatsresa** l. **Sabbatsväg**, den bestämda vägsträcka, som judarna ej fingo överskrida på sabbaten. — **Sabbatsår**, hos judarna vart sjunde år, ett högtidsår, då jorden skulle vila, d. v. s. icke odlas. — **Sabbata'rier**, eg. sabbatsfirare; s. k. sjundedagsadventister (jfr *Adventister*), vilka vänta Kristi snara återkomst i synlig måtto och betrakta lördagen som vilodag; även = *Ny-israeliter* (se d. o.). — **Sabbati'rer**, stränga iakttagare av sabbatens helgd.

Sabbatine, *fr.* (*l.* -ti'nn), övning i disputerande; ordstrid.

Sabbati'rer m. fl., se under *Sabbat.*

Sabbik, i Stockholms skärgård benämning på småfisk, som stimmar kring bryggorna, såsom smörbult, elritsa m. fl.

Sabe'er, ett fornarabiskt folk; även stjärndyrkare. — **Sabei'sm**, stjärndyrkan.

Sa'bel (*po. sza'bla*), *krigsk.*, ett huggvapen med mer l. mindre krokig klinga. — **Sabelbajone'tt**, bajonett för såväl hugg som stöt. — **Sabelsågbajone'tt**, sabelbajonett, vars rygg är försedd med sågtänder. — **Sabeltaska**, en vid sabelkopplet fästad, platt läderväska. — **Sabelvälde**, dets. som *militarism* (se d. o.).

Sabe'ller, fornitalisk folkgrupp, omfattande främst sabiner (se d. o.), æquer, marser och volsker.

Sabellia'ner, en kristen sekt, i 3:e årh. stiftad av presbytern *Sabe'llius* i Afrika, vilken antog blott en person i gudomen. — **Sabelliani'sm** l. **Modali'sm**, Sabellius' lära.

Sabellilja, *bot.*, se *Gladiolus.*

Sabeltra'chea, *med.*, vid struma förekommande tillplattning av luftrören.

Sabier = *Johanneskristna* (se d. o.).

Sabi'na, eg. sabinska (jfr *Sabiner*); ett kvinnonamn, den gudfruktiga; *farm.*, se *Ramuli sabinæ.*

Sabi'ne, *astr.*, en av småplaneterna.

Sabine, *eng.* (*l.* sä'bbajn), sävenbom. Se *Ramuli sabinæ.*

Sabi'ner, ett italiskt folk, från vilket medborgarna i det nygrundade Rom rövade sig hustrur ("sabinskornas bortrövande").

Sabinia'ner, under romerska kejsardömet namn på de personer, som i likhet med den romerske rättslärde *Masu'rius Sabi'nus* ansågo, att lagen borde tolkas förnämligast efter sin ordalydelse.

Sabinskornas bortrövande, se *Sabiner.*

Sabinört, *bot.*, sävenbom. Se *Ramulis sabinæ.*

Sabji', *farm.*, sort av indisk hampa, använd till *Hasjisj* (se d. o.).

Sabon, *boktr.*, grov, tryckstil, till plakat o. d., uppkallad efter Jakob Sabon, Frankfurt a. M. (1590).

Saboréer, rabbinska lärare ("prövare", "granskare") i talmud vid de babyloniska skolorna på 500-t.

Sabot, *fr.* (*l.* sabå'), träsko. — **Sabotière** (*l.* -iä'r), träskodans.

Sabotage (*l.* -ta'sj; av *fr. saboter*, arbeta trögt, av *sabot*, träsko), en arbetarnas kampmetod, bestående i skadegörelse å maskiner, andra produktionsmedel l. produkter. Ibland även liktydigt med passivt motstånd i arbetet. — **Sabotagetaktik**, metod, som går ut på sabotage. — **Sabotö'r**, utövare av sabotage. — **Sabote'ra**, utöva sabotage.

Sabre'ra (*fr. sabrer*), nedsabla, nedhugga.

Sabromi'n, *farm.*, dibrombehensyrat kalcium.

Sabu'dja l. **Sabu'scha**, handelsnamn på levantinsk bomull. — **Uso-Sabu'dja**, sekunda Sabudja.

Sabu'rra, *lat.* (av *sa'bulum*, sand), skeppssand, ballast; *med.*, orenlighet i tarmkanalen. — **Saburra'l**, som härrör av dylik orenlighet.

S. A. C., förk. för *Sveriges arbetares centralorganisation.*

Sac, *fr.* (*l.* sack), säck, påse. — **Sac de nuit** (*l.* - dö nui'), nattsäck.

Saccade, *fr.* (*l.* sacka'dd; av *sp. sacar*, draga), *ridk.*, häftig ryckning med tygeln; *tonk.*, kraftig strykning med fiolstråken, varvid flera toner samtidigt åstadkommas. — **Saccade'ra**, rycka häftigt med tygeln. — **Saccaderad**, kort och ojämn, hackig (särskilt om stil).

Sacca'ta, *lat.*, *bot.*, med säckar.

Sacch., förk. för *saccharum* (se d. o.).
Sacchara's, se under *Saccharum*.
Sacchara't, Saccharifikatio'n, Saccharime'ter, Saccharo's etc., se *Sackarat* o. s. v. (under *Saccharum*).
Sacchari'na, *bot.*, med färg av bränt socker.
Saccharomyce'tes, *lat.*, *bot.*, jästsvampar. — **Saccharomy'ces**, *bot.*, jästsvampsläkte. — **S. a'lbicans**, torsksvamp. — **S. cerevi'siæ**, öljäst. — **Saccharomy'cespreparat**, jästpreparat för medicinskt bruk.
Sa'ccharum (*gr. sa'kchar*), socker, sockerrör. — **S. album**, raffinadsocker. — **S. amyla'ceum**, stärkelsesocker. — **S. la'ctis**, *farm.*, mjölksocker, en sockerart, som finnes i mjölk och fås som biprodukt vid ostberedning. — **S. Satu'rni**, *kcm.*, blysocker. — **S. u'væ, u'veum** l. **uva'rum**, druvsocker. — **S. vani'llæ**, vaniljsocker. — **Sacchara's**, dets. som *Inverta's*. — **Sacchari'der**, sockerarter. — **Sackara't**, förening av rörsocker och olika baser. — **Sackarifikatio'n**, förvandling till socker; sockerberedning. — **Sackarime'ter** l. **Sackarometer** (av *gr. me'tron*, mått), *fys.*, sockermätare. — **Sackarimetri'** l. **Sackarometri'**, sockermätning, bestämning av den mängd kristalliserbart socker, som innehålles i en lösning. — **Sackari'n**, benzoesyresulfinid, ett ur stenkolstjära framställt ämne med en intensiv sötma. — **Sackari'na**, *pl.*, *med.*, sockerhaltiga läkemedel. — **Sackaro's**, rörsocker.
Sacco di Roma, *ital.* (*l.* -kå di rå'-), ”Roms plundring”, benämning på den förödande stormningen av Rom 1527.
Saccole'va, se *Sakoleva*.
Sa'cculus, *lat.*, liten säck, påse.
Sa'ccus, *lat.*, säck. — **S. lacrima'lis**, *anat.*, tårsäcken.
Sacella'n, Sacellani', se under följ. ord.
Sace'llum, *lat.*, helgonkapell. — **Sacella'n**, kaplan, kapellpredikant. — **Sacellani'**, kapellförsamling; komministerbefattning.
Sa'cer, *fem.* **Sa'cra**, *neutr.* **Sa'crum**, *lat.*, helig; även förbannad. Jfr *Sacra*. — **Sacer e'sto**, du (han) skall vara förbannad! hos de gamla romarna en juridisk formel, varigenom någon förklarades fågelfri. — **Sacer mons**, Heliga berget.
Sacerdota'l (av *lat. sace'rdos*, präst), prästerlig. — **Sacerdota'le**, kyrkohandbok. — **Sacerdotalexamen**, prästexamen. — **Sacerdo'tium** (*fr. sacerdoce*), prästämbete; prästerskap; prästadöme.
Sacha'rja, se *Sakarias*.
Saché (*fr. sachet*), parfymdyna, liten påse.
Sachem (*eng. l.* sä'tjem), indianhövding.
Sa'chser l. **Sa'chsare**, en germansk folkstam, tidigast bosatt i nuv. Holstein, efter vilken staten *Sachsen* i Tyskland är uppkallad. — **Sachsisk**, som har avseende på Sachsen l. sachserna. — **Sachsiska diamanter**, till smycken slipad bergkristall. — **Sachsiskt blått**, *tekn.*, en blå färg, som består av indigokarmin, löst i vatten. — **S. grönt** = *Rinmans grönt* (se d. o.). — **S. porslin**, Meissenporslin.
Sachsenchronik (*l.* -krå'-). den äldsta tyska prosakrönikan. Avhandlar världshändelserna och tyska kejsarnas historia till 1248.
Sachsenspiegel (*l.* -sjpi'-). ”Sachsarnas spegel”, en i början av 1200-t. på lågtyska författad framställning av då i Sachsen gällande rätt.
Sack, engelsk vikt (för ull) = omkr. 165 kg.; holländskt mått (för säd) = 1 hl.
Sacka, *sjöv.*, bli efter, röra sig bakåt. (Felaktigt: Sacka efter.)
Sackara't, Sackarime'ter, Sackari'n, Sackaro's m. fl., se under *Saccharum*.
Sacking, *eng.* (*l.* sa'cking) = *Bagging* (se d. o.).
Sa'cra, *lat.* (av *sa'cer*, helig), *pl.*, heliga ting, helgedomar, kyrkligt gods; heliga bruk, gudstjänst. — **S. cæsa'rea maje'stas**, heligt kejserligt majestät. — **S. congrega'tio sancti offi'ci**, *lat.*, den utomspanska inkvisitionens högsta styrelse, en kardinalkongregation, ”heliga tjänsten”, inrättad 1542. — **S. conversazione**, *ital.* (*l.* -satsiå'ne), se *Santa conversazione*. — **S. rappresentazione**, *ital.* (*l.* -tatsiå'ne), ”heligt skådespel”, ett slags liturgiska skådespel uppförda av lekmannabrödraskap vid kyrkofester omkr. 1450—1550. — **S. Scriptu'ra** l. **Scriptura Sacra**, den heliga skrift. — **S. Via**, se *Via sacra*.
Sacra'l (*lat. sacra'lis*), *anat.*, som avser korsbenet (*os sacrum*). — **Sacralmärgen**, nedersta delen av ryggmärgen.
Sacramenta'le l. **Sacramenta'rium**, *lat.* (av *sacrame'ntum*, helig handling), mässordning, gudstjänstordning. — **Sacramentarium Gelasia'num**, 600-t., uppkallat efter Gelasius I. — **S. Gregoria'num**, 700-t., uppkallat efter Gregorius I. — **S. Leonia'num**, från mitten av 500-t., uppkallat efter påven Leo I.
Sacrame'ntum, se *Sakrament*.
Sacra'rium, *lat.* (av *sa'cer*, helig), kärl l. skåp till förvaring av hostian l. reliker; helgedom, tempel, bönehus.
Sa'cra Scriptu'ra, se under *Sacra*.
Sacra'tio ca'pitis, *lat.*, hos de gamla romarna ett straff, som medförde fågelfrihet.
Sacré coeur de Jésus, *fr.* (*l.* sakre' kör [hårt k] dö sjesy'ss), Jesu heliga hjärta. Se vid. *Congrégation du Sacré-coeur de Jésus*.
Sacre rappresentationi, se under *Sacra*.
Sacrificium, *lat.* (*fr. sacrifice*), offer; uppoffring; katolsk högmässa. — **S. intelle'ctus**, *lat.*, se *Sacrifizio dell' intelletto*. — **S. mi'ssæ**, mässoffer, det försoningsoffer, som, enligt katolikernas tro, prästen i nattvarden frambär till Gud. — **Sakrificie'll**, som angår sacrificium.
Sacrifi'zio dell' intelle'tto, *ital.*, förståndets offrande; en av en yttre auktoritet fram-

kallad underkastelse under en åskådning, som är oantaglig för förnuftet; trons upphöjelse över förnuftet.

Sacrile'gia minu'ta pumu'ntur, ma'gna in triu'mphis feru'ntur, *lat.*, små helgerån straffas, stora bäras i triumf (Seneca: Epistolæ 87,20).

Sacrile'gium l. **Cri'men sacrile'gii,** *lat.*, kränkning av religionen, förbrytelse mot det heliga; tempelskändning, helgerån, kyrkostöld. — **Sacrile'gus,** tempelskändare, helgerånare, kyrkotjuv. — **Sakrile'gisk,** som har avseende på sacrilegium.

Sa'cri ministe'rii adju'nctus, Sacri ministerii candida'tus, se under *Sacrum ministerium.*

Sa'cri o'rdines, *lat.*, heliga ämbeten, kyrkoämbeten.

Sacristi'tium, *mlat.*, inställande av gudstjänsten o. a. kyrkliga förrättningar på grund av *interdikt* (se d. o.).

Sacrococcyge'us, *anat.*, som avser kors- och stjärtbenen.

Sacrocoxalgi', *med.*, inflammation i leden mellan höft- och korsbenen.

Sa'cro egoi'smo, *ital.*, ”helig egoism”, slagord ur ett tal av konseljpresident *Salandra* (1914), där han sålunda betecknade Italiens beslut att på grund av nationella intressen undandra sina förbundna sitt stöd i världskriget.

Sacrolumba'l, *anat.*, som avser korsbens- och ländregionen.

Sa'crum, *anat.*, korsbenet (*os sacrum*).

Sa'crum colle'gium, *lat.*, ”heliga kollegiet”, d. v. s. kardinalernas församling.

Sa'crum impe'rium Roma'num natio'nis germa'nicæ, *lat.*, ”heliga romerska riket av tyska nationen”, d. v. s. tysk-romerska kejsardömet.

Sa'crum ministe'rium, *lat.*, predikoämbete. — **Sa'cri ministe'rii adju'nctus,** pastorsadjunkt. — **Sacri ministerii candida'tus,** prästkandidat.

Sadalmeli'k och **Sadalsu'nd,** *astr.*, tvenne stjärnor i stjärnbilden V a t t u m a n n e n.

Sadducéer (eg. *zadoki'ter*, avkomlingar av *Zadôk*, en överstepräst på Davids tid), bland de forna judarna prästpartiet (motståndare till fariséerna), som förkastade den muntliga traditionen, förnekade änglar och själens odödlighet och ansåg, att människan handlade av fri vilja och därför själv var skuld till sitt öde. — **Sadducei'sm,** sadducéernas lära.

Sadel, *tonk.*, upphöjning framför snäckan på stråkinstrumentens greppbräde.

Sadelled, *anat.*, ledgång vars ändar likna ytorna av två korsvis lagda sadlar, t. ex. mellan tummen och handloven.

Sadelplats, område å kapplöpningsbana, där hästarna sadlas före tävlingen. Samlingsplats för fackmännen och den mest intresserade publiken.

Sadelstad, den del av ryggen på en häst, där sadeln skall ligga.

Sadeltak, *byggn.*, tak med takås och två fall med takfot samt två gavlar.

Sadh l. **Sadhu** (*sanskr.*, ren), indisk beteckning för helig man l. asket; indisk sekt.

Sa'dhya, *ind. myt.*, en särskild, efter gudarna skapad klass av gudomliga väsen.

Sa'di (av *arab. zâhid*, återhållsam), *pl.*, turkiska munkar utan fast hemvist.

Sadi'sm, efter den beryktade franske romanförfattaren markis *de Sade* benämning på en sinnessjukdom, som yttrar sig på det sätt, att den sjuke, en älskande, finner sin tillfredsställelse i att plåga och pina sin älskade. Jfr *Masochism.*

Sadi'st, anhängare av *sadismen* (se d. o.).

Sadko', rysk mytologisk sagofigur. S. var en fattig harpspelare, som med sitt spel tjusade sjökonungen och av honom fick stora rikedomar.

Sa'dr-i-asa'm, *arab.-turk.*, ”den förnämsta hedersplatsen”, *storvesir* (se d. o.).

Sæ-, se även *Sä-.*

Sæ'culum, *lat.*, sekel, århundrade; i den kanoniska lagen: det världsliga, det timliga, världen i motsats mot kyrkan. — **S. obscu'rum,** *lat.*, ”det mörka århundradet”, vedertagen beteckning för det förfallets århundrade, som inbröt med frankiska rikets upplösning (slutet av 800-t.).

Sædemaaned, *da.* (*l.* -mån-), dansk benämning på oktober.

Sæmunds Edda, se *Edda.*

Sækkedal, *no.*, *geol.*, se *Säckdal.*

Sæ'pe sti'lum ve'rtas, *lat.*, ”vänd ofta griffeln”, d. v. s. fila omsorgsfullt det du skrivit (*Horatius*: Satiræ, I, 10,72).

Sæpia'ria, Sæpini'cola, *lat.* (av *Sæ'pes*, gärdesgård), *bot.*, växande på gärdesgårdar.

Safa'r, *arab.* (*turk. Sefe'r*), andra månaden i den muhammedanska kalendern. — **Safa'ri,** bärarkaravaner.

Safari'der, se *Saffarider.*

Safavi'der = *Safider* (se d. o.).

Safech, *egypt. myt.*, bibliotekens gudinna.

Safe-deposit, *eng.* (*l.* sejf dipå'sit), kassavalv i en bank, bankfack.

Safe for democracy, *eng.* (*l.* säf får dimå'krössi), citat ur nordamerikanske presidenten Wilsons tal till kongressen vid föreslåendet av krigsförklaringen mot Tyskland 1917. (*The world must be made safe for democracy,* världen måste tryggas åt demokratien).

Saffari'der, en persisk regentätt (878—912).

Saffia'n (efter exportstaden *Saffi* i Marokko), *tekn.*, turkiskt skinn, marokäng, ett glänsande, glatt, strimmigt l. kornigt, på ena sidan färgat läder av get-, bock-, får- l. lammskinn; *kem.*, kristalliserad alun.

Sa'ffisk, oriktigt för *Sapfisk* (se d. o.).

Safflo'r, *bot.*, *Flo'res ca'rthami,* vild saffran, rörblommorna av den i Ostindien inhem-

ska tisteln *Ca'rthamus tincto'rius*, tillhörande fam. *Compo'sitæ*. Nyttjas till smink, färgning av tyg m. m.; *metall.*, safflorkobolt (se *Koboltsafflor*). — **Safflorextrakt,** safflorkarmin löst i ammoniumkarbonat, vanligen med tillsats av svavelammonium. — **Safflorkarmin,** se *Kartamin*.

Safflorbronslack, medelst gummi förtjockad lösning av *Kartamin* (se d. o.).

Saffiori't, *miner.*, har samma sammansättning som speiskobolt, men kristalliserar rombiskt.

Sa'ffran, *bot.*, *farm.*, pistillmärkena av den i Macedonien inhemska, flerstädes i Europa odlade lökväxten *Cro'cus sati'vus*, tillhörande fam. *Irida'ceæ*. Nyttjas i medicinen, till färgning och vid bakning. — **Saffransbrons,** *kem.*, kristallerna av volframsyrat volframoxidnatron. — **Saffranholts** l. **Saffranträ,** den gula veden av benvedsarten *Cassi'ne cro'cea*. Färgträ och möbelvirke. — **Saffranolja,** en flyktig olja, som framställes genom destillation av saffran.

Safi'der, en persisk regentätt (1499—1736).

Safi'r, *miner.*, en dyrbar korundädelsten, blå i alla nyanser. Jfr *Luchsafir*, *Stjärnsafir*, *Vattensafir*.

Safi'rin, *miner.*, ett magnesiumaluminiumsilikat från Grönland; en blekblå spinellvarietet; en blå, indisk kalcedon.

Safirkvarts, *miner.*, blå kvartsvarietet med fina trådar av ett slags asbest.

Safrani'ner, *kem.*, röda l. violetta basiska kinoniminfärgämnen av ringa ljusäkthet. *Fenosafrani'n* användes som desensibilisator.

Safro'l l. **Shikimo'l,** *kem.*, en fenol, som förekommer färdigbildad i kamferolja, sassafrasolja m. fl.

Safrosi'n, se *Eosinscharlack*.

Saftfärger, *tekn.*, med gummiartade ämnen utrörda vattenlösliga färger, avsedda för akvarellmålning. — **Saftgrönt,** grön saftfärg, som beredes av bären av *Rha'mnus catha'rtica*.

Saftkanaler l. **Saftluckor,** *anat.*, mikroskopiska, springformiga hålrum i vävnader, spec. bindväv, fyllda med vävnadssaft, som utgör källflödet för lymfan (se d. o.).

Saftmärken, *bot.*, dets. som honungstecken.

Saftspänning, *bot.*, se *Turgor*.

Safttrådar, *bot.*, se *Parafyser*.

Saga (*isl. Sa'ga*), *nord. myt.*, skaldeingivelsens och vishetens gudinna, som i sin boning Sökvabäck alla dagar tillsammans med Oden dricker ur gyllne bägare.

Saga (*isl. saga*, eg. det som säges, tal, berättelse), sammanfattande benämning för flera olika slag av folkliga litteraturalster. I norskt och danskt språk av i dag betecknar *saga* uteslutande den isländska sagan. Jfr *Eventyr*.

Sagacite't (*lat. saga'citas*), skarpsinne, skarpsynthet.

Saga'j (*fr. sagaie*, *sp.* och *port. zagaya*), långt spjut, som brukas av negrer m. fl. afrikanska folkslag

Saga'jtser, ett sibiriskt folk.

Sagape'num, *farm.*, ett gummiharts av obekant botaniskt ursprung. Urgammal drog, som spelat stor roll som läkemedel. Under medeltiden kallad *Serapi'num*. Användes i Ostindien som krydda.

Sagara, *ind. myt.*, en sagokonung.

Sage, *fr.* (*l.* sasj), vis, klok. — **Sage-femme** (*l.* -fa'mm), eg. klok kvinna; barnmorska.

Sage'monos, *jap.*, gördelhängen, vilka tjänstgöra i st. f. fickor och utgöras av silkessnodder, som dragas upp innanför gördeln. I dessa hänga t. ex. *kiseruzutru*, tobakspipa i fodral, *tabako-ire*, tobakspåse, *inro*, medikamentsdosa, penningpung m. m.

Sageni't, *miner.*, fina rutilnålar, inneslutna i biotittavlor hos många granitvarieteter.

Sagettgarn l. **Sayettgarn,** halvkamgarn.

Saggio, *ital.* (*l.* sa'ddjå; av *lat. exa'gium*), prov, mönster.

Sagi'na, *bot.*, narv, växtsläkte med trådsmala, sylformiga blad, tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ*. — **S. nodo'sa,** knutnarv. — **S. procu'mbens,** krypnarv.

Sagi'tta, *lat.*, pil; *astr.*, stjärnbilden P i l e n.

Sagitta'lsnitt, *anat.*, sektion i kroppens mittlinje framifrån—bakåt.

Sagitta'ria, *bot.*, pillik. — **Sagittifo'lia** (av *fo'lium*, blad), *bot.*, med pillika blad.

Sagitta'ria, *bot.*, pilblad, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Alismata'ceæ*.

Sagitta'rius, bågskytt; astr., S k y t t e n, en av djurkretsens stjärnbilder.

Sa'go (av *malaj. sagu*, palmmärg), *bot.*, ett slags stärkelse, som fås ur märgen av de s. k. sagopalmerna. — **Metro'xylon Ru'mphii,** den äkta sagopalmen, växer i Ostindien, på Moluckerna m. fl. ställen. Såväl mjölet som de därav beredda grynen, sagogryn, äro närande födoämnen. Sagogryn tillverkas även av potatisstärkelse. — **Brasiliansk sago** beredes av *Tapioka* (se d. o.). — **Japansk och Kinesisk sago** erhålles ur märgen av flera arter *Cy'cas*.

Sagoarrowrot, dets. som *Sagostärkelse*.

Sagra'dabark, se *Cascara sagrada*.

Sagrado'l, *farm.*, kininhaltigt extrakt av *Cascara Sagradabark*.

Sagui, *zool.*, se *Hapale*.

Sa'gum, *lat.*, en av de gamla romarna buren yllemantel.

Sa'gus, se *Sago*.

Sahara', *arab.*, betecknar, efter världens största, i Nordafrika belägna öken med detta namn, sandöken i allm.

Saherieträ, birmanskt tekträ. Se *Tekträdet*.

Sa'hib, *arab.*, herre (i Persien och Indien tilltalsord till européer). — **Sahi'bi-Fetva,** domarnas herre, *stormufti* (se d. o.).

Saho l. **Schoho,** nomadstam mellan abessinska höglandet och Röda havet.

S. A. I., förk. för *Son altesse impe'rial,* hans kejserliga höghet.

Saidschützersalt, *kem.*, magnesiumsulfat. — **Saidschützervatten,** böhmiskt bittervatten, innehållande bl. a. magnesium- och natriumsulfat.

Sa'iga, *zool.*, en afrikansk antilopart.

Sai'k, *sjöv.*, ett slags österländskt fartyg.

Saillant, se under följ. ord.

Saillie, *fr.* (*l.* saji'; av *lat. sali're,* springa, spritta), kvickt infall; *byggn.*, utsprång, utbyggnad. — **Saillant** (*l.* saja'ng), utstående, framskjutande; bitande kvick; snillrik; utmärkt; märklig.

Sailor, *eng.* (*l.* sä'lör), seglare, sjöman.

Saine'te l. **Sayne'te,** (*l.* saj-), *sp.*, mellanspel, som uppföres mellan akterna i ett skådespel.

Saint, *fem.* **Sainte** (förk. **S., St., Ste.**), *fr.* (*l.* säng, sängt; *lat. sa'nctus*), helig; den helige. — **Saint-Charles-systrarna** (*l.* -sja'rl-), en fransk diakonissorden. — **Saint Crépin,** se under *Crépin.* — **Saint Denis** (*l.* - döni'), Frankrikes skyddshelgon. — **Sainte ligue,** L a, *fr.* (*l.* - ligg), heliga ligan, l. **Sainte union,** L a, *fr.* (*l.* - yniå'ng), heliga förbundet, katolskt parti i Frankrike under ledning av släkten Guise, bildat 1576. — **Saint-Esprit** (*l.* -täspri'), Helige ande; = *Ordre du Saint-Esprit* (se d. o.). — **Saint-Foy,** se *Gonsac.* — **Saint-Germains avförande kryddor** (*l.* - sjärmä'ngs -), se *Species laxantes S:t Germain.* — **Saint-Graal,** den heliga **Graal.** Se *Graal.* — **Saint-Hubert** (*l.* -ybä'r), jägarnas skyddspatron. — **Saint James,** *eng.* (*l.* sent djäms), namn på Londons konungapalats. — **Saint-Julien** (*l.* -sjyliä'ng), ett förträffligt franskt rödvin från en by med samma namn i departementet Gironde. — **Saint-simoni'sm,** den socialistisk-kommunistiska lära, som förfäktades av den franske filosofen greve *Claude Henri de S:t Simon* (d. 1825). — **Saint-simoni'ster,** anhängare av denna lära. — **Saint-simoni'stisk,** som har avseende på densamma.

Saison, *fr.* (*l.* säså'ng), årstid; termin; säsong, i ett större samhälle tiden för vinternöjena. — **Saison morte** (*l.* - mårrt), eg. den döda årstiden; den stilla årstiden, då inga nöjen vankas.

Saitafe'rnes tia'ra, guldsmedsarbete, som uppgavs ha tillhört den skytiske konung Saitafernes (1:a l. 3:e årh. e. Kr.) och inköptes av Louvremuseet för 200,000 frcs, men senare bevisades vara en modern förfalskning.

Sa'itengalvanometer, *fys.*, stränggalvanometer.

Saivo amio, *lapsk myt.*, de dödas hem. — **Saivo-folket,** de döda.

Saja'ner, ett sibiriskt folk.

Sajodi'n, *farm.*, monojodbehensyrad kalk. Användes som *Jodostarin* (se d. o.).

S. A. K., förk. för *Stormäktigste allernådigste konung.*

Sa'ka, *pl.* **Sa'ker,** en fornindisk folkgrupp. — **Sa'kaæran,** period i Indiens historia vid början av vår tideräkning.

Sakai, ett folk på halvön Malakka.

Sakala'ver, negroid folkstam på Madagaskar.

Saka'li-scheri'f (av *turk. sakâl,* skägg, och *arab. scherif,* helig), det heliga skägget, hår ur Muhammeds skägg, vilka i Konstantinopel en gång vart år högtidligen förevisas.

Sakari'as, se *Zakarias.*

Saké, japanskt risvin med 9—15 procent alkohol.

Saker, se *Saka.*

Sa'kiska, den iranska dialekt, som talades av sakerna. Se *Saka.*

Sakkade'rad andning, *med.*, ryckvis skeende inandning.

Sakkakaffe, ett kaffesurrogat, som består av kaffefruktens torkade och rostade fruktkött.

Sakole'va, *sjöv.*, ett grekiskt fartyg.

Sakra'l (av *lat. sacer,* helig), som avser religionen l. gudstjänsten.

Sakra'l (av *lat. sa'crum,* korsbenet), *anat.*, som avser korsbenet. — **Sakra'la nervple'xus,** *anat.*, nät av nerver i korsbenstrakten, varav grenar innervera benen. — **Sakra'lparasi't,** *med.*, en asymmetrisk dubbel missbildning i korsbenstrakten och med yttre karaktär av svulst.

Sakrame'nt (*lat. sacrame'ntum, fr. sacrement*), högtidlig religionshandling, som tillskrives hemlighetsfulla, övernaturliga verkningar (i lutherska och reformerta kyrkorna *dopet* och *nattvarden,* i katolska kyrkan dessutom *konfirmationen, boten, prästvigningen, äktenskapet* och *sista smörjelsen*); nådemedel. — **Sakramentshus,** hostians och monstransens förvaringsrum. — **Sakramentsstriden,** nattvardsstriden, reformatorernas strid om nattvardsläran. — **Sakramenta'l,** som hör till sakramenten. — **Sakramenta'ler,** *pl.*, personer, som betyga en anklagads oskuld medelst på sakramenten avlagd ed. — **Sakramenta'lier,** *pl.*, i katolska kyrkan benämning på heliga handlingar, som icke äro sakrament. — **Sakramenta'rium,** se *Sacramentale.*

Sakrificie'l, se under *Sacrificium.*

Sakrile'gisk, Sakrile'gium, se *Sacrilegium.*

Sakrista'n (*mlat. sacrista'nus,* av *lat. sa'cer,* helig), tillsyningsman över sakristian. — **Sakristi'a,** rum i en kyrka, där de för kyrkligt bruk avsedda föremålen bevaras och där prästen under gudstjänsten vistas, då hans närvaro ej kräves i själva kyrkan.

Sakropoliti'k (av *lat. sa'cer,* helig, och *poli-*

ti'k, se d. o.), förening av andligt och världsligt herravälde och intresse.

Sakrosa'nkt (*lat. sacrosa'nctus*), höghelig; fridlyst, okränkbar.

Sakrätt, *jur.*, den del av förmögenhetsrätten, som behandlar rättigheterna att förfoga över s a k e r (jord, byggnader, lösören, pengar, värdepapper).

Saku'ntala, se *Çakuntala*.

Saku'ska, *ry.*, smörgåsbord.

Sa'kyamuni l. **Sa'kiyamuni**, "den vise av Sa'kya(släkt)", ett namn på Gotama Buddha.

Saköre, äldre benämning på böter.

Sal., förk. för *salig*.

Sal (av *Si*, kisel, och *Al*, aluminium), beteckning för den zon av jordskorpan (litosfären), som huvudsakligen uppbygges av kiselsyra och lerjord.

Sal, *lat.*, *kem.*, salt. — **S. acetose'llæ**, surt, oxalsyrat kali, begagnas vid kattuntryckerier och hattblekerier samt till uttagande av rost- och bläckfläckar. — **S. alembro'thi**, kvicksilverklorid-klorammonium. — **S. ama'rum**, svavelsyrad magnesia. — **S. ammoni'acum**, salmiak (se d. o.). — **S. ammoniacum martia'tum**, järnkloridammoniak, järnsalmiak. — **S. a'nglicum** = *Sulphas magnesicus* (se d. o.). — **S. a'tticum**, attiskt salt (se under *Atticism*). — **S. Carlsbade'nse facti'tium, S. Carlsbadense genui'num**, se *Karlsbadsalt*. — **S. catha'rticum** = *Sulphas magnesicus* (se d. o.). — **S. Cheltenhame'nse**, ett av glaubersalt, engelskt salt, kaliumsulfat och koksalt bestående laxermedel. — **S. commu'ne** l. **culina're**, koksalt, klornatrium. — **S. co'rnus ce'rvi**, hjorthornssalt. — **S. dige'sticum** l. **S. febri'fugum Sy'lvii**, klorkalium. — **S. ge'mmæ**, bergsalt. — **S. Glaube'ri** = *Sulphas natricus* (se d. o.). — **S. mari'num**, havssalt. — **S. mira'bile perla'tum**, natriumfosfat. — **S. polychre'stum gla'seri**, kaliumsulfat. — **S. polychrestum Seigne'tti** l. **S. rochelle'nse**, Seignettesalt, kaliumnatriumtartrat. — **S. prune'llæ**, pastiller av salpeter och kaliumsulfat. — **S. sapie'ntiæ**, ammoniumkvicksilverklorid. — **S. sedati'vum Hombe'rgii**, borsyra. — **S. su'ccinum**, bärnstenssyra. — **S. ta'rtari**, vinstenssyra. — **S. vola'tile** = *Supercarbonas ammonicus* (se d. o.). — **Salifikatio'n** (av *lat. fa'cere*, göra), saltbildning. — **Sali'ner**, *pl.*, saltverk. — **Sali'nisk**, saltaktig, saltartad. — **Salinome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), apparat för undersökning av salthalten i en saltlösning.

Salaam-kramp (jfr *Salam*), *med.*, nickkramp.

Salabre'dagummi, en blandning av olika slags Senegalgummi (se d. o.).

Salaceto'l, *farm.*, acetosalicylsyreester, användes mot ledgångsreumatism samt (löst i ricinolja) mot diarré.

Salachor (*l.* -chå'r) l. **Salahor**, *turk.*, stallmästare.

Sala'cia, *rom. myt.*, Neptunus gemål, urspr. dimmans och fuktighetens gudomlighet.

Salacite't (av *lat. salax*, kättjefull), okyskhet, vällustighet.

Salacto'l, *farm.*, lösning av natriumsalicylat och natriumlactat i enprocentig vätesuperoxidlösning, mot difteri.

Sala'd l. **Salla't** (*fr. salade* [*l.* -a'dd]; av *lat. sal*, salt), råa grönsaker, tillsatta med salt, ättika och olja l. stundom med grädde och ägg. Även namn på vissa andra blandningar (t. ex. sillsalad, hummersalad o. s. v.). — **Saladväxter** äro *Lactu'ca sati'va*, laktuk, *Lepi'dium sati'vum*, krasse, *Tara'xacum officina'le*, maskros, m. fl. — **Saladière** l. **Saladier**, *fr.* (*l.* -iä'r, -ie'), saladjär, saladstallrik; bordställ.

Salade, *fr.* (*l.* a'dd; *sp. celada*, av *lat. cæla're*, gravera), l. **Sala'd**, stormhuva, hjälm.

Salade'ros, *sp.*, *pl.*, slakterier för boskapen på Sydamerikas slätter; från samma trakter utförda råa hudar.

Saladière, se under *Salad*.

Sala'din l. **Saladdin**, arabiskt och turkiskt mansnamn (av *arab. salâ ed din*, trons frälsning).

Saladjä'r, se *Saladière*.

Salæmonta'nus, *lat.*, från Salberget.

Sa'lagakartoffel, *bot.*, de tyska kolonisternas namn på de stärkelserika rotknölarna av labiatéen *Co'leus salage'nsis* (i Togolandet).

Salah, *arab.*, turkarnas morgonbön.

Salaire, *fr.* (*l.* salä'r), se *Salarium*.

Sala'm, *arab.*, frid, fridshälsning. — **Salam ale'k**, frid vare med dig! arabers och turkars vanliga hälsningsformel. — **Salam ale'kum**, frid vare med eder. — **Salamlik**, arabiskt mottagningsrum.

Salama'ncaskolan, spansk skaldeskola, som uppstod i Salamanca mot 1700-t:s slut.

Salama'nder, *zool.*, eldsalamandern, en till släktet *Salama'ndra* hörande ödla, svart med mörkgula fläckar, vilken förr troddes leva i eld; även en eldande (se *Elementarandar*). — **Salamander reiben**, *ty.*, i tyska studentlag dricka till någons ära på det sätt, att man först cirkelformigt gnider dryckeskärlen mot bordet samt därpå tömmer dem i botten, trummar med dem några slag och sätter dem hårt i bordet.

Salama'ndridæ, *zool.*, salamanderdjur.

Sala'mi, *ital.*, *pl.*, ett slags rökta korvar, kryddade med vitlök.

Salami'n (*fr. salamine*), ett slags tjockt franskt siden.

Sa'lamis, forntida namn på grekiska ön *Kulasi* i Sardoniska viken. En tronstrid därstädes har givit ämne till *Runebergs* "Kungarna på Salamis".

Salamlik, se under *Salam*.

Salanga'nen, *zool.*, *Colloca'lia escule'nta*, den

ostindiska svalan, som lever å Indiska arkipelagens öar, bygger av alger och sin klibbiga, stelnande spott bon, s. k. ätliga svalbon, vilka särskilt i Kina betraktas som en läckerhet.

Sala'r, se *Salarium.*

Sala'ria Via, *lat.*, militärväg åt nord-nordost från Rom.

Salarie'ra, se under följ. ord.

Sala'rium, *lat.* (av *sal*, salt), **Salaire**, *fr.* (*l.* salä'r), eg. saltpenningar; salär, lön, sold, honorar, arvode. — **Salarie'ra**, löna, besolda.

Sala'sser, fornkeltisk folkstam i Gallien.

Sala't, se *Salad.*

Sala't, *arab.*, bön, gudstjänst. — **Salat eddukr**, *arab.*, middagsbön.

Sal a'tticum, se under *Atticism.*

Sa'lband, *miner.*, en mineralgångs gränsytor mot omgivande bergart.

Salbo'n, *farm.*, salvgrund, bestående av överfettad såptvål.

Salde'ra (*ital. salda're*), *handelst.*, avsluta ett konto l. en räkning, utjämna, betala en dylik. — **Sa'ldo**, avslutning, rest; skillnaden mellan debet och kredit å ett konto l. en räkning, som avslutats.

Saleb = *Salep* (se d. o.).

Sa'lem, *arab.* = *Salam* (se d. o.); *turk.*, blomsterspråk. — **Salem-ale'k** = *Salamalek* (se d. o.).

Salem, poetisk benämning på Jerusalem (i 1 Mos. 14 och Ps. 76).

Sa'lep, se *Tubera salep.* — **Salep-slem**, se *Mucilago salep.*

Sa'lep, Sa'lepsrot, *bot.*, se *Anacamptis.*

Sale'rnervin, rödvin från trakten av Salerno.

Sale'rnoskolan l. **Salernita'nska skolan** (*lat. scho'la Salernita'na*), den under medeltiden vittberömda medicinska läroanstalten i den italienska staden *Salerno;* de därstädes meddelade föreskrifterna för bevarandet av hälsan.

Salesianeri'nnornas orden, en på 1600-t. av fransmannen *Frans av Sales* stiftad nunneorden för fattig- och sjukvård samt uppfostran av unga flickor.

Salfe'misk, *geol.*, se under *Salisk.*

Salga'ner, *ry.*, stora slakterier och talgkokerier på stäpperna i Sydryssland.

Sal hepa'tica, *farm.*, medel mot gallblåsesjukdomar, huvudsakligen av natrium- och litiumfosfat.

Salica'ceæ, Salici'nee, Salikace'er, *bot.*, underfamilj av *Amentaceæ* (se d. o.). Omfattar svenska växtsläktena *Populus* och *Salix.*

Salica'ria, *bot.*, pilört.

Salice'lla, *bot.*, på *Sa'lix.* — **Salicifo'lius** (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, med blad som *Salix.* — **Salici'cola**, *bot.*, på *Salix.* — **Salici'na**, *bot.*, lik l. på *Salix.* — **Sa'licis**, *bot.*, på *Salix.*

Sa'lices, *bot.*, *pl.* av *Salix.*

Salici'n, *farm.*, en färglös, kristalliserande glykosid, som förekommer i barken av vissa pilarter. Brukades en tid i st. f. kinin.

Salici'neæ, se *Salicaceæ.*

Salici'nfärger, handelsnamn på ett antal sura azofärgämnen med god ljusäkthet. — **Salici'ngult**, har dragning åt mattorange. — **Salici'nviolett**, har vacker bordeauxfärg.

Saliciona'l, *tonk.*, en i orgelverk bruklig, öppen labialstämma.

Salico'n, ett handelsnamn på karbolsyra.

Salico'rnia, *bot.*, havstrandväxter, tillhörande fam. *Chenopodia'ceæ.* — **S. herba'cea**, glasört, längs hela svenska kusten. — **S. dolichosta'chya**, å västkusten och Öland.

Salicy'laldehyd, *kem.*, oxibensaldehyd, förekommer i vissa eteriska oljor; bildas genom oxidation av motsvarande alkohol, saligenin, och kan oxideras till salicylsyra. Användes till desinfektion och som antiseptiskt medel.

Salicy'lalkohol, *kem.*, se *Saligenin.*

Salicylami'd, *kem.*, *farm.*, användes mot difteri och (i ricinoljelösning) mot diarré.

Salicy'las l. **Salicyla't**, *kem.*, salicylsyrat salt. — **Salicylas na'tricus**, natriumsalicylat. — **S. pheny'llicus**, se *Salol.*

Salicy'lbomull l. **Salicylvadd**, till sårbehandling erhålles genom impregnering av avfettad bomull med alkohollösning av salicylsyra.

Salicylsulfo'nsyra, *kem.*, erhålles genom inverkan av koncentrerad svavelsyra på salicylsyra. Användes för att påvisa äggvita i urin samt (i form av natronsalt) mot ledgångsreumatism.

Salicy'lsyra, *kem.*, *farm.*, orto-oxibensoesyra, framställes därigenom, att karbolsyrat natron behandlas med koloxid. Brukas som antiseptiskt medel samt mot feber och reumatism. — **Salicylsyrat antipyri'n**, se *Salipyrin.* — **Salicylsyrefeny'leter** = *Salol* (se d. o.). — **Salicylsyrlighet**, salicylsyrans aldehyd, finnes i blommorna av *Spiræ'a ulma'ria.*

Sailcy'lvadd, se *Salicylbomull.*

Sa'lier (*lat. sa'lii*, av *sali're*, hoppa, dansa), eg. de dansande; i det gamla Rom två prästkollegier, helgade åt guden Mars, till vars ära de den 1:a mars firade en fest.

Sa'lier = *Saliska franker* (se d. o.); även = *Saliska kejsare* (se d. o.).

Salière, *fr.* (*l.* -iä'r), saltkar.

Salife'n l. **Salifeni'n**, *farm.*, salicylsyrat fenitidin, användes mot feber och influensa.

Salifikatio'n, Sali'ner, Sali'nisk, Salinome'ter, se under *Sal.*

Saligeni'n, *kem.*, ortooxibenzylalkohol, erhålles genom kondensation av karbolsyra och formaldehyd. Användes mot reumatism.

Salikace'er, se *Salicaceæ.*

Salikolo'g (av *lat. sa'lix,* pil, sälg, och *gr. lo'gos,* lära), *bot.*, salixforskare.
Sali'n (av *lat. sal,* salt), saltverk.
Sali'nus, -a, -um, *bot.*, saltväxt.
Salinafto'l, se *Betol.*
Sali'nas, *geogr.*, benämning på grunda, tidvis uttorkande saltsjöar på de sydamerikanska slätterna.
Sali'nisk (se *Salin*), saltaktig.
Salinome'ter, gradervåg, areometer för mätande av salthalten.
Salipyri'n, *med.*, salicylsyrat antipyrin, ett medel mot feber, reumatiska åkommor, influensa m. m.
Salisha'ner, nordvästamerikansk indianstam.
Sa'lisk, *miner.* (av *S(i)*, kisel, och *Al,* aluminium), kallas en bergart, som är rik på kvarts och fältspat, under det att amfiboler, pyroxener och på dessa beståndsdelar rika bergarter kallas *fe'miska* (av *Fe,* järn, *M* (*g*), magnesium, och *M* (*n*), mangan). Övergångsformer kallas *salfe'miska.*
Sa'liska bröder = *Salier, lat.* (se d. o.). — **S. franker,** en avdelning av frankerna. — **S. kejsare,** frankiska kejsare. — **S. lagen** (*fr. loi salique, lat. lex sa'lica*), de saliska frankernas lag, enl. vilken kvinnor äro utestängda från arv av familjegods och tronföljd, då manliga avkomlingar, även från avlägsna sidolinjer, finnas. — **Salisk egendom,** egendom, som går i arv blott till manliga efterkommande.
Sali't, *kem.*, salicylsyrebornylester, användes till pensling och ingnidning vid reumatism.
Sali't, *miner.*, vid staden *Sala* funnen *malakolit* (se d. o.).
Sali'v (*lat. sali'va*), *kem.*, spott. — **Salivkörtlar,** *anat.*, spottkörtlar. — **Saliva'lis,** *lat.*, som rör spottsekretionen. — **Saliva'ntia,** *pl., med.*, läkemedel, som befordra spottning. — **Salivatio'n** l. **Salive'ring,** spottning, spottflöde; spottkur. — **Salive'ra,** spotta, avsöndra mycket spott; bruka spottavsöndrande medel. — **Salivi'n,** spottämnet.
Sa'lix, *bot.*, pil, vide, växtsläkte tillhörande underfam. *Salica'ceæ* av *Hängeväxterna.* Omfattar omkr. 30 svenska arter med hundratals korsningar sinsemellan. — **S. alba,** vitpil, odlad. — **S. ca'prea,** sälg. — **S. cinere'a,** gråvide. — **S. fra'gilis,** knäckepil, skörpil. — **S. gla'uca,** ripvide, fjällbuske. — **S. herba'cea,** dvärgvide, mattformig fjällbuske. — **S. lana'ta,** ullvide, låg fjällbuske. — **S. lappo'nium,** lappvide. — **S. penta'ndra,** jolster. — **S. phyllicifo'lia,** grönvide (Norrland). — **S. purpu'rea,** rödvide, odlad som prydnadsbuske. — **S. re'pens,** krypvide. — **S. reticula'ta,** nätvide, snöfjällsbuske. — **S. tria'ndria,** mandelpil, ofta odlad. — **S. vimina'lis,** korgvide, odlad.
Sallad, se *Salad.*
Sallat, *bot.*, se *Lactuca* och *Salad.*
Sallenti'ner, fornfolk i s. Kalabrien.
Sallerons destilla'tor (*l.* -rå'ngs), liten destillationsapparat för bestämning av alkoholhalten i sockerhaltiga drycker.
Sallum, vanligt mansnamn bland israeliterna.
Sa'lly, engelskt kvinnonamn, förk. av *Sara* (se d. o.).
Sa'lma, spannmålsmått på Malta = 291 l.
Salmagu'ndi l. **Salmigondis,** *fr.* (*l.* -gångdi'; möjligen av *lat. sa'lgama condi'ta,* med salt nedlagda frukter), sillsalad; *fig.*, mischmasch, röra, meningslöst prat.
Salmi', *kokk.*, ragu på kramsfågel med brynta fläskstrimlor, mjöl, kryddor, champinjoner och vitt vin.
Sa'lmiak, se *Klorammonium.* — **Salmiakelement,** se *Leclanchés stapel.* — **Salmiakpastiljer** innehålla huvudsakligen klorammonium, lakrits och socker. — **Salmiakspiritus** l. **Salmiaksprit,** kaustik ammoniak. Se vid. *Solutio ammoniaci.*
Salmigondis, se *Salmagundi.*
Sa'lmo, *zool.*, laxsläktet. — **S. sa'lar,** laxen l. blanklaxen. — **S. tru'tta,** laxöringen.
Salmo'nes, *zool.*, egentliga laxar. Se *Salmo* och *Salmonidæ.*
Salmone'vs (*lat. Salmo'neus*), *gr. myt.*, Aiolos' son, dödades av Zeus' blixt, då han med vagn och facklor sökte härma åskan.
Salmo'nibrev, efter en i Linköping bosatt bokbindare vid namn *Salmo'ni,* som på 1860-t. tillställde några förmögna personer anonyma hotelse- och utpressningsbrev, benämning på dylika skrivelser.
Salmo'nidæ, *zool.*, laxfiskar.
Salning, *sjöv.* (*holl. zaling*), vid foten av bramstången (bramsalning), stundom även av överbramstången (överbramsalning), fastsatt trä- l. järnkonstruktion av långskepps liggande rundhult, *långsalningar,* vilande på klotsar, *kindbackar,* fastbultade vid masten, samt tvärskepps gående *tvärsalningar.* Salningarna tjäna till stöd för stängerna och spridning av vanten. — **Salningshorn,** de yttersta ändarna av tvärsalningarna, genom vilka vanten gå.
Salofe'n, *kem.*, acetylparamidofenylsalicylat, användes vid akut ledgångsreumatism, influensa o. d.
Salo'l, *farm.*, ett ämne, som fås genom uppvärmning av salicylsyra med fenol och fosforoxyklorid. Brukas mot reumatism samt som antiseptiskt medel för tarmen och urinvägarna. — **Salolkamfer,** ljusgul olja, som fås genom sammanrivning av salol och kamfer. Användes mot neuralgi, tandvärk m. m.
Sa'lome, hebreiskt kvinnonamn, den fridsälla. Bildat efter *Salomo.*
Sa'lome, *astr.*, en av småplaneterna.

Sa'lomo l. **Sa'lomon,** *hebr.* (*l.* sj'låmå), mansnamn, den fridsälle; *fig.*, vis härskare och domare. Buret av Davids son, Israels konung. — **Salomo'nisk,** lik konung Salomo i visdom. — **Salomonisk dom,** efter den dom, som konung Salomo fällde i en tvist mellan två mödrar om ett barn, benämning på skarpsinniga och rättvisa domar i allm. — **Salomos nyckel** (*lat. clavi'cula Salomo'nis*), en urspr. på hebreiska språket skriven trolldoms- l. svartkonstbok, som med orätt tillskrivits konung Salomo. — **Salomos oden,** en samling gammalkristna hymner från 100-t. e. Kr. — **Salomo och Marko'lfus,** medeltida sagomotiv om judakonungen och hans motståndare, byggt på judiska arvsägner (lyriskt behandlat av *Levertin* i diktsamlingen "Salomo och Morolf"). — **Salomos ordspråk** l. **Ordspråksboken,** en av Gamla Testamentets böcker, av okänd författare. — **Salomos predikare,** se *Predikareboken.* — **Salomos ring,** magisk ring, som enl. sägnen gav Salomo makt över andarna. (Jfr *Frödings* dikt "Salomos insegel").

Salomos ljusstake, *bot.*, se *Lepidium.*

Salomos sigill, *bot.*, se *Polygonatum.*

Salon, *fr.*, se *Salong* och *Saloon.*

Salo'na, ett omtyckt dalmatiskt vin från Salona.

Salo'ng (*fr. salon*), urspr. stor, hög sal; elegant sällskapsrum; å teatrar o. s. v. större rum med sittplatser för publiken; sal, där konstverk utställas. — **Salongen,** benämning på den årliga konstutställningen i Paris, som urspr. hölls i *salon carré* i Louvren. — **Salongsgevär,** skjutvapen, som kan brukas inomhus. — **Salongsliberа'l,** person, som utan djupare övertygelse hyser l. ger sig sken av att hysa liberala åsikter. — **Salongsmusik,** ytlig förströelsemusik för piano. — **Salongsmänniska,** van och elegant sällskapsmänniska. — **Hålla salong,** på bestämda dagar mottaga en umgängeskrets för litterär, konstnärlig l. vetenskaplig underhållning. — **Salongsvagn,** järnvägsvagn, särskilt bekvämt inrättad l. inredd som en salong.

Saloon, *eng.* (*l.* sälo'n), nordamerikansk benämning på enklare krog.

Salo'pp (av *fr. salope,* osnygg, snuskig), eg. slinka, slampa; på 1700-t. brukligt rundskuret morgonplagg för fruntimmer.

Salor, turkomansk folkstam.

Salosanta'l, *farm.*, se *Santalum.*

Salpe'ter (av *lat. sal pe'træ,* stensalt, klippsalt), *kem.*, benämning på salpetersyrans alkalisalter, särskilt kaliumnitrat, salpetersyrans kaliumsalt. Beredes av natriumnitrat och klorkalium. Brukas som konserveringsmedel, till beredning av krut och som kylande läkemedel. Natriumnitratet kallas *Natronsalpeter* l. *Chilesalpeter* (se d. o.), kalciumnitratet kallas *Kalksalpeter* (se d. o.). — **Salpetere'ter,** etylnitrit, bildas genom inverkan av salpetersyra l. salpetersyrlighet på alkohol. — **Salpeterpastiljer,** användas mot värk i trasiga tänder.

Salpeterpapper, med kaliumnitrat indränkt filtrerpapper, som vid förbränning utvecklar gaser, vilka äro verksamma mot astma.

Salpetersyra, *kem.*, syra, motsvarande kvävets högsta oxid, kvävepentoxid, kallades förr skedvatten, framställes genom destillation av *Chilesalpeter* (se under *Salpeter*) med svavelsyra. Brukas till beredning av sprängämnen, etsning, framställning av organiska nitroföreningar m. m. — **Salpetersyrad silveroxid,** se *Nitras argenticus.* — **Salpetersyrat natron,** se *Chilesalpeter.* — **Salpetersyreanhydri'd,** kvävepentoxid, erhålles ur salpetersyra genom borttagning av vatten. — **Salpetersyreeter,** etylnitrat, fås genom destillation av alkohol med salpetersyra under tillsats av urinämne. — **Salpetersyrlighet,** en förening av syre och kvävoxidgas.

Salpeterväxter, *bot.*, se *Nitrofyter.*

Salpêtrière, *fr.* (*l.* -iä'r), eg. salpetersjuderi; i Paris ett ofantligt stort hospital för kvinnor.

Salpiglo'ssis, *bot.*, trumpetblomma, växtsläkte av fam. *Solana'ceæ* med många som prydnadsväxter odlade arter.

Sa'lpikon (*sp. salpico'n*), *kokk.*, ragu av kött och grönsaker.

Sa'lpinges (av *gr. salpinx,* se d. o.), *anat.*, äggledarna. — **Salpingi'tis,** *med.*, inflammation i äggledarna. — **Sa'lpingo-oophori'tis,** äggledare- och äggstocksinflammation.

Sa'lpinx, *gr.*, trumpet; *anat.*, eustachiska röret (se d. o.).

Salsifi' l. **Salsofi',** *bot.*, från franskan hämtad benämning på havrerötter, *Tragopo'gon porrifo'lius.*

Sa'lsola kali, *bot.*, sodaört, liten havsstrandväxt, tillhörande fam. *Chenopodia'ceæ.* Användes förr till sodaberedning.

Salt, i dagligt tal koksalt; *kem.*, se *Salter.*

Saltare'llo, *ital.* (av *salta're,* springa, hoppa), *dansk.*, en livlig italiensk folkdans med hoppande steg och tilltagande hastighet.

Saltarv, *bot.*, se *Ammodenia.*

Saltatio'n (*lat. salta'tio*), hoppande, dansande. — **Salta'tor,** hoppare, dansare; mimisk konstnär.

Salta'to, *ital.*, *tonk.* (eg. dansande), stackato med hoppande båge på stråkinstrument. Jfr föreg. ord. — **Saltato'risk reflexkramp,** *med.*, om danssteg påminnande kramp i benen.

Saltbildare, se *Halogen.*

Saltde'ficit, *med.*, brist på närsalter i födan.

Salter, *kem.*, förr beteckning för vattenlösliga föreningar, som ej kunde förbrännas. Numera beteckning för föreningar, bil-

dade av en syra genom att dennas väteion ersatts med en metall l. ammonium. Man kan även säga, att ett salt är en förening av en bas' positiva ion och en syras negativa ion. Jfr *Ion* och *Sal.*

Saltfluss, *med.*, förr benämning på hudeksem, som rikligt utgjuter vätska.

Saltfärger, kallas vissa sura färgämnen, alkalisalter av sulfonsyror, som utan betning färga bomull i neutrala l. svagt alkaliska bad, varvid saltet i sin helhet bindes.

Saltglasy'r anbringas å kärl av eldfast lera, lerrör o. d. genom inkastande av koksalt i ugnen under bränningen, varvid natronet förenar sig med kiselsyran och lerjorden till en stark glasyr.

Saltgröe, *bot.*, se *Puccinellia.*

Saltholmskalk, *geol.*, dets. som *kokkolit* (se d. o.).

Saltkälla, källa, vars vatten innehåller för smaken märkbara mängder lösta salter.

Salt Lake city, *eng.* (*l.* sålt lek si'tti), Saltsjöstaden, mormonernas i den nordamerikanska staten Utah belägna huvudstad.

Saltlera, *geol.*, lera, genomdränkt med koksalt. Förekommer i stensaltlager.

Saltlicks, *eng.* (*l.* så'lt-), *geol.*, benämning på saltträsk (i Kentucky).

Saltmålla, *bot.*, se *Obione.*

Saltnarv, *bot.*, se *Spergularia.*

Sa'lto, *ital.* (*lat. sa'ltus*), språng, hopp. — **Salto morta'le,** eg. dödligt språng; saltomortal; halsbrytande luftsprång; *fig.*, alltför stort vågstycke.

Saltpannor (*eng. pans*), *geol.*, benämning på flacka bäcken i Sydafrika, i vilka avdunstat vatten kvarlämnat en saltskorpa.

Saltpapper, *fotogr.*, ett slags kopieringspapper.

Saltpeter, oriktigt för *Salpeter* (se d. o.).

Sal-Tree (*l.* sall-tri), se *Shoreaträ.*

Saltregale, se under *Regal.*

Saltskatt, indirekt skatt på saltkonsumtionen.

Saltsleke, salthaltig massa, som vissa husdjur, särskilt får och getter, förtära genom att slicka.

Saltsyra, *kem.*, klorvätesyra, erhålles därigenom, att klorvätegas inledes i avkylt vatten. Brukas till framställning av klor och kolsyra, till rening av metallytor, inom färgindustrien o. s. v.

Saltväxter, *bot.*, se *Halofyter.*

Sa'ltus, *lat.*, språng, hopp. — **S. in demonstra'ndo,** *log.*, hopp (lucka) i bevisningen. — **S. in natu'ra non da'tur,** naturen gör inga hopp. — **Per sa'ltum,** genom hopp, språngvis.

Saltört, *bot.*, se *Suæda.*

Salu'ber (av *lat. sa'lus*, hälsa), frisk, sund.

Salubri'n (av *lat. salu'bris*, hälsosam), *kem.*, ett toalett- och antiseptiskt medel av ättiketer, ättiksyra, alkohol och vatten.

Salubrite't (*lat. salu'britas*), sundhet; hälsosam verkan.

Salu'mnium, *farm.*, aluminiumsalicylat; användes som snuspulver vid näs- och strupkatarrer.

Sa'lus, *lat.*, hälsa; *rom. myt.*, hälsans och den allmänna välfärdens gudinna. — **Salus** l. **Salu'tem,** hälsa, välfärd, lycka (önskar jag dig!), en hälsningsformel. — **Salus pu'blica,** allmänt väl, statens välfärd. — **S. publica salus me'a,** statens välfärd min välfärd, Adolf Fredriks valspråk. — **S. publica supre'ma lex e'sto,** må statens väl vara högsta lag.

Salu't, Salutatio'n, Salutato'rium, se under *Salutera.*

Salu'tem, se *Salus.*

Salute'ra (*lat. saluta're*), hälsa; *krigsk.*, hälsa med militärisk hedersbevisning, såsom med kanonskott, flaggning, dragen sabel o. s. v. — **Salu't** l. **Salute'ring,** dylik hälsning. — **Salutatio'n** (*lat. saluta'tio*), hälsning. — **Saluta'tio ecclestia'stica,** i katolska kyrkan prästernas hälsning, orden *Do'minus vobi'scum* (Herren vare med eder!). — **Salutato'rium,** samtalsrum i kloster; kapell, där biskopen mottages före gudstjänsten.

Saluti'ster = *Salvationisterna* (se d. o.).

Salu'vier = *Salyer* (se d. o.).

Salva (av *lat. sa'lve*, var hälsad), *krigsk.*, hälsningsskott, glädjeskott, hedersskott, samtidigt avfyrande av flera gevär l. kanoner.

Salva, *med.*, se *Unguentum.*

Sa'lva approbatio'ne, S. conscie'ntia m. fl., se under *Salvus.*

Salva guardia, *ital.* (*l.* -ga'r-), se *Sauvegarde.*

Salv. appr., förk. för *lat. Salva approbatione.* Se under *Salvus.*

Sa'lva ratificatio'ne, *lat.*, se *Salv. rat.*

Sa'lva remissio'ne, *lat.*, med förbehåll att få återsända.

Salvarsa'n (av *lat. salva're*, rädda, och *arse'nicum*, arsenik), *farm.*, diklorhydratdioxidiaminoarsenobensol, ett av Erlich och Hata framställt organiskt arsenikpreparat som visat sig vara ett gott medel mot återfallsfeber, syfilis m. m. Kallades först *"Erlich-Hata 606"* (vilket var det prövade preparatets nummer). — **Neosalvarsan,** utgöres av natriumsalter av salvarsanets formaldehydsulfoxylsyror.

Salvatierraorden, se *Calatravaorden.*

Salvatio'n, se under *Salvera.*

Salvation army, *eng.* (*l.* salvä'sjön a'rmi). Frälsningsarmén. Se vid. följ. ord.

Salvationi'sterna (*eng. Salvation army*), Frälsningsarmén, ett militärt organiserat religiöst samfund, stiftat i England 1865 av metodistprästen *William Booth* och numera spritt till alla världsdelar. Dess syfte är att, ej minst genom reklamartade medel, verka livande och höjande på de undre samhällslagren.

Salva'tor, *lat.*, räddare, återlösare, frälsare.

— S. **mu'ndi, a'djuva nos**, världens Frälsare, hjälp oss! Gustav I:s valspråk. — S. **mu'ndi, sa'lva nos**, världens Frälsare, rädda oss! Johan III:s valspråk. — **Salvator-orden**, Frälsarens orden, benämning på *Birgittin-orden* (se d. o.). — **Je'sus ho'minum salvator**, se *Iesus hominum salvator*.

Salva'torbalsam, dets. som *Perubalsam* (se d. o.).

Salvato'rium, *lat.*, lejdebrev, skyddsbrev.

Sa'lva ve'nia, se under *Salvus*.

Salva'vi a'nimam me'am, *lat.*, jag har räddat min själ.

Salv. cur., förk. för *lat. Sa'lvis curia'libus*, se under *Salvus*.

Sa'lve, *lat.*, var hälsad, välkommen! — **Salve regi'na (miserico'rdiæ)**, var hälsad, (barmhärtighetens) drottning! en katolsk kyrkosång till Jungfru Marias ära.

Salveli'nus, *zool.*, rödingsläktet.

Sa'lvelse (av *ty. salbung*, smörjelse), konstlad djup rörelse l. bevekande känslosam mildhet.

Salve'ra, *lat.*, rädda, bringa i säkerhet. — **Salvatio'n**, räddning, försvar.

Sa'lvia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ*. Ett stort antal utländska arter odlade som prydnadsväxter. Tre inhemska arter, vilka dock urspr. odlats. — S. **officina'lis**, från s. Europa, odlas som prydnads- och medicinalväxt och ger drogen *Fo'lia sa'lviæ*, salviablad, som brukas mot halsfluss. — **Salviaolja**, eterisk olja, som erhålles genom destillation av salvieblad. Användes till parfymering av munvatten och tandpastor. — **Fet salviaolja**, fås genom pressning av fröna av flera salviaarter. Har torkande egenskaper. Användes till fernissa och såpkokning. — **Salvia prate'nsis**, ängssalvia. — S. **silve'stris**, skogssalvia. — S. **verticilla'ta**, kranssalvia.

Sa'lvis curia'libus, Sa'lvo erro're ca'lculi, Salvo hono're, Salvo ju're m. fl., se under *Salvus*.

Salv. rat., förk. för *lat. Sa'lva ratificatio'ne*, med förbehåll för stadfästelse.

Sa'lvus, *fem.* **Sa'lva**, *neutr.* **Sa'lvum**, *lat.*, oskadd, säker, välbehållen. — **Salva approbatio'ne**, med förbehåll av godkännande. — S. **conscie'ntia**, med fredat (gott) samvete. — S. **fa'ma**, se under *Fama*. — S. **ratificatio'ne**, med förbehåll av stadfästelse. — S. **remissio'ne**, med förbehåll att få skicka tillbaka. — S. **ve'nia**, med förlov, med respekt sagt. — **Sa'lvis curia'libus**, formaliteterna uteslutna, med förbigående av formaliteterna. — **Salvis omi'ssis**, utan hänsyn till möjligt uteglömmande l. utelämnande. — **Sa'lvo erro're ca'lculi** och S. **errore et omissio'ne**, se under *Erratum*. — S. **hono're**, hedern oförkränkt, oavsett hedern; med förlov sagt. — S. **(hono'ris) ti'tulo** (förk. S. T. l. S. H. T.), eg. med (heders-)titeln oförkränkt, med utelämnande av titeln; brukas i överskrift och i adress utanpå brev oftast som ursäkt, för den händelse man brukat en oriktig l. ofullständig titel. — S. **ju're**, med förbehåll av en viss rättighet. — S. **melio're sente'ntia**, till dess bättre upplysning vinnes. — S. **respe'ctu**, med all skyldig aktning. — S. **ti'tulo**, se *Salvo (honoris) titulo*. — **Sa'lvum fac re'gem**, leve konungen. — **In salvo**, i säkerhet, bärgad, räddad. — **Salva'bel**, som kan frälsas, bliva salig. — **Salvabilite't**, möjligheten att bliva frälst, salig.

Sa'lyer, Salu'vier l. **Sallu'vier**, en ligurisk folkstam.

Sa'lzburgervitriol, se *Adlervitriol*.

Sam, mansnamn, förk. av *Samuel* (se d. o.). — **Uncle Sam**, *eng.* (*l.* önkl sämm), onkel Sam, skämtnamn på nordamerikanerna och deras regering. Bildat av förk. *U. S. Am.* = *United States of Amerika* (Nordamerikas Förenta stater).

Sama och **Tama**, den kringboende egyptiska befolkningens nutida namn på *Memnonstoderna* (se d. o.).

Samagi'rer, tungusstam i ö. Sibirien.

Samakin l. **Samukin**, *sjöv.*, mindre turkiskt kustfartyg.

SA-man, se *SA*.

Samanalla, det singalesiska namnet på Adams pik.

Samandari'n och **Samandaridi'n**, *kem.*, tvenne giftiga alkaloider ur körtelsekret från en salamander, *Salama'ndra maculosa*. Förgiftningen lär likna vattuskräck.

Samani'derna, en iransk härskarätt (9:e och 10:e årh..).

Samari't, se följ. ord; även person, som genomgått en samaritkurs (se nedan). — **Samariter** l. **Samarita'ner**, inv. i *Samaria* (Palestinas mell. landskap), vilka, såsom uppblandade med hedningar, föraktades av judarna. — **Samarita'n**, se föreg. ord; *fig.*, efter Jesu liknelse om den barmhärtige samariten beteckning för en medlidsam, välgörande människa. — **Samaritförening**, välgörenhetsförening med syfte att bringa första hjälpen vid olycksfall. Den första samaritföreningen stiftades i England. — **Samaritkurs**, av samaritförening upprättad kurs, där undervisning meddelas om den hjälp, som vid olycksfall erfordras i första hand.

Sama'rium, *kem.*, ett metalliskt grundämne, som förekommer sparsamt i en mängd mineral.

Sama'rka, *ry.*, benämning på helt vita ekorrskinn.

Samarski't, *miner.*, ett i Uralbergen och Nordamerika förekommande, sällsynt, radioaktivt mineral, innehållande uranbioxid samt niobater och tantalater av yttrium, cerium m. fl. metaller, vilkas salter användas vid fabrikation av glödstrumpor till Auerbrännare.

Samas, se *Sjamasj.*

Sa'maveda, "sångernas veda", en av de fyra kanoniska vedasamlingarna.

Sambatella, handelsnamn på *Florettsilke* (se d. o.).

Sambaquis (*l.* -ki, av *sa'mba*, mussla, och *quis*, berg), *arkeol.*, kökkenmöddingar på Brasiliens sydöstkust.

Sa'mbea (*l.* -bi), se *Pyengaduträ.*

Sambeni'to, se *Sanbenito.*

Samboer (av *sp. za'mbo*, krokbent), se *Griffioer.*

Sambu'ca, *lat.*, se *Sambuka.*

Sambu'ceæ l. **Sambuca'ceæ**, *bot.*, underfamilj av fam. *Caprifolia'ceæ* av ordn. *Rubi'inæ.*

Sambu'cinus, *bot.*, med lukt av *Sambu'cus* (fläder).

Sambu'cko, *sjöv.*, ett litet arabiskt fartyg i Indiska oceanen.

Sambu'cus, *bot.*, odlat, ofta förvildat växtsläkte av fam. *Caprifolia'ceæ.* — **S. e'bulus**, sommarhyll, stor ört med vitröd krona i platt blomsamling. — **S. ni'gra**, fläder, blommorna, som innehålla en flyktig olja, officinella som svettdrivande (fläderte); de svarta bären användas till sylt; märgen brukas vid förfärdigandet av mikroskopiska preparat (flädermärg). — **S. racemo'sa**, druvhyll, buske med gulgröna blommor och röda bär.

Sambu'ka (*gr. sambyke'*), *tonk.*, ett slags forngrekisk harpa; under medeltiden än psalterium, än säckpipa l. basunartade instrument; *krigsk.*, belägringsmaskin, stormbro, stormstege.

Samdhi, se *Sandhi.*

Sa'me, *lapsk.*, lapp, *pl.* försv. **Sa'mer**, lappar.

Sa'meland, försvenskning av lapparnas namn på Lappland.

Same-nabma-kasta'tes, *lapsk.*, lappnamndop = *Adde-nabma kastates* (se d. o.).

Samhällsroma'n, roman, som behandlar sociala frågor.

Sa'miel, se *Sammael.*

Sa'mier, inv. på Samos.

Samise'n l. **Samise'ng**, *tonk.*, ett slags japansk luta med tre strängar.

Sa'mmael, enl. en orientalisk myt en av de sju världsregenterna, härskare på planeten Mars, en ängel, som först lockade människorna till synd och därför blev nedstörtad från himmelen; hos judarna den förnämste av djävlarna. Namnet torde ligga till grund för den i tysk folkdiktning förekommande *Sa'miel.*

Sammelsu'rium (av *lågty. sammelsûr*, eg. sur rätt av matrester), oredig blandning av varjehanda, osammanhängande framställning.

Sa'mmet (*mlat. sami'tum*, av *gr. hexa'mitos*, sextrådig vävnad), ett siden- l. bomullstyg, där maskorna av ett särskilt inslag uppskurits och bilda en mjuk yta.

Sa'mmetsstick = *Mezzotintogravyr* (se d. o.).

Samna'ni, kaspisk dialekt bland de nyperssiska folkspråken.

Sa'mnis, *rom. fornk.*, gladiator i samnitisk rustning.

Samni'ter, ett italiskt folk.

Samnya'sin, se *Sannjasin.*

Samoa'ner, inv. på Samoaöarna.

Samode'rzjets, *ry.*, självhärskare.

Samogi'tiska, en dialekt av det litauiska språket.

Samoje'der, ett till den altaiska folkstammen hörande folk i de nordliga trakterna av Ryssland och Sibirien. — **Samoje'diska språken** tillhöra den ural-altiska språkstammen.

Sa'molus valera'ndi, *bot.*, bunge, strandväxt, tillhörande fam. *Primula'ceæ.*

Samova'r, *ry.*, eg. självkokare;*ryskt tekök.

Sampa'n, *sjöv.*, ett slags kinesisk transportbåt.

Sa'mpo, *fi. myt.*, en salt, mjöl och mynt malande lyckokvarn, som Ilmarinen smidde för att få Pohjolas sköna dotter till brud.

Sampo'nia, *mlat.*, positiv; säckpipa.

Sampsa, se *Sämpsä.*

Samre, folkstam i Indokina.

Samsa'ra, *sanskr.*, kretslopp; i indiskt tänkande beteckning dels för kretsloppet i världsordningen, dels för själavandringen.

Samschu, i Kina tillverkat risbrännvin.

Sa'mson, mansnamn = *Simson* (se d. o.).

Sa'muel, hebreiskt mansnamn (av *schamâ*, höra, och *êl*, Gud), den av Gud bönhörde. Buret av israeliternas siste domare. — **Samuels böcker**, två av Gamla Testamentets böcker, som handla om Samuels samt Sauls och Davids styrelsetid.

Samukin, se *Samakin.*

Sa'mum l. **Samu'm** (*arab. samûm*, av *samm*, gift), en brännhet, kvävande ökenvind, som blåser i v. delen av Asien och n.ö. Afrika.

Samurai, *jap.*, män av den japanska krigarkasten.

Samvat-æ'ran l. **Vikra'ma-æran**, indisk tidräkning, vars begynnelsetid är år 57 f. Kr.

San, *sp.* och *ital.* (förk. av *sa'nto*, *fem. sa'nta*, se d. o.), helig. Jfr *Sankt.*

Sân l. **Saan**, det inhemska namnet på *bushmän* (se d. o.).

Sa'næ me'ntis, *lat.*, vid sunt förstånd. — **Sana mens** etc., se *Mens sana* etc.

Sanatoge'n (av *lat. sana're*, bota, och *gr. ge'nein*, bliva), preparat av kasein (95 %) och glycerinfosforsyrans natriumsalt, vars påstådda specifika verkan på nervsystemet torde vara synnerligen tvivelaktig.

Sanato'rium, *lat.* (av *sana're*, hela, bota), hälsoanstalt, konvalescenthem, klimatisk kurort.

Sanbeni'to, **Sambeni'to** l. **Sacbeni'to** (av *lat. sa'ccus benedi'ctus*, den välsignade säcken), en gul, med röda Andreaskors, eldslågor och djävlar målad skjorta, i vilken

de av spanska inkvisitionen såsom kättare dödsdömda fördes till bålet.

San-Carlo-teatern i Neapel, en av Europas största teatrar.

Sa'ncho (*l.* -tjå), spanskt och portugisiskt konunganamn. — **Sancho Pa'nza,** i romanen *Don Quijote* (se d. o.) namn på hjältens tölpige och självviske vapendragare.

Sanct (*lat. sa'nctus*), helig. Se vid. *Sankt.* — **Sa'ncta De'i ge'nitrix,** heliga Guds moder. — **Sancta Sancto'rum,** "de heligas heliga", påvarnas huskapell i Lateranpalatset, uppfört 1278. — **Sancta se'des,** heliga stolen, påvedömet. — **Sancta simpli'citas,** se *O sancta simplicitas.* — **Sanctifica'tio,** helgelse (det sista ledet i "nådens ordning"). — **Sancti'ssimus,** den heligaste. — **Sancti'ssima maje'stas,** heligaste majestät. — **Sancti'ssime pa'ter,** heligaste fader, tilltalsord till påven. — **Sancti'ssimum,** det allra heligaste; hos katolikerna den invigda hostian. — **Sa'nctitas,** helighet. Titel för katolska biskopar, företrädesvis för påven (*su'a sanctitas,* hans helighet). — **Sa'ncti Vi'ti chore'a,** se *Chorea Sancti Viti.* — **Sanctua'rium** (*fr. sanctuaire*), helgedom; i Jerusalems forna tempel det allraheligaste; i katolska kyrkor platsen kring högaltaret; även förvaringsrummet för reliker o. a. heliga föremål; helig fristad. — **Sa'nctum offi'cium,** eg. det heliga ämbetet; benämning på den forna kättardomstolen i Spanien (jfr *Inkvisition*). — **Sa'nctus,** *fem.* **Sa'ncta,** *neutr.* **Sa'nctum,** helig. — **Sanctus,** se föreg. ord; *tonk.,* en del av den katolska mässan.

Sanda'l (*gr. sa'ndalon,* troligen av *sani's, gen. sani'dos,* bräde), en urspr. österländsk fotbeklädnad i form av en sula av lätt trä. kork l. läder, fastgjord med remmar. Brukades av forntidens greker och romare.

Sa'ndarak, *farm., Resi'na sanda'raca,* ett slags harts, som fås av trädet *Ca'llitris quadriva'lvis,* tillhörande fam. *Cupressi'neæ,* i Nordafrika. Brukas till rökelse, fernissa, radérpulver m. m. — **Sandarako'lsyra,** *kem.,* en hartssyra i sandarak.

Sandaro'n, handelsnamn på *kopal* (se d. o.) från Manilla.

Sandaru'si, fossilt kopalharts, utgrävt på ställen, där kopalträdet ej längre växer.

Sandbad, torra svettbad, varvid kroppen betäckes med varm sand; *kem.,* en med sand fylld järnskål som underlag för kärl vid lindring upphettning.

Sandbläster, blåsmaskin, som framdriver sand, varmed man etsar (l. rengör) en yta av glas, metall, sten o. s. v.

Sandceller, *bot.,* parenkymceller (särskilt hos solanacéer), fyllda av ytterst små kalciumoxalatkristaller.

Sanddådra, *bot.,* se *Camelina.*

Sande = *Njam-njam* (se d. o.).

Sa'ndel, se *Sandelträ.*

Sandellplåtar, *fotogr.,* en efter uppfinnaren benämnd fotografisk plåt med flera lager bromsilvergelatin av olika känslighet.

Sande'lm, i vissa trakter namn på strandråg (*Elymus*).

Sa'ndelolja, se *Sandelträ.*

Sa'ndelrött, se under *Sandelträ.*

Sa'ndelträ l. **Sa'ndel,** *tekn.,* namn på två träslag.—**Rött sandelträ, Kaliatu'rträ, Cariatu'rträ,** är den röda kärnveden av ärtväxten *Pteroca'rpus santali'nus* från Ostindien, som användes till möbelvirke. Den pulveriserade l. uppraspade veden kallas *Sandel* och innehåller som färgämne en organisk syra, *Santali'n, Santalsyra* l. *Sandelrött,* mycket använd i tekniken. — **Vitt** l. **Gult sandelträ, Citri'nträ, Ambraträ, Bombayved,** är veden av ett flertal till fam. *Santala'ceæ* hörande träd, främst äkta sandelträdet, *Sa'ntalum a'lbum.* Den som möbelvirke använda veden är starkt aromatisk av harts och flyktig olja och brännes därför i Orienten som rökelse. — **Sandelolja, Maka'ssarolja, Bombayolja, Javansk olja** avdestilleras ur vitt sandelträ. Den består av två *Santalo'l* benämnda terpenalkoholer och användes mot kronisk gonorré och kronisk blåskatarr, antingen ensam l. i kombinationer, t. ex. *Gonosa'n* (extrakt på kavarot löst i sandelolja), *Salosanta'l* (lösning av salol i sandelolja), *Santy'l* (salicylsyreester av santalol), *Tyreso'l* (metyleter av santalol) m. fl.

Sandelträd, *bot.,* se under *Myoporaceæ.*

Sanders grönt, se *Berggrönt.*

Sa'ndhi, *sanskr.,* sammanbindning, *språkv.,* den språkliga företeelsen, att i sammanhängande tal ett ord i uttalet bindes samman med det närmast följande. Spec. avser sandhi de förändringar, som därvid kunna inträda i de sammanträffande ljudens artikulation.

Sa'ndjak, *turk.,* eg. fana, standar; före 1921 turkiskt förvaltningsområde, provins. — **S. bej,** befälhavare och styresman för ett sandjak. — **S. sjeri'f,** eg. den heliga fanan; Muhammeds fana, turkarnas förnämsta relik, som förvaras i Konstantinopel och en gång om året offentligen utställes.

Sandkloärt, *bot.,* se *Astragalus.*

Sandkrasse, *bot.,* se *Iberis.*

Sandkryparen, *zool.,* se *Gobio.*

Sandlilja, *bot.,* se *Anthericum.*

Sandmärgel, *geol.,* märgel, som är starkt uppblandad med kvartskorn.

Sandnejlika, *bot.,* se *Dianthus.*

Sandoriträdet, *bot., Sando'ricum i'ndicum,* tillhörande fam. *Melia'ceæ,* har välsmakande frukter, som i Indien utgöra en viktig handelsvara.

Sandpärlor kallas de minsta äkta pärlorna, som endast ha obetydligt värde.

Sa'ndrak, se *Sandarak.*

Sandrandiga, *germ. myt.*, ”hon, som rödfärgar sanden”, forngermansk gudinna.

Sandrör, *bot.*, en art *Calamagrostis* (se d. o.).

Sa'ndschak l. **Sandsjak,** se *Sandjak.* — **Sandschak-scherif,** se *Sandjak-sjerif.*

Sandsenap, *bot.*, se *Diplotaxis.*

Sandslipade stenar, *geol.*, se *Vindslipade stenar.*

Sandtorkning, *bot.*, preparering av växter (blommor, svampar) genom torkning i het sand.

Sandtrav, *bot.*, se *Arabis.*

Sandull, ull från de sandiga slätterna i Ungern. Förlorar ända till halva vikten vid tvättning.

Sandur, timglas.

Sandwich, *eng.* (*l.* sä'ndoitj), två avlångt fyrkantiga vetebrödskivor med pålägg emellan, engelsk smörgås. — **Sandwichman,** vandrande annons, skämtsam benämning på män, som med tryckta plakat på bröst och rygg gå omkring på gatorna.

Sandvita, *bot.*, se *Alyssum.*

Sandväxter, *bot.*, dets. som *Psammofyter* (se d. o.).

Sane'ra (*lat. sana're*), läka; rengöra; åstadkomma sunda förhållanden.

Sanfedi'ster, *ital.* (av *sa'nto*, helig, och *fe'de*, tro), i Kyrkostaten ett politiskt och religiöst sällskap, som sökte befästa påvens makt och bekämpade *carbonari* (se d. o.).

San Ferna'ndo-orden, se *Ferdinandsorden.*

Sang, *fr.* (*lat. sa'nguis*), blod. — **Bon sang ne peut mentir** (*l.* bång sang nö pö mangti'r), eg. gott blod kan icke ljuga; blodet är alltid tjockare än vatten. — **Sang de dragon** (*l.* - dö dragå'ng), drakblod. Se *Sanguis draconis.* — **Sang-froid** (*l.* -fråa'), eg. kallt blod; kallblodighet. — **Sanglant** (*l.* sanggla'ng), blodig; bitter, sårande.

Sanga'n, *zool.*, se *Bos.*

Sangaree, *eng.* (*l.* sängäri'), dryck av rom, socker, vatten, citron och kryddor.

Sanger-Shepherd-metoden, *eng.* (*l.* sä'ngörsje'ppöd-), *fotogr.*, metod att framställa transparanta trefärgsfotografier.

Sang-froid, Sanglant, se under *Sang.*

Sangre azul, *sp.*, azurblått blod, uttryck, som på morernas tid betecknade den ljuslätta västgota-adeln till skillnad från morerna.

Sangrid, *nord. myt.*, en av valkyriorna.

Sangsue, *fr.* (*l.* -sy'), blodigel.

Sanguifikatio'n (av *lat. sa'nguis*, blod, och *fa'cere*, göra), *fysiol.*, mjölksaftens förvandling i blod.

Sanguina'l, dietiskt preparat av äggviteämnen, hämoglobin samt spår av mangansalt och arsenik.

Sanguina'le, Sangui'neus, *lat.*, *bot.*, blodröd. — **Sanguina'ria,** blod-. — **Sanguinole'ntus,** blodfläckad, blodränkt.

Sanguinari'n, *kem.*, en mot lungkatarrer använd alkaloid i mjölksaften hos *Sanguina'ria canade'nsis.*

Sa'nguis, *lat.*, blod.

Sa'nguis draco'nis, *farm.*, drakblod, *Resi'na sanguis draconis*, ett rött harts, som fås av den ostindiska palmen *Dæmo'norops dra'co.* Brukas till färgning av tandpulver m. m.

Sanguiso'rba, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Sentico'sæ.* — **S. canade'nsis,** odlad (Kanada). — **S. dodeca'ndra,** odlad (Lombardiet). — **S. me'dia,** odlad (Kanada). — **S. mi'nor,** pimpinell. — **S. officina'lis,** blodtopp. Jfr *Pimpinell* och *Radix Pimpinellæ.*

Sanguisu'ga medicina'lis, *lat.*, *zool.*, blodigel. Se vid. *Hirudines.*

Sangvifice'ra, *nylat.* (av *lat. sa'nguis, gen. sa'nguinis*, blod), bilda l. giva blod. — **Sangvifika'ntia,** *pl.*, *med.*, blodbildande medel. — **Sangvifikatio'n,** blodbildning. — **Sangvina'l,** se *Sanguinal.* — **Sangvina'risk** (*lat. sanguina'rius*), blodtörstig. — **Sangvinatio'n,** blödning. — **Sangvi'niker,** fullblodig, lättblodig människa; person, som är sangvinisk. — **Sangvi'nisk,** blodfull, lättblodig; livlig, eldig, lätt mottaglig för intryck; full av förhoppningar. Jfr *Temperament.* — **Sangvinole'nt,** blodig; blodfärgad.

Sanha'ndsja, berberstam.

Sanhedri'n, *hebr.* (*gr. syne'drion*, av *sy'nedros*, sammansittande, av *he'dra*, säte), rådsförsamling; särskilt judarnas högsta domstol, höga rådet.

Sani'cula europæ'a, *bot.*, sårläka, umbellat med handflikiga blad och fåblommiga, flockställda huvud.

Sanidi'n, *miner.*, glasig fältspat, en varietet av ortoklas.

Sa'nies, *lat.*, *med.*, blodigt, illaluktande var.

Sa'nis sunt o'mnia sa'na, *lat.*, för de sunda är allting sunt.

Sa'nitas Tiflis, ryskt lakritsextrakt från Tiflis med 30 % glycyrrhicinhalt.

Sanite't (*lat. sa'nitas*, av *sa'nus*, sund), hälsa, sundhet. — **Sanitetsflagg,** på sjukhus stundom anbragt vit, fyrkantig flagg med rött, grekiskt kors. — **Sanite'tshund,** krigshund, i den militära sjukvårdens tjänst. — **Sanitä'r** (*fr. sanitaire*), som hör till hälsans bevarande l. hälsovården.

Sanja'si, *ind.*, fakirernas fjärde l. högsta grad (se *Fakir*).

San José-sköldlusen, *zool.*, *Aspidio'tus pernicio'sus*, en nordamerikansk skadeinsekt, som anställer fruktansvärd förödelse bland frukträd o. a. bladväxter.

Sankeys sånger (*l.* sä'nkis -), andliga sånger (*Sacred songs and solos*) av nordamerikanen *I. D. Sankey* (d. 1908).

Sa'nkhja l. **Sa'nkhya,** *sanskr.*, en buddhistisk filosofisk skola, som anser världen hava uppstått därigenom, att andliga väsenden och materiella principer förenat sig.

Sa'nklo l. **Sa'nklos** = *Orchitis* (se d. o.).

Sankt, förk. **S., Sct, S:t** l. **St.** (*lat. sa'nctus,*

-*a*, -*um*; *fr. saint*), helig. — **S:t Antonsherrar** l. **S:t Antonsriddare**, se *Antonier*. — **S:t Be'rnhardshunden**, ett slags silkeshund. Brukas särskilt till livräddning (jfr *Bernhardinklostret*). — **Sankt Elms-eld**, se *Elmseld*. — **S. Ge'rtrud**, tyska församlingen i Stockholm. Se vid. *Gertrud*. — **S. Göran** = *Sankt Georg* (se *Georg*). — **S. Knutsgillen**, se *Knutsgillen*. — **S. Ma'urus' kongregation**, en munkkongregation, uppkallad efter benediktinern *Maurus*. — **S. Olafsorden**, se *Olafsorden*. — **S. Pers nycklar**, *bot.*, se *Orchis*. — **Sankt Veits dans**, se *Chorea Sancti Viti*. — **Sanktifie'ra** l. **Sanktifice'ra** (*fr. sanctifier*; av *lat. fa'cere*, göra), helga; förklara helig, förklara för helgon. — **Sanktifikatio'n** (*lat. sanctifica'tio*), helgelse, helgande, förklarande för helgon. — **Sanktio'n** (*lat. sa'nctio*, av *sanci're*, stadfästa), bekräftelse, stadfästelse, särskilt av en lag, meddelande av laga kraft. Se även *Pragmatisk sanktion*. — **Sanktione'ra** (*fr. sanctionner*), stadfästa, bekräfta. — **Sanktua'rium**, se *Sanctuarium*.

Sannja'sin, Samnya'sin, *sanskr.*, avkastande, försakande, *ind. relig.*, benämning på en braman i fjärde levnadsstadiet; helig man, tiggare och asket.

Sanofo'rm, *farm.*, dijodsalicylsyremetylester, användes i st. f. jodoform.

Sanokrysi'n, *med.*, ett guldpreparat som försökts mot tuberkulos.

Sans, *fr.* (*l.* sang), utan. — **S. atout** (*l.* sangs ato'), "utan trumf" i kortspel. Ofta blott *sans* (sv. utt. sang). — **S. cérémonie** (*l.* - seremoni'), utan krus, utan omständigheter. — **S. comparaison** (*l.* - kångparäså'ng), utan jämförelse. — **S. conséquence**, se under *Consequens*. — **Sansculotte** (*l.* sangkylå'tt), eg. person utan knäbyxor. Se vid. *Sanskulotter*. — **Sansculottides** (*l.* -i'dd) = *Sanskulottider* (se d. o.). — **Sansculotti'sm**, överdriven republikanism. — **Sans doute** (*l.* - do'tt), utan tvivel. — **S. façon**, se under *Façon*. — **S. gêne**, se under *Genera*. — **S. lendemain** (*l.* - langdömä'ng), "utan morgondag", d. v. s. utan följder; engångs-. — **S. pareil** (*l.* - parä'j), utan like, oförliknelig, ojämförlig. — **S. pédale** (*l.* -da'l), *tonk.*, utan pedal. — **S. peur et sans reproche**, se *Chevalier sans peur et sans reproche*. — **S. phrase**, se under *Fras*. — **S. prendre** (*l.* - pra'ngdr), *spelt.*, utan att taga, d. v. s. utan att köpa, solospel i lomber. — **S. rime et sans raison** (*l.* - rimm e - räså'ng), utan rim och reson, huvudlöst, förnuftsvidrigt. — **S. souci** (*l.* - sosi'), eg. utan bekymmer, sorgfri. Namn på ett av den preussiske konungen Fredrik den store byggt slott vid Potsdam.

Sansevie'rafibrer, se *Aloehampa*.

San-shu, se *Cunninghamia*.

Sansibarfolken, en grupp av kaffrerna.

Sansibarärt l. **Mungoböna**, *bot.*, namn på *Phase'olus Mungo*, som odlas i Ostindien och Afrika för sina frön, vilka användas som våra trädgårdsärter.

Sa'nskrit (av *sanskr. sam*, samman, och *krita*, gjort, arbetat), eg. utarbetat, fullkomnat; hinduernas gamla lärda, hindostanska språk, på vilket den äldre indiska litteraturen är författad.

Sanskulo'tter (*fr. sansculottes* [*l.* sangkylå'tt]; av *sans*, utan, och *culotte*, knäbyxor), eg. personer utan knäbyxor; under den stora franska revolutionen spenamn på proletärerna och de radikala revolutionsmännen, vilka icke likt de högre klasserna buro knäbyxor, utan långa byxor (*pantalonger*). — **Sanskulotteri'** l. **Sanskulotti'sm**, överensstämmelse med republikanernas åsikter; tygellös republikanism. — **Sanskulotti'der** (*fr. sansculottides*), i franska republikens kalender årets fem fyllnadsdagar. — **Sanskulottise'ra**, göra till sanskulott; vara sanskulottiskt sinnad. — **Sanskulo'ttisk**, som överensstämmer med l. angår sanskulotterna.

Sa'nta m. fl., se under *Santo*.

Santa congregatione dell' indice, *ital.* (*l.* - gatsiå'ne dell i'nditje), indexkongregationen, som bestämmer, vilka böcker, som skola sättas på *Index librorum prohibitorum* (se d. o.).

Santa-Fé-te, ett slags te, som fås av bladen till trädet *Alsto'nia theræfo'rmis*, tillhörande fam. *Styra'ceæ*, i Columbia.

Santala'ceæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Se *Thesium*.

Santa'ler, ett till kolhstammen hörande folk i *Santalistan* (Bengalen). — **Santa'li**, santalernas språk.

Santali'n, se *Sandelträ*.

Santalo'l, se under *Sandelolja*.

Santa'lsyra, *kem.*, färgämnet i sandelträ.

Santa'lträ, se *Sandelträ*.

Sa'ntalum, se *Sandelträ*.

Santé, *fr.* (*l.* sangte'), hälsa. — **À votre santé** (*l.* - våttr -), för er välgång, skål!

Santiago-orden, spansk riddarorden (1161—1835), uppkallad efter den i Spanien mycket dyrkade aposteln Jakob.

Santi'ssimo bambi'no, se under *Bambino*.

Sant Luciaträ, ved av körsbärsträdet.

Sant Martinträ, veden av ärtväxten *Swa'rtzia tomento'sa* i franska Guyana.

Sa'nto, *fem.* Sa'nta, *ital.* och *sp.* (*lat. sa'nctus*), helig, den helige. — **Santa ca'sa**, *sp.*, eg. heligt hus; inkvisitionsbyggnaden i Madrid. Jfr *Casa santa* (under *Casa*). — — **S. conversazio'ne**, *ital.*, *målark.*, heligt samtal, framställning av Jungfru Maria och Jesusbarnet i en krets av helgon. — **S. Hermanda'd**, se *Hermandad*. — **S. Luci'a**, den heliga Lucia (se *Luciadagen*). — **Santia'go** l. **San Jago**, den helige Jakob, spanjorernas skyddspatron. — **Santo ofi'-**

cio, *sp.* = *Sanctum officium* (se d. o.). — **Santo pa'dre,** helige fader. — **Santo'n,** *sp.*, turkiskt helgon; dervisch.

Santo'ner, förr ett keltiskt folkslag i Frankrike.

Santo'nicum leva'nticum, se *Cina levantica.*

Santoni'n, *kem.*, den verksamma beståndsdelen i maskfrö, blomkorgarna av *Artemisia Cina.* — **Santoninkakor,** se *Trochisci santonini.* — **Santoninsyrat natron,** ett salt, vilket brukas för samma ändamål som santonin.

Santori'n l. **Santorinjord,** *tekn.*, en vulkanisk jordart, som fås från *Santorin* m. fl. andra grekiska öar och brukas till cement.

Santy'l, se under *Sandelolja.*

São, *port.* (*l.* sa'ung; *lat.* *sa'nctus*), helig.

SAOB, förk. för *Svenska akademiens ordbok.*

Sao'ria, *bot.*, *Fru'ctus mœ'sæ,* frukterna av den i Abessinien växande *Mœ'sa lanceola'ta,* tillhörande fam. *Primula'ceæ.* Brukas mot bandmask.

Saorstat Eireann (*l.* sä'örstät ä'örön), irländska namnet på Irländska fristaten.

Sao'sjjant, *pers.*, hjälparen; Zarathustras tredje efterföljare, med vilkens ankomst världsfulländningen inbryter.

Sapaju', *zool.*, ett slags sydamerikansk apa med gripsvans.

Sapan = *Sappan,* se *Sappanträ.*

Sapate'rabuxbom, ett slags *quebracho* (se d. o.).

Sa'pere a'ude, *lat.*, våga att vara vis, försök att vara förståndig! (*Horatius.*)

Sa'pfisk kärlek, se *Tribad.*

Sa'pfisk strof, *metr.*, ettversslag, som blivit uppkallat efter den forngrekiska skaldinnan *Sapfo'* (*lat.* *Sa'ppho*) och består av tre versrader efter schemat: — ◡ — ⏓ — ◡ ◡ — ◡ — ⏓ samt en *adonisk vers* (se d. o.).

Saphe'na, *lat.*, *med.*, rosenådern, den största blodådern i foten. Följer benets insida och övergår slutligen i lårvenen.

Sa'piens, *lat.*, vis. — **Sapie'ntia,** visdom. — **Sat sapie'nti** l. **Sapienti sat,** nog för den vise, nog för den, som har omdömesförmåga. (*Terentius.*) — **Sapientis est provide're,** den vise är alltid förtänksam.

Sapie'ntia, *astr.*, en av småplaneterna.

Sapinda'ceæ, *bot.*, ”såpväxter”, en huvudsakligen tropisk familj av träd l. buskar (ofta lianformiga). Många arter innehålla saponin.

Sapi'ndus sapona'ria, *bot.*, såpnöt, av fam. *Sapinda'ceæ,* en i Västindien och Sydamerika förekommande växt, i vars frön finnes *saponin* (se d. o.).

Sa'pium, *bot.*, tropiskt trädsläkte av fam. *Euphorbia'ceæ.* — **S. sebi'ferum,** talgträdet (Kina, Japan), odlat i tropikerna, har ett fröfett, kinesisk talg, som användes i tvål- och ljusfabrikationen.

Sa'po, *lat.*, *kem.*, tvål. — **S. a'lbus,** vit tvål (för medicinskt bruk). — **S. amygdali'nus,** mandeltvål. — **S. butyra'ceus,** smörtvål. — **S. hispa'nicus,** spansk tvål, marseilletvål. — **S. joda'tus,** jodsåpa (veterinärmedel). — **S. kali'nus,** kalitvål. — **S. kali'nus vena'lis,** (handels-)såpa. — **S. medica'tus,** medicinsk tvål. — **Sapona'ria,** se *Radix saponariæ.* — **Saponifie'ra,** genom inverkan av kaustika alkaliers lösningar sönderdela fettarter i glycerin och feta syror. — **Saponifie'ring** l. **Saponifikatio'n,** en dylik sönderdelning; tvålbildning. — **Saponi'ner,** *farm.*, glykosider, som finnas i många växter, såsom i roten av *Sapona'ria officina'lis* (se *Radix saponariæ*). Åstadkommer rubbningar i hjärtverksamheten. — **Saponi't,** *miner.*, såpsten, ett talksilikat. — **Sapo seba'ceus,** rysstvål, en talgnatrontvål. — **Sapo variega'tus,** marmorerad, venedisk tvål.

Sapogeni'n, *kem.*, spjälkningsprodukt av saponiner.

Sapona'ceus, *bot.*, med såplukt.

Sapona'ria officina'lis, *bot.*, såpnejlika, förr allmänt odlad, ofta förvildad.

Saponifie'ring l. **Saponifikatio'n,** *kem.*, förtvålning.

Saponime'nt, *farm.*, en vid handvärme smältande grundmassa, vanligen av stearintvål upplöst i alkohol, vilken användes försatt med olika läkemedel, t. ex. kloroform, jodoform.

Saponi'ner, *kem.*, i växtriket allmänna, kvävefria glykosider.

Saponi't l. **Såpsten,** *miner.*, ett mycket mjukt, grått l. brunt serpentinmineral, som hårdnar i luften.

Saporo'ger l. **Saporo'giska kosacker,** se *Zaporoger.*

Saporubi'n, *kem.*, en saponin (se d. o.).

Sapoti'llträdet, se *Achras Sapota.*

Sapotoxi'n, *kem.*, en saponin (se d. o.).

Sapp (*fr.* *sape*), *befästn.*, löpgrav. — **Sappö'r** (*fr.* *sapeur*), skansarbetare, ingenjörsoldat, utbildad för att öppna löpgravar, uppkasta jordvallar o. d.

Sa'ppanträ l. **Sa'ppan,** se *Japanträ.*

Sapphisi'sm, *med.*, homosexuell perversitet hos kvinnor.

Sappho (*l.* sa'pp-få), *astr.*, en av småplaneterna.

Sappö'r, se under *Sapp.*

Sapremi', *med.*, förruttnelseblodförgiftning.

Sapri'n, *kem.*, ett likgift.

Saprofy't (av *gr.* *sapro's,* rutten, och *fyto'n,* växt), *bot.*, växt, som när sig av ruttnande organiska ämnen. — **Saproge'n** (av *gr.* *gi'gnesthai,* födas) säges en mikrob vara, som när sig av döda växter l. djur. — **Sapro'pyra** (av *gr.* *pyr,* eld, feberhetta), *med.*, rötfeber.

Sapro'l (av *gr.* *sapro's,* rutten), *farm.*, desinfektionsmedel, innehållande 40 % råa kreosoler. Biprodukt vid destillation av stenkolstjära.

Saprope'l (av *gr. sapro's*, rutten, och *pelo's*, slam), *geol.*, ungefär dets. som gyttja. — **Sapropeli't**, finkornigt, bituminöst sediment, t. ex. alunskiffer.

Sapuca'yanötter, närsläktade med paranötter, erhålles av det brasilianska trädet *Lecy'this olea'ria.* — **Sapucayaolja**, olja, pressad ur sapucayanötter.

S. A. R., förk. för *Son altesse royale*, hans kunglig höghet.

Sa'ra, *astr.*, en av småplaneterna.

Sa'ra, kvinnonamn (*hebr. Sârâh*, av *sârâr*, härska), härskarinna, furstinna. Buret av patriarken Abrahams hustru, Isaks moder.

Sara'b, *arab.*, se *Sehrab.*

Saraba'nda, *ital.* (*fr. sarabande*), *dansk.*, en urspr. spansk dans med menuettliknande rörelser i trippeltakt.

Sarace'ner, se *Sarasener.*

Sarafa'n, *ry.*, en av ryska bondkvinnor buren överklänning utan ärmar. — **Den röda sarafan**, rysk folkvisa, där dock ordet röda är fel översatt, såtillvida som motsvarande ryska ord betyder såväl röd som skär, skir, d. v. s. vacker. (Jfr "Röda torget" i Moskva m. fl.).

Sara'narot, *bot.*, den förr inom medicinen brukade löken av krolliljan, *Li'lium Ma'rtagon*, tillhörande fam. *Lilia'ceæ.*

Sara'pis = *Serapis* (se d. o.).

Sarase'ner (*lat. Sarace'ni*, av *arab scharki*, östlig), under medeltiden benämning först på araberna i Europa, senare på muhammedanerna i allm. och på alla icke-kristna folk, mot vilka korståg predikades.

Sarasva'ti, *ind. myt.*, Brahmas gemål, bildningens, vältalighetens och vetenskapens gudinna.

Sa'rcina, *bot.*, ett slags till bakterierna hörande svampar, som spela en viktig roll vid jäsningsprocesser. — **S. ventri'culi**, en art av dessa svampar, vilken vid magsjukdomar ofta förefinnes i uppkastningarna.

Sarcoca'rpium, *bot.*, fruktkött.

Sarcoco'lla (av *gr. sarx*, kött, och *ko'lla*, lim), köttlim, gummi, som fås av den i Afrika växande busken *Pe'næa mucrona'ta*, tillhörande fam. *Penæa'ceæ.* Nyttjades förr vid förbindning av sår.

Sarco'ides (av *gr. sarx*, kött), *bot.*, köttlik.

Sarco'phaga, *zool.*, köttflugor.

Sarco'philus, *zool.*, se *Djävulsbjörn.*

Sarco'ptes, *zool.*, skabbkvalstret, skabbdjuret, ett mikroskopiskt spindeldjur, som lever i huden på ryggradsdjur och framkallar hudsjukdomen skabb.

Sarcorha'mpus, *zool.*, se *Kamgamar.*

Sard l. **Sarder**, *miner.*, röd karneol.

Sa'rda sarda, *zool.*, pelamiden, en stor makrillfisk, som stundom fångas vid västkusten.

Sardanapa'lisk, se under följ. ord.

Sardanapa'lus l. **Sardanapa'los**, namn, som efter en assyrisk sagokonung betecknar en yppig, vällustig furste. — **Sardanapa'lisk**, yppig, veklig, vällustig.

Sardegna (*l.* de'nja), italiensk namnform för Sardinien.

Sarde'll, *zool.* (som saltad kallad ansjovis), *Engra'ulis encrasi'cholus*, förekommer i varmare hav (mera sällsynt ända upp till Stockholms skärgård).

Sarder, *miner.*, se *Sard.*

Sa'rder, det antika namnet på Sardiniens befolkning.

Sardi'n (*ital.* och *sp. sardi'na*, *fr. sardine*, *gr. sardine'*, efter ön *Sardinien*), *zool.*, *Clu'pea pilcha'rdus*, en liten till sillsläktet hörande fisk, som fångas i Medelhavet och Atlantiska havet. Rökes l. inlägges i olja.

Sardi'ntran, se *Japanolja.*

Sa'rdiska, benämning på de romanska folkmålen på Sicilien, vilka stå närmare latinet än den kontinentala italienskan.

Sardo'nia, *bot.*, lik sarder (karneol).

Sardo'niskt skratt l. **leende** (*lat. ri'sus sardo'nius*), eg. en skrattliknande, krampaktig förvridning av ansiktsmusklerna, åstadkommen av en giftig växt på Sardinien (*Sardo'nia herba*); sedermera tvunget, krampaktigt, hånfullt skratt.

Sardo'nyx, *gr.*, en onyxvarietet, som brukas till kaméer.

Sa'rdous, *bot.*, från Sardinien.

Sare'pta, ett slags från *Sarepta* i Ryssland kommande matsenap, som utgöres av de från fet olja befriade fröna av *Sina'pis ju'ncea.*

Sarg (*ty. Zarge*, ram, infattning), skyddskant kring sittrum i mindre båtar, kantlist å sockel; sidostycken, som förena botten och lock på stråkinstrument och liknande.

Sarga'ssotång, se *Sargassum.*

Sargassoulken, se *Antennarius.*

Sarga'ssum bacci'ferum, *bot.*, sargassotång, en alg, som förekommer fritt kringsimmande i oerhörda massor i den mellan kanariska och västindiska öarna belägna delen av Atlantiska havet, som kallas *Sargassohavet.*

Sarik, en turkisk folkstam.

Sarka'sm (*gr. sarkasmo's*, av *sarka'zein*, sönderslita; av vrede bita sig i läpparna), bitande skämt, skärande, bittert hån. — **Sarka'stisk**, bitande, bitter, hånande.

Sarki'n, se *Hypoxantin.*

Sarkini't, *miner.*, ett köttrött, monoklint manganarsenat.

Sarko'd (av *gr. sarx*, kött, och *e'idos*, form) = *Protoplasma* (se d. o.).

Sarkofa'g (*gr. sarko'fagos*, av *sarx*, kött, och *fage'in*, förtära, äta), urspr. en likkista av ett slags kalksten, som snart upplöste liken; präktig likkista av sten. — **Sarko'faga**, *pl.*, *med.*, etsande läkemedel, frätmedel.

Sarkokolli'n, *kem.*, det verksamma ämnet i *Sarcocolla* (se d. o.).

Sarkolatri' (av *gr. sarx*, kött, och *latre'ia*, dyrkan), dyrkan av köttet.

Sarkole'mma (av *gr. sarx*, kött, och *le'mma*, skal), *anat.*, muskeltrådarnas yttre hinna.

Sarkologi' (av *gr. sarx*, kött, och *lo'gos*, lära), läran om köttet l. kroppens mjuka delar. — **Sarkolo'gisk**, som har avseende på köttet l. på sarkologien. — **Sarkoly's**, muskelcellernas upplösning. — **Sarko'm**, *med.*, ett slags om kräfta påminnande utväxt i inre organ l. i musklerna under huden. — **Sarko'mphalus** (av *gr. o'mfalos*, navel), navelsvulst. — **Sarkosi'n**, metylglykokoll, ett ämne, som beredes av gammalt magert hästkött. — **Sarko'sis**, köttbildning. — **Sarko'tika**, *pl.*, läkemedel, som befordra köttets återväxande på skadade ställen.

Sarma'ter, i forntiden de slaviska folk, som bebodde *Sarmatia*, Östeuropas slättland från Karpaterna inåt Asien.

Sarmenta'cea, *lat.* (av *sa'rmen*, kvist, skott), *bot.*, skottrik. — **Sarmento'sa**, *bot.*, risig.

Saro'ng, ett javanskt klädesplagg.

Saronsblomster, *bot.*, se *Dianthus*.

Saro'ns liljor, Liljorna i Saron, ett i Höga visan i Gamla Testamentet förekommande uttryck, som åsyftar den rika växtligheten på slätten *Saron* i Palestina.

Saros-cykeln = *Kaldeiska perioden* (se d. o.).

Sa'ros-Patak, ett Tokajvin.

Sarotha'mnus scopa'rius, *bot.*, harris, en till fam. *Legumino'sæ* hörande buskväxt, som växer vild på några ställen i Sverige. Innehåller *Spartei'n* och har använts som urindrivande drog.

Sarpedo'n, *gr. myt.*, enl. Iliaden son av Zeus och Laodameia, trojanernas bundsförvant i kriget mot grekerna.

Sarracenia'ceæ, *bot.*, växtfamilj av amerikanska sumpörter med insektfångande blad.

Sarrace'niarot, rotstocken av den nordamerikanska garvämnesväxten *Sarrace'nia purpu'rea.* — **Sarraci'n**, *kem.*, ett bitterämne i sarraceniarot.

Sa'rras l. **Sa'rrass** (av *lat.* och *gr. sari'ssa*, lång lans), stor sabel, huggvärja. — **Sarrasine**, *fr.* (*l.* -i'nn), fällgaller.

Sars (*ty. Sarsche* av *lat. se'ricus*, siden), lätta, glatta tyger i siden, halvsiden l. bomull, huvudsakligen använda till foder.

Sarsapari'll l. **Sarsaparillrot**, *farm.*, fås av roten av flera *Smi'lax*-arter. Den innehåller utom stärkelse tre glykosider, *parilli'n*, *parillsaponi'n* l. *smilaci'n* och *sarsasaponi'n.* Se vid. *Radix sarsaparillæ*.

Sarsasaponi'n, se *Sarsapari'll*.

Sarsenet, *fr.* (*l.* -sönä'; även -sönä'tt), ett slags starkt glättat bomullstyg av fast vävnad.

Sa'rter, ett asiatiskt folk.

Sa'rtor resa'rtus, *lat.*, ”den lappade lappskräddaren”, berömt, halvt självbiografiskt arbete av engelske författaren *Th. Carlyle.*

Sarven, *zool.*, se *Leuciscus*.

Sasani'derna, en persisk härskarätt (226—641).

Sa'si, japanskt längdmått = ungefär ⅓ m.

Sasi'ner = *Samniter* (se d. o.).

Sasje'n, ryskt längdmått = 2,133 m.

Sa'skia, kvinnonamn, ryktbart såsom buret av målaren Rembrandts första hustru, född van Uylenburgh (d. 1642) och av mästaren förevigad i många konstverk.

Sa'skia, *astr.*, en av småplaneterna.

Saso'l, *farm.*, såplösning med kamfer, tymol, eugenol, terpineol och etylacetat.

Sa'ssaby-antilop, *zool.*, en afrikansk antilopart, *Damali'scus albojuba'tus*.

Sa'ssafras, se *Radix sassafras*.

Sassani'derna, se *Sasaniderna*.

Sassapari'll = *Sarsaparill* (se d. o.).

Sassaru'a, ett av de förnämsta språken på Moluckerna.

Sassoli'n, *miner.*, naturlig vattenhaltig borsyra, vilken avsättes ur varma källor vid *Sasso* i Italien.

Sa'sso mo'rto, *ital.*, eg. dödssten = *Nekrolit* (se d. o.).

Sassybark, se *Erytrophleumbark*.

Sat, *lat.*, nog. — **S. cele'riter fit, qui'dquid fit sa'tis be'ne**, *lat.*, vad, som göres väl, göres fort. — **S. ci'to, si sat be'ne**, *lat. ordspr.*, fort går det nog, bara det går väl, allt, som skall göras väl, kräver sin tid. — **S. pra'ta bibe'runt**, ängarna hava druckit nog (jag har fått nog, det är tid att sluta). — **S. sapie'nti**, se under *Sapiens.*

Sat, siamesiskt sädesmått = 12,5 l.

Sa'tan (*hebr. sâtân, scheîtan, arab. schatana, gr. sata'nas* l. *sata'n*), eg. förföljare, vedersakare, fiende; djävulen. — **Satana'sso**, *ital.*, satan. — **Satani'no**, satunge. — **Sata'nisk**, djävulsk. — **Satani'sm**, hyllandet av Satan som gud; djävulskt sinnelag.

Sate, *sanskr.*, eg. god, trogen hustru, (*eng. suttee*), *ind. relig.*, namn på bruket att bränna änkorna på de avlidna männens bål.

Sateen tweel, *eng.* (*l.* säti'n toi'l), *text.*, dets. som atlas.

Satelli't (*lat. sate'lles, gen. sate'llitis*), livvakt, ledsagare; viljelöst verktyg; *astr.*, måne, drabant.

Satia'bel, Satiabilite't, se under följ. ord.

Satiete't (*lat. satie'tas*, av *sa'tis*, nog), mätthet, avsmak. — **Satia'bel**, som kan mättas. — **Satiabilite't**, mättbarhet.

Satin, *fr.* (*l.* satä'ng), **Satä'ng**, ett slags slätt, fint och glänsande siden-, ylle- l. bomullstyg. — **Satina'd**, ett slags halvsiden. — **Satine'ra**, glätta, giva papper och tapeter en atlasartad glans. Jfr *Lissera.* — **Satinering**, dylik glättning. — **Satinträ, Satine'ttholz** l. **Satinetträ**, se *Atlasholz.*

Satinepapper, se *Atlaspapper*.

Sati'nspat, se *Atlasspat.*

Sati'nvitt, Satä'ngvitt, dels ett namn på kaolin, dels på en blandning av aluminiumhydroxid och gips. Användes vid tillverkning av glanspapper.

Satino'ber, Satä'ngockra, är en guldgul ockra, som i synnerhet kommer från Ungern.

Sati'r (*lat. sa'tira*, av *sa'tura* [*lanx*], fat med frukter av allehanda slag), urspr. ett fornromerskt folklustspel; numera dikt, som med bitterhet hånar l. förlöjligar människornas dårskaper och laster; bitande hån. — **Satire ménippée**, se *Satyre ménippée.* — **Sati'ricus** l. **Satiri'ker**, författare av satirer, gisslare av dårskaper och laster. — **Satirise'ra**, bittert håna, på ett bitande sätt förlöjliga. — **Sati'risk**, bitande, gisslande, hånande.

Sa'tis, *lat.*, nog.

Satisfa'ctio, *lat.*, tillfredsställelse, uppfyllelse, gottgörelse. — **S. o'peris**, *teol.*, botgöring. — **S. superabu'ndans**, överflödande tillfyllestgörelse (i romersk-katolska kyrkan beteckning för Kristi tillfyllestgörelse för världens synder). — **S. vica'ria**, ställföreträdande tillfyllestgörelse (avser Kristi försoning). — **Satisfaktio'n**, tillfredsställelse; upprättelse; gottgörelse. — **Satisfait**, *fr.* (*l.* -fä'), tillfredsställd, förnöjd. — **Satisfie'ra**, tillfredsställa, förnöja. — **Satis supe'rque**, nog och övernog, mer än behövligt.

Sa'tius est recu'rrere quam ma'le cu'rrere, *lat.*, bättre vända om i tid än i otid.

Sati'vus, *lat.*, *bot.*, odlad.

Satna'm, *sanskr.*, ”det sanna, heliga namnet”, *ind. relig.*, beteckning för det högsta väsendet hos flera nyare indiska sekter. — **Satna'mi**, benämning på en av nyssnämnda sekter.

Sator-Arepo-formeln, medeltida trollformel mot sjukdom och eldsvåda.

Sat pra'ta bibe'runt, se under *Sat.*

Satra'p (*gr. satra'pes*), ståthållare över en fornpersisk provins; *fig.*, egenmäktig och härsklysten man. — **Satrapi'**, en satraps område. — **Satrapise'ra**, leva som en satrap i stor glans och förtrycka sina underlydande.

Satrapo'l, se *Metol.*

Sat sapie'nti, se under *Sapiens.*

Satsanaly's, *språkv.*, satslösning, sönderdelning av en sats i dess olika satsdelar.

Satsobjekti'v, *fotogr.*, fotografiska linser l, linskombinationer, som kunna sammanställas till objektiv av olika brännvidder.

Satu'ra, se *Satir.*

Satura'ntia, Saturatio'n, se under *Saturera.*

Sature'ieæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Labia'teæ.*

Sature'ja, *bot.*, syn. *Clinopodium* (se d. o.). — **S. horte'nsis**, kyndel, odlad kryddväxt (”korvkrydda”).

Sature'ra (*lat. satura're*), *kem.*, mätta. — **Saturatio'n** l. **Sature'ring** (mättning), process, där en gas inledes i en vätska varvid det ena ämnet genom kemisk inverkan av det andra renas l. undandrages värdefulla biprodukter. — **Satura'tor** l. **Saturatö'r**, apparat, varmed saturering utföres. — **Satura'ntia**, *pl.*, *med.*, medel, som insuga och avföra syrlighet ur magen.

Saturna'lia, Satu'rnia, Satu'rniskt versslag m. fl., se under *Saturnus.*

Satu'rnus, *rom. myt.*, Uranos' son, Jupiters fader, åkerbrukets, det ordnade mänskliga samfundets och tidens gud, motsvarande grekernas *Kronos* (se d. o.); *astr.*, den näst största av vårt solsystems planeter; *kem.*, bly. — **Saturna'lia** l. **Saturna'lier**, en fornromersk fest till Saturnus' ära. — **Satu'rnia**, binamn till Juno i hennes egenskap av Saturnus' dotter. — **Saturni'num**, *bot.*, blygrå. — **Satu'rnisk**, uråldrig, gammaldags; enkel, lycklig; som har avseende på guden Saturnus, på planeten Saturnus l. på bly. — **Satu'rniska** l. **Saturni'nska tidsåldern**, guldåldern, den gyllne tid, då enl. sagorna guden Saturnus härskade i Latium såsom dess förste konung. — **Saturniskt versslag**, *metr.*, ett uråldrigt fornromerskt versslag. — **Saturni't**, *miner.*, brun blyspat. — **Saturnola'bium**, *astr.*, en apparat, som framställer planeten Saturnus med hans ring och månar. — **Satu'rnrött, Satu'rncinnober**, dets. som mönja.

Saty'r (*gr. sa'tyros*), *pl.* **Saty'rer**, *gr. myt.*, namn på Dionysos' följeslagare, framställda med spetsiga öron, bockhorn, bockfötter och bocksvans, sinnebilder av det råa, sinnliga och djuriska i människonaturen. — **Satyrdrama, -skådespel** l. **-spel**, i den gamla grekiska tragedien ett slags parodiskt efterspel med kör av satyrer. — **Satyri'asis**, *med.*, sjukligt uppdriven könsdrift hos män. Jfr *Nymfomani.*

Satyre ménippée, *fr.* (*l.* -ti'r -pe'), menippeisk satir (se *Menippeisk*), en samling franska politiska satirer från 1500-t.

Satyri'asis, Satyrspel, se under *Satyr.*

Saty'rium, *bot.*, se *Nigritella.*

Satä'ng, se *Satin.*

Sauce, *fr.* (*l.* sås; *ital.* och *sp. salsa*), sås. — **Saucière** (*l.* såsiä'r), såsskål. — **Saucisse** (*l.* såsi'ss), köttkorv. — **Saucisson** (*l.* såsisså'ng), metvurst.

Sauf-conduit, se under *Sauvera.*

Saul, mansnamn (*hebr. Schâûl*), den begärde, utkorade. Buret av den förste konungen i Israel.

Saulteux (*l.* såltö'), nordamerikansk indianstam.

Sa'uria, *gr.*, *zool.*, ödlor, en ordning bland kräldjuren.

Saurokto'nos, *gr.*, ”ödledödaren”, binamn för Apollon.

Sauro'matum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Ara'-*

ceæ i tropiska Afrika och Himalaya. Odlas stundom för sina märkliga blommor.
Sausu'rea alpi'na, *bot.*, *syn. Serratula alpina* (se d. o.).
Saussurit (*l.* såsyri't), *miner.*, genom den s. k. saussureringsprocessen omvandlad plagioklas. — **Saussureringsprocessen**, *geol.*, omvandlingsprocess, varvid fältspatens alkalier och delvis kiselsyra på grund av dynamiska inverkningar utbytas mot kalciumoxid, järnoxidul och vatten.
Saussuri'tgabbro, se under *Gabbro*.
Sauté, *fr.* (*l.* såte'), i tunna skivor skuret kött, brynt i smör och tillsatt med vin l. sky, som får koka in.
Sauternes, *fr.* (*l.* såtä'rn), ett slags vitt Bordeauxvin.
Sautoir, *fr.* (*l.* såtåa'r), Andreaskors (se d. o.); ett slags damhalsduk. — **En sautoir** (*l.* ang -), korsvis, i kors över bröstet.
Sauvage, *fr.* (*l.* såva'sj), vild, människoskygg.
Sauve-garde, Sauve qui peut, se under följ. ord.
Sauve'ra (*l.* så-; *fr. sauver, lat. salva're*), såvera, rädda, frälsa. — **Sauve-garde** (*l.* såvga'rd), skydd, skyddsvakt, skyddsbrev. — **Sauve qui peut** (*l.* såv ki [hårt k] pö), rädde sig den som kan! — **Sauvera apparanserna**, se under *Apparence*. — **Saufconduit** (*l.* såf-kångdui'), lejdebrev, lejd; respass.
Savaku', se *Cancroma*.
Sava'nner (*sp. saba'na*), stäppartat växtsamhälle med manshögt, tuvigt gräs samt ofta spridda träd l. gles skog. Savanner äro utmärkande för många tropiska länder. — **Savannskog**, gles skog å savanner. Se ovan.
Sava'ra, en indisk folkstam.
Savarin (*l.* -rä'ng) l. **Savarä'ng**, fin porös kaka, indränkt med likör l. saft.
Sava'rrifett, ett fett av behaglig nötsmak, som pressas ur frukterna av det i tropiska Amerika växande trädet *Cary'ocar tomento'sum*, vars frukter även ätas och vars ved, *Tatajubaträ*, användes inom möbelindustrien.
Savarts dubbelplatta, *fys.*, ett slags polariskop.
Savarä'ng, se *Savarin*.
Savine, *fr.* (*l.* -vi'n), sävenbom. Se *Ramuli sabinæ*.
Savingbank, *eng.* (*l.* sä'ving-), sparbank.
Sa'vitar, *ind. relig.*, i Rig-veda namn på den livgivande solguden.
Sa'vitri, kvinnonamn i den indiska sagolitteraturen.
Savoir-faire, *fr.* (*l.* savåarfä'r), skicklighet, klokhet, snarfyndighet; förmåga att rätta sig efter omständigheterna. — **Savoir vivre** (*l.* savåarvi'vr), levnadsvett, belevenhet.
Savoja'rder, inv. i *Savojen*.
Savo'jkål = *Virsingskål*. Se *Brassica*.
Savon, *fr.* (*l.* savå'ng), tvål, såpa. — **S. médecinal** (*l.* - medöcina'll), medicinsk tvål. — **S. noir, S. vert** (*l.* - nåa'r, - vär), såpa, grönsåpa. — **Savonnerie** (*l.* -vånnöri'), såpsjuderi, tvålfabrik; namn på en gammal, franska staten tillhörig vävnadsfabrik; benämning på de där tillverkade vävnaderna.
Savrokto'nos, *gr.*, se *Sauroktonos*.
Sax- betecknar i sammansättningar med namn på musikinstrument, t. ex. *saxtrumpet, saxhorn, saxtuba*, de av den franske instrumentmakaren *A. Sax* utförda nya konstruktionerna av nämnda instrument. Jfr *Saxofon*.
Sax l. **Saxsvärd** = *Handsax* (se *Handsaxaleken*).
Saxa'nt, *bot.*, se *Haloxylon*.
Sa'xare, Sa'xisk, se *Sachser, Sachsisk*.
Saxa segel, *sjöv.*, att vid akterlig vind sätta spri- och gaffelsegel, så att de stå ut ett åt varje sida för att ej taga vind från varandra. — **Saxa rårna**, att "toppa upp" styrbords ändar av en del och babords ändar av andra rår. Tecken till sorg.
Saxa'tilis, *lat.* (av *sa'xum*, sten), klippväxt. — **Saxi'cola**, *bot.*, på sten. — **Saxi'fraga**, *bot.*, stenbrytande, växande i stenspringor.
Sa'xe (*lat. Sa'xo*), fornnordiskt mansnamn, den med ett saxsvärd beväpnade.
Saxhorn, se *Sax-*.
Saxi'cola, *zool.*, buskskvätta.
Saxi'fraga, *bot.*, bräcka, fjällväxtsläkte tillhörande fam. *Saxifraga'ceæ*. Många arter, såväl inhemska som utländska, odlade som prydnadsväxter i konstgjorda klippartier. — **S. adsce'ndens**, klippbräcka. — **S. aizoi'des**, gullbräcka. — **S. cæspito'sa**, tuvbräcka. — **S. ce'rnua**, groddbräcka. — **S. coty'ledon**, fjällbrud. — **S. granula'ta**, stenbräcka, mandelblomma, allmän över hela landet. — **S. hi'rculus**, myrbräcka. — **S. niva'lis**, fjällbräcka. — **S. oppositifo'lia**, purpurbräcka. — **S. rivula'ris**, snöbräcka. — **S. stella'ris**, stjärnbräcka. — **S. tridaktyli'tes**, grusbräcka (även i s. Sverige).
Saxifraga'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande de choripetala dikotyledonerna. Hit föras de svenska släktena *Chrysosplenium, Parnassia, Ribes* och *Saxifraga*. Till sistnämnda släkte höra många införda prydnadsväxter.
Sa'xland, *fornnord. geogr.*, urspr. det av sachserna bebodda landet; sedermera hela Tyskland.
Sa'xo, se *Saxe*.
Saxofo'n, ett av den franske instrumentmakaren *A. Sax* konstruerat mässingsblåsinstrument med klarinettmunstycke. Jfr *Sax-*.
Saxo'ner (*lat. sa'xones*), sachser (se d. o.). — **Saxo'nia**, *lat.*, Sachsen.
Sa'xum tarpe'jum, *lat.*, se *Tarpejiska klippan*.

Saybolts viskosime'ter, i Förenta staterna föreskriven viskosimeter (se d. o.).
Sayettgarn, se *Sagettgarn.*
Saynete, se *Sainete.*
Sayyi'derna, mongolisk dynasti.
Sb, *kem.*, atomtecken för *Antimon* (*lat. Sti'bium*).
Sbakh, *arab.*, se *Schott.*
Sbirr (*ital. sbirro*), *pl.* **Sbirrer,** förr uti Italien benämning på stads- och rättstjänare.
Sbo'rnik, *ry.*, samling (handlingar), magasin.
s. br., förk. för *sydlig bredd.*
S. b. u., förk. för *sorgens beklagande undanbedes.*
S. b. ö. s., förk. för *sorgens beklagande ökar saknaden.*
Sc, *kem.*, atomtecken för *Skandium* (*lat. Scandium*).
Sc., förk. för *lat. sculpsit* (se d. o.) och *lat. scilicet,* nämligen.
S. C., förk. för *lat. Sena'tus consu'ltum,* senatsbeslut, och *eng. South Carolina* (Syd-Carolina).
Scab, *eng.* (*l.* skäb), *pl.* **Scabs,** eg. skabbig individ, i amerikanskt fackföreningsspråk beteckning för arbetare, som ej ingår i sitt yrkes facksammanslutning; strejkbrytare.
Sca'ber, *lat.*, *bot.*, sträv.
Sca'bies, *lat.*, skabb. — **Scabiö's,** skabbig.
Scabi'nus, Scabi'ni, *lat.*, skabiner, se under *Echevin.*
Scabio'sa, *bot.*, artrikt växtsläkte av fam. *Dipsaca'ceæ* med många odlade arter från s. Europa och Orienten. — **S. arve'nsis,** syn. *Knautia* (se d. o.). — **S. atropurpu'rea,** änkeblomster, allmänt odlad prydnadsväxt med sammetslikt purpurröda blommor i korg. — **S. cauca'sica,** odlad, med ljusvioletta blommor i korg. — **S. columba'ria,** fältvädd, inhemsk, med blekvioletta blommor. — **S. prate'nsis,** syn. *Succisa* (se d. o.). — **S. tata'rica,** odlad, storväxt med blekgula blommor.
Scabiosi'cola, *bot.*, växande på *Scabio'sa.*
Sca'bridæ, *bot.*, se *Urticaceæ.*
Scabri'tier (av *lat. scabri'tia,* strävhet), *bot.*, mikroskopiska, spetsiga, för känseln sträva upphöjningar på växternas yttre hud.
Scæ'vola, *lat.*, eg. vänster hand; binamn till den fornromerska släkten *Mucius.*
Scagliol (*l.* skaljå'l, av *ital. scagliuo'la*), *byggn.*, en blandning av bränd gips och pulveriserad gipsspat (Marienglas), utrörd med limvatten. Gjutes till ornament och plattor, särskilt till innerväggar.
Scagliuola, *ital.* (*l.* skaljoå'la), inlagt arbete av elfenben i ebenholts.
Sca'la, *ital.*, trappa; tonskala; skala (se d. o.). — **S. cochlea'ris,** *anat.*, se *Ductus cochlearis.* — **S. santa,** *ital.*, ”den heliga trappan”, trappa i Lateranen (Rom), enl. tradition under korstågen hemförd från Pontius Pilatus' ämbetsbostad. — **S. ty'mpani** och **S. vesti'buli,** *anat.*, två rör i innerörat. — **S.,** *Teatro della,* se *Della Scala.*
Scala'ris, *bot*, trappformig.
Scale'nus, *anat.*, muskler, som tjäna till att lyfta de översta revbenen.
Sca'ligergravarna, *konstk.*, praktfulla gravmonument vid kyrkan Santa Maria antica i Verona över medlemmar av den veronesiska härskarätten *della Scala.*
Sca'lops aqua'ticus, *zool.*, nordamerikansk mullvad.
Scalpetti'no, *ital.* (av *scalpe'llum,* skalpell), arbetare, som renhugger konstnärliga bildhuggeriarbeten.
Scami'llum, *pl.* **Scami'lla** l. **Scami'llus,** *pl.* **Scami'lli,** *byggn.*, inskärningar tätt nedanför kapitälet på doriska kolonners skaft.
Scammo'nium, se *Skammonium.*
Scampavi'a, snabbrott italienskt krigsfartyg från början av 1800-t.
Sca'ndia l. **Scandina'via,** *lat.*, hos de gamla romarna benämning på sydligaste delen av Skandinaviska halvön (se *Skandinavien*).
Sca'ndium, se *Skandium.*
Sca'ndix pe'cten, *bot.*, nålkörvel, umbellatväxt. Gotland, Öland.
Sca'nia, latinisering av Skåne; *astr.*, en av småplaneterna.
Sca'nia Va'bis, A.B., Södertälje, fabriksbolag för framställning av automobiler, båt- och flygmotorer m. m., uppkommet genom sammanslagning av a. b. *Scania* i Malmö och Vagnfabriks a. b. i Södertälje (*Vabis*).
Scanthing, *eng.* (*l.* skä'nt-), smala bräder (4″×5,5″).
Sca'pha, *lat.*, liten båt. — **Sca'pham scapham di'cere,** kalla en båt en båt, kalla allt vid sitt rätta namn, tala rent ut.
Scapin, *fr.* (*l.* skapä'ng), **Scappi'no,** slug, ränklysten betjänt, stående roll i den italienska commedia dell'arte. På 1600-t. överförd till fransk kommedi.
Sca'pula, *lat.*, *anat.*, skulderblad. — **Scapulalgi'** (av *gr. a'lgos,* smärta), *med.*, smärta i skuldran.
Scapula'rium, se *Skapular.*
Scapulima'ntia = *Omoplatoskopi* (se d. o.).
Sca'pus, *lat.*, *bot.*, stängel.
Scarabæ'idæ, *zool.*, en familj bladhorningar bland skalbaggarna. — **Scarabæ'us,** se *Skarabé.*
Scaramouche, *fr.* (*l.* -mo'sj; av *ital. scaramuccia,* skärmytsling) = *Skaramuz* (se d. o.).
Scaramu'ccia, se *Skaramuz.*
Sca'ridæ l. **Sca'rinæ,** *zool.*, papegojfiskar.
Scarlati'na, *lat.*, *med.*, scharlakansfeber. — **S. angino'sa,** scharlakansfeber i förening med halsinflammation l. strypsjuka. — **Scarlatina exanthe'm,** hudutslaget vid scharlakansfeber. — **Scarlatina petechia'lis,** scharlakansfeber med blödningar. — **Scarlatinoi'd,** scharlakansfeberlik.

Scat., på recept förk. för *lat. scatula*, ask.

Sce'ko, *miner.*, ungersk benämning på naturlig soda.

Scelalgi' (av *gr. ske'los*, lår, ben, och *a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i lårbenen. — **Scelo'ncus**, bensvulst.

Scelera'tus, *lat.*, *bot.*, använd till brott. — **Sce'lus**, *lat.*, missgärning, bovstycke.

Scema'ndo, *ital.* (*l.* sje-), *tonk.*, avtagande, försvinnande.

Scen (*l.* sen; *fr. scène*, *lat. sce'na*, av *gr. skene'*, lövhydda, tält), skådespelsplats, skådebana; den del av teatern, där teaterpjäsen spelas; den ort dit pjäsens handling är förlagd; avdelning av en akt i en teaterpjäs; *fig.*, livsbild; skådespel; uppträde, ordväxling. — **Sätta i scen**, förbereda till uppförande, leda inövningen (av en teaterpjäs). — **Sceninstruktör**, person, som sätter en teaterpjäs i scen. — **Scena'rio** l. **Scena'rium**, av teaterregissören uppgjord förteckning över allt, som är att iakttaga vid en föreställning rör. dekorationer, möblering, belysnings- och scenförändringar etc.; inom filmdramat det med detaljerande anvisningar ang. spel, tal o. d. försedda manuskriptet. — **Sceneri'**, sammanfattningen av dekorationer o. a. yttre tillbehör till den omgivning, vari skådespelarna uppträda; *fig.*, trakt, ort, landskap. — **Sce'nisk**, som angår skådebanan. — **Sceniska lekar** (*lat. lu'di sce'nici*), i det gamla Rom teatraliska föreställningar i motsats mot kämpalekar. — **Scenisk konst**, skådespelarkonst. — **Scenografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), perspektivisk avbildning av en byggnad l. en trakt; dekorationsmåleri.

Scepter (*l.* sä'p-; *gr. ske'ptron*, *lat. sce'ptrum*), spira.

Sceptici'sm, Sce'ptiker, Sce'ptisk, se *Skepticism* o. s. v.

Sce'ptrum caroli'num, *bot.*, Karls spira.

Sch-, se även **Ch-**, **Sh-** och **Sj-**.

Schaba'n, *arab.*, åttonde månaden i den muhammedanska kalendern.

Scha'bbes, *hebr.* = *Sabbat* (se d. o.). — **Schabbes-goi**, se under *Gojim*.

Schablo'n (i 1500-talssvenskan även **Schamplu'n** l **Skamplu'n**, för planritningar till fästningar och städer), formbleck, formpapp, formbräde, i papp l. metallplåt utskuret mönster; modell; vardaglig typ. — **Schablonformning**, vid gjutning använd metod att utsvarva gjutformen ur leran l. sanden med hjälp av schabloner, vridbara kring en axel. — **Schablonlindning**, *elektrotekn.*, metod inom elektrotekniken att utföra ankarspolarna, varvid dessa i förväg lindas å lindningsformar och bandageras samt inläggas i ankarspåren, varefter sammankoppling och övriga förbindningar utföras. — **Schablonjärn**, stångjärn till gevärspipor. — **Schablone'ra**, begagna schablon för efterbildning av något föremål.

Schabra'k (av *turk. tschaprâk*), prydligt sadeltäcke.

Schabzieger-käse, *ty.*, grön örtost, vassleost, sammanmalen med stenklöver.

Schachari'th, *hebr.*, morgonbön.

Schack (*fr. échecs*, *eng. chess*, av *pers. schah*, konung), *spelt.*, ett spel, som utföres med bilder l. pjäser på ett rutigt bräde (schackbräde); uttryck, varmed man tillkännagiver, att kungen genom ett drag blir hotad. — **Scha'cka**, flytta en pjäs så, att kungen hotas. — **Schackmatt** (eg. kungen död) säges den vinnande göra sin motståndare; *fig.*, alldeles utmattad. — **Schackpatt**, se *Patt*. — **Schackbrädsfris**, *byggn.*, ett romaniskt ornament, bestående av flera rader omväxlande upphöjda och inskjutna, kvadratiska stenar.

Schackel (*eng. shackle*, eg. boja), *sjöv.*, i U-form böjt rundjärn, i vars ändar en bult är inträdd l. inskruvad. Tjänstgör som förbindningsdetalj mellan block, tågverk, kättingar m. m.

Schackgalleriet, ett konstgalleri i München av tyska målningar, samlade av *A. F. von Schack* (1860—90).

Scha'ckra (*ty. schachern*, av *hebr. sacha'r*, handla), driva handel i smått; skinna, ockra. — **Scha'ckrare**, person, som schackrar.

Schaffat, en bantustam.

Schagg (*eng. shag*), ett plyschartat möbeltyg med grov lugg.

Schagrä'ng, se *Chagrin* (av *turk. sag-sagri*).

Schah, *pers.*, konung.

Shahi', *pers.*, kunglig; persiskt mynt.

Scha'hinscha', *pers.*, konungarnas konung.

Schâhnâmeh, *pers.*, eg. konungaboken; hjältedikt av den persiske skalden Firdusi.

Schahraza'd l. **Schehereza'de**, *pers.*, eg. stadsbarn; en i ”Tusen och en natt” omtalad sultaninna; *astr.*, en av småplaneterna.

Schahrija'r, *pers.*, eg. stadsvän; konung, omtalad i ”Tusen och en natt”.

Schaka'l, *zool.*, *Ca'nis a'ureus*, ett till hundsläktet hörande rovdjur i Asien, Afrika, Grekland och Dalmatien.

Schakt (*ty. Schacht*), *bergsv.*, gruva; gruvbyggnad, som går lodrätt från jordytan ned i bergets inre. — **Schaktning**, undanskaffande av sand, jord o. d. genom grävning vid nivelleringsarbeten.

Schakå' l. **Tschakå'**, *magyar.*, *krigsk.*, en cylindrisk, av läder l. filt förfärdigad huvudbonad för soldater.

Schal, *pers.* (*eng. shawl*), eg. ett fint österländskt tyg; ett stort tygstycke till skydd mot kölden för övre delen av kroppen. — **Schale'tt**, mindre schal, fruntimmershalsduk, huvudduk.

Schalo'm leka', *hebr.*, vanlig fridshälsning bland de gamla judarna.

Schalo'ttenlök (*fr. échalote*), *bot.*, *A'llium*

ascalo'nicum, ett slags små rödaktiga, välsmakande, allmänt odlade lökar.

Schalu'pp (*fr. chaloupe*), *sjöv.*, slup.

Schama'ner, *sanskr.*, bland n. Asiens folk benämning på vissa personer, på samma gång läkare och präster, som föregivas kunna trolla och genom sina trollsånger behärska naturen. — **Schamani'sm**, schamanernas lära.

Schamblo'nbräder l. **Sjamblo'nbräder**, snickarbräder, skarpkantiga, kvistfria bräder utan blåröta.

Schamo', *kin.*, sandöken, sandhav.

Schampa'n, *sjöv.*, kinesisk båt.

Schamplu'n, se *Schablon.*

Schampone'ra (*eng. shampoo*), med salva ingnida l. knåda kroppen efter bad; borsta och tvätta håret. — **Schampone'ring** (*eng. shampooing*), kroppens knådning l. ingnidning med salva efter bad; borstning och tvättning av håret. — **Schamponeringspulver**, toalettmedel, som användes vid schamponering.

Schan, *kin.*, berg.

Schang, en kinesisk dynasti.

Schanga'lla l. **Schanga'llo**, abessiniernas benämning på kringboende hedniska negrer.

Schangha'ja (*eng. shanghai*, av *Shanghai*), *sjöv.*, med våld skaffa sjömän till fartyg.

Schang-li, *kin.*, den högste guden.

Scha'nker (*fr. chancre, lat. ca'ncer*), *med.*, ett slags veneriskt sår.

Scha'pka, se *Czapka.*

Schar, *arab.*, benämning på de muhammedanska lagar, som vila på koranen l. traditionen.

Scharf, *ty.*, l. **Acu'ta**, *lat.*, *tonk.*, ett mixturregister i orgeln.

Scharlachberger, ett rhenvin.

Scharla'kan (*ital. scarlatto*), *tekn.*, en lysande röd färg, sammansatt av rent rött och gult; tyg med denna färg. — **Scharlakansfeber** (*lat. scarlati'na*), *med.*, en utslagsfeber, varvid huden blir rödfläckig. — **Scharlakansrött**, *farm.*, rött azofärgämne, innehållande amidoazotoluol. Befordrar utvecklingen av hudepitel vid sårläkning. Som medlet förorsakat anilinförgiftning, använder man det hellre i förening med ättiksyra, *azodermi'n*, som är nästan ogiftigt.

Scharne'r (*fr. charnière*), gångjärn, mekanisk led i verktyg o. d. — **Scharnie'r-led**, *anat.*, cylinderformad led.

Scharpi', se *Charpi.*

Schartaua'ner, anhängare av den svenske prästen *Henrik Schartaus* (1757—1825) av pietism och herrnhutism påverkade kyrkliga uppfattning.

Scharte'k (av *lat.-gr. cha'rtæ the'ca*, pappersomslag), skrift av ringa värde; skräp.

Scha'schka, *krigsk.*, ett slags tscherkessisk sabel, som brukas vid ryska hären.

Schatte'ra (*ty. schattiren*, av *schatten*, skugga), skugga, återgiva skugga, nyanser, skiftningar i målning, musik l. sömnad. — **Schatte'ring**, eg. övergångs- l. mellanfärg; efterhärmning av den förändring, som i en och samma färg frambringas genom det därpå fallande ljusets olika grad av styrka. — **Schattersöm**, utfyllande prydnadssöm i mångfärgat garn.

Schatu'll (*nylat. sca'tula; ital. scatola; ty. Schachtel*), eg. liten ask; litet skrin; penningskrin. — **Schatullgods**, en regents enskilda gods.

Scha'u, *ty.*, beskådande; utställning. — **Flagg i schau**, *sjöv.*, nödflagg.

Scha'uare (av *ty. Schauer*, åskådare), sjåare, person, som mot tillfällig betalning är behjälplig med sjömanssysslor, såsom fartygs lastning och lossning m. m.

Scha'um, *ty.*, skum; *kokk.*, vispad grädde och äggvita.

Scha'umburgerdiamanter, *miner.*, utgöras av särdeles vacker bergkristall.

Schauwa'l, se *Schewwal.*

Schava'der, ytterbyxor av tyg, som fordom buros utanpå husarernas gula skinnbyxor.

Schavo'tt (*fr. échafaud*), ställning, på vilken en livdömd avrättas l. skamstraff avtjänas. — **Schavotte'ra**, vara utställd till offentlig vanära; *bildl.*, vara utställd för allas blickar.

Sche'at, *astr.*, stjärna i P e g a s u s.

Scheba't l. **Schvat**, *hebr.*, ”nattens månad”, elfte månaden i judarnas kyrkoår, femte i deras borgerliga år.

Schebe'ck, se *Chebeck.*

Scheeles grönt (efter den svenske kemisten *Scheele*), *kem.*, en grön målarfärg, som består av arseniksyrlig kopparoxid. — **Scheeles oljesocker**, glycerin (se d. o.). — **Scheelise'ra**, göra vin sötare genom tillsättning av glycerin. — **Scheeli't**, *miner.*, tungsten, ett mineral, som består av volframsyrad kalk. — **Scheelium** = *Volfram* (se d. o.).

Sche'ffel, förr tyskt sädesmått, som riksmått = 50 l.

Schefferi't, *miner.*, ett slags *pyroxén* (se d. o.).

Schehereza'de, se *Schahrazad.*

Scheich, **Scheik** l. **Schejk**, *arab.*, eg. gråskägg; äldste, föreståndare, lärare; helgon; stamhövding. — **Scheik-ul-isla'm**, se *Mufti-ul-enam.*

Scheila, *astr.*, en av småplaneterna.

Scheilaffen, *ty.* (*l.* sja'jl-), handelsbenämning på de svarta skinnen av *budengen* l. *negerapan* (*Semnopi'tecus maurus*) från Java. Jfr *Perlaffen.*

Scheitholt, *ty.* (*l.* sja'jthålt), *tonk.*, urform till cittran.

Schelf (*eng. shelf*, hylla), den av grundhav täckta kustplattform, som omger kontinenterna. — **Schelf-is**, de blott några tiotal meter höga isfält, som särskilt i sydpolartrakterna kanta landmassorna.

Sche'llack, *farm.*, gummilacka i små blad l. tunna skivor.

Schellaha l. **Schelluh,** berberstam.

Schellingiani'sm, benämning på *Fr. W. J. von Schellings* naturfilosofi.

Sche'ma, *pl.* **Sche'mata** (*gr. ske'ma*), eg. gestalt, bild; mönster, utkast; läsordning. — **Schematise'ra,** framställa bildlikt; ordna efter ett schema. — **Schema'tisk,** framställd i form av utkast l. mönster; förebildlig, översiktlig. — **Schemati'sm,** bundenhet av schema, stelt framställningssätt efter fastställda regler; onyanserat sätt att sköta ett företag.

Sche'ne rarite'ten (förvrängning av *ty. schöne,* sköna, vackra), sköna rariteter (marktschrejeruttryck [jfr *Marktschreier*]).

Scheol, *hebr.* (*l.* -ål), dödsriket, underjorden. Jfr *Gehenna* och *Hades.*

Scher, *turk.*, se *Schar.*

Scherbenkobolt, *kem.*, gedigen arsenik.

Scherbet, se *Sorbet.*

Sche'ri, andliga domstolar i Turkiet.

Sche'riet, den grundläggande ”andliga lagen”, i muhammedanska länder.

Scheri'f, *arab.*, eg. ädel, helig; hos muhammedanerna titel för Muhammeds efterkommande. Jfr *Emir.*

Schero'ma (av *gr. schero's,* hoptorkad), *med.*, bristande fuktighet i ögat.

Scherry, se *Sherry.*

Schersmi'n, *bot.*, *Philade'lphus Corona'rius,* en till fam. *Philadelpha'ceæ* hörande, i Medelhavsländerna inhemsk buske med välluktande blommor. Odlas hos oss som prydnadsväxt.

Scherza'ndo l. **Scherzo'so,** *ital.* (*l.* sker- [hårt k]), *tonk.*, skämtande, med skämtsamt föredrag. — **Scherzo** (*l.* ske'r- [hårt k]), eg. skämt, lustighet; tonstycke av livlig och humoristisk karaktär.

Scheuze'ria palu'stris, *bot.*, kallgräs, en liten föga allmän tågliknande ört, tillhörande fam. *Juncagina'ceæ.*

Schewwa'l, *arab.*, tionde månaden i muhammedanska kalendern.

Schibbole't, *hebr.*, eg. kornax; det ord, på vars uttal gileaditerna igenkände sina fiender, de läspande efraimiterna (Domareboken 12: 5, 6); *fig.*, igenkänningsord, lösen; prövosten.

Schi'cksalsdrama, Schi'cksalstragedi (av *ty. Schicksal,* öde), ödesdrama, skådespel, där en gudomlig makt framställes såsom upphov till huvudpersonenens tragiska lott.

Schii'sm l. **Schiiti'sm,** schiiternas lära (se följ. ord). — **Schii'ter** (av *arab. sjia,* parti, sekt), en muhammedansk sekt, som erkänner blott koranen, men ej den muntliga traditionen och betraktar den fjärde kalifen, Ali, som Muhammeds rätte efterträdare.)(S u n n i t e r.

Schikani, en bantustam.

Schi-king, *kin.*, sångernas bok, en urgammal samling kinesiska folkdikter.

Schillerkrage, vid, i halsen öppen skjortkrage, nedvikt över rockkragen. Uppkallad efter skalden Schiller.

Schi'llerstiftelsen, en efter den tyske skalden *Schiller,* uppkallad förening i Dresden, vilken understöder tyska författare.

Schi'lling, gammalt tyskt silvermynt av växlande värde.

Schillu'k, negerfolk i forna egyptiska Sudan.

Schimose, ett japanskt sprängämne av betydande styrka.

Schimpa'ns, *zool.*, se *Pan.*

Schi'ndu, birmansk folkstam.

Schino'psis, *bot.*, sydamerikanskt trädsläkte av fam. *Anacardia'ceæ.* Den hårda veden hos t. ex. S. **Bala'nsæ** och **Lore'ntzii** är mycket tanninrik och utgör det viktiga garvmedlet q u e b r a c h o.

Schinto, se *Shinto.*

Schi'nus, *bot.*, sydamerikanskt busksläkte av fam. *Anacardia'ceæ.* — S. **mo'lle,** peppar-träd, aroe'ira, odlas som prydnadsväxt i s. Europa. Dess harts är s. k. amerikansk mastix. Frukterna användas vid beredning av drycker.

Schism (*gr. schi'sma,* av *schi'zein,* sönderklyva, dela), söndring, splittring. — **Stora schismen,** den söndring inom romersk-katolska kyrkan, som kännetecknas därav, att det under dess fortvaro (1378—1417) fanns påvar såväl i Rom som i Avignon. — **Schisma'tikus** l. **Schisma'tiker,** avfälling, person, som skiljer sig från den allmänna trosbekännelsen l. tillhör ett genom en schism uppkommet religiöst parti. — **Schismatise'ra,** söndra, splittra. — **Schisma'tisk,** som angår en schism; skiljaktig i trosbekännelse.

Schi'va, se *Siva.*

Schizæa'ceæ, *bot.*, tropisk ormbunksfamilj. Arter av släktet *Lygo'dium* odlas i växthus.

Schiza'nthus, örtsläkte av fam. *Solana'ceæ* (Chile). Flera arter odlas som rabattväxter.

Schizoca'rpium (av *gr. schi'zein,* klyva, och *ka'rpos,* frukt), *bot.*, klyvfrukt.

Schizoce'l, *anat.*, hålighet.

Schizocy'ter, mikrocyter.

Schizofreni' (av *gr. schi'zein,* klyva, splittra, och *fren,* sinne), *psykiatr.*, benämning på en art själssjukdomar, som visa sig i splittring och söndring av de psykiska funktionerna och därmed av personligheten. Olika former härav äro *hebefreni',* som blott visar allmänna symtom, *katatoni',* varvid tillkommer t. ex. katalepsi i form av vaxartad böjlighet i kroppen l. ock stelhet, *hyperkinesi',* som visar sig i ständig, ändamålslös rörlighet, *mane'rlighet,* tillgjordhet i uppträdande, tal och skrift, samt *negati'vism* (skall den sjuke

ligga, vill han upp, skall han upp vill han ligga etc.).
Schizofy'ter, se *Schizophyta*.
Schizoglossi', *med.*, medfödd kluven tunga.
Schizogoni', fri cellbildning hos *Sporozoa* (se d. o.).
Schizomyce'tes, *bot.*, klyvsvampar, bakterier.
Schizophreni', se *Schizofreni*.
Schizophy'ceæ = *Myxophyceæ* (se d. o.).
Schizo'phyta, *bot.*, klyvväxter, den lägsta avdelningen av kryptogamerna.
Schizo'poda, *zool.*, en grupp kräftdjur.
Schizosty'lis, *bot.*, växtsläkte av fam. *Irida'ceæ*. — S. **coccine'a** är en vacker vinterblommande krukväxt.
Schizota'rsia, *zool.*, en ordning tusenfotingar.
Schizotrichi' (av *gr. schi'zein*, klyva, dela, och *thrix*, hår), *med.*, en sjuklighet i håret, varvid detta klyver sig i spetsarna.
Schizoze'l = *Schizocel* (se d. o.).
Schlachta, se *Szlachta*.
Schla'ger, *ty.* (av *schlagen*, slå), benämning på kuplett l. dansmelodi, som vunnit tillfällig allmän popularitet, "slagit igenom". I överförd bemärkelse liktydigt med tillfälligt populär nyhet, "sista fluga" etc.
Schla'mmbäder, *ty.*, gyttjebad.
Schlara'ffenland, *ty.* (av *gty. Schlara'ffe*, trög, lätting), ett diktat land, vars inv. utan arbete ernå alla tänkbara materiella njutningar.
Schle'ichera tri'juga, *bot.*, träd av fam. *Sapinda'ceæ* i tropiska Asien. Frukterna ätas. Av fröna fås makassarolja.
Schleifer, *ty.* (*fr. coulé*), *tonk.*, för-slag av två l. flera noter i sekundföljd.
Schlemi'l (av *hebr. schlo'mie'l*, Gud är frälsning), person, som alltid har otur, olycksfågel. Titel på en bekant sagonovell av *Chamisso*.
Schle'siska skolan, benämning på två efter den tyska provinsen *Schlesien* uppkallade diktarskolor, den första, torr och nykter, representerad av *Martin Opitz* (d. 1639), den andra, svulstig och smaklös, företrädd av *Daniel von Lohenstein* (d. 1683) m. fl.
Schlippes salt (*l.* -lipps -), *kem.*, natriumsulfantimonat. Ger upphov till antimonsulfid, som användes till rödfärgning av kautschuk.
Schläger, *ty.*, huggare, studentsabel.
Schmalka'ldiska artiklarna, en av lutherska kyrkans bekännelseskrifter, uppkallad efter den tyska staden *Schmalkalden*. Jfr *Konkordieboken*.
Schmo'llis (antagligen av *lat. sis mo'llis*, var mig huld, bevågen!), tyskt studenttillrop, som betyder "skål". Förekommer särskilt vid brorskål, varvid svaras *fidu'cit* (av *lat. fidu'cia sit*, lita på mig).
Schna'derhüpfel, *tonk.*, improviserad dansvisa hos tyska och österrikiska alpbor.
Schne'ller, *ty.*, *tonk.* = *Pralldrill* (se d. o.).
Schne'llklops, *ty.*, *kokk.*, maträtt, bestående av en skiva stekt oxkött med överhälld gräddsås.
Schni'tzel, *ty.*, avskuret l. avklippt stycke, bit; papperslapp, tyglapp; kotlett. — **Schnitzeljakt** l. **Sni'tseljakt**, *jaktt.*, en jaktlek, varvid en av ryttarna, "räven", under sin flykt för de övriga, "hundarna", märker sin väg genom att kasta efter sig papperslappar.
Schock, annan form för *chock*.
Schoddy, se *Shoddy*.
Schœ'nus, *bot.*, ag, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Cypera'ceæ*.
Schofar, *tonk.*, judiskt blåsinstrument, bestående av ett rakt l. något böjt vädurshorn.
Scho'fel (*l.* sjå'ffel, av *hebr. schåfål*, låg, ringa), dålig, värdelös, oduglig. — **Scho'fel** (*l.* sjå'fel), dåliga varor, utskott.
Schofe't, *pl.* **Schofeti'm**, *hebr.*, domare.
Schoho, se *Saho*.
Scho'la, *lat.* (av *gr. schole'*, ledighet, d. v. s. från kroppslig sysselsättning. alltså tid till andlig sådan), var hos grekerna först beteckning för lärd sysselsättning, sedan för platsen där denna bedrevs. Härur framgår betydelsen skola. — **Scho'læ mona'sticæ**, *lat.*, klosterskolor.
Schola'ris, *pl.* **Schola'res**, *lat.*, (av *scho'la*, *gr. schole'*, skola), skolgosse. — **Schola'sticus**, *lat.*, lärjunge, lärare; skolastiker. — **Scholia'st**, författare av *scholier* (se följ. ord).
Scho'lion, *pl.* **Scho'lier**, benämning på de förklarande anmärkningar, med vilka de gamla grammatikerna försågo de fornklassiska författarnas skrifter.
Schoni't, *geol.*, taktiter (se d. o.) från Skåne.
School, *eng.* (*l.* skol), skola. — **School board**, *eng.* (*l.* -båd), skolstyrelse.
Schoopise'ring, metod för förzinkning.
Schoppen, sydtyskt och schweiziskt mått för våta varor = 0,5 l.
Scho'ttisch, *ty.*, skotsk; *dansk.*, ett slags runddans, lik polka.
Schoutbynacht, *holl.* (*l.* skautbajna'kt; eg. uppsyningsman om natten), *sjöv.*, konteramiral (så även i Sverige till 1771).
Schreibersi't l. **Rhabdi't**, *miner.*, fosforhaltigt järn- och nickelmineral, funnet i meteorjärn.
Schri, *ind. myt.*, annat namn på *Lakshmi* (se d. o.).
Schrotblatt, *ty.* (*l.* sjrå'-), ett slags metallgravyr, ett mellanting mellan träsnitt och kopparstick, från slutet av 1400-t
Schro'thska kuren, *med.*, en dietkur.
Schu-King = *Chou-King* (se d. o.).
Schulcha'n aru'k, *hebr.*, eg. dukat bord, judisk ritualkodex från mitten av 1500-t.
Schu'li, negerstam kring övre Nilen.
Schumannplåtar, *fotogr.*, bromsilverplåtar med ytterst ringa gelatinhalt, för fotogra-

fering av spektrum, spec. dess ultravioletta område.

Schumbali'no, afrikansk benämning på batater.

Schundlitteratur, *ty.* (*l.* sjo'nt-), smutslitteratur.

Schupo, se *Sipo.*

Schurbe, *arab.,* sorbet.

Schutzstaffel, *ty.,* se *SA.*

Schwa'bachstil, *boktr.,* en rundad frakturstil.

Schwabenspiegel (*l.* -sjpi'-), "schwabernas spegel", tysk rättsuppteckning (troligen från 1275), som fick normerande betydelse för sydtysk rätt.

Schwa'ber, inv. i *Schwaben* (s. delen av Würtemberg och Baden). — **Schwa'bisk,** som har avseende på Schwaben. — **Schwabiska diktarskolan,** förr namn på 1200-t:s *minnesångare* (se *Minnesang* och *Minnesänger*), vilka ofta diktade på schwabisk dialekt; en av den tyske skalden *Uhland* i början av 1800-t. i Schwaben grundad skaldeskola. — **Schwabiska kejsare,** tyska kejsare av huset Hohenstaufen.

Schwamm drüber!, *ty.,* "svampen på", citat ur operetten "Tiggarstudenten", betecknande den mänskliga benägenheten att överskyla besvärande omständigheter.

Schwank, se *Fars.*

Schwarzföhre, *ty., bot.,* se *Pinus.*

Schvat = *Sjebat* (se d. o.).

Schwede, *ty.,* svensk. — **Alter Schwede,** eg. gamle svensk; gamle gosse, herderspascha (betydelsen härrör därav, att kurfursten Fredrik Wilhelm av Brandenburg gärna tog uttjänta svenska soldater i sin tjänst som underofficerare).

Schweinfurtgrönt, *tekn.,* en vacker men giftig grön färg, som består av ett dubbelsalt mellan kupriarsenit och kupriacetat. Får som arsenikhaltigt ej användas som färg. Brukas till besprutning av larvangripna träd och buskar. Går i handeln under ett stort antal namn, av vilka det vanligaste torde vara *Kejsargrönt.*

Schwe'izerflöjt, *tonk.,* tvärflöjt; även en i orgelverk bruklig stämma av metall. — **Schweizergardet,** se *Cent suisses.* — **Schweizergrönt** = *Schweinfurtgrönt* (se d. o.). — **Schweizerost,** en urspr. i Schweiz tillverkad hel- l. halvfet ost. — **Schweizerstämpel,** poststämpel med års- och datumsiffror samt vanligen även timme på dygnet l. d. å vridbara skivor. — **Schweizerte,** ett i Alptrakterna brukat medel mot bröstlidande, fås av örten *Calami'ntha alpi'na,* tillhörande fam. *Labia'tæ.* — **Schweizeri',** kafé, där även spirituosa serveras.

Schweitzers reage'ns (*l.* sjva'jt-), *kem.,* lösning av kopparhydroxid i ammoniak, lösningsmedel för cellulosa.

Schwe'lkohle, *ty.* (*l.* -kå'le, av *schwelen,* brinna utan låga), ljusa, bituminösa brunkol, som utgöra ett viktigt råmaterial för framställning av paraffin och oljor. — **Schwe'lereien** (*l.* -ra'jen), fabriker för destillation av schwelkohle.

Schwe'ningerkuren, *med.,* en av den tyske läkaren *Oertel* (*l.* ö'r-) uppfunnen kur mot fetma.

Schwerspath, *ty.,* tungspat (se d. o.).

Schvung (*ty. Schwung*), eg. svängning; lyftning, eld, kraft, hänförelse, fart, kläm. Jfr *Verv.*

Schwy'zer-ras, stor brun alpnötboskap.

Schwänke, *pl.* av **Schwank,** plattyska skämtsägner.

Schüttgelb (*l.* -gällp), höggul lackfärg, som erhålles genom att koka gula växtfärgstoffer med alun och därefter tillsätta krita.

Schä'ferhatt (av *ty. Schäfer,* herde), ett slags bredskyggig sommarhatt, lik herdarnas i Sydeuropas bergländer.

Schäferi' (av *ty. Schaf,* får), större fårhjord och fårstall; fåravelsgård.

Schäkta (*hebr. schachât*), slakta kreatur i överensstämmelse med den mosaiska lagens föreskrifter, d. v. s. genom att avskära luftstrupen. — **Schäktning,** slakt enl. judisk metod.

Schäs (av *fr. chaise,* stol), ett ensitsigt, tvåhjuligt enbetsåkdon; senare även mindre fyrhjulig parvagn.

Schäslo'ng, se *Chaise-longue.*

Schö'ffen, *ty.,* se under *Echevin.*

Schö'ne Seele, *ty.* (*l.* - se'le), "sköna själar", av *Goethe* (i anledning till det liktydiga "belle âme" i Rousseaus La nouvelle Héloïse) präglat uttryck, använt som beteckning dels för en vek, känslig, ofta mystiskt religiös personlighet, dels för en person, som söker forma sitt liv estetiskt, till ett harmoniskt "konstverk".

Schö'ngeist, *ty.* (*l.* -gajst), skönande, person, som vill lysa med vittra och konstnärliga intressen.

Schöni't, *miner.,* kaliummagnesiumsulfat, förekommer i naturen och tillverkas fabriksmässigt. Användes som gödselmedel och till framställning av kaliumsulfat.

Schörl, dets. som *Turmalin* (se d. o.).

Sciado'pitys (*l.* sji-), *bot.,* japanskt barrträdssläkte. — **S. verticilla'ta,** parasollgran, fjädergran, odlas ofta som prydnadsträd men kräver milt klimat.

Sciæ'na, *zool.,* havsgössläktet.

Sci'bile, *lat.* (av *sci're,* veta), vad man kan inse l. veta. — **In o'mni sci'bili,** i allt vetande, i alla vetenskaper.

Science, *fr.* (*l.* si'angs; *lat. scie'ntia*), vetenskap; kunskap, insikt.

Scie'ntia, *lat.* (uttalas vanligen sji-, men torde i latinet ha uttalats med hårt k), vetande, vetenskap. — **Scientifi'k,** vetenskaplig. — **Scienti'sm, Scienti'ster,** ofta

benämning på *Christian science* (se d. o.) och dess anhängare.

Scie'ntia et vi'rtus sudo're para'tur, *lat. ordspr.*, kunskaper och själsstyrka vinnas icke utan möda.

Scie'ntia ni'hil a'liud est quam verita'tis ima'go, *lat.*, vetenskapen är intet annat än en avbild av verkligheten.

Scifari'n (av *fr. scie*, såg, och *farine*, mjöl), *tekn.*, en till ornamenter o. a. lyxföremål använd massa, som består av sågspån, stärkelsemjöl, lim l. gelatin m. m.

Scil., förk. för *lat. scilicet* (se d. o.).

Scilicet, *lat.* (*l.* sji'-), nämligen, underförstått.

Scilla, *lat.* (*l.* sji'lla), *bot.*, ett till fam. *Lilia'ceæ* hörande örtsläkte med lökstam. — **S. amœ'na,** *bot.*, blåstjärna, odlas som prydnadsväxt jämte andra arter, t. ex. **S. bifo'lia, S. ita'lica, S. sibi'rica.** — **S. mariti'ma,** sjölöken, som växer i Sydeuropa, innehåller ett bittert, hartslikt, för hjärtat giftigt ämne, *scillain.*

Scillai'n, *kem.*, se *Scilla.*

Scincus (*l.* sji'n-), *zool.*, s k i n k s l ä k t e t, ett ödlesläkte i Asiens och Afrikas öknar. Hanen av en art, "skinkmarin" l. "stinkmarin", har sedan forntiden haft medicinsk användning och varit föremål för mycken övertro.

Scintille'ra (av *gr. scinti'lla*, gnista), blixtra, gnistra, tindra. — **Scintillatio'n** (*lat. scintilla'tio*), blixtrande, gnistrande, tindrande (särskilt fixstjärnornas); *fys.*, den med mikroskop iakttagbara ljusblixt, som uppträder, då en α-partikel (se *Radium*) l. annan hastig partikel träffar en fluorescerande platta. — **Scintillome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *astr.*, apparat för undersökning av fixstjärnornas scintillation.

Sciolto, *ital.* (*l.* sjå'ltå), *tonk.*, fritt, obundet, med lätt föredrag.

Sci'olus, *lat.* (av *sci're*, veta), person, som tror sig veta allt; näsvis människa.

Scio'ptikon, se *Skioptikon.*

Sci'pio, binamn till en gren av den patriciska familjen *Cornelius* i det gamla Rom.

Sci're tu'um ni'hil est, ni'si te sci're hoc sci'at a'lter, *lat.*, "vad kan det gagna du vet, när ej någon vet, att du vet det".

Sci're vo'lunt o'mnes, merce'dem so'lvere ne'mo, *lat.*, "veta det vill envar; omaka sig därför vill ingen". (*Juvenalis.*)

Sciri, forngermanskt folk.

Sciro'cco (*l.* sji-), se *Sirocko.*

Sci'rpeæ l. **Scirpoi'deæ,** *bot.*, vassväxter, en underfamilj av fam. *Cypera'ceæ.*

Sci'rpus, *bot.*, ag, säv, vass, artrikt svenskt kärr- och vattenväxtsläkte tillhörande fam. *Cypera'ceæ.* — **S. acicula'ris,** nålsäv, allmän strandväxt. — **S. lacu'stris,** kolvass, säv, allmän i vatten, användes till mattor o. d.; de unga skotten ätliga. — **S. mari'timus,** havssäv. — **S. palu'stris,** knappsäv. — **S. silva'ticus,** skogssäv. — **S. graci'lis** m. fl. utländska arter odlas som dekorationsväxter.

Scirrho'ma, se under följ. ord.

Sci'rrhus (*gr. ski'rrhos*), *med.*, hård kräftsvulst. — **Scirrho'ma,** kräftartad svulst. — **Scirrhö's,** som angår scirrhus.

Scissa'lier (*mlat. scissi'liæ*, av *lat. sci'ndere*, skära, klyva), *pl.*, mynt, som vid präglingen fått en spricka l. något annat fel. — **Scissi'bel,** delbar, som kan klyvas. — **Scissio'n** (*lat. sci'ssio*), klyvning, splittring, skilsmässa. — **Scissu'r** (*lat. scissu'ra*), spricka, rämna; *med.*, insnitt.

Sciu'ridæ, *zool.*, gnagarefamiljen E k o r r - d j u r. Se *Sciurus* och *Sciuropterus.*

Sciuroi'des, *bot.*, liknande en ekorre(-svans).

Sciuro'pterus ru'ssicus, *zool.*, flygande ekorren, finnes i Sibirien, Ryssland och Finland.

Sciu'rus vulga'ris, *zool.*, ekorren.

Sclera l. **Sclero'tica,** *anat.*, senhinnan, hårda ögonhinnan.

Sclera'nthus, *bot.*, knavel, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **S. a'nnuus,** tandknavel, grönknavel. — **S. pere'nnis,** vitknavel.

Scle'rema, *med.*, se *Sklerodermi.*

Sclerode'rma (av *gr. sklero's*, hård, och *de'rma*, hud), *bot.*, svampsläkte bland gasteromyceterna. — **S. vulga're,** rottryffel, förekommer i s. Sverige och förväxlas ofta med äkta tryffel men är giftig.

Sclerode'rmia, *med.*, se *Sklerodermi.*

Sclerophy'lla, *bot.*, med fasta blad.

Sclero'poa ri'gida (syn. *Poa r.*), *bot.*, styvgröe.

Sclero'tica, se *Sclera.*

Scleroti'nia, *bot.*, ett släkte bägarsvampar, varav många arter parasitera på kulturväxter. — **S. cinere'a,** stenfruktmögel. — **S. fructige'na,** kärnfruktmögel. — **S. fuckelia'na,** stjälkmögel. — **S. libertia'na,** rotfruktsröta. — **S. trifolio'rum,** klöverröta.

Sclerotio'phila, *bot.*, växande på *Sclero'tier.*

Sclero'tium, *bot.*, se *Sklerotium.*

Sco'lex, *med.*, benämning på binnikemaskens huvud, sedan det befriats från den för blåsmaskstadiet utmärkande blåsan.

Scolio'sis, se *Skolios.*

Scoli'thus, *geol.*, krypspår efter maskar på skiktytor av vissa sandstenar; utfyllda maskrör l. luftrör i sandsten.

Scolo'chloa festuca'cea, *bot.*, vassvingel, ett mindre vanligt svenskt strandgräs.

Scolopa'cidæ, *zool.*, vadarfamiljen S n ä p p - f å g l a r.

Scolopa'cinæ, *zool.*, beckasinfåglar.

Sco'lopax rustico'la, *zool.*, morkullan.

Scolope'ndrium vulga're, *bot.*, hjorttunga, en sällsynt gotländsk ormbunke.

Sco'lymus hispa'nicus, *bot.*, guldtistel, gullrot, medelhavsväxt av fam. *Compo'sitæ,* odlad för sina ätliga rötters skull.

Scoly'tidæ, Scoly'tus, *zool.*, barkborrar.
Sco'mber sco'mbrus, *zool.*, makrill.
Scombreso'cidæ, *zool.*, se *Makrillgäddor.* — **Sco'mbresox,** makrillgäddan.
Sco'mbridæ, *zool.*, makrillfiskar.
Scones, *eng.* (*l.* skå'ons), ett slags tebröd av vete-(grahams-)deg.
Sco'nto, *ital.* = *Diskont* (se d. o.).
Sco'ntro, *ital.*, *handelst.*, uppgörande av ömsesidiga fordringar och förbindelser, varvid blott öveskottet på ena l. andra sidan betalas kontant; vidräkning; tiden mellan två skontreringsdagar. Jfr *Reskontra.*
Scop (*l.* skåp), *forneng.*, skald, sångare, recitator.
Scopa'rius, *lat.* (av *sco'pæ*, kvast), *bot.*, kvastlik.
Scopolami'n, *kem.*, alkaloid i *Datura stramonium* (se d. o.).
Scopo'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Solana'ceæ.* — **S. carnio'lica,** förekommer i ö. Europa. Dess rötter ha medicinsk användning.
Scopomorfi'n, *med.*, lösning av scopolamin och morfin.
Scopulo'rum, *lat.* (av *sco'pulus*, klippa), *bot.*, på klippor.
Scorbu'tus, *lat.*, *med.*, skörbjugg, en sjukdom, som framkallas av vitaminbrist i födan. — **Scorbu'tisk,** som angår skörbjugg.
Scorda'to, *ital.*, *tonk.*, förstämd (t. ex. förstämda pukor). — **Scordatu'ra,** förstämning, stämning, som avviker från den vanliga.
Score, *eng.* (*l.* skår), *tonk.*, partitur.
Scorodo'nius, *bot.*, med lukt av lök.
Scorodo'sma foetidum (*l.* - fe't-), se *Dyvelsträck.*
Scorpæ'na, *zool.*, drakfiskar.
Sco'rpio, *astr.*, stjärnbilden Skorpionen.
Scorpio'ides, *bot.*, skorpionlik.
Sco'rso, *ital.*, *handelst.* = *Passato* (se d. o.); även förfallotid för en växel.
Sco'rteus, *lat.*, *bot.*, läderartad, skinn-.
Sco'rtum, *lat.*, sköka.
Sco'rza Ro'sso, *ital.*, ”rödbark”, italienskt namn på barken av *Aleppotallen* (*Pi'nus halepe'nsis*), som innehåller 20—25 % av ett mörkrött garvämne. Kallas i Ryssland *Befko.*
Scorzone'ra, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **S. hispa'nica,** svartrot, odlad för de ätliga rötterna. Stundom förvildad. — **S. hu'milis,** kornfibla, svinrot. Ofta ymnig på gräsmark, hedar o. d.
Scotch ale, *eng.*, skotskt öl, se *Ale.*
Sco'tica, *lat.*, *bot.*, skotsk.
Scoti'ster, anhängare av den lära, som framställdes av den till franciskanorden hörande skolastiske filosofen *Duns Scotus* (d. 1308).
Scotland Yard, *eng.* (*l.* skå'ttlend jad), ”Skottlandgården”, populärt namn på Londonpolisens huvudstation.
Scott's code, *eng.* (*l.* skåtts kåd), *handelst.*, en nyckel till chiffertelegram.
Scotts koppling, *elektrotekn.*, anordning att med hjälp av två enfastransformatorer överföra växelström från trefas till tvåfas l. tvärtom.
Sco'tus, *lat.*, ”skotten”.
Scout, *eng.* (*l.* ska'ot), spejare, kunskapare. — **Boy scout** (*l.* båj -), **Girl scout** (*l.* göl -), gosse l. flicka, som deltar i scoutrörelsen. — **Scoutrörelsen,** rörelse, grundad av R. Baden-Powell, som vill fostra ungdomen till ordhålliga, sanningsälskande och plikttrogna individer, m. a. o. dana karaktärer och skapa goda medborgare.
Scr., förk. för *lat. scri'psit,* har skrivit.
Scrap, *eng.* (*l.* skräpp), stycke, bit; papperslapp; tidningsurklipp. — **Scrapbook** (*l.* -book), bok, där tidningsurklipp uppklistras.
Scratch, *eng.* (*l.* skrätsj), *sportt.*, startlinje. — **Scratchman,** tävlande, som i en handikaptävlan startar utan försprång. Han säges ”starta scratch”. — **Scratchtävlan,** tävlan utan handikap, d. v. s. då alla tävlande starta scratch.
Scri'ba, *lat.* (av *scri'bere*, skriva), skrivare, sekreterare. — **Scri'bere scribe'ndo, dice'ndo di'cere di'sces,** det fordras övning till allt. — **Scri'nium,** skåp, kista, skrin; dokumentskåp; byrå inom det senromerska kejserliga kansliet. — **Scrips** = *Interimskvitto* (se d. o.). — **Scri'pta,** se *Scriptum; bot.*, skriftlik. — **Scripta ma'nent,** det skrivna kvarstår, d. v. s. är mera bindande är muntligt avtal. — **Scri'ptio per no'tas,** chifferskrift. — **Scri'ptor,** *pl.* **Scripto'res,** författare (i synnerhet från äldre tid). — **Scriptores græ'ci,** grekiska författare. — **S. histo'riæ augu'stæ,** författarna av de romerska kejsarnas historia. — **S. lati'ni,** latinska författare. — **S. re'i ru'stice,** lantbruksförfattare. — **S. re'rum svecica'rum (danica'rum) me'dii æ'vi,** författare i Sveriges (Danmarks) historia under medeltiden, namn på ett svenskt (danskt) samlingsverk. — **Scri'ptum,** *pl.* **Scri'pta,** skrift, skriftlig uppsats, bok. — **Scriptu'ra,** skrift. — **Scriptura Sa'cra,** se *Sacra Scriptura.* — **Scripturi'st,** skriftforskare, skriftlärd; person, som förkastar de trossatser, vilka icke stå i bibeln.
Scrobicula'tus, *bot.*, smågropig.
Scrobi'culus co'rdis, *anat.*, maggropen.
Scrophula'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* I Sverige fyra arter, varav tre sällsynta. — **S. nodo'sa,** flenört, krona brun, illaluktande. Tämligen allmän i lundar o. s. v.
Scrophularia'ceæ, *bot.*, lejongapsväxter (syn. *Personatæ*), växtfamilj av ordn. *Labiatiflo'ræ.* Omkring 2,000 arter kända, mest

i varma tempererade zonen och tropiska bergstrakter. I Sverige inemot ett tjugutal släkten. Underfamiljer: *Anti'rrhi'neæ, Rhina'ntheæ* och *Verba'sceæ.*

Scrophulode'rma, *med.*, hudtuberkulos hos skrofulösa. — **Scrophulo'sis,** *med.*, skrofler.

Scrota'l, *anat.*, som avser pungsäcken.

Scrotoce'le, se under följ. ord.

Scro'tum, *lat.*, pung; *anat.*, pungen, den hudpåse, i vilken testiklarna ligga. — **Scrotoce'le,** *med.*, pungbråck.

Scrub, *eng.* (*l.* skröbb), australisk vegetationstyp bestående av xerofila buskar.

Scrubber, *eng.* (*l.* skrö'bber), en apparat till renande av lysgas.

Scruple, *eng.* (*l.* skropl, av *lat. scru'pulus,* liten sten), engelsk viktsenhet = 0,59 gr.

Scrupo'sa, *bot.*, skrovlig.

Scrutin, *fr.* (*l.* skrytä'ng), omröstning, val. — **S. d'arrondissement** (*l.* - darrångdissöma'ng), arrondissementsval. — **S. de liste** (*l.* - dö list), listval.

Scruti'nium, *lat.* (av *scruta'ri,* utforska), den undersökning (ang. kompetens och skicklighet), som föregår utnämning till ett ämbete l. följer på avläggandet av de för en examen erforderliga prestanda (se *Prestandum* [under *Prestera*]); omröstning.

Sct., förk. för *sankt.*

Scu'do, *pl.* **Scu'di,** förr ett italienskt silvermynt av växlande värde (från 3,62 kr. till 3,87 kr.).

Sculling, *eng.* (*l.* ska'lling), *sportt.*, enmansrodd.

Sculps., förk. för *lat. sculpsit* (se d. o.).

Scu'lpsit, *lat.*, har stuckit l. graverat (anbringas på kopparstick och bildhuggeriarbeten efter konstnärens namn).

Scu'lptor, *astr.*, stjärnbilden Bildhuggarverkstaden på s. hemisfären.

Scu'lptor re'gius, *lat.*, kunglig kopparstickare.

Scu'rra, *lat.*, urspr. sprätt; skämtare, upptågsmakare. — **Scurri'lia,** *pl.*, lättfärdigt skämt; grova narrstreck.

Scuta'lus, *bot.*, med sköldar. — **Scutella'ta,** *bot.*, med små sköldar. Jfr *Scutum.*

Scutcher (*l.* ska'ttsjör) l. **Scutching machine,** *eng.*, fällrens, maskin för finrensning och finuppluckring av bomull.

Scutella'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* Två svenska arter. Ett flertal utländska odlade. — **S. galericula'ta,** frossört, allmän strandväxt. — **S. hastifo'lia,** toppfrossört.

Scu'tifer, *mlat.*, eg. sköldbärare; vapendragare, väpnare.

Scu'tum, *lat.*, sköld.

Scu'tum Sobiesii, *astr.*, se *Sobieskis sköld.*

Scy'bala (*gr. sky'balon*), *med.*, hårdnade exkrementer i tarmkanalen.

Scylla, *astr.*, en av småplaneterna. Se även *Skylla.*

Scylli'idæ, *zool.*, rödhajar.

Scylli't, *kem.*, ett sockerartat ämne, som framställes ur vissa fiskarters njurar.

Scymno'l, *kem.*, kväve- och svavelfritt ämne, som i förening med svavelsyra utgör en av hajarnas gallsyror.

Scy'mnus, *zool.*, se *Håkäringen.*

Scythia, *lat.* (*l.* sjy-), Skytien. Jfr *Skyter.*

Scytone'ma, *bot.*, falsk förgrening.

s. d., förk. för *samma dag,* och för *lat. si'ne da'to,* utan datum.

S. D., förk. för *lat. salutem dicit,* se *S. P. D.*

S. Dak., förk. för nordamerikanska staten *South Dakota* (Syd-Dakota).

S. de C., förk. för *Sœur de Charité* (se d. o.).

Sdegna'nte l. **Sdegno'so,** *ital.* (*l.* sdenj-), *tonk.*, ovilligt, trotsigt.

S. D. G., förk. för *lat. Soli Deo Gloria,* Gud allena vare äran.

S. D. N., förk. för *fr. Société des Nations,* Nationernas förbund.

Sdrucciolo, *ital.* (*l.* sdru'ttjålå), halkande, glidande. — **Sdrucciola'ndo,** *tonk.*, glidande. — **Ri'me sdruccio'le,** *metr.*, glidande (trestavigt) rim.

Se, *kem.*, atomtecken för *Selen.*

S. E., internationell förk. för sydöst (*eng. south east*).

Sea-gipsies, *eng.* (*l.* si'-dji'ppsis), havszigenare, en malajstam.

Sea island cotton, *eng.* (*l.* si a'jländ kåttn), utmärkt bomull från kusterna av Georgia och Sydkarolina.

Seal oil, *eng.* (*l.* sil ojl), sältran.

Sealskin, *eng.* (*l.* si'lskinn), "sälskinn", sammetsartad vävnad av skinnliknande utseende.

Séance, *fr.*, se *Seans.*

Seans (*l.* sea'ngs), sittning, sammanträde, sammankomst; föreställning.

Seapoys l. **Sepoys,** *eng.* (*l.* si'påjs), se *Sipahi.*

Seb, *egypt. myt.*, jordens gud.

Seba'ceus, *lat.*, talgig.

Sebaci'nsyra, Sebacy'lsyra l. **Deka'ndisyra,** *kem.*, ett slags fettsyra. Användes till framställning av **Sebaci'nsyreety'lester,** som ingår i en del fruktetrar, särskilt meloneter.

Seba'dius, se *Sabazios.*

Seba'ldus, Nürnbergs skyddshelgon, dyrkad redan på 1000-t.

Se'baot, en bestämning till gudsnamnet Jahve med betydelse "härskaror". Jahve Sebaot betyder alltså "härskarornas Jahve" och betecknar Jahve som stridens gud, sitt folks försvarare och hämnare.

Sebapti'ster (av *lat. se,* sig, och *gr. bapti'zein,* döpa), *pl.*, självdöpare, ett slags anabaptister (se *Anabaptist*).

Seba'stes, *zool.*, kungsfisksläktet.

Seba'stian, mansnamn (av *gr. sebasto's,* som bör äras, högaktas), den ärevördige. Buret av ett katolskt helgon, skytteföreningars skyddspatron samt avvärjare av smittsamma sjukdomar.

Sebasti'n l. **Sebastinkrut**, ett av nitroglycerin, natronsalpeter och träkol bestående sprängämne.

Sebazios = *Sabazios* (se d. o.).

Sebede'us, judiskt mansnamn, buret av apostlarna Jakob och Johannes.

Sebek, *egypt. myt.*, en solgud, åt vilken krokodilen var helgad.

Se'bezi, *turk.* (av *pers. dschebeh*, pansar), *pl.*, tungt beväpnat turkiskt rytteri.

Sebi'l, *arab.*, eg. väg; frivillig gåva för välgörande l. allmännyttigt ändamål.

Seborré l. **Seborrhœ'a**, (av *lat. se'bum*, talg, och *gr. rhoe'*, flytning), *med.*, abnorm avsöndring från hudens tagkörtlar.

Se'bra, se *Zebran.*

Sebraträ, se *Zebraträ.*

Se'bu, se *Zebun.*

Se'bulon, hebreiskt mansnamn, nybyggare. Buret av en son till patriarken Jakob samt av den efter honom uppkallade israelitiska stammen.

Se'bum, *med.*, en från hudens talgkörtlar avsöndrad, fet vätska. — **S. cervi'num** l. **S. hirci'num**, hjorttalg. — **S. ovi'llum**, fårtalg.

S. e. c., förk. för *lat. sa'lvo erro're ca'lculi*, med förbehåll av räknefel.

sec., *mat.*, förk. för *sekant.*

Secacori'n, *med.*, ett preparat ur mjöldryga.

Seca'le cerea'le, *bot.*, råg.

Seca'le cornu'tum, *farm.*, mjölöka, mjöldryga, mellersta utvecklingsstadiet hos parasitsvampen *Cla'viceps purpu'rea*, som oftast utvecklas på råg. Mjöldrygans huvudbeståndsdelar äro *ergotinsyra, kornutin* och *sfacelotoxin* (se d. o.).

Secateur, *fr.* (*l.* sekatö'r), trädgårdssax; apparat för krossning av stenar i blåsan.

Se'cco, *ital.* (*fr. sec.*, *lat. si'ccus*), torr; *tonk.*, hårt anslag. — **Al secco** l. **Se'ckomåleri**, *målark.*, målning på torr kalkgrund med tempera- l. vattenfärger. — **Seccorecitativ**, se *Recitativo secco* (under *Recitera*). — **Vi'no secco**, torrt vin.

Seceders, *eng.* (*l.* sisi'dörs), *pl.*, eg. utträdare; en i Skottland av predikanten *Erskine* stiftad sekt, som 1733 skilde sig från den härskande presbyterianska kyrkan.

Secenti'smo, *ital.* (*l.* setjen-; av *secento*, sex hundra, 1600-t.), en i 16:e, 17:e och 18:e årh. inom italienska litteraturen rådande, konstlad och bombastisk smakriktning. — **Secenti'st**, författare, som hör till secentismo.

Secerne'ra (*lat. sece'rnere*), avsöndra, avskilja, avlägsna.

Sece'ssio, *lat.*, utträde, *hist.*, de romerska plebejernas utvandringar till Heliga berget.

Secessio'n (*lat. sece'ssio*), skilsmässa, avsöndring; en fraktions utträdande ur ett parti; en konstnärlig riktning, som söker göra sig gällande genom elitprestationer, smärre utställningar med endast utvalda konstverk o. s. v. — **Secessioni'ster**, benämning på fraktioner, som utträtt ur ett parti, särskilt på Nordamerikas sydstater, då de 1861 proklamerade sitt utträde ur unionen med nordstaterna; konstnärligt vänsterparti. — **Secessionskriget**, nordamerikanska inbördeskriget. — **Secessions-Ueberbrett'l**, avsöndrad, utbruten, utvald *Ueberbrett'l* (se d. o.).

Sechet, *egypt. myt.*, en gudinna, som föreställer solens förödande kraft.

Se'chium edu'le, Sechiumstärkelse, se *Arrowrotstärkelse.*

Se'chsundse'chzig, *ty.*, sextiosex; *spelt.*, ett slags kortspel, som spelas av två personer.

Se'ckomåleri, se under *Secco.*

Seclu'sio pupi'llæ, *med.*, ringformad sammanväxning av iris.

Secohm, *fys.*, *Henry* (se d. o.).

Secolo, Il (*l.* ill se'kålå), ”Århundradet”, italiensk tidning i Milano, grundad 1866, förr radikal och franskvänlig, nu fascistisk.

Seconda volta, *ital.* (*l.* sekå'nda vå'lta), *tonk.*, de takter, som vid repris skola spelas andra gången och leda över till fortsättningen.

Second-hand books, *eng.* (*l.* se'knd händ boks), ”andrahandsböcker”, antikvariska böcker.

Seco'ndo, *ital.*, *tonk.*, den andra, t. ex. *violino secondo*, andra violinen, basen i fyrhändiga pianostycken.

Second sight = *Deuteroskopi* (se d. o.).

Secreta'rius, *lat.*, sekreterare.

Secretary of state, *eng.* (*l.* se'krötörri åv stäjt), ”statssekreterare”, benämning av några av engelska regeringens främsta ministrar; i Nordamerika utrikesministern.

Secreti'n, *kem.*, en hormon, som bildas i tolvfingertarmen.

Se'ctio, *lat.* (av *seca're*, skära), snitt. — **S. a'lta**, *med.*, stensnitt, operation, som vidtages för bortskaffande av blåssten. — **S. a'urea**, *mat.*, gyllene snittet (se d. o.). — **S. cæsa'rea**, kejsarsnitt, en operation, som företages vid vissa svåra förlossningar. — **S. lega'lis**, rättsmedicinsk liköppning.

Sect, dets. som *Sekt*, sött, starkt vin.

Secula'ris, ett svenskt läskevatten.

Secu'nda, se *Secundus* och *Sekunda; bot.*, ensidig.

Secu'ndo, *lat.*, i andra rummet, för det andra. Jfr *Primo.*

Secu'ndum a'rtem, *lat.*, enl. konstens regler.

Secu'ndus, *fem.* **Secu'nda**, *neutr.* **Secu'ndum**, *lat.*, den andre.

Securida'ca, *bot.*, växtsläkte av fam. *Polygala'ceæ*. Fibrerna av vissa arter användas till tåg och rep. Fröna ge olja.

Secu'ritas, *lat.*, säkerhet, *rom. myt.*, romersk gudinna, vakande över statens trygghet och de dödas ro i graven.

Secu'tor, *lat.*, ”förföljare”, ett slags gladiatorer.

Seda'lkyrka (av *lat. sede're,* sitta), katedral, domkyrka.

Sedan (*l.* seda'ng) l. **Sedankarosseri',** bilkarosseri med fyra dörrar och förarplatsen ej avskild från de övriga. Liknande typ med två dörrar kallas *coach* (*l.* kå'otsj).

Sedansvart (*l.* seda'ng-), vacker svart ullfärg.

Seda'ntia l. **Sedati'va,** *lat.* (av *seda're,* stilla, lugna), *pl., med.,* lugnande, rogivande läkemedel. — **Sedati'v,** lugnande, smärtstillande. — **Sedativsalt,** *kem.,* borsyra (se d. o.).

Sedati'n, dets. som *antipyrin* (se d. o.).

Sedebild, *konst.,* dets. som genremålning.

Sedeki'a l. **Sidki'a,** judiskt mansnamn, buret av Juda rikes siste konung.

Se'del (*ital. se'dula, lat. sche'dula,* av *gr. schi'zein,* klyva, frånriva), lösrivet stycke, pappersblad; bankassignation. — **Sedelbank,** bank, som mot insatt säkerhet utställer oförräntliga invisningar (sedlar), vilka kursera i st. f. klingande mynt. — **Sedelstock,** totala beloppet av en sedelbanks utelöpande sedlar.

Sedemålning, *konstt.,* dets. som genremålning.

Sede'ntia, *lat.* (av *se'des,* se d. o.), *pl.,* orörliga ting. — **Sedentä'r** (*lat. sedenta'rius, fr. sédentaire*), orörlig; stillasittande, hemmasittande. — **Vi'ta sedenta'ria,** stillasittande liv.

Se'des, *lat.,* säte, stol; boning, boningsort; *pl., med.,* stolgång, avföring. — **S. aposto'lica,** påvestolen. — **S. fi'xa,** fast bostad. — **S. mo'rbi,** en sjukdoms säte. — **S. vaca'nte,** under påvestolens ledighet.

Sede's (av *lat. se'decim,* sexton), bokformat, där arket är viket i sexton blad (trettiotvå sidor).

Se'dia, *ital.,* säte, stol. — **Mado'nna della sedia,** sittande madonna.

Se'dia gestato'ria, se *Sella gestatoria.*

Sedime'nt (av *lat. sede're,* sätta sig, sjunka), bottensats, fällning, avlagring. — **Sedimentä'r,** uppkommen genom fällning l. avlagring; bildad av sediment.

Sedisvaka'ns (av *lat. se'des,* säte, och *vaca're,* vara ledig), ledighet i ett biskopsämbete (inom katolska kyrkan).

Seditio'n (*lat. sedi'tio*), uppror, myteri. — **Seditiö's,** upprorisk.

Sedivaka'ns = *Sedisvakans* (se d. o.).

Se'dlitzsalt = *Seidlitzsalt* (se d. o.).

Sedobro'l, *farm.,* ett slags bromtabletter.

Seduisa'nt, se under följ. ord.

Seduktio'n (*lat. sedu'ctio*), förförelse; locklse. — **Sedu'ktor,** förförare. — **Seduisa'nt** (*fr. séduisant*), förledande, förförisk.

Se'dum, *bot.,* artrikt växtsläkte tillhörande fam. *Crassula'ceæ.* Ett tiotal inhemska arter; en mångfald utländska odlade. — **S. a'cre,** fetknopp.—**S. a'lbum,** hälleknopp. — **S. a'nglicum,** bohusknopp. — **S. a'nnuum,** småknopp. — **S. rupes'tre,** bergknopp. — **S. sexangula're** kantknopp. — **S. spu'rium,** gravfetblad. — **S. tele'phium,** kärleksört, fetblad. — **S. villo'sum,** klibbknopp. — Bland talrika införda, odlade arter må följande, ofta förvildade, anföras: **S. aizo'on** (Östasien), **S. hispa'nicum** (Alperna), **S. hy'bridum** (Sibirien). — **S. purpu'reum** är en odlad varietet av *S. telephium* med blekt violettröda blommor.

Seekers, *eng.* (*l.* si'kös), ”sökare”, namn på flera mystiskt-spiritualistiska sekter i England under 1600-t.

Seeland, *ty.* (*l.* se'-), Själland.

S. e. e. o., förk. för *lat. sa'lvo erro're et omissio'ne,* med förbehåll av felaktigheter och utelämningar.

Sefa'nja, profet i Juda rike omkr. 630 f. Kr.

Sefa'rder l. **Sefa'rdiska judar** (*hebr. sefardi'm*), judisk benämning på urspr. spanska judar. Jfr *Askenaser.*

Sefe'la', *hebr.,* lågland.

Sefer refuoth, *hebr.,* sundhetstavlor.

Seffrationskarlar, se *Separationsvakten.*

Se'fir, se *Zefyr.*

Sefi'r, Zefy'r l. **Vapeur** (*l.* -pö'r), tunna, fina, löst vävda, muslinsartade bomullsvävnader.

Sefi'rgarn l. **Berlinergarn,** ett slags fint, mjukt, löst spunnet yllegarn, som brukas till broderier m. m.

Se'fyr, se *Zefyr.*

Segela'rea, *sjöv.,* totala ytan av ett fartygs samtidigt förda segel.

Segelflygning, flygning med ett aeroplan utan motor, där alltså vindtrycket utnyttjas som enda kraftkälla.

Segelgarn, smäckert, två- l. fyrsträngat tågvirke till segelsömnad.

Segelkoj, *sjöv.,* utrymme för stuvning av seglen ombord.

Segellejdare, *sjöv.,* stag för snedsegels förande.

Segelmoment, *skeppsb.,* produkten av segelarean och de i fartygets medelplan inställda seglens gemensamma tyngdpunkts, *segelpunktens,* vinkelräta avstånd till lastvattenlinjen l. mittelordinatan.

Segelpunkt, se under *Segelmoment.*

Segelsten, se *Adamante.*

Segenskepp, se *Sejdenskepp.*

Segerdriva, *nord. myt.,* en valkyria.

Segerfader, *nord. myt.,* ett av Odens namn.

Sege'tia, *rom. myt.,* sädens gudinna. — **Se'getum,** *bot.,* växande på l. bland säd.

Seghet, *fys.,* ett materials förmåga att motstå slag, påkänningar.

Seglatio'n, segling. — **Seglationsordning,** förordning ang. farygs angörande av hamnar, deras lossning och lastning m. m.

Segmalm, *metall.,* kopparmalm, som förekommer tillsammans med trögsmälta, segflytande gångarter.

Segme'nt (av *lat. seca're*, skära), eg. avskuret stycke; *geom.*, den del av en cirkel, som inneslutes av en cirkelbåge och en cirkeln skärande rät linje (sekant); *zool.*, efter varandra belägna avdelningar av vissa djurkroppar. — **Segmente'ring**, segmentbildning.

Segnerska hjulet, ett slags vattenhjul, till grund för vars verkan ligger vattnets reaktion, då det strömmar ut.

Se'gnier, ett forngermanskt folk.

Segno, *ital.* (*l.* se'njå), *tonk.*, tecken. Jfr *Al segno* och *Dal segno*.

Segrege'ra (*lat. segrega're*), avskilja, avsöndra. — **Segregatio'n**, avsöndring, avskiljande.

Segring, *metall.* (av *ty. seigern*, sida), smältprocess, genom vilken en metall kan utsmältas ur sin malm; raffineringsprocess, varvid ren metall framställes ur råmetall; metallers benägenhet att vid stelning utskilja legeringsämnen, så att dessa bli ojämnt fördelade i godset.

Ségue, *ital.*, *tonk.*, (det) följer.

Seguidilla, *sp.* (*l.* -di'lja), spansk nationaldans i ¾ takt. Ledsagas av sång, gitarrspel och kastanjetter.

Sehra'b, rättare **Sara'b**, *arab.*, hägring.

Seicento (*l.* säjtjä'nntå) l. **Seicenti'smo**, *ital.*, eg. 600, benämning på 1600-t. i Italien, särskilt inom konst och litteratur.

Seiches, *fr.* (*l.* säsj), *meteor.*, schweizisk benämning på egendomliga förändringar i vattenhöjden i de större sjöarna. Fenomenet som framkallas av plötsliga lufttrycksförändringar, är känt även från andra sjöar, t. ex. Vättern.

Seïd, *arab.*, eg. herre; benämning på Muhammeds efterkommande.

Seid l. **Sejd**, *nord. myt.*, trolldom, merendels utövad som rituell handling.

Se'ide, *lapsk.*, avgudabild.

Seidegyps, *ty.*, trådig gips (se d. o.).

Seidel, *ty.* (av *lat. si'tula*, ämbar), förr i Österrike m. fl. länder ett rymdmått för våta varor; nu ett med handtag försett dryckeskärl av glas l. d., som brukas mest till öl.

Se'idlitzpulver, *farm.* = *Pulvis effervescens compositus* (se d. o.).

Se'idlitzsalt, ett salt (magnesiumsulfat), som fås ur bittervattenskällorna vid den böhmiska byn *Seidlitz*.

Se'idschitzsalt, *med.*, engelskt salt (se d. o.).

Seife, *ty.*, tvål.

Seignettesalt (*l.* sänjä'tt-), *med.*, vinsyrat natronkali, vilket brukas som avförande medel.

Seigneur, *fr.* (*l.* sänjö'r; av *lat. se'nior*, äldre), hög herre; förr i Frankrike benämning på de personer, som innehade ett kungligt län med därtill hörande rättigheter; brukas nu om Gud och som tilltalsord till regerande furstar. — **Grand seigneur** (*l.* grang -), förnäm herre; person, vilkens sätt att vara vittnar om rikedom och börd. — **Le Seigneur** (*l.* lö -), Herren Gud. — **Le grand seigneur** (*l.* lö grang -), storherrn, turkiske sultanen. — **Notre seigneur** (*l.* nåttr -), vår Herre (Kristus). — **Seigneurie** (*l.* -i'), herregods, en seigneurs område.

Seileno's, *gr. myt.*, se *Silen*.

Sein, *holl.* (*eng. sign*), signal, tecken. — **Seinbrev**, signalbrev. — **Seinfall**, flagglina.

Seineprefekt, se *Prefekt*.

Seisachthe'ia, *gr.*, "skuldavskakning", Solons åtgärder till avhjälpande av bondeklassens betryck (omkr. 594 f. Kr.).

Seismisk (*l.* sä'js-), som har med jordskalv l. jordbävning att göra. Se följ. ord.

Seismogra'f l. **Seismome'ter** (av *gr. seismo's*, skakning, jordbävning, och *gra'fein*, skriva l. *me'tron*, mått), instrument, som begagnas vid iakttagande av jordbävning. — **Seismogra'm**, uppteckning av en seismograf. — **Seismologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om jordbävningar. — **Seismosko'p**, dets. som seismograf.

Se'ite, *lapsk.*, avgudabild.

Se'itel = *Seidel* (se d. o.).

Sej, *zool.*, en torskart.

Sejd, se *Seid*.

Se'jdel, se *Seidel*.

Sejdenskepp l. **Segenskepp** (*holl. seydenschip* l. *seynschip*), *sjöv.*, grundgående mindre fartyg, brukliga under medeltiden och 1500-t., under Gustav Vasas tid även i Svenska flottan.

Se'jgid (*arab.*, herre), titel för ättling av Muhammed.

Se'jlare (av *ty. seil*, rep), repslagare.

Se'jmen, nedre kammaren i Polens folkrepresentation; benämning på den forna polska riksdagen. — **Sejmik**, provinslantdag i det forna Polen.

Sejnbrev, **Sejnfall**, se *Sein*.

Séjour, *fr.* (*l.* sesjo'r), sejour, sejur, vistelse, vistelseort; tidrymd, som tillbringas vid en badort, en hälsobrunn (badsejour, brunnssejour) l. d. — **Sejourne'ra**, uppehålla sig, vistas; vila över, rasta.

Se'jsa, *sjöv.*, surra tåg tillsammans, så att de icke förskjuta sig. — **Se'jsing**, kort tåg av kabelgarn.

Se'jte = *Seite* (se d. o.).

Seju'nctim, *lat.*, särskilt. — **Seju'nkt**, avskild, avsöndrad. — **Sejunktio'n**, avsöndring, avskiljande.

Seju'nctus, *bot.*, avskild.

Sejur (*l.* sesju'r), se *Séjour*.

sek., förk. för *sekund*.

Sekali'n l. **Sekali'ntoxi'n**, *kem.*, en i mjöldrygan förekommande alkaloid.

Seka'nt (av *lat. seca're*, skära), *mat.*, rät linje, som i två l. flera punkter skär en kroklinje; en trigonometrisk funktion (se *Trigonometri*).

Sekatö'r (av *lat. seca're,* skära), trädgårdssax, kvistsax.

Se'kel, hebreisk vikt- och myntenhet. Se *Sikel.*

Se'kel (*lat. sæ'culum*), århundrade; (*siclus*), hebreisk mynt- och viktenhet. — **Sekula'r, Sekula'risk** l. **Sekulä'r** (*lat. sæcula'ris*), som angår en tidrymd av hundra år, som sker l. infaller vart hundrade år, hundraårig. — **Sekularabbot,** världslig abbot. Jfr *Regulierabbot.* — **Sekularfest,** hundraårsfest. — **Sekularpräst,** katolsk präst, som ej avlagt ed för livstiden. — **Sekularsång,** sång, diktad för en hundraårsfest. — **Sekularise'ra** (*fr. séculariser,* av *sæ'culum,* i betydelsen: världen, det jordiska), förvärldsliga; förvandla ett kyrkligt område till världsligt, upphäva kloster, indraga kyrkogods. — **Sekularisatio'n** l. **Sekularise'ring,** förvärldsligande; indragning av kyrkliga besittningar. — **Sekulari'ster,** en i England av *George Holyoake* stiftad sekt, som förkastar kyrkans dogmer och anser den sedliga utvecklingen böra grundas på livets erfarenheter. — **Sekularite't,** en kyrkas l. ett klosters domsrätt i världsliga mål.

Seki'n = *Zekin* (se d. o.).

Seklude'ra (av *lat. seclu'dere*), utesluta. — **Seklusio'n,** uteslutning.

Seko'nd (av *lat. secu'ndus,* den andre), *sjöv.,* på örlogsfartyg chefens närmaste man; medhjälpare åt tävlande i boxning.

Sekre't (*lat. secre'tus*), eg. avskild, hemlig; hemligt sigill, en furstes privatsigill; *med.,* avsöndrad vätska (t. ex. magsaft). — **Sekreta utskottet,** hemliga utskottet. — **Sekretaria't,** en sekreterares befattning. — **Sekreta'rium,** rum, avsett för hemliga förhör. — **Sekretbehållare, Sekretgångar,** *biol.,* hålrum i organismers inre, i vilka sekret uppbevaras. — **Sekrete'rare** (*fr. secrétaire, lat. secreta'rius*), eg. hemlighetsskrivare; handskrivare; person, som för protokoll; titel för åtskilliga ämbetsmän. — **Sekrete'ss** (*fr. secrétesse*), hemlighetsfullhet; grannlagenhet. — **Sekreti'n,** retämne, som försätter en körtel i verksamhet. — **Sekretio'n,** avsöndring. — **Sekretionsvakuo'ler,** intercellulära blåsor, som innehålla sekret. — **Sekreti'ssimum** (av *lat. secreti'ssimum,* det hemligaste) l. **Sekreti'ssime beredningen,** ett hemligt utskott under frihetstiden. — **Sekretorga'n,** *biol.,* organ, som avsöndra sekret. — **Sekreto'risk,** som avser sekretion. — **Sekre'tum,** sekretbehållare. — **Sekretä'r** (*fr. secrétaire*), skrivbord.

Sekt (av *lat. se'cta,* anhang, av *se'qui,* följa), menings- l. trossamfund; särskilt religiöst parti, som avsöndrat sig från den rådande religionen. — **Sekte'risk,** till någon sekt hörande. — **Sekteri'sm,** sekt- l. partiväsen, sektanda. — **Sekteri'st** l. **Sekte'riker,** person som slutit sig till någon sekt.

Sekt (av *sp. vino seco,* torrt vin), ett slags starkt och sött vin, tillverkat av druvor, som fått hänga efter mognaden, tills mycket vatten dunstat av och mycket druvsocker bildat sig; stundom = *Champagne* (se d. o.).

Sekte'r, kortform för *sekreterare,* fordom använd titel.

Sekte'risk, Sekteri'st, se under *Sekt* (av *lat. se'cta*).

Sektio'n (*lat. se'ctio,* av *seca're,* skära), avskärning; avdelning, avsnitt; *mat.,* avskärningen mellan en buktig yta och ett plan; *med.,* liköppning. — **Se'ktor,** *mat.,* del av en cirkel, som inneslutes av två radier och den del av periferien, som ligger emellan dessa; *astr.,* vinkelmätningsinstrument.

Sekula'r, Sekularise'ra, Sekularite't, Sekulä'r m. fl., se under *Sekel.*

Seku'nd (av *lat. secu'ndus, -a, -um,* den andre), *astr.,* en sextiondedel av en *minut* (se d. o.); *tonk.,* den diatoniska skalans andra tonsteg (jfr *Intervall*); *fäktk.,* andra sättet att stöta. — **Sekundackord,** *tonk.,* tredje omvändningen av *septimackordet* (se d. o.). — **Sekundchef,** underchef. — **Sekundlöjtnant,** *krigsk.,* underlöjtnant. Jfr *Premierlöjtnant.* — **Sekundpendel,** en pendel, vars svängningstid är 1 sekund. — **Sekundvisare,** urvisare, som utmärker sekunder. — **Seku'nda** (nämligen *cla'ssis,* klass), andra klassen i en skola; *boktr.,* den sida av ett ark, som sist tryckes; även = *Text* (se d. o.); *handelst.,* näst bästa slaget av för utskeppning sorterade bräder (jfr *Antverp*). — **Sekundavaror,** *handelst.,* varor av mindre god kvalitet. — **Sekunda växel,** andra exemplaret av en i flera exemplar utfärdad växel. — **Sekunda'n,** lärjunge i andra klassen. — **Sekundanblomma,** *bot.,* blomma, som avslutar första biaxeln i en cymös blomställning. — **Sekunda'nt,** biträde åt en person som duellerar l. boxas, stridsvittne. — **Sekunde'ra,** hjälpa, understödja; *tonk.,* spela l. sjunga andra stämman. — **Sekundogenitu'r,** rättighet för det näst äldsta barnet i en familj att ärva vissa ägodelar. Jfr *Primogenitur.* — **Sekundä'r,** av andra rangen, som kommer i andra rummet, underordnad; efterföljande.)(Primär. — **Sekundärbana,** enklare byggd järnväg, bibana. — **Sekundärelement,** ackumulator. — **Sekundärgenerator,** förr benämning på transformator. — **Sekundärskola,** läroverk, som står mellan folkskola och universitet.

Sekure'ra (av *lat. secu'rus,* trygg), bringa i säkerhet, betrygga. — **Sekurite't** (*lat. secu'ritas*), trygghet, säkerhet.

Sekuri't, ett sprängämne.

Sekva'ner, en gallisk folkstam.

Sekve'ns (*lat. seque'ntia*), följd, ordningsföljd; *tonk.,* ett slags i 9:e årh. uppkom-

men romersk-katolsk hymn; upprepad förskjutning i ändrat tonläge av ett motiv; *spelt.*, en följd av kort i samma färg.

Sekve'ster (*fr. séquestre, lat. seque'strum*), urspr. mellanhand, mäklare; *jur.*, kvarstad; *kir.*, lös benskärva l. benbit. — **Sekvesterlåda**, det skal av ben, som omsluter en bortdöende benbit. — **Sekvestratio'n**, beläggning med kvarstad. — **Sekvestre'ra**, belägga med kvarstad. — **Sekvestrotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), genom operation avlägsna en benskärva.

Sel (av dialektordet *sila*, rinna sakta, sippra), lugnvatten mellan forsarna i en älv.

Sel, *fr.* (*l.* säll), salt. — **S. Clement** (*l.* - klema'ng), *kem.*, silversalpeter. — **Sel de Barnit** (*l.* - dö barni'), zinktannat.

Se'la l. **Se'lah**, *tonk.*, ett hebreiskt musiktecken, som ofta förekommer i Davids psalmer vid slutet av en avdelning. Betecknar antagligen en *final* (se d. o.).

Sela'chii, *zool.*, hajfiskar.

Selado'n, se *Celadon.* — **Seladon-porslin**, *kin.*, *Lung-tsiian-yao*, ett slags kinesiskt porslin, som blev modernt i Frankrike på 1600-t.

Sela'm = *Salem, arab.* (se d. o.). — **Sela'mlik**, *arab.*, mottagningsrum; familjefaderns rum.

Seland, *kamer.*, ångermanländskt jordmått. Tjugufyra seland = ett *gärdemantal.*

Selander, *sjöv.*, ett slags galär.

Selasgas, *fys.*, lysgas, som genom att medelst pressmaskin försättas med vissa kvantiteter luft vunnit större ljus- och värmestyrka m. m. — **Selasljus** belysning med selasgas.

Seldsju'ker, ett turkiskt folk, som i 11:e och 12:e årh. grundade flera österländska välden.

Sele'cta (av *lat. seli'gere*, utvälja), en utvald del. — **Selektio'n**, urval. — **Selektionsteorien**, läran om det naturliga urvalet. Jfr *Darwinism.* — **Selekti'v**, utväljande.

Sele'n (av *gr. sele'ne*, måne), *kem.*, ett icke metalliskt grundämne, som i kemiskt hänseende närmast liknar svavel. Förekommer i naturen tämligen allmänt, men blott i små mängder. — **Selena'ter**, *pl.*, selensyrade salter. — **Selenbly**, se *Clausthalit.* **Selenkoppar**, se *Berzelianit.* — **Selensilver** = *Naumannit* (se d. o.).

Sele'ncell, motståndskropp av selen, vanligen bestående av en isolerad platta, vars yta belagts med ett tunt selenskikt. Enär selens elektriska motstånd avtar vid belysning, har selenceller använts bl. a. inom fotometrien, telefotografien och ljudfilmen, men uttränges numera av den ljuselektriska cellen, fotocellen.

Sele'ne, *gr.*, månen; *gr. myt.*, månens gudinna, syster till Helios och Eos. Identifierades med Artemis. Motsvarar romarnas Luna.

Selenfotome'ter, fotometer, i vilken en selencell (se d. o.) ingår, som ljuskänsligt element.

Selenglanser, *miner.*, selenföreningar med metaller. Se *Selen.*

Seleni'asis l. **Selenogami'**, *med.*, sömnvandring.

Seleni'der, *kem.*, metallsalter av selen.

Seleni't, måninvånare; *miner.*, gipsspat. — **Seleni'tisk**, som har avseende på månen.

Seleni'tcement, är en blandning av släckt kalk, sand och gips.

Selenogra'f, månbeskrivare. — **Selenografi'** l. **Selenologi'** (av *gr. gra'fein*, skriva, l. *lo'gos*, lära), månbeskrivning.

Selenola'bium = *Lunarium* (se d. o.).

Sele'nsilver, se under *Selen.*

Selevki'der l. **Seleuci'der**, en syrisk konungaätt (312—93 f. Kr.), uppkallad efter sin stamfader, *Se'levkos* (*lat. Sele'ucus*) I.

Self, *eng.* (*l.* sälff), själv. — **Se'lfactor** (*eng. self-actor*), självverkande spinnmaskin. — **Selfgovernment** (*l.* -gö'vernment), självstyrelse. — **Selfmade** (*l.* -med), självgjord. — **Selfmade man** (*l.* -män), en man, som från en ringa ställning av egen kraft arbetat sig upp i världen.

Selichot, *hebr.* (*l.* -sjå't), botpsalmer.

Selicia'ner, dets. som *Paulicianer* (se d. o.).

Se'lim, mansnamn (av *arab. selîm*, fredlig, mild). Buret av turkiska sultaner.

Seli'nda, grekiskt kvinnonamn, den lysande.

Selinoi'des, *bot.*, lik *Seli'num.*

Seli'num, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **S. carvifo'lia**, krusfrö. — **S. veno'sum**, syn. *Cnidium venosum* (se d. o.).

Seli'nur, *astr.*, en av småplaneterna.

Se'lla curu'lis, se under *Curulis.* — **S. gestato'ria**, *lat.* (*ital. se'dia gestatoria*), bärstol, särskilt påvens processionsstol. — **S. tu'rcica**, *anat.*, "turkiska sadeln", hypofysens säte i gropen på kilbenets övre yta.

Selleri', *bot.*, *Apium grave'olens*, en med persilja besläktad köksväxt, som tillhör fam. *Umbelli'feræ.*

Selliste'rnium, *lat.* (av *se'lla*, stol), i fråga om gudinnor dets. som *lectisternium* (se d. o.).

Se'lma, keltiskt kvinnonamn, den lyckliga.

Selska'b, *da.*, sällskap, förening.

Selo't, se *Zelot.*

Se'ltersvatten, *med.*, ett klornatrium, natriumbikarbonat och kolsyra innehållande mineralvatten, som fås naturligt från trakten *Selters* i Hessen-Nassau l. tillverkas med konst. Brukas mot mag- och lungsjukdomar och som läskedryck.

Se'lva, *zool.*, se *Cænolestes.*

Se'lvas, *sp.*, stora, med urskogar bevuxna slätter i Sydamerikas n. del.

Sem., *farm.*, förk. för *Semen, Semina* (se d. o.).

Sem, hebreiskt mansnamn, den röde. Buret av Noaks äldste son, stamfader för *semiterna* (assyrer, babylonier, hebréer, syrer och araber).

Semafo'r (av *gr. se'ma*, tecken, och *fe'rein*, föra), fast signalapparat, bestående av en mast med rörliga vingar, lyktor l. d. — **Semafore'ra,** signalera med semafor.

Semang, en folkstam på Malakka.

Semanti'k = *Semasiologi* (se följ. ord).

Semasiologi' l. **Semologi'** (av *gr. semasi'a*, betydelse, och *lo'gos*, lära), *språkv.*, läran om utvecklingen av ordens betydelse; begreppslära. — **Semasiolo'gisk** l. **Semolo'gisk,** som har avseende på semasiologien l. betydelsen.

Semeca'rpus Anaca'rdium, *bot.*, ostindiskt träd av fam. *Anacardia'ceæ.* Frukten, e l e f a n t l u s, begagnas inom medicinen. Den innehåller *kardol.* Ur fruktskaften erhålles en svart vätska, som användes till märkbläck, samt råämnet till den värdefulla *silhetfernissan,* som användes till betsning av metall och stenkärl.

Semeiografi' (av *gr. seme'ion*, tecken, och *gra'fein*, beskriva), teckenskrift, snabbskrift; notskrift.

Se'mel, *lat.*, en gång. — **S. pro se'mper,** en gång för alla.

Seme'le, *gr. myt.*, dotter av konung Kadmos i Thebe, älskades av Zeus och begärde att få se honom i hans gudomliga majestät. Skrämd av hans blixt, gav hon döende livet åt Dionysos.

Se'mel emi'ssum volat i'rrevoca'bile verbum, *lat.*, ”ordet, en gång flytt ur din mun, kan ej kallas tillbaka”. (*Horatius.*)

Se'mel he'res, semper he'res, *lat., jur.*, ”den som en gång är insatt till arvinge, behöver ej avstå från arvet”, romersk rättsprincip, enl. vilken flera arvingar efter varandra till samma arv icke kunna insättas av arvlåtaren.

Se'mel ma'lus se'mper præsu'mitur ma'lus, *lat. ordspr.*, en gång funnen blir många gånger trodd (nämligen dålig).

Se'mel pro se'mper, se under *Semel.*

Seme'm (av *gr. se'ma*, tecken), *språkv.*, term för ”betydelse”, d. v. s. den föreställning l. det begrepp, som är knuten (knutet) till en viss språklig form. Sememen indelas i osjälvständiga l. *glosor,* som ej ge mening annat än i förbindelse med andra, och självständiga l. yttranden. Läran om sememen kallas *semasiologi* (se d. o.) l. *semologi.*

Se'men, *pl.* **Se'mina,** *lat., bot.*, frö; *anat.*, sädesvätska. Se *Semina.*

Seme'ster (av *lat. seme'stris*, som räcker sex månader, av *sex*, sex, och *me'nsis*, månad), eg. halvår; regelbundet återkommande tjänstledighet utan minskning i lönen.

Semgummi, *bot.*, erhålles av *Bauhinia.*

Se'mi, *lat.*, halv (brukas i en mängd sammansättningar).

Semialfabe'ter (av *lat. se'mi*, halv, och *alfabe't*, se d. o.), eg. personer, som äga halv kännedom om alfabetet; personer, som kunna läsa, men ej skriva. Jfr *Analfabeter.*

Semiaria'ner (av *lat. se'mi*, halv, och *aria'ner*, se d. o.), halvarianer = *Eusebianer* (se d. o.).

Semiari'd (av *lat. a'ridus*, torr), ”halvtorr”, kallas en trakt, vars nederbörd ej är tillräcklig för att frambringa en lönande årsgröda.

Semibre'vis (av *lat. se'mi*, halv, och *bre'vis*, kort), *tonk.*, en helnot.

Semicircula'ris, *lat.*, halvcirkelformad.

Semideca'ndrum, *bot.*, med hälften av (de andra arternas) tio ståndare.

Semidenta'ler (av *lat. se'mi*, halv, och *dens*, tand), *språk.*, halvtandljud = *Dentilabialer* (se under *Dens*).

Semidiape'nte, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *gr. diape'nte*, se d. o.), *tonk.*, förminskad kvint. — **Semidiate'ssaron,** förminskad kvart. — **Semidi'tonus,** förminskad ters.

Semifina'l (av *lat. se'mi*, halv, och *fina'l*, se d. o.), *sportt.*, sista tävlingen före finalmatchen i en tävlingsserie.

Semifo'rtis, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *fo'rtis*, stark), halvstark.

Semifu'sa, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *fu'sa*, en åttondels not), *tonk.*, en sextondels not.

Semigloba'tus, *bot.*, halvklotformig.

Semijeju'nium, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *jeju'nium*, fasta), halvfasta.

Semiko'lon (av *lat. se'mi* halv, och *gr. ko'lon*, kolon), *språkv.*, ett skiljetecken, som består av komma med punkt över (;).

Semilancea'tus, *bot.*, halvt lansettlik.

Semile'nis, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *le'nis*, svag), halvsvag.

Semilo'r = *Similor* (se d. o.).

Semiluna'ris, *lat.*, halvmånformad.

Semimi'nima, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *mi'nima*, en halvnot), *tonk.*, en fjärdedels not.

Se'mina, *lat.* (*pl.* av *se'men*, frö), *bot.*, frön. — **S. abelmoschi** l. **S. alce'æ ægy'pticæ,** fröna av *Abelmoschus moschatus* (se d. o.). — **S. a'bri,** jequiritifrö. — **S. allia'ria,** vitlöksfrö. — **S. amo'mi,** se *Fructus amomi.* — **S. amy'gdali ama'ra** och **S. amygdali du'lcia,** *farm.*, se *Amygdalæ.* — **S. ane'thi,** dill. — **S. are'cæ,** arekanötter. — **S. ca'cao,** kakaobönor (se *Kakao*). — **S. calabar,** kalabarbönor (se d. o.). — **S. calcatri'ppe,** riddarsporrefrö (*Delphinium*). — **S. canarie'nsis,** kanariefrö. — **S. ca'nnabis,** hampfrö. — **S. cardamo'mi,** *Fructus cardamomi* (se *Kardemumma*). — **S. ca'rdui Mariæ,** frukterna av *Si'lybum maria'num.* — — **S. catapu'tiæ majo'ris** = *Semina ricini* (se nedan). — **S. cedro'nis,** cederfrö. — **S. ci'næ,** maskfrön. — **S. coccogni'dii,** källarhalsfrö (*Da'phne*). — **S. co'cculi i'ndici,** se *Kockelbär.* — **S. coffe'æ,** kaffebönor. — **S. co'læ,** kolanötter. — **S. co'lchici,** frön

av tidlösan, *Co'lchicum autumna'le.* — S. **co'nii,** frö av *Co'nium maccula'tum.* — S. **contra (vermes),** maskfrö. — S. **croto'nis,** krotonfrön, fås av träden *Cro'ton ti'glium* och *C. pava'na* i Bortre Indien. Jfr *Krotonolja.* — S. **cu'mini,** kumminfrö. — S. **cydo'niæ,** kvittenkärnor, fås av den i Medelhavsländerna vilt växande, i mell. Europa odlade växten *Cydo'nia vulga'ris,* kvitten, tillhörande fam. *Poma'ceæ.* Jfr *Mucilago cydoniæ.* — S. **eru'cæ,** gul senap. — S. **foeni'culi aqua'tici** = *Fructus phellandrii* (se d. o.). — S. **gynoca'rdiæ,** gynokardiafrö. — S. **hyoscy'ami,** bolmörtsfrö. — S. **Igna'tii** l. S. **Sancti Ignatii,** Ignatiibönor. — S. **jequiri'tii,** jequiritifrön. — S. **li'ni,** linfrön (se *Lin*). — S. **lycopo'dii,** nikt. — S. **mezere'i,** källarhalsfrön (*Daphne*).—S. **myri'sticæ,** *Nux moschata,* muskot, fås av det på Molukkerna vilt växande och i flera tropiska länder odlade muskotträdet, *Myri'stica fra'grans,* tillhörande fam. *Myristica'ceæ.* Av muskotens olja och fasta fett bildas muskotbalsam, varav muskotbomolja beredes. Alla dessa droger brukas mest som kryddor. — S. **Nhandiro'beæ,** fröna av det till fam. *Nhandiro'beæ* hörande växtsläktet *Feuille'a,* brukas som kräk- l. laxermedel. — S. **Nige'llæ,** se *Nigella.* — S. **nu'cis vo'micæ,** rävkakor, fröna av det tropiska trädet *Stry'chnos nux vomica,* tillhörande fam. *Logania'ceæ.* Innehåller de giftiga alkaloiderna *stryknin* och *brucin.* Brukas som mag- och nervstärkande medel. Användes även till förgiftning av rävar. — S. **ory'zæ,** frö av ris. — S. **pæo'niæ,** pionfrö. — S. **papa'veris,** vallmofrön, fås av en vit avart av vallmon, *Papa'ver somni'ferum,* och brukas att giva smak åt bakverk. — S. **paradi'si,** paradisfrö. — S. **phella'ndrii aqua'tici** = *Fructus phellandrii* (se d. o.). — S. **pichu'rim,** pikurimbönor. — S. **pi'peris** = *Piper album* (se d. o.). — S. **piscatorii** = *Kockelbär* (se d. o.). — S. **pista'ciæ,** se *Pistacier.* — S. **psy'llii,** se *Loppfrön.* — S. **qu'ercus,** ekollon. — S. **ri'cini,** fröna av *Ri'cinus commu'nis* (se *Ricinus*). — S. **sabadi'llæ,** se *Sabadilla.* — S. **santo'nici,** maskfrö. — S. **sina'pis ni'græ,** se *Senap.* — S. **staphi'nii,** stefansfrö. — S. **staphisa'griæ,** riddarsporrefrö (*Delphi'nium*). — S. **stramo'nii,** fröna av *Datu'ra stramonium,* spikklubban. — S. **stropha'nti,** se *Strophantus.*—S. **stry'chni,** rävkaka. — S. **tanace'ti,** renfanefrö (*Tanace'tum*). — S. **ti'glii,** krotonfrö. — S. **to'nco,** tonkabönor. — S. **u'rticæ,** nässelfrö.

Seminari'st, se under följ. ord.

Semina'rium, *lat.* (av *se'men,* frö), plantskola, bildningsanstalt; utbildningsanstalt för präster, skollärare etc.; vid universiteten anstalt, där praktiska övningar bedrivas. — **Seminari'st,** lärjunge vid ett seminarium.

Seming l. **Säming,** fornnordiskt mansnamn (*isl. Semingr*), den fredstiftande.

Seminiflo'ræ, *bot.,* första klassen av serien *Corolliflo'ræ* i Elias Fries system, karakteriserad av översittande blomkronor.

Semi'nium, *lat.,* utsäde.

Semino'ler, en nordamerikansk indianstam.

Semiologi' l. **Semioti'k** (av *gr. semei'on,* tecken, kännemärke, och *lo'gos,* lära), läran om de tecken l. symtom, på vilka man igenkänner sjukdomar, samt om dessas orsaker, utveckling och förlopp.

Semiova'lis, *lat.,* halvoval, halväggformad.

Semipelagia'ner (av *lat. se'mi,* halv, och *pelagianer,* se d. o.), halvpelagianer, en kristen sekt från 5:e årh., vilken lärde, att arvsynden består i en viss medfödd svaghet l. benägenhet för det onda, som människan dock har kraft att övervinna. — **Semipelagiani'sm,** semipelagianernas lära.

Semipermea'bel (av *lat. se'mi,* halv, och *permea'bilis,* genomtränglig) säges den hinna vara, som av en blandning genomsläpper blott *en* del, men icke de övriga; halvgenomtränglig.

Semipyri'tisk smältning, smältning av svavelhaltiga malmer under tillsättning av koks.

Semi'ramis, ett slags lätt siden, uppkallat efter den ryktbara assyriska sagodrottningen med samma namn.

Semi'ramis, *astr.,* en av småplaneterna.

Se'mis, *lat.* (av *se'mi,* halv), romerskt mynt = 0,5 *as* (se d. o.).

Semi-sangui'neus, *bot.,* till hälften blodröd.

Semise'ria, *ital.,* halvseriös; *tonk.,* allvarlig opera med enstaka komiska scener.

Semi-teetotalism (*l.* -titå'töllism; av *lat. se'mi,* halv, och *eng. teetotalism,* se d. o.), en nykterhetsrörelse, vars anhängare förbinda sig att icke mellan måltiderna förtära alkohol. — **Semi-teetotaler** (*l.* -titå'töllör), anhängare av denna rörelse.

Semi'ter, se *Sem;* även benämning på judar. — **Semi'tiska språk,** assyrisk-babyloniska språket, syriskan, kaldeiskan, feniciskan, hebreiskan, arabiskan och etiopiskan m. fl. — **Semiti'sm,** judendomen i etnologisk bemärkelse, judarna som folkras. Jfr *Mosaism.* — **Semiti'st,** forskare i de semitiska språken.

Semito'n l. **Semito'nium,** *lat., tonk.,* halvton.

Semivoka'l (av *lat. se'mi,* halv, och *voka'l,* se d. o.), halvvokal. Se vid. *Liquida.*

Semla l. **Simla** (*ty. Semmel,* av *lat. si'mila,* vetemjöl), ett slags vetebulle.

Semla'nka, *ry.* (av *semlja,* jord), jordhydda på s. Rysslands stäpper.

Se'mmy, engelskt mansnamn = *Samuel* (se d. o.).

Se'mnai, *gr.,* de vördnadsvärda, benämning på *erinnyerna* (se d. o.).

Semno'ner, ett forngermanskt folk.

Semoli'nagryn (*ital. semolina*, dim. av *se'mola*, vetemjöl, av *senlat. si'mila*, varav *ty. Semmel* och *sv. Semla*), ett slags gryn av vetemjöl. Användas likt makaroner i soppor.

Semologi', Semolo'gisk, se *Semasiologi.*

Semo'ner (*lat. se'mo*), skyddsandar.

Se'mo Sa'ucus, *rom. myt.*, italisk gudomlighet, statens skyddsgud.

Semo'tus, *bot.*, skild, avsöndrad.

Semoulegryn (*l.* -mo'll-), vetegryn. — **Semoule d'Ignome** (*l.* - dinjå'm) l. **Solenta**, "kraftnäringsmedel" av vetestärkelse och potatismjöl.

Se'mper, *lat.*, alltid. — **S., a'liquid hæ'ret**, alltid låder något vid (av förtalet). — **S. ava'rus e'get**, den girige får aldrig nog. — **S. ho'mo bo'nus ti'ro est**, en bra karl är alltid nybörjare (tror sig ej om mästerskap). — **S. i'dem**, alltid densamme. — **S. sunt o'tia pi'gris**, den late har alltid ferier. — **S. tibi pe'ndeat ha'mus**, metkroken måste ständigt vara ute, d. v. s. man bör ständigt vara verksam.

Se'mperfrei, *ty.*, under medeltiden hög adelsman, som ej behövde inställa sig för *send* (se d. o.).

Se'mper i'dem m. fl., se under *Semper.*

Sempervi'rens, *lat.* (av *se'mper*, alltid, och *vire're*, grönska), *bot.*, ständigt grön. — **Sempervire'nt**, *bot.*, ständigt grönskande, vintergrön.

Sempervi'vum, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Crassula'ceæ.* Ett stort antal arter, de flesta från Alperna, odlade. — **S. tecto'rum**, taklök (Mälartrakten, Öland, Gotland), odlad i en mångfald former. De krossade bladen användas av allmogen mot sårnader, särskilt brännskador.

Se'mplice, *ital.* (*l.* -tje), *tonk.*, enkelt, okonstlat.

Se'mpre, *ital.* (av *lat. se'mper*, alltid), alltid, alltjämt. — **S. cresce'ndo**, *tonk.*, ständigt tilltagande. — **S. lega'to**, alltjämt bundet. — **S. pia'no**, alltjämt sakta. — **S. piu' mo'sse (stre'tto, pre'sto** l. **vi'vo)**, allt hastigare.

Sempro'nius, berömd romersk ätt. — **Sempro'nius och Cajus**, två berömda romerska rättslärda, vilkas namn av romerska jurister ofta användas som omskrivning för de tvistande parterna.

Se'mstvo (*ry. zemstvo*), distrikts- och guvernementsrepresentationen i det forna Ryssland.

Semuli'nagryn, se *Semolinagryn.*

Semu'ncia, *lat.* (av *se'mi*, halv, och *u'ncia*), romerskt mynt = $^1/_2$ uns = $^1/_{24}$ as.

Sen, japanskt bronsmynt = $^1/_{100}$ *yen.*

Sen, siamesiskt längdmått = 39,6 m.

sen., förk. för *lat. senior* (se d. o.).

Senaille, *fr.* (*l.* -na'j), diamantskärvor, försedda med en del fasetter. Användas till infattningar o. d.

Senap, *Svart*, *farm.*, *Se'mina sina'pis ni'græ*, fröna av *Bra'ssica nigra* (tillhörande fam. *Cruci'feræ*), inhemsk och odlad i Europa. Dess verksamma beståndsdel är flyktig senapsolja. Brukas som hudretande medel. — **Matsenap** (*fr. moutarde, eng. mustard*) beredes av senapspulver (av *Brassica nigra* [se föreg. ord] och *Sinapis a'lba*, vit senap), diverse andra kryddor och vatten. *Fransk senap* innehåller dessutom socker och dragonättika, *engelsk senap* stundom gurkmeja, vetemjöl och spansk peppar. — **Senapsdeg**, se *Cataplasma sinapis.* — **Senapsolja**, *Ætheroleum sinapis*, se *Senap* (här ovan). — **Senapsolja, fet**, är en icke torkande olja, som erhålles genom pressning av olika sorters senapsfrö. — **Senapspapper**, *Cha'rta sinapina'ta*, med senapspulver bemängt läskpapper. Brukas som hudretande medel. — **Senapssprit**, se *Spiritus sinapis.*

Senapsgas, *kem.*, diklordietylsulfid, en oerhört giftig, oljig vätska, som under världskriget fann stor användning som giftgas.

Sena'r (*lat. sena'rius*, av *sex*, sex) l. **Trime'ter**, *metr.*, ett versmått, som består av sex jamber.

Senarmonti't, *miner.*, antimonoxid i regelbundna oktaedrar.

Sena't (*lat. sena'tus*, av *se'nex*, gammal), eg. de gamlas församling; i det gamla Rom det högsta statsrådet; nu i vissa länder den del av folkrepresentationen, som motsvarar första kammaren hos oss; i Finland ett regeringskollegium. — **Sena'tor**, rådsherre, medlem av en senat. — **Senato'risk**, som har avseende på en senat l. en senator. — **Senato'rium**, i den gammalkristna basilikan en plats för munkar och förnämligare världsliga män. — **Senatskonsu'lt**, senatsbeslut. Se *Senatus consultum.* — **Sena'tus acade'micus**, universitetsråd, universitetsdomstol. — **S. consu'ltum**, senatsbeslut, rådsbeslut. — **S. populu'sque roma'nus**, senaten och romerska folket, förk. *S. P. Q. R.*, den statsrättsliga beteckningen för den romerska statsmakten.

Senben, *anat.*, dets. som *Sesamben* (se d. o.).

Send l. **Sendrätt** (av *lat. sy'nodus*, se *Synod*), förr ett slags andlig domstol.

Send-ave'sta, mindre riktig form av *Avesta* (se d. o.).

Sendspråket, se *Zendspråket.*

Senebie'ra, *bot.* = *Coronopus.*

Senebiers klocka (*l.* -bje's -), *bot.*, glasklocka med dubbla väggar. Mellanrummet kan fyllas med olika färgade vätskor. Användes att undersöka inverkan av olika slags ljus på växter.

Seneca (*l.* se'nika), en irokesstam.

Sénéchal (*l.* -sja'l), **Sénéchaussé** (*l.* -sjåsse'). Se *Seneschall.*

Sene'cio, *bot.*, boört, nocka, korsört, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Åtskilliga arter odlade som rabatt- och parkväxter. Omkr. tiotalet inhemska. — **S. jacobæ'a**,

stånds, Jakobsört, intill meterhög hårdvallsört (se *Senecionin*). — **S. paludo'sus,** gullbo. Kärrstränder. — **S. palu'stris,** nocka. Kärrväxt. — **S. silva'ticus,** bergkorsört. — **S. visco'sus,** klibbkorsört. — **S. vulga'ris,** korsört, allmänt ogräs.

Senecïoni'n, *kem.*, giftig alkaloid i bladen av *Sene'cio jacobæ'a,* som ger det förr mot hosta och slemflöden använda medlet *Jakobste.*

Sene'ctus est natu'ra loqua'cior, *lat.*, ålderdomen är av naturen något talträngd. (*Cicero.*)

Sene'ctus insana'bilis mo'rbus est, *lat.*, ålderdomen är en obotlig sjukdom. (*Seneca.*)

Senegalebenholts, se *Grenadilleträ.*

Senegalgummi, se *Gummi senegal.*

Se'negarot, se *Radix senegæ.* — **Senegi'n** l. **Se'negasaponi'n,** *kem.*, den viktigaste beståndsdelen i senegaroten; är identisk med *poly'galasyra.* Verkar retande på slemhinnorna i svalg och mage.

Senesce'ns (av *lat. se'nex,* gammal, gubbe), ålderdom.

Senescha'll l. **Seneskalk** (*mlat. senecha'llus, fr. sénéchal,* av *lat. se'nex,* gammal, och *fhty. scalc,* tjänare), hos de frankiska konungarna urspr. hovmästare, senare konungens representant i en provins. — **Sénéchaussé** (*l.* -sjåsse'), en *seneschalls* ämbetsområde.

Sengalla l. **senskidegalla,** *veter.*, galla i senorna.

Senglacia'la tiden, *geol.*, den sista landisens avsmältningsperiod. Delas av De Geer i **Daniglacia'l tid,** under vilken istäcket avsmälte till danska öarna och Skåne, **Go'tiglacial tid,** med avsmältning till Västergötlands ändmoräner och Salpausselkä i Finland (för omkr. 4,000 år sedan), samt **Fi'niglacial tid,** till sönderfallandet av sista landisresten i Norrland (för omkr. 2,000 år sedan).

Sengning (av *ty. sengen,* sveda), *textil.*, avsvedning av utstående fibrer å tyger över gaslåga l. het metallplatta.

Sengsvin (av *ty. sengen,* sveda), slakterisvin, svin som vid slakten svedas i st. f. skållas. Exporteras.

Senhinnan (*lat. sclero'tica*), *anat.*, hårda ögonhinnan.

Senhor, *port.*, **Señor,** *sp.* (*l.* senjå'r), herre. — **Senhora,** *port.*, **Señora,** *sp.* (*l.* senjå'ra), fru. Jfr *Seigneur* och *Signore.* — **Señorita,** *sp.* (*l.* senjåri'ta), ung flicka, ogift dam. — **Señorito,** *sp.*, ung herre.

Seni'l (*lat. seni'lis,* av *se'nex,* gubbe), gammal, gubbaktig. — **Seni'l gangre'n,** *med.*, åldersbrand. — **Senilite't,** ålderdomssvaghet, gubbaktighet.

Se'nior, *lat.* (*komp.* av *se'nex,* gammal), äldre, den äldre; den äldsta medlemmen av en församling l. d.; medlem av en nationsförenings seniorat.)(J u n i o r. — **Seniora't,** en seniors anseende och värdighet; åldersföljd; *jur.*, den äldstes företrädesrätt i fråga om arv (jfr *Majorat*); inom ett samfund (t. ex. en nationsförening vid ett universitet) företrädesvis bland dess äldre medlemmar vald myndighet, **Seniorskolle'gium.** — **Seniorskonve'nt,** ett utskott i tyska riksdagen och preussiska lantdagen, som sökte träffa fri överenskommelse om ärendenas behandling.

Se'nium, *lat.*, gubb- l. gumåldern. — **S. præ'cox.,** *med.*, förtidigt åldrande.

Senkiyu, *farm.*, japansk angelikarot, av *Ange'lica sefra'cta.*

Senkvartä'ra tiden, *geol.*, omfattar senglaciala tiden och postglaciala tiden (se d. o.).

Senn, *ty.*, alpherde. — **Sennhütte,** säterstuga. — **Sennerei,** säter, fäbod.

Se'nna, *farm.*, *Folia se'nnæ,* bladen av *Ca's-sia leniti'va, C. angustifo'lia* m. fl. i Nordafrika växande *Cassia*-arter. Brukas som avföringsmedel. Den medicinska verkan uppstår genom att vissa sammansatta glykosider i tarmen spjälkas till antrakinonderivat, bl. a. *emodin* l. *trioximetylantrakinon.* — **Senna-** l. **Sennetsblad** = *Senna* (se föreg. ord). — **Sennasyrup,** se *Syrupus sennæ mannatus.* — **Senna-** l. **Sennets te,** *Infu'sum sennæ,* består av sennablad, koriander, korinter, seignettesalt och manna. — **Sennetsmos,** *Electua'rium sennæ,* en blandning av sennablad, koriander, tamarindpalpa och sockersirap. — **Sennetstinktur,** se *Tinctura sennæ aromatica.*

Sennali'n, ett av sennablad tillrett, flytande extrakt.

Senno'ner = *Semnoner* (se d. o.).

Seno'n = *Senon-etagen* (se d. o.).

Seno'ner, ett forngalliskt folk.

Seno'n-etagen (*l.* -eta'sjen), *geol.*, en av kritsystemets avdelningar, företrädd i Sveriges äldsta kritavlagringar.

Se non e ve'ro, e ben trova'to, *ital.*, om det ej är sant, så är det åtminstone bra påhittat.

Señor, Señora, Señorita, Señorito, se *Senhor* o. s. v.

Senrenässa'nsen, se under *Renässansen.*

Sensa'l (*ital. sensale*), *handelst.*, mäklare.

Sensalva, se *Unguentum lauri terebinthinatum.*

Sensa'rie (*ital. senseria*), *handelst.*, mäklararvode.

Sensatio'n, *fr.* (av *lat. se'ntire,* känna), intryck, förnimmelse, känsla; *fig.*, uppseende. — **Sensationsanalogi'er,** *psyk.*, den frändskap, som en del personer uppfatta mellan sensationer från olika sinnerområden. — **Sensationsdrama,** skådespel, som söker uppröra genom starka effekter. — **Sensationsnyhet,** nyhet, som är ägnad att väcka uppseende. — **Sensationsroman,** roman, som avser att väcka uppseende. — **Sensatione'll,** uppseendeväckande.

Sens commun, *fr.* (*l.* sang kåmmö'ng), sunt förstånd, sunt förnuft.

Sensi'bel (*fr. sensible* [*l.* sangsi'bbl]; *lat. sensi'bilis,* av *se'nsus,* känsla), kännbar, märklig, känslig, känslofull; ömtålig; smärtande. — **Sensibilité,** *fr.* (*l.* sangsibilite'), l. **Sensibilite't,** känslighet, känslofullhet, ömtålighet. — **Sensibilise'ring,** ökande av ljuskänsligheten vid fotokemiska reaktioner. — **Sensibilisa'tor,** ämne som tillsättes för att öka ljuskänsligheten vid fotokemiska reaktioner)(Desensibilisering, Desensibilisator.

Sensite'ra, *fotogr.,* göra ljuskänslig.

Sensiti'v (*lat. sensiti'vus*), känslig (särskilt i fråga om sinnena. — **Sensiti'va** (*bot., Mimosa pudica*), en brasiliansk buske, som sammandrager sina blad, då de vidröras; *fig.,* ytterst känslig person. — **Sensitiva lågor,** *fys.,* för ljud känsliga lågor. — **Sensitivite't,** känslighet. — **Sensitome'ter** (av *lat. se'nsus,* känsla, och *gr. metre'in,* mäta), *fys.,* apparat för mätning av ljuskänsligt material l. ljuskällor. — **Sensitometri',** undersökning av ljuskällor och ljuskänsligt material, spec. fotografiskt material.

Sensmoral, *fr.* (*l.* sangmåra'll), innersta mening, andemening; lärdom, hämtad ur en berättelse, en tilldragelse l. d.

Sensomoto'risk refle'x, *fysiol.,* rörelser, som utan medvetandets ingripande, framkallas av ett sinnesintryck.

Senso'risk afasi', se *Afasi.*

Senso'rium l. **Sensorium commu'ne,** *lat.,* människans sinnescentra i hjärnan. — **Sensorie'll** l. **Senso'risk,** som har avseende på sinnescentra.

Sensuali'sm (av *lat. se'nsus,* sinne, känsla), *fil.,* åsikten att de sinnliga känslorna och drifterna böra leda människans handlingar och att tillfredsställandet av dem är det högsta goda; åsikten att ursprunget till all sann kunskap äro de sinnliga känslorna l. sensationerna; grov sinnlighet. — **Sensuali'st,** anhängare av sensualismen. — **Sensualite't,** sinnlighet. — **Sensue'll** (*lat. sensua'lis*), sinnlig, vällustig.

Se'nsu bo'no, se under *Sensus.*

Sensue'll, se under *Sensualism.*

Se'nsu ma'lo, se under följ. ord.

Se'nsus, *lat.,* sinne, känsla, stämning, åsikt, mening. — **S. commu'nis,** den allmänna uppfattningen; sunt förstånd, sunt förnuft. — **S. i'ntimus,** det inre sinnet. — **Se'nsu bo'no,** i gott förstånd. — **S. ma'lo,** i dåligt förstånd. — **S. stri'cto,** i inskränkt bemärkelse, förk. *s. str.*

Sen-sutu'r, *kirurg.,* sensöm, ihopsyning av avslitna l. tvärskurna sendelar.

Senta, *astr.,* en av småplaneterna.

Sente'ns, Sententiö's, se under *Sentera.*

Sententia'rii l. **Magi'stri sententia'rum,** benämndes sådana skolastiker, vilkas skrifter ansågos normerande i andliga ting.

Sente'ra (*lat. senti're*), känna, märka, erfara, uppfatta, begripa; hava l. yttra en åsikt; uppskatta. — **Sente'ns,** *fr.* Sentence (*l.* sangta'ngs; *lat. sente'ntia*), tänkespråk, sedespråk, minnesvärt yttrande. — **Sententiö's,** rik på sentenser; som ger sig uttryck i tänkespråk; sinnrik, lärorik.

Sentico'seæ, *bot.,* underavdelning av fam. *Rosa'seæ.*

Sentime'nt (*fr.* uttal: sangtima'ng; av *lat. senti're,* känna), känslofullhet; sinnesrörelse; tanke, mening. — **Sentimenta'l,** känslofull, känslosam, gråtmild, hjärtnupen. — **Sentimentalite't,** känslosamhet.

Sentinelle, *fr.* (*l.* sangtinä'll), skiltvakt (till fots).

Senu'si l. **Senusija,** ett i Nordafrika existerande, hemligt muhammedanskt ordenssamfund, fientligt mot europeerna.

Se'nza, *ital.,* utan. — **S. fio'ri** l. **S. orname'nti,** *tonk.,* utan prydnader. — **S. o'bligo,** *handelst.,* utan förbindelse. Jfr *Obligo.* — **S. peda'le,** *tonk.,* utan pedal. — **S. prote'sto,** utan motsägelse. — **S. repetitio'ne** l. **S. re'plica,** utan omtagning. — **S. sordi'no,** utan dämmare. — **S. te'mpo,** utan bestämt tidsmått.

Sepalodi' (av *lat. se'palum,* foderblad, och *gr. e'idos,* utseende), *bot.,* missbildning, bestående i omvandling av kronblad l. andra blomdelar till foderbladlika organ.

Se'palum, *nlat., bot.,* foderblad.

Separa'bel, Sepa'rat, Separati'sm, Separati'st, Separa'tor m. fl., se under följ. ord.

Separe'ra (*lat. separa're*), skilja, skiljas; avskilja, avsöndra. — **Separa'bel,** skiljbar, som kan avsöndras. — **Separabilite't,** skiljbarhet. — **Separa't,** avskild, särskild. — **Separatfred,** fred, som en av flera förbundna makter ensam för sig sluter med fienden. — **Separa'tim,** särskilt, vart för sig. — **Separa'tio a tho'ro et me'nsa,** skilsmässa till säng och säte. — **Separatio'n,** åtskiljande, avskiljande; söndring, skilsmässa. — **Separatio'nsvakten,** avdelning av Stockholms stadsvakt för transport av kvinnliga fångar (uppsatt 1761). Vakterna kallades av folket ”seffrationskarlar” l. ”paltar”. — **Separati'sm,** avsöndring från andra (i religiösa frågor). — **Separati'st,** benämning på sådana medlemmar av den kristna kyrkan, vilka hysa avvikande meningar om kyrkoläran och kyrkobruken, avhålla sig från den allmänna gudstjänsten och uppbygga sig med enskilda andaktsövningar. — **Separati'stisk,** på separatisternas sätt. — **Separati'v,** söndrande. — **Separa'tor,** eg. avskiljare; apparat för avskiljande av ett visst ämne ur en blandning; särskilt en gräddskumningsapparat. — **Separato'rium,** *kem.,* kolv, i vilken ämnen kemiskt avsöndras. — **Separa'ttryck,** särtryck, avtryck av en del av ett helt. — **Separa'tus,** *bot.,* avsöndrad, avskild.

Sephardi'm, se *Sefarder.*

Se'pia, *tekn.*, en svartbrun, till lavering använd färg, vilken beredes av den vätska, som avsöndras ur bläckfiskens bläcksäck; *zool.*, bläckfisksläktet. — **Sepiamane'r**, med sepia utförd lavering. — **Sepiapapper**, ett ljuskopieringspapper. — **Sepiatoning**, *fotogr.*, förfarande, varvid en svart silverbild överföres till sepiabrun ton.

Sepia'riæ, *bot.*, dets. som *Olea'ceæ*.

Sepioli't, *miner.*, sjöskum.

Se'pium, *bot.*, växande vid häckar.

Sepoys, *eng.* (*l.* si'påjs), se *Sipahi.*

Seppi'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Se'ppuku, se *Harakiri.*

Sepsi'n (av *gr. se'psis*, förruttnelse), *kem.*, ett gift, som bildas vid förruttnelse av kvävehaltiga ämnen under inverkan av vissa bakterier.

Se'psis, *gr.* (av *se'pein*, förruttna), förruttnelse, förskämning, röta; *med.*, blodförgiftning, allmän varbildning, varfeber. — **Se'ptika**, *pl.*, *med.*, etsmedel, frätmedel. — **Septikemi'** (av *gr. haima*, blod) l. **Septikopyemi'**, rötfeber, av varbakterier åstadkommen allmän blodförgiftning. — **Se'ptisk**, som åstadkommer röta, förruttnelse, förskämning. — **Septochymi'** (av *gr. chy'mos*, vätska), förskämning av kroppsvätskorna. — **Septo'n**, förruttnelseämne. — **Septo'pyra**, rötfeber.

Sept., förk. för *september.*

Se'pta, se *Septum.*

Septa'n (av *lat. se'ptem*, sju), som varar sju dagar, som återkommer var sjunde dag. — **Septanfeber**, *med.*, en var sjunde dag återkommande feber.

Septa'ngulum (*lat. se'ptem*, sju, och *a'ngulus*, vinkel); sjuhörning.

Septa'rier (av *lat. se'ptum*, skiljevägg), runda konkretioner (se d. o.), ofta mer än en meter i diameter, med genom uttorkning uppkomna inre sprickor.

Septe'mber, *lat.* (av *Septe'mbris*, av *se'ptem*, sju), nionde (efter äldsta romerska tidräkningen sjunde) månaden i året, höstmånaden. — **Septembermorden** (*fr. massacres de septembre*), under september månad år 1792 i de parisiska fängelserna begångna massmord, anstiftade av de mest fanatiska jakobinerna. — **Septembrister**, septembermördare, deltagare i septembermorden.

Se'ptem ho'ras dormi'sse sat est juvenique seni'que, *lat.*, att sova sju timmar är nog för ung som gammal.

Septe'mtrio, *lat.*, se *Septentrio.*

Septe'mvir, *lat.* (av *se'ptem*, sju, och *vir*, man), medlem av ett sjumannaråd. — **Septemvira't**, sjumannaråd. — **Septemviraltafeln**, Ungerns högsta domstol, som har sju ledamöter.

Septenna't l. **Septe'nnium**, *lat.* (av *se'ptem*, sju, och *a'nnus*, år), tidrymd av sju år. — **Septenna'l**, sjuårig.

Septe'ntrio, *lat.* (av *se'ptem trio'nes*, de sju plogoxarna), *astr.*, benämning på stjärnbilden Stora björnen; norden, norr; nordanvinden. — **Septentriona'l**, nordlig. — **Septentrionali'n**, *kem.*, med akonitin (se d. o.) närsläktad växtbas. — **Septentriona'lis**, *bot.*, nordlig. — **De septentrio'ne lux**, ljuset kommer från norden.

Septe'rad (av *lat. sep'ta*, skrankor, väggar), *bot.*, delar av tvärväggar.

Septe'rion, *gr.*, fest i Delfi vart åttonde år till minne av Apollons seger över draken Python.

Septe'tt l. **Se'ptuor** (*ital. sette'tto*, av *lat. se'ptem*, sju), *tonk.*, sjustämmigt tonstycke.

Se'ptica, *bot.*, som åstadkommer förruttnelse.

Septici'd (av *lat. septum*, se d. o.), *bot.*, s k i l j e v ä g g d e l a n d e, kallas en flerrummig kapsel, om den springer upp genom fruktbladens åtskiljande efter sammanväxningsplanen. Kapsel, som springer upp i fruktbladens ryggsöm, kallas *loculici'd* l. r u m d e l a n d e. Om skiljeväggarna lösgöras från valvlerna och kvarstå som en vingad pelare i mitten av kapseln, kallas denna *septifra'g.*

Septici'n, *kem.*, en giftig likalkaloid.

Septic tank, *eng.*, förruttnelsebassäng, i vilken en kloak utmynnar. Användes vid s. k. b i o l o g i s k r e n i n g av kloakvatten.

Septidi, *fr.* (*l.* sättidi'), sjunde dagen i den republikanska veckan.

Septifra'g, se *Septicid.*

Se'ptika, Septikemi', Septikopyemi', se under *Sepsis.*

Septillio'n, *lat.*, det tal, som uppstår, då en million multipliceras sex gånger med sig själv.

Se'ptima, *lat.*, den sjunde; sjunde skolklassen; *tonk.*, den diatoniska skalans sjunde tonsteg (jfr *Intervall*). — **Septimacko'rd**, ett av grundton, ters, kvint och septima bestående ackord.

Septima'na, *lat.*, vecka. — **S. in a'lbis**, vita veckan, den med påskdagen börjande veckan, så kallad, emedan de personer, som i äldsta kristna tider blivit döpta på påskaftonen, hela denna vecka gingo klädda i vita kläder. — **S. ma'gna** l. **sa'ncta**, dymmelveckan, veckan före påsk. — **S. me'dia jejunio'rum pascha'lium**, tredje veckan i fastan. — **S. media'na jejuniorum paschalium**, fjärde veckan i fastan.

Septimo'l, se *Septol.*

Se'ptisk, Septochymi', Septo'n m. fl., se under *Sepsis.*

Septo'l l. **Septimo'l**, *tonk.*, grupp av sju likvärda noter, som gäller lika med sex l. åtta av samma slag.

Septo'ria, *bot.*, parasiterande svampsläkte, varav många arter åstadkomma stor skada på kulturväxter.

Septuage'sima, *lat.*, eg. sjuttionde dagen (före påsk); nionde söndagen före påsk.

Septuagi'nta, *lat.*, sjuttio; benämning på den grekiska översättning av Gamla Testamentet, vilken av 72 lärda judar ("de sjuttio uttolkarna") verkställdes i Alexandria (200 år f. Kr.).

Se'ptum, *lat.*, skiljevägg, *pl.* **Se'pta,** de skrankor, inom vilka romarna röstade på komitierna; omröstningslokal. — **S. atrio'rum,** *anat.*, skiljeväggen mellan hjärtats förmak. — **S. co'rdis,** hjärtats hela skiljevägg.

Se'ptuor, se *Septett.*

Sepulchral chamber, *eng.* (*l.* sipa'lkröl tjä'mbö), *arkeol.*, hällkista.

Sepu'lchrum, *lat.*, grav; relikgrav.

Sepulkra'l, *lat.* (av *sepu'lcrum,* grav), ang. en grav l. en begravning.

Seqq., förk. för *lat. seque'ntes,* följande.

Sequ. l. **Sq.,** förk. för *lat. se'quens,* följande.

Se'quens, *lat.*, den l. det följande. — **Sequentes,** *pl.*, de följande. Jfr *Sekvens.*

Se'quitur, *lat.*, det följer; fortsättning. — **Sequitur pœ'na sce'lus,** straffet följer brottet i spåren.

Sequo'ia, *bot.*, ett släkte barrträd i Kalifornien. Bland dess arter märkas jätteträden **S. sempervi'rens,** rödvedsträdet, och **S. gigante'a,** mammutträdet (se d. o.).

Ser l. **Sihr,** ostasiatisk vikt, ungefär 2 eng. pund.

Se'ra, pluralis av *Serum* (se d. o.).

Se'ra l. **Se'rica,** grekernas namn på Kina, varifrån de fingo s e r i s k t t y g, siden (av ett kinesiskt ord, *ser,* silke).

Sera'b, *arab.*, hägring.

Sera'f, *hebr.* (av *sârâf,* förbränna), *pl.* **Serafi'm** l. **Sera'fer,** eld- l. ljusandar; kring Guds tron lovsjungande änglar med tre par vingar. — **Serafimermedaljen,** en 1748 stiftad svensk medalj. — **Serafimerringning,** den ringning, som vid en serafimerriddares död utföres i Riddarholmskyrkans "serafimerklocka". — **Serafimerorden,** en 1748 stadfäst svensk orden. — **Serafimerordensgillet,** ett antal serafimerriddare, som en tid (1773—1876) hade överinseendet över landets hospital och vissa sjukhus. — **Serafi'na,** kvinnonamn, den himmelska. — **Sera'fisk,** änglalik. — **Serafiska bröder,** franciskanmunkar. — **Serafiska orden,** franciskanorden. — **Serafiske fadern** (*lat. pa'ter sera'phicus*), franciskanordens stiftare, Frans av Assisi.

Serafi'n, ett slags engelskt tyg med brokigt blommönster på vit botten.

Serafins, *eng.* (*l.* -finns), se *Embossedels.*

Serafo'nstämmor, namn på vissa orgelstämmor.

Sera'lj (*fr. sérail,* av *pers.* och *turk. seraï,* stor byggnad), turkiske sultanens palats i Konstantinopel; stundom den del av palatset, där kvinnorna voro inneslutna (jfr *Harem*). — **Seraljmastix,** ett slags utsökt fin *mastix* (se d. o.), vilken av haremskvinnorna brukas som skönhetsmedel.

Se'ra n'umquam est ad bo'nos mo'res vi'a, *lat. ordspr.*, vägen till bättring blir aldrig för sen.

Serape'ion, *gr.*, l. **Serape'um,** *lat.*, åt *Serapis* helgat tempel; Apistjurarnas begravningsplats.

Serapi'num = *Sagapenum* (se d. o.).

Sera'pis, *bot.*, se *Cephalanthera.*

Sera'pis l. **Sara'pis,** *egypt. myt.*, en gud, som härskade över underjorden och de dödas själar.

Se'raske'r l. **Ser-i-asker,** *turk.*, överbefälhavare; krigsministern i Turkiet. — **Seraskera'tet,** krigsministeriet i Turkiet.

Se'rber, slaviskt folk, till största delen bosatt i Jugoslavien.

Sercial, ett slags torrt Madeiravin.

Serda'r, *pers.*, högste befälhavare. — **Serdar-i-ekrem** ("den ädle S."), generalissimus över turkiska hären.

Sere'na och **Sere'nus,** kvinno- och mansnamn (av *lat. se'renus,* klar, ljus).

Serena'd (*fr. sérénade, ital. serena'ta,* av *lat. se'ra,* afton), *tonk.*, eg. aftonmusik; musik, vilken, såsom en hyllning, om natten föredrages utanför en persons fönster; tonstycke, avsett för ett dylikt utförande.

Serenata, se *Serenad.*

Serendi'b, *arab. geogr.*, Ceylon.

Sereni'ssimus, *fem.*, **Sereni'ssima,** *lat.*, eg. den klaraste; titel för regerande furstar.

Se'rer, en negerstam i Afrika.

Se'rer, inv. i *Sera* l. *Serica* (Kina).

Seressa'ner, "rödmantlar", i Österrike fordom utvalda trupper ur gränsregementena mot Turkiet.

Serge, *fr.* (*l.* särsj), sars (se d. o.).

Sergeant (*l.* sersja'nt; *fr. sergent,* av *lat. se'rviens,* tjänande), urspr. rättstjänare; *krigsk.*, underofficer, närmast efter fanjunkaren. — **Sergent de ville,** *fr.* (*l.* sersja'ng dö vill), polisbetjänt.

Serge de Berry, *fr.* (*l.* särsj dö berri'), annat namn på *Lasting* (se d. o.).

Se'rgej, ryskt mansnamn, av *lat. Se'rgius.*

Se'rgi-E'mini, *turk.*, skattmästare vid flottan.

Seria'la knoppar, *bot.*, bladveckknoppar, som stå över varandra i en rad (medianplanet).

Seria'lis, Seria'ta, *bot.*, i rader.

Se'riaske'r (*fr. séraskier*) = *Serasker* (se d. o.).

Seri'ba l. **Zeri'ba,** "inhägna", benämning på palissadomgivna stationer i Sudan, upprättade av Kartums köpmän.

Se'rica, se *Sera.*

Serice'llus, *bot.*, silkeshårig. — **Seri'ceus,** *bot.*, med sidenglans.

Serici'n, *kem.*, en albumoid, som jämte fibroin är huvudbeståndsdelen i silke. Jfr *Sera.*

Serici't, *miner.*, gul l. grön kaliglimmer i fylliter och halvkristalliniska sandstenar.

Se'ricum, *lat.*, taft. — **S. adhæsi'vum,** *farm.*,

engelskt plåster, muschplåster. — **S. epispa'sticum,** dragtaft, ett dragmedel.

Se'rie (*lat. se'ries*), rad, följd; *mat.*, följd av tal, så beskaffad, att varje efterföljande tal enl. en viss regel är bildat av varje föreg. — **Serielotter,** lotter på en hel serie obligationer i ett lotterilån; i ett klasslotteri lotter för vilka avgiften till alla klasserna i en serie blivit på en gång erlagd. — **Seriemaskin,** en dynamomaskin, avsedd att lämna en konstant strömstyrka. — **In u'na serie,** i en oavbruten följd.

Sérieux, *fr.* (*l.* seriö'), allvarlig. — **Au sérieux** (*l.* å -), på allvar.

Se'rikultu'r (av *gr. ser,* silkesmask), silkesodling.

Serime'ter (av *gr. ser,* siden, och *me'tron,* mått), sidenmätare, instrument för bestämmande av fastheten och elasticiteten hos siden.

Serimner (*isl. Sæhrimnir*), *nord. myt.*, en galt, som varje dag tjänar enhärjarna till föda, men på kvällen åter är hel.

Seri'nda, *tonk.*, dets. som *ravanastron* (se d. o.).

Serinette, *fr.* (*l.* -ä'tt), ett slags positiv, som nyttjas vid dressering av kanariefåglar.

Seri'nus cana'ria, *zool.*, kanariefågeln.

Se'rio l. **Serio'so,** *ital., tonk.*, allvarligt. — **O'pera se'ria,** se under *Opera, ital.*

Serio'so, se *Serio.*

Seriskt tyg, se *Sera.*

Se'ris ve'nit ab a'nnis, *lat.*, erfarenheten kommer med åren. (*Ovidius.*)

Seriö's (*fr. sérieux*), allvarsam, allvarlig, viktig.

Serja'nia, *bot.*, se *Barbasco.*

Serjeant-at-arms, *eng.* (*l.* sa'djönt ätt ams), väbel; ordningstjänstemän i engelska parlamentet. — **Serjeant-at-laws** (*l.* - lås), hederstitel för Englands främsta barristers (se d. o.). Deras sammanslutning hade till 1877 egen ämbetslokal, **Serjeants' inn,** i London. Jfr *Inns of court.*

Sermocinatio'n (av *lat. se'rmo,* tal), *talk.*, retorisk figur, varvid en annan person än den talande tänkes föra ordet.

Sermo'n (*lat. se'rmo, fr. sermon*), tal, predikan; liktal. — **Sermon joyeux,** *fr.* (*l.* sermå'ng sjoajö'), "munter predikan", ett slags komiska medeltidsdramer, bestående av en parodisk predikan. Jfr *Kalottpredikan.*

Seroli'n, preparat för impregnering av papper, vävnader, läder m. m. Det framställes genom inverkan av formalin på blodserum.

Serologi' (av *lat. se'rum,* vätska, och *gr. lo'gos,* lära), läran om blodserum och dess egenskaper, vanligen ur immunitetssynpunkt. — **Serolo'g,** idkare av vetenskapen serologi. — **Serolo'gisk,** som avser serologien.

Sero'n l. **Suro'n** (*sp. zurron*), varupacke, liten säck av rå oxhud, vari torra varor inpackas.

Sero'sa, *anat.*, bröst- och bukorganens hinnbeklädnad.

Se'ro sa'piunt Phry'ges, *lat. ordspr.*, frygerna (trojanerna) bliva sent visa.

Serosite't, se under *Serum.*

Seroti'nus, *bot.*, ren.

Se'ro venie'ntibus o'ssa, *lat. ordspr.*, den, som kommer för sent, får nöja sig med benen.

Se'rpens, *lat., astr.*, se *Ophiuchus.*

Se'rpens, *lat.*, orm; *bot.*, krypande.

Serpe'nt (av *lat. se'rpens,* orm) l. **Serpento'ne,** *ital., tonk.*, ett föråldrat, ormformigt blåsinstrument. — **Serpenti'n,** *miner.*, ett gult, grönt, svart l. gråbrunt, stundom likt ett ormskinn tecknat mineral, som består av talkjord, kiselsyra och vatten; ormlinje, buktig, sicksackformig bergstig; slingrande linje av en flods nedre, långsammare lopp; smal pappersremsa, som ringlar sig, då den kastas. — **Serpentinasbest** = *Krysotil* (se d. o.). — **Serpentindans,** *dansk.*, ett slags balett, varvid dansösen genom att i färgskiftande belysning växlande drapera sin långa klädnad åstadkommer en trolsk verkan. — **Serpentingruppen,** *miner.*, omfattar mineral av vattenhaltigt magnesiumsilikat, t. ex. talk, serpentin, sjöskum. — **Serpenti'nsk vers,** vers, som begynner och slutar med samma ord. — **Serpento's,** ett slags fyrverkerisvärmare.

Serpenta'rius, *lat., astr.*, se *Ophiucus.*

Serpi'go, *nylat., med.*, revorm. — **Serpiginö's,** behäftad med revorm; revormsartad; om sår som fortskrida åt ett håll, medan de läkas åt ett annat.

Serpyllifo'lia, *bot.*, med blad som (*Thymus serpy'llum*). — **Serpy'llum,** *bot.*, krypört.

Serra, *port.* (eg. såg), bergskedja.

Serradi'lla, *bot.*, se *Ornithopus.*

Serra'tula, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **S. alpi'na** (syn. *Saussurea a.*), fjällskära, violettblommig fjällväxt. — **S. tincto'ria,** ängsskära, violettblommig torrängsväxt.

Serra'tus, *bot.*, sågad. — **Serra'tulus,** finsågad.

Serres fines, *fr.* (*l.* särr finn), *pl., kirurg.*, små fina metallklämmare, avsedda att tillsluta sår.

Sertão, *port.*, torr högslätt.

Se'rum, *pl.* **Se'ra,** *lat.*, vassla; *fysiol.*, blodvatten. Jfr *Difteriserum.* — **S. la'ctis,** vassla. — **S. lactis alumina'tum,** *farm.*, alunvassla, beredes genom kokning av alun och färsk mjölk. — **S. sa'nguinis,** blodvatten. — **Serumalbumi'n,** *kem.*, blodalbumin. — **Serumdiagnosti'k** l. **Serodiagnosti'k,** metoder att påvisa de spec. förändringar i blod, som uppkommer genom *antigener* (se d. o.), och att därigenom i det särskilda fallet (t. ex. vid infektionssjukdom) bestämma antigenets natur. — **Serumsjuka,** *med.*, en stundom

inträdande reaktion hos kroppen efter insprutning av serum. — **Serumterapi'**, *med.*, sättet att bota l. förekomma en smittosam sjukdom genom insprutning av blodserum, tappat av för smitta oemotttagliga djur och blandat med gift av de sjukdomen förorsakande bakterierna. — **Serosite't**, vattenhaltig beskaffenhet. — **Serö's**, vattenblandad, vattnig; blandad med l. innehållande blodvatten.

Serv, Serve, Serva, *sportt.*, se *Sörv, Sörva.*

Serva'len, *zool.*, se *Felis.*

Servante, *fr.* (*l.* serva'ngt), tjänarinna; serveringsbord; nattduksbord, kommod.

Servela'tkorv, se *Cervelatkorv.*

Serve'ra (*fr. servir, lat. servi're*), eg. tjäna; uppvakta med; lägga för, hälla i; bära omkring (rätter, vin etc.); iordningställa ett bord till en måltid. — **Servera en kanon**, *krigsk.*, ordna en kanon för skjutning.

Serve't l. **Serve'tt** (*fr. serviette*), torkkläde, liten linneduk, som framlägges vid varje matkuvert.

Service, *fr.* (*l.* -i'ss), *eng.* (*l.* sö'vis), tjänst, syssla, vakttjänst; kundbetjäning, *servis* (se d. o.).

Servi'l (*lat. se'rvilis*, av *se'rvus*, träl), slavisk, krypande. — **Servili'sm** l. **Servilite't**, slaviskhet, krypande väsen, kryperi.

Servi's (*fr. service*, av *lat. servi're*, tjäna), handräckning; tillbehör; samtliga tillbehör till ett färdigdukat bord; *krigsk.*, ersättning för möblering, värme och ljus åt inkvarterade militära tjänstemän. Se även *Kanonservis.*

Servi'ter (*lat. Se'rvi bea'tæ Mari'æ vi'rginis*), den heliga Jungfruns tjänare, en 1233 stiftad italiensk munkorden. — **Serviti'nnornas orden** stiftades på 1200-t. i Italien.

Servi'tier, medeltida, katolsk kyrkoskatt, som erlades för de i påvliga konsistoriet bortgivna högre ämbetena.

Servitri's, uppasserska.

Servitu't (*lat. se'rvitus*), *jur.*, besvär l. olägenhet, som åtföljer en egendom till förmån för en annan fast egendom; rätt för en fastighetsägare att i viss mån betjäna sig av en annan, närgränsande egendom.

Servitö'r (*fr. serviteur*), kypare, uppassare.

Servitö's, *fem.* av *Servitör* (se d. o.).

Se'rvum imitato'rum pe'cus, *lat.*, "efteraparnas slaviska hjord". (*Horatius.*)

Se'rvus, *lat.*, eg. slav, tjänare. — **S. observanti'ssimus**, (under brev) ödmjukaste tjänare. — **S. servo'rum De'i**, Guds tjänares tjänare, titel, som påvarna, från Gregorius den stores tid, göra anspråk på.

Serö's, se under *Serum.*

Se'sam, *bot.*, *Se'samum*, en till fam. *Pedalia'ceæ* hörande ört, inhemsk i Asien och Afrika samt odlad i Amerika. — **Sesamben**, *anat.*, senben, i senor befintliga ben l. brosk. — **Sesamkakor**, tillverkas av resterna av sesamfrö, sedan oljan utpressats. Användes som kraftfoder. — **Sesamolja**, *O'leum se'sami*, fås ur fröna av *Sesamum orienta'le* (se *Sesam*). Brukas till mat-, bränn- och smörjolja, i tvål, till förfalskning av olivolja m. m.

Se'sam, öppna dig!, i den arabiska sagosamlingen "Tusen och en natt" den trollformel, varmed Ali Baba förmådde berget att öppna sig; *fig.*, nyckeln till en hemlighet l. gåta; lösenord.

Se'seli, *bot.*, syn. *Athamanta* (se d. o.).

Seskvioxi'd, *kem.*, benämning på oxid av ett trevärt ämne.

Sesle'ria cœru'lea (syn. *Cynosu'rus*), *bot.*, älväxing, lågväxt, svenskt, vårblommande gräs.

Se'squi, *lat.*, halvannan. — **Sesquia'ltera**, *lat.*, *tonk.*, kvint. — **Sesquioxi'd**, se *Seskvioxid.* — **Sequipedalisk** (av *lat. pes, gen. pe'dis*, fot), halvannan fot lång; *fig.*, långdragen, högtravande. — **Sequipeda'lia ve'rba**, *pl.*, alnslånga ord. ("Ars poetica" av *Horatius.*)

Se'ssa, *sjöv.*, roddbänk på vikingaskepp.

Sessiflo'ra, *bot.*, med oskaftade blommor. — **Sessi'l** l. **Sessi'lis** (*lat. se'ssilis*), *bot.*, oskaftad; fastsittande.

Sessio'n (*lat. se'ssio*, av *sede're*, sitta), sittning (i synnerhet en domstols), sammanträde: överläggning. — **Cum sessio'ne et vo'to**, med säte och stämma.

Se'ssrumner l. **Se'ssrymner**, *nord. myt.*, en sal i Fröjas boning, Folkvang.

Seste'rtie (*lat. seste'rtius*), hos de gamla romarna ett silvermynt = ungefär 19 à 20 öre.

Seste'tto, se *Sextett.*

Sesti'n (*ital. sestina*, av *lat. sex*, sex), *metr.*, en provençalsk versform, som består av sex strofer, av vilka var och en har sex rader med konstigt invecklade rim.

Se'ston (av *gr. se'stos*, avsilbar), inom limnologin beteckning för alla svävkroppar, som kunna frånsilas vattnet.

Set, *egypt. myt.*, Osiris' broder och mördare.

Set l. **Seth**, hebreiskt mansnamn, ersättning, den ersättande. Buret av Adams tredje son. — **Setia'ner** l. **Seti'ter**, en kristen sekt från 2:a årh. e. Kr. Se även följ. ord. — **Seti'ter**, ättlingar av Adams son Set. Se även föreg. ord.

Set, *eng.* (*l.* sätt), *sportt.*, den som i tennis tagit sex game, har vunnit ett set.

Seta'ceus, Setifo'rmis, *lat.* (av *se'ta*, borst), *bot.*, borstlik. — **Seti'gera**, borstbärande.

Se'tæ Mucu'næ, *farm.*, brännborsten å frukterna av *Mucu'na pru'riens.*

Seta'ria, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **S. ita'lica** (syn. *Panicum italicum*), kolvhirs. — **S. viri'dis** (syn. *Panicum viride*), grönhirs l. hundhirs.

Seti'ter, se *Set.*

Setter, *eng.* (*l.* sättör), engelsk, långhårig rapphönshund.

Settlement, *eng.* (*l.* sättöl-), eg. fastställelse; hemortsrätt; nybygge, koloni; testamen-

tarisk gåva. — **Settlementrörelsen**, social välfärdsrörelse, som urspr. bestod däri att bildade personer bosatte sig i storstädernas fattigkvarter för att genom personlig beröring höja dessas invånare. Ur denna rörelse ha flerstädes uppstått stora undervisningsanstalter för arbetare. — **Settler** (*l.* sä'ttlör), nybyggare, kolonist.

Seu = *Sive* (se d. o.).

Sevathe'rion, *gr.* = *Sivatherium giganteum* (se d. o.).

Seveberget (*lat. Sevo mons*, hos Plinius d. ä.), förr stundom använt namn på *Kölen*. — **Sevegruppen**, *geol.*, en serie starkt metamorfoserade bergarter (gnejser, kvartsiter, kalkstenar etc.), i de skandinaviska fjällens ö. delar, av kambrosilurisk ålder.

Se'ved, fornnordiskt mansnamn (av *sigr*, seger, och *viðr*, träd, även kämpe).

Sevegruppen, se *Seveberget*.

Sevenbaum, *ty.*, sävenbom. Se *Ramuli sabinæ*.

Seve'r (*lat. seve'rus*), sträng, allvarsam. — **Severia'ner**, se *Ftartolatrer*. — **Severi'n**, mansnamn, den allvarlige, stränge. Motsvarar kvinnonamnet **Severi'na**. — **Severite't**, stränghet, allvarsamhet. — **Seve'rus**, latinskt mansnamn = *Severin* (se ovan). Buret av romerska kejsare.

Seve'rerna, romersk kejsarätt (193—235).

Sévigné (*l.* sevinje'), ett slags bröstsmycke, uppkallat efter den franska författarinnan markisinnan *de Sevigné*.

Sevo mons, *lat.*, se *Seveberget*.

Sèvresporslin (*l.* sävr-), utsökt fint och dyrbart porslin, tillverkat i den franska staden *Sèvres*.

Se'vum, *lat.*, talg. — **S. bu'bulum**, oxtalg. — **S. ovi'num**, fårtalg.

Sexa, en förnämligast av kallskuret bestående aftonmåltid.

Sexage'sima, *lat.*, eg. sextionde dagen (före påsk); åttonde söndagen före påsk. — **Sexagesima'l**, som hänför sig till talet 60. — **Sexagesimalindelning**, indelning av en cirkel i 360 grader, en grad i 60 minuter och en minut i 60 sekunder.

Sexago'n och **Sexangulä'r** (av *lat. sexa'ngulum*, sexhörning), sexhörnig, sexsidig, sexvinklig.

Se'xangula're, *lat.*, **Sexangulä'r**, sexkantig.

Sexe, *fr.* (*l.* sex), kön. — **Le beau sexe** (*l.* lö bå -), det täcka könet.

Sexe'nnium, *lat.* (av *sex*, sex, och *a'nnus*, år), tid av sex år.

Sexling, svenskt skiljemynt på 1600- och 1700-t. = $^1/_6$ öre smt.

Sexmän l. **Rotemästare**, i äldre tider en slags sockenordningsmakt, särskilt för upprätthållande av kyrkotukten.

Sext (*lat. se'xta*), *tonk.*, den diatoniska skalans sjätte tonsteg (jfr *Intervall*). — **Se'xta**, den sjätte; sjätte skolklassen; *tonk.*, se föreg. ord; "den sjätte (timmen)", den katolska bönestund, som hålles kl. 12 middag. — **Sextackord**, första omvändningen av treklangen.

Se'xtans, *lat.*, "sjättedel", vikt och mynt i Rom = $^1/_6$ as = 2 uns; *astr.*, stjärnbilden *Sextanten*.

Sexta'nt (*lat. se'xtans*), *astr.*, ett astronomiskt instrument, som innefattar sjättedelen av en cirkelperiferi. Brukas till mätning av vinklar. Jfr *Kvintant*.

Sexta'rius, *lat.*, "sjättedel", fornromerskt rymdmått = $^1/_6$ *modius*.

Sexte'rn (av *lat. sexte'rni*, sex i sänder), inlägg av sex pappersark.

Sexte'tt (*ital. seste'tto*), *tonk.*, sexstämmigt tonstycke.

Sextidi', *fr.* (av *lat. sex*, sex), sjätte dagen i den republikanska veckan.

Se'xtierna, romersk filosofskola, grundlagd av *Quintus Sextius* (f. omkr. 70 f. Kr.).

Sexti'lis, *lat.*, sjätte månaden i romarnas äldsta kalender. Se vid. *Augusti*.

Sextillio'n, en million kvintillioner l. sjätte potensen av en million.

Sexto'l, *lat.*, *tonk.*, notfigur av sex olika toner, vilka utföras på samma tid som fyra av samma slag.

Sexua'l, **Sexuali'st**, **Sexualsyste'm**, **Sexue'll** m. fl., se under följ. ord.

Se'xus, *lat.*, kön. — **S. po'tior**, det starkare könet. — **S. se'gnior**, det svagare könet. — **Sexua'l** l. **Sexue'll**, som har avseende på kön, köns-. — **Sexualpsykologi'**, läran om de själsliga företeelser, som stå i samband med sexuallivet. — **Sexualorgan**, könsorgan. — **Sexualsystem**, *bot.*, det av *Linné* uppställda växtsystemet, i vilket växterna äro ordnade efter sina befruktningsorgan. — **Sexuali'st**, anhängare av sexualsystemet. — **Sexualite't**, könsliv. — **Sexuell undervisning**, skolundervisning om könslivet och därmed sammanhängande förhållanden.

Seybani, *turk.*, *pl.*, ett slags turkiska soldater.

Seydenskepp (*holl. seydenship*), *sjöv.*, ett slags medeltida fartyg.

Seylitzpulver, fräspulver.

Seym l. **Sejm**, *po.*, riksdag.

Sf. l. **Sfz.**, förk. för *ital. sforzato* (se d. o.).

Sfacelotoxi'n, *kem.*, den verksammaste beståndsdelen av mjöldrygan.

Sfa'irisis, *gr.*, bollspel.

Sfakio'ter, benämning på en del av befolkningen å ön Kreta.

Sfaleri't = *Zinkblende* (se d. o.).

Sfen = *Titanit* (se d. o.).

Sfenoi'd, *kristallogr.*, den hemiedriska pyramidformen inom tetragonala och rombiska kristallsystemen.

Sfer, se *Sfär*.

Sfinkter (*gr. sfinkte'r*), *anat.*, ringformig, sammandragande muskel.

Sfinx, *gr.*, i Egypten en bildstod i form av ett liggande lejon med manshuvud, i Grek-

land en dylik med kvinnohuvud, kvinnobröst och drakvingar; *gr. myt.*, ett kvinnligt vidunder i sfinxgestalt, vilket utanför staden Thebe störtade förbifarande i en avgrund, om de ej kunde besvara hennes gåtfulla frågor; *fig.*, gåtfull, mystisk person.

Sfo'rza, *ital.*, "den starke", milanesisk hertigfamilj under 1400- och 1500-t.

Sforza'ndo, Sforza'to, *ital.*, *tonk.*, forcerat, starkt, med kraft.

Sfragi'd (av *gr. sfragis*, sigill), sigilljord, *bolus* (se d. o.). — **Sfragisti'k**, sigillkunskap. — **Sfragi'stiker**, sigillkännare. — **Sfragi'stisk**, som har avseende på sfragistik.

Sfuma'to, *ital.* (av *lat. fu'mus*, rök), *målark.*, förtonande, målat med obestämda konturer.

Sfy'gmisk (av *gr. sfygmo's*, puls), som rör pulsen. — **Sfygmo'disk**, pulsartad, pulslik. — **Sfygmogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), *med.*, instrument, som upptecknar formen av pulsåderns vibrationer. — **Sfygmogram**, pulskurva. — **Sfygmologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om pulsen. — **Sfygmome'ter** (av *gr. metre'in*, mäta) l. **Sfygmosko'p** (av *gr. skope'in*, se), pulsmätare. — **Sfygmoskopi'**, undersökning av pulsen.

Sfz., se *Sf.*

Sfär (av *gr. sfai'ra*, klot), klot, himlaklot, världsklot; *mat.*, solid figur, begränsad av en buktig yta, vars alla punkter befinna sig lika långt från en given punkt (medelpunkten); *fig.*, verkningskrets, levnadsställning, område. — **Sfärernas musik** l. **Sfärernas harmoni**, enl. den forngrekiske filosofen *Pythagoras* den för mänskliga öron ej förnimbara klang, som ledsagade himlakropparnas kretsande kring centralelden. — **Sfä'risk**, som angår l. hör till en sfär. — **Sfärisk triangel**, *mat.*, den figur, som på ytan av en sfär bildas av tre storcirkelbågar. — **Sfärisk trigonometri'**, *mat.*, läran om sfäriska trianglar och sambandet mellan deras sidor och vinklar. — **Sfärobakte'rier**, klotformiga bakterier, kocker. — **Sfärobla'ster**, se *Enation.* — **Sfäroi'd** (av *gr. e'idos*, utseende), eg. klotliknande; *mat.*, den kropp, som bildas, när en elliptisk yta vrides kring en av sina axlar. — **Sfäroida'l** l. **Sfäroi'disk**, klotformig, klotrund. — **Sfäroidala tillståndet** = *Leidenfrostska fenomenet* (se d. o.). — — **Sfäroidalstruktur**, klotstruktur (se d. o.). — **Sfäroli't**, *miner.*, av fältspat bestående, runda kroppar med radialstrålig struktur. — **Sfärome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *fys.*, klotmätare, ett instrument för mätande av tjockleken hos tunna plattor o. s. v. — **Sfärometri'**, klotmätning. — **Sfärosideri't**, *miner.*, ett slags kolsyrad järnoxidul.

S. G. D. G., förk. för *fr. sans garantie du gouvernement*, utan regeringens garanti (på patent).

S. G. U., förk. för *Sveriges geologiska undersökning* och för *Sveriges Godtemplares ungdomsförbund.*

Sganarelle, *fr.* (*l.* -räll, av *ital. sgannare*, upplysa om misstag), en av *Molière* skapad, i det franska lustspelet förekommande komisk person. Populärt betecknar namnet framför allt bedragen äkta man.

Sgraffe'ra (*ital. sgraffiare*), *konstt.*, utföra skuggor medelst jämlöpande l. korsade streck; angiva ett vapens färg medelst prickar l. streck. — **Sgraffe'ring**, ett dylikt förfaringssätt. — **Sgraffia'to**, ett under medeltiden i Italien brukat sätt att dekorera lergods. — **Sgraffi'to** = *Graffito* (se d. o.).

Sh-, se även **Ch-**, **Sch-** och **Sj-**.

sh., förk. för *eng. shilling* (se d. o.).

s. h., förk. för *lat. salvo honore*, hedern oförminskad (på utanskrifter).

Shadedäck (av *eng. shade*, *l.* sjäd, skugga), soldäck.

Shadock l. **Grape fruit**, dets. som *Pompelmus* (se d. o.).

Shah, engelsk form för *Schah* (se d. o.).

Shaka, japanernas namn på Buddha.

Shakde', en guldkopparlegering med 1,1 % guld.

Shaker, *eng.* (*l.* sjä'jkör), en slags metallbehållare för tillblandning av *cocktails* (se d. o.).

Shakers, *eng.* (*l.* sjä'jkörs; av *shake*, darra), eg. skakare l. darrare; en med kväkarna besläktad religiös sekt i Nordamerika.

Shaku, japanskt längdmått = 181 cm.

Shally, se *Chaly.*

Shamrock, *eng.* (*l.* sjä'mråck), "vitklöver", sinnebild av Irland, vars folk på skyddshelgonet S:t Patriks dag bära en vitklöverkvist i hatten. I Irlands äldre vapen förekom ett harsyreblad.

Shan l. **Sjan** = *Tai* (se d. o.).

Shanta'h, *astr.*, stjärna i stjärnbilden S k o r p i o n e n.

Shanghaja, se *Schanghaja.*

Shapingmaskin (*l.* sjä'p-; av *eng. shape*, fila, klippa), mindre metallhyvelmaskin, kipphyvel.

Share, *eng.* (*l.* sjär), andel, lott; aktie.

Sharpee, *eng.* (*l.* sja'pi), flatbottnad segelbåt för ostronfiske på Nordamerikas Atlantkust. En l. två master med guntersegel; centerbord.

Sharper, *eng.* (*l.* sja'rpör), listig bedragare, skälm, spetsbov.

Shawl, *eng.* (*l.* sjål), se *Schal.*

Shawnee (*l.* sjå'ni) l. **Shawano**, indian av algonkinstammen.

Sheadings (*l.* sji'-), lokala förvaltningsområden på ön Man.

Sheasmör (*l.* sji'-), olja ur fröna av *Ba'ssia Pa'rkii*, bambara.

Sheda'r, *astr.*, stjärna i stjärnbilden C a s s i o p e j a.

Shelf, *eng.* (*l.* självf), se *Schelf.*

Shelia'k, *astr.*, stjärna i stjärnbilden L y r a n.
Schell-heaps, *eng.* (*l.* själl-hips), *arkeol.*, eg. skalhögar, kjökkenmöddingar.
Sheltie, *eng.* (*l.* sjä'llti), Shetlandsponny.
Shera'rdia arve'nsis, *bot.*, åkermadd, tillfällig åkerväxt med violetta kronor. Fam. *Rubia'ceæ.*
Sheriff, *eng.* (*l.* sje'riff), högste civildomaren i ett grevskap i England.
Sherlock Holmes (*l.* sjö'låck håoms), huvudpersonen i *Conan Doyles* världsbekanta detektivromaner. Figurligt lika med durkdriven detektiv.
Sherry, *eng.* (*l.* sjä'rri), benämning på ett slags starka, vita, spanska viner från staden *Jeres de la Frontera.* — **Sherrykå'bbel**, hos oss benämning på en med sherry tillagad *cobbler* (se d. o.), som insuges genom halm- l. vassrör.
Shijoskolorna, realistiskt betonade riktningar inom japanskt måleri.
Shikimi, japansk stjärnanis, av *Illi'cium religio'sum.*
Shikimo'l, *kem.*, dets. som *safrol* (se d. o.).
Shilling, *eng.* (*l.* sji'lling), engelskt silvermynt = 1/20 av ett pund sterling = 91 öre.
Shimmy, *eng.* (*l.* sji'mmi; av *fr. chemise*, lintyg), *dansk.*, en variant av foxtrot, utförd under skakning av hela kroppen. Dansen var populär en kort tid omkr. 1921.
Shimose, *jap.*, ett sprängämne. Se *Pikrinsyra.*
Shin, Shin-gon, japanska sekter.
Shingling (*l.* sji'ng-; av *eng. shingle*, takspån), kortklippning av kvinnohår i anslutning till maskulint hårmod, d. v. s. kortast längst ned i nacken. *Bobbat hår* (av *eng. bob*, stubba), är klippt i en tvär kant vid nackens övergång till halsen.
Shinno (*l.* sji'nnå), japanska kejsarhusets förnämsta medlemmar.
Shin-to, Japans inhemska religion.
Shiou, nomadstam i Birma.
Shire, *eng.* (*l.* sjajr, i sammansättningar sjir) = *Country* (se d. o.). — **Shirehäst**, tung engelsk hästras med anor från medeltiden.
Shirting, *eng.* (*l.* sjö'rting), skjortväv, ett fint, tätt, tvåskaftat bomullstyg.
Shizoku, ett japanskt stånd.
Sho, japanskt rymdmått = 18,03 l.
Shock, *eng.* (*l.* sjåck), stöt, slag; anfall, angrepp; *med.*, av en häftig skakning, förorsakad plötslig död. — **Shocking** (*l.* sjå'cking), stötande, anstötlig; avskyvärd.
Shoddy, *eng.* (*l.* sjå'ddi), konstull, långhårig ylleslump, som fås av stickade l. virkade föremål.
Shogu'n, *jap.*, general, riksfältherre.
Shop, *eng.* (*l.* sjåpp), bod, butik; verkstad. — **Shopping**, gå omkring i butiker och göra inköp.
Shore'aträ, veden av ett flertal till släktet *Shore'a* (fam. *Dipterocarpa'ceæ*) hörande träd, inhemska i s. Asien. *Sal-tree* (*l.* -tri), av *S. robu'sta* från Främre Indien är ett ypperligt byggnads- och snickerivirke. En mycket vacker ved, *Thitya*, fås av *S. obtu'sa* från Birma. *Vinvin* är en gul kärnved av *S. hypo'chra* från Cochinkina.
Shorthand, *eng.* (*l.* sjå'thänd), stenografi.
Short story, *eng.* (*l.* sjåt stå'ri), kort berättelse, novell.
Short ton, se *Ton.*
Shoshoner (*l.* sjåosjå'oner), nordamerikansk indianstam.
Shrapnel, *eng.* (*l.* sjrä'pnäll), *krigsk.*, granatkartesch, en med blykulor fylld kastkropp, uppkallad efter sin engelske uppfinnare.
Shropshirerasen (*l.* sjrå'psjir-), engelsk fårras, numera mycket spridd i Sverige. Stambokföres i Malmöhus län.
Shrub, *eng.* (*l.* sjröbb), dryck av arack, citron- l. apelsinsaft och socker.
S. H. T., förk. för *lat. sa'lvo hono'ris ti'tulo* l. *si'ne hono'ris ti'tulo*, med uteslutande av hederstiteln; benämning på ett i Uppsala 1850 stiftat ordenssällskap (”Tratten”), som har filialer i Stockholm, Göteborg, Kalmar och Linköping.
Shunt, *eng.* (*l.* sjönnt), *fys.*, förbiledning, grenledning; en med en del av en elektrisk l. magnetisk huvudkrets parallellkopplad grenledning. — **Shunta**, parallellkoppla en grenledning. — **Shuntlampa**, ett slags båglampa. — **Shuntmaskin**, dynamomaskin, avsedd att lämna en ström av konstant spänning.
Shylock (*l.* sja'jlåck), en i *Shakespeares* ”Köpmannen i Venedig” förekommande judisk ockrare, vilken blivit typen för den sluge och hänsynslöse girigbuken.
Si, *tonk.*, det franska och italienska namnet på tonen *h.*
Si, *kem.*, atomtecken för kisel (*lat. sili'cium*).
Siælinna tröst, själens tröst, fornsvensk uppbyggelseskrift (förf. omkr. 1350).
Sial, *geol.* (av *Si*, kisel, och *Al*, aluminium), del av litosfären som huvudsakligen består av kiselsyra och lerjord. Jfr *Sima.*
Sialago'ga, *gr.* (av *sialon*, spott), *pl.*, *med.*, spottbefrämjande medel. — **Sialago'gisk**, spottbefrämjande. — **Siali'sm**, spottflöde. — **Sialo'ncus**, spottkörtelsvulst. — **Sialorré** (av *gr. re'in*, flyta), spottflytning. — **Sialosy'rinx**, spottfistel.
Siambe'nsoe, från n. Siam kommande harts, som innehåller 20 % fri bensoesyra jämte estrar av bensoesyra och vanilin.
Siame'ser, inv. i landet *Siam.* — **Siame'sisk**, som har avseende på l. sammanhänger med Siam. — **Siamesiska tvillingarna**, ett par i sidan sammanvuxna tvillingar, födda i Siam 1811.
Sia'met, *turk.* (av *arab. saâmat*, adel), ett stort län.
Siamfa'ser, se *Caryota.*
Siamhampa, manillahampa.

Siamkardemumma, se *Amomum.*

Si'bar, nionde månaden i judarnas kalender.

Sibba'ldia procu'mbens, *bot.*, fjällklöver. fjällört, tillhörande fam. *Rosa'ceæ.* underfam. *Sentico'sæ.*

Sibeli'n l. **Zibeline,** *fr.* (*l.* -lin), sobel; mjuk, långhårig, ruggad, ofta melerad l. randig yllevävnad.

Siberi't, *miner.*, en till smycken använd turmalin.

Si'bet, se *Zibet.* — **Konstgjort Sibet,** består av muskotolja (100 del.), perubalsam (30 del.), nejlik-, kanel- och sasafrasolja, konstgjord mysk, ambra och ammoniak (2 del. av varje).

Sibethyena, *zool.*, jordvarg.

Si'betråtta l. **Bisamråtta,** *zool.*, nordamerikansk gnagare, *Fi'ber zibe'thicus,* vars skinn användes till pälsverk, b i s a m.

Sibila'nt (av *lat. sibila're,* väsa), *språkv.*, väsljud.

Sibiria'ker, ättlingar av ryska kolonister i Sibirien.

Sibi'ricum, *lat.*, *bot.*, sibirisk.

Sibirienne (*l.* -iä'nn), tjockt, doffelartat ylletyg.

Sibiriska inskrifter, länge otolkade, runliknande inskrifter i sten, funna i Sibirien. De äro avfattade på olika turkiska språk.

Sibi'riska pesten, *med.*, mjältbrand.

Sibiri't, dets. som *Siberit* (se d. o.).

Sibirja'ker, se *Sibiriaker.*

Sibo, en mandschuisk folkstam.

Siby'lla, *astr.*, en av småplaneterna.

Siby'lla, *gr.*, i forntiden förkunnarinna av gudarnas beslut, av gudarna inspirerad sierska. — **Sibylli'nerna** l. **Sibylli'nska böckerna,** tre böcker med vishetsregler, vilka, enl. sagan, av den berömda sibyllan från Cumæ överlämnades åt den romerske konungen Tarquinius Superbus. — **Sibylli'nsk,** förutsägande, profetisk. — **Sibyllinska oraklerna,** vissa dels judiska, dels kristna samlingar av orakelspråk.

Sic, *lat.*, så, just så, "så står det verkligen" (sättes inom parentes efter citat såsom understrykande av dess äkthet l. uttryck av ironi).

Sicca'ntia, *lat.*, *pl.*, *med.*, torkande läkemedel. — **Siccati'v,** se *Sickativ.*

Siccime'ter (av *lat. siccus, torr,* och *me'tron,* mätt), *meteor.*, torrhets- l. avdunstningsmätare.

Siccopreparat, *farm.*, järnmedel mot bleksot, huvudsakligen av intorkat kreatursblod.

Sic e'rat in fa'tis, *lat.*, så stod det skrivet i ödets bok. (*Ovidius.*)

Sic e'unt fa'ta ho'minum, *lat.*, sådana äro människornas öden, så är världens gång.

Sicht, se *Sikt.*

Sicilia'n l. **Sicilia'nare,** inbyggare på Sicilien. — **Sicilia'no** l. **Alla sicilia'na,** *ital.*, **Sicilienne,** *fr.* (*l.*-ä'nn), *tonk.*, siciliansk herdedans. — **Sicilia'nsk,** som har avseende på ön *Sicilien.* — **Sicilianska aftonsången** (*ital. Vespro Siciliano*), benämning på det uppror, som den 30 mars 1282 utbröt i Palermo och som ledde till Siciliens befrielse från fransmännen.

Sici'licus, vikt och mått i romerska riket = $^1/_{48}$ as l. libra.

Sicilienne (*l.* -iä'nn), *tonk.*, se *Siciliano; textil.*, ett slags tvåskaftat halvylletyg med glansigt kamgarn till inslag.

Sici'sta monta'na, *zool.*, buskmus (se d. o.).

Sic i'tur ad astra, *lat.*, så går man till stjärnorna, så gör man sin lycka.

Sickati'v (av *lat. si'ccus,* torr), *kem.*, torkmedel, ämne, som åstadkommer ett hastigt torkande av oljefärger och fernissor. — **S. de Haarlem** och **S. de Courtrai,** användas vid konstnärlig oljemålning, det senare dock farligt, enär den därmed behandlade färgytan mörknar och spricker.

Sickenhammare, koppar- och bleckslagareverktyg för böjning, sickning, av plåt.

Sicki'ngia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Rubia'ceæ.* Barken av flera sydamerikanska arter innehåller ett rött färgämne och har medicinsk användning.

Sicksack (*ty. zickzack, fr. zigzag*), en följd av linjer, som bilda vinklar, av vilka varannan skjuter ut, varannan går in; kors och tvärs. — **Sicksackfris,** *byggn.*, ett normandiskt ornament, som består av upprepade sicksackmotiv.

Sic pa'rva compo'nere ma'gnis, *lat.*, att så jämföra små saker med stora!

Sic tra'nsit glo'ria mu'ndi, se under *Gloria.*

Si'cut cada'ver, *lat.*, som en död kropp.

Sic vo'lo, sic ju'beo, stat pro ratione volu'ntas, *lat.*, så vill jag, så befaller jag, min vilja är tillräckligt skäl. (*Juvenalis.*)

Sic vos, non vo'bis, *lat.*, så arbeten I, men icke för er själva, andra skörda frukterna av edert arbete. (*Vergilius.*)

Si'cyos, *bot.*, växtsläkte av fam. *Cucurbita'ceæ.* — **S. angula'tus,** hårgurka, är en snabbväxande klängväxt från Nordamerika.

Si'cyosstärkelse, dets. som *Arrowrotstärkelse* (se d. o.).

Si'da, *bot.*, artrikt växtsläkte av fam. *Malva'ceæ.* — **S. retu'sa,** odlas för de sega fibrernas skull i Indien, Amerika och Australien (Queenslandhampa). Bladen användas till te.

Siddha, *sanskr.*, fullkomlig; *ind. myt.*, ett slags gudomliga väsen, som finnas mellan himmel och jord. — **Siddha'nta,** *sanskr.*, fulländning; indisk benämning på olika litteraturgrenar, särskilt verk av matematiskt och astronomiskt innehåll; namn på jainisternas kanoniska skrifter. — **Siddha'ntaka'umudi',** indiskt grammatiskt arbete från 1600-t.

Siddhi, indisk hampa.

Siden (av *kin. si,* silkesmask), vävnad av de trådar, som silkesmasken, larven till mull-

bärsspinnaren, *Bo'mbyx mo'ri*, spinner omkring sig då den inträder i puppstadiet.

Sidensvansen, *zool.*, se *Ampelis.*

Sidenträ, namn på några mer l. mindre sidenglänsande träsorter, särskilt av *Fa-ga'ra fla'va* och *Chloro'xylon swiete'nia* från Ostindien.

Sidenört, *bot.*, se *Asclepias.*

Sidera'l, Sideralljus, Side'risk m. fl., se under *Sidus.*

Sideratio'n (av *lat. si'dus*, gen. *si'deris*, stjärna), hastigt påkommande sjukdom (som tillskrevs inverkan av stjärnorna).

Sideri'ngult, *kem.*, se under *Sidus.*

Sideri'sm (av *gr. si'deros*, järn), järnets magnetiska verkan; *med.*, behandling av sjukdomar medelst magnetiskt järn; galvanism. Se även under *Sidus.* — **Sideri't,** *miner.*, ett slags järnspat. — **Siderode'n-dron,** järntråd. — **Siderodromofobi',** rädsla att resa på järnväg. — **Siderografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), stålstick; stålstickarkonst. — **Siderokalci't,** järnkalk. — **Sidero-koni't,** *miner.*, ett av kolsyrad kalk och järnoxidhydrat bestående mineral. — **Siderokrati'** (av *gr. kra'tos*, välde), sabelvälde, våldsregemente. — **Siderolí't,** ett slags fajansliknande lera, varav lyxartiklar fabriceras. — **Sideromanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom), spådom efter de olika sätt, varpå halmstrån, lagda på glödhett järn, förbrinna. — **Side'rosis pulmo'num,** *lat.*, eg. järnlungor; *med.*, en genom inandning av järnoxid framkallad lungsjukdom. — **Sideroskо'p** (av *gr. skope'in*, se), ett instrument, varmed det ringaste spår av järn i ett föremål kan upptäckas. — **Siderotekni'k** l. **Siderurgi',** bergsvetenskap; järnindustri. — **Siderotypi'** (av *gr. ty'pos*, bild), konsten att medelst citronsyrad järnoxidammoniak åstadkomma ljusbilder.

Sidero'xylon, *bot.*, tropiskt trädsläkte av fam. *Sapota'ceæ.* Flera arter lämnar s. k. j ä r n t r ä.

Si de'us pro no'bis, quis (co'ntra) nos, *lat.*, om Gud är för oss, vem kan då vara emot oss? (Gustav I:s valspråk.)

Sidgrane, Sidhatt, Sidskägg, *nord. myt.*, binamn till Oden.

Sidhi, dets. som *Hasjisj* (se d. o.).

Sidi, *arab.*, titel för stamhövdingar och furstar.

Sidici'ner, italiskt (oskiskt) fornfolk.

Si Dieu n'existait pas, il faudrait l'inventer, *fr.* (*l.* - djö negsistä', pa - fådrä' längvante'), om Gud icke funnes, skulle man nödgas uppfinna honom. (*Voltaire.*)

Si di'is pla'cet, *lat.*, om det behagar gudarna.

Sidoaltare, benämning på åt särskilda helgon invigda småaltaren i katolska kyrkor.

Sidoarv, *jur.*, arv, som tillfallit sidoarvingar. — **Sidoarvinge,** arvinge, som ej stammar från arvlåtaren.

Sidoaxel, *bot.*, dets. som gren.

Sidodetachema'ng, *krigsk.*, sidobevakning, avser att skydda marscherande trupp för hot från sidan.

Sidokana'l, kanal utmed ett vattendrag, där detta ej är farbart.

Sidolanternor, styrbords- och babordslanternor, som ett fartyg under gång måste föra för att angiva sin kurs.

Sidolinje, *jur.*, sidosläktingar l. släktingar av oäkta börd.

Sidona'l, *farm.*, piperazinkinikat. Användes i medel mot gikt.

Sido'nia, *astr.*, en av småplaneterna.

Sido'nia, kvinnonamn (efter den feniciska staden *Sidon, hebr. Zîdôn*, eg. fiskfångst), fiskar- l. jägarflicka. — **Sidoniaorden,** sachsisk kvinnoorden.

Sidoparalla'x, *astr.*, vinkeln mellan de vertikalplan för en himlakropp, som gå genom en iakttagare på jordytan och genom jordens medelpunkt.

Sidopatru'll, dets. som *Sidodetachemang* (se d. o.).

Sidotank, *sjöv.*, invändig vattenbarlasttank, byggd utmed fartygs sida.

Sido'tblände, *fys.*, fosforescerande zinksulfid. Användes för att påvisa α-strålar (se *Radium*) samt i lysfärg.

Sidotryck, *fys.*, en vätskas tryck på inneslutande kärlets väggar.

Sidrâ d'Jahjâ = *Johannesboken* (se d. o.).

Sidrâ rabba, se *Adams bok* (under *Adam*).

Sidskägg, se *Sidgrane.*

Si'dus, *gen.* **Side'ris,** *lat.*, stjärna (jfr *Siderism* o. följ.). — **Sidera'l** l. **Side'risk,** som angår stjärnorna, stjärn-. — **Sideralljus,** se *Drummonds kalkljus.* — **Sideralmagnetism,** stjärnornas magnetiska inflytande på en sjuk. — **Sideratio'n,** stjärnornas ställning; *med.*, förr namn på en hastigt påkommen sjukdom, som tillskrevs inflytandet av vissa stjärnor; slag, förlamning, kallbrand. — **Sideri'ngult,** *tekn.*, en av basisk kromsyrad järnoxid bestående olje- och akvarellfärg. — **Siderisk månad,** stjärnmånad, månens verkliga omloppstid kring jorden (27 dagar, 7 timmar och 43 min.). — **Sideriskt år,** stjärnår, solens skenbara omloppstid, räknad från den tidpunkt, då hon passerar en viss fixstjärna, till det moment, då hon åter synes gå förbi densamma. — **Sideri'sm,** stjärnornas inflytande på människans kropp.

Sidvart, åt sidan.

Sidvärtsrörelser (av *ty. seitwä'rts*, sidvart), *ridk.*, ett slags hästdressyr, bestående i förflyttning åt sidan på dubbla spår.

Siècle, *fr.* (*l.* siä'kl; *lat. sæ'culum*), sekel, århundrade; namn på en fransk tidning. — **Fin de siècle,** se under *Fin.* — **Le grand siècle,** se under *Grand.*

Siegena (*l.* si'g-), *astr.*, en av småplaneterna.

Siegfried och Siegmund, se *Sigfrid* och *Sigmund.*

Siegfridställningen (*l.* si'gfrits-), tysk offi-

ciell benämning på en stark försvarsställning, som den tyska hären efter Sommeslaget 1916 intog bakom fronten från Arras till Vailly. Kallades ofta populärt *Hindenburglinjen.*

Siegli'ngia decu'mbens, *bot.*, axsvingel, tämligen allmänt gräs å mager mark.

Siemens (*l.* si'm-), *fys.*, efter den tyske fysikern *Werner von Siemens* benämning på elektrisk ledningsförmåga. — **Siemens' gas,** bränslegas. — **Siemens-Martin-metoden** = *Martinmetoden* (se d. o.).

Siemens process (*l.* si'm-), engelsk benämning på metoden att utfälla guld på elektrolytisk väg ur lösningar, som erhållits genom malmens extraktion med cyankalium.

Sie'najord, dets. som *Bolus* (se d. o.).

Sie'rra, *sp.*, eg. såg; berg, bergskedja.

Sie sollen ihn nicht haben, den freien deutschen Rhein (*l.* si så'llen in nisjt ha'ben, den fra'jen då'jtsjen rajn), "De skola icke ha den, den fria, tyska Rhen", tysk, patriotisk sång av *N. Becker.*

Sie'sta, *sp.*, middagstid, middagshetta; vila efter middagen, "middagslur".

Si'estarjokki, finsk namnform för Systerbäck.

Sieur, *fr.* (*l.* siö'r), förk. av *seigneur* (se d. o.).

Si fa'bula ve'ra, *lat.*, om historien är sann.

Si-fan, vissa tibetanska och kinesiska folkstammar.

Siffra (*fr. chiffre,* urspr. av *arab. sifr,* noll). taltecken, tecken, som utmärker ett helt tal, särskilt de romerska och arabiska taltecknen.

Sifo'n, *gr.*, sugrör, hävert; även en för kolsyrat vatten avsedd flaska, som vid tryckning på en kran avlämnar sitt innehåll; *zool.*, benämning på olika organ hos blötdjuren. — **Sifonbarometer,** *fys.*, hävarebarometer, barometer med nedre änden uppåtböjd. — **Sifonoga'mer,** (av *gr. si'fon,* slang, och *ga'mos,* äktenskap), *bot.*, dets. som *fanerogamer* (se d. o.).

Si fra'ctus illaba'tur o'rbis, impa'vidum fe'rient rui'næ, *lat.*, om världen störtar samman, skola ruinerna finna honom oförskräckt.

Siga'mbrer l. **Suga'mbrer,** en forntysk folkstam, bosatt vid Rhen.

Sigar, fornnordiskt hjältenamn, vanligt i hjältesagorna.

Si'gbert, fornnordiskt och forntyskt mansnamn (av *sigr,* seger, och *bert,* lysande, bjärt).

Si'gel, *pl.* **Si'gler** (av *lat. si'ngulæ litteræ,* enstaka bokstäver), förkortningstecken i filologi och stenografi, ett ords återgivande med en l. några av dess bokstäver.

Sigeli'nde, *astr.*, en av småplaneterna.

Si'gfrid (*ty. Siegfried,* fordom *Sigufrid,* av *sig,* seger, och *frid,* fred), mansnamn. Buret av den mest frejdade hjälten i de germanska sagorna, nordens Sigurd Fåfnesbane, och av helgonet S:t Sigfrid, som döpte Olof Skötkonung. — **Sigfridsmässan,** en i febr. i Växjö hållen marknad.

Si'gge l. **Siggeir,** fornnordiskt mansnamn (av *sigr,* seger, och *geirr,* spjut). — **Sigge Fridulfsson,** ett på 1600-t. Oden tilldelat namn.

Si'gibert, frankiskt konunganamn.

Sigi'll (*lat. sigi'llum*), insegel, stämpel, avtryckt i lack, vax etc.; stamp, varmed ett insegel påsättes. — **Sigi'lla,** se under följ. ord. — **Sigilla'ria,** fornromersk vintersolståndsfest (av *lat. sigilla,* "små bilder", dockor som gåvos åt barnen); *paleont.*, ett till urvärldens flora hörande träd, som fått sitt namn därav, att bladärren på stammarna likna sigiller. — **Sigilla'tim,** särskilt, var för sig. — **Sigillbrosk,** *anat.*, ringbrosket i struphuvudet. — **Sigilljord** = *Bolus* (se d. o.). — **Sigillografi',** sigillkunskap. — **Sigi'llum confessio'nis,** biktens insegel; djupaste tystnad. — **Sub sigi'llo confessio'nis,** under biktens insegel. — **S. s. sile'ntii,** under tystnadens insegel. — **S. s. vola'nte,** eg. under flygande sigill; med öppet sigill.

Si'gismund l. **Si'gmund,** fornnordiskt och forntyskt mansnamn (av *sigr,* seger, och *mund,* beskydd, vård, värn). Buret av svenska, tyska och polska furstar.

Si'gma, namn på grekiska bokstaven S. — **Sigmati'sm,** oförmåga att rätt uttala s-ljudet.

Si'gma roma'num = *S romanum* (se d. o.).

Sigmoide'us, *lat.*, S-formad.

Si'gmund, se *Sigismund; nord. myt.*, fader till Sigurd Fåfnesbane.

Si'gna, *lat.*, se *Signum.*

Si'gna anamne'stica, se under *Anamnesticum.*

Signa'l (*fr. signal,* av *lat. si'gnum,* tecken), överenskommet tecken, varmed man lämnar vissa underrättelser. — **Signalappara't,** inrättning för signalering. — **Signalbok, Signalcode, Signalkod,** förteckning över signaler och deras betydelse. — **Signalbrev** l. **Sejnbrev,** äldre namn på vanligen hemlig signalbok för örlogsmän. — **Signaleme'nt** l. **Signalema'ng,** noggrann beskrivning på en persons yttre. — **Signale'ra,** anmäla l. underrätta genom överenskomna tecken. — **Signalfejden,** av Bj. Björnson 1872 framkallad strid i Norden, emedan han ville att man skulle "ändra signaler" gentemot Tyskland, som borde bliva den ledande staten i ett pangermanskt förbund. — **Signalflagg, Signalhorn, Signallanterna,** föremål av nämnda slag, med vilka signaler givas. — **Signallod,** släplod, som automatiskt signalerar, då lodet berör botten. — **Signalväsen,** den del av militär organisation, vars huvuduppgift är signaltjänst. — **Signali'st,** militärperson, som utför signalering. — **Inter-**

nationella **signalboken**, ett av de flesta handelsmarinerna antaget signalbrev.

Signatu'r, Signatä'r m. fl., se under *Signum.*

Si'gne l. **Signy**, fornnordiskt kvinnonamn (av *sigr*, seger, och *ny*, nymåne). Jfr *Hagbard.*

Signe'ra, Signe't m. fl., se under *Signum.*

Signeri' (av *lat. si'gnum*, tecken), eg. "göra korstecken"; besvärjelse, vidskepligt bruk o. d.

Signifie'ra (*lat. significa're*), tillkännagiva, antyda, beteckna. — **Signifikatio'n**, betydelse, mening; tillkännagivande. — **Signifikati'v, Signifika'nt** l. **Signifia'nt**, som noga betecknar; betydelsefull; uttrycksfull.

Signore, *ital.* (*l.* sinjå're), herre. — **Signora** (*l.* sinjå'ra), fru, fröken. — **Signoria** (*l.* sinjåri'a), herrskap; i tilltal: härlighet (t. ex. *vo'stra signoria*, ers härlighet); under medeltiden den venezianske dogens ministerium. — **Signorina** (*l.* sinjåri'na), fröken, ung dam.

Si'gnum, *pl.* Si'gna, *lat.*, tecken, kännetecken. — **Signum exclama'ndi**, se under *Exclamera.* — **S. interroga'ndi**, frågetecken. — **S. repetitio'nis**, återupprepningstecken (:,:). — **Signatu'r** (*lat. signatu'ra*), beteckning; namnteckning; författarmärke i form av initialer, ett förk. namn l. d. (jfr *Psevdonym*); påskrift (på apoteksflaskor etc.); *tonk.*, generalbasens siffror och tecken (♯, ♭, ♮ etc.). — **Signatu'ra re'rum**, *lat.* (tingens kännemärken), utmärkande egenskaper hos läkemedel, vilka enl. gammal tro genom sin likhet med kroppsdelar, sjukdomstecken o. d. skulle förråda deras spec. kraft att bota vissa sjukdomar. — **Signatä'r** (*fr. signataire*), undertecknare av ett fördrag. — **Signatärmakter**, stater, som undertecknat ett fördrag. — **Signe'ra** (*lat. signa're*), teckna, beteckna; underteckna. — **Signeri'** (av verbet *signa, ty. segnen*), besvärjelse. — **Signe't** (*mlat. signe'tum*), sigill; stamp, varmed man påsätter ett insegel.—**Signe'tur**, se *Detur, signetur.*

Signy, se *Signe.*

Sigrdriva (Segerdriva), *nord. myt.*, en valkyria.

Si'grid l. **Si'ri**, fornnordiskt kvinnonamn (av *sigr*, seger, och *red* l. *rid*, benägen, redobogen, villig). Buret av Erik Segersälls maka med tillnamnet *Storråda* och lagman Bengt Magnussons hustru med tillnamnet *den fagra.*

Sigrma'l, segerlön.

Si'grun, *nord. myt.*, en valkyria, Helge Hundingsbanes älskade, som säges hava haft en föregående livsform under namnet *Svåfva* och en efterföljande under namnet *Kåra.*

Si'gsten, fornnordiskt mansnamn (av *sigr*, seger, och *steinn*, sten).

Sigt, se *Sikt.*

Si'gtryg l. **Sigtrygg**, fornnordiskt mansnamn (av *sigr*, seger, och *tryggr*, säker, trygg).

Sigtväxel, se *Siktväxel.*

Si'gune, *astr.*, en av småplaneterna.

Si'gurd, fornnordiskt och forntyskt mansnamn, svenskt, norskt och danskt konunganamn = *Sigvard* (se d. o.). — **Sigurd Fa'fnesbane**, *nord. myt.*, Nordens mest frejdade sagohjälte, uppkallad efter den av honom dräpte draken Fafne (se *Fafne*). Sedan han äktat konung Gjukes dotter, Gudrun, bragtes han om livet på anstiftan av valkyrian Brynhild, hans förra trolovade, som åt honom fött dottern Åslög. — **Sigurdsristningar**, bildframställningar av sagan om Sigurd Fafnesbane.

Si'gvald, fornnordiskt och forntyskt mansnamn (av *sigr*, seger, och *vald*, välde, makt, våld).

Si'gvard, fornnordiskt mansnamn (av *sigr*, seger, och *vard* l. *varðr*, vård, värn, beskydd).

Si'gyn, *nord. myt.*, Lokes hustru, som i en skål uppsamlar giftet av den över hennes fängslade make upphängda ormen.

Sihetfernissa, se *Semecarpus.*

Sihr, se *Ser.*

Sika'ner (*lat. sica'ni*), Siciliens urinvånare.

Si'kel (*hebr. scheke'l*), vikt och mynt hos de gamla hebréerna.

Si'kher (av *sanskr. sikhsha*, lärjunge), ett av hinduen Nanak (d. 1538) stiftat indiskt religionssamfund, vars lära är en blandning av muhammedanism och brahmanska trossatser.

Sikkimi'n, *farm.*, se *Stjärnanis.*

Siko'ria, annan form för *cikoria* (se d. o.).

Sikssläktet, *zool.*, ett släkte laxfiskar, *Core'gonus.*

Sikt (*ty. Sicht*), *handelst.*, uppvisning av en växel. Jfr *Kort sikt, Lång sikt.* — **Siktväxel**, en växel, som betalas vid uppvisandet.

Siku'ler, ett italiskt folk på Sicilien.

Si'laus selinoi'des, *bot.*, ängssticka, sällsynt skånsk umbellat.

Silbergroschen, förr ett preussiskt skiljemynt av silver = ungefär 9 öre. Jfr *Thaler.*

Sile'n (*gr. Seileno's* l. *Sileno's, lat. Sile'nus*), *gr. myt.*, Dionysos' fosterfader och ledsagare, ofta framställd skallig, drucken och ridande på en åsna. — **Sile'ner**, gruppnamn för demoner av Silens typ i Dionysos följe.

Sile'ne, *bot.*, glim, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **S. aca'ulis**, fjällglim. — **S. noctiflo'ra**, nattglim, välluktande mot natten. — **S. nu'tans**, backglim. — **S. veno'sa**, tarald. — **S. visca'ria**, klibblim.

Sile'neæ l. **Silena'ceæ**, *bot.*, underfamilj av fam. *Caryophylla'ceæ.*

Silentia'rius (av *lat. sile'ntium*, tystnad), *rom. fornk.*, slav, som hade till uppgift att tillse, att det hölls tyst i huset; ordnings- och tystnadsvakt i kejsarpalatsen.

Sile'ntium, *lat.* (*l.* -tsium), tystnad. — **A'ltum silentium**, djup tystnad. — **Perpe'tuum silentium**, evig tystnad.

Silent le'gis i'nter a'rma, *lat.*, lagarna tiga under vapenbrak, i krig tiga lagarna.

Sile'nus, se *Silen.*

Sileshår, *bot.*, se *Drosera.*

Sile'sia, *lat.* (Schlesien), *astr.*, en av småplaneterna. — **Silesi'acum**, *bot.*, schlesisk.

Sile'sias, benämning på lärfter och shirting från Sachsen.

Si leva'no i sordi'ni, *ital.*, *tonk.*, man avtage sordinen.

Silhue'tt (*fr. silhouette*), skuggporträtt, skuggbild, utklippt i svart papper, uppkallad efter den franske finansministern *Silhouette* (d. 1757). — **Silhuette'ra**, avbilda i silhuett. — **Silhuettö'r**, silhuettklippare.

Si'lica-tegel, ett högeldfast kvartstegel.

Si licet ve'rbo, *lat.*, om man så får uttrycka sig.

Sili'cias, *lat.*, silikat.

Silici'der, *kem.*, föreningar mellan kisel och metaller.

Sili'cium, *lat.* (av *si'lex*, flinta), *kem.*, kisel (se d. o.).

Siliciumkarbi'd, se *Carborundum.*

Siliculo'sæ, *bot.*, underfam. av *Cruci'feræ.*

Silihda'r, **Silikda'r** l. **Silikdar-Aga** (av *arab. silâh*, vapen), *turk.*, sultanens vapendragare.

Silika't (av *lat. si'lex*, flinta), *kem.*, kiselsyrade salter.

Si'liqua, *lat.*, *bot.*, skida. — **S. du'lcis**, johannesbröd. — **Siliquo'sus**, rik på skidor.

Siliquo'sæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Cruciferæ* (se d. o.).

Sili't, elektriskt motståndsmaterial, närsläktat med *silundum* (se d. o.).

Silja, *bot.*, svenskt namn på ett flertal umbellater.

Silk-cotton-tree, se *Ceiba.*

Silke, tråd, spunnen av silkesmaskens kokongfiber. Se *Siden.*

Silkesbomull, se *Kapok.*

Silkesgrönt, kromgrönt.

Silkesmasken, se *Siden.*

Silkessnöret. Turkiets sultan brukade förr, när han ville göra sig av med en misshaglig ämbetsman, tillställa denne ett silkessnöre, vilket som symbol av hängrepet innebar en uppmaning till denne att ta sig själv av daga. I överförd betydelse beteckning för en förtäckt uppmaning att begära avsked från en befattning.

Silkestvål, se *Alicantetvål.*

Silkgrass, ananashampa.

Silkwormgut, *eng.* (*l.* silkoå'mgutt), *med.*, suturmaterial av silkesmaskens tarm.

Sillabub, *eng.* (*l.* si'lläböbb), en dryck av mjölk, vin (l. rom), socker och kryddor.

Sillbyss, se *Buss.*

Siller (*gr. si'lloi*, av *si'llos*, hån, spe), *pl.*, ett slags forngrekiska parodierande dikter, i vilka berömda filosofers och skalders uttalanden förlöjligas. — **Sillogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), satirisk diktare.

Sillery, *fr.* (*l.* sillöri'), ett slags vitt champagnevin, uppkallat efter en by i franska departementet Marne.

Sillimanni't, *miner.*, ett med andalusit besläktat mineral, som finnes i Nordamerika.

Sillogra'f, se under *Siller.*

Sillome'ter, *sjöv.*, ett slags *logg* (se d. o.).

Sillvalen, *zool.*, se *Balænoptera.*

Si'lo, *sp.*, förvaringsrum för säd l. foder.

Siloainskriften, fornhebreisk inskrift i väggen till Siloakanalen i Jerusalem, antagligen från konung Hiskias tid.

Silo'xikon, dets. som *Carborundum* (se d. o.).

Si'lphium, *bot.*, nordamerikanskt växtsläkte av fam. *Compo'sitæ* med många som prydnadsväxter odlade arter; *farm.*, en i forntiden högt värderad drog av obekant ursprung.

Silue'tt, se *Silhuett.*

Silu'ndum, ett i värmeapparater använt elektriskt motståndsmaterial, framställt genom upphettning av kolstycken till 2,000° i en blandning av koks och sand l. i siliciumkarbid.

Silu'riska formationen, **Silurformationen** l. **Silursystemet**, *geol.*, ett av de *paleozoiska systemen* (se d. o.).

Silu'rus, *zool.*, fisksläktet m a l a r.

Si'lva, *lat.*, skog. — **Silva marcia'na** l. **ni'gra**, Schwartzwald. — **Silva'ticus**, **Silve'stris**, *bot.*, växande i skog, vild.

Silva'nus (av *lat. si'lva*, skog), *rom. myt.*, skogarnas, herdarnas och lantmännens gud.

Silvbergi't, *miner.*, manganhaltigt järn-talkbisilikat från Silvberg.

Silver (*lat. arge'ntum*), *kem.*, ett sedan forntiden känt vitt, glänsande och smidigt metalliskt grundämne, som i naturen förekommer dels gediget, dels förenat med klor l. svavel. — **Silveramalga'm**, *miner.*, består av silver och kvicksilver. — **Silverbisam**, skinn av Desmannäbbmöss. — **Silverblad**, *bot.*, se *Lunaria.* — **Silverblände**, *miner.*, dets. som *Rothgülden* (se d. o.). — **Silverbromi'd** och **Silverjodi'd**, bromsilver och jodsilver, användas i fotografien. — **Silverbrons**, *tekn.*, beredes och användes på samma sätt som *guldbrons* (se d. o.). — **Silverbröllop**, fest till minne av tjugufem års äktenskap. — **Silvercyani'd**, cyansilver, erhålles om en lösning av cyankalium fylles med silvernitrat. Brukas till galvanisk utfällning av silver. — **Silverfisken**, *zool.*, se *Argentina.* — **Silverglans**, *miner.*, består av sil-

ver och svavel. — **Silverglitt,** se *Oxidum plumbicum.* — **Silverglänsande moln,** *meteor.*, nattmoln. — **Silvergran,** *bot.*, *A'bies pectina'ta,* ett i s. och mell. Europa växande barrträd, som lämnar ett förträffligt virke och s. k. Strassburgterpentin. — **Silvergyllen,** ett silvermynt från 1500-t. — **Silverhornerz,** *miner.*, klorsilver. — **Silverkasei'n,** dets. som *Argonin* (se d. o.). — **Silverknekt,** förr benämning på två betjänter, som utan att själva servera biträdde taffeltäckarna vid det kungliga bordet. — **Silverlejonet,** se *Kuguaren.* — **Silverlönn,** *bot.*, se *Acer.* — **Silvermoln,** *meteor.*, nattmoln. — **Silvermyntfot,** se *Myntfot.* — **Silvernitra't,** se *Nitras argenticus.* — **Silveroxi'd** och **Silversuperoxid,** två oxider, som fås av silver och syre. — **Silverpoppel,** *bot.*, se *Populus.* — **Silvertorsk,** *zool.*, se *Gadiculus.* — **Silvervitt,** blyvitt. — **Silverört,** *bot.*, se *Potentilla.*

Silve'ster, Silvius och **Silvia,** mans- och kvinnonamn, se *Sylvester* etc.

Silvrentopp, *nord. myt.*, en av åsarnas hästar.

Si'lybum maria'num, *bot.*, syn. *Carduus Marianus* (se d. o.).

Si'ma (av *Si*, kisel, och *Mg*, mangan), den undre delen av jordens litosfär, som huvudsakligen består av kiselsyra och magnesia.

Sima, *gr.*, *byggn.*, rännlist, kranslistens översta del.

Si'mandron (av *gr. se'mantron*), klocka.

Simaru'ba officina'lis, *bot.*, ett till fam. *Simaruba'ceæ* hörande, i Cayenne växande trädslag, vars bark, *Co'rtex simaru'bæ,* nyttjas som magstärkande medel.

Simaruba'ceæ l. **Simaru'beæ,** *bot.*, tropisk växtfamilj av träd och buskar. Barken och veden av många arter ha medicinsk användning. Se *Quassia, Picrasma, Ailanthus* och *Simaruba.*

Simeïsa, *astr.*, en av småplaneterna.

Si'meon l. **Si'mon,** hebreiskt mansnamn (av *schimôn*, bönhörelse, och detta av *schâma*, höra), den bönhörde. Buret av en av patriarken Jakobs och Leas söner, huvudman för den efter honom uppkallade stammen.

Simeti't, *miner.*, bärnsten.

Si'mia, *lat.*, apa, *zool.*, orangutangsläktet. — **Si'miæ anthropomo'rphæ,** människoliknande apor. — **Simia est simia, etia'msi a'urea ge'stat insi'gnia,** *lat. ordspr.*, apan är och förblir apa, även om hon prydes med gyllene smycken.

Si'mile, *lat.*, liknelse; likhet. — **Simile cla'udicans,** en haltande liknelse. — **O'mne simile cla'udicat,** varje liknelse haltar.

Si'mili- (av *lat. si'milis*, lik), i sammansättningar konstgjord, imiterad.

Simi'lia simi'libus cura'ntur, se *Homeopati.*

Si'milidiamant (av *lat. si'milis*, lik), diamantimitation av glas, som innehåller *tallium* (se d. o.) och är starkt ljusbrytande.

Similis simili ga'udet, *lat. ordspr.*, lika barn leka bäst, kaka söker maka.

Similo'r (av *lat. si'milis*, lik, och *fr. or*, guld) = *Mannheimguld* (se d. o.).

Simla, se *Semla.*

Simle, *no.*, renko.

Si'mmentalboskap, västschweizisk nötboskapsras. Anses vara en av Europas förnämsta raser.

Si'mon, hebreiskt mansnamn = *Simeon* (se d. o.). Buret av Jesu broder, av den apostel, som hade tillnamnet Zelotes (ivraren), och av aposteln Petrus. — **Simoni'** (efter den i Apostlagärningarna 8: 18 omtalade trollkarlen *Simon Magus*, som ville köpa kraften att meddela den Helige ande), handel med andliga ämbeten. — **Simonia'ner,** i 2:a årh. ett gnostiskt parti, enl. vilket *Simon Magus* (se föreg. ord) var ”den största kraften”.

Si'monavbrytare, *elektrotekn.*, ett slags strömbrytare.

Simoni'sm, Simoni'ster, se *Saint-simonism, Saint-simonister.*

Simon i Sälle, *dansk.*, gammal svensk och finsk danslek, som går ut på ett frieri på narri.

Si monume'ntum quæ'ris circu'mspice, *lat.*, om du söker en minnesvård, så se dig omkring! (Inskrift på Chr. Wrens gravvård i den av honom 1675—1710 uppförda S:t Paulskyrkan i London.)

Simpa, *zool.*, se *Cottus.*

Simpel (*fr. simple*, av *lat. si'mplex*), enkel, ringa; tarvlig; lumpen. — **S. adelsman,** ej greve l. friherre. — **S. soldat,** menig man, ej befäl.

Simpelkord l. **Simpelkort** (av *fr. simple cord*, enkelt snöre), hårt tvinnat lingarnssnöre av 6 till 12 fina trådar, till tjockleken närmast likt segelgarn.

Simplex, *lat.*, enkel. — **Simplexpålar,** *byggn.*, direkt i jorden gjutna pålar av betong, (genom neddrivning av en järntub, som fylles). — **Simplex sigillum ve'ri,** sanningens enkla märke. — **Simpli'cia,** *pl.*, *med.*, enkla, osammansatta läkemedel. — **Simplicia simpli'cibus,** det enkla botas med det enkla, en av homeopatiens huvudregler. — **Simplicidenta'ta,** *zool.*, gnagare, som blott ha två övre framtänder. — **Simplici'ssimus,** den mycket enfaldige, titel på en av den tyske författaren *Grimmelshausen* 1669 utg. berömd roman, som skildrar 1600-t:s seder; namn på en tysk skämttidning. — **Simpli'citer,** *lat.*, **Simplement,** *fr.* (*l.* sängplöma'ng), enkelt, helt enkelt. — **Simplicite't** (*lat. simpli'citas*), enkelhet; rättframhet; enfald. — **Simplifie'ra** l. **Simplifice'ra** (av *lat. fa'cere*, göra), förenkla, göra enkel. — **Simplifikatio'n,** förenkling. — **Simplifikationssystemet,** *tonk.*, ett förenklat orgel-

byggnadssätt, uppfunnet av abbé *G. J. Vogler.*

Sims, *ty.*, dets. som gesims. — **Simshyvel,** smal trähyvel med 10—50 mm. brett järn, vanligen något bredare än hyvelns sula.

Simson (*hebr. Schimschôn*, troligtvis av *sche'mesch*, sol), mansnamn. Buret av en judisk nationalhjälte, filistéernas jättestarke motståndare.

Simsäck, *krigsk.*, säck av vattentät väv, som fylles med halm och ersätter båt vid förandet av hästar och manskap över ett vattendrag.

Simula'ker (*fr. simulacre, nylat., simula'crum*, av *lat. simula're*, låtsa), *krigsk.*, låtsad drabbning av till övning sammandragna trupper.

Simula'nt, Simulatio'n, Simula'tor, se under följ. ord.

Simule'ra (*lat. simula're*), låtsa, förställa sig, falskeligen uppgiva. — **Simula'nt** l. **Simula'tor,** person, som simulerar. — **Simulatio'n,** förställning; falsk uppgift.

Simulta'n (*nylat. simulta'neus*, av *si'mul*, på en gång, tillsammans), gemensam, liktidig. — **S. färgkontrast,** färgsynvilla. — **Simultaniakttagelser,** observationer, som vid exakt samma tidpunkt på dygnet (alltså ej lokal tid) verkställas på olika orter. — **Simultanjordskalv,** se *Reläjordskalv.* — **Simulta'neum** l. **Simultankyrka,** tempel, som begagnas av olika religionspartier. — **Simultanskola,** skola, i vilken lärjungar av olika trosbekännelser erhålla gemensam undervisning i alla ämnen utom religion, vari skild undervisning meddelas. — **Simultanympning,** *med.*, samtidig aktiv och passiv immunisering. — **Simulta'nea,** gemensamma l. allmänneliga ting. — **Simultaneite't,** sammanträffande av händelser; samtidighet.

Sin, *mat.*, funktionstecken för *sinus* (se d. o.).

Sin, *myt.*, babylonisk mångud.

Si'na, latiniserad benämning på Kina. — **Sinolo'g,** kännare av kinesiska språket och litteraturen.

Sinai'ticus, *lat.*, ”från Sinai”, se *Codex Sinaiticus.*

Sinalbi'n, *kem.*, en glykosid i fröna av *Sina'pis a'lba.* Se *Senap.*

Sin' al fi'ne, *ital., tonk.*, (omtagning) ända till styckets slut. — **Sin' al segno** (*l.* -se'njå), ända till tecknet.

Sinapi'n, *kem.*, alkaloid, som i form av sulfocyanat förekommer i svartsenap, samt i form av glykosiden *sinalbin* även i vitsenap. Se *Senap.*

Sina'pis, *bot.*, senap, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **S. a'lba,** vitsenap, odlad (även i Sverige). — **S. arve'nsis,** åkersenap. — **S. ni'gra,** svartsenap, odlad senapsväxt.

Sinapi'sm (*gr. sinapismo's*), *med.*, senapsdeg, senapsplåster.

Si natu'ra ne'gat, fa'cit indigna'tio ve'rsum, *lat.*, om talangen icke räcker till, skall harmen medverka till att frambringa en dikt. (*Juvenalis.*)

Since're et consta'nter, *lat.*, uppriktigt och ståndaktigt (preussiska Rödaörnsordens devis).

Sincerite't (av *lat. since'rus*, uppriktig), uppriktighet, rättsinnighet.

Sinciput (av *lat. semicaput*, halva huvudet), främre delen av huvudet; *anat.*, pannan, pannbenet.

Sinclairsvisan, visa av *A. Odel* om Malcolm Sinclair och hans mottagande på Elyseiska fälten av Karl XII. Sinclair mördades år 1739 på anstiftan av ryska regeringen, då han var på återväg från en beskickning till Turkiet.

Si'ndaco, *ital.* (*l.* -kå), högste styresmannen i italienska kommuner.

Sinda'l, ett slags i medeltida folkvisor omnämnt, högt skattat taft.

Si'ndbad, vittberest sjöman i ”Tusen och en natt”.

Sinders (*eng. cinders*), ett slags avfallskol vid kokstillverkning.

Sindhi', ett nyindiskt språk.

Sindo'n, *gr.*, ett slags i forntiden till kläder brukat muslin från Indien och Egypten.

Sindra, *nord. myt.*, en av Heimdalls nio mödrar.

Si'ndre, *nord. myt.*, en konstförfaren dvärg.

Si'ne, *lat.*, utan. — **S. a'nno,** *lat.*, utan år, utan tryckår.

Sinear, Bibelns namn på Babylonien.

Sine Ce'rere et Ba'ccho friget Ve'nus, *lat.*, utan Ceres och Backus fryser Venus, d. v. s. utan vin och bröd är kärleken död. (*Terentius.*)

Sine du'bio, *lat.*, utan tvivel.

Sinéer, bibliskt namn på ett folk i Libanontrakten.

Sine i'ra et stu'dio, *lat.*, utan hat och förkärlek, d. v. s. opartiskt.

Sineku'r (av *lat. si'ne*, utan, och *cura*, omsorg), tjänst med god lön för litet arbete, latmanstjänst.

Sine lo'co, *lat.*, utan ställe, utan tryckort.

Sine loco et a'nno, *lat.*, utan ställe och år, utan tryckort och tryckår.

Sine mo'ra, *lat.*, se under *Mora.*

Sine no'mine vu'lgus, *lat.*, en namnlös hop.

Sine o'pe divi'na ni'hil vale'mus, *lat.*, utan Guds hjälp förmå vi intet.

Sine pe'nnis vola're ha'ud fa'cile est, *lat.*, det är icke lätt flyga utan vingar.

Sine præjudi'cio, *lat.*, utan förfång; utan ansvar, utan kostnader.

Sine qua non, *lat.*, se *Conditio sine qua non.*

Si'ner, *nord. myt.*, en av åsarnas hästar.

Sinfoni'a, Sinfonie'tta, se *Symfoni.*

Sing., förk. för *singularis.*

Singakademie, *ty.* (*l.* -mi'), sångsällskap.

Singale'ser, se *Singhaleser.*

Singel (*eng. single*), ensam, enstaka; ten-

nisspel en mot en. — **Singelkort**, ensamt kort i färg i kortspel. — **Singla**, spela ut ett singelkort; spela en mot en.

Singel l. **Singels** (*eng. shingels*), grovt grus, till ballast och betong.

Singleton, *eng.* (*l.* si'ngöltönn; av *lat. si'ngulus*, enkel), *spelt.*, ensamt kort av en färg.

Singhala, inhemska namnet på ön Ceylon. — **Singhale'ser**, huvudmassan av den indiska folkstammen på ön Ceylon. — **Singhale'siska**, Ceylons tal- och litteraturspråk.

Single, *eng.*, se *Singel*.

Single scull, *eng.* (*l.* singl sköll), kapproddbåt med ett par åror.

Single Tax, *eng.* (*l.* singl täx), enl. georgismens reformprogram en skatt (*eng. tax*), varigenom jordräntan och annan därmed besläktad inkomst skulle indragas till staten och som då skulle utgöra statens enda inkomstkälla.

Singlo, se *Twankay*.

Sing-po, kinesiskt folkslag.

Singrön, *bot.*, se *Vinca*.

Sing-sing, amerikanskt statsfängelse i byn Ossining (staten New York), uppkallat efter indianstammen *sin-sinck*.

Singula'ris, *lat.*, ental; *språkv.*, form för uttryckande av ental, ordens entalsform.)(P l u r a l i s. — **Singulari'st**, person, som uppfattar l. framställer det enskilda. — **Singula'riter**, i entalet. — **Singularite't**, besynnerlighet, egenhet. — **Singula'rium**, *med.*, ett mot någon viss sjukdom särdeles verksamt läkemedel.

Singularsuccession, se under *Succession*.

Singuliär l. **Singuljä'r** (*fr. singulier*, av *lat. singula'ris*, se d. o.), särskild; sällsynt, utmärkt; egendomlig, besynnerlig.—**Singulièrement** (*l.* sängyliäröma'ng), synnerligen, i synnerhet; utmärkt; sällsamt, besynnerligt. Jfr *Singulär*.

Singu'ltus, *lat.*, suckande, snyftande, stönande; *med.*, hicka.

Singulä'r, *mat.*, singulära punkter på en kurva äro inflexionspunkter, multipelpunkter och spetsar.

Sinigri'n, *kem.*, kaliumsaltet av myronsyran, en glykosid, som förekommer i svartsenap. Se *Senap*.

Si'nims land, gamla bibelöversättningens (efter Luther) återgivande av det som i den nya kallas s i n é e r n a s l a n d och som förr ansågs betyda Kina, men troligen avser ett mycket mera närbeläget land.

Si'nis, *gr. myt.*, sagofigur, son till Poseidon, som höll till på Korintiska näset, där han rövade och mördade resande genom att låta dem sönderslitas mellan spända trädtoppar. Teseus lät honom vederfaras samma öde.

Sini'sm (av *Sina*, Kina), kinesiskt låneord l. uttryckssätt.

Sini'ster, *lat.*, vänster; otymplig, förvänd; ogynnsam, olycklig, olycksbådande, skadlig. — **Sini'stra ma'no**, *ital.*, vänstra handen. — **Co'lla sinistra**, *ital.*, *tonk.*, med vänstra handen.

Sinka l. **Zinka** (av *ty. zinken*, förse med taggar), hopfoga bräder i hörn med tappar, som inpassas i motsvarande urfräsningar; hopfoga trasiga porslinspjäser medelst metalltrådskrampor.

Sinkabi'rum (härledn. okänd), skämtsam benämning på arrest.

Sinkadu's (av *fr. cinq et deux*, fem och två), se *Cinkadus*. Bildligt örfil; slump, "skräll".

Sinkfräsmaskin, maskin, som användes vid sinkning av trä. Se *Sinka*.

Sinking fund, *eng.* (*l.* - fönd), sjunkande fond, en för avbetalning av statsskulden avsedd fond, som bildas därigenom, att en del av statsinkomsterna årligen avsättas.

Sinmara, *nord. myt.*, binam till Mimes maka.

Sinndikt (*ty. Sinngedicht*), svensk 1600-talsbenämning på en dikt i epigramstil.

Sinnigru'n l. **Kaliummyrona't**, en glykosid i fröna av *Bra'ssica ni'gra*. Se *Senap*.

Sinngrön, *bot.*, se *Vinca*.

Sinni'ngia, *bot.*, brasilianskt örtsläkte av fam. *Gerania'ceæ*. — **S. speçio'sa**, gloxinia, odlas som krukväxt i ett stort antal varianter (*Gloxi'nia hy'brida*).

Si'no (framför vokal **Sin'**), *ital.*, ända till.

Sinolo'g, se under *Sina*.

Sino-tibeta'nska språk, dets. som indokinesiska språk.

Si non ca'ste, ca'ute ta'men, *lat.*, om icke kysk, dock försiktig.

Sino'pel (*fr. sinople*), *herald.*, grön färg.

Sinso'nte, *mexik.*, *zool.*, amerikanska näktergalen (*Tu'rdus polyglo'ttus*).

Sinter, *ty.* (av *sintern*, drypa), *geol.*, mineraliska massor, som bilda sig av i vatten lösta ämnen; droppsten.

Sintring, begynnande smältning av mineralkorn, som upphettas till hög temperatur; överföring av pulverformig malm till styckeform i oxiderande atmosfär, varvid samtidigt svavelrening erhålles.

Sinto, nationalreligion i Japan.

Sint, ut sunt, aut non sint, *lat.*, må de vara så, som de äro, l. ock ej finnas till, yttrande av påven *Klemens XIV* fällt om jesuiterna.

Sinu'mbra-lampa (av *lat. si'ne*, utan, och *u'mbra*, skugga), en lampa, som ej kastar någon skugga på de henne omgivande föremålen.

Sinuo'sa, *bot.*, vågig.

Sinuosite't, se under följ. ord.

Si'nus, *lat.*, vik, havsbukt; *anat.*, barm; utbuktning, insänkning, med luft fylld hålighet i människokroppen; *mat.*, en av de trigonometriska l. goniometriska funktionerna. — **S. fronta'lis**, *anat.*, pannbenets håla. — **S. maxilla'ris**, överkäkshålan. — **S. ple'uræ**, lungsäckens komplementärrum. — **S. sphenoida'lis**, kilbens-

hålan. — **Sinusbusso'l** (av *fr. boussole*, kompass), *fys.*, magnetnål med rörlig strömledare till mätande av en galvanisk ström. — **Sinuosite't**, buktighet, vågformighet, hålighet. — **Sinuö's**, krokig, buktig, vågformig.

Si o'mnes conse'ntiunt, e'go non disse'ntio, *lat.*, om alla äro överens, vill jag ej motsätta mig.

Si'on, se *Zion.* — **Sioni'smen** l. **Sioni'strörelsen**, en politisk rörelse med syfte att skaffa det judiska folket ett eget hemland. — **Sionister**, anhängare av sionismen.

Sioux (*l.* sjo), nordamerikansk indianstam, *Dakotas* (se d. o.), som av algonkinindianerna kallades *nadowe' sing*, "fiender", av fransmännen förvrängt till öknamnet sioux.

Si pa'cem vis, para be'llum, *lat. ordspr.*, om du vill leva i fred, så var beredd på (rustad till) krig.

Sipa'hi (*eng. seapoy* l. *sepoy, pl. seapoys*), de trupper i den brittisk-indiska hären, som bestå blott av infödda soldater.

Si parva li'cet compo'nere magnis, *lat.*, om man får jämföra smått med stort. (*Vergilius.*)

Sipho'nia, ela'stica, se *Kautschuk.*

Si'po, förk. för *ty. Sicherheitspolizei*, säkerhetspolis, en 1919 inrättad, militärt organiserad kår, som redan 1920 på de allierades krav måste ersättas med den rent civila *Schutzpolizei* (skyddspolis, förk. *Schupo*).

Sipoys = *Seapoys*, se *Sipahi.*

Sippa, *bot.*, se *Anemone* och *Pulsatilla.*

Si quid fe'cisti nega, *lat.*, om du har gjort något (ont), så neka därtill (en av jesuiternas grundsatser).

Si quis amat Christum, mu'ndus non di'ligit istum, *nylat. ordspr.*, den, som älskar Kristus, hatas av världen.

Sir, *eng.* (*l.* sör; av *lat. se'nior*, äldre herre; *fr. sieur* och *sire*, se d. o.), herre (allmänt tilltalsord); nyttjas även framför en baronets l. knights dopnamn.

Si'rap, Si'rup l. **Sy'rup** (*fr. sirop, ital. siroppo, eng. sirup, nylat. sy'rupus*, av *arab. sjerbet*, dryck, sockersaft), en tjockflytande sockersaft, som fås vid beredning av socker; *farm.*, trögflytande läkemedel, som består av en mättad sockerlösning, försatt med växtsafter l. d. Jfr *Syrup.*

Sira't (*ty. Zierat*), prydnad, utsirning. — **Siratlig**, kruserlig, ceremoniös.

Sirch, det schweiziska namnet på sädesslaget *Durra.*

Sirda'r, engelsk form för *Serdar* (se d. o.).

Sire, *fr.* (*l.* sir; av *lat. se'nior*, äldre herre), allernådigste herre (titel, som brukas i tilltal till kejsare och konungar).

Sire'n, *pl.* **Sire'ner** (*gr. seire'nes*), *gr. myt.*, havsdemon i form av en fågel med kvinnohuvud, vilken genom sin ljuvliga sång lockade sjöfarande i fördärv; *fig.*, oemotståndlig förförerska; även signalapparat, varmed skepp under dimma varnas för skär. — **Sirenbildning**, *med.*, missbildning, varvid de nedre extremiteterna äro sammanväxta till en spets. — **Sirendjur**, *zool.*, *Sire'nia*, sjökor, förr till valdjuren räknade däggdjur, som leva vid havsstränder l. i floder och nära sig av växtämnen. — **Sirensång**, locktoner, trollsång. — **Akustiska sirenen**, se under *Akustik.*

Si re'plica, *ital.*, *tonk.*, man upprepar, återtager.

Si'ri, se *Sigrid.*

Siri, *astr.*, en av småplaneterna.

Siri'asis, *gr.* (av *seiro's*, brännande, men bildat efter *Si'rius*, hundstjärnan), *med.*, solsting.

Siriska granater, *miner.*, granater med dragning åt violett (från Sirian i Birma).

Si'rius, *lat.* (av *gr. seiro's*, brännande), *astr.*, den största och klaraste av stjärnorna i stjärnbilden Stora hunden (*α Ca'nis majo'ris*). Jfr *Hunddagarna.*

Sirius, ett slags kamin.

Siriussilke, ett slags konstsilke.

Sirkar, *hindost.*, uppsyningsman.

Siro'cko (*ital. scirocco*) l. **Siro'cco**, *meteor.*, en het, torr och förslappande vind, som om våren och hösten blåser i Italien och Nordafrika från s.o.

Siroli'n, sirap, som innehåller *thiokol.*

Siro'na, *astr.*, en av småplaneterna.

Sirop, *fr.* (*l.* sirå'), sirap, mos; saft.

Sirra'b = *Serab* (se d. o.).

Sirrah, *astr.*, se *Andromeda.*

Sirsa, *bot.*, se *Albizza.*

Si'rup, se *Sirap.*

Sirvente's, *provençalska* (av *lat. servire*, tjäna), en provençalsk diktart, idkad av de forna trubadurerna.

Sirverk = *Masswerk* (se d. o.).

Sisa'lhampa, se *Henequen.*

Siselsläktet, *zool.*, ett släkte ekorrar, *Spermo'philus.*

Siskor, *zool.*, se *Acanthis.*

Sisla, se *Sissa.*

Si'smisk (av *gr. seismo's*, jordbävning), hörande till jordbävning. — **Sismogra'f** l. **Sismome'ter** = *Seismograf* (se d. o.). — **Sismometrogra'f**, en registrerande *seismograf* (se d. o.).

Sissa, Sissela l. **Sisla**, kvinnonamn, förk. av *Cecilia* (se *Cecilius*).

Sissoa- l. **Sissoo-trä**, indiskt rosenträ, se *Blackwood.*

Sista dagarnas heliga, se *Mormoner.*

Sista smörjelsen, ett av katolska kyrkans sju sakrament.

Si'ster, se *Sistrum.*

Siste'ra (*lat. si'stere*), ställa, sätta; hejda, anhålla; häkta; inställa sig för rätta.

Sisti'na, förk. för *Cape'lla Sisti'na*, Sixtinska kapellet.

Si'strum, *lat.*, *tonk.*, musikinstrument, som

begagnades av de gamla egypterna, särskilt vid deras Isisgudstjänst.

Si'su, finskt ord som betecknar envis ihärdighet, uthållighet och framgångsvilja.

Si'syfos (*lat. Si'syphus*), *gr. sag.*, en konung i Korint, som till straff för sina brott nödgades i underjorden vältra en tung sten uppför ett brant berg, från vars topp den alltid åter nedrullade. — **Sisyfosarbete**, lönlöst och mödosamt arbete.

Sisy'mbrium, *bot.*, senap, växtsläkte, tillhörande fam. *Cruci'feræ.* — **S. alti'ssimum**, hamnsenap, jämte **S. austri'acum**, **S. i'rio** och **S. orienta'le**, tillfälligt inkommen vid hamnar, kvarnar o. d. — **S. Loese'lii**, borstsenap. — **S. officina'le**, vägsenap l. duvkål. — **S. so'phia**, dillsenap.

Si'ta, *astr.*, en av småplaneterna.

Sita', *ind. myt.*, ”fåran”, en inkarnation av *Lakshmi* (se d. o.).

Si tace, *ital.* (*l.* - ta'tje), *tonk.*, eg. man tige; paus.

Si tacui'sses, philo'sophus mansi'sses, *lat. ordspr.*, om du hade tegat, hade du fortfarande blivit ansedd som vis (d. v. s. så hade du sluppit att röja din okunnighet).

Sitakrati', *gr.* (av *si'tos*, mat, och *krate'ia*, styrka, förmåga), *med.*, oförmåga att behålla näringsmedlen.

Sitatu'nga, se *Nakong.*

Si'tesis, *gr.*, ”bespisning”, hedersbevisning, som bestod i gratisbespisning på stadshuset under kortare l. längre tid.

Si ti'bi parva est res, tibi magna qui'es, *lat. ordspr.*, ju mindre ägodelar, dess mindre bekymmer.

Sitiofobi' l. **Sitofobi** (av *gr. si'tos*, mat, och *fo'bos*, fruktan), *med.*, fruktan för mat, fruktan att äta, ett slags sinnessjukdom. — **Sitiologi'** l. **Sitologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om näringsmedlen.

Si'tis, *lat.*, törst.

Sitj, eg. förhuggning; kosackläger.

Sitkacypress, *bot.*, se *Chamæcyparis.*

Sit mo'dus in re'bus, *lat.*, det måste vara måtta i allt.

Sitofobi', **Sitologi'**, se *Sitiofobi*, *Sitiologi.*

Sitofy'lakes, *gr. fornk.*, spannmålsfogdar, ämbetsmän, som övervakade spannmålsinförseln samt mjöl- och brödhandeln i det forna Aten.

Sitoge'n, ”växtköttextrakt”, ett av jäst framställt ersättningsmedel för köttextrakt.

Sits, fint, kattunliknande bomullstyg med tryckta mönster.

Si'tta, *zool.*, nötväcksläktet.

Sit ti'bi (l. **i'lli**) **te'rra le'vis**, *lat.*, må mullen vara dig (l. honom) lätt, vila i frid!

Sitting Bull, ”den sittande tjuren”, ryktbar amerikansk indianhövding. Se *Dakotas.*

Sittra, se *Zittra.*

Situatio'n, *fr.* (av *lat. si'tus*, läge), belägenhet, läge, ställning; tillstånd; en persons levnadsförhållanden; den förhandenvarande politiska ställningen. — **Situationsartikel**, avhandling om det förhandenvarande politiska tillståndet. — **Situationsbok**, se *Etatsbok.* — **Situationsplan** l. **Situationsritning**, ritning, där en byggnads läge angives. — **Situationsstycke**, dramatisk dikt, som förnämligast framhäver situationerna. — **Situe'rad** (*fr. situé*), belägen.

Si'tula, *lat.*, kruka, ämbar, ett slags bronskärl från slutet av bronsåldern och början av järnåldern.

Si'tus inve'rsus, *lat. med.*, ”omkastat läge” hos ett organ.

Sit ve'nia ve'rbo, *lat.*, eg. man tillåte ordet; må uttrycket tillåtas, med förlov sagt, med respekt till sägandes.

Sium, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Umbelli'feræ.* — **S. ere'ctum**, bäckmärke. — **S. falca'ria**, skärfloka. — **S. latifo'lium**, märke, vattenmärke.

Siv, *nord. myt.*, Tors maka, åt vilken Loke, sedan han avskurit hennes lockar, måste anskaffa ett av Ivaldes söner förfärdigat hår av guld.

Si'va l. **Schi'va** (av *sanskr. çiva*, lycklig), *ind. myt.*, en av hinduernas högsta gudomligheter, dödens representant, som jämte Brahma och Vischnu bildar treenigheten.

Siwa, *astr.*, en av småplaneterna.

Si'vald = *Sigvald* (se d. o.).

Siva'n, *hebr.*, i judarnas kyrkliga år den tredje, i deras borgerliga år den nionde månaden.

Sivathe'rium giga'nteum, *paleont.*, ett till urvärldens fauna hörande, jättestort djur, varav lämningar funnits i Himalayas sandkullar.

Si've l. **Seu**, *lat.*, eller.

Si vis ama'ria, a'ma, *lat.*, om du vill bli älskad, älska själv. (*Seneca.*)

Si vis pa'cem, pa'ra be'llum, se *Si pacem vis* etc.

Si volga l. **Si vo'lti**, *ital.*, *tonk.*, vänd, vänd om (bladet)! — **Si volti su'bito**, vänd hastigt!

Sixte (*l.* sixt), franskt mansnamn, förk. av *Sixtus.*

Si'xten, mansnamn, enl. somliga av *Sigsten* (se d. o.), enl. andra av *Sixtus* (se d. o.).

Six-termometer, *fys.*, ett efter uppfinnaren, engelsmannen *Six*, uppkallat instrument, vilket tjänstgör både som *maximi-* och *minimitermometer* (se d. o.).

Sixti'nska kapellet, ett av påven *Sixtus IV* år 1473 i Vatikanen i Rom uppfört kapell, världsberömt för sina målningar av de italienska mästarna Michelangelo och Rafael och för den präktiga kyrkomusik, som under påskveckan utföres därstädes. — **S. madonnan**, en i sixtinska kapellet befintlig, världsberömd bild av den heliga Jungfrun, målad av Rafael.

Si'xtus, latinskt mansnamn (av *lat. se'xtus*,

sjätte, l. av *gr. xysto's*, glättad, putsad, polerad). Buret av fem påvar.
Sj-, se även Ch-, Sch- och Sh-.
S. J., förk. för *lat. Societas Jesu*, Jesu sällskap, Jesuitorden; förk. för *Statens järnvägar*.
Sja'ban, se *Schaban*.
Sjablo'n, Sjabra'k, Sjagg, se *Schablon, Schabrak, Schagg*.
Sjaffat, en bantunegerstam.
Sjagrä'ng, se *Chagrin* (av *turk. sag-sagri*).
Sjah, Sjâhnâme, se *Schah, Schâhnâmeh*.
Sjaka'l, Sjakå', Sjal, Sjama'ner, Sjampone'ra m. fl., se *Schakal, Schakå* o. s. v.
Sja'kyamuni, se *Çakyamuni*.
Sjamasj, *babyl. myt.*, babylonisk solgud.
Sjammâr, en beduinstam.
Sja'mo, *kin.*, sandöken.
Sjan l. **Shan** = *Tai* (se d. o.).
Sjanga'lla l. **Sjanga'llo**, i Abessinien namn på hedniska negerfolk.
Sja'nker, se *Schanker*.
Sjararaka, *zool.*, se *Bothrops*.
Sjasjka, se *Schaschka*.
Sjauva'l, tionde månaden i muhammedanska kalendern.
Sjeba't, *hebr.*, i judarnas kyrkliga år den elfte, i deras borgerliga år den femte månaden.
Sjeich, Sjeich-ul-isla'm, se *Scheich* o. s. v.
Sjellaha, en marokkansk berberstam.
Sjer l. **Sje'ri** = *Scheri* (se d. o.).
Sjerbet, se *Sorbet*.
Sjeri'f, se *Scherif*.
Sjersmi'n, se *Schersmin*.
Sjeva'l, se *Schewwal*.
Sjibbole't, se *Schibbolet*.
Sjii'sm, Sjii'ter, se *Schiism, Schiiter*.
Sjikani, en bantunegerstam.
Sji-king = *Schi-king* (se d. o.).
Sjilluk, ett sudanesiskt negerfolk.
Sji'ndu, se *Hling-dsju*.
Sji'nto = *Sinto* (se d. o.).
Sji'pka, pass i balkanbergen, bekant från rysk-turkiska kriget 1877—78. — **Allt lugnt i Sjipkapasset**, ofta citerat uttryck efter den ironiska titeln på en målning av *Veresjtsjagin*, föreställande en död, översnöad vaktpost.
Sji'va = *Siva* (se d. o.).
Sjkipeta'rer, "bergsbor", det inhemska namnet på albaneserna.
Sjofn, *nord. myt.*, en till Fröjas krets hörande åsynja, som vänder mannens och kvinnans håg till älskog.
Sjoka'tzer, se *Bunyevaczer*.
Sjotts (*fr. chotts*), avloppslösa saltträsk och saltsjöar i Nordafrika.
Sjtof, ryskt rymdmått = 1,22 l.
Sjubbsläktet l. **Tvättbjörnsläktet**, *zool.*, *Pro'cyon*, ett amerikanskt björnsläkte, av vars art *P. lo'tor* fås ett gulgrått, svartblandat pälsverk.
Sjuglasvagnen, en med sju glasfönster försedd galakaross, i vilken bl. a. utländska sändebud föras till audiens för introduktion vid svenska hovet.
Sjukbeslag, *veter.*, former av hovbeslag vid hästens hovsjukdomar.
Sjukdie't, den föda, som vid viss sjukdom bör givas åt en patient.
Sjukflagg, *sjöv.*, dets. som *Karantänsflagg* (se d. o.).
Sjukgymnastik, systematiska, gymnastiska rörelser, avsedda att gynnsamt påverka sjukligt förändrade organ. — **Sjukgymnast**, person som av Medicinalstyrelsen erhållit legitimation att utöva sjukgymnastisk behandling, kallas även *Gymnastikdirektör*.
Sju-king = *Chou-king* (se d. o.).
Sjukjourna'l (*l.* -sjor-), anteckningar å sjukhus o. d. över intagna patienter, deras behandling och tillstånd dag för dag.
Sjukkassa, förening för ömsesidigt understöd vid sjukdom.
Sjundedagsadventi'ster, se *Sabbatarier*.
Sjundedagsbapti'ster, baptister, vilka fira sjunde dagen som vilodag.
Sjunde himmeln. Uttrycket "vara i sjunde himmeln", kommer från judisk teologi, som antager sju himlar, av vilka den sjunde är högsta salighetens plats.
Sjungande båglampa, *fys.*, båglampa, som matas av en likström, överlagrad med en svag växelström. Ljusbågen utsänder då en ton, med samma svängningstal som växelströmmens periodtal.
Sjungi't, *geol.*, en antracit närstående rysk kolsort.
Sjurygg, *zool.*, se *Cyclopterus*.
Sju sovare, enl. legenden sju män, som under Decius förföljelser mot de kristna togo sin tillflykt till en grotta nära Efesos, där de insomnade, varefter de nära 200 år senare vaknade till liv och då inför kejsar Teodosius II framträdde som vittnen för sanningen av uppståndelseläran. I äldre svenska almanackan var deras åminnelsedag den 27 juli. En folklig missuppfattning har av "sjusovare" gjort en person som sover för länge.
Sjusovaren, *zool.*, se *Glis*.
Sjustjärna, *bot.*, se *Trientalis*.
Sjustjärnan, *astr.*, se *Plejaderna*.
Sjuttio uttolkarna, se *Septuaginta*.
Sju vise, *Greklands*, eftervärldens benämning på sju grekiska lagstiftare och statsmän från 500-t. f. Kr. De voro *Bi'as* från Priene, *Ki'lon* från Sparta, *Kleobu'los* från Lindos, *Peria'ndros* från Korint, *Pi'ttakos* från Mytilene, *So'lon* och *Ta'les*.
Sju vise mästare (*lat. Histo'ria se'ptem sapie'ntum*), titeln på ett österländskt sagoverk, mycket spritt under medeltiden.
Sjåare, se *Schauare*.
Själagård, annat medeltida namn på Helgeandshus.
Själahus, medeltidsnamn på härbärgen för

resande i de stora skogarna, särskilt i Norrland.
Själakult, dets. som dödskult, dyrkan av de avlidnas själar.
Själaringning, ringning i kyrkklockorna för en avliden.
Själastuga, dets. som *Själahus* (se d. o.).
Självdeklaratio'n (jfr *Deklaration*), den plikt, som åligger en skattskyldig person, att till ledning för taxeringen lämna uppgifter ang. sina egna inkomster.
Självdigestio'n sönderdelning av ett organ genom dess egna enzym.
Självdockande kallas en flytdocka, om dess ena del kan torrsättas på den andra för rengöring l. reparation.
Självfrätsten, *petrogr.*, dets. som *rapakivi* (se d. o.).
Sjöartiklar, förr benämning på straffbestämmelserna för av sjökrigsfolk begångna brott.
Sjöassura'ns, *handelst.*, sjöförsäkring, försäkring av fartyg och last.
Sjöbeslå, *sjöv.*, hopsurra ett segel utan hänsyn till utseendet.
Sjöbok, dets. som seglingsbeskrivning.
Sjödrucken, sak, som legat så länge i sjövatten, att den tagit skada därav.
Sjöfartsbok, skall innehas av varje sjöman, som påmönstras svenskt fartyg. Tjänar som legitimationshandling och utställes vid inskrivning å sjömanshus.
Sjöfynd, del av övergivet fartyg l. skeppvrak.
Sjöförhör, se *Sjöförklaring.*
Sjöförklaring, *jur.*, skriftligen avfattad, av fartygsbefälhavaren och besättningen inför vederbörlig myndighet vid s. k. *sjöförhör* beedigad berättelse om olycka, som drabbat fartyget.
Sjöförsvarsdeparteme'ntet, *förv.*, förr ett av svenska statsförvaltningens departement, som handlade ärenden, vilka rörde sjöförsvaret.
Sjöförsäkring, se *Sjöassurans.*
Sjögast, populär benämning på sjöman.
Sjögull, *bot.*, se *Limnanthemum.*
Sjöhare, *zool.*, en havssnäcka, *Aply'sia,* vars slem förr ansetts farligt bl. a. för hårväxten.
Sjökocken, *zool.*, se *Callionymus.*
Sjökort, *sjöv.*, för sjöfarande avsedd karta över hav, vattendrag och kuster.
Sjömil, se *Nautisk mil.*
Sjöpass, *sjöv.* (även *Algeriskt pass, Medelhavspass, enskilt pass*), ett slags pass för fartyg, tillhöriga de stater, som slutit fördrag med någon av de s. k. barbareskstaterna till skydd mot sjöröveri.
Sjöprote'st, *jur.*, en av fartygsbefälhavare inför vederbörlig myndighet gjord anmälan om olycka, som träffat hans fartyg.
Sjöroso'l = *Rosol* (se d. o.).
Sjöskum, *miner.*, ett av talkjordsilikat och vatten bestående, lätt, mjukt, vanligen vitt mineral. som förekommer i Mindre Asien, Grekland, Turkiet m. fl. land. Brukas till piphuvuden, cigarrmunstycken m. m.
Sjöterrito'rium, ett lands havsområde.
Sjöväxel, *handelst.*, bodmeribrev; växel, som på grund av taget bodmeri drages för lånebeloppet på redaren; på baksidan av ett konnossement skriven skuldförbindelse för erhållet lån å avskeppade varor.
sk., förk. för skilling.
Skabb (*lat. sca'bies*), *med.*, en hudsjukdom, som förorsakas av skabbdjuret. — **Skabbdjuret,** se *Sarcoptes.* — **Skabbsalva,** se *Unguentum sulphuris compositum.*
Skabi'ner, se under *Echevin.*
Skabrö's (*lat. scabro'sus*), ojämn, skrovlig; grov, slipprig, oanständig.
Ska'de, *nord. myt.*, jätten Tjasses dotter, som, sedan hennes fader blivit dödad av åsarna, upptogs bland åsynjorna och blev Njärds maka.
Skadliga rummet, *mek.*, vid kolvmaskiner skillnaden mellan cylindervolymen och den av kolven genomlupna volymen.
Skaffa, *sjöv.*, intaga måltid. — **Skaffare** kallades gillesåldersmannen, emedan han hade hand om gillets hushållning, särskilt i fråga om gillesdrickningen.
Skafi'dier, se *Konceptakler.*
Ska'fte l. **Sko'fte,** fornnordiskt mansnamn, den med kastspjut beväpnade.
Skaftmaskin, *textil.*, en apparat, som ger rörelse åt skaften i vävstolar.
Skagul, *nord. myt.*, en valkyria.
Ska'la, *lat.* (av *sca'ndere*, kliva), stege, trappa; måttstock; *tonk.*, tonledare l. tonstege.
Skala'r, *fys.*, fysisk storhet, som har en viss storhet, men ej riktning. — **Skalä'r,** som innehar de egenskaper, vilka karaktärisera en skalar.
Ska'ldskaparma'l, i den yngre l. prosaiska Eddan en avdelning, som handlar om av skalder brukade uttryck.
Skalenoe'der (av *gr. skaleno's*, olika, och *he'dra*, sida), *kristallogr.*, tolvytig pyramidform i trigonala kristallsystemet.
Ska'li, *isl.*, skål, stuga, den fornnordiska gårdens huvudbyggnad.
Skalka, *sjöv.*, genom påspikning av presenningar göra nedgångar och lastluckor täta.
Skall, *nord. myt.*, en ulv, som ständigt förföljer solen för att sluka henne.
Skalleblomma, *bot.*, se *Antirrhinum.*
Skalmeja (*fr. chalumeau, lat. ca'lamus*), *tonk.*, rörpipa, herdeflöjt; ett uråldrigt blåsinstrument, föregångare till oboen.
Skalp, se *Skalpera.*
Skalpasta, *farm.*, pasta, som framkallar avlagring (avstötning) av ytterhuden vid finnar o. a. hudåkommor.
Skalpe'll, se under följ. ord.
Skalpe'ra (av *lat. sca'lpere*, skrapa, skära),

den av Nordamerikas indianer fordom övade seden att på sina besegrade fiender avdraga huvudsvålen, *skalpen*, efter att med en kniv hava lossat den från huvudet. — **Skalpe'll** (*lat. scalpe'llum*), *kirurg.*, kniv med tunn klinga, för dissektion och kirurgiska operationer.

Skalä'r, se *Skalar*.

Skammo'nium, *farm.*, torkad mjölksaft av roten till den i Mindre Asien m. fl. land växande örten *Convo'lvulus scammo'nia*. — **Skammoniumharts**, *farm.*, ur skammonium utdraget harts, vilket brukas som avföringsmedel.

Skamplu'n, se *Schablon*.

Skanda, *ind. myt.*, krigsguden, gudarnas härförare.

Skanda'l (av *gr. ska'ndalon*, ställhake, giller, snara), anstötlighet, som väcker förargelse och obehagligt uppseende. — **Skandalise'ra** (*fr. scandaliser*), väcka anstöt, förargelse, obehagligt uppseende. — **Skandalö's** (*fr. scandaleux*), anstötlig, förargelseväckande, som väcker obehagligt uppseende.

Skande'ra (*lat. sca'ndere*, eg. kliva, klättra upp), uppläsa en vers med betoning av de enskilda versfötterna, avdela den taktmässigt utan hänsyn till innehållet. — **Skande'ring** l. **Skansio'n**, uppläsning av vers på detta sätt.

Ska'ndien (av *lat. Scandia*), Skandinavien.

Skandinavia press, *boktr.*, digelpress (se d. o.), uppfunnen av *C. A. Holm* 1840.

Skandina'vien (*lat. Sca'ndia* l. *Skandina'via*), gemensam benämning på Sverige, Norge och Danmark. — **Skandina'v**, person, som tillhör något av de skandinaviska folken. — **Skandina'visk**, som hör till Skandinavien. — **Skandinaviska halvön**, Sverige och Norge. — **Skandinaviska språk**, nordiska språk, de besläktade språk, som talas i Sverige, Norge och Danmark samt vissa delar av Finland, Ryssland, Slesvig och Nordamerikas Förenta stater. — **Skandinavi'sm**, den på likheten i språk och karaktär grundade samhörighetskänslan mellan svenskar, norrmän och danskar; strävan att närmare förena Sverige, Norge och Danmark.

Ska'ndium, *kem.*, ett sällsynt, till jordmetallerna hörande grundämne, som förekommer i några sällsynta mineral.

Skans, *krigsk.*, ett slags mindre, tillfällig befästning; *sjöv.*, inre, bakersta delen av ett fartygs akter; bostad för besättningen.

Skansio'n, se under *Skandera*.

Skanskorg, *krigsk.*, bottenlös, cylindrisk korg, som jordfylld användes vid befästningsarbeten.

Skanstyg, *krigsk.*, verktyg, som medföras i fält för befästningsarbete.

Skap, hos husdjur det hudveck, som omsluter könslemmen.

Skapelsen (*ty. Die Schöpfung*), ryktbart oratorium av *F. J. Haydn*.

Skapoli't, *miner.*, ett oftast färglöst, glänsande mineral av växlande sammansättning.

Skapula'r (*lat. scapula'rium*), ett till munkdräkten hörande klädesplagg, som hänger över skuldrorna samt täcker bröstet och ryggen.

Skarabé, *zool.*, *Scarabæ'us*, tordyvel; även namn på i Egypten förekommande jättestora stenbilder av *Ate'uchus sa'cer*, egypternas heliga skalbagge, ävensom på gammalegyptiska amuletter av sten i form av skalbaggar och på andra avbildningar av detta djur.

Skaramu'z (*ital. scaramuccia*), komisk person, storskrävlare, på den italienska skådebanan.

Skare (besläktat med *skära*), *meteor.*, den hårda yta, som uppstår på ett snötäcke genom dagsmeja och nattkyla.

Skarifice'ra (*lat. scarifica're*), *med.*, öppna med lansett; göra inskärning i huden; koppa. — **Skarifikatio'n**, öppnande med lansett; inskärning; koppning. — **Skarifika'tor**, kirurgiskt instrument, med vilket inskärningar göras i huden; *lantbr.*, harv för avskärande av ogräsets rötter.

Skarla'kan, Skarlakansfeber, se *Scharlakan, Scharlakansfeber*.

Skarn, *geol.*, lättsmälta lagerarter, som åtfölja vissa järnmalmer.

Skarndäck, *sjöv.*, eg. däck, avsett att avvärja stötar, bräda l. timmer, som täcker ett fartygs spanttimmer i övre änden. Träet l. timret ovan stringerplåten å järnfartyg.

Skarp, *sjöv.*, de skarpformade utrymmena mellan stävar och köl längst för och akter ut i ett fartyg.

Skarprättare, dets. som bödel.

Skartabe'llus, i det forna Polen benämning på den fattiga adel, som ej hade vapensköld, men i krig kunde ersätta de privilegierade adelsmännen.

Skarv, *zool.*, se *Carbo*.

Skarvyxa l. **Dexel**, timmermansyxa med eggen vinkelrät mot skaftet.

Skat, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Vattumannen.

Skat (av *gfr. escart*, nu *écart*, kastkort, bortlagt kort i spel), *spelt.*, ett slags särskilt i Tyskland omtyckt kortspel, som oftast spelas av tre personer med pikerkort.

Skate, topp av trädstam (i Norrland *tull* l. *tulle*).

Skating-rink, *eng.* (*l.* skä'ting- [hårt k]), skridskobana av cement, på vilken åkes med rullskridskor.

Skatnäva, *bot.*, se *Erodium*.

Skato'l, *kem.*, ett ämne, som förekommer i exkrement efter människor.

Skatsläktet, *zool.*, ett släkte Kråkfåglar, *Pi'ca.* Hit hör vanliga skatan, *Pica cauda'ta.*

Skavgräs, *bot.*, se *Equisetum.*

Skavstål, verktyg för handbearbetning av metaller.

Skavull, dets. som kalkull.

Ska'zon (av *ska'zein*, halta), *metr.*, se *Koliamb.*

Skeda (av *ty. scheiden*, skilja), skilja guld från silver. — **Skedarlön**, dets. som myntarlön. — **Skedvatten**, *kem.*, salpetersyra.

Skedja, *nord. myt.*, annan lokal form för *Skade* (se d. o.).

Skedjärn, stämjärn, använt av bildhuggare.

Skedört, se *Cochlearia officinalis.* — **Skedörtspiritus**, se *Spiritus cochleariæ.*

Skeggjold, *nord. myt.*, en av valkyriorna.

Skei l. **Skeid** (*l. sjej, fornno.*, språng, kapplöpning), medeltida, norska folkmöten och marknader med hingsthetsningar och kappritter.

Skeiron = *Skiron* (se d. o.).

Skeidprimer, *nord. myt.*, en av asarnas hästar.

Skejlejt, se *Skylight.*

Skejsel (*eng. skysail*), *sjöv.*, ett av de översta råseglen.

Ske'letonkälke, låg och bred enmanskälke för tävlingar i kälkåkning.

Skele'tt (av *gr. skeleto'n* [nämligen *so'ma*], uttorkad [kropp]), benrangel; bildningar av fasta substanser l. vävnader med uppgift att stödja och skydda. — **Skelette'ra**, befria en kropp från de mjukare delarna, så att endast benranglet återstår. — **Hudskelett** l. **Hudpansar**, kallas t. ex. kitinöverhuden hos insekter, kalkskalet hos blötdjur, täckben, hudtänder, fjäll m. m. hos fiskar, groddjur, kräldjur och vissa däggdjur, o. s. v.

Skelettoge'n (av *gr. ge'nein*, alstra), skelettbildande.

Skelleftefältet, *geol.*, urbergsområde, norr om Skellefteå, bestående av leptiter, porfyrer etc. samt yngre svarta skiffrar. Inom detta område ligger Boliden.

Skelört, *bot.*, se *Chelidonium.*

Ske'ma, **Skematise'ra**, **Skema'tisk**, se *Schema*, o. s. v.

Skemma, *nord. fornk.*, förnäma kvinnors frustuga.

Skene, *gr.* (*l.* skene'), teaterscen.

Skenfaxe = *Skinfaxe* (se d. o.).

Skenografi' l. **Scenografi'** (av *gr. Skene*, se d. o., och *gra'fein*, rita, måla), dekorationsmåleri, scenutsmyckning.

Skepp, *boktr.*, fyrkantig plåt, på tre sidor omgiven av uppstående kanter; *byggn.*, den för församlingen avsedda delen i en kyrka; *skeppsb.*, större fartyg.

Skeppa en sjö (*eng. ship a sea*), *sjöv.*, få in en brottsjö över relingarna.

Skeppet Argo, *lat. A'rgo na'vis*, *astr.*, vidsträckt stjärnbild på s. hemisfären; indelas i fyra delar: *Ma'lus*, masten, *Ve'la*, seglet, *Pu'ppis*, aktern, och *Cari'na* kölen.

Skeppsbro l. **Skeppsbrygga**, se *Pontonbro.* — **Skeppsdokume'nt**, *sjöv.*, alla skriftliga handlingar, som måste finnas ombord å fartyg för fri och obehindrad resa. — **Skeppsjourna'l**, dets. som loggbok. — **Skeppsklare'rare** l. **Skeppsmäklare**, se under *Klarera.* — **Skeppsmanifest**, se *Certifikat.* — **Skeppspart**, andel i fartyg. — **Skeppsrutin**, på örlogsfartyg vidtagen indelning av tiden för tjänstgöringen ombord. — **Skeppssnurra**, *gyroskop* (se d. o.) till förhindrande av ett fartygs rullningar. — **Skeppssättning**, *arkeol.*, förhistorisk gravform, bildad av på plan mark kantställda stenar i form av ett skepp. De flesta från järnåldern.

Skeppund, gammal vikt, vanligen = 20 lispund (se d. o.).

Ske'psis, *gr.*, eg. betraktande, undersökning; tvivel, tvivelsjuka; tvivel på möjligheten av kunskap. — **Skeptici'sm**, tvivelsjuka; en filosofisk riktning, som förnekar möjligheten av kunskap. — **Ske'ptiker** (*gr. skeptiko's*), tvivlare; anhängare av skepticismen. — **Ske'ptisk**, tvivlande, tvivelsjuk; som överensstämmer med skepticismen.

Skerpenti'n, *krigsk.*, benämning på en lätt kanon under 1500-t.

Ske'rries (*l.* -iss), *geogr.*, *pl.*, av *eng. skerry*, skär.

Sketch, *eng.* (*l.* skettsj), skiss; kortare dramatiskt stycke; inlägg i revy, radioprogram l. d.

Skeuote'k, *gr.* (*l.* skev-), tyghus, arsenal för utrustning av smärre krigsfartyg.

Skevikare, *teol.*, krets av radikala mystiker och spiritualister, som under senare hälften av 1700-t. funno en fristad å gården Skevik på Värmdön.

Skevra seglen, *sjöv.*, brassa rårna så att vinden ej fyller seglen vare sig för- l. akterifrån.

S. K. F., förk. för *Svenska Kullagerfabriken.* Se *Kullager.*

Skiagrafi' l. **Skiografi'** (av *gr. skia*, skugga, och *gra'fein*, skriva), skuggteckning, silhuett, profilteckning; konsten att göra dylika teckningar; konsten att beräkna tiden efter skuggan. — **Skiamanti'** (av *gr. mante'ia*, spådom) = *Nekromanti* (se d. o.). — **Skia'ter**, skuggvisare, solvisare.

Skidbladner, *nord., myt.*, Frös skepp, som är förfärdigat av Ivaldes söner, som alltid har medvind, som rymmer alla asarna och dock kan förvaras i fickan.

Skibord (eg. *skidbord* av *fornsv. skidh*, kluvet trästycke) l. **Flödbord**, vid en damm anordnat överfall för avbördande av överflödsvatten.

Skidari'na, isländskt skämtkväde från omkr. 1400.

Skidmossor, *bot.*, se *Anthocerotaceæ.*

Skidväxter, *bot.*, se fam. *Cruciferæ.*

Skieropi′ (av *gr. skiero′s*, dunkel, och *o′psis*, syn), *med.*, förmörkad syn, varvid den sjuke ser alla föremål dunklare.

Skiffer (*ty. Schiefer*), *miner.*, populär benämning på varje i tunna svivor klyvbar bergart. — **Skiffergrönt,** se *Berggrönt.* — **Skifferkol,** ett slags stenkol. — **Skifferlera,** mellanform mellan lerskiffer och lera. — **Skifferolja,** olja erhållen genom destillation av bituminösa skiffrar. — **Skiffersvart,** se *Mineralsvart.* — **Skiffertavlor,** griffeltavlor, som tillverkas genom klyvning av lämpliga lerskiffrar. — **Skiffervitt,** *kem.*, blyvitt. — **Skiffring** l. **Skiffrighet,** *geol.*, en bergarts egenskap att lättast klyvas i en viss riktning.

Skikt, Skiktning, *geol.*, lagring, tunt varv av en bergart. — **Skiktförmåga,** skogsträds förmåga att fördela sig på flera kronvarv.

Skilderi (*holl. schilderij*), målning.

Ski′lfingarna, namn på Ynglingaätten.

Skillerspat = *Bastit* (se d. o.). — **Skillersten,** *petrogr.*, ett slags *gabbro* (se d. o.). — **Skillerämne,** se *Aesculin.*

Skillingtryck, förr vanliga, pupulära småtryck av visor, berättelser om kända tilldragelser o. d.

Skilving, *nord. myt.*, ett av Odens binamn.

Skimmel (*ty. Schimmel*), häst (hund l. nötkreatur), av vit bottenfärg med inströdda hår av annan färg.

Skinfaxe, *nord. myt.*, Dags häst.

Skinkel, *sjöv.*, se *Skänkling.*

Skinkompass, *dansk.*, folkdans från Skåne l. Blekinge.

Skinnbaggar, *zool.*, en insektsordning, *Hetero′ptera* (underordn. av Halvvingarna).

Skinnull, se *Kalkull.*

Skiografi′, se *Skiagrafi.*

Skio′ptikon (av *gr. skia′*, skugga, och *optiko′s*, som har avseende på ljuset), en projektionsapparat medelst vilken man åstadkommer en förstorad bild av ett föremål på en skärm, för att göra föremålet synligt för ett större antal åskådare på en gång. Vanligen använder man härvid transparenta bilder, **Skioptikonbilder.** Ett skioptikon, med vilket ogenomskinliga bilder kunna reproduceras, kallas *Epidiaskop* l. *Balloptikon.*

Skip, *eng.* (*l.* skipp), malmuppfordringsbehållare av profiljärn och plåt.

Skipeta′rer, se *Sjkipetarer.*

Skirer, östgermanskt fornfolk.

Skirner, *nord. myt.*, Frös tjänare. — **Skirnesma′l,** en Eddadikt, som handlar om huru Skirne, å sin herres vägnar friar till jättedottern Gerd.

Skirofo′ria, *gr. myt.*, religiös fest i det forna Aten till stadsgudinnans ära. — **Skiroforio′n,** *gr.*, den månad (juni—juli), under vilken *Skiroforia* firades.

Ski′ron, *gr. sag.*, en attisk jätte, som störtade vägfarande i havet. Dödades av Theseus.

Skiss l. **Skizz** (*ital. schizzo, fr. esquisse, eng. sketch*), flyktigt utkast, hastigt utförd teckning, kort framställning. — **Skisse′ra** l. **Skizze′ra,** utföra en skiss, göra ett utkast, framställa huvuddragen av ett arbete.

Skittagiter, nordvästindiansk stam.

Skivlingar l. **Skivsvampar,** *bot.*, se *Agaricineæ.*

Skivyxa, *arkeol.*, slagen stenyxa av flinta.

Skjalf, *nord. myt.*, binamn till Freja.

Skjegte (*l.* sjeg-), liten öppen roddbåt, begagnad av den sydnorska kustbefolkningen.

Skjold, *fornnord. sag.*, en av Odens söner, som blev konung i Danmark.—**Skjoldungarna,** en dansk konungaätt, som härstammade från Skjold.

Sklera l. **Sclera** (av *gr. sklero′s*, hård), *anat.*, senhinnan, hårda ögonhinnan.

Sklerei′d (av *gr. sklero′s*, hård, och *ei′dos*, utseende), *bot.*, stencell, parenkymcell, med förvedad, porförsedd vägg, till skydd mot tryck o. d. Vävnader av stenceller äro t. ex. plommonkärnan, valnötens skal m. fl. — **Asterosklerei′der,** äro stjärnlikt grenade sklereider, t. ex. i näckrosens blad.

Sklere′m l. **Sklerodermi′** (av *gr. sklero′s*, hård), *med.*, sjuklig förtjockning, förhårdning av huden. — **Sklerenky′m,** *bot.*, förtjockad, förhårdnad cellvävnad. — **Sklererytri′n,** *farm.*, rött färgämne i mjöldryga. — **Skle′ria** l. **Skleri′asis,** hornartad svulst, liktorn. — **Skleri′tis,** inflammation i ögats hornhinna. — **Skleroftalmi′,** förhårdnad ögonsvulst. — **Sklero′ma** = *Sklerem* (se ovan). — **Sklerome′ter,** *fys.*, instrument för fastställande av hårdhetsgraden hos ett ämne. — **Sklero′s,** förhårdning. — **Sklerosarko′ma,** hård svulst i köttet. — **Sklero′sis latera′lis,** en nervsjukdom. — **Sklerota′lring,** *zool.*, ring av benskivor i ögats senhinna hos vissa kräldjur och fåglar. — **Sklero′tika,** *anat.*, hornhinnan i ögat; *pl.*, torkande läkemedel. — **Skleroti′nsyra,** *farm.*, blodstillande medel, framställt ur mjöldryga. — **Sklerotise′rad,** förtjockad, hårdnad. — **Sklero′tisk,** förhårdnande, torkande. — **Skleroti′tis** = *Skleritis* (se ovan). — **Sklero′tium,** *pl.* **Sklero′tier,** *bot.*, vegetativt vilostadium hos svampar. — **Sklerotomi′** (av *gr. te′mnein*, skära), *kirurg.*, en operation, varvid insnitt göres i ögats hornhinna.

Sklerotise′rad, Sklero′tisk, Sklerotomi′ m. fl., se under *Sklerem.*

Skobodansen, *dansk.*, sydsvensk humoristisk folkdans, som endast dansas av män.

Skock, antal av 60 stycken.

Skodawerke (*l.* skå-), Tjecko-Slovakiets största järn- och stålverk samt maskinfabrik, belägna i Pilsen.

Skofinn, *nord. myt.*, en alv l. dvärg.

Sko'fte, se *Skafte.*

Skogsbräsma, *bot.*, se *Cardamine.* — **Skogsfibla**, se *Hieracium.* — **Skogsfru**, se *Epipogium.* — **Skogsklocka**, se *Campanula.* — **Skogsklöver**, se *Trifolium.* — **Skogskovall**, se *Melampyrum.* — **Skogslilja**, se *Cephalanthera.* — **Skogslind**, se *Tilia.* — **Skogsnarv**, se *Arenaria.* — **Skogsnoppa**, se *Gnaphalium.* — **Skogsnäva**, se *Geranium.* — **Skogsplister**, se *Lamium.* — **Skogssallat**, se *Lactuca.* — **Skogssäv**, se *Scirpus.*

Skogsull, *tekn.*, ull-lik växttråd, som beredes av de friska barren på tallen samt flera andra *Pinus*-arter. Brukas till stoppning av madrasser och kuddar, samt, blandat med ull, till tyg.

Skogsviol, *bot.*, se *Viola.*

Skogul, *nord. myt.*, namn på en valkyria.

Skojt (*holl. schuyt*), *sjöv.*, båt l. pråm, som brukas å Hollands kanaler; skuta.

Skola (av *gr. skole'*, eg. ledighet, som kan användas till vetenskapliga sysselsättningar), undervisningsanstalt, -lokal; fostran; metodisk utbildning; lärjunge- l. anhängarskara. — **Skola'r** (*lat. schola'ris*, av *gr. schole'*, vetenskaplig sysselsättning, skola), lärjunge. — **Skola'rk** (av *gr. a'rchein*, härska), skolföreståndare. — **Skolning**, utplantering av tättsådda växter på större, lämpliga avstånd; utbildning, träning.

Skola'st (av *gr. scholastiko's, lat. schola'sticus*, skollärare), under medeltiden person, som ägnade sig åt vetenskaplig sysselsättning. — **Skolastici'sm** l. **Skolasti'k**, eg. skollära, skolvisdom; det skede av medeltidsfilosofien, som utmärkes genom strävan att åstadkomma enhet mellan den antika filosofien och den kyrkliga trosläran. — **Skola'stiker**, anhängare av den skolastiska riktningen; skollärd, skolvis, frasmakare, vars vishet lämpar sig mera för skolan än för livet. — **Skola'stisk**, som har avseende på skolastiken; skolmässig; spetsfundig. — **Skolia'st** l. **Skoliogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), en av de gamla grammatikerna, uttolkare av en grekisk l. latinsk skriftställare. — **Sko'lion**, *pl.* **Sko'lier** (*gr. scho'lia*), benämning på korta marginalnoter, förklarande anmärkningar, sådana som de gamla grammatikerna gjorde i kanten av grekiska och latinska författares verk.

Skoldrama, *litt.*, ett under medeltiden uppträdande slag av skådespel med pedagogiskt syfte, att uppföras av lärjungar.

Skoleki'asis, *gr.* (av *sko'lex*, mask), *med.*, masksjukdom.

Sko'lex, *med.*, huvudet av bandmasken.

Skolezi't, *miner.*, ett slags kalknatrolit.

Skolfilm, film, vilken som åskådningsmaterial användes i undervisningens tjänst.

Skolia'st, se under *Skolast.*

Sko'lier, *pl.* av *Sko'lion* (se d. o., under *Skolast*).

Skolio'ma l. **Skolio'm**, *gr.*, *med.*, av *skolios* (se d. o.) framkallad puckel. — **Skolioniro'sis**, ett sjukligt tillstånd, som yttrar sig i svåra drömmar.

Skolio'n, *pl.* **Sko'lier** (*gr. sko'lia*, av *skolio's*, krokig), hos de gamla grekerna ett slags bordvisa. Se även under *Skolast.*

Skolio's (*gr. skolio'sis*, av *skolio's*, krokig), *med.*, snedrygg, ryggradens krökning åt sidan.

Skoll = *Skall* (se d. o.).

Skolla, *geol.*, större massa av sedimentära bergarter, som utan störning av den urspr. lagringen transporterats bort från sitt urspr. lagerställe.

Skomakarrealism, en av *Heidenstam* skapad satirisk beteckning för 1880-t:s realistiska diktning.

Skone'rt l. **Skonare** (*eng. schooner*), *sjöv.*, ett mindre fartyg med tackling av olika slag, urspr. tvåmastat med rasegel på främsta masten. — **Skonertbrigg**, **Skonertskepp**, olika slags skonertar. — **Skonertsegel**, storseglet på en skonert.

Sko'ntra, se *Scontro.*

Skontre'ra (*lat. scontra're*, av *lat. res*, saker, och *co'ntra*, mittemot), *handelst.*, utjämna, kvitta; uppgöra likvid för ömsesidiga förbindelser medelst skillnadens erläggande kontant. — **Skontreringsdagar**, vissa dagar, då affärsmän sammanträda för att uppgöra ömsesidiga likvider.

Skopolami'n, se *Hyoscin.* — **Skopoli'n**, bas, som utspjälkas ur *skopolamin.*

Skopskrapa, maskin för bortförande av slam o. d. från vägar.

Skoptser (*ry. skoptsi*), eg. snöpingar, eunucker; ett slags *raskolniker* (se d. o.), som snöpa sig själva.

Skorbu't, se *Scorbutus.* — **Skorbu'tisk**, som avser skörbjugg.

Skordi'sker, keltiskt fornfolk.

Sko'rdiumte, *farm.*, de torkade bladen av labiaten *Te'uricum sco'rdium*, från s. Europa. Lär vara verksamt mot hemorroider.

Skorodi't, *kem.*, ett grönt, metalliskt fossil.

Skorpio'n (*gr. sko'rpios*), *zool.*, ett i varma länder levande, kräftlikt spindeldjur, som i spetsen av bakkroppen har en gifttagg, varmed det dödar sitt rov och stundom farligt sårar människor. Vissa tropiska arter nå en längd av 15 cm. — **Skorpiongift**, sekret från skorpionernas giftkörtlar. Liknar i många avseenden ormgifterna. — **Skorpionolja**, tillverkas av skorpioner genom digestion med oliv- l. mandelolja. Användes vid hudaffektioner och mot insektsstick. — **Skorpionen**, *astr.*, ett av de tolv himmelstecknen i djurkretsen; en stjärnbild på s. hemisfären.

Skot, *sjöv.*, kätting l. tåg, fäst i hörnet av ett segel för att giva detta en viss ställning.

Skota'sma, *gr.* (av *skota'zein,* förmörka), l. **Skotodini'** (av *sko'tos,* mörker, och *di'ne,* virvel, svindel), *med.,* en svindelartad åkomma, varigenom synförmågan hämmas.

Sko'ter, en urspr. på Irland, sedermera i Skottland bosatt keltisk folkstam.

Sko'thending, *isl.,* se *Halvassonans.*

Skothorn, *sjöv.,* det hörn av ett segel, vari skotet fästes.

Skoti'sm, benämning på den åsikt, som utvecklades av skolastikern *Johannes Duus Scotus.* — **Skotister,** anhängare av *Scotus.*

Skotodini', se under *Skotasma.*

Skotom (*l.* skåtå'm, av *gr. sko'tos,* mörker), *med.,* sjukligt fel l. lucka i synfältet. Vissa halvsidiga skotom benämnas *hemianopsi.*

Skotska mattor, dets. som *Kidderminstermattor* och *Three ply.*

Skotska skolan, *filos.,* filosofisk riktning i Skottland på 1700-t. som i reaktion mot Hume hävdade att det sunda förståndets grundsatser ha odisputabel visshet.

Skotsk batist, se under *Batist.*

Skotsk höglandsboskap, grovvuxen, behornad, rödbrun slaktboskapsras.

Skott, *skeppsb.,* lodrät skiljevägg.

Skott, *textil.,* varje särskilt inslag i en väv.

Skraffe'ra, Skraffe'ring = *Sgraffera, Sgraffering* (se d. o.).

Skraggmalm, *geol.,* ett slags sjömalm.

Skrakar, *zool.,* se *Mergus.*

Skral, *sjöv.,* är vinden, då den nätt och jämnt ger styrfart för hållning av kursen. — **Skralna,** *sjöv.,* säges vinden göra, då den alltmera dör ut.

Skrapning, *med.,* operativt ingrepp å hypertropiska partier av slemhinnan medelst skarpkantade slevar.

Skrapnos, gammalt sällskapsspel. Stickor av olika form och poängvärde skola ur en hög uttagas en och en med en fin krok utan att de övriga rubbas, ty eljest går turen till nästa deltagare.

Skrapstick = *Mezzotinto-gravyr* (se d. o.).

Skrei, *no.,* "stor torsk", benämning på den lekfärdiga torsken.

Skribe'nt (av *lat. scri'ba,* skrivare), skrivare; skriftställare, författare (ofta i ringaktande bemärkelse). — **Skrible'r,** dålig författare, bläcksuddare, mångskrivare.

Skridfinnar l. **Skritfinnar,** en av antika och medeltida författare använd benämning på lapparna.

Skriftexpe'rt (av *lat. expe'rtus,* erfaren), en i fråga om undersökning av skrift för identifiering av handstilar sakkunnig person. — **Skriftexperti's,** sakkunnighet i fråga om identifiering av handstilar.

Skriftgranit, *petrogr.,* pegmatit, där fältspaten är genomsatt av kvartsstänglar, som i brotten påminna om hebreisk skrift.

Skriptofo'n, *tonk.,* en musik- och sångmaskin.

Skripto'rium, *lat.* (av *scri'ptor,* skrivare, författare), redaktionslokal för en ordbok.

Skri'ptum, *pl.* **Skripta** (*lat. scri'ptum,* det skrivna), skriftlig uppsats, kria.

Skripturi'st, se *Scripturist.*

Skrivarkramp, Skrivsjuka, se *Mogigrafi.*

Skrode'ra, skryta, skrävla. — **Skrodö'r,** skrävlare.

Skro'fler l. **Skrofulö's** (*lat. scro'phulæ,* av *scrofa,* sugga), *med.,* körtelsvulster, särskilt på halsen; en oftast hos barn förekommande kronisk sjukdom, varvid inflammation lätt uppstår i lymfkörtlar, ben, hud o. s. v. — **Skrofulö's,** benägen för l. behäftad med skrofler.

Skrot (*ty. Schrot*), metallbitar; ett mynts halt av ädel metall; *krigsk.,* småkulorna i kartescher.

Skrotblad (*ty. Schrotblatt*), den med träsnittet besläktade produkten av ett grafiskt högtrycksförfarande från slutet av medeltiden.

Skrotmejsel, mejselformat verktyg för avhuggning av metallstycken.

Skrot och korn, den vederbörliga finheten och vikten hos mynt.

Skro'tum, se *Scrotum.* — **Skrota'l,** som har avseende på *scrotum* (se d. o.).

Skrott, *jaktt.,* flådd djurkropp av villebråd, vars kött är värdelöst.

Skrubba l. **Skubbare,** *sjöv.,* långskaftad kvast för däcksrengöring.

Skrubbhyvel, trähyvel med halvrunt stål, varmed barken och ytan av träet avskrubbas.

Skrubbsår l. **Erosio'n** (av *lat. ero'dere,* skrapa), *kirurg.,* ytlig sårnad, där endast yttersta hudlagret är skadat.

Skrupe'ns (av dialektalt *skura,* sträcka upp, och *päns,* bannor), uppsträckning, bannor. — **Skrupensa (upp),** ge bannor.

Skru'pel (*lat. scru'pulum*), gammal apoteksvikt = ⅓ drachma = 120 cgr.; gammalt längdmått = $^1/_{100}$ decimallinje. — **Skrupler** l. **Skruppler** (av *lat. scru'pulus,* i en fotbeklädnad inkommen liten sten, som förorsakar smärta i foten), *pl.,* betänkligheter. — **Skrupulö's,** betänksam, full av betänkligheter; överdrivet noggrann.

Skruta'tor, se under följ. ord.

Skrute'ra (*lat. scruta'ri*), rannsaka, utforska. — **Skruta'tor** l. **Skrutatö'r,** rannsakare, utforskare; person, som samlar valsedlar.

Skrutt (av *fsv. skratte,* tomte, *isl. skratti,* trollkarl), dialektord för djävulen, hin onde.

Skruv, *spelt.,* rysk form av vist.

Skruvbakte'rier, se *Bakterier.*

Skruvget, *zool.,* se *Markhoor.*

Skrymer, *nord. myt.,* namn, under vilket Utgårda-Loke i gestalt av en ofantlig

jätte mötte Tor på dennes färd till Jotunhem.

Skrå, *sjöv.*, träställning för livbåt å fartyg.

Skråp, *bot.*, se *Petasites.*

Skråpu'k (av *fornsv. skra*, torrt skinn, och *puke*, djävul), åkerspöke, fågelskrämma, vidrig ansiktsmask.

Skråsociali'sm, gillesocialism, en särskilt i England framträdande rörelse, karakteriserad av att arbetarna yrkesvis sammansluta sig i skrån l. gillen, vilka uppträda som företagare.

Skräcka (av *holl. schrikken*, rycka till, bli förskräckt), *sjöv.*, lätta något på ett uppstyvat tågvirke.

Skräddjärn, stämjärn med sned egg.

Skrälingar, fornnordiska namnet på eskimåerna.

Skrälåt, *dansk.*, svensk folkdans i stillsamt tempo.

Skränka (av *ty. schränken*, lägga i kors), böja ut tänderna på sågblad, så att varannan ligger åt höger, varannan åt vänster.

Skräppa, *bot.*, se *Rumex.*

Skuggnäva, *bot.*, se *Geranium.*

Skuld, *nord. myt.*, framtidens norna.

Skuldebrev l. **Skuldsedel**, *jur.*, till en fordringsägare utfärdad skrivelse, vari gäldenären erkänner sin skuld.

Skullning l. **Hängning**, företeelse i masugnsprocessen, varvid en del av beskickningen fastnar i ugnspipan och förorsakar ett gasfyllt tomrum, i vilket svåra explosioner kunna inträffa.

Skulpte'ra, Skulptri's, se under följ. ord.

Skulptu'r (*lat. sculptu'ra*, av *scu'lpere*, hugga, skära), bildhuggarkonst; bildhuggeriarbete. — **Skulptura'l**, med karaktär av skulptur. — **Skulpte'ra**, utföra bildhuggeriarbete. — **Skulptö'r**, *fem.*, **Skulptri's**, bildhuggare.

Skunk, kallas skinnet av de till mårdfamiljen hörande *stinkdjuren.*

Sku'psjtina (av *serb. sku'piti*, församla), församling, nationalförsamling, särskilt den äldre serbiska och montenegrinska; numera jugoslaviska.

Skura l. **Skåra**, *herald.*, linje, som delar ytan å en vapensköld.

Skurremurre, *spelt.*, ett slags biljardspel.

Skurri'l (*lat. scurri'lis*), grovt narraktig l. skämtsam; oanständig. — **Skurri'lier**, se *Scurrilia.* — **Skurrilite't**, grovt skämt l. narrstreck; oanständighet.

Skurrsåg, handsåg för metallarbete.

Skutterudi't, *miner.*, koboltarsenid med 2 % kobolt.

Skuttu, dalabenämning på de långa stänger, varmed båtarna skjutas, ”skottas”, uppför forsarna.

Skvader, ett i jakthistorier omtalat fantasidjur, korsning mellan hare och tjäder.

Skvadro'n (*fr. escadron*), *krigsk.*, den avdelning av kavalleriet, som motsvarar infanteriets kompani. — **Skvadronschef**, oftast en ryttmästare. — **Skvadrone'ra**, rida omkring; *fig.*, slå omkring sig med stora ord, skryta, skrävla. — **Skvadronö'r**, pratmakare, skrävlare.

Skvallerkål, *bot.*, svenskt namn på *Aegopodium* (se d. o.).

Skvattorre, *jaktt.*, benämning på orrtupp, som spelar ensam.

Skvattram, *bot.*, se *Ledum* och *Herba ledi.*

Skvav, se *Squaw.*

Skvär, annan stavning av *eng. square.*

Sky, *kokk.*, se *Jus.*

Skyddsferme'nt l. **Skyddsenzy'm**, enzym, som antagas uppträda i blodet, när främmande äggvita införes däri.

Skyddskolloi'der, emulsionskolloider, som sättas till suspensionskolloider, varigenom dessa bli mera stabila.

Skyddskårer, i Finland militärt organiserade frivilliga till ordningsmaktens och härens stöd.

Skyddspatro'n, dets. som skyddshelgon.

Skyddstull, se *Tull.*

Sky'fatoi (av *gr. sky'fos*, skål), skålformiga, bysantinska guld- och silvermynt från 1000-t.

Sky'fos, *gr.*, eg. skål, forngrekiskt dryckeskärl.

Skylight, *eng.* (*l.* skä'jläjt [hårt k]; av *sky*, himmel, och *light*, ljus), *sjöv.*, på däcket av fartyg anbragt lanternin l. fönster, genom vilket dagsljuset släppes ned i kajutan, skansen o. s. v.

Sky'lla, *gr. myt.*, ett i sicilianska sundet mittemot *Charybdis* (se d. o.) sig uppehållande vidunder, som lockade sjöfarande i fördärv. Jfr *Incidit in Scyllam* etc.

Skymmel, dets. som *Skimmel.*

Skyskrapa (av *eng. skyscraper*), stadshus med stort antal våningar över varandra.

Skyta'le, *gr.*, stav, käpp; hos de gamla spartanerna ett slags budkavle.

Sky'ter, inv. i *Skytien* (urspr. nuv. Sydryssland, sedermera områden i n. Asien). — **Sky'tisk**, som har avseende på Skytien l. skyterna.

Skyttaback, *sjöv.*, mindre medeltida krigsfartyg i Norden.

Skytteanska professuren, en genom donation av *Johan Skytte* 1622 grundad professur i ”vältalighet och statskunskap” i Uppsala. — **Skyttea'num**, ämbetsbostad för skytteanska professurens innehavare.

Skytten (*lat. Sagitta'rius*), *astr.*, stjärnbild på s. hemisfären.

Skywriting, *eng.* (*l.* ska'jrajting), egentligen himmelsskrift, reklamskrift i luften, utförd genom utsläppande av en tät, vit rökslinga från en flygmaskin.

Skålen, *veter.*, bensvulster vid kron- l. hovleden.

Skålformig lagring, *geol.*, lagringsförhållandena i en bassäng, där alltså alla lager luta från kanterna mot mitten.

Skålp., förk. för *skålpund.*
Skålpund, gammal svensk vikt = 425,076 gr.
Skåltomt, *sjöv.*, är ett fartyg, som ej innehar ballast.
Skålvirke, avfallsvirke vid ett bygge.
Skåre, *jaktt.*, skyddsskärm för jägare, antingen av upplagda stenar l. tillfälligt material.
Skåängsstenen, urnordisk runsten vid Skåång i Södermanland, med en senare anbragt runslinga (från 1000-t.).
Skäck (*ty. Scheche*, eg. fläckig), häst l. nötkreatur med sammanhängande stora, vita fält, blandade med mörkare fält.
Skädda (eg. flat skiva, av indoeuropeiska roten *skid*, klyva), *skeppsb.*, under propellern framdragen skena till skydd vid grundstötning.
Skäggald, *nord. myt.*, en valkyrja.
Skäggsimpan, *zool.*, se *Agonus.*
Skäktning (av *hebr. sjechita'h*, slakt), semitisk slaktmetod, varvid mjukdelarna å djurets hals genomskäras och djuret får förblöda. Metoden, som är påbjuden i den judiska ritualen, är tillåten i Sverige.
Skäl, gammalt spannmålsmått = 4 kappar = ⅛ tunna = 18,36 l. — **Skälsland,** gammalt, västerbottniskt åkermått = ⅛ tunnland (åker för 1 skäls utsäde).
Skälva, dets. som frossa.
Skänk, munskänk; behållare för smält metall.
Skänkel, ben, skalm; sidostycke av stångbetet i ett betsel.
Skäppa, gammalt sydsvenskt och danskt rymdmått av växlande storlek från $^1/_4$ till $^1/_6$ tunna. — **Skäppland,** äldre svenskt ytmått (omkr. 8 ar).
Skära, *bot.*, se *Bidens* och *Serratula.*
Skäre l. **Skire,** fornnordiskt mansnamn, den rene, skäre.
Skärfloka, *bot.*, se *Sium.*
Skärflundra, *zool.*, se *Mareflundra.*
Skärjebåt, benämning på odäckade småbåtar under medeltiden och 1500-t.
Skärmytsling (*ty. Scharmützel, ital. scaramuccia, fr. escarmouche*), *krigsk.*, liten fäktning, handgemäng.
Skärseld (av *fornsv. skæra*, rena), *lat. purgato'rium*, reningseld, enl. den katolska tron ett luttringsstadium, som alla hädangångna måste genomgå, innan de nå saligheten.
Skärsten, blandning av svavelkoppar och svaveljärn, som uppstår vid nedsmältning av svavelhaltiga kopparmalmer.
Skärtorsdag (*fornsv., skærdagher*), eg. reningstorsdag, reningsdag; namn på torsdagen i påskveckan, då under katolska tiden botgörare fingo syndaförlåtelse l. skärades från sina synder.
Skärvel, *kem.*, liten, flat skål av eldfast lera för provning av malmer och smältprodukter.
Skärvfrö, *bot.*, se *Thlaspi.*
Sköl, *geol.*, sprickfyllnad l. gång i malmfyndighet.
Sköld, fornnordiskt mansnamn, sköld, värn, beskydd.
Sköldrapa, fornisländskt diktslag, i vilket skalden besjöng bilderna på en sköld.
Sköldmö, *nord. myt.*, ung kvinna, som väpnad deltog i strid.
Sköldpadd, den yttre, hornartade beklädnaden av sköldpaddans övre skal. Den bästa fås av karettsköldpaddan i Ostindien. Brukas till prydnadsföremål.
Sköldungar, det svenska namnet på danska kungaätten *Sköldungerne.*
Sköll = *Skall* (se d. o.).
Skölp (av *ty. schulpen*, gräva), böjt äggverktyg för skålformig urholkning i trä.
Sköna, *tekn.*, behandla färggods i aviveringsbad (se *Avivering*). — **Sköning** = *Avivering* (se d. o.).
Skönande, se *Schöngeist.*
Sköns, *sjöv.*, snett. — **Skönsa,** snedda av.
Skönval, *sjöv.*, äldre svensk benämning på krigsskeppens understa råsegel.
Skörbjugg, se *Scorbutus.*
Skörbjuggsört, *bot.*, se *Cochlearia.*
Skörglasmalm, *miner.*, se *Stefanit.*
Skörl, se *Schörl.*
Skörlevnad (av *skor*, bräcklig, lättsinnig), liderlighet, otuktigt liv.
Skörpil, *bot.*, se *Salix.*
Skötbåt, båt, som brukas vid fiske med strömmingsskötar.
s. l., förk. för *lat. suo loco*, på sin plats, l. *sine loco*, utan ortnamn.
Slaat (*l.* slåt), *no.*, slag (t. ex. harposlag), **Laat, Laatt** (*l.* låt) l. **Leik,** dansmelodien i de norska nationaldanserna. Indelas i *gangar* l. *tangdans* (t. ex. *halling*), i menuettartad taktart, och *springar*, i livligare tempo, t. ex. *polsdans, rull, vossarull.*
Slaatterim (*l.* slå-), l. **Tullar,** *no.*, dansvisor. Jfr *Slaat.*
Slabb, *sjöv.*, lös, ej anhalad (om tågändar och segel). — **Slabba,** tillfälligtvis surra tackling, rundhult m. m. med duk l. tågvirke. Dylik surrning kallas **Slabbning.**
Slaby-Arco-telegrafen, en inrättning för trådlös telegrafi.
Slack, *eng., sjöv.*, löst hängande. Jfr *Slabb.*
Slagg (*ty. Schlacke*), *metall.*, den vid smältning av metaller erhållna glas- l. emaljartade avfallsprodukten. — **Slaggtegel,** av slagg tillverkat byggnadsmaterial. — **Slaggsandsten,** byggnadsmaterial av finmalen slagg och kalk. — **Slaggull,** isoleringsmedel, som erhålles genom att sönderpiska den från en masugn rinnande slaggen med en ångstråle.
Slaggtimpel, se *Timpel.*
Slaghök, *zool.*, dets. som duvhök.
Slagköl, *skeppsb.*, dets. som slingerköl.
Slaglod, en till lödning av järn, stål, koppar och mässing nyttjad legering, som består

av hårdsmälta metaller (såsom koppar, mässing, nysilver o. s. v.).

Slaglärft, *textil.*, hårt klistrad, grov, tvåskaftad linneväv till mellanlägg i kläder.

Slagrens, *textil.*, maskin för uppluckring av bomull.

Slagruta, grenklyka, varmed man enl. folktron kan finna källådror, dolda skatter, malmstick m. m.

Slagskatt, avgift å myntning för enskilds räkning.

Slagskeppskryssare, se under *Kryssare.*

Slagtäljare, se *Takometer.*

Slagvatten, *farm.*, förr använda medel mot nervösa åkommor, bestående av spritlösningar av starkt luktande ämnen.

Sla'lom, *sportt.*, konstlöpning på skidor i terräng.

Slam, *eng.*, *spelt.*, alla sticken i whist- och några andra kortspel. — **Göra slam**, taga alla sticken (stora slam) l. alla utom ett (lilla slam). — **Bliva slam**, få intet stick.

Slamma, **Slamning**, *geol.*, medelst rinnande vatten avskilja olika kornstorlekar var för sig ur en blandning av olika korngrovlek; *byggn.*, avputsning av en mur med tunn kalkvälling.

Slamregn, *meteor.*, av stoftpartiklar förorenat regn.

Slamstenar, *petrogr.*, finskiktade, sedimentära bergarter, uppkomna av slam.

Slana, klen spira, använd till bärlingar och stängsel.

Slander, *eng.* (*l.* slä'ndör), *jur.*, utspridande av ärerörigt rykte.

Slang, *eng.*, vulgärt uttryckssätt; familjärt språkbruk; bland särskilda samhällsklasser gängse talesätt.

Slanga (av *mlty.*, *slange*, orm), kanontyp från 1400- och 1500-t.

Slangskrift, se *Rekorderskrift.*

Slangspråk, se *Slang.*

Slant (eg. klut, avrivet tygstycke), mindre mynt.

Slargando, *ital.*, *tonk.*, dets. som *Allargando* (se d. o.).

s. lat., förk. för *sydlig latitud.*

Slating battens, *eng.* (*l.* sle'ting bättns), läkt av olika dimensioner.

Sla'va l. **Sla'wa**, *slav.*, eg. rykte, heder; slavernas bifallsrop, motsvarande vårt hurra.

Slavdiamanter l. **Wassertropfen** (vattendroppar), *miner.*, färglösa, klara topaser från Brasilien.

Sla'ver l. **Sla'viska folk**, ryssar, polacker, tjecker, serber, bulgarer m. fl. folk, som utgöra en huvudgren av den indoeuropeiska folkstammen. — **Sla'visk**, som utmärker l. tillhör slaviska språken l. slaverna. — **Slaviska språk**, ryskan, polskan, tjeckiskan, serbiskan, bulgariskan m. fl. språk, som höra till den indoeuropeiska språkstammen. — **Slavi'sm**, slavisk språkegendomlighet; även = *Panslavism* (se d. o.). — **Slavoba'ltisk**, *Lituslavisk* (se d. o.). — **Slavobaltiska språk**, de slaviska språken samt litauiskan, lettiskan och preussiskan. — **Slavofi'ler** (av *gr. fi'los*, vän), *pl.*, vänner till slaverna; i Ryssland förr namn på ett nationellt ryskt parti. Jfr *Panslavism.* — **Slavole'ttisk** = *Lituslavisk* (se d. o.). — **Slavoma'n** (av *gr. mani'a*, raseri), person, som ivrar för de slaviska folkens överherrskap. — **Slavomani'**, överdriven förkärlek för slaverna.

Slavjanofili'sm, religiöst-mystisk rörelse i Ryssland på 1840- och 1850-t., riktad mot den tysk-latinska kulturen och den västerländska civilisationen.

Slavo'niska l. **Slavo'nska**, serbiska dialekter, som talas i *Slavonien* och f. d. Militärgränsen.

sld., förk. för *ital. saldo* (se d. o.).

S. l. e. a., förk. för *lat. sine loco et anno*, utan ortnamn och årtal.

Sleeper, *eng.* (*l.* sli'per), se *Sliper.*

Sleeping partner, *eng.* (*l.* sli'ping pa'tnör), "sovande deltagare", person som tillskjuter kapital men ej personligen deltar i ett företags skötsel.

Sleipner (*isl. Sleipner*), *nord. myt.*, Odens åttafotade häst.

Slejf (*ty. Schleife*), band, rem, prydnadssnöre; *tonk.*, andragbart register i kancell-lådan på en orgel.

Sleke (av *slicka*), "napp", föremål att slicka l. suga på för småbarn. Jfr *Saltsleke.*

Sleksot, *veter.*, första symtomet till sjukdomen benskörhet hos nötkreatur; visar sig i djurens benägenhet att slicka och gnaga på alla möjliga ämnen.

Slendria'n, se *Slentrian.*

Slenta'ndo, *ital.*, *tonk.*, slocknande, med avtagande hastighet.

Slentria'n l. **Slendria'n** (*ty. Schlendrian*, av *schlendern*, gå och draga benen efter sig), något, som man gör av gammal vana, utan att vidare tänka därpå, gammal dålig plägsed.

Slepne = *Sleipner* (se d. o.).

Slettedaler, äldre danskt mynt.

Slibowitz = *Slivovitza* (se d. o.).

Slick, *sjöv.*, i sjökort använd benämning för bottendy, som är så lös att den ej fastnar i lodtaljen vid lodning.

Slid, *nord. myt.*, en av underjordens floder.

Slides, *eng.* (*l.* slajds), glidsäten i kapproddningsbåtar.

Sliding-gunter, *eng.* (*l.* sla'jding-ga'ntör), *sjöv.*, "glidande gunter", rundhult å akterkant av masten, förlängande denna uppåt.

Sliding scale, *eng.* (*l.* sla'jding skäl), glidande löneskala.

Slidrugtanne = *Gyllenborste* (se d. o.).

Slidsilja, *bot.*, se *Cnidium.*

Slidsjuka hos vete, visar sig i att strået stannar i bladslidan och axbildningen avstannar.

Slig, slutprodukt, lämplig för smältning, vid anrikning av malmer.

Sliktning, utjämning och förtunning av garvat läder. Vid utförandet härav användes en **Sliktklinga,** vanligen en rund stålskiva med skarp egg.

Slinga l. **Slingra,** *sjöv.*, kojerna betyder att sjöreda dem.

Slingerköl l. **Slagköl,** utombords under vattenlinjen å ett fartyg anbragta, rätt utstående kölar, avsedda att minska rullningen. — **Slingerskott,** provisoriska skott i lastrum, avsedda att hindra förskjutning hos lasten i sjögång. — **Slingertank,** vattenbarlasttank å fartyg, konstruerad så att rörelserna hos vattnet i tanken motverka rullningen i sjögång.

Slingra, *sjöv.*, dets. som rulla. Se även *Slinga.*

Slinks, *eng.*, gulaktiga, stundom blåfärgade kinesiska fårskinn med små, öppna lockar.

Slip, *eng.*, glidning; smal halsduk; *sjöv.*, stapelbädd, upphalningsbädd för fartyg, som skola repareras. — **Slips** (*pl.* av *slip*, se föreg. ord), lång, smal halsduk med l. utan rosett.

Sli'per (*eng. sleeper*), syll, bjälke, avsedd till underlag, t. ex. för järnvägsskenor.

Slipmassa, på mekanisk väg framställd trämassa. — **Slippapper,** papper, helt l. delvis framställt av slipmassa.

Slipprov, *miner.*, genom slipning framställt, genomskinligt preparat av ett mineral, avsett för mikroskopering.

Slips, se *Slip.*

Slira, se *Slirmetod* och *Sliror.*

Slirmetod anordning för att upptäcka ojämnheter i genomskinliga kroppar, grundad därpå att dessa ojämnheter (sliror) ha en från den homogena grundmassan avvikande brytningsindex.

Sliror, *geol.*, bergpartier, som genom särskild mineralsammansättning l. struktur avvika från den bergart, i vilken de förekomma. Jfr *Slirmetod.*

Slitage (*l.* -a'sj; *holl. slijtage*), slitning, nötning (särskilt å fartyg och dess inventarier).

Slits (av *ty. schlitzen*, skära upp), skåra, urtag. — **Slitsning,** bearbetning av trästycken, så att de få slitsar och tappar, som passa i vinkel mot varandra. Användes till hörnförband.

Sliwowit'za (av *slav. sliwa*, plommon) l. **Racky,** österrikiskt plommonbrännvin.

Sloans linement (*l.* slå'uns -), utvärtes medel mot reumatism vid huskurer.

Slobodá, *ry.* (*l.* slabada), köping, förstad.

Slog (av *slå*), norrländsk benämning på naturlig slåttermark.

Slo'gan, *skotsk.* (av *gael. sluag ghairm*, härskri), bergskottarnas krigsrop, upprop till en klans krigare att församla sig; numera amerikansk benämning på sociala, ekonomiska och politiska fältrop l. slagord i allm.

Slok, *bot.*, se *Melica.*

Slo'ka, *sanskr.*, en i hinduernas episka dikter förekommande strof, som består av två sextonstaviga versrader.

Slokgran, *bot.*, se *Picea.*

Sloknunneört, *bot.*, se *Corydalis.*

Slokvia, *bot.*, se *Colopodium.*

Slom, *zool.*, dets. som nors.

Slooptackling, *eng.* (*l.* slo'p-), *sjöv.*, dets. som jakttackling.

Slottsloven (av *loven*, löfte), den under medeltiden gängse beteckningen för slottsbefäl.

Slova'ker, en slavisk folkstam, boende i Mähren och Ungern. — **Slova'kiska språket,** den av slovakerna talade munarten.

Slove'ner l. **Slove'nser,** ett slaviskt folk i Jugoslavien (provinsen Slovenien). — **Slove'nska språket,** det av slovenerna talade språket.

Slove'nsko, *tjeck.*, *Slovakiet.*

Slovi'nziska, dialekt av kassubiska språket.

Slubbmaskin, *textil.*, förspinnmaskin i bomulls- och kamgarnsspinnerier.

Slugger, *eng.*, *sportt.*, oskolad boxare.

Sluka, *lantbr.*, markspricka, som upptar vatten och därmed underlättar torrläggning. Förekommer ofta i Gotlands kalkstensgrund.

Slum, *eng.* (*l.* slömm), bakgata, gränd. — **Slummissionen,** den av Frälsningsarmén organiserade verksamheten bland bakgatornas och grändernas befolkning. — **Slumsystrar,** medlemmar av slummissionen.

Slup (*fr. chaloupe, holl. sloep*), *sjöv.*, ett slags mindre kustfartyg; en större skeppsbåt.

Sluring, *kokk.*, enklare tisdagssoppa, särskilt bekant från beväringslägren.

Slurk, *textil.*, vävnadsfel, varvid inslaget lagt sig dubbelt i skälet.

Sluss (av *mlty. slûse, fornfr. escluse*, av *lat. exclu'sa*, avstängt vatten), anordning för transport av fartyg från en vattennivå till en annan.

Sluthult, *sjöv.*, tvärgående trä genom foten å svåra stången, vilande i långsalningarna i märsen på större segelfartyg.

Slutsedel, *handelst.*, en av mäklare till både köpare och säljare avgiven skriftlig uppsats om ett köp, som han avslutat dem emellan.

Slutspurt, kraftigt slutlopp, sista kraftansträngning att nå målet.

Slutsten, *byggn.*, översta stenen i en valvbåge.

Slån, *bot.*, se *Prunus.*

Slåtterblomma, *bot.*, se *Parnassia.* — **Slåttergubbe,** *bot.*, se *Arnica.* — **Slåtterfibla,** *bot.*, se *Hypocheris.*

Släcka, *sjöv.*, ge efter å taljor och tåg utan att helt släppa loss.

Släpmundering l. **Släpuniform**, sämre manskapsdräkt för dagligt bruk; numera ibland militär daglig dräkt.
Släppa, *bergsv.*, se *Lossna.*
Slätlöpning, *ridk.*, hästkapplöpning på slät mark (d. v. s. utan hinder).
Slätriggat, **Slättacklat** l. **Slättoppat**, *sjöv.*, utan rår (om ett fartyg), blott med gaffel- och stagsegel.
Slätsnok, *zool.*, se *Coronella.*
Slätvar, *zool.*, se *Bothus.*
Slöke, *no.*, se *Angelica.*
Slör, *sjöv.*, vind, mera akterlig än tvärs. — **Slöra** l. **Gå för slör**, segla med gynnsam vind.
Slör, *zool.*, nakna hudutväxter å huvudet hos vissa fåglar.
Sm, *kem.*, atomtecken för *Samarium.*
S. M., förk. för *fr. Sa Maje'sté*, hans (hennes) majestät.
s. m., förk. för *sv.* samma månad, *ital. sinistra mano* (se d. o.).
Smach, **Smack**, se *Sumak.*
Smack, *sjöv.*, förr större flatbottnad färja, numera fiskefartyg av olika typ. Den holländska smacken har svärd på sidorna.
S. M. Adj., förk. för *lat. sa'cri ministe'rii adju'nctus*, pastorsadjunkt.
Smak, se *Sumak.*
Sma'lah (*arab. semalah*), arabisk tältby l. läger.
Smaldjur, *jaktt.*, unga, ej könsmogna hjortdjurshonor.
Small, *eng.* (*l.* smål), liten, ringa, obetydlig. — **Small-beer** (*l.* -bir), svagdricka.
Smalrå, *jaktt.*, ung, ej könsmogen rådjurshona. Jfr *Smaldjur.*
Smalt, se *Koboltglas.*
Smalti't = *Speiskobolt* (se d. o.).
Smalts (*ty. Schmaltz*), *tekn.*, en blå porslinsfärg, som erhålles ur koboltmalm. De finare färgsorterna kallas *eschel.*
Smalviva, *bot.*, se *Primula.*
Smanio'so = *Con smania* (se d. o.).
Smara'gd (*gr. sma'ragdos*), *miner.*, en av beryllјord, lerjord och kiselsyra jämte något kromoxid bestående, vackert grön ädelsten. Finnes i Egypten, Sibirien, Peru, Ostindien m. fl. land. — **Smaragdopal**, se *Krysopal.* — **Brasiliansk smaragd**, ett surrogat, som består av turmalin.
Smaragdgrönt, dets. som kromgrönt.
Smaragdguldgök, se *Didrik.*
Smaragdi't, *miner.*, gräsgrön variant av strålsten (hornblände).
Smaragdi'tgabbro, *petrogr.*, en gabbroart med stark inblandning av smaragdit. Användes i Italien till dekorativa ändamål under benämning *Verde di Corsica* l. *Verde d'Orezza.*
Smaragdön, benämning på Irland.
Smart, *eng.*, rask, livlig, kvick; slug, slipad, fiffig. — **Smartness**, fiffighet, slughet.
Sma'rtasu'tra, se under *Kalpasutra.*

Smash, *eng.* (*l.* smäsj), slag uppifrån i tennis, så att bollen studsar högt. — **Sma'sha**, slå bollen uppifrån.
S. M. Cand., förk. för *lat. sa'cri ministe'rii candida'tus*, prästkandidat.
Smee's stapel (*l.* smis -), *fys.*, ett slags galvanisk stapel.
Sme'gma, *gr.* (av *sman*, smörja, ingnida), tvål, såpa; *med.* = *Sebum* (se d. o.). — **Sme'ktika**, *pl.*, renande medel, medel till avsköljning l. avtvättning. — **Smekti'n**, tvålsten. — **Sme'xis**, avrivning, rening, glättning.
Sme'lling salts, *eng.* (*l.* - sålts), luktsalt.
Sme'xis, se under *Smegma.*
S. M. I., förk. för *fr. Sa Majesté Impe'riale*, hans (hennes) kejserliga majestät.
Smila'ceæ, *bot.*, underfamilj av *Lilia'ceæ.*
Smilaci'n l. **Parillo'n**, *farm.*, en glykosidisk saponinsubstans i *sarsaparill* (se d. o. och *Smilax*).
Smi'lax, *bot.*, ett till fam. *Smilaci'neæ* hörande, i det tropiska Amerika växande örtslag. Några arter lämna drogen *sarsaparill* (se d. o.).
Smi'lodon, se *Felis Smilodon.*
Smink, med färg impregnerat fettämne, som användes för att förbättra hudfärgen l. för att anlägga mask å teatern.
Sminkbär, *bot.*, se *Blitum.*
Sminkrot, *bot.*, se *Lithospermum.*
Sminkvitt, dets. som *Vismutvitt.*
Smi'nthios l. **Smi'ntheus**, *grek. myt.*, binamn på Apollon.
Sminue'ndo l. **Sminui'to**, *ital.*, *tonk.*, avtagande.
Smithska skolan, anhängare av den engelske nationalekonomen *Adam Smith* (d. 1790).
Smithsonian institution, *eng.* (*l.* smi'thsönjän institju'sjön), ett efter den engelske mecenaten *James Smithson* uppkallat vetenskapligt institut i Nordamerikas Förenta stater.
Smithsoni't, *miner.*, gallmeja (se d. o.).
Smoking, *eng.* (*l.* små'-), förk. av *smoking-jacket*, rökjacka; enklare, svart middags- och aftondräkt för herrar, sydd som en kavajkostym med breda slag och djupt urringad väst.
Smollis, se *Schmollis.*
Smore'ndo, *ital.*, *tonk.*, bortdöende.
Smorz., förk. för *Smorzando.*
Smorza'ndo, **Smorza'to** l. **Smorga'ndo**, *ital.*, *tonk.*, avtagande, allt svagare.
S. M. R., förk. för *fr. Sa Majesté Royale*, hans (hennes) kunglig majestät.
smt, förk. för *silvermynt.*
Smul sjö (av äldre sv. *smult*, lugnt), *sjöv.*, obetydlig sjögång.
Smult, *kokk.*, skirat svinister, använt till stekning i st. f. smör. — **Gåssmult**, skirat gåsflott tillsatt med njurtalg.
Smultron, *bot.*, se *Fragaria.* — **Smultronfingerört**, *bot.*, se *Potentilla.* — **Smultron-**

klöver, *bot.*, se *Trifolium.* — **Smultrontoma't,** se *Ananaskörsbär.*

Smutstitel, *boktr.*, yttre titelblad till en bok, där dennas titel kort angives.

Smyri's, *miner.*, en art *korund.*

Smyrnamattor, ett slags efter staden *Smyrna* uppkallade i Mindre Asien tillverkade mattor. — **Smyrnasvamp,** se *Soriansvamp.*

Småborre, *bot.*, se *Agrimonia.* — **Småknopp,** *bot.*, se *Sedum.* — **Småsileshår,** *bot.*, se *Drosera.* — **Småsporre,** *bot.*, se *Linaria.* — **Småtörel,** *bot.*, se *Euphorbia.*

Smäck och gravo'r, en vid hovsorg av damerna buren avlång mössa (*smäck*), med baktill nedhängande snibbar (*gravor*).

Smällvedel, *bot.*, se *Astragalus.*

Smältceme'nt, se *Al-cement.*

Smältfärger l. **Muffelfärger,** användas inom keramiken och glastillverkningen och utgöras av metalloxider l. glas, som färgats med dylika och malts till fint pulver.

Smälthammare l. **Mumblingshammare,** vatten- l. ångdrivna hammare, som användas för hopslagning av smältor.

Smältmetall, de i vissa elektriska säkerhetsapparater ingående metaller, som vid alltför hög strömstyrka smälta och därvid avbryta strömmen.

Smältning, *med.*, sönderfall under varbildning av sjukligt förändrad vävnad.

Smältugnen, *astr.*, se *Fornax.*

Smä'rgel, *miner.*, ett slags korund, som består av ren lerjord, järn och glimmer. Brukas i stycken till slipning av spegelglas, som pulver till slipning och polering av stenar och metaller. — **Smärgelduk, Smärgelpapper, Smärgelskiva,** utgöres av på duk, papper o. s. v. utbredd smärgel för slipningsändamål.

Smärting, *sjöv.*, gammal, förut till segel brukad segelduk.

Smärtornas man, *konstt.*, i den äldre kyrkliga konsten en bild av Kristus i lidandets gestalt (jfr Jes. 53: 3).

Smörblomma, se *Ranunculus.* — **Smörboll,** *bot.*, se *Trollius.*

Smörsopp, Smörsvamp, *bot.*, se *Boletus.*

Smörsyreety'lester, *kem.*, välluktande vätska, som ingår i konstgjord ananasessens.

Smörträdet, *bot.*, se *Pentadesma* och *Galamsmör.*

Sn, *kem.*, atomtecken för tenn (*Stannum*).

Snabbregulator l. **Snällregulator,** automatisk spänningsregulator för elektriska generatorer.

Snags, *eng.*, större trädstammar och grenar, vilka fastnat i bottnen av Amerikas stora floder.

Snakerootoil, *eng.* (*l.* snä'ik-rot-ojl), "ormrotsolja", se *Asarum.*

Snapphane (*ty. Schnapphahn*, av *schnappen*, uppsnappa), eg. bandit, rövare; deltagare i *snapphanekrigen*, av danskar mot svenskarna vid flera tillfällen förda folkkrig.

Snaps (*ty. Schnaps*), brännvinssup.

Snapshot, *eng.* (*l.* snä'ppsjått), eg. kastskott; ögonblicksbild.

Snare, fornnordiskt mansnamn, den raske, snabbe.

Snarreva, *bot.*, se *Cuscuta.*

Snarumi't, se *Gerdrit.*

Snatterand, se *Anas.*

Sna'ubrigg, briggtacklat fartyg med Snaumast, en smäcker mast på baksidan av undermasten, utefter vilken gaffelklon löper.

Snebræ l. **Snöbræ,** *no.*, den av evig snö täckta delen av en jökel (no. bræ).

Sne'kke, *no.*, snipa.

Snesland, ytmått för jord i Dalarna = 1,27 ar.

Snesning, se *Krakning.*

Snesstör, se under *Krakning.*

Snilj(a), Sniljor, *pl.*, se *Chenille.*

Sniljeflossa, *textil.*, på båda sidor lika vävnad, vävd på gles varp med inslag av sniljer (vävda och klippta remsor).

Snille och smak, Svenska akademiens valspråk.

Snip, *bot.*, se *Eriophorum.*

Snipa, *sjöv.*, en i båda ändarna spetsig roddbåt med flat botten.

Sni'rkel (*ty. Schnörkel*), eg. krumelur, släng; *byggn.*, krok- l. snäcklinje, spiralvridet ornament.

Snitsel, *kokk.*, skiva av stekt kalvkött, garnerad med citron och ansjovis; *tekn.*, biprodukt vid betsockerberedning, använd som fodermedel.

Sni'tseljakt = *Schnitzeljakt* (se d. o.).

Snitt (*ty. Schnitt*, av *schneiden*, skära), skärning, klippning; skära; tillskärning, form, fason; den jämnskurna kanten av en bok; halvt glas öl. — **Snittblommor,** avskurna blommor till kransar och buketter. — **Snittgrönt,** avskurna kvistar till kransar och buketter.

Snob, *eng.* (*l.* snåbb), försv. **Snobb,** eg. grov och simpel människa, bracka; person, som vill gälla för att vara mera förmögen, mera bildad och mera på modet än han är. — **Sno'bbish** l. **Sno'bby** (*l.* -isj, -i), snobbig, som anstår l. kännetecknar en snobb. — **Snobbi'sm,** snobberi, snobbaktighet, en snobbs väsen och uppträdande. — **The book of snobs** (*l.* - bok åvv snåbbs), Snobbarnas bok, titel på en satirisk sedeskildring av den engelske författaren *William Thackeray.*

Snobb, Snobberi', Sno'bbig, se *Snob* o. s. v.

Snoksläktet, *zool.*, ett släkte ormar, *Coluber*, varav två arter finnas i Sverige, *C. na'trix*, vanliga snoken, och *C. austri'aca*, släta snoken.

Snopp, *veter.*, vit fläck l. strimma på hästens överläpp, mellan näsborrarna.

Snorgärs, *zool.*, se *Acerina.*

Snorres Edda, se *Edda.*

Snotra, *nord. myt.*, vishetens och behagets gudinna.
Snottrer, se *Multer.*
Snow-boots, *eng.* (*l.* snåbo'ts), eg. snöstövlar; pampuscher.
S. N. U., förk. för *Sveriges nationella ungdomsförbund.*
Snultra, *zool.*, se *Labrus.*
Snurrbocken, *dansk.*, uppländsk folkdans.
Snussi, se *Senusi.*
Snyltrot, *bot.*, se *Orobanche.*
Snårestadsgruppen, ett antal gotiska kalkmålningar från 1300-t. i fyra närbelägna sydskånska kyrkor.
Snårvinda, *bot.*, se *Convolvulus.*
Snällod, en till lödning av mässing brukad legering, som består av lättsmälta metaller (såsom tenn l. legeringar av tenn med bly och vismut).
Snällregulator, se *Snabbregulator.*
Snärjgräs, Snärjmåra, *bot.*, se *Galium.*
Snöbollar, *bot.*, se *Viburnum.*
Snöbræ, *no.*, se *Snebræ.*
Snöbräcka, *bot.*, se *Saxifraga.* — **Snöbär,** *bot.*, se *Lonicera.* — **Snödroppe,** *bot.*, se *Galanthus.* — **Snögräs,** *bot.*, se *Phippsia.* — **Snöklocka,** *bot.*, se *Leucoium.* — **Snöklockebuske,** *bot.*, se *Halasia.*
Snöleopard, *zool.*, se *Felis.*
Snörbarchent, *textil.*, ett slags *barchent* (se d. o.) med upphöjda ränder.
Snörlever, *med.*, atrofi av levern genom åtsittade klädespersedlar.
Snösko l. **Tryga,** träram med flätverk, som spännes under foten på människor l. hästar för att öka stödytan vid gång i djup snö.
s. o., förk. för *som ovan.*
S. O., förk. för *Successionsordningen;* för *lat. se'rvus observanti'ssimus*, ödmjukaste tjänare; för *fr. Sud-ouest*, sydväst.
Soap, *eng.* (*l.* såp), tvål.
Soaré (*fr. soirée*, av *soir*, afton), aftonsamkväm, dramatisk l. musikalisk aftonunderhållning. Jfr *Matiné.*
Soa've, Sua've l. **Soaveme'nte,** *ital.*, *tonk.*, ljuvt, behagligt.
So'beln, se *Zobeln.*
Sober, försvenskad form av *fr. sobre* (se d. o.).
Sobie'skis sköld, *astr.*, en stjärnbild i Vintergatan.
Sobra'nje, *bulg.*, Bulgariens nationalförsamling.
Sobre, *fr.* (*l.* såbr; *lat. so'brius*), nykter, måttlig; tarvlig. — **Sobriété** (*lat. sobri'etas*), nykterhet; tarvlighet, sparsamhet.
Sobriquet, *fr.* (*l.* såbrikä' [hårt k]), spenamn, öknamn.
Socaloi'n, *kem.*, aloin (se d. o.) av sokotraaloe.
Saccolanti (*ital. Zoccolanti*). Se *Minoriter.*
So'ccus, *lat.*, låg, tunn sko, som i det gamla Rom bars av kvinnor och skådespelare i komedierna; *fig.*, lustspel; lustspelets anda. Jfr *Koturn.*
Socia'bel, Socia'l, Socialdemokrat, Socialekonomi, Sociali'sm, Sociali'st m. fl., se under *Socius.*
Società, *ital.* (*l.* såtjeta', av *lat. soci'etas*), sällskap, bolag.
Sociétaire, se under *Société.*
Soci'etas, *lat.*, förening, samfund, sällskap, bolag. — **S. Je'su,** *lat.*, Jesu sällskap, jesuitorden. — **S. leoni'na,** leoninskt sällskap (se d. o.). — **S. ma'ter rixa'rum,** samhället är moder (orsak) till alla misshälligheter. — **S. sveca'na pro fi'de et christiani'smo,** det svenska samfundet för tro och kristligt liv, ett i Stockholm 1771 stiftat religiöst sällskap.
Société, *fr.* (*l.* såssiete'; *lat. soci'etas*), samhälle; bolag; vittert l. vetenskapligt sällskap; societet, sällskapskrets, sällskapsliv. — **S. de commerce** (*l.* - dö kåmmä'rs), handelsbolag. — **S. du Caveau** (*l.* - dy kavå'), eg. grottsällskap; benämning på några vittra klubbar i Frankrike (den första stiftad 1729), vilka ägnat sig särskilt åt visan. — **Sociétaire** (*l.* -tä'r), societär, medlem av ett sällskap l. samfund; delägare i ett bolag l. d.; särskilt benämning på de skådespelare vid *Théâtre Français* i Paris, vilka äro medintressenter i teaterföretaget.
Societe't, se under *Socius.*
Société des Nation, *fr.* (*l.* såsiete' dä nassjå'ng), franska namnet på *Nationernas förbund* (se d. o.).
Society, *eng.* (*l.* såsa'jiti), samfund, sällskap.
Societä'r, se *Sociétaire* (under *Société*).
So'cii, se *So'cius.*
Socinia'ner, efter den italienske teologen *Faustus Soci'nus* (d. 1604 i Polen) benämning på de äldre unitarierna (se *Unitarier*). — **Sociniani'sm,** socinianernas lära.
Sociologi', Sociolo'gisk m. fl., se under följ. ord.
So'cius, *pl.* **So'cii,** *lat.*, bundsförvant, kamrat, deltagare; medlem, bolagsman. — **Socia'bel,** sällskaplig, umgängsam. — **Socia'l,** samhällig l. samhällelig, samhälls-. — **Socialattaché,** titel för sådana attachéer, som ha till uppgift att biträda beskickningarna i socialpolitiska angelägenheter. Jfr *Socialråd.* — **Socialdemokrat,** socialist (se nedan) såsom medlem av ett arbetarparti, vilket åsyftar samhällets demokratisering och den politiska maktens överflyttning i arbetarnas händer. — **Socialdemokrati',** det socialdemokratiska partiets lära. — **Socialekonomi** = *Nationalekonomi* (se d. o.). — **Socialförsäkring,** försäkring, vars uppgift är att tillförsäkra medborgare ur ekonomiskt svaga samhällsgrupper understöd vid nedsatt l. förlorad arbetsförmåga. — **Sociallära,** samhällsvetenskap. — **Socialpolitik,** samt-

liga de statens åtgärder, vilka åsyfta att för det allmänna bästa ordna förhållandet, särskilt beträffande ekonomien, mellan olika samhällsklasser. — **Socialroman,** samhällsroman. — **Socialråd,** titel för vissa *socialattachéer* (se d. o.). — **Socialstatisti'k,** arbetsstatistik. — **Socialstyrelsen,** centralt ämbetsverk för frågor ang. arbetsmarknaden, arbetarskydd m. fl. av social innebörd. — **Socialvetenskap,** väsentligen dets. som *Sociologi* (se d. o.). — **Socialise'ra,** göra till samhällets gemensamma egendom. — **Sociali'sm,** den politiska lära, som yrkar på produktionsmedlens socialisering, arbetets gemensamhet och en proportionell fördelning av såväl all inkomst som alla statsbördor. — **Sociali'st,** anhängare av socialismens grundsatser. — **Sociali'stisk,** som överensstämmer med l. tillhör socialismen. — **Socialite't,** gemensamhet; sällskaplighet, umgänge. — **Socie'ra** (*lat. socia're*), förena, förbinda. — **Societe't** (*fr. société, lat. soci'etas*), sällskap; sällskapskrets, umgänge; samtliga fina sällskapskretsar på en plats. — **Societetshus,** byggnad med rum för sällskapsliv vid brunns- och badorter. — **Societetsspektakel,** sällskapsspektakel, skådespel, uppfört av amatörer. — **Sociologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), samhällsvetenskap, läran om det mänskliga samfundets grundvillkor. — **Sociolo'g,** person, som är kunnig i sociologien. — **Sociolo'gisk,** som har avseende på l. hör till sociologien.

Sociomorfi'sm (av *lat. socia'lis*, samhällelig, och *gr. morfe'*, form), religiös föreställning, som är uppkommen efter förebild av de mänskliga samhällena.

Socka, *bergsh.*, mjukt rör i nedersta änden av en gruvpump.

So'ckel (*ty. Sockel, fr. socle*, av *lat. socculus*, liten sko), fot till pelare, byster, vaser, postament o. s. v.

Socker, *kem.*, kolhydrat, som hava söt smak, äro lösliga i vatten och kunna kristallisera. Förekomma i både växt- och djurriket, synnerligen ymnigt i sockerröret, *Sa'ccharum officina'rum*, tillhörande fam. *Grami'neæ* och inhemskt i Kina och Indien samt i sockerbetan, *Be'ta vulga'ris*. — **Sockersyrup,** se *Syrupus sacchari*.

Sockerlönn, *bot.*, se *Acer*. — **Sockerträd,** se under *Myoporaceæ*. — **Sockeräpple,** se *Anona*. — **Sockerärt,** se *Pisum*. — **Sockört,** se *Epimedium*.

Socknare, se *Soknare*.

Soda, *kem.*, natriumkarbonat, kolsyrat natron, brukas vid tvättning, tvålberedning, glastillverkning, framställning av en mängd kemisk-tekniska preparat m. m.

Soda'les, *lat.*, *pl.*, kamrater; hos de gamla romarna medlemmar, brödraskap, gillen; medlemmar av klosterbrödraskap. — **Sodalita'tes,** gillen i det gamla Rom. — **Sodalite't,** kamratskap, sällskap, klubb; andligt brödraskap. — **Sodali'tium,** vänskapsförbund; brödraskap; kamratskap; kamratfest. — **Sodalitium ma'jus lunde'nse,** ett på 1300-t. stiftat prästsällskap i Lund.

Sodali't, *miner.*, ett mineral, som tillsammans med saltsyra bildar kiselgelé.

Sodalite't, Sodali'tium, se under *Sodales*.

Sodapastiljer, *farm.*, sockerpastiljer med tillsats av 0,10—0,25 gr. soda samt något pepparmyntolja l. d.

Sodavatten, en läskedryck, som består av soda, klorkalcium och koksalt, lösta i vatten.

Sodaört, *bot.*, se *Salsola*.

Sodenerpastiljer, Sodenersalt, från mineralkällorna i Soden innehålla natriumklorid och spår av natriumbikarbonat.

So'dium, *kem.*, natrium (se d. o.).

So'dom, fornpalestiniensisk stad, som, enl. bibeln, för sina invånares gudlöshet jämte *Gomorra* förstördes genom en fruktansvärd naturrevolution; *fig.*, för osedlighet beryktad stad. — **Sodomsäpplen,** enl. fabeln vid Döda havet växande äpplen, vackra utanpå, men inuti fyllda med svart stoft. — **Sodomi't,** person, som gör sig skyldig till sodomiteri. — **Sodomiteri'** l. **Sodomi',** onaturlig tillfredsställelse av könsdriften, sådan den bedrevs i Sodom (enl. Moseb. 19 kap.). Jfr *Pederasti* och *Tribadi*. — **Sodomi'tisk,** som har avseende på sodomiteri.

Sodoolja, *farm.*, förr mot binnikemask använt preparat, framställt genom torrdestillation av glanssot (sot av bokved).

Sœur, *fr.* (*l.* sör), syster. — **Sœurs de la charité,** se under *Charité*. — **S. grises** (*l.* - gris), *pl.*, eg. grå systrar; barmhärtighetssystrar, som ägna sig åt sjukvård.

Sofer, *pl.* **Soferi'm,** *hebr.*, skriftlärd, skriftlärda.

So'ffa (*sp.* och *ital. sofa; pers. sôfah*, av *arab. soffah*, och detta av *arab. saffa*, ställa i rad), möbel med sittplatser för två l. flera personer.

Soffari'der = *Saffarider* (se d. o.).

Soffi't (*fr. soffite, ital. soffita* l. *soffitto*, av *lat. suffi'gere*, fästa undertill), *byggn.*, undre delen av en båge, arkitrav, takbjälke l. d.; i fält indelat tak; benämning på rörliga tygstycken, föreställande himmel, valv o. s. v., i taket på en teater.

So'fi, se *Sufi*.

Sofi'a l. **Sophi'a,** kvinnonamn (av *gr. sofo's*, vis), eg. vishet; den visa. På franska *Sophie* (*l.* -fi'). Förk. till *Fi'a* l. *Fi'ken*. Buret av svenska danska, tyska och ryska furstinnor. Motsvarar mansnamnet **So'fus** l. **Sophus.**

Sofi'der = *Safider* (se d. o.).

Sofi'sm (*gr. so'fisma*), spetsfundig, falsk slutledning. — **Sofi'st** (*gr. sofiste's*), urspr. lärare i filosofi och övertalnings-

konst; sedermera person, som förvillar med spetsfundiga falska slutledningar; spetsfundig ordklyvare. — **Sofisteri′** l. **Sofisti′k**, den av sofisterna utövade konsten; spetsfundighet, hårklyveri, förvillande resonemang. — **Sofistikatio′n**, på felslut beroende villfarelse. — **Sofistise′ra**, söka förvilla genom sofismer. — **Sofi′stisk**, som innehåller l. begagnar sofismer, spetsfundig.

Sofori′n, dets. som *cytisin* (se d. o.).

Sofra′dschi, *turk.*, taffeltäckare.

Sofronist (av *gr. so′fron*, sedesam), i det gamla Aten en ämbetsman, som övervakade sederna.

So′fta, *pl.* **So′ftas**, *turk.* (av *pers. suchteh*, förbränd), muhammedansk högskolelärjunge; andlig, som dagligen beder vid de döda sultanernas gravar.

Softtapeter, papperstapeter, som först tryckts med en fernissa, vilken sedan överpudrats med fint klädesstoft. Ett slags softtapeter kallas *filttapeter*. En annan art, *ingraintapeter*, består av två papperslager, det övre genomfärgat och överpudrat med fibrer.

Sogdiska, se *Soghdiska*.

Sogetto, *ital.* (*l.* såddjättå; av *lat. subje′ctum*), föremål, ämne, stoff; tema.

Soghdiska, språket i det kinesiska Turkestan (det gamla Sogdiana) från början av 1:a t. o. m. 9:e årh.

Soha′r, *hebr.*, eg. ljus, glans; namn på en på arameiska språket antagligen i 13:e årh. författad kommentar till Moseböckerna. — **Soha′riska skolan**, en kabbalistisk skola, vilken betraktar Sohar som sin bibel.

Soho l. **Schoho**, hamitiskt folkslag.

Soho, *eng.* (*l.* såhå′o), stadsdel i London, vars konstnärscentrum den utgör.

Soi-disant, *fr.* (*l.* såa′-disa′ng), så kallad, föregiven.

Soie, *fr.* (*l.* såa′), silke. — **Soie écrue** (*l.* -ekry′), råsilke.

Soignera (*l.* såånje′ra; *fr. soigner*), sköta, vårda, bära omsorg om. — **Soignerad**, vårdad i sin klädsel. — **Soigneux** (*l.* såånjö′), sorgfällig, omsorgsfull, mån. — **Soin** (*l.* såä′ng), omsorg, sorgfällighet; omvårdnad.

Soiré, se följ. ord.

Soirée, *fr.* (*l.* såare′), se *Soaré*. — **S. dansa′nte**, se under *Dansant*. — **S. musicale** (*l.* - mysika′ll), musikalisk aftonunderhållning.

So′ja, en till att sätta smak på såser brukad, tjock, brun vätska, beredd av fröna till sojabönan, *So′ja hi′spida*, i Japan, stundom ock av andra ämnen, såsom t. ex. svamp.

Sojo′ner l. **Sojo′ter**, ett sibiriskt folk.

Soju′z, *ry.*, förbund, förening.

Sokar, *egypt. myt.*, fornegyptisk gudomlighet, framställd i människogestalt med hökhuvud.

Soknare l. **Socknare**, under äldre medeltid en ämbetsman som indrev (”sökte”) konungen l. biskopen tillkommande böter.

Sokol, *tjeck.* (*l.* så′-), eg. falk; benämning på idrottsföreningar med politisk anstrykning i Tjecko-Slovakiet.

Sok-pa, ett tibetanskt folk.

Sokrati′k, se under följ. ord.

Sokra′tiker, lärjunge av den grekiske filosofen *Sokra′tes* (*lat. So′crates*), en av världens största tänkare. — **Sokra′tisk**, som har avseende på Sokrates. — **Sokratisk metod** l. **Sokrati′k**, Sokrates’ lärosätt, som består däri, att läraren genom skickligt ställda frågor förmår lärjungen att själv finna det begrepp, som skall göras tydligt för honom.)(A k r o a m a t i s k m e t o d.

Sol, *nord. myt.*, Mundelföres dotter och Månes syster, kör de hästar, som draga solens vagn.

Sol, *gen.* **So′lis**, *lat.*, sol.

Sol, peruanskt silvermynt.

Sol, *fr.* = *Sou* (se d. o.).

So′l, *tonk.*, franskt och italienskt namn på tonen *g*.

So′la l. **Sola fide**, *lat.*, genom tron allena; betecknar läran om rättfärdiggörelsen genom tron.

Sola′men, *nylat.* (av *sola′ri*, trösta), tröst. — **Solamen mi′seris so′cios habui′sse malo′rum**, det är en tröst för de olyckliga att hava olyckskamrater. (*Spinoza.*)

Solami′nrött, *kem.*, ett substantivt färgämne av stor äkthet.

Solana′ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Labiatiflo′ræ*. Omfattar bl. a. de viktiga släktena *A′tropa*, *Da′tura*, *Hyoscy′amus*, *Ly′cium*, *Lycope′rsicum*, *Nicotia′na*, *Petu′nia*, *Salpiglo′ssis* och *Sola′num*.

Solanidi′n, *kem.*, en bas, som ingår i *solanin*.

Solani′n, *kem.*, en giftig glykosid, som förekommer i potatis o. a. *Solanum*-arter.

Sola′no, *sp.*, en het, s.ö. vind i Spanien.

Sola′num, *bot.*, växtsläkte av fam. *Solana′ceæ*. — **S. dulcama′ra**, besksöta, kvesved, slingrande buske med violetta blommor och klarröda bär. Giftig. — **S. lycope′rsicum**, syn. *Lycopersicum* (se d. o.). — **S. ni′grum**, nattskatta, ogräs på åkrar och trädgårdsland. Krona vit, bär svarta. Giftig. — **S. tubero′sum**, potatis (se d. o.). — Som prydnadsväxter, särskilt i bladgrupper odlas **S. atrosangui′neum** och **S. citrullifo′lium** (varma Amerika), **S. giga′nteum** (Goda Hoppsudden), **S. lacinia′tum** (Australien), **S. margina′tum** (Abessinien), **S. pyraca′nthum** (Madagaskar) och många andra.

Sola′r l. **Sola′risk** (*lat. sola′ris*, av *sol*, sol), som hör till l. angår solen. — **Solarljus**, solljus. — **Solarmaskin**, en av *John Ericsson* uppfunnen maskin, avsedd att upp-

samla solvärmet för att begagna det som drivkraft. — **Solarmikroskop** l. **Solmikroskop**, *opt.*, förstoringsglas varigenom av mikroskopiskt små, solbelysta föremål fås förstorade bilder på en vit skärm. — **Sola'rium**, solur.

So'larljóð, *isl.*, Solsången, en dikt från tiden för övergången mellan hedendom och kristendom.

Solarolja, till motorbränsle brukad olja, framställd genom fraktionerad destillation av brunkolstjära.

Solarsteari'n, fast återstod vid pressning av svinister vid låg temperatur. Användes som matfett.

So'laväxel (av *ital.* *solo, sola*, ensam), *handelst.*, i blott ett exemplar utfärdad växel. Utfärdas en växel i flera exemplar, kallas dessa alltefter ordningen *prima-, sekunda-, tertia*-växel o. s. v.

Solbjörn, se *Bruan*.

Solci'rkeln, se följ. ord.

Solcy'keln l. **Solci'rkeln** (*lat. cy'clus so'lis*), *astr.*, omfattar en tid av 28 år, efter vars förlopp veckodagarna återkomma på samma datum.

Sold (av *lat. so'lidus*, ett guldmynt), fordom lön för krigstjänst. — **Soldnär**, person, som uppbär sold, *soldat* (se d. o.).

Soldane'lla, *bot.*, alpklocka, ett släkte alpväxter av fam. *Primula'ceæ*.

Solda't (*ital. solda'to; fr. soldat; mlat. solda'tus*, besoldad [jfr *Sold*]), *krigsk.*, eg. krigare, som tjänar för sold; krigsman, särskilt infanterist; militärperson i allm. — **Soldate'sk** (*fr. soldatesque*), soldatmanskap (i motsats till befäl); krigsfolk (med bibegrepp av råhet och tygellöshet).

Soldnär, se under *Sold*.

Soldo, italienskt kopparmynt = $^1/_{20}$ lira = 3,6 öre.

Sole, se *Soole*.

So'lea, *zool.*, tungsläktet bland fiskarna.

Soleci'sm (*lat. solœci'smus*, efter den grekiska kolonien *Soloi*, där grekiska språket talades dåligt), *språkv.*, språkfel mot syntaxen; brott mot skick och sed.

Solenhofenskiffer, *geol.*, ett slags bajersk kalksten, som begagnas inom litografien.

Sole'nia, *bot.*, släkte porsvampar, växande å multnande trä. — **S. ano'mala**, argusöga. — **S. ca'ndida**, vitpipa.

Sole'nn (*lat. sole'nnis*), högtidlig, festlig. — **Solennite't**, högtidlighet, festlighet. — **Solennitetsal**, festsal.

Solenoi'd, *fys.*, apparat, bestående av en spiralformigt lindad ledningstråd, som, då den genomlöpes av en elektrisk ström, förhåller sig som en magnet.

Solen'ta, se under *Semoulegryn*.

Soleryte'm, *med.*, en art solbränna.

Solesmeskongregationen (*l.* sålä'm-), en fransk avläggare av benediktinorden, grundad 1010.

So'lfametoden, *tonk.*, en med *solmisationen* (se d. o.) besläktad sångundervisningsmetod, uppfunnen av engelsmannen *Curwen* (d. 1880).

Solfata'r (*ital. solfata'ra*, av *lat. su'lphur*, svavel), gasvulkan, ur vilken utströmma svavelväte och svavelsyrlighet m. m.

Solfe'ggier (*sv. pl.* av *ital. solfeggio* [*l.* sållfä'ddjå]), *tonk.*, sångövningar utan annan text än tonbenämningarna (*do, re, mi, fa* o. s. v.). — **Solfie'ra** l. **Solfeggie'ra** (*ital. solfeggiare* [*l.* -fäddja're]), sjunga ett sångstycke med tonbenämningarna som text.

Solferi'no = *Fuksin* (se d. o.).

Solfie'ra, se under *Solfeggier*.

Solglas l. **Bländglas**, *astr.*, färgat, ljusabsorberande glas, som vid observationer å solen anbringas å de astronomiska instrumenten för att försvaga det alltför starka solljuset.

Solgult, *kem.*, ett azofärgämne, identiskt med *diaminäktgult*. Färgar bomull och silke guldgult.

Solici'tor, *eng.*, *jur.*, ett slags sakförare i England. — **S. general** (*l.* - dje'nnöröl), generalprokurator; högste åklagare i mål, som angå kronans rättigheter. — **Crown solicitor** (*l.* kra'un -), åklagare, som på Irland bevakar kronans rätt i brottmål.

Soli'd (*lat. so'lidus, fr. solide*), fast, stadig; hård, tät, varaktig; redbar; grundlig, pålitlig. — **S. figur**, *geom.*, som har utsträckning i tre dimensioner (längd, bredd och tjocklek). — **S. vinkel**, *geom.*, hörn, rum, som inneslutes av tre l. flera plan, vilka skära varandra i en punkt. — **Solida'risk** (*fr. solidaire*), som förbinder en för alla och alla för en, gemensamt ansvarig. — **Solidariskt bankbolag**, bankbolag med personlig ansvarighet för delägarna. — **Solidarisk borgen**, *handelst.*, av flera personer gemensamt ingången borgen, därvid var och en ikläder sig betalningsansvarighet för hela beloppet. — **Solidarite't**, förbindelse en för alla och alla för en, gemensam ansvarighet, orubblig sammanhållning. — **Solida'rpatologi** (jfr *Patologi*), den lära om sjukdomarna, enl. vilken dessa hava sin grund i kroppens fasta beståndsdelar.)(Humoralpatologi. — **Solide'ra**, göra solid, befästa, göra säker. — **Solidite't**, fasthet, stadighet; täthet, varaktighet; redbarhet; grundlighet.

Solida'go, *bot.*, gullris, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. Ett flertal arter från Nordamerika odlas som prydnadsväxter. En inhemsk art. — **S. canade'nsis**, ända till två m. hög, med guldgula blommor i klasar. Allmänt odlad. — **S. virgaure'a**, allmän i torra backar; användes av homeopaterna mot urinsjukdomar.

Solida'r, ett tvättmedel, **Solida'rhem**, hem utan tjänare, där man åtnöjes med största

enkelhet, båda uppkallade efter *Elsa Törnes* skriftserie ”Solidar”.

Solida'risk, Solidarite't m. fl., se under *Solid.*

Solidartull, se *Tull.*

Soli'dgrått, *kem.*, svavelfärgämne, som gråfärgar bomull. — **Solidviolett,** dets. som *Gallocyanin* (se d. o.).

So'li De'o glo'ria, *lat.*, Gud allena äran!

Solidifikatio'nsprincipen (av *lat. so'lidus*, fast, och *fa'cere*, göra), *fys.*, hydrostatisk princip, som säger, att jämvikten ej skulle rubbas, om en del av en vätska stelnade till en fast kropp med samma form och täthet.

Solidi'sm, dets. som *Solidarpatologi* (se d. o. under *Solid*).

Solidite't, se under *Solid.*

So'lidus, *pl.* So'lidi, *lat.*, ett romerskt guldmynt från kejsartiden, urspr. = 18,50 kr.

Solifidian, *eng.* (*l.* sålifi'djön), person, som anser, att man kan bliva salig genom tron allena.

Solifluktio'n (av *lat. so'lum*, jord, och *flu'ere*, flyta), *geol.*, jordflytning.

Solilo'quium, *lat.* (av *so'lus*, ensam, och *lo'qui*, tala), samtal med sig själv, monolog. — **Solipsi'sm** (av *lat. i'pse*, själv), själviskhet, egoism; *fil.*, den riktning, vilken betraktar endast *jaget* som existerande och allt annat såsom blotta föreställningar av jaget. — **Solipsi'st,** egoist; spenamn för jesuiterna; anhängare av solipsismen.

Soliman, se *Sulejman.*

Solingen, industristad i Rhenprovinsen; under 1500- och 1600-t. ryktbar för sin klingtillverkning.

Soli'nglas, taffelglas av bättre beskaffenhet än det vanliga böhmiska, varför det ofta användes till speglar.

Solipsi'sm, Solipsi'st, se under *Soliloquium.*

Soli'st, se under *Solo.*

Solitude, *fr.* (*l.* sålity'dd; *lat. solitu'do*), enslighet, ensamhet; enslig, obesökt ort.

Solitä'r (*fr. solitaire*), ensling, enstöring; *miner.*, ensam infattad, större diamant; *trädg.*, låg buske, tuktad i pyramid, klotform l. d.; *zool.*, ensam för sig levande.

Solkungen, se *Roi-Soleil.*

Solkurvor, utbuktningar, som kunna uppstå å järnvägsskenor, om avståndet mellan fria ändarna är för litet.

Soll, *ty.*, debet (se d. o.).)(Haben.

Soll, *pl.* Sölle, *ty.*, *geol.*, på jämna platåer förekommande, runda trattformiga, vattenfyllda fördjupningar utan synligt tillflöde l. avlopp.

Sollicita'nt, Sollicitatio'n, se under följ. ord.

Sollicite'ra (*lat. sollicita're*), anmana, enträget anhålla. — **Sollicita'nt,** person, som inlämnar ansökning om något; rättsökande. — **Sollicitatio'n,** enträgen anhållan l. ansökning. — **Solli'citor,** *eng.* = *Solicitor* (se d. o.). — **Sollicitu'do o'mnium ecclesia'rum,** *lat.*, alla kyrkors bekymmer; benämning på den bulla (av 1814), genom vilken påven återupprättade jesuitorden i dess urspr. skick.

Solmaskin l. **Solmotor,** kraftmaskin, vars energikälla är solstrålningen.

Solmikrosko'p, se *Solarmikroskop.*

Solmisatio'n, *tonk.*, sångövning, varvid tonerna benämnas med de s. k. *aretinska stavelserna* (se d. o.); metod till inhämtande av intervaller och tonsteg, vilken tillskrives *Guido d'Arezzo* (d. 1037). Variationer av solmisation äro *Bocedisation, bebisation* och *damenisation*, vanligen gemensamt kallade *bobisationer*. Jfr *Solfeggier.* — **Solmise'ra** (*ital. solmisa're*) = *Solfiera* (se d. o.).

Solmo'tor (jfr *Motor*), solmaskin.

So'lo, *pl.* So'li, *ital.* (av *lat. so'lus*, ensam), ensam; *tonk.*, sång- l. instrumentalstämma, som ensam utför ett musikstycke l. en del av ett sådant (jfr *Tutto*); musikstycke för ett instrument l. en röst; *dansk.*, dans av en enda person; *spelt.*, ett slags kortspel för fyra personer. — **Soloparti,** musikstycke, som utföres av blott en sång- l. instrumentalstämma. — **Soli'st** l. **Solosångare,** person, som utför ett soloparti.

Sol- och lejonorden, en persisk orden för civila och militära tjänster.

Soloklavér, *tonk.*, namn på en *manual* (se d. o.).

Solokra't, *lat.-gr.* = *Monokrat* (se d. o.).

Solo'ner, en tungusisk stam.

Soloparti', se under *Solo.*

Solotni'k, rysk vikt för ädla metaller = 4,2657 gr.

Solparalla'x, se *Parallax.*

Solring, solgård. Se *Halofenomen.*

Solrök, *meteor.*, grumling av luften under solljusa dagar, beroende på ljusets brytning i heterogena luftlager, torra, fuktiga, varma, kalla.

Solsten, *miner.*, benämning på halvädelstenarna *adular* l. *månsten* (gul och röd) och *avanturin* (ljusröd).

Solstitia'lkolu'ren, se *Kolurer.*

Solstitia'lpunkt, Solsti'tier, se under följ. ord.

Solsti'tium, *lat.*, *astr.*, solstånd. — **Solstitia'lpunkt,** solens vändpunkt vid solståndet. — **Solsti'tier,** *pl.*, benämning på sommar- och vintersolståndet, de dagar av året (23 juni och 21 dec.), då solen vid middagen står högst på himmeln.

Solstjärna, *bot.*, se *Buphtalmum.*

Solstånd, se *Solstitium.*

Solståndskolu'ren, se *Kolurer.*

Solsången, se *Sólarljóð.*

Soltid, *astr.*, den tid, som mätes genom solens skenbara dagliga omlopp.

Solträd, se *Chamæcyparis.*

Solu'bel, Solubilite't, se under *Solvera.*

Solur l. **Solvisare,** apparat för tidsbestämning med hjälp av skuggan från en sol-

belyst stav, parallell med världsaxeln. Timstrecken bli lika långa, om skuggan faller på en mot staven vinkelrät skiva, *Ekvinoktial* l. *Polarur.* De bli olika långa, om skuggan faller på en rätt mot söder vänd, vertikal vägg l. ett horisontalt plan, *Vertikal-* och *Horisontalur.*

So'lus, -a, -um, *lat.*, ensam. Jfr *Solo.* — **Solus cum so'la,** en (man) med en (kvinna), ett ensamt par; på tu man hand.

Solu'tio, *pl.* **Solutio'nes,** *lat.*, lösning; *mat.*, lösning av ett problem l. d.; *farm.*, lösning av ett enda medicinskt ämne i vatten l. sprit. — **Solutio aceta'tis ammo'nici,** ättiksyrad ammonium-oxidlösning, beredes av ättiksyra och ammoniak. Brukas som urindrivande och svettbefordrande medel. — **S. aceta'tis ka'lici** = *Liquor acetatis kalici* (se d. o.). — **S. a'cidi carbo'nici,** kolsyrevatten, beredes likt sodavatten, men av destillerat vatten och utan tillsatser. — **S. a. pheny'lici,** en lösning av karbolsyra i vatten. — **S. ammonia'ci,** kaustik ammoniak, beredes av gasvatten från lysgasfabrikerna. Nyttjas till många ändamål inom tekniken, medicinen och kemien. — **S. a. spirituo'sa,** en blandning av ammoniak och stark sprit. — **S. bisilica'tis ka'lici** l. **na'trici,** vattenglas. — **S. ca'mphoræ oleo'sa** = *Oleum camphoratum* (se d. o.). — **S. c. spirituo'sa,** se *Spiritus camphoratus.* — **S. c. spirituo'so-æthe'rea** = *Æther spirituosos camphoratus* (se d. o.). — **S. carbona'tis ka'lici,** lutdroppar, består av kaliumkarbonat och vatten. — **S. chlore'ti fe'rrici,** järnkloridlösning, beredes av järnklorid och destillerat vatten. Brukas mot blodflöden. — **S. c. f. æthe'rea,** eterisk järnkloridlösning. Brukas som stärkande och krampstillande medel. — **S. c. f. spirituo'sa,** järndroppar, spirituös järnkloridlösning, beredes av järnklorid och sprit. — **S. c. f. spirituo'so-æthe'rea** = *Bestuscheffs tinktur* (se d. o.). — **S. chlo'ri,** klorvatten (se d. o.). — **S. citra'tis ka'lici** = *Liquor citratis kalici* (se d. o.). — **S. formaldehy'di,** formalin. — **S. hydra'tis ca'lcici,** kalkvatten, beredes av osläckt kalk och vatten. Nyttjas till kalkliniment m. m. — **S. h. ka'lici,** kalilut. — **S. h. na'trici,** natronlut, beredes av osläckt kalk, vatten och soda. — **S. hypochlori'tis ka'lici** l. **na'trici,** blekvatten. — **S. io'di spirituo'sa,** spirituös jodlösning. Brukas som tanddroppar m. m. — **S. i. concentra'ta,** stark jodsprit. — **S. nitra'tis hydra'rgyri** beredes av kvicksilver och salpetersyra. Brukas som utvärtes medel. — **S. pheno'li,** fenollösning. — **S. subaceta'tis alumi'nici,** aluminiumsubacetatlösning, *Burows lösning.* — **S. s. fe'rrici,** ättiksyrade järndroppar, beredes av järnoxidhydrat, vatten och utspädd ättiksyra. — **S. s. f. spirituo'so-æthe'rea,** beredes av ättiketer, koncentrerad sprit och ättiksyrade järndroppar med eter. Brukas som stimulerande och stärkande medel. — **S. s. plu'mbici,** ättiksyrad blyoxidlösning, blyättika, beredes av preparerat glete, blysocker och destillerat vatten. Användes endast till yttre bruk. — **S. s. p. dilu'ta,** blyvatten, beredes av blyättika, brännvin och destillerat vatten. — **S. subchlore'ti fe'rrici,** järnkloridlösning. — **S. sulpha'tis magne'sici carbo'nica,** kolsyrehaltig svavelsyrad talklösning, användes som laxermedel. — **S. supercarbona'tis na'trici,** dubbelt sodavatten (se d. o.). — **S. superjode'ti ka'lici** beredes av jod, jodkalium och destillerat vatten. — **S. Vlemingkx,** *Vlemingkxvätska,* vattenlösning av orent svavelkalcium, använd till skabbkurer.

Solutio'n, se under *Solvera.*

Soluto'l, *farm.*, lösning av kreosol i kreosolnatrium, för desinfektion.

Solutréen l. **Solutrétiden** (*l.* sålytre'), *arkeol.*, efter fyndorten uppkallad period av den yngre paleolitiska tiden efter *Aurigna'cien* och följd av *Magdale'nien.*

Solv., på recept förk. för *lat. solva'tur* l. *solve,* bör upplösas.

Solva'bel, Solvabilite't, se under *Solvera.*

Solvatu'r l. **So'lve,** förk. **Solv.,** *lat.*, på recept: bör upplösas l. upplös; *handelst.*, på penninganvisningar: skall betalas.

Solve l. **Sölve,** norskt konunganamn.

Solve'ns, Solve'nt m. fl., se *Solvera.*

Solve'ntnafta, *kem.*, fraktion av stenkolstjära, som fås ur lättoljan, har mångsidig teknisk användning, t. ex. för lösning av kautschuk.

Solveo'l, *farm.*, lösning av kreosoler, använd som kirurgiskt antisepticum.

Solve'ra (*lat. so'lvere*), lösa, upplösa; förklara; betala. — **Solva'bel, Solve'ndo** l. **Solve'nt,** som kan betala, vederhäftig. Jfr *Insolvent.* — **Solvabilite't** l. **Solve'ns,** betalningsförmåga, vederhäftighet. Jfr *Insolvens.* — **Solve'ntia,** *pl.*, *med.*, lösande medel. — **Solu'bel,** upplöslig. — **Solubilite't,** upplöslighet. — **Solutio'n,** upplösning, lösning; förklaring; betalning.

Solvisare, se *Solur.*

Solvända, se *Helianthemum.*

Solube'l, Solubilite't m. fl., se under *Solvera.*

Soly'mer, lykiskt fornfolk.

Soma, *ind. myt.*, urspr. en växt; därpå en av denna beredd, hemlighetsfull dryck; slutligen en gudomlighet.

Soma, *ital.* (*l.* så-), äldre italienskt rymdmått = omkr. 164 l. Numera = 1 hl.

So'ma, *gr.*, kropp (i motsats mot ande). — **Soma'tisk,** kroppslig, som rör kroppen. — **Somatologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om människokroppen. — **Somatomimi'k** = *Mimik* (se d. o.). — **Somatoskopi** (av *gr. skope'in,* se, skåda), *med.*, undersökning av kroppens inre organ medelst konstgjord belysning.

Soma'ligummi, en art *Gummi arabicum.*

Soma'li, den hamitiska folkstam, som bebor *Somalilandet* i Afrika. — **Somalispråket,** ett hamitiskt språk.

Soma'sker, motreformatorisk orden, stiftad i Somascho (Italien) 1532.

Somate'ria, *zool.*, ejdersläktet. — **S. molli's-sima,** ejdern. — **S. specta'bilis,** praktejdern.

Soma'tisk (av *gr. soma*, kropp), kroppslig. — **Somati'st** = *Materialist* (se d. o.).

Somatologi', Somatoskopi' m. fl., se under *Soma, gr.*

Somato's, benämning på ett födoämne, som framställes ur kött.

Sombre, *fr.* (*l.* sångbr), mörk, dunkel; *fig.*, dyster, hemsk; svårmodig.

Sombreri't, *geol.*, bergart av korallkalk och guano, som av genomsipprande vatten omvandlats i fosforit.

Sombre'ro, *sp.* (av *lat. sub u'mbra*, i skuggan), bredskyggig halmhatt.

Something is rotten in the state of Denma'rk, *eng.* (*l.* sö'mthing - rå'tten - stät åvv -), i danska staten någonting är ruttet. ("Hamlet" av *Shakespeare.*)

Sommarfibla, *bot.*, se *Leontodon.* — **Sommargyllen,** *bot.*, se *Barbarea.* — **Sommarhyll,** *bot.*, se *Sambucus.* — **Sommarlövkoja,** *bot.*, se *Cheiranthus.* — **Sommarnypon,** *bot.*, se *Rosa.* — **Sommarvicker,** *bot.*, se *Vicia.*

Sommatio'n (*fr. sommation*, av *sommer*, uppmana, anmana), *jur.*, stämning till domstol, under stadgad påföljd för uteblivande; på diplomatspråket: uppfordran till eftergift, allvarlig varning, *ultimatum* (se d. o.).

Somnambu'l (av *lat. so'mnus*, sömn, och *ambula're*, gå omkring), sömngångare, sömngångerska; person, som befinner sig i hypnotiskt tillstånd. — **Somnambuli'sm,** sömnvandring, sömngångartillstånd; fenomen, som framkallas av hypnotism.

Somni'fera (av *lat. so'mnus*, sömn, och *fe'rre*, föra, bringa), *pl.*, *med.*, sömngivande medel. — **Somni'fuga,** medel, som fördriva sömnen.

Somnio'sus, *zool.*, hajsläktet håkäringar.

So'mnium, *lat.*, dröm.

Somnole'ns (av *lat. so'mnus*, sömn), sömnaktighet; *med.*, sömnsjuka, en lindrig grad av medvetslöshet. Jfr *Koma* och *Sopor.* — **Somnole'nt,** som lider av somnolens.

So'mnus, *lat.*, sömn, *rom. myt.*, sömnens gud. Jfr *Hypnos* och *Morfeus.* — **S. est ima'go mo'rtis,** se under *Mors.* — **S. planta'rum,** *bot.*, växternas sömn.

Son (*isl. Són*), *nord. myt.*, ett av de kärl, i vilka skaldemjödet förvarades. Jfr *Bodn* och *Odröre.*

Sona'nt (av *lat. sona're*, ljuda, klinga), *språkv.*, som vokal tjänande språkljud.

Sona't (*fr. sonate, ital. sonata*, av *lat. sona're*, ljuda, klinga), *tonk.*, eg. klangstycke; större, för ett l. flera instrument avsett musikstycke, bestående av 3—4 satser (t. ex. ett *allegro*, ett *andante* l. *adagio*, ett *scherzo* l. en *menuett* och ett *presto* l. *rondo*). — **Sonatine,** *fr.* (*l.* -i'nn), **Sonati'na,** *ital.*, sonatin, liten, enkel sonat.

Sonchus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Fyra svenska arter. — **S. arve'nsis,** fettistel, allmänt åkergräs. — **S. a'sper,** svintistel, och **S. olera'ceus,** mjölktistel, allmänna på odlad jord. — **S. palu'stris,** strandtistel, sällsynt i Skåne, stundom odlad.

Sond (*fr. sonde* [*l.* sångd]), *kirurg.*, instrument, som brukas till undersökning av sår, sårkanaler samt andra håligheter och kanaler i en organism. — **Sonde'ra,** undersöka med sond; *fig.*, utforska, utröna.

Sone, fornnordiskt mansnamn, försonare.

Sone'tt (*ital. sone'tto*, av *lat. sona're*, ljuda, klinga); *metr.*, eg. klingdikt; en dikt av fjorton elvastaviga verser, som äro indelade i två fyrradiga och två treradiga strofer, med egendomlig rimställning. — **Sonetti'st,** sonettdiktare.

Songhai l. **Sonrhay,** ett vid floden Niger bosatt negerfolk, tillhörande nigriternas grupp.

Songlo, se *Twankay.*

Sonica, *fr.* (*l.* sånicka'), sonika, i detsamma, just lagom, i rättan tid; *spelt.*, i faraospel ett kort, som tappar l. vinner i samma ögonblick det utlägges.

So'nika, se föreg. ord. *Helt sonika*, helt enkelt, utan invändning, genast.

Sonneberger, ett rött vin från Ahrdalen.

Sonneratshönset, *zool.*, *Ga'llus Sonnerati*, en hönsart i Indien.

Sonnister (av *ty. Sonne*, sol), calvinskt sinnade nederländska anabaptister.

Sonomaï't, *miner.*, i Kalifornien förekommande naturligt dubbelsalt av magnesium- och aluminiumsulfat.

Sonome'ter (av *lat. so'nus*, ljud, ton, och *gr. metre'in*, mäta) = *Monokord* (se d. o.); även = *Audiometer* (se d. o.).

Sono'r (*lat. sono'rus*), klingande, klangfull, klart ljudande, välljudande. — **Sonorite't** (*fr. sonorité*), egenskapen att vara sonor; *fys.*, förmågan att frambringa ton l. ljud.

Sonoragummi, se *Metzquitegummi.*

Sonorame'nte, se *Sonoro.*

Sonoraspråken l. **Sonoriska språken** tillhöra samma språkstam som de aztekiska språken.

Sonorite't, se under *Sonor.*

Sono'ro l. **Sonorame'nte,** *ital.*, *tonk.*, fulltonigt, klingande.

Sonrhay, se *Songhai.*

Soolbad, se under följ. ord.

Soole l. **Sole,** *ty.* (*l.* så'le), koksalthaltigt vatten, varav salt kokas. — **Soolbad,** bad i koksalthaltigt vatten.

Soor, *ty.* (*l.* sår), *med.*, svampbildning, vanligast på munnens l. svalgets slemhinna.

Soo-zoo-olja, se *Perillaolja.*

So'phi, *pers.*, en vis l. en from man; titel för den persiske regenten.

So'phia, annan form för *Sofia; bot.*, visdom.

Sophie, *ty.* och *fr.*, *Sofia*.

Sopho'ra, *bot.*, se *Baptisia*.

So'phron, mansnamn (av *gr. so'fron*, vis, återhållsam). Motsvarar kvinnonamnet **Sophro'nia**. — **Sophroni'st**, se *Sofronist*. — **Sophroniste'res**, *pl.*, *anat.*, visdomständerna. — **Sophroniste'rium**, dårhus. — **Sophrosy'ne**, återhållsamhet, måttlighet.

So'por, *lat.*, *med.*, dvala, medvetslöshet, ur vilken den sjuke blott genom stark retning för tillfället kan väckas. Jfr *Koma* och *Somnolens*. — **Soporati'v**, sövande, bedövande. — **Sopori'ficum**, sömngivande medel. — **Soporö's**, sömndrucken, dåsig.

Sopp, (*da.* och *no.*, *sop*, svamp), namn på vissa svamparter.

Soppleikr, *isl.*, ett isländskt bollspel.

So'pra, *ital.*, *handelst.*, över, mer än — **S. a'gio** (jfr *Agio*), agio, som måste betalas utöver den vanliga. — **S. prote'sto**, eg. över protesten; trots protesten, av vänskap (acceptera en växel). — **S. ta'ra** (jfr *Tara*), det avdrag på vikten, som utöver den vanliga taran beviljas köparen.

Sopra'n (*ital. soprano, lat supre'mus* l. *disca'ntus*), *tonk.*, högsta sångstämman, som sjunges av kvinnor, gossar och kastrater. — **Sopranklav**, se *Klav*.

So'pra prote'sto, Sopra ta'ra, se under *Sopra*.

Sopu'ner, en rysk sekt.

So'rber l. **So'rbiska vender**, ett vendiskt folk, av vilket avkomlingar ännu finnas i Tyskland. — **Sorbiska**, det av sorberna talade språket.

So'rbet l. **Scherbet** (av *arab. sjerbe't*, dryck), en turkisk kylande dryck av vatten, sönderstötta russin, citronsaft, socker, ambra m. m.; även ett slags glace.

Sorbi'n, *kem.*, ett sockerhaltigt ämne, som framställes ur rönn- och oxelbär.

Sorbi'nrött, se *Lanafuchsin*.

So'rbiska, se under *Sorber*.

Sorbi't, *kem.*, en isomerisk sexatomig alkohol, som förekommer i rönnbär.

Sorbonne, *fr.* (*l.* sårrbå'nn), universitetsbyggnaden i Paris, uppkallad efter Ludvig den heliges biktfader, *Robert de Sorbon*.

Sorbo's, *kem.*, sockerart, som förekommer i rönnbär.

So'rbus, *bot.*, trädsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ*, underfam. *Poma'ceæ*. — **S. a'ria**, vitoxel. — **S. aucupa'ria**, rönn. — **S. fe'nnica**, rönnoxel. — **S. sue'cica**, oxel.

Sordame'nte, *ital.*, se *Sordin*.

So'rdes, *lat.*, *pl.*, orenlighet, smuts. — **Sordes prima'rum via'rum**, orenlighet i de första vägarna, d. v. s. i tarmkanalen. — **Sordi'd**, orenlig, smutsig. — **Sordidite't**, smutsighet; smutsig egennytta, gnideri.

So'rdidus, *bot.*, smutsgrå.

Sordi'n (*ital. sordi'no, fr. sourdine*), *tonk.*, dämmare på musikaliska instrument. — **So'rdo, Con sordi'no** l. **Sordame'nte**, *ital.*, dämpat; med dämmare. — **Sordu'n**, dämpad orgelpipa.

Soredia'ta, Soredii'fera, *bot.*, med *soredier* (se d. o.).

Sore'dier, *bot.*, vegetativa förökningskroppar hos vissa lavar.

Sorenskriver, *no.*, eg. edsvuren skrivare; i Norge och på Färöarna domare i första instansen. — **Sorenskriveri'**, domsaga.

So'rex, *zool.*, näbbmussläktet, tillhörande däggdjursordn. insektätare. Svenska arter: **S. ara'neus** l. **S. vulga'ris**, vanlig näbbmus. — **S. minu'tus** l. **S. pygmæ'us**, dvärgnäbbmus. — **S. fo'diens**, se *Neomys*.

So'rghum, se *Durra*.

Sori, *bot.*, *pl.*, sporplättar, samlingar av sporgömmen på ormbunkarnas blad.

Sori'a, ett slags spansk ull.

Soriansvamp l. **Smy'rnasvamp**, ett slags fin badsvamp.

Sori'cidæ, *zool.*, näbbmöss, däggdjursfamilj av ordn. insektätare. Svenska släkten: *Sorex* och *Neomys* (se d. o.).

Sori't (av *gr. sori'tes*, hop, hög), *log.*, kedjeslut, sammansatt, sammandragen slutledning. — **Sori'tes**, se *Acervus*.

Sorklina, *sjöv.*, se *Sortlina*.

Sorle (*isl. Sörli*), fornnordiskt mansnamn, angripare, orostiftare.

Soroa'ster, se *Zoroaster*.

Soroca'rpa, *bot.*, med hopade frukter.

Sort (*fr. sorte, lat. sors*), slag, art. — **Sorte'ra** (*fr. assortir*), indela l. ordna efter sorter. — **Sortera under**, lyda under (en högre myndighet). — **Sorte'rad**, försedd med olika sorter. — **Sorte'ring**, klassificering av olika kvaliteter av en vara, t. ex. virke. — **Sortime'nt**, urval; förråd av köpmansvaror, varulager. — **Sortiments- och kommissionsbokhandel** l. **Sortime'ntare**, bokhandel, där böcker från främmande förlag utbjudas.

Sortie, *fr.* (*l.* sårrti'), sorti, utgång, bortgång; en aktörs utträde från scenen. — **Sortie de bal** (*l.* - dö ball), lätt, elegant balkappa. — **Sorties** (*l.* -ti'), *krigsk.*, utfallsportar i en fästning.

Sortime'nt, Sortimentsbokhandel, se under *Sort*.

Sortlina l. **Sorklina**, *sjöv.*, lina, vari rodret blir hängande, om det lyftes av sina hakar.

So'sier, efter den berömda bokhandlarfamiljen *So'sius* i det gamla Rom benämning på en bokhandlare. — **So'sii fra'tres**, bröderna Sosius.

Sospirando, Sospirante m. fl., se under följ. ord.

Sospi'ro, *ital.*, suck; *tonk.*, halvtaktspaus. — **Sospira'ndo, Sospira'nte, Sospiro'so, Sospire'vole**, suckande, klagande.

Sospite't, *lat.*, välbefinnande, välstånd.

Sost., förk. för *ital. sostenuto*.

Sostenu'to, *ital.*, *tonk.*, uthållande, med uthållande toner.

So'strum (*gr. so'stron,* av *sozein,* rädda), belöning åt en läkare, vilken räddat livet på en sjuk.

Sotadeisk vers, se under följ. ord.

Sota'disk l. **Sotade'isk,** efter den forngrekiske skalden *Sota'des,* upphovsman till *kinaidologien* (se d. o.)., frivol, oanständig. — **Sotadeisk vers,** *metr.,* ett av Sotades uppfunnet versmått.

Sotdagg, *bot.,* se *Cladosporium.*

Sotdroppar, se *Liquor fuliginis alkalinus.*

Sote, fornnordiskt mansnamn, den mörklagde.

Sote'r, *gr.,* återlösare, frälsare, räddare. — **Sote'rier,** tack- och räddningsfester. — **Soteriologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om Kristus såsom världens frälsare. — **Sote'risk,** frälsande, förlösande. — **Soteriska mynt,** mynt med Kristi bild l. kors.

Sotie l. **Sottie,** *fr.* (*l.* såti'; av *sot,* narr), narrspel, ett slags gammalfransk fars.

So'tisperioden (av *Sopt* l. *Soth,* egyptiska namnet på *Sirius*), hos egypterna period om 1,460 år, efter vars förlopp årstiderna åter begynte vid samma datum.

Sotkottaret, *fi. myt.,* till vattnets folk hörande systrar.

So'tnik, *ry.,* befälhavare för en *sotnje* (se följ. ord). — **So'tnje,** eg. ett hundratal; kompani vid kosacktrupperna och lantvärnet.

Sotokromi' (av *sv. sot,* och *gr. chro'ma,* färg), sotritning.

Sottie, se *Sotie.*

Sottis (*l.* sätti's; *fr. sotise*), dumhet, dumt tal.

Sotto, *ital.,* under. — **S. i pio'mbi,** blykamrarna i Venedig. — **S. voce** (*l.* - vå'tje), *tonk.,* med dämpad stämma, med halv röst.

Sou l. **Sol,** *pl.* **Sous** (*l.* - so), *fr.* (av *lat. so'lidus,* se d. o.), franskt mynt = 5 centimes = 3,5 öre.

Soua'rinötter, *bot.,* delfrukter med ätliga frön av släktet *Caryocar.*

Soubassement, *fr.* (*l.* sobassma'ng), *byggn.,* byggnadsfot, underlag, grundmur.

Soubrette, *fr.* (*l.* so'brätt), se *Subrett.*

Souchong, handelsnamn på ett slags kinesiskt te.

Soucoupe, *fr.* (*l.* soko'pp), tefat; presentertallrik.

Souffle'ra, Souffleur, se *Sufflera, Sufflör.*

Soufflet, *fr.* (*l.* sofflä'), *kokk.,* se *Sufflé.*

Souffrance, *fr.* (*l.* sofra'ngs), lidande; uppskov (i affärer).

Souffre-douleur, *fr.* (*l.* sofrödolö'r), syndabock.

Soulagement, se under följ. ord.

Soulagera (*l.* solasje'ra; *fr. soulager*), lätta från en börda; understödja; lindra; trösta, hugna. — **Soulagement,** *fr.* (*l.* -lasjöma'ng), tröst, hugnad; lindring, lisa.

Soumission, *fr.* (*l.* somissiå'ng), se *Submission.*

Soundboard, *eng.* (*l.* sa'ondbård), *tonk.,* resonansbotten.

Sounder, *eng.* (*l.* sa'undör), *fys.,* en vid telegrafen brukad mottagningsapparat, vars tecken uppfattas genom hörseln.

Soupçon, *fr.* (*l.* soppså'ng), misstanke; förmodan, gissning. — **Soupçonnable** (*l.* -sånna'bbl), misstänkt, som man har skäl att misstänka. — **Soupçonnera** (*l.* -sånne'ra; *fr. soupçonner*), misstänka, misstro; gissa, förmoda.

Souper l. **Soupé,** *fr.* (*l.* sope'), och **Soupe'ra,** se *Supé, Supera.*

Soupirail, *fr.* (*l.* so'piraj), lufthål, draghål; källarglugg.

Souple (*l.* soppl), **Souplesilke** l. **Souplerat silke,** *textil.,* är uppmjukat men icke avbarkat silke.

Source, *fr.* (*l.* sors), källa, ursprung.

Sourdine, *fr.* (*l.* sordi'nn) = *Sordin* (se d. o.).

Sous, *fr.* (*l.* so), under. — **Sous-chef** (*l.* -sjeff), underchef. — **Sous-lieutenant** (*l.* liötönang), underlöjtnant.

Soutache, *fr.* (*l.* sota'sj), *textil.,* smal, platt, vävd snodd, använd för klänningsgarnering.

Soutane, *fr.* (*l.* sota'nn), sutan, kaftan, livrock, som bäres av de katolska andliga.

Soutene'ra (*fr. soutenir*), se *Sutenera.* — **Souteneur** (*l.* -tönö'r), man, som underhålles av prostituerade kvinnor och i gengäld försvarar dessa. — **Soutien** (*l.* -tiä'ng), stöd; bistånd, försvar.

Souterrain, *fr.* (*l.* soterrä'ng; av *lat. subterra'neus,* underjordisk), underjordisk gång, valv, källare; källarvåning.

South, *eng.* (*l.* sa'oth), söder, syd-.

Southdown-får (*l.* sa'ot-da'on-), högförädlad engelsk fårras från grevskapet Sussex.

South Kensingtonmuseum, *eng.* (*l.* sa'oth kä'nsingtönmjusi'um [hårt k]), konst- och konstindustrimuseum i Londons förstad *Kensington.*

Soutien, se under *Soutenera.*

So'was (*jap. suwâsa*), en dyrbar blandning av guld och japansk koppar.

Souvenir, *fr.* (*l.* sovöni'r), se *Suvenir.*

Souverain, *fr.* (*l.* sovörä'ng), se *Suverän.*

Sovereign, *eng.* (*l.* så'vvrin), Englands myntenhet, i guld motsvarande ett pound sterling i sedlar.

Sovho'ser, benämning på kollektiva av staten själv ägda jordbruk i Sovjet-Ryssland.

Sovjet (*l.* såvjä'tt), *ry.,* råd. — **Sovjetregeringen,** den ryska, kommunistiska rådsregeringen. — **Sovjet-Ryssland,** det kommunistiska Ryssland.

Sovrano, *ital.* (*l.* såvra'nå), eg. suverän; österrikiskt guldmynt 1824—57 för konungariket Lombardiet-Venezia.

Sovreme'nnik, *ry.,* ”Samtiden”, rysk tidskrift uppsatt av *Pusjkin* 1836.

Soya, se *Soja.*

Sozojodo'l, Sozojodolsyra, Dijodparafeno'lsulfosyra, *kem., farm.,* ingår i antisep-

tiska preparat, vilka användas som sårmedel och mot syfilis. — **Sozojodolnatrium** användes utvärtes samt vid insprutning för gonorrhé. — **Sozojodolkalium**, användes mest som ströpulver. — **Sozojodolkvicksilver**, användes för injektioner mot syfilis.

Sozolith, se *Preservsalt.*

Sozo'lsyra = *Aseptol* (se d. o.).

Sozo'n, ett näringspreparat.

sp., förk. för *spalt*; för *spanskt*; för *lat. species*, art.

SP., *jur.*, förk. för *Strafflagens promulgationsförordning* (1864).

Spa l. **Spak**, fornnordiskt mansnamn, den vise.

Spackelfärg (jfr *spackla*), smidigt oljekitt till utfyllnad av ojämnheter på träytor, som skola oljemålas.

Spackla (av *ty. Spachtel*, spatel), utjämna ytor med spackelfärg, murbruk l. d.

Spader (av *ty. Spaten*, spade), färg i kortlek.

Spadi'ceus, *lat.*, *bot.*, brun.

Spadiciflo'ræ (av *lat. spa'dix*, kolv, och *flos*, blomma), *bot.*, kolvblomstriga, en avdelning enhjärtbladiga växter, omfattande serierna *Randana'les, Pri'ncipes, Syna'nthæ* och *Spathiflo'ræ.*

Spadilj, se följ. ord.

Spadille, *fr.* (*l.* spadi'j; av *gr. spa'thula*, liten spade), *spelt.*, spadi'lj, spader-äss i lomberspel.

Spa'do, *lat.*, snöping, eunuck. — **Spado'nisk**, snöpt.

Spagiri' l. **Spagyri'** (*lat. ars spagy'rica*), alkemi (se d. o.). — **Spagi'rica**, se *Remedia spagirica* (under *Remedium*). — **Spagi'risk**, alkemisk (se d. o.). — **Spagiriska metoden**, *med.*, en på 1600- och 1700-t. använd metod att söka bota olika slags sjukdomar med antimonmedel. — **Spagirisk konst** = *Spagiri* (se ovan).

Spagi'rica, se *Spagiri.*

Spagnole'tt l. **Spaniole'tt** (*l.* spanjå-; *sp. espanoleta*) = *Espagnolett* (se d. o.); *dansk.*, spansk menuett.

Spagyri', **Spagy'risk** = *Spagiri, Spagirisk* (se d. o.).

Spa'hi, *pl.* **Spahis**, eg. **Sipahi**, *turk.*, turkiskt rytteri; även av blott infödingar bestående franskt rytteri i Algeriet.

Spakspel, *sjöv.*, ankar- l. förhalningsspel, drivet för hand med spakar.

Spa'ktel l. **Spa'tel** (se d. o.), ett spadformigt målarredskap.

Spakvatten, *sjöv.*, stillvatten, vid strömförändring från ebb till flod l. tvärtom.

Spala'to, ett omtyckt dalmatinervin.

Spalier, **Spaljé** l. **Spaljär**, se *Espalier.*

Spalt (*ty. Spalte*, av *spalten*, klyva), benämning på en tryckt l. skriven sidas genom upprättstående linjer skilda avdelningar; *fys.*, fin springa. — **Spaltning**, *kem.*, se *Spjälkning.*

Spaltläder, läder, kluvet i flera skikt, ”narvspalt”, ”köttspalt”, för åstadkommande av billigare vara.

Spaltreva, *bot.*, se *Abobra.*

Spaltöppningar, *bot.*, klyvöppningar.

Spanæmi' (av *gr. spano's*, bristfällig, tunn, och *haima*, blod), *med.*, blodbrist.

Spandriller (av *ital. spa'ndere*, utbreda), *byggn.*, mursvicklar mellan arkadbågarna under galleriet på en byggnad.

Spa'neasdikter, versioner av en bysantinsk lärodikt, byggd på Pseudo-Isokrates' tal ”Till Demonikon”.

Spaniel, *eng.* (*l.* spä'njel), ett slags fågelhund.

Spanio'l, ett slags fint spanskt snus. — **Spaniole'tt** l. **Spanjole'tt** = *Spagnolett* (se d. o.).

Spanio'ler (av *sp. español*, spanjor), dets. som spanska judar, utgöra huvudparten av *sefarderna* (se d. o.).

Spanioli't, *miner.*, en art *falerts.*

Spanjolett, se *Spagnolett.*

Spankule'ra (ombildning av *spekulera*), gå och driva, slå dank.

Spann, äldre mått; för längd = 1 kvarter = 14,8 cm.; sädesmått = ½ tunna = 73,5 l.

Spannland, ytmått för jord i Dalarna = 25,39 ar.

Spanoli't, *miner.*, kvicksilverfahlerz.

Spanska fiolen l. **Spanska felan**, straffredskap i form av en stor fiol, försedd med hål, vari brottslingens huvud och händer instuckos.

Spanska flugor, se *Cantharides.* — **Spanskflugtinktur**, se *Tinctura cantharidum.*

Spansk alm, *bot.*, se *Baria.*

Spanska ryttare l. **Frisiska ryttare**, *befästn.*, med spetsiga pålar genomträdda bjälkar, förr brukade som hinder mot stormning.

Spanska sjukan, *med.*, en svår form av *influensa* (se d. o.).

Spanska stöveln, tortyrredskap, bestående av taggförsedda, halvcylindriska plattor för hoppressning av benet med åtföljande intensiv smärta.

Spanskgröna, *kem.*, basiskt kopparacetat. Brukas till beredning av färger samt vid färgning, tygtryckning m. m.

Spansk grönhonung, se *Oxymel.*

Spansk humle, *bot.*, se *Origanum.*

Spansk krage, *med.*, dets. som *Phimosis* (se d. o.).

Spansk krita l. **Spansk jord**, *miner.*, är en lös täljstensart, som användes till skräddarkrita.

Spansk mossa l. **Spanish moss**, se *Tillandsia.*

Spansk peppar, se *Fructus capsici.*

Spanskt brunt, dets. som *Umbra.*

Spanskt gult, dets. som *Auripigment.*

Spanskt rör, se *Rotting.*

Spanskt rött, dets. som *Kartamin.*

Spanskt svart, färgämne, berett ur kolat korkavfall.

Spanskt vitt, dets. som *vismutvitt.*

Spant, *pl.* **Spanter,** *holl., skeppsb.,* ett skepps revben, vilka utgå från kölen och giva skeppet dess välvda form.

Spar, *eng.,* tungspat (se d. o.).

Sparablanc, *fr.* (*l.* -blang), *farm.,* plåster, som innehåller zinkoxid och användes vid förbindning av sår.

Sparadrap, *fr.* (*l.* -dra l. -drapp; *nylat. sparadrapum*), *farm.,* förr namn på utbrett häftplåster.

Sparagmi't, *petrogr.,* fältspatsrik sandsten. — **Sparagmitformationen,** *geol.,* norskt namn på en motsvarighet till den svenska s. k. *Sevegruppen* (längs Kölens ö. rand).

Spara'gmus, *gr.* (av *spa'rassein,* rycka), *med.,* häftig kramp. — **Sparagmo'disk,** som lider av l. har fallenhet för denna sjukdom.

Spara'ssis, *bot.,* blomkålssvamp, ett matnyttigt svampsläkte. — **S. cri'spa,** krusig blomkålssvamp. — **S. lamino'sa,** rak blomkålssvamp.

Sparekasse, *da.* och *no.,* sparbank.

Sparganiа'ceæ, *bot.,* växtfamilj tillhörande de angiosperma monokotyledonerna och omfattande det svenska vattenväxtsläktet *Sparga'nium.* — **Sparga'nium Fri'essii** l. **natans,** flotagräs. — **S. glomera'tum, ramo'sum, simplex** m. fl., igelknopp.

Spargano's l. **Spargano'sis,** *gr.* (av *sparganu'n,* inlinda), *med.,* inlindning av någon sjuk kroppsdel.

Sparge'ra (*lat. spa'rgere*), beströ, strö över l. på. — **Spa'rge,** på recept: skall beströs (t. ex. med finstött kanel, nikt l. d.). — **Spargillum,** vigvattenskvast.

Spargo'sis, *gr.* (av *sparga'n,* svälla), *med.,* uppsvällning, av mjölk uppsvällda bröst, mjölksvulst.

Spark, *eng.,* gnista. — **Sparkarre'ster,** gnistfångare, gnistsläckare (på ångmaskiner). — **Sparkle,** *eng.* (*l.* spa'rköl), gnista; skumpärla; gnistra; fräsa, pärla, skumma (om vin). — **Spa'rkling,** gnistrande; skummande; fräsande. — **S. hock,** musserande Rhenvin. Jfr *Hock.*

Sparla'kan (*mnty., Sperlaken*), sängomhänge. — **Sparlakansläxa,** uppsträckning (eg. bakom sänggardinen).

Sparre, fyrhugget virke om 3″—8¾″ fyrkantsida.

Sparring partner, *eng.* (*l.* spa'ring pa'tnör, av *sparring,* boxningsövning, och *partner,* deltagare), kamrat l. avlönad medhjälpare, mot vilken en boxare tränar.

Spa'rris, *bot.,* ett till fam. *Smila'ceæ* hörande växtsläkte. De unga, färglösa skotten av *Aspa'ragus officina'lis,* vilken hos oss förekommer såväl odlad som förvildad, betraktas som en läckerhet.

Sparriskål, dets. som *Broccoli* (se d. o.).

Sparrisärt, *bot.,* se *Tetragonolobus.*

Spa'rsa, *lat.* (av *spa'rsio,* utströende), *bot.,* strödd. — **Sparsiflo'ra** (av *flos,* blomma), *bot.,* med strödda blommor.

Sparta, h e r t i g a v, förr titel på den grekiske kronprinsen.

Spartaki'ster, en efter *K. Liebknechts* ”Spartakusbrev” (benämnt efter ledaren Spartacus av det stora slavupproret mot Rom 73—71 f. Kr.) uppkallad vänstergrupp inom tyska socialdemokratien, som utgjorde stommen till Tysklands 1918 bildade kommunistiska parti.

Sparta'n, inv. i den grekiska staden *Sparta* (jfr *Spartiat*); *fig.,* person, som för ett enkelt, härdande levnadssätt och har få behov. — **Sparta'nsk,** utmärkande för spartanerna; enkel, sträng, härdande.

Spartei'n, *kem.,* en giftig alkaloid, som innehålles i växten *Sarothamnus scoparius* (se d. o.).

Sparteri'e, i Tyskland benämning på av *espartogräs* (se d. o.) flätade föremål.

Spartia't, medlem av den i det gamla *Sparta* härskande medborgarklassen. Jfr *Spartan.*

Spa'rtium scopa'rius = *Sarothamnus scoparius* (se d. o.).

Spa'rtogräs, se *Espartogräs.*

Spartyri'n, *kem.,* organisk bas, som kan framställas ur *Spartein.*

Sparvhök, *zool.,* se *Accipiter.*

Sparvlins, *bot.,* se *Vicia.*

Sparvnäva, *bot.,* se *Geranium.*

Spasm, *pl.* **Spa'smer** (*gr. spasmo's*), *med.,* kramp. — **Spasmo'dica,** *pl.,* krampstillande medel. — **Spasmo'disk,** som sammanhänger med kramp, krampaktig. — **Spasmodisk ta'bes,** ett slags ryggmärgstvinsot. — **Spasmofili',** sjukligt tillstånd, bl. a. kännetecknat av benägenhet för muskelkramp. — **Spasmologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om kramp. — **Spasmoti'n,** se *Krysotoxin.* — **Spa'smus cy'nicus** = *Risus sardonius* (se d. o.). — **S. glo'ttidis,** kramp i röstspringan. — **S. ni'ctitans,** blinkningskramp. — **S. nu'tans,** nickkramp. — **Spa'stisk,** krampartad. — **S. spina'lparaly's** = *Lateralskleros* (se d. o. [under *Latus*]).

Spat, inom färghandeln använd benämning å *tungspat* (se d. o.).

Spa'tel (*lat. spa'thula, dimin.* av *spa'tha,* spade), *farm.,* plåsterspade; även = *Spaktel* (se d. o.).

Spa'tha, *lat.,* värja; *bot.,* blomhölster.

Spatha'cea, *bot.,* med hölster.

Spath pesant, *fr.* (*l.* spatt pesa'ng), tungspat (se d. o.).

Spa'thum pondero'sum, *lat., miner.,* tungspat (se d. o.).

Spatie, se följ. ord.

Spatium, *lat., pl.,* **Spatier** (*l.* spa'tsium, spa'tsier), rymd, mellanrum; tidrymd; uppskov; *boktr.,* spatie, fyllnadstyp, ”utslutning”, ett stycke stilmassa, vilket användes till att skilja ett ord från ett annat. — **Spatiö's,** rymlig, vid, omfattande, med stora mellanrum.

Spatse'ra (av *lat. spatia'ri*, gå omkring), gå ut och gå, promenera, lustvandra.

Spatt (*ty. Spat*, urspr. kramp), *veter.*, kronisk inflammation i glidlederna hos häst. — **Spattknöl**, benavsättning på hasens insida hos hästar, som lida av spatt. — **Skakelspatt, Oxspatt, Kospatt**, nybildningar av ben på hasens utsida. — **Harspatt**, utbuktning av hasens bakre förstärkningsband på grund av överansträngning. — **Blodspatt**, åderbråck i spattådern.

Spave'nto, se *Capitano*.

Spco = *Sporco* (se d. o.).

S. (P.) D., förk. för *lat. Salu'tem (plu'rimam) dicit*, många hälsningar.

Speaker, *eng.* (*l.* spi'kör), talare, talman i engelska parlamentets underhus.

Spec., i recept förk. för *species* (se d. o.).

Speceri'er (*fr. épicerie*, av *lat. spe'cies*, art), kryddor, kryddvaror (även socker, honung, te, kaffe m. m.). — **Specerihandel**, handel med dylika varor, kryddkramhandel. — **Specerihandlare**, kryddkramhandlare.

Specia'l, Speciali'st, Specialite't, Spe'cie m. fl., se under följ. ord.

Spe'cies, *lat.*, slag, art, underavdelning av *genus* (se d. o.); *med.*, kryddblandning, röksats; även = *Specie* (se nedan). — **Species fa'cti**, se under *Factum*. — **Qua't-tuor species**, eg. fyra slag; *mat.*, de fyra räknesätten (addition, subtraktion, multiplikation och division) i hela tal. — **Spe'cie, Species** l. **Specieriksdaler**, först 1 riksdaler i silver; senare 4 rdr rmt i silver. Se även följ. ord. — **Speciedaler** l. **Specie**, i Norge och Danmark till 1873 huvudmyntet i silver. — **In specie**, i synnerhet, särskilt; även: i klingande mynt, kontant. — **Sub utra'que specie**, under båda gestalterna; med både bröd och vin (i nattvarden). — **Specia'l** l. **Specie'll**, särskild, synnerlig; som avser något visst. — **Special delivery**, *eng.* (*l.* spe'sjöl deli'vöri), *postt.*, expressbefordran. — **Specialfullmakt**, fullmakt för en enda angelägenhet. — **Specialkarta**, karta, som framställer ett enda landskap, en enda stad o. s. v.)(G e n e r a l k a r t a. — **Specialskola**, fackskola. — **Specialvapen**, *krigsk.*, artilleri, kavalleri, ingenjörs-, luft- och trängtrupper. — **Specia'lia**, även **Specialio'ra**, *pl.*, de närmare omständigheterna, detaljerna.— **Specialise'ra**, beteckna, bestämma l. framställa i enskildheter.)(G e n e r a l i s e r a; ägna sig åt viss gren av något. — **Speciali'ssima**, *pl.*, de minsta l. obetydligaste omständigheterna. — **Speciali'ssime**, alldeles särskilt, på det noggrannaste. — **Speciali'st**, person, som ägnar sig åt någon detalj; vetenskapsman, som till sitt huvudstudium valt någon särskild gren av sin vetenskap. — **Specia'liter**, i synnerhet, särskilt. — **Specialite't**, särskild beskaffenhet, egenskap l. omständighet, särskildhet; något, som en person särskilt ägnar sig åt och utmärker sig i.

Specie'll antropologi', se *Antropologi*.

Spe'cies ad deco'ctum ligno'rum, *lat.*, *med.*, blodrenande dekokt, blodrenande kryddor, beredes av lakritsrot, såpörtrot, enträd och pockenholz. — **S. ad fome'ntum resolve'ntes**, fördelande kryddor, en blandning av humlekottar, krusmynta och malörtstoppar. — **S. ad infu'sum ama'rum**, kryddor till besk infusion, Böckers te, beredes av stjärnanis, kvassia och kardbenediktblad. — **S. a. i. pectora'le**, bröstkryddor, bröstte, beredes av stjärnanis, kungsljusblommor, altearot, isop och spansk körvel. — **S. ama'ræ Hjærne'ri**, Hjärnes beska kryddor (se d. o.). — **S. emollie'ntes**, uppmjukande kryddor. — **S. laxantes St. Germain**, S:t Germains avförande kryddor, bestå av sennablad, flåderblommor, fänkål, anis och cremor tartari. — **S. pro vapo'ribus chlo'ri**, röksats för utvecklande av klorgas, beredes av pulveriserad brunsten och rå saltsyra. — **S. resolve'ntes**, fördelande medel.

Specifice'ra (*fr. spécifier*, av *lat. specialis*, särskild, och *fa'cere*, göra), omständligt l. i detalj uppteckna, uppräkna l. bestämma. — **Speci'ficum**, *med.*, ett egendomligt, säkert och ändamålsenligt läkemedel för en bestämd sjukdom. — **Specifi'k** (*fr. spécifique*), särskilt tillhörig l. tjänlig; egendomlig, egentlig. — **S. laddning**, *fys.*, förhållandet mellan en partikels elektriska laddning och dess massa. — **S. vikt**, *fys.*, egentlig vikt. — **Specifikt värme**, egentligt värme. — **Specifik volym**, *fys.*, förhållandet mellan en kropps volym och massa. — **Specifikatio'n**, omständlig förteckning l. uppräkning.

Spe'cimen, *pl.* **Speci'mina**, *lat.*, prov, provstycke. — **Specimine'ra**, avlägga prov, bevisa sin kompetens (genom skrifter l. d.).

Specio'sus, *lat.*, *bot.*, skön.

Speciö's (*fr. spécieux*, av *lat. specio'sus*, ansenlig), skenfager; skenbar, sannolik.

Specksten = *Steatit* (se d. o.).

Specta'bilis, *lat.*, *bot.*, ståtlig.

Spectator, *eng.* (*l.* -tä'), åskådare, betraktare; namn på en av den engelske författaren *Joseph Addison* i början av 1700-t. utg. tidskrift.

Specta'tum ve'niunt; veniunt specte'ntur ut ipsæ, *lat.* "(kvinnorna) komma för att se; de komma att själva bli sedda." Hexameter ur "Ars amandi" av *Ovidius*.

Spe'ctrum, *pl.* **Spe'ctra**, *lat.* (av *spe'cere*, se skåda; *fr. spectre*), syn, uppenbarelse, spöke; inbillning. Se även *Spektrum*. — **Spe'ctra oculo'rum**, synvillor.

Specula'ria, *bot.*, växtsläkte av fam. *Campanula'ceæ*. — **S. spe'culum**, sydeuropeiskt åkerogräs, odlas i ett flertal varianter som prydnadsväxt.

Spe'culum, *lat.*, spegel; *kirurg.*, instrument,

som brukas för undersökning och behandling av djupare liggande delar av kroppens håligheter. — S. vi'rginum, didaktisk medeltidsavhandling från omkr. 1100 av en bayersk benediktinmunk; övers. till svenska omkr. 1480.

Spedie'ra (*ital. spedi're, lat. expedire*), *handelst.*, för andras räkning taga varor etc. från en ort och avsända dem till en annan plats. — **Speditio'n**, en dylik varuavsändning. — **Speditionsbok**, kontorsbok, vari speditionsgods, speditionskostnader m. m. antecknas. — **Speditionsgods**, varor etc., som mottagas och befordras från en ort till en annan. — **Speditionskonto**, räkning över avsända varor. — **Speditionsprovision**, gottgörelse åt en varuavsändare. — **Speditö'r**, varuavsändare, person som ombesörjer speditioner.

Speech, *eng.* (*l.* spitj), tal. Jfr *Maiden speech.*

Spegel (*lat. spe'culum*, av *spe'cere*, se), *fys.*, kropp som har en regelbundet reflekterande yta. — **Spegelamalga'm**, se *Amalgam.* — **Spegelavläsning**, metod för mätning av mycket små vridningsvinklar. — **Spegelgalvanome'ter**, galvanometer för spegelavläsning. — **Spegeltelesko'p**, dets. som *reflektor* (se d. o.). — **Spegelskrift**, skrift med omvända bokstäver.

Speis, *met.*, ett arsenikhaltigt ämne, som fås, då malmer, vilka innehålla arsenik, smältas. — **Speiskobolt**, *miner.*, ett av kobolt, arsenik, järn och nickel bestående mineral.

Spekta'bel (*lat. specta'bilis*), åskådlig, synlig; ansenlig. — **Spektabilite't**, åskådlighet, synlighet; ansenlighet.

Spekta'kel (*fr. spectacle, lat. specta'culum*), syn, anblick; föremål för allmän uppmärksamhet; skådespel; buller, oväsen. — **Spekta'tor** (*lat. spectator*) l. **Spektatö'r** (*fr. spectateur*), åskådare, betraktare, iakttagare. Jfr *Spectator.* — **Spektato'rium** (*lat. spectato'rium*), åskådarkrets.

Spektra'l, Spektralanalys, Spektralfärger, Spektrome'ter, Spektrosko'p m. fl., se under följ. ord.

Spe'ktrum, *pl.* **Spe'ktra** (*lat. spe'ctrum, pl. spe'ctra*), *fys.*, det färgade band, som uppstår, när vitt ljus brytes, då det går genom ett prisma. — **Spektra'l**, som har avseende på spektrum. — **Spektralanalys**, den vetenskapsgren som sysselsätter sig med undersökning av spektra i syfte att bestämma de kroppars natur, från vilka ljuset utgår. — **Spektralapparat**, dets. som *Spektroskop* (se d. o.). — **Spektralfärger**, i spektrum förekommande färger. — **Spektrallinjer**, i spektrum förekommande mörka linjer. — **Spektrobolome'triska mätningar**, mätningar i spektrum med *bolometer* (se d. o.). — **Spektrofotome'ter** (av *gr. fos*, ljus, och *metre'in*, mäta), apparat för att undersöka förhållandet mellan två olika ljuskällors ljusstyrka. — **Spektrogra'f**, apparat för (vanligen fotografiskt) fastläggande av ett observerat spektrum. — **Spektroheliogra'f**, apparat för erhållande av monokromatiska bilder av solen i en viss våglängds ljus. — **Spektrokolorime'ter** (av *lat. co'lor*, färg, och *gr. metre'in*, mäta), apparat för undersökning av färgblindhet. — **Spektrome'ter**, apparat för mätande av olika ljussorters brytningsvinklar. — **Spektrosko'p** (av *gr. skope'in*, se), instrument för anställande av spektralanalytiska undersökningar. — **Spektroskopi'**, undersökning av spektrum.

Spekule'ra (*lat. specula'ri*), eg. speja, iakttaga; forska, begrunda, grubbla, tänka djupsinnigt; uppgöra planer, särskilt affärsplaner. — **Spekula'nt** (*fr. spéculateur*), person, som uppgör handelsplaner; person, som spekulerar på att sätta sig i besittning av någonting. — **Spekulatio'n**, begrundande, forskning; beräkning, särskilt handelsberäkning. — **Spekulationspapper**, värdepapper, som äro underkastade starka svängningar i värdet. — **Spekulati'v**, forskande, djupt, begrundande, grubblande; som gör djupsinniga beräkningar l. undersökningar.

Spel (*mlty. spille*, urspr. slända, spinnrocksten), mekanisk anordning för lyftande av laster.

Spelt, *bot.*, *Tri'ticum spe'lta*, ett i Tyskland mycket odlat slag av vete.

Spena't, *bot.*, *Spina'cia olera'cea*, en till fam. *Chenopodia'ceæ* hörande köksträdgårdsväxt, vars blad utgöra ett omtyckt näringsämne. — **Spenatmögel**, av en svamp, *Perono'spora effu'sa*, framkallad sjukdom på spenat. — **Spenatväxter**, växter, vilkas blad kunna användas som spenat.

Spencemetall (*l.* späns-), en metallegering, som består av svavel, järn, zink och bly.

Spenda'bel, se under följ. ord.

Spende'ra (*ty. spendiren*), bestå, bjuda; vara frikostig. — **Spenda'bel** l. **Spende'rsam**, givmild, frikostig.

Spenkert l. **Gottvädersapa**, *sjöv.*, stagsegel, som fördes ovan stormapan mellan stor- och mesanmasten.

Spens l. **Späns**, en efter uppfinnaren, engelsmannen *Spencer*, uppkallad tröja l. rock med avskurna skört.

Spe'nserstansen (*eng. spenserian stanza*), *metr.*, nioradig jambisk *stans* (se d. o.), uppfunnen av den engelske skalden *Edmund Spenser.*

Spenört, *bot.*, se *Laserpitium.*

Spergel, *bot.*, se *Spergula.*

Spe'rgula, *bot.*, spergel, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **S. arve'nsis**, åkerspergel.

Spergula'ria, *bot.*, narv, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **S. mari'na**, saltnarv. — **S. ru'bra**, rödnarv.

Spe'rling, *ty.*, sparv. Brukas i Tyskland som tillnamn, hos oss som dopnamn.

Spe'rma, *gr.* (*lat. se'men*), säd; *anat.*, säd, sädesvätska. — **Spermace'ti,** *kem.*, valrav, ett vid ljusfabrikationen brukat, fettliknande ämne, som i flytande form förekommer i huvudet av *spermacetivalen* (se *Kaskeloter*). — **Spermagoni'** l. **Spermogoni',** alstring av sädesvätska. — **Spermakrasi'** (av *gr. a priv.*, se d. o., och *kera'nnymi*, blanda), *med.*, dålig beskaffenhet l. blandning av sädesvätskan. — **Spermatakrati',** sädesflytning, oförmåga att bibehålla sädesvätskan. — **Spermatenergi',** sädeskraftighet, sädesfullhet. — **Sperma'tias,** en frörik frukt. — **Spermati'der,** omogna hankönsceller. — **Sperma'tier,** *bot.*, icke självrörliga hankönsceller hos vissa kryptogamer. — **Sperma'tisk,** innehållande l. alstrande sädesvätska. — **Spermatiska kärl,** sädeskärl. — **Spermatobla'ster,** *zool.*, kallas hankönscellerna i ett visst stadium av mognad. — **Spermatoce'le,** blåsbildning vid testikeln. — **Spermatocho'rda,** sädessträngen. — **Spermatocy'stis,** liten sädesblåsa. — **Spermato'fthora,** fördärvad sädesvätska. — **Spermatofy'ter** (av *gr. fyto'n*, växt), dets. som *fanerogamer* (se d. o.). — **Spermatogo'nier** (av *gr. go'nos*, alstring), ursädesceller. — **Spermatokle'mma,** omärklig sädesflytning. — **Spermatologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om sädesvätskan. — **Spermatopi'** (av *gr. pa'thos*, lidande), fel i sädeskärlen och därav härflytande sjukdom. — **Spermatopo'ia,** *pl.*, läkemedel, som alstra sädesvätska. — **Spermatorre'** (av *gr. re'in*, flyta), sädesflytning. — **Spermato'schesis,** sädesvätskans kvarhållande. — **Spermatozemi',** sädesförlust. — **Spermoli'ter** (av *gr. li'thos*, sten), grusbildningar i sädeskärlen.

Spermatozo'er l. **Spermatozoi'der** (av *gr. spe'rma*, säd, och *zo'on*, djur), *bot.*, sädeskroppar, kryptogamernas hanceller; *anat.*, sädesdjur, i mannens l. hanens säd förekommande cellkroppar, vilka åstadkomma befruktningen.

Spe'rmier, dets. som *Spermatozoer* (se d. o.).

Spermi'n, *kem.*, en organisk bas framställd ur testiklar.

Spermiogene's (av *gr. ge'nesis*, uppkomst), urkönscellernas omvandling till mogna könsceller.

Spermoi'des, *bot.*, frölik.

Spermoli'ter, se under *Sperma*.

Spermolo'g (av *gr. spermolo'gos*, eg. den, som upplockar frökorn), snyltgäst; upptågsmakare; pratmakare. — **Spermologi',** snyltande; pratsjuka.

Spero'n, *gr.* (*lat. ro'strum*), *sjöv.*, i förstäven av skepp anbragta järnskodda spetsar. — **Speronad** l. **Spero'nare,** *sjöv.*, ett mindre fartyg med flat botten och utan däck.

Spes, *lat.*, hopp, förhoppning; *rom. myt.*, hoppets gudinna. — **S. succede'ndi,** hopp att bliva efterträdare (särskilt i ett ämbete). — **S. va'na,** fåfängt, bedrägligt hopp. — **In spe,** i hoppet, i framtiden, blivande. — **Inter spem et me'tum,** mellan hopp och fruktan.

Spe'ser (*ital. spese*, av *lat. expe'nsæ*), *pl.*, *handelst.*, omkostnader, utgifter.

Spessarti'n, *miner.*, hyacint- till brunröda mangangranater (från berget Spessart).

Spets, *mat.*, punkt på en kurva, där två grenar sammanträffa från samma håll och med gemensam tangent; *zool.*, en hundras.

Spetsborgare, se *Spiessbürger*.

Spetsbov (*ty. Spitzbube*, urspr. marodör, möjligen av äldre *Spiessbube*, spjutbärare), skurk. Jfr *Spiessbürger*.

Spetsbågsstil, se *Gotik*.

Spetsen l. **Spetshunden,** en hundras med spetsig nos och upprättstående öron.

Spetsflöjt, *tonk.*, orgelstämma med uppåt avsmalnande tennpipor och mild klang.

Spetsglans = *Antimonglans* (se d. o.).

Spetsgrodblad, *bot.*, se *Plantago*.

Spetsgård (av *fornsv. spetz*, pik), den av vaktmanskap inneslutna och av dettas vida synliga spjutspetsar begränsade avrättsplatsen.

Spetshagtorn, *bot.*, se *Cratægus*.

Spetskatarr, *med.*, en oftast tuberkulös infektion i lungspetsarna.

Spetskli l. **Spetsmjöl,** avfall från kornens hårbesatta spetsar. Avskiljes före den eg. malningen. Användes i fodermjöl.

Spettkaka, *kokk.*, skånsk kaka av ägg och socker i form av en pyramid. Bakas på träspett, som vridas framför öppen eld.

Spetälska (förvrängning av *hospitalssjuka*), se *Lepra*.

Spex (av *lat. specta'culum*, skådespel), beteckning för ett slags parodisk amatördramatik, som särskilt odlats i studentkretsar. — **Spexartad,** parodisk, uppsluppen.

Sphacela'ta, *bot.*, brunsvedd.

Sphace'lia se'getum, *bot.*, ett utvecklingsstadium hos mjöldrygesvampen, *Cla'viceps purpu'rea*. Jfr *Secale cornutum*. — **Sphaceli'nsyra, Sphacelotoxi'n,** det verksamma ämnet i mjöldryga.

Spha'celus (*gr. sfa'kelos*), *med.*, brand, kallbrand, nekros.

Sphære'lla, *bot.*, ett släkte grönalger. — **S. niva'lis,** rödsnöalg, förorsakar s. k. blödande snö. — **S. pluvia'lis,** förorsakar s. k. blodregn.

Sphæ'ricus, *bot.*, klotrund. — **Sphæroca'rpa,** *bot.*, med runda frukter. — **Spheroce'phalus,** *bot.*, rundhuvad. — **Sphæroi'des,** *bot.*, klotformig.

Sphæroco'ccus lichenoi'des, *bot.*, se *Agar-agar*.

Sphærothe'ca, *bot.*, se *Krusbärsmjöldagg*.

Sphagni, *bot.*, bland *Spha'gnum*. — **Sphagni'cola,** *bot.*, på *Sphagnum*.

Spha'gnum, *bot.*, vitmossa, ett mossläkte, av vilket mäktiga torvlager bildas.

Sphen-, Spheno-, i sammansättningen kil-, kilformad. — **Sphenocephali'**, kilformad skalle. — **Sphenoida'lis**, kilformad.

Sphen, *gr.*, kil; *miner.*, ett titanmineral.

Sphi'ngidæ, *zool.*, en familj svärmarfjärilar. Se *Sphinx* och *Acherontia*.

Sphi'nkter, *anat.*, ringformad muskel, som sluter en öppning. — **Sphinkteroly's**, operation av sammanväxningar hos iris. — **Sphinkterotomi'**, genomskärande av en sphinkter.

Sphinx, internationell tidskrift för egyptologi, utg. i Sverige sedan 1896. Jfr *Sfinx*.

Sphinx, *zool.*, ett släkte svärmarfjärilar. — **S. ligu'stri** är den ända till 11 cm. breda ligustersvärmaren.

Sphragisti'k, se *Sfragistik*.

Sphy'gmo-, *med.*, i sammansättningen puls-. — **Sphygmogra'm**, pulskurva. — **Sphygmogra'f**, instrument för uppteckning av pulskurvan. — **Sphygmologi'**, pulslära. — **Sphygmoskopi'**, pulsundersökning.

Spiana'to, *ital.*, *tonk.*, jämnt, lugnt; enkelt, okonstlat.

Spiauter, *holl.*, zink.

Spi'ca, *lat.*, sädesax; *astr.*, en stjärna av första storleken i stjärnbilden Jungfrun; *med.*, ett slags sick-sackformigt ledgångsförband. — **Spicile'gium**, axplockning; efterskörd; samling av ställen från olika författare. Jfr *Antologi*.

Spi'ca i'ndica = *Nardus indica* (se *Nardostachys jatamansi*).

Spicca'to, *ital.*, *tonk.*, tydligt avsöndrad, tydligt uttalad (vid sång); ett slags staccato (för stråkinstrument).

Spica'tum, *bot.*, med ax. — **Spi'ca ve'nti**, *bot.*, vindax.

Spicile'gium, se under *Spica*.

Spi'cula, *anat.*, liten bentagg.

Spielmannsdichtung, *ty.* (*l.* sjpi'lmannsdi'chtong), spelmansdikt, gemensam benämning på den tidiga, av farande spelmän författade, tyska medeltidsdikten.

Spiessbürger, *ty.*, eg. spjutbeväpnad borgare; spetsborgare, småborgare, kälkborgare, bracka.

Spige'lia, *farm.*, *Herba spige'liæ anthe'lmiæ*, utgöres av hela örten *Spigelia anthelmia*, tillhörande fam. *Spigelia'ceæ*, på Antillerna, i Cayenne och Brasilien. Nyttjas som maskdödande medel.

Spige'lis lob, *anat.*, en av leverns lober (uppkallad efter belgiske anatomen *Spigel*).

Spiggfiskar, *zool.*, se *Gasterosteus*.

Spiggolja, torkande, animalisk olja, som förr erhölls genom utsmältning av spiggfiskar.

Spikblad, *bot.*, se *Hydrocotyle*.

Spikböld, *med.*, mindre bulnad tätt under huden. Jfr *Furunkel*.

Spikharmonika, *tonk.*, primitivt instrument från mitten av 1700-t., bestående av olika långa metallstift på en halvrund resonansbotten. Androgs med stråke.

Spikklubba, Spikklubbist, *bot.*, se *Datura* och *Folia-stramonii*.

Spikolja (*ty.* *Spiköl*, av *Spike*, namn på *Lava'ndula spica*), flyktig olja ur blomaxen (*spicæ*) av vissa lavendelarter. Den innehåller huvudsakligen *cineo'l* och användes utvärtes i liniment.

Spikreglar, sågat virke av gran l. fur, 7,5 cm. tjockt, 7,5—10 cm. brett.

Spiksjuk, *sjöv.*, kallas en farkost av trä vars järndelar äro förrostade.

Spiktunna, ett eg. endast ur folksagan känt tortyrredskap i form av en tunna med utifrån inslagna spikar.

Spikvallmo, *bot.*, se *Papaver argemone*.

Spila'nthes, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. — **S. olera'cea**, användes mot skörbjugg och tandvärk (Paraguay-roux). Odlas som köksväxt (Parakrasse).

Spilkråka, *zool.*, se *Dryocopus*.

Spillage (*l.* -la'sj, av *spilla*), varuförlust vid sjöfrakt på grund av dåligt emballage.

Spillvatten, förorenat avloppsvatten.

Spilo'ma, *gr.*, *med.*, födelsemärke.

Spilträ l. **Spilträstunna**, laggkärl för torra varor, rymmande 48 kannor = 1,26 hl.

Spin, *eng.* (*l.* spinn), eg. snurra, virvla. En flygmaskin säges gå i spin, då den faller under rotation kring sin längdaxel.

Spi'na, *lat.*, törne, tagg; en med pelare och statyer smyckad tvärmur i mitten av en romersk cirkus; *anat.*, utskjutande bentagg, ryggrad. — **S. anguila'ris**, nedskjutande tagg från yttersta änden av stora kilbensvingen. — **S. bi'fida**, *med.*, eg. kluven ryggrad; ryggradsbråck. — **S. ethmoida'lis**, den mediala taggen på kilbenet. — **S. menta'lis**, bentopp på underkäkens baksida. — **S. nodo'sa**, engelska sjukan. — **S. sca'pulæ**, skulderbladets utskjutande kam. — **S. trochlea'ris**, bentopp på pannbenets rand mot ögonhålan. — **Spina'l** (*lat. spina'lis*), som har avseende på ryggraden l. ryggmärgen. — **Spinalanæsthesi'**, ryggmärgsförlamning. — **Spinalapoplexi'**, blödning i ryggmärgen l. dess hinnor. — **Spinalirritatio'n**, ryggmärgsretning, vilken visar sig förnämligast i ryggradskotornas ömmande vid tryck. — **Spinalneurasteni'**, dets. som spinalirritation. — **Spinalparalysi'**, ryggmärgsförlamning. — **Spinalsystem**, sammanfattningen av ryggmärgen och samtliga från densamma utgående nerver.

Spina'cia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Chenopodia'ceæ*. Se *Spenat*.

Spina'cidæ, *zool.*, tagghajar, pigghajar, fiskfamilj av ordn. *Holocephali*, underordn. *Selachii*. Se *Etmopterus*, *Somniosus* och *Squalus*.

Spina'l m. fl., se *Spina*.

Spindel, *ty.*, *anat.*, spole.

Spindelblomster, *bot.*, se *Listera.*

Spindeldjur, Spindlar, *zool.*, en klass leddjur, *Arachnoi'dea.*

Spindelört, *bot.*, se *Thesium.*

Spine'll, *miner.*, ett av magnesia och aluminium bestående mineral, varav många varieteter givas. Den ädla spinellen, som fås från vissa delar av Asien, Australien och Europa, har rubinröd färg och skattas högt som ädelsten. — **Spinella'n,** en svartbrun stenart, besläktad med lazursten. — **Spinelli'n** = *Titanit* (se d. o.).

Spine'tt (*ital. spinetta,* av *lat. spi'na,* tagg), *tonk.*, ett slags *klavecin* (se d. o.).

Spi'nifex, *bot.*, flygsandsbindande grässläkte i Australien och Asien.

Spi'nnaker, *sjöv.*, å en sportsegelbåt brukat stort, trekantigt reservsegel.

Spinnegods, *sjöv.*, gammalt tågvirke, som användes till spånad.

Spino'sulus, *bot.*, småtornig. — **Spino'sus,** *bot.*, tornig. — **Spinulo'sum,** *bot.*, med små tornar.

Spinozi'sm, det av den holländske filosofen juden *Spino'za* (d. 1677) uppställda filosofiska systemet, särskilt den däri ingående pantheistiska läran, att Gud och världen äro ett. — **Spinozi'st,** anhängare av spinozismen.

Spinteroskop (*l.* -skåp, av *gr. spinthe'r,* gnista, och *skope'in,* se), *fys.*, instrument för observation av *scintillationer* (se d. o.).

Spintise'ra (*ty. spintisieren*), fundera, grubbla.

Spio'n (*ital. spione, fr. espion, eng. spy*), spejare, fientlig kunskapare. — **Spione'ra,** kunskapa, utspeja. — **Spionage** (*l.* -na'sj) l. **Spioneri'** (*fr. espionnage*), utspejande, kunskapande.

Spir., *med.*, på recept förk. för *Spiritus* (se d. o.).

Spira, *bot.*, se *Pedicularis.*

Spira, *skogsh.*, rundhult av gran, 6 tum i topp, 15 tum på mitten, 36—80 fot långt. Användes till master, ställningsvirke m. m.

Spira'bel, *lat.* (av *spira're,* andas), som kan inandas. — **Spirabilite't,** egenskapen att kunna inandas.

Spira'culum, *pl.* **Spira'cula** (av *lat. spira're,* andas), *zool.*, andhål (hos insekter).

Spiræ'a, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Rosa'ceæ,* underfam. *Sentico'seæ.* En mångfald arter av detta tämligen storväxta släkte av buskar och ettåriga halvbuskar äro praktfulla prydnadsväxter. — **S. aru'ncus** (mell. och s. Europa) och **S. astilboi'des** (Amerika), ha ormbunkslika blad och stora, vita blomspiror (syn. *Aru'ncus silve'stris* och *A. astilboi'des*).— **S. chamædryfo'lia,** kvastspirea, odlad buske med vita blommor i kvast. — **S. filipe'ndula,** syn. *Filipendula hexapetala* (se d. o.). — **S. loba'ta** (n. Amerika) och **S. palma'ta** (Japan), ha rödaktiga blommor. — **S. salicifo'lia,** häckspirea, odlad buske med röda blommor i tät klase. — **S. ulma'ria** (syn. *Filipendula ulmaria*), älggräs, allmän, starkt luktande halvbuske, av vilken några varieteter odlas.

Spiræ'a-essens, framställes av den hos oss vilt växande arten *S. ulma'ria.*

Spira'l (av *lat. spi'ra,* kringla, ring), skruv- l. snäckformigt vriden; kroklinje, som vindar sig i ett oändligt antal gånger kring en fast punkt; skruv- l. snäcklinje. — **Spiralfjäder,** spiralformig urfjäder. — **Spiralnebulosa,** *astr.*, spiralformig töckenstjärna. Jfr *Nebulosa.*

Spira'lis, *bot.*, spiralformig.

Spira'nter (av *lat. spira're,* andas), se *Frikativor.*

Spira'to, *ital.*, *handelst.*, förliden månad l. förlidet år.

Spire'aolja, *med.*, en eterisk olja med stark halt av metylsalicylat i blommorna av släktet *Spiræa* (se d. o.).

Spiri'dion, mansnamn (av *gr. spei'rein,* så), såningsman.

Spi'rifersandsten, *geol.*, devonisk bergart, innehållande det fossila brachiopodsläktet *Spirifer.*

Spirilla'ceæ, Spiri'ller, Spiri'llum, se *Bakterier.*

Spiriti'sm, Spiriti'st, Spiriti'stisk, se under *Spiritus.*

Spirito'so, se *Spirituoso.*

Spiritua'ler, Spirituali'sm, Spiritue'll, Spirituo'sa m. fl., se under *Spiritus.*

Spirituo'so l. **Spirito'so,** *ital.*, *tonk.*, själfullt, eldigt, livligt.

Spi'ritus, *lat.*, ande, kraft; *farm.*, sprit (se d. o.); *språkv.*, h-ljudet i grekiskan (se *Spiritus asper* och *S. lenis*). — **S. anima'les,** livsandarna. — **S. a'sper,** skarpt h-ljud i grekiskan. — **S. familia'ris,** skyddsande, tjänstvillig ande; hustomte. — **S. le'nis,** lent h-ljud i grekiskan. — **S. re'ctor,** den livgivande anden l. kraften, själen i ett företag. — **S. sa'nctus,** den Heliga ande. — **Spiriti'sm,** tron att de avlidnas andar kunna genom *medier* (se *Medium*) uppenbara sig för l. meddela sig med människor. Kallas i England *spiritualism.* — **Spiriti'st,** anhängare av spiritismen. — **Spiriti'stisk,** som angår spiritismen. — **Spiritua'ler,** eg. de andliga; franciskanordens strängare parti; även namn på de panteistisk-antinomistiska *libertinerna* (se d. o.). — **Spirituali'sm,** *fil.*, idealism.)(M a t e r i a l i s m; även åsikten att människosjälen är ett absolut andligt, immateriellt och av kroppen fullständigt oberoende väsen. Jfr *Spiritism* (här ovan). **Spirituali'st,** anhängare av spiritualismen. — **Spiritualite't,** kvickhet och sinnrikhet i förening. — **Spiritue'll,** på samma gång kvick och sinnrik. — **Spirituo'sa,** berusande, alkoholhaltiga drycker, rusdryc-

ker. — **Spirituö's**, som innehåller mycket sprit, spritstark, spirithaltig.

Spi'ritus æthe'reus, *farm.*, Hoffmanns droppar. — **S. ammoniaca'tus anisa'tus**, en lösning av anisolja i koncentrerad sprit, försatt med ammoniak. Nyttjas vid bröståkommor. — **S. camphora'tus**, kamfersprit, en lösning av kamfer i utspädd sprit. — **S. cochlea'riæ**, skedörtsprit, beredes av färsk, skuren skedört och franskt brännvin. Användes på blödande tandkött. — **S. concentrati'ssimus**, vinalkohol, fullt vattenfri sprit. — **S. concentra'tus**, koncentrerad sprit. — **S. cornus cervi rectifica'tus**, hjorthornssprit. — **S. c. c. succina'tus**, Prinsens droppar. — **S. cru'dus**, råsprit. — **S. dilu'tus**, utspädd sprit. — **S. formica'rum**, myrsprit, sprit och myrsyra, till hudretande ingnidning. — **S. fuma'lis**, röksprit; avger vid antändning välluktande ångor (bensoe, virak, myrra o. s. v.). — **S. fu'mans**, tennklorid. — **S. lava'ndulæ**, lavendelsprit, beredes av lavendel och utspädd sprit. — **S. meli'ssæ**, melissprit. — **S. me'nthæ piperi'tæ**, pepparmyntsdroppar. — **S. mindere'ri**, ammoniumlösning. — **S. muria'ties æthe'rus**, utspädd kloreter. — **S. my'rciæ a'cris**, boyrom. — **S. ni'tri**, salpetersyra. — **S. n. du'lcis** = *Æther nitrosus spirituosus* (se d. o.). — **S. odora'tus**, eau de Cologne. — **S. ordina'rius**, brännvin. — **S. ory'zæ**, arrak. — **S. pyroligno'sus** l. **pyroxy'licus**, träsprit. — **S. sa'cchari**, rom. — **S. rosmari'ni**, rosmarinsprit, beredes av rosmarinblad och utspädd sprit. — **S. r. compo'situs**, sammansatt rosmarinsprit, beredes av rölleketoppar, timjan, rosmarinblad och utspädd sprit. Brukas på lindrigare kontusioner. — **S. sa'lis**, saltsyra. — **S. sapona'tus**, såpsprit. — **S. s. cum ca'mphora**, såpsprit med kamfer. — **S. sapo'nis kalini**, kalitvålsprit. — **S. sina'pis**, senapssprit, beredes av senapsolja och stark sprit. Begagnas i st. f. senapsdeg samt i blandning med kamfersprit och rosmarinsprit vid reumatiska åkommor. — **S. sulfu'rico æthe'rus**, Hoffmanns droppar. — **S. te'nuis** l. **S. frume'nti**, brännvin. — **S. terebinthina'tus** terpentinolja. — **S. vi'ni** vinsprit. — **S. v. absolu'tus** = *Spiritus concentratissimus* (se ovan). — **S. v. ga'llicus**, franskt brännvin, konjak. — **S. vitrio'li**, utspädd svavelsyra.

Spirituö's, se under *Spiritus*.

Spirkål, *trädg.*, vårskott av övervintrade kålstockar.

Spirochæ'te (av *gr. spe'ira*, vindling, och *cha'ite*, hår), trådformiga, kring längdaxeln spiralvridna mikroorganismer.

Spirochæ'te pa'llidus, *med.*, syfilisbakterien.

Spirochæto'ser, *med.*, sjukdomar av spirocheter.

Spirochæto'sis iktero'hæmora'gica, se *Weilska sjukdomen.*

Spirode'la, *bot.*, strandmat, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Lemna'ceæ.*

Spirome'ter (av *lat. spira're*, andas, och *gr. me'tron*, mått), andedräktsmätare, apparat för att mäta mängden av in- och utandad luft. — **Spirometri'**, andedräktsmätning.

Spirone'ma, Spiroso'ma, se *Spirochæte.*

Spirosa'l, *farm.*, salicylsyremonoglykolester, användes till ingnidning mot reumatism.

Spis, *boktr.*, avtryck av uppskjutande utslutning i en text.

Spiskummin, se *Cuminum.*

Spjutand, *zool.*, dets. som stjärtand.

Spjutmålla, *bot.*, se *Atriplex.*

Spjutrockor, *zool.*, en ordning rockor. En art, *Try'gon pastine'ca*, stundom i Kattegatt.

Spjutsporre, *bot.*, se *Linaria.*

Spjälkning l. **Spaltning**, *kem.*, uppdelning av sammansatta ämnen i enklare.

Splanchnemfra'xis, *gr.* (av *spla'nchnon*, inälvor, och *e'mfraxis*, kärlförstoppning), *med.*, förstoppning i inälvorna. — **Splanchneury'sma**, sjuklig utvidgning av inälvorna. — **Spla'nchnica**, *pl.*, läkemedel mot sjukdomar i inälvorna. — **Spla'nchnisk**, vidkommande inälvorna. — **Splanchnoftha'rsis** l. **Splanchno'fthora**, röta i inälvorna. — **Splanchnolithi'asis**, stenbildning i inälvorna. — **Splanchnologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om inälvorna. — **Splanchno'lysis**, förslappning i inälvorna. — **Splanchnopati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), inälvslidande. — **Splanchnopa'tisk**, som har avseende på inälvslidande. — **Splanchnopto'sis**, bukvävens slapphet vid hängbuk. — **Splanchnoskopi'** (av *gr. skope'in*, se), undersökning av inälvorna. — **Splanchnotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), dissektion av inälvorna.

Spleen, *eng.* (*l.* splin; av *gr.* och *lat. splen*, mjälte), mjältsjuka, svårmod, *hypokondri* (se d. o.).

Splen, *lat.*, *anat.*, mjälten.

Splenalgi' (av *gr. splen*, mjälte, och *a'lgos*, smärta), *med.*, mjältlidande. — **Splena'lgisk**, mjältsjuk. — **Splenelko'sis**, bulnad i mjälten. — **Splenemfra'xis** (av *gr. e'mfraxis*, kärlförstoppning), mjältförstoppning. — **Splene'tica** l. **Sple'nica**, *pl.*, läkemedel för mjältsjukdomar. — **Splene'tiker**, mjältsjuk person. — **Splene'tisk**, vresig, tungsint, svårmodig. — **Spleni'kterus**, av mjältlidande framkallad gulsot. — **Spleni'tis**, mjältinflammation. — **Splenoce'le**, mjältbråck. — **Splenocy'ter**, enkärnika blodkroppar. — **Splenografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över mjältens sjukdomar. — **Splenologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om mjälten. — **Splenomegali'**, mjältförstoring. — **Splenomegali'a tro'pica**, kala-azar, en infektionssjukdom i Kina, Indien och flerstädes. — **Spleno'ncus**, mjältsvulst. — **Splenopto's**, vandrande mjälte. — **Splenorragi'** (av *gr.*

re'in, flyta), blodflöde från mjälten. — **Splenotomi'** (av *gr. te'mnein,* skära), dissektion av mjälten.

Sple'ndens, *bot.,* glänsande.

Sple'ndet post nu'bila Phoebus (*l.* - fe'bus), *lat. ordspr.,* efter regn kommer solsken.

Splendi'd (*lat. sple'ndidus*), lysande, präktig. — **S. isolation,** *eng.* (*l.* sple'ndidd ajsålä'sjön), "ärofull avskildhet", slagord för Storbritanniens ställning utanför kontinentens storpolitik under slutet av 1800-t. — **Splendö'r** (*fr. splendeur* [*l.* splangdö'r], av *lat. sple'ndor,* glans), glans, prakt, härlighet.

Splene'tiker, Spleni'tis, Splenografi', Splenologi' m. fl., se under *Splenalgi.*

Sple'nicus, *med.,* som rör mjälten. — **Splenisation,** lungförändring, varvid lungan blir lufttom och mjuk som mjälten. — **Spleni't,** mjältinflammation.

Sple'nium, *med.,* kompress.

Splin, svensk form för *spleen* (se d. o.).

Splint, kärnved, vitved.

Splits, *sjöv.,* hopfogning av tvenne tåg utan knut genom sammanflätning av ändarna. — **Splitsa,** hopfoga tåg med splits. — **Splitshorn,** pryl, som användes vid splitsning.

Splitved, se *Firewood.*

Spo'dium, *lat.,* bensvärta.

Spodo'chroa, *bot.,* askfärgad.

Spodoge'n, *med.,* säges en partikel vara, om den införd i kroppen åstadkommer retning och inkapsling.

Spodume'n (av *gr. spodo's,* aska), dets. som *Trifan* (se d. o.).

Spoils system, *eng.* (*l.* spåjls si'stöm), spoilsystemet kallas i Förenta staterna det system, som vid politiska val, spec. presidentvalet, skänker det segrande partiet såsom byte (*spoils*) alla de ämbetsplatser, som det genom sin nytillträdda maktställning kan taga för sig.

Spo'lia, *lat., pl.,* rov, byten; krigsbyte, bestående av vapen och rustningar. — **S. opi'ma,** eg. fett byte; från en fientlig fältherre tagen vapenrustning. — **Spolia'rium,** det ställe, dit de fallna gladiatorernas kroppar släpades från arenan och där man avtog dem kläderna; *fig.,* rövarkula, mördarhåla. — **Spolie'ra** (*lat. spolia're*), plundra, roffa, förstöra. — **Spoliatio'n** l. **Spolie'ring,** plundring, rofferi.

Spolmask, *zool.,* se *Ascaris.*

Spondé (*gr. sponde'ios*), *metr.,* versfot, som består av två långa stavelser (— —).

Spo'ndias, *bot.,* trädsläkte av fam. *Anacardia'ceæ* i tropikerna. — **S. du'lcis, S. purpu'rea** m. fl. odlas ofta i tropikerna för de välsmakande frukterna, m o m b i n - p l o m m o n. De lämna även a m r a t r ä och a m r a h a r t s.

Spondylalgi', Spondyli'tis, Spondylozo'er m. fl., se under följ. ord.

Spo'ndylus, *lat.* (*gr. spo'ndylos*), *anat.,* ryggkota. — **Spondylalgi'** (av *gr. a'lgos,* smärta), smärta i ryggraden. — **Spondylarthri't,** inflammation i ryggradens ledgångar. — **Spondylarthri'tis defo'rmans,** dylik med formförändringar hos kotorna. — **Spondylarthro'cace,** med varbildning förenad inflammation i ryggraden. — **Spondylexarthro'sis,** vrickning av ryggraden. — **Spondy'lisk,** som angår ryggraden. — **Spondyli'ter** (av *gr. li'thos,* sten), *pl., paleont.,* ett slags förstenade musslor. — **Spondyli'tis,** se *Pottska sjukan.* — **Spondyli'tis deforma'ns,** dets. som *Spondylarthritis deformans.* — **Spondylolisthe'sis** l. **Spondyloly'sis,** förskjutning av ryggraden. — **Spondylomyeli'tis,** inflammation i ryggrad och benmärg. — **Spondylopati'** (av *gr. pa'thos,* lidande), ryggradslidande. — **Spondylopa'tisk,** person, som lider av denna sjukdom. — **Spondylopto'sis,** dets som *Spondylolisthesis.* — **Spondylozo'er,** *pl., zool.,* virveldjur.

Sponga'da, *kokk.,* ett slags italiensk vattenglass med frukter och grädde.

Spo'ngia, *lat., zool.,* badsvamp, ett till havssvamparna hörande släkte. — **S. cera'ta,** *farm.,* vaxsvamp, de finaste delarna av *Spongia marina* (se d. o.). Brukas till utvidgning av sårkanaler o. s. v. — **S. mari'na,** bad- l. tvättsvamp. — **Spongia'ria,** svampdjur. — **Spongi'n,** *kem.,* en albuminoid. — **Spongiobla'ster,** neurogliacellernas ursprungsceller; stora nervceller i näthinnan. — **Spongioblasto'm,** svulst av spongioblaster. — **Spongioli'ter** (av *gr. li'thos,* sten), *pl., paleont.,* förstenade svampkoraller. — **Spongiopili'n** (av *lat. pi'lus,* hår), en sammansättning av svamp och ull, som brukas till att stoppa mindre blodflöden. — **Spongio'sa,** den porösa delen av ben. — **Spongio'sus,** *bot.,* svampig. — **Spongiö's,** svampig, svampaktig. — **Spongozo'er,** *pl., zool.,* svamppolyper.

Spo'nsa, *lat.,* brud. — **S. De'i,** Guds brud, benämning på vissa framställningar (Mariabilder) av den heliga Jungfrun. — **Sponsa'lia** l. **Sponsa'lier,** *pl.,* trolovningsfest. — **Sponsalia clandesti'na,** hemlig trolovning. — **S. pu'blica,** öppen trolovning. — **Sponsio'n** (*lat. spo'nsio*), formligt, högtidligt löfte; borgen. — **Spo'nsor,** *jur.,* löftesman; fadder, dopvittne. — **Spo'nsus,** brudgum.

Spont, se *Spånt.*

Sponta'n, Spontaneite't, se under följ. ord.

Spo'nte l. **Su'a sponte,** *lat.,* frivilligt, av egen drift, plötslig och oöverlagd. — **Sponta'n,** frivillig; självvillig, otvungen; självverksam. — **Spontaneite't** l. **Spontanite't,** självvillighet, självverksamhet, självbestämmelse; förmågan att verka av egen, inre kraft. — **Spontan variatio'n,** se *Mutationsteori.*

Sponto'n (*fr. esponton*), *krigsk.,* handpik.

Spor, *pl.* Spo'rer (av *gr. spora'*, säd), *bot.*, groddkorn, kallas de organ l. förökningsceller hos kryptogamerna, som motsvara fanerogamernas frön, men ej hava något växtämne. — **Sporväxter**, kryptogamer (se d. o.). — **Spora'ngier**, *pl.*, sporgömmen.

Spora'der (*gr. spora'des*), *pl.*, kringspridda öar; särskilt namn på en ögrupp i grekiska arkipelagen. — **Spora'disk** (av *gr. sporadiko's*, spridd), spridd, som uppträder då och då, än här, än där. — **Sporadiska sjukdomar**, sjukdomar, som angripa blott enskilda personer, som förekomma blott i enstaka fall.

Spora'ngier, se under *Spor.*

Spo'rco, förk. **Spco**, *ital.*, *handelst.*, varors vikt med fastage l. omslag (emballage). — **Sporcovikt** = *Bruttovikt* (se d. o.).

Spo'rer, se *Spor.*

Spores raffel, *judiska* l. *rotvälska*, kontanta penningar, klingande mynt.

Sporkapsel l. **Sporhus**, *bot.*, sporgömmet, "frukten", hos mossorna.

Sporoca'rpium (av *gr. spora'*, spor, och *karpo's*, frukt), **Sporoka'rp**, *bot.*, sporfrukt, samling sori, inneslutna i ombildade bladdelar hos marsiliaceerna. — **Sporofy'll** (av *gr. fy'llon*, blad), *bot.*, sporbärande blad hos ormbunksväxter. — **Sporofy't** (av *gr. fyto'n*, växt), *bot.*, den sporbärande generationen hos mossor och ormbunkar. — **Sporoge'n** (av *gr. ge'nein*, alstra), *bot.*, sporalstrande. — **Sporogo'n**, *bot.*, sporkapsel (se d. o.). — **Sporo'phyta**, *bot.*, sporväxter. — **Sporozo'a**, *zool.*, en klass parasitiska urdjur. — **Sporozoi'ter**, *zool.*, ett slags sporer hos *sporozoa.* — **Sporulatio'n**, sporbildning.

Sporren, G y l l e n e, påvlig orden.

Sport, *eng.*, lek, nöje, idrott, kroppsövningar i fria luften, såsom jakt, ritt, kapplänning, bollspel o. s. v. — **Sportsman**, idrottsman, person, som med iver ägnar sig åt sport.

Spo'rtel, *pl.* **Spo'rtler** (av *lat. spo'rtula*, eg. liten korg, i vilken man under romerska republiken skickade en person mat till skänks; gåva), laglig biförtjänst, biinkomst; avgifter, som erläggas till vissa ämbetsmän för av dem verkställda förrättningar för enskilda personers räkning.

Sports, *eng.* (*l.* spåts), *biol.*, djur- l. växtindivid, som i hög grad avvika från den vanliga arttypen på grund av språngartad variation.

Sportsman, se under *Sport.*

Spo'rtula, *lat.*, se *Sportel.*

Sporväxter, se under *Spor.*

Spottkroppar, *med.*, vandringsceller i saliv. — **Spottsten**, konkrement i salivgångar och -körtlar.

S. P. Q. R., förk. för *lat. Sena'tus populu'sque roma'nus*, romerska senaten och folket.

Spraklägg, fornnordiskt mansnamn, den lättfotade.

Spray, *eng.* (*l.* sprä), **Sprayapparat**, pulverasitör (se d. o.).

Spreke'lia, *bot.*, jakobslilja, i kruka odlat släkte av fam. *Amaryllida'ceæ.*

Spreustein = *Natrolit* (se d. o.).

Spri l. **Sprit**, *sjöv.*, till utbredande av segel avsedd stång. — **Sprisegel**, segel med spri.

Spridningsenhet, *bot.*, varje från en växt avskild del, som tjänar till artens fortplantning.

Spring, *sjöv.*, tvärförtöjning.

Springar, *no.*, springdanser, en art norska folkdanser. Jfr *Slaat.*

Springbock, *zool.*, se *Antidorcas.*

Springflod, se *Springtide.*

Springgurka, *bot.*, se *Ecballium.*

Springkorn, *bot.*, se *Impatiens.*

Springkälla, *geol.*, källa, vars vatten utströmmar till större l. mindre höjd över markytan.

Spri'ngtide, *eng.* (*l.* -täjd), *sjöv.*, springtid, springflod, inträffar vid ny- l. fullmåne, då vattnet står högst och strömmen är starkast.)(N e a p t i d e.

Spri'nkler (*eng. sprinkle*, stånka), anläggning för eldsläckning i byggnader, bestående av ett rörnät under taket, försett med öppningar, i vilka s. k. sprinklerhuvud äro insatta.

Sprinter, *eng.* (*l.* spri'ntör, av *sprint*, rusa), *sportt.*, kortdistanslöpare.

Sprisegel, *sjöv.*, se *Spri.*

Sprit (*lat. spiritus*, *fr. esprit*), *kem.*, en av alkohol och vatten bestående blandning, vars alkoholhalt är 70—94 volymprocent; benämning på vissa flyktiga vätskor, som ej innehålla alkohol. — **Sprithaltig eter**, se *Æther sprirituosus.* — **Spritprovare**, se *Alkoholometer.*

Sprit, **Spritsegel**, *sjöv.* = *Spri*, *Sprisegel* (se d. o.).

Spritputs, *byggn.*, ett å en väggyta anbringat påslag av kalkbruk, utblandat med jämngrovt grus.

Sprits (*ty. Spritze*), påse av tyg med metallpip av växlande form, för utbakning av kakor, garneringar m. m.

Spritskoppar, *metall.*, små kopparkorn, som kringslungas, då vid raffinering svavelsyrlighet bortgår ur smält koppar. — **Spritsning**, kringstänkning av silverkorn vid syrets avgång ur avsvalnande smält silver.

Sprotte, *ty.* (*l.* sjprå'tte), vassbuk, skarpsill.

Spruce, *eng.* (*l.* sprus), handelsnamn på amerikansk gran. — **Spruce-beer** (*l.* -bir), tallstruntöl.

Spru'del, *ty.*, springkälla, varm källa. — **Sprudelsten**, *miner.*, ett slags av kolsyrad kalk och järnoxidul bestående sten, som bildas i varma källor. — **Spru'deln**, sprudla, välla, spruta fram; koka, sjuda; skumma, fradga, pärla.

Sprutgurka, *bot.*, se *Ecballium.*

Språkband, *konsth.*, i medeltida konst bandslingor med till figuren hörande bibelspråk.

Språkbom, *skogsh.*, bom av flathuggna stockar, hopfogade med tvärslåar, "språkar", för timrets ledning i flottled.

Språkfilosofi', vetenskapen om det mänskliga språkets förutsättningar, väsen och liv.

Språkgeografi, vetenskapen om språkens geografiska utbredning.

Språkhistoria, vetenskapen om språkens företeelser i deras historiska sammanhang, särskilt deras uppkomst och utveckling.

Språkljud, varje enskilt ljud, som ingår såsom element i mänskligt språk.

Språkmelodi', den melodi, som framträder i levande tal.

Språkpaleontologi', vetenskapen om urspråket som medel till kunskap om vår äldsta kulturståndpunkt.

Språkpatologi', läran om abnorma företeelser inom språket.

Språkpsykologi', dets. som språkfilosofi.

Språkrensning, utmönstrande av låneord ur ett språk.

Språkrör, talrör. I överförd bemärkelse person, tidning l. d., som framför en annans åsikter.

Språkö, mindre område, vars inbyggare tala ett annat språk än omgivningens.

Språngning, gammal benämning på en art spetsarbete.

Språngsegel, räddningsredskap vid eldsvådor, bestående av ett utspänt segel för mottagande av från större höjd hoppande människor.

Spränggelati'n l. **Spränggummi,** *kem.*, ett sprängämne, som består av med nitrocellulosa gelatinerad glycerin.

Spränggranat, *krigsk.*, brisansgranat för splitterverkan.

Sprängkandidat, även kallad l e r g ö k, kandidat, som framföres vid ett val för att splittra motståndarnas röstning. — **Spränglista,** vallista, som framför en sprängkandidat.

Sprängkol, av kolpulver, dragant och bensoeharts framställda stift, som antända användas till delning av glasskivor o. d.

Sprängolja = *Nitroglycerin* (se d. o.).

Sprängört, *bot.*, se *Cicuta.*

Sprödarv, *bot.*, se *Stellaria.*

Sprödglimmer, *geol.*, en grupp glimmerliknande mineral.

Spröjs (*ty. Spreize,* stötta), det tunna ramverk av trä, sten l. metall, som förenar smårutorna i ett fönster.

Spu'ma, *lat.*, skum. — **Spu'meus,** *bot.*, lik skum. — **Spumo'sus,** *bot.*, skummig. — **Spumö's,** skuggande.

Spunning (av *holl. sponning,* fals, fog), *skeppsb.*, trekantigt urtagen ränna i trä-fartygs stävar och köl för inpassning och fästande av bordläggningsplankorna.

Spunt, Spuntning (*ty. Spund*), *skeppsb.*, skeppsbyggeriets ordformer för *spånt* och *spåntning* (se d. o.).

Spu'rius, *lat.*, utom äktenskapet fött barn. — **Spu'risk,** oäkta, falsk.

Spurt, *eng.* (*l.* spört), *sportt.*, kort, plötslig ökning av farten vid en hastighetstävlan. — **Spurta,** hugga i, företa en spurt. — **Slutspurt,** spurt vid upplopp till målet. Jfr *Finish.*

Spu'ta, Sputatio'n, se under följ. ord.

Spu'tum, *pl.* **Spu'ta,** *lat.*, *med.*, utspottat, stundom upphostat sekret. — **S. co'ctum,** tunnflytande, slemmig upphostning. — **S. cru'dum,** segt slemmig upphostning. — **S. crue'ntum,** blodspottning. — **S. numula'tum,** bildar myntformiga klumpar. — **S. rubigino'sum,** rostfärgad upphostning vid akut lunginflammation. — **Sputatio'n,** uppspottning.

Spy'dig, bitande, kvick och elak.

Spygatt, *sjöv.*, avloppsrör, som bortleda vatten från däcket.

Spymänniskan (*l.* spi-), *arkeol.*, fossilt fynd av människa vid orten Spy i Belgien (1885).

Spång, *jaktt.*, den längsgående, upphöjda skenan mellan piporna på en dubbelbössa.

Spånt, Spont (*ty. Spund*), längsgående förbindelse mellan bräder l. plank för ernående av större täthet och fasthet.

Spåtistel, *bot.*, se *Carlina.*

Späcksten, Steati't, *miner.*, är en tät talkart, som lätt kan bearbetas.

Spännbuckla, *arkeol.*, stort kupigt smycke från vikingatiden.

Spännkåda, se *Tuggkåda.*

Späns, se *Spens.*

Spärrad stil, *boktr.*, stil, där bokstäverna skiljas genom spatier (se *Spatium*).

Sq., se *Sequ.*

S. q., på recept förk. för *lat. suffi'cens qua'ntitas,* tillräcklig mängd.

sqq., förk. för *lat. seque'ntes,* följande.

Squalus aca'nthias (syn. *Aca'nthias vulga'ris*), *zool.*, pigghaj, nordatlantisk hajart av fam. *Spina'cidæ.*

Squa'ma, *lat.*, fjäll. — **S. fronta'lis,** pannbenet.

Squama'ria, Squamo'sus, *bot.*, fjällklädd, fjällig. — **Squamulo'sus,** småfjällig; fjällande.

Squama'ta, *zool.*, fjällreptilier.

Squamipe'nnes, *zool.*, fjällfeniga fiskar

Square, *eng.* (*l.* skoä'r), fyrkant, kvadrat; öppen, ofta planterad plats i en stad. — **S. mile** (*l.* -majl), engelsk kvadratmil = ungefär 2,5 kvkm.

Squarro'sus, *bot.*, utspärrad.

Squata'rola, *zool.*, se *Kustpiparen.*

Squatter, *pl.* **Squatters,** *eng.* (*l.* skoå'ttör, skoå'ttörs; av *squat,* slå sig ned), i v. delen av Nordamerika nybyggare, vilken,

utan att vara därtill berättigad, slår sig ner på ett stycke jord, särskilt ouppodlad statsegendom; i Australien person, som arrenderar obebyggd statsjord och där idkar fåravel.

Squaw, *pl.* **Squaws**, *eng.* (*l.* skoå', skoå's), försvenskat **Skvav**, gift indiankvinna.

Squire, *eng.* (*l.* skoä'jr; förk. av *esquire*, se d. o.), lantjunkare.

Sr., *kem.*, atomtecken för *Strontium*.

Sr., förk. för *fr. Sieur* (se d. o.).

S:r, förk. för *lat. senior* (se d. o.).

S:r, på recept förk. för *lat. Signe'tur*, bör betecknas (på etiketten).

S. r., förk. för *lat. salva ratificatio'ne*, med förbehåll för stadfästelse; förk. för *lat. sub rubrica*, under rubriken.

S. R., förk. för *lat. Sena'tus Roma'nus*, romerska senaten.

Sravak = *Djaina* (se d. o.).

Sri = *Lakshmi* (se d. o.).

S. R. I., förk. för *lat. Sa'nctum Roma'num Imperi'um*, det heliga romerska riket.

S roma'num, *lat.*, romerskt s; *anat.*, s-tarmen, den S-formiga krökningen av grovtarmen.

S. S., förk. för *lat. Sa'cra scriptu'ra*, den heliga skrift; för *lat. Sua Sa'nctitas*, hans helighet; för *lat. Scripto'res*, författare.

s. s., förk. för *ital. senza sordino* (se d. o.).

SS, se *SA*.

S/S, förk. för *eng. steamship*, ångfartyg.

S. S. N., på recept förk. för *lat. Signe'tur Suo No'mine*, signeras med innehållets namn.

s. st., på recept förk. för *lat. sine stipi'tibus*, utan stjälkar.

s. str., förk. för *lat. se'nsu stri'ctu* (se d. o.).

S. S. U. H., förk. för *Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund*.

s. s. v., förk. för *sydsydväst*.

s. s. ö., förk. för *sydsydöst*.

St. l. S:t, förk. för *sankt* (se d. o.).

st., förk. för *eng. sterling* (se d. o.).

S. T., förk. för *lat. Salvo titulo*, med uteslutande av titeln.

s. t., förk. för *ital. senza tempo* (se d. o.).

Sta, förk. för *ital. Santa*, helig.

Staafflagarna (*l.* stav-), benämning på vissa ändringar av strafflagen, som på initiativ av ministären Staaff företogs 1906. Straffet för deltagande i upplopp sänktes, men höjdes för offentlig uppmaning till brott.

Stab, *ty.*, äldre längdmått, dubbelaln.

Stab, schweizisk benämning på pariseraln. Se *Anne de Paris*.

Stab, *ty.*, *krigsk.*, samtliga de vid en armé anställda personer, som föra befäl över häravdelningarna (till och med regementen och bataljoner) samt deras biträdande personal. Bland högre staber märkes *generalstaben* (se d. o.). — **Stabsadjutant**, vid generalstaben anställd kapten l. löjtnant. — **Stabsofficer**, regementsofficer. — **Stabstrumpetare**, medlem av kavalleriets och artilleriets äldsta trumpetargrad. — **Stabstrupp**, vid stabs- l. högkvarter tjänstgörande trupp.

S. T. A. B., förk. för *Svenska tändsticksaktiebolaget*.

Sta'bat ma'ter l. **Stabat mater doloro'sa**, *lat.*, modern l. den smärtfyllda modern stod (d. v. s. Jesu moder stod vid korset); begynnelseorden till en katolsk kyrkohymn med musik av berömda tonkonstnärer; *konstt.*, en målning, som framställer Jungfru Maria vid Kristi kors.

Stabbfot, underlag för staplarna i en brädgård. — **Stabbläggare**, arbetare, som staplar virket i en brädgård.

Stabbur, *no.*, fatbur. Jfr *Stabur*.

Sta'bel l. **Stabi'l** (*lat. sta'bilis*), stadig, stadigvarande, varaktig, beståndande. — **Stabilie'ra** l. **Stabilite'ra**, befästa, fastställa, stadfästa. — **Stabilisa'tor**, gyroskop l. annan anordning för att göra en kropps jämviktsläge mera stabilt. — **Stabilise'ra**, stadga, säkra, befästa. — **Stabilite't**, stadighet, varaktighet, bestånd.

Stabili't, elektriskt isoleringsmedel, som innehåller asbest.

Sta'bsadjutant, Stabsofficer m. fl., se under *Stab*.

Stabur (förk. av *stolpabur*), *nord. fornk.*, en på stolpar uppförd mindre träbyggning, där livsförnödenheter förvarades.

Stacc., förk. för *staccato*.

Stacca'to, *ital.*, l. **Stacka'to**, *tonk.*, avstött, med stötningar (betecknar, att tonerna skola höras var för sig och ej glida över i varandra). — **Stackate'ra**, utföra i staccato.

Stachy'deæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Labia'tæ*.

Stachyoi'deæ, *bot.*, underavdelning av fam. *Labia'tæ*.

Stachyota'xus, *paleont.*, ett barrträdssläkte i Skånes rätiska avdelningar.

Stachys, *bot.*, syska, växtsläkte av fam. *Labia'tæ*. — **S. arve'nsis**, åkersyska. — **S. lana'ta**, odlad prydnadsväxt från s.ö. Europa. — **S. officina'lis**, humlesuga. — **S. palu'stris**, knölsyska. — **S. silva'ticus**, stinksyska. — **S. tuberi'fera**, från Kina, odlas för sina ätliga rotknölar. — **S. Siebo'ldii** l. **tubi'fera**, odlas allmänt i Japan och på senare tid även i Sverige för sina ätliga rötter, korogi (chorogi), ”kinesiska jordärtskockor”.

Stacka'to, se *Staccato*.

Stackes operation, *med.*, radikaloperation av mellanörat.

Stadens stenar, *jur.*, att bära ”stadens stenar” var ett gammalt skamstraff för ogift kvinna, som lägrats av gift man.

Stadion (*lat. sta'dium*), ett antikt längdmått (det romerska motsvarade 185 m., det grekiska 164 m., det romersk-grekiska 178 m.); senare kapplöpningsbana. Atens an-

tika stadion rekonstruerades för de första moderna olympiska spelen 1896. Se även *Dromos.*

Sta'dium, *lat., sv. pl.* **Sta'dier,** se föreg. ord; numera utvecklingsskede, tidsavsnitt under förloppet av en händelse l. under ett tillstånd; en saks ställning. — **S. increme'nti,** *med.,* feberns tillväxtperiod.

Stafe'tt (*ital. estaffette*), kurir, ilbud; *sportt.,* trärulle, som brukas vid stafettlöpning. — **Stafettlöpning,** *sportt.,* hastighetslöpning i lag, varvid de olika löparna avlösa varandra. De medföra en stafett från start till mål. Denna växlas mellan löparna vid avlösningsställena. *Budkavlelöpning* är stafettlöpning på längre distanser. — **Stafettväxling,** se *Stafettlöpning.*

Staffage, *fr.* (*l.* -a'sj), *konstt.,* ensamma figurer l. grupper av människor och djur, som skänka liv åt landskaps- l. arkitekturtavlor; *handelst.,* fat, kistor o. s. v. för torra varor.

Staffan, se *Stefan.* — **Staffansskede** (av *fornsv. skedh,* kapplöpning), kappridning Stefanus' dag (annandag jul). Ett utbrett folkbruk.

Staffansfrö, *farm., Se'mina staphisa'griæ,* fås av den i s. Europa växande *Delphi'nium staphisa'gria,* tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ.* Brukas att fördriva parasiter.

Staffelgiebel, *ty.* (*l.* -gi'bel), trappgavel (se d. o.).

Staffeltariff (av *ty. Staffel,* avsats), tariff (se d. o.), varvid för en viss efterföljande väglängd beräknas lägre avgift än för en viss föregående sådan; zontariff.

Staffe'tt, se *Stafett.*

Staffli' (*ty. Staffelei, fr. chevalet*), *målark.,* målarställ, ställning av trä, varpå målaren anbringar sin tavla under utförandet. — **Stafflibilder,** på staffli utförda mindre målningar.)(V ä g g m å l n i n g a r.

Stafisagri'n, *farm.,* se *Delphinium.*

Stafyloko'cker (av *gr. stafyle',* druva), *pl., bot.,* hopar av sinsemellan förenade *mikrokocker* (se d. o.). — **Stafylo'm,** *med.,* druvsvulst, en utväxt på ögats hornhinna; även utbuktning, förtunning och vissa andra sjukliga förändringar av hornhinnan. — **Stafylomatö's,** behäftad med stafylom. — **Stafylo'ncus,** tungspenens uppsvullnande. — **Stafylorafi'** l. **Stafyloplasti'k,** operation, vidtagen för att bota klyvning av gommen. — **Stafyloto'm** (av *gr. te'mnein,* skära), instrument, varmed insnitt i tungspenen och gomseglet göras. — **Stafylotomi',** tungspensoperation.

Stag, *sjöv.,* tåg, som framifrån stötta stänger och master. — **Staga,** medelst stag stötta stänger och master. — **Stagfrek** l. **Stagsegel,** ett på stag löpande, trekantigt segel. — **Staglik,** det "lik" på ett stagsegel, som sitter närmast staget. — **Stagvis,** i samma riktning l. vinkel som stagen. — **Stagvända,** vända genom vind.

Stagapa, *sjöv.,* se *Apa.*

Stage-coach, *eng.* (*l.* städj-kåtj), postvagn, omnibus.

Stagg, *bot.,* se *Nardus.*

Stagiri't, inv. i den macedoniska staden *Stagira,* där den grekiske filosofen Aristoteles föddes; särskilt benämning på den sistnämnde, ävensom på anhängare av hans lära.

Staglik, *sjöv.,* se under *Stag.*

Stagna'lis, *bot.,* i pölar. — **Stagni'na,** *bot.,* på sumpiga ställen.

Stagnatio'n, Stagne'ra, se under följ. ord.

Sta'gnum, *lat.,* stillastående vatten, som ej har något avlopp. — **Stagna'nt,** stillastående. — **Stagnatio'n,** stillastående, stockning; *med.,* blodstockning. — **Stagne'ra,** stå stilla, vara stillastående.

Stagsegel, Stagvända, se under *Stag.*

Stake, *eng.* (*l.* stäk), *spelt.* och *sportt.,* insats, vadsumma.

Stake't (*ty. Staket*), omhägnad i form av spjälverk.

Stalagmi'ter (av *gr. stala'gma,* droppe), *pl., geol.,* i kalkstensgrottor förekommande droppsten, som uppstiger från golvet i form av pelare l. kullar.

Stalagmome'ter (av *gr. stala'gma,* droppe, och *metre'in,* mått), *fys.,* apparat för droppräkning vid bestämmande av vätskors ytspänning.

Stalakti'ter (av *gr. stala'zein,* droppa), *pl., geol.,* i kalkstensgrottor förekommande droppsten, som nedhänger från taket i form av istappar. — **Stalaktitvalv,** *byggn.,* droppstensvalv, en för den moriska stilen egendomlig valvform, som gör intryck av taket i en droppstensgrotta. — **Stalakti'tisk,** droppstenslik, tappformig.

Stall, *tonk.,* list, som uppbär strängarna i ett piano; trästycke, över vilket strängarna på ett stråkinstrument äro spända.

Stallare, medeltida hirdämbetsman, som förestod konungens stall.

Stallört, *bot.,* se *Ononis.*

Sta'ltisk (*gr. staltiko's,* av *ste'llein,* sammandraga), sammandragande, hämmande. — **Sta'ltica,** *pl., med.,* sammandragande medel.

Stambu'l, se *Istambul.* — **Stambul-efe'ndiba'schi,** i Konstantinopel högste domaren i civila och kriminella mål.

Sta'men, *pl.* **Sta'mina,** *lat., bot.,* ståndare (i blommor); *fig.,* benämning på de minsta l. elementära delarna av en kropp.

Stamino'dier, *bot.,* sterila, förkrympta ståndare, ofta bladlikt utvecklade.

Stamkryptogamer, *bot.,* ormbunkar och mossor.

Stampa, *sjöv.,* se *Stampning.*

Stampasfalt, *tekn.,* gatubeläggning med asfalt i större städer.

Stamp-act, *eng.* (*l.* stämp-äkt), stämpelförordning.

Stamping-out, *eng.* (*l.* stä'mping aot), utstampning, metod att bekämpa kreaturssmitta genom att på statens bekostnad nedslakta angripna kreatursbesättningar för att med ens tillintetgöra smittämnet.

Stampning, *sjöv.*, förskeppets rörelser upp och ned i sjöarna kring en tvärskepps belägen axel.

Stampning, *textil.*, se *Valkning.*

Stamsillen, *zool.*, se *Majfisken.*

Stamsuccule'nter, Chyloka'uler l. **Nopa'lväxter,** *bot.*, växter som älska torra lokaler och ha ofullständigt utvecklade blad, t. ex. de flesta kaktusväxter. En svensk stamsucculent är *Salico'rnia.*

Stamtavla, släktförteckning. — **Stamträd,** släktförteckning, uppsatt i form av ett träd.

Standa'r (*fr. étentard, eng. standard, mlat. standa'rdus,* av *lat. exte'ndere,* utbreda), *krigsk.*, ryttarfana; liten fana; på tvärstång hängande fana.

Standard, *eng.*, genom lag bestämt mått, normalmått; *handelst.*, rymdmått för timmer; laglig myntfot; laglig, normal; mönstergill, förträfflig. — **Standard-a'lphabet,** namn på ett av den tyske språkforskaren *Le'psius* utarbetat *missionsalfabet* (se d. o.). — **Standardantitoxi'n, Standardserum, Standardtoxi'n,** *med.*, motgift med synnerligen noga prövad styrkegrad. De tjäna som jämförelse vid prövandet av nya liknande medel. — **Standardguld,** normalguld, myntguld, 22 karats guld. — **Standard of life** (*l.* - åvv lajf), livsmåttstock, måttstock för vad som fordras för livsuppehållet. — **Standard work** (*l.* - oö'rk), mönstergillt verk, arbete av bestående värde. — **Imperial standard** (*l.* impi'riöl -), eg. kejserlig l. riksstandard; Englands lagliga normalmått. — **Standardise'ra, Standardisering,** genomförande av enhetlighet vid framställandet av tekniska och industriella alster.

Sta'ndert, *sjöv.*, trekantig flagg i allm.; av eskaderchef förd tvåtungad flagg. — **Standertman,** officer, som har rätt att föra tvåtungad flagg.

Stanho'pea, *bot.*, tropiskt amerikanskt släkte av epifytiska orkidéer, allmänt odlat i växthus.

Sta'nhope-press (*l.* -håp-), *boktr.*, en av engelsmannen lord *Stanhope* på 1820-t. uppfunnen tryckpress.

Stanislaus, slaviskt mansnamn (*po. Stanisław,* av *stan,* stånd, stat, och *sława,* rykte, heder), statens ära. Buret av Polens skyddshelgon samt polska konungar. Motsvarar kvinnonamnet **Stanislawa.** — **Stanislausorden,** rysk orden.

Stani'tsa l. **Stani'za,** *ry.*, kosackby, kosackkoloni.

Stanna't (av *lat. sta'nnum,* tenn), *kem.*, tennsalt, fås då tennoxid löses i alkalier. Kalium- och natriumstannat brukas till betning av färggods.

Sta'nniföreningar, *kem.*, tennföreningar.

Stanni'n l. **Stanni't,** *miner.*, tennkis, en malm, innehållande tenn, koppar, järn och svavel.

Stanning, *skeppsb.*, däckplankornas avslutning mot innersta vaterbordsplankan å trädäck.

Stannio'l (av *lat. sta'nnum,* tenn), tennfolium, bladtenn, i tunna skivor utvalsat tenn, som brukas till snus- och tobakskarduser o. s. v.

Sta'nnoföreningar, *kem.*, tennföreningar.

Stannotypi', *fotogr.*, ett fotografiskt reproduktionsförfarande, varvid tryckformen utgöres av en med stanniol överdragen gelatinrelief.

Sta'nnum, *lat.*, tenn.

Stans l. **Stanz** (*ital. stanza, fr. stance*), eg. vistelseort, boning; namn på fyra med freskomålningar av den italienske målaren *Rafael* och hans lärjungar prydda rum i Vatikanen; *metr.*, strof; särskilt åttaradig jambisk strof l. *ottave rime* (se d. o.). Se även *Spenserstansen.*

Stans (*ty. Stanze*), *tekn.*, verktyg, som nyttjas av gravörer, urmakare m. fl.; prägelform till framställande av upphöjda figurer på l. hål i metallplåtar m. m. — **Sta'nsa,** arbeta med stans.

Sta'nte, *ital., handelst.*, innevarande månad.

Sta'nte pe'de, *lat.*, på stående fot, på stället, på ögonblicket.

Stantieni't, *geol.*, en art bärnsten.

Stanz, Stanzerna, se *Stans* (*ital. stanza*).

Stape'dius, *anat.*, som rör örats stigbygel.

Stapel (*ty.*), hög, bestående av olika lager l. skikt; *skeppsb.*, sluttande bädd, på vilken fartyg byggas.

Stapelartikel, vara, vilken föres som specialitet av viss firma l. är huvudartikel för handeln å en viss ort och därför upplägges i större förråd.

Stapelavlöpning, *skeppsb.*, sjösättning av ett färdigbyggt fartygsskrov.

Stapelgarn, se under *Konstsilke.*

Stape'lia, *bot.*, asblomma, kaktuslikt släkte av fam. *Asclepiada'ceæ.* Ätes späd som spenat av Kaplandets infödingar.

Stapelpolitik, en i forna tider viktig form av handelspolitik, åsyftande att koncentrera handeln till en viss ort för utbytet.

Stapelstad (av *ty. Stapel, fr. étape,* upplag, förråd), eg. förrådsstad; stad, där fartyg med tullpliktiga varor måste inklarera och lossa lasten. — **Stapelstadsvikt,** äldre svensk järn- och kopparvikt.

Sta'pes, *lat.*, stigbygel; *anat.*, ett av örats ben; ett slags fotbandage.

Staphy'lagra (av *gr. stafyle',* druva; tungspen), *med.*, tungspensbandet. — **Staphy'lion,** vinbärskärna; en utväxt på ögats hornhinna. — **Staphyli'tis,** tungspens-

inflammation. — **Staphylohæmotoxi'n, Staphylolysi'n,** hemolytiska ämnen i Staphylokockkulturer. — **Staphyloko'cker,** en art bakterier. — **Staphylo'ma** = *Stafylom* (se d. o.). — **Staphyloplasti'k,** plastisk operation på gomseglet.

Staphyle'a, *bot.*, busksläkte av fam. *Staphyla'ceæ.* — **S. pinna'ta,** pimpernöt, odlas stundom i trädgårdar som prydnadsbuske. Fröna ätliga.

Staphyloko'cker, Staphylo'ma, se *Staphylagra.*

Star, *eng.*, stjärna. — **The star,** engelsk aftontidning, uppsatt 1888. — **Star chamber** (*l.* - tjä'mbör), se *Camera stellata.* — **Stars and stripes** (*l.* - änd strajps), stjärnor och strimmor, benämning på Förenta staternas flagga, "stjärnbaneret". Jfr *Starspangled banner.*

Sta'ra, Sta'raja, Sta'ro, i slaviska ortnamn *gammal.*

Star-apple (*l.* sta'-appl), se *Chrysophyllum.*

Starbragd l. **Starbrak** (av *isl. staðr,* ställe, plats, och *bragð,* rörelse, flyttning), det kortaste dygnet på året.

Starkad, *fornnord. sag.*, en från jättesläkt härstammande hjälte och skald, som upplevde vidunderliga öden.

Starkadarlag = *Kviðuháttr* (se d. o.).

Starkodder l. **Starkotter,** förvrängning av *Starkad* (se d. o.).

S-tarmen, se *S romanum.*

Starobrjade'ter, en rysk sekt, fraktion av *starovertserna* (se d. o.).

Staro'st (*ry. sta'rosta,* av *slav. star,* gammal), förr i Polen adelsman med kunglig förläning; i Ryssland en av bönderna vald byföreståndare l. byfogde; i Böhmen borgmästare. — **Starosti',** en starosts förläning, ämbete l. värdighet.

Starove'rtser, *ry.*, de gammaltroende, bland sekterna inom den grekisk-ryska kyrkan den grupp, som fasthåller vid de gamla gudstjänstformerna och kyrkoväsendet.

Starr, *med.*, förminskning l. totalt upphörande av synförmågan, antingen därigenom, att linsen blir grumlig och ogenomskinlig (*grå starr*), l. genom sjukdom i synnerven l. hjärnan (*svart starr*). Se även *Glaukoma.* — **Starrkniv,** kniv för starroperation.

Starr, *bot.*, se *Carex.*

Stars and stripes, se *Star.*

Starsjina', *ry.* (av *star,* gammal), kommunal ämbetsman i Ryssland; medlem av rådskorporation hos kosackerna.

Starspangled banner, *eng.* (*l.* starspä'ngeld bä'nner), stjärnbaneret, benämning på Förenta staternas flagga och inledningord till deras nationalsång. Jfr *Stars and stripes.*

Start, *eng.*, *sportt.*, ansatsen, själva begynnelsen av en kapplöpning, en kapprodd l. d.; början av en färd, ett företag o. s. v. — **Sta'rta,** göra ansatsen, börja (en tävlingsstrid, en färd l. en affär). — **Sta'rter,** person, som ger signal till början av en tävlingsstrid; person, som börjar ett företag. — **Startmaskin,** maskin, som ger tecken till start vid kapplöpningar.

Startmoment, *fys.*, det vridande moment en kraftmaskin kan åstadkomma vid igångsättandet.

Sta'ryj, *geogr.*, i slaviska ortnamn *gammal.*

Stas (av *lat. sta're,* stå), *med.*, blodstockning.

Stasalbuminuri', se *Albuminuri.*

Sta'simon, *gr.*, i det gamla grekiska sorgespelet en körsång, vilken avsjöngs, sedan kören tagit sin plats i orkestern.

Sta'spapill (se *stas*), *med.*, blodstockning i den del av synnerven, som ligger inuti ögat (pupillen).

Stassfurti't, *miner.*, ett med boracit besläktat mineral. — **Stassfurtsalter,** kalisalter från saltlagren i närheten av Stassfurt. Användas till gödningsmedel.

Stat (av *lat. status,* stående; ställning; tillstånd), *handelst.*, ekonomisk ställning, förmögenhetsvillkor; den förteckning över tillgångar och skulder, gäldenärer och borgenärer m. m., som vanligen vidfogas en cessionsansökning.

Stata'risk (*lat. stata'rius,* av *stare,* stå), stående; långsamt framskridande. — **S. läsning,** läsning, som man då och då avbryter för att grundligt förklara svårigheter.

Stat crux, dum vo'lvitur o'rbis, *lat.*, korset står fast, medan världen växlar.

Staten, det är jag, se *État.*

State'r, *gr.*, eg. våg; benämning på flera forntida asiatiska och grekiska silver- och guldmynt, bland dem den *eginetiska* stateren = omkr. 2 kr., och det *atheniensiska,* i silver = omkr. 1,40 kr., i guld = omkr. 14 kr.

State'ra, se *Statist.*

State's evidence, *eng.* (*l.* stäts ä'vidöns), se *King's evidence.*

Statholderstriden, ståthållarstriden, norsk benämning på vad som i Sverige på sin tid kallades *norska frågan.*

Sta'tice, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Plumbagina'ceæ.* — **S. arme'ria,** syn. *Armeria* (se d. o.). — **S. hu'milis** (syn. *Limonium humile*), marrips (Skåne, Bohuslän). **S. limo'nium** (syn. *Limo'nium vulga're*), marrips (Skåne). Flera arter odlas som prydnadsväxter. Se *Baykururot.*

Stati'k (*gr. statike',* av *ste'nai,* ställa, ställa på våg, väga), *mek.*, jämviktslära, läran om krafters och kroppars jämvikt. Jfr *Aërostatik, Geostatik* och *Hydrostatik.* — **Sta'tisk,** som angår statiken, som har avseende på fasta kroppars jämvikt. — **Statisk elektricitet,** gnidningselektricitet. — **Statiska organ,** *anat.*, jämviktsorgan. — **Statiskt moment,** produkten av en krafts

storlek och dess vinkelräta avstånd från en vridningspunkt.

Statio'n (*lat. sta'tio*, av *stare*, stå), hållplats, viloställe; särskilt inom post- och järnvägsväsendet; stadigvarande uppehållsort för en flotta l. d.; plats, där vetenskapliga observationer anställas; i katolska kyrkan vallfartsorter l. i templen bilder ur Jesu lidandes historia, framför vilka de troende stanna och förrätta sin bön; *tonk.*, uppehåll. — **Statione'ra**, anställa; förlägga. — **Stationä'r** (*fr. stationaire*), stillastående; fastställd, beständig, fortvarande; bibehållande sin plats l. sin ståndpunkt.

Stationa'rius, *lat.* (eg. postmästare), bokhandlare.

Statione'ra, se *Station*.

Stationers' company, *eng.* (*l.* stä'sjönörs ca'mpöni), det engelska bokhandlargillet i London (sedan 1403).

Station-pointer, *eng.* (*l.* stä'sjön-på'jntör), *sjöv.*, instrument, som brukas vid navigering och sjömätning.

Stationsbefälhavare, *sjöv.*, titel för chefen vid flottans stationer i Stockholm och Karlskrona.

Stationsblocke'ring, elektrisk anordning för central kontroll över in- och utfart vid en järnvägsstation.

Stationsingenjör, mariningenjör vid flottans station.

Stationsinspekto'r, föreståndare för större järnvägsstationer.

Stationsmästare, järnvägstjänsteman, som är chef vid station av lägre klass.

Stationsskrivare, lägre järnvägstjänsteman.

Stationä'r, se under *Station*.

Sta'tisk, **Statisk elektricitet** m. fl., se under *Statik*.

Stati'st (av *lat. stare*, stå), stum person på teatern, *kompars* (se d. o.). — **State'ra**, medverka som statist.

Statisti'k (*fr. statistique*, av *lat. status*, tillstånd, stat), eg. statsvetenskap, statsbeskrivning; vetenskapen om ställningar och förhållanden i staterna med avseende på statsförfattning, näringar, befolkning, dödlighet, moral m. m. i deras kvantitativa yttringar; vetenskapen om orsakerna och lagarna för de sociala yttringarna av människolivet såsom massföreteelser. — **Stati'stiker**, person, som är bevandrad i statistiken. — **Stati'stisk**, till statistiken hörande. — **Statistiska byråer**, ämbetsverk, som samla, ordna och bearbeta det statistiska materialet samt offentliggöra statistiska redogörelser.

Stati'v (av *lat. stati'vus*, stående), ställning, på vilken fältmätningsinstrument, fotograferingsapparater l. d. anbringas.

Stat ma'gni no'minis u'mbra, *lat.*, står såsom skuggan av ett stort namn (t. ex. om obetydliga ättlingar av stora förfäder).

Statocy'st (av *gr. stato's*, stående, och *ky'stis*, blåsa), *anat.*, jämviktsorgan bestående av en blåsformig instjälpning av huden, innehållande en—flera *otoli'ter* l. *statoliter*. — **Statoli't** (av *gr. li'tos*, sten), se föreg. ord.

Sta'to della chie'sa (*l.* - kiesa [hårt k]), **S. pontifi'cio** l. **S. roma'no**, *ital.*, Kyrkostaten.

Statoli't, se *Statocyst*.

Statosko'p (av *gr. stato's*, stående, och *skope'in*, se) l. **Ballongvariometer**, *fys.*, instrument för att konstatera om ett luftfartyg stiger l. sjunker.

Stat pro ratio'ne volu'ntas, se *Sic volo* etc.

Statsarkiv, i vissa länder benämning på institutioner, som motsvara vårt riksarkiv.

Statsbana, staten tillhörig järnväg.

Statsbankrutt, inställande av betalningen av statsskulderna.

Statsbrist, *finansv.*, föreligger då en stats inkomster icke täcka utgifterna.

Statsdepartement, benämning för vissa grenar av statsförvaltningen.

Statsekonomi' (jfr *Ekonomi*), statshushållning; förr = *Nationalekonomi* (se d. o.).

Statsfru, hovdam hos drottningen under överhovmästarinnan och över hovfröknarna.

Statsgeolog, titel för vissa tjänstemän vid Sveriges geologiska undersökning.

Statskale'nder (jfr *Kalender*), handbok, som innehåller kalendarium samt förteckning över regenthusets medlemmar och statens ämbetsmän m. fl.

Statskommissa'rie, titel för vissa ämbetsmän i statskontoret.

Statskonsule'nt, av staten anställd rådgivare för lanthushållningen.

Statskontoret, centralt ämbetsverk, som mottar och redovisar statens inkomster och utgifter.

Statskupp (*fr. coup d'état*), revolution ovanifrån, en av maktinnehavaren med våld genomförd ändring av statsförfattningen.

Statsobligation, av staten utställd obligation.

Statsregle'ring (jfr *Reglering*), fastställelse av den årligen av riksdagen uppgjorda finansplanen rör. statens inkomster och tillgångar.

Statsreviso'rer, riksdagens revisorer.

Statssekrete'rare (jfr *Sekreterare*), hos oss förr titel för vissa kansliämbetsmän; sedan 1918 inom vissa departement titel för en ämbetsman, som särskilt har att göra med riksdagspropositioner; i England, Tyskland och Nordamerikas Förenta stater allmän benämning på ministrarna.

Statssociali'sm (jfr *Socialism*) innebär att staten själv äger och utnyttjar produktionsmedlen.

Stat su'a cui'que di'es, *lat. ordspr.*, vars och ens stund kommer en gång, alla måste en gång dö.

Sta'tua, *lat.*, staty (se d. o.). — **S. eque'stris**, staty till häst, ryttarstaty. — **S. pede'stris**,

staty till fots. — **Statua'risk,** hörande till bildhuggarkonsten, statyliknande.

Statua'rius, se under *Staty.*

Statue'ra (*lat. statu'ere*), stadga, fastställa, förordna. — **S. ett exempel,** giva l. uppställa ett exempel till varning (särskilt genom tilldelande av straff). — **Statu't,** stadga (i synnerhet för ett sällskap); förordning.

Statu'r (*lat. statu'ra*), kroppsställning, växt.

Sta'tus, *lat.* (av *stare,* stå), stånd, tillstånd, läge. — **S. acti'vus et passi'vus,** förhållandet mellan tillgångar och skulder. — **S. antece'dens,** föregående tillstånd. — **S. in sta'tu,** en stat i staten. — **S. natura'lis,** naturligt tillstånd. — **S. præ'sens,** nuvarande tillstånd. — **S. quo,** tillstånd, vari något befinner l. befann sig. — **S. quo ante,** tillstånd, vari något befann sig före en viss tidpunkt. — **S. regni,** riksstånd. — **In sta'tu nasce'nti** l. **nasce'ndi,** tillblivelse- l. födslotillstånd; *kem.,* sammanträffandet mellan kemiska beståndsdelar, i samma ögonblick de frigöras ur en annan förening. — **I. s. quo,** i oförändrat tillstånd, i det tillstånd, vari något redan befinner sig; i närvarande skick.

Statu't, se under *Statuera.*

Statute law, *eng.* (*l.* stä'ttjot lå), fastställd lag, genom parlamentsbeslut tillkommen, skriven lag, i motsats mot sedvanerätten.

Staty' (*fr. statue, lat. sta'tua*), stod, bildstod. — **Statye'tt** (*fr. statuette*), liten bildstod. — **Statua'rius,** bildhuggare.

Statybrons, tennfattig brons, ofta tillsatt med zink.

Sta'ufener, ett badensiskt vin.

Stauroduli' (av *gr. stavros,* kors, och *dule'ia,* dyrkan), korsets tillbedjande, vidskeplig dyrkan av korset. — **Staurofo'rer** (av *gr. fe'rein,* bära), *pl.,* korsbärare, särskilt vid kyrkliga processioner i katolska kyrkan. — **Staurofy'lax,** korsvaktare, fordom titel för patriarken i Jerusalem. — **Staurola'ter** (av *gr. latre'ia,* dyrkan), korstillbedjare, dyrkare av korset. — **Stauroli't** (av *gr. li'thos,* sten), *miner.,* ett brunt lerjordsjärnoxidulsilikat. — **Sta'uropus fa'gi,** *zool.,* bokspinnaren, en nattfjäril av fam. *Bomby'cidæ.* — **Staurosko'p** (av *gr. skope'in,* se), *fys.,* polarisationsapparat för undersökning av mineralens optiska egenskaper.

Sta'uung, *ty., med.,* venös blodstockning.

Stav, *byggn.,* listverk, som har rund profil.

Stavbakte'rier, se *Bakterier.*

Stavelserim l. **Stavrim,** *metr.,* slutrim. Jfr *Alliteration* och *Assonans.*

Stavkarl, *fornnord.,* eg. gammal man, som går med stav, tiggare.

Stavkyrka, *byggn.,* träkyrka, vari väggarna bestå av resvirke.

Stavmagnet, *fys.,* magnet i stavform.

Stavnsbåndet (av *da. Stavn,* jord, grund, och *Baand,* band), bundenhet vid torvan, den för de danska bönderna åren 1733—99 gällande förpliktelsen att stanna på den egendom, där de blivit födda, tills de gjort krigstjänst l. fyllt 36 år.

Stavrim, se *Stavelserim.*

Stavs och stolsbo, äldre benämning på biskops boställe.

Stayer, *eng.* (*l.* stä'ö, av *stay,* hålla ut), *sportt.,* kapplöpningshäst med stor uthållighet.)(F l y e r.

stds., förk. för *standards.*

Steamboat l. **Steamer,** *eng.* (*l.* sti'mbåt, sti'mör), ångbåt, ångare, ångfartyg.

Steapsi'n, ett enzym, som alstras i bukspottkörteln. Se *Enzym.*

Steari'n (av *gr. ste'ar,* talg), *kem.,* stearinsyrans glycerid, som förekommer i de flesta fettarter, särskilt talg; en vit, fast, ur fett framställd massa, som består förnämligast av stearin- och palmitinsyra och av vilken *stearinljus* tillverkas. — **Stearinbäck,** svart biprodukt vid ljusfabrikation. Användes som impregnerings- och isoleringsmedel. — **Stearinsyra,** *kem.,* fet syra. Se *Stearin.* — **Stearintvål,** natriumstearat, en hård vit kärntvål. — **Stearodermi',** rubbning i talgkörtlarnas sekretion. — **Stearopte'n,** ett fast ämne, som vid avkylning avsätter sig ur vissa flyktiga oljor. — **Stearrhe'** l. **Stearrhæ'a,** fettrik avföring. — **Steati't,** *miner.,* späcksten, såpsten, skräddarkrita, ett mineral, som till större delen består av kiselsyrad talkjord och begagnas till hushållskärl, vattenledningsrör, maskinsmörja m. m. — **Steati'tis,** *med.,* överdriven fetma. — **Steatoce'le,** bristning av en fetthinna. — **Steato'des,** späck- l. talgartad. — **Steatorrhe',** dets. som *Stearrhe.* — **Steatopygi'** (av *gr. pyge',* säte, bakdel), hos vissa negerkvinnor förekommande stark fettanhopning kring sätet. — **Steato'rnis caripe'nnis,** *zool.,* fettfågeln, en för sin rikedom på fett känd fågelart, vars hemland är Syd- och Centralamerika. — **Steato'sis,** späck- l. fettbildning.

Stedingar, ett fordom i Oldenburg boende blandfolk av friser och sachsare.

Steel, *eng.* (*l.* stil), stål. Jfr *Cast-steel* och *Blistersteel.*

Steen, *holl.* (*l.* sten, eg. sten), holländsk vikt = 3 kg.; förr 3,95 kg.

Steeplechase, *eng.* (*l.* sti'pöltjäs; av *steeple,* kyrktorn, och *chase,* jakt), *sportt.,* kappridning i rak linje, utan hänsyn till mötande hinder, med ett kyrktorn l. d. till mål; kapplöpning med naturliga l. kostgjorda hinder. — **Steepler** (*l.* sti'plör) l. **Steeple-chaser,** kapplöpningshäst för hinderlöpning.

Ste'fan, mansnamn = *Stephanus* (se d. o.). Buret av Helsinglands apostel samt av

ungerska och engelska furstar — Stefani(a), kvinnonamn, bildat av Stefan.

Stefani't l. **Skörglasmalm**, *miner.*, rombiskt kristalliserande silverantimonsulfit.

Stefanome'ter l. **Stefanosko'p** (av *gr. ste'fanos*, krans, och *me'tron*, mått, l. *skope'in*, se), *meteor.*, apparat, medelst vilken man även vid skarpaste solljus kan iakttaga kransarna l. gårdarna omkring solen.

Stefano's, *med.*, mjölkmjöl, ett preparat, som avser att ersätta kvinnomjölk.

Stefanosko'p, se *Stefanometer.*

Stefanskorn, fröna av en sydeuropeisk *Delphinium*-art. Användas mot ohyra.

Stefanskronan, ungerska kungakronan. — **Stefanskronans länder**, ungerska monarkien.

Ste'fansorden, ungersk orden.

Stefansten, *miner.*, vit kalcedon, med blodröda teckningar.

Ste'fanus (-os), se *Stephanus.*

Steg, *boktr.*, blindmaterial till utfyllning i tryckformar.

Steganografi' (av *gr. stegano's*, förborgad, och *gra'fein*, skriva), konsten att skriva med och förklara hemliga skrivtecken.

Stegano'podes, *zool.*, årfotade fåglar.

Steganu'ra, *zool.*, se *Baya.*

Ste'gmata, *bot.*, kiselkroppar.

Stegoca'rpæ, *bot.*, en grupp mossor.

Stegocefa'ler, *gr.* = *Labyrintodonter* (se d. o.).

Ste'godon, *zool.*, ett fossilt elefantdjur. — **Stegomy'ia**, *zool.*, stickmyggor. — **S. calo'pus**, överför gula feberns smittämne.

Stegplan, *krigsk.*, lätt, stegliknande fältspång.

Ste'greif, *ty.* (*l.* -rajf), stigbygel. — **Aus dem Stegreif**, ”från stigbygeln”, d. v. s. utan förberedelse. — **Stegreifdichtung**, improvisation.

Stegring, *ridk.*, okynne hos en häst, visande sig i att han reser sig på bakbenen.

Stegräknare, se *Hodometer.*

Steinach-operation (*l.* sta'jn-), *med.*, underbindning l. transplantation av könskörtlarna.

Steinberger (*l.* sta'jn-), berömt rhenvin.

Steinbuhlergult, *kem.*, barytgult.

Steiners Oriental-kraftpreparat, *kem.*, ett s. k. hemligt medel av tvivelaktigt värde.

Steingut, *ty.* (*l.* sjta'jngot), stengods.

Steinheili't = *Cordierit* (se d. o.).

Steinway-flygel (*l.* -oe'-), *tonk.*, flygel, tillverkad av den ansedda pianofirman *Steinway* i New York.

Steinwein, *ty.*, ett omtyckt vin, som odlas i trakten av Würzburg. Jfr *Bocksbeutel.*

Steiro'sis, *gr.* (av *steiros*, ofruktbar), l. **Steiro's**, *med.*, ofruktsamhet.

Stek, *sjöv.*, lätt sammanbindningssätt för fastgörande av en ända vid ett fast föremål l. ett annat tåg.

Stekelfjärilar, *zool.*, en underordning fjärilar, *Sesi'idæ*, vanligen kallad G l a s v i n g a r.

Steklar, *zool.*, en ordning insekter, *Hymeno'ptera*, t. ex. bin.

Ste'le, *pl.* **Ste'ler** (*gr. ste'le*, av *ste'nai*, stå), *byggn.*, upprättstående pelare, gravpelare, minnesvård i form av pelare. — **Stelografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), pelarinskrift.

Steli'dinæ, *zool.*, en familj solitära bin. — **Ste'lis**, svenskt släkte av *Stelidinæ.*

Stelkramp, *med.*, se *Tetanus.*

Ste'lla, *lat.*, stjärna; även kvinnonamn, motsvarande mansnamnet **Ste'llan.** — **Stella fi'xa**, *astr.*, fixstjärna. — **S. no'va**, ny l. temporär stjärna. — **S. pola'ris**, polstjärnan. — **Stella'rastronomi**, en gren av astronomien, som rör stjärnornas avstånd och läge m. m. — **Stella'r**, **Stella'risk**, som har avseende på stjärnorna.

Stellage (*l.* -la'sj, av *ty. stellen*, ställa), trappstegsformigt ställ för växter i drivhus.

Stella'gio, *ital.*, *handelst.*, avgift på handelsvaror i Livorno.

Ste'lla pola'ris, **Stella'rastronomi**, **Stella'risk**, se under *Stella.*

Stella'ria, *bot.*, arv, växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **S. aqua'tica**, sprödarv, strandväxt. — **S. grami'nea**, grässtjärnblomma. — **S. me'dia**, nate, våtarv. — **S. palu'stris**, kärrstjärnblomma. — **S. uligino'sa**, källarv.

Stella'ris, **Stella'tus**, **Stellula'ta**, *bot.*, stjärnlik.

Stella'risk, som avser stjärnorna.

Stella'tæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Rubia'ceæ* (se d. o.).

Stelliona't (av *lat. ste'llio*, ödla), bedrägeri vid konkurs l. i handel.

Stelli't (av *lat. ste'lla*, stjärna), *paleont.*, förstenad sjöstjärna.

Ste'llulæ Verhe'yni, *anat.*, de i en stjärna hopflytande venerna från njurens bark till ytan.

Stellwags basedowsymtom, *med.*, långsamma och sällan uppträdande blinkningar.

Stelografi', se under *Stele.*

Stelsjuka, en silkesmasksjukdom.

Ste'mma, *pl.* **Ste'mmata**, *gr.*, huvudbindel, krans (varmed förfädernas bilder pryddes); stamträd, stamtavla. — **Stemmatografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva) = *Genealogi* (se d. o.).

Stemma'tei, *bot.*, krans.

Sten, svenskt mansnamn, den faste, orubblige.

Sten, *De vises*, se *Alkemi.*

Sten, **Stenbildning**, **Stenpassion**, *med.*, sjuklig förhårdning av l. i organiska vävnader genom infiltration av kalksalter l. fri stenbildning i gångar och hålrum.

Stena'nthium, *bot.*, som prydnadsväxter odlat liljesläkte från Nordamerika.

Stenbildning, *med.*, se *Sten.*

Stenbit, *zool.*, se *Cyclopterus.*
Stenbocken (*lat. Caprico'rnus*), *astr.*, stjärnbild på s. hemisfären, den tionde i djurkretsen.
Stenborgare, av operasångaren *Karl Stenborg* uppfunnen, kryddad spritdryck.
Stenbräcka, *bot.*, se *Saxifraga.*
Stenbräken, *bot.*, se *Cystopteris.*
Stenbär, *bot.*, stenhallon.
Stencell, *bot.*, sklereid.
Ste'ncilpapper (av *eng. stencil*, genombruten schablon för målning, av *fornfr. estinceller*, beströ med gnistor, av *lat. scinti'lla*, gnista), ett slags paraffinerat papper, som användes vid en dupliceringsmetod, varvid ett genomslaget original framställes på skrivmaskin. — **Stencile'ra,** duplicera medelst stencilpapper.
Stendadel, *zool.*, ett släkte musslor, *Litho'domus.* En i Medelhavet allmän art borrar sig in i stenar, koraller m. m. Ätes allmänt.
Stenfrukt, *bot.*, bärliknande frukt med ett köttigt hölje kring det av ett benhårt skal omslutna fröet.
Stenfruktmögel, *bot.*, svampsjukdom på körsbär och plommon m. fl.
Stenfrö, *bot.*, se *Lithospermum.*
Stengalla, *veter.*, ytlig inflammation i köttÂhovens traktdel hos häst.
Stenget, *zool.*, dets. som *Gems.*
Stengods, ickeporösa, i brottet glasiga lervaror av mindre ren färg.
Stengravy'r, litografi.
Stenhallon, *bot.*, se *Rubus.*
Stenhärdningsmedel, *byggn.*, ämnen som användas för att göra stenväggar hårda och motståndskraftiga mot vädrets inverkan. S. k. *fluatering* sker medelst de *Kesslerska fluaten*, som bestå av fluorvätesyra med ett aluminium- l. magnesiumsalt i lösning. Ett annat härdningsmedel är *testali'n*, en såplösning med aluminiumacetat.
Steni' (av *gr. sthe'nos*, styrka, kraft), kraftfullhet, styrka, förhöjd livsverksamhet; *med.*, av kraftövermått framkallad sjukdom. — **Ste'nisk,** i full kraft; som har avseende på steni.
Stenis, *geol.*, mäktiga lager av fossil och rikt fossilförande is i n. Sibirien och Alaska.
Ste'nisk, se *Steni.*
Stenkil, svenskt konunganamn.
Stenkitt, preparat av stenpulver och t. ex. magnesiacement som bindemedel.
Stenknäckor, *zool.*, ett släkte finkfåglar, *Coccothraustes.*
Stenkol, *geol.*, ett svart, huvudsakligen av rent kol bestående ämne, som uppkommit därigenom, att forntida växter under starkt tryck förmultnat och kolats. Stenkolslager finnas i Europa (Storbritannien, Belgien, Westfalen, Rhenprovinsen, Frankrike m. fl. länder), Amerika, Australien, Kina o. s. v. Brukas till brännmaterial, fabrikation av lysgas, färgämnen m. m. — **Stenkolsformationen** l. **Stenkolssystemet,** som följer närmast efter *devoniska formationen* (se d. o.), utmärkes genom sin rikedom på betydande stenkolslager. — **Stenkolstjära,** se *Pyroleum lithanthracis.* — **Vita stenkol,** elektrisk kraft uttagen ur vattenfallen.
Stenkrasse, *bot.*, se *Iberis.*
Stenkult, *nylat.*, dyrkan l. helighållande av vissa stenar l. klippor.
Stenmärg, *miner.*, benämning på flera lerliknande mineral.
Stennötter, *bot.*, de hårda, i knappfabrikationen använda fröna av palmerna *Cœloco'ccus* och *Phyte'lephas.*
Stenoba'tisk l. **Stenoba't,** *biol.*, se *Eurybatisk.*
Stenocardi', *med.*, se *Stenokardi.*
Stenochori', *med.*, dets. som *Stenos.*
Stenode'rmata, *zool.*, vampyrer.
Stenofo'tiska, *biol.*, se under *Euryfotiska.*
Stenografi' (av *gr. steno's*, trång, och *gra'fein*, skriva), eg. trångskrift; snabbskrivningskonst, snabbskrift, konsten att med hjälp av tecken och förkortningar ordagrant uppteckna tal och föredrag, medan de hållas. — **Stenogra'f,** snabbskrivare, person, som är kunnig i stenografi. — **Stenogra'fisk,** som har avseende på stenografi. — **Stenogra'm,** stenograferat tal l. föredrag.
Stenohali'na, *biol.*, se *Euryhalina.*
Stenokardi' (av *gr. steno's*, ringa, trång, och *kardi'a*, hjärta), *med.*, hjärtängslan, hjärtvärk, hjärtkramp. Jfr *Angina pectoris.* — **Stenokori'** (av *gr. chora*, utrymme), förträngning, särskilt av moderslidan. — **Steno'sis** l. **Steno's,** förträngning. — **Stenostomi',** munläsa. — **Stenotakygrafi'** (jfr *Takygrafi*), ett slags stenografi, där vokalerna betecknas på så sätt, att de föreg. konsonanttecknen förlängas. — **Stenote'rm** (av *gr. the'rme*, värme), säges om djur, anpassade för låg temperatur. — **Stenotho'rax,** egenskapen att vara trångbröstad. — **Steno'tica,** *pl.*, sammandragande medel. — **Stenotypi'** (av *gr. ty'pos*, avtryck), stenografiskt tryck. — **Stenoty'pisk,** som angår stenografiskt tryck.
Stenole'pis, *bot.*, småfjällig.
Stenophra'gma thalia'num, *bot.*, *Arabis thaliana* (se d. o.).
Stenophy'llum, *bot.*, smalbladig.
Steno's m. fl., se *Stenokardi.*
Stenotakygrafi', se *Stenokardi.*
Stenote'rmisk l. **Stenote'rm,** *biol.*, se *Eurytermisk.*
Stenotho'rax, se *Stenokardi.*
Stenoto'pisk l. **Stenoto'p,** *biol.*, se *Eurytopisk.*
Stenotypi', se *Stenokardi.*
Stenpassion, *med.*, blåssten.
Stenrevlar, Stenvastar l. **Jättestigar,** *arkeol.*, kallas rader av sten, vilka ofta förbinda hustomtningar och gravsättningar.

Stenriket, äldre uttryck för den oorganiska naturen i motsats till djur- och växtriket.
Stenröse, *arkeol.*, hög av sten, täckande en grav.
Stensalt, *miner.*, se *Bergsalt.*
Stenskärarkonst, Stensnideri, Stensnitt, se *Glyptik.*
Stensnitt, *kirurg.*, se *Litotomi.*
Stensnultran, *zool.*, se *Ctenolabrus.*
Stensopp, *bot.*, en allmän art rörsopp. Se *Boletus.*
Stenstil, se *Lapidarstil.*
Stensättning, *arkeol.*, förhistoriska minnesmärken av i rad l. kretsar lagda l. resta stenar.
Stensöta, *bot.*, en allmän ormbunke, *Polypo'dium.*
Stenta'ndo, *ital.*, *tonk.*, dröjande, utdraget, tungt.
Stenta'to, *ital.*, *tonk.*, släpande, mödosamt, tungsint; *målark.*, stelt, tungt.
Ste'ntor, *gr. sag.*, i trojanska kriget grekernas härold, vilken överröstade femtio man. — **Stentorsstämma**, stark, dundrande röst.
Stentryck, se *Litografi.*
Stenträ l. **Xyloli't**, konstgjort trä av sågspån, bränd magnesia och magnesiumkloridlösning. Användes till väggbeklädnad och golvbeläggning.
Stentuggare, krossverk för sten.
Stenvastar, se *Stenrevlar.*
Stenåldern, *arkeol.*, den del av den förhistoriska tiden, då människan ej kände metallerna utan tillverkade sina redskap och vapen av sten.
Step, *eng.* (*l.* stepp), steg; *dansk.*, ingår i namnet på flera danser. — **Steppa**, dansa med klapprande skosulor.
Stepe'nnaja kniga, *ry.*, ”trappstegsboken”, en samling märkliga ryska krönikor från 1500-t.
Ste'phanus, Ste'fanus l. **Ste'fan**, mansnamn (av *gr. ste'fanos*, krans, krona; belöning), den bekransade, den krönte. Buret av den förste kristne martyren (se även *Stefan*). Förk. till **Staffan.** Motsvarar kvinnonamnet **Stepha'nia**, *fr.* **Stéphanie** (*l.* -i').
Stephano'tis, *bot.*, släkte slingrande buskar av fam. *Asclepiada'ceæ.* — **S. floribu'nda**, från Madagaskar, odlas ofta i växthus och boningsrum.
Stepp, *pl.* **Stepper** (av *ry. stepj*, torr slätt), stäpp, trädlös, gräsbevuxen slätt, som lider brist på vatten.
Stepper, *eng.* (se *Step*), häst med utpräglat höga knärörelser.
Ster, se *Stère.*
Sterbhus (av *ty. sterben*, dö), numera **Stärbhus**, *jur.*, dödsbo.
Stercobili'n (av *lat. ste'rco*, dynga, träck), *kem.*, gallfärgämnesderivat i avföring.
Stercoræmi', *med.*, tarminnehåll i blodet.
Stercora'l, som rör avföringen.
Stercora'rius, *zool.*, labbsläktet, ett släkte måsfåglar. S. **parasi'ticus**, vanliga labben.
Stercu'liabast l. **Udali**, ostindisk bastsort som erhålles av det kakaoträdet närstående *Stercu'lia vilo'sa.*
Stère, *fr.* (*l.* stär; av *gr. stereo's*, hård), ster, gammalt franskt rymdmått = 1 kbm.
Sterei'd, *bot.*, stencell.
Stereoagnosi', *med.*, av central känselförlamning orsakad oförmåga att bedöma kroppens natur medelst känseln.
Stereoanæsthesi', *med.*, av perifer känselförlamning orsakad oförmåga att med känseln bedöma kroppens natur.
Stereoba't, *gr. byggn.*, grundbyggnad, underbyggnad; inre delen av *krepidoma* (se d. o.).
Stereochemi', se *Stereokemi.*
Stereogno'stisk känsel, *med.*, förmågan att med känseln bedöma kroppens natur.
Stereografi' (av *gr. stereo's*, hård, och *gra'fein*, skriva), perspektivisk teckning av solida kroppar l. figurer på en plan yta. — **Stereogra'fisk**, som har avseende på stereografi.
Stereokemi' l. **Rymdkemi'**, behandling av kemiska föreningars struktur med hänsyn till dennas anordning i rymden.
Stereokromi' (av *gr. stereo's*, hård, och *chro'ma*, färg) l. **Stereokroma'tisk målning**, *målark.*, på torrgrund utförd väggmålning, där färgerna erhålla en betäckning av vattenglas.
Stereo'm, *bot.*, mekanisk vävnad, skelettvävnad.
Stereome'ter (av *gr. stereo's*, hård, och *metre'in*, mäta), apparat för bestämmande av volymen hos pulveriserade l. porösa kroppars fasta substans.
Stereometri' (av *gr. stereo's*, hård, och *metre'in*, mäta), *mat.*, den del av geometrien, som handlar om föremål med utsträckning i alla tre dimensionerna; läran om mätning av de enklaste solida figurer och ytor. — **Stereome'trisk**, som avser rymdgeometrien.
Stereo'rnithes, *zool.*, en grupp utdöda fåglar ur miocena lager.
Stereosko'p (av *gr. stereo's*, hård, fast, och *skope'in*, se, skåda), *fys.*, en optisk apparat, i vilken äro anbragta två bilder av samma föremål, vilka sammanfalla för synen och te sig som en fristående bild.
Stereotomi' (av *gr. stereo's*, hård, fast, och *te'mnein*, skära), *mat.*, läran om solida kroppars skärning.
Stereoty'p (av *gr. stereo's*, hård, fast, och *ty'pos*, avtryck), *boktr.*, tryckform med fasta l. orörliga stilar; av stilmetall gjuten tryckplatta; även = *Stereotypisk* (se nedan). — **Stereotype'ra**, taga avtryck av en dylik tryckform. — **Stereotypi'**, framställning av i ett stycke gjutna stilplattor för tryckning, varvid av de av enskilda typer sammansatta stilformarna tages en

matris av gips l. pappersmassa, i vilken därpå stereotypplattan gjutes. — **Sterotypö'r**, framställare av stereotyper. — **Stereoty'pisk** l. **Stereoty'p**, ständigt lika, oföränderlig, enformig.

Ste'rigma, *gr.*, stöd, *pl.* **Steri'gmata**, försvenskat **Steri'gmer**, *bot.*, fruktifikationsorgan i form av fina stänglar, vilka avsnöra sporer.

Steri'l (*lat. sterilis*), ofruktbar, ofruktsam; torr, mager; tom, andefattig. — **Sterilise'ra**, göra ofruktbar l. ofruktsam; *kem.*, genom kokning l. andra medel tillintetgöra bakterier i vätskor l. andra ämnen; genom operation upphäva fortplantningsförmågan. — **Steriliserad mjölk**, mjölk, som befriats från bakterier antingen genom *pasteurisering* (se d. o.) l. genom upphettning (under viss tid och visst tryck), till ungefär 120°. — **Sterilite't**, ofruktbarhet, ofruktsamhet.

Steri'lis, *bot.*, mager.

Sterilisatio'n l. **Sterilise'ring**, se *Steril.*

Steri'litas, *lat.*, sterilitet.

Steri'ner (av *gr. ste'ar*, talg, fett), *kem.*, en grupp i växt- och djurvärlden förekommande ämnen. Vanligen äro de omättade envärda alkoholer.

Ste'risk (av *gr. stereo's*, hård, solid), som har utsträckning i rymden.

Steriso'l, benämning på ett flertal desinfektionsmedel.

Sterkora'l, **Sterkoratio'n**, se under följ. ord.

Sterkore'ra (av *lat. ste'rcus*, dynga), göda åkerfält. — **Sterkora'l**, som har avseende på gödning. — **Sterkoratio'n**, gödning.

sterl., förk. för *eng. sterling* (se d. o.).

Sterle'tt (*ry. ste'rliadj*), *zool.*, *Acipe'nser ruthe'nus*, den minsta arten av störsläktet, lever i Svarta och Kaspiska haven och i dem utfallande floder. Av rommen beredes kaviar.

Sterlingmetall, se *Stirlingmetall.*

Sterling, *eng.* (*l.* stö'rling; av *easterling*, österlänning, mynt från östern [såsom först präglat av tyska myntmästare]), urspr. ett i 12:e årh. präglat engelskt mynt; nu benämning på enheten i det engelska myntväsendet. Se vid. *Pound sterling* och *Sovereign.*

Ste'rna, *zool.*, tärnsläktet.

Sterna'l, **Sternalgi'**, se under *Sternum.*

Sternberger kuchen, *ty.* (*l.* - ko'-), *geol.*, kakformiga sandstensartade stenar l. block, som förekomma i grus vid Sternberg i Mecklenburg. De äro helt späckade med fragment av fossila musslor.

Ste'rninæ, *zool.*, tärnfåglar.

Sternopty'chidæ, *zool.*, plattfiskar.

Ste'rnum, *lat.*, *anat.*, bröstben. — **Sterna'l**, *lat.* **Sterna'lis**, som angår bröstbenet. — **Sternalgi'** l. **Sternodyni'** = *Stenokardi* (se d. o.). — **Sternopa'gus**, tvillingmissfoster med sammanvuxet bröstben. — **Sternovertebra'lradien**, mått mellan bröstbenet och ryggraden.

Sternutatio'n, *lat.*, *med.*, nysande, nysning. — **Sternutato'ria**, *pl.*, medel som åstadkomma nysning.

Sterope, se *Plejaderna.*

Ste'rrometall, en av koppar, zink och järn bestående metallegering.

Ste'rtor, *med.*, snörvlande andning.

Ste'so l. **Ste'so mo'to**, *ital.*, *tonk.*, långsamt, utdraget.

Ste'sso tempo, *ital.*, *tonk.*, i samma tempo.

Stetosko'p (av *gr. ste'thos*, bröst, och *skope'in*, se, förnimma), *med.*, en hörsellur, avsedd för undersökning av i brösthålan befintliga organ. Jfr *Fonendoskop.* — **Stetoskopi'** l. **Stetosko'pisk undersökning**, medelst stetoskop verkställd undersökning.

Stev, *no.*, eg. fastställd tid; folklig dikt i en strof; omkväde; ordstäv.

Steward, *eng.* (*l.* stju'örd), förvaltare, hovmästare; proviantmästare; hovmästare (särskilt på skepp). — **Lord high steward** (*l.* - häj -), överhovmästare, överdomaren i England, en av detta rikes högsta ämbetsmän.

Stewart (*l.* stjo'öt), äldre form för *Stuart* (se d. o.).

Sthei'no, se *Gorgoner.*

Sthe'nelos, *gr. myt.*, namn på flera heroer.

Stheni', se *Steni.*

Stibi'n, *kem.*, antimonväte.

Stibiotantali't, *miner.*, gult, diamantglänsande, rombiskt mineral, som utom antimon och tantal även innehåller niobium.

Sti'bium, *lat.*, *kem.*, *Antimon* (se d. o.). — **S. chlora'tum**, antimonklorid. — **S. ka'lico tarta'ricum**, kräkvinsten. — **S. oxyda'tum**, antimonoxid. — **S. sulfura'tum**, antimonsulfid. — **S. s. auranti'acum**, antimonpentasulfid.

Stible'tter, knähöga damasker av kläde, förr brukade vid infanteriet.

Stibini't, *miner.*, antimonglans.

Stichomanti', **Stichometri'** m. fl., se *Stikomanti.*

Stickelbär, *bot.*, se *Ribes.*

Stickert (*holl. steker*, stickare), ett slags dolk.

Stickhjälm, sluten tornérhjälm.

Stickkors, kors, vars nedre ända är tillspetsad.

Stickkultur, bakterieodling med platinanål, som instickes i fast näringsunderlag.

Stickling, sättkvist.

Stickmyggor, *zool.*, myggarter av släktena *Cu'lex* och *Ano'pheles.* Anophelesarterna överföra malaria till människan.

Stickord, retsamt ord, pik; uppslagsord, slagord.

Sticta, *bot.*, se *Lunglav.*

Stiftarbilder, *konsth.*, i medeltida kyrkokonst förekommande bilder av personer, som genom donationer l. stiftelser gynnat kyrkan.

Stiftsband, prästs bundenhet till tjänstgöring i det stift, där han vunnit inträde i ämbetet.

Stiftsfröken = *Stiftsjungfru.*

Stiftsfy'sikus, av danska staten avlönad läkare (förr en i varje stift) motsvarande förste provinsialläkare.

Stiftsjungfru l. **Stiftsfröken,** ogift adlig kvinna, inskriven i Vadstena adliga jungfrustift.

Stiftsmatri'kel, förteckning över prästerskapet m. m. inom ett stift.

Stiftsstad, stad, som är biskopssäte.

Stig (av *mlty., stige,* antal av 20), äldre svenskt kolmått = 12 tunnor.

Stigare, äldre benämning på förmän vid gruvor. — **Gruvstigare,** förman för gruvarbetet. — **Konststigare,** förman för vattenuppfordringen. — **Lavstigare,** förman för skrädningen av malmen m. m.

Stigbygel (*lat. Stapes*), *anat.,* ett av hörselbenen.

Stighåltsgräs, *bot.,* linnea.

Sti'gma, *gr., pl.* **Sti'gmata,** försvenskat **Sti'gmer,** eg. märke, brännmärke; *bot.,* pistillens märke.

Stigma'ria, *paleont.,* i de stenkolsförande bergarterna förekommande rötter av träden *Sigilla'ria* och *Lepidode'ndron.*

Sti'gmata, *pl.* av *Stigma* (se d. o.). — **S. cro'ci,** *farm.,* saffran (se d. o.).

Stigmatisatio'n l. **Stigmatise'ring** (av *gr. sti'gma, pl. sti'gmata,* märke, brännmärke), det i helgonlegender omtalade, genom de hypnotiska studierna bekräftade fenomenet, att hysteriskt religiösa personer genom att ruva över Kristi lidande på sig själva framkallat sår, lika dem Jesus erhöll på korset (av törnekronan, spikarna och spjutet). — **Stigmatise'ra,** brännmärka; teckna med Kristi sår. — **Stigmatypi'** (av *gr. ty'pos,* avtryck), *boktr.,* en metod att med hjälp av punkter sätta ornamenter och figurer, som därpå kunna tryckas i boktryckarpress.

Stika, indiskt och isländskt mått.

Sti'ker (*gr. sti'choi*), textrader (i bibeltexten).

Sti'kisk (av *gr. sti'chos,* rad), *metr.,* följd av verser, som ej avdelats i regelbundna grupper (strofer).

Stikomanti (av *gr. sti'chos,* rad, och *mantie'ia,* spådom), konsten att spå efter verser, avskrivna ur dikter, blandade i en urna och utdragna på måfå, l. efter ett lösryckt ställe ur en likaledes på måfå uppslagen bok, exempelvis bibeln. — **Stikometri'** (av *gr. metre'in,* mäta), räknandet av raderna i en skrift för bestämmande av dennas omfång. — **Stikomyti',** art av replikföring i forngrekisk dramatik, vari varje replik omfattar en versrad. Användes vid skarpa ordskiften och i högdramatiska scener.

Stil (av *lat. sti'lus, gr. sty'los,* skrivstift, griffel), skrivsätt, sättet att skriva l. forma bokstäverna; skrivart, tankens språkliga uttryck i skrift: övningsuppsats; *konstt.,* det för de särskilda konstarterna, för dessas olika grenar och för de enskilda konstnärerna karakteristiska framställningssättet; *kronol.,* tidräkning (jfr *Gamla stilen* och *Nya stilen*); *boktr.,* typer (se *Typ*). — **Stilen är människan,** se *Le style c'est l'homme.* — **Stilus cu'riæ,** kurialstil (se d. o.). — **Stilise'ra,** avfatta, framställa i skrift; *konstt.,* pryda med ornament efter ett visst schematiskt, en gång fastställt mönster (t. ex. stiliserade blommor); med utelämnande av allt tillfälligt återföra naturformerna till vissa grundformer. — **Stili'st,** skriftställare, särskilt med avseende på skrivsättet; skriftställare, som har en karakteristisk stil. — **Stilisti'k,** stillära, läran om lagarna för ämnens framställning i skrift. — **Stili'stisk,** som har avseende på skrivsättet; som tillhör ett gott skrivsätt.

Stilbi't = *Bladzeolit* (se d. o.).

Stilbosto'ma, *bot.,* med glänsande mynning.

Stile'tt (*fr. stylet*), ett slags fin, vanligen treeggad dolk.

Stilise'ra, Stili'st, Stilisti'k, Stilistisk, se under *Stil.*

Stilla veckan, påskveckan.

Sti'lleben, *ty.* (av *still,* stilla, orörlig, och *Leben,* liv; *ital. natu'ra mo'rta, fr. nature morte,* "död natur"), *målark.,* en framställning av livlösa föremål, såsom frukter, vilt, andra matvaror, redskap, husgeråd l. d.

Stillhalte-avtal (av *ty. Stillhalte,* uppehåll), moratorium (se d. o.).

Stillici'dium, *lat.* (av *sti'lla,* droppe, och *cade're,* falla), *byggn.,* takränna på etruskiskt tempel; *jur.,* rätt att avleda vatten över grannes tomt.

Stilli'ngia, *bot., bot.,* se *Sapium.*

Stillsyra, en etsningsvätska.

Stilpnosideri't (av *gr. stilpno's,* glänsande, och *si'deros,* järn), *miner.,* tät *pyrrhosiderit* (se d. o.).

Stiltje (av *holl. stilte,* stillhet), *sjöv.,* vindstilla.

Stilton cheese, *eng.* (*l.* sti'ltön tjis), ett slags engelsk grädd- l. fetost.

Stiltyg, *boktr.,* stilmetall. Brukas numera mest om metall av nedsliten stil.

Stilus, se *Stylus.* — **S. cu'riæ,** se under *Stil.*

Stimula'ns, Stimulatio'n, Stimule'ra m. fl., se under *Stimulus.*

Stimuli'ner, *med.,* fagocytbefordrande ämnen i blodserum.

Sti'mulus l. **Stimula'tio,** *lat.,* udd, tagg; gadd; sporre; eggelse, retelse. — **Stimula'ns,** *pl.,* **Stimula'ntia, Stimula'ntier** l. **Stimule'rande medel,** *med.,* retmedel. — **Stimulatio'n** (*lat. stimula'tio*), eggelse, retelse. — **Stimule'ra** (*lat. stimula're*), reta, egga; mana, sporra; även stärka.

Stingrocka, se *Dasyatis*.
Stinkasant, dets. som *Dyvelsträck*.
Stinkdjuret, *zool.*, dets. som *Skunkdjuret*.
Stinkkalk, *petrogr.*, orsten, bituminös kalksten.
Stinknäva, *bot.*, se *Geranium*.
Stinkspi'ritus, *kem.*, kaustik ammoniak; även = *Eau de Luce* (se d. o.).
Stinksyska, *bot.*, se *Stachys*.
Stinkträ, benämning på flera tropiska virkessorter (t. ex. *Japarandiba* och *Oco'tea*), som i färskt tillstånd lukta illa.
Stins, förk. för *stationsinspektor*.
Sti'pa, *bot.*, fjädergräs, ett sällsynt svenskt grässläkte. Många arter på de nordamerikanska prärierna. En art stundom odlad som prydnadsgräs på grund av de 3—4 dm. långa borsten. — **S. tenaci'ssima**, alfa l. esparto (Nordafrika, Spanien) användes i pappersfabrikationen.
Stipatio'n (av *lat. stipa're*, stoppa), stockning, trängsel; *med.*, förstoppning.
Stipe'ller, *bot.*, stipler vid småbladen i ett sammansatt blad.
Stipelslida (*lat. ochrea*), *bot.*, till ett hinnaktigt rör omvandlade stipler hos polygonacéerna.
Stipendia'rius, **Stipendia't**, se under följ. ord.
Stipe'ndium, *pl.* **Stipe'ndia**, *sv. pl.* **Stipe'ndier**, *lat.*, eg. avlöning, sold; numera för viss tid åt studerande, konstnärer l. yrkesidkare skänkt penningunderstöd. — **Stipenda'rius** l. **Stipendia't**, person, som innehar ett stipendium.
Sti'pes, *pl.* **Sti'pites**, *lat.*, stam, stängel, stjälk. — **Stipites dulcama'ræ**, *farm.*, kvesvedstänglar, stjälkarna av busken *Sola'num dulcama'ra*. Nyttjas vid skrofulösa åkommor, gikt m. m. — **S. lamina'riæ**, laminariastjälkar, fås av en vid Atlantiska havets kuster växande långalg, *Lamina'ria digita'ta*. Användes till att vidga fistelgångar o. d.
Sti'pler (av *lat. sti'pula*, strå), *bot.*, småblad på stammen vid ett blads fäste.
Sti'pticus, *bot.*, med sammandragande smak.
Stipula'nt, **Stipulatio'n**, se under följ. ord.
Stipule'ra (*lat. stipula'ri*), betinga, avtala, bestämma, förbinda sig till. — **Stipula'nt**, person, som bestämmer vissa villkor, uppgör avtal. — **Stipulatio'n**, beting, avtal, bestämmelse.
Stirlingmetall (*eng.*, *l.* stö'ling) l. **Sterlingmetall**, mässingslegering med låg järnhalt.
Stiro'sis, *gr.* = *Sterilitet* (se d. o.).
Stirpa'l, **Stirpalarvinge**, se under följ. ord.
Stirps, *pl.* **Sti'rpes**, *lat.*, stam, släkt, familj. — **Per stirpes**, efter stammar (t. ex. vid arvsfördelning). — **Stirpa'l**, som har avseende på en stam, släkt l. familj. — **Stirpalarvinge**, person, vars arvslott beräknas efter stammarnas l. familjegrenarnas antal, icke efter huvudenas.
Stirps, *bot.*, kollektivart.
Stizolo'bium, *farm.*, *Fru'ctus mucu'næ prurie'ntis*, brännborsten av *Mucu'na pru'rita* i det tropiska Asien och Amerika, nyttjas därstädes som maskfördrivande medel.
Stjärn, *veter.*, vit fläck i pannan hos hästar och nötkreatur.
Stjärnandar, se *Astralandar*.
Stjärnanis, frukterna av *Illi'cium ve'rum*. Innehålla s. k. ostindisk anisolja som användes i likörer.
Stjärnbane'ret, Nordamerikas Förenta staters flagga. Se *Stars and stripes*.
Stjärnbräcka, *bot.*, se *Saxifraga*.
Stjärnbröder, **Stjärnsystrar**, personer, som av obekanta betraktas som tvillingar, emedan de äro födda på samma dag och bära samma namn.
Stjärnbålmossa, *bot.*, se *Blasia*.
Stjärnfloka, *bot.*, se *Astrantia*.
Stjärnkammaren, se *Camera stellata*.
Stjärnlök, *bot.*, se *Ornithogalum*.
Stjärnsafi'r, *miner.*, safir, som på grund av kristallstrukturen visar bilden av en sexstrålig stjärna i huvudaxelns riktning.
Stjärnskål, *bot.*, se *Alchemilla*.
Stjärntid, *astr.*, den tid, som bestämmes av vårdagjämningspunktens dagliga rörelse.
Stjärntistel, *bot.*, se *Carlina*.
Stjärnturné, gästspelsresa med ett medelmåttigt teatersällskap för att ge en berömd artist ("stjärna") tillfälle att glänsa i en huvudroll.
Stjärnår = *Sideriskt år* (se under *Sidus*).
Stjärnöga, *bot.*, se *Ranunculus aconitifolius*.
Stjärt, *sjöv.*, kort tågända för fasthållande i visst läge av något föremål. — **Stjärtblock**, block vars stropp utgöres av en flätad stjärt.
Stjärtand, se *Anas*.
Stjärtbenet, **Gökbenet**, *anat*, dets. som svansbenet.
Stjärtmesen, *zool.*, se *Ægithalus*.
Stk., förk. för *storkors*.
Stlengi's, *gr.*, se *Strigilis*.
st. n., förk. för *lat. styli novi*, enl. nya stilen.
Sto, hona av hästdjur.
Stoa', *gr.*, pelarsal. Jfr *Poikile*.
Sto'cco e beretti'no, *ital.*, värja och hatt, en skänk från påven till furstar och fältherrar, vilka ådagalagt särskilt nit i kampen mot kättare.
Stochasti'k (av *gr. stocha'zestai*, förmoda), läran om sannolikheter. — **Stocha'stisk**, sannolik.
Stock, *geol.*, linsformig bergartsmassa, omgiven av annan bergartstyp.
Stock, *pl.* **Stocks**, *eng.*, lager, förråd, uppsättning; summan av en stats i omlopp varande statsobligationer; kapital, fond-aktier, obligationer. — **Stockbroker** (*l.* -brå'kör), fondmäklare, statspappersmäklare. — **Stock exchange** (*l.* - ekstjä'ndj), fondbörs, aktiebörs, börs, där affärer i statspapper göras. — **Stockjobber** (*l.* djå'bbör), fondspelare, aktievinglare,

agiotör (se d. o.). Jfr *Jobber.* — **Stockjobberi'**, fondhandel, börsspel, aktievinglleri, *agiotage* (se d. o.). Jfr *Jobberi.*

Stocka, stockning, införandet av en bisvärm i en kupa.

Stockfisk, handelsnamn på torkad och saltad torsk l. sej.

Stockjobber, se *Stock.*

Stockkumlaost, en mycket omtyckt svensk ostsort från Stockkumla i Dingtuna skn, Västmanland.

Stocklack, å grenar kvarsittande gummilacka, i vilken form den som råvara föres i handeln.

Stockning, se *Stocka.*

Stockros, *bot.*, *Althæ'a ro'sea*, tillhörande fam. *Malva'ceæ*, odlas hos oss som prydnadsväxt. — **Stockrosblommor** (*lat. Flo'res Ma'lvæ arbo'ræ*), vinfärgningsmedel.

Stockverk, *geol.*, en samling var för sig obetydliga malmgångar som brytas tillsammans med gångarter såsom malm.

Stock yards, *eng.* (*l.* stäck jards), kreatursstallar.

Stoechiometri', *kem.*, läran om kemiska kroppars atomvikter och byggnad.

Stoff, *ty.*, tyg; ämne, material. — **Stoffe'ra**, upputsa, pryda, styra ut. — **Utstoffe'rad**, utstyrd, prydd med grannlåter.

Stofi'l (möjligen av *ty. Stoffel*, narr), trångsynt, envis, ”förtorkad” person, vän av stillastående, av det bestående. — **Stofili'sm**, förkärlek för stillastående, för det bestående.

Stoftmoln, *meteor.*, massor av fint stoft, som av vindarna transporteras i de högre luftlagren.

Stoichiometri', se *Stoechiometri.*

Stoici'sm (av *gr. stoa'*, pelarsal [särskilt *Poiki'le stoa* i det gamla Aten, där Zenon undervisade sina lärjungar]), *fil.*, den grekiske filosofen *Zenons* lära, som av sina bekännare kräver sträng dygd, orubbligt själslugn och likgiltighet för alla ödets skickelser; även ståndaktighet, känslolöshet för smärtor och olyckor. — **Sto'iker**, anhängare av stoicismen; även sträng, dygdig man, vars sinnesjämvikt intet kan rubba. — **Sto'isk**, som har avseende på stoicismen; ståndaktig, orubblig, känslolös. — **Stoiska skolan**, den av Zenon grundade, ryktbara filosofskolan.

Stokasti'k, Stoka'stisk, se *Stochastik, Stochastisk.*

Stoke's liniment, se *Lilimentum terebinthinæ acetatum.*

Stokesska lagarna (*l.* stå'kska -), *fys.*, benämning på en formel för friktionsmotståndet för en liten sfär, som rör sig i en vätska.

Sto'la, *lat.*, hos de gamla romarna en lång, veckrik klänning, som bars av gifta kvinnor och översteprästen; numera ett brett, vitt, korsprytt band l. skärp, som av de katolska prästerna vid högtidliga tillfällen bäres kring halsen; *fig.*, prästdräkt; prästämbete. — **Ju'ra sto'læ**, se under *Jus.*

Stolidite't (av *lat. sto'lidus*, dum), dumhet, enfald.

Stoll (*ty. Stollen*, eg. upprättstående stock), *gruvt.*, dagort, med stockar inklädd transporttunnel i gruva.

Sto'llen, *ty.*, eg. fot, ben; havstroll i tysk mästersång.

Stollsvamp, *veter.*, mjuk ansvällning på armbågsspetsen hos häst.

Sto'lnik (av *ry. stol*, bord), överhovmästare hos en rysk tsar.

Stolo'n (av *lat. sto'lo*, sidoskott), *bot.*, utlöpare.

Stoloni'fera, *bot.*, med krypande skott.

Sto'lpenerstenar, proberstenar av basalt från Stolpen i Sachsen.

Stolpiller (*lat. supposito'ria*), avförande medel i form av piller, avsedda att införas genom stolgångsöppningen.

Stolsteg, se *Vagel.*

Stoltse'ra (*ty. stolziren*), högfärdas; prunka; yvas.

Stoltserost, ett slags fet holländsk ost.

Stom l. Stomhemman (troligen av *stuv*, eg. jordstycke), förr åt präst såsom avlöningsförman men ej som boställe anslagen fastighet.

Sto'ma, *gr.*, *pl.* **Sto'mata**, mun; mynning. — **Stomaceta'l** (av *gr. kefale'*, huvud), *med.*, missbildad i fråga om huvudet, särskilt ofta utan mun. — **Stomakace'** (av *gr. kako's*, elak, dålig), *med.*, sårig muninflammation. — **Sto'mata**, *bot.*, klyvöppningar.

Stomacha'l, Stomacha'lis, *lat.* (av *gr. sto'machos*, mage), som hör till mun l. mage. — **Stomacha'le**, *lat.*, *med.*, ett magstärkande medel. — **Stomachalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), magplåga. — **Stoma'chica**, *pl.*, magstärkande medel.

Sto'machus, *lat.*, mage; magsäcken.

Stomakace' (av *gr. sto'ma*, mun), se under *Stoma.* — **Stomaka'l** = *Stomachale* (se d. o.). — **Stomalgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), smärta i munnen. — **Stoma'tica**, *pl.*, medel mot smärta i munnen. — **Stomati't l. Stomati'tis**, inflammation i munnens slemhinna. — **Stomati'tis aphto'sa**, aphte (se d. o.). — **S. gangræno'sa**, brandig stomatit. — **S. mercuria'lis**, kvicksilverstomatit. — **Stomatofy'ma**, svullnad i munnen. — **Stomato'l** (av *lat. o'leum*, olja), *kem.*, ett antiseptiskt medel, vilket brukas som munvatten och mot sjukdomar i munnen. — **Stomatologi'**, läran om munhålans sjukdomar. — **Stomatomyko'sis** (av *gr. my'kes*, svamp), *med.*, torsk, en av parasitsvampen *Saccharomyces albicans* hos späda barn förorsakad munsjukdom. — **Stomatosko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat för undersökning av munnen och tänderna.

Stomhemman, se *Stom.*

Stomkarta, underlag för upprättande av specialkartor.
Stomo'xys calci'trans, *zool.*, den stickfluga, som besvärar nötkreaturen.
Stomp, Stompe'ra, se *Estompe, Estompera.*
Stone, *eng.* (*l.* stå'on), sten; engelsk vikt = 6,35 kg.
Stonehenge (*l.* stå'on-händsj), ryktbart tempel (för soldyrkan) av i två stora kretsar resta stenar. Sannolikt uppfört 1680 f. Kr. Beläget i engelska grevskapet Wiltshire.
Stone-pitch, *eng.* (*l.* stå'npittj), hårt beck.
Stone ware, *eng.* (*l.* stån o'är), stengods, lerkärl.
Stop, äldre svenskt rymdmått för våtvaror = 1,308 l.
Stop, *eng.* (*l.* ståpp), halt! håll! — **Stoppage** (*l.* stå'ppädj), spärrning, avbrott, hinder. — **S. in tra'nsitu,** *jur.*, stoppningsrätt, säljarens rätt att beslagtaga gods, som är på väg till köparen.
Stoppande medel, *med.*, läkemedel, som minska den hastighet varmed tarminnehållet framdrives.
Stoppningsrätt, svensk term för *Stoppage in transitu* (se d. o.).
Stora Björnen, se *Ursus.*
Sto'rax, *lat.* = *Styrax* (se d. o.).
Store, *eng.* (*l.* står), förråd, lager, magasin.
Storfurste, rysk prins av blodet; även titel för ryske tsaren såsom Finlands regent och för österrikiske kejsaren såsom härskare i Siebenbürgen. — **Storhe'rtig,** furste i rang mellan konung och hertig. — **Storinkvisi'tor,** se under *Inkvirera.*
Storhundrade, gemmal benämning på talet 120.
Storloge (*l.* -lå'sj), avdelning av ett ordenssällskap, som själv innefattar flera smärre avdelningar (loger).
Storläger, *krigsk.*, förr benämning på större militärmanövrer.
Stormakt, stat, som tillhör de ledande makterna i den internationella politiken.
Stormbock, *krigsk.*, murbräcka.
Stormhatt, *bot.*, *Aconi'tum*, ett till fam. *Ranuncula'ceæ* hörande örtsläkte. Flera av dess arter innehålla *akonitin* (se d. o.). — **Stormhattextra'kt,** se *Extractum aconiti tuberum.*
Stormglas, instrument, som föreges kunna angiva den blivande väderleken.
Stormo'gul (av *pers. mogho'l*, mongol), fordom benämning på i Delhi residerande indiska furstar. — **Stormu'fti,** se *Mufti-ul-enam.* — **Stormästare,** titel för den med högsta myndighet beklädde medlemmen av en orden.
Storne'ra, *handelst.*, ordna, beriktiga, förbättra, *ristornera* (se d. o.). — **Sto'rno** = *Ristorno* (se d. o.).
Storryska språket, ryska språket. — **Storryssar,** de egentliga ryssarna.
Storsileshår, *bot.*, se *Drosera.*
Storsjöbåt, västkustfiskebåt med stor- och gäckmast samt klyvarbom.
Storstig, äldre svenskt kolmått = 24 tunnor.
Storstrejk, se *Strejk.*
Storsulta'n, se *Sultan-es-salatin.* — **Storvesi'r** l. **Storvisi'r** (*arab.-turk. Sa'dr-i-asa'm*), i Turkiet o. a. muhammedanska land, den högste ämbetsmannen, motsvarande en ministerpresident.
Storting, benämning på Norges riksdag.
Stortusende, äldre benämning på talet 1,200.
Storvesi'r l. **Storvisi'r** (av *arab. wazir*, domare), västerländsk benämning på den ledande ministern i vissa muhammedanska regeringar. — **Storvesira't,** storvesirs ämbete l. ämbetstid.
Story, *eng.* (*l.* stå'rri), berättelse, novell, historia. — **Short story** (*l.* sjåt -), kort berättelse.
Stos (*l.* stås, *ty. Stors*), ringformig fläns på axlar för att hindra förskjutning.
Stotgarn, *sjöv.*, smäckra kabelgarn, som läggas runt seglen intill beslagsbanden, vilka därefter lossas. De brista av sig själva så snart seglen skotas och användas, då det gäller att hastigt gå till segels. — **Ligga för stotgarn,** ligga med kläderna på för att hastigt kunna möta inträffande händelser.
Stout, *eng.* (*l.* sta'ot), eg. kraftig, öl. — **Brown stout** (*l.* bra'on -), mörkt öl, porter.
Stout, *textil.*, tung, grov bomullsvävnad.
Stovai'n, *farm.*, lokalt bedövningsmedel, som försökts såsom ersättning för kokain.
Stovreira-ætten, medeltida norsk lendermandsätt.
Strabi'sm (*gr. strabismo's*), *med.*, skelögdhet. — **Strabi'smus accomodati'vus,** skelande blott vid ackomodation. — **S. alternans,** växelvis skelande. — **S. bilatera'lis,** skelande med båda ögonen. — **S. conve'rgens** l. **inte'rnus,** inåtskelande. — **S. dive'rgens** l. **exte'rnus,** utåtskelande. — **S. unilatera'lis,** skelande med ena ögat. — **Strabi'tisk,** skelande, skelögd. — **Strabotomi'** (av *gr. te'mnein*, skära), operation, avsedd att bota skelögdhet.
Stracchi'no-ost (*l.* strack-), ett slags italiensk fetost.
Stra'da, *ital.*, landsväg.
Stradiva'ri l. **Stradiva'rius,** *tonk.*, en violin, tillverkad av världens förnämsta violinfabrikanter, familjen *Stradivari* i Cremona (1600- och 1700-t.). Jfr *Amati* och *Guarneri.*
Straight, *eng.* (*l.* strä'it), spelterm i poker (fem kort i oavbruten följd efter valör). — **S. flush** (*l.* flasj), fem kort i följd i samma färg. — **S. on** (*l.* - ånn), rakt på, rakt fram.
Strait, *eng.* (*l.* strät), sund.
Straits tin, *eng.* (*l.* sträts tinn), Malakkatenn, ett slags förträffligt ostindiskt tenn.
Strama'lj (av *lat. stra'men*, strå, halm),

gasartad vävnad, som begagnas till botten vid broderier.

Strambotto (*l.* -bå'ttå) l. **Rispe'tto,** *metr.*, folklig, italiensk versform, vars strof oftast består av åtta, elvastaviga, jambiska verser.

Strami'neum, *bot.*, halmgul.

Stramo'niumblad, spikklubbeblad.

Strandbräsma, *bot.*, se *Cardamine.* — **Strandfloka,** *bot.*, se *Ligusticum.*

Strandgrytor, *geol.*, i bränningar bildade, grunda jättegrytor på strandhällar.

Strandgröe, *bot.*, se *Puccinellia.* — **Strandgyllen,** *bot.*, se *Hirschfeldia.*

Strandhugg, benämning på vikingarnas landstigning på en kust för att plundra.

Strandkil, *bot.*, se *Aster.* — **Strandklo,** *bot.*, se *Lycopus.* — **Strandkloärt,** *bot.*, se *Astragalus.* — **Strandkrypa,** *bot.*, se *Glaux.* — **Strandkulla,** *bot.*, se *Odontites.* — **Strandkål,** *bot.*, se *Crambe.* — **Strandljung,** *bot.*, se *Myricaria.* — **Strandlövkoja,** *bot.*, se *Hesperis.*

Strandmal, grovt strandgrus.

Strandmalört, *bot.*, se *Artemisia.*

Strandpipare, *zool.*, se *Ægialitis.*

Strandpryl, *bot.*, se *Litorella.* — **Strandråg,** *bot.*, se *Elymus.* — **Strandsenap,** *bot.*, se *Nasturtium.*

Strandskata, *zool.*, se *Hæmatopus.*

Strandskräppa, *bot.*, se *Rumex.* — **Strandsötväppling,** *bot.*, se *Melilotus.* — **Strandtistel,** *bot.*, se *Sonchus.* — **Strandtrav,** *bot.*, se *Arabis.*

Strandvallar, *geol.*, rullformiga bildningar av sand, grus l. rundade stenar, uppkastade av vågorna i själva strandlinjen.

Strandvallmo, *bot.*, se *Chelidonium.* — **Strandviol,** *bot.*, se *Viola.* — **Strandviva,** *bot.*, se *Primula.* — **Strandärenpris,** *bot.*, se *Veronica.* — **Strandärt,** *bot.*, se *Lathyrus.*

Strangali'der, *gr.*, *pl.*, *med.*, mjölkknutar i kvinnobrösten, mjölkstockning.

Strangula'tus, *bot.*, insnörd.

Strangule'ra (*lat. strangula're*), strypa. — **Strangulatio'n,** strypning. — **Strangulationsfåra,** synbar fåra efter strypning.

Stranguri' (*gr. stranguri'a*) = *Ischuri* (se d. o.).

Strapa's l. **Strapa'ts** (*ital. strapazzo*), tröttande ansträngning, besvärlighet, möda. — **Strapase'ra** l. **Strapatse'ra,** anstränga, utmatta, trötta. — **Strapatsiö's,** tröttsam, besvärlig.

Strascina'ndo, *ital.* (*l.* -sji-), *tonk.*, släpande. — **S. l'arco** (*l.* -kå), med liggande stråke.

Strass, *ty.*, l. **Mainz-fluss,** ett slags blyhaltigt glas, som på grund av sin starkt ljusbrytande förmåga användes till fabrikation av konstgjorda ädelstenar.

Strassburg-terpentin, se *Abies alba.*

Strassenbahn, *ty.*, spårväg.

Strate'g (*gr. stratego's*), fältherre, härförare; kännare av härföringskonsten. — **Stratege'm** (*gr. strate'gema*), *icke* **Stratage'm,** krigslist. — **Strategi',** **Strategi'k** l. **Strategeti'k** (*gr. strategi'a*), härförarkonst, fältherrevetenskap. — **Strate'gisk** l. **Stratege'tisk,** som angår härförarkonsten; som överensstämmer med krigskonstens regler och föreskrifter. — **Stratografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), krigsbeskrivning, krigshistoria. — **Stratokrati'** (av *gr. kra'tos*, välde), militärregering, soldatvälde. — **Stratopedi',** läran om att uppslå krigsläger.

Strathspey (*l.* strä'tspei), skotsk folkdans i $^4/_4$ takt.

Stratifie'ra, Stratifice'ra, Stratifikatio'n, Stratigrafi', se under *Stratum.*

Stratio't (*gr. stradio'tes*), soldat.

Stratio'tes aloi'des, *bot.*, vattenaloë, sällsynt svensk vattenväxt, tillhörande fam. *Hydrocharita'ceæ.* Blott honväxten i Sverige.

Stra'to-cu'mulus, *pl.* **Stra'to-cu'muli,** *lat.*, *meteor.*, ett slags rundade, täta vintermoln.

Stratografi', Stratokrati' m. fl., se under *Strateg.*

Stratome'ter (av *gr. strato's*, lager, och *me'tron*, mätt), apparat för kontroll av borrhålets riktning på djupet vid djupborrning.

Stra'tosfär, *meteor.*, de högsta lagren av jordens atmosfär.

Stra'tum, *pl.* **Stra'ta,** *lat.*, varv, lager, skikt. — **Stratum co'rneum,** *anat.*, epidermis hornlager. — **S. germinati'vum** l. **muco'sum,** epidermis groddcellskikt. — **S. granulo'sum,** epidermis korncellskikt. — **Stratifie'ra** l. **Stratifice'ra,** lägga i varv l. lager. — **Stratifikatio'n,** läggande i varv l. lager. — **Stratigrafi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), en gren av geologien.

Stra'tus, *lat.*, *meteor.*, lagermoln, dimlikt moln av obestämd form.

Straussbro (efter den tysk-amerikanske ingenjören *Strauss*), klaffbro med rörlig motvikt på motsatta sidan om den kring en fast horisontal axel vridbara broklaffen.

Stra'zza, *textil.*, avfall vid tvinning av grègesilke.

Stra'zza, *ital.* (av *lat. extra'here*, utdraga), *handelst.*, kladd, kladdbok; dagbok, primanota, memorial, *brouillard* (se d. o.).

Stre'ber, *ty.*, person, som utan att vara nogräknad med medlen av alla krafter strävar att komma fram till en inkomstbringande l. inflytelserik ställning, hänsynslös lycksökare. — **Strebertu'm,** *ty.*, egenskapen att vara streber.

Streblo'sis, *gr.* (av *streblu'n*, vrida, försträcka), *med.*, försträckning, vrickning.

Streckkultur, *bakteriol.*, bakterieodling genom ympning i ett streck på ytan av närsubstratet.

Street, *eng.* (*l.* strit), gata.

Streichgarn (av *ty. streichen*, karda), kardullsgarn.

Strejk (*eng. strike*, av *to strike*, stryka omkring), arbetsinställelse, nedläggande av arbetet, varigenom arbetare inom samma fack l. samma etablissemang söka ernå en förbättring i sin ställning, särskilt högre lön l. kortare arbetstid. Jfr *Lockout*. — **Generalstrejk**, allmän arbetsnedläggelse, med revolutionär syftning. — **Storstrejk**, allmän arbetsnedläggelse i mera tillspetsade situationer. — **Sympati'strejk**, arbetsnedläggelse av en strejkande arbetargrupp närstående grupper såsom påtryckningsmedel. — **Strejka**, i ovannämnda syfte nedlägga arbetet. — **Strejkbrytare**, arbetare, som behåller l. mottar arbete hos en för strejk utsatt arbetsgivare. — **Strejkvakt**, vakter, som postera utanför arbetsplatser, där strejk råder, för att öka dennas effektivitet.

Strejkförsäkring, arbetsgivares försäkring mot förlust genom strejk.

Strejkklausul, bestämmelse i entreprenad- och leveranskontrakt, vari entreprenör och leverantör förbehålla sig rätt att överskrida stipulerad tidpunkt i händelse av strejk l. lockout.

Streli'tser l. **Stre'ltser** (av *ry. strjeletz*, skytt), fordom tsarens livvakt (upplöst av kejsar Peter I.

Streli'tzia, *bot.*, sydafrikanskt växtsläkte av fam. *Musa'ceæ*. — **S. regi'næ** odlas ofta i växthus.

Stre'mma (av *gr. stre'fein*, sträcka), *med.*, försträckning.

Strengleikar, fornnorsk prosaöversättning av en del gammalfranska dikter.

Strenuite't (*lat. strenu'itas*), raskhet, hurtighet; tapperhet.

Strepito'so, *ital.*, *tonk.*, larmande, bullersamt. — **Stre'pitus**, *lat.*, buller, dån, oväsen; *med.*, brusljud.

Strepsi'ceros, *zool.*, se *Kudu*.

Streptoca'rpus (av *gr. strepto's*, kedja, och *karpo's*, frukt), *bot.*, afrikanskt örtsläkte av fam. *Gesneria'ceæ*, varav många arter odlas i växthus.

Streptoco'ccus (av *gr. strepto's*, kedja), *bot.*, ett släkte kulbakterier. — **S. e'qui**, förorsakar kvarka hos hästar. — **S. erysipela'tos**, rosfeberns bakterie. — **S. la'ctis**, "grodromsbakterie", förorsakar dextranjäsning vid sockerberedning. — **Streptococcæmi'**, bakteriemi av streptokocker.

Streptoko'cker (av *gr. strepto's*, kedja), *pl.*, *bot.*, kedjeformiga föreningar av *mikrokocker* (se d. o.). — **Streptomyko'ser**, gemensamt namn för streptokockinfektioner.

Stre'tta l. **Stre'tto**, *ital.*, *tonk.*, kort, hastigt, knappt; plötslig övergång till ett hastigare tempo; trångföring i fuga.

Stre'tto, *ital.* (*l.* -tå), sund.

Stri'a, *pl.* **Stri'æ**, *lat.*, strimma, stråk (om ett flertal anatomiska bildningar).

Stria'tula, *bot.*, finstrimmig. — **Stria'tus**, *bot.*, strimmig. — **Striifo'rmis**, *bot.*, strimlik.

Stribog, *myt.*, vindens gud.

Stri'cte, **Strictement**, **Stri'ctum** m. fl., se under *Stringera*.

Stri'ctidens, *bot.*, med raka tänder. — **Stri'ctum**, *bot.*, rak och styv.

Stri'dor, *lat.*, gnissling, väsning; *med.*, pipande andningsljud vid förträngning i luftvägarna. — **S. de'ntium**, tandagnisslan.

Stridulatio'nsljud l. **Stridulationsrasp** (av *lat. stri'dulus*, knarrande), *zool.*, vissa ljud, som åstadkommas av insekter medelst därför utformade **Stridulatio'nsorgan**.

Strie'rad (av *lat. stria*, fåra), *bot.*, strimmig. — **Strie'ring**, *miner.*, finstrimmighet.

Striga'nerjord, gul ockra, använd som målarfärg.

Stri'ges, **Stri'gidæ**, *zool.*, fågelordningen och -familjen Ugglor.

Stri'gilis, *lat.* (*gr. stlengi's*), skrapjärn (strigel), varmed man under antiken avtorkade den svett och orenlighet, som samlas å huden vid idrottsövningar.

Strigo'lniker, *ry.*, "de hårklippande", rysk sekt från 1300-t.

Strigo'sa, *bot.*, strävborstig.

Strike, *eng.* (*l.* strejk), slag; *strejk* (se d. o.); *sportt.*, samtliga käglor i ett slag i bowling.

Strikt, **Striktio'n**, **Striktionseleme'nt**, **Striktionskato'dstrålar**, **Striktu'r**, se under *Stringera*.

Stri'ler, även **Hav-** l. **Fiskestriler**, *no.*, namn på kustbefolkningen i trakten av staden Bergen.

Strimklöver, *bot.*, se *Trifolium*.

Strimsjuka, *bot.*, bakteriesjukdom på korn.

Strimsporre, *bot.*, se *Linaria*.

String., förk. för *stringendo*. Se under *Stringera*.

Stringendo, **Stringe'ns**, **Stringe'nt**, se under följ. ord.

Stringe'ra (*lat. stri'ngere*), sammandraga, kort avfatta. — **Stringendo**, *ital.* (*l.* -dje'ndå), med tilltagande hastighet. — **Stringe'ns**, noggrannhet, lagbundenhet. — **Stringe'nt**, bindande, eftertrycklig, sträng. — **Strikt** (*lat. stri'ctus*), sträng, punktlig, noggrann. — **Stri'cte**, *lat.*, **Stri'cte**, *fr.* **Strictement** (*l.* -ma'ng), strängt, noga. — **Stricti'ssime**, *lat.*, på det nogaste, i strängaste bemärkelse. — **Stri'cto ju're**, enl. sträng rättvisa. — **Stricto se'nsu**, i sträng mening, strängt taget. — **Stri'ctum**, *med.*, spänstighet, fasthet. — **Striktio'n**, sammandragning. — **Striktionseleme'nt**, *fys.*, en mätare för höga strömstyrkor. — **Striktionskato'dstrålar**, *fys.*,

katodstrålar, som utgå mot anoden från en mellan elektroderna befintlig förträngning (*striktion*) i urladdnignsröret. — **Striktu'r** (*lat. strictu'ra*), sammandragning, sammansnörpning av en av kroppens naturliga kanaler, t. ex. matstrupen, tarmkanalen l. urinröret.

Striscia'ndo, Striacia'to (*l.* strisja'ndå, strisja'tå), *ital.*, *tonk.*, glidande.

Striso'res, *zool.*, skärrfåglar. Hit höra nattskärror, tornsvalor och kolibrifåglar.

Strix, *lat.*, *zool.*, uggla. — **S. alu'co**, kattuggla. — **S. bu'bo**, uv. — **S. ny'ctea**, fjälluggla.

Strobila'ceus, *bot.*, kottelik. — **Strobila'rium**, *bot.*, växande på kottar.

Stro'bilus, *lat.* (*gr. strobilo's* l. *stro'bos*. virvel), kotte, grankotte. — **Strobiloi'disk**, kottformig. — **Strobome'ter**, apparat för analys av periodisk rörelse. — **Strobosko'p** (av *gr. skope'in*, se, = *Fantaskop* se d. o.). — **Stroboskо'piska skivor**, i stroboskopet använda roterande skivor med figurer.

Strobome'ter m. fl., se *Strobilus*.

Strof (*l.* stråf, *gr. strofe'*, av *stre'fein*, vända), *metr.*, en grupp av flera verser (versrader), som bilda ett rytmiskt helt i ett skaldestycke; stundom fragment av sång, visa l. d. Jfr *Stans* (*Stanz*) och *Vers*.

Strofanti'n, *kem.*, *med.*, en giftig glykosid, som finnes i de av infödingarna som pilgift brukade fröna av växtsläktet *Strophanthus* i Afrika och Asien. Användes i medicinen vid hjärtåkommor.

Strohfiedel, *ty.* (*l.* sjtrå'fidel), "halmgiga"; träharmonika l. xylofon.

Strohmann, *ty.*, se *Träkarl*.

Stroke l. **Stroke's-man**, *eng.* (*l.* stråk, stråksmän), *sportt.*, aktersta roddaren, som anger takten.

Stro'ma, *gr.* (av *stronny'nai*, utbreda), underlag, utbredd matta; *med.*, stomme, en vävnads fastare del; svulst. — **Stromati'k**, mattväveri, mattvävnadskonst.

Strome'nto, *ital.*, *tonk.*, instrument. — **S. a fia'ta**, blåsinstrument. — **Stromenta'to**, instrumenterat, med instrumentering.

Stromeyri't, *miner.*, kopparsilverglans.

Strongyloi'dæ l. **Strongy'lidæ**, *zool.*, en familj trådmaskar. Hit hör en av människans farligaste parasiter, *Do'chmius (Anchylo'stoma) duodena'lis*, som lever i tunntarmen och suger blod. Åstadkommer i Nilländerna en sjukdom kallad e g y p t i s k k l o r o s.

Stro'ngylus arma'tus, *zool.*, trådmask i hästens tarm. — **S. duodena'lis** = *Dochmius d.* Se föreg. ord.

Strontia'n l. **Strontianjord**, *kem.*, strontiumoxid (se *Strontium*), brukas i fyrverkerikonsten. — **Strontiangult**, strontiumkromat, gult färgämne. — **Strontiani't**, *miner.*, naturligt strontiumkarbonat, ett vanligt färglöst mineral, som brukas till framställning av strontiumpreparat.

Stro'ntium (efter byn *Strontian* i Skottland), *kem.*, ett tämligen sparsamt förekommande, gulaktigt, lätt syrsatt metalliskt grundämne. Dess salter färga ljuslågor röda och brukas i fyrverkerikonsten. Jfr *Strontian* och *Strontianit*. — **Strontiumbromi'd**, *farm.*, nervstillande medel. — **Strontiumkarbona't**, se *Strontianit*. — **Strontiumklori'd**, användes i pyrotekniken. — **Strontiumkroma't**, se *Strontiangult*. — **Strontiumlakto'l**, *farm.*, medel mot njurinflammation. — **Strontiumnitra't**, användes inom pyrotekniken. — **Strontiumsulfid**, *farm.*, hårborttagningsmedel.

Strophanti'n, se *Strofantin*.

Stropha'ntum, *bot.*, släkte av träd och klätterbuskar (lianer) av fam. *Apocyna'ceæ*. Fröna hos många arter (t. ex. *S. kombé* i Ostafrika), innehålla den giftiga glykosiden strophantin och användes av infödingarna till pilgift.

Strophi'ola, *bot.*, navelvårta, utväxt, vid sidan av ett frös navel.

Stro'phulus (infantum), *med.*, ett slags nässelfeber hos barn.

Stropp, *sjöv.*, ändlöst tåg, använt för påslagning av rundhult, styckegods m. m.

Stross, ställe i gruva, där brytning äger rum.

Stru'del, *ty.*, strömvirvel, strömdrag; virvel.

Strug, *ry.*, stor båt, som nyttjas på de ryska floderna.

Struggle of life l. **Struggle for existens**, *eng.* (*l.* ströggl åvv lajf, - får egsi'stens), kampen för tillvaron, uttryck, först brukade av den engelske nationalekonomen *Malthus*, sedan upptagna av den engelske naturforskaren *Darwin*. Jfr *Darwinism* och *Malthusianism*.

Struktu'r (*lat. structu'ra*), byggnadssätt; sammansättning, anordning, inrättning; det sätt, varpå ett helt sammanfogats av olika delar. — **Strukture'll**, avseende strukturen. — **Struktu'rformler**, *kem.*, formler, som ange, hur atomerna i en förening molekyler kunna tänkas binda varandra. — **Strukturkemi'**, läran om ämnenas kemiska sammansättning och byggnad med hänsyn till det sätt, varpå de olika atomerna i molekylerna binda varandra.

Stru'ma, *lat.* (*fr. goître*), *med.*, strupsvulst, uppsvällning av sköldkörteln. — **Strumektomi'** (av *gr. ektome'*, bortskära), operation av struma. — **Strumi'tis**, inflammation i struma. — **Strumö's**, behäftad med struma.

Strume'lla, *bot.*, liten ansvällning. — **Strumi'ferum**, *bot.*, med halsknöl.

Strumpebandsorden (*eng. Order of the Garter*), Englands högsta orden. Se vid. *Honny soit qui mal y pense*.

Strumö's, se under *Struma*.

Struss, *sjöv.*, mindre lastfartyg, som på 1500-t. användes öster om Östersjön och på 1600-t. infördes i svenska flottan.

Struthio'nidæ, *zool.*, fam. strutsar.

Struthio'pteris, *bot.*, strutsbräken.

Strutmärgel, *geol.*, grå, kalkrik märgel l. lerig kalksten.

Strutsar, *zool.*, ett par arter av släktet *Stru'thio* i Afrika, vilkas fjädrar användas till plymer.

Struvi't = *Guanit* (se d. o.).

Struvor, *kokk.*, bakelser, som gräddas i kokande flottyr.

Stry'chnos, *bot.*, *farm.*, ett till fam. *Logania'ceæ* hörande tropiskt växtsläkte, som innehåller de giftiga alkaloiderna *brucin, igasurin* och *stryknin* (se d. o.). Mest känd är arten *S. nux vo'mica*, vars frön kallas *rävkakor* (se *Semina nucis vomicæ*). — **Strychnossyra,** se *Igasursyra.*

Stryka, *sjöv.*, fira l. hala ned flaggor, segel l. rår.

Strykni'n, *kem.*, *farm.*, en ytterst giftig alkaloid, som förekommer i fröna till *Strychnos nux vomica* (se *Strychnos*).

Stråare, *zool.*, se *Alfågel.*

Strådöd, "dö strådöden", är att dö i sin säng i st. f. i strid.

Stråkkvartett, *tonk.*, musikstycke för två violiner, altviol och violoncell.

Strålblände, *miner.*, ett mineral av samma sammansättning som zinkblände.

Strålkis, *miner.*, stängliga aggregat av markasit.

Strålsten l. **Aktinoli't,** *miner.*, lerjordsfritt, monoklint hornblände.

Strålsvamp, *med.*, en svamp (*Aktinomy'ces*), som förorsakar strålsvampsjukdom (*Aktinomyko's*) hos människor och djur.

Stråt, *pl.* **Stråtar,** *geogr.*, benämning på de vattendrag, som genomskära finska sjöplatån och bilda långsmala sjöar.

Strätta, *bot.*, se *Angelica.*

Strävbåge och **Strävpelare,** *byggn.*, båge och pelare, vilka som stöd för en mur anbringas utanför en byggnad.

Strävkummer, *bot.*, se *Geum.*

Strömsholmsrasen, gammal svensk nötboskapsras, bildad av holsteinsk och holländsk importboskap.

S. T. T. L., förk. för *lat. sit tibi tena levis* (se d. o.).

Stuart (*l.* stjo'öt), gammal skotsk, sedermera engelsk konungaätt.

Stubb, äldre benämning på underkjol.

Stubbtåg, *bot.*, se *Juncus.*

Stubi'n (*fr. stoppine, lat. stu'bba*), tändtråd, tändrör, lunta, löpeld för antändning av en mina; *krigsk.*, knallhattskägla på perkussionsgevär.

Stuck (*fr. stuc, ital. stucco*), *byggn.*, ett slags murbruk av gips, kalk och sand, stundom även av pulveriserad marmor, vilket brukas till ornament och överdrag av murytor. — **Stuckatu'r,** arbete av stuck. — **Stuckatö'r,** person, som arbetar i stuck.

Stud-book, *eng.* (*l.* stä'dd-bok), stuteribok.

Stude'nt, Studentiko's, se under *Studera.*

Studentnejlika, *bot.*, se *Lychnis.*

Stude'ra (*lat. stude're*), vinnlägga sig, beflita sig om; utforska; sysselsätta sig med vetenskapliga arbeten; vara lärjunge vid en högskola l. ett universitet. — **Instudera,** inlära, inöva. — **Studerande,** i allm. person, vilken som lärjunge sysslar med vetenskapliga arbeten. — **Stude'nt** (*lat. studio'sus*), lärjunge vid en högskola l. ett universitet. — **Studentexamen,** (förr vid universiteten avlagd) mogenhetsexamen. — **Studentiko's,** som är egendomligt för studentlivet. Jfr *Burschikos.* — **Stu'die,** utkast, övningsarbete, förarbete till ett konstverk. — **Stu'dio,** *ital.*, ateljé, arbetsrum. — **Studio'sus,** student, studerande. — **Stu'dium,** *pl.* **Stu'dier,** flit, bemödande; vetenskaplig sysselsättning l. forskning; föremålet för denna. — **Studium genera'le,** medeltidens benämning på universitet. — **Pro stu'dio et labo're,** se *Pro studio* etc.

Studio, T h e (*l.* dhö stjo'diåo), eg. studion, rikt illustrerad engelsk konsttidskrift, utkommande sedan 1893.

Studi'ter = *Akoimeter* (se d. o.).

Stu'dium, se under *Studera.*

Stuff, *miner.*, mineral- l. bergartsprov.

Stuka (av *lty.*, *stûken*, stöta, uppstapla), hög av rotfrukter, täckt med jord för vinterförvaring.

Stuka'tklinga (av *fr. estocade*, värjstöt), *fäktk.*, ett slags stötklinga.

Stulti'tia, *lat.*, dårskap. — **Stu'lte,** dåraktigt. — **Stu'ltus,** dåre, narr; dåraktig, narraktig. — **S. stu'ltis stu'lta fa'tur,** den ene dåren kan blott tala dåraktigheter med den andre.

Stumba l. **Silkesnoils,** silkesavfall. Användes till *bourettesilke.*

Stump-orator, *eng.* (*l.* stamp-årä'tö), amerikansk benämning på kringresande valagitator.

Stundi'ster (av *ty. Stunde,* timme, stund), en rysk sekt, vars medlemmar samlas till uppbyggelsestunder och bibelläsning.

Stu'pa l. **Tap,** *sanskr.*, eg. kulle; benämning på ett slags buddhaistiska gravkullar.

Stupefacie'ntia, *lat.* (av *stupeface're*, sätta i förvåning, bedöva), *med.*, dövande medel. — **Stupefa'ctus,** *lat.*, **Stupéfait,** *fr.* (*l.* stypefä'), häpen, bestört. — **Stupefaktio'n** (*lat. stupefa'ctio*), bedövning; häpenhet, bestörtning.

Stupi'd (*lat. stu'pidus*), dum, enfaldig, inskränkt, slö. — **Stupidite't,** dumhet, enfald, inskränkthet, slöhet.

Stupning, *geol.*, en bergarts lutningsgrad.

Stu'por, *lat.*, stelhet, känslolöshet, häpenhet; dumhet; *med.*, slöhet, bedövning. — **Stuporö's,** som är i slöhetstillstånd.

Stupra'ta, Stupra'tor m. fl., se under följ. ord.

Stu'prum, *lat.*, våldtäkt; otukt. — **Stupra'ta,** våldtagen kvinna. — **Stupra'tio,** våldtagning. — **Stupra'tor,** kvinnoskändare.

Stu'rla l. **Sturle,** fornnordiskt mansnamn, den oroande, förskräckande. — **Sturlungarna,** berömd isländsk släkt på 1100- och 1200-t. — **Sturlungasagan,** en efter nämnda släkt uppkallad skildring av Islands historia (1117—1284).

Sturmabteilungen, *ty.*, se *SA.*

Sturm-und-Drangperio'den, *ty.*, en efter titeln på den tyske diktaren *F. M. von Klingers* drama "Sturm und Drang" (storm och trängtan) uppkallad period i tyska litteraturen (1768—90), vilken kännetecknas av en lidelsefull strävan efter frihet och natur samt förakt för dittills använda diktformer efter klassiska mönster.

Stu'rnidæ, *zool.*, trastfåglar. — **Stu'rnus,** *zool.*, trast.

Stut, ung, kastrerad nötkreaturshane.

Stuteri' (av *ty. Stute*, sto), anstalt, där hästavel bedrives i stor skala.

Stuva, *sjöv.*, lasta ett fartyg. — **Stuvare, Stuveriarbetare,** person som lossar och lastar fartyg.

st. v., förk. för *lat. styli veteris*, enligt gamla stilen.

St. Vincent-arrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*

Stycke, *sjöv.*, gammal benämning på kanon. — **Styckebruk,** kanongjuteri.

Styckjunkare, *krigsk.*, hos oss högsta underofficersgraden vid artilleriet.

Sty'gisk, se under *Styx.*

Sty'gius, *bot.*, svart; växande i djupa kärr.

Styl (*lat. sty'lus*), föråldrad form av *stil* (se d. o.).

Style, *fr.* (*l.* stil), stil. — **S. François I** (*l.* - frangsåa' prömie'), *konsth.*, Frans I:s stil, nyrenässansen i Frankrike (omkr. 1500—50). — **S. Henri deux** (*l.* - angri' dö), Henrik II:s stil, högrenässansen i Frankrike, som följde efter nyrenässansen. — **S. Louis XIII** (*l.* - loui' träs), Ludvig XIII:s stil, senrenässansen i Frankrike, som följde efter högrenässansen och räckte till omkr. mitten av 1600-t. — **S. L. XIV** (*l.* - katå'rrs), Ludvig XIV:s stil, *barockstilen* (se d. o.), tung och pompös, utmärkt genom svällande, utdragna former. — **S. L. XV** (*l.* - kängs [hårt k]), Ludvig XV:s stil = *Rokokostilen* (se d. o.). — **S. L. XVI** (*l.* - säs), Ludvig XVI:s stil, en nyklassisk riktning (övergång mellan rokoko- och empirestilarna), som härskade under sista hälften av 1700-t. — **S. ogival** (*l.* - åsjiva'll), spetsbågstilen (se *Gotik*). — **Sty'li no'vi,** *lat.*, av nya stilen, efter *gregorianska kalendern* (se d. o.). — **S. ve'teris,** av gamla stilen, efter *julianska kalendern* (se d. o.).

Styli't (av *gr. sty'los*, pelare), pelarhelgon, kristen asket, vilken för att göra bot l. vinna rykte för helighet tillbragte en del av sin levnad på toppen av en pelare.

Sty'li ve'teris, se under *Style.*

Styloba't, Stylo'disk, Stylografi' m. fl., se under följ. ord.

Styloli'ter, *geol.*, stängliga bildningar, som inskjuta som toppar l. tänder från ett skikt till ett annat i kalkstenar, s. k. stylolitkalk. — **Styloli'tkalk,** *geol.*, se föreg. ord.

Sty'lus l. **Sti'lus,** *lat.* (*gr. sty'los*), griffel, pelare; läkemedel i form av stift. — Jfr *Stil.* — **Styloba't** (*gr. styloba'tes*), *byggn.*, pelarfot. — **Stylo'disk,** griffelformig. — **Stylografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), kopiering av kopparsticksplåtar medelst galvanoplastik. — **Stylome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), pelarmätare, apparat för mätande av pelare. — **Stylometri',** pelarmätningskonst.

Stymato'sis, *gr.*, *med.*, blodflöde ur urinröret.

Stymfali'derna, *gr. myt.*, oerhört stora fåglar med näbbar, klor och fjädrar, som korpar. Anställde stor förödelse vid *Stymfaliska sjön* i Arkadien, till dess Herkules dödade dem.

Sty'psis, *gr.*, *med.*, sammandragning, förstoppning. — **Sty'ptica,** *lat.*, *pl.*, l. **Sty'ptiska medel,** sammandragande, stoppande, blodstillande medel. — **Sty'ptisk,** sammandragande, stoppande, blodstillande.

Styptici'n, *farm.*, saltsyrat kotarnin, ett blodstillande medel.

Stypti'l, *farm.*, ftalsyrat kotarnin, blodstillande medel, ges invärtes.

Styraca'ceæ l. **Styra'ceæ,** *bot.*, växtfamilj bland sympetalerna. Se *Styrax.*

Styraci'n, *kem.*, en kanelsyreester i *styrax* (se d. o.).

Sty'rax, *gr.*, ett slags balsam, som fås av det orientaliska trädet *Liquida'mbar orienta'lis.* Brukas till parfymer och rökelse. — **S. calami'tus,** *farm.*, en konstprodukt, som innehåller styrax.

Styrbjörn. fornnordiskt mansnamn (av *styr*, orolighet, strid). Buret av Erik Segersälls brorson, med tillnamnet *Starke.*

Styrbord, se under *Bord.*

Sty'ria, *lat.*, Steiermark.

Styro'l, *kem.*, en i styraxharts förekommande olja.

Styro'n, *kem.*, en kanelalkohol, som erhålles ur styraxbalsam.

Styrskädda, *sjöv.*, en över rorhuvudet anbragt trä- l. metallskiva, som ersätter styrpinnen.

Styvgrö'e, *bot.*, se *Scleropoa.*

Styvmorsblomster, Styvmorsviol, *bot.*, se *Viola.*

Styx, *gr. myt.*, en av underjordens floder, vid vilken själva gudarna avlägga ed och över vilken de döda färjas av Charon. — **Sty'gisk,** som har avseende på floden Styx l. på underjorden.

Stål, *metall.*, järn med en kolhalt av 0,6—1,9 %. — **Stålbad,** bad, som gjorts järnhaltigt genom tillsats av stålkulor (se *Globuli martiales*) l. en blandning av järnvitriol och dubbelt kolsyrat natron. — **Stålbriljanter** l. **Ståldiamanter,** fasettslipade stålstift, vilka användas i kombinationer till prydnader, smycken o. d. — **Stålbrons,** kromstål, består av 8 % tenn och 92 % koppar. — **Stålkulor,** se *Globuli martiales.*

Stålrött, dets. som engelskt rött.

Stålull, långa, trådiga stålspånor, dels avfall, dels fabricerade. Användes som slipmedel för trä m. m.

Stålört, *bot.*, se *Gentiana.*

Ståndare (*lat. sta'men*), *bot.*, det hanliga könsorganet i en blomma.

Stånds, *bot.*, se *Senecio.*

Ståndsherrar (*ty. Standesherren*), benämning på de tyska furstar, grevar o. a. herrar, som mediatiserats sedan 1806.

Stångböna, *bot.*, se *Phaseolus.*

Stångpiska (*ty. Zopf*), en fast l. lös, hängande nackfläta, som bars av män på 1700-t. — **Stångpiskstil,** se *Zopfstil.*

Stångryttare, *kokk.*, lättrökt fläskkorv.

Ståthållare (*ty. Statthalter*), ämbetsman, som i ett rike, i ett landskap l. på ett slott representerar regenten; hos oss förvaltare på ett kungligt slott; vid. den ämbetsman (*överståthållaren*), som i Stockholm motsvarar konungens befallningshavande i rikets län, och hans närmaste biträde (*underståthållaren*).

Stäkra, *bot.*, se *Oenanthe.*

Ställbrock, *jaktt.*, se *Brock.*

Ställsten, *petrogr.*, en art glimmerskiffer.

Ställverk, central apparat för signalering, växling etc. vid en järnvägsstation.

Stämhorn, *tonk.*, apparat för stämning av metall-orgelpipor.

Stämmen, *zool.*, se *Leuciscus.*

Stä'ndchen, *ty.* = *Serenad* (se d. o.).

Stängbardu'n, *sjöv.*, märsstängernas stöttning sidoledes och akter ifrån å ett fartygs stående tackling.

Stängstag, *sjöv.*, märsstängernas stöttning för ifrån. — **Stängvridare,** *sjöv.*, grovt tåg för upp- och nedhalning av märsstängerna.

Stäpp, se *Stepp.*

Stäppsalt, *geol.*, koksalt, som finnes såsom en ytskorpa på stäpper.

Stärbhus, se *Sterbhus.*

Stärkelse, se *Amylon.* — **Stärkelsegummi,** se *Dextrin.* — **Stärkelsesocker, Stärkelsesirap,** se *Glykos.*

Stäver, smådimensionerat virke, s. k. stavverk, tillverkat av avfallet vid ramsågning.

Stökiometri' (av *gr. stoichei'on*, ursprung, grundämne, och *metre'in*, mäta), *kem.*, den kemiska vetenskapen med hänsyn till de mängdförhållanden, i vilka olika ämnen omsätta sig i varandra. — **Stökiome'triska relationer,** förhållandet mellan de olika ämnenas mängd i en kemisk förening.

Stöl, *no.*, säter.

Stöp l. **Stöpis,** lös is av sammanfrusen snö ovanpå kärnisen å sjöar och floder.

Stöpling, som sättkvist använd trädgren.

Stör, *zool*, se *Acipenser.*

Störa, *ridk.*, okynne hos häst, bestående i att denna söker befria sig från ryttaren genom att köra ned huvudet, knipa med svansen, kröka ryggen och företaga våldsamma störsprång.

Störböna, *bot.*, se *Phaseolus.*

Störsprång, *ridk.*, se *Störa.*

Stöt, *bergsv.*, större dagöppning i gruva.

Stötionise'ring, *fys.*, ionisering av en gasmolekyl genom en stöt av en ion l. elektron.

Stötlinjer l. **Skalvlinjer,** *geol.*, förkastningslinjer, som äro säte för ofta återkommande jordskalv.

Stötlåda, verktyg för inläggning av virket vid hyvling av ändträ.

Stötting, *skogsh.*, framkälken vid vintertransport av virke.

Stövle'tt, liten stövel, halvstövel.

Su, *ital.*, på.

Sua'da l. **Suade'la,** *lat.* (*l.* sva-), vältalighet, övertalningsgåva; *rom. myt.*, övertalningskonstens gudinna.

Suæ'da mari'tima, *bot.*, saltört, liten havsstrandväxt, tillhörande fam. *Chenopodia'ceæ.*

Su'æ qui'sque fortu'næ, fa'ber est, se *Faber est quisque fortunæ suæ.*

Suahili (kustbo, av *arab. sa'hil, pl. sawa'hil*, kust), infödingar på *Suahilikusten* och ön Sansibar i Afrika.

Suakgummi, se *Talhagummi.*

Suaniska språk, namn på en grupp sydkaukasiska språk.

Su'a sa'nctitas, se *Sanctitas.*

Suaso'risk, *lat.*, övertalande. — **Suaso'rier** (*lat. suaso'ria*), *pl.*, övertalningsmedel.

Su'a spo'nte, se *Sponte.*

Sua've = *Soave* (se d. o.).

Suavi'ssimus, *bot.*, mycket angenäm.

Sua'viter in mo'do, fo'rtiter in re, *lat.*, milt i sättet, starkt i sak. Se vid. *Fortiter in re* etc.

Suawua, namn på *berberna.*

Sub, *lat.*, under, mindre än. I sammansättningar förvandlas det vanligen till *suc-* framför *c*, till *suf-* framför *f* och till *sup-* framför *p.*

Subace'tas alumi'nicus, *farm.*, basiskt aluminiumacetat.

Subacidite't, nedsatt halt av syra, t. ex. hos magsaften.

Subada'r, se *Subahdar.*

Subæra'tus, *lat.*, *pl.* **Subæra'ti** l. **Subæra'ter,** romerska kopparmynt med silverplätering. Dylika falska silvermynt utsläpptes av romerska staten.

Su'bah, *pers.*, provins. — **Subahda'r**, i Indien ståthållare, infödd officer.
Subaktio'n (*lat. suba'ctio*), sammanknådning; *med.*, smältning, blandning.
Subaku't, *nylat.*, *med.*, tämligen hetsig, måttligt häftig; ej fullt akut.
Subalpe'stris, Subalpi'na, *bot.*, lågfjälls-.
Subalpi'n l. **Subalpi'nsk**, *nylat.*, belägen nedanför *Alperna*; belägen, växande o. s. v. på de lägre Alperna.
Subalte'rn (*fr. subalterne*, av *lat. sub*, under, och *alte'rnus*, den andre), underordnad; underordnad tjänsteman; löjtnant, underlöjtnant l. fänrik. — **Subalternofficer**, se föreg. ord. — **Subalternatio'n**, underordning; avhängighetsförhållande. — **Subalternite't**, undergivenhet, underordnat stånd l. förhållande.
Subapenni'nformationen, se under följ. ord.
Subapenni'nsk, *nylat.*, belägen, växande o. s. v. på de lägre *Apenninerna*. — **Subapenni'nformationen** l. **Subapenninska formationen**, *geol.*, flera till tertiärformationen hörande lager, som väsentligen bestå av märgel och sand med försteningar av saltvattensorganismer.
Subarachnoida'lrummen, *anat.*, saftrum mellan hjärnans tvenne fina hinnor.
Suba'rktisk, Subatla'ntisk, Subborea'l, *nylat.*, beteckning för landområde, klimat, fauna, flora, närmast gränsande till arktiska, atlantiska, resp. boreala dylika.
Subassema'ng, se *Soubassement.*
Su'bba's, *tonk.*, en orgelstämma.
Subbert, i uttrycket ”hela subberten”, hela smörjan, rubb och stubb, är av medellågtysk härledning.
Subbo'tniki, *ry.*, se *Sabbatarier.*
Subbrakycefa'l, svagt kortskallig. Jfr *Brakycefal.*
Subca'ntor, underkantor, andre kyrkosångare.
Subca'rbonas bismu'thicus, *farm.*, basiskt vismut karbonat.
Subcla'vius, *anat.*, under l. bakom nyckelbenet.
Sub colo're ju'ris, *lat.*, under sken av rätt.
Sub conditio'ne, se under *Conditio sine* etc.
Subconjunctiva'l, *anat.*, under ögats bindehinna.
Subcorta'les, *anat.*, musklerna på bakre revbensändarnas insidor.
Subcorti'cium, *bot.*, under barken.
Subcortika'l, *anat.*, under hjärnbarken.
Subcrena'ta, *bot.*, något naggad.
Subcuta'n, se *Subkutan.*
Subcu'tis, *anat.*, underhuden.
Subdelegacion (*l.* sob-thiå'n), i Chile underavdelning av departement och territorier.
Subdeka'n, dekanens ställföreträdare.
Subdelega't, Subdelegatio'n, se under följ. ord.
Subdelege'ra (av *lat. sub*, under, och *delega're*, förordna), utnämna någon till underfullmäktig, tilldela någon underfullmakt. — **Subdelega't** l. **Subdelege'rad**, underfullmäktig. — **Subdelegatio'n**, utnämnande av underfullmäktig, tilldelande av underfullmakt.
Subderma'l, *med.*, dets. som *Subkutan* (se d. o.).
Subdiako'n (av *lat. sub*, under, och *gr. diakon*, se d. o.), underdiakon, underdjäkne.
Subdiaphragma'tisk, dets. som *Subphrenisk* (se d. o.).
Sub di'o, se *Sub divo.*
Subditi'tius, *lat.*, understucken. — **S. i'nfans**, ett understucket barn.
Subdivide'ra (*fr. subdiviser*, av *lat. sub*, under, och *divi'dere*, dela), underavdela, underindela. — **Subdivisio'n**, underavdelning, underindelning.
Sub di'vo, Sub di'o l. **Sub Jo've**, *lat.*, eg. under gud l. under Jupiter; under bar himmel.
Subdolikocefa'l, svagt långskallig. Jfr *Dolikocefal.*
Subdomina'nt, *lat.*, *tonk.*, underdominant, underkvint. Jfr *Dominant.*
Subdo'minus, *nylat.*, underlänsherre.
Subduktio'n (*lat. subdu'ctio*), fråndragande, undandragande; avföring; filtrering.
Subdu'lcis, *bot.*, sötaktig.
Subdura'l, *anat.*, under hårda hjärnhinnan. — **Subdura'lrummet**, *anat.*, saftrummet mellan hårda och fina hjärnhinnorna.
Su'ber, *lat.*, kork.
Subere'ctus, *bot.*, nästan upprätt.
Suberi'n (av *lat. su'ber*, kork), *kem.*, ett i kork förekommande ämne. — **Suberö's**, korkartad.
Subfebri'l, *med.*, feberaktighet, feber mellan 38—38,5° C.
Subferra'ter, *lat.*, *pl.*, försilvrade järnmynt.
Sub fi'de remissio'nis, se under *Fides.*
Subfossi'l (av *lat. sub*, under, och *fossi'lis*, uppgrävd), *geol.*, ofullkomligt förstenad, som tillhör de yngsta lagren.
Subfu'sca, *bot.*, brunaktig.
Subga'llas bismu'thicus, *farm.*, basiskt vismutgallat, dermatol.
Subge'nus, *bot.*, undersläkte.
Subglobo'sa, *bot.*, nästan klotformig.
Subhastatio'n (av *lat. sub ha'sta*, under lansen), urspr. försäljning av krigsbyte, varvid hos romarna ett kastspjut som skylt nedstacks i marken; senare offentlig försäljning till den mestbjudande, auktion.
Sub hodie'rno (die), *lat.*, i dag.
Subi'culum, *anat.*, en hjärnvindel på sidan av tinningloben.
Subinfeodatio'n, *lat.* (jfr *Feudum*), det förhållandet, att en jordägare under tider av otrygghet bortskänkte sin egendom till en storman för att av honom återfå den som län.
Subintelli'gitur, *lat.*, underförstås.
Subi'ntrans, *med.*, omedelbart följande på ett anfall.
Subinvolu'tio, *med.*, ofullständig utveckling. — **S. deci'duæ**, ofullständig utveckling av

decidua (se d. o.). — **S. u'teri,** ofullständig återbildning av livmodern efter förlossning.

Su'bito, *ital., tonk.,* hastigt, plötsligt.

Subje'kt (*lat. subje'ctum,* av *subji'cere,* underkasta), eg. det underlagda, underlag; *språkv.,* den satsdel, varom predikatet (en handling, ett tillstånd o. s. v.) utsäges; *fil.,* det förnimmande, viljande väsendet, person (i motsats till objekt, sak, föremål); *tonk.,* en fugas tema. — **Subjektio'n,** underkastelse; *talk.,* framställandet av en fråga, som man själv besvarar. — **Subjekti'v,** personlig; som har avseende på person, icke på sak; *språkv.,* som angår subjektet. Jfr *Objektiv.* — **Subjektiva färger,** *fys.,* på ett slags retning av näthinnan i ögat beroende färgförnimmelser. — **Subjektiv ideali'sm** = *Solipsism* (se d. o.). — **Subjektivt predikati'v,** *språkv.,* predikativ (se d. o.), som tilllägges subjektet. — **Subjektive'ra,** göra subjektiv; betrakta något från en subjektiv, personlig ståndpunkt. — **Subjektivi'sm,** personlighet, personlig åsikt l. uppfattning; böjelsen att betrakta och bedöma tingen uteslutande från ens egen personliga (subjektiva) ståndpunkt. — **Subjektivite't,** egenskapen att vara subjektiv; egendomlighet, personlighet. Jfr *Objektivitet.*

Subjonctif, *fr.* (*l.* sybbsjånkti'ff), konjunktiv. Se *Modus.*

Subjo'tnisk, *geol.,* som härrör från tiden före den jotniska perioden.

Sub Jo've, se *Sub divo.*

Sub ju'dice, se under *Judex.*

Subjuga'l, *lat.,* underordnad. — **Subjugalton,** *tonk.,* underordnad ton.

Sub ju'gum, se under *Jugum.*

Subjunge'ra (*lat. subju'ngere*), förena, sammanbinda, anknyta. — **Subjunktio'n,** förening, bifogande, anknytning. — **Subjunkti'vus** l. **Subjunkti'v** (*fr. subjonctif*) = *Konjunktivus* (se under *Modus*).

Subka'mbriska denudatio'nsytan, *geol.,* ett i prekambrisk tid över stora delar av jorden utbildat peneplan (se d. o.), som utgör underlag för de kambriska bildningarna och i stora delar av Sverige är väl bibehållet.

Subkonre'ktor, *nylat.,* underordnad medföreståndare vid en skola. Jfr *Rektor* och *Konrektor.*

Subkontraoktaven, *tonk.,* den lägsta oktaven å musikinstrumenten.

Subkonträ'r = *Kontradiktatorisk* (se d. o.). — **Subkonträra omdömen,** *log.,* partikulära omdömen, som hava motsatt kvalitet, samma predikat och till utseendet samma subjekt.

Subkro'nisk, *med.,* nästan kronisk.

Subkuta'n (av *lat. sub,* under, och *cu'tis,* hud), befintlig under huden. — **S. injektio'n,** *med.,* insprutning av läkemedel i den under huden liggande cellvävnaden.

Sublami'n, *farm.,* en förening av kvicksilversulfat och etylendiamin. Medel mot syfilis.

Sublapsa'rier = *Infralapsarier* (se d. o.).

Sublateri'tius, *bot.,* nästan tegelröd.

Subla'tio reti'næ, *med.,* näthinneavlossning.

Sub le'ge libe'rtas, *lat.,* frihet under lagen, d. v. s. under ansvar.

Subleva'men, Subleva'nt, se under följ. ord.

Subleve'ra (*lat. subleva're*), understödja, bistå. — **Subleva'men,** understöd, bistånd, lättnad. — **Subleva'nt,** medhjälpare, biträde.

Subliga'culum, *nylat.* (av *subliga're,* binda under, underbinda), *med.,* bråckband. — **Subligatio'n,** underbindning, t. ex. vid åderlåtning l. amputation.

Subli'm (*lat. subli'mis*), hög, upphöjd, upplyftande. — **Sublimite't,** höghet, upphöjdhet, lyftning.

Sublima't (av *lat. sublima're,* driva i höjden, av *subli'mis,* hög), *kem.,* fast kropp, som bildats därigenom, att en gasformig kropp avkylts; kvicksilverklorid, ett vid operationer mycket brukat, kraftigt antiseptiskt medel. — **Sublime'ra,** säges en gasformig kropp göra, då den genom avkylning antager fast form. — **Sublime'rad,** bildad genom sublimation. — **Sublime'ring** l. **Sublimatio'n,** det förfaringssätt, varvid en gasformig kropp genom avkylning antager fast form. — **Sublime'rkärl,** kärl, som brukas vid framställning av kvicksilver.

Sublimite't, se under *Sublim.*

Sublingva'l (av *lat. li'ngua,* tunga), under tungan liggande. — **Sublingvalkörtlar,** *anat.,* under tungan befintliga spottkörtlar.

Subloba'ta, *bot.,* något inskuren.

Sublokatio'n, *lat.* (av *loca're,* utleja), *jur.,* en legotagares, t. ex. hyresgäst, utlejande i sin tur av det lejda.

Subluna'risk (*fr. sublunaire,* av *lat. sub,* under, och *lu'na,* måne), under månen befintlig, jordisk; förgänglig.

Subluxatio'n (*lat. subluxa'tio*), *med.,* vrickning.

Submari'n (av *lat. sub,* under, och *ma're,* hav), underhavs-, som befinner sig på havsbottnen.

Submaxilla'r, *anat.,* under underkäken. — **Submaxilla'ris,** *anat.,* spottkörteln bakom underkäkens nedre rand.

Subme'rs, *bot.,* nedsänkt under vattenytan. — **Submersio'n** (*lat. subme'rsio,* av *subme'rgere,* sätta under vatten), översvämning; neddoppning, nedsänkning i vatten.

Submikro'n (av *gr. mikro's,* liten), *kem.,* partikel i kolloidala lösningar med en diameter av 10^{-6}—10^{-3} mm. — **Submikrosko'pisk,** kallas en partikel, som är för

liten att observeras med vanliga mikroskopiska metoder.

Subministre'ra (av *lat. sub*, under, och *ministra're*, betjäna), vara behjälplig, gå till handa (särskilt i fråga om något olovligt). — **Subministratio'n**, handräckning vid underslevet.

Submi'ss, Submissio'n, se under följ. ord.

Submitte'ra (*lat. submi'ttere*), underkasta, underkuva. — **S. sig**, underkasta, förödmjuka sig. — **Submi'ss**, underdånig, undergiven. — **Submissio'n** (*fr. soumission*), undergivenhet, underdånighet, lydnad, ödmjukhet.

Submuco'sa, *anat.*, bindeväven under slemhinnorna.

Submu'ticum, *bot.*, nästan trubbig.

Subnegroi'd, halvnegroid.

Subni'tras, *farm.*, farmaceutisk benämning på basiska nitrat. — **S. bismu'ticus**, *kem.*, *med.*, basisk salpetersyrad vismutoxid, användes huvudsakligen vid kroniska maglidanden av nervös beskaffenhet.

Subnorma'l, *med.*, under det normala.

Suboccipita'l, *anat.*, under bakhuvudet.

Subofficia'l, *lat.*, ställföreträdare.

Subordinatia'ner, Subordinatio'n m. fl., se under följ. ord.

Subordine'ra (av *lat. sub*, under, och *ordina're*, ordna), underordna, vara underordnad. — **Subordinerande konjunktio'ner**, *språkv.*, underordnande konjunktioner. Se vid. *Konjunktion*. — **Subordinatio'n**, underordnande, underordnat förhållande; krigslydnad, krigstukt. — **Subordinatiani'sm**, underordningsläran, läran att Sonen är underordnad Fadern och den Helige ande underordnad både Fadern och Sonen. — **Subordinatia'ner**, anhängare av subordinatianismen.

Suboxi'd, *kem.*, oxid, som innehåller mindre syre än den normala.

Subphre'nisk l. **Subdiaphragma'tisk**, *anat.*, under mellangärdet. — **Subphrenisk absce'ss**, *med.*, varsamling mellan mellangärdet och levern.

Subplumba'ter, *lat.*, *pl.*, gammalromerska mynt av bly med ett silverlager över.

Sub pœ'na, *lat.*, under straff. — **S. p. confe'ssi et convi'cti**, vid straff att anses hava bekänt och vara överbevisad. — **S. p. præclu'si et perpe'tui sile'ntii**, vid straff av uteslutning och ständig tystnad (d. v. s. att icke vidare bliva hörd).

Subpola'rländer, *geogr.*, länderna närmast polarländerna.

Sub præte'xtu, se under *Pretext*.

Sub quocu'nque ti'tulo, *lat.*, under vilken förevändning som helst.

Subramanhya, se *Karttikeya*.

Sub rea'tu, se under *Reatus*.

Subre'ktor, *nylat.*, underföreståndare vid en skola. Jfr *Rektor* och *Konrektor*. — **Subrektora't**, en subrektors befattning.

Subreptio'n (av *lat. subre'pere*, smyga under), *log.*, tankefel, som uppstår genom insmuggling av obevisade och obevisliga påståenden i en tankekedja.

Subre'tt (*fr. soubrette*), kammarjungfru; förr på franska scenen roll av listig och förslagen tjänstflicka; nu munter l. komisk, ungdomlig flickroll; även skådespelerska, som spelar endast biroller.

Subrevisio'n, *nylat.*, eftergranskning.

Subroge'ra, se *Surrogera*.

Sub ro'sa, Sub rosa sile'ntii l. **Sub te'gmine ro'sæ**, *lat.*, under rosen (i forntiden tystnadens symbol), i förtroende, i hemlighet, under tystnadens insegel, under tysthetslöfte.

Sub rubri'ca, *lat.*, under rubriken, titeln, överskriften.

Subsalicy'las bismu'thicus, *farm.*, basiskt vismutsalicylat.

Subscalpula'r, *anat.*, under skulderbladet.

Subscri'ptio, *lat.*, läkarens föreskrift å recept ang. utformningen av en medicin.

Subsektio'n (*lat. subse'ctio*), underavdelning.

Subsekuti'v (av *lat. su'bsequi*, följa på), efterföljande. — **Subse'quens**, det efterföljande, det, som hänflyter ur något föregående.

Subse'llier (*lat., sing. subse'llium*), av *sub*, under, och *se'lla*, stol), *pl.*, eg. låga sittplatser; bänkar, skolbänkar.

Subsemito'nium mo'di, *tonk.*, inledningston.

Subsero'sa, *anat.*, bindväven under en serös hinna.

Subside'ns, *lat.*, hopsjunkande, förträngning; bottensats, fällning.

Subsi'dier (*lat. subsi'dium, pl. subsi'dia*), *pl.*, hos de gamla romarna ett slags reservtrupper; understöd; penningunderstöd, som en stat lämnar en annan (till förande av krig etc.); skattebidrag. — **Subsi'dietraktat**, förbund mellan tvenne stater om lämnande av penningunderstöd. — **Subsidiä'r** (*fr. subsidiaire*), som tjänar till stöd, säkerhet; som ersätter l. träder i st. f. något annat.

Sub sigi'llo confessio'nis m. fl., se under *Sigill*.

Subsiste'ns, se under följ. ord.

Subsiste'ra (*lat. subsi'stere*), fortvara, bestå; hava sitt uppehälle. — **Subsiste'ns**, uppehälle.

Subskribe'nt, se under följ. ord.

Subskribe'ra (*lat. subscri'bere*), eg. underskriva, underteckna; genom namnunderskrifter förbinda sig att understödja ett litterärt, konstnärligt l. annat slags företag. — **Subskribe'nt**, underskrivare, person, som subskriberat. — **Subskriptio'n**, underskrift, handlingen att subskribera. — **Subskriptionslista**, lista över subskribenter.

Sub so'le, *lat.*, under solen. — **Nec est qui'dam sub sole no'vum**, ingenting är nytt under solen. — **Sub sole ni'hil perfe'ctum**,

under solen finnes ingenting fullkomligt. — **S. spe'cie**, under gestalt av, under sken av, under form av. — **S. s. æternita'tis**, *lat.*, ur evighetens synvinkel (*Spinoza*). — **S. spe matrimo'nii**, i förhoppning om äktenskap. — **S. s. ra'ti**, under hopp om bifall l. bekräftelse.

Subspe'cies, *bot.*, underarter.

Subspica'ta, *bot.*, nästan i ax.

Subst., förk. för *substantiv* (se d. o.).

Substa'ns (*lat. substa'ntia*, *fr. substance*), väsende; grundämne; kärna, huvudbeståndsdel, det viktigaste och väsentligaste i något; *fil.*, det bestående, det väsentliga.)(Accidens. — **Substantialite't**, väsentlighet. — **Substantie'll**, väsentlig, kraftig, kärnfull; materiell. — **Substantie'ra**, *jur.*, förse med rättsliga bevis. — **Substanti'v, Substanti'vum** l. **No'men substanti'vum**, *språkv.*, huvudord, sakord. — **Substantiva färger**, *kem.*, färgmedel, som fästas direkt, utan bindemedel (betor). — **Substanti'visk**, *språkv.*, som brukas såsom substantiv, självständig.

Substantiali'ster l. **Substantia'rier**, anhängare av läran att arvsynden är något i människonaturen väsentligt (substantiellt).

Substa'ntia, *lat.*, *anat.*, substans. — **S. admanti'na**, tandemaljen. — **S. alba**, den vita tandbeläggningen. — **S. compa'cta**, benets för ögat homogena del. — **S. cortica'lis**, barksubstans. — **S. gelatino'sa**, det nervfattiga området i bakersta delen av grå hornen. — **S. grise'a**, centrala nervsystemets grå, ganglieförande vävnad. — **S. spongio'sa**, den "svampiga" delen hos ben. — **S. vi'trea**, tandemaljen.

Substitue'ra (*lat. substitu'ere*), sätta i stället, ersätta. — **Substitu't**, ställföreträdare. — **Substitutio'n**, persons l. saks sättande i annans ställe. — **Substitutio'nsmetod**, *fys.*, mätmetod, där en storhet jämföres med en annan genom att ersättas med denna.

Substra't (*lat. substra'tum*), eg. det, som är brett under; underlag, grundval, till grund liggande ämne l. föremål. — **Pro substra'ta, mate'ria**, med hänsyn till föreliggande ämne.

Substruktio'n (*lat. substru'ctio*), en byggnads under jorden befintliga grundval.

Subsume'ra (*lat. subsu'mere*), innefatta, inbegripa, sammanfatta under något. — **Subsumtio'n**, underordnande, inbegripande, sammanfattning under något; förutsättning, antagande. — **Subsumtionslogi'k**, den aristoteliska slutledningsläran. — **Subsumti'v**, som kan förutsättas, antagas.

Sub te'cto cœ'li, *lat.*, under bar himmel.

Sub te'gmine ro'sæ, se *Sub rosa.*

Subtetra'ndrum, *bot.*, stående nära (*Cera'stium*) *tetra'ndrum.*

Subti'l (*lat. subti'lis*), fin, tunn, smal; *fig.*, klyftig, spetsfundig. — **Subtilisatio'n**, förtunning, förfining. — **Subtilise'ra**, förfina, förtunna; sysselsätta sig med klyftigheter, spetsfundigheter. — **Subtilite't**, finhet, tunnhet; hårklyveri, spetsfundighet. — **Subti'lis**, *Baci'llus subti'lis*, höbaciller.

Subti'le, *bot.*, fin.

Sub ti'tulo, *lat.*, under titel; under sken l. förevändning. — **S. t. majesta'tis**, under majestätstitel; benämning på vissa skrivelser från utrikesdepartementet.

Subtomento'sus, *bot.*, finluden.

Subtrahe'nd, se under följ. ord.

Subtrahe'ra (*lat. subtra'here*), avdraga, avräkna; *mat.*, draga ett tal från ett annat. — **Subtrahe'nd**, det tal, som drages från ett annat. Jfr *Minuend.* — **Subtraktio'n**, avdragning, avräkning; den handling, varigenom man drager ett tal från ett annat. — **Subtraktionstecken**, tecknet *minus* (—), som sättes mellan minuenden och subtrahenden. — **Subtrakti'v**, som kan frandragas, avräknas.

Subtro'pisk (av *lat. sub*, under, och *tro'pisk*, se d. o.), belägen nära de tropiska zonerna.

Subula'ria aqua'tica, *bot.*, sylört, liten strandört, tillhörande fam. *Cruci'feræ.*

Subula'ta, *bot.*, sylformig.

Subumbilica'l, *anat.*, *med.*, under naveln.

Sub u'na spe'cie, *lat.*, under en gestalt, nämligen brödets (som vid katolikernas nattvard).

Subungua'l, *anat.*, under nageln.

Subungula'ta, *zool.*, marsvin.

Suburba'nus, *lat.*, inv. i en förstad.

Suburbika'riska biskopar, kardinalbiskoparna i romerska kyrkoprovinsen (Roms omgivning).

Sub utra'que fo'rma l. **Sub utraque spe'cie**, *lat.*, under bägge gestalterna, nämligen brödets och vinets (som vid protestanternas nattvard).

Subway, *eng.* (*l.* sa'bboäi), järnväg l. spårväg i tunnel under gata.

Subvene'ra (*lat. subveni're*) l. **Subventione'ra**, lämna bistånd, understödja. — **Subventio'n**, bistånd, understöd (särskilt statsunderstöd); mellankomst, bemedling, i synnerhet mellan stater och regeringar. — **Subventione'rad**, främjad genom statsunderstöd.

Subversio'n, Subversi'v, se under följ. ord.

Subverte'ra (*lat. subve'rtere*), omstörta; ödelägga, förstöra. — **Subversio'n**, omstörtning; undergång, förfall. — **Subversi'v**, omstörtande; ödeläggande, förstörande.

Succade, *fr.* (*l.* sycka'dd), se *Suckat.*

Succé, se under *Succedera.*

Succeda'n, Succede'nt m. fl., se under följ. ord.

Succede'ra (*lat. succe'dere*), efterfölja, efterträda; lyckas, hava *succé* (se nedan). — **Succeda'n**, efterföljande, ställföreträdande. — **Succeda'neus**, ställföreträdare, efterföljare. — **Succede'nt**, efterföljare. —

Succé l. **Succès**, *fr.* (*l.* sycksä'; *lat.* *succe's-sus*), framgång, lycka, bifall. — **Succès de curiosité** (*l.* - dö kyriåsite' [hårt k]), framgång på grund av sin nyhet, sin ovanlighet.—**S. de rire** (*l.* - dö rir), skrattsuccé; löjeväckande misslyckande. — **S. d'estime** (*l.* - dästi'mm), framgång på grund av aktning (t. ex. för en författares förut publicerade arbeten). — **S. de vogue** (*l.* - dö vågg), modeframgång, den framgång, som tillkommer något i dess egenskap av modesak. — **S. pyramidal** (*l.* - piramida'll), pyramidalisk, oerhört stor framgång. — **Succe'ss**, utgång av en sak; framgång; lycka. — **Succe'ssio aposto'lica**, apostolisk följd, den traditionella följden av biskopar i Rom (påvar) ända från aposteln Petrus' dagar. — **Successio'n** (*lat.* *succe'ssio*), efterträdelse, inträde i en annan persons (särskilt en regents) rättsförhållanden, tronföljd. — **Singula'rsuccesion**, inträde i blott en l. flera bestämda rättigheter l. förpliktelser. — **Universa'l-succession**, övergång av en persons hela förmögenhet till en annan l. flera andra. — **Successionskrig**, tronföljdskrig. — **Successionsordning**, ordning, vari arvsrätten till en tron beräknas; hos oss den grundlag, som bestämmer tronföljden. — **Successionspulver**, giftpulver, avsett att påskynda åtkomsten av ett arv l. åstadkomma regentskifte. — **Successi'v** (*lat.* *successivus*), på varandra följande i en viss ordning. — **Successi've**, efter varandra, småningom, efter hand. — **Succe's-sor**, efterträdare, tronföljare.

Succenturia'tus, *lat.*, *anat.*, hängande vid sidan om (om biorgan).

Succina't, *kem.*, bärnstenssyrans salter.

Succi'nia, *zool.*, ett släkte lungsnäckor.

Succini'n, *lat.*, *kem.*, bärnstensbitumen, ett ämne, som förekommer i bärnsten. — **Succini't**, äkta Östersjöbärnsten.

Succi'num, *lat.*, *farm.*, bärnsten (se d. o.).

Succi'sa, *lat.*, tvärhuggen.

Succi'sa prate'nsis (syn. *Scabiosa succisa*), *bot.*, knappvädd, med mörkblå blommor i korg. Allmän på lundängar o. d. Fam. *Dipsaca'ceæ*.

Su'ccuba, **Su'ccubi**, se *Incubi* (under *Incubus*).

Succule'nt, *med.*, ödemartat degig. Jfr *Suckulent*. — **Succule'ntæ**, *bot.*, se *Crassulaceæ*.

Succursale, *fr.* (*l.* sykkyrsa'l), annexkyrka.

Succursa'le-präst, se *Desservant*.

Succus, *lat.*, *med.*, saft. — **S. ceraso'rum**, körsbärssaft. — **S. ci'tri**, citronsaft. — **S. ga'stricus**, magsaft. — **S. glycyrrhi'zæ** l. **liquiri'tæ**, lakrits. — **S. intestina'lis**, tarmsaft. — **S. oxyco'cci**, tranbärssaft. — **S. ri'bis ni'gri**, saft av svarta vinbär. — **S. r. ru'bri**, saft av röda vinbär. — **S. ru'bi idæ'i**, hallonsaft. — **S. sambu'ci**, fläderbärsaft. — **S. vi'ridis**, saftgrönt (se d. o.).

Su'ccus et sa'nguis, *lat.*, "saft och blod", d. v. s. kärnan i ett yttrande, en lära l. d.

Succu'sio, *lat.*, omskakning.

Sucu'ssio Hippo'cratis, se *Suckussion*.

Sucka't (*fr.* *succade*, av *lat.* *su'ccus*, saft), inkokad fruktsaft; insyltad frukt.

Suckule'ns (av *lat.* *su'ccus*, saft), saftighet. — **Suckule'nt**, saftig, närande, kraftig; köttig (om växter). — **Suckule'nter**, växter med köttiga, saftiga blad.

Suckumbe'nspenningar, se under följ. ord.

Suckumbe'ra (*lat.* *succu'mbere*), ligga under; *jur.*, förlora (en rättegång). — **Suckumbe'nspenningar**, summa, vilken deponeras av en person, som, av en underrätt dömd till betalning, fullföljer talan i högsta instansen. Om ändring vinnes, återbetalas beloppet, i motsatt fall icke.

Suckure'ra (*lat.* *succu'rrere*), bispringa, komma till hjälp. — **Suckurs**, hjälp, bistånd. — **Suckursa'l** (*fr.* *succursale*), annex, filialavdelning.

Suckussio'n (*lat.* *succu'ssio*), skakning; (*sucu'ssio hippo'cratis*), *med.*, en gammal undersökningsmetod, som bestod i en våldsam skakning av kroppen. — **Suckusso'-risk**, stötformig (säges om jordskalv).

Sucre (*l.* sokre'), ett silvermynt i *Ecuador*.

Sucto'ria, *zool.*, en klass protozoer med sugapparater.

Sucupi'rubark, se *Bowdichia*.

Suda'mina (av *lat.* *su'dor*, svett), *med.*, hettblåsor, svettblåsor.

Suda'n, rött anilinfärgämne för färgning av fett.

Sudane'ser l. **Sudannegrer**, inv. i Sudan.

Sudankaffe, se *Mogdakaffe*.

Sudanrött, se *Magdalarött*.

Sudare, *bot.*, se *Chorda*.

Suda'rium, *lat.*, svettbad, ångbad; även svetteduk. — **Sudatio'n**, svettning. — **Sudato'rium**, svettbad; svettrum.

Sude'tica, *bot.*, från Sudeterna.

Sudler, *ty.*, marketentare.

Su'dor, *lat.*, svett. — **S. a'nglicus**, *med.*, engelska svetten. — **S. urino'sus**, urinhaltig och urinluktande svett. — **Sudori'fica**, **Sudori'fera**, *med.*, svettdrivande medel. — **Sudoripa'rus**, *anat.*, svettbildande.

Sudra, *sanskr.*, hinduernas fjärde och lägsta kast, till vilken räknas hantverkare, tjänstefolk m. fl.

Sudrmannaland, *geogr.*, fornnordisk benämning på Södermanland.

Sue'ber, se *Sveber*.

Sue'cia, nylatinskt namn på Sverige. — **Suecia anti'qua et hodie'rna** (Sverige i forntid och nutid) l. **Sueciæ-verket**, en samling av fältmarskalken *Erik Dahlberg* utförda teckningar över Sveriges städer, slott m. m. mot slutet av 1600-t.

Suedois, *fr.* (*l.* sve'ddåa), *kokk.*, "mandelberg", småbakelser av mandeldeg.

Suekoma'n, se *Svekoman*.

Suessioner = *Svessioner* (se d. o.).

Suever, se *Sveber*.
Suffe'ctus, *lat.*, vald i st. f. en avgången romersk ämbetsman.
Suffe'ter (*hebr. schoffeti'm*), *pl.*, i det gamla Kartago de två ämbetsmän, som stodo i spetsen för styrelsen.
Suffi'bulum, *lat.*, fyrkantig, vit huvudduk, som bars av vestalerna och vid offer av de romerska prästerna.
Sufficie'ns, Sufficie'nt m. fl., se under följ. ord.
Su'fficit, *lat.*, det är nog. — **Sufficie'ns**, tillräcklighet. — **S. qua'ntitas**, förk. **S. q.**, på recept: tillräcklig mängd. — **Sufficie'nt**, tillräcklig. — **Suffici'entia**, *med.*, normal funktionsduglighet.
Suffige'ra (av *lat. suffi'gere*, sätta efteråt), modifiera ett språkljudskvantum (fonem) genom att tillsätta ett *suffix* (se d. o.).
Suffisa'ns (*fr. suffisance* [*l.* syffisa'ngs], av *lat. suffi'cere*, vara tillräcklig) l. **Syffisa'ns**, eg. tillräcklighet; självklokhet, självsäkerhet; dryghet, högdragenhet. — **Suffisa'nt**, självklok, självsäker; dryg, högdragen.
Suffi'tus, *lat.*, rökelse; rökning.
Suffi'x (*lat. suffi'xum*, av *suffi'xus*, vidfäst, fäst efteråt), *språkv.*, avledningsstavelse, som tillsättes vid slutet av ett ord. Jfr *Affix, Postfix, Prefix.*
Sufflé (av *fr. soufflet*, uppblåst), ett slags mycket lätt pudding, som serveras i det kärl, vari den gräddats.
Suffle'ra (*fr. souffler, lat. suffla're*), viska; under en teaterrepresentation sakta föreläsa rollerna till stöd för skådespelarnas minne. — **Sufflö'r**, vid teatern anställd person, som sufflerar. — **Sufflörlucka**, sufflörens plats på teatern (vanligen under golvet vid rampen).
Suffle'tt l. **Sufle'tt** (av *fr. soufflet*, blåsbälg), ett vanligen med läder beklätt, skärmlikt skydd över sitsen på ett åkdon.
Sufflö'r, se under *Sufflera*.
Suffoce'ra (*lat. suffoca're*), kväva. — **Suffoca'to**, *ital.*, *tonk.*, kvävt, undertryckt. — **Suffokatio'n**, kvävning.
Suffolkras, en nötboskaps- och en svinras, uppkallade efter det engelska grevskapet *Suffolk* (*l.* sö'ffåk). — **Suffolkhäst**, tung, engelsk arbetshäst.
Suffraga'n, Suffraga'nt, Suffrage'tt, se under *Suffragium*.
Suffrage universel, *fr.* (*l.* syffra'sj ynniversä'll), allmän rösträtt.
Suffra'gium, *lat.*, eg. stenskärva, varmed de gamla romarna röstade i folkförsamlingarna; den avgivna rösten; omröstning; rösträtt. — **Suffra'gia sancto'rum**, *pl.*, helgonens förböner. — **Suffraga'n**, till säte och stämma berättigad medlem av ett katolskt prästkollegium; under ärkebiskopen lydande biskop (*suffraganbiskop*). — **Suffraga'nt**, person, som har rättighet att deltaga i en omröstning. — **Suffrage'tt** (*eng. suffragette*), kvinna som gärna med uppseendeväckande l. olagliga medel, kämpar för kvinnlig rösträtt. — **Suffragettrörelsen**, benämning på den engelska kvinnorösträttsrörelsen.
Suffru'tex, *lat.*, *bot.*, halvbuske.
Suffuca'tio, *lat.*, *med.*, kvävning.
Suffu'lta, *bot.*, stödförsedd.
Suffu'sa, *bot.*, beströdd.
Suffu'sio, *lat.*, *med.*, blodsänkning och missfärgning av blodfärgämne.
Su'fi, *pers.* (av *arab. sûfi*, klädd i ylle), muhammedansk mystiker, anhängare av sufismen (se följ. ord). — **Sufi'smen** l. **Sufi'smus**, en mystisk-filosofisk riktning bland muhammedanerna, enl. vilken människan är en emanation av Gud och bestämd till återförening med honom.
Sufi'der, persisk dynasti. Se *Safider*.
Sufle'tt, se *Sufflett*.
Suga, *bot.*, se *Ajuga* och *Teuricum*.
Suga'mbrer = *Sigambrer* (se d. o.).
Sugar-apple, *eng.* (*l.* sju'ggar-äppl), sockeräpple), *bot.*, namn på den i tropikerna allmänt som frukträd odlade *Ano'na squamo'sa*, även kallad *Corossol* och *Caneelapple.*
Sugare, *zool.*, nejonögon.
Sugfisk, *zool.*, se *Liparis*.
Suggere'ra (*lat. sugge'rere*), ingiva, tillstyrka, inråda. — **Suggesti'bel**, som lätt kan suggereras, som lätt låter sig påverkas. — **Suggestibilite't**, påverkbarhet för suggestion. — **Suggestio'n**, tillstyrkan, intalande, ingivelse (särskilt under hypnos) av bestämda föreställningar, som av den suggererade uppfattas såsom riktiga och utföras. — **Autosuggestion** (av *gr. avto's*, själv), självsuggestion, varvid en person utan direkt yttre påverkan ingiver sig själv bestämda föreställningar. — **Suggesti'v**, ingivande, intalande, förledande. — **Suggestivfråga** l. **Suggestiv fråga**, fråga, som innehåller svaret.
Sugi, *jap.*, se *Cryptomeria*.
Sugillatio'n (*lat. sugilla'tio*, av *sugilla're*, slå någon blå), *med.*, i huden inträffande blodutådring, åtföljd av i blått, gult, grönt o. s. v. skiftande fläckar. Framkallas ofta av slag l. stötar.
Sugkammar, *fys.*, metallarmar med spetsar. Användas i elektricitetsmaskiner.
Sugmaskar, *zool.*, *Trémato'des*, en familj plattmaskar.
Sugvatten l. **Bakström**, det virvlande vattnet bakom ett fartyg i gång.
Sugvårtor, *bot.*, dets. som haustorier.
Sui, kinesisk dynasti.
Suici'da, *lat.* (av *su'i* sin, och *cæ'dere*, döda), självmördare. — **Suici'dum**, självmord.
Su'i co'mpos, *lat.*, sig själv mäktig.
Su'i cui'que mo'res fi'ngunt fortu'nam, *lat.*, vars och ens uppförande skapar hans lycka.

Su'idæ, *zool.*, däggdjursordningen svindjur. Jfr *Sus.*
Suif, *fr.* (*l.* sui'ff), talg.
Su'i ge'neris, *lat.*, i sitt slag, i sin genre.
Su'i here'des, *lat.*, egna arvingar.
Su'i ju'ris l. **Sui juris ho'mo**, *lat.*, självständig, myndig person, sin egen herre.
Su'i me'mores alios fece're mere'ndo, *lat.*, genom sina egna förtjänster hava de hugfäst sitt minne.
Suisse, *fr.* (*l.* sui'ss), Schweiz.
Suitcase, *eng.* (*l.* sjo'tkä'is), ett slags kappsäck.
Suite, *fr.* (*l.* sui'tt), följe, *svit* (se d. o.); följd, ordnad följd, rad (av t. ex. rum); *tonk.*, se *Svit.* — **À la suite**, se under *À la.*
Sujet, *fr.* (*l.* sysjä'; av *lat. subje'ctum*, underlag), ämne, stoff (för t. ex. en dikt, en målning); utkast. Jfr *Mauvais sujet.* — **Sujett** (*l.* sysjä'tt), medlem av teatertrupp.
Suka l. **Alkor**, *astr.*, stjärna i Stora björnen på n. stjärnhimmeln.
Suka't, se *Suckat.*
Sukiennice, *po.* (*l.* -ni'tse), klädesbodarna; klädeshallen i Krakau, byggd på 1500-t.
Sukro'l, se *Dulcin.*
Su'kta, *sanskr.*, väl uttalad; skön sång; benämning på de metriska rigvedahymnerna.
Sul, *ital.* (*l.* sol), *tonk.*, i sammansättningar: på, t. ex. *Sul G*, på g-strängen.
Sula, *bergsv.*, arbetsrummens botten i gruvor.
Sulagema'ng, Sulage'ra, se *Soulagera.*
Su'lamit, *hebr.*, flicka, brud från Sunem. (Har länge uppfattats som ett kvinnonamn).
Sulapha't, *astr.*, stjärna på n. stjärnhimmeln.
Sulca'tus, *lat.*, *bot.*, fårad.
Su'lcus, *pl.* **Su'lci**, *lat.*, fåra. — **Sulcus bicipita'lis ante'rior**, *anat.*, längsgående fåror på överarmens framsida. — **S. centra'lis**, hjärnans centralfåra. — **Sulci ce'rebri**, hjärnans fåror. — **Sulcus corti**, fåran på insidan av revbenens inre kant. — **S. fronta'les**, hjärnans framlobsfåror. — **S. inquina'lis**, ljumskvecket. — **S. interparieta'lis**, sagittalfåran på tinningbenets laterala yta. — **S. longitudina'lis cordis ante'rior** och **poste'rior**, fårorna på hjärtats fram- och baksidor. — **S. olfacto'rius**, hjärnfåran på pannlobens orbitalyta. — **S. postcentra'lis** och **præcentra'lis**, fåran bakom resp. framför *S. centralis* (se d. o.). — **S. Rolandi**, dets. som *S. centralis.* — **S. sagitta'lis**, kraniets inre mittfåra. — **S. sigmoide'us**, benfåra på tinningbenet. **Sulci tempora'les**, hjärnfåror på tinninglöben. — **Sulcus transve'rsus**, benfåra på insidan av nackbenet.
Suleika och **Suleima**, österländska kvinnonamn. — **Sulejma'n** l. **Soliman**, österländskt mansnamn. Buret av tre turkiska sultaner.
Sulf-, i sammansättningar: svavelhaltig.
Sulfani'lsyra, *kem.*, para-aminobensolsulfonsyra, viktigt råmaterial för azofärgämnen.
Su'lfas l. **Su'lphas**, *lat.*, *kem.*, *farm.*, sulfat. — **S. alumi'nico ammo'nicus**, ammoniakalun. — **S. a. ka'licus**, kaliumaluminiumsulfat, alun. — **S. a. k. u'stus**, bränd alun. — **S. alumi'nicus**, aluminiumsulfat. — **S. arge'nticus**, silversulfat. — **S. atro'picus**, atropinsulfat. — **S. ca'lcicus u'stus**, bränd gips. — **S. chi'nicus**, kininsulfat. — **S. chinco'nicus**, svavelsyrad cinkonin (se *kinaalkaloider*). — **S. chro'mico ka'licus**, kromalun. — **S. cu'pricus**, kopparsulfat, — **S. c. ammoniaca'lis**, kupridiaminsulfat, beredes av kopparvitriol, ammoniak och sprit. — **S. fe'rrico ammo'nicus**, järnammoniakalun. — **S. fe'rrico ka'licus**, järnalun. — **S. ferro'sus**, ferrosulfat. — **S. f. cru'di vena'lis**, rå järnvitriol. — **S. f. sicca'tus**, torkat ferrosulfat. — **S. ka'licus**, kaliumsulfat. — **S. magne'sicus**, magnesiasulfat. — **S. mo'rphicus**, morfinsulfat. — **S. na'tricus**, natriumsulfat. — **S. n. depura'tus**, renat glaubersalt. — **S. n. sicca'tus**, torkat glaubersalt. — **S. sparte'icus**, sparteinsulfat. — **S. zi'ncicus**, zinksulfat.
Sulfa't (av *lat. su'lphur*, svavel), *kem.*, benämning på svavelsyrade salter. — **Sulfatfabrik**, trämassefabrik för framställning av sulfatmassa. — **Sulfatmassa**, trämassa framställd enl. sulfatmetoden. — **Sulfatmetoden**, kemisk metod att framställa trämassa genom kokning av träflis i alkalisk lut av soda och svavelnatrium. — **Sulfi'd**, negativt sulfhydrat. — **Sulfida'l**, koloidalt svavel. — **Su'lfidum sti'bicum**, antimonsvavla, antimonpentasulfid. — **Sulfi't**, svavelsyrligt salt. — **Sutfitcellulo'sa**, en med hjälp av svavelsyrlig kalk tillverkad pappersmassa. — **Sulfitfabrik**, trämassefabrik för framställning av sulfitmassa. — **Sulfitmassa**, dets. som sulfitcellulosa. — **Sulfitmetoden**, kemisk metod för att framställa trämassa genom kokning av träflis i kalciumbisulfit. — **Sulfitsprit**, etylalkohol framställd ur luten efter beredning av sulfitmassa. — **Sulfocya'nvätesyra**, dets. som *Kodanvätesyra* (se d. o.). — **Sulfoguajaco'lis ka'licus**, kaliumguajakolsulfat, tiokol. — **Sulfona'l**, *med.*, ett sömnmedel, som består av dietylsulfondimetylmetan. — **Sulfo'ner**, organiska föreningar, som bildas vid torrdestillation av bensolsulfonsyror l. oxidation av organiska sulfider. — **Sulfonsyror**, bildas genom oxidation av merkaptaner. — **Sulfophено'las zi'nzicus**, zinkfenolsulfat. — **Su'lfosalt**, svavelsalt. — **Su'lfur**, svavel. Jfr *Sulphur.* — **Sulfura'tus**, namn på sulfider. — **Sulfure'ra**, mätta med svavel, svavla. —

Sulfure't, positivt sulfhydrat. — **Sulfure'tum sti'bicum depura'tum,** renad spetsglans, antimontrisulfid. — **Sulfurö's,** svavelaktig, svavelblandad.

Sul g, *ital.*, *tonk.*, på *g*-strängen.

Suli'dæ, *zool.*, havssulor.

Su-l-he dja l. **Su-l-hi'dje,** *arab.*, muhammedanska kalenderns tolfte månad.

Sulio'ter, en av albaneser och greker bestående kristen folkstam i landskapet *Suli* i Albanien. Utmärkte sig i grekiska frihetskriget.

Su-l-ka'da, *arab.*, muhammedanska kalenderns elfte månad.

Sulky, *eng.* (*l.* sa'lki), lätt, tvåhjulig kärra, ofta med velocipedhjul, användes vid travtävlingar.

Sul p. l. s. pont., *tonk.*, se *Sul ponticello.*

Su'lphas, *kem.*, se *Sulfas.*

Su'lphidum sti'bicum, *kem.*, antimonsvavla (se d. o.).

Sulphur, *lat.*, *kem.*, svavel. — **S. citri'num,** stångsvavel. — **Sulphure'tum ferro'sum,** svaveljärn, användes till utveckling av vätesvavla. — **S. hydrargy'ricum sublima'tum,** *farm.*, cinnober, beredes av svavel och kvicksilver. — **S. io'di** l. **Sulphur ioda'tum,** en blandning av jod och svavel. — **S. sti'bicum cru'dum,** svavelantimon, antimonglans (se d. o.). — **Sulphur præcipita'tum,** fällt svavel, svavelmjölk, beredes därigenom, att kalkmjölk kokas med svavelblomma, varpå lösningen ofullständigt fälles med saltsyra. — **S. sublima'tum,** svavelblomma, beredes genom sublimering av svavel. Nyttjas mest till beredning av kemiska preparat. — **S. s. elo'tum,** uttvättad svavelblomma. Användes i läkekonsten. — **S. vegeta'bile,** nikt.

Sulphu'reus, *bot.*, svavelgul.

Sulpi'cia, romerskt kvinnonamn.

Sul pont., förk. för *Sul ponticello* (se d. o.).

Sul ponticello (*l.* - tjä'llå), *ital.*, *tonk.*, vid stallet (på fiolen).

Sulta'n (*arab. sultân*, eg. häftig, mäktig), titel för muhammedanska härskare, särskilt turkiske kejsaren. — **Sultana't,** en sultans välde och värdighet. — **Sultanassa'ki,** den av sultanens hustrur, som först föder honom en son. — **Sultan-essala'tin,** sultanernas sultan, storsultan, storherre. — **Sultan-validé,** se *Validésultan.* — **Sulta'na** l. **Sultani'nna,** benämning på sultanens gemåler och döttrar. — **Sulta'nisk,** som angår en sultan; egenmäktig, despotisk. — **Sultani'sm,** sultanherrevälde; despotism, tyranni.

Sultanrussin, Sulta'nas l. **Sultani'nas,** små, gula, mycket söta levantinska russin. Kallas även *Beda'nas.*

Suluer l. **Suluka'ffrer,** inv. i Sululandet. — **Suluspråket,** ett av bantuspråken.

Sulu-ugn, *metall.*, vid kopparverk ett slags ugn för råsmältning.

Sulzer, ett badensiskt vin.

Sumach, Sumak l. **Smach,** *bot.*, de torkade, vanligen pulveriserade bladen och yngre grenarna av *Rhus coria'ria,* tillhörande fam. *Anacardia'ceæ,* i s. Europa. Brukas vid garvning och färgning samt i medicinen såsom sammandragande medel.

Suma'k, *textil.*, en orientalisk snärjvävnad utan bottenväv. Mattor i denna teknik kallas ”sydda”.

Sumatraka'mfer, se *Borneol.*

Sumatravax, se *Getah Lahoe.*

Suma'tur, *lat.*, på recept: må tagas.

Su'mbul, *farm.*, myskrot. Botaniska ursprunget ej säkert känt. — **Sumbulrotolja,** en flyktig olja ur myskrot, användes mot krampåkommor, danssjuka o. d.

Su'mbul, *kem.*, ett gummiharts. Se *Ferula.*

Sumera-mikoto, japansk härskartitel.

Sume'rer l. **Sumir,** de äldsta kända invånarna i Babylonien. — **Sume'risk,** tillhörande sumerernas kultur l. tid. — **Sume'riska,** sumerernas språk.

Summa, *lat.* (*fem.* av *su'mmus,* högst, överst; [med underförstått *res*] huvudsaken), *mat.*, resultatet av en addition, beloppet av flera sammanräknade tal; inbegrepp, innehåll. — **S. appella'bilis,** *jur.*, det minsta värde ett tvisteföremål måste ha för att fullföljd av talan till högre domstol skall tillåtas. — **In summa,** se *In summa.* — **Summa observa'ntia,** med största högaktning. — **S. revisi'bilis,** *jur.*, det värde (1,500 kr.) part skall ha förlorat vid tvist i hovrätten för att fullföljd till Högsta domstolen skall tillåtas. — **S. summa'rum,** summornas summa, slutbelopp, slutsumma. — **Summa'nder,** de storheter, genom vilkas hopläggande, en summa åstadkommes. — **Summa'risk,** som innehåller huvudpunkterna, sammandragen, kort. — **S. process,** *jur.*, rättsligt förfarande, varvid sakens avgörande påskyndas genom utelämnande av eljest brukliga formaliteter. — **Summa'rium,** huvudinnehåll. — **Summatio'n** l. **Summe'ring,** det förfarande, genom vilket en summa åstadkommes, hopräkning. — **Summationsfärg,** blandning av två l. flera spektralfärger. — **Summationsmätare,** dets. som ampèretimmemätare. — **Summationstoner,** *tonk.*, ett slags *kombinationstoner* (se d. o.). — **Summe'ra,** hopräkna. — **Su'mmum bonum,** se under *Bonum.* — **S. cre'de ne'fas a'nimam præfe'rre pudo'ri,** ”skamligt det är utan gräns att offra sin heder för livet” (*Juvenalis*). — **S. jus summa inju'ria,** största rätt, största orätt. — **Su'mmus,** se *Summa* (här ovan). — **S. epi'scopus,** högste biskop (hos protestanterna landets furste). — **S. po'ntifex,** överstepräst, en titel på påven.

Summita'tes, *farm.*, grenspetsar.

Sumpfeber, *med.*, malaria (se d. o.).

Sumphjort, *zool.*, se *Barasingan.*

Sumphönsfåglar, *zool.*, *Ra'llidæ.* Hit höra bl. a. rallar, knarrar och sothöns.

Sumpmåra, *bot.*, se *Galium.* — **Sumpnoppa**, *bot.*, se *Gnaphalium.* — **Sumpsenap**, *bot.*, se *Nasturtium.*

Su'mptibus och **Sumtibus publicis**, se under följ. ord.

Sumptum, *lat.*, eg. det tagna; avskrift, kopia. — **Sumtio'n** l. **Sumptio'n**, antagande, hypotetisk sats; i katolska kyrkan emottagandet av hostian. — **Sumtus**, *pl.*, omkostnader. — **Su'mptibus**, ”på bekostnad”, om latinska tryckalster ”på förlag”. — **Sumtibus publicis**, på statens bekostnad. — **Sumtuosite't**, kostbarhet, prakt. — **Sumtuö's**, dyr, kostbar, präktig.

Sumpvia'l, *bot.*, se *Lathyrus.* — **Sumpviol**, *bot.*, se *Viola.*

Sun, *eng.* (*l.* san), sol. Namn på flera amerikanska och engelska tidningar.

Sun, japanskt längdmått = 18,1 cm.

Su'ndri, *bot.*, ett mangroveträd (*Heritiera fomes*) från Indien, som lämnar virke till båtbygge, möbler m. m.

Sune, fornnordiskt mansnamn, fredstiftare.

Sunn (*eng. sounds*), *kokk.*, stekt fiskrätt av simblåsa och gälar av rocka och torsk.

Sunn, Sunhampa, Bombayhampa, Madrashampa, är bastfibrerna av de i Ostindien odlade ärtväxterna av släktet *Crotala'ria*, särskilt *C. juncea*. Användas till repslagerivaror, säckväv m. m.

Sunna, *arab.*, tradition; en samling traditioner om Muhammeds liv, tal och gärningar, vilken i de fall, då koranen ej lämnar ledning, gäller som rättesnöre. — **Sunni'ter**, de muhammedaner, vilka anse sunna hava samma värde som koran.)(Schiiter.

Sunniva, norskt helgon.

Sunsegel l. **Suntält** (av *eng. sun*, sol), *sjöv.*, sunntält, soltält, ett på däck anbragt segeldukstält.

Sunt pueri pueri, etc. se under *Puer.*

Sunvar, ett av *Himalayafolken* (se d. o.).

Suo co'nto, se *Conto suo* (under *Conto*).

Su'o ju're, *lat.*, med sin rätt.

Su'o lo'co, *lat.*, på sin plats.

Suo'malainen, *pl.* **Suomalaiset**, *fi.*, finsk infödning, finne.

Suomalainen ti'edeaktemia, *fi.* (*l.* so'å-), finska vetenskapsakademien.

Suomen lahti, *fi.* (*l.* so'å-), Finska viken. — **S. la'ulu**, ”Finlands sång”, en berömd sångkör i Helsingfors. — **Suomenmaa**, se *Suomi.*

Suo'metar, *fi. myt.*, kvinnlig gudomlighet, som spinner ådror och senor åt människorna.

Suomi l. **Suomenmaa**, *fi.* (*l.* so'å-), finska namnet på Finland. — **Suomenniemi**, eg. Finlands udde; likaledes benämning på Finland.

Suo'no, *ital.*, *tonk.*, ton, klang.

Su'o te'mpore, *lat.*, i sin tid, i rätt tid.

Suovetauri'lia, *lat.* (av *sus*, svin, *o'vis*, får, och *ta'urus*, tjur), hos de gamla romarna ett försoningsoffer, bestående av svin, lamm och nötkreatur.

Sup., förk. för *superlativ* och *supinum* (se d. o.).

Supé (*fr. souper*), kvällsvard, aftonmåltid (särskilt en festlig sådan). — **Supe'ra**, äta kvällsvard, intaga en aftonmåltid.

Su'per, *lat.*, över, ovanför. Nyttjas i sammansättningar i betydelsen över-, överdrivet, alltför mycket.

Supe'ra, se under *Supé.*

Superacidite't, *med.*, ökad syrebildning, särskilt i magsaften.

Superatio'n (*lat. supera'tio*), överlägsenhet, överträffande; *astr.*, det överskott i en planets lopp, varmed den rör sig hastigare än en annan.

Supe'rb l. **Sype'rb** (*fr. superbe, lat. supe'rbus*), högmodig, stolt; präktig, ståtlig, kostbar.

Supe'rbus, *bot.*, stolt.

Supercarbo'nas ammo'nicus, *farm.*, hjorthornssalt (se *Ammoniumkarbonat*). — **S. a. pyroleo'sus**, hjorthornssalt med vidbränd rektificerad hjorthornsolja.

Superca'rgo, se *Superkarg.*

Superchérie, *fr.* (*l.* syppersjeri'), överlistande, bedrägeri, svek.

Superci'lium, *anat.*, ögonbryn. — **S. aceta'buli**, *anat.*, höftpannans bensvulst.

Super-dreadnought, *eng.* (*l.* sjo'pö dre'dnått), *sjöv.*, engelska flottans största typ av slagskepp.

Supere'ra (*lat. supera're*), överskrida, överstiga; överträffa, vara överlägsen.

Supererogatio'n (*lat. supereroga'tio*), eg. överbetalning; överdrift. — **O'pus supererogationis**, se *Opera supererogationis.*

Superfekundatio'n (av *lat. su'per*, över, och *fecu'ndus*, fruktsam), befruktning av mer än ett ägg från samma menstruationsperiod.

Superfetatio'n, se *Superfœtation.*

Superficia'risk rätt, Superficie'll, se under följ. ord.

Superfi'cies, *lat.*, yta. — **Superficia'risk rätt**, *jur.*, rätt till något på främmande mark byggt l. växande. — **Superficia'lis** (*lat.*), **Superficie'll**, ytlig, löslig.

Superfi'n (av *lat. su'per*, över), överfin, utomordentligt fin.

Supe'rfluum, *pl.* **Supe'rflua**, *lat.*, något överflödigt, överflöd. — **Superflua non no'cent**, det överflödiga skadar icke, hellre för mycket än för litet.

Superfœtatio'n, *nylat.* (av *lat. su'per*, över, och *fœ'tus*, foster), överbefruktning, en havandes befruktning med ett nytt foster; även yppig växtlighet.

Superfosfa't (av *lat. su'per*, över, och *fosfa't*, se d. o.), *kem.*, sur fosforsyrad kalk; göd-

ningsämne, som består förnämligast av sura fosforsyrade salter.

Superfronta'le, se *Retable.*

Supe'rga, L a (*l.* so-), savojiska husets begravningskyrka i Turin.

Superheterody'nmottagare, ett slags rundradiomottagare.

Supérieur, *fr.* (*l.* syperiö'r; *lat.* *supe'rior*), övre, högre; överlägsen, utmärkt.

Superimpregnatio'n, *nylat.* = *Superfœtation* (se d. o.).

Superinfektio'n, *med.*, förnyad infektion av samma smittämne.

Superintende'nt (av *lat.* *su'per*, över, och *inte'ndere*, rikta sin uppmärksamhet på, hava tillsyn över), övertillsyningsman; högste styresman inom ett protestantiskt kyrkodistrikt. — **Generalsuperintendent**, den förnämste superintendenten i ett land l. en landsdel. — **Superintende'ntia**, en superintendents verksamhetsområde. — **Superintendentu'r**, en superintendents ämbete och värdighet.

Supe'rior, *pl.* **Superio'res**, *sv. pl.* **Superio'rer**, *lat.*, övre, högre; föreståndare; klosterföreståndare; lärjunge i en högre avdelning av ett läroverk. Jfr *Inferior.* — **Superio'ritas territoria'lis**, landshöghet.— **Superiorite't**, överlägsenhet, företräde, övermakt.

Superka'rg, Superkargö'r l. **Superca'rgo** (av *lat.* *su'per*, över, och *ital.* *cargo*, laddning), *handelst.*, fraktuppsyningsman, person, som medsändes på ett fartyg och har i uppdrag att ombesörja lastens försäljning, inköp av returlast o. s. v.

Superklori'd och **Superkloru'r**, *kem.*, klorider, vilkas sammansättning motsvarar syror och syrligheter.

Superl., förk. för *superlativ, -us* (se d. o.).

Superlati'v l. **Superlati'vus**, se *Komparationsgraderna.* — **Superlati'va lovord**, lovord i superlativ, det högsta beröm. — **In superlati'vo**, i högsta grad.

Supernationalite't, term, som användes om sådana rörelser l. verksamheter (t. ex. missionen), som anses böra stå över de nationella motsättningarna. — **Supernatione'll**, som står över de nationella motsättningarna.

Supernaturali'sm l. **Supranaturali'sm** (av *lat.* *su'per*, över, och *natu'ra*, natur), *teol.*, uppenbarelsetro, tron att religionen blivit av Gud på ett omedelbart och övernaturligt sätt uppenbarad; även åsikten att människans förnuft genom syndafördärvet är ur stånd att uppfatta den gudomliga uppenbarelsens sanningar. Jfr *Naturalism* och *Rationalism.* — **Supernaturali'st**, anhängare av supernaturalismen. — **Supernaturali'stisk**, som har avseende på supernaturalismen.

Supernumerä'r (*lat.* *supernumera'rius*) = *Surnumerär* (se d. o.).

Supero'xalas ka'licus, *lat.*, surt oxalsyrat kali, harsyresalt, bläcksalt, brukas i färgerier samt till uttagning av rost- och bläckfläckar m. m.

Superoxi'd, *lat.* **Supero'xidum**, *kem.*, benämning på en indifferent oxid, som av en syra sönderdelas i fritt syre och en basisk oxid, vilken med syran ger ett salt. — **Supero'xidum hydroge'nium**, *farm.*, vätesuperoxid. — **S. manga'nicum** = *Brunsten* (se d. o.). — **S. zi'ncicum**, *farm.*, zinkperhydrol.

Superpone'ra (*lat.* *superpo'nere*), *med.*, föra över, lägga över. — **Superpositio'n**, läge över, sammansättning; *mat.*, lineär funktion av flera olika lösningar till en differentialekvation, vilken satisfierar ekvationen.

Superporte, *fr.* (*l.* syperpå'rt), se *Surporte.*

Superpositio'n, se *Superponera.*

Superrevisio'n, *lat.*, efterprövning, förnyad prövning (av räkenskaper).

Superstitio'n (*lat.* *supersti'tio*), vidskepelse. — **Superstitiö's**, vidskeplig.

Supersulphure'tum ka'licum = *Hepar sulphuri* (se d. o.).

Su'per ta'ra = *Sopra tara* (se d. o.).

Supinatio'n (av *lat.* *supi'nus*, tillbakaböjd), *anat.*, den rörelse av underarmen och handen, genom vilken handflatan vändes uppåt. — **Supina'tor**, muskel, som bidrager till denna rörelse.

Supi'num l. **Supi'n**, se *Modus.*

Supi'nus, *bot.*, bakåtböjd.

Suppeda'neum (av *lat.* *sub*, under, och *pe'des*, fötter), fotkors, fotkrucifix.

Suppedite'ra (*lat.* *suppedita're*), understödja, beskydda.

Supper, *eng.* (*l.* sa'ppö), supé.

Suppl., förk. för *supplement.* Se under *Supplera.*

Supplea'nt, Suppleme'nt m. fl., se under följ. ord.

Supple'ra (*fr.* *suppléer*, *lat.* *supple're*), fylla, ersätta vad som brister. — **Supplea'nt** (*fr.* *suppléant*), ersättare, ställföreträdare, person, som träder i st. f. en annan vid dennes frånvaro. — **Suppleme'nt** (*lat.* *suppleme'ntum*), fyllnad, tillägg, bihang. — **Supplementvinkel**, *mat.* En vinkel säges vara supplementvinkel till en annan, då han med denna bildar två räta vinklar. — **Supplementä'r**, som tjänar till fyllnad l. bihang.

Supplicatio'nes, *lat.*, eg. böner; fornromerska tacksägelsefester till gudarna.

Supplice'ra (*lat.* *supplica're*), eg. knäböja, bönfalla, ingiva böneskrift. — **Supplika'nt**, inlämnare av en ansökan l. böneskrift; en bönfallande, bedjande. — **Supplikatio'n**, **Supplifikatio'n** l. **Suppli'k** (*fr.* *supplique*), böneskrift, ansökning.

Suppone'ra (*lat.* *suppo'nere*), förutsätta, antaga; gissa, förmoda. — **Suppositio'n**, förutsättning, antagande; förmodan,

Support, *fr.* (*l.* syppå'r), stöd, understöd, hjälp; handstöd på en svarvstol.

Supporta'bel (*fr. supportable*), dräglig.

Suppo'rto, *ital., handelst.,* ränta på växel, särskilt sådan, som beräknas för månad och dag.

Suppositio'n, se under *Supponera.*

Supposito'rium, *pl.* **Supposito'ria,** *med.,* stolpiller, brukas för att framkalla avföring, som smärtstillande medel o. s. v.

Suppressio'n (*lat. suppre'ssio*), undertryckande, förtigande, förhemligande. — **Suppre'ssio me'nsuum,** *med.,* plötsligt avbrott i menstruationen. — **Supprime'ra** (*lat. suppri'mere*), undertrycka; förtiga, förhemliga.

Suppura'ntia, se under följ. ord.

Suppuratio'n (*lat. suppura'tio,* av *sub,* under, och *pus,* var), *med.,* varbildning, bulnad. — **Suppura'ntia** l. **Suppurati'va,** *pl.,* medel, som befordra varbildning. — **Suppurati'v,** som befordrar varbildning. — **Suppure'ra** (*lat. suppura're*), vara sig, bulna.

Su'pra, *lat.,* över, ovan, ovanför. — **Ut supra,** som ovan.

Supradenta'ler (av *nylat. supradenta'lis,* befintlig ovan tänderna), *språkv.,* ett slags *dentaler* (se *Dentalbokstav* [under *Dens*]).

Suprafronta'le (av *lat. fronta'le,* förhänge), dets. som *Retable* (se d. o.).

Suprakrusta'la bergarter (av *lat. crusta,* skorpa), *geol.,* bergarter, som bildats på l. nära jordytan.

Supralapsa'rier, se *Infralapsarier.*

Supramari'n (av *lat. ma're,* hav), *geol.,* bildad ovan havsytan, på land l. i sött vatten.

Supranaturali'sm, se *Supernaturalism.*

Supranucleä'r nervbana, *anat.,* nervbanan ovanför en gangliecellkärna.

Supraorbita'l, *anat.,* ovanför ögonhålan.

Supraorbitalnevralgi' (av *lat. su'per,* ovanom, och *o'rbita,* ögonhålan), *med.,* ansiktssmärta, som har sitt säte i pannan.

Suprarena'l, *anat.,* belägen ovan njurarna.

Suprareni'n = *Adrenalin* (se d. o.).

Supraspina'tus, *anat.,* belägen ovan skulderbladets utskjutande kam.

Suprasymfysä'r, *anat.,* belägen ovan *symfysen* (se d. o.).

Supravagina'l, *anat.,* belägen ovan *vagina* (se d. o.).

Supre'ma lex, *lat.,* högsta lagen.

Suprema't l. **Suprem ati'** (av *lat. supre'mus,* den överste, den högste), övervälde, överherrskap (särskilt påvens över de katolska biskoparna). — **Suprema'takten,** engelsk lag om konungens ställning som kyrkans högste styresman. — **Suprema'ted,** en ed, vilken från Henrik VIII:s tid och till år 1791 avlades till Englands konung såsom kyrkans överhuvud.

Supreme court of judicature, *eng.* (*l.* siupri'm kårt åvv djudikä'tjör), Englands högsta domstol.

Sûr, *fr.* (*l.* syr; *lat. secu'rus*), säker, trygg, viss.

Sura, *arab.* (av *surâh,* tecken, spår; utmärkelse, grad), ett kapitel i *koran* (se d. o.).

Sura bergarter, *geol.,* bergarter med mer än 60 % kiselsyra.

Sura droppar, *med.,* blandning av sprit och svavelsyra.

Surah (*l.* so'ra), *textil.,* kyprat, mattglänsande sidentyg.

Sura'lis, *anat.,* som hör till vaden.

Suranné, *fr.* (*l.* syranne'), överårig, förlegad, gammalmodig.

Surbrunn, äldre benämning på hälsokälla med starkt kolsyrehaltigt vatten.

Surcharge'ra (*l.* syrsjarsj-; *fr. surcharger*), överlasta, betunga.

Surchoix, *fr.* (*l.* syrsjåa'), *handelst.,* "urval", bästa sorten, särskilt i fråga om frukt.

Surcoup (*l.* syrko'), *spelt.,* överstick i kortspel. — **Surcoupera** (*l.* -pe'ra), sticka över.

Sur cru, *fr.* (*l.* syr kry), metod för porslinsmålning, varvid denna utföres på det obrända glasyröverdraget.

Surdi'n, oftare sordin (se d. o.).

Su'rditas, *lat., med.,* dövhet.

Surdite't (av *lat. su'rdus,* döv), dövhet. — **Su'rdo fa'bula narra'tur,** berätta en fabel för en döv. — **Surdomu'titas,** dövstumhet.

Sure'na l. **Sure'nas,** kronfältherre, titel för den främste av Partiens länsfurstar.

Surf, *eng.* (*l.* söff), bränning, havsbränning.

Surface, *fr.* (*l.* syrfå'ss), yta.

Surfing, *eng.* (*l.* sö'fing, av *surf,* bränning), *sportt.,* badsport, vid vilken man håller sig stående på en bräda, bogserad av en snabbgående båt.

Surfoder, grönfoder, som undergått sur jäsning. Se *Ensilage.*

Surgeon, *eng.* (*l.* sö'dsjön), kirurg. — **S. accoucheur,** kvinnoläkare, obstetriker. — **Senior-surgeon,** överkirurg på ett sjukhus. — **Assistent-surgeon,** biträdande överkirurg. — **House-surgeon,** underläkare på ett sjukhus' kirurgiska avdelning. — **Surgeon-general,** överfältläkare.

Surhetsgrad, *geol.,* kiselsyrehalt hos bergarter; *kem.,* halt av väteioner i en lösning.

Surimo'no, *jap.,* lyckönskningskort, nyårskort.

Surinam-arrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*

Surinami'n, *kem.,* en alkaloid, som fås av Surinamgeoffroyabark (se *Geoffroyabark*).

Su'rja, *ind. myt.,* solens gud.

Surklöver, *bot.,* se *Oxalis.* — **Surkulla,** *bot.,* se *Anthemis.*

Sur le champ, *fr.* (*l.* syr lö sjang), genast, "på fläcken".

Surma, *fi. myt.* = *Kalma* (se d. o.).

Surme', *pers.-turk.,* ett fint antimonpulver, varmed turkinnorna förhöja glansen av sina ögon.

Surmenage, *fr.* (*l.* syrmena'sj), *med.,* överansträngning.

Su'rnia, *zool.*, hökugglor.
Surnumerä'r l. **Syrnummerä'r** (*fr. surnuméraire, lat. supernumera'rius*), övertalig; övertalig tjänsteman.
Suro'n = *Seron* (se d. o.).
Surplis, *fr.* (*l.* syrpli'), kordräkt, mässkjorta, som begagnas av det katolska prästerskapet.
Surplus, *fr.* (*l.* syrply'), överskott.
Surporte, *fr.* (*l.* syrpårt), *konstt.*, dörrstycke, dörröverstycke.
Surpri's l. **Syrpri's**, överraskning.
Surprene'ra (*l.* syr-; *fr. surprendre*) l. **Syrprene'ra**, överraska, förvåna. — **Surprenant** (*l.* -pröna'ng) l. **Syrprena'nt**, överraskande, förvånande. — **Surpri's** (*fr. surprise*) l. **Syrpri's**, överraskning.
Surra, *sjöv.*, att med flera slag fastbinda föremål till varandra.
Surra, *veter.*, *trypanosomiasis* (se d. o.) hos häst.
Surra, *turk.*, sultanens namnstämpel.
Surrah-Emi'ni, *turk.-arab.*, karavanskattmästare under pilgrimsfärderna till Mekka.
Surre, *arab.*, pung, börs; årlig penninggåva från turkiske sultanen till Kaba i Mekka. — **S. emini**, ”surresväktare”, pascha, som leder den karavan, vilken överlämnar sultanens gåva.
Surreali'sm l. **Syrreali'sm**, konstriktning som söker i form och färg återge det undermedvetna.
Surroga't, se under följ. ord.
Surroge'ra (*lat. surroga're* l. *subroga're*), sätta i st. f., ersätta. — **Surroga't**, ersättnings- l. nödfallsmedel, som brukas i st. f. något bättre.
Surséance, *fr.* (*l.* syrsea'ngs), uppskov, anstånd.
Sursillar, benämning på finska ättlingar av den svenske umeåbonden Erik Ångerman, kallad Sursill, från början av 1500-t.
Sursis, *fr.* (*l.* syrsi'), uppskov. — **S. à l'exécution** (*l.* - legsekysiå'ng), uppskov med doms verkställande.
Su'rsum, *lat.*, uppåt. — **S. co'rda**, upplyften edra hjärtan! i katolska kyrkan en uppmaning, som ställes till församlingen, vilken svarar: *Habe'mus ad Do'minum*, vi hava till Gud (upplyft våra hjärtan).
Surt l. **Surtur**, *nord. myt.*, härskaren över eldvärlden l. Muspelhem. — **Surtbrand**, *geol.*, ett slags brunkol.
Surtaxe, *fr.* (*l.* syrta'x), tilläggsavgift, tilläggsskatt.
Surtorn, *bot.*, se *Berberis*.
Surtout, *fr.* (*l.* syrto'; av *sur*, på, utanpå, och *tout*, allt), *försv.* **Syrtu't**, överrock; bordställ, som innehåller glaskärl med ättika, olja, salt, peppar etc.
Surturbrand, *isl.*, se *Surt*.
Surveillance, *fr.* (*l.* syrväja'ngs), uppsikt, tillsyn.
Survivance, *fr.* (*l.* syrviva'ngs; av *survivre*, överleva), *försv.* **Survivans** l. **Syrvivans**, rättighet att efterträda någon i hans syssla. Jfr *Expektans* (under *Expektera*).
Sus, *lat.*, svin.
Susa'nna, kvinnonamn (av *hebr. schûschân*, *schûschannâ*, lilja), den vita, liljerena. Förk. på engelska till **Susan** (*l.* sjusn), på franska till **Suzette** (*l.* sysä'tt), på tyska till **Suschen**. Buret av en skön och dygdig kvinna i Babylon, vilken, då hon blivit anklagad för äktenskapsbrott, räddades av profeten Daniel.
Suscepti'bel (*fr. susceptible*), mottaglig för, känslig, retbar. — **Susceptibilite't**, mottaglighet, känslighet, retbarhet.—**Magnetisk susceptibilitet**, *fys.*, förhållandet mellan magnetiseringens intensitet hos en i ett magnetfält införd kropp och intensiteten hos det magnetiserade fältet. Denna storhet är en för varje material karakteristisk konstant.
Suscipie'ra (*lat. susci'pere*), åtaga, företaga sig. — **Susci'pere et fini're**, företaga sig och föra till slut. — **Susceptio'n**, åtagande, antagande, mottagande.
Suscite'ra, *lat.*, uppliva, uppmuntra.
Susia'na, *geogr.*, forntida namn på nuvarande *Kusistan*.
Su'slik, *ry.*, *geol.*, ryska namnet på siseln.
Sus Mine'rvam do'cet, *lat. ordspr.*, svinet vill lära Minerva (vishet), ägget vill lära hönan värpa.
Suspe'kt (*lat. suspe'ctus*), misstänkt.
Suspende'ra (uttalas även syspangde'ra; *fr. suspendre*, eg. upphänga, *lat. suspe'ndere*), uppskjuta; för en tid avsätta någon från hans befattning; *handelst.*, inställa betalningen. — **Suspensio'n**, uppskov; avsättning på viss tid från ämbete l. tjänst; uppslamning. — **Suspensionskolloi'der**, *kem.*, kolloidala ämnen, vilka förhålla sig som i vätskor uppslammade småpartiklar. — **In suspe'nso**, oavgjort. — **Suspensi'v**, som medför uppskov l. hinder för verkställigheten av något. — **Suspensivt veto**, rättighet att för en viss tid hindra utförandet av en myndighets beslut. — **Suspensoir**, *fr.* (*l.* syspangsåa'r), *med.*, hängsle till uppbärande av testikelpungen. — **Suspenso'rium**, *lat.*, bärande l. stödjande förband.
Suspicio'n (*lat. suspi'cio*), misstanke. — **Suspiciö's**, misstänksam.
Suspi'rium, *lat.*, suck; *tonk.*, halvtaktspaus.
Susque de'que, *lat.*, ytligt, utan ordning.
Susquehannok (*l.* sö'ski-), en nordamerikansk indianstam.
Sussexi't, *miner.*, trådigt, glänsande magnesiumborat, vari mangan och zink delvis ersatt magnesium.
Su'ssexrasen, ras av engelsk slakt- och nötboskap av mörkt brun l. bronsröd färg.
Sussyträdet, *bot.*, se *Erythrophlœum*.

Sustente'ra (*lat. sustenta're*), understödja, underhålla. — **Sustentatio'n**, understöd, underhåll.

Su'stine et a'bstine, *lat.*, fördrag och försaka!

Susu, se *Mandenga*.

Suta'n, se *Soutane*.

Sutare, Lindare, Skomakare, *zool.*, en karpfisk, *Ti'nca vulga'ris*.

Sutasch, svensk form för *Soutage* (se d. o.).

Sutene'ra (*fr. soutenir*), underhålla, vidmakthålla; understödja, försvara; uppehålla sig, hålla sig uppe. — **Sutenö'r**, man, som mot betalning underhåller och skyddar en lösaktig kvinna.

Suterrä'ng, svensk form för *souterrain* (se d. o.).

Suto, basutonegrarnas språk.

Su'tor, *lat.*, skomakare.

Su'tra, *sanskr.*, eg. rättesnöre, regel, råd; hinduernas heliga bok, som innehåller sedelära och religiösa föreskrifter.

Sutt, *bot.*, se *Plantago*.

Suttie'h, *sanskr.*, hinduisk änka, som frivilligt låter bränna sig jämte sin mans lik; själva denna handling.

Suttung, *nord. myt.*, en jätte, som i mansbot för sin fader av dvärgarna Fjalar och Galar fått skaldemjödet. Jfr *Gunlad*.

Sutu'r (*lat. sutura*, av *su'ere*, sy), *anat.*, söm, sammanfogning. — **Sutu'ra corona'lis** l. **corona'ria**, *anat.*, kronsömmen mellan pann- och hjässbenen. — **S. fronta'lis**, den ännu ej förbenade pannbenssömmen. — **S. incisi'va**, sömmen mellan överkäkens sidodelar och mellankäkbenet. — **S. lamboide'a**, ”lambdasömmen”, mellan nackbenet och hjässbenen. — **S. sagita'lis**, pilsömmen, mellan hjässbenen. — **S. squamo'sa**, mellan tinning- och hjässbenen.

Su'um cui'que, *lat.*, var och en sitt l. vad honom tillkommer. — **Su'us cuique mos**, envar har sin sed.

Suursaari, *fi.* (*l.* su'rsari), finska namnet på *Hogland*.

Suveni'r (*fr. souvenir*), minne, hågkomst; minnes- l. vårdtecken.

Suverä'n (*fr. souverain*, av *lat. supre'mus*, den högste), högstrådande, oinskränkt; den högstrådande; regerande furste. — **Suveränite't** (*fr. souveraineté*, *lat. supre'ma pote'stas*), överhöghet, maktfullkomlighet; en stats fullkomliga oavhängighet av andra stater.

Suzerain, *fr.* (*l.* sysörä'ng), överlänsherre. — **Suzeränite't**, överlänsherreskap, sammanfattningen av de rättigheter, som en suverän stats härskare äger över en halvsuverän stat.

Suzuribako, *jap.*, ofta praktfulla skrin för skrivmaterial, vilka fordom hörde till den bildade japanens oundgängliga utrustning.

S.v., förk. för *sydväst*; för *lat. salva venia*, med förlov.

Svabb l. **Svabel** (*ty. Schwabber*), *sjöv.*, en av kabelgarn förfärdigad kvast. Jfr *Mopp*.

Svada (av *lat. sua'da*, övertalningskonstens gudinna), ordflöde.

Svadecism (*l.* -detji'sm, av *sanskr. sva*, egen, och *deca*, land, trakt), nationell reformrörelse i Indien i början av 1900-t.

Svadilfare, *nord. myt.*, ett jättehäst, fader till Sleipner.

Svafner, *nord. myt.*, ett av Odens binamn.

Svaj, *sjöv.*, ett fartyg, som ligger så att det kan svänga efter vind och ström, ligger på svaj.

Sval, *nord. myt.*, en från Hvergelme strömmande underjordisk flod.

Svalbard, numera officiella namnet på Spetsbergen.

Svalin, *nord. myt.*, solgudinnans sköld.

Svaljord (av norrländska *sval*, grässvål), norrländsk beteckning för åkerjord, som ligger i gräsvall.

Svallgrus, *geol.*, av havsvågor bearbetat morängrus.

Svallkött, *med.*, granulationsvävnad i överflöd.

Svalor, *zool.*, se *Chelidon*, *Hirundo* och *Riparia*. Jfr *Apus*.

Svalting, *bot.*, se *Alisma*.

Svalört, *bot.*, namn på *Ranunculus ficaria*.

Svampatropi'n, *kem.*, ett gift i flugsvamp.

Svampdosa, liten dosa, innehållande en svamp med luktvatten. Toalettartikel för damer under 1600- och 1700-t.

Swampies, *eng.* (*l.* soå'mpis), en indianstam.

Swamping, *eng.* (*l.* soå'mping, av *swamp*, sänka, överväldiga), massinsättning av nya medlemmar i en församling för att bryta majoritetens motstånd.

Svampkol (*lat. carbo spongiæ*), framställes genom förkolning av tvättsvamprester. Användes till avfärgningskol.

Swamps, *eng.* (*l.* soå'mps), sumptrakter.

Svanar, *zool.*, se *Cygninæ* och *Cygnus*.

Svanbergi't, *miner.*, ett slags kalknatronfosfat och sulfat.

Swanboy, *eng.* (*l.* soå'nnbåj), ett slags mjukt och fint ylle- l. bomullstyg.

Svanen (*lat. Cy'gnus*), *astr.*, stjärnbild på n. hemisfären.

Svanen från Avon, binamn på skalden Shakespeare.

Svanesång, poetisk beteckning för en skalds avskedssång till liv och dikt.

Svanhals, *trädg.*, en päronsort.

Svanhild, fornnordiskt kvinnonamn (av *hildr*, strid); *nord. myt.*, Iduns moder.

Svanjungfrur, *nord. myt.*, benämning på valkyriorna, som troddes kunna anta svanhamn.

Svanriddaren, huvudpersonen i en saga från trakterna kring nedre Rhen, sedermera identifierad med Parcifals son, Lohengrin.

Svanssnigel, *bot.*, se *Vulpia*.

Svante, fornsvenskt mansnamn (av *svan* l. av *sven*, ung man, yngling).

Svantevit l. **Svantovit** (av *po. swienty*, helig, och *wid*, uppenbarelse), *slav. myt.*, sol- och krigsguden.

Svanvit, *nord. myt.*, Iduns syster.

Svaraj (av *sanskr.*, *sva*, egen, och *raj*, styrelse), lösen för en indisk nationalrörelse i början av 1900-t. Jfr *Svadecism.*

Svarta döden, dets. som *Digerdöden.*

Svarta jorden (*ry. tjernosem*), ytterst bördig jordart i s. Ryssland.

Svartalfer, se *Alf, nord. myt.*

Svarta maneret, se *Mezzotintogravyren.*

Svarta örns orden, Preussens förnämsta riddarorden, stiftad 1701.

Svartbock, *zool.*, se *Antilope.*

Svartbröder, dominikanermunkar.

Svartfötter, kanadensisk indianstam.

Svart glaskopf, dets. som *psilomelan* (se d. o.).

Svart häst (*eng. dark horse*), i politiken benämning på en okänd kandidat, som plötsligt framträder med stora utsikter att slå sina medtävlare.

Svarthö, *bot.*, se *Bartsia.*

Svarthöfde, *nord.*, *myt.*, binamn till Surt.

Svartklint, *bot.*, se *Centaurea.*

Svartkonst, dets. som *Magi* (se d. o.).

Svartkonstgravy'ren, se *Mezzotintogravyren.*

Svartkrita, kolhaltig lerskiffer.

Svartmunkar, dominikanermunkar.

Svartpoppel, *bot.*, se *Populus.* — **Svartrot**, *bot.*, se *Scorzonera.* — **Svartsenap**, *bot.*, se *Sinapis.*

Svartsoppa, *kokk.*, soppa av gåsens blod och krås m. m.

Svartskjorta, av klädedräkten föranledd benämning på *fascist* (se d. o.).

Svart strålning, *fys.*, strålning från en absolut svart kropp.

Svarttall, *bot.*, se *Rinus.*

Svart temperatur, *fys.*, dets. som effektiv temperatur.

Svartvalnöt, är veden av den nordamerikanska *Juglans nigra.*

Svartvax, impregneringsämne av asfalt och tjära.

Sva'stika (*sanskr.*, lyckobringande), indisk lyckobringande figur, som synes vara identisk med det förhistoriska s. k. hakkorset.

Svassa (av *ty. schwatzen*, prata, pladdra), pråla, skrävla.

Svasud, *nord. myt.*, sommarens fader.

Svava = *Svåva* (se d. o.).

Svavel, *kem.*, *Su'lphur*, ett icke metalliskt grundämne, som i naturen förekommer dels i fritt tillstånd, dels i förening med metaller, dels i form av svavelsyrade salter. Gediget svavel fås från Sicilien, Island, Västindien m. fl. länder. Brukas i medicinen och i tekniken. — **Svavelalkohol**, dets. som kolsvavla. — **Svavelantimo'n**, se *Sulphuretum stibicum crudum.* — **Svavelbakterier**, bakterier, som leva i vatten och oxidera svavelväte, varvid svavel upplagras i cellerna. — **Svavelbalsam** beredes av svavel, linolja och terpentin. Brukas vid förgyllning av porslin. — **Svavelblomma**, ett fint, gult pulver, som bildas, då svavelgas hastigt avkyles. — **Svaveleter**, se *Eter.* — **Svavelfärgämnen**, grupp av tjärfärgämnen. — **Svaveljärn**, se *Sulphuretum ferrosum.* — **Svaveljod**, se *Sulphuretum iodi.* — **Svavelkalkvätska** l. **Kaliforniavätska**, ett trädbesprutningsmedel. — **Svavelkis**, *miner.*, en förening av svavel och järn, som brukas vid beredning av svavelsyra, järnvitriol, alun, svavel m. m. — **Svavellever**, se *Hepar sulphuris.* — **Svavelmjölk**, se *Sulphur præcipitatum.* — **Svavelpredikant**, predikant, som gärna hotar med dödsrikets alla kval för de icke troende och botfärdiga. — **Svavelregn**, regn, som avsätter ett gult slam (oftast frömjöl). — **Svavelsalva**, se *Unguentum sulphuris compositum.* — **Svavelsilver**, en till färgen blåsvart förening av svavel med silver. Bildas å silver, då detta kommer i beröring med svavelhaltiga födoämnen. — **Svavelsyra**, en sur, frätande vätska, beredes vanligen genom rostning av svavelkis. Brukas vid fabrikation av saltsyra, salpetersyra, soda och superfosfat, vid lysoljors rening o. s. v. — **Svavelsyrlighet**, en gasformig, färglös svaveloxid, som har stickande lukt och uppstår vid svavels förbränning i luft. Brukas bl. a. som desinfektionsmedel samt vid blekning av silke, ull och badsvampar. — **Svavelväte**, vätesvavla, svavelbunden vätgas, en vidrigt luktande, giftig gas, som brukas vid kemiska analyser.

Svavla, *kem.*, negativt sulfhydrat.

S. V. B. E. E. V., förk. för *lat. Si vales bene est; ego valeo*, om du har hälsan så är det väl; jag mår bra.

Svea, svenskt kvinnonamn; även en personifikation av Sverige.

Svea, *astr.*, en av småplaneterna (n:r 329).

Svealack, se *Ripolin.*

Sweater, *eng.* (*l.* soi'tö), tjock, stickad ylletröja, särskilt för sport.

Sweating system, *eng.* (*l.* soä'tting si'stöm), svettningssystem, arbetssystem med syfte att frampressa mesta möjliga arbete mot minsta möjliga lön.

Sveber, se *Svever.*

Sveci'sm, svensk språkegendomlighet; efterbildning i andra språk av svenska ordformer l. uttryck.

Svedenborgiani'sm, den svenske mystikern *Emanuel Swedenborgs* lära. — **Svedenborgare**, anhängare av denna lära.

Swedish intelligencer, *eng.* (*l.* soi'disj inte'llidsjensö), "svenska tidningen", en bok om trettioåriga kriget med ögonvittnens berättelser, utkommen i London 1632—34.

Svedjenäva, *bot.*, se *Geranium.*

Sweepstake, *eng.* (*l.* soi'pste'k; av *sweep,* sopa, borttaga, och *stake,* insats), *sportt.,* kapplöpning, där priset åstadkommes genom sammanskott av de tävlande.

Swee'rtia, *bot.,* örtsläkte av fam. *Gentiana'ceæ.* Innehåller medicinskt nyttiga bitterämnen. — **S. caroline'nsis,** ger amerikansk kolumborot. — **S. chira'ta** (Himalaya), är den mycket bittra chirettaörten.

Sweet ale, *eng.* (*l.* soi't ä'il), "sött öl", se *Ale.*

Sweet gum, se *Liquidambar.*

Sweet wood bark, se *Kaskarillbark.*

Sveigder, nordiskt konunganamn.

Svein, norsk namnform för *Sven.*

Svekoma'n (av *mlat. sue'cus,* svensk, och *gr. mani'a,* raseri, vurm), svenskhetssvärmare, svenskhetsivrare.)(Fennoman. — **Svekomani',** svenskhetsvurmeri, i Finland en svensk rörelse till förmån för den svenska kulturen.)(Fennomani. — **Svekoma'nsk,** som har avseende på svekomanien.

Sve'lto, *ital., tonk.,* otvunget, livfullt.

Sven, fornsvenskt mansnamn, ung man, yngling. Buret av svenska och danska furstar. — **Sveno,** latiniserad form av Sven.

Svenskluse'rn, *bot.,* se *Medicago.*

Sventislaus, polskt mansnamn (av *swienty,* helig, och *slawa,* rykte, ära).

Svep, den plåt i en ångpanna, cistern l. d., som utgör en cylindrisk yta.

Svephammare användes i koppar- och bleckslageriet, är lika i båda ändar med halvcylindriska slag.

Sveriges väl, Oscar II:s valspråk fr. o. m. 27 okt. 1905.

Sve'rker, fornsvenskt mansnamn = *Sverre* (se följ. ord) l. ock av *Sviariki* (Sverige). Buret av svenska konungar.

Sve'rre, fornnordiskt mansnamn, stolt, övermodig. Buret av en norsk konung. — **Sverrissaga,** norsk-isländsk saga om kung Sverre.

Svessioner, ett galliskt folkförbund.

Svetici'sm, se *Svecism.*

Svettfrisel, *med.,* dets., som *Miliaria* (se d. o.).

Svettningssystemet, se *Sweating system.*

Sve'ver, en germansk folkstam.

Sviagris, *nord. sag.,* Uppsalakonungen Adils' dyrbara ring, som Rolf Krake berövade honom.

Sviar, *isl.,* Svear.

Svi'bel (av *ty. zwiebeln,* i betydelsen gå illa åt någon), *boktr.,* i oordning bragta boktrycksstilar. — **Svi'bla,** bringa boktrycksstilar i oordning.

Svice'nt, ett slags röktobak från den västindiska ön S:t Vincent.

Svi'ckel (*ty. Zwickel*) = *Pendentiv* (se d. o.).

Swiete'nia, *bot.,* trädsläkte av fam. *Melia'ceæ* i tropiska Amerika. — **S. Mahago'ni,** mahognyträdet, ger det bekanta, värdefulla snickerivirket "mahogny" samt en art acajougummi.

Svikta (*holl. zwichten*), *sjöv.,* hopnaja vanten l. hopsnöra segel med grovt tågvirke.

Svinbalsam, se *Baume de couchon* och *Tetragastris.*

Svinbröd, *bot.,* annat namn på älggräs. Se *Spiræa.*

Swine plague, *eng.* (*l.* svajn plagg), *veter.,* svinpest.

Svinfjädrar, *krigsk.,* järnspetsar för plank och pallisader till förhindrande av överklättring.

Swing, *eng.* (*l.* soi'ng), *sportt.,* rundslag i boxning.

Svingel, *bot.,* se *Bromus* och *Festuca.*

Svinmolla, Svinmålla, *bot.,* se *Chenopodium.* — **Svinrot,** *bot.,* se *Scorzonera.* — **Svintistel,** *bot.,* se *Sonchus.*

Svioner, ett av den romerske historieskrivaren *Ta'citus* omtalat folk (troligen svearna).

Svipal, *nord. myt.,* ett av Odens binamn.

Svi'pdag, *nord. myt.,* Groas son, som efter många hinder äktade Menglad.

Svipul, *nord. myt.,* en av valkyriorna.

Svirvel, vanligt namn på fiskredskapet drag.

Sviskon, frukterna av plommonträdet *Pru'nus œcono'mica,* som odlas företrädesvis i Österrike och Turkiet.

Svit (*fr. suite*), följe (särskilt furstliga personers); följd, ordnad följd, rad; *tonk.,* en följd av danser, lånade från olika nationer; en följd av andra musikstycken för full orkester.

Svi'ta, *ry.,* en kappa med kapuschong, som bäres av herdarna i s. Ryssland.

Svi'thiod (*isl. Sviþjóð,* av *svi'ar,* svear, och *þjóð,* folk), eg. svea folk; Svea rike; benämning på Sverige.

Svi'vel (av *eng. swivel,* lekande), ett slags drag för fiske.

Svja'toj, *ry.,* helig.

Svod, *ry.,* överensstämmelse. — **Svod zako'nov,** ryska lagboken av 1835.

S. v. p., förk. för *fr. Sil vous plaît,* om ni behagar.

S. v. v., förk. för *lat. sit venia verbo,* må uttrycket tillåtas.

Svung, se *Schvung.*

Svyck l. Zwyck, studentslanguttryck för dryckeslag, examensfest, "hippa".

Svåra stången, *sjöv.,* märsstången.

Svåsud = *Svasad* (se d. o.).

Svåva, se *Sigrun.*

Sväll, se *Sörpning.*

Svärdsdans, *dansk.,* dans med svärd i hand hos greker och romare.

Svärdslilja, *bot.,* se *Iris.*

Svärdsriddarorden, en andlig riddarorden, stiftad i Riga och stadfäst i början av 1200-t.

Sybari't (*gr. sybarites*), eg. invånare i den för sin yppighet och sitt frosseri ryktbara grekiska staden *Sy'baris* i s. Italien; vällusting, vekling, frossare. — **Sybari'tisk,** yppig, vällustig, veklig, frossande.

Sy'cosis, *lat.* (av *gr. sy'kon,* fikon), *med.*, en företrädesvis i skägget förekommande hudsjukdom, som förorsakas av parasitsvampar.

Sydenhams choræ'a, *med.*, en form av danssjuka.

Sydhavsarrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*

Sydsken, se *Aurora australis.*

Syeni't, *petrogr.*, en eruptiv bergart, vars väsentliga beståndsdelar äro ortoklas och hornblände. — **Syenitgrani't,** *petrogr.*, övergångsform mellan hornbländesyenit och granit. — **Syenitporfy'r,** *petrogr.*, kvartsfri porfyr.

Syffisans, se *Suffisans.*

Syfilidofobi', Syfilidografi', Syfilidologi' m. fl. se under följ. ord.

Sy'filis, *gr.* (*lat. mo'rbus ga'llicus* l. *lu'es vene'rea, ty. Lustseuche, eng. venereal disease, fr. ve'role*), *med.*, en smittsam, kronisk könssjukdom. — **S. conge'nita,** medfödd syfilis. — **S. d'emblée** (*fr.*, *l.* -dangble'), syfilis utan känd primärsmitta. — **S. heredita'ria,** ärftlig syfilis, d. v. s. medfödd syfilis. — **Syfilisatio'n,** ympning med syfilisgift i kurativt l. förebyggande syfte. — **Syfili'tiker,** person, som lider av syfilis. — **Syfili'tisk,** som har avseende på syfilis; som är behäftad med denna sjukdom. — **Syfilidofobi'** (av *gr. fo'bos,* fruktan), skräck för syfilis. — **Syfilidografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), beskrivning över syfilis. — **Syfilidoklini'k,** kurhus (se d. o.). — **Syfilidologi'** l. **Syfilologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om syfilis; även läran om veneriska sjukdomar i allm. — **Syfiloi'der,** vissa endemiska hudsjukdomar, som antagas bero på urartad syfilis. — **Syfilo'm,** syfilitisk nybildning. — **Syfilomani',** dets. som *Syfilidofobi* (se d. o.).

Syjett (*l.* -sjä'tt), se *Sujett.*

Sykofa'nt (*gr. sykofa'ntes,* av *sy'kon,* fikon, och *fainein,* göra kunnig, visa, angiva), urspr. en person, som angav dem, vilka sålde l. utförde oförtullade fikon från Attika; falsk angivare. — **Sykofanti',** falsk angivelse, penningutpressning. — **Sykofa'ntisk,** förrädisk, baktalande.

Syko'm(a), *gr.* (av *sy'kon,* fikon), *med.*, fikonvårta, en fikonlik utväxt.

Sykomoren (*l.* -må'r-), *bot.*, mullbärsfikonträdet, *Fi'cus sycomo'rus,* inhemskt i Nordafrika och Palestina, har välsmakande frukter.

Sykomorlönn, *bot.*, se *Acer.*

Sykorin, Sykose (*l.* -kå's), dets. som *Sackarin* (se d. o.).

Syko'sis, *med.*, svampsjukdom i huden.

Syl-, se *syn-.*

Sylf, manlig luftande, **Sylfi'd** (*fr. sylphe, mlat. sy'lpha*), kvinnlig luftande (jfr *Elementarer*), *fig.*, späd, luftig, graciös kvinnogestalt. — **Sylfi'disk,** som har avseende på l. liknar en sylfid.

Sylg, *nord. myt.*, en ur brunnen Hvergelme strömmande underjordsflod.

Syll, liggande bottenbjälke i väggar; underlag för järnvägsskenor.

Sy'llaba, *lat.*, stavelse. — **S. a'nceps,** se *Anceps.* — **Syllaba'rium,** abcbok. — **Syllabe'ra,** stava. — **Sylla'bisk,** *tonk.*, kallas en sång, i vilken varje not motsvaras av en stavelse.)(M e l i s m a t i s k. — **Syllabisk skrift,** stundom **Syllaba'risk skrift,** stavelseskrift. — **Sy'llabus,** översikt, förteckning; den av påven *Pius IX* 1864 offentliggjorda förteckningen över vår tids förnämsta "irrläror".

Sylle'psis, *gr.*, *talk.*, sammanfattning, användning av ett ord i på samma gång egentlig och figurlig mening.

Syllogise'ra, se under följ. ord.

Syllogi'sm (*lat. syllogi'smus, gr. syllogismo's*), *log.*, slutledning. — **Syllogi'smus cornu'tus,** *lat.*, hornslut (se d. o.). — **Syllogisti'k,** slutledningslära. — **Syllogi'stisk,** hörande till en slutledning. — **Syllogise'ra,** göra slutledningar.

Syllsvamp, *bot.*, se *Lentinus.*

Sylta, Malmsylta, *bergsv.*, malmgrus, som avsmulas vid brytningen och uppblandas med jord och lera, vilka frånskiljas genom vaskning.

Sylvani't, *miner.*, ett mineral, som består av guld, silver och tellur.

Sylve'ster, romerskt mansnamn (av *lat. sy'lva,* skog). Buret av tre påvar. Namn på den 31 december, påven Sylvester I:s dödsdag. — **Sylvesterafton,** nyårsafton. — **Sylvesters orden,** se *Gyllene sporren.*

Sylvestre'n, *kem.*, en terpen i barrolja av bergtallen (*Pi'nus monta'na*).

Sy'lvia, *zool.*, trädgårdssångarsläktet, hör till tättingarnas ordning. Jfr **Sylvius.**

Sylvi'idæ, *zool.*, fågelfamiljen S å n g a r e.

Sylvi'n, *miner.*, naturligt klorkalium. — **Sylvini't,** *miner.*, blandningar av sylvin och klornatrium.

Sylviska gropen, *anat.*, se *Fissura cerebro lateralis.*

Sy'lvius, romerskt mansnamn (av *lat. sy'lva,* skog). Motsvarar kvinnonamnet **Sy'lvia.**

Sylört, *bot.*, se *Subularia.*

Sym-, se *Syn-.*

Symbio'nt, se följ. ord.

Symbio's (*gr. symbiosis,* av *syn,* tillsammans, och *bios,* liv), *biol.*, mellan två l. flera olika organismer förekommande samliv till ömsesidig nytta. — **Symbio'nter,** kallas de parter, som leva i symbios.

Symbiotro'f, *bot.*, kallas en växt, som helst lever i symbios med en annan, t. ex. ärtväxterna med *Baci'llus radici'cola.*

Symble'faron (av *gr. syn.* tillsammans, och *ble'pharon,* ögonlock), *kirurg.*, ögonlockens och ögonglobens sammanväxning.

Symbo'l (*lat. sy'mbolum, gr. sy'mbolon*), urspr. igenkänningstecken; sinnebild, sinnligt tecken för ett begrepp; *mat.*,

tecken för en storhet l. en operation. — **Sy'mbolum**, *pl.* **Sy'mbola** (jfr föreg. ord), bekännelseskrift. — **Symbolum aposto'licum**, apostoliska trosbekännelsen. — **S. Athanasia'num**, Athanasianska symbolum (se d. o.). — **S. fi'dei**, trosbekännelsen. — **S. nicæ'num**, se *Nicenska bekännelsen.* — **S. Quiqu'nque** (efter begynnelseordet), *Athanasianska symbolum.* — **Symboli'k**, läran om symbolerna l. sinnebilderna (särskilt de religiösa); läran om ett kyrkosamfunds bekännelseskrifter. — **Symbolise'ra**, bruka symboler, framställa något i sinnebilder; vara sinnebild av, föreställa. — **Symbo'lisk**, sinnebildlig, bildlig. — **Symboliska böcker** och **Symbola**, vissa av de kristna kyrkosamfundens bekännelseskrifter. — **Symboli'sm**, en från Frankrike härstammande konst- och litteraturriktning, som avser att framställa, icke verkligheten, utan endast dennas intryck på konstnären l. skalden. — **Symboli'ster**, anhängare av symbolismen. — **Symboli'stisk**, som innebär symbolism.

Symfili', *gr.*, ömsesidig vänskap; *zool.*, samliv i naturen mellan olika djurarter.

Sy'mfona, *gr.*, medljudande, konsonant.

Symfoni' (*gr. symfonia*) l. **Sinfoni'a**, *ital.*, eg. samljud; *tonk.*, ett av flera satser bestående musikstycke för hel orkester. — **Sinfonia ero'ica**, ett tonstycke av krigisk karaktär. — **Symfonikanta't** = *Odesymfoni* (se d. o.). — **Symfo'niker**, symfonitonsättare. — **Symfo'nisk**, samljudande; som har avseende på l. tillhör en symfoni. — **Symfonisk dikt** l. **Programsymfoni**, musikstycke för orkester, vilket avser att efter ett bestämt program, uttryckt genom ett motto, ett par versrader l. d., måla en naturtilldragelse, en sinnesstämning o. s. v.

Symfy's (*gr. sy'mfysis*), *anat.*, sammanväxning, benförening. — **Sy'mfysis pu'bis**, blygdfogen. — **Symfyseotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), förlossningsoperation, varvid blygdfogen genomskäres. — **Symfy'tisk**, som befrämjar sammanväxning.

Symmachi', se *Symmaki.*

Sy'mmachus, romerskt mansnamn.

Symmaki' (*gr. symmachi'a*, av *syn*, tillsammans, och *ma'che*, strid), försvars- l. krigsförbund.

Symmers hypotes, Symmers teori, *fys.*, utsäger att i en oelektrisk kropp finnes lika mängder positiv och negativ elektricitet. Elektricering beror på åtskiljande av de båda sorterna.

Symmetri' (*gr. symmetria*), överensstämmelse mellan delarna av ett helt, regelbundenhet. Jfr *Proportion.* — **Symmetriaxel**, en mot en kristalls symmetriplan vinkelrät linje. — **Symmetriplan**, plan, efter vilket en kristall kan uppdelas i symmetriska delar. — **Symmetriregeln**, språklig regel, som säger, att motsvarande delar av en framställning båda få likartade uttryckssätt. — **Symme'trisk**, överensstämmande med, bildad i överensstämmelse med lagarna för symmetrien.

Symmori'a, *gr.*, de tjugu korporationer, som i Aten hade att uppta förmögenhetsskatten.

Sympate'tisk, se under *Sympati.*

Sympa'thicus, Sympathicus ne'rvus, se *Sympatiska nerven.*

Sympati' (*gr. sympa'theia*), medkänsla, deltagande; likstämmighet i lynne, känslor, förnimmelser m. m.; dragning till, böjelse för någon likstämmig person.)(A n t i p a t i; *fysiol.*, den samverkan mellan skilda organ, som gör, att en förändring hos det ena inverkar på det andra. — **Sympatici'sm**, *med.*, symtombild. — **Sympaticotoni'**, *med.*, stegrad spänning hos *nervus sympathicus.* — **Sympathicus-spott**, tjock spottavsöndring vid retning av *nervus sympathicus.* — **Sympatikur**, försök att bota sjukdomar medelst en föregiven hemlighetsfull kraft (*sympati*), genom signerier, hemliga läkemedel o. s. v. — **Sympatise'ra**, känna lika, hysa sympati. — **Sympatiska nerven** (*lat. ne'rvus sympa'thicus*), *anat.*, den del av nervsystemet, som reglerar det vegetativa livets funktioner andningen, blodomloppet, matsmältningen och avsöndringarna. — **Sympatistrejk**, se *Strejk.* — **Sympate'tisk**, som har medkänsla, deltagande för. — **Sympatetiskt bläck**, till skrivning brukad vätska, vars skrift blir synlig, först då papperet uppvärmes l. underkastas annan lämplig behandling.

Sympatikektomi', *med.*, avlägsnande av *sympathicus* genom operation.

Sympe'psis, *gr.*, *fysiol.*, eg. sammankokning; matsmältning.

Sympeta'læ l. **Sympeta'ler**, *bot.*, växtklass av dikotyledonerna, omfattande växter med dubbelt hylle och sambladig blomkrona.

Sympho'nia, *bot.*, se *Maconaträd.*

Sympho'nia, *tonk.*, medeltida namn på liran.

Symphoni'aci, *lat.*, medlemmar av ett romerskt musikkapell l. en kör.

Symphonie, *fr.* (*l.* sängfåni'), symfoni. — **S. concertante** (*l.* - kångserta'ngt), symfoni med två l. flera soloinstrument konsertmässigt behandlade.

Symphorica'rpus, *bot.*, se *Lonicera symphoricarpus.*

Symphys m. fl., se *Symfys.*

Sy'mphytum, *bot.*, vallört, förr som foderväxter (och prydnadsväxter) odlat släkte av fam. *Borragina'ceæ.* Högväxta, sträva örter med blå blommor. — **S. a'sperum**, taggvallört. — **S. officina'le**, vallört.

Sympiezome'ter (av *gr. sympie'zein*, sammanpressa), *fys.*, ett slags barometer.

Symplega'der, *gr. myt.*, två vid inloppet till Svarta havet belägna klippor, vilka genom

att slå tillsammans krossade mellan dem passerande fartyg.

Symple'gma, *pl.* **Symple'gmata,** *gr.* (av *symple'kein,* sammanfläta), bildstod, föreställande personer, inbegripna i kamp (t. ex. Laokoongruppen); bröstbilder av flera personer på samma mynt.

Symploca'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Ebena'les,* i tropiska och subtropiska länder. — **Sy'mplocos,** växtsläkte av fam. *Symploca'ceæ.* — **S. racemo'sa,** lotusbark, innehåller alkaloider och användes i Ostindien som läkemedel. — **S. tincto'ria,** lämnar ett gult färgämne. Flera sydamerikanska arter lämna välsmakande matte (congonha).

Sy'mploce, *lat.* (*gr. symploke',* av *symple'kein,* sammanfläta), *talk.*, retorisk figur, som består däri, att på flera efter varandra framställda frågor gives samma svar.

Sympo'dia (av *gr. syn,* tillsammans, och *pus, gen. podo's,* fot) = *Sirenbildning* (se d. o.). — **Sympo'dion,** *bot.*, förgrening. — **Sympodia'l,** som har med förgrening och skottbildning att göra.

Symposia'rk, Symposia'st, se under följ. ord.

Sympo'sion l. **Sympo'sium** (av *gr. sympi'nein,* dricka tillsammans), gille, gästabud, dryckeslag. — **Symposia'rk** (*gr. symposia'rchos*), ledare av ett dryckeslag. — **Symposia'st,** deltagare i ett dryckeslag, gäst.

Sympto'm l. **Symto'm** (*gr. sy'mptoma,* tillfällighet, tillstötning), tecken, kännetecken, yttring; *med.*, yttring av en sjukdom. — **Symptomkomple'x,** sammanställning av en serie symtom. — **Symptoma'tisk** l. **Symtomatisk,** som har avseende på symtom. — **Symptomatisk verkan,** *med.*, som undanröjer symtomen men ej sjukdomen. — **Symptomatologi'** l. **Symtomatologi** (av *gr. lo'gos,* lära), symtomlära.

Sy'mpus, *med.*, missfoster med nedre extremiteterna sammanvuxna till ett.

Syn-, framför l: **Syl-,** framför b, m, p; **Sym-,** framför s, z: **Sy-,** *gr.*, i sammansättningar: med, tillsammans, tillika, gemensamt.

Syn, *nord. myt.*, rättegångens gudinna.

Synade'lfus, *med.*, missfoster med dubbla extremitetpar från gemensam kropp.

Synæ'resis, se *Syneresis.*

Sy'nagoga (*gr. synagoge',* av *syna'gein,* sammanföra, sammanbringa, församla), namn på judiska tempel. — **Synago'ga,** en personifikation av judendomen.

Syna'ktika, *gr.*, *pl.*, *med.*, sammandragande medel.

Synale'fe, *gr.*, dets. som *Eleision* och *Krasis* (se d. o.).

Synanachro'sis, *gr.*, *med.*, smitta genom beröring. — **Synanastomo'sis,** blodkärlens förening med l. inmynnande i varandra.

Syna'nche, *gr.* (av *syn,* med, och *anche'in,* sammansnöra), *med.*, förr benämning på den kvävande känslan vid strupinflammation, strypsjuka m. fl. halssjukdomar.

Syna'ndreæ, *lat.* (av *gr. syn.*, tillsammans och *andre'ios,* manlig), *pl.*, *bot.*, växter med sinsemellan förenade ståndare. — **Syna'ndrisk** kallas en så beskaffad växt.

Syna'nthe, *bot.*, växtserie bland monokotyledonerna, omfattar fam. *Cyclantha'ceæ.*

Synanthe'ræ, *bot.*, syn. *Compositæ* (se d. o.).

Syna'ps (av *gr. ha'ptein,* förena), *anat.*, förbindelsen mellan två *neuroner* (se d. o.).

Syna'psis, *bot.*, kärndelning.

Synapta's = *Emulsin* (se d. o.).

Synarki' (av *gr. syn,* med, och *a'rchein,,* härska), medregentskap, samfälld regering.

Synarthro's l. **Synarthro'sis,** *gr.*, *anat.*, orörlig benförening, benfog. — **Synarthrœ'sis,** *med.*, samling av safter på ett ställe.

Synaspi'sm (av *gr. aspi's,* sköld), "sköldförening", formering av fotfolket i den grekiska hären, varvid avdelningen sammanslöt sig och yttersta ledet satte sköldarna mot varandra.

Synasy'nmotor, *tekn.*, en självmatande, synkroniserad asynkronmotor med normal trefaslindning jämte en kommutatorförsedd lindning, från vilken, när rotorn uppnått det synkrona varvtalet, likström uttages och tillföres statorlindningen.

Synaxa'rium, *pl.* **Synaxa'ria** (av *gr. sy'naxis,* församling), skildringar av helgons liv, som vid gudstjänsten upplästes för församlingen.

Synbana, *anat.*, den nervbana, som överför synintrycken från ögat till hjärnan.

Synbåge, *astr.* Det minimidjup solen måste ha under horisonten för att en viss himlakropp skall synas för blotta ögat, kallas dess synbåge.

Syncentrum, *fysiol.*, perceptionscentrum för synen.

Synce'phalus (av *gr. syn,* tillsammans, och *kefale',* huvud), *med.*, dubbelmissfoster med huvud, hals och bröst sammanvuxna.

Sy'nchysis, *gr.*, sammangjutning; *med.*, ett slags upplösning av ögats glaskropp. — **S. scinti'llans,** uppträdandet av glittrande (kolesterin-)kristaller i ögats glaskropp.

Synchy'trium, *bot.*, svampsläkte, som bl. a. förorsakar potatiskräfta (*S. endobio'ticum*).

Syncytio'm l. **Chorionepitelio'm,** *med.*, kräftartad svulst, utgående från epitelbeklädnaden på fostrets chorionfransar.

Syncy'tium (av *gr. ky'tos,* cell), *biol.*, protoplasmamassor med många kärnor, som stundom uppträda vid kärndelning.

Syndabock, se *Asasel.*

Syndaktyli' (av *gr. da'ktylos,* finger), *anat.*, missbildning genom sammanväxning av fingrar l. tår.

Sy'ndesis, *gr.*, sammanbindning, förening. — **Syndesmologi',** läran om ligament o. d. Jfr *Desmologi.* — **Sy'ndesmos,** fast förening av bendelar medelst bindväv (t. ex. vid

ofullständig benläkning). — **Synde'smus** (*gr. sy'ndesmos*), förening, förbindelse; *anat.*, sena, ledband.

Synde'tikon, *gr.* (av *synde'in*, sammanbinda, förena), ett slags starkt, flytande lim, till lagning av porslin o. d.

Syndikali'sm (av *fr. syndicat*, syndikat), revolutionär arbetarrörelse, som vill samla alla löntagare, oavsett partipolitisk uppfattning, i "ekonomiska klasskampsorganisationer". — **Syndikali'st**, anhängare av syndikalismen.

Syndika't, se under följ. ord.

Sy'ndikus (*gr. sy'ndikos*), *jur.*, ombudsman för ett samfund l. en korporation. — **Syndika't**, en syndikus' fullmakt; hans ämbete l. värdighet; *handelst.*, konsortium (se d. o.); styrande kommitté inom ett konsortium.

Syndro'm (av *gr. syndrome'*, sammanlöpande), sammanträffande av flera omständigheter; *med.*, sammanträffande av flera sjukdomstecken.

Synechi', se *Syneki.*

Syne'drion, Syne'drium = *Sanhedrin* (se d. o.).

Synekdoke', *gr.*, *talk.*, retorisk figur, varvid släktet sättes i st. f. arten, delen för det hela, konkret för abstrakt o. s. v. l. tvärtom.

Syneki' (av *gr. syn*, tillsammans, och *e'chein*, hålla fast), sammanhang; *med.*, sammanväxning mellan ögats regnbågshinna och hornhinnan l. linskapseln.

Synekologi', *bot.*, läran om växtformationerna.

Synektri' (av *gr. echtro's*, fiende), *zool.*, det förhållande som råder mellan vissa snyltgäster i myrornas bon och värddjuren. De förra leva som rovdjur på de senares avkomma.

Synemme'non, *gr.*, se *Tetrakord.*

Syne'resis (*lat. synæ'resis, gr. syna'iresis*), *språkv.*, sammandragning, särskilt av två vokaler i ett ord till en.

Synerge't, Synerge'tisk, *gr.*, samverkande, medverkande. Se följ. ord.

Synergi' (*gr. synergi'a*), medverkan, hjälp. — **Synergi'sm**, läran att det för människans omvändelse fordras hennes egen kraftiga medverkan och ej endast den gudomliga nåden. — **Synergi'st**, anhängare av synergismen. — **Synergi'ster**, *anat.*, samverkande muskler. — **Synergi'stisk**, som angår synergismen. — **Synergistiska striden**, en i Tyskland år 1555 uppblossande strid om synergismen.

Synestesi' (*gr. synai'stesis*), *psykol.*, medförnimmelse, dets. som sinnesanalogi.

Syngenesi'a l. **Syngene'sia** (av *gr. syn*, tillsammans, och *ge'nesis*, ursprung), *bot.*, nittonde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, som hava ståndarknapparna förenade till ett rör. — **Syngenesi'st**, växt, som tillhör *Syngenesia.* — **Syngene'tisk**, *geol.*, bergart, t. ex. malm, som är bildad samtidigt med omgivande bergart.

Synglo'sse (av *gr. syn*, gemensam, och *glo'ssa*, tunga, språk), gemensamt språk; undersökning av sambandet mellan ett språks begrepp och uttrycksformer; åsikten att alla språk hava ett gemensamt ursprung.

Syngna'thidæ, Synentogna'thi, *zool.*, kantnålar. — **Syngna'thus**, kantnålsläktet.

Syni'zesis, *gr.*, *anat.*, slutna pupiller.

Synize'sis, *gr.*, *språkv.*, blott i uttalet (ej i skrift) iakttagen sammansmältning av två självljud. Jfr *Krasis.*

Synka'ntus, *med.*, ärrig sammanväxning i ögonlocksvinklarna.

Synkli'n l. **Synklina'l** (av *gr. syn*, tillsammans, och *kli'nein*, luta), *geol.*, skålformig (skiktställning).

Synkondro's (av *gr. syn*, tillsammans, och *ko'ndros*, brosk) = *Symfys* (se d. o.). — **Synkondrotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), *kirurg.*, operation av blygdbenet vid svåra förlossningar.

Synko'p, Synkopa'lfeber m. fl., se under följ. ord.

Sy'nkope (*gr. synkope'*, av *synko'ptein*, slå, hugga; avkorta, sammandraga), *språkv.*, bortkastandet av en vokal l. en stavelse inuti ett ord; *tonk.*, synkop, sammandragning av en obetonad, svag taktdel med en efterföljande betonad; *med.*, vanmakt, svimning. — **Synkope'ra**, sammandraga, förkorta ord. — **Synkopi'st**, ordförkortare. — **Synkopa'lfeber**, *med.*, feberanfall jämte svimningar. — **Synkopalmedel**, medel mot svimning.

Synkra'sis, *gr.*, blandning.

Synkrati' (av *gr. syn*, tillsammans, och *krate'ia*, välde), medregering, samvälde; särskilt folkets inflytande på regeringen genom självvalda ombud. — **Synkra'tisk**, medhärskande.

Synkreti'sm (av *gr. syn*, tillsammans, och *kreti'zein*, tala kretiska, d. v. s. leva i strid och kiv), sammanblandning, sammansmältning (särskilt av olika meningar); den av den tyske teologen *Calixtus* (d. 1656) förfäktade åsikten, att de olika kristna kyrkosamfunden borde sammansluta sig och återgå till de fem första seklens symboliska bestämmelser. — **Synkreti'st**, medlare mellan olika trosbekännare; anhängare av synkretismen. — **Synkretistisk**, sammanjämkande, förenande, medlande. — **Synkretistiska striden**, striden om synkretismen l. den av Calixtus förkunnade läran. — **Synkretistisk kasus**, *språkv.*, kasusform i ett språk, som uppkommit genom sammmansmältning av flera förut bestående.

Synkri'sis, *gr.*, förening, blandning; jämförande sammanställning. — **Synkri'tisk**, jämförande, sammanställande.

Synkro'n, se följ. ord.

Synkroni'sm (av *gr. syn*, tillsammans, och *kro'nos*, tid), samtidighet; i historien sammanställning av samtidiga händelser och personer. — **Synkro'n** l. **Synkroni'stisk**, samtidig. — **Synkronistisk metod**, inom historieskrivningen sättet att framställa samtidiga, till olika folk och land hörande personer och tilldragelser bredvid varandra. — **Synkronistiska tabeller**, historiska tabeller, där samtidiga, till olika land och folk hörande personer och tilldragelser äro framställda bredvid varandra i kolumner. — **Synkronise'ra**, åvägabringa samtidighet. — **Synkronosko'p**, instrument för att bringa växelströmsapparater att löpa lika fort; instrument för synkronisering av elektromotorer.

Synnevro'sis, *gr.* (av *syn*, med, och *ne'vron*, sena), *med.*, benens förening medelst senor och ligament.

Sy'nocha l. **Sy'nochus**, *gr.*, *med.*, en ihållande, hela tiden ungefär lika stark feber.

Syno'd (*gr. sy'nodos*, av *syn*, tillsammans, och *hodo's*, väg), förening; prästförening; sammankomst, särskilt för kyrkliga angelägenheter; kyrkomöte. — **Heliga synoden**, högsta myndigheten inom Rysslands statskyrka. — **Synoda'l**, som angår en synod. — **Synoda'lakter**, för särskilda stift gällande förordningar. — **Synodalförfattning** l. **Synodalordning**, en fri kyrkoförfattning, som består däri, att de kyrkliga ärendena förvaltas av både präster och lekmän. Kallas även *presbyterialförfattning*. — **Syno'disk**, *astr.*, säges en himlakropps omloppstid vara i förhållande till solen. — **S. månad**, månens fullständiga omloppstid, från den ena nymånen till den andra, l. 29 dagar, 12 timmar och 44 minuter.

Syno'fores, *anat.*, i varandra övergående ögonbryn.

Synoftalmi' l. **Cyklopi'**, *anat.*, missbildning med ett öga.

Synony'm (av *gr. syn*, tillsammans, och *o'noma*, namn), eg. liknämning; liktydig; liktydigt ord. — **Synonymi'**, liktydighet; *talk.*, retorisk figur, där flera liktydiga ord nämnas efter varandra. — **Synonymi'k**, vetenskapen om liktydiga ord. — **Synonymi'st**, synonymförklarare, synonymikförfattare.

Synopsi l. **Foti'sm**, *psykol.*, form av synestesi inom synsinnet.

Syno'psis, *gr.*, eg. samseende, samskådning; översikt; överskådlig sammanfattning; översiktlig sammanställning av skrifter om samma ämne, t. ex. de för evangelisterna Matteus, Markus och Lukas gemensamma berättelserna om Kristus. — **Syno'ptikerna**, benämning på de tre nämnda evangelisterna. — **Syno'ptisk**, kortfattad, sammanträngd, översiktlig. — **Synoptiska evangelierna**, Matteus' Markus' och Lukas' evangelier. — **Synoptisk karta**, *meteor.*, geografisk karta, där de väderleksförhållanden, som vid en given tidpunkt rått över hela området, utmärkas genom linjer o. a. tecken. — **S. metod**, *meteor.*, metod som åskådliggör samtidiga iakttagelser.

Synosto's, *anat.*, benförbindelse mellan tvenne ben.

Synoti', *anat.*, båda öronen hopflytande i medellinjen, vid medfödd brist på käke.

Syno'tus, *zool.*, se *Barbastella.*

Syno'via (av *gr. syn*, tillsammans, och *lat. o'vum*, ägg), *anat.*, den vätska, som håller ledgångarna fuktiga och glatta. Kallas ledvatten, då den förekommer ymnigare. — **Synovia'l**, som hör till ledgångarnas innerhinna. — **Synovia'lhinna, -membran** l. **-kapsel**, ledgångarnas innerhinna, som avsöndrar nämnda vätska. — **Synovi't**, inflammation i synovialhinnan.

Synpurpur, *fysiol.*, färgämne i ögats ljuspercipierande sinnesepitel.

Synsarko'sis l. **Sysarko'sis**, *gr.*, *med.*, förening av köttiga delar; förening av ben genom köttiga delar.

Synsynkro'nmotor, *tekn.*, synkronmotor med roterande stator, vars startmoment är lika med maximala vridningsmomentet.

Sy'ntagma, *gr.* (av *synta'ssein*, ordna, sammansätta), sammanställning, anordning; samling av systematiskt ordnade skrifter, anmärkningar m. m. — **Syntagma'tiker**, samlare, sammanställare. — **Syntagma'tisk**, sammanställd, ordnad.

Synta'ktisk, se under följ. ord.

Synta'x (av *gr. sy'ntaxis*, sammanställning), *språkv.*, satslära. — **Synta'ktisk**, sammanställande, ordnande; till syntaxen hörande.

Synte'ktisk (*gr. syntektiko's*), *med.*, tärande. — **Syntektiko'pyra**, tvinsot. — **Synte'xis**, borttvinande, tvinsot.

Synteno'sis, *gr.* (av *te'non*, band, sena), *anat.*, förening genom ledband.

Syntere'sis, *gr.*, *med.*, hälsans bevarande. — — **Syntereti'k**, konsten att bibehålla hälsan.

Synte's (*gr. sy'nthesis*, av *syntithe'nai*, sammansätta), sammansättning, sammanställning, sammanbindning; *log.*, metoden att ur det allmänna söka förklara det särskilda.)(A n a l y s; *kem.*, framställning av kemiska föreningar av enklare sådana l. av grundämnena. — **Synte'tisk**, sammansättande, sammanställande, sammanbindande.)(A n a l y t i s k. — **Syntetiska bevis**, se *Deduktiva bevis.* — **Syntetisk metod** = *Syntes, log.* (se ovan). — **Syntetister**, se *Dekadenter.*

Synte'xis, se under *Syntektisk.*

Synthe'ma, *gr.*, avtal, fördrag, kontrakt; överenskommen skrift, chifferskrift. — **Synthematografi'k**, konsten att skriva med chifferskrift.

Sy'ntipas, östromersk folkbok, motsvarande

den västerländska sagan om S j u v i s e m ä s t a r e.

Syntomi' (av *gr. synte'mnein,* avskära), *talk.*, kort, sammanträngt uttryckssätt.

Syntoni'ner, *kem.*, acidalbuminater.

Syntoniskt komma = *Didymiskt komma* (se d. o.).

Synto'nosfärger, temperafärger, som även innehålla gummi. Se *Temperamålning.*

Synusia'ster (av *gr. synusia'zein,* vara tillsammans), *pl.*, en sekt, som antog, att den gudomliga och den mänskliga naturen voro sammanblandade hos Kristus.

Synzo'isk (av *gr. syn,* med, och *zo'on,* djur), *zool.*, växter med anordningar för frönas spridning genom djur.

Sype'rb = *Superb* (se d. o.).

Sy'philis, se *Syfilis.*

Syphilo'm = *Gumma* (se d. o.).

Syr-, se även *Sur-.*

Syr, *nord. myt.*, ett av Fröjas binamn.

Syra, *bot.*, se *Rumex.*

Syra, *kem.*, en vätehaltig förening, som ger salter, då den utbyter väte mot positiva radikaler.

Syre, *kem.*, *Oxyge'nium,* ett icke metalliskt grundämne, som förekommer i luften blandat med kvävgas och i vattnet förenat med väte samt utgör en beståndsdel av de flesta organiska och oorganiska kroppar. Föreningar mellan syre o. a. kroppar kallas vanligen *oxider.*

Syrealizari'nblåsvart, *kem.*, ett surt azofärgämne för ull.

Syrealizari'nblått., *kem.*, ett surt antrakinonfärgämne för ull.

Syrealizari'nbrunt, *kem.*, surt azofärgämne för ull.

Syrealizari'nfärger, dets. som *Antracenkromfärger* (se d. o.).

Syrealizari'nrött, Syrealizarinsvart och **Syrealizarinviolett,** *kem.*, sura azofärgämnen för ull.

Syreanhydri'd, *kem.*, återstoden av en syra sedan vatten avspjälkats; oxid, som med vatten ger en syra.

Syredextrin l. **Syregummi,** dextrin framställt genom inverkan av syra på stärkelse.

Syrefast järn, kiselrikt gjutjärn med 6—18 % kisel.

Syregult, *kem.*, se *Tartrazin.*

Syre'n, *bot.*, *Syri'nga,* ett till fam. *Olea'ceæ* hörande buskskläkte med vita l. violetta, välluktande blomklasar. Anses härstamma från Orienten. Se *Syringa.*

Sy'rer, inv. i Syrien. — **Sy'riska kristna,** kristna, som hava syriskt kyrkospråk (jakobiter, maroniter och Tomas-kristna); även namn på nestorianerna. — **S. språket** tillhör den semitiska språkstammen.

Syrerosami'n, se *Violamin.*

Syresalter, Syresyror, *kem.*, salter och syror, som innehålla syre.

Syrfällning, *skogsh.*, avverkning under sommaren, varefter träden få ligga med bibehållna kronor.

Syrgas, *kem.*, dets. som *Syre* (se d. o.).

Syri'asis = *Elefantiasis* (se d. o.).

Syri'gmus, *gr.*, *med.*, susning i öronen.

Syri'nga, *bot.*, odlat busksläkte, tillhörande fam. *Olea'ceæ.* — **S. chine'nsis** l. **S. pe'rsica,** persisk syren. — **S. josikæ'a,** ungersk syren, nästan luktlös. — **S. vulga'ris,** syren.

Syringoadeno'm, Syringobulbi', Syringomyeli', Syringoto'm, Syringotomi', se under följ. ord.

Sy'rinx, *gr.*, *tonk.*, rörpipa, herdeflöjt, Panflöjt, urgammalt blåsinstrument, bestående av flera olika långa rör, fästa bredvid varandra; *gr. myt.*, en najad, som flydde för Pan och blev förvandlad till ett vassrör, av vilket skogsguden förfärdigade herdeflöjten; *med.*, fistel. — **Syri'nga,** *lat.*, syren (se d. o.). — **Syringo-,** i sammansättningar liktydigt med blåsa l. blåsformad. — **Syringoadeno'm,** *med.*, körtelsvulster med större blåslika rum. — **Syringobulbi'** l. **Syringomyeli',** medfödd missbildning hos ryggmärgen, som bakom centralkanalen har ett hålrum av växlande läge. — **Syringotomi'** (av *gr. tome',* snitt), *kir.*, operation av en analfistel. — **Syringoto'm,** ett vid dylika operationer fordom brukligt instrument.

Sy'riska kristna, Syriska språket, se under *Syrer.*

Syrjä'ner l. **Komi,** se *Permiska folk.*

Syrkupp, Syrkuppa, se *Surcoup.*

Syrlighet, *kem.*, den syrefattigare av ett grundämnes syresyror.

Syrma, lång, släpande dräkt, som för att ge gestalten värdighet bars av personer i det grekiska dramat.

Sy'rmium, *zool.*, nattugglor.

Syrnumerä'r = *Surnumerär* (se d. o.).

Sy'rphidæ, *zool.*, blomflugor, en familj tvåvingar.

Syrprene'ra, Syrprena'nt, Syrpri's, se *Surprenera.*

Syrrha'ptes, *zool.*, stäpphöns.

Syrt (*gr. sy'rtis,* av *sy'rein,* sopa, spola), sandbank, grund.

Syrtos, *nygr.* (*l.* si'rtos), *dansk.*, dans i avmätta steg med en fördansare.

Syrtu't = *Surtout* och *Bonjour* (se d. o.).

Sy'rup, *lat.* **Sy'rupus,** se *Sirap.* — **Syrupus ace'ti,** *farm.*, ättiksirap. — **S. a'cidi, ci'trici,** citronsirap. — **S. a. sulphu'rici,** sockersirap med svavelsyra. — **S. a'llii,** vitlökssirap. — **S. althæ'æ,** altésirap. Brukas vid bröstsjukdomar. — **S. amygdali'nus,** mandelsirap. — **S. aura'ntii,** pomeranssirap. — **S. ceraso'rum,** körsbärssirap. — **S. commu'nis,** vanlig sirap. — **S. diaco'dii,** vallmosirap. — **S. iode'te ferro'si,** järnjodursirap. Användes mot skrofler, blodbrist, syfilis m. fl. sjukdomar. — **S. juni'peri,** enbärssirap. — **S. mo'ri** l.

moro'rum, mullbärssirap. — S. **papa'veris**, vallmosirap. — S. **rhe'i**, rabarbersirap. Användes som lindrigt avförande medel. — S. **Rhoe'ados**, kornvallmosirap. — S. **ri'bis ni'gri**, sirap av svarta vinbär. Brukas såsom smakförbättrande medel. — S. **ru'bi idæ'i**, hallonsirap. — S. **sa'cchari**, sockersirap. Ingår i åtskilliga mixturer. — S. **sambu'ci**, flädersirap. — S. **scilli'ticus**, sjölökssirap. — S. **sene'gæ**, senegasirap, beredes av dekokt på senegarot och raffinerat socker. Användes till bröstsafter. — S. **se'nnæ manna'tus**, sennasirap med manna. Användes som avförande medel. — S. **theba'icus**, opiisirap, beredes av opiitinktur och sockersirap. — S. **zingi'beris**, ingefärssirap.

Syrvivans = *Survivance* (se d. o.).

Syska, *bot.*, se *Stachys.*

Sy'spasis, *gr.*, *med.*, kramp.

Syssarko'sis, se *Synsarkosis.*

Syssel, *da.* och *no.*, administrativt distrikt.

Syssertski't, *miner.*, osmiridiummineral.

Syssi'tia, *gr.*, i det gamla Grekland lagligt föreskrivna gemensamhetsmåltider för män.

Syssla, *bot.*, folkligt namn på orkidésläktet *Cephalanthe'ra* (skogslilja).

Sy'ssling, urspr. systerbarn, d. v. s. syskonbarn l. kusin på mödernet; nu syskonbarns barn. Jfr *Brylling.*

Sy'stasis, *gr.*, sammanställning, anordning.

Syste'm (av *gr. sy'stema*, lärobyggnad; sammanställning), ordning, plan, en ordnad sammanställning av delar i ett helt; en mångfald, sammansluten till ett helt; *geol.*, sammanfattningen av de bildningar, som uppgommit under samma period av jordens utveckling. — **Systemati'k**, systematisk framställning; läran om systematisk framställning; *tonk.*, se *Linjesystem.* — **Systematise'ra**, framställa systematiskt, ordna vetenskapligt, bringa till vetenskapligt sammanhang. — **Systema'tisk**, ordnad till ett helt, vetenskaplig.

Syste'ma natu'ræ, *lat.*, ”naturens system”, titel på Linnés mest berömda arbete.

Systematise'rad anestesi', *med.*, känselförlust blott för vissa förnimmelser.

Système de la nature, *fr.* (*l.* sistä'm dö - naty'r), naturens system, namn på en ryktbar filosofisk-materialistisk bok av den franske filosofen baron *Holbach.*

Systemsjukdom, *med.*, sjukdom, som drabbar ett helt vävnads- l. organsystem.

Sy'stole (*gr. systole'*), *fysiol.*, hjärtats sammandragning; *språkv.*, kort uttal av en lång stavelse. — **Systo'lisk**, som hör till hjärtats systole. — **Systoliskt blodtryck**, blodtrycket under systole. — S. **blåsljud**, blåsljud på hjärtat vid systole. — **Systolisk indragning**, bröstkorgens indragning vid systole.

Sytning (av *fornsv. syta*, vårda, sköta), i finskt lagspråk dets. som undantag.

Syttende maj, *no.*, ”sjuttonde maj”, Norges nationaldag. Se *Eidsvoldsdagen.*

Syvende-juni-medaljen, kunglig norsk medalj till minne av händelserna den 7 juni 1905.

Syzy'gier, *gr.* (av *syn*, tillsammans, och *zygo'n*, ok), *astr.*, de punkter, där månen befinner sig vid ny- och fullmåne.

Syöjätär, *fi. myt.*, ett elakt vattenrå.

Szamrodni, se *Tokajvin.*

Sza'nto, ett Tokajvin.

Szazz (*l.* sas), sachsare, sachsisk, ingår i ungerska ortnamn.

Sze, kinesisk vikt.

Szekler (*l.* se'kler), en magyarisk folkstam i Siebenbürgen.

Szent, *ung.* (*l.* sänt), helig (sankt).

Szlachta (*l.* sjla'-), förtyskat **Schlachta** (av *ty. Geschlecht*, släkt, ätt), benämning på adeln i det forna Polen.

S. å., förk. för *samma år.*

Såga = *Saga* (se d. o.).

Sågaln, förr ytmått vid flottans varvsstationer = 300 kvadratdecimaltum = 2,645 kvcm.

Såne, fornnordiskt mansnamn, se *Sone* och *Sune.*

Sångarkriget på Wartburg, se *Wartburgkriget.*

Sånglärka, *zool.*, se *Alauda.*

Sångrid, *nord. myt.*, en valkyria.

Såpbark, dets. som *Kvillajabark* (se d. o.).

Såpnejlika, *bot.*, svenskt namn på *Sapona'ria officina'lis.* Jfr *Såprot.*

Såprot, *bot.*, rötter av flera nejlikväxter. — **Röd såprot** fås av *Sapona'ria officina'lis.* — **Vit såprot** fås av *Gypso'phila fastigia'ta.*

Såpsten, *miner.*, se *Saponit.*

Såpört, *bot.*, se *Gypsophila.*

Såramål, *jur.*, äldre benämning på mål ang. lindrigare misshandel med blodvite.

Sårbalsam, Jesuiterbalsam, Munkbalsam, *farm.*, en lösning i alkohol av bensoeharts, aloe och perubalsam.

Sårläka, *bot.*, svenska namnet på *Sani'cula.*

Sårättika, *farm.*, sårbehandlingsmedel av alun och koksalt i ättika.

Såte, dets. som hövolm, höstack.

Såve'ra, se *Sauvera.*

Säbenbaum, *ty.*, sävenbom. Se *Ramuli sabinæ.*

Säck, rymdmått för torra varor; 1 säck spannmål, mjöl l. potatis = 100 kg.; 1 storsäck potatis förr = 150 kg.

Säckdal l. **Sækkedal**, *geol.*, en genom glaciärerosion och frostvittring i fast berg uppkommen dal, som slutar blint inåt. Korta nischformiga säckdalar med halvcirkelformigt horisontalsnitt, vanliga i nedisningsområden, kallas *Kahre* (*ty.*) l. *Botnar* (*no.*).

Säckpipa (*eng. bagpipe, ty. Dudelsack*), *tonk.*, ett från Asien stammande folkinstrument med en säck i vilken luften in-

blåses av spelaren l. inpumpas medelst bälgar. Utblåsning sker vid tryck med handen genom 2 à 4 pipor av vilka en vanligen har sex tonhål. Instrumentet, som var känt redan av babylonier och judar, förekommer numera mest i Skottland.

Säckväv, *textil.*, tvåskaftad vävnad, vanligen av jute, för säckar och annat emballage.

Sädesärlan, *zool.*, se *Motacilla.*

Säfferot, *bot.*, se *Athamanta.*

Sälbrunn, *jaktt.*, se under *Nosbliser.*

Sälg, *bot.*, se *Salix.*

Sällträ, *sportt.*, dets. som bollträ.

Sälshus, dets. som själahus.

Sälting, *bot.*, se *Triglochin.*

Säming, fornnordiskt mansnamn, den fredstiftande.

Sämpsä l. **Sampsa**, *fi. myt.*, eg. ”skogssäv”, en fruktbarhetsgudomlighet. Bär även binamnen *Pellervo* (”lill”) l. *Pellervoinen.*

Sämund, fornnordiskt mansnamn (av *sær*, sjö, och *mund*, makt, välde).

Sämunds Edda, se *Edda.*

Sänkningsabsce'ss, *med.*, varbildning, som under fortsatt varutveckling sänker sig till nedanför liggande organ l. delar.

Sänt, *skeppsb.*, furuplankor, som användas vid pågående fartygsbygge för att hålla spanten väl inriktade.

Särimner, se *Serimner.*

Särkland, *nord. sag.*, sarasenernas land, de asiatiska Medelhavsländerna.

Lärv, *bot.*, svenskt namn på arter av släktena *Ceratophyllum* och *Najas* m. fl. små fanerogama vattenväxter.

Säsong (*l.* -så'ng), se *Saison.* — **Säsongarbete, Säsongindustri**, av årstid, väder och vind l. vattentillgång e. d. beroende yrke. — **Säsongbiljett**, biljett för viss del av året. — **Säsongdimorfi'sm**, *bot.*, uppdelning av en art i en enklare vårform och en rikare höstform.

Sättmaskin, *boktr.*, maskin för framställning av textsats för bok- och tidningstryckerier.

Sättrega'l, *boktr.*, se *Regal.*

Säv, *bot.*, se *Scirpus.*

Sävenbom, se *Ramuli sabinæ.*

Sävstarr, *bot.*, se *Cobresia* och *Elyna.*

Sävsångaren, *zool.*, se *Acrocephalus.*

s. ö., förk. för *sydöst.*

Söckmimer, *nord. myt.*, binamn till Surt.

Södre, *nord. myt.*, en av de dvärgar, som uppbära himlavalvet.

Sökkvabekkr = *Sökvabäck* (se följ. ord).

Sökvabäck, *nord. myt.*, Sagas boning.

Sölgrop, *jaktt.*, grund vattengrop, där hjortar och vildsvin bada om sommaren.

Sölve, se *Solve.*

Sölve, fornnordiskt mansnamn (av *sol*, sol, och *ve*, helgedom).

Sölvsbergi't, *petrogr.*, se *Lindöit.*

Sömnsjuka, *med.*, se *Encephalit.*

Söna, *bergsv.*, icke utföra de försvarsarbeten, som erfordras för att skydda inmutningsrätten till en gruva.

Sörensen, *Herr.*, skämtnamn på danska folket.

Sörpa, fodermedel av fuktade agnar, hösmål, hackelse o. d.

Sörpning, Sväll l. **Iskravning**, *meteor.*, frysningsföreteelse i rinnande vatten, varvid vattenmassan i en fors plötsligt genomsättes med iskristaller så att flödet förhindras.

Sörv (av *eng. serve* [*l.* sörv], eg. *service*, tjänst), *sportt.*, sättet att ge upp bollen i tennis; tur att ge upp bollen. — **Sörva**, ge upp bollen.

Sötblomster, Sötkullor, Söttuppar, *bot.*, svenskt namn på *kamomillblommor.*

Sötebrödsdagar, eg. det osyrade brödets högtid (judarnas påsk); av missförstånd överfört till betydelsen ljuv, behaglig tid.

Sötgräs, *bot.*, se *Cinna.*

Sötpota'tis, se *Batater.*

Sötvattensbildningar, *geol.*, berg- och jordarter, som avlagrats i sött vatten.

Sötväppling, Honungsklöver, Melo't, *bot.*, svenska namn på *Melilo'tus officina'lis.*

T.

T såsom romerskt taltecken = 160, $\overline{\text{T}}$ = 160,000.

T såsom mynttecken betecknar för Frankrike Nantes.

T., förk. för *lat. te'rtius*, tredje; *testamentu'ra*, se *Testamente; theolo'gia*, se *Teologi; titulus* (se d. o.); *to'mus*, band, del av ett tryckt arbete; *tri'bunus*, se *Tribun; tenor* (se d. o.); *tutti* (se d. o.).

t., förk. för *tara* (se d. o.).

Ta, *kem.*, atomtecken för *tantal* (se d. o.).

t. a., förk. för *lat. testa'ntibus actis*, enligt handlingarnas intyg; i floror t ä m l i g e n a l l m ä n.

Taag (*l.* tag), ostindisk benämning på *sunhampa.*

Taal (*l.* tal), boerspråket.

tab., förk. för *tabell* (se d. o.); *tabula* (se d. o.).

Taba'cco, *ital.* **Taba'co**, *sp.* och *port.*, tobak (se d. o.).

Taba'cinum, *bot.*, tobaksfärgad.

Tabaco's, *med.*, tobakskonios (se *Konios*) i lungorna på tobaksarbetare.

Tabako-ire, *jap.*, se *Sagemonos.*

Ta'bala, *arab.*, en negertrumma.

Taba'nidæ, *zool.*, bromsfamiljen.

Taba'nus, *zool.*, bromsar, insektsläkte av gruppen tvåvingar. — **T. bovi'nus,** boskapsbroms. — **T. tarandi'nus,** renbroms.

Taba'rro, *ital.*, en vit mantel; en i ett dylikt plagg maskerad person.

Taba'scheer, Taba'schir, Taba'sjir l. **Taba'xir,** ett av kiseljord m. m. bestående ämne, som utsvettas vid lederna av bamburöret. Brukas i medicinen.

Taba'skopeppar, Tabaskopime'nt, se *Piment.*

Tabassara'ner, kaukasusfolk, tillhörande den lesgiska språkgruppen.

Tabatière, *fr.* (*l.* tabatiä'r), **Tabatiä'r,** snusdosa. — **Tabatièregeväret,** *krigsk.*, ett slags bakladdningsgevär.

Taba'xir, se *Tabascheer.*

Tabeldå't, försvenskning av *Table d'hôte* (se d. o.).

Tabe'll (*lat. tabe'lla*, av *tabu'la*, tavla), eg. liten tavla; en överskådlig sammanställning av kronologiska, statistiska l. d. uppgifter; *mat.*, en skematiskt ordnad uppställning av resultaten av verkställda uträkningar. — **Tabella'ni** l. **Diploma'ni,** i Romerska riket personer, som med riksposten överbringade kejserliga befallningar till vederbörande. — **Tabellio'nes,** *lat.*, kejserliga, romerska notarier, som uppsatte offentliga dokument. — **Tabellverk,** en större samling tabeller, ordnade för ett bestämt syfte, t. ex. för statistiska redogörelser. — **Tabellarise'ra,** ordna i form av en tabell. — **Tabella'risk,** i form av en tabell.

Tabel o rangach, *ry.*, rangrulla efter svensk förebild införd av Peter den store.

Tabelra's, se *Table.*

Tabelrondo, taffelrund, ord som betecknar det i Artursagan omtalade "runda bordet", bildat av K. J. L. Almqvist i "Arturs jakt". Se *Table Ronde.*

Tabergi't, *miner.*, ett blågrönt silikat, som hör till kloritgruppen.

Tabe'rna, *lat.*, marknadsstånd, bod, verkstad; krog, värdshus, vinstuga, *tavern* (se d. o.).

Taberna'culum, *farm.*, form av läkemedel, bestående av små koner l. snäckvridna bitar av porös, sockrad äggvita, innehållande något medikament. Jfr *Tabernakel.*

Tabernæmonta'na, *bot.*, trädsläkte av fam. *Apocyna'ceæ.* — **T. uti'lis,** i ekvatoriala Sydamerika är ryktbar under namnet koträdet för sin vita, mjölksmakande saft (infödingarnas *hya-hya*).

Taberna'kel (*lat. taberna'culum*), tält, hydda; det tält, "stiftshyddan", vari judarna förrättade sin gudstjänst under vandringen genom öknen; takhimmel, baldakin, över ett altare, en helgonbild l. d.; altarskåp, sakramentsskåp, förvaringsrum för kalken och hostian.

Ta'bes, *lat.*, *med.*, förruttnelse; avtyning, tvinsot. — **T. abdomina'lis,** underlivstvinsot. — **T. alcoho'lica,** ryggmärgssjukdom, liknande *T. dorsalis* hos alkoholister. — **T. dorsa'lis** l. **dorsua'lis,** ryggmärgstvinsot. — **T. infa'ntum,** av olika orsaker framkallad avtyning hos små barn. — **T. la'ctea,** avtyning hos späda barn i följd av diens beskaffenhet. — **T. mesera'ica,** förtvining hos barn med lymfkörtelförstörelse genom tuberkulos. — **T. meta'llica,** tvinsot, förorsakad genom hantering av metalliska gifter. — **T. nervo'sa,** nervös avtyning l. tvinsot. — **T. nutri'cum,** avtyning l. avmagring hos digivande kvinnor. — **T. pseudota'bes,** dets. som *T. alcoholica.* — **T. pulmona'lis,** lungtvinsot. — **T. se'num,** avtyning i följd av ålderdomssvaghet. — **T. to'xica,** avtyning i följd av förgiftning.—**Tabesce'ra** (*lat. tabe'scere*), förtvina. — **Tabe'tiker** l. **Ta'biker,** person, som lider av *T. dorsalis.*

Tabis, *fr.* (*l.* tabi'; av *pers. utabi*, dyrbart sidentyg), vattrad dubbeltaft.

Tablatu'r = *Tabulatur* (se d. o.).

Table, *fr.* (*l.* tabbl; av *lat. ta'bula*, bräde, bord), bord. — **T. d'harmonie** (*l.* darmåni'), *tonk.*, resonansbotten. — **T. de marbre** (*l.* -dö marbr), "marmorbord", före 1789 benämning på marskalkars, amiralers och "skogsstormästarens" domstolar, vilkas sammanträden ägde rum vid ett stort marmorbord i justitiepalatset. — **T. d'hôte** (*l.* tabblödå't), eg. värdens bord; tabeldåt, på ett hotell l. en restaurang bord, där alla gäster spisa samma rätter efter en av värden uppgjord matsedel, med bestämt pris för måltiden. — **T. rase** (*l.* tabblöra's), tabelras, slät, ograverad plåt; tomt bord, rent hus. Jfr *Tabula rasa.* —**T. ronde** (*l.* tabblörå'ngd), runda bordet, runda bordets riddarskap, den brittiske konungen Artur (se *Artursagan*) och hans yppersta kämpar, vilka intogo sina måltider vid ett runt bord, där alla platser voro lika förnämliga och således ingen kunde känna sig tillbakasatt.

Tableau, *fr.* (*l.* tablå'), tavla, målning; tablå (se d. o.). — **Tableau vivant,** *pl.* **Tableaux vivants** (*l.* -å viva'ng), eg. levande tavla; framställning av målningar l. statyer genom levande personer.

Table d'hôte, Table rase, Table ronde, se under *Table.*

Table-tennis, *eng.* (*l.* tä'böl-), *spelt.*, bordstennis, *ping-pong* (se d. o.).

Tablette, *fr.* (*l.* -blä'tt), hylla, hyllbräde. — **Table'tter,** *farm.*, små runda kakor, liknande pastiller. — **Tabletteri'** (*fr. tableterie*), smärre lyxartiklar av elfenben, pärlemor, sjöskum o. s. v.

Tabli'num l. **Tabuli'num,** *lat.*, i det fornromerska boningshuset det rum, där för-

fädernas bilder, *imagines* (se d. o.), förvarades och där husfadern hade sitt affärsrum.

Tablå' (*fr. tableau*), skildring, kort, överskådlig framställning, i siffror uttryckt översikt över en affärs ställning; en med samma dekoration spelad avdelning av en akt; effektfullt anordnad grupp av kostymerade personer.

Tabofobi', *med.*, fruktan för *tabes* (se d. o.).

Tabole'iro, *port.*, *geogr.*, ”bordskiva”, brasiliansk benämning på de torra, svagt vågformiga högslätterna. — **Taboleiros cobe'rtus** l. **Ca'mpos cerra'dos**, äro bevuxna av en låg trädvegetation. — **Taboleiros descobe'rtos** l. **Campos limpos** äro bevuxna med endast gräs.

Tabonu'co, *farm.*, om elemi påminnande gult harts av *Dacriodes hexandra* från *Costa Rica.*

Taboparalysi', *med.*, samtidig *tabes* (se d. o.) och *paralysie général* (se d. o.).

Ta'bor, efter berget Tabo'r i Galiléen av böhmare och ungrare brukad benämning på en befäst höjd; särskilt namn på husiternas förskansade läger (från 1420) i s.ö. Böhmen. — **Tabori'ter**, efter nämnda läger benämning på husiterna.

Ta'bu, på de polynesiska öarna brukat ord, vilket betecknar föremål l. personer, vilka äro fyllda av en för omgivningen farlig makt och därför ej få beröras l. benämnas med sina verkliga namn. I överförd bemärkelse ”okränkbar”, ”som ej får antastas”. — **Tabue'ra**, belägga med tabu, förklara oantastlig.

Ta'bula, *pl.* Ta'bulæ, *lat.*, bräde; spelbräde; räknetavla, skrivtavla; bank, växlarbord. — **Tabula cæ'ritum**, förteckning på romerska medborgare med inskränkt medborgarrätt. — **Tabulæ censo'riæ**, genom de romerska censorerna upprättade skatteregister och mobiliseringsrullor. — **T. luso'riæ**, spelbräden. — **Tabula ni'gra**, svarta tavlan, en vid högskolor och liknande institutioner brukad anslagstavla. — **T. peutingeria'na**, se *Peutingerska kartan.* — **T. pythago'rica** = *Pythagoreiska tabellen* (se d. o.). — **T. ra'sa**, eg. tom tavla; rent, oskrivet blad. Jfr *Table rase.* — **T. voti'va**, votivtavla (se d. o.). — **Tabula'rium**, förvaringsrum för dokument och brev, arkiv. — **Tabula'tum**, *lat.*, eg. brädfordring; schackbräde, tribun, sångestrad i kyrkor. — **Tabulatu'r** (*fr. tablature*), *tonk.*, en förr brukad notskrift, som bestod av bokstäver och siffror i st. f. noter; de för mästersångarnas dikter gällande reglerna.

Tabuli'num = *Tablinum* (se d. o.).

Tabu'n, *ry.*, hästhjord; stuteri. — **Tabu'ntschik**, hästherde.

Tabure'tt (*fr. tabouret*, av *fornfr. tabour*, nu, *tambour*, trumma), låg stol utan rygg- och sidostöd, kullerstol; hos oss även statsrådsämbete. — **Taburetthunger**, iver att bli statsråd. — **Taburetthäfta**, önskan att kvarsitta som statsråd.

Tacamahaca, se *Takamahaka.*

Ta'cca pinnati'fida, *bot.*, en i Ostindien och på Söderhavsöarna odlad ört, tillhörande fam. *Tacca'ceæ.* Av dess stärkelserika jordstam beredes s. k. tahitisk arrow (se *Arrowrotstärkelse*).

Ta'ccastärkelse, dets. som *Arrowrotstärkelse* (se d. o.).

Ta'ccat mu'lier in eccle'sia, *lat.*, se *Mulier taccat in ecclesia.*

Taccuino (*l.* -koi'nå), italiensk förvrängning av *arab. takwim*, dagtangd, almanacka.

Tace, *lat.* (av *tace're*, tiga), tig, tyst! — **Si tace**, *ital.* (*l.* - ta'tje), *tonk.*, man pauserar. — **Tacet**, *lat.*, han tiger; *tonk.*, utmärker, att den med detta ord betecknade stämman pauserar. — **Qui tacet, conse'ntit**, se *Qui tacet* etc.

Ta'cet, se under *Tace.*

Tâche (*l.* tasj), ett Bourgognevin.

Tachera en boll (*l.* -sje'ra; möjligen av *fr. toucher*, beröra), *spelt.*, i biljardspel träffa en boll på sidan, så att den beskriver en vinkel mot riktningen av spelarens boll.

Tachi, *jap.* (*l.* ta'tsji), långt svärd, som under den japanska riddartiden hörde till rustningen.

Tachome'ter, se *Takometer.*

Tachydro'm, Tachygrafi', Tachyhydri't, Tachykardi' m. fl., se *Takydrom* o. s. v.

Ta'cite, *lat.*, i tysthet, tigande. — **Tacitu'rn** (*lat. tacitu'rnus*), tyst, fåordig. — **Taciturnite't**, slutenhet, ordknapphet. — **Ta'citus conse'nsus**, tyst samtycke.

Tacite'isk, kort, sammanträngd, tankediger (som den romerske historieskrivaren *Tacitus*' framställning och stil).

Tacitu'rn, Taciturnite't, se under *Tacite.*

Tack = *Töck* (se d. o.).

Ta'ckel (*holl. takel, eng. tackle*), *sjöv.*, flera slags grova taljor, merendels uppsatta till väders. — **Tackla** (*holl. takeln*), förse ett fartyg med nödigt tågvirke och rigg; (*eng. tackle*), tackla; *sportt.*, angripa, hugga in på. — **Tackling** l. **Tacklage** (*l.* -a'sj), rigg, master, stänger, rår, tågverk och allt övrigt, som finnes till väders å ett fartyg.

Tacks, *eng.* (*pl.* av *tack*, *l.* täck), nubb, järnstift till pliggning av skor.

Ta'ctus, *lat.*, *fysiol.*, känselsinnet. — **Tacti'l** l. **Takti'l**, som hör till känselsinnet.

Ta'da, *bot.*, namn på arter av släktet *Aira.*

Tadji'k l. **Tadsji'k**, den bofasta, åkerbrukande befolkningen i Persien.

Tael (*l.* tel), kinesiskt mynt = 5,13 kr.; kinesisk vikt = 37,8 gr.

Tæ'nia, *lat.*, band, hårband, binda, bindel; *zool.*, ett släkte inälvsmaskar. — **T. arma'ta**, dets. som *T. solium.* — **T. cœnu'rus**, bandmask hos hund. — **Tæniæ co'li** l. **Valsa'lvæ**, de tre längsgående, bandformade muskelknippena i grovtarmen. — **Tænia crassico'llis**, i kattens tarm. — **T.**

cucumeri'na, hos hund och katt. — **T. echinoco'ccus**, i hundens tarm. — **T. incru'ris, mediocanella'ta** l. **sagina'ta**, stor binnikemask. — **T. so'lium**, binnikemask. — **Tæni'asis**, bandmasksjuka. — **Tæniofobi'**, ängslan att ha bandmask.

Tænia'rum, *bot.*, växande i skären.

Tafel, Tafl l. **Tavel** (av *lat. ta'bula*, bräde, bord), förr hos oss benämning på bräd- och schackspel.

Tafelspat, se *Wollastonit.*

Tafelsten, se *Taffelsten.*

Ta'ffel (av *ty. Tafel*, bord), större festbord och festmåltid; större måltid hos furstar l. andra förnäma personer; *tonk.*, ett rektangulärt piano. — **Taffelberg**, *geol.*, den kvarstående, flatspetsade resten av ett genom erosion raserat platåberg. — **Taffelglas**, glas till fönsterrutor. — **Taffelgods** (*ty. Tafelgüter*), till underhåll för ett hov anslagna gods. — **Taffelmusik**, under en måltid utförd musik. — **Taffelpenningar**, åt vissa ämbetsmän anslagna penningar, avsedda för bjudningar på måltider. — **Taffelpress**, *boktr.*, en digelpress (se d. o.), uppfunnen 1813. — **Taffelrunden** (*ty. Tafelrunde*) = *Runda bordet* (se *Table ronde*). — **Taffelspat**, se *Wollastonit.* — **Taffelsten**, diamant, slipad som en avstympad oktaëder. — **Taffeltäckare**, förr hos förnäma personer en tjänare, som hade duktyget om hand och ombesörjde dukningen. — **Taffelverk**, *byggn.*, panelverk, av träskivor bestående vägg- l. takbeklädnad. — **Taffelvåg**, våg, där vågskålarna befinna sig lodrätt över balansen.

Ta'ffetas, *lat. farm.*, benämning på husblossplåster, utstruket på silkestaft. — **T. a'nglicus**, engelskt plåster.

Ta'ffia, ett slags mindre god *rom* (se d. o.).

Tafi, se *Teff.*

Tafl, se *Tafel.*

Tafsa, *sjöv.*, avtunna garnen i en tågända.

Tafsi'r, *arab.*, tolkning, särskilt korantolkning.

Taft (*fr. taffetas*, av *pers, tâftah*, spunnet, vävt), ett lätt, glatt sidentyg, vävt som lärft.

Taftpapper, tunt, glättat, en- l. tvåsidigt färgat papper, som bl. a. användes till konstgjorda blommor.

Taga'laspråken l. **Taga'liska språk**, en grupp av de majaliska språken; även blott de på Filippinerna talade tungomålen. — **Taga'ler**, infödingarna på Filippinerna.

Tagaloala, högsta väsendet i polynesiernas religion.

Tage, fornnordiskt mansnamn (av *isl. tak*, möda, strävan).

Tagel, *Vegetabi'liskt*, växtfibrerna i stammen av dvärgpalmen, *Chamæ'rops hu'milis*, samt av *Tilla'ndsia usneoi'des*, en parasitväxt i Amerika. Se även *Krollsplint.*

Tagelied, *ty.* (*l.* -li't), morgonsång, en art minnesång.

Tagellav, *bot.*, se *Alectoria.*

Tagelormar, *zool.*, en grupp trådmaskar, *Gordia'cea*, i bäckar och vattenpölar.

Ta'ges, *rom. myt.*, en dotterson till Jupiter. Lärde etruskerna haruspicina.

Tagginst, *bot.*, se *Genista.* — **Taggkörvel**, *bot.*, se *Anthriscus.* — **Taggsallat**, *bot.*, se *Lactuca.*

Taggsnultror, *zool.*, se *Acantholabrus.*

Taggsnäckväppling, *bot.*, se *Medicago.* — **Taggvallört**, *bot.*, se *Symphytum.*

Tagla, *sjöv.*, surra ändarna av tågvirke.

Tagliacozzis operation (*l.* taljakå'tsis -), *kir.*, operation, varvid näsans yttre ersättes från överarmens hud.

Taglia'ri, *ital.* (*l.* talj-), *pl.*, ett slags nudlar.

Tagsatzung, *ty.*, förr benämning på de schweiziska kantonernas ombudssammankomster.

Tagua'nen, *zool.*, den största arten av flygande ekorrar (i orientaliska regionen).

Ta'guanötter, se *Elfenbenspalmen.*

Tagua'ra, se *Bamburör.*

Taha'ra, *arab.*, rening; den ritualenliga tvagningen före muhammedanernas bön.

Tahiri'der, persisk dynasti (820—873).

Tahi'tiarrowrot, se *Arrowrotstärkelse.*

Tahi'tidialekten, på Sällskapsöarna talat polynesiskt språk.

Tahi'tinötter, se *Elfenbenspalmen.*

Tai, den folkstam, till vilken de flesta av Siams infödingar höra.

Tai, *kin.*, stor, t. ex. *taifun* (se d. o.).

Taifa'ler, forngotiskt folk i nuv. Rumänien.

Taifun = *Tyfon, meteor* (se d. o.).

Taiga, *geogr.*, urskogsområdet i Sibirien.

Tai-han, koreanernas namn på Korea.

Taikun, *jap.*, storherre, fordom benämning på den världslige härskaren i Japan. Jfr *Mikado.* — **Taikuna't**, en taikuns ställning och värdighet.

Taille, *fr.* (*l.* taj), skärning, klippning; kläders tillskärning; kroppsställning, växt, liv, byst, kroppen mellan skuldrorna och midjan; *spelt.*, bankhållning, dragning; *tonk.* = *Tenor* (se d. o.). — **La Taille**, den förnämsta skatten i Frankrike före 1789, dels personlig, **Taille personelle**, dels grundskatt, **T. réelle.** — **T. de bois** (*l.* - dö båa'), träsnitt. — **Taille-douce** (*l.* -doss), kopparstick. — **Taille-dure** (*l.* -dyr), stålstick. — **Taille royale** (*l.* -råaja'l), dets. som *La Taille.* Se ovan. — **T. seigneuriale** (*l.* - senjöria'l), medeltida fransk skatt till länsherren. — **Basse-taille** (*l.* bass-) = *Bariton* (se d. o.). — **Tailleur** (*l.* tajö'r), skräddare; *spelt.*, bankör vid ett hasardspel.

Tailor, *eng.* (*l.* tä'lör), skräddare. — **Tailor-made** (*l.* -mäd), skräddarsydd; säges om damtoaletter (särskilt promenaddräkter), som förfärdigats av herrskräddare; även benämning på själva dräkten.

Tain, se *Ta'jin.*

Tai-ping, i Kina en religiös sekt, som på 1850- och 1860-t. anställde farliga uppror (*taipingrevolutionen*).

Tai-Tsing, kinesisk dynasti, till vilken nuv. kejsaren av Manschuoko hör.

Taits operation, *med.*, avlägsnande av sjukliga förändringar hos uterus genom buksnitt.

Taitsu, mandsjurernas nationalhjälte.

Ta'jin, *arab.*, anslag, anvisning; anslag till levnadskostnader åt främmande ministrar, som förr gavs av turkiska regeringen.

Taj-Maha'l, *hindost.* (*l.* tadsj-), praktfull marmorgravbyggnad i Agra, Indien.

Tajmen, *fi.*, *zool.*, röding.

Tajo (*eng. tally-ho*), *jaktt.*, rop vid jaktridning, då hundarna fått upp spåret.

Taka händer, *jur.*, *Sätta i taka händer*, sätta i förvar l. i kvarstad.

Takamaha'ka, *bot.*, *Resi'na tacamaha'ca*, benämning på flera slags balsamiskt luktande hartser. Fås av åtskilliga arter, tillhörande släktet *Calophyllum*. Brukas till rökpulver. — **Takamahakafett**, är ett fett som erhålles ur *Calophyllum inophyllum*. — **Takamahakharts**, se *Bursera*. — **Takamahakträ** l. **Poonträ** (*l.* po'n-), är veden av *Calophyllum inophyllum*. Användes till skeppsvirke.

Takehabark, den garvsyrerika barken av vissa barrträd tillhörande släktet *Phyllocladus* å Nya Zeeland. — **Takehaträ**, till järnvägssyllar och skeppsdäck brukat trä av *Phyllocladus trichomanoides* (Nya Zeeland).

Take no ko, *jap.*, se *Bamburör*.

Takfall, *byggn.*, de sluttande ytor som bilda ett vattentak.

Takgesi'ms l. **Taklist**, *byggn.*, list som förbinder ytter- l. innertak med väggarna.

Taki', *zool.*, se *Budorcas*.

Takkam, *byggn.*, prydnadsverk längs en taknock.

Takkana', *hebr.*, stadgande, förordning, *pl.* **Takkano't**, samlingar av judiskt-rituella stadganden.

Taklage (*l.* -la'sj), dets. som *Tacklage* (se d. o.).

Taklidi-se'if, *turk.*, den turkiske sultanens sabel- l. svärdomgjordning, en ceremoni, som motsvarar andra regenters kröning.

Taklist, se *Takgesims*.

Taklosta, *bot.*, se *Festuca*. — **Taklök**, *bot.*, se *Sempervivum*.

Takome'ter (av *gr. ta'chos*, snabbhet, och *me'tron*, mått), hastighetsmätare, instrument för bestämmande och kontroll av en maskins hastighet. — **Takogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), är en självregistrerande takometer. — **Takogra'm**, hastighetsdiagram.

Takont, ett slags galläpplen av *Tamarix*, från Indien och Nordafrika.

Takovo-orden, en serbisk orden.

Takryttare, *byggn.*, litet, smärt torn, uppstigande över en taknock.

Takskägg l. **Takfot**, *byggn.*, den utom väggen utskjutande delen av ett tak.

Takt (av *lat. ta'ctus*, vidrörande, känsel; *fr. tact*), fin känsla för det rätta och passande; urskillning, finhet och säkerhet i uppförande; (*fr. mesure*), *tonk.*, tidmått, slag med taktpinnen, det tidsvärde, som ett antal noter och pauser hava, vilka i notskriften äro inneslutna mellan två *taktstreck*; *dansk.*, med tidmåttet överensstämmande rörelse. — **Taktmätare**, *tonk.* = *Metronom* (se d. o.). — **Taktpinne**, dirigentens stav. — **Takte'ra**, slå takt, dirigera.

Takti'k (*gr. taktike'*, av *ta'ssein*, ordna), *krigsk.*, konsten att uppställa, leda och använda trupperna på slagfältet; stundom härförarkonst, krigskonst; *fig.*, tillvägagångssätt. — **Ta'ktiker**, person, som är kunnig i taktiken. — **Ta'ktisk**, som har avseende på l. tillhör taktiken.

Takti'l, *fysiol.*, som hör till känselsinnet.

Takting, *metr.*, med hänsyn till antalet ingående takter. Ordet bildat av *B. Risberg*.

Ta'ktisk, se *Taktik*. — **Ta'ktiska rörelser**, *biol.*, se *Taxier*.

Takwim, *arab.*, se *Taccuino*.

Taky- (av *gr. tachy's*, snabb), i sammansatta ord, snabb, påskyndad, störtvis. — **Takycardi'** l. **Takykardi'** (av *gr. kardi'a*, hjärta), *med.*, påskyndad pulsverksamhet. — **Takycardi'a paroxysma'lis**, *med.*, anfall av takycardi. — **Takydro'm** (av *gr. dro'mos*, lopp), snabblöpare. — **Takygra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), snabbskrivare. — **Takygrafi'**, snabbskrivning. — **Takyhydri't** l. **Takydri't** (av *gr. hy'dor*, vatten), *miner.*, ett gult salt, som består av klormagnesium, klorkalcium och vatten. —**Takyli't** l. **Takyly't** (av *gr. li'thos*, sten), *petrogr.*, ett lättsmält, obsidianliknande, vulkaniskt mineral. — **Takyme'ter** = *Takometer* (se d. o.). — **Takypo'd** (av *gr. pus, gen. podo's*, fot), ett av *E. Petrini* uppfunnet fortskaffningsmedel, liknande små velocipeder, som spännas på fötterna. — **Takysko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat för kronofotografi. — **Takytro'p** (av *gr. tro'pos*, vändning), instrument, varmed rotationshastigheten uppmätes.

Talalgi' (av *lat. ta'lus*, fotknöl, och *gr. a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i hälen, förorsakad av tryck på känselnerven vid giktiska tillstånd. Kallas även *Kalkaneodyni*.

Tala'ng (*fr. talent*, av *lat. tale'ntum*, *gr. ta'lanton*, våg, vikt, en viss penningsumma [jfr *Talent*]), naturlig begåvning, uppövad till överlägsen färdighet; person, som äger en dylik färdighet.

Talapoins, buddistiska munkar.

Tala'r (av *lat. tala'ris*, som räcker till fotknölarna, av *ta'lus*, fotknöl), lång, fotsid, veckrik klädnad, som i vissa land bäres av

präster, domare m. fl. — **Tala'ria**, *lat.*, *pl.*, l. **Tala'rier**, Hermes' (Merkurius') bevingade sandaler.

Ta'laro, levantinsk benämning på Maria-Teresiadalern.

Tala'ssio, fornromerskt hälsningsrop till brudparet vid bröllop.

Talassoterapi' (av *gr. tha'lassa*, hav, och *terapi'*, se d. o.), *med.*, havskur.

Tala'ssus, *rom. myt.*, äktenskapets gud.

Talatta, se *Thalatta.*

Talayots, *arab.*, vakttorn; tornliknande byggnader på Menorca.

Talbotprocessen, *metall.*, metod att påskynda *martinprocessen* (se d. o.).

Talbotska linjerna, *fys.*, mörka linjer i spektrum, då interferensfenomen upplösas medelst en prisma.

Talbotypi' = *Kalotypi* (se d. o.).

Talcium, *nylat.* = *Magnesium* (se d. o.).

Ta'lcum, *nylat.*, *farm.*, fint fördelad talk.

Ta'leb, *arab.*, forskare, lärd.

Tale'ia, se *Thalia.*

Tale'nt (*lat. tale'ntum*, *gr. ta'lanton*), en forngrekisk vikt av växlande värde, den attiska = ungefär 26 kg.; det forngrekiska myntsystemets högsta enhet = 4,200 kr.

Taler, se *Thaler.*

Ta'leth l. **Tallith**, *hebr.* (uttalas vanligen *ta'llis*), täckelse, bönemantel; likskjorta, svepning.

Talgmuskotträdet, *bot.*, se *Virola.*

Talgo'l, benämning på härdad tran.

Talgti'ter, handelsbenämning för fettsyrornas stelningspunkt i talg. Jfr *Titer.*

Ta'lhagummi l. **Suakgummi**, *bot.*, erhålles av *Aca'cia stenoca'rpa* (Nubien, Abessinien).

Tali'k, *arab.*, ett slags arabisk skrift.

Tali'num, *bot.*, växtsläkte av fam. *Portulaca'ceæ* i varmare länder. — **T. pa'tens** användes som spenat.

Ta'lio, *lat.* (*fr. tallion* [*l.* talliå'ng]), vedergällning. — **Talio'nisk**, vedergällande. — **Jus talio'nis**, se under *Jus.*

Ta'lipes, *lat.* (av *talus*, fotknöl), *med.*, klumpfot. — **Talipoma'nus**, *med.*, klumphand.

Talipotpalmen, se *Corypha.*

Ta'lis, *lat.*, så beskaffad. — **T. qua'lis**, sådan som.

Ta'lischi, kaspisk-nypersisk dialekt, talas i landskapet Talisch, vid Kaspiska havet.

Talisma'n (av *arab. telsam*, *pl. telsamân*, magiskt tecken, horoskop), trollmedel, trollbild, föremål med inristade trollformler l. magiska figurer, avsett att skydda mot trolldom, sjukdom och annan fara.

Ta'lis qua'lis, se under *Talis.*

Ta'liter qua'liter, *nylat.*, si och så, så där.

Talja, *sjöv.*, ett hissverk med två block, vartdera med högst två skivor.

Talk (*ty. Talk*, *fr.* och *eng. talc*), *miner.*, ett mineral, som består av kiselsyra, magnesia och vatten. I form av pulver nyttjas det till minskning av friktion (i handskar, skor o. s. v.). — **Talkjord**, magnesiumoxid. — **Talkskiffer**, en bergart, som förnämligast består av talk och kiselsyra. — **Talkspat** = *Magnesit* (se d. o.). — **Talktärningar**, med talk l. klorit överklädda kristaller av magnetit.

Tall, *bot.*, se *Pinus.*

Tall l. **Tell**, *arab.*, kulle. Ingår i många geografiska namn.

Tallage, *eng.* (*l.* tä'llädsj, av *lat. tallagium*), engelsk skatt motsvarande den franska *La Taille*, se *Taille.*

Talliföreningar, *kem.*, se *Tallium.*

Talli'n l. **Thalli'n** (av *gr. thalle'in*, grönska), *farm.*, konstgjord alkaloid, parametoxitetrahydrokinolin. Verkar febernedsättande.

Ta'llinn, estniska namnet på *Reval.*

Tallipotpalmen, *bot.*, *Co'rypha umbraculi'fera*, en ostindisk palm, vars blad brukas till flätade arbeten m. m.

Tallis, **Tallith**, se *Taleth.*

Ta'llium, *kem.*, ett blygrått, i naturen sparsamt förekommande metalliskt grundämne. — **Tallo-** och **Talliföreningar**, äro salter av tallium.

Tallofy'ter (*lat. thallo'phyta*, av *gr. tha'llos*, grön kvist, och *fyto'n*, växt), *bot.*, bålväxter.

Talloisguld (*l.* ta'liåa-) = *Talmiguld* (se d. o.).

Tallolja, erhålles av den ur svartluten vid sulfatcellulosafabrikation avskilda s. k. sulfatsåpan. Användes till smörjmedel.

Tallow-wood, *eng.* (*l.* tä'llåo-oodd), **Tallowträ**, eukalyptusträ (av *Eucaly'ptus microco'rys*).

Tallstrunt, se *Gemmæ pini.*

Tallus, se *Thallus.*

Ta'llya, ett berömt Tokajvin.

Tally-ho, *eng.* (*l.* tä'lli-hå'u), se *Tajo.*

Tallzonen, *geol.*, zon i Sveriges postglaciala torvmossar, där lämningar av tall äro förhärskande.

Tallört, *bot.*, svenskt namn på *Mono'tropa.*

Talmiguld l. **Talloisguld** (*l.* -låa'-), en stundom med guld pläterad legering av 86,4 % koppar, 12,2 % zink, 1,1 % tenn och 0,3 % järn. Brukas mycket till urkedjor.

Talmouses, *fr.* (*l.* talmo's), *kokk.*, ett slags små bakade ostbröd.

Talmud (*nyhebr. talmu'd*, studium, lära,) en mellan 2:a och 6:e årh. föranstaltad samling av judiska traditioner och lagar, vilken omfattar hela den judiska läran och vetenskapen. Den består av *mischna'*, grundskriften l. den egentliga texten, och *gema'ra*, förklaringen över densamma. — **Talmu'diska**, det arameiska språk, på vilket talmud är skriven. — **Talmudi'ster**, de judar, som erkänna talmud. — **Talmudi'stisk**, som rör talmud.

Talmysti'k l. **Talsymboli'k**, det religiösa förknippandet av vissa siffertal med någon

egendomlig, ”helig” betydelse. En kvarleva är rädslan för talet 13.

Talo'ng (*fr. talon*), *spelt.*, benämning på de efter givningen överblivna korten, köpkort; *handelst.*, den del av ett kupongark, som berättigar till erhållande av ett nytt dylikt, då det förstnämnda tagit slut.

Ta'lpa. *lat.*, *zool.*, mullvadsläktet, tillhörande däggdjursordn. insektätare. — **T. europæ'a**, mullvad. — **Talpa'ria**, *med.*, ett slags svulst på huvudet.

Talpatsch, se *Tolpatsch.*

Ta'lpidæ, *zool.*, mullvadar, däggdjursfamilj av ordn. insektätare. Svenskt trädsläkte *Talpa* (se d. o.).

Talriksrött, dets. som *Safflor* (se d. o.).

Ta'lsperren, *ty.*, dalspärrar; särskilt i Tyskland vanliga, höga dammbyggnader, som uppförts i dalgångar för bevattnings-, vattenlednings- l. kraftändamål.

Talsymboli'k, se *Talmystik.*

Talsyste'm, *mat.*, regelbundet sätt att uttrycka tal genom sammansättning av några få taltecken l. siffror (t. ex. decimal- l. tiotalsystemet, vars enkla tecken äro 0 samt 1—9).

Talteknik, metodisk utbildning av talrösten.

Talteori', *mat.*, högre aritmetik, den del av matematiken, som undersöker egenskaperna hos de hela talen l. hos vissa allmännare talaggregat.

Talu'pper, tibetanska fårskinn, tulubber.

Ta'lus, *lat.*, tärning; *anat.*, häl, fotknöl. — **Talusbildningar**, *geol.*, anhopningar av detritusmaterial t. ex. i form av en halvkägla (taluskägla) l. ett bälte nedanför en bergvägg. — **Taluskägla**, se *Talusbildningar.*

Ta'lus = *Astragalos* (se d. o.).

Tama, se *Sama.*

Tamana'ker, ett karibiskt folkslag.

Tama'nduan, *zool.*, se *Myrslokar.*

Tamar, judiskt kvinnonamn.

Tamarica'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Cistiflo'ræ.* Mest stäpp- och strandväxter, allmännast i Asien. Se *Myricaria* och *Tamarix.*

Tamari'nd, *farm.*, *Pu'lpa tamarindo'rum cru'da*, fruktköttet av det tropiska trädet *Tamari'ndus i'ndica*, tillhörande fam. *Cæsalpi'nieæ.* Brukas såsom tillsats till laxérmos.

Tamari'sci, *bot.*, växande på Tamarix (*Myrica'ria*). — **Tamarisci'num**, *bot.*, lik Tamarix (*Myrica'ria*).

Tamari'sk, se *Tamarix.*

Ta'marix, *bot.*, växtsläkte av fam. *Tamarica'ceæ*, tamarisker. Barken hos flera arter är rik på garvsyra och användes till läkemedel och garvning. — **T. manni'fera**, angripes av en sköldlus och avsöndrar då ett slags manna.

Tamaru'n, *zool.*, dets. som *Ano'a.* Se *Bos.*

Tama'sjek l. **Tema'sjek**, ett hamitiskt språk, som talas i en del av Sahara.

Tambak, dets. som *Tomback* (se d. o.).

Tambour, *fr.* (*l.* tangbo'r), trumma; trumslagare; stick- l. sybåge. Jfr *Tambur.* — **T. de basque** (*l.* - dö bask), eg. baskisk trumma; = *Tamburin* (se d. o.). — **Tambourmajor** (*l.* -masjå'r), tamburmajor, *regementstrumslagare* (se d. o.).

Tambu'la = *Tabala* (se d. o.).

Tambu'r (av *fr. tambour*, se d. o.), *byggn.*, underbyggnad till en kupol; förrum mellan förstugan och boningsrummen; *krigsk.*, ett slags utanverk; sy- l. stickbåge. — **Tamburgarn, Tambursilke**, till tambursöm brukat garn l. silke. — **Tamburmajor**, se *Tambourmajor.* — **Tambursöm**, i stickbåge med hjälp av ett slags virknål, *tamburnål*, utförd kedjesöm. — **Tambure'llo**, *spel.*, ett *lawn*•*tennis* (se d. o.) liknande sällskapsspel, varvid tamburiner användas i st. f. rackets. — **Tambure'ra**, utföra tambursöm; användes bl. a. vid förfärdigandet av peruker. — **Tambure'rade spetsar**, spetsar med maskingjord botten och dels för hand, dels på maskin förfärdigat mönster. — **Tamburi'n** (*ital. tamburino, fr. tambour de basque*), *tonk.*, ett slaginstrument, som består av en rund trä- l. metallram, överspänd med ett trumskinn och försedd med bjällror l. klingande metallskivor; *dansk.*, en gammal fransk dans.

Tami'as, *zool.*, ett släkte jordekorrar. — **T. asia'ticus**, burunduk. — **T. stria'tus**, chipmunk l. hacki.

Tami'l, Tami'r l. **Tamu'l**, *sv. pl.* **Tami'ler** l. **Tamu'ler**, ett dravidiskt folk i Dekan och på Ceylon. — **Tami'liskan**, det av tamilerna talade språket.

Ta'mis, dets. som *Etamine* (se d. o.).

Ta'miska dialekten, en lettisk dialekt.

Tammany Hall, Tammanyringen, se följ. ord.

Tammany-society, *eng.* (*l.* -i-såssä'jiti), Tammanysällskapet, Tammanyringen i New York. urspr. en välgörenhetsorden (med samlingslokaler i *Tammany Hall*), vilken senare utvecklade sig till en konservativ politisk förening, det demokratiska partiets valorganisation för staden New York, ryktbar för det inflytande den förvärvat över stadsstyrelsen och de kommunala ämbetena samt för det hänsynslösa sätt, på vilket dess ledare utnyttja sin maktställning till egen fördel.

Ta'mmuz, *myt.*, sumerisk och babylonisk vegetationsgudomlighet.

Tammuz (*l.* -u's), namn på det judiska årets tionde månad (urspr. dess fjärde).

Tamp, *holl.*, *sjöv.*, sista ändan av ett tåg, en wire l. kätting.

Tamperdagar, *fornsv.* = *Temperdagar* (se d. o.).

Ta'mpere, finska namnet på Tammerfors.

Ta'mpicohampa, dets. som *Agavefibrer* (se d. o.). — **Tampicorot**, en kvalitet *jalaparot* (se d. o.).

Tampinzira'n l. Rött havannaträ, västindiskt träslag för snickeriarbeten, av okänt botaniskt ursprung.

Tampon, *fr.* (*l.* tangpå'ng; *försv.* -po'n), l. **Tampo'ng,** tapp, plugg, propp; *med.*, plugg, tapp av linneskav, gastyg l. bomull, som införes i en hålighet för att stilla blödningar. — **Tampona'd,** införande av tamponer i sårhålor o. d. — **Tampone'ra,** införa tampon.

Tamraparni, inhemska namnet på Ceylon.

Tamtam = *Gonggong* (se *Gong*).

Tamu'l = *Tamil* (se d. o.).

Tamworthsvinet (*l.* tä'mooth-), en gulröd engelsk svinras, förr ganska vanlig i Sverige.

Tan, japanskt ytmått = 9,9 ar; kinesisk vikt = 60,4 kg.

Tana, *jaktt.*, redskap för utspännande av rovdjursskinn; gammalt fångstredskap för räv.

Tanabata, japansk fest till ära för två stjärnor, en manlig, en kvinnlig (Aquila och Vega), på var sin sida om ”Himmelens flod” (Vintergatan), som omöjliggör de båda älskandes sammanträffande.

Tanace'tum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* Meterhöga örter med stark kryddlukt. — **T. balsami'ta** (syn. *Balsamita*), luktsalvia, sedan gammalt odlad (från s. Europa). — **T. vulga're,** renfana. Allmän vid renar och vägkanter. Blomkorgarna, *Flo'res tanace'ti,* officinella. Innehålla maskdödande ämne. — **T. vulga're** var. **crispum,** avart med krusiga blad, odlad som prydnadsväxt i parker o. d.

Tanacetifo'lia (av *lat. fo'lium,* blad), *bot.*, med blad som *Tanace'tum.*

Tana'grafigurer, efterbildningar av de konstnärliga terrakottabilder, som uppgrävts ur ruinerna av den forngrekiska staden *Ta'nagra* (*lat. Tana'gra*).

Tanai'ter, se *Tannaiter.*

Ta'natos, se *Thanatos.*

Tandcement, cement till tandfyllning.

Tanddieteti'k, vetenskapen om den för tändernas skydd lämpliga näringen.

Ta'ndem, *lat.*, äntligen, omsider; *sportt.*, en och en, den ene framför den andre; ett slags anspann med två hästar, där den ene går före den andre; en lätt, tvåhjulig vagn, som brukas till dylikt anspann; velociped för två l. flera personer, som sitta efter varandra. — **Tandemmaskin,** ångmaskin med två cylindrar, i vilken hög- och lågtryckscylindrarna äro placerade efter varandra så att de ha gemensam kolvstång. — **Tandemmotor,** elektrisk drivmotor av två aggregat, sinsemellan förenade medelst kaskadkoppling. — **Tandem elaqua'nto,** äntligen en gång. — **T. bo'na ca'usa triu'mphat,** äntligen segrar den goda saken.

Tandextraktio'n, utdragning av tänder.

Tandgnjost och **Tandgrisner,** *nord. myt.*, Tors bockar.

Tandjur, lamaiternas bibel.

Tandka'ries, tandröta.

Tandknavel, *bot.*, se *Scleranthus.*

Tandprote's, mekanisk ersättning för förlorad tand. Jfr *Prothesis.*

Tandpärlor, folklig benämning på pionfrö.

Tandrot, *bot.*, se *Dentaria.*

Tandte'kniker, en tandläkares tekniska biträde (äger i Sverige ej rätt att utföra direkt arbete på patient).

Tandturko's, se *Odontolit.*

Taneha'kibark, dets. som *Takehabark* (se d. o.).

Tane'kabark, dets. som *Takehabark* (se d. o.).

Tanfana, gudinna hos de germanska marserna.

Tang., förk. för *tangent.*

Tangdans, *no.*, ett slags norsk folkdans. Jfr *Slaat.*

Tange'nt, Tangentbusso'l, Tangentplan, se under följ. ord.

Tange'ra (*lat. ta'ngere*), vidröra, beröra, gränsa till; *mat.*, vara tangent till (se följ.). — **Tange'rande bågar,** *meteor.*, färgade bågar på himmeln, tillhörande h a l o f e n o m e n e n (se d. o.). — **Tange'nt** (*lat. ta'ngens*), *mat.*, rät linje, som råkar en kroklinje i en punkt, *tangeringspunkten,* utan att skära densamma i denna punkt; en av de trigonometriska funktionerna; *tonk.*, benämning på de å pianon, orglar o. d. instrument befintliga träribbor, vilka pressas ned vid spelningen; benämning på liknande delar av en skriv- l. sättmaskin. — **Tangentbusso'l** (av *fr. boussole,* kompass), *fys.*, ett slags *galvanometer* (se d. o.). — **Tangent-** l. **Klaviatu'rmaskin,** skrivmaskin med tangenter. — **Tangentplan,** ett plan, som i en punkt råkar en buktig yta utan att skära denna. — **Tangi'bel,** vidrörlig, som kan beröras. — **Tangitabilite't,** vidrörlighet.

Tanghi'nia veneni'fera, *bot.*, ett mjölksaftförande träd, tillhörande fam. *Apocyna'ceæ.* — **Tanghini'n,** *farm.*, giftig glykosid i fröet av *Tanghinia venenifera.* Verkar likt digitalis.

Tangkawang, se *Borneotalg.*

Tango, *dansk.*, pardans i ¾ takt till rytmiskt markant, melodiös musik. Tangon inkom till Europa från Argentina omkr. 1911.

Tango no sekku, *jap.*, ”gossefesten”, den av alla japanska gossar gemensamt såsom födelsedag firade 5 maj. Alla flickors födelsedag firas 3 mars.

Tangu'ter, en i gränstrakterna mellan Kina och Tibet boende folkstam. — **Khamtanguter,** bo kring Jang-tse-kiangs övre lopp. — **Khara-tanguter,** bo i Hwang-hos övre dal. — **Orongy'ner,** benämnas vissa tangutiska rövarstammar.

Tanhuser, dets. som *Tannhäuser* (se d. o.).

Tank, *pl.* **Tankar**, *eng.*, *skeppsb.*, för ballastvattnet avsett, vattentätt rum; motordriven stridsvagn. — **Tankfartyg**, handelsfartyg för frakt av flytande varor, vilka direkt inpumpas i de som tankar utbyggda lastrummen. — **Tanklokomotiv**, lokomotiv, vars vatten- och kolförråd förvaras i behållare på själva maskinen. — **Tankslaget**, benämning på slaget vid Cambrai 20 nov. 1917, då engelsmännen i stor utsträckning använde jättetanks. — **Tankvagn**, cisternvagn.

Tankre'd, forntyskt mansnamn, enl. somliga den tankedigre, enl. andra den stridslystne. Buret av en för glänsande tapperhet ryktbar korsfarare, besjungen i *Gerusalemme liberata* (se d. o.).

Tannai'ter (*nyhebr. tanna'îm*), författare av *mischna* (se d. o.).

Tannalbi'n och **Tannalbumi'n**, *farm.*, preparat av garvsyra och äggvita. Användas för erhållande av adstringerande verkan på tarmhinnan.

Ta'nnas, *lat.*, *kem.*, garvsyrans salter. Se *Tannat.*

Tanna't (av *tanni'n*, se d. o.), *kem.*, garvsyrans salter.

Tannhäuser (*l.* -hå'jser) l. **Tanhuser**, en tysk sagohjälte (huvudperson i den tyske kompositören *Richard Wagners* opera med samma namn), som efter att länge av älskog ha kvarhållits hos fru Venus i Venusberget, hos påven sökte förlåtelse och nåd.

Ta'nnica, *nylat.*, *med.*, sammandragande medel, läkemedel som innehålla garvämnen.

Tannige'n, *farm.*, acetylestrar av garvsyror. Användning som *Tannalbin* (se d. o.).

Tanni'n (av *ty. Tanne*, gran [förr även ek]), *kem.*, galläpplegarvsyra.

Tanni'nbrunt, ett basiskt azofärgämne, liknande Bismarckbrunt. — **Tanninheliotro'p**, ett basiskt kinoniminfärgämne. Färgar bomull rödviolett. — **Tanninora'nge**, ett basiskt azofärgämne för bomull.

Tanni'smut, *farm.*, vismutsalt av garvsyra. Mot diarré.

Tanniso'l, tanninpreparat, som verkar desinfekterande och adstringerande.

Tannobromi'n, *farm.*, framställes genom inverkan av formaldehyd på dibromtannin. Användes i st. f. bromokoll.

Tannofo'rm, *farm.*, en kondensationsprodukt av formalin och garvsyror. Desinfekterande och adstringerande.

Tannoko'll, *farm.*, förening av lim och garvsyror. Mot diarré.

Tannoli'n, handelsbenämning på basiska kromsalter, som användas vid garvning.

Tanno'n l. **Tannopi'n**, *farm.*, förening av tannin och hexametylentetramin. Mot diarré, tyfus m. m.

Tannosa'l, *farm.*, förening mellan tannin och kreosot. Avsett för tuberkulosbehandling.

Ta'nrek, se *Centetes ecaudatus.*

Tansima't, *arab.*, i Turkiet av hög myndighet utfärdad förordning; betecknar särskilt de i förordningen av 1839 utlovade reformerna.

Tant, se *Tante.*

Tant, *fr.* (*l.* tang; av *lat. ta'ntum*, så mycket), så stort, så mycket. — **T. mieux** (*l.* -mjö), så mycket bättre. — **T. pis** (*l.* - pi), så mycket sämre.

Ta'ntæ mo'lis e'rat roma'nam co'ndere ge'ntem, så mödosamt var det att grundlägga romerska staten. Citat från *Vergilius*, brukas oftast ironiskt.

Tantæ'ne a'nimis coele'stibus i'ræ, *lat.*, finnes så stor vrede i himmelska hjärtan?

Tanta'l, *kem.*, ett sällsynt metalliskt grundämne, som, oftast åtföljt av *niobium* (se d. o.), utgör en beståndsdel av tantalit och yttrotantal. — **Tantala'ter**, tantalsyrans salter. — **Tantalsyra**, tantalens högsta syresättningsgrad, ett vitt olösligt pulver. — **Tantali't**, *miner.*, ett tantalhaltigt, sällsynt mineral.

Ta'ntali kval, se *Tantalos.*

Tanta'lisk, se under *Tantalos.*

Tantali't, se under *Tantal.*

Ta'ntalos (*lat. Ta'ntalus*), *gr. sag.*, konung i Frygien, fader till Pelops och Niobe, dömdes för brott mot gudarna att i underjorden lida evig hunger och törst, i det frukterna, som hängde över hans huvud, och vattnet, som räckte honom till hakan, drogo sig undan, när han ville äta l. dricka. — **Tantali kval** l. **Tantaluskval**, se föreg. ord: *fig.*, kval över att icke kunna nå ett mål, som synes lockande nära. — **Tanta'lisk**, som liknar Tantalos' öde.

Tanta'lsyra, se under *Tantal.*

Tantaluskval, se under *Tantalos.*

Tant de bruit pour une omelette, se under *Bruit.*

Tante, *fr.* (*l.* tangt; *gammalfr. ante, eng. aunt* [*l.* ant], av *lat. a'mita*, faster), tant, faster, moster. — **Grand'tante**, se under *Grand.*

Tanti, se under *Tantum.*

Tantie'm, se följ. ord.

Tantieme, *fr.* (*l.* tangtiä'm), så och så stor; så och så mycket; *handelst.*, andel i vinst av inkomsterna av ett företag, vissa procent, vilka tillfalla en vid företaget medverkande person.

Tanto, se *Tantum.*

Tantra, *sanskr.*, varp, ränning; norm, lära; lärobok. Benämning på vissa religiösa verk i mystik och magi.

Tantum, *lat.*, så mycket. — **Tanti**, så mycket värt. — **Tanto**, så dyrt.

Tanzima't, se *Tansimat.*

Ta'o, *kin.*, *geogr.*, i kinesiska ortnamn betyder ö.

Ta'o, *kin.*, eg. väg, ett grundbegrepp i kinesisk filosofi och religion. — **Taoi'sm**, det av Lao-tse grundade system, enl. vilket tao uppfattas som en panteistisk natur-

makt av överpersonlig art, en allt genomträngande och behärskande funktion. — **Tao-te-king**, ”boken om Tao-vandeln”, det verk, vari Lao-tse utvecklade sin lära. — **Tao-se**, ”förnuftets lärjungar”, anhängare av taoismen.

Taotai, se *Tautai.*

Tapage, *fr.* (*l.* -pasj), larm, oljud, oväsen.

Tapas, *ind. relig.*, självspäkning.

Ta'pej, *bot.*, se *Mucor.*

Taperia'ns-accisen, se *Tapperians-accisen.*

Ta'pes, *zool.*, ett släkte marina musslor. — **Ta'peshavet**, *geol.*, benämning på Nordsjön under den postglaciala tidens senare del, då genom landsänkning havet stod 60 à 70 m. högre än nu i Bohuslän, Limfjorden var en havsarm och Nordsjön alltså hade friare tillträde till Sveriges västkust. Därigenom kunde sydliga, värmekrävande blötdjur, såsom *Tapes*, invandra. Samtidigt utbredde sig *Litorinahavet* i det baltiska bäckenet.

Tapestrymattor, *textil.*, ett slags brysselmattor.

Tape't (*gr. ta'pes, lat. tape'te* l. *tape'tum, fr. tapis*), urspr. väggbonad, duk, matta; numera hos oss endast väggbeklädnad. — **Bringa på tapeten**, bringa på tal. — **Vara på tapeten**, vara föremål för ett samtal. — **Tapetse'ra**, bekläda med tapeter. — **Tapetse'rare**, person, som överkläder möbler, uppsätter draperier, anbringar mattor på golven m. m. — **Tapetseri'**, se *Tapisseri.*

Tapetgrupp, *trädg.*, blomstergrupp i form av en på marken utbredd matta med bestämt mönster.

Tape'tum, *lat.*, *anat.*, det kärllösa skikt i ögats näthinna, som ger metallskimrande glans åt vissa djurs ögon.

Taphri'na, *bot.*, se *Exoascaceæ.*

Tapio, *fi. myt.*, skogens härskare, skogsguden.

Tapio'cca, Tapio'cka l. **Tapio'ka**, kornig, närande stärkelse, som fås av rotknölarna till *Ia'tropha Maniho't* (se *Manihot*).

Tapiola, *fi. myt.*, Tapios boning.

Tapi'r, *zool.*, *Tapirus*, ett i Sydamerika samt på Malakka och Sumatra levande däggdjurssläkte, som tillhör hovdjuren och utmärkes genom en kort snabel.

Tapirbark, se *Casca d'Anta* och *Malambobark.*

Tapis, *fr.* (*l.* -i'), matta, duk. — **Tapisseri'** (*fr. tapisserie*), broderade l. vävda mattor, dukar, möbelbeklädnader, väggbonader o. d., korsstyngsbroderi på stramalj.

Tapissiä'r (*fr. tapissière*), en slags fransk omnibus, använd i Paris för utflykter, bröllop o. d.; möbeltransportvagn.

Tapotement, *fr.* (*l.* -påtma'ng), vid massage lätt slag med fingerspetsarna, hackning, bultning.

Tapperia'ns-accisen (av *tappa*), skatt till staten för utskänkning och utminutering av utländska drycker i Sverige under 1600- och 1700-t.

Ta'ppert, en i Mellaneuropa under senare medeltiden buren överklädnad.

Tappning, *med.*, operation för uttömmande av vätska ur en hålighet i kroppen. Jfr *Punktion, Paracentes.*

Taproba'ne, *geogr.*, det forngrekiska namnet på Ceylon.

Ta'pto (*fr. retraite, eng. tattoo, holl. taptoe* av *lty. tap to*, tapp till!), *krigsk.*, trum- l. trumpetsignal vid liggdags. Benämningen säges vara uppkommen under trettioåriga kriget, då all utskänkning var förbjuden efter nämnda signal, till tecken varav profossen slog in en tapp i öl- och brännvinstunnorna.

Ta'pu = *Tabu* (se d. o.).

Taquinerie, *fr.* (*l.* takinöri' [hårt k]), kiv, gnat, käx.

Ta'ra, *ital.* och *sp.* (av *arab. tarha*, eg. det bortkastade), *handelst.*, en varas omhölje l. emballage; vikten av emballaget; avdrag för vikten av emballaget. — **Nettotara**, verkliga vikten av emballaget. — **Usotara**, den enl. överenskommelse l. affärskutym beräknade vikten av emballaget. — **Tararäkning**, avdragsräkning. — **Tare'ra, Tare'ring**, vid vägning anordna motvikt för taran.

Ta'ra', *myt.*, en buddistisk gudinna, uppfattad som ”frälsarinna”.

Tarabu'ka, *turk.*, *tonk.*, en med klockor behängd tamburin.

Tarahuma'rer, ett mexikanskt indianfolk.

Tara'i l. **Tera'i** (”fuktigt land”), *geogr.*, benämning på de för sitt osunda klimat (malaria) beryktade djungelområdena i dalarna mellan Himalayas yttersta utlöpare.

Taraka'nopulver, ett medel mot kackerlackor, bestående av vetemjöl och borax.

Tarald, *bot.*, se *Silene.*

Taranakisand, *miner.*, ett titanhaltigt järnmineral.

Taranta's, *ry.*, en fyrhjulig resvagn.

Tarantel (*ital. tara'ntola*), *zool.*, *Lyco'sa tara'ntula*, en giftig spindel, som anträffas företrädesvis i Italien, mest vid staden *Taranto.*

Tarante'lla, *dansk.*, en italiensk nationaldans, uppkallad efter staden *Taranto* l. spindeln *taranteln* (se föreg. ord).

Taranti'sm, *med.*, ett slags epidemisk danssjuka, som uppträdde i Italien på 1400- och 1500-t. Ansågs förorsakad av *tarantelns* bett (se *Tarantel* och *Tarantella*).

Tara'ntsjer, en tatarisk, med perser blandad folkstam i Ilis dalgång i Tien-shan.

Ta'raräkning, se under *Tara.*

Tara'sko, en mexikansk indianstam.

Taraxaci'n, *kem.*, ett bitterämne, som finnes i mjölksaften hos maskrosen, *Tara'xacum officina'le.*

Tara'xacum officina'le, *bot.*, maskros, allmän ogräsväxt, strandväxt o. s. v. av fam. *Com-*

po'sitæ. Roten och de friska bladen officinella. De unga bladen ätas som sallad. Arten är en kollektivart som numera uppdelats i omkr. hundratalet mer l. mindre lokala underarter.

Taraxi'ppos (av *gr. tara'ssein*, skrämma, och *hi'ppos*, häst), *gr. myt.*, demon, som plägade roa sig med att skrämma hästarna vid kappkörningen i Olympia.

Tarazeed, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Ö r n e n.

Tarba'tum, latinisering av *Dorpat.*

Tarbu'sch, dets. som *Fes* (se d. o.).

Tardando l. **Tarda'to,** *ital.*, *tonk.*, dröjande.

Tarde'ra (*lat. tarda're, fr. tarder*), dröja, uppskjuta. — **Tardiv,** *fr.* (*l.* -iff), sen, senfärdig, långsam; senmogen; senfödd.

Ta'rdo, *ital.*, *tonk.*, långsamt.

Tare'ra, Tare'ring, se *Tara.*

Tarenti'ni ludi, *lat.*, benämning på en fornromersk fest med offer, lekar och spel, som firades å en plats på Marsfältet, benämnd *Tarentum.*

Targu'm, *pl.* **Targumi'm** l. **Targu'mer,** *arameiska*, benämning på arameiska översättningar av Gamla Testamentet. — **Targu'miska,** det i targum använda språket.

Ta'ri, i Ostindien av palmträdets saft tillverkat brännvin.

Ta'ri l. **Te'ri,** *bot.*, skidor av den ostindiska örtväxten *Cæsalpi'na digy'na.* Innehålla ett ypperligt garvmedel.

Tariff (*fr. tarif, sp. tarifa*, av *arab. ta'rif*, underrättelse, kungörelse), förteckning på avgälder; varu- och prislista; tulltaxa. — **Tarifftrakta't,** handelsfördrag med detaljerade tullsatser för olika varuslag.

Tariff reform, *eng.* (*l.* tä'rif rifå'm), slagord i den engelska partistriden om tullarna, använt sedan 1903 av anhängarna av *J. Chamberlains* planer på preferensbehandling av varor i utbytet mellan Storbritannien och dess kolonier.

Tari'ri, *bot.*, namn på en art *Picra'mnia* i Guatemala, vars fruktfett innehåller *Taririnsyra.* — **Tariri'nsyra,** *kem.*, organisk syra, isomer med linoljesyra, ur fruktfettet hos *tariri.*

Tarkaschi', *hindust.*, eg. tråddrageri, en i Indien, Bosnien och flerstädes vanlig teknik för intarsia- l. marketeriarbeten.

Tarlata'n (av okänd härledning), ett slags gles och lätt bomullsgas.

Tarmbeck, se *Meconium.*

Tarmguld, tråd av en på ena sidan förgylld, smal tarmhinneremsa, spunnen kring en silke- l. linnetråd.

Tarmsten, Enteroli't l. **Koproli't,** *med.*, konkrement i tarmen hos människa, vanligen huvudsakligen bestående av fosfater och såpor. Uppträder även hos hästar och nötkreatur.

Tarniers tång (*l.* -nie's -), ett slags förlossningsinstrument.

Ta'ro l. **Di'nde,** *bot.*, rotknölarna av *Colocasia escule'nta*, tillhörande fam. *Aroïdeæ*, m. fl. andra ostindiska växter. Brukas som födoämne.

Taroccabark, en garvarbark. Se *Cayota.*

Taro'ck (*ital. tarocco, fr. tarot*), *spelt.*, ett uråldrigt kortspel, som spelas av tre personer med ett särskilt slags kort.

Tarpa'nen, *zool.*, se *Equus.*

Tarpauling, *textil.*, skotsk juteväv, till presenningar, säckar o. d.

Tarpe'ja, romerskt kvinnonamn. Buret av en fornromersk kvinna, om vilken det berättas, att hon, efter att hava förrått den kapitolinska borgen åt sabinerna, av dessa krossades under sköldarna.

Tarpe'jiska klippan, i det gamla Rom en del av den kapitolinska bergshöjden, från vilken vissa statsförbrytare störtades ned.

Tarqui'nierna, fornromersk konungaätt.

Tarrago'na, spanskt portvin från trakten av Tarragona.

Tarre'ra, dets. som *tarera.* Se *Tara.*

Tarro = *Taro* (se d. o.).

Tars (*gr. tarso's, lat. ta'rsus*), *anat.*, vrist. — **Tarsa'lis,** som hör till vristen. — **Tarsektomi',** *med.*, bortopererande av vristens ben, helt l. delvis. — **Tarsi'tis,** inflammation i vristen. — **Tarsoklasi',** behandling av klumpfot på ortopedisk väg.

Ta'rsia l. **Ta'rsiatu'ra,** se *Intarsia.*

Ta'rsis, judiskt namn, nämnes i folktavlan i 1 Mos. 10: 4 bland Javans söner. — **Tarsisskepp,** biblisk benämning på handelsskepp, som seglade på Medelhavet till *Tartessos* (nuv. *Guadalquivir*).

Tarsi'tis, Tarsoklasi', se *Tars.*

Tarsomalaci', Tarsoraphi', Tarsotomi', se *Tarsus.*

Ta'rsus, *lat.*, *anat.*, vrist (se *Tars*); brosket i övre ögonlocket. — **Tarsomalaci',** *med.*, uppmjukning av ögonlockets broskskiva. — **Tarsoraphi',** operation av broskskivan i ögonlocket för att minska dettas nedfallande. — **Tarsotomi',** insnitt i ögonlockets brosk för att motverka skrumpning.

Tart (*l.* tar), ett bourgognevin.

Tartaglia, *ital.* (*l.* -ta'lja), eg. den stammande; stående mask (stammande, fet betjänt med stora blå glasögon) i det italienska folklustspelet (*commedia dell'arte*).

Tarta'n (*eng. tartan, fr. tiretaine*), ett slags mångfärgat, rutigt, skotskt ylletyg; skotsk *plaid* (se d. o.).

Tarta'n (*ital.* och *sp. tarta'na*), *sjöv.*, ett slags latinsegeltacklat fartyg, som brukas på Medelhavet.

Tartara, se *Tartaros.*

Tarta'rea, *bot.*, vinstenlik.

Tarta'ren, se *Tartaros.*

Tarta'rer, riktigare *Tatarer* (se d. o.).

Tarta'ricus, *lat.*, *kem.*, som hör till vinsyra. Se *Tartarus.*

Tartarin (*l.* -ä'ng), den drastiskt skildrade huvudpersonen i *A. Daudets* provensalska roman ”Tartarin från Tarascon” m. fl.

Ta'rtaros l. **Tartara** (*lat. Ta'rtarus, Ta'rtara*), *gr. myt.*, Tartaren, en avgrund i döds- l. skuggriket, dit de av Zeus besegrade titanerna jämte sagovidundren nedstörtades; senare pinorum för de fördömda.

Ta'rtarus, *lat., kem.*, rå vinsten. Se även *Tartaros.* — **T. boraxa'tus,** boraxvinsten. Brukas som urindrivande medel. — **T. cru'dus,** se *Bitartras kalicus.* — **T. depura'tus,** renad vinsten. — **T. eme'ticus,** kräkvinsten. — **T. ferra'tus,** järnoxidhydrat och kaliumbitartrat. — **T. natrona'tus,** se *Seignettesalt.* — **T. stibia'tus,** kräkvinsten. — **T. tartarisa'tus,** kaliumtartrat. — **T. vitriola'tus,** kaliumsulfat.

Tarte, *fr.* (*l.* tart), tårta. — **Tartelette** (*l.* -tölätt), liten tårta, frukttårta. — **Tartine** (*l.* -tinn), med sylt, honung l. smör bestruken brödskiva, smörgås.

Tarte'ssos, *gr.*, **Tarte'ssus,** *lat.*, antikens namn på *Guadalquivir.*

Tarti'niska toner, *fys.*, kombinationstoner.

Ta'rtras, *lat., kem.*, salter av vinsyra. Se även *Tartrat.* — **T. fe'rrico-ka'licus,** *farm.*, vinsyrat järnoxidkali l. kaliumferritartrat. Brukas som medel mot bleksot. — **T. kalicus,** neutralt vinsyrat kali l. kaliumtartrat. Brukas som lösande medel. — **T. na'trico-kalicus,** vinsyrat natronkali l. kaliumnatritartrat = *Seignettesalt* (se d. o.). — **T. sti'bico-kalicus,** vinsyrat antimonoxidkali, kräkvinsten, kräksalt, ett förr använt kraftigt kräkmedel.

Tartra't, *kem.*, vinsyrade salter. Se även *Tartras ferrico-kalicus* o. s. v.

Tartrazi'n, Syregult, Äktullgult, *kem.*, ett pyrazolonfärgämne, som färgar ull orangegult.

Tartrime'ter (av *lat. ta'rtarus*, se d. o., och *gr. me'tron*, mått), instrument, avsett att mäta vinstenen i en lösning.

Tartsche, *ty., krigs.*, en sköld, som brukades under medeltiden.

Tartuffe, *fr.* (*l.* -ty'ff), efter huvudpersonen i den franske komediförfattaren *Molières* lustspel med samma namn beteckning för skrymtare, skenhelgon och lastfulla sedlighetsapostlar. — **Tartufferi',** skenhelighet, hyckleri. — **Tartuffise'ra,** vara skenhelig, hyckla.

Tartu'fo, *ital.*, tryffel (se d. o.).

Ta'rtulin, estniska namnet på Dorpat.

Taryba, litauiska lantrådet.

Tasch, *turk.*, betyder i ortnamn *sten.*

Tas-de-charge, *fr.* (*l.* ta dö sja'rsj), *byggn.*, sätt att bygga en valvbåge genom att låta den horisontala murningen med utskjutande stenar utgöra bågens anfang.

Tasime'ter (av *gr. ta'sis*, spänning, och *me'tron*, mått), instrument, avsett att uppmäta spänningar.

Task, *sjöv.*, styrning för ett tåg l. en kätting, anbragt på sidan av ett rundhult.

Taskkräfta, *zool.*, dets. som *Krabbtaska.*

Tasma'nier, benämning på de numera utdöda urinvånarna å Tasmanien.

Tasse, *fr.* (*l.* tass), skål, kopp.

Ta'ssilokalken, en nattvardskalk, ett av de äldsta proven på kristen tysk konst från förromersk tid. Skänktes 778 av hertig *Tassilo III* till klostret i Kremsmünster i Österrike.

Tast, *pl.* **Taster** (*ty. Taste*, av *sp. tastare*, vidröra), *tonk.*, tangent (se d. o.). — **Tastatu'r** = *Klaviatur* (se d. o.).

Tat, kaspisk dialekt bland de nypersiska folkspråken.

Tat, se *Chati.*

Tataju'baträ, se under *Savarrifett.*

Tatar, *bot.*, se *Crambe.*

Tata'rer, namn på en mängd i ö. Europa samt i n. och mell. Asien boende folkstammar av turkiskt, finsk-ugriskt l. samojediskt ursprung. — **Tata'riska språken,** de av tatarerna talade språken, tillhöra den turkiska språkstammen.

Tata'rica, *bot.*, tatarisk.

Tate gallery, *eng.* (*l.* tä'it gä'llöri), stor samling modern engelsk konst i London, donerad till staten 1897 av sir *Henry Tate.*

Tates cubes, *eng.* (*l.* tä'its kjobs), ett slags engelskt kristallsocker.

Tatiani'ster, en gnostisk sekt, i 2:a årh. stiftad av *Tatia'nos* från Assyrien (l. Syrien).

Tatler, The, *eng.* (*l.* tä'ttlö), en av *Steele* i London 1709—11 utg. tidskrift; illustrerad veckotidning i London sedan 1901.

Tattare, se *Zigenare.*

Tattersall, *eng.* (*l.* tä'ttörsål l. -söl), i London en samlingsplats för sportsmän, uppkallad efter den förste grundaren av ett dylikt etablissemang; även i andra städer benämning på anstalter för ridning, velocipedåkning o. d. idrott.

Tattinggardiner, *textil.*, vita gardiner, som framställas på stickmaskiner och likna blonder. — **Tattingmaskin,** ett slags stickmaskin.

Tatue'ra (av tahitiska *tatu*, tecken, målning), på huden måla l. insticka och med pulverformiga färger l. kolpulver ingnida figurer, såsom indianer, vissa negrer o. a. vilda folkslag samt sjömän pläga göra. — **Tatuering,** hudmålning.

Tau, *kin.*, provins.

Tauberviner, badensiska viner.

Ta'uchnitz edition (*eng.* uttal: - idi'sjön), en av bokförläggarfirman *Bernhard Tauchnitz* i Leipzig år 1841 påbörjad förlagsserie av engelsk och amerikansk skönlitteratur på originalspråket.

Ta-ui, *geogr.*, fornegypternas namn på Egypten.

Tau kian, kinesiska handelsnamnet på persikoträdets gummi. Kallas i Ostindien *Aru* och *Mandala.* Användes som gummi arabicum.

Taula'ntier (*gr. Taula'ntioi*), illyriskt folk i trakten av Epidamnos.

Tauma-, se *Tavma-.*

Taurer (*lat. Tauri*), fordom på Tauriska halvön (Krim) bosatta skyter.

Ta'urii ludi, *lat.*, romerska spel som offer åt underjordens gudar.

Tauri'n, *kem.*, ett ämne, som innehålles i *taurokolsyra* (se d. o.).

Tauri'nerna, en keltisk-ligurisk folkstam.

Tauriska palatset, byggdes år 1783 i Petersburg och skänktes av Katarina II åt greve Potemkin, "Tauriern".

Tauri'skerna, en keltisk folkstam i Östalperna.

Taurobo'lium (*gr.* tjuroffer), renande ceremoni inom vissa österländska kulter, senare överförd till Italien.

Tauroko'lsyra, *kem.*, en beståndsdel av gallan.

Tauropo'los, *myt.*, "den i Taurien boende", taurernas namn på den grekiska Artemis.

Tauruma'n, av försvagade människotuberkelbaciller framställt vaccin mot nötboskapstuberkulos.

Ta'urus, *lat.*, tjur; *astr.*, stjärnbilden Oxen.

Tausche'ring, Tauschi'rarbete (*ty. Tauschierarbeit*, av *ital. tausi'a*, damaskerat arbete), inkrustering av guld l. silver i järn, stål l. annan metall.

Ta'usendschaft, *ty.*, tusendeområde, ett antaget forngermanskt förvaltningsområde.

Tautaci'sm (av *gr. tauta*, detsamma), ful ljudlikhet mellan närstående ord och stavelser.

Tautai l. **Taotai**, i Kina benämning på styresman för större underavdelning av en provins. Se *Tau.*

Tauto-, se *Tavto-.*

Tava'risj l. **Tova'risj**, *ry.*, kamrat; efter revolutionen 1917 allmänt tilltalsord i Ryssland.

Tavaster, invånarna i *Tavastland.*

Tavastlandsrasen, en finsk nötboskapsras.

Tavel, se *Tafel.*

Tavellack, dets. som *schellack* (se d. o.).

Tavelskiffer, *petrogr.*, av kol svartfärgad lerskiffer. Användes till griffeltavlor.

Tavels serum, *med.*, ett streptokockserum.

Tavelsten, se *Taffelsten.*

Tave'rn (*ital. tavèrna, lat. tabe'rna*), värdshus, krog, utskänkningsställe. — **Tave'rnare**, värdshusvärd.

Tave'rnicus, ungersk riksämbetsman, riksskattmästare.

Tavmatro'p (av *gr. tha'vma*, underverk, konststycke, och *tre'pein*, vrida, vända), apparat, som företer två bilder, vilka genom hastig kringsvängning göra intryck av att vara blott en. — **Tavmatu'rg** (av *gr. e'rgon*, gärning), undergörare. — **Tavmaturgi'**, förrättande av underverk. — **Tavmatu'rgisk**, undergörande.

Tavole'tta, *ital.* (av *lat. ta'bula*, tavla), palett (se d. o.).

Tavtogram (av *gr. to avto'*, samma, och *gra'mma*, bokstav), dikt, där alla ord l. alla rader begynna med samma bokstav. — **Tavtokro'n** l. **Tavtokro'nisk** (av *gr. chro'nos*, tid), samtidig; som tager lika lång tid. — **Tavtokro'na företeelser**, *astr.*, äro sådana företeelser på himmeln, som kunna iakttagas i samma ögonblick i alla de orter på jorden, där de överhuvudtaget äro synliga. — **Tavtokroni'sm**, samtidighet. — **Tavtologi'** (av *gr. lo'gos*, ord, tal), *språkv.*, upprepande av det, som redan blivit sagt, fast med andra ord. Jfr *Pleonasm.* — **Tavtolo'gisk**, som innehåller tavtologi. — **Tavtomeri'** (av *gr. me'ros*, del), *kem.*, dets. som *Desmotropi* (se d. o.).

Tawhero towai l. **Kamai**, garvämnen ur barken av *Weinma'nnia racemo'sa* från Nya Zeeland.

Tax, grävsvinshund, en kortbent hundras.

Ta'xa (av *lat. taxa're*, uppskatta), åsatt pris, föreskriven prisberäkning; prisstadga. — **Taxame'ter** (av *gr. me'tron*, mått), i åkardroskor och -bilar använd kontrollapparat, som angiver hur lång väg som tillryggalagts, och vad den åkande skall betala. — **Taxatio'n** l. **Taxe'ring**, prisbestämning, värdering; beskattning, åsättande av bevillning. — **Taxa'tor** l. **Taxeringsman**, person, som ägnar sig åt taxeringsgöromål. — **Taxe'ra**, fastställa pris; värdera, uppuppskatta; beskatta, belägga med avgift; åsätta bevillning. — **Taxeringslängd**, *förv.*, officiell förteckning över föremål för bevillnings utgörande inom ett område samt över bevillningsavgifternas storlek. — **Taxeringsnämnd**, nämnd, som utför bevillningstaxeringen. — **Taxeringsvärde**, för fast egendom fastställt penningvärde, efter vilket skatter beräknas.

Taxa'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Coni'feræ* (se d. o.). Se *Taxus.*

Taxhund, se *Tax.*

Taxia'rk, *gr.* anförare för en större avdelning (*taxis*) av grekiska hären.

Taxidermi' (av *gr. ta'xis*, anordning, uppställning, och *de'rma*, hud), läran om djurs uppstoppning och om sättet att bevara uppstoppade föremål. Jfr *Dermoplastik.*

Taxi'er (av *gr. ta'xis*, ställning) l. **Taktiska rörelser**, *biol.*, genom ensidiga retningar orsakade, reflexartade rörelser hos vissa fritt rörliga organismer. Efter retningens art urskiljas bl. a.: **Chemota'xis, Kemota'xis** l. **-taxi'**, orsakad av kemisk retning, t. ex. **Aërotaxis**, retning genom syre, **Fototaxis**, ljusretning, **Heliotaxis**, solljusretning, **Termotaxis**, temperaturretning, **Hydrotaxis**, fuktighetsretning, **Osmotaxis**, retning genom lösningars koncentration, **Galvanotaxis**, retning genom elektrisk ström, **Geotaxis**, retning genom tyngdkraften, **Thigmotaxis**, mekanisk retning. — **Positiv taxis**, rörelse i riktning mot retningskällan. — **Negativ taxis**, rörelse i riktning från retningskällan.

Taxifo'lium (av *lat. fo'lium*, blad), *bot.*, med blad som *Ta'xus.*

Taxikati'n, *kem.*, glykosid i barr av idegran (*Ta'xus*).

Taxi'n, *kem.*, giftig alkaloid i bladen av idegran (*Ta'xus*).

Taxiologi' l. **Taxionomi'** (av *gr. ta'xis*, anordning, uppställning, och *lo'gos*, lära, l. *no'mos*, lag), ordningslära, systemlära.

Ta'xis, *gr.*, anordning, ställning; uppställning, häravdelning, slagordning; *med.*, återställande l. inriktande i visst läge. Jfr *Taxier.*

Taxo'dium di'stichum, *bot.*, sumpcypress, ett barrträd i n. Amerika.

Ta'xodon, *paleont.*, ett forntidens fauna tillhörande däggdjur, likt en råtta, men av en elefants storlek. Lämningar av detsamma hava funnits i Amerika.

Ta'xus bacca'ta, *bot.*, id, idegran. Tämligen sällsynt svenskt barrträd tillhörande underfam. *Taxa'ceæ* av fam. *Coni'feræ.* Barren giftiga. Bären ätliga. Ofta planterad som prydnadsträd.

Taygete, se *Plejaderna.*

Taylors teorem l. **Taylors serie** (*l.* te'jlös -), *mat.*, serieutveckling, som under form av en potensserie anger storleksändringen hos en viss funktion, då den oberoende variabeln får en bestämd tillväxt.

Taylorsystemet (*l.* te'jlö-), av nordamerikanske industriledaren *F. W. Taylor* (d. 1915) utarbetat system för det manuella industriarbetets rationalisering.

Taylor-Whitestål (*l.* te'jlö-oa'jt-), ett slags snabbsvarvstål.

Tays-Sachs sjukdom, *med.*, familjär idioti med blindhet.

Taze'tt, *bot.*, en art *Narcissus.*

Ta'zije, *arab.*, kondoleans, sorgefest; passionsspel hos sjiiterna i månaden Muharram.

Tb, *kem.*, atomtecken för *Terbium.*

Tb., *med.*, förk. för *tuberkelbacill.*

T. B., förk. för *lat. Tribunus.* Se *Tribun.*

Tbc., *med.*, förk. för *tuberkulos.*

T-binda, *kirurg.*, T-formig binda, vanlig vid bäckenförband.

T. C., förk. för *fr. télégramme collationné,* kollationeras (på telegram).

Tchinu'ker, nordvästindianstam.

T. D., förk. för *teologie doktor.*

Te, *kem.*, atomtecken för *Tellur.*

Te (*fr. thé, ital. tè, eng. tea, ry. tsha'i,* av *kin. tshâ* l. *the*), de torkade bladen av den till fam. *Ternstroemia'ceæ* hörande kinesiska tebusken, *The'a sine'nsis*; den av dess blad beredda drycken; *med.*, vissa aromatiska växtdelar (t. ex. fläder- och kamomillblommor, beska kryddor o. s. v.); av dem beredda infusioner (se *Infusum*).

Tea, *eng.* (*l.* ti), te.

Teagown, *eng.* (*l.* ti'gaon), ”teklänning”, elegant damtoalett för eftermiddagsteet.

Teak, *eng.* (*l.* tik), se *Tekträdet.*

Teapoy, *eng.* (*l.* ti'påj, av *hindust. te'pai*), tre- l. fyrbent, prydligt tebord med fack för tedosor.

Tearing goods, *eng.* (*l.* tä'ring gods), ”lumpvaror”, engelska linne- och yllevaror för export på Afrika.

Tearosor, *bot.*, se *Rosa.*

Tea'ter (*gr. the'atron,* av *thea'omai,* jag åskådar, *lat. thea'trum*), skådeplats, skådebana, skådespelshus; dramatisk föreställning; inbegreppet av en nations dramatiska prestationer. — **Teateragentu'r,** platsförmedlingsbyrå för sceniska artister; förmedlare av försäljning av dramatiska alster. — **Teatercensu'r,** se *Censur.* — **Teaterdekorationer** l. **Kulisser,** målade l. plastiska inredningar av scenrummet. — **Teaterkupp** (*fr. coup de théâtre*), effektfull scen; överraskning av det slag, som är brukligt på teatern. — **Teaterloge,** se *Loge.* — **Teatermusik,** opera-, operett- och sångspelsmusik, mellanaktsmusik. — **Teatra'lisk** (*lat. theatra'lis*), avsedd att göra verkan på scenen; skådespelaraktig; konstlad, affekterad, uppstyltad. — **Teatrogra'f** (av *gr. gra'fein,* skriva), ett slags *kinematograf* (se d. o.). — **Teatromani'** (av *gr. mani'a,* raseri), lidelsefull lust att gå på teatern.

Teati'norden, en på 1500-t. stiftad, romersk-katolsk munkorden med syfte att predika, vårda fattiga och sjuka samt motarbeta kätteriet. — **Teati'ner,** medlemmar av teatinorden. — **Teati'nnor,** medlemmar av de till teatinorden anslutna föreningarna ”Den obefläckade avlelsens teatinnor” och ”Teatinsystrarnas orden”.

Teatotal, *eng.* (*l.* ti'tåtöll; av *tea,* te, och *total,* hel, fullkomlig, uteslutande [eg. uteslutande l. endast te]), **Teatotali'sm, Teatotaller,** riktigare *Teetotal* o. s. v. (se d. o.).

Teatra'lisk, Teatromani' m. fl., se under *Teater.*

Tebai'n, se *Thebain.*

Teba'n, invånare i det grekiska Tebe.

Te'bet, *hebr.*, fjärde månaden i judarnas borgerliga och den tionde i deras kyrkliga år. Motsvarar vår december.

Tebohe' l. **Te-buh,** en blandning av svart, grönt och gult kinesiskt te.

Tebuske, se *Te.*

Teceremonien (*jap. cha-no-yu*), ett slags ritual för ett japanskt ordenssällskap, bestående i rökelseceremonier, middagsätande och drickande av starkt och svagt te.

Technopai'gnia, *gr.*, forngrekiska dikter med form av konkreta föremål, t. ex. ett glas, en bila.

Tecke(Tekke)-turkme'nerna, en stam av turkmenerna.

Te'clubrännare, ett slags gasbrännare med nedtill koniskt utvidgat brännarrör.

Te'coma, *bot.*, träd- och busksläkte av fam. *Bignonia'ceæ* i Syd- och Centralamerika.

— **T. leuco'xylon,** lämnar s. k. grönt ebenholts.

Te'coma-te, se *Crescentia.*

Tecto'na, se *Tekträdet.*

Tecto'rum, *bot.*, tak-.

Teda, en nordlig, rasren gren av *Tibbu* (se d. o.). — **Tedaga,** det språk som talas av tibbufolket.

Tedesca, *ital.* (*l.* -ska), "tysk", namn på dansen *allemande.*

Te De'um, *lat.*, den s. k. ambrosianska lovsången, tillskriven biskop *Ambrosius* i Milano (d. 397) och uppkallad efter begynnelseorden: *Te Deum lauda'mus* (vi lova dig, o Gud); tedeum, högtidlig tacksägelsegudstjänst.

Teesda'lea nudica'ulis, *bot.*, syn. *Iberis nudicaulis* (se d. o.).

Teeswater-rasen (*l.* tisoå'tör-) = *Korthornsboskap* (se d. o.).

Teetotal, *eng.* (*l.* ti'tåtöll; av *tee* [*l.* ti'; engelskt uttal av *t*, efter en stammande irländsk nykterhetspredikants uttal av ordet *total*, d. v. s. *t-total*] och *total*, hel, fullkomlig, uteslutande), som hyllar absolut nykterhet. Jfr *Teatotal.* — **Teetotalism** (*l.* titå'töllism), absolut återhållsamhet i fråga om rusdrycker. — **Teetotaller** (*l.* titå'töllör), medlem av en absolut nykterhetsförening.

Teff l. **Tafi,** afrikanskt, företrädesvis abbessinskt sädesslag av *Eragro'stis abyssi'nica* (fam. *Grami'neæ*).

Tefillin, *hebr.*, böner; *fylakterier* (se d. o.).

Tefnet l. **Tefnut,** fornegyptisk gudinna, sannolikt daggens gudomlighet.

Tefri't, se *Teralit.*

Tefroi't, *miner.*, ett till olivingruppen hörande mineral.

Tegel, *geol.*, kalkhaltig, tertiär lera i Wienbäckenet.

Tegelmalm, *miner.*, blandning av cuprit och järnockra; användes som kopparmalm.

Tegelmjöl, pulveriserat tegel, användes till vissa slags cement.

Tegelte', grövre te, sammanpressat till kakor av tegelform.

Te'gmen ty'mpani, *anat.*, den tunna benbetäckningen på trumhålan, på klippbenets övre yta.

Tegmine, *astr.*, stjärna i stjärnbilden K r ä f t a n.

Tegnéri'der, imitatörer av *Esaias Tegnér.*

Tegume'nt (*lat. tegume'ntum*, av *te'gere*, täcka), betäckning.

Tehrpat, lettiska namnet på Dorpat.

Tehue'lke, patagonisk folkstam.

Teichmanns kristaller, kristaller av hemin, som uppstå om intorkat blod tillsatt med isättika upphettas. Ett tillförlitligt blodprov.

Teichopsi', *med.*, flimmerfläckar med sicksackformade gränser i synfältet.

Teifun = *Tyfon, meteor.* (se d. o.).

Tei'n = *Kaffein* (se d. o.).

Teinosko'p (av *gr. te'inein*, utsträcka, och *skope'in*, se), *fys.*, en kikare, genom vilken föremålen synas utsträckta till sina dimensioner.

Teint, *fr.* (*l.* täng; av *lat. ti'ngere*, färga), färg; ansiktsfärg, hy. — **Teinte** (*l.* tängt), färgton, färgskiftning, anstrykning. — **Teinture** (*l.* tängty'r), färg, färgvätska; ytlig kunskap.

Teiresias (*lat. Tire'sias*), *gr. sag.*, en blind siare från Thebe.

Te'isk, bördig från Teos (om skalden Anakreon).

Te'ism (av *gr. theo's*, gud), tron på en personlig gud såsom världens skapare och upprätthållare.)(A t e i s m och D e i s m. — **Tei'st,** anhängare av teismen. — **Tei's-tisk,** som har avseende på teismen.

Teja, östgotiskt konunganamn.

Tejat Post, *astr.*, stjärna i stjärnbilden T v i l l i n g a r n a.

Tejstefiskar, se *Centronotus.*

Te'jus, *zool.*, ett släkte sydamerikanska ödlor. — **T. tegui'xin,** jagas ivrigt för sitt välsmakande kött.

Te'ka, The'ca l. **Hydrothe'ca,** *zool.*, klocklik utvidgning på det rör, som omger polyper av klassen *Hydrozo'a.*

Tekje, *turk.* (av *arab. takija*, viloplats), kloster.

Tekke, en turkmenisk stam.

Te'kla, kvinnonamn (antagligen av *gr. theo's*, gud, och *kle'os*, ära). Buret av ett kristet helgon. Motsvarar mansnamnet **Teo'kles.**

Te'kmessa, *gr. sag.*, gemål till Ajas, Telamons son.

Tekni'k (av *gr. te'chne*, konst, hantverk, skicklighet), konstlära, inbegreppet av de regler, efter vilka en konst l. ett hantverk utövas; konstfärdighet. Jfr *Teknologi.* — **Te'kniker,** person, som utövar en konst l. ett yrke (särskilt inom ingenjörsvetenskapen, industrien l. slöjden). — **Te'knisk** (*gr. techniko's*), som har avseende på tekniken; konst- l. yrkesmässig. — **T. fabrik,** kemiskteknisk fabrik. — **T. högskola** l. **Polyte'knisk skola,** läroverk, där lärjungarna vetenskapligt utbildas för tekniska yrken. — **T. skola,** läroverk, där man på ett enkelt och praktiskt sätt bibringar lärjungarna de kunskaper, som erfordras för ett insiktsfullt utövande av industriella yrken. — **T. term** (*lat. te'rminus te'chnicus*), konstord, konstuttryck, fackuttryck, uttryck, som är egendomligt för en vetenskap, en konst l. ett yrke.

Teknikolo'rmetod, en tvåfärgsreproduktionsmetod.

Teknoli't (av *gr. te'chne*, konst, och *li'thos*, sten), en konstgjord stenmassa.

Teknolo'g, se under följ. ord.

Teknologi' (av *gr. te'chne*, konst, och *lo'gos*, lära), eg. konst- l. slöjdvetenskap; vetenskaplig framställning av konstruk-

tioner, beräkningsmetoder, mekaniska och kemiska fabrikationssätt l. sätten att förarbeta råämnena till nyttighetsartiklar. — **Teknolo'gisk,** som har avseende på teknologi. — **Teknolo'g,** lärjunge vid teknisk högskola; författare i teknologi. — **Teknologie doktor,** lärdomsgrad, som efter disputation kan förvärvas efter studier vid Tekniska högskolan.

Teknomatote'k (av *gr. te'chnema,* konstigt förarbetat; konstverk), konstindustrimuseum, samling av tekniska föremål.

Teknäm, *kokk.,* kräm av starkt te och tjock grädde. Serveras iskall.

Tekti'ter l. **Glasmeteori'ter,** *geol.,* runda, skivformiga meteoriter av glas, som förekomma i tertiära och kvartära avlagringar.

Tektoni'k (av *gr. te'kton,* hantverkare, arbetare), konsten att med bildverk sira trä l. metallarbeten, att göra inläggningar av guld och elfenben o. s. v. — **Tekto'nisk,** som avser byggnaden.

Tekträdet (*eng. teak* [*l.* tik], *malabariska tekka*), *bot., Tecto'na gra'ndis,* tillhörande fam. *Verbena'ceæ,* ett ostindiskt träd, vars hårda och lätta ved utgör ett ypperligt skeppsvirke.

Tel- och **Tele-,** i sammansatta ord: fjärran, på avstånd.

Tela, *pl.* Telæ, *lat.,* vävnad, förbandsmaterial. — **T. adhæsi'va,** häftplåster. — **T. adipo'sa,** fettväv. — **T. carbo'lica** l. **carbolisa'ta,** karbolgas. — **T. cellulo'sa,** cellväv. — **T. chorioi'deæ,** ådernätshinnan. — **T. conjuncti'va,** bindväv. — **T. depura'ta,** renad bomull. — **T. subcuta'nea,** underhudsbindväv. — **T. vesicato'ria,** "spansk fluga", en på vaxduk utbredd blandning av linolja, spanska flugor, gult vax och beck. Nyttjas som blåsdragande medel.

Telamo'n (*lat. Te'lamon*), *gr. sag.,* son till Aiakos och fader till Ajas.

Telamo'n (*gr. telamo'n, lat. te'lamon*), *byggn.* = *Atlant* (se d. o.).

Telangiektasi', *gr., med.,* uttänjning av blodkapillärer.

Telautogra'f l. **Telavtogra'f** (av *gr. te'le,* fjärran, och *autograf,* se d. o.), skrivtelegraf, apparat, som överflyttar skrift från ett ställe till ett annat.

Tela vesicato'ria, se *Tela.*

Telchi'ner, *gr. sag.,* demoniska väsenden på ön Rhodos.

Teleangiekto'des, *patol.,* som har vida småkärl, t. ex. vissa svulster.

Tele'fisk, se under *Telephium.*

Telefo'n (av *gr. te'le,* fjärran, och *fone',* röst), *fys.,* "fjärrtalare", apparat, som genom att överföra ljudet pa långa avstånd möjliggör samtal mellan personer på skilda orter. — **Telefonanaly's,** metod att bestämma elektriska ledningsförmågan hos en elektrolyt med tillhjälp av växelström och telefon. — **Telefonautoma't,** telefonapparat, som mot nedläggande av en avgift i en till apparaten ansluten, från telefonstationen kontrollerbar bössa, får användas av allmänheten. — **Telefone'ra,** tala med hjälp av en telefon. — **Telefoni',** ljudets överförande medelst elektrisk ström, sättet att meddela sig genom telefon. — **Telefoni'k,** läran om telefonen l. om konsten att telefonera. — **Telefo'nisk,** som har avseende på telefonen. — **Telefoni'st,** vid telefonverket anställd person, som sätter telefonstationerna i förbindelse med varandra.

Telefonogra'f, se *Telegrafon.*

Te'lefos, *gr. sag.,* konung i Mysien, sårades av Achilles, men botades medelst rost från dennes lansspets.

Telefotogra'f (av *gr. te'le,* fjärran, *fos,* ljus, och *gra'fein,* skriva), *fys.,* bildtelegraf, elektrisk apparat, medelst vilken föremål från station med elektrisk ledning och viss anordning kunna på en annan station med motsvarande anordning avtecknas. — **Telefotografi',** fjärrfotografi, sätt att med för detta ändamål särskilt inrättade objektiv, *teleobjektiv,* fotografera avlägsna föremål i förstorad skala; en på detta sätt åstadkommen fotografi.

Telefunken, (av *gr. tele,* fjärran, och *ty. Funken,* gnista), tyskt system för trådlös telegrafi.

Tele'ga, *ry.,* ett öppet, fyrhjuligt åkdon utan säten.

Tele'gonos, *gr. sag.,* Odysseus' son med trollkvinnan Kirke.

Telegra'f (av *gr. te'le,* fjärran, och *gra'fein,* skriva), *fys.,* "fjärrskrivare", inrättning för hastigt meddelande av underrättelser på långa avstånd genom överenskomna tecken. — **Elektrisk telegraf,** anordning att medelst elektrisk ström från station till station överföra vissa överenskomna skrivtecken. — **Optisk telegraf,** anordning att medelst för synen avsedda tecken överföra meddelelser. — **Telegrafe'ra,** lämna underrättelser genom telegraf. — **Telegrafi',** vetenskapen om telegrafen; underrättelsers befordrande genom telegraf. — **Telegra'fisk,** som har avseende på telegrafien. — **Telegrafi'st,** vid telegrafverket anställd tjänsteman. — **Telegra'm** (av *gr. gra'mma,* bokstav, skrift), underrättelse meddelad genom telegrafen. — **Telegrambrev,** meddelande, som pr post insändes till telegrafstation för att vidarebefordras som telegram. — **Telegrambyrå,** anstalt för snabbt spridande av säkra telegrafiska underrättelser till tidningar, börser o. s. v. — **Telegrampostanvisning,** *handelst.,* pr telegraf försänd postanvisning.

Telegrafcoder, se *Code.*

Telegrafo'n l. **Telefonogra'f,** apparat vid vilken telefonströmmarna registreras som magnetiska variationer på ett stålband,

vilket i sin tur kan återge talet i en hörtelefon.

Telekro'n, *fys.*, apparat, som, då en frånvarande telefonabonnent, uppringes, underrättar, när denne kan träffas pr telefon.

Tele'machos, *gr. sag.*, Odysseus' son, som uppfostrades av Mentor.

Telemarksformationen, *geol.*, till urbergets yngsta avdelning hörande kvartsiter, konglomerater och skiffrar med stor utbredning i Telemarken.

Telemarksras, en norsk nötboskapsras; rygg och buk vita, sidorna röda.

Telemati'sm = *Etelism* (se d. o.).

Telematologi' (av *gr. the'lema*, vilja, och *lo'gos*, ord), läran om den mänskliga viljan.

Teleme'ter (av *gr. te'le*, fjärran, och *me'tron*, mått) = *Distansmätare* (se d. o.). — **Telemetri'**, konsten att mäta avstånd.

Telence'phalon, *anat.*, bakhjärnan.

Teleobjekti'v, se *Telefotografi.*

Teleogra'fisk metod (av *gr. te'los*, mål, och *gra'fein*, skriva), psykologisk term, som betecknar karakteristiken av en individs psykologiska kvalifikationer för ett visst levnadsmål vid yrkesval.

Teleologi' (av *gr. te'los*, mål, ändamål, och *lo'gos*, lära), läran om ändamålsenligheten, läran om de skapade tingens och världsordningens ändamålsenlighet. — **Teleolo'gisk**, som har avseende på ändamålsenligheten. — **Teleologiska beviset** = *Fysikoteologiska beviset* (se d. o.).

Teleosa'urus (av *gr. te'leos*, hel, fullkomlig, och *sa'vros*, ödla), *paleont.*, ett urvärldens fauna tillhörande kräldjur, likt krokodilen.

Teleo'stei, *zool.*, benfiskar. — **Teleo'stomi,** *zool.*, ganoider, lungfiskar och benfiskar.

Telepati' (av *gr. te'le*, fjärran, på långt håll, och *pa'thos*, själstillstånd, lidande), av tid och rum oberoende överförande av förnimmelser, känslor och tankar från en person till en annan. — **Telepa'tisk**, som har avseende på telepatien.

Tele'phium, *med.*, elakartad böld. — **Tele'fisk**, svårläklig, elakartad.

Telesaträ, *bot.*, virke av *Pitto'sporum bi'color* från Tasmanien.

Telesco'pium, *astr.*, T e l e s k o p e t, stjärnbild på s. hemisfären.

Tele'sforos, *gr.*, demon, som skyddade de från en sjukdom tillfrisknade.

Telesko'p (av *gr. te'le*, fjärran, på långt avstånd, och *skope'in*, se, skåda), *opt.*, "fjärrglas", större kikare, särskilt astronomisk kikare. — **Spegelteleskop**, teleskop med konkava speglar. — **Teleskopi'**, läran om teleskop, den del av optiken, som handlar om kikare. — **Telesko'pisk**, som angår teleskop; som blott kan ses genom kikare; sådan inställning, även kallad *afoka'l*, av ett optiskt system att ett inkommande parallellt strålknippe även utträder parallellt. — **Telestereosko'p**, ett slags *stereoskop* (se d. o.), genom vilket två landskapsbilder, tagna från olika punkter sammanslås till en.

Telestereosko'p, se under *Teleskop.*

Tel est notre bon plaisir, *fr.* (*l.* täll ä nättr bång pläsi'r), så är vår nådiga vilja, formel, med vilken Frankrikes konungar (från Frans I t. o. m. Ludvig XVI) avslutade sina förordningar.

Tele't (av *gr. tele'in*, fullborda), invigd; offerpräst.

Televisio'n, *fys.* elektriskt fjärrseende, trådlös telegrafering av rörliga bilder.

Telfai'ria peda'ta, *bot.*, se nedan. — **Telfairiaolja,** *bot.*, fet olja ur fröna av den till fam. *Cucurbita'ceæ* hörande växten *Telfai'ria peda'ta* från tropiska Afrika och Australien.

Telferbana (av *gr. te'le*, fjärran, och *fe'rein*, bära), elektrohängbana med hängande löpvagnar, telfervagnar.

Telinga l. Telinka, se *Telugu.*

Telje'ga = *Telega* (se d. o.).

Tell, se *Tall.*

Tellu'r (av *lat. Te'llus*, jorden), *kem.*, ett sällsynt metalliskt grundämne, blåvitt till färgen, likt antimon och, ehuru en verklig metall, dock på grund av sina kemiska egenskaper närmande sig selen. — **Tellurguldsilver,** *miner.*, en guldmalm, som innehåller 18—26 % guld. — **Tellu'risk,** jordisk, av jordiskt ursprung, som har avseende på l. tillhör jordklotet; härrörande från jordklotets hemliga krafter. — **Telluriskt järn,** gediget, på jorden bildat järn. — **Telluri'sm,** jordens naturkraft; även = *Animal magnetism* (se under *Magnet*).

Tellu'rium, en mekanisk anordning, som åskådliggör jordens och månens rörelser inbördes och i förhållande till solen.

Te'llus, *lat.*, *astr.*, planeten Jorden; *rom. myt.*, jordens gudinna.

Tel maitre, tel valet, *fr.* (*l.* täll mätr, - valä'), sådan herre, sådan dräng.

Telma'tiska bildningar (av *gr. te'lma*, kärr), *geol.*, bildningar, som uppstå vid insjöar på gränsen mellan hög- och lågvatten. *Terrestriska bildningar* uppstå ovan högvattnet, *Li'mniska bildningar* (av *gr. li'mna*, sjö), nedanför lågvattensgränsen.

Telode'ndrier, *anat.*, ändträd, om celler med starkt förgrenade utlöpare.

Telofa's, *biol.*, stadium av kärndelningen, under vilket cellkärnans kromosomhälfter invid vardera polen ombildas till normal kärnstruktur. Jfr *Metafas* och *Anafas.*

Telo'ner, *gr.*, tullförpaktare och tullbetjäning i det antika Grekland.

Tel quel, *fr.* (*l.* täll käll), så där, tämligen, medelmåttig, föga värdefull.

Telugu l. Telinga, det största av de dravidiska folken; detta folks språk.

Telu'r, *fys.*, apparat, medelst vilken tiden för telefonsamtal beräknas.

Te'ma, *pl.* **Te'mata** (*lat.* o. *gr. the'ma*, av *gr. tithe'nai*, sätta, uppställa), eg. det uppställda, fastslagna; grundtanken i ett tal; ämnet för en avhandling; skriftlig översättning (vid läroverk); *språkv.*, uppräknandet av vissa verbformer (i svenskan *infinitiv, imperfektum indikativ* och *supinum*); *tonk.*, grundtanken i ett tonstycke. — **Tema'tisk,** som motsvarar temat, som håller sig strängt till detta. — **Tematiskt arbete,** *tonk.*, de tonbildningar som systematiskt utvecklas av ett tonstyckes tema. — **Temati'k,** *tonk.*, temauppföring, temagestaltning.

Tema'sjek, Tema'sight, se *Tamasjek.*

Temblor, *pl.* **Temblores,** *sp.* (*l.* -blår-), jordbävning.

Te'mbu, kafferstam i Tembuland.

Te'menos, *gr. hjältesag.*, en heraklid, omnämnd i den doriska vandringssagan. — **Temeni'der,** forntida kungaätt i Argos, uppkallad efter stamfadern Temenos.

Te'menos, *gr.* (av *te'mnein*, avsöndra), hägnad plats kring forngrekisk helgedom.

Temerite't (*lat. teme'ritas*), obetänksamhet, dumdristighet, förmätenhet, överdådighet. — **Temerä'r** (*fr. téméraire, lat. temera'rius*), obetänksam, dumdristig, förmäten, överdådig.

Te'mis, se *Themis.*

Temodi'st (av *gr. the'ma*, tema, och *ode'*, sång), *tonk.*, en pianospelningsapparat.

Te'mpel (av *lat. te'mplum*, eg. ett heligt, avskilt ställe), byggnad, invigd åt gudstjänst; lusthus l. prydnadsbyggnad i form av en antik helgedom. — **Tempelherrar, Tempelbröder** l. **Tempelriddare** (*lat. Templa'rii, fr. templiers*), en 1118 under korstågen stiftad andlig riddarorden, som uppkallades efter sin boning i Jerusalem, där Salomos tempel sades hava legat. Upplöstes 1312 på föranstaltande av den franske konungen Filip den sköne.

Tempelinvigningens högtid, judisk högtid till minne av den efter Judas Mackabeus' seger 165 f. Kr. företagna reningen och återinvigningen av Jerusalems tempel. Firas i början av december.

Tempelska kometerna, *astr.*, tre av E. W. L. Tempel upptäckta kometer, av vilka Tempel I, som står i samband med novemberstjärnfallen, har en omloppstid av 33,2 år.

Tempelsällskapet (*ty. Te'mpelgesellschaft*), en i Württemberg 1854 grundad sekt.

Tempeltornet, se *Temple, Le.*

Tempe'ra (av *lat. te'mpus*, tid), *krigsk.*, anordna brandröret i en granat l. bomb så, att det brinner en viss tid, innan det tänder laddningen; *handelst.*, bestämma en frist. — **Tempe'ring,** uppskov, frist.

Te'mpera, se *Temperamåleri.*

Te'mpera al se'cco, se under *Temperamåleri.*

Te'mperafärger, se *Temperamåleri.*

Temperame'nt, se under *Temperera.*

Te'mperamåleri l. **Målning a (alla) tempera,** *ital.*, l. **en détrempe,** *fr.* (*l.* ang detra'ngp, av *lat.* o. *ital. tempera're*, blända, dämpa); *målark.*, under medeltiden använt målningssätt, varvid man målade med vattenfärg på en träskiva, bestruken med krita, utrörd med limvatten. — **Te'mpera al se'cco,** målning på torrt murbruk.

Tempérance, *fr.* (*l.* tangpera'ngs), **Temperance,** *eng.* (*l.* te'mpöröns), måttlighet, återhållsamhet, nykterhet. — **Temperance-society,** *eng.* (*l.* -såsä'jiti), nykterhetssällskap. — **Tempera'ntia,** *lat., pl., med.*, kylande, stillande läkemedel. Jfr S e d a t i v a.

Temperatu'r, se under *Temperera.*

Temperdagar (*lat. jeju'nia qua'ttuor te'mporum*), kvartalsfastedagarna i katolska kyrkan: onsdagen, fredagen och lördagen före 2:a söndagen i fastan, före trefaldighetssöndagen, efter andra korsmässan och efter Luciadagen.

Tempere'ra (*lat. tempera're*), mildra, dämpa; giva en passande värmegrad, blanda i rätta proportioner. — **Tempere'rad,** varken för varm l. kall, medelvarm. — **T. stämning,** se *Liksvävande temperatur* (nedan). — **Temperame'nt,** *psyk.*, grundlynne, grundstämning, sinnesbeskaffenhet; stundom lidelsefull karaktär, sinnlighet. Man har antagit fyra huvudtemperament; det *koleriska* (kraft, hänsynslöshet; härsklystnad, brutalitet); det *flegmatiska* (lugn, jämvikt; tröghet, likgiltighet); det *sangviniska* (livlighet, lätthet att finna sig och få nya intressen; ombytlighet, bristande ihärdighet); det *melankoliska* (tvivelsjuka, känslosamhet; hopplöshet, svårmod). — **Temperamentsfel,** ett fel, för vilket en människa har benägenhet på grund av sitt temperament. — **Temperatu'r** (*lat. temperatu'ra*), *fys.*, värmegrad; *tonk.*, nödvändig avvikning i tonernas renhet, på det intervallerna i varje särskild tonart må stå i behörigt förhållande. — **Temperaturgradie'nt,** *fys.*, vektor i temperaturfält, som är riktad vinkelrätt mot de isoterma ytorna och riktad mot punkter med högre temperatur; *meteor.*, med *horisontell temperaturgradient* menas den riktning i vilken lufttemperaturen i en trakt snabbare stiger l. faller i ett givet ögonblick. Med *vertikal temperaturgradient* menas måttet på lufttemperaturens avtagande uppåt på en viss punkt. — **Temperaturinversio'n,** *mat.*, omvänd lagring av luftskikt med olika temperatur, så att den varmare luften ligger över den kallare. — **Temperaturkoefficie'nt,** *fys.*, för en fysisk storhet är storhetens ökning för en temperaturökning av 1°. — **Temperaturstrålning,** värmestrålning. — **Liksvävande temperatur,** *tonk.* Å instrument med fast intonation -

(piano, orgel o. s. v.) användes numera en skala, där varje halvtonsteg är lika med $^1/_{12}$ av oktaven. Detta kallas liksvävande temperatur l. tempererad stämning.

Tempe'ring, se *Tempera*.

Tempe'sta, *ital.*, storm, oväder; *konstt.*, målning, som föreställer storm, oväder. — **Tempesto'so**, *tonk.*, stormande.

Tempête, *fr.* (*l.* tangpä't), storm, oväder.

Te'mpi, se *Tempo*. — **T. passa'ti**, se under *Tempo*.

Te'mplar, *eng.*, tempelherre, tempelriddare. — **Templarorden**, en i Amerika 1883 efter mönster av Good Templarorden stiftad nykterhetsförening, som på samma gång är ett livförsäkringsbolag.

Temple, *Le*, *fr.* (*l.* lö ta'ngpl), Tempeltornet i Paris, det förnämsta fästet i tempelherrarnas ordensbyggnad därstädes, särskilt under franska revolutionen brukat som fängelse.

Templi'nolja, *kem.*, *O'leum templi'num*, den flyktiga olja, som destilleras ur de färska barren av granen, *Pi'nus a'bies*.

Te'mplum in a'ntis, *byggn.*, se *Ant*.

Te'mpo, *pl.* **Te'mpi**, *ital.*, tid; *tonk.* o. *dansk.*, tidsmått, den grad av hastighet, varmed ett tonstycke l. en dans utföres (jfr *Adagio, Allegro, Allegretto, Andante, Largo, Presto*); takt; *krigsk.*, handgrepp. — **I lika tempo**, i lika takt. — **Hålla tempo**, hålla takt. — **A tempo**, *ital.*, **A temps**, *fr.* (*l.* - tang), **De te'mpore**, *lat.*, i rätt tid. Se vid. *A tempo*. — **Al tempo, Al rigo're di tempo**, *ital.*, se *Al tempo, Al rigore di tempo*. — **Senza tempo**, se *Senza*. — **Tempo co'mmodo**, i bekväm takt. — **T. di ba'llo**, i danstakt. — **T. di marcia** (*l.* -ma'rtja), marschtakt. — **T. di menue'tto**, menuettakt. — **T. di pri'ma** l. **T. pri'mo**, första delens takt, första tidsmåttet. — **T. giusto** (*l.* - dju'stå), i rätt takt, i avmätt rörelse. — **T. ruba'to** = *Rubato* (se d. o.). — **Te'mpi passa'ti**, flydda tider.

Te'mpora, se *Tempus*. — **T. muta'ntur** etc., se under *Tempus*. — **Tempora'l** (*lat. tempora'lis*), *språkv.*, som avser grammatiskt tempus; tids-; *anat.*, som hör till tinningarna. — **Tempora'lier**, *pl.*, världsliga fördelar, inkomster, som tillfalla prästerskapet.

Tempora'l, *sp.* o. *port.* (av *lat. te'mpus*, i betydelsen väderlek), storm, oväder.

Tempora'lier, se under *Tempora*.

Temporali'sm, *fil.*, åsikt, enl. vilken all verklighet är i tiden.

Tempore'll (*lat. tempora'lis*, tillfällig, av *te'mpus*, tid), timlig, världslig. — **Temporise'ra** (*fr. temporiser*), förhala, draga ut på tiden för att avvakta en gynnsam tidpunkt; rätta sig efter tid och omständigheter. — **Temporisatio'n**, dröjsmål, uppskov. — **Temporä'r** (*fr. temporaire*), inskränkt till en viss tid, tillfällig. — **Temporära stjärnor**, *astr.*, variabla stjärnor. — **Temporär magnet**, *fys.*, tillfällig magnet.

Temps, *fr.* (*l.* tang), tid. — **Temps**, *Le* (*l.* lö -), Tiden, en 1861 grundad Paristidning. — **A temps**, i tid, i rättan tid. — **Temps gagné, tout gagné** (*l.* - ganje', to -), eg. tid vunnen, allt vunnet; den, som vinner tid, vinner allt. — **Autre temps, autre moeurs** (*l.* åtr - mö'rs), andra tider, andra seder.

Te'mpus, *pl.* **Te'mpora**, *lat.*, tid; *anat.*, tinning; *språkv.*, tidsform, namn på de olika former av verbet, genom vilka dettas olika tider betecknas. De vanligaste tidsformerna äro: *pre'sens* (ofullbordad handling i närvarande tid), *perfe'ktum* (fullbordad handling i närvarande tid), *imperfe'ktum* (ofullbordad handling i förfluten tid), *pluskvamperfe'ktum* (fullbordad handling i förfluten tid), *futu'rum* (ofullbordad handling i tillkommande tid), *futurum exa'ktum* (fullbordad handling i tillkommande tid). — **Tempus cla'usum**, eg. sluten, avstängd tid; i katolska kyrkan faste- och adventstiden, då det är förbjudet att fira bröllop. — **T. e'dax re'rum**, se under *Edax*. — **T. o'mnia re'velat**, tiden avslöjar allt, det, som göms i snö, kommer upp i tö. — **Ad tempus**, för en tid. — **Ad tempus vi'tæ**, för livstiden. — **De te'mpore**, tidsenligt, passande. — **Ex tempore**, genast; utan förberedelse. — **Hoc tempore**, för närvarande. — **O'mni tempore**, alltid. — **Pro tempore**, för ögonblicket, nu. — **Tempora muta'ntur, nos et muta'mur in i'llis**, tiderna förändras, och vi förändras med dem.

Temule'ntum, *bot.*, orsakande yrsel. — **Te'mulum**, *bot.*, dövande.

Temuli'n, *kem.*, giftig alkaloid som bildas i dårrepe (*Lo'lium temule'ntum*) av en i detta gräs växande svamp.

ten., förk. för *ital. tenuto* (se d. o.).

Tenace'llus, *bot.*, späd.

Tenacite't, se under *Tenax*.

Tena di Sienna, T. sigillata, se *Bolus*.

Tena'kel (*lat. tena'culum*, av *tene're*, hålla), *boktr.*, mekanism, varmed sättaren under sättningen fäster manuskriptet vid kasten; *kirurg.*, ett instrument, som förr brukades vid operationer; *farm.*, en filtreringsapparat.

Tena'lj (av *tenaille*, tång), *befästn.*, fästningsverk, där huvudvallen bildar omväxlande in- och utskjutande linjer.

Tenasseri'mki'no, *farm.*, kino från brittiska Birma.

Te'nax, *lat.* (av *tene're*, hålla), uthållig, seg, envis; karg, snål. — **Tenacite't**, uthållighet, seghet, envishet; karghet, snålhet; *fys.*, hållfasthet.

Tende'ns, Tendentiö's m. fl., se under *Tendera*.

Te'nder, *eng.*, *sjöv.*, ett mindre örlogsfartyg, som åtföljer ett l. flera större sådana för

att undersöka farvatten, överföra befallningar l. underrättelser m. m.; den kolvagn, som följer närmast efter lokomotivet.

Tende'ra (*lat. te'ndere*), sträva efter, syfta till, hava till mål, hava benägenhet för, gå ut på. — **Tende'ns** (*fr. tendance*), strävande, riktning mot, syftning, böjelse. — **Tendensdiktning, Tendensroman,** diktning l. roman, som framställer och avsiktligt inskärper religiösa, moraliska, sociala l. andra läror. — **Tendentiö's,** avsiktlig, riktad mot ett visst mål, med utpräglad syftning.

Tendini't, Tendini'tis (av *lat. te'ndo,* sena), *med.*, seninflammation.

Te'ndo, *nylat., anat.*, sena. — **Tendoly'sis,** lösandet av sammanvuxna senor. — **Tendovagini't,** senskideinflammation. — **Tendovagini'tis cre'pitans,** vid rörelse knarrande senskideinflammation.

Tendre, *fr.* (*l.* tangdr), ömtålig, späd, klen; öm, rörande. — **Tendresse** (*l.* tangdrä'ss), ömhet, vänskap, kärlek.

Te'nebræ, *lat., pl.*, mörker: i katolska kyrkan eftermiddagsmässa på onsdagen, torsdagen och fredagen i påskveckan. — **Tenebræljusstake,** vid dylik mässa brukad ljusstake.

Tene'brio, *lat.* (av *te'nebræ,* mörker), ljusskygg person; fiende till upplysning; hycklare, bedragare.

Tene'brio mo'litor, *zool.*, mjölbaggen, en skalbagge, vars larv, den s. k. mjölmasken, lever av mjöl och kli.

Tene'llus, Te'ner, *bot.*, späd. — **Tenere'scens,** *bot.*, begynnande bliva späd. — **Tenuiflo'ra,** *bot.*, med späda blommor. — **Tenuifo'lium,** *bot.*, med smala l. tunna blad. — **Te'nuis,** *lat., bot.*, späd, fin, tunn. — **Tenui'ssimum,** *bot.*, mycket fin.

Te'neo lu'pum a'uribus, *lat.*, jag håller en varg i öronen (kan ej hålla, vågar ej släppa), ordstäv ur Phormion (akt. III, scen 2) av *Terentius.*

Tenerame'nte l. **Te'nero,,** *ital., tonk.*, vekt, blitt.

Teneri'ffaspetsar, lös spets med spindelliknande mönster. — **Teneriffasöm,** ett slags hålsöm å dylik spets.

Tene'smus, *lat.*, l. **Tene'smer** (*gr. teinesmo's,* av *te'inein,* spänna, krysta), *med.*, hårt liv, häftiga smärtor vid stolgången.

Tenkte'rer, ett forngermanskt folk.

Tenlika, ett slags tapetserarstift.

Tenn., officiell förk. för Nordamerikanska staten *Tennessee.*

Tenn (*lat. sta'nnum*), *kem.*, ett vitt, med dragning åt gult, glänsande, metalliskt grundämne, som i naturen oftast förekommer i form av oxid, tennmalm. Brukas företrädesvis till förtenning av järn och koppar samt till spegelfoliering och ingår som beståndsdel i flera viktiga legeringar. — **Tennamalga'm,** se *Amalgam.* — **Tennaska,** tennoxid, beredes genom upphettning av tenn vid lufttillträde och erhålles då som ett vitt pulver. Begagnas till glasyrer och emaljer samt som poleringsmedel m. m. — **Tennfo'lium** = *Stanniol* (se d. o.). — **Tennmalm** = *Kassiterit* (se d. o.). — **Tennsalt** = *Stannat* (se d. o.). — **Tennsten,** dets. som *tennmalm.* — **Tennsulfi'd** = *Musivguld* (se under *Mosaik*).

Tennanti't, *miner.*, ett mineral av arsenik, koppar, järn och svavel. Jfr *Arsenikfalerts.*

Te'nnis, *eng., spelt.*, ett redan under medeltiden idkat bollspel; numera = *Lawn tennis* (se d. o.).

Tennkis, *miner.*, se *Stannin.*

Tennmalm, Tennsalt, Tennsulfi'd, se under *Tenn.*

Tenode's (av *gr. te'non,* sena), *kirurg.*, operativt fixerande av en sena till en led för att giva denna en gynnsammare ställning.

Tenoni'tis, *med.*, inflammation i *Tenons kapsel* (se d. o.).

Tenons kapsel, *anat.*, bindvävskapsel som omsluter ögat. — **T. rum,** rummet mellan ögongloben och Tenons kapsel.

Teno'ntagra, *gr.* (av *te'non,* sena, muskel), *med.*, sen- l. muskelgikt.

Tenoplastik, *kirurg.*, operation på en sena. — **Tenoraphi',** sensöm.

Te'nor, *lat.*, oavbruten varaktighet.

Teno'r (*ital. teno're,* av *lat. tene're,* hålla), *tonk.*, den höga mansrösten (c—a^1 l. högre); tenorsångare. — **Andra tenor** (*ital. tenore secu'ndo*), i körsång den lägre tenorstämman. — **Första tenor** (*ital. tenore pri'mo*), i körsång den högre tenorstämman. — **Hjältetenor,** tenor med kraftiga mellantoner och barytonklang. — **Ly'risk tenor,** tenor med vek, smältande klang. — **Tenorbaryto'n,** hög barytonröst. — **Teno're bu'ffo,** *ital.*, den höga mansrösten i komiska operor. — **Tenorhorn,** ett slags saxhorn (se *Sax*). — **Tenorklav,** C-klaven (se *Klav*), anbragt på fjärde linjen. — **Tenori'st,** tenorsångare.

Tenorrafi' (av *gr. te'non,* sena, och *rafe',* söm), *med.*, sensutur. Se *Sutur.*

Tenosynovi'tis, dets. som *Tendovaginitis* (se d. o.).

Tenotomi' (av *gr. te'non,* sena, och *tome',* snitt), *kirurg.*, sengenomskärning till avhjälpande av falsk riktning hos vissa kroppsdelar. — **Tenoto'm,** kniv för tenotomi.

Tensio'n (*lat. te'nsio,* av *te'ndere,* spänna, sträcka), *fys.*, spänning, inneslutna gasers strävan att utvidga sig. — **Te'nsor,** spännare.

Tenson (*l.* -å'n), se *Tenzone.*

Te'nsor, se *Tension.*

Tenta'kel (*lat. tenta'culum,* av *tenta're,* känna på, försöka), *zool.*, känselspröt, trevare.

Tenta'men, Tenta'nd, Tenta're li'cet, Tenta'tor, se under *Tentera.*

Tente-abri, *fr.* (*l.* tangt abri), skyddstält.

Tente'ra (*lat. tenta're*), pröva, undersöka; före examen pröva en blivande examinands kunskaper; undergå en dylik prövning. — **Tenta'men**, försök, prov; före examen anställd prövning i ett läroämne. — **Tenta'nd**, person, som undergår en tentamensprövning. — **Tenta're li'cet**, det är tillåtet att försöka. — **Tenta'tor**, person, som verkställer en tentamen.

Tento'rium cerebe'lli, *anat.*, lillhjärnstältet.

Tenture, *fr.* (*l.* tangty'r; av *tendre*, spänna, uppsätta tapeter), tapetsering; tapet; en hel omgång av vävda tapeter.

Tenue, *fr.* (*l.* töny'; av *tenir*, hålla), hållning, kroppsställning; klädsel; uniform. — **En grande tenue**, se under *Grand.* — **En petite tenue** (*l.* ang pöti'tt -), i vardagsdräkt.

Te'nuis, *pl.* **Te'nues**, *lat.*, tunn, svag; tonlös. — **Li'teræ tenues**, *språkv.*, konsonantljuden *p, t, k.* — **Tenuite't** (*lat. tenu'itas*), tunnhet, finhet; magerhet; armod.

Tenu'to, *ital.*, *tonk.*, utdraget, uthållet.

Tenzo'ne, *ital.* (*fr. tenson*), eg. strid, tvist; ett slags till trubadurpoesien hörande växelsång, vari två skalder tävla med varandra.

Te'obald, se *Theobald.*

Teobromi'n, se *Kakao.*

Teobu'l, Te'odard, Teo'derik, se *Theobul* etc.

Teoci'n, *farm.*, fabriksnamn för *Teofyllin* (se d. o.).

Teodice' (av *gr. theo's*, gud, och *di'ke*, rättvisa), *fil.*, en religionsfilosofisk lära, som söker visa, hurusom tillvaron av det onda kan förenas med en allgod och allsmäktig försyns styrelse.

Teodoli't, *fys.*, ett vinkelmätningsinstrument.

Te'odor, Teodo'sius m. fl., se *Theodor* etc.

Teofani' (*lat. theophani'a, gr. theofa'neia* l. *theofa'nia*), gudauppenbarelse. — **Teofa'nt**, person, som berömmer sig av gudomliga uppenbarelser.

Teofi'l, se *Theophilus.*

Teofilantro'per (av *gr. theo's*, gud, *fi'los*, vän, och *a'nthropos*, människa), Guds och människornas vänner, ett i Paris 1796 stiftat rationalistisk-deistiskt samfund. — **Teofilantropi'sm**, teofilantropernas lära.

Teofor (*l.* teåfå'r), *gr.*, säges om namn, i vilka gudanamn ingå.

Teofylli'n, *farm.*, starkt verksam purinbas, som jämte teobromin förekommer i teblad. Jfr *Teocin.*

Teognosi' (av *gr. theo's*, gud, och *gno'sis*, kunskap), kunskap om Gud.

Teogoni' (*gr. theogoni'a*, av *theo's*, gud, och *gignesthai*, födas, uppkomma), läran om gudarnas härkomst.

Teokalli', ett i terrasser uppstigande, pyramidformigt tempel hos de gamla azteкerna.

Teokrati' (av *gr. theo's*, gud, och *krate'in*, härska), gudsvälde, statsform, där Gud tänkes som den högste härskaren; prästvälde, statsform, där prästerna såsom Guds ställföreträdare innehava makten. — **Teokra'tisk**, som har avseende på teokratien.

Teolatri' (av *gr. theo's*, gud, och *latre'ia*, tjänst), gudstjänst.

Teologi' (*lat. theolo'gia, gr. theologi'a*, av *gr. theo's*, gud, och *lo'gos*, ord, lära), läran om Gud, religionsvetenskap. — **Teologi'a my'thica**, skaldeteologien, som blott har fantasien till grund. — **T. phy'sica** l. **T. natura'lis**, filosofernas teologi, som ger en riktig uppfattning av det gudomliga, grundad på förnuftig spekulation. — **T. poli'tica** l. **C. civi'lis**, statens legaliserade uppfattning av det gudomliga. — **Teolo'g**, person, som är kunnig i teologi. — **Teologise'ra**, tala om Gud och gudomliga ting. — **Teolo'gisk**, som angår teologien. — **Teologiska fakulteten**, den universitetsavdelning, som meddelar undervisning i teologi. — **Teologisk-filosofisk examen**, till filosofiska fakulteten förlagd förberedande examen för teologiska studier.

Teomachi' (*gr. theomachi'a*, av *theo's*, gud, och *ma'che*, strid), strid mellan gudarna; strid mot dem.

Teomani' (av *gr. theo's*, gud, och *mani'a*, raseri), religiöst vanvett.

Teomanti' (av *gr. theo's*, gud, och *mante'ia*, spådom), spådom efter gudomlig ingivelse.

Teon en gunasi keitai, *gr.*, det ligger i gudarnas knän (om något oberäkneligt).

Teonomi' (av *gr. theo's*, gud, och *no'mos*, lag), lagstiftning av Gud. — **Teono'misk**, med Gud som lagstiftare.

Teopaschi'ter (av *gr. theo's*, gud, och *pa'schein*, lida), *teol.*, kristologisk uppfattning i monofysitisk riktning på 500-t.

Teopnevsti' (av *gr. theo's*, gud, och *pne'vma*, ande), gudomlig ingivelse, inspiration.

Teo'rb (*ital. tio'rba*), *tonk.*, ett slags stor, från 1500—1700-t. brukad luta.

Teore'm (*gr. theo'rema*), sats, lärosats. — **Teorema'tisk**, som består av lärosatser.

Teore'tiker, Teoretise'ra, Teore'tisk m. fl., se under följ. ord.

Teori' (*gr. theori'a*), eg. beskådande, betraktande av det gudomliga; vetenskaplig lära, framställning av en vetenskap l. en konst i dess inre sammanhang (dess system, principerna för densamma). — **Teore'tiker** l. **Teore'tikus**, person, som sysselsätter sig ensamt med teorien, för vilken teorien är huvudsaken. — **Teoretise'ra**, uppställa teorier, opraktiska förklaringar; bete sig opraktiskt. — **Teore'tisk**, som angår teori; som åsyftar en förklaring ur allmänna grunder; opraktisk. — **Teoretiskt intresse**, intresse för sanning och verklighet i och

för sig, oavsett deras betydelse för andra ändamål; kunskapsbegär.

Teosi'n-te, se *Euchlæma*.

Teoso'f, se under följ. ord.

Teosofi' (av *gr. theo's*, gud, och *sofi'a*, vishet), åsikten att det gudomliga är givet uteslutande för en intuitiv åskådning; visdomsreligion, teosofiska samfundets lära, som säges utgöra det väsentliga av vissa österländska filosofiska, vetenskapliga och moraliska teorier. — **Teoso'f**, anhängare av teosofien; mystiker, religiös svärmare. — **Teoso'fisk**, som har avseende på teosofien. — **Teosofiska samfundet**, ett i New York 1875 av ryskan fru *Helena Petrovna Blavatsky* och överste *Henry Steele Olcott* stiftat samfund, vars president residerar i Indien. Jfr *Teosofi* (här ovan).

Te'palum, *pl.* **Te'pala**, *bot.*, kalkblad, perigonblad.

Tepane'ker, mexikanskt fornindianfolk.

Tepe, *turk.*, kulle, höjd (vanligt i ortnamn).

Tephrole'ucus, *bot.*, brokig av svart och vitt.

Tephus, folkstam i *Bhutan*.

Tepida'rium, *lat.* (av *te'pidus*, ljum), rum för ljumma bad; växthus, där medeltemperatur råder.

Te'ppo, *fi. myt.*, vägens gud.

Tepte'rer l. **Teptja'rer**, muhammedansk, turko-tatarisk folkstam i Basjkirien.

Terafi'm, *hebr.*, ett slags israelitiska husgudar, vilka brukades som orakel.

Tera'i, se *Tarai*.

Terali't l. **Therali't**, *petrogr.*, magmatiska djupbergarter, huvudsakligen innehållande plagioklas, nefelin och augit samt kalifältspat, olivin, biotit och natronaugit. Teralitens motsvarighet inom ytbergarterna kallas *Tefrit*.

Terape'ut, se under *Terapi*. — **Terapeuter** (*gr. therape'vtai*), eg. tjänare; en kristen munkförening i Egypten (3:e och 4:e årh.).

Terapeuti'k, Terapeu'tisk, se under följ. ord.

Terapi' l. **Terapeuti'k** (av *gr. therape'ia*, behandling, vård), eg. sjukvård; den del av medicinen, som avser botandet av sjukdomar. — **Terape'ut**, person, som särskilt ägnar sig åt terapien; praktiserande läkare. — **Terape'utisk**, som angår terapien.

Teratoblasto'm (av *gr. te'ra*, missbildning), *med.*, från ovarierna l. orchis utgående svulster med vävnader från alla tre groddbladen. Jfr *Teratoider*.

Teratogene'tisk (av *gr. te'ras*, missbildning, och *ge'nesis*, uppkomst), *med.*, som rör en missbildnings uppkomst. — **Teratogenetiska terminatio'nsperioden**, *med.*, den senaste tidpunkten i den fetala utvecklingen, vid vilken en viss missbildning kunnat uppstå.

Teratoi'd (av *gr. te'ras*, missfoster, och *e'idos*, utseende), liknande en missbildning. — **Teratoi'da svulster** l. **Teratoi'der**, dets. som *Teratoblastom* (se d. o.).

Teratologi' (av *gr. te'ras*, underverk, missfoster, och *lo'gos*, lära), läran om underverkan i bibeln; *med.*, läran om missbildningar. — **Teratolo'gisk**, som angår teratologien. — **Terato'm**, *med.*, ett slags svulster, liknande *teratoiderna* men delvis ordnade till missbildade organ. — **Terato'sis**, *med.*, dets. som *Leucoplacia oris* (se d. o.). — **Teratoskopi'** (av *gr. skope'in*, se), skådande av underverk. — **Teraturgi'** (av *gr. e'rgon*, verk), utförande av underverk.

Te'rbium, *kem.*, en av de sällsyntaste bland de sällsynta jordmetallerna.

Tercero'n, se *Terzeron*.

Terdjuma'n, *arab.*, tolk, turkisk ämbetsman, i Europa vanligen kallad *dragoma'n*. — **Terdjuma'n baschy** l. **T.-i-evvel**, förste dragoman.

Terebi'nthina, se *Terpentin*. — **T. canade'nsis**, kanadabalsam. — **T. co'cta**, galipot. — **T. vene'ta**, venetiansk terpentin.

Terebratio'n (av *lat. te'rebra*, borr), borrning, tappning (t. ex. av träd för att erhålla saften).

Tere'do, *gr.*, *zool.*, skeppsmasken, en maskliknande mussla, som med sina små förkrympta skal borrar sig gångar i trä och åstadkommer stor skada på fartyg m. m. — **Teredi'ner**, *paleont.*, en art förstenade rörmusslor.

Terefta'lsyra, *kem.*, ftalsyra som bildas vid oxidation av flyktiga oljor medelst salpetersyra.

Tere'lla, *fys.*, magnetiserat järnklot, som användes vid undersökning av jordmagnetiska fenomen.

Terentini ludi, dets. som *Tarentini ludi* (se d. o.).

Te'res, *lat.*, *anat.*, lång och rund.

Tere'sia, se *Theresia*.

Tere'siaorden, en bajersk orden.

Teretia'scula, *bot.*, nästan trind.

Tere'vs, se *Filomele*.

Terga'lresolutio'n, myndighets å ingiven skriftlig handling tecknade beslut (*in tergo*, på baksidan. Se *Tergum*).

Tergiverse'ra, Te'rgo m. fl., se under följ. ord.

Te'rgum, *lat.*, **Te'rgo**, *ital.*, rygg, baksida. — **In tergo** l. **A tergo**, *handelst.*, på baksidan av ett papper, av en växel. — **Tergiverse'ra** (*lat. tergiversa'ri*), vägra, söka undanflykter. — **Tergiversatio'n**, vägran, undanflykt.

Te'ri, se *Tari*.

Te'riak (*lat. theri'aca, gr. theriako'n*, av *gr. ther*, vilddjur), eg. motgift; *farm.*, ett urgammalt, numera ej brukat universalmedel, vilket urspr. innehöll sjuttioen beståndsdelar. — **Teriaka'lisk**, som innehåller teriak. — **Teria'ki**, *pl.*, opiumätare i Orienten. — **Teriakologi'** (av *gr. lo'gos*,

lära), läran om beredning av teriak, av motgifter.

Terin, iransk folkstam.

Teri'stra, *senlat.*, fyrkantig duk, som bars under krona och hjälm av de bysantinska kejsarna och kejsarinnorna samt deras förnämsta uppvaktande.

Term (*fr. terme*, av *lat. te'rminus*, gräns), fackord, konstuttryck, talesätt; *log.*, varje begrepp i en slutledning; *mat.*, varje storhet i ett algebraiskt uttryck, vilken är förbunden med andra storheter med plus l. minus; *byggn.*, stundom = *Herm* (se d. o.), (jfr *Terminus, rom. myt.*); (av *gr. thermo's*, varm, het), se *Termer*. — **Termernas fyrfald**, se *Quaternio terminorum*. — **Teknisk term** (*lat. te'rminus te'chnicus*), konstuttryck, uttryck med spec. betydelse inom viss vetenskap l. konst.

Terma'l, **Termalbad** m. fl., se under *Termer*.

Termani'sm, *fys.*, dets. som *diatermani'sm*. Se *Diaterman*.

Te'rmer (*lat. the'rmæ*, av *gr. thermo's*, varm, het), *pl.*, mineralkällor, vilkas värmegrad överstiger + 20° C.; i det gamla Rom praktbyggnader för varma bad; även benämning på själva baden. Jfr *Term*. — **Terma'l**, som angår varma källor. — **Termalbad**, bad i vatten från varma källor. — **Termalite't**, egenskapen att vara varm (t. ex. hos mineralvatten). — **Termi'k**, *fys.*, värmeläran. — **Te'rmisk**, som har avseende på värmet.

Termi'n (av *lat. te'rminus*, gräns), bestämd tidpunkt; regelbundet återkommande förfallotid; tid, varunder något visst arbete skall förrättas, t. ex. lästermin, speltermin etc. — **Termina'lia**, se under *Terminus, rom. myt.* — **Terminatio'n**, begränsning; slut; ändelse. — **Termine'ra** (*lat. termina're*), begränsa; avsluta; beresa ett visst distrikt; (om tiggarmunkar) vandra omkring och insamla allmosor. Jfr *Terminanter*.

Termina'lblomma, **Termina'lknopp**, *bot.*, avslutar ett skott.

Termina'lfigur, dets. som *Term* l. *Herm*.

Termina'lia, *bot.*, tropiskt trädsläkte av fam. *Combreta'ceæ*. De torkade frukterna äro handelns *myrobalaner* (av *gr. my'ron*, salva, och *ba'lanos*, ollon). — **T. bele'rica**, **T. cata'ppa** och **T. che'bula** lämna myrobalaner med samma namn.

Termina'nter, tiggarmunkar, som insamlade gåvor inom ett visst, begränsat område. Se *Terminera*.

Termina'ter, *astr.*, begränsningslinjer mellan månens av solen belysta och obelysta yta.

Terminatio'nspengar (jfr *Terminanter, Terminera*), pengar, som uppsamlades under sockengången och lämnades åt rektor att fördelas å vederbörande lärare.

Termine'ra, se *Termin*.

Termini'sm (av *lat. te'rminus*, gräns), åsikten att Gud för människornas nådatid fastställt en bestämd gräns i deras liv, efter vilken ingen räddning är möjlig. — **Termini'st**, anhängare av terminismen. — **Terministiska striden**, lärostrid inom lutherska kyrkan på 1600-t.

Terminologi' (av *term* [se d. o.], och *gr. lo'gos*, lära), sammanfattning av de i en vetenskap, en konst l. ett yrke brukade konstuttrycken samt förklaring över deras härledning, betydelse m. m. — **Terminolo'gisk**, som har avseende på terminologien.

Termi'nsaffärer l. **Terminshandel** (jfr *Termin*), *handelst.*, affärer, vid vilka säljaren förbinder sig att för ett visst pris på en bestämd tid (*termin*) leverera en vara, med överenskommen plikt, om leveransen försenas; börsspel, där varan i fråga ej finnes i verkligheten och där det endast är fråga om att utjämna den skillnad i varupriset, som uppkommit därigenom, att varan stigit l. fallit i värde från beställningsdagen till den dag, då den skulle levereras.

Termi'nsfärder, samtidiga fartygsexpeditioner för undersökning av havens fysiska och kemiska tillstånd å olika områden.

Termi'nsobservatio'ner, samtidiga jordmagnetiska observationer utförda under ett dygn på olika platser.

Termi'nssuggestio'n, *psykol.*, suggestion som verkar vid en viss i förväg bestämd tidpunkt.

Termi'nthus, *lat.* (*gr. te'rminthos*), *med.*, svartblå blodböld, isynnerhet på benen.

Te'rminus, *lat.*, gräns; slut; ändstation; tidpunkt; ord, uttryck. — **T. ad quem**, den tidpunkt, till vilken man räknar. — **T. a quo**, den tidpunkt, från vilken man räknar. — **T. ma'jor**, *log.*, övertermen, det begrepp, som skall bestämma undertermen. — **T. me'dius**, medeltermen, det begrepp, som möjliggör undertermens bestämmande genom övertermen. — **T. mi'nor**, undertermen, det begrepp, som skall bestämmas genom övertermen. — **T. proroga'tus**, förlängd frist. — **T. te'chnicus**, *pl.* **Termini te'chnici**, teknisk term (se d. o.).

Te'rminus, *rom. myt.*, gränsguden, ofta framställd som ett gränsmärke i form av en nedåt avsmalnande pelare (*term* l. *herm*). — **Termina'lia**, *pl.*, en fest till Terminus' ära.

Te'rmisk, se under *Termer*.

Termisopla'ter (av *gr. the'rme*, värme, *i'sos*, lika, och *ple'thos*, utsträckning i rum l. tid), l. **Kronisote'rmer**, *metr.*, isotermer, som visa den årliga och dagliga gången av temperaturen i ett koordinatsystem, vars ena axel anger årstiden och den andra tiden på dygnet.

Termi't, *kem.*, en blandning av aluminiumpulver och järnoxid, som förbrinner till aluminiumoxid och fritt järn under ut-

vecklande av mycket hög temperatur. Användes vid svetsning.

Termi't, *pl.* **Termi'ter,** *zool.*, ”vita myror”, gnagarinsekter, som leva företrädesvis i de heta zonerna, uppföra 4—5 m. höga, kägelformiga boningar av lera och sand samt åstadkomma stor skada på matvaror, husgeråd och bostäder.

Termitofi'ler (av *gr. fi'los*, vän), *zool.*, smådjur, de flesta skalbaggar, som leva i termiternas bon.

Termobarome'ter (av *gr. the'rme*, värme), *fys.*, instrument, som är på samma gång termometer och barometer; även = *Hypsotermometer* (se d. o.). — **Termodynami'k** (av *gr. dy'namos*, kraft), *Mekaniska värmeteorien*, den del av värmeläran, som behandlar värmets övergång i andra energiformer. — **Termoelektricite't,** genom värme framkallad elektricitet. — **Termoele'ktrisk,** som har avseende på termoelektricitet. — **Termoeleme'nt,** dets. som termoelektriska element. — **Termofi'l,** *bot.*, kallas en svamp l. bakterie, som trives först vid högre temperaturer. — **Termofo'n** (av *gr. fone'*, ljud), instrument, som medelst värmestrålning frambringar toner. — **Termofo'r,** ett slags värmebildningsapparat. — **Termogalvanome'ter,** apparat för mätning av svaga växelströmmar. — **Termoge'n,** *bot.*, genom sin livsverksamhet i högre grad värmealstrande bakterie l. svamp. — **Termoge'nvadd,** vadd, som impregnerats med extrakt av spansk peppar och därför genom retning å huden alstrar lokal värme. — **Termogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), självregistrerande termometer. — **Termohypsome'ter,** se *Hypsotermometer*. — **Termointegra'tor,** instrument för beräkning av medeltemperaturen vid viss tid. — **Termoka'uter** (av *gr. kavte'r*, brännjärn), *kirurg.*, ett instrument, varmed svulster kunna avlägsnas utan blodförlust. — **Termokemi',** läran om värmefenomenen vid kemiska reaktioner. — **Termokleistogami',** se under *Kleistogami*. — **Termokraft,** dets. som termoelektrisk kraft. — **Termokro's** (av *gr. chro'sis*, färgning), värmefärgning. — **Termolabia'l,** förstörbar vid upphettning. — **Termolampa,** ett slags lysgaslampa. — **Termologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om varma mineralkällor och varma bad i allm. — **Termoluminisce'ns,** av obetydlig temperaturökning förorsakad luminiscens. — **Termomagneti'sm,** genom uppvärmning framkallad magnetism. — **Termome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), värmemätare, ett instrument, medelst vilket temperaturen (värmegraden) uppmätes. Består vanligen av ett slutet, i ena änden till en kula utblåst glasrör, delvis fyllt med kvicksilver l. sprit. När temperaturen stiger, utvidgar sig vätskan och stiger i röret, i motsatt fall sammandrager den sig och sjunker. Vätskepelarens höjd avläses på en graderad skala. Fryspunkten och kokpunkten betecknas på *Celsius' termometer* (uppfinnare: svensken Anders Celsius) med 0° och + 100°, på *Réaumurs* (fransmannen Réaumur [*l.* reåmy'r]), med 0° och + 80°, på *Fahrenheits* (tysken Fahrenheit) med + 32° och + 212°. Jfr *Termograf* (här ovan) och *Pyrometer*. — **Centesima'ltermometer,** termometer, på vilken avståndet mellan kok- och fryspunkten är delat i 100 delar. — **Termometri',** *med.*, uppmätning av kroppstemperaturen. — **Termometrogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), apparat, som omfattar såväl en *maximi-* som en *minimitermometer* (se d. o.). — **Termomultiplika'tor,** ett slags *termoskop* (se nedan), det känsligaste av alla. — **Termona'stisk,** *bot.*, se *Nyktotropisk*. — **Termoregula'tor,** apparat, som reglerar värmetillförseln. — **Termosflaska** l. **Dewars kärl,** flaska med dubbla glasväggar för att hindra uppvärmning l. avkylning av innehållet. — **Termosko'p** (av *gr. skope'in*, se), en termometer, som angiver endast små temperaturförändringar. — **Termosta'pel,** en av termoelement sammansatt stapel, i vilken värme omsättes direkt till elektrisk energi. — **Termosta't** (av *gr. stato's*, stillastående), apparat, varigenom temperaturen i ett slutet rum bibehålles oförändrad och likformig. — **Termoström,** av termoelektriska krafter framkallad elektrisk ström. — **Termota'xis,** se *Taxier*. — **Termoterapi',** *med.*, sjukdomars behandling med värme. — **Termotropi'sm,** se *Tropismer*.

Tern (*fr. terne*, av *lat. te'rni*, tre tillsammans), i ett lotteri tre nummer, på vilka man vinner, blott om alla tre utkomma; tre l. sex ark papper, lagda in i varandra. — **Ternä'r,** som består av tre delar. — **T. legering,** legering av tre metaller.

Terna'tum, *bot.*, trefingrad.

Ternstrœmia'ceæ, *bot.*, tefamiljen, en växtfamilj uppkallad efter svensken *Kr. Ternström* (1703—46). Dess mest bekanta släkte är *Thea*.

Terofy't (av *gr. the'ros*, sommar, och *fyto'n*, växt), *bot.*, dets. som sommarannuell. Se *Hapaxant*.

Terosor, *bot.*, se *Rosa*.

Terpa'n, se *Eucalyptol*.

Terpe'ner, *kem.*, kolväten, vilka förekomma i flyktiga oljor och tillhöra den hydroaromatiska l. alicykliska serien.

Terpenti'n, *farm.*, *Terebi'nthina*, en från flera träd, tillhörande fam. *Terebintha'ceæ* och *Coni'feræ*, härstammande balsam med egendomlig lukt. Vanlig terpentin fås av *Pinus Pina'ster* i Frankrike, Spanien och Italien. Brukas i medicinen mot lungsjukdomar m. m., i tekniken till beredning av fernissor, lack, kitt m. m. —

Terpentinolja, *O'leum terebi'nthinæ,* fås därigenom, att terpentin destilleras med vatten. Brukas i medicinen och tekniken. — **Terpentinsalva,** se *Unguentum terebinthinæ resinosum.*

Terpi'n, *kem.*, en förening av terpenen *pinen* med två molekyler vatten. — **Terpine'n,** *kem.*, en terpen (se d. o.). — **Terpineo'l,** *kem.*, omättad alkohol som uppstår ur *terpin* under inverkan av svavelsyra. — **Terpinole'n,** *kem.*, en *terpen* (se d. o.).

Terpo'dion (av *gr. te'rpein,* förnöja, och *ode',* sång), *tonk.*, ett numera föga brukligt tonverktyg.

Terpsi'chore l. **Terpsi'kore,** se *Muser.*

Te'rra, *pl.* **Terræ,** *lat.*, jord, land, mark; *geogr.*, jorden; *geol.*, jordart. — **Terra a foulon,** dets. som *Valkjord* (se d. o.). — **T. argila'cea,** lerjord. — **T. Catechu,** se *Katechu.* — **T. di Sie'na,** en ljusbrun lera, vilken brukas som målarfärg. — **T. fi'rma,** fastland; fast mark. — **T. folia'ta Ta'rtari,** kaliumacetat. — **T. f. T. crystallisa'bilis,** natriumacetat. — **T. inco'gnita,** obekant land; *fig.*, obekant sak l. förhållande, främmande område. — **T. japo'nica,** japansk jord, *katechu* (se d. o.). — **T. le'mnia** = *Lemnerjord* (se d. o.). — **T. meri'ta,** se *Rhizoma Curcumæ.* — **T. pondero'sa,** baryt (se d. o.). — **T. sa'lis ama'ri,** magnesiumoxid. — **T. sigilla'ta** = *Bolus* (se d. o.). — **T. s. ru'bra,** röd bolus. — **T. sili'cea,** kiselgur. — **T. tripolita'na,** trippel (se d. o.). — **T. tu'rcica,** aluminiumsilikat. — **Terraco'tta** l. **Terrakotta** (av *ital. cotta,* bränd; *fr. terre cuite*), bränd, oglaserad, brun, gul l. röd lera; även benämning på av dylik tillverkade vaser, statyetter o. s. v. — **Terrali't** (av *gr. li'thos,* sten) = *Siderolit* (se d. o.). — **Terra Mari'æ,** Maryland. — **T. Natali's,** Natal. — **T. nu'llius,** ”ingen mans land”. — **T. sa'ncta,** Heliga landet (Palestina). — **T. sca'niæ,** Skåneland. — **Terræ inferio'res,** Nederländerna.

Terrain, *fr.* (*l.* terrä'ng), terräng (se d. o.).

Terrama'ror (*ital. terrama're*), *arkeol.*, kvarlevor av pålbyggnader från bronsåldern i n. Italien.

Terra'rium (av *lat. te'rra,* jord), för boningsrum avsett litet växthus; större l. mindre behållare (av glas, metalltrådsnät l. d.), vari smärre levande djur hållas fångna.

Te'rra sa'ncta, T. sigilla'ta, se under *Terra.*

Terassi'tputs, puts av färgad cementblandad l. hydraulisk kalk.

Terra'ss (*fr. terrasse,* av *lat. te'rra,* jord), avsats, jordvall, trappformig anläggning i en trädgård, framför en byggnad etc.; murad altan; altantak, platt tak. — **Terrassformig,** anlagd l. byggd i avsatser. — **Terrasse'ra,** anlägga i form av terrasser; fylla och utjämna med jord och sten.

Te'rra tripolita'na, *ital.*, *miner.*, dets. som *Trippel* (se d. o.).

Terra'zzogolv, helgjutna golv av en massa av hydrauliskt kalkbruk tillsatt med tegelmjöl.

Terre, *fr.* (*l.* tär; *lat. te'rra*), jord. — **T. de Japon** (*l.* - dö sjapå'ng) = *Terra japonica* (se d. o.). — **T. d'Italie** (*l.* - ditali'), turkisk *umbra* (se d. o.). — **Terre-Noire-metoden** (*l.* -nåa'r; efter järnverket *Terre-Noire* i Frankrike), *metall.*, ett sätt att åstadkomma blåsfri metall.

Terrekaysköldpadda, *zool.*, se *Podocnemis.*

Terrella, se *Terella.*

Terrenhos l. **Terre'nos** (*l.* terra'njos), *port.* (av *lat. te'rra,* jord), *pl.*, *meteor.*, heta vindar i Ostindien.

Terre-noire-metoden, se under *Terre.*

Terre pourrie, *fr.* (*l.* tärr porri'), *miner.*, dets. som *Trippel* (se d. o.).

Terresi'n (av *lat. te'rra,* jord), ett asfaltsurrogat.

Terre'ster l. **Terre'strisk** (*lat. terre'stris,* av *te'rra,* jorden), som hör till jorden, jordisk. — **Terresterkikare,** kikare för betraktande av föremål på jordytan. Jfr *Galileis* och *Keplers kikare.* — **Terresterrefraktio'n** *astr.*, ljusstrålars brytning under det de genomgå endast en del av atmosfären, i vilken tryck, temperatur o. s. v. göra att brytningsförmågan, är mycket olika inom olika lager, varför ljuset fortplantar sig efter en krökt linje.

Terre'stris, *bot.*, växande på land. — **Te'rreus,** *bot.*, jordfärgad.

Terrestriska bildningar, *geol.*, se *Telmatiska bildningar.*

Terreur, *fr.* (*l.* tärö'r; *lat. te'rror*), skräck, fasa. — **La terreur** l. **Régime de la terreur** (*l.* - resji'mm dö -), skräckväldet, skräckperioden under franska revolutionen (1793—94). — **Terreur blanche** (*l.* - blangsj), vita skräckväldet, de av rojalisterna 1815 bedrivna förföljelserna mot de revolutionära. — **Terreur panique** (*l.* - pani'ck), panisk förskräckelse (se d. o.). — **Terri'bel** (*fr. terrible*), förskräcklig, faslig.

Terrier, *fr.* (*l.* tärie'; av *chien de terre,* jordhund), *eng.* (*l.* tä'rriör), råtthund. Jfr *Foxterrier.*

Terrige'n (av *lat. te'rra,* jord, och *gr. ge'nein,* astra), härstammande från land.

Terri'n (*fr. terrine,* av *terre,* jord, lera), soppskål.

Territio'n (av *lat. terre're,* skrämma), injagande av skräck; *jur.*, användande av hotelser för att skrämma den anklagade.

Territoria'l-, Territorie'll m. fl., se under följ. ord.

Territo'rium (av *lat. te'rra,* jord), grund, landområde, som lyder under ett rike; i Nordamerikas Förenta stater ett område, som ännu icke äger de nödiga betingelserna för att bli upptaget i unionen som en stat. — **Territoria'l** l. **Territorie'll (-e'l),** som tillhör l. har avseende på ett territorium. — **Territorialarmé,** lantvärn. — **Territorialgräns,** ett rikes vattengräns. —

Territorialhöghet, den rätt en stat äger att ensam utöva makt och myndighet inom sitt område. — **Territorialmanda't,** ett 1796 utfärdat franskt pappersmynt, som bestod i anvisningar på statsjord. — **Territorialpolitik,** statskonst, som strävar att utvidga eget område och förhindra andra staters förstorande. — **Territorialprincip,** den princip, som ligger till grund för territorialhögheten. — **Territorialsystem,** åsikten att kyrkan bör vara staten underdånig och att statsmakten har rätt att bestämma, vilken tro landets invånare skola bekänna. — **Territorialtrupper,** dets. som territorialarmé. — **Territorialvatten,** den del av ett hav, som lyder under ett rike.

Te'rror, *lat.*, fasa, skräck. — **T. pa'nicus,** panisk förskräckelse (se d. o.). — **Terrorise'ra,** injaga allmän skräck; behärska genom skräckmedel. — **Terrori'sm,** skräckvälde, skräcksystem; särskilt *La Terreur* (se under *Terreur*). — **Terrori'st,** anhängare av terrorismen.

Terrä'ng (*fr. terrain,* av *terre,* jord), mark, jordstycke, landsträcka; markens beskaffenhet. — **Terrängkur,** *med.*, metodiska promenader för sjuka. — **Terränglöpning,** *sportt.*, kapplöpning i obekant terräng. — **Vinna terräng,** *fig.*, göra framsteg, sprida sig.

Ters (*ital. terza, lat. te'rtia*), den tredje; sextiondedelen av en sekund; *fäktk.*, tredje sättet att stöta; *spelt.*, i piketspel tre på varandra följande kort i samma färg; *tonk.*, den diatoniska skalans tredje tonsteg (jfr *Intervall*). — **Tersero'l,** en liten pistol. — **Tersero'n** = *Terzeron* (se d. o.). — **Terse'tt** = *Terzett* (se d. o.). — **Terskvartackord** l. **Terskvartsextackord,** *tonk.*, andra omvändningen av septimackordet, då den urspr. kvinten kommer nederst. — **Ters-ur,** ur, på vilket sextiondedels sekunder kunna avläsas.

Te'rtia, *fem.* av **Te'rtius,** *mask.*, och **Te'rtium,** *neutr.*, *lat.* (*l.* te'rtsia, -sius, -sium), den tredje; tredje klassen i en skola; en av de kanoniska timmarna (se *Horæ canonicæ*); *handelst.*, tredje exemplaret av en trasserad växel; näst sämsta slaget av för utskeppning sorterade bräder (jfr *Antverp*); *boktr.*, en boktryckarstil, i storlek mellan *mittel* och *text* (se d. o.). — **Tertia manu,** *tonk.*, ”med tredje hand”, oktavkoppel å orgel. — **Tertiaväxel,** *handelst.*, se *Tertia* (här ovan). — **Tertia'liter,** med tre betalningsterminer årligen. — **Tertialtionde,** prästtionde, den åt prästerskapet anslagna tionden. — **Tertia'n,** lärjunge i tredje klassen av en skola; *tonk.*, en mixturstämma i orgeln; *med.* = *Tertianfrossa* (se nedan). — **Tertianfrossa,** frossa, som återkommer var tredje dag. — **Tertia'rier,** *pl.*, män och kvinnor, vilka utan att avlägga ordenslöftena slöto sig till en munkorden för att deltaga i dennas verksamhet. — **Te'rtie,** sluten formering av infanteri under 1400- och 1500-t. — **Pro te'rtio,** för det tredje. — **Te'rtium comparatio'nis,** det tredje i jämförelsen, det, som två jämförda föremål hava gemensamt. — **Tertium non da'tur,** *log.*, ett tredje gives icke, ett tredje fall är otänkbart. — **Tertius gaudet,** ”när två kivas, gläder sig den tredje. — **Tertius interve'niens,** en tredje, mellankommande part; skiljedomare. — **Tertiä'r** (*fr. tertiarie, lat. tertia'rius*), *geol.*, hörande till tertiärsystemet; *med.*, långt framskriden, i tredje utvecklingsstadiet. — **Tertiä'rbanor,** banor av mindre vikt än sekundärbanor och enklare byggda. — **Tertiärsystemet** l. **Tertiärformationen,** *geol.*, samtliga avlagringar, som bildats under jordklotets tredje utvecklingsperiod. — **Tertiärstrålning,** av sekundärstrålning uppväckt strålning.

Tertu'lia, *sp.*, teatergalleri; aftonsamkväm.

Tervi'nger, en gotisk folkstam.

Terza rima, se *Terzin.*

Terzero'l (*ital. terzuo'lo*), liten pistol, fickpistol.

Terzero'n (*sp. terceron,* av *tercero,* den tredje,) avkomling av vit och mulatt.

Terze'tt (*ital. terze'tto*), *metr.* = *Terzin* (se d. o.); *tonk.*, tonstycke för tre sångstämmor med ackompanjemang.

Terzi'n (*ital. terzina, terzetto* l. *terza rima*), *metr.*, treradig strof, bestående av femfotade jamber.

Terzuolo, *ital.* (*l.* tertsoå'lå), se *Terzerol.*

Tes (*gr. the'sis*), sats, lärosats, vetenskapligt påstående, avsett att försvaras (jfr *Disputation*).

Tesaure'ra (av *gr. thesauro's,* skattkammare), upplagra guld l. penningar. — **Tesaure'ring,** skattsamlande, upplagrande av guld, ökad kassabehållning. Se *Thesaurus.*

Tesauro's, *gr.*, se *Thesaurus.*

Tesbi'h, *arab.*, rosenkrans.

Tese'ion, Te'sis, Te'seus, se *Theseion, Thesis, Theseus.*

Te'skere, *arab.* och *turk.*, biljett; pass. — **Teskere'dschi,** turkisk tjänsteman, som utfärdar teskere.

Teslaströmmar, *fys.*, efter den montenegrinske elektrikern *Nikolaus Tesla* uppkallade elektriska strömmar av utomordentligt höga svängningstal och spänningar.

Tesmofo'riefesten (*gr. thesmofo'ria*), en i det gamla Aten firad fest till Demeters ära.

Tesmote'ter (*gr. thesmothe'tai*), *pl.*, lagskipare, benämning på arkonterna.

Te'spiskärran, se *Thespis.*

Tessaloni'kerbreven, två av Nya Testamentets böcker, skrivna av aposteln Paulus till den kristna församlingen i *Thessalonika.*

Te'ssarakontare'm (av *gr. tessara'konta,* fyrtio, och *lat. re'mus,* åra), fyrtioroddare (galär).

Tessarotypi', *boktr.*, metod att trycka namn m. m. på kartor och ritningar, uppfunnen av *A. Tessaro.*

Tessela'risk, Tessele'ra, se under följ. ord.

Te'ssera, *lat.*, tärning; lösen; polett; vänskapstecken. — **T. memo'riæ,** minnespolett, en av drottning Josefina utdelad medalj. — **Tessela'risk** l. **Tessera'l,** tärnings- l. kubformig. — **Tesselle'ra,** förfärdiga mosaikarbeten. — **Tessera'la** l. **Tessula'riska kristallsystemet,** det reguljära systemet, vars grundform är kuben.

Tessi'nmedaljen instiftades 1728 till minne av *N. Tessin* d. y. och utdelades som främsta utmärkelse av den 1735 instiftade Ritarakademien samt sedermera av Akademien för de fria konsterna.

Tessula'riska kristallsystemet, se under *Tessera.*

Test (av *lat. te'sta,* lerkärl), *kem.* = *Kapell* (se d. o.).

Test, *eng.* (av *lat. te'stio,* vittne), prov, försök; prov varigenom man söker utröna en persons psykiska beskaffenhet, t. ex. intelligensmätning, yrkesprov.

Test l. **Te'st-act,** *eng.* (av *lat. te'stis,* vittne), testakten, den 1673 stiftade engelska lag, enligt vilken ämbets- och tjänstemän skulle med ed bekräfta, att de icke voro katoliker, utan omfattade statskyrkans lära.

Te'sta, *bot.*, fröskal.

Testacéer (*lat. testa'ceæ,* av *te'sta,* lerkärl, musselskal), *pl., zool.*, skaldjur, snäckor och musslor. — **Testaci'ter,** förstenade skaldjur. — **Te'stæ ostrea'rum,** ostronskal.

Te'stakten, se *Test, eng.*

Testali'n, blandning av aluminiumacetat och oljesyra l. såpa. Användes till tätning av porösa stenarter.

Testamenta'risk, Testame'nte, Testa'tor m. fl., se under *Testera.*

Test-dos (av *eng. test,* prov), *med.*, avvägd dos av toxin l. antitoxin. — **Testgift,** standardtoxin.

Teste'ra (*lat. testa'ri,* av *te'stis,* vittne), betyga, bekräfta; skriftligt framställa sin sista vilja. — **Testame'nte** (*lat. testame'ntum*), *jur.*, en persons muntliga l. skriftliga förordnande om huru vid hans död skall förfaras med hans kvarlåtenskap; *teol.*, förbund mellan Gud och människorna; benämning på bibelns två huvudavdelningar (se nedan). — **Gamla Testamentet** (*lat. Testamen'tum ve'tus*), de böcker i bibeln, som blivit skrivna före Kristi födelse. — **Nya Testamentet** (*lat. Testamentum no'vum*), de böcker i bibeln, som blivit skrivna efter Kristi födelse. — **Testame'ntum ad pi'as ca'usas,** testamente till fromma stiftelser. — **T. do'mini no'stri Jesu Christi,** en kyrkoordning från 400-t. — **T. inva'lidum,** ogiltigt testamente. — **T. reci'procum,** inbördes testamente. — **Per testamentum,** genom testamente. — **Testamenta'rie,** person, till vars förmån ett testamente blivit upprättat, testamentstagare. — **Testamenta'risk,** som angår l. innehålles i ett testamente. — **Testamente'ra,** upprätta testamente, bortgiva genom testamente. — **Testa'tor,** person, som upprättar ett testamente, testamentsgivare. — **Testato'risk,** som överensstämmer med testators vilja. — **Testa'trix** testamentsgivarinna.

Te'stes, se *Testis.* — **Testes sicca'ti,** organoterapeutiskt preparat av torkade tjurtestiklar.

Testgift, se *Testdos.*

Testifie'ra (*lat. testifi'care,* av *te'stis,* vittne), intyga med vittnen, styrka, vittna. — **Testifikatio'n,** intygande, styrkande med vittnen.

Testiglandulo'l, *med.*, organoterapeutiskt preparat av tjurtestiklar.

Testi'kel (*lat. testi'culus, te'stis*), *anat.*, pungsten, sädeskörtel, benämning på de båda körtlar, i vilka säden beredes. — **Testikelinflammation,** *med.*, se *Orchitis.*

Testimo'nium, *pl.* **Testimo'nia,** *lat.*, betyg, intyg, vitsord; vittnesmål, vittnesbörd. — **Testimonium acade'micum vi'tæ,** intyg över en students uppförande och flit under studietiden vid universitetet. — **T. maturita'tis,** mogenhetsbetyg. — **T. mo'rum,** sedebetyg. — **T. pauperta'tis,** fattigdomsbevis.

Te'stis, *pl.* **Te'stes,** *lat.*, vittne, examensvittne, *anat.*, testikel (se d. o.). — **Testis auri'tus,** öronvittne. — **T. ocula'ris,** ögonvittne, åsyna vittne. — **T. u'nus, t. nu'llus,** *lat. jur.*, ett vittne är intet vittne.

Test-objekt (av *eng. test.,* prov), preparat för prövning av mikroskopiska linser.

Testoga'n, *med.*, organoterapeutiskt preparat av tjurtestiklar.

Testo'n (*fr. teston, ital. testone,* av *testa,* huvud), gammalt franskt silvermynt; gammalt italienskt silvermynt.

Testtoxi'n, se *Test-dos.*

Testudina'ria Elepha'ntipes, *bot.*, hottentottbröd. Se *Discorea.*

Testudina'ta, Testudi'nidæ, *zool.*, sköldpaddor.

Testu'do, *lat., zool.*, sköldpadda, kräldjur, tillhörande ordningen *Testudina'ta* (se vid. *Sköldpadd*); *krigsk.*, en medeltida belägringsmaskin; skyddstak av sköldar; *byggn.*, en basilikas mittskepp.

Tet, se *Tête.*

Tetani' (*fr. tétanie*), l. **Tetani'a,** *med.*, en i kramp, särskilt i händer och armar, framträdande nevros. — **Teta'nia parathyreoida'les,** orsakad av fel i bisköldkörtlarna. — **T. ga'strica,** uppträder vid mag- och tarmlidanden. Jfr *Spasmofili.*

Tetanifo'rm, *med.*, tetanusartad. Se *Tetanus.*

Tetani'n, *kem.*, dets. som *Tetanospasmin.*
Tetanolysi'n, *med.*, se *Tetanospasmin.*
Tetanospasmi'n, *med.*, det krampalstrande gift, som utvecklas av *tetanusbacillen.* — **Tetanolysi'n** är ett annat av tetanusbacillen utvecklat gift, som löser hemoglobinet ur de röda blodkropparna.
Te'tanus, *lat.*, *med.*, ihållande kramp, företrädesvis i sträckmusklerna; stelkramp, framkallad av den i odlad jord vegeterande **Tetanusbacillen.** Se *Tetanolysin* och *Tetanospasmin.* — **Tetanus cepha'licus**, kramp i motoriska hjärnnerven. — **T. hydropho'bicus**, kramp i svalgmuskulaturen, liknande vattuskräck. — **T. idiopa'thicus** säges föreligga, då smittämnets ingångsport ej kan upptäckas. — **T. neonato'rum**, infektion från navelsträngen. — **T. trauma'ticus**, kramp efter påverkan av våld. — **T. u'teri**, livmoderkramp. — **Teta'nus-se'rum**, antitoxiskt serum mot tetanus.
Tetartoedri' (av *gr. te'taros*, fjärdedel), *miner.*, det förhållandet att endast var fjärde yta av hela antalet ytor hos en fulltalig kristallform utbildas hos en kristall. — **Tetartoe'drisk** kallas en kristall, som företer tetartoedri.
Tetatonocannabi'n, *kem.*, ett i små doser berusande, alkaloidhaltigt harts i indisk hampa.
Tête, *fr.* (*l.* tät), eg. huvud; *krigsk.*, tät, spetsen l. främsta delen av en trupp l. en eskader. — **A la tête**, i täten, i spetsen för. — **Tête-bêche-märken**, frimärken med porträtt l. d., vilka omväxlande äro tryckta i höger- och vänsterprofil. — **Tête-à-tête** (*l.* tätatä't), eg. huvud mot huvud; möte l. samtal mellan fyra ögon. — **Tête de pont** (*l.* - dö pång), brohuvud, brofäste, broskans.
Te'thys, *gr. myt.*, Okeanos' maka, moder till okeaniderna.
Te'tis, *gr. myt.*, en av nereiderna, moder till Akilles.
Te'tishår, *miner.*, kvarts med inneslutningar av gröna, trådformiga amfibolkristaller.
Te'tra-, i sammansatta ord, i st. f. *gr. te'ssera*, fyra, fyr-.
Te'tra, handelsbenämning på koltetraklorid.
Tetrabromfluorescei'n, *kem.*, ett ftaleinfärgämne.
Tetracyano'l, se *Patentblått.*
Tetracy'clicæ, *bot.*, fyrkransade, underklass av *Sympetalæ* (se d. o.).
Tetradi'ter = *Damianiter* (se d. o.).
Tetra'drachmon, forngrekiskt mynt.
Tetradymi't l. **Tellu'rvismut**, *miner.*, ett blygrått, mjukt mineral, innehållande tellur, vismut och något svavel. Karakteristisk följeslagare till guldmalmer.
Tetradyna'mia l. **Tetradynami'a** (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *dy'namis*, kraft, välde), *bot.*, 15:e klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava sex ståndare, av vilka fyra äro längre än de övriga.
Tetrae'der (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *he'dra*, yta), *mat.*, solid figur, som inneslutes av fyra liksidiga och lika stora trianglar.
Tetraëdri't, *miner.*, ett slags antimonfahlerz.
Tetragami' (av *gr. ga'mos*, äktenskap), äktenskap fyra gånger. — **Tetragami'striden**, kyrkostrid på 900-t. om rätten att ingå ett fjärde äktenskap.
Tetraga'stris, *bot.*, trädsläkte av *fam. Bursera'ceæ.* — **T. balsami'fera**, från Västindien lämnar ett harts med skarp och bitter smak, *boume de cochon*, svinbalsam, använt liksom kopaivabalsam.
Tetrage'nus, *bakteriol.*, tavelkocker, mikrober, som bilda förband med fyra i kvadrat ordnade kulor.
Tetraglossa'rium, se under följ. ord.
Tetraglo'tt, **Tetraglott-lexikon** l. **Tetraglossa'rium** (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *glo'ssa* l. *glo'tta*, tungomål), ordbok, som samtidigt återgiver orden på fyra språk.
Tetrago'n (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *goni'a*, hörn), *mat.*, fyrvinklig, fyrsidig figur. — **Tetragona'l**, fyrsidig, fyrvinklig. — **Tetragona'la kristallsystemet** l. **Kvadratiska kristallsystemet**, har två likvärdiga, mot varandra vinkelräta kristallaxlar, och en mot dessa vinkelrät huvudaxel som är större eller mindre än de förra.
Tetrago'nia, *bot.*, örtsläkte av fam. *Aizoaca'ceæ* på s. halvklotet. — **T. expa'nsa**, från Nya Zeeland odlas och användes som spenat (nyzeeländsk spenat, "hornspenat").
Tetragono'lobus, *lat.*, växtsläkte tillhörande fam. *Legumi'nosæ.* — **T. purpu'reus**, sparrisärt, från s. Europa införd prydnadsväxt med röda blommor. — **T. siliquo'sus** (*syn. Lotus s.*), klöverärt, havsstrandväxt med gula, rödstrimmiga blommor.
Tetrago'num, *bot.*, fyrkantig.
Tetragra'mmaton (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *gra'mma*, bokstav), ord, som består av fyra bokstäver; särskilt Guds namn, som i många språk innehåller fyra bokstäver.
Tetragyni'a l. **Tetragy'nia** (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *gyne'*, kvinna), *bot.*, hos Linné benämning på den ordning, som kännetecknas därav, att pistillernas antal är fyra.
Tetrajodfenolftalei'n, *farm.*, se *Nosofen.*
Tetrajodfluorescei'n, *kem.*, ett ftaleinfärgämne.
Tetrakloreta'n l. **Acetyle'ntetraklori'd**, *kem.*, erhålles om klor får inverka på acetylen i närvaro av en katalysator. Användes som lösningsmedel för fett, oljor, hartser och acetylcellulosa.
Tetraklormeta'n, *kem.*, det. som *Koltetraklorid* (se d. o.).
Tetrako'rd (*gr. tetracho'rdon*, av *te'tra-*, fyr-, och *chorde'*, sträng), *tonk.*, en följd av fyra toner. Forngrekerna grundade sitt

tonsystem på fem fyrtonsgrupper med kvartintervaller från ettstrukna *a* till grova *H*. Dessa tetrakord hette, uppifrån räknat: *Hyperbola'ion, Diezevgme'non, Synemme'non, Meson* och *Hy'paton*.

Tetrakty's, *gr.*, talet 4.

Tetralogi' (*gr. tetralogi'a*), i det gamla Grekland en scenisk föreställning, som bestod av en *trilogi* (se d. o.) och ett *satyrdrama* (se d. o.).

Tetrame'r (av *gr. te'tra-*, fyra, och *me'ros*, del), *bot.*, kallas en blomma, som har fyrtaliga kransar.

Tetra'meter (*gr. tetra'metron*, av *te'tra-*, fyr-, och *me'tron*, mått), *metr.*, vers, som består av fyra versfötter.

Tetrametyle'ndiami'n, *kem.*, se *Putrescin*.

Tetramo'rf (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *morfe'*, skapnad), *konstt.*, framställning i *en* figur av de fyra *evangelistsymbolerna* (se d. o.).

Tetramo'rium, *zool.*, ettermyror.

Tetra'ndria l. **Tetrandri'a** (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *ane'r*, man), *bot.*, fjärde klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava fyra fria och lika långa ståndare.

Tetra'ndrum, *bot.*, med fyra ståndare.

Tetranitranili'n, *kem.*, se *Tetril*.

Tetranitromety'lanili'n, *kem.*, se *Tetril*.

Te'trao, *zool.*, orr- och tjädersläktet. — **T. te'trix** (syn. *Lyru'rus t.*), orren. — **T. uroga'llus,** tjädern.

Tetrao'nidæ, *zool.*, orrfåglar.

Tetrapeta'lisk (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *pe'talon*, blad), *bot.*, som har fyra blomblad.

Tetrapo'da l. **Tetrapo'der** (av *gr. pus*, fot) l. **Kvadrupe'der,** *zool.*, fyrfotadjur, djur med två par extremiteter för ställförflyttning på land.

Tetrapo'l, *kem.*, tvättmedel, som innehåller koltetraklorid.

Tetra'polis (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *po'lis*, stad), en förening av fyra städer.

Tetra'ptychon, *gr.*, med fyra flyglar.

Tetra'rk (*gr. tetra'rches*, av *te'tra*, fyr-, och *a'rchein*, härska), fjärdingsfurste, härskare över ett fjärdedels land, fornromersk vasallfurste. — **Tetrarki'**, en tetrarks värdighet l. område.

Tetraske'le (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *ske'los*, ben), hakkors, kors med lika långa, böjda armar.

Tetraspe'rma, *bot.*, fyrfröig.

Tetra'stes, *zool.*, järpsläktet. — **T. bona'sia,** järpen.

Tetrasto'on (av *gr. stoa'*, täckt gång), *byggn.*, rätvinklig gård, allsidigt omsluten av täckt pelargång; peristyl.

Tetrasty'l (*gr. tetrasty'lon*, av *te'tra-*, fyr-, och *sty'los*, pelare), *byggn.*, tempel med fyra fasadkolonner l. -pelare.

Tetrave'la, *gr.-lat.* (av *gr. te'tra-*, fyr-, och *lat. ve'lum*, segel), fyra stycken dukar, som tjäna till att hölja ciboriealtaret i katolska kyrkor, när oinvigda äro tillstädes.

Tetrazi'ner, *kem.*, gulröda, väl kristalliserande föreningar, bildade genom oxidation av osazoner.

Tetril l. **Tetranitranili'n** och **Tetry'l** l. **Tetranitrometyl'anili'n,** mycket brisanta sprängämnen för militära ändamål.

Te'trodon, *zool.*, se *Fahaken*.

Tetrona'l, *farm.*, ett sömnmedel, tillhörande samma grupp av ämnen som *Sulfonal* och *Trional*.

Tetro'ser, *kem.*, en grupp sockerarter.

Tetroxi'd, *kem.*, oxid som innehåller fyra syreatomer.

Tetry'l, se *Tetril*.

Teträdet, *bot.*, se *Melaleuca*.

Tetti'ginæ, *zool.*, gräshoppor.

Teucer, se *Tevkros*.

Teuerdank l. **Theuerdank,** *ty.* (*l.* tå'jer-), tysk historisk-allegorisk dikt från början av 1500-t.

Teufel, *ty.* (*l.* tå'jfel), djävul.

Te'ukros, se *Tevkros*.

Teu'rg (av *gr. theo's*, gud, och *e'rgon*, gärning), undergörare, andebesvärjare, trollkarl. — **Teurgi'**, förrättande av underverk med hjälp av goda andar, andebesvärjning. — **Teu'rgisk,** som har avseende på teurgi.

Te'uricum, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'teæ*. — **T. sco'rdium,** löksuga, sydsvensk kalkväxt med rödgredelin blomma. Svagt lökluktande. Örtståndet var förr officinellt (mot rötfebrar) liksom ett stort antal utländska arter. Se *Gamandermos*.

Teut, binamn till *Tuisto* (se d. o.)., tyskarnas förmente stamfader. — **Teutomani'** (av *gr. mani'a*, raseri) l. **Teutoni'sm,** urtyskhet, tyskeri, överdriven förkärlek för allt tyskt. — **Teuto'ner,** ett forngermanskt folk. — **Teuto'nia,** Tyskland. — **Teuto'nisk,** tysk; forntysk.

Tewart, ett engelskt namn för *eukalyptusträ*.

Te'vkros (*lat. Teucer*), *gr. sag.*, flodguden Skamandros' son, Trojas förste konung; under trojanska kriget grekernas skickligaste bågskytt.

Tex., officiell förk. för *Texas*.

t. ex., förk. för *till exempel*.

Texas-boskap, gemensamt namn på förvildad nötboskap i Nordamerika.

Texasfeber, *veter.*, sommarsjuka, en genom fästingar överförd, smittosam hemoglobinuri hos nötkreatur.

Texasi't, *miner.*, dets. som *Zaratit* (se d. o.).

Texel, *ty.*, yxa, bila.

Text (*lat. te'xtus*), eg. vävnad; en författares egna ord, en skrifts egentliga innehåll i motsats till anmärkningar, förklaringar etc.); ett visst stycke ur bibeln, såsom ämne för en predikan; ord till en musikalisk komposition; *boktr.*, ett slags stor boktryckarstil, förr kallad *sekunda*. — **Te'xta,** pränta, skriva prydliga, utsirade bokstäver.

Texti'l (*lat. te'xtilis*, av *te'xere*, väva), som hör till vävnadskonsten. — **Texti'lier,** al-

ster av textilindustri. — **Textil konst** (*lat. o'pus te'xtile*) l. **Textilindustri,** gemensamt namn för vävning, flätning, virkning, stickning, knyppling, sömnad o. a. liknande slöjd. — **Textilvaror,** dets. som textilier.

Textili't, ett slags pappersgarn med en kärna av otvinnade tågor.

Textilkonst, slöjdarter, som avse vävning, sömnad, spinning, flätning, knyppling, knytning, virkning, stickning, snörmakeri m. m.

Texti'lväxter, beklädnadsväxter, växter som lämna beklädnadsämnen.

Textkritik, den del av filologien, som har till uppgift att till dess riktiga lydelse och därpå beroende tolkning fastställa en viss text.

Textu'r (*lat. textu'ra,* av *te'xere,* väva), vävnad; sammansättning, hopfogning, anordning; de till korkning, överbindning och försegling av medikamentsflaskor brukade materialerna.

Tezcatlipo'ca, *myt.,* fornmexikanernas högste gud.

Tezkere', *turk.,* **Te'zkire,** *arab.,* eg. erinran; biljett, tillståndsbevis, pass.

Teärenpris, *bot.,* se *Veronica.*

T. F., förk. för *Tryckfrihetsförordningen,* för *lat. testamentum fecit,* gjorde testamente.

t. f., förk. för *tillförordnad, tjänstförrättande.*

tg, förk. för *tangent* (se d. o.).

Th, *kem.,* atomtecken för *Torium.*

t. h., förk. för *till höger.*

Th-. De ord, som ej återfinnas under *Th-,* torde sökas under *T-.*

Thags, på svenska *Thagger* = *Thugs* (se d. o.).

Thai = *Tai* (se d. o.).

Thai's, forngrekiskt kvinnonamn. Buret av flera ryktbara grekiska hetärer.

Thalamiflo'ræ, *bot.,* avdelning i De Candolles system, omfattande växter med fribladig, undersittande blomkrona.

Tha'lamus, *lat.* (*gr. tha'lamos*), äkta sängen, ett äkta pars sovgemak; *fig.,* äktenskap, bröllop. — **T. o'pticus,** *anat.,* synhögen.

Tha'lassa l. **Tha'latta,** *gr.,* hav. — **Thalassokrati'** (av *gr. krate'in,* härska), herravälde till sjöss. — **Thalassoterapi',** botande av sjukdomar genom havsbad l. havsklimat. — **Thalatta, thalatta,** hav, hav! jubelrop, som de tiotusen greker, vilka under historieskrivaren *Xenofons* ledning företagit ett långvarigt och mödosamt återtåg genom Asiens fastland, utstötte vid åsynen av Svarta havet; *fig.,* uttryck av fröjd över uppfyllelsen av en länge närd önskan.

Thalassi'droma, *zool.,* stormsvalor.

Thalassokra'tiska, *geol.,* se *Geokratiska.*

Thalassoterapi', se *Thalassa.*

Tha'leia (*lat. Thali'a*), se *Chariter* och *Muser.*

Tha'ler l. **Ta'ler,** *ty.,* förr benämning på större tyska silvermynt i allm.; till 1871 myntenhet i Tyskland = 30 Silbergroschen = 3 Mark = 2,67 kr.

Thales, se *Greklands sju vise.*

Thali'a (*gr. Tha'leia*), se *Chariter* och *Muser.* **Thalias tempel,** *fig.,* teatern. — **T. tjänare** (förk. *T. T.*), en sammanslutning av manliga skådespelare i Stockholm.

Thali'ctrum, *bot.,* ruta, växtsläkte tillhörande fam. *Ranuncula'ceæ.* — **T. alpi'num,** fjällruta, blommor i gråviolett klase. — **T. anemonoi'des,** från n. Amerika, odlad, med vita anemonlika blommor. — **T. aquilegifo'lium,** aklejruta, sällsynt i Sverige, odlad i flera varieteter med rosenröda l. purpurröda blommor. — **T. fla'vum,** ängsruta, allmän på fuktiga ängar. — **T. gla'ucum,** från s. Europa, odlad, med svavelgula, kvastlika vippor. — **T. simplex,** backruta.

Thalli'n, se *Tallin.*

Tha'llium, se *Tallium.*

Thallo'phyta, *bot.,* se *Tallofyter.*

Tha'llus, *lat., bot.,* bål.

Tha'lpus, *lat.* (*gr. tha'lpos*), fuktig värme.

Thalsperren, se *Talsperren.*

Thaly'sia, forngrekisk skördefest med offer och processioner.

Thamar, *hebr.,* palm, dadelpalm.

Tha'myras l. **Tha'myris,** *gr. sag.,* en sångare, som efter många segrar djärvdes utmana sånggudinnorna och straffades med blindhet.

Than (*skotsk. thane* [*l.* thän]; *isl. thegn*), fordom i Skottland en adelstitel, motsvarande *earl* (se d. o.).

Thanatofobi', Thanatoi'der, Thanatologi', se under följ. ord.

Tha'natos, *gr.,* död; *gr. myt.,* dödens gud, nattens son, broder till sömnen och drömmarna. — **Thanatofobi'** (av *gr. fo'bos,* fruktan), fruktan för döden. — **Thanatoi'der** (av *gr. e'idos,* gestalt), *pl., med.,* dödsliknande sjukdomstillstånd, såsom skendöd, stelkramp, sömnsjuka o. s. v. — **Thanatologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om döden. — **Thanato'sis,** bortdöende av någon kroppsdel, t. ex. genom kallbrand.

Tha'ne, se *Than.*

Thanksgiving-day, *eng.* (*l.* thängksgi'vingdä'), ”tacksägelsedag”, nationaldag i Förenta staterna.

Tha'psia garga'nica, *bot.,* en till fam. *Umbelli'feræ* hörande ört, hemma i Nordafrika. Av roten beredes ett retande och dragande plåster.

Thapsifo'rme, *bot.,* lik (*Verba'scum*) *tha'psus.*

Tharen l. **Gemlageten,** *zool.,* en av Himalayas halvgetter, *Hemitra'gus gemla'hicus.*

Tharge'lia, *gr.,* i det gamla Aten en till Apollons ära firad fest.

Tharu, ett Himalayafolk.

That is the question, se *To be or not to be.*

Tha'vmas, *gr. myt.*, Pontos' och Gaias son, fader till Iris och harpyorna.
The, The'a, se *Te.*
Theano' (*lat. Thea'no*), grekiskt kvinnonamn av *theo's*, gud), den gudomliga.
Thea'nthropos, *gr.* (av *theo's*, gud och *a'nthropos*, människa), gudamänniskan Kristus.
Theati'ner, se *Teatiner.*
Thea, se *Te.*
The'a-ros, se *Rosa.*
Theati'k, *gr.*, läran om synen.
Théâtre, *fr.* (*l.* tea'tr), teater. — **T. français**, se under *Français.* — **T. libre** (*l.* - libr), fria teatern, en i Paris på 1880-t. grundad teater för moderna dramer. Jfr *Freie Bühnen.* — **T. tintamarresque**, se under *Tintamarre.*
Thea'trum, *lat.*, teater, skådebana, skådeplats. — **T. anato'micum**, anatomisal. — **T. domino'rum**, rådhus. — **T. Europæ'um**, "den europeiska skådeplatsen", tysk krönika med berömda kopparstick, utg. 1618—1718. — **T. mu'ndi**, världsteater, miniatyrteater med landskapsavbildningar och rörliga figurer.
Theba'icum, *kem.*, dets. som *Opium* (se d. o.).
Thebai'n, *kem.*, en alkaloid i opium.
Thebai'sm l. **Thebai'smus**, *med.*, opiumförgiftning.
The Bond, se *Afrikand* och följ.
The boys' brigade, *eng.* (*l.* - båjs brigä'd), gossbrigaden, en av söndagsskolläraren *Smith* i Glasgow 1883 grundad förening med syfte att avhålla städernas gossar från odygd och laster.
Theca, se *Teka.*
The'ca folli'culi, *anat.*, den bindvävskapsel, som omger *Graafska follikeln* (se d. o.).
Thé dansant, se under *Dansant.*
Thedens' sårvatten l. **skottvatten**, *farm.*, ett sårläkande medel.
Thé du Mexique (*l.* te dy mexi'ck), dets. som *Jesuit-te* (se d. o.).
The first gentleman of Europe, se under *Gentleman.*
Thefri't, se *Tefrit.*
Thegn, *isl.*, friboren man; *angels.*, en angelsachsisk konungs följeslagare.
The'ia, *gr. myt.*, dotter av Uranos och Gaia, moder till Helios, Eos och Gelene.
Theile'ria pa'rva, *bakteriol.*, en bakterieart, som förorsakar den ostafrikanska kustfebern.
Thei'n, *kem.*, se *Kaffein.*
The'io-, se *Thio.*
The'kla, se *Tekla.*
The'lasis l. **Thela'smus** (*gr. thelasmo's*, av *thele'*, bröstvårta), *med.*, amning. — **Theli'tis**, inflammation i bröstvårtorna. — **Thelo'ncus**, svullnad i bröstvårtorna.
Thele'phora, *bot.*, svampsläkte av fam. *Telephora'ceæ* bland *Hymenomyce'tes.* Marksvampar med tratt- l. mussellik hatt.
Theli'tis, se under *Thelasis.*
Thelorrhagi', *med.*, blödning i bröstvårtan.
Thely'pteris, *bot.*, honbräken.
Theme'da cilia'ta, *bot.*, kängurugräs, en gräsart, som nästan ensam täcker stora vidder i Australien och Sydafrika.
The'mis, *astr.*, en av Saturnus' månar.
The'mis, *gr. myt.*, rättvisans gudinna. — **Themisti'k**, lagkunnighet, lagstiftningskonst.
Themistia'ner (efter sektens huvudman, *Themi'stios* i Alexandria) = *Agnoeter* (se d. o.).
Themisti'k, se under *Themis.*
The'nar, *gr.*, flata handen, fotsulan; *anat.*, den tjocka tumbasen.
Thenardi't, *miner.*, naturligt, vattenfritt natriumsulfat.
Thénards blått (*l.* -na'rs-), se *Koboltultramarin.*
The'obald, forntyskt mansnamn (av *theo'd*, folk, och *bald*, båld, stark, tapper).
Theobro'ma (av *gr. theo's*, gud, och *bro'ma*, spis), eg. gudaspis; se *Kakao.* — **Theobromi'n**, se *Kakao.* — **Theobromi'noace'tas na'tricus**, augurin, urindrivande medel. — **Theobrominosalicy'las natricus**, diuretin, urindrivande medel.
Theobu'l l. **Theobu'lus**, mansnamn (av *gr. theo's*, gud, och *bule'*, vilja, beslut, råd), den gudavise.
Theoci'n l. **Theoci'noace'tas natri'cus**, *kem.*, se *Teofyllin.* — **Theoci'num**, syntetiskt teocin.
The'odard, forntyskt mansnamn (av *theo'd*, folk, och *hard*, hård, stark, tapper).
Theo'derik = *Theodorik* (se d. o.).
Theodice', se *Teodice.*
Theodoli'nda, forntyskt kvinnonamn (av *theo'd*, folk, och *lind*, len, mjuk).
The'odor (*lat. Theodo'rus*, *gr. Theo'doros*, av *gr. theo's*, gud, och *do'ron*, gåva), mansnamn, Guds gåva. Buret av en bysantinsk kejsare och två påvar. Motsvarar kvinnonamnet **Theodo'ra.** Buret av två östromerska kejsarinnor.
Theo'dorik, latinisering av mansnamnet *Dietrich* (se d. o.).
Theodo'sius och **Theodo'sia**, mans- och kvinnonamn (av *gr. theo's*, gud, och *do'sis*, gåva) = *Theodor* och *Theodora* (se d. o.). Mansnamnet buret av två romerska kejsare.
Theodu'l och **Theodu'lia**, mans- och kvinnonamn (av *gr. theo's*, gud, och *du'los*, tjänare).
Theo'filos, se *Theophilus.*
Theofro'n, se *Theophron.*
Theofylli'n, se *Teofyllin.*
Theo'kles, se *Tekla.*
Theomani', *med.*, religionsgalenskap.
Theophani'a, se *Teofani.*
Theo'philus, latinskt, **Theo'filos**, grekiskt mansnamn (av *gr. theo's*, gud, och *fi'los*, vän), som älskar Gud, Guds vän. Hos oss förk. namnet till **Theophi'l** l. **Theofi'l.** Bu-

ret av en kristen romare, vilken Lukas' evangelium och Apostlagärningarna äro tillägnade. Motsvarar kvinnonamnet **Theo'phila.**

Theophrasta'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Primula'les.* Av hithörande äro de giftiga *Jaqui'nia*-arterna, som användas till bedövning av fisk vid fiske. De torkade frukterna användas till armband (*bois à bracelets,* "armbandsträd").

Theophro'n, mansnamn (av *gr. theo's,* gud, och *fro'nesis,* sinne), den gudligt sinnade.

Theori'a, *pl.* **Theori'ai,** *gr.* (av *theoro's,* gudafeståskådare), forngrekiska heliga beskickningar till de gemensamma nationalhelgedomarna.

Theoriko'n, *pl.* **Theorika',** *gr.*, "skådespelspengar", som i det gamla Grekland utdelades till fattiga medborgare för att sätta dem i tillfälle att bevista skådespelen.

Theosophical society, *eng.* (*l.* tiåså'ficål såsa'jti), se *Teosofiska samfundet.*

Theo'timus och **Theo'tima,** mans- och kvinnonamn (av *gr. theo's,* gud, och *tima'n,* värdera, hålla i ära), den Gud vördande.

Theoto'kos (av *gr. theo's,* gud, och *to'kos,* födsel), Guds moder, Jungfru Maria.

Theoxe'nia, *gr.*, gudagästabud, i vissa stater av det gamla Grekland för en särskild gud firad fest, vartill andra gudar inbjudits.

Therali't, se *Teralit.*

Therapeuti'k, Therapi', se *Terapeutik, Terapi.*

Therapi'a ma'gna steri'lisans, *med.*, av *P. Erlich* uppfunnen terapeutisk metod att med en enda väl avvägd dos av ett medel döda infektionsämnen i en organism.

There are more things in heaven and earth, Horatio, than are dreamt of in your philosophy, *eng.* (*l.* thär ar mår - häven änd örth, hårä'sjiå, thän ar drämt åvv in jor filå'såfi), mer finns i himmel och på jord, Horatio, än någonsin filosofin har drömt om. ("Hamlet" av *Shakespeare.*)

There'sia, *fr.* **Thérèse** (*l.* -äs), kvinnonamn (av *gr. thera'n,* jaga vilda djur), jägarinna. Buret av ett spanskt helgon.

Theri'aca, se *Teriak.*

Theriode'xis (av *gr. theri'on,* vilddjur, och *de'xis,* bett), bett av vilda och giftiga djur. — **Therio'disk,** vild, brutal; *med.*, frätande (om bölder). — **Therioli'ter** (av *gr. li'thos,* sten), *pl.*, försteningar ur djurriket. — **Therio'm(a),** en elakartad, frätande böld. — **Theriomorfi'** (av *gr. morfe',* form), djurlik missbildning.

The'rmæ, se *Termer.*

Thermæstesiome'ter, *psyk.*, apparat för mätning av värmesinnet.

Therma'l l. **The'rmisk,** som har avseende på värme.

Thermanæsthesi', *med.*, förlust av värmesinnet.

Thermante'ria l. **Therma'ntica,** *lat.*, *pl.*, *med.*, uppvärmande medel. — **Therma'sma,** *gr.*, varmt omslag.

Thermido'r, *fr.* (av *gr. the'rme,* värme, och *do'ron,* gåva), värmemånad, elfte månaden i det franska republikanska kalenderåret, 19 juli—17 augusti. — **Revolutionen av d. 9:e Thermidor år II,** i Paris den 27 juli 1794 utförd statsvälvning, som medförde revolutionsmannen Robespierres fall och slut på skräckväldet. — **Thermidori'ster,** Robespierres motståndare, som utförde nämnda revolution.

Thermi't, se *Termit.*

The'rmo-cau'sticum, *med.*, värme, använt till bränning, t. ex. glödande järn.

The'rmo-ka'uter, *med.*, brännapparat.

The'rmo-labi'l, *med.*, rörlig i fråga om värme, t. ex. om kroppstemperaturen.

Thermopenetratio'n, dets. som *Diatermi* (se d. o.).

Thermophi'la bakterier, bakterier som tåla höga temperaturer.

Thermopho'rer, *med.*, apparater, såsom värmekuddar o. d., för alstrande av jämn värme.

Thermoplegi', *med.*, värmeslag.

Theropithe'cus gela'da, *zool.*, geladan, en abessinisk babianart.

Thersi'tes, *gr. sag.*, i trojanska kriget en ful och ondskefull grek, som för sina smädelser och ränker tuktades av Odysseus och slutligen dödades av Achilleus.

Thesa'urus, *lat.* (*gr. thesavro's*), skatt; skattkammare; benämning på vissa större språkvetenskapliga o. a. lärda verk.

These'vs (*lat. The'seus*), *gr. sag.*, Atens nationalhjälte, son till Aigevs, konung i Aten, dödade Minotauros, besegrade amazonerna och deltog i argonauternas tåg. — **These'ion,** åt *Thesevs* helgat tempel.

The'sis, *gr.*, se *Tes; metr.*, beteckning för den svaga l. obetonade delen av en versfot. Jfr *Arsis.* — **Theti'k,** inbegrepp av lärosatser, särskilt trossatser.

The'sium alpi'num, *bot.*, spindelört, en mindre allmän svensk parasitväxt.

Thespe'sia lampas, *bot.*, ett tropiskt träd tillhörande fam. *Malva'ceæ.* — **Thespesiafibrer** l. **Ra'ufiber,** basttågor av *T. lampas* m. fl. närstående.

The'spiskärra, skämtsam benämning på kringresande teatersällskap, efter den forngrekiske skalden *Thespis,* som enl. sägnen var tragediens skapare och for omkring med sina skådespelare på en vagn, vilken tjänstgjorde som en flyttbar scen.

The'ta, det grekiska alfabetets åttonde bokstav (Θ, ϑ).

The'tes, *gr.*, daglönare, medlem av de fyra lägsta klasserna bland det forna Atens medborgare.

Theti'k, se under *Thesis.*

The time is out of joint, *eng.* (*l.* - tajm - a'ut åvv djåjnt), ur led är tiden. ("Hamlet" av *Shakespeare.*)

The'tis, *gr. myt.*, en havsgudinna, gemål till Peleus och moder till Achilleus.

The'tishår, se *Tetishår*.

Theuerdank, se *Teuerdank*.

The upper ten (thousand), *eng.* (*l.* the ö'ppö ten tha'osnd), "de övre tiotusen", engelsk benämning på de högsta samhällskretsarna.

Thi'asos, *gr.*, benämning på forngrekiska gillen för firande av gemensam gudstjänst och därmed förenade festligheter.

Thiazi'ner, *kem.*, kinoniminfärgämnen. — **Thiazi'nbrunt** och **Thiazinrött** äro substantiva bomullsfärgämnen. — **Thiazo'lgult** är ett substantivt bomullsfärgämne.

Thibet, se *Tibet*.

Thichsets, se *Tichsets*.

Thielemanns droppar (*l.* ti'le-), se *Mixtura Thielemanni*.

Thierschs transplantatio'n, *kirurg.*, operativt överförande av hud till sårytor för vinnande av snabbare läkning.

Thigeno'l, se *Tigenol*.

Thigmota'xis, *bot.*, organismers rörelse i riktning mot föremål på grund av beröring. Jfr *Taxier*.

Thilani'n, *farm.*, en salva av lanolin och svavel, mot vissa hudsjukdomar.

Thingmannalid l. **Thinglid**, kallades den engelske konungen Knut den stores (1014—35) stamtrupper av nordiska krigare.

Thio- (av *gr. the'ion*, svavel), förekommer i kemiska ord. Se *Tio-*.

Thiobacte'ria, *bot.*, svavelbakterier.

Thioco'l, se *Tiokol*.

Thi'sbe, se *Pyramus och Thisbe*.

Thive, det nygrekiska namnet på *Tebe*.

Thla'spi, *bot.*, skärvfrö, växtsläkte tillhörande fam. *Cruci'feræ*. — **T. alpe'stre**, backskärvfrö. — **T. arve'nse**, penninggräs, skärvfrö, allmänt ogräs med platta, runda skidor. — **T. perfolia'tum**, vårskärvfrö.

Thlinki'ter, en nordvästamerikansk indianstam.

Thli'psis, *gr.*, *med.*, förträngning av blodkärlen, förorsakad av yttre tryck.

Thogra = *Dogra* (se d. o.).

Thoho, dets. som *Matikoblad* (se d. o.).

Tho'los, *gr.* (*lat. tho'lus*), valv; kupol; rundbyggnad med kupol. — **Tholoba't** (av *gr. ba'thos*, djup), underbyggnaden till en kupol.

Tho'mas, se *Tomas*.

Tho'masfosfat = *Thomasslagg* (se d. o.).

Tho'masjärn, dets. som *Bessemerjärn*. Se *Defosforiseringsmetoden*.

Tho'maskristna, se *Tomaskristna*.

Tho'masmeto'den = *Gilchrists metod* (se *Defosforiseringsmetoden*).

Tho'masskolan, ett sedan 1200-t. existerande gymnasium i Leipzig.

Tho'masslagg, *metall.*, den fint malda slagg, som fås vid Thomas- l. Gilchristsmetoden och som genom sin fosforsyrehalt är ett ypperligt gödningsämne.

Tho'massocker, benämning på kolonialråsocker l. farin.

Tho'massöndag, se *Tomassöndag*.

Tho'masstål, dets. som *Bessemerstål*.

Tho'mas-Zeiss apparat, *med.*, apparat för räkning av blodets celler.

Tho'medag, se *Tomedag*.

Thomi'ster, se *Tomister*.

Thomsenoli't, *miner.*, omvandlad kryolit från Ivigtut på Grönland.

Thomsens sjukdom, *med.*, se *Myotonia congenita*.

Thomsonbryggan l. **Thomsons dubbelbrygga**, *fys.*, instrument för mätning av mycket små elektriska motstånd.

Thomsoni't l. **Comptoni't**, *miner.*, ett kalknatronlerjordsilikat, som hör till zeolitgruppen.

Thomson-Joule-effekt, *fys.*, av Thomson (Kelvin) och Joule påvisad effekt, som består däri att en gas, som får utvidga sig utan att därvid uträtta något yttre arbete, likväl kan avkylas.

Thomsons dubbelbrygga, se *Thomsonbryggan*.

Thomsons regel, *fys.*, allmän regel för ett galvaniskt elements elektromotoriska kraft.

Thomsonvärme, *fys.*, dets. som *Thomsoneffekt* (se d. o.).

Thon, *ty.* (*l.* tån), lera, krukmakarlera. — **Thonstein**, lersten. — **Thontaubenschiessen**, lerduveskytte.

Thonfisk, se *Tonfisk*.

Thongyinträ, birmanskt tekträ. Se *Tekträdet*.

Thor, Tho'ra, se *Tor, Tora*.

Thor, *kem.*, se *Torium*.

Thoraca'l, Thora'cica, Thora'cisk, Thoracocente'sis m. fl., se under *Thorax*.

Thorace'lla, *bot.*, lik skalbaggars *tho'rax* (mellankropp).

Thoracoca'stra, *zool.*, skalkräftdjur.

Thora'h, se *Tora, hebr.*

Thorakocente's, Thorakodyni', Thorakopati' m. fl., se under följ. ord.

Tho'rax, *gr.* och *lat.*, brösthamesk; *anat.*, bröst, bröstkorg; *zool.*, en insekts mellankropp. — **Thora'cica**, *med.*, bröstmedel. — **Thoraca'l** l. **Thora'cisk**, som har avseende på bröstet. — **Thoracocente'sis** l. **Thorakocente's**, avtappning av vätskor ur brösthålan för att lätta andningen. — **Thorakocy'stis**, bröstvattusot. — **Thorakodyni'**, bröstsmärta. — **Thorakogastroschi'sis**, bröstkorgsmissbildning genom ofullkomlig hopväxning av sidoplattorna i fostrets främre mittlinje. — **Thorakome'lus**, missbildat tvillingfoster. — **Thorakopa'gus**, tvillingfoster med hopvuxna bröstkorgar. — **Thorakopati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), bröstlidande. — **Thorakoplasti'k**, plastisk bröstkorgsoperation. — **Thorakoskopi'**, se *Jacobæus metod*. — **Thorakotomi'**, insnitt i brösthålan. — **Thorakode'lphos**, från na-

veln och uppåt sammanvuxet tvillingfoster. — **Thoraxapertu'r**, bröstkorgens övre l. undre öppning.

Thorey (*l.* tåre'), ett bourgognevin.

Thorianit', se *Torianit.*

Thori't, se *Torit.*

Tho'rium, se *Torium.*

Thot, *egypt. myt.*, vetenskapens och konstens gud.

Thoui'nia, *bot.*, västindiskt och mexikanskt trädsläkte av fam. *Sapinda'ceæ.* — **T. stria'ta**, quiebra-hacha (yxbrytare) l. quebracho, har en mycket hård ved, använd till byggnadsvirke, redskap o. s. v.

Thouletska lösningen l. **vätskan** (*l.* tole'ska -), *miner.*, vattenlösning av kaliumkvicksilverjodid, använd för att skilja mineralkorn av olika storlekar.

Threeply, Three ply carpet, *eng.* (*l.* thri pla'i ka'pit), l. **Triple carpet**, skotsk matta, tredubbel mattvävnad av Kidderminstertyp.

Thre'ni, *gr.*, *pl.*, klagosånger, klagovisor; särskilt Jeremias' klagovisor. — **Threnodi'a** l. **Thre'nos**, sorgesång. — **Threno'disk**, som har avseende på sorgesånger.

Thri'dax, se *Lactucarium.*

Thromb, se *Thrombus.*

Thrombarteri'tis, *med.*, inflammation och blodproppbildning i pulsåder. Se *Thrombus.*

Thromba's l. **Thrombi'n**, *kem.*, ett fibrinferment.

Thrombocy'ter, *med.*, blodplättar.

Thromboge'n, *kem.*, proenzym till fibrinfermentet. — **Thrombokina's**, aktiverande enzym för fibrinfermentet. Jfr *Thrombos.*

Thrombo-phlebi'tis, *med.*, inflammation och blodproppsbildning i en blodåder. Se *Thrombus.*

Thrombo's, *med.*, uppkomsten l. förhandenvaron av blodpropp. — **Thro'mbus**, *med.*, blodpropp.

Thryms kvida, se *Tryms kvida.*

Thu'ban, *astr.*, stjärna i Draken.

Thugs l. **Thags**, *eng.* (*l.* thöggs), stryparna, en urgammal, hemlig lönnmördarliga i Indien, vars medlemmar till gudinnan Kalis ära strypte sina offer.

Thu'ja, *bot.*, växtsläkte tillhörande underfam. *Cupre'ssaceæ* av *fam. Coni'feræ.* — **T. occidenta'lis**, tuja, livsträd. Buskformigt träd från Nordamerika, ofta planterat å kyrkogårdar. — **T. orienta'lis**, livsträd. Från Östasien infört prydnadsträd. — **Thujaolja**, framställes ur grenspetsarna av *T. occidenta'lis.* Användes mot inälvsmask under namnet *Cederbladsolja.*

Thujo'psis dolabra'ta, *bot.*, högt japanskt barrträd, som odlas såsom prydnadsträd (även i s. Sverige).

Thu'le (*gr. Tho'ule*, möjligen av *forniriska thual*, norr), i forntiden grekernas och romarnas benämning på den nordligaste delen av Europa l. jorden; betecknar numera Skandinaviska halvön; stundom Island. — **U'ltima Thule** (jfr *Ultimus*), det yttersta Thule; *fig.*, något utomordentligt avlägset.

Thuli't, *miner.*, rosenröd, genomskinlig varietet av *Zolsit.*

Thu'mmim, se *Urim och Tummim.*

Thunbe'rgia, *bot.*, ört- och busksläkte av fam. *Acanta'ceæ.* — **T. ala'ta**, från s.ö. Afrika, odlas som fin ampel- l. slingerväxt.

Thu'nnus, *zool.*, tonfisksläktet.

Thuringi'aca, *bot.*, från Thüringen.

Thusne'lda, forntyskt kvinnonamn (av *turs*, jätte, och *hild*, strid).

Thya'der = *Thyiader* (se d. o.).

Thye'stes, *gr. sag.*, broder till Atrevs, förförde dennes maka och dödade slutligen honom själv.

Thyia'der (*gr. thyia'des*), backantinnor (se under *Backus*).

Thy'ma, *gr.* (av *thy'ein*, bränna, offra), brännoffer, *med.*, hetblemma. — **Thy'mion**, liten hetblemma, i synnerhet på ögonlocken. — **Thymio'sis**, utslåendet av hetblemmor.

Thyma'llus, *zool.*, harrsläktet.

Thymela'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Myrtiflo'ræ.* I Sverige endast släktet *Da'phne.*

Thyme'le, *gr.* (*lat. thy'mele*), åt Dionysos helgat altare; särskilt ett dylikt, upprest i den forngrekiska teaterns *orkester* (se d. o.).

Thymia'ma, afrikanskt ammoniakgummi av umbellaten *Fe'rula tingita'na.*

Thy'micus, *anat.*, som hör till *Thymus* (se d. o.).

Thymiflo'rum, *bot.*, med blommor som *Thy'mus.*

Thymi'n, *kem.*, en pyrimidinbas. — **Thymi'nsyra**, spaltningsprodukt av nukleiner.

Thy'mion, Thymio'sis, se *Thyma.*

Thymi'tis, *med.*, se *Thymus.*

Thymo'l, se *Tymol.*

Thymopati', se under följ. ord.

Thy'mus (av *gr. thymo's*, hjärta, själ), lidelse, vrede; *med.*, torrhosta; *anat.*, se *Bräss.* — **Thymi'tis**, *med.*, inflammation i *thymus.* — **Thymopati'** (av *gr. pa'thos*, lidande), *med.*, själslidande, sinnesrubbning. — **Thy'musdöd**, *med.*, hastig död hos personer med stor *thymus.*

Thy'mus, *bot.*, växtsläkte av fam. *Labia'tæ.* — **T. a'cinos**, syn. *Clinapodium acinos* (se d. o.). — **T. citriodo'rus**, som kantväxt odlad, vit- l. gulbrokig dvärgbuske från s. Europa. — **T. serpy'llum**, backtimjan, allmän i backar, på hällar och hedar. Starkt kryddoftande dvärgbuske. — **T. vulga're**, timjan, odlad krydd- och medicinalväxt.

Thy'nnus, se *Thunnus.*

Thyo'ne, *gr. myt.*, namn, under vilket Semele dyrkades.

Thyphoi'des, *bot.*, se *Phalaris.*

Thy'ra, se *Tyra.*

Thyrade'n, *kem.*, se *Tyraden.*

Thy'reo-, i sammansatta ord, se *Tyreo-*.
Thy'ro-, i sammansatta ord, se *Tyro-*.
Thyrsa'nthus, Thyrsiflo'ra, *bot.*, med blommor i spira.
Thy'rsos, *gr.* (*lat. thy'rsus*), tyrs, den med murgrön och vinrankor omlindade, upptill med en pinjekotte avslutade stav, som backantinnorna buro vid Backusfesterna. — **Thyrsi'geri mu'lti, pa'ucos affla'vit la'c-chus**, *lat.*, många tyrsbärare, få gudadyrkare, många äro kallade, men få utvalda.
Ti, *kem.*, atomtecken för *Titan.*
Tiace'tsyra l. **Tioättiksyra**, *kem.*, svavelhaltig, organisk syra, använd för bestämning av arsenik i vävnader, tapeter o. d.
Tia'r l. **Tia'ra** (*gr.* och *lat. tia'ra, tia'ras*), den persiske konungens huvudprydnad; den tredubbla påvekronan.
Tiazi'n, *kem.*, ett tjärfärgämne.
Ti'bast, se *Daphne.*
Tibbu l. **Tubu**, ett hamitiskt nomadfolk i Nordafrika.
Tiberi'nus, *rom. myt.*, Tiberns (floden Tibers) gud.
Ti'bet l. **Thi'bet**, ett slags mjuk *merino* (se d. o.).
Tibeta'ner, inv. i landet *Ti'bet.* — **Tibeta'nska språket**, det av tibetanerna talade språket, tillhör de enstaviga språken. — **Tibe'to-burma'nska språk**, den ena huvudgrenen av den indokinesiska språkfamiljen.
Ti'bi, *bot.*, ett slags från Mexiko härstammande jäst.
Ti'bia, *lat.*, *anat.*, skenbenet; *tonk.*, pipa av ben, ett slags flöjt. — **Tibia'l** l. **Tibia'lis**, som har avseende på skenbenet. — **Ti'bicen**, pipblåsare.
Tic, *fr.* (*l.* tick), *med.*, kramp, särskilt i vissa ansiktsmuskler. — **T. convulsif** (*l.* - kångvylsi'f), klonisk kramp i ansiktsnervens facialis. — **T. douloureux** (*l.* dolorö'), ansiktsvärk, häftiga smärtor i ansiktets nerver.
Tical, se *Tikal.*
Ti'cket, *eng.*, sedel, biljett; teaterbiljett, inträdeskort; lottsedel.
Tickormjöl, ett mjöl av *Arrowrot.*
Ti'cksets l. **Thi'cksets**, ett slags sammetsliknande bomullsvävnader, med påtryckta mönster och delvis skuren yta.
Ticuña l. **Ticuna'er**, brasiliansk indianstam.
Tidens Tegn, *no.* (*l.* - täjn), frisinnad morgontidning i Oslo.
Tidjaret, *turk.* (av *arab. tidja're*, handel), handels-. — **Tidjaret-nazyr-y**, handelsminister. — **Tidjaret-mehkemesi** l. **Tidjaretchane**, handelsdomstol. — **Tidjaret-medjlisi**, handelskammare.
Tidlösa, *bot.*, se *Colchicum.*
Tidsbefraktning, se *Time-charter.*
Tidsbestämning, *astr.*, beräkning av ett urs missvisning.
Tidsekvation, *astr.*, skillnaden mellan medelsoltid och sann soltid.

Tidsform, dets. som *tempus.*
Tidslupp, se *Zeitlupe.*
Tidsskillnad, *astr.*, *geogr.*, skillnaden mellan tvenne orters longitud.
Tie'n, *kin.*, himmel, ofta i geografiska namn. — **Tien-hsia**, ett namn på Kina.
Tie'rra, *sp.*, jord, land. — **T. calie'nte** (varma landet), **T. fri'a** (kalla landet) och **T. templa'da** (tempererade landet) äro benämningar på olika zoner i Centralamerika. — **T. del Fuego** (*l.* foe'-), Eldslandet.
Tiers-état, *fr.* (*l.* tiärseta'), tredje ståndet, i Frankrike före revolutionen borgarståndet. — **Tiers parti**, tredje partiet, franskt rojalistiskt parti under slutet av 1500-t.
Tiffany-glas (*l.* ti'fföni-), konstglas av stor skönhet, från den världsberömda glas- och juvelerarfirman Tiffany i New York.
Ti'ffin, *angloind.*, frukost.
Tigeno'l, *farm.*, ett inom dermatologien använt natriumsalt av en sulfonerad oljesyra.
Tigeraga't l. **Tigererts**, *miner.*, en med silverglans och vitgyldenerts genomväxt hornsten. Användes i dosor o. d.
Tigerkatt, *zool.*, se *Felis.*
Tigerlilja, se *Tigridia.*
Tigern, *zol.*, *Fe'lis ti'gris*, en till kattfamiljen hörande, över hela Asien utbredd art, fruktansvärd genom sin vildhet och styrka, till färgen rostgul med svarta tvärstrimmor.
Tigernuts, dets. som *jordnötter.*
Tigerträ, se *Bokstavsträ.*
Tigeröga l. **Krokydoli't**, *miner.*, kvarts med inväxta trådar av gulbrun asbest. Användes som ädelsten.
Tigilla're, *bot.*, växande på bjälkar.
Tignarman (*fornnord. tignarmaðr*, av *ti'ginn*, förnäm), i forna tider hederstitel, som tillkom konungar, hertigar och jarlar.
Tigre'rad (*fr. tigré*), tigerfärgad, tigerfläckig.
Tigre'språket, det språk, som talas av infödingarna i den abessinska provinsen *Tigre'.*
Tigri'dia, *bot.*, ett tropiskt amerikanskt liljesläkte. — **T. pavo'nia**, tigerlilja, är en praktfull trädgårdsväxt. Löken användes i hemlandet som febermedel.
Tigriña (*l.* -gri'nja) = *Tigerspråket* (se d. o.).
Tigroi'dsubstans, *anat.*, en i ganglieceller uppbevarad substans, som försvinner vid arbete. — **Tigroly's**, tigroidsubstansens upplösning och försvinnande.
Tiguri'ner, ett keltiskt fornfolk, som bodde i Schweiz.
Tik, honhund.
Tikal, en birmansk vikt = 15,3 gr.; en siamesisk vikt = 16,5 gr.; ett siamesiskt silvermynt = 2,26 kr.
Tiki-tiki, ett dvärgfolk. Se *Acka.*
Tikmjöl, ett mjöl av *Arrowrot.*
Til, *port.*, se *Tilde.*

Tilani'n, se *Thilanin.*

Tilbury, *eng.* (*l.* ti'llböri), ett lätt, obetäckt, enspännigt åkdon med två hjul.

Tilde, *sp.* (av *lat. ti'tulus*, överskrift), streck, krumstreck över en bokstav (t. ex. ñ), vilken på grund därav uttalas med ett biljud av *j*, t. ex. *dueña* (*l.* duenja); *port.* (oftare til), samma tecken över *a* och *o*, angivande nasalljud.

Tiles, *eng.* (*l.* täjls), plattor av lergods, vilka nyttjas till mosaikartad beklädnad av golvytor o. d.

Ti'lia, *bot.*, lindsläktet. — **T. europæ'a**, skogslinden samt ett flertal andra arter odlas allmänt som parkträd. Det sega bastet användes till mattor, säckar m. m.

Tilia'cea, *bot.*, växande på lind.

Tilja, golvplanka, teatergolv; scenen, teatern.

Tilla, ett guldmynt i Centralafrika, vanligen = 4 silverrubel.

Tilla'ndsia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Bromelia'ceæ.* — **T. usneoi'des**, epifytisk ört, påminnande om en stor lav. Växer i Nord- och Sydamerika. Användes torkad som emballage, stoppning m. m. under olika benämningar, såsom *Tillandsiafiber, Louisianamossa, spansk mossa, vegetabiliskt tagel.*

tillf., förk. för tillförordnad.

Tilli't, *petrogr.*, morän, som hårdnat till fast bergart.

Till-landning l. **Upplandning**, *geol.*, anhopning av stenar, grus och sand vid långgrunda havsstränder, särskilt vid flodmynningar.

Tillpassning, *biol.*, dets. som *adaption.*

Ti'llydroppar l. **Jesui'tdroppar**, *med.*, *O'leum sulphura'to-terebinthina'tum*, ett fordom mycket brukat universalmedel, bestående av svavelblomma, terpentin och linolja.

Tilma, *gr.* (av *ti'llein*, plocka) = *Charpi* (se d. o.).

Tilolja, dets. som *Sesamolja.*

Ti'lta, den remsa, som lösgöres och vändes vid plöjning.

Ti'mar, *turk.*, en mindre förläning. — **Timario't**, innehavare av en sådan.

Timba'l (*fr. timbale*), *tonk.*, puka; *kokk.*, ett slags fylld pastej.

Timbre, *fr.* (*l.* tängbr), *tonk.*, klang, klangfärg; stämpel, stämpelmärke. — **Timbre-poste** (*l.* -på'sst), frimärke.

Time-charter, *eng.* (*l.* ta'jmtjatö), tidsbefraktning, befraktning, vid vilken ett fartyg för bestämd tid ställes till befraktarens förfogande mot viss överenskommen betalning.

Time is money, se under *Money.*

Ti'meo da'naos, et do'na fere'ntes, *lat.*, jag fruktar grekerna, även när de komma med skänker (yttrande av Laokoon i ”Æneis” av *Virgilius*).

Times, The, *eng.* (*l.* -tajms), *pl.*, eg. tiderna; namn på en daglig Londontidning, Englands mest ansedda tidning.

Timglasmage, Timglasventrikel, *med.*, magsäck, som på grund av skrumpnade ärrbildningar efter magsår antagit formen av ett timglas.

Timi'd (*lat. ti'midus*), rädd, skygg, blyg, försagd. — **Timidite't**, räddhåga, skygghet, blyghet.

Timjan, se *Clinopodium, Dracocephalum* och *Thymus.*

Timjansnyltrot, *bot.*, se *Orobanche.*

Timmer (*isl. timbr*), ett antal av fyrtio hudar.

Timmer, *skogsh.*, sammanfattande benämning för rundvirke, som överstiger 3,5 m. (12 eng. fot) och 12,5 cm. (5 eng. tum). — **Timmerbröt**, anhopning av timmer i en flottled. — **Timmerdimension**, en stocks längd och toppmått inom barken. — **Timmerdoning**, slädar för framforsling av timmer. — **Timmerdrivning**, framforsling av virke. — **Timmerkasern**, bostad för flottningsmanskap.

Timmermansorden, sällskapsorden, uppkommen på 1500-t. i England, införd 1760 i Sverige.

Timne, negerstam i Sierra Leone.

Timobservatio'ner, *meteor.*, regelbundna, varje timme av dygnet företagna väderleksobservationer.

Timokrati' (av *gr. time'*, värdering, census, och *krate'in*, härska), rikedomsvälde, penningsaristokrati; statsförfattning, enligt vilken ämbeten,ereställen och politiska rättigheter utdelas efter förmögenhetsvillkor.

Ti'mon, efter en berömd atenare (5:e årh. f. Kr.), som i följd av vänners trolöshet blev människohatare, benämning på misantroper i allm.

Timorosame'nte l. **Timoro'so**, *ital.*, *tonk.*, ängsligt, skyggt, sakta.

Timote'j, *bot.*, *Phle'um prate'nse*, tillhörande fam. *Grami'neæ*, är ett utmärkt fodergräs.

Timo'teus, mansnamn (*gr. Timo'theos*, av *timo'n*, ära, vörda, och *theo's*, gud, *lat. Timo'theus*). Buret av aposteln Paulus' mest framstående medhjälpare, till vilken två av Nya Testamentets brev äro ställda.

Timp., *tonk.*, förk. för *Timpani* (se d. o.).

Ti'mpano, *pl.* **Ti'mpani**, *ital.*, *tonk.*, puka.

Ti'mpel, *ty.* (urspr. håla), vanligen vattenkyld järnlåda över slagghålet i masugnar för att skydda murverket.

Ti'mpi, dets. som *Aluchiharts* (se d. o.).

Timu'choi, *gr.*, ämbetsinnehavare.

Timvinkel, *astr.*, den vinkel en himlakropps deklinationsvinkel bildar med meridianen.

Tina, se *Körna.*

Tina, *rom. myt.*, se *Tinia.*

Ti'nca, *zool.*, sutare.

Ti'ncamp, *eng.* (av *tin*, plåt, och *camp*, läger), läger av baracker, byggda av korrugerad plåt.

Tincto'ria, *bot.*, färgväxt.

Tinctu'ra, *pl.* Tinctu'ræ, *lat.*, *farm.*, tinktur, för medicinskt bruk avsedd vätska, som består av en med sprit l. sprithaltiga vätskor utlakad drog. — **T. absi'nthii,** malörtstinktur, beredes av malört och sprit. Användes såsom magstärkande medel. — **T. a. aroma'tica,** aromatiska malörtsdroppar. — **T. a. compo'sita,** dubbla malörtsdroppar, beredes av kardbenediktblad, pomeransknopp, galangarot, malört och sprit. Användes i samma fall som föreg. — **T. aco'niti,** stormhattsdroppar. — **T. aloë's,** aloëdroppar. — **T. a. croca'ta,** aloëtinktur med saffran, beredes av myrrha, saffran, aloë och sprit. Användes vid utebliven menstruation, vid förstoppning etc. — **T. antiodonta'lgica,** tanddroppar. — **T. a'rnicæ,** arnikatinktur, beredes av hästfibleblommor och sprit. Användes i en mängd fall, särskilt mot följder av kontusioner. — **T. aroma'tica,** aromatisk, tinktur, beredes av kardemummafrön, vit kanel, galangarot och sprit. Brukas vid hysteriska lidanden och oordningar i matsmältningsorganen. — **T. a. a'cida,** sur aromatisk tinktur, beredes av aromatisk tinktur och destillerad svavelsyra. Användes mot blodflöden, oordningar i matsmältningsorganen m. m. — **T. a'sæ fœ'tidæ,** dyvelsträckstinktur, beredes av dyvelsträck och koncentrerad sprit. Användes mot hysteriska åkommor m. m. — **T. aura'ntii,** pomeranstinktur, beredes av skalade pomeransskal och sprit. Användes som tillsats till andra läkemedel. — **T. be'nsoës,** bensoetinktur (se d. o.). Brukas som hudförsköningsmedel. — **T. b. compo'sita,** sammansatt bensoetinktur (se d. o.). Brukas som sårläkande medel. — **T. cantha'ridis,** spansk-flugtinktur, beredes av spanska flugor och sprit. — **T. ca'psici,** spanskpeppardroppar. — **T. cascari'llæ,** kaskarilltinktur (se d. o.). Användes vid kroniska diarréer m. m. — **T. casto'rei,** bävergälltinktur (se d. o.). Brukas vid hysteriska lidanden m. m. — **T. c. theba'ica,** bävergälltinktur med opium (se d. o.). Brukas vid hysteriska lidanden. — **T. chi'næ,** kinatinktur, beredes av kungskina och sprit. Användes som stärkande medel. — **T. c. compo'sita,** besk kinatinktur, beredes av baggsöta, skalade pomeransskal, kungskina och sprit. Användes som stärkande och magstärkande medel. — **T. chinoïdi'næ,** kinoidintinktur (se d. o.). — **T. cinnamo'mi,** kaneltinktur (se *Kaneldroppar*). — **T. co'lchici,** tidlösetinktur. Användes mot gikt. — **T. colocy'nthidis compo'sita,** sammansatt kolokvinttinktur (se d. o.). — **T. colo'mbæ,** kolombadroppar. — **T. digita'lis,** fingerborgsörttinktur, beredes av blad av fingerborgsörten samt sprit. — **T. eucaly'pti,** eukalyptusdroppar. — **T. extra'cti pomo'rum ferra'ti,** järnhaltig äppleextrakttinktur. — **T. glycyrrhi'zæ opia'ta,** bröstdroppar med opium. — **T. guaja'ci ammoniaca'ta,** guajaktinktur (se d. o.). Användes som svett- och urindrivande medel m. m. — **T. hyoscy'ami,** bolmörttinktur, beredes av bolmörtblad och sprit. — **T. impecacua'nhæ,** kräkrotdroppar. — **T. lava'ndulæ aroma'tica,** aromatisk lavendeltinktur, beredes av rött sandelträ, kanel, muskot, rosmarinspiritus och lavendelspiritus. Användes som livande och stärkande medel. — **T. lobe'liæ,** lobeliatinktur, beredes av lobeliaört och sprit. — **T. lu'puli,** humletinktur, beredes av humlekottar och utspädd sprit. Användes mot reumatism m. m. — **T. my'rrhæ,** myrratinktur, beredes av myrra och sprit. Användes utvärtes mot tandvärk och på elakartade sår. — **T. nu'cis vo'micæ,** rävkaktinktur. Användes i blandningar mot magsyra. — **T. o'pii,** opiumdroppar. — **T. o. benzo'ica,** opiumdroppar med bensoe. — **T. o. camphora'ta,** opiumdroppar med kamfer. — **T. o. croca'ta,** opiumdroppar med saffran. — **T. Pimpine'llæ,** pimpinelltinktur, beredes av pimpinellarot och sprit. Användes som väderfördelande och svettdrivande medel m. m. — **T. pomiferra'ta,** äppelsura järndroppar. — **T. rata'nhiæ,** ratanhiatinktur, beredes av ratanhiarot och sprit. Brukas som adstringerande medel m. m. — **T. rhe'i ama'ra,** besk rabarbertinktur, beredes av vit kanel, baggsöta, rabarber och sprit. Användes vid oordningar i matsmältningsorganen, skrofler, bleksot o. s. v. — **T. r. aquo'sa,** se *Anima rhei.* — **T. se'nnæ aroma'tica,** aromatisk sennatinktur, beredes av kardemummafrön, kummin, sennablad, russin och sprit. Användes mot oordningar i matsmältningsorganen. — **T. stramo'nii,** spikklubbörttinktur, beredes av spikklubbörtens frön samt sprit. — **T. stropha'nti,** strofantusdroppar. — **T. s'uccini,** bärnstenstinktur (se d. o.). Brukas mot hysteriska åkommor. — **T. s. aromatica,** aromatisk bärnstenstinktur, beredes av flyktig nejlikolja, kanelolja, lavendelolja, muskotolja och bärnstenstinktur. Användes som nervstärkande och väderfördelande medel. — **T. theba'ica,** opiumtinktur, beredes av opium, kanelvatten och sprit. — **T. t. benzo'ica,** opiumtinktur med kamfer, beredes av anisolja, kamfer, bensoesyra, opium och sprit. Användes vid katarrer, kikhosta och andtäppa. — **T. Thielema'nni,** *Thielemanns droppar.* — **T. toluta'na,** tolutinktur, beredes av tolubalsam och koncentrerad sprit. Brukas som läkemedel på friska sår. — **T. valeria'næ,** vändelrottinktur, beredes av vändelrot, sprit och sprithaltig eter. Brukas som stärkande och livande medel. — **T. vani'llæ,** vaniljtinktur, beredes av vanilj och sprit. Användes mest vid matlagning.

Ti'nea, *lat.*, *zool.*, ett till gruppen *Tine'idæ*, malfjärilar, hörande släkte. — **T. deca'lvans**, *med.*, dets. som *Alopecia areata* (se d. o.). — **T. facie'i** l. **T. la'ctea**, *med.*, mjölkskorv. — **T. grane'lla**, kornmalen. — **T. poloni'ca**, *med.*, "polska mössan", en blandning av hoptovat hår, eksem och seborrhé. — **T. sarcite'lla**, klädesmalen. — **T. trichophyto'na**, dets. som *Herpes tonsurans* (se d. o.). — **T. ve'ra**, dets. som *Favus* (se d. o.). — **T. versi'color**, dets. som *Pityriasis versicolor* (se d. o.).

Tinge'ra (*lat. ti'ngere*), färga, anstryka. — **Ti'nto** (*sp.*, eg. färgat vin); benämning på flera mörkröda spanska viner. — **Tintillo** (*l.* -ti'ljå), rött vin från trakten av Sevilla.

Ti'ngui, se *Barbasco.*

Ti'nia l. **Tina**, *rom. myt.*, etruskernas namn på *Jupiter.*

Ti'nkal, *kem.*, förr namn på naturlig borax.

Tinkalei't, se *Ulexit.*

Tinktu'r, se *Tinctura.*

Tinne', *språkv.*, benämning på det nordamerikanska indianfolket athapaskernas stammar och språk.

Tintamarre, *fr.* (*l.* tängtama'rr), slammer, stoj, gny; förr en skämttidning i Paris. — **Théâtre tintamarresque** (*l.* tea'tr -esk), ett slags marionetteater, där föreställningen utföres av små dockor, vilkas huvud äro de verkliga skådespelarnas, som synas genom en utskärning i bakgrunden.

Tinti'llo, se under *Tingera.*

Tintinna'bulum, *lat.*, liten klocka, bjällra.

Ti'nto, se under *Tingera.*

Ti'o (av *gr. te'ion*, svavel), förstavelse i namn på svavelföreningar. — **Thiocya'nsyra**, dets. som *Rodanvätesyra* (se d. o.). — **Tioco'l**, se *Tiokol.* — **Tioe'trar** l. **Alky'lsulfi'der**, *kem.*, föreningar med två vid svavel bundna organiska radikaler. Överföras genom oxidation i sulfoxider och sulfoner. — **Tiofe'n**, *kem.*, svavelhaltigt, organiskt ämne, som finnes i råbensol och stenkolstjära. — **Tioflavi'n**, **Diani'lrentgult**, **Metyle'ngult** l. **Rhoduli'ngult**, *kem.*, svavelfärgämne, som färgar bomull livligt citrongult. — **Tiofo'rm**, *farm.*, basiskt vismutditiosalicylat, användes som ströpulver vid eksem o. d. — **Tioi'ndigo**, *kem.*, blått svavelfärgämne, vars sammansättning liknar indigoblåtts. — **Tioko'l**, *kem.*, kalisaltet av guajakols sulfonsyra. Användes vid lung- och tarmåkommor. Tiokol i sirap kallas *Sirolin.* — **Tio'l**, ett preparat som inom medicinen användes i st. f. iktyol. — **Tioni'nblått**, *kem.*, ett med metylenblått närsläktat färgämne. — **Tiosalter**, *kem.*, sulfosalter, betraktade såsom salter av tiosyror. — **Tiosi'nami'n**, *kem.*, *farm.*, en organisk svavelförening, som uppmjukar ärr och bindvävssvålar. — **Tiosulfa't**, se *Tiosvavelsyra.* — **Tiosvavelsyra**, *kem.*, svavelhaltig syra, även kallad *Undersvavelsyrlighet*, ej känd i fritt tillstånd utan endast i salter, *tiosulfat.* — **Tiosyror**, *kem.*, syror, i vilka syre blivit ersatt med svavel. — **Tiace'tsyra** l. **Tioättiksyra**, är den vanligaste organiska tiosyran. — **Tiotole'n** l. **Metyltiofe'n**, *kem.*, svavelhaltigt organiskt ämne som finnes i rå toluol ur stenkolstjära. — **Tio'trix**, *bot.*, svampar, som magasinera svavel i sina celler.

Tip, *pl.* **Tips**, *eng.*, hemlig vink; gissning l. på vissa fakta grundad förmodan ang. en tävlan, om kursnoteringar o. d. — **Tippa**, avgiva tips. Jfr *Tipp.*

Tipitaka (av *sanskr.*, *tripitaka*, eg. "de tre korgarna"), namn på de heliga skrifter, som utgöra buddhismens kanon.

Tipp (av *eng. tip*, stjälpa), avstjälpningsplats för jord, sten, sopor o. s. v. — **Tippa**, avstjälpa. — **Tippvagn**, transportvagn, som är så konstruerad att dess innehåll lätt kan "tippas".

Tippera'ry, grevskap på Irland, mest bekant genom de engelska soldaternas populära marschvisa *It's a long, long way to Tipperary*, det är lång, lång väg (hem) till Tipperary, diktad 1911 av J. Judge.

Tips, se *Tip.*

Tiptop, *eng.* (*l.* ti'pptåpp), högsta grad; det högsta, det förnämsta.

Tir l. **Tira**, den spiralformiga fåran mellan parterna i tågvirke. Att fylla denna fåra kallas att tira.

Tira'd (*fr. tirade*), *tonk.*, en hastig löpning; långrandigt deklamatoriskt yttrande utan något egentligt innehåll.

Tiralje'ra (*fr. tirailler*), *krigsk.*, smattra med skjutgevär, skjuta många skott efter varandra; uppträda i spridd ordning; *handelst.*, trassera fram och åter, driva växelrytteri. — **Tiraljö'r** (*fr. tirailleur*), *krigsk.*, soldat vid en infanteriavdelning, utvecklad i spridd ordning; *handelst.*, växelryttare.

Tira'ss (*fr. tirasse*, av *tirer*, draga), fågelnät.

Tire l. **Tyre**, *pl.* **Tires** l. **Tyres**, *eng.* (*l.* tajrs), hjulskena, stålhjulring till järnvägsvagn, gummiring.

Tire-balle, *fr.* (*l.* tir-ba'll; av *tirer*, utdraga, och *balle*, kula), *krigsk.*, krats för kulors uttagande ur gevär. — **Tire-botte** (*l.* -bå'tt; av *fr. botte*, stövel), stövelknekt. — **Tire-bouchon** (*l.* -bo'sjå'ng; av *bouchon*, kork), korkskruv. — **Tire-fond** (*l.* -få'ng), *kirurg.*, instrument, som brukas vid *trepanation* (se d. o.). — **Tire-lire** (*l.* -li'r), sparbössa.

Tire'sias, se *Teiresias.*

Tirez le rideau! La farce est jouée, *fr.* (*l.* tire' lö ridå' - farrs ä sjoe'), låt ridån gå ned! Farsen är slut (yttrande på dödsbädden av den franske författaren *Rabelais*).

Ti'rfing, se *Tyrfing.*

Tiroci'nium (*lat. ti'ro*), första tjänstgöring i fält; lärospån; lärobok för nybörjare. — **Tiro'n**, rekryt; nybegynnare, lärling.

Tironia'nska noter l. **Tiro'nsk skrift** (*lat. no'tæ tironia'næ*), förk. i den gammalromerska bokstavsskriften, ett slags stenografi, uppfunnen av *Tiro*, en frigiven romersk slav.

Tirri'llregula'tor, *fys.*, apparat, som automatiskt reglerar spänningen på en elektrisk anläggning l. maskin, uppkallad efter amerikanen *Tirrill.*

Tirsbast, dets. som *tibast* (se d. o.).

Tisane, *fr.* (*l.* tisa'nn) = *Ptisan* (se d. o.).

Tisbe, se *Thisbe.*

Ti'schri, *hebr.*, första månaden i judarnas borgerliga år, den sjunde i kyrkoåret, halva september och halva oktober.

Tisifo'ne (*lat. Tisi'phone*), *gr. myt.*, blodshämnarinnan. Se vid. *Erinnyer.*

Ti'sri, se *Tischri.*

Tissierografi', av fransmannen *Tissier* uppfunnen metod för högetsning på litografisk sten.

Tissel-tassel, se *Cassia.*

Tistel, dets. som *tistelstång* (se d. o.).

Tistel, *bot.*, namn på åtskilliga taggiga släkten av fam. *Compo'sitæ.* — **Tistelborre**, *bot.*, se *Onopordon.*

Tistel-orden (*eng.*, *Order of the thistle*), en skotsk orden. Kallas även *Andreasorden.*

Tistelskräppa, *bot.*, *Xanthoria spinosum* (se d. o.). — **Tistelsnyltrot**, *bot.*, se *Orobanche.*

Tistelstång, styrstång å parvagnar, vid vilken hästarna äro spända med stångkoppel.

Ti'stron, *bot.*, namn på svarta vinbär.

Tit., förk. för *Titulus* (se d. o.).

Tita'n, *kem.*, ett i naturen tämligen sparsamt förekommande, ehuru allmänt spritt, metalliskt grundämne, som i naturen alltid förekommer i förening med syre. — **Titanaugi't**, *miner.*, ett till pyroxengruppen hörande mineral. — **Titanbrons**, en legering av koppar och titan. — **Tita'nium**, äldre namn för titan. — **Titanjärn**, **Ilmeni't**, **Iseri't**, **Iseri'n**, en art järnglans med ända till 47 % titanhalt. — **Titanomagneti't**, *miner.*, magnetit med hög titanhalt. — **Titansyra**, titans högsta syrsättningsgrad, ett vitt, olösligt pulver. Användes vid porslinsmåleriet. — **Titani't** l. **Sfen**, *miner.*, titansyrans kalksalt.

Tita'n, *gr. myt.*, se följ. ord; även benämning på Helios.

Tita'ner (*gr. tita'nes, lat. tita'nes, tita'ni*), *gr. myt.*, söner och döttrar av Uranos och Gaia, himlastormare, vilka gjorde uppror mot Zeus, men efter en förtvivlad kamp av denne nedstörtades i Tartaros; *fig.*, person, som trotsar på sin egen kraft, som uppreser sig mot gudomlig och mänsklig ordning. — **Tita'nia**, älvornas drottning, Oberons gemål; *astr.*, en av Uranos' månar. — **Tita'nisk**, som liknar en titan; himlastormande, övermänskligt kraftig. — **Titanomaki'en** (av *gr. ma'che*, strid), striden mellan Zeus och titanerna.

Tita'nsyra, se under *Titan, kem.*

Tita'nvitt, vit målarfärg, bestående av titandioxid.

Ti'tel (*lat. ti'tulus*, se d. o.), överskrift; rubrik; benämning, hedersbenämning, beteckning för en persons ämbete l. rang. — **Titulatu'r**, betitlande, titelväsen; en persons samtliga heders- l. värdighetsbenämningar. — **Titule'ra**, giva titel åt, nämna någon vid hans titel. — **Ti'tulo**, se under *Titulus.* — **Titulomani'** (av *gr. mani'a*, raseri), rang- l. titelsjuka. — **Titulä'r** (endast) till titeln, ej till ämbetet; som blott till namnet innehar ett ämbete.

Ti'telblad, första bladet i en bok, på vilket bokens titel står. — **Titelroll**, huvudroll i en pjäs, som bär denna rolls namn. — **Titelupplaga**, restupplaga av en bok, som utgives med nytryckt titelblad och färskt årtal.

Ti'ter, *fys.*, lösningars halt av visst ämne.

Titho'n-etagen (*l.* -eta'schen), *geol.*, benämning på vissa lager av den vita juran (se *Jurasystemet*).

Tithono's (*lat. Titho'nus*), *gr. myt.*, Eos' älskade, Memnons fader.

Ti'ties, se *Luceres.*

Titonome'ter, *fys.*, instrument för bestämmande av kemiska ljusstrålars intensitet.

Titre'ra (av *fr. titre*, halt, finhet), *kem.*, medelst lösningar av känd halt bestämma mängden av ett i en viss lösning befintligt ämne. — **Titrerande vätskor**, de lösningar av känd halt, vilka brukas vid titrering.

Titulatu'r, **Titule'ra** m. fl., se under *Titel.*

Ti'tulus, *lat.*, inskrift, överskrift, etikett, rubrik, *titel* (se d. o.); stundom i brev (förk. till *Tit.*) i st. f. adressatens titel l. namn; *jur.*, rättsgrund, anspråk, förevändning; *kyrkorätt.*, kyrka. — **T. ma'jor**, huvudkyrka. — **T. mi'nor**, annexkyrka. — **Ti'tulo emtio'nis**, på grund av köp. — **T. gratio'so**, som gåva. — **T. heredita'tis**, som arvslott. — **T. honora'bili**, för ärans skull. — **T. ju'sto**, rättsligen, på lagligt sätt. — **T. lucrati'vo**, utan övertagande av någon börda l. tunga. — **T. onero'so**, med övertagen börda l. tunga. — **T. ple'no** l. **to'to**, med fullständig titel. — **T. possessio'nis**, som laglig besittning. — **T. specio'so**, under föregivande av. — **Quo titulo**, med vad rätt, under vilken förevändning? — **Sa'lvo titulo**, se under *Salvus.*

Titulä'r, se under *Titel.*

Ti'tus, latinskt mansnamn (av *gr. ti'ein*, hedra), den hedrade, ärade. Buret av en romersk kejsare med binamnet ”människosläktets älskling” och av en av aposteln Paulus' medarbetare, till vilken ett brev i Nya Testamentet är ställt. — **Titusbågen** (*lat. A'rcus Ti'ti*), en av Roms äldsta triumfbågar, uppförd under kejsar Titus. — **Titushuvud**, ett manshuvud av ädel

form och med kort, krusigt hår (likt kejsar Titus').
Tityo's, *gr. myt.*, en jätte, som, till straff för ett överfall på Leto, nedstörtades till underjorden, där två gamar oavlåtligt närde sig av hans lever, vilken ständigt åter tillväxte.
Tiundaland, ett av de tre urgamla folklanden i Uppland.
Ti'voli (efter den i närheten av Rom belägna staden *Tivoli*, under kejsartiden en omtyckt sommarvistelseort), benämning på sommarförlustelseanstalter med folknöjen av olika slag.
Tivolisten, se *Travertin*.
Tjachta = *Choctaws* (se d. o.).
Tjalk l. **Hogaars**, *sjöv.*, ett holländskt kustfartyg.
Tja'lve l. **Tjälve**, *nord. myt.*, Tors tjänare, broder till Röskva.
Tja'mara, *tjeck.*, till den böhmiska folkdräkten hörande rock med snörmakerier och täta knapprader.
Tjang, kinesiskt längdmått = 3,58 m.
Tjangs, försvenskning av *Chans*.
Tjapogi'rer, en tungusisk stam.
Tja'tse (*isl. þjassi*), *nord. myt.*, Skades fader, en stormjätte, som rövade bort Idun.
Tje l. **Tji**, kinesiskt längdmått = $^1/_{10}$ *tjang* (se d. o.).
Tje'cker l. **Tsche'cker**, slaviska folkstammar i Böhmen och Mähren. — **Tjeckoslova'ker**, se *Slaver*.
Tjeka', förk. av det ryska namnet på "Utomordentliga kommissionen för kamp mot kontrarevolutionens sabotage, spekulation samt tjänstebrott", som grundades av bolsjevikerna 1917. *Tjekan* ersattes 1922 av *G. P. U.* (förk. av ryska termen för Politiska riksstyrelsen), en avdelning av folkkommissariatet för inrikesärenden.
Tjelebi, *turk.*, herre, ståndsperson (om västerlänningar).
Tje'lvar, enl. gutasagan Gotlands förste bebyggare, som förde elden till ön.
Tjentjan, Tjentjow, *Agar-agar* (se d. o.) från Japan.
Tjeremi'sser, ett i Ryssland boende finskt folk.
Tjerke'sser, se *Tscherkesser*.
Tje'rnobog l. **Tjornobog**, *slav. myt.*, den svarte guden, ondskans och mörkrets gud.
Tje'rnoje more, *ry.*, Svarta havet. — **Tjernomo'rskie**, svartahavskosacker.
Tjeti-mine'j, *ry.*, gamla kyrkoslaviska årskalendrar med helgonbiografier o. d.
Tjetje'ntser, Tjetje'ner l. **Tje'tjer**, ett nordkaukasiskt folk.
Tjetveri'k, ryskt rymdmått = 26,1 l.; ytmått = ¼ desjatin.
Tje'tvert (fjärdedel), ryskt rymdmått = 2,099 hl. — **Tjetverta'k**, en fjärdedels rubel.
Tjervo'nets, *ry.*, sovjetryskt mynt = 10 rubel.
Tji, se *Tje*.
Tjibu'k = *Tschibuk* (se d. o.).
Tjin, Tjino'vnik, se *Tschin, Tschinovnik*.
Tjinuker = *Chinooks* (se d. o.).
Tjitra'ga, se *Citraga*.
Tjocka Bertha (efter Bertha Krupp), populärnamn på den oerhört grova kastpjäs, som tyskarna år 1914 använde vid infallet i Belgien och Frankrike.
Tjocksten, slipningsform för diamant. Liknar briljant men har blott fyra fasetter å vardera över- och undersidan.
Tjo'dnuma, *nord, myt.*, en underjordsälv.
Tjodreyrer, *nord. myt.*, en dvärg, som sjunger styrka och mod i åsar och alfer.
Tjodröre, se *Tjodreyrer*.
Tjodvitne, *nord., myt.*, ett havsvidunder.
Tjo'rba, se *Tschorba*.
Tjornobog = *Tjernobog* (se d. o.).
Tjuder, se *Tschuder*.
Tju'dskoje o'zero, *ry.*, "tjudernas sjö", Peipus.
Tjuktjer, se *Tschuktscher*.
Tjuma'k, *ry.*, kypare, uppassare; benämning på formän från Podolien och Ukraina, som i det forna Ryssland forslade varor från marknad till marknad.
Tjur, Tjurved, Tjör, benämning på det hårda, kådrika trä, som fås av barrträd, vilka växa lutande. Användes till skidor m. m.
Tjuva'sjer, se *Tschuvascher*.
Tjuvsenan, *anat.*, se *Ulnarnerven*.
Tjuvtryck, se *Piratupplaga*.
Tjy'dron, *bot.*, svenskt namn på arter av släktet *Cotoneaster*.
Tjälvar, se *Tjelvar*.
Tjängvidestenen, *arkeol.*, bildsten av kalk från folkvandringstiden, funnen å Gotland, nu å Statens Historiska museum.
Tjärblomster, *bot.*, se *Viscaria*.
Tjärkräfta, *med.*, hudkräfta hos tjärarbetare.
Tjör, se *Tjur*.
T. K., förk. för *teologie kandidat*.
T-karta, ett slags medeltida, starkt stiliserad världskarta.
T. L., förk. för *teologie licenciat*.
Tl, *kem.*, atomtecken för *Tallium*.
Tlaste'ker, fornindiansk folkstam.
Tlinki'ter se *Thlinkiter*.
Tme'sis, *gr.* (av *te'mnein*, skära, klyva), *talk.*, retorisk figur, som består däri, att sammansättningslederna i ett sammansatt ord skiljas genom ett l. flera mellanskjutna ord.
To, koreanskt län; japanskt rymdmått.
TO och **TOA**, *med.*, se *Tuberkulin*.
Toale'tt (*fr. toilette*, av *toile*, väv), eg. liten tvättställsduk; tvättställ, kommod, lavoar; spegelbord l. -byrå; klädsel, dräkt; toalettrum, rum, där man kan tvätta sig, ordna sin dräkt o. s. v.
Toast, *eng.* (*l.* tåst), skål, välgångsskål; även rostad brödskiva.
Toa-toa, dets. som *Takehabark* (se d. o.).
Toba, sydamerikansk indianstam.

Tobak (*sp.* och *port. taba'co, fr. tabac, ty. Tabak, eng. tobacco*), *bot.*, *Nicotiana* (se d. o. och *Nikotin*).

Tobaksfröolja, *kem.*, fet, torkande olja, som erhålles ur tobaksfrö. Användes till brännolja och framställning av fernissor.

Tobaksrega'le, se under *Rega'l.*

Tobaksskatt, skatt på förbrukning av tobak.

Tobaksstjälk, avfall, bestående av den efter s. k. ”stripning” av tobaksbladen återstående huvudnerven.

Tobaksväxter, *bot.*, svenskt namn på fam. *Solana'ceæ.*

To be called for, *eng.* (*l.* to bi kåld få), *postt.*, ”att efterhöras”, d. v. s. *poste restante* (se d. o.).

To be or not to be, that is the question, *eng.* (*l.* - bi - nått - koe'stjön), att var l. icke vara, det är frågan. (”Hamlet” av *Shakespeare.*)

Tobi'as, mansnamn (*hebr. Tobija*), Herrens godhet. — **Tobias' bok** l. **To'bits bok**, en av Gamla Testamentets apokryfiska böcker. — **Tobi'æ come'dia**, *lat.*, ”Tobiasspelet”, Sveriges äldsta i tryck bevarade bibeldrama, sannolikt författat av Olaus Petri.

To'bisen, *zool.*, se *Ammodytes.*

To'biskungen, *zool.*, se *Ammodytes.*

Tobo'ggan (av *indianska odabagan*, släde), *sportt.*, ett slags kälke utan medar.

Tocca'ta l. **Toccati'na**, *ital.*, *tonk.*, gammal benämning på ett klaver- l. ett orgeltonstycke. — **Tocca'to**, grundstämman i en trumpetkör.

Toccategli, *ital.* (*l.* tåckate'lji), *spelt.*, tockadilj, ett italienskt brädspel.

Tocca'to, se under *Toccata.*

Tock, *nord. myt.*, en jättekvinna, som genom sin vägran att begråta Balder hindrade dennes återkomst från Hel och som troddes vara Loke i förklädnad.

Tockadi'lj, se *Toccategli.*

Tocu'sso, *bot.*, *Eleusi'ne Tocusso*, tillhörande fam. *Grami'neæ*, ett i Abessinien allmänt odlat sädesslag.

Toda = *Tuda* (se d. o.).

To'ddi l. **To'ddy**, *eng.* (*hind. ta'ri, ta'di*, av *tar*, solfjäderspalm), *sv. pl.* **Toddar**, palmvin; dryck av varmt vatten, socker och antingen vin l. konjak, arrak l. någon annan fin brännvinssort.

Todte Hand, se *Main morte.*

To'dtenkopf, *kem.*, ett slags *engelskt rött* (se d. o.).

To'dtentanz, se *Dödsdans.*

Toëris, *egypt. myt.*, egyptisk gudinna, framställd i form av en flodhästhona. Ansågs bringa lycka åt barnaföderskor.

Tofa'na, **Toffa'na**, se *Aqua.*

Toffelblomma, *bot.*, se *Calceolaria.*

Toffelläder, lädersort på gränsen mellan egentligt ovanläder och plattläder.

Tofie'ldia, *bot.*, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Lilia'ceæ.* — **T. calycula'ta**, kärrlilja, allmän i Gotlands kalkkärr. — **T. palu'stris**, björnbrodd, allmän fjällväxt.

Tofsblomster, *bot.*, se *Gnaphalium.*

Tofsäxing, *bot.*, se *Koeleria.*

Toft, *skeppsb.*, roddarbänk. — **Toftvägare**, de smala ribbor, på vilka en toft vilar.

Toftes gave, *no.*, ”Toftes gåva”, anstalt för vanartiga gossar, anlagd i Oslo år 1847 av *A. Tofte.*

Toga, *lat.* (*l.* tåga), en vit yllemantel, som i fredstid bars av de gamla romarna; *fig.*, fred, fredens värv. — **T. ca'ndida**, en med krita behandlad, vit toga, som bars av sökande till ämbeten. Härav *candidatus*, om ämbetssökande. — **T. pi'cta**, broderad toga, som bars av triumfatorer. — **T. præte'xta**, den purpurbrämade togan, bars av ämbetsmän och barn. — **T. viri'lis** (av *lat. vir*, man), en enfärgad toga, som bars av ynglingar, sedan de fyllt 17 år.

Toga'l, *kem.*, tabletter mot reumatiska åkommor. Innehålla acetylsalicylsyra, kinin, litiumsalt, magnesiumsuperoxid och kaolin.

Toga'ta (underförstått *fa'bula*), *lat.*, hos de gamla romarna lustspel i nationell anda.

Tohu vabo'hu, *hebr.*, ”öde och tom” (1 Moseb. 1: 2), användes i betydelsen ”stor oordning”, ”huller om buller”.

Toilette, *fr.* (*l.* tåalä'tt), se *Toalett.* — **Grande toilette** (*l.* grangd -), festdräkt.

Toise, *fr.* (*l.* tåa's, av *lat. teusa*, de utsträckta, nämligen armarna), fransk famn 1,949 m.

Toison d'or, *fr.* (*l.* toaså'ng dår), ”gyllene skinnet”.

Toissons vätska (*l.* toasså'ngs -), *med.*, lösning av glaubersalt och koksalt i glycerinhaltigt vatten. Användes vid blodkroppsräkning.

Tok, *bot.*, se *Potentilla.*

Toka'jer, **Toka'yer** l. **Toka'jvin**, ett ypperligt, sött och starkt likörvin från trakten av den ungerska staden *Tokaj* (*Tokay*). Tokajvinerna delas i två grupper: *Szamrodni* (”som de ha vuxit”), vilka beredas av klasar utan urplockning av de torra druvorna, och *ausbruch*, som beredas genom att övergjuta de till mos trampade torrdruvorna med frisk must.

Token, *eng.* (*l.* tåkn), ”tecken”, benämning på de halvpennykopparmynt som fordom utfärdades av enskilda l. korporationer i England. — **T. money** (*l.* - ma'nni), mynttecken, numera ofta benämning på skiljemynt, vilkas nominella värde är större än deras metallvärde.

Tokodynamome'ter, *med.*, apparat för bestämning av födsloverkarnas längd och styrkegrad. Jfr *Tokologi.*

Tokogoni' (av *gr. to'kos*, födelse, och *ge'nein*, uppkomma), *fysiol.*, uppkomst genom avling (i motsats mot uralstring l. *genera'tio æquivo'ca*). — **Tokogo'nisk**, uppkommen genom avling.

Tokologi' (av *gr. to'kos*, förlossning, födelse, och *lo'gos*, ord, lära), *med.*, barnförlossningslära, barnförlossningskonst. — **Tokolo'gisk**, som har avseende på tokologien.

Tokonoma, i Japan benämning på en nisch, i vilken man placerar *kakemonos* (se d. o.) jämte vaser, skulpturer o. d.

Tokugawa, japansk härskarätt, som innehade "shogunatet" 1603—1867.

To'la, ostindisk guld- och silvervikt = 11,66 gr.

To'lag (av *ty. Zulage*, tillägg), *handelst.*, förr i stapelstäderna upptagen avgift för inkommande och utgående varor.

Tolcsva, ett berömt Tokajvin.

Tole'doblått, *kem.*, pulverformigt azofärgämne, som färgar bomull utan betmedel.

Tole'doklinga, värjklinga, tillverkad vid den fordom kungliga spanska "Fabrica de armas blancas" utanför Toledo.

Tolera'bel, Tolera'ns, Tolera'nt, se under *Tolerera.*

Tolera'ri po'test, *lat.*, "kan fördragas", formel, med vilken påven tillåter vissa handlingar och förhållanden inom kyrkan, som visserligen strida mot dess grundsatser, men som under förhandenvarande omständigheter icke kunna förbjudas.

Tolere'ra (*lat. tolera're*), fördraga, överse med. — **Tolera'bel**, dräglig, som kan uthärdas. — **Tolera'ns**, fördragsamhet, särskilt i religionssaker.)(I n t o l e r a n s; den högsta lagligen tillåtna avvikelsen från föreskriven storlek och vikt av mynt, projektiler och vapen. Jfr *Remedium.* — **Toleransgräns**, *med.*, högsta mängd av viss föda, som en av viss sjukdom lidande patient kan intaga utan att hans tillstånd förvärras. Särskilt i fråga om sockersjuka. — **Toleransstadiet**, *med.*, det stadium under sövning, då en patient nått fullständig narkos. — **Tolera'nt**, fördragsam.)(I n t o l e r a n t.

Tolft, antal av tolv (om plank och bräder).

Tolistobo'ger, ett folkslag i Galatien.

Toli't, dets. som *Trotyl* (se d. o.).

Tolka l. **Tålka** (av *lapsk. tåkot*), *sportt.*, åka skidor efter ren, häst o. s. v.

Toll, *ty.*, tum.

Tollu'ntur in a'ltum, ut la'psu gravio're ru'ant, *lat.*, *ordspr.*, ju högre man stiger, dess djupare faller man, högmod går för fall.

Toloman, se *Arrowrotstärkelse.*

To'lpatsch l. **Ta'lpatsch**, *ung.*, spenamn på de ungerska infanteristerna; rå, ohyfsad människa, tölp.

To'lta, *bot.*, se *Mulgedium.*

Tolte'ker, fornfolk, som aztekerna ansågo som sina kulturella läromästare.

To'lubalsam, *farm.*, *Ba'lsamum toluta'num*, fås av det i Sydamerika inhemska trädet *Myro'xylon tolui'ferum.* Nyttjades förr mot bröstsjukdomar. Brukas nu vid parfymtillverkningen. — **Toluharts**, genom torkning hårdnad tolubalsam. — **Toluidi'n**, *kem.*, en ur toluol framställd organisk bas, som brukas vid beredning av tjärfärger. — **Toluo'l**, ett i stenkolstjära förekommande kolväte, som bildas vid torr destillation av tolubalsam o. a. hartser. Brukas vid beredning av tjärfärger. — **Toluresi'n**, ett esterharts i tolubalsam. — **Tolutinktu'r**, se *Tinctura tolutana.* — **Toluyle'nrött**, fenazin, ett tjärfärgämne, som kan erhållas ur tolubalsam.

Tolui'fera, *bot.*, se *Tolubalsam.*

Tolu'mba, *turk.*, spruta. — **Tolumba'dschi**, *turk.*, brandsoldat (i turkiska städer).

Toluo'l, Toluresi'n, Toluyle'nrött, se *Tolubalsam.*

Tolvman, dets. som nämndeman.

Tolv patriarkernas testamenten, en judisk apokryfisk skrift från 100- l. 200-t. e. Kr.

Tolv tavlornas lag, se *Lex duodecim tabularum.*

Tolypyri'n l. **Tolyantipyri'n**, *farm.*, kondensationsprodukt av tolyhydrazin och acetättikester. Användes mot feber och reumatism.

t. o. m., förk. för *till och med.*

Tom (*l.* tåm; *fr. tome, lat. to'mus, gr. to'mos*, av *te'mnein*, skära), del l. band av en bok.

Tom, mansnamn, förk. av *Tomas.*

Tomahawk (*l.* tåmahå'k), stridsyxa, som användes av de nordamerikanska indianerna.

Toma'n, persiskt guldmynt = 8,55 kr.

To'mas, mansnamn (av *hebr. the'om*, tvilling). Buret av en av Jesu apostlar, som tvivlade på Frälsarens uppståndelse, till dess han sett och vidrört den uppståndne; *fig.*, tvivlare.

Tomasfosfa't = *Thomasslagg* (se d. o.).

To'mas i gärdet, i vissa trakter namn på gärdsmygen.

To'maskristna, till Indien utvandrade persiska nestorianer, vilka ansågo aposteln *Tomas* hava grundlagt deras kyrka.

Tomasmeto'den, se *Thomasmetoden.*

To'masmässodagen = *Tomedag* (se d. o.).

To'masslagg, se *Thomasslagg.*

To'mas-söndag, första söndagen efter påsk, aposteln *Tomas'* åminnelsedag i grekisk-katolska kyrkan.

Toma't (*eng. tomato, fr. tomate*), *bot.*, den ätliga frukten av *Sola'num lycope'rsicum*, som härstammar från Sydamerika. Brukas till såser, sylt o. s. v.

To'mback l. **To'mbak** (*fr. tombac*, av *malaj. tambâga*, koppar), rödmetall, metallegering av koppar och zink.

To'mbola, *ital.* (av *tombola're*, stupa på huvudet), ett från Italien härstammande lotterispel; urnan l. hjulet, varur numren dragas.

To'medag, den 21 dec., i romersk-katolska kyrkan aposteln *Tomas'* åminnelsedag.

Tomente'lla, *bot.*, småluden. — **Tomento'sa**, *bot.*, filtluden.

Tomi'ster, anhängare till italienaren *Tomas*

från Aquino, skolastikens förnämste filosof (d. 1274).

To'mmy, *pl.* **To'mmies**, urspr. **Tommy A'tkins**, populär, närmast från Kipling härrörande benämning på den engelske soldaten.

Tomotoki', *gr.*, *med.*, barnförlossning genom kejsarsnitt.

Tomtormen, *nord. myt.*, orm, som ansågs hålla till på tomten och i vilken tidigare släkten fortsatte sitt liv.

Tomtskräppa, *bot.*, se *Rumex*.

Tom Thumb, *eng.*, Tummeliten.

To'mus, se *Tom*.

Ton, *eng.* (*l.* tönn; *sv.* uttal: tånn), eg. tunna; (*pl. ton*), en vikt: engelsk ton = ungefär 1,016 kg., även kallad *long ton* i motsats mot *short ton* (= omkr. 907 kg. och använd i Nordamerika); metrisk ton (använd även hos oss) = 1,000 kg.; (*pl. tons*), registerton (se d. o.).

Ton (*lat. to'nus, gr. to'nos*, av *tei'nein*, sträcka, spänna), eg. spänning, spännkraft; *fys.*, ett ljud, frambragt genom regelbundna och samtidiga svängningar i den ljudande kroppen; *tonk.*, en klang av konstant tonhöjd; *målark.*, färgton; färgernas blandning och samverkan; den förhärskande färgen i en målning; *språkv.*, tonvikt; *fig.*, uppförande, uppträdande, levnadsskick. — **Bon ton**, *fr.* (*l.* bång tång), god ton, gott levnadsskick. — **Tona'l**, som har med tonalitet att göra. — **Tonalite't** (*fr. tonalité*), *tonk.*, en tonarts egendomliga karaktär. — **Tonart**, framställning av dur l. moll på någon av tonsystemets toner som grundton. — **To'nica**, tonika (se nedan). — **Tonicite't**, *med.*, fasthet, spänstighet. — **To'nika** (*lat. to'nica*), *med.*, toniska medel, stärkande medel; (*ital. tonica*), *tonk.*, den ton, efter vilken en tonart uppkallas, skalans huvudton, grundton. — **Tonise'ra**, *med.*, stärka (om läkemedel). — **Tonise'rande medel** l. **To'nica**, se *Tonika*. — **To'nisk**, stärkande. — **Toniska medel** = *Tonika* (se ovan). — **Tonisk kramp**, ihållande kramp. — **Tonisk treklang**, *tonk.*, treklang på den för tillfället rådande tonartens huvudton (*tonikan*). — **Tonogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva), en notskrivningsmaskin; *med.*, apparat för blodtrycksmätning. — **Tonologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), tonlära, läran om tonerna. — **Tonome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), tonmätare, apparat för mätande av tonernas höjd och djup; *med.*, dets. som *tonograf*. — **Tonometri'**, tonmätning; blodtrycksmätning. — **Tono'tika** = *Tonica* (se ovan).

Tona'da, *sp.*, sångvisa. — **Tonadilla**, *sp.* (*l.* -di'lja; *dimin.* av *tona'da*), ett slags spansk folkvisa; ett slags efterspel på teatern med musik och dans.

Tonali't, *petrogr.*, en bergart av andesin, hornblände, kvarts och glimmer.

Tonalite't, Tonart m. fl., se under *Ton*.

To'ndo, *ital.*, rundel; tavelmålning i cirkelformat.

Tondö's (*fr. tondeuse*, av *tondre*, klippa, skära), *textil.*, skärmaskin, avsedd att överskära tyg på tvären.

Tone'l, *sp.* och *port.*, tunna. — **Tonela'da**, spansk-portugisisk vikt = 1,000 kg.; portugisiskt vinmått = 10 hl.

Tonetsning, dets. som *Akvatintagravyr*.

Tonfrekvens, *fys.*, frekvens, som motsvarar en hörbar ton.

To'nga, en dryck, som indianerna i Sydamerika bereda av växten *Datu'ra sangui'nea*.

Tonhjul, *fys.*, av la Cour uppfunnen apparat för mätning av frekvensen hos en växelström.

To'nica, Tonicite't, To'nika, To'nisk m. fl., se under *Ton*.

Toning, *fotogr.*, ändring av färgen hos en fotografisk bild.

Toni't, *kem.*, ett sprängämne, som till sin sammansättning liknar bomullskrutet.

To'nkabönan, se *Faba tonco*.

Tonkay, se *Twankay*.

Tonkilome'ter (av *ton, eng.*, se d. o., och *kilome'ter*, se d. o.), produkten av det antal ton, som fraktgodset väger, och det antal kilometer, som det fraktats.

To'nkin l. **To'nkinrör**, bamburör med långa leder och små ledknölar, sorterade i långa raka stycken. Samma rör med korta leder och brun färg kallas *Pepparrör*.

Tonkine's, invånare i Tonkin.

Tonkino'l, *kem.*, konstgjord mysk.

Tonkinrör, se *Tonkin*.

Tonnage, *fr.* (*l.* tånna'sj), *sjöv.*, ett skepps tontal (dräktighet, angiven i tons [se *Ton*]). — **Tonnage-avgifter**, lastpenningar, hamnavgifter m. fl. efter ett fartygs tontal beräknade avgifter.

Tonneau, *fr.* (*l.* tånnå'), tunna; franskt vinmått = 912 l.; fransk vikt = 1,000 kg.; litet, tvåhjuligt åkdon med tunnliknande vagnskorg; ett slags öppet automobilkarosseri, till vars bakre säten instigningen sker bakifrån.

Tonnelada, portugisiskt mått för flytande varor = 360 *canados* om 1,365 l.

Tonnenstein, *miner.*, en art bärnsten.

Tonogra'f, Tonologi', Tonometri' m. fl., se under *Ton*.

Tonpapper är färgat i dämpade toner och användes för vissa slags ritningar och tryck samt för montering av bilder.

Tonopla'st, *histol.*, se *Vakuoler*.

Tonsi'ller (*lat. tonsi'lla, pl. tonsi'llæ*), *anat.*, mandlar, örmandlar, "halskörtlar". — **Tonsi'lla cerebe'lli**, mandelformade lillhjärnloben. — **T. palati'na**, gomtonsillen. — **T. pharynge'a**, svalgtonsillen. — **Tonsilla'r**, som hör till en tonsill. — **Tonsilli't**, inflammation i gomtonsillen. — **Tonsilloli't**, konkrement i tonsillens hålighet. —

Tonsilloto'm, instrument för avklippning av tonsillen.

Tonsu'r (*lat. tonsu'ra,* av *to'ndere,* klippa), i katolska kyrkan en ceremoni, varvid håret avklippes l. avrakas på dem, som inträda i andligt stånd; det ställe på en katolsk andligs huvud, där håret blivit avklippt l. avrakat. — **Tonsure'ra,** anlägga tonsur.

Tonti'n (*fr. tontine, ital. tonti'na,* efter uppfinnaren, italienaren *Tonti* [på 1600-t.]), ett slags livförsäkringsanstalt, där ett visst antal personer samtidigt försäkra sig för lika lång tid, efter vars förlopp de ännu levande dela hela den genom försäkringsavgifterna bildade fonden. — **Tontinförsäkring,** försäkring i en tontin. — **Tontinier,** *fr.* (*l.* tångtinie'), delägare i en tontin.

To'nus, *lat.* (av *gr. to'nos,* spänning), *fysiol.,* spänstigheten hos blodkärlen och vissa andra av kroppens organ.

Tooart, ett slags eukalyptusträ. — **Toomel,** ett slags bomull. — **Toona,** ett slags mahogny. — **Tooträ,** ett slags cederträ.

Topa, se *Tope.*

Topa's (*gr. to'pazos, lat. topa'zos*), *miner.,* ett genomskinligt fluorhaltigt aluminiumsilikat, vanligen gult men även blått, violett m. fl. Användes som ädelsten. — **Orientalisk topas,** är en gul, genomskinlig korund. — **Rosatopas** l. **Bralisiansk rubi'n** är en topas, som genom glödgning antagit röd färg.

Topassi, ett indiskt blandfolk.

Topazoli't, *miner.,* gul, genomskinlig kalkjärnsgranat.

Tope l. **Topa** = *Stupa* (se d. o.).

Topette, *fr.* (*l.* tåpä'tt), glas l. flaska till förvaring av välluktande vatten.

Topha'ceus, *bot.,* lik tuff.

Tho'phus, *pl.* **Tophi,** *lat.* (*l.* tå'fi), *med.,* hård avlagring av urinsyrat natron i benhinnor, senor m. m. — **T. arthri'tici,** giktknölar. — **T. syphili'tici,** hårda lagringar å ben vid syfilis.

To'pica l. **To'piska läkemedel,** *lat.* (av *gr. to'pos,* ställe), *med.,* lokalmedel, medel, som verka blott på ett särskilt ställe.

Topi'k (av *gr. to'pos,* ställe), *talk.,* ordning l. fördelning av ställen, konsten att finna och använda allmänna satser och bevisningsgrunder för ett ämne, som skall behandlas retoriskt; *språkv.,* läran om ord- och satsföljd.

Topinambour (*l.* -bo'r), *bot.,* fransk och tysk benämning på jordärtskocka.

To'piska läkemedel, se *Topica.*

Top-lever, anordning å jaktgevär, varigenom pipan fälles medelst en ovanpå kolvhalsen anbragt nyckel.

Topna'rer, en hottentottstam.

Topoalgi', *med.,* lokal nervsmärta.

Topogra'f (*gr. topo'grafos,* av *to'pos,* ort, och *gra'fein,* skriva), ortbeskrivare, person, som utför topografiska arbeten. — **Topografi',** ortbeskrivning; geografisk beskrivning över en trakt med alla dess såväl naturliga som konstgjorda enskildheter. — **Topogra'fisk,** ortbeskrivande, till topografien hörande. — **Topografiska kartor,** i stor skala utförda kartor, där alla en trakts enskildheter äro noga angivna. — **Topologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), ortlära. — **Topologisk minneskonst,** hjälpmedel för minnet, varvid de memorerade ordens placering ger en lätt fasthållen bild. — **Toponomasti'k** (av *gr. onomastike',* konsten att giva namn), geografisk namnlära.

Topophobi', *med.,* skräck för vissa platser.

Toppa l. **Kaja,** *sjöv.,* att hissa upp ena nocken av en rå.

Toppbärmålla, *bot.,* se *Blitum.* — **Toppgullvedel,** *bot.,* se *Cyticus.* — **Toppjungfrulin,** *bot.,* se *Polygala.* — **Toppklocka,** *bot.,* se *Campanula.*

Toppkonsta'ns, *geogr.,* kallas det förhållandet att nästan alla toppar, kammar och åsar inom ett fjällmassiv ligga i en likartad höjdnivå.

Topplänta, *sjöv.,* tåg, som stöttar upp rårnas yttre ända.

Topplösa, *bot.,* se *Naumburgia.*

Topp och tackel, *sjöv.,* ett fartyg som driver för vinden i hård storm med alla segel bärgade säges l ä n s a f ö r t o p p o c h t a c k e l.

Topraky, *turk., pl.,* lätta trupper.

Toque, *fr.* (*l.* tåck), ett slags huvudbonad, *barett* (se d. o.).

Tor (*isl. Þórr, fornty. Þonar, Donar*), *nord. myt.,* Odens och Jords son, styrkans gud, åskans och blixtens herre, jättarnas fruktansvärde bekämpare. Hans maka heter Siv, hans rike Trudhem l. Trudvang. Bland hans skatter märkas hammaren Mjölne och starkhetsbältet Megin-gjord.

To'ra, fornnordiskt kvinnonamn, bildat av *Tor* (se d. o.). Buret av Ragnar Lodbroks första gemål, med tillnamnet Borgarhjort.

To'ra, helig port framför en *stupa* (se d. o.).

To'ra l. **Thora'h,** *hebr.,* lagen, den hebreiska bibelns första avdelning. Jfr *Hagiografa* och *Nebiim.* — **Torarullar,** pergamenthandskrifter av den mosaiska lagen.

Tora'cisk, Torakocente's, se *Thoracisk, Thoracocentesis* (under *Thorax*).

Torbanehill-coal, *eng.* (*l.* tå'rbänhill-kål), se *Boghead coal.*

Torbani't, *miner.,* ett australiskt bogheadkol.

To'rbern l. **To'rbjörn,** fornnordiskt mansnamn = *Torolf* (se d. o.).

Torberni't, *miner.,* uranglimmer (se d. o.).

Torche're, *fr.* (*l.* tårsjä'r, av *torche,* fackla), allegorisk figur med fackla; på fotställ placerad vas l. d. med lysämne.

Torchon, *fr.* (*l.* tårsjå'ng), bomullsspetsar.

To'rcular Hero'phili, *anat.*, stället för vensammanflödet hos hjärnhinnans vensinus.

Tord, fornnordiskt mansnamn, bildat av *Tor* (se d. o.).

Tord, *zool.*, dets. som *Tordmule.* Se *Alca.*

Torde'ra, se *Torsion.*

To'rdis, fornnordiskt kvinnonamn (av *Tor* och *dis* [se d. o.]).

Tordmaaned l. **Tormaaned,** *da.* (*l.* -må-), danska namnet på månaden mars.

Tordmule, *zool.*, se *Alca.*

To're, fornnordiskt mansnamn, bildat av *Tor* (se d. o.).

Toreado'r, *sp.* (av *to'ro,* tjur), tjurfäktare till häst. — **Tore'ro,** tjurfäktare till fots.

To redirect, To reforward l. **To retransit,** *eng., postt.*, eftersändes.

Tore'nia, *bot.*, örtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ* i tropiska Afrika och Asien. Många arter med vackra blommor odlas som prydnadsväxter.

Tore'ro, se *Toreador.*

Tore'uma, Tore'ut, se under följ. ord.

Toreuti'k (av *gr. tore'vein,* genomborra, gravera), konsten att framställa upphöjda bilder i metall, trä l. sten (gravyr, ciselering, gjutning, drivning o. s. v.). — **Tore'uma,** upphöjt arbete. — **Tore'ut,** person, som åstadkommer sådant arbete.

To'rger, fornnordiskt mansnamn (av *Tor,* se d. o., och *ger* l. *geir,* spjut).

To'rgny, fornnordiskt mansnamn (av *Tor,* se d. o., och *gny,* buller, dunder).

To'rhild, fornnordiskt kvinnonamn (av *Tor,* se d. o., och *hild,* strid, kamp).

Toriani't, *miner.*, ett becksvart radioaktivt mineral, bl. a. innehållande torium och uranoxid.

Tories, *sing.* **Tory,** *eng.* (*l.* tå'ris, tå'ri; antagligen av *irl. tory,* rövare, krypskytt), i England från Karl II:s tid benämning på de konungsligt sinnade, anhängarna av den gamla stats- och kyrkoförfattningen (kallas numera konservativa); i Nordamerikas Förenta stater benämning på det demokratiska partiet. Jfr *Whigs.* — **Tori'sm** l. **Torii'sm,** torypartiet; dess grundsatser och meningar. — **Tori'stisk,** som angår tories l. torism.

To'rilis anthri'scus, *bot.*, rödfloka, umbellatväxt med rödaktig krona, tämligen allmän i s. och mell. Sverige.

Tori't, *miner.*, ett radioaktivt mineral av toriumoxid och kiselsyra. — **To'rium,** *kem.*, ett sällsynt metalliskt grundämne, i naturen alltid förenat med syre. Förekommer i organit, torit, torianit och monagit. Torium är liksom uran radioaktivt och ger vid utstrålningen upphov till en rad i sin ordning radioaktiva produkter (*toriumserien*). Slutprodukten är *toriumbly.* — **Toriumnitra't,** har stor användning i glödstrumpor. — **Torjord,** toriums oxid, ett vitt, i syror icke lösligt pulver. Brukas till glödstrumpor (se *Auers glödljus*).

To'rkel, fornsvenskt mansnamn (av *Tor,* se d. o., och *kettil,* kittel, stormhatt).

Tormaaned, se *Tordmaaned.*

Torme'nta, *lat., pl.*, pinoredskap.

Tormenti'lla, se *Rhizoma tormentillæ.*

To'rmina, *lat., pl., med.*, magplågor.

Tormino'sus, *bot.*, förorsakande kolik.

To'rmod, fornnordiskt mansnamn (av *Tor,* se d. o., och *móðr,* mod).

Torna'da, strof, varmed en tillägnan sker i den provençalska skaldekonsten.

Torna'do, *port.* och *sp.*, våldsam virvelvind, virvelstorm.

To'rnak, se *Angakok.*

Tornasu'k, se *Angakok.*

Torne'j (*fr. tournoy, ty. Turnay*), ett slags tornerspel, varvid flera riddare kämpade mot varandra med tvärskurna svärd och klubbor. Kallades även bohord. Jfr *Dust* och *Bohord.*

Torne'ra (*fr. tourner, ital., torna're*), vrida, vända; giva en viss vändning åt; även deltaga i tornerspel. — **Torne'rspel** l. **Torne'ring,** under medeltiden ridderliga vapenlekar, som vid högtidliga tillfällen anordnades av furstar l. särskilda torneringsföreningar. Jfr *Bohord, Dust, Tornej.*

Tornfartyg, förr benämning på pansarfartyg.

Torni'ster, *ty.*, rensel; foderpåse.

Tornkrona, dets. som *Murkrona.*

Torn- och svärdsorden, portugisisk orden.

To'ro, *pl.* **To'ros,** *sp.*, tjur; tjurfäktning.

Toroi'd (av *lat. to'rus,* dyna, och *e'idos,* form) l. **To'rus,** *fys.*, den yta, som bildas, om en cirkel roterar kring en i dess eget plan belägen axel, som ej skär cirkeln.

To'rok, *ung.*, mynning (i geografiska namn).

To'rolf, fornnordiskt mansnamn (av *Tor,* se d. o., och *olf,* ulf; kämpe).

Torosite't, se under *Torös.*

Toro'sser, *ry.*, ismassor av på varandra hopade block.

Torpe'd, Torpedbåt, se *Torpedo.*

Torpe'dbåtsjagare, *krigsk.*, örlogsfartyg, avsett att jaga minbåtar.

Torpede'ra, minspränga ett fartyg medelst torpeder.

Torpe'do, *lat.*, eg. förlamning, bedövning; *zool.*, darr-rockan, en i Medelhavet och Atlantiska havet förekommande fisk, som har särskilda organ, med vilka den kan utdela elektriska slag; (*fr. torpédo, torpille*), *krigsk.*, torped, rörlig mina. — **Torpedbatteri',** kustbatteri för utskjutande av torpeder. — **Torpedobåt** l. **Torpedbåt,** minbåt. — **Torpedkryssare,** fartygstyp för spaning efter torpedbåtar. — **Torpedtub,** utskjutningsanordning för torpeder.

Torpi'd (*lat. to'rpidus*), domnad, bedövad, förslappad, känslolös. — **Torpidite't** l. **To'rpor,** domning, dvala, förslappning;

med., stelhet i lederna; minskad rörlighet, nedsatt funktionsförmåga. — **Torpor re'tinæ**, minskad synförmåga på grund av nedsatt känslighet hos näthinnan. — **Torpor seni'lis**, ålderdomssvaghet.

Torqua'ta, *bot.*, vriden.

Torraka, *zool.*, se under *Kackerlackor*.

To'rre, *nord. myt.*, en frostjätte, Goes fader. — **Torremånad**, januari.

Torre'ya, *bot.*, ett barrträdssläkte i Kina, Japan och Nordamerika ("stinkceder").

Torrice'lliska röret, efter den italienske fysikern *Torricelli* (*l.* -tjä'lli), kvicksilverbarometerns uppfinnare, benämning på barometerns glasrör. — **T. va'cuum**, tomrummet ovanför kvicksilverpelaren i barometern.

Torr nål, se *Torrnålsgravyr*.

Torrnålsgravyr l. **Torrnålsradering**, är konsten att med "torr nål" l. "kall nål", d. v. s. en skarp nålspets l. diamant, rista en lätt teckning i en kopparplåt för att sedan ta avtryck av denna.

Torrplåt, *fotogr.*, fotografisk plåt, som exponeras i torrt tillstånd.

Torrstenar, *bergsh.*, kvartsrika järnmalmer i mell. Sverige, som kräva tillsats av kalk för slaggbildningen.

Torrsubstans, **Torrämne**, återstoden av ett ämne, sedan dess halt av vatten avlägsnats.

Torrsystem, *fys.*, objektiv, avsett att användas utan immersionsvätska.

Torrvärk, folklig benämning på reumatism och gikt.

Torr växel, *handelst.*, växel, vari utställaren förbinder sig att själv utbetala den i växeln bestämda penningsumman.

Torrögdhet, se *Xeroftalmi*.

Torröta, svampröta i växtdelar, som trots denna icke förlora sin fasta beskaffenhet.

Tors, se *Torso*.

Torsburgen, *arkeol.*, Sveriges största bygdeborg, i Kräklingbo på Gotland.

Torsio'n (*fr. torsion*), vridning; *med.*, en metod att stilla blödning. — **Torsionselasticite't**, *fys.*, vridningselasticitet, den elasticitet, som uppstår i en stång l. tråd, när denna vrides. — **Torsionselektrosko'p**, elektroskop, som visar, att kroppar äro elektriska. — **Torsionsgalvanome'ter**, instrument för uppmätning av elektriska potentialskillnader. — **Torsionshållfasthet**, vridningshållfasthet. — **Torsionsmodu'l**, är en materialkonstant, som direkt inverkar på torsionen. — **Torsionsvåg**, vridvåg, apparat för bestämmande av mycket små vikter. — **Torde'ra**, vrida ena änden av en mycket långsträckt kropp i förhållande till den andra.

Torsk, *med.*, se *Stomatomykosis*. — **Torsklevertran**, se *Oleum jecoris aselli*.

Torskfiskar, *zool.*, se *Gadidæ*.

Torsmånaden, se *Januari*.

To'rso, *ital.* (av *lat. thy'rsus*, stjälk, stam), *konstt.*, tors, bål, en stympad bildstod utan huvud och extremiteter. — **T. di Belvede're**, Herkulestorson, en i Vatikanen befintlig berömd tors av Herkules.

To'rsten, fornnordiskt mansnamn (av *Tor*, se d. o., och *sten*).

Tort, *fr.* (*l.* tår), orätt; skada, oförrätt, förfång, förolämpning. — **A tort**, med orätt. — **A tort et à travers** (*l.* - e- travä'r), kors och tvärs, utan urskillning. — **Les absents ont toujours tort** (*l.* läs absa'ng ång tosjo'r -), de frånvarande hava alltid orätt.

Torte'ra (*lat. torque're, sup. to'rtum*, eg. vrida), plåga, pina, martera. — **Torty'r** (*lat. tortu'ra*), pinande, tillfogande av kroppssmärtor i syfte att framtvinga en bekännelse; plåga, marter.

Tortico'llis (av *lat. to'rtus*, vriden, och *co'llum*, hals) l. **Ca'put obsti'pum** (snedhuvud), *med.*, snedställning av hals och huvud.

To'rtile, **Tortuo'sa**, *bot.*, vriden.

Tortu'ga, *sp.*, ett slags flodsköldpadda i Sydamerika.

Torty'r, se under *Tortera*.

Torulo'sus, *lat.*, **Torulö's**, *bot.*, med små knölar.

To'rus, *lat.*, dyna, kudde; bädd, äkta säng; *byggn.*, valk, rundstav, framspringande rundning; *bot.*, blomfäste. — **T. et me'nsa**, säng och bord, säng och säte. — **T. palati'nus**, *anat.*, synnerligen stark förtjockning av sömmen mellan gommens tvenne halvor. — **A to'ro et me'nsa**, (skilda) till säng och säte.

Torv, *geol.*, under jordklotets senaste utvecklingsskede bildade jordarter l. jordlager, som förnämligast bestå av multnade växter. Brukas som bränsle. — **Torvboskap**, *arkeol.*, fossil form av tamnöt från S. Europas stenålder. — **Torvfiber**, textilfibrer, beredda av halvförtorvade tågor av *Eriopho'rum vagina'tum*. — **Torvgas**, generatorgas framställd ur torv. — **Torvgasmotor**, gasmotor, driven med generatorgas ur torv. — **Torvindustri**, beredning av bränntorv, torvströ m. m. av torv. — **Torvkol**, torv, som genom upphettning blivit kolad l. förkoksad. — **Torvmull** l. **Torvströ**, sönderkrossad mosstorv, vilken brukas som strömedel för husdjur. — **Torvpudrett**, ett gödningsmedel, som består av torvmull och människoexkrement. — **Torvpulver**, pulverformigt bränsle, framställt av torv. — **Torvsprit**, alkohol framställd ur vitmosstorv. — **Torvsyra**, kallas den nedplöjda och multnade gräsvålen.

To'rvald, fornnordiskt mansnamn (av *Tor*, se d. o., och *vald*, makt, välde).

To'rvus, *lat.*, *bot.*, dyster.

To'ry, **Toryi'sm**, se *Tories*.

Torydemokrati', engelskt program för de

konservativa *tories* (se d. o.) deltagande i en demokratisk och social reformpolitik.

Torö's (*lat. toro'sus*), köttig, muskulös. — **Torosite't**, köttighet, muskelstyrka.

Toska'naren, se *Florentinaren.*

Toska'nsk, som har avseende på det italienska landskapet (förr storhertigdömet) *Tosca'na.* — **T. ordning**, *byggn.*, en enkel, om den doriska påminnande pelarordning, som tillskrives etruskerna. — **Toskanskt kapitä'l**, se *Etruskiskt kapitäl.*

To'sker, en avdelning av albaneserna.

To'skiska språket, se *Albanesiska språket.*

Toste, *bot.*, se *Rhamnus.*

To'sto, *ital.*, *tonk.*, hastigt, raskt.

Tot, *ung.*, betyder i ungerska ortnamn *slovakisk.*

Tot = *Thot* (se d. o.).

Tota'l, Totalisa'tor, Tota'liter, Totalite't m. fl., se under *Totus.*

Tota'nine, *zool.*, storsnäppor. — **Tota'nus**, *zool.*, snäppsläktet.

Tota'raträ, se *Podocarpus.*

To'tem, *ind.*, det tecken (oftast bilden av ett djur), som indianhövdingarna i Kanada bruka i st. f. namnunderskrift; stammens vapensköld; en klass heliga föremål. — **Totemi'sm**, en hos indianerna m. fl. vilda folk rådande tro på ett hemlighetsfullt samband mellan människorna och vissa klasser av föremål (oftast djursläkten).

Totenkopf, dets. som *Engelskt rött.*

Totenkranz, *kirurg.*, ringformig insnörning i bråcksäck.

Totona'ker, mexikanskt indianfolk.

To'tus, *fem.* **To'ta**, *neutr.* **To'tum**, *lat.*, hel. — **Totum**, det hela. — **In totum**, på det hela, överhuvud. — **In totum et ta'ntum**, i ett och allt. — **To'to ti'tulo**, hela titeln. — **Totum divi'sum**, *lat.*, ”det delade hela”, det som indelas i sina arter vid en logisk indelning. — **Tota'l**, hel och hållen, fullständig. — **Totaleffekt**, det intryck något frambringar som helhet. — **Totalförbud**, lag mot all förtäring av starka drycker. — **Totalsumma**, huvudsumma. — **Totalement**, *fr.* (*l.* tåtallöma'ng), l. **Totali'ter**, *nylat.*, totalt, helt och hållet, fullständigt, i grund. — **Totalisa'tor**, *sportt.*, officiell vadhållningsbyrå vid kapplöpningar. — **Totalise'ra**, göra till helhet. — **Totalite't**, helhet, det hela.

Toucha'nt, se under följ. ord.

Touche, *fr.* (*l.* tosj), framställningssätt, behandlingssätt; *tonk.*, tangent, anslag; *målark.*, sätt att måla, färganläggning, penselföring. Jfr *Tusch.* — **Toucher** (*l.* -sje'), kännande, vidrörande; *tonk.*, sätt att gripa tonerna, anslag. — **Touchera** (*l.* -sje'ra), röra, vidröra; undersöka; beveka. — **Touchant** (*l.* -sja'ng; *sv.* uttal: -sja'ngt), rörande, gripande; bevekande.

Toucoleurs, *fr.* (*l.* tokolö'r), fransk benämning på ett blandfolk av negrer och fulbe utmed floden Senegal.

Touffe, *fr.* (*l.* toff), benämning på matta sidenvävnader.

Toujours, *fr.* (*l.* tosjo'r), alltid. Jfr *Tuschur.* **T. en vedette** (*l.* - ang vede'tt), alltid på sin post. — **T. perdrix**, se under *Perdrix.*

Toupet, *fr.* (*l.* topä'), tofs; lugg, *tupé* (se d. o.).

Tour, *fr.*, se *Tur.* — **Tourbastion**, *krigsk.*, tornbefästning i sluten bastionform (femhörning). — **Tour d'adresse** (*l.* - dadrä'ss), konstgrepp, konststycke, taskspeleri. — **T. de force** (*l.* - dö fårrs), kraftprov.

Tourbillon, *fr.* (*l.* torbijå'ng), eg. virvel; virvelvind; ett slags fyrverkeripjäs.

Tourelle, *fr.* (*l.* tore'll), litet torn.

Tourna'ntolja, ett slags olivolja.

Tournedos, *fr.* (*l.* torndå', av *tourner*, vända, och *dos*, rygg), *kokk.*, halstrade skivor ur oxfilé, serverade med remouladesås.

Tourne'ra (*fr. tourner*), **Tournée**, se *Turnera, Turné.* — **Tournez, s'il vous plaît!** (*l.* torne' sill vo plä), vid slutet av en fullskriven sida: var god och vänd!

Tournesol (*l.* tornså'l), dets. som *Bezetter.* Se *Bezetta rubra.*

Tourniquet, (*l.* tornikä'), se *Turnikett;* även vändkors.

Tournois, *fr.* (*l.* to'rnåa), efter den franska staden *Tours*' myntfot. De därstädes präglade mynten gällde $^1/_5$ mindre än de motsvarande, som slogos i Paris.

Tournure, se *Turnyr.*

Tous les genres sont bons etc., se under *Genre.*

Tous-les-mois (*l.* to-le-moa'), l. **Toloman**, se *Arrowrotstärkelse.*

Toussaint, *fr.* (*l.* tosä'ng; av *tous les saints*, alla helgon), allhelgonadag.

Toussaint-La'ngenscheidtska metoden (*l.* tosä'ng-), en efter uppfinnarna benämnd metod för självstudium av språk.

Tout, *fr.* (*l.* to), all, allt; det hela. — **T. à fait** (*l.* totafä'), helt och hållet, fullkomligt, alldeles. — **T. à l'heur** (*l.* totalö'r), genast, strax, på ögonblicket. — **T. beau** (*l.* tobå'), håll! sakta! (till hundar). — **T. comme chez nous** (*l.* to kåmm sjeno'), alldeles som (det går till) hos oss. — **T. comprendre, c'est tout pardonner**, (*l.* to kångpra'ngdrö sä to pardånne'), att förstå allt, är att förlåta allt. — **T. de suite** (*l.* todösui'tt), genast, ofördröjligen. — **T. est perdu fors l'honneur** (*l.* tot ä pärdy får lånnö'r), allt är förlorat utom äran (yttrande, som den franske konungen *Frans I* lär hava fällt efter slaget vid Pavia). — **T. est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles** (*l.* tot ä por lö miö' dang lö mäjö'r dä mångd påssi'bbl), allt är ställt på bästa sätt i den bästa av alla möjliga världar. (*Voltaire.*) — **T. le monde** (*l.* tolömå'ngd), hela världen (alla människor), var och en. — **T. le reste** (*l.* tolörä'sst), hela återstoden. — **T. ou rien** (*l.* totoriä'ng), allt l. intet. —

T. pour le peuple etc., se under *Peuple*. — **T. soldat français porte dans sa giberne le bâton de maréchal de France** (*l.* to sållda' frangsä' pårrt dang sa sjibä'rn lö batå'ng dö maresja'll dö frangs), varje fransk soldat bär marskalkstaven i sin ränsel (yttrande, tillskrivet den franske kejsaren *Napoleon I*).

Tova'risj, se *Tavarisj*.

Tower, *eng.* (*l.* tau'ör; *fr. tour*, av *lat. tu'rris*, torn), torn, borg, fästning; särskilt en gammal ryktbar fästning i London, urspr. kungligt residens, sedan statsfängelse, numera ett slags arsenal och förvaringsplats för regalierna.

Town, *eng.* (*l.* ta'un), stad. — **Township** (*l.* -sjipp), stadsområde; i Nordamerikas Förenta stater: kommun; ett fältmått = 93,24 kvkm.

Tovsippa, *bot.*, se *Anemone*.

Toxæmi' l. **Toxikæmi'** (av *gr. toxiko'n*, gift, och *ha'ima*, blod), *med.*, förgiftning av blodet av icke bakteriellt ursprung.

Toxalbumi'ner, **Toxalbumo'ser**, *kem.*, vissa giftiga ämnen med karaktär av äggviteämnen, såsom orm-, spindel- och fiskgift, abrin m. m.

Toxicite't, giftighet, giftverkan.

To'xicum, *pl.* **To'xica**, *lat.* (av *gr. toxiko'n*, gift, pilgift), gift, giftmedel. — **Toxikæmi'**, se *Toxæmi*. — **Toxikatio'n**, förgiftning. — **Toxikodendro'l**, *farm.*, ett ytterligt giftigt, häftigt hudretande ämne, som förekommer i *Rhus toxicodendron*. — **Toxikodermi'er**, hudsjukdomar, framkallade av gifter. — **Toxikolo'g** (av *gr. lo'gos*, lära), giftkännare. — **Toxikologi'**, läran om gifterna och deras verkningar. — **Toxikono'ser** l. **Toxiko'ser**, förgiftningssjukdomar. — **Toxinæmi'**, blodförgiftning av bakteriella toxiner. — **Toxi'ner**, *kem.*, av de sjukdomsalstrande bakterierna under deras utveckling frambragta giftiga ämnen. — **To'xisk**, framkallad av gift; giftig, giftigt verkande. — **Toxofo'r**, giftbärande. — **Toxoge'n**, giftalstrande, alstrad av gift. — **Toxogeni'n**, anafylaktisk reaktionskropp. — **Toxoi'der**, icke giftiga modifikationer av toxiner. — **Toxo'ner**, kroppar av mindre toxicitet, som återstå efter partiellt mättande av ett toxin med antitoxin. — **Toxono'ser**, se *Toxikonoser*. — **Toxopepto'ner**, giftiga peptoner. — **Toxoprotei'ner**, giftiga äggviteämnen.

Toxo'ter (av *toxo'tai*, *lat. sagitta'rii*), bågskyttar.

T. P., förk. för *lat. tribunus plebis*, folktribun.

T R, förk. för *fr. télégraphe restant*, kvarliggande å telegrafstationen, avhämtas (om telegram).

TR, *med.*, se *Tuberkulin*.

tr., förk. för *transitiv* (se d. o.), *trillo* (se d. o.) och *tromba*, trumpet.

Tra'bea, *lat.*, purpurfärgad l. med purpurränder besatt toga.

Tra'bes, *lat.*, bjälke. — **Trabe'culæ**, *anat.*, fina, bjälkliknande strängar. — **T. carne'æ**, *anat.*, de muskulösa bjälkarna i hjärtats hålrum. — **Trabekule'rad blåsa**, *med.*, urinblåsa med på visst sätt hypertrofierad muskulatur.

Tra'bes ce'rebri, *anat.*, dets. som *corpus callosum* (se d. o.).

Trabuco, *sp.* (*l.* -bo'kå), eg. muskedunder, en kort och tjock cigarrform.

Trace, *fr.* (*l.* trass; av *lat. tra'here*, draga), spår, märke, tecken; utkast, mönster. — **Tracé** (*l.* trase'), utkast, grundplan; riktlinje, sträckning (för en järnväg). — **Trace'ra** (*fr. tracer*), teckna, göra utkast, rita mönster; utstaka (fältverk, vägar o. s. v.). — **Trace'rsnöre**, riktsnöre.

Trache'a l. **Trachi'a**, *lat.* (*gr. trache'ia*, av *trachy's*, ojämn), *anat.*, luftstrupe. — **Trachea'l**, **Trachea'lis**, som tillhör l. har avseende på luftstrupen. — **Tracheal-kany'l**, böjt metallrör för instickande i luftstrupen efter *tracheotomi*. — **Tracheal-rassel**, förorsakas av ödem i luftstrupen. — **Trache'er**, se *Trakeer*. — **Trachei't** l. **Trachei'tis**, *med.*, luftstrupsinflammation. — **Tracheobronki't**, inflammation i luftstrupen och bronkerna. — **Tracheoce'le**, luftstrupsbråck. — **Tracheorragi'** (av *gr. re'in*, flyta), blodflöde ur luftstrupen. — **Tracheoskopi'**, spegelundersökning av luftstrupen. — **Tracheotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), *kirurg.*, luftstrupssnitt. — **Tracho'm** l. **Tracho'ma**, *med.*, vid egyptisk ögoninflammation bildandet av små korn i ögonlockens bindhinna.

Trache'lium, *bot.*, halsört.

Trachi'a, se *Trachea*.

Trachi'nus, *zool.*, fjärsingen.

Tracho'm, se under *Trachea*.

Tracho'n, *gr.*, lavabädd.

Trachyca'rpus, *bot.*, asiatiskt palmsläkte, varav ett par arter äro ståtliga prydnadsträd. Bladfibrerna ha mångsidig användning.

Trachylo'bium, *bot.*, trädsläkte av fam. *Legumino'sæ* i tropiska Afrika och Asien. Antages vara moderväxter till afrikansk kopal.

Trachy'odon, *bot.*, med sträva tänder.

Trachypte'ridæ, *zool.*, bandfiskar.

Trachy't = *Trakyt* (se d. o.).

Track, *eng.* (*l.* träck), spår; järnvägsskena; bana; *sjöv.*, ett fartygs kurslinje mellan två hamnar.

Tra'ctus l. **Tractus ca'ntus**, *lat.*, ”utdragen sång”, psalm, som i romerska mässan under fastan avslutar gradualet i st. f. ”halleluja”.

Tra'ctus, *lat.*, snöre, stråk. — **T. digesto'rius**, *anat.*, matsmältningskanalen. — **T. o'pticus**, del av synnerven. — **T. rubrospina'lis**,

nervbana från nucleus ruber till ryggmärgens sidosträng.

Trade, *eng.* (*l.* träd), handel, handelsrörelse; hantverk; *sjöv.*, ångbåtstrafikled; regelbunden förbindelse mellan vissa orter; *handelst.*, fraktfart på bestämd plats. — **Trade-mark,** handels-, varu- l. fabriksmärke. — **Traders** l. **Tradesmen** (*l.* trä'dör, trä'ds-), *pl.*, handelsfolk. — **Trade union** l. **Trades union,** *pl.* **-unions** (*l.* - ju'niön, - ju'niöns), eg. hantverks- l. yrkesförening; fackförening. — **Trade winds** (*l.* - oi'nds), eg. handelsvindar; passadvindar. — **Tradare** (*l.* trä'dare), fartyg, som varje resa besöker samma hamnar.

Trade'ra, se under *Tradition.*

Trade unions, Trade winds, se under *Trade.*

Traditio'n (*lat. tradi'tio,* av *tra'dere,* överlämna), fornsägen, arvsägen, folkminne; genom sägner fortplantad lära, ärvd sedvänja. — **Traditionali'sm,** beroende av l. hävdande av traditionens betydelse. — **Traditione'll,** grundad på tradition, muntligt fortplantad; ärvd, inövad. — **Traditioni'st,** person, som håller på traditionen vid sidan av de skriftliga religionsdokumenten. — **Per traditio'nem,** genom muntlig överlämning. — **Tra'ditor,** överlämnare; benämning på de kristna, vilka under förföljelserna på kejsar Diocletianus' tid utlämnade de heliga böckerna och kyrkans kärl till hedningarna. — **Traditorbatteri',** batteri, som genom framförliggande verk är skyddat för förstöring framifrån. — **Tradito're,** *ital.*, förrädare. — **Trade'ra,** överlämna; muntligt meddela; föredraga, undervisa.

Traduce'ra (*lat. tradu'cere*), överföra, översätta. — **Traduciani'sm** l. **Traduktio'nssystemet,** den filosofisk-teologiska åsikten att människosjälen genom avlingen övergår från fadern till barnet. — **Traducia'n,** anhängare av traducianismen. — **Traduktio'n,** översättning.

Trafi'k (*fr. trafic, ital. tra'ffico*), eg. handel, köpenskap; rörelse på gator och torg, vägar, kanaler m. m., samfärdsel; fortskaffning av personer och gods på järnväg l. genom andra samfärdsmedel. — **Trafikchef,** trafikens högste ledare vid enskilda banor. — **Trafikdirektör,** trafikens högste ledare inom ett staten tillhörigt järnvägsdistrikt (*trafikdistrikt*). — **Trafika'bel,** möjlig att passera. — **Trafika'nt,** person, som betjänar sig av ett samfärdsmedel l. en samfärdsled. — **Trafike'ra,** färdas på, bruka som väg till fortskaffning av personer l. gods.

Traga'nt, dets. som *Dragant.* Se *Tragacantha.*

Tragaca'ntha, *farm.*, dragant l. gummidragant, fås ur stammen av flera *Astra'galus*-arter i Mindre Asien, Syrien, Persien m. fl. länder. Brukas till medicinska pastiller och konditorivaror, vid pappersfabrikationen o. s. v.

Tra'ganus, *bot.*, med bocklukt.

Trage'd l. **Tragö'd** (hårt g; *lat. tragoedus, gr. tragodo's,* av *tra'gos,* bock, och *ode',* sång), tragediförfattare, sorgspelsförfattare. — **Tragedi'** (uttalas ofta trasjedi'; *fr. tragédie, lat. tragoedia, gr. tragodi'a*), eg. bocksång (emedan den vid Dionysosfester sjungande kören, ur vilken tragedien utvecklade sig, uppträdde förklädd till bockfotade satyrer, l. emedan under tragediens uppförande en bock offrades åt Dionysos); sorgspel; *fig.*, sorglig händelse. — **Tragédien,** *fem.* **Tragédienne,** *fr.* (*l.* -sjediä'ng, -diä'nn), skådespelare l. skådespelerska, som utför tragiska roller. — **Trage'lafos** (av *gr. e'lafos,* hjort), ett fabelaktigt djur, hälften bock, hälften hjort; fantastisk djurbild å forntida orientaliska vävnader o. d. — **Trage'laphus,** *zool.*, afrikanskt antilopsläkte. — **Tragi'k** (hårt g), diktarten tragedi; det tragiska i ett öde, en karaktär o. s. v. — **Tra'giker,** sorgspelsförfattare; skådespelare, som utför tragiska roller. — **Tragikomedi',** ett skådespel, som är både tragiskt och komiskt, ett mellanting mellan sorg- och lustspel. — **Tragiko'misk,** sorglustig, både ömklig och löjlig. — **Tra'gisk** (*gr. tragiko's, lat. tra'gicus*), som hör till sorgspel; sorglig.

Tragi'k, Tra'giker m. fl., se under *Traged.*

Tragipi'li, *anat.*, håren i yttre hörselgången.

Tragopo'gon, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ.* — **T. crocifo'lius,** Gotlands-havrerot. — **T. porrifo'lius,** havrerot, odlad för de ätliga rötterna, s a l s a f i l. s a l s i f i (i s. Europa), sällsynt i Sverige. — **T. prate'nsis,** ängshavrerot, allmän kring vägkanter o. d.

Traguli'na l. **Tragu'lidæ,** *zool.*, dvärgmyskdjur, en fam. idisslare.

Tra'gus, *gr.*, bock; *anat.*, den spets av öronbrosket, som delvis skjuter över öronöppningen.

Tragö'd, se *Traged.*

Tra'hit su'a que'mque volu'ptas, *lat.*, envar behärskas av sin lidelse. (*Virgilius.*)

Train, *nord. myt.*, en av urtidskonstnärerna.

Train, *fr.* (*l.* träng), vagnsunderrede; järnvägståg; *träng* (se d. o.). — **En train** (*l.* ang träng), i gång, i farten.

Traine'ra, se *Träna.*

Trait, *fr.* (*l.* trä), penndrag; ansiktsdrag; karaktärsdrag.

Traja'nuskolonnen, en till minne av den romerske kejsaren *Trajanus* rest praktfull pelare i Rom. — **Trajanusvallen,** rester av den romerska befästningslinjen i Mesien (i Dobrudscha).

Traje'kt (*fr. trajet, lat. traje'ctus*), överfart. — **Trajektfartyg,** ångfärja, som överför järnvägståg.

Trajekto'ria, *nylat.* (av *lat. traji'cere,* över-

gå), *mat.*, kurva, som efter en viss lag skär ett system av andra kurvor. — **Isogona'l trajektoria,** skär ett kurvsystem under konstant vinkel. — **Ortogona'l trajektoria,** skär ett kurvsystem under rät vinkel. — **Recipro'k trajektoria,** kurva mellan två parallella linjer, som, om den flyttas utefter dessa, alltid skär sin med hänsyn till linjerna upp- och nedvända avbildning under samma vinkel.

Trakasse'ra (*fr. tracasser*), bråka, krångla, plåga med gräl och ledsamheter, chikanera. — **Trakasseri',** krångel, bråk, gräl, ledsamhet, förargligt hinder.

Trakea'l, se *Tracheal.*

Trakéer (av *lat. trachi'a, trache'a,* luftrör), *zool.*, andningsrör hos insekter, spindlar m. fl. djur; *bot.*, vattenförande kärl hos växter.

Trakégälar, *zool.*, tråd-, busk- l. bandlika hudbildningar hos många sländlarver. De innehålla trakéer.

Trake'hnerhingstar, ett slags eftersökta hingstar från det berömda stuteriet *Trakehnen* i Ostpreussen.

Trakei'd, *bot.*, kärlcell, långsträckt, kärllikande cell, vars funktion är att leda l. magasinera vatten.

Trakei't, *med.*, luftstrupskatarr.

Trakélungor, *zool.*, en hos spindeldjur förekommande modifikation av *trakéer* (se d. o.).

Trakeobrontosko'p, *med.*, instrument för direkt betraktande av luftrören.

Trakeotomi', se *Tracheotomi.*

Trako'm, se *Trachom.*

Traktame'nte, se under *Traktera.*

Traktaria'ner, anhängare av traktarianismen. — **Traktariani'smen** = *Puseyism* (se d. o.).

Trakta't, Traktathamnar, Traktatsällskap, se under följ. ord.

Trakte'ra (*lat. tracta're, fr. traiter*), eg. hantera; behandla, spela (ett instrument); undfägna, förpläga, duka upp l. göra gästabud för. — **Traktame'nte** (*fr. traitement, ital. trattamento*), förplägning, undfägnad; kostpenningar. — **Trakta't** (*lat. tracta'tus*), avhandling, fördrag (mellan stater); vetenskaplig avhandling; populärt avfattad religiös småskrift. — **Traktathamnar,** kinesiska hamnar, som enl. fördrag äro öppna för européer och den europeiska handeln. — **Traktatsällskap,** sällskap för utarbetande och spridande av religiösa småskrifter. — **Traktö'r** (*fr. traiteur*), värdshusvärd, spisvärd.

Trakthuggning, *skogsv.*, slutavverkning av skog i utstakade större l. mindre hyggen, s. k. t r a k t h y g g e n.

Traktio'n, dragning. — **Traktionsdiverti'kel,** *med.*, utvidgning på matstrupen genom dragning av skrumpnande lymfkörtlar.

Tra'ktor (av *lat. tra'here,* draga), motordrivet fordon, använt som dragvagn för släpvagnar l. redskap.

Trakto'ria, *nylat.*, *mat.*, en kurva, där den mellan kurvan och en given linje befintliga tangentdelen i var punkt är av konstant längd.

Traktu'r, *tonk.*, kallas i orgelverk de inre delarna av registerverket.

Traktö'r, se under *Traktera.*

Traky't (hårt k; av *gr. trachy's,* sträv), *geol.*, en vulkanisk bergart, vars huvudbeståndsdel utgöres av sanidin.

Trall, spjälgaller, *tonk.*, vismelodi.

Tralla (*eng. trolley,* av *troll,* rulla), trehjulig dressin, som sparkas l. stakas fram.

Trallvagn l. **Truck,** godstransportvagn å järnvägsstationer.

Trama, Trame (*l.* tram), se *Tramsilke.*

Trame'ssoplattor l. **Trame'ssosten,** av cement och koksaska tillverkade byggnadsplattor.

Tramonta'na, *ital.* (av *lat. trans,* på andra sidan, och *mons,* berg), nordanvinden; norden.

Tramp, *pl.* **Tramps,** *eng.* (*l.* trämp, trämps), landstrykare, tiggare. — **Trampfart,** endast av tillgång på frakt bestämda resor för ett lastfartyg. — **Trampfartyg,** fartyg, som går i trampfart.

Trampgräs, *bot.*, se *Polygonum.*

Trampoli'n (*fr. tremplin*), svikt, elastiskt springbräde, i våra badinrättningar en hög träställning, från vilken hopp och språng göras.

Tramsilke (av *ital. trama,* inslag), ett slags löst tvinnat silke. Användes till inslag vid vävnader.

Tramway, *eng.* (*l.* trä'mmoä), spårväg.

Tran, flytande fett av havsdjur.

Tranbär, *bot.*, se *Oxycoccus.*

Trance, *eng.* (*l.* träns; av *lat. transi're,* övergå), hänryckning, extas; skendöd; enl. spiritisterna den dvala l. medvetslöshet, i vilken ett medium befinner sig, då andarna meddela sig genom detsamma.

Tranche, Tranchée, se under följ. ord.

Tranchera (*l.* trangsje'ra; *fr. trancher*), skära; skära för (steken). — **Tranche** (*l.* trangsj), skiva, avskuret tunt stycke; boksnitt. — **Tranchée** (*l.* trangsje'), *krigsk.*, löpgrav. — **Tranche'rkniv,** förskärarkniv.

Tranki'l (*fr. tranquille, lat. tranqui'llus*), lugn, ostörd, sorglös. — **Trankilise'ra** (*fr. tranquilliser*), lugna, stilla. — **Trankilite't** (*fr. tranquillité*), lugn, ostördhet, sorglöshet.

Tranqui'llo, Tranquillame'nte, *ital.*, *tonk.*, lugnt, stillsamt.

Tranqui'llo ma'ri cui'libet guberna'tor est, *lat. ordspr.*, då havet är lugnt, kan vem som helst vara styrman.

Trans, *lat.*, över, på andra sidan, på hinsidan om. Nyttjas i en mängd sammansättningar.)(C i s.

trans., förk. för *transitiv* (se d. o.).

Transactions, *eng.* (*l.* tränsä'ksjöns), avhandling av lärda samfund.

Transaktio'n (*lat. transa'ctio*), förhandling, överenskommelse; förlikning; uppgörelse, affärsavtal.

Transalpi'nsk (*lat. transalpi'nus*), belägen på andra sidan Alperna (räknat från Rom). — **Transandi'nsk**, på andra sidan Anderna (från Europa räknat). — **Transatla'ntisk**, belägen på andra sidan Atlantiska havet (räknat från Europa); som för över Atlanten.

Transbo'ttnicum, *bot.*, från l. på andra sidan Bottniska viken.

Transcende'ns (av *lat. transce'ndere* l. *transsce'ndere*, överstiga), överskridande den sinnliga erfarenhetens gräns. — **Transcende'nt**, *fil.*, översinnlig, höjd över det timliga och över den på sinnesintryck och iakttagelse grundade erfarenheten; *mat.*, som ej kan bestämmas genom bruk av ett ändligt antal algebraiska operationer (om en storhet). — **Transcendenta'l**, *fil.*, som har avseende på den sinnliga erfarenheten, men ej kan förklaras ur densamma. — **Transcendentalfilosofi'** l. **Transcendentali'sm**, kallar Kant en undersökning av de "handlingar och regler hos det rena förnuftet, varigenom föremål bli objekt för apriorisk kunskap". — **Transcendental apperceptio'n**, kallar Kant det rena självmedvetandets enhet som är förutsättning för all förståndsverksamhet. — **T. ideali'sm**, är enl. Kant den åsikten, att rummet och tiden äro åskådningsformer, som tillhöra vårt medvetande.

Transcortica'l nervbana, *anat.*, associationsbana mellan hjärnbarkens begreppscentra och något av språkcentra.

Transe'pt (*lat. transse'ptum*), *byggn.*, en kyrkas tvärhusflygel; tvärskepp, tvärhus.

Transfere'ra (*lat. transfe'rre*), överföra från den ena till den andra sidan; översätta. — **Transfe'rt**, överförande från den ena till den andra sidan.

Transfigure'ra (*lat. transfigura're*), omgestalta, förvandla; förklara. — **Transfiguratio'n** (*lat. transfigura'tio*), omgestaltning, förvandling; förklaring, särskilt Kristi förklaring på berget Tabor.

Transfini'ta tal, *mat.*, aktuellt oändliga tal.

Transfixatio'n, *kirurg.*, fästande av en del medelst genomstickning. — **Transfixe'ra**, fästa medelst genomstickning.

Transforatio'n, *kirurg.*, genomborrning. — **Transfore'ra**, genomborra.

Transformatio'n, Transforma'tor m. fl., se under följ. ord.

Transforme'ra (*lat. transforma're*), förvandla, ombilda, omgestalta; *mat.*, giva ett matematiskt uttryck en annan form. — **Transformatio'n** (*lat. transforma'tio*), förvandling, ombildning, omgestaltning; *mat.*, operation, varigenom ett matematiskt uttryck får en annan form. — **Transformationskoefficie'nt**, förhållandet mellan vindningstalen i de båda spolar, som ingå i en *transformator* (se d. o.). — **Transformationsteori'en** = *Evolutionsteorien* (se d. o.). — **Transforma'tor**, *fys.*, ett slags induktionsapparat, medelst vilken elektrisk energi av en viss spänning kan förvandlas till energi med en annan spänning o. s. v. — **Transformi'st**, anhängare av transformationsteorien.

Transfuge'ra (*lat. transfu'gere*), överlöpa, övergå till fienden.

Transfunde'ra (*lat. transfu'ndere*), gjuta ur ett kärl i ett annat; *kirurg.*, överföra blod från en individ till en annan. — **Transfusio'n**, gjutandet av en vätska ur ett kärl i ett annat; *kirurg.*, blodöverföring.

Transgredie'ra (av *lat. transgre'di*), överskrida.

Transgressio'n (av *lat. transgre'ssio*), överträdelse, överskridande; *geol.*, havets successiva utbredning över ett landområde.

Transige'ra (*lat. transi'gere*), genomföra, bringa till stånd; ingå överenskommelse om något.

Tra'nsit, Transite'ra, se *Transito.*

Transitio'n (*lat. transi'tio*, av *transi're*, övergå), övergång; genomgång. — **Transito'risk**, som tjänar till övergång l. genomgång; övergående, kortvarig.

Transiti'v (*lat. transiti'vus*), övergående, inverkande. — **Transiti'vum**, se *Verbum intransitivum* under *Verb.*

Transitivi'sm, *med.*, sinnessjukas tro att det är de andra, som äro sinnesrubbade.

Tra'nsito, *ital.* (*lat. tra'nsitus*, av *transi're*, gå över l. igenom), l. **Tra'nsit**, *handelst.*, genomförsel, transport av varor från ett land genom ett annat till ett tredje; försändning av utländska varor från en tullkammare till en annan i samma land utan tullundersökning. — **Transitogods** l. **Transitovaror**, varor, som transporteras genom ett mellanliggande land. — **Transitohandel**, handel med transitovaror. — **Transitotull**, avgift, som erlägges för tillåtelsen att föra transitovaror genom ett land. — **Transite'ra**, transportera genom ett land (om varor). — **Transitupplag**, utländska varors magasinering i ett land på viss tid utan tullundersökning.

Transito'risk, se under *Transition.*

Tra'nsitupplag, se under *Transito.*

Transkalo'risk (av *lat. trans*, genom, och *ca'lor*, värme), *fys.* = *Diaterman* (se d. o.).

Transkorporatio'n, *nylat.* (av *lat. trans*, över, och *corpora're*, förse med en kropp), eg. övergång från en kropp till en annan; själavandring.

Transkribe'ra (*lat. transcri'bere*), omskriva, avskriva; genom *fonetisk skrift* (se d. o.) l. något annat teckensystem återgiva med

vanliga bokstäver skrivna ord; *tonk.*, omskriva ett tonstycke, så att det kan spelas på annat instrument l. annat sätt, parafrasera. — **Transkriptio'n** (*lat. transcri'ptio*), omskrivning, avskrivning; återgivande av med vanliga bokstäver skrivna ord genom fonetisk skrift l. något annat teckensystem (jfr *Transliteration*); *tonk.*, ett tonstyckes omskrivning (se föreg. ord); parafras, fantasi. — **Fone'tisk transkription,** återgiva med vanliga bokstäver skrivna ord med ljudskrift efter uttalet. — **Transkriptionsalfabet,** alfabet, som användes för fonetisk transkription.

Translati'vus, *språkv.*, kasus i finskan, urspr. med betydelsen *till*, numera temporalkasus.

Translatio'n (*lat. transla'tio*), överflyttning; överlåtelse; översättning. — **Translate'ra** (*fr. translater*), översätta. — **Transla'tor,** *lat.*, **Translateur,** *fr.* (*l.* trangslatö'r), översättare. — **Translato'risk rörelse,** *fys.*, framåtskridande rörelse.

Translitteratio'n, *lat.*, återgivande av med vanliga bokstäver skrivna ord genom ett annat alfabet. Jfr *Transkription.*

Translokatio'n (av *lat. trans,* till andra sidan, och *loca're,* ställa, förlägga), förflyttning, överflyttning.

Transluce'nt l. **Transluci'd,** *lat.*, genomlysande.

Transluna'risk (av *lat. trans,* på andra sidan, och *lu'na,* måne), befintlig på andra sidan månen.

Transmari'n (*lat. transmari'nus*), belägen på andra sidan havet; från andra sidan havet.

Transmigre'ra (*lat. transmigra're*), överflytta, utvandra (i massa). Jfr *Emigrera.* — **Transmigratio'n,** överflyttning, utvandring (i massa).

Transmissi'bel, Transmissio'n m. fl., se under följ. ord.

Transmitte'ra (*lat. transmi'ttere*), överflytta, översända; överlåta, avträda. — **Transmissi'bel,** som kan överlåtas, avträdas. — **Transmissibilite't,** egenskapen att kunna överlåtas, avträdas. — **Transmissio'n,** överflyttande; överlåtelse, avträdelse; *fys.*, ljusets och värmets gång genom vissa ämnen; *mek.*, inrättning för överföring av drivkraft l. rörelse från en motor till arbetsmaskiner. — **Transmissionsredskap,** *pl.*, remmar, snören, hävstänger, kugghjul och andra redskap för rörelse- l. kraftöverföring. — **Transmi'ssio heredita'tis,** överlåtande av arv l. arvsrätt på annan person.

Transmonta'n (*lat. transmonta'nus*), belägen på andra sidan bergen; från andra sidan bergen.

Transmuta'bel, Transmutatio'n, Transmutationsteorien m. fl., se under följ. ord.

Transmute'ra (*lat. transmuta're*), förvandla; ombyta. — **Transmuta'bel,** föränderlig, som kan förvandlas. — **Transmutabilite't,** egenskapen att kunna förvandlas. — **Transmutatio'n,** förvandling; omflyttning. — **Transmutationsteorien,** se *Descendensteori.*

Transocea'nisk, som för över en ocean.

Transpara'ng (*fr. transparent*), på glas, genomlysande papper l. tunn väv framställd målning, som belyses bakifrån; ett slags ljusdekoration i det fria.

Transpare'nt (*fr. transparent*), genomskinlig.

Transpiratio'n, se under följ. ord.

Transpire'ra (*fr. transpirer;* av *lat. trans,* genom, och *spira're,* andas, utdunsta), utdunsta, svettas; *fig.*, utspridas, komma ut bland allmänheten, bliva kunnigt. — **Transpiratio'n,** utdunstning, svettning; *fys.*, gasers gång genom fina rör l. öppningar. — **Transspirationsström,** *bot.*, ström av vatten, som genom avdunstningen suges från roten genom stammen till bladen i en växt.

Transplante'ra (*lat. transplanta're*), omplantera; omflytta; *kirurg.*, ersätta (*inplantation*) vävnadsdefekter med vävnader från samma djur l. person (*autoplastik*) l. från annat djur av samma art l. annan person (*homoioplastik*). — **Transplantatio'n,** omplantering; omflyttning; *kirurg.*, en sårytas betäckning med frisk hud.

Transpone'ra (*lat. transpo'nere*), flytta, omflytta, omställa; *tonk.*, överflytta ett tonstycke i en annan tonart. — **Transpositio'n** l. **Transpone'ring,** flyttning, omflyttning, omställning; *tonk.*, överflyttning i en annan tonart.

Transpo'rt, Transporta'bel m. fl., se under följ. ord.

Transporte'ra (*lat. transporta're*), överföra, förflytta, fortskaffa; *handelst.*, överlåta (t. ex. en växel). — **Transpo'rt,** överförande, förflyttning, fortskaffning, forsling; frakt; *handelst.*, överlåtelse (av t. ex. en växel); överföring av en summa från slutet av en sida i räkenskapsboken till början av nästa. — **Transportaffär,** speditionsaffär (se *Spediera* och *Spedition*). — **Transportfängelse,** häkte, där fångar endast tillfälligt förvaras. — **Transportförsäkring,** försäkring, varvid gottgörelse utbetalas, om det försäkrade föremålet skadas under transport. — **Transportmedel,** befordringsmedel, fortskaffningsmedel. — **Transporta'bel,** som kan förflyttas, fraktas. — **Transportö'r,** instrument, varmed en teckning kan kopieras i annan skala.

Transpositio'n, se under *Transponera.*

Transscende'nt, Transscendenta'l, se *Transcendent, Transcendental.*

Transse'pt, se *Transept.*

Transsubstantiatio'n (*nylat. transsubstantia'tio*), ämnes- l. väsensförvandling; *teol.*,

i nattvarden brödets och vinets förvandling till Kristi lekamen och blod.

Transsuda't, Transsudatio'n, se under följ. ord.

Transsude'ra (av *lat. trans,* genom, och *suda're,* svettas), utsvettas, sippra fram. — **Transsuda't,** *fysiol.,* vätska, som ur blodkärlen tränger ut i omgivande vävnad. — **Transsudatio'n,** utträngning av vätska ur blodkärlen in i den omgivande vävnaden.

Transsume'ra l. **Transume'ra** (*lat. transsu'mere*), överföra; göra utdrag, avskriva. — **Transsu'mt,** avskrift av vissa punkter i en handling.

Transsylva'nia, latinska namnet på Siebenbürgen.

Transtermi', dets. som *diatermi* (se d. o.).

Transversa'l (av *lat. transve'rsus,* gående på tvären), som går tvärsöver, snett över (kallas även *transverse'll*); *mat.,* skärningslinje, en linje, som skär ett system av andra linjer. — **Transversalbana,** tvärbana. — **Transversalgördlar,** *byggn.,* tvärgördlar, i romansk och götisk byggnadskonst använda gördelbågar, som gå diagonalt över ett korsvalv.)(L o n g i t u d i n a l g ö r d l a r. — **Transversalsvängningar,** *tonk.,* tvärsvängningar, den vanliga luftsvängningen i strängar.)(L o n g i t u d s v ä n g n i n g a r. — **Transversa'les,** *pl., jur.,* sidosläktingar.

Transverse'll, se *Transversal.*

Transve'rsus, *lat.,* som förlöper transversellt

Transvestiti'sm, böjelse för att kläda sig i det motsatta könets kläder.

Trape'ts (*gr. trape'zion, dimin.* av *trape'za,* bord), *mat.,* en plan, fyrsidig, rätlinig figur, som har endast två l. ock inga av de motstående sidorna parallella; gymnastikredskap, som består av en tvärstång, fritt hängande vid två tåg. — **Trapetskapitä'l,** *byggn.,* ett i bysantinsk byggnadskonst använt kapitäl, vars övergång från pelarhalsen till abacus bildade ett trapets. — **Trapetsoe'der,** solid kropp med tjugufyra lika stora, men oliksidiga fyrkantiga ytor. — **Trapetsoi'd,** rätlinig fyrsiding, som ej har några av de motstående sidornas parallella. Jfr *Trapets.* — **Trape'zius, Trapezoi'des,** *lat.,* till formen som en oliksidig fyrhörning.

Trape'z, Trapezoi'd, se föreg. ord.

Trapp, *geol.,* äldre namn på *diabas* (se d. o.).

Trapper, *pl.* **Trappers,** *eng.* (*l.* trä'ppör, trä'ppörs; av *trap,* snara, giller, fälla), nordamerikansk pälsjägare.

Trappgavel (*ty. Treppengiebel, Staffelgiebel, fr. pignon à redans*), *byggn.,* gavel med trappstegslika muravsatser i st. f. sluttande, rätliniga sidor.

Trappi'storden, en efter huvudklostret *La Trappe* i Normandie, uppkallad, på 1600-t. stiftad, ytterst sträng munkorden, som föreskriver nästan fullständig tystnad.

Trapplinser, *fys.,* ringformiga linser med flera brytande ytor. Användas i fyrar.

Tra'ppola, ett slags kortlek.

Trappsnitt, Trappsten, slipningsform för färgade ädelstenar, liknar briljant men alla ytor äro fyrsidiga samt ha två kanter horisontella.

Trarsa l. **Trarza,** berberstam i västliga Sahara.

Trass (av *ital. terrazzo*), *geol.,* en vulkanisk produkt (tuff), som i förening med kalk och sand brukas till cement.

Trassa't, Trasse'nt, se under följ. ord.

Trasse'ra (*ital. trassa're,* av *lat. tra'here,* draga), *handelst.,* utställa l. draga en växel på någon. — **Trassa't,** person, på vilken en växel drages. — **Trasse'nt,** person, som drager l. utställer en växel, utställare. — **Tra'tta,** *ital.,* dragen l. trasserad växel.

Trastama'ra, spansk dynasti under slutet av medeltiden.

Traste'vere, *ital.* (av *lat. trans,* på andra sidan, och *Te'vere,* Tiberfloden), på andra sidan Tibern; den på h. Tiberstranden liggande delen av Rom. — **Trasteveri'ner** (*ital. Trasteveri'no, pl. -ini*), invånare i nämnda stadsdel.

Tra'tta, se under *Trassera.*

Trattori'a, *ital.,* spiskvarter, värdshus.

Trattskivlingar, *bot.,* se *Clitocybe.*

Traube-Herings tryckväxlingar, *fysiol.,* blodtrycksvariationer på grund av andningen.

Traubes rum, *anat.,* rummet mellan vänstra nedre bröstkorgranden, hjärt-. lever- och mjältdämpningen.

Tra'uma (*gr. travma*), *med.,* sår, av yttre våld förorsakad skada. — **Trauma'tika,** *pl.,* sårläkande medel. — **Trauma'tiker,** som lider av *traumatisk neuros.* — **Trauma'tisk,** som har avseende på sår, stötar o. s. v. — **T. feber,** sårfeber. — **T. neuro's,** se *Kommotionspsykos.* — **Traumati'sm,** sammanfattningen av de sjukdomar, vilka orsakas av yttre våld. — **Trausis** tillfogandet av sår.

Traumatici'n, *farm.,* lösning av guttaperka i kloroform. Användes som kollodium för att täcka och fasthålla smärre förband.

Traumatotropi'sm, *bot.,* rörelse hos växter, förorsakad av sår.

Trausis, se *Trauma.*

Trav, *bot.,* se *Arabis, Epilobium* och *Œnothera.*

Travade, *fr.* (*l.* -va'dd), *sjöv.,* av åska åtföljd, häftig stormvind, som kastar om åt alla håll.

Travail, *fr.* (*l.* trava'j), arbete. — **T. forcé** (*l.* - fårrse'), tvångsarbete.

Trava'ljbåt (av *fr. travail,* arbete), *sjöv.,* ett slags skeppsbåt, avsedd för grövre arbeten.

Travare (*eng. trotter*), häst vars travaktion är särskilt utvecklad.
Trave, i s. Sverige benämning på långskyl.
Travé, *fr.* (av *lat. trabs,* bjälke), *byggn.*, i ett valv rummet mellan två gördelbågar och deras stöd.
Traveller, *eng.* (*l.* trä'vellör), resande, turist; vandringsman. — **Travellers club,** klubb för sällskapsumgänge för svenskar som rest utom Sverige.
Trave'rs (*fr. traverse,* av *lat. transve'rsus,* vänd på tvären), tvärlinje, tvärstång, tvärbjälke; tvärvall; tvärspår. — **Traverse'ra** (*fr. traverser*), gå snett igenom; korsa; komma på tvären, hindra; *ridk.*, göra tvärsprång, gå på sned. — **Traversière** (*l.* -i'är), tvärflöjt.
Trave'rsflöjt, *tonk.*, en orgelstämma.
Traversi'as, *sp.*, eg. tvärsnitt; små sand- och saltöknar i Argentina och Chile.
Traverti'n (*ital. travertino*), *geol.*, en gulvit kalksten, varav byggnader uppföras.
Traveste'ra (*ital. travesti're,* av *tra,* genom, över, och *vesti're,* kläda), eg. förkläda; skämtsamt förvränga; utföra en travesti. Jfr *Parodiera.* — **Travesti',** skämtsam förvrängning, särskilt av en allvarlig dikt (med väsentligt bibehållande av såväl dess form som dess innehåll). Jfr *Parodi.*
Travia'to, *fem.* **Travia'ta,** *ital.*, den förförde.
Trawl, *eng.* (*l.* trål), trål, släpnät, sänknät, en vid kust- och havsfiske använd nätpåse, som släpas över havsbottnen. — **Trawler** (*l.* trå'lör) l. **Trawlare,** en vid fiskfångst med trawl brukad båt.
Travär = *Flöjttravär* (se d. o.).
Tre, *ital.* (*lat. tres*), tre. — **A tre, A tre voci** (*l.* - vå'tji) l. **A tre pa'rti,** *tonk.*, för tre stämmor, trestämmigt.
Treason, *eng.* (*l.* tri'sön), förräderi.
Treasure, *eng.* (*l.* tre'sjör), skatt. — **Lord high treasurer** (*l.* - häj tre'sjörör), storskattmästaren, finansministern i England. — **Treasury** (*l.* tre'sjöri), skattkammare, namn på engelska finansministeriet.
Trebland, blandsäd av tre sorter.
Trébuchet, *fr.* (*l.* trebysjä'), guldvåg.
Trecento, *ital.* (*l.* -tje'ntå), tre hundra; i den italienska litteratur- och konsthistorien benämning på 1300-t. — **Trecenti'ster,** italienska konstnärer och skalder under denna period.
Trecu'lia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Mora'ceæ.* — **T. africa'na,** okwaträdet i Väst-Afrika, har stärkelserika stenfrukter, som kallas *paembe.*
Tredje statsmakten, ofta brukat namn på tidningspressen.
Tredjung, äldre svenskt rymdmått = 1 ostronträ. Se *Trä.*
Trefasgenera'tor, elektrisk generator, som alstrar trefas växelström. Se *Växelström.* — **Trefasmotor,** elektromotor för trefasväxelström. — **Trefasström,** den vanligaste sorten av flerfasström. — **Trefassystem,** kopplingssystem för tre växelströmmar med en inbördes fasförskjutning av 120°. Se *Växelström.*
Trefi'n, *kirurg.*, liten handtrepan.
Trèfle, *fr.* (*l.* träfl), klöver; *spelt.*, klöverfärgen i kortspel.
Trefot, se *Tripod.*
Treille (*l.* träj), **Treillage** (*l.* träja'sj), gallerverk med klängväxter.
Treitz hermia, *med.*, se *Hermia retroperitonealis.*
Trekarl, se *Träkarl.*
Treklang, *tonk.*, ett av två terser bildat ackord.
Trekschuit, *holl.* (*l.* -sköjt [hårt k]), se *Träckbåt.*
Treksedel, se *Träcksedel.*
Trelats spe'culum, *med.*, speculum (se d. o.) för vidgande av anus och vagina.
Trem, förk. för *tremolo* (se d. o.).
Tre'ma, *gr.* (av *titra'n,* genomborra), hål, punkt; *språkv.*, se *Diæresis.*
Trema'ndo l. **Tremola'ndo,** *ital.*, *tonk.*, bävande, darrande, vibrerande.
Tremato'da l. **Tremato'des,** *zool.*, sugmaskar.
Tremella'ceæ l. **Tremellinéer,** *bot.*, gelésvampar.
Tremello'sus, Tre'mula, *bot.*, dallrande.
Tremoli't, *miner.*, strålsten.
Tre'molo, *ital.*, *tonk.*, darrning, snabba upprepningar l. förstärkningar av samma ton.
Tre'mor, *lat.*, darrning, skakning.
Tremula'nt, se under följ. ord.
Tremule'ra (*ital. tremola're,* av *lat. tre'mulus,* darrande, dallrande), bäva, darra; *tonk.*, göra tonen dallrande. — **Tremula'nt,** dallrande ton; i orgeln en klaff, som åstadkommer dallring på tonen; *språkv.*, dallrande ljud.
Tremänning, kusinbarn, syssling.
Trench-fever, *eng.* (*l.* trentj-fe'vvö), skyttegravsfeber.
Trenmor, gaeliskt mansnamn (av *treum,* kämpe, och *mor,* stor).
Trente et quarante, *fr.* (*l.* trangt e kara'ngt), eg. trettio och fyrtio; *spelt.* = *Rouge et noir* (se d. o.).
Trent-un, *fr.* (*l.* trangtu'ng), "trettioett", hasardkortspel.
Trepa'n (*gr. try'panon*), *kirurg.*, instrument, varmed benskivor utsågas ur huvudskålen för avlägsnande av tryck på hjärnan. — **Trepane'ra,** utföra en dylik operation. — **Trepanatio'n,** själva operationen.
Tre'pang, se *Holothurier.*
Tre'pass (av *lat. pa'ssus,* steg), *byggn.*, en av tre cirkelsegment begränsad figur, ett i gotiken ofta använt ornament.
Trephi'n, se *Trefin.*
Trepidatio'n (*lat. trepida'tio*), darrning; *astr.*, en fordom antagen svängningsrörelse inom fixstjärnornas sfär.
Trepone'ma pa'llidum, *bakteriol.*, det nu-

mera vanliga latinska namnet på *Spirochæ'te pa'llida*, syfilisbacillen.

Treppgiebel, *ty.* (*l.* - gi'bel), trappgavel (se d. o.).

Tres, *lat.*, tre. — **Tres in u'no,** tre i en, uttryck, som betecknar treenigheten.

Très, *fr.* (*l.* trä), mycket. — **T. bien** (*l.* - biä'ng), mycket bra. — **T. humble serviteur** (*l.* träsö'ngbl särrvitö'r), ödmjukaste tjänare.

Trese'tt = *Trisett* (se d. o.).

Tres fa'ciunt colle'gium, *lat.*, tre utgöra ett kollegium (d. v. s. ett tillräckligt antal för frågans avgörande).

Trés-humble serviteur, se *Très.*

Tres in u'no, *lat.*, se *Tres.*

Trésor, *fr.* (*l.* tre'sår; av *lat. thesa'urus*, se d. o.), skatt, skattkammare. — **Trésorier** (*l.* tresårie'), skattmästare.

Tress (*fr. tresse*), platt fläta, gjord av smala snodder av silke, hår etc.; guld- l. silvergalon. — **Tre'ssa** (*fr. tresser*), förfärdiga dylika varor.

Tre'sterbrännvin (av *ty. trester*, urpressade druvor), brännvin jäst på de sockerhaltiga resterna i urpressade druvor.

Trestle-works, *eng.* (*l.* trestl-oö'ks), "bockverk", på träbockar utförda viadukter. Vanliga i Amerika i st. f. järnvägsbankar.

Tre'sviri = *Triumviri* (se *Triumvirer*).

Treudd, se *Trideus.*

Treu'ga, *mlat.*, fred, stillestånd. — **T. De'i** l. **Pax Dei,** gudsfrid l. gudsfred, under medeltiden kyrkligt påbud, att alla enskilda fejder skulle inställas från torsdagen till måndagen i varje vecka och på kyrkliga festdagar.

Treve'lyans vacklare = *Termofon* (se d. o.).

Trevi'rer, ett keltiskt folk i belgiska Gallien.

Tri-, i sammansatta ord *tre.*

Tri, teknisk benämning på *Trikloretylen* (se d. o.).

Triaci'dlösning, *med.*, färglösning på blodpreparat.

Tria'd (av *lat. tri'as, gen. tri'adis, gr. tria's*, trea), tretal, trefald; treenighet. — **Tria'disk,** som avser en triad; som tillhör triasperioden.

Triage, *fr.* (*l.* tria'sj), val, urval, sortering; utskott. — **T. de café** (*l.* - dö kaffe'), utskottskaffe.

Tri'aina, *gr.*, treudd, se *Tridens.*

Tri'a ju'ncta in u'no, *lat.*, "tre förenta i en", skotska Tistelordens devis.

Trial, *eng.* (*l.* trä'jöl), rättslig, undersökning, förhör, prov; *sportt.*, försökslöpning.

Triali'sm, en i det forna Österrike-Ungern närd tanke, att låta dubbelmonarkiens slaviska delar bilda en med de två urspr. staterna likaberättigad tredje unionsstat. Jfr *Triasidén.*

Trial-stakes, *eng.* (*l.* tra'jal stäks), *sportt.*, försökslöpning för bästa treåriga hästar, vilka skola deltaga i *Derby.*

Tria'ndria l. **Triandri'a** (av *gr. tri-*, tre, och *ane'r*, man), *bot.*, tredje klassen i Linnés växtsystem, innefattar växter, vilkas tvåkönade blommor hava tre fria ståndare.

Tria'ngel (*lat. tria'ngulum*, av *tres*, tre, och *a'ngulus*, vinkel), *mat.*, trehörnig l. tresidig figur; *tonk.*, triangelformigt slaginstrument av stål. — **Triangelförband** l. **Triangelplantering,** i skogshushållningen den form av plantering, då plantorna sättas i triangel. Jfr *Kvadratförband.* — **Triangelmätning, Triangule'ring** l. **Triangulatio'n,** ett sätt att mäta land, varvid terrängen genom ett s. k. *triangelnät* indelas i trianglar. — **Triangelordning,** *sjöv.*, anfallsordning, varvid fartygen bilda en liksidig triangel. — **Triangelsegling,** segling utefter en triangulär bana. — **Triangulä'r** (*lat. triangula'ris*), som har form av en triangel, trekantig, trevinklig.

Triangula'ris, *bot.*, triangelformig.

Tria'ngulum, *astr.*, stjärnbild på n. hemisfären. — **T. austra'lis,** Södra triangeln.

Trianon, *fr.* (*l.* trianå'ng), namn på två historiskt ryktbara lustslott vid Versailles (*Stora* och *Lilla T.*).

Tria'rier (*lat. tria'rii*, av *tres*, tre), *pl.*, den romerska legionens kärntrupper, som utgjorde den tredje träffen och brukades som reserv. — **Res ad tria'rios redit,** nu beror det på triarierna; nu gäller det, nu är det fara på färde.

Triarki' (av *gr. tri-*, tre, och *a'rchein*, härska), tremannavälde.

Tri'as, *lat.* (*gr. tria's*), se *Triad* och *Triassystemet* (här nedan); statssystem l. -förbund, som utgöres av tre stater. — **Trias harmo'nica,** *tonk.*, den harmoniska treklangen. — **Triasidén,** en i mitten av 1800-t. närd idé att ombilda tyska förbundet, så att Bayern jämte en del småstater skulle utgöra en med Österrike och Preussen likaberättigad del. — **Triassystemet, Triasformationen** l. **Trias,** *geol.*, det äldsta av de mesozoiska systemen, s. k. efter en i detsamma ofta förekommande tredelning av materialet.

Triazi'ner, *kem.*, ringformiga organiska föreningar med tre kväveatomer i ringen.

Triba'd (*gr. triba's, gen. triba'dos*, av *tri'bein*, gnida), en kvinna, som bedriver otukt med andra av sitt kön. — **Tribadi', Tribadi'smus** l. **Tribadi'sm,** otukt av nämnda slag.

Triba'ller, forntida folk i n. Tracien.

Tribasila'rsynosto's, *med.*, förtidig förbening mellan skallbasens tre stora bendelar.

Tribo'ker, forngermansk stam på v. Rhenstranden.

Triboluminisce'ns, se under *Luminiscens.*

Tribome'ter (av *gr. tri'bein*, gnida, och *me'tron*, mått), *fys.*, friktionsmätare, apparat för undersökning av gnidningsmotståndet.

Tri'bon, *gr.*, hos dorerna ett ytterplagg för män.

Tri'brachys, *lat.* (*gr. tribrachy's*, av *tri-*, tre, och *brachy's*, kort), *metr.*, versfot av tre korta stavelser (◡ ◡ ◡).

Tribrack, dets. som *Tribrachys* (se d. o.).

Tribro'maldehy'dhydra't, *kem.*, bromalhydrat.

Tribro'mmeta'n, *kem.*, bromoform.

Tribue'ra (*lat. tribu'ere*), tilldela, bevilja; betala ränta.

Tribu'n (*lat. tribu'nus*, av *tri'bus*, se d. o.), hos de gamla romarna titel för åtskilliga ämbetsmän (se nedan). — **Tribu'nus ce'lerum,** chef för konungens rytterilivvakt. — **T. mi'litum,** krigstribun, krigsöverste. — **T. ple'bis,** folktribun, ämbetsman, vars uppgift var att skydda plebejerna mot ämbetsmissbruk från de patriciska konsulernas sida.

Tribu'n (*mlat.* och *ital. tribu'na*, antagligen förk. av *lat. tribunal*, se d. o.), urspr. = *Apsis* (se d. o.); talarstol, estrad, läktare.

Tribuna'l (*lat. tribu'nal*), urspr. hos de gamla romarna den upphöjda plats, där pretorn satt, när han skipade lag; domstol.

Tribuna't (*lat. tribuna'tus*), en tribuns ämbete och ämbetstid; (*fr. tribunat*), en avdelning av franska folkrepresentationen (1799—1807).

Tribu'nus, se *Tribun*.

Tri'bus, *lat.*, tredjedel, avdelning, hos de gamla romarna namn på patriciernas tre stammar; distrikt, rote.

Tribu't (*lat. tribu'tum*, av *tribu'ere*, skänka, tilldela), skatt, gärd; pålaga, som ett övervunnet folk l. en vasallstat utgör till seger- l. länsherren; *fig.*, hyllning. — **Tributä'r,** skattskyldig.

Trice'nnium (av *lat. trice'ni*, trettio, och *a'nnus*, år), en tidrymd av trettio år. — **Tricenna'l,** trettioårig.

Trice'phalus, *med.*, missfoster med tre huvuden.

Tri'ceps, *lat.*, trehövdad; *anat.*, sträckmuskeln i underarmen.

Trichalgi', *med.*, smärtor hos nervösa vid strykning över håret.

Triche'chus, *zool.*, valrossläktet.

Tri'cheus, *zool.*, ett släkte siréndjur. — **T. mana'tus,** se *Lamantinen*. — **T. senegale'nsis,** västafrikansk manat.

Trichia'le, *bot.*, hårfin.

Trichi'asis l. **Tricho'sis,** *gr.* (av *thrix*, *gen. tricho's*, hår), *med.*, ett slags ögonsjukdom, varvid ögonhår växa ut från insidan av ögonlocken.

Trichi'lia, *bot.*, se *Mafulatalg*.

Tri'china l. **Trichine'lla spira'lis, Trichini'asis,** se *Trikiner*.

Trichi'nosis = *Trichiniasis* (se under *Trikiner*).

Trichobacteri'neæ l. **Trikobakte'rier,** *bot.*, trådbakterier.

Trichobezoa'r, *med.*, boll av nedsväljt hår i människans mage.

Trichocli'ne, *bot.*, sydamerikanskt örtsläkte av fam. *Compo'sitæ*. — **T. arge'ntea,** användes i Argentina mot bergsjuka och har i Europa försökts som astmamedel.

Trichofyti', hudsjukdom av hår- och skäggsvamp. — **Trichofyti'n,** *kem.*, vaccin mot skäggsvamp.

Trichoi'des, *bot.*, hårlik.

Tricholo'ma, *bot.*, musseroner, ett artrikt hattsvampsläkte, varav många förträffliga matsvampar. — **T. columbe'tte,** silkesmusseron. — **T. eque'stre,** riddarmusseron. — **T. gambo'sus,** vårmusseron. — **T. persona'tum,** blåmusseron.

Tricho'ma, Triko'm, *gr.*, hårväxt; *bot.*, hår (borst) hos växter. — **Trichoma polono'rum** = *Plica polonica* (se d. o.).

Tricho'ptera, *zool.*, nattsländor.

Trichoptilo'sis, *med.*, längsklyvning av håret från spetsarna.

Trichopho'rum, *bot.*, hårbärande.

Trichophy'llus, *bot.*, hårbladig.

Trichophy'ea l. **Trichophy'tica,** *gr.*, *pl.*, medel, som befrämja hårväxten.

Trichorre' l. **Trichorrhy'sis,** *gr.* (av *thrix*, *gen. thricho's*, hår), *med.*, hårets avfallande. — **Tricho'schisis,** en hårsjukdom, varvid håret klyver sig i ändarna. — **Tricho'sis,** se *Trichiasis*. — **Trichoso'l,** benämning på ett hårmedel. — **Trichoto'ma,** *bot.*, hårkant. — **Trichotomi',** se *Trikotomi*.

Trichromasi', normalt färgsinne för rött, grönt och violett.

Trici'nium, *lat.*, *tonk.*, trestämmigt tonstycke.

Trick *eng.*, knep, list, konstgrepp; *spelt.*, i whistspel, bridge m. fl. varje stick utöver sex.

Tricktrack (*fr. trictrac*), *spelt.*, ett gammalt brädspel.

Tricli'nium, *lat.* (*gr tri'klinon*, av *tri-*, tre, och *kli'ne*, bädd, soffa), fornromersk matsal med tre kring ett bord ställda vilobäddar, på vilka man liggande intog måltiderna.

Tri'color, *lat.* (av *tres*, tre, och *co'lor*, färg), trefärgad. Jfr *Viola tricolor*. — **Tricolore,** *fr.* (*l.* -kålå'r), se *Trikoloren*.

Tricot, *fr.* (*l.* trikå'), se *Trikå*. — **Tricotage** (*l.* trikåta'sj), se *Trikå*. — **Tricoteuses, Les** (*l.* lä trikåtö's), *pl.*, trikotöserna, stickerskorna, under franska revolutionen blodtörstiga kvinnor, tillhörande den lägre befolkningen i Paris, vilka med sin stickning i handen övervoro avrättningarna såsom en förlustelse.

Trictra'c, *fr.*, se *Tricktrack*.

Tricuspida'l, *anat.*, med tre spetsar (om hjärtats venösa mynning). — **Tricuspidalinsufficie'ns,** insufficiens i *va'lvulvæ cuspida'les*.

Tricycle, *eng.* (*l.* trä'jsiköl; av *gr. tri*, tre, och *lat. cy'clus*, hjul), tricykel, trehjulig

velociped; *fr.* (*l.* trisi'ckl), ett slags trehjulig vagn.

Trida'ctylis, *bot.*, trefingrad.

Tri'dens, se följ. ord.

Tride'nt (*lat. tri'dens*, av *tres*, tre, och *dens*, tand, *gr. tri'aina*), treudd, ett slags treuddigt ljuster, Neptuns l. Poseidons attribut.

Tridenti'nska trosbekännelsen, se *Professio fidei tridentinæ.*

Tridi', *fr.* (av *lat. tres*, tre, och *di'es*, dag), tredje dagen i den republikanska veckan.

Tridimensiona'lgeometri', dets. som *Stereometri.*

Tridra'chmos, forngrekiskt mynt.

Tri'duum, *lat.* (av *tres*, tre, och *di'es*, dag), en tid av tre dagar.

Tridymi't, *miner.*, en varietet av kiselsyran.

Trie'der l. Trie'drisk vinkel (av *gr. tri-*, tre, och *he'dra*, yta), *mat.*, solid, av tre i en punkt sammanträffande plan bildad vinkel. — **Triedrisk,** som har tre sidor l. sidoytor.

Trielaidi'n, *kem.*, se *Elain.*

Triennial act, *eng.* (*l.* triä'nniöl äkt), ”treårslagen”, engelsk lag om treåriga parlamentsperioder.

Trie'nnium, *lat.* (av *tres*, tre, och *a'nnus*, år), tid av tre år. — **Trienna'l,** treårig.

Tri'ens, *lat.*, tredjedel, fornromerskt kopparmynt = ⅓ as.

Trienta'lis europæ'a, *bot.*, sjustjärna, duvkulla, skogsört, tillhörande fam. *Primula'ceæ.*

Trie'r (*gr. trie'res*), *sjöv.*, forngrekiskt krigsfartyg med tre rader åror på var sida. — **Trierarki',** kallades i det forna Aten de rikare medborgarnas skyldighet att utrusta trierer.

Trie'ste-ved, veden av den sydeuropeiska växten *Ce'ltis austra'lis.* Brukas till tonverktyg, träsniderier m. m.

Trifa'n, *gr.*, *miner.*, ett av lerjord, lition och natron bestående bisilikat.

Trifa'rium, *bot.*, treradig.

Trifeni'n, *kem.*, propionylfenitidin, användes som antipyretikum och antineuralgikum.

Trifenylmeta'n, *kem.*, ett kolväte, vilket ligger till grund för de viktiga tjärfärger, som kallas *Trifenylmetanfärgämnen.*

Triferri'n, *farm.*, p-nukleinsyrat järn, användes som stärkande medel.

Tri'fidum, *bot.*, treflikig.

Triflo'rum, *bot.*, treblommig.

Trifolia'ta, *bot.*, klöverlik. — **Trifolio'rum,** *bot.*, växande på klöver.

Trifo'lium, *bot.*, klöver, väppling, växtsläkte med många inhemska och införda, vilda och odlade arter, tillhörande fam. *Legumino'sæ.* — **T. agra'rium,** gullklöver. — **T. arve'nse,** harklöver. — **T. aurenti'acum,** prydnadsväxt med orangefärgade blommor (Grekland). — **T. du'bium l. T. filifo'rme,** trådklöver. — **T. fragi'ferum,** blåsklöver, smultronklöver. — **T. formo'sum,** prydnadsväxt med purpurröda blommor (Grekland). — **T. hy'bridum,** alsikeklöver, viktig foderväxt. — **T. incarna'tum,** blodklöver, prydnadsväxt med lysande purpurröda blommor (Frankrike, s. Europa). Stundom förvildad. — **T. me'dium,** skogsklöver. — **T. monta'num,** backklöver. — **T. prate'nse,** rödklöver, viktig foderväxt; odlad i många varieteter. — **T. procu'mbens,** liggklöver. — **T. re'pens,** vitklöver. — **T. r.** *var.* **atropurpu'reum,** odlad avart med mörkt purpurbruna blad. — **T. ru'bens,** prydnadsväxt med purpurröda blommor (mell. Europa). — **T. spadi'ceum,** brunklöver. — **T. stria'tum,** strimklöver.

Trifo'rium, *mlat.* (av *lat. tres*, tre, och *fo'ris*, dörröppning), *byggn.*, tredelad bågöppning; arkad med tredelade bågöppningar.

Triformol, *kem.*, se *Formaldehyd.*

Trift, *bot.*, se *Armeria.*

Trifto'ng (av *gr. tri-*, tre, och *ftho'ngos*, ljud), *språkv.*, förekomsten av tre vokaler i samma stavelse, t. ex. *ital. buoi* (oxar).

Trifurkatio'n (av *lat. tris*, tre gånger, och *furca*, gaffel), ”tregrening”, utflöde av tre vattendrag från gemensamt källområde. Jfr *Bifurkation.*

Trifylli'n, *kem.*, järn-, l. manganoxidullitiumfosfat.

Trigami' (av *gr. tri-*, tre, och *ga'mos*, giftermål), tregifte.

Trige'mini, *lat.*, trillingar.

Trige'minus, *lat.*, *anat.*, *Ne'rvus trigeminus*, trillingnerven, varifrån huvudets flesta känselnerver utgå. — **Trigeminusneuralgi',** nervsmärtor i trillingnervområdet.

Trigla, *zool.*, gnodingar, knorrhanar.

Tri'glav, *slav. myt.*, den högste guden, himlens, jordens och underjordens behärskare.

Triglo'chin, *bot.*, sälting, svenskt växtsläkte, tillhörande fam. *Juncagina'ceæ.* — **T. mari'tima,** havsälting, allmän å havsstränder. — **T. palu'stre,** kärrsälting, allmän å kärrängar.

Triglu'mis, *bot.*, med tre fjäll.

Trigly'f (*gr. tri'glyfos*), eg. trekluven; *byggn.*, de delar av den doriska frisen, som prydas med tre lodräta räfflor.

Tri'gon, ett slags bollspel.

Trigo'n (*gr. tri'gonon*, av *tri-*, tre, och *goni'a*, hörn, vinkel), *mat.*, trehörning. — **Trigonometri',** den del av matematiken, som lär, huru man, när vissa sidor och vinklar i en triangel äro bekanta, skall kunna beräkna de övriga. — **Trigonome'trisk,** som hör till trigonometrien. — **Trigonometriska funktioner,** de i trigonometrien brukade storheterna, *sinus, kosinus, tangent, kotangent, sekant* och *kosekant* (se d. o.). — **T. tabeller** ange numeriska värdet av de trigonometriska funktionerna.

Trigone'lla Fœ'num græ'cum, *bot.*, ört av

fam. *Legumino'sæ.* Lämnar s. k. bockhornsfrö, som nyttjas likt linfrö.

Tri'gonon, *gr.*, liten trekantig harpa av orientaliskt ursprung.

Tri'gonum, *lat.*, triangel; *anat.*, trekantigt fält.

Trigyni'a l. **Trigy'nia** (av *gr. tri-*, tre, och *gyne'*, kvinna), *bot.*, hos Linné benämning på en ordning, som omfattar de växter, vilkas blommor hava tre pistiller.

Trijodmeta'n, *kem.*, dets. som *jodoform.*

Triki'ner (av *gr. thrix*, hår), *zool.*, *Tri'china spira'lis*, ett slags till rundmaskfamiljen *Trichotrache'lidæ* hörande små maskar, vilka förekomma i muskelfibrerna hos vissa djur, särskilt svin. Genom att förtära trikinhaltigt kött vilket ej oskadliggjorts genom tillräcklig kokning l. stekning, utsätta sig människorna för trikinförgiftning, vilken stundom medför döden. — **Trichini'asis, Trichini'sm. Trichi'nosis** l. **Trikino's,** *med.*, trikinförgiftning. — **Trikinö's,** trikinhaltig.

Trikli'na systemet (av *gr. tri-*, tre, och *kli'ne*, bädd) l. **Trikolinome'triska systemet,** dets. som **Asymme'triska systemet.**

Trikli'nium, se *Triclinium.*

Trikloraldehy'd, *kem.*, se *Kloral.*

Trikloretyle'n, *kem.*, vätska med kloroformliknande lukt, använd som lösningsmedel för fetter och hartser samt som råämne vid indigoframställning.

Triklorfeno'l, *kem.*, användes som antiseptikum.

Triklormeta'n, *kem.*, se *Kloroform.*

Triklorättiksyra, *kem.*, se *Acetocaustin.*

Trikobakte'rier, se *Trichobacterineæ.*

Trikofy'ti, *med.*, se *Trichophyti.*

Trikolo'ren (*fr. la tricolore;* av *lat. tres*, tre, och *co'lor*, färg), eg. den trefärgade; benämning på franska fanan, där nationalfärgerna, blått, vitt och rött, äro anbragta i lodräta fält; *fig.*, en sinnebild av frihet, jämlikhet och broderskap.

Triko'm = *Trichoma* (se d. o.).

Triko'rd (av *gr. tri-*, tre, och *chorde'*, sträng), *tonk.*, tonverktyg med tre strängar.

Trikotomi' (av *gr. tri'cha*, i tre delar, och *tome'*, avskärning), tredelning; (av *gr. thrix, gen. tricho's*, hår), hårklyveri.

Trikotö'ser, se *Tricoteuses.*

Trikreso'l, *kem.*, råkresol.

Trikroi'sm (av *gr. tri-*, tre, och *chros*, färg), *fys.*, den hos vissa ämnen förekommande egenskapen att ljus, som genomgått dem, bildar ett trefärgat spektrum.

Triktrak, se *Tricktrack.*

Trikuspida'l, se *Tricuspidal.*

Trikå' (*fr. tricot*), stickat, elastiskt tyg, sticktyg; vävd imitation av dylikt; tätt åtsittande underkläder av elastiskt tyg.

Trilatera'l (av *lat. tres*, tre, och *la'tus, gen. la'teris*, sida), tresidig.

Trile'mma (av *gr. tri-*, tre, och *le'mma*, se d. o.), *log.*, ett slags hornslut, där undersatsen angiver tre möjligheter.

Trilingva'l l. **Trili'ngvisk** (av *lat. tres*, tre, och *li'ngua*, tunga, språk), trespråkig, på tre språk.

Trili't (av *gr. tri-* tre, och *li'thos*, sten), *arkeol.*, fornlämning bestående av två menhirer (se d. o.) och en vågrätt över dessa lagd tredje sten.

Trili't, *tekn.*, benämning på sprängämnet trinitrotoluol.

Triljo'n, se *Trillion.*

Trillio'n, hos oss: tusen gånger tusen billioner l. en million billioner; i Frankrike och England: en billion

Tri'llium, *bot.*, asiatiskt och amerikanskt liljesläkte. — **T. grandiflo'rum** odlas som prydnadsväxt.

Tri'llo, *ital.*, *tonk.*, drill (se d. o.). — **T. caprino** (*l.* - kapri'nå), bockdrill.

Trillo, se *Valonea.*

Triloba'ta, *bot.*, treflikad.

Trilobi'ter, *gr. paleont.*, ett slags förstenade kräftdjur, vilkas ryggskal genom två längdfåror är delat i tre avdelningar.

Trilogi' (*gr. trilogi'a*, av *tri-*, tre, och *lo'gos*, ord), hos de gamla grekerna tre sammanhängande tragedier, avsedda att uppföras efter varandra. Jfr *Tetralogi.*

Trime'r (av *gr. tri-*, tre, och *me'ros*, del), *bot.*, kallas en blomma, som har tretaliga kransar.

Trime'ster (av *lat. trime'stris*, som varar tre månader), tre månaders tid.

Tri'meter (*gr. tri'metros, lat. sena'rius*), *metr.*, vers, som består av tre dubbeljamber.

Trimetylami'n, *kem.*, en ammoniakbas, som förekommer i sillake, i örten *Chenopo'dium vulva'ria* (svinmolla) samt i hagtorns-, päron- och rönnblommor m. m.

Trimety'ldio'xipuri'n, se *Koffein.*

Trimetyletyle'n, *kem.*, se *Amylen.*

Trimma, *sjöv.*, giva fartyg ett annat läge genom att flytta ombord befintliga tyngder.

Tri'mmers, *eng.* (av *trim*, jämvikt), jämviktsmän ("vågmästare") i den engelska politiken vid 1600-t:s slut.

Trimning, se *Trimma.*

Trimo'rfa blommor, se under följ. ord.

Trimorfi' l. **Trimorfi'sm** (av *gr. tri-*, tre, och *morfe'*, form, gestalt), tregestaltning; *miner.*, den hos vissa ämnen förekommande egenskapen att kunna uppträda i tre olika, oförenliga kristallformer; *bot.*, det förhållandet att blommorna hos en växt äro av tre olika slag, skilda genom pistillens och de båda ståndarkransarnas olika höjd. Jfr *Dimorfi* och *Heterostyli.* — **Trimo'rf** l. **Trimo'rfisk,** tregestaltad. — **Trimo'rfa blommor,** blommor, hos vilka trimorfi är rådande.

Trimo'rpha, *bot.*, syn. *Erigeron* (se d. o.).

Trimtank, vattentank, avsedd att fyllas l. tömmas för att trimma ett fartyg.

Trimurti', *sanskr.* (av *tri*, tre, och *mu'rti*, kropp), *ind. myt.*, treenigheten, hinduernas heliga trefald: *Brahma*, *Vishnu* och *Siva*.

Trin., förk. för *Trinitatis* (se d. o.).

Trincoma'liträ, se *Lindträ*.

Trine'rvia, *bot.*, trenervig.

Tringoi'des, *zool.*, se *Drillsnäppan*.

Trinidad épuré, ett slags asfalt.

Trinita'riernas orden (*lat. O'rdo Sa'nctæ trinita'tis*), en i Spanien på 1100-t. stiftad andlig orden, med syfte att lösköpa kristna fångar från de otrogna. — **Trinitari'nnor**, kvinnliga medlemmar av Trinitariernas orden.

Tri'nitas, *lat.*, l. **Trinite't**, treenighet, trefaldighet. — **Trinita'tis**, trefaldighetssöndagen, första söndagen efter pingst. — **Trinitatisfesten** (*lat. Fe'stum trinita'tis*), den på trefaldighetssöndagen firade romersk-katolska kyrkofesten.

Trinitri'n = *Nitroglycerin* (se d. o.).

Trinitroaniso'l, *kem.*, ett sprängämne.

Trinitrofeno'l, *kem.*, dets. som *Pikrinsyra* (se d. o.).

Trinitrotoluo'l l. **Troty'l**, *kem.*, ett särskilt under världskriget använt brisant sprängämne.

Trinity house, *eng.* (*l.* tri'niti ha'os), historiskt bekant engelsk sjömanskorporation, som delvis har hand om fyr- och lotsväsendet.

Trinkgeld, *ty.* (*l.* -gelt), drickspengar.

Trinkkomme'nt, se *Komment*.

Tri'nklermotor, *tekn.*, en efter ryssen *Trinkler* uppkallad motor, som mycket liknar dieselmotorn.

Trino'mium l. **Trino'm** (av *gr. tri-*, tre, och *ne'mein*, fördela), *mat.*, algebraisk storhet, som består av tre termer, sammanbundna genom tecknet + l. —. — **Trino'misk**, tredelad, trefaldig.

Trinu'cleus-skiffer, *petrogr.*, en i Skandinavien vanlig lerskiffer, rik på fossil (bl. a. trilobitsläktet *Trinu'cleus*).

Tri'num, *lat.*, det tredubbla, trefald. — **O'mne trinum bo'num**, alla goda ting äro tre.

Tri'o, *ital.*, *tonk.*, trestämmigt tonstycke, tonstycke för tre stämmor l. tre instrument; mellansats i vissa kompositioner (danser, marscher o. s. v.).

Trio'dia, se *Sieglingia*.

Trio'dion (av *gr. tri-*, tre, och *ode'*, sång), en liturgi inom den ortodoxa kyrkan med gudstjänstordning för de rörliga festerna.

Tri'ol, *tekn.*, blandning av såpa och trikloretylen (se d. o.).

Trio'l (*ital. triole*), *tonk.*, notfigur, bestående av tre toner, vilka skola utföras på samma tid som två toner av samma valör.

Triolei'n, dets. som *Olein* (se d. o.).

Triole'tt (*fr. triolet*), *metr.*, treklangsdikt, gammal fransk konstdikt, vars strof består av åtta rader, av vilka den första, fjärde och sjunde äro av samma innehåll, liksom den andra och åttonde.

Triona'l, *med.*, metylsulfonal, dietylsulfonmetylmetan, ett sömnmedel.

Trio'ner, *lat.*, *pl.*, eg. plogoxar; *astr.*, stjärnbilderna Stora och Lilla björn.

Trionfa'nte, *ital.*, *tonk.*, triumferande, jublande.

Trio'ser, *kem.*, benämning på vissa sockerarter.

Trioxi'd, *kem.*, oxid, som innehåller tre atomer syre.

Trioximety'lantrakino'n, *farm.*, se *Senna*.

Tripalmiti'n, *kem.*, dets. som *Palmitin* (se d. o.).

Trip, *eng.*, tripp, kort resa, utflykt.

Tri'pang = *Trepang* (se *Holothurier*).

Triparti'ta, *bot.*, tredelad.

Tripartitio'n, *lat.*, tredelning.

Tri'pel, se *Trippel*.

Tri'pel (*fr. tri'ple*, av *lat. tri'plus*, tredubbel), trefaldig. — **Tripelallians**, se *Trippelallians*. — **Tripelsalt**, *kem.*, förening av tre olika salter; förening av treatomiga syror med tre atomer olika enatomiga baser l., omvänt, förening av en treatomig bas med tre atomer olika enatomiga syror. — **Tripeltakt**, se *Trippeltakt*. — **Triple'ra**, tredubbla. — **Triplicite't**, trefaldighet.

Tripeta'l (av *gr. tri-*, tre, och *pe'talon*, blad), *bot.*, trebladig, som har tre kronblad.

Tripetaloi'deæ, *bot.*, växtfamilj tillhörande angiosperma monokotyledonerna. Jfr *Alismataccæ*, *Butomaceæ* och *Juncaginaceæ*.

Triphy'lla, *bot.*, trebladig.

Tripitaka, eg. de tre korgarna; buddhaismens kanon.

Triplan, flygmaskin med de bärande ytorna i tre plan.

Triple carpet, se *Threeply*.

Triple'ra, se under *Tripel*.

Triple'tt (av *lat. tri'plus*, tredubbel), något, som består av tre sammanhörande föremål (t. ex. en trerumslägenhet); även tredje exemplaret av en skrift.

Triple'xbrännare, brännare för fotogen med tre platta vekar.

Triplicite't, se under *Tripel*.

Tripli't, *miner.*, ett järn- och manganfosfat, som innehåller något fluor.

Tri'plum, *lat.*, det tredubbla. — **In tri'plo**, i tre exemplar.

Tripo'd (*gr. tri'pus*, *gen. tri'podos*, av *tri*, tre, och *pus*, *gen. podo's*, fot), trefot, hos forntidens greker ett i form av en trebent kittel förfärdigat bohagsting, vilket, tillverkat av ädel metall, bortskänktes som heders- l. tempelgåva; särskilt den gyllene trefot i Delfis Apollotempel, från vilken Pythia meddelade orakelsvaren. — **Ex tri'pode di'ctum**, *lat.*, maktspråk. —

Tripodi', *metr.*, en förening av tre versfötter.

Tripoli't, se *Trippel.*

Tripo'lium, *bot.*, trefalt grå.

Tripot, *fr.* (*l.* tripå'), spelhus. — **Tripotage** (*l.* -ta'sj), mischmasch, sammelsurium.

Tri'ppel l. **Tripoli't** (*ital. tri'poli, nylat. te'rra tripolita'na*, efter den nordafrikanska staden *Tripolis*), *miner.*, en grågul jordart, som består av kiselsyra, järnoxid, lera m. m. Brukas som polermedel för metallvaror.

Tri'ppelallians (av *lat. tri'plus*, tredubbel, och *allians*, se d. o.), förbund mellan tre makter; särskilt benämning på förbundet av 1668 mellan Sverige, England och Holland mot Frankrike och förbundet av 1882 mellan Tyskland, Österrike och Italien mot Frankrike och Ryssland. Jfr *Kvadrupelallians.* — **Trippelententen** (*l.* -angta'ngten), ofta i analogi med trippelalliansen använd benämning på den stormaktsgrupp, som vilade på alliansen mellan Frankrike och Ryssland (1894) samt ententefördragen (1904 och 1907) mellan dessa stater och England.

Trippelfosfa't, *kem.*, ammoniummagnesiumfosfat.

Trippelspegel, *fys.*, symmetriskt avskuret hörn av en glaskub.

Trippelfu'ga, *tonk.*, fuga (se d. o.), som arbetar med tre motiv.

Tri'ppeltakt (av *lat. tri'plus*, tredubbel), *tonk.*, tredelad takt.

Tripplett, se *Triplett.*

Tripplettobjektiv, fotografiska objektiv, i vilka linskombinationerna bilda tre tydligt skilda grupper.

Tri'psis, *gr.*, knådning.

Trip-tie, *eng.* (*l.* -täj), i vissa länder passersedel för automobil vid tur till utlandet.

Tripto'lemos, *gr. myt.*, en halvgud, som lärde människorna att bruka jorden och ordna samhällen.

Tri'ptychon l. **Tripty'k** (av *gr. tri'ptychos*, tredubbelt hoplagd), något, som består av tre delar, vilka kunna hopvikas; skulpterad l. målad altarprydnad, som består av ett mittparti och två flyglar, vilka kunna tillslutas över mellanstycket.

Tripu'dium, *lat.*, vapendans.

Tripu'r, *tekn.*, blandning av såpa och trikloretylen (se d. o.).

Tri'pus, *gr.* trefot. — **T. Halle'ri** l. **T. cocli'acus**, delningen av bukinälvsartären i artärerna till magsäcken, mjälten och levern.

Trique'trum (av *lat. triquetrus*, tresidig), *astr.*, parallaktisk linjal, ett äldre astronomiskt instrument, bestående av en fast och två rörliga stavar.

Tri'quetrus, **Tri'quetra**, *bot.*, trekantig.

Triregno, *ital.* (*l.* -re'njå), påvens tredubbla krona, tiaran.

Trire'm (*lat. navis trire'mis*), *sjöv.*, fornromerskt krigsfartyg med tre rader åror på var sida.

Trise'ctio a'nguli, *lat.*, *mat.*, vinkelns tredelning.

Trisektio'n (av *lat. tres*, tre, och *se'ctio*, skärning), delning i tre lika stora delar (i synnerhet av en vinkel). — **Trisektri's**, *mat.*, benämning på vissa algebraiska kurvor, som använts för vinkelns tredelning. Jfr *Trisectio.*

Trise'tt l. **Trese'tt** (av *ital. tre setti*, tre sjuor,) *spelt.*, ett numera föråldrat kortspel.

Trise'tum (syn. *Avena*), *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **T. flave'scens**, gulhavre, tämligen ovanligt gräs å torra backar. — **T. subalpe'stre**, venhavre, lågväxt fjällgräs.

Trisha'gion, *gr.* (*lat. hy'mnus ange'licus*), den katolska kyrkosången ”Trefalt helig”.

Tri'skele (av *gr. tri-*, tre, och *ske'los*, ben), symboliskt tecken av tre från samma punkt utgående i rät vinkel böjda linjer. Mycket vanligt var att utforma dessa linjer som tre vid knät böjda ben (varav namnet).

Trisme'gistos, se *Hermes Trismegistos.*

Tri'smus (*gr. trismo's*), *med.*, tandagnisslan; munläsa.

Trissa, *sjöv.*, dets. som *brassa.*

Trissled, se *Trochlea.*

Trist (*lat. tri'stis*), sorgsen, ledsam; dyster, kuslig. — **Triste'ss** (*fr. tristesse*), svårmod, sorgsenhet, leda, ledsnad. — **Con triste'zza**, *ital.*, *tonk.*, sorgset.

Tri'stan och **Iso'lde**, hjälten och hjältinnan i en fransk medeltidssaga, av den tyske kompositören *Richard Wagner* behandlad i operaform.

Tristeari'n, *kem.*, dets. som *Stearin* (se d. o.).

Tri'stia, *lat.*, *pl.*, sorgesånger; titel på en samling elegier av den romerske skalden *Ovidius.*

Tri'sticha, *bot.*, treradig. Jfr *Tristikon.*

Tri'stikon (*gr. tri'stichon*, av *tri-*, tre, och *sti'chos*, rad), *metr.*, treradig dikt l. strof.

Trisy'llabum, *lat.* (av *gr. tri-*, tre, och *syllabe'*, stavelse), trestavigt ord.

Tritagoni'st (*gr. tritagoniste's*, av *tri'tos*, den tredje, och *agoniste's*, tävlingskämpe, skådespelare), i det forngrekiska dramat den skådespelare, som framställde mindre viktiga roller.

Trisu'lca, *bot.*, trekluven.

Tritanopi' (av *gr. trito's*, tredje, *an*, icke, och *ops*, öga), violettblindhet.

Tritei'sm (av *gr. tri-*, tre, och *theo's*, gud), tron på tre gudar; antagandet av en treenig gud; särskilt spenamn på treenighetsläran. — **Tritei'st**, anhängare av triteismen. — **Tritei'stisk**, som angår triteismen.

Tri'ticum (*syn. Eutriticum, Agropyron*), *bot.*, vete, svenskt växtsläkte tillhörande

fam. *Grami'neæ.* — Odlade former äro: **T. compa'ctum**, kubbvete, **T. du'rum**, **T. sati'vum**, vanligt vete, och **T. tu'rgidum.** — **T. re'pens** (syn. *A. repens*), kvickrot, vitrot, en mångformig art, är ett av våra svåraste åkergräs.

Tritoge'neia l. **Trito'nia**, *gr.* (efter floden *Tri'ton* l. insjön *Trito'nis*), den Tritonfödda l. den tritoniska, binamn till gudinnan Atene.

Tri'to-Jesa'ja (av *gr. tri'tos*, tredje), namn på sista delen av Jesajas bok, som har annat ursprung än Deutero-Jesaja.

Tri'ton, *gr. myt.*, en havsgud, Poseidons och Amfitrites son. — **Trito'ner**, lägre havsgudar, framställda med fiskstjärtar och blåsande i trumpetsnäckor (se *Tritonium*).

Tri'ton, *zool.*, se *Molge.*

Trito'nia, se *Tritogeneia.*

Trito'nia, *bot.*, sydamerikanskt växtsläkte tillhörande fam. *Irida'ceæ.* Många arter odlas för sina lysande blommor, vanligen kallade *Montbre'tia.* — **T. aure'a**, lämnar *Kapsaffran*, ett surrogat, bestående av de torkade blommorna.

Trito'nikon, *tonk.*, ett bleckinstrument.

Tritoni't, *miner.*, ett i syenit inväxt mineral, innehållande oxider av sällsynta jordmetaller.

Trito'nium, *zool.*, trumpetsnäckan, ett i de tropiska haven levande snäcksläkte, vars spiralvridna skal stundom brukas som trumpeter.

Tri'tonus, *tonk.*, äldre benämning på den överstigande kvarten, som utgöres av tre heltoner i följd.

Trittst im Morgenrot daher, *ty.*, ”Du träder fram i morgonglans”, schweizisk nationalhymn.

Triture'ra (*lat. tritura're*), riva, sönderstöta till pulver, mala. — **Trituratio'n**, rivning, sönderstötning till pulver, malning.

Triu'mf (*lat. triu'mphus*), hos de gamla romarna en fältherres högtidliga intåg i Rom efter vunnen seger; *fig.*, segertåg; seger, lysande framgång; segerglädje. — **Triumfbåge** (*lat. a'rcus triumpha'lis*), en fristående, portliknande, med bildhuggerier smyckad byggnad, uppförd till ära för en triumfator; äreport, segerminnesbåge; den stora valvbågé, som i medeltida kyrkor skiljer kor från långhus. — **Triumfkors** l. **Triumfkrucifix**, stort kors, som ofta anbragtes ovan en kyrkas triumfbåge. — **Triumfa'tor** (*lat. triumpha'tor*), romersk fältherre, som firar triumf; segerherre. — **Triumfe'ra** (*lat. triumpha're*), fira triumf, fira segerfest; segra; fröjdas, jubla över en vunnen seger.

Triu'mphans, *bot.*, triumferande (bekransad).

Triumvira't, se under följ. ord.

Triumvi'rer (*lat. triu'mviri*, av *tres*, tre, och *vir*, man), tremän, tremannaråd, hos de gamla romarna en av tre män bestående, för något särskilt uppdrag tillsatt myndighet. — **Triumvira'l**, som har avseende på ett triumvirat. — **Triumvira't**, tremannavälde; en triumvirs ämbete och verksamhet.

Tri'via, *lat.*, annat namn på *Hekate* (se d. o.).

Trivia'l (*lat. trivia'lis*, av *tri'vium*, se d. o.), vardaglig, platt, utnött. — **Trivialskola**, lägre lärdoms- l. latinskola. — **Trivialite't**, vardaglighet, platthet, utnött talesätt.

Trivia'lis, *bot.*, vanlig.

Tri'vium, *lat.* (av *tres*, tre, och *vi'a*, väg), plats, där tre vägar mötas; öppen plats, offentlig gata; tre av medeltidens s. k. sju fria konster, nämligen grammatik, dialektik och retorik (jfr *Quadrivium*).

Triö'r (av *fr. trier*, rensa), sädesrensningsmaskin.

Troaka'r l. **Troka'r** (av *fr. trois quarts*, tre fjärdedelar), *kirurg.*, instrument för uttömmande av vätskor ur håligheter i kroppen.

Trobador, *provens.* (*l.* tråbadå'r), trubadur.

Trocade'ro (*fr.* uttal: tråckaderå'; efter ett så benämnt, av fransmännen 1823 intaget utanverk vid Cadiz), ett till världsutställningen 1878 uppfört palats i Paris.

Trochæ'us, se *Troké.*

Trocha'nter, *lat.*, *anat.*, höftknölen.

Troche', se *Troké.*

Trochi'lidæ, se *Kolibrierna.*

Tro'chilus (av *gr. trocho's*, hjul), *byggn.*, hålkäl (se d. o.).

Trochi'scus, *pl.* **Trochi'sci**, *lat.*, *farm.*, bröstkaka, pistill. — **Trochisci bicarbona'tis na'trici**, sodakakor, Vichypastiller, beredas av tvåfalt klorsyrat natron, pulveriserat raffinadsocker samt dragant. Användas som medel mot magsyra. — **T. glycyrrhi'zæ**, bröstkakor, lakritsrotkakor, beredas av lakritsrot, gummi arabicum, socker och vatten. Brukas vid bröståkommor. — **T. g. theba'ici**, lakritskakor med opium, beredas av opium, tolutinktur, lakritsrotextrakt samt gummi arabicum och socker. Brukas vid bröståkommor. — **T. ipecacua'nhæ**, kräkrotkakor, beredas av kräkrot, socker och dragantslem. — **T. me'nthæ piperi'tæ**, pepparmyntkakor, pepparmyntpastiller, beredas av pepparmyntolja, socker och dragant. — **T. santoni'ni**, santoninkakor (jfr *Santonin*). Brukas som maskmedel.

Trochi'ter, *geol.*, äldre benämning på de fossila sjöliljornas stjälkar och dessas leder.

Tro'chlea, *lat.*, rulle. — **T. hu'meri**, *anat.* överarmspipans ledyta mot underarmens större pipa (*Ulna*). — **T. ta'li**, språngbenets övre ledyta. — **Trochlea'ris**, som avser en trochlea.

Tro'er, dets. som trojaner.

Trofé (*fr. trophée*, *lat. tropæ'um*, *gr. tro'-*

paion, och detta av *trope'*, vändning), segertecken, bestående av erövrade fanor, standar, kanoner o. s. v.

Tro'fisk (av *gr. trofe'*, näring), *fysiol.*, som angår kroppens näring. — **Trofiska nerver**, *anat.*, nerver, som reglera näringstillförseln till kroppens olika delar. — **Trofobla'st** (av *gr. blasto's*, blad), det cellskikt, som i livmoderns slemhinna närmast omger det inbäddade ägget. — **Trofocy'ter** (av *gr. ky'tis*, cell), se *Trofospongier*. — **Trofofy'll** (av *gr. fy'llon*, blad), näringsberedande blad. — **Trofologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), eg. näringslära; läran om kroppens rätta näring; *dietetik* (se d. o.). — **Trofoneuro'ser**, nervsjukdomar, som åtföljas av rubbningar i näringsorganen. — **Trofospo'ngier** (av *gr. spo'ngos*, svamp). Vissa organceller åtföljas av drabantceller, kallade *trofocyter*, som ha till uppgift att förmedla organcellernas näringsupptagning ur närliggande blodkärl. Trofocyterna utsända härför greniga utskott, som intränga i organcellerna och i dem bilda ett nätverk, *trofospongier*, vilka förmedla transporten av substanser. — **Trofotropi'sm**, näringsämnenas kemotropiska verkningar. Jfr *Tropismer*.

Trofo'nios (*lat. Tropho'nius*), *gr. sag.*, det delfiska Apollotemplets byggmästare, uppslukades av jorden och dyrkades sedermera som halvgud i en dyster, hemlighetsfull håla i Beotien, där orakelsvar meddelades. — **Trofo'nisk håla**, hemlighetsfull, skräckinjagande håla. — **Trofoniskt allvar**, tungt, dystert allvar.

Troglody'ter (*gr. troglody'tai*, av *tro'gle*, håla, och *dy'ein*, dyka ned, smyga in), hålfolk, i forntiden benämning på folkslag, som bodde i jordkulor (särskilt på stammarna vid Röda havets afrikanska kust).

Troglody'tes, *zool.*, gärdsmygen; förr även chimpanssläktet. Se *Pan*.

Troijenborgh, se *Trojenborg*.

Tro'ika l. **Trojka**, *ry.*, trespann.

Troikart, se *Troakar*.

Troili't, *miner.*, kosmisk magnetkis.

Tro'ilos (*lat. Tro'ilus*), *gr. sag.*, konung Priamos' yngste son, dödad av Achilleus.

Troiska ass l. **Troiska vikter** (efter franska staden *Troyes*), förr brukade vikter för guld.

Troja'ner, invånare i det under Greklands sagotid på Mindre Asiens kust belägna riket *Troas*, vars huvudstad var *Troja* (*gr. Troie, Troia, I'lios, I'lion; lat. Troia, Ilium, Ilion*). — **Troja'nska kriget**, *gr. sag.*, det mellan greker och trojaner utkämpade, i Iliaden och Odysséen besjungna, ryktbara tioåriga krig, som slutade med Trojas förstöring. — **T. hästen**, den jättestora trähäst, genom vilken grekerna under trojanska kriget förskaffade sig inträde i Troja.

Trojeborg, Trojenborg, Troijenborgh, namnet på Troja i äldre svensk litteratur; labyrintliknande stensättningar från förhistorisk tid.

Trojka, se *Troika*.

Trok (av *fr. troc*, byte), *handelst.*, byteshandel. — **Troke'ra** (av *fr. troquer*, byta), driva byteshandel, rabattera.

Troka'isk tetrame'ter, T. vers, se under *Troké*.

Troka'r, se *Troakar*.

Troké (*gr. trocha'ios*, av *tre'chein*, springa, *lat. trochæ'us*), *metr.*, en versfot, som består av en lång och en kort stavelse (— ◡). Kallas även *koré* (*gr. chore'ios*, dansande). — **Ditroké**, en trokaisk dipodi l. dubbelfot, en förening av två trokéer (— ◡ — ◡). — **Troka'isk tetrame'ter**, vers, som består av fyra trokaiska dipodier (jfr *Ditroké* [här ovan]), av vilka den sista är ofullständig. — **T. vers**, vers, som består av trokéer.

Trokéra, se under *Trok*.

Tro'kmer, ett folkslag i Galatien.

Trolldruva, *bot.*, se *Actæa*.

Tro'lley, *tekn.*, kontakttrissa (å elektriska lok och spårvagnar).

Tro'llius europæ'us, *bot.*, smörboll, daldockor, ranunculacé med klotrunt ljusgult hylle.

Trollsmultron, *bot.*, se *Potentilla*.

Tromb (*fr. trombe, ital. tromba*), skydrag.

Tromb (*gr. thro'mbos, lat. thro'mbus*), *med.*, blodpropp. — **Trombo's**, bildandet av en tromb.

Tro'mba, *ital.*, *tonk.*, trumpet. — **Trombo'ne**, basun.

Tro'mba mari'na, *ital.*, se *Trumpetmarin*.

Trombo'ne, se *Tromba*.

Trombo's, Trombi'n, se *Thrombin* och *Tromb*.

Tro'mmel, *ty.*, trumma.

Trompe, *fr.* (*l.* trångp), *byggn.*, välvning vid övergång från en planform till en annan.

Trompette, *fr.* (*l.* tråmpe'tt), trumpet.

Tromsöglimmerskiffergruppen, *geol.*, se *Balsfjordgruppen*.

Tron (*gr. thro'nos*), eg. upphöjt säte; konungastol, säte för en regerande furste. — **Tronen**, symbol för konungamakten. — **Tronföljd**, ordning, vari trontillträdet sker i en monarki. — **Tronpretende'nt**, tronkrävare. — **Trontal**, konungens hälsningstal till riksdagen.

Trona l. **Urao**, *miner.*, ett surt natriumkarbonat, som fås ur natronsjöarna i Egypten m. fl. länder.

Trop (*gr. tro'pos, lat. tro'pus*), eg. vändning; *talk.*, oegentligt, bildligt uttryck, figurligt talesätt. — **Skeptiska tro'per**, av senantikens skeptiker anförda grunder för deras bestridande av en allmängiltig kunskaps möjlighet. — **Tropi'k** (*lat. ci'rculus, tro'picus*), *astr.*, och *geogr.*, vändkrets. — **Tro'piska zonen** l. **Tropi'kerna**,

det heta jordbältet, de länder, som ligga mellan vändkretsarna. — Tro'pisk (*gr. tropiko's, lat. tro'picus*), oegentlig, bildlig, figurlig; *geogr.*, het, till tropikerna hörande; *astr.*, som avser vårdagjämningspunkten. — **T. sjukdom,** sjukdom, som är inhemsk i tropikerna. — **T. splenomegali',** se *Kala Azar.* — **Tropologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om bildliga uttryck. — **Tropolo'gisk,** bildlig.

Tropæola'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Gruina'les* av de choripetala dikotyledonerna. Se *Tropæolum.*

Tropæ'olum, *bot.*, odlat växtsläkte tillhörande fam. *Tropæola'ceæ* från det varma Amerikas bergstrakter. — **T. ma'jus** och **T. mi'nus,** indiankrasse, kapucinkrasse (Peru), odlade i ett stort antal varianter i fråga om gestalt och färger. — **T. peregri'nus,** pilgrimskrasse (Mexiko), har flikiga blad och små, ljusgula blommor.

Tropæoli'n, se *Tropeolin.*

Tropakokai'n, *farm.*, bensoylpseudotropin, alkaloid ur en på Java odlad kokabuske. Användes som kokain.

Tropa-syra, *kem.*, en beståndsdel av atropin.

Tropei'ner, *kem.*, alkaloider, uppbyggda av basen *tropin* och en organisk syra.

Tropeoli'ner, *kem.*, en grupp azofärgämnen, som erhållas genom inverkan av diazosulfonsyror på fenoler l. aminer. — **Tropeoli'n D, Helianti'n B, Mety'lorange,** *kem.*, azofärgämnen, som användes såsom indikator vid titrering av syror. Jfr *Tropeoliner.* — **Tropeolin G, Metani'lgult, Viktoriagult,** *kem.*, azofärgämne för ylle och siden. — **Tropeolin O, Chrysoi'n, Resorsi'ngult,** *kem.*, azofärgämne för ylle och siden. — **Tropeolin OO, Syregult, Nygult,** *kem.*, azofärgämne för ylle och siden.

Tropho'nius, se *Trofonius.*

Tro'picus, Tro'pica, *lat.*, tillhörande de tropiska länderna.

Tropi'k, Tropikerna m. fl., se under *Trop.*

Tropi'n, *kem.*, en i atropin förekommande alkaloid.

Tro'pisk, Tropologi' m. fl., se under *Trop.*

Tropi'smer (av *gr. tro'pos,* vandring), *bot.*, av ensidiga retningar förorsakade orienteringsrörelser hos fastsittande växter l. växtdelar. De benämnas efter retningens art. — **Antotropi'sm,** strävan till regulativ tillbakaböjning, som motverkar den tropistiska böjningen. — **Diageotropism,** geotropisk rörelse, varvid det retade organet ställer sig vågrätt. — **Elektrotropism** l. **Galvanotropism,** rörelse på grund av elektrisk retning. — **Fototropism,** ljusretning. — **Gamotropism,** art av kemotropism, som förorsakar pollenslangens rörelser. — **Geotropism,** retning genom tyngdkraften. — **Haptotropism,** retning genom beröring. — **Heliotropism,** retning genom solljus. — **Hydrotropism,** retning genom fuktighet l. vatten. — **Kaloritropism,** retning genom värme. — **Karpotropism,** skyddsrörelser hos frukter. — **Kemotropism,** retning genom kemiska reaktioner. — **Negativ tropism,** rörelse från retningskällan. — **Nyktitropism,** sömnrörelser hos växter. — **Paraheliotropism,** dagsömn, vridningsrörelse till skydd mot solljuset. — **Plagiotropism,** rörelse i viss vinkel mot retningskällan. — **Positiv tropism** l. **Ortotropism,** rörelse mot retningskällan. — **Transversa'lgeotropism,** dets. som *Diageotropism* (se d. o.). — **Traumatotropism,** sårretning.

Tropofy'ter l. **Tropofi'la växter,** *bot.*, växter, som under en del av året äro tillpassade för visst levnadssätt, under en annan del av året för ett annat. Jfr *Mesofyter, Hydrofyter, Xerofyter.*

Tropologi' m. fl., se *Trop.*

Tropo'n, ett näringspreparat, innehållande 90—97 % äggvita.

Troposfär, benämning på de högre luftlagren.

Tropp (jfr *Trupp*), *krigsk.*, hos oss underavdelning av ett kompani ($^{1}/_{6}$) l. av en skvadron (vanligen $^{1}/_{3}$).

Troppo, *ital.* (*l.* trå'ppå), *tonk.*, för mycket. — **Non troppo,** ej för mycket.

Tros, *gr. myt.*, grundläggaren av Troja, som efter honom fick sitt namn.

Tross (*ty. Tross,* av *fr. trousse,* bunt, packe, av *lat. to'rtus,* vriden), *sjöv.*, tåg, som i omkrets är mer än 1 tum; *krigsk.*, gammalt namn på *träng* (se d. o.).

Trossbotten, *byggn.*, bjälklag med fyllning mellan två våningar; *sjöv.*, rum för manskapets kojplatser.

Trossning, fyllning i en trossbotten.

Tro'stelstol, *eng.*, en spinnmaskin.

Tro'ttel, Tro'ttelventil, *tekn.*, strypventil.

Trotter, *eng.*, travare.

Trottinette, *fr.* (*l.* tråttinä'tt), sparkcykel.

Trottoa'r (*fr. trottoir,* av *trotter,* trava), upphöjd gångbana längs husraden på en gata. — **Trottoarglas,** gjutna glasplattor för inläggning å trottoarer, gårdar o. s. v. för att insläppa ljus till underliggande lokaler.

Trottsten, *miner.*, ett slags svavelmetall, som innehåller mycket koppar.

Troty'l, se *Trinitrotoluol.*

Troubadour, se *Trubadur.*

Troublering, se *Trublering.*

Trou-madame, *fr.* (*l.*-mada'm; av *trou,* hål), *spelt.*, ett spel, där kulor med en kö stötas ned i hål.

Trouvère, *fr.* (*l.* trovä'r; av *trouver,* finna; dikta), benämning på de nordfranska skalderna under 1100—1300-t. Jfr *Trubadur.*

Trousseau, *fr.* (*l.* trosså'), brudutstyrsel.

Troutons regel, *fys.*, en formel för vätskors avdunstningsvärme.

Trouville, *fr.* (*l.* trovi'll), fransk stad vid

Engelska kanalen med en av Europas största badorter.

Trova'ta la legge, trovato l'inganno, *ital.* (*l.* trå- leggje - nå), italienskt ordspråk: finner man en lag, finner man också sveket (vägen kring den).

Troy-vikt (*l.* tråj-; *eng.* *troy-weight* [*l.* trå'oät]; efter franska staden *Troyes*), förr även i Holland, nu blott i England brukad vikt för guld, silver, platina, mynt och juveler. 1 engelskt *troy-pound* l. *troy-weight* = 373,242 gr.

Tr. pl., förk. för *lat.* *tribunus plebis,* folktribun.

Trubadu'r (*fr.* *troubadour,* av *trouver,* finna, dikta; *ital.* *trovato're*), benämning på de sydfranska skalderna, den provençalska litteraturens diktare, från slutet av 11:e till slutet av 13:e årh.; *fig.*, smäktande kärlekssångare. Jfr *Trouvère.*

Trubbhagtorn, *bot.*, se *Cratægus.*

Truble'ring l. **Trouble'ring** (av *fr.* *troubler,* störa, röra om), *tekn.*, ständig omrörning av en vätska, vari kristallisation pågår.

Trucage l. **Truquage,** *fr.* (*l.* tryka'sj, av *truc,* fuffens), förfalskning av konstföremål och antikviteter.

Truchme'ner, dets. som *Turkmener.*

Truck, trallvagn (se d. o.). l. lastautomobil.

Tru'cksystem (av *eng.* *truck,* byte, byteshandel), det förr, särskilt i England, rådande system, enl. vilket fabriksarbetare erhöllo en del av sin avlöning i naturaprodukter.

Trud, *nord. myt.*, Tors dotter, en åsynja och valkyria.

Trudgelmer, *nord. myt.*, Ymes son.

Trudgeon, *eng.* (*l.* tru'ddsjön), *sportt.*, sidsim, varvid benen utföra ett simtag varje gång den ena armen kastas fram.

Trudhem l. **Trudvang,** *nord. myt.*, Tors rike i Asgård.

Trudovi'ker, (av *ry.*, *trud,* arbete, möda), ryskt politiskt vänsterparti i början av 1900-t.

Trudvang, se *Trudhem.*

Trueloveknot, *eng.* (*l.* tro'lövnått), "kärleksknut", valknut (se d. o.).

Truffe, *fr.* (*l.* tryff), tryffel (se d. o.).

Truga, snösko.

Trugschluss, *ty.*, felslut.

Trui'sm (*eng.* *truism,* av *true,* sann), banal, självklar sanning.

Trulla'nska syno'der, kallas kyrkomötena i Konstantinopel 680 och 692, emedan de höllos i kejsarpalatsets kupolformigt välvda sal (*trullos*).

Trumbasj, se *Njam-njam.*

Trumeau, *fr.* (*l.* trymå'), lårstycket av en oxe; *byggn.*, väggpelare, fönsterpelare, väggen mellan två fönster i ett rum; spegel, som betäcker en dylik vägg. Jfr *Trymå.*

Trumeld, *krigsk.*, intensiv masseld från artilleri.

Trumf (*fr.* *triomphe,* av *lat.* *triu'mphus,* triumf, seger), *spelt.*, stickfärgen i kortspel; kort av högsta färg.

Trumma (*ty.* *Trommel,* *eng.* *drum,* *fr.* *tambour,* *ital.* *tamburo*), *tonk.*, ett slaginstrument i form av en cylinder, över vars ändar äro spända kalvskinn; *sjöv.*, klosett på ett fartyg. Se även *Kloak.* — **Trummelugn,** ugn för glasfabrikation.

Trumpe't (*ital.* *tromba,* *fr.* *trompette,* *ty.* *Trompete*), *tonk.*, blåsinstrument av bleck i form av ett långt, i öglor böjt rör med trattformig avslutning; en rörstämma i orgeln. — **Trumpe'tare,** person, som blåser trumpet. — **Trumpetargång,** yttre gång på torn o. d.; lång balkong. — **Trumpetmari'n,** ett föråldrat stråkinstrument. — **Trumpetsnäckan,** se *Tritonium.* — **Trumpetträdet,** *bot.*, *Cecro'pia,* ett till fam. *Artoca'rpeæ* hörande växtsläkte, till vilket räknas amerikanska träd, rika på mjölksaft.

Trumscheit, *ty.*, trumpetmarin.

Trumsjuka, *veter.*, sjukdom hos nöt och får, består i stark gasutveckling i våmmen på grund av jäsning i fodermassan.

Trumstake, *sjöv.*, smäcker stång, som sättes på toppen av en mast l. märsstång, då den ovanförvarande stången är nedtagen.

Trumvätska, *tekn.*, avloppsvatten i kloaker.

Trunca'tula, *bot.*, något avtrubbad.

Tru'ncus, *lat.*, stam, trädstam; bål, *torso* (se d. o.); huvudstam för blodkärl. — **T. anony'mus,** *anat.*, dets. som *Arteria anonyma.* — **T. sympa'thicus,** sympatiska nervsystemets huvudsträng.

Trunece'ks se'rum, *med.*, vattenlösning av blodsalterna.

Trunk, *eng.*, eg. stam; koffert, kappsäck. — **Trunkfartyg,** fartyg med trunkdäck. — **Trunkjärnvägar** l. **Trunk-lines,** *eng.* (*l.* - la'jns), stambanor i n.ö. Förenta Staterna. — **Trunkkolv,** se nästa ord. — **Trunkmaskin,** kolvmaskin med trunkkolvar. Arbetscylindern är blott sluten i ena änden. Arbetskolven är sammangjuten med ett i cylindern inpassat rör, trunken, som är så långt, att ingen annan styrning för den fram- och återgående rörelsen erfordras. — **Trunksystem,** på vissa hotell o. d. brukat system att samla alla drickspengar i en gemensam kassa (*trunk*), som senare efter överenskommen princip fördelas på personalen.

Trupp (*fr.* *troupe,* av *lat.* *tu'rba,* skara), hop, flock, skara; skådespelarsällskap; *krigsk.*, krigarskara, sammansluten i militäriskt syfte. Jfr *Tropp.* — **Truppskepp,** örlogsman, som transporterar trupper till en krigsskådeplats. — **Truppslag,** vapenslag, samtliga de trupper, som brukas på samma sätt. — **Trupptelegraf,** avdelning av krigstelegrafen med uppgift att uppehålla sambandet inom en trupp. — **Trupp-**

tjänst, tjänst vid trupp i motsats till stabstjänst. — **Truppträng**, till viss trupp fördelad träng i motsats mot stora trängen.

Truquage, se *Trucage*.

Trusio'n (*nylat. tru'sio*, av *lat. tru'dere*, stöta), stötande; *fysiol.*, hjärtats slag.

Trust, *eng.* (*l.* tröst), eg. förtroende, anförtrott gods, kredit; sammanslutning av ekonomiska företag, oftast i monopolistiskt syfte, varvid företagen helt uppge sin självständighet och ledningen övergår till sammanslutningen.

Trustee, *eng.* (*l.* trö'sti; av *trust*, hysa tillit till), föreståndare, uppsyningsman (vid museer o. d.), fullmäktig, administratör.

Trutar, *zool.*, se *Larus*.

Trutato'rer, *ung.*, *pl.*, visdiktare.

Try, *bot.*, se *Lonicera*.

Trübe Schwellung, *ty.*, *med.*, grumlig svullnad, en degenerationsform av celläggvita.

Tryck, *fys.*, kraft med vilken en kropp påverkar en annan i omedelbar beröring med den förra. — **Absolut tryck**, de krafter en vätska l. gas utövar mot angränsande kroppar. — **Övertryck**, skillnaden mellan trycket på ut- och insidan av ett kärl.

Tryckcentrum, *fys.*, angreppspunkten för resultanten till de krafter, med vilka en vätskemassa påverkar en viss yta.

Tryckform, *boktr.*, sammanställning av typografisk sats för tryckning i press.

Tryckfrihet, *jur.*, rätten att utan offentlig myndighets i förväg lagda hinder få av trycket utgiva skrifter. — **Tryckfrihetsförordningen**, förk. *T. F.*, svensk grundlag (9 mars 1810), som reglerar rätten att utge skrifter. — **Tryckfrihetsombud**, ortsombud, genom vilka justitieministern övar tillsyn över tryckta skrifters lovliga allmänhållande.

Tryckfärg, *boktr.*, färg, som användes vid tryckning i press.

Tryckgradie'nt (av *lat. gra'di*, gå), *fys.*, vektor, som anger tryckstegringens storlek och riktning.

Tryckkurva, *krigsk.*, kurva, som belyser det tryck krutgasen utövar på eldrörets väggar i en skottpjäs.

Tryckluft l. **Pressluft**, *tekn.*, komprimerad luft, använd som drivmedel i maskiner m. m. — **Tryckluftlokomotiv**, gruvlokomotiv, i vilka ångpannan är ersatt med tryckluftbehållare.

Tryckmetamorfo's, dets. som *dynamometamorfos*.

Tryckpress, *boktr.*, maskin för framställning av grafiska tryckalster. — **Digelpressar** äro tryckpressar, i vilka stilen står på en platta (fundamentet) och trycket verkställes av en annan. De drevos förr för hand men äro numera allmänt maskindrivna. — **Cylinderpressar**, **snällpressar** (av *ty. Schnellpress*), tryckpressar i vilka stilen står på ett fundament och trycket verkställes av en roterande cylinder. — **Rotatio'nspressar**, tryckpressar, i vilka tryckformen är anbragt på en formcylinder och trycket verkställes av mot denna löpande tryckcylindrar.

Tryckrade'rgummi (*lat. Resi'na ela'stica terebinthina'ta*), kautschuk uppmjukad i terpentin. Förvaras i vatten. Användes vid kol- och svartkritteckning.

Trycksvärta, svart tryckfärg (se d. o.). — **Tåla trycksvärtan**, vara värd att utgivas av trycket.

Trycktaffel, äldre namn på biljard.

Try'ffel, *bot.*, *Tu'ber*, ett svampsläkte, bland vars arter märkas den för sin aromatiska lukt och läckra smak högt värderade *T. ciba'rium*, svarta tryffeln, i Frankrike och Italien, och *T. cine'reum*, grå tryffeln, i Italien. — **Tryffe'ra** (*fr. truffer*), fylla, garnera med tryffel.

Tryga, se *Snösko*.

Tryga's, *bot.*, ren jäst.

Trygd, *fornsv.*, "trygghet", den fred, som tillförsäkrades en dråpare, vilken erlagt dråpsböterna.

Tryggevældestenen, *arkeol.*, mycket omtalad dansk runsten från 900-t.

Try'ggve, fornnordiskt mansnamn, den trygge, säkre.

Trygo'nidæ, *zool.*, fiskfamiljen spjutrockor.

Trym, *nord. myt.*, en tursadrott, som bortstal Tors hammare, vilken i Jättehem återhämtades av guden, förklädd till Fröja.

Trymhem, *nord. myt.*, jätten Tjasses fjällboning, där hans dotter Skade tidtals bodde med Njärd.

Tryms kvida l. **Trymskvädet** (*isl. þrymskviða*), en Eddasång, som skildrar Tors färd till Jättehem för att återhämta sin hammare. Jfr *Trym*.

Trymå' (*fr. trumeau*), stor väggspegel. Jfr *Trumeau*.

Trypaflavi'n, *farm.*, ett akridinfärgämne, vilket med någon framgång använts som antiseptikum mot sömnsjuka. Ännu starkare verkar derivatet *Rivano'l*.

Trypa'nblått och **Trypa'nrött**, äro för spec. medicinska ändamål framställda tetrazofärgämnen.

Trypanoci'd, *med.*, trypanosomdödande.

Trypanopla'sma, *zool.*, typanosomliknande parasiter, förnämligast hos fiskar.

Trypano's, *med.*, dets. som *Trypanosomiasis* (se d. o.).

Trypanoso'ma (av *gr. try'panon*, borr, och *so'ma*, kropp), *zool.*, släkte spiralformiga blodparasiter hos vissa vilda djur, främst bufflar och antiloper. — **T. bru'cei**, förorsakar *nagana* l. *tsetsesjuka* hos boskap. — **T. castella'nii**, dets. som *T. gambiense* (se d. o.). — **T. equi'num**, dets. som *Mal de Caderas* (se d. o.). — **T. equipe'rdum**, förorsakar beskällaresjuka hos häst. — **T. eva'nsi**, förorsakar *surra* hos häst. — **T. gambie'nse** l. **T. ho'minis**, förorsakar

sömnsjuka hos människa. Se *Trypanosomiasis.* — **T. lewis,** trypanosom hos råttor.
Trypanosomia'sis, *med.*, sömnsjuka, smittosam sjukdom, förorsakad av en art *Trypanosoma* (se d. o.), vilken överföres till människan av tsetseflugorna (*Glossina palpalis*).
Trypsi'n l. **Pankreasi'n,** *kem.*, ett enzym (se d. o.), som finnes i bukspott. — **Trypsinoge'n,** trypsinets inaktiva förstadium.
Trypta'ser, *kem.*, enzym, som i alkalisk lösning klyva äggvita.
Tryptofa'n, *kem.*, aminosyra, som förekommer i de flesta äggviteämnen. — **Tryptofanreaktion.** Tryptofan antar med klor- l. bromvatten rosa- till violettröd färg.
Trzal, ett berömt Tokajvin.
Trådglas, *tekn.*, filigranglas; råglas med insmälta metalltrådar, till takfönster, lanterniner o. d.
Trådig gips, *miner.*, naturlig gips med trådig kristallstruktur, genomlysande med pärlemorglans. Slipas till pärlor.
Trådklinka, måttverktyg för uppmätning av standardiserade tråddimensioner.
Trådkors, dets. som *hårkors.*
Trådkvarts, *miner.*, parallelltrådig, stänglig kvarts.
Trådmikrome'ter, se *Filarmikrometer.*
Trål = *Trawl* (se d. o.).
Trångkula, *krigsk.*, se under *Passkula.*
Träagat, *miner.*, fossilt trä, inlagrat i kiselsyra.
Träbomull, konstgjord bomull av cellulosa.
Träcka (av *holl. trekken,* draga), *sjöv.*, å en flod l. kanal framdraga båtar l. skepp genom på stranden gående hästar l. människor. — **Träckbåt,** båt, som fortskaffas på detta sätt. — **Träcksedel,** åt hemmavarande lämnad fullmakt att få uppbära en del av en på resa stadd sjömans avlöning.
Träd, se *Trade.*
Trädgårdsfiloso'ferna, benämning på en krets filosofer som samlades kring Epikuros i hans trädgårdsomgivna filosofskola.
Trädgårdsmålla, *bot.*, se *Atriplex.*
Trädkult, dyrkan l. helighållande av träd såsom övernaturliga l. gudomliga väsen.
Trädleopard, *zool.*, se *Felis.*
Trädlin, se *Astelia.*
Trädskägg, *bot.*, tillandsiafiber (se d. o.).
Träffen (*ty. Treffen*), *krigsk.*, sammanfattningen av de vid strid jämsides uppställda truppavdelningarna. — **Träffning,** strid mellan mindre truppstyrkor.
Träglasy'r, i sprit upplöst harts.
Trägnagare, *zool.*, se *Anobiidæ.*
Trägummi l. **Xyla'n,** *kem.*, kolhydrat i ved, kli, halm m. m.
Trägravy'r, Trärade'ring, grafisk metod med samma princip som kopparsticket, ehuru graveringen sker i trä.
Träharmo'nika, *tonk.*, se *Xylofon.*
Trähäst, se *Trämärr.*
Träkarl (*ty. der Blinde* l. *der Strohmann, eng. the dummy, fr. le mort*), *spelt.*, i ett på tre man hand spelat whist- l. preferencespel de till den fjärde, lediga platsen givna korten. — **Träkarlspreference, Träkarlswhist,** på tre man hand spelat preference- l. whistspel.
Träka'ssia, se *Cassia lignea.*
Trämassa, *tekn.*, pappersmassa, framställd av trä. — **Mekanisk trämassa** l. **Slipmassa,** erhålles genom vedens slipning. — **Kemisk trämassa,** erhålles genom vedens kokning och upplösning i vätskor av olika sammansättning.
Trämjöl, finmalet trä. Användes till strömjöl i bagerier.
Trämosaik, se *Intarsia* och *Marketeri.*
Trämärr l. **Bock,** straffredskap, bestående av en trähäst med skarpvinklig, ofta järnbeslagen rygg, på vilken delinkventen fick rida, stundom med tyngder fästa vid fötterna.
Trä'na l. **Träne'ra** (*eng. train,* av *lat. tra'here,* draga), eg. uppfostra, utbilda; *sportt.*, uppöva, dressera; genom härdning och övningar utbilda människor l. djur för sporttävlingar. — **Träning** l. **Tränering,** uppöva, dressera; utbilda människor l. djur för sport. — **Tränare,** person, som leder träningen.
Träng (*fr. train,* av *lat. tra'here,* draga), järnvägståg; *krigsk.*, samtliga de fordon jämte hästar och personal, vilka fortskaffa en krigshärs förnödenheter (ammunition, sjukvårdsmateriel, proviant och furage m. m.).
Tränjon, *bot.*, tranbär.
Tränsa, *sjöv.*, se *Märla.*
Träolja, se *Aleuritesolja.*
Träopa'l, *miner.*, fossilt trä med opal som fossilifieringsmedel.
Trärade'ring, se *Trägravyr.*
Träsilke, konstgjort silke av trämassa (cellulosa).
Träsket (*fr. Marais*), benämning på moderata partier i Konventet under franska revolutionen.
Träskfolk, *etnol.*, stammar, som bo i träsk och livnära sig av produkter från dessas djur och växtvärld.
Träsliperi', fabrik för framställning av slipmassa. Se *Trämassa.*
Träsnitt (*ty. Holzschnitt, eng. woodcut, woodengraving*), grafiskt blad, tryckt från i trä skuren form. — **Träsnittskonst,** se *Xylografi.*
Träsprit, se *Metylalkohol.*
Trästack (*fr. bois durci*), benämning på ett flertal plastiska massor av sågspån och bindemedel, vilka i torkat tillstånd ersätta trä.
Trästen, *miner.*, fossilt trä.
Trästick, slag av *träsnitt* (se d. o.).
Träsyra, *kem.*, ättiksyra, erhållen vid torr-

destillation av trä. — **Träsyrad kalk**, kalciumacetat.

Trätaveltryck l. **Blockböcker**, medeltida tryckalster, tryckta med stockar, i vilka såväl bilder som text ingraverats.

Trätjära, *kem.*, tjockflytande, brun- till svartaktig vätska, som erhålles vid torrdestillation av trä. — **Tjärbränning**, framställning av trätjära. — **Tjärdal**, trattformiga urschaktningar i backsluttningar, i vilka trätjära framställes. — **Tjärhov**, lastage- och sorteringsplats för trätjära.

Trätugg, korta, avhuggna vedstycken. Användes till framställning av trämassa l. till bränsle.

Träull, fiberliknande spånor av gran- l. furuträ. Brukas till stoppning av madrasser och till emballage.

Trä-ättika, *kem.*, fås av träsyra genom torrdestillering av trä.

Trådklöver, se *Trifolium.*

Trög, *kamer.*, ett trettiosjättedels mantal.

Tröga, dets. som tryga (snösko).

Trögborg, dets. som Trojeborg (labyrint).

Tröghet, *fys.*, se *Inertia*; tröghet hos mätinstrument innebär, att dessa ej hinna följa med vid hastigt varierande förlopp. — **Tröghetskraft**, *fys.*, tänkt kraft, som är lika med produkten av en kropps massa och acceleration, men riktad åt motsatt håll mot den senare. — **Tröghetslagen**, *fys.*, den lag som närmare bestämmer materiens tröghetsförhållanden. Se *Inertia.* — **Tröghetsmoment**, *mek.*, för en kring en axel vridbar kropp är förhållandet mellan det moment med avseende på axeln som fordras för att ge kroppen en viss vinkelacceleration, och denna senares storlek.

Tröske, *bot.*, se *Rhamnus.*

Tröskelvärde, *psyk.*, den minsta retning, som framkallar en sensation l. ändrar dess styrka; *fotogr.*, minsta belysning, som svärtar en fotografisk plåt.

Trötthetsgift, se *Kenotoxin.*

Tsang-renu, ett namn på Kina.

Tsar (*ry. tsarj, po. car* [*l.* tsar], *gammalpo. czar*; av *lat. cæ'sar*, kejsare), härskare, konung, kejsare, titel för kejsaren av Ryssland. — **Den vite tsaren** (*ry. bjelij tsarj*), oavhängig härskare. — **Tsare'vitj** l. **Tsarevitsch**, kunglig l. kejserlig prins. — **Tsare'vna**, kunglig l. kejserlig prinsessa. — **Tsari'na** l. **Tsari'tsa**, tsarinna, tsarens gemål. — **Tsesare'vitj** l. **Tsesarevitsch**, ryske tronföljaren l. kronprinsen. — **Tsesare'vna**, ryske tronföljarens gemål. — **Tsargrad**, kejsarstaden (Konstantinopel). — **Tsarj-ko'lokol**, se under *Kolokol.* — **Tsar-pusjka**, jättekanon på Kreml i Moskva, gjuten 1586. — **Tsa'rskoje Selo'**, eg. kejsarbyn; namn på ett kejserligt lustslott i närheten av Leningrad.

Tschady'r, *pers.*, "tält", den blå linneslöja, som persiska kvinnor bära över hela kroppen, då de vistas utomhus.

Tscha'iker (*ry. tschaika*), *pl.*, *sjöv.*, ett slags lätta roddfartyg, med vilka ungrare, turkar och kosacker förr beforo floderna Donau och Dnjester. — **Tschaiki'ster**, de å dessa fartyg tjänstgörande soldaterna.

Tschakå', se *Schakå.*

Tscham, folkslag i Kambodja.

Tschanda'la (*sanskr. Tjandala*), en av de lägsta kasterna i Indien. Ordet mest känt genom en roman om tattare av *A. Strindberg.*

Tscha'ndu, *farm.*, opiumextrakt.

Tschang, kinesiskt längdmått.

Tscha'pka, *po.*, den fyrkantiga, uppåt bredare polska nationalmössan.

Tscha'rda, *ung.*, ensamt liggande värdshus på de ungerska slätterna.

Tscharda'k, *turk.*, utbyggnad, vilken tjänar som vakttorn l. lusthus.

Tscharscha'f, *turk.*, "tältduk", de turkiska kvinnornas slöja.

Tschausch, *turk.*, underofficer, rättstjänare; *pers.*, pilgrimskaravanförare; *serb.*, gyckelmakare vid bröllop.

Tschecker, se *Tjecker.*

Tscheng, *tonk.*, ett gammalt kinesiskt blåsinstrument.

Tscheremisser, se *Tjeremisser.*

Tscherke'sser, ett nordkaukasiskt folk, boende i *Tscherkessien.*

Tsche'ta, *turk.*, överfall, strövtåg.

Tschetschenzer, se *Tjetjentser.*

Tschetwert, se *Tjetvert.*

Tschi, kinesiskt längdmått.

Tschibu'k, *turk.*, eg. rör; turkisk tobakspipa med långt skaft. — **Tschibuktschi**, "piprensare".

Tschi'ftlik, *turk.*, gods, som innehaves med full äganderätt. — **Tschiftlik-humeju'n**, förr de till sultanens civillista hörande domänerna.

Tschin, *ry.*, rang, rangordning. — **Tschino'vnik**, tjänsteman.

Tschi'traga, *sanskr.*, "målad", tecken, som hinduerna varje dag efter tvagningen måla på sin panna.

Tscho'rba, *turk.*, soppa; en av hammel, potatis, ris och lök bestående rätt.

Tschu'der, gemensamt namn för i Ryssland boende finska stammar.

Tschu'ktscher, ett i n.ö. Sibirien boende hyperboreiskt folk.

Tschungkwo, ett kinesiskt namn på Kina.

Tschuva'nzer, en avdelning av jukagirerna.

Tschuva'scher, ett i Ryssland boende östfinskt folk.

Tschy, *kin.*, en tesort, imperial-, pärl- l. kejsarte.

Tsesare'vitj, **Tsesare'vna**, se under *Tsar.*

Tsetse'flugor, *zool.*, *Glossi'na*, ett i det tropiska Afrika levande, blodsugande flugsläkte, som är mellanvärddjur för arter av släktet *Trypanoso'ma*, vilka överföras

till de människor och djur, som utsugas. Dessa blodparasiter, överförda av *Glossina palpa'lis*, förorsaka *Trypanosomi'asis* (sömnsjuka) hos människor, och, överförda av *Glossina mo'rsitans, nagana* l. *tsetsesjuka* hos boskap. — **Tsetsesjukan,** se föreg. ord.

Tsi, de kinesiska skrivtecknen.

Tsiam, ett folk i franska Indokina.

Tsie'n, kinesiskt mynt och kinesisk vikt = $^1/_{10}$ liang (se d. o.).

Tscinschia'ner, en stam nordvästindianer.

Tsing, den senast regerande dynastien i Kina (1644—1912).

Tsings, ett kinesiskt namn på Kina.

Tsintsa'rer m. fl., i Albanien, Macedonien och Grekland boende, med rumanerna besläktade stammar.

Tsjakå', se *Schakå.*

Tsjang, se *Tjang.*

Tsjasjka, se *Schaschka.*

Tsjecher, se *Tjecker.*

Tsjibu'k, se *Tschibuk.*

Tsjimsjim, se *Cassia.*

Tsjua'ner = *Betsjuaner* (se d. o.).

Tsjuvantser = *Tschuvanzer* (se d. o.).

Tsu'ba, det japanska svärdets parerplåt, ofta konstnärligt smyckad och därför föremål för samlande.

Tsu'bo, japanskt ytmått = 3,3 kvm.

Tsu'ga, *bot.*, ett amerikanskt och asiatiskt barrträdsläkte. — **T. canade'nsis,** hemlockgranen, ger det viktiga garvmedlet hemlockbark.

Tsugarunuri, ett slags japanska lackarbeten.

Tsun, kinesiskt längdmått = 1 tum.

Tsungli-yamen l. **Tsungli-Yamên,** namn på Kinas utrikesministerium.

T. s. v. p., förk. för *fr. tourner s'il vous plait,* var god och vänd (bladet).

T. T., förk. för *Tidningarnas telegrambyrå.*

Tu, *kem.*, atomtecken för *Tulium.*

Tua res a'gitur, *lat.*, "det gäller dig", förk. av *Tunc tua res* etc.

Tua'rik l. **Tua'reg** = *I-mosjar* (se d. o.).

Tua't, *egypt. myt.*, de dödas vistelseort.

Tua't, *berber.*, oas, befolkad trakt.

Tuatta'ra l. **Tua'te te,** *zool.*, mao.

Tub (av *lat. tu'bus,* rör), synrör, kikare; rör i en ångpanna; oljefärgskapsel av bly.

Tu'ba, *lat.*, eg. rör; *tonk.*, ett fornromerskt blåsinstrument, krigstrumpet; ett modernt bleckblåsinstrument. — **T. auditi'va,** örontrumpeten. — **T. Eusta'chii,** se *Eustachiska röret.* — **T. Fallo'pii,** se *Fallopiska modertrumpeterna.* — **T. mira'bilis,** *tonk.*, en orgelstämma. — **T. stento'rea,** språkrör. — **T. uteri'næ,** äggledarna.

Tubage (*l.* -ba'sj), dets. som *intubation* (se d. o.).

Tuba'l, enl. folktavlan i 1 Moseb. 10 en av Jafets söner.

Tuba'r- l. **Tuba'rius,** som tillhör l. angår *tuba.* — **Tubarabo'rt,** abort av utomkvedshavandeskap i äggledaren. — **Tubargravidite't,** utomkvedshavandeskap i äggledaren. — **Tubarkateteri'sm,** katetrisering av örontrumpeten. — **Tubarruptu'r,** bristning av äggledaren.

Tu'ber, *lat., anat.*, ansvällning; böld; knöl; *bot.*, stjälkknöl. Jfr *Tubera.* — **T. calca'nei,** hälknölen. — **T. cinere'um,** grå knuten på hjärnan (framför *corpus mamillare*). — **T. fronta'le,** pannknölen. — **T. ischia'dicum,** sittknölen. — **T. parieta'le,** hjässknölen. — **Tuberö's** (*lat. tubero'sus*), knölig, knagglig.

Tu'ber, *bot.*, tryffel, svampsläkte tillhörande fam. *Tubera'ceæ.* — **T. bruma'le,** vintertryffel. — **T. estiva'le,** sommartryffel. — **T. magna'tum,** vit tryffel. — **T. melanospo'rum** (var. av *brumale*), svartsporig vintertryffel l. äkta Périgordtryffel. — **T. mesente'ricum** (var. av *estivale*), mörk sommartryffel.

Tu'bera, *lat., pl. Tuber* (se d. o.). — **T. aconi'ti,** *farm.*, stormhattrötter, rötterna av *Aconi'tum napellus.* Brukas vid gikt och lunglidande. — **T. aristolo'chiæ,** rotknölarna av *Aristolo'chia lo'nga* och *A. rotunda.* — **T. chi'næ,** kinarot, fås av de kinesiska halvbuskarna *Smi'lax gla'bra, S. chi'na* m. fl. Brukas mot syfilis och reumatism. — **T. jala'pæ,** se *Jalaparot.* — **T. sa'lep,** salep, stjälkknölarna av vissa orkidéer. Brukas i form av gelé, *salepslem,* i emulsioner och mixturer.

Tubera'ceæ, *bot.*, tryffelsvampar, svampfamilj, utgörande ordningen *Tuberi'neæ* av *Ascomy'cetes.*

Tuberculo's, Tuberculo'sis, se under *Tuberkel.*

Tube'rculum, *lat.*, se *Tuberkel.*

Tuberi'neæ, *bot.*, se *Tuberaceæ.*

Tube'rkel (*lat. tube'rculum*), eg. liten knöl l. svulst; *med.*, av tuberkelbacillen förorsakad nybildning i form av en liten grävit knöl. — **Milia'rtuberkler** (av *lat. mi'lium,* hirskorn), vid miliartuberkulos (se nedan) förekommande knölar av ett hirskorns storlek. — **Tuberkuli'der,** inflammatoriskt granulerande knutar i huden, som ha med tuberkulos att skaffa. — **Tuberkulo's** (*lat. tuberculo'sis*), tuberkelsjukdom, av tuberkelbacillen förorsakad sjuklig förändring i organismen. — **Lungtuberkulos,** lungsot. — **Allmän miliartuberkulos,** tuberkulos i kroppens alla delar. — **Tuberkuli'n** (*lat. Tuberculinum Kochii*), *med.*, Kochs lymfa, ett av den tyske läkaren *Robert Koch* uppfunnet medel mot tuberkulos, vilket användes dels till diagnos av tuberkulos (se *Calmettes reaktion*), dels terapeutiskt. Olika preparat ha framställts, t. ex Rob. Kochs *Alttuberkulin* (förk. *TOA*), som är ett filtrat av gamla tuberkelbacillkulturer; *Rob. Kochs Neutuberkulin,* som består av torkade och söndermalda tuberkelbaciller, vilka efter centrifugering lämna ett med

alttuberkulin överensstämmande övre skikt (förk. *TO*) och ett undre, slemmigt, starkt immuniserande skikt (förk. *TR*). En tredje grupp äro emulsioner på dödade baciller, så t. ex. *Tula's*, *Tuberkulocidi'n* och *Tuberkulo'l*. — **Tuberkulinreaktio'n**, allmän reaktion med feber och lokal stegring av fenomenen i de tuberkulösa härdarna vid injektion av små doser tuberkulin. — **Tuberkulocidi'n**, se *Tuberkulin*. — **Tuberkulo'l**, se *Tuberkulin*.

Tubero's (av *lat. tubero'sus*, knölig), se *Polianthes*. — **Tubero'sitas**, *anat.*, knöl med stor yta, t. ex. för senfästen på ben. — **T. tibi'æ**, benknölar å skenbenens övre främre ändar. — **Tuberosite't**, knölighet, ojämnhet. — **Tubero'sus**, *bot.*, med knölar.

Tuberö's, se under *Tuber*.

Tubiflo'ræ, *bot.*, växtserie av sympetalerna.

Tubifo'rmis, *bot.*, trumpetlik.

Tubina'nes, *zool.*, stormfåglar.

Tubi'ntser, samojediskt folkslag.

Tubkano'n, *krigsk.*, eldrör av mindre kaliber, som inpassas i loppet på en grövre artilleripjäs.

Tubokura're, Tubokurari'n, *farm.*, dets. som *Kura're*, *Kurari'n*.

Tubo-ovaria'lcy'sta, *med.*, cysta i äggstocken, vars vägg delvis är bildad även av äggledaren.

Tubs, *eng.*, rörformiga tunnor för export av rå kamfer.

Tubu = *Tibbu* (se d. o.).

Tubula'ria, *zool.*, ett allmänt havspolypsläkte.

Tu'buli, se *Tubulus*.

Tubuliflo'ræ, *bot.*, underfamilj av fam. *Compo'sitæ*. Indelas i *Cynaroce'phalæ* och *Corymbi'feræ*.

Tu'bulus, *pl.* **Tu'buli**, *lat.*, fint rör, liten pipa; *kem.*, kärl, försett med två l. flera öppningar. — **T. conto'rti**, *anat.*, de slingriga njurkanalerna. — **T. re'cti**, de raka njurkanalerna. — **T. semini'feri**, sädeskanalerna. — **Tubulä'r** l. **Tubulö's**, rörformig. — **Tubulär körtelbyggnad**, *anat.*, se *Alveolär* under *Alveol*.

Tu'bus, *lat.*, *anat.*, rör. — **T. digesti'vus**, matsmältningskanalen.

Tubå', se *Tout beau*.

Tuca'na och **Tuca'næ**, *astr.*, stjärnbild och stjärnhop. Se *Tukanen*.

Tucu'maolja, se *Aouraolja*.

Tu'da l. **To'da**, försv. **Toda'er**, en dravidisk stam i Dekhan.

Tudor (*l.* tju'dör), engelsk dynasti (1485—1603). — **Tudorblad, Tudorblomma**, dekorationsdetalj, karakteristisk för tudorstilen. — **Tudorbågen**, *byggn.*, den nedtryckta kilbåge, som brukas i *perpendikularstilen* (se d. o.). — **Tudorstil** = *Perpendikularstil* (se d. o.).

Tu fac offi'cium, ce'tera cu'ra De'i, *nylat. ordspr.*, gör du din plikt; för det övriga drager Gud omsorg.

Tufe'nktschi, *turk.*, med gevär beväpnad ryttare.

Tuff, *geol.*, en bergart, som består av vulkanisk sand och aska samt annat från vulkaner uppkastat material; porös bergart i allm.

Tuffi't, *petrogr.*, vulkanisk tuff med inblandat vanligt sediment.

Tuffoi'd (av *gr. e'idos*, utseende), *geol.*, bergarter, som genom metamorfos erhållit ett tuffliknande utseende.

Tug, Tugboat, *eng.* (*l.* tag, tagbå'ut), bogserare, bogserbåt.

Tugend, *pl.* **Tugenden** (*ty.*, dygd), ornament på kungakronan, symboliserande olika dygder.

Tu'genbund, *ty.* (*l.* -bont), dygdeförbundet, en i Preussen 1808 stiftad "sedlig-vetenskaplig" förening med syfte att upprätta folket och understödja fäderneslandet efter de olyckor, som den franske kejsaren Napoleon I ådragit dem.

Tugg, se *Trätugg*.

Tuggare, krossmaskin, som genom "tuggning" sönderdelar material.

Tuggummi, se *Chewing gum*.

Tuggkåda l. **Spännkåda**, grankåda, vilken som njutningsmedel tuggas av Dalarnas allmoge.

Tu'gra, se *Dogra*.

Tu'gra-orden, en turkisk orden, stiftad till minne av janitscharernas utrotande.

Tuica, *rum.* (*l.* tso'jke), rumänskt plommonbrännvin.

Tuileri'erna (*fr. les Tuileries*, av *tuilerie*, tegelbruk), berömt residensslott i Paris, uppkallat efter på platsen fordom befintliga tegelslagerier. Nedbrändes under Kommunen 1871.

Tuisto l. **Tuisco**, *germ. myt.*, den germanske stamguden.

Tu'ja, se *Thuja*.

Tuka'nen l. **Amerikanska gåsen** (*lat. Tuca'na*), *astr.*, en stjärnbild på s. hemisfären. Inom denna konstellation ligga *Mindre Kapmolnet* samt den praktfulla klotformiga stjärnhopen *Tuca'næ*.

Tuka'ner, *zool.*, *Rhampa'stidæ*, pepparätare, en i det tropiska Amerika levande fågelfamilj, som har mycket stor näbb.

Tukholmi, *fi.* (*l.* to'k-), finska namnet på Stockholm.

Tukulö'r, se *Toucouleurs*.

Tul, *nord. myt.*, en av de från Hvergelme strömmande floderna.

Tu'ladosor, niellerade askar och dosor av silver från *Tula* o. a. platser i Sydryssland. — **Tulametall** = *Niello* (se d. o.).

Tularæmi', *med.*, för människor smittosam sjukdom, som sprides genom skjutna harar.

Tula's, se *Tuberkulin*.

Tu l'as voulu, George Dandin, *fr.* (*l.* ty la voly', sjårsj dangdä'ng), se *Dandin*.

Tu'le, se *Thule*.

Tuli = *Panu* (se d. o.).

Tu'lipa, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Lilia'ceæ.* — **T. gesneria'na,** tulpan, en i fråga om blommans färg synnerligen mångformig och ivrigt kultiverad art. — **T. silve'stris,** vildtulpan, sedan länge förvildad i parker o. d.

Tulipa'n, se *Tulpan.* — **Tulipomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), tulpanvurm, tulpansjuka, den förr hos holländarna uppträdande lidelsefulla kärleken för tulpaner.

Tulip tree, se *Gabunträ.*

Tulipwood, se *Tulpanträ.*

Tuli't, *miner.*, ett kalklerjordssilikat.

Tu'lium, *kem.*, en av de sällsyntaste bland de sällsynta jordmetallerna.

Tulkört, *bot.*, se *Cynanchum.*

Tulkörtsrot (*lat. rhizo'ma vinceto'xi*), *farm.*, rotstocken av *Cyna'nchum vinceto'xicum.* Innehåller glykosiden *Vincetoxi'n* och bitterämnet *Cynanchi'n.* Har använts som svett- och urindrivande medel.

Tull (*ty. Zoll, eng. Toll,* av *lat. telo'ncum, gr. telo'nion* av *te'los,* avgift), skatt, som upptas för vissa varor, som föras in i, ut ur l. genom ett område. — **Finanstullar** avse att bereda staten inkomster. — **Skyddstullar** avse att skydda näringar inom ett område genom att stävja importen dit av dessa näringars produkter. — **Solida'rtullar** avse att skydda ett områdes produktion i dess helhet.

Tull l. Tulle, se *Skate.*

Tullar, *no.*, dansvisor. Jfr *Slaat* och *Slatterim.*

Tu'llius, fornromersk släkt, vars mest frejdade medlem var statsmannen och vältalaren *Marcus Tullius Cicero.*

Tulpa'n, *bot.*, se *Tulipa.*

Tulpanträ, *bot.*, veden av tulpanträdet, *Liridode'ndron tulipi'fera.* Användes till möbler och kan bibringas mycket vacker polityr. Andra namn på detta träslag äro *Tulipwood, Whitewood, Yellow poplar* m. fl.

Tulte'ker = *Tolteker* (se d. o.).

Tulu l. Tuluva, ett dravidiskt folk.

Tulu'bb (av *ry. tulu'p,* fårskinnspäls), lång, pälsfodrad överrock.

Tulucu'nafett, dets. som *Carapafett.* — **Tuluma'coolja,** dets. som *Carapuolja.*

Tuluva = *Tulu* (se d. o.).

Tum, gammalt längdmått ($^1/_{12}$ fot) = 29,69 mm.

Tuma'le, negerstam.

Tu'mba, *lat.*, grav; sarkofag; relikskrin.

Tu'mboa, se *Welwitschia.*

Tumefa'ctio, *lat.* (av *tume'scere,* svälla), *med.*, ansvällning, svullnad.

Tumeno'l, Tumeno'lum vena'le, Råtumenol, *kem.*, tjockflytande olja, som framställes genom sulfonering av destillationsprodukten av bituminösa jordarter. — **Tumenolsulfo'n, Tumenololja,** brungul olja, framställd av tumenol. — **Tumenolprepara't,** användas mot eksem o. a. hudsjukdomar.

Tumesce'ntia, *lat.* (av *tume'scere,* svälla), *med.*, svullnad.

Tu'midum, *bot.*, uppsvälld.

Tumlare, halvsfäriskt dryckeskärl utan handtag och fot. Reser sig självt om det lägges på sida, varav namnet.

Tumle'tt, *zool.*, en ras av tamduvor.

Tummim, se *Urim* och *Tummim.*

Tumning, *skogsh.*, uppmätning av rundtimmer och bjälkar.

Tu'mor, *lat.* (av *tume're,* svälla), se *Tumör.* — **T. a'lbus,** *med.*, vit ledsvulst, ansvällning vid en tuberkulös ledgångsinflammation. — **T. arthri'ticus,** giktsvulst, giktknöl. — **T. cy'sticus l. sacca'tus,** påssvulst. — **T. fungo'sus,** svampaktig svulst. — **T. gummosus** = *Gumma* (se d. o.). — **T. humori'sticus l. hu'midus,** en svullnad, som uppkommit av fuktighet. — **T. lie'nis,** mjältförstoring. — **T. sangui'neus,** blodsvulst. — **T. sarcoma'ticus,** köttsvulst.

Tumskruv, ett tortyrinstrument.

Tumulo'sum, *bot.*, rik på små kullar (hattar).

Tumu'lt (*lat. tumu'ltus,* av *tume're,* svalla), larm, buller, oväsen; upplopp. — **Tumultua'nt,** person, som deltager i l. anställer tumult, orostiftare. — **Tumultua'risk** (*lat. tumultua'rius*), som angår tumult; larmande, bullersam; upprorisk.

Tu'mulus, *lat.*, gravhög.

Tumö'r (*lat. tu'mor,* se d. o.), *med.*, ansvällning, svullnad, svulst; nybildning, bestående av annan vävnad än den normala.

Tun, *fornsv.* (*isl. tún*), hägnad; inhägnad plats, gård.

Tun (*l.* tönn), engelskt våtvarumått, för vin = ungefär 1,145 l., för öl = 981 l.

Tu'na, *bot.*, en art kaktus (*Opuntia*).

Tunc tu'a res a'gitur, pa'ries cum pro'ximus a'rdet, *lat.*, det gäller ditt, när grannens vägg brinner.

Tund (*isl. þundr*), *nord. myt.*, ett av Odens binamn.

Tunder (*isl. tundr*), multnat trä, brukat som fnöske.

Tundra, *ry.* (av *fi. tu'nturi,* fjäll), arktisk, ofta vattensjuk fjällhed, där tjälen alltid finnes kvar på visst djup.

Tu ne ce'de ma'lis, sed co'ntra aude'ntior i'to, *lat.*, vik ej för olyckorna, utan gå desto djärvare emot dem.

Tuneskeppet, *arkeol.*, skepp från slutet av 800-t. funnet i Tune socken, Östfold fylke i Norge. — **Tunestenen,** *arkeol.*, norsk runsten från Tune socken (500—550 e. Kr.).

Tung-, i kinesiska ord = öster, östra.

Tungel (*isl. tungl*), himlakropp, särskilt månen; månskifte.

Tungpipor, *tonk.*, orgelpipor och blåsinstrument i vilka luften kommer en ”tunga” i munstyckets öppning att vibrera.

Tu'ngrer, germanskt fornfolk.

Tungspat, *miner.*, bariumsulfat, svavelsyrad baryt. Brukas som målarfärg, till framställning av barytpreparat m. m.

Tungspatel l. **Munspatel,** *med.*, instrument för att trycka ned tungan vid undersökning av svalget.

Tungsten, *miner.*, se *Scheelit.*

Tungu's, se följ. ord; *fig.*, person utan livsglädje och skönhetssinne.

Tungu'ser (*ry. tungu's*, av *kin. tung-hu*, män), till den altaiska stammen hörande nomadiska jägarfolk i Ostsibirien. — **Tungu'siska språket,** tungusernas modersmål, tillhör den ural-altaiska språkstammen.

Tu'nica, se *Tunika.*

Tu'nica, *lat.*, *anat.*, hinna, hylle. — **T. albugi'nea,** vita bindvävshinnor kring organ och organdelar. — **T. da'rtos,** bindvävskapseln under huden av scrotum. — **T. pro'pria,** slemhinnor; deras bindvävsstomme; körtlars bindvävskapslar.

Tu'nica proli'fera, *bot.*, hylsnejlika (Skåne, Öland, Gotland).

Tunica'ta, *zool.*, tunikater, manteldjur, en av djurrikets huvudavdelningar.

Tunice'lla, *lat.*, diminutiv av *tunica*, överdräkt som bäres av en subdiakon.

Tunici'n, *kem.*, ett slags i manteldjuren befintlig cellulosa.

Tuni'k (*fr. tunique*, av *lat. tu'nica* [se följ. ord]), en kort överklänning.

Tu'nika (*lat. tu'nica, gr. chito'n*), ett fornromerskt underplagg i form av en livrock l. skjorta, utan ärmar l. med korta dylika; de romersk-katolska prästernas under mässkåpan burna klädnad.

Tunika'ter, se *Tunicata.*

Tu'nkers, se *Dunkers.*

Tunkins-nästen, ätliga svalbon. Se vid. *Salanganen.*

Tunna, gammalt rymdmått av växlande storlek. För spannmål och kol = 1,65 hl., för våta och salta varor, smör, mjöl och rotfrukter = 1,26 hl.

Tunna guld (*ty. Tonne Goldes*), förr bruklig benämning på 100,000 daler silvermynt.

Tunnel, *eng.* (av *tun*, tunna), välvd underjordisk gång l. väg i synnerhet en sådan, som är anlagd för trafik.

Tunneläst, äldre rymdmått, motsvarande visst antal tunnor (t. ex. 10 tunnor sill, 12 l. 15 tunnor öl och smör, 48 tunnor spannmål).

Tunnland, gammalt svenskt ytmått för jord = 49,365 ar.

Tu'onela, *fi. myt.*, de dödas under jorden belägna hemvist.

Tu'onetar, *fi. myt.*, Tuonis maka.

Tu'oni, *fi. myt.*, härskaren över de döda.

Tupa'ia, *zool.*, trädnäbbmöss, indiskt däggdjurssläkte av ordn. insektätare.

Tupcadia, fibrer av *Urena simata* och *lobata.* Se *Urenafiber.*

Tupé (*fr. toupet*, av *mhty. Zopf, isl. toppr*, upprättstående hårlugg), uppkammad pannlugg.

Tupelostift l. **Lamina'riastift,** se *Tupeloträdet.*

Tupeloträdet, *bot.*, *Nyssa villosa*, har ett mycket tungt och hårt trä, som användes till svarveriarbeten samt hamnbyggnader. Rottågorna, som svälla starkt i vatten, användas i kirurgien under benämningen *tupelostift.* Jfr *Laminariastift.*

Tupi', se *Guarani.*

Tupo'z, se *Manillahampa.*

Tupp (av *gammalsv. tupper*, toppmössa), i *fornsv. hani*, hane; hane av hönsfåglar. Tuppen är en urgammal symbol av ljuset och elden (*"röd hane"*, vådeld), kyrktuppen symboliserar förkunnaren av Kristi lära.

Tuppspatt, *veter.*, rörelsesjukdom hos häst. Visar sig i att bakbenet vid steget krampaktigt ryckes upp.

Tu quo'que fi'li, *lat.*, "även du, min son", enl. traditionen Cæsars ord till Brutus, då han fann denne bland sina mördare.

Tur (*fr. tour*), omlopp, varv, omgång; utflykt, resa; bortresan.)(Retur; ordning; *spelt.*, i kortspel omgång av ett visst antal givningar; *dansk.*, avdelning av en dans; hos oss: framgång, lycka; även liten plätt av löshår. — **Tur och retur,** bort- och återresa. — **Tur- och returbiljett,** biljett, vilken gäller för såväl bort- som återresan.

Tu'ra, turkiskt uttal av *tugra* (se d. o.).

Turaci'n, *kem.*, ett hos vissa afrikanska fåglar förekommande violett färgämne.

Tura'nska språk, äldre benämning på uralaltaiska språk.

Turba = *Turbe* (se d. o.).

Tu'rbæ (*lat.*, *pl.* av *tu'rba*, hop), kallas i passionsspel, oratorier o. d. folkets i handlingen ingripande körer.

Turba'n (*ital. turbante*), österländsk, särskilt turkisk huvudbonad som består av ett långt, fint tygstycke, vilket lindas kring ett slags mössa utan skärm. — **Taga turbanen,** bli muhammedan.

Turbe', *turk.* (av *arab. turâb*, jord, stoft), muhammedansk grav l. gravvård, särskilt över stiftaren av en moské.

Turbe'ra (*lat. turba're*), oroa, störa, förvirra. — **Turbatio'n** (*lat. turba'tio*), förvirring, bestörtning, oordning. — **Turbule'ns,** bullersam häftighet, oroligt, stojande väsen. — **Turbule'nt** (*lat. turbule'ntus*), bullersam, orolig, upprorisk, stormande. — **T. strömning,** se *Laminär strömning.*

Turbi'n (*fr. turbine*, av *lat. tu'rbo*, snurra), *mek.*, en efter vissa principer konstruerad motor, som drives av strömmande media, vatten (vattenhjul, vattenkraftsmaskin), ånga (ångturbin) l. vind. — **Turbinfartyg,** fartyg drivet av en turbinmaskin.

Turbini'ter, *pl. paleont.*, förstenade vridna

snäckor. — **Turbinoli'ter**, förstenade kägelformiga stjärnkoraller.

Tu'rbitrot, dets. som *Jalaparot* (se d. o.).

Tu'rbodyna'mo, *tekn.*, ett aggregat av en ångturbin och en elektrisk generator. — **Turbogenera'tor**, elektrisk generator (vanligen för växelström), avsedd att kopplas direkt på snabblöpande drivmaskiners axel.

Turbot, *fr.* (*l.* tyrbå'), *eng.* (*l.* tö'böt), piggvar.

Turbule'ns, Turbule'nt, se under *Turbera.*

Turcili'nger, östgermanskt fornfolk.

Turcos, *fr.* (*l.* tyrkå'), se *Turkos.*

Turdeta'ner, fornfolk i Spanien och Portugal.

Turdu'ler, ett spanskt fornfolk.

Tu'rdus, *zool.*, trastsläktet, tillhör fam. trastfåglar. — **T. me'rula**, koltrasten. — **T. mu'sicus**, taltrasten, sångtrasten.

Tu're, mansnamn (av *Tor*, se d. o.).

Ture'll (*fr. tourelle, dimin.* av *tour*, torn), *byggn.*, litet torn, hängtorn, hörntorn.

Turf, *eng.* (*l.* törff), eg. torva; *sportt.*, kapplöpningsbana; kapplöpning; allt, som hör till denna sport.

Turgesce'ns, Turgesce'ra, se under *Turgor.*

Tu'rgidum, *bot.*, uppblåst.

Tu'rgor, *lat.*, l. **Turgesce'ns**, uppsvällning, överfyllnad; vävnadsspänning; savspänning. — **Turgor vita'lis**, normal vävnadsspänning. — **Turgesce'nt**, utspänd genom savspänning. — **Turgesce'ra** (*lat. turge'scere*), svälla upp.

Tu'ri, språk. Se *Kolh.*

Turi'bulum (av *lat. tus, gen. tu'ris*, rökelse), rökelsekärl i de katolska kyrkorna.

Tu'rio, *pl.* **Turio'nes**, *lat.*, *bot.*, småkvistar, årsskott. — **T. Pi'ni**, tallstrunt.

Turi'st (*fr. touriste*, av *tour*, färd, resa), person, som för sitt nöje gör längre resor. — **Turistförening**, förening med syfte att främja turistväsendet.

Turkar l. **Turkfolk**, dets. som turkisk-tatariska folk.

Turkey plaids, *eng.* (*l.* tö'ki plä'ids), ”turkiska filtar”, se *African goods.*

Turki's, dets. som *Turkos* (se d. o.). — **Turkisgrönt**, en keramikfärg av krom- och aluminiumoxid.

Tu'rkisk, som angår *Turkiet* l. härstammar därifrån. — **Turkiska bönor** l. **Tu'rska bönor**, kryp- och störbönor. — **Turkisk musik** = *Janitscharmusik* (se d. o.). — **Turkiska musiken**, studentsällskap i Uppsala 1820—35, utgjorde en föregångare till *Juvenalerna.* — **Turkiska språken**, de språk, som talas av turkar, tillhöra den ural-altaiska språkstammen. Mest utvecklat är *osma'nli*, inhemskt i europeiska Turkiet och mindre Asien. — **Turkisk peppar**, dets. som spansk peppar. — **Turkiskt rött**, dets. som *Krapp.* — **Turkisktröttolja**, oljeartad vätska för preparering av bomull till färgning med alizarinfärger. — **Turkiskt vete**, majs (se d. o.). — **Turkiskt pass**, se *Sjöpass.*

Turkme'ner, Turkoma'ner, Tyrkme'ner, Truchme'ner, en i Väst-Turkestan boende grupp av turkisk-tatariska folkstammar.

Turkofa'g (av *gr. fage'in*, äta), eg. turkätare; ivrig motståndare till turkarna. — **Turkofi'l** (av *gr. fi'los*, vän), turkvän. — **Turkoma'n** (av *gr. mani'a*, raseri), person, som hyser överdriven förkärlek för turkarna. — **Turkopo'ler**, *pl.*, avkomlingar av turkar och grekiska kvinnor.

Tu'rkoma = *Turuma* (se d. o.).

Turkoma'n, se under *Turkofag.*

Turkoma'ner = *Turkmener* (se d. o.).

Turkopo'ler, se under *Turkofag.*

Tu'rkos (*fr. turco, turcos*), *krigsk.*, i franska armén tiraljörregementen, bestående av infödingar från Algeriet, klädda i arabisk dräkt.

Turko's l. **Turki's, Kalai't, Kallai't**, *miner.*, en förgätmigejblå ädelsten, som består av vattenhaltig, fosforsyrad lerjord. Den dyrbaraste erhålles från Persien.

Turkrödolja, se *Turkisktröttolja.*

Turku, finska namnet på *Åbo.*

Tu'rlath, gaeliskt mansnamn (av *tur*, torn, och *lathair*, styrka, makt).

Turlupin, *fr.* (*l.* tyrlypä'ng), medlem av en under medeltiden existerande fransk sekt, som lärde att man ej behöver blygas för naturliga ting; binamn till en berömd fransk komiker, *Legrand* (på 1500- och 1600-t.); *fig.*, plump, grovkornig skämtare. — **Turlupina'd** (*fr. turlupinade*), grovt, plumpt skämt. — **Turlupine'ra** (*fr. turlupiner*), skämta grovt, förlöjliga på ett plumpt sätt.

Turmali'n, *miner.*, ett glasartat, kristalliniskt mineral av växlande sammansättning och färg (svart, röd, grön, blå). Blir vid upphettning elektriskt. Av de genomskinliga turmalinerna brukas de gröna, blå och röda som ädelstenar, de mörka till optiska instrument.

Turma'lis, *bot.*, truppvis växande.

Tu'rnanstalt, *ty.*, gymnastikanstalt. — **Tu'rnare**, gymnast. — **Tu'rnen**, gymnastisera. — **Tu'rner**, gymnast. — **Turnere'i**, gymnastiserande, gymnastik. — **Turnerschaft**, gymnastsällskap, gymnastförening. — **Turnerthum**, gymnastikväsende. Jfr *Turnkonsten.*

Tu'rnbulls blått, *tekn.*, en blå färg, som framställes genom fällning av ett järnoxidulsalt med rött blodlutsalt.

Turné, se under *Turnera.*

Turnej, arbetsskift (om 3 à 3 ½ timmar) vid vallonsmide.

Tu'rnen, Tu'rner, se under *Turnanstalt.*

Turne'ra (*fr. tourner*), vända, vrida; ge en viss vändning; *spelt.*, vända det översta kortet av talongen. — **Turné** (*fr. tourne, retourne*), i vissa kortspel en tur, varvid

det översta kortet av talongen vändes och blir trumf; (*fr. tournée*), rundresa, av en föreläsare, sångare l. skådespelare företagen längre konstresa.

Tu'rnerschaft, Tu'rnerthum m. fl., se under *Turnanstalt.*

Turners gult, *tekn.*, engelskt gult, en gul målarfärg.

Turnike'tt (*fr. tourniquet*), *kirurg.*, åderklämmare, en apparat för hindrande av blödning.

Turnip, *pl.* **Turnips,** *eng.* (*l.* tö'rnip, tö'rnips), ett slags stor rova.

Tu'rnkonsten (*ty. Turnkunst*), den tyska nationella gymnastiken.

Turn-out, *eng.* (*l.* törna'ut), eg. utsläppning; *strejk* (se d. o.). Jfr *Lock-out.*

Tu'rnus, *lat.*, omlopp, ordning, tur. — **In tu'rno,** i tur. — **Turnustransport,** den ordningsföljd i vilken utövandet av en rätt l. plikt övergår från en person till en annan; *krigsk.*, likformig framföring i båda riktningarna på en bana l. en fartygstrade av lastade och tomma tåg l. fartyg.

Turnväsendet (*ty. Turnwesen*), se *Turnkonsten.*

Turny'r (*fr. tournure*), eg. vändning; hållning, skick, kroppsställning; ordvändning; en förr av fruntimmer brukad lös bakdel, bestående av en kudde l. en med tyg överklädd ställning av stålfjädrar.

Turo'n-etagen (*l.* -eta'sjen), *geol.*, en av kritsystemets avdelningar.

Turo'ner, ett galliskt fornfolk.

Turpe'thum minera'le, *kem.*, gul basisk svavelsyrad kvicksilveroxid. — **T. vegeta'bile** = *Radix turpethi* (se d. o.).

Turpe'trot = *Radix turpethi* (se d. o.).

Tu'rpins krönika, en skildring av Karl den stores krigståg till Spanien, författad omkr. mitten av 1000-t.

Tu'rpis, *bot.*, otäck.

Tu'rpis perso'na, *lat.*, beryktad person.

Turretdäck, Turretfartyg (av *eng. turret,* torn). Fartyg för transport av tungt massagods, t. ex. malm. De ha en fast överbyggnad, *turret,* vars bredd är c:a 60 % av fartygsbredden. Den övergår med en rundning i huvuddäck, som bildar gångbord bordvarts. *Turretdäck* är däcket ovanpå överbyggnaden.

Turi'tis, *bot.*, syn. *Arabis.*

Turs (*ils. þuss*), *pl.* **Tu'rsar,** *nord. myt.*, rimturs, jätte.

Tu'rsas = *Ikuturso* (se d. o.).

Turscha l. **Tu'ruscha,** ett troligen egyptiskt namn på *etruskerna.*

Tu'rska bönor, se *Turkiska bönor.*

Turtle, *eng.* (*l.* törtl; *fr. tortue*), turturduva; ätlig sköldpadda. — **Turtle-soup,** sköldpaddsoppa.

Tu'rtur, *zool.*, syn. *Colu'mba tu'rtur,* turturduva.

Turturduvan, *zool.*, *Colu'mba tu'rtur,* en över nästan hela Europa och Asien förekommande liten duva, känd och besjungen för sitt vemodiga kuttrande.

Turul (*l. to'rol*), turkotatariskt namn på den falk l. örn, som konung Attila förde som sköldemärke och som blev en heraldisk symbol för ungrarna.

Tu'ruma, *sjöv.*, namn på ett slags för rodd inrättade svenska krigsfartyg på 1700-t.

Tu'runmaa, dets. som *Turuma* (se d. o.).

Tu'ruscha, se *Turscha.*

Tus, *turk.*, betyder i ortnamn *salt.*

Tusamharts, harts av den på Sumatra växande *Pinus Merku'rii.* Användes som *Dammarharts.*

Tuscaro'ra, en nordamerikansk indianstam.

Tuscaro'ra-ris, se *Zingania.*

Tusch = *Touche* (se d. o.); i Tyskland: *fanfar* (se d. o.); (*ty. Tusche,* av *fr. toucher,* överdraga med svärta), kinesisk tusch, en fin svart rit- och målarfärg, som består av olika slags sot samt husbloss l. gummi, mysk l. kamfer. — **Tuschmane'r,** se *Aqvatinta.*

Tusche'ra, se *Touschera.*

Tuschlav, *bot.*, en i Sverige allmän lav, *Umbilica'ria pustula'ta,* varav en svart färg beredes.

Tuschu'r l. **Tusju'r** (av *fr. toujours* [*l.* tosjo'r], alltid), hos oss: trevlig, munter, levnadsglad.

Tu'sci, *lat.*, etrusker. — **Tu'scia,** Etrurien.

Tuscula'num (efter staden *Tu'sculum* [numera *Frascati*] i Latium), tuskulanska villan, den romerske statsmannen *Ciceros* berömda, i närheten av nämnda stad belägna villa; en lärds l. statsmans lantställe, där han vilar ut från sitt arbete (kallas stundom *tusculum*).

Tu'sculum, se föreg. ord.

Tusen och en natt (*arab. Alf laila*), en ryktbar österländsk sagosamling, avfattad på arabiska språket och antagligen grundad på en persisk samling från 8:e l. 9:e årh. e. Kr.

Tusensköna, *bot.*, se *Bellis.*

Tusenåriga riket, se *Kiliasm.*

Tusjilange = *Basjilange* (se d. o.).

Tusju'r, se *Tuschur.*

Tuskula'num, Tu'skulum, se *Tusculanum.*

Tussila'go fa'rfara, *bot.*, hästhovsört, gulblommig vårört av fam. *Compo'sitæ.* Bladen, vilka på grund av sin slemrikedom använts i medicinen, framkomma först på sommaren. — **T. fra'grans** och **T. nive'a** äro ett par odlade franska arter, den förra med välluktande blommor. — **T. petasi'tes,** syn. *Petasites ovatus* (se d. o.).

Tu'ssis, *lat.*, hosta. — **T. catarrha'lis,** hosta i förening med snuva. — **T. convulsi'va,** kramphosta, kikhosta. — **T. guttura'lis,** struphosta. — **T. pectora'lis,** brösthosta. — **T. pulmona'lis,** lunghosta. — **T. stomacha'lis,** maghosta.

Tu'ssokgräset, *bot.*, en art *Poa* på Falklandsöarna.

Tuta'men l. **Tutame'ntum,** *lat.* (av *tuta'ri,* skydda), skyddsmedel.

Tutane'go, legering av tenn och vismut.

Tuta'niableck, en legering av tenn, antimon, koppar och zink.

Tute'l (*lat. tute'la* av *tuta'ri,* skydda), beskydd, förmynderskap. — **Tu'tor,** *lat.*, **Tuteur,** *fr.* (*l.* tytö'r), förmyndare. — **Tuto'rio no'mine,** som förmyndare. — **Tuto'rium,** förmynderskap.

Tu'tia l. **Tu'thia,** *kem.*, oren zinkoxid, erhållen vid smältning av zinkmalm.

Tu'tor m. fl., se under *Tutel.*

Tu'tta la fo'rza, *ital.*, *tonk.*, med all kraft. — **Tu'tte co'rde,** alla strängar.—**Tu'tti,** alla; *tonk.*, alla stämmorna medverka.)(Solo. **Tuttibas,** se *Basso ripieno.* — **Tutti fru'tti,** alla slags frukter; glacepudding med sylter och frukter uti; *fig.*, allehanda, *potpourri* (se d. o.). — **Tutti qua'nti,** alla tillsammans. — **Tutto,** *fem.* **Tutta,** *pl.* **Tutti, Tutte,** all, hel; alla.

Tuulikki (*l.* tu'l-), *fi. myt.*, vindens dotter, som förde villebrådet till jägaren.

Tuuri (*l.* tu'ri), *fi. myt.*, en av luftens gudomligheter.

Tu'us, *lat.*, din (vanligt i brevunderskrifter framför namnet).

Tuvbräcka, *bot.*, se *Saxifraga.* — **Tuvtåtel,** *bot.*, se *Aira.* — **Tuvull,** *bot.*, se *Eriophorum.*

t. v., förk. för *tills vidare, till vänster.*

Twankay, Tonkay, Singlo l. **Songlo,** en kinesisk tesort.

Tvashtar, *ind. myt.*, indisk gud, omtalad som gudaskarans konstnär.

Tveblad, *bot.*, se *Listera.*

Tweed, *eng.* (*l.* toi'd), tygsort till sommarkläder.

Twelfth-cake, *eng.* (*l.* toe'lft-kä'ik), trettondagskaka. — **Twelfth-day** (*l.* -dä'i), trettondagen.

Twill, *eng.* (*l.* toi'll), kypert bindning. — **Twills,** kyprad fodervara av bomull.

Tvillingarna (*lat. Ge'mini*), *astr.*, se *Castor och Pollux;* tredje tecknet i djurkretsen.

Twills, se *Twill.*

Twist, *eng.* (*l.* toi'st), maskinspunnet bomullsgarn; snoddstyrka hos garn (varvtal på viss längd).

Twopence, *eng.* (*l.* ta'pens), två pence = 15 öre.

Two-step, *eng.* (*l.* to'stepp), *dansk.*, en omkr. 1910 från Amerika införd sällskapsdans, närmast lik polka.

Tvål-linime'nt, se *Linimentum saponis camphoratum.*

Tvålrot, *bot.*, dets. som *Såprot.* Se *Saponaria.*

Tvålsten, *miner.*, kaolin.

Tvåmänning, släkting i andra led, kusin.

Tvärhus l. **Tvärskepp,** de båda flyglar, som i större kyrkor utgå från mittkvadraten.

Tvärsalning, *sjöv.*, se *Salning.*

Ty, se *Tyr.*

Tübingen-skolan (*ty. Die Tübinger Schule*), inom lutherska kyrkan en bibelkritisk skola, i förra hälften av 1800-t. bildad av den tyske teologen *Baur,* professor vid Tübingens universitet.

Tübingerherz, *ty.*, *med.*, hypertrofiskt hjärta hos öldrinkare.

Tyburn (*l.* ta'jbarn), fordom avrättsplatsen i London med stora gallerier för betalande åskådare.

Ty'che, *gr. myt.*, ödets, slumpens l. lyckans gudinna.

Ty'cho l. **Tyge,** mansnamn (av *gr. ty'che* [se föreg. ord]), den lycklige. — **Tychobra'hedagar** (*da. Tyge Brahes Dage,* efter den danske astronomen *Tyge Brahe*), förr vissa bestämda dagar, olycksdagar, då intet av vikt borde företagas; nu dagar, då man har otur l. förargelse.

Tyde'vs (*lat. Ty'deus*), *gr. sag.*, en av Oinevs' söner, fader till Diomedes, som utmärkte sig i trojanska kriget.

Tyfli't = *Typhlitis* (se d. o.).

Tyflo'sis, *gr.* (av *tyflo's,* blind), *med.*, blindhet. — **Tyflotypografi',** relieftryck för blinda.

Tyfoe'vs = *Tyfon, gr. myt.* (se d. o.).

Tyfoftalmi' (av *ty'fus* och *oftalmi,* se d. o.), *med.*, tyfös egyptisk ögonsjuka. — **Tyfomani'** (av *gr. mani'a,* raseri), yrseldvala vid nervfebrar.

Tyfoi'dfeber, se *Tyfus.*

Tyfomani', se under *Tyfoftalmi.*

Tyfo'n l. **Taifu'n,** *meteor.*, virvelstorm, skydrag.

Tyfo'n, Tyfo's l. **Tyfoe'vs** (*lat. Ty'phon, Typho'eus*), *gr. myt.*, Gaias och Tartaros' son, ett fruktansvärt vidunder, från vilket allt ont och fördärvligt i naturen härrörde; *egypt. myt.*, öknens, mörkrets och det ondas gud.

Tyfotoxi'n, *kem.*, ett ptomain (se d. o.), som fås, då tyfoidfeberbakterier renodlas.

Tyfu's l. **Ty'phus** (*gr. ty'fos*), *med.*, abdominaltyfus, tyfoidfeber l. nervfeber, en sjukdom, som uppstår därigenom, att tyfusbaciller genom luften, vatten l. födoämnen införas i kroppen; fläcktyfus l. lasarettsfeber; återfallsfeber, en feber, som återvänder gång på gång, sedan den tyckts hävd. — **Tyfö's** (*nylat. typho'sus*), som har avseende på tyfus; orsakad av tyfus.

Tyghus (*ty. Zeughaus*), urspr. förvaringshus för artilleripjäser; förvaringshus vid artilleriet.

Tyke, se *Tyche.*

Tykobra'hedagar, se *Tychobrahedagar.*

Tyll (*fr. tulle*), en gles, gasartad vävnad av bomull l. silke.

Ty'ller (av *gr. thyllis,* säck), *bot.*, utväxter från parenkymceller intill kärlen i växter, varigenom dessas förmåga att leda vatten upphör.

Tylo'm l. **Tylo'ma** (*gr. ty'loma*), hudvalk,

t. ex. liktorn. — **Tylo's** l. **Tylo'sis,** svålbildning, valkbildning.

Tylvt, *da.*, tolv stycken. — **Ty'lvten,** i danska litteraturhistorien benämning på tolv unga män, som i striden mellan skalderna *Oehlenschläger* och *Baggesen* (1813—19) slöto sig till den förstnämnde.

Tymo'l, *kem.*, timjankamfer, en fenol, som förekommer i timjanolja. Bildar färglösa kristaller, som lukta likt timjan. Brukas som antisepticum och konserveringsmedel.

Tympane'llum, *bot.*, lik en liten puka (tympanum).

Tympani'tis, se under följ. ord.

Ty'mpanum, *lat.* (*gr. ty'mpanon*), *tonk.*, handpuka, tamburin; *anat.*, trumhålan i örat; *byggn.*, båg- l. gavelfält, halvrunt l. trekantigt fält på en gavel l. över en dörr, ett fönster o. s. v. — **Tympani'a, Tympani'smus, Tympani'tes, Tympani'tis,** *med.*, trumsjuka, tarmarnas l. bukens utspänning av gas; inflammation i trumhålan. — **Tympani'tisk,** om trumljud erinrande perkusionsljud.

Tyndalleffekt, *fys.*, av Tyndall undersökt fenomen, att en ljusstråle, som genomgår ett fullt homogent medium, genom difraktion delvis avböjes åt sidan.

Tyndalls smältfigurer, *fys.*, hålrum i smältande is efter snabbare bortsmälta iskristaller.

Tynda'reos l. **Tyndarevs,** *gr. sag.*, konung i Sparta, Ledas gemål. — **Tyndari'derna** = *Dioskurerna* (se d. o.).

Tyngd (*lat. gra'vitas*), *fys.*, den kraft med vilken jorden attraherar en kropp. — **Normalty'ngd,** en kropps tyngd vid havsytans nivå och på 45° bredd. — **Tyngdkraft** (se *Gravitation*). Den observerade tyngdkraften är resultanten av jordens attraktionskraft och centrifugalkraften på grund av dess rotation. — **Tyngdlagen,** dets. som *Gravitationslagen*. — **Tyngdmätare,** stundom benämning på aerometrar och barometrar. — **Tyngdpunkt** (*lat. centrum gravita'tis*) för en kropp är angreppspunkten för resultanten till de krafter, med vilka tyngdkraften påverkar dess olika delar.

Typ (*lat. ty'pus, gr. ty'pos*, av *ty'ptein*, slå, sticka, hugga), eg. prägel, avtryck, bild; urbild, förebild, mönsterform, grundform; *boktr.*, gjuten bokstav, som begagnas till boktryckning. — **Typgjutningsmaskin,** maskin för gjutning av tryckstilar. — **Typi'k** l. **Typologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), *arkeol.*, metodiskt uppvisande av, huru produkter av mänsklig verksamhet (*artefacter*), utvecklats ur varandra; *teol.*, förebildsläran, läran om Gamla Testamentets förebilder till personer, tilldragelser, utsagor o. s. v. i Nya Testamentet. — **Ty'pisk,** mönstergill, förebildlig, sinnebildlig; som utgör mönsterform l. grundform.

Typha, *bot.*, i sjöar, åar och diken växande släkte tillhörande fam. *Typha'ceæ*. — **T. angustifo'lia,** kaveldun. Den håriga frukten har någon användning som stoppningsmaterial. — **T. latifo'lia,** smalkaveldun.

Thypha'ceæ, *bot.*, en familj sumpväxter. Svenska släkten *Thypha* och *Sparganium*.

Typhe des membre, *fr.* (*l.* tiff dä mangbr), *med.*, akut benmärgsinflammation med tyfösa allmänsymtom.

Typhi'na, *bot.*, växande på *Typha*.

Typhlatoni', *med.*, minskad muskelstyrka hos blindtarmen.

Typhli't l. **Typhli'tis** (av *gr. tyflo's*, blind), *med.*, blindtarmsinflammation. Jfr *Appendicit*.

Typhlo'sis, se *Tyflosis*.

Typhlotomi', *med.*, insnitt i blindtarmen. — **Typhlotransversostomi',** operativ förbindelse mellan blindtarmen och grovtarmens tvärgående del.

Typhobacillose, *fr.* (*l.* -å's), akut tuberkelbakteriemi utan miliartuberkler men med klinisk bild av abdominaltyfus.

Typhohæmi', *med.*, tyfusbakteriemi.

Typhoi'd, *med.*, tyfusliknande; förk. för *Typhus abdominalis* (se d. o.).

Ty'phon, se *Tyfon, gr. myt.*

Typhotoxi'n, *med.*, toxin (se d. o.), utvunnet ur tyfusbacillkultur.

Ty'phus, se *Tyfus*. — **T. abdomina'lis,** abdominaltyfus (se *Tyfus*). — **T. exanthema'ticus,** fläcktyfus (se *Tyfus*). — **T. recu'rrens,** återfallsfeber (se *Tyfus*).

Typi'k, Ty'pisk, se under *Typ*.

Typmetall, dets. som stilmetall, legering varav tryckstilar gjutas.

Typogra'f (av *gr. ty'pos* [se *Typ*] och *gra'fein*, skriva), *boktr.*, sättare, tryckare. — **Typografi',** boktryckarkonst. — **Typogra'fisk,** som hör till boktryckarkonsten. — **Typograph,** *eng.* (*l.* ta'jpograf), en sättmaskin. — **Typologi'** = *Typik* (se d. o.). — **Typome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), normalmått för typer (boktryckeristilar). — **Typometri',** konsten att sätta och trycka kartor liksom böcker. — **Typo'ser,** *med.*, periodiskt återkommande sjukdomar. — **Typosko'p** (av *gr. skopei'n*, se), *fys.*, ett slags *kaleidoskop* (se d. o.), vars figurer nyttjas som förebilder till mönsterteckningar. — **Typote'ter** (av *gr. tithe'nai*, sätta), ett slags sättmaskin.

Typsättningsmaskin, äldre slag av sättmaskin, med lösa typer.

Typteori, *kem.*, teorier, enl. vilka de kemiska föreningarna skulle kunna härledas ur ett fåtal enkla typer.

Typtryckare l. **Typtryckapparater,** telegrafapparater som anordnats så att telegrammen på mottagningssidan automatiskt nedskrivas med bokstavstyper.

Ty'pus, *lat.*, se *Typ*. — **T. inve'rsus,** omkastad typ.

Tyr, *nord. myt.*, Odens son, stridsguden, vars hand avbets av Fenresulven.

Ty'ra, fornnordiskt kvinnonamn (antagligen av *Tyr*, se d. o.). Buret av danska furstinnor.

Tyrade'n, *kem.*, organoterapeutiskt preparat på sköldkörtel.

Tyrami'n, *kem.*, en toxalbumin.

Tyra'nn (*gr. ty'rannos, lat. tyra'nnus*), hos de gamla grekerna envåldshärskare, särskilt i en förr fri stat; numera egenmäktig, grym härskare. — **Tyranni'**, grym regering, svårt förtryck. — **Tyrannici'd,** tyrannmördare. — **Tyrannici'dium,** tyrannmord. — **Tyra'nnis,** *lat.*, en tyranns herravälde. — **Tyrannise'ra,** utöva våldsherravälde, behandla grymt l. egenmäktigt. — **Tyra'nnisk,** våldsam, härsklysten, grym.

Tyrannosa'uros, *paleont.*, ett släkte amerikanska jätteödlor från yngre kritperioden.

Tyra'ss, *holl.*, dets. som *Trass* (se d. o.).

Türbé, *turk.*, grav, gravmoské.

Ty're, Ty'res, se *Tire.*

Ty're l. **Tö're** (besläktat med *tjära*), kådig furuved.

Tyreade'n, *farm.*, sköldkörtelpreparat.

Tyre'mesis, *gr.* (av *tyro's*, ost, och *e'mesis*, kräkning), *med.*, dibarns ostlika uppkräkningar. — **Tyreu'sis** l. **Tyro'sis,** mjölkystning i synnerhet i magen.

Tyreodektomi' (av *gr. thyreoi'dea*, sköldkörteln, och *ektomi'*, utskärning), *med.*, borttagning av sköldkörteln. — **Tyreoglobuli'n,** ett sköldkörtelpreparat. — **Tyreoideaprepara't,** preparat på sköldkörteln, användes mot vissa sjukdomar, såsom *Myxödem, Struma* och *Fettsot.* — **Tyreoidi'n** l. **Tyrojodi'n,** ett sköldkörtelpreparat.

Tyreso'l, se under *Sandelolja.*

Ty'rfing l. **Ti'rfing,** *fornnord sag.*, ett av dvärgarna Dulin och Dvalin smitt svärd, vilket alltid, då det drogs, vållade någons död. Ägdes av kämpen Angantyr.

Tyrgils l. **Torgils,** fornnordiskt mansnamn.

Türkheimer, ett Elsasservin.

Tyrkme'ner, se *Turkmener.*

Tyrojodi'n, se *Tyreoidin.*

Tyro'lergrönt, se *Berggrönt.*

Tyro'lermattor, ett slags mattor med varp av hampa och tjockt, mjukt inslag av ull.

Tyro'leräpplen, till Sverige importerade äppelsorter från Tyrolen, särskilt *Edelböhmer* och *Kalterböhmer.*

Tyrolienne, *fr.* (*l.* tiråliä'nn), *dansk.*, ländler, ett slags runddans med långsam rörelse i ¾ takt.

Tyrosi'n (av *gr. tyro's*, ost), *kem.*, en amidosyra (se d. o.), som bildas vid inverkan av syror l. alkalier på äggviteämnen samt vid förruttnelse av äggviteämnen. Finnes därför i gammal ost, därav namnet. — **Tyrosina'ser,** oxiderande enzymer (se d. o.).

Tyro'sis, se *Tyreusis.*

Tyroto'xikon, *gr.*, *kem.*, ostgift.

Tyrrhe'ner, *gr.* = *Etrusker* (se d. o.).

Tyrs, se *Thyrsos.*

Tyska orden (*ty. der Deutsche Orden*), en på 1100-t. grundad andlig riddarorden, urspr. en gren av Johannitorden (se *Johanniter*).

Tysksmide, av Gustav II Adolf från Tyskland införd härdsmidesmetod.

Tysons körtlar, *anat.*, talgkörtlarna på förhud och ollon.

Tysta zonen, *fys.*, ringformigt område kring en kraftig ljudkälla, inom vilken den ej höres, ehuru den är hörbar både på mindre och större avstånd.

Tystnadens torn (parsiskt *dakhma*), torn, i vilka Indiens parser utsätta sina döda att förtäras av gamar.

Tystnadssyste'met, se *Auburnska systemet.*

Tütüm, turkisk tobak för *tschibuk.* Jfr *Tömbekè.*

Tåda l. **Tada,** *bot.*, namn på arter av släktet *Aira*

Tåg, *bot.*, se *Juncus.*

Tålka, se *Tolka.*

Tånge, den smalare del av ett verktyg, som instickes i skaftet; i vissa landsmål *udde.*

Tånge, se *Angel.*

Tårgräs, *bot.*, se *Coix.*

Tåtel, *bot.*, se *Aira, Deschampsia, Holcus, Vahlodea* och *Weingærtneria.*

Täljsten, *petrogr.*, gröngrå bergart, bestående av talk och klorit, så lös att den kan bearbetas med kniv och såg. Användes till mortlar, kittlar, kaminer m. m.

Tälttak, *byggn.*, valmtak (se d. o.), vars fall löpa hop i en spets.

Tänder, se *Tender.*

Tärs, *sjöv.*, kägelformigt trästycke, som segelmakare bruka för att utvidga ögon l. d.; kort, cylindriskt trästycke för tacklingsarbete.

Tärnan, *zool.*, en måsfågelart, *Sterna.*

Tät, se *Tête.*

Tätta, *metallurg.*, metallrör, genom vilket blästern införes i smältugnarnas formor.

Tätört, *bot.*, se *Pinguicula.*

Töck, se *Tock.*

Töckenstjärna, *astr.*, se *Nebulosa.*

Tömbekè, *turk.*, persisk tobak för vattenpipa. Jfr *Tütüm.*

Tö'nne l. **Tö'nnes,** forntyskt l. livländskt mansnamn.

Törd, gotländskt namn på tordmule.

Töre, se *Tyre.*

Törel, *bot.*, se *Euphorbia.*

Törn (*eng. turn*), *sjöv.*, stöt. — **Taga törn,** hindra en båt att stöta hårt emot ett föremål. — **Törna,** stöta på ett föremål; turas om vid vakttjänst. — **Törna in,** gå till kojs. — **Törna ut,** stiga upp; begynna arbetet.

Törnros, *bot.*, se *Rosa.*

Törnskata, *zool.*, se *Laniidæ* och *Lanius.*

Törskate, talltopp, som dödats genom angrepp av *törskatesvampen* (*Peridermium Pini*).

U.

U. (**V.** l. **V.R.**), förk. för *lat. Urbs*, staden, d. v. s. Rom. — **U.** (**V.**), förk. för *lat. uxor*, hustru, maka.

U, *kem.*, atomtecken för *Uran.*

U på franska mynt betecknar myntningsorten *Pau.*

U, *med.*, tecken för *urinämne.*

Ū, *med.*, tecken för *urinsyra.*

U-, i afrikanska, geografiska namn betyder *land.* (Jfr *Be-*, *M'-* och *Wa-*).

Ua, *irl.* (på engelska förk. till *O'*), betyder i irländska tillnamn *sonson.* T. ex. *Ua Niall, O'Neill.*

U-balk, fasonjärn, i genomskärning liknande ett U.

Ubbe, fornnordiskt mansnamn. Buret av en sagohjälte (med tillnamnet *den frisiske*), som i Bråvalla slag stred på Harald Hildetands sida.

Ubbelohders viskosimeter, viskosimeter (se d. o.) för tunna vätskor.

Ubera'lfontän (*fr. fontaine ubérale*), fontän med en tidens pånyttfödelse symboliserande figur, föreställande en kvinna, ur vars bröst vatten framväller.

Uberte't (*lat. ube'rtas*), ymnighet, fruktbarhet; rikedom.

Ubi, *lat.*, varest, där. — **U. Ba'cchus re'gnat, Ve'nus sa'ltat**, där Backus regerar, dansar Venus. — **U. be'ne, i'bi pa'tria**, där det är gott att vara, där är ens fosterland. — **U. irrita'tio, ibi afflu'xus**, där retning är, är tillopp (en medicinsk maxim). — **U. lex, ibi poena** (*l.* - pe'na), där en lag finnes, finnes även straff. — **U. patria, ibi bene**, där fosterlandet är, där är det gott att vara. — **U. peri'culum, ibi lex**, där en fara är för handen, uppstår (en mot faran riktad) lag. — **U. Pe'trus, ibi eccle'sia**, där Petrus är, där är kyrkan. — **U. rem me'am inve'nio, e'am vi'ndico**, där jag finner mitt, tager jag det. — **U. solitu'dinetam fa'ciunt, pacem appe'llant**, där de lagt ett land öde, kalla de detta för fred. Enl. Tacitus' barbarernas uppfattning om kejsartidens romare. — **Ubi'que**, allestädes, överallt.

U'bierna, en fordom vid Rhen boende germansk folkstam.

Ubikvi'st (av *lat. ubi'que*, allestädes), *bot.*, växt, som förekommer över större delen av jorden. — **Ubikvi'ster** l. **Ubikvita'rier**, anhängare av läran om ubikvitet (se följ. ord). — **Ubikvite't** (*lat. ubiquitas*), allestädesnärvaro; särskilt enl. lutherska läran Kristi lekamens närvaro i nattvarden. — **Ubikvitä'r**, överallt tillfinnandes.

Ubi'que, se under *Ubi.*

Uby'ker, ett förr i Transkaukasien, nu huvudsakligen i Turkiet boende folk.

U-båt, förk. för *undervattensbåt.*

U. C., förk. för *eng. Upper Canada*, Övre Kanada.

U. c., förk. för *lat. u'rbis condi'tæ*, räknat från staden Roms grundläggning.

u. c., *tonk.*, förk. för *ital. una corda*, en sträng. Jfr *A una corda.*

Ucha'tiimetoden, metod att framställa degelstål, uppfunnen av österrikaren F. v. Uchatius. — **Uchatiusbrons** l. **Stålbrons**, en av F. v. Uchatius uppfunnen legering, använd som kanometall. — **Uchatiusstål**, degelstål, framställt enl. uchatiimetoden.

Ucuhubafett, se *Bicuhybafett.*

U. D., förk. för *Utrikesdepartementet.*

Udainsakr (de ”odödes” åker), de germanska hedningarnas benämning på de kristnas paradis.

Udali, se *Sterculiabast.*

Uddevallare, dets. som *Panacé.*

Uddljud, *språkv.*, ett ords begynnelseljud.

Uddrim, *metr.*, dets. som *alliteration.*

U'dema, **U'denma**, **Uu'denmaa**, benämning på en fartygstyp i svenska skärgårdsflottan på 1700-t.

U'der l. **Udi'ner**, en i ö. Kaukasus boende folkstam. — **U'diska**, udernas språk.

Uditore, *ital.* (*l.* oditå're, av *lat. audi'tor*, åhörare), titel på vissa påvliga ämbetsmän. — **U. della ca'mera**, skattkammarråd. — **U. d. rota**, statsråd.

Udo, *bot.*, japansk köksväxt, *Ara'lia corda'ta* l. *A. edu'lis*, vars unga, blekta bladskaft ätas.

Udome'ter (av *lat. uda're*, väta, och *gr. me'tron*, mått), nederbördsmätare.

U'dus, *bot.*, fuktig.

Udvalg, *da.* och *no.*, utskott.

Ueberbrett'l (*l.* yb-), ett ord av österrikiskt ursprung, som betecknar en litterär varieté med prestationer av konstnärlig art. — **Ueberempfi'ndlichkeit**, *med.*, överkänslighet, anafylaxi.

Uenja, se *Ma-njema.*

Uffi'zierna l. **Uffi'zipalatset** (*ital. Palazzo degli Uffizi*), ett i Florens beläget palats, där ett världsberömt museum är inrymt.

Uge, *da.*, vecka.

Uggla, *sjöv.*, en seglare säges ”fånga uggla” l. ”prisvända”, då den plötsligt går över stag utan rorsmannens avsikt.

Uggleved, folkligt namn på s. k. lysved, murken ved, som lyser med ett svagt sken, emedan den är genomdragen med svampmycelium.

Ugriska folk, de finska folken *ostjaker*, *voguler* och *ungrare* (se d. o.). — **U. språk**, ostjakernas, vogulernas och magyarernas (ungrarnas) språk.

Uhla'ner, se *Ulaner.*

Uhr, *ty.* (*l.* or), ur.

u. i., förk. för *ut i'nfra*, såsom nedan står.

Uigu'rer l. **Ujgu'rer**, ett i Turkestan boende turkiskt folk.

Uitlanders, *holl.* (*l.* öjt-), utlänningar. I Sydafrika benämning på vita, som ej äro av boerhärkomst.

Uj-, *ung.* (*l.* oj-), betyder i sammansatta ortnamn *ny-*.

U. J. D., förk. för *utriusque juris doctor* (se under *Doctor*).

Ujgu'rer, se *Uigurer*.

Ujhely, ett Tokajvin.

Ujo, *port.* (*l.* o'sjå), ett omtyckt portvinsmärke.

U-järn, se *U-balkar*.

U. K., förk. för *eng. United Kingdom*, det förenade konungariket (Storbritannien och Irland).

Uk agatho'n polykoiranie, he'is ko'iranos esto, *gr.*, mångherravälde är icke ett gott, *en* härskare vare. Citat ur *Homeros*' Iliad.

Uka's, *ry.*, kejserlig rysk förordning l. befallning; våldsbud.

Uki'ner, ett korjakiskt folkslag.

Ukiyoye, *jap.*, eg. "världslig bild", den folkliga japanska målarskolan.

Ukko, *fi.*, gubbe; *fi. myt.*, benämning på Jumala. — **Ukon malja**, "gubbens skål", dracks vid vårsådden. — **U. vakot**, "gubbens kalas", hölls vid vårsådden. — **U. vuori**, "gubbens berg", plats för offer åt Ukko.

Ukule'le, hawaiskt namn (eg. hoppande loppa) på en fyrsträngad gitarr, urspr. en portugisisk *machete*.

U. L., förk. för *Utsökningslagen*.

Ulad, arabiska nomadstammar i Nordafrika.

Ula'k, *turk.*, ridande ilbud.

Ulalgi' (av *gr. u'lon*, tandkött, och *a'lgos*, smärta), *med.*, smärta i tandköttet.

Ulama' l. **Ulema'**, *arab.*, "lärda", de rättslärda teologerna inom islam.

Ula'ner, *tatariska, krigsk.*, med pik l. lans väpnat kavalleri. — **Ula'nka**, ulanernas vapenrock. — **Ulanmössa**, en av ulanerna buren till huvudet slutande huvudbonad med fyrkantig kulle.

Ulceratio'n, Ulcere'ra, Ulcerö's, se under följ. ord.

U'lcus, *pl.* **Ulce'ra**, *lat., med.*, sår. — **Ulcus anticru'ris**, kroniskt bensår. — **U. arthri'ticum**, giktknöl. — **U. carcino'dis**, kräftartad svulst, kräftknöl. — **U. corne'æ**, hornhinnesår. — **U. cru'ris**, kroniskt bensår. — **U. duodena'le**, sår på tolvfingertarmens slemhinna. — **U. du'rum**, syfilis. — **U. juxtapylo'ricum**, magsår nära magmunnen. — **U. molle**, schanker. — **U. pe'pticum**, magsår. — **U. perfo'rans**, brand med sårbildning. — **U. ro'dens**, kroniskt frätande sår. — **U. rotu'ndum**, det enkla, runda magsåret. — **U. septi na'rium perfo'rans**, sår genom näsans sidoväggar (hos kromarbetare). — **U. sinuo'sum**, fistelsår. — **U. vene'reum**, venerisk svulst l. böld. — **U. ventri'culi**, enkelt magsår. — **Ulceratio'n**, bulnad, varbildning. — **Ulcere'ra** (*lat. ulcera're*), bulna, vara sig. — **Ulcero'sus** l. **Ulcerö's**, bulnad, varig.

U'lcus est, *lat.*, "det är ett sårbart ställe", citat från *Cicero*. — **U. la'ngere**, "röra vid såret", "röra vid en ömtålig punkt", citat från *Terentius*.

Ulema, *arab.*, se *Ulama*.

Ulenspiegel, se *Eulenspiegel*.

U'lex europæ'us, *bot.*, ärttörne, låg, tornig buske med barrlika blad och gula blommor, tillhörande fam. *Legumino'sæ*. Stundom odlad.

Ulexi'n, se *Cyticin*.

Ulexi't l. **Tinkalci't**, *miner.*, ett kalknatronborat, som uppstår vid avdunstning i vissa saltsjöar.

Ulf, se *Ulv*.

U'lfilas' bibelöversättning, se *Codex argenteus* (under *Argenteus*).

Uligino'sus, *bot.*, växande på sanka ställen.

Ulisi'po, äldsta namnet på Lissabon.

Uli'tis, *gr., med.*, inflammation i tandköttet; även inflammation i ett ärr.

Uli'xes, se *Odysseus*.

Uljo far l. **Gunpowder** (se d. o.), en grön kinesisk tesort.

Ulk, *ty.*, skämt; skämtblad, som medföljer "Berliner tageblatt".

Ulk, *zool.*, marulk; simpa.

Ull, se *Uller*.

U'lla, kvinnonamn = *Ulrika* (se d. o.).

U'ller l. **Ull**, *nord. myt.*, en av åsagudarna, Sivs son och Tors styvson, härskare över Ydalarna. Anropades vid envig.

Ullmanni't, *miner.*, en nickelmalm.

Ullmätare, se *Eriometer*.

Ulloas ring (*l.* oljå'as -), *metr.*, en ljusring kring solen då denna står lågt och dimma råder. (Uppkallad efter spanjoren *A. de Ulloa*).

Ullr, se *Ull*.

Ullsmörblomma, *bot.*, se *Ranunculus illyricus*.

Ullstoft, det vid överskärning av kläde l. d. och vid spinning av ull uppkomna avfallet. Användes till stoft- l. velurtapeter samt såsom gödningsämne.

Ullsvett, dets. som *Lanolin* (se d. o.).

Ullsäcken (*eng. the woolsack*), en med ull stoppad, av rött kläde överdragen, ryggstödslös soffa, som utgör lordkanslerns ämbetsplats i engelska överhuset.

Ulltistel, *bot.*, se *Onopordon*.

Ullträd, *bot.*, se *Kapok*.

U'llucus, *bot.*, se *Basellaceæ*.

Ullvide, *bot.*, se *Salix*.

Ullört, *bot.*, se *Filago*.

Ulma'ceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Urtica'ceæ*. Se *Ulmus*.

Ulmare'n, *farm.*, salva mot reumatism, innehållande 75 % salicylsyra.

Ulma'ria, *bot.*, syn. *Spiræa ulmaria* (se d. o.).

Ulma'rius, *bot.*, almlik, växande på alm.

Ulme'ker, en indianstam.

U'lmerdogg, en storväxt hundras.

Ulmi'nsyra, *kem.*, en syra, som uppstår vid bildning av *humus* (se d. o.).

Ulmoi'deæ, *bot.*, underfamilj av *Ulma'ceæ.*

U'lmus, *bot.*, trädsläkte tillhörande underfamilj *Ulma'ceæ.* av *fam. Urtica'ceæ.* — **U. folia'cea**, rödalm, mindre träd, ofta planterat. — **U. gla'bra** l. **U. monta'na**, alm, högt träd. — **U. læ'vis**, vresalm, ofta planterad. — **U. subero'sa**, korkalm, med höga korkåsar på kvistarna, underart av *U. folia'cea.*

U'lna, *lat.*, *anat.*, stora armpipan. — **Ulna'ris**, som hör till ulna. — **Ulna'rnerven** l. **Tjuvsenan**, en nerv, som från inre armbågsknölen förgrenar sig till lill-, ring- och långfingret, dit smärtan fortplantar sig, då nerven utsättes för tryck l. stötar ("armbågsstöten").

Ulo'thriches (av *gr. u'los*, krusig, och *thrix*, hår), krushåriga (människoraser).

U'lpia, romerskt kvinnonamn, buret av flera kejsarinnor.

U'lrik (*ty. Ulrich*), mansnamn, den allrike. Motsvarar kvinnonamnet **Ulri'ka**, som burits av svenska drottningar och hos oss ofta förk. till *Ulla.* — **Ulrika Eleonora**, församling i Stockholm.

Ulspegel, se *Eulenspiegel.*

U'lster (efter den irländska provinsen *Ulster* [*l.* ö'lster]), ett slags grovt, i nämnda provins först tillverkat ylletyg. — **Ulster, Ulster coat** (*l.* - kåt), lång överrock av dylikt tyg.

Ult., förk. för *lat. ultimo* (se d. o.).

Ulte'rior, *lat.*, belägen på andra sidan om (t. ex. en flod).)(C i t e r i o r.

Ul'tima, Ultima Thule, Ultima'tum, U'ltimo m. fl., se under följ. ord.

U'ltimus, *lat.*, den siste, den ytterste; vid en doktorspromotion den, som innehar andra hedersrummet. Jfr *Primus.* — **U'ltima**, sista stavelsen i ett ord. — **U. forsan** l. **U. hora**, "måhända den sista (timmen"), manande inskrift på gamla tornur. — **U. ra'tio**, sista beviset l. skälet, sista avgörande medlet. — **U. r. re'gum**, konungarnas yttersta bevismedel, förr på franska och preussiska kanoner brukad inskrift. — **U. Thule**, se under *Thule.* — **Ultima'tum**, ett sista villkor för fortsättande av underhandlingar, det sista, oåterkalleliga beslutet. — **Ultimati'ssimum**, ett allra yttersta villkor l. beslut. — **U'ltimo**, den sista, sista dagen i månaden. Vid börsaffärer tiden fr. o. m. 21 t. o. m. den sista i månaden. — **Ultimoaffär**, börsaffär, som skall avslutas inom tiden 21 t. o. m. sista i en månad. — **Ultimogenitu'r**, egenskapen att vara den sistfödde. — **Ultimogeniturrätt**, den sistföddes företrädesrätt framför äldre syskon. — **Ultimoväxel**, växel, som skall betalas sista dagen i en viss månad. — **Ad u'ltimum**, till sist, slutligen. — **Ultimum mo'riens**, *anat.*, högra hjärtförmaket. — **U. refu'gium**, sista tillflykt.

U'ltra, *lat.*, på andra sidan, vidare, ytterligare, brukas i sammansättningar för att beteckna en ytterlighet l. överdrift i någon riktning (t. ex. ultrarevolutionär, ultraradikal, ultrakonservativ o. s. v.); *subst.*, *pl.*, **Ultras**, en överspänd, fanatisk, särskilt yttersta högern tillhörande politiker. — **Ultra a'lterum ta'ntum**, mer än en gång till så mycket, över dubbelt. — **U. ca'ptum**, över fattningsförmågan, över allt förstånd. — **Ultraservi'l** (av *lat. se'rvus*, slav, träl), slaviskt underdånig, krypande. — **Ultrai'sm** l. **Ultraci'sm**, de grundsatser, som omfattas av ultras. —**Ultrai'stisk**, som har avseende på ultras l. ultraism.

U'ltrabasiska bergarter, *petrogr.*, starkt basiska eruptiver med blott omkr. 40 % kiselsyra.

Ultrafiltratio'n, *fys.*, filtrering av vätskor genom geleartade membraner för skiljande av kolloider och kristalloider.

Ultrai'sm, se *Ultra.*

Ultramari'n, *tekn.*, azur, lasurblått, en himmelsblå färg, som tillverkas av glaubersalt, porslinslera och kol. Brukas till tyg- och tapettryck, till blåning av vävnader m. m.

Ultramikro'ner, *fys.*, ultramikroskopiska kroppar.

Ultramikrosko'p, *fys.*, instrument, genom vilket man kan undersöka kroppar, som äro så små att de icke kunna iakttagas i i vanliga mikroskop. Man ser icke själva kropparna utan blott det ljus, de reflektera, då de utsättas för stark bestrålning. — **Ultramikroskopi'**, undersökningsmetod, varvid man använder ultramikroskopet. — **Ultramikrosko'pisk** kallas en kropp, som är så liten, att den icke kan iakttagas genom vanligt mikroskop ens vid starkaste förstoring. Jfr *Ultravisibel.*

Ultramonta'n (av *lat. u'ltra mo'ntes*, på andra sidan bergen), belägen på andra sidan bergen (d. v. s. Alperna, från Frankrike och Tyskland räknat); som har avseende på ultramontanismen; påvlig, romersk. — **Ultramontani'sm**, den riktning inom romersk-katolska kyrkan, som strävar att göra Rom till den kyrkliga maktens centrum genom att återupprätta medeltidens påvedöme med dess monarkiska myndighet över kyrka och stat. — **Ultramontani'ster** l. **Ultramonta'ner**, anhängare av ultramontanismen.

Ultramunda'n (av *lat. u'ltra*, på andra sidan, och *mu'ndus*, värld), överjordisk, översinnlig.

U'ltra po'sse ne'mo obliga'tur, se under *Posse, lat.*

U'ltrarevolutionär, till överdrift revolutionär.

U'ltraröda strålar, *fys.*, osynliga ljusstrålar,

som befinna sig utanför de synliga röda strålarna i solspektret.

U'ltras, Ultraservi'l, se under *Ultra.*

U'ltratoner, högfrekventa, ohörbara toner.

U'ltravioletta strålar, strålar som befinna sig utanför solspektrets synliga violetta strålar. — **Ultraviolett ljus,** ljus med kort våglängd (ultravioletta strålar), som framkalla starka fotokemiska, fotoelektriska och fysiologiska verkningar. — **Ultraviolettmikrosko'p,** mikroskop i vilket man använder sig av fotografering vid ultraviolett ljus.

Ultravisi'bel (av *lat. visi'bilis,* synlig), kallas en i mikroskop osynlig mikroorganism.

U'ltro, *lat.,* av fri vilja. — **U. citro'que,** hit och dit.

U'lula cum lu'pis, cum qui'bus e'sse cu'pis, *lat. ordspr.,* den som vill äta med vargarna, måste även tjuta med dem.

U'lulas Athe'nas fe'rre, *lat.,* föra ugglor till Aten, begå en narraktighet l. dårskap (eftersom det i nämnda stad fanns övernog av ugglor), bjuda bagarbarn på bröd.

Ulv, fornnordiskt mansnamn, varg, tapper kämpe.

U'lvhild (av *Ulv,* se d. o., och *hildr,* strid, kamp).

Ulvrun, *nord. myt.,* en av Heimdalls nio mödrar.

Uly'sses, se *Odysseus.*

Umajja'derna = *Omajjaderna* (se d. o.).

Umbella'ter (av *lat. umbe'lla,* parasoll, paraply), *bot.,* se *Umbelliferæ.*

Umbella'tus, *bot.,* med flock. — **Umbelli'ferus,** *bot.,* flockbärande. — **Umbelli'flore,** *bot.,* med flocklikt ställda blommor.

Umbelli'feræ, *bot.,* flockväxter, växtfamilj, tillhörande ordn. *Umbelliflo'ræ.* Omkr. 1,300 arter kända, mest i tempererade länder. Underfamiljer: *Campylospe'rmæ, Coelospe'rmæ, Orthospe'rmæ.*

Umbellifero'n, *kem.,* ett med kumarin närsläktat ämne, som förekommer i tibast (se *Daphne*) och erhålles vid torrdestillering av umbellaternas hartser.

U'mber, *eng.,* umbra. (se d. o.).

U'mber, *zool.,* bastard mellan europeisk mufflon och tamfår.

Umbilica'lis, som hör till naveln.

Umbilica'ria, *bot.,* se *Tuschlav.*

Umbilica'tus, *bot.,* navlad.

Umbi'licus, *lat.,* navle.

U'mbo, *pl.* **Umbo'nes,** *med.,* fördjupning i mitten av koppor, som uppträder i deras suppurationsstadium; *zool.,* den del av musselskalet, från vilket tillväxten utgår; hos snäckor dets. som navle.

U'mbo membra'næ tympa'ni, *anat.,* den trattformiga fördjupningen i mitten av trumhinnan.

Umbona'tus, *bot.,* bucklig.

U'mbra, *lat.,* skugga; *miner.,* umbrabrunt, en av lera, järnoxid och manganoxidhydrat bestående jordfärg.

Umbra'lglas, *med.,* glasögon, vilkas ena sida är försedd med ett ljusförsvagande skikt av rökglas.

U'mbram time're, *lat.,* vara skuggrädd, citat från *Cicero.*

Umbra'tum, *bot.,* beskuggad.

U'mbrella tree, se *Gabunträ.*

U'mbrer, ett fornitaliskt folk, som bodde i landskapet *Umbria.* — **U'mbriska språket,** det av umbrerna talade språket, tillhör de fornitaliska språken.

U'mbriel, *astr.,* en till planeten Uranus hörande måne.

U'mbrinus, *bot.,* umbrabrun.

U'mbriska språket, se under *Umbrer.*

U'miak, *sjöv.,* en för kvinnor avsedd båt hos eskimåerna.

Umi'nta, *sp.,* ett slags majsgröt.

U'mlaut, *ty.,* omljud.

Umwerthung aller werthe, *ty.* (*l.* o'm-), omvärdering av alla värden (*Nietzsche*).

Un, *fem.* **Une,** *fr.* (*l.* öng, ynn), en, ett. — **U. frère est un ami, donné par la nature** (*l.* öng frär ät ögnami' - naty'r), en broder är en vän, given av naturen. — **U. prince est le premier serviteur et le premier magistrat de l'Etat** (*l.* - prängs ä lö prömie' särvitö'r e lö prömie' masjistra' dö leta'), en furste är sin stats förste tjänare och ämbetsman. (*Fredrik II av Preussen.*) — **U. sot trouve toujours un plus qui l'admire** (*l.* - så trov tosjo'r - ply - ki [hårt k] ladmi'r), en dummerjöns finner alltid en ännu dummare, som beundrar honom.

U'na, *lat.* (*fem.* av *u'nus,* se d. o.), *ital.* (*fem.* av *u'no,* en), en. — **U. co'rda,** *ital., tonk.,* på en sträng. — **U. hiru'ndo non fa'cit ver,** *lat.,* en svala gör ingen sommar. — **U. sa'lus vi'ctis nu'llam spera're salu'tem,** *lat.,* det finns blott en frälsning för de besegrade, nämligen att icke hoppas någon frälsning. ("Æneiden" av *Virgilius.*) — **U. se'rie,** i en rad, efter varandra. — **U. voce,** *ital.* (*l.* - vå'tje), *tonk.,* med en stämma, enstämmigt.

U'nabåt, *sjöv.,* båt med en mast nästan i förstäven samt ett gaffelsegel med bom.

U'na co'rda m. fl., se *Una.*

U'nam sa'nctam, *lat.,* namn på en ryktbar, påvens överhöghet gentemot världsliga furstar förfäktande bulla, uppkallad efter begynnelseorden (*Unam sa'nctam eccle'siam,* en helig kyrka).

Unani'm (*lat. una'nimis* l. *una'nimus,* av *u'nus,* en, och *a'nimus,* själ, håg), enhällig, enstämmig, endräktig. — **Unani'miter,** enhälligt, enstämmigt, endräktigt. — **Unanimite't,** enhällighet, enstämmighet, endräktighet.

U'narigg, se *Kattrigg.*

U'na sa'lus etc., **U. se'rie, U. voce,** se under *Una.*

U'nca, *lat., tonk.,* en åttondedels not. — **Bis unca,** en sextondedels not.

Unca'ria, *bot.*, ett släkte lianer.

U'ncia, *lat.*, tolftedel (särskilt av en fot, en tum l. ett ass). — **Uncia'lbokstäver** l. **Uncia'ler,** ett slags stora, avrundade majuskler (se *Majuskel*); stora begynnelsebokstäver utan sirater. — **Uncialskrift,** skrift, som består av dylika bokstäver. — **Uncialhandskrifter,** handskrifter, skrivna med idel majuskler.

Uncia'lis, *bot.*, tumslång.

Uncifo'rmis, Uncina'rius, Uncina'tus, se under *Uncus*.

Uncle Sam, se under *Sam*.

Uncle Tom's ca'bin, *eng.* (*l.* önkl -), Onkel Toms stuga, en världsberömd, mot negerslaveriet riktad roman av den amerikanska författarinnan *Harriet Beecher-Stowe* (*l.* - bi'tjör stå).

Unconditional surrender, *eng.* (*l.* ankön-di'sjönl söre'ndö), obetingad underkastelse, general Grants lösen i Nordamerikanska secessionskriget 1861—65.

Unctio extre'ma, *lat.*, sista smörjelsen, ett av katolikernas sju sakrament.

U'ncus, *lat.*, hake, krok. — **Uncina'rius,** *med.*, ett slags inälvsmask. — **Unciformi',** hakformig. — **Uncina'tus,** hakformig, *bot.*, med klolika blad.

U'nda, *lat.*, bölja. — **U. ma'ris,** eg. havsbölja; *tonk.*, en öppen flöjtstämma i orgeln.

Unde'cima, *lat.* (*fem.* av *unde'cimus*, den elfte), *tonk.*, den elfte tonen, från grundtonen räknat.

Underfosforsyrlighet, *kem.*, den av fosfors syror, som har minsta halten syre.

Undergaj, *sjöv.*, tackling, som stöttar klyvarbommens viskertar under- och akterifrån.

Undergevär, *krigsk.*, dets. som sidogevär, vapen som bäres vid sidan, såsom sabel l. d.

Underground, *eng.* (*l.* andögra'ond), underjordisk järn- l. spårväg.

Underhuset (*eng. the house of commons* l. *the lower house*) kallas i England den ena av representationens båda kamrar.

Underkyrka, nedre delen (våningen) i en dubbelkyrka.

Underla'bium, *tonk.*, fördjupning under uppskärningen på foten hos orgelns labialpipor.

Underminera, undergräva. Se *Minera*.

Underrå, *sjöv.*, nedersta rån på en mast.

Undersegel, *sjöv.*, fock och storsegel å en råseglare.

Undersilu'r, *geol.*, dets. som *Ordovicium*.

Underskult, se *Överskult*.

Underslag, bjälkar, som uppbära en plankbeläggning.

Underslev (*ty. Unterschleif*, av *mhty.*, komma att glida), förskingring.

Underviol, *bot.*, se *Viola*.

Undi'n (*fr. ondine*, av *lat. u'ndula, dimin.* av *u'nda*, bölja), vattenande, i vattnet levande kvinnlig elementarande (se *Elementarer*).

Undi'ne, *med.*, liten droppflaska med böjd pip.

Undula'ta, *bot.*, vågig.

Undulatio'n, Undulationsteorien, se under *Undulera*.

Undulazio'ne, *ital.*, *tonk.*, vågformig rörelse.

Undule'ra (*fr. onduler*, av *lat. u'nda*, bölja), röra sig vågformigt, bölja, krusa sig; locka (om hår). — **Undulatio'n,** vågrörelse, vågformig rörelse. — **Undulationsmekani'k,** viktig sida av den s. k. kvantmekanikens generalisering av den klassiska mekaniken. — **Undulationsteorien,** *fys.*, den teori, enl. vilken ljuset åstadkommes genom vibrationer i etern. — **Undula'tor,** telegrafmottagningsapparat. — **Unduli'sm,** vågsvall, böljeslag; *konstt.*, framställning av den nakna kvinnofiguren i likhet med den ur böljorna uppstigande Afrodite. — **Unduli'ster,** konstnärer, som älska veka, böljande former och betrakta våglinjen såsom sinnebild för skönheten.

Une autre chose, *fr.* (*l.* ynn åtr sjås), en annan sak.

Une'ra (*fr. unir*, *lat. uni're*, av *u'nus*, en), förena. — **Unerade armenier,** utom sitt fädernesland boende armenier, som med vissa förbehåll slutit sig till romersk-katolska kyrkan. — **U. greker,** i Polen och Ungern boende grekiska katoliker, som på vissa villkor erkänna påvens överhöghet. — **U. nestorianer,** ett parti av de *kaldeiska* kristna (se d. o.), vilket erkänner påvens överhöghet, men följer den grekisk-katolska gudstjänstordningen.

Unfair, *eng.* (*l.* önnfä'r), ful; otillåten; oärlig, falsk; oriktig.

Ung., förk. för *lat. unguentum*, salva.

ung., förk. för *ungefär*.

Ungerska språket = *Magyariska språket* (se d. o.). — **Ungersk gyllen,** svenskt guldmynt från 1400- och 1500-t. = 8—10 kr. — **Ungerskt grönt,** *tekn.*, berggrönt, basiskt kopparkarbonat. — **U. gulholts,** se *Fisetträ*.

Ungrenässa'nsen, se under *Renässansen*.

Ungue'ntum, *pl.* **Ungue'nta,** *lat.*, *farm.*, salva. — **U. aceta'tis plu'mbici,** ”kylande salva”, av blysocker och fett. — **U. a. p. compo'situm,** hemorrojdsalva. — **U. a'cidi bo'rici,** borsyresalva. — **U. ad decu'bitum,** salva mot liggsår. — **U. a'lbum si'mplex,** blyvittsalva. — **U. ammoniaca'le** l. **Pomade de Gondret,** retande salva av ammoniak med talg och svinister. — **U. antiherpe'ticum acre,** mot skäggsvamp och ansiktsfinnar. — **U. aroma'ticum,** dets. som *U. nervi'num*, även kallad *U. Rosmari'ni compo'situm*. — **U. Autenri'ethi,** se *U. tartratis stibico-kalici*. — **U. basi'licum ni'grum,** svart basiliksalva. — **U. bo'ricum,** borsalva. — **U. cala'minæ compo'situm,**

sammansatt galmejsalva, beredes av kamferolja, blysocker, mönja, blyvitt, blyglete, galmeja, linolja och talg. Användes för att befrämja läkning av sår. — **U. camphora'tum,** kamfersalva. — **U. cantha'ridis,** spansk flugsalva, beredes av spanska flugor och terpentinsalva. Användes såsom dragmedel. — **U. c. fo'rtius,** innehåller mer spansk fluga än föreg. — **U. casei'ni,** alkalikaseinat med glycerin, vaselin och vatten. — **U. ce'reum,** vaxsalva. — **U. ceru'ssæ,** blyvittsalva. — **U. ceta'cei,** se *Cold cream.* — **U. chlore'ti hydrargy'rici cantharida'tum,** spansk flugsalva med sublimat (för djur). — **U. chlorofo'rmii,** kloroformsalva. — **U. cinere'um,** kvicksilversalva, gråsalva. — **U. co'ntra pedi'culos,** dets. som *U. sabadi'llæ.* — **U. c. pernio'nes,** salva mot pormask. — **U. credé,** kollargolsalva. — **U. dia'chylon,** blyplåstersalva. — **U. du'rum,** paraffinsalva. — **U. emo'lliens l. Crême céleste,** cold cream. — **U. epipa'sticum,** spanskflugsalva. — **U. exsi'ccans,** blysalva. — **U. fla'vum,** gurkmejsalva. — **U. fu'scum,** gult cerat. — **U. glyceri'ni,** glycerinsalva, beredes av vetestärkelse, destillerat vatten och glycerin. — **U. hydra'rgyri,** kvicksilversalva, gråsalva, beredes av bocktalg, ister och kvicksilver. Användes till ingnidning vid åtskilliga inflammatoriska sjukdomar och syfilis — **U. h. citri'num,** kvicksilvernitratsalva. — **U. h. præcipita'ti albi narco'ticum,** von Græfes pannsalva, vitt precipitat, belladonnaextrakt, rosensalva och gult vax. — **U. h. ru'brum,** röd kvicksilversalva. — **U. hydratocarbona'tis plu'mbici,** blyvittsalva, beredes av blyvitt och bensoeister. Användes på sårnader. — **U. iode'ti ka'lici,** jodkaliumsalva. Användes på reumatiska svullnader och giktknölar. — **U. i'rritans,** retande salva. — **U. lanoli'ni,** lanolinsalva. — **U. la'pidis calamina'ris,** galmejsalva. — **U. la'uri terebinthina'tum,** sensalva, beredes av bärnstensolja, terpentinolja och lagerolja. Användes till ingnidning vid styvhet l. svaghet i ligament och muskler. — **U. litharg'yri,** blyättiksalva. — **U. mercuria'le,** kvicksilversalva. — **U. mo'lle,** lanolinsalva. — **U. myri'sticæ compo'situm,** sammansatt muskotbalsam, beredes av rektificerad bärnstensolja, perubalsam, lavendelolja och nejlikolja. Användes på kylskador. — **U. Neapolita'num,** kvicksilversalva. — **U. nervi'num,** nervsalva. — **U. nitra'tis hydrargy'rici,** salva av salpetersyrad kvicksilveroxid. Nyttjas mot revormar. — **U. o'xidi hydrargyrici flavi l. U. ophta'lmicum fla'vum,** Pagenstechers salva, kvicksilveroxidsalva, en ögonsalva, som beredes av glycerinsalva och fälld kvicksilveroxid. — **U. o'xidi zi'ncici,** zinksalva. — **U. oxygena'tum,** av salpetersyra och svinfett. — **U. paraffi'ni,** paraffinsalva. — **U. pi'cus,** becksalva. — **U. plu'mbicum,** blysalva, beredes av ister, smör, talg, gult vax, olivolja, blyoxid och beck. Brukas mot bensår. — **U. pomadi'num,** pomada. — **U. popule'um, U. po'puli,** salva av färsk, sönderstött poppelknopp och svinister. — **U. pi'ceum l. U. Pyrole'i Pi'ni** tjärsalva. — **U. refri'gerans,** cold cream (se d. o.). — **U. resino'sum,** gurkmejsalva. — **U. rosmari'ni compo'situm,** nervsalva. — **U. sabadi'llæ,** lussalva, av sabadillfrö. — **U. sti'bico-ka'lici,** kräkvinstensalva. — **U. subaceta'tis plu'mbici,** blyättiksalva, beredes av vax, blyättika och matolja. Användes på samma sätt som blyvittsalva (se *Unguentum hydratocarbonatis plumbici* [här ovan]). — **U. su'lphuris compo'situm,** sammansatt svavelsalva, skabbsalva, beredes av krita, svavelblomma, tjära, grönsåpa och ister. — **U. tanna'tis plu'mbici,** en blandning av glycerin och blytannat. Nyttjas mot liggsår. — **U. terebinthia'num,** terpentinsalva. — **U. terebinthi'næ resino'sum,** basilikesalva, terpentinsalva, beredes av harts, talg, terpentin, vax och matolja. Användes för att hålla uppdragna blåsor och fontaneller öppna. — **U. universa'le,** universalbalsam. — **U. vesi'cans vegeta'bile,** tibastsalva. — **U. Wilkinso'ni,** ungefär dets. som *U. sulfu'ris compo'situm.* — **U. Wilso'nii,** ur råzinkoxid och bensoeister. — **U. zi'ncico-plu'mbicum,** en blandning av kamferolja, blysocker, mönja, zinkoxid, blyoxid, blyvitt och talg. Nyttjas som läkande medel.

Unguicula'ta, *bot.*, med små klor.

U'nguis, *lat.*, nagel; klo. — **U. hippocra'ticus,** blåfärgning av nageln hos kroniskt lungsjuka. — **U. incarna'tus,** inväxt nagel. — **Ad u'nguem,** på nageln, d. v. s. ytterst noga. — **Ex u'ngue leo'nem,** se *Ex ungue* etc. — **U'nguibus et ro'stro,** med näbb och klor, med all makt. — **Ungula'ta,** *pl., zool.*, hovdjur. — **Unguli'tsandsten,** *geol.*, estländsk, till ordovicium (undersilur) hörande sandsten.

Unia'ter, med romersk-katolska kyrkan förenade ortodoxa.

Unibifoka'lglas användas i glasögon och möjliggöra seende på långa håll genom övre delen, på nära håll genom nedre.

U'nica, vulkanfiber, som användes till reseffekter, kugghjul, rör, isoleringsmaterial m. m.

Unicepto'rer, receptorer (se d. o.) av första och andra ordningen.

Unicite't, se under *Unicum.*

Uni'color, *lat.* (av *u'nus,* en, och *co'lor,* färg), enfärgad.

Unico'rnis, *lat.*, enhornad.

U'nicum, *lat.*, det enda i sitt slag, något, varav blott ett enda exemplar finnes. Jfr *Unik.* — **Unicite't,** egenskapen att vara det enda i sitt slag.

Unie'ra (*lat. uni're*, av *u'nus*, en), förena. — **Unie'rade**, se *Unerade*.

Unifice'ra, *nylat.* (av *u'nus*, en, och *fa'cere*, göra), sammansmälta till en enhet l. ett helt. — **Unifice'ring, Unifikatio'n**, sammanslutning, sammansmältning till ett helt.

Unifila'r (av *lat. u'nus*, en, och *fi'lum*, tråd), entrådig; ett slags *magnetometer* (se d. o.). — **Unifila'r** l. **Unifilä'r upphängning**, en kropps upphängning i *en* tråd.

Uniflo'rus, *bot.*, enblommig.

Unifo'rm (*lat. unifo'rmis*), likformig, enahanda; likformig beklädnad för soldater och ämbetsmän, tjänstedräkt, ämbetsdräkt. — **Uniforme'ra**, göra likformig; förse med uniform. — **Uniformi'st**, politiker, som anser, att alla stater och alla kyrkor böra vara likformiga. — **Uniformite't**, likformighet, överensstämmelse. — **Uniformitetsakten**, en engelsk förordning av 1559, som påbjöd en gemensam liturgi inom engelska statskyrkan.

Unige'nitus, *lat.* (av *u'nus*, en, och *ge'nitus*, född), benämning på en av påven *Klemens XI* år 1713 utfärdad bulla, riktad mot jansenismen och uppkallad efter begynnelseorden (*Unige'nitus De'i fi'lius*, Guds enfödde son).

Uniglu'mis, *bot.*, med ett ensamt hyllefjäll.

Uni'k (*lat. u'nicus*), ensam i sitt slag, allenastående, utomordentlig, ojämförlig. — **U'nikum**, se *Unicum*.

Unilatera'l (av *lat. u'nus*, en, och *la'tus*, *gen. la'teris*, sida), ensidig.

Unilocula'r, *lat.*, i ett rum; *med.*, med en härd.

Unio'n (*lat. u'nio*), förening, förbund, särskilt förbindelse mellan stater l. kyrkor. Jfr *Evangeliska unionen*, *Personalunion*, *Realunion*. — **Uniona'len**, en 1926 i Paris bildad sammanslutning av skandinaviska konstnärer. — **Unione'll**, som avser en union. — **Unionen** l. **Nordamerikanska unionen**, Nordamerikas Förenta stater; under nordamerikanska inbördeskriget 1861—65 benämning på nordstaterna. — **Unioni'st**, anhängare av en union, särskilt av Evangeliska l. av Nordamerikanska unionen. — **Unionmetall**, se *d'Arcets metall*. — **Unioni'stisk**, förenande, förbindande. — **Union-jack**, *eng.* (*l.* jo'niön djäck), unionstecknet å Storbritanniens flagga. — **Unionsakt**, lag, som reglerar förhållandet mellan staterna i en union. — **Unionstecknet**, övre fyrkanten närmast stången i svenska och norska flaggorna före unionsbrottet 1905. — **Unionstiden**, i Nordens historia benämning på Kalmarunionens tid 1389—1521.

Union Label, *eng.* (*l.* jo'niön lä'böl), märke, som av arbetarorganisation åsättes en vara och intygar att den tillkommit under fackföreningsmässigt reglerade arbetsvillkor. — **Labelsystem**, det genomförda bruket av Union Labels, som möjliggör bojkottning av varor, vilka tillkommit under ur arbetarsynpunkt otillfredsställande förhållanden.

Union postale universelle, *L'*, *fr.* (*l.* lyniå'ng påsta'l yniverse'll), världspostföreningen.

Union sacrée, *fr.* (*l.* yniå'ng sakre'), ”helig endräkt”, benämning på den ”borgfred”, som 1914 inträdde i Frankrike efter världskrigets utbrott och som i stort sett hölls av partierna så länge kriget varade.

Unionsakt, se *Union*.

Unipenna'ta, *lat.*, *pl.*, *anat.*, kallas muskler, som blott utgå från ena sidan av en sena.

Unipeta'l (av *lat. u'nus*, en, och *gr. pe'talon*, blad), *bot.*, som har blott ett blomblad.

Unipola'r l. **Unipolä'r** (av *lat. u'nus*, en, och *po'lus*, pol), *fys.*, enpolig, som har blott en pol. — **Unipolarite't**, enpolighet; ventilverkan (se d. o.). — **Unipolarmaskin**, elektrisk likströmsgenerator, som grundar sig på unipolär induktion. — **Unipolär induktion**, induktion från en kring sin axel roterande stavmagnet i en stillastående strömledare, som sammanbinder magnetens ena pol med dess indifferenszon och sålunda jämte magneten bildar en sluten strömkrets.

Unire'm, *lat.*, galär med en rad roddare.

Unis., förk. för *ital. unisono* (se d. o.).

Unisexua'l l. **Unisexue'll** (av *lat. u'nus*, en, och *se'xus*, kön), *bot.*, enkönad.

Uniso'n (av *lat. u'nus*, en, och *so'nus*, ljud), *tonk.*, liktonig, enstämmig; samfälld. — **Uni'sono**, *ital.*, enklang; enstämmig. — **All' unisono**, i enklang, enstämmigt.

Unitapeter, kallas tapeter med unika, handtryckta mönster.

Unitaria'ner, Unitariani'sm m. fl., se under följ. ord.

Unita'rier l. **Unitaria'ner** (av *lat. u'nitas*, enhet), personer, som förkasta treenighetsdogmen och antaga blott en person i gudomen; anhängare av *unitariska teorien* (se nedan). — **Unitari'sm** l. **Unitariani'sm**, unitariernas lära och samfund. — **Unita'risk** l. **Unitaria'nsk**, som har avseende på unitarismen l. unitariska teorien. — **Unitariska teorien**, *fys.*, åsikten att de elektriska fenomenen kunna förklaras, utan att man antager, att mer än ett elektriskt fluidum finnes till.

U'nitas fra'trum, *lat.*, Kristi lags bröder = *Böhmiska och Mähriska bröder* (se d. o.).

United brethren of Christ, *eng.* (*l.* juna'jtid bre'thren åv krist), ”förenade Kristi bröder”, en nordamerikansk sekt.

United States, *eng.* (*l.* juna'jtid stäts), Nordamerikas Förenade stater. — **U. S. Shipping board** (*l.* - sjipping bård), av Förenta staternas regering 1916 bildat och drivet rederi, vars verksamhet efter världskriget upphört.

Unite't (*lat. u'nitas*), enhet, helhet, överensstämmelse.

Uni'tis vi'ribus, *lat.*, med förenade krafter.

Univers, L', *fr.* (*l.* lynivä'r), "Universum", Frankrikes mest betydande katolska tidning.

Universa'l (mest i sammansättningar) l. **Universe'll** (*lat. universa'lis*), allmän, allmänlig; alltomfattande, allsidig; passande för alla; som hjälper mot allt. — **Universa'l,** en av överordnad myndighet utfärdad skrivelse, manifest. — **Universalalfabet,** alfabet, medelst vilka alla språk kunna skrivas. — **Universalarvinge,** arvinge till hela arvet. — **Universalbaptister,** se *Free-will-baptister.* — **Universalgeni,** se under *Geni.* — **Universalhistoria,** världshistoria. — **Universalinstrument,** *astr.*, instrument för azimut- och höjdmätning. — **Universalkyrka,** kyrkosamfund, som omfattar flera stater. — **Universallexikon,** encyklopedi (se d. o.). — **Universallänk,** cardanlänk. — **Universalmedicin,** läkemedel, som säges kunna bota alla slags sjukdomar. — **Universalmonarki',** stat, som omfattar hela världen. — **Universalspråk,** ett för alla folk avsett språk. — **Universalsuccession,** se under *Succedera.* — **Universa'lia,** *pl.*, *fil.*, allmänföreställningar, släkten och arter. — **Universalisatio'n,** allmängörande, framställande av något i lättfattlig, populär form. — **Universalise'ra,** göra allmän, framställa något i lättfattlig, populär form. — **Universali'sm,** strävan efter att omfatta allt; förmågan att omfatta allt; *teol.*, läran om Guds alltomfattande nåd. — **Universali'st,** person, som söker omfatta allt; anhängare av universalismen. — **Universalite't,** allmänlighet; förmågan att omfatta allt.

Universal postal union, *eng.* (*l.* junivö'säl påstl ju'niön), världspostföreningen.

Universe'll, se *Universal.*

Universe'll tid, tidsberäkning, som är motsats till den förr brukliga *lokala tiden.*

Universita'risk, se under *Universitet.*

Unive'rsitas, *lat.*, allmänheten; det hela, hela världen; skrå, korporation. — **U. litera'rum,** vetenskaplig högskola. — **U. non deli'nquit,** allmänheten (hela samhället) förgår sig icke. — **U. re'rum,** all verklighet tillsammantagen.

Université, L', *fr.* (*l.* lyniversite'), i Frankrike hela systemet av undervisningsanstalter.

Universite't (av *lat. unive'rsitas,* skrå, korporation), vetenskaplig högskola, offentlig läroanstalt, där undervisning i vetenskaperna meddelas genom offentliga föredrag och där lärdomsgrader utdelas. — **Universitetskansler,** person, som har högsta inseendet över ett universitet. — **Universitetsstipendia't,** vid Oslo universitet lärare, som motsvarar en docent vid våra universitet. — **Universita'risk,** som har avseende på universitet.

University college, *eng.* (*l.* junivö'siti kålle'dsj), se *College.* — **U. courts** (*l.* - kårts), universitetsdomstolar i Oxford och Cambridge. — **U. extension** (*l.* - exte'nsjön), universitetets utvidgning, genom anordnande av föreläsningskurser m. m. även för icke studenter.

Unive'rsum, *lat.*, det hela, alltet; världsalltet, världsbyggnaden, världen.

Univo'k (*fr. univoque, lat. uni'vocus,* av *u'nus,* en, och *vox,* stämma), liktydig; lika lydande. — **Univokatio'n,** liktydighet; egenskapen att ljuda lika.

Unktio'n (*lat. u'nctio*), smörjning, smörjelse. Jfr *Unctio extrema.*

Unkuluukulu, gudomlighet hos kaffrerna.

Unn (*isl. unnr,* bölja), *nord. myt.*, en av Ägirs döttrar.

U'no, mansnamn (av *ital. uno, lat. u'nus,* en), den ende. Motsvarar kvinnonamnet Una.

U'no a'cto, *lat.*, i en (oavbruten) handling. — **U. a'nimo,** endräktigt, samstämmigt. — **U. o're,** se under *Os.*

Unoaxia'l, enaxlig.

Un paysage c'est un état d'âme, *fr.* (*l.* ung päsa'sj sät uneta' dam), ett landskap är ett själstillstånd. Citat från *Amiel.*

Un po'co, *ital.*, *tonk.*, något litet.

Uns (av *lat. u'nica,* tolftedel), gammal svensk guld- och silvervikt = 28 gr.; gammal medicinalvikt = 30 gr.

Un sot trouve toujours un plus sot, qui l'admire, *fr.* (*l.* ung så trov tosjo'r - ply så ki ladmi'r), en dumsnut finner alltid en ännu dummare, som beundrar honom. Citat från *Boileau.*

Unter den Linden, *ty.* (*l.* o'n-), "under lindarna", en av de vackraste och förnämsta gatorna i Berlin.

Untergrundbahn, *ty.* (*l.* o'ntergro'ntba'n), underjordisk järn- l. spårväg.

Unter uns, *ty.*, oss emellan, i förtroende.

U'num pro mu'ltis da'bitur ca'put, *lat.*, ett huvud måste offras för de mångas skull. ("Æneiden" av *Virgilius.*)

U'nus, *fem.* **U'na,** *neutr.* **U'num,** *lat.*, en, ett. — **Unus multo'rum,** en av de många, en dussinmäniska. (*Horatius.*) — **U. post a'lterum,** den ene efter den andre.

Unverrichts fistel (*l.* o'nfer-), *med.*, hudfistel, som anlägges och hålles öppen för läkning av tuberkulös gasansamling i lungsäcken.

Uo'mo, *ital.*, människa, man. — **Pri'mo uomo,** första tenoren vid en opera.

u. o. o. å., förk. för *utan (tryck-)ort och årtal,* i bibliografiska uppgifter.

U. P., förk. för *lat. urbis præfectus,* kommendanten i Rom; för *eng. United Press association,* en amerikansk telegrambyrå.

u. p. a., förk. för *utan personligt ansvar* (t. ex. kooperativa föreningar).

Up and down, *eng.* (*l.* upp änd da'on), "upp och ned", "än si, än så".

Upanishad, *sanskr.*, en samling utdrag ur *Brahmana* (se d. o.) o. a. fornindiska avhandlingar.

Upas, *bot.*, namn på flera slags pilgift, särskilt det, som fås av mjölksaften i *Antia'ris toxica'ria*, upasgiftträdet. Se vid. *Antiarin.*

Uppbacka, *sjöv.*, lägga upp maten i därför avsedda kärl.

U'ppercut, *sport.*, slag nerifrån och uppåt.

Upper new red sandstone, *eng.* (*l.* ö'ppö njo redd sändstä'n), *geol.*, röda sandstenar och sötvattensleror inom Englands trias.

Upper ten thousand l. **Upper ten,** *The, eng.* (*l.* - ö'ppö - tha'usänd), de översta tiotusen, urspr. beteckning för staden New Yorks förnämsta och rikaste samhällslager; numera i allm. ett lands börds- och penningaristokrati.

Uppgäld (*ty. Aufgeld*), *agio* (se d. o.).

Upplandning, *geol.*, se *Till-landning.*

Uppre'gin, *nord. myt.*, enl. somliga benämning på gudamakterna, enl. andra på Natt, Dag, Sol och Måne.

Up to date, *eng.* (*l.* öpp - dät), till dato; *fig.*, spritt modern, på yttersta modet.

Upwards klorelement, *fys.*, ett galvaniskt element.

U'pupa, *zool.*, härfågeln. — **Upu'pidæ,** *zool.*, härfåglar.

Ur, *zool.*, uroxe.

U. R. (V. R.), förk. för *lat. uti rogas*, som du föreslår; *urbs Roma*, staden Rom.

U'rachus, *lat.* (*gr. uracho's*, av *u'ron*, urin), *anat.*, en hos fostret mellan allantois och ändtarmen befintlig kanal. — **Urachuscy'stor,** cystor från icke återbildad urachus. — **Urakrasi',** *med.*, elakartad blandning av urinen. — **Urakrati',** oförmåga att återhålla urinen. — **Uremi'** (av *gr. ha'ima*, blod), urinförgiftning.

Uræmi', *med.*, uremi, se *Urachus.*

Urae'usormen, *zool.*, dets. som glasögonsormen.

Urago'ga, *med.*, urindrivande medel. — **U. impeccua'nha,** *bot.*, se *Kräkrot.*

Ura'l, *farm.*, se *Uralin.*

Ura'l-alta'iska folk, gemensam benämning på de uralska och de altaiska folken (se d. o.).

Ura'l-alta'iska språk, benämning grundad på uppfattningen om släktskap mellan de uralska och altaiska språken.

Urali'n, Ura'l l. **Kloralureta'n,** *farm.*, ett sömnmedel, som erhålles ur kloralhydrat och uretan.

Urali't, *miner.*, grönt, trådigt amfibolmineral.

Ura'lska folk, gemensam benämning på samojeder och finsk-ugriska folk.

Ura'lska språk, samojediska och finsk-ugriska språk.

Ura'n l. **Ura'nium,** *kem.*, ett sällsynt, silvervitt radioaktivt grundämne, som i naturen förekommer i förening med syre i mineralet pechblände. Dess föreningar brukas vid porslinsmålning. — **Urana'ter,** uransalter med alkalier. — **Uranglas,** *tekn.*, en fluorescerande, gulgrön glasmassa, som nyttjas till lyxartiklar och optiska instrument. — **Uranglimmer** l. **Urani't,** *miner.*, ett urankopparfosfat. — **Urangult,** ren uranoxid; även natriumuranat, som nyttjas till framställning av gulgrönt glas och vid porslinsmålning. — **Uranockra,** en gul uranförening. — **Uranvitriol,** ett grönt uransulfat. — **Urany'lsalter,** uransalter med syror.

Urani'a (av *gr. urano's*, himmel; *lat. Ura'nia*), *gr. myt.*, binamn till Afrodite såsom den rena, äktenskapliga kärlekens gudinna; en av de nio muserna (se *Muser*).

Ura'nia, se föreg. ord; *astr.*, en av småplaneterna.

Urani'der, se under *Uranos.*

Urani'n = *Pechblände* (se d. o.).

Urani't, se *Uranglimmer.*

Ura'nium, se *Uran.*

Ura'nockra, se under *Uran.*

Uranografi', Uranologi', Uranometri', Uranoplasti'k m. fl., se under *Uranos.*

Uranopi'lit, *miner.*, uranockra (se d. o.).

Urano's, *gr.*, himmel; *anat.*, gom; (*lat. U'ranus*), *gr. myt.*, himlavalvets gud, den äldsta gudasläktens upphov. — **Urani'der,** Uranos' söner. — **Urano-colobo'ma,** *med.*, delvis kluven gom. — **Uranografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), beskrivning över stjärnhimmeln. — **Uranolatri'** (av *gr. latre'ia*, tjänst, dyrkan), stjärndyrkan. — **Uranoli't** (av *gr. li'thos*, sten) = *Meteorit* (se d. o.). — **Uranologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om himlen och himlakropparna. — **Uranometri'** (av *gr. me'tron*, mått), mätning av himlen och avståndet mellan himlakropparna; en stjärnkatalog. — **Uranopa'gus,** dubbelmissbildning, där den ena individen är fäst vid den andras gom. — **Uranoplasti'k,** *kirurg.*, en mot klyvd gom företagen operation. — **Uranorafi',** gomsöm. — **Uranoschi'sis,** fullständigt kluven gom. — **Uranosko'p** (av *gr. skope'in*, skåda), stjärnkikare; himmelsglob. — **Uranoskopi',** iakttagande av himlen. — **Uranostafyloplasti'k,** operation för ersättning av defekter i såväl hårda som mjuka gommen. — **Uranotanta'l** = *Samarskit* (se d. o.).

Ura'npecherz = *Pechblände* (se d. o.).

U'ranus, *gr. myt.*, se *Uranos; astr.*, en planet. — **Uranusåret,** planeten Uranus' omloppstid (= 84,015 år).

Ura'nvitriol, se under *Uran.*

Urany'lsalter, se *Uran.*

Urao = *Trona* (se d. o.).

Uraon, en dravidastam (se *Dravida*).

Ura'ri, se *Curare.*

Ura't (av *gr. u'ron*, urin), *kem.*, ett gödningsämne. — **Ura'ter,** *kem.*, salter av urinsyra. — **Ura'tisk diathe's,** *med.*, anlag

för gikt. — **Ura'tsediment**, avsättning av urater i urin, som fått stå.

U'rban (*lat. Urba'nus*), mansnamn buret av åtta påvar.

Urba'n (*lat. urba'nus*, av *urbs*, staden Rom, storstad), stads-, storstadsmässig; artig, belevad, fin, bildad. — **Urbanise'ra**, bibringa fina seder. — **Urbanite't**, belevenhet, fint skick.

Urbanicia'nt, *lat.*, under senare kejsartiden tjänstemän under stadsprefekten i Rom.

Urbanisti'nnor (efter påven *Urban IV*) benämning på de *klarissinnor* (se d. o.), som efterleva ordens mildare regel.

Urbanite't, se under *Urban*.

Urba'num, U'rbicum, *bot.*, växande vid städer.

Urba'nus, se *Urban*.

U'rbar, *ty.*, odlad. — **Urbaria'rlag**, en ungersk förordning, som rör godsägarnas och deras underhavandes rättigheter och skyldigheter. — **Urba'rium**, *mlat.*, ett slags jordebok.

Urberg, *geol.*, gemensamt namn på alla bergarter, som höra till urformationen.

Urbica'riæ regio'nes, *lat.*, stadskretsarna, trakten närmast Rom.

U'rbi et o'rbi, *lat.*, för staden (Rom) och för världen, påvlig välsignelse, som utdelas tre gånger om året.

U'rbis co'nditæ, *lat.*, räknat från stadens (Roms) grundläggning.

Urbs, *lat.*, stad (särskilt staden Rom), huvudstad. — **U. æte'rna**, den eviga staden (Rom).

Urce'ola, *bot.*, ett släkte högt slingrande lianer i Bortre Indien. — **U. ela'stica** lämnar god kautschuk. — **U. escule'nta** har ätliga frukter.

Urd (*isl. Urðr*), *nord. myt.*, forntidens norna, den äldsta och förnämsta av de tre nornorna. — **Urdsbrunnen** (*isl. Urðarbrunnr*), en vid en av Yggdrasils rötter belägen brunn, ur vilken de tre nornorna ösa vatten över världsträdet.

U'rdu, se *Hindi*.

Ure'a l. **U'ricum** (av *gr. ure'in*, låta sitt vatten), *kem.*, urinämne. — **Urea bro'mdiety'lacety'lica**, adalin. — **U. bromi'n**, urinämnesbromid. — **U. bromisovaleriany'lica**, bromural. — **U. diety'lmalony'lica**, veronal. — **U. dipropy'lmalonylica**, proponal. — **U. jodisovaleriany'lica**, jodival. — **U. pu'ra**, rent urinämne. — **Ure'kchysis**, *med.*, urinutgjutning i cellväven. — **Ure's** l. **Ure'sis**, urinuttömning.

Urea's, *kem.*, *enzym* (se d. o.), som överför urinämne till ammoniumkarbonat.

Urecidi'n, *farm.*, preparat av citronsaft, som användes mot urinsur diates.

Uredina'ceæ, Uredi'neæ, Uredina'les, *bot.*, rostsvampar.

Ure'do, *lat.*, brand hos säd; *med.*, hetsigt hudutslag.

Urei'der, *kem.*, urinämnesderivater, analoga med amider. — **Urei'dsyror**, urinämnesderivater, analoga med amidsyror. — **Urei'nosyror**, urinämnesderivater, analoga med aminosyror.

Ure'kchysis, se under *Urea*.

Uremi', se under *Urachus*.

Ure'nafibrer, bastfibrer av de till fam. *Malva'ceæ* hörande ostindiska växterna *Ure'na sinua'ta* och *loba'ta*, av vilka den senare odlas i Brasilien.

Ure'neæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Malva'ceæ*.

U'rens, *bot.*, brännande.

Ure'ntia, *lat.* (av *u'rere*, bränna), *pl.*, *med.*, brännande medel.

Ureome'ter, *med.*, apparat för mätning av mängden urinämne i urin.

Ure's l. **Ure'sis**, se under *Urea*.

Ureta'ner, *kem.*, estrar av karbaminsyra.

Uretany'l, *farm.*, metyluretan, användes som sömnmedel.

Ure'ter (*gr. urete'r*), *anat.*, urinledare. — **Urete'risk**, som angår urinledaren. — **Uretercystosko'p**, se *Ureterkateterisation*. — **Ureterektomi'**, bortopererande av urinledaren helt l. delvis. — **Ureteri't** l. **Ureteri'tis**, inflammation i urinledaren. — **Ureterkateterisatio'n**, införande av ett specialinstrument, uretalcystoskopet, för att skilja innehållet från de båda njurarna. — **Ureterocystomi'**, anläggande av ny mynning för uretern i blåsan. — **Ureterodia'lysis**, bristning av en l. bägge urinledarna. — **Ureteroli't** (av *gr. li'thos*, sten), sten i urinledaren. — **Ureteroliti'asis**, stenbildning i urinrören. — **Uretero'lysis**, förlamning av urinledaren. — **Ureteropyelostomi'**, anläggande av ny mynning för uretern i njurbäckenet. — **Ure'tra**, urinröret. — **Uretra'l**, som angår urinrören. — **Uretraltrådar**, ”dröppeltrådar”, trådlika, slemmigt variga bildningar, som avsöndras vid kronisk uretrit, vanligen vid gonorré. — **Uretralgi'**, urinrörsneuralgi. — **Uretra'lis**, som angår urinröret. — **Uretrektomi'**, bortopererande av en del av urinröret. — **Uretriti'smus**, kramp i urinröret. — **Uretremfra'xis**, förstoppning i urinröret. — **Uretri'tis** l. **Uretri't**, katarr i urinröret. — **Ure'tika**, *pl.*, urindrivande medel. — **Ure'tisk**, som angår urinen. — **Uretralgi'** (av *gr. a'lgos*, smärta), smärta i urinröret. — **Uretroblennorre'** (av *gr. re'in*, flyta), slemflytning ur urinröret. — **Uretroce'le**, brocklik utvidgning av urinröret. — **Uretrocysti't**, inflammation i urinrör och blåsa. — **Uretrofy'ma**, svulst i urinröret. — **Uretroplasti'k**, formande operation på urinröret, vid missbildningar o. d. — **Uretrorafi'**, sutur på urinröret. — **Uretrorragi'**, blodflytning ur urinröret. — **Uretrorre'** l. **Uretrorhoe'a**, flytning ur urinröret. — **Uretroskopi'** undersökning av urinröret medelst specu-

lum. — **Uretrospa'smus,** kramp i urinröret. — **Uretrosteno's,** urinrörsstriktur, förträngning av urinröret. — **Uretrotomi'** (av *gr. tome'*, snitt), *kirurg.*, öppnande av urinröret. — **Uretroto'm,** vid denna operation brukat instrument.

Urf, *turk.*, kabinettsorder.

Urformatio'nen, *geol.*, jordskorpans äldsta grupp av bergartslager, dit bergarterna gneis, granulit, granit, urkalksten m. fl. höra. Jfr *Urberg.*

Urge'ns, Urge'nt, se under följ. ord.

Urge'ra (hårt g; *lat. urge're*), ansätta, driva, tränga; ivrigt påyrka, starkt framhäva, lägga eftertryck på. — **Urge'ns,** tvingande nödvändighet, nödtvång. — **Urge'nt,** trängande, angelägen, som ej kan uppskjutas.

Urgi'nea, *bot.*, ett släkte liljeväxter i Afrika och kring Medelhavet. — **U. mari'tima,** sjölök, lämnar drogen *bulbus Scillæ.*

Urgo'n, *petrogr.*, kalkstenar från kritformationen (i Medelhavsländerna).

Urgrani't, *petrogr.*, urbergets graniter.

Urheberrecht, *ty.* (*l.* o'r-), skaparrätt, äganderätt till skapat verk och dess mångfaldigande.

Urhidro'sis, *med.*, urinhaltig svettning.

Urhistorien, Israels äldsta traditioner, bevarade i 1 Moseb. 1—11.

Uri'a l. **Uri'as,** hebreiskt mansnamn (av *ûr*, eld, låga, och *Jehova'h*, se d. o.). Buret av en av konung Davids män, som, sedan hans hustru förförts av härskaren, på dennes befallning under striden prisgavs åt döden. — **Uri'asbrev** (efter det brev, som David översände med Urias och som innehöll domen över denne), en för överbringaren olycksdiger skrivelse.

U'ria, *zool.*, grissleslaktet. — **U. grylle,** tobisgrisslan. — **U. troille,** sillgrisslan.

U'rias, *gr.* (av *u'ron*, urin), *med.*, urinfistel. — **Uri'asis,** urinering, vattenkastning. — **U'ricum,** se *Urea.* — **U'risk,** urinsyrlig.

Uricacidemi', *med.*, ökad urinsyrehalt hos blodet.

Urica's, urinsyreklyvande enzym (se d. o.).

Uricoly's, *kem.*, urinsyrans sönderdelande genom enzym och bakterier. — **Uricome'ter,** apparat för bestämning av urinsyremängden i urin.

Uricu'rupalmen, se *Attalea.*

U'ricus, *lat.*, som angår urinsyra.

Uridiati'n, *farm.*, medel mot gikt, njursten, reumatism m. m., som verksam beståndsdel innehållande natrium- och litiumcitrat.

Uridro's, se *Urhidrosis.*

Uri'ebrev, se *Uriasbrev.*

U'riel, hebreiskt mansnamn (av *ûr*, eld, och *el*, herre, Gud), Gud är mitt ljus. Namn på en av ärkeänglarna.

Urija, se *Oriya.*

U'rim och **Tu'mmim,** *hebr.*, ljus och sanning, två föremål, antagligen ädelstenar, vilka förvarades på l. i den översteprästerliga bröstskölden och av översteprästen rådfrågades som ett slags orakel.

Uri'n (*lat. uri'na*), *fysiol.*, från njurarna avsöndrad vätska (sekret). — **Urina'l** l. **Urineau** (*fr. l.* urinå'), uringlas, flaskformigt kärl för upphämtande av urin hos sängliggande. — **Urin-bensoësyra,** se *Hippursyra.* — **Urindrivande medel,** diuretica. — **Urine'ring,** tömmande av urinblåsan. — **Urinfistel,** förbindelse mellan urinblåsan och närliggande organ (ändtarmen l. slidan). — **Urinförgiftning,** uremi. — **Uringlas,** se *Urinal.* — **Urinkolik,** *med.*, smärtor, som uppstå, då njursten passerar genom urinledarna. — **Urinledare,** ureter. — **Urinoa'r,** dets. som *pissoar* (se d. o.). — **Urinröret,** uretra. — **Urinstenar,** blåsstenar och njurstenar. — **Urinstämma,** se *Ischuri.* — **Urinsyra,** *kem.*, en i urin, i giktknölar, i reptiliers exkrement och i guano förekommande organisk syra. — **Urinämne,** en förening, som förekommer i urin m. fl. av kroppens vätskor. — **Urinö's,** urinartad.

U'risk, se under *Urias.*

Uriya, se *Oriya.*

Urkalksten, *petrogr.*, urbergets kalkstenar, som genom metamorfos blivit kristalliniska (marmor).

Urkund (*ty. Urkunde*, av *erkennen*, lära känna), källskrift, skriftlig källa. — **Urkundslära,** se *Diplomatik.*

Ur led är tiden, se *The time is out of joint.*

Urlerskiffer, *petrogr.*, till urberget hörande lerskiffrar.

Urmun, *zool.*, se *Blastoporus.*

U'rna, *lat.*, kruka, vattenkärl.

Urnige'rum, *bot.*, urnbärande.

Urnjuren (*lat. mesone'phros*), *anat.*, mellanstadiet i njurens fylogenetiska utveckling. Rester av urnjuren kvarstå hos den vuxna människan. — **Urnjuregången,** urnjurens utförsväg till kloaken.

Urobili'n, *kem.*, brunt färgämne, som uppkommer vid omvandling av gallfärgämnen i tarmen. Urobilin finnes i urin som *Urobilinoge'n*, som genom luftens inverkan snabbt oxideras till *Urobilin.*

Urobilinoge'n, *kem.*, se *Urobilin.*

Urobilinuri', *med.*, utsöndring av *urobilin* (se d. o.) genom urinen.

Uroce'le, *gr.* (av *u'ron*, urin), *med.*, vattenbråck. — **Urochezi',** urinavsöndring vid avföring. — **Urochro'm,** se *Urokrom.* — **Urocœ'lia,** utgjutning av urin i underlivet. — **Urocy'stis,** urinblåsa. — **Urodo'chium,** uringlas. — **Urodyni',** smärta vid urinavsöndring. — **Uroferi'n,** *farm.*, teobrominlitium, som i förening med salicylsyra l. bensoesyra användes som urindrivande medel. — **Uroge'n,** som har sitt ursprung i urinvägarna. — **U. infektion,** allmän infektion från urinorganen. — **Urogenita'l** (av *lat. genita'lia*, könsdelar), *anat.*, som angår urin- och könsorganen. — **Uroge-**

nitalsystemet l. **Urogenitalorganen,** sammanfattningen av urin- och könsorganen. — **Urokle'psis,** ofrivillig urinavsöndring. — **Uroklora'lsyra,** förening mellan kloralhydrat och glykuronsyra, som finnes i människokroppen. — **Urokri'sis** l. **Urokriti'k,** urinprövning. — **Urokro'm,** brungult färgämne i urin. — **Urokromoge'n,** ett förstadium till urokrom. — **Uroli't** (av *gr. li'thos,* sten), sten i urinblåsan, blåssten. — **Uroliti'asis,** bildning av sten i urinblåsan. — **Urolo'g,** specialist på urinorganens sjukdomar. — **Urologi',** läran om urinorganens sjukdomar. — **Urome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), apparat, medelst vilken urinens spec. vikt bestämmes. — **Uro'mphalus,** svullnad kring naveln, förorsakad av urintryck. — **Uroplani',** urinens inträngande i de vävnader, som omgiva dess vägar. — **Urorragi'** l. **Urorre'** (av *gr. re'in,* rinna), starkt urinflöde. — **Urose'psis,** dets. som urogen allmän infektion. — **Uro'schesis,** urinstämma. — **Uroskopi'** (av *gr. skope'in,* se), urinundersökning. — **Urosteali't,** urinsten av fettartade ämnen. **Urotoxemi',** uringiftförgiftning. — **Urotoxie,** *fr.* (*l.* -xi'), den mängd uringift, som erfordras pr kilo kroppsvikt för att döda ett djur vid insprutning. — **Urotoxi'n,** de genom urinen utsöndrade, giftiga ämnena. — **Uroto'xisk koefficie'nt,** den utsöndrade mängden urotoxier pr dygn. — **Urotropi'n** l. **Formi'n,** *kem.,* hexametylentetramin, ett antiseptiskt och urinlösande medel. — **Urotropin tanni'n,** tannupin.

Urode'la, *zool.,* svansamfibier.

Uroxe, *zool.,* se *Bos.*

Urpremiä'r (se *Premiär*), det första, urspr. uppförandet av ett skådespel l. d.

U'rsa, *lat.,* björninna. — **U. ma'jor,** *astr.,* stjärnbilden S t o r a b j ö r n e n. — **U. mi'nor,** stjärnbilden L i l l a b j ö r n e n.

U'rsasandsten, *geol.,* fossilförande sandsten från Björnön.

U'rsidæ, *zool.,* däggdjursfamiljen B j ö r n a r.

Ursi'n, *kem.,* ett bitterämne i blad av mjölon. Se *Arctostaphylus.*

Ursi'num, *bot.,* björn-.

Urslem, protoplasma.

Urso'n, *kem.,* en beståndsdel av *Folia uvæ ursi* (se d. o.).

Urso'nen, *zool.,* se *Erethizon.*

Ursteri'l, kallas ett substrat, som är fritt från organismer och därför ej behöver steriliseras.

U'rsula, kvinnonamn (av *lat. u'rsa,* björninna), liten björnhona. Buret av ett brittiskt helgon, som enl. legenden jämte 11,000 engelska jungfrur dödades i staden Köln av hunnerna.

Ursuli'nnorna l. **Ursuli'nerorden,** en till den heliga *Ursulas* ära stiftad nunneorden, vilken sysselsatte sig med sjukvård och unga flickors uppfostran.

U'rsus, *fem.* **Ursa,** *lat.,* björn. — **U. spelæus,** grottbjörnen, en utdöd björnart, av vilken kvarlevor merendels träffas i bergshålor l. grottor.

Urtarm (*Arche'nteron*), *embryol.,* den vid gastrulationen (se d. o.) uppkomna håligheten hos *Chordonia.*

Urti'ca, *bot.,* växtsläkte tillhörande fam. *Urtica'ceæ.* Örter med motsatta blad, försedda med brännhår. Ett flertal arter viktiga som spånadsväxter. — **U. dio'ica,** brännässla, vårskotten ätliga, ”nässelkål”, tågorna kunna spinnas. — **U. u'rens,** etternässla.

Urtica'ceæ (syn. *Sca'bridæ*), *bot.,* nässelväxter, växtfamilj tillhörande dikotyledonerna. Underfamiljer: *Cannaba'ceæ, Mora'ceæ* och *Ulma'ceæ.*

Urtica'ria (av *lat. urti'ca,* nässla), *med.,* nässelfeber. — **U. pigmento'sa** l. **U. xanthelosmoi'des,** en ofta medfödd hudsjukdom, som efterlämnar gula fläckar efter de urspr. upphöjningarna i huden. — **U. pe'rstans papulo'sa,** i senare åldrar starkt kliande nässelutslag. — **Urtikatio'n,** piskande med brännässlor, såsom medel mot förlamning.

Urtima (av negerande *ur-,* och *fornsv., time,* tid), å annan tid än sedvanligt l. i lag föreskrivet.

Urtjuva (av negerande *ur-*), g ö r a s i g u r t j u v a, med ed styrka att man ej är tjuv.

Urtinktu'r, ett homeopatiskt läkemedel.

Uru, peruansk folkstam.

Urucubafett, se *Bicuhybafett.*

Uruku, en benämning på *Orleana* (se d. o.).

Urvaci', *ind. myt.,* en av de gudomliga nymferna (apsaraser).

Urvölgyi't, *miner.,* se *Herrengrundit.*

u. s., förk. för *lat. ut su'pra,* som ovan.

U. S., förk. för *eng. United States,* Förenta staterna.

U. S. A., förk. för *eng. United states of America,* Nordamerikas förenta stater; förk. för *eng. United states army,* Förenta staternas armé.

Usage, *fr.* (*l.* ysa'sj), bruk, sedvänja.

Usans, *fr.* (*l.* -sa'ngs) l. **Usance** (*l.* ysa'ngs; *ital. usanza,* av *lat. u'sus,* bruk, sed), *sv. pl.* Usanser, *handelst.,* vedertaget bruk, handelsbruk; (*ital. u'so*), för växlar bruklig betalningstid, växelfrist. — **A usance, A deux usances** (*l.* - dös -), se *A uso.* — **Du'plo u'so,** med dubbel betalningsfrist.

Usa's, se *Ushas.*

Usbe'ker l. **Ösbe'ger,** en turktatarisk folkstam i Centralasien.

Usche'bti, se *Usjebti.*

Ushas l. **Ushâsâ,** *ind. myt.,* morgonrodnadens gudinna.

Usi'a, hebreiskt konunganamn med betydelsen ”Jehovah är min styrka”.

Usipe'ter, forngermansk folkstam.
Usitati'ssimus, *bot.*, mycket använd.
Usje'bti l. **Usche'bti**, *fornegypt.*, svaromän; små mumieformade föremål, som i stort antal nedlades i gravarna.
Usko'ker (*serb. u'skotsi*, rymmare), sydslaviska flyktingar, som mot slutet av 1400-t. slogo sig ned i Kroatien, Bosnien och Dalmatien.
U. S. N., förk. för *eng. United states Navy*, Förenta staternas flotta.
U'snea barba'ta, *bot.*, skägglav, en på träd och buskar allmän barklav.
Usnei'n, *kem.*, en lavstärkelse, som förekommer i *U'snea barba'ta*, skägglav. — **Usnei'nsyra**, en lavsyra som bl. a. förekommer i *Usnea barbata*, skägglav.
U'so, se *Usance*. — **A uso do'ppio**, se under *A uso*. — **Uso-tara**, *handelst.*, enl. vedertaget bruk beräknad *tara* (se d. o.). — **Uso-växel**, växel, vars förfallotid ej är angiven, men beräknas efter det på betalningsplatsen vedertagna bruket.
Uso-Sabudja, se *Sabudja*.
Uspulu'n, *kem.*, betningsmedel mot skadsvampar på kulturväxter, innehållande 30 % klorfenolkvicksilver.
U'sque ad na'useam, se under *Nausea*.
U'sque ad os, *kirurg.*, ända till benet (om sår).
Usquebaugh, *eng.* (*l.* össkibå'), ett slags skotskt brännvin av viskytyp; kryddbrännvin (ofta med russin).
USSR, förk. för *Ukrai'nskaja sotsialisti'tjeskaja sovje'tskaja respu'blica*, Ukrainska socialistiska sovjetrepubliken.
Ust, *ry.*, mynning, i geografiska namn.
Ustilagina'ceæ, **Ustilagi'neæ**, *bot.*, sot- l. brandsvampar.
Ustri'num, *lat.*, inhägnad plats med en härd av sten för bränning av lik.
Ustula'ta, *bot.*, svedd.
Usu, turkiska namnet på *Dnjepr*.
Usuca'pio, Usue'll, Usufruktuä'r, Usukapio'n m. fl., se under *Usus*.
Usu'r, *med.*, litet sår. — **Usure'ra**, framkalla usurer.
Usu'ra, *lat.*, ränta, avkastning. — **Usu'ræ illegi'timæ**, olagliga räntor. — **U. legi'timæ**, lagliga räntor. — **U. prohi'bitæ**, förbjudna räntor. — **Usura'rum usuræ**, ränta på ränta; ockerränta. — **Usura'rius**, ockrare.
Usurpatio'n, Usurpa'tor, se under följ. ord.
Usurpe'ra (*lat. usurpa're*, av *u'sus*, bruk, och *ra'pere*, rycka åt sig), orättmätigt tillvälla sig; med list l. våld tillskansa sig, våldkräkta. — **Usurpatio'n**, olaga hävd; våldkräktning. — **Usurpa'tor**, orättmätig innehavare; våldkräktare, tronrövare.
U'sus, *lat.*, bruk, nyttjande; bruk, plägsed; övning. — **U. est tyra'nnus**, ”modet är tyrann”, ”vi äro modets slavar”. (*Horatius.*) — **U. fo'ri**, rättegångsbruk. — **U. loque'ndi**, språkbruk. — **U. tyra'nnus**, vanan är en tyrann. — **Ex u'su**, genom övning l. vana. — **In usu**, i bruk, bruklig, vanlig. — **In u'sum delphi'ni**, se under *Delphinus*. — **I. u. tiro'num**, till bruk för nybegynnare. — **Usuca'pio**, se *Usukapion*. — **Usue'll**, vanlig, bruklig. — **U. tara** = *Uso-tara* (se d. o.). — **Ususfru'ctus**, nyttjanderätt. — **Usufruktuä'r** (*lat. usufructua'rius*), som blott har l. medför nyttjanderätt. — **Usukapio'n** (*lat. usuca'pio*), på hävd grundat besittningstagande l. förvärvande av besittningsrätt.
U. T., officiell förk. för *Utah territory*, Utahterritoriet.
Ut, *lat.*, att.
Ut, *ital.*, *tonk.*, i solmisationen ett äldre (numera mot *do* utbytt) namn på tonen *c*. Jfr *Aretinska stavelser*.
Utage'ra, slutbehandla, göra slut på. Jfr *Agera*.
Utahli't, se *Variscit*.
Ut ali'quid fi'at l. **Ut ali'quid fie'ri videa'tur**, *lat.*, något bör företagas för att åtminstone inge den sjuke den föreställningen att någonting göres. (Medicinsk maxim.)
Utariya, en kvalitet indiskt jute.
Ut desint vi'res, ta'men est lauda'nda volu'ntas, *lat.*, om än krafterna svika, är dock viljan berömvärd. (*Ovidius.*)
Utensi'lier (*lat. utensi'lia*, av *u'ti*, nyttja), *pl.*, bohag, husgerådssaker; redskap, verktyg.
Uteralgi', Uteri'n, Uteri'ni m. fl., se under följ. ord.
U'terus, *lat.*, *anat.*, livmoder. — **U. arena'ta**, missbildning av uterus med övre konkav insänkning. — **U. bico'rnis**, uterus med två horn. — **U. bilocula'ris**, dets. som *U. septus* (se d. o.). — **U. dide'lphus**, uterus och slida bilda två intill varandra liggande kanaler. — **U. foeta'lis**, uterus, som kvarstår på fetalt utvecklingsstadium. — **U. infanti'lis**, uterus som kvarstår på barnets utvecklingsstadium. — **U. separa'tus**, uterus och slidan normalt utvecklade men sinsemellan ej normalt förenade. — **U. se'ptus**, uterus avdelad i två sidoställda kanalrum. — **U. s. unico'llis**, uterus septus med delning blott av uterinkroppen med gemensam cervix. — **U. subse'ptus**, uterus septus med delning blott i en del av uterinkroppen. — **U. septus separa'tus c. vagi'na separata**, såväl uterus som slidan tvådelade. — **U. unico'rnis**, uterus med blott ett horn. — **Uterusfibroi'd**, bindvävsskiktmyon i uterus. — **Uteruska'ncer**, uteruskräfta. — **Uterusmyo'm**, uterussvulst. — **Uteri'n, Uteri'nus** l. **Uterina'l**, som har avseende på livmodern. — **Uteri'na**, *pl.*, *med.*, medel mot livmodersjukdomar. — **Uteralgi'**, smärtor i livmodern. — **Uteri'ni**, halvsyskon, vilka hava samma moder. — **Uteri'nkolik**, smärtsamma sammandragningar i livmodern. — **Uterinlidanden**, sjukdomar i livmodern. — **Ute-**

rinsegment, det övre ovan, det undre nedom den egentliga uterinhålan. — **U'tero cla'uso,** oberört moderliv.

Utfyllnadsplan, *geol.*, det plan, älvdalsavlagringar bilda i en dalgång.

Utgård (*isl. Utgarðar*), *nord. myt.*, en i utkanten av Jättehem belägen borg. — **Utgårda-Loke** (*isl. U'tgarða-Loki*), Utgårds och Jättehems härskare. Jfr *Åsa-Loke.*

Ut ho'mines sunt, ita mo'rem geras, *lat.*, tag människorna som de äro. (*Terentius*).

Utikxo, kaffergudomlighet.

U'tile, *lat.*, det nyttiga, nytta. — **U. du'lci,** det nyttiga förenat med det nöjsamma (jfr *Omne tulit* etc.); namn på ett svenskt vittert ordenssällskap, stiftat i Stockholm 1766.

Utilisatio'n, Utili'sm, Utili'ster, Utili'stiska samfundet, Utilita'risk m. fl., se under följ. ord.

Utilitari'sm l. **Utili'sm** (av *lat. uti'litas*, nytta), nyttighetslära, den samhällslära och etiska teori, enl. vilken man bör skaffa det största möjliga antal människor vad som kan vara dem till största möjliga nytta. — **Utilita'risk** l. **Utilitari'stisk,** som angår utilitarismen. — **Utilitari'ster,** anhängare av utilitarismen. — **Uti'litas priva'ta,** enskild fördel. — **U. pu'blica,** allmänt väl, det allmänna bästa. — **Utilisatio'n,** nyttjande. — **Utili'sm,** enl. svenskt språkbruk på 1880-t., utilisterna lära. — **Utili'ster** (jfr *Utilism*), medlemmar av Utilistiska samfundet (se nedan). — **Utili'stiska samfundet,** en i Sverige mot slutet av 1800-t. stiftad förening, som bekämpade statskyrkan samt påyrkade fullständig religionsfrihet. — **Utilite't** (*lat. uti'litas*), nytta, gagn; användbar, men ej synnerligen framstående person. — **Utilitetsprincipen,** utilitarismens grundsats. — **Utilitetsteorien** = *Utilitarism* (se ovan).

Ut i'nfra, se under *Infra.*

Ut in o'mnibus glorifice'tur Deus, *lat.*, på det att Gud må förhärligas i allt. Benediktinernas valspråk.

U'ti posside'tis, *lat.*, som I besitten, d. v. s. äganderätten förblir såsom den nu är.

U'ti ro'gas, *lat.*, som du föreslår. (Formel för bifall vid omröstning.)

Utkilande lager, *geol.*, ett berglagers uttunnande och försvinnande mellan tvenne andra.

Utkragning (*ty. Auskragung, fr. encorbellement*), *byggn.*, byggnadskonstruktion, bestående av successivt över varandra utskjutande stenskift l. bjälkhuvud l. av konsoler.

Utljud (*ty. Auslaut*), *språkv.*, slutljud.

Ut mineur, *fr.* (*l.* yt minö'r), *tonk.*, C moll.

Utminute'ra, se *Minutera.*

Utombordsmotor, liten explosionsmotor med stativ för fästande utom relingen på en mindre båt.

Utopi' (*nylat. uto'pia*, av *gr. ou*, icke, och *to'pos*, ställe), eg. ingenstädes befintligt land; efter den engelske statsmannen *Thomas Morus*' ryktbara samhällsroman "Om ön Utopia" beteckning för ouppinneliga idealstater l. mönsterland. — **Utopi'er,** *pl.*, omöjliga förslag, outförbara fantasier. — **Uto'pisk,** overklig, ouppinnelig, outförbar; som har avseende på en utopi. — **Uto'pist,** opraktisk världsförbättrare, drömmare, idealist; politiker, som sysslar med outförbara reformplaner.

Ut pictu'ra, poësis, *lat.*, dikten är som en målning. (*Horatius.*)

Utrakvi'ster, det parti hos husiterna, som fordrade, att nattvarden skulle även av lekmän åtnjutas under bägge formerna (*sub utra'que spe'cie*), d. v. s. med både bröd och vin.

Utrange'ra, utgallra, utmönstra. Jfr *Rangera.*

Ut, re, mi, fa, sol, la, si, *ital.*, *tonk.*, i solmisationen benämning på de sju toner (*c, d, e, f, g, a, h*), som utgöra den diatoniska skalan. De första sex stavelserna (den sista har tillkommit senare) kallas *aretinska stavelser* (se d. o.) och äro tagna ur följ. gamla kyrkosång: *Ut* que'ant la'xis *Re*sona're fi'bris *Mi*ra gesto'rum *Fa'*muli tuo'rum, *So'l*ve pollu'ti *La'*bii reatum, Sa'ncte Ioannes! (På det att dina tjänare med vidgade bröst må kunna besjunga dina underbara gärningar, utplåna synden från deras befläckade läppar, helige Johannes!)

Utre'ra, se *Outrera.*

Ut re'tro, *lat.*, som på baksidan, andra l. föreg. sidan (säges l. är skrivet).

Utricula'ria, *bot.*, blåsört, insektätande vattenväxtsläkte av fam. *Lentibularia'ceæ.* **U. vulga'ris,** blåsört, blädderört, den största och vanligaste arten, har vackra gula, delvis rödstrimmiga blommor.

Utricula'rkörtlar, *anat.*, livmoderkörtlar.

Utri'culi, *lat.*, *pl.*, *bot.*, vattenkärl i växter.

Utriculo'sa, *bot.*, full med blåsor.

Utri'culus, *lat.*, liten säck; *anat.*, innerörats säck, från vilken båggångarna utgå. — **U. prosta'ticus,** grop på mannens prostata.

Utriggare (*eng. outrigger*), *sjöv.*, benämnes ofta en över relingen utlagd bom, t. ex. för skotningen av mesanen på en yawl; även stundom benämning på en del andra anordningar, som skjuta utanför relingen, såsom vissa årtullsställningar å kappróddbåtar o. d.

Utrikesdeparteme'ntet, *förv.*, det av den svenska statsförvaltningens departement, som handlägger alla diplomatiska ärenden l. sådana, som angå rikets förhållande till främmande makter.

Utriu'sque ju'ris do'ctor, se *Dr juris utriusque* (under *Doctor*).

Ut seme'ntem fe'ceris, i'ta me'tes, *lat.*, som du sått, så skall du skörda. (*Cicero.*)

Utskuren söm l. **Utskåret**, *textil.*, genombruten vitsöm, varvid utskurna rutor i tyget sys och siras med olika slags stygn.
Ut su'pra, se under *Supra.*
Utteckning, ett fotografiskt objektivs förmåga att inom ett visst format ge en skarp bild.
Utter (*isl. Otr*), *nord. myt.*, Fafnes broder, vilken uppträdde i skepnad av en utter.
Uttur, se *Ketgeolja.*
Utvecklingsfysiologi', **Utvecklingsmekani'k**, **Experimentell morfologi'**, den vetenskap, som handlar om de fysiologiska betingelserna för embryonalutveckling, tillväxt, organbildning, fortplantning o. s. v.
Uu'denmaa, se *Udema.*
U. V. (**V. V.**), förk. för *lat. uti vo'verant*, enl. deras högtidliga löfte.
U'va, *lat.*, druva. — **U'væ pa'ssæ**, russin. — **Uva u'rsi**, *bot.*, björndruva.
Uva'lha, se *Eugenia.*
Uvakromi' (av *lat. u'va*, druva [latinisering av *Traube*] och *gr. kro'ma*, färg), en av *A. Traube* uppfunnen färgfotografisk metod.
Uvarovi't, *miner.*, ett slags grön granat.
U'vea, *nylat.* (av *u'va*, druva), *med.*, regnbågshinnans pigmentskikt i ögat. — **Uvei't** l. **Uvei'tis**, inflammation i *uvea.* — **U'vula**, eg. liten druva; *anat.*, tungspenen. — **Uvuli'tis**, *med.*, inflammation i tungspenen. — **Uvulutomi'**, bortoperation av tungspenen. — **Uvula'rer**, ljud, i vilkas bildande tungspenen deltar. — **Uvulä'rt** l. **Uvula'rt r-ljud**, *språkv.*, *r*, åstadkommet genom dallring av tungspenen.
Uverty'r, se *Ouverture.*
U'vidus, *bot.*, klibbig.
Uviolglas, glas, som lätt genomsläpper ultravioletta strålar.
U'vula, **Uvuli'tis** m. fl., se under *Uvea.*
U'xor, *lat.*, hustru, maka, gemål.
Uza'ra, *farm.*, infödingsnamn på roten av en okänd växt av fam. *Asclepiada'ceæ*, från trakten kring stora sjöarna i Afrika. Användes mot rödsot och menstruationsrubbningar.
Uzbe'ker, se *Usbeker.*
u. å., förk. för *utan årtal* (i bibliografiska uppgifter).

V, W.

V såsom romerskt taltecken = 5; V̄ = 5,000.
V såsom mynttecken betecknar på franska mynt Troyes, på lombardisk-venetianska Venedig.
V, *kem.*, atomtecken för *Vanadin* (*vanadium*).
V i latinska inskrifter förk. för *Valerius.*
v, *fys.*, förk. för *volt.*
v., förk. för *lat. vale*, farväl, *vena*, ven, blodåder, *venera'bilis* l. *venera'ndus*, vördnadsvärd, *verba*, *verbum*, ord, verb, *versus*, vers; emot, *verte*, vänd (bladet), *vesta'lis*, vestal, *vester*, er, eder *vice* (se d. o.). *victor*, segrare, *victoria*, seger, *victrix*, segrarinna, *vide*, se!, *vidi*, jag har sett, *vidua*, änka, *vir*, man, *virgo*, jungfru, *vivas*, leve du!, *vivus*, levande, under sin livstid, *vixit*, levde, *vole*, jag vill, *volumen*, volym, *votum* (se d. o.), *vovit*, lovade, voterade, *uti*, såsom. Se även förk. under U.
v framför tillnamn förk. för *van*, *von.*
v, förk. för *ital.* (*tonk.*) *violino*, violin, *voce*, röst, *volti*, vänd (bladet).
v., på recept förk. för *vitrum*, glas.
v., förk. för *verb*, *vers*, *vokativ*, *volym*, *vänd!*, *väst*, *väster*, *västlig.*
W, *med.*, förk. för *Wassermanns reaktion* (se d. o.).
W i kompassuppgifter förk. för *eng. west* (väst, väster).
W, *kem.*, atomtecken för *Volfram* (*Wolframium*).
V. A., förk. för *lat. vi'xit a'nnos* . . ., levde . . . år.
v. a., förk. för *lat. ve'rbum a'ctivum*, aktivt verb.
Wa-, som prefix i afrikanska ord betecknar folkslaget. Jfr *Ba-*, *M'-* och *U-*.
Va., officiell förk. för nordamerikanska staten *Victoria.*
Va, *fr.*, gå! — **Va banque** l. **Va la banque** (*l.* - bangk), *spelt.*, i hasardspel: det gäller banken, d. v. s. hela den summa, som för tillfället finnes inne i spelbanken.
Vaara, *fi.*, fjäll, ås.
Vaasa, finsk namnform för *Vasa.*
Va banque, se *Va.*
Vabis, firmabeteckning för Vagnfabriksaktiebolaget i Södertälje, 1911 sammanslaget med AB. Scania till *Scania-Vabis.*
Vacance, se *Vakans.*
Vacapouträ, **Acaputrä**, **Vegabaträ**, sydamerikanska träslag, som antagas stamma från några arter *Andira* av fam. *Legumino'sæ.*
Va'cat, *lat.*, är ledig, obesatt, tom, fattas; *boktr.*, i en bok den efter titelsidan följ., tomma sidan.
Vaccin (*l.* vacksi'n; av *lat. va'cca*, ko), *med.*, ympämne, ämne, som, då det inympas, gör den ympade oemottaglig för en viss smittosam sjukdom, t. ex. smittkoppor. — **Vaccine'ra**, inympa kokoppor (som skydd mot smittkoppor) l. annat ympämne. — **Vaccinatio'n** l. **Vaccine'ring**, inympning av kokoppor l. annat ympämne. — **Vaccinationsterapi'**, sjukdomsbehandling med vaccin.

— **Vaccinatö'r,** *fem.* **Vaccinatri's,** person, som vaccinerar.

Vaccineuri'n, *farm.*, enl. uppgift ett nervmedel, autolysat av stafylokocker och prodigiosusbakterier.

Vaccini'n, se *Arbutin.*

Vacci'nium, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Erica'ceæ.* — **V. myrti'llus,** blåbär. — **V. oxyco'ccus,** syn. *Oxycoccus* (se d. o.). — **V. uligino'sum,** odon. — **V. vi'tis idæ'a,** lingon.

Va'ccinus, *bot.*, ko-.

Vacheläder, ungefär dets. som bindsulläder.

Wacht am Rhein, D i e, *ty.*, Vakten vid Rhen, en tysk folksång.

Vaci'llans, *bot.*, varierande.

Vacilla'nte, Vacillatio'n, se under följ. ord.

Vacille'ra (*fr. vaciller, lat. vacilla're*), vackla, vara vankelmodig. — **Vacilla'nte,** *ital.* (*l.* vatjill-), *tonk.*, vacklande, obestämt. — **Vacillatio'n,** vacklande, vankelmod.

Vacu'na, *lat.* (av *va'cuus*, tom, ledig), hos de gamla sabinerna vilans och fritidens gudinna. — **Vacuna'lier** (*lat. vacuna'lia*), *pl.*, till Vacunas ära firade fester.

Vacuo'l, se *Vakuol.* — **Vacuolä'r degeneratio'n,** ansamling inom cellerna av vätska och sönderfallsprodukter.

Va'cuum, *lat.*, tomrum. Jfr *Horror vacui.* — **Vacuumapparat,** apparat, inrättad för hastig avdunstning av vätskor vid luftförtunning. — **Vacuumbroms,** sugbroms. **Vacuum cleaner,** *eng.* (*l.* - kli'nö), ett dammsugarfabrikat. — **Vacuumlampor,** evakuerade elektriska glödlampor i motsats till gasfyllda. — **Vacuummeter,** *fys.*, instrument, varmed tryck, som äro lägre än atmosfärtrycket, uppmätas.—**Vacuumpump,** luftpump. — **Vacuumrör,** vanlig benämning på likriktar- och förstärkarrör, vilka båda arbeta med glödelektrisk ström. — **Vacuumspektrograf,** spektrograf, som kan evakueras. Användes för långvågiga röntgenstrålar och kortvågigt ultraviolett ljus, vilka absorberas av luft. — **Vacuumventil,** ett slags å ångapparater använd luftventil.

Vad l. **Wad,** en benämning på *manganbrunt*; *miner.*, vattenhaltig mangansuperoxid.

Vadda, se *Beda.*

Va'de (av *lat. va'dere*, gå), *spelt.*, insats; *handelst.*, andel i en affär.

Vademe'cum (av *lat. va'de me'cum*, gå med mig!) l. **Vademekum,** fickhandbok; hjälpreda; även benämning på ett toalettmedel.

Va'de re'tro me, sa'tana, *lat.*, gå bort ur min åsyn, satan!

Vadgelmir, *nord. myt.*, en av underjordens floder, i vilken lögnare vada.

Wâdi, *arab.*, dal, floddal; flod.

Vadimo'nium, *lat.*, *jur.*, vad, pant; gammal form för borgen vid process.

Vadin, rysk sagohjälte.

Va'domar, alemanniskt konunganamn.

Vado'st vatten (av *lat. va'dere*, gå), det på jordytan och i atmosfären cirkulerande vattnet.)(J u v e n i l t v a t t e n, som tillföres jordytan från stelnad magma i jordens inre.

Vadsjagga, ett bantufolk.

Væ, *lat.*, ve! — **V. mi'hi,** ve mig! — **V. mi'sero!** ve den arme, ve den eländige! — **V. vi'ctis!** ve de besegrade!

Va-et-vient, *fr.* (*l.* vaeviä'ng), ”går och kommer”, virrvarr av människor, livlig rörelse i en lokal l. hos en person.

Væ vi'ctis!, se *Væ.*

Wafer, *eng.* (*l.* oä'fö), oblat; våffla.

Vaftrudner (*isl. Vafþrúðnir*), *nord. myt.*, en jätte, vilken Oden under namnet Gångråd gästade och besegrade i visdomstävlan. — **Vaftrudnesmål** (*isl. Vafþrúðnismál*), en i den äldre Eddan förekommande dikt, som skildrar denna tävlan.

Vafuðr, *nord. myt.*, ett av Odens binamn.

Vag (*fr. vague*, av *lat. va'gus*, ostadig, kringströvande), obestämd, svävande.

Vagabond (*l.* -bå'ngd; *fr. vagabond, fem. vagabonde* [*l.* -bang, -bångd], av *lat. vagabu'ndus*, kringströvande), lösdrivare, landstrykare. — **Vagabondage,** *fr.* (*l.* -bångda'sj), kringstrykande, lösdriveri. — **Vagabonde'ra** (*fr. vagabonder, ital. vagabondare*), stryka omkring. — **Vagabonderande strömmar,** *fys.*, elektriska strömmar i jorden, som gå i oberäkneliga banor mellan jordade poler å olika elektriska kraftkällor. — **Vaga'nt** (*lat. vagans*), lösdrivare, landstrykare. — **Vaga'nter,** *pl.*, se föreg. ord; (*lat. cle'rici vaga'ntes*), kringsströvande präster, präster utan fast plats; (*lat. vagi schola'res*), under medeltiden kringvandrande skolarer och sångare, vilka i latinska visor besjöngo kärleken, vinet och sällskapslivets nöjen. — **Vagantpoesi, Vagantsånger,** se föreg. ord. — **Vage'ra** (*lat. vaga'ri*), ströva, flacka l. svärma omkring.

Waganda, negerfolk, inv. i Uganda. Jfr *Wa-.*

Va'gans, *bot.*, vitt spridd. — **Va'gum,** kringströvande, utbredd.

Vagant m. fl., se *Vagabond.*

Vagel, sittstång för höns.

Vagel, *med.* (*lat. Horde'olum*), inflammationsprocess i ögonlocksranden. Kallas på folkspråket *stolsteg*, emedan man tror sig kunna bota den genom att ”borra” motsols på ögonlocket med en stolsfot.

Waggon, *eng.* (*l.* oäggön), vagn, lastvagn, fraktvagn. Jfr *Vagong.*

Vagi'na, *lat.*, slida, skida, balja; *anat.*, om ordet användes ensamt, avses oftast moderslidan, livmoderns utförskanal. — **V. ge'ntium,** ”folkslagens moderslida”, d. v. s. det land, varifrån mänsklig odling urspr. utgått. — **V. muco'sa,** slemskida. — **V. tendi'nea,** senskida. — **V. se'pta,** se *Uterus septus.* — **Vagina'l,** slidformig; hörande till moderslidan. — **Vaginaldusch,**

en apparat för sköljning av moderslidan. — **Vaginalportion**, modertruten, den del av uterus, som hänger fritt ned i slidan. — **Vaginalsteno's** l. **Vaginalstriktu'r**, se *Stenokoré*. — **Vaginapo'rer**, *zool.*, ett slags rörkoraller. — **Vagini'sm, Vagini'smus**, smärtsam överkänslighet i blygden och ingången till slidan. — **Vagini'tis**, *med.*, katarr i moderslidan. — **Vaginodyni'**, dets. som *vaginism* (se d. o.). — **Vaginoskopi'**, undersökning av slidan med speculum.

Vagina'les, *bot.*, se *Polygonaceæ*.

Vagina'tkalk, *geol.*, dets. som ortoceratitkalk.

Vagina'tus, *bot.*, slidbärande.

Vagini'sm, Vagini't, Vaginodyni' m. fl., se *Vagina*.

Vagnaxelkilometer l. **Vagnaxelkm.**, järnvägsstatistisk prestationsenhet, motsvarande förflyttning av en vagnaxel 1 km:s väg.

Wagneria'n l. **Wagneri'st**, hängiven anhängare av tondiktaren *Richard Wagner* och dennes åskådning. — **Wagneri'sm**, tondiktaren R. Wagners åskådning; efterbildning av hans kompositionssätt.

Wagneri't, *miner.*, ett av fosforsyrad lerjord och fluormagnesium bestående mineral.

Wagners fläck, *fysiol.*, groddfläcken.

Wagners hammare, *fys.*, se *Neefs hammare*.

Wagogo, inv. i Ugogo. Jfr *Wa-*.

Wagomba, inv. i Ugomba. Jfr *Wa-*.

Wagonette, *eng.* (*l.* oägöne't), fyrhjulig vagn, charabang.

Vago'ng (av *eng. waggon*, se d. o.), järnvägspassagerarvagn. — **Vagon-lit**, *fr.* (*l.* -gång li, av *lit*, bädd), sovvagn.

Vagotomi', Vagotoni', se *Vagus*.

Vague, *fr.* (*l.* vagg), se *Vag*.

Va'gus, *lat.*, ostadig, kringströvande; *anat.*, *Nervus vagus*, tionde parets hjärnnerv. — **Vagotomi'**, genomskärning av vagus. — **Vagotoni'**, ökad känslighet hos vagus. — **Vaguspneumoni'**, lunginflammation hos djur efter experimentell vagotomi.

Wahehe, inv. i Uhehe. Jfr *Wa-*.

Vahhabi'ter, en reformert muhammedansk sekt, i 18:e årh. stiftad i Arabien av *Abd-ul-vahhâb*.

Wahli, rött cederträ från Guyana.

Vahlo'dea atropurpu'rea (syn. *Aira* och *Holcus*), *bot.*, lapptåtel, å ängsmarker i fjälltrakter.

Wa'hlverwandtschaft, *ty.*, valfrändskap, kemisk kraft, *affinitet* (se d. o.). — **Die Wahlverwandtschaften**, namn på en berömd roman av den tyske skalden *Goethe*.

Vahu, se *Haju*.

Vai, negerstam. Se *Vei*.

Waid, *ty.*, vejde (se d. o.).

Vaid, *bot.*, dets. som *Veide*. Se *Isatis*.

Va'idarbha-stil l. **Va'idarbhi**, namn på en stilart i indisk diktning (efter landskapet Vidarbha, nuv. Berar).

Va'idika, en avdelning av bramanerna.

Vaifa, ett gult sidenfärgämne ur *Kinesiska gulbär*. Se *Gulbär*.

Va'imanikaerna, *ind. relig.*, en indisk sekt.

Waisenhaus, *ty.* (av *Waise*, föräldralöst barn), barnhus.

Va'isjesjika, *ind. fil.*, ett av de sex ortodoxa filosofiska systemen i det forna Indien.

Va'isjnava, *ind. relig.*, avledning av ordet *Vishnu* med betydelse vishnutillbedjare.

Va'isjya, den urspr. indiska åkerbrukarkastens medlemmar.

Wait a bit, *eng.* (*l.* oä't e bitt), "vänta lite", se *Acacia*.

Wait and see, *eng.* (*l.* oä't änd si), vänta och se, slagord som ansågs karakterisera den engelska regeringens uppträdande under första tiden av världskriget.

Waiter, *eng.* (*l.* oä'itör), uppassare, kypare.

Va'ja, renko.

Wajdelota (*lit. wejdalota*), offerprästen, vaktaren av den heliga elden, hos fornpreussarna. Jfr *Zinys*.

Vajenhus, *da.* (se *Waisenhaus*), barnhus.

Va'ju l. **Va'gu**, *ind. myt.*, vindens gud.

Vak, "språk", namngivningens och språkets gudinna hos fornindierna.

Vaka (*da. vage*), *sjöv.*, flyta på vågen, bäras lätt upp av sjön. — **Vakare** (*da. Vager*), flöte, ankarboj.

Vaka, *zool.*, särskilt i poesien använd benämning på taltrasten, som sjunger både sent och bittida.

Waka'mba, inv. i Ukamba. Jfr *Wa-*.

Waka'nda, siouxindianernas namn på *Manito* (se d. o.).

Vakans (*l.* -ka'ns, -ka'ngs; *fr. vacance*, av *lat. vaca're*, stå tom, vara ledig), tomrum; ledighet; ämbetsledighet, ledig tjänst, den tid, under vilken en tjänst är ledig. — **Vakant** (*l.* -ka'nt, ka'ngt), ledig, fri, obesatt, utan innehavare. — **Vakatio'n** (*lat. vaca'tio*), frikallelse från en förpliktelse. — **Vakatu'r**, ämbetsledighet.

Vakare, se under *Vaka*.

Waka'sh, nordvästindianstam.

Vakatio'n, Vakatu'r, se under *Vakans*.

Vakenhus, se *Vapenhus*.

Vakf l. **Vakyf**, *pl.* **Auka'f** (*turk. Evka'f*), *arab.*, egendom, som av ägaren bortgives till allmänt ändamål, en from stiftelse, ett kloster, en moské l. d. Kallas även *habs* (*habus, hubus*), om donationen är rent privat.

Vakteln, *zool.*, se *Coturnix*.

Vakue'ra (*lat. vacua're*), tömma, uttömma. — **Vakui'st**, anhängare av åsikten att det gives tomrum i naturen. — **Vakui'sm**, läran om tomrummet. — **Vakuite't**, tomhet, fåfänglighet. — **Vakuo'ler**, *pl.*, *histol.*, saftrum, med genomskinlig saft fyllda håligheter i djur- och växtceller. Den protoplasmatiska hinna, som närmast omger en vakuol, kallas *tonoplast*.

Va'kuum m. fl., se *Vacuum*.

Va'kuumsalt, ett finkristalliniskt, mycket rent koksalt (bordsalt).

Vakyf, se *Vakf.*

Val-, *fornsv.*, "de på slagfältet fallna", i sammansättningar, såsom Valborg, Valkyrja o. s. v.

Val (identiskt med dial. *val*, rund käpp; eg. käpp med ett visst antal vidhängande föremål), antal om 80 (om sill och strömming).

Vala (*isl. völva*), sierska, spåkvinna. — **Valans spådom,** se *Völuspa.*

Va la banque, se under *Va.*

Vala'bel (*fr. valable,* av *valoir, lat. vale're,* gälla), giltig, rättsgiltig.

Vala'ck, Vala'k l. **Valla'ck** (*ty. Wallach,* efter *Valakiet,* varifrån tyskarna fingo sina första utskurna hingstar), kastrerad hingst. — **Vala'cka,** kastrera hingstar. — **Vala'ckare,** person, vars yrke är att kastrera hingstar.

Vala'cker l. **Vala'ker,** *slav.* = *Rumaner* (se d. o.). — **Vala'kiska språket** = *Rumanska språket* (se d. o.).

Valahica, inhemska namnet på Valakiet.

Vala'ker l. **Volo'cher,** ett av Karl XII 1702 uppsatt lätt rytteri.

Va'lakhilya, namn på ett supplement till Rigveda, innehållande 11 vedahymner.

Valami't, *petrogr.*, rödbrun bergart, anträffad vid klostret Valamo i Ladogasjön.

Valand = *Valund* (se d. o.).

Valand, 1886 i Göteborg uppförd konstutställningsbyggnad med lokaler för Göteborgs museums rit- och målarskola. Sedan 1925 äges byggnaden av Göta Par Bricole.

Valans spådom, se under *Vala.*

Valaskja'lf, *nord. myt.*, en gudaborg, tillhörande antingen Oden (då = Valhall) l. Vale.

Valbarhetsce'nsus, se *Valcensus.*

Va'lborg (*eng.* och *ty. Walpu'rgis*), fornnordiskt kvinnonamn (av *valr,* de i strid fallne, och *borg,* värn, skydd). Buret av ett angelsachsiskt helgon. — **Valborgsmässan** l. **Walpu'rgistag,** fordom namn på d. 1 maj, då Valborg förklarades för helgon. — **Valborgsmässoaftonen,** aftonen d. 30 april, då våren flerstädes hälsas med studentsång. — **Valborgsmässoeldar,** under Valborgsmässoaftonen l. -natten på höjder upptända eldar, fordom avsedda att skrämma de till Blocksberg farande häxorna. — **Valborgsmässonatten** l. **Walpurgisnatten** (*ty. Walpurgisnacht*), natten mellan d. 30 april och d. 1 maj, fordom de hedniska germanernas vårfest, då enl. den kristna vidskepelsen Satan och hans anhang firade vilda orgier på Blocksberg.

Valce'nsus, viss förmögenhet för rätt att välja l. valbarhet.

Walchers läge, *med.*, förlossningsläge med hängande ben.

Va'lde gra'vant na'tos di'ræ et maledi'cta pare'ntum *lat. ordspr.*, föräldrarnas välsignelse bygger barnen hus, men deras förbannelse river ner dem.

Valdemar, fornnordiskt mansnamn (av *wald,* makt, välde, och *mar* l. *marr,* man; även namnkunnig, ryktbar). Förk. till *Volmer* l. *Volmar.* Buret av svenska och danska furstar. — **Valdema'rerna,** gemensam benämning på de danska konungarna *Valdemar den store* samt hans söner *Knut VI* och *Valdemar Sejr.* — **Valdemarsdagen,** 15 juni, årsdagen av slaget vid Reval 1219, är sedan 1912 dansk nationell högtidsdag.

Valde'nser l. **Valde'sier,** ett efter stiftaren, *Pierre Valdez* (Petrus Valdus), uppkallat, på 1100-t. i Frankrike grundat, strängt sedligt religionssamfund, som varit utsatt för svåra förföljelser.

Waldenströmia'ner, anhängare av *P. P. Waldenströms* religiösa åsikter. — **Waldenströmiani'sm,** P. P. Waldenströms religiösa och kyrkliga åsikter.

Va'ldhorn (*ty. Waldhorn* [*l.* va'llthårn]), eg. skogshorn; *tonk.*, jakthorn.

Valdi'viabark, se *Perseabark.* — **Valdivialäder,** läder, garvat med valdiviabark. Liknar något hemlockläder.

Val-d'Yèvre, *fr.* (*l.* - diä'vr), fransk, statlig uppfostringsanstalt för brottslingar, i närheten av staden Bourges.

Va'le, *nord. myt.*, Odens och Rinds son, Balders hämnare och Höds baneman; även en av Lokes och Sigyns söner.

Va'le, Va'leas, *lat.*, farväl, lev väl! — **Valedice'ra** (*lat. valedi'cere*), säga farväl, taga avsked (särskilt ett högtidligt). — **Valediktio'n,** högtidligt avskedstagande. — **Vale't** (av *lat. vale'te,* leven väl), avsked. — **Vale'te,** faren väl!

Vale'nciaviner finnas såväl av bordsvinssom portvinstyp.

Valenciennesspetsar (*l.* valangsiä'nn-), ett slags fina spetsar, uppkallade efter tillverkningsorten, den franska staden *Valenciennes.*

Vale'ns (av *lat. vale're,* gälla, vara värd), värde, giltighet; *kem.* = *Atomicitet* (se d. o.). — **Valenselektro'ner,** de elektroner, som bilda den yttersta elektronringen i en atom. — **Valensteori',** teori om grundämnenas sätt att kemiskt binda varandra.

Va'lentin l. **Valentinus,** mansnamn (av *lat. vale're,* vara stark, gälla, vara värd). Buret av en påve och flera helgon. Motsvarar kvinnonamnet **Valenti'na.** — **Valentins dag** (*eng. S:t Valentine's day*), d. 14 febr., då förr i England och Skottland unga män korade sig en "valentin" (*eng. valentine*), vars uppvaktande kavaljer de förblevo året ut, firas ännu av ungdomen i dessa länder genom utbyte av anonyma kärleksbrev (*valentines*) och skämtsamma gåvor.

Valentini't, *kem.*, med syre förenat *antimon* (se d. o.).

Va'ler, fornsvensk benämning på romerska folk (urspr. ”Walesare”, kelter). Jfr *Valland*.

Vale'ra (*lat. vale're*), gälla, vara värd.

Valera'l, *kem.*, en färglös olja, erhålles (jämte valeriansyra, se d. o.) vid en spec. destillering av finkelolja.

Valera't, *kem.*, salter av *Valeriansyra*.

Valeria'na, *bot.*, vändelrot, ett till fam. *Valeriana'ceæ* hörande örtsläkte. Rötterna av *V. officina'lis*, äkta vändelrot, äro officinella. Av *V. ce'ltica* fås den välluktande drogen *Nardus celtica* l. *Spi'ca celtica*, som brukas vid parfymtillverkningen. — **Valeriansyra**, *kem.*, en fettsyra, som förekommer i roten av *Valeriana officinalis* och *Ange'lica archangelica*, i bären av *Vibu'rnum O'pulus*, i tran, ost och fotsvett. — **Valeria'nas atro'picus**, valeriansyrad atropin. — **V. chi'nicus**, valeriansyrad kinin. — **V. zi'ncicus**, valeriansyrad zinkoxid.

Valeriana'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Rubia'les*. Örter och småbuskar, mest i tempererade länders bergstrakter. Svenska släkten *Valeriana* och *Valerianella*.

Valeria'na-olja, *farm.*, förr benämning på *æthero'leum valeria'næ*. Se *Vändelrot*.

Valeria'natinktu'r, *farm.*, se *Vändelrot*.

Valeriane'lla, *bot.*, växtsläkte av fam. *Valeriana'ceæ*. — **V. denta'ta** l. **Moriso'nii**, åkersallat. — **V. olito'ria**, vårsallat, någon gång brukad som ”fältsallad”.

Valeriani'n, *farm.*, se *Vändelrot*.

Valeria'nsyror l. **Baldria'nsyror**, *kem.*, i valerianarot (se *Vändelrot*), lingon m. fl. växter förekommande fettsyror. — **Valeriansyree'ster**, **Valeriansyree'ter**, välluktande amylester, som ingår i konstgjord äppelessens.

Valeria'nus och **Valeria'na**, latinskt mans- och kvinnonamn (av *vale're*, vara stark, gälla, vara värd). Mansnamnet buret av en romersk kejsare. På franska *Valérien* och *Valérienne* (*l.* -iä'ng, -iä'nn).

Valero'l, *kem.*, valeriankamfer, blandad med vatten och harts.

Wales, Prins av (*l.* oä'ls), sedan 1301 titel för Englands tronföljare.

Walesare (*l.* oä'lsare), inv. i *Wales* (*l.* oä'ls). — **Walesiska språket** (*l.* oä'lsiska -), det förr i Wales talade språket. Se vid. *Kymriska språket*.

Vale't, se under *Vale, lat.*

Valet, *fr.* (*l.* valä'), tjänare, dräng, betjänt. — **V. de chambre** (*l.* - dö sja'ngbr), kammartjänare.

Vale'te, se *Vale*.

Valetudina'rius, *lat.*, l. **Valetudinä'r** (*fr. valétudinaire*), sjukling.

Va'lfader, *nord. myt.*, de i strid fallnas fader, ett av Odens namn.

Va'lfrid, fornnordiskt mansnamn (av *valr*, de i strid fallna, och *frid*, fred). Motsvarar kvinnonamnet **Valfri'da**.

Va'lgin, *zool.*, se *Kaberun*.

Valgite't, se under *Valgus*.

Valgmenighed, *da.*, friförsamling inom danska folkkyrkan.

Va'lgrind, *nord. myt.*, ett fällgaller framför Valhalls portar.

Va'lgus, *lat.*, uppåtböjd. — **Valgite't**, *med.*, ställning hos foten vid plattfot.

Va'lhall (*isl. Valhöll*) l. **Valhalla** (av *fornnord. valr*, de i strid fallna, och *höll*, hall, sal), *nord. myt.*, Odens hall, den praktfullaste i Åsgård, dit enhärjarna komma. — **Walhalla**, en i Bajern vid Donau uppförd, tempellik marmorbyggnad, ägnad den tyska nationaläran.

Vâli, *arab.*, guvernör i ett *vilajet* (se d. o.). — **Vali-Alahdi**, den turkiske tronföljaren.

Wali' l. **Weli'**, *arab.*, helgon.

Vali'd (av *lat. va'lidus*, frisk, kraftig), rättsgiltig, som har laga kraft. — **Validatio'n**, giltighet, godkännande, stadfästande. — **Valide'ra** (*fr. valider*), göra gällande; *handelst.*, vara gällande, gälla för god betalning. — **Validite't**, giltighet, gällande kraft.

Validé, *turk.* (av *arab. ua'lida*, hon, som har fött till världen), moder. — **Validé-sulta'n**, sultanmoder, den regerande sultanens moder.

Valide'ra, Validite't, se under *Valid*.

Valido'l, *farm.*, valeriansyrementylester med tillsats av fri mentol. Antiseptikum.

Valime, *arab.*, gästabud, bröllopsfest.

Vali'nga, *ry.*, *tonk.*, rysk säckpipa.

Valkapitulatio'n, sammanfattning av styrelseregler, vilka en vald monark förpliktar sig att hålla gentemot väljarna.

Valkblått, azofärgämne, som ger mycket valk. Se *Valkning*.

Valkfett, fett, som erhålles ur såp- och tvålhaltigt avfallsvatten från textilfabriker.

Valkgult, azofärgämne, som användes vid valkning (se d. o.) och färgning av ylle.

Valkjord, Valklera, en sorts bolus, som ej klibbar och ej är plastisk. Har stor förmåga att uppsuga fett och användes vid valkning (se d. o.) samt rening av oljor.

Valkning l. **Stampning**, *textil.*, knådning av ylletyg i såplösning för att sammanfilta dess trådar.

Valknut, en i form av en liggande åtta l. än mer konstfärdigt slingrad knut. Jfr *Valland*.

Walk over, *eng.* (*l.* oå'k å'vö), *sportt.*, ”gå över”, säges vid utslagstävlan den få, som utan vidare blir kvalificerad för närmast högre omgång, emedan motståndaren ej ställer upp.

Walkton (*l.* -tå'n), dets. som *valkjord* (se d. o.

Valky'rja l. **Valkyria**, *pl.* **Valkyrjor** (av *isl. valr*, de i strid fallna, och *köra* l. *kera*, utvälja kora), *nord. myt.*, benämning på Odens tjänarinnor, väna ungmör, vilka före stridens början till häst framspränga i luften över valplatsen och utkora de

kämpar, som skola stupa, samt i Valhall undfägna enhärjarna med mjöd.

Vallabha' l. **Vallabhaca'rya,** indisk sektstiftare på 1500-t.

Wallabaträ, veden av det i Guyana växande, till fam. *Legumino'sæ* hörande trädet *Epe'rua falca ta.*

Valla'ck, Valla'cka, Valla'ckare, se *Valack* etc.

Wallabys, äro skinnen efter ett par australiska känguruarter, *Macropo'dus rufico'llis* och *M. a'gilis.*

Va'lland, *fornnord. geogr.*, benämning på n. Frankrike, n. Italien, Belgien m. fl. av *valer* (urspr. walesare, sedermera kelter överhuvud) bebodda länder. Härav orden *velsk, välsk, valsk* och *Välskland, Valknut, Valnöt, Rotvälska* m. fl.

Valle'cula, *lat.*, liten insänkning. — **V. cerebe'lli,** insänkning på lillhjärnans undre yta. — **V. co'rdis,** insänkning vid hjärtspetsen mellan kamrarna.

Vallée, *fr.*, dal.

Valleix' punkter (*l.* vallä's -), *med.*, smärtpunkter vid tryck utefter vissa nerver.

Wallerii't, *miner.*, en förening av svavelkroppar, svaveljärn, järnoxid m. fl. ämnen.

Vallfart, Vallfärd (*ty. Wallfahrt*, av *wallen*, vandra), pilgrimsfärd, resa till helig ort. — **Vallfärdas,** företaga en vallfart.

Vallis gra'tiæ, *lat.*, nådens dal.

Vallisne'ria spira'lis, *bot.*, spiralörten, en tropisk ört, som växer på bottnen av sött vatten. Vid blomningen lossna hanblommorna och flyta upp, medan honblommorna på sina långa, spiralvridna skaft, vilka för tillfället räta ut sig, höja sig över vattenytan för att efter befruktningen åter draga sig ned i djupet.

Vallmo, se *Opium.* — **Vallmofrö,** *Semen papa'veris,* fröna av *Papa'ver somni'ferum,* användas som brödkrydda till s. k. *bergisbröd* m. fl. — **Vallmofrökakor,** tillverkas av återstoden vid pressning av vallmoolja. Foderkakor. — **Vallmokapslar,** frökapslar av *Papaver somni'ferum.* Användes förr i medicinen. — **Vallmoolja,** *med., tekn., O'leum se'minum papaveris,* pressas ur vallmofrön. Brukas i medicinen samt till beredning av målarfärger.

Vallombro'sa-orden, katolsk munkorden från 1000-t.

Vallo'ner (*holl. walen, fr. wallons*), s.ö. Belgiens inv., vilka äro av galliskt ursprung. — **Vallo'nsmide,** *metall.*, en i Sverige på 1600-t. av vallonska smeder införd smidesmetod. — **Vallo'nska språket,** det av vallonerna talade språket, är en nordfransk dialekt.

Valloner, *bot.*, se *Valonea.*

Vallone'ring (av *fr. vallonné,* småkullig), *trädg.*, det sätt att anordna gräsplaner, varvid låga kullar uppkastas kring träden och växtgrupperna.

Vallo'nska språket, Vallo'nsmide, se under *Valloner.*

Vallosi'n, ett av rotting berett surrogat för valfiskben.

Vallo'ta, *bot.*, örtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ.* — **V. purpu'rea,** från Kaplandet är en praktfullt blommande krukväxt.

Wall Street, *eng.* (*l.* oå'l strit), gata i New York, där börsen är belägen, varför namnet användes som beteckning för New York-börsen.

Valltrapp, se *Valtrapp.*

Vallört, *bot.*, se *Symphytum.*

Valmo, Valmoge, se *Vallmo.*

Valmtak, *byggn.*, tak med takås och fyra fall med takfot.

Valnöt, *bot.*, frukten av de till fam. *Juglanda'ceæ* hörande träden, *Ju'glans re'gia* och *J. cine'rea.* — **Valnötsblad,** *Fo'lia jugla'ndis,* användes i avkok inom folkmedicinen mot skrofler och kreatursohyra. Innehålla bl. a. ett i alkaliska vätskor lösligt ämne av rödbrun färg, *Juglon* (oxinaftokinin). — **Valnötsolja,** *med., tekn., O'leum nu'cum jugla'ndium,* pressas av valnötskärnor. Brukas i medicinen samt till beredning av målarfärger. — **Valnötsskal,** användas torra som valnötsblad. Ur friska skal erhålles ett hårfärgningsmedel. — **Valnötsträ,** veden av *Juglans regia.*

Valois (*l.* -låa'), en fransk konungaätt (1328—1589).

Valo'nea, Vallo'ner, garvmedel, bestående av fruktskålarna av flera ekarter, såsom *Que'rcus æ'gilops* och *Q. valo'nea. Trillo* l. *Drilo* äro de avbrutna fjällen av dessa fruktskålar. Grekisk valonea föres i tre kvaliteter: *Chamada* (*Camata, Camatina*), *Rhabdisto* och *Charcula.*

Valorisatio'n, fastställande av högre värde, prisreglering i prishöjande syfte. Mest bekanta äro de brasilianska kaffevalorisationerna.

Walpu'rgis, Walpurgisnatten, Walpurgistag, se *Valborg* etc.

Valpolicello (*fr.* -pålitje'llå), ett italienskt vin.

Walporzheimer, ett rött vin från Ahrdalen.

Valrav, fettliknande ämne, som förekommer löst i en olja i håligheter i kaskelotens kropp (mest i huvudet). Se *Spermaceti.*

Vals (*ty. Walzer*), *dansk.*, en urspr. tysk sällskapsdans, numera alltid i ¾ takt.

Valsk, dets. som *välsk* (se d. o.).

Valspråk. Svenska regenters: Gustav Wasa: *O'mnis pote'stas a De'o est* (All makt är av Gud). — Erik XIV: *De'us dat cui vult* (Gud giver åt vem han vill). — Johan III: *De'us prote'ctor no'ster* (Gud vår beskyddare). *Salva'tor mu'ndi, sa'lva nos!* (Världens Frälsare bevare oss!) — Sigismund: *Pro Ju're et Po'pulo* (För rätten och folket). — Karl IX: *Jehova'h sola'tium me'um* (Gud min tröst). — Gustav II Adolf: *Glo'-*

ria Alti'ssimo, suo'rum refu'gio (Lovad vare Herren, de sinas tillflykt). Begynnelsebokstäverna återfinnas i titeln *Gusta'vus Ado'lphus Sueco'rum Rex.* — Kristina: *Colu'mna re'gni sapie'ntia* (Visheten är rikets stöd). — Karl X Gustav: *In Jehova'h sors me'a, i'pse fa'ciet* (Hos Gud mitt öde, han skall göra det). — Karl XI: *Fa'ctus est Do'minus prote'ctor me'us* (Herren är vorden min beskyddare). — Karl XII: *Do'minus prote'ctor me'us* (Herren min beskyddare). — Ulrika Eleonora och Fredrik I: *In De'o spes me'a* (Gud mitt hopp). — Adolf Fredrik: *Sa lus pu'blica salus me'a* (Statens välfärd min välfärd). — Gustav III: *Fäderneslandet.* — Gustav IV Adolf: *Gud och folket.* — Karl XIII: *Folkets väl min högsta lag.* — Karl XIV Johan: *Folkets kärlek min belöning.* — Oscar I: *Rätt och Sanning.* — Karl XV: *Land skall med lag byggas.* — Oscar II: *Brödrafolkens väl;* efter 1905: *Sveriges väl.* — Gustav V: *Med folket för fosterlandet.*

Valsung, Valsungar, Valsungasagan, se *Völsungar, Völsungasagan.*

Wa'lter, tyskt mansnamn (av *walten,* förvalta, hava inseende över, och *hari, heri,* krigshär).

Valtflöjt, *tonk.,* en tvåfotsstämma i orgeln.

Va'lthorn, se *Valdhorn.*

Valtrapp l. **Valltrapp** (*ital. gualdrappa*), täcke att lägga över sadeln på en ridhäst, schabrak.

Valtru'de (*Viltrud*), kvinnonamn, belgiskt helgon.

Valund, dets. som *Volund* (se d. o.)

Valu'ta, *ital.* (av *lat. vale're,* gälla; *fr. valeur, eng. value*), *handelst.,* värde, belopp; en växels värde i penningar l. varor. — **Valuta bekommen,** term, som användes i skuldebrev till bevis för att omhandlade summa verkligen kommit låntagaren till handa. — **Valutadumping,** se *Dumpa.* — **Valutaklausu'l,** uttrycket "valuta bekommen" i skuldebrev. — **Valutakurser,** växelkurser. — **Valuta per dato,** värdeberäkning l. ränteberäkning från dags dato.

Valvasso'r, *provens.,* l. **Vavasso'r** (av *lat. va'ssus vasso'rum,* vasall under vasaller), undervasall.

Valvatio'n = *Evalvation* (se d. o.).

Va'lvel (*lat. va'lvula*), *anat.,* klaff, ventil.

Valve'ra = *Evalvera* (se d. o.).

Va'lvoja, *fi.,* Väktaren, finsk månadsskrift.

Valvsvi'ckel, se *Pendentiv.*

Va'lvula, *pl.* Va'lvulæ, *lat.,* valvel, klaff. — **V:æ ao'rtæ,** *anat.,* aortas halvmånformiga klaffar. — **V:æ atrio-ventricula'res,** hjärtklaffarna mellan förmak och kammare. — **V. Bauhi'ni,** klaffen mellan tunn- och grovtarmen. — **V:æ bicuspida'les,** vänstra hjärthalvans klaffar mellan förmak och kammare. — **V. coli,** dets. som *V. Bauhini.* — **V:æ connive'ntes Kerkri'ngi,** tunntarmens cirkulära slemhinneveck. — **V. Eusta'chii,** klaff vid undre hålvenens mynning i högra hjärtförmaket. — **V. fora'minis ova'lis,** klaff, som sluter öppet *foramen ovale* i hjärtats förmaksvägg. — **V. ileocauca'lis,** dets. som *V. Bauhini.* — **V:æ mitra'les,** dets. som *V:æ bicuspidales.* — **V. proce'ssus vermifo'rmis,** klaffen vid masklika bihangets mynning. — **V. prosta'tica,** klaffbildning över urinrörsmynningen hos hypertrofierad prostata. — **V:æ pulmona'les,** lungartärens halvmånformiga klaffar. — **V. pylo'ri,** slemhinnesvulst, framkallad av nedre magmunnens ringmuskel. — **V. semiluna'res,** de halvmånformiga klaffarna i mynningen av aorta och lungartären. — **V. si'nus corona'rii,** klaff vid kranssinus inlopp i hjärtförmaket. — **V:æ tricuspida'les,** tresegelklaffen, högra hjärthalvans klaffar mellan förmak och kammare. — **V. ve'næ ca'væ,** dets. som *V. Eustachii.* — **V. viusse'nii,** dets. som *V. sinus corona'rii.* — **Valvula'ris, Valvulä'r,** som avser en valvel l. klaff.

Valy'l, *farm.,* valeriansyredietylamid. Användes mot kramp, neuralgi och menstruationslidanden.

Valzi'n, dets. som *sukrol* (se d. o.).

Valz' pris (*fr. Prix Valz*), pris, som utdelas till astronomer av franska vetenskapsakademien. Uppkallat efter astronomen *J. E. B. Valz.*

Valö'r (*fr. valeur,* av *lat. vale're,* gälla), värde; *tonk.,* tidvärde; *målark.,* färgernas tonstyrka inbördes. — **Valörstudium,** strävan att känsligt återge färgvalörer.

Va'mmatar, *fi. myt.,* härskarinna över plågorna, åkallas under sjukdomar.

Vamp, förk. för vampyr, om kvinnor från halvvärlden, som leva på att utsuga män.

Wampun (*l.* oå'mmpön), skal av olikfärgade musslor, som av Nordamerikas indianer användas såsom mynt. — **Wampungördlar,** prydnadsbälten av musselskal, i vilka dessa kunna utgöra ett slags bildskrift.

Vampy'r (*serb. wâmpir, fr. vampire, ital. vampi'ro*), enl. folktron i s.ö. Europa ett spöke, som om natten stiger upp ur sin grav för att suga blod av levande människor. Jfr *Vamp* och *Vampyrus.*

Vampy'rus, *zool.,* vampyrer, däggdjurssläkte av ordn. *Chiro'ptera,* fladdermöss. Dessa små sydamerikanska djur ansågos förr mycket farliga, men äro relativt oskadliga, ehuru de någon gång angripa människan.

Vamrime, negerfolk i Mrima. Jfr *Wa-.*

Van, *holl.* (*l.* fann), från, av. Motsvarar i personnamn det tyska *von* och det franska *de,* men betecknar icke alltid adelskap.

Vanadi'n l. **Vana'dium** (av *Vanadis,* se d. o.), *kem.,* ett sällsynt metalliskt grundämne, vilket i naturen förekommer, i förening

med syre, i flera sällsynta mineral; även påträffat i järnmalm från Taberg. — **Vanada't** l. **Vanadina't,** salter av vanadinsyra. — **Vanadini't,** *miner.*, vanadinblyspat, en förening, som består av vanadinsyrad blyoxid och klorbly. — **Vanadinsyra,** pentoxiden av vanadin. — **Vanadinstål,** stål med ringa halt av vanadin, som minskar sprödheten och vidgar härdningsfältet.

Va'nadis, *nord. myt.*, vanernas gudinna, namn på Fröja, som tillhörde vanernas ätt.

Va'nadis, 22-kanoners ångfregatt, sjösatt 1862. Bekant från en världsomsegling 1883—85. Nu logementsfartyg vid Skeppsholmen i Stockholm.

Vana'dium, se *Vanadin.*

Vanada't, *kem.*, se *Vanadin.*

Va'nahem l. **Va'naland,** *nord. myt.*, den av vanerna bebodda världen.

Va'na si'ne vi'ribus i'ra, *lat. ordspr.*, vrede utan krafter är fåfäng.

Va'na su'rdis a'uribus ca'nere, *lat.*, tala för döva öron. (*Livius.*)

Wanda (av *slav. voda, lat. unda,* vatten), polskt mytologiskt kvinnonamn.

Vanda'ler, ett rått germanfolk, som år 455 e. Kr. plundrade Rom och förstörde en mängd dyrbara konstskatter; *fig.*, råa, förstörelselystna barbarer. — **Vanda'lisk,** som har avseende på vandalerna; *fig.*, rått och barbariskt förstörelselysten. — **Vandaliska språket,** det av vandalerna talade språket. — **Vandali'sm,** rått och barbariskt förstörelseraseri, riktat mot konstverk o. d. — **Vandalise'ra,** förråa, meningslöst förstöra. — **Rex vandalo'rum,** ”Vendes konung” i svenska och danska konungatiteln beror på att de slaviska vendernas namn på latin felaktigt återgivits med *vandali.*

Wa'nderjahre, *ty.*, vandringsår, en konstnärs utvecklingstid under studier i främmande länder.

Wa'ndervogel, *ty.* (*l.* -fågel), *pl.* **Wandervögel** (*l.* -fögel), ”flyttfågel”, tysk ungdomsförening för vandrarliv, ofta i främmande länder.

Vandrande juden, se *Jerusalems skomakare;* (*fr. le juif errant*), titel på en berömd roman av den franske författaren *Eugène Sue.*

Vandringsvågor, *fys.*, elektromagnetiska vågor, som utbreda sig längs en elektrisk ledning och som framkallas av en plötslig potentialändring.

Vandurasilke, en art konstsilke.

Vandyckbrunt (*l.* fannde'jk-), en brun färg av starkt järnhaltiga ockror.

Vandyckkrage (*l.* fannde'jk-), stor krage, ofta avbildad på målaren *A. van Dycks* porträttbilder.

Vane'llus, *zool.*, vipsläktet.

Va'ner (*isl. vanir*), *nord. myt.*, de blida naturmakternas gudomligheter, lågo först i strid med åsarna, men försonades sedan med dem och skänkte dem som gisslan Njärd, vilken jämte sina barn, Frö och Fröja, upptogs bland åsarna.

Waneyboards, se *Boards.*

Wang, rangklass i Mongoliet.

Wanga'ra, eukalyptusträ (se d. o.).

Wangara'va, negerstam. Jfr *Wa-.*

Vangio'ner, forngermansk folkstam.

Vangstycken (*ty. Wangen,* eg. kinder, *fr. limon, courbe rampante*), *byggn.*, sidostycken för uppbärande av stegen i en trappa.

Vani'lj, *bot.*, *farm.*, *Vani'lla,* ett till fam. *Orchida'ceæ* hörande, i Mexiko och Sydamerika vilt växande örtsläkte, som odlas på Antillerna m. fl. tropiska ögrupper. Frukterna av *V. planifo'lia* brukas till drogen *Fru'ctus vani'llæ,* vilken användes som stärkande medel och som krydda. — **Vaniljsyra** l. **Vanilli'n,** *kem.*, det smakande och luktande ämnet i vanilj. Framställes numera fabriksmässigt, mest av eugenol. — **Vanilli'nsocker,** fabriksframställt konstvanillin för hushållsbruk. — **Vanillon** (*l.* -iljå'ng), en sämre vaniljsort (*Vanilla Pompona*) från tropiska Amerika. — **Vaniljtinktur,** se *Tinctura vanillæ.*

Vaniljblad, se *Liatrisblad.*

Vani'lla, Vanilli'n, se *Vanilj.*

Va'nitas, *lat.*, tomhet, fåfänglighet. — **V. vanita'tum,** *lat.*, fåfängligheters fåfänglighet. (*Predikareboken.*) — **Vanite't,** fåfänga, flärd, inbilskhet.

Vanity Fair, *eng.* (*l.* vä'niti fär), fåfängans marknad, uttryck, hämtat ur *Pilgrim's progress* (se d. o.); titel på en berömd roman av den engelske författaren *Thackeray.*

Wanjoro, negerstam i Njoro. Jfr *Wa-.*

Vankant, sågningsfel å fyrkantsågat virke, varvid ett hörn utgöres av stammens urspr. yta. — **V. sågning,** avsiktlig klyvning av ett block så att vankanter uppstå. Bräderna kantsågas därpå var för sig, varigenom virke sparas.

Vanna (*lat. va'nnus*), urspr. öppet träfat, för skakning av säd, varvid agnarna avskildes, numera vanligen sädesrensningsmaskin.

Vant, *sjöv.*, fastgjorda tåg, vilka från sidan stötta master och stänger.

Vantera (*l.* vangte'ra; *fr. vanter*), berömma, prisa; skrävla. — **Vanteur** (*l.* vangtö'r), skrävlare.

Wanyo'ro, se *Banyoro.*

Vapen (*lat. arma, ty. Waffen*), jakt- l. krigsredskap; (*lat. insi'gnia, ty. Wappen*), heraldiskt vapen, märke, sammansatt efter vissa regler, släktmärke, landskapsmärke o. s. v. — **Vapenbok,** bok, som skildrar heraldiska vapen i text l. bild. — **Vapenbrev,** offentligt aktstycke, som meddelar rätt att föra heraldiskt vapen. — **Vapen-**

dans, dans med svärd l. d. i hand. — **Vapendragare** (av *ty. Waffentra'ger*), väpnare. — **Vapengny**, se *Vapentag.* — **Vapenhus** (även *Vakenhus, Våkenhus*), förrum i svenska landskyrkor, där männen under medeltiden förvarade sina vapen under gudstjänsten. — **Vapenkunskap, Vapenlära, Vapenkonst**, kännedomen om de heraldiska reglerna. — **Vapenmantel**, kronkrönt mantel, som omsluter ett heraldiskt vapen. — **Vapenofficer**, officer vid regemente, som biträder chefen i vården av gevärs- och ammunitionsförrådet m. m. — **Vapenrock**, med 1 l. 2 knapprader försett militärt livplagg, räckande ungefär till skrevet; rock som riddarna buro utanpå rustningen. — **Vapenrulla**, dets. som *Vapenbok* (se d. o.). — **Vapenrätt**, de rättsförhållanden, som sammanhänga med rätten att föra heraldiskt vapen. — **Vapensyn**, syneförrättning för konstaterande att frälsemännen voro rustade enl. föreskrift. — **Vapentag** (*fornnord. va'pnatak*), nordiskt bruk, bestående i upplyftandet av vapnen till tecken av bifall till ett beslut vid ting. Stundom sammanslog man härvid sköldarna (vapengny). — **Vapenvila**, stillestånd i krig.

Vapeur, *fr.* (*l.* vapö'r), dunst, ånga. — **Vapeurs** (*l.* vapö'r), *pl.*, *med.*, vapörer (se d. o.).

Vapeur, *miner.*, se *Sefir.*

Vapi'ti, *zool.*, se *Canadahjort.*

Vaporackumula'tor (av *lat. va'por*, ånga), en av svensken *J. Ruuths* uppfunnen ångpannekonstruktion, som möjliggör uttagning av olika ångkvantiteter pr tidsenhet trots jämn eldning.

Vapora'rium, *lat.*, i ett badhus rum, där man tager ång- l. svettbad. — **Vapora'rius**, *bot.*, växande i varmhus.

Vaporime'ter l. **Vaporome'ter** (av *lat. va'por*, dunst, ånga, och *gr. me'tron*, mått), avdunstningsmätare. — **Vaporisatio'n**, avdunstning. — **Vaporise'ra** (*fr. vaporiser*), upplösa i ånga. — **Vaporö's**, dunstig, dimmig, oklar.

Vapö'r (*fr. vapeur, lat. va'por*), dunst, ånga; en muslinssort. — **Vapörer** (*fr. vapeurs*), *pl.*, *med.*, uppstigningar, väderspänningar; förr benämning på en form av hysteri.

Vapö'r, *miner.*, se *Sefir.*

Vaqueros, *sp.* (*l.* -ke'rås), "koherdar", boskapsherdar på de stora lantgårdarna i n. Mexiko.

Vaquez' sjukdom (*l.* va'kets -), polycytemi (se d. o.).

Var., förk. för *variation* (se d. o.).

W. A. R., *med.*, förk. för *Wassermanns reaktion.*

Var (*lat. pus*), *med.*, exsudat, som innehåller vita blodkroppar i större mängd. Beror i allm. på bakterier.

Var l. **Vör**, *nord. myt.*, sanningens och edgångens gudinna, som hör de älskandes löften och bestraffar trohetsbrott.

Var, *ung.*, borg, fäste (i geografiska namn).

Varali, indisk folkstam.

Varamand, *no.* (*l.* -man), suppleant, ersättare.

Warang l. **Wilia**, bast av ett okänt träd, växande på Dekans bergssluttningar.

Ward, *eng.* (*l.* oå'd), rote, kvarter.

Vardande = *Verdandi* (se *Nornor*).

Va'rdare, svensk benämning på fickspindelur, tillverkade av J. Ward i London omkr. 1800.

Warde'in, *ty.* (*ital. guardiano*, väktare), prövningsman för metallers och mynts halt.

Wardi't, se *Wariscit.*

Wardska kaster, se *Wards låda.*

Ward's låda (*l.* oå'ds -), en efter uppfinnaren, engelsmannen *Ward*, uppkallad, hermetiskt tillsluten låda med glasväggar, som begagnas till transport av levande tropiska växter och även till uppdragande av ömtåligare plantor.

Va'rek, *ty.* (*fr. cendres de varec*) = *Kelp* (se d. o.).

Warenzeichen, *ty.* (*l.* -tsa'jchen), varumärke.

Vare, Vare! re'dde mi'hi legio'nes! *lat.*, Varus, Varus, giv mig tillbaka mina legioner! säges den romerske kejsaren *Augustus* ha utropat vid budskapet om det fruktansvärda nederlag, som fältherren *Varus* lidit mot germanerna.

Varfågel, *zool.*, se *Lanius.*

Varg, äldre benämning på visst slags råkoppar.

Vargbönor, *bot.*, dets. som *Lupiner* (se d. o.).

Varge'ring (av *värja*, försvara), benämning på den reserv för de indelta trupperna, som uppsattes på 1700-t.

Varggap, *med.*, form av harmynthet.

Varg i ve'um (*isl. vargr i ve'um*), "varg i helgedomen", tempelskändare, fredlös brottsling, som kan dödas likt en varg.

Vargtörel, *bot.*, se *Euphorbia.*

Va'ria, *lat.* (av *va'rius*, mångfaldig, olikartad, föränderlig, omväxlande), blandade ämnen, diverse, varjehanda. — **Per va'rios ca'sus, per tot discri'mina, re'rum**, se *Per varios casus* etc.

Varia'bel, Variabilite't, Varia'nt m. fl., se under *Variera.*

Varia'ta (*lat.*, förändrade), den något förändrade form av Augsburgska bekännelsen, som utgavs av *Melanchton* 1540.

Varia'tio dele'ctat l. **Vari'etas delectat**, *lat.*, ombyte förnöjer. (*Phædrus.*)

Variatio'n m. fl., se under *Variera.*

Varice'ller (*lat. varice'llæ*), *med.*, vattkoppor.

Vari'cer, Va'rices, se *Varix.*

Varicoce'le m. fl., se under *Varix.*

Varico'sus, *lat.*, *med.*, varikös (se d. o.), innehållande varikösa blodådror.

Varie'ra (*fr. varier, lat. varia're*, av *va'rius*, föränderlig, omväxlande), förändra sig, avvika sinsemellan, skifta, omväxla; förändra, göra skiftande l. omväxlande. — **Varia'bel** (*lat. varia'bilis*), föränderlig, växlande, obeständig, nyckfull; *mat.*, en till sitt värde föränderlig storhet. — **Varia'bilis**, föränderlig. — **Va'rians**, *bot.*, växlande. — **Varii'color**, av växlande färg. — **Va'rius**, föränderlig. — **Variega'tus**, brokig. — **Varia'bla stjärnor**, *astr.*, föränderliga stjärnor, stjärnor, vilkas ljusstyrka växlar. — **Variabilite't** (*nylat. variabi'litas*), föränderlighet. — **Varia'nt** (*lat. va'rians* [nämligen *le'ctio*]), *pl.* **Varianter** (*varia'ntes lectio'nes*), avvikande läsart. — **Variatio'n** (*lat. varia'tio*), förändring, avvikelse, omväxling, ombyte; *mat.*, varje sammanställning, som kan åstadkommas med ett givet antal element; en viss förändring av en funktions värde; *tonk.*, förändring av ett musikaliskt tema (med fasthållande av den urspr. melodien). — **Variationsinstrument**, *Magnetiska, fys.*, instrument, som angiva vissa förändringar hos jordmagnetismen. — **Variationskalkyl** l. **Variationsräkning**, *mat.*, har till ändamål att finna maxima och minima av definita integraler. — **Varieté** (av *fr. variété*, omväxling) l. **Varietéteater**, en vanligen med schweizeri förenad scen, å vilken chansonetter, akrobater, clowner o. d. uppträda. — **Variete't**, *zool.* och *bot.*, artförändring. — **Con variazio'ni**, *ital.*, *tonk.*, med variationer, för förändringar av det urspr. temat.

Vari'etas dele'ctat, se *Variatio delectat.*

Varikosite't, se under *Varix.*

Varikö's, innehållande *varicer*. Se *Varix.* — **Variköst bensår**, bensår å underbenet i samband med varicer. — **Varikös nervdegeneration**, knutformiga ansvällningar av neuriter och myelinskidor hos nerver.

Vari'ola, *pl.* **Vari'olæ**, *lat.*, *med.*, smittkoppor. — **V. equi'na**, hästkoppor. — **V. hemorrha'gica**, starkt blödande koppor. — **V. hu'mans**, människokoppor. — **V. mitiga'ta**, lindrig variola. — **V. ovi'na**, fårkoppor. — **V. vacci'na**, kokoppor. — **Variolatio'n**, skyddsympning med smitta från äkta koppor. — **Variolo'ides**, en lindrigare art av smittkoppor, vilken förekommer i synnerhet hos förut vaccinerade personer. — **Variolo'is**, lindrig variola. — **Variolö's**, koppaktig, koppärrig.

Varioli't (av *lat. vari'olæ*, koppor, och *gr. li'thos*, sten) l. **Pärldiaba's**, *petrogr.*, en bergart med koppstruktur (se följ. ord). — **Variolitstruktur**, koppstruktur, benämnes sammansättningen av de bergarter, vilka innehålla kulformiga hopningar av mineraliska ämnen.

Variolo'ides, **Variolö's**, se under *Variolæ.*

Variome'ter, *fys.*, benämning på vissa *variationsinstrument* (se d. o.).

Varisci't l. **Utahli't**, *miner.*, smaragdgrönt till färglöst aluminiumfosfat brukat till smycken, särskilt i Amerika. Ett liknande mineral är *Wardit.*

Va'rium et muta'bile se'mper fe'mina, se under *Femina.*

Va'rix, *pl.* **Va'rices**, *lat.*, *med.*, ständig utvidgning av en blodåder, blodåderbråck. — **V. aneurysma'ticus**, kommunicerande ven och artär, vanligen vid läkning efter sår. — **V. circoi'deus**, anhopning av varices. — **Varicoce'le**, utvidgning av de sädessträngen åtföljande blodådrorna. — **Varico'mphalus**, blodåderknöl i naveln. — **Varikosite't**, sjukliga ansvällningar å en nervtråd l. liknande bildning.

Varja'ger (*ry. varjagi*), skandinaver; svenskar; *väringar* (se *Väring*).

Wa'rnfrid, tyskt mansnamn (av *warno'n*, värna, vårda, och *frid*, fred).

Varols brygga (*lat. pons Va'roli*), *anat.*, efter den italienske anatomen *Varo'lio* benämning på hjärnbryggan, den del av förlängda märgen, som förenar lilla hjärnans halvor.

Vàros, *ung.* (*l.* va'råsj), stad. I geografiska namn.

Varp (eg. kast, besläktat med *ty. werfen*, kasta), *bergsv.*, det vid skrädning fallande ofyndiga berget (upplägges i varphögar); *fiskerit.* (även *notvarp, drätt, notdrätt*), dels dragning med not, dels platsen därför; *sjöv.*, mindre ankare (*varpankare*), försett med tåg l. kätting (*varpgods*), för förflyttning (*varpning*) av ett fartyg mot ström l. vind; *textil.* (*ränning, kätting*), trådsystem, som löper i en vävnads längdriktning.

Varpa, **Varpankare**, **Varphög**, **Varpning**, se *Varp.*

Varpkrona, *textil.*, redskap för ordnande av varpen till en väv.

Varptrassel l. **Äfsingar**, *textil.*, avfall vid beredning av varpen till vävnader.

Varraga'len, se *Dingon.*

Warra'o, se *Guarauno.*

Warrant, *eng.* (*l.* oå'rränt), (belåningsbart) lagerbevis; garanti, försäkran; borgen; patent. — **Warranted** (*l.* oå'rränted), på engelska fabriksvaror: försäkrad, garanterad.

Warras, se *Kamala.*

Varsovienne, *fr.* (*l.* -såviä'nn, av *Varsovie*, Warschau), *dansk.*, polsk dans, som liknar masurkan.

Wartburgkriget l. **Sångarkriget på Wartburg**, en på den tyska borgen *Wartburg* i början av 1200-t. mellan sju frejdade mästersångare anordnad skaldetävlan.

Vartpenge, *no.*, ”väntpengar”, en pension, som blott utbetalas till följande storting och då måste förnyas.

Varulv (*ty. Werwolf*, av *fhty. wër*, man, och *wolf*, varg; *fr. loup-garou*), enl. urgammal folkvidskepelse en människa, som tid-

tals förvandlas till en varg och i denna skepelse på kyrkogårdarna gräver upp lik och förtär dem.

Varuna, *ind. myt.*, urspr., en personifikation av himlarymden; senare regnets och slutligen havets gud.

Va'rus, Varus! etc., se *Vare, Vare!* o. s. v.

Varwe, kubabast (se d. o.).

Warwicki't, *miner.*, ett mineral, som består av fluorföreningar med titan, järn och yttrium.

Varäger = *Väringar* (se *Väring*).

Vas, *pl.* **Va'sa**, *lat.*, kärl; vas, prydnadskärl. — **Vasa abbera'ntia**, *anat.*, gångar vid sidan om de vanliga. — **V. affere'ntia**, tillförande kärl. — **V. chyli'fera**, mjölksaftskärl. — **V. effere'ntia**, bortförande kärl. — **V. la'ctea**, mjölkkärl. — **V. lympha'tica**, lymfkärl. — **V. mu'rrhina**, se *Murrhinska kärl.* — **V. nutri'tia**, de kärl, som nära ett organ. — **V. sa'cra**, de heliga kärlen, kärl, som brukas vid gudstjänsten. — **V. sangui'nea**, blodkärlen. — **V. vaso'rum**, blodkärlens egna närande tillförselkärl (i kärlväggarna). — **Vascula'ris**, tillhörande kärlen. — **Vasculo'sus**, kärlrik. — **Vasculi't, Vasculi'tis**, inflammation i kärl. — **Vas de'ferens**, sädesledaren. — **Vasektomi'**, operation på sädesledaren, varigenom fortplantningsförmågan i rashygieniskt syfte upphäves hos mindervärda individer.

Wasaga'ra, inv. i *Usagara*. Jfr *Wa-*.

Vasa'll (*mlat. vasa'llus, fr. vassal*), läntagare.

Va'sa lympha'tica, Vasa mu'rrhina m. fl., se under *Vas*.

Vasastil, *konstt.*, vasatidens svenska byggnadsstil.

Wasat, *astr.*, stjärna i stjärnbilden T v i l l i n g a r n a.

Vaschrein-käse, *ty.*, en utmärkt schweizerost.

Vasco'ner (*lat. vascones*), basker.

Vasconga'dos, *sp.*, basker (se d. o.).

Wascos, se *Huescos*.

Vascula'res (av *lat. va'sculum*, dimin. av *vas*, kärl), *bot.*, se *Cellulares*.

Vascula'ris, Vasculo'sus, Vasculi't, Vas de'ferens, Vasektomi', se under *Vas*.

Vasdrag, *no.*, vattensystem, vattudal.

Vaseli'n, *kem.*, ett genomskinligt, lättsmält fettämne, som pestår av paraffin och kolväten samt fås ur bergolja. Brukas till salvor, smörjningsmedel m. m. — **Vaselinolja**, lätt färglös lagersmörjolja.

Vaseno'l, *farm.*, salvgrundmassa av vaselin och lanolin.

Wash., officiell förk. för *Washington*.

Washingto'nia, *bot.*, ett släkte höga, kaliforniska palmer. — **W. filamento'sa** odlas ofta som prydnadsträd.

Was ist das? *ty.*, vad är det, vad vill det säga?

Was ist der langen Rede kurzer Sinn, *ty.*, vad är i korthet meningen med det långa talet? (*Schiller.*)

Vasja'usi, ett negerfolk.

Vaskularisatio'n (av *lat. va'sculum*, litet kärl), *fysiol.*, kärlbildning, nybildning av blodkärl. — **Vaskulä'r** (*fr. vasculaire*), *anat.*, försedd med kärl; som har avseende på blodkärlen. — **Vaskulärsystem**, kärlsystem. — **Vaskulö's**, kärlrik, rik på ådror.

Was man von der Minute ausgeschlagen, Giebt keine Ewigkeit zurück, *ty.*, vad man förspillt av minuten, kan ingen evighet ersätta. (*Schiller.*)

Was noch nie da gewesenes, *ty.*, något, som ännu aldrig har varit (sett); något makalöst, storslaget.

Vasoconstrikto'rer (av *lat. vas*, kärl), *anat.*, kärlsammandragande nerver. — **Vasodilatato'rer**, kärlutvidgande nerver.

Vasoge'n, *farm.*, gulbrun, tjockflytande massa av delvis oxiderade vaselinkolväten. Användes till salvgrundlag.

Vaso'l, *farm.*, salvunderlag av paraffinolja och ammoniumoleat.

Vasoligatu'r, *med.*, underbindning av sädesledaren. Jfr *Vas.*

Vasolime'ntum, *farm.*, salvunderlag av gul vaselinolja, oljesyra och spritháltig ammoniak.

Vasomoto'risk (av *lat. vas*, blodkärl, och *mo'tor*, som sätter något i rörelse), *fysiol.*, som sätter blodkärl i rörelse. — **Vasomoto'rer** l. **Vasomotoriska nerver**, *anat.*, kärlnerver, nerver, som förorsaka utvidgning l. förträngning av blodkärlen. — **Vasomotorisk nevros** l. **Vasonevro'ser**, *med.*, nervsjukdom, som beror på rubbningar i de vasomotoriska nerverna.

Vasotoni'n, *farm.*, ett könskänslan eggande medel. Se *Yohimbin.*

Vass, *bot.*, se *Phragmites*. Jfr *Säv.*

Wassermanns reaktion, *med.*, enterologisk diagnos på syfilis.

Wasserzeichen, *ty.*, vattenstämpel.

Vass-svingel, *bot.*, se *Solochloa.*

Vastatio'n, Vastite't, se under *Vastus.*

Waste boards, *eng.* (*l.* oa'st båds), utskottsbräder, vrakbräder.

Va'stus, *lat.*, grov, stor, ofantlig; öde, tom. — **Vastatio'n**, ödeläggelse. — **Vastite't**, öde, tomhet, öken.

Va'sudr, *nord. myt.*, Vindsvals fader.

Vat, *holl.* (*l.* fat), ett nederländskt målkärl = 1 hl.

Watch, *eng.* (*l.* oå'tsj), ur.

Waterbom (av *holl. water*, vatten), *sjöv.*, en bom, som står ut från fartygssidan för förtöjning vid stillaliggande av båtar, till sjöss för förande av undersegel. — **Waterbord**, sidoplankor av däcket, vilka äro försedda med en ränna för uppsamlande av vatten.

Water clerk, *eng.* (*l.* oå'tö klark; av *water*,

vatten, och *clerk*, kontorist), *handelst.*, bokhållare hos en skeppsmäklare.
Water-closet, *eng.* (*l.* oå'töklå'set; av *eng. water*, vatten), vattenklosett.
Vate'ria, *bot.*, trädsläkte, tillhörande fam. *Dipterocarpa'ceæ.* — **V. i'ndica,** från Främre Indien lämnar det till fernissor använda hartset *anime*, samt ett ur frukterna pressat fett, *Vateriafett, Malabartalg* l. *Piney tallow.*
Vate'riafett, se *Vateria.*
Wateringues (*l.* vaträ'ng, av *holl. water*, vatten), belgiskt och nordfranskt namn på sådana trakter, som i Holland och Nordtyskland kallas *polder.*
Water-mark, *eng.* (*l.* oåtö mak), vattenstämpel.
Water-maskin (*l.* oå'tö-; av *eng. water*, vatten), ett slags spinnmaskin, som urspr. drevs med vatten.
Waterproof, *eng.* (*l.* oå'töprof), vattentät; vattentätt tyg, regnkappa.
Vaterskot (av *holl. water*, vatten), *sjöv.*, ett underledsegels skot. — **Vaterstag,** kättingar l. tåg, med vilka bogsprötet stöttas nedifrån.
Vaters-Pacinis kroppar, *anat.*, känselnervernas ändorgan.
Wathier, fornfranskt l. normandiskt mansnamn = *Walter* (se d. o.).
Vatica'num, *Vatikankonsiliet* (se d. o.).
Vatica'nus, (M o n s V.), *lat.*, Vatikanska berget. En av Roms "sju kullar".
Vatici'nium, *lat.* (av *va'tes*, spåman), spådom, förutsägelse, profetia. — **V. posteve'ntum,** profetia om något, som redan inträffat. — **Vaticine'ra** (*lat. vaticina'ria*), spå, förutsäga, profetera.
Vatika'nen (*ital. Pala'zzo Vatica'no*), påvens residens, beläget på det vatikanska berget (*Mons Vatica'nus*) i Rom; *fig.*, den påvliga regeringen, påveväldet. — **Vatikankonciliet,** det i Vatikanen från dec. 1869 till okt. 1870 hållna kyrkomötet, på vilket dogmen om påvens ofelbarhet i frågor, som röra tron och det sedliga livet, antogs. — **Vatikanens loggier,** se under *Loggia.* — **Vatika'nsk,** som tillhör l. angår Vatikanen.
Vatnsdöla l. **Vatsdöla saga,** isländsk saga från 1200-t., vars handling är förlagd till 900-t.
Va tout, *fr.* (*l.* -to), "nu gäller det", ett hasardspel.
Watt, *fys.*, enhet för det elektriska arbetet per sekund. Större enheter äro *hektowatt* och *kilowatt.*
Vattenaloë, *bot.*, se *Stratiotes.*
Vattenblink, *bot.*, se *Hottonia.*
Vattenblått, *kem.*, trifenylmetanfärgämne för ull och silke.
Vattenenergi', *mek.*, vattenkraft.
Vattengeuser, se *Havsgeuser.*
Vattenglas, *kem.*, i vatten lösliga silikat av kali l. natron l. av bägge i förening. Kommer i handeln i form av en sirapstjock gul l. gulbrun lösning. Brukas till impregnering, t. ex. av papp för att göra denna oantändlig, till *stereokromi* (se d. o.), till konstgjord sandsten, till uppblandning av såpa och tvål m. m. — **Vattenglasfärger** l. **Silika'tfärger,** färger, för vilka vattenglas användes som bindemedel.
Vattengrönt, *kem.*, dets. som *berggrönt.*
Vattenhavre, *bot.*, se *Zizania.*
Vattenklöver, *bot.*, se *Menyanthes.*
Vattenkultu'r, *bot.*, odling av växter i en närlösning av noga bestämd sammansättning.
Vattenlack, lösning av schellak l. manillakopal i alkali l. borax. Användes till hattar och skor.
Vattenlia'ner, *bot.*, lianer med mycket breda kärl, innehållande drickbart vatten, t. ex. *Phytocre'ne* och *Dolica'rpus* (Sydamerika). — **Vattenlilja,** näckros; en tazett som drives i vatten. — **Vattenmelon,** se *Citrullus.* — **Vattenmynta,** se *Mentha.* — **Vattenmåra,** se *Galium.* — **Vattenmärke,** se *Sium.*
Vattenopal, *miner.*, adular, en art fältspat.
Vattenorgel, *tonk.*, orgel, vari luften sammanpressades och reglerades av vatten.
Vattenpeppar, *bot.*, se *Polygonum.* — **Vattenpest,** se *Elodea.* — **Vattenris,** se *Zizania.*
Vattensafir, *miner.*, ljusblå *safir* (se d. o.).
Vattensenap, *bot.*, se *Nasturtium.* — **Vattenskräppa,** se *Rumex.* — **Vattenslinga,** se *Myriophyllum.* — **Vattensmörblomma,** se *Ranunculus sceleratus.*
Vattensork, *zool.*, se *Arvicola.*
Vattenstämpel l. **Filigran,** i papper anbragta genomskinliga bilder l. bokstäver, t. ex. å banksedlar, frimärken, stämpelpapper m. m.
Vattenärenpris, *bot.*, se *Veronica.*
Wattle, garvmedel. Se *Mimosabark.*
Wattlös effekt, se *Reaktiv effekt.*
Wattme'ter, *fys.*, instrument för mätande av den energi, som under en viss tid förbrukats i en ledning.
Watu'ta, en negerstam. Jfr *Wa-.*
Vau, *bot.*, se *Reseda.*
Vaudaire, *fr.* (*l.* vådä'r), vind på Genèvesjön, blåsande från kantonen Vaud.
Vaudeville, *fr.* (*l.* vådövi'll), se *Vådevill.*
Wauède, *fr.* (*l.* våe'd), vejde (se d. o.).
Vaulunder, felaktig form för *Volund* (se d. o.).
Vaurien, *fr.* (*l.* våriä'ng), odugling, odåga.
Wauschers mask, *med.*, ansiktsmask för eternarkos.
Wau-Wau, *zool.*, se *Hylobates.*
Wau-wau-teori'en, se *Bau-wau-teorien.*
Vauxhall (*eng.* uttal: vå'kshål, *sv.* uttal: vå'kshall), en på 1600-t. anlagd offentlig lustträdgård i London; namn på liknande förlustelseställen.

Vav, annan benämning på grekiska bokstaven *digamma*.

Vavasso'r, se *Valvassor*.

Wawel, det gamla polska kungaslottet i Krakau.

Wavelli't, *miner.*, ett trådigt, färglöst gult, sällan grönt l. blått lerjordsfosfat.

Vaxdegeneratio'n l. **Zeukers degeneration**, *med.*, koagulationsnekros hos muskler.

Vaxhud, *zool.*, den nakna, mjuka hud, som hos vissa fåglar täcker övernäbbens rot.

Vaxlimo'ner, en art citroner.

Vaxläder, ovanläder med skadad narv, vars köttsida genom s. k. vaxning förses med en yta, som svärtas.

Vaxmåleri, se *Enkaustik*.

Vaxolja, *farm.*, erhålles genom torrdestillation av gult vax och kalk. Utvärtes mot reumatism.

Vaxopa'l, gul halvopal med vaxglans.

Vaxpalmen, se *Karnaubapalmen*.

Vaxpapper, se *Charta cerata*.

Vaxplasti'k, se *Keroplastik*.

Va'yu, *ind. myt.*, se *Vaju*.

V. B., förk. för *lat. vir bonus*, rättskaffens man, hedersman.

V. C., förk. för *lat. vir clari'ssimus*, en frejdad, förnäm man. (Jfr *V. V. C. C.*), och för *vir consula'ris*, f. d. konsul, med konsuls rang.

v. c., förk. för *lat. verbi causa*, till exempel.

W. C., förk. för *eng. water-closet*, vattenklosett.

V. D., förk. för *lat. verbum Dei*, Guds ord; *vir doctus*, lärd man; *vole'nte Deo*, med Guds vilja, om Gud vill.

V. D. M., förk. för *lat. ve'rbi divi'ni mini'ster*, Guds ords tjänare, präst.

V. D. M. I. Æ., förk. för *lat. ve'rbum Do'mini ma'net in æte'rnum*, Herrens ord förbliver evinnerligt.

V. E., förk. för *lat. vir egre'gius*, en ovanlig, utmärkt man.

Ve (*isl. Vé*), *nord. myt.*, broder till Oden och Vile.

Veada'r, det judiska årets skottmånad.

Weakened heart, *eng.* (*l.* oi'könd hart), *med.*, hjärtsvaghet.

Wealdenformationen l. **Wealdenserien** (*l.* oi'ldön-; efter *Weald*, en trakt i England), *geol.*, en sötvattensbildning mellan jura- och kritsystemen. — **Wealdenlera**, wealdenformationens övre leriga del. — **Wealdensandsten, Deistersandsten** l. **Hastingssand**, wealdenformationens nedre, mera sandiga del.

Wealth of nations, T h e, *eng.* (*l.* oe'lth åv ne'sjöns), förkortad titel på ett berömt verk av engelske nationalekonomen *Adam Smith*.

Ve'ar, *nord. myt.*, de heliga makterna, gudarna.

Weathercock, *eng.* (*l.* oä'thökåck), kyrktupp. Se *Tupp*.

Weber, *fys.*, användes i Tyskland stundom som benämning på måttet för elektriska strömstyrkan i st. f. ampère.

Webers blodprov, *med.*, reaktion på blod i fæces.

Webers elektriska grundlag, *fys.*, av tysken *W. S. Weber* funnen lag för de elektriska verkningarna på avstånd.

Webers kniv, *kirurg.*, smal kniv för operation i tårkanalen.

Websuta, *astr.*, stjärna i stjärnbilden T v i l l i n g a r n a.

Vecchio co'nto = *Conti vecchio* (se under *Conto*).

Vechabi'ter, se *Vahhabiter*.

Veckosjö, dets. som *Vikq* (se d. o.).

Vecti'gal, *pl.* **Vectiga'lia**, *lat.*, skatt, grundskatt.

Ve'ctor, *lat.*, förare. Jfr *Vektor*. — **Ra'dius vector**, se under *Radius*.

Ve'da, *pl.* **Ve'das**, *sanskr.*, eg. vetande; den brahmanska religionens heliga böcker, de äldsta minnesmärkena av indisk litteratur. — **Ve'disk**, som tillhör veda.

Veda'nta, *sanskr.*, "Vedas slut", "Vedas ändamål", ett av den indiska filosofiens viktigaste system. — **Vedanta-su'tra**, skrift från början av vår tideräkning, vari *Vedantas* grundtankar utvecklas.

Vedareligionen, *ind. relig.*, gemensam benämning på de föreställningar och den kult, som möter oss i *Vedas* (se d. o.).

Vedas, se *Veda*.

Vedaspråket l. **Vedisk sanskrit**, den form av fornindiskt språk, som föreligger i Vedas (se d. o.).

Vedderna, urbefolkningen på Ceylon.

Wedding, *eng.* (*l.* oä'dding), bröllop; bröllopsdag; vigselakt. — **Wedding-trip** (*l.* -tripp), bröllopsresa.

Vedel, *bot.*, se *Cytisus*.

Vederdöpare (*ty. Wiedertäufer*, av *wieder*, ånyo, omigen), anabaptister (se d. o.).

Vedernamn, binamn; öknamn.

Vede'tt (*fr. vedette*, av *ital. vedetta*, utkik), *krigsk.*, skiltvakt l. utpost, bestående av två l. tre man till häst. — **Vedettbåt**, mindre örlogsfartyg för bevakning, minering m. m. — **Toujours en vedette**, *fr.* (*l.* tosjo'r ang vödä'tt), alltid vaken, alltid på post.

Vedfärgämnen, *bot.*, färgämnen av olika växters kärnved.

Wedgewood, en falsk signatur, som brukas på vissa efterbildningar av *Wedgwoodfabrikat* (se följ. ord).

Wedgwood, *eng.* (*l.* oä'djou'dd), *keram.*, ett slags krukmakargods, uppkallat efter uppfinnaren, engelsmannen *Wedgwood* (d. 1795). Bland Wedgwoodfabrikaten märkas vaser, medaljonger m. fl. slags lyxartiklar, prydda med vita, konstnärligt modellerade reliefer på oftast blå botten. Olika tillverkningar av wedgwoodkeramik är *Gräddfärgat gods (creamcoloured ware)*, *Drottninggods (queensware)*, ba-

saltgods (egyptianware), rött gods (bu'caroware), terracotta och jaspergods.

Ve'di Na'poli e po'i muo'ri, *ital. ordspr.*, se Neapel och sedan dö!

Vediovis, Vejovis, Vedius, *rom. myt.*, underjordisk italisk gud, vars fest firades 21 maj.

Ve'disk, se under *Veda.*

Ve'domosti, *ry.*, underrättelser, tidningar.

Vedre'tta, italiensk benämning på alpglaciär (stundom även alptopp).

Vedrfolnir, *nord. myt.*, hök, som sitter mellan ögonen på örnen i världsträdets grenar.

Vedro', ryskt rymdmått = 12,3 l.

Vedslip, kälke för framforsling av ved.

Vedu't l. **Vedu'ta** (*ital. veduta, fr. vue, eng. view,* av *lat. vide're,* se), utsikt, vy; *målark.*, målning, som framställer verkliga, bestämda byggnader l. platser.

Vedväxter l. **Ligno'ser,** *bot.*, växter med förvedad, ovanjordisk stam.

Vedämne, se *Lignin.*

Week, *eng.* (*l.* oi'k), vecka. — **Weekend,** veckoslut, kortare ledighet efter veckans arbete, särskilt i angelsachsiska länder använd till lantvistelse.

Ve'ga, *pl.* **Ve'gas,** *sp.*, ängd, slätt; på Cuba tobaksplantage.

Ve'ga, *astr.*, stjärna av första storleken i stjärnbilden L y r a n på n. stjärnhimmeln; även namn på det fartyg, med vilket *Vegaexpeditionen* utfördes. — **Vegaexpeditionen,** den efter sitt fartyg uppkallade, av *A. E. Nordenskiöld* ledda polarexpedition, som 1878—79 fullbordade nordostpassagen.

Vegabaträ, se *Vacapouträ.*

Ve'gaexpeditionen, se under *Vega, astr.*

Vegetabi'lier, Vegetaria'n, Vegetatio'n, Vegetati'v m. fl., se under följ. ord.

Vegetabilisk kalomel, *farm.*, se *Podophyllum.*

Vegetable marrow, *eng.* (*l.* vä'dsjetäbl mä'rrå), "växtmärg". Se *Blighia.*

Vegetera (*fr. végéter,* av *lat. vegeta're,* uppliva; växa, utveckla sig), leva som en växt, föra ett overksamt, tanklöst liv, uteslutande upptagen av lekamliga omsorger. — **Vegetabi'lier,** *pl.*, växter, ur växtriket hämtade födoämnen. — **Vegetabi'lisk,** växtartad, beredd av växter, hörande till växtriket. Jfr *Animalisk* och *Mineralisk.* — **V. mjölk,** emulsion av nötter och mandlar samt mjölk. — **V. talg,** fett av talgträdet, *Stilli'ngia sebi'fera.* — **Vegetabiliskt elfenben,** se *Elfenbenspalmen.* — **V. hår,** av lin l. hampa förfärdigat hår, som brukas till peruker. — **V. pepsin** = *Papayotin* (se d. o.). — **V. silke** = *Asclepiasull* (se d. o.). — **V. smör,** kokossmör. — **V. tagel,** se *Tillandsia.* — **Vegetabilite't,** växtnatur, det, som karakteriserar växter. — **Vegetali'n,** kokossmör, ur kokosnötens kärna utpressat fett, som brukas vid bakning och stekning. — **Vegetariani'sm** l. **Vegetari'sm,** läran att människan (nästan) uteslutande bör leva av födoämnen, hämtade ur växtriket. — **Vegetaria'n** l. **Vegeta'rie,** anhängare av vegetarianismen. — **Vegetatio'n,** växtlighet, växtliv; växtvärlden i en viss trakt. — **Vegetatio'ner,** *med.*, proliferationer av vävnad. — **Vegetationsorgan,** växternas näringsorgan. — **Vegetationsperiod,** den tid, under vilken en växt utbildar blad, blommor och frukt. — **Vegetationspunkt,** tillväxtpunkten i ett skott. — **Vegetati'v,** som har avseende på vegetation; som är egendomlig för växter. — **Vegetativa funktioner, Vegetativa livsförrättningar,** de för växter och djur säregna förrättningar genom vilka näringsupptagning och tillväxt ombesörjas. — **V. nervsystemet,** autonoma nervsystemet (se d. o.). — **Vegetativ fortplantning,** fortplantning på könlös väg, genom sidolökar, groddknoppar, utlöpare o. s. v. — **V. färgning,** färgning av vatten genom massutveckling av mikroskopiska växter. — **Vegetativt skott,** näringsskott.

Vegtamr, *nord. myt.*, ett av Odens namn. — **Vegtamskvida,** se *Balders drömmar.*

Veheme'ns (*lat. veheme'ntia*), häftighet, våldsamhet. — **Veheme'nt,** häftig, våldsam.

Vehi'kel (av *lat. vehi'culum,* fordon), hjälpmedel; befordringsmedel; *med.*, ett ämne t. ex. vatten, olja l. dekokt, i vilket läkemedel blandas för att mildras och lättare tagas in.

Vehmgerichte, *ty.* (*l.* fe'm-), fehmdomstolar (se d. o.).

Vei, kinesiskt rike.

Vei, en negerstam i v. Afrika.

Weibulli't, *miner.*, se *Galenobismutit.*

Weichbild, *ty.* (*l.* va'jchbilt, av *mhty. Wach,* stad, och *fty. bilida,* rätt), stadsrätt, stadsområde.

Weichselrör (*l.* va'jksel-), rör, som beredas av de välluktande skotten på den i s. och mell. Europa växande busken *Pru'nus Mahaleb* samt brukas till cigarrmunstycken, pipskaft m. m.

Veide, se *Isatis.*

Weightnotes, *eng.* (*l.* oe'itnåts), viktnotor.

Weihnachten, *ty.* (av *weihen,* viga, helga, och *Nacht,* natt), jul.

Weilska sjukdomen, *med.*, blodparasitsjukdom, beskriven av tysken *A. Weil.* Vanlig i skyttegravarna under världskriget. Förorsakas av *Spirochæte ikterogenes.*

Weimaria'nerna, benämning på de trupper, som under trettioåriga kriget stått under hertig Bernhard av Weimars befäl.

Weimarrepubliken, den tyska republiken efter sammanbrottet i världskriget (1918—33).

Weingærtne'ria cane'scens (syn. *Aira*), *bot.*,

borsttåtel, lågväxt gräs å lös, fin sand i s. Sverige.

Weinmonat, *ty.* (*l.* va'jnmånat), vinmånaden, oktober.

Wein, Weib und Gesang, se *Wer nicht liebt Wein* etc.

Weissi't, *miner.*, omvandlad cordierit.

Weistum, *ty.* (*l.* va'jstom), "visdom", medeltida tysk benämning på av domstol avgiven tolkning av gällande rätt.

Veit (*l.* fäjt), forntyskt mansnamn = *Vitus* (se d. o.). — **Veitsdans,** se *Chorea Sancti Viti.*

Weiterbefördern, *ty.* (*l.* va'jt-), "vidarebefordra", eftersända (postalt).

Veitsdans, se *Veit.*

Vejde (se *Isatis tinctoria*), odlades förr som färgväxt i stor utsträckning, emedan den innehåller indikan, som användes för framställning av indigokyp. — **Vejdekulor,** förmalda blad av vejde, vilka efter jäsning formas till kulor.

Veka, längdmått. Se *Vika.*

Veketåg, *bot.*, se *Juncus.*

Veki'l, *pl.* **Vükela,** *turk.*, ställföreträdare. — **Vekil-i-chardj,** hovmästare (hos en furste). — **Vekil-i-mutlak,** befullmäktigat ombud. — **Basch vekil,** statsminister. — **Dava vekili,** advokat; minister. — **Hej'et-i-vükela',** regeringskabinett. — **Medjlis-i-chas-i-vükela,** konselj, regeringssammanträde.

Vekosjö, längdmått. Se *Vika.*

Ve'ktor (*lat. ve'ctor,* förare), *mat.*, storhet, som i motsats mot en *skala'r,* vilken blott har *talvärde,* även har *bestämd riktning.* — **Vektoranaly's,** läran om vektorer.

Vel, *lat.*, antingen, eller. — **V. qua'si,** eller något liknande.

Vel, *med.*, se *Vele.*

Ve'la, *astr.*, se *Skeppet Argo.*

Welanders påse, *med.*, metod mot syfilis, bestående i att alltid bära en med gråsalva bestruken flanellpåse.

Welanders värmebehandling, *med.*, metod att behandla schankersår med cirkulerande, hett vatten.

Vela'rer (av *lat. ve'lum,* segel) = *Postpalatala språkljud* (se d. o.). — **Vela'rium,** tälttak, soltält.

Vela'tus, *lat.*, beklädd; *bot.*, med slöja. — **Vela'ti,** reservsoldater i romerska hären, iklädda endast tunika.

Welchs-Fränkels bacill, *med.*, bacill vid gasbrand.

Weldonprocessen, *kem.*, av engelsmannen *W. Weldon* uppfunnen metod att regenerera mangansuperoxiden vid klorframställning.

Vele l. **Vel,** *med.*, gasremsa, som lägges i sår, charpirulle.

Veles, *pl.* **Velites,** *lat.*, se *Veliter.*

Vele'ter, ett vendiskt folkslag i Pommern och Brandenburg.

Welf, se *Guelf.* — **We'lfer,** en berömd tysk fursteätt, som ännu fortlever i huset Braunschweig; se även *Guelfer.* — **Welferfonden,** på grund av det hannoveranska konungahusets welfiska ursprung benämning på en del av den detroniserade konung Georgs av Hannover genom Preussen beslagtagna förmögenhet — en fond, vars räntor länge brukades till bekämpande av den welfiska agitationen i pressen. — **Welfi'sk,** som har avseende på welferna.

Veli, *arab.*, se *Vali.*

Veli'kij, *fem.* **Veli'kaja,** *neutr.* **Veli'koje,** i sammansättningar **Veli'ko-,** *ry.*, stor.

Velin, Velinpapper, *fr.* (*l.* völä'ng-; av *veau,* kalv, kalvskinn), ett slags fint och glatt pergament; ett slags fint och glatt skriv- l. ritpapper.

Veli'no, ett italienskt vin.

Velioka'sser l. **Velloka'sser,** fornkeltiskt folk i Gallien.

Veli'ter (*lat. ve'lites*), *pl.*, hos de gamla romarna lätt beväpnade trupper.

Well, *eng.* (*l.* oä'll), gott, bra; nåväl.

We'llamo, *fi. myt.*, vattnets gudinna, Ahtis gemål.

Wellbleck (av *ty. Welle,* våg), korrugerad plåt, vågformigt veckad plåt.

Ve'lle et no'lle, *lat.*, vilja och icke vilja. — **V. et nolle su'um cui'que est,** det beror på var och en själv, om han vill l. icke vill. — **Ve'llem me nesci're li'tteras,** jag skulle önska, att jag icke kunde skriva (säges den romerske kejsaren *Nero* hava yttrat, då han första gången skulle underteckna en dödsdom). — **Velle non di'scitur,** att vilja kan man icke lära av någon.

Velleite't (*fr. velléité,* av *lat. ve'lle,* vilja), svag vilja, lös föresats.

Velle'rus, *lat.*, *bot.*, ullig.

Wellingto'nia giga'ntea, se *Mammutträdet.*

Wellmans ugn, en martinugn.

Vellokasser, se *Veliokasser.*

Velloli'n, annat namn på *Lanolin.*

Vellon, *sp.* (*l.* veljå'n), "kopparmynt", spansk kopparvaluta (i motsats mot *plata,* silvermyntfoten).

Wellpapp (av *ty. Welle,* våg), förpackningsmaterial av vågformigt veckat, grövre papper, på ena l. båda sidor överklistrat med ett tunnare papper.

Wells' försök (*l.* oä'lls -), av *W. C. Wells* utförda, viktiga försök ang. daggbildningen (publicerade 1814).

Wells' operation, *kirurg.*, ovariotomi (se d. o.).

Vellus, *lat.*, fårskinn.

Ve'lo, *fr.*, förk. för *velociped.*

Veloce, *ital.* (*l.* velå'tje), *tonk.*, hastigt, snabbt, raskt. — **Veloci'ssimo,** mycket hastigt.

Velocipe'd (*fr. vélocipède,* av *lat. ve'lox,* snabb, och *pes, gen. pedis,* fot), ett fortskaffningsredskap med två l. tre hjul, som den åkande själv med fötterna håller i

rörelse. Jfr *Bicycle, Tricycle, Monocykel, Tandem.* — **Velocipedi'st,** velocipedåkare.

Veloci'ssimo, se under *Veloce.*

Velocite't (*lat. velo'citas,* av *ve'lox,* snabb), snabbhet.

Velodro'm (av *velo* [förk. av *velociped,* se d. o.], och *gr. dro'mos,* lopp), för velocipedritt avsedd bana.

Ve'lo-faukala, språkljud. Se *Faukala.*

Velot, *fr.* (*l.* völå'), pergament av nyfödda kalvars l. lamms skinn.

Velours, *fr.* (*l.* völo'r), sammet. — **V. frisé,** oskuren sammet. — **Veloute'rad** l. **Velute'rad,** som liknar sammet. — **Velouté** (*l.* vötote'), "sammetslen", *kokk.,* ljus sås.

We'lsium, *kem.,* hypotetiskt grundämne, uppkallat efter *Auer v. Welsbach.*

Velsk, Velskland, se *Välsk, Välskland.*

Welts, *textil.,* ett slags bomullspiké.

Weltschmerz, *ty.,* världssmärta, världsleda, ett pessimistiskt själstillstånd, alstrat av övertygelsen att världsordningen är tragisk, att lidande och smärta äro oundvikliga och att den största orättfärdighet råder i människornas öden.

Ve'lum, *lat.,* duk; kultkläden (i katolska kyrkan); tygtak i utställningslokaler; *anat.,* segel. — **V. medulla're ante'rius** och **V. m. poste'rius,** märgvävsplattor i taket av fjärde hjärnventrikeln. — **V. palati'num,** gomseglet. — **V. triangu'lare,** ådernätet i tredje hjärnventrikeln.

Velu'r, försvenskning av *Velour* (se d. o.).

Velute'rad, se *Velouterad.*

Velu'tinus, *lat., bot.,* sammetsluden.

Velu'tipes, *bot.,* med sammetsluden fot.

Ve'lvet, *eng.,* sammet, silkessammet, bomullsammet. — **Velveteen** (*l.* -ti'n), **Velveti'n,** schagg, plysch; kyprad bomullssammet.

Welwi'tschia mira'bilis, *bot.,* ett sydafrikanskt dvärgträd, 50—70 cm. högt, men ända till 4 m. i omkrets. Dess två tjocka, läderartade blad, som ligga utmed jorden, bliva 2 m. långa.

Velä'ng, se *Velin.*

Ven, *anat.,* blodåder. Se *Vena.*

Ven, *bot.,* se *Agrostis.*

Ve'na, *lat., pl.* **Ve'næ,** *anat.,* ven, blodåder. — **Vena poe'tica,** den poetiska ådran, skaldeådran. — **V. au'rea,** *med.,* gyllenåder, gammalt namn på hemorrojder. — **V. angula'ris,** från *V. fronta'lis* till *V. facia'lis.* — **V. anony'ma de'xtra** och **V. a. sini'stra,** föra blod från huvud, hals och armar till hålvenen. — **V. auditi'væ,** hörselorganvener. — **V. auricula'res,** ytterörats vener. — **V. axilla'ris,** armhålsvenen. — **V. a'zygos,** opariga venen. — **V. basi'lica,** hudven på överarmen. — **V. basivertebra'les,** från ryggkotornas inre. — **V. brachia'lis,** djuparmven. — **V. bronchia'les,** bronkialvener. — **V. ca'va infe'rior,** undre hålvenen. — **V. c. supe'rior,** övre hålvenen. — **V. centra'lis reti'næ,** näthinnans ven. — **V. cepha'lica,** hudven på överarmen. — **V. cerebe'lli,** lillhjärnans ytvener. — **V. ce'rebri,** hjärnans vener. — **V. cervica'lis profu'nda,** djupa nackvenen. — **V. cilia'res,** ögats ciliarvener. — **V. circumfle'xæ fe'moris,** djupa lårvener. — **V. c. i'lium,** höftvener. — **V. co'licæ,** tunntarmsvener. — **V. comita'ntes,** dubbelvener, som ledsaga de mindre artärerna. — **V. co'rdis,** små hjärtvener. — **V. corona'ria ventri'culi,** magsäckens kransven. — **V. costoaxilla'ris,** vener från de sju övre mellanreven till armhålsvenen. — **V. cuta'neæ,** hudvener. — **V. digita'les,** finger- och tåvener. — **V. diplo'icæ,** venerna i skallens diploe (se d. o.). — **V. duodena'les,** tolvfingertarmvener. — **V. emissa'riæ,** vener från diploevenerna genom skallens ben. — **V. facia'lis,** ansiktsvenen. — **V. femora'les profu'ndes,** djupa lårvener. — **V. femora'lis,** lårvenen. — **V. fronta'lis,** pannvenen. — **V. ga'stricæ bre've,** korta vener från magsäcken till mjältvenen. — **V. hæmorrhoidia'les,** hemorrojdialvener. — **V. hemia'zygos,** motsvarar på vänstra sidan den högras *V. azygos.* — **V. hepa'ticæ,** leverns avloppsvener. — **V. hypoga'strica,** inre höftvenen. — **V. ili'aca commu'nis,** gemensamma höftvenen. — **V. ili'aca exte'rna,** yttre höftvenen. — **V. intercosta'les,** från mellanreven till *V. azygos* och *V. hemiazygos.* — **V. intervertebra'les,** från ryggmärgskanalen till *V. azygos* och *V. hemiazygos.* — **V. intestina'lis,** från tunntarmen till övre tarmkäxvenen. — **V. jugula'ris ante'rior,** främre halsvenen. — **V. j. exte'rna,** yttre strupvenen. — **V. j. inte'rna,** inre strupvenen. — **V. labia'les anterio'res,** från blygdläpparna till lårvenen. — **V. l. posterio'res,** från blygdläpparna till vennätet bakom blygdbågen. — **V. labia'lis infe'rior,** från underläppen till ansiktsvenen. — **V. l. poste'rior,** från överläppen till ansiktsvenen. — **V. lacrima'lis,** ven från tårkörteltrakten. — **V. larynge'a,** vener från struphuvudet till sköldkörteln. — **V. liena'lis,** mjältvenen. — **V. lingua'les,** tungvenerna. — **V. lumba'les,** ländvenerna. — **V. mandibula'ris,** från underkäken till ansiktsvenen. — **V. massete'rica,** från tuggmuskeln till ansiktsvenen. — **V. maxilla'ris,** käkvenen. — **V. media'næ antibra'chii,** underarmens mediana nerver. — **V. mesente'rica,** tarmkäxvener. — **V. metaca'rpeæ,** mellanhandsvenerna. — **V. metata'rseæ,** mellanfotsvenerna. — **V. nasa'les exte'rnæ,** näsans yttre vener. — **V. obturato'ria,** grenar av *V. hypoga'strica.* — **V. occipita'lis,** tömmer yttre strupvenen. — **V. œsophagea'les,** vener från matstrupen. — **V. o'mphalo-mesente'rica,** fostrets pariga bukinälvsvener. — **V. ophtha'lmicæ,** ögonhålans vener. — **V. ophthalmo-meninge'a,** från hjärnans undre yta till nedre ögonhålsvenen. —

V. ova'rica, äggstocksvenen. — V. palati'na, från tonsillerna och mjuka gommen till ansiktsvenen. — V. palpebra'les, från ögonlocken till ansiktsvenen och *V. angularis.* — V. pancrea'ticæ, från bukspottkörteln till tarmkäx och mjältvenerna. — V. pancreatio-duodena'lis, från bukspottkörteln och tolvfingertarmen till övre tarmkäxvenen. — V. paroti'dæ, från öronspottkörteln till ansiktsvenen. — V. perfora'ntes, vener som genomtränga bindhinnor, benkanaler o. d. — V. pericardi'acæ, hjärtsäcksven till hålvenen. — V. perone'æ, underbensvener. — V. pharynge'æ, svalgets vener. — V. phre'nicæ, mellangärdsvenerna. — V. popli'tea, knäledsvener. — V. po'rtæ, portådern. — V. p. accesso'riæ, små venstammar till levern. — V. poste'rior ventri'culi sini'stri, vänstra hjärtkammarens stora ven. — V. profu'ndæ, djupgående vener. — V. profunda clito'ridis, från *Clitoris* till *V. pudenda interna.* — V. p. pe'nis, från *penis* till *V. pudenda interna.* — V. pterygoide'æ, djupt vennät i ansiktet. — V. pude'ndæ exte'rnæ, yttre blygdvenerna. — V. pude'nda inte'rna, bäckenbottenvenen. — V. pulmona'les, lungvenerna. — V. radia'les, parig ven som följer artären av samma namn. — V. rena'lis, njurens ven till hålvenen. — V. sacra'les, korsbensvenerna. — V. saphe'na accesso'ria, småvener från lårets hud till stora rosenådern. — V. s. ma'gna, stora rosenådern. — V. s. pa'rva, lilla rosenådern. — V. scrota'les, vener från pungen till lårvenen och vennätet bakom blygdbågen. — — V. sperma'tica inte'rna, sädessträngvenen. — V. spina'les, ryggmärgsvenerna. — V. ste'rno-cle'ido-mastoide'a, ven, som följer en artär av samma namn och utmynnar i strupvenen. — V. stylo-mastoidea, vengren genom *foramen stylomastoideum* till ansiktsvenen. — V. subcla'via, nyckelbensvenen. — V. subcuta'nea abdo'minis, bukhudsvener. — V. sublingua'lis, från spottkörtlarna till ansiktsvenen. — V. submenta'lis, från halsen och munbotten till ansiktsvenen. — V. suprarena'les, binjursvener. — V. tempora'les, tinningmuskelvener. — V. termina'lis, från svanskärnan och synhögen till hjärnans undre vennät. — V. testicula'res, från *testes* till sädessträngsvenen. — V. thoraca'les latera'les, från bröstets sidor till armbågsvenen. — V. thy'micæ, halsbrässvenen, till namnlösa venen. — V. thyreoide'æ, sköldkörtelvener. — V. tibia'les, skenbensvener. — V. trachea'les, luftrörets vener. — V. transve'rsa co'lli, följer liknämnd artär, till armhålsvenen. — V. t. facie'i, från ansiktets mittparti till ansiktsvenen. — V. tympa'nicæ, trumhålsvener. — V. ulna'res, djupa armvener från armbågen till armhålsvenen. — V. umbilica'lis, navelvenen. — V. uteri'næ, livmodervener. — V. vortico'sæ, från ögats åderhinna till ögonhålsvenen. — **Ve'nula,** *pl.* **Ve'nulæ,** mikroskopiska vener. — **Venulæ bronchia'les,** de minsta luftrörens vener.

Venæse'ctio, *med.,* se *Venesektion.*

Vena'l (*lat. vena'lis*), som fås för penningar; fal besticklig; legd. — **Vena'lis,** handelsbeteckning för mindre rena droger l. andra varor. — **Venalite't,** falhet, besticklighet.

Venanæstesi', *med.,* känslolöshet genom insprutning i en ven.

Venatio'n, *lat.,* jakt. — **Venato'risk,** som angår jakt l. jägare.

Vencesla'us, latinskt, **We'nzel,** tyskt, **Wenceslaw,** polskt mansnamn (av *slav. wieniec,* krans, krona, och *sla'wa,* rykte, ära), den ärekrönte. Buret av böhmiska furstar, bland dem Wenzel den helige, Böhmens skyddshelgon.

Wenckebachs muskelknippe, *anat.,* ett hjärtmuskelknippe.

Vendange, *fr.* (*l.* vangda'ngsj), vinskörd, vinbärgning.

Vendava'les, se *Bendavales.*

Vendée-krigen (*l.* vangde'-), strider, som under franska revolutionen i *Vendée* och närliggande departement av bönder, adelsmän och präster utkämpades mot republiken.

Ve'ndela, tyskt kvinnonamn (av *fty. wendeln, windeln,* linda, slingra sig omkring).

Vendelrot, se *Valeriana.*

Vendeltid, *arkeol.,* kallas i Sverige folkvandringstidens senare del, omkr. 600—800 e. Kr. Har fått sitt namn efter Upplandssocknen Vendel, där ett stort antal gravar från denna tid anträffats.

Vendémiaire, *fr.* (*l.* vangdemiä'r; av *lat. vinde'mia,* vinskörd), vinskördsmånaden, första månaden i det franska republikanska kalenderåret, 22 sept.—21 okt.

Ve'nden l. Ve'ndland, fordom nordbornas benämning på de vid den tyska Östersjökusten belägna länderna, särskilt Mecklenburg och Pommern. — **Ve'nder,** under medeltiden germansk benämning på slaverna, särskilt på slaverna i Venden. — **Ve'ndes konung,** d. v. s. vendernas konung, från Gustav Vasas tid en del av den svenska konungatiteln, grundad på förväxling av *venderna* med *vandalerna,* vilka sistnämnda sades hava lytt under skandinaverna. — **Ve'ndisk,** som har avseende på Venden l. venderna. — **Vendiskt förband,** se *Blockförband.* — **Vendiska kronoorden,** en mecklenburgsk orden. — **V. språket,** vendernas språk, ett slaviskt språk, som ännu talas i vissa delar av Schlesien, Brandenburg och konungariket Sachsen.

Vende'tta, *ital.* (av *lat. vindi'cta,* hämnd), blodshämnd.

Vendida'd-sade, en del av *Zend-avesta* (se d. o.).

Ve'ndisk, Vendiska språket m. fl., se under *Venden.*

Ve'ndita, *ital.*, saluplats, torg.

Venditio'n, *lat.*, försäljning.

Ve'ndland, se *Venden.*

Vendôme-kolonnen (*l.* vangdå'm-), en hög bronspelare, som den franske kejsaren *Napoleon I* 1805 lät resa på Vendômeplatsen i Paris.

Vendredi saint, *fr.* (*l.* vangdrödisä'ng), eg. den heliga fredagen; långfredagen.

Ve'nedi, *lat.*, vender (se d. o.).

Vene'ficus, *lat.* (av *vene'num*, gift), giftblandare. — **Vene'fica,** giftblanderska. — **Venefice'ra,** förgifta. — **Venefi'cium,** giftblandning, förgiftning. — **Veneno'sa,** *pl.*, *med.*, läkemedel, som i för stora doser verka giftigt. — **Veneno'sus,** *lat.*, giftig. — **Vene'num america'num,** kurare. — **Venenö's,** giftig.

Ve'ner (*lat. ve'næ*), *pl.*, *anat.*, blodådror. Se *Vena.* — **Venesektio'n** (av *lat. seca're*, skära), *med.*, åderlåtning. — **Veno'sus,** *lat.*, som har med vener att skaffa, venös. — **Veno'sitet,** venös beskaffenhet. — **Venö's,** som har avseende på l. står i samband med vener. — **Venöst blod,** mörkrött, på kolsyra rikt blod, som genom vener föres till hjärtat.

Venera'bel, Venera'bile, Veneratio'n, se under *Venerera.*

Venereologi', *med.*, läran om de veneriska sjukdomarna.

Venere'ra (*lat. venera'ri*), ära, vörda, tillbedja. — **Venera'bel,** vördnadsvärd. — **Venera'bile,** det tillbedjansvärda; katolikernas benämning på hostian, då denna upplyftes och förevisas för menigheten. — **Venera'bilis,** *lat.*, vördnadsvärd. — **Veneratio'n** (*lat. venera'tio*), vördnad.

Vénérie, *fr.* (*l.* -ri'; av *lat. vena'ri*, jaga), jaktkonst, jaktväsen.

Vene'risk (av *lat. vene'reus*, som har avseende på *Venus*, se d. o.), *med.*, som lider av någon venerisk sjukdom (se nedan). — **Veneriska sjukdomar,** vissa, oftast genom könsumgänge utbredda sjukdomar (*syfilis, enkel schanker* och *gonorré*).

Venesektio'n, se *Vener.*

Vene'ter, en keltisk folkstam i Bretagne; ett i n.ö. Italien fordom boende folk, efter vilket landskapet *Vene'tien* och staden *Vene'zia* (Venedig) hava sitt namn. — **Venetia'ner** l. **Venezianer,** inv. i Venezia. — **Venetia'n,** sidonia, ett slags bomullssatin l. klot. — **Venetia'nsk** l. **Veneziansk,** som har avseende på Venezia. — **Venetianska spetsar** utmärkas genom rikt bladmönster med konturer av överspunna trådar. — **Venetiansk krita,** se *Briançonkrita.* — **Venetianskt arbete,** konstverk l. slöjdalster i bysantiniserande stil, tillverkat i Venezia. — **Venetiansk terpentin,** lärkträdsterpentin. — **Venetianskt vitt,** hamburgervitt, holländskt vitt, blyvitt, uppblandat med barytvitt.

Venezola'nsk, som har avseende på den sydamerikanska republiken *Venezuela.*

Venhavre, *bot.*, se *Trisetum.*

Ve'nia, *lat.*, tillstånd, tillåtelse. — **V. æta'tis,** myndighetsförklaring. — **V. conciona'ndi,** tillåtelse att predika. — **V. doce'ndi,** tillstånd att hålla föreläsningar (vid universitet). — **Sit venia ve'rbo,** se *Sit venia verbo.* — **Venia'l** (*nylat. venia'lis, fr. véniel*), som kan förlåtas, förlåtlig.

Veni'lia, *rom. myt.*, fornitalisk gudinna, sannolikt havsgudinna.

Ve'ni, Sa'ncte spi'ritus, *lat.*, kom, Helige ande! begynnelseorden till en gammal kyrkosång. (N:o 132 i 1819 års psalmbok.)

Venitienne, *fr.* (*l.* vönisiä'nn), venetiansk gondolsång.

Ve'ni, vi'di, vi'ci, *lat.*, jag kom, jag såg, jag segrade (den romerske fältherren *Julius Cæsars* rapport om ett avslutat fälttåg).

Wenn das Geld im Kasten klingt, Die Seele aus dem Fegefeuer springt, *ty.*, när pengarna i kistan klinga, strax själarna ur skärseld springa. (Avlatskrämaren *Tetzel.*)

Wenn jemand eine Reise thut, So kann er was erzählen, *ty.*, när någon har en resa gjort, så har han att berätta. (*Matthias Claudius.*)

Veno'sus, Venosite't, se *Vener.*

Venple'xus, *anat.*, blåådernät, vennät.

Venpuls, *fysiol.*, pulsrörelse i en ven, vanligast i halsvenerna.

Vensi'nus, *anat.*, utvidgat rum av vener.

Ve'nta, *sp.*, ett ensamt liggande värdshus.

Vent alizé, se *Alizé.*

Vent de cers, *fr* (*l.* vang dö sär), provençalskt namn på nostvästvinden, mistralen. Jfr *Cers.*

Ve'nter, *lat.*, buk, underliv. — **V. ca'ret au'ribus,** magen har inga öron, en hungrig mage mättas icke med blotta ord. — **V. non o'culus, po'tis est imple'rier u'mquam,** magen blir förr mätt än ögat. — **Ventra'l,** åt buksidan.

Venti'l (*mlat. ve'ntile*, av *lat. ve'ntus*, vind), apparat, som öppnar l. sluter vägen för luft, vatten, gaser o. d.; luftväxlingsapparat; säkerhetslucka på ångpannor; *tonk.*, på musikinstrument inrättning, som avstänger luften l. öppnar tillträde för densamma. — **Ventilatio'n** l. **Ventile'ring,** luftväxling; undersökning; diskussion, överläggning. — **Ventila'tor,** fläkt, som framdriver luften; *skeppsb.*, apparat för åstadkommande av luftväxling under däck. — **Ventile'ra** (av *lat. ventila're*, fläkta), vädra, lufta; betrakta från alla sidor, undersöka; diskutera, överlägga om; offentligen försvara en akademisk avhandling.

Venti'lpneumothorax, *med.*, gasansamling i

lungsäcken med sådan perforation av lungan att gas vid andningen kommer in i pleurarummet men ej ut.

Ventilrör, *fys.*, urladdningsrör med ventilverkan, avsett för likriktning av växelström.

Ventilverkan, *fys.*, en kropp, som har olika motstånd i vardera riktningen för en elektrisk ström, säges förete ventilverkan.

Ventôse, *fr.* (*l.* vangtå's; av *lat.* *ve'ntus*, vind), stormmånad, sjätte månaden i det franska republikanska kalenderåret, 19 febr.—20 mars.

Ventra'l, se *Venter.*

Ventre, *fr.* (*l.* vangtr), buk, mage. — **V. à terre** (*l.* - tärr), "magen på marken", *ridk.*, hästens snabbaste lopp, sporrsträck. —**Ventre-bleu** (*l.* vangtröblö') och **Ventre-saint-gris** (*l.* vangtrösänggri'), franska eder: besitta, regera, död och pina!

Ventrico'sa, *bot.*, bukig.

Ventri'culus, *pl.* **Ventri'culi**, *lat.*, **Ventri'kel**, *anat.*, mage; kammare (i hjärnan och hjärtat). — **Ventriculus bilocula'ris**, timglasmage. — **Ventriculi ce'rebri**, hjärnans fyra ventriklar. — **V. co'rdis**, hjärtats kammare. — **V. lary'ngis**, de två sidoutstjälpningarna på struphuvudet. — **V. latera'les ce'rebri**, hjärnans sidokamrar. — **V. Morga'gnii**, dets. som *V. laryngis.* Kallas även *Morgagnis fickor.* — **Ventrikelkräfta**, *med.*, magsäckskräfta.

Ventrifixa'tio u'teri, *kirurg.*, livmoderns fastsyning vid bukväggen.

Ventri'kel, se *Ventriculus.*

Ventrilokvi'st (*fr. ventriloque*, av *lat. ve'nter*, buk, och *lo'qui*, tala), buktalare. — **Ventriloqui'smus**, *lat.*, buktaleri.

Ventroskopi', se *Abdominoskopi.*

Ventu'rimätare, *fys.*, instrument för mätning av den hastighet, med vilken en vätska l. gas strömmar genom ett rör. Uppkallad efter *G. B. Venturi.*

Ve'nula, Ve'nulæ, Ve'nulæ bronchia'les, se *Vena* (*anat*).

Ve'nundulatio'n, *fysiol.*, ansvällning av halsvenerna vid utandning.

Ve'nus (*gen.* *Ve'neris*), *rom. myt.*, skönhetens och kärlekens gudinna. Jfr *Afrodite; fig.*, sinnlig kärlek, vällust, okyskhet; *astr.*, en planet, sedan gammalt kallad *morgonstjärnan* och *aftonstjärnan; kem.*, alkemisternas namn på koppar. — **V. Amathu'sia**, se *Amathusia.* — **V. anadyome'ne**, se *Anadyomene.* — **V. Ge'nitrix**, Venus stammodern, Venus såsom naturens alstrande kraft — **V. Kalli'pygos**, se *Kallipygos.* — **V. Mi'lo**, se *Meliska Afrodite.* — **V. Ura'nia**, den himmelska Venus, den rena och upphöjda kärlekens gudinna. — **V. Vi'ctrix**, Venus segrarinnan. — **V. vulgi'vaga** (av *lat. vu'lgus*, gemene man, hopen), Venus, såsom den fala kärlekens gudinna. — **Medice'iska Venus**, se *Mediceiska Venus.* — **Venusberget** (*lat. mons Ve'neris*), *anat.*, kvinnans blygdben med därtill hörande delar; i tyska folksagor ett berg, där "fru Venus" höll sitt yppiga hov och dit hon lockade unga män (jfr *Tannhäuser*). — **Venushår**, *bot.*, *Adia'ntum capi'llus Ve'neris*, en ormbunksart, som mycket brukas i buketter. — **Venuspassage** (*l.* -passa'sj), *astr.*, planeten Venus' gång förbi solskivan. — **Venussten**, en varietet av bergkristall. — **Venusöga**, se *Nemophila.*

Venu'sto, *ital.*, *tonk.*, angenämt, behagligt.

We'nzel, se *Venceslaus.* — **Wenzelkronan**, Wenzel den heliges krona (jfr *Venceslaus*), med vilken Böhmens konungar förr kröntes.

Venö's, Venöst blod, se under *Vener.*

Ve'orr, *nord. myt.*, ett av Tors binamn.

Ve'pser, Ve'psiska, ett finsk-ugriskt folk och språk.

Ver, *lat.*, vår. — **V. sa'crum**, våroffer (av allt förstfött åt gudarna), vårlöfte.

Vera'nda, *pers.* (*port. varanda, fr. véranda*), vanligen åt tre sidor öppet, med tak försett galleri längs ett lanthus l. en del av detsamma.

Veratri'n, *farm.*, blandning av alkaloider ur *sabadillfrö.* Nervmedel. — **Veratri'sm, Veratri'smus**, förgiftning med veratrin.

Vera'trum, *bot.*, till fam. *Lilia'ceæ* hörande växtsläkte. — **V. a'lbum**, vit prustrot.

Veraty'r, *nord. myt.*, ett av Odens binamn.

Verb (*lat. ve'rbum, pl. ve'rba*), *språkv.*, händelseord, ord, som utsäger en verksamhet l. ett tillstånd om någon l. något. Dess huvudformer äro *akti'vum*, som utmärker, att subjektet utövar en verksamhet l. är i ett tillstånd, och *passi'vum*, som utmärker, att subjektet är föremål för en verksamhet. Se vid. *Modus, Tempus* och under *Verbum.*

Ve'rba, Verba'l, Verba'liter m. fl., se under *Verbum.*

Verba'sceæ, *bot.*, underfamilj av fam. *Scrophularia'ceæ.*

Verba'scum, *bot.*, kungsljus, växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* Högväxta örter med i allm. gula blommor i praktfulla spiror. Många arter (även inhemska) odlade som prydnadsväxter. — **V. lychni'tis**, grenkungsljus. — **V. ni'grum**, grönkungsljus. — **V. phlomoi'des**, storkungsljus, officinell (blommorna lämna bröstte). — **V. phœni'cum**, odlad art från s. Europa, med violettblå, purpur-, tegel- l. kopparröda blommor. Stundom förvildad. — **V. thapsus**, kungsljus, och **V. thapsifo'rme**, praktkungsljus, tätulliga, ljusgröna, ända till 1,5 m. höga örter. Officinella emedan blommorna lämna bröstte.

Verbe'na, *bot.*, järnört, växtsläkte av fam. *Verbena'ceæ*, med ett stort antal odlade arter. — **V. hy'brida**, samlingsnamn för ett otal odlade och förädlade korsningar. — **V. officina'lis**, anträffas tillfälligt för-

vildad; brukades förr i medicinen. — **Verbenaolja,** en eterisk olja av några *Andropogon*-arter, brukas till parfymer.

Verbena'ceæ, *bot.*, växtfamilj av ordn. *Nuculi'feræ,* mest i tropikerna. Viktigaste hithörande art är teakträdet (*Te'ctona*). Som prydnadsväxter odlas *Clerode'ndron, Lanta'na, Lippia, Verbe'na* o. a.

Verbere'ra (*lat. verbera're*), gissla, piska. — **Verberatio'n,** gissling, piskning.

Ve'rbi ca'usa, Verbo'tim m. fl., se under *Verbum.*

Verbriefte Rechte, *ty.* (*l.* ferbri'fte -), genom dokument tillförsäkrade rättigheter.

Ve'rbum, *pl.* **Ve'rba,** *lat.*, ord; *språkv.*, verb (se d. o.). — **Verbum ano'malon** l. **ano'malum,** oregelbundet verb. — **V. auxilia're,** hjälpverb. — **V. defecti'vum,** ofullständigt verb. — **V. De'i,** Guds ord. — **V. depo'nens,** se *Deponens.* — **V. divi'num,** det gudomliga ordet. — **V. Do'mini,** Herrens ord. — **V. fini'tum,** se under *Finis.* — **V. frequentati'vum** l. **iterati'vum,** se *Frekventativum.* — **V. impersona'le,** opersonligt verb. — **V. inchoati'vum,** se *Inkoativum.* — **V. infini'tum,** se under *Infinit.* — **V. intransiti'vum,** intransitivt verb, verb, som om subjektet utsäger en verksamhet l. ett tillstånd, vilket icke tänkes omedelbart riktat på något. — **V. reci'procum,** reciprokt verb (se d. o.). — **V. reflexi'vum,** reflexivt verb (se d. o.). — **V. transiti'vum,** transitivt verb, verb, som om subjektet utsäger en verksamhet, vilken tänkes omedelbart riktad på något. — **In princi'pio e'rat verbum,** i begynnelsen var ordet. — **Verba forma'lia,** den verkliga ordalydelsen. — **V. irregula'ria,** irreguliera verb (se d. o.). — **V. minita'ntia,** hotande ord, hotelser. — **V. præscri'pta,** föreskrivna ord. — **V. preca'ria,** bedjande ord. — **Sunt verba et vo'ces,** eg. det är ord och stämmor; det är tomma ord. — **Verba'l-** (*lat. verba'lis*), som består av ord, muntlig; bokstavlig, ordagrann, ord för ord (om en översättning); som avser endast ordalagen; som innebär förklaring av ord. Jfr *Real; språkv.*, som angår l. härstammar från ett verb. — **Verbalböjning** = *Konjugation* (se d. o.). — **Verbaldefinitio'n,** ordförklaring. — **Verbalinju'rie,** se under *Injurie.* — **Verbalkonkordans,** se *Konkordans.* — **Verbalnot,** ett muntligt diplomatiskt meddelande. — **Verbalprocess,** *jur.*, rättegång, som avhandlas muntligen. — **Verbalsuggestio'n,** suggestion genom ord. — **Verbalise'ra,** förhandla muntligen; även prata, snacka. — **Verba'liter, Verba'tim, Verbo'tenus** l. **Verbo'tim,** *nylat.*, ordagrann, ord för ord; muntligen. — **Verbalite't,** bokstavlighet; fasthållande vid ordalydelsen. — **Ve'rbi ca'usa** l. **Verbi gra'tia,** eg. för ordets skull; till exempel. — **Verbi divi'ni mini'ster,** det gudomliga ordets tjänare, präst. — **Verbosite't,** mångordighet. — **Verbö's** (*lat. verbo'sus*), mångordig.

Verda' (*ty. wer da*), vem där? tillrop av skiltvakter, då någon närmar sig.

Ve'rdandi, se *Nornor;* namn på en frisinnad studentförening i Uppsala, vilken utgivit en mängd populära skrifter.

Ve'rde anti'co, *ital.*, *geol.*, ett slags grönådrig italiensk marmor; även = *Ærugo nobilis* (se d. o.). — **V. di Co'rsica** l. **V. d'Orezza,** ett slags grön *gabbro* (se d. o.).

Werdergeväret, bayerskt 11 mm. armégevär, enligt Peabodys system konstruerat av *L. Werder.*

Verdi'kt (*fr.* och *eng. verdict,* av *lat. ve're di'ctum,* sann utsago), *jur.*, av en jury fälld dom.

Verdunaltaret (*l.* -u'ng-), altare, förfärdigat 1181 av emaljkonstnären Nikolaus från Verdun. Nu i Klosterneuburg.

Verdunpriset (*l.*-u'ng-), pris, som vart femte år utdelats för bästa arbetet i tysk historia. Instiftat 1844 av Fredrik Wilhelm IV till minne av tyska rikets tusenåriga tillvaro (sedan fördraget i Verdun 843).

Verdure, *fr.* (*l.* verdy'r), grönska.

Verecu'nda, latinskt kvinnonamn, sedig, blygsam.

Verelendungstheorie, *ty.* (*l.* fere'lendongsteåri'), utarmningsteori, en grundläggande tankegång i Marx' socialistiska system.

Vere'ri pe'rdidit, *lat.*, "han har förlorat all hut". (*Plautus.*)

Wer gar zu viel bedenkt, wird wenig leisten, *ty.*, den, som överväger alltför länge, uträttar föga. ("Wilhelm Tell" av *Schiller.*)

Vergissmeinnicht, *ty.* (*l.* fergissmajn-), *bot.*, förgätmigej. Se *Myosotis.*

Verglas, *fr.* (*l.* värgla'), *meteor.*, isbark.

Vergobretus, titel på de galliska eduernas högste ämbetsman, vald på ett år.

Verifice'ra l. **Verifie'ra** (*fr. vérifier, ital. verifica're,* av *lat. ve'rus,* sann, och *fa'cere,* göra), intyga, bekräfta, bestyrka (med skriftliga bilagor). — **Verifikatio'n,** bestyrkande av en saks riktighet; bestyrkande bilaga till en räkning. — **Verifika'tor,** person, som verificerar.

Ve'ris, *lat.* (av *ver,* vår), *bot.*, vårens. — **Verna'lis, Ve'rnus,** *bot.*, blommande om våren.

Veri'sm (*ital. il verismo,* av *lat. ve'rus,* verklig, sann), i Italien benämning på den riktning i litteratur och konst, som vanligen kallas naturalism l. realism. — **Veri'st,** anhängare av verismen. — **Veri'stisk,** som har med verismen att göra.

Wer ist's, *ty.*, vem är det?, "Vem är vem", kortfattad tysk biografisk uppslagsbok över levande personer.

Verita'bel, se under följ. ord.

Ve'ritas, *lat.*, sanning; *rom. myt.*, sanningens gudinna; även = *Bureau Veritas* (se d. o.). — **V. docume'nti,** en urkunds äkthet. — **V. fore'nsis** l. **juri'dica,** rättslig

sanning. — **V. o'dium, ami'cos obse'quium pa'rit,** genom sanning förvärvar man sig fiender, genom undfallenhet vänner. (*Terentius.*) — **V. o. pa'rit,** ”sanningen alstrar hat”. — **Verita'bel** (*fr. véritable*), verklig, äkta, oförfalskad; sannskyldig; sanningsenlig, sannfärdig. — **Verita'tem se'qui et tue'ri justi'tiam,** följa sanningen och skydda rätten.

Vérité, *fr.*, sanning. — **V. en deçà des Pyrénées, erreur au delà** (*l.* - ang dösa' dä pirene', erö'r å döla'), vad som är sanning på denna sidan om Pyrenéerna, är villfarelse på den andra sidan. (*Pascal.*) — **En vérité** (*l.* ang -), i sanning.

Verjüngung, *ty.*, *konstt.*, en kolonns l. strävpelares avsmalnande uppåt.

Verk, *sjöv.*, gammalt, upprepat och omspunnet tågvirke. Användes till drev.

Verkan, *fys.*, fysisk storhet, vars dimension är energi × tid.

Verkbly, orent råbly.

Werkbund, Deutscher (*l.* då'jtsjer vä'rkbont), 1907 bildad sammanslutning mellan tyska konstnärer och konsthantverkare samt handels- och industriidkare.

Verkehrstrupper (*l.* ferke'rs-, av *ty. Verkehr*, samfärdsel), gemensamt namn på de tyska trupper, som handha förbindelse- och kommunikationsväsendet.

Verkplan, se *Chantier.*

Werlhofs fläcksjukdom, *med.*, *Mo'rbus maculo'sus Werlho'fii*, en sjukdom, som kännetecknas av blödningar i huden.

Verliebt, *ty.* (*l.* ferli'bt), förälskad, kär.

Vermehrens bälte (*l.* fe'r-), *med.*, dubbelbälte om buken vid magsänkning.

Vermeil, *fr.* (*l.* värmä'j), högröd, rosenröd; förgyllt silver, förgylld koppar; ett slags fernissa, som består av gummilacka, cinnober och terpentinsprit. — **Vermeille** (*l.* -mä'j), *miner.*, ett slags böhmisk granat.

Ve'rmes, *lat.*, *pl.*, *zool.*, maskar. — **Vermice'ller** (*ital. vermicelli*, av *lat. vermi'culus*, liten mask), eg. små maskar; ett slags trådformiga *makaroner* (se d. o.). — **Vermi'fuga,** *lat.*, *pl.*, *med.*, maskfördrivande medel. — **Vermikulä'r,** maskformig. — **Verminatio'n,** sjukdom, förorsakad av mask. — **Verminö's** (*lat. vermino'sus*), sjuk av mask.

Vermicula'ta, *bot.*, maskformig.

Vermillon, *fr.* (*l.* värmijå'ng), cinnober, cinnoberfärg; *kermes* (se d. o.).

Verminatio'n, Verminö's, se under *Vermes.*

Ve'rmis (*lat.* mask), *anat.*, den översta av lillhjärnans vindlar.

Vermund, dansk sagokonung.

We'rmut l. **Wermuth,** *ty.*, malört; (*ty. Wermuthwein, ital. vermouth*), malörtsvin, ett slags vin, kryddat med malört, pomeransskal, kanel m. m. — **Vermutolja,** malörtolja.

Verna'l (*lat. verna'lis*, av *ver*, vår), vårlig, hörande till våren. — **Vernatio'n,** *bot.*, plantornas återvaknande om våren; bladets läge i knoppen; även ormars hudömsning samt andra djurs hårfällning l. ruggning.

We'rner, forntyskt mansnamn (av *warnôn*, vakta, skydda, värna).

We'rner, i Tyskland efter fransmannen *Pierre Vernier* (förtyskat *Peter Werner*) benämning på en *nonie* (se d. o.).

Werneri't = *Skapolit* (se d. o.).

Wer nicht liebt Wein, Weib und Gesang, der bleibt ein Narr sein Lebelang, *ty.*, den, som icke älskar vin, kvinnor och sång, förblir en narr sin levnad lång. (*Martin Luther* tillskrivet yttrande.)

Wernickes afasi', *med.*, orddövhet.

Vernico'sus, *lat.* (av *vernix*, fernissa); *bot.*, lik fernissa.

Vernier (*l.* -nie'), efter fransmannen *Pierre Vernier* benämning på en *nonie* (se d. o.).

Vernis, *fr.* (*l.* verni'), fernissa. — **V. blanc** (*l.* - blang), ”vit fernissa”, ett spritlack utan lackfärg. — **V. Martin** (*l.* martä'ng), lackarbeten, tillverkade av de ryktbara bröderna *Martin* i Frankrike. — **Vernissage** (*l.* -sa'sj), fernissning; dagen för en konstutställnings öppnande.

Vernix, *lat.*, fernissa. — **V. caseo'sa,** hudsmörjan på nyfödda.

Vérole, *fr.* (*l.* verå'll), *med.*, veneriskt sjuka. — **Petite vérole** (*l.* pöti'tt -), smittkoppor.

Veronagrönt, Veronagult, se *Veronesergrönt.*

Verona'l, *farm.*, dietylbarbitursyra. Ett sömnmedel. — **Veronalnatrium** l. **Medina'l,** dietylbarbitursyrat natron. Ett sömnmedel.

Verone'sergrönt, *tekn.*, en grön målarfärg, som består av järnoxidul, lerjord, magnesia och kiselsyra. — **Veronesergult,** dets. som *Kasselergult* och *Neapelgult.*

Vero'nica, *bot.*, ärenpris, artrikt växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* I Sverige omkr. tjugu arter. Många av dem, jämte ett stort antal utländska, odlade. — **V. agre'stis,** åkerärenpris. — **V. alpi'na,** fjällärenpris. — **V. anaga'llis,** vattenärenpris. — **V. arve'nsis,** fältärenpris. — **V. beccabu'nga,** bäckgröna. — **V. chamæ'drys,** teärenpris, ”ögon blå”. — **V. longifo'lia,** strandärenpris. — **V. officina'lis,** ärenpris. — **V. scutella'ta,** dyärenpris. — **V. serpyllifo'lia,** majärenpris. — **V. spica'ta,** axärenpris. — **V. ve'rna,** vårärenpris.

Vero'nika (*nylat. Vero'nica, gr. Fereni'ke*, av *fe'rein*, bringa, och *ni'ke*, seger), kvinnonamn, den segerbringande. Buret av ett helgon, som, enligt legenden, då Kristus bar sitt kors, lånade honom sin huvudduk för att avtorka svetten, varvid hans ansikte avtrycktes på klädet. — **Veronikaduken** (se ovan) har ofta varit föremål för konstnärliga framställningar.

Verre, *fr.* (*l.* vär), *glas.* — **Petit verre** (*l.*

pöti' -), eg. ett litet glas; en liten sup, en snaps.

Verrerie, *fr.* (*l.* väröri'; av *verre, lat. vi'trum,* glas), glasbruk; glasvaror. — **Verrotypi',** konsten att framställa fotografiska bilder på glas.

Verrierpalme'tt, se under *Palmett.*

Verru'ca, *lat., med.,* vårta. — **V. carno'sa,** mjuk vårta. — **V. dura,** hård vårta. — **V. mollis,** mjuk vårta. — **V. seni'lis,** ålderdomsvårta — **V. simplex l. V. vulga'ris,** vanlig vårta. — **Verruca'rius,** *bot.,* vårtig. — **Verrucifo'rmis,** *bot.,* vårtlik. — **Verruco'pes,** *bot.,* vårtfotad. — **Verruco'sa,** *bot.,* vårtig. — **Verrukosite't,** vårtighet. — **Verrukö's,** vårtig.

Vers (*lat. ve'rsus,* eg. vändning, omvändning; plogfåra, av *ve'rtere,* vända), *metr.,* rad, linje av ett skaldestycke, versrad, en rad stavelser, ordnade till ett metriskt helt; i dagligt tal = *Strof, Stans* (se d. o.); poesi i allm.; benämning på de minsta avdelningarna av bibeln. — **Versfot** (*lat. pes, pl. pe'des*), metrisk taktavdelning, versens minsta, likformiga delar. Jfr *Anapest, Daktyl, Jamb, Troké.* — **Versmått,** meter, versfötter, versslag. — **Versifie'ra** (*lat. versifica're,* av *fa'cere,* göra), göra till vers, bringa i versform. — **Versifikatio'n,** versbildning, versbyggnad, versform. — **Versifika'tor l. Versifikatö'r,** person, som skriver vers, versmakare; rimsnidare. — **Versifikato'risk,** som har avseende på versskrivning. — **Ve'rsi sciolti,** *ital.* (*l.* - sjå'lti), *metr.,* orimmad vers, blankvers. — **Versus hero'icus,** *lat.,* heroisk vers, daktylisk hexameter. — **Versus memoria'les,** *pl.,* minnesverser.

Ver sa'crum, *lat.,* se *Ver.*

Versa'ler l. Versalbokstäver (*ty. Versalien,* av *lat. ve'rsus,* rad), *pl.,* "stora" bokstäver, majuskler (se *Majuskel*).

Versati'l (*lat. versa'tilis,* av *ve'rtere,* vända), föränderlig, vankelmodig; mångsidig. — **Versatilite't,** föränderlighet, mångsidighet; smidighet, behändighet.

Verse'rad (*fr. versé,* av *lat. versa'ri,* vistas, sysselsätta sig), erfaren, hemmastadd; belevad, världsvan.

Versi'color, *lat.,* med växlande färger. — **Versifo'rme,** *bot.,* av växlande form. — **Versipe'llis,** *bot.,* som byter om skinn.

Versifie'ra, Versifikatio'n, Versifikatö'r m. fl., se under *Vers.*

Versi'kel (av *lat. versi'culus,* liten vers), i katolsk ritual benämning på kortare vers, som reciteras efter de av kören sjungna partierna.

Ve'rsio, *lat.,* översättning. — **Versio'n** (*fr. version,* av *lat. ve'rtere,* vända), översättning; tolkning; sätt att framställa en händelse. — **Ve'rsio vulga'ta,** eg. den allmänt brukade översättningen; den latinska bibelöversättning, som är antagen av den romersk-katolska kyrkan.

Ve'rsi sciolti, se under *Vers.*

Versjo'k, sextondelen av en rysk aln = 44,5 mm.

Ve'rso, V. fo'lio, V. po'llice, Versi'n m. fl., se under *Vertera.*

Verst, Versta', ryskt vägmått = 1,067 km.

Ve'rsus hero'icus, se under *Vers.*

Versu'r m. fl., se under *Vertera.*

Vert, *fr.* (*l.* vär), grön färg; grön. — **V. anglais** (*l.* - anglä'), engelskt grönt (se d. o.). — **V. de Chine** (*l.* - dö sjinn), kinesiskt grönt, *lokao* (se d. o.). — **V. de gris** (*l.* - dö gri), spanskgröna (se d. o.). — **V. de sève** (*l.* dösä'v), saftgrönt, en grön färg, som beredes av fruktsaften av åtskilliga *Rha'mnus*-arter samt brukas till färgning av läder, papper m. m. och till vattenfärger. — **V. d'Usèbe** (*l.* - dysä'b), aldehydgrönt (se d. o.). — **Vert-lumière** (*l.* - lymiä'r), en grön anilinfärg. — **Vert virgi'na'l,** kromgrönt.

Verta'tur, Ve'rte, se under *Vertera.*

Ve'rtebra, *pl.* **Vertebræ,** *lat., anat.,* ryggkota. — **Vertebræ cervica'les,** halskotorna. — **V. lumba'les,** ländkotorna. — **V. sacra'les,** korsbenskotorna. — **V. thoraca'les,** bröstkotorna. — **Vertebra'l,** hörande till ryggkotorna l. ryggraden. — **Vertebrallinjen,** den linje, som förenar ryggkotornas bakåtriktade, opariga utskott. — **Vertebra'lis,** som rör ryggkotorna. — **Vertebralsystem** = *Spinalsystem* (se d. o.). Jfr *Cerebrospinalsystem.* — **Vertebra'ter** (*lat. vertebra'ta*) l. **Vertebre'rade djur** (*anima'lia vertebrata*), *pl., zool.,* ryggradsdjur.

Verte'ra (*lat. ve'rtere*), vrida, vända; översätta, tolka. — **Verta'tur l. Ve'rte,** vänd, vänd om (bladet)! — **Ve'rso fo'lio l. blott Verso,** på andra sidan, på bladets baksida. — **Verso po'llice,** se *Pollice verso.* — **Versu'r l. Versu'ra,** *handelst.,* omsättning av varor och penningar. — **Versure'ra,** omsätta varor och penningar.

Ve'rtex, *lat.,* hjässa: topp, toppunkt.

Wertheim (*l.* -ha'jm), ryktbart varuhus i Berlin.

Wertheims operation, *kirurg.,* totalt borttagande av livmodern med kringliggande lymfkörtlar (vid kräfta).

We'rther, efter huvudpersonen i den tyske skalden *Goethes* roman "Leiden des jungen Werthers" beteckning för unga män, som lida av trånsjuka och livsleda.

Verticilla'ta, *bot.,* kransställd.

Verticilla'teæ, *bot.,* syn. *Labiateæ* (se d. o.).

Vertige, *fr.* (*l.* verti'sj), svindel. — **V. mental** (*l.* - ma'ngtall), tvångsföreställning.

Verti'go, *lat., med.,* svindel. — **V. aura'lis l. V. auricula'ris** = *Ménières sjukdom* (se d. o.). — **V. epile'ptica,** lindrig epilepsi. — **V. ocula'ris,** svindelkänsla vid muskelförlamning. — **V. stomacha'lis l. V. stomacho læ'so,** svindel vid nervösa magrubbningar.

— **Vertiginö's** (*lat. vertigino'sus*), yr i huvudet, besvärad av svindel.

Vertika'l (av *lat. ve'rtex*, se d. o.), lodrät.)(Horisontal.—**Vertikalaxel,** *krist.*, den lodräta kristallaxeln i det rombiska systemet. — **Vertikalcirkel,** *astr.*, höjdcirkel, en storcirkel på himlavalvet, som går genom zenit.—**Vertikallinje,** lodrät linje, lodlinje. — **Vertikalplan,** ett genom en vertikallinje gående plan. — **Vertikal temperaturgradie'nt,** se *Temperera.* — **Vertikal-ur,** solvisare, där skuggan av staven faller på en vertikal vägg. Jfr *Horisontal-ur.* — **Vertikalvinklar,** *geom.*, de vinklar, som, då två linjer skära varandra, stå (med spetsarna) mittemot varandra. — **Vertikalite't,** egenskapen att vara lodrät.

Vertugade, Vertugale, Vertugadin, *fr.* (*l.* -tyga'dd, -tyga'll, -tygadä'ng, av *sp. verdugado,* liten käpp), krinolinliknande styvkjortel, ingående i 1500-t:s damdräkt.

Vertu'mnus l. **Vortu'mnus,** *rom. myt.*, fruktens gud, Pomonas make. — **Vertumna'lier,** *pl.*, till Vertumnus' ära firade fester.

Ve'rum, *lat.*, äkta, sann.

Verv (*fr. verve,* av *lat. vervex,* bagge), urspr. nyck, *kapris* (se d. o.); inbillningskraftens livlighet, eld, hänförelse, kraft. Jfr *Schwung.*

Very well, *eng.* (*l.* ve'rri oä'll), mycket bra, alldeles riktigt.

Vesa, mullblandad jord (särskilt i n. Sverige).

Ve'sca, *bot.*, ätlig.

Wesermarskrasen, oldenburgsk nötkreatursras.

Vesi'ca, *lat.*, blåsa. — **V. bullo'sa,** vätskefylld hudblåsa. — **V. fælle'a,** gallblåsa. — **V. urina'ria,** urinblåsan. — **Vesica'ntia,** *pl., med.*, blåsdragande medel, dragmedel. — **Vesicato'rium,** dragmedel. — **Vesika'lartärer,** pulsådror i urinblåsan.

Vesica'ria, *bot.*, med blåsor. — **Vesiculo'sus,** *bot.*, med små blåsor.

Vesi'cula, *pl.* **Vesi'culæ, Vesi'kel** (*lat. vesi'cula, dimin.* av *vesi'ca,* blåsa), *med.*, liten blåsa; *anat.*, namn på blåslika bildningar i lungorna, hjärnan o. s. v. — **Vesiculæ semina'les,** sädesblåsorna. — **Vesikuli't,** inflammation i sädesblåsorna. — **Vesikulä'r,** blåsig, blåsformig. — **Vesikulö's,** full av blåsor.

Vesi'r (av *arab. uazir,* uppbärare), i muhammedanska land titel för de högsta statsämbetsmännen. Jfr *Storvesir.*

Vesi'rnötter, ett slags hickorynötter (*Carya alba*).

Wesleya'ner (*l.* oä'ssli-), efter sektens stiftare benämning på *metodisterna* (se d. o.).

Ve'spa, *zool.*, geting.

Ve'sper, *lat.*, se *Hesperos;* (*Ve'spera*), afton; eftermiddag; aftonsång, aftonbön i katolska kyrkan. — **Vespera'le,** samling musikstycken för vespergudstjänst. — **Vesperbilder,** konstnärliga framställningar av händelserna på aftonen efter Kristi korsfästelse. — **Vespergudstjänst,** aftongudstjänst.

Vesperti'lio, *zool.*, kortörade fladdermussläktet av däggdjursordn. *Chiroptera* (se d. o.). Svenska arter: **V. bechste'inii,** se *Myotis.* — **V. borea'lis,** se *Pipistrellus.* — **V. dasycne'me,** se *Myotis.* — **V. daubento'nii,** se *Myotis.*

Vespertilio'nidæ, *zool.*, läderlappar, däggdjursfamilj av ordn. *Chiro'ptera,* med 12 svenska arter.

Vesperu'go, *lat.*, aftonstjärnan.

Vesperu'go, *zool.*, se *Ny'ctalus, Pipistrellus* och *Vespertilio.*

Ve'sperus, *zool.*, se *Pipistrellus* och *Vespertilio.*

Vespro siciliano, *ital.* (*l.* -prå sitjlia'nå), Sicilianska aftonsången (se d. o.).

Vessie à colonnes, *fr.* (*l.* vessi' a kålå'nn), *med.*, urinblåsa med bjälkformigt framträdande, hypertrofierad muskulatur.

Ve'sta (*gr. Hesti'a*), *rom., myt.*, kyskhetens, den husliga härdens och eldens gudinna; *astr.*, en av småplaneterna. — **Vesta'ler** (*lat. vesta'les*) l.**Vesta'liska jungfrur** (*lat. vi'rgines vesta'les*), Vestas prästinnor, jungfrur, vilka det ålåg att i trettio års tid under iakttagande av obrottslig kyskhet, underhålla den heliga elden i gudinnans tempel. — **Vesta'lier,** *pl.*, till Vestas ära firade fester. — **Vesta'lisk,** jungfruligt ren, kysk.

Ve'stastickor, vaxtändstickor.

West End, *eng.* (*l.* oä'st -), en av Londons finaste stadsdelar.

Western union code, se *Code.*

Westfali't, ett säkerhetssprängämne, huvudsakligen innehållande ammoniumnitrat.

Vestia'rium (av *lat. ve'stis,* dräkt), klädkammare.—**Vestia'rius,** vårdare av vestiariet.

Vestibu'l (*lat. vesti'bulum, fr. vestibule*), eg. förgård; präktig förstuga, förhall.

Vestibula'r m. fl., se *Vestibulum.*

Vesti'bulum, *lat. anat.*, förgård. — **V. labyri'nthi,** mellersta delen av örats labyrint. — **V. lary'ngis,** struphuvudets inre från ingången till de falska stämbanden. — **V. o'ris,** rummet mellan läpparna och tändernas främre yta. — **Vestibula'r,** som avser innerörat. — **Vestibularapparaten,** den del av innerörat, som utgör kroppens jämviktsorgan. — **Vestibularsymtom,** *med.*, rubbningar i vestibularapparatens funktion.

Vesti'gia te'rrent, *lat.*, spåren avskräcka. (*Horatius.*) Syftar på räven i fabeln, som, då han såg, att alla andra djurs spår ledde endast in i, men icke ut igen ur lejonets kula, ej lät narra sig in i denna.

Vesti'ner, forntida folkstam i Italien.

Ve'stis vi'rum fa'cit l. **Vi'stis vi'rum re'ddit,** *lat.*, kläderna göra mannen, som man är klädd, så blir man hädd. (*Quintilianus.*)

Ve'stita, *bot.*, (hår-)klädd.
Vestitu'r (*nylat. vestitu'ra,* av *vesti're,* påkläda), påklädning, t. ex. av en ämbetsdräkt; även = *Investitur* (se d. o.).
Vestlandsrasen, norsk hästras.
Westminster abbey (*l.* oä'stminstör ä'bi), den kyrka i London, där Englands konungar krönas. Innehåller konungagravar samt minnesmärken över framstående engelska män. — **W. college** (*l.* - kå'lledsj), ansett engelskt högre läroverk som förr stod i förbindelse med Westminster abbey. — **W. hall** (*l.* - hål), enda resten av Londons gamla kungaresidens, ingången till centralhallen i Westminsterpalatset. — **Westminsterkonfessionen,** en sammanfattning av den skotska kalvinismen i 31 artiklar, tillkommen på Westminstersynoden 1646. — **Westminsterpalatset,** parlamentsbyggnaden i London. — **Westminster plays** (*l.* - plä'is), latinska komedier som förr gåvos av lärjungarna vid Westminster college. — **Westminsterstatuten,** engelska statsakter av 1235 och 1285. — **Westminstersynoden,** viktigt engelskt kyrkomöte 1643—49.
Vestnik, *ry.*, bud, sändebud.
Veston, *fr.* (*l.* -å'ng), kavaj.
Westonelement (*l.* oe'stön-), *fys.*, galvaniskt element, konstruerat av *F. Weston.*
West Point (*l.* oe'st pojnt), Förenta staternas armékrigsskola.
Ve'stre, *nord. myt.*, en av de fyra dvärgar, som uppbära himlavalvet.
Vestro-bothnie'nsis, *nylat.*, från Västerbotten.
Vestro'l *tekn.*, blandning av såpa och trikloretylen (se d. o.).
Westrumi't, emulgerbar, ”vattenlöslig” mineralolja, som användes att binda dammet på gator.
Vestry, *eng.* (*l.* ve'stri), *pl.* **Vestries,** sockenstämma.
Vesuvia'n, *miner.*, kallas efter berget *Vesuvius,* en av fyndorterna, ett slags vacker *idokras* (se d. o.).
Vesuvi'n, *kem.*, basiskt azofärgämne som gulbrunfärgar bomull och läder.
Veta'lapanjcuvimshatika', *sanskr.*, Likspökets l. Vampyrens tjugufem berättelser, indisk sagosamling.
Wet-dock, *eng.* (*l.* oe'tt-dåck), våtdocka, handelsdocka.
Vete, *bot.*, se *Triticum.*
Vetera'n (*lat. vetera'nus,* av *ve'tus, gen. ve'teris,* gammal), gammal, erfaren krigare; uttjänt soldat; gammal, beprövad, förtjänstfull vetenskapsman, konstnär o. s. v. — **Vetera'ni,** *lat.* (*pl.* av *vetera'nus*), romersk benämning på de beprövade soldaterna (i motsats till *tirones,* rekryterna); även uttjänt soldat.
Veterinä'r (*lat. veterina'rius,* av *veteri'na,* lastdjur), som angår djurläkekonsten; djurläkare. — **Veterinärinrättning** l. **Veterinärinstitut,** förr svenskt läroverk för utbildande av djurläkare, numera ersatt av *Veterinärhögskolan.* — **Veterinärvetenskapen,** djurläkekonsten.
Veterno'sa, *lat.* (av *ve'tus,* gammal), *bot.*, ålderdomlig, hastigt vitnande.
Vetive'riaolja, violdoftande gräsolja ur roten av gräset *Andropo'gon squarro'sus,* som växer i Ostindien. Användes i parfymindustrien. — **Vetiveriarot,** roten av *Andropogon squarrosus.*
Ve'to, *lat.*, jag förbjuder, hos de gamla romarna den formel, varmed folktribunerna förbjödo ämbetsåtgärder och hindrade utförandet av senatsbeslut. — **Veto** l. **Vetorätt,** ett statsöverhuvuds rätt att neka sitt samtycke till ett av folkrepresentationen fattat beslut l. stiftad lag; en korporations rätt att hindra verkställighet av ett beslut. — **Absolut veto,** oinskränkt, en gång för alla gällande veto. — **Li'berum veto,** se *Liberum veto.* — **Lokalt veto,** se under *Lokal.* — **Suspensivt veto,** blott tills vidare gällande veto. — **Madame Veto** (*l.* -da'mm -), spenamn, som gavs åt den franska drottningen *Marie Antoinette,* emedan det troddes, att hon eggat sin gemål, Ludvig XVI, till att bruka sitt veto mot åtskilliga av nationalförsamlingens beslut.
Vette, se *Vätte.*
Vetter, *ty.* (*l.* fe'tter), syskonbarn, kusin; avlägsen släkting.
Wetterhahn, *ty.*, kyrktupp. Se *Tupp.*
Vetterligeväret, schweiziskt armégevär av 10,5 mm. kaliber.
Vetto'ner, iberiskt fornfolk i Salamanca och Estremadura.
Vetturi'no, *ital.* (av *vettu'ra, fr. voiture,* åkdon), hyrkusk, åkare, forman.
Ve'tus testame'ntum, *lat.*, Gamla Testamentet.
Veuve Cliquot, se *Cliquot.*
Vevlingsgarn, tjärat, smäckert, tvåsträngat tågvirke.
Vexatio'n (*lat. vexa'tio*), plågande, misshandling, förtryck, prejeri; gyckel. — **Vexe'ra,** plåga, misshandla.
Vexel, se *Växel.*
Vexe'ra, se under *Vexation.*
Vexilla'rius, *lat.*, fanbärare.
Vexi'llum, *lat.*, fana, standar. — **V. ru'sseum,** röd krigsfana.
Vexionie'nsis, Wexio'nius, *lat.*, från Växjö.
Vexi'r, *lat.*, en på ett lås anbragt inrättning, som försvårar öppnandet.
Wey, *eng.* (*l.* oe'), engelsk ullvikt = 82,55 kg.; engelskt rymdmått för torra varor = 1,453,5 l.
Weymouth-tall, *bot.*, se *Pinus.*
Wezen, *astr.*, stjärna i stjärnbilden Stora Hunden.
Vezi'r, se *Vesir.*
Vezzosame'nte, *ital.*, *tonk.*, hjärtligt, vekt.
Vezzoso, *ital.* (*l.* vetså'så), *tonk.*, småtäckt, smeksamt.

V. F., förk. för *lat. vi've fe'lix*, lev lycklig, l. *vi'vus fe'cit*, låt göra, medan han levde.
v. gr., förk. för *lat. ve'rbi gra'tia*, till exempel.
V. H., förk. för *lat. Vir hone'stus*, en hederlig man.
Whalebacksfartyg (*l.* oä'lbäck-), "valryggsfartyg", amerikanska flodbåtar, å vilka däcket bågformigt övergår i sidorna.
Whale oil, *eng.* (*l.* oä'l ojl), valtran.
Whangee (*l.* vangi'), se *Pärlbambu.*
Whatmanspapper (*l.* oä'tmens-), fint ritpapper med den engelske fabrikanten *Whatmans* varustämpel.
Whawhako (*l.* oä'oäkå), garvämne, barken av *Eugenia Marie* från Nya Zeeland.
Wheatstones brygga (*l.* oi'tstöns -), *fys.*, apparat för elektrisk motståndsmätning.
Whewelli't (*l.* jo'öl-), *miner.*, ett i Ungern funnet kalkoxalat.
Whigs, *sing.* **Wigh**, *eng.* (*l.* oi'ggs, oi'gg; antagligen av *skotsk. whig* l. *wigg*, sur mjölk, vassla), i England från Karl II:s tid benämning på motståndarna mot konungen och den katolska successionen, det frisinnade partiet (kallas numera liberala); i Nordamerikas Förenta stater benämning på det aristokratiska partiet. Jfr *Tories.*
Whip, *eng.* (*l.* oi'pp), piska. — **Whipper-in** (l. oi'ppö-inn), se *Inpiskare.*
Whippet (*l.* oi'ppöt), en hundras.
Whiskers, *eng.* (*l.* oi'skös), kindskägg, polisonger (särskilt långa sådana).
Whisky l. **Whiskey**, *eng.* (*l.* oi'ski; *sv.* uttal: vi'ssky), ett slags företrädesvis i Skottland och på Irland av korn l. andra sädesslag tillverkat brännvin; i England ett slags hög, öppen enspännarvagn.
Whist, *eng.* (*l.* oi'sst; *sv.* uttal: visst), stilla, tyst! *spelt.*, ett urspr. engelskt kortspel mellan fyra l. tre personer.
Whiteboys, *eng.* (*l.* oä'jtbåjs; av *white*, vit, och *boy*, *pl. boys*, gosse), eg. vita gossar; namn på en i senare hälten av 1700-t. av den fattiga, katolska befolkningen i Irland bildad hemlig förening med upproriskt syfte.
White Bull tree, se *Galimeta-trä.*
White cedar (*l.* oa'jt ci'dö), se *Chukrasia.*
Whitechapel, *eng.* (*l.* oa'jttjeppl), en av de fattigaste stadsdelarna i London.
White house, *eng.* (*l.* oa'jt ha'os), amerikanske presidentens residens i Washington. Ofta beteckning för regeringsmakten i Förenta staterna.
White paper, *eng.* (*l.* oa'jt pä'pö), "vitt papper", officiellt aktstycke, som förelägges engelska parlamentet.
White pine, *eng.* (*l.* oa'jt pajn), weymouttall.
White wood, *eng.* (*l.* oa'jt o'od), se *Tulpanträ.*
Who's who, *eng.* (*l.* hos ho), "vem är vem", engelsk, kortfattad biografisk uppslagsbok över samtida, levande personer. — **Who's who in America**, liknande amerikansk uppslagsbok.
V. I., förk. för *lat. vir illu'stris* (*pl. viri illustres*), en ansedd, förnäm man.
W. I., förk. för *eng. West India, West Indies*, Västindien.
Vi (*isl. vé*), helgedom.
Vi (*isl. Vé*) = *Ve* (se d. o.).
Vi, *lat.*, se under *Vis.*
Vi'a, *lat.*, väg, gata; *fig.*, medel, sätt, utväg; på brev l. paket framför ortnamn: över, genom. — **V. cru'cis**, korsets väg; hos katolikerna en kyrkoprocession med böneställen framför bilder ur Kristi pinas historia. — **V. doloro'sa**, smärtans väg, Kristi väg till Golgata. — **V. fa'cti**, *jur.*, egenmäktigt; genom handling. — **V. gra'tiæ**, på nådens väg. — **V. la'ctea**, se under *Lactescent.* — **V. ma'la**, farlig väg. — **V. natura'lis**, den naturliga vägen. — **V. theolo'gica**, studentikost uttryck, som betecknar krok- l. smygväg. — **Per vi'am**, förmedelst. — **Per viam actio'nis**, medelst en klagan.
Viadu'kt (av *lat. vi'a*, väg, och *du'cere*, föra), konstgjord väg från en höjd till en annan över en dal l. en sänkning i terrängen l. över stadsgator.
Vi'a ho'stibus, qua fu'giant munie'nda, *lat.*, åt fiender, som vilja fly, bör man bygga en bro. (*Vegetius.*)
Via'l, *bot.*, se *Lathyrus.*
Vi'apori, finska namnet på *Sveaborg.*
Viatice'ra, se under följ. ord.
Via'ticum, *lat.*, vägpenningar, reskost; rättighet att (såsom djäknarna) gå sockengång, d. v. s. vandra omkring och uppbära penningar för fortsättande av studier; även = *Beaticum* (se d. o.). — **Viatice'ra**, gå sockengång. — **Viatika'nt**, person, som går sockengång.
Vibi'ces, *med.*, streckformigt förlöpande blödningar i huden.
Viborgsfosfa't, gödningsämne, som framställes genom upphettning av apatit och soda.
Vibralite't, Vibratio'n, Vibra'to m. fl., se under *Vibrera.*
Vibran'ter, dets. som *tremulanter.*
Vibra'tilis, *lat.*, *bot.*, skimrande.
Vibrationsgalvanome'ter, *fys.*, instrument för påvisande av svaga växelströmmar av viss frekvens.
Vibrationsmassa'ge, *med.*, massage med vibrationer (darrskakning).
Vibrationstakome'ter, *tekn.*, en takometer (se d. o.) med för olika svängningstal avstämda tungor. Placeras instrumentet på en maskin i drift, bringas den tunga i vibration, vars svängningstal motsvarar maskinens hastighet.
Vibre'ra (*lat. vibra're*), svänga, dallra, darra. **Vibralite't**, förmågan att vibrera. — **Vibration**, svängning, dallring, darrning; *fys.*, de svängningar molekylerna

utföra i ett ämne, som är statt i vågrörelse. — **Vibrationsma'xima**, svängningsbukar. — **Vibrationstal**, svängningstal. — **Vibrationsteorien** = *Undulationsteorien* (se d. o.). — **Vibrationstid**, svängningstid. — **Vibra'to**, *ital.*, *tonk.*, darrande, bävande. — **Vibra'torn**, en gymnastikapparat, som meddelar skakningsrörelser. — **Vibrogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva) l. **Vibrosko'p** (av *gr. skope'in*, se), apparat för att iaktta och undersöka en ljudande kropps svängningar.

Vi'brio, *bot.*, ett till skruvbakterierna hörande släkte. — **Vibriolysi'ner**, serumämnen, som upplösa vibrioner.

Vibrio'ner, se *Vibrio*.

Vibri'sser (*lat. vibri'ssæ*), *anat.*, vid mynningen av näshålan befintliga hår.

Vibrogra'f l. **Vibrosko'p**, se under *Vibrera*.

Viburni'n, *kem.*, en alkaloid i Viburnumbark.

Vibu'rnum, *bot.*, busksläkte av fam *Caprifolia'ceæ*. — **V. lanta'na**, parkolvon, odlad buske. — **V. o'pulus**, olvon, buske med vita blommor, kantblommorna könlösa. En odlad form, ”snöbollar”, har klotrund blomsamling med alla blommor könlösa.

Vica Pota, *rom. myt.*, fornromersk gudinna, likställd med Victoria.

Vicar, *eng.* (*l.* vi'kör; jfr *Vicarius*), i England: lantpräst, som uppbär endast en del av lönen.

Vica'rius, *lat.* (av *vice*, se d. o.), se *Vikarie*. — **V. aposto'licus**, apostolisk vikarie, påvens ställföreträdare på missionsområden, där ingen katolsk biskop finnes; utomordentligt påvligt sändebud.

Vi'ce, *lat.* (av ett obrukligt *vix, gen. vicis*, omväxling, ombyte), eg. i en annans ställe; ställföreträdande, tjänstförrättande, vikarierande; betecknar framför vissa titlar en grad (t. ex. vice häradshövding), framför andra en lägre grad (t. ex. vice konsul). — **V. amiral**, *sjöv.*, i svenska flottan titel för innehavare av näst högsta officersgraden. — **V. konung**, underkonung, ståthållare, en monarks ställföreträdare i ett biland.

Vicende'vole, *ital.*, *tonk.*, växlande, växelvis.

Vice'nnium, *lat.* (av *vi'cies*, tjugu gånger, och *a'nnus*, år), en tidrymd av tjugu år.

Vice'sima manumissio'num, romersk skatteform, utgörande tjugondelen av en frigiven slavs penningvärde.

Vicesime'ra (av *lat. vice'simus*, den tjugonde), *krigsk.*, utlotta var tjugonde man till avstraffning.

Vi'ce ve'rsa, *lat.*, omvänt, tvärtom, med ombytta roller.

Vicevært, *da.*, gårdskarl.

Vichyvatten, som fås från de alkaliska källorna i den franska staden *Vichy* (*l.* visji'), brukas mot mag- l. tarmkatarr, dålig matsmältning m. m. Konstgjort vichyvatten nyttjas som läskedryck.

Vi'cia, *bot.*, lins, vicker, växtsläkte, tillhörande fam. *Legumino'sæ*. — **V. angustifo'lia**, sommarvicker. — **V. cassu'bica**, backvicker. — **V. cra'cca**, kråkvicker. — **V. dumeto'rum**, buskvicker. — **V. fa'ba**, bondbönor, odlad näringsväxt. — **V. hirsu'ta**, duvlins. — **V. lathyroi'des**, vårvicker. — **V. pisifo'rmis**, ärtvicker. — **V. sati'va**, vicker, odlad foderväxt, oftast i ”blandsäd”. — **V. se'pium**, häckvicker. — **V. tenuifo'lia**, luktvicker. — **V. tetraspe'rma**, sparvlins. — **V. villo'sa**, luddvicker.

Viciifo'lia, *bot.*, till bladen lik *Vi'cia*.

Vicina'l (*lat. vicina'lis*, av *vici'nus*, granne), som hör till grannskapet. — **Vicinalytor**, kristallytor i samma zon, som bilda så trubbiga vinklar med varandra att de tillsammans ge intryck av en ”bruten” yta.

Vici'nus bo'nus i'ngens bo'num, *lat. ordspr.*, en god granne är en ovärderlig skatt.

Vicisti Galilæe, se under *Galilé*.

Viciö's, se *Vitiös* (under *Vitium*).

Vicker, *bot.*, se *Astragalus*, *Ornithopus* och *Vicia*.

Vicomte, *fr.* (*l.* vikå'ngt; av *lat. vi'ce*, se d. o., och *co'mes*, greve; *ital. viscont*, *eng. viscount*), eg. vicegreve, undergreve; i Frankrike under medeltiden en greves ställföreträdare; numera adlig titel, i rang mellan greve och baron. — **Vicomtesse** (*l.* -tä'ss), en vicomtes gemål.

Vi'ctor, *lat.*, segrare, segervinnare. Se vid. *Viktor*. — **Victo'ria**, seger; *rom. myt.*, segerns gudinna; *astr.*, en av småplaneterna; ett slags lätt, fyrhjulig vagn. Se även *Viktoria*.

Victo'ria re'gia, *bot.*, vattnens drottning, en till fam. *Nymphæa'ceæ* hörande sydamerikansk vattenväxt med vita, praktfulla blommor och ofantliga blad (ända till 2 m. i genomskärning). — **Victoriahus**, ett för *Victoria regia* särskilt uppfört drivhus med varmvattenbassäng.

Victoria'tus, romerskt silvermynt, tredjedelen (urspr. hälften) av en grekisk denar.

Vi'ctrix, *lat.*, segrarinna; *rom. myt.*, binamn till Venus och Minerva. — **V. ca'usa di'is placui't sed victa Cato'ni**, ”segrarens sak blev gudarnas sak, den besegrades Catos”. (*Lucanus.*)

Vicuña, *sp.*, vikunja.

Vi'cus, *pl.* **Vi'ci**, *lat.*, eg. husen utefter en trafikled, sedermera gata.

Widals reaktio'n, *med.*, reaktion på tyfus.

Vidame, *fr.* (*l.* -da'm, av *lat. vicedominus*, ställföreträdande härskare), titel på den som innehade de till ett biskopsdöme hörande godsen i Frankrike under medeltiden.

Vi'dar, *nord. myt.*, ”den tysta asen”, Odens och jättekvinnan Grids son, hämnas vid Ragnarök sin faders fall, i det han dödar Fenrisulven. Hans land heter *Vide*.

Vidblinde, *isl. myt.*, en jätte, som fiskar valar.

Vide, *bot.*, se *Salix*.
Vide, *isl.*, se *Vidar*.
Vi'de, *lat.*, se! — **V. i'nfra**, se nedan. — **V. su'pra**, se ovan. — **Vi'deant co'nsules, ne quid detrime'nti ca'piat res pu'blica**, konsulerna må tillse, att staten icke tager någon skada (formel, varmed den romerska senaten i kritiska lägen beklädde konsulerna med diktatorisk myndighet). — **Vide'licet**, nämligen. — **Vi'deo melio'ra probo'que, deterio'ra se'quor**, jag ser och gillar ett bättre, men följer ett sämre. — **Vide're nostra mala non po'ssumus; a'lii simul deli'nquunt, censo'res sumus**, våra egna svagheter kunna vi ej se; så snart andra fela, uppträda vi som domare. — **Vide'tur**, det synes; mening, omdöme, intyg, orlovssedel, examensbetyg. — **Vi'di**, jag har sett, genomsett, granskat (det). — **Vi'dimus**, vi hava genomsett och granskat (det). — **Vidime'ra** (*fr. vidimer*), efter anställd jämförelse bestyrka en avskrifts överensstämmelse med originalet. — **Vidimatio'n** l. **Vidime'ring**, jämförelse mellan en avskrift och originalet samt bestyrkande av deras överensstämmelse. — **Vidi'sse**, ”ha sett”, dets. som *vidimation*. — **Pro vidimatio'ne**, avgift för granskning.
Videkornell, *bot.*, se *Cornus*.
Vidertryck (av *ty. wi'der*, emot), *boktr.*, tryckning av andra sidan av ett ark.
Vides gikttabletter, en s. k. patentmedicin utan värde.
Vide'tur, Vi'di, Vidime'ra, m. fl. se under *Vide*.
Videört, *bot.*, se *Lysimachia*.
Vidi'sse, se under *Vide*.
Vidjegullvedel, *bot.*, se *Cytisus*.
Widmannstättenska figurerna, geometriskt system av linjer, som framträda på järnmeteoriter vid etsning.
Vidogna (*l.* -då'nja), ett kanarievin.
Vi'dolf, *nord.*, *myt.*, en jätte och trollkarl, stamfader för sierskor och spåkvinnor.
Vidre l. **Vidrer**, *nord. myt.*, ett av Odens binamn.
Vidskriven, *mat.*, är en cirkel till en triangel, om den tangerar en sida och de båda andras förlängning.
Vi'dua, *lat.*, änka. — **Viduite't**, änkestånd.
Wiedemans och Franz' lag, *fys.*, utsäger att förhållandet mellan värmeledningsförmågan och den elektriska ledningsförmågan är nästan detsamma för alla metaller.
Vieille plante, *fr.* (*l.* viä'j plangt), ett bourgognevin.
Wieland, *ty.* (*l.* vi'lant), dets. som *Volund*.
Viel Feind, viel Ehr, *ty.* (*l.* fil fajnt, - er), många fiender, mycket ära.
Vielfrass, *ty.* (*l.* fi'l-), se *Filfras*.
Viel Geschrei und wenig Wolle, *ty.* (*l.* fil gesjra'j ont ve'nich vå'lle), mycket skrik och lite ull (sa Hin, när han klippte sin sugga), många ord och litet innehåll.
Vie'lla, försvenskning av *Viyella* (se d. o.).
Vielle, *fr.* (*l.* viä'l), *tonk.*, lira.
Viellibchen, *ty.* (*l.* fi'llibchen), filippin (nöt l. mandel med två kärnor).
Wienalliansen (*l.* vin-), det i staden *Wien* år 1725 mellan Österrike och Spanien slutna förbundet.
Wienerblått (*l.* vi-), koboltblått.
Wienergrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).
Wienerkalk (*l.* vi'ner-), ett puts- och polermedel, som består av kalk, magnesia, lerjord och järnoxid. — **Wienerkål**, en varietet av virsing. — **Wienerlack**, koschenilllack. — **Wienerpasta** l. **Wienets pasta**, *med.*, ett frätmedel, som består av kaustikt kali och osläckt kalk. — **Wienerschnitsel**, *kokk.*, stekt kalvfiléskiva med citron och ansjovis. — **Wienertäckgrönt**, kromgrönt.
Wienkongressen (*l.* vin-), den i staden *Wien* åren 1814 och 1815 mellan de makter, som bekämpat den franske kejsaren Napoleon I, hållna kongress, genom vilken Europas politiska förhållanden för en längre tid ordnades.
Wienska alliansen, se *Wienalliansen*.
Wientårta, *kokk.*, bottnar av sockerdeg, som beläggas med sylt l. d. och överdragas med vattenglasyr.
Vierendenbalk, *ty.* (*l.* fire'n-), *byggn.*, fackverksbalk med ramstänger och vertikaler men ej diagonaler.
Vierte krankheit, *ty.* (*l.* fi'rte -ha'jt), *med.*, en sjukdom som liknar scharlakansfeber.
Vierung, *ty.* (*l.* fi'rong), *byggn.*, ”korsmitten”, skärlinjen mellan huvud- och tvärskepp i en kyrka. — **Vierungstorn**, torn över korsmitten i en kyrka.
Wiesbach (*l.* vi's-), ett badensiskt vin.
Vie'tus, *bot.*, vissen, skämd.
Vieux-laque, *fr.* (*l.* vjöla'ck), eg. gammal lackering; gamla kinesiska och japanska lackerade arbeten.
Vieux saxe, *fr.* (*l.* vjösa'cks), eg. gammalt sachsiskt; gammalt sachsiskt porslin.
Vieux sèvres, *fr.* (*l.* vjö sävr), gammalt sèvresporslin.
Viewing, *eng.* (*l.* vju'ing), ett slags kokosfibrer.
View, *eng.* (*l.* vju), utsikt; syn, synpunkt; besiktning.
Vif, *fr.* (*l.* viff; av *lat. vi'vus*, levande), livlig, häftig, eldig.
Vifgage, *fr.* (*l.* vivga'sj), se *Mortgage*.
Viganto'l, *farm.*, bestrålat ergotin (se d. o.), som inom medicinen använts mot engelska sjukan. Se *D-vitamin*.
Vigers flockar, av den hedniske fornsvensken *Viger spå* (Viger spa) författade lagstadganden.
Vige'tt, ett växtfett (av *Cocus nucifera*), som utblandat med mjölk liknar smör.
Vigflekar (*isl.* av *vig*, strid, och *fleki*, flätverk) l. **Lä'månar**, *sjöv.*, stridsskärmar,

som uppsattes på vikingaskeppen för att skydda roddarna i strid.

Vigg, vardagligt uttryck för ficklån. Se *Vigilera.*

Vigila'ns, Vigila'nt, se under följ. ord.

Vigile'ra (av *lat. vigila're,* vaka, vara vaksam), ivrigt verka för något; "vigga", anskaffa, låna penningar. — **Vigilans** (*l.* -a'ngs), ivrigt bemödande att genomdriva något; penningars anskaffande genom ficklån. — **Vigila'nt,** böjd för, van att vigilera. — **Vigi'lia,** *lat.,* l. **Vigi'lier,** eg. vaka, vaknatt; hos katolikerna dagen före de större kyrkofesterna; även själamässor; nattliga böner för en avliden före hans begravning.

Vigi'lius, latinskt mansnamn (av *vi'gil, gen. vi'gilis,* vaksam).

Vigi'nti, *lat.,* tjugu. — **Vigintisexvira'tus,** "tjugusexmannabefattningar", och **Vigintivira'tus,** "tjugumannabefattningar", romersk benämning på vissa mindre civila ämbeten, som bekläddes före kvesturen.

Vigna, *ital.* (*l.* vi'nja), **Vigne,** *fr.* (*l.* vinj), vinberg; litet lantställe.

Vignett (*l.* vinjä'tt; *fr. vignette,* av *lat. vi'nea,* vinranka) l. **Vinje'tt,** eg. liten vinranka; *boktr.,* liten prydnad (förr vanligen en vinranka) i början l. slutet av en bok, framför l. efter en avdelning i densamma.

Vignolesskena (*l.* vinjå'll-), benämning på den allmänt använda järnvägsskenan.

Vigognegarn (*l.* -gå'nj-), en blandning av bomull och fårull.

Vigogneull (*l.* -gå'nj-) l. **Viku'njahår,** en silkesfin ull, som erhålles av vikunjan, ett i Sydamerika levande, till lamasläktet hörande djur.

Vi'gor, *lat.,* l. **Vigö'r** (hårt g); *fr. vigueur*), kraft, styrka, livskraft, friskhet, livlighet. — **Vigorosame'nte** l. **Vigoro'so,** *ital., tonk.,* kraftfullt, livligt och eftertryckligt. — **Vigorö's** (*fr. vigoreux*), stark, kraftfull, livskraftig, livlig, frisk.

Vigoureuxgarn (*l.* vigorö'-), flerfärgat melerat kamgarn.

Vi'grid, *nord. myt.,* namn på den slätt, där Ragnaröksstriden skall utkämpas.

Wigwam, *eng.* (*l.* oi'goäm), benämning på de nordamerikanska indianernas hyddor.

Vigö'r, se *Vigor.*

Vihâra, *sanskr.,* indisk byggning, bestående av cellartade grottor, som fordom tjänade de andliga till boningar.

Wiiki't, *miner.,* ett radioaktivt titanosilikat med uran och sällsynta jordmetaller, från Turpilaks, Finland.

Viipuri, *fi.* (*l.* vi'piro), Viborg.

Vika l. **Veka,** *sjöv.,* fordom benämning på viss väglängd till sjöss.

Vikaren, *zool.,* ringlade sälen.

Vikaria't, se under följ. ord.

Vika'rie (*lat. vica'rius*), ställföreträdare, person, som tjänstgör i st. f. en annan. — **Aposto'lisk vikarie,** se *Vicarius apostolicus.* — **Vikaria't,** tillfälligt ställföreträdarskap, tillfällig tjänstgöring för en annan. — **Vikarie'ra,** vara i någons ställe, tjänstgöra för en annan. — **Vikarierande arter,** varandra mycket närstående växt- l. djurformer med olika geografisk utbredning (som alltså vikariera för varandra). — **V. blödningar,** *med.,* blödningar från näsa, hemorrojder l. d. vid menstruationstid men utan menstruation.

Vikingen, norsk skämttidning.

Vikiva'ki, *isl.,* isländskt folknöje på söndagsaftnarna, varvid vikivakidansen utfördes så, att den dansande, stående på högra foten, vaggade fram och tillbaka med överkroppen.

Vikomt, se *Vicomte.*

Vikon, *bot.,* åkerbär.

Vikrama-æ'ran, se *Samvat-æran.*

Vi'ktor (*lat. Vi'ctor*), mansnamn, segrare. Buret av påvar och italienska furstar. — **Vikto'ria** (*lat. Victo'ria*), kvinnonamn, segrarinna. Buret av engelska och tyska furstinnor. — **Viktoriablått,** basiskt difenylmetanfärgämne för bomull. — **Viktoriagrönt,** se *Malakitgrönt.* — **Viktoriagult,** antimongult. — **Viktoriahus,** se *Victoriahus* (under *Victoria regia*). — **Viktoriakorset,** engelsk militärorden. — **Viktoriaora'nge,** se *Jaune anglais.* — **Viktoriaorden,** engelsk förtjänstorden för civila personer. — **Viktoriaplattor,** golvplattor av cement och sand.—**Viktoriarabarber,** se *Rheum.* — **Viktoriaviolett,** surt azofärgämne, som färgar ull blåviolett. — **Viktori'nus, Viktori'na** = *Viktor, Viktoria* (se ovan). — **Viktoriö's** (*lat. victorio'sus, fr. victorieux*), segrande, segerrik.

Viktoriakrut, se *Dahmenit.*

Viktoriapress, *boktr.,* modern tysk digelpress (se d. o.).

Viktori'ner, augustinorden, som har sitt namn av stiftet S:t Victor i Paris.

Viktua'liebröder m. fl., se under följ ord.

Viktua'lier (av *lat. victua'lis,* hörande till livets nödtorft), *pl.,* livsmedel, matvaror. — **Viktualiebröder** = *Fetaliebröder* (se d. o.). — **Viktualiehandel,** handel med viktualier, hökeri. — **Viktualiehandlande,** hökare. — **Viktualievikt,** gammal svensk vikt, i vilken 1 *skeppund* var = 20 lispund, 1 *lispund* = 20 skålpund, 1 *skålpund* = 32 lod, 1 *lod* = 4 kvintin, 1 *kvintin* = 69 ⅓ *ass.*

Viku'nja-hår, se *Vigogne-ull.*

Wikusjö, dets. som *Vika* (se d. o.).

Wila, *serb.,* ett slags sköna och snabba nymfer.

Vilain, *fr.* (*l.* vilä'ng), elak, nedrig.

Vilaje't, *turk.,* turkiskt guvernement, som styres av en *vâli* (se d. o.).

Wilanderlampa, en gasoljelampa, konstruerad av *N. A. Wilander,* och länge använd för ytterbelysning i Stockholm.

Vilanell, se *Villanell.*

Vilda jakten, se *Asgaardsrejen.*

Vilde, *polit.*, riksdagsman, som ej tillhör något parti.

Wilde beesten, *holl.*, (*l.* - best-), boernas namn på *Gnu* (se d. o.).

Wildes slynga, (*l.* va'jlds -), *med.*, slynga för utdragande av små svulster.

Wildermuths öron, *fysiol.*, ett degenerationstecken, bestående i bakåt-nedåt dragna öronmusslor.

Vildkaprifo'l, *bot.*, se *Lonicera.*

Vildlin, *bot.*, se *Linum.*

Vildmän, *herald.*, nakna, kraftiga manliga gestalter, vilka uppbära en vapensköld.

Vildpersilja, *bot.*, se *Æthusa.*

Vildris, *bot.*, se *Zizania.*

Wildseuche, *ty.*, akut infektionssjukdom hos storvilt, överförbar även på tamdjur.

Vildvin, *bot.*, se *Psedera.*

Vile, *nord. myt.*, broder till Oden och Ve.

Vi'lhelm, mansnamn (*gty.*, *Wilihelm*, av *willo*, vilje, och *helm*, hjälm). På engelska **William**, på franska **Guillaume**, på latin **Guilielmus.** Buret av tyska kejsare samt engelska och nederländska konungar. Motsvarar kvinnonamnet **Vilhelmi'na.**

Vilhelmd'or (*l.* -då'r), holländskt guldmynt = omkr. 15 kr.

Vi'lhelmsorden, nederländsk orden; preussisk förtjänstorden för män och kvinnor.

Vili = *Vile* (se d. o.).

Wi'lia, se *Warang.*

Vilifikatio'n, **Vilio'ris conditio'nis**, se under följ. ord.

Vi'lis, *lat.*, låg, ringa, dålig, värdelös. — **Vilifikatio'n** (av *lat. fa'cere*, göra), nedsättande, förringande. — **Vilio'ris conditio'nis**, av sämre beskaffenhet. — **Experime'ntum in co'rpore vi'li**, *med.*, eg. försök på en värdelös kropp; på djur anställda försök med läkemedel, vilkas verkningar ännu ej äro fullt kända.

Wi'lis, *serb.*, enl. den slaviska folksagan före bröllopet avlidna brudar, vilka om natten lämna sina gravar och samlas i flockar samt med pilar l. kyssar döda de människor, sam nalkas dem.

Vilje = *Vile* (se d. o.).

Villa, *lat.*, lanthus, lantgård; sommarbostad, fristående, mera ansenligt boningshus, avsett för en familj. — **Villakoloni**, en trakt på landet, där många villor äro uppförda. — **Villakvarter** l. **Villastad**, stadskvarter, där av planteringar omgivna villor äro uppförda. — **Villa Borghe'se**, se under *Borghese.*

Villafranca, ett lätt franskt vin.

Villa'ncicos, *sp.*, *pl.*, ett slags kyrkliga sånger.

Villane'll (*ital. villane'lla*, *fr. villanelle*), *metr.*, en versform, som härstammar från trubadurpoesien; *tonk.*, en lantlig sång i folkvisans tonart.

Villano'vakultur, *arkeol.*, norditaliensk kulturgrupp under äldsta järnåldern, från omkr. 1000 f. Kr. — **Villanovatyp**, om föremål, tillhörande Villanovakulturen.

Villare'sia congo'nha, *bot.*, se *Congonha.*

Villarsi't, *miner.*, en art olivin.

Villa-Viçosa-orden (*l.* -viså'sa-), portugisisk orden.

Ville, *fr.* (*l.* vill, av *lat. villa*), stad.

Villeggiatu'ra, *ital.* (*l.* -le'dja-; av *vi'lla*, lantgård), för vila och vederkvickelse avsedd vistelse på landet; sommarnöje.

Wi'llehad, forntyskt mansnamn. Buret av ett helgon, frisernas och sachsernas apostel.

Willemi't, *miner.*, ett av kiselsyrad zinkoxid bestående mineral.

Wille zur Macht, *ty.* (*l.* - tsor -), vilja till makt. Citat från *Nietzsche*, ofta använt slagord i den politiska diskussionen.

Vi'lli, *lat.* (*sing. vi'llus*), ull, ludd. — **V. intestina'les**, tarmluddet. — **V. synovia'les**, ledfransarna. — **Villo'sus**, luden, luddig.

William (*l.* oi'ljäm), engelskt mansnamn = *Vilhelm* (se d. o.).

Williamsons blått, berlinerblått.

Williams piller, en förr mycket spridd humbugsmedicin.

Wi'llibald l. **Wi'libald**, forntyskt mansnamn (av *willo*, vilja, tanke, och *bald*, stark, kraftig), den viljestarke.

Vi'lli intestina'les m. fl., se *Villi.*

Villö's (*lat. villo'sus*), luden, hårig, raggig. — **Villosite't**, ludenhet, raggighet.

Vilmeid, *nord. myt.*, en jätte och trollkarl.

Wilstermarskboskap, holsteinsk rödbrokig nötkreatursras.

Viltrud, se *Valtrude.*

Viluit, *miner.*, dets. som *Vesuvian.*

Vimba l. **Vimma**, *zool.*, allmogebenämning för ett flertal fiskar, bl. a. faren och siklöjan.

Wimberg, se *Wimperg.*

Wimbledon (*l.* oi'mbldön), engelsk stad i Surrey, lokal för de årliga internationella engelska mästerskapstävlingarna i tennis.

Vimina'lis, *lat.*, en av Roms sju kullar; *bot.*, tjänlig till flätning.

Vimma, *zool.*, se *Abramis* och *Vimba.*

Vi'mpel (*ty. Wimpel*), *sjöv.*, en lång, smal flaggduksremsa, kluven i yttersta kanten. Betecknar på ett örlogsfartyg chefens befälstecken. — **Vimpelman**, chef, som har rätt att föra vimpel.

Wimperg, **Wimperge** l. **Wimberg**, *ty.* (möjligen av *Windberge*, skydd mot vinden), *byggn.*, gotisk spetsgavel, vilken användes såsom den översta avslutningen på portaler och kyrkfönster.

vin., förk. för *lat. vinum*, vin.

Vin, *fr.* (*l.* väng), vin. — **V. blanc** (*l.* - blang), vitt vin. — **V. brûlé** (*l.* - bryle'), glödgat vin. — **V. de Bourgogne** (*l.* - dö borgå'nj), Burgundvin. — **V. doux** (*l.* - do), ojäst vin; även sött vin. — **V. rouge**

(*l.* - rosj), rödvin. — **V. sec** (*l.* - säck), torrt (mindre sött) vin.

Vin, *jur.*, löftesman för säljarens skyldighet att utge försålt gods.

Vina, *tonk.*, ett gammalt indiskt stränginstrument.

Vinaigre, *fr.* (*l.* vinä'gr), vinättika. — **V. des quatre voleurs** (*l.* - dä kattr vålö'r), se *Rövarättika.* — **V. d'estragon** (*l.* - dästragå'ng), se *Dragon, bot.* — **V. de toilette** (*l.* - dö tåalä'tt), ett välluktande toalettmedel.

Vinali'n, *kem.*, en alkaloid. Se *Prosopis.*

Vin-alkohol, *farm.*, fullständigt vattenfri sprit.

Vi'na medica'ta, *farm.*, medicinska viner. Se *Vinum.*

Vinasse, *fr.* (*l.* vina'ss), svagt vin, lank. — **Vinass,** drank.

Vinbär, *bot.*, se *Ribes.*

Vinbärssi'rap, se *Syrupus ribis nigri.*

Vi'nca, *bot.*, sinngrön (stundom kallad vintergröna), ett till fam. *Apocyna'ceæ*, hörande, krypande, revigt buskssläkte med ständigt gröna, läderartade blad och blå blommor.

Vince'ntius l. **Vincens,** mansnamn (av *lat. vi'ncere,* segra), den segrande. Buret av ett spanskt helgon. Motsvarar kvinnonamnet **Vince'ntia.**

Vinceto'xicum, *lat.*, motgift.

Winch, *eng.* (*l.* oi'njt), vinsch (se d. o.).

Winckels se'psis, *med.*, sepsisform hos nyfödda.

Vincroz, röda kraftiga viner från Valencia.

Vi'nculum, *lat.*, band, boja. — **V. conjuga'le,** äktenskapsband. — **Vinkule'ra** (*lat. vincula're*), binda, fängsla; förplikta, göra förbunden.

Vinda, *bot.*, se *Convolvulus.*

Windbeutel, *ty.* (*l.* båj-), vindböjtel, skrävlare.

Vindemia'trix, *astr.*, stjärna i stjärnbilden J u n g f r u n.

Vi'nder, ett sloveniskt folkslag.

Vi'ndex, *lat.*, hämnare, räddare. — **Vindice'ra** (*lat. vindica're*), eg. hämnas, rädda; taga i besittning, tillägna sig, återvinna. — **Vindi'cia,** *pl.* **Vindi'ciæ,** *lat.*, rättsanspråk. — **Vindikatio'n** (*lat. vindica'tio*), eg. hämnd, räddning; återfordrande av sin egendom, som råkat i andras händer, tillägnande, återvinnande. — **Vindikationsrätt,** rätt att återfordra sin egendom, som råkat i andras händer. — **Vindikati'v,** hämnande, straffande; hämndgirig.

Vindhem, *nord. myt.*, vindarnas hem l. värld, himlen.

Vindice'ra, se under *Vindex.*

Vindi'cian l. **Vindicia'nus,** mansnamn (av *lat. vi'ndex,* hämnare).

Vindi'cta, *lat.*, hämnd, klagan över tillfogad skada; hos de gamla romarna en stav, med vilken en slav berördes, till tecken att han försattes i frihet.

Vindikatio'n, Vindikationsrätt, Vindikati'v, se under *Vindex.*

Vindland = *Vendland* (se *Venden*).

Vindler, *nord. myt.*, binamn på Heimdal.

Vindsval, *nord. myt.*, vinterns fader.

Vinea'le, *bot.*, växande i vingårdar.

Vine'ta, vendernas stad, tyskarnas benämning på ön Wollin.

Vingahummer, *zool.*, dets. som kejsarhummer.

Vingel, *spelt.*, ett bud i vira.

Vingelé (*l.* -sjele'), *kokk.*, efterrätt av gelatin, vatten, vin, kryddor, socker m. m.

Vingne l. **Vingner,** *nord. myt.*, en jätte, fosterfader åt Tor, som dödade honom.

Vingolf, *nord. myt.*, åsagudinnornas boning.

Vingtor, *nord. myt.*, ett av Tors binamn.

Vingt-un (*l.* vängtö'ng; *fr. vingt-et-un*), tjuguett; *spelt.*, namn på ett franskt hasardspel med kort.

Vingvia'l, *bot.*, se *Lathyrus.*

Vinha'tico, brasilianskt träslag av ovisst ursprung.

Vini'fera, *bot.*, vinbärande.

Vinifikatio'n (*fr. vinification,* av *lat. vi'num,* vin, och *fa'cere,* göra), vinberedning, vintillverkning. — **Vinifika'tor** (*fr. vinificateur*), apparat för vinberedning.

Vini'ler, langobardiskt folk.

Vinje'tt, se *Vignett.*

Vinkelhake (*ty. Winkelhaken*), *boktr.*, ett redskap, i vilket sättaren anbringar typerna i rader. — **Vinkelhastighet,** en roterande kropps hastighet på ett avstånd av längdenheten från rotationsaxeln.

Vi'nkelpredikant (*ty. Winkelprediger*), predikant, som predikar i vinklar och vrår (d. v. s. icke i kyrkan).

Vinkelrät, *mat.*, lodrät.

Vinkule'ra, se under *Vinculum.*

Vinland, de gamla nordbornas benämning på den del av Nordamerikas ö. kust, som år 1000 upptäcktes av isländaren Leif Eriksson. Jfr *Vitis.*

Winnebagoes (*l.* oinnibaggå's), nordamerikansk indianstam av *Dakotas* (se d. o.).

Winneckeska kometen, *astr.*, kortperiodig komet med 5,9 års omloppstid.

Vinofobi' (av *lat. vi'num,* vin, och *gr. fo'bos,* fruktan), avsky för vindrickning.

Vi'no gre'co, *ital.*, eg. grekiskt vin; ett italienskt vin, som odlas på Vesuvius. — **V. se'cco,** se under *Secco.* — **V. ti'nto,** *sp.*, färgat vin. Se vid. *Tinto* (under *Tingera* och *Alicante*).

Vinole'ns (*lat. vinole'ntia*), vinrus. — **Vinole'nt** (*lat. vinole'ntus*), berusad av vin.

Vinolja = *Œnanth-eter* (se d. o.). — **Vinruta,** se *Ruta graveolens.* — **Vinsten,** se *Bitartras kalicus.* — **Vinstenssalt** = *Carbonas kalicus* (se d. o.). — **Vinsyra,** *kem.*, *A'cidum tarta'ricum,* en i vindruvan o. a. frukter förekommande organisk syra. Nyttjas i medicinen och i tekniken.

Vinome'ter (av *lat. vi'num*, vin, och *gr. me'tron*, mått), vinmätare.
Vino'sa, *bot.*, vinröd.
Vi'no ti'nto, se under *Vino greco*.
Vinsch (*eng. winch*), vindspel, hissverk.
Vinsten m. fl., se under *Vinolja*.
Vinst- & förlustkonto, *handelst.*, konto i huvudboken, till vilket alla vinster och förluster överföras och på vilket nettovinsten under året visar sig.
Vintage, *eng.* (*l.* vi'ntedsj), årgång (av vin). — **V. ports**, portvin.
Vinteranue'll, *bot.*, se *Hapaxant*. — **Vinteraster**, namn på *Chrysa'nthemum i'ndicum*. — **Vinterek**, se *Quercus*. — **Vintergröna**, se *Pyrola* och *Vinca*.
Vintergrönolja, se *Gaultheriaolja*.
Vinterlövkoja, *bot.*, se *Cheiranthus*. — **Vinternarr**, se *Eranthis*.
Winthers bark, vit kanel.
Vinthund (ty. *Windhund*), en hundras, utmärkt genom långa ben och spenslig kroppsbyggnad.
Vinvin, se *Shoreaträ*.
Vi'num, *lat.*, *farm.*, vin. — **V. aroma'ticum**, aromatiskt vin, beredes av lavendelblommor, rosmarinblad, salvieblad och Bordeauxvin. — **V. chi'næ compo'situm**, beskt kinavin, beredes av baggsöterot, skalade pomeransskal, kungskina, Malagavin och franskt brännvin. Brukas som nerv- och magstärkande medel. — **V. co'lchici**, tidlösevin. — **V. ferra'tum**, järnvin, beredes av äkta kanel, järnfilspån och rhenskt vin. Användes vid bleksot, blodbrist o. s. v. — **V. gentia'næ compo'situm**, sammansatt baggsötevin, beredes av vitpeppar, skalade pomeransskal, baggsöterot, Malagavin och franskt brännvin. Brukas som magstärkande medel. — **V. glycyrrhi'zæ theba'icum**, Roséns bröstdroppar, beredes av opium, saffran, lakritsrotextrakt och Malagavin. Gives som stillande medel mot hosta. — **V. ipecacua'nhæ**, kräkvin, kräkrotsvin, beredes av kräkrot och Sherryvin. Brukas som kräkmedel. — **V. me'rum**, rent, oblandat vin. — **V. missa'le**, mässvin. — **V. purshia'næ**, sagradavin. — **V. rhe'i, ama'rum**, beredes av vit kanel, baggsöterot, rabarber, Malagavin och franskt brännvin. Användes vid åkommor i matsmältningsorganen. — **V. r. aroma'ticum**, beredes av kardemummafrön, rabarber, russin, franskt brännvin, Malagavin, muskotblomma, tvåfalt kolsyrat kali, ålandsrotextrakt och socker. Användes som det föregående. — **V. r. du'lce** beredes av kardemummafrön, rabarber, Malagavin och franskt brännvin. Brukas som ett lindrigt avförande medel. — **V. stibia'tum**, kräksaltsvin, beredes av vinsyrat antimonoxidkali och Malagavin. — **V. theba'icum**, opiumvin, beredes av opium och Sherryvin. — **V. t. croca'tum**, beredes av kanel, nejlikor, saffran, opium och Malagavin.
Vinve'la, gaeliskt kvinnonamn, den ljuvt sjungande.
Winzenheimer, ett Elsassvin.
Vinä'ger, se *Vinaigre* och *Vinättika*.
Vinättika (*fr. vinaigre*), *kem.*, genom jäsning av vin beredd ättika.
Viofo'rm, *kem.*, *farm.*, jodkloroxikinolin, gult, luktlöst pulver. Användes som jodoform.
Viol, *bot.*, se *Viola*.
Vi'ola, *bot.*, viol, styvmorsblomster, växtsläkte, tillhörande fam. *Viola'ceæ*. Hundratals odlade arter och former. I Sverige omkr. 20 arter vilda. — **V. arve'nsis**, åkerviol. — **V. biflo'ra**, fjällviol. Ofta odlad. — **V. cani'na**, ängsviol. — **V. hi'rta**, buskviol. — **V. mira'bilis**, underviol. — **V. odora'ta**, luktviol, marsviol. Den vilda formen kultiverad i hundratals välluktande varieteter med avseende på gestalt och blomfärg. — **V. palu'stris**, kärrviol. — **V. rivinia'na**, skogsviol. — **V. stagni'na**, strandviol. — **V. tri'color**, styvmorsviol. Den vilda formen, odlad i ett oerhört antal skiftande varieteter, ”penséer”. — **V. uligino'sa**, sumpviol.
Vio'la, *ital.*, *tonk.*, benämning på flera slags äldre stråkinstrument, föregångare till violinen. — **V. a'lta**, se *Altfiol*. — **V. basta'rda**, ett instrument med 6—7 strängar, något större än *V. da ga'mba*. — **V. da braccio**, se under *Braccio*. — **V. da ga'mba**, ben- l. knäfiol, fiol, som hölls mellan knäna. — **V. d'amo're** (*fr. viole d'amour*), kärleksfiolen, ett instrument med urspr. 12—14, sedan endast 7 strängar. — **Viole'tta**, en liten fiol. — **Viola da spalla**, hölls mot skuldran. — **V. pompo'sa**, hade 5 strängar och stod en oktav lägre än armfiolen. — **Violi'n** (*ital. violi'no, dimin.* av *vio'la* [se ovan], *fr. violin*), fiol, stråkinstrument med fyra strängar. — **Violinklav**, se *Klav*. — **Violini'st**, fiolspelare. — **Violi'no pi'ccolo**, se under *Piccolo*. — **V. pri'mo**, första fiolen. — **V. seco'ndo**, andra fiolen. — **Violonce'll** (*fr. violoncelle, ital. violoncello* [*l.* -tjä'llå]), ett likt fiolen konstruerat stråkinstrument, som hålles mellan knäna. — **Violoncelli'st**, violoncellspelare. — **Violo'ne**, namn på den största violaarten. — **Pardessus de viole**, *fr.* (*l.* pardössy' dö viå'l), namn på den minsta violaarten.
Viola'ceæ, *bot.*, växtfamilj, tillhörande ordn. *Cistifloræ*. I Europa blott släktet *Viola*.
Viola'ceus, *bot.*, violett.
Violami'n, Äktsyreviolett, *kem.*, surt ftaleinfärgämne för ull och silke.
Viola'n, *miner.*, ett till kiseljordföreningarna hörande violettfärgat mineral.
Violatio'n, se under *Violera*.
Viole'ns (*lat. viole'ntia*), våld, våldsamhet, häftighet. — **Viole'nt** (*lat. viole'ntus, fr.*

violent), våldsam, häftig. — **Viole'nte, Violenteme'nte,** *ital., tonk.*, häftigt, våldsamt. — **Viole'ntum stu'prum,** våldtäkt.
Viole'ra (*lat. viola're*), kränka, våldföra. — **Violatio'n,** kränkning, våldförande.
Viole'tt (*fr. violet*), violblå; violblå färg.
Violetta, se under *Viola.*
Violettrubi'n, *miner.*, handelsnamn för violetta, ädla korunder, stundom även ametistfärgade spineller.
Violetträ, se *Amaranttträ.*
Violi'n, se under *Viola.*
Violi'nklav, *tonk.*, G-klav.
Violi'no, se under *Viola.*
Violi'nprincipa'l, *tonk.*, en tunnstämma med trång mensur i orglar.
Violo'n, Violo'nbas, *tonk.*, 16-fots stråkstämma av trä i orgeln.
Violonce'll, Violo'ne m. fl., se under *Vio'la.*
Vio'lrot, se *Rhizoma iridis.* — **Violrotolja,** dets. som **Irisolja** (se d. o.).
Vio'lträ, *bot.*, veden av den sydaustraliska *Aca'cia homalo'phylla* (myall), samt av den i tropiska Amerika växande *Machæ'rium viola'ceum.* Den senare kallas även *Palisa'ndre vio'let* l. *Kungsträ.*
Vi'pera, *zool.*, huggormssläktet. — **V. be'rus,** vanliga huggormen. — **Viperi'dæ,** kräldjursfamiljen huggormar.
Vipp, Vipptåg, *sjöv.*, göling l. tåg, varmed gods, som hänger i en talja, inhalas till lämplig plats ombord.
Vippfyr, förr bruklig fyranordning, varvid två ljus ömsevis höjdes och sänktes av en hävarm.
Vippkloärt, *bot.*, se *Astragalus.*
Vippärt, *bot.*, se *Orobus.*
Vipsläktet, *zool.*, fågelsläkte, *Vane'llus,* av fam. brockfåglar.
Vipunen, *fi.* (*l.* vi'po-), död l. sovande jätte, ur vars mage Väinämöinen framhämtar visdoms- och trolldomsord.
Vir, *lat.*, man. — **Vira'go,** en manhaftig kvinna.
Vira, *spelt.*, ett på *Vira* järnbruk (Stockholms län) uppfunnet och efter detsamma uppkallat kortspel, som spelas av tre personer.
Vira, silduk, som användes i pappersmaskiner.
Vira'go, se *Vir.*
Vi'rak (av *ty. Weihrauch,* rökelse), se *Gummiresina Olibanum.*
Vi'rbius, *rom. myt.*, gudomlighet, som troddes medverka vid förlossningar.
Vi'rdar, medeltida benämning på folket i Värend.
Vir Dei, *lat.*, "Guds starke man", ärkeängeln Gabriel.
Wir deutsche fürchten Gott und sonst nichts in der Welt, *ty.* (*l.* - dåjtsje - ont sånst -), vi tyskar frukta Gud och eljest intet i världen. (*Bismarck,* i en riksdagsdebatt 1888.)
Wire, *eng.* (*l.* vajr), metalltråd; metalltrådslina (eg. *wire-rope*).
Virement, *fr.* (*l.* virma'ng), *handelst.*, ömsesidig avräkning; överföring av en post under en annan titel.
Wire-rope, *eng.* (*l.* vajr-råp), metalltrådslina.
Vi'rens, Vire'scens, *bot.*, grönskande.
Viresce'ns, *bot.*, förgröning (av eljest annorledes färgade växtdelar). Se *Fyllomani.*
Vire'y, *sp.* (*lat. vice-rex*), vicekonung, ståthållare.
Virga, *lat.*, kvist, ris. — **Virga'tus,** *bot.*, risig. — **Virgaure'a,** *bot.*, gullris.
Virgilia'nsk, som liknar l. tillhör den romerske skalden *Virgilius.*
Virgina'l (*lat. virgina'lis*), jungfrulig; *tonk.*, en taffelformig *klavecin* (se d. o.).
Vi'rgines ecclesia'sticæ l. **cano'nicæ,** *lat., pl.*, kyrkliga jungfrur, unga flickor, som togo slöjan och avlade löfte att icke gifta sig, men fortforo att leva i sina familjer. — **V. vesta'les,** vestaliska jungfrur.
Virgi'neus, *bot.*, jungfru-(vitfärgad).
Virgi'neus mo'rbus, *lat.*, eg. jungfrusjukdom; *med.*, bleksot.
Virgi'nia, en kvalitet piptobak; ett slags långa, smala cigarrer med ett instucket halmstrå som munstycke.
Virgi'nia, *lat.* (av *vi'rgo,* jungfru), l. **Virginie,** *fr.* (*l.* virsjini'), kvinnonamn, den jungfruliga. Buret av dottern till den förnäme romerske plebejen *Virginius,* som dödade henne för att befria henne från decemviren Appius Claudius' stämplingar.
Virginia'num, *bot.*, virginsk.
Virgi'nsk meliss, se *Monarda.*
Virginite't (*lat. virgi'nitas*), jungfrulighet; jungfrudom.
Vi'rgo, *lat.*, jungfru, mö; *astr.*, stjärnbilden Jungfrun. — **V. inta'cta,** orörd jungfru. — **Bea'ta virgo,** Heliga jungfrun.
Virgofibrer, de korta hår, som kvarsitta på bomullsfröskalen, sedan den eg. bomullen tillvaratagits. Användas vid pappersfabrikation.
Vi'rgula, *lat.*, kvist, litet spö; tecken (◡), som utmärker kort stavelse. — **V. divinato'ria** l. **V. mercuria'lis,** slagruta.
Virgulto'rum, *bot.*, växande på kvistar.
Vi'ribus uni'tis, *lat.*, med förenade krafter. (Frans Josef I:s valspråk; Frans Josefsordens devis.)
Vi'ride æ'ris, se *Ærugo.*
Viride'scens, *bot.*, grönaktig. — **Vi'ridis,** *bot.*, grön. — **Viri'dula,** *bot.*, något grön.
Viridi'n, *kem.*, aldehydgrönt. En anilinfärg.
Viri'l (*l. viri'lis,* av *vir,* man), manlig; manhaftig; personlig. — **Virili'sm,** manligt utseende hos kvinnor. — **Virilite't** (*lat. viri'litas*), manlighet, manbarhet. — **Viripote'ns,** manbarhet. — **Viri'lstämma,** den röst, som tillkom varje riksstånd i den forna tyska riksdagen.
Viri'tim, *lat.*, man för man, man mot man; var och en särskilt.
Virki, *isl.*, mur, borg.

Vi'ro, *fi.*, Estland.

Vi'rola, *bot.*, Central- och Sydamerikanskt växtsläkte, tillhörande fam. *Myristica'ceæ.* — **V. sebi'fera,** talgmuskotträd, ger jämte flera andra arter ett växtfett, virolafett. — **Virolafett, Virolatalg,** växtfett av Virola-arter.

Vi'romaa (*l.* -åma), inhemskt namn på Estland.

Viromandu'er, fornkeltiskt folkslag i n. Gallien.

Viro'sus, *bot.*, giftig.

Virsingskål l. **Savo'jkål,** ett slags kål, som bildar kålhuvud.

Virtualite't, se under följ. ord.

Virtue'll (*fr. virtuel,* av *lat. vi'rtus,* mandom, kraft, dygd), kraftig, förmående; kraftmöjlig. — **V. bild,** *fys.* Om ett föremål är placerat så i förhållande till en spegel l. en lins, att från föremålet utgående strålar tyckas sammanlöpa bakom spegeln i det förra fallet och bakom linsen och föremålet i det senare, kallas den bild, som därvid uppstår, en virtuell bild l. en skenbild. — **V. hastighet,** *mek.*, det oändligt lilla stycke, som punkterna av en kropp förflyttas genom en oändligt liten rörelse. — **Virtualite't,** förmåga att verka.

Virtuo's (*ital. virtuo'so,* av *lat vi'rtus,* kraft, skicklighet), mästare i en konst, i synnerhet i musik. — **Virtuosite't,** överlägsen färdighet, konstfärdighet, mästerskap.

Vi'rtus, *lat.*, mannamod, mandom, tapperhet; kraft, duglighet; dygd; *rom. myt.*, hjältemodets gudinna. — **V. est me'dium vitio'rum,** dygden ligger mittemellan (motsatta) laster. — **V. nobi'litat,** dygden adlar. — **Virtu'tes pagano'rum, sple'ndida vi'tia,** hedningarnas dygder äro glänsande fel. (Sentens tillskriven *Augustinus.*) — **Virtu'ti et inge'nio,** för dygd och talang. — **V. et me'rito,** för duglighet och förtjänst. — **V. in be'llo,** för tapperhet i krig.

Virule'ns, Virule'nt, se under följ. ord.

Vi'rus, *lat.*, gift; *med.*, sjukdomsgift, smittämne, sjukdomsalstrande organismer. — **Virule'ns** (*lat. virule'ntia*), giftighet, smittsamhet; en mikroorganisms förmåga att alstra sjukdom. — **Virule'nt** (*lat. virule'ntus*), giftig, smittsam; kallas en stam mikroorganismer, om den framkallar häftiga sjukdomssymtom.

Virus de rues, *fr.* (*l.* viry's dö ry), *med.*, "gatusmitta", naturlig rabiessmitta. — **V. fixe,** *fr.* (*l.* - fix), rabiessmitta som genom ympning på kaniner fått viss fixerad grad av virulens.

Virvelströmmar, *fys.*, se *Foucaults strömmar.*

Virvelströmning, *fys.*, rörelse i gas l. vätska, varvid strömlinjerna bilda slutna kurvor.

Vis, *lat.*, kraft, makt, våld. — **V. arma'ta,** väpnad styrka. — **V. a te'rgo,** bakifrån pådrivande kraft. — **V. co'mica,** komikens kraft. — **V. consi'lii e'xpers mo'le ru'it su'a,** kraft utan klokhet störtar genom sin egen vikt. — **V. ine'rtiæ,** se under *Inertia.* — **V. le'gis,** lagens kraft. — **V. ma'jor,** se *Force majeure.* — **V. medica'trix natu'ræ,** naturens förmåga att läka. — **V. mo'trix,** drivkraft. — **V. proba'ndi,** beviskraft. — **V. vi'va,** levande kraft, rörelseenergi. — **Vi,** med våld; i kraft av. — **Vi vo'cis,** eg. i kraft av ordet; i ordets eg. bemärkelse.

Wis., officiell förk. för *Wisconsin.*

Visage, *fr.* (*l.* a'sj), ansikte.

Visavi', se följ. ord.

Vis-à-vis, *fr.* (*l.* visavi'), eg. ansikte mot ansikte; mittemot; avseende på; person, som sitter, bor l. står mittemot en annan; *dansk.*, motdansare, motdansande par. — **V. de rien** (*l.* - dö riä'ng), eg. mittemot ingenting; blottad på allt.

Visaya'er, malajsk folkstam på Filippinerna.

Visbur, svenskt sagokonunganamn.

Viscacha, *sp.*, (*l.* -ka'tsja) = *Eriomys chinchilla* (se *Chinchilla*).

Visca'ria, *lat.*, linväxt; *bot.* (syn. *Lychnis*), växtsläkte tillhörande fam. *Caryophylla'ceæ.* — **V. alpi'na,** fjällnejlika. — **V. vulga'ris** (syn. *Lychis viscaria*), tjärblomster.

Viscelli'ngarn, se *Viskos.*

Vi'scera, *lat.*, *pl.*, inälvor. — **Viscera'l,** som angår l. hör till inälvorna. — **Viscera'la nervsystemet,** det autonoma nervsystemet.

Vi'schnu, se *Vishnu.*

Visci'd, Visci'n, se under *Viscus.*

Vi'scidus, Visco'sus, *lat.*, klibbig.

Visconte, *ital.* (*l.* -kå'n-), adelstitel motsvarande *fr. viscomte* (se d. o.).

Visco's, se *Viskos.*

Viscount, *eng.* (*l.* vä'jkaunt), engelsk adelstitel, i rang mellan earl och baron. Jfr *Vicomte.*

Vi'scum a'lbum, *bot.*, mistel.

Vi'scus l. **Vi'scum,** *lat.*, fågellim. — **Visci'd** (*nylat. vi'scidus*), klibbig. — **Visci'n,** *kem.*, ett klibbigt ämne i fågellim. — **Visko's,** esterartade föreningar mellan cellulosa och xantogensyra som lösa sig i vatten till en utomordentligt seg vätska. Utgör det viktigaste råmaterialet för framställning av konstsilke (*viscellingarn* m. fl.). — **Viskosite't,** klibbighet; det motstånd en vätska gör mot förflyttning av dess skilda delar i förhållande till varandra (*inre friktion*). — **Viskosime'ter,** instrument för mätning av viskositeten. — **Visko'ssilke,** konstsilke (se d. o.). — **Viskö's,** klibbig.

Vise'nt, *zool.*, se *Bos.*

Vise'ra (*fr. viser*), genomse och granska en handling (t. ex. ett pass) samt påteckna bevis däröver; mäta och bestämma rymden av ett laggkärl. — **Vise'rstav,** instrument för mätande av ett laggkärls rymd.

Vises sten, *De,* se *Alkemi.*

Visetträ (*l.* fi-), dets. som *fisetträ* (se d. o.).

Vi'shnu, *ind. myt.*, världsalltets livgivande princip, livskraftens gud, som jämte Brahma och Siva utgör den indiska tre-

enigheten. — **Vishnu-smrti,** namn på en indisk lagbok.

Visi'bel (*lat. visi'bilis*), synlig, uppenbar, ögonskenlig; möjlig att träffa. — **Visibilite't** (*nylat. visibi'litas*), synlighet; ögonskenlighet.

Visi'gothi, *lat.*, västgoter.

Vis ine'rtiæ, se under *Inertia.*

Visingsöformationen, Visingsöserien, *geol.*, serie fossilfria, sedimentära bergarter, som utgöra bottnen i större delen av Vättern och uppbygga Visingsö.

Visio'n (*lat. vi'sio*), syn, drömsyn, andeuppenbarelse. — **Visionä'r,** som har avseende på visioner; person, som har visioner, andeskådare; fantastisk svärmare l. drömmare.

Visi'r = *Vesir* (se d. o.).

Visi'r (*ty. Visir, fr. visière*), *krigsk.*, hjälmgaller; sikte på skjutvapen; *fys.*, diopter (se d. o.). — **Visi'rpunkter,** korn och sikte på skjutvapen.

Visi't (*fr. visite*), besök, påhälsning, uppvaktning. — **Fransysk visit,** mycket kort besök. — **Visitanti'nnor** = *Salesianerinnornas orden* (se d. o.). — **Visitatio'n** (av *lat. visita'tio,* besök), besök, som avser granskning, besiktning, undersökning. — **Visita'tor,** *lat.*, person, som utför en visitation. — **Visite'ra** (*lat. visita're*), besiktiga, granska, undersöka (vissa föremål l. tillstånd). — **Visite'rpatrull,** *krigsk.*, patrull, som mellan avlösningarna besöker posterna. — **Visitkort,** litet rektangulärt kort med ägarens namn. Avlämnas vid visiter, presentationer o. d.

Vi'sjnu, se *Vishnu.*

Viskare, träcylinder, omvirad med blånor l. d., som användes för rengöring av loppet i en artilleripjäs.

Viskert, *sjöv.*, gajdävert, mindre rundhult på sidorna om bogsprötsnocken.

Visko's, Viskosite't, Viskosime'ter m. fl., se under *Viscus.*

Vi'sky, se *Whisky.*

Viskö's, se *Viscus.*

Vis major, *lat.*, *jur.*, händelse av högre hand. Se *Force majeure.*

Vi'smia, *bot.*, växtsläkte av fam. *Gutti'feræ.* Frukterna innehålla gummiguttaartade ämnen.

Vi'smut (*nylat. bismu'thum*), *kem.*, ett metalliskt grundämne, som i naturen oftast förekommer gediget l. i förening med svavel l. syre. I Sverige särdeles sällsynt. Användes till lättsmälta legeringar, till porslinsmålning och i farmaceutiska preparat. — **Vismutglans,** *miner.*, naturligt svavelvismut. — **Vismutvitt,** spanskt vitt, pärlvitt (*fr. Blanc de fard*), basiskt vismutnitrat l. vismutoxiklorid. Användes till smink, men är giftigt.

Vi'snepoliti'kken, benämning på danska vänsterns metod (1883—86) att, genom systematisk uraktlåtenhet att behandla regeringens lagförslag, framtvinga ministären Estrups avgång.

Visonskinn (*l.* visså'ng-), flodillerskinn, närts.

Wi'spel, tyskt spannmålsmått (före 1871). I Preussen = 13,2 hl., i Sachsen = 24,92 hl. o. s. v. Numera i börsspråket en wispel = 1,000 kg. — **Wispeln,** spekulera i spannmål.

Vis proba'ndi, se under *Vis.*

Vissi'ga, *ry.*, "störrygg", *kokk.*, serveras i piroger efter föreg. vattenläggning.

Vissnesjuka, parasitsvampsjukdom hos i värme l. fuktig luft drivna, saftiga växter.

Vist, svensk form för *whist.*

Vi'sta, *ital.*, eg. åsyn; *handelst.*, sikt, uppvisande (av en växel). Jfr *A vista* och *A prima vista.* — **Vistame'nte,** *tonk.*, genast, mycket hastigt.

Wista'ria sine'nsis, *bot.*, glycine, blåregn, klättrande, buskartad ärtväxt från Ostasien, odlad för sina doftande, violetta blommor.

Visue'll, se under *Visus.*

Vi'sum, *lat.* (av *vide're,* se), det sedda. Jfr *Visera.* — **V. repe'rtum,** eg. sett och funnet; en läkares rapport rör. en rättsmedicinsk undersökning.

Vi'sus, *lat.*, seende, syn, synkraft. — **V. abno'rmis,** felaktig syn. — **V. colora'tus** = *Kromopsi* (se d. o.). — **V. defigura'tus** = *Metamorfopsi* (se d. o.). — **V. duplica'tus** = *Diplopi* (se d. o.). — **V. lu'cidus** = *Fotopsi* (se d. o.).

Vi'ta, *lat.*, liv, levnadslopp; vandel; levnadsbeskrivning. — **V. a'nte a'cta,** föregående liv, föregående vandel. — **V. bre'vis, ars lo'nga,** livet är kort, konsten lång. — **V. cle'ri evange'lium po'puli,** prästerskapets leverne är folkets evangelium. — **V. lis,** livet är en strid. — **V. so'mnium bre've,** livet är en kort dröm. — **Vi'tæ, non scho'læ di'scimus,** vi lära för livet, icke för skolan. — **Vi'tam impe'ndere ve'ro,** inviga sitt liv åt sanningen. — **Vi'ta mi'nima,** skendöd, tillstånd då livsyttringarna äro minimala. — **V. sede'ntaria,** se under *Sedentia.* — **Vita'l** (*lat. vita'lis*), som hör till livet, livs-; livskraftig; viktig, maktpåliggande, betydelsefull. — **Vitalfråga,** livsfråga. — **Vital färgning,** *fysiol.*, färgning av levande celler och vävnader. — **Vitalkapacite't,** *fysiol.*, den totala lungluften. — **Vitalme'ter,** livsmätare, instrument för att undersöka, om död l. blott skendöd föreligger. — **Vitalprincip,** grundorsaken till livet. — **Vita'lia,** *pl.*, *med.*, livets viktigaste redskap, särskilt hjärta, lever och lungor. — **Vitalia'ner** l. **Vita'liebröder** = *Fetaliebröder* (se d. o.). — **Vitali'sm,** åsikten att livskraften är alltings innersta väsende; i forna tiders läkekonst åsikten att alla livsyttringar äro framkallade av en i kroppen inneboende, men av densamma oberoende kraft, livskraften. — **Vitali'st,**

anhängare av vitalismen. — **Vitali'stisk,** som ansluter sig till *Vitalismen.* — **Vitalite't,** livskraft, livskraftighet; medellivslängd. — **Vitali'tium,** underhåll för livstiden, livgeding.

Vita bandet, Världens kvinnors kristna nykterhetssällskap.

Vita'ceæ, *bot.*, växtfamilj. Syn. *Ampelidaceæ* (se d. o.).

Vita frun, spöksyn, bebådande olycka, lokaliserad till olika slott i flera länder.

Vita fäder (*fr. Pères blancs*), algerisk prästkongregation för mission i Afrika.

Vitag, *bot.*, se *Rhynchospora.*

Vita huset, se *White house.*

Vita'lis, mansnamn, buret av ett helgon, som enl. legenden var aposteln Petrus' lärjunge.

Vitami'ner (av *lat. vita,* liv, och *amin* (se d. o.), i organismer bildade ämnen av föga känd natur, vilka liksom hormoner och enzymer i mycket små mängder utöva en för djurens ämnesomsättning oumbärlig verksamhet. Vitaminerna upptagas ur födan och lagras särskilt i lever, njurar och ägg. De indelas i egentliga vitaminer (A-, B- och C-vitaminer) samt *tillväxtfaktorer* (D-vitaminer). Frånvaron av vitaminer förorsakar sjukliga förändringar, *avitamino'ser.*

Vita nätter, skymningsfenomen, bestående i solljusreflexion från mycket högt svävande dunster.

Vita regnbågen, *meteor.*, sällsynt regnbågsfenomen utan färger och med mindre radie än den vanliga.

Vita örns orden, rysk orden, i rang näst efter Alexander-Nevsky-orden; serbisk riddarorden.

Vitblära, *bot.*, se *Melandrium.*

Witch hazel (*l.* oi'tsj hä'ssöl), *bot.*, "häxhassel" (så kallad emedan indianerna använt den till slagruta och i sin medicin). Se *Hamamelis.*

Vitella'ria, *bot.*, trädsläkte av fam. *Sapota'ceæ,* i tropiska Amerika. — **V. mammo'sa,** marmeladträdet, odlas i tropiska Asien och Amerika för sina decimeterlånga, rostfärgade bär, som ätas, liksom de stora, blåsyrehaltiga fröna.

Vitelli'n, *kem.*, ett proteinämne, som finnes i äggula.

Vitelli'nus, *bot.*, ägg-gul.

Vite'llum ovi, *lat.*, äggula.

Vite'llus, *lat.*, äggdotter. — **V. formati'vus,** bildningsdotter. — **V. nutriti'vus,** näringsdotter.

Witenagemot (*l.* oi'ten-), angelsachsarnas herredag i England.

Vitesse, *fr.* (*l.* vitä'ss), hastighet, snabbhet.

Vi'tex A'gnus ca'stus, *bot.*, "det kyska lammets buske", sydeuropeisk buskväxt av fam. *Verbena'ceæ.* Frukterna ansågos redan under antiken ha antiafrodisiska egenskaper. Av fröna (munkpeppar, abrahamfrön) beredes en sirap, som i klostren användes såsom syndbetvingande medel.

Vit gentia'na, dets. som *Album græcum* (se d. o.).

Vit gran, *bot.*, se *Picea.*

Vitgröe, *bot.*, se *Poa.*

Witheri't, *miner.*, naturligt bariumkarbonat. Brukas vid framställning av andra bariumsalter, såsom råttgift och vid glasfabrikationen.

Vi'tia (sing. *Vitium*), *lat.*, fel. — **V. orga'nica co'rdis,** hjärtfel. — **V. pri'mæ formatio'nis,** missbildning.

Viticulo'sus, *bot.*, med små rankor.

Vi'tiges, östgotiskt konunganamn.

Vitili'go l. **Leukode'rma** (av *gr. leuko's,* vit, och *de'rma,* hud), *med.*, en hudsjukdom, varvid hudens färgämne på vissa ställen försvinner.

Viti'ner, se *Vittiner.*

Vi'tis, *bot.*, växtsläkte tillhörande fam. *Ampelida'ceæ.* — **V. vini'fera,** vin, vinranka, odlas i ett utomordentligt stort antal former och raser. Formen *apyre'na,* ger "korinter". — **V. labru'sca, V. proli'fera, V. vulpi'na** m. fl., av vilka vin även kan beredas, växa vilda i N. Amerika, som därför av de gamla nordmännen kallades "Vinland".

Vi'tis idæ'a, *bot.*, vin från Ida (berg på Kreta).

Vi'tium, *pl.* **Vi'tia,** *lat.*, fel, förbrytelse, last. — **V. conge'nitum,** medfött fel. — **V. grammatica'le,** grammatiskt fel. — **V. natu'ræ,** naturfel. — **V. remissio'nis,** *tonk.*, sångstämmans felaktiga sjunkande. — **V. tre'muli,** sångstämmans dallrande, tremulerande. — **Vitiö's** (*lat. vitio'sus, fr. vicieux*), felaktig, oriktig; formvidrig; lastbar, färdärvad.

Vitklöver, *bot.*, se *Trifolium.* — **Vitknavel,** se *Scleranthus.* — **Vitkål,** se *Brassica.*

Vitmo, *geol.*, vitgrå mosand.

Vitmåra, *bot.*, se *Galium.*

Vitnosen, *zool.*, se *Lagenorhynchus.*

Vitoxel, *bot.*, se *Sorbus.* — **Vitpil,** se *Salix.* — **Vitplister,** se *Lamium.*

Vitrail, *pl.* **Vitraux,** *fr.* (*l.* vitra'j, vitrå'; av *lat. vi'trum,* glas), målat kyrkfönster. — **Vitrau phanier** l. **Papiers vitraux** (*l.* vitrå' fanie', papie' vitrå), på genomskinligt papper tryckta imitationer av glasmålningar.

Vitran, se *Vitterfolket.*

Vitre'us, *lat.*, glasaktig.

Vitrifice'ra (*fr. vitrifier,* av *lat. vi'trum,* glas, och *fa'cere,* göra), smälta till glas, förglasa. — **Vitrifikatio'n,** förvandling till glas, förglasning. — **Vitrine,** (*l.* -i'nn), bodfönster, i vilket varor utställas; glastäckt låda l. skåp, *montre* (se d. o.). — **Vitrö's** (*fr. vitreux*), glasartad.

Vitrio'l (av *lat. vi'trum,* glas), *kem.*, benämning på vissa svavelsyrade salter (*sulfat*), särskilt av koppar (blå vitriol), järn

(grön vitriol) och zink (vit vitriol). — **Vitriololja,** svavelsyra. — **Vitriolesce'ra,** förvandla till vitriol. — **Vitriolisatio'n,** förvandling till svavelsyra; blandning med svavelsyra.

Vitriolblyerts, se *Anglesit.*

Vitriol double, *fr.* (*l.* vitriå'l dobl), dets. som *Adlervitriol* (se d. o.).

Vitrome'ter, Vitrotypi', se under *Vitrum.*

Vitrost, *bot.*, se *Albugo.*

Vitrot, *bot.*, se *Triticum*

Vi'trum, *lat.*, glas. — **V. antimo'nii,** antimonglas (se d. o.). — **V. plu'mbi,** blyglas. — **Vitrome'ter** (av *gr. me'tron,* mått), *fys.*, glasmätare, strålbrytningsmätare. — **Vitrotypi',** konsten att frambringa ljusbilder på glas; en dylik ljusbild.

Vitrö's, se under *Vitrificera.*

Vits, se *Vitz.*

Witsch, *ry.*, en ändelse, som i sammansättningar har betydelsen *son,* t. ex. Iwanowitsch, Iwans son.

Vitsenap, *bot.*, se *Sinapis.*

Vitsidingen, *zool.*, se *Lagenorhynchus.*

Vitsippa, *bot.*, se *Anemone.*

Vitsötväppling, *bot.*, se *Melilotus.*

Vi'tta, *lat.*, en yllebindel, som i det gamla Rom bars kring huvudet av präster, skalder och supplikanter; ett slags huva, som blott ärbara kvinnor fingo begagna. — **Vitta'tus,** *fem.* **Vitta'ta,** person, som var berättigad att bära någon av nämnda huvudbonader.

Wi'tten l. **Wittenpfennig,** *ty.*, eg. vit penning; förr ett hanseatiskt silvermynt = 4 Pfennige; ett gammalt svenskt skiljemynt = ¼ skilling.

Vitterfolket (besläktat med *vättar,* se d. o.), i norrländsk folktro motsvarighet till älvorna, ”de underjordiska”. Ofta omnämnes i sägnerna en kvinnlig varelse, *Vitran* l. *Vittran,* som påminner om skogsfrun l. huldran. I Norge motsvaras vitterfolket av *Huldrefolket.*

Wittichení't, *miner.*, röd kopparnickel.

Vitti'ner l. **Viti'ner** (*po. wicina*), grundgående båtar på Weichsel och Njemen, som efter slutad resa säljas som virke.

Vitt inte (*lat. ni'hilum a'lbum*), *kem.*, zinkvitt.

Vitto'rio och **Vitto'ria,** den italienska formen för *Viktor* och *Viktoria* (se d. o.).

Vittran, se *Vitterfolket.*

Vittring, *jaktt.*, det ämne, som ger ett djur dess karakteristiska, för hunden lätt spårade lukt.

Vittåtel, *bot.*, se *Aira.*

Vitupere'ra (*lat. vitupera're*), tadla, banna. — **Vituperatio'n** (*lat. vitupera'tio*), tadel.

Vi'tus, latinskt mansnamn (av *vi'ta,* liv), munter, livlig. Buret av ett helgon. På tyska **Veit** (se d. o.), på italienska **Gui'do,** på franska och engelska **Guy** (se d. o.).

Vitz (*ty. Witz*), ordlek, ordkvickhet. — **Vi'tzare,** person, som säger vitsar, vitsmakare.

Wi'tzlipu'tzli, aztekernas krigsgud.

Vitåbildningar, Vitålera, Vitåsand, *geol.*, äldre namn på den kvartära inlandsisens smältvattensavlagringar.

Vi'va, se *Vivus.*

Vi'va, *bot.*, se *Primula.*

Vi'va, se *Evviva.*

Vivace, *ital.* (*l.* -va'tje), *tonk.*, livligt. — **Vivacissimo** (*l.* -tji'ssimå), mycket livligt.

Vivacite't (*lat. viva'citas*), livlighet.

Vivandier, Vivandière, se under *Vivre.*

Viva'rium (av *lat. viva'rius,* som avser levande djur), benämning på ett kombinerat terrarium och akvarium.

Vi'vas, se *Vivat.*

Vi'vas, cre'scas, flo'reas!, *lat.*, må du leva, växa och blomstra.

Vivasvant, *sanskr.*, den strålande, *ind. myt.*, benämning på solguden.

Vi'vat, *lat.* (*ital. vi'va, evvi'va, fr. vive*), leve (han, hon, det), hell! — **Vi'vant,** leve de! — **Vi'vas,** leve du!

Vi'va vox m. fl., se under *Vivus.*

Vive, *fr.* (*l.* vivv), leve! Jfr *Vivat.* — **V. l'empereur,** se under *Empereur.*

Vi'ver, se *Vivre.*

Vi'vere milita're est, *lat.*, att leva är att kämpa, livet är en kamp. (*Seneca.*)

Viveur, se *Vivör.*

Viviani't, *miner.*, ett av vattenhaltigt järnfosfat bestående mineral.

Vi'vica, nylatinskt kvinnonamn (av *lat. vi'vus, -a, -um,* livlig, munter).

Vivifikatio'n (*lat. vivifica'tio,* av *vivifica're,* göra levande, uppliva), levandegörelse; upplivning. — **Vivifia'nt,** livgivande; upplivande.

Vivi'para, *lat.* (av *vi'vus,* levande, och *pa'rere,* föda), *pl.*, *bot.*, växter, som förete *vivipari* (se d. o.); *zool.*, djur, som föda ”levande ungar”, d. v. s., hos vilka fosterhinnorna brista före framfödandet.

Vivipari', *bot.*, groning av frön, innan dessa fallit från moderplantan. — **Falsk vivipari,** bildning av groddknoppar i blomställningar.

Vivi'parum, *bot.* (som föder levande ungar), med groddknoppar.

Viviseke'ra, se under följ. ord.

Vivisektio'n (av *lat. vi'vus,* levande, och *se'ctio,* snitt), experiment och operationer på levande djur i vetenskapligt syfte. — **Viviseke'ra,** anställa vivisektion. — **Vivise'ktor,** person, som utför vivisektion.

Vi'vitur pa'rvo be'ne, *lat. ordspr.*, man kan leva gott med litet.

Vi'vo, *ital.*, *tonk.*, livligt.

Vi'vos vo'co, etc., se under *Vivus.*

Vivre, *fr.* (*l.* vi'vvr; *sv.* uttal: vi'ver), föda; livsuppehälle, levnadskostnader. — **Vivandier** (*l.* -vangdie'), marketentare. — **Vivandière** (*l.* -vangdiä'r), marketenterska.

Vi'vus, *fem.* **Vi'va,** *neutr.* **Vi'vum,** *lat.* (*ital.*

vivo, fr. vif), levande; livlig. — **Viva vo'ce,** eg. med levande stämma; muntligen. — **V. vox,** eg. levande stämma, levande ord. — **V. vox do'cet,** man lär bäst genom muntlig undervisning. — **Vi'vos vo'co, mo'rtuos pla'ngo, fu'lgura fra'ngo,** jag kallar på de levande, jag klagar över de döda, jag bryter (avvänder) blixten. (Inskrift på kyrkklockor.) — **I'nter vivos,** bland levande, i livstiden.

Vivö'r (*fr. viveur,* av *vivre,* leva), man, som hängiver sig åt sinnliga njutningar.

Vix, *lat.,* knappast. — **V. cre'do,** jag kan knappast tro det.

Vixe're mu'lti fo'rtes a'nte Agame'mnona, *lat.,* många tappra hava levat före Agamemnon (om okända storheter, som ej besjungits av någon Homeros).

Vi'xi, *lat.,* jag har levat. — **Vi'xit,** han (hon, den l. det) har levat. — **Vixit, dum vixit, læ'tus,** så länge han levde, levde han glad. (*Stiernhielm.*)

Viye'lla, *textil.,* tyg till underkläder av fint och jämnt garn av blandad ull och bomull.

Vizi'r = *Vesir* (se d. o.).

Vjedomo'sti, *ry.,* underrättelser, tidningar.

Vje'stnik Jevro'py, *ry.,* Europeiske budbäraren, två ryska tidskrifter.

Vje'tje, *ry.,* folkförsamling.

Vjuga, *ry.,* våldsam snöstorm på stäppen.

V. L., förk. för *lat. vi'vus lega'vit,* förordnade, medan han levde.

V. L., förk. för *Vattenlagen.*

v. l., förk. för *västlig längd.*

Vlaamsch, *holl.* (*l.* fla'ms-ch), flamländska. — **Vlaamsche beweging,** flamländska rörelsen.

Vlacher, dets. som *Valaker.*

Vladik, se *Vladyka.*

Vladi'mir, slavisk-ryskt mansnamn (av *vladie'tj,* härska, och *mir,* världen, mänskligheten), mänsklighetens l. världens behärskare. Buret av ryska furstar. — **Vladimirorden,** en rysk orden.

Vla'dislav (*lat. Uladislaus* l. *Ladislaus*), mansnamn. Buret av polska, böhmiska och ungerska konungar.

Vlady'ka, *slav.,* herre; titel för en biskop; förr titel för fursten av Montenegro.

Vlemingkx vätska, se *Solutio Vlemingkx.*

v. lgd., förk. för *västlig längd.*

Vliess, *ty.* (*l.* flis: *holl. vlies*), skinn, fäll. — **Das goldene Vliess,** gyllene skinnet (se d. o.). — **Orden vom goldenen Vliess** = *Ordre de la toison d'or* (se d. o.).

V. N., förk. för *lat. vicarii nomini,* i egenskap av vikarie.

V. O., förk. för *lat. vir optimus,* rättskaffens man, hedersman.

V. O., förk. för *eng. very old,* mycket gammal (på etiketter).

Woad, *eng.* (*l.* oå'äd), vejde (se d. o.).

Voall, försv. av *Voile* (se d. o.).

Voandze'ia, *bot.,* växtsläkte av fam. *Legumino'sæ.* — **V. subterra'nea,** angolaärta, jordärta, mognar sina baljor under jorden (liksom jordnöten). Fröna fettrika. Odlas i tropikerna som köksväxt.

Vocabula'rium, *nylat.* (av *lat. voca'bulum,* ord), ordbok. — **Vokabuli'st,** ordboksförfattare.

Voca'lis, *lat.,* som har röst l. röstorgan.

Vocalise, *fr.* (*l.* våkali's), se *Vokalisera.*

Vocal murmur, *eng.* (*l.* vå'köl mö'mö), det trycksvaga vokalljud, som i svenskan återges med *e* (t. ex. i *hare*), i engelskan ofta med *r* (t. ex. i *dear*).

Voca'tio inte'rna, *lat.,* inre kallelse.

Vocati'vus, se *Vokativ.*

Voce, *ital.* (*l.* vå'tje), *tonk.,* röst, stämma. — **V. di pe'tto,** bröströst. — **V. di te'sta,** falsett.

Vo'cem jucundita'tis, *lat.,* eg. angenämhetens röst, d. v. s. fröjdefull uppmaning; benämning på femte söndagen efter påsk, efter begynnelseorden i dagens ingångspsalm (Es. 48: 20).

Woche, Die, *ty.* (*l.* vå'-), "veckan", tysk illustrerad veckotidning.

Wodan, se *Oden.*

Wo'dka, Vo'dka, *po.* och *ry.,* brännvin.

Voge'lia, *bot.,* syn. *Neslea* (se d. o.).

Vogesi't, *petrogr.,* grönaktig basisk gångbergart, tillhörande lamprofyrerna.

Vo'gli se'mpre quel che tu de'bbi, *ital.,* vill alltid vad du bör.

Vogue, *fr.* (*l.* vågg), eg. ett fartygs framdrivande medelst rodd; anseende, eftersökthet. — **En vogue** (*l.* ang -), på modet, i ropet. — **Vogue la galère** (*l.* - galä'r), se under *Galér.*

Vogu'ler, ett finsk-ugriskt folk, boende i Perm och Tobolsk. — **Vogu'liska,** vogulernas språk.

Wo'hlrath, tyskt mansnamn (av *wohl,* väl, riktigt, och *rath,* råd), vis rådgivare.

Wo'hlthäter, *ty.,* välgörare; hos oss person, som bjuder andra på förfriskningar.

Voilà, *fr.* (*l.* våala'), se där! — **V. tout** (*l.* - to), se där allt, det är hela saken.

Voile, *fr.* (*l.* våa'll), l. **Voilette** (*l.* våale'tt), *textil.,* en del mycket lätta och tunna vävnader.

Voiture, *fr.* (*l.* våaty'r), åkdon.

Voix, *fr.* (*l.* våa'), röst. — **V. mixte,** mixtröst.

Vojevo'd l. **Vojvo'd,** *slav.,* eg. härförare, hertig; förr titel för furstarna över Moldau och Valakiet, för polska ståthållare och för ryska kretsföreståndare.

Vo'jlock, *ry.,* ett stycke filt l. läder, som vid ridning lägges under sadeln. — **Vojlockskiva,** filtskiva, som fästes under sadelbladet i st. f. stoppning.

Vojt (*ty. Woid, Woit*), *sjöv.,* ett mellan två fasta föremål genom block spänt tåg. — **Vojta,** framhala en båt längs ett dylikt tåg.

Vojvo'd, se *Vojevod.*

Voka'bler (av *lat. voca'bulum,* ord), *pl.,* ur

ett språk lösryckta ord, särskilt avsedda för utanläsning, glosor (se *Glosa*). — **Vokabula'rium,** se *Vocabularium.* — **Vokabuli'st,** se under *Vocabularium.*

Voka'l (av *lat. voca'lis,* som har röst, ljudande, av *vox,* röst), som tillhör l. angår rösten; *språkv.,* självljud; bokstav, som betecknar ett självljud. — **Vokalförhöjning,** omljud. — **Vokalkonsert,** se under *Konsert.* — **Vokalmusik,** *tonk.,* för människoröster komponerad musik, sång.)(Instrumentalmusik. — **Vokali's** (*fr. vocalise*), sångövning, vars text utgöres av idel vokaler. — **Vokalisatio'n** l. **Vokalise'ring,** vokalernas beteckningssätt i hebreisk skrift; vokalernas uttal i sång; utförande av vokaliser. — **Vokalise'ra,** uttala vokaler i sång, sjunga vokaliser. — **Voka'lisk,** självljudande. — — **Vokali'sm,** sammanfattningen av vokalerna i ett språk l. i ett ord; läran om vokalernas uppgift m. m.

Vokatio'n (*lat. voca'tio*), kallelse, inbjudning; kallelse (till ett ämbete, i synnerhet till prästämbetet).

Vokati'v l. **Vokati'vus** (*lat. ca'sus vocati'vus*), se *Kasus.*

Vokoni'ter, ett keltiskt fornfolk.

Vol., förk. för *lat. volumen,* volym, del.

Vola'bel (*nylat. vola'bilis,* av *vola're,* flyga), flyktig. — **Volabilite't,** flyktighet.

Wolaf, ett negerfolk, som bor i v. Afrika.

Volaille, *fr.* (*l.* våla'j), fjäderfä.

Vo'la ma'nus, *lat.,* flathanden. — **Vola'ris,** som rör flathanden.

Volang, se *Volant.*

Vo'lans, *astr.,* se *Flygfisken.*

Volant, *fr.* (*l.* våla'ng; av *voler,* flyga), fjäderboll; volang, löst påsatt, veckad besättning på damkläder.

Volapük l. **Volapyk** (*l.* vålapy'k), eg. världsspråket; ett universalspråk, konstruerat av tysken *Schleyer.* Jfr *Esperanto.*

Vola'ris, se *Vola manus.*

Volati'l (*lat. vola'tilis*), *kem.,* flyktig. — **Volatilisatio'n,** förflyktigande. — **Volatilise'ra,** förflyktiga, göra flyktig. — **Volatilite't,** flyktighet.

Vol-au-vent, *fr.* (*l.* vållåva'ng), eg. flyg för vinden; med lock försedd smördegspastej, fylld med en fin *ragu* (se d. o.).

Volcana'lia = *Vulcanalia* (se d. o.).

Volca'nus = *Vulcanus* (se d. o.).

Vo'lcer, fornkeltisk folkstam.

Voldgift, *da.* och *no.,* skiljedom.

Volée, *fr.* (*l.* våle'; av *voler,* flyga), flykt (en fågels); rang, stånd. — **La haute volée** (*l.* - å -), den högre societeten, förnäma världen.

Vo'lens, *lat.,* viljande. Jfr *Nolens volens.*

Vole'nte De'o, *lat.,* om Gud vill. — **Vole'nti non fit inju'ria,** eg. den viljande sker icke orätt; när man får det så, som man velat, kan man efteråt icke beklaga sig.

Volet, *fr.* (*l.* vålä'; av *voler,* flyga), fönsterlucka.

Wolffia'n l. **Wolfia'n,** anhängare av den tyske filosofen *Chr. v. Wolfs* filosofiska system.

Wolffs bureau, Wolffs Telegra'fisches bureau (*l.* - byrå'), förk. *W. T. B.,* Tysklands största och äldsta telegrambyrå, grundad 1849 i Berlin. Uppgick 1934 i Deutsches Nachrichtenbüro.

Wolffska kroppen, *anat.,* dets. som mesonefros l. urnjuren (se d. o.).

Wo'lfgang, tyskt mansnamn, den hjälprike, företagsamme.

Wolfia'n, se *Wolffian.*

Wo'lfram, tyskt furstenamn, den kraftige hjälparen.

Vo'lfram (*ty. wolfram*), *kem.,* ett sällsynt metalliskt grundämne (till färgen järngrått, av stor hårdhetsgrad), som i naturen alltid förekommer i förening med syre. Brukas till legeringar och i glödlampor; *miner.,* se *Scheelit* och *Volframit.* — **Volframbrons,** en guldgul legering, som består av natrium, volfram och syre. — **Volframat,** volframsyrade salter. — **Volframi't** (förr *volfram,* se ovan), *miner.,* ett svart l. brunsvart mineral, som består av volframsyrad järn- och manganoxidul. — **Volframlampor,** glödlampor i vilkas glödtråd volfram ingår.

Wolf-Rayetstjärnor (*l.* -rajä'-), *astr.,* karakteriseras genom i deras spektra uppträdande, ljusa linjer. Uppkallade efter de första upptäckarna.

Wolfska gången, *anat.,* urnjuregången.

Volière, *fr.* (*l.* våliä'r), **Voljä'r,** fågelhus; flygbur för fåglar; duvslag.

Vo'lker (*lat. volcæ*), fornkeltisk folkstam.

Volkmanns kanaler (*l* få'lk-), *anat.,* kärlförande kanaler i ben, som ej omgivas av ordnade benlameller. — **V. skena,** rännformad stödskena för underbensbrott.

Volksbühne, Die, *ty.* (*l.* di få'llks-), tysk teaterförening, bildad 1920, grundad på fasta abonnemang till billiga priser.

Wollastoni't (*l.* oållöstön-), *miner.,* taffelspat, ett mineral, som består av kiselsyrad kalkjord. — **Wollastonmedaljen,** utdelas årligen för framstående geologisk forskning av *Geological Society* i London på grund av en donation av fysikern *W. Wollaston.* — **Wollastons elektro'd** l. **Wollastons spets,** *fys.,* platinaelektrod, insmält i ett glasrör, så att endast dess yttersta spets sticker fram därur. — **Wollastontråd,** utomordentligt fin tråd av guld l. platina. Den urspr. tråden överdrages med silver och drages ut, varefter silvret avlägsnas och den fina kärnan återstår.

Wolle, *ty.,* ull.

Volley (*l.* vå'lli), *sportt.,* slag i tennis, som utföres innan bollen studsat mot marken. — **Halfvolley,** slag, som möter bollen omedelbart efter studsen.

Vollhaering, *holl.*, god, stor holländsk sill.
Volm, liten stack av hö vid bärgning.
Vo'lmar l. **Vo'lmer**, mansnamn, förk. av *Waldemar* (se d. o.). — **Volmerslaget**, slaget vid Reval 1219, i vilket esterna besegrades av den danske konungen Valdemar Seier (*Kong Volmer*).
Volnay, *fr.* (*l.* vållnä'), ett bourgognevin.
Vo'lo, *lat.* (*pres.* av *ve'lle*, att vilja), jag vill.
Volo'cher, dets. som *Valacker*.
Voloffer = *Wolaf* (se d. o.).
Volo'nes, *lat.*, slavar, som vid yttersta nöd kallades under fanorna.
Volonté général, *fr.* (*l.* vålångte' sjenera'll), folkviljan.
Volontä'r (*fr. volontaire, lat. volunta'rius*), frivillig; person, som för att utbilda sig l. för att senare få anställning tjänstgör utan lön; *krigsk.*, ung frivillig, yngling, som frivilligt inträder i krigstjänst. — **Volontärskola**, skola för militär utbildning av volontärer.
Vo'lost, *ry.*, i Ryssland ett distrikt, som omfattar ett visst antal kommuner.
Vol piqué, *fr.* (*l.* våll pike'), brant glidflykt. — **V. plané** (*l.* -plane'), glidflykt.
Vo'lsker (*lat. volsci*), ett fornitaliskt folk.
Volsteadlagen (*l.* vå'llsted-), sammanfattande benämning på Förenta staternas spritförbudslagstiftning (uppkallad efter advokaten *A. Volstead*).
Vo'lsung, nordisk sagohjälte, omtalad i Volsungasagan. — **Volsungasagan**, se *Völsungasagan.*
Volt (*fr. volte, ital. volta*, av *lat. vo'lvere*, välva), eg. vändning, svängning; kroppens omvälvning under luftsprång; *ridk.*, kretsridning; ridbana; rund cirkusarena; *spelt.*, vid blandning av kort ett visst konstgrepp, varigenom ett l. flera korts läge förändras.
Volt, *fys.*, efter den italienske fysikern *Volta* uppkallad enhet för den elektriska spänningen l. potentialdifferensen. Jfr *Ampère* och *Ohm.*
Vo'lta, *ital.*, *tonk.*, vändning; omgång, gång, t. ex. *prima volta*, första gången, *seconda volta*, andra gången.
Volta bureau (*l.* vå'lltö byrå'), institution i Washington för upplysningsverksamhet ang. dövstumma.
Vo'lta-elektricitet l. **Voltai'sm**, *fys.*, galvanism (se d. o.).
Vo'lta-elektrometer = *Voltameter* (se d. o.).
Voltagome'ter (av *gr. ago'n*, kamp, ansträngning, och *me'tron*, mått), *fys.*, instrument, varmed elektriska motstånd uppmätas.
Voltairia'ner (*l.* våltär-), anhängare av den franske författaren *Voltaire.* — **Voltairiani'sm**, Voltaires skola. — **Voltairestol** (*l.* våltä'r-), stolstyp från 1700-t med sidostöd för huvudet (”öronlappar”) och armstöd.
Volta'ism, se *Volta-elektricitet.*
Voltakors, en värdelös apparat med uppgiven förmåga att bota sjukdomar.
Voltame'ter (av *gr. me'tron*, mått), *fys.*, apparat till att mäta styrkan av en elektrisk ström.
Voltampère (*l.* -angpä'r), = *Watt* (se d. o.).
Voltasko'p (av *gr. skope'in*, se), *fys.*, instrument för att påvisa även den svagaste elektriska ström.
Vo'ltas ljusbåge, se *Galvanisk ljusbåge.*
Vo'ltas stapel, *fys.*, den första och enklaste formen av en *galvanisk stapel* (se d. o.).
Voltcoulomb, *fys.*, det mekaniska arbete, som utföres, när en elektricitetsmängd om 1 coulomb föres från en punkt till en annan och mellan dessa föreligger en potentialskillnad på 1 volt.
Volte, *fr.* (*l.* vållt), se *Volt.*
Voltenhet, *fys.*, föråldrad enhet för vattens radioaktivitet.
Wolthers fosfa't, ett fosforsyrehaltigt gödningsämne.
Voltige, *fr.* (*l.* vållti'sj; av *ital. volteggia're*, tumla), dans på slak lina, konsten att lätt springa upp på och sitta av en häst utan att begagna stigbyglarna; gymnastikövningar på trähäst; luft- l. konstsprång i allm. — **Voltigera** (*l.* -sje'ra), utföra nämnda konster l. övningar. — **Voltigeur** l. **Voltigör** (*l.* -sjö'r), person, som är skicklig i att voltigera. — Se även följ. ord. — **Voltigeurs** (*l.* -sjö'r) l. **Voltigörer** (*l.* -sjö'rer), *pl.*, *krigsk.*, förr ett slags lätt infanteri.
Vo'lti su'bito, *ital.*, *tonk.*, vänd hastigt!
Voltme'ter (av *gr. me'tron*, mått), *fys.*, instrument för bestämmande av potentialskillnader i *volt* (se d. o.).
Voltoli'nis sjukdom, *med.*, primär inflammation i öronlabyrinten.
Vo'ltooljor, en art smörjoljor.
Volto santo, *ital.* (*l.* vå'ltå sa'ntå), ”det heliga ansiktet”, bilder av den korsfäste frälsaren. Även s. k. veronikadukar.
Volu'bel (*lat. volu'bilis*, av *vo'lvere*, vrida), vridbar; böjlig, rörlig, smidig; flytande. — **Volubilite't**, rörlighet, böjlighet, smidighet; lätthet att uttrycka sig.
Volume, *fr.* (*l.* våly'mm), *volym* (se d. o.), vidd, storlek, omfång; del l. band av en bok. — **Volu'men**, *lat.*, skriftrulle, volym. —**V. pulmo'num acu'tum**, *med.*, akut lungemfysem. — **Volumenome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), *fys.*, apparat för bestämmande av kroppars volym. — **Volume'ter**, ett slags *areometer* (se d. o.). — **Voluminosite't**, egenskapen att vara voluminös. — **Volu'mina**, *lat.*, *pl.* av *Volumen.* — **Voluminö's** (*fr. volumineux*), vidlyftig, omfångsrik; som består av många delar l. band (om böcker); *tonk.*, klangfull, som har rik klang.
Volund (*isl. Völundr*), *nord. myt.*, en urtidskonstnär, som, då han blivit tillfångatagen och lemlästad av konung Nidad

samt tvungen att åt denne smida kostbara klenoder, skändade hans dotter, dödade hans söner och flydde i en av honom själv förfärdigad fjäderhamn. — **Volundarkvida,** Volundkvädet, en av de äldsta eddasångerna.

Voluntari'sm (av *lat. volu'ntas,* vilja) = *Etelism* (se d. o.). — **Volunta'rius,** *lat.,* frivillig. — **Voluntä'r** (*lat. volunta'rius*), frivillig, beroende av viljan.)(Involuntär.

Volunta'rium, *lat.,* frivillig gåva.

Volu'ntas, *lat.,* vilja. — **V. u'ltima,** sista viljan, testamentarisk bestämmelse.

Volunteers, *eng.* (*l.* vå'löntirs), frivilliga.

Voluntä'r, se under *Voluntarism.*

Volu'ptas, *lat.,* vällust. — **Voluptuö's** (*lat. voluptuo'sus, fr. voluptueux*), vällustig.

Voluspa' l. **Voluspå',** Valans spådom, den äldre Eddans mest betydande dikt, skildrar världens skapelse, gudars och människors liv, denna världens undergång samt uppkomsten av en ny värld.

Volu't (*lat. voluta,* av *vo'lvere,* sammanrulla), *byggn.,* det joniska kapitälets spiralformigt hoprullade, snäcklika del.

Voluti'n, *kem.,* ett ämne av obekant sammansättning i bakterier. Förenas lätt med färgmedel.

Volva, *lat., bot.,* hylsa.

Vo'lvo, svenskt fabrikat av last- och personbilar. (*A.-B. Volvo,* Göteborg, grundat 1915).

Vo'lvulus, *lat., med.,* tarmvred.

Voly'm (*fr. volume, lat. vo'lumen*), bok; band l. del av en bok; en kropps omfång, rymd, massa; *tonk.,* tonmassa, tonvidd. Jfr *Voluminös.* — **Volymenergi',** *fys.,* den energi, som uppstår i en kropp genom det arbete, som uträttas, då kroppens volym genom sammanpressning l. annan mekanisk inverkan ändras. — **Volyme'trisk gasanaly's,** beräkning av en gas volym i normaltillståndet ur dess tillfälliga temperatur och tryck. — **Volymprocent,** det antal hundradelar av en vätskeblandning, varmed ett ämne däri ingår.

Wolzheimer, ett Elsassvin.

Vom l. **Våm,** *anat.,* se *Rumen.*

Vo'mer l. **Os vo'meris,** *anat.,* plogbenet.

Vome'ra (*lat. vo'mere*), *med.,* kräkas. — **Vo'mica,** lungböld. — **Vomiti'v, Vomiti'va** l. **Vomito'ria,** kräkmedel. — **Vo'mitus,** kräkning. — **V. gravida'rum,** kräkning under havandeskap. — **V. matuti'nus,** morgonkräkning (särskilt hos alkoholister). — **V. ne'gri,** kaffesumpliknande kräkningar.

Vomici'n, dets. som *Brucin* (se d. o.).

Vomiti'o, Vomito'ria, Vo'mitus m. fl., se *Vomera.*

Von, *ty.* (*l.* fånn), från, av. Brukas framför familjenamn och betecknar adlig börd. Jfr *De* och *Van.* — **V. hinten,** se under *Hinten.* — **V. oben** (*l.* - å'ben), uppifrån; överlägset, nedlåtande. — **V. und zu,** av och till. Betecknar i Preussen adliga familjer, som fortfarande innehava sina stamgods.

Wood, *eng.* (*l.* oo'dd), trä, virke, timmer.

Woodburytryck (*l.* oo'ddböri-), l. **Fotoglypti',** efter uppfinnaren uppkallad djuptrycksmetod, vid vilken en tryckform framställes genom avpressning av en fotografiskt framställd gelatinrelief, fylles med färgad gelatin och tryckes på papper.

Woodcut, Woodengraving, *eng.* (*l.* oo'ddkut, oo'ddengrä'ving), se *Träsnitt.*

Wood-oil, *eng.* (*l.* oo'ddåjl), **Woodolja,** se *Gurjunbalsam* och *Aleuritesolja.*

Woods metall (*l.* oo'dds -), en legering, som består av vismut, bly, tenn, och kadmium.

Wool, *eng.* (*l.* ou'll), ull.

Woolet comul, *eng.* (*l.* ou'let kå'möl), se *Abroma.*

Woolsack, The, *eng.* (*l.* the ou'llsack), se *Ullsäcken.*

Woorare, se *Curare.*

Vooruit, *holl.* (*l.* få'röjt), "Framåt!" En holländsk konsumtionsförening.

Wootz (*l.* oo'ts), ett ostindiskt, utomordentligt hårt gjutstål.

Vor, *nord. myt.,* en asynja.

Voracite't (av *lat. vo'rax,* glupsk), glupskhet.

Worcestershiresås (*l.* oö'stösjiö-), ett slags engelsk biffstekssås.

Word, *eng.* (*l.* oö'rd), ord. — **Words, words!** (*l.* oö'rds), *pl.,* ord, (bara) ord! ("Hamlet" av *Shakespeare.*) — **W. pay no debts** (*l.* -pä nå detts), eg. ord betala inga skulder; man betalar ej sin skuld med prat. ("Troilus och Cressida" av *Shakespeare.*)

Work, *eng.* (*l.* oö'rk), arbete. — **Workhouse** (*l.* -haus), arbetshus.

World, *eng.* (*l.* oö'ld), värld. — **The World,** en stor, politisk New-Yorktidning. — **Worlds womens christian temperance union** (*l.* oö'lds oo'mens kri'stjön te'mpröns jo'niön), Vita bandet (se d. o.).

Vo'rnedskab, *da.,* eg. vårdnadsförhållande; en art bondeofrihet i Danmark i äldre tid.

Worpswedeskolan, nordtysk konstnärskrets i Worpswede i Hannover under 1890-t.

Vorstehhund, *ty.* (*l.* få'rstehont), en tysk hundras (som "står" för fågel).

Vortico'sus, *bot.,* virvelartad.

Vortumnus = *Vertumnus* (se d. o.).

Vorwärts, *ty.* (*l.* får-), "Framåt!", Tysklands främsta socialdemokratiska tidning (före 1933).

Vos exempla'ria græca noctu'rna versa'te manu, versate diu'rna, *lat.,* "vänden med nattlig flit och med daglig id de grekiska mönstren" (om ni nämligen vilja bliva stora författare). (*Horatius.*)

Vosne, *fr.* (*l.* vån), ett Bourgognevin.

Vossarull l. **Vosserull,** *no.,* en art norsk springdans. Jfr *Slaat.*

Vossische Zeitung (*l.* få'ssisje tsa'jtong), Berlins äldsta tidning, 1704—1934.

Vo'stro co'nto, se under *Conto.*
Vo'ta, se *Votum.*
Vote'ra, Voti'v-, Votivtavla m. fl., se under *Votum.*
Wothlytypi', se *Kollotypi.*
Vo'tiska, se under *Finsk-ugriska språk.*
Votja'ker, se *Permiska folk.*
Votre majesté, *fr.* (*l.* våttr masjeste'), ers majestät. — **V. serviteur** (*l.* - särvitö'r), er tjänare.
Vo'tum, *pl.* **Vo'ta,** *lat.*, eg. löfte, löftesskänk; röst (vid omröstningar). — **V. castita'tis,** kyskhetslöfte. — **V. decisi'vum,** avgörande röst. — **V. deliberati'vum,** yttrande vid överläggning (utan deltagande i beslut). — **V. obedie'ntiæ,** löfte om lydnad. — **V. pauperta'tis,** löfte om fattigdom. — **Förtroendevotum,** representationens uttalande av förtroende för ministären l. någon minister. — **Misstroendevotum,** representationens uttalande av missnöje med ministären l. någon minister. — **Vota majo'ra,** *pl.*, de flesta rösterna. — **Vota pri'ma, secu'nda, te'rtia,** första, andra, tredje äktenskapet. — **Vota'nt,** person, som röstar. — **Pa'ria vota,** lika många röster (för som emot). — **Per vota majora,** genom röstövervikt. — **Plu'rima vota va'lent,** de flesta rösterna gälla (avgöra saken). — **Ex vo'to,** efter önskan; till följd av löfte. — **Me'o voto,** såvitt på mig ankommer, för min del. — **Vote'ra,** rösta, avgöra genom röstning. — **Vote'ring,** omröstning. — **Voteringsmaskin,** mekanisk anordning för avgivande av röst i riksförsamlingar o. d. — **Voteringspropositio'n,** förslag om, hur omröstning mellan olika alternativ skall ske. — **Voti'v-** (*lat. voti'vus*), löftes-, som har avseende på ett löfte, utlovad. — **Votivbilder,** bildverk med religiöst innehåll. — **Votivfynd,** *arkeol.*, fynd av föremål, nedlagda som offer åt högre makter. — **Votivgåva,** gåva, hemburen åt en gudom på grund av löfte (*votum*). — **Votivmynt,** romerska mynt med inskrifter, syftande på de fester, som vart tionde år (sedan Diocletianus vart femte) firades till kejsarhusets ära. — **Votivtavla** (*lat. ta'bula voti'va*), löftestavla; i det gamla Rom en tavla med inskrift l. målning, på grund av ett löfte upphängd i ett tempel; i katolska kyrkan en med anledning av någon betydelsefull tilldragelse framför ett helgon upphängd löftestavla.
Vougeot, *fr.* (*l.* våsjå'), ett bourgognevin.
Would be, *eng.* (*l.* oo'dd bi), ”ville vara”, ”gör anspråk på att vara”. — **Would-bekontsnär,** person, som gör anspråk på att bli ansedd som konstnär.
Woulfsk flaska, *kem.*, en med 2 à 3 korta halsar försedd flaska, som användes till rening av gaser.
Voussure, *fr.* (*l.* vossy'r), *med.*, frambuktning framför hjärtat vid hjärtförstoring.
Vove'ra (*lat. vove're*), lova, helga.
Wo viel Licht ist, ist starker Schatten, *ty.*, där det är mycket ljus, är stark skugga. (*Goethe.*)
Vov-vov-teori'en, se *Bau-wau-teorien.*
Vox, *lat.*, röst, stämma; ljud; ord. — **V. ange'lica,** och **V. cœle'stis,** *tonk.*, orgelstämmor. — **V. chole'rica,** *med.*, klanglös stämma (hos kolerasjuka). — **V. clama'ntis in dese'rto,** en ropandes röst i öknen. — **V. fau'cibus hæsit,** ”rösten fastnade i halsen” (av häpnad). (*Vergilius.*) — **V. huma'na** (*gr. a'nthropoglossa*), *tonk.*, människoröst, benämning på ett orgelregister. — **V. po'puli, v. De'i,** folkets röst (är) Guds röst. — **V. retu'sa,** åttafots tennstämma i orgeln. — **V. virgi'nea,** *tonk.*, ”jungfruröst”, fyrafots tungstämma i orgeln. — **V. vi'va,** det levande ordet.
Voyageur, *fr.* (*l.* våajasjö'r; av *voyage*, resa), resande. — **Commis voyageur,** se under *Commis.*
Voyons, *fr.* (*l.* våajå'ng; *imperat.* av *voir*, se), låtom oss se; se så, skämt åsido!
V. P., förk. för *lat. vir perfecti'ssimus*, en i allo fullkomlig man; *vi'vus po'suit*, uppförde, medan han levde.
v. p., förk. för *lat. ve'rbum pa'ssivum*, passivt verb.
V. Q., förk. för *lat. vir questo'rius*, med kvestors rang, f. d. kvestor.
V. R., förk. för *lat. vo'tum re'ddidit*, infriade sitt löfte.
Wrapper, *eng.* (*l.* ra'ppö), **Rapper Baras,** *textil.*, lösa omslagsvävnader i grov lärft l. jute. Även resfiltar av ull.
Vrastan, armeniskt namn på *Georgien.*
Vra'tislav, bömiskt mansnamn.
Wredes gevär, svenskt 12,17 mm. framladdningsgevär, konstruerat för armén av *F. Wrede.*
Vregräs, *bot.*, folknamn på *Linnæa* (se d. o.).
Vresalm, *bot.*, se *Ulmus.*
Wrind, *myt.*, gudinna dyrkad i Sverige. Se *Rind.*
Vrtra (*l.* vri-), *ind. myt.*, regnets demon.
Vråkar, *zool.*, se *Archibuteo* och *Buteo.*
Vräka, *handelst.*, vraka, utgallra, avskilja såsom odugligt. — **Vräkare,** tjänsteman, som före utskeppningen kontrollerade vissa varor (t. ex. järn, tjära och hampa), och ”vräkte” det, som ej befanns i gott skick.
V. S., förk. för *ital. vo'lti su'bito*, vänd hastigt.
V. S., *elektrotekn.*, förk. för *Växelström.*
Vt., officiell förk. för nordamerikanska staten *Vermont.*
V. T., förk. för *lat. Ve'tus testame'ntum*, Gamla Testamentet.
W. T. B., se *Wolffs bureau.*
Vu, *fr.* (*l.* vy), ”sett” (påskrift på pass o. d.).
Vue, *fr.* (*l.* vy), vy (se d. o.). — **A vue,** se *A vue.*

Vuga'va, ett dalmatinervin.
Vula, *sjöv.*, bekläda rundhult med gammalt tågvirke l. segelduk till skydd mot nötning.
Vulcana'lia, se under följ. ord.
Vulca'nus, *rom. myt.*, eldens och smideskonstens gud, motsvarande grekernas Hefaistos. Ansågs hava sin smedja i det eldsprutande berget Etna på Sicilien. — **Vulcana'lia**, till Vulcanus' ära firad fest.
Wulfeni't, *miner.*, en förening av blyoxid och molybdensyra.
Vulg., förk. för *lat. Vulga'ta* (se d. o.).; *vulga're, vulga'riter*, vulgärt, lågt, vardagligt; *vulgo*, överallt, allmänt, vanligen.
Vulga'ris, Vulgarise'ra, Vulgarite't, se under *Vulgus.*
Vulga'ta, *lat.* (av *vulgus*, menige man), den allmänt brukade. Se vid. *Versio vulgata.*
Vulga'tum, *bot.*, allmän.
Vulga'va, se *Brazza.*
Vulgi'vaga, *lat.*, eg. den bland hopen strövande; *rom. myt.*, binamn till Venus såsom den lågt sinnliga, fala kärlekens gudinna.
Vu'lgo, se under följ. ord.
Vu'lgus, *lat.*, menige man, den obildade hopen. — **V. amici'tias utilita'te pro'bat**, hopen uppskattar vänskapen efter nyttan. — **Vulga'ris**, allmän. — **Vulgarise'ra**, utsprida något (t. ex. ett rykte), göra allmänt bekant. — **Vulgarite't**, alldaglighet, låghet, simpelhet. — **Vu'lgo**, i allmänhet, vanligen. — **Vulgä'r** (*fr. vulgaire, lat. vulga'ris*), som kännetecknar menige man; alldaglig, låg; simpel, ohyfsad. — **Vulgärgrekiska**, nygrekiska i menige mans mun. — **Vulgärlatin**, det fornromerska talspråket. — **Vulgärrationali'sm**, en inom lutherska kyrkan i slutet av 18:e årh. framträdande riktning, enl. vilken det mänskliga förståndet är avgörande i trosfrågor. — **Vulgärspråk**, vardagligt talspråk. — **Vulgärstil**, konstnärligt arbete anlagt på hopens dåliga smak.
Wuli, negerstam.
Vulka'n, svensk form av *Vulcanus* (se d. o.); *geol.*, eldsprutande berg; även berg, ur vilket slam l. gas utströmmar. — **Vulkanfiber**, pergamentartad produkt av papper l. lös cellulosa, som lämpar sig till konstläder l. mycket motståndskraftig papp. — **Vulkanoljor**, tjocka, mörka mineralsmörjoljor. — **Vulkanise'ra**, genom impregnering med svavel göra kautschuk okänslig för temperaturväxlingar. — **Vulka'nisk**, som angår vulkaner och deras verksamhet; även = *Plutonisk* (se d. o.); *fig.*, glödande, våldsam, som har häftiga utbrott. — **V. aska**, ett fint stoft, som vid vulkaniska utbrott utslungas ur kratern. — **Vulkaniska bergarter**, *geol.*, eruptiva bergarter, bildade i omedelbart samband med vulkanisk verksamhet. Se *Globaolja.* — **Vulkani'sm** = *Plutonism* (se d. o.). — **Vulkani'ster** = *Plutonister* (se d. o.). — **Vulkani't** = *Ebonit* (se d. o.). — **Vulkanologi'**, läran om vulkaniska företeelser.
Vulka'nus, *astr.*, en hypotetisk planet innanför Merkurius' bana. Se *Vulcanus.*
Vulnera'bel, Vulnerabilite't m. fl., se under *Vulnus.*
Vulningsringar, järnringar, som påträdas en av balkar hopfogad mast. — **Vulningståg**, se *Vula.*
Vu'lnus, *pl.* **Vu'lnera**, *lat.*, sår. — **V. bomba'rdium**, skottsår. — **V. cæ'sum**, huggsår. — **V. conquassa'tum** l. **V. contu'sum**, krossår. — **V. incisi'vum**, snittsår. — **V. leta'le**, dödligt sår. — **V. mo'rsum**, sår, åstadkommet genom bett. — **V. pe'netrans**, genomträngande sår. — **V. pu'nctum**, sticksår. — **V. scissum**, slitsår. — **V. sclopeta'rium**, skottsår. — **Vulnera'bel** (*fr. vulnérable, lat. vulnera'bilis*), sårbar. — **Vulnerabilite't**, sårbarhet. — **Vu'lnerant omnes, u'ltima necat**, "alla såra, den sista döda" (om timmarna; inskrift på tornur). — **Vulnera'ria**, *pl.*, *med.*, sårmedel; *bot.*, sårört.
Vulpe'cula, *astr.*, stjärnbilden R ä v e n.
Vu'lpes, *zool.*, rävsläktet. — **V. co'rsac**, korsaken. — **V. vulpes**, vanliga räven. — **V. pi'lum mu'tat non mo'res**, räven kan byta skinn, men icke karaktär. (*Suetonius.*)
Vu'lpia (syn. *Festuca, Bromus*), *bot.*, sv. växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **V. bromoi'des** (syn. *F. sciuro'ides, B. dertone'nsis*), ekorrsvingel, svanssvingel.
Vulpini't, *miner.*, *Anhydrit* (se d. o.).
Vulpi'nsyra, *kem.*, en lavsyra.
Vu'lpinus, *bot.*, räv-.
Vulst (*ty. Wulst*), pös, puta, valk; *byggn.*, ett slags rundstav.
Vu'ltur, *zool.*, gamsläktet. — **V. cinere'us**, grå gamen. — **Vultu'ridæ**, gamfåglar.
Vu'lva, *lat.*, *anat.*, kvinnans yttre könsdelar. — **V. clau'sa**, sluten moderslida. — **Vulvi'tis**, inflammation i vulva. — **Vulvovagini'tis**, inflammation i vulva och slidan samtidigt.
Wunderschön, *ty.* (*l.* vo'nn-), underbart vacker(t).
Wuotan, se *Oden.*
Wura'ra l. **Wura'li**, dets. som *Curare* (se d. o.).
Wuri, negerstam i Kamerun.
Vurm (av *ty. Wurm*, mask; fix idé), ensidigt, överdrivet starkt intresse l. lust för något; person med sådan läggning. — **Vurma**, ha vurm för något. — **Vurmig**, som har vurm för något; grubblande; tokig.
Wu'rrus, se *Kamala.*
Vurst (av *ty. Wurst*, korv), *sjöv.*, ett kort, grovt tåg, överklätt med läder; (*ty. Wurstwagen*), en lång, öppen vagn med säten utmed långsidorna.
Wurst, *ty.*, korv. — **Wurst**, *Hans*, se *Hanswurst.*

Vurstgift (av *ty. Wurst,* korv), korvgift, bildas vid jäsning i vissa slags korv.
Wurzi't, *miner.*, en förening ax zink, svavel, järn och kadmium.
Wuzik, förk. som betyder Centralexekutivkommittén för allukrainska förbundsrepubliken.
Vuzi'n, *kem.*, en kinaalkaloid.
V. V., förk. för *lat. vi'rgo vesta'lis,* vestalisk jungfru. Se *Vestaler.*
Vv., *med.*, förk. för *Venæ,* vener.
v. v., förk. för *lat. vice versa.*
W. Va., officiell förk. för nordamerikanska staten *West Virginia.*
V. V. C. C., förk. för *lat. Viri clari'ssimi* (*pl.* av *v. c.,* se d. o.).
W. W. C. T. U., förk. för *Worlds women christian temperance union* (se d. o. och *Vita Bandet*).
vv. ll., förk. för *lat. va'riæ* (l. *varia'ntes*) *lectio'nes,* olika läsarter.
VVV., förk. för *Vackrare Vardags Varor.*
Vy (*fr. vue*), anblick, utsikt; målning, teckning l. d., som framställer en utsikt. — **Vy'er,** *pl.*, se föreg. ord; även åsikter; strävanden.
Vya'karna, den indiska beteckningen för grammatik.
Wyandot, se *Huroner.*
Wyandotte (*l.* vajandå'tt), en omtyckt hönsras.
Vya'sa, *sanskr.*, ordnare, samlare, kompilator, rapsod.
Vyella, *textil.*, se *Viyella.*
Vykort, brevkort med bilder.
Wyo., officiell förk. för nordamerikanska staten *Wyoming.*
Würzburgergrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).
Vy'sjnij, *ry.*, övre, i geografiska sammansättningar.
Wzik, förk. som betyder Centralexekutivkommittén för den allryska förbundsrepubliken.
Vådevi'll (*fr. vaudeville,* av *Vau* l. *Val de Vire,* Virdalen i Normandie), urspr. benämning på franska tillfällighetssånger av satiriskt innehåll (vilka först diktades i nämnda trakt); lätt, livligt, farsartat lustspel med kupletter.
Våglära, teorien för vågrörelse.
Våkenhus, se *Vapenhus.*
Vålaskälf = *Valaskjalf* (se d. o.).
Våle, *sjöv.*, med flagga l. vakare försedd flytboj.
Vålm, liten stack av hö vid bärgning.
Våm, *anat.*, se *Rumen.*
Vån, förhoppning, utsikt.
Vång, fält, gärde.
Vånge, *jaktt.*, inringat område.
Vårado'nis, *bot.*, se *Adonis.* — **Vårarv,** se *Cerastium.* — **Vårbrodd,** se *Anthoxantum.*
Vårdbundet träd, träd med större naturlig l. anbragt öppning, som enl. folktron medför övernaturliga egenskaper. Barn, som lida av engelska sjukan (ältan), botas genom att "dragas" genom en dylik öppning. För samma ändamål brukas självvuxna ringar (t. ex. rotklykor) av trä, s. k. "ältträ".
Vårdkas l. **Vårdkase** (av *fornsv., varþer,* vård, vakt, och *isl. kos,* hög av träd, stenar o. s. v.), förr i Skandinavien en på en höjd anbragt ved- och risstapel, vilken, då fienden nalkades, påtändes som signal.
Vårdträd, ett å gårdstomten växande större lövträd, som troddes hägna familjens trevnad och lycka.
Vårfingerört, *bot.*, se *Potentilla.*
Vår fru (*ital. Madonna, fr. Notre dame, eng. Our lady, ty. Unsere liebe Frau*), under katolska tiden svensk benämning på Jungfru Maria. — **Vårfrudagar,** i katolska kyrkan fester till Jungfru Marias ära.
Vårfryle, *bot.*, se *Luzula.*
Vårkur, grönsaftkur.
Vårlök, *bot.*, se *Gagea.* — **Vårnagelört,** se *Draba.* — **Vårsallat,** se *Valerianella.* — **Vårskärvfrö,** se *Thlaspi.* — **Vårtsärv,** se *Ceratophyllum.* — **Vårtåtel,** se *Aira.* — **Vårtörel,** se *Euphorbia.* — **Vårvia'l,** se *Lathyrus.* — **Vårvicker,** se *Vicia.* — **Vårärenpris,** se *Veronica.* — **Vårärt,** se *Orobus.* — **Våtarv,** se *Stellaria.*
Väbel (*ty. Weibel* l. *Waibel*), se *Regementsväbeln.*
Väcka, Väckning, *jaktt.*, stövarskall på icke färska slag.
Vädd, *bot.*, se *Knautia, Scabiosa* och *Succisa.* — **Väddklint,** se *Centaurea.*
Väderbollar, Väderblåsor, skinnsäckar fyllda med luft, som förr i krig användes för att passera vattendrag.
Väderdrivande medel, *med., lat. carminativa* (se d. o.).
Vädergalla, *sjöv.*, starka atmosfäriska ljusningar på molnkanter. Anses båda oväder.
Väderhane, flöjel.
Väderharpa, *tonk.*, eolsharpa.
Väderljus, elmseld (se d. o.).
Vädermånar, bimånar med halofenomen lika bisolarnas.
Vädersegel, *sjöv.*, ventilationsanordning över luckor o. d. på fartyg.
Vädersolar, bisolar.
Vädur, *zool.*, gumse, bagge. — **Väduren,** *astr.*, det första av djurkretsens tecken, stjärnbild på n. halvklotet.
Vädursfartyg, *sjöv.*, rammförsedda fartyg.
Väft, *textil.*, inslag. — **Väfttrassel,** inslagsavfall.
Vägare, *sjöv.*, grova garneringsplankor (å träfartyg) l. profiljärn (å stålfartyg), gående från för till akter.
Väggema'lj, se *Cellemalj.*
Vägg-gröna, *bot.*, se *Parietaria.*
Väggsmed, *zool.*, sydsvenskt namn på skalbaggen *Ano'bium pe'rtinax,* eljest kallad d ö d s u r.

Vägsenap, *bot.*, se *Sisymbrium*. — **Vägtistel**, se *Cirsium*. — **Vägtorn**, se *Rhamnus*.

Vägvisarkapten (*fr. capitaine de guide*), tillsattes under Karl X:s och Karl XII:s krig och var ett slags fältingenjör.

Vägvårda, *bot.*, se *Cichorium*.

Währung, *ty.*, *handelst.*, värde, valuta; myntfot.

Vä'inämöinen, *fi. myt.*, Kalevalas mest betydande personlighet, en gammal vis och i trolldom förfaren siare, uppfinnare av *kantele* (se d. o.). — **Vä'inölä**, Väinämöinens hemvist.

Vä'inö, *fi. myt.*, dets. som *Väinämöinen*.

Välfärdsutskottet, se *Comité de salut public*.

Välkomma l. **Välkomst**, rikt sirad pokal, som användes vid högtidliga tillfällen inom de gamla skråföreningarna.

Vällgropar, av eldfast tegel murade gropar i valsverksgolv, för uppvärmning av järn- och stålgöt före valsningen.

Välljärn l. **Vällmetall**, smidbart järn, framställt genom färskning enl. välljärnsmetod. Produkten är degig och har hög slagghalt.

Vällning, svetsning, hopsmidning i glödvärme.

Vällovlig, epitel, som tillades det forna borgarståndet.

Vällugn, ugn, som vid valsverk användes för uppvärmning av göt för varmvalsning.

Välsk, urspr. **walesisk**, d. v. s. från Wales; sedermera fransk, italiensk, romansk. — **Välska språket** = *Walesiska språket* (se d. o.). — **Välsk böna**, *bot.*, *Fa'ba vulga'ris*, bondböna, odlas överallt i Europa. — **Välskland** = *Valland* (se d. o.). — **Välskt band**, enklare bokband med skinnrygg.

Välsk krasse, *bot.*, se *Lepidium*.

Vändelrot l. **Vänderot** (*lat. Ra'dix valeria'næ*), den torkade jordstammen av *Valeriana officinalis* (se d. o.). De verksamma beståndsdelarna äro **Vändelrotsolja**, valerianolja (*æthero'leum Valeria'næ*), samt alkaloiderna *Valerianin* och *katinin*. Ur drogen, som mest använts vid nervsjukdomar, framställas preparaten *Bornyval*, *valyl* och *validol*. — **Vändelrottinktur**, **Baldria'ntinktur**, **Valerianadroppar**, se *Tinctura valerianæ*.

Vändkrets, se *Tropik*.

Vängolf = *Vingolf* (se d. o.).

Väppling, *bot.*, se *Anthyllis*, *Medicago*, *Trifolium*.

Värdi', av värderingsman åsatt värde.

Väring (*isl. væringi* l. *væringr*), nordbo, vilken som legosoldat tjänstgjorde i den grekiske kejsarens livgarde.

Världens sju underverk kallades redan under antiken följande byggnads- och konstverk: Egyptens pyramider, Semiramis' "hängande trädgårdar" i Babylon, Artemistemplet i Efesos, Fidias' Zeusstaty i Olympia, Mausoleum i Halikarnassos, Kolossen på Rhodos och Fyrtornet Faros i Alexandria.

Världsparlame'nt, se *Interparlament*.

Världspressen, se under *Press*.

Världsreko'rd, se under *Record*.

Världssmärta, se *Weltschmerz*.

Världsspråk, språk avsett att ersätta de nationella språken i världen.

Världssystemet, *astr.*, världsalltet; solsystemet; planetsystemet.

Värst, se *Verst*.

Västerländska kyrkan = *Romersk-katolska kyrkan* (se d. o.).

Västgoter, se *Goter*.

Västgötakli'max, benämning på ett som klimax (se d. o.) format uttalande, vari det led, som borde innehålla kulmen, i stället innehåller ett uttryck av lägre grad än närmast föreg. Härigenom förloras all avsedd effekt.

Västindisk arrowrot, se *Arrowrotstärkelse*.

Västindisk bitter, guavarom, tillsatt med kryddor och bitterämnen.

Västindisk buxbom, ett slags *quebracho* (se d. o.).

Västindiskt järnträ, se *Ixora*.

Västpunkt, *astr.*, se *Aftonpunkt*.

Väte, *kem.*, *Hydroge'nium*, ett icke metalliskt grundämne, som i förening med syre bildar vatten samt med kol, syre och kväve de organiska kropparna. Kallas i fritt tillstånd *vätgas*. — **Vätesuperoxid**, en förening av väte och syre. Brukas som antiseptiskt medel. — **Vätesvavla** = *Svavelväte* (se d. o.). — **Vätesyra**, en förening av väte med fluor, klor, brom l. någon annan saltbildare. — **Vätgas**, se *Väte*.

Vättar (*isl. vættr*, väsende), enl. gammal nordisk vidskepelse ett slags andeväsen, dels goda, dels onda, som uppehöllo sig på vissa platser (*landvättar*, *bergvättar*, *tomtevättar* o. s. v.) samt övade inflytande på människorna. — **Vätteljus** = *Belemnit* (se d. o.).

Vätte (av *urnord. witan*, visa, utvisa), *sjöv.*, sjömärke, kummel; *jakt.*, sjöfågelsbulvan.

Vätteljus, se *Vättar*.

Växel (*ty. Wechsel, fr. lettre de change, eng. bill of exchange, ital. lettera di cambio*), *handelst.*, skriftlig förbindelse, varigenom en person förpliktar sig att antingen själv l. genom någon annan utbetala en penningsumma till en tredje. Se vid. *A vistaväxel*, *Domiciliarväxel*, *Primaväxel*, *Solaväxel*, *Tratta*. — **Växelarbitrage**, se *Arbitrage* (under *Arbiter*). — **Växelbord** kopplingsbord på telefonstation. — **Växelborgen**, se *Aval*. — **Växelbrev**, växel. — **Växelbruk**, regelbunden omväxling av grödor av olika slag vid jordbruk. — **Växeldiskontering**, se *Diskont*. — **Växelduplikat**, ny, av trassenten utskriven växel. — **Växelfeber**, *med.*, malaria. — **Växelfält**, elektriskt l. magnetiskt fält vars riktning är konstant men vars styrka periodiskt växlar mellan ett maximum och ett minimum. — **Växelgivare**, utställare av en

växel, trassent. — **Växelkonto,** konto för köpta och försålda växlar. — **Växelkontor,** affärslokal, där utländskt mynt in- och utväxlas. — **Växelkopia,** av en senare växelinnehavare tagen avskrift av en växel. — **Växelkurs,** gällande pris för växlar på utlandet. — **Växellag,** dets. som *växelrätt* (se d. o.). — **Växellagring,** *geol.*, lagerföljd där ett antal bergarter återkomma i upprepad växling. — **Växelljud,** dets. som avljud. — **Växellåda,** mekanisk anordning å fordon för växling av hastigheten å cardanaxeln. — **Växelmäklare,** mäklare, som förmedlar köp och försäljning av växlar. — **Växelnot,** *tonk.*, en ackordtons sekund, vilken i ackordtonens ställe införes i ett ackord. — **Växelplats,** handelsstad, där regelbunden kursnotering äger rum. — **Växelprotest,** offentlig förklaring att en växel vid förfallotiden icke blivit inlöst l. vid förevisandet ej accepterad; dokument, som styrker detta förhållande. — **Växelregress,** se *Regress.* — **Växelryttare,** vinglare, som utställer växlar blott för att skaffa sig penningar. — **Växelrytteri,** en växelryttares förfaringssätt. — **Växelrätt,** sammanfattningen av för växelväsendet gällande rättsregler. — **Växelslut,** av växelmäklare förmedlat och bevittnat köp l. försäljning av växlar. — **Växelspänning,** elektrisk spänning, som periodiskt växlar mellan ett positivt och ett negativt maximumvärde. — **Växelstation,** station för utväxling av telefonsamtal. — **Växelström,** *fys.*, en elektrisk ström, som varje ögonblick växlar riktning. — **Växelströmsmaskin,** maskin, vid vilken ständig förändring av den alstrade strömmens styrka och av dess riktning äger rum. — **Växelstämpel,** karta sigillata (se d. o.) för växlar. — **Växeltagare,** den person, till vilkens order växel utställes. — **Växelundervisning,** skolsystem, enl. vilket de i visst ämne skickligare lärjungarna undervisa sina kamrater i detta och läraren blott kontrollerar det hela. — **Växelundervisningsmeto'den,** se *Lancastermetoden.* — **Växelvaluta,** det myntslag, med vilket en växel måste infrias; det penningbelopp, på vilket en växel lyder. — **Växlare,** person, som in- och utväxlar främmande mynt.

Växpunkt, *bot.*, vegetationspunkt.

Växtalbumi'ner, *kem.*, äggviteämnen i växter.

Växtanatomi', *bot.*, läran om växternas vävnader.

Växtbaser = *Alkaloider* (se d. o.).

Växtelektricitet, elektriska strömmar och potentialdifferenser, alstrade i levande växter.

Växtetiologi', *bot.*, läran om växtsjukdomarnas orsaker.

Växtfett, fett, erhållet ur växtriket.

Växtfysiologi', *bot.*, läran om växternas livsyttringar.

Växtfärger, färgämnen, som kunna erhållas ur växter.

Växtgeografi', läran om växtarters, -släktens, -typers och -samhällens geografiska utbredning.

Växtgrönt, klorofyll.

Växthygie'n, *bot.*, läran om växtsjukdomars förebyggande.

Växtkasei'n, *kem.*, legumin l. glutenkasein.

Växtkemi, *kem.*, läran om växternas kemiska beståndsdelar och de kemiska företeelserna i växtlivet.

Växtlim, *kem.*, gluten.

Växtmärg, *bot.*, se *Cucurbita.*

Växtpatogeni', *bot.*, läran om växtsjukdomarnas orsaker.

Växtpatografi', *bot.*, beskrivning av symtomen vid växtsjukdomar.

Växtpatologi', *bot.*, läran om växternas sjukdomar och deras bekämpande.

Växtpigme'nt, ämnen i växternas celler, som ge många växtdelar deras färg.

Växtpress, press för herbariekonservering av växter.

Växtregio'ner, växtgeografisk benämning på avgränsade områden med för dem karakteristisk växtvärld.

Växtsamhällen, *bot.*, de kombinationer med varandra, i vilka växtarterna i naturen förekomma.

Växtsilke = *Asclepias-ull* (se d. o.).

Växtsynonymi'k, *bot.*, sammanställning av de olika namn, som av skilda författare givits åt samma växter.

Växtsystemati'k, *bot.*, växternas indelning (i klasser, ordningar, familjer o. s. v.).

Växtterapi', *bot.*, läran om växtsjukdomars botande.

Växtteratologi', *bot.*, läran om växternas missbildningar.

Växttråd, den största återstoden vid foderämnesanalys.

Växtvax, *kem.*, vax, som erhålles ur växtvärlden.

Växtvärk, *med.*, populärt namn på muskelsmärtor i armar och ben.

Wöhleri't, *miner.*, ett sällsynt mineral, som består av kalk och zirkonjord.

Wölflers adeno'm, *med.*, adenom i sköldkörteln, särskilt under pubertetstiden.

Völkerbund, *ty.* (*l.* fölkerbont), tyska namnet på *Nationernas förbund* (se d. o.).

Völsungar, ättlingar av den nordiske sagohjälten *Völsungr,* konung över Hunaland. Dennes son, Sigmund, var fader till Sigurd Fåfnesbane. — **Völsungasagan,** en fornnordisk saga, som framställer völsungars och niflungars öden.

Völund = *Valund* (se d. o.).

Völuspa, se *Voluspa.*

Völva, se *Vala.*

Vör, se *Var.*

X.

X som romerskt taltecken 10; $\overline{X}$ = 10,000.

X såsom mynttecken betecknar på franska mynt Amiens.

X, *kem.*, atomtecken för *Xenon.*

X (*gr. Ch*) förk. för *Christus, Kristus.*

X l. **x,** i matematiken beteckning för en obekant storhet; i överförd bemärkelse beteckning för obekant person, t. ex. ”Herr X”.

X i spanskan tecken för *ach*-ljudet (numera skrivet *j*, t. ex. *Mejico*, förr *Mexico*).

Xalapa, se *Jalaparot.*

Xante'nfärgämnen, *kem.*, en grupp vanligen starkt fluorescerande tjärfärgämnen, som kunna betraktas såsom derivat av de syrehaltiga ämnena *Xante'n* och *Xanto'n.* Hit höra *rhodaminer, fluorescein, eosin, erytrosin, rose bengale, gallein, indiskt gult* m. fl.

Xanthela'sma (av *gr. xantho's*, gul), *med.*, hudtumörer l. hudfläckar av halmgul färg. — **X. diabetico'rum,** hos sockersjuka. — **X. fa'cici,** i ansiktet. — **X. palpebra'rum,** på ögonlocken. — **X. pla'num,** släta, gula hudfläckar. — **X. seni'le,** hos åldringar. — **X. tubero'sum,** fläckar av små knutar av fettartade, pigmenthaltiga celler.

Xanthippe, se *Xantippa.*

Xa'nthium, *bot.*, växtsläkte, tillhörande fam. *Compo'sitæ.* — **X. spino'sum,** tistelskräppa, lämnar den inom folkmedicinen som svett- och urindrivande medel använda drogen *Folia xanthii* (xanthiumblad). Arten, som är inhemsk i Sydamerika, är numera mycket spridd och har tillfälligt anträffats även i Sverige. Dess taggiga skenfrukter fastna i fårullen och minskar dess handelsvärde.

Xantho'ria, *bot.*, ett släkte bladlavar av gul färg.

Xanthorrhœ'a, ett harts, som fås av några i Australien och på Tasmanien hemmahörande arter av släktet *Xanthorrhœa*, grästräd, tillhörande fam. *Lilia'ceæ.* Kallas även *akaroid-* l. *Botanybayharts.* Brukas till beredning av lack, fernissor m. m.

Xanthoso'ma, *bot.*, växtsläkte av fam. *Compo'sitæ*, i tropiska Amerika. — **X. sagittifo'lium,** har stärkelserik knölstam, vilken användes som födoämne.

Xantho'xylum e'legans, *bot.*, lämnar ett slags *Jaborandi* (se d. o.).

Xa'nthus (*gr. xantho's*), *bot.*, gul.

Xanti'n, *kem.*, dioxipurin, purinderivat, som finnes i många animala sekret och bildas vid reduktion av urinsyra. — **Xantinbaser,** purinbaser; nukleinbaser. — **Xantinstenar,** *med.*, urinkonkrement av nästan rent xantin. — **Xantinuri',** ökad xantinutsöndring i urinen.

Xanti'ppa, efter den grekiske filosofen Sokrates' grälsjuka hustru, *Xanthi'ppe*, benämning på trätgiriga hustrur.

Xanti't, *miner.*, ett slags *vesuvian* (se d. o.).

Xantofy'll (av *gr. xantho's*, gul, och *fy'llon*, blad), *kem.*, bladgult, det gula färgämne, som om hösten bildas i växternas blad. — **Xantoge'n,** ett i blad och blommor förekommande ämne, som färgas gult genom inverkan av alkalier. — **Xantoge'nsyror,** svavelhaltiga organiska syror. — **Xantogena't,** salter av xantogensyror.

Xantoko'n, *miner.*, ett silverhaltigt mineral av orangegul färg (från Freiburg i Sachsen).

Xanto'm, *med.*, dets. som *Xantholasma* (se d. o.).

Xanto'n, ett pyronderivat.

Xantopikri't, dets. som *berberin* (se d. o.).

Xantoprotei'nreaktion, *kem.*, gulfärgning av äggvita vid tillsättning av salpetersyra i överskott under uppvärmning.

Xantopsi' (av *gr. xantho's*, gul, och *o'psis*, syn), *med.*, gulseende, förgiftningssymtom, som uppträder efter intagandet av större dos *santonin.*

Xantorhamni'n, *kem.*, ett i bär av *Rhamnus*-arter förekommande, gult färgämne.

Xave'r och **Xave'ria,** arabiskt mans- och kvinnonamn, den glänsande. På franska och spanska *Xavier* (*l.* gsavie', chavie'r).

Xenelasi'a (av *gr. xe'nos*, främling, och *elavnein*, fördriva), främlingars utvisning från ett land.

Xe'nier, *bot.*, genom befruktning med annan arts ståndarmjöl uppkommen förändring av form l. färg hos frukter l. frön.

Xe'nier (av *gr. xe'nos*, främling, gäst), *pl.*, gästskänker; satiriska epigram. — **Xe'nios,** den gästfrie; *gr. myt.*, binamn till Zeus. — **Xenodochi'um** (av *gr. doche'ion*, förvaringsrum), härbärge, värdshus, pilgrimshem. — **Xenofili'** (av *gr. fi'los*, vän), kärlek till l. beundran för det, som är utländskt. — **Xenogami'** (av *gr. ga'mos*, giftermål), *bot.*, befruktning med främmande arts ståndarmjöl. Jfr *Xenier, bot.* — **Xenografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), kännedom om främmande litteratur, språk och skrivarter. — **Xenokrati** (av *gr. krate'in*, härska), främlingsherravälde. — **Xenomani'** (av *gr. mani'a*, galenskap), överdriven förkärlek för allt, som är utländskt. — **Xenomisi'** (av *gr. misos*, hat), hat till allt utländskt. — **Xenota'phium** l. **Xenota'fium** (av *gr. ta'fos*, grav), gravvård över en främling; gravvård över en person, som dött i främmande land.

Xeno'n, *kem.*, grundämne, tillhörande ädelgaserna, den svårflyktigaste av luftens beståndsdelar.

Xenoti'm, *miner.*, ytterspat, ett ytterjordsfosfat.

Xerampeli'na, *bot.*, mörkröd (som torra blad av vinrankan).

Xera'nthemum, *bot.*, en till fam. *Compo'sitæ* hörande, i s. och ö. Europa vilt växande ört, vars blomblad äro styva och torra som papper. — **X. a'nnuum**, pappersblomma, odlas för att som evighetsblommor användas till gravkransar och vinterbuketter.

Xerasi' (av *gr. xero's*, torr), *med.*, en sjukdom, varvid håren förtorka och avfalla, skallighet.

Xeres (*l.* chere's) l. **Jeres** (*eng. sherry*), ett slags starka, vita spanska viner från trakten av staden *Jeres de la Frontera.*

Xerode'rma, *med.*, pergamenthud. — **X. pigmento'sum**, av ljusstrålar orsakad hudsjukdom med blek, brunfläckig och ärrig hud.

Xerofagi' (av *gr. xero's*, torr, och *fage'in*, äta), förtärande av endast torra födoämnen; förtärande av endast torrt bröd och frukter under fastan (ett bruk hos de första kristna). — **Xerofi'l** (av *gr. fi'los*, vän), torrhetsälskande. — **Xerofi'la växter**, se *Xerofyter.* — **Xerofo'rm**, *farm.*, vismutförening av tribromfenol. Desinfektionsmedel. — **Xeroftalmi'** (av *gr. ofthalmo's*, öga), *med.*, ögoninflammation, som medför atrofi och ärrbildning. — **Xeroftalmo's**, torrhet, inflammation i ögonen; även = *Xeroftalmi* (se ovan). — **Xerofy'ter** (av *gr. fyto'n*), växt), *bot.*, växter, som föredra torra lokaler och äro utrustade med skyddsanordningar mot för stark utdunstning. — **Xero'ma**, torrhet, särskilt i ögonen. — **Xerome'ter** (av *gr. me'tron*, mått), ett verktyg till mätande av viktförminskningen vid torkning. — **Xero's, Xero'sis**, torrhet. — **Xerosbacillen**, en pseudodifteribacill. — **Xerostomi'**, torrhet i munslemhinnan. — **Xeroti'n**, *tekn.*, ett av järnfri mangan och borax berett torkmedel till blandning i oljefärger. — **Xero'tisk**, borttorkande, uttorkande. — **Xerotribi'** l. **Xerotri'psis**, torr gnidning på en sjuk kroppsdel.

XI, förk. för *Christi, Kristi.* Jfr *X.*

Xi'phias (av *gr. xi'fos*, svärd), *zool.*, svärdfisksläktet, vars överkäke är utdragen till en svärdliknande näbb. Lever i Medelhavet och Atlantiska havet.

Xm l. **Xmas** (av *X* [*gr. Ch*, begynnelsebokstäverna av namnet *Christus*]), i England och Nordamerika brukad förk. av *christmas* (se d. o.).

Xn, förk. för *Christian*, kristen, Kristian.

XO, förk. för *Christo.* Jfr *X.*

XP (*gr. Chr*), förk. för *Christus, Kristus.*

X. P. l. **XP.**, förk. för *fr. exprès payé*, ilbud betalt.

Xper l.**Xr**, förk. för *Christopher.*

X-strålar, se *Röntgenstrålar.*

Xt., förk. för *Christ.*

Xtian, förk. för *Christian*, kristen, Kristian.

Xu'thos, *gr. hjältesag.*, grekisk hjälte, fader till Achaios och Ion, achajernas och jonernas mytiska stamfäder.

Xyla'n, *kem.*, se *Trägummi.*

Xylektypo'm (av *gr. xy'lon*, trä, och *e'ktypon*, upphöjt avtryck), metod att dekorera trä genom att uppmjuka det med syror och sedan behandla det med sandbläster, varvid de mjuka delarna etsas bort, så att träets naturliga struktur framträder.

Xyle'm, *gr.*, *bot.*, ved.

Xylidi'ner, *kem.*, aminoderivat av xylol. *Aminoparaxylol* användes vid framställning av röda azofärgämnen.

Xyli't, *kem.*, femvärd alkohol, som erhålles genom reduktion av sockerarten *Xylos.*

Xyloca'rpus, *bot.*, kanonkuleträd, i mangroveträsken växande träd, tillhörande fam. *Melia'ceæ.* Frukterna, ”kanonkulorna”, ge ett fettämne, och flyta i havet på grund av sina korkartade skal.

Xylofo'n (av *gr. xy'lon*, trä, och *fone'*, ljud), *tonk.*, halm- l. träharmonika.

Xylogly'f (av *gr. xy'lon*, trä, och *gly'fein*, skära, snida), person, som skär i trä. — **Xyloglyfi'**, träskärningskonst, bildsnidarkonst. — **Xylogra'f** (av *gr. gra'fein*, skriva, teckna), trägravör, träsnidare. — **Xylografe'ra**, tillverka träsnitt. — **Xylografi'**, träsnittskonst. — **Xylogra'fisk**, som har avseende på träsnittskonsten.

Xyloidi'n, *kem.*, nitrostärkelse, starkt explosivt ämne, som erhålles om stärkelse behandlas med koncentrerad salpetersyra.

Xylo'l, *kem.*, dimetylbensol, huvuddelen av den vid omkr. 140° kokande fraktionen av stenkolstjära. Ur en av xylolens former framställes *xylidin.*

Xyloli'ngarn, ett slags pappersgarn.

Xyloli't, stenträ (se d. o.).

Xylologi' (av *gr. lo'gos*, lära), läran om de olika trä- och vedslagen. — **Xyloni't**, dets. som *celluloid.*

Xylome'ter (av *gr. me'tron*, mått), apparat, som bestämmer kubikinnehållet hos trästycken av oregelbunden form.

Xylo'phaga (av *gr. fage'in*, äta), *zool.*, vedätare, träborrare, ett slags skalbaggar, som leva på barrträd.

Xylophy'lla, *bot.*, en sydamerikansk växt med vackra, solfjäderlika blad.

Xylo'pia, *bot.*, artrikt växtsläkte av fam. *Anona'ceæ*, med skarpt och starkt aromatiska frukter. — **X. æthio'pica**, lämnar etiopisk peppar (*Piper æthio'picum* l. *Grana Zelim*), ett urgammalt läkemedel, som av negrerna brukas såsom matkrydda (morpeppar). — **X. aroma'tica** ger *neger-*

peppar l. *Guineapeppar.* — **X. frute'scens,** förarbetas i Brasilien till tåg.
Xylo's, *kem.*, träsocker.
Xylo'steum, *bot.*, benved.
Xyrida'ceæ, *bot.*, en familj gräsliknande sumpörter i tropiska Amerika.
Xy'sma, *gr.*, linneskav.
Xy'stus l. **Xy'stum,** *lat.* (av *gr. xysto's*, planerad gång), täckt pelargång, kolonnad; korsgång.
Xy'stus, grekisk namnform för *Sixtus.*

Y.

Y, *kem.*, atomtecken för *Yttrium.*
Y i matematiken beteckning för obekant storhet, ofta en ordinata, när en annan obekant storhet har betecknats med *X.*
Y såsom mynttecken betecknar på franska mynt Bourges, på engelska York.
Y, undermedeltiden stundom taltecken för 150; $\overline{Y}$ = 150,000.
Yacht, *eng.* (*l.* jått), *sjöv.*, lustjakt, lustfartyg. — **To yacht,** att jåtta, för nöjes skull segla med yacht.
Ya'dava, enl. indiska sagohistorien en folkstam i v. Indien.
Ya'ga, *sanskr.*, offer.
Yajur-veda l. **Yajurveda-samhita',** samling *yajus*, offerformler på prosa, vilka skulle framsägas vid offret.
Yak, se *Jak.*
Yaksa l. **Yaksja,** *ind. myt.*, ett slags demoner.
Yakusji, medicinens gud hos japanerna.
Yaku'ter, se *Jakuter.*
Yale-lås (*l.* jäl-), ett sinnrikt konstlås med en liten, platt nyckel. Uppkallat efter sin uppfinnare, amerikanen *Yale.*
Yale University (*l.* jäl jonivö'rsiti), i Newhaven beläget universitet, ett av de äldsta och mest berömda i Nordamerikas Förenta stater.
Yallaolja, dets. som *Bassiasmör.* Se *Bassiaolja.*
Yama, *ind. myt.*, dödsguden.
Yamadagni, *ind. myt.*, en mycket omtalad rishi l. siare.
Yamadevata', *ind. astr.*, den under *Yama* (se d. o.) lydande *naksjatra*, "månhus", avdelning av djurkretsen.
Yamamay, ett slags silke.
Yambo'na, *bot.*, namn på *Pachyrrhizus bulbosus* (se d. o.).
Yams, *bot.*, de stärkelserika, ätbara rotknölarna av några i tropiska land växande arter av släktet *Diosco'rea*, tillhörande fam. *Dioscoreæ.* Utgör på Söderhavsöarna ett viktigt näringsmedel.
Yang-shao-kulturen, uppkallad efter fyndorten *Yang-shao* i provinsen Honan, Kina, där denna förhistoriska kultur 1921 anträffades av *J. G. Andersson.* Dess keramik uppvisar slående likheter med västasiatisk och östeuropeisk senneolitisk kultur och dateras till omkr. 3,000 f. Kr.
Yankee, *pl.* **Yankees,** *eng.* (*l.* jä'ngki, jängkis; möjligen en efterhärmning av det indianska uttalet av *eng. english*, engelsman), urspr. amerikanskt spenamn på inbyggarna i de ö. stater, som tillsammans kallas New England; numera europeiskt skämtnamn på nordamerikanerna. — **Yankee-doodle** (*l.* jängkido'döl), refrängen på en nordamerikansk nationalsång.
Yara-yara, *kem.*, betanaftolmetyleter. Se *Nerolin.*
Yard (*l.* jard), engelskt och nordamerikanskt längdmått = 0,91437 m. — **Yard of land** (*l.* - åvv länd), engelskt ytmått = 12,14 har.
Yarowry (*l.* ja'roraj), angosturabark.
Yarrahträ, Yarrahwood, *bot.*, nyholländsk mahogny, ved av *Eucaly'ptus.* Se även *Jarrah.*
Yasht (av avestiskt *yashti*, offer, tillbedjan), en del av *Avesta*, mazdeismens heliga skriftsamling.
Yasna, *avestiska*, eg. offer, tillbedjan; parsernas liturgiska huvudbok.
Yataga'n, se *Jatagan.*
Yatre'n, *farm.*, ett antisepticum (parajodortosulfooxycyclohexatrienpyridin).
Yawl, *eng.* (*l.* jål), *sjöv.*, ett litet segelfartyg med två master.
Yaws, *eng.* (*l.* jås) = *Pian* (se d. o.).
Yb, *kem.*, atomtecken för *ytterbium.*
Y-bacillen, *med.*, en av dysenteribacillerna.
Überbrettl, se *Ueberbrettl.*
Über land und Meer, *ty.*, "Över land och hav", tysk veckotidning med blandat skönlitterärt och populärvetenskapligt innehåll.
Übermensch, *ty.*, övermänniska.
Yd, förk. för *eng. yard* (se d. o.).
Ydalarna (*isl. Ydalar*, idegransdalarna), *nord. myt.*, Ulls boning.
Yellow, *eng.* (*l.* jä'llå), gul. — **Yellow Jack** (*l.* - djäck), gula Jack, benämning på gula febern. — **Yellow-metall,** bronslegering av 60 % koppar och 40 % tenn.
Yellow poplar, *eng.* (*l.* je'llå på'plar), se *Tulpanträ.*
Yellowstone National park (*l.* jä'llåstån nä'sjönöll -), i den nordamerikanska staten Wyoming ett som en naturpark reserverat område, rikt på vilda och storslagna naturskönheter.
Yembi', *arab.*, en lång, böjd, tveeggad kniv.
Yeoman, *eng.* (*l.* jå'män), odalbonde, oberoende, ofrälse jordägare; förpaktare;

även kunglig drabant. — **Yeomanry** (*l.* jå'mänri), i England ett frivilligt miliskavalleri, som huvudsakligen består av jordägare.

Yen, japanskt mynt, innehållande 75 gr. guld.

Ye'rba l. **Yerba de mate**, *sp.* = *Maté* (se d. o.). — **Y. santa**, kalifornisk drog, bestående av blad och stjälkar av *Eriodi'ctyon glutino'sum.* Användes mot bronchitis och för att mildra smaken hos bittra l. beska läkemedel.

Ye'rcumfibrer, bastfibrer av asiatiska Asclepiaarter.

Yerkesobservatoriet (*l.* jö'ks-), berömt amerikanskt observatorium i Wisconsin, uppfört på bekostnad av *Ch. T. Yerkes.*

Yersins bacill, *med.*, pestbacillen. — **Y. serum**, pestserum.

Yeru'b, se *Pyengaduträ.*

Yes, *eng.* (*l.* jäss), ja.

Yesht, nypersisk transkription av *Yasht* (se d. o.).

Yggdrasel l. **Yggdrasil**, eg. Yggs (den förskräckliges, Odens) häst; *nord. myt.*, världsträdet, den heliga asken, under vilken gudarna dagligen höllo ting.

Yiddish, *eng.* (*l.* ji'ddisj), judetyska.

Yildiz-kio'sken, se *Jildiz-kiosken.*

Ylang-Ylang, *kin.*, *O'leum uno'næ odorati'ssimæ*, en flyktig olja, som på ön Manila destilleras av *Uno'na odorati'ssima*, tillhörande fam. *Orchida'ceæ.* Brukas till fina parfymer.

Yldyry'm, *turk.*, blixten.

Ylg, *nord. myt.*, en underjordsflod.

Yllaholja, en bassiaolja.

Yllejava, *textil.*, tjock, tvåskaftad vävnad av tvinnat ullgarn, använd som bottenväv till broderier.

Ylleplysch, *textil.*, plysch med polvarp av ullgarn.

Y. M. C. A., förk. för *eng. Young men's christian association*, Kristliga föreningen av unga män.

Y'me l. **Y'mer** (*isl. Ymir*), *nord.*, *myt.*, jättarnas stamfader, som dödades av Oden, Vilje och Ve, vilka av hans kropp skapade jorden.

Y. M. O. S., förk. för *eng. Your most obediant servant*, eder mest hörsamme tjänare (i brevunderskrifter).

Ympbastard, bastard mellan ympkvist och grundstam, uppkommen därigenom att celler av bägge sammansmält vid växtpunkten. Jfr *Chimär.*

Ympsalva l. **Ympvax**, ämnen för påstrykning av ympstället vid växtympning. Förhindrar uttorkning och inträngande av vatten.

Ympämne, vaccin.

Ynglingasagan, ättesaga i Snorre Sturlasons Heimskringla. Den behandlar Ynglingaätten med utgångspunkt från Ynglingatal. — **Ynglingatal**, fornnorsk dikt av Tjodolf från Hvin, utgör ett ättartal över Ynglingakonungarna. — **Ynglingaätten**, Sveriges äldsta kungaätt, omtalad i Ynglingatal och Ynglingasagan.

Y'ngvar, fornnordiskt mansnamn, buret av en konung av Ynglingaätten.

Y'ngve, fornnordiskt mansnamn, yngling, ung man. Buret av två konungar av Ynglingaätten.

Yo' el Re'y, *sp.*, "Jag, konungen", de spanska regenternas underskrift.

Yo'ga, *sanskr.*, förening, anspänning, koncentration; en riktning inom den indiska filosofien. Den är huvudsakligen praktiskt inriktad och vill ge människorna en vägledning till befrielse från tillvarons lidanden. — **Yo'gin, Yo'gi**, människa, som uppnått det högsta stadiet av asketisk livsföring (*fakir*) och därmed herravälde över materien.

Yoghurt, bulgarisk surmjölk, till hälften indunstad ko- l. getmjölk, som vid omkr. 50° fått jäsa med en bakterieblandning, kallad *maya.* För framställning av Yoghurt i hemmen användas bakteriepreparat, som skola innehålla den spec. yoghurtbacillen (*Baci'llus bulga'ricus*), t. ex. *lactobacillin* (framställt av Metjnikov) l. det svenska *milkacidin.*

Yo'gi (*Djogi*), indisk sekt av fakirer l. asketer. De kallas även *Gosain.*

Yohimbi'n, *farm.*, alkaloid från barken av det västafrikanska trädet *Coryna'nthe yohi'mbe*, åstadkommer utvidgning av blodkärlen i hud, tarmkanal, njurar och könsorgan. Användes av infödingarna som afrodisiakum. En blandning av sömnmedlet uretan och yohimbin kallas *vasotonin* och användes mot åderförkalkning.

Yo'ldia, *zool.*, musselsläkte från de nordliga haven. — **Y. a'rctica**, lever nu i Ishavet och är som fossil utbredd i marina leror från istiden över Sverige, Norge, Jylland, Ostpreussen, England och Nordamerika. — **Yoldiahavet**, *geol.*, det ishav (senglaciala ishavet), som under sen istid utbredde sig över en stor del av jordklotets n. halva och i vilket *Yoldia arctica* då levde. — **Yoldialera**, ishavslera, innehållande *Yoldia arctica* som fossil. — **Yoldiatiden**, Yoldiahavets tid, sen istid.

Yoloffer = *Jolaffer* (se d. o.).

Yonk = *Dschonk* (se d. o.).

York - Antwerpen - reglerna, internationell samling regler för ersättning av skada vid gemensamt haveri.

Yorkshirerasen (*l.* jå'rksjir-) = *Korthornsboskap* (se d. o.).

Yorkshiresvin, berömd engelsk svinras.

Yorkska huset (*l.* jå'rk-), regerande gren av huset Plantagenet i England.

Yosemitedalen (*l.* jåse'miti-), cañon i Sierra Nevada, Kalifornien, utgår i en av Förenta staternas märkligaste nationalparker.

Young, *eng.* (*l.* jang), ung.

Young haysan l. **hyson** (*l.* jang ha'jsön), en kinesisk tesort. Jfr *Haysan.*

Young-Helmholtzska teorien, *fys.*, resonansteorien, en teori till förklaring av färgseendet.

Young men's christian association (*l.* jang mens kri'stjön assåsiö'sjn), Kristliga föreningen av unga män.

You're humbug, sir!, *eng.* (*l.* jo'ör e ha'mbag sö), "ni är en humbug, herre!" citat ur *Charles Dickens'* Pickwickklubben.

Your lordship, *eng.* (*l.* jor lå'rdsjipp), ers nåd. Se vid. *Lord.*

Yrkesfarelagen, lag om arbetarskydd av 29 juni 1912. — **Yrkeshygie'n,** vetenskapen om yrkets inflytande på arbetarens hälsa. — **Yrkesinspektio'n,** det statliga övervakandet av arbetsskyddslagstiftningens efterlevnad. — **Yrkeskramp,** *med.*, kramp på grund av ensidig rörelse vid yrkesutövning. — **Yrkessjukdomar,** sjukdomar, som stå i ett påtagligt samband med en människas sysselsättning.

Yrsa, *nord. sag.*, Rolf Krakes moder.

Yrsjuka, se *Kringsjuka.*

Yrt, illa berett järn med körtlar av lättsmältare, kolrikare järn.

Ysop = *Isop* (se d. o.).

Ysopet (*l.* isåpä'), medeltida fransk benämning på fabelsamlingar, till den grekiske fabeldiktaren Aisopos ära.

Yssan, ett bordeauxvin.

Yste, Ystmöte (av *ost*), möten bland svensk allmoge, varvid man sammanförde större mängder mjölk för ostberedning.

Yta, *mat.*, geometrisk storhet av två dimensioner, en kropps begränsning.

Ytbergarter, *geol.*, effusiva bergarter (se d. o.).

Ytcentrum, den punkt l. trakt varifrån ett jordskalv på jordytan synes utgå.

Ytenergi', *fys.*, produkten av ytspänningen (se d. o.) och den förhandenvarande ytans storlek.

Ythastighet, *mat.*, *fys.*, för en rörlig punkt är den yta, som per tidsenhet bestrykes av radius vector från en fast punkt. Dubbla produkten av en materiell punkts massa och ythastighet kallas dess *impulsmoment.* För ett system av kroppar, som ej påverkas av yttre krafter, gäller *ytsatsen*: vektoriella summan av impulsmomenten är konstant.

Ytmorä'n, *geol.*, det moränmaterial som finnes på en glaciärs yta.

Ytmätare, se *Planimeter.*

Ytsatsen, *mat.*, *fys.*, se *Ythastighet.*

Ytspänning, *fys.*, grupp av fenomen, som uppträda vid beröringsytan mellan en gas och en vätska, och huvudsakligen visande sig i att ytan verkar, som om den vore en elastisk hinna.

Ytteragnar, *bot.*, dets. som tomfjäll l. skärmfjäll.

Ytterbi't, *miner.*, dets. som *Gadolinit.*

Ytte'rbium, *kem.*, ett sällsynt metalliskt grundämne.

Ytterblomfjäll, *bot.*, det nedre blomfjället i ett gräsax.

Yttere'ra, försvenskning av *Outrera* (se d. o.).

Ytterfoder, *bot.*, foderlika blad, som sitta strax nedom foderbladen l. mellan dessa.

Ytteri't, dets. som *Gadolinit* (se d. o.).

Ytterjord, *kem.*, yttriumoxid (se *Yttrium*).

Ytterlära, *veter.*, beskrivningen av husdjurens yttre former.

Ytterspat, dets. som *Xenotim* (se d. o.).

Yttersta dagarnas heliga, dets. som *mormoner* (se d. o.).

Y'ttrium, *kem.*, ett metalliskt grundämne, som förekommer i några sällsynta mineral (bl. a. *gadolinit* [se d. o.]).

Yttroceri't, *miner.*, ett av fluorkalcium, fluoryttrium m. m. bestående mineral. — **Yttrotanta'l** l. **Yttrotantali't,** ett av ytterjord, kalk, järn och uran bestående mineral. — **Yttrotitani't,** ett slags *titanit* (se d. o.), som innehåller ytterjord.

Yuca, *bot.*, i spansk-amerika benämning på den kokta roten av *manihot* (se d. o.).

Yucata'nhampa, dets. som *Sisalhampa* (se d. o.).

Yu'cca, *bot.*, palmlilja, ett till fam *Lilia'ceæ* hörande, praktfullt nordamerikanskt växtsläkte, av vilket flera arter odlas som prydnadsväxter. — **Y. glorio'sa,** vars fibrer användas, är vinterhärdig i s. Sverige. — **Yuccafibrer,** fibrerna av flera *Yucca*-arter, brukas vid papperstillverkningen m. m. — **Yuccastärkelse,** dets. som *Arrowrotstärkelse* (se d. o.).

Yung, hos kineserna ett slags *gongong* (se *Gong*).

Yunka (eg. varm dal), ur-invånare i Peru.

Yu'ruks, *turk.*, *pl.*, ett slags tatariskt rytteri.

Yus-Ba'schi, *turk.*, kapten.

Yva-ört, *bot.*, blomknippena av några i Alperna växande *Achille'a*-arter, vilkas flyktiga olja nyttjas som parfym på likörer.

Y. W. C. A., förk. för *Young women's christian association,* Kristliga föreningen av unga kvinnor.

Yverboren, en från O. Rudbecks "Atlantica" stammande förvanskning av *hyperboréer*; numera storvulen och fosterländsk i Rudbecks anda.

Yvetot, *fr.* (*l.* ivtå'), en i Normandie belägen stad, som förr med sitt närmaste område utgjorde ett litet suveränt furstendöme. — **Roi d'Yvetot** (*l.* råa' divtå'), konung av Yvetot, kallades från 14:e till 16:e årh. ägarna av Yvetot; *fig.*, härskare, vars ringa makt kontrasterar mot hans titel. — **Le roi d'Yvetot** (*l.* lö -), konungen av Yvetot, titel på en visa av den franske skalden *Béranger.*

Z.

Z, som taltecken under medeltiden 2,000; $\overline{Z}$ = 2,000,000.

Z såsom mynttecken betecknar på franska mynt Grenoble.

Z, i latinska inskrifter tecken för ⅓ as.

Z, i äldre medicinsk litteratur (å recept o. d.) tecken för 1,5 uns l. för 1 drachma (⅛ uns) l. för 8 skrupel (⅓ uns).

Z, förk. för *fr. ze'ro,* noll, och för *zon* (se d. o.).

Z, i matematiken beteckning för en (tredje) obekant storhet.

Za-, *ry.,* på andra sidan om (i geografiska namn).

Zaar, se *Tsar.*

Zabernaffären, militära övergrepp mot den fransktalande civilbefolkningen i Zabern (i dåvarande Elsass-Lothringen) 1913. Betraktades som typiska utslag av tysk militarism.

Za'bier = *Johanneskristna* (se d. o.).

Zacadilla (*l.* -di'lja), första skörden av *koschenill* (se d. o.) efter regntiden.

Zacatongräs, *bot.,* ett inom pappersfabrikationen använt, mexikanskt högslättsgräs, *Epica'mpes macro'ura.* Rötterna användas som borstmaterial.

Zachæ'us, mansnamn (*hebr. Sakkai*), ren, oskyldig, from.

Zachari'as, mansnamn (*hebr. Secharjâh* l. *Secharjâhu,* av *sachâr,* ihågkommen, och *Jehovah* [förk. *Jâh* l. *Jâhu*]), den av Gud ihågkomne. Buret av en av de tolv små profeterna, av Johannes Döparens fader och av en påve.

Zacha'rja = *Zacharias.*

Zachu'rer, en lesgisk folkstam.

Zadoki'ter, se *Sadducéer.*

Za'ffer, *ty.,* se *Koboltsafflor.*

Zaga'l, *sp.,* yngling; medhjälpare åt postiljonen å en spansk postdiligens.

Zaga'rdua, cider (se d. o.).

Zaghwa l. **Zaghawa,** ett med tibbu (se d. o.) besläktat folk i Dar-fur.

Zagre'vs, *gr. myt.,* binamn till Dionysos.

Zaguan, *sp., arab.,* förhall, täckt ingång.

Zai'd, mans-, **Zai'da** l. **Zaide',** kvinnonamn (av *arab. za'da,* växa till, förökas).

Zai're, kvinnonamn (av *arab. za'ra,* besöka).

Zak, *holl.,* kornmått = 1 hl.

Zakari'as, Zaka'rja, se *Zacharias.*

Zaku'ska, *ry.,* se *Sakuska.*

Zali'l, *pers.,* persisk färgdrog av de torkade blommorna av riddarsporren, *Delphi'nium Zalil.*

Zaluzia'nskia, *bot.,* sydamerikanskt växtsläkte av fam. *Scrophularia'ceæ.* — **Z. cape'nsis,** med vaniljdoftande, blott om natten öppna blommor, odlas ofta som prydnadsväxt.

Zamba'ra, *ital.,* agavefibrer.

Zambe'sisvart, *kem.,* ett diaminfärgämne.

Za'mbo l. **Sambo,** *sp.,* avkomling av en neger och en mulatt, av en neger och en indian l. av en neger och en zambo.

Zambo'nis stapel, *fys.,* ett galvaniskt element.

Zamma'ru, babylonisk sångarprästklass.

Zampogna, *ital.* (*l.* -på'nja), *tonk.,* herdeflöjt, skalmeja.

Za'nders gymnastik, en art sjukgymnastik med mekaniska apparater.

Zane'lla, *textil.,* atlasvävnad, vanligen med varp av bomull och inslag av kamull. Användes till foder o. d.

Zanni (*l.* tsa'nni), italiensk dialektform för *Giovanni,* enfaldig bonde; en person i *commedia dell arte* (se d. o.).

Zanniche'lia, *bot.,* släkte av havsväxter, tillhörande fam. *Potamogetona'ceæ.* Tämligen sällsynta i grunda vikar upp till Dalälven. — **Z. ma'jor** l. **palu'stris,** hårsärv.

Zantede'schia, *bot.,* växtsläkte från Sydamerika, av fam. *Ara'ceæ.*—**Z. æthio'pica,** kalla (ofta oriktigt benämnd *Calla* l. *Richardia*), stor ört med gula blommor inom stort vitt hölster, allmänt odlad som fönsterväxt. — **Z. Elliottia'na,** odlad, har guldgult hölster.

Zantho'xylon = *Xanthoxylon* (se d. o.).

Zapadni'ker, anhängare av den ryska kulturrörelsen *Zapadnitjestvo.* — **Zapadni'tjestvo,** *ry.* (av *za'pad,* väster), rysk kulturrörelse på 1830-t. med anslutning till västerländsk civilisation.

Zapa'ra l. **Zaparo'er,** indianstam i *Ecuador.*

Zapata'do, *dansk.,* en livlig spansk nationaldans i ¾ l. ⅜ takt.

Za'pfenstreich, *ty.,* tapto (se d. o.).

Zapo'didæ, *zool.,* gnagarfamiljen S p r i n g r å t t o r. Den enda svenska arten är buskmusen (*Sici'sta monta'na*).

Zapo'nlack, lösning av celluloid i aceton l. d.

Zapo'rnia, *zool.,* sumphönor.

Zaporo'ger l. **Zaporo'giska kosacker,** en vid Dnjepr boende avdelning av kosackerna.

Zapote'ka, Zapote'ker, en mexikansk indianstam.

Zar, se *Tsar.*

Zarathu'stra, *zendspråket,* mansnamn, den gyllene stjärnan = *Zoroaster* (se d. o.).

Zarati't, *miner.,* basiskt nickelkarbonat med vatten i smaragdgröna, genomlysande skorpor.

Za'rbat, *arab.* (av *zaraba,* slå), ett slags skramla, med vilken (i st. f. klockor, som ej få brukas) de österländska kristna kallas till gudstjänsten.

Zare'vitsch, Zare'vna, se *Tsarevitj, Tsarevna.*

Zargra'd l. **Zaregrad** = *Tsargrad* (se d. o.).
Zari'na, se *Tsarina.*
Zarko'lokol = *Tsarj-kolokol* (se under *Kolokol*).
Zarskoje-Selo = *Tsarskoje-Selo* (se d. o.).
Zarzue'la, *sp.*, lustspel med sång, komisk opera, operett. — **Zarzuele'ro**, författare av dylika sångspel.
Zatze, *bot.*, *Fructus myrsines*, fås av den på Goda Hoppsudden, i Kap, Algeriet och Abyssinien samt på Azorerna förekommande växten *Myrsi'ne africa'na*, tillhörande fam. *Myrsina'ceæ.*
Zaufelts spe'culum, *med.*, trattformigt rör för undersökning av hörselgången.
Zaurac, *astr.*, stjärna i stjärnbilden E r i d a n u s.
Za'wija, *arab.*, enslig, åt betraktelser ägnad plats, eremittillhåll.
Zavijava, *astr.*, stjärna i stjärnbilden V i r g o.
z. d., förk. för *ty. zur Disposition*, i disponibilitet.
Ze'a, se *Majs.*
Zeagoni't, *miner.*, ett slags *zeoli't* (se *Zeoliter*).
Zebao't (*hebr. Zebâôth*, *pl.* av *zâbâ*, krigshär, härskara), de himmelska härskarorna. Därav *Jehovah Zebaoth*, härskarornas Gud. *Herren Zebaot*, härskarornas herre.
Zebeque, se *Chebeck.*
Zebra code, *eng.* (*l.* si'bra kåd), *handelst.*, en nyckel till chiffertelegram för trävaruhandeln.
Ze'bran, *zool.*, *E'quus ze'bra*, en till undersläktet *Hippoti'gris*, tigerhästarna, hörande art, till färgen vit l. gul med mörka ränder, till gestalten mera lik åsnan än hästen. Jfr *Kvaggan.*
Zebraträ, **Cartanträ**, *bot.*, benämning på virke av åtskilliga palmträd samt på veden av *Centrolo'bium robu'stum* och *Omphalo'bium Lambe'rtii* från Guyana. Användes till faner.
Zebua'na, ett tagalspråk.
Ze'bun, *zool.*, *Bos i'ndicus*, indiska puckeloxen, en ostindisk oxe, som har en stor fettpuckel på ryggen.
Ze'cca, *ital.* (av *arab. sikka*, mynträtt), mynthus, myntverket i Venezia.
Zechin, **Zecchino** (*l.* -ki'n, -ki'nå [hårt k]), se *Zekin.*
Zechsten (*ty. Zechstein*) = *Magnesian limestone* (se d. o.).
Zedeki'a l. **Zedekja**, mansnamn (*hebr. Zidkijâhu*, av *ze'dek*, rättvisa, och *Jâhu*, förk. av *Jehovah*), Guds rättvisa. Buret av den siste konungen i Juda rike.
Zedernholzöl, *ty.*, cederolja (av *Juni'perus virginea'na*), användes för oljeimmersionslinser.
Zedoa'ria, se *Zittwerrot.*
Ze'dracholja, *bot.*, fet olja av den i medelhavsländerna växande cedrachbusken, *Melia azedarach.* Användes som brännolja samt inom tvål- och såpfabrikationen.
Zeeman-effekt l. **Zeemans fenomen**, *fys.*, uppdelning av en spektrallinje i flera olika polariserande komponenter, då det strålande ämnet befinner sig i ett starkt magnetiskt fält.
Zefa'nja, hebreiskt mansnamn, Gud skyddar. Buret av en av de tolv mindre profeterna.
Zefi'r = *Zefyr* (se d. o.); ett slags mycket glest muslin. — **Zefirgarn**, se *Sefirgarn.* — **Zefi'risk**, zefyrlätt, lätt som västanvinden.
Zefy'r (*gr. Ze'fyros, lat. Ze'phyrus*), västanvinden.
Ze'idæ, *zool.*, S:t Persfiskar.
Zei'n, *kem.*, proteinämne i majs.
Zeisskikare, prismakikare, kikare, i vilken omvändningen av objektivbilden sker medelst ett antal prismor.
Zeitlupe, *ty.* (*l.* tsa'jtlo'pe), tidslupp, en upptagningsapparat för snabbfotografi.
Zeitschrift, *ty.* (*l.* tsa'jt-), tidskrift.
Zeki'n (*ital. zecchi'no*, av *Zecca*, myntverket i Venezia), ett äldre italienskt guldmynt, urspr. = kr. 8,58; även namn på äldre turkiska och egyptiska guldmynt.
Zekinregeln (*lat. re'gula ce'cis*) l. **Jungfruregeln** (*lat. re'gula vi'rginum*), *mat.*, äldre metod att lösa två ekvationer av första graden med två l. flera obekanta.
Zelamire, arabiskt kvinnonamn, den lysande, strålande.
Zela'nti, *ital.* (*l.* tse-), ivrare; politiskt parti.
Zelko'wa, *bot.*, trädsläkte av fam. *Ulma'ceæ.* — **Z. kea'ki**, från Japans bergstrakter, lämnar ett högt värderat, vackert träslag.
Zellenberger, ett *Elsassvin.*
Zellers prov, *med.*, urinprov på melanin.
Zellhorn, *ty.*, celluloid.
Zelo domus Dei, *lat.*, ”av nit för guds hus”, begynnelseorden i den därefter uppkallade bulla som Innocentius X utfärdade som protest mot westfaliska freden.
Zelo'nlack, acetylcellulosa upplöst i aceton l. d.
Zelo'so, *ital.*, *tonk.*, ivrigt.
Zelo't (av *gr. ze'los*, nit, iver), ivrare, blind och fanatisk nitälskare (särskilt på det religiösa området). — **Zelo'ter**, *pl.*, ett fanatiskt, revolutionärt judiskt parti, som ivrade för det strängaste iakttagande av den mosaiska lagens bud och som år 66 e. Kr. framkallade ett uppror mot romarna. — **Zelo'tisk**, trosivrig, blint nitälskande. — **Zeloti'sm**, blind och fanatisk nitälskan.
Zema'tiska, ett lettiskt språk.
Zeminda'r, *pers.*, styresman över ett distrikt i Ostindien under mongoliskt välde.
Ze'mskij sobor, *ry.* (*l.* - sabå'r), rysk riksförsamling (före Peter den stores tid).
Ze'mstvo, *pl.* **Ze'mstva**, *ry.*, landsting.

Zemzem, helig källa inom Mekkas tempelområde, strax intill Kaba.

Zen, en japansk sekt.

Zena'namissionen (av *pers. zänanä'*, harem), den kristna missionen bland Indiens infödda kvinnor.

Zend, *medelpers.*, eg. liv; levande; förklaring; = *Zendspråket* (se nedan). — **Zendave'sta**, eg. det levande ordet; zendfolkets heliga bok, som innehåller Zoroasters läror. — **Zendfolket**, de gamla perserna och de av deras efterkommande, parserna, som omfatta Zoroasters lära. — **Zendolo'g**, forskare i zendspråket. — **Zendspråket**, det gammalpersiska språk, på vilket Zend-avesta är skriven.

Ze'nit, *arab.*, *astr.*, den punkt på himlavalvet, som är mittöver vårt huvud)(N a d i r. — **Zenita'l**, som avser zenit. — **Zenitallinje**, lodlinje. — **Zenitdistans**, den del av en stjärnas höjdcirkel, som ligger mellan stjärnan och zenit. — **Zenittelesko'p**, astronomiskt instrument för polhöjdsbestämningar.

Zenkers degeneration, *med.*, se *Vaxdegeneration.*

Zeno'bius och **Zeno'bia**, mans- och kvinnonamn (av *gr. Zeus*, se d. o., och *bio's*, liv), den gudomlige(-a).

Zeoi'dei, *zool.*, S:t Persfiskar.

Zeoli'ter (av *gr. ze'ein*, koka, och *li'thos*, sten), *miner.*, en grupp färglösa, oftast vattenhaltiga aluminiumsilikat av kalcium och natrium, vilka smälta och liksom koka under blåsrörslågan.

Zéphire l. **Zéphyre**, *fr.* (*l.* -fi'r) = *Zefyr* (se d. o.).

Zephyra'nthes, *bot.*, örtsläkte av fam. *Amaryllida'ceæ.* — **Z. carina'ta**, från Central-Amerika, odlas ofta i kruka.

Zephyri'nus, latinskt mansnamn (av *ze'fyros*, västanvind).

Zéphyrs, *fr.* (*l.* -fi'r), *pl.*, i Frankrike benämning på några bataljoner lätt afrikanskt infanteri.

Ze'phyrus, se *Zefyr.*

Zeppeli'nare, styrbart ballongfartyg (konstruerat av tysken *F. von Zeppelin*).

Ze'rda, *zool.*, se *Fennek.*

Zeri'ba, se *Seriba.*

Zerna (syn. *Bromus, Festuca*), *bot.*, losta, svenskt växtsläkte tillhörande fam. *Grami'neæ.* — **Z. ine'rmis**, foderlosta, odlad som fodergräs.

Zero, *ital.* (*l.* tse'rå) och *sp.* (*l.* the'rå), **Zéro**, *fr.* (*l.* serå'), noll.

Zerri'ssenheit, *ty.*, sönderslitenhet, upprivet, sargat själstillstånd.

Zestoka'usis, *med.*, bränning till skorpbildning av livmoderslemhinnan. — **Zestoka'uter**, metallrör som upphettas av högspänd vattenånga.

Zetaci'sm, *språkv.*, urspr. ett felaktigt uttal av *z*; de lena vokalernas inflytande på föreg. konsonanter.

Zetes, se *Kalais.*

Zeteti'k (av *gr. zete'in*, söka, efterforska), konsten att genom frågor utforska ännu okända sanningar. — **Zete'tisk**, sökande, forskande.

Zethos, *gr. myt.*, Amfions tvillingbroder.

Ze'to, *nygr.*, leve- l. hyllningsrop.

Ze'ugma l. **Zevgma**, *gr.* (av *zevgny'nai*, sammanbinda), ok, föreningsband; *talk.*, två satsers l. två ords förening genom ett verb, som passar blott till det ena av dem.

Zeugo'pterus, *zool.*, bergvarsläktet. — **Z. puncta'tus** (syn. *Rhombus*), bergvaren.

Zeus, se *Zevs.*

Zeus, *zool.*, S:t Persfiskar. — **Z. fa'ber**, S:t Persfisken, en havsfisk med högt skattat kött.

Zevgma, se *Zeugma.*

Zevs l. **Zeus**, *gr. myt.*, ”den skinande”, himlafadern, den mäktigaste av gudarna, motsvarande romarnas *Jupiter* (se d. o.).

Zibe'ber, se *Cibeber.*

Zibeline, se *Sibelin.*

Zibe't l. **Zibe'tolja**, *farm.*, ett slags fett, som avsöndras av två zibetkattarter, *Vive'rra zibetha* och *V. civetta.* Luktar likt mysk. Nyttjas i medicinen och till parfymer. — **Zibetkatterna**, *zool.*, *Viverrinæ*, i Afrika och Asien levande rovdjur, av vilka somliga arter ur sina analkörtlar avsöndra ämnet zibet (se ovan).

Zierbengel, *ty.* (*l.* tsi'r-), sprätt.

Zige'nare (*ital. zingani, zingari, ung. czigány, ty. Zigeuner, eng. gipsies, fr. bohémiens*), tattare, ett i Asien, n. Afrika och Europa hopvis kringstrykande folk, vilket härstammar från Indien. — **Zigenarmetoden**, benämning på olika sätt att fort och lättvindigt nå en viss färdighet i musik.

Zigenarört, *bot.*, ett namn på *Ly'copus europæ'us.*

Zigzag, se *Sicksack.*

Zik, förk. som betyder Centralexekutivkommittén för Sovjetunionen.

Zi'lla, *zool.*, ett släkte hjulspindlar.

Zillme'ra, redovisa en del av kapitalfonden i ett livförsäkringsbolag med anskaffningskostnaden. (Efter den tyske försäkringsmatematikern *A. Zillmer*).

Zina'lin, *tekn.*, en gul anilinfärg.

Zina'lium, en legering av aluminium och zink.

Zi'ncum, *lat.*, zink. — **Z. ace'ticum**, zinkacetat.

Zi'ngano l. **Zi'ngaro**, *fem.* **Zi'ngana**, *ital.*, zigenare. — **Zingare'sca**, zigenarsång, zigenarmelodi. — **A'lla zingare'se**, på zigenarvis.

Zi'ngiber, se *Ingefära.*

Zingibera'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Scitami'neæ* med omkr. 800, oftast tropiska arter, bland vilka flera kryddväxter, t. ex. *Amomum, Elettaria* och *Zingiber.*

Zingibere'n, *kem.*, en terpen i ingefärsolja.

Zink, *kem.*, *Zi'ncum*, ett blåvitt metalliskt grundämne, som förekommer ganska allmänt i naturen, alltid i förening med svavel l. syre. Brukas till legeringar, till plåt, till överdrag på järn m. m. — **Zinkalky'ler,** förening av zink och alkylgrupper, användas vid framställning av mättade kolväten, alkoholer och ketoner. — **Zinkblommor** = *Zinkoxid* (se nedan). — **Zinkblände,** *miner.*, en av de viktigaste malmer, ur vilka zink erhålles. — **Zinkcement,** Gorels kitt, hastigt hårdnande kitt av i zinkkloridlösning inblandad zinkoxid. — **Zinketsning,** ett slags *zinkografi* (se nedan). — **Zinkfeber,** feber på grund av inandning av zinkångor. — **Zinkgrått,** *kem.*, ett grått zinkpulver, vilket brukas som anstrykningsfärg m. m. — **Zinkgrönt,** dets. som koboltgrönt (se d. o.). — **Zinkgult,** gul målarfärg av zinkkromat. — **Zinki't,** *miner.*, röd zinkoxid, en zinkmalm. — **Zinkklori'd (Klorzink)** *Chlore'tum zi'ncicum*, fås genom upphettning av zink i klorgas l. destillation av zinksulfat och klorkalcium. Brukas vid tillverkning av pergamentpapper, som desinfektionsmedel, till konservering av trä m. m. — **Zinkliniment,** tjockflytande liniment av zinkoxid, salicylsyra, ullfett, olivolja och kalkvatten. — **Zinkmalm,** svensk malm av zinkblände. — **Zinkoxi'd,** ett vitt pulver, som fås av zink i förening med syre. Se vid. *Zinkvitt* (här nedan). — **Zinkoxidsalva,** *farm.*, *Ungue'ntum o'xidi zi'ncici*, beredes av zinkoxid och glycerinsalva. Nyttjas mot liggsår m. m. — **Mjölksyrad zinkoxid,** se *Lactas zincicus.* — **Zinkskum,** silverhaltig zinkblylegering, som erhålles vid framställning av silver ur verkbly. — **Zinksmör,** vattenfri klorzink. — **Zinkspat** = *Kalamin* (se d. o.). — **Zinkspine'll** = *Gahnit* (se d. o.). — **Zinkstoft,** dets. som zinkgrått. — **Zinksulfa't** l. **Zinkvitrio'l,** vit vitriol, beredes genom rostning av zinkblände, urlakning med vatten och avdunstning till kristallisering. Brukas till beredning av målarfärger och zinkpreparat, till tygtryck, i medicin m. m. — **Zinkvitt,** zinkoxid, framställd genom förbränning av zinkångor. Brukas som målarfärg, inom pappers- och porslinsfabrikationen m. m. — **Zinkografi'** (av *gr. gra'fein*, skriva), konsten att framställa bilder på zinkplåtar, som sedan brukas till tryckning. — **Zinkotypi',** ett slags *zinkografi* (se ovan).

Zink l. **Zinka** (*ty. Zinke, ital. cornetto*), *tonk.*, ett numera föråldrat blåsinstrument av trä, försett med tonhål.

Zinka, se *Sinka.*

Zi'nnia, *bot.*, ett till fam. *Compo'sitæ* hörande örtsläkte, varav flera arter från det tropiska Amerika äro omtyckta prydnadsväxter.

Zinno'ber, se *Cinnober.*

Zinnwaldi't, *miner.*, gul, brun l. grön lithionglimmer.

Zino'l, *farm.*, aluminiumzinkacetat. Vattenlösligt pulver, använt som antiseptikum och adstringerande medel.

Zinys, "de vetande", "de siande", prästerna hos fornpreussarna. Jfr *Wajdelosta.*

Zinza'rer, se *Tsintsarer.*

Zio l. **Ziu,** *nord. myt.*, den fornhögtyska formen av *Tyr* (se d. o.).

Zi'on l. **Si'on,** *hebr.*, efter det så benämnda berget i Jerusalem beteckning för den rättrogna kristna församlingen. — **Zionsväktare,** en sträng förfäktare av rättrogenhet, en religiös fanatiker. — **Zioni'smen, Zioni'ster,** se *Sionismen, Sionister.* — **Zioni'ter** l. **Zionsbröder,** benämning på flera svärmiska kristna sekter, bland dem en tysk och en norsk (18:e årh.).

Zipa'ngu, Marco Polos namn på Japan.

Ziphi'ini, *zool.*, näbbvalar. — **Zi'phius,** ett släkte näbbvalar.

Zirbelnötter, *bot.*, benämning på de ätliga fröna av *Cembratallen.* Se *Pinus.*

Zirico'ta, Zirico'tte, mexikanskt träslag av okänt ursprung. Användes till käppar och paraplyskaft m. m.

Zirko'n, *miner.*, ett kristalliniskt mineral, som består av kiselsyrad *zirkonjord* (se nedan) och något järnoxid. De röda och gula varieteterna äro ädelstenar och kallas *hyacint* (se d. o.). — **Zirko'nium,** *kem.*, ett hårt, starkt glänsande metalliskt grundämne, som förekommer i zirkon och några andra sällsynta mineral. — **Zirkonjord,** zirkoniums oxid, ett vitt pulver, som, då det vitglödgas, sprider ett intensivt ljus. — **Zirko'nsyeni't,** *geol.*, ett slags *augitsyenit* (se d. o.).

Zitti l. **Zitto,** *ital.*, tyst, stilla!

Zittmansdeko'kt, se *Decoctum Zittmanni.*

Zittra = *Cittra* (se d. o.).

Zittwerrot, *farm.*, *Rhi'zoma zedoa'riæ*, roten av den i Sydasien och på Madagaskar växande örten *Cu'rcuma zedoa'ria*, tillhörande fam. *Zingibera'ceæ.* Brukades förr i medicinen.

Ziu, se *Zio.*

Zi'vio, *serb.*, leve- l. hyllningsrop.

Ziza'nia, *bot.*, ett med ris nära besläktat grässläkte. — **Z. aqua'tica,** vattenris, vildris, vattenhavre, indianskt ris, tuscarorarís, ett sumpgräs i Nordamerika och n.ö. Asien. Odlas som foderväxt och i fiskdammar, emedan fisken äter fröna.

Zi'zyphus, *bot.*, busksläkte av fam. *Rhamna'ceæ.* — **Z. juju'ba,** se *Jujubtörne.* — **Z. Lo'tus,** se *Lotusträd.* — **Z. vulga'ris,** judetörne. Frukten, bröstbär, användes i medicinen.

Zmala, *arab.*, beduinhövdingsläger.

Zn, *kem.*, atomtecken för *zink.*

Zoantropi' (av *gr. zo'on*, djur, och *a'nthropos*, människa), *med.*, hos en sinnessjuk

rådande fix idé, varvid han inbillar sig vara ett djur.

Zoa'rces, *zool.*, ett släkte tånglakar. — **Zoa'rcidæ**, familjen ålbrosmefiskar. — **Zoa'rcinæ**, tånglakar.

Zo'beln, *zool.*, *Ma'rtes zibelli'na*, ett vessledjur, som lever i Nordasien. Lämnar ett dyrbart pälsverk, som kallas sobel l. sobelpäls.

Zoccola'nti, *ital.* (av *zo'ccolo*, träskor), l. **Zoccola'nter**, *pl.* = *Observanter* (se d. o.).

Zochor, en gren av kalmuckerna.

Zodiaka'l, Zodiakalljus, se under följ. ord.

Zodia'ken (*gr. zodiako's* [nämligen *kyklos*, krets], av *zo'dion*, litet djur; *lat. zodi'acus*), *astr.*, djurkretsen, ett på bägge sidor om solens skenbara bana, ekliptikan, beläget bälte, innanför vilket, från jorden sett, solen och planeterna röra sig över fixstjärnhimlen. Detta bälte omfattar stjärnbilderna Väduren (*A'ries*), Oxen (*Ta'urus*), Tvillingarna (*Ge'mini*), Kräftan (*Ca'ncer*), Lejonet (*Le'o*), Jungfrun (*Vi'rgo*), Vågen (*Li'bra*), Skorpionen (*Sco'rpius*), Skytten (*Sagitta'rius*), Stenbocken (*Caprico'rnus*), Vattumannen (*Aqua'rius*) och Fiskarna (*Pi'sces*). — **Zodiaka'l**, som hör till djurkretsen. — **Zodiakalljus**, djurkretsljus, ett om våren strax efter solnedgången och om hösten strax före solens uppgång synligt, svagt, kägelformigt ljusskimmer, som sträcker sig snett uppåt himlen.

Zoë, grekiskt kvinnonamn.

Zoetemelks-kaas, *holl.*, holländsk sötmjölksost.

Zofo'ros, se *Zooforos.*

Zoia'ter (av *gr. zo'on*, djur, och *iatro's*, läkare), djurläkare. — **Zoiatri'** l. **Zoiatri'k** = *Veterinärvetenskap* (se d. o.).

Zoidiofi'l l. **Zoidioga'm**, *bot.*, befruktning av blommor, som förmedlas av djur.

Zo'ilus, efter en omkr. år 270 f. Kr. levande grekisk lärd, *Zo'ilos*, känd för sina hätska angrepp mot Homeros' dikter, beteckning för en häcklare, tadlare, *kritikast* (se d. o.).

Zoisi't, *miner.*, gul *epidot* (se d. o.).

Zo'isk (*gr. zoiko's*, av *zoon*, djur), djurisk, som angår djurlivet; även närande, som uppehåller livet. — **Zoi'sm**, djurlivet och dess företeelser.

Zollverein, *ty.* (*l.* tså'llferajn), tullförening.

Zolotnik, *ry.* (*l.* salatni'k), skålpund.

Zoma rebba, *hebr.*, den stora fastan, ett av namnen på judarnas stora försoningsfest.

Zombor, ett Tokajvin.

Zon (*lat. zo'na*, *gr. zo'ne*, gördel, bälte); avståndsområde, samtalsområde, *mat.*, den del av en sfärs yta, som begränsas av två parallella plan; *fys.* och *geogr.*, jordbälte (de två kalla zonerna mellan vardera av polerna och närmaste polkrets, de två tempererade mellan polkretsarna och tropikerna, den heta mellan tropikerna). — **Zona'l** l. **Zona'r**, omfattande en zon, bältformig. — **Zona cilia'ris zinni**, *anat.*, trådar som fixera ögonlinsen. — **Z. fri'gida**, *lat.*, den kalla zonen. — **Z. orbicula'ris**, gördel av bindväv i höftledskapseln runt lårbenshalsen. — **Z. parenchymato'sa**, äggstockens barklager. — **Z. pellu'cida**, det ljusa ytterskiktet i däggdjurens ägg. — **Z. radia'ta**, krans av celler, som omger äggen i folliklarna. — **Z. rasculo'sa**, äggstockens märgväv. — **Z. tempera'ta austra'lis**, den s. tempererade zonen. — **Z. t. borea'lis**, den n. tempererade zonen. — **Z. to'rrida**, den heta zonen. — **Zonexpropriation**, expropriationsförfarande till förbättring av arbetarbefolkningens bostadsförhållanden inom visst område. — **Zonlins**, *fys.*, ett slags i fyrton använd lins. — **Zontariff**, en transporttaxa, enl. vilken samma avgift betalas för transport från samma ort till flera olika långt från den sistnämnda belägna ställen, förutsatt att dessa befinna sig inom samma avståndsring l. zon. — **Zontid**, den tid, som man för vinnande av större likformighet fastställt såsom gällande för alla orter inom var och en av de zoner, i vilka för detta ändamål världen är indelad.

Zona'tus, *bot.*, med bälten.

Zonestesi', *med.*, gördelkänsla.

Zonna'r, *nygr.*, ett svart läderbälte, som de kristna och judarna i Turkiet bära för att ej förblandas med muhammedanerna.

Zonofo'n, ett slags *grammofon* (se d. o.).

Zo'ntariff, Zontid, se under *Zon.*

Zontaxa = *Zontariff*. Se *Zon.*

Zooantropi' (av *gr. zo'on*, djur, och *a'nthropos*, människa), *med.*, föreställningen att vara förvandlad till ett slags djur (hos sinnessjuka). — **Zoobe'nthos** (av *gr. be'nthos*, djup), *zool.*, animala former av *Benthos* (se d. o.). — **Zoobio't** (av *gr. bi'os*, liv), *bot.*, parasit, som lever på l. i djur. — **Zooceci'dier**, *bot.*, gallbildningar, förorsakade av djur. — **Zoodoma'tier**, *bot.*, se *Domatier.* — **Zoodynami'** (av *gr. dy'namis*, kraft), djurisk livskraft, sammanfattningen av de djuriska livsyttringarna. — **Zooerasti'**, sodomi. — **Zoofa'g** (av *gr. fage'in*, äta), köttätande djur, köttätare. — **Zoofarmakologi'** (jfr *Farmakologi*), läran om de i djurläkekonsten använda läkemedlen. — **Zoofi'l** (av *gr. fi'los*, vän), dets. som *zoidiofil* (se d. o.). — **Zoofo'ros** l. **Zofo'ros** (av *gr. fe'rein*, bära; *lat. zo'phorus*), eg. djurbärare; *byggn.*, en jonisk l. korintisk fris, prydd med framställningar av djur och människor i sammanhängande följd. — **Zoofysi'k** (jfr *Fysik*), läran om de fysiska fenomenen i djurlivet. — **Zoofysiologi'** (jfr *Fysiologi*), djurfysiologi, läran om de djuriska livsyttringarna. — **Zoofy't** (av *gr. fyto'n*, växt), djurväxt. — **Zoofy'ter**, *zool.*, förr namn på *kavitetsdjur*

(se d. o.). — **Zoofytoli't** (av *gr. li'thos,* sten), förstenad djurväxt. — **Zooga'm,** se *Diamesogam.* — **Zoogame't,** se *Gamet.* — **Zooge'n bildning** (av *gr. ge'nein,* födas), *geol.,* bildning, som uppkommit genom djurlivets verksamhet. — **Zoogeni',** läran om husdjursavel; läran om djurens tillblivelse. — **Zoogeografi'** (jfr *Geografi*), djurgeografi. — **Zoogloe'a,** *med.,* sammanklibbad bakteriemassa. — **Zoogoni'** (av *gr. gone',* avel), födandet av levande ungar. — **Zoogoni'dier,** dets. som *zoosporer* (se d. o.). — **Zoogonologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), läran om fortplantningen inom djurriket. — **Zoografi'** (av *gr. gra'fein,* skriva), djurbeskrivning. — **Zoogra'f,** person, som sysselsätter sig med zoografi. — **Zookemi',** djurkemi. — **Zooko'r,** växt, vars frön sprides genom djur. — **Zoolatri'** (av *gr. latre'ia,* gudstjänst), djurdyrkan. — **Zoola'ter,** djurtillbedjare. — **Zooli't** (av *gr. li'thos,* sten), förstenad lämning av ett forntidsdjur. — **Zoologi'** (av *gr. lo'gos,* lära), vetenskapen om djuren. — **Zoolo'g,** person, som är kunnig i zoologi. — **Zoolo'gia da'nica,** planschverk, utgivet i Köpenhamn 1777—1806 samt innehållande avbildningar och beskrivningar över märkligare djur i danska riket. — **Zoolo'gisk,** som angår zoologien. — **Zoologisk antropologi',** se *Antropologi.* — **Zoomagneti'sm** = *Animal magnetism* (se under *Magnet*). — **Zoomari'nsyra,** *kem.,* en organisk syra i tran. — **Zoomo'rf** (av *gr. morfe',* form, daning), djurlik; naturföremål, som liknar ett djur. — **Zoomorfi'sm,** djurliknande bildning. — **Zoomorfi't,** avtryck av djur i sten. — **Zoonomi'** (av *gr. no'mos,* lag), läran om lagarna för det djuriska livet. — **Zoono'ser** (av *gr. no'sos,* sjukdom), *pl., med.,* sjukdomar, som från djur kunna överföras på människor. — **Zoonosologi'** l. **Zoopatologi'** (jfr *Nosologi* och *Patologi*), läran om djurens (särskilt husdjurens) sjukdomar och dessas behandling. — **Zo'on politiko'n,** *gr.,* ”samhällsdjur”, Aristoteles benämning på människan (Etik I,6). — **Zoopaleontologi'** = *Paleozoologi* (se d. o.). — **Zooparasi't,** djur, som lever som parasit. — **Zoopatologi',** se *Zoonosologi.* — **Zoophy'ta,** se *Zoofyt.* — **Zooplankton,** plankton (se d. o.) ur djurvärlden. — **Zoopla'st** (av *gr. pla's-sein,* bilda), person, som uppstoppar djur. — **Zoopla'stiskt museum,** naturhistorisk samling av uppstoppade djur. — **Zoopsi',** *med.,* hallucinationssyner av djur. — **Zoospe'rmer,** se *Animalcula spermatica.* — **Zoospo'rer,** *bot.,* ett slags sporer, vilka liksom djur simma fritt omkring i vatten. — **Zooterapi',** djurläkekonst. — **Zooti'nsalt,** *kem.,* naturligt kolsyrat natron. — **Zootomi'** (av *gr. te'mnein,* skära), djuranatomi (se *Anatomi*). — **Zooto'misk,** som avser djuranatomi. — **Zootoxi'n,** animala toxiner, t. ex. ormgift.

Zopfstil l. **Zopf** (*l.* tsåppf; av *ty. Zopf,* stångpiska), *konsth.,* perukstil, dets. som *Style Louis XVI* (se d. o.).

Zopho'dia convolute'lla, *zool.,* krusbärsmott.

Zo'phorus, se *Zooforos.*

Zo'ppo, *ital., tonk.,* haltande. — **A'lla zoppa,** se *Alla zoppa.* — **Contrapu'nto alla zoppa,** synkoperad kontrapunkt.

Zore'sjärn, beläggningsjärn.

Zorn, *ty.,* vrede.

Zoroa'ster (*gr. Zoroa'stres, pers. Zerdu'scht, zendspråket Zarathu'stra,* den gyllene stjärnan), mansnamn. Buret av den forniranska religionens stiftare (omkr. år 1000 f. Kr.). Jfr *Zend-avesta.*

Zo'sma, *astr.,* stjärna i stjärnbilden L e j o n e t (*lat. Leo*).

Zo'ster, *med.,* bältros.

Zoste'ra mari'na, *bot.,* bandtång; tillhör fam. *Potamogetona'ceæ.* Vanlig i s. Sverige. Bildar ängar på havsbottnen.

Zosterifo'lia, *bot.,* med blad som *Zo'stera.*

Zo'tisk (*gr. zo'tikos*), levande, livgivande, som angår livet.

Zoutenvish, *holl.* (*l.* tsotenfi'sj), dets. som *Aberdeenfish* (se d. o.).

Zr, *kem.,* atomtecken för *Zirkonium.*

Zua'ver (*fr. zouaves*), urspr. namn på en kabylstam i Algeriet; numera benämning på några i halvt österländsk uniform klädda franska regementen i Algeriet, dels infödingar, dels franska frivilliga.

Zuben Hakrabi, *astr.,* stjärna i stjärnbilden L i b r a .

Zucca, *ital.* (*l.* tso'kka), vattenmelon.

Zuckergussorga'n (*l.* tso'kk-), *med.,* en form av kronisk inflammation i organens serösa hinnor.

Zuckeri'n, dets. som *Sackarin* (se d. o.).

Zuckerkandlska biorganen, *anat.,* bukens paraganglier.

Zugewandte orte, *ty.* (*l.* tso'-), förbundna orter.

Zuhä'lter, *ty.* (*l.* tso'-), alfons, hallick.

Zuid, *holl.* (*l.* sojd), syd (i geografiska namn).

Zukunft, D i e (*l.* di tso'konft), av *Maximilian Harden* 1892 uppsatt tysk veckotidskrift för politik, samhällsliv, konst och litteratur.

Zukunftsmusi'k, *ty.,* framtidsmusik, spenamn, som motståndarna till den tyske kompositören *Richard Wagner* gåvo hans musik med anledning av hans skrift ”Das Kunstwerk der Zukunft”.

Zule'ika (*arab. Zuleïchâ* l. *Zelîchâ,* av *selîm,* mild, fredlig), orientaliskt kvinnonamn.

Zuleima = *Sulamith* (se d. o.).

Zulu'er, Zuluka'ffrer, se *Suluer.*

Zu'luspråket, ett av bantuspråken.

Zunft, *ty.* (*l.* tso'nft), skrå.

Zu'ni, puebloindianstam.

Zwa'nziger l. **Zwanzigkreuzer** (av *ty. zwan-*

zig, tjugu), gammalt österrikiskt silvermynt = omkr. 62 öre.
Zwi'ckaugrönt, dets. som *Schweinfurtgrönt* (se d. o.).
Zwi'ckaugult, dets. som kromgult.
Zwi'ckauprofeter, ett revolutionärt religiöst parti, som under reformationstiden uppstod i den sachsiska staden *Zwickau*.
Zwiebelfisch, D e r, (*l.* där tsvi'-belfisj), tysk tidskrift för bokkonst.
Zwinglia'ner, anhängare av den schweiziske kyrkoreformatorn *Ulrik Zwingli*. — **Zwingliani'sm,** Zwinglis lära.
Zwyck, se *Svyck*.
Zygæ'na, *zool.*, hammarhajar. — **Zyge'nidæ,** *zool.*, bastardsvärmare.
Zygi'a, *gr. myt.*, tillnamn på Hera, som äktenskapets gudinna.
Zygoda'ctyli (av *gr. zygo'n*, parvis, och *da'ctylos*, tå), *zool.*, partåiga fåglar.
Zygofyllace'er, se *Zygophylla'ceæ*.
Zygo'ma, *anat.*, okbenet, okbågen. — **Zygoma'ticus,** som har med okbågen att göra.
Zygomo'rfa (av *gr. zygo'n*, parvis, och *morfe'*, gestalt), blommor, som äro tvåsidigt symmetriska.
Zygomyce'tes l. **Zygospo'reæ,** *bot.*, algsvampar, till vilka mögelsvamparna höra.
Zygophylla'ceæ, *bot.*, växtfamilj av serien *Gerania'les*.
Zygo't (av *gr. zygo'n*, parvis), cell, som uppkommer genom sammansmältning av två gameter.
Zy'ma l. **Zy'me,** *gr.*, *kem.*, jäsningsämne, jäst. — **Zyma's,** enzym i jäst, se *Invertin*. — **Zy'misk,** framkallad genom jäsning. — **Zymofosfa't,** förening mellan fosforsyra och socker, spelar en väsentlig roll vid kolhydratomsättningen i musklerna, med vilkas *lactacidoge'n* det är identiskt. Kalciumzymofosfat användes terapeutiskt under namnen *condiolin* och *glukofos*. — **Zymoge'ner,** se under *Enzym*. — **Zymoge'na bakterier,** bakterier, som åstadkomma jäsning. — **Zymologi'** (av *gr. lo'gos*, lära), läran om jäsningsprocessen. — **Zymo'ma,** jäsningsmedel. — **Zymo'ser,** sjukdomar, alstrade av jäsningsämnen. — **Zymosko'p** (av *gr. skope'in*, se), en apparat för att undersöka jäsningsämnets beskaffenhet. — **Zymotekni'k,** läran om jäsningen, jäsningsämnena och jäsningsprocesserna. — **Zymote'kniker,** person, som är kunnig i zymoteknik. — **Zymo'tisk,** som framkallar jäsning. — **Zymotiska sjukdomar,** *med.*, förr benämning på infektionssjukdomar, vilka troddes förorsakade av jäsningsprocesser i kroppen. — **Zymurgi'** (av *gr. e'rgein*, göra, verka), jäsningsteori, den gren av kemien, som handlar om jäsningsprocesserna.
Zürgel, *bot.*, veden av *Celtis Australis* (av fam. *Ulma'ceæ*) i medelhavsområdet. Användes till pipskaft, blåsinstrument, åror m. m.
Zyrianer = *Syrjäner* (se d. o.).
Zy'thos, *gr.*, dricka, öl. — **Zytho'gala** (av *gr. ga'la*, mjölk), ölost. — **Zythotekni'k,** ölbryggningskonst.
Zyzygier = *Syzygier* (se d. o.).
zz, i latinska inskrifter tecken för $^2/_3$ as.
zz, i äldre medicinsk litteratur tecken för *myrra* l. *ingefära*.
Zähringer-Löwenorden, Zähringska lejonorden, en badensisk orden.
Zänanä', *pers.*, harem. Jfr *Zenanamissionen*.

Å.

Å, *fys.*, förk. för *Ångströmenhet*.
Åbo, ägare av jordegendom, den han själv brukar och bebor; innehavare av ärftlig besittningsrätt till annans jord.
Åbrodd, *bot.*, det folkspråkigt förvrängda namnet på *Artemi'sia abro'tanum* (av fam. *Compo'sitæ*). Nyttjas som krydda vid inläggningar samt i likörer. Förr använd vid kolik, hysteri m. m. Anträffas stundom i gamla trädgårdar.
Å'dde-na'mma-kasta'tes, *lapsk. myt.*, "nynamnsdop", omdöpning av barn, företagen vid sjukdom.
Åderbråck (*lat. vari'cer*), *med.*, utvidgning av blodådrorna, i regel å benen.
Ådergnejser, *petrogr.*, se *Arterit* och *Migmatit*.
Åderklämmare, se *Turnikett*.
Ådersnäppare, *med.*, instrument, som fordom användes vid åderlåtning.
ÅE, förk. för *Ångströmenhet*.
Åhussandsten, *geol.*, en till kritformationen i n.ö. Skåne hörande sandsten.
Åkanna, *bot.*, gul näckros.
Åkea'ner l. **Åkianer,** medlemmar av en svensk 1700-talssekt, uppkallad efter upphovsmannen, Åke Svensson i Älmeboda.
Åkerbinda, *bot.*, se *Polygonum*. — **Åkerbrodd,** se *Anthoxantum*. — **Åkerbär,** se *Rubus*. — **Åkergyllen,** se *Erysimum*. — **Åkerkulla,** se *Anthemis*. — **Åkerkål,** se *Brassica*. — **Åkerleta,** *Littospermum arvense* (se d. o.). — **Åkermadd,** se *Sherardia*. — **Åkermonke,** *Sonchus arvensis* (se d. o.). — **Åkermynta,** se *Mentha*. — **Åkerrättika,** se *Raphanus*. — **Åkerrök,** *Fumaria offi-*

cinalis (se d. o.). Stjälkarna, som haft användning vid hjärtåkommor innehålla *fumarsyra* och alkaloiden *fumarin*. — **Åkersallat,** se *Valerianella*. — **Åkersenap,** se *Sinapis*. — **Åkerspergel,** se *Spergula*. — **Åkersyska,** se *Stachys*. — **Åkertistel,** se *Cirsium*. — **Åkerven,** se *Agrostis*. — **Åkervinda,** se *Convolvulus*. — **Åkerviol,** se *Viola*. — **Åkervädd,** se *Knautia*. — **Åkerärenpris,** se *Veronica*.

Åkia'ner, dets. som *Åkeaner* (se d. o.).

Åk-Tor l. **Ak-Tor,** *nord. myt.*, binamn på Tor.

Ål, *veter.*, smal strimma av annan färg längs ryggens mitt hos husdjur.

Ålandsbergarter, *geol.*, rapakivibergarter och kvartsporfyrer från Åland.

Ålandsrot, se *Radix inulæ*.

Åldfru l. **Åltfru** (av *da. old*, gammal), fruntimmer, som har uppsikt över linneförrådet m. m. på ett slott l. annan större egendom. — **Åltgesäll,** den äldste av gesällerna i ett hantverksgille.

Ålharka, *fiskerit.*, dets. som *Ålkista* (se d. o.).

Ålhomma, *fiskerit.*, stor ryssja för ålfångst.

Ålkista, *fiskerit.*, fast byggd fångstanordning för ål vid strömmars utlopp ur sjöar.

Ålkussan, *zool.* = tånglake. Se *Zoarces*.

Ålnate, *bot.*, se *Potamogeton*.

Åltgesäll, se under *Åldfru*.

Ålödlan, *zool.*, se *Amphiuma*.

Åm (*ty. Ohm*), gammalt mått för våta varor = 157 l.

Åmund, se *Amund*.

Åmöga, *bot.*, se *Ranunculus lingua*.

Ångackumula'tor, *tekn.*, apparat för uppsamling av ånga, som vid behov avgives.

Ångdom (*l.* -då'm), den del av en ångpanna, från vilken ånguttaget sker. Å liggande pannor ofta en cylindrisk utbyggnad.

Ångerbo'da, se *Angerboda*.

Ånggummi, handelsbenämning på dextrin.

Ångkultu'r, jordbearbetning med ångmaskinsdrivna redskap.

Ångströmenhet, *fys.*, på våglängden baserad enhet, vilken användes inom spektralanalysen. (Efter svensken *A. J. Ångström*.)

Ångturbin, *tekn.*, maskin, som utnyttjar ångans hastighetsenergi vid expansion för framställande av arbete.

Årder (*gammalsv. arþer*, av *æria*, plöja, ärja), ett slags enkelplog.

Årlig paralla'x, *astr.*, se *Parallax*.

Årlig variation, *meteor.*, den genomsnittliga förändringen av de meteorologiska elementen under loppet av ett år.

Åros, se *Aros*.

Årsbokstav, en bokstav, som utmärker årtalet vid kontrollstämpling av guld och silver.

Årsgång, årets fruktbarhetsgrad, årsväxt, äring. — **Gå årsgång,** nattlig vandring under iakttagande av vissa föreskrifter för att söka vinna kännedom om framtida skickelser.

Årskurva, *meteor.*, på karta dragen linje genom de punkter, som ha samma årsmedium för visst meteorologiskt element.

Årsme'dium, *meteor.*, medelvärdet av årets alla timavläsningar på en viss ort för ett visst meteorologiskt element.

Årsmorä'ner l. **Recessionsmoräner,** *geol.*, det av en glaciär årligen avsatta moränmaterialet.

Årsmot, årsdag (då den följ. år återkommer); årsmässa.

Årsproklama l. **Årsstämning,** *jur.*, kungörelse l. stämning, varigenom alla fordringsägare t. ex. i ett stärbhus kallas att, inom natt och år från stämningens införande i allmänna tidningar, inför vederbörlig domstol anmäla och bevaka sina fordringar.

Årsring, *bot.*, tillväxten under ett års tid av en flerårig stam, markerad genom den viloperiod, som inträder under vintern l. torrtiden.

Årsskikt, *geol.*, de av sommar- och vinterskikt bestående varven i varvig lera.

Årsstämning, se *Årsproklama*.

Årstemperatur, *meteor.*, årets normala medeltemperatur.

Årstiderna (*ty. Die Jahreszeiten*), *tonk.*, berömt oratorium av *Haydn*.

Årta, *zool.*, en andfågel, *A'nas querque'dula*.

Årvak, se *Arvakr*.

Åsa, Åse, fornnordiskt kvinnonamn. (Bättre *Asa, Ase*.)

Åsagudar = *Åsar* (se d. o.).

Åsa-Loke, *nord. myt.*, binamn på Loke. Jfr *Utgårda-Loke*.

Åsaläran l. **Asaläran,** *nord. myt.*, läran om åsagudarna l. åsarna.

Åsar, Åsagudar l. **Asar** (*isl. áss, pl. æsir*), eg. gudomsväsenden, halvgudar; *nord. myt.*, de fornnordiska gudarna, de gudamakter, vilka våra förfäder dyrkade. Se vid. *Tor, Frö, Balder, Ty, Brage, Heimdall, Vidar, Vale, Forsete, Uller, Höd, Loke, Höne, Lodur, Härmod, Magne, Mode, Ve, Vile*.

Åsa-Tor, *nord. myt.*, binamn på Tor.

Åsbro, *nord. myt.*, ett namn på regnbågen.

Åsgropar, *geol.*, trattformiga l. långsträckta gropar i områden där rullstensgruset är mera utbrett och ej koncentrerat i åsar. Anses bero på att stycken av inlandsisen blivit begravna under isälvsavlagringar.

Åsgård (*isl. Asgarðr*), åsagudarnas mitt i himlen belägna, härliga hemvist.

Åsgårdsrejd, se *Asgaardsrejen*.

Åshem l. **Asahem,** *nord. myt.*, åsarnas hem.

Åslak, fornnordiskt mansnamn.

Åslög l. **Aslög** (*isl. Aslaug*), *fornnord. sag.*, Sigurd Fåfnesbanes och Brynhilds dotter, Ragnar Lodbroks gemål.

Åsmund, moderniserad form för *Asmund*.

Åsnebrygga, se *Pons asini*.

Åsnebröderna (*fr. Frères aux ânes*), se *Trinitariernas orden*.

Åsnefest, religiös folkfest under medeltiden, till ära för den åsninna, som Kristus red vid intåget i Jerusalem.

Åsta, moderniserad form av kvinnonamnet *Asta.*

Åsy'nja l. **Asy'nja**, *pl.* **Åsy'njor**, *nord. myt.*, benämning på de fornnordiska gudinnorna, åsarnas gemåler och systrar. Se vid. *Frigg, Fröja, Iduna, Lofn, Nanna, Siv, Snotra, Skade.*

Ä.

Ä. B., förk. för *Ärvdabalken.*

Ädelfink, *zool.* = bofink.

Ädelgaser, *kem.*, inerta l. inaktiva gaser, ett antal gasformiga grundämnen, som samtliga finnas i atmosfären, nämligen *helium, neon, argon, krypton* och *xenom* samt de *radioaktiva emanationerna* (se *Radium*). Ädelgaserna äro enatomiga och ingå ej föreningar sinsemellan l. med andra ämnen.

Ädelgran, *bot.*, se *Abies.* — **Ädelkastanj**, *bot.*, namn på *Casta'nea ve'sca.*

Ädelkorall, *zool.*, en art *Octactinia'ria*, som lever i Medelhavet och av vars skelett förfärdigas prydnadsföremål.

Ädelsalter, *geol.*, benämning på de kalisalter, som åtfölja vissa bergsaltlager.

Ädelstenar av *1:a rangklassen* äro: *Diama'nt, Rubi'n* och *Safi'r* (ädla varieteter av *korund*), *Smara'gd, Spine'll* och *Krysobery'll* (Cymofan). Av *2:a rangklassen: Akvamari'n* (Beryll), *Topa's, Hyaci'nt* Zirkon), *Granat, Turmali'n* och *Ädelopa'l.* Av *3:e rangklassen: Cordieri't, Vesuvia'n* (Idokras), *Axini't, Krysoli't* (Olivi'n), *Cyani't, Andalusi't, Turko's* m. fl.

Ädeltistel, *bot.*, namn på odlade arter *Eryngium.*

Ädelärg, dets. som *patina* (se d. o.).

Äfsingar, *textil.*, se *Varptrassel.*

Äge = *Ägir* (se d. o.).

Äggvita l. **Albumi'n**, *kem.*, i vatten lösliga äggviteämnen.

Äggvitesjuka, *med.*, dets. som *Albuminuri.*

Äggolja, Ägg-guleolja, *farm.*, olja framställd genom utdragning av hårdkokta äggulor med eter.

Äggväxten, *bot.*, se *Solanum.*

Ägilje'tt = *Aiguilette* (se d. o.).

Ägir (*isl. Ægir*), *nord. myt.*, havets gud. Hans gemål heter *Ran*, och deras döttrar äro vågorna.

Ägograde'ring, uppskattning av ägor efter avkastningsvärde vid skifte av samfällda ägor.

Ägre'tt, se *Aigrette.*

Äinemöinen, se *Väinemöinen.*

Äkräs, *fi. myt.*, en karelsk gudomlighet, åkergud.

Äktenskapscertifikat, intyg av offentlig myndighet att en dess lands undersåte är oförhindrad att ingå äktenskap inför myndighet i främmande land.

Äktullgult, *kem.*, se *Tartrazin.*

Äktsyreviolett, *kem.*, se *Violamin.*

Älg, *zool.*, se *Alces.*

Älggräs, Älgrör, *bot.*, se *Spiræa.*

Ällingar, *zool.*, andungar, ankungar.

Älta, *med.*, folklig benämning på engelska sjukan m. fl. barnsjukdomar.

Ältgräs, Ältöga, *bot.*, se *Ranunculus flammula.*

Älva, Älvor, *nord. myt.*, alfer (se d. o.).

Älvblåst, Alvblåst, *med.*, folklig benämning på *eksem* och *nässelfeber.*

Älvdalsporfy'r, *petrogr.*, till sarkofager, prydnadsföremål m. m. brukade porfyrer från trakten av Älvdalen i Dalarna.

Älvdans l. **Älvring**, *bot.*, ringar av svampar, som uppstå därigenom, att vissa svampar icke kunna växa i den jord, där de tidigare frodats, utan därför sprida sig ringformigt kring den urspr. växtplatsen.

Älvkors, se *Alvkors.*

Älvkvarnar, skålformiga fördjupningar, inknackade i hällar l. stenblock och använda för vissa offer mot sjukdomar o. d.

Älvring, se *Älvdans.*

Älvskott, folkligt namn på nässelfeber.

Älvtolta, *bot.*, se *Mulgedium.*

Äma'bel = *Aimable* (se d. o.).

Ämnesven, under 1700-t. beteckning för lärjunge, gesäll, e. o. tjänsteman o. d.

Ändmorä'ner, *geol.*, vallar av moränmaterial, som avlagras parallellt med en glaciärs avsmältningsrand.

Ängel, från Septuaginta lånad beteckning för översinnliga andeväsen, som äro Guds speciella tjänare.

Ängeltorn, *bot.*, se *Rosa.*

Ängern l. **Springmasken**, *zool.*, *Oxy'uris vermicula'ris*, är en hos människan parasiterande mask av ordn. *Hematodes.*

Änglabröder, se *Gichtelianer.*

Änglahälsningen, se *Ave Maria.*

Änglamakerskor (*ty. Engelmacherinnen*), ironisk benämning på kvinnor, som mottaga fosterbarn mot engångsbetalning för att genom dålig vård förorsaka deras tidiga död.

Ängsboll, *bot.*, dets. som *Smörboll* (se *Trollius*). — **Ängsgröe**, se *Poa.* — **Ängshavre**, se *Avena.* — **Ängshavrerot**, se *Tragopogon.* — **Ängskavle**, se *Alopecurus.* — **Ängsklocka**, se *Campanula.*

Ängsknarr, *zool.*, se *Crex.*

Ängskrasse, *bot.*, se *Cardamine.* — **Ängsmansblod,** se *Hypericum.* — **Ängsnejlika,** se *Dianthus.* — **Ängsnycklar,** se *Orchis.* — **Ängsnäva,** se *Geranium.* — **Ängsruta,** se *Thalictrum.* — **Ängsskära,** se *Serratula.* — **Ängssticka,** se *Silaus.* — **Ängssvingel,** se *Festuca.* — **Ängssyra,** se *Rumex.* — **Ängsull,** se *Eriophorum.* — **Ängsviol,** se *Viola.*

Änkan Blom, benämning på de yttersta käglorna till höger och vänster i kägelspel.

Äo'n, se *Eon.*

Äppelfrukt, *bot.*, frukt vars köttiga massa utgöres av blombottnen, med vilken fruktbladen äro sammanvuxna.

Äppelsyra, *kem.*, organisk syra, som finnes i ett stort antal växter.

Äppelträd, *bot.*, se *Pyrus.*

Äppelväxter, *bot.*, namn på underfam. *Pomoi'deæ* av fam. *Rosa'ceæ.*

Äpplemelon, *bot.*, se *Cucumis.*

Är, se *Air.*

Ära, se *Æra* och *Era.*

Ärenpris, *bot.*, se *Veronica.*

Ärg (av *lat. æs,* koppar), *kem.*, det gröna överdrag, som bildas på koppar och kopparhaltiga legeringar vid samtidig inverkan av kolsyrehaltig luft och fuktighet. Består av basiskt kopparkarbonat.

Äril, ugnsbotten.

Äring, årsväxt, skörd. — **Äringskult,** helighållande av skörden, framträdande i riter, förbundna med sådd och skörd. — **Äringsriter,** se *Äringskult.*

Ärja, Ärjkrok, årder.

Ärke- l. **Erke-** (*da. erke-, ty. erz-, gr. a'rchi-,* av *a'rchein,* vara den förste), ett prefix, som betyder över-, den förste, den förnämste. — **Ärkedjäkne,** ärkediakon (se *Archidiaconus*). — **Ärkehertig** (*ty. Erzherzog, lat. archidux*), titel för österrikiska prinsar. — **Ärkeänglar,** överänglar, som till Gud framföra de frommas böner. Till dem räknas *Mikael, Gabriel, Rafael* och *Uriel.*

Ärlor, *zool.*, tättingsläktet *Motaci'lla.* Vanligast är sädesärlan (*M. alba*).

Ärtbuske, *bot.*, se *Caragana.*

Ärter, *bot.*, se *Pisum.*

Ärtskocka (*ty. Artischocke, fr. artichaut, arab. ardi schauki,* jordtagg), *bot.*, benämning på den ätliga blomkorgen av den till fam. *Compositæ* hörande växten *Cy'nara sco'lymus,* kronärtskockan, samt på stjälkknölarna av köksväxten *Helia'nthus tubero'sus,* jordärtskockan, tillhörande samma familj.

Ärtsten, *miner.*, dets. som *pisolit.*

Ärttörne, *bot.*, se *Ulex.*

Ärtvicker, *bot.*, se *Vicia.*

Ärtväxter, *bot.*, namn på fam. *Legumino'sæ.*

Ärve, *bot.*, namn på arter av *Cerastium* (se d. o.).

Äsping (eg. som håller till bland asp), *zool.*, den unga honan av huggormen.

Äsping, *sjöv.*, jolle; flera typer av handels- och krigsfartyg. — **Äspingsbod,** båtbyggarverkstad vid örlogsvarv.

Äss (av *lat. as, gen. assis,* skålpund), etta på kort och tärningar.

Ässe, se *Esse.*

Ässja, ugn för upphettning av gods för smidning.

Ästeti'k, se *Estetik.*

Ätlig jord, vissa leror, som av olika orsaker ätas. Se *Geofagi.*

Ättartal, stamtavla, släktregister. — **Ättartavla,** stamtavla.

Ättebot, böter för dråp, som erlades av dråparens släkt för undgående av blodshämnd.

Ättestupa, enl. traditionen höga klippor, från vilka forntidens åldringar störtade sig ned, hellre än att dö i sängen (strådöden). Troligen beror traditionen på ett missförstånd.

Ättika (*lat. ace'tum*), *kem.*, består av med vatten utspädd ättiksyra, ofta tillsatt med aromatiska ämnen. — **Ättik-eter,** etylacetat, fås genom destillering av kaliumacetat, alkohol och svavelsyra. Brukas till rom- och fruktessenser samt inom medicinen. — **Ättikhonung,** se *Oxymel.* — **Ättikhonung med sjölök,** se *Oxymel scillæ.* — **Ättikmoder,** den bakterie som förjäser sprit till ättika. — **Ättiksyra** (*lat. a'cidum ace'ticum*), en organisk syra, som hör till fettsyrorna. Bildas vid oxidation av alkohol, vid torrdestillation av trä och vid förruttnelseprocesser. Brukas i medicinen och i tekniken samt till kemiska preparat. — **Ättiksyrad ammonium-oxidlösning,** se *Solutio acetatis ammonici.* — **Ä. blyoxidlösning,** se *Sulotio subacetatis plumbici.* — **Ä. järnoxidlösning,** se *Solutio subacetatis ferrici.* — **Ättiksyre-ester** l. **Ättiksyre-eter,** dets. som *Ättik-eter* (se d. o.). — **Ättiksyrejäsning,** jäsning, förorsakad av ättiksyrebakterier, *Baci'llus ace'ticum* m. fl.

Ättikrosor, *bot.*, se *Rosa.*

Ättikålen, *zool.*, en liten till maskgruppen *Nemato'des* hörande mask, *Angui'lla ace'ti,* som anträffas i ättikjäsande klister och alkoholhaltiga vätskor.

Ävja, *biol.*, bottenslam i vatten.

Äxing, *bot.*, se *Dactylis.*

Ö.

ö., förk. för *öst, öster, östlig.*

Öd (*isl. Auðr*), fornnordiskt kvinnonamn. Buret av Ivar Vidfamnes dotter, med binamnet *dju'pauðga* (den bottenrika).

Öde (*isl. Auði*), fornnordiskt mansnamn. Buret av en finsk sagokonung, vars dotter äktades av konung Visbur i Sverige.

ödekyrka, kyrka, som ej längre användes.

öde'm, se *Oedema.*

Öder, oriktig form av *Od, nord. myt.* (se d. o.).

Ödhumla, *nord. myt.*, moderniserad form för *Audhumbla*, en ko, som, uppkommen ur den smältande isen, med sin mjölk närde jätten Yme.

Ödlan, *astr.*, se *Lacerta.*

Öge l. **Ögir** = *Ägir* (se d. o.).

ögon blå, *bot.*, *Veronica chamædrys* (se d. o.).

ögondiagno's, föregiven metod att ställa diagnos på sjukdomar på grund av regnbågshinnans utseende.

ögondieteti'k, *med.*, läran om ögats vård i friskt och sjukt tillstånd.

ögonfluss, folklig benämning på varflytning från ögonen.

ögongnejs, *petrogr.*, gnejs, i vilken fältspaten är samlad i större kristaller l. partier (”ögon”).

ögongranit, **Porfy'rgranit**, *petrogr.*, granit med stora fältspatkristaller, ofta omgivna av glimmer.

ögonljus, *bot.*, se *Pyrola.*

ögonpunkt, *bot.* (*Stigma*), ljusupptagande organ hos vissa högre växter.

ögonpunkt (*fr. point de vue*), den punkt, varifrån ett perspektiv betraktats vid avbildningen.

ögonsten, *miner.*, dets. som *Lapis lazuli.*

ögontröst, *bot.*, se *Euphrasia.*

ögonvidd, ögonens avstånd från varandra, mätt från pupillernas mittpunkt.

ögonvinkel, *anat.*, dets. som ögonvrå.

ö. h., förk. för *över havsytan,*

öken, landområde, som på grund av nederbördsfattigdom är helt l. delvis vegetationslöst.

ökenlon, *zool.*, se *Karakalen.*

ökstock, dets. som *ekstock.*

ö. lgd., förk. för *östlig längd.*

Ölrun, *nord. myt.*, en valkyrja.

Ölvalde, *nord. myt.*, Tjasses fader, en mycket rik jätte.

öppna dörrens politik, uttryck från början av 1900-t. Avsåg urspr. alla staters lika rätt till handel på Kina. Sedermera överhuvudtaget alla staters ekonomiska likaberättigande.

ör l. **örgrus** (*isl. eyrr*), grus med bergartsfragment i storlek 7—20 mm. Ordet ingår i många svenska ortnamn.

Örboda = *Aurboda* (se d. o.).

öre (*da. öre, isl. eyrir, mlat., ora*), under medeltiden ett skandinaviskt räknemynt = ⅛ mark (= 1 uns silver).

öresundsbåt, *sjöv.*, en kosterliknande båt i Öresund.

öresvinet, *zool.*, en delfinart.

Örgelme = *Yme* (se d. o.).

Örgjafa (*isl. Aurgiafa*), *nord. myt.*, en av Heimdalls nio mödrar.

örgrus, se *Ör.*

Örjan, äldre svensk form för *Göran* (Georg).

örlog l. **örlig** (*fornsv. örlögh, örlogh, da. orlog, holl. oorlog*), eg. öde, olycksöde; krig.

Örmt, *nord. myt.*, en av luftkretsens floder.

örnblomster, *bot.*, dets. som *Harväppling.* (Se *Anthyllis.*)

Örnen, *astr.*, kring himmelsekvatorn belägen stjärnbild.

örnsläktet, *zool.*, se *Aquila* och *Haliaëtus.*

örnträ, dets. som *Aloeträ* (se d. o.).

örnvitriol, dets. som *admontervitriol* (se d. o.).

öronlappar, se *Voltairestol.*

örråg, allmogenamn på en av giftig svamp angripen råg.

örsten, *petrogr.*, se *Rapakivi.*

örtig, **örtog** l. **örtug**, *isl.*, under medeltiden och 1500-t. ett skandinaviskt silvermynt = ⅓ av 1 *öre* (se d. o.) = $^1/_{24}$ av 1 mark (= 1 uns silver).

Örvandel, *nord. myt.*, moderniserad form av *Aurvandel*, en jätte, som, då Tor bar honom över de iskalla Elivågorna, fick en tå förfrusen. Tor bröt då av tån och slungade den upp till himlen, där den blev en stjärna, som fick namnet ”Örvandels tå”.

Örvang (*isl. Aurvangr*), *nord. myt.*, en alf l. dvärg.

Örvar-Odd, se *Orvar Odd.*

ösbe'ger, se *Usbeker.*

Östen (*fornnord. Eysteinn*), fornnordiskt mansnamn.

Östergyllen, poetiskt namn på Östergötland.

österländska kyrkan = *Grekiska kyrkan* (se d. o.).

österns unierade kyrkor, beteckning för de orientaliska kyrkor, som på vissa villkor erkänna påvens överhöghet.

österrikiska folksången, se *”Gott erhalte Franz den Kaiser.*

österrikisk aln = 0,7776 m.

österrikisk-ungerska delegatio'nerna, se under *Delegera.*

östersjöbergarter, *geol.*, bergarter, förekommande som moränblock inom det kvartära nedisningsområdet och stammande från i

allm. obekanta moderklyft inom Östersjöområdet.
Östersjökalk, *geol.*, tät kalksten av överordovicisk ålder.
Östgoter, se *Goter.*
Östlandsrasen, en norsk hästras.
Östre, (*isl. Austri*), *nord. myt.*, en av de fyra dvärgar, som uppbära himlavalvet.
Öved-Ramsåsaserien, *geol.*, den yngsta avdelningen inom Skånes silur.
Överadjutant, militär med minst överstes tjänsteställning vid konungens stab; regementsofficer vid generalstaben.
Överamiral, 1715—1823 en amiralsgrad inom flottan (i början den högsta).
Överauditör, lagfaren ledamot i överkrigsrätt.
Överben (*lat. exostos*), *veter.*, bensvulster på skenbenen hos hästar.
Överbramsalning, *sjöv.*, se *Salning.*
Överexeku'tor, den beslutande myndigheten i utsökningsmål.
Överexpone'rad, säges om en fotografisk plåt, som för länge utsatts för ljus.
Överfettad är tvål, som innehåller ett överskott av icke förtvålat fett.
Överföringsbilder, se *Dekalkomani.*
Övergångsstilen, *konsth.*, den senromanska, med gotiken besläktade stilen (jfr *Romansk stil*).
Överhuset (*eng. the house of lords* l. *the upper house*) kallas i England och Ungern den ena av representationens kamrar.
Övermage (*gammalsv. ovormaghi*, av *oformaghi*, oförmående person), omyndig, minderårig.
Överskult och **Underskult,** förr tjänstemän i Göteborg, som hade att bringa till verkställighet magistratens domar och utslag.
Överste (*ty. Oberst, fr. colonel*), *krigsk.*, beteckning för högsta regementsofficersgraden. — **Överstelöjtnant** (*ty. Oberstlieutenant, fr. lieutenant-colonel*) beteckning för regementsofficersgrad, som är närmast under överstens.
Överstemarskalk, se *Riksmarskalk* (under *Marskalk*).
Över stäv, *sjöv.*, går ett fartyg, då det sätter i gång framåt efter att ha legat stilla.
Översvinnlig (*ty. Überschwänglich*), omätlig, över allt mått.
Övertoner, *fys.*, alikvottoner (se d. o.).
Öververk, *tonk.*, en manual i orgeln.

FÖRKORTNINGAR.

Här icke upptagna förkortningar, vilkas betydelse icke direkt framgår av sammanhanget, återfinnas på sina platser i ordboken.

ablat. — ablativ
ack. — ackusativ
adj. — adjektiv
adv. — adverb
akt. — aktiv form
alban. — albanesiska
algebr. — algebra
alkem. — alkemi
amp. — ampère
anat. — anatomi
angel. — angelsachsiska
antropol. — antropologi
a priv. — alfa privativum l. nekande alfa
arab. — arabiska
aritm. — aritmetik
ark. — arkeologi
art. — artikel
assyr.-babylon. — assyrisk-babylonisk
astr. — astronomi
astrofys. — astrofysik
astrol. — astrologi
atm. — atmosfär
avd. — avdelning
babyl. — babylonisk
befästn. — befästningskonst
bergsv. — bergsvetenskap
bildh. — bildhuggarkonst
bildl. — bildlikt
biokem. — biokemi
biol. — biologi
boktr. — boktryckarkonst
bot. — botanik
br. — bredd
britt. — brittisk
bulg. — bulgarisk
byggn. — byggnadskonst
C. — Celsius
cgr. — centigram
cl. — centiliter
cm. — centimeter
d. — död
da. — danska
dagl. — daglig
dansk. — danskonst
dat. — dativ
dgr. — decigram
diktk. — diktkonst
dimin. — diminutiv
dipl. — diplomati
dl. — deciliter
dm. — decimeter
d. o. — detta ord
dt. — deciton
d. v. s. — det vill säga
d. y. — den yngre
d. ä. — den äldre
eff. — effektiv
eg. — egentligen
egypt. — egyptisk
egyptol. — egyptologi
e. Kr. — efter Kristus
elektrotekn. — elektroteknik
enl. — enligt
eng. — engelska
entomol. — entomologi
e. o. — extra ordinarie
estet. — estetik
etc. — et cetera
etymol. — etymologi
ev. — eventuell
ex. — exempel, exemplar
fam. — familj
farm. — farmaci
farmak. — farmakologi
f. d. — före detta
fda. — forndanska
fem. — femininum
fhty. — fornhögtyska
fi. — finska
fig. — figurlig
fil. — filosofi
filol. — filologi
fisl. — fornisländska
f. Kr. — före Kristus
fnord. — fornnordisk
folkr. — folkrätt
fonet. — fonetik
fornno. — fornnorska
fornnord. — fornnordiska
fornnord. sag. — fornnordiska sagor
fornsv. — fornsvenska
fotogr. — fotografi
fr. — franska
fys. — fysik
fysiol. — fysiologi
fäktk. — fäktkonst
föreg. — föregående
förk. — förkortad
försv. — försvenskat
förv. — förvaltningsrätt
gael. — gaeliska
gammalt. — gammaltyska
gen. — genitiv
geod. — geodesi
geogr. — geografi
geol. — geologi
geom. — geometri
germ. — germansk
ggr — gånger
got. — gotiska
gr. — grader, gram
gr. — grekiska
graf. — grafik
gr. myt. — grekisk mytologi
gr. sag. — grekiska sagor
gruvt. — gruvterm
h. — höger
handelst. — handelsterm
har — hektar
hebr. — hebreiska
herald. — heraldik
hg. — hektogram
hindost. — hindostanska
histol. — histologi
hl. — hektoliter
holl. — holländska
imperat. — imperativ
ind. — indiska
ind. myt. — indisk mytologi
inv. — invånare
irl. — irländska
isht — i synnerhet
isl. — isländska
i st. f. — i stället för
ital. — italienska
jakt. — jaktterm
jap. — japanesiska
jfr — jämför
jur. — juridik
kam. — kameralväsende
kapplöpn. — kapplöpningsterm
kbcm. — kubikcentimeter
kbdm. — kubikdecimeter
kbm. — kubikmeter
kbmm. — kubikmillimeter
kelt. — keltiska
kem. — kemi
keram. — keramik
kg. — kilogram
kin. — kinesiska
kir. — kirurgi
km. — kilometer

komp. — komparativ
konsth. — konsthistoria
konstt. — konstterm
kopparst.-k. — kopparstickskonst
krigsk. — krigskonst
kronol. — kronologi
kw. — kilowatt
kvcm. — kvadratcentimeter
kvdm. — kvadratdecimeter
kvm. — kvadratmeter
kvmm. — kvadratmillimeter
kwt. — kilowattimme
kyrkoh. — kyrkohistoria
l. — eller, läs, liter
lantbr. — lantbruk
lapsk. — lapska
lat. — latin
lit. — litauiska
log. — logik
m. — meter
magyar. — magyariska
mask. — maskulinum
mat. — matematik
med. — medicin
mek. — mekanik
mesog. — mesogötiska
met. — metallurgi
meteor. — meteorologi
metr. — metrik
m. fl. — med flera
mgr. — milligram
mil. — militärväsen
mill. — million
miner. — mineralogi
mlat. — medeltidslatin
mkg. — meterkilogram
mm. — millimeter
m. m. — med mera
myt. — mytologi
målark. — målarkonst
m. ö. h. — meter över havet
n. — norr, nordlig
nationalekon. — nationalekonomi
neutr. — neutrum
no. — norska
nom. — nominativ
nord. — nordisk
nord. fornk. — nordisk fornkunskap
norsk. — norska
nuv. — nuvarande
n.v. — nordväst
nylat. — nylatin
n.ö. — nordöst
o. a. — och andra (annat)
o. d. — och dylikt
opt. — optik
ordn. — ordning
ordspr. — ordspråk
o. s. v. — och så vidare
paleont. — paleontologi
pat. — patologi
pedag. — pedagogik
pers. — persiska
petrogr. — petrografi
pl. — pluralis
po. — polska
polit. — politik
port. — portugisiska
prakr. — prakrit
prep. — preposition
pres. — presens
psyk. — psykologi
r. — rad
resp. — respektive
ridk. — ridkonst
rom. — romersk
rom. jur. — romersk juridik
rom. myt. — romersk mytologi
rom. sag. — romerska sagor
rum. — rumäniska
ry. — ryska
s. — syd, söder
sanskr. — sanskrit
sem. myt. — semitisk mytologi
serb. — serbiska
sing. — singularis
sjöv. — sjöväsen
s. k. — så kallad
skeppsb. — skeppsbyggnadskonst
skotsk. — skotska
slav. — slaviska
slav. myt. — slavisk mytologi
sp. — spanska
spec. — speciell, specifik
spelt. — spelterm
sportt. — sportterm
språkv. — språkvetenskap
ss. — såsom
statsr. — statsrätt
subst. — substantiv
sup. — supinum
superl. — superlativ
sv. — svenska
s.v. — sydväst
syr. — syriska
s.ö. — sydöst
t. — talet (i årtal)
talk. — talkonst
tekn. — teknik
teol. — teologi
t. ex. — till exempel
textil. — textilindustri
tjeck. — tjeckiska
t. o. m. — till och med
tonk. — tonkonst
trädg. — trädgårdskonst
turk. — turkiska
ty. — tyska
ung. — ungerska
urspr. — ursprungligen
v. — vänster, väster, västlig
var. — varietet
veter. — veterinärvetenskap
vok. — vokativ
zool. — zoologi
ö. — öster, östlig
= — lika med
)(motsatsen till föregående
' efter en vokal betyder, att tonvikten ligger på densamma. I grekiska ord med diftong står dock tonviktstecknet mellan diftongens vokaler
— betyder att stavelsen är lång
◡ att den är kort (i anförda versformer).